UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

D. D. Emanuelis Gonzalez Tellez, In Inclyta Salmanticensi Academia Collegii Majoris Conchensis Alumni, & antiquioris vespertinæ Sacrorum Canonum Cathedræ proprietarii Interpretis; in Pinciano Sanctæ ...

Additis Notis uberioribus ab Historia, & Chorographia

Complectens Librum Tertium

González Téllez, Emanuel

Francofurti Ad Moenum, 1690

D.D. Emanuelis Gonzalez Tellez Antiquioris verspertinæ sacrorum Canonum Cathedræ in inclyta Academia Salmaticensi proprietarii Interpretis. Et In Pinciano S. Inquisitionis Tribunali Inquisitoris ...

urn:nbn:de:hbz:466:1-74526

Visual Library

D. D. EMANUELIS

GONZALEZ TELLEZ

Antiquioris vespertinæ sacrorum Canonum Cathedræ in inclyta Academia Salmanticensi proprietarii Interpretis.

ET IN PINCIANO S. INQUISITIONIS Tribunali Inquisitoris Apostolici;

COMMENTARIORUM IN LIBRUM TERTIUM DECRETALIUM GREGORII IX.

Additis Notis uberioribus ab Historia & Chorographia,

PARS SECUNDA.

TITULUS XXVII.

De succesionibus ab intestato.

CAPUT I.

Ex Concilio apud (a) *Altenen. habito.*

SED & hoc ibidem inventum est de Episcopis, presbyteris, & clericis, si hæreditatem à Domino Rege, vel ab alio Principe, vel amico suo, super hæreditariam sortem sibi devenerit, vel acquisierunt, donare eis liceat hanc cui voluerint, dum (b) vivunt, pro remedio animæ, ad Ecclesiam quamcunque elegerint, vel consanguineis suis, vel amicis. Sin autem antea obierint, quàm firmiter perfecerint, altari, cui serviunt, omnia perpetuò santificentur, & in jus tradantur. Similiter de presbyteris statutum est. Hildebertus Moguntiensis Archiepiscopus subscripsit. Robertus Trevirensis Archiepiscopus subscripsit. Adalwardus Fardinensis Episcopus subscripsit. Richwynus Argentinensis Episcopus subscripsit. Nostingus Constantiensis Episcopus subscripsit. Unewanus Poidarbrunnensis Episcopus subscripsit. Udalricus Augustensis Episcopus subscripsit. Bernhardus Halwartanensis Episcopus subscripsit, Rumaldus Minugardenowardensis Episcopus subscripsit. Eberis Mindunensis Episcopus subscripsit. Nec-non & Abbates cum cæteris sacri ordinis viris subscripserunt.

NOTÆ.

1. (a) *Altenen.*] *Althein*, legitur in prima collectione, *sub hoc titulo capite* 1. & apud Burchardum *libro* 1. *Decreti*, *capite* 227. Ex quo ita restituo præsentem textum. Concilium hoc celebratum fuit in Germania temporibus Conradi: ex quo Concilio, *can.* 37. qui ultimus est, siquidem post eum subscriptiones annectit Burchardus, deductus est textus hîc.

(b) *Dum vivunt.*] Etiam in testamento, quia de his bonis adventitiis clerici omni tempore disponere poterant, ut probavi *in cap. cùm in officiis*, *de testam.*

COMMENTARIUM.

2. Conclusio probatur. EX hoc Concilii Germanici canone sequens communiter deducitur assertio: *Clerico ab intestato decedente, nullis extantibus consanguineis, seu cognatis, succedit Ecclesia, in qua ministrabat.* Probant eam textus *in capite quicunque*, & ferè per totam 12. *quæstion.* 3. *capite si Episcopus*, *capite ultim.* 12. *quæstion.* 5. *capite cùm tibi*, *de testam. capite* 2. *de pœnis*, *capite* 3. *hoc titul. in* 1. *collect. l. si quis presbyter*, *auth. licentiam*, *C. de Episcopis & Clericis*, *Novel.* 131. *capite* 13. *in fine*, *l. unic. C. Theodos. de bonis cleric.* Consonant lex 4. *titul.* 21. *partit.* 1. lex 13. *titul.* 8. *libro* 5. *Recopil.* Carolus *libro* 5. *Capitul. capite* 175. & *in addit.* 3. *Ludovici*, *capite* 17. ibi: *Si quiscunque ex gradu Ecclesiastico sine testamento, & sine cognatione decesserit, hæreditas ejus ad Ecclesiam, ubi servivit, devolvatur: similiter de sanctimonialibus.* Illustrant ultra congestos *in præsenti*, à Barbosa, & Garanna *in præsenti*, Matienzo *in dict. l.* 13. Garcia *de tacito fideicommiss. numero* 42. Fornerius *libro* 4. *rerum quotid. capite* 7. Vighel. *in method. juris Pontific. fol.* 279. Noguerol. *allegat.* 75. *numero* 80. Donellus *libro* 9. *comm. capite* 1. ubi Osualdus *littera T.* Petrus Gregorius *libro* 45. *syntag. capite* 15. Canisius *in præsenti*, I. Gothofredus *in l. unic. C. de bonis cleric.* Solorzanus *tom.* 2. *libro* 3. *capite* 11. *numero* 13. Gibalinus *de clausur. disquis.* 1. *capite* 3. §. 3.

Sed hæc assertio difficilis valde redditur sequenti juris consideratione; nam in bonis vacantibus nullo existente legitimo hærede, fiscus succedit; *l. si hæredum* 10. *C. de inoffic. testam. l. penult. C. de cluso. præpos. sacri cubic. libro* 11. *l.* 1. §. *si quis in furore*, *C. de curat. furios. l. recusare* 6. §. *si fisco*, *ff. ad Trebell. l.* 1. *in princip. ff. de succes. edict. l.* 4. §. *eadem*, *ff. de fideicommiss. libert. l.* 1. §. 2. *ff. de jure fisci.* Rationem reddit Cassiodorus *libro* 6. *epistol.* 8. his verbis: *Quia Principis persona post omnes debet esse, nec optare solet acquirere, dummodo sint, qui relicta debeant possidere.* Facit Symmachus Theo- 3. Impugnatur contra.

dosio scribens *libro* 10. *epistol.* 55. ibi : *Statuerat receptus in cœlum germanus numinis vestri, cùm Marcianus dudum protector Aggariæ bona tanquam vacantia postulasset, ut si ea hæreditas scriptum successorem, vel legitimum non haberet, in jus fisci, tanquam Domino, jura concederet.* Nec tantùm in bonis vacantibus laicorum, verùm & in bonis clericorum id observatum legimus ; imperante enim Henrico II. tentavit Rogerus Eboracensis Archiepiscopus obtentu Pontificii privilegii jus antiquum desuetudine exoletum repetere, & clericorum intestatorum bona Ecclesiæ suæ adscribere : sed non solùm inane privilegium mansit ob Regis intercessionem, quin etiam moriente Archiepiscopo bona ejus fiscus occupavit, quasi vacantia : Refert Matthæus Parisiens. *in Henrico II. anno Christi* 1181. ibi : *Eodem anno Rogerus Eboracensis Archiepiscopus diem clausit supremum duodecimo Kalend. Decembris, qui adhuc vivens à Papa Alexandro privilegium impetraverat, ut si clericus suæ jurisdictioni suppositus agens in extremis testamentum non conficeret, & propriis manibus bona sua moriens non distribueret, Archiepiscopus haberet facultatem injiciendi manus in bona defuncti : & quoniam quod quisque juris in alterum statuerit, uti debet eodem, post mortem Archiepiscopi, quæcunque reperta sunt in thesauris ejus, justo sunt Dei judicio confiscata.* Nec solùm supremos Principes in bonis vacantibus clericorum succedere legimus, verùm & Comites, ut de Comitibus Flandren. refert Jacobus Mayer. *in Roberto Fris. annal. Belgic. anno* 1089. ibi : *Robertus Comes ex Syria reversus, resuscitavit quandam consuetudinem, quâ sacerdotio Flandrensi non licebat facere testamentum, sed cùm morerentur sacerdotes, omnium bonorum ipsorum Comites ipsi se fecerunt hæredes. grandis ob hæc inter sacrum cœtum, & comitem cohorta turbatio ; aditus Romanus Pontifex, ut ejus ope ab ea eximerentur servitute ; datæ ad Comitem litteræ Apostolicæ ab Urbano Pontifice.* Igitur non rectè in præsenti statuitur, intestatorum clericorum bona ad Ecclesiam, in qua ministrant, spectare.

4. *Intestatus quis dicatur.*

Quâ difficultate non obstante vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, intestatum propriè eum dici, qui cùm testamentum facere potuisset, non fecit, *l.* 1. *ff. de suis & legit. l.* 1. *ff. de veter. & milit. succes. l. intestatus* 64. *ff. de V. S. l. final. qui petant tut.* impropriè autem & ille intestatus dicitur, qui decessit testamento non facto, quia illud facere non potuit, *dict. l.* 1. *ff. de suis, l. Divus* 3. *l. hæredem* 7. *ff. qui petant tut.* qui verè intestabiles sunt, *l. is cui* 18. §. *final. ff. qui testamenta, l. cum lege* 26. *ff. eodem titul. l. ob carmen* 21. *ff. de testibus :* docent Connanus *libro* 9. *comment. capite* 5. *numero* 6. Matienzo *ad l.* 1. *titul.* 8 *gloss.* 3. *libro* 5. *recopil.* plures congesti ab Osualdo *dict. libro* 9. *capite* 1. Castillo *libro* 5. *controv. capite* 154. *per tot.* juxta quam improprietatem accipiendi sunt textus *in l.* 6. *C. de testament. milit.* ubi impubes intestatus dicitur. Etiam intestatus dicitur, qui testamentum quidem fecit, sed non jure, *l. non putavit* 8. §. *non quævis, ff. de bonor. possess. contra tab. l. quoties* 6. *ff. qui satisdare* : aut jure fecit, sed postea ruptum, irritumve factum est, aut destitutum ; quia nemo ex eo hæres extitit, *l. eam quam* 14. *C. de fideicommiss. l. si nemo* 9. *ff. de testament. tut. l. proximè* 3. *ff. de his quæ in testam. delent.* prosequuntur Institutarii *in princip. Institut. de hæredit. quæ ab intestato.* Unde cùm clerici possint de rebus suis patrimonialibus, aut adventitiis testamentum facere, juxta adducta *in capite cùm in officiis* 7. *de testam.* rectè intestati dicuntur in præsenti, si testamentum non fecerint, aut quod fecerint, ruptum, irritumve sit. Deinde sciendum est, quoad ipsa bona patrimonialia clericorum, & jure nostro Hispano, etiam quoad bona quæsita intuitu Ecclesiæ, eosdem gradus successionis dari in hæreditatibus clericorum, ac laicorum, ita ut suo ordine vocentur filii legitimi, parentes, agnati, & cognati, illique bona ab intestato juxta propriam gradum occupent. Divus Gregorius relatus *in capite* 3. *hoc titul. in* 1. *collect.* ibi : *Eupolus præsentium portitor Eusenum Agrigentinæ civitatis Episcopum suum fuisse asserit genitorem, quem quoniam intestatum asserit esse defunctum, ideo jamdicti Episcopi patris sui se promit substantiam adipisci. Proinde de rebus paternis, quas ante Episcopatum noscitur habuisse, jamdictus Episcopus, si eas in jure Ecclesiæ suæ quolibet modo non transtulit, ei quantùm portioni ejus legaliter sit competens, ut satisfieri possit, fraternitati tuæ immineat.* Unde in Concilio Valentino *can.* 3. cavetur, ne propinqui intestati Episcopi bona præsumant propriâ auctoritate occupare, ne fortè cùm hæreditariis rebus etiam aliqua ad Ecclesiam pertinentia usurpent. Excipiuntur tamen filii illegitimi clericorum, qui patribus suis succedere nequeunt, *capite* 1. *hoc titul. in* 5. *compil. l.* 22. *titul.* 3. *libro* 1. *ordin. l* 9. *Tauri, l.* 2. *titul.* 3. *lib.* 5. *ordin. l.* 6. *titulo* 8. *libro* 5. *Recopilat.* Quid tamen in bonis matris observetur, latè ibi exponunt Regnicolæ, & Pichardus *in dict. princip. Institut. de hæreditate,* §. 9. *per totum.*

5. *De bonis vacantibus.*

Secundò sciendum est, bonis vacantibus, cùm jam hæres, aut alius successionis jure dominus non speratur, *l.* 2. §. *ultim ff. ad Tertyl.* olim quidem ad popum cujusque successionem deferri ex lege Julia caducaria, ut Ulpianus scribit *in fragment. regul. titul.* 28. §. *intestati* 7. junctis non ignotis vulgò ad rem locis *in l. non est ambigendum* 12. *de bonor. possess. l. bona* 22. §. 1. *vers. Quod si nemo. ff. de captivis, l. ultima,* §. *si autem, C. de curat. furios. & si bona* 5. *C. de rebus author. judic. l. jubemus* 4. *C. de Præpos. sacr. cubic. libro* 12. *l.* 2. §. *ultim. ff. ad Tertyl.* & juxta communem interpretationem legis quidam 96. §. *quotiens, ff. de legat.* 1. sive ex Julia, Papiaque legibus, quibus ideo plurali legum appellatione hæc delatio bonorum vacantium tribuitur *in l. si vacantia* 5. *C. de bonis vacantibus libro* 10. & Papiæ Popeæ legi, apud Tacitum *libro* 3. *annalium,* juxta vulgarem expositionem illius loci : *Et lege Papia Popea præmiis indictis, ut si à privilegiis parentum cessaretur, velut parens omnium populus vacantia teneret.* Nimirum

quia

quia hoc, & alio capite legis Juliæ caducariæ, tanquam prioris, translato ab illa in Papiam posteriorem, ideo modò uni, modò alteri, & sæpe utrique legi hæc adscribuntur. Videndi Balduinus *de lege Papia pagina* 153. Nicolaus Lo-cenſis *libro* 8. *miſcel. capite* 13 Faber *libro* 9. *conject. capite* 16. & *in Papin. titul.* 2. *princip.* 5. *illat.* 3. Arniſeus *de juribus Majeſt. capite* 6. *de bonis caducis*, ut in exemplis legis Papiæ 23. *lege Jul.* 44. *ff. de ritu nupt. l. ſi libertam quis* 28. *C. de nupt.* Ulpianus *titul.* 16. §. *aliquando*, *l. ſancimus* 27. *C. de nupt.* juncto Ulpiano *titul.* 16. *in princip. verſ. Item ſi*, apud Suetonium *in Claudio*, *capite* 23. Lactantium *libro* 1. *de falſa relig. capite* 16. Itemque in alio ſimili exemplo quod colliges ex Ulpiano *in fragmentis*, *titul.* 19. §. *lege*, *l.* 1. *C. de infirmandis pœnis cœlib. juncta l. in fraudem*, *cum ſeq. ff. de his quæ ut indig. l. unic.* §. *quod autem* 12. *C. de caducis tollendis*, & in aliis exemplis deductis *ex* § *poſtea*, *Inſtitut. de ſucceſſ. libert. l.* 1. §. *interdum*, *ff. ſi cui plus quàm per legem*, *juncta l. ſi Patronus* 20. *ff. de donat. l. unica*, §. *& cùm lex*, *C. de caduc. tollend. l. liberorum* 220. *ff. de v. ſ.* Hæc autem bona vacantia, quæ delata populi ærario diximus, apud juris civilis auctores fiſco vendicari dicuntur, *l.* 1. *&* 2. *ff. de ſucceſſ. edict. l. filius* 114. §. *qui inteſtato* 2. *ff. de legat.* 1. *l. recuſare* 6. §. *fiſco*, *ad Trebel. l.* 4. §. *eadem* 17. *ff. de fideicommiſſ. libert. l. quod Divo* 50. *ff. de manumiſſ. teſtam. l. quamvis* 18. *ff. de uſucap. l.* 1. §. *an bona*, *cum* §. *ſequenti*, *l. eum qui* 41. *ff. de jure fiſci*, *l.* 1. *C. de donat. inter*, *l. ſi hæredum* 10. *C. de inoffic. l. ſi vacantia* 5. *C. de bonis vacant. libro* 10. *l. penult. C. de Præpoſitis ſacri cubic.* Et incorporationem, atque adminiſtrationem ſimilium bonorum pertinere ad Comitem rerum privatarum, ſive privati patrimonii Principis, ſupponitur *in l. ultim. juncta inſcriptione*, *C. de bonis vacant. libro* 10. & apud Caſſiodorum *libro* 6. *variar. capite* 8. Symmachus *libro* 10. *epiſtol.* 15. ejusque varietatis veteris juris rationem Cujacius *in dict. l. unic.* §. *quæ autem* 12. *C. de caduc. tol.* deducit ex eo, quia translatâ populi poteſtate in Principem per legem Regiam, translatum etiam fuit jus bonorum vacantium à populo in Principem, argumento *ex l.* 1. *ff. de conſtitut. Princip. l.* 1. §. *cùm enim*, *C. de veteri jure*; ſed minùs rectè, ut probat Magnus Præceptor Illuſtriſſimus D. Franc. Ramos *de acquir. hæredit. capite* 2. *numero* 2. nam poſt legem Regiam, quæ lata fuit ſub Octaviano Auguſto anno Urbis conditæ 729. ut ex Dione *libro* 53. probat noſter Amaya *libro* 1. *obſerv. capite* 1. *numero* 25. lata fuit lex Julia caducaria, ſive de maritandis ordinibus, quæ vacantia bona populo detulit anno 736. teſte eodem Dione *libro* 54. tum etiam, quia & poſteriorum Cæſarum, Jurisconſultorumque tempore diverſum fuit ærarium populi, & fiſci Principis, ut colligitur ex inſcriptione legis 1. *ff. de bonis damnat.* Paulo *libro* 5. *ſentent. titul.* 12. *juncta l. pacta* 72. §. *ultim. ff. de contrah. empt. l. cùm ſervus* 39. §. *ultim. ff. de legat.* 1. cum aliis congeſtis ab Amaya *in rubric. libro* 10. *numero* 10. Tum denique, quia etiam ſub Jurisconſultis, & novioribus Cæſaribus, vacantia bona ad populum, ſive Rempublicam, ejusque ærarium diſtinctum à fiſco, deferri ſolita eſſe, innuitur *in l. non eſt* 12. *ff. de bonor. poſſeſſ.* & fortaſſis ea ſunt, quæ caduca popularia vocantur *in l.* 2. *C. Theodoſ. de ſtudiis liberalibus urbis Romæ.* Quare veriùs dicendum eſt cum ſuprà laudato Præceptore, ideo vacantia bona interdum populo, ejusque ærario; interdum autem, & frequentiùs fiſco delata dici, quia diviſis ſub Auguſto inter Cæſarem, & Romanum populum, Senatumque Provinciis Imperii, ſimulque earum adminiſtratione, & vectigalibus, publicisque redditibus, ut ex Strabone *libro* 3. *&* 17. *in fine*, notat poſt plures Petrus Barboſa *in l.* 1. *part.* 7. *numero* 8. *ff. ſolut. matrim.* conſequens fuit emolumenta bonorum vacantium in provinciis Senatus, & populi, ærario publico deferri; & in provinciis Cæſaris, fiſco Principis: ſed quia Cæſares ipſi paulatim provincias omnes, & vectigalia, redditusque publicos ſibi uſurparunt, *l. ultim. C. de quadrien. præſcrip.* quamvis diverſas arcas, & Præfectos haberent, confunduntur tamen ſæpiùs fiſci, atque ærarii appellationes, tam quoad bona vacantia, *l.* 4. §. *ſi bona*, *ff. de fideicommiſſ. libert.* quàm quoad reliqua utriusque ærarii jura, *l. edicto* 13. *in princip.* & §. 1. *l. Senatus* 15. §. *Senatus*, *ff. de jure fiſci*, *l.* 2. §. 4. *ne quid in loco*, *l. cum hi* 8. §. *tranſactiones* 19. *ff. de tranſact. l.* 1. §. *ex illa* 9. *ff. ad leg. Cornel. de falſis*: quo modo intelligendum eſt quod de Nicienſibus refert Plinius *libro* 10. *epiſtol.* 89. ibi: *Nicienſibus*, *qui inteſtatorum civium ſuorum conceſſam vindicationem bonorum à D. Auguſto affirmat debitis vacare.*

Tertiò ſciendum eſt, poſterioribus conſtitutionibus certa corpora privilegium illud obtinuiſſe, ut fiſco præferrentur in bonis inteſtatorum, nempe ut decedente Decurione, Naviculario, Cohortali, Fabricenſi ab inteſtato, & ſine conſanguineis, Curia, vel Corpus ſuccederet, non verò fiſcus, *l.* 1. *C. de hæredit. Decur.* ubi ex Conſtantini conſtitutione naviculariі bona ſine hærede legitimo decedentis Corpus navicularіorum tanquam vacantia occupat. Navicularii, navarchi, aut naucleri erant navibus præpoſiti, navigationique inſervientes publico miniſterio, ad quorum collegii curam ſpectabat (argumento *ex l.* 1. *C. quod cujusque univerſ. nomine*,) publicas ſpecies frumenti, olei, & ſimilium Romam deferre, ideo ad Præfectum annonæ mittitur prædicta conſtitutio, *l.* 1. *ex toto titulo cum rubric. C. de navicularіis & naucleris publicas ſpecies transportantibus*, *libro* 11. Horum (inquam) Romæ collegium fuit, *dict. l.* 1. §. 1. *quod cujusque univerſ. l. ſemper* 5. §. *ultim. ff. de jur. immunit.* Eorum patrimonium obnoxium erat functioni publicæ navicularіæ, cùm ex obligatione obſtringerentur ad ſpecies annonarias deferendas, *l.* 1. *& paſſim C. de prædiis in omnibus rebus navicul. libro* 11. Eorum munus ſive officium appellatur functio, ideſt obnoxietas navicularia, *in l.* 1. *ff. de muner. & honor.* Quare ad alios navarchos non pertinent privilegia navicularіis conceſſa, quàm ad eos qui felici embola ſpecies iſtas Romam transportabant, *dict. l. ſemper* 5. §. *negotiatores*, & §. *Divus*, *l. qui naves* 3. *de vacat. & excuſ. mun. l. pro commoditate* 7. *l. venerandæ* 30. *C. Theodoſ. de navicularіis.* Non

§. *De corporibus & collegiis.*

nego rem navicularíam publicam esse, sive navium exercitium ad summam Reipublicæ curam spectare, ut dicitur *in l.* 1. §. *licet* 20. *de exercit. actione*, maximisque favoribus dignissimam esse, ut multi extollunt apud Solorzanum *de jure Indiarum. lib.* 1. *cap.* 8 *ex numero* 11. & *cap.* 16. *numero* 31. Lazarus Baifius *integro tract. de re navali*, Claudius Salmatius *in observ. ad jus Atticum, cap.* 27. quædam pro more rhapsodico Henric. Salmut. *in notis ad memorab. Pancirolæ*, *lib.* 1. *titul* 38. alios remissivè adducens Narbona *in l.* 12. *titul.* 10. *lib.* 7. *Recop.* quin potiùs fateor, multa privilegia eis qui maritimam navigationem exercent concessa esse per nostros Reges *in titul.* 10. *lib.* 7. *Recopil.* Sed error est huic nostro juri, & sæculo adaptare, quæ Romani, & Constantinopolitani Imperatores concesserunt: tum ex defectu potestatis, quia extraneæ illæ constitutiones nos non ligant: tum ex defectu usus, & accommodationis, quia plerunque diversis occurrunt jura necessitatibus: & navarchis, quibus Roma, & Constantinopolis indiguit, nos non indigemus: in quem errorem incurrunt, qui nescientes distinguere jus merum à constitutionibus; jurisque rationem à peculiari politica utriusque Imperii, obtrudunt nobis leges illas veteranas sine usu, & sine materia; unde meritò in dubium vocat Stephanus Nathen. *de justitia vulnerata p.* 1. *tit.* 1. *cap.* 2. an bono consilio Lotharius Imperator in usum, memoriamque reduxerit jus Romanum? Non quia perfectæ æquitatis imago, & fons non sit; sed quia plerisque illius juris malus usus est. Unde hodie decedente naviculario sine hærede, bona ad fiscum pertinent, non ad corpus navicularíorum. Olim etiam milite sine successore obeunte, deficientibus cognatis usque ad quintum gradum, bona legioni, sive vexillationi deferebantur, *l.* 4. §. *eadem* 17. *ff. de fideicommiss. libert. l.* 2. *C. de hæredit. Decur.* quæ est lex unica, *C. Theodos. de bonis milit.* quod jus ex rescripto Hadriani Imperatoris originem sumpsisse, non malè probat Hothomanus *lib.* 8. *observ. cap.* 8. Merillus *lib.* 2. *variant. ex Cujacio, cap.* 2. Osualdus *lib.* 9. *Donel. cap.* 1. *litteraT. ex l si quis filio* 6. §. *ejus qui deportatur* 7. *ff. de injusto rupto, l.* 4. §. 17. *ff. de fideicommiss. libert. l.* 2. *ff. de hæredit. Decur.* plura Cujacius *lib.* 16. *resp. Papin. in l.* 2. *C. de veter. & milit. succes. l. unic. C. Theodos. de bonis milit.* quæ extat *in l.* 2. *C. de hæredit. Decur.* ubi observandum est, separari legiones à vexillationibus, ut etiam *in l. final. C. de his qui non impletis stipendiis*, *lib.* 10 *l.* 9. *C. quando provocare non est necess.* & meritò, nam in vexillationibus Equites tantùm militabant. Vegetius *lib.* 2. *capite* 1. & 2. Quare non rectè Cujacius vexillationes numeros interpretatur *in dict. l. final. C. de his qui non impletis*, cùm numerorum nomen generale sit, *l. contra* 14 *de re milit.* Vexillationes autem auxiliares fuisse putat Steubechius *ad Vegetium dict. cap.* 2. Turnebus autem *lib.* 3. *adverss. cap.* 30. Emeritos veteranos asserit esse milites, qui exauctorati, sub signo tamen seorsim, donec præmia, & agros acciperent, tenebantur. Eodemque modo interpretatur locum Suetonii *in Galba, cap.* 20. *in lib* 5. *adverss. cap.* 2. De vexillationibus agit Pancirola *in notitia cap.* 32. & 34. Hæc bona dicuntur caduca legionis apud Ulpianum *in dict. l. ego* 4. § *eadem* 17. cujus littera elegantior, & purior est, quàm inversionem aut lecturam patiatur. Dixerat de caducis fisci, sive de bonis ut vacantibus fisco delatis, in quæstione, an tunc conserventur libertates, necne, ut ex mutatione personæ jus variatum videretur. Docuit ex æquo conservari libertates, si vacantia non fisco, sed legioni deferrentur. Verba ejus sunt: Quare etsi caducis legionis bona delata sint, idem erit probandum. Immeritò ergo Cujacius ad Ulpianum *titul.* 28. & *in l. unic.* §. *postremò*, *C. de caduc. tollend.* & *in dict. l.* 6. §. 7. *de injusto rupto*, quem sequuntur Pichardus *in lecturis ad titul. de acquir. hæredit. cap.* 5. *numero* 15. Valentia *ad eundem titul. cap.* 3. *numero ultim.* emendavit *caducariis legibus*, quem jam eo nomine taxavit Broëus *ad titulum de eo cui libertatis causa*. Nec feliciùs Haloander, Hugo à Porta, & alii veteres, à quibus noster Acosta *in* §. *cùm in bello, verbo Agnati, numero* 3. ita reposuerunt; *Si qua duci legionis*. Caduca enim legionis dicuntur bona vacantia militis legioni delata. Titus Arruntenus Paternus *lib.* 1. *militarium*, *in l. ultim. de jure immunit.* inter militiæ officiales, quorum longum catalogum ibi attexit, recensetdisque rationibus bonorum vacantium legioni librarios caducorum, qui scribendis, componendelatorum, præpositi erant: Cujacius *in parat. ad titulum C. de hæredit. Decur.* & illustravit cultissimus Ramirez de Prado *ad Martialem lib.* 4. *epigram.* 91. Aliud extat ejusdem Hadriani rescriptum, quod referunt, & illustrant D. Nicol. Antonius *lib.* 5. *de exil. cap.* 22. D. Josephus de Retes *lib.* 3. *analect. de interdict & releg. num.* 71. Habuerunt etiam jus in bona vacantia cohortales ejusdem provinciæ, cohortale sine hærede decedente, *l. si quis cohortali* 3. *C. de hæredit. Decur.* Cohortales in provinciis perpetui sunt qui ministrant Præsidibus, in eorum officiis ministrantes, de quibus *tit.* 58. *lib.* 2 *Codicis Justin.* & immunes sunt à functione navicularia, à solitudine vastaguæ, sive publicæ transvectionis tributorum, & specierum, & à curiali munere, ut officiis cohortis vacent: videndi sunt Bulengerus *de Imperio Romano, lib.* 6. *cap.* 29. Pancirola *in notit. Imperii Orient. cap* 9. Huic ergo corpori collegiatorum, sive conditionalium, bona vacantia deferebantur excluso fisco, & etiam corpori Scholæ Fabricensium, *l. penult. & ultim. C. de hæredit Decur.* & etiam Præfectianæ deferebantur bona Præfecti vacantia, *l. ultim. C. de apparit. Præfect. Præt. lib.* 12. Hodie tamen omnibus his corporibus fiscus præfertur, quia per leges Regias fiscus ad bona vacantia vocatur insuper habitis dictis privilegiis, ut docuerunt *in l.* 32. *Tauri*, Tellus Fernandez *numero* 4. Palacius Rubius *numero* 12. Et multò minùs fisco præferuntur alia corpora, seu collegia, quæ ad similitudinem suprædictorum ad bona vacantia admitti nonnulli DD. existimarunt: in primis enim Angelus *in l. si quis filio* 6. §. *ejus*, *de injusto rupto.* Baldus *in l.* 1. *C. de hæredit. Decur.* docent, quod si aliquis de collegio, vel de confraternitate aliqua decedat, vacantia bona ejus non fisco, sed confraternitati cedere: & Afflictis, Peregrinus, & alii, quos sequitur Mastrillus *de Magistr. lib* 3. *cap.* 10. *numero* 372. & 374. tenent, bona Rectoris, scholaris, seu collegiati, qui in numero, seu matricula scholæ, collegiive Doctorum relatus erat, ad ipsam scholam pertinere, excluso fisco. Bartolus quoque *in dicta l.* 1. ausus fuit affirmare, quod si no-

ſi nobilis de uno ſedili moriatur ſine hærede, cæteros nobiles de eodem ſedili poſſe occupare: & Baldus *in l. ſi qua illuſtris 5. numero 6. C. ad Orphic.* tenet expoſitis ante fiſcum ſuccedere hoſpitale Miſericordiæ. Meliùs dixerat Accurſius *in l. nutritoribus* 10. *C. communia de ſucceſſ.* hoc jus contra illum textum, & authenticam ſequentem moribus eſſe introductum. Sed quamvis pro his opinionibus multi ſint Auctores veteres, quos in unum congerunt Tiraquellus *in ſuo tract. Le mort ſaiſit le vif, 2. p. declarat. 15.* Maſtrillus *ubi proximè, ex numero 372.* Farinacius *in fragmentis, verbo Fiſcus, ex numero 10.* Amaya *in d. l. 1. ex numero 29.* Montalvus, & Didacus Perez *in l. 20. titul. 19* ego tamen hæc omnia, & ſimilia commentitia puto, & fictitia, neminemque fiſco præferri in bonis vacantibus præter conſanguineos, & uxorem aſſero, niſi fortè conſuetudine legitimâ introductum ſit, ut hoſpitale, vel quæ alia communitas præferatur, vel Baro, aut Dominus jurisdictionis; hoc enim jus conſuetudine induci poſſe, certum eſt, ut docent Roſental. *de feudis cap. 5 concluſ. 54.* & in variis caſibus Regnerus Sixtinus *de regalibus lib. 2. cap. 9.* Peregrinus *de jure fiſci, lib. 4. tit. 3.* Camillus Borellus *de præſtantia Reg. Catholici, cap. 14.* Amaya *ubi ſuprà numero 37.* Certè in Decurionibus, aliisque collegis, qui muneribus publicis obeundis ſunt mancipati, ultra communem rationem, quam ſuprà aſſignavi, & illa potiſſimùm facit, videlicet, ut qui ex adminiſtratione defunctorum collegarum fiſco manent obnoxii, ex eorum quoque patrimonio lucrum ſentiant, *Novell. 13. Theodoſii*, cujus principium extat *in l. ult. C. de hæredit. Decur.* argumento legis *ſemper 5. §. negotiatores, ff. de jure immunit.*

7. *Traditur ratio decidendi.* Unde jam apparet vera ratio præſentis deciſionis; nam cùm legibus ſæcularibus cautum ſit, ut Eccleſia in clericorum inteſtatorum bonis ſuccedat, *l. ſi quis presbyter 20. C. de Epiſcop. & cleric.* Theodoricus Rex *in ſuo edicto, cap. 6.* ibi: *Clericos, religioſasque perſonas inteſtatas deficientes, quotiens defuerit qui jure ſuccedat, locum Eccleſiæ ſecundùm leges facere debere præcipimus.* Ideò Eccleſia fiſco præfertur, & bona illa vacantia occupat, ut Curia, vel ſimile corpus occupat bona ſui collegæ; immò olim Eccleſiam in terris quoad temporalia ſibi ſubjectis, etiam adſtantibus cognatis inteſtatorum bona occupaſſe liquet ex D. Gregorio *lib. 1. epiſt. 42.* ibi: *Cognovimus* (inquit ad Petrum Subdiaconum Defenſorem patrimonii Siciliæ) *etiam, quod nonnullis conductoribus morientibus parentes ſui non permittunt ſuccedere, ſed res eorum ad uſus Eccleſiæ pertrahuntur: de qua re diffinimus, ut parentes morientium, qui in poſſeſſione Eccleſiæ degunt, hæredes ei ſuccedere debeant, nec aliquid eis de ſubſtantia morientium ſubtrahatur.* Ut etiam Conſtantinus ſtatuit, ut bona Martyrum ad Eccleſiam ſpectarent, teſte Euſebio *lib. 2. de vita Conſtant. cap. 21. & 36.* ibi: *Martyrum ſubſtantias juſſit genere proximos accipere; ſi nullus eorum fuerit, Eccleſias habere hæreditates.* Quem illuſtrat Merillus *lib. 3. obſerv. cap. 2.* Nec hoc jus ſuccedendi in bonis clericorum ab inteſtato decedentium, ratione deſtituitur; nam tam jure veteri, quàm novo uxor ſuccedebat ſponſo, nullis extantibus mariti conſanguineis, *l. 1. C. unde vir, l. final. C. Theodoſ. de legit. hæred.* ibi: *Niſi ille caſus emerſerit, ut nemo de propinquis ſucceſſionem mortui vindicare poſſit ex lege, cùm fiſco noſtro qualiacunque jura matrimonii præponamus.* Plura Borellus *de præſtantia Regis cap. 14. numero 19.* Oſualdus *lib. 9. cap. 1. littera K.* Amaya *in dicta l. unica, C. de bonis vacant. numero 31.* Sed Eccleſia ſponſa eſt propriì Prælati, ut latè probavi *in cap. inter, de translat. Epiſcopi*: igitur defuncto ejus ſponſo ab inteſtato, illi ſuccedit. Accedit, nam lex poſitiva æmula naturæ, & communem hominum ſenſum imitata, ſolet inteſtatorum hæreditates eisdem adjicere, quibus credibile eſt defunctum, ſi diſponeret, eas relicturum fore, *l. 3. l. conficiuntur 8 ff. de jure codicil.* ſed ſi clericus diſponeret, & agnoſceret propriâ cognatione deſtitui, hæredem reliquiſſet Eccleſiam, juxta adducta *in cap. cùm in officiis, de teſtam.* Igitur rectè ejus bona nullis extantibus conſanguineis Eccleſiæ deferuntur.

8. *Diſſolvitur dubitandi ratio.* Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta; nam licèt verum ſit, fiſcum bona vacantia inteſtatorum occupare, ex juribus ſuprà adductis, quibus non obſtant textus *in l. ſi hæredum, C. de inoffic. l. 6. §. certè, ff. ſi quis omiſſ. cauſ. teſtam. l. habere, ff. de evict. l. 1. C. de donat. inter, l. ultima, de ſucceſſ. edicto, l. 6. §. ſimpliciter. ff. ſi quis omiſsâ cauſâ teſtam. l. 1. §. ſed ſi morte, ff. quando actio de peculio* videndi ſunt Primarii noſtri *ad titul. de acquir. hæredit.* tamen id procedit, quando non præfertur fiſcus à Curia, corpore, ſeu aliqua communitate Unde cùm in præſenti caſu in bonis clerici ab inteſtato decedentis fiſco Eccleſia præferatur, ex auctoritatibus, & rationibus ſuprà adductis, ideò in præſenti docetur, bona clericorum inteſtatorum ad Eccleſiam ſpectare. Nec obſtat difficultatis augmentum deductum ex variis hiſtoricis; nam illi loquuntur de Principibus, qui potiùs invadebant clericorum hæreditates, quàm jure occupabant; nec oppreſſa Eccleſia jus proprium defendere poterat: unde ex ſimilibus factis non rectè argumentum deducitur contra ſuprà tradita, cùm invaſiones illæ potiùs violentæ occupationes, quàm legitimæ eſſent ſucceſſiones. Hucusque traditis opponi poteſt textus *in cap. Epiſcopus qui 12. q. 2.* cujus interpretationem dedi *in cap. 1. de teſtamentis.*

CAPUT II.

Ex Concilio (a) *Triburienſi.*

COncilio allatum eſt, quod quidam laici improbè agant contra Presbyteros ſuos, ita ut de morientium presbyterorum ſubſtantia partem ſibi vindicent, ſicuti de propriis (b) ſervis. Interdicimus itaque canonicâ auctoritate, ne hoc ulteriùs fiat; ſed ſicut liberi facti ſunt ad ſuſcipiendum gradum, & agendum divinum

officium, ita nihil ab eis (c) exigatur præter divinum officium. De (d) peculio verò sacerdotum nihil sibi usurpent, sed totum in quatuor dividatur partes: una Episcopo, altera altari, tertia pauperibus, quarta parentibus; & si non sunt idonei (e) parentes, Episcopus eam recipiat, & in usum Ecclesiæ diligenter distribuat; & si quis contra hoc facere præsumpserit, anathematizetur.

NOTÆ.

1. (a) *Tiburiensi.*] Ita etiam legitur *in 1. collect. sub hoc titul. cap. 2.* & ex eodem Concilio citatur textus hic à Burchardo *lib. 2. Decreti, cap. 206.* Carnotensi *p. 6. Decreti, cap. 281.* sed in canonibus editis à Binio, & Corjolano non reperitur præsens textus: sed cùm Decretistæ addant, *ex Concilio Triburiensi sub Arnulpho*, credendum est, potiùs canonem hunc periisse ex ipso Concilio, quàm esse alterius Concilii Triburiensis celebrati sub Conrado. De Concilio Triburiensi temporibus Arnulphi celebrato, jam nonnulla notavi *in cap. clerici, de vita, & honest. cleric.*

2. (b) *Sicut de propriis servis.*] Sed omne, quod servus acquirit, domino acquirit, etiam invito, & ignoranti, *l. acquiruntur, l. etiam invitis 32. ff. de acquir. rer. domin. §. 1. Institut. per quas personas nobis acquiritur*: ergo non rectè in præsenti refertur, dominos à servis suis tantùm partem eorum, quæ acquisierunt, posse vindicare. Abbas Panormitanus hîc *not. ab. 1.* post Hostiensem verba hæc non intelligit de servis in servitute decedentibus, sed de servis jam manumissis, & ita de libertinis, in quorum bonis etiam facto testamento certam partem patronus obtinet, *§. sed nostra, Instit. de succes. libert.* Sed Abbatem reprehendit Barbosa *hic num. 2.* ex eo, quod Patronus partem tantùm liberti obtinet, cùm testamentum ipse condidit; si verò ab intestato decedat, liberis non superstitibus, in universum jus succedit patronus; unde cùm in præsenti agatur de libertis ab intestato decedentibus, non partem, sed totum patrimonium patronus occupare debebat. Quare eâ sententiâ omissâ aliter respondit Barbosa, videlicet in relatis verbis non referri decisionem Pontificis, sed tantùm partis allegationem. Sed veriorem censeo Abbatis interpretationem, si observetur, præsentem textum non esse exaudiendum, nec intelligendum juxta jus Romanorum, quod postea illustrabimus; sed potiùs juxta leges noviores Longobardorum, & Wisigothorum, ex quorum Provinciis erant Episcopi, qui præsentem canonem ediderunt. Juxta leges autem eorum certam partem patronus ex bonis liberti vindicabat, *l. 17. tit. 14. lib. 2. legum Longobard.* ibi: *Et si aliquod in gasindio Ducis, aut privatorum hominum obsequio donum vel munus conquisierit, res ad donatorem revertantur; in alias verò res, sicut dictum est, si hæredes non dereliquerit, aut se vivo non judicaverit, patronus succedat sicut parenti suo.* Et *l. 13. titul. 7. lib. 5. legum Wisigoth.* ibi: *Si manumissus sine filiis de legitimo conjugio natis transierit, & ei patronus in libertate aliquid donaverat, aut forsan de ejus servitio discesserit, & aliò se contulerit, omnia ad patronum, sive ad ejus hæredes sine dubio revertantur. Quod si forsitan in terra ipsius patroni consistens, qui eum manumisit, aliquid de labore suo acquisierit, medietas acquisitæ rei exinde in patroni potestate consistat.* Unde sensus hujus textus est, quod Domini volebant à libertis in Ecclesia manumissis, ut presbyteri ordinarentur, certam partem bonorum vindicare, ut à servis propriis privatim manumissis ab intestato decedentibus; quod alienum erat à sacris canonibus, ut ex infrà dicendis apparebit.

3. (c) *Nihil ab eis.*] Id est non operas, non successionem, in quibus præcipuè jus patronatus consistit. Donellus *lib. 2. comment. cap. 17.* Faber *in Papin. tit. 5. princip. 2. illat. 8.* Cujacius *ad tit. C. de bonis libert.* nisi divinum officium pro operis promissum sit, juxta adducta *in cap. 3. de servis non ordin.*

4. (d) *Peculio.*] Id est bona ab ipso presbytero aliunde quæsita extra Ecclesiam; nam si intuitu Ecclesiæ bona illa fuissent acquisita, plenè, & integrè ad Ecclesiam spectabant, ex traditis suprà *in cap. final. de pecul. clericor.* ubi probavi, in his juribus peculium accipi pro bonis non intuitu Ecclesiæ acquisitis, sed extra, & aliunde obtentis.

5. (e) *Si non sint idonei parentes.*] Immò si indigni erant, fiscus ea bona eripere debebat, *ex l. 1. & per totum ff. de his quæ ut indign.* non verò Episcopus ea vindicare poterat. Abbas, quem sequitur Joannes Garsias *de tacito fideicommisso, num. 42.* existimat in præsenti parentes non fuisse indignos, sed incapaces; unde cùm portio competens incapaci, non ad fiscum perveniat, sed conjuncto acquiratur, inde Episcopo conjuncto in præsenti bona acquiri. Sed verius credo PP. in præsenti non agere de parentibus incapacibus ex lege civili, sed de non idoneis, id est publicis peccatoribus, parumque piis viris; illi enim quia idonei non sunt, nulla bona recipere debent.

COMMENTARIUM.

6. SIngularis est hæc Concilii Tribur. constitutio, & speciali ratione subnixa, quatenus ex bonis liberti in presbyterum ordinati, & ab intestato decedentis, jubet quatuor partes fieri, ita ut Patronus nullam habeat, immò una pars Ecclesiæ, alia Episcopo, pauperibus alia, & parentibus alia deferatur. Non est similis constitutio in utroque jure, civili videlicet, & canonico; immò utriusque juris sanctiones contrarium suadent. Primò enim si sacros canones attendamus, vel bona hæc quæsita fuerunt ab hoc presbytero ante manumissionem, & per consequens ante sacram ordinationem; vel postmanumissionem. Primo casu ea bona in potestate & dispositione domini sunt. Concilium Tolet. 1. *can. 2.* ut ex ipso citatur à Burchardo *lib. 2. Decreti, cap. 23.* Ivone Carnotensi *p. 6. Decreti, cap. 38.* ibi: *De rebus verò illorum, vel peculiari, qui à dominis propriis libertate donantur, ut ad gradus ecclesiasticos promoveri debeant, statutum est, ut in potestate dominorum consistat quicquid ante libertatem habuerunt, utrum illis concedere, an sibi retinere voluerint.* Secundo casu integrè, & plenè ad Ecclesiam bona spectant. Concilium Tolet. 4. *can. 74.* ibi: *De familiis Ecclesiæ constituere Pres-*

Presbyteros, & Diaconos per parochias liceat, quos tamen vitæ rectitudo, & probitas morum commendat, ea tamen ratione, ut antea manumiſſi libertatem ſtatus ſui percipiant, & denuò ad eccleſiaſticos honores ſuccedant. Irreligioſum eſt enim obligatos exiſtere ſervituti, qui ſacri ordinis ſuſcipiunt dignitatem. Quicquid autem talibus aut per libertatem conceſſum, aut ſucceſſione extiterit debitum, aut a quolibet quoquo modo collatum, non licebit eis quippiam inde in extraneas perſonas transmittere: ſed omnia ad jus Eccleſiæ, à qua manumiſſi ſunt, oportet poſt eorum obitum pertinere. His quoque, ſicut & cæteris Eccleſiæ libertis, accuſandi, vel teſtificandi adverſus Eccleſiam aditus intercluditur, ad quos ſi adſpiraverint, non ſolùm libertatis beneficio careant, ſed etiam honoris gradu, quem non dignitate naturæ, ſed tempore neceſſitatis promeruerunt. Ergo non debent bona liberti dividi in quatuor partes, ut in præſenti ſtatuitur. Juris civilis etiam diſpoſitioni præſentem canonem non convenire, facilè conſtabit, ſi juspatronatus quoad ſucceſſionem tantùm liberorum (quod ut à famoſiori juspatronatus dicitur *in l. quod ex liberta* 11. § 1. *ff. de oper. libert. l. libertus* 14. *ff. de tutore & curat.*) ab origine repetamus.

7. *Juspatronatus ex l. decemvirali.*

Sciendum igitur eſt lege XII. Tabul. ita cautum eſſe: *Si libertus inteſtato moritur, cui ſuus hæres nec extabit, aſt patronus, patronive liberi eſſent ex eadem familia, in eam familiam proximo pecunia ditor.* Refert, & probat Jacobus Gothofredus *in quatuor fontibus, tabul.* 5 Ait lex, *inteſtato*, ut ſignificet, ea lege liberam teſtamenti factionem datam fuiſſe liberto, ita ut impunè præteriret patronum, & extraneum hæredem inſtitueret. Ulpianus *titul.* 27. *regul.* §. 1. & *titul.* 29. *in princip.* Sequitur, *cui ſuus hæres non extabit*, ut agnoſcatur, inteſtati liberti hæreditatem deferri patrono, cùm ſui hæredes liberto non extant. Unde ex ea lege patronum ab inteſtato repellebant filii in ſacris exiſtentes, etiam adoptivi, necnon uxor ducta per coëmptionem. Ulpianus *tit.* 29. *regul. in collat. legum Moſaic. tit. ultim.* §. *penult. l. qui duos* 9. § 2. *ff. de rebus dubiis*, juncto D. Joſepho de Retes *lib.* 7 *opuſc. cap.* 5. *l. liberto* 17. *ff. de bonis libert.* juncto Arias à Meſa *lib.* 3. *variar. cap.* 2. *l.* 3. *ff. de juris & legit.* Ait lex, *patronus*; quo nomine licèt patronus maſculus tantùm comprehenderetur, tamen conſenſu prudentum ad fœminas patronas jus hoc porrectum fuit. Ulpianus *dicto titul.* 27. *l.* 1. § 1. *l.* 3. § *ſi duo* 4. *ff. de legitim. tut. dicta l. liberto* 17. *l.* 3. § *hæc, ff. unde legit.* Similiter illa verba: *Patronive liberi*; ad liberos patroni, patronæque non degeneres, ſed ex juſtis nuptiis ſuſceptos referenda ſunt, *l.* 1. & 3. *ff. de petit. hæredit.* Ulpianus *dicto titul.* 27. & 28. *l.* 3. § 1. *ff. de legit. tut. l. etſi* 6. § 1. *l. patronæ* 18. *l. filius* 42. *in princip.* & § *ultim. ff. de bonis libert. l. ſatis conſtat*, *ff. de jurepatron.* Immò & illis verbis comprehenduntur uxor ducta à patrono per coëmptionem, de qua exaudiebat textum *in l. quamquam* 62. § 1. *ff. de ritu nuptiarum*, *juncta l. ſi patrona* 13. *ff. eodem*: litteratiſſimus vir collega noſter D. Petrus de Ulloa in Granatenſi Senatu Regius Conſiliarius, *in aſſertionibus de ſucceſſione libertorum, cap.* 1. § 5. Item filii adoptivi à patrono, ut poſt Cujacium probat idem eruditus vir. Inde deducitur, attentâ ipſâ lege XII. Tabul. ſemper patronum inteſtatæ libertæ occupaſſe hæreditatem, quia illa ſuos hæredes habere non poterat, *l.* 4. *ff. de liber. & poſthum. l.* 13. *ff. de juris & legit.* proindeque, cùm tantùm ſui hæredes patronum excluderent, ſemper ad patronum libertæ ſucceſſio ſpectabat. Ulpianus *dicto titul.* 29. § 3. Subtiliter tamen illum caſum excipit perdoctus collega noſter *ubi ſuprà, cap.* 2. cùm liberta coëmptione nupta maritum ſimul, & dominum quæſiit. Mulier enim ita coëmpta in manum, poteſtatemque viri tranſibat, *l.* 4. *ff. de his, qui ſunt ſui, l.* 2. *ff. qui ſatisd. l.* 2. § *hoc autem, ff. de legat. præſtand. l. uxori* 18. *ff. ad leg. Corn. de falſis.* Paulus & Papin. *in collat. legum Moſaic. titul.* 4. unde maritus ab inteſtato jure peculii ejus bona occupabat, excluſo patrono. Nec obſtat quod ipſa teſtamentum facere poterat. Ulpianus *in fragment. titul.* 20. § *penult.* Nam novum in jure non eſt, ut qui teſtamentum facere poteſt, ſi ab inteſtato decedat, hæredem legitimum non habeat, ut de virgine Veſtali refert Gellius *lib.* 1. *noctium, cap.* 12. & in filiofamilias peculium caſtrenſe habente, notum eſt.

Succedit edictum Prætoris circa ipſum juspatronatus. Et cùm lege decemvirali tantùm filii ſui, etiam adoptivi patronum excluderent, jure Prætorio filiis emancipatis ſuccurſum eſt, & ad optivis jus in partem detractum, ita ut omnes filii legitimi, etiam emancipati, excluderent patronum, tam ex teſtamento, quàm ab inteſtato, §. *quâ de causâ, Inſtitut. de ſucceſſ. libert.* Si autem exhæredati erant, vel præteriti, vel ab hæreditate ſe abſtinebant, locum patrono faciebant, *l. etſi* 6. § 1. & 3. *ff. de bonis libert. l. ſive* 21. § 3. *ff. de jurepatron.* & ne in arbitrio eſſet liberti adoptionis commento fraudare patronum, filii adoptivi, etiam inſtituti, aut uxor coëmpta cum patrono, in æqualem portionem admittebantur. Ulpianus *dicto titul.* 29. § 2. cui ſententiæ ſubſcribit Hermogen. *in dicta l. ſive* 21. § 3. *ff. de jurepatron.* Etiam edicto ſuo Prætor facultatem teſtandi lege decemvirali libertis conceſſam taxavit, ſtatuens, ut libertus ſine liberis teſtatus, ſemiſſem bonorum patrono relinqueret, alioquin bonorum poſſeſſionem contra tabulas illi pollicebatur usque ad eam portionem ſemiſſem. Ulpianus *in fragmentis, dicto titul.* 29. § 1. *l.* 1. & 2. *ff. de bonis libert. l* 1. § *penult. ff. ſi cui plus quàm per legem, l. ſive patroni* 21 § *ex duobus, ff. de jurepatron.* idque innuit Suetonius *in Nerone, cap.* 20. dum inquit, Neronem conſtituiſſe, ut de libertorum defunctorum bonis pro ſemiſſe dodrans præſtaretur. Eoque referendus Quintilianus *in declamat.* cui titulus: *Avia teſtis*; dum pro liberto alloquente patronum ait: *Huic debeo munus, operas, teſtamentum.* Et Paulus *in l. & quia* 10. *ff. pro ſocio*, dum inquit: *Et quia plerunque vel à parente, vel à liberto quaſi debitum nobis hæreditas.* Cæterùm ſi filios habet, eosque inſtituat, aut exhæredet in ea cauſa, in qua per querelam juſtè agant de inofficioſo, ſine metu omittit patronum, *dicta l. ſive patronus* 21. § *naturales*, & § *ult. l. ſed cum patrono* 6. § 1. *ff. de bonor. poſſeſſ.* docent Cujacius *lib.* 3. *qq. Pauli, in l.* 26. *ff. qui potiores*, Goveanus *in l. ex aſſe* 52. *ff. ad leg. Falcid* tantùm enim voluit Prætor filios patrono præferri, adeò ut ſi ſimul cum filiis inſtituat patronum, aut à patrono legetur filiis exhæredatis liberti, gravetur rectè ſemis his legatis, *l.* 4. *de condit. & demonſtr. l. ex aſſe* 52. *ff. ad leg. Falc. l. ſi ejus* 64. §. *ult. ff. ad Trebel.* argumento textus *in l.* 1. §. *ſed*

8. *De eodem jure ex edicto Prætoris.*

ſi

si libertus, *ff. si quid in fraud. patron.* Hæc autem portio patrono debita semis bonorum est, *d. l.* 1. §. *penult. ff. si cui plus*, *l. debitor* 40. §. 1. *ff. de pignoratit. action*, *l. Julianus* 43. *ff. de bonis libert.* Hodie verò ex Justiniani constitutione, quæ extat in suo Codice, sub titulo *de bonis libert.* à Cujacio ex libris Basilic. restituta, triens dumtaxat est; unde in aliquibus locis Pandectarum, in quibus consulti loquuntur de hoc semisse, reposuit Tribonianus pro semisse, certam partem, ut *in l.* 1. §. *ultim. ff. de bonis libert. l. sed cum patrono* 6. *ff. de bonor. poss.* notavit Cujacius *lib.* 41. *Pauli ad edict. in l. illud* 4. *ff. de bonor. possess. contra tab. & in recit. ad l.* 6. *ff. de bonor. poss.* Hæc tam in libertis viris, quàm patronis procedunt; quid tamen eo edicto circa libertas, vel patronas auctum sit, seu immutatum, videamus. Et circa libertam nihil immutatum legimus; immò cùm liberta esset in perpetua tutela patroni, sine ipsius auctoritate testamentum condere non poterat; unde satis illi ita prospectum erat, cùm in ipsius perniciem alium hæredem non institueret. Ulpianus *in fragmentis*, *tit.* 20. §. *penult.* Cicero *in Topicis*, & *lib.* 7. *epist.* 21. *ad Trebatium.* Livius *lib.* 49. ibi: *Quin eò processerat consuetudine captâ, ut pœt patroni mortem, quia nullius in manu erat, tutore à Tribunis, & Prætore petito, cùm testamentum faceret, unum liberum instituerent.* Ulpianus *tit.* 11. §. 18. Circa patronam etiam Prætor nominatim nihil cavit: forsan semis ob reverentiam & verecundiam præstabatur, circa quam deterior patronæ, quàm patroni conditio fuerat, *l.* 8. *ff. de statu hominum.* Unde ipsa contra tabulas agere non poterat; quare fortassis *in l. si vero* 64. *ff. solut. matrim.* dicitur maritum uxoris negotium gerens, ejus voluntate servos manumisisse, nimirum ut per mediam mariti personam jura patronatus ampliora ex edicto Prætoris consequeretur. Illud etiam Prætor suo edicto addidit, videlicet ut cùm ex lege decemvirali patroni, patronæque, ac liberi eorum in potestate existentes vocarentur ad successionem intestati liberti, & etiam qui ex familia manumissoris essent, agnati videlicet patroni vocarentur, § 4. *Instit. de bonor. possess.* Ulpianus *tit.* 28. §. 7. non tamen illi vocabantur ut patroni, vel eorum liberi, sed tantùm eos Prætor invitabat ad successionem, liberto sine liberis ab intestato decedente. Ulpianus *in fragmentis*, *tit.* 18. §. 7. *l. liberti* 17 *ff. de bonis libert.* §. 4. *Instit. de bonor. possess.* Etiam eo casu cognati manumissoris vocabantur, non absolutè, sed tantùm si eos ita conjunctos manumissor inveniret, ut plus mille asses ab eo legati nomine capere possent. Ulpianus *tit.* 28. §. 7. hoc est ex personis illis essent, quibus manumissor ex lege Furia plus mille asses legare poterat; nam etsi lege Furia prohibitum esset plus mille asses legatario relinquere, *princip. Instit. de lege Falcid.* Cicero *pro Balbo*, & *Ver.* 3. tamen certæ personæ excipiebantur cognationis titulo, quibus licebat legare in infinitum; sicut & à prohibitione legis Cinciæ, quæ modum imposuit donationibus, certæ excipiebantur personæ, quibus sine modo donari licebat. Ulpianus *titul.* 1. *in princip.* & § 2. *l.* 4. *C. Theodos. de donat.* Tandem Prætor cùm lege decemvirali hæreditas liberti intestatò decedentis patrono deberetur, addidit, ut liberorum liberti etiam post manumissionem susceptorum, ab intestato, & sine cognatione decedentium bona manumissores perciperent, concessa eis bonorum possessione, cujus subobscurum extat vestigium apud Ulpianum *lib. singulari de legit. hæredit.* & *in tit.* 16. *collat. legum Mosaic.* Apertum tamen extat in constitutione Græca, quæ desideratur *in tit. de bonis libert.* & refertur *lib.* 49. *Basilic.* non enim servitutis sordes, nisi post tertiam generationem purgabantur. Unde *in l.* 9. *C. de adopt.* signanter docetur, patronum libertæ filiam adoptare non prohiberi; extraneum tamen infertur vetari eam adoptare, ob legis Visellæ prohibitionem, *l. si pater* 15. §. *final ff. de adopt. l. unic. C. ad leg. Visel.* Illustrat Amaya *in l.* 1. *C. si libertus.* Huic ultimæ parti edicti Prætoris conveniunt leges Francorum, & Longobardorum, ut videre est in Capitularibus Caroli *lib.* 6. *cap.* 208. *l.* 11. *titul.* 24 *lib.* 2. *legum Longobardorum.* Prosequitur Jus Prætorium Mesa *lib.* 3. *variar. cap.* 2. 4. 5. & 6.

Successit jus novum legis Papiæ, quo adauctum est jus patronorum; distinctione enim adhibitâ inter libertum centenarium, & non centenarium, ita ut qui centenarius non erat, quamvis unum dumtaxat filium haberet, impunè omitteret patronum in testamento, atque securus esset itidem ab intestato, §. *sed postea*, *Instit. de success. libert.* si verò centenarius esset, adhuc sub distinctione cautum fuit; nam aut filios tribus pauciores habebat, aut tres, & deinceps: si tribus pauciores, veluti duos, patronus vocabatur ad virilem portionem, tam ex testamento, quàm ab intestato: si unum, vocabatur in semissem; quo casu intelligendus est textus *in l. debitor* 40. §. 1. *ff. de pignorat. action.* junctis Cujacio *lib.* 3 *respons. Papin.* & Fabro *ibi*, *l. Latinus* 83. *ff. de legat.* 2. Si tres, aut deinceps, patronus omnino repellebatur, tam ex testamento, quàm ab intestato, *dicto* §. *sed postea*: Ulpianus ita accipiendus *in l. si verò* 64. §. 5. *ff. solut. matrim.* Quamvis enim jus duorum liberorum eximat libertum ab obligatione operarum, *l. qui libertinus* 37. *ff. de oper. libert.* non tamen à successione locupletioris liberti, forsan ex eo, quia libertorum divitiæ odiosæ sunt, quia malis artibus creduntur comparatæ ab eo, qui heri servus, hodie liber apparet, ut docet Ulpianus *in l. Prætor* 7. §. *præterea*, *ff. de injuriis*: facit Tacitus *lib.* 4. *annal. Pudet*, inquit, *referre libertinos*, *qui ditiores spectantur.* Hinc exponendum erat, quam summam efficerent centum millia sextertiorum, ex mente legis Papiæ, quæ centenarium vocat illum, qui centum millia sextertiorum habet. Sed omnia persequi institutum non patitur; videndi sunt post Budeum, Alciatum, & Georgium Agricolam Balduinus *ad tit. de success. libert.* Connanus *lib.* 2. *comment. cap.* 9. *num.* 12. Hothomanus *lib.* 4. *antiquit. Rom. de re nummar. cap.* 12. Antonius Augustinus *lib.* 2. *emend. cap.* 9. Cujacius *lib.* 19. *observ. cap* 31. Pancirola *lib.* 1. *variar. cap.* 66. Marcellus Donatus *ad Suetonium*, *in Augustum*, *cap.* 83. Circa libertas etiam, nec non patronas nonnulla specialiter ea lege cauta sunt. Circa libertas, ut si quatuor liberos haberent, liberè testamentum facerent; ita tamen ut pro numero superstitum virilis pars patrono deberetur. Ulpianus *in fragmentis*, *tit. final.* §. 3. postea tamen Senatusconsulto Orphiciano statutum fuit, ut in successione libertæ ab intestato decedentis, exclusone patroni

9. De eodem jure ex leg. Papia

trono libertæ filius, etiam vulgò quæſitus primum locum occuparet, *l.* 1. §. 9 *ff. ad Tertyl.* eoque referendus Paulus *in l. patronæ* 18 *ff. de bonis libert.* Circa patronam etiam cautum fuit, ut patrona jus idem aſſequeretur, quod habebat patronus, ex edicto, ſi ingenua duorum, libertina trium, felici fœcunditate mater acclamaretur: liberi autem patronæ ingenuæ eodem jure fruerentur, ſi trium liberorum jure mater honorata eſſet; patroni autem filiæ, ſi jus trium liberorum haberent. Ulpianus *dicto tit. final.* §. *patroni.* Eoque referendi ſint textus *in l.* 3. §. *ultim ff. ſi quid in fraudem patron.* Julianus *in l. qui libertinus* 37. *ff. de operis libert.* Verba ipſius legis Papiæ ita ex veteribus fragmentis Conſultorum reſtituit Jacobus Gothofredus *in l. Julia de maritandis, cap.* 24 *usque ad* 28. ad quæ legis Juliæ capita ſpectant textus *in l. liberto* 26. *ff. de bonis libert. l. ex aſſe* 52. *ff. ad leg. Falcid. l. ſi juravero* 14. *ff. de jurepatron. l. ſervi* 43. *ff. ad leg. Falcid. l. ſi patronum* 44. §. *final. ff. de bonis libert. l. ſi patronus* 20. *ff. de donat. l.* 1. §. *interdum, ff. ſi cui plus, l. virilis* 145. *ff. de verb. ſign.* pro quorum interpretatione videndi ſunt Cujacius *lib.* 5. *obſerv. cap.* 24. & *lib.* 5. *qq. Pauli. in l. ſi patronum* 44 §. *ultim. ff. de bonis libert.* Goveanus *in d. l. ex aſſe* 52. Faber *lib.* 1. *conject. cap.* 15. Balduinus *de lege Papia. pag.* 135. Bertrandus *de jure liberorum cap.* 1. Illuſtr. Præceptor D. Franciſcus Ramos *in erudit. tract. ad legem Papiam, cap. de ſucceſſ. libert.* ſubtiliſſimus Primarius noſter D. Joſephus Zamora *in* §. *ſed noſtra, de ſucceſſ. libert.* Varia ergo lege Papiâ circa ſucceſſionem libertorum cavebantur. Primum, ut ſuccederet patronus cum filiis eorum in virili portione, §. *poſtea, Inſtit. de ſucceſſ. libert.* Secundò cùm ex lege XII. Tabul. filii excluderent patronum, hoc procedebat in filiis liberti maſculi, non in filiis fœminæ; quia cùm non ſint in poteſtate, patronum non excludunt. Ulpianus *in fragmentis, tit.* 29. §. *in bonis, l.* 3. §. *ſi mancipiis, de ſuis & legitim l. unica, C. de libert. univerſit.* nec Prætoris edicto admittebantur; tamen ex lege Papia filiæ admittuntur, & cum eis patronus in virilem portionem, ſi jus liberorum quatuor liberta habeat Ulpianus ubi ſuprà. Tertiò etſi filia patroni admitteretur ut filia, ex lege XII. Tabul. *l.* 6. §. 1. *l.* 42. §. *ult. de bonis libert.* admittitur tamen ex lege Julia, ſi jus trium liberorum habeat. Ulpianus *ſuprà* §. *liber:* quo modo accipiendus eſt textus *in l.* 47. § 1. *de bonis libert.* Quartò licèt patrona ad ſucceſſionem liberti admitteretur ut patronus, ex lege XII. Tabul. *l.* 17. *de bonis libert. l.* 1 §. 1. *ff. de legit. tut. l.* 3. § *hoc autem, ff. unde legitimi, l.* 13. §. *penult. ſi quid in fraud. patron.* non tamen ex edicto Prætoris, *l.* 1. *C. de bon. poſſeſſ. contra tab.* Admittitur tamen ex lege Papia, ſi ingenua duos, libertina tres ſuſceperit liberos, *l. ſultanus* 37. *in fine, de bonis libert* Ulpianus *ſuprà.* Quintò ut patronæ filii, qui ex lege XII. Tabul. ſuccedunt inteſtato liberto, *l.* 22. *de jurepatron. l.* 28 *de bonis libert.* quamvis Prætoris edicto excludantur, admittuntur tamen ex lege Papia, ſi eorum mater ingenua tres, libertina quatuor ediderit filios, *l.* 42. *verſ. Paulus, de bonis libert.*

10. Exponitur §. *ſed poſtea, de ſucceſſ. libert.*

Sed antequam hinc abeamus, exponendus eſt Juſtinianus *in* §. *ſed poſtea, de ſucceſſ. libert.* dum docet, filio, filiave relictis, perinde deberi ſemiſſem ex lege Papia, ac ſi inteſtatus libertus ſine liberis deceſſiſſet: quod poſtremum aut falſum eſt prorſus, aut ſaltem obſcurum; nam ab inteſtato ſine liberis defuncto liberto, as debetur patrono, modò duodecim tabularum legem attendamus, modò legem Papiam, *l.* 3 *de ſuis & legit. l. filius* 114. § 1 *ff de legat* 1. *l ſed cùm patrono* 6. *ff. de bonor. poſſeſſ.* De lege Papia indicium præbet textus *in l. viralis* 115 *ff de verb. ſign* juncta ejus inſcriptione, quæ eſt Ulpiani *lib.* 10. *ad legem Juliam Papiam*, in quo libro, & ſequenti Ulpianus agit de ſucceſſione libertorum, ut conſtat *ex l. iis autem* 11. *l. ſi libertus* 16. *ff de jurepatron. l. Julianus* 37. *ff de bonis libert.* Conjectura eò ſpectat, ut credam, ex lege Papia patrono deberi ſolidum aſſem liberti defuncti ſine liberis; nam ut ibi docet Ulpianus, virilis partis appellatio ſolidam hæreditatem interdum comprehendit. Quæ ſententia, junctâ inſcriptione, illud probat, ut portio hæreditatis, quæ eſt virilis concurrentibus liberis, ſit ſolida illis deficientibus. Nec obſtat appellatio *virilis*, quia hæc interdum ſolidi interpretationem admittit, quem textum ex mente Ulpiani ita accipit Cujacius *ibi.* Cui principio illud eſt conſequens, falſum eſſe, patrono deberi ſemiſſem, filio, filiave concurrentibus, perinde ac ab inteſtato debetur, illis non concurrentibus. Quâ difficultate oppreſſus Cujacius *lib.* 3. *obſerv. cap* 23. & *lib.* 17. *cap.* 13 affirmat, pro verbo *Inteſtatus*, legendum eſſe, *teſtatus*: quæ interpretatio plauſibilior eſt, quàm alia Roberti *lib.* 2. *recept. cap.* 24 & *lib.* 2. *amm. adv. cap.* 25. quem reprehendit ipſe Cujacius ſub nomine Mercatoris, *ad dict. cap.* 25. Sed eis omiſſis aliter exponunt Primarii noſtri ſuprà laudati textum illum, & docent, quod Juſtinianus cenſet, patrono deberi ſemiſſem, liberto inteſtato ſine liberis defuncto, non quidem ex eo, quia ſolida hæreditas non deferatur, modò legem XII. Tabul. modò legem Papiam conſulas; ſed quia ſi debitam ſtrictè ſumpto verbo *debitam*) portionem ſpectes, hæc eſt omninò ſemis, nec ultra porrigitur debitæ, aut legitimæ portionis appellatio, quæ dumtaxat eſt relinquenda, nec fideicommiſſis oneranda, *l.* 2. §. *ultim. l. filius* 42. §. *ultim. ff. de bonis libert. l. quia autem* 6. § *ſi patronus, l præterea* 19. *ff. ſi quis omiſsâ causâ teſtam. l. dotalem* 61. *ff. ſolut. matrim. l.* 3. §. *ſi in teſtamento, ff. ſi quid in fraudem patron.* quibus in locis cùm conſtet, totam hæreditatem liberti patrono deferri, ideò expreſsè docemur, partem, ſive ſemiſſem deberi. Omnia hæc legis decemviralis, edicti Prætoris, & legis Papiæ diverſa compoſuit Juſtinianus ſua conſtitutione, quæ extat *in l.* 4. *C. de bonis libert.* §. *ſed noſtra, Inſtit. de ſucceſſ libert.*

11. *Explicatur præſens textus,*

Sed ut jam ad præſentem textum regrediamur, cùm hucusque tradita procedant tam ex jure Cæſareo, quàm canonico, difficilis eſt præſens canon, quatenus in eo bona liberti ab inteſtato decedentis dividuntur in quatuor partes, nullâ ex eis aſſignatâ patrono. Pro cujus difficultatis ſolutione ſciendum eſt, primis Eccleſiæ ſæculis fideles plerunque in Eccleſia ſervos proprios manumiſiſſe, ut in ea deſervirent; & ſi idonei eſſent, ad ſacros ordines promoverentur, ut probavi *in cap.* 1. *de ſervis non ordin.* & in ſimilibus libertis nullum jus patronatus manebat, quia tantùm officium divinum vice operarum promitti poterat, *cap. eo libentius, de ſervis non ordin.*

ordin. & manebat talis clericus tanquam libertus orcinus, cùm manumissus esset ut ordinaretur. In aliis autem servis à fidelibus pro redemptione animarum suarum in Ecclesia manumissis nullum etiam juspatronatus patronus retinebat, *l.* 54. *titul.* 35. *lib.* 2. *legum Longobard.* ibi: *Si quis servum, aut ancillam in Ecclesia, vel circa altare amodò liberum, vel liberam dimiserit, sic maneat ei libertas, sicut ei qui Fulfreal in quarta manu traditus, & Amundus factus est; nam qui Aldium facere voluerit, non eum ducat in Ecclesiam, nisi alio modo faciat qualiter voluerit, sive per chartam, sive qualiter ei placuerit.* Patrocinium tamen ita in Ecclesiam transibat, ut si aliquo casu revocaretur ita manumissus in servitutem, non in dominium pristini domini, sed Ecclesiæ recideret, *l* 1. *tit.* 18. *legum Aleman.* ibi: *Si ancilla dimissa fuit per chartam, aut in Ecclesia, & postea servo nupserit, Ecclesiæ ancilla permaneat.* Et si ita manumissi sine liberis decedebant, Ecclesia illis succedebat, *tit.* 58. *legum Ripuar.* Unde cùm servus, de quo in præsenti agitur, manumissus esset, ut sacris Ordinibus initiaretur, nullum patronum habebat, atque ita ejus successio nulli deferebatur à jure: sed quia non constabat bona ab eo relicta intuitu Ecclesiæ fuisse acquisita, aliàs Ecclesiæ competerent, juxta adducta in titulo *de peculio cleric* sed potiùs ab eo aliunde erant quæsita, & eis nisi manumissus esset in Ecclesia, patronus succederet; ideò quia propter privilegium talis manumissionis patronus non occupat ea bona, jubent patres, ut in quatuor partes dividantur, quarum prima Episcopo, secunda Ecclesiæ, tertia pauperibus, quarta parentibus præstetur. Nec obstat canon 2. Concilii Tolet. 1. quia ibi Patres agunt de bonis, quæ habebat libertus ante manumissionem, peculio videlicet, de quo ad libitum dominus disponere valet. Nec etiam refragatur alter canon 74. Concilii Tolet. 4. nam in eo agitur de libertis ex servis propriis Ecclesiæ manumissis, quibus Ecclesia succedit jure proprio, cùm ex propria familia manumissi essent, & intuitu ejus omnia quæsiissent.

CAPUT III.

Innocent. III. (a) *Nivernensi Episcopo, & N. Sancti Benigni Divotien. & N. Teloci Abbatibus.*

CUm dilectus filius N. Abbas de (b) Buxeria ad nostram nuper præsentiam accessisset, & pro causa, quam adversus venerabilem fratrem nostrum N. Episcopum (c) Eduen. habebat, ibidem diutiùs expectasset, tandem nuncius ejusdem Episcopi supervenit: quibus volentibus ad invicem litigare, venerabilem fratrem nostrum I. (d) Viterbien. Episcopum sancti Clementis Card. concessimus auditorem. Ipsis igitur in ejus præsentia constitutis, Abbas proposuit antedictus, quod cùm N. Archipresbyter de Alerio se, ac sua ad participationem orationum monasterio de Buxeria pietatis intuitu obtulisset, quibusdam rebus suis usui suo simplici reservans, de manu cujusdam fratris ejusdem cœnobii augmentationem (e) coronæ, in signum illius oblationis accepit: & quòd hanc concessionem hoc modo fecisset, & non suo nomine, sed nomine monasterii possideret, & monasterio quicquid acquirebat, acquireret, sæpe fuit in communi Capitulo protestatus. In hoc etiam publicè per viginti annos ferè idem Archipresbyter, nullo contradicente, vel reclamante permansit, ita quod per publicam famam id omnibus notum fuerat. Nam Abbas de Buxeria, qui pro tempore fuerat, & ipsi monachi, rebus ipsius, non secus quàm aliis rebus propriis monasterii, sciente Episcopo Eduen. qui pro tempore erat, & in nullo penitus reclamante, publicè utebatur. Id autem quod mente compoti dictus Archipresbyter fecerat inter vivos, in ultima voluntate mente sanus, licèt æger corpore, confirmavit. Cumque idem Abbas, & monachi res sic legitimè datas, & alias, quas Archipresbytero ipsi concesserant ad utendum, ad suum monasterium reducere vellent, prædictus Episcopus eis violentiam inferens, non solùm res (f) Archipresbyteri, verùm res ipsius monasterii occupavit, quas cùm in bona pace repeterent ipsi, ut inr bus illis ei posset grassandi materia plenior indulgeri, Sedem Apostolicam appellavit, in Octavis B. Martini proximè præteriti terminum appellationi præfigens. Econtra prædicti nuncius Episcopi allegavit, quod quando illa donatio facta fuit, Archipresbyter erat positus extra mentem, ita quod cùm interrogatus fuisset à monachis: Vis tu habitum susscipere monachalem? & respondisset: Volo; statim interrogatus ab alio: Vis tu esse asinus? respondit similiter: Volo; sicque prædicti monachi eum ad suum monasterium deportarunt: quod idem nuncius se obtulit probaturum. Præfatus siquidem Abbas, cùm ad assertionem partis suæ quosdam testes incontinenti produceret, nos ipsos recipi fecimus, & diligenter audiri, quorum attestationes cùm interloquendo decrevissemus publicari debere, quoniam super illis capitulis

pars

pars Epiſcopi nolebat teſtes producere, ſuper quibus idem Abbas teſtes produxerat, ipſæque fuiſſent in publico recitatæ, diſputatione ſuper atteſtationibus ipſis habita diligenti, multa fuere contra dicta teſtium allegata. Cùmque renunciatum fuiſſet à partibus, dictus Card. quæcumque fuerunt hinc inde propoſita nobis, & fratribus noſtris fideliter recitavit. Quibus auditis & cognitis ſufficienter intellexi-mus eſſe probatum, quod dictus Archipresbyter agens in extremis velut ultimam exprimens voluntatem, aſſerit ſe, ac ſua monaſterio de Buxeria contuliſſe. Unde cùm requiſitus eſſet ut conderet teſtamentum, reſpondit, ſe non poſſe (g) teſtari, quia ſe, & ſua contulerat monaſterio ſæpedicto. Et licèt unus ſolus teſtis dixerit ſe vidiſſe, quando præfatus Archipresbyter ſe, & ſua obtulit monaſterio; quia tamen alii teſtes dixerunt, ſe audiſſe ipſum Archipresbyterum in Abbatis præſentia confitentem, & quod prædictum eſt, non tanquam ſufficienter probantes, ſed tanquam vehementer (h) adminiculantes, aſſertionem Abbatis plurimùm adjuvabant. Quia verò pars Epiſcopi aſſerebat ſe velle probare quod dictus Archipresbyter in extremis laborans, tanquam phreneticus alienatus erat à mente, unde non valuit quod expreſſit: nos ſuper his, & aliis, quæ fuerunt hinc inde propoſita, cum fratribus noſtris diligenti deliberatione habitâ, cauſam ipſam vobis ſub hac forma duximus committendam, quod niſi prædictus Epiſcopus legitimè comprobaverit ſæpedictum Archipresbyterum ſuæ mentis (i) compotem non fuiſſe, cùm ultimam voluntatem expreſſit, ſuper impetitione monaſterii perpetuum ei ſilentium imponatur, & compellatur reſtituere monaſterio quæcunque de bonis ipſius Archipresbyteri, vel ettam monaſterii occupavit. Si verò legitimè comprobaverit prædictum Archipresbyterum, quæ ſuper ultima voluntate præmiſſa ſunt, alienarâ (k) mente dixiſſe, ad faciendam ei nomine parochialis Eccleſiæ, cujus adminiſtrationem geſſerat dum vixiſſet, reſtitutionem bonorum, quæ ipſius Archipresbyteri fuerant, monaſterium condemnetur, cùm idem Archipresbyter ab inteſtato deceſſerit: ipſique monaſterio ſuper impetitione Epiſcopi ſilentium imponatur. Nullis litteris obſtantibus, præter aſſenſum partium, &c. Quod ſi non omnes, &c. Tu frater Epiſcope cum eorum altero. Datum Romæ, &c. IV. Non. Jun.

NOTÆ.

1. (a) *Nivernen.*] Ita reſtituo inſcriptionem, & litteram hujus textus ex ipſis epiſtolis Innocentii III. editis à Cardinale Sirleto, *folio* III. Nivernenſis civitas Galliæ, provinciæ ſuæ caput, ita dicta eſt à Niveri fluvio, qui in Ligerim fluit, ut referunt Cæſar *lib.* 7. *cap.* 10. Papirius Maſonius *in deſcript. Franciæ*, *fol.* 31. Habet Eccleſiam Cathedralem dicatam D. Cyro, cujus Præſulum catalogum referunt Democares *in lib. de ſacrificio Miſſæ*, Chenu *in chron. Galliæ*, *fol.* 250. Fratres Sarmathani *tom.* 3. *Galliæ*, *fol.* 791. Guillelmo ejus Eccleſiæ Epiſcopo miſſa eſt præſens decretalis, de quo Fratres Sarmathani *tom.* 3. *Galliæ*, *fol.* 791.

2. (b) *Buxeria.*] Quod monaſterium eſt Ordinis Ciſtercienſis, olim dictum Trium-fontium, de quo hæc Robertus Claudius *in ſua Gallia* refert. [Buxeria cœnobium Ciſtercienſis Ordinis, diœceſis Eduenſis, olim Trium-fontium appellatum, juxta tria ſtagna ad Oſcarum fluvium, anno 1130. die 13. Martii fundatum eſt ab Illuſtriſſimis Burgundiæ Ducibus, ut nonnulli putant; ſed alii probabiliùs Nobiles Dominos de Somberone auctores illius exiſtimant.] Aliqua de ipſo monaſterio refert Manrique *tom* 1. *annalium Ciſtercienſ. anno* 1130. *cap.* 6. Fratres Sarmathani *tom.* 4. *Galliæ Chriſt. folio* 208.

3. (c) *Eduen.*] Edua urbs celeberrima eſt Galliæ, cujus populi clariſſimi Celtarum vocantur à Mela *lib.* 3. *cap.* 2. Auſonio *parental.* 4. Ejus civitatis meminerunt Govelinus *lib.* 2. *de rebus D. D. Gonzal. in Decretal.* Tom. III. Pars I. *Pii Secundi*, ibi: *In Burgundia ſunt Edui, Celtarum ferè omnium quondam Principes.* Tacitus *l. b.* 11. *annalium. Primi Edui Senatorum in urbe jus adepti ſunt, datum id fœderi antiquo.* Sidonius *lib.* 5. *epiſt.* 18. Aymonius *lib.* 1. *cap.* 5. Cæſar *lib.* 6. *de bello Gallico.* Etiam dicta fuit Auguſtodunum, ut probant Fratres Sarmatani *tom.* 2. *Galliæ Chriſtianæ*, *fol.* 25. Habet Eccleſiam Cathedralem D. Lazaro dicatam. cujus Præſulum ſeriem referunt Fratres Sarmatani *ubi ſuprà*. Chenu *in chron. Galliæ*, *fol.* 55. Galthero ejus Præſuli in præſenti reſcribit Innocentius.

(d) *I. Viterbien.*] Jannem videlicet Lombardum, qui creatus fuit Cardinalis tituli Sancti Clementis à Cœleſtino III. ut refert Ughellius *tom.* 1. *Italiæ ſacræ*, *fol.* 310. *num.* 10.

(e) *Augmentationem coronæ.*] Quod erat ſignum oblationis ſui, & rerum ſuarum, ut probat Cironius *ad tit. de donat.* non tamen ideò fiebat ita oblatus monachus, ut probavi *in cap. in præſentia*, *de probat.* ubi hæc verba illuſtravi. 4.

(f) *Res Archipresbyteri.*] Non intuitu Eccleſiæ acquiſitas? nam de illis Archipresbyter diſponere non poterat, unde ad Eccleſiam ſpectabant; ſed de propriis, & patrimonialibus, in quibus cùm non haberet cognatos ab inteſtato venientes, Eccleſia ſuccedebat, juxta ſuprà adducta *in cap.* 1. 5.

(g) *Non poſſet teſtari.*] Non quia monachus eſſet, juxta tradita *in cap.* 2. *de teſtament.* ſed quia non habebat bona, de quibus diſponeret, cùm omnia ſecum monaſterio obtuliſſet.

(h) *Adminiculantes.*] Non enim de uno, ſed 6.

de diverso deponebant, & ita adminiculantes dicuntur, & cum eis ita probavit Abbas oblationem; aliàs si unus testis tantùm de confessione oblationis deponeret, & alius testis de oblatione ipsa, non probasset sufficienter Abbas, ut exponit Costa *in l. si ex cautione, fol. 379. num. 2. C. de non numer. pecun.*

7. (i) *Compotem non fuisse.*] Quæ negativa convertitur in affirmativam, ut probavi *in cap. ad audientiam de probat.*

(k) *Alienata mente dixisse.*] Furiosus enim non potest facere testamentum, *l neque, C. de codicil. §. furiosi, Instit. quibus non est permissum facere testam.* Donellus *lib. 6. comment. cap. 5.* Sesse *tom. 1. decis. 56.* Rodericus Suarez *alleg. 1.* In qua parte observandi sunt textus *in l. 1. de suis & legit. hæred. l. 15. §. filius, & §. ultimo, ff. de inoffic. l. filium 60. ff. de acquir. hæredit. l. 17. §. si impubes, ff. de instit. act.* & alii, quos adduxi *in cap. 1. de testam.* 8.

TITULUS XXVIII.

De Sepulturis.

CAPUT I.

(a) Leo III.

NOs instituta majorum Patrum considerantes, statuimus, unumquemque in majorum suorum sepulchris jacere, ut Patriarcharum exitus docet. Nulli tamen negamus propriam eligere sepulturam, & etiam alienam. Dominus enim & magister alienam elegit ut propriam. Sed quia dignus est operarius mercede suâ, tertiam (b) partem sui judicii illi Ecclesiæ dari censemus, in qua cœlesti pabulo refici consuevit, ut juxta Apostolum sint consolationum socii, ut fuerint passionum: & sic demùm ubicunque libitum fuerit, eligat sepulturam. Aliter ne fiat, auctoritate Domini nostri, qui per Prophetas locutus est dicens: Ne transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt patres tui, sub anathematis vinculo detestamur, & contradicimus.

NOTÆ.

1. (a) *Leo III.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 3.* & post Concilium Lateran. sub Alexandro III. *p. 43. de sepultur. cap. 2.* & ex epistola Leonis III. textum hunc citant Antonius Augustinus *in notis ad 1. collect. in dicto cap. 2.* Cironius *in parat. ad hunc titulum.* Nicolaus Lemaistre *de juribus Episcop. lib. 2 cap. ult.* Unde cum in aliqua ex epistolis ipsius Pontificis editis à Vinio *tom. 2. Conciliorum*, Baronio *tom. 9. anno 796. & 799.* non reperiatur, credo deductum esse ex aliqua epistola, quæ temporis injuriâ periit. Leo III. creatus fuit Pontifex die 26. Decembris anno 795. & Ecclesiam rexit usque ad annum 816. ut referunt Baronius, & Corjolanus *in eodem anno*, Ludovicus à Sancto Carolo *in Biblioth. Pontificia, verbo Leo tertius.*

(b) *Tertiam partem.*] De qua portione parochiali agemus *infrà, in cap. in nostra*, hoc titulo.

COMMENTARIUM.

2. *Conclusio traditur & probatur.* EX hac Leonis epistola sequens communiter deducitur assertio: *Unusquisque sibi potest eligere sepulturam ubicunque voluerit; decedens autem sine electione, in majorum suorum sepulchro est sepeliendus.* Probant eam textus *in cap. Ebron. cap. unaquæque, cap. ubicunque, cap. placuit, 13. quæst. 2. cap. ult. in princip. 16. q. 1. cap. 3. cap. de uxore, in princip.* & *§. 1. hoc tit. cap. nimis, §. 1. de excess. Prælat. cap. plerique, de pactis, cap. ut privilegia, de privileg. cap. cum quis, cap. is qui, cap. final. hoc tit. in 6. capite 1. de pactis, eodem lib. Clement. dudum, §. verùm, hoc tit. Clement. final. §. final. de pœnis*, cum aliis congestis à Crespetio *in summa, verbo Sepultura.* Consonat lex 5. *tit. 13. partit. 1.* Illustrant ultra laudatos in præsenti à Garaña, & Barbosa, idem Barbosa *lib. 2. juris Eccles. cap. 10. num. 10.* & *de offic Paroch. cap. 26.* Petrus Gregorius *lib. 1. partit. titul. 17. cap. 5.* & *lib. 2. syntagm. cap. 13. num. 6. & lib. 33. cap. 23.* Vigel. *in method. jur. can. fol. 451.* Tondutus *resol. canonic. cap. 115.* Valenzuela *consil. 18.* Basilius *de matrim. lib. 5. cap. 13. §. 2.* Parladorius *different. 66. §. 3.* Fragoso *de regim. Christ. Reip. 3. p. lib. 5. §. 17. num. 529.* Zerda *in Judith, tom. 1. cap. 8. vers. 1. fol. 391.* Cabreros *lib. 2. de metu, cap. 5. num. 85.* P. Mendo *de jure academ. lib. 3. quæst. 50.* Frances *de Eccles. Cathed. cap. 17.* Murga *tom. 2. disquisit. mor. tract. 8. disquisit. 1. cum sequent.* Altesserra *lib. 1 dissert. cap. 12.*

Sed hæc assertio difficilis redditur ex sequenti juris consideratione; nam sive testator eligat sepulturam

Impugnatur tradita assertio.

sepulturam, sive non eligat, intra Ecclesiam non est tumulandus, *cap. nullus* 13. *q.* 2. Concilium Brachar. 1. *can.* 18. ibi: *Corpora defunctorum nullo modo intra Basilicam Sanctorum sepeliantur, sed si necesse est, de foris circa murum Basilicæ.* Concilium Arelat. sub Carolo, *cap.* 21. Alia congerunt Antonius Augustinus *in epit. lib.* 26. *tit.* 10. Lindembrogius *in glossario, verbo Mortuos*, Savarus *in not. ad Sidonium, lib.* 3. *epist.* 12. Menardus *ad Sacram. D. Gregorii, fol.* 238. Ergo sive electâ sepulturâ, sive non, defunctus decedat, intra Ecclesiam non est sepeliendus. Augetur primò hæc difficultas, nam etsi admittamus jam temporibus Leonis III. catholicos defunctos intra Ecclesiam sepeliri, non tamen ideò in sepulchro majorum erant sepeliendi, sed potiùs pro personarum distinctione, ut si clerici sint, in Ecclesia ubi resident, *cap. ubicunque* 13. *q.* 2. si monachi, in proprio monasterio, *cap.* 1. 16. *q.* 1. si laici in Ecclesia Cathedrali, *ex eodem cap.* 1. Igitur non sunt necessariò tumulandi in majorum sepulchro. Secundò difficilis est præsens textus, dum supponit, dari sepulchra majorum, in quibus ratione illationis cadaverum parentum habeat quis dominium in eis; cùm certum sit in locis sacris, & religiosis, utpote exemptis ab hominum commercio, nullum posse dari dominium, *l. in tantùm*, §. *sacræ, ff. de rerum divis.* §. *nullius, Instit. eodem tit.* Igitur etiam in sepulchris, ubi sepulti sunt parentes, nullum datur dominium.

4 De diversis sepulturæ modis.

Quâ dubitandi ratione ita fulcitâ non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus illustratione primò sciendum est, sepulturæ jure naturali corporibus debitæ, ut fusè prosequitur P. Faber *lib.* 2. *semest. cap.* 1. pro diversitate nationum usum varium fuisse: aut enim hominibus, vel animalibus devoranda defunctorum corpora objiciebant, vel alicui ex quatuor elementis commendabant, videlicet vel aëri exponebant, vel aquis immergebant, igne consumebant, aut terrâ condebant. Essedones populi Asiæ ad parentum funera vocati eorum cadavera edebant, honestius, & sanctius esse existimantes, ab hominibus, quàm à vermibus devorari; & ut hac ratione magnam pietatem ostenderent, seque illos juxta secum amare profiterentur. Herodotus *lib.* 4. Strabo *lib.* 11. idem referunt de Sidonibus Zenodotus *in collect. cent.* 5. *proverb.* 25. de Indis Herodotus *lib.* 3. de Ponticis D. Hieronymus *contra Jovin. lib.* 2. de aliis Tertullianus *contra Marcionem*: ex quibus illustrat Spondanus *de cæmeteriis sacris lib.* 1. *p.* 1. *cap.* 4. *num.* 1. Barcæi, gens Hesperia, cadavera vulturibus devoranda objiciebant, eo quod aves illas sacras existimabant. Refert Ælianus *lib.* 1. *histor. anim. cap.* 22. Idem tradit de Iberis Justinianus *lib.* 41. & de aliis Spondanus *dicto cap.* 4. *num.* 2. Alex. ab Alex. *lib.* 3. *genial. cap.* 2. Silius Italicus *lib.* 3. quem usum reprehendit Dausquejus *ad orat. de zona Basilii Seleuci.* Sic etiam Æthiopes defunctorum corpora in flumina projicere consuevisse, existimantes id optimum esse sepeliendi modum, tradit Diodorus Siculus *lib.* 3. *cap.* 1. cujus moris rationem illustrat Spondanus *d. cap.* 4. Alii defunctorum corpora aëri dissolvi cupientes, arboribus affigebant, ut Scythæ. Silius *lib.* 13. *Tabareni*, D. Hieronymus *lib.* 2. *contra Jovin.* illustrat Spondanus *dicto cap.* 4. Combustione etiam & igne cadavera consumenda esse, politiores gentes tenuerunt, ut Romani, & Græci, à quibus Galli, & Germani acceperunt, ut referunt Cæsar *de bello Gallico*, Tacitus *de more German.* Sidonius *lib.* 3. *epist.* 12. ubi Savarus, Ovidius *lib.* 3. *de funere Elpen.* ibi:

——— *pia membra dolentes*
Condimus, atque arsit funus splendentibus armis.

Romani maximè hunc morem observarunt ex ratione, quam reddit Plinius *lib.* 8. *cap.* 54. his verbis: *Ipsum cremare apud Romanos non fuit veteris instituti, terrâ condebantur: at postquam longinquis bellis obrutos erui cognovere, tunc institutum, & tamen multæ familiæ priscos servavere ritus.* Unde more Romano condi est sepulturæ post rogum, & cremationem mandare, ut ex Tacito, Laërtio, & aliis illustrant Salvagnus *ad Ovidium in Ibin. vers.* 151. Sophranis *de funere Hebræor. digress.* 2. *cap.* 1. Hebræos cadavera non combussisse, etiamsi dicantur combussisse, quia aromata super cadavera incendebant, bene prosequitur Sancinus *in cap.* 6. *Amos, versu* 10. & *in* 1. *Regum, cap.* 31. *vers.* 12. & ante eum Hieronymus Magius *lib.* 3. *miscell. cap.* 11. Humationis ritus, ut cæterorum antiquior, ita & quamplurimis gentibus acceptior fuit, & sanctioribus ritibus celebratus, quippe & naturæ conformior; siquidem si terra sumus, in terram revertamur, ut *cap.* 3. *Genesis* dicitur; per humationem enim redditur homo humo, ut divina loquitur Scriptura *Ecclesiast. cap.* 12. Revertatur pulvis in terram suam, unde erat, & spiritus redeat ad eum, qui dedit illum. Quod apud Prudentium sic expressum legimus *hymn. in exeq. defunct.*

Spiritus simul & caro vivit;
Resciss a sed ista seorsum
Proprios revocantur in ortus:
Petit halitus æthera fervens,
Humus excipit arida corpus.

Itemque apud Lucretium *lib.* 2.

Cedit item retro de terra quod fuit antè
In terras; & quod missum est ex ætheris oris
Id rursum cœli relatum templa receptant.

Et apud Phocylidem his verbis latinè redditis *Poem. admonit.*

Spiritus usui à Deo datus est mortalibus, & imago Dei;
Corpus ex terra habemus, & omnes in eam
Resoluti pulvis sumus, cœlum verò spiritum recipit.

Sic & Euripides *in supplic.* cujus tamen versus apud Stobæum *serm.* 122. tribuuntur Moschioni, seu Menandro.

Sinite jam terrâ mortuos operiri,
Et unumquodque unde in corpus venit,
Illuc redire; spiritum quidem ad æthera,
Corpus verò in terram. Non enim possidemus
Illud proprium, sed quandiu hanc vitam incolimus,
Deinde restituendum est suæ parenti.

Et apud Xenophontem *lib.* 8. *de Cyro*, Cyrus filius inhibens ne ipsum in auro, vel argento, aliâve ulla re, præterquam in terra conderent, inquit: *Quid enim beatius, quàm terræ immisceri?* quæ pulchra omnia, bonaque omnia gignit, & nutrit. Plura Beyerlinch *tom.* 2. *Theatri, verbo Cadaver.* Joannes Andreas *de sepult. cap.* 8.

5. Secundò sciendum est, locum illum, ubi cadaver

Denominibus sepultura.

daver humatur, diversis nominibus appellari, nempe cæmeterium, polyandrum, monumentum, area, tumulus, mausoleum, sarcophagus, ergastulum, cœnotaphium, sedes, domus æterna, sedes sacra, quies, ut de singulis probant singillatim Franc. Maria Samuelius *in praxi de sepult. tract.* 1. *disput.* 1. *controv.* 3. Murga *tom.* 1. *disquisit. mor. tract.* 3. *in proœmio.* Et frequentius sepultura appellatur cœmeterium *in cap. consuluisti, de consecr. Eccles.* ubi hujus vocis etymologiam illustravimus. Polyandrum dicitur, quasi pollutum antrum, propter cadavera ibi sepulta, ut probat Jul. Lavorus de prisco funerandi more, *cap.* 6. *num.* 4. Monumentum dicitur etiam à monendo, *l.* 2. §. *monumentum, ff. de religiosis*; quia ut ait D. Augustinus *de cura pro mortuis*, non ob aliud, vel memoriæ, vel monumentum dicuntur ea, quæ insignia fiunt sepulchra mortuorum, nisi quia eos, qui viventium oculis morte subtracti sunt, ne oblivione etiam subtrahantur, in memoriam revocant, & admonendo faciunt cogitare. Area dicitur locus sepulturæ apud Tertullianum *in Scapulam*, *cap.* 3. ubi doctè exponit Georgius Ambian. & Baronius *anno* 203 *num.* 10. & *anno* 226. *num.* 7. Tumulus dicitur, quasi tumens humus, quæ elevatur sepulto homine, *capite* 10. *Job.* ibi: *De utero translatus ad tumulum.* D. Hieronymus *in Matthæum cap.* 10. Virgilius 3. *Æneid.* ibi:

Hostilem ad tumulum Trojæ sub mœnibus altis.

Mausoleum propriè est sepulchrum Principis, dictum à Mausolo Rege Cariæ, de quo Jul. Lavorus suprà, *num.* 12. Sarchophagus similiter dicitur sepultura à sarchophago lapide marmoreo, in quo primùm corpora condebantur. Ejus meminit D. Augustinus *lib.* 18. *de civitate Dei*, *cap.* 5. Ergastulum etiam à verbo Græco, quod significat quiescere, quia ibi corpora quiescunt. Cœnotaphium est locus vacuus, honoris tantùm causâ: à Græcis dicitur inane sepulchrum, ejus fit mentio *in l. vel quod* 6. *l. monumentum, ff. de religiosis:* plura de eo Jacobus Gothofredus *in diatrib. de cœnotaphio.* Sedes appellatur à Paulo *in l. si quis enim* 40. *ff. de relig. l. necdum* 10. *C. eodem*, ibi: Sine dum perpetuæ sedi corpus traditum sit, *l.* 3. *C. Theodos. de sepulchro violato.* Dicitur tandem domus æterna, *l.* 4. *C. Theodos. de sepulchr.* quia cadavera in eo in perpetuum conduntur. In Petronii Antigen. epitaphio ita legitur:

Hæc domus æterna est, hic sum situs, hic ero semper.

Seneca *in Octavio, act.* 4. Jacobus Gothofredus *in l.* 4. *C. Theodos. de sepulchro violato*, Gutherus *lib.* 2. *de jure manium, cap.* 20. Quam ob rem in antiquis lapidibus non rarò sepulchrum domus æterna dicitur, ut in sequentibus, quos refert Fornerius *lib.* 3. *rer. quotid. cap.* 6. In primo ita.

MANILIA PAULA
DE PARCIMONIO SVO
SIBI, ET ÆLIO
PAVLINO COMPARI SVO
DOMVM ÆTERNAM DO.

Itemque in illo.

Bis hic septeni mecum natales dies
Tenebris tenentur dictis æterna domus.

Quo tamen sensu apud nos, qui resurrectionem speramus, sepultura domus æterna dici possit, exponit Savarus *ad Sidonium, lib.* 2. *epist.* 8.

6. Tertiò sciendum est, quod licèt olim unusquisque in ædibus suis defunctos sepeliret, ut ex Cicerone tradit D. Isidorus *lib.* 15. *originum*, *cap.* 8. & 11. unde ortum ait Servius, ut domi Lares colerentur; tamen legibus XII. Tabul. cautum fuit, ne intra mœnia civitatis defunctorum corpora humarentur, comburerentúrve, his verbis: *Hominem mortuum in urbe ne sepelito, neve urito.* Ex Cicerone refert Jacobus Gothofredus *in quatuor fontibus, tabul.* 10 quam illustrant Silvius, Revardus, & Balduinus, Rosinus *lib.* 8. *antiquit. cap.* 6. & faciunt textus *in l.* 12. *C. de relig. l.* 6. *C. de sepulchro violato, in Theodos.* Paulus *lib.* 1. *sentent tit.* 21. §. 2. plura Pancirola 2. *var. cap.* 199. Gutherus *de jure manium lib.* 3. *cap.* 33. Joannes Andreas *de sepult. cap.* 5. Sophranis *in Davidem* 3. *p. cap.* 3. Savarus *ad Sidonium lib.* 3. *epist.* 12. Junius Polit. *q.* 110 Salmut. *ad Pancirolam lib.* 1. *tit.* 62 Raderus *ad Martiacum lib.* 1. *epigr.* 93. Ramirez *in Pentecont. cap.* 17. Zerda *in advers. cap.* 185. *num.* 91. Imperatorque Hadrianus teste Ulpiano apud Cælium Rhodigin. *lib* 17. *antiq. lect. cap.* 19. pœnam statuit aureorum quadraginta in eos, qui in civitate sepulchra fecissent, quam fisco inferri jussit; immò & in Magistratus id permittentes eandem statuit pœnam, jussitque locum publicari, & inde cadaver transferri: quam prohibitionem etiam ad urbem Constantinopolitanam protraxit Theodosius *in l.* 6. *C. Theodos. de sepulchro violato*, fuisseque id rationi consentaneum, probat sanctus Vedastus, qui ut refert Surius *in ejus vita*, sæpe sæpius repetebat, intra muros civitatis sepeliri neminem debere; quia omnis civitas locus debet esse vivorum, non mortuorum. Accedit etiam periculum, ne fœtore humatorum corporum vivi inficerentur. D. Isidorus *ubi suprà*; aut dum corpora urebantur, domus accenderentur, & ita occasione rogi urbs aliquando conflagraret. Paulus *lib.* 2. *sentent.* §. 22. eam rationem assignat, ne intra urbis ambitum Diis consecratum, funestum aliquid appareat: causas alias adducunt Lælius Giraldus *lib. de varrio sepeliendi ritu, non multum ab initio*, Joannes Kirmanus *lib.* 2. *de funeribus, cap.* 22 Gutherus *de jure manium lib.* 3. *cap.* 33. Hujusmodi autem lege Imperatores, Vestales, optimè de Republica meritos, claròsque viros, nonnunquam exemptos refert Cicero *ubi proximè*; nam & Publicolæ jus sepulchri intra urbem concessum tradit Dionysius Halicarn. *lib.* 5. idem de Vestalibus refert Servius *lib.* 2. *Æneid.* & de Trojano qui urbanam adeptus fuit sepulturam, hæc habet Eusebius Cæsar. *in chron. Trajanus morbo in Selinuente periit, sive ut alibi scriptum reperimus, apud Seleuciam Isauriæ, profluvio ventris extinctus est anno ætatis* 63. *mense* 9. *die* 4. *ossa ejus in urnam auream collata, & in foro sub columna posita; soluisque omnium intra urbem sepultus est* Plura Pererius *in cap.* 49 *Genesis, disput* 4. Savarus *ad lib.* 3. *Sidonii, epist.* 12 *verbo Campus.* Pancirola *lib.* 2. *var. cap.* 199. Gutherus *de jure manium lib.* 3. *cap.* 33. Sophranis *de funer. Hebræorum* 3. *p. cap.* 3. Salmuth. *ad Pancirolam lib.* 3. *memorab. tit.* 62. Raderus *ad Martialem lib.* 1. *epigr.* 93. Ramirez *in Pentecont. cap.* 17. Sed licèt extra urbem cadavera sepelienda ferrentur, non longè tamen à mœniis; unde Cicero *Tusc. q.* 5. *Est* (inquit de Roma) *ad portas Agraganas magna frequentia sepulchrorum.* Tandem Imperator Leo *in Novel.* 53. legem hanc abrogavit, mortuos

De sepultura extra urbem.

mortuos jubens nonnisi intra oppidorum mœnia sepeliri. Plura Jacobus Gothofredus *in l. 6. C. Theodos. de sepulchr. violat.* Mendoza *lib* 3. *Concil. Illiber. cap.* 4. *num.* 26. Amaya *lib.* 10. *obs. cap.* 6 *num.* 5.

7. *De sepulchris familiaribus* Quartò sciendum est, Romanis itidem sepulchra fuisse, vel propria singulis, vel communia pluribus. Communia erant Romæ extra portam Exquilinam cadaveribus sepeliendis destinata, quem locum puticulos Romani vocitabant, ut ex Varrone, Festo & Horatio notarunt Cælius Rhodigin. *lib.* 10. *lectionum, cap.* 17. Baronius *in Martyrol. die* 10 *Februarii*, & apud Hebræos fuisse plebi, ac peregrinis communia sepulchra, vulgò polyandria dicta, constat ex Jeremia *cap.* 2. *vers.* 19 *cap.* 26 *in fine.* & *lib.* 4. *Regum, cap.* 23. & apud D. Matthæum *cap.* 27. mentio extat sepulturæ peregrinorum, pro qua emptus fuit à Principibus sacerdotum ager figuli ex triginta argenteis traditis Judæ Sepulchra autem privata erant familiaria, vel hæreditaria. Familiaria, quæ sibi quis, familiæque suæ constituit: hæreditaria, quæ quis sibi, hæredibusque suis, vel quæ paterfamilias jure hæreditario sibi acquisivit. Unde in eorum epitaphiis passim litteræ hæ insculptæ leguntur. H. M. H. S. id est, hoc monumentum hæredes sequitur: vel H. M. H. N. S. id est, non sequitur: vel etiam H. M. H. E. N. S. id est, hæredes exteros non sequitur. Innumera exempla ex antiquis inscriptionibus tradit Gutherus *inscript. cap.* 17. & nonnulla explicat D. Josephus de Retes *in epitaph.* illustrata. Illud tamen discrimen versabatur inter sepulchra familiaria, hæreditariaque, quòd familiaria ad agnatos pertinebant, *l. jus* 8. *l.* 13. *C. de relig.* ad eosque, qui in familia erant, eorumque successores, licèt hæredes non essent, dum tamen in familia persisterent. Familiæ autem appellatione communi jure veniebant omnes agnati, qui ex eadem domo, & gente proditi fuissent, in quam & libertos humanitatis ratione adscisci moris erat; ita tamen, ut jus sepulchri in patronorum monumentis non haberent, nisi essent eis hæredes, quantumvis patroni monumentis suis inscripsissent, sepulchrum se fecisse sibi, libertisque suis, *l.* 6. *C. de relig.* Illustrat latè D. Josephus de Retes *ubi proximè.* Hæreditaria verò sepulchra patebant liberis utriusque sexus, aliisque hæredibus quibuscunque, etiamsi ex minima parte hæredes fuissent ex testamento, vel ab intestato, atque insuper bonorum possessoribus iis, quibus libertatis conservandæ causâ bona adjecta fuisse, *l. vel quod* 6. *l. si. quis fuit* 33. *ff. de relig. l. quia perinde* 42. *ff. ad Trebel. l.* 4. *§ is autem, ff. de fideicommiss. libert.* nisi fortè aliter justâ causâ testator aliquem excludisset, *dicta l. vel quod.* 6. vel omnino cavisset, ne quis eò inferretur, *l.* 3. *§. si quis in hæreditate. ff. de sepulchro violato*: observarunt Brissonius *lib.* 2. *select. cap.* 14. Antonius Bossius *in Roma subter. lib.* 2. *cap.* 26. Osvaldus *ad Donellum lib.* 4. *cap.* 1. *littera X.* Molina *lib.* 1. *de primog. cap.* 24. *num.* 4. Ramirez *ad Martialem lib.* 1. *epigr.* 115. & 117. & *in Pentecont. cap.* 17. & tunc usus omnium communis erat, & individuus, *l. fundus* 30. *ff. famil. erciscund.* quam explicat D. Joannes Suarez *ad leg. Aquil. lib.* 2. *cap.* 2. *sect.* 6. alia de sepulchris ex diversis gentium moribus & prisco funerandi ritu, congesserunt Joannes Meursius *in tract. de funer.* Kirmanus *de funer. Roman.* Gutherus *de jure manium.* Jul. Lavorus *de prisco sepel. more,* Lælius Giraldus *de funerandi ritu,* & alii relati ab Osvaldo *dicto lib.* 4 *comment. cap.* 1. Sophranis *de funere Hebræor.* Onufrius, Panuinus & Spondanus *de cæmeteriis,* Jul. Clarus, & Silvius *lib. singul. ad leges XII. Tabul. ex cap.* 22. Besoldus *tom.* 2. *polit. consider.* 3. *polit. de sepultura.*

8. *De sepulchris Christianorum.* Quintò sciendum est, Christianos primis illis temporibus, quibus Judæorum, vel Gentilium, inter quos vivebant, civilibus, ac politicis legibus tenebantur, etiam extra urbes defunctos sepelisse; sed pace Ecclesiæ datâ, ubi Christianæ religionis cultus publicè haberi poterat, non solùm intra ipsas urbes, verùm & intra Ecclesias cadavera condidisse, ut jam temporibus Marcelli Papæ usitatum fuisse constat ex Anastasio Biblioth. *in ejus vita,* ibi: *Constituisse in urbe* 25. *titulos, propter baptismum, & pœnitentiam eorum, qui converterentur ex paganis, & propter sepulturam Martyrum.* Nec solùm sancti Martyres intra Ecclesiam sepeliebantur, verùm & fideles laici, ut participes fierent sacrificiorum, & precationum, quæ in eis fierent, & meritis Sanctorum, quorum reliquiæ ibi quiescerent, adjuvarentur, ut piè edoctus Constantinus Magnus sano consilio, ac providâ dispensatione ut ait Eusebius *in ejus vita lib.* 4. *cap.* 60.) In Basilica SS. Apostolorum quam ædificavit, sepulchrum sibi constituit, eo quod speraret fore, ut defunctus quoque precationum, quæ ibi essent ad Apostolorum gloriam offerendæ, particeps efficeretur, sicque quamplurimùm utilitatis illorum memoriam animæ suæ conciliaturam. Non tamen locum hunc intelligas de ipso interiori templo, sed de limine, seu vestibulo; cùm tam Constantinus Imperator, quàm Theodosius, & Honorius ejus successores in porticu, & vestibulo Ecclesiæ sepulturam sibi elegerint, ut ex Chrysostomo, Evagrio, & Nicephoro referunt Spondanus *lib.* 1. *de cæmeteriis, p.* 3. *cap.* 14. *num.* 4. Sozomenus *lib.* 2. *cap. ult.* D. Chrysostomus *homil.* 26. *in* 2. *ad Corinth.* Fideles ergo sine discrimine in cæmeteriis, & Ecclesiis ipsis olim sepeliri constat ex Concilio Carthag. 4. *can.* 81. ubi jubetur, ut mortui pœnitentes afferantur Ecclesiæ, & sepulchris: & ex quæstione illa S. Paulini, qui interpellavit S. Augustinum, utrum prosit alicui post mortem, quod corpus ejus apud Sancti alicujus memoriam sepeliatur? Cui S. Augustinus respondens, eruditum librum de cura pro mortuis agenda composuit, ex quo citatur textus *in cap. non æstimemus,* 13. *q.* 2. ubi eleganter expressit Sanctus, quantùm prosit fidelibus sepultura intra Ecclesiam; quod & docuit S. Maximus Episcopus Taurin. *in Homil. in Natal. Sanctorum,* quæ est etiam apud D. Ambrosium *concione* 6. *de Sanctis,* ibi: *Ideo hoc à majoribus provisum est, ut Sanctorum ossibus nostra sociemus, ut dum illos tartarus metuit, nos pœna non tangat; dum illis Christus illuminat, à nobis tenebrarum caligo diffugiat: cum sanctis ergo Martyribus quiescentes, evadimus inferi tenebras eorum propriis meritis, attamen conscii sanctitate: & ideo veneremur eos in sæculo, quos defensores habere possumus in futuro; & sicut eis ossibus parentum nostrorum jungimur; ita & eis fidei imitatione jungimur. In nullo enim ab ipsis separari poterimus, si sociemur illis tam religione, quam corpore.* Et sanctus Ambrosius dilectissimum fratrem suum Satyrum sepeliens juxta Victorem Martyrem, memoriam ejus hoc celebravit tetrasticho:

Uranio Satyro ſupremum frater honorem
Martyris ad lævam detulit Ambroſius.
Hæc meriti merces, ut ſacri ſanguinis humor
Finitimas penetrans adluat exuvias.

Sed poſtea ob miros caſus à D. Gregorio *lib. 4. dialog. cap. 50.* quos etiam deſcribit Lucas Tudenſis contra Albig. *cap. 15. & 16. lib. 2. cap. 23.* relatos, quorundam pravorum hominum in Eccleſiis ſepultorum, qui inde divinitus ejecti ſunt, eccleſiaſticis legibus cautum fuit, ne quis in Eccleſia ſepeliretur, & toto orbe eum morem receptum fuiſſe, ipſa Conciliorum, & SS. Patrum decreta teſtantur. In Italia Pelagius II. *anno* 580. ita decrevit: *Item placuit, ut corpora defunctorum nullo modo intra baſilicam ſepeliantur, ſed ſi neceſſe eſt, foris circa murum baſilicæ.* In Hiſpania idem ſtatutum fuiſſe conſtat ex Concilio Brachar. 1. *can.* 18 ſuprà relato, ubi notavit Loayſa. In Germania idem cautum fuit in Concilio Tribur. *can.* 17. Mogunt. *can.* 42. relatis à Gratiano *in cap nullus, cum ſequent. 13. q. 2.* In Gallia ex Concilio Nannet. *can.* 6. relato *in cap. præcipiendum 13. q. 2.* Meldenſi *can.* 9. Theodulpho Aurelian. Epiſcopo ad fratres compresbyteros, ibi: *Antiquus in his regionibus in Eccleſia ſepeliendorum mortuorum uſus fuit, ut plerumque loca divino cultui mancipata, & ad offerendas Deo hoſtias præparata, cæmeteria ſive polyandria facta ſint; unde volumus, ut ab hac re deinceps abſtineatur, ut nemo in Eccleſia ſepeliatur.* Alia eccleſiaſtica edicta refert Suarez *tract. 2. de relig. lib. 3. cap. 8. num. 7.* Unde *in l. 2. C. de ſacroſ. Eccleſ.* Imperator Gratianus, & Valentinianus ſanxerunt, ut nemo Apoſtolorum vel Martyrum ſedem humanis corporibus exiſtimet eſſe conceſſam, ubi pro *humanis*, reſtituunt *humandis*, Mornacius ibi. P. Burg. *lib. 1. elect. cap. 6.* qui eruditè textum illum exponit. Illuſtrant hanc Eccleſiæ prohibitionem Baronius *anno* 226. *num. 7.* Conradus Kling. *lib. 4. locorum commun. cap. 53.* Vivar. *ad Marcum Maximum, in Sancto Joanne vindicato*, §. 11. Gibalinus *de ſimonia, q. 12. conſectar. 6.* Lemaiſtre *lib. 1. de juribus Eccleſ. cap. 16.* Petrus Gregorius *lib. 2. ſyntagm. cap. 13. & lib. 1. partit. tit. 15. cap. 3.* Barboſa *de jure Eccleſ. lib. 2. cap. 10. num. 16.* Lindembrogius *in gloſſar. verbo Mortuos*, Zerda *in adverſ. cap. 81.* Savarus *in notis ad Sidonium lib. 3. epiſt. 12.* Benedictus Hæphtenus *tom. 1. diſquiſit. lib. 7. tract. 1. diſquiſit. 2.* Menardus *ad Sacram. D. Gregorii. fol. 268.* Frances *de Eccleſ Cathed. cap. 17.* Murga *tom. 1. diſquiſit. mor. tract. 3. diſquiſit. 3. per totam.* Sed cùm eiſdem Eccleſiæ legibus aliquæ perſonæ excipe-rentur, quibus concedebatur ſepultura in Eccleſia, Concilium Mogunt. *d. can. 52.* ibi: *Niſi Epiſcopi aut Abbates aut digni presbyteri, vel fideles laici.* Triburienſe *d. can. 17.* ibi: *Niſi fortè talis ſit perſona juſti hominis, qui per vitæ meritum talem vivendo, ſuo corpore defuncto, locum acquiſivit.* Varia exempla refert Onuphrius *de ritu ſepeliend. Chriſt. cap. 7* Poſtea quod ab initio dignitatis, & virtutis causâ paucis conceſſum fuit, ita paulatim relaxatum eſt, ut omnibus, nullâ dignitatis aut ſanctitatis habitâ ratione, liceat in Eccleſiis habere ſepulchra, *cap. Eccleſiam, de conſecrat. diſt. 1. cap. ſicut antiquitus 17. q. 4. cap. ex parte. cap. cùm liberum. hoc tit.* Ampliùs & cœperunt ſepulchra eſſe familiaria, ita ut nullus, niſi ex familia, in eis ſepeliatur. Concilium Matiſcon. 2. *can. 17.* plura Murga *tom. 1. diſquiſit. mor. tract. 4. diſquiſit. 5.*

9. *Traditur ratio deſignandi.*

Quibus ita animadverſis ratio præſentis aſſertionis quoad primam partem, ubi docetur ecclesiaſticâ ſepulturâ electa à defuncto, ipſum in ea ſepeliendum eſſe, provenit ex vulgari principio, quo docetur, ſupremam teſtatoris voluntatem adimplendam eſſe, *l. 1. C. de ſacroſ. Eccleſ. l. vel negare 5. ff. quemadmod. teſtam. cap. final. §. quia ergo 13. q. 2.* Secundæ verò partis, videlicet defunctum, non electâ ſepulturâ decedentem, ſepeliendum eſſe in ſepulchro majorum, ex eo provenit, quia valde jucundum eſt ex hac vita decedentibus in majorum jacere ſepulchro, ut patet ex illa ingenti ſolicitudine Patriarchæ Jacob, qui proximus morti ita allocutus eſt filium Joſeph *Geneſis cap. 47. Si inveni gratiam in conſpectu tuo, pone manum tuam ſub femore meo* (quod genus juramenti erat, ut expoſui *in cap. & ſi Chriſtus, de jurejur.*) *& facies mihi miſericordiam, & veritatem, ut non ſepelias me in Ægypto, ſed dormiam cum patribus meis, & auferas me de terra hac, condasque me in ſepulchro patrum meorum.* Et tandem in ipſo mortis articulo poſt præſtitam filiis ſuis benedictionem, *Geneſis cap. 49.* abſolutè illis præcepit dicens: *Sepelite me cum patribus meis.* Unde ait Cicero *lib. 1. de offic. Sanguinis conjunctio, & benevolentia devincit charitate homines; magnum eſt enim eadem habere monumenta majorum, iiſdem uti ſacris, ſepulchra habere communia. Et votum morientium eſſe cineres ſuos in patriam deportari, conſtat ex l. alumnæ 30. §. ab hæredibus, ff. de adimendis legat.* Hinc laudatur Philippus Macedoniæ Rex apud Juſtinum hiſtoricum *lib. 9.* dum ait: *E bello conſumptorum corpora ſepulturæ reddidit, reliquiasque funerum ut ad ſepulchra majorum veferrent, ultrò hortatus eſt*; us & Polybius retulit *lib. 5. hiſtor.* Sic Alexander Darii mortem proſequutus eſt, demptaque ſibi chlamyde corpus illius contexit, atque regio ornatum cultu ad matrem majorum ſuorum tumulo inferendum miſit. Quintus Curtius *lib. 5.* Sophocles *in Electra, ſcen. 6.* hoc doctè inſinuat dicens:

Impoſitum igitur ardenti rogo
Statim cremavimus, reductumque tenuem
In pulverem, atque vaſculo incluſum brevi
Ex Phocide hoc viri tulere, ut patrio
Partem ſepulchri adipiſceretur in ſolo.

Idem *ſcena 7.*

Feræ quæ ſubriperem nece, ut ſic mortuus
Hoc tempore hic ſaltem jaceret, patrio
Sortitus in tumulo locum.

Et pro maledictione habetur in ſepulchro majorum non ſepeliri: dictum eſt enim Prophetæ *3. Regum. cap. 13.* eo quod contra præceptum Domini comederat in Bethel: *Non inferetur cadaver tuum in ſepulchro patrum tuorum: d. cap. unaquæq; 13. q. 2.* Apud Abderites lege cautum erat, ut qui patrimonium prodegerat, ſepulchro patrio non humaretur, ſed externo, ut tradit Diogenes Laërtius *in Democrito*, Tiraquel. & Alex. ab Alex. *lib. 6. dier. genial. cap 14.* Unde Catullus *epigr. 63.* ad Manlium hoc ſentiens dicit:

Quem nunc tam longe, non inter nota ſepulchra,
Nec prope cognatos compoſitum cineres;
Sed Troiâ obſcœnâ, Troiâ infelice ſepulchrum
Detinet extremo terra aliena ſolo.

Ut enim ait Ovidius:

Molliùs oſſa cubant manibus tumulata ſuorum.

Qui & ideò optabat decedere in patria antequam in exilium mitteretur, ut refert *lib. 3. Triſtium, eleg. 3.*

Quantum

Quantum erat, ô magni, perituro parcere Divi!
Ut saltem patriâ contumularer humo.
Tam procul ignotis igitur moriemur in oris?
Et fient ipso tristia fata loco?
Sed sine funeribus caput hoc, sine honore sepulchri,
Indeploratum barbara terra teget?

Quomodo etiam apud eundem *epist.* 10. infelix Ariadna derelicta à Theseo in insula ait:

Ergo nec lachrymas matris moritura videbo:
Nec mea qui digitis lumina condat erit.
Spiritus infelix peregrinas ibit in auras,
Nec positos artus unget amica manus.

Et idem *epistol.* 11. *de Canace*, ad fratrem Macareum:

Tutamen ô frustra miseræ sperate sorori,
Sparsa precor nati colligo membra tui.
Et refer ad matrem, socioque impone sepulchro.
Urnaque nos habeat, quamlibet arcta, duos.

Et eadem etiam ratione apud Virgilium *Æneid.* 10. Maxentius ab Ænea lethale vulnus acceperus hoc tantùm rogat, ut consortem nati Lausi, quem paulò antè idem Æneas interemerat, concederet sepulchro: & mater Euriali ejus necem inconsolabiliter lugens, apud ipsum *libro* 9. *Æneid.* ait:

Heu terra ignota! canibus data præda Latinis,
Alitibusque jaces: nec te tua funera mater
Produxi, prensive oculos, aut vulnera lavi.

Sic & Catullus *carm. ad Manl.* de fratre apud Trojam mortuo, ait:

Quem nunc tam longè, non inter nota sepulchra.
Nec prope cognatos compositum cineres.
Sed Troiâ obscœnâ, Troiâ infelice sepultum
Detinet à nostro terra aliena solo.

Et Propertius *lib.* 3. *elegia* 5. *in naufragio Pæti*, dolet.

Quòd mater non justa pia dare debita terræ
Nequit, & cognatos inter humare rogos.

Et apud Quintilianum *declamat.* 11. *Dives ille, miser ego, nec ad cadavera (filiorum scilicet) accessi, non in sepulchra majorum meis manibus intuli.* Rectè ergo à Leone III. in præsenti juxta votum naturale, & communem naturæ legem statuitur, defunctum decedentem non electâ sepulturâ, in majorum sepulchro esse tumulandum, quia creditur juxta commune votum ibi sepeliri voluisse.

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa de sepultura in Ecclesia non concedenda, cui satisfaciendum est juxta distinctionem temporum suprà relatam. Nec augmentum primum ipsius difficultatis; nam textus ibi adduci procedunt quando defunctus, qui non electâ sepulturâ decessit, proprium sepulchrum non habebat, nec majorum suorum; tunc enim pro distinctione personarum sepultura decernenda est, juxta adducta de Romano Pontifice, Cardinalibus, Legatis, Archiepiscopis, Episcopisque à Julio Lauro *dict. tit.* 2. *lucubr. cap.* 11. Si ergo parochianus intestatus decesserit, ita quod nec sepulturam, nec sepulchrum proprium habeat, sepeliendus est in propria parochia, *cap. ex parte, cap. cùm liberum* 6. *cap. in nostra* 10. *de sepulturis.* Quæ tamen dicatur propria parochia quoad sepulturam, latè exponunt Barbosa *de offic. parochi cap.* 26. Basilius *de matrim. lib.* 5. *cap.* 13. §. 2. Nec obstat quod de sepulchri dominio expendebamus; nam dupliciter potest dici sepulchrum proprium. Primò quoad dominium, ut consideratur in aliis rebus prophanis; & hoc nullo modo dari potest, cùm sepulchra, ut loca religiosa, extra hominum commercium sint: secundò quoad usum, & jus sepeliendi, & hoc modo rectè sepulchrum proprium dicitur: quapropter jus sepeliendi legari, aliterque concedi potest *l. monumenta* 14. *C. de legatis*, *l.* 1. *tit.* 13. *p.* 1. longâ possessione acquiri, *l. monumentorum* 6. *C. de relig.* Balsamon *in nomocan. Photii, tit.* 2. *cap.* 2. *pag.* 49. Antonius Clarus *ad ll. Regias, cap. ultim.* Caldeira *lib.* 4. *variar. cap.* 9. probavi *in cap. ad aures, de præscript.* Unde pro usu sepulturæ remedia possessoria laicis competunt, sicut pro quocunque alio jure, quod possit possideri, *l.* 1. *ff. si servitus vendic. junctis l. si venditor* 10. *l. si quis sepulchrum* 12. *ff. de relig.* Ant. Clarus *lib. singul. ad leg. XII. tabul. cap. ultim.* Mindanus 2. *tom. de interdict.* Murga *tom.* 1. *disquisit. mor. tract.* 4. *disquisit.* 1. *cum sequent.* & de quotidiana praxi testatur Flores de Mena *ad Ant. Gammam decision.* 54. *numero* 3. unde hoc sensu sepulchrum proprium dicitur in præsenti.

10. *Dissolvitur dubitandi ratio.*

CAPUT II.

(a) Leo Papa *omnibus Fidelibus per Dardaniam constitutis.*

RElatum est auribus nostris, esse quosdam perversè agentes, qui subvertere nituntur, atque dividere conantur Ecclesiæ unitatem, videlicet Abbates, monachos, qui non studio charitatis, sed zelo rapacitatis invigilant, atque seducere conantur sæculares, quos illaqueare possunt, ut res suas, atque possessiones, sive in morte, sive in vita monasteriis suis tradant, & (b) Ecclesiis, quibus subjectæ esse videntur, & à quibus baptismum, Pœnitentiam, Eucharistiam, nec non pabulum vitæ, cum lacte carnis acceperint, vel accipiunt, nihil de bonis relinquunt. Hunc denique fomitem discordiæ nos animadvertendo modis omnibus inhibere volumus, & ne amplius fiat, omnino prohibemus, considerantes non esse bonum, si illi, qui olim socii fuerant passionis, secundùm (c) Apostolum, sint immunes à societate consolationum. Et quia dignus est operarius (d) mercede sua, ideo præcipimus, atque mandamus, ut quicunque amodò monasterio converti voluerit, sive in morte, sive in

(e) vita, omnium rerum & possessionum, quas pro salute animæ suæ decrevit disponere, medietatem Ecclesiæ, cui ipse dignoscitur pertinere, relinquat, & sic in monasterio, prout libitum fuerit, eundi, convertendique habeat licentiam. Quicunque autem hujus edicti violator extiterit, gladio anathematis subjaceat.

NOTÆ.

1. (a) *Leo.*] Etiam Leoni tribuunt præsentem textum Carnotensis *part. 7. Decreti, cap. 150.* Anselmus *lib. 5. cap. 51.* Papiensis *in 1. collect. sub hoc tit. cap. 4.* Cujus tamen Leonis sit, non constat, siquidem cum alii Leoni III. alii IX. tribuunt; & cùm illi varias scripsissent epistolas, quibus caremus, certò non possumus assignare, quis ex Pontificibus hujus nominis sit auctor præsentis textus.

(b) *Ecclesiis.*] Parochialibus videlicet, ut infrà dicemus *in titulo de Parochiis.*

(c) *Apostolum.*] 1. *ad Corinthios, cap. 2.*

(d) *Mercede sua.*] *Matthæi cap. 19.* refertur *in cap. cùm secundùm, de præbend.*

2. (e) *In vita sive in morte.*] Glossa exponit, id est sive in ægritudine, sive in tempore mortis; sed perperam, nam casus ægritudinis satis illis verbis, *sive in morte.* comprehendebatur: quare verius credo, hæc verba accipienda esse uti sonant, videlicet sive sanus, sive in ægritudine constitutus, tempore mortis de rebus suis pro salute animæ suæ disposuerit. Nec tunc obstat textus *in cap. 2. de regularibus, in 5. compil.* ubi Honorius III. Abbatibus Cistercienſis Ordinis ita scribit: [Significastis siquidem nobis, quod in quibusdam partibus consuetudo detestabilis inolevit, videlicet quod cùm aliqui æmulantes charismata meliora, monasteria vestri Ordinis volunt causâ religionis intrare, ut ibi Domino famulentur, Capellani eorum donec ab eis priùs quæ mortuaria nuncupantur, extorqueant, prout à parochianis suis decedentibus consueverunt accipere, se illis temerè opponunt. Quare super hoc nostræ providentiæ remedium flagitastis. Volentes ergo abusum corruptelæ hujusmodi aboleri, auctoritate vobis præsentium indulgemus, ut capellanorum contradictione hujusmodi non obstante, liberas personas ad vos à sæculo fugientes liberè recipere valeatis.] Facit caput *audivimus, de simon.* nam pro hujus textus solutione sciendum est, olim non licuisse religionem ingredi absque prævio examine Episcopi proprii, *can. 40. & 41. 6. Synodi,* ubi vetant Patres quemquam in monasterium admitti, aut in eremum secedere, & anachoresin, sine prævia examinatione Episcopi. Synodus Nicæna ex Arabico, *can. 14.* Synodus Provincialis Constantinop. *can. 2.* Filesacus *in cap. quantò 7. §. 1. de offic. ordin.* nec absque consensu Plebani, eo quod jure parochiali ei obligati erant, *cap. 1. hoc tit. in 1. collect.* cujus verba dabimus infrà priori commentario. Innocentius III. *lib. 1. regestr. 13. epist. 166.* ibi: *Dilecti filii Abbas, & Conventus Cistercienſis, transmissa nobis petitione monstrarunt, quod quidam Rectores Ecclesiarum Provinciæ Lugdunensis ab eis, qui vivi & incolumes ad eorum Ordinem transeunt, sibi fieri exigunt testamentum; & in eos, quos iidem relinquunt in sæculo, propter hoc Ecclesiasticam exercent censuram, ac capitulum illud, quo eis à Sede Apostolica indulgetur, ut licitè liberos, & absolutos, à sæculo fugientes recipiant, interpretantes sinistrè, asserunt eos, licèt alias absoluti existant, & liberi, sine ipsorum licentia non posse ad Religionem transire pro eo, quod jure parochiali eis obligati tenentur. Quocirca discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus præsumptores prædictos à præsumptione hujusmodi, monitione præmissâ, per censuram Ecclesiasticam compescatis.* Et cùm legissent, sæculum relinquentes mortuos mundo esse, & monachismum morti comparari, Palladius *in Lausica, sect. 85.* ibi: *Vivis-ne, an es mortua? Credo in Deum me esse mortuam sæculo*; ab his qui ingrediebantur religionem, quartam mortuariorum exigebant; quod deinceps fieri prohibuerunt Innocent. & Honorius, & sub distinctione Alexander *in cap. de his, hoc tit.* Leo autem in præsenti agit de illis, qui tempore ingressus Religionis testamentum fecerunt, & pro salute animæ suæ de omnibus bonis disposuerunt: & statuit, ut medietatem teneantur relinquere Ecclesiæ parochiali, non quia ingrediuntur monasterium, sed quia disponunt in testamento de bonis propriis pro salute animæ suæ; quo casu portio parochialis solvenda est, ut infrà dicemus *in cap. nostra,* ubi commentarium hujus textus dabimus.

CAPUT III.

(a) Innocentius II. *Januensi Episcopo.*

FRaternitatem tuam ignorare non credimus, mortuorum sepulturas, & cæmeteria apud illas Ecclesias, & monasteria ex antiquo esse dispositа, in quibus religiosorum fratrum conventus sunt constituti, & orationes, atque Missarum solennia, tam pro vivis, quàm (b) pro defunctis frequentiùs celebrantur: unde ipsorum devotioni, & extremæ voluntati, qui apud hujusmodi Ecclesias sepeliri desiderant, minimè contradicendum est. Qui verò relictis antiquis Ecclesiis, & patrum, aliorumque parentum suorum sepulchris, contra consuetudinem Patrum veteris Testamenti, qui cum patribus suis sepulti esse leguntur, ad minùs religiosa loca se transferunt, irrationabiliter, & contra antiquam institutionem facere videntur. Unde si fortè P.

de

de Castello contra tam antiquam, & rationabilem consuetudinem aliquid de corpore suo sepeliendo mandasse dicitur, hoc non præjudicat rationi, & viribus carere debet. Quocirca per præsentia scripta mandamus, & p. mandando, quatenus corpus ipsius P. dilectis filiis nostris monachis (c) S. Stephani reddi faciatis, & cum suis fratribus sepeliri.

NOTÆ.

1. (a) *Innocentius.*] In hac sexta collectione textus hic tribuitur Innocentio III. sed perperam, cùm ejus auctor sit Innocentius II. ut habetur *in 1. compil. sub hoc titul. cap. 5.* ex qua litteram etiam restituo: & cùm Raymundus in compilandis Pontificum Decretis seriem temporum observaverit, non poterat Innocentii III. Decretalem compilare ante decretaAlexandriIII.quæ sequntuur *in hoc tit.* nec si Innocentii III. esset præsens textus, poterat reperiri in prima collectione; siquidem hujus Pontificis decisiones tantùm extant in tertia & quarta collectione. Innocentius II. antea Gregorius dictus, electus fuit die 14. Februarii, & coronatus Romanus Pontifex die 20. anno 1130. ut referunt in eo anno Baronius, & Corjolanus, Ludovicus à Sancto Carolo *in biblioth. Pontific. verbo Innocentius II.* Misit autem præsentem epistolam Januensi Episcopo, seu ut verius credo, Archiepiscopo; nam mortuo Sigefrido Januensi Episcopo anno 1129. Innocentius II. Januensem Ecclesiam in Metropolitanam erexit, & cùm D. Bernardus esset electus in Prælatum ipsius Ecclesiæ, eamque dignitatem respueret, electus fuit Syrus, qui Ecclesiam illam rexit per plures annos, ut refert Manrique *annal. Cister. anno* 1130. *cap. 6. in fine*: unde illi præsentem epistolam missam fuisse facilè cognoscitur.

2. (b) *Tam pro vivis, quàm pro defunctis.*] Missarum enim sacrificia non solùm pro vivis, verùm etiam pro fidelibus sine desperatione defunctis, qui non decesserunt excommunicati, offerri possunt *cap. non aestimemus* 13. *quæst. 2. c. animæ, eadem quæst. cap. sanè* 24. *quæst. 2.* cum aliis congestis à Crespetio *verbo Defunctis*, & per me *in cap. final. de testamentis.* Rationem reddit Ivo Carnotens. *epist.* 198. his verbis: *Quia incertus est status animarum post hanc vitam, non videtur otiosum, si pro his intercedimus, qui jam requie perfruuntur, ut eorum requies augeatur; & pro his qui locis purgatoriis deputati sunt, ut fidelium orationibus indulgentiam consequantur.* Probant & illustrant Gazeus *in notis ad Cassianum, collat. 2. cap. 5.* Theophilus *tom. 15. in Heterocl. p. 2. sect. 1. puncto 6.* Becanus *tom. 3. opuscul. tit. de sacrif. pro mortuis*, Petrus Gregorius *lib. 1. partit. tit. 23. cap. final.* Baronius *tom 1. anno* 34. Bellarminus *de purgatorio lib. 2. cap.* 15. Savarus *ad Sidonium lib. 2. epist. 8.* Ayala *de tradit. Eccles. fol.* 150. Pamelius *in notis ad D. Cyprianum, epistol. 51. num. 69.* Vicecomes *de ritibus Missæ, lib. 4. per tot.* P. Henao *de sacrif. Miss. tom. 1. disput. 17. sect. 3.* Nec contrarium statuitur *in cap. non oportet 29. de consecr. dist. 1.* in illis verbis: *Non liceat Christianis prandia ad defunctorum sepulchra deferre, & sacrificare mortuis.* In quibus docetur, non licere accedere ad sepulchra mortuorum sacrificandi gratiâ; nam pro illius canonis expositione sciendum est, tam Judæos, quàm Gentiles defunctis suis parentasse variis ritibus, & in feriis; inter quos præcipuum fuit epulum, cujus ritus apud Judæos mentio extat *in cap. 30. Ecclesiast. vers. 18.* ibi: *Bona abscondita in ore clauso, quasi appositiones epularum circumpositæ sepulchro.* Et *cap. 4. Tobiæ*, legimus Tobiam seniorem filio jussisse panem, & vinum suprà sepulturam ponere: referunt Josephus *lib. 2. de bello Judaic. cap. 1.* D. Augustinus *in psalm.* 48. Apud Gentiles proprium fuisse parentationis epulas ad monumenta afferre, probatur ex Tertulliano *de resurrect. carnis, cap. 1.* ibi: *Defunctis parentant, & quidem impensissimo officio, pro moribus eorum, pro temporibus esculentorum, ut quos negant sentire quicquam, etiam desiderare præsumant.* Expressiùs *in lib. de anima, cap. 4.* Gaudentius *in tract. de lect. Exodi*, ibi: *Parentalia, unde malum idololatriæ extulit caput erroris; nam gulæ suæ causâ primùm cœperunt homines prandia mortuis præparare, quæ ipsi comederent. Post hæc ausi sunt sacrificia eis sacrilega celebrare, quamvis nec ipsi mortuis suis minùs sacrificant parentalia.* Duplex autem epulum erat; unum defunctorum, cùm ad eorum bustum epulas ferales cognati deferebant, quæ leviter degustatæ igni tradebantur; de quo epulo agunt Ovidius, Virgilius, Lucianus, & alii relati ab Spondano *lib. 1. de cameteriis, cap.* 17. Aliud erat epulum vivorum, quod amici & sanguine proximi ad sepulchra eorum, quibus parentabant, solebant inire, de quo plura adducunt Sophranis *de funere Hebræor. cap. 5.* Gutherus *lib. 2. de jure manium, cap. 12.* Spondanus *dict. cap. 17.* Pineda *in cap. 7. Ecclesiast. ad vers. 3.* Serarius *in cap. 3. Tobiæ, circa præcept. 7.* Cornelius *in cap. 30. Eccles. 2. p.* Kirmanus *de funer. lib. 4. cap. 4. 5. & 6.* Lælius Bisciola *tom. 1. horar. suc. lib. 11. cap. 4.* Sanctraellus *in post praxi medic. cap.* 46. quæ parentationes dicebantur humana sacrificia. Festus Pompejus *verbo Humanum*: quem morem parentandi à quibusdam superstitiosis Christianis diutiùs observatum fuisse in festo Cathedræ sancti Petri, immò & protractum ad Martyrum sepulchra, & Basilicas, exterminare curarunt D. Augustinus *homil. 15. de Sanctis*, & *lib. 8. de civit. Dei, cap. 27.* & *lib. de moribus Eccles. cap. 34.* & *epist. 84. ad Aardium.* Cyprianus *de duplici martyr.* Concil. Brachar. 2. *can. 69.* Carolus *in Capitularibus lib. 6. tit. 194.* Concil. Turon. 2. *can. 23.* Laodic. *can. 28.* Carthag. 3 *can. 30.* sexta Synodus Trullana *can. 74.* Hoc ergo genus sacrificii per parentationem cum epulis prohibetur *in dict. cap. non oportet*, non verò sacrificium Missæ, quod pro mortuis offerri posse, suprà probavi.

(c) *S. Stephani.*] Quod monasterium Ordinis est D. Benedicti in diœcesi Januensi.

COMMENTARIUM.

EX hoc textu sequens communiter deducitur disputanda assertio: *Eligens sepulturam in monasterio, aut loco religioso, ibi sepeliendus est; secus verò si in loco minùs religioso.* Probant eam textus *in cap. 1. cap. 2. cap. de his 4. cap. ex parte 5. cap. cùm liberum 6. cap. in nostra 10. hoc tit. cap. 1.* 3. *Conclusio traditur, & probatur.*

eodem

eodem tit. lib. 6. Clement. dudum, eodem tit. cap. privilegia, de privil. cap. 1. de pœnis lib. 6. cap. 2. hoc tit. in 1. collect. ubi ita ait Paschalis II. *Volumus, & juxta canonum statuta probabile nobis videtur, ut sicut morienti conceditur judicium rerum suarum facere cuicunque loco sibi placuerit, sic nimirum justum est sui corporis habere licentiam illud judicandi in quocunque loco voluntas ejus extiterit, sive in monasteriis, sive in aliis religiosis locis.* Illustrant ultra congestos à Barbosa & Garanna in præsenti, Jul. Lauorus *dict. tit. 2. lucubr. cap. 11.* Bruno Chassaing. *de privil. regul. tract. 2. cap. 7. propos. 3.* Murga *tom. 1. disquis. tract. 4. disquisit. 12.* & alii supra *in cap. 1. congesti.*

4. *Impugnatur tradita assertio.* Sed hæc assertio difficilis valde redditur. Primò in ea parte, ubi docetur, eligentem sepulturam in monasterio, ibi sepeliendum esse, ex eo; nam absque proprii Parochi licentia nemo in monasteriis sepeliri potest. D. Gregorius relatus *in cap. 1. hoc titul. in 1. collect.* ubi ait Pontifex: *Monachi corpora, tam vivorum, quàm mortuorum deferre ad Ecclesiam suam nequaquam audeant, nisi assensu, & petitione Ecclesiæ, quæ eis dum viverent consuluit, & consulendo servivit, ac ministravit. Quod si fecerint, ut invasores sanctæ Ecclesiæ, sub districti anathematis interpositione, quousque satisfaciant Ecclesiæ, fieri præcipimus.* Ergo etsi quis eligat sepulturam in loco religioso monachorum, ibi tumulandus non est, nisi consentiat proprius Parochus. Secunda pars assertionis, ubi docetur eligentem sepulturam in loco minùs religioso, in eo tumulandum non esse, impugnatur sequenti consideratione; certum enim est, ultimam defuncti voluntatem modis omnibus adimplendam esse, *cap. ultim. 13. quæst. 2. cap. nos quidem, cap. si hæredes, de testam.* quia publicè interest defunctorum voluntates exitum habere, *l. vel negare 5. ff. quemadmodum testamenta.* Ergo sive quis in loco religioso sepulturam eligat, ibi sepeliendus est, præcipuè cùm parum intersit, sepultura sit in loco religioso, vel non. D. Thomas *in 4. distinct. 45. quæst. 2. artic. 3.* Guillelmus Conventrensis *in elucidario ex sancto Anselmo*, ubi interrogatus an justis obsit non sepeliri in loco sacro, respondet: *Nihil prorsus; totus enim mundus est templum Dei, quod dedicatum est sanguine Christi; & sive in campo, sive in silva, vel in palude, vel in quovis loco sepeliantur, vel projiciantur, vel à bestiis, vel à belluis devorentur, semper in gremio Ecclesiæ confoventur.* Quos enim peccata deprimunt, non ad absolutionem, sed potiùs ad majoris damnationis cumulum eorum corpora in Ecclesiis tumulari docet D. Gregorius *lib. 4. dialog. 50. 51. & 53.* ubi id horribilibus exemplis confirmat, *cap. sacris, hoc tit. in fine*, ibi: *Cùm non obsit justis sepultura nulla, vel vilis; impiis tamen celebris, vel speciosa non prodest.* Sepultura enim, & funeris cura potiùs ad solatium vivorum, quàm ad subsidium defunctorum spectant, ut docetur *in cap. animæ 13. quæstione 2.* ergo sive quis eligat sepulturam in loco religioso, sive non, ejus voluntas semper adimplenda est. Faciunt exempla piorum virorum, qui extra Ecclesiam sepeliri voluerunt, ut Sanctus Vedactus, referente Albino Flacco *in ejus actis*; sanctus Ephrem, & Constantinus Magnus, sepulchrum extra, non intra sacras ædes sibi curantes. In vita S. Amati in fine ita legitur: *Jussit igitur fodi sepulchrum in ipso aditu Basilicæ Matris Dei.*

Quâ difficultate ita fulcitâ non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, crescente in dies Christianâ religione, in cæmeteriis, deinde in porticu, tandem in ipsis Ecclesiis fidelium cadavera sepeliri permissum fuisse, *cap. ubicunque 13. quæst. 2. cap. sicut antiquitus 17. quæst. 4.* Unde jam diu invaluit, fidelium sepulturam posse concedi prope, vel intra Ecclesiam, ut suprà *in cap. 1.* probavi; non tamen permittitur supra, vel juxta altare, *cap præcipiendum 13. quæst. 2. cap non oportet 19. de consecr. dist. 2,* Concil. Nannet. *can. 11.* docet Ferrarienſis *in opusc. de non sepeliendis mortuis prope aras*; ita enim debent esse remotæ sepulturæ ab altaribus, ut Sacerdos dum Missæ sacrificiū celebrat, non cogatur pedibus insistere supra defunctorum corpora, Concil. Tribur. *can. 16.* docent Fuscus *de visitatione lib. 1. cap. 21. num. 15.* Redoanus *de simonia part. 3. capite 18. num. 19.* Potest tamen eligi sepultura in monasteriis, in quibus religiosorum, seu Canonicorum regularium conventus sint instituti, & sacrificia pro vivis, & defunctis frequenter offeruntur: nec potest parochus impedire similem electionem, ut latè probant Bruno Chassaing *ubi proximè.* Nec solùm in monasteriis religiosorum, verùm & in monialium Ecclesiis potest quis eligere sepulturam, dum tamen intra claustra, seu septa ipsius monasterii, sepultura non eligatur, quia cadavera virorum in monasteriis monialium deferri prohibitum est, *novel. 133 Justin. cap. 3.* docet Natta *volum. 2. consil. 432.* Murga *tom. 1. disquisit. tract. 4. disquisit. 12. ad finem, conclus. 7.* Deinde sciendum est, non solùm turpes testatorum voluntates observandas non esse, *l. quæ 8. §. 5. ff. de condit. instit.* verùm nec ineptas circa sepulturam, *l. servo 113. §. ineptas, ff. de legat. 1.* Donellus *lib. 8. comment. cap. 12.* uti si testator jubeat reliquias suas projici in mare, aut sepeliri cum vestimentis sericeis, margaritis, aut viriolis, *l. ultim. §. ult. ff. de auro & argent.* vel secum pecunias sepeliri. Hujusmodi enim ineptæ voluntates, ut derisoriæ rejiciuntur, *dict. §. ineptas.* Unde cognoscitur Diogenis insipiens voluntas, dum jussit ejus corpus inhumatum abjici, tantùm baculo juxta illud appositō. Stobæus *serm. 122.* Diogenes Laërtius *in vita ipsius.* Unde improbandus venit Saladinus, qui testamento condito omnem funeris pompam abdicavit, jussitque tantùm lanceâ præferri atri coloris obsoletam tunicam. Jovius *in Saladinum*, Bernegerus *ad Tacitum quæst. 141.* Licèt enim jus civile magnoperè voluntatibus defunctorum indulserit, tamen hujusmodi voluntates ineptas neglexit, *dict. l. servo 113. §. ineptas*, notavi suprà *in cap... de testamentis.* Tandem sciendum est, sanctum & pium esse sepulturam sibi in sacra æde curare, atque per eam valde juvari animas in Purgatorio existentes, nec non cadavera ipsa, ut variis argumentis probant Sanctarellus *in post-praxi medica, capite 27. & 28.* & quæ longa disputatione addensat Henricus Spondanus *lib. 1. de sacris Cœmeteriis, part. 3. cap. 14.* Theophilus *de martyrio part. 4. cap. 6. num. 7.* & constat ex Sancto Augustino, cujus liber de cura pro mortuis in hoc ferè negotio consumitur; & ex Sancto Paulino *carmine de obitu Celsi pueri*, quem

5. *De sepult. intra in monast. viis.*

quem ait curasse se inferri Basilicæ SS. Martyrum Complutensium.

Ut de vicino Sanctorum sanguine ducat,
Quo nostras illo purget in igne animas.

Nec ferè aliter S. Ambrosius in fratris Satyri Epitaphio ait, se illum ad lævam Martyris in templo tumulasse.

——— ut sacri sanguinis humor
Finitimas penetrans abluat exuvias.

Accedit, nam viventes ad Ecclesiam orationis causâ commeantes, dum incidunt in monumenta defunctorum, faciliùs excitantur ad orandum pro defunctis; quod est opus charitatis viventibusipsis perutile. Deinde commonefiunt mortis, & sui ex hac vita exitus, quâ nulla est salubrior cogitatio; & ob hanc causam maximè cæmeteria, vel in aditu urbium & castellorum locata fuisse, observat Sanctus Chrysostomus *serm. de fide & lege naturæ*; vel ferè in viis frequentatissimis, cujusmodi ferè erant Romana, quorum longam seriem exhibet Onuphrius *de ritu sepeliendi c.* 12. & apud ipsos Ethnicos, quod multis exemplis firmat Kirmanus *lib.* 2. *de funer. cap.* 22. Eandem rationem docuit Sanctus Gregorius *lib.* 4. *Dial. cap.* 50, ibi: *Quos gravia peccata non deprimunt, hoc prodest mortuis si in Ecclesia sepeliantur, quòd eorum proximi quotiens ad eadem sacra loca conveniunt, suorum, quorum sepulchra conspiciunt, recordantur, & pro eis Domino preces fundunt.* Etiam defuncti in Ecclesia sepulti magis juvantur illis Ecclesiæ sanctæ precibus moraliter semper durantibus, quas semper fundit pro iis, qui sunt in loco benedicto, seu consecrato. Unde improbandi veniunt, & damnandi Waldenses, quos Pilicdonius *tract. contra eos, cap.* 22. refert asseruisse, non plus referre sepeliri in loco sacro, quàm in prophano, v. g. in agro aut horto: quod etiam referunt Æneas Silvius *lib. de orig. Bohemorum, cap.* 35. Prateolus *verbo Pauperes de Lugduno, num.* 30. idemque sensisse videntur Albigenses, ut colligitur ex Luca Tudensi *lib.* 1. *contra eos, cap.* 22. quos refellunt Castro *adversùs hæreses, verbo Sepultura.* Theophilus Raynaud. *tom.* 15. *ad finem, fol.* 549.

6. *Traditur decidendi ratio.*

Unde jam apparet vera decidendi ratio hujus textus; nam cùm possit quilibet eligere sepulturam, tam in propria, quàm in aliena Ecclesia, potest eam eligere & in monasterio, aut alio loco religioso: sed cùm testator jubet in loco minùs religioso sepeliri, hujusmodi voluntas, tanquam inepta, & turpis respuenda est; interest enim non parum sepeliri in loco religioso, vel in prophano, ut docet D. Augustinus *de cura pro mortuis, cap.* 4. & latè probant Jul. Lavorus *tit.* 2. *lucubr. cap.* 14. Spondanus *de cæmeteriis lib.* 1. *p.* 3. *cap.* 14. & 15. cùm enim dæmonum incursiones frequentiùs circa sepulchra fiant, ut Evangelistæ docent, dum narrant dæmoniacos spiritus habitasse in sepulchris, D. Matthæus *cap.* 8. D. Lucas *eodem cap.* D. Marcus *cap.* 5. veneficosque, & magos circa sepulchra habitare testantur Lucanus *lib.* 6. Ovidius *in Medea*, ibi:

Per tumulos erat passim discincta capillis
Certaque de tepidis colligit ossa rogis.

Apulejus *lib.* 2. *Metam.* ideo cùm per sepulturam in loco religioso corpora ut in asylis quiescant, mediante ipsius loci consecratione, seu benedictione, inde justè Innocentius eligentem sepulturam in loco minùs religioso, non esse in eo sepeliendum ait, quia non creditur testatorem ita fuisse immemorem propriæ salutis, ut neglecto Ecclesiæ sepulchro, turpem sepulturam eligeret, contra commune fidelium votum.

Nec obstant dubitandi rationes suprà expensæ. Non prima, nam verum est, jure communi inspecto, monachos non posse admittere alienos parochianos ad sepulturam in suis Ecclesiis, nisi privilegium haberent à Romano Pontifice, aut de licentia proprii parochi, *cap. in nostra, hoc tit.* suprà probavi *in cap.* 2. notat Cironius *in cap.* 2. *hoc tit. in* 5. *compil.* Sed postquam privilegiis sibi ab Apostolica Sede concessis jus habent admittendi ad propriam sepulturam quoscunque, qui apud eos sepulturam elegerint, non possunt parochi, nec alii ordinarii illis hoc impedire, ut latè probat Bruno Chassaing. *ubi suprà.* Nec secunda difficultas obstat, nam licèt ultima voluntas testatoris servanda sit; id tamen procedit cùm juri conformis est, & bonis moribus non contraria, aut inepta; tunc enim eam adimplendam non esse, jam suprà probavi: unde cùm electio sepulturæ in loco minùs religioso juri conformis non sit, nec fidelium moribus consona, ideo in præsenti insuper habetur, & rejicitur. Nec obstat quod dicebamus de utilitate sepulturæ intra, vel extra Ecclesiam; licèt enim sepultura in Ecclesia, & locis religiosis non prosit defunctis ibi sepultis ex opere operato, hoc est, ex vi tantùm sepulturæ; tamen valde prodest ex patrocinio Sanctorum, qui in illis locis coluntur, & precibus ministrorum Ecclesiæ, & cæterorum fidelium, qui ibi conveniunt, ut sacrificium Deo offerant; unde tot precibus & suffragiis privari per sepulturam in loco minùs religioso, absurdum, & alienum est à moribus Christianorum. Quare rectè talis dispositio in præsenti ab Innocentio improbatur. Nec exempla ibi relata aliquid faciunt; nam si quis vellet, ut fecerunt illi Sancti viri, extra Ecclesiam sepeliri ex humilitate, arbitrans se indignum jungi communi loco sepulturæ cum Sanctis intra Ecclesiam conditis, aut quiescere intra locum, in quo Christi corpus adest, iste quoque piè faceret, dummodo aliam sacram sepulturam eligeret, exempli gratiâ in cæmeterio, non verò si in loco minùs religioso extra Ecclesiam, & ejus cæmeterium.

7. *Dissolvitur ratio dubitandi.*

Sed suprà traditis obstat textus *in cap. certum, de consecr. dist.* 1. ubi refertur, Megentiam nobilem fœminam corpora suorum defunctorum sepeliisse in propria possessione, & postea petiisse à Romano Pontifice, ut sibi liceret eo in loco orarium construere, ut divina officia, tam pro mortuis ibi sepultis, quàm pro vivis celebrarentur. Cui petitioni in partem annuens Pontifex, concessit illi, ut divina officia pro defunctis ibi sepultis possint celebrari, non autem pro vivis, hoc est, ut fideles divina officia ibi audirent. Ex quo textu expressè deducitur, posse defunctum sepeliri non solùm in Ecclesia, aut monasterio, verùm etiam in loco prophano, & minùs religioso, ubi divina officia non celebrantur. Cui difficultati satisfaciendum est asserendo, in eo casu defunctum non elegisse sepulturam in loco minùs religioso, sed nobilem illam mulierem cadavera tumulasse in oratorio à se constructo, ut sic faciliùs à Pontifice impetraret, ut ibi divina officia celebrarentur: cujus devotioni ut in partem Pontifex annueret, permisit divina

8. *Exponitur cap. certum de consecr. dist.* 1.

officia

officia defunctorum ibi celebrari, juxta peculiares, & proprios ritus, quos refert Vicecomes *volum. 2. de ritibus Missæ. lib. 4. cap. 21.*

9. *Intelligitur cap. 3. §. final. hoc tit. in 6.*

Secundò suprà traditis obstat textus *in cap. 3. §. final. hoc tit. lib. 6.* in illis verbis: *Si quis antiquâ dimissâ, novam etiam in loco minùs religioso elegerit sepulturam, electionem hujusmodi (licet jura super hoc videantur esse diversa) nequaquam volumus impugnari.* Ex quibus apertè deducitur, valere electionem sepulturæ in loco minùs religioso. Igitur non rectè in præsenti id negatur. Pro cujus textus interpretatione dicendum est, in eo decidi veterem antiquorum quæstionem, utrum videlicet in loco minùs religioso possit testator eligere sepulturam? In qua variæ fuerunt antiquorum sententiæ, ut ibi Glossa refert. Quidam negabant, moti præsentis textus auctoritate; sed perperam. Nam aliud est eligere sepulturam in loco minùs religioso, ut in oratorio, vel eremitorio, ubi non ita frequenter Missæ sacrificium celebratur; aliud verò in loco puro, & prophano. Primo casu electio sepulturæ sustinetur, *ex dict. capite 2. §. final.* secundo verò, cùm sit inepta voluntas, & moribus fidelium contraria, improbatur, quo casu procedit præsens textus.

10. *Exponuntur canon 14. & 15. Concil. Altissiod.*

Antequam hinc abeamus, exponendi sunt duo perdifficiles canones Concilii Altissiod. Primus est canon 14. ubi ita statuitur: *Non licèt in baptisterio corpora sepelire.* Qui difficilis est præcipuè si observemus, jam temporibus ipsius Concilii baptisteria fuisse intra Ecclesiam constructa, ut constat ex canone 18. ejusdem Concilii, & probat Vicecomes *de ritibus baptismi lib. 1. c. 34. & 35.* Quare ergo intra baptisteria corpora sepeliri non possunt? Hujus canonis interpretatio provenit, ni fallor, ex eo, quod in baptisteriis Martyrum reliquiæ condebantur, ut significaretur, etiam post mortem duraturam gratiam Dei, per baptismum infantibus traditam. Sic enim baptisterium discripserunt Prudentius.

Electus Christi locus est, ubi corda probata
Provehat ad cœlum sanguine, purget aquâ.
Hic duo purpureum, Domini pro nomine cæst,
Martyrium pulchrâ morte tulere viri.
Hic etiam liquido fluit indulgentia fonte,
Ac veteres maculas diluit amne novo.
Ante coronati scandebant ardua testes
Atria, nunc lotæ celsa petunt animæ.

Et Ennodius *epigram. 20.* quod scriptum est in plures Martyres, super quorum reliquias Agellus baptisterium condiderat; ipsos autem vivis coloribus fecerat in proximo pariete depingi, ut constaret omnibus, qui Christi testes illic sepulti erant:

Conditor Armenius, superûm qui dignus honore est,
Hic peperit fontem vivificantis aquæ.
Rapta sepulturis animavit corpora pictor,
Funera viva videns, mors erat in tumulos.
Illorum tamen iste locus complectitur artus,
Quos paries facie, mens tenet alma fide.

Ut ergo non confunderentur reliquiæ Martyrum cum cadaveribus defunctorum, jubent Patres, ne in baptisterio, ubi reconditæ sunt reliquiæ Martyrum, liceat defunctorum corpora sepelire. Alter est canon 15. ipsius Concilii, ubi ita legitur: *Non liceat mortuum supra mortuum mitti.* In quibus doceri videtur, nec etiam in Ecclesia licere mortuum supra mortuum sepelire. Pro cujus expositione Antonius Bossius *tom. 1. Romæ subter. cap. 20.* asserit, ex honestate tantùm prohibitum esse mortuum supra mortuum ponere; non ex superstitione illa, quam refert Tertullianus *de anima capite 4.* videlicet optandum esse defunctis, ut illis sit terra levis: sed propter quandam decentiam, & honestatem prohibitum fuisse mortuum supra mortuum mitti, quia plerùnque eveniebat, ut nondum marcidato cadavere, aliud supra poneretur, quod prohibuerunt PP. Concilii Matiscon. ibi: *Comperimus multos, nec-dum marcidatis mortuorum membris, sepulchro referare, & mortuos suos superimponere, vel aliorum (quod nefas est) mortuis suis religiosa loca usurpare, sine voluntate scilicet domini sepulchrorum: ideoque statuimus, ut nullus deinceps hoc peragat; quod si factum fuerit, secundum legum decreta superimposita corpora de eisdem tumulis rejactentur.*

CAPUT IV.

Alexander III. (a) *Spalensi Episcopo.*

DE his, qui in infirmitate, vel sanitate cum bonis suis ad religiosa loca se transtulerunt, nihil tibi, vel Ecclesiis, à quibus receperunt salutis pabula relinquentes, hoc tuæ prudentiæ volumus innotescere, quod si in ægritudine ipsa ad Religionem transeunt, dummodo de ægritudine decedant, de bonis suis ipsis Ecclesiis, à quibus assumpti fuerint, (b) canonica debet portio exhiberi. Si verò ad religiosa loca se in sanitate transtulerunt, de his, quæ locis ipsis conferent, cogi non possunt aliquid præscriptis Ecclesiis impertiri; quia liberum est eis tunc bona sua non religiosis locis, sed etiam quibuslibet personis privatis conferre.

NOTÆ.

1. (a) *Spalensi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 6.* ubi additur, *pars capitis continebatur*: post Concilium autem Lateran. *p. 49. cap. 6.* legitur tantum, *Lucius III.* Antonius Augustinus *in notis ad hunc textum*, existimat, integram clausulam extare *in cap. 5. qui clerici, vel vov.* & ita legendum esse *Hispalensi*; sed malè, cùm Hispalis Bœticæ Metropolis temporibus nostri Alexandri III. fuisset à Sarracenis occupata, usque-dum S. Rex D. Ferdinandus ab eorum oppressione illam liberavit: quare credo legendum esse, *Spoleten.* Spoletum enim

enim nobilis Italiæ urbs est, Romanorum Colonia, ut referunt Tit. Livius *lib.* 20. Volaterranus *lib.* 6. *in Geograph. fol.* 169. Theodoricus Gothorum Rex mirificè eam auxit, sed cladem magnam accepit à Friderico Oenobarbo, eo quod Alexandro nostro faveret, ut refert Tamayo *in Martyrol. Hispan. die* 1. *Januarii.* Metropolis fuit Vilumbrorum, ut probat Joannes Viterbiensis *lib.* 8. *antiquit.* etsi posteà à Gothis subversa fuerit, teste Blondo *decad.* 1. *libro* 7. *fol.* 91. Non me latet, fuisse in Vasconibus vetustam urbem Spalensem ad juga Pyrenæi, è cujus nomine Spalenses populos Plinius enumerat *lib.* 3. *cap.* 3. de quibus mentio extat apud Dextrum *in chron. anno* 308. ubi notarunt Vivar. *num.* 6. *fol.* 307. Roderic. Caro *fol.* 117. *littera B.* & fuisse in Vasconibus Navarræ, ubi hodie extat cœnobium in Ronca-Valle, credit Tamayo à Salazar *tom.* 3. *Martyrol. Hispan. die* 18. *Maji.* Sed cùm non constet, temporibus Alexandri III. eam urbem Cathedrâ Episcopali fuisse decoratam, potiùs retineo in præsenti *Spolet.*

(b) *Canonica debet portio.*] Juxta adducenda infrà *in cap. certificari, hoc tit.* ubi commentarium ad textum hunc dabimus. 2.

CAPUT V.

(a) Alexander III.

EX parte Canonicorum (b) Eburgensis Ecclesiæ nobis est intimatum, quod (c) Prior de Insula quendam parochianum eorum post (d) appellationem ad nos factam in Ecclesia sua sepelivit. Unde quoniam hoc Ecclesiasticæ institutioni contrarium esse dignoscitur, & à rationis tramite penitus alienum, ut quis falcem mittat in alienam messem: f t. per A. s. m. ut præfatum Priorem moneas, & districtè compellas, quatenus memoratis Canonicis prædicti parochiani sui (e) corpus restituat, & exinde pacificè, & (f) amicabiliter cum illis conveniat, aut in præsentia nostra se non differat exhibere.

NOTÆ.

1. (a) *Alexander III.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. nullibi tamen exprimitur, cui Prælato rescribat Alexander; credo tamen alicui Episcopo Scotiæ missam esse præsentem decisionem, cùm in ea Provincia sint Canonici Insulæ, & Eburgenses, de quibus in præsenti agitur.

(b) *Eburgensis.*] In sexta collectione legitur *Abrugen.* & Glossa marginalis emendat *Obargens.* seu *Obligen.* sed legendum credo *Ediburgen.* quæ Ecclesia est in Laudonia Scotiæ provincia.

2. (c) *Prior de Insula.*] Monasterium est canonicorum regularium in Scotia, sub nomine Insulæ: & etiam dicta Ecclesia Cathedralis, dicta Insularum, est canonicorum regularium, ut refert Pennotus *lib.* 2. *histor. canonic. regul. cap.* 36. *n.* 5. unde cognosci non potest de quo Priore agatur in præsenti.

3. (d) *Post appellationem.*] Quæ appellatio non fuit interposita, ne cadaver sepeliretur, sed ne monachi de Insula admitterent ad sepulturam defunctos suos. Sepultura enim prætextu appellationis differri non debet; fieret enim impedimentum sepulturæ, quod jure non licet, ut à simili probant textus *in l. ultim. de appellat. recip. cap. quafronte* 25. *de appellat.* Barbosa *ad Concil. Trident. sess.* 25. *de regul. cap.* 13. *num.* 8. Frider. Mindan. *de interdictis, tit.* 2. *num.* 26. Pichard. *in princip. Instit. de interdict. ex num.* 136. Lara *de capellanis lib.* 1. *cap.* 24. *num. ultim.* Salgado *de protect.* 2. *p. cap.* 9. *ferè per totum.* Nec etiam si post appellationem interpositam cadaver sepeliatur, inducitur attentatum, ut probant Lancellotus *de attentat. capite* 12. *limit.* 46. Salgado *de protect. dicto tom.* 2. *part.* 2. *capite* 9. *num.* 97.

(d) *Corpus restituat.*] Licèt cadaver non restituatur, quando non agitur ad ejus restitutionem, ut *in cap. in nostra, hoc tit.* vel quando dubium superest circa possessionem, aut proprietatem, ne defuncti vexatio detur, ut docetur *in cap. conquerente, de restit. spol.* tamen cum certò constat de Justitia spoliati in possessione, & proprietate, ut in præsenti, etiam corpus defuncti restituitur; quia licèt cadaver humatum in perpetua sepultura alio temerè transferre non liceat, tamen permittitur ejus translatio justâ interveniente causâ, & à judice approbatâ, *l.* 1. *C. de relig.* Et jure civili etiam translatio cadaveris permissu Principis admittebatur, *l. nemo humanum, C. eodem titul.* aut Pontificali decreto, *l. ultim. ff. de mortuo inferendo.* Cùm autem non perpetuæ sepulturæ causâ corpus humatum est, sed tantùm ad tempus depositum, impunè illud transferre licet, *l. si quis enim* 40. *ff. de relig. l. si nec dum* 10. *C. eodem, l.* 3. §. *non perpetuò, ff. de sepulchro violat.* & hoc sensu commendare corpus dixit Ulpianus *in l.* & *si quis* 14. §. *impensa, ff. de relig.* id est custodiæ causâ deponere. Nec necesse est pro *commendandum*, reponere *condendum*, ut aliqui voluerunt, quos justè reprehendit Fornerius *lib.* 3. *rer. quotid. cap.* 6. 4.

(f) *Amicabiliter conveniat.*] Quia licèt in rebus spiritualibus, aut illis annexis non admittatur pactio *cap. final.* ubi probavi, *de pactis*: non rejicitur tamen amicabilis compositio, *cap. nisi essent, de præbend. cap.* 4. *de pactis*, ubi notavi.

CAPUT VI.

Alexander III. *F.* (a) *Decano, & Magistro R. Rhemensi.*

CUm liberum sit de universis (b) constitutionibus Sanctorum Patrum apud religiosa loca in ultima voluntate sibi sepulturam eligere, canonicæ proculdubio obviat rationi, qui devotioni extremæ voluntatis decedentium in hac parte contradicere præsumit. Pervenit ad audientiam nostram ex conquestione Abbatis, & Fratrum (c) Sancti Martini (d) London. quod cùm Ptesbyter quidam corpus cujusdam mulieris, prout in ultima voluntate sua disposuit, ad Ecclesiam Sancti Martini sepeliendum deferret, monachi Sancti (e) Vincentii Lugdonen. corpus ipsius violenter rapere, & ad Ecclesiam suam sepelire minimè dubitarunt: & hoc idem de filio Randulfi Canis præsumpserunt, super quo utique vehementi sumus admiratione commoti, cùm iidem monachi, & Sanctorum Patrum constitutionibus contrairent, & privilegia prædecessorum nostrorum, & nostra, quæ prædicti Fratres de libera se habere sepultura proponunt, satagunt violare. Inde est quod f. t. p. A. s. m. quat. utraque parte apud vos convocatâ, rei veritatem super hoc inquiratis, & si ita invenietis esse, præfatos monachos monere curetis, & auctoritate nostra districtè compellere, ut ossa præfatæ mulieris, & filii prædicti R. & beneficia, quæ occasione sepulturæ ipsorum recepisse noscuntur, memoratis fratribus cum integritate restituant, & de cætero facere similia non præsumant.

NOTÆ.

1. (a) F *Decano.*] Ita legitur in secunda collectione, *sub hoc titul. capite* 2. id est, *Alexander III. Fulconi Decano, & Magistro Radulpho Rhemensi.* Is verò Fulco est, cui scribit ipse Alexander *in epistol.* 2. & 4. Radulphus autem is est, cui ipse misit epistolam 28. quæ extat apud Sirmundum ut notat Bosquetus ad Innocent. *libro* 1. *epistol.* 4. De Rhemensi diœcesi nonnulla notavi *in cap.* 2. *de appellationibus.*

(b) *Constitutionibus.*] Suprà congestis *in cap.* 3.

(c) *Sancti Martini.*] De hoc monasterio nonnulla adduxi *in capite intelleximus* 12. *de ætat. & qualit.*

(d) *London.*] Legendum est *Laudun.* Laudunensis enim civitas, vulgò *Laon*, est in Gallia, in Campaniæ & Picardiæ confinio posita: habet Ecclesiam Cathedralem B. Mariæ dicatam, suffraganeam Rhemensis, cujus Præsules Duces, & Pares Franciæ nominantur ut referunt Chenu *in chronol. Galliæ*, Fratr. Sarmath. *tom.* 2. *Galliæ Christ. fol.* 616. Ejus Ecclesiæ mentio fit *in cap.* 14. & 16. *de judic. cap.* 33. *de rescript. cap.* 17. *de præbend.*

(e) *Sancti Vincentii.*] Monasterium hoc Sancti Vincentii Martyris Ordinis est D. Benedicti diœcesis Laudunensis, Congregationis S. Mauri, à Brunichilde Regina fundatum, in quo resedisse 12. Canonicos refert Bosquetus *ad Innocentium libro* 1. *epist.* 4. in quorum locum Adelinus Laudunensis Episcopus substituit monachos duodecim è monasterio Sancti Benedicti super Ligerim sito evocatos, ut refertur *in Chron. Flodoardi, anno Christi* 921. De eo Fratres Sarmathani *tom.* 4. *Galliæ Christianæ, fol.* 944. Textum hunc exposui *in cap.* 8. *de restit. spol.* & ejus commentarium petendum est *ex cap.* 1. *hoc tit.*

CAPUT VII.

(a) Lucius III. *Episcopo Floren.*

DE uxore verò, utrum quemadmodum & vir liberam habere debeat sepulturam, videtur nobis quod nulla super hoc inter virum, & mulierem sit facienda distinctio, & in utroque, casu isto, æqualem esse credimus facultatem, cùm electio ista ad eum potiùs statum pertineat, in quo mulier solvitur à lege viri.

NOTÆ.

1. (a) L *Vcius III.*] Ita etiam legitur in prima compilatione, *sub hoc titulo cap.* 7. sed malè, cùm hujus textus auctor sit Urbanus III. ut legitur post Concilium Lateranen. *part. ultim. cap.* 63. & *in cap. literas, de conjug. leprof. cap.* 6. *de divortiis, cap. final. eodem titul. in* 1. *compil.* ubi extant aliæ partes ipsius textus, quæ sub uno capite ita habentur *in dict. cap.* 63. [Litteras fraternitatis tuæ debitâ benignitate suscepimus, quibus certiores de syncerite tuæ fidei,

fidei, & devotionis effecti, ad honorem tuum, & commodum abundantiùs provocamur. Verùm quia à nobis postulasti, utrum postquam desponsalia inter aliquas legitimas personas contracta fuerint, & antequam à viro mulier traducatur, alter eorum lepræ morbum incurrat, alter ad consummandam copulam maritalem compelli debeat, vel se possit ad secunda vota transferre: tuæ solicitudini respondemus, quod ad accipiendum eum cogi non debet, cùm inter eos matrimonium non sit consummatum. De illa verò, quæ viro suo labente in hæresim, ipsius consortium declinavit, utrum revertente illo ad Catholicam veritatem, ad redintegrandum matrimonium sit cogenda, videtur nobis, quod si mulier eâ dumtaxat intentione discesserit, ut lapsus in hæresim, tædio pariter, & confusione affectus, se ab errore suo converteret, ei, cùm reversus fuerit, est reddenda: quæ etiamsi reverti noluerit, compellatur. Si verò judicio Ecclesiæ sine spe matrimonii redintegrandi recesserit, ad recipiendum eum nullatenus eam dicimus compellendam. De uxore verò, utrum quemadmodum & vir, liberam debeat habere sepulturam, videtur nobis, quod nulla super hoc inter virum, & mulierem sit differentia; sed utrique (in casu isto) æqualem credimus esse facultatem, cùm electio ista ad eum potiùs statum pertineat, in quo mulier solvitur à lege viri. Utrum autem pater minores filios ubi magis voluerit, valeat sepelire, non invenimus à Sanctis Patribus diffinitum, & propterea terræ consuetudini decernimus relinquendum.] Florentia autem Etruriæ caput, & Metropolis est, magnorum Ducum inclyta sedes, de cujus origine, & amplitudine plura tradit Ughellius *tom* 3. *Ital. sacra*, *in princip.* Ejus Ecclesia Episcopalis tantùm fuit à temporibus Melchiadis usque ad Martinum V. qui absoluto Concilio Constantiensi Romam rediens, ex itinere divertit Florentiam, ubi cùm munificentissimè reciperetur, relaturus non impares gratias, Cathedrâ Archiepiscopali ipsam Ecclesiam decoravit die 2. Maji, anno 1420. unde cognoscitur, quare Urbanus III. in præsenti tantùm rescribat Præsuli Florentino sub nomine Episcopi.

COMMENTARIUM.

2. Conclusio probatur.

EX præsenti textu sequens communiter deducitur assertio: *Mulier etiam nupta liberè potest sibi eligere sepulturam ubi voluerit.* Probat textus ab specie *in capite is qui*, §. *mulier*, *hoc titul. in 6.* & per argumentum omnes citati superioribus commentariis. Illustrant ultra repetentes in præsenti, & *in dict.* §. *mulier*, Petrus Gregorius *libro* 9. *syntagmatum capite* 1. Parladorius *libro* 3. *different. quæstion.* 66. §. 1. Spondanus *de cæmeteriis part.* 1. *libro* 4. *capite* 7. pluribus relatis Barbosa *libro* 2. *juris Ecclesiastici*, *cap.* 10. *num.* 19. Tondutus *in resol. Canonic.*

3. Impugnatur conclusio.

Sed hæc assertio non leviter impugnatur ex sequentibus juris principiis; nam vir & uxor eodem lare victitant, *l.* 1. §. *si vir*, *ff. ad Syllanian. l. sed neque* 8. *ff. de usu & habit. l. penult. ff. de donat. inter.* Paulus *libro* 2. *sentent. titul.* 19. §. *vir absens*, & domus mariti lar matrimonii dicitur *l.* 1. §. *domum*, *ff. de liberis agnoscend.* Servius *ad illud lib.* 3. *Virgil. Et patriâ Andromachum iterum cessisse marito. Secundum jus loquutus est*, ait, *quia uxor domicilium viri sequitur.* Adde Gellium *libro* 13. *capite* 10. Artemidor. *libro* 2. *capite* 54. Augustinum *de civit. Dei libro* 6. *capite* 9. Sidonium *libro* 1. *epistol.* 5. & *libro* 2. *epistol.* 10. Et mariti bonorum sociæ sunt, atque participes. Illustrat Savarus *ad Sidon. libro* 5. *epistol.* 16. & nos *in capite* 2. *de donat. inter.* Et in una domo cohabitare debent, *l.* 4. §. 1. *ff. de usu & habit. l.* 111. *ff. de V. O.* Licèt magnates viri aliquando seorsim habitarent, *l. cùm status* 32. §. *si mulier*, *ff. de donat. inter vir. l. nihil* 15. *ff. rerum amot.* Fornerius *libro* 3. *rerum quotid. capite* 5. Unde proditum est, uxorem ejusdem civitatis cum viro incolam intelligi, *l. ultim.* §. 3. *ff. ad municip. l.* 1. *Cod. de mulier. & ubi*, *libro* 10. Tiraquellus *in l.* 1. *connub. numero* 28. Oswaldus *libro* 13. *Donelli*, *capite penult. litera M.* Sed sepultura defunctorum domus est, *l.* 4. *C. Theodos. de sepulchro violato*: illustravi suprà *in capite* 1. ergo injustum est ut mulier, quæ superstitis viri domicilium sequuta est, eodem mortui tumulo non contegatur, ut ratiocinatur Zasius *in l. penult. ff. de jurisdict.* Unde D. Hieronymus relatus à Gratiano *in capite Ebron.* 13. *quæst.* 2. ait: *Quod conjunxit unum conjugium*, *conjungat sepulchrum.* Quod & probatur exemplis primorum Patriarcharum, qui eodem sepulchro cum uxoribus conditi sunt, *Genesis capite* 25. & 49. Josuæ *capite* 14. & Tobiæ, qui filio suo præcepit, ut matrem sepeliret juxta ipsum in uno sepulchro, *capite* 4. & 14. *Tobiæ*: & Judith, quæ sepulta est cum viro suo, *capite* 16. *Judith*: fuisseque eam generalem Judæis consuetudinem, tam ex his constat, quàm quod etiam in actis Apostolorum legitur *capite* 5. Sapphiram voce D. Petri extinctam, sepultam esse apud virum suum Ananiam, eodem eventu paulò ante defunctum. Narrat & D. Chrysostomus *libro* 1. *de sacerd.* matrem suam ab ipso petiisse, ut corpus suum cum mariti ossibus conjungeret: & pariter D. Augustinus sanctam Monicam ipsius matrem magnâ curâ semper æstuasse de sepulchro, quod sibi provideiat, præparaveratque juxta corpus viri sui, narrat *libro* 9. *confes. capite* 11. idque pluribus exemplis Christianorum, & Gentilium firmari poterat. Illud tamen non omittam, quod refert Gregorius Turon. *lib.* 1. *Histor. Franc. cap.* 42. & *de gloria confess. cap.* 32. de duorum nobilium Arvernorum sepultura: cùm post perpetuam continentiam secretè in sancto conjugio ex pacto servatam, prior puella decessisset, ac peracto vir funeris officio puellam in sepulchro deponens, elevatis ad cœlum manibus arcanum panderet, dicens: *Gratias tibi ago*, *æterne Domine*, *quia hunc thesaurum sicut à te commendatum accepi*, *ita immaculatum pietati tuæ restituo: ad hæc puella mortua subsidens*, *sile* (*inquit*) *sile vir Dei*, *quia non est necesse fatearis nostrum*, *nemine interrogante*, *secretum.* Cùm verò post paululùm temporis vir quoq; migrasset è vita, sepultusque fuisset in loculo separato alterâ parte Ecclesiæ, factum esse, ut sepulchra divinitus in unum jungerentur: *Scilicet*, *ut quos teneret socios cœlum* (inquit Gregorius) *sepultorum hic corporum non separaret monumentum.*

tum. Secundò difficilis est præsens textus in ratione ab Urbano III. adducta, dum docet, uxorem posse eligere sepulturam, quia talis electio tunc sortitur effectum, cùm uxor non est; cùm soluta sit per mortem à lege viri, nec ampliùs detur cohabitatio: nam si dispositio fiat tempore inhabili, licèt effectus conferatur in tempus habile, adhuc non sustinetur: unde minor, qui propter ætatem manumittere non potest, si libertatem conferat in tempus, cùm major fuerit, libertas non competit, nec effectum habet, *l. si minor, C. de servis export.* ergo nihil interest, quod electio sepulturæ ab uxore conferatur in tempus habile, si dispositio fiat tempore inhabili. Accedit in terminis electionis sepulturæ, nam monachus, licèt post mortem liberetur ab obedientia sui Prælati; tamen non potest eligere sepulturam, *cap. final. hoc tit. lib. 6.* ergò similiter uxor licèt eligendo sepulturam conferat electionis effectum in tempus, in quo soluta est à lege viri, inutiliter sepulturam eligit.

4. *De his qui eligere possunt sepulturam.*

Adhuc tamen defendenda est præsens Urbani decisio, cujus rationem ut agnoscamus, sciendum est, quemlibet habentem legitimam ætatem, sive virum, sive fœminam, posse sibi eligere sepulturam, dummodo non prohibeatur à jure; electio enim sepulturæ est pars ultimæ voluntatis, *cap. contra* 13. *quæst.* 2. *cap. cùm liberum, hoc tit.* unde filiusfamilias, si pubes est, potest sibi eligere sepulturam, *cap. licèt, hoc tit. in 6.* & servus similiter potest eam eligere; quia quoad sepulturam personam habet, & non attenditur dominica potestas, *l. 2. l. 4. ff. de religiosis.* Unde intelligitur textus *in l. 3. §. si servus, ff. de sepulchro violat.* juncto Narbona *anno* 14. *quæst.* 47. Jul. Lavor. *dict. tit. 2. cap. 11. n. 146.* Sed an possit talis electio relinqui in alterius arbitrium, controversum est? Negant committi posse Geminianus *in cap. is qui, §. mulier. num. 6. hoc titulo, lib. 6.* Jul. Lavorus *dict. cap. 11. num. 6.* moti ex eo, quod mandatum morte finitur, *cap. gratum, cap. relatum,* ubi probavi, *de offic. deleg.* Ergo post mortem mandantis illud exequi non potest. Sed rectiùs affirmant Gutierrez *de juram. part. 2. cap. 4.* Carpio *de execut. lib. 2. cap. 24.* Murga *tom. 1. disquisit. mor. tract. 4. disquisit. 9. §. 10.* Quorum opinio suadetur *ex l. 38. Tauri, l. 17. tit. 4. lib. 5. recopil.* Nec fundamentum contrariæ sententiæ obstat; nam cùm mandatum hoc circa sepulturam conferatur post mortem mandantis, non finitur, *l. final. ff. de solut.* textus ab specie *in l. 14. ff. de relig.* unde tam in testamento, quàm inter vivos utiliter electio sepulturæ alterius arbitrio committitur. Deinde sciendum est, mulierem nuptam posse facere testamentum, & utiliter de omnibus rebus suis disponere, *l. si mater* 33. *de vulgari, l. 3. Cod. de inoffic.* Immò licèt jure civili uxor ducta per coëmptionem efficeretur filiafamilias, in maritique sacra transiret; nihilominus testamentum facere poterat. Ulpianus *in fragmentis, titul.* 20. *§. penult.* Oswaldus *libro 6. Donelli, cap. 5. litera B. D.* Josephus de Retes *lib. 1. opuscul. cap. 22.* Unde tot fragmenta testamentorum matrumfamilias in Pandectarum libris reperiuntur; jure tamen vetustissimo mulieres jus testamenti faciendi non habuisse, ex Gellio probare intendit Wisemb. *disput. 17. num. 16.*

5. *Traditur ratio decidendi.*

Unde jam apparet vera decidendi ratio præsentis textus; nam cùm electio sepulturæ inter ultimas voluntates connumeretur, ex adductis per DD. *in cap. ultim.* 13. *quæst.* 2. Joanne Andrea *in cap. 1. num. 3. hoc titul. lib. 6.* Julio Lavoro *dict. cap.* 11. & mulier etiam constante matrimonio possit condere testamentum, & quoad ultimam dispositionem pro patrefamilias habeatur; inde sicut maritus potest relicto sepulchro majorum sibi eligere sepulturam, ita & uxor relictâ mariti sepulturâ potest sibi aliam eligere. Accedit ratio ab Urbano in præsenti adducta illis verbis: *Cùm electio ista ad eum potiùs statum pertineat, in quo mulier solvitur a lege viri.* Licèt enim mulier constante matrimonio non possit de rebus propriis disponere, tamen sepulturam eligere valet; quia effectus talis dispositionis confertur eo in tempore, quo soluta est à lege viri. In his enim casibus, in quibus attenditur effectus, paria sunt aliquid disponere tempore habili, vel tempore inhabili, dummodo effectus conferatur in tempus habile, *l. quod sponsa, Cod. de donat. ante nupt. l. in tempus, ff. de hæred. instit.* Quæ ratio mirè confirmari valet ex eo, nam licèt constante matrimonio uxor viro, vel vir uxori donare sibi invicem non possint, *ex l. 1. cum vulgatis, ff. de donat. inter, l. mortis* 53. *ff. de donat. causa mort.* donare tamen sibi possunt in casum exilii, seu deportationis, *l. sed si mors* 13. *l. inter* 43. *ff. de donat. inter:* in casum divortii, *l. sed interim, §. final. cum duabus legibus sequentibus. l. Vitricus* 41. *ff. de donat inter.* Rationem reddit Consultus *in l. quia, ff. eodem titul.* his verbis: *Quia donationis eventus excurrit in id tempus, quo vir & uxor desinunt.* Quam explicat Gentilis *lib. 2. de donat. cap.* 33. Non ergo mirum est, ut sepulturæ electio ab uxore facta subsistat, cùm ejus effectus conferatur id in tempus, quo vir, & uxor desinunt esse. Accedit etiam, nam Romani cohabitationis conjugalis observatores agnoverunt, uxores posse in propriis sepulchris, & diversis à maritorum sepulturis tumulari, ut constat *ex l. alumnæ, §. ab hæredibus, ff. de adimend. legat.* & aliis juris locis, in quibus mentio fit sepulchrorum ab hæredibus uxorum constructorum.

6. *Dissolvitur dubitandi ratio.*

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam omnia, quæ in ea afferebamus, procedunt, & locum habent constante matrimonio in vita ipsorum conjugum: at verò in præsenti deciditur casus, in quo jam solutum est matrimonium per mortem, & ita cohabitationis obligatio cessavit. Nec obstat augmentum ipsius difficultatis; nam ut suprà dixi, *in capite cum esses, de testam.* aliquando actus prohibetur tantùm inspecto ejus effectu, aliquando etiam attenditur tempus, in quo dispositio fit, ut in casu libertatis à minore præstitæ, in quo attenditur tempus, quo relinquitur; & ideo inutiliter datur à minore. Idemque procedit in religioso eligente sepulturam; nam cum ipse testamentum facere non possit ex defectu bonorum, & voluntatis, ut probavi *in capite 2. de testam.* ideo non habet quod conferat post tempus mortis, & per consequens nec potest eligere sepulturam, nisi valde remotus sit à proprio monasterio, nam tunc eam eligere valet, *capite final. hoc titul. in 6.* Tamburinus *de jure Abbatiss. disput. 34. quæst. 1.* Diana

pari.

p. 5. tract. 3. resol. 110. Barbosa *de jure Eccles. lib.* 1. *cap.* 43. *num.* 89. Chopinus *lib. 2. monastic. tit. 3. num. final.*

7. *Exponitur textus in cap. unaquæque 13. q. 2.*

Sed superiori assertioni obstat textus *in cap. unaquæque 13. quæst. 2.* in illis verbis : *Unaquæque mulier sequatur virum suum, sive in vita, sive in morte.* Ex quibus expressè deducitur uxorem sepeliendam esse necessariò in sepulchro mariti: siquidem docet D. Augustinus in vita, & in morte uxorem sequi debere maritum suum. Glossa ibi, *verbo in morte*, accipit textum illum de consilio, ita ut mulier debeat sepeliri in sepulchro viri sui, juxta antiquorum facta, & exempla; siquidem ut suprà retuli de Hebræis, semper uxores cum viris suis sepeliebantur: quod & apud Gentiles usitatum fuisse, constat ex traditis ab Strabone *lib.* 15. Valerio Maximo *lib.* 2. *cap.* 1. Philone Judæo *in lib. de Abrahamo*, Eusebio *de præparat. Evangel. lib.* 6. & apud Indos consuetudo est, ut vidua viva simul cum marito in rogum injiciatur; & cùm plures uxores sunt, in certamen veniunt, & quæ victrix evadit, læta cum viro in rogum mittitur. Propertius *lib.* 3. *eleg.* 13.

Felix Eois lex funeris una maritis,
Quos aurora suis rubra colorat equis.
Namque mortifero jacta est fax ultima lecto,
Uxorum fusis stat pia turba comis.
Et certamen habent lethi, quæ viva sequatur
Conjugium, pudor est non licuisse mori.
Ardent victrices, & flammæ pectora præbent,
Imponuntque suis ora perusta viris.

Illustrat Joan. Andreas *quæst. c.* 10. *de sepulturis.* De Thracibus idem refert Bernegerus *quæst.* 141. *ad Tacitum.* Verùm etsi hæc solutio sustineri possit, non incongruè dici potest, D. Augustinum accipiendum esse eo casu, in quo uxor sepulturâ non electâ decessit; nam tunc æquum est, ut in sepulchro viri sui sepeliatur; & si plures maritos habuit, in sepulchro ultimi, cujus domicilium, & honorem retinet, est tumulanda, *cap. is qui, §. mulier, hoc tit. in* 6. docent Didacus Perez *in l.* 1. *titul.* 3. *libro* 1. *ordin.* Gamma *decision.* 105. Jul. Lauorus *dict. cap.* 11. *num.* 134. quomodo etiam accipiendus est textus *in cap. Ebron. in fine* 13. *quæst.* 2. in illis verbis : *Quos conjunxit unum conjugium, conjungat unum sepulchrum, quia una caro sunt ; & quos Deus conjunxit, homo non separat.* Si verò mulier electâ sepulturâ decedat, tunc ejus ultima voluntas adimplenda est; quo casu procedit præsens textus.

§.

UTrum autem pater, quò magis voluerit, minores filiòs valeat sepelire, non invenimus à Sanctis Patribus diffinitum, & propterea terræ consuetudini decernimus relinquendum.

COMMENTARIUM.

8. CUm sepulturæ electio sit pars ultimæ voluntatis, ut colligitur *ex cap. placuit* 7. 13. *quæst.* 2. & docent Medicis *de sepulturis quæst.* 8. *n.* 2. Narbona *de ætate ad actus humanos, anno* 14. *quæst.* 47. inde provenit, quod sicut qui testamentum facit, debet esse pubes, *l. quâ ætate 5. ff. qui testamenta*; ita & qui sepulturam eligere vult, *cap. licèt, de sepulturis in* 6. docent plures congesti à Narbona *dict. quæst.* 47. Barbosa *lib.* 2. *juris Eccles. cap.* 10. *num.* 19. & *lib.* 1. *de officio Parochi, cap.* 26. *num.* 19. Diana 5. *p. tract.* 3. *resol.* 107. & 108. Murga *tom.* 1. *tract.* 4. *disquisit.* 8. §. 11. Nec interest, an talis pubes sit in potestate patris, vel extra; quia quoad sepulturæ electionem non attenditur patria potestas. Tum quia confertur hæc dispositio in tempus, in quo filius solutus est à patria potestate, ut de uxore proximè dicebamus. Tum quia quoad spiritualia patria potestas non inspicitur, *cap. final. de judiciis, lib.* 6. Si autem filius pubes decedat non electâ sepulturâ, & majorum sepulchra non sint, debet sepeliri in propria parochia, *cap. is qui, hoc tit. in* 6. Quærunt tamen Doctores, si pater, & avus sepulti sint in una Ecclesia, alii verò majores in alia, ubi sepeliendus sit filius? Et doctè probat Oswaldus *consil.* 25. quem transcribit Jul. Lavorus *dict. tit.* 2. *cap.* 11. *n.* 114. in sepulchro patris esse sepeliendum; si autem filius habeat patrem, & matrem diversa sepulchra habentes, filius sepelitur in sepulchro matris; cujus conditionem, non verò patris sequitur, *cap. final. de filiis presbyt. cap. licèt, de conjug. leprof.* quæ omnia procedunt, nisi aliter consuetudine introductum sit, videlicet ut pater pro filio sepulturam eligat, ut in præsenti §. docetur.

CAPUT VIII.

Idem (a) *Præposito, & Canonicis Faventinis.*

CUm super quodam capitulo, quod religionis (b) favore, &c. Inde siquidem est, quod præsentium auctoritate statuimus, ut si aliquem parochianorum vestrorum alibi contigerit eligere sepulturam, secundùm statuta Beati Gregorii, quarta vobis in testamentis portio reservetur.

NOTÆ.

1. (a) *Præposito.*] Textus iste in hac sexta collectione, & *in* 1. *sub hoc tit. cap.* 8. tribuitur Lucio III. sed malè, cùm ejus auctor sit Urbanus III. qui post Lucium Ecclesiam rexit ex anno 1185. usque ad annum 1187. quod facilè suadetur ex eo, quod post Concilium Lateran. *p. ult. cap.* 64. præsens textus refertur sub hac inscriptione, *Idem*, cùm textus præcedens sit Urbani III. Expressiùs id probatur *ex cap. certificari*, sequenti: ubi dum Clemens III. asserit, portionem canonicam aliquando tertiam, aliquando quartam fuisse taxatam, respiciens ad hunc textum ait, Urbanum quartam partem esse asseruisse; unde deducit Innocentius Cironius *in parat. ad hunc titulum*, auctorem hujus textus esse Urbanum III. De canonicis autem, & Ecclesia Faventina nonnulla adduxi *in cap.* 11. *de renunc.*

2. (b) *Religionis favore.*] Alexander enim III. anno 1168. monasterium Sanctæ Reparatæ, Ordinis Vallis Umbrosæ, civitatis Faventinæ, sub protectione Sedis Apostolicæ recepit, & inter alia privilegia quæ illi concessit, & refert Ughellius *tom.* 1. *Italiæ*, *fol.* 521. circa sepulturam à monachis concedendam ita cavit: *Sepulturâm quoque ipsius loci liberam esse concedimus, ut eorum devotioni, & extremæ voluntati, qui se illic sepelire deliberaverint, nisi excommunicati, vel interdicti sint, nullus obsistat, salvâ justitiâ matricis Ecclesiæ.* Unde credo, Urbanum in præsenti agere de prædictis monachis Sanctæ Reparatæ, & de privilegio religionis favore illis concesso ab Alexandro III.

COMMENTARIUM.

3. *Conclusio probatur.* COmmuniter ex hoc textu sequens deducitur assertio: *Si parochianus extra propriam Ecclesiam eligat sepulturam, debetur, portio quarta propriæ parochiæ de relictis Ecclesiæ ubi sepelitur.* Probant eam textus *in cap.* 1. *&* 2. *cap. certificari, cap. in nostra, hoc tit. cap. de quarta, de præscription. cap. officii, cap. requisisti, cap. final. de testam. cap. ex parte* 15. *de V. S. cap. cùm quis, hoc tit. in* 6. *Clement. dudum*, §. *verùm, hoc titul. extravag. inter cunctas, de privilegiis*, inter communes *extravag.* 1. §. 4. *de sepultur.* Concil. Ænahemense Angliæ, temporibus Joannis Pap. XVII. & Henrici secundi celebratum, *can.* 14. ibi: *Et si corpus aliquod extra suam parochiam quis posuerit, solvat nihilominus pecuniam (quod symbolum animæ dicitur) illi Ecclesiæ, cui corpus famulabatur vivens, & omnia, quæ Dei sunt, vel ad ipsum pertinent, accuratius, uti par est, pacem habeant.* Trident. *sess.* 25. *de reform. cap.* 13. Illustrant Petrus de Ubaldis *in tract. de quarta*, Jul. Lavorus *tit.* 2. *Lucubr. cap.* 17. plures congesti à Barbosa *in præsenti*, & *de offic. Parochi* 3. *p. cap.* 25. & *lib.* 3. *juris Eccles. cap.* 24. Basilius *de matrim. lib.* 5. *cap.* 13. Petrus Gregorius *lib.* 1. *partit. titul.* 15. *cap.* 4. & *in cap. conquerente*, *cap.* 16. *num.* 5. Gutierrez *lib.* 7. *de juram. cap.* 4. *num.* 1. Tondutus *resol. canon. cap.* 105. Vighel. *in method. jur. can. fol.* 451. Trullench. *de offic. Paroc. cap.* 13. Lemaistre *de juribus Episcoporum lib.* 2. *capite final.* Solorzanus *de jure Indiar. libro* 3. *cap.* 22.

4. *Impio.* Sed tradita assertio non leves patitur dubitandi rationes. Prima enim insurgit adversùs *primum conclusio.* eam dictionem, *quartam*, junctis illis verbis, *sui judicii*; in quibus probari videtur, quartam parochialem deducendam esse ex omnibus rebus relictis judicio testatoris; nam patribusfamilias à jure plenissima libertas concessa est disponendi de rebus suis, quo modo, & inter quos velint, quartâ tantùm Falcidiâ hæredi reservatâ, *l.* 1. *ff. ad leg. Falcid. l. verbis legis*, *ff. de V. S.* ergo non debet contra ejus voluntatem alia quarta præstari parocho ex rebus relictis judicio ejus. Augetur primò hæc difficultas, nam si præsentem decisionem accipiamus tantùm de legatis piis relictis pro anima testatoris, in majorem incidimus difficultatem; nam legata pia, & pietatis causâ relictâ, nullam patiuntur diminutionem, nec quidem legis Falcidiæ, *Novell.* 131. *Justin. cap.* 12. ubi Ritherursius, & Balduinus, Tiraquel. *de privil. piæ causæ cap.* 22. Antonius Gomez *lib.* 2. *var. cap.* 4. *num.* 17. Molina *de Justitia tract.* 2. *disput.* 213. Ergo si Falcidia non habet locum in legatis relictis pietatis causâ, multò minùs alia quarta deduci poterit. Augetur secundo hæc difficultas ex eo, nam si aliqua quarta funeralis deducenda est ex legatis piis à defuncto relictis, non à Parocho, sed potiùs ab Episcopo deduci debet, juxta textus *in cap. conquerente de offic. ordin. cap. de quarta, de præscript. cap. placuit, cum sequent.* 10. *quæst.* 3. *cap. requisisti, de testam.* ubi Covar. *cap. quoniam, de decimis, cap. olim, de censibus*; vel potiùs Ecclesiæ, ubi majorum sepulchra erant, præstari debebat, cùm in ea tumulandus esset defunctus, juxta tradita suprà *in cap.* 1. & ita illi quodammodo irrogatur injuria, *Clement.* 2. *hoc tit.* Ergo non rectè in præsenti docetur, parocho quartam deberi. Augetur tandem hæc difficultas ex eo, quia si certa portio bonorum ex quolibet defuncto parocho præstetur, suscitabitur avaritia Gentilium, qui defunctis vectigal imponebant, *l. final. Cod. de religiosis*, Xiphilinus *in Nerone*, observavit Cujacius *lib.* 11. *observ. cap.* 21. ne ergo cum Gentilibus in hac parte conveniamus, dicendum est, funeris occasione nihil pretio æstimabile Parocho præstandum esse.

5. *De quæ-stione hujus portionis.* Quâ dubitandi ratione ita fulcitâ minimè obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, canonicam portionem esse certam quantitatem, quæ Episcopo, vel Parocho ratione funeris præstatur; quæ ita appellatur, quia à sacris canonibus inducta est, ex rationibus infrà adducendis. De canonica portione parocho debita ex legatis, & aliis obventionibus ratione funeris, Ecclesiæ illi, in qua defunctus sepelitur, agendum est (nam de canonica portione Episcopo debita jam egi *in cap. finali, de testam.*) Et ut clariùs procedamus, singillatim examinandum est, quota portio ex prædictis obventionibus deducatur; cui, & à quibus, & ex quibus rebus præstetur. Quoad primam partem hæc portio pro distinctione temporum, & locorum varietate diversa fuit. Leo III. *in cap.* 1. *hoc tit.* tertiam partem esse decrevit; ipse Pontifex quasi mutato consilio *in cap.* 2. *hoc titulo*, dimidiam partem præstari jussit. Urbanus III. in præsenti quartam partem deducendam esse statuit, cujus sententia approbata fuit *in Clement. dudum, hoc titulo.* Innocentius III. infrà, *in cap. in nostra*, tertiam partem paro-

cho

cho assignavit: & quia hæc portio taxata est lege positivâ, ideo contrariâ consuetudine introduci potest, ut major, seu minor portio parocho præstetur, *cap. certificari, hoc tit. cap. antiquos 19. quæst. 1.* immò & in totum tolli, si consuetudo legitimè præscripta sit, ut docent Lavorus, Barbosa, & Trullench. *ubi suprà.* Igitur in hac parte consuetudo attendenda est, illique standum; & si Ecclesiæ propriæ certa consuetudo non sit, quod in Metropolitana Ecclesia observatur, attendi debet, *capite tua, de sponsa duorum*: & si adhuc non apparent, vicinarum Ecclesiarum consuetudo spectanda est, *cap. super eo, de censibus*: & si variæ consuetudines sint, quarta præstabitur, nisi aliud lege diœcesana cautum sit, quod principaliter attendi debet.

6. *Cui, & à quo hæc portio præstetur.* Deinde sciendum est, hanc portionem canonicam deberi Ecclesiæ parochiali, seu Parocho, à quo defunctus sacramenta recipiebat, & ubi divina officia audiebat, *cap. 1. hoc tit. cap. is cum quo, eod. tit. in 6.* non quia ab ea sepulturam dimisit, & in alia elegit: sed in compensationem laboris, quem suffert Parochus in administratione Sacramentorum; & ideo si quis decesserit à propria parochia animo redeundi, tantum recreationis; vel fructuum colligendorum causâ, & ibi decedat, quarta Ecclesiæ parochiali præstatur, *cap. 3. hoc tit. in 6.* Basilius *de matrim. lib. 5. §. 13. num. 2.* Idem procedit si ægrotus de propria parochia in aliam, veluti in domum consanguinei, seu amici, se deferri faciat. Barbosa *ubi suprà.* Aliquando tamen hæc portio non præstatur Parocho, veluti si Ecclesia parochialis alibi eligat sepulturam, vel si Ecclesia Cathedralis præscriptione, aut alio modo jus habet quæsitum retinendi prædictam portionem, vel quia tempore, quo Ecclesia parochialis erecta fuit, hoc jus sibi reservavit; in his enim casibus Parochus non habet jus petendi hanc portionem; illis autem exceptis, potest petere hanc quartam, vel condictione ex canone, vel actione ex testamento, ut post Jul. Lavorum docent Trullench, & Barbosa *ubi suprà.* Deinde sciendum est, prædictam canonicam portionem deberi ab Ecclesia illa, ubi quis relicta propriâ parochiâ sepelitur, sive sit regularis, sive exempta, sive non exempta, *Clement. dudum, §. verum, hoc titulo.* Trident. *dict. cap. 13.* Barbosa *ubi suprà, num. 10.* Trullench. *dict. capite 13. dub. 3.* quæ doctrina limitatur, nisi clerici, aut monachi, apud quos quis sepelitur, præscriptione exempti sint à solutione hujus portionis. Potest enim hæc liberatio præscribi 30. vel 40. annis cum titulo, vel immemoriali tempore sine eo, ut pluribus relatis docet Barbosa *ubi suprà, num. 16.* vel si Regulares, ubi sepultura electa fuit, privilegium habeant non solvendi dictam portionem; dum tamen in ipso privilegio expressè derogetur, *dict. Clement. dudum*; alias privilegium nullius est momenti. Similiter si monasteria erecta per 40. annos ante Concilium Tridentinum solvebant eam portionem, & postea privilegium exemptionis impetrarunt; tale enim privilegium nullius est momenti, ut decisum extat *in dict. cap. 13. Concilii Trident.* & variis Rotæ decisionibus firmat Barbosa *ubi suprà, num. 12. & 14.* Nec etiam privilegium concessum uni Religioni, alteri prodest, aut communicatur, ut docent Barbosa *num. 9.* Trullench. *dict. dub. 13.* Tandem sciendum est, hanc canonicam portionem esse deducendam ex omnibus illis rebus, quæ obveniunt Ecclesiæ ratione funeris, seu de omnibus oblationibus, quæ offeruntur in die sepulturæ, ut declaravit Pius V. in constitutione quæ incipit *Etsi mendicantium.* Item ex omnibus legatis piis ipsi Ecclesiæ relictis, *cap. 1. cap. in nostra, hoc titulo.* Debetur similiter de cereis, & candelis, quæ circa corpus deferuntur, de Missis in testamento assignatis, de armis, palliis, & aliis ornamentis, quæ in feretro deferuntur: tandem de omnibus funeralibus, quæ in prima, septima, nona, aut trigesima die ad Ecclesiam sepulturæ occasione deferuntur, quæ nos vulgò dicimus *offrendas*, ut latiùs prosequuntur Trullench, & Barbosa *ubi suprà.*

7. *Traditur ratio decisionis.* Quibus ita animadversis ratio præsentis assertionis, seu quare hæc canonica portio Parocho præstatur, ex eo provenit, quia qui fuerunt socii passionum, debent esse & consolationum, juxta Apostolum 2. *ad Corinthios, cap. 1.* Sed Parochus sustinet onus celebrandi divina officia, & administrandi sacramenta propriis parochianis, dum vivunt, *cap. 2. de parochis*; unde justum est, ut Parochus per electionem sepulturæ in alia Ecclesia debitis non fraudetur obsequiis; cum ille qui altari servit, de altari vivere debeat, *cap. cùm secundum, de præbend.* Rectè ergo ab Ecclesiæ Patribus statutum fuit, ut de legatis relictis Ecclesiis, ubi parochiani sepeliuntur, certa portio Parocho præstetur. Fulcitur hæc decidendi ratio ex eo, nam ut filius patri, & libertus patrono tenentur aliquam portionem bonorum illis relinquere in recognitionem obsequii, *l. nam etsi, ff. de in offic. princip. Instit. de succeff. libert.* parochiani etiam, qui filii dicuntur sacerdotum, à quibus sacramenta accipiunt, *cap. 9. cum duabus sequent. 30. quæst. 1.* debent saltem ex illis bonis, quæ pro salute animarum suarum relinquunt, aliquam portionem illis præstare, videlicet quartam, quæ portio in aliis testamentariis dispositionibus semper taxata fuit, ut in legitima filio relinquenda, *l. Papinianus, §. de quarta. ff. de inoffic.* in portione ex legatis pro hærede deducenda, *l. 1. ff. ad leg. Falcid.* in portione ex fideicommissis detrahenda, *l. 1. ff. ad Trebel.* in portione filio adrogato à patre præstanda, *l. finali, ff. si quid in fraudem patroni*; de quibus agit Wisembach. *disput. 24. in quadriga quartarum.* Rectè ergo Urbanus III. in præsenti portionem illam parocho præstandam ex relictis a defuncto pro salute animæ suæ, quartam partem præscripsit.

8. *Dissolvitur dubitandi ratio.* Nec obstant difficultates suprà pro dubitandi ratione adductæ. Non prima, nam licèt verum sit, testatorem posse pro libito disponere de omnibus rebus suis, tamen portio canonica, quæ parocho præstatur, non impedit hanc liberam dispositionem; quia non ex omnibus legatis à testatore relictis detrahitur, sed tantùm ex relictis occasione sepulturæ: & licèt legata pia non patiantur deductionem legis Falcidiæ, id procedit ob specialem pietatis rationem, quæ non militat in hac deductione portionis canonicæ, quæ æqualiter pia est. Nec obstat secunda difficultas deducta *ex dict. cap. de quarta, cap. conquerente*, ubi portio hæc spectat ad Episcopum. Nam omissâ solutione Beroii *in cap. Raynutius, num. 165. de testam.* qui existimat prædicta jura procedere quando Episcopus præscripsit

quartam portionem in aliqua parochia contra parochum ; & omissâ aliâ solutione Nicolai Lemaistre de juribus Episcoporum *lib. 2. cap. ult.* quam retuli *in cap. officii, de testam.* dicendum est quam Cironio *ad titulum de testam. & de offic. Ordinarii*, olim Episcopo debitam quartam portionem ex omnibus oblationibus factis Ecclesiis, & monasteriis sibi subjectis, & ex aliis piis obventionibus: quæ canonica portio diversa est à quarta parochiali, de qua in præsenti agitur. Nec obstat, quod de vectigali defunctis non imponendo dicebamus; nam hac portio non tam debetur ab ipsis defunctis, quàm ab Ecclesia, ubi eligunt sepulturam, ex rationibus suprà adductis.

9. *Exponitur cap. nos quidem 3. de testam.* Adhuc præsenti assertioni obstat textus *in cap. nos 3. de testam.* ubi refertur, quod quidam cùm ultimum elogium conderet, & uxorem hæredem instituere t, jussit monasterium ex bonis suis construi : & cùm uxor neglexisset exequi mariti voluntatem, jubet Gregorius, ut monasterium construatur, & omina illi relicta sine diminutione assignentur. Ex quibus ultimis verbis apertè deducitur, ex legatis piis monasterio relictis, nullam portionem parocho deberi, aut præstari; siquidem omnia sine diminutione illi solvi jubentur. Cui difficultati satisfaciendum est asserendo, in eo textu nullum legatum relictum fuisse funeris, aut sepulturæ causâ, nec ex legato relicto pro construendo monasterio, seu oratorio quartam portionem deberi, *cap. fin. de testam.* docet Fragoso *de regim. Christ. Reip. lib. 10. disput. 23. §. 4. num. 38.* Unde cùm nullum legatum in eo textu relictum esset sepulturæ causâ, ideò deductio portionis canonicæ locum non habet.

10. *Exponitur cap. in nostra, hoc titulo.* Secundò obstat textus *in cap. in nostra, hoc tit.* ubi in gravi controversia inter Rectorem Ecclesiæ parochialis, & Fratres Hospitalarios super deductione hujus portionis agitata, decidit ur, ut si aliquis apud ipsos Hospitalarios eligat sepulturam ; quarta ex oblationibus occasione funeris factis illi Parocho solvatur, ex cuius Ecclesia corpus extrahitur. Igitur canonica portio non debetur Ecclesiæ parochiali, ubi defunctus recipiebat sacramenta, sed Ecclesiæ in qua degebat testator. Etiam difficilis est textus ille, dum docet indistinctè ex oblationibus occasione funeris factis, quartam esse deducendam, siquidem ex relictis pro anniversario, seu sacrificiis offerendis die 7. 9. aut 30. potio canonica non deducitur, *cap. final. de testam.* Igitur non rectè in eo textu generaliter deducitur canonica portio ex oblationibus funeris causâ factis. Primæ difficultati respondendum est cum Basilio *lib. 5. de matrim. cap. 5.* asserendo ex illis verbis, *de cujus parochia corpora extrahuntur*, non deduci, portionem canonicam non deberi Ecclesiæ ubi defunctus Sacramenta recipiebat; nam verba illa frequenter in jure important parochiam domicilii, ubi defunctus divina officia audiebat, & Sacramenta recipiebat, *cap. certificari, hoc tit.* Accedit, nam verba illa apponuntur in facti narratione ; at verò in decisione Pontifex expressè jubet, quartam portionem præstari Ecclesiæ parochiali. Secundæ difficultati satisfacit Hostiensis in eo textu, *num. 6.* dum asserit, ex his, quæ relinquuntur pro anniversaria die, vel 7. 9. aut 30. quartam canonicam non deduci, *ex dicto cap. final. de testam.* ex oblationibus verò factis in ipso Missæ sacrificio quartam portionem deduci, *ex dicto cap. in nostra.*

11. *Exponitur cap. certificari, hoc tit.* Ex suprà traditis exponendus est textus *in cap. certificari 9. hoc tit.* ubi cùm consultus fuisset Clemens III. quomodo accipi debeant verba illa, *Salva justitia*, quæ adjici solent in literis Pontificiis, quibus conceditur monachis, aut religiosis personis admittere ad sepulturam alienos parochianos in suis Ecclesiis eam eligentes. Respondet, respectu quotæ patris varia prædecessorum suorum emanasse decreta ; siquidem Leo III. relatus *in cap. 1. hoc tit.* tertiam partem esse solvendam statuit: at verò Urbanus in præsenti, quartam deducendam esse censuit, & ita portionem illam esse solvendam, quæ ex consuetudine regionis attenta solvi consueverat. Qui textus difficilis est in illis verbis, *Salvâ justitiâ Ecclesiarum* ; in quibus, quid per justitiam Ecclesiarum intelligatur, non exprimitur; & si pro portione parocho debita ex mortuariis apponuntur, quomodo consuetudo aliquid immutare, seu minuere potest? siquidem quod potest fieri consuetudine, potest fieri præscriptione: sed præscriptio non admittitur contra quartam portionem, *cap. de quarta, de præscript.* ergo nec consuetudo. Pro cujus textus expositione sciendum est, jure communi attento, similes personas regulares non posse recipere fideles ad sepulturam in suis Ecclesiis, ut probavi *in cap. 3. hoc tit.* unde privilegia impetrabant à Romano Pontifice, ut illis liceret corpora defunctorum in propriis Ecclesiis tumulare, *cap. in nostra, hoc tit. cap. 1. de pactis lib. 6.* plura Bruno Chassaing. *ubi suprà* ; & in eis frequenter adjiciebatur clausula illa, *Salvâ justitiâ Ecclesiarum* ; eleganti stylo, & ratione: nam sicut exequiæ defunctorum appellantur justa, inde justa facere, & justa persolvere. Ovidius *lib. 2 Fastorum.*

Hanc quia justa ferunt, dixere feralia lucem.

Cicero *lib. 2. de legibus*, Arnobius *lib. 1. adversus gentes*, illustrant Gutheres *lib. 2. de jure manium, cap. 2.* Spondanus *de cæmeteriis lib. 1. p. 1. cap. 8. num. 1.* & luctus indictus tempore mortis, justitium appellatur. Cassiodorus *lib. 2. variar. epist 3.* ibi: *Indicto justitio juvenis nobilitate commendabilis.* Gregorius Turon. *lib. 6. cap. 30.* ibi: *Igitur celebrato justitio.* Illustrant Savarus *ad Sidonium in lib. 2. epist. 8.* Gutherus *lib. 3. de jure manium, cap. 29.* Sophranis *de funere Hebræorum, cap. 12. de publico luctu.* Sic similiter portio, quæ debetur ex relictis occasione funeris, justitia dicitur in epistola Gofridi Vindocinensis Abbatis, & apud Carnotensem ibi: *Pauperum corpora, si insepulta remanerent pro Ecclesiæ justitia, non ideò minùs haberent de gloria.* Innocentius III. *lib. 1. regestr. epist. 219. ad Decanum Ulyssipon.* ibi: *Receptâ à Templariis justitiæ legitimâ cautione.* In eo ergo sensu justitiâ Ecclesiæ acceptâ in prædictis privilegiis, rectè ait Clemens III. portionem illam consuetudine mutari, & tolli posse, quia licèt præscriptio circa quartam Episcopo debitam non admittatur, quia ea debetur ratione obedientiæ, seu subjectionis, ut *in dicto cap. de quarta*, probavi ; at verò portio parocho debita præstatur in remunerationem laboris ab ipso impensi in administratione Sacramentorum.

12. *Intelligitur cap. cùm liberum 6. hoc tit.* Tandem suprà traditis obstat textus *in cap. cùm liberum 6. hoc tit.* ubi cùm testator dimissâ Ecclesiâ parochiali, in alia eligeret sepulturam, nulla portio canonica præstatur Parocho, sed libe-

omnia

rum 6. hoc tit.

omnia, quæ funeris causâ relicta fuerunt, Ecclesiæ, ubi cadaver sepultum fuit, præstantur: ergo quia nulla portio ex relictis sepulturæ causâ parocho debetur. Cui difficultati, omissâ glosâ in præsenti, dicendum est textum illum procedere eo casu, quo testator in ultima voluntate apud aliam Ecclesiam dimissâ parochiali, ex devotione jussit se sepeliri, & clerici parochialis Ecclesiæ corpus ipsius violenter rapuerunt, & in sua sepelierunt Ecclesia; quo casu coguntur cadaver, & omnia sepulturæ causâ ab eis occupata integrè restituere Ecclesiæ, ubi testator elegit sepulturam: nec eo casu deducere possunt canonicam portionem, quam amiserunt propter violentiam circa ipsam sepulturam commissam, argumento textus *in cap. eum qui, de præbend. lib. 6. l. extat. ff. de eo quod metus, l. licitatio. §. quod illicitè, ff. de publicanis:* nam qui irruendo aliquid occupat, etiamsi ipsius sit, causæ suæ patitur jacturam, *cap. placuit 16. q. 6.* & illud quod quis habet, amittit, si improbâ temeritate assumit, *cap. sic docet 25. q. 2.* Cùm ergo in ejus textus specie clerici violenter corpus illud rapuerint, ut in eo, in quo peccarunt, puniantur, jubentur illud restituere cum omnibus rebus occasione funeris acquisitis.

CAPUT IX.

(a) Clemens III.

CErtificari voluisti à nobis, quomodo illa clausula, quæ in privilegiis nostris apponi de salva justitia solet illarum Ecclesiarum, â quibus mortuorum corpora assumuntur, intelligi debeat, & exponi. Cùm autem super hoc articulo diversa antecessorum nostrorum manaverint instituta, (b) Leone justitiam illam aliquando (c) tertiam partem, quandoque verò (d) mediam partem; & (e) Urbano III. quartam fore censente: nos tale præbemus in hac varietate responsum, ut, sicut Hieronymus inquit, unaquæque provincia in suo sensu abundet, secundùm rationabilem consuetudinem regionis, illa justitia circa medietatem, vel tertiam, aut quartam partem pro locorum diversitatibus attendatur.

NOTÆ.

(a) *Clement. III.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap. 3.* nullibi tamen exprimitur, cui rescribat Pontifex.

(b) *Leone.*] *In cap. 1. hoc titulo.*
(c) *Tertiam.*] *In cap. in nostra; hoc tit.*
(d) *Mediam.*] *In cap. 2, hoc tit.*
(e) *Urbanus.*] Relatus *in cap. antecedenti*, ubi numero ultimo textum hunc exposui.

CAPUT X.

Innocent. III. (a) *Episcopo Claremont. & Abbati* (b) *Maurien.*

IN nostra præsentia constitutis dil. fil. Priore Ecclesiæ (c) Montis-Ferrandi, & B. procuratore Hospitalariorum Claromont. diœc. ven. f. n. Sabinen. Episcopum concessimus auditorem, coram quo idem Prior proposuit, quod prædicti Hospitalarii parochianos suos admittunt ad Ecclesiastica Sacramenta; & tam (d) excommunicatos, quàm interdictos, & quosdam alios, videlicet W. de Maceriis, & filium I. de Ventador infra annos legitimos (e) constitutos, receperunt ad ecclesiasticam sepulturam, propterea Ecclesia eadem damnum sustinuit plusquam V. millium solidorum: quare idem Prior humiliter supplicavit, ut ipsis Hospitalariis interdiceremus, ne de cætero talia in ejus præjudicium attentarent, & ad resarcienda damna, quæ exinde sustinuit, eos compellere dignaremur. Econtra prædictus proposuit procurator, quod tam ex privilegio, quàm ex indulgentia speciali, licet Hospitalariis omnes passim, præter excommunicatos, & interdictos, ad ecclesiasticam recipere sepulturam, qui apud illos elegerint sepeliri: fidei quoque commissa ultimâ voluntate relicta possunt licenter accipere, solutâ tantummodo quartâ parochiali Ecclesiæ, de cujus parochia mortuorum corpora assumuntur, præterquam de equis, & armis, quæ indulta sunt ipsis in subsidium Terræ sanctæ, de quibus quartam deducere non tenentur. Cùm igitur hæc, & alia, quæ coram ipso fuere proposita, idem nobis fideliter retulisset, auditis & intellectis attestationibus, & allegationibus universis, de consilio fratrum nostrorum talem duximus sententiam proferendam, quod prædicti Hospitalarii de cætero non recipiant parochianos Ecclesiæ suprædictæ ad ecclesiasticam sepulturam, nisi apud eos elegerint sepeliri; & tunc parochialis Ecclesia de oblationibus, lectis, & aliis, quæ defunctus pro anima sua in ultima dispositione reliquit, præterquam de equis,

equis, & armis, recipiat quartam partem, Hospitalarii residuum habeant, nisi dolo, vel fraude eorum defunctus inductus fuerit ad dispositionem hujusmodi faciendam: nihilominus ipsis Hospitalariis injungentes, ut de quarta parte quinque millium solidorum Priori satisfaciant memorato, cùm constet à parochianis Prioris illos solidos recepisse, nec sit sufficienter ostensum, quod eorum oblati, vel (f) commissi fuissent eisdem. Præterea duximus injungendum, quod nisi probaverint, quod W. Gaustafall, qui fuit interfectus in campis, apud ipsos elegerit sepulturam, universa, quæ ipsius intuitu receperunt, Priori restituant memorato, alioquin quartam partem solummodo restituere teneantur. Pro filio verò W. de Maceriis, & filio W. de Ventador, quos constat infra annos legitimos decessisse, eisdem injunximus, ut quæ sepulturæ eorum gratiâ receperunt, restituant universa.

NOTÆ.

1. (a) *Claromont.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. Claromontensis Ecclesia Galliæ suffraganea est Archiepiscopi Turonensis in Aquitania: prima inter perantiquas Galliæ civitates recensetur à Ptolomeo *lib.* 2. *cap.* 7. Cæsar. *lib.* 7. *de bello Gallico, cap.* 7. quos & alios referunt Fratres Sarmathani *tom.* 2. *Galliæ Christ. fol.* 520. Habet Ecclesiam Cathedralem dicatam Deiparæ Virgini, cujus historiam & Præsulum seriem referunt Chenu *in chron. Galliæ*, Fratres Sarmathani *ubi proximè*. Ejus Præsuli Roberto missa est præsens Decretalis, qui à fratre Comite Arverniæ detrusus fuit in carcerem, ut constat ex Innocentio III. *libro* 1, *epistol.* quod referunt Fratres Sarmathani *ubi suprà*.

2. (b) *Maurien.*] Quod monasterium est Ordinis D. Benedicti in ipsa diœcesi Claromont. jacet in solo amœnissimo juxta Ricomagum exstructum à Calminio Senatore Romano, cujus meminerunt sub nomine Musiacensis, seu Mausacensis, Gregorius Turon. *lib.* 4. *de gloria Confess.* Joannes Sabaro, quem referunt Fratres Sarmathani *tom.* 4. *Galliæ*, *fol.* 630. qui referunt ejus historiam, & chartam fundationis ipsius.

(c) *Ferrandi.*] Castrum est proximum Claromonti, de quo Sugerius *in vita Ludovici Grassi*, qui Claromontem pervenit: *Cum autem abortivo & oppositi civitati casus Montis Ferrandi exercitum applicaret.*

(d) *Excommunicatos.*] De quibus in Ecclesia non sepeliendis dicemus infrà *in cap. sacris.*

(e) *Infra annos legitimos.*] Id est quatuordecim: ætas enim quatuordecim annorum legitima appellatur, *l. cùm filio* 50. §. *ult. ff. de legat.* 3. §. *final. Instit. de Attiliano tutore, l.* 1. *C. si mater indemnit.* licèt non me lateat pro subjecta materia aliquando legitimam ætatem dici ætatem 25. annorum, *l. quæro* 32. §. *final. de testamentaria tutel. l. Paulus*, §. *Gaius, ff. de liberat. legat. l.* 1. *tutel. ff. de fidejuss. tut. l. ex duobus* 27. *ff. de negotiis gestis, cap. in veteri*, 77. *dist.* notant plures congesti à Narbona *de ætate, anno* 25. *q.* 2. Sed cùm in præsenti agatur de sepultura, & quoad ejus electionem annus decimusquartus sufficiat, *cap. licèt, hoc tit. in* 6. ideo annos legitimos exponimus, id est 14.

(f) *Oblati, vel commissi.*] Legendum existimo *conversi*; qui autem dicantur oblati, & conversi, exposui *in cap. in præsentia, de probat.*

CAPUT XI.

Idem *Archiepiscopo* (a) *Turon.*

EX parte parentum Nuethæ quondam juvenculæ nostris est auribus intimatum, quod cùm in crepusculo noctis nobilis vir N. dominus de Insula Bucardi, Turon. diœc. eidem juvenculæ posuisset insidias, volens eam opprimere, quam sollicitaverat sæpe de stupro, & ipsa (b) garcionibus, qui eam rapere nitebantur, super quendam pontem occurreret, tandem ipsa fugiens manus illorum, in amnem de ponte cecidit, & fuit casu submersa. Ipsa verò extractâ de amne, dubitaverunt Capellani ejusdem loci corpus tradere sepulturæ; & tu etiam requisitus duxisti super hoc responsum Apostolicum requirendum. Quocirca fraternitati tuæ per A. s. m. quat. cùm illa juvencula non sponte præcipitaverit se de ponte, sed fugiens manus illorum, qui eam, sicut superiùs est expressum, rapere nitebantur, casu cecidit, corpus ejus tradi facias ecclesiasticæ sepulturæ, præsertim cùm ex honesta causa fugisse noscatur, & cui (c) communicabatur viventi, communicandum sit jam defunctæ.

NOTÆ.

(a) *Turon.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. De Metropoli Turon. nonnulla notavi *in cap.* 5. *de temporibus ordin.*

1. (b) *Garcionibus.*] Garcio idem est ac puer inserviens: Petrus Blesensis *epist.* 102. ibi: *Interim exeunt de domibus hospitum garciones cibariis onusti, & ebrii, ut de superfluitate illorum pauperibus ingeratur cumulatior doloris, & tormenti materia.* Guillelmus Brito *lib.* 19. ibi:

Hanc præcedebat cum palma garcio.

Et *lib.* 11.

Circuit, atque alias se garcio vertit ad arces.

Expo-

Exponunt Voſſius *de vitiis ſerm. cap.* 1. Meurſius *in Gloſſario, verbo Garcio*, Zerda *in adverſ. cap.* 73. *n.* 24. Lipſius *centur.* 2. *epiſt.* 44. *ad Belgas*. Hinc apud nos Garciones dicuntur Juvenes non bene educati. Dorleans *in notis ad Tacitum, lib.* 2. *fol.* 193. exiſtimavit Innocentium in præſenti Garciones poſuiſſe pro everſoribus, dum ait: *Dicimus etiam Garçon pro Warſon, ab evertendo: nam juventus, quæ nobilitate viget, omnia evertit.*

(c) *Communicabatur.*] Ut ſequenti commentario dicemus.

COMMENTARIUM.

2. Concluſio deducitur & probatur.

EX hac Innocentii epiſtola ſequens deducitur aſſertio: *Qui non ſponte, ſed caſu in flumen immerſus occubuit, privari non debet eccleſiaſticâ ſepulturâ.* Probant eam textus *in cap. plaouit* 23. *q.* 5. Concilium Altiſſiod. *can.* 17. ibi: *Quicunque ſe propria voluntate in aquam jactaverit, aut collo ligato ſe ſuſpenderit, aut de arbore præcipitaverit, aut ferro percuſſerit, aut qualibet occaſione voluntariè ſe morti tradiderit, iſtorum oblata non recipiantur.* Nicolaus Pontifex *ad conſult. Bulgaror. cap.* 98. ibi: *Si ſit ſepeliendus, qui ſeipſum occidit; vel ſi ſit pro eo ſacrificium offerendum, requiritis? Sepeliendus eſt quidem, ne viventium odoratui moleſtiam ingerat: non tamen eſt, ut aliis pavor incutiatur, ſolito cum obſequiis more ad ſepulchra ferendus. Sed & qui ſunt, qui ejus ſepulturæ ſtudio humanitatis obſequuntur, ſibi, non illi, qui ſui extitit homicida, præſtare videntur.* Conſonant lex 1. & 2. *tit.* 7. lex 29. *tit.* 1. *partit.* 7. Illuſtrant ultra congeſtos à Barboſa *in præſenti*, & *lib.* 2. *juris eccleſ. cap.* 10. *num.* 49. & *de offic. Parochi, cap.* 26. P. Gregorius *lib.* 36. *ſyntag. cap.* 22. & *lib.* 4. *partit. tit.* 13. *cap. final.* Antonius Blaſcus *memorab. cap.* 2. Parladorius *different.* 16. §. 1. *num.* 17. Joannes Sanchez *in ſelect. diſput.* 36. *num.* 2. Æneas Robertus *lic.* 1. *rerum judic. cap.* 12. Diana *p.* 6. *tract.* 7. *reſol.* 47. Petrus Herodius *lib.* 1. *Pandect. tit.* 12. *cap. final.* Lara *de capel. cap.* 11. Spondanus *de cæmeter. p.* 2. *lib.* 2. *cap.* 7. Torreblanca *de jure ſpirit. lib.* 13. *q.* 16. Coquæus & Vives *in notis ad D. Auguſtinum de civitate Dei lib.* 1. *cap.* 19. 21. 22. & 25. Grotius *de jure belli lib.* 2. *cap.* 19. *in notis.* Ambian. *ad Tertul. cap.* 4. *ad Martyras, obſerv.* 2. & *de animæ fol.* 1039. Gutherus *de jure manium lib.* 1. *cap.* 10. Mancinus *de triplici juris collat. lib.* 1. *cap.* 175. Didacus Perez *in l.* 19. *tit.* 19. *lib.* 8. *ordin.* Caramuel *in Theolog. Fundam. fundam.* 55. *num.* 1633. Joannes Sanchez *in ſelect. diſput.* 36. Murga *tom.* 2. *tract.* 1. *diſquiſit.* 8. Martinez à Prado *tom.* 2. *Theolog. Mor. cap.* 20. *q.* 1. Alciatus *lib.* 4. *parerg. cap.* 4. Petrus Faber *lib.* 1. *ſemeſtr. cap.* 10. Gutherus *de jure manium, lib.* 1. *cap.* 10. Guazinus *defenſ.* 39. *cap.* 2. Baſilic. *deciſ.* 3. *crimin.* Fr. Anton. à Matre Dei *prælud.* 1. *in ſacram. Script. digreſſ.* 7. P. Gibalinus *tom.* 2. *de negot. artic.* 1. *cap.* 7. *fol.* 655. Alteſſerra *hic.* Joan. Andreas *quæſt. de ſepul. cap.* 3.

3. Traditur ratio dubitandi.

Sed in præſentem aſſertionem ita pro dubitandi ratione inſurgi poteſt; nam fœmina, de qua in præſenti, abſque fuga, & jactatione in flumen pudicitiam ſervare poterat, etiam vim paſſa; nec aliquam culpam omnino rennens, & per vim oppreſſa contrahebat. *cap. presbyteros*, 50. *diſt. cap. in primis, verſ. Epiſcopi*, 2. *q.* 1. *cap. finali* 11. *q.* 1. *cap. eos, de conſecr. diſt.* 4. Ovidius *lib. Faſt.* ibi:

Quid facit invito pectore paſſa Jovem.

Probant Tiraquel. *de pœnis tempor. cauſa* 36. Avendanno *de metu lib.* 2. *cap.* 41. *num.* 29. pudicitia enim cùm virtus ſit animi, ex defectu involuntario corporis non polluitur, *cap, ita ne* 32. *q.* 5. nec violentia libidinis alienæ aufert ſanctitatem propriam, *cap. propoſito* 32. *q.* 5. Igitur cùm fœmina, de qua in præſenti, etiamſi oppreſſa videretur à juvene Turonenſi, adhuc in anima pudicitiam ſervare poſſet, injuſte ſe morti tradidit, & caſui non permiſſo expoſuit, & per conſequens tanquam humicida ſui ipſius privari debebat eccleſiaſticâ ſepulturâ. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, nam etiam ob ſervandam caſtitatem non ſolùm propriâ perire manu, verùm nec partem corporis mutilare, aut abſcindere permiſſum eſt, *cap. ſi quis abſcidit* 55. *diſt. cap. ſignificavit, cap, ex parte, de corpore vitiat.* Ergo in præſenti caſu nec ob ſervandam caſtitatem licebat fœminæ in flumen ſe jactare, & per conſequens tanquam ſui homicida privari debebat eccleſiaſticâ ſepulturâ. Deinde adversùs rationem, quam aſſignat Innocentius illis verbis, *quibus non communicavimus vivis*, &c. obſtat; nam furibus, raptoribus, & decedentibus in torneamentis, dum vivunt, communicamus; & tamen illis defunctis communicare non poſſumus, *cap.* 2. *de furtis, cap.* 1. *de raptor. cap.* 1. *de torneam.* Igitur indiſtinctè vera non eſt ratio ab Innocentio aſſignata.

4. De his qui ſibi mortem conſciverc.

Quâ difficultate ita fulcitâ non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cuius expoſitione ſciendum eſt, nonnullos exiſtimaſſe, mortem tædio, vel impatientiâ doloris quemlibet ſibi inferre poſſe, ut refert, & diſſerit nimis Stoicè Lipſius *lib.* 3. *manud. ad ſtoicam diſciplinam, diſſert.* 22. & *ſequenti.* Et primò Stoici exiſtimabant, quod ſi quis ita morbo affligeretur, ut vitam ſibi ærumnoſam putaret, vel tædium aliquod vitæ haberet, poſſe, immò debere mortem conſciſcere, Epictetus *lib.* 1. *Arriani, cap.* 24. Seneca *epiſt.* 98. ibi: *Exerce te, ut mortem & excipias, & ſi ita res ſuadebit, accerſas; intereſt nihil, an illa ad nos veniat, an ad illam nos.* Apud eundem Senecam *epiſt.* 77. quidam Stoicus Marcellinum morbo non inſanabili correptum admonuit, ut ipſe ſibi mortem conſciſceret. Diogenes Laërtius *in Zenone*, eam Zenonis ſententiam fuiſſe refert, immò & Zenonem ipſum ſibi manus intuliſſe. Lactantius *lib.* 3. *de falſa ſapientia, cap.* 18.

Quod nimium laudas, Cheræmon Stoice, mortem,
Vis animum mirer, ſuſpiciamque tuum.
Hanc ſibi virtutem fractâ facit urceus ansâ,
Et triſtis nullo qui tepet igne focus.
Et reges, & cimex, & nudi ſponda grabati,
Et brevis, atque eadem nocte, dieque toga.
O quàm magnus homo es, qui fœce rubentis aceti,
Et ſtipulâ, & nigro pane carere potes!
Lingonicis agedum tumeat tibi culcita lanis,
Conſtringatque tuos purpura texta toros.
Dormiat & tecum, qui cùm modò cæcuba miſcet,
Convivas roſeo torſerat ore puer.
O quàm tu cupias ter vivere Neſtoris annos,
Et nihil ex ulla perdere luce voles!
Rebus in anguſtis facile eſt contemnere vitam,
Fortiter ille facit qui miſer eſſe poteſt.

Quod Proculejani admiſerunt, ut Neratius ex eorum ſchola prodidit *in l. liberorum* 11. §. 3. *ff. de*

ff. de his qui notant. infam. ibi: *Non solent autem lugeri, ut Neratius ait, hostes, vel perduellionis damnati, nec suspendiosi, nec qui manus sibi intulerunt, non tædio vitæ, sed mala conscientiâ.* Quod Hadrianus, & Antoninus Pius rescriptis confirmarunt, *l. 3. §. 4. & 5. ff. de bonis eorum qui ante sent. mort. sibi consciv. l. 6. §. 7. ff. de injust. rupt. irritoque fact. testam. Quod si quis tædio vitæ, vel valetudinis adversæ impatientiâ, vel jactationis, ut quidam Philosophi, in ea causa sunt, ut testamenta eorum valeant.* ubi Ulpianus sanè Stoicos perstringit, qui jactationis causâ mortem accersebant. Lucianus *de peregrino Philosopho* Seu potiùs Cynicos, eorum auctores, quos Ulpianus Philosophos appellat *in l. proponebatur 76. ff. de judiciis*, & probat latè Quevedo *in suo Epicteto.* Et Cynicis interdum nomen Stoicorum datum fuisse tradit Lipsius *in manud. ad Stoic. Philosoph. dissert. 13* Et eadem cum Stoicis dogmata habuerunt Cæi etiam, qui quia ob ætatem se inutiles esse credebant, coronati cicutam bibebant. Idem Thebani faciebant, ut magnam gloriam assequerentur; unde apud eos nata est paræmia: *Cur non suspendis te, ut apud Thebanos heros sias.* Circumcelliones etiam, qui ut hæretici damnati fuerunt, quia seipsos interimebant, de quibus *in cap. quidam 24. q. 3.* Eorum etiam errorem tenuit Petilianus, quem D. Augustinus *lib. 2. contra literas Petil. cap. 49.* & *lib. 1. de civitate Dei, cap. 17.* multis argumentis impugnat, cujus verba referuntur *in cap. tu dixisti, cap. si non licet 23. q. 5.* Philastrius *hæresi 37.* Omitto alios privatos, qui tædio vitæ, impatientiâ doloris, aut pro republica, ceu summam lætitiam habitam protraherent, manus sibi intulerunt, juxta consilium Plauti *in Penulo*, ibi: *Abi domum, & suspende te.* M. *Quamobrem?* A. *Quia nunquam audisti verba tot, tam suavia.* Ut fecerunt Curtius, teste Valerio *lib. 5. cap. 6.* Brutus referente Floro *lib. 1. cap. 19.* duo Decii, D. Augustinus *lib. 4. de civitate Dei, cap. 17.* & alii quos referunt Strabo *lib. 15.* Cælius Rhodig. *lib. 13. cap. 25.* Tiraquellus *ad Alex. lib. 2. cap. 25.* Ravis. Textorius *lib. 2. officinæ, cap. 98.* Gothofredus *in l. 3. §. 4. ff. de bonis eorum.* Et de sæviente in seipsum ob gravitatem ærumnarum impiè sensit Plinius *lib. 28. cap. 1.* ibi; *Ex omnibus bonis, quæ homini tribuit natura, nullum melius esse tempestivâ morte; in eoque id optimum, quod illam sibi quisque præstare potest.* Et id ex animositate provenire aliqui voluerunt, quos refellunt Mendoza *in viridario, problem. 9.* Fr. Antonius à Matre Dei *ubi suprà*, & constat ex Aristotele *lib. 3. Ethic. cap. 7.* Platone *in Pædone*, Macrobio *lib. 1. in somno Scipionis, cap. 13.* Sed contrarium rectiùs senserunt Philosophi, quos refert Theophil. *dicto cap. 1.* Quia cùm nullo jure homines vitæ suæ domini sint, & mors à divinâ prodeat voluntate, non licet sibi mortem consciscere, & sceleratâ, impiaque manu hoc opus destruere, injuriamque inferre auctori, qui illud suis membris integris plasmavit; nefasque esse existimarunt, ejus injussu de statione hujus vitæ discedere, ac vincula hujus carceris dirumpere. Cicero in somno Scipionis, ibi: *Nisi Deus is, cujus hoc templum est omne quod conspicis, istis te corporis custodiis liberaverit, in cœlum aditus tibi patere non potest.* Quare peccat iste contra dominium Dei, qui tantùm est dominus vitæ; & contra fortitudinem, & charitatem, ut probant latè Theoph. *lib. 3. sect. 3. cap. 1.* Gibalinus *dicto tom. 2. lib. 6. cap. 7. artic. 1.* Plinius Junior *lib. 1. epist. 1.* ibi: *Luctuosissimum genus mortis, quæ non ex natura, nec fatalis videtur. Æquo judicio*, ajebat Julianus, *timidus est, & ignavus, qui cùm non oportet mori, desiderat; & qui refugit, cùm sit opportunum*; teste Ammiano Marcellino *lib. 25.* Unde in eos, qui vivere abnuunt, nisi fortuna voluptates inconcussas præstet, invehuntur D. Augustinus *lib. 1. de civitate Dei, cap. 17. & 20.* Quintil. *declamat. 276.* Seneca *epist. 24. & 58.* Tacitus *lib. 2. annal.* Aristotel. *lib. 3. Ethic. cap. 3.* Heliodorus *lib. 7. histor.* Rectè ergo Platonici contra Stoicos docuerunt retinendum esse animum in custodia, nec injussu ejus, à quo datus est, posse dimitti; & juxta hanc sententiam rectè mors dicitur dimissio, & mori dimitti, ut videre est non tantùm *in cap. 11. D. Luca, vers. 29.* sed etiam *Genesis 25. vers. 2.* juxta Græcorum versionem. Themistius *de animo*, de Græcis agens inquit: *Eum qui moritur, ajunt dimitti, & mortem dimissionem vocant.* Apud Plutarchum *de consolatione*, legimus: *Donec Deus ipse nos dimittat.* Notavit D. Laurent. Ramirez de Prado *ad Luitprandum, fol. 295.* Hoc tamen: quod dicimus, nemini licere sibi mortem consciscere, procedit nisi omni procul dubietate semotâ, divinus agnoscatur impulsus, qui vitam repetat propriâ manu absumendam: quam causam etiam præsumptam excipiebant Hebræi; unde huc referunt Samsonis, & Samuëlis exempla. Referenda etiam sunt alia eorum, qui mortem sibi intulerunt, ne religionem catholicam ejurarent; & virginum, ne pudicitiam amitterent, quæ referunt D. Augustinus *lib. 1. de civit. Dei, cap. 26.* D. Ambrosius *lib. 3. de virgin.* Procopius *lib. 2. de bello Persico, cap. 11.* Eusebius *lib. 8. cap. 17.* Espenceus *lib. 8. de continentia, cap. 14.* Licèt id de aliquibus Sanctis viris falsò jactari probent Theophilus Raynaud. *de calumn. sect. 2. serie 3. cap. 20.* Fr. Antonius de Matre Dei *dict. prælud. 1. de scient. digress. 7. sect. 2.*

Licèt in eos, qui mortem sibi consciverè, §. Biothanatos dictos, ut probant Angelus Rocca *De suicidio in scholiis ad lib. Sacram. D. Gregorii*, Theophilus *seipsum necantibus, dicto cap. 1.* videatur nullam pœnam imponi posse, quippe mortem pro supplicio habent; tamen variis pœnis utroque jure statutis puniri notum est. Et apud Athenienses manus, quâ hoc peregissent, abscindebatur. Cæl. Rhodig. *lib. 5. antiquit. cap. 10.* Primò sepulturâ ecclesiasticâ privantur, ex juribus suprà adductis. Quintil. *declamat. 337.* ibi: *Aliquis conscientiâ turpis alicujus flagatii admissi priùs quàm prodatur, mori vult; dignus est ut insepultus abjiciatur, ut sic, qui patris imperium non exspectaverunt, priventur quasi matris gremio, terræ sepulchro.* Quod & apud Hebræos observari tradit Josephus *lib. 3. de bello Judaico, cap. 25.* & apud Romanos idem viguisse tradit Plinius *lib. 36. cap. 15.* Utopienses Sacerdotes, si quis mortem sibi consciverit, causâ non probatâ, à Senatu in paludem turpiter insepultum abjiciunt. Thom. Mor. *lib. 2. Utopiæ.* Et virgines Milesias hac pœnâ absterritas à voluntaria nece se abstinuisse, referunt Gellius *lib. 15. noctium, cap. 10.* Plutarchus *de mulierum virtute.* Unde Cedrenus *pag. 607.* refert circa mediam Constantinopolim locum fuisse ubi istorum cadavera projiciebantur. Plato *lib. 9. de legibus* statutum tradit, ut in illis locis eorum corpora conderentur, quæ de duodecim regionis partibus ultima,

ultima, deserta, innominataque fuissent, sic obscura, ut nec statuâ, nec scripto nomine sepulchra notarentur. Philostratus *in Heroicis*, ait: *Sepelierunt ipsum Ajacem, interim manente calchante, quia nefas esset sepelire eum, qui mortem sibi ipsi conscivisset.* Statius *lib.* 3. *Theb.* Mæonem, qui sibi vim intulerat, sic describit:

——Vetat igne rapi, pacemque sepulchri
Impius ignavis ne quicquam manibus arcet.

Apud infernos eorum animas sepeliri, docet Virgilius *lib.* 6. *Æneid.* & post fata eas cadaveribus magis, magisque vinciri, atque illis assiduè cohærere, circaque funus, sepulchraque vagari, ex variis referunt Joannes Brodeus *lib.* 5. *miscell. cap.* 11. D. Laurentius Ramirez de Prado *in Pentecont. cap.* 20. Unde nec illi lugeri poterant, *l. liberorum*, §. *non solent*, *ff. de his qui notantur infamiâ.* Quare Artemidorus *lib.* 1. *cap.* 5. protulit eorum, qui se interemerunt, nomina non referri in parentationibus. Cujus loci meminit Alciatus *lib.* 6. *Paverg. cap.* 27. An verò hæc Artemidori sententia generaliter accipienda sit, ita ut nomina eorum, qui se interemerunt, in parentationibus non dicantur, sive id fecissent conscientiâ criminis, vel in scelere deprehensi, sive ob tædium vitæ, dubitari solet. Cujacius *in l. in fraudem* 45. *ff. de jure fisci*, accipit Artemidorum de his, qui se interemerunt in ipso reatu; eodemque modo accipit Varronem apud Servium *lib.* 12. *Æneid.* dum ait, *suspendiosis justa non fieri.* Et probari apertè videtur *ex dicto* §. *non solent*, in illis verbis: *Nec qui manus sibi intulerunt, non tædio vitæ, sed malâ conscientiâ.* Quidam Primarius nostræ Academiæ distinguebat inter suspendiosos, id est eos, qui laqueo se interemerunt, & qui gladio, aut simili instrumento vitam finierunt: primos non lugeri, secundis verò justa persolvi docebat. Credo tamen indistinctè omnes illos, qui mortem sibi consivere, sive tædio vitæ, sive criminis conscientiâ, lugeri non posse, cùm nullus ex eis effugere valeat notam turpis animi; siquidem illius, qui ultra criminis conscientiam sibi fatum properavit, memoriam quodammodo læsam esse apud probos, & honestos viros, notum est; unde talis lugeri non poterat, ut etiam lugeri nequibat suspendiosus, qui licèt à carnifice laqueo suspenderetur, non lugebatur. Varro ubi suprà. Servius *ad Virgil. lib.* 12. *Æneid.* ibi: *Sanè sciendum, quod cautum fuerat in Pontificalibus libris, ut qui laqueo vitam finiisset, insepultus abjiceretur.* Rationem reddit Euripides *in Elena*, dum ait: *Turpes esse strangulationes sublimes.* Infame enim, & vilissimum hoc genus mortis est, unde tantummodo infamis conditionis homines eo plectuntur, *l. moris* 9. §. *sedet*, *final. ff. de pœn.* & hanc pœnam veluti gravissimam imponi jussit Dominus quibusdam Sacerdotibus idololatris, *Numer. cap.* 25. Illustrant Tiraquellus *de nobilit. cap.* 20. *num.* 113. Lucas de Penna *in l. quamvis*, *C. de decur. libro* 10. Nec contrarium probat Ulpianus *in dicto* §. *solent*, in illis verbis: *Non tædio vitæ*; nam cùm Ulpianus scholam Proculejanorum sequeretur, accipiendus est juxta Stoicos, qui credebant tædio vitæ, aut impatientiâ doloris cuilibet licere manus sibi conscîscere.

6. Referuntur alia pœna.

Privationi sepulturæ consequens est, ne pro his defunctis oblationes recipiantur: Concilium Altissiod. *dicto can.* 17. Aurelian. 3. *cap. final.* Cùm enim per oblationes quodammodo inter fideles detur communio, ideo qui communione Ecclesiæ secluſi sunt, etiam ab eis offerendis arcentur. Concilium Illiber. *can.* 28. ibi: *Episcopum placuit ab eo, qui non communicat, munera accipere non debere.* Ubi plura notavimus. Unde pro illis, quibus denegatur sepultura ecclesiastica, oblationes non admittebantur, *cap. de viro* 12. *quæst.* 2. *cap. miror* 17. *q.* 4. *cap. eos*, *de consecr. dist.* 4. *cap. in omnibus*, *de usuris*, *cap.* 2. *de raptor.* & in aliis juribus congestis ab Antonio Augustino *in epit. lib.* 15. *titul.* 23. Lantdmeter. *lib.* 2 *de veteri monach. capite* 40. Rosvveido *in notis ad epist.* 3. D. Paulini, Albaspin. *lib.* 1. *observ. cap.* 5. Aliquando tamen oblationes fiebant pro his, qui decedebant in pœnitentia, ut restituerentur communioni. Concilium Arelat. 2. *can.* 12. Concilium Vasense *can.* 11. Tolet. 12. *can.* 16. notarunt Albaspineus *lib.* 1. *observ. cap.* 10. Hæphtenus *in vita S. Benedicti*, *cap.* 23. *num.* 6. in expositione illorum verborum: *Hanc oblationem pro eis offerri Domino facite.* Et ulteriùs: *Excommunicati non erunt.* Nec etiam nomina ita defunctorum inter Missarum solennia recitabantur; ex ratione quam illustrabimus *in cap.* 5. *de hæreticis.* Testamenta etiam eorum irritari, bonaque eorum fisco applicari, probatur *ex l.* 6. §. 7. *ff. de injusto rupto*, *l.* 1. §. *si quis non metu*, *ad Syllan. l. parricidii*, *ff. ad legem Pompejam de parricid. l.* 3. §. 4. *ff. de bonis eorum qui sibi mortem*, *l.* 2. *C. qui testamenta*, Paul. *lib.* 5. *sentent. tit.* 22. §. 1. *l. cùm hic status* 32. §. *si maritus*, *ff. de donat. inter*, *l. ejus* 34. *ff. de testam. milit. l. in fraudem* 45. §. 2. *de jure fisci*, *l. penult. C. si. reus vel accusator*, *l.* 2. *C. ubi causa fisc.* Quod ita generaliter accipiendum non est in omnibus, qui sibi mortem consciverunt, sed tantùm in illis, qui conscientiâ criminis id fecerunt in reatu, id est postquàm rei postulati fuerint ex delicto, cujus pœna sit mors, aut capitis diminutio, & per consequens bonorum publicationem contineat; aliàs si impatientiâ doloris, tædio vitæ post contractum crimen, sed non capitale; aut capitale, sed nondum accusatus, quis sibi mortem conscîverit, nec bonorum publicationem patitur, nec testamentum ejus rumpitur. De primo ratio est, quia pro confesso, convicto, ac condemnato habetur, *l.* 6. §. *ejus*, *vers. Proinde*, *ff. de injusto rupto*, *l.* 1. *C. de bonis eorum*, *qui ante*, *l. factum*, *C. de accusat.* & ipsâ mortis festinatione de seipso sententiam tulit, *l. final.* §. *sic autem*, *ff. de bonis eorum.* Seneca *de consolat. ad Martiam*, *cap.* 22. Tertul. *in apolog. Tantùm auctori suo doloris incusserunt*, *ut in secessu inedia de semetipso judicarit.* Apulejus *lib.* 8. *metam.* Quintil. *declamat.* 299. Fornerius 6. *rer. jud. cap.* 21. Unde cùm damnati ex delicto capitali testamentum facere non possint, *l. ejus*, §. 1. *de testam. milit. dicta l.* 6. §. *irritum*, *l. qui ultimo*, *ff. de injusto rupto*, *l. quidam*, *l. quoad statum*, *ff. de pœnis*; ideò testamentum ejus rumpitur. In secundo verò, quia cessat hæc ratio, & testamentum defenditur, & bona non publicantur, ut docuerunt Amaya *in l. eorum*, *C. de jure fisci*, *ex num.* 72. Cujacius *in recit. ad textum in l. in fraudem* 45. §. *ejus*, *ff. de jure fisci*, & *in dicta lege* 6. §. *ejus*, *de injusto*, & *lib.* 11. *respons. Papin. in l. intra* 10. *ff. de diversis*; &

lib. 18. in l. 3. ff. de bonis eorum. Faber *lib. 7. conject. cap. 20.* Farinacius *in praxi, quæst. 128.* Ut ergo bona eorum, qui sibi mortem conscivere, fisco vindicentur, non fati celeritas, sed metus conscientiæ in reo attenditur; ideoque si antequam reus postuletur, decedat, bona non publicantur, quia etsi quodammodo delictum confiteri videatur, pro convicto tamen non habetur, quia non decessit in ipso reatu; & confessus tantùm habetur, qui confitetur in judicio. *l. 11. C. de confessis, l. quidam 30. ff. de donat. l. 4. §. item, ff. ad legem Iul. Majest.* unde venit explicandus Diocasius *lib. 57.* ubi ait, sæviente Tiberio in Senatores, plures ante judicium se interfecisse, ut bona eorum ad liberos pervenirent, nec à fisco occuparentur.

7. *Exponuntur si lex in libertinum, §. eadem, ff. de bonis libert. l. 6. §. ejus, ff. de injusto rupto.*

Quâ etiam distinctione accipiendi sunt textus *in l. si in libertinum 28. §. eadem, ff. de bonis libert.* ubi postquam Florentinus asserit, eripiendum non esse patronis jus illud, quod in bonis liberti habituri essent, si fortassis in libertum non animadverteretur, proponit idem servari in bonis ejus liberti, qui metu accusationis sibi mortem conscivit. Qui textus probat distinctionem suprà adductam, siquidem Consultus æquiparat libertum damnatum illi, qui metu accusationis mortem sibi conscivit. Illud tantùm difficile est, quod æquiparat Florentinus liberto damnato eum, qui metu accusationis sibi ipsi mortem conscivit, cùm adhuc ipse in reatu non esset: Igitur nullum datur discrimen inter eum, qui metu criminis, ne accusaretur; & inter eum, qui jam in reatu mortem sibi conscivit. Sed respondetur illa verba, *metu accusationis*, exaudienda esse metu accusationis non futuræ, sed præteritæ, aut ipsum libertum manifestè delictum commisisse; quo casu, si ne pœnam pateretur, mortem sibi conscivit, bona a fisco vindicantur patrono debitâ portione relictâ, ne in potestate ipsius liberti sit delictum perpetrando patronum debitâ portione privare. Quæ ratio etiam facit, ut libertus in adrogationem se dare nequeat, *l. 1. §. nepos, ff. si quis à parente*, ubi Cujacius, *l. pater, l. ult. ff. de adoption.* Oſvvaldus *lib. 2. Donelli, cap. 23.* Amaya *in l. unica, C. ad legem Visellam.* Secundò ex eadem distinctione explicandus est Ulpianus *in l. si quis filio 6. §. ejus, ff. de injusto rupto*: ubi postquam Consultus docuit, Decuriones, eorum filios, & nepotes, inconsulto Principe, ultimo supplicio damnari non posse, & docuit eorum testamenta, qui antequam sententia à Principe confirmaretur, decesserunt, valida esse; eam exceptionem adjicit, nisi mortem sibi conscivissent: nam eo casu testamenta irrita fieri. Cujus exceptionis eam assignat rationem: *Nam eorum, qui mori magis, quàm damnari voluerunt, ob conscientiam criminis, irrita constitutiones faciunt.* In quibus verbis illud notandum est, testamenta eorum, qui ob conscientiam criminis sibi mortem conscivere, irrita fieri ex constitutionibus Principum: unde infertur, primis Reipublicæ temporibus hoc observatum non fuisse. Cujus rei elegantissimum testimonium extat apud Valerium Maximum *lib. 9. cap. 12. de mortib.* ubi legitur, Licinium Macrum, virum Prætorium, reum repetundarum, sudario, quod fortè in manu habebat, ore, & faucibus coarctatis, incluso spiritu vitam finivisse; & legitur ejus bona non posse hastæ subjici, id est ærario applicari: & juxta traditam scholarum distinctionem accipiendi sunt textus *in l. 1. §. 22. cum sequent. ff. ad Syllan. l. 26. ff. qui testamenta, l. 45. §. ejus, de jure fisci*, Paulus *lib. 5. sentent. tit. 12. §. 1. l. final. ff. de bonis eorum, l. factum 11. C. de accusat. l. 8. ff. ad legem Pomp. l. 38. §. final. l. 39. §. 1. ff. de pœnis, l. 11. §. 3. ff. de his qui notant. infam. l. ejus 34. ff. de testam. milit. l. 8. ad legem Corneliam de sicar. l. 13. ff. ad leg. Aquiliam, l. 1. §. 21. ff. de ædilit. edict. l. 23. §. 3. eod. tit. l. 28. §. 1. ff. de bonis libert. l. 32. §. 1. de donat. inter, l. 4. & 5. Cod. Theodos. de tyron. l. 9. §. si ipse servus, ff. de peculio*, in illis verbis: *Naturaliter licet in suum corpus sævire.* Nam cùm juxta Cynicos, à quibus Stoici acceperunt, non solùm liceret bona sua profundere, sed & vitam propriâ manu absumere, Ulpianus, qui ex eorum Schola fuit, docuit naturaliter licere homini in suum corpus sævire, licèt juxta moralem vitam, & leges positivas suiipsius homicida puniendus sit. Videndi sunt Alciatus *lib. 4. Parerg. cap. 4.* Merillus *lib. 1. observ. cap. 23.* Petrus Faber *lib. 1. semestr. cap. 12.* Gutherus *lib. 1. de jure manium, cap. 22.*

Manet ergo, manus sibi inferentes, fatumque properantes, privari ecclesiasticâ sepulturâ in pœnam tam immanis delicti. Hoc enim genus mortis appellarunt informe Ecclesiæ PP. *in cap. scelerator, de pœnit. dist. 3.* Josephus apud Ægesippum *lib. 3.* ibi: *Informis lethi laqueum homines incurrunt.* Virgilius *lib. 12. Æneid.* 8. *Traditur ratio dubitandi.*

Et nondum informis lethi jam nectit ab alta.

Ubi Servius asserit, ideò informe genus hoc mortis appellari, quia qui laqueo vitam finierunt, insepulti abjiciuntur; adeoque fœdissimum, & indecorum fuit hoc mortis genus apud antiquos, ut nefas esset libare Diis vinum vitis, juxta quam homo laqueo penderet. Plinius *lib. 2. cap. 25.* qui eleganter hanc mortem vocat præposteram, quia scilicet includitur spiritus, cui debet quæri exitus; diciturque fœda, quia spiritus incluſus fœdissimâ expellitur viâ: unde in lege veteri maledictus fuit à Deo homo, qui pendebat in ligno. *Deuter. cap. 21.* refertur *in cap. si verò, §. tanquam, de pœnit. dist. 2.* Sed cùm in præsenti casu fœmina non sponte, sed ut à persecutoribus se liberaret, fugeret, indeque inconsultò in flumen projiceretur, ecclesiasticâ non privatur sepulturâ, quia potiùs casu, quàm voluntariè occubuit.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam etsi verum sit, fœminam in præsenti casu per vim præcisam oppressam, non peccare lethaliter, ex auctoritatibus suprà adductis; tamen exponebat se periculo peccandi posteà consensu accedente. Accedit, quia etsi per vim oppressa esset, tamen quoad Ecclesiam postea inter virgines non haberetur, *cap. illa, 32. q. 5.* ibi: *Illa autem fœminæ, quæ integritatem pudoris oppressione barbarica perdidere, laudabiliores erunt in humilitate, ac verecundia, si se incontaminatis non audeant comparare virginibus.* Notavit Germonius *lib. 3. sacror. cap. 10. num. 13.* Unde tutiùs in præsenti casu virgo existimavit pudicitiam servare, quàm mortis periculo se exponere. Nec obstat augmentum ipsius difficultatis, deductum ex eo, qui ut servaret castitatem, se mutilavit; nam id procedit, quia alio modo servare castitatem poterat; quare meritò irregularis judicatur, tanquam 9. *Dissolvitur dubitandi ratio.*

quam sui homicida, ut latè probavi *in cap.* 4. *de corpore vitiatis.* Nec obstat secunda difficultas, cujus solutionem dabimus sequenti commentario.

10. Exponitur cap. non est nostrum, 23. q. 5.

Suprà traditis obstat textus *in cap. non est nostrum* 23. *q.* 5. ubi ait D. Hieronymus: *Non est nostrum mortem arripere, sed ab aliis illatam libenter sustinere; unde & in persecutionibus non licet propriâ perire manu, absque eo ubi castitas periclitatur; sed persequenti colla submittere.* Et quibus deducitur, servanda castitatis causâ licere sibi mortem inferre: igitur in præsenti casu, sive sponte, sive casu fœmina se præcipitasset, cùm servandæ castitatis causâ id fecisset, nunquam ecclesiasticâ sepulturâ privanda erat. Pro cujus textus expositione Lessius *lib.* 1. *de justitia, cap.* 9. *dub.* 6. *num.* 23. & alii, quos refert, nec impugnat Lugo *tom.* 1. *de justitia, disput.* 10. *sect.* 1. *num.* 16. non reputant inconveniens dicere, quod Sanctus doctor in illa sententia fuerit, quæ ob custodiam virginitatis asserit, se occidere licere, Glossâ *ibi*, Turriserem. Barbosa *de dictionibus, dict.* 2. Cenus *post lib. qq. can. sing.* 2. *num.* 4. Joannes Major *in* 4. *disput.* 15. *quæst.* 19. existimarunt verba illa, *absque eo*, non esse exaudienda exclusivè sed incusivè, ut plerunque accipiuntur, *cap.* 4. *Canticorum*, in illis verbis, *absque eo, quod intrinsecus latet*: & *l. meminisse, ff. offic. Proconsul. l.* 1. *ff. de pignorat.* Sed his solutionibus omissis dicendum est, nemini licere se interimere, etiam ob servandam castitatem, ut docet D. Augustinus *lib.* 1. *de civitate Dei, cap.* 26. aliquando tamen id non turpe putari, quia factum fuit ex inspiratione divina, ut de Sancta Polonia, quæ se in rogum injecit, refert Eusebius *lib.* 6. *cap.* 33. & de aliis D. Ambrosius *de Virginibus lib.* 3. *cap.* 2. Sanctus Chrysostomus *homil. de SS. Verenico, & Prosdoce*, & *homilia de S. Pelagia*, ubi testatur, multas sacras virgines, ut persecutorum vim effugerent, pectora gladiis confodisse. D. Hieronymus *in Iovinianum epist.* 1. & de duabus fœminis in flumen projectis, idem narrat Procopius *lib.* 2. *de bello Persico*; & exemplum simile præsenti casui refert Bernardinus Scardeonius *lib.* 2. *antiquit. verbis Patav. class.* 14. ubi refert Elizabetham è ponte se præcipitasse, ut è manibus militum pudicitiam ejus attentantibus se eriperet. Cui Joannes Noventanus Patavinus hoc epitaphium posuit.

Euganeas in me referens virtute puellas,
Hoc jaceo indignè condita virgo loco.
Nam cùm me peteret lascivum miles ad usum,
Munera posse mori magna fuere mihi.
Disce, age, sit quanti conservans virgo pudorem.
Pro quo nihil timui perdere corpus aquis.

Tales enim fœminas inspiratione divinâ hoc fecisse creditur, ut docet D. Thomas 2. 2. q. 64. *art.* 5. ubi Cajetanus? & alias Gentiles, quibus fidei lumen deficiebat, potiùs ignorantiæ, quàm desperationis causâ mortem sibi conscivisse credimus, ut de Lucretia refert & probat Ambianas *ad Tertul. cap.* 4. *ad Martyras, observ.* 2. & de Cleopatra idem tradit Grotius *lib.* 2. *de jure belli, cap.* 19. *in not.* ubi de virginibus Milesiis agit. Unde D. Hieronymus *in dicto cap. non est nostrum*, in illis verbis, *absque eo, ubi castitas periclitatur*; accipiendus est juxta exempla proximè relata, accedente videlicet inspiratione divina; tunc enim ob servandam castitatem, vel similem causam licet propriâ perire manu, ut docuit D. Augustinus *lib.* 1. *de civitate Dei, cap.* 26. Prosequuntur ipsius textus interpretationem Mesana *de difficilior. D. Hieron. locis, verbo Occidere sc.* Vellosillus *in advert. ad Hieronym. tom.* 5. *quæst.* 2. Theophilus *tom.* 4. *lic.* 3. *de vitiis, sect.* 3. *cap.* 1. qui dicta verba D. Hieronymi accipit ita, ut Sanctus in eis nihil affirmet, nec probet, licere ob castitatem servandam suimetipsius occisionem.

CAPUT XII.

Idem (a) *Vitrosiensi Episcopo.*

SAcris est canonibus institutum, ut quibus non communicavimus vivis, non communecemus defunctis, & ut careant ecclesiasticâ sepulturâ, qui priùs erant ab ecclesiastica unitate præcisi, nec in articulo mortis Ecclesiæ reconciliati fuerint. Unde si contingat interdum, quod vel excommunicatorum corpora per violentiam aliquorum, vel alio casu in cœmeterio ecclesiastico tumulentur, si ab aliorum corporibus discerni poterunt, exhumari debent, & procul ab ecclesiastica sepultura jactari. Quod si discerni non poterunt, expedire non credimus, ut cum excommunicatorum ossibus corpora tumulentur fidelium, cùm licet non obsit justis sepultura nulla, vel vilis, impiis tamen celebris, vel speciosa non prosit.

NOTÆ.

1. (a) *Vitrosiensi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 3. sed legendum est *Nidrosiensi*, ut jam probavi *in cap. sacris, de his quæ vi*, ubi extat alia pars hujus Decretalis.

COMMENTARIUM.

EX fragmento epistolæ Innocentii III. hîc relato sequens deducitur disputanda assertio: *Excommunicati non sunt tradendi sepulturæ ecclesiasticæ; & si de facto intra Ecclesiam sepeliantur, exhumandi sunt, si discerni possint ab aliis fidelibus corporibus, alias ibi relinquuntur.* Probant eam textus *in cap. quicunque* 11. 13. *quæst.* 3. *cap.* 1. *cap. sanè*, 24. *quæst.* 2. *cap. consuluit, de consecr. Eccles. cap. quod in te, de pœnit. & remiss. cap. super*

2. Conclusio deducitur & probatur.

per quodam, de statu monach. cap. ad hæc 5. cap. ut privilegia, de privil. cap. à nobis, el 2. de sent. excomm. cap. Episcoporum, de privil. lib. 6. cap. quicunque, de hæretic. eod. lib. cap. is qui, eod. tit. lib. 6. Clement. 1. hoc tit. Alexander III. *epist.* 40. quæ extat inter eas, quas edidit Sirmondus, ibi: *Prohibeatis, ne quoslibet excommunicatos ad divina officia, vel sepulturam recipere audeant; & si quos excommunicationis vinculo innodatus sepelierunt, eos appellatione, & contradictione non obstante detumulare, & de cæmeterio ejicere non postponant.* Innocentius noster *lib. 1. regestr. 13 epist. 60.* ibi: *Faceremus de cæmeterio ecclesiastico exhumari.* Et *lib. 4. epist. 26.* ibi: *Cæmeteria verò, in quibus excommunicatorum corpora per suorum violentiam propinquorum sepulta fuerunt, reconcilianda erunt.* Consonant lex 14. *tit.* 10. lex 8. *tit.* 13 *p.* 1. Illustrant ultra congestos à Barbosa *in præsenti*, & *in cap. ad hæc 5. de privileg.* & *de jure Eccles. lib. 1. cap. 10. num.* 40. Felicianus Vega *in cap. intelleximus 7. num. 25. de judiciis*, Suarez *de censur. disput. 11. sect.* 4. Spontanus *de cæmeteriis, 1. p. lib. 4. cap. 7.* Gutierrez *lib. 1. canonic. cap. 1. num.* 30. larè Ricciulus *de jure person. lib. 4. cap. 6. n.* 45. Jul. Lavorus *tit. 2. lucubr. cap. 13. num. ult.* Bosquetus *in notis ad Innoc. III. lib. 1. epist.* 60. plures referens Gibalinus *de censuris disquisit. 7. p. 1. q. 2.* fusè Murga *tom. 2. disquisit. mor. disquisit. 3. per totam*, Teophilus *tom. 14. de litteris monit. lib. 2. cap 2. fol. 417.*

3. Impugnatur tradita assertio.

Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti juris consideratione; certum enim est, crimina morte extingui, & per consequens eorum personas post mortem reorum cessare, *l. defuncto 6. ff. de public. judic. l. ex judiciorum 20. ff. de accusat. l. si pœna 20 ff. de pœnis, l. 1. ff. de privat. delict. l. constitutionibus 33. ff. de obl. & act. l. sicuti 38. l. pupillum 111. ff. de reg. jur. l. 1. & 7. C. si reus, vel accusator, cap. quorundam, 23 dist. cap. admonere 32. quæst. 2. cap. causam, el 2. qui fil. sint legitim.* plura Petrus Barbosa *in l. filius 15. ff. de judiciis.* Decianus *tract. crim. lib. 5. cap. 57.* Antonius Gomez *lib. 3. variar. cap. 1. num. 78.* Schifordeg. *lib. 1. ad Fabrum, tract. 10. per totum, & lib. 2. tract. 1. quæst. 9.* Vega *in dicto cap. intelleximus, num.* 27. Amaya *in l. 10. C. de jure fisci*: qui enim ex hac vita decedunt, quasi ad superius tribunal adducuntur. Glossa *in cap. 1. 26. q. 7.* & sic à judico humano eximuntur, *dicto cap. quorundam, 23. dist.* facit Optatus *lib. 6.* dum in Donatistas invehitur insepultos relinquentes Christianos ibi: *Si inter viventes fuerat certamen, odia vestra vel mors aliena compescat; jam tacet cum quo paulò antè litigabas; quid insultas funeri? quid impetis sepulturam?* Deinde quia in defuncto deest principalis ratio pœnæ infligendæ, quia, ut ait Consultus *in l. pœna, ff. de pœnis*, pœna constituitur ad emendationem hominum, quæ emendatio in defuncto deficit: ergo decedentes in excommunicatione non debent tam gravi pœnâ puniri, videlicet privatione sepulturæ ecclesiasticæ, aut si jam sepulti sunt, exhumatione; præcipuè cùm tam immanis sit privatio sepulturæ: unde de Gentilibus in Christianos sævientibus conquerebantur Tertul. *in apolog. cap. 37. Nec mortuis parcunt Christianis, quin illos de requie sepulturæ, de asylo quodam mortis, jam alios, jam nec totos avellant, dissecent, distraham.* Lactantius *lib. 5. divin. instit. cap. 11.* D. Ambrosius *epist. 3. contra Symmachum.* Augetur primò hæc dubitandi ratio ex eo; nam quilibet Catholicus habet jus, ut sepeliatur in sepulchro majorum, *cap. 1.* ubi probavi, *hoc tit.* sed excommunicatio non privat excommunicatum dominio rerum suarum, aut juribus sibi competentibus: igitur sepeliri poterit in sepulchro majorum. Secundò adversùs rationem illam ab Innocentio adductam: Quibus non communicamus vivis, non communicemus defunctis, sic insurgo. Cum mortuis nullum commercium, nullaque communio est, & inter animas à corporibus separatas, & vivos aliena conversatio est, ut probat Abulensis *ad D. Matthæum, cap. 25. quæst. 295.* ex sanctis Patribus probant Mendoza *q. 5. quodlib.* Martinus Delrio *lib. 2. disquisit. quæst. 26. sect. 1.* Mortuus enim non est homo, quia homo ex conjunctione animæ, & corporis subsistit, ut docet Innocentius noster *in cap. in quadam, vers. Sed adversùs, de celebrat. Missarum, Clement. 1. §. porrò, de summa Trinit.* ex D. Thoma & Aristotele probat Navarrus *in Manuali, prælud. 1. num. 11.* Ant. Gomez *lib. 3. variar. cap. 3. num. 32.* ergo non est ratio, quare credamus per sepulturam vivos cum defunctis communicare: unde excommunicationem post mortem non durare docuerunt Hostiensis *in cap. ad hæc, de privil.* Archidiaconus *in cap. illi qui 6. quæst. 1.* ergo non est ratio, quare excommunicati sepulturæ ecclesiasticæ non tradantur. Accedit etiam, nam si ratio ab Innocentio adducta esset vera, sequeretur, leprosos, cum quibus in vita non communicamus, *cap. 1. de conjug. leprosi. cap. 2. de Eccles. ædific.* non posse sepeliri in Ecclesia; & fures, raptores, & similes, cum quibus in vita communicamus, posse ecclesiasticæ sepulturæ tradi; cùm contrarium certum sit, *cap. 2. de furtis; cap. 2. de raptor. cap. unic. de torneam.* Ergo non est vera ratio adducta ab Innocentio. Tandem adversùs eam partem, in qua docetur, excommunicatorum corpora intra Ecclesiam sepulta exhumanda esse, obstat; nam defunctorum corpora semel sepulta non possunt exhumari, etiam ut in alium locum transferantur inconsulto Principe, *l. Divi fratres 39. §. 1. ff. de relig. l. 2. ff. de cadaver. punit.* probant Fornerius *lib. 3. rerum quotid. cap. 6.* Gutherus *lib. 2. de jure Pontif. cap. 9.* ergo non exhumandi sunt statim excommunicati. Accedit, nam tempore interdicti regulariter nemo intra Ecclesiam sepeliri potest, *Clement. 1. hoc tit.* sed si aliquis eo tempore in Ecclesia sepeliatur, exhumandus non est, Glossa *in cap. si civitas, de sentent. excom.* ergo similiter excommunicatus, si de facto in Ecclesia sepeliatur, non ideò est exhumandus.

4. De privatione sepulturæ.

Quibus difficultatibus minimè obstantibus vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, omnes defunctos tradendos esse sepulturæ, nisi specialiter prohibiti reperiantur sepeliri; pluribus enim in pœnam alicujus immanis sceleris commissi sepultura denegatur, quæ pœna non exilis, immò & gravis apud omnes nationes fuit; quare olim vix nisi Biotanathis, & parricidis imponebatur, ex Ægesippo, & Josepho probat Girald. *de var. sepel. ritu, pag.* 647. quia ex Platonis opinione insculptorum animæ per centum annos aberrare credebantur, nec Acheronte recipi: unde Virgilius ajebat:

Hæc omnis, quam cernis, inops, inhumataque turba,
Nec ripas datur horrendas, nec rauca fluenda Trans-

Transportare priùs, quàm sedibus ossa quierunt;
Centum errant annos, volitantque hæc littora circum,
Tunc demùm admissi stagna exoptata revisunt.

Tertullianus *de anima*, ibi: *Creditum est, insepultos non ante ad inferos redigi, quàm justa perciperent.* Unde jure Romanorum insepulta manebant cadavera eorum, qui proditorii, seu perduelles fuerant, *l. minimè 35. ff. de relig. l. liberorum, §. 3. ff. de his, qui notant. infam.* quod & de aliis nationibus idem probat Spondanus *de cœmeteriis lib. 2. p. 1. cap. 7.* Item insepulti jacebant parricidæ, *l. quod si nulla 10. ff. de relig. l. 9. ff. ad legem Pompejam*, latè illustrant Solorzanus *de parricid. cap. 22. & 23.* Fornerius *2. rer. quotid. cap. 16.* D. Joannes Ramos *eodem tract. d. lib. 2. cap. 7.* Item illi, qui sibi mortem conscivêrunt, ut probavi superiori commentario. Etiam sacris canonibus plures ob majora scelera sepulturâ privantur; nam licèt ævo sancti Chrysostomi neminem, quantumvis noxium, privatum esse sepulturâ, saltem post unum, vel alterum diem, ipse Chrysostomus testetur *sermon. 35. in 1. ad Corinthios*, contrarius tamen usus invaluit, ut cum multis docent Carillo *in bullam defunct. 2. p. cap. 4. §. 4. num. 50.* Spondanus *de cæmet. lib. 2. tota part. 1.* quare sepulturâ privari cœperunt infideles, Judæi, Hæretici, & Schismatici, *cap. Ecclesiam 27. cum seq. de consecr. dist. 1.* etiamsi post mortem detecti fuerint, *cap. sanè 24. q. 2.* item eorum defensores, & receptatores, *cap. sicut ait, de hæretic.* excommunicati notorii, & vitandi, ex hoc textu, & suprà citatis. Item interdicti nominatim, *cap. in nostra, hoc tit. cap. cùm in partibus, de verb. sign. Clement. 1. de hæretic.* & illi, quibus est Ecclesiæ ingressus prohibitus, *cap. is cui, de sentent. excom. lib. 6.* blasphemi, *cap. statuimus, de maledic.* monachi proprietarii, *cap. super, de statu monach.* raptores impœnitentes, *cap. super eo, cap. in literis, de raptor.* fures, & latrones, qui in furando occiduntur, *cap. 2. de furtis*, decedentes in torneamentis, *cap. 1. de torneam.* qui in duello, seu singulari certamine occisi fuerint. Concilium Trident. *sess. 15. de reform. cap. 19.* Concilium Frising. *anno 1440. can. 10. Præsenti constitutione duximus inhibendum universis clericis nostræ diœcesis, ne suspensos patibulo, decollatos, vel alios qualitercunque sententiæ mortis traditos in torneamentis, ludis publicis, spectaculis, aut alios occisos, vel subitò defunctos, qui non eodem anno confessi, vel aliàs in mortalibus peccatis morte præventi fuerint, vel non receperint Eucharistiæ Sacramentum, nisi de consilio Sacerdotum duxerint abstinendum, tradere præsumant ecclesiasticæ sepulturæ absque licentia nostra.* Incendiarii, qui odio, vel malo studio ignem apposuerunt, *dicto cap. in literis, de rapt.* item qui decimas à laicis acceptas Ecclesiæ non restituunt, *cap. prohibemus, de decimis*: qui absque causa abstinent à communione Eucharistiæ ultra annum, nisi signa contritionis ostenderint in morte, *cap. omnis, de pœnit.* exenterrantes cadavera, *extravag. detestabili, hoc tit.* inter communes: refert Joannes Major *in 4. dist. cap. 45. quæst. 4.* Tandemque omnes publici peccatores decedentes notoriè in ipso peccato, ut sunt usurarii, concubinarii, & meretrices, *cap. quibus. cap. non æstimemus 13. quæst. 2. cap. quia in omnibus, de usuris, cap. quanquam, eodem titul. in 6.* Et olim etiam ecclesiastica sepultura denegabatur illi, qui presbyterum tutorem designasset in testamento, *cap. neque, dist. 88.* & sanctimoniali irreligiosè viventi. Concilium Rhemense sub Eugenio III. apud Baronium *tom. 12. anno 1148.* omnes enim suprà relati, cum psalmis, & cantu juxta veterem Ecclesiæ morem, quem illustrat Theophilus *tom. 15. in Heterocl. p. ult. quæst. 4. fol. 539.* & oblationibus prohibentur ad Ecclesiam deferri, & clerici eos ad sepulturam suscipientes, excommunicationem incurrunt, sive exempti sint, sive non. *Clement. 1. hoc tit.* immò & exemptos excommunicatos sepelientes potest Episcopus punire, ut latè probat Gibalinus *de censuris disquisit. 7. quæst. 2. fol. 224.* de quibus omnibus prohibitis sepeliri in Ecclesia integrum tomum edidit Murga *tom. 2. disquisit. mor.*

5. *Cum quibus communicetur in morte.*

Deinde sciendum est, non esse in morte communicandum cum quibus non communicabatur in vita; & nefas esse cum illis communicare post obitum, cum quibus fas non erat preces effundere, *cap. quicunque 12. q. 3. cap. sanè 24. quæst. 2. cap. ad hæc 5. de privil.* juncta integrâ ibi: *Quoniam grave sit eis in morte communicare, quos dum viverent, Ecclesia à suo sinu pro suis excessibus segregavit.* Nec solùm oratione, verùm & sepultura cum defunctis communicatur; sepultura enim res spiritualis, seu actio spiritualis est; unde satis videtur cum defuncto communicare, qui illum sepulturæ ecclesiasticæ tradit: immò & per sepulturam infra eandem Ecclesiam inter eosdem defunctos communionem dari, latè probat Spondanus *de cæmeteriis lib. 4. p. 1. cap. 7. per totum*; & id suadetur nonnullis gravissimis exemplis. D. Gregorius *lib. 2. dialog. 23.* in miraculis Sancti Benedicti ait de duabus sanctimonialibus, quibus ipse sanctus ob linguæ intemperantiam excommunicationem comminatus fuerat; cùm ipsæ pristinis moribus nihil mutatæ, brevi diem obeuntes, sepultæ in Ecclesia essent, quotiescunque in ea Ecclesia Missarum solennia celebrarentur, atque ex antiquo more diaconus clamaret, *Si quis non communicat, det locum*; visas eas esse de sepulchris suis progredi, & exire, quousque à sancto Benedicto ab excommunicatione absolutæ fuerunt. Etiam refert Joannes Moschus *in Prato Spirituali. cap. 40.* Cosmam Abbatem Lauræ, virum singularis religionis, ac fidei, sepultum fuisse in monumento ubi sepultus fuerat quidam Episcopus occultus hæreticus, & singulis noctibus auditum fuisse clamantem, *Noli me tangere hæretice, ne appropinques mihi, inimice sanctæ catholicæ fidei.* Alia tradit Spondanus *ubi suprà.* Æquissimum ergo est; ut corpora eorum; quos peccata in baratrum detrudunt; longè segregentur à sepulchris eorum, quos pietas ad cœlum evehit; & ne communicemus cum mortuis; cum quibus in vita non communicabamus.

6. *Traditur ratio decidendi.*

Ex quibus jam apparet vera decidendi ratio ad nostrum textum; nam cum omnis communio prohibita sit cum excommunicatis jam à temporibus Apostolorum *in can. 11.* ibi: *Si quis cum excommunicato simul oraverit, communione privetur*; & *cap. sicut Apostoli, cum sequent. 11. q. 3.* Rectè statutum est, ne excommunicatum sepulturæ ecclesiasticæ tradamus, ita in divinis communicare non licebat: sepultura enim; si attendimus locum, si inspicimus divina officia; quæ in

in exequiis celebrantur, si orationes, quas fundit Ecclesia, consideramus, actio spiritualis est; unde non licet in ea cum excommunicato communicare, nec illi defuncto debet in Ecclesia ingressus permitti, cui in vita prohibitus erat. Pro cujus rationis illustratione expendo Marciani responsum *in l. 2. ff. de cadaveribus punit.* ubi ait Consultus, cadavera eorum, qui in insulam relegati, aut deportati erant, non posse etiam post mortem intra civitatem transferri, & sepeliri, quod & agnovit Ovidius *lib. 3. Tristium eleg. 3.*

Quantum erat, ô magni perituro parcere Divi!
Ut saltem patriâ contumularer humo.
Integer hanc potui nuper bene reddere vitam,
Exul ut occiderem nunc mihi vita data est.

Et licèt tempore Ovidii licuisse corpus defuncti relegati ab insula efferti, & in patriam sepeliri, existimet D. Nicolaus Antonius *de exilio lib. 1. cap. 15.* contrarium tamen, & rectè, docuerunt Albericus Gentilis *in lect. Virgil. cap. 2.* D. Josephus de Retes *ad l. 4. ff. de interdict. & releg. & in addit.* Nec contrarium docuit ipse Poëta *in vers. sequent.* ibi:

Ossa tamen facito parvâ referantur in urnâ,
Sic ego non etiam mortuus exul ero.
Non vetat hoc quisquam: fratrem Thebana parentum
Supposuit tumulo, Rege vetante, soror.

Nam ibi Ovidius tantùm intendit suadere conjugem, ut furtivè ossa sua in patriam reducat; unde ait, ut in parva urna ossa referantur, ut facilè furtim in patriam possint asportari: quod & suadetur exemplo Thebanæ sororis, quo utitur Ovidius, cujus historiam refert D. Josephus de Retes *ubi suprà.* Et hodie exulem non posse sepeliri in Ecclesia suæ patriæ, docent Samuellius *in praxi de sepult. tract. 2. disput. 1. controv. 6. conclus. 15.* Murga *tom. 2. disquisit. mor. disquisit. 24.* Rectè ergo in præsenti decidit, excommunicatum, qui relegato comparatur, *Tertul. de præscript. cap. 30.* quare excommunicationem exilium finitimum dixit Alex. I. *epist. 1.* apud Turr. *lib. 1. contra Magdeburg. cap. 7* ut D. Nicolaus Anton. *dicto lib. 1. cap. 7. num. 11. & cap. 13. nu. 14.* Illustr. D. Franc. Ramos *in syntagmate pro Episcop. Lusit. proposit. 3. num. 97.* non esse intra Ecclesiam sepeliendum. Exemplis aliarum religionum hoc etiam illustrat Spondanus, *de cæmeterus lib. 2. cap. 1.* facit mos Gentilium, apud quos quemcunq; iratus Jupiter vindicasset, fulmineque percussisset, ut Diis invisum, insepultus projiciebatur. Virgilius *lib. 2. Æneid.*

Jampridem invisus Divis, & inutilis annos
Demoror, ex quo me Divum pater, atque hominum Rex
Fulminis afflavit ventis, & contegit igne.

Immò etsi excommunicatus defunctus intra Ecclesiam sepeliatur, debet exhumari, tanquam injustè sepultus, ut contigit aliis, quibus jus sepulturæ denegatur, ut de quodam proscripto Senatus censuit apud Livium *lib. 48. ad finem*, ibi: *Senatus ossa ejus monitu Pontificum, tanquam loco sacro non rite posita, inde removit, quamvis & antè, & post multos eodem loco sepelierint.* Inde apud Lampridium *in Commodo*, illæ Senatus conclamationes: *Innocentes sepulti non sunt, parricidæ cadaver extrahatur.* Apud Quintilianum *declamat. 299.* extat declamatio sub hoc titulo: *Ossa eruta parricidæ.* Quam exhumationis praxim, tam apud Gentiles, quàm Catholicos receptam, latè illustrat Spondanus de cæmeteriis *lib. 3. p. 1. cap. 4. cum sequent.* Sed si cadavera excommunicati ab aliis fidelium discerni non possint, exhumari non debent, propter confusionem, cujus ratione plura permittuntur, quæ aliàs prohiberentur, *cap. cùm tu, de usuris, c. significasti, de homicid. cap. si duobus, de appellat. cap. quam magnum 23. q. 4. cap. cùm sit, de Judæis, cap. cum omnibus 81. dist.*

7. Dissolvitur dubitandi ratio.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; licèt enim regulariter crimina morte extinguantur, tamen pœna semel pro eis imposita durat etiam post mortem, *dicta l. 2. ff. de cadaver. punit.* unde cùm excommunicatio inflicta est in vita ipsius delinquentis, comitatur ipsum, & durat donec reconcilietur Ecclesiæ, præcipuè cùm excommunicatio liget animam, quæ immortalis est, non verò corpus: unde etiam post mortem potest durare; an vero possit & noviter imponi, dicemus *in cap. 5. de hæretic.* Nec obstat, deesse hoc casu rationem pœnæ; nam in privatione sepulturæ, licèt desit emendatio peccatoris, adest tamen exemplum, seu terror aliorum, qui dum vident decedentes in excommunicatione ab Ecclesiæ sepultura rejici, & omnibus suffragiis privari, arcebuntur à delictis, quæ habent excommunicationem annexam; & si forsan; in eam incidant, reconciliationem ante mortem eflagitabunt. Nec obstat augmentum primum ipsius difficultatis, quo moti Lutherani, Calvinistæ, & alii Novatores, existimabant, ob hæresim neminem privandum esse jure sepulturæ ecclesiasticæ; quos doctè refellit Spondanus in suo perdocto tractatu *de cæmeteriis sacris*, quem hujus erroris refellendi occasione, magnâ eruditione plenum in lucem edidit; is enim *lib. 4. p. 3. cap. 1.* ait, justè eos privari sepulchris majorum, nec ampliùs dici posse propria sepulchra; siquidem aut commercium, aut communio cum illis non est; quæ doctrina etiam ad excommunicatos sepulturâ privandos, etiam in sepulchris majorum, satis proptiè adaptatur. Nec obstat secundum augmentum ipsius difficultatis; quamvis enim revera corpus defuncti non sit capax communionis spiritualis, quia tamen eundem hominem repræsentat, & supponit in vivente fuisse jus ad sepulturam, quæ actio spiritualis est, tum propter divina officia, quæ in exequiis celebrantur, tum propter orationes, quas effundit Ecclesia; inde si non licuit orare cum vivo, quomodo cum eo defuncto licebit communicare? Quamvis enim non adsit anima, quæ tantùm dici potest excommunicatione ligata, adest tamen corpus, quod hujusmodi anima vivificavit, vas, & organum satanæ, per quod infelix anima scelera commisit, quæ excommunicationem meruerunt; corpus enim ipsam personam excommunicatam repræsentat: unde justè Ecclesia decrevit cum eo communicandum non esse per sepulturam ecclesiasticam. Nec obstat augmentum hujus difficultatis ex casu leprosorum deductum; nam licèt Abbas Panorm. in præsenti textu existimaverit, leprosos non esse admittendos ad sepulturam cum aliis fidelibus, ideoque *in cap. 2. de Ecclesiis ædific.* statui, ut leprosi habeant sibi specialem Ecclesiam cum cæmeterio; tamen contrarium communiter docetur à repetentibus in præsenti. Nec tunc obstat ratio ab Innocentio

tio hîc adducta; nam causa prohibitæ communionis cum leproso non est perpetua, sed temporalis, propter infirmitatem, quæ cessat per mortem; unde deficiente causâ prohibitionis, cessat prohibitio; causa enim est metus contagii, qui post mortem dari non potest; unde leprosi poterunt cum aliis fidelibus in Ecclesia sepeliri, nisi propter fœtorem, vel similem causam habeant cæmeterium proprium, quia tunc in eo debent sepeliri. Nec quod de furibus, raptoribus, & aliis dicebamus, obstat; nam cum illis prohibita non est communio in vita, propter spem pœnitentiæ, quæ cùm desit post mortem, ideo illi publici peccatores, qui impœnitentes decedunt, privantur sepulturâ Ecclesiasticâ. Nec obstat secunda difficultas suprà expensa; nam principium illud juris procedit, quando defunctorum corpora sunt perpetuæ sepulturæ ritè, & rectè tradita; tunc enim facilè non sunt exhumanda, & transferenda in alium locum: at verò cum injustè, & per violentiam sunt sepulta in loco alieno, & competenti, debent exhumari, & exteriùs projici, argumento textus *in l. is 7. ff. de relig.* unde cùm in præsenti casu corpora excommunicatorum fuissent sepulta in Ecclesia per violentiam propinquorum, & ita injustè, & in loco illis non competente; ideo jubentur exhumari, & extra Ecclesiam projici. Nec argumentum deductum ex casu fidelis sepulti tempore interdicti aliquid facit; nam nullibi legitur statutum, ut tempore interdicti sepultus exhumetur, nec id provenit ex natura interdicti; unde cùm pœnæ sint restringendæ, ideo pœna in præsenti non est protrahenda ad fideles sepultos tempore interdicti, ut docet Gibalinus *de censur. disquis. 2. 1. p. in fine.*

8. *Exponitur cap. nobis 28. de sent. excom.*

Sed superiori assertioni obstat textus *in cap. à nobis 28. de sent. excom.* ubi proponitur, Petrum excommunicatum, per aliquod tempus signis pœnitentiæ datis, sed ante absolutionem decessisse, quæsitum fuit, an sepeliendus esset in Ecclesia, & pro eo orandum esset? Cum quæstioni Innocentius III. respondit, illi succurrendum esse per absolutionis beneficium, sepeliendumque eum esse intra Ecclesiam, quia quoad Deum fuit absolutus, licèt quoad homines excommunicatus decessit. Ex quo textu apertè deducitur, decedentem in excommunicatione, cum quo in vita non communicabamus, sepeliri posse intra Ecclesiam, & per consequens cum ipso in morte communicari posse. Cui difficultati ut satisfaciat Barbosa *in capite ad hæc 5. de privil.* discrimen agnoscit inter excommunicatum decedentem datis pœnitentiæ signis, iam sepultum; & adhuc sepulturæ non traditum: primo casu non exhumandum, sed absolvendum esse affirmat; secundo verò casu non esse sepeliendum intra Ecclesiam. Sed hæc solutio apertè convincitur ex eo, nam si ille excommunicatus, quia pœnitentiæ signa dedit, non est exhumandus; quare etiam non est sepeliendus, cùm eadem ratio militet in uno casu, ac in alio. Quare hac solutione omissâ verius dicendum est, præsentis textus decisionem non habere locum, cùm excommunicatus absolutus fuit, vel in ipso mortis articulo, vel post mortem, quia dedit signa contritionis; excommunicatio enim, sicut alia quælibet censura, tamdiu confert suum effectum, quamdiu manet; tamdiu verò durat, quamdiu non tollitur per absolutionem, quæ potest impartiri vel in ipso mortis articulo, *cap. final. hoc tit.* vel post mortem, ante, vel post humationem. Gibalin. *de censur. pag. 1. disquisit. 4. quæst. 9. corol. 5.* Igitur cùm excommunicatus, qui signa pœnitentiæ in vita dedit, possit absolvi etiam post mortem, rectè *in dict. cap. à nobis*, docetur, ejus corpus posse in Ecclesia sepeliri, quia talis absolutio retrotrahitur ad tempus, in quo dedit signa pœnitentiæ, & per eam declaratur decessisse absolutum, atque intra gremium Ecclesiæ: quare cùm possint alii fideles cum eo in vita communicare, quid mirum, ut etiam post mortem per sepulturam cum eo communio detur? Et excommunicatum in foro interno absolutum, non verò externo, posse sepeliri in Ecclesia, probat Araujo *tit. 3. quæst. 31.*

Secundò suprà traditis obstat textus *in Clement. 1. hoc tit.* ubi traditur, eos, qui propriæ temeritatis audaciâ in cæmeteriis publicè excommunicatos, aut nominatim interdictos sepelierunt, ipso facto excommunicationis sententiam incurrere. Ex quo textu expressè deducitur, excommunicatos occultos impunè posse in Ecclesia sepeliri: ergo licet saltem occultos excommunicatos ad sepulturam admittere. Pro cujus textus expositione sciendum est, præsentis textus temporibus nullum excommunicatum majori excommunicatione (licèt absque ratione ad excommunicatos minori excommunicatione idem protrahat Glossa *in dict. Clement. 1.*) posse in Ecclesia sepeliri, & sepultum esse exhumandum; quod restrictum fuit per PP. Concilii Viennensis *in dict. Clement. 1.* ad publicè excommunicatos; ac tandem per Joannem XXII. *in Extravag. ad evitanda*, ad denunciatos, vel notorios clerici percussores. Cùm enim tantùm cum eis prohibita sit fidelibus in vita communicatio, ita etiam & in morte cum illis tantùm inhibita censetur, ut docent Gutierrez *lib. 1. canonic. part. 1. num. 30.* Suarez *de censur. disput. 12. sect. 4. num. 5.* Ricciulus *de jure person. lib. 4. cap. 60. num. 45.* Layman, Villalobos, & alii, quos sequitur Gibalinus *de censur. 2. part. disquisit. 7. quæst. 2.* Unde cùm temporibus Innocentii III. cum omnibus excommunicatis, denunciatis, sive non, communicatio fidelibus esset prohibita, ideo nullâ adhibitâ distinctione illis denegatur Ecclesiastica sepultura.

9. *Exponitur Clement. 1. hoc tit.*

Tertiò obstat textus *in cap. 2. de sacrament. non iter.* ubi cùm tempore cujusdam schismatis, (cujus historiam ibi retuli) nonnulli defuncti ab ipsis schismaticis fuissent in Ecclesia sepulti, & quidam clerici similiter schismatici, & degradati celebrarent Missæ sacrificium in ipsa Ecclesia, & cum ornamentis Catholicorum, quæsitum fuit ab Honorio III. an defuncti essent exhumandi altariaque denuò consecranda, & ornamenta benedicenda? Et respondet Pontifex, nec corpora esse exhumanda, nec altaria reconcilianda, aut vestimenta benedicenda. Ex quo textu ita conficio argumentum: Schismatici sunt extra communionem Ecclesiæ. D. Ambrosius *lib. 7. in Lucam, cap. 11.* ibi: *Omnes hæreticos, & schismaticos à regno Dei, & ab Ecclesia intelligi separatos*; & ideò non Dei, sed immundi spiritus omnes schismaticorum, & hæreticorum esse conventus, docuit D. Hieronymus *ad epistolam D. Pauli ad Titum, cap. 3.* ibi: *Inter schisma, & hæresin hoc interesse, quòd hæresis*

10. *Intelligitur cap. 2. de sacram. non iter.*

perversum dogma habeat, schisma propter Episcopalem dissensionem ab Ecclesia pariter separet. D. Augustinus *de fide & symbolo, cap.* 10. ibi: *Quapropter me hæreticus pertinet ad Ecclesiam Catholicam, qua diligit Deum, nec schismaticus, quia diligit proximum.* Expressiùs Fulgentius *de fide ad Petrum, cap.* 38. ibi: *Non solum omnes Paganos, sed etiam omnes Judæos, hæreticos, & schismaticos, qui extra Ecclesiam Catholicam finiunt vitam, in ignem æternum ituros.* Plura Spondanus de Cæmeteriis *part.* 1. *libro* 4. *capite* 2. & *libro* 1. *part.* 4. *capite* 4. Sed isti semel sepulti non exhumantur: igitur nec excommunicati exhumari debent. Cui difficultati respondendum est dicendo, in eo textu defunctos sepultos; non fuisse excommunicatos, vel schismaticos, sed fideles laicos, qui fuerunt sepulti ab ipsis schismaticis; unde dubitabatur, an defuncti sepulti essent exhumandi, non quia ipsi schismatici decesserant; sed quia tempore schismatis, & ab schismaticis fuerant sepulti; quo casu rectè ait Honorius, eos exhumandos non esse, quia cum eis communicabatur in vita; unde tanquam ritè, & rectè sepulti, non debent exhumari. Dicemus *in cap. consuluit, de consecr. Ecclesiæ.*

CAPUT XIII.

Honorius III. (a) *Magalonensi Episcopo*

ABolendæ consuetudinis, nec non abominabilis corruptelæ apud Montem Pessulanum vitium, sicut dicitur, inolevit, ut videlicet decedentibus non priùs permittatur effodi sepultura, quàm pro terra, in qua sepeliendi sunt, certum pretium Ecclesiæ persolvatur. Quia igitur id longè est à regula pietatis, & ab Ecclesiæ honestate, præsentium tibi auctoritate mandamus, quatenus cùm loci diœcesanus existas, inhibeas clerit

lib. 2. *Juris Eccles. cap.* 3. *num.* 27. Binsfeldius *in dict. cap. ad nostram, de simon.* Benedictus Pererius *in Genesim cap.* 13. *disput.* 1. *num.* 13.

3. *Impugnatur praedicta assertio.*

Sed hæc assertio difficilis valde videtur; siquidem omni in religione, Hæbraica videlicet, Gentilica, & Catholica, pretium pro sepultura justè peti, & recipi legimus. De Hebræis constat ex facto Abrahami, quod refertur *Genesis cap.* 17. ubi traditur Abrahamum jus sepulturæ sibi pretio comparasse ab Ephron, ipsumque quasi violenter coëgisse sepulturam sibi vendere; nam cùm Ephron illi gratis, & liberaliter sepulturam, aut locum inter sepulchra propria concederet, Abraham diligenter curavit, ut pretio accepto locus purus ad sepulturam sibi venderetur: unde deducitur, apud Hebræos receptum fuisse, pro loco sepulturæ pretium recipere. De Gentilibus id facilius probatur, siquidem Romani, qui in sepulchris, & locis ad sepulturam destinatis religionem agnoscebant, non improbant ptetium recipi pro ipsa sepultura, *l. funeris* 37. ibi: *Pretium pro sepultura, ff. de relig.* & locum jam religiosum vendere sinebant, *l. Quintus*, §. *Pomponius, ff. de annuis legat. l. si verò* 12. §. *final. ff. mandati, l. si hæres, ff. de condict. caus. dat. l. liberto*, §. *liberti, ff. de negot. gest. l. cùm in testamento* 202. *ff. de V. S. l. & si quis*, §. *hæc actio*, & §. *plerique, ff. de relig. l. quibus*, §. *final. ff. de condict. & demonstr.* in quibus agitur de pecunia data ad emptionem sepulturæ: & ex tali pecunia pro emenda terra ad sepulturam, vicesimam non deberi, docetur *in l. funeris* 37. *ff. de religios.* Expressiùs venditionem loci religiosi subsistere probatur *ex l. & liberi, ff. de contrab. emption.* ubi qui ignorans emit locum, ubi cadaver illatum erat, illum acquirit; & ex illa satis usitata clausula in sepulchris apposita, quâ cavebatur, ne ipsa venderentur, aut alio modo alienarentur, ut constat ex epitaphiis transcriptis à Güthero *de jure manium lib.* 4. *fol.* 409. Nec credi potest, tam diligenter testatores venditionem sepulchrorum inhibuisse, si jure ipso communi satis esset interdicta. Tandem apud Catholicos pretium pro sepultura exigi, usus quotidianus demonstrat; siquidem passim videmus Ecclesiam locum ad capellam, vel sepulchrum familiare construendum vendere, nec injustè, ne Ecclesia, sicut quilibet alius privatus, cogatur de suo facere beneficium, *cap. precariæ* 10. *quæst.* 2. ergo non rectè in præsenti docetur pro sepultura pretium recipi non posse.

4. *De sepulchris, & locis religiosis.*

Quâ dubitandi ratione non obstante vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, sepulturam tripliciter sumi posse. Primò pro officio, quod impenditur corporibus humandis, *cap. dictum* 1. *quæst.* 1. de quo agemus *in cap. suam, cap. ad Apostolicam, de simon.* Secundò pro jure sepeliendi, seu assignandi locum in Ecclesia, quod competit Episcopo, & Parocho. Tertiò pro loco, in quo quis sepelitur, terraque in qua humatur, de qua in præsenti textu agitur, ibi: *Non priùs permittatur effodi sepultura, quàm pro terra*, &c. Ipse locus sepulturæ à Consultis aliquando appellatur purus, cùm adhuc cadaver in eo humatum non est, *l.* 1. §. *purus, ff. de relig. l. locum, C. eodem titul.* Docent Julius Lavorus *dict. tit.* 2. *lucubr. cap.* 7. Balsamon *in nomocan. Phocii, tit.* 4. Locus verò religiosus in jure civili dicitur is, in quo cadaver humanum illatum est, *l. in tantum* 6. §. *religiosum, ff. de rerum divis. l. cùm loca, l. cùm in diversis, ff. de relig.* §. *religiosum, Instit. de R. D.* Unde apud Romanos unusquisque locum religiosum faciebat mortuum inferendo in loco proprio, vel in alieno, consentiente domino, *l. cùm loca, l. si quis eo, ff. de relig.* plura Oswaldus *lib.* 4. *Donel. cap.* 1. Institutarii *in dict.* §. *religiosum:* non verò si invito domino in alieno loco quis mortuum inferat; ideo hæres locum non facit religiosum, mortuum inferendo in fundo legato, *l. si locus* 34. *ff. de religiosis.* Tunc autem religio loci incipiebat, cùm gleba injiciebatur solutis justis ter à sacerdote; & tunc, ut ait Cicero *lib.* 2. *de legibus*, & corpus humatum dicebatur, & sepulchrum vocabatur: facit Varro *lib.* 4. *de lingua Latina*, si ea mente cadaver illatum sit, ut ibi maneat perpetuò repositum, non si commendatum ad tempus, ut postea aliò transferatur, *l. si quis* 40. *ff. l. nec dum* 10. *C. de religiosis, l.* 3. §. *non perpetuo* 4. *de sepulchro violat.* & in hac parte observandi sunt textus *in l. ultim. ut in poss. legat. l.* 3. §. *in locis, ff. de jure fisci, l.* 28. *ff. communi divid. l.* 4. §. *non sit, ff. ad leg. jul. pecul. l. ultim. ff. de mortuo inferend. l.* 5. §. 12. *ff. de donat. inter, l. servitutes*, §. *servitus, ff. de servit. l.* 73. §. 1. *ff. de contrab. emption. l. penult. ff. de pactis, l. quod si locus, ff. de religiosis, l.* 5. §. *si libidinarius, ff. de instit. act. l.* 1. §. *& alias* 15. *ff. si quid in fraud. patron. l.* 30. *ff. famil. ercisc.* Non tamen totus fundus, in quo cadaver humatum est, religiosus fit, sed tantùm illa pars fundi, quam occupat cadaver; reliqua verò pars manebat prophana, & in commercio, *l.* 2. §. *sepulchrum* 5. *ff. de religiosis, l. si sepulchrum* 4. *l. locum* 9. *C. eod. tit.* quæ dicuntur modica loca *in l. hanc legem* 22. *l. in modicis* 24. *ff. de contrab. emption.* Igitur quamvis ampla pars terræ sepulchro esset destinata, ea sola censebatur religiosa, quatenus corpus humatum est; proindeque caverunt Romani, ne de terra frugibus apta, vivi, mortuive usurparent, ut ait Cicero *lib.* 2. *de legibus*, ibi: *Lex vetat ex agro culto, eove qui coli possit, ullam partem sumi sepulchro; sed quæ agri natura tantummodo possit efficere, ut mortuorum corpora sine detrimento vivorum recipiat.* Nihilominus tamen aliquod laxamentum habuit religio, & pedes in fronte, pedes in agro designabantur; quod spatium occuparet sepulchrum, veluti decem pedes in fronte, idest in latitudine; viginti in agro, idest longitudine, ut exposuit vetus Horatii commentator *ad lib.* 1. *satyr.* 8. ad illum versum:

Mille pedes in fronte, trecentum cippus in agrum.

Post quem notavit Brissonius *lib.* 2. *select. cap.* 15. Gothofredus *in dict.* §. *sepulchrum:* idem *ad leges XII. Tabul. cap. de religiosis*, Oswaldus *lib.* 4. *Donelli, cap.* 1. *litera H.* Cujacius *lib.* 10. *observ. cap.* 37. Ant. Clarus *ad leges XII. Tabul. capite ult.* Ramirez de Prado *in pentecont. cap.* 17. Jure verò nostro canonico locus religiosus non fit corporis humatione, sed Episcopi consecratione, aut benedictione; vel cum locus sepulturæ Christianorum destinatur, etiamsi nemo ibi sepultus sit, *cap. quæstui* 2. *cap. ad hæc, de relig. domib.* immò etsi apud nos Catholicus sepultus sit in loco prophano, non ideo dicetur locus ille religiosus, aut sepultura Ecclesiastica, ut docent Gratianus *p.* 1. *discept. cap.* 110. Spondanus *lib.* 1. *de camet. p.* 1. *cap.* 9. *&* 10. pluribus relatis

Barbosa

Barbosa *in dict. cap. ad hac:* docent, & notant differentiam hanc inter utrumque jus, idem Barbosa *in dict. cap. ad hac, num.* 4, Gregorius *in l.* 1. *glos.* 3. *titul.* 13. *part.* 1. Molina *lib.* 1. *de primog. cap.* 24. *num.* 38. Joan. Garsias *de expensis cap.* 8. *num.* 51. Spino *in speculo, gloss.* 2. *num.* 37. Spondanus *de cæmeteriis libro* 1. *part.* 1. *capite* 9. & 10.

5. *De religione sepultura, & ejus prohibita venditione.*

Deinde sciendum est, etiam apud Gentiles sepulturam semper religiosam habitam fuisse; credebant enim hominum ibi sepultorum animas circa sepulchra aberrare, & nonnunquam in illis residere, quas Semonum, sive Semideorum esse autumabant. D. Augustinus *lib.* 9. *de civit. Dei, cap.* 11. Martianus Capella *de nuptiis Philog. lib.* 2. Apul. *in lib. de Deo Socratis, in fine:* & omnes gentes sepulchrorum religionem habuisse commendatissimam probant Gutherus *de jure man. lib.* 3. *ferè per totum,* Lælius Gyraldus *de vario sepel. ritu, non procul ab initio,* Guichardus *de re funebri, lib.* 1. *cap.* 8. & *lib.* 2. *cap.* 5. unde eorum violatores, tanquam sacrilegos puniri, tum apud Græcos, quàm Romanos, fusè probat Spondanus *lib.* 1. *de cæmeteriis,* 1. *p. cap.* 9. & sepulchrorum sanctitatem testantur Cicero *lib.* 2. *de legibus,* dum legem antiquam ita conceptam refert: *Deorum manium jura sancta sunto.* Idem *lib.* 4. *de repud.* apud Nonium *verbo Sanctitudo;* dixit sanctitudinem sepulturæ jure Pontificio subsistere: & *in Philipp.* 9. sanctitatem sepulchrorum in ipso solo esse, quæ nullâ vi moveri, nec deleri possit. Et Martialis *lib.* 9, *epigr.* 31. dixit: *Sanctam urnam.* Catullus *carm.* 7. *ad Lesb.* vocavit: *Sepulchra sacra.* Seneca *ad Troadem, actu* 3. sic: *Tumulum sacrum, & sacram sedem.* Quintilianus *declamat.* 10. ait: *Sacratos morte lapides;* quia nimirum sepulchra Diis manibus data, dicataque, ab omni prophano usu sunt sejuncta. Consulti frequentiùs sepulchra loca religiosa appellant, quia propter aliquam sanctitatem à commercio remota, relegataque sunt, ut ex Masurio Sabino refert Gellius *lib.* 4. *cap.* 9. & ex Servilio Sulpitio Macrobius *lib.* 3. *Saturn. cap.* 3. & Ulpianus *in l.* 1. §. 6. dixit, interesse religionis monumenta exstrui, exornarique; & *in l. si sponsus* 5. §. *concessa, ff. de donat. inter.* donationem sepulturæ causâ factam, religionis gratiâ valere. Gordianus Imperator *in l.* 1. *C. de sepulchro violat.* sepulchrorum violatores incidere in crimen læsæ religionis docuit. Unde licèt loci puri venditio valeat, *l. si locum, ff. de religiosis;* sepulchri tamen venditionem jus religionis prohibet, *l.* 2. *l.* 9. *C. de relig.* Et Senatusconsulto etiam cautum fuit, ne locus sepulchrorum permutationibus polluatur, ideò ne loca religiosa alterius conversationis usum accipiant, *l. si quis sepulchrum* 12. §. 1. *ff. de relig.* & si locus religiosus pro puro vendatur, Prætor concedit in factum actionem ei, ad quem ea res pertinet, *l. ossa,* §. *si locus, ff. de relig.* & si quis contra hanc prohibitionem sepulchrum vendit, tam ipse, quàm emptor incidunt in crimen læsæ religionis, *l. sacrilegii* 6. *ff. ad leg. Jul. pecul. l.* 3. *ff. de sepulchro violat. l.* 5. *C. eod. tit.* docent Fornerius *lib.* 1. *select. cap.* 13. Savarus ad Sidon *lib.* 2. *epistol.* 12. Nec modò sepulchra vendi prohibentur: verùm etiam res, quæ ipsis insunt, aut conjunguntur. Audi Juliani impiissimi Imperatoris rescriptum *in l.* 5. *C. de sepulchro violato,* ibi: *Pergit audacia ad busta defunctorum, & aggeres consecratos, cùm & lapidem hinc movere, & terram solicitare, & cespitem vellere, proximum sacrilegio majores semper habuerint; sed & ornamenta, quæ dant tricliniis, aut porticibus, auferunt de sepulchris: quibus consulentes, ne in piaculum incidant contaminatâ religione bustorum, hoc fieri prohibemus, pœnâ manium vindice cohibentes.* Quem textum illustrat D. Joannes Suarez *lib.* 2. *ad leg. Aquil. cap.* 2. *sect.* 6. Jure etiam nostro Canonico, etsi locus purus, non benedictus, nec cæmeteriatus vendi possit, *capite aurum* 12, *quæst.* 2. tamen per benedictionem Episcopi religiosus effectus vendi nequit, ex hoc textu, & aliis suprà citatis, immò illum vendens pœnis simoniaci punitur; *cap. non satis,* cum aliis, *de simonia;* latè probat Murga *tom.* 1. *disquisit. mor. tract.* 4. *disquisit.* 4.

6. *Traditur decisio ratio.*

Quibus ita animadversis apparet jam vera ratio præsentis decisionis, si enim apud Gentiles tam turpis quæstus perpetuò visus est, qui ex re sepulchrali colligitur, & commercium sepulchrorum infame existimatum, quid mirum, si Ecclesia repetitis sæpiùs sanctionibus, terræ, quâ corpus operitur, venditionem, & sepulturæ mercimonia interdixerit: Accedunt aliæ rationes hujus prohibitionis, videlicet quia terra illa concessa putredini non debet vendi, & de alieno luctu aliquod facere compendium, ut ajebat Hincmarus Rhemensis *in epist. ad Episcopos Tornacenses,* & ex D. Gregorio referunt PP. Concilii Meldensis *can.* 72. ibi: *Nec pro loco sepultura* (ut verbis sancti Gregorii utamur) *pretium de terra concessa putredini quærere, & de alieno luctu velle facere compendium, aliquo modo quispiam tentet.* Aliam rationem assignant PP. Concilii Triburiensis *in cap.* 14. 13. *quæst.* 2. ibi: *Nam si daretur pretium pro sepultura, auri sacra fames mortalia sacerdotum pectora cogeret fas omne abrumpere, & denegare sepulturam illis, qui pretium unde solverent, non haberent & eruerent, mercantibus sacerdotibus, de humana morte compendium.* Unde Theodoricus, dum jussit marmora excipiendis cadaveribus destinata leviori pretio distrahi, sic Danieli Marmorario rescribit apud Cassiodorum *lib.* 3. *epist.* 19. *Hinc quibusdam veniunt ad pretium dolores, & miserabili sorte votorum crescit de humana morte compendium; ita tamen, quod non sit iniquitas sub hac occasione taxari, ne cogantur miseri inter acerba luctuum grata plorare dispendia facultatum, & nefanda devotione constricti, aut urgeantur patrimonia pro mortuis prodere, aut dilecta corpora vilissimis foveis potiùs dolentes abjicere. Sit modus in voluntate poscentium, quando ipsa miseratio pro ementibus facit.* Justè ergo improbatur consuetudo montis Pessulani non sinendi effodere sepulturam, nisi pretio priùs accepto, & rectè hujusmodi pecuniæ exactio damnatur. Apud Ciceronem etiam vetus est illa de Verre querela, quòd parentes pretium pro sepultura liberorum in Sicilia poscerent. Accedit ratio ex suprà traditis deducta; nam cùm sepultura sit res religiosa, & per consequens divini juris, *cap. quisquis* 17. *quæst.* 4. *capite consuluisti, de consecr. Eccles.* & quæ religiosa sunt, & divini juris, non possint vendi, nec pretio æstimari, quia extra commercium sunt, *capite ratio, de præbend. cap. non satis, de simonia,* §. *nullius, Instit. de rerum divis.* inde rectè statuitur in præsenti textu, ne pro sepultura pretium accipiatur, aut ipsa pretio æstimetur.

Nec

7. Nec obstat prima difficultas deducta ex facto Abrahami, quod latè exponunt D. Thomas 2. 2. *quæst.* 110. *articul.* 4. *ad* 3. Pererius *in Genesim tom.* 3. *in cap.* 27. Sophranis *de funer. Hebræorum, cap.* 5. Spondanus *de camet. sacr. part.* 1. *lib.* 1. *cap.* 5. Gibalinus *de simon. quæst.* 10. *consect.* 7. ex quibus dicendum est, Abrahamum non emisse sepulchrum primò & principaliter, sed terram communem, & prophanam ad sepulchrum faciendum: nec in ea specie Abraham, & Ephron aliquid in religionem commiserunt. Nec obstat, quod D. Hieronymus observat in illud caput 23. Geneseos, Ephronem post eam venditionem dictum fuisse Ephram, unde significabatur non fuisse virum consummatæ virtutis. Nam ideo non deducitur, simoniam commisisse; sed quia à statu perfectionis descendit ad statum imperfectionis, ita appellatur. Primò enim voluit dare gratis, deinde pretio vendidit, & ita cùm antea appellaretur Ephron, postea dictus fuit Ephram. Nec etiam solutionem traditam impugnat D. Gregorius relatus *in c. questa* 13. *quæst.* 2. ubi reprehendit Sanctus Doctor Januarium Sardiniæ Episcopum sepulturam vendentem, & illum objurgat exemplo Ephronis, qui nolebat pretium ullum à sancto Patriarcha recipere. Vel ergo terra Ephronis erat sacra, seu religiosa, sicut illa, quam vendebat Januarius; vel non: si non erat, minùs facit exemplum ad probandum quod Pontifex intendebat: si erat religiosa, vendi non poterat. Nam huic difficultati respondendum est, D. Gregorium in eo textu arguere à minori ad majus, comparando personam personæ, & locum loco, Ephronem videlicet Gentilem, Januario Episcopo Catholico; terram prophanam ab Ephrone venditam, loco jam sacro: & ita rectè arguit Sanctus, quasi dicat: Ille Gentilis nolebat suscipere pretium pro terra prophana, ex eo tantum, quòd Patriarcha illam destinaverat ad sepulchrum; tu Christianus, & Episcopus locum jam consecratum, & non tantùm cogitatione, verùm & cæremoniis Ecclesiasticis sepulturæ destinatum pretio vendis. Non ergo ex eo textu deducitur, Ephronem pretium accepisse pro sepulchro. Nec obstat secunda difficultas deducta ex variis juris civilis testimoniis, in quibus supponitur, sepulchri venditionem valere; nam licèt eo jure attento sepulchrum, seu quivis locus religiosus per se & principaliter vendi non possit, quia quæ extra commercium sunt, alienari non valent, ut latè probant nostri Vespertini Antecessores *inl. inter* 83. §. *sacram. de V. O.* tamen per accessionem cum universitate bonorum fundo vendito, sepulchrum in emptorem transit, *l. in modicis* 24. *ff. de contrah. empt. l. si mercedem* 53. §. 1. *ff. de action. empti, l.* 1. §. 1. *ff. defundo dotali, l.* 1. §. *& aliàs* 15. *ff. si quid in fraud. patron. l. pater* 38. §. *Julius, ff. de legat.* 3. *l. quædam* 62. *ff. de acquir. dom.* docent Donellus *lib.* 4. *comment. cap.* 6. & *lib.* 12. *cap.* 20. ubi Oswaldus *litera G.* Cujac. *libro* 6. *respons. Modest. in l. si fundus* 30. *ff. famil. ercisc.* & *lib.* 3. *respons. Papin. in l. ade* 73. §. 1. *ff. de contrah. emptione*, Connanus *lib.* 7. *comm. cap.* 7. *num.* 4. Gutherus *lib.* 3. *de jure manium, cap.* 5. Solorzanus *in polit. lib.* 2. *cap.* 18. Quod adeo verum est, ut vendito fundo, ubi sepulchrum extat, nisi illud excipiatur, in emptorem transeat, *dict. l. si mercedem* 53. §. 1. *de action. empti:* quò spectant leges illæ, quæ in venditionibus adjici solebant? *Si quid sacri, aut religiosi in fundo est, ejus nihil venit.* Quarum fit mentio *in l. hanc legem* 22. *l. pacta* 72. §. *ultim. l. ædes* 73. §. 1. *ff. de contrah. emption.* & apud Brissonium *lib.* 6. *de formulis.* Nec obstat quod dicebamus de cautionibus in ipsis sepulchris adjectis, ne alienarentur; nam duplici modo responderi potest. Primò asserendo, clausulam illam adjici, ne sepulchrum possit per se, aut simul cum fundo alienari; vel id specialiter caveri, quia cùm jure civili emptor ignorans locum religiosum esse, haberet actionem ex empto adversus venditorem, *l. officiis*, §. *quæ, ff. de contrah. empt.* ne hæc ignorantiæ causa daretur, expresè in ipsis sepulchrorum inscriptionibus cavebatur, ne sepulchrum illud, alienari posset. Nec tandem obstat quod dicebamus de quotidiano usu vendendi locum in Ecclesia pro Capella, seu sepultura construenda: nam licèt verum sit, Ecclesiam non posse vendere locum sepulturæ; tamen pro honoratiori loco pretium recipi potest, quod cedat ad sumptus fabricæ, & ministrorum sustentationem; quia tunc pretium non exigitur pro solo sacro omnino necessario ad sepulchrum sive pro jure sepulturæ Ecclesiasticæ, quatenus spirituale est, & gratis debitum Christianis omnibus; sed pretium est dignioris & honorationis loci in Ecclesia, juris que veluti proprietatis ad eum locum, quatenus temporale utcunque est, nec gratis cuicunq; laico debitum, ut docent plures relati à Barbosa *hic*, Diana *pag.* 2. *tract.* 15. *resol.* 57. Frances *de Eccles. Cathed. c.* 16. *num.* 89. Suarez *de relig. tom.* 3. *de simon. lib.* 4. *cap.* 14. *ex num.* 7. Garcia *de benef. 5. p. cap.* 9. *num.* 136. Lara *de anniversf. lib.* 1. *cap.* 15. *num.* 17. Gutierrez 2. *canonic. quæst.* 21. *num.* 148. Gratianus *discept. cap.* 110. & *cap.* 210. quia eo honore attenditur dumtaxat aliquid humanum, & non sacrum; & etiamsi remotè honor ille ex aliqua conjunctione cum re sacra derivetur, non tamen ex venditione talis loci dicetur vendi ejus sanctitas. Unde etiam poterit Ecclesia vendere jus, ut quis, ejusque familia tantùm in certo sepulchro sepeliatur, non autem ullus alius, ut docent Suarez *dict. lib.* 2. *de simon. cap.* 4 Laymàn. *lib.* 4. *tract.* 10. *cap. ultim.* Binsfeldius *in cap.* 41. *de simon. quæst.* 1. quia onus illud incumbens clericis non admittendi alium in eo loco, est pretio æstimabile, nec sacrum, sed temporale dumtaxat, accidentariò connexum cum spirituali. Potest etiam à privato vendi sepulchrum, quod propriâ pecuniâ, expensisque construxit, vel comparavit, quia non distrahitur religiositas loci, aut Episcopi benedictio, sed materialis rei valor, aut sumptus unà cum jure sepeliendi, quod non est religiosum, ut docuit cum sapientissimis Soto, & Suarez Barbosa *ubi proximè, num.* 7. Ignatius Lassarte *de decima benedictionis, cap.* 14. *num.* 5. Quod si ita esset, prout esse existimo, & res, quæ venit, est merè prophana, ut fundat P. Suarez, consequitur venditorem gabellam debere, si laicus est, quia nulla est ratio, existente venditione, quare non solvatur. Tamen contraria sententia placet, ne ex venditione juris sepulturæ gabella debeatur, cùm jure civili vicesima non deberetur ex pretio dato pro loco sepulturæ, *dict. l. funeris* 37. & ex aliis rationibus defendunt Parladorius *lib.* 1. *rer. quotid. cap.* 3. §. 3. *num.* 35. Gutierrez *lib.* 2. *de gabel. cap.* 9. *à num.* 36. & palinodiam veluti recantans Lassarte *ubi suprà.*

Respondetur difficultatibus.

Sed

8. *Exponitur cap. secundum 24. 23. q. 8.*

Sed superiori assertioni obstat textus *in can. 63. Concilii Meldensis*, relato *in cap. 2. 23. quæst. 8.* in illis verbis: *Nullus de agro Ecclesiastico, & manso, ac mancipiis, vel si quilibet pro loco sepulturæ aliquid largitus Ecclesiæ fuerit, neque de decimis, & oblationibus fidelium quemquam presbyterum aliquem censum persolvere cogat.* Ex quibus apertè deducitur, aliquid pro loco sepulturæ recipi posse. Cui difficultati respondendum est dicendo, quod licèt in præsenti textu, & aliis canonibus suprà relatis, prohibeatur aliquid exigere pro terra ipsius sepulturæ; non tamen prohibetur sponte oblatum à defuncti hæredibus, vel consanguineis recipere, *capite abhorrenda, cap. præcipiendum 13. quæst. 2.* Concil. Bituric. *can. 12.* ibi: *Nullus pretium pro sepultura accipiat, nisi quod fideles sponte dare, vel offerre voluerint.* Docet Jul. Lavorus *dict. tit. 2. cap. 10. num. 7.* unde cùm *in dict. can. Concil. Meldensis* agatur de eo, quod gratis pro loco sepulturæ datum est, ut constat ex verbo illo *largitus*, quod plenam denotat donationem, ideo supponitur à Patribus, illud sepulturæ causâ recipi posse, nec ex rebus ita donatis teneri presbyterum aliquem censum persolvere, sicut nec ex manso, & decimis Ecclesiæ, juxta adducenda *in cap. 1. de censibus:* quo modo etiam intelligendus est textus *in can. 2. Concilii Metensis*, in illis verbis: *De uno manso, & de terris pro sepulturæ datis, & pro quatuor mancipiis, vel eorum procreatione, nullus deinceps census exigatur, & pro sepultura nullum pretium detur.* Ut pretium videlicet, tanquam exactum, non verò gratuitò oblatum, & liberaliter donatum. Et hodie quamvis Parochi sepulturam vendere non possint, tamen subsidii gratiâ, & eleemosynæ titulo aliquid accipere possunt pro loco sepulturæ, plus minusve, prout est honoratior, & dignior, ut consuetudine generali receptum est, in sacraque Rota admissum referunt Garcia *5. p. de benef. c. 9. n. 117.* Diana *p. 1. tract. 15. resol. 57.* licèt similes pactiones periculosas esse agnoscant Molina *de primog. lib. 1. cap. 24. num. 40.* Gutierrez *de Gabellis, quæst. 9. num. 26.* qui rectè docet, ex similibus pactionibus gabellam non deberi, quia non sustinentur ut emptiones.

9. *Exponitur cap. ad Apostolicam, de simonia,*

Secundò præsenti assertioni obstat textus *in cap. ad Apostolicam, de simonia,* ubi cùm proponeretur Alexandro III. quosdam sacerdotes pro exequiis, & sepultura defunctorum, nec non pro benedictionibus nubentium pecuniam exigere, Pontifex hoc de cætero fieri prohibuit, jussitque, ut si consuetudine introductum sit, ut aliquid pro sepultura, seu benedictionibus nubentium detur, talem consuetudinem esse servandam, & laicos non debere excusari ab ejus præstatione, immò similes consuetudines ab omnibus observandas esse. Ex quo textu expresè deducitur, quod quamvis non possit jure ordinario aliquid exigi pro exequiis mortuorum, tamen si consuetudine contrarium sit introductum, eam esse observandam. Igitur non rectè in præsenti improbatur consuetudo exigendi pretium pro sepultura. Pro cujus textus expositione, omissâ quæstione, utrum consuetudine introduci possit ut pro Sacramentis, seu divinis Officiis celebrandis pretium exigatur? quam disputant Sahagun *in cap. final. de consuet. num. 133.* Hallierius *de sacris elect. sect. 7. artic. 4.* Chopinus *de sacra polit. lib. 2. tit. 7. num. 19.* Luna & Arellanus *in antinom. lib. 5. antinom. 3.* dicendum est, in præsenti textu non improbari ab Honorio consuetudinem, quâ introductum erat, ut ratione eleemosynæ, & gratuitò aliquid daretur pro loco sepulturæ, ex pia fidelium devotione, quæ rectè approbatur *in dict. cap. ad Apostolicam*, sed ea consuetudo in præsenti damnatur, improbaturque, juxta quam Parochi pretium exigebant, extorquebantque à parochianis invitis pro terra ipsius sepulturæ; quæ consuetudo ut simoniaca meritò improbatur ab Honorio: si autem ex pietate aliquid gratis offerretur, talis pia, & laudabilis consuetudo admittenda, & observanda erat, juxta textum *in dict. cap. ad Apostolicam*, ut apud Angelos tempore effossi sepulchri pecuniam præstari constat ex Concilio Enhamensi temporibus Joan. Papæ XVII. & Henrici II. celebrati, *can. 13. Luminarium census ter quotannis penditur, sed æquissimum est, ut animæ symbolum (quam pecuniam sepulchralem nunc vocant) semper dependatur, cùm sepulchrum sit effossum.*

Tertiò superiori assertioni obstat textus *in cap. aurum 70. 12. quæst. 2.* ubi D. Ambrosius inter alias causas, quas recenset, ob quas vasa Ecclesiæ, & alia bona possunt alienari, refert illam, ut emantur sepulturæ, & spatia laxata humandis fidelibus disponantur, ibi: *Nemo potest indignari, quia humandis fidelium reliquiis spatia laxata sunt.* Igitur si licet vasa Ecclesiæ distrahere, ut inde sepulchra emantur, prohibitum non est pretium accipere pro loco sepulturæ ut in præsenti docetur. Pro cujus textus expositione dicendum est, D. Ambrosium in eo principaliter agere, quibus ex causis res sacræ alienari possint: licèt enim talis alienatio utroque jure prohibita sit, *cap. non liceat 12. quæst. 2. l. sancimus 21. C. de sacros. Eccles.* probavi latè *in cap. nulli, de rebus Ecclesiæ:* tamen certis in causis permittitur, dum tamen sacra vasa priùs conflentur, & ad massam redigantur, ne illis sub sacra forma prophani homines ad prophanos usus abutantur, ut docent Gothofredus *in dict. l. sancimus*, Covar. *lib. 2. variar. cap. 16. num. 8.* politè, sed minùs piè differens Grotius *de jure belli, lib. 3. cap. 5. §. 2.* cùm autem inter alias causas enumerat D. Ambrosius emptionem loci ad sepulturam, accipiendus est cùm locus, qui alienatur, purus, & prophanus est, & emitur ad laxandum, & ampliandum Ecclesiæ cæmeterium pro humandis fidelium corporibus; quo casu alienatio licita est, cùm adhuc locus religiosus non sit, nec benedictione Episcopi sacratus.

10. *Exponitur cap. aurum 70. 12. §. 2.*

CAPUT

CAPUT IV.

Gregorius IX. (a) *Episcopo N.*

PArocho (b) tuo, qui excommunicatus pro manifestis excessibus, videlicet homicidio, (c) incendio, violenta manuum (d) injectione in personas Ecclesiasticas, Ecclesiarum violatione, vel incestu fuit, dum ageret in extremis, per presbyterum suum juxta (e) formam Ecclesiæ absolutus, non debent cæmeterium & alia Ecclesiæ (f) suffragia denegari, sed ejus hæredes, & propinqui, ad quos bona pervenerunt ipsius, ut pro eodem satisfaciant, censurâ sunt ecclesiasticâ compellendi.

NOTÆ.

(a) *Episcopo N.*] Cùm his epistolis Gregorii IX. careamus, non possumus inscriptionem veram restituere, agnoscereque cui Episcopo in ea rescribat Gregorius.

(b) *Parochianos.*] Episcopi subditos diœcesanos appellari parochianos, & diœcesim ipsam, parochiam, jam notavimus *in capite 2. de pecul. cleric.*

(c) *Incendio.*] De quo delicto agemus *in capite tua nos, de sentent. excommunicationis, capite 6. de raptor.*

(d) *Manuum injectione.*] De hac canonis censura egi *in cap. sacris. de his quæ vi.*

(e) *Formam.*] Præscriptam *in capite ex tenore, capite cùm desideres, de sententia excommunicationis.*

(f) *Ecclesiæ suffragia.*] Quæ accessoria sunt, seu comitantur ipsam sepulturam, ut notavi *in cap. sacris, hoc titul.* & latiùs dicam *in capite 2. de raptor.*

COMMENTARIUM.

1. Conclusio probatur.

EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Excommunicatus pro homicidio, incendio, vel simili delicto, in extremis pœnitentiam petens, & absolutus à presbytero sepeliri potest cum psalmis in cæmeterio ecclesiastico; hæredes tamen ejus damna illata ab ipso resarcire coguntur, pro eisque satisfacere.* Probant eam textus *in capite ad Apostolicam 20. de jurejur. capite in literis, de raptor. capite unic. hoc titul. in 4. collect.* Innocentii III. *lib. 2. regestr. 14. epistol. 74.* & *lib. 4. regestr. 16. epist. 49.* ibi: [Oblata nobis M. mulieris petitio continebat, quod cùm olim S. frater suus unà cum quibusdam aliis morti cujusdam interfuisset presbyteri, diabolo suadente, tandem reversus ad cor, humiliter suum recognovit excessum, & paratus ut iter arriperet ad Sedem Apostolicam veniendi, prævenient mortis articulo exequi non potuit quod intendit, juramento tamen promiserat, quod nostris staret super excessu sæpedicto mandatis. Unde nobis dicta mulier supplicavit, ut cùm illum non religionis contemptus, sed necessitatis articulus impedierit, quominus ad Sedem accesserit Apostolicam absolvendus, super absolutione, ac sepultura ipsius dignaremur misericorditer providere. Quia verò sicut in contumacia persistentibus rigidos esse nos convenit, sic humiliatis ad pœnitentiam negare gratiam Ecclesiæ non debemus. Discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus si prædictus S. dum adhuc viveret, satisfactionem condignam promisit, vel sufficiens de satisfactione mandatum, & aliàs manifesta in eo præcesserunt pœnitentiæ indicia, cum Psalmo pœnitentiali, Oratione Dominica, & aliis consuetis, defuncto absolutionis beneficium impendatis, tradi facientes corpus ejus ecclesiasticæ sepulturæ, dummodo contra terræ consuetudinem ex hoc grave non debeat scandalum generari. Quod si non omnes, &c. duo vestrûm, &c. Vos denique filii Abbates, &c. Datum Lateran. 3. Idus Maji, Pont. N. anno XVI.] Illustrant ultra congestos in præsenti à Barbosa, Fachineus *lib. 9. comment. cap. 5.* Petrus Gregorius *lib. 1. partit. titul. 17. cap. 7.* Phœbo *decis. 131.* Joannes Sanchez *in selectis, disput. 3.*

2. Impugnatur tradita assertio.

Sed in præsentem assertionem, quæ duplicem continet partem, duplici insurgo dubitandi ratione. Prima militat adversùs priorem partem, ubi docetur, homicidam, incendiarium, seu publicum clerici percussorem, in extremis pœnitentiam accipientem, sepeliri debere in sepultura ecclesiastica; nam atrocium delictorum patratores insepulti remanent, quia illis denegatur omni jure sepultura, ut probavi suprà *in cap. sacris.* Nec interest, quod pœnitentiam petierint, si pro suis sceleribus puniuntur. Concil. Brachar. 1. *can. 34.* ibi: *Placuit de his, qui pro suis sceleribus puniuntur, ut nullâ pro illis oblatione commemoratio fiat, nec cum psalmis ad sepulturam deducantur eorum cadavera.* Refertur *in cap. placuit, 23. quæst. 5.* Igitur etsi homicidæ, incestuosi, incendiarii in extremis pœnitentiam efflagitaverint, & acceperint, non ideo debent eorum cadavera admitti ad sepulturam ecclesiasticam. Secunda difficultas militat adversùs eam partem, in qua docetur, hæredes teneri satisfacere pro damnis ab eorum auctoribus illatis; nam licèt hæredes teneantur creditoribus hæreditariis, ex contractibus, vel quasi à defunctis celebratis; non tamen ex eorum delictis tenentur, *l. unic. C. ut actiones ab hæredibus, l. ex contractibus 49. ff. de O. & A. l. 24. Cod. locati. §. non autem, Instit.* ubi plura Pichardus, *de perpet. & tempor.* Reatigui *lib. 3. select. cap. 4. num. 3.* Valentia 2. *tom. illustrium, tract. 2. capite 2.* Igitur non rectè in præsenti docetur, hæredes teneri satisfacere pro delictis à defuncto commissis.

3. Decaveri sepultura deneganda ob graviora scelera adduxi bus punitorum,

Adhuc tamen defendenda est præsens assertio, pro cujus expositione, omissis his, quæ de in

in cap. sacris, hoc tit. sciendum est, circa cadavera eorum, qui pro suis scelcribus puniuntur, sepelienda, vel non, specialiter, & variè cautum fuisse, tam lege veteri, quàm jure civili, necnon nostro Pontificio. Apud Hebræos enim expressè cautum erat, ne cadaver ultra diem in patibulo remaneret, *cap. 21. Deuteron. vers. 22.* ibi: *Quando peccaverit homo, quod morte plectendum est, & adjudicatus morti, appensus fuerit in patibulo, non permanebit cadaver ejus in ligno, sed in eadem die sepelietur.* Et *cap. 8. Josuæ, vers. 29.* ibi: *Regem quoque ejus suspendit in patibulo usque ad vesperam, & solis occasum, præcepitque Josue, & deposuerunt cadaver ejus de cruce.* Referunt Josephus *lib. 4. antiq. cap. 8.* & de bello Judaico *lib. 4. cap. ultim.* Carolus Sigonius *de republica Hebræor. lib. 6. cap. 8* P. Menochius *eod. tract. lib. 6. cap. 6. num. 15.* cujus moris varias rationes adducunt Interpretes: aliqui affirmant, ideo cadavera infra eandem diem sepelienda esse, quia Judæi credebant punitorum animas excruciari corporibus insepultis, ut probant Zerda *ad Tertullianum de anima*, Gregorius *in notis ad Petronium, capite 71. not. 8.* Mornacius *in l. obnoxios, Cod. de religiosis*, Durantius Casel. *libro 1. var. capite 4.* Pater Pinto *in spicileg. tract. 1. cap. 32. num. 12.* Sed hoc somnium merè esse agnoverunt D. Augustinus *lib. 1. de cura pro mortuis*, D. Thomas *in 4. dist. 25. art. 3.* Lorinus, & Cornel. à Lapide *in dict. capite 21. Deuter.* Alii docuerunt, cadavera punitorum esse humanda, quia homines Dei similitudinem referentes, diuque suspensi, ad ejusdem quodammodo injuriam cederent: ita Rabbi Salomon, & Abulensis *in dict. cap. 21.* P. Andreas Masius *in cap. 8. Josue, num. 28.* rationem reddit tam celeris sepulturæ: ne aër contaminetur: sed hæc expositio displicuit Cornelio *ubi suprà*, D. Laurentio Ramirez *in Pentec. cap. 17.* Quare veram rationem credo assignari *in ipso cap. 21.* ibi: *Quia maledictus homo, qui pendet in ligno, & nequaquam contaminabis terram tuam.* Punitorum enim sepultura potiùs in eorum execrationem, quàm pietatis officium concedebatur, quia ita damnatus maledictus dicebatur: & eo sensu de Christo Domino propter peccata nostra, ait Apostolus *ad Galat. 3.* sic: *De maledicto legis factus pro nobis maledictus.* Quò alluxit Tertul. *cap. 8. de patientia*, ibi: *Cùm vos maledixerint, gaudete: Dominus ipse maledictus in lege est, & tamen solus est benedictus.* Contaminabatur etiam terra pendentis aspectu, quia vitiorum memoria revocabatur, ut *ex cap. 18. Levit.* probat Lorinus *ubi suprà.* Unde ita damnati infra eundem diem sepeliendi erant, non in majorum sepulchris, ut probant Grethserus *de cruce lib. 1. cap. 27.* sed in certis cavernis, & foveis, damnatorum corporibus destinatis, de quibus agunt Ramirez de Prado, *dict. capite 17.* P. Pinto *in spicil. tract. 1. capite 32. numero 11.* Unde forsan Judæi rogarunt Pilatum, ut corpus Domini nostri, & cadavera latronum, qui cum eo crucifixi erant, tollerentur, ut refertur *Joannis cap. 19.* quia cùm è vespere ipsius diei inciperet festivitatis Sabbathi, non poterant post vesperam de crucibus deponi; & si ibi remanerent ultra diem, peccabatur contra legem suprà relatam.

4. *De jure civili Romanorum.*

Jure etiam civili Romanorum punitorum cadavera in ipsis patibulis remanebant, *l. capitalium, §. famosos, ff. de pœnis*, ibi: *Famosos latrones in his locis, ubi grassati sunt, furcâ figendos compluribus placuit, ut & conspectu deterreantur alii ab eisdem facinoribus, & solatio sit cognatis, & affinibus interemptorum eodem loco pœna reddita.* Ubi legendum esse *crucifigendos*, vulgò notatur, quia grassatores olim crucifigebantur. Paulus *libro 5. sentent. titul. 23.* ibi: *Inhonestiores*, ait, *pœnâ capitis vindicari placuit, humiliores verò in crucem tolluntur.* Petronius *in satyr. cap. 71.* ibi: *Imperator provinciæ jussit latrones crucibus affigi.* Apulejus *lib. 3. de Asino*, ibi: *Latronem istum miserorum pignorum meorum interemptorem cruci affigatis.* Sed cum Imperator Constantinus vetuisset crucis supplicium deinceps imponi, ut ex D. Augustino, Nicephoro, & Sozomeno probant Concius *lib. 1. succes. cap. 13.* Cujacius *libero 16. observ. cap. 1.* Petrus Faber *lib. 2. semestr. cap. 7.* Lipsius *lib. 1. de cruce, cap. 13.* Solorzanus *emblem. 73.* Reatigui *lib. 8. select. cap. 9.* Antonius Matthæus *ad titul. de pœnis*; ideo Tribonianus in responsis Consultorum, pro *crucem*, reposuit *furcam*, ut *in l. sacrilegii 6. ff. ad leg. Jul. pecul. l. moris 9. §. istæ, l. si quis aliquid 38. §. 1. ff. de pœnis, l. 3. §. is qui ad hostem, ff. de re milit.* Fornerius *lib. 4. rer. quotid. cap. 2.* Nonnunquam tamen corpora damnatorum sepelienda cognatis, & amicis Princeps concedebat, *l. 1. & 2. ff. de cadaver. punit. l. obnoxios, C. de religiosis*, Cassiodorus *libero 2. epistol. 2.* Posthumius Junior *declamat. 6.* latè illustrat Durantius Casaël. *lib. 1. variar. cap. 4.* quod indultum maximè dabatur, si natalis dies Imperatoris instaret. Philo Judæus *contra Isaacum*, de natalitiis Augusti agens, ibi: *Novi quosdam jam crucefixos, instante festo Augustorum de cruce depositos, & ad sepulturam ex more cognatis traditos.* Illustrant P. Faber *libero 2. semestr. cap. 9.* D. Laurentius Ramirez de Prado *in Pentecost. cap. 17.*

§. De jure Pontificio.

Jure verò Pontificio etiam ultimo supplicio damnatis sepultura ecclesiastica conceditur Concil. Wormat. *can. 80.* ibi: *Ultimo supplicio affectis sepultura non denegetur, si Domino peccata confessa fuerint, & pro eis Domino offerantur oblationes, & Missæ celebrentur.* Et *cap. quæsitum 30. 13. quæst. 2.* quod & antea placuit Carthaginensibus Patribus *in can. 2. Concil. Carthag. 1.* ibi: *Martyrum dignitatem nemo prophanus infamet, nec passiva corpora, quæ sepulturæ tantùm propter misericordiam ecclesiasticam commendari mandatum est, redigat.* Ubi per passiva corpora, non alia intelligimus, quàm eorum, qui ultimo supplicio affecti fuerunt: verùm quamvis sacri canones permiserint punitorum cadavera sepeliri, ut de patibulis tollantur, & sepulturæ tradantur, debet tamen præcedere Principis, vel judicis, qui sententiam tulit, licentia, ut docent plures relati à Cenedo *collect. 4. ad Decret. libro 3. variar. capite 14. libro 2. variar. num. 11.* Gamma *ubi suprà*, Sylvester *in summa, verbo Sepultura*; quia cadavera ipsa punitorum sine judicis auctoritate deponi ex patibulis non possunt. Unde milites olim constituebantur ad custodiam, juxta illud D. Matthæi, *cap. 17.* ibi: *Centurio verò, & qui cum eo erant servantes Jesum, viso terræ motu, & his, quæ facta sunt, timuerunt vehementer, dicentes, verè filius Dei erat iste.* Petronius *in Satyr. cap. 71.* ibi:

Proxi-

Proxima ergo nocte, cùm milites, qui cruces servabant, ne quis ad sepulturam corpora detraheret. Et *cap.* 72. ibi: *At miles circumspectus, dum residet, ut postero die vidit unam sine cadavere crucem, veritus supplicium, mulieri quid accidisset, exponit, nec se expectaturum judicis sententiam, sed gladio jus dicturum ignaviæ suæ.* De quibus militibus custodibus agunt Petrus Gregorius *lib.* 31. *syntag. cap.* 27. *num.* 9. & *cap.* 38. Baronius *tom.* 1. *annal. fol.* 167. Pinto Ramirez *Ministeg. tract.* 1. *cap.* 45. Petrus Faber, Lipsius, Grethserus, & Forner. laudati à Notatore Petronii *dict. cap.* 71. Abulens. *in cap.* 10. *Josue, quæst.* 94. Pater Magallonius in eodem textu, *annot.* 6. Nonnunquam enim non permittitur depositio ista ex patibulis ob publicum exemplum, juxta illud Quintiliani *declamat.* 274. ibi: *Quoties crucifigimus noxios, celeberrimæ eliguntur viæ, ubi plurimi commoveri hoc metu possint.* Omnis enim pœna, non tam ad delictum pertinet, quàm ad exemplum. Unde Imperatorem Augustum, qui ob humanæ conditionis memoriam damnatorum cognatis cadavera ad sepulturam concessisse refert Suetonius *in eo cap.* 10. aliquando id denegasse, ipse Suetonius refert his verbis: *Nec successum victoriæ moderatus est, sed capite Bruti Romam misso, ut statuæ Cæsaris submitteretur, in splendidissimum quemque captivum, non sine verborum contumelia sæviit, ut quidem uni sepulturam precanti respondisse dicatur, jam illum in volucrum potestatem fore.* Non ergo licet, attento jure etiam Pontificio, absque Judicis licentia punitorum cadavera sepelire, juxta textus *in l.* 7. *titul.* 13. *part.* 1. *l. final. tit.* 31. *part.* 7. immò clerici, vel monachi furtim, seu per vim corpora punitorum extrahentes, graviter puniuntur *in l. addicto* 6. *Cod. de Episc. aud.* & cadavera ita deposita, & in Ecclesiam asportata, immunitate ecclesiasticâ non gaudere, probavit eruditus vir D. Ludovicus de Egea *in tract. de cadaver. punit.*

6. De actionibus in hæredes dandis vel non.

Deinde sciendum est, hæredes ex contractibus defunctorum in solidum eisdem actionibus conveniri, quibus eorum auctores tenebantur; ad legata verò in testamento relicta solvenda, ex quasi contractu teneri, §. *hæres*, ubi Institutarii, *de obligationibus quæ ex quasi contractu*, licèt contractus pro quasi contractu ponatur *in l. penult.* §. *final. ff. de separationibus*; & etiam licèt *in l. unic. Cod. ut actiones*, dicatur obligationem legati oriri ex contractu, ea verba sunt referenda ad stipulationem, de qua ibi agitur, non verò ad obligationem legati. In hac tamen parte observandi sunt textus *in l.* 1. §. 5. *ff. de judiciis*, *l.* 35. *ff. de usufruct. l. postquam* 5. *ff. ut legatorum*, *l. si legati* 28. *ff. de pignor. l. final. ff. ut in possess. legat. l. fundum*, *ff. de condit. & demonstr. l. si communis*, *juncta l.* 13. §. *qui* 9. *ff. de acceptil. l. final. C. ad Trebel. l.* 3. §. 4. *ff. nautæ, caupones, l.* 60. §. *hæredem*, *ff. locati.* Ex delictis tamen defunctorum non tenentur nisi decedant jam pœnâ irrogatâ, ut *in l.* 3. §. *quod autem*, *ff. quod quisque juris, l. Gajus*, *ff. ad Syllan. l.* 8. *in fine*, *l.* 11. *l.* 13. *in fine*, *cum l seq. ff. de publican.* aut nisi lis contestata fuerit cum defuncto, ut *in l.* 12. *ff. de R. V. l. pœnales* 32. *ff. ad leg. Falcid. l.* 6. §. *fin. ff. de aqua pluvia*; vel nisi crimina publica sint, ut *in l. ex judiciorum* 20. *ff. de public. judic. l.* 2. *ff. ad leg. jul. repetund.*, *l. final. ff. de bonis eorum qui ante sententiam*, *l. final. ff. ad leg. Jul. majest. l.* 15. § 2. *ad Turpyl.* Valentia *tom.* 2. *illustr. tract.* 2. *capite* 2. aut nisi delictum proveniat ex contractu, ut *in l. Conductorem*, *C. locati*, aut nisi rei persecutionem contineat, ut probat Pichardus *in* §. 1. *Instit. de perpet. & tempor.*

7. Traditur decidendi ratio, & respondetur difficultatibus.

Quibus ita animadversis ratio præsentis decisionis ex eo provenit; nam, ut proximo commentario diximus, quibus communicamus vivis, communicare etiam debemus defunctis: & quia excommunicati in præsenti specie pro suis sceleribus, fuerant absoluti, atque gremio Ecclesiæ resti tuti, ideo cum psalmis, & oblationibus ad sepulturam ecclesiasticam recipi valent; sed quia satisfactione promissâ ipsi fuerant absoluti; ideo eorum hæredes tenentur pro damnis ab eis illatis satisfacere, & exonerare conscientiam illorum: quia hæc obligatio, licèt ex delicto proveniat; tamen rei persecutionem continet. Nec tunc obstat prima dubitandi ratio suprà adducta; nam verum est, regulariter omnes eos, quibus communio conceditur, ad sepulturam esse admittendos, nisi damnati sint ob graviora scelera, relata suprà *in capite sacris*; quo casu accipiendus est textus *in dict. cap. placuit*, nisi illum referamus ad casum, in quo qui pro suis sceleribus puniebantur, pœnitentiam non petierant. Nec obstat secunda difficultas, cui ut satisfaciant Interpretes, varia adducunt. Aliqui, quos refert Garanna *in præsenti*, discrimen agnoscunt in hac parte inter jus civile, & canonicum. Phœbo *decis.* 131. *num.* 43. docet, ideo hæredes in præsenti textu, & *in capite in literis, de raptor.* teneri pro defunctis satisfacere, quia cùm illi pœnitentes decessissent, & absoluti, necessariò supponendum est, tempore absolutionis eos promisisse satisfactionem; unde ex tali promissione hæredes rectè obligantur pro eis satisfacere, juxta legem 2. & ultim. *C. de hæredit. act.* Sed licèt hæc solutio vera sit, faciliùs responderi potest, si species hujus textus referatur ad casum litis contestatæ, vel cùm actio erat rei persecutoria; quo casu hæredes etiam tenentur ex delictis defunctorum.

Explicandus est textus *in cap.* 2. *de raptor.* cùm adductis in ejus notis.

TITULUS XXIX.

De Parochiis, & alienis Parochianis.

CAPUT I.

Ex Concilio (a) *Africano.*

SI Episcopus ex Donatistis ad Catholicam unitatem est conversus, æqualiter inter se dividant eas, quæ sic inventæ fuerint, nisi ambæ partes fuerint, id est, ut alia loca ad illum, alia ad alium pertineant: ita ut ille dividat, qui amplius temporis in Episcopatu habet, & minor eligat. Quod si fortè unus fuerit locus, ad eum pertineat, quem plebs elegerit: sed si antiqui Catholici suum voluerint, & illi suum, qui ex Donatistis conversi sunt, plurimorum voluntas paucioribus præferatur: si autem partes æquales sunt, majoris temporis Episcopo deputetur. Si autem ita plurima loca inveniuntur, in quibus ambæ partes fuerint, ut non possint æqualiter dividi; velut si impari numero fuerint, distributis locis, qui parem habent numerum, quicunque locus remanserit, hoc in eo servetur, quod dictum est, cum de uno loco superiùs tractaretur.

NOTÆ.

1. (a) EX *Concilio Africano.*] *Can.* 85. in Conciliis Latinè versis: in Græcis verò apud Aristinum, & Zonaram *can.* 119. in editione Tilii 120. in codice canonum Ecclesiæ Africanæ notis illustrato à Justello habetur canon hic ordine 118. in hæc verba: [Ita sanè, ut si Episcopus ex Donatistis ad catholicam unitatem conversus est, æqualiter inter se dividant eas, quæ sic fuerint inventæ, ubi etiam ambæ partes fuerint, id est, ut alia loca ad illum, alia ad alium pertineant; ita ut ille dividat, qui amplius temporis in Episcopatu habet, & minor eligat. Quod si fortè unus fuerit locus, ad eum pertineat, cui vicinior invenitur. Quod si ambabus Cathedris æqualiter vicinus est, ad eum pertineat, quem plebs elegerit. Quod si fortè antiqui Catholici suum Episcopum voluerint, & illi suum, qui ex Donati parte conversi sunt, plurimorum voluntas paucioribus præferatur. Si autem partes æquales sunt, majoris temporis Episcopo deputetur. Si autem ita plurima loca inveniuntur, in quibus ambæ partes fuerint, ut non possint æqualiter dividi, velut si impari numero fuerint, distributis eis locis, qui parem habent numerum, quicunque locus remanserit, hoc in eo servetur, quod superiùs dictum est, cùm de uno tractaretur loco.] Historiam hujus collectionis Canonum Ecclesiæ Africanæ ex Conciliis Melivitanis, & Carthaginensibus adduxi *in capite* 1. *de arbitris*, *capite* 1. *de judiciis*, & Donatistarum schisma, atque collationem cum Catholicis habitam retuli pro hujus textus interpretatione *in capite quoniam, de offic. ordin. capite* 1. *de præscript. capite* 1. *de majorit. & obed.*

COMMENTARIUM.

CUm Episcopi Catholici magnoperè curarent Episcopos Donatistas lucrifacere, & ad unitatem Ecclesiæ Catholicæ trahere, ne eo prætextu, quod sedes proprias illi conversi non recuperarent, obdurati in schismate persisterent, varia circa diœceses eorum PP. in Concil. Carthag. celebrato anno 418. temporibus Honorii, & Theodosii statuerunt, ut Donatistas allicerent ad unitatem Catholicam. In præsenti canone statuerunt, ut si Episcopus ex Donatistis reversus fuisset ad unitatem Ecclesiæ, cùm alius Episcopus Catholicus in ejus diœcesi ordinatus erat, inter utrumque diœcesis divideretur, ita, ut retento Episcopali honore, uterque ministraret in propriis locis, ita ut pars diœcesis ad unum; pars ad alium pertineret, ut de Episcopis Arianis ad fidem Catholicam conversis statutū fuit in Concilio Toletano, ut retuli *in capite quoniam, de Offic. Ordin.* Licèt enim juris stricto rigore in una Cathedra duo simul Episcopi esse nequeant, Synodus Nicæna *can.* 8. quare cùm Episcopi hæretici ad unitatem Ecclesiæ redibant, Presbyterorum, aut saltem Coëpiscoporum honor illis tantùm servabatur, D. Cyprianus *libro* 1. *epistol.* 4. & *libro* 4. *epistol.* 2. probat Cironius *ad titul. de cleric. ægrot.* postea tamen PP. Latini cum Donatistis, & Hispani cum Arianis mitiùs pacti fuerunt, videlicet ut servato honore Episcopali, in eadem diœcesi cum ipsis ministrarent. Sed quia communio plerunque parit discordias, *l. cùm pater.* §. *dulcissimis. ff. de legat.* 2. *l. in re communi. ff. de servit. urban.* & nullum remedium ad eas sedandas aptius est, quàm divisio, *dict.* §. *dulcissimis*, unde Abraham *Genesis*, c. 13. ajebat:

2.

ajebat: *Ne quæso sit jurgium inter me & te, & pastores meos, & pastores tuos; fratres enim sumus: ecce universa terra coram te est, recede à me, obsecro; si ad sinistram ieris, ego dexteram tenebo; si tu dexteram elegeris, ego ad sinistram pergam.* Ideò PP. in præsenti statim plebem dividendam esse sanxerunt, certam formam divisioni præscribentes, videlicet ut unus ex Episcopis divideret, & divisione factâ, alter eligeret; si enim unus, idemq; dividendi simul, & eligendi potestatem sibi vindicet, iniquissima, immò & leonina divisio erit, quod agnovit Marcus Tul. *lib. 2. de Oratore*, ibi: *An ergo, inquit, oblitus es, Crasse, Antonium ita partitum esse tecum, ut ipse instrumentum Oratoris exponeret, tibi ejus distinctionem, atque ornatum relinqueret.* Tiberius apud Dionem ajebat: *Quanam id ratione fiat, ut idem dividat, qui & pariter eligat.* Seneca *lib. 5. de benefic. c. 16.* ubi dum provincias ut eligat, distribuit, ait: *Ut alter dividat, & alter eligat.* Constantinus etiam Imperator hoc privilegium singulari jure concessit uxori defuncti, quæ tacitum fideicommissum à se relictum detulisset, ut patrimonii dimidium ablatura, divisionem cum fisco celebraret, & portionem ipsa prior eligeret: notarunt Fornerius *libro 5. rerum quotid. capite 22.* Vinnius *libro 1. select. cap. 34.* Æquior ergo certè est illa divisionis forma, multorum populorum usu, & variorum auctorum testimoniis comprobata, ut alteri divisio, alteri electio concedatur, *l. 1. C. de his, qui se deferunt, libro 10. l. 2. Cod. de metatis, & epid. l. 2. Cod. quando & quibus quarta.* D. Augustinus *lib. 16. de civit. Dei cap. 20. Quando terrenorum aliquid partiendum est, major dividat, & minor eligat.* Illustrant ultra congestos à Barbosa *in præsenti*, Mancinus *de triplici juris collat. lib. 1. cap. 20.* Forner. *dict. cap. 22.* Stephanus Durantius *quæst. 37.* Bronchorst. *cent. 1. miscel. assert. 52.* Cujacius *lib. 13. obs. cap. 24. & in l. 2. Cod. quando & quibus*, Andreas Scotus *ad Senecam dict. controv. 3.* Gothofredus *in dict. l. 2.* Mynsingerus *lib. 4. observ. cap. 37.* Arnisæus, *de jure reip. 2. p. relect. cap. 2. sect. 8. num. 277.* Pineda *tom. 1. mon. lib. 2. cap. 2. §. 1.* & quoniam ætate provectiores præcipuè judicii maturitate pollent, ideo divisionis arbitrium eis plerunq; conceditur, junioribus autem ligendi facultas: cujus distinctionis æquitatem commendans D. Ambrosius *lib. 1. de Abrahamo, cap. 3.* inquit: *Firmior dividat, infirmior eligat, ne habeat quod conqueratur. Electionis enim suæ partem non poterit calumniari: non residet occasio resiliendi, cui datur optio eligendi.* Nec divisor gravatur; nam quo prudentior, eo cautior, ut nec indivisione circumscribatur, nec in electione fraudetur. D. Augustinus *lib. 16. de civit. Dei, cap. 20* idem factum Abrahæ referens, ait: *Hinc fortassis effecta est inter homines pacifica consuetudo, ut quando terrenorum aliquid partiendum est, major dividat, minor eligat.* Facit Seneca *lib. 6. declamat. 1.* ibi: *major dividat, minor eligat.* Unde Patres Ecclesiæ in præsenti jubent, ut antiquior Episcopus dividat, Junior verò eligat, ut nulla fraudis suspicio in Catholicos dari possit. Et licèt hanc divisionis rationem in judicio familiæ erciscundæ, aliisque controversiis in judicium deductis observari debere plures crediderint relati à Barbosa in præsenti; tamen rectiùs cum aliis existimavit Vinnius *dict. cap. 34.* hanc divisionis formam in pacifica bonorum possessione, id est extrajudiciali, observandam esse; nam ubi semel Judicis officium implorari cœpit, & causa in judicium deducta est, tunc omne id, quod in illo judicio continetur, cognitioni judicis relinquendum est, & ejus sententiâ decidendum; aut si satis diffiniri nequiverit, sorti committendum erit, *l. 4. & 5. ff. famil. erciscund. l. si duobus, C. communia de legat. l. 2. C. quando & quibus quarta pars, §. si familiæ, Instit. de offic. judic.* Prosequuntur Patres in præsenti canone alium casum, quando videlicet in diœcesi unus est locus, qui non accipit commodam divisionem: & docent ad eum Episcopum spectare, quem plebs elegerit, & rectè, cùm hujus Concilii temporibus in electionibus Episcoporum non parum attenderetur populi consensus, ut probavi *in cap. 2. de elect* Procedunt deinde PP. ad casum illum, cùm Catholici petunt suum Episcopum Catholicum, conversi verò à Donatistis suum conversum: & statuunt, tunc majorem partem præferendam esse minori, juxta adducta *in cap. 1. de his quæ fiunt à major.* & si partes æquales sint, locus antiquiori præstetur, quia firmior, & idonior creditur; ex suprà traditis: & licet aliquis dicat hoc casu Dei judicio, id est sorte, dubium hoc dirimi posse, ut in Concilio Aquisgran. *can. 5.* relato a Burchardo *lib. 3. Decreti, cap. 22.* in hæc verba: *Plures baptismales Ecclesiæ in una terminatione esse non possunt. Sed una tantummodo cum subditis capellis; & si contentio fuerit de terminatione duarum matricum, plebes utrarumque decernatur; & si non conveniunt, lis Dei judicio decernatur.* Id tamen procedit quando aliter negotium dirimi non potest: at verò in præsenti casu populi suffragiis controversia juxta regulas suprà traditas decidi potest.

CAPUT II.

Ex Concilio (a) *Nannetensi.*

IN (b) Dominicis diebus, vel festivis (c) presbyteri antequam Missam (d) celebrent, plebem interrogent, si alterius parochianus in Ecclesia sit, qui proprio contempto Presbytero, ibi Missam velit audire; quem si invenerint, statim ab Ecclesia ejiciant.

NOTÆ.

1. (a) *Nannetensi.*] Ita legendum, ut habetur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. apud Burchardum *lib.* 2. *Decreti, cap.* 92. Carnot, *p.* 2. *cap.* 122. Licèt malè à Carnotensi citetur canon hic ordine 19. & à Burchardo 419. cùm sit canon 1. ipsius Concilii, ubi ita legitur: *Ut Dominicis, & festis diebus presbyteri antequam Missas celebrent, plebem interrogent, si alterius parochianus in Ecclesia sit, qui proprio contempto presbytero ibi Missam velit audire; quem si invenerint, statim ab Ecclesia ejiciant, & ad suam parochiam redire compellant. Similiter interrogent, si aliqui discordantes sint, qui inter se litem implacabilem habeant; & si inventi fuerint, statim reconcilientur. Quod si renuerint pacem suscipere, ab Ecclesia ejiciantur, usquedum ad charitatem redeant. Non enim possumus vel oblationem ad altare offerre, donec prius fratri reconciliemur. His ita peractis sacerdotes Missarum solennia ritè peragant.* Et canone 2. ejusdem Concilii sic: *Ut nullus presbyter alterius parochianum, nisi in itinere fuerit, vel placitum ibi habuerit, ad Missam recipiat.* De Concilo hoc Nannetensi nonnulla adduxi *in cap.* 1. *de cohabit. cleric.*

2. (b) *Dominicis.*] De antiquitate, & solennitate diei Dominici plura adduxi *in cap.* 1. *de feriis:* in præsenti tantùm supponitur, in ea die teneri omnes fideles in propriam parochiam convenire, Missæque sacrificio interesse, ut jubetur in Concilio Meldensi *can.* 35. in illis verbis: *Diebus verò Dominicis, & Sanctorum festis, vigiliis, & orationibus, & ad Missas cuilibet Christiano cum oblationibus est currendum, & tantummodo Deo vacandum.* Concil. Agathensi relato *in cap. Missas, de consecr. dist.* 1. ubi PP. graviter increpantes nonnullos fideles, qui ante sacerdotis benedictionem, cùm Missæ sacrificium offerebatur, ab Ecclesia exire consueverant, ita sanxerunt: *Missas die Dominico secularibus totas audiri speciali ordine præcipimus, ita ut ante benedictio sacerdotis egredi populus non præsumat.* Benedictio enim, de qua agunt Patres, dabatur à Presbytero in fine Missæ, ut ait Cæsarius Arelatensis, qui prædicto Concilio præfuit, *homil.* 12. ibi: *Ideo qui vult Missas ad integrum cum lucro animæ suæ celebrare, usquequò oratio Dominica dicatur, & benedictio populo detur, humiliato corpore, & compuncto corde debet se in Ecclesia continere.* Concil. Tolet. 4. *can.* 17. ibi: *Sed post oblationem dominicam, & consumptionem panis, & calicis benedictio in populum sequatur.* Valfridus Strabo *capite* 22. *de rebus Ecclesiasticis*, ibi: *Statutum est Aurelianensi Concilio, ut populus ante benedictionem sacerdotis non egrediatur de Missa.* Amalarius *lib.* 3. *de Eccles. offic. capite* 36. ibi: *Hunc morem tenet Sacerdos, ut post omnia Sacramenta consummata benedicat populo, atque salutet. Deinde revertitur ad Orientem Domini ascensioni.* Rabanus *lib.* 1. *de institut. cleric. capite* 33. *Post communionem ergo, & post ejusdem nominis canticum, datâ benedictione à Sacerdote ad plebem, Diaconus prædicat Missæ officium esse peractum, dans licentiam abeundi.* Plura de hac benedictione congesserunt Baronius *anno* 58. *numero* 88. Severinus *in notis ad dict. Concilium Agathense*, Menardus *ad Sacram. D. Gregorii*, *fol.* 28. Saussay *in Panopl. sacerd. p.* 2. *lib.* 2. *artic.* 7. ubi exponit difficilem canonem 47. ipsius Concilii Agath. Eandem obligationem audiendi Missam in diebus Dominicis præscribunt PP. Concil. Constantinop. 6. *can.* 8. his verbis: *Diei Dominici tanta debet esse observatio, ut præter orationes, & Missarum solennia, & ea, quæ ad vescendum pertinent, nihil aliud fiat.* Et paulò post: *Concurrendum etiam est cum oblationibus ad Missarum solennia.* Concilium Forojulienſe *can.* 13. Concil. Emerit. *can.* 19. Concil. Aurelian. 3. *can.* 18. Matiscon. *can.* 1. Triburiense *can.* 35. quorum verba refert Filesacus *de origine paroch. cap.* 5. Inde sacrificium Missæ appellatur Dominicum. D. Dyprianus *epistol.* 63. ubi de Missa agens, ait: *Nunquid ergo Dominicum post cœnam celebrare debemus?* Ex actis S. Saturnini, & aliorum Martyrum probant Zerda *in adverss. sacr. capite* 32. *num.* 10. Roma Subter. *tom.* 1. *lib.* 1. *cap.* 31. plura P. Henao *tom.* 3. *de sacrif. Missæ, disput.* 30. *sect.* 3.

3. (c) *Presbyteri.*] Id est Parochi. Parochi enim in veteribus Ecclesiæ canonibus simpliciter presbyteri dicebantur. Concil. Emerit. *can.* 9. ibi: *Convenient in omnibus nobis hac manet sententia, quæ dignè custodiatur in provincia nostra. Placuit, ut quisquis ab Episcopo sanctum in potestate presbyteris ad distribuendum tempore opportuno acceperit Chrisma, nihil ab eis beneficii causâ tollere, aut petere præsumat.* Cancil. Carthag. 5. *can.* 36. *Presbyteri, qui per diœceses Ecclesias regunt, non à quibuslibet Episcopis, sed à suis; nec per juniorem clericum, sed omni anno, aut per seipsos, aut per illum, qui sacrarium tenet, ante Paschæ solennitatem chrisma petant.* Quem canonem ex Concilio Valentino Hispaniæ citant Burchardus *lib.* 4. *Decretalium, cap.* 76. Ivo Carnot. *part.* 1. *Decret. cap.* 270. & canon ille repetitus est in Concil. Vasensi, *can.* 3. Vormatiensi *can.* 60. Suessionensi temporibus Pipini, ibi: *Presbyter, qui in parochia est, in Cœna Domini rationem, & ordinem ministerii sui Episco reddat.* Et *cap. presbyter* 2. *quæst.* 5. *capite omnis presbyter, de consecr. distinct.* 4. Concil. Meldense *can.* 75. Epaun. *can.* 7.

4. (d) *Missam celebrent.*] Publicam videlicet; olim enim semel tantùm in hebdomada Missa publica celebrabatur. Justinus Matyr, qui sacra, & Christianorum cæremonias narrans, *apoleg.* 2. sic ait: *Die, qui Solis dicitur, omnes, qui in oppidis, vel agris morantur, unum in locum conveniant, commentariaque Apostolorum, vel Prophetarum scripta legantur.* Et in actibus Apostolorum, *cap.* 20. legitur: *Una autem Sabbathi cùm convenissemus ad frangendum panem.* Ubi per unam Sabbathi intelligi diem Dominicum, jam notavi *in capite* 1. *de feriis*; & per fractionem panis intelligi Missæ sacrificium, probat Vicecomes *volum.* 3. *de ritibus Missæ, lib.* 3. *cap.* 11. Post verò cùm de Centilium in Christianos odio non nihil remitti cœpisset, mos invaluit, ut omnibus festis diebus publicæ Missæ celebrarentur; quod accidit ante tempora Fabiani Papæ, à quo ita scriptum est *epist.* 1. *ad dilectissimos ubique Catholicæ Ecclesiæ comministros*, ibi: *Septem ergo Diaconos in urbe Roma per septem regiones civitatis, sicut à Patribus accepimus, habemus, qui per singulas hebdomadas, & Dominicos dies, atque festivitatum solennia cum subdiaconibus, & acolytis, ac sequacium ordinum ministris, injuncta sibi observant ministeria, & parati omni hora sunt ad

ad divinum officium, & quicquid eis injungitur, peragendum. Eo enim loco Fabianus non modò sacri diebus festis peragendi usum demonstrat, verùm etiam illum à Patribus, hoc est majoribus suis acceptum esse testatur. De hac Missa publica, & de ejus ritibus agit Vicecomes *dicto lib. 3. cap. 11.*

COMMENTARIUM.

5. Conclusio tradituretur & probatur.

EX præsenti Concilii Nannet. canone talis deducitur communiter assertio: *Parochi alienos parochianos diebus Dominicis & festivis ad Missarum solennia admittere non debent, immò eos abjicere.* Probant eam textus *in cap. nullus 5. 9. q. 2. cap. non oportet 36. de consecr. dist. 2.* canon 2. hujus Concilii suprà relatus. Concilium Rothomag. *can. 5.* apud Burchardum *lib. 2. Decret. cap. 61.* Carnot. *p. 2. cap. 121.* Concilium Cabilon. sub Carolo *cap. 19.* Tolosanum *can. 21.* apud Filesacum *de origine paroec. cap. 6.* Senonense temporibus Francisci I. *can. 12.* ibi: *Admoneant frequenter curati suos parochianos, ut intersint Missæ parœciali diebus Dominicis, & festis per hebdomadam occurrentibus: quod si legitimo cessante impedimento absque licentia sui curati per tres dominicos neglexerint interesse Missæ parœciali, denuncient statim promotoribus, ut pro mensura contemptus, vel offensæ puniantur.* Theodulphus Aurelian. Episcopus *in epist. ad parochos, cap. 45. & 46.* ibi: *Missæ, quæ per dies Dominicos peculiares à sacerdotibus fiunt, non ita in publico fiant, ut per eas populus à publicis Missarum solennibus, quæ horâ tertia canonicè fiunt, abstrahatur.* Innocentius I. *in epist. ad Decentium Episc. cap. 5.* refert Romanos fideles Dominicis diebus ad suos titulos, seu Ecclesias parochiales convenire solitos fuisse. Carolus Magnus *lib. 5. cap. 220.* ibi: *Ut omnis presbyter die Dominico cum psallentio circumeat Ecclesiam suam unà cum populo, & aquam benedictam secum ferat.* Quid autem per psallentium ibi accipiatur, exponit Filesacus *de orgine paroec. cap. 6.* Alia juris testimonia referunt Antonius Augustinus *in epit. jur. lib. 6. tit. 24.* Filesacus *ubi proximè.* Illustrant Barbosa *de potest. Episcop. alleg. 24. num. 18. & de offic. paroc. lib. 1. cap. 11.* Suarez *de sacram. q. 83. disput. 88. artic. 6. sect. 5. & de relig. 1. tom. lib. 2. de diebus festis, cap. 15.* Crespetius *in summa, verbo Missa diebus festis,* Azor *1. tom. instit. lib. 5. cap. 6.* Lantdmeter. *lib. 2. de veter. mon. cap 68.* Corvinus *lib. 2. aphorism. tit. 6.* Bruno Chassaing *de privil. regul. cap. 7. propos. 1.* Garcia *in summa, tract. 4. difficult. 5. dub. 6.* Frances *de Eccles. Cathedr. cap. 21. num. 51.* Altesserra *lib. 6. dissert. cap. 2.*

6. Impugnatur traditia assertio.

Sed in hanc assertionem ita pro dubitandi ratione argumentor: Præceptum omnibus fidelibus ab Ecclesia injunctum audiendi Missæ sacrificium Dominicis, & aliis festivis diebus, circumscriptum non est illi, vel illi Ecclesiæ, sed absolutè audiendi Missam, *cap. Missas, de consecr. dist. 1.* ibi: *Missas die Dominico secularibus totas audire speciali ordinatione præcipimus.* Concilium Triburiense *can. 31.* ibi: *Diebus Dominicis, & sanctorum festis ad Missas cuilibet Christiano cum oblationibus est currendum.* Et *cap. omnes, de consecr. dist. 1.* Igitur non debent parochiani cogi in illis diebus necessariò Missam audire in propria parochia, cùm rectè præceptum Ecclesiasticum adimpleant alibi sacrificium Missæ audiendo. Unde ferè in universali Ecclesia receptum est, ut fideles laici ritè, & rectè satisfaciant præcepto, in monasteriis, oratoriis, & aliis locis Deo consecratis Missam audiendo, ut cum pluribus Theologis Moralistis probat Hieronymus Garcia *dicto dub. 6.* Igitur non rectè in præsenti parochiani laici coguntur Missæ parœciali interesse. Augetur hæc difficultas ex eo; nam ejectio fidelis ab Ecclesia, non nisi ex magna, & gravi causa imponi potest, & pro lethali culpa, *cap. nemo, cap. nullus 11. quæst. 3.* Sed alienæ parochiæ interesse tempore, quo Missæ sacrificium offertur, peccatum lethale non est, ut manet probatum: Igitur non rectè statuitur, parochianos alienis Ecclesiis interessentes ab eis per Presbyteros ejici debere.

7. Parochi, & parochia acceptiones.

Quâ dubitandi ratione non obstante vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, parochi, & parochiæ nomen valde antiquum esse, nec rectè confundi cum parœcia: quippe parochus idem est, ac diversorii dominus, qui nimirum peregrinantes parte commeatus juvat, præcipuè cum Reipublicæ causâ iter aggrediuntur, ut colligitur ex Horatio *lib. 1. serm. satyr. 5.* ubi ait:

Proxima Campano ponti, quæ villula tectum
Præbuit, & parochi qui debent ligna, salemque.

Ubi Prophirius notat: *Parochi copiarii dicuntur, id est ab exhibendo; hodie autem à copiariis præstantur hæc, nimirum lignum, & sal, his, qui reipublicæ causâ iter faciunt.* Acron etiam ad ipsum Horatium *lib. 2. satyr. 8.* ait: *Parochi dicuntur qui hospitibus publicè exhibent necessaria.* Idem appellantur Xenoparochi *in l. munerum, ff. de muner.* facit Nonius Marcel. *verbo Parochos,* dum ait: Parochus à Græco tractum est nomen, quòd vehicula præbeat: notarunt Vossius *lib. 1. de vitiis serm. cap. 11.* Alciatus *lib. 1. prætermiss. cap. 4.* Budæus *in annot. ad leg. 239. ff. de verb. sign.* Cornel. Vitel. *in annot. syllog. 3. cap. 7. tom. 1. Thesauri Critici, fol. 599.* Beyerlinch *in Theatr. verbo Parochia.* Altesserra *lib. 5. dissert. cap. 1.* Unde valde differt parochia à parœcia; est enim parochia præbitio, seu spatium, intra quod veteres illi parochi tenebantur peregrinantibus lauta ministrare; at verò parœcia est sacra vicinia, sive plurium domorum conglobatio, vel conventus eorum, qui sunt unius fani consortes: unde *in l. ædificia 8. C. de operibus publicis,* parœcumena dicuntur ædificia, quæ vicina sunt operibus publicis. Illustrant Filesacus *de origine parœc. cap. 1.* Zerda *in adverf. cap. 78.* Lemaistre *lib. 2. de bonis Eccles. cap. 9.* quare apud nos Ecclesia ubi plures parœci officia divina audiunt, dicitur parœcia in præsenti titulo, & *in l. 26. C. de episc. aud.* Parœciarum autem istarum imaginem quandam habuit antiquitas; nam cùm Roma in tribus novemdecim urbanas, & unaquæquæ tribus in decem curias esset distincta, nemo nescit unicuique curiæ suum fuisse templum & proprium sacerdotem. Marcus Varro: *Curiæ,* inquit, *duorum generum; & ubi curarent Sacerdotes res divinas, ut curiæ veteres; & ubi Senatus humanas, ut curia Hostilia, quam primus ædificavit Hostilius Rex.* In municipiis etiam sui fuerunt Sacerdotes; nam & alia habebant à Romanis sacra, & alios ritus: unde cùm è municipiis in urbem comigrarent, sacris municipalibus cogebantur renunciare, & Romanis ritibus uti, Festus Pompejus ibi: *Municipalia sa-*

era dicta sunt ea, quæ ab initio observabant ante civitatem Romanam acceptam, quæ observare eos voluntatem Pontifices, & eo more facere, quod adfuissent antiquitus. Sed ad parœcias Christianorum redeamus.

8. *Parœcia accipitur pro diœcesi.* Secundò sciendum est, primis Ecclesiæ temporibus parœciam accipi non pro vicinorum æde sacra, sed pro diœcesi, id est Episcopatu, ut *in can.* 14. 34. & 35. *Apost.* Concilium Nicæn. 1. *can.*16. Antiochenum sub Julio, *can.* 9. ubi docetur, Episcopum unumquemque habere suæ parœciæ potestatem: & *can.*21.cavetur, ne Episcopus ab alia parœcia, id est diœcesi, in aliam migret. Capitul. Caroli *lib.* 1. *cap.* 8.& è contrario diœcesis dicitur parochia, id est, Ecclesia, quæ à presbytero regitur, ut in Concilio Africano *can.* 2. & in Concilio Tolet. 12, *can.* 4, ubi statuitur, ut diœceses, quæ nunquam habuerunt Episcopum, non habeant. Concilium Agathense *can.* 54. Aurelian. 3. *can.*18. ibi: *De his verò clericorum personis, quæ de Civitatensis Ecclesiæ officio, monasteria diœcesis, vel basilicas in quibuscunque locis positas, id est sive in territoriis, sive in ipsis civitatibus, suscipiunt ordinandas, in potestate sit Episcopi, si de eo, quod antè de ecclesiastico munere habebant, eos aliquid, aut nihil exinde habere voluerit, quia unicuique facultas suscepti monasterii, diœcesis, vel basilicæ debet plenâ ratione sufficere.* Et *lib.*7. *capitul. cap.*49. ibi: *Nullus sacerdos in alterius civitate, vel diœcesi pœnitentem, vel sub manu positum sacerdotis, vel qui reconciliatum se esse dixerit, sine consensu, & litteris Episcopi, vel Presbyteri in parochia, Presbyter, aut Episcopus in civitate suscipiat.* Et *cap.*175. ibi: *Statutum est, ut facultates Ecclesiæ, nec non diœceses, quæ ab aliquibus possidentur sacerdotibus.* Illustrant Filesacus *de origine parœc. cap.*1. *per totum.* Lemaistre *dicto lib.*2. *cap.*14. Bossius *de vitiis sermon. lib.*3. *cap.* 32. Zerda *in adverss. cap.*26. *numero* 12. Frances *de Eccles. Cathed cap.*21. Sed præter hanc parœciæ acceptionem, altera, & propria est, juxta quam non tota diœcesis, seu ejus particula significatur, sed pro vicinis, & ejusdem Ecclesiæ accolis ponitur, & vulgò nos dicimus *Parochiam:* quo modo accipitur in præsenti titulo, & in Concilio Arelat. *can.*10. ibi: *De prædicatione providimus pro ædificatione omnium Ecclesiarum, & pro utilitate totius populi, ut non solùm in civitatibus, sed etiam in omnibus parochiis presbyteri ad populum verbum faciant.* Qui canon desumptus est ex Concilio Vasensi 2. sub Leone, *can.* 2. ubi PP. jubent, non solùm in civitatibus, verùm & in omnibus parochiis verbum Domini Presbyteros facere debere. In legibus Franc. *lib.*1. *capit.* 146. *Ut Presbyteri per parochias suas fœminis prædicent, ut linteamina altaribus præparent.* Et *capit.* 148. *Ut nullus Presbyter in alterius parochia Missam cantare præsumat, nisi in itinere fuerit.* Concilium Rothomag. *can.* 11. apud Carnot. *p.*5. *Decreti, cap.* 196. ibi: *Cum Episcopus suam diœcesim circuit, Archidiaconus, vel Archipresbyter eum præire debet uno, aut duobus diebus ad parœcias, quas visitaturus est, & convocatâ plebe annunciare debet proprii Pastoris adventum.* Concilium Tribut. *can.*26. *Relata est coram sancta Synodo querimonia plebium, eo quod sint quidam Episcopi nolentes ad prædicandum, vel ad confirmandum suas per annum parœcias circuire.* Concilium Ticinense temporibus Ludovici II. Imperatoris, *can.* 17. & alia infrà referenda. Parœciarum mentio obvia est apud SS. PP. & Ecclesiæ canones. Ex veteribus apud Innocentium *epist.* 8. *ad Florentium*, Leonem *epist.*85. *cap.*2. Pelagium *epist.* 2. *ad Crosconem.* Concilium Sardic. *can.* 6. & 13. Chalcedon. *action.* 1, & 13. Carthag. 3. *can.*42. Carthag. 4, *can.* 33. & 102. Brachar. 1. *can.* 2. Tarrac. *can.*8. Tolet. 4. *can.* 35. Tolet 9. *can.*2. Tolet. 16. *can.* 4. Vasense 1. *can.*3. Vasense 2. *can.* 2. Aurel 3. *can.*5. Aurel. 4. *can.*11. Aurel. 5. *can.*2. Lugdun. 2. *can.*2. Cabilon. 1. *can.*5. Altissiod. *can.*2.

9. *De parochiis urbanis, & rusticis.* Hujusmodi parœciarum, seu ut vulgò dicitur, Parochiarum usus invaluit priùs in agris, & extra urbes, quàm in ipsis civitatibus: quippe primis Ecclesiæ temporibus antequam adeo numerosa seges extaret sementis evangelicæ, primi illi Ecclesiarum conditores bifariam operam suam, & operæ ministros partiti fuerunt, in Urbem, & Urbis adjunctum territorium: atque intra muros quidem una sufficiebat Ecclesia ad synaxes, & sacros conventus habendos, ubi præerant Episcopi; extra urbem in pagis, & locis rusticis aliæ Ecclesiæ construebantur, quas Græci parœcias, Latini parochias dixere, & in eis Presbyteri, seu Chorepiscopi constituebantur. Postea tamen aucto fidelium numero, etiam in urbe diversæ fuerunt constitutæ parochiæ, quarum parochiarum, tam rusticarum, quàm urbanarum mentio fit in Concilio Agathensi, *can.* 22. ubi Civitatenses, seu diœcesani presbyteri vocantur velut distincti à presbyteris parochianis, qui extra civitatem degunt. In Concilio Antiocheno: *can.* 9. ubi de presbyteris in pagis, seu agris constitutis agitur; & in Concilio Mogunt. *can.* 45. docetur, dignum esse ut fideles donent filios suos ad scholas, sive ad monasteria, sive foras presbyter sit: quod repetitum extat *lib.* 4. *capitul. capit.* 95. In Synodo etiam Romana sub Leone IV. *can.* 39. forensium presbyterorum mentio fit; & in Concilio Tolet. 3. *can.* 20. clerici alii locales, alii diœcesani appellantur. In Concilio Agathensi *can.*21. statuunt Patres, ut nulli, nisi in civitatibus, aut parochiis solennes, & festos dies agant: quod etiam docetur in Concilio Aurel. 5. *can.* 8. ubi aperta est civitatis, & parochiarum distinctio; quam etiam confirmat Concilium Arvernense *can.* 14. qnod habetur apud Burchardum *lib.* 2. *Decreti, cap.* 131. & Ivonem *p.* 6. *cap.*306. in hæc verba: *Si quis ex Presbyteris, aut Diaconis, qui nec in civitate, nec in parochiis canonicus esse dignoscitur, sed in villulis habitans, in oratorio sanctè deserviens celebret divina mysteria, festivitates præcipuas, Domini Natalem, Pascha, Pentecosten, & si quæ sunt principales festivitates reliquæ, nullatenus alibi, nisi cum Episcopo suo in civitate teneat.* In Concilio Troslejan. *can.*6. disertè parochiæ rusticanæ nominantur: & *in* 6. *Synodo can.*25. ex versione Gentiani Herberti habetur, *parochias rusticanas.* Diversa tamen fuit causa instituendi parochias in urbe, ac in municipiis, sive pagis; nam in civitatibus parochias fecit necessitas, & populi frequentia; nam cum insignes civitates, quas solas Episcoporum sedibus assignant sacri canones, ut dicemus *in cap.* 1. *de privil.* unus Prælatus regere non posset, neque magnum populum unius sedis spatia includere, visum est Episcopis in legiones, & centurias populum dividere, & regiones civitatis certis limitibus describere, ut unicuique earum suus

sacerdos

sacerdos & curio præficeretur; in pagis verò, & locis rusticanis plerunque constituebantur, cùm domini prædiorum petebant ab Episcopis extruendæ parochiæ licentiam, ne familia, & municipes propter itineris incommoda rarò sacris interessent: quare & à possessione ubi parochia constituebatur, ipsa Ecclesia possessio dicebatur. D. Gregorius *lib.* 11. *epist.* 32. & 34. ubi refert Cosmam Monachum in possessione, quæ Juliana dicitur, ordinatum fuisse presbyterum. *In l.* 33. *Cod. Theodos. de Episcop. & cleric.* ita sanxerunt Imperatores Arcadius & Honorius: *Ecclesiis quæ in possessionibus, ut adsolet, diversorum, vicis etiam, vel quibuslibet locis sunt constitutæ, clerici non ex alia possessione, vel vico, sed ex eo ubi Ecclesiam esse constiterit, eatenus ordinentur, ut propriè captionis onus, ac sarcinam recognoscant, ita ut pro magnitudine, vel celebritate unuscujusque vici Ecclesiis certus judicio Episcopi clericorum numerus ordinetur.* Etiam ipsa parœcia territorium appellatur in Concilio Vasensi *can.* 3. Wormat. *can* 60. Aurel. 3. *can.* 19. Tolet. 4. *can.* 34.

10. *De dignitate & origine parochorum.*

Inquiramus nunc originum, & dignitatem Parochorum. Et eorum ordinem à jure divino provenire defendit Hallierius *in vindiciis censuræ, lib.* 4. *cap.* 1. §. 4. & *de hierarch. lib.* 4. *cap.* 6. *per totum.* Et successisse eos in locum 70. Discipulorum, docet Anacletus relatus *in cap.* 1. 21. *dist.* & confirmatur ex epistola Montani Archiepiscopi Toletani ad Episcopos, & Parœcos Palentini territorii, quæ habetur post Concilium Toletanum 2. *Revolvatur*, ait, *manibus vestris, Presbyteri sacratissimi, Numeri liber, in quo vestri officii in septuaginta seniorum personis auspicatur honor & invenietis, quorum negotiorum vobis prærogativa concessa sit: adjutores vos Dominus nostri laboris, secundos dignitatis gradu esse voluit.* Theodulphus Aurelian. *in epist. ad Parochos*, ibi: *Scitote Parochi vestrum gradum nostro gradui Episcoporum secundum, & valde conjunctum esse, sicut enim Episcopi Apostolorum in Ecclesia, ita nimirum Presbyteri cæterorum Discipulorum Domini vicem tenent.* Fulbertus Carnot. *epist.* 2. ibi: *Moses Dux Populis secundis adjutoribus, septuaginta viris videlicet de eodem populo sustentabatur, per quos forma Presbyterorum exprimitur, qui nunc in Ecclesia novitia Pontificale onus in se suscipientes, regendis populis invigilant.* Unde inter ipsa Ecclesiæ primordia parochias reperio, earumqee memoriam sacris codicibus consignatam: & divisionem earum cum suis limitibus jam olim Romæ factam fuisse constat ex Evaristo anno 100. teste Anastasio Biblioth. *in eo:* ac ne parochiarum ista divisio quicquam unitati christianæ opponeretur, néve qui presbyterorum regionalium curæ credebantur, viderentur esse ab Episcoporum potestate revulsi, quoties sacra mysteria R. Pontifex obibat, toties fermentum sacrum per omnes Ecclesias mittebat, ut per hanc communionem profiterentur omnes, se uni Episcopo tanquam patri adhærere, & hoc est, quod de Melchiade narrat Anastasius Biblioth. his verbis: *Hic fecit, ut oblationes consecratæ per Ecclesias ex consecratu Episcopi dirigerentur, quod declaratur fermentum.* Verùm hunc morem elegantius exprimit Innocentius *epist. ad Decentium Episcopum*, ibi: *De fermento verò, quod die Dominica per titulos mittimus, sieperstitè nos consulere voluisti, cùm omnes Ecclesiæ nostræ intra civitatem sint constitutæ, quarum Presbyteri quia die ipsa propter plebem sibi creditam nobiscum convenire non possunt, idcirco fermentum à nobis a ceptum per acolytos accipiunt, ut se à nostra communione maximè illa die non judicent separatos.* Et Concilii Laodicæni temporibus hunc morem perduraſse constat *ex can.* 14. ibi: *Sanctas oblationes ad vicem eulogiarum per festivitatem Paschalem ad alias parochias minimè mitti oportere.* Dionysius Papa 25. post B. Petrum, anno Christi 290. auxit titulos, seu Parœciarum numerum, & ipsis presbyteris assignavit cæmeteria ad curandum Martyrum sepulturam, ac fines, limitesque titulorum, sive parœciarum constituit: de qua re sic ipse *epist.* 2. *ad Severum Episcopum*, ibi: *Ecclesias singulas singulis presbyteris dedimus, parochias, & cæmeteria eis divisimus, & unicuique jus proprium habere statuimus, ita videlicet, ut nullus alterius parochiæ terras, terminos, aut jus invadat, sed unusquisque suis terminis sit contentus, & taliter Ecclesiam, & plebem sibi commissam custodiat, ut ante tribunal æterni Judicis ex omnibus sibi commissis rationem reddat, & non judicium pro suis actibus accipiat,* Originem Parochiarum, & earum divisionem in provinciis, tam Orientalibus, quàm Occidentalibus, prosequitur latè Filesacus *de origine parœc. cap.* 4. *per totum*: & de antiquitate Parochiarum in Hispania egi *lib.* 2. *Conciliі Illiber. c.* 45.

11. *Traditur ratio decidendi.*

Ex quibus facilè pervenitur ad rationem præsentis constitutionis; cùm enim jam retrò per plura secula ante Concilium hoc Nannetense parochiæ distinctæ essent, necessariò parochianos proprios debebat cognoscere quilibet Pastor, nec licebat uni parocho sacramenta alienis parochianis ministrare, *cap.* 2. 4. & 5. 9. *q.* 2. Gregorius VII. in Synodo Romana, *can.* 7. ibi: *Nullus presbyter parochianum alterius recipiat, nisi per necessitatem in baptismo, & in absolutione; & si quid charitative sibi oblatum fuerit, ex consensu illius, cujus parochianus fuerat, habeat, vel reddat.* Refert Antonius Augustinus *in epit. lib.* 6. *tit.* 22. quod etiam cavetur *lib.* 6. *capitular. Caroli, cap.* 164. ibi: *Ut nullus Episcoporum, vel presbyterorum parochiam alterius invadat, sed contentus sit gubernatione creditæ sibi plebis.* Et *lib.* 7. *cap.* 32. *Sit unusquisque Sacerdos, id est Parochus, concessis sibi contentus limitibus, nec in alterius parochia quidquam præsumat, ne usurpatione locus alieno* (sic lego non *alieni*, ut in excusis) *Sacerdoti in alterius concedatur injuriam.* Et *cap.* 141. *Statutum est, ut nullus Presbyter fidelibus sanctæ Dei Ecclesiæ de alterius Presbyteri parochia persuadeat, ut ad suam Ecclesiam, relicta propria Ecclesiâ conveniant.* Unde rectè in præsenti canone statuitur, alienum parochianum non debere admitti ad Missarum solemnia in diebus Dominicis; immò potiùs de Ecclesia ejici, ut ad propriam redeat Ecclesiam. Accedunt peculiares causæ, quare parochiani debeant Dominicis diebus in propria parochia residere. Prima, videlicet ut à proprio Pastore discant non modò quod verè, & sincerè credendum sit, verùm etiam quàm probè, & integrè vivendum; ideò Parochus his diebus suas oves rectâ, & sanâ doctrinâ, velut salutifero cibo pascit, & enutrit. Synodus Trullana *can.* 19. *Oportet eos, qui præsunt Ecclesiis, in omnibus quidem diebus, sed præcipuè Dominicis, omnem Clerum, & populum docere pietatis, & rectæ religionis eloquia.* Concilium Mogunt. *can.* 25. *De officio prædicationis, si forte Epi-*

Episcopus non fuerit in domo sua, aut aliâ aliquâ causâ exigente nos valuerit, nunquam tamen desit diebus Dominicis, aut festivitatibus, qui verbum Dei prædicet. Et in Concilio Vasensi 2. *ban.* 2. & Arelat. temporibus Caroli, *can.* 10. statuitur, ut non solùm in civitatibus, verùm in omnibus parochiis presbyteri parochi ad populum verbum faciant: quod prædicationis munus sæpe sæpius parochis injungitur in Capitularibus Caroli *lib.* 1. *cap.* 166. *Ut ipsi sacerdotes unusquisque secundùm ordinem suum prædicare, & docere studeat plebem sibi commissam.* Et *lib.* 5. *capit.* 102. *Ut sacerdotes populi sibi commissi curam habeant, & instanter de eorum animarum salute prædicent.* Et *lib.* 6. *capit.* 173. *Placuit ut fideles silentium in Ecclesia teneant, & devotè verbum Dei audiant.* Sed quomodo compelli possunt Pastores proprios parochianos docere, nisi ipsi adesse curent suis parochiis, saltem diebus Dominicis, dum Missa parochialis habetur? Concilium Senonense *anno* 1527. *can.* 11. & 12. Quare PP. Concilii Trident. *sess.* 24. *cap.* 4. ita cavent: *Moneat Episcopus populum diligenter, teneri unumquemque parochiæ suæ interesse, ubi id fieri potest, ad audiendum verbum Dei.* Secunda peculiaris causa est, ut his diebus fideles oblationes faciant ad altare: ut præcipitur *in cap. omnis, de consecr. dist.* 2. Notum est enim jure communi, & usu ac praxi majorum nostrorum, populum Dominicis, & cæteris festis diebus aliquid de suis rebus in Ecclesia offerre debere, ut docetur *lib.* 5. *capitul. capit.* 209. his verbis: *Hoc populo nuncietur, quod per omnes dies Dominicos oblationes Deo offerant, & ut ipsa oblatio foris septa altaris recipiatur.* Concilium Matisconense 2. *cap.* 4. Capitul. *lib.* 6. *capit.* 167. *Placuit, ut fideles oblationes eorum sacerdotibus quotidie, si fieri potest, in Ecclesia offerant; & si quotidie non potest, saltem Dominico die absque ulla excusatione fiat.* Et *cap.* 161. *Ut sacerdotes, id est Parœci admoneant viros, & mulieres, ut ad Basilicas luminaria, incensum, & buccellas, & primitias afferant, sive offerant, sicut scriptum est: Honora Dominum de tua substantia, & de primitiis frugum tuarum da pauperibus.* Capite sequenti sub finem idem scribitur, ubi pro *auferant*, legendum *offerant.* Concilium Cabilon. sub Carolo Magno, *cap.* 19. *Episcopi sanciunt, ut Episcoporum, & Abbatum coloni, & familiæ ipsorum ad eas Ecclesias deferant decimas suas, ubi infantes eorum baptizantur, & ubi per totum anni circulum Missas audiunt.* Nec alias Ecclesias intelligendas esse dixero, quàm Parœciales: notavi *in dict. can. Concil. Illiber.* Adjungam etiam & alia, quæ in Missa parochiali proferuntur, quæ omnes nosse oportet, veluti infantes expositos receptos esse, juxta canonem 9. Concilii Vasensis, & ea quæ dabimus *in cap.* 1. *de infantibus expositis.* Item ut festi dies, & sacri sciantur, quos inter Missarum solennia Parochus annunciare debet, & jejunia, ut docetur in Concilio Forojulensi *can.* 13. & *in cap.* 1. *de consecr. dist.* 3. quæ omnia credo impulisse maximos, & suorum salutis amantissimos Præsules Hispanos, Archiepiscopum videlicet Toletanum, & Episcopum Palentinum, atque Salmanticensem, ut orarent sacri Concilii Tridentini Patres, quatenus censerent, Missam parœcialem ex præcepto, & lege Ecclesiastica audiendam in parochia esse, ut refert Filesacus *de origin. Parœc. cap. final.* Et disciplinæ ecclesiasticæ rectè consultum putarem, si majorum consuetudini hac in parte staremus, populus enim hodie neglecto illo sacro conventu parœciali, faciliùs in effrænem ruit licentiam: & si jure divino, ut probavi *in cap.* 3. *de cleric. non resid.* Pastores tenentur diligenter cognoscere vultum pecoris sui, suosque greges considerare; quomodo cognoscent, quos nunquam in sua Ecclesia viderunt?

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam potiùs verum est, juris communis præceptum stare de audienda Missa diebus Dominicis, & cæteris festivis in propria parochia, ut ex juribus suprà citatis facilè constat, & post Hostiensem, Panormitanumque probat Azor *part.* 1. *instit. lib.* 7. *cap.* 6. licèt generali consuetudine sublatum sit; nam cùm varia privilegia concessa fuissent Religionibus, ut in earum Ecclesiis adimpleretur præceptum hoc, quæ referunt Hieronymus Garcia, & Chaissing. *ubi suprà*, cœpit tamen negligi Missa parochialis, exceptis illis oppidis, & pagis, ubi tantùm extat Ecclesia Parochialis. Sed an hodie possint Episcopi suscitare præceptum hoc juris communis, sub excommunicatione jubendo, ut intersint omnes fideles Missæ parœciali, disputant Suarez *tom.* 3. *in* 3. *p. disput.* 88. *sect.* 2. Gutierrez *lib.* 1. *canonic. qq. cap.* 30. *à num.* 14. Henriquez *lib.* 9. *summæ, cap.* 25. *num.* 9. Theophilus *tom.* 16. *in Heterocl. spirit. punct.* 2. *in fine*, & *tom.* 12. *fol.* 151. Diana *p.* 10. *tract.* 13. *resol.* 5. Leander *in præcept. Eccles. tract.* 2. *disput.* 1. *q.* 21. Trullench *de offic. Parochi, cap.* 6. Barbosa *eodem tract. cap.* 11. *num.* 15. & *de potest. Episcop. alleg.* 24. & *lib.* 1. *juris Eccles. cap.* 11. *num.* 34. Gibalinus *de censur. disquis.* 1. *q.* 2. *sect.* 7. *per totum*: qui omnes negativam tuentur sententiam ex eo, quia jam consuetudine contrarium introductum est, & variis privilegiis concessum, ut in monasteriis, & oratoriis adimpleatur hoc præceptum. Nec obstat augmentum difficultatis; nam cùm præceptum hoc audiendi Missam parochialem ex cautis suprà relatis ab Ecclesia injunctum esset, non leve, immò grave judicabatur; unde illud frangens, præcipuè ex contemptu proprii parochi, juste poterat ab Ecclesia abjici, & post contumaciam excommunicari. 12. Dissol. virum dubitandi.

Sed suprà traditis obstat textus *in can.* 63. *Concil. Agathens.* ibi: *Ut cives, qui superiorum solennitatum, id est Paschæ, & Natalis Domini, vel Pentecostes solennitatibus cum Episcopis esse neglexerint, cùm in civitatibus communionis, vel benedictionis accipiendæ causâ positos se nosse debeant, triennio à communione priventur Ecclesiæ.* Ex quibus verbis deducitur, non in omnibus festivitatibus, sed in majoribus solennitatibus ibi relatis, teneri fideles in Ecclesia residere: ergo non in diebus Dominicis, & festis etiam, sed tantùm in majoribus illis festivitatibus, nec in Ecclesiis parochialibus, sed in Cathedralibus eos adesse debere deducitur. Pro cujus canonis expositione sciendum est, quod licèt in diebus Dominicis, & aliis festivis Parochiani in Ecclesiis parochialibus, sive urbanis, sive rusticanis debeant Missarum solenniis interesse; tamen olim præcipuis festivitatibus tenebantur in urbe simul cum Episcopo eas celebrare, *cap.* 34. *de consecr. dist.* 1. Concil. Epaun. *cap.* 35. ibi: *De imitandis civibus ad certas solennitates. Cives Natalium superiorem noctem, Paschæ, & Nativitatis Domini solennitatem agant cum Episcopis, interest in quibus* 13. Expon. textus can. 63. Concil. Agath.

quibus civitatibus positus accipiendæ benedictionis desiderio non venerit expetendus. Concilium Aurel. *can.* 25. aliàs 27. ibi: *Nulli civium Paschæ, Natalis Domini; vel Quadragesimæ solennia in villa liceat celebrare, nisi quem infirmitas probabitur tenuisse.* Aurel. 4. *can.* 3. Cæsarauguſt. *can.* 4. 16. Kalend. Janu. usque in diem Epiphaniæ, *quæst.* 7. *Idus Januarii continuis diebus nulli liceat de Ecclesia se absentare in domibus, nec secedere ad villam, nec montes petere, nec nudis pedibus incedere, sed concurrere ad Ecclesiam: quod qui non observaverit, de suffectis anathema sit in perpetuum.* Concilium Arvernense *can.* 14. *Ut festivitates præcipuas. Dominum natale, Pascha, Pentecosten, & si quæ aliæ sunt, presbyteri, & cives natu majores celebrent in civitate cum suo Episcopo, non in villis.* Unde cùm *in dicto can.* 63. agatur de præcipuis Christi Domini festivitatibus; ideo jubetur fidelibus simul cum Episcopis, non in villis, & parochiis, earum celebritati interesse.

14. Exponitur Concil. Salguſt. can. 16.

Secundò opponi potest textus *in can.* 16. *Concil. Salegust.* ibi: *Decrevit quoque sancta Synodus, ut nullus Romam eat, nisi cum licentia sui Episcopi, vel ejus vicarii.* Ex quibus deducitur, etiam irrequisito Parocho posse parochianum peregrè proficisci; & per consequens in aliena parochia communicare, & Missarum solenniis interesse. Pro cujus canonis expositione sciendum est, quod licèt fideles, dum in ipsa parochia persistunt, urbana, sive rustica, contempto proprio parocho non possint in aliena parochia Missarum solenniis interesse; tamen dum peregrè proficiscuntur, in aliena parochia communicare valent. Ideo autem *in dicto can.* 16. *Concilii Salegust.* prohibetur fidelibus absque licentia proprii Episcopi, vel ejus Vicarii Romam adire, quia ad limina Sanctorum Apostolorum procedentes peregrinantes à populo commeatus exigebant, & ex peregrinatione suis exactionibus occasionem obtendebant; ideò crebræ illæ peregrinationes à Patribus prohibentur. Alia etiam fuit causa ipsius prohibitionis, quia videlicet nonnulli tantâ fiducia in omne scelus ultrò declives crederent omnia scelera sanctorum visitatione locorum elui, & prorsus obliterari, *can.* 18, ipsius Concilii Salegust. ibi: *Quia multi tantâ mentis suæ falluntur stultitiâ, ut aliquo capitali crimine inculpati pœnitentiam à sacerdotibus suis accipere nolint, in hoc maximè confisi, ut Romam euntibus Apostolicus omnia sibi dimittat peccata: sancto visum est Concilio, ut talis indulgentia illis non prosit, sed prius juxta modum delicti pœnitentiam sibi datam à suis sacerdotibus adimpleant, & tunc Romam ire si velint, ab Episcopo proprio licentiam, & literas ad Apostolicum de eisdem rebus deferendas accipiant.* Utrumque abusum expressêrunt PP. Concilii Cabilon. 1. *can.* 45. ibi: *Sunt nihilominus laici, qui putant se impunè aut peccare, aut peccasse, quia hæc loca oraturi frequentant. Sunt quidam Potentum, qui acquirendi census gratia, sub prætextu Romani, sive Turonici itineris multa acquirunt, multos pauperum opprimunt, & quod solâ cupiditate faciunt, orationum, sive sanctorum locorum visitationis causâ facere videri affectant. Sunt pauperes, qui vel ideò id faciunt, ut majorem habeant materiam mendicandi.* Illustrat Savarus *ad Sidonium lib.* 5. *epist.* 5.

CAPUT III.

(a) Hadrianus Papa.

NUllus Episcopus alterius parochianum judicare præsumat. *Et infrà*: Nam qui eum ordinare non potuit, nec (b) judicare ullatenus potuit.

NOTÆ.

(a) *Hadrianus.*] Sic etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 3 Ex decretis Hadriani citatur textus hic à Burchardo *lib.* 2. *Decreti, cap.* 39. Carnotensi *p.* 6. *Decreti, cap.* 140. & rectè; nam inter canones 72. ab Hadriano Papa adversùs falsos accusatores, & oppressores Pontificum, ac Episcoporum, in gratiam Ingelramni Episcopi Mediomatricum Romæ tunc degentis collectos, & editos anno Domini 785. reperitur hic canon ordine 161 in hæc verba: *Nullus Episcopus alterius parochianum præsumat retinere, aut ordinare absque ejus voluntate, vel judicare; quia sicut irrita erit ejus ordinatio, ita & dijudicatio: quoniam censemus nullum alterius judicis, nisi sui, sententiâ teneri; nam qui eum ordinare non potuit, nec judicare ullatenus potuit.* In cujus canonis notis hæc subjicit Antonius Augustinus: [Hæc verba sunt Nicæni (hæc eadem verba sunt *cap.* 14. *Concil. Magunt.* sub Arnulpho, & *lib.* 7. *cap.* 308. *Capitul. in additis, cap.* 149.) Concilii *cap.* 26. attestatur Julius Papa *epist.* 2. *cap.* 6. sed desiderantur hæc verba post verbum (judicare) *salvâ tum in omnibus Apostolicâ auctoritate.*] Extat quoque de eadem re caput 16. Nicæni Concilii Græcè, & Latinè, ex quo est *dist.* 71. *cap.* 3. Burch. *lib.* 1. *cap.* 109. Ivo Carnot. *p.* 5 *cap.* 211. *Decreti* Nec dissimile est caput 35. Græcis, Latinis 36. Apostolor. Calixtus Papa *epist.* 2. latiùs, ex qua sunt tria Gratiani capita 9. *q.* 2. Burchard. *lib.* 9. *cap.* 39. & Ivo Carnot. *p.* 6. *Decreti, cap.* 14. ex Decretis Hadriani Papæ *cap.* 15. Ivo *p.* 5. *cap.* 100. & 101. & *p.* 14. *cap.* 72. *Decret.* ex Calixti epistola, Ansel. *lib.* 6. *cap.* 118. ex epistola Xysti omnibus Episcopis 119. & *cap.* 120. ex Cœlestini Gregorius IX. *sub titulo de parochiis, cap.* 3 Hadriano Papæ adscripsit Berna Papiens. 1. *collect. Decretal. lib.* 3. *tit.* 25. *c.* 3. Quod autem Ansel. Lucensis attulit ex Xysto, nos invenimus in epistola Xysti Minoris 2. ad Episcopos Hispan. cujus magna pars totidem verbis repetita est nomine Felicis II. ad omnes Episcopos. Addamus Syricium Papam *in epist.* 4. *cap.* 6. & similem Innocentii *epist.* 2. *cap.* 7. qui refert, hanc fuisse Concilii Nicæni sententiam. Ex hoc capite sumpsit Gratianus caput 2. *dist.* 7. Ivo 3. 5. 73. Panormit. Idem multis Conciliis proditum est, Antiocheno *cap.* 13. & 21. ex quibus sunt 9. *quæst.* 2. *cap.* 6. & 7.

Burchard.

Burchard. *lib.* 1. 71. & 108. Ivo *p.* 5. *cap.* 176. & 210. ex alia versione Sardicensi *cap.* 15. Græcis, Latinis 18. & 19. apud Gratianum *dist.* 71. *cap.* 1. Hujus Sardicensis canonis mentio fit *cap.* 5. *Concilii Carthag.* 1. & Concilii Tribur. *cap.* 28. & Aquisgran. *cap.* 55. Constantinop. œcumenic. *cap.* 2. Græcis, 2. & 3. Latinis, ex quibus est 9. *q.* 2. *cap.* 8. & 9. Chalcedon. etiam Generali, *cap.* 20. ex quo est *dist.* 71. *cap.* 4. & ex Ansel. alia editione *cap.* 97. *lib* 99. apud quem non malè quod Gratianus ait: *Alterius civitatis Ecclesiis ordinari*: legimus. *In alterius civitatis Ecclesia statutos fieri.* Quod etiam est in Triburiensi Concilio *cap.* 28. hoc *constitui* appellatur 21. *q.* 2. *cap.* 1. quod non ex 7. Synodo est, sed Constantinop. 7. *cap.* 17. apud Græcos, apud quos plura verba ejusdem canonis extant, & pro *constitui* est. Hactenus Græci. Hispanas Synodos de eadem re laudamus. Valentin. Concil. *cap.* 6. non solùm alienum clericum ordinari vetat, sed ut localem futurum se promittat, jubet; sic enim *residentem* appellat. Bracharen. 1. *cap.* 26. idem de ordinibus statuit. Addamus ex aliis provinciis. Ecleusis *cap.* 6. Arvern. *cap.* 10. Cabilon. *cap.* 13. Aquisgran. *cap.* 45. quò referuntur verba Nicæni Concilii *cap.* 16. Arausic. 1. *cap.* 8. & 9. Veneti *cap.* 10. Aurel 3 *cap.* 15. Adde hujus collectionis caput 28. quod hujus capitis esse pars videatur. Post hæc scripta invenimus Concilium Chalcedon. *cap.* 3. *action.* 6. ex quo emanavit caput 20. ejusdem Concilii: *Cleros*, inquit, *in Ecclesia constitutos non licere alterius civitatis Ecclesiæ deputati, sed permanere illic, in qua ministrare deputati sunt.* Quæ verba sunt *cap.* 20. Græcis, in quo additur tantùm dictum tertium caput.] Hac canonum collectio sub nomine capitulorum Hadriani edita fuit anno 785. ea autem excerpta est ex antiquis canonibus, Pontificum epistolis, & ex breviario Codicis Theodos. In ea verò aliqua apocrypha fuisse compilata refert Marcha *lib.* 7. *concord. cap.* 20. Prosequitur Ant. Augustinus, [Nullum alterius Judicis, nisi sui, sententiâ teneri, &c. Præter Nicæni *cap.* 76. verba refert Julius ex eadem Synodo *cap.* 34. *ejusdem epist.* 2. Item Callixtus *dicta epist.* 2. Xystus II. *dicta epist.* 2. ante Callixtum Zephirinus *epist.* 1 post Callixtum Fabianus *epist.* 3. ex qua est quæstio 6. *cap.* 3. totidem verbis Xystus III. *cap.* 3. *epist. ad Orientis Episcopos*; & ante Xystum Eusebius *epist.* 3. ab Apostolis, & eorum successoribus id esse constitutum ait, cujus verba refert Burchardus *lib.* 1. *cap.* 165. ex Ivone *p.* 5. *cap.* 275. *Decreti.* Eorum Pontificum verba nescio quomodo in constitutione Gratiani, & aliorum Imperatorum leguntur *lib.* 7. *tit.* 48. *cap. ult. Cod. Justin.* quo Zephyrinus est multis seculis antiquior (fuit enim Severi Imperatoris tempore) quod legibus seculi ait fuisse constitutum: eandem refert totam ex parte Gregor. *lib.* 11. *cap.* 54. *epist.* 52. *regestri.* Aniani verbis videntur nostri delectati, aut Anianus nostrorum PP. verbis 35. *l.* 4. *tit.* 14. *C. Theodos.* hujus thematis verbis utitur: eadem verba sunt *cap.* 14. *Magunt.* sub Arnulpho, & *lib.* 7. *cap.* 308. *Capitul.*] Hactenus Antonius Augustinus.

(b) *Nec judicare.*] Et sicut ordinatio injustè fit, *cap. Episcopus* 7. *q.* 1. ita & sententia ab incompetente Judice lata, est nulla, *cap. nullus.* 9. *q.* 2. excommunicatio quoque nulla est, *cap. novit, de offic. deleg. cap. à nobis* 28. *de sentent. excom. cap.* 12. *in fine, de pœnit. & remiss. cap. ultimo, de constit. lib.* 6. non enim licet Judicibus extra territorium suum jus dicere, *l. final. ff. de jurisdict.* dicemus *in cap. à nobis, de sentent. excom.* ne quidem ex interdicto, *l.* 3. *C. de interdictis*, nec ejus rei notionem præripere, quæ alterius examini & jurisdictioni est demandata, *l. final. C. de offic. Comit. sacr. Palat.* Rationem reddit Justinianus *in l. consulta, C. de testam.* his verbis: *Promiscuis actibus reum turbantur officia, si quod uni creditum est, alter subtrahat.* Commentarium hujus textus dedi *in tit. de temporibus ordin.* 2.

CAPUT IV.

Urbanus III. *de* (a) *Novoloco, & de Viget Prioribus.*

SUper eo verò, quod apud vos intelleximus dubitatum, an quod de finibus, & his, quæ finibus cohærent, non præscribendis statutum per canones esse dignoscitur, sit in parochiarum limitibus, sicut in provincialibus admittendum: illud vobis duximus respondendum, quod bene videtur in utroque servandum, si provinciarum fines legitimâ probatione, vel aliàs indubitatâ fide constiterit ecclesiasticâ ordinatione statutos.

NOTÆ.

(a) *Novoloco.*] Ita habetur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. ultimo*, post Concilium autem Lateran. *pag.* 38. *cap. ultimo*, legitur *Turgam.* Sed cùm in prima collectione addatur pars capitis *prout*, inde cognoscitur, in præsenti referri partem textus *in cap. prout* 4. *de dolo & contumacia*, ex quo præsens inscriptio restituenda est, & commentarium hujus textus petendum est ex traditis *in cap.* 3. *de probat. cap. quia* 9. *de præscript.*

CAPUT

CAPUT FINALE.

(a) Clemens III.

SIgnificavit nobis venerabilis frater noster (b) Anconitan. Episcopus, quod cùm post recuperationem civitatis Ancon. ad habitandum in ea se quamplurimi contulissent, qui quia ante generalem occupationem Terræ Sanctæ, & in aliis civitatibus Regni Hierosolymitani elegerant mansionem, & in ea residentiam fecerunt (c) aliquantam, & adhuc etiam residentin eadem, Prælati prædictarum civitatum eos ad solvenda sibi ecclesiastica jura compellunt. Quia verò transgredi non debemus (d) terminos à Patribus constitutos aut falcem in messem mittere alienam: f. v. m. quat. prædictorum locorum Prælatos, ut sibi nullam in prædictos Ancon. habitatores jurisdictionem usurpent, nec ab eis temporalia exigant, quibus spiritualia non ministrant, districtione quâ convenit compellatis: ita tamen, quod si de agris in eorum parochiis constitutis fructus percipiunt, & in ultra marinis partibus ratione prædiorum decimæ persolvuntur, deinceps eis ipsas decimas cum integritate persolvant; dicto verò Ancon. tanquam (e) diœcesano suo de cæteris respondere cogantur.

NOTÆ.

1. (a) *Clemens III.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap. unic.* Et licèt in margine emendetur, *Cœlestinus III.* hæc correctio admitti non potest, siquidem ex temporis serie liquet. Clementis tempore civitatem Anconitanam possessam fuisse à Saladinis, nec adhuc per catholicos recuperatam: temporibus verò Cœlestini III. jam penes catholicos fuisse; unde restituenda est inscriptio ita: *Cœlestinus III.* Quod faciliùs patebit, si hujus textus historiam referamus, quæ ita contigit. Cùm enim Kalendis Maji anno 1287. & per mensem sequentem infeliciter à Guidone Rege Hierosolymitano, & fidelibus catholicis contra Saladinum Babyloniæ Regem captâ S. Cruce, quam portabat Rufinus Episcopus Anconensis, quam plures civitates occupatæ fuerint à Saladino, ut refert Baronius *anno* 1187. & 1191. cùm tamen Philippus Galliæ Rex perveniisset in Palæstinam, expugnavit civitatem Anconen. ut refert ipse Baronius *dicto anno* 1191. unde plures aliarum civitatum accolæ domicilium in Anconen. mutarunt, à quibus Rufinus Episcopus Anconensis decimas exigebat. Parochi verò eorum, ubi prædia possidebant, intendebant decimas ad eos spectare: consultus Cœlestinus III. à Rufino Episcopo Anconensi, sub distinctione respondit, ita ut decimæ prædiales integrè præstarentur parochis illis, ubi prædia excolebantur; personales verò Episcopo Anconensi, à quo sacramenta ipsi accipiebant; nec justè antiquos Parochos eas petere, cùm illis spiritualia non ministrarent. Ex quo Pontificis responso deducitur, decimas prædiales deberi parochis illis, in quorum territorio prædia excoluntur; personales verò illi parocho, ubi fideles habitant. & sacramenta percipiunt. Quam sententiam proximo titulo exponemus *in cap.* 3. & illustravi *in cap.* 2. *de transactionibus.*

2. (b) *Anconit.*] Malè; Ancona enim est urbs totius Piceni celeberrima, in littore maris Adriatici, à Siculis condita, portum habens insigni opere à Trajano exstructum, Græcorum colonia, cujus meminerunt Plinius *lib.* 3. *cap.* 13. Lucanus *lib.* 2.

Illic Dalmaticis obnoxia fluctibus Ancon.

D. D. Gonzal. in Decretal. Tom. III. Pars II. Unde cùm agatur in præsenti de civitatibus Hierosolymitanis, non potest de Ancon, civitatè intelligi; quare rectiùs legendum est *Acon*, ut Glossa marginalis emendat. Aco enim, sive Accho, urbs est à Regibus Syriæ Demetrio, & Ptolomeo frequentata: Ptolomaidis nomen sortita fuit: deinde Claudii Cæsaris colonia, nominè tantùm, non re effecta, ut Ulpianus ait *in l.* 1. *ff. de censibus*: nunc Acchon nomen retinet. Palæstinæ præcipuum emporium fuit: eâ, ut Strabo refert *lib.* 16. Persæ contra Ægyptios utebantur, & illam postea Alexander Syriæ Rex in Regni sedem elegit, ut refertur *lib.* 1. *Machab. cap.* 10. In Mahometanorum potestatem anno 638. delapsam, ac multis sæculis ab illis possessam, Balduinus hujus nominis primus Hierosolymorum Rex Genuensium auxilis recuperavit, & christianæ libertati restituit. Post multa tandem annorum curricula à Saladino Ægypti, & Syriæ Rege recepta, atque iterum à Philippo Galliæ, & Richardo Angliæ Rege post tertium obsidionis annum christianis reddita fuit. Denique anno 1291. à Sarracenis violenter expugnata, & incendio absumpta, postmodum à Mameluchis restaurata, illisque tandem expulsis, à Turcis subacta, Ottomanico Imperio addita est, cui adhuc paret, & tandem ex veteribus ædificiis supersest magnificum templum D. Joanni dicatum, ut latè refert Joannes Cotovicus *in itinerario Hierosolymit. lib.* 1. *cap. final.* Hujus civitatis Episcopus Rufinus consuluit Cœlestinum III. *præsenti.*

(c) *Aliquantam.*] Unde quoad spiritualia parochiani erant ipsius civitatis; quia quoad ecclesiastica munera, ut quis dicatur parochianus, sufficit, quod degat in aliquo loco, etiam absque animo permanendi; unde quoad sepulturam, matrimonium; & alia Sacramenta habetur pro parochiano; & vicino ipsius oppidi ubi degit. Sanchez *de matrim. lib.* 3. *disput.* 23. *num.* 2. Amaya *in l.* 7. *C. de incolis, num.* 101. Basilius *de matrim. lib.* 5. *cap.* 13. §. 2. quoad sæcularia verò munera non dicitur quis incola, seu vicinus, nisi constet de animo permanendi in eodem loco, *l. domicilium l. filii* 22. *ff. ad municip. l. in lege* 203. *ff. de verb. sign. l.* 2. *C. ubi Senatores, l. si cum* 28. §. *final. ff. de fideicommiss. libert.* & si de animo non constet, per

transcursum decem annorum ille præsumitur. Amaya *ubi suprà*, Sanchez *dicto lib. 3. disput. 33.* Alciatus *in l. pupillus 239. §. incola, ff. de verb. signif.* Parlador. *different. 163.* unde cùm in præsenti ageretur de re ecclesiastica, videlicet de decimis persolvendis, creduntur quoad eas parochiani, qui in Acchonensi civitate commorabantur, etsi animum permanendi ibi non haberent.

(d) *Terminos.*] Verba sunt capitis 19. Deuteron. ibi: *Non transibis terminos proximi tui, quos fixerunt patres tui in possessione sua.*

(e) *Diœcesano suo.*] Cum enim adhuc in ipsa civitate Acchon. noviter à Christianis recuperata parochię divisę non essent, Episcopus credebatur proprius parochus, & ita ipse decimas percipere debebat, ut docuit Barbosa *lib. 3. juris Eccles. cap. 26. §. 2. num. 15.*

TITULUS XXX.

De Decimis, & Primitiis, & Oblationibus.

CAPUT I.

Hieronymus (a) *super Ezechielem.*

DEcimam partem omnium frugum Leviticæ tribui populus ex lege debebat: rursus ex ipsis Decimis Levitæ, hoc est inferiorum ministrorum gradus, decimas dabant sacerdotibus. Erant quoque decimæ, quas pauperibus reddebant At verò primitiva, quæ de frugibus offerebant, non erant speciali nomine diffinita, sed offerentium arbitrio derelicta. Traditionem quoque accepimus Hebræorum, non lege præceptam, sed arbitrio Magistrorum inolitam, quod qui plurimum, quadragesimam partem dabant sacerdotibus; qui minimum, sexagesimam: & intra quadragesimam, & sexagesimam licebat offerri quodcunque voluissent. Quod igitur in (b) Pentateucho dubium derelictum est, hic specialiter diffinitur, propter sacerdotum avaritiam, ne amplius à populo exigant in primitiis offerendis, id est, ut sexagesima pars offeratur eorum, quæ gignuntur à terra. Si enim corus, qui Hebraicè vocatur Gomor, & à Septuaginta dicitur Gomor, xxx. habet modios, tam in aridis speciebus, quàm etiam in liquentibus: cophi quoque, & batus decima pars est cori: præcipitur quoque, ut sexta pars, tam cori, quàm cophi, quàm bati detur Sacerdotibus in primitiis offerendis, quæ de tribus modiis dimidium facit modium, perspicuè supputatur, quam sexagesimam partem primitiarum sacerdotes accipere debent. Hæc interim juxta literam, & Hebraicam veritatem, & sensisse sufficiat, & audisse.

NOTÆ.

1. (a) *Hieronymus.*] Ita etiam habetur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap. 1.* verba ipsius sancti Doctoris extant in commentariis super Ezechielem, *cap. 46.* in expositione illorum verborum: *Et hæ sunt primitiæ*, &c. ubi ait: Et hic mutatis nominibus mensurarum in LXX. editione confusa sunt omnia, ut quid dicatur, non possit intelligi. Qui enim suprà pro ephi mensuram, & pro bato chænica dixerant, & pro coro gomor, pro sicło appendiculum; & hic pro ephi posuere mensuram, pro coro nunc gomor, nunc ipsum eorum; & in mensura olei pro bato, κοτυλὴν, id est cyathum. Dicamus igitur primùm juxta literam, δεκάτα, hoc est, decimam partem omnium frugum Leviticæ tribui populus ex lege debebat. Rursus ex ipsis decimis Levitæ, hoc est inferior ministrorum gradus, decimas dabat sacerdotibus; & hæc est, quæ appellatur, δευτερο-δεκάτη. Erant quoque aliæ decimæ, quas unusquisque de populo Israël in suis horreis separabat, ut comederet eas cùm iret ad templum in urbe Hierusalem, & in vestibulo templi, & Sacerdotes, ac Levitas invitaret ad convivia. Erant autem aliæ decimæ, quas pauperibus recondebant, quæ Græco sermone appellantur, πλουσιοδεκάται. At verò primitiva, quæ de frugibus offerebant, non erant speciali numero diffinita, sed offerentium arbitrio derelicta. Traditionem quoque accepimus Hebræorum non lege præceptam, sed magistrorum arbitrio inolitam; qui plurimùm, quadragesimam partem dabat sacerdotibus; qui minimum, sexagesimam. Inter quadragesimam, & sexagesimam licebat offerri quodcunque voluissent. Quod igitur in Pentateucho dubium derelictum est, hic specialiter diffinitur, propter sacerdotum avaritiam, ne amplius à populo exigant in primitiis deferendis, id est, ut sexagesimam partem offerant eorum, quæ gignuntur è terra, &c.]

(b) *Pentateucho.*] Circa scriptores librorum veteris

teris Testamenti, quidam certi sunt, quidam incerti; illud certum est, Moysem scripsisse Pentateuchum, seu quinque libros, qui vulgò libri Moysis appellantur; quorum primus dicitur Genesis, quia in eo describitur generatio cœli, & terræ, & aliarum rerum. Secundus Exodus, quia in eo describitur exitus filiorum Israël de Ægypto. Tertius Lexiticus, quia in eo describitur officium Levitarum circa tabernaculum, sacrificia, & alias legis cæremonias. Quartus Numeri, quia in eo numeratur multitudo filiorum Israël per familias suas. Quintus Deuteronomium, id est, lex secunda, quia in eo reperitur, & explicatur lex Domini, quæ fuerat data in monte Sina. Quæ tamen in fine Deuteronomii leguntur de morte Moysis, vel à Josuâ, vel ab alio addita sunt, ut docuerunt Becanus *in analog. cap.1. q.2.* Cornelius à Lapide *in comment. ad Pentateuchum, fol.23.* Fr. Joannes à S. Maria *in prologom. sacr. Scriptur.*

COMMENTARIUM.

3. IN præsenti textu nulla refertur constitutio ecclesiastica circa decimas, aut primitias, sed tantùm ut perfectè intelligantur constitutiones de decimis & primitiis, quæ sub hoc titulo compilantur, historicè agitur de præsenti capite de decimis, & primitiis, quæ præstabantur ab Hebræis in lege veteri. Et primò D. Hieronymus agit de decimis, secundo verò loco de primitiis; distinguuntur enim decimæ à primitiis, quia primitiæ sunt primi fructus, decimæ verò fructuum pars decima. Primitiæ offeruntur Deo in gratiarum actionem pro frugibus terræ; decimæ verò Levitis dabantur ad eorum sustentationem, ut statim dicemus; aliquando tamen promiscuè ponuntur primitiæ pro decimis, ut dum *Numerorum cap. 18. vers.26.* legitur: *Cum acceperitis à filiis Israël decimas, quas dedi vobis primitias.* Et *vers.28. Quorum accipitis primitias.* Utrobique enim primitiarum vox ponitur pro decimis. Circa decimas refert D. Hieronymus earum tria genera fuisse in lege veteri. Primum genus erat decimarum, quæ præstabantur à cæteris tribus Levitis; ne enim Sacerdotes, ac Levitæ in rerum temporalium cura nimis soliciti minùs diligenter divinis officiis incumberent, decrevit Dominus, ipsos nullam partem, nullamve possessionem inter alias tribus habituros, seipsum Dominum fore illorum hæreditatem, juxta illud *Numerorum cap.18. vers.20. Dixit Dominus ad Aaron, in terra eorum nihil possidebitis, nec habebitis partem inter eos: ego pars, & hæreditas tua in medio filiorum Israël.* In stipendium verò pro ministerio liberaliter illis concessit, primò ut haberent 48. urbes cum agris suis ad pastum jumentorum, *Numerorum cap.35. vers.1.* & ut præciperent primitias, & ut aliarum tribuum decimis alerentur, *Numerorum cap.18. vers.21.* ibi: *Filius autem Levi dedi omnes decimas Israël in possessionem pro ministerio, quo serviunt mihi in tabernaculo fœderis.* Dubium tamen est, an Levitæ communiter dicti, id est tota tribus Levi, ut complectitur Levitas propriè dictos Sacerdotes, & Pontificem; aut potiùs Levitæ strictè sumpti, quatenus distinguuntur à Sacerdotibus, & Pontifice, acceperint decimas ab aliis tribubus filiorum Israël. Et de tota tribu Levi accipiunt cum Josepho *lib.4. antiquit. cap.4.* ibi: *Et insuper à toto populo decimas annui fructus exegit,* Le-

vitis simul ac Sacerdotibus conferendas; & ex illis verbis Nehemiæ apud Esdram *lib.2. cap.10. vers.38. Erit autem Sacerdos filius Aaron cum Levitis in decimis Levitarum*; Rivera in suo libro *de templo lib.3. cap.4.* Becanus *in analog. cap.7. num.5.* Sed contrà tium rectiùs docuerunt Menochius *de Repub. Hebræor. lib.2. cap.4.* Abulensis *in d. cap. 18. Numer.* Nam verba Esdræ, & Josephi commodè possunt accipi decimarum decimis, quas Levitæ dabant Sacerdotibus, de quibus statim; per has enim Leviticarum decimarum fiebant participes. Ad secundum genus decimarum spectant decimæ, quas Levitæ ex decimis à populo receptis petebant. Levitæ enim ex his decimis, quas accipiebant ab aliis tribubus, iterum præstabant decimas summo Sacerdoti, seu Pontifici. *Numer. cap. 18. vers.26.* ibi: *Præcipe Levitis, atque denuncia: Cum acceperitis à filiis Israel decimas, quas dedi vobis, primitias earum offerte Domino, id est, decimam partem decimæ, ut reputetur vobis in oblationem primitivorum, tam de areis, quàm de torcularibus: & de universis, quorum accipitis primitias, offerte Domino, & date Aaron sacerdoti.* Dubium tamen est, an decimæ hæ, quæ præstabantur à Levitis, darentur soli Pontifici, an omnibus Sacerdotibus? Lira, & Abulensis putant, soli sacerdoti dari, juxta illud *Numer. cap. 18. vers. 29. Date Aaron Sacerdoti*; Josephus autem existimat, non solùm Pontifici, sed generatim omnibus sacerdotibus præstari. Alii denique soli quidem Pontifici datas fuisse, sed ad distribuendum sacerdotibus, existimant, juxta illud *Numeror. cap. 18. vers.8. Locutus est Dominus ad Aaron: Ecce dedi tibi custodiam primitiarum earum*, id est, ut custodias, & distribuas filiis tuis Sacerdotibus, ut statim sequitur, ibi: *Omnia qui sanctificantur à filiis Israël, tradidi tibi, & filiis tuis pro officio sacerdotali.* Quò etiam spectat illud 2. *Esdræ cap. 10. vers.38. Levitæ offerent decimam partem decimæ suæ in domo Dei nostri ad gazophylacium, in domum thesauri.* Quam sententiam sequitur Becanus *in analog. cap.7. q.6.* Tertium genus decimarum erat earum, quas singuli patresfamilias debebant quotannis apud se servare, & postea cum Levitis comedere in loco, ubi erat tabernaculum vel templum, idque tribus anni temporibus, nempe à Paschate, Pentecoste, & festo Tabernaculorum. De his accipiendum est illud *Deuteron. cap.14. vers.22. Partem separabis de cunctis fructibus tuis, qui nascuntur in terra per annos singulos, & comedes in conspectu Domini Dei tui in loco, quem elegerit, ut in eo nomen illius invocetur.* Tandem aliud genus decimarum erat, quas tertio ano singuli separare debebant in propriis domibus, & cum Levitis, peregrinis, pupillis, & viduis communicare, juxta illud *Deuter. cap. 14. vers. 28. Anno tertio separabis aliam decimam ex omnibus, quæ nascuntur tibi eo tempore, & repones intra januas tuas, venietque Levites, qui aliam non habet partem, nec possessionem tecum, & peregrinus, ac pupillus, & vidua, qui intra portas tuas sunt, & comedent, & saturabuntur, ut benedicat tibi Dominus Deus tuus.* Referunt Spondanus *in annal. sacr. anno 2574.* Menochius, & Becanus, *ubi suprà*, Abulensis *in Matthæum cap.23. q.145. & sequent.* Carolus Sigonius *de Republic. Hebræor. libr. 4. cap.15.* Petrus Cuneus *eod. tract.* Josephus Scaliger *in opusc. de decimis ex lege Dei.* Ex his decimis solutis de omni esculento hominis, poculentoque, item de bobus, capris, cæterisque animalibus; quæ sub pastoris virga transeunt;

primò delibabantur primitiæ, ſecundò theruma, tertiò decima. Primitiæ de ſpicis, uvis, & oleis duntaxat offerebantur (ut ſtatim dicemus) in corbe, id eſt de fructibus nondum trituratis in area, aut preſſis in torculari, & dicebatur ſolvi *de Tabal.* Theruma ſolvebatur de acervo, aut fructibus elaboratis, tradebaturque ſacerdotibus. *Deuter. cap.* 18. *verſ.* 4. cujus pars lege determinata non erat, moribus tamen certam fruitionem accepit, ſecundùm quos quando quadrageſima pars fructuum dabatur, dicebatur theruma magna, aut boni oculi; ſi verò dabatur quinquageſima, dicebatur mediocris, quando verò offerebatur, ſexageſima, quâ minor non eſſe poterat, dicebatur theruma minor, vel maligni oculi: ita Scaliger *ubi proximè.* Therumam coloni tenebantur Hieroſolymas deferre in ipſis ſpeciebus, condebaturque in apothechis templi *lib.* 2. *Paralip. cap.*31. in cujus verſu 13. traditur, cuſtodiæ therumarum præpoſitos fuiſſe Levitas ſpectatæ fidei; quas ſi non detuliſſent, coloni mittebantur, qui eorum nomine eas deferrent in Templum: miſſi Græco vocabulo Apoſtoli dicebantur, cautumque fuit, ne ex Gentibus, ſed ex populo mitterentur. Poſt primitias & therumas colonus de reſiduo decimam partem omnium fructuum dabat, quæ ſolvebatur Levitis: & dicebatur hæc, *Decate prote*, id eſt decimatio prima. De hac decimatione prima rurſus Levitæ decimas dabant ſacerdotibus, quæ dicebatur, *Decate deutere*, ſive decimatio ſecunda: dicebatur etiam theruma decimæ, ſive decima Levitarum, ut eſt apud Tobiam *cap.* 1. *verſ.* 7. *Numer. cap.* 18. quæ pars erat ſacrata, nec poterat abſumi, niſi in atrio Templi. Erat etiam præcisè Hieroſolymam deferenda, aut ſi longior via eſſet, diſtrahebantur ſpecies, pecuniaque inde redacta deſerviebat ad coëmendum Hieroſolymis victimas, oleum, frumentum, & inde epulum parabatur dictum *Chariſterion*, ſive mutuæ benevolentiæ, & charitatis, quo excipiebantur coloni, decimatores, & Levitæ. *Deuteron. cap.* 14. *verſ.* 24. Novem ergo reliquæ partes, tanquam prophanæ, quæ Levitis cedebant pro eorum ſuſtentatione, ubilibet ab ipſis poterant abſumi, vendi, & diſtrahi, etiam extra Hieroſolymam, *d. cap.* 18. *Numer. verſ.* 31. de quibus decimationibus prima, & ſecunda, ſi fides eſt Petro Galatino *de arcanis catholicæ verit. lib.* 1. *cap.* 5. magna cum cura egerunt Thalmudiſtæ; ſeptima enim ejus pars, & commentaria ipſius per novem capita de prima decimatione agebat, quæ pars *Maſſecheth Maſcerpiſin* dicebatur: octava verò pars, quæ dicebatur *Maſſecheth Maſcerſceni*, per tria capita exponitur ab Abulenſi ſuprà. De ſecunda decimatione, quæ Levitis remanebat, aliam diviſionem fecit Abulenſis *ubi ſuprà q.*140. *&* 149. ſed adductam ſequor, quam eſſe congruentiorem explicationi præſentis textus, dixit D. Joſephus de Retes *de donat. cap.* 11. *num.* 12.

4. *De primitus.*

Circa primitias dicendum eſt, eas valde differre à decimis; ſiquidem primitiæ ſunt primi fructus; decimæ autem ſunt decima pars fructuum & proventuum. Illæ immediatè offeruntur Deo in gratiarum actionem pro frugibus terræ: hæ proximè Sacerdotibus dantur ad ſuſtentationem, & ſtipendium pro miniſterio, quo ſerviunt templo. Soli Sacerdotes & Pontifex accipiebant primitias, & primogenita à filiis Iſraël. Deinde ſciendum eſt, quod primitiæ ſolvebantur ter in anno, ut notant Lyranus & alii. Primò in Paſchate, & novis ſpicis. Secundò in Penteceſte, de novis panibus. Tertiò in Septembri, in feſto Tabernaculorum, de novis fructibus. Nam illis tribus anni temporibus tenebantur omnes mares venire ad locum, quem elegerat Dominus, *Deuter. cap.* 16. *verſ.* 16. De primitiis ſpicarum, quæ in Paſchate offerebantur, intelligitur illud Levit. *cap.* 23. *verſ.* 10. ibi: *Cùm ingreſſi fueritis terram, quam ego dabo vobis, & meſſueritis ſegetem, feretis manipulos ſpicarum, primitias meſſis veſtræ ad Sacerdotem, qui elevabit faſciculum coram Domino, ut acceptabile ſit pro vobis altero die Sabbathi, & ſanctificabit illum.* Ritus autem offerendi deſcribitur *Levitic. cap.* 2. *verſ.* 14. his verbis: *Si autem obtuleris munus primarum frugum tuarum Domino de ſpicis adhuc virentibus, torrebis igni, & confringes in morem farris, & ſic offeres primitias tuas Domino, fundens ſuprà oleum, & thus imponens, quia oblatio Domini eſt.* De primitiis panum, quæ offerebantur in Pentecoſte, intelligitur illud *Levit. cap.* 23. *verſ.* 15. ibi: *Numerabitis ergo ab altero die Sabbathi, in quo obtuliſtis manipulum primitiarum, ſeptem hebdomadas plenas uſque ad alteram diem expletionis hebdomadæ ſeptimæ, id eſt, quinquaginta dies; & ſic offeretis ex omnibus habitaculis veſtris panes primitiarum, duos de duabus decimis ſimilæ fermentatæ, quos coquetis in primitias Domini*, &c. Nomine primitiarum, cùm earum in ſacra pagina mentio fit, præcipuè intelliguntur primitiæ illæ, quæ collectis jam fructibus, tam ex meſſe, quàm ex uvis offerebantur menſe Septembri; & licèt harum primitiarum quantitas in lege Moyſis non fuerit definita; tamen ex conſuetudine, vel uſu majorum receptum erat, ut daretur inter quadrageſimam, & ſexageſimam partem; ita ut liberaliores primitiæ eſſent pars quadrageſima fructuum, ſtrictiores verò ſexageſima, ut tradit D. Hieronymus *in præſenti*, & referunt Abulenſis *in cap.* 18. *Numer. q.* 14. Maldonatus *in cap.* 45. *Ezechiel.* P. Menochius *de republica Hebræor. lib.* 2. *cap.* 16. eas Hebræi offerebant ex lana, *cap.* 18. *Deuter. verſ.* 4. & ex aliis fructibus, ut ait Iſidorus Clarius *in cap.* 15. *Numer.* ibi: *Dicunt verò Hebræi, ſe teneri ad ſeptem ſpecies primitiarum, nempe ad triticum, hordeum, uvas, ficus, olivas, malogranata, & dactylos palmarum.* Refert Novarinus *lib.* 5. *ſchediaſmatis, cap.* 13. Quam primitiarum præſtationem Eccleſia approbant, immò & præcepit *cap. Eccleſias* 13. *q.* 2. *cap. decimas, cap. revertimini* 16. *q.* 1. *cap decimas* 16. *q.* 7. Nicolaus *ad conſulta Bulgar. cap* 89. ibi: *Fruges novas, & rerum offerre primitias etiam veteribus moris erat.* Quod penè ab initio mundi Abel & Cain egiſſe legimus, junctis traditis à Baronio in apparatu, *num.* 9. & *anno* 1. *num.* 16. & *anno* 34. *num.* 52. & 239. & *anno* 44. *num.* 88. & *anno* 57. *num.* 28. Turrianus *lib.* 2. *pro epiſt. cap.* 14. Beyerlinch *verbo Primitiæ, tom.* 6. Joanne Dartis *de benefic. ſect.* 1. *cap.* 1. & *ſect.* 2. *cap.* 2. Fagundez, Tamburino, & Leandro *in quinque præcept. Eccleſ.* Barboſa *de officio Parochi cap.* 27. Lemaiſtre *de decimis lib.* 1. *cap.* 2. Alteſerra *lib.* 3. *diſſert. cap.* 3. & 8. Et conſuetudo vetus Eccleſiæ fuit, primitias novarum frugum benedicere in altari, ex inſtitutione Eutychiani Papæ, ut patet ex Pontificali Damaſi: ibi: *Hic inſtituit fruges fabæ, & uvæ in altari benedici.* Et in Concilio Carthag. 3. *can.* 3. frumenti, & uvæ mentio fit, quæ in altari benedicuntur

dicuntur: & in Synodo Trul. *can.* 28. ſtatuitur, ut primitię uvę, & frumenti offerantur in altari benedicendæ ſuâ peculiari benedictione; & *in can.* 3. *Apoſtolorum*, juxta vererem interpretationem cavetur: *Offerre non liceat aliquid ad altare præter novas ſpicas, vel uvas*; easque primitias offerri in certis diebus Dominicis, innuit S. P. Damianus *lib.* 4. *epiſt.* 16. ibi: *Poſt hanc illa feſtivitas ſequitur, quæ dicitur Novorum, cùm primitiæ ſcilicet de novis frugibus offeruntur.* Notarunt D. Thomas 2. 2. *q.* 86. *artic.* 4. Menardus *ad Sacram. D. Gregorii, fol.* 173. Sauſay *in Panopl. ſacerd. lib.* 2. *art.* 15. Et de hac benedictione novarum frugum nonnulla notavi *in cap. ... Concil. Illiber.* Apud Gentiles etiam primos fructus, frugumque primitias Diis offerri notum eſt. Plinius *lib.* 18. *hiſt. cap.* 2. ibi: *Non deguſtabant novas fruges, & vina, antequam ſacerdotes primitias libaſſent.* Et *lib.* 12. *cap.* 14. & 19. Maximus Tyrius *diſſert.* 14. *num.* 85. Agricolas ab hac religioſitate collaudat Porphidius *lib.* 2. *de abſtinent.* Audi Simplicium *in cap.* 38. *Epicteti. Externarum rerum, quas Deus dederit, primitias offero; nam jus, faſque poſtulat iis offerri primitias, qui dederunt; non quòd his egeat Deus (neque enim probitate noſtra eget, neque rectis de ſe opinionibus;) ſed nos per hæc pro ea menſura, quæ nobis convenit, illuſtrationis divinæ facti capaces Deum ſuſcipimus.* Ovidius *lib.* 2. *Faſt.*

Farra tamen veteres jaciebant, farra metebant;
Primitias Cereris farra referta dabant.

Tibullus *lib.* 1. *eleg.*

Et quodcunque mihi pomum novus educat annus,
Libatum Agricolæ ponitur ante Deo.

Apuleius *in apolog.* Horatius *lib.* 3. *od.* 22. Porphirius *in libel. de abſtin. animal.* Suidas *verbo Hermayon.* Et prima ſpolia ab ipſis Diis conſecrata fuiſſe, patet ex Virgilio *lib.* 7. *Æneid.*

Hæc ſunt ſpolia, & de Rege ſuperbo
Primitiæ.

Ovidio *lib.* 3. *Faſtor.*

Te memorant Gange, totoque Oriente ſubacto,
Primitias magno ſuppoſuiſſe Jovi.

Alia in hanc rem ex Ethnicis ſubminiſtrabunt Baſilius Legion. *q.* 4. *ſcholaſt. cap.* 3. Duarenus *lib.* 7. *de ſacris eccleſ. cap.* 1. Germonius *lib.* 1. *de ſacr. immunit. cap.* 14. P. Faber *lib.* 2. *ſemeſtr. cap.* 3. Lindembrog. *in not. ad Cenſor. de die natali, cap.* 1. *fol.* 16. Tiraquel. *ad Alex. lib.* 5. *cap.* 18. & *de primog. in præfat. num.* 69. qui notant Athenienſes primitias crinium Numini dedicaſſe Delphis: in quam rem alia dabit Caſtaldus *lib. de feſt. Græc. verbo Apaturia.*

CAPUT II.

(a) Paſchalis II.

NOvum genus exactionis eſt, ut clerici à clericis frugum decimas, vel animalium exigant; nusquam in lege Domini hoc præcipi legimus, aut permitti, non enim (b) Levitæ à Levitis decimas accepiſſe, vel extorſiſſe leguntur. Illi profectò clerici, qui à clericis ſpiritualium miniſteriorum labores accipiunt, decimas eis debent.

NOTÆ.

1. (a) *Paſchalis.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 7. & poſt Concilium Lateran. *pag.* 13. *cap.* 16. Paſchalis II. antea Renatus, ſeu Raynerius dictus, natione Tuſcus, patriâ Bledanus, monachus Benedictinus, creatus Pontifex die 12. Auguſti, anno 1099. & floruit usque ad annum 1118. ut referunt Baronius, & Corjolanus *in eis annis*, & plures relati à Ludovico à ſancto Carolo *verbo Paſchalis, in Biblioth. ſacra, fol.* 169.

(b) *Levitæ à Levitis.*] Conſonat Alexander III. *in cap.* 8. *hoc tit. in* 1. *collect.* ibi: *Illud etiam nos à tuæ petitionis affectu retrahere videtur, quod in veteri Teſtamento non recolimus nos unquam legiſſe, ut Levitæ Levitis decimas ſolverent.*

COMMENTARIUM.

2. CUm Paſchalis in præſenti juxta verba in hac ſexta compilatione tranſcripta ex dicta prima collectione affirmet, novum, & inſolitum eſſe exactionis genus à clericis decimas petere, & ſtatim affirmet clericos à clericis ſpiritualia accipientes, decimas ſolvere debere; in varias traxit ſententias repetentes in præſenti, & Theologos Moraliſtas infrà laudandos. Sed cùm in hoc textu, prout extat *in dicto Concilio Lateran.* nulla ſecundæ partis mentio reperiatur, ſed tantùm deciſio referatur & ejus ratio aſſignetur, ibi: *Illi profectò ſolvere laborum ſuorum decimas debent, quia clerici ſpiritualium miniſteriorum labores accipiunt.* Ideò hæc literâ retentâ tantùm hîc refertur prohibitio generalis, & abſoluta, ne frugum, vel animalium decimæ à clericis petantur. Tum quia in lege veteri Levitæ à Levitis decimas non exigebant. Tum quia illi debent decimas præſtare laborum ſuorum, qui à clericis ſpiritualia recipiunt. Quam Paſchalis conſtitutionem ut exponamus, ſciendum eſt quoad decimas prædiales, prædia triplicis generis, ac conditionis conſiderari; quædam enim ſunt propria, ac patrimonialia clericorum; quædam Eccleſię: & rurſus hæc eccleſiaſtica, vel ad dotem Eccleſiæ pertinent, vel ad incrementum aliquod ipſius dotis, quæ nimirum acceſſerunt Eccleſię jam fundatę, & conſtructæ. De primis, quæ titulo proprii patrimonii poſſident clerici, decimas perſolvere tenentur; quia cùm ſint potiùs tributa prędiorum, quàm perſonę, presbyteri debent eas præſtare parocho, in cujus territorio prędia ſunt: docent communiter repetentes *in præſenti*, D. Thomas 2. 2. *quæſt.* 87. *art.* 4. Suarez. *de relig. tom.* 1. *lib.* 1. *de decimis, cap.* 17. quod etiam ad Pontificem. & Epiſcopos prędia poſſidentes protrahunt Borellus *in ſumma deciſ. tit.* 19. *de decimis, num.* 63. alii apud

Hunnium *in Encyclop. tit. de decimis, cap.* 2. Ex prædiis capellaniarum idem probant Valenzuela *consil.* 9. *num.* 3. Gutierrez 2. *canonic. cap.* 21. Barbosa *voto* 41. & *consil.* 42. *per totum.* Aliter enim eveniret, ut parochiæ maxima decimarum parte fraudarentur, si parochiani, qui in eis prædia possiderent, ad sacros ordines contingeret promoveri. Unde PP. Concilii Mogunt. relati *in cap. si quis* 16. *q.* 1. prohibent, ne clerici possint arbitrio suo decimas bonorum suorum in alias Ecclesias, nisi in eas, quibus jure competunt, transferre, ibi: *si quis laicus, vel clericus, vel utriusque sexus persona, proprietatis suæ loca, vel res alicui dare delegaverint, decimationum proventum priori Ecclesiæ legitimè assignatum inde abstrahere nullam omnino habeant potestatem.* Quoad ecclesiastica verò prædia, ea videlicet, quæ dotem Ecclesiæ constituunt, quia debent esse ab omni præstatione immunia, *cap.* 1. *de censibus*, etiam à decimarum solutione sunt exempta, *l.* 2. *tit.* 1. *p.* 1. ibi: *Fueras ende de las heredades, que han de las Iglesias do sirven.* Quod & probatur ex Concilio Mogunt. relato in Cabilonensi 2. *cap.* 19. apud Gratianum *in cap. quæsti* 16. *quæst.* 1. ibi: *Quæsitum est quidam fratres, quod essent aliqui Episcopi, & Abbates, qui decimas non sinunt dari Ecclesiis, ubi illi coloni Missas audiunt: proinde decrevit sacer iste conventus, ut Episcopi, & Abbates de agris, & vineis, quæ ad suum, & fratrum stipendium habent, decimas ad Ecclesias dari faciant; familiæ verò ibi dent decimas suas, ubi infantes eorum baptizantur, & ubi per totum anni circulum Missas audiunt.* Ex quibus verbis apertè constat, ibi non esse sermonem de prædiis patrimonialibus, seu secularibus Episcoporum; sed de his, quæ Ecclesia possidet ad clericorum suorum stipendium, & sustentationem, ut patet ex illis verbis: *Quæ ad suum, & fratrum stipendium habent*, Episcopi enim non habent patrimonialia bona ad suum, & fratrum stipendium, ut per se constat. Ad hoc autem dicuntur ecclesiasticas possessiones habere, quia illas sub sua cura, & dispensatione habent: docent D. Thomas 2. 2. *quæst.* 87. *artic.* 4. *ad* 1. ubi Cajetanus, & Aragon. Sotus *de justitia lib.* 9. *q.* 4. *artic.* 4. Nec aliud probant verba illa, *decimas ad Ecclesias dari faciant.* Ex quibus deduci videtur, Episcopos ipsos teneri ex ecclesiasticis prædiis decimas solvere; nam verba illa contrarium habent sensum, videlicet, ut faciant dari decimas ad Ecclesias suas. Ita enim addit Gratianus, & fortè ita invenit in antiquo Concilio, licèt nunc in Cabilonensi non legatur. Estque consonum casui, & decisioni Concilii; nam querimonia erat, quia Episcopi non permittebant colonos solvere decimas in suis Ecclesiis parochialibus, quæ, ut supponitur, erant distinctæ ab Ecclesiis Episcoporum, vel Abbatum. Decisio autem Concilii est, ut si possessiones sint ecclesiasticæ, & ad sustentationem ministrorum Ecclesiæ deputatæ, Episcopi non solvant decimas prædiales parochiis colonorum, sed illas retineant pro suis Ecclesiis; ipsos autem colonos (quos nomine familiæ intelligit,) sinant in parochiis suis solvere decimas, utique vel personales, vel prædiales; quas ex prædiis conductis habere solent, si prædia sunt intra terminos suarum parochiarum constituta: quare in summario ipsius textus ita negativè legitur: *Non persolvant de propriis prædiis Abbates, & Episcopi decimas.* Quod summarium accipiendum est de prædiis ecclesiasticis, seu suarum Ecclesiarum; quod evidentiùs exprimitur ex canone Urbani II. refertur in notis Gregorian. post dictum caput *quæsti*, ibi: *Perlatum est ad sanctam Synodum, quod sint quidam Episcopi, & Abbates, qui colonos ad se pertinentes non sinant decimas dare ad Ecclesias ubi Missas audiunt, & infantes eorum baptizantur; proinde decrevit sacer iste conventus, ut Episcopi, & Abbates de vineis, & agris, ac frugibus, quæ ad suum, vel fratrum usum laborant, decimas sibi pro benedictione, vel hospitum susceptione habeant; familiæ verò ibi dent decimas suas, ubi per totum anni circulum Missas audiunt, & infantes eorum baptizantur.* De prædiis verò, quæ voto, & pietate fidelium Ecclesiis jam fundatis, & competenti dote instructis accedunt, decimas Ecclesiæ debent clerici, immò una Ecclesia alteri Ecclesiæ decimas persolvit, quando intra ejus fines, atque ambitus possessionem aliquam obtinet, ex prædicta ratione; quia videlicet cùm onus decimarum ipsis prædiis inhæreat, *cap. si quis laicus* 16. *q.* 1. transit in quemcunque possessorem, *cap. cùm non sit* 33. *dist. cap. ex litteris, de pignor.* Nec obstat quod per mutationem personæ mutetur rei qualitas, *l. locatio, §. ult. ff. de publican. l. qui procuratorem* 89. *ff. de acquir. hæred.* Illud enim procedit, quando qualitas inest rei propter personam, ut in dictis juribus, & *in cap. unic.* §. 1. juncto verbo *Semestre, de jurepatron. in* 6. secus tamen, si qualitas inhæreat rei ratione suiipsius; tunc enim ex mutatione personæ non mutatur, *Clement. unic. vers. Prioratus, de supplend. neglig.* resolvunt Peralta. *in l. cùm patroni, num.* 30. *ff. de legat.* 2. Gutierrez *lib.* 1. *practic. cap.* 3. *nu.* 13. At verò onus decimarum inhæret ipsis prædiis propter seipsa, *cap. pastoralis* 28. *hoc tit.* & ideò mutatione personæ qualitas rei non mutatur. Hoc tamen more Ecclesiarum tuebatur se Gofridus Windocinensis adversus Petrum Sanctonensem Episcopum; nam cùm salinarum omnium, quæ in ora maritima Olonensi sitæ sunt, decimę omnes datę essent cœnobio Windocinensi in dotem, & aliqua earum salinarum ad jus, & dominium pertinerent Sanctonensis Ecclesiæ, decimas ex iis persolvere cœnobio Windocinensi Petrus Sancton. Episcopus repudiabat, eo argumento fretus, quòd Ecclesiæ, præsertim majores, minoribus decimas non solverent. Quam rationem vehementer impugnat Gofridus Windocinensis *epist.* 41. *lib.* 3. ibi: *Insuper etiam decimas salinarum vestrarum, quas monasterium nostrum, patrimonium scilicet B. Petri, & ejus allodium per sexaginta annos pacificè noscitur possedisse, nobis auferris. Unde dilectionem vestram rogamus, ut quod aliter actum est, corrigatis, ne qui Apostolicâ præceptione nobis defensor constitutus fuerat, videatur persecutor; & sic lupus fiat (quod Deus abnuat) qui esse debuerat pastor. Nobis dictum est, quia dicitis, quod Ecclesia non debet decimam dare. Hoc verum est, ubi Ecclesia nihil habet in Parœcia alterius Ecclesiæ; ubi verò Ecclesia in alterius Ecclesiæ Parœcia possessionem aliquam habet, vel quidpiam, quod decimari debeat, illi Ecclesiæ decimam reddere debet, si illud ista possidere desiderat. Hoc tenet Italia. Hoc tenet Gallia; ibi enim novimus Ecclesias Ecclesiis decimas reddere, & majores minoribus, & minores majoribus, ubi altera earum possessionem obtinet in jure alterius.* Circa decimas personales discrimen constituendum est inter clericos Ecclesia-

cleſiarum Rectores, & inter illos, qui à propriis parochis ſacramenta recipiunt. Rectores nullo modo decimas præſtant, quia ſicut nemo ſibi ipſi obligari poteſt, ita nec ſibi ſolvere, *l. tutor 19. ff. ad Velle an.* docent Innocentius, & Joannes Andreas *in præſenti*, Covar. *lib. 1. var. capite 17. numero 8.* Moneta *de decimis cap. 5. num. 4.* Hunnius *de decimis capit. 2.* Barboſa *de offic. Parochi capite 28. §. 3.* Nec obſtabit, ſi objicias, poſſe privatam perſonam diverſo jure ſibi obligari, quemadmodum tutor, tanquam debitor pupilli, ſolvit ſibi ipſi tanquam tutori, *l. quotiens 9. §. item, ff. de adminiſtr. tut.* & Princeps poteſt filios ſuos legitimos efficere, non tanquam pater, ſed ut Princeps, *cap per venerabilem, qui filii ſint legit.* & Conſul, tanquam privatus, manumittere, vel emancipare filium, vel ſervum apud ſeipſum, tanquam Magiſtratus poteſt, *l. Conſul. ff. de adopt.* nam omnia ea procedunt, quia una, eademque perſona poteſt conſiderari diverſis reſpectibus: at verò parochus, ut præſtet decimas perſonales debet conſiderari ut laicus ſacramenta recipiens; & ut eas accipiat, debet conſiderari ut parochus, qui ſacramenta confert; quæ actio, & paſſio, cùm in eodem ſubjecto concurrere non poſſint, ideo nec ſibi ipſi parochus decimas ſolvere poteſt. Quoad alios verò clericos cùm ceſſet hæc ratio, & verè ſacramenta recipiant à propriis parochis, ideo illis decimas perſonales ſolvere debent, ut poſt D. Thomam docent Covar. & P. Suarez *ubi ſuprà.*

CAPUT III.

(a) Hadrianus *Vvigorn. Epiſcopo, & Herford. Epiſcopo.*

EX multiplici queſtione Willelmi Presbyteri de Cretona accepimus, quod cùm Eccleſiam de Cretane xxx. annis; & eo amplius pacificè poſſediſſet, monachi de (b) Brueria decimas univerſas, quas de terris cultis eadem Eccleſia à prima fundatione ſui ſemper percipere conſuevit, in hoc quadriennio ſibi, & Eccleſiæ penitus ſubtraxerunt, cum inter Abbatum de Brueria Vv. nomine, de conſenſu totius Conventus; & prædictum Presbyterum xx. annis, & eo amplius elapſis, talis interceſſiſſe dicatur (c) conventio ſcripto monachorum authentico roborata, quòd monachi prædicto Ptesbytero, & Eccleſiæ ſuæ in integrum de (d) blado, & univerſis leguminibus, quamdiu viveret, deberent perſolvere decimas, exceptis minutis decimis, quas idem Presbyter ob exaltationem Eccleſiæ monachorum quietas clamavit. Cumque conventio temporibus trium Abbatum præſcripti loci ſervata fuiſſet, Abbas illius loci ad præſentiam noſtrum accedens à nobis (e) privilegium obtinuit, in quo monaſterio ſuo indultum eſt, ut de laboribus, quos propriis manibus, aut ſumptibus excolit, nulli decimas ſolvere teneretur. Qui ſiquidem reverſus ad propria, tantam apud H. (f) Regem Illuſtrem Angliæ gratiam, & favorem invenit, quod Rèx totam terram illius villæ, in qua Eccleſia præfati Presbyteri ſita eſt, monaſterio ipſius in perpetuam eleemoſynam contulit. Quo facto prædictus Abbas univerſis ipſius villæ colonis expulſis, totam terram prædictæ parochiæ excolens propriis ſumptibus, Eccleſiæ debitos redditus ſubtraxit. Unde quia non fuit noſtræ intentionis per privilegium noſtrum prædictæ conventioni derogare: f. v. per A. ſ. m. atque p. quat. utraque parte apud vos convocatâ, rei veritatem plenius inquiratis: & ſi inter prædeceſſorem memorati Abbatis, & prænominatum Presbyterum, conſenſu monachorum talis conventio facta fuerit, & per annum ſervata eundem Abbatem, & monachos auctoritate noſtra moneatis, & diſtrictùs compellatis, ut eandem conventionem, vel compoſitionem, non obſtante privilegio, niſi (quod non credimus,) de tranſactione ipſa in eodem privilegio contineatur, oc. & ap. ceſſ. inviolabiliter teneant, & obſervent, vel exinde pacificè conveniant, & ſecundùm formam compoſitionis redditus ipſi ſolvant.

NOTÆ.

(a) *Hadrianus.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc titul. capite 17.* & poſt Concil. Lateran. *part. 13. capite 11.* nullibi tamen exprimitur, cujus Hadriani ſit præſens Decretalis; credo tamen juxta temporis ſeriem eſſe Hadriani IV. qui antea dicebatur Ottobonus, de quo plura Baronius, & Corjolanus *anno 1154.* quo ipſe Pontifex creatus fuit: Ludovicus à Sancto Carolo *in Biblioth. fol. 106.* & alii Biographi Pontificium.

(b) *Brueria.*] Monaſterium hoc Brueriæ eſt in Surreia, Angliæ Provincia, in Comitatu Oxonienſi, tituli Sanctæ Mariæ, Ordinis Ciſtercienſis, cujus fundationem refert Manrique *annal. Ciſtercienſ. anno 1148. cap. 19. num. 4.* 1.

(c) *Conventio.*] Quatenus compoſitio tranſactione ſuper decimis facta ſubſiſtat, expoſui *in cap. 2. de tranſact.*

(b) *Blado.*] Bladus, vel bladum idem eſt, ac ſemen fructuum, præcipuè frumenti, & deſignat quicquid in area teritur: unde imbladare, pro ſeminare; & imbladata, pro ſeminata, dicitur. 3.

Hovedenus *anno* 1198. agens de foresta Richardi I. ait : *Et videnda sunt in reguardo nova essarta, & vetera imbladata post ultimum reguardum, & quo blado, vel legumine imbladata sunt. Nova autem sarta erunt in manu Regis : si vetera sarta imbladata sunt de frumento, vel siligine, unaquæque acra dabit XII. denarios de illa vestitura.* Illustrat Joannes Vossius de vitiis sermonum *lib.* 3. *cap.* 26.

4. (c) *Privilegium.*] Cujus montio fit *in cap. ex parte* 10. *hoc. tit.* & *in l.* 4. *tit.* 20. *partit.* 1. ibi: *En este Concilio fue establecido, que les valiesse el privilegio ; que les otorgo ol Papa Hadriano, quanto en las heredades, que auian ganadas fasta aquel mismo Concilio.*

5. (f) *H. Regem.*] Henricum II. videlicet, cui Hadrianus noster concessit dominatum Hiberniæ, ut referunt Giraldus Cambrensis *lib.* 2. *expurgationis Hiberniæ, cap.* 6. ibi : *Henricus ab Hadriano Papa privilegium impetravit ejusdem auctoritate, & assensu, Hibernico populo tam dominandi, quàm ipsum in fide rudimentis informandi, per Joannem Sarisbariensem postmodum Episcopum Carnotensem Romam adhoc destinatum : idem Papa Regi annulum in investituræ signum præsentavit, qui statim cum privilegio in archivis Vvintoniæ repositus fuerat.* Parisius *anno* 1155. ibi : *Rex Anglorum Henricus nuncios solennes Romam mittens, rogavit Papam Hadrianum, ut sibi liceret Hiberniæ insulam hostiliter, & terram subjugare : quod Papa gratanter annuens, hoc sequens privilegium ei designavit. Hadrianus Episcopus servus, &c. Significasti nobis (fili in Christo charissime,) te Hiberniæ insulam ad subducendum populum legibus christianis, & vitiorum inde plantaria extirpanda velle intrare, de singulis domibus annuam unius denarij B. Petro velle solvere pensionem, & jura Ecclesiarum illius terræ illibata, & integra conservare : nos autem pium & laudabile desiderium tuum favore congruo prosequentes, & petitioni tuæ benignum impendentes assensum, gratum, & acceptum habemus, ut pro dilatandis Ecclesiæ terminis, vitiorum dissringendo discursu, pro corrigendis moribus, & virtutibus inserendis, pro Christianæ Religionis augmento insulam illam ingrediaris, & quæ ad honorem Dei, & salutem illius insulæ spectaverint, exequaris, & illius terræ populus te recipiat, & sicut Dominum veneretur.* Westmonasterienſis *anno* 1155. ibi : *Rex Anglorum nuncios solennes Romam mittens, rogavit Papam Hadrianum, ut liceret ei Hiberniam hostiliter intrare, & eam sibi subjugare; quod Papa Regi gratanter annuit, & super hoc privilegium destinavit.* Hovedenus *pag.* 528. Polydorus Vergilius *lib.* 3. *histor. Angliæ*, Richardus Smitheus *in floribus Angliæ*, *anno* 1155. *fol.* 264.

COMMENTARIUM.

EX hoc textu communiter deducitur, privile- 6.
gium super decimis impetratum non derogare compositioni præcedenti super eisdem decimis; nam licèt privilegium sit interpretandum ita, ut aliquid de novo conferat ultra id, quod jure proprio competit ei, cui conceditur, *c. in his, de privileg.* ibi : *Cùm autem eis nihil conferret memorata indulgentia, sine qua id liceret eisdem; mandamus quatenus interpretatione hujusmodi reprobatâ, ita quod dicti fratres ex indulgentia nostra videantur in hoc gratiam consequuti.* Et *cap. si Papa, eod. tit. in* 6. *cap. pastoralis ; in princip. de appel. l. si quando* 109. *ff. de legatis* 1. latè probat Rodericus Suarez *alleg.* 28. *per tot.* Tamen cùm jus speciale competit, aut ratione privilegii, vel compositionis, non censetur Pontificem velle cum detrimento ejus, cui competit, privilegium concedere, nisi ejus compositionis factâ mentione. Unde cùm in præsenti specie non solùm ex jure communi, verùm ex compositione plurium annorum lapsu firmata monachi de Brueria parocho decimas ex blado, & leguminibus deberent, privilegio noviter ab eis impetrato non creditur derogatum juri parocho ex conventione quæsito.

CAPUT IV.

(a) Idem *B. Cantuar. Archiepiscopo.*

COmmissum nobis à Deo dispensationis officium admonet multipliciter, & hortatur, ut universis Christi fidelibus, vel Ecclesiis debeamus utiliter providere, atque integra illis jura sua nos oportet, atque illibata servare. Pervenit ad nos, quod monachi de Boxle (b) Sanctæ Mariæ, in parochia cujus commorantur, decimas ex integro persolvunt, & eas reddere contradicunt. Ea propter f. t. per A. s. m. quat. prædictos monachos, ut ipsas decimas etiam de ipsis cultis, in quibus domus olim constructæ fuerant, præfatæ Ecclesiæ cum ea integritate persolvant, quâ prius quàm in eadem Ecclesia morarentur, solebant (c) persolvi, sine ap. ob. nostra auctoritate, compellas communi districtione : & sicut olim etiam de pascuis solvebantur decimæ, ita nunc de eisdem ad (d) frugum fertilitatem translatis, decimas volumus absque diminutione persolvi.

NOTÆ.

1. (c) *Idem.*] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 18. in sexta autem legitur, *Idem Thomæ* ; sed utrobique malè. Non *B.* quia temporibus Hadriani IV. nullus fuit Archiepiscopus Cantuarienſis hujus nominis : non *Thoma*, qui si textus hic est Hadriani IV. ut supponitur, qui decessit anno 1159. non potuit rescribere D. Thomæ, qui electus fuit in Archiepiscopum Cantuar. anno 1161. ut probat Smitheus *in floribus lib.* 7. *cap.* 6. unde vel legendum est *Alexandri*

xander III. B. Thomæ Cantuar. vel cùm in antiquis codicibus legeretur *idem T.* expressum fuit à Compilatoribus, & transcriptum, *idem Thomæ*; cùm transcribendum esset, *Theobaldo.* Theobaldus enim electus fuit in Archipræsulem anno 1138. & floruit usque ad annum 1161. cujus præclaras animi dotes refert, & illustrat Smitheus *ubi suprà, lib. 7. cap. 4.*

2. (b) *Boxle Sanctæ Mariæ.*] Legendum est, *Boxeliæ Sanctæ Mariæ.* Monasterium Boxeliæ, tituli Sanctæ Mariæ, est in diœcesi Cantuariensi, Ordinis Cisterciensis, de quo Nicolaus Arsfeldius hæc habet: *Boxeliæ titulo Sanctæ Mariæ fundato Guillelmus Comes Cantiæ, tempore Stephani Regis Monachi Albi.* De eo agit Manrique *tom. 2. annal. Cistercienf. anno 1146. cap. 12.*

3. (c) *Perfolvi.*] Aliàs si non extaret memoria talis solutionis, & omnino prædia illa essent ad culturam redacta per dictos monachos, decimæ ex eis non deberentur, *cap. ultim. de privil.* ibi: *Consultationi vestræ breviter respondemus, quod terra, de qua non extat memoria, quod aliquando culta fuisset, redacta per religiosos viros noviter ad culturam, perpetuò debet quoad immunitatem de non solvendis decimis novalium jure censeri.* Consentit Alexander IV. *in cap. 2. hoc tit. lib. 6.*

4. (d) *Ad frugum fertilitatem.*] Et meritò, nam si ex herba, & pascuis decimæ præstabantur, ex fructibus in eorum locum subrogatis decimæ solvi debent, *cap. cùm in tua, hoc tit.* argumento legis *certo generi. ff. de servit. rustic.* latè probant Barbosa *in select. ad hunc textum.* Sicut è contrario si ex fructibus terræ, frumento, vel simili decimæ solvebantur, & postea deseratur terræ cultura, ex fœno, seu herba decima solvetur, *cap. 6. hoc tit. in collect.* ibi: *Pervenit ad audientiam nostram ex conquestione B. Dolensis Archidiaconi, Rectoris Ecclesiæ de N. quod cùm Ecclesia ipsa de frugibus quarundam terrarum, quæ infra fines parochiæ suæ positæ asseruntur, decimas persolvere consueverint, nunc ad pratorum opus remanentibus eisdem incultis, decimæ de fœno, quod ab eis colligitur, eidem Ecclesiæ circumspectione, quâ convenit, providere renuunt: ideo d. v. p. A. s. m. quat. Ecclesiæ, de qua præmissus, fœni decimas, quod de terra provenit, à memoratis earum dominis per ecclesiasticam districtionem exsolvi sub. ap. ob, compellatis.*

COMMENTARIUM.

5. Conclusio traditur, & probatur.

EX hoc textu talis communiter deducitur conclusio: *Omnes parochiani, etiam religiosi, de prædiis propriis, ex quibus decimæ olim solvebantur, decimas præstare coguntur.* Quam conclusionem probant textus *in cap. alia causa 6. cap. cuncti 41.* cum aliis, *16. quæst. 1. c. plerique 7. de pactis.* Gregorius VII. *in Concilio Romano*, ibi: *Nullus Abbas decimas, & primitias, & reliqua, quæ secundum constituta canonum ad Episcopum pertinent, sine auctoritate Romani Pontificis, seu Episcopi consensu, in cujus diœcesi habitat, detineat.* D. Thomas *2. 2. quæst. 87. artic. 1.* Illustrant ultra congestos in præsenti à Barbosa & Doctoribus de decimis scribentibus, Duarenus *lib. 1. de sacris, cap. 20.* Corrasius *de sacerdotio lib. 2. cap. 6.* Solorzanus *de jure Indiar. tom. 2. libero 1. cap. 21. num. 50.* Leander *in præcept. Eccles. tractatu 6. disputat. 6. quæst. 33.* Carrasco *ad ll. Recopil. cap. 6. §. 4. & 5. per totum.* Valenzuela *consil. 33. ex num. 72.* Pellizarius *in manual. regul. tom. 2. tractatu 8. cap. 7. sect. 4. quæst. 7. num. 171.* Hieronymus Garcia *tom. 1. polit. regul. tractatu 8. difficult. 3. dub. 2. punct. 4.* F. Ludovicus à Concept. *in examin. verit. mal. tract. 2. in princip.* & *cap. 1.* Suarez *tom. 1. de relig. cap. 19.* Fagundez *in præcept. Eccles. lib. 2. in 5. præcept. cap. 4.* Castropalao *oper. moral. p. 12. diffut. unic. num. 9.* Lemaistre *de decimis, lib. 1. cap. 11.* Barbosa *tom. 1. voto 41.* Valenzuela *consil. 3.*

Sed pro dubitandi ratione sic in præsentem assertionem insurgo: Decimæ præstantur parochis in compensationem laboris in administratione Sacramentorum impensi, ut infrà dicemus: sed non percipiunt monachi sacramenta à parochis, immò ab omni lege jurisdictionali, & diœcesana exempti sunt, ut probavi *in cap. licet, de offic. Ordin.* igitur non debent cogi decimas parochis persolvere. Augetur hæc difficultas ex eo; nam monachi Cistercienses, de quibus in præsenti agitur, exempti erant per nostrum Hadrianum Pontificem à solutione decimarum ex prædiis propriis manibus, & expensis cultis, ut constat *ex cap. antecedenti*, ubi notavi: igitur non rectè in præsenti idem Pontifex decrevit, ipsos monachos Cistercienses teneri de prædiis ab ipsis cultis decimas integrè persolvere. 6. Impugnatur tradita assertio.

Quâ dubitandi ratione non obstante vera est præsens decisio, in qua, & *in cap. ex transmissa, cap. à nobis, cap. tua nobis, cap. de cætero, cap. ex parte, cap. dilecti, cap. de terris, hoc titul.* agitur de personis, à quibus decimæ solvendæ sunt: quam partem præsentis tractatus ut plenè absolvamus, sciendum est, regulariter ad decimarum præstationem teneri omnes fideles, qui de manu sacerdotis Sacramenta recipiunt, si aliquo modo ab earum præstatione non sint exempti, *cap. ex transmissa 23. cum sequent. hoc tit. cap. ut decimæ*, cum aliis, *16. quæst. 2.* Concil. Cabilon. sub Carolo *can. 28.* Porojul. *can. 14.* Batonius *in apparatu, num. 9.* & *anno 44. num 88.* & *anno 57. num. 24.* & *anno 257. num. 13.* Turrianus *pro canon. lib. 5. cap. 9.* docent Suarez *dict. tract. de decimis, cap. 16.* Moneta *eod. tract. cap. 5. quæst. 1.* plures relati à Barbosa *de offic. Parochi, cap. 38. §. 3. num. 1.* Hunnius *in Encyclop. d. tract. de decimis, cap. 2.* plura jura in eandem sententiam congerunt Democharis *lib. 3. de sacrif. Missæ, cap. 25.* Anastasius Germonius *lib. 3. de sacrorum immunitatibus, cap. 19.* Theophilus Raznaud. *tom. 12. tract. mala è bon. Eccl. cap. 9. num. 12.* sive parochiani sint divites, sive pauperes, quia cùm decimæ ex justitia debeantur, *cap. parochiani hoc tit.* propter inopiam injustitia committi non valet, nisi necessitas adeo extrema sit, ut ab aliis temporalibus præstationibus excuset, *l. 4. §. inopes, ff. de muner. & honor. cap. licet, de censibus, l. omnes 4. Cod. de annonis, lib. 10.* faciunt lex *honor 14. §. de honoribus, ff. de muner. & honor.* latè docet Velasco *de privil. pauper. p. 1. quæst. 37. per tot.* Solorzanus *tom. 2. lib. 1. cap. 22.* & tunc debent suam egestatem parochis proponere, ut ita sinant illis decimas retinere, ut docuerunt Cevallos, Borellus, & alii relati ab Hunnio *dict. cap. 2.* Et quia de personis ecclesiasticis, quatenus teneantur decimas solvere, egi *in cap. 2. hoc tit.* & de Judæis, & Infidelibus dicemus *in cap. de terris, hoc tit.* superest, ut de laicis, & religiosis tantùm agamus. Laici ergo fideles omnes tenentur propriis Parochis decimas 7. Decimæ præstantur ab omnibus.

mas persolvere, quia Sacramenta ab ipsis recipiunt, *cap. ex transmissa 23. cum sequenti, hoc tit.* Suarez, Rebuffus, & Moneta, laudati à Barbosa *de offic. parochi c. 28. §. 3.* nisi specialiter sint à Pontifice ab hac obligatione exempti, *cap. 2. de Ecclesiis ædific.* Quoad Principes verò, supremosque Monarchas certum est, decimas debere; sed quia illi propriam capellam habent cum capellano, cui cura animarum committitur, idcircò ei Princeps decimas solvit, quia ab eo Sacramenta recepit; ideoque curio Regis dicitur *in l. 3. tit. 9. p. 2.* De Regibus Hispaniæ id referunt Abbas Pinaton *libro 4. histor. Sancti Joannis, cap. 20. in fine.* D. Ludovicus ab Exea *in l. unic. C. de palatiis, fol. 83.* De Regibus Galliæ idem tradit Lemaistre *lib. 2. de decimis, cap. 1.* De quibus capellanis regularibus exaudiendus est canon 22. Concilii Mogunt. ubi tres clericorum classes Patres constituunt, quorum alii sunt sub Episcopo, alii sub Abbate, & in servitio Domini Regis alii: unde constat, Reges secum clerum habuisse, suosque sacerdotes ab omni potestate Episcopi proprii exemptos, peculiarem parochiam constituentes, ad quam decimæ regiorum prædiorum spectabant, quas propterea nutu suo dispensabant, concedebantque vel ecclesiasticis, vel laicis; quod de cætero fieri ibi prohibent PP. & hortantur Principem, ut capellas suas, si fieri possit, deinceps viris ecclesiasticis committat: *Indignum est valde, ut qui in Regia dignitate cæteros Ecclesiæ filios auctore Deo præcellitis, negligentiùs quæ Dei sunt, exequi videamini: unde dignum erat, ut capellas villarum vestrarum laicis non committeretis, sed potiùs illis, qui & eadem sacrata loca religiosiùs tractarent, & vobis exinde adjuti obsequium debitum impenderent. Sed quia aliter causis intervenientibus res se habere dignoscitur, monemus, & hortamur, ut secundùm canonicam auctoritatem, nè (quod absit) periculum interdicti anathematis ex decimis præsumptis incurratis, si capellas vestras presbyteris, aut viris ecclesiasticis dederitis, & Dominicas decimas acceperint, sarta tecta Ecclesiæ, & luminaria exinde competenter provideant, & presbyteri parochianas decimas accipiant, & populi necessitatibus debitè invigilent. Si autem laici capellas habuerint, à ratione & auctoritate alienum habetur, ut ipsi decimas accipiant, & inde canes, aut gyniciarias suas pascant; sed potiùs Presbyteri Ecclesiarum eas accipiant, & inde restaurationem Ecclesiarum, & luminaria, & hospitum, ac pauperum receptionem exhibeant, & pro vobis, ac statu Regni vestri Domini misericordiam studiosè implorent.* Huic verò interpretationi adstruendæ seculi pravitas, & Magnatum ejus ætatis superbia non mediocriter conferunt, namque labente disciplinâ putabant Magnates ad similitudinem Regis decimas se posse concedere Ecclesiis, vel oratoriis in propriis possessionibus constructis. Hinc tot canonibus, & sanctionibus regiis cohibita fuit hæc decimarum translatio, ut in Capit. Ludovici Pii edito anno 828. his verbis: *Quicunque decimam abstrahit ab Ecclesia, ad quam per justitiam dare debet, & eam præsumptuosè, vel propter munera, aut amicitiam, vel aliam quamlibet occasionem ad alteram Ecclesiam dederit, a Comite, vel à misso nostro distringatur, & eiusdem decimæ quantitatem cum sua lege restituat.* Et *lib. 2. Capit. 36.* ibi: *Ecclesiæ antiquitus constitutæ, nec decimis, nec aliis possessionibus priventur, ita ut novis oratoriis tribuantur.* Refert Lemaistre *libro 1. de decimis, capite 1.* Novus notator Petri Blesensis *ad epist. 82.*

Ad monachos, religiososque viros accedamus. Et cùm primis Ecclesiæ temporibus illi ut laici Sacramenta à propriis parochis reciperent, *cap. Ecclesia*, cum aliis, *16. quæst. 1.* latè probavi *in cap. intelleximus, de ætate & qualit.* decimas, & oblationes ut cæteri laici illis præstabant, *capite quæsti 16. quæst. 1. cap. 7. de pact.* Gregorius VII. in Concil. Roman. *cap. 9. Nullus Abbas decimas, & primitias, & reliqua, quæ secundùm constituta canonum ad Episcopos pertinent, sine auctoritate Romani Pontificis, seu Episcopi consensu, in cujus diœcesi habitat, detineat.* De decimis illustris est locus Antiochi *homil. 120.* ubi asserit, decimas deberi à monachis ex duobus. Primò ex his, quæ aliorum beneficentiâ monasteriis donantur; secundò ex iis, quæ opere manuum sibi ipsis monachi comparant. Duraviteque hic mos pendendarum decimarum à monachis etiam posterioribus seculis, in eis præsertim regionibus, quibus pulsâ impietate nomen Christianum vigere cœpit; ideoque in legibus Hungaricis S. Ladislaus *Decretorum lib. 1. cap. 26.* statuit, ut Abbates de liberis suis darent decimationem Episcopis: & monasterium D. Martini in Pannonia non modò frugum, & pecorum, verùm & liberorum decimas quotannis offerre, refert Bonifacius *decad. 2. lib. 1.* & ex eo Bosquetus *ad Innocent. III. lib. 1. regestr. 13. epist. 199.* Quid autem sit dare decimationem de liberis, non satis constat. Lemaistre *dict. lib. 1. cap. 1.* existimat, liberos accipi pro hominibus justa servitute manumissis, quos sub conditione operæ monasteriis præstandæ domini manumiserant; aut accipi pro servis oblatis ad ministerium & famulatum monachorum. De oblationibus à monachis faciendis apertus est locus D. Hieronymi *epist. 1. ad Heliodorum*, ibi: *Clerici pascunt oves, ego pascor: illi de altari vivunt, mihi quasi infructuosæ arbori securis ponitur ad radicem, si munus ad altare non defero, nec possunt obtendere paupertatem.* Easdem oblationes detulisse sacerdotibus monachos, qui solitudinem incolebant, patet ex vita Nathaëlis apud Palladium *cap. 18.* in illis verbis: *Ille audivit vocem pueri, & aperto hostio cellæ, stans intus dicebat ei, quis es, & quid tibi vis faciam? Respondet dæmon: Ego sum hujus monachi minister, & fero panes, quoniam est agape tui noti fratris, & cras illucescente Sabbatho opus est oblationibus.* Illustrat Lemaistre *lib. 1. de decimis, cap. 12.* Itaque primis temporibus, cùm inter laicos versarentur monachi, tam decimas, quàm oblationes parochis faciebant; sed cùm postea cœpissent ad sacros ordines promoveri, & non solùm Sacramenta sibi administrare, verùm & in eorum collatione parochos juvare, ex prædiis quæ ob inopiam propriis manibus excolebant cœperunt eximi à decimarum præstatione; quæ exemptio nititur naturali æquitate, quia deficit fundamentalis ratio solvendi decimas, videlicet quia Sacramenta à parochis non recipiunt. Petrus Blesensis *epist. 82. ad Abbatem, & Conventum Cisterc.* ubi Richardus Cantuar. Archiepiscopus ait: *Non ponimus in cœlum os nostrum, nec de facto summi Pontificis disputamus; sed si Dominus Papa indulgentia speciali quandoque privilegiavit vos, dum Ordo vester in paupertate gaudebat, dum in ipsus egentium suæ tenuitatis viscera liberaliter effundebat, potuit tolera-*

De Regib. Hispan.

tolerari ad tempus, licèt in communem redundaret injuriam, quod causâ necessitatis fuerat introductum: nuncautem quando vestræ possessiones multiplicatæ sunt, etiam in immensum, privilegia hæc potius ambitionis, quàm religionis instrumenta censentur: quicquid indulgeant privilegia Ecclesiæ Romanæ, vobis expedire non credo, contra conscientiam vestram, quod alienum est, usurpare. Quid si à Sede illa publicum emanasset edictum, quod ubicunque inveneritis clericos, aut alterius habitus monachos equitantes, vobis liceret eos de suis evectionibus dejicere, & equos in usus proprios retinere? Quid interest equos rapiatis, an decimas? nisi quia decima res spiritualis est, & ideo enormius sacrilegium in decimis committitur, quàm in equis? Cùm Dominus præcipiat decimas solui, quis contra ejus præceptum potuit dispensare? Vbi divina, & humana justio sibi invicem contradicunt, obediendum est Deo magis quàm hominibus. Ac tandem ubi seriâ adhortatione ipsos ad eam immunitatem, aut ejurandam, aut temperandam invitavit, concludit hoc pacto. *Quod si pertinaces vos, & inflexibiles exhibetis, vinculo anathematis innodabimus universos, qui aliquid vobis dederint, aut vendiderint, unde jus decimationis obveniat; atque in cœlum clamabimus, & ad thronum summi judicis appellabimus, ne quis hujus vinculum excommunicationis absolvat. Principum etiam favorem in hoc plenissimè obtinebimus, ut gladio spirituali manus civilis assistat, ut quicquid contra Principale oraculum, venditum, aut donatum vobis fuerit, confiscetur.* Quo autem tempore cœperint hujusmodi immunitates, apud Interpretes adhuc non liquet; nam aliqui asserunt, à Paschasio Pontifice exemptionem hanc originem ducere *in cap. decimas 47. 16. quæst. 1.* ita Hunnius *de decimis cap. 2. num. 15.* Alii à Gregorio VII. ejus principium repetunt. Lemaistre *dict. lib. 1. de decimis, cap. 11.* Sed verius est, in Concilio Moguntino sub Paschali celebrato privilegium non solvendi decimas monachis concessum fuisse, *dict. cap. decimas, cap. questi 16. quæst. 1.* successit Gregorii VII. privilegium circa annos 1075. quod extat post Concilium Lateran. *pag. 13.* in hæc verba: *Statuimus ut monasteria ex suis prædiis nullo modo decimas solvere cogantur, quia si legitimè dandæ sunt orphanis, & peregrinis dandæ sunt. Indignum est enim, ut à clericis exigantur, qui propter eum, cujus sunt decimæ, pauperes ejiciuntur; nam pauperes Domini sunt, pauperum hæreditas pauperibus ejus eroganda est, illis videlicet, qui propter amorem illius, quæ poterant possidere, dimittunt. Magna ratione nititur dictum privilegium; nam monachi quicquid lucrantur, non sibi, sed communitati acquirunt, pro fratrum sustentatione, & residuum in pauperes expendunt: unde injustè ab eis decimæ exiguntur.* Quod non solùm in decimis personalibus, verùm & in prædialibus, & mixtis, constat *ex cap. licet 11. de decimis.* Post Gregorium VII. Hadrianus IV. circa annum Christi 1154. nonnullas edidit de monachorum decimis constitutiones, nempe cùm ex dicto Gregorii VII. & successorum Pontificum gratiâ quæcunque prædia à monachis arabantur, essent ab onere decimarum libera, is privilegium, ac libertatem ad sola novalia restrinxit, ut refert Alexander III. in Concil. Lateran. *pag. 13. cap. 3.* idem *in epist. ad Thomam Cantuariensem Archiepiscopum*, edixit, ut monachi persolverent decimas ex integro de agris, & prædiis, quæ olim culta fuerant, *cap. commissum, de decimis.* Ampliavit dicta privilegia Alexander III. statuens, ut nec de prædiis, seu nutrimentis propriis manibus cultis, verùm nec prediis aliis locatis decimas solverent, ut constat ex ejus Epistola ad Archiep. Eborac. quæ refertur post Concil. Lateran. *part. 13. cap. 3.* ibi: *De compellendis monachis albis, & nigris, & canonicis regularibus ad solvendas decimas de terris conductis, quas habent ad terminum, vel ad firmam, à nobis tua discretio postulavit: sed te, vel quemlibet alium audire, aut exaudire super hoc nulla ratione possumus, nisi manifeste vellemus obviare justitiæ, & prædecessorum institutis contraire, ne videamur religionem persequi, quam si fortè non habemus in nobis, in aliis diligere, & fovere tenemur.* Sed idem Pontifex agnoscens Religiones augeri, & pluribus possessionibus ditari, statuit, ut decimas solverent religiosi de agris conductis, ut habetur *dict. cap. 13. Concil. Lateran. cap. 2.* & Innoc. III. in Concil. Lateran. generali, *cap. 55.* absolutè monachis indixit, ut decimas præstarent de prædiis conductis, & noviter acquisitis, ibi: *Decernimus, ut de alienis terris, & amodò acquirendis, etsi eas propriis manibus, & sumptibus excoluerint, decimas persolvant Ecclesiis, quibus ratione prædiorum antea solvebantur, nisi cum ipsis Ecclesiis aliter duxerint componendum.* Immò idem Innocentius *lib. 4. epist. 85.* compescit hujus privilegii abusum in quibusdam monachis, qui vineas emebant, ut vinum ex eis collectum possent distrahere, & ita ait: *Extendentes ad turpia lucra manus vestras, multitudinem emitis vinearum, de quibus sibi* (id est Episcopo) *vel Ecclesiis suæ diœcesis decimæ solvi solent; quarum vinum licèt nequaquam in proprios usus expendatis, sed vendendum ad alias faciatis provincias deportari, decimas tamen sibi, vel ipsis Ecclesiis subtrahitis ex iisdem.* Et tandem illis comminatur in hæc verba: *Scientes vobis esse merito formidandum, ne propter clamores ejusmodi sacrum Concilium auctore Domino in proximo celebrandum privilegia vestra coarctanda provideat, vel etiam revocanda, cum privilegium mereatur amittere, qui concessâ abutitur libertate.* Quo autem ordine cœperint hæc privilegia communicari cæteris Religiosis, & monachorum Ordinibus, summorum Pontificum bullæ testantur. Urbanus enim III. anno 1187. exemtionem à decimis indulsit Hospitali fratrum Ordinis Crucigerorum, in civitate Bononiæ, in bulla, quæ incipit, *Cum antecessor tuus.* Cœlestinus III. eandem exemtionem concessit Congregationi monachorum Montis Virginis, bullâ quæ incipit, *Religiosam vitam.* Innocentius III. anno 1129. eodem onere liberavit fratres Ordinis Redemptionis Captivorum, bullâ quæ incipit, *Operante Patre.* Joannes XV. monachis Cassinensibus, ut constat ex chron. Cassin. *lib. 2. cap. 1.* Innocentius III. Camaldul. *lib. 2. epist. 12.* & Cistercienſibus *in cap. ad audientiam, hoc titul.* Prædicatoribus, & Minoribus *in capite nimis, de excess. Prælat.* idem indulsêre. Honorius III. anno 1216. eandem libertatem censuit esse communicandam Fratribus Prædicatoribus Ordinis Sancti Dominici, in bulla, cujus initium est, *Religiosam vitam.* Clemens IV. anno 1265. eandem exemptionem concessit fratribus D. Francisci. Quæ, & alia privilegia referunt Miranda *in manuali, tom. 2. quæst. 49. art. 12.* Barbosa *de offic. Parochi, dict. cap. 28. §. 3.* Pellizarius & Cruz *ubi suprà.* Hæc tamen privilegia tolerari posse ad tempus, ob paupertatem, ac

necessita-

necessiatem tantùm, non si multiplicatæ sint possessiones exemptorum : docuerunt P. Blesensis *epist.* 82. J. Satisbar. *lib.* 1. *de nugis Curial. cap.* 21. & *epist.* 92.

9. *De dubiis circa hæc privilegia.*

Sed circa prædicta privilegia nonnulla se offerunt dubia resolvenda. Primum circa personam, quæ possit ea concedere. Et dicendum est, Pontificem posse privilegium concedere, per quod quis eximatur à solutione decimarum, *cap. à nobis, cap. suggestum* 9. *cum sequent. cap. ad audientiam* 12. *hoc titul. cap. si de terra, cap. accedentibus* 15. *cap. dudum* 31. *de privil.* docet Barbosa *dict. cap.* 28. §. 3. *num.* 12. Episcopus autem dictam exemptionem concedere nequit per viam privilegii, quia sanctionibus Pontificiis, & Conciliaribus decimæ assignatæ sunt propriis parochis, *cap. Ecclesia, cum sequent.* 16. *q.* 1. nisi sint decimæ, seu decimarum partes illæ, quæ ad suam mensam spectant, *c. quia circa. de privil.* docent Moneta *de decimis, cap.* 5. *num.* 129. Rebuffus *eodem tract. quæst.* 5. *num.* 28. & 32. Secundum dubium vertitur circa prædia novalia, id est noviter ab ipsis monarchis acquisita, an ad ea privilegia exemptionis extendantur? Et ad illa protrahi debere, probatur ex sequentibus. Primò, nam privilegia, quæ à mera Principis liberalitate proveniunt, late sunt interpretanda, *cap. quamvis, de præbend. in* 6. ab specie probant textus *in cap. cum dilecti* 6. *de donat. cap. olim* 16. *de V. S. cap. quia circa* 22. *de privil.* sed prædictæ exemptiones à Summi Pontificis liberalitate, & beneficio proveniunt, *capite sedes* 15. *de rescript. dict. cap. quamvis :* igitur plenè debent interpretari, & ad novalia extendi. Secundò id probatur *in cap. ex parte*, 27. *hoc tit.* in illis verbis : *Cùm tibi, quod majus est, sit concessum, ut videlicet decimas de laboribus terræ parochiarum cum integritate percipias, de novalibus eas exigere satis potes.* Idem probatur *ex cap. quia circa, de privilegiis.* Sed adhuc contraria sententia defendenda est, quæ probatur *ex cap. tua* 25. §. *final. de decimis, cap. quid per novale, de V. S.* Et ex eo, nam privilegii, & præscriptionis eadem ratio est, *cap. duo sunt, de offic. Ordin. cap. super,* §. *præterea, de V. S.* Baldus *de præscript.* 5. *p.* 2. *quæst.* 26. Sed præscriptio non extenditur ad novalia, *cap. cùm contingat* 29. *hoc tit.* Igitur nec privilegium. Deinde quia privilegium non extenditur ad ea, quæ de novo accedunt, *Clement.* 1. *de censibus, l. si mandavero* 22. §. *is cujus, ff. mandati, cap. felicis, de pœnis, lib.* 6. *l. non modus* 12. *C. de servit.* Deinceps, nam omnia privilegia cùm concedantur contra jus commune, *cap. privilegia* 3. *distinct. cap. final.* 25. *quæst.* 1. & contra juris dispositionem operentur, *c. in his* 30. *de privil. l.* 2. *ff. ad municip.* odiosa sunt, & ita accipienda, ut minus lædant, *cap. quod dilecto, de consanguin. & affin. cap. licèt, de offic. Ordin. cap. veniens* 19. *de præscript. c. quamvis, de rescript. in* 6. *c. illa* 16. *de privil.* docent Covar. *lib.* 1. *var. cap.* 17. *num.* 13. Valascus *consult.* 58. *per totam :* nec extensionem aliquam recipiunt, *cap. petisti* 7. *quæst.* 1. etiam ex majoritate rationis, *l. si pupillorum*, §. *si Prætor. ff. de rebus eorum*, cum adductis à P. Barbosa *in l.* 1. *p.* 1. *num.* 19. *ff. solut. matrim.* & ab specie probant textus *in cap. ex multiplici, hoc tit. cap.* 2. §. 1. *eodem tit. in* 6. *cap. veniens* 19. *de præscript.* Retentâ igitur hac sententiâ, quam fusè probat Solorzanus *tom.* 2. *lib.* 3. *cap.* 21. *num.* 26. non obstant contrariæ opinionis fundamenta. Non primum, nam illud procedit, quando privilegium interpretatur contra Principem concedentem; tunc enim plenissimè accipiendum est, *dict. cap. cùm dilecti.* Cæterùm si de tertii præjudicio agatur, strictè est interpretandum, cùm semper intelligatur concessum sine tertii præjudicio, *capite super eo, de offic. deleg. capite ex tuarum, de auctorit. & usu pallii, l. nec* 9. *C. de emancip. liber.* Alciatus *de præsumpt. regul.* 3. *præsumpt.* 11. non tamen adeo strictè sunt interpretanda privilegia, ut à propria verborum significatione recedatur, *l. cùm lege, ff. de testam.* & ab ea interpretatione, quæ ex mente concedentis colligi potest, *cap. quid per novale, de V. S. cap. quantò, de privileg.* Unde cùm exemptio à solutione decimarum tendat in præjudicium parochi, strictè est accipienda. Nec obstat textus *in dicto cap. ex parte*, pro cujus conciliatione cum capite *tua* 23. §. *final. hoc titul.* communiter DD. affirmant, textum *in dict. cap. tua*, procedere in concessione facta à laicis ; textum verò *in dict. capite ex parte*, in privilegio concessio ecclesiasticis personis, quod facilius ad novalia extenditur: ita docuerunt Cardinalis, Hostiensis, & Panormitanus *in dict. cap. ex parte*, & esse communem distinctionem dixerunt Covar. *lib.* 1. *var. cap.* 17. *num.* 13. Valasco *consult.* 58. *num.* 9. & videtur probari *ex l.* 23. *tit.* 20. *p.* 1. Rationem differentiæ ipsi assignant ex eo, quia decimæ à laicis retineri non possunt sine peccato, *cap. quamvis* 17. *cap. prohibemus* 19. *de decimis* ; & ideo privilegium laicis concessum, tanquam odiosum restringendum est. Sed hæc communis interpretatio sustineri non potest ex eo, nam sive privilegium concedatur laicis, sive religiosis percipiendi decimas, semper odiosum est, & restringendum, cùm præjudicet parocho proprio, cui jus competit ad eas, *cap. cùm in tua, hoc tit. cap. veniens, de præscript. cap. ad decimas, de restit. spol. lib.* 6. ac proinde semper strictè interpretandum est. Quare hac solutione omissâ verius dicendum est, textum *in dict. cap. ex parte*, procedere in privilegio concesso ei, cui jure communi decimæ debebantur, præscriptione tamen, vel alio modo jus ad eas amiserat ; quo casu privilegium favorabile est, argumento capitis *ab exordio*, 25. *dist.* cùm per illud regressus fiat ad jus commune, *l. si unus*, §. *pactus. ff. de pactis.* Quæ solutio adstruitur ex verbis ipsius textus, ibi : *De laboribus terræ parochiarum tuarum.* Ex quibus constat, privilegium illud concessum fuisse Rectori sanctæ Columbæ, in cujus territorio parochiæ illæ erant. Docuit post Barbosam *dict. cap.* 28. §. 3. Tondutus *resol. canonic. cap.* 101. *num.* 15. Nec obstat textus *in dict. cap. quia circa :* cui ut satisfaciat Tondutus *ubi suprà*, discrimen constituit inter religiosos exemptos ratione beneficii, aut ratione privilegii, ut si sint exempti ratione beneficii, cùm illa exemptio non repugnet juri communi, extendatur ad novalia ; secus verò cùm ratione privilegii exemptio contingit. Et primo casu accipit Tondutus textum *in dict. cap. quia circa.* Sed eâ solutione omissâ, verius dicendum est juxta suprà tradita, quod ideo extenditur in eo textu privilegium ad novalia, quia agebatur de ejus interpretatione contra ipsum concedentem, qui potuit legem apertiùs dicere, *l. veteribus* 40. *ff. de pactis* ; quia tunc nullum datur tertii præjudicium : docuit post Abbatem ibi. Covar. *lib.* 1. *var. cap.* 13. Tertiò dubitari solet, an prædicta privilegia non solvendi decimas extendantur ad illa

illa prædia, quæ monachi aliis tradunt excolenda? Et inspecto jure communi hoc dubium decisum videtur, videlicet colonos ipsorum prædiorum teneri decimas solvere, *cap. licèt, cap. nobis 24. hoc tit.* Inspectis verò ipsis privilegiis, discrimen est constituendum inter privilegia realia, & personalia; ita ut si privilegium sit personale, per quod eximantur religiosi à solutione decimarum, ipsorum coloni exempti non credantur: si verò sit reale, eximens bona, & possessiones, coloni non teneantur decimas persolvere. Azor *lib. 7. Instit. cap. 37. vers. Secundò quæritur*, Olea *de cess. jur. titul. 6. quæst. 3. num. 2.* Unde cùm religiosi mendicantes, & alia privilegia realia obtineant, in quibus non solùm ipsi, verùm & eorum prædia à solutione decimarum eximuntur, eorum coloni liberi erunt à decimarum præstatione, ut pluribus Rotæ decisionibus probat Puteus *decis.* 522. Circa prædia, quæ ipsi religiosi ab aliis accipiunt excolenda, habemus expressam juris decisionem *in cap. dilecti, hoc titulo*; ubi docetur, decimas præstare teneri, ut ex ipsis prædiis conductis, etsi manibus propriis excolant.

10. Traditur ratio decidendi. His animadversis ratio præsentis assertionis, quare videlicet omnes fideles teneantur propriis parochis decimas persolvere, duplex assignari potest. Prima, ut per hanc præstationem Christiani non minùs se gratos Deo ostendant, quàm legis veteris cultores. D. Chrysostomus *homil. 43. in epist. 1. ad Corinthios*; & ut abundet plus gratia nostra, quàm Scribarum, ut dicemus infrà, *in cap. cùm homines*, ubi agemus de origine hujus præcepti, & quo jure illud injunctum sit. Alia ratio deducitur ex adductis *in cap. cùm secundùm, de præbend.* nam si fideles Christiani accipiunt sacramenta, & alia spiritualia à propriis parochis, etiam debent temporalia illis præstare ad eorum alimoniam, cùm aliàs propriis stipendiis in Ecclesia deservire cogerentur: quare rectè ab Ecclesia præceptum est, ut omnes fideles teneantur decimas propriis parochis præstare: quod præceptum probant D. Cyprianus *epistola 34. in fine*, Chrysostomus *homilia 4. in epistolam Pauli ad Ephesios*, Divus Hieronymus *epistola 2. ad Nepotianum*, & alii Ecclesiæ Patres congesti à Crespetio *in summa verbo Decimæ*. Circa religiosos etiam idem servandum est, nisi privilegio ab hac decimarum præstatione exempti sint; unde cùm in præsenti textu adhuc temporibus Hadriani religiosi non fuissent exempti nisi à decimis eorum prædiorum, quæ propriis manibus noviter excolebant, non verò cùm jam olim prædia illa decimas debebant; ideò *in cap. 3. & 4. hoc titulo*, jubet Hadrianus, ut ipsi monachi de prædiis noviter acquisitis, & ex quibus antea decimæ præstabantur, decimas solvant.

11. Dissolvitur dubitandi ratio. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, cujus prior pars procedit in decimis personalibus, quas etsi monachi olim, dum adhuc laici essent, propriis parochis persolverent, propter sacramenta ab eis recepta; tamen postquam sibi ipsis sacramenta administrare cœperunt, cessavit causa obligationis præstandi decimas personales: at decimæ prædiales cùm debeantur ut tributa realia ipsorum prædiorum, ut infrà probabimus *in cap. de terris*; ideò monachi ea possidentes decimas ex illis solvere coguntur, nisi privilegio reperiantur exempti. Secunda verò pars dubitandi rationis referenda est ad tempora Hadriani IV. istorum jurium; cùm enim ipse tantùm concessisset monachis Cisterciensibus, ut de prædiis propriis laboribus noviter cultis decimas solverent, & privilegium tantùm valeat, quantùm sonat, de prædiis noviter acquisitis, aut illis, quæ jam olim decimas pendebant, eas solvere coguntur.

CAPUT V.

Idem (a) *Cantuariensi Archiepiscopo, & ejus Suffraganeis.*

PErvenit ad nos, quod cùm (b) parochiani vestri decimas bonorum suorum consueverint Ecclesiis, quibus debentur, cum integritate persolvere; nunc autem laudabili consuetudine permissâ, quidam ex ipsis de lana, de fœno, de proventibus molendinorum, & piscariarum (c) ipsis Ecclesiis subtrahere non verentur. Sed quoniam institutioni (d) divinæ manifestiùs obviant, qui decimas ipsis Ecclesiis non persolvunt, f. v. p. A. s. p. m. quatenus parochianos vestros monere curetis, & si opus fuerit, sub excommunicationis districtione compellere, ut de proventibus molendinorum, & piscariarum, & fœno, & lana decimas Ecclesiis, quibus debentur, omni contradictione cessante, cum integritate persolvant.

NOTÆ.

(a) *Cantuariensi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 2.* & post Concilium Lateran. *p. 4. cap. 2.* De Cantuariensi Ecclesia, & ejus Præsule nonnulla notavi *in cap. 2. de rescriptis.*

(b) *Parochiani.*] Diœceses appellari parochias, & ipsos fideles diœcesanos, parochianos, late probat Filesacus *de origine Parœc. cap. 1.* etiam

notavi *in capite* 2. *de parochiis*, *capite* 2. *de pecul. cleric.*

2. (c) *Piscariarum.*] In illis videlicet locis, in quibus piscatio in fructu est, ut in oris maritimis, & similibus locis, sicut in Corcyræorum regione contingebat; eos enim piscationis Thynnariæ etiam quotannis Jovi Olympico, & Apollini Delphico præstasse, auctor est Pausanias *in Phoc. pag.* 624. Immò plerunque piscatio ad privatos, seu communitates jure dominii spectat, ut probat, seu indicat syntagma, quod de juribus maritimis olim scripsit Sirius Metropolita Neocæsareensis, quod fortè non extat, sed laudatur à Theodoro Balsam. *in scholiis ad can.* 4. *Synodi Chalced. prope finem*; & constitutio Comneni seu bulla aurea *de prohibit. alienat. rerum*, apud eundem Balsamonem *in notis ad Synodum* 7. *can.* 12. *pagina mihi* 516. ex editione Gentiani Herberti & postea in Edmundo Bonefidio *in lib. juris Orient.* Gothofredo post novellas Justiniani, ad Leonis 9. & 10. Et etiam privilegio, aut consuetudine plerique exercent piscationem in flumine aliàs publico, ut referunt Ripa *in l. quominus, num.* 36. *de flumin.* Avendanno *de exequend. mandat.* 1. *part. cap.* 11. Covarr. *in regula Peccatum*, 2. *part.* §. 8. *num.* 11. Pinel. *lib.* 1. *select. cap.* 14. *num.* 18. Grotius *lib.* 2. *de jure belli, cap.* 4. §. 4. Lessius *de justitia lib.* 2. *cap.* 5. *num.* 36. quam consuetudinem supponunt, & admittunt contra libertatem naturalem, juxta quam communis est omnibus aqua profluens, Marcus Lyclama *lib.* 3. *membran. eclog.* 9. Jacob. Wander. Graff. *de jure public. ad leg. de captivis*, 36. & 40. Seldenus *lib.* 1. *maris clausi, cap.* 14. & 15. quibus omnibus in casibus ex ipsa piscatione decima debetur, ex præsenti textu.

(d) *Institutioni divinæ.*] Hæc verba exponemus infra *in cap.* 32. §. *final.*

CAPUT VI.

Idem (a) *VVinton. Episcopo.*

NUntios, & literas tuæ fraternitatis eâ, quâ decuit benignitate, recepimus, & petitiones tuas ut licuit curavimus exaudire, sicut illius personæ, quam purâ in Domino, & ferventi charitate diligimus, & cujus commodis, & profectibus intendere volumus diligenter. Cùm igitur ad officium tuum spectent ea, in quibus præcepti nostri desideras nostrâ auctoritate muniri, tantò in his debuisti faciliùs exaudiri, quantò ipsam eorum specialiùs salutem respiciunt, de quibus in extremo judicio redditurus es rationem. Inde est, quod f. t. per A. f. p. m. quat. tam Comites, quàm Barones, nec non & (b) milites, & omnes alios de parochia tua moneas propensiùs, & inducas, & ap. cess. ecclesiasticâ districtione compellas, ut decimas Ecclesiis matricibus de suis bonis omnibus communi integritate persolvant. Præterea parochianis tuis de fœno, equitio, pomis, piris, apibus, & de omni fructu decimas solvere ecclesiasticâ districtione ap. cess. constringas.

NOTÆ.

(a) *VVinton.*] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc titul. capite* 3. & post Concil. Lateran. *part.* 4. *capite* 3. De Ecclesia Winton. nonnullâ notavi *in cap. cùm Wintonien-sis, de elect.*

1. (b) *Milites.*] Quibus olim permissum fuerat, ut decimas à prædiis ditionis suos in proprios usus converterent, propter expeditionem contra Saracenos, quoad bello mererent. Philippus in constitutione relata à Rigordo anno Christi 1187. ibi: *Qui alicujus terræ magnam justitiam habet, ejusdem terræ decimam habebit: miles crucem non habens, domino suo habenti eam, cujus erit homo ligius, dabit de suo proprio mobili decimam. & de feudo, quod ab ipso tenebit: si autem ab eo nullum tenebit feudum, de suo proprio mobili decimam domino suo ligio dabit.* Laici decimarum incubatores usurpationis vallandæ gratiâ persuasum voluerunt, decimam sibi beneficii nomine concessam à Romano Pontifice ob tuitionem Romanæ Ecclesiæ. Matthæus Paris. *in Henrico III, anno* 1240. ibi: *Item in Regno Francia multæ decimæ militibus ab Apostolicis Patribus concessæ creduntur, ut ipsi Romanam Ecclesiam tueantur; sed constat ab eis debitum suffragium esse denegatum, nec etiam constat eorum suffragium exercitui Domini Papæ fuisse adhuc contributum.*

CAPUT VII.

Idem *Exonien. &* (a) *VVigorn. Episcopis.*

CUm homines de Ottona secundùm generalem Anglicanæ Ecclesiæ institutionem de frugibus suis in Autumno IX. partibus sibi retentis decimas Ecclesiæ,

clesiæ S. Michaëlis, cujus parochiani sunt, sine diminutione solvere teneantur, antequam Ecclesiæ decimas ad eam spectantes persolvant, servientibus, & mercenariis suis de frugibus non decimatis debita totius anni pro servitio suo impendunt, tunc demùm de residuo decimam persolventes. Unde discretioni vestræ per A. s. p. m. quat. sub anathematis districtione illos cogatis, tam de frugibus, quàm de nutrimentis animalium suorum, sine fraude, & diminutione aliqua, in Autumno, sicut moris est, statim collectis fructibus, & aliis temporibus, prout debent, persolvant, atque de subtractis, & recentis dignam satisfaction emexhibeant.

NOTÆ

(a) *Vvigorn. Episcopis.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 4. & post Concil. Lateran. *p.* 4. *cap.* 4. De Exoniensi, & Vvigorn. Ecclesiis egi *in cap.* 9. *de rescriptis, cap.* 6. *de filiis presbyt.*

COMMENTARIUM.

1. *Conclusio traditur.*

EX his tribus decisionibus sequens deducitur disputanda assertio: *De omnibus fructibus, etiam piscationis, aut molendinorum, debentur decimæ non deductis expensis.* Priorem partem assertionis probant textus *in cap. ex parte*, 10. *cap. tua nobis, cap. ex transmissa, cap. pastoralis, hoc tit. cap. plerique, de pactis.* D. Thomas. 2. 2. *quæst.* 87. *art.* 2. Illustrant ultra congestos in præsenti à Garanna, & de decimis scribentes, P. Suarez *lib.* 1. *de decimis, cap.* 4. Hunnius *in Encyclop. tract.* 5. *de decimis, cap.* 5. Secundam partem probant textus *in cap. non est, cap. pastoralis, cap. tua nobis, hoc tit.* & illustrant plures congesti à Barbosa *in præsenti*, idem Barbosa *d.* §. 1. *num.* 34. & *lib.* 3. *voto* 96. Petrus Gregorius *lib.* 13. *de repub. cap.* 17. Petrus Barbosa *in l. fructus, ex num.* 16. *ff. solut. matrim.* Castillo *de tertiis cap.* 38. Fagundez *in* 5. *præcept. lib.* 1. *cap.* 2. Vaseus *in florib. verbo Decimæ, num.* 8. Solorzanus 2. *tom. de jure Indiar. lib.* 2. *cap.* 10.

2. *Traditur ratio decisionis.*

Sed in hanc assertionem, quæ duplicem continet partem, duplici insurgam dubitandi ratione. Prima nascitur ex eo, nam si ex omnibus fructibus terræ, aut maris decimæ essent solvendæ, non attenderetur, an licitè, vel illicitè essent quæsiti: sed ex quæstu illicito, & fructibus injustè perceptis decimæ solvi non possunt, *capite oblationes*, 90. *distinct. cap. de viro*, 12. *quæst.* 2. *capite miror* 17. *quæst.* 4. docet Hispanus *de decimis quæst.* 10. igitur indistinctè verum non est, ex omnibus fructibus decimas esse solvendas. Secunda pars assertionis etiam impugnatur ex eo, nam fructus non dicuntur propriè, nisi deductis expensis, *l. fructus, ff. solut. matrim. l.* 1. *Cod. de fructibus & litium, l. si à domino* 36. §. *final. cum l. sequenti, ff. de petit. hæredit. l. videamus* 38. §. *item* 14. *ff. de usuris, l. fructus* 7. *in princip.* & §. *impendi, ff. soluto matrim. l. ait Prætor* 10. §. & *fructus* 20. *ff. quæ in fraudem.* Plura Tiraquellus *de retract. lignag.* §. 15. Garsias *de expensis cap.* 1. *ex num.* 12. P. Barbosa *in dict. l. fructus, num.* 7. Osvvaldus *ad Donel. lib.* 20. *cap.* 7. Covar. *lib.* 1. *var. cap.* 3. Escobar *de ratiocin. tom.* 2. *comput.* 13. Castillo *de usufructu, cap.* 29. *numero* 26. Sed decimæ tantùm ex fructibus præstantur: Igitur ut illæ debeantur, necessariò prius deduci debent expensæ. Augetur hæc difficultas *ex l. fructus, ff. famil. erciscæ.* ubi cùm agatur de expensis deducendis, vel non, ait Consultus, nullum casum intervenire posse, qui hoc genus deductionis impediat. Igitur nec in decimarum præstatione talis deductio negari potest. Fulcitur secundò hæc dubitandi ratio ex eo; nam præstatio redecimæ, seu duplicis decimæ ex eadem re juri, & æquitati repugnat, ut probat Innocentius *in cap. cùm non sit, hoc tit.* Sed nisi deducatur quantitas seminis, ex qua decima soluta fuerat, iterum eadem res redecimatur, præcipè cùm plerumque contingat, non plures fructus nasci, quàm fuerit quantitas seminis. Ergo semper expensæ deducendæ sunt. Augetur tandem hæc difficultas, nam certum est, decimas personales non aliter debere persolvi, quàm deductis expensis; *cap. ex parte* 21. *hoc tit.* Igitur similiter prædiales decimæ, deductis expensis præstandæ sunt.

Adhuc tamen defendenda est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, decimam dictam fuisse a parte decima, quæ ex fructibus, & aliis rebus persolvitur, *cap.* 1. *cap. parochianos, hoc tit. l.* 1. *tit.* 20. *partit.* 7. inde decumanus ager appellatur ille, ex quo decima pars Imperatoribus solvitur. Cicero *lib.* 2. *de finibus*: notavit Canisius *ad hunc titulum, cap.* 1. hinc decimare legiones dicitur quando decima pars supplicio afficitur; cùm enim apud Romanos plures delictum perpetrabant, decimus eorum supplicio afficiebatur, ut sic metus ad omnes, pœna ad paucos perveniret. Tacitus *lib.* 4. *annalium*, Capitolinus *in vita Macrini*, Titus Livius *lib.* 2. *Cætera multitudo decimus quisque ad supplicium.* Tertullianus ad Scapulam: *Totam Carthaginem decimabis.* Suetonius *in Caligula, capit.* 48. *in Consilium iniit nefandæ atrocitatis, legiones, quæ post excessum Augusti seditionem moverant, contrucidandi; vixque a tam præcipiti cogitatione revocatus inhiberi nullo potuit modo, quin decimare velle perseveraret.* Ex Halicarnasseo, Platone & Appiano probant Mendoza *in virid. decad.* 1. *Saturn. capite* 1. Zerda *in adverss. capite* 113. *num.* 1. & hoc decimare, & decimationem militum appellabant, ut probant Baronius *in Martyrol. die* 22. *Septemb.* P. Herodius *libr.* 1. *Pandect. titulo* 7. Dorleans *ad Tacitum libro* 3. *fol.* 357. Beyerlinch. *in Theatro, verbo Decimæ.* Inde quia fructuum pars decima solvitur à fidelibus propriis Parochiis, decima absoluti vocatur. Et licet aliquando ex consuetudine, vel præscriptione major, seu minor pars, quàm decima solvatur, tamen semper attentâ origine decima dicitur, *cap. tua nobis, hoc tit.* latè probat Rebuffus *de decimis quæst.* 1. & 2. Valenzuela *consil.* 49. nam etsi verè decima pars fructuum non sit, inspectâ tamen origine,

3. *De decimarum nomine & origine.*

gine nomen retinet. Portionis hujus decimæ præstationem omni religione invaluisse, & eam fructuum partem, seu rerum acquisitarum quotam sacerdotibus fuisse solutam, pro comperto est. Siquidem Abraham adhuc in statu naturæ decimas Sacerdoti Melchisedech solvisse refertur *Genesis cap.* 14. & narrat D. Paulus *ad Hebræos cap.* 7. *Intuemini autem quantus sit hic, cui & decimas dedit de præcipuis Abraham Patriarcha.* Jacob etiam in Mesopotamiam profecturus decimas Deo vovit, ut traditur *Genesis cap.* 18. Rectè tamen Abulensis *in cap.* 23. *Matthæi, quæst.* 136. notat in eo statu decimas non solvi ex præcepto, sed ex voto; nec ex fructibus terræ præcisè, sed voluntariè ex rebus, de quibus promittebantur; nec fuisse Levitis applicatas, sed pro libito vovebantur, cui promissor mallet. Postea verò Deus populo suo legem tradens, jussit decimam fructuum partem sibi solvi, *Levitici cap.* 27. ibi: *Omnes decimæ terræ, sive de pomis arborum, sive de frugibus, Domini sunt.* Exodi *cap.* 22. *Omnes decimas tuas non tardabis Deo reddere.* Deuteron. *cap.* 12. *vers.* 6. & *cap.* 14. *vers.* 22. & *cap* 26. *vers.* 11. Unde conqueritur Dominus de peccato circa præstationem decimarum commisso apud Ezechielem *cap.* 20. *vers.* 40. Amos *cap.* 4. *vers.* 4. Malachiam *cap.* 38. *vers.* 10. & laudantur Tobias ob hujus præcepti observantiam, *Tobiæ cap.* 1. *vers.* 6. & Judæi 1. *Machabæorum* 3. *vers.* 49. Et quia ipsi exactissimè decimas pendebant, ideo Ecclesiæ Patres sæpè provocant eorum exemplum, cum de decimis præstandis agunt, ut D. Clemens *lib.* 2. *constitut. cap.* 34. D. Hieronymus *in cap.* 3. *Malachiæ*, D. Chrysostomus *homil.* 4. *in epist. ad Ephesios*, & alii, quos laudat Adam Contzen. *lib.* 6. *pol. cap.* 24. §. 1. Illustrant Theologi positivi *in dictis locis*, D. Thomas 2. 2. *quæst.* 87. *artic.* 1. Becanus *in analog. cap.* 7. *quæst.* 6. Spondanus *in annal. sacr. anno* 2574. *num.* 6. P. Menochius *de Republica Hebræorum lib.* 2. *cap.* 4. Apud Gentiles etiam receptum fuisse decimas Diis præstare, constat ex Diodoro Siculo *lib.* 5. Plutarcho *problem. cap.* 16. Herodoto *lib.* 1. Plinio *lib.* 18. *cap.* 2. & *lib.* 19. *cap.* 14. Xenophonte in oratione, quam edidit in Laudibus Agesilai, qui scribit ipsum duorum annorum spatio centum talenta & amplius Deo apud Delphos in decimam dedisse. Idemque refert oraculi jussu templum Dianæ construxisse, ubi & annuam decimam consecravit ex fructibus terræ: & præcipuè ex prædiis, ac spoliis hostium decimam Gentiles solvisse referunt Valerius Maximus *lib.* 1. *cap.* 1. Diogenes *in vita Solonis*, Diodorus Siculus *lib.* 11. ibi: *Populus Atheniensis dicavit Deo decimam partem, quam ex spoliis detraxerat.* Illustrat Petrus Faber *lib.* 2. *semestr. cap.* 3. & alia decimarum à Gentilibus exhibitarum exempla referunt Anastasius Germon. *libr.* 1. *de sacr. immunit. cap.* 14. *num.* 8. & *lib.* 3. *cap.* 19. *num.* 4. Philippus Thomasinus *de donariis cap.* 4. *pag.* 33. Beroaldus *ad Suetonium, folio* 356. Azor *tom.* 1. *Instit. libro* 7. *cap.* 23. *quæst.* 2. Baronius *anno* 57. *num.* 74. Avendanno *de metu lib.* 2. *cap.* 21. *num.* 26. Quamquam negandum non sit, pleraque exempla, quæ ab eis afferuntur, non habuisse reverà rationem decimarum, sed simplicium oblationum, non ex justitia, titulo debitæ sustentationis sacris ministris debitarum, sed sponte ex voto ad aliquid impetrandum consecratarum. Quare legimus mercatores, propolas, aliosque lucris inhiantes, Herculi decimam vovisse, ut tanto heroë in societatem lucri vocato, faceret ut Numinum quoque interesset res suas, & commercia fœcundioti fortunâ promoveri. Constat *ex l.* 2. §. *si decimam*, *ff. de polliciț.* Et hanc portionem Herculeam veteres vocabant. Varro *lib.* 5. *de lingua Latina*, Cicero *lib.* 3. *de natura Deorum*, cujus portionis meminerunt Tertullianus *in apolog. cap.* 39. Festus Pompejus *verbo Decima*, & ex eis Gothofredus & Budeus *in dicto* §. *si decimam.* Apud Athenienses decimæ in quos usus insumerentur, colligitur ex epistola Pisistrati ad Solonem, interprete Sancto Ambrosio, ibi: *Denique Athenienſium singuli decimas frugum suarum separant non in usus nostros consumendas, verum sacrificiis publicis, commodisque communibus; & si quando bellum contra nos ingruerit, in sumptus deportandas.* Tandem apud Catholicos jam à primis Ecclesiæ seculis decimas solutas fuisse, constat ex veteribus canonibus congestis ab Antonio Augustino *in epit. jur Pontif. lib.* 70. *tit.* 7. & *libro* 15. *tit.* 16. Crespet. *in summa*, *verbo Decima*, de quibus decimis peculiares tractatus ediderunt Hispanus, Rebuffus, & Moneta, & Canisius, earumque materiam pertractarunt ex Jurisperitis Covarruvias *lib.* 1. *variar. cap.* 17. Gutierrez *lib.* 1. *canonic. cap.* 22. Petrus Gregorius *lib.* 2. *syntagmatum*, *cap.* 20 Germonius *ubi suprà.* Borellus *in summa decis. titul.* 19. Lemaistre *integro libro de decimis*, Barbosa *de offic. Parochi*, *cap.* 29. Altesserra *lib.* 3. *dissert. cap.* 9. Hunnius *in Encyclop. tit.* 22. ex Theologis cum Divo Thoma 2. 2. *quæst.* 87. Suarez *de relig. tom.* 1. *tractatu* 2. *de decimis*, Vasquez *in opusc. de benef. cap.* 1. Fagundez, Leander, & Tamburinus *in* 5. *Ecclesiæ præcept.* Azor *p.* 1. *Instit. lib.* 7. *cap.* 15. Sylvester, Basseus, & alii Summistæ *verbo Decima.* Illud notandum est, decimarum præstationem eatenus esse actum religionis, quatenus per decimas foventur ministri, à quibus exhibetur cultus Deo, quem exhibere non possunt, si sustentatione necessariâ destituantur. Quatenus tamen decimæ præstantur directe ipsis ministris, sic earum exhibitio est actus justitiæ commutativæ; justum quippe est, ut seminantibus spiritualia, reddantur temporalia, ut dicitur ab Apostolo 1. *ad Corinthios*, *cap.* 9. Meritò ergo in Concilio Constantiensi *sess.* 8. *artic.* 18. damnatum est delirium Wicleffi, qui referentibus Waldensi *lib.* 2. *doctrinæ*, *cap.* 64. Nicolao Harspfoldio *in histor. Wiclef. cap.* 2. contendebat, decimas esse meras eleemosynas, nec ullo jure sacerdotibus deberi; quod alii quoque nonnulli hæretici tenuerunt, ut Leutardus, referente Glabro *lib.* 2. *histor. cap.* 11. Idem sentiebat Joannes pecorum pastor, de quo Genebrardus *anno* 1453. Mussetus *lib.* 3. *Cosmogr.* quos refellunt Bellarminus *lib. de clericis*, *cap.* 20, Valentia 2. 2. *quæst.* 5. *distinct.* 6. Castro *adversùs hæreses*, *verbo Decimæ.* Et si Divus Augustinus *in Enchiridio*, *cap.* 76. & sanctus Chrysostomus *homil.* 74. *in Matthæum*, enumerent inter eleemosynas etiam decimas, sumunt latè eam vocem pro quacunque pia contributione, etiamsi ex justitia debea-

debeatur, cujusmodi est ista; quod D. Augustinus disertè agnoscit *serm.* 219. *de tempore*, & optimè quoque Clemens Romanus *libro* 2. *constit. cap.* 29. 31. & 38. comparans decimas eum tributis Principum, quæ ex justitia debentur.

Decimarum diffinitio & divisio.

4. Varias decimæ diffinitiones adducunt Doctores supra laudati. Aliqui ita diffiniunt: *Decima est omnium bonorum licitè quæsitorum quota pars Deo; ejusque ministris divinâ institutione debita.* Ita Rebuffus *de decimis, quæst.* 4. Moneta *cap.* 2. Alii ita, ut *Decima sit pars fructuum, ad quam petendam jus competat Parochis ratione administrationis Sacramentorum.* Barbosa *dict. capite* 28. *de offic. Parochi, num.* 3. Alii tandem ajunt: *Deinde est pars omnium eorum, quæ quis licitè quavis ex causa acquisivit, ministris Ecclesiæ resolvenda.* Canisius *de decimis cap.* 2. *num.* 5. Sed his omissis, & aliis traditis à Peteo Gregorio *lib.* 2. *syntagm. cap.* 21. Hostiensi *in præsenti titulo*, rectiùs ita diffinitur; ut decima sit? *Quota fructuum, vel lucri liciti portio Deo debita.* Deducitur *ex cap. parochianus* 14. *cap. tua nobis* 26. *hoc tit. cap. decimæ* 16. *q.* 1. Dicitur *quota fructuum*, loco generis, cùm aliæ fructuum similes partes solvantur Imperatoribus, & aliis personis, ut infra dicemus: quare autem Deus decimam partem, non verò majorem, nec minorem sibi reservaverit, disputant Doctores? Et nullam congruam posse assignari rationem, putat Tindarus *de decimis, num* 28. ex eo, quia in arbitrariis rationem quærere superfluum sit, Glossa *in l.* 1. *ff. de pactis*: quo casu accipiunt textum *in l. non omnium, ff. de legibus*, Menochius *de arbitr. casu* 82. *num.* 14. Corrasius *de jure civili in artic. redig.* Verùm D. Thomas *ubi supra*, Rebuffus *d. quæst.* 2. *num.* 8. rationem reddunt ex perfectione hujus numeri. Cætera verò diffinitionis verba loco differentiæ apponuntur, cùm illæ decimæ tantùm debeantur Deo in signum universalis dominii, *cap. tua, cap. cùm sit*, 33. *hoc tit.* Dicitur etiam pars fructuum, ut comprehendantur grana, & legumina, nec non fructus arborum, *cap. pervenit* 5. *hoc tit.* Dicitur etiam lucri portio, ut omnia lucra aliunde obvenientia comprehendantur, ut proventus molendinorum, *cap. pastoralis* 28. *hoc titul.* pensiones ædium, *cap. penult. de pactis*; & quicquid ex artificio, seu professione provenit, *cap. decimæ* 16. *quæst.* 1. & infrà dicemus. Circa divisionem decimarum sciendum est, decimas plerunque dividi in prophanas, & ecclesiasticas. Prioris generis variæ sunt species; aliæ enim dicuntur pœnales, aliæ tributoriæ, colonariæ aliæ. Pœnales dicuntur, quæ in pœnam inferuntur, ut decimæ, quæ ex jure civili in judiciis pecuniariis in usu erant; nam qui indebitam pecuniam ab alio dolo malo postulabat, decimam pecuniæ in controversiam adductæ pendebat fisco in pœnam litis temerè institutæ; & eodem modo, qui creditori legitimo debitam pecuniam negabat, eandem decimam ærario inferebat, postquam in lite succubuerat, §. *hæc autem, Instit. de pœna temere, authent. generaliter, C. de Episcop. & cleric.* Illustrant Cujacius *lib.* 7. *obs. cap.* 7. Theophilus *in dict.* §. *hæc*: Pancirola *lib.* 1. *var. cap.* 38. de qua decima accipiunt textum *in l.* 1. §. *proinde, ff. de variis & extraordin.* Pancirola *dicto libro* 1. *cap.* 33. P. Pitheus *lib.* 1. *advers. cap.* 18. Germonius *lib.* 3. *de sacror. immunit. cap. final. num.* 23.

Item apud Romanos lege Julia, & Papia cautum erat, ut si nullos filios conjuges susciperent, tantùm decimam partem ad invicem caperent: ibi: *Viro, & uxori inter se matrimonii nomine decimam capere jus esto.* Ulpianus *in fragmentis, tit.* 15. cujus legis decimariæ vestigia extant *in l. si quis solidum* 72. *de hæredibus instit. l. si is qui, ff. de vulgari. l.* 62. *&* 63. *ff. ad leg. Falcid. l.* 2. *C. Theod. de jure liber. l.* 2. *C. de infirmandis pœnis*: notavit Jacobus Gothofredus *in quatuor fontibus ad leg. Papiam.* Tributariæ decimæ sunt, quæ supremis Principibus præstantur ex pretio omnium rerum, quæ venduntur. *l.* 1. *&* 2. *tit.* 17. *lib.* 9. *recopil.* de qua integros tractatus ediderunt Gironda, Lassarte, & Gutierrez. Etiam decima tributoria præstatur ex metallis, quando ipsa in fundis privatorum reperiuntur, *l. inter* 17. *ff. de V. S. l. cuncti, C. de metallariis, lib.* 11. *l.* 4. *&* 5. *tit.* 13. *recopil.* & populi noviter subjecti olim Imperatori decimas præstabant, ut ex Strabone, & aliis docet Pancirola *libro* 3. *var. capite* 31. Unde apud Ciceronem *in Verrem*, agri Siciliæ Decumani dicuntur: notavit P. Gregorius *libro* 2 *syntagm. capite* 20. Item decima tributoria Regi nostro solvitur ex omnibus rebus, quæ transvehuntur ab hoc Regno, vel econtrà, *l.* 1. *titul.* 28. *libro* 9. *recopil.* Colonariæ decimæ dicuntur, quæ præstantur colonis ex fructibus agri ad colendum accepti. Appianus *lib.* 1. *belli civilis*, ibi: *Volentibus agros colere annua vectigalia publicè esse pendenda, seminum partem decimam.* Ex legibus colonariis congestis ab Harmenopulo, illustrat Lemaistre *libro* 1. *de decimis, cap.* 1. Etiam ex jure nostro Regio duplex decima præstatur. Prima judici executori, *ex l.* 1. *titul.* 3. *l.* 1. *titul.* 21. *lib.* 4. *recopil.* de qua egi *in cap. cùm ab omni, de vita & honest. cleric.* alia, quæ tutori solvitur propter laborem administrationis ex fructibus patrimonii pupilli, *l.* 2. *titul.* 7. *libro* 3. *fori*, de qua agit Gutierrez *de tutel.* 3. *part. per tot.* Sed ut ad decimas ecclesiasticas perveniamus, communiter dividuntur in prædiales, personales, & mixtas. Prædiales sunt, quæ ex fructibus prædiorum præstantur, de quibus *in capite ad Apostolicæ, cap. ex parte, hoc titul. cap.* 4. *cum sequent.* 16. *quæst.* 1. Personales sunt, quæ proveniunt ex artificio, & industria personæ, ut ex mercatura, piscatione, & venatione, *capite decimæ* 16. *quæst.* 1. *capite pastoralis, hoc titulo.* D. Ambrosius *sermon.* 33 Si autem fructus prædii in venatione consistant, ut sæpe contingit, *l. item si fundi* 9. §. *aucupiorum, ff. de usufructu, l. venationem* 26. *ff. de usuris, l.* 12. §. *in agro, ff. de instruct. vel instrum. legat.* tunc prædiales erunt etiam quæ præstantur ex negotio, aut artificio D. Augustinus *serm.* 219. *de tempore.* Mixtæ dicuntur, quæ proveniunt partim ex prædiis, partim ex industria, ut sunt decimæ fructuum, pecorum, & similium, quæ causâ prædii, ubi animalia pascuntur, prædiales sunt; pecora enim videntur pars ipsius fundi, *l.* 4. *ff. de servit. rustic. l.* 2. *C. de V. S.* Ratione verò custodiæ sunt personales, *capite commissum, dict. capite Apostolicæ, hoc tit.* Inter prædictas autem decimas nonnullæ dantur differentiæ. Prima, quod prædiales debentur etiam à Judæis, non verò personales ut dicemus infrà, *in capite de terris.* Secunda, nam perso-

nales decimæ debentur in ea Ecclesia, in qua quis recipit sacramenta, *dicto cap. ad Apostolicæ, versi. noveris, cap. questi sunt* 16. *quæst.* 1. quæ in Hispania generali consuetudine non solvuntur ex negotiatione, militia, & similibus, Solorzanus *tom.* 2. *lib.* 1. *cap.* 22. *n.* 41. prædiales verò illi Ecclesiæ debentur, in cujus territorio prædia sunt, *cap.* 18. *hoc tit. cap. final. de parochiis.* Tertia, nam personales debentur deductis expensis, *cap. pastoralis, hoc tit.* prædiales verò illis non deductis, ex præsenti textu. Aliæ etiam sunt decimæ extraordinariæ pro tempore, & causa aliquo modo indictę ab habentibus potestatem, ut decima, de qua *in Clement.* 2. *hoc tit. extravagant. unica, eod.* & decima pro subsidio Terræ Sanctæ, aut belli causâ, de qua *in cap.* 2. *hoc tit. in* 5. *compil.* & latè agit Rousselet. *lib.* 5. *histor. Iurisd. Pontif. cap.* 2. quam decimam belli gratiâ contra Sarracenos initi, sæpius Romanus Pontifex ex fructibus ecclesiasticis Regibus nostris concessit, ut referunt Spondanus *in continuat. Baronii, anno* 1275. P. Gregotius *dicto cap.*20

5. *De quibus rebus decimæ debeantur.*

Deinde sciendum est, decimas, tam prædiales, quàm personales, deberi ex omnibus fructibus, & proventibus, tam ex prædiis, quam ex hominis ministerio productis, & paratis, *cap. non est cap. nuncios, hoc titul.* Suarez *ubi supra, cap.* 34. Barbosa *dict. cap.* 28. §. 1. nam non est major ratio solvendi decimas ex una re, quàm ex alia. Deine quia si institutæ sunt ad sustentationem ministerorum Ecclesiæ, a qualiter illi egent decimis unius prædii, quàm alterius. Hebræi autem decimas solvebant ex omni esculento hominis, cujus incrementa sunt de terra: ex rebus tam natis ex area, quàm ex torculari, bobus, & ovibus, ac aliis animalibus, quæ sub pastoris virga transeunt, *cap.*17 & 23. *Levit.* Abulensis *in cap.* 23. *Matthæi. quæst.*145. Etiam hortensia, vel medicinalia quæque, modò esui hominibus essent, in hunc censum veniebant, veluti mentha, pulegium, ruta, origanum, anethum, & id genus alia quorum nomina nec dum in lege concepta erant, sed & in Evangelio, *Lucæ cap.*11. *versi.* 42. *Matthæi versi.* 3. *cap.* 23. ibi: *Væ vobis Scribæ, & Pharisæi, qui decimatis mentham, & anethum, & cyminum.* Ubi Chrysostomus explicat, decimas datis, ut justi judicemini. Hieronymus, decimas exigitis, etiam de minimis, curantes ut lex servetur in quantum vobis est utilis, cætera verò opera justitiæ parvipenditis. Utramque referunt Albertus Magnus, Tostatus & Lira: itaque requirebatur, quod hominis esculentum esset, quod de terra sumeretur, quod deponeretur in horreis, cellis, vel apothecis, ut ex Talmudicis notavi *in cap.* 1. *hoc tit.* Cùm ergo in lege veteri ex omnibus fructibus prædiorum decimæ solverentur, & in lege gratiæ ex omnibus fructibus solvi debeant, ne Christiani sint minùs liberales erga sacerdotes legis gratiæ, quàm Judæi erga suos Levitas; ideo debentur decimæ ex omnibus proventibus rerum, tam mobilium, quàm immobilium; exempli gratiâ ex omni grano, & vino, *c. quicunque* 16. *q.* 7. *c. non est, hoc tit.* ex oleo, pomis, & fructibus arborum, *cap. decimæ* 16. *quæst.* 1. ex leguminibus, *cap. ex multiplici, hoc titul.* ex fœno, *cap. pervenit, hoc tit.* & quod vulgò dicimus, *alacer.* Solorzanus *tom.* 2. *de jure Ind. lib.* 3. *cap.*21. ex proventibus molendinorum, *cap. ex transmissa, cap. pastoralis, hoc tit.* ex pensionibus domorum, *dict. cap. pastoralis, cap. plerique, de pactis:* ex pascuis, sive redditibus herbarum, vulgò *de hessas, cap. commissum, hoc titul.* ubi Abbas *num.* 2. Solorzanus *dict. cap.* 21. *nu.* 6. ex lacte, fœtu, & lana, *dicto cap. pervenit:* ex fructibus apum, *cap. nuncios, hoc tit.* ex omnibus animalibus rusticis, & urbanis, *cap. omnes* 16. *quæst.* 7. *dict. cap. quicunque:* ex piscibus, & avibus in propriis vivariis, & stagnis inclusis, *dict. cap. pervenit:* ex lino, cannabe, & fructu sericeo, vulgò *gusanos de seda.* Rebuffus *de decimis quæst.* 9. *num.* 11. Moneta *eod. tract. cap.* 4. Ferto Manrique *de differ. utriusque fori, quæst.* 151. Solorzanus *ubi suprà:* & si ex uno prædio duplices fructus percipiantur, vel loco unius seminis aliud seratur, ex omnibus decimę debentur. Valenzuela *consil.* 33. Apud Anglos lex erat, referente Joanne de Hoveden. *in suis annalibus, parte posteriori*, in hæc verba: *De omni annona decima Deo est reddita, & ideo reddenda: si quis gregem equarum habuerit, pullum reddat decimum; qui unam tantùm vel duas habuerit, de singulis pullis singulos denarios præbeat: similiter qui plures vaccas, decimum vitulum; qui unam, vel duas, de singulis vitulis singulos denarios; & qui caseum fecerit, dec decimam Deo. & si non fecerit, lac decimet.* Immò ex tempore à Catholicis decima solvitur; quare instituta est Quadragesima, *capite Quadragesima. de consecr. distinct.* 5. Concil. Troslejan. *can.* 6. Nicolaus ad Consulta-Bulgar. ibi: *Tempore Quadragesimæ, quo Deo carnis nostræ decimas damus, nisi voluptati est renunciandum.* D. Augustin. *serm.*219. ibi: *Et quod majus est, non rerum omnium & proventuum, sed & ipsarum dierum decimas Deo dare debemus.* D. Gregor. *in homilia*, apud Burchardum *lib.* 13. *Decreti, cap.* 1. Cornot. *pag.*4. *cap.*34. ibi: *Si per trecentos sexaginta quinque dies annus ducitur, & nos per triginta sex dies affligimur, quasi anni decimas Deo damus.* Illustrat Filesacus *de quadrag. cap.* 4. Benedict. Hæphtenus *disquisit. monast. lib.*10. *tract.* 8. *disquisit.* 1. Baronius *anno* 57. 136. & 173. Ayala *de traditionibus, fol.*243. Azor *tom.* 1. *instit. lib.* 7. *cap.*14. Menardus *in not. ad Sacram. D. Gregorii, fol.*50. Severinus Binius *in not. ad epist.* 1. *Theleshori*, Corjolanus *in can.* 69. *Apost.* Aloix *in notis ad vitam S. Dionysii, cap.* 2. Carrier. *tom.* 2. *Digest. fidei fol.* 536. Tandem ex omni negotio, & artificio decimæ præstantur, *dict. cap.* 10. ut ex captis in bello, ex fumis, ex lapidicinis, auri & argentei, vel aliorum metallorum fodinis; an verò ex hæreditate, vel legato decima debeatur, disputant Fagundez ubi suprà, *lib.* 1. *cap.* 2. *num.* 5. Moneta *dict. cap.* 4. *num.* 27. Barbosa *ubi suprà, num.*28. Hunnius *ubi proximè, cap.* 5.

6. *Decima integra probatur.*

Rursus sciendum est, decimas prædiales statim fructibus perceptis solvendas esse, ex præsenti capite, & ex lege 17. ibi: *Luego que sean cogidos*, adest *tit.* 20. *part.* 1. & tardiùs dare peccatum est, quia minùs solvit, qui tardiùs solvit. *l. ut si cui* 12. *in fine, ff. de V. S. l. final. Cod. de plus petit.* & ideo solvendæ sunt antequam petantur. Rebuffus *quæst.* 12. *de decimis, num.* 7. adeò ut ad horrea clericorum à laicis deferendas esse decimas, docuerit Glossa *verbo Horrea, in cap. revertimini* 16. *quæst.* 1. & *in cap. decimæ, verbo Horreum* 16. *quæst.* 7. quam sequuntur plures congesti à Covar. *lib.* 1. *var. cap.* 17. *num.* 8. Padilla *in l. post mortem, num.* 18. *Cod. de fideicom.*

Guti-

Gutierrez *lib. 2. canonic. cap. 21. num 43.* Franchis *decis. 124.* Azeuedo *in l. 4. tit 5. lib. 1. recopil.* quod intelligendum est cessante consuetudine contrariâ, quæ tempus, & modum præscribat ad decimarum præstationem, quæ servanda est, dummodo ex ea fraus non sequatur, *lib. 2. tit. 5. lib. 1. recop.* Unde improbanda est sententia Archidiaconi, & aliorum, quos refert Didacus Perez *in l. 1 tit. 5. lib. 1. ordin. num. 20.* qui docuerunt, decimas non deberi à Laicis, nisi à sacerdotibus petantur: quibus non suffragatur præsens textus, *in dicto cap. pervenit, hoc tit.* ubi monitio desideratur; nam ea requiritur ad hoc, ut decimas non solventes, excommunicari valeant, *dicto cap omnes 16. q. 7.* cùm monitione non præmissâ nemo excommunicari possit, *cap. sacro, de sent. excom.* non verò ut teneantur sub peccato morali, quod committunt decimas non solventes absque ulla interpellatione, argumento legis *magnam, C. de contrab.* docent Rebuffus *de decimis, q. 12. num. 8.* Azor. *pag. 1. Instit. lib. 7. cap. 35. num. 17.* Theophilus *tom. 12. tract. mala è bonis Eccles. cap. 9. num. 7.* Decimæ autem personales solvendæ sunt in fine anni, cùm particularis solutio non levia soleat incommoda afferre, *l. planè, ff. famil. ercisc. cap. ex litteris, de pignor.* docent Glossa *verbo Annus, in cap. revertimini 16. q. 1.* Abbas *in cap. pervenit, hoc tit.* Rebuffus *dicta q. 12. num. 4.* Etiam sciendum est, decimas solvendas esse in ea specie, in qua res solent esse juxta commune hominum commercium, & ita solvendas esse in grano, non in spica; in vino, non in uvis; in oleo, non in olivis, *cap. quicunque 16. q. 7. cap. non est, hoc tit.* & ex fructu apum solvitur decima in cera, & melle: Hostiensis, & Abbas *in cap. nuncios, hoc tit.* & ideò cùm controversum esset, an decima saccari solvenda esset ex ipsis cannis, ex quibus saccharum deducitur; an verò ex saccharo jam confecto, resolutum fuit à Rota in causa Cannarensi, solvendam esse ex saccharo, ut referunt Mohedanus *decis. 68.* & *152.* Marquesanus *de commiss. 2. p. cap. 4. num. 31.* Nec contrarium docetur in præsenti textu, ubi statuitur, decimam solvendam esse in specie, in qua colliguntur fructus, statim ipsis collectis: cujus argumento idem tenuit Speculator *ad hunc titulum, in fine, ex l. adeo quidem 7. §. cùm quis, ff. de acquir. domin.* Nam respondendum est cum glossa in præsenti, *verbo fructus,* decimas solvendas esse quantò citiùs fieri possit, nec ideò sequi, solvendas esse antequam species reducantur ad usum communem. Etiam animalium decimæ solvendæ sunt, quando non indigent lacte materno, ut earum solutio aliquod commodum afferat recipienti, & ne ex præmatura præstatione inutilis fiat, *l. si solaturus 39. de solut. l. stipulatio 38. §. inter, ff. de verb. oblig. l. solent. §. 1. de aliment.*

7 *Traditur ratio decidendi.*

Quibus ita animadversis, ratio prioris partis præsentis assertionis provenit ex eo, quia decimæ solvuntur, ut per earum præstationem recognoscatur Deus ut supremus Dominus omnium rerum, juxta illud psalmi 23. *Domini est terra, & plenitudo ejus.* In cujus dominii recognitionem Dominus decimas sibi reservavit, *cap. tua 26. cap. cùm non sit 33. hoc tit. l. 17. tit. 7. p. 1. l. 1. tit. 5. lib. 1. recopil.* Igitur si Domini est universa terra, ex universis fructibus ejus decima præstari debet. Deinde quia si decimæ ab Ecclesia præceptæ sunt, & assignatæ in clericorum, & pauperum sustentationem; unde plerumque appellantur alimenta pauperum, & tributa egentium animarum, *cap. decimæ, cap. quoniam 16. q. 1. cap. tua nobis, hoc tit.* inde ex omnibus rebus licitè acquisitis decimæ præstari debent, ut ita faciliùs Ecclesiæ ministri sustententur. Secundæ partis conclusionis ratio provenit ex eodem principio; nam Deus, tanquam Dominus universalis, in recognitionem dominii sibi reservavit decimas fructuum eodem modo, quo dominus est terræ, ac proinde nullis deductis expensis. Deinde, nam licèt fructus civiliter accepti, sumantur deductis expensis; attamen naturaliter appellantur eodem modo, quo nascuntur: sed præceptum solvendi decimas ex fructibus terræ, de fructibus naturaliter perceptis intelligitur: ergo decimæ non deductis expensis solvendæ sunt. Rursus, nam fructus, prout ex Dei beneficio proveniunt, sunt quicquid ex fundo nascitur: sed fructus omnes nascuntur in fundo sine expensarum deductione: ergo ex illis expensis non deductis decimæ debentur.

8 *Respondetur difficultatibus.*

Nec obstat prima difficultas suprà adducta, pro cujus solutione sciendum est, satis dubium esse apud Interpretes, an ex rebus illicitè acquisitis decimæ debeantur? In qua quæstione Hispanus *de decimis q. 3. & 10.* docuit non deberi, motus *ex cap. oblationes, 90. dist.* ubi statuitur, oblationes dissidentium fratrum recipi non debere, *cap. de viro 12. q. 2.* ubi non recipiuntur oblationes sacrilegi, *cap. miror. 17. q. 4.* ubi nec ejus, qui fugientem ad Ecclesiam extraxit, oblatio admittitur, *cap. quia in omnibus, de usuris,* ubi rejicitur oblatio usurarii & meretricis. Alii discrimen constituunt inter eos, qui ita res injustè, & illicitè acquirunt, ut dominium earum non assequantur, ut fures, raptores, & similes, qui decimas ex eis rebus non præstant; tum quia earum dominium non habent; tum quia non possunt dici acquisita, quæ restitutioni obnoxia sunt: & inter eos, qui licèt turpiter accipiant, tamen turpiter non retinent, *l. 4. §. sed quod meretrici, ff. de condict. ob turp.* & ex his rebus dicunt quod decimæ debeantur: ita Moneta *de decimis, cap. 4. num. 49.* Barbosa *ubi suprà, num. 32.* Sed prior opinio veritati propius accedit; siquidem non sine magno scandalo decimæ ex hujusmodi proventibus recipi possunt. Accedit ea ratio, ne dicatur Ecclesiam mercedem prostibuli recipere, ut Gentiles accipiebant tributum ex meretricio quæstu, ut referunt Suetonius *in Caligula,* Lampridius *in ejus vita:* ex quibus & aliis notarunt Roa *lib. 3. singul. cap. 13.* Avendanno *de metu lib. 2. cap. 41. num. 19.* Nec obstat secunda difficultas, deducta *ex dicta l. fructus, ff. solut. matrim.* nam omissis variis solutionibus, dicendum est, fructus vel considerari prout sunt lucrum, & respiciunt commodum usufructuarii, vel secundùm se, ut nascuntur ex arboribus, & terra. Primo casu accipiuntur sumptibus deductis, quia restitutio illud præstat quod abstulit læsio, *l. quod si minor, §. restitutio, ff. de minor. l. videamus, §. in Faviana, ff. de usuris:* quo casu accipiuntur textus *in d. l. fructus, l. 1. C. de fructibus & litium, l. si à Domino, §. fructus, ff. de petit. hæredit. l. fundus 51. ff. famil. ercisc.* unde sequitur, legatarium, cui legantur omnes fructus fundi, non eximi ab expensarum, quæ necessariæ sunt, præstatione, *l. final. ff. de usufruct. legat.* probat P. Barbosa *in d. l. fructus, ff. solut. matrim.* in secundo verò

casu, si fructus per se tantùm, & ut nascuntur, considerentur, deductioni expensarum locus non est; tunc enim non ut lucrum considerantur: unde cùm decimæ ex fructibus, prout ipsi nascuntur, debeantur, ideò non deductis expensis, solvendæ sunt. Nec obstat augmentum primum ipsius difficultatis; nam nunquam quantitas seminis redecimatur, cùm illa necessariò moriatur, ut fructum afferat, & sic totum quod nascitur, de novo provenit; unde ex omni ea quantitate decima semel præstatur. Nec interest, quod interdum propter sterilitatem, non ampliùs, quàm quantitas seminis colligatur; nam compensanda est ea sterilitas cum ubertate alterius anni, ut considerat P. Suarez *ubi suprà*. Nec textus *in dicto cap. ex parte* 21. refragatur; verum enim est, ex decimis personalibus impensas deduci, non verò ex prædialibus. Cujus discriminis rationes varias adducunt Doctores. Prima quia decimæ personales præstantur tantùm ex lucro, *dicto cap. pastoralis*: sed lucrum dici non potest, nisi deductis expensis: igitur antea expensæ deduci debent. Secunda quia debentur ex rebus acquisitis: sed quod erogatum est, acquisitum dici nequit: ergo ex eo decima non debetur. Tertia, & propria ratio nascitur ex suprà adductis *; nam cùm decimæ prædiales debeantur, quia Dominus dum Hebræis præceptum decimarum dedit, non respexit ad fructus civiles, sed naturales; ita cùm personales debeantur, tantùm ex lucro Ecclesia respexit ad fructus civiliter acceptos, quia jam jus civile vigebat; & sic ex lucro civiliter accepto decimæ præstantur. Nec obstat textus *in dicto cap. non est*; nam licèt indefinitè loquatur, & sic referri possit ad omnia præcedentia, *l. jam hoc jure, ff. de vulgari*; tamen ex necessitate materiæ, & ne sequatur jurium antinomia, restringendus est ad decimas tantùm prædiales, ob prædictas rationes, ut post Suarez & Barbosam docet Hunnius *ubi suprà*, *cap. de decimis*. Unde infertur, colonum partiarium nullo modo pro portione sua deducere expensas, *cap. tua nobis*, *hoc tit.* Moneta *in cap.* 6. Garcia *de expensis*, *cap.* 1. *num.* 21. Azor. *p.* 1. *Instit. lib.* 2. *cap.* 19. *q.* 4. ita tamen, ut nunquam de una, eademque re redecima debeatur, cum duplex decima omni jure repugnet. Innoc. *in cap. cum non sit*, *de decimis*. Unde dominus prædii locati, qui recipit mercedem locationis, decimam solvere non debet, cùm jam decima sit soluta ex fructibus, & præsumatur locatio facta salvâ decimâ. Barbosa *de offic. parochi cap.* 28. *num* 99. nisi præscriptione, aut privilegio contrarium introductum sit; tunc enim eorum ratione etiam redecima præstari valet, ut probat latè Barbosa *dicto* §. 1.

CAPUT VIII.

Idem *Monachis de* (a) *Neub.*

Dilecti filii nostri Abbas, & fratres Sanctæ (b) Crucis, transmisâ nobis quæstione demonstraverunt, quòd prædia, unde decimas, & in magna parte sustentationem habere consueverunt, conduxistis, & recepistis ad firmam. Unde quoniam iidem fratres ex hoc immoderatè, & enormiter gravantur, nec fuit intentionis nostræ, aut antecessorum nostrorum, ut de possessionibus, quas conducitis, decimas non debeatis persolvere: Universitati vestræ m. præ. ut eis de fructibus de prædiis, quæ conduxistis in parochiis suis, de quibus consueverunt decimas percipere, plenariè persolvatis, vel cum ipsis tam pacificè, & amicabiliter conveniatis, quod nulla inter vos debeat scandali malitia suscitari, & vos videamini ultra quàm vobis indultum est, manus extendere.

NOTÆ.

1. (a) *Neub.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. & post Concilium Lateran. *p.* 13. *cap.* 2. Variè tamen emendatur à Glossa marginali, sed verè legendum est, *de Neubothel*: Monasterium enim hoc de Neubothel, est in regno Scotiæ, de quo hæc refert Nicolaus Arspheldius *in apparatu*, *num.* 26. *Neubothel*, *aliàs Neuthbotle*, *est in Regno Scotiæ*, *in Laudonia* (alii in Lonthiania) *Ordinis Cistercienſis: fundat sanctus David Rex*, *de quo mentio in literis Clementis III.* Ex Scriptoribus Scotiæ idem refert Manrique *annal. Cisterc. tom.* 1. *anno* 1140. *cap.* 14. *num.* 4. Unde cùm jam à temporibus Hadriani IV. ut retuli *in cap.* 3. *hoc tit.* Monachi Cistercienses exempti essent à solutione decimarum ex prædiis propriis laboribus, sumptibusve cultis; ideò intendebant in præsenti specie, etiam de prædiis ab aliis conductis, sed propriis manibus cultis, decimas solvere non debere.

(b) *Sanctæ Crucis.*] Monasterium sanctæ Crucis, vulgò Halyrudhovus, est in Laudonia propè Regiam, & Imburgum, ubi die festo Sanctus David Rex venationi intendens, à cervo percussus, dum cornu comprehenderet, Crucis imaginem, non cervi cornu vidit. Magnificentissimè conditum est, & D. Augustini Canonicis concessum anno 1113. ut refert Pennotus *lib.* 2. *hist. Canonicor. Regul. cap.* 36. *num.* 5. Istis autem Canonicis decimæ debebantur, ut parochis, quia Sacramenta ministrabant in propriis Ecclesiis, ut constat ex verbis sequentibus, ibi: *Non parochiis suis.* 2.

COMMENTARIUM.

Variis privilegiis monachos exemptos fuisse temporibus Alexandri III. à solutione decimarum ex prædiis propriis manibus, & sumptibus cultis, jam probavi *in cap.* 3. *hoc tit.* Unde ambigebatur in præsenti specie, an ipsi monachi virtute privilegiorum exempti essent à præstatione 3.

præstatione decimarum ex illis prædiis, quorum dominium non habent, veluti ex prædiis ab aliis conductis ? Et communis DD. opinio ita distinguit, ut si privilegii formula sit, quod non solvant decimas de prædiis suis, vel propriis, tunc teneri monahos ex prediis conductis decimas persolvere : si verò privilegii formula sit, quod non solvant decimas de prædiis, quæ habent, tunc nec de prædiis conductis decimas debere, quando prædia illa suis manibus, vel saltem sumptibus excolunt, juxta textus *in cap. decimas* 16. *q.* 1. *cap. ex parte, hoc tit.* nam si religiosi exempti agros conductos propriis manibus, vel sumptibus colant, fructus ex laboribus suis sunt percepti ; unde ex eis decimas præstare non debent. Sed cùm habeamus præsentem Alexandri III. decisionem, non est cur hac distinctione utamur ; Alexander enim expresè statuit, de peædiis à se conductis monachos decimas solvere debere, & rectè ; nam verba privilegii, de quo *in dicto cap.* 3. *cap. ex parte*, ibi: *Laborum suorum*, propria significatione comprehendunt tantùm prædia, in quibus dominium habent; pronomen enim illud *suorum*, dominium significat, *cap. quo jure* 8. *dist. l.* 2. *§.* 1. *ff. de relig.* ideò ad prædia conducta porrigi non possunt. Accedit ; nam hujusmodi privilegia ita interpretanda sunt, ut quantò minùs lædant jura parochialia. Barbosa *de offic. Parochi, cap.* 28. §. 3. *num.* 74. probavi *in cap.* 4. *hoc tit.* sed si ad prædia conducta privilegium hoc protraheretur, facilè conductis prædiis à monachis fraus fieret juri parochiali : quare ad ea privilegium non est protrahendum. Difficultas tamen non levis est circa prædia in emphyteusim accepta à monachis. Et etiam ex eis prædiis propriis manibus cultis decimas esse præstandas docuit P. Suarez *dicto lib.* 1. *de decimis*, *cap.* 19. *num.* 12 Sed contrarium, & rectiùs, docuerunt Covar. *lib.* 1. *var. cap.* 17. Gutierrez *lib.* 1. *canonic. cap.* 21. nam prædia emphyteuticaria verè & realiter propria censentur, saltem quoad dominium utile, *l.* 1. *C. de jure emphyt. l.* 2. *C. si ager vectig.* ergo cùm ipsa prædia pertineant ad dominium monachorum, & propriis sumptibus excolantur, erunt immunia à præstatione decimarum, etiam virtute talis privilegii : tum etiam, quia emphyteusis valde differt à locatione, §. *adeo, Instit. de locat. l.* 1. *&* 2. *C. de jure emphyt. l.* 28. *titul.* 8. *partit.* 5. sed in præsenti tantùm à prædicto privilegio excipiuntur prædia conducta : ergo non debet Alexander III. extendi ad prædia emphyteuticaria, cùm non ita facilè in fraudem juris perochialis possint prædia à religiosis in emphyteusim accipi, ac locari.

CAPUT IX.

Idem *Abbati & Fratribus de* (a) *Lorongio.*

SUggestum est nobis ex parte vestra, quod Abbas, & fratres monasterii de (b) Ursino, decimas à vobis auferre conantur, & alia damna, & gravamina vobis irrogare non cessant. Quia verò non decet honestatem vestram, sive religionem monasticam, litibus, & contentionibus intendere, d. v. p. A. s. m. consulimus, & hortamur, quatenus cum prædicto Abbate, & Fratribus super decimis ipsis, & aliis, unde inter vos est controversia, pacificè conveniatis, ne pro hujusmodi contentionibus fama vestræ Religionis valeat denigrari ; nam quando Romana Ecclesia ordini vestro privilegia dederat de decimis, ita erant ratæ, quod exinde nulli poterat de jure scandalum suboriri : sed nunc per gratiam Dei in tantùm sunt augmentatæ ac possessionibus ditatæ, quod multi viri ecclesiastici de Fratribus vestris apud nos (c) querelam sæpe proponunt.

NOTÆ.

1. (a) *Lorongio.*] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 9. in sexta autem habetur *Dolon.* sed utrobique malè ; legendum enim est *Dalon.* nam Dalonense monasterium est Ordinis Cisterciensis in diœcesi Lemovicensi, fundatum anno 1121. ut ex Auberto Mireo referunt Manrique *annal. Cisterciens. dicto anno* 1121. *cap. final. num.* 7. Fratres Sarmathani *tom.* 4. *Gall. Christ. fol.* 326.

2. (b) *Ursino.*] Forsan monasterium hoc Ursinense, seu Usservense, est Ordinis D. Benedicti, de quo hæc leguntur in Chron. Laufredi, edito à Philippo Labeo *tom.* 2. *Biblioth. fol.* 263. *Eo anno cœnobium Usercense nonas Maii, luna* IX. *hora noctis* I. *igne crematum est in diebus Richardi Abbatis.* Fundatum fuit in diœcesi Lemovicensi ab Hildegario Eoiscopo, ut referunt Fratres Sarmathani *tom.* 4. *Gall. Christ. fol.* 961. qui illud Uzercense appellant. Ad Abbatem enim & monachos hujus monasterii spectabant decimæ, de quibus in præsenti, forsan quia Ecclesiam parochialem regebant, aut privilegium ad eas percipiendas à Sede Apostolica impetraverant.

3. (c) *Querelam proponunt.*] Unde Richardus Canturiensis Archiepiscopus apud Petrum Blesensem *epist.* 82. acriter invehitur in ipsos monachos ex eadem causa, videlicet quia occasione exemptionis decimarum, cùm ampla prædia possiderent, jus parochiale admodum lædebatur. Verba Richardi retuli suprà, *in cap.* 4.

COMMENTARIUM.

4. CUm monachi Cistercienses exempti essent à decimarum solutione ex prædiis propriis laboribus, ac sumptibus cultis, & ampla prædia possidere cœpissent, magnum præjudicium irrogabatur parochis, ut propositum fuit in Concilio Lateranensi celebrato sub Alexandro III. ut refert Manrique *tom.* 3. *annal. Cisterc. anno*

anno 1179. *cap.* 3. Unde Alexander III. decrevit, hu usmodi privilegium revocandum esse, cùm cœpisset admodum esse damnosum: quod etiam docetur *in cap. quid per novale, de verb. sign. l.* 4. *in fine, l.* 5. *tit.* 20. *partit.* 1. & in quocunque privilegio regulariter observatur *l. ex facto* 43. *ff. de vulgari*, ibi: *Iniquum fieri incipit privilegium Principis.* Et *cap. quanto, de censibus, l.* 1. §. *Trebatius, ff. de aqua quotid.* unde ajebat Tacitus *lib.* 3. *histor.* quod apud Sapientes cassa habebantur, quæ nec dari, nec accipi salvâ Republicâ poterant. Exemplum extat in actis Alphonsi, & Sancii apud Marianam *lib.* 12. *histor. Hispan. cap. ult.* & illustrat Grotius *lib.* 2. *de jure belli, cap.* 14. *num.* 12. Nec obstat regula *Decret. de regul. juris in* 6. ubi docetur, privilegium Principis perpetuum esse debere; nam id procedit, nisi adsit causa publicæ utilitatis, quæ suadeat revocationem privilegii, juxta casum hujus textus, & aliorum, quos addiscunt Glossa, & Pechius *in dicta regula Decet:* vel cùm privilegium concessum est ex causa onerosa; tunc enim revocari non potest, quia transit in vim contractus, ex quo Princeps etiam subditis efficaciter obligatur, *cap.* 1. ubi vulgò notatur, *de probat.* Illud tamen dubitari solet, an eo casu, quando apparet, ex tali exemptione Ecclesiam enormiter læsam esse, ut privilegium ipso jure amittatur, sit necessaria superioris revocatio? Quam quæstionem disputant Felinus *in cap. cùm accessissent, de constit.* Panormitanus *in præsenti, num.* 4. Et est communis antiquorum resolutio, discrimen esse assignandum: aut videlicet privilegium est insertum in corpore juris, aut non est insertum. in primo casu asserunt, quod superveniente enormi læsione Ecclesiæ, non revocatur ipso jure privilegium; secus tamen in secundo casu. Sed hæc distinctio sustineri non potest, *ex l. ex facto, ff. de vulgari.* ubi privilegium patri concessum, quod possit pro filio furioso restari, cessante furore, ipso jure revocatur, absque aliqua declaratione. Quare omissis variis sententiis, dicendum est, quod si ipsi privilegiato constiterit Ecclesiam enormiter læsam esse ex privilegio, eo ipso absque alia superioris declaratione amittere privilegium in foro interiori, adeo ut decimas, quas non solverit, teneatur in foro interiori restituere. ex celebri doctrina Glossæ *in cap. rescripta* 25. *q.* 2. Et ratio est, nam eo casu constat privilegiato de mente concedentis; & semper privilegium habet intrinsecè eam conditionem, videlicet si Ecclesia non lædatur enormiter. Si ergo in principio concessionis talis læsio impediret privilegii concessionem, multò magis si superveniat, faciet illud cessare; & eo casu non poterit privilegiatus tali privilegio uti in foro conscientiæ: at in foro contentioso non poterit Ecclesia parochialis propriâ auctoritate cogere Religiosos ad decimarum solutionem, sed necessaria est judicis sententia: at verò si enormitas læsionis liquidò non appareat, ita ut arbitrium superioris necessarium sit, tunc adeundus est Summus Pontifex, qui juxta rei qualitatem decernat, an privilegium eo casu locum habeat, nec ne; nam solus ipse, qui privilegium concessit, potest de ejus viribus cognoscere, ut probavi *in cap. cum venissent, de judic.* Id verò summè notandum est, quod si eo casu declaretur à summo Pontifice læsionem enormem esse, adhuc poterit ex ipsius voluntate sustineri privilegium quoad aliam partem: quod ab aliis Ecclesiæ Prælatis ex delegatione cognoscentibus fieri non potest; quia eo ipso, quod constiterit parochiam esse enormiter læsam, tenentur declarare privilegium in totum cessasse, ut in præsenti textu supponitur.

CAPUT X.

Idem (a) *Tarracon. Episcopo.*

EX parte tuæ fraternitatis noveris pervenisse ad nostram audientiam, quod albi monachi, & (b) nigri, & quidam alii religiosi viri Ecclesias tuæ jurisdictionis redditibus decimarum spoliare præsumunt occasione privilegiorum, quæ sibi Romana indulserit Ecclesia. Sanè tuam nolumus latere prudentiam, quod sanctæ memoriæ prædecessores nostri ferè omnibus Religiosis decimas laborum suorum concesserant: sed bonæ memoriæ prædecessor noster (c) Hadrianus solis fratribus Cisterciensis Ordinis, & Templariis, & Hospitalariis decimas laborum suorum indulsit: cætetis autem tantùm, ut de novalibus suis, quæ propriis manibus, & sumptibus excolunt, & de nutrimentis animalium suorum, & de (d) hortis suis decimas non persolvant, concessit, quem super his imitati sumus, quia ii, quibus indultæ sunt decimæ de (e) novalibus suis, & de nutrimentis animalium suorum, & de hortis suis, hac occasione decimas de aliis rebus Ecclesiæ suæ non debent, nec possunt subtrahere, vel sibi aliquid ulteriùs vindicare.

NOTÆ.

1. (a) *Tarracon.*] Ita etiam legitur in prima collectione *sub hoc tit. cap.* 10. post Concilium autem Lateran. *pag.* 13. *cap.* 5. habetur *Trecensi*; sed retinenda est communis litera, videlicet *Tarracon.* nam in ea Metropoli erant temporibus Alex. III. Templarii Hospitalarii, Monachi Benedicti, & Cistercienses: de Tarracon. nonnulla notavi *in cap.* 1. *de his, quæ vi.*

(b) *Albi Monachi & nigri.*] Nigrorum monachorum mentio fit à Flavio Dextro *in chron. anno* 419. ibi: *Canali in Lusitania monachi nigri ab anno* 394. In cujus commentariis Vivar. existimat eos fuisse discipulos S. Martini, qui ut Sulpitius Severus auctor est, plura construxit monaste-

nasteria non solùm in Mediolan. Tarracon. verùm & in aliis Provinciis, & eos nigro habitu usos fuisse tradit P. Cluniac. *lib.* 4. *epist.* 17. Sed verè monachi nigri jam à septimo Ecclesiæ seculo dicti fuerunt monachi Benedictini, quia atris utebantur vestibus, & ita pro synonimis habebantur nigri monachi, & Benedictini, ut latè probant Yepes *tom.* 1. *chron. D. Benedicti, anno* 523. *cap.* 5. Benedictus Hæphtenus *lib.* 5. *disquisit. monast. tract.* 3. *disp.* 3. Cœpit autem hujusmodi nomenclaturæ ratio pro distinctione ipsorum, & Canonicorum Regularium Ordinis D. Augustini, qui albis utebantur vestibus, ut refert Joannes de Vitriaco *cap.* 13. *hist. Occid.* ibi: *Cùm igitur à priscis temporibus in partibus Occidentis duæ tantùm fuissent Regularium diversitates; monachi scilicet nigri sancti Benedicti regulam profitentes, & canonici albi secundum regulam B. Augustini viventes; postquam peccatis exigentibus, primo modica negligentes, paululum cadere cœperunt, tandem ad tantam dissolutionem plures Regularium conventus devenerunt, quod viri timorati, & prudentes, sub alio habitu, & aliis institutis Domino militaturi ab ipsis recesserunt.* Sed postquam Cistercienses habitum album induerunt anno Christi 1103. ut refert Manrique *tom.* 1. *eodem anno, cap.* 1. quoties in jure legimus monachos nigros, & albos, intelligimus monachos Benedictinos, & Cistercienses: notavit Bosquetus *ad Innocentium III. lib.* 1. *regestr.* 13. *epist.* 122. & nos *in cap.* 10. *de tempor. ordin.*

(c) *Hadrianus.*] *Cap.* 3. & 4. *hoc. tit.*

(d) *Hortis.*] Unde Pontifex *in cap. nimis grave, de excessibus Prælat.* damnat inter alios excessus Episcoporum, illum videlicet, quia à religiosis petebant decimas ex hortis propriis. Et licèt horti variæ sint acceptionis, quas tradunt Pater Serlogus *tom.* 3. *in Cantica, cap.* 5. *vers.* 1. *vestig,* 31. *num.* 1. Lorinus & Pineda *in cap.* 2. *Eccles. vers.* 5. ad ea verba: *Feci hortos & pomaria*; in præsenti tamen accipitur pro loco septo, & munito. Et licèt plerumque ad olera producenda colatur, juxta diffinitionem traditam à Georgio Beyerlinch. *in Theatr. vitæ hum. tom.* 4. *verbo Hortus,* ubi ait: *Hortus est locus munitus, & plerumque septus ad olera producenda, fructusque arborum voluptatis gratiâ comparatos,* Tamen ex quibuscunque fructibus in horto perceptis, veluti ex frumento, hordeo, vel aliis seminibus, decimæ non debentur, cùm absolutè religiosis indultum sit, ut ex hortis decimas non præstent. Quare nec genus fructuum, nec quantitas, seu modus terræ attendi debet.

(e) *De novalibus.*] Hæc verba, & textum exposui *in cap.* 4. *hoc tit.*

CAPUT XI.

(a) Idem.

LIcèt de benignitate Sedis Apostolicæ sit vobis indultum, ut de laboribus vestris, quos propriis manibus, vel sumptibus colitis, nemini decimas solvere teneamini: propter hoc tamen non est vobis licitum cuilibet de terris vestris decimas subtrahere, quas traditis aliis (b) excolendas. Relatum est siquidem auribus nostris, quod cùm terras quasdam, quas in decimatione dilecti filii nostri Thesaurarii Senonen. habetis, detis rusticis vestris excolendas, exinde decimas sicut debetis, non solvitis, nec facitis à rusticis ipsis exsolvi. Quoniam igitur quantò arctiùs vos, & Ordinem vestrum diligimus, tantùm minùs vos, & Ordinem vestrum volumus efficere quæ sunt honestati contraria, vel obvia rationi, aut ex quibus privilegiorum nostrorum tenorem transgredi videamini, cùm privilegium videatur amittere, qui permissâ sibi abutitur potestate: f. v. m. quat. de terris illis, quas in decimatione prædicti Thesaurarii propriis manibus non excolitis, sed rusticis traditis excolendas, decimas vobis usurpare nullatenus præsumatis, sed eas in propriis eidem Thesaurario faciatis cum integritate persolvi, sciturí pro certo, quod si præceptum nostrum contemseritis, nos ven. f. nostro Archiepiscopo Senon. dedimus in mandatis, ut rusticos, quibus in decimatione præfati Thesaurarii terras dederitis excolendas, ad solvendum decimas eidem Thesaurario ap. cess. districtè compellat.

NOTÆ.

1. (a) *Idem.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 11. ex qua literam textus restituo: post Concilium autem Lateran. *pag.* 13. *cap.* 6. legitur, *Fratribus Rhemensis Ecclesiæ*: sed cùm varia sint monasteria, tam Cistercienses Ordinis, quàm Benedictini, & aliorum in diœcesi Rhemensi, non facilè deprehendi potest, quibus fratribus rescribat Alexander hîc.

(b) *Excolendas.*] Juxta tradita suprà *in capite.* 4.

CAPUT

CAPUT XII.

(a) Idem.

AD audientiam noſtram noveritis peryeniſſe, quod quidam veſtrûm dilectis filiis noſtris fratribus (b) Ciſtr. Ordinis de laboribus, quos propriis manibus, aut ſumptibus excolunt, decimas exigere, & extorquere conantur; illud privilegii capitulum Apoſtolicæ Sedis pravâ interpretatione, ac malitiosè pervertentes, quo eiſdem Fratribus indulgetur, ne de laboribus, aut ſumptibus, quos propriis manibus excolunt, aliquis ab eis decimas exigere audeat. Aſſerunt enim, quod pro laboribus novalia intelligi debent. Unde quoniam Fratres præſcripti Ordinis benignitate Eccleſiaſticâ fovere volumus, & ne ullus contra eos materiam habeat malignandi, vel ipſos contra juſtitiam moleſtandi, quemlibet attentiùs providere: veſtræ f. per A. f. præc. m. quat. à prædictis Fratribus de laboribus ſuis, quos propriis manibus, aut ſumptibus excolunt, nullatenus decimas exigatis, nec à parochialibus veſtris exigi permittatis, vel quolibet modo extorqueri; nam ſi de novalibus tantùm intelligeremus, ubi (c) ponimus, de laboribus; de novalibus poneremus, ſicut in privilegiis aliorum quorundam ponimus.

NOTÆ.

1. (a) *Idem.*] Ita legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 3. poſt Concilium autem Later. *pag.* 13. *cap.* 8. habetur, *Conventrenſi Epiſcopo, & Officialibus ejus*; & rectè ſiquidem Conventrenſis Eccleſia eſt in Anglia, ut refert Polydor. Vergil. *lib.* 1. *hiſtor. Angliæ*, *in princip.* cujus Præſuli, & ejus Vicariis, qui Officiales in eo Regno dicuntur, reſcribit in præſenti Pontifex.

(b) *Ciſtrenſis.*] Legendum eſt *Ciſtercienſis*, de quo præclaro Ordine nonnulla adduxi *in cap. cum ordinem* 6. *de reſcript.* 2.

(c) *Ponimus.*] Juxta adducta *ſuprà in cap.* 4. ubi commentarium hujus textus dedi. 3.

CAPUT XIII.

Idem (a) *Brixienſi Epiſcopo.*

QUoniam à nobis tua ſolicitudo requirit, quid de decimis novalium tuæ diœceſis tibi ſit ſtatuendum: t. f. ſignificatione præſentium reſpondemus, ut ſi terræ illæ, quæ arabiles ſunt, intra certam alicujus Eccleſiæ parochiam fuerint, decimas earum, tuâ parte (b) retentâ, eidem Eccleſiæ facias aſſignari. Alioquin ipſas alii (c) Eccleſiæ ſecundùm diſcretionem à Deo tibi datam poteris deputare, vel ad opus tuum tenere: ita quidem, quod ſi quis in id contraire præſumpſerit, tu eum eccleſiaſticâ cenſurâ uſque ad dignam ſatisfactionem percellas; ſententias verò ſuper decimis à (d) Conſulibus datas, præſertim cùm Sanctorum Patrum inſtitutionibus obviant, irritas eſſe decernas, & eas omni contr. & ap. poſtpoſitâ revoces. Quod ſi (e) laicus aliquis à Sacerdotibus, vel clericis decimas de laboribus ſuis in tua diœceſi requiſiverit, eum ab exactione hujuſmodi prorſus ceſſare compellas, & laicos illos, qui à colonis tertiam, vel quartam partem laborum ſuorum ante ſolutionem decimarum recipiunt, decimam de (f) portione ſua, ſecundùm quod colonus de parte, quæ illum contingit, exſolvere conſueverit, abſque diminutione aliqua iis, quibus jure debentur, facias exhibere.

NOTÆ.

1. (a) *Brixienſi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 25. & poſt Concilium Lateran. *pag.* 50. *cap.* 40. De Brixienſi diœceſi jam egi *in cap: tuæ* 5. *de procuratoribus.*

(b) *Tuâ parte retentâ.*] Quarta videlicet, juxta textus *in cap. conquerente, de offic. Ordin. cap. de quarta, de præſcript.* quam exigere poſſunt à parocho, ſi decimæ jam ſint ſolutæ; à parochianis, ſi adhuc eas non ſolverint. Martinis *lib.* 1. 2.

reſol. cap. 81. licèt aliquando ratione propriæ parochiæ integras decimas Epiſcopus percipiat, *cap.* 1. *hoc tit. in* 1. *collect.* ubi noſter Alexander Mediolan. Archiepiſcopus ita ſcribit: *Querela venerabilis fratris noſtri Vercellen. Epiſcopi ad nos tranſmiſſa pervenit, quod quidam clerici in ejus diœceſi conſtituti decimas novalium, quæ ad jamdictum Epiſcopum pertinent, tenere proſua voluntate præſumunt: laici verò parochiani ipſius, cùm decimas quaſdam non ſine Creatoris offenſa percipiant, contendunt ſibi decimas novalium vindicare,*

in

in quo tanto offendunt gravius, quanto specialius decimæ ipsæ ad Episcopalem dispositionem respiciunt, super quibus constat, nihil laicis fuisse concessum. Quocirca f. t. per A. S. p. m. quat. laicos ad decimas novalium occasione, & excusatione postposità resignandas per excommunicationis sententiam ap. rem compellas; clericos autem moneas, & ecclesiastica districtione compellas, ut eas, quas detinent, memorato Episcopo sine mora, & difficultate in pace dimittant, ut sub examine tuo justitiæ non differant plenitudinem exhibere.

3. (c) *Alii Ecclesiæ.*] Quod procedit quando prædia illa novalia sunt nullius parochiæ, nec sub certa Ecclesia consistunt, aliàs decimę prędiales semper ad parochum, ubi prædia sunt, spectant, juxta ea quæ dabimus infrà *in cap. cum sint homines.*

4 (d) *Consulibus.*] Id est Judicibus secularibus, de quorum jurisdictione in præsenti specie meritò hæsitari poterat, cùm certum sit, causarum decimalium cognitionem ad Judicem ecclesiasticum spectare, *cap. finali, de rerum permutatione, cap. tua nos, §. finali, hoc titulo, cap. postulasti, de homicid. Clement. dispendiosam, de judic.* docent Gutierrez *lib. 1. practic. quæst. 26.* pluribus relatis Barbosa *de offic. Parochi, cap. 28. §. 4. num. 1.* Hunnius *in Encyclopedia, titulo de decimis, cap. 7.* Cùm enim decimæ spirituales sint, jusque eas percipiendi spirituale judicetur, non ad laicum, sed ad ecclesiasticum judicem spectat cognitio, *cap. 2. cap. quantò, de judiciis.* Et licèt docuerint Gailius *lib. 1. observ. cap. 38.* P. Suarez *dicto tract. de decimis, cap. 38. num. 16.* Borellus *in summa decis. tit. 19. num. 18.* Hunnius *dicto cap. 7.* judicium possessorium super decimis coram seculari judice disceptari debere; contrarium tamen docuerunt Covar. *practic. cap. 35.* Valascus *consult. 93.* Azor *pag. 1. instit. lib. 5. cap. 4.* alii, quos refert, & sequitur Barbosa *ubi suprà, §. 4.* Ansaldus *de jurisdict. pag. 2. titul. 4. cap. 4. & 5.* Fermosinus *in cap. 5. de foro compet. quæst. 4.* Leon. *tom. 1. decis. 3.* Quorum sententia verior est; nam possessio rei spiritualis, licèt videatur res temporalis, tamen Judex ecclesiasticus de ipsa debet agnoscere; quia cùm qualitas spiritualitatis absorbeat qualitatem temporalitatis, judicium spirituale manet. Similiter cùm causa decimarum facti est, Judicem laicum adiri posse ad cogendum laicum decimas solvere, existimarunt Salcedo *ad ll. Recopil. in l. 4. tit. 14. lib. 3.* Carrasco ad easdem leges, *cap. 6. §. 2.* Delbene *de immunit. Eccles. 2. tom. cap. 10. num. 34.* Tondutus *de prævent. 2. pag. cap. 25.* Escobar. *de Pontif. jurisdict. cap. 22. num. 90.* Castillo *de tertiis, tom. 7. cap. 12.* Germonius *lib. 3. de sacro, cap. 19.* sed etiam eo casu Judicem ecclesiasticum tantùm competentem esse, docuerunt Gutierrez *dicta quæst. 26. num. 11.* Olea *de cess. jur. tit. 6. quæst. 3. nu. 18.* An verò conductor decimarum virtute cessionis sibi factæ, vulgò *de recudimiento*, eodem privilegio ac Ecclesia uti possit, & convenire debitores coram Judice Ecclesiastico, disputat Olea *dicta quæst. 3. à num. 15.* Apud nos tamen cùm Ecclesia, vel conductor decimarum exigit novas, & insolitas decimas, laici ita gravati Regium Consilium, aut Cancellarias adeunt, ubi expediuntur Regiæ provisiones, & retinetur causa, ex *l. 6. tit. 4. lib. 1. recopil.* quam explicant Covar. *practic. cap. 35. num. 5.* Carrasco *dicto cap. 6. §. 2. num. 15.* Avendaño *de exequend. lib. 1. cap. 1. num. 32.* Valenzuela *consil. 114. num. 30. & consil. 146. num. 51.* Gutierrez *lib. 1. practic. quæst. 14.* Salgado *de retent. bullar. 1. p. cap. 6. num. 35.* Solorzanus *de jure Indiarum, tom. 2. lib. 4. cap. 3. num. 26. & lib. 1. cap. 22. num. 22.* Salcedo, & Olea *ubi proximè*: quam praxin in Gallia receptam defendit P. Marcha *lib. 4. concord. cap. 10.* Circa tertias tamen, quas nostri Reges possident ex privilegiis Sedis Apostolicæ, & alios possidentes decimas ex concessione Pontificia, non leve dubium est apud Interpretes. Affirmaut ad Judicem sæcularem pertinere tertiarum cognitionem innumeri relati à Carrasco *ad ll. Regias, cap. 6. de decim. §. 1.* Castillo *de tertiis, tom. 7. cap. 12. num. 2.* Barbosa *dicto §. 4. num. 3.* Moventur ex eo, quia cùm istæ tertiæ fuerint ex privilegio Pontificis separatæ ab illis decimis, & sint unitæ Regio patrimonio, censentut prophanæ, argumento textus *in l. 2. §. hoc interdictum, ff. ne quis in loco publico*; ac inde, quia sicut laicus ratione feudi competens est, etiam inter clericos, *cap. ex transmissa, cap. verùm, de foro competenti, cap. cæterum, de judiciis, l. final. tit. 2. p. 9.* ita ratione prophanationis tertiarum Judex laicus competens erit. Contrariam tamen sententiam defendunt Azor *lib. 7. Instit. mor. cap. 36.* Anastasius Germonius *lib. 3. de sacrorum immunit. cap. 19. num. 9.* quæ opinio ex eo fulcitur, nam credendum non est, Pontificem voluisse suo privilegio abdicare eam jurisdictionem à se, nisi expresè in ipsa concessione contineatur, argumento textus *in cap. ex parte, de Capel. monach.* Deinde quia de decimis etiam infeudatis laicis cognoscit Ecclesia, *cap. prohibemus, cum similibus, de decimis*: ergo de tertiis Judex ecclesiasticus debet cognoscere. In hac opinionum varietate, omissis traditis à Barbosa *in l. Titia, num. 44. ff. soluto matrim.* dicendum est, inspiciendam esse formulam concessionis decimarum, seu tertiarum; si enim Regibus, vel aliis laicis concedantur decimæ, vel aliqua pars earum cum facultate transferendi in successores, prout fuerunt concessæ tertiæ hujus Regni, censentur omnino separatæ à redditibus, & aliis decimis ecclesiasticis, & effectæ res merè prophanæ, & proprium laicale patrimonium, ex iis, quæ adducit Sarmiento de redditibus *in defension. monit. 54. & 64.* & ideò tunc de eisdem, tanquam de rebus laicalibus seculares Judices cognoscere possunt, Castillo & Carrasco *ubi proximè*, Escobar *suprà, cap. 22. num. 90.* Unde cùm ex concessione Alexandri VI. Gregorii X. & Clementis VII. tertiæ decimarum in Regnis Castellæ, nec non & jus percipiendi decimas in novo orbe Indiarum Occidentalium Regi spectent cum libera dispositione, ut probant Solorzanus *lib. 4. polit. Indian. cap. 1.* Azor *tom. 1. Instit. lib. 7. cap. 36. vers. 3.* Borellus *de præstantia Regis Catholici, capite 59. num. 7.* D. Joannes del Castillo *tom. 7. controvers. cap. 12.* Callixtus Ramirez *de lege Regia, §. 31. numero 3.* Herrera *decad. 1. lib. 8. cap. 10. & libro 6. cap. 19.* Salgado *de protectione Regia 3. p. cap. 10. num. 268.* Escobar *de purit. sangui-*

nis, quæst. 6. §. 4. num. 43. alii relati à Parexa *de edit. instrum tom. 1. resolut. 3. §. 5. numer. 53.* & ita pleno jure, & tanquam ex regalibus incorporatæ sunt Regiæ Coronæ, argumento capitis *generalis*, juncta Glossa *verbo Regalia, de elect. lib. 6.* docent Belluga *in specul. Princip. §. tractemus, num. 38.* Sesse *decis. 162. num. 23.* Cabedo *decis. 63. Lusit. tom. 2. num. 3.* Pereyra *de manu Regia, 1. p. concord. concord. 64. in not.* Castillo *ubi suprà, cap. 3. num. 30.* pluribus relatis Solorzanus *dicto cap. 1. num. 30.* facit lex 2. §. 25. *tit. 2. lib. 9. recopil.* ideò exuerunt naturam spiritualium bonorum, & manserunt prophanæ, ac temporales. Sotus *de justitia lib. 10. quæst. 4. artic. 3.* Pater Molina *de justitia, disput. 663. num. 10.* Sesse *dicta decis. 162. tom. 2. num. 19.* Gratianus *discept. 238. num. 19.* Cevallos *de cognit. per viam. viol. quæst. 25. num. 21.* Salgade *de retent. bul. p. 1. cap. 1. ex num. 441.* unde sequitur, causas super ipsis tertiis, seu decimis emergentes, disceptandas esse coram judice seculari, *dicta l. 2. §. 15. lib. 1. tit. 21. lib. 9. recopil.* Castillo *in l. 6. & 13. Tauri*, Bobadilla *lib. 2. polit. cap. 18. num. 213.* Giurba *consil. 80. num. 31.* Felicianus Vega *in cap. qualiter, num. 9. de judic.* sive quæstio sit facti, sive juris, Covar. *practic. cap. 35. num. 2.* Cevallos *dicta quæst. 25. num. 23.* Barbosa *in l. Titia, num. 42. ff. solut. matrim.* Gutierrez *lib. 1. quæst. 14. num. 4.* Gratianus *suprà, num. 58.* Sesse 23. Barbosa *tom. 6. collect. cap. à nobis hoc tit. num. 4.* Fragoso *de regim. tom. 1. disput. 4. membro 7. num. 361.* etiamsi lis disceptetur inter personas ecclesiasticas. Suarez *in defensione fidei, lib. 4. cap. 14.* Olibanus *de jure fisci, cap. 11. & 14. num. 70.* Æneas Robertus *lib. 2. rerum judic. cap. 1.* Hieronymus de Leon *decis. 3. num. 30.* Etiamsi tertiæ penes communitatem resideant, vel personam ecclesiasticam, quia non inde amiserunt regaliorum naturam: & quoties agitur de re donata à Principe, cognitio spectat ad Judices seculares, *l 57. tit. 6. partit. 1. l. 6. titul. 1. lib. 4. recopil. l. 10. tit. 7. lib. 9.* probant Pereyra *de manu Regia cap. 37. num. 4.* Barbosa *in remiss. lib. 2. tit. 1. §. 15.* Antonius Faber *in suo Codice, titul. de privil. fisci, diffinit. 2.* Solorzanus *de jure Indiarum lib. 3. cap. 1. num. 53. & cap. 2. num 24.*

(c) *Laicus.*] Propter incapacitatem non habet jus decimarum, ut dicemus infra *in cap. prohibemus.* 5.

(f) *Portione sua.*] Quæ non fuerat decimata, aliàs redecimatio non admitteretur. 6.

CAPUT XIV.

Idem (a) *Rhemensi Episcopo.*

PArochianos verò tuos ad solvendas decimas (b) Ecclesiis, quibus eas debent, ecclesiasticâ debes severitate compellere, quia cùm decimæ non ab homine, sed ab ipso (c) Domino sint institutæ, quasi debitum exigi (d) possunt.

NOTÆ.

1. (a) *Rhemensi.*] In prima collectione, *sub hoc tit. cap. 14.* additur, *pars cap. de Diacono:* unde cognoscitur in præsenti referri partem textus *in cap. de Diacono 1. qui clerici vel vovent.* integra autem textus litera extat post Concilium Lateran. *pag. 28. cap. 12.* & *pag. 26. cap. 1.* in præsenti autem rescribit Alexander III. Henrico Magno filio Philippi Regis Galliæ, & Ludovici VII. fratri, Rhemensi Archiepiscopo, cui etiam scribit *in cap. 2. 5. 6. & 7. de appellat. cap. 7. de hæretic.* ut referunt Chenu *in serie Præsul. Rhem. num. 51.* Manriq; *tom. 3. annal. Cisterc. anno 1176. cap. 4. num. 5.*

(b) *Ecclesiis.*] Juxta distinctionem personalium, & prædialium, quam illustrabimus infrà *in cap. cùm sint homines.*

(c) *Ipso Domino.*] An ideo debeantur decimæ à jure divino, exponemus infrà *in cap. in aliquibus, §. illi.*

2. (d) *Exigi possunt.*] Quam tamen actionem proponere debeat Parochus, DD. non constat. Condictione ex canone ipsum agere debere, asserit Canisius ad hunc textum, *cap. ultimo*; quia cùm nulla actio specialis jure canonico detur, recurrendum est ad condictionem ex canone, ad exemplum condictionis ex lege, *l. unic. ff. de cond. ex leg.* Sed cùm in præsenti asseratur, decimas ut debitum exigi posse, certum est, competere actionem personalem, & necessariam non esse condictionem ex lege; imò sufficere factum in judicio proponere, *ex cap. dilecti, de judic.* Illud etiam verum est, & sæpe repetitum, decimas esse onera realia ipsorum prædiorum, & ideo in quemcunque possessorem transire, *cap. dilecti, cap. de terris, cap. pastoralis, cap. nuper, hoc tit.* ideoque possessorem fundi teneri ad decimas præteritas non solutas à suo prædecessore, docuerunt Garcia *de expensis cap. 11. num. 54.* plures relati à Barbosa *dicto §. 2. num. 11.* quorum sententia suadetur *ex l. Imperatores, ff. de publican. l. 5. §. finali, ff. de censibus, l. penult. & ultima, Cod. sine censu, vel reliquis,* ubi docetur, tributum ex prædio debitum, ut onus reale transire in novum possessorem. Etiam notandum est, in causis decimarum non servari juris ordinem, sed procedi de plano, & sine strepitu judiciorum, *Clement. 2. de judic.* intentariq; potest simul judicium petitorium cum possessorio, *cap. 2. & 3. de causa possess.* & licèt in quolibet judicio spoliatus ante omnia sit restituendus, *cap. 1. de ordin. cognit. cap. literas, cap. ex conquestu, de restit. spol.* tamen spoliatus per parochum è perceptione decimarum, quas intra ipsius parochiam possidebat, non aliter restituitur, quam si ostendat privilegium vel alium titulum, cujus virtute possidebat decimas ipsas: textus disertus *in cap.*

cap. ad decimas, de reſtit. ſpol. lib. 6. ibi: *Niſi evidenter docuerit.* Reſiſtit enim illi jus commune, & favet ſpoliatori; ſiquidem præſumit, poſt diviſionem parochiarum ad ipſos parochos tantùm pertinere. Covarruvias *dicto capite 17. num. 6.* Barboſa *dicto cap. 28. de offic. Parochi, §. 2. num. 43.* quæ doctrina procedit in laico poſſidente decimas virtute privilegii, & à parocho ſpoliato: ſed ſi ipſe ſpoliatus ſit ab alio laico, & intendat interdictum unde vi, ante omnia eſt reſtituendus, juxta juris communis regulas, ut docet Menchaca *uſufreq. cap. 89. num. 5.* Etiam proceditur in his cauſis appellatione remotâ, *cap. tua, 26. hoc titul.* Salgado *de regia protection. 3. p. cap. 2. num. 63.* Quæ ſententia probatur ex eo, nam in tributis Imperatori ſolvendis non admittitur appellatio, *l. abſtinendum, l. finali, Cod. quorum appellat.* ſed decimæ ſunt tributa debita Principi cœlesti, *cap. decimæ 66. 16. quæſt. 1. cap. tua, hoc titulo:* igitur ſimiliter in eis appellationi locus non eſt. Accedit, nam decimæ aſſignantur parochis pro alimentis, *cap. decimas, verſ. ſed tardiùs, 16. quæſt. 1.* ſed in cauſis alimentorum appellatio non admittitur, ut latè probat Salgado *dict. 3. pag. cap. 1.* Igitur nec in cauſis decimarum appellatio quoad effectum ſuſpenſivum admitti valet. Quæ doctrina procedit in caſu textus *in dicto cap. tua nos*, videlicet cùm reus, à quo decimæ petuntur, opponit conſuetudinem, vel præſcriptionem, & condemnatus eſt; ſecus verò ſi agatur cum perſona eccleſiaſtica, quæ intendit jus habere ad decimas; vel ſi quæſtio ſit inter duas Eccleſias æqualiter decimas vindicantes; vel ſi collector decimarum modum excedat; quia ab exceſſu poteſt appellari. Exceptis tamen his caſibus proceditur appellatione remotâ, & Judex eccleſiaſticus poteſt incipere à præcepto de ſolvendo, ut pluribus relatis probat Salgado ubi ſuprà, *num. 73.* Nec in eo judicio ulla admittitur compenſatio alterius debiti, ne eo prætextu decimarum ſolutio differatur, ut poſt Monetam, Rebuffum, & alios reſolvit Hunæus *in Encyclop. dicto tit. de decimis, cap. 9. in fine.*

CAPUT XV.

Idem (a) *Ambianenſi Epiſcopo.*

AD hæc donationem decimæ, quam Abbas ſancti S. de (b) Monſtrali cuidam loco conceſſit per ſucceſſionem tenendam [quoniam ſanctuarium de jure (c) hæreditario poſſideri non debet] viribus carere decernas, & laicum [niſi decimam ipſam ipſi Eccleſiæ liberè reſignaverit] vinculo excommunicationis adſtringas.

NOTÆ.

1. (a) *Ambian.*] Ita etiam legitur poſt Concilium Lateran. *p. 50. cap. 28.* & in prima collectione, *ſub hoc tit. cap. 27.* ubi additur, *pars cap. quoad Sedem*, ut cognoſcatur in præſenti referri ſecundam partem textus *in cap. 2. infrà, de frigid. & maleſ.* De Ambian. Eccleſia nonnulla adduxi *in cap. 37. de reſcript.*

(b) *De Monſtrali.*] Monaſterium hoc ſancti 2.
Salucii Monſtrolienſis eſt prope urbem Monſtrolium in Gallia, Ordinis D. Benedicti, ut referunt Mireus *in ſua Gallia*, Chopinus *de ſacra polit. lib. 1. tit. 4. num. 17.*

(c) *Hæreditario.*] Ut latè probavi *in cap. 1.* 3.
de præb. Commentarium hujus textus dabimus infrà *in cap. prohibemus.*

CAPUT XVI.

Idem (a) *Marſilien. Epiſcopo.*

DE terris, quæ Judæi colunt, tuæ prudentiæ reſpondemus, ut eos ad decimas perſolvendas vel poſſeſſiones penitus renunciandas, cum omni diſtrictione compellas, ne fortè occaſione illâ Eccleſiæ valeant ſuo jure fraudari.

NOTÆ.

1. (a) *Marſilien.*] Ita legitur in prima collectione, *ſub hoc titulo, cap. 28.* ubi additur, *pars capitis Quia ſuper his:* unde deducitur, in præſenti referri ſecundam partem textus *in cap. quia ſuper his, de Judæis.* De Marſilienſi Eccleſia nonnulla notavi *in cap. 6. de his quæ vi.*

COMMENTARIUM.

CIrca obligationem ſolvendi decimas à Judæis, 2.
vel infidelibus contraria videntur juris teſtimonia, variæque reperiuntur DD. ſententiæ; ſed pro vera reſolutione, & hujus textus expoſitione diſcrimen eſt conſtituendum inter decimas perſonales, & prædiales, perſonales enim non ſolvunt, qui baptizati non ſunt, *cap. ex transmiſſa, hoc titulo,* docent Suarez *dicto tract. de decim. cap. 16. nu. 4.* Fagundez *in 5. præcept. Eccleſ. lib. 2. c. 1. n. 4.* Ricciulus

de jure person. lib. 2. cap. 9. per totum. Si enim decimæ illæ præstantur ratione sacramentorum, & infideles nulla accipiunt Sacramenta, inde eas decimas solvere non tenentur. Accedit, nam obligatio solvendi decimas personales provenit à jure ecclesiastico, ut dicemus infrà *in cap. in aliquibus*, §. *final.* sed infideles præceptis Ecclesiæ non ligantur, juxta illud Apostoli 1. *ad Corinthios cap. 5. De his qui fóris sunt, quid ad nos.* Et *cap. gaudemus, de divortiis:* ergo non tenentur solvere decimas personales. Nec obstabit, si dicas, Judæos teneri præceptis juris divini; siquidem sub dominio, & potestate Dei sunt, ac proinde præceptis legis veteris de decimis solvendis eos obstringi. Nam respondetur, præceptum decimarum in lege veteri non fuisse positum à Deo universis, sed solùm habitantibus terram Cananæorum, propter populum Israëliticum, & Levitas; ac proinde eo præcepto non ligantur infideles, nec præcepto ecclesiastico, qui adhuc per baptismum januam Ecclesiæ non sunt ingressi. Unde infertur hæreticos omnino teneri ad decimarum præstationem; quia per baptismum ad Ecclesiam spectant, & ita apostasiâ ab hac obligatione eximi non valent, quia ex fide, quam in baptismo promiserunt, legibus Ecclesiæ obligati fuerunt. Circa prædiales decimas certum est, Judæos cæterosque infideles cogi eas præstare, *cap. quantò*, §. *final. de usur. cap. nimis, de excess. Prælat.* Capitul. Caroli Calvi anni 877. *cap.* 31. quod exponit Bosquetus *ad Innocentium lib. 1. epist.* 50. docent Azor, Vazquez, & Moneta relati à Barbosa *dicto cap.* 28. Decimæ enim prædiales, sunt onera ipsius prædii, & ab ipso prædio debentur; & ita prædia illa, quæ decimas pendebant antea, transeunt cum suo onere, argumento textus *in l. Imperatores, ff. de public.* Unde infideles decimas solvere non tenentur, simpliciter loquendo; sed quatenus respiciunt onera realia prædiorum; & hac ratione Judæi, cæterique infideles oblgantur ad solutionem decimarum, quoniam prædia ipsa habent inhærentem obligationem decimarum, & tanquam onus reale ipsius rei, necesse est ut ad omnes transeant, etiam infideles, ad satisfaciendum Ecclesiæ interesse, ut in præsenti textu docetur, præcipuè in illis verbis: *Ne fortè illa occasione Ecclesiæ valeant suo jure fraudari.* Quæ verba supponunt jus Ecclesiæ ad decimas persolvendas in tali fundo fuisse acquisitum. Unde deducitur, doctrinam hanc procedere respectu prædiorum, quæ possident infideles in terris Christianorum, aut quę eorum aliquando fuerunt; nam ex prædiis in propriis infidelium provinciis possessis decimæ non debentur ex eo, quod cessat in eis ratio juris quæsiti Ecclesiæ ad decimas ex illis prædiis percipiendas: juxta quam distinctionem exponendus est textus *in cap. finali, hoc tit. in 2. collect.* ubi Clemens II. ita decrevit: [Ad audientiam nostram, te significante pervenit, quod cùm Judæi cupiditate maxima, & damnabili parochianos Sancti Lauri pro parte magna occupaverint, adhuc residuum de die in dies occupare intendunt. Quia verò præscripta Sancti Lauri Ecclesia propter hoc magnam suorum bonorum jacturam incurrit, disc. v. p. A. s. p. m. quatenus nisi Judæi, qui in civitate Rothomagensium morantur, ad monitionem vestram, & decimas, & omnes proventus alios, quos de parochianis fidelibus, si ibi habitarent, consequerentur, prædictæ Sancti Lauri Ecclesię, & aliis, quarum parochias detinent occupatas, annis singulis sufficienter, ac congruè recompensare curaverint, omnes Christi charactere insignitos, sive virilis, sive fœminei sexus extiterint, qui Judæis obsequium exhibere, aut mutuò aliquid ab eis accipere, aut restituere jam acceptum, venditiones, aut locationes cum eis contrahere, seu quemlibet alium contractum inire, vel eis *Ave* dicere, seu habere colloquium, nisi de sua correctione, vel inexpertâ conversione allicere, ullâ præsumptione tentaverint, omni gratiâ, & timore postpositis, contradictione & appellatione cessante, anathematis vinculo adstringatis, cui etiam volumus sententiæ subjacere quemcunque, qui illis ad vestri elusionem mandati consilium suum, sive auxilium impenderit, aut favorem.] Et etiam accipiendus est Innocentius III. *lib. 2. epist.* in editione Colonię, ubi *lib. 2. fol.* 312. Episcopo Abulensi ita scribit: [Ex parte dilectorum filiorum Capituli Abulensis fuit in audientia nostra querimonia recitata, quod cùm homines tuę diœcesis in castris, & in ipsa civitate morantes, de tribus partibus frugum totius agriculturę suę, molendinorum etiam, & hortorum; & ruricolę de quarta parte parochialibus Ecclesiis, à quibus Ecclesiastica percipiunt Sacramenta, decimas solvere teneantur: licèt ministri Ecclesiarum ipsarum ferè nullos habeant redditus præter decimas, unde valeant sustentari, domini prædictorum hortorum, & molendinorum ipsa tradunt Sarracenis, in grave detrimentum Ecclesiarum, & præjudicium excolenda: qui nolunt Ecclesiis, sicut olim Christiani solebant, freti potentiâ, & favore illorum, à quibus illis excolenda traduntur, decimas exhibere. Volentes igitur ipsis Ecclesiis, & earum ministris super hoc, prout convenit, providere, fraternitati tuæ per Apostolica scripta mandamus, quatenus nisi Sarraceni illi ad commonitionem tuam cum ea integritate, quâ Christiani solebant, prædictas decimas Ecclesiis voluerint exhibere, eis facias commonionem à Christianis super mercimoniis rerum venalium, & aliis penitus denegari: Christianos illos, qui talibus contra formam mandati Apostolici communicare præsumpserint, à sua præsumptione per censuram ecclesiasticam, appellatione remotâ, compescens. Datum Later. XII. Kal. Junii.]

CAPUT

CAPUT XVII.

(a) Idem.

QUamvis grave sit nimis,& divini dignum animadversione judicii habeatur, quod laici quidam, quod sacerdotum est, in ecclesiasticis rebus usurpant: majorem tamen incurrunt formidinem,& dolorem, quòd fomitem sui erroris dicuntur in ipso Clero aliquoties invenire,dum quidam Coëpiscoporum nostrorum, aliorumque Prælatorum, Ecclesiæ decimas, & Ecclesias ipsas disponere eis indulgent,& eos de via mortis impellunt, qui prædicatione eorum ad vitæ viam fuerant revocandi. De quibus dicit Dominus per (b) Prophetam: Populi mei peccata comedunt,ad iniquitatem provocant. Unde statuimus,ut si quis alicui laico in seculo remanenti Ecclesiam, decimam, oblationemve concesserit,à statu suo,sicut (c) arbor, quæ inutiliter terram occupat, succidatur, & donec emendet,dolore ruinæ suæ jaceat prostratus.

NOTÆ.

1. (a) *Idem.*] Ita etiam legitur *in cap.* 2. *hoc tit. in* 2. *collect.* & post Concilium Lateran. *pag.* 26. *cap.* 8. ubi refertur præsens constitutio, quæ edita fuit in Concilio Turon. *can.* 3. ex quo hæc verba refert. Ant. Augustinus *in epit. juris Pont. lib.* 10. *tit.* 9. *cap.* 1. & ita hæc constitutio propria est Concilii Turon. licèt ab Alexandro III. *in dict. cap.* 8. reperiatur transscripta.

(b) *Prophetam.*] Oseam videlicet, *cap.* 4.

(c) *Arbor quæ.*] Verba sunt SS. Lucę *cap.* 13. & Matthæi *cap.* 3. Commentarium hujus textus dabimus infrà *in cap. prohibemus.*

CAPUT XVIII.

Idem *Massilienſi* (a) *Episcopo.*

CUm sint homines in parochia unius Ecclesiæ, sicut asseris, qui terras in alia parochia alterius excolunt; tua discretio nos consuluit, cui Ecclesiæ de terris illis decimas solvere debeant,an ei,in cujus parochia sunt constituti; an illi,in qua divina audiunt, & ecclesiastica alia percipiunt sacramenta. Sanè cum hujusmodi quæstio temporibus prædecessorum nostrorum sæpius mota fuerit, nec ab aliquo terminata, aliis intuitu territorii, aliis personarum obtentu asserentibus debere persolvi; non est nobis facile super hoc certum dare responsum, cùm auctoritates Sanctorum Patrum etiam sint diversæ, & ideo in hujusmodi dubitatione ad consuetudinem duximus recurrendum, & attendendum etiam, si illæ Ecclesiæ in uno sint, vel in diversis Episcopatibus constitutæ. Quia difficile nimis videtur, ut una Ecclesia in Episcopatu alterius recipiat decimas, cùm ex hoc Episcopatuum fines confundi non immeritò videantur.

NOTÆ.

1. (a) *Massilienſi.*] Ita legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.* 3. in sexta autem non exprimitur Prælatus, cui rescribat Alexander. De Massilienſi diœcesi nonnulla notavi *in cap.* 6. *de his quæ vi.*

COMMENTARIUM.

2. IN præsenti textu agitur de parochiis, quibus decimæ præstandæ sunt, in qua parte ut Alexander III. hîc fatetur, diversa, licèt non contraria, sunt juris testimonia; nam Ecclesiis baptismalibus decimas præstari debere,probatur *in cap. quicunque* 44. *cap. de decimis* 45. *cap. statuimus* 55. 16. *q.* 1. *c. cùm contingat* 29. *hoc tit. cap. final. de parochiis, cap.* 1. *in fine, de verb. signif.* Et ratio idem suader; nam cùm decimę sint stipendia sacerdotum sacramenta administrantium, *cap. tua, hoc tit.* & hunc laborem parochi soli sustineant, illis solis decimæ debentur; unde vulgò docetur, parochum habere fundatam suam intentionem respectu omnium decimarum intra suę parochię limites existentium, *dicto cap. cùm contingat.* Valenzuela *consil.* 37. *per totum.* Barbosa *dicto cap.* 28. §. 2. qui rectè docet, ipsum semper manutenendum esse. Econtrario autem decimarum distributionem ad Episcopum pertinere, probatur *in cap.* 1. 16. *q.* 7. *cap. in sacris* 56. 16. *q.* 1. *cap. Episcopus* 23. *cum sequent.* 12. *q.* 1. & ipsum fundatam habere suam intentionem erga decimas, probat textus *in cap. dudum* 31. ibi: *Intentione tua de jure communi fundata, hoc tit.* & ipsi Episcopis certam partem earum deberi, docetur *in cap. quoniam* 13. ibi: *Tuâ parte retenta, hoc tit.* & eam portionem quartam esse, probatur *in*

D. D. Gonzal. in Decretal. Tom. III. Pars II.

cap. conquerente 16. *de offic. ordin. cap. de quarta, de præscript.* aliis etiam clericis, veluti Canonicis Ecclesiarum jus percipiendi decimas competere, probatur *in cap. ex parte* 21. *cap. ad hæc, hoc tit. cap.* 3. 16. *q.* 7. quia decimæ pro omnibus ministris Ecclesiæ institutæ sunt, *cap. non est* 22. *hoc tit.* ad exemplum legis veteris, juxta quam Levitis omnibus decimæ solvebantur, *cap. final. Levitici.* In hac jurium varietate dicendum est, decimas ex sua institutione ad Episcopum pertinere, ut eas inter clericos suæ diœcesis distribuat; nunc verò certis unicuiq; clericorum partibus assignatis, Episcopus habet jure communi quartam partium, & parochi, clericiq; in Ecclesia ministrantes, & Canonici Cathedralium Ecclesiarum eam partem, quæ suis beneficiis ex consuetudine adjudicata est: quod si non apparet, quæ pars ex consuetudine Parocho debeatur, quarta præstanda est, juxta antiquam divisionem, de qua *in cap. quatuor, cap. de redditibus* 12. *q.* 2. post quam divisionem Episcopus, & Parochus fundatam habent suam intentionem ad propriam portionem. Suarez *dicto tract. de decimis, lib.* 1. *cap.* 28. & 29. Rebuffus *eodem tract. q.* 7. Nomine autem Parochi accipimus eum, qui præest Ecclesiæ Parochiali nomine proprio. Josephus Ludovisius *decis.* 72. *num* 9. Circa parochias verò, quarum parochis decimæ debentur, discrimen est constituendum inter personales, & prædiales: personales enim debentur Ecclesiæ parochiali, in qua quis domicilium habet, *cap. ad Apostolicæ, hoc tit. cap. questi* 46. *cap. statuimus* 55. *cum sequent.* 16. *q.* 1. Fagundez *in* 5. *præcept. Eccles. lib.* 1. *cap.* 1. *num.* 1. Moneta *de decimis cap.* 7. *num.* 21. Ratio est, quia decimæ illæ debentur propter laborem impensum in administratione Sacramentorum, & ita parocho ea administranti debentur: & licèt aliquis causâ negotiationis, studiorum, aut voluptatis moram faciat extra patriam, decimas tamen in parochia propria solvit, *dicto cap. Apostolicæ, cap.* 3. *de sepultur. in* 6. quia domicilium non mutat, ex traditis à Barbosa *in l. hæres, §. final. ff. de judiciis, à num.* 94. Si verò quis duo domicilia habeat, attendi debet quod principalius est: si utrumque æquè principale sit (quod evenire potest, *l. dissumpto, §.* 1. *l. Libertus, l. ejus qui, §. Celsus. ff. ad municip.*) dividi debent decimæ pro rata habitationis. Suarez *dicto lib.* 1. *cap.* 21. *num.* 1. Decimæ verò prædiales debentur parochiæ illi, ubi prædia sunt, *cap. cùm contingat, hoc tit. cap. ad decimas, de restit. spoliat. lib.* 6. *cap.* 24. *hoc tit. in* 1. *collect. cap. final. hoc tit. in* 5. *compil.* nec absurdum videri debet, ut decimas percipiat parochus, qui sacramenta non ministrat, licèt id adeò durum visum sit Alexandro in præsenti, ut casum hunc diffinire non ausus, consuetudini standum esse decreverit; nam respondetur, ad tollendam omnem ambiguitatem, & parochialium limitum confusionem, prudens consilium fuisse certos eis terminos dèsignare, & in eorum prædiorum decimis alimenta parochis tribuere; quia frequentius est, quemque habitare, ubi prædia possidet; leges autem ad frequentiores casus adaptantur, *l. nam ad ea. ff. de legibus.* Item æquale est in hoc jus omnium Ecclesiarum, quia quemadmodum parochianus iste ex sua parochia in aliam migrat, idem in hac accidere potest, ut docent Rebuffus *de decimis, q.* 6. *num.* 20. & *q.* 7. *num.* 10. Navarrus *consil.* 1. *de decimis, num.* 7. Suarez *dicto cap.* 21. *à num.* 4. Circa decimas autem mixtas, veluti quæ ex gregibus percipiuntur, quia prædialibus magis accedunt, cùm ex fructibus prædiorum alantur, debentur parochiæ illi, ubi pascunt: quod intelligendum est de animalibus mansuetis, sive extra domum alantur, ut oves, & armenta; sive intra domum, ut gallinæ, columbæ, & similes. Cæterùm si fera animalia sint, distinguendum est, an in nullius sint, an in alicujus dominio consistant. Priori casu decimæ ex eis perceptæ sunt personales, quia emolumentum rei totum ex hominis industria pervenit; veluti si quis piscatur, aut venatur in mari, flumine, vel nemore publico, in quibus nemo dominium habet, vel jus prohibendi piscationem, aut venationem: secundo verò casu cùm animalia, quæ capiuntur, in aliquorum dominio sint, decimæ eorum prædiales erunt, quia in fructu prædiorum sunt hæc animalia, *l. item si* 9. *§. aucupiorum. ff. de usufructu:* & ita horum animalium æstimatio non tota sumitur ex industria capientium, sed ex ipsis. Indè provenit, decimas animalium, quæ in nemoribus, aut stagnis includuntur, esse prædiales, & deberi parochiæ, in qua stagna, aut nemora sunt, argumento legis 3. §. *item feras, ff. de acquirend. possess. l. usufructuarium* 62. §. 1. *ff. de usufruct.* Idemque dicendum est de decimis columbarum, quæ columbariis includuntur, si earum pulli à dominio vendantur, argumento textus *in §. pavonum, Instit. de rerum divis.* nam si per venationem capiantur, erunt decimæ personales; quia tunc quasi nullius existimantur, ut capi possint. Idem dicendum est de cera, & melle; quia apes alveis inclusæ dominos habent, §. *apum, Instit. de rerum divis.* Idem de lapidum, ac metallorum fodinis, ac lignis dicendum est, videlicet ut si ex agris nullius percipiantur, decimæ personales sint; si verò ex prædiis propriis, prædiales judicentur, argumento textus *in dicta l. item si, §. etsi cum sequent.* docet Rebuffus ubi suprà, *quæst.* 8. *ex num.* 10. Suarez *dicto lib.* 1. *cap.* 34. *à num.* 6. Nec hucusque traditis obstat textus *in cap. nuntios, hoc tit.* cujus interpretationem, & alia, quæ huc spectant, adduxi *in cap. plerique, de pactis:* omnia tamen suprà tradita vera sunt jure communi attento; ex consuetudine tamen, aut præscriptione contrarium plerumque observatur, ut infrà latè dicemus *in cap. Apostolica.*

CAPUT

CAPUT XIX.

Ex Concilio (a) *Lateran.*

PRohibemus insuper, ne laici decimas cum animarum suarum periculo detinentes, in alios laicos possint aliquo modo transferre. Si quis verò receperit, & Ecclesiæ non reddiderit, Christianâ sepulturâ privetur.

NOTÆ

(a) *Lateran.*] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 23. & reperitur textus hic in ipso Concilio Lateran. celebrato sub Alexandro III. *cap.* 16. §. *prohibemus*, de quo Concilio nonnulla notavi *in cap.* 27. *de rescript.*

COMMENTARIUM.

1. Conclusio traditur, & probatur.

EX hoc canone sequens communiter deducitur assertio: *Laici decimas Ecclesiasticas retinere non possunt, nec injustè obtentas in alios transferre.* Probant eam textus *in capite decimas* 16. *quæst.* 7. *cap. final.* 10. *quæst.* 3. *cap. pervenit* 1. *quæst.* 3. *cap. ad hæc, cap. quamvis, hoc tit. cap.* 2. §. *sanè, hoc tit. lib.* 6. *cap. si quis presbyterorum, de rebus Eccles. cap. exhibita, de rer. permut. cap. cùm & plantare, de privil. extravag. Ambitiosæ, de rebus Eccles. l.* 22. *tit.* 8. *p.* 1. Varios canones adversùs hanc juris decimarum usurpationem per laicos collegit Roverius *ad hist. Sancti Joannis Recomaensis, num.* 172. Illustrant ultra congestos in præsenti à Barbosa *de offic. Parochi cap.* 28. §. 2. Germanius *lib.* 3. *de sacror. immunit. c.* 19. Suarez *de decimis cap.* 17. Borellus *in summa decis. titul.* 19. *num.* 114. Duarenus *lib.* 7. *de sacris Eccles. cap.* 1. Marescottus *lib.* 1. *variar. cap.* 19. Durantius *qq. juris quæst.* 32. Lemaistre *de decimis, cap.* 8. *num* 9. & 10. Bosquetus *ad Innocent. III. lib.* 1. *epist.* 21. & *lib.* 2. *epist.* 29. Balboa *in lap. ad aures, de præscript.* Petrus Gregorius *lib.* 7. *syntag. cap.* 15. & *lib.* 1. *partit. tit.* 25. *cap.* 1. Carrasco *ad ll. recopil. cap.* 10. Castillo *lib.* 7. *de tertiis, capite* 11. Fachin. *lib.* 7. *controv. cap.* 77. Sesse *decis.* 162. *tom.* 1. Parexa *de instrum. edit. tit.* 7. *resol.* 9. Solorzanus *de jure Indiar. tom.* 2. *libro* 3. *cap.* 1. *num.* 30. Murga *tom.* 2. *disquis.* 1. *per tot.* Theophilus *tom.* 12. *tract. mala è bonis Eccles. cap.* 9. *num.* 16.

2. Impugnatur tradita assertio.

Sed pro ratione dubitandi, omissis quæ adduxi *in cap. ad aures, de præscript.* in præsentem assertionem ita insurgo: Aut in casu in hoc canone proposito laici detinebant decimas injustè, vel justè ex infeudatione ante Concil. Lateran. facta, de qua infra agemus. Si injustè detinebant, non solùm prohibendum erat illis, ne in alios transferrent, verùm & ne cum animarum periculo eas retinerent, & per consequens non rectè hîc docetur, decimas detinentes laicos non cogi eas restituere, sed tantùm prohiberi in alios transferre: si autem justè jure feudi eas retinebant, rectè poterant laici eas in monachos, aut in aliam Ecclesiam cum assensu Episcopi transferre, ut docetur *in cap. ad Apostolicam, de his quæ fiunt à Pralat.* Ergo non rectè in præsenti statuitur, non posse laicos decimas in alios transferre, cùm perinde illis permittatur eas detinere.

Quâ difficultate non obstante vera est præsens assertio, videlicet laicos non posse acquirere, seu retinere jus exigendi decimas; quia illud competit tantùm sacerdotibus, qui ministrant spiritualiâ: & cùm laici illa ministrare non possint, sunt incapaces juris decimarum, *cap. causam, de præscript. cap. quamvis, hoc titul. l.* 56. *tit.* 6. *part.* 1. D Thomas 2. 2. *quæst.* 83. *art.* 3. docent Sotus *de justitia lib.* 9. *quæst.* 7. *articul.* 1. Covar. *lib. ... var. cap.* 17. *num.* 4. Rodriguez *qq. regul. quæst.* 44. *artic.* 4. Vazquez *in opusc. tit. de benef. cap.* 1. §. *unic. dub.* 7. Didacus Perez *in l.* 1. *titul.* 1. *lib.* 5. *ordin.* Rod. Suarez *alleg.* 28. Gutierrez *lib.* 1. *practic. cap.* 15. Facit exemplum legis veteris, juxta quàm tantùm permittebatur comedere panes propositionis Aaroni, & filiis ejus, *cap.* 27. *Levit.* ergo similiter in lege gratiæ jus percipiendi decimas tantùm sacerdotibus debetur; sicut etiam oblationes illi tantùm percipiunt, nec ullo modo laici eas percipere valent. Concilium Gangrense *can.* 8. & in Concilio Brachar. 2. *can.* 6. prohibentur laici construere Ecclesias, ut oblationes in eis factas, vel earum partem accipiant, ibid: *Placuit ut si quis basilicam non per devotionem fidei, sed pro questus cupiditate ædificet, ut quidquid ibidem pro oblatione populi colligitur, medium cum clericis dividat, eo quod basilicam in terra sua ipse condidit; quod in aliquibus locis usque modò dicitur fieri. Hoc ergo de cætero observari debet, ut nullus Episcoporum tam abominabili voto consentiat, ut basilicam, quæ non pro Sanctorum patrocinio, sed magis tributariâ conditione est condita, audeat consecrare.* Nec solùm laici decimas percipere nequeunt, verùm nec pro earum redemptione pretium exigere, ut cavetur in Capitulari 30. Ludovici Pij, his verbis: *De decimis, quas populus dare non vult, nisi quolibet modo ab eo redimantur ab Episcopis, prohibendum est ne fiat: & si quis contemptor fuerit inventus, & nec Episcopum, nec Comitem audire velit, si noster homo fuerit, ad præsentiam nostram venire compellatur.* Et cùm idem Princeps cognovisset, nonnullos datâ Comitibus, in solutione decimarum cessare, ita decrevit *lib.* 2. *cap.* 28. *Dictum est nobis, quod in quibusdam locis Episcopi & Comites ab incestuosis, & ab his, qui decimas non dant, vvadios accipiunt, & à Presbyteris pro quibusdam negligentiis, & inter se pecunias dividunt, quod penitus abolendum decrevimus.*

3. Laici sunt incapaces decimarum.

Ex privilegio tamen Romani Pontificis laicis competere potest jus, seu commoditas percipiendi decimas, *cap.* 2. *hoc titul. in* 6. quia Summus Pontifex ex justis causis potest eas, vel earum partem laicis concedere, ob ipsorum benemerita, & servitia in Ecclesiam impensa, *cap. à nobis* 24. *hoc. tit.* ubi plures congessit Barbosa, *cap. Hadrianus*, 63. *dist.* ut fecerunt plures Romani

4. De privilegio concessis nobilibus Regibus.

Præsules tertias concedendo nostris Catholicis Regibus, qui proprio sanguine, & maximis sumptibus Ecclesias à Sarracenis occupatas recuperarunt. Gloss. *verbo singulas*, *in dict. cap. Hadrianus*, Matienzo *in l. 1. tit. 10. lib. 5. recopil. glos. 21.* Parladorius *rerum quotid. cap. 3. num. 7.* Concessit enim Summus Pontifex ex tertia parte omnium decimarum duas tertias, & sic ex acervo in novem partes diviso, duæ partes à Rege nostro percipiuntur, ut constat *ex l. 1. tit. 21. lib. 9. recopil.* Castillo *tract. de tertiis, fere per tot.* Circa tempus verò hujus concessionis non satis constat: illud tamen certum est, usque ad tempora Alexandri VI. hæc privilegia à Regibus nostris contessa non fuisse perpetua, sed temporalia, in subsidium belli cum Sarracenis initi; nam constat, Henricum I. anno 1216. regiâ fide promisisse abstenturum se deinceps à perceptione decimarum, quas injustè occupaverat: & Honorius III. in sua bulla, quæ incipit *Ex parte tua*, data 17. Kalendis Aprilis, anno 1226. concessit Archiepiscopo Toletano medietatem earum tertiarum, quas potentiores Hispaniæ occupaverant; & Gregorius IX. in sua bulla, quæ incipit, *quantò charissimum* anni 1228. jussit Archiepiscopo Toletano, & omnibus Episcopis Castellæ, quatenus Ferdinandum IV. Regem Castellæ monerent, ut desisteret à tertiarum exactione, ut in ejus chronica refertur *cap. 2.* & illa bulla reperitur in Ecclesia Toletan. Post hæc Clemens V. per suam bullam, quæ incipit, *Olim claræ memoriæ*, concessit Alphonso IX. Castellæ Regi duas partes tertiæ portionis decimarum Ecclesiarum terræ sibi subjectæ usque ad tres annos; ita tamen, ut elapso triennio nec per se, nec per alium prædictas tertias exigeret, aliàs excommunicationis sententiam incurreret, ut refert Mariana *lib. 23. hist. cap. final.* Tandem Alex. VI. in sua bulla, quæ incipit, *Dum indefensa*, anni 1494. die 16. Februarii concessit Regibus Catholicis Ferdinando, & Elizabethæ, ut in perpetuum tertias decimarum Regni Castellæ, Legionis, & Granatæ licitè perciperent: & quoad tertias Regni Granatensis aliud privilegium concessit Innocentius VIII. ut referunt adducentes alia privilegia concessa tam Regibus Castellæ, quàm Aragonis, Parexa *de instrument. edit. p. 2. tit. 7. resol. 9. num. 50.* Borellus *de præstantia Regis, cap. 59. numero 7.* Calixtus Ramirez *de lege Regia*, §. 31. *numero 3.* plures congesti à Solorzano *tom. 2. de jure Indiar. lib. 3. cap. 1. num 11.* Sesse *tom. 2. decis. 162.* Castillo *de tertiis, cap. 2.* Escobar *de Reg. & Pontif. jurisd. cap. 22.* A prædictis ergo temporibus Reges nostri possident prædictas tertias, cum justo titulo, & bona fide; & cùm illæ jam sint incorporatæ Regiæ Coronæ, ut prophanæ, & sæculares judicantur: quare cùm sint merè temporales, in laicos etiam alienari possunt, ut probat Menchaca *illust. controv. c. 89.* Lassarte *de decima vendit. cap. 19. num. 35.* Garcia *de expensis cap. 9. num. 48.*

De laicis injustè decimas possidentibus.

5. Deinde sciendum est, olim laicos decimas occupasse variis ex causis, veluti quia cùm Reges decimas debitas propriis Capellis perciperent, eas in beneficium laici concedebant. Concil. Meldense *can. 75.* ibi: *Si capellas nostras presbyteris, aut viris ecclesiasticis dederitis, & dominicas decimas acceperint, sarta tecta Ecclesiæ, & luminaria exinde competenter provideant, & presbyteri parochianas decimas accipiant, & populi necessitatibus debitè invigilent: si autem laici capellas habuerint, à ratione, & auctoritate alienum videtur, ut ipsi decimas accipiant.* Lue in dies magis serpente, laici feudi nomine passim decimas occuparunt, & posteris transmiserunt. Ordericus Vitalis *lib. 5. histor.* ibi: *Avidi quippe possessores terrenorum, caducis inhiant, de summis, & divinis parum cogitant, adeoque quia plures vix aliquid pro spe superna, & nisi temporale commodum viderint, agere tentant, decimas quas Dominus ab Israelitis per Moysem sibi ad usum Sanctuarii, & Levitarum exegit, nostrates laici retentant, vel ministris Ecclesiæ, nisi magno redimantur pretio, reddere affectant.* Immò invalescente Procerum tyrannide consultò his Ecclesiarum Antistites decimarum partem in beneficium dedere, ut partis damno reliquam tuerentur, ut fecit Episcopus Racesburgensis cum Henrico Comiti Polaborum, de quo Helmoldus ait: *Porrò decimas terræ recognovit Episcopo; quarum tamen medietatem recepit in beneficio, & factus est homo Episcopi.* Eandem laicarum decimarum originem indigitat Fridericus I. in oratione habita in Concilio Principum apud Arnoldum Lubecensem: *Scimus autem decimas & oblationes à Deo sacerdotibus, & Levitis primitus deputatas; sed cùm tempore Christianitatis ab adversariis infestarentur Ecclesiæ, easdem decimas Prapotentes, & Nobiles viri ab Ecclesiis in beneficio stabili acceperunt, ut ipsi defensores Ecclesiarum fierent, quæ per se obtinere non valerent.* Krantzius *libro 1. Metrop. capite 2.* ibi: *Cùm non satis fiderent Patres sua jura à laicis Principibus tueri, dedisse arbitror partem decimarum Principibus in manu per speciem feudi & beneficii, malentes amittere dimidium, quàm totum: inde factum, ut à Principibus transierint in ministeriales, qui nunc militares appellantur.* Decimas etiam laicis propinavit ambitio, & gratia Antistitum. Lysiardum Parisiensem Archidiaconum hoc nomine notat Fulbertus *epist. 34.* quòd decimas, & oblationes altarium, stipem pauperum, Episcopo inconsulto sæculari militiæ traderet. Decimarum quoque infeudationes laicas propagavit sacræ in Sarracenos expeditionis necessitas sub Philippo Augusto, cujus adornandæ, & instruendæ gratiâ militibus permissum fuit, ut decimas è prædiis ditionis suæ suos in usus converterent, quoad bello mererent. Constitutio est Friderici apud Rigordum anno 1187. *Qui alicujus terræ magnam justitiam habet, ejusdem terræ decimam habebit; miles crucem non habens, domino suo habenti eam, cujus erit homo ligius, dabit de suo proprio mobili decimam, & de feudo quod ab ipso tenebit; si autem ab eo nullum tenebit feudum, de suo proprio mobili decimam domino suo ligio dabit.* Laici decimarum occupatores usurpationis velandæ gratiâ persuasum voluerunt, decimam sibi beneficii nomine concessam à R. Pontifice ob tuitionem Romanæ Ecclesiæ. Matthæus Paris. *in Henricum III.* anno 1240. *Item in Regno Franciæ multæ decimæ militibus ab Apostolicis Patribus concesse creduntur, ut ipsi Romanam Ecclesiam tueantur; sed constat ab eis debitum suffragium esse denegatum, nec etiam constat, eorum suffragium exercitui Domini Papæ fuisse adhuc contributum.* Sed fabulam expungit religio Romanorum Pontificum: reclamant tot decreta Gregorii VII. Innocent. II. Eugenii III. & Concil. Lateran. de decimis è laicis.

cis non possidendis. Ecclesia enim semper curavit hujusmodi decimarum concessiones laicis factas irritare, & rescindere: unde Lemaistre *lib. 1. de decim. cap. 10. per totum*, probare intendit, nunquam Ecclesiam permisisse infeudationem decimarum; quod verum est, si factam à Pontifice excipias, quia nullo unquam tempore licitum fuit Episcopis, etiam per titulum temporalem feudi, aut similem, laicis decimas concedere, *cap. 3. §. Ecclesias, de privileg. cap. cùm Apostolica, in fine, de his quæ fiunt à Prælat. cap. 2. §. sanè, hoc tit. in 6.* docent Covar. *lib. 1. var. cap. 17. num. 5.* P. Barbosa *in l. Titia, à num. 45. ff. solut. matrim.* Gutierrez *lib. 1. practic. quæst. 14. num. 5.* Azor *tom. 1. instit. lib. 7. cap. 36. q. 13.* Suarez *dict. lib. 1. de decimis, cap. 26. à numero 2.* Fachineus *lib. 7. controv. cap. 7.* Arias Amesa *lib. 3. var. cap. 13. num. 19.* Unde malè communiter Doctores prohibitionem hanc dandi in feudum decimas laicis ad Concil. Lateran. de quo in præsenti, & *in cap. 3. de privil.* & ad Synodum Clarmont. sub Urbano II. relatam *in dict. cap. decimas 39. 16. quæst. 7.* referunt; nam in eo capite aliud prorsus statuitur, ne scilicet monachi à laicis decimas, vel Ecclesia suscipiant sine Episcopi consensu. Et *in cap. 3. de privil. vers. Ecclesias*, id solùm probibetur, quod *in dict. cap. decimas* prohibitum erat, nempe ne religiosi decimas Ecclesiarum de manu laicorum reciperent sine Episcopi consensu; hoc tamen addito, quod Urbanus *in dict. cap. decimas*, solùm futuris negotiis legem dedit, ut ex verbis constat: at Alex. III. in Concilio Later. cujus canon. 9. extat *in dict. cap. 3.* non solùm prohibuit in futurum, sed addidit, ut religiosi dimitterent quascunque decimas à laicis accepissent *moderno tempore*; sic enim legendum est, non *aliquo tempore*, ut in vulgatis habetur, ut constat ex Antonio Augustino *in 2. collect.* & ex ipso Concilio Lateran. quæ verba non temerè accipi possent de tempore post prohibitionem Urbani II. *in dict. cap. decimas*; quod ad octuaginta annos plus minusve subit: nam Urbanus II. anno 1088. electus, duodecim annos Ecclesiam rexit: Alex. III. Lateran. Concil. ad annum 1178. congregavit: ergo illum id Urbani prohibitioni addidisse arbitror, ut prohibitionem Urbeni confirmaret, & gesta post ipsam Urbani prohibitionem rescinderet. Postmodùm Alexan. IV. *in dict. cap. 2. §. sanè, hoc tit. in 6.* eandem prohibitionem extendit hoc modo: laici ut prohibitioni prædictæ fraudem facerent, infeudationes decimarum simulabant, quasi sibi factus ab ipsis religiosis, quibus donare intendebant, ut sic postea extinctum feudum religioni quæreretur, ut ipsi laici possent in religiosos decimas transferre, ut in propriam Ecclesiam, absque Episcopi consensu, juxta textum *in cap. cùm Apostolica, de his quæ fiunt à prælat.* Has infeudationes simulatas Alexand. IV. rescindit *in dict. §. sanè*, & limitat *in vers. illas*, nisi talis infeudatio fuerit ante Concilium Lateran. facta, id est laicis ab ipsis religiosis; nam tunc non præsumitur in fraudem prohibitionis facta, quo tempore nec prohibitio fuerat, quæ fraudaretur. Sic novissimè accipio dictum §. *sanè*, ne aliàs dicamus, Alexan. IV. cum communi sententia Concilii Lateran. prohibuisse, ne decimas laici possidere possent in feudum, de quo nec ullum verbum in tota Synodo, nec in juribus adductis. Antiquiorem ergo esse hanc prohibitionem, ne laici decimas obtineant, credo. Carolus enim Calvus anno 876. *capitul. 10.* ita decrevit: *Res ecclesiasticas, tam mobiles quàm immobiles, nemo invadere, vel auferre præsumat; & quæ à Rectoribus Ecclesiæ ob timorem, vel favorem alicui libellario, vel emphyteuticario jure, dolosè, & cum damni detrimento Ecclesiæ amissæ videntur, ad pristinum jus revertantur.* Idem statuerunt Innocentius II. in Synodo Romana, *can. 7.* Gregorio VII. *in ead. Synodo*, ibi: *Decimas, quas in usum pietatis concessas esse canonica auctoritas demonstrat, à laicis possideri Apostolicâ auctoritate prohibemus; sive enim ab Episcopis, vel Regibus, vel quibuslibet personis eas acceperint, nisi Ecclesiæ reddiderint, sciant se sacrilegii crimen committere.* Cujus prohibitionis ratio ex eo provenit; nam qui feudum concedit, debet ipsius rei dominium directum habere, ut probavi *in cap. 1. de feud.* Sed Episcopi non habens directum dominum decimarum: igitur eas in feudum concedere non possunt.

6. *Traditur ratio dictionis*

His suppositis ratio præsentis prohibitionis Concilii Lateran. ex eo provenit, quia decimæ debentur parochis propriis in alimoniam, & eorum sustentationem; quia spiritualia administrant, & temporalia accipere debent: sed laici sunt incapaces ministrandi spiritualia: igitur decimas percipere non valent: unde nec beneficia ecclesiastica ipsos retinere posse, probavi *in c. sacros. 51. c. Messana 56. de elect.* Deinde argumentum ducimus ab oblationibus; nam oblationes magis pendent ex voluntate populorum, quàm decimæ: sed nec oblationes laici percipere possunt, aliàs hæretici, & sacrilegi judicantur. Concil. Gangrens. *can. 7.* ibi: *Si quis vult fructus Ecclesiæ oblatos, vel dare extra Ecclesiam præter Episcopi sententiam, vel ejus, cui cura eorum tradita est, & non cum ejus sententia ea velit agere, sit anathema.* Et clariùs *can. 8. Si quis dat, vel accipit fructus oblatos præter Episcopum, vel eum, qui est constitutus ad dispensationem beneficentiæ, & qui dat, & qui accipit, anathema sit.* Eandem sententiam firmat Symmachus Papa in 6. Synodo Romana, ibi: *Valde iniquum, & ingens sacrilegium esse, ut quæcunque vel pro remedio peccatorum, vel requie animarum suarum unusquisque venerabili Ecclesiæ contulerit, aut certè reliquerit, ab his, à quibus hæc maximè servari convenit, idest Christianis, & Deum timentibus hominibus, & super omnia à Principibus, & primis regionum in aliud transferri, vel converti.* Igitur nec decimas potiori jure Sacerdotibus debitas laici retinere possunt.

7. *Dissolvitur ratio dubitandi.*

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam in præsenti textu nulla mentio fit infeudationis, vel alterius tituli, ex quo laici decimas detinebant; immò priùs supponitur, eas injustè percipere, ut constat ex illo verbo, *detinentes*; quo veram, atque nudam detentionem significat, *cap. 2. §. sanè, hoc tit. in 6.* Et si injustes, quomodo si injustè detinebantur decimæ à laicis, tantùm à Patribus prohibetur earum translatio, non verò jubetur ut eas restituat? Respondeo ex justis causis, ad evitandum scandalum, tantùm in præsenti prohiberi prædictam translationem; non tamen inde sequi, detentionem permitti, sed tantùm tolerari, ut docent Rebuffus *de decimis quæst. 10. numero 22.* Balboa *in dict. cap. causam, num. 18.*

8. *Exponitur cap. cum*

Ex suprà traditis exponendus est textus *in cap. cùm Apostolica 7. de his quæ fiunt à Prælat.* ubi agitur cum

Apostoli-ca de his quæ fiunt

tur de decimis à laicis detentis : & asserit Innocentius III. quod laici eas detinentes sunt monendi, ut propriis Ecclesiis eas restituant ; & si fortè induci nequiverint, & maluerint ex diœcesani Episcopi consensu eas in aliam Ecclesiam transferre, translationem esse admittendam: & in calce textus concludit Innocentius, hoc procedere in decimis in feudum perpetuò datis. Ex quo textu expressè deducitur, laicos decimas injustè detinentes, cum consensu Episcopi posse eas in alium transferre, contra hucusque tradita. Deinde deducitur, etiam ratione feudi laicos injustè decimas detinere. Agnoverunt priorem difficultatem Azor *tom.* 1. *instit. lib.* 7. *cap.* 36. Suarez *dict. lib.* 1. *de decimis, cap.* 26. Balboa *in dict. cap. causam, num.* 26. Lemaistre *de decimis, dict. cap.* 10. Quibus omissis dicendum est, in eo textu laicos decimas injustè detinuisse, quia ut suprà dixi, Episcopi nunquam potuerunt laicis decimas infeudare ; & ita eos moneri, ut decimas propriis Ecclesiis restituant : & quia propter scandalum cogi non poterant, eas redderent, si maluissent alteri Ecclesiæ, quàm propriæ restituere, cùm consensu Episcopi talis translatio permittatur, quia rectiùs ab Ecclesia, etsi non propria, decimæ possidentur, quàm à laicis : & ita concessum est ad majora mala vitanda, damnaque Ecclesiæ illata reparanda ; nam licèt decimæ à laicis injustè detentæ restitui deberent illi Ecclesiæ, cujus fuerant ; si tamen hanc restitutionem laici facere noluerint, æquius est mutari decimas ab una Ecclesia in aliam, quàm à laicis retineri : quod etiam docetur *in cap. decimas* 16. *quæst.* 7. Nec ideo textus ille injustitiam aliquam continet, sed piam bonorum Ecclesiæ dispensationem concedit, ut vitium injustitiæ subtrahat, etiamsi restitutio fiat aliter quàm de juris rigore fieri deberet. Quod & eo exemplo firmari valet ; nam qui tenetur alicui centum restituere, si à creditore obtineat facultatem illa dandi pauperibus, sufficienter restituit. Sic ergo licèt decimæ injustè à laicis detentæ, propriæ Ecclesiæ restitui deberent, universalis tamen Ecclesia, quæ est veluti principalis creditor, potuit permittere, ut alteri Ecclesiæ restituantur : debet tamen Episcopi accedere assensus, juxta Synodum Melphitanam sub Urbano II. anno 1090. ibi : *Nullus laicus decimas suas, aut Ecclesiam, aut quicquid ecclesiastici juris est, sine consensu Episcopi, vel Romani concessione Pontificis monasteriis, aut canonicis offerre præsumat.* Alia dabimus in ejus textus commentario.

CAPUT XX.

Lucius III. (a) *Strigon Episcopo.*

AD Apostolicæ Sedis regimen, licèt immeriti, dignatione divinâ vocati, omnibus sumus Ecclesiæ filiis debitores, & pro scientiæ modo respondere cogimur consultationibus singulorum. Intelleximus autem ex literis tuis, quod quædam (b) consuetudo in Ungaria inolevit, ut multitudo populi plerumque de parochia unius Episcopi in diœcesim alterius transferatur ; in qua licèt per multa tempora moram habuerit, uterque tamen Episcoporum, tam is, cujus parochia relinquitur, quàm is, cujus parochiani sunt facti, decimationem requirit : unde & invidiæ, & contentiones oriuntur. Ideoque nos tua duxit fraternitas consulendos, cui potiùs decimæ sint reddendæ. Noveris igitur, quod si de artificio, vel negotiatione aliqua, & agricultura, quam infra terminos parochiæ, in qua moratur, exercet, vel aliis hujusmodi decimæ solvantur, æquum est ut illi Ecclesiæ reddantur, in qua ille, qui reddit, per totum anni circulum audit divina, & Ecclesiastica percipit Sacramenta : Apostolus enim dicit : Si vobis seminavimus spiritualia, &c Super decimis verò messium, vel fructibus arborum, si conluerint in alia parochia, quàm in ea, in qua habitant, quoniam à diversis diversa consuetudo tenetur, certum aliquod non duximus respondendum. Tu verò eligas in hoc casu, ex quo vel nullum, vel minus noveris scandalum generari.

NOTÆ

1. (a) *Strigon.*] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 29. & post Concil. Lateran. *pag.* 50. *cap.* 39. de Strigonensi Ungariæ Metropoli nonnulla adduxi *in cap. penult. de Postul. Prælat.* & commentarium hujus textus dedi *in cap. cùm sint homines.*

2. (b) *Consuetudo.*] Quæ totum facit in hac decimarum materia. Ut autem agnoscamus ejus vim, & auctoritatem quoad decimas, & earum præstationem, sciendum est, Joannem Andream, & Innocentium *in c. in aliquibus. hoc tit.* asseruisse decimarum obligationem à jure divino provenire, ideoque consuetudine mutari non posse. Quâ sententiâ omissâ, alii existimarunt, discrimen esse constituendum inter decimas prædiales, & personales, ita ut prædiales consuetudine tolli non possint, secus verò personales : ita Hostiensis *in cap. in aliquibus, hoc tit.* Turrecrem. *in cap revertimini* 16. *quæst.* 1. *artic.* 7. *num.* 12. & alii relati à Balboa *de præscript.* 5. *p. princip. q.* 7. qui accipiunt illa verba textus *in dict. cap. in aliquibus : Quæ debentur ex lege divina, & loci consuetudine probata* ; ita, ut priora verba referantur ad decimas prædiales, posteriora verò ad personales. Quæ sententia sustineri non potest duplici ratione. Prima, quia decimæ prædiales quoad quotam solo jure positivo debentur, ut dicemus infrà *in cap. in aliquibus* : igitur sicut lege positiva

positiva mutari potest quota decimarum prædialium, poterit etiam tolli consuetudine, cum non minorem auctoritatem habeat consuetudo, quàm lex positiva, *l. de quibus, ff. de legibus, l. 2. C. quæ sit longa.* Secunda deducta ex universali Ecclesiæ praxi, juxta quam consuetudo non solvendi decimas prædiales, vel eandem partem, observatur. Quibus sententiis omissis dicendum est, decimas personales, quæ omninò à jure positivo originem ducunt, posse in totum consuetudine tolli, Covar. *dict. cap.* 17. *num.* 8. Suarez *dict. lib. de decim. cap.* 12. Moneta *eod. tract. dict. cap.* 5. *quæst.* 4. & etiam per eam introduci posse, ut decimæ uni Ecclesiæ debitæ, solvantur alii, *dict. cap. cùm sint homines* Fagundez *in* 5. *præcep. Eccles. lib.* 3. *cap.* 1. *num.* 4. Castillo *de tertiis cap.* 2. *num.* 5. Faciliùs etiam per consuetudinem mutantur circunstantiæ loci, temporis, & mensuræ, ut post Suarium & Rebuffum docent Hunnius *in Encyclop. tract. de decim. cap.* 8. *in fine*, Felicianus Vega *in cap. clerici, num.* 43. *de Iudic.* Mantique *de different. quæst.* 151. Circa præstationem verò decimarum prædialium non ita constat apud Interpretes. Consuetudinem circa eam non admitti docuerunt Duarenus *de sacr. Eccles. ministr. lib.* 7. *cap.* 1. Rebuffus *de decimis quæst.* 13. & alii apud Hunnium *dict. capite* 8. Contrarium tenerunt Moneta *dict. cap.* 5 *quæst.* 4. Covar. *dict. cap.* 17. *num.* 8. Gutierrez *libro* 2. *canonic.* 21. alii quos referunt, & sequuntur Barbosa *de offic. Parochi, cap.* 18. §. 3. *num.* 64. Valenzuela *consil.* 114. & 147. Sed illis omissis dicendum est, consuetudine induci non posse, ut decimæ, tam prædiales, quàm personales, omnino non solvantur, cùm talis consuetudo repugnet juri divino, & sit irrationabilis; consuetudine tamen legitimè præscriptâ effici posse, laici eximantur à solutione decimarum, ubi decimæ necessariæ non sunt ad sustentationem ministrorum Ecclesiæ, vel ut minor portio quàm decima solvatur. Valenzuela *consil.* 103 & 144. & si circa solutionem sit difformitas, minorem partem deberi resolvit Marinis *lib.* 1. *resol. cap.* 81. ita ut ex quibusdam fructibus dumtaxat decimæ præstentur, quia aliunde manet congrua sustentatio parochi: hæc tamen consuetudo debet legitimè præscribi. Et ut cognoscamus, quando consuetudine, quando præscriptione hæc exemptio competat, exponendum est, in quo differat præscriptio à consuetudine; quod valde necessarium est, quia diversa adminicula in una, ac in altera desiderantur: & quidem varias inter præscriptionem, & consuetudinem differentias agnoverunt, antiquiores, quos referunt Balbus 1. *p. quæst.* 10. Molina *lib.* 2. *de primog. cap.* 6. *num.* 10. Cuyar. *in regula Possessor,* 2. *p.* §. 3. *num.* 3. Gutierrez *libro* 2. *canonic. capite* 21. *numero* 68. Menchaca *controv. capite* 83. *numero* 23. Parladorius *different.* 39. Suatez *dict. libro* 1. *de decim. cap.* 13. & *de legibus lib.* 7. *cap.* 1. *num.* 10. Salas *eod. tract. quæst.* 97. *tract.* 14. *sect.* 1. *num.* 6. Matienzo *in l.* 1. *tit.* 7. *lib.* 5. *recopil. glos.* 6. *num.* 1. Nec mirum, si tot articulo in hoc torqueantur Interpretes, cum sæpe una pro alia usurpetur, & consuetudo quemadmodum præscriptio in usu consistat; sicque consuetudo præscripta dicitur *in cap. final. de consuet.* ex quorum Doctorum placitis primò constituo, quoties privatus ex longo temporis usu jus aliquod acquirit, præscriptionem esse, non consuetudinem: idemque erit, si jus universitati competat, in quo omnes consentiunt; quia consuetudo est lex non scripta: lex autem non potest à privato induci, sed vel à Principe, si scripta est, vel à populo, si consuetudinaria, *l. de quibus, ff. de legibus.* Secundò erit etiam præscriptio, si universitas contra privatum aliquid acquirat, quia non potest dici consuetudo, vel lex, quæ generalis non est, & omnes æqualiter obligat. Ergo non erit consuetudo, quæ privato jus adimit: & hæc conclusio est contra Panormitanum *in d. cap. final. num.* 20. qui docet consuetudinem esse quoties jus universitati acquiritur, sine illud trahatur ex publico, sive ex privato, per textum *in l. venditor* 13. §. *si constat, communia prædior.* quem sequuntur Balbus, & Gutierrez *ubi suprà*; sed malè, ut credo; quia quemadmodum consuetudo exigit universitatem ex parte inducentis, ita etiam respectu ejus, contra quem inducitur; quia lex omnes æquè tenet, nec in damnum privati instituitur, *cap. erit autem,* 4. *dist.* & ideo quo casu universitas jus adimit privato, præscriptionem esse rectè docent Covar. *dict. num.* 2. Parladorius *num.* 3. Matienzo *num.* 4. Salas *num.* 7. Suarez *dict. cap.* 1. *num.* 11. Nec obstat textus *in* §. *si constat*; quia respondetur primò, consuetudinem ibi generalem fuisse in favorem populi pro omnibus lapidicinis intra sua territoria,, aut terminos constitutis, non verò pro lapidicinis privati fundi. Secundò respondeo, per eam consuetudinem non adimi jus privato; quia non fuit inductum, ut gratis liceret lapides cedere, sed oblatâ eorum æstimatione, in quo jus privati non læditur. Tertiò responderi potest, consuetudinem ibi pro præscriptione accipi, quod frequens est; sed prima solutio verior est. Tertiò si universitas contra universitatem acquirat, majus dubium est, an sit consuetudo, vel præscriptio? Et communiter creditur consuetudo, ex Abbate, Balbo, & aliis suprà citatis. Sed contrarium verius credo ex nuper adductis, quia consuetudo solùm continet legem, per quam jus inducitur; non verò adimitur alii, quod suum est; id enim præscriptione efficitur: & ita dicitur consuetudo, per quam jus acquiritur uni, sed alii non aufertur, ut notant Balbus suprà, *num.* 4. Matienzo *num.* 3. Propriè igitur consuetudo tendit ad derogationem legis communis sine respectu ad alium; præscriptio verò ad acquisitionem juris alii competentis. Unde si collegium adversùs privatum, vel adversùs aliud collegium acquirat, non erit consuetudo, sed præscriptio; quia collegia leges ferre non possunt: & per consequens nec consuetudinem, quæ vicem habeat legis, inducere, ut notat Abbas *dict. num.* 20. Idemque erit dicendum de quibuscunque aliis communitatibus, quia solus populus potest veram consuetudinem inducere, *l. de quibus, ff. de legibus*: docet Suarez *dict. lib.* 7. *cap.* 3. *num.* 8. & 10. Ex quibus apparet, quàm difficile sit, consuetudinem à præscriptione distinguere in hac materia decimarum; cùm enim jure communi diffinitum sit, quibus decimæ debeantur, quomodoque solvendæ sint, & quo loco præstandæ, semper ac aliquid per consuetudinem detrahitur juri communi in præjudicium eorum, quibus jus commune favet, ex proximè adductis præscriptio dici debet, non consuetudo; cùm uni tribuat, &

alii

alii adimat : quod plerisque juribus adversatur, in quibus observari jubetur consuetudo in solutione decimarum, *in cap. cùm sint, cap. in aliquibus, §. final. hoc tit.* in præsenti, & alibi sæpe. Unde dicendum puto, consuetudinem in decimis tunc induci, cùm universitas capax eam inducendi per tempus à lege diffinitum, & cum cæteris adminiculis, hoc, vel illo modo decimas solvere consuevit, licèt ex tali modo decimandi præjudicium aliis inferatur. Probatur quia consuetudinis substantia consistit in generali derogatione legis : sed si hæc lex huic, vel illi, vel certo hominum generi favorabilis sit, & ideo si generaliter in populo fuerit usitatum aliquid in materia decimarum, quod æquè ab omnibus observetur, erit dicenda consuetudo, quia illud principaliter agitur, ut juri communi derogetur ; damnum autem, quod huic, vel illi privato infertur, in consideratione non est, quia secundariò, & non principaliter intenditur in consuetudinis inductione. Ergò cùm jus decimarum per consuetudinem immutatur, ea intervenire debent, quæ ad inducendam consuetudinem desiderantur, ut scilicet rationabilis sit, & justa, non divino, aut naturali juri contraria, sed illud inducens, quod lege præcipi posset, ut post alios rectè explicant Lessius *de justitia lib. 2. cap. 6. num. 55.* Salas *eodem tract. disputat 19. sect. 5.* Suarez *dict. lib. 7. de legibus, cap. 6.* Item ut sit per tempus diuturnum observata, & legitimè præscripta. Quantùm autem temporis requiratur jure communi, non est diffinitum, licèt jure Regio decem, vel viginti anni requirantur, ut consuetudo legem civilem abroget, *l. 5. titul. 2. part. 1.* communiter tamen docetur, consuetudinem contra jus civile decennio præscribi, quia eo jure exigitur consuetudo longæva, *l. 1. 2. & 3. C. quæ sit longa consuetudo:* longum autem tempus censetur decem annorum, ex titulo Codicis *de præscrip. long. temp.* Quod si consuetudo sit præter jus canonicum, decem anni sufficiunt ; si autem contra illud, quadraginta desiderantur, quia adversùs ecclesiasticas res, aut personas non præscribitur minori spatio, quàm quadraginta annorum, ut docuerunt *in dict. l. de de quibus*, Jason. *num. 44. & 45.* Abbas *in dict. cap. final. de consuet. num. 11.* Covar. *lib. 1. variar. cap. 17. num. 8.* Gutierrez *lib. 2. canonic. cap. 21. num. 58.* Suarez *de legibus dict. lib. 7. cap. 15. num. 2.* Salas *eodem tract. disput. 19. sect. 4.* Parladorius *different. 39. à num. 8.* Salazar *de usu & consuet cap. 5. num. 1.* ex quibus constat, hanc esse communem doctrinam, & ex Lessio *dict. num. 45.* Ultra hæc duo requisita illud etiam desideratur, ut ab iis consuetudo inducatur, qui facultatem habent eam inducendi per actuum frequentiam, quæ ex adductis *in tit. de consuetudine* petenda sunt : bona autem fides, seu titulus, non exigitur in consuetudine, sed solùm in præscriptione ; quia horum loco subrogantur diuturnus populi usus, & scientia Principis, saltem præsumpta, ut post alios notat Balbus *dict. quæst. 10. num. 7.* Covar. *dict. vers. 10.* Salas *dict. disput. 19. sect. 5.* Suarez. *dict. lib. 7. cap. 1. n. final. & dict. lib. 1. cap. 13 a num. 7.* Sarladorius *suprà. num. 4.* D. Secundum hæc dicendum est, quod si dubitetur cui Ecclesiæ decimæ debeantur, v. g. quia non constat in cujus territorio prædium situm sit, standum erit consuetudini decennali, quæ in hoc casu sufficit, cùm sit præter jus : & ita intelligenda sunt tradita à Covar. *dict. num. 8. vers. 4.* non bene, ut videtur, percepta à Gutierrez *dict. num. 58.* ut notat Suarez *dict. lib. 1. cap. 22. num. 8.* Si verò certum sit, cui Ecclesiæ decimæ debeantur jure communi, non aliter ei per consuetudinem auferri poterunt, quàm si quadraginta annis præscripta sit. Ex quo falsissimum est quod tradit Abbas *dict. capite cùm sint, num. 6. Gloss. 3.* decimas prædiales adimi posse Ecclesiæ, in qua sita sunt prædia per consuetudinem decennalem ; quia, inquit, est præter jus ; sed fallitur, cùm certo jure diffinitum sit, ei Ecclesiæ has decimas deberi, & ideo Abbatem cum ratione reprehendit Suarez *d. c. 22. à n. 2.*

CAPUT XXI.

(a) Cœlestinus III.

EX parte dilectorum filiorum nostrorum Canonicorum Ecclesiæ tuæ nobis est querela proposita, quod quidem agricultores, cùm simul, vel diversis anni temporibus in eodem agro, vel horto diversa semina sparserint, non nisi de unius illorum seminum fructibus decimas illi persolvunt : qui etiam decimas de agrorum proventibus non curant exsolvere, nisi quibusdam deductis expensis, quas faciunt pro illis ad horreum, vel ad aream deportandis. Quia igitur per hoc Canonicis ipsis & Ecclesiæ Dei non modica irrogatur injuria, cùm Levitis absque expensis decimas sit in junctum impendi : m. quat. inquisitâ diligentiùs veritate, si rem taliter noveris se habere, agricultores illos, ut de omnibus dictorum prædiorum fructibus, nullis subtractis expensis, sed integras potiùs decimas, & absque diminutione persolvant, per censuram Ecclesiasticam omni cont. & ap. cess. compellas, & auctoritate nostrâ districtè inhibeas, ne talia de cætero aliquâ cupiditate, seu præsumptione attentent.

NOTÆ

NOTÆ.

Cœleſtinus III.] Sic legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc ipſo titul. capite 5.* nullibi tamen exprimitur Prælatus, cui reſcribat Pontifex; unde cognoſci non poteſt, de quibus Canonicis in præſenti agatur. Commentarium hujus textus dedi ſupra *in cap. 4.*

CAPUT XXII.

(a) Cœleſtinus III.

NOn eſt in poteſtate hominum, cùm plantant arbores, vel aliqua terræ ſemina mandant, quid eis fatio ſit, vel plantatio redditura, cùm juxta verbum Apoſtoli ad literam exponendum, neque qui plantat aliquid plenè faciat, neque qui rigat, ſed Deus, qui tribuit incrementum. Audivimus autem, quod quidam veſtrûm de vineis, olivetis, canna mellis, & frugibus non niſi primò deductis expenſis ſeminum, & laboris, vel agriculturæ decimas curant Eccleſiis exhibere. Reverà ſicut ſancti Patres in ſuis tradiderunt ſcripturis, de vino, grano, fructibus arborum, pecoribus, hortis, & negociatione, & de ipſa etiam militia, & de venatione, & de omnibus bonis decimæ ſunt miniſtris eccleſiæ tribuendæ, ita etiam ut qui his ſolvere neglexerint, eccleſiaſticâ debeant diſtrictione percelli. Præterea ſi quis decimas Deo non dederit, quæ ſunt tributa agentium animarum, & ex debito requiruntur, ad decimam partem, ut Auguſtinus docet, revocati meretur. Volumus igitur, & diſtrictè præcipimus, quod antequam deducatis de cunctis veſtris bonis collectis expenſas, ſalvis privilegiis (b) Romanæ Eccleſiæ, decimas Eccleſiis, ad quas pertinent, cum integritate debita perſolvatis.

NOTÆ

1. (a) *Cœleſtinus III.*] Ita legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc titul. capite 4.* nullibi autem exprimitur Prælatus, cui reſcribat Cœleſtinus; quod & in aliis epiſtolis ipſius Pontificis ſæpe contingit, ut jam notavi.

2. (b) *Romanæ Eccleſiæ.*] Summus enim Pontifex poteſt privilegium exemtionis à decimarum ſolutione concedere, *capite 2. de Eccleſ. ædif.* probavi latè ſuprà, *in capite 4.* Quod procedit duabus conditionibus concurrentibus. Prima, ut congrua ſuſtentatio miniſtris Eccleſiæ ſuppetat, aliàs nec conſuetudine, privilegio, aut præſcriptione obligatio decimarum minui, vel mutari valet. Secunda, ut adſit juſta cauſa concedendi ſimilem exemptionem. Cauſas autem minuendi obligationem decimarum ex veteribus Hiſtoricis refert Lemaiſtre *libro 1. de decimis, capite 5.* & jam adduximus *in capite 4. hoc titulo*, ex quo commentario præſens petendum eſt.

CAPUT XXIII.

(a) Cœleſtinus III.

EX tranſmiſſa querela B. Dolen. Archidiaconi Rectoris Eccleſiæ de N. intelleximus, quod cùm miles quidam molendinum quoddam ad ventum in terra quadam infra fines parochiæ ſuæ, de cujus terræ proventibus decimas ſolebat Eccleſia percipere memorata, conſtruxit, de ipſius molendini obventionibus decimas ei ſolvere contradicens, in ſalutis ſuæ periculum detinere non veretur. Quia igitur fidelis homo de omnibus quæ (b) licitè poteſt acquirere, ſine diminutione decimas erogare tenetur, diſc. v. p. A. ſ. m. quat. prædictum militem ad ſolutionem decimarum de obventionibus, quæ de opere dicto molendino ſibi proveniunt, ſine diminutione aliqua per cenſuram eccleſiaſticam, ſubl. ap. obſt. compellatis.

NOTÆ.

1. *Cœleſtinus III.*] Ita etiam habetur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. cap.* 7. ſed nullibi exprimitur, cui Prælato reſcribat Pontifex: unde cognoſci non poteſt de quo Archidiacono in præſenti agatur.

(b) *Licitè.*] Unde hiſtriones, meretrices ex turpi lucro non præſtant decimas, ut docuerunt D. Thomas 2. 2. *q.* 87. *de decimis, artic.* 2. *ad* 2. Sotus *lib.* 9. *de juſtitia, quæſt.* 4. *artic.* 2. 2.

CAPUT XXIV.

Innocentius III. (a) *Piſtorienſi Epiſcopo.*

ANobis tua fraternitas requiſivit, utrum ab illis decimas exigere debeas, qui poſſeſſiones dant, vel recipiunt ad (b) affictum, cùm alii ſe conentur per alios excuſare, quominus cogantur ad decimas perſolvendas. Cùm igitur quilibet decimas ſolvere teneatur, niſi à præſtatione ipſarum ſpecialiter ſit exemptus, ſ. t. duximus reſpondendum, quod à dantibus (c) poſſeſſiones, & recipientibus ad affictum, de fructibus, quos percipiunt, decimæ ſunt ſolvendæ, niſi ab eis aliquid oſtendatur, quare ab hujusmodi ſunt immunes.

NOTÆ.

1. (a) *Piſtorienſi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc titul. cap.* 1. & *in capite à nobis, de cohabit. cleric.* ubi extat alia pars hujus textus, & ibi præſentem inſcriptionem expoſui.

(b) *Ad affictum*] In hac ſexta collectione legitur, *ad firmam*; & rectiùs, juxta ea quæ notavi *in cap.* 7. *de locato.*

2. (c) *Dantibus poſſeſſiones, & recipientibus.*] Ita ut quisque pro parte fructuum quos percepit, debeat ſolvere decimas, ita ut ſi coloni partiarii ſint, tam colonus, quàm dominus quilibet pro portione ſua decimas perſolvat; ita tamen ut ex eisdem fructibus redecima nunquam ſolvatur, juxta legem finalem, *titul.* 4. *lib.* 1. *recopil.* docent Azor *part.* 1. *inſtitut. libro* 7. *cap.* 34. *quæſt.* 4. Barboſa *lib.* 3. *juris Eccleſ. cap.* 26. §. 1. *num.* 39. Valaſcus *de jure emphyt. quæſtion.* 30. *num.* 15. unde ſi fundus, ut regulariter fit, colonis locetur, non debent ex eisdem fructibus colonus, & dominus decimas præſtare, ſed tantùm unus debet eas perſolvere, ut poſt Monetam, Rebuffum, & alios docet Manrique *de differ. utriuque fori, quæſt.* 151. quo modo accipiendus eſt Gutierrez *libro* 1. *practic. cap.* 18. *num.* 19. qui docet decimas præſtandas eſſe tam à Colono, quàm à domino prædii conducti.

CAPUT XXV.

Idem (a) *Vercellenſi Epiſcopo.*

TUa nobis fraternitatis intimavit, quod quidam laici tuæ diœceſis, & alii plures Epiſcopatuum adjacentium decimas Eccleſiis, & clericis tuis perverſis machinationibus ſubtrahere moliuntur, & conceptæ perverſitatis, audaciam non curant ſatisfactione debita emendare. Quidam enim ex eis ſemen, & ſumptus, qui fuerint in agricultura, primitus deducendos, & de reſiduo impendendam eſſe decimam aſſeverant: alii verò de portione fructuum, quam à colonis accipiunt, partem decimæ ſeparantes, eam (b) capellanis ſuis, vel aliis clericis, ſeu Eccleſiis, aut etiam pauperibus conferunt, vel in uſus alios pro ſua voluntate convertunt: nonnulli clericorum vitam tam abominabilem deteſtantes, decimas eis ob hoc ſubtrahere non verentur: quidam inſuper aſſerentes ſe poſſeſſiones, & omnia jura ſua cum omni honore atque diſtrictu per Imperialem conceſſionem adeptos, decimas hujusmodi generaliter detinere præſumunt. Occaſione præterea veteris decimationis, quam aſſerunt ſibi conceſſam, aliqui decimas novalium ſibi non metuunt uſurpare. Verùm ſi ab eo, à quo bona cuncta procedunt, aſſertores hujusmodi debitum reſpectum haberent, jus eccleſiaſticum diminuere non contenderent, nec decimas (quæ tributa ſunt egentium animarum) præſumerent detinere. Cùm enim Deus, cujus eſt terra, & plenitudo ejus, orbis terrarum, & univerſi, qui habitant in eo, deterioris conditionis eſſe non debeat, quàm Dominus temporalis, cujus ſtatutum debitum de terris, quas exhibet aliis excolendas, non quidem deductis ſumptibus, aut ſemine ſeparato, neceſſarium eſſe dignoſcitur cum integri

integritate persolvi, nimis profectò videtur iniquum, si decimæ; quas Deus in signum universalis dominii sibi reddi præcepit, suas esse decimas, & primitias asseverans, occasione præmissâ, vel excogitatâ magis fraude diminui fortè (c) valerent: cúmque Deo debita sit solutio decimarum, in tantùm ut ad eas clericis exhibendas, quibus eas ipse pro suo cultu concessit, laici, si moniti fortè noluerint, ecclesiasticâ sint districtione cogendi, prætextu (d) nequitiæ clericorum nequeunt eas aliis, nisi quibus ex mandato divino debentur, pro suæ voluntatis arbitrio erogare, cùm nulli sit licitum aliena cuicunque concedere præter domini voluntatem: quamquam per solicitudinem officii pastoralis clerici sint à sua nequitia coercendi. Et cùm de cunctis omninò proventibus decimæ sint reddendæ, sicut colonus de parte fructuum, quæ sibi remanet ratione culturæ, sic & dominus de (e) portione, quam percipit ratione terræ, decimam reddere sine diminutione tenetur. Porrò cùm laicis nulla sit de spiritualibus rebus concedendis, vel disponendis attributa facultas, Imperialis concessio, quantumcunque generaliter fiat, neminem potest à solutione decimarum eximere, quæ divinâ constitutione debentur; nec occasione decimationis antiquæ, licèt in feudum concessæ, decimæ sunt novalium usurpandæ, cum in talibus non sit extendenda licentia, sed potiùs (f) restringenda. Quoniam igitur pati nolumus, nec debemus, ut Ecclesiarum, & clericorum jura præsumptione qualibet minuantur, fraternitati tuæ auctoritate præsentium indulgemus, quatenus omnes, qui ratione personarum, aut etiam prædiorum decimas Ecclesiis, & clericis tuæ diœcesis exhibere tenentur, ad eas cum integritate reddendas, sublato appellationis diffugio, auctoritate Apostolicâ, per excommunicationis, vel interdicti sententiam compellendi liberam habeas facultatem. Præterea ut clericos tuæ diœcesis, de quibus fuerit auditorio tuo querela proposita de decimis antedictis, & fructibus perceptis ex eis, ad plenam sub tuo examine justitiam faciendam compellere valeas, non obstante (g) appellationis objectu in elusionem ecclesiasticæ disciplinæ, devotioni tuæ præsentis scripti paginâ duximus indulgendum. Decernimus ergo, &c. hanc paginam nostræ concessionis, &c.

NOTÆ.

1. *Vercellensi.*] Ita etiam legitur *in cap. 2. hoc tit. in. 3. compil.* & in epistolis editis Coloniæ à Sitleto *fol.* 414. ex quo regestro hujus textus literam restituo, ut cognoscatur, eandem epistolam in antiquis compilationibus 3. & 4. & in hac sexta divisam esse in præsentem textum, & sequentem, cùm simul uterque textus reperiatur in ipsa epistola. De diœcesi Vercellensi nonnulla notavi *in capite licet, de foro compet.*

(b) *Capellaniis.*] Quod supremis Principibus concessum esse probavi suprà. *in cap. 4.*

(c) *Valerent.*] Hanc textus partem de decimis solvendis non deductis expensis, exposui suprà *in cap. 7.*

2. (d) *Nequitiæ clericorum.*] Non enim ideò decimæ subtrahi debent à populo parochis propriis, quòd inhonestè & turpiter vivant; siquidem decimæ illis debentur propter laborem in administratione sacramentorum impensum, non verò propter vitæ probitatem, *capite fortè 3. 14. quæst. 5.* D. Hieronymus ad illa verba Matthæi *cap. 22. Reddite quæ sunt Cæsaris* inquit: *Porrò quod ait, Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, id est nummum, tributum, & pecuniam: & quæ sunt Dei Deo, id est decimas, primitias, & oblationes. Tunc autem Cæsar Tyberius Tyrannus erat, sacerdotes infideles, avari, & in malo pertinaces, in mortem Domini jugiter meditantes; & tamen illis Dominus jubet decimas dare.* Et contra Wiclef. ita declaratum fuisse in Concilio Constantiensi refert Castro *adversùs hæreses, verbo Decimæ:* docent Rebuffus *de decimis dict. quæst. 7. num. 15.* Gutierrez *dict. cap. 21. num. 138.* P. Gregorius *lib. 13. de repub. cap. 17. num. 2.* nam & hoc casu clerici decimas suas faciunt, ne tenentur eas restituere, etsi perditè vivant, nisi crimen admittant, cujus ratione fructibus beneficii ipso jure priventur.

(e) *Portione, quam percipit*] Ex qua colonus decimas non præstiterat, alias redecimatio daretur, contra ea quæ adduxi supra, *in cap. à nobis.*

Divina institutione.] Hæc verba exponemus infra *in cap. in aliquibus, § final.*

(f) *Restringenda.*] Quia cùm privilegium hoc contra jus commune concessum esset, Restringi debebat, ut quantò minùs læderet jus parochiale, ut suprà probavi *in cap. 4.* ubi textum hunc exposui.

(g) *Appellationis objectu.*] Quia in his decimarum causis proceditur appellatione non obstante.

CAPUT XXVII.

Idem *Abbati ſanctæ* (a) *Columbanæ Senon.*

EX parte tua fuit propoſitum coram nobis, quod cùm tibi de laboribus terræ parochiarum tuarum, ſicut aſſeris, ſic indultum decimas cum integritate percipere, tibi dignaremur miſericorditer indulgere, ut de terris, quæ infrà parochias tuas rediguntur noviter ad culturam, de indulgentia noſtra exigendi decimas facultatem haberes. Cùm igitur tibi, quod majus eſt, ſit conceſſum, ut videlicet decimas de laboribus terræ parochiarum tuarum percipias, de novalibus eas exigere ſatis potes; quia ibi majus tibi conceditur, minus etiam in hoc caſu (b) conceſſum eſſe videtur.

NOTÆ.

1. (a) *Sanctæ Columbanæ.*] Ita legitur in tertia collectione, *ſub hoc titul. cap.* 3. ſed legendum eſt, *Sanctæ Columbæ*, ut habetur in hac ſexta collectione. Varia autem ſunt monaſteria ſub titulo Sanctæ Columbæ; unum in Italia, de quo egi *in cap. olim in cauſa, de reſtit. ſpol.* alia tria in Gallia. In præſenti agitur de monaſterio D. Benedicti prope Senonas conſtructo, de quo agitur in Concilio Tullenſi apud Saponarias anno 859. apud Carnot. *epiſtol.* 107. & Lupum Ferr. *epiſtol.* 10. De eo videndi ſunt Fratres Sarmath. *tom.* 4. *Galliæ Chriſt. fol.* 286. Odoni ejus Abbati reſcribit Innocent. in præſenti.

(b) *Minus conceſſum.*] Conſonat textus *in cap. viſis* 16. *quæſt.* 2. Nec contrarium probat textus *in cap. final. de translat. Epiſc.* ubi illi, cui conceditur transitus ad majorem dignitatem, non cenſetur conceſſus ad minorem; nam aliter conſideratur plus minusve in dignitate, quàm in transitu ad dignitatem; quia difficiliùs permittitur transire ad parem dignitatem, quàm ad majorem, ut docet Jul. Pacius *centur.* 10. *quæſt.* 81. 2.

CAPUT XXVIII.

Idem (a) *Helienſi Epiſcopo.*

PAſtoralis officii diligentia. *Et infrà:* Explicari præterea poſtulaſti, utrum quis poſſit de molendinis, & piſcariis neceſſarias expenſas deducere prius quàm ſolvat decimas ex eisdem, ſicut eſt in negotiatione conceſſum. Ad quod ſine præjudicio melioris ſententiæ reſpondemus, quod licèt circa res acquiſitas, vel factas de pecunia decimata, cùm ipſæ venduntur, credamus deducendas expenſas, & de reſiduo quaſi de lucro decimas perſolvendas, ut ſi vendatur domus, ager, vinea, clibanus, molendinum, grex, aut quælibet merces: expenſas tamen, quæ fiunt pro fructibus percipiendis ex illis, de quibus fructus proveniunt, non credimus deducendas, etiamſi fuerint decimatæ: quoniam ſalvâ decimâ efficiuntur eorum fructus, qui faciunt ipſas expenſas. Fructus autem ipſos alienare poſſe non credimus, niſi cum onere decimarum: nec pro reſtaurando detrimento quarumlibet rerum, ex quibus decimæ perſolvuntur, credimus deducendas expenſas de proventibus decimandis; quia penes dominum res permanent reſtauratæ, ut ſi pars aliqua moriatur armenti, deterioretur vinea, portio mercis depereat, vel totus clibanus deſtruatur.

NOTÆ.

(a) *Helien.*] Ita etiam legitur *in cap.* 4. *hoc tit. in* 3. *collect. & in cap. paſtoralis, de reſcript.* ubi alias partes hujus decretalis congeſſi, & præſentem inſcriptionem expoſui, & hujus textus commentarium dedi ſuprà *in cap. cum ſint homines.* 7.

CAPUT

CAPUT XXIX.

Idem *Episcopo* (a) *Belvacensi.*

CUm contingat interdum etiam in tua diœcesi, &c. *Et infrà:* Præterea requisisti, cùm aliqua prædia, de quibus Ecclesiis, aut personis ecclesiasticis decimæ solvebantur, ad Fratres Cistren. Ordinis donationis, vel emptionis vel alio titulo devolvuntur, an iidem Fratres de talibus prædiis ipsis Ecclesiis, vel personis decimas solvere teneantur. Super quo tibi tale damus responsum, quod cùm prædictis Fratribus à Sede Apostolica sit indultum, ut de (b) laboribus suis, quos propriis manibus, aut sumptibus excolunt, decimas nulli prorsus persolvere teneantur, de prædiis taliter adquisitis Ecclesiis, vel personis ecclesiasticis decimas solvere non tenentur, dummodo propriis manibus eorum, aut sumptibus excolantur. Cùm autem in quibusdam parochiis ad quasdam Ecclesias, vel personas ecclesiasticas ab antiquo pertineat perceptio decimarum, & de novo fiant novalia in eisdem, quæris à nobis, ad quem hujusmodi novalium decima incipiat pertinere. Unde inquisitioni tuæ breviter respondemus, quod cùm perceptio decimarum ad parochiales Ecclesias de jure (c) communi pertineat, decimæ quorumcunque novalium, quæ fiunt in parochiis earundem, ad ipsas procul dubio pertinere noscuntur, nisi ab ipsis, qui alias percipiunt decimas, causa rationabilis ostendatur, per quam appareat novalium ad eos decimas pertinere.

NOTÆ.

1. (a) *Belvacensi.*] Ita etiam legitur in quarta collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. & *in cap. cùm contingat, de foro compet. c. cùm contingat. de jurejur.* ubi extant aliæ partes hujus decretalis & præsentem inscriptionem exposui.

(b) *Laboribus suis.*] Ut probavi *in cap.* 4. *suprà, hoc titul.*

(c) *De jure communi.*] Juxta adducta suprà *in cap.* 4.

COMMENTARIUM.

2. PRæscriptio circa jus decimarum dupliciter contingere potest. Primò cùm præscribitur libertas, seu exemptio eas non solvendi, de qua egi suprà *in cap.* 20. Secundò cùm præscribitur jus percipiendi decimas in aliena parochia, de qua egi *in cap. ad aures* 6. *de præscript.* Illud autem pro hujus textus expositione notandum superest, ad hoc jus decimarum acquirendum, sicut ad alia jura ecclesiastica, quadragenariam præscriptionem desiderari, *cap. de quarta, de præscript. cap.* 1. *eodem titul. in* 6. ubi statuitur, decimas in aliena parochia præscribi posse solùm spatio quadraginta annorum cum titulo; vel si desit titulus per id tempus, cujus initium memoriam hominum excedat, quod immemoriale dicitur; nam cùm huic præscriptioni resistat jus commune, quod prohibet decimas in aliena parochia percipi, ideo tam longæva præscriptio desideratur: docent Covar. *dict. lib.* 1. *var. capite* 17. *num.* 7. & in regula, *Possessor.* 2. *part.* §. 5. *numero* 2. Menchaca *illustr. controv. cap.* 87. Molina *de justitia tract.* 2. *disputat.* 75. Suarez *de decim. lib.* 1. *cap.* 13. *num.* 1. Castillo *de tertiis, cap.* 15. *num.* 32. Germonius *lib.* 3. *de sacr. cap.* 19. Nec obstat regula textus *in l. si sic constituta, ff. quemadmodum servit.* quatenus probat, in præscriptione discontinuæ servituris tempus duplicari debere: sed hoc jus percipiendi decimas discontinuum est: ergo non sufficit spatium quadraginta annorum, sed necesse est tempus illud duplicare. Pro cujus difficultatis solutione aliqui ex Interpretibus distinguendum putant inter jus civile, & canonicum, ita ut jure civili attento tempus duplicari debeat, secus verò inspecto jure canonico. Ita Innocentius *in dicto capite de quarta*; quem reprehendunt Covar. *dict. cap.* 17. *num.* 10. Padilla *in l.* 2. *num.* 8. *C. de servit. & aqua.* Quare Baldus *in dict. cap. de quarta, & in authent. quas actiones, C. de sacros. Eccles.* inquit, quod quando idem tempus in præscribendis rebus jure civili, & canonico statutum est, tunc illud duplicare non est necesse: sed in præscribendis decimis, & similibus rebus tempus quadragenarium tam jure civili, quàm canonico desideratur, ut *in dict. capite de quarta, & in dicta authent. quas actiones:* ergo tempus iliud duplicari non debet. Quem intellectum communem esse dixerunt Covar. & Padilla *ubi proximè.* Sed apertè convincitur; nam in præscribendis rebus contra privatos, idem tempus ab utroque jure, civili, & canonico statutum est, ut probat textus *in capite placuit, & ferè per totam* 16. *quæst.* 3. Omnes tamen consentiunt, in his rebus duplicatum tempus desiderari, quando jura discontinua sunt, *ex dict. l. si sic constituta:* ergo idem dicendum est in quadragenaria præscriptione. Eâ igitur solutione omissâ, ut veram assignemus, sciendum est, quadragenariam præscriptionem in favorem Ecclesiæ fuisse introductam illis in casibus, in quibus contra privatum minori tempore præscriptio currebat: quare si in aliis rebus, in quibus jura discontinua sunt, habeat locum temporis duplicatio; tamen in juribus ad Ecclesiam spectantibus non habet locum: nam

cùm in eis à jure canonico quadragenarium tempus desideretur, quod tempus ordinarium longè excedit, non est necesse, etiam in discontinuis rebus tempus duplicare, sed hæc taxatio quadragenarii temporis indistinctè sequenda est: non enim debet privilegium ultra proprios terminos extendi, *cap. sanè, cap. porrò, de priv. cap. petiisti* 7. *quæst.* 1. nam jus civile tempus duplicatum in discontinuis juribus exigit, quia priùs breve tempus exegerat: sed cùm jam fuisset in præscriptione rerum Ecclesiæ ejus favore satis prolixum tempus præscriptum, duplicari etiam in juribus discontinuis non debuit: sed Ecclesia suo privilegio etiam in eis contenta esse debet, nisi dicamus, jus percipiendi decimas non esse discontinuum; nam etsi simulata sint, quæ causam habent discontinuam; omnia tamen illa habere valent continuam possessionem, quæ solo animo retineri potest absque actuali incubatione, *l.* 3. §. *in amittenda, ff. de acquir. possess. l. licèt, Cod. eodem titul.* sic enim jus percipiendi decimas, quamvis causam habeat discontinuam; tamen continuam possessionem habere potest: semper enim qui hujusmodi jus percipiendi decimas habet, paratus est decimas percipere ex fructibus quocunque tempore collectis, absque aliqua suæ possessionis intermissione; unde eo casu sufficit tempus, quod ad aliarum rerum præscriptionem statutum est. Videndus D. Joannes del Castillo *de tertiis cap.* 15. *n.* 40. & *cap.* 21. ubi de præscriptione tertiarum contra Regem nostrum agit.

CAPUT XXX.

Idem (a) *Eidem.*

CUm in tua diœcesi quædam monasteria, & conventuales Ecclesiæ in multis parochiis majores decimas percipiant, & minutas, & de quibusdam fructibus annuatim perceptis decimæ non fuerint persolutæ, quæ tamen modò solvuntur: quæsivisti per Sedem Apostolicam edoceri, utrum decimæ fructuum prædictorum ad parochiales Ecclesias, quæ nec majores percipiunt, nec minutas, an ad monasteria, & illas Ecclesias conventuales, quæ nec decimas alias percipiunt ab antiquo debeant pertinere. Ad quod sic duximus respondendum, quod si fructus prædicti de illis tertis proveniunt, de quibus monasteria, seu conventuales Ecclesiæ aliquos percipiebant ratione decimarum proventus, eis proculdubio debentur decimæ fructuum eorundem, cùm in ipsis ab antiquo terra illa fuerit decimalis, & non debeat una, eademque substantia diverso jure censeri. Alioquin parochialibus Ecclesiis exsolvantur, ad quas de jure communi spectat perceptio decimarum. Sanè quia contingit interdum, quod aliquibus volentibus matrimonium contrahere, bannis, ut tuis verbis utamur, in Ecclesiis editis secundùm consuetudinem Ecclesiæ Gallicanæ, ac nullo contradictore publicè comparente, licèt fama privatim impedimentum deferat parentelæ, cùm ex parte contrahentium juramenta majorum de sua propinquitate, ut suspicionis tollatur materia, offerantur: quid tibi sit faciendum in casibus hujusmodi quæsivisti. Ad hæc taliter respondemus, quod si persona gravis, cui fides sit adhibenda, fraternitati tuæ denunciet, quod ii, qui sunt matrimonio copulandi, se propinquitate contingant, & de fama, vel scandalo doceat, aut etiam per te ipsum possis certificari de plano, non solùm debes juramenta parentum sponte oblata recipere, verùm etiam eos, qui contrahere sic nituntur, si monitis induci nequiverint, compellere, ut vel à tali contractu desistant, vel contra famam hujusmodi secundùm tuæ discretionis arbitrium juramenta exhibeant propinquorum. Alioquin si persona denuncians non extiterit talis, ut diximus, & de fama, vel scandalo non poterit edoceri, ad desistendum monere poteris, non compellere contrahentes. Si verò post contractum matrimonium aliquis appareat accusator, cùm non prodierit in publicum, quando banni secundùm præfatam consuetudinem in Ecclesis edebantur, utrum vox debeat suæ accusationis admitiri, meritò quæri potest. Super quo sic duximus distinguendum, quod si tempore denunciationis præmissæ is, qui jam conjunctos impetit, extra diœcesim existebat, vel aliàs denunciatio non potuit ad ejus notitiam pervenire, utputà, si nimiæ infirmitatis fervore laborans, sanæ mentis patiebatur exilium, vel in annis erat tam teneris constitutus, quod ad comprehensionem talium ejus ætas sufficere non valebat, seu aliâ causâ legitimâ fuerat impeditus, ejus accusatio debet audiri. Alioquin cùm rationabiliter præsumatur, quod denunciationem publicè factam idem existens in ipsa diœcesi minimè ignorarit, tanquam suspectus est proculdubio repellendus, nisi proprio firmaverit juramento, quod postea didicerit ea, quæ objicit, & ad hoc ex malitia non procedat;

pat; quia tunc etiamsi didicisset ab aliis, qui denuntiationis tempore siluerunt, claudi non deberet eidem aditus accusationis: quoniam etsi ab impetitione hujusmodi culpa de silentio tali contracta illos excluderet, iste tamen amoveri nequiret, cùm culpabilis non existat. Utrum autem si accusatore idoneo comparente, per tres, vel quatuor testes inter jam conjunctos parentela probetur, per depositiones eorundem posteriorum testium derogetur fidei sex, vel duodecim propinquorum, qui antiquiores tempore, ac præstantiores meritis ante contractum matrimonium in contrarium juraverunt; distinguendo personas, & gradus, à quibus directè ij, de quorum agitur copula; descenderunt; an primi posterioribus præferantur, non immeritò quæri posset? Quamquam ad aliud, & ob aliud jurarint illi, quàm isti; si tamen in secundo judicio priores personæ juratæ deponerent illa eadem, quæ primò dixerunt, absque dubio eorum testimonia prævalerent, nec eo possent prætextu repelli, quòd partes testificata didicerint, cùm talis exceptio locum non habeat in hoc casu. Datum Later. IV. Kalend. Novemb. P. N. anno XV.

NOTÆ.

1. (a) *Idem.*] Id est Belvacensi Episcopo, ut legitur in quarta collectione, *sub hoc titulo, cap. 2. & in cap. cùm in tua 44. de restibus, cap. cùm in tua 27. de sponsi.* & in epistolis Innocentii III. editis à Bosqueto *lib. 3. regestr. 15. epist. 182.* ex quo regestro literam hujus textus restituo.

COMMENTARIUM.

2. IN his duabus decisionibus agitur de præscriptione decimarum in aliena parochia, & docetur eam non extendi ad novalia: quod etiam docetur *in cap. 3. in 5. collect.* ubi honorius III. ita scribit. [Ex parte tua fuit propositum coram nobis, quod in parochia Ecclesiæ tuæ veteres percipis decimas integraliter, per hoc credens quod ad te debeant in eadem parochia novalium etiam decimæ pertinere: sed venerabilis f. n. Episcopus Novar. hujusmodi novalium decimas R. Canonico Novar. quasi hoc potuerit de consuetudine, quæ dicenda esset verùs corruptela, concessit; pro quo quidem ad quosdam ipse judices nostras literas impetravit, qui contra te iniquam diffinitivam sententiam protulerunt, à qua tu ad nos vocem appellationis emittens, aliis obtinuisti negotium delegari. A nobis ergo humiliter postulasti, ut de indulgentia nostra in parochia Ecclesiæ tuæ, in qua veteres decimas percipis, haberes etiam percipiendi decimas de novalibus facultatem. Cùm ergo perceptio decimarum ad parochiales Ecclesias de jure communi pertineat, per quod decimæ novalium, quæ fuerint in parochiis earundem, ad ipsas spectare noscuntur: tibi, & Ecclesiæ tuæ prædictorum novalium decimas indulgemus, ita quod ex hoc eidem Canonico quoad vixerit, si eum contra te obtinere contigerit, præjudicium nullum fiat; post ejus tamen decessum suprà dictæ decimæ ad tuam Ecclesiam devolvantur.]

CAPUT XXXI.

Idem *Vesprinen.* (a) *Episcopo.*

DUdum adversùs fratres (b) Hierosolym. Hospitalis sancti Stephani Alben. te proponente in nostra præsentia quæstionem, quòd ipsi decimas de laboribus rusticorum (c) suorum Vesprinen. Ecclesiæ debitas non permitterent tibi solvi, eosdem citavimus, præfigentes eis terminum Concilium generale, quo cum instrumentis, & rationibus suis nostro se conspectui præsentarent, tibi respondere parati. Comparentibus igitur te, ac ipsis statuto termino coram nobis, dil. fil. nost. G. tit. S. Martini Presbyt. Card. tibi, & ipsis concedimus auditorem, coram quo decimas omnium terrarum, quæ per rusticos Hospitalis in Vesprinen. diœc. excoluntur, & de Cyrogan. & de nova Curia Ecclesias, quæ per Hospitalarios detinentur, easdem tanquam ad te spectantes, intentione tua de jure (d) communi fundata petisti. Prior autem Hospitalis ejusdem in prædictis decimis, & Ecclesiis præscriptionem allegans, proposuit se tibi non teneri super his aliquatenus respondere: quod cùm per auditorem eundem ad nostram audientiam perveniisset, mandavimus quod idem Prior præscriptionis (e) titulum, quem allegarat, probaret. Qui tandem post deliberationem prælabitam coram ven. fr. n. Alban. Episcopo, qui post recessum memorati Cardin. de causa cognovit, inclytæ recordationis G. Regis, ac E. matris ipsius Reginæ Ungariæ concessionem allegavit, qui Ecclesiam sancti Stephani, ad quam tunc temporis, sicut asseruit, Ecclesiæ memoratæ spectabant, cum decimis, & pertinentiis suis concesserunt, ac in perpetuam eleemosynam Hospitali donationis titulo assignarunt: confirmationis bon. mem. Clementis Papæ præd. n. transcriptum exhibens,

per quod probare volebat, concessionem prædictam plenum habere vigorem; & asserens nihilominus, ipsam à fel. rec. Lucio Papa prædecessore nostro postmodùm confirmatam. Cæterùm ex parte tua fuit propositum ex adverso, quod decimis, & in Ecclesiis à Rege, & Regina donatis, præscriptionem non poterat opponere pars adversa, quæ nec à donatione ipsorum initium habere poterat, nec à confirmatione præfata tantum tempus effluxit, quod posset præscriptio consummari: & sic donationis Regis, ac Reginæ allegatus titulus nullus erat, cùm sacrilegii crimen incurrat secundùm canonicas sanctiones, qui Ecclesias, vel Ecclesiasticum aliquod beneficium de manu reciperet (f) laicali. Unde si contingat laicum in donatione Ecclesiæ talibus verbis uti: Do tibi Ecclesiam talem; nihil aliud concedere intelligitur, nisi jus patronatus tantùm, quod habet in ipsa, prout (g) constitutione à nobis edita continetur expressè. Contra confirmationem autem fuit hoc modo responsum, quod cùm confusè ipsa Ecclesia sancti Stephani cum omnibus decimis, & Ecclesiis, & aliis, quæ ad eam pertinent, confirmetur; jus Episcopale non tollitur, cùm de illo non exprimetur ibidem, sed tantùm debita decimarum portio intra parochiam Ecclesiæ sancti Stephani collatarum secundùm terræ consuetudinem, eisdem Hospitalariis reservetur: præsertim cùm petitæ à te decimæ in parochia sancti Stephani non consistant, quod de plano confessa est pars adversa. Econtrà verò fuit à parte altera replicatum, quod cùm spatio xxx. annorum tacueris, juri tuo tacitè renuntiasse videris. Sed & hoc pars tua visa est repellere, allegando, quod xxx. annorum taciturnitas non jure communi, sed in (h) privilegiis noscitur obtinere; unde jure communi, quod habet Episcopus in decimis, vel in Ecclesiis suæ diœc. nonnisi XL. annorum (i) taciturnitate privatur. Nos igitur his, & aliis, quæ hinc inde fuerunt proposita, pleniùs intellectis, cùm donatores prædicti conferre non potuerint aliis, quæ ipsi de jure non poterant possidere, & ex confessione partis adversæ liquidò nobis constet, petitas decimas, & Ecclesias intra parochiam sancti Stephani non concludi, etiamsi prædicta donatio teneat, quod per confirmationem prædicti Clementis super Ecclesia sancti Stephani, Hospitali cum decimis, & aliis ad se pertinentibus factam, etiamsi authenticum appareret, Episcopali juri nullatenus derogetur, de f. n. con auctoritate Apost. sententialiter prohibemus, ne fratres Hospitalis præsumant ulteriùs præpedire, quo minus decimas percipias memoratas, & pacificè possideas in futurum.

NOTÆ.

(a) *Estrin.*] Ita legitur in quarta collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. quæ diœcesis est in Ungaria, sub Archiepiscopo Strigonienſi, ut notavi *in cap. exposuisti, de præbendis.* 1.

(b) *Hierosolym.*] De his Hospitalariis jam nonnulla notavi alibi.

(c) *Decimas rusticorum.*] Quas etiam privilegiati, & exempti persolvunt, ut suprà probavi *in cap.* 2.

(d) *De jure communi.*] Porbat Rota apud Pennam *tom.* 1. *decis.* 560. & plura adducit Solorzanus *tom.* 2. *de jure Indiarum lib.* 1. *cap.* 21. *num.* 21. 2.

(e) *Titulum.*] Quia præscriptio non erat immemorialis, aliàs necessarium non esset docere de titulo, *cap.* 2. *de præscript. lib.* 6. plura de titulo necessario ad præscriptionem adduxi *in cap. si diligenti, de præscript.* 3.

(f) *Laicali.*] Latè probavi *in cap. Messana, de elect.*

(g) *Constitutione.*] *Cap. pastoralis, de donat.*

(h) *Privilegiis.*] *Cap. si de terra, de privil.*

(i) *Quadraginta annorum.*] Juxta adducta suprà *in cap. cum contingat.*

CAPUT XXXII.

Idem *in Concilio* (a) *generali.*

IN aliquibus regionibus quædam permixtæ sunt gentes, quæ secundùm suos ritus decimas de more non solvunt, quamvis censeantur nomine christiano. His nonnulli domini prædiorum ei tribuunt excolenda, ut decimis defraudantes Ecclesias majores, inde redditus assequantur. Volentes igitur super indemnitatibus his Ecclesiarum providere, statuimus, ut ipsi deinde talibus personis, & taliter sua prædia excolenda committant, quod absque contradictione Ecclesiis decimas cum integritate persolvant, & adid, si necesse fuerit, per cens. eccles. compellantur.

NOTÆ

NOTÆ.

(a) *Generali.*] Lateranensi videlicet, sub Innocentio III. celebrato, *ubi can. 54.* reperitur hic textus, & in quata collectione, *sub hoc tit. cap. 5.* de quo Concilio nonnulla notavi *in cap. 1. de summa Trinitat.*

COMMENTARIUM.

1. PRo hujus textus expositione sciendum est, nonnullas gentes etiam sacro baptismate ablutas in more habuisse decimas nullas præstare, aut saltem eas non integrè persolvere. Legimus enim apud Krantzium *lib. 4. Vvandal. pag. 101.* Holzatos, prius quàm in Ungariam terram incultam, atque ingratam transferrentur, & agros colere incipe rent, pactum iniisse cum Sacerdotibus, & Episcopis ejusdem regionis, ut ab omnibus decimis liberi essent, & tantùm aliquot mensuras grani pro unoquoque aratro penderent: & etiam Helmoldus Presbyter *in chron. Sclav. cap. 12.* refert, Sclavos certum tributum pro universis decimis solvisse Episcopis Aldeburgensibus, his verbis: *Dabatur Pontifici annuum de omni Vagirorum terra tributum, quod scilicet pro decima imputabatur, de quolibet aratro mensura grani, & quadraginta rectiuli lini, & duodecim nummi puri argenti.* Et cùm conquererentur clerici paupertate oppressi, auctoritate Ducis Sclavorum pactum initum fuit de augendo ipso tributo, ut refert idem Presbyter *lib. 1. cap. 92.* illis verbis: *Holzatenses necessitate constricti, præsente Duce cum Pontifice tale pactum inierunt, ut facerent augmentationem decimarum, & solverent de manso sex modios siliginis, & octo avenæ, illius (inquam) modii, qui vulgò dicitur Hemmethe.* Et ne succedentium fortè Pontificum paterentur angarias, rogaverunt hoc ducis, atque Pontificis sigillis confirmari. Immò apud Græcos valdè dubia est decimarum pensitatio; siquidem in tot canonibus, & Ecclesiæ constitutionibus à Gratiano compilatis in causa 16. *q. 1.* & à Raymundo in præsenti, nulla mentio fit decimarum Ecclesiæ Orientalis. Primis autem Ecclesiæ seculis decimas apud Græcos solutas fuisse, constat ex Origine, qui decimarum Ecclesiæ Alexandrinæ meminit *homil. 11.* & Isidoro Pelusiota, qui monachus fuit monasterii Montis Pelusiaci in Ægypto, vixitque temporibus Theodosii, qui *epist. 317.* Herminium Comitem ita alloquitur: *Præclarè Dominum honoras, cùm nobis fructuum tuorum primitias tribuis, decimamque partem ex ubertate terræ tuæ, & à quo eam accepisti, pendis.* Et in Ecclesia Antiochena eundem ritum decimæ sacro sacerdotum altaris ærario inferendæ, viguisse putat Interpres Chrysostomus *homil. 18. in cap. 8. act. Apost.* ibi: *Parumne est torcular benedici? parumne est ex omnibus frugibus ac decimis prius partem, ac decimam accipere? Ad pacem agricolarum hoc utile est.* Sed sequentibus seculis, etsi primitiarum mentio fit apud Scriptores Græcos, Epiphanium videlicet *hæresi 80.* Gregorium Nazianz. *epist. 80.* sanctum Antiochum in homilia, quæ extat *tom. 1. biblioth.* nullum tamen decimarum vestigium extat, & eam pensitationem cessasse Constantinopoli ex sterilitate diœceseos deducit Lemaistre *lib. 1. de decimis, cap. 6.* præcipuè cùm legamus frumenti transvectionem quotannis fieri ex Ægypto, quam felicem embolam Imperatores appellarunt: & penuriam rei frumentariæ in urbe Constantinop. suadet distributio quotidiana panis, quæ singulis diebus fiebat non solùm in pauperes, verùm & in honestiores personas, de qua *in l. quia, C. Theodos. de annonis civil. l. panis, l. universi, eodem tit. l. hac, C. de secundis nuptiis*; notavit Cironius *ad tit. de præbend.* Accedit, nam apud Græcos certa erant constituta tributa pro sacerdotum alimentis, ut constat ex novella 3. Justin. ex novel. 43. *de officin. & tabern.* & in bulla aurea Imperatoris Isaaci Comneni, hujus tributi summa ita taxatur: *Nomine Canonici à vico habente triginta fumaria nummus unus aureorum exigatur, argentei duo, aries unus, hordei modii sex, vini mensuræ sex, farinæ modii sex, triginta gallinæ: ab eo verò, qui fumaria viginti habet, dimidium aurei, argentum æquivalens duobus argenteis, agnus mediæ ætatis unus, hordei modii quatuor, vini mensuræ quatuor, gallinæ viginti: à vico denique decem habente fumaria, quinque argentei, agnus unus, hordei modii duo, gallinæ decem, quemadmodum, & in veterum exactorum sigillis scriptum est.* Sed cùm temporibus Innocentii III. Constantinopoli à Latinis capta, ut retuli *in cap. scriptum, de elect.* Sacerdotes Latini ritus Romanæ Ecclesiæ, cæremoniasque ibi intulerint, etiam decimas, cæterasque consuetudines piè observandas, ac religiosè colendas decreverunt, reluctantibus Græcis, & maximè Procerum, ac Nobilium in dignitate superbiâ. Illi enim non semel prohibuerunt hominibus suis, ne decimas penderent Romano more: eos verò angebat maximè Latinorum imperium, eo quod Latini cogerent Nobiles Græcos Ecclesiis restituere opes, & facultates ablatas; itaque cùm tanto tempore sese indociles præberent, & decimarum pensionem exhorrescerent, sæpe excommunicationis metus est illis incussus. Immò cùm ad bellum adversùs Michaëlitium quendam Græciæ res turbantem, & omnia ferro, igmque populantem, Proceres Achaiæ sese accingerent, non ante Dominicum corpus, & sanguinem, pacis, bellique præsidium salutare de manibus Sacerdotum ceperunt, quàm pollicerentur se decimam in posterum more Romano sacerdotibus soluturos, nec prohibituros ampliùs, quominus eorum servi, homines, ac vasalli eam præstationem Ecclesiæ ministrarent. Ita elicitur ex epistola 161. apud Innocentium, *lib. 1. regestr. 13.* ad Archiepiscopum Larisensem, & Episcopum Citonien. ubi de Achaiæ Nobilibus sic loquitur: [Canonicos (inquit) in nonnullis Ecclesiis includere non verentur excommunicatos, tam laicos, quàm clericos in sua pertinacia convovendo. Cumque dudum ad bellum contra Michaëlitium processuri recipientes corpus, & sanguinem Jesu Christi, omnes pariter promisissent, quin immò per votum obligaverint se solenne, quod de ipso prælio redituri decimas Ecclesiis suis solverent, & subditos suos, tam Græcos, quàm Latinos cogerent ad solvendum: at postmodùm efficere non curarunt. Quocirca fraternitati vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus Latinos ejusmodi, ut Ecclesiis suis solvant, sicut ex communi jure, ac speciali quoque tenentur, &c. inducere procuretis, ipsos ad hoc, si opus fuerit, per censuram Ecclesiasticam appellatione remotâ, sicut justum fuerit, compellentes.] Et certè

Inno-

Innocentii III. temporibus decimarum jugum Græcia magnâ ex parte receperat, ut ex ejusdem epistolis liquet, quibus multæ contentiones sedantur ortæ inter Canonicos, & Episcopum de decimarum partitione. *Epist.* 44. sedatur ortum dissidium inter clericos, & Patriarcham Constantinopol. quòd nempe Patriarcha jussus à Legato Sedis Apostolicæ Cardin. Sancti Marcelli dare Canonicis quartam decimarum, per triennium eam retinuisset. *Epist.* 105. *lib.* 1. hortatur omnes Lariſienſis diœceſis, ut decimas ablatas Episcopis restituant. Eadem hortatione utitur *epist.* 108. *eod. lib. ad Imperatorem Constantinop.* cujus milites decimas Cittensis diœcesis occupabant. *Epist.* 62. lib. 4. componitur lis orta inter Episcopum Nitriensem, & Abbatem de Ægris in diœcesi Cenadiensi, super quodam jure decimarum; unde, ni fallor, in præsenti canone PP. respexerunt ad Latinos simul degentes cum Græcis, qui prædia excolenda illis locabant; unde Ecclesia decimis fraudabatur: quare justè, & rectè in præsenti statuitur, ut domini prædia sua locent illis personis, à quibus decimæ solvi consueverunt; id est, aliis fidelibus Latinis, qui semper decimas præstiterunt.

§.

ILlæ quippe decimæ necessariò solvendæ sunt, quæ debentur ex lege divina, vel loci consuetudine approbata.

COMMENTARIUM.

2. CElebris quæstio est, tam inter Theologos, quàm Canonistas, utrum decimarum obligatio sit juris naturalis, divinive, aut tantùm ecclesiastici? In qua quæstione, juris naturalis, divinique esse docuerunt antiquiores canonistæ, quos referunt & sequuntur Gutierrez *lib.* 1. *canonic. cap.* 22. Azeuedo *in lib. tit.* 5. *lib.* 1. *recopil. num.* 5. Rebuffus *de decimis, quæst.* 1. *num.* 11. Borellus *in summa decis. tit.* 19. *num.* 1. Germonius *lib.* 3. *de sacror. immunit. cap.* 19. Carrasco *ad ll. Recopil. cap.* 6. noviter Lemaistre *lib.* 1. *de decimis, cap.* 2. *&* 3. Castillo *tom.* 7. *controv. tit. de tertiis, cap.* 10. Dartis *de benef. sect.* 1. *cap. primo*, plura Solorzanus *tom.* 2. *lib.* 1. *cap.* 21. *num.* 6. Qui nituntur sequentibus fundamentis. Primò, quia decimæ debentur Deo in recognitionem supremi dominii, *cap. tua nobis* 26. *cap. cùm non sit* 33. *hoc. tit.* D. Augustinus, seu quivis auctor est tractatus 20. *de rectit. Catholicæ converſ. tom.* 9. ibi: [Unusquisque de quali ingenio, vel artificio vivit, de ipso decimam Deo in pauperibus, vel Ecclesiis donet. Consideret quia omnia Dei sunt, per quæ vivit, sive terra, sive flumina, sive semina, vel omnia, quæ sub cœlo sunt, vel super cœlos; & si ipse non dedisset, nihil utique haberet: nam Deus qui dignatur totum dare, decimam de suo dignatur à nobis repetere.] Quam sententiam ipse Sanctus repetit *tom.* 10. *serm.* 219. Sed cultum illum Deo exhiberi jus naturale dictat: ergo decimarum obligatio juris naturalis est. Secundò, nam decimæ præstantur pro alimoniis sacerdotum, *cap.* 3. *Malachiæ*, *Numer. cap.* 18. naturalis autem ratio suadet, ut clericis spiritualia administrantibus alimenta præstentur, *cap. cùm secundum*, ubi probavi, *de præbend.* Ergo, &c. Tertiò, quia ante legem scriptam plerique in lege naturæ decimam, vel similem fructuum partem Deo, & ejus sacerdotibus obtulerunt, ut legitur *Genesis cap.* 4. 14. *&* 28. quod & Gentiles solo naturæ lumine instructos observasse suprà probavi *in cap.* 3. Deinde ex lege veteri decimas deberi sæpe repetitum legimus. *Exod. cap.* 22. *&* 29. *Levitici cap.* 27. *Numer. cap.* 18. *Deuteron. cap.* 12. & suprà illustravi *in cap.* 1. Et hanc obligationem lege evangelica firmatam fuisse, probatur ex eo, nam si hoc præceptum, ut proximè dixi, juri naturali congruit, continebitur lege divina; nam præter fidei & sacramentorum præcepta, quæ supernaturalia sunt, in nullo discrepant lex divina, & naturalis. Deinceps apud Lucam *cap.* 11. Dominus reprehendit Pharisæos charitatis opera omittentes, his verbis: *Væ vobis scribæ, & Pharisæi, qui decimatis mentham, & anethum, & cyminum, & reliquistis quæ graviora sunt legis, judicium & misericordiam: hæc oportuit facere, & illa non omittere.* Et *cap.* 22. *Matthæi*, ibi: *Nisi abundaverit justitia vestra plusquàm Scribarum*, &c. Et ibi: *Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo.* Igitur cùm decimarum præstatio fuerit à Christo Domino in lege gratiæ commendata, earum obligatio juris divini est. Tandem apertiùs hæc sententia firmatur, & diffinitur ab Ecclesiæ Patribus, & Conciliis, ut fecerunt D. Clemens *lib.* 2. *constit. cap.* 19. *Quæ ex decimis & primitiis secundum mandatum Dei dantur, ut Dei homo consumat; voluntaria verò, quæ occasione pauperum offeruntur, rectè dispenset orphanis, viduis, afflictis, peregrinis, egentibus.* D. Ambrosius relatus *in cap. numquid eo* 16. *q.* 4. D. Augustinus *in cap.* 10. 16. *q.* 1. Urbanus II. *in cap.* 2. 16. *q.* 2 ibi: *Decimas omnino dare Deo non negligatur, quas ipse Deus dare constituit.* Gregorius VII. relatus *in cap.* 1. 16. *q.* 7. ibi: *Oportet nos decimas, & primitias, quas jure sacerdotum esse sancimus, ab omni populo accipere, quas fideles Domino præcipiente offerunt.* Alex. III. *in cap. parochianus, hoc tit.* ibi: *Cùm decimæ non ab hominibus, sed ab ipso Domino sint institutæ.* Innocentius III. *in cap. tua, hoc tit. Quæ divinâ constitutione debentur.* Honorius III. *in cap. final. hoc tit. in* 5. *compil.* ibi: *Cùm decimæ sint debitæ Domino, quas in signum universalis dominii sibi Dominus reservavit.* Ex Conciliis idem statuerunt Matiscon. 2. *can.* 5. ibi: *Leges divinæ consulentes sacerdotibus, ac ministris Ecclesiarum, pro hæreditaria portione omni populo præceperunt decimas fructuum suorum locis sacris præstare.* Concilium Mogunt. 1. sub Carolo, *can.* 38. *Admonemus, atque præcipimus, ut decimas Deo dari omnino non negligatur, quas Deus ipse sibi dari constituit; quia timendum est, ut quisquis Deo debitum suum abstrahit, nè fortè Deus per peccatum suum auferat ei necessaria.* Concilium Tribur. *can.* 13. Lateran. *in præsenti* §. Trident. *sess.* 25. *de reform. cap.* 2.

Contrariam sententiam, videlicet decimarum obligationem à jure ecclesiastico tantùm provenire, docuere omnes ferè Theologi cum D. Thoma 2. 2. *quæst.* 87. *artic.* 1. *quodlibet.* 2. *artic.* 8.

artic. 8. Sotus *lib.* 9. *de justitia, q.* 4. *art.* 1. Castro *adverſ. hæreſes, verbo Decimæ*, Toſtatus *in cap.* 23. *Matthei, quæſt.* 149. & recentiores Canoniſtæ, Covar. *dicto libro* 1. *var. cap.* 17. *num.* 2. Gutierrez *dicto cap.* 21. *num.* 7. Meneta *de decimis cap.* 1. *q.* 1. *&* 2. Menchaca *libro* 3. *illuſtr. cap.* 89. Duarenus *libro* 7. *de ſacr. eccleſ. miniſtr. cap.* 1. plures congeſti a Solorzano *ſuprà, num.* 45. alii à Cenedo relati *ad Decret. collect.* 66. *num.* 13. Pro quibus ſequentia faciunt fundamenta: nam ex lege divina ea tantùm tenemur ſervare; quæ à Chriſto Domino nobis præcepta ſunt: ſed de ſolvendis decimis nec in Evangelio, nec apud Apoſtolos ullum extat præceptum: ergo ex lege divina obligatio decimarum non provenit. Nec refragatur præceptum legis veteris; nam illud, ſicut cætera præcepta ipſius legis, poſt legem gratiæ ceſſavit, *cap. traslato*, ubi probavi, *de conſtit.* Secundò, nam quæ divini juris ſunt, contrario uſu, aut Pontificis privilegio tolli, ſive in parte minui non poſſunt, *cap. arctà* 9. *cap. memor.* 10. *cap. in ſede*, 11. 24. *q.* 1. *cap. propoſui, de conceſſ. præben. cap. litteras, de reſtit. ſpol.* Sed decimæ conſuetudine, & privilegio tolluntur, atque minuuntur, *c. cùm ordinem, de reſcript. c. dilecti, cap. ſuggeſtum, c. ex parte cap. ad audientiam, hoc tit.* unde in aliquibus regionibus non decima, ſed portio minor præſtatur. Concilium Turon. ſub Carolo *can.* 46. & in Eccleſiæ naſcentis exordio, unde Evangelii puritas maximè petenda eſt, qui monumenta antiquorum monaſteriorum requirat, nihil frequentius invenit, quàm milites decimas monachorum Eccleſiis devoviſſe: igitur non ex jure divino eas debebant. Nec deſunt qui ab his omnino diverſam ſequantur ſententiam, aſſerendo, diſcrimen conſtitui debere inter decimas prædiales, & perſonales: & docent, prædiales ex jure divino deberi, perſonales verò dumtaxat ex lege eccleſiaſtica: ita docuerunt Hoſtienſis *in ſumma hoc tit.* Henricus Boich. *in cap. pervenit, hoc tit.* Felinus *in cap. cauſam, de reſcript.* & dicit communionem eſſe Cardinalis in præſenti. Moventur ex eo; nam licèt præceptum morale legis veteris inveniatur de decimis prædialibus, non verò reperitur de perſonalibus: ergo ex jure tantùm eccleſiaſtico earum obligatio deſcendit. Eos ſequitur noviter Nicolaus Lemaiſtre *de decimis cap.* 2. *&* 3. & defendit decimas prædiales omnino provenire à jure divino, tam quoad ſubſtantiam, quàm quoad quotam: decimas verò perſonales tantùm juris eccleſiaſtici eſſe. Diverſam opinionem alii ſequuntur aſſerentes, in decimis duo eſſe diſcernenda, videlicet ſubſtantiam, hoc eſt obligationem alendi miniſtros Eccleſiæ, & taxationem, quotam, ſeu quantitatem decimarum. Quoad ſubſtantiam ajunt, decimas provenire à jure naturali, & divino; quoad quotam tamen, ſeu quantitatis taxationem, à jure eccleſiaſtico originem ducere. Ita docuerunt Suarez *dicto tract. de decimis, cap.* 9. *num.* 10. Covar. *dicto cap.* 17. *num.* 2. Azor 1. *p. Inſtit. lib.* 7. *cap.* 13. Fagundez *in* 5. *præcept. Eccleſ. lib.* 1. *cap.* 1. Leſſius *lib.* 2 *de juſt. cap.* 59. *dub.* 1. Barboſa *d. cap.* 28. *de offic. parochi*, Hunnius *in Encyclop. de tract. de decim. cap.* 1.

4 In qua opinionum varietate veriorem credo D. Thomæ ſententiam, videlicet decimas non deberi ex jure divino à Chriſto Domino promulgato, quod propriè jus divinum eſt: quâ retentâ non obſtant contraria fundamenta prioris ſententiæ. Non primum ex teſtimoniis veteris Teſtamenti; fatemur enim ſub ſynagoga fuiſſe decimas debitas ex jure divino; ſed illud jus jam ceſſavit, quare inde argumentum deduci non poteſt; quia nunc non probatur eſſe aliquid de jure divino ex eo, quod olim fuiſſet, ut optimè probat Toſtatus *ubi ſuprà*, maximè quia præceptum de decimis, ut decimæ fuerunt à Deo tam ſpecialiter conſtitutæ, non potuit eſſe morale, ſed ad ſummum judiciale, vel forſan cæremoniale, quæ jam ceſſarunt. Ergo prout tale fuit, ceſſavit etiam. Rurſus in quantum fuit morale, vel naturale, fuit quatenus reſpiciebat compenſationem debitam pro labore miniſtrorum deſervientium templo: ſed in hoc conceptu non potuit decima deberi magis quàm vigeſima, aut quinquageſima; nec magis deberi de fructibus, quàm de aliis obventionibus, aut emolumentis: ergo nec ut præceptum morale debuit reputari. Nec obſtant Chriſti Domini verba apud Matthæum *cap.* 23. Lucam *cap.* 11. quia in illis nihil aſſeruit conſtituendo obligationem ſolvendi decimas, ſed tantùm arguebat Judæos, qui ſub lege veteri vivebant, & tenebantur etiam de illis oleribus decimare; quia in minimis erant ſeduli, ut ſancti viderentur; & in maximis interioribus deficiebant; ideò dixit Dominus loquens de decimatione: *Hæc oportuit facere*; nempe de præterito, & ſub lege veteri; non tamen dixit, *oportet*, quod verbum poſſet importare præceptum, cùm de præſenti ſit, & futurum reſpiciat: ita toſtatus *dicta quæſt.* 149. Nec obſtant textus *in dicto cap. parochianos*, & alii ſuprà expenſi, nam in eis tantùm docetur, decimas fuiſſe inſtitutas jure divino; quod fatemur de ſua prima inſtitutione à Deo facta populo Hebraico: unde deducunt Eccleſiæ PP. in illis auctoritatibus decimas deberi, quaſi dicant, quia illi populo indictæ fuerunt decimæ ad ſuſtentationem miniſtrorum per ſummum Deum, qui eſt optimæ ordinationis optimus artifex, conſtat & juſtè ab Eccleſia imperari, non exorbitanter; & in Eccleſia eſſe poteſtatem eas percipiendi: ergo ab inſtitutione antiqua Dei deſcendit ad præceptum eccleſiaſticum, ex quo D. Thomas *quodlibet.* 2. *artic.* 8. & *quodlibet* 6. *artic.* 10. & *d. q.* 87. *artic.* 1. deducit hujuſmodi quotam augeri poſſe, vel minui, ſi ratio urgeat: non ergo dicendum eſt, decimas quantùm ad ſubſtantiam eſſe de jure divino, & in prædictis juribus decimas dici debitas de jure divino, ex duplici cauſa, & utraque non impropria. Prima quia olim de jure divino debebantur, à quo Eccleſia exemplum ſumpſit: ſecunda quia præbere ſtipendium miniſtris Dei juris naturalis eſt, ex traditis *in cap. cùm ſecundùm, de præbend.* quod appellatur etiam divinum, quia verſatur circa rem divinam, ut egregiè docet Covar. *lib. variar. cap.* 17. ad cujus mentem reducendi ſunt, qui poſtea ſcripſerunt; quorum longum agmen referunt Barboſa *de jure Eccleſ. lib.* 3. *cap.* 16. *num.*... Solorzanus — *dicto cap.* 21. *ex num.* 44. Valenzuela *conſil.* 114.

CAPUT

CAPUT XXXIII.

Idem (a) *in eodem.*

CUm non sit in homine, quod semen serenti reddat, vel respondeat, quoniam juxta verbum Apostoli, neque qui plantat est aliquid, nec qui rigat, sed qui incrementum dat Deus; ipsum quidem mortificato semine plurimum fructum affert, nimis avarè quidam in decimis defraudare nituntur, census, & tributa, quæ interdum indecimata prætereunt, de frugibus primitus deducentes. Cùm autem in signum universalis dominii quasi quodam titulo speciali sibi Dominus decimas reservaverit: Nos & Ecclesiarum dispendiis, & animarum periculis obviare volentes, statuimus, ut in prærogativam dominii generalis exactionem tributorum & censuum præcedat solutio decimarum: vel saltem hi, ad quos census & tributa indecimata pervenerint (quoniam res cum onere suo transit) ea per cens. eccl. decimare cogantur Ecclesiis, quibus de jure debentur.

NOTÆ.

(a) *In eodem.*] Concilio videlicet generali Lateran. sub Innocentio III. *can.* 54. ubi reperitur canon hic: & in quarta collectione, *sub hoc tit. cap.* 6 & textum hunc exposui suprà *in cap.* 26.

CAPUT XXXIV.

Idem (a) *in eodem.*

NUper Abbas Cistercienſ. Ordinis in generali Capitulo congregati ad commonitionem nostram providè statuerunt, ne de cætero Fratres ipsius Ordinis emant possessiones, de quibus decimæ debeantur Ecclesiis, nisi fortè pro monasteriis de novo fundatis; & si tales possessiones eis fuerint piâ fidelium devotione collatæ, aut emptæ pro monasteriis de novo fundatis, committantur aliis excolendæ, à quibus Ecclesiis decimæ persolvantur. Ne occasione privilegiorum suorum Ecclesiæ ulteriùs prægraventur, decernimus, ut de alienis terris, & amodò acquirendis, etsi eas propriis manibus, aut sumptibus excoluerint, decimas persolvant Ecclesiis, quibus ratione prædiorum antea solvebantur, nisi cum ipsis Ecclesiis aliter duxerint componendum. Nos ergo statutum gratum, & ratum habentes, hoc ipsum ad alios regulares, qui gaudent similibus privilegiis, extendi volumus, & mandamus, ut Ecclesiarum Prælati promptiores, & efficaciores existant ad exhibendum eis de suis malefactoribus justitiæ complementum, ut eorum privilegia diligentiùs, & perfectiùs valeant observare.

NOTÆ.

1. (a) *Eodem.*] Concilio videlicet Lateran. *can.* 55. sub Innocentio III. celebrato, ubi habetur præsens textus, & in quarta collectione, *sub hoc tit. cap.* 7. Casus autem, seu causa hujus constitutionis ita contigit. Cùm monachi Cistercienses anno 1213. Capitulum generale celebrarent sub Arnaldo II. in eo recitatæ fuerunt Pontificis literæ super querelis ad eum delatis per diversos Episcopos, præcipuè per Quinqueecclesiensem: quibus literis Pontifex commonebat ipsos Cistercienses, immò comminabat abolitionem privilegii illis concessi super exemptione decimarum, ut constat ex epistola 85. ipsius Pontificis, *lib.* 16. ubi ita illis rescribit: [Venerabilis frater noster Quinqueecclesiensis Episcopus nobis intimare curavit, quod vos extendentes ad lucra turpia manus vestras, multitudinem emitis vinearum, de quibus sibi, vel Ecclesiæ diœcesis decimæ solvi solent; quarum vinum licet nequaquam in usus vestros expendatis, sed vendendum faciatis ad alias provincias deportari, decimas tamen sibi, vel ipsis Ecclesiis subtrahitis ex iisdem. Cùm igitur ex hoc Ordini vestro plurimùm detrahatur, universitati vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus ab iis de cætero taliter desistatis, quod materia scandali auferatur, & super hoc de vobis clamor ad nos ulteriùs non ascendat, scientes vobis esse meritò formidandum, ne propter clamores hujusmodi sacrum Concilium auctore Domino in proximo celebrandum privilegia vestra coarctanda provideat, vel etiam revocanda, cùm privilegium mereatur amittere, qui concessâ sibi abutitur libertate. Datum Lateran. XII. Kalend. Junii, Pontif. nostri anno XVI.] Lectis hujusmodi literis Cistercienses statuerunt, modum esse ponendum libertati, sicut & avaritiæ; præscripseruntque decimas esse solvendas ex cunctis prædiis, quæ deinceps acquirerent, sive pretio empta essent, sive fidelium largi-

largitione donata; & omnia ea, aut reſpuenda eſſe, aut decimas ipſos ſoluturos: refert Manriq; *tom. 4. annal. Ciſterc. anno 1213. cap. 12.* Cujus conſtitutionis Capituli generalis Ciſterc. meminit Innocentius III. *in præſenti*, & ſtatuit, prædictam moderationem eſſe obſervandam, non ſolùm ab ipſis Ciſtercienſibus, verùm & ab aliis æquale privilegium exemptionis habentibus. Verba hujus textus refert Manrique *dicto tom. 4. anno 1213. cap. 12. & anno 1215 cap. 5. num. 6.*

COMMENTARIUM.

2. CUm in præſenti textu modus imponatur privilegiis exemptionis à ſolutione decimarum diverſis monachorum Ordinibus conceſſis, ita ut de prædiis noviter acquiſitis decimas ipſi exempti legitimis parochis exſolvant; & poſtea plura alia privilegia circa eandem exemptionem ipſi monachi, & alii Religioſi à Sede Apoſtolica impetraverint, vulgò quæri ſolet, an in ſimilibus privilegiis debeat fieri expreſſa mentio, & derogatio hujus textus? Et expreſſam ejus derogationem deſiderari docuerunt plures, quos ſequitur Barboſa in præſenti *num. 1. & de jure Eccleſ. lib. 3. cap. 26. num. 37.* Noguerol *alleg. 39. num. 24.* Gutierrez *lib. 2. canonic. cap. 21. num. 136.* Rota apud Tamburinum *tom. 3. de jure Abbatiſſ. deciſ. 94.* Larrea *alleg. 58. num. 2.* Solorzanus *tom. 2. lib. 3. cap. 21.* Qui moventur ex eo, quia cùm præſens conſtitutio Concilii generalis ſit, debet fieri ejus expreſſa derogatio, juxta communem ſententiam, quam tuentur plures, quos referunt, & ſequuntur Balboa *in cap. 1. de judiciis, num. 3.* Barboſa *ad Concilium Trident. ſeſſ. 1. cap. 1.* Fragoſo *de regim. Chriſt. Reip. p. 1. lib. 1. diſſ. 1. §. 7.* Sed contrarium, & rectiùs, docuerunt Menochius *conſil. 196. num. 9.* Rota apud Cavallerium *deciſ. 430.* & apud Seraphinum *deciſ. 331.* Frances *1. p. deciſ. 764.* Marqueſanus *de commiſſ. 2. p. pag. 424.* Nam verius eſt, etiam conſtitutionis conciliaris neceſſariam non eſſe expreſſam, & ſpecialem derogationem; ſed ſufficere clauſulam illam generalem, *non obſtantibus, & cætera*, ut docent plures congeſti à Barboſa *de clauſulis, clauſul. 82.* Baſilius *de matrim. lib. 8. cap. 17. §. 2. num. 29.* unde etſi præſens conſtitutio eſſet conciliaris, quod negandum eſt, juxta tradita *in cap. 1. de ſumma Trinit.* non deſideraretur ejus ſpecialis derogatio, licet in nonnullis privilegiis ad majorem ſecuritatem eam clauſulam derogatoriam hujſ textus adjectam legerim.

CAPUT XXXV.

(a) Gregorius IX.

INter dicimus univerſis perſonis eccleſiaſticis, ut decimas detentas à Laicis, ad alienas Eccleſias pertinentes, in pignus recipere ab eisdem laicis non præſumant.

NOTÆ

1. (a) *Gregorius IX.*] Qui motu proprio præſentem edidit conſtitutionem, intendens decimas à laicis occupatas virtute infeudationis Pontificiæ faciliùs recuperari; nam cùm laici eas præſcribere nequirent, *cap. cauſam quæ 7. de præſcript.* Eccleſiaſtici verò poſſint, ideò faciliùs Eccleſia poterat eas à laicis recuperare. Quæ fuit etiam ratio textus *in cap. in Lateranenſi 31. de præbend. cap. cùm Apoſtolica, de his quæ fiunt à Prælat. cap. cùm & plantare 3. de privil.* Ideoque prohibet Gregorius decimas pignori dari ſub ſpe redemptionis; quod plerunque fiebat à monachis, & perſonis, qui eas obtinere non poterant, ut probavi ſuprà *in cap. quisquis de elect.* pro expoſitione textus *in cap. 1. de uſuris:* & præſens commentarium petendum eſt ex adductis ſuprà *in cap. prohibemus.*

TITULUS XXXI.

De Regularibus transeuntibus ad religionem.

CAPUT I.

Ex Concilio (a) *Mogunt.*

DE clericis hoc ſtatuimus, ut ii, qui hactenus inventi ſunt, ſive in canonico, ſive in monachico ordine tonſurati ſine eorum voluntate, ſi liberi (b) ſunt, ut ita permaneant: & deinceps cavendum, ut nullus (c) tondeatur ſine legitima (d) ætate, ſpontaneaque voluntate, vel cum (e) licentia domini ſui.

NOTÆ.

1. (a) *Moguntinum.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 3. & verba hujus textus reperiuntur in ipso Concilio Moguntino temporibus Caroli Magni celebrato anno 813. ab Hildebaldo, quem Galli vocant magnum Eleemosynarium, qui fuit Archicapellanus Imperatoris: unde in principio ipsius Concilii pro Archiepiscopo legit Archicapellano Filesacus *in cap.* 9. *circa finem, de offic. Ordin.* Hæc Synodus celebrata fuit tempore Ricolphi Archiepiscopi Moguntini, die IX. Junii, anno 813. in claustro Basilicæ S. Albani, pro reformatione status Ecclesiastici, ut probat Severinus Binius *in notis ad dictum Concilium.* Ex cujus Concilii canone 23. ita restituo præsentis textus literam, prout jacet in editione Binii.

2. (b) *Si liberi sunt.*] Id est non servi, ita tonsurati; nam si servi absque propria voluntate, simulque licentia domini sui tonsurati erant, propriis dominis reddebantur, quia absque eorum manumissione ad ordinem clericalem, seu statum monasticum promoveri non debebant, ut latè probavi *in cap.* 1. *de servis non ordin.*

3. (c) *Tondeatur.*] De tonsura clericali, & ejus origine egi *in cap. si quis ex clericis, de vita & honest. cleric.* quare tantùm de tonsura monachorum in præsenti agendum est. Et constat, jam à primis Ecclesiæ seculis in usu fuisse monasticam tonsuram. Unde dum Dionysius describit ritus, cum quibus suo seculo ad statum monachorum admittebantur candidati, *part.* 2. *hierarch. cap.* 6. ait: *Moris fuisse post omnium abrenunciationem signi crucis consignatione à sacerdote tonderi cum invocatione Trinitatis, ac tunc demùm veste nova indui.* D. Augustinus *epist.* 147. *Per coronam nostram nos adjurant vestri; per coronam vestram vos adjurant nostri.* Et in Concilio Nicæn. ita cavetur: *Monachi alia habeant indumenta, & mores, quàm habent laici, ac caput tondeant in modum coronæ.* Concilium Tolet. 4. *can.* 17. ibi: *Nullus sub religionis habitu attondeat.* Et *can.* 55. ibi: *Non aliter & hi, qui detonsi fuerunt à parentibus, aut sponte suâ.* Epiphanius *hæresi* 80. Beda *lib.* 5. *de gest. Angl. cap.* 22. D. Gregorius *lib.* 9. *regestr. epist.* 44. *Volumus ut maritum suum illi, etiamsi tonsuratus est, reddere omni debeas excusatione cessante.* Beda *in Martyrol. die* XVIII. *Kalend. Febr.* ibi: *Comâ depositâ monachorum pater extitit.* Idem Kalend. Maji: *Comâ depositâ religionis habitum suscepit.* Socrates *lib.* 3. *cap.* 1. de Juliano Apostata ait, ipsum abrasa cute vitam monasticam simulasse: olimque monachis totum caput tondebatur, ut videre est in Theoria S. Germani Episcopi CP. Postea Græci attonsi fuerunt in modum crucis, ut liquet ex Græcorum Euchologio. Hodie qui choro deputati sunt, toto capite tondentur, excepto inferiori capillorum circulo, juxta antiquam formam clericorum, quæ statuitur in Concilio Tolet. 4. *can.* 46. Aquisgran. sub Ludovico, *cap.* 1. ex D. Isidoro *lib.* 2. *de Eccl. offic. cap.* 4. Gregorio Turon. *in vitis Patrum, cap.* 57. Varias hujus rasuræ causas afferunt Renatus Labarr. *ad calcem lib. Tertul. de corona militis.* Prosper Stellarius *in opere de Coronis, & rasuris:* ex quibus communes cum clericis illustravi *in cap. si quis ex clericis.* Optimam rationem adducit D. Hieronymus relatus *in cap. duo sunt* 12. *q.* 1. ex eo, quia per talem attonsionem religiosos omnium rerum secularium curam depositisse credatur. Facit Ivo Carnot. *sermone de sacror. ordin. excel. Si paupertatem, & humilitatem, quam præfert habitus corporis, & figura capitis in corde non habetis, timeo ne cum hypocritis sit pars vestra, & spes vestra ab æterna mercede sit vacua, qui non ut clerici, sed ut acephali in clericali militia sola quæritis lucra temporalia. Ad hoc quidem capillos in modum coronæ in summitate capitis raditis, ut & regnum spirituale, quo cæteris præeminetis, tali figurâ ostendatis, & curæ mortalis illecebras frequenter redeuntes sic amputetis de corde, sicut crines frequenter resurgentes abraditis de capite.* Alia etiam rasuræ ratio peti potest ex veteri ritu deponendi capillos olim in mari tempore procellæ, de quo prisco usu videndus Ferdinandus à Cordova *in multiplici Didasc. cap.* 22. Similiter enim religiosi fugientes à tempestate, in portu religionis se recipientes, dimittunt capillos in seculi maris procellis. Alium affinem ritum antiquum, quo capilli monacho resecti consecrabantur, refert Sanctus Aurelianus *in cap.* 4. *suæ regulæ*, ibi: *Si quis laicus tonsurandus est, de capillis illius in confessionem mittatur, ut ei in testimonium sit, hoc est, ut id sit monumentum, ac symbolum consecrationis, quâ se Deo addixit.* Confessionem in eo textu accipit Theophilus in Hiparco, sive de Religioso negotiatore, pro loco, in quo conditum jacebat alicujus Martyris corpus: quod intelligo non tantùm de communi loco, sive sacello, in quo sanctum corpus jacet; sed etiam de loco proprio, puta capsa, quâ reliquiæ concludebantur; nam eam quoque aliquando confessionis nomine donatam legimus, ut apud Anastasium Biblioth. in vita Hilarii, cùm ait, eum Pontificem construxisse ex argento confessionem S. Joannis Baptistæ, pensantem libras centum; quod nemo de templo, vel de sacello accipiat, sed tantùm de capsella, seu tabernaculo. Manet ergo, jam à primis seculis monachos attonsos fuisse; unde detonsus pro monacho, crebrum est apud veteres, & notavit Alemanus *ad histor. arcan. Procop.* beneque confirmatur ex eo, quod Sanctus Augustinus monachos comatos, atque crinitos, non attonsos cæterorum more, habet pro monstris. Probant antiquitatem hujus sacri ritus contra centuriatores, qui *centur.* 4. *cap.* 6. *pag.* 467. ut superstitiosam, & sacræ Scripturæ contrariam tonsuram monachorum improbarunt, Bellarminus *tom.* 1. *controv. lib.* 1. *cap.* 4. Lindembrog. *in Glossar. verbo Comam deponere.* Hurtado *de vero martyr. tract. penult. resol.* 6. §. 13. *fol.* 405. Zerda *in adverss. cap.* 42. *num.* 12. Sausay *in Panopl. cleric. part.* 1. *lib.* 1. Alemanus *ad Procopium, pag.* 6. *linea* 5. Loaysas *in can.* 6. *Concilii Tolet.* 6. Corjolanus *in breviario, anno* 167. Baronius *anno* 57. & 58. *num.* 54. Jodoc. Coccius *lib.* 4. *thesaur. fidei Cathol. artic.* 7. Hæphtenus *lib.* 5. *disquisit. monast. tract.* 9. Menardus *in notis ad concord. regul. cap.* 14. §. 10. Bravo *ad regulam D. Benedicti, cap.* 1. *num.* 22. Hallierius *de sacris elect. in apparat. de tonsura cleric.*

Circa attonsionem verò virginum Deo dicatarum non ita liquet; nam etiam crinibus dimissis eas consecrari, constat ex Optato Melivit. *lib.* 6. qui increpans Donatistas ait: *Spirituali sponsæ crinem solverant, jam cœlestes celebraverant nuptias. Quid est quod iterum crinem solvere eas coegistis?* D. Hieronymus *epist.* 48. ibi: *Moris est in Ægypti, & Syriæ monasteriis, ut tam virgo, quàm vidua, quæ se Deo voverint, & seculo renunciantes, omnia delicias seculi conculcaverint, crinem monasteriorum matribus offerant dissecandum, non intecto postea,*

contra

contra Apostoli voluntatem incessuræ capite, sed ligato, pariter & velato. Quod & de Tabenniotis refert Palladius; immò & Vestales, auctore Plinio *lib.16. cap.14.* incisos capillos ad arborem Lothos suspendebant, quæ capillaris arbor idcircò à Festo dicitur notarunt Landmeter. *lib. 1. de veteri mon. cap.103.* Raderus *in Martialem lib. 6. epigram. 17.* Prosperus Stellarius *lib.1. de coronis, cap. 6. pag. 25.* Hinestrosa *in diatrib. de barba & coma, p.1. num. 11.* Acunna *in cap. prohibete, 23. dist. num.5.* Semel tamen tonsæ Vestales in ingressu, postea alebant comam, ut notavit Lipsius *de Vestalibus cap.12.* Econtra verò virgines Deo devotas comam deponere non debere, statuitur *in can.16. Concilii Gangrens.* relato, *in cap. quæcunque, 30. dist.* ubi cavetur, ut si qua mulier propter eam, quæ vocatur exercitatio, id est ob vitam monasticam, tondeat comam, excommunicetur; & *in l. nulla 27. §. fœminæ. C. Theod. de Episcop. & cler.* ita Imperatores sanxerunt: *Fœminæ, quæ crinem suum contra divinas, humanasque leges instinctu persuasæ professionis abscideriut, ab Ecclesia foribus arceantur. Non illis fas sit sacrata adire mysteria, nec ullis supplicationibus mereantur veneranda omnibus altaria frequentare; adeò quidem, ut Episcopus, si tonso capite fœminam introire permiserit, dejectus loco etiam ipse cum hujusmodi contuberniis arceatur; ac non modò si fieri suaserit, verum etiam si hoc ab aliquibus exequi, factum denique esse quacunque ratione compererit, nihil sibi intelligat opitulari.* Sed verius credo, non fuisse omnibus Ecclesiis in tondendis virginum crinibus eundem usum, nec ubique fuisse sanctimonialibus comam abscissam, ut post Baronium *anno 57. num.92.* & in Martyrol. *die 20. Septembris*, notarunt Hæphtenus *d. tract.9. disquisit.6. per tot.* Pater Serlogus *in Cantica tom.3, vestig. 28. cap.4. sect.1. num.6.* Savarus *in not. ad Sidon. lib.5. epist.13.* Feloaga *in cap.1. de his, quæ vi, ration.2. num.15.* Nec obstat textus *in d. cap. quæcunque:* cujus interpretatio facilis est, si veram ipsius canonis causam, seu historiam repetamus. Increpant enim PP. Concilii Gangr. in eo canone, quasdam fœminas hæreticas, quæ Stachii Sebasteni fraudibus captæ, prætextu pietatis maritos relinquebant, & exuto crinibus capite, & fœmineis vestibus, corpore habitum induebant virilem, de quibus agunt Landmeter. *dicto cap.13.* Zerda *in adverss. cap.133.* Exagitant ergo PP. in prædicto casu similes fœminas, metuentes ne comam deponerent simulatione pietatis; non quia ex vera religione in sanctimonialibus abscissio illa comæ improbetur, ut latè docent pro ipsius textus expositione Acunna *ibi*, Avendanno *de metu lib.2. cap.43.* Feloaga *in d. cap.1. de his quæ vi*, Savarus, & Baronius *ubi proximè*, Vivar. *de veteri mon. tom.2. fol.55.* Nec refragatur textus *in d. l. nulli*; nam Imperatores in eo textu non loquuntur de virginibus sacris, quæ intra septa monasterii degebant; sed de his, quæ sæculo renuntiantes, manebant adhuc in eo, & tanquam devotæ monasteriis, tamen non inclusæ, comam deponebant: quod fieri de cætero Imperatores prohibuerunt, ex speciali causa, quam referunt Sozomenus *lib.7. cap.16.* Socrates *lib.2. cap.43.* Niceph. Calixtus *lib.9. cap.16.* & ex eis Baronius *anno 399.* docuerunt Corjolanus *in breviario, anno 235.* Menardus *in notis ad lib. Sacram. D. Gregorii, fol.213.* Bobius *in Roma Subter. lib. 4. tom. 2. cap. 37.* etsi aliter textum illum accipiat I. Gothofredus *in ejus comment.*

(d) *Ætate.*] De legitima ætate ad ordines egi *in cap. vel non est, de temp. ord.* De ætate verò ad professionem monasticam emittendam agemus infrà, *in cap. quia in insulis.*

(e) *Vel cum licentia.*] Licet ut servi sacris ordinibus initientur, non solùm licentia domini, verùm plena manumissio desideretur, ut probavi *in cap.1. de servis non ordin.* ut tamen in monasterio admittantur sufficit domini licentia, *l. servi 3. l. jubemus, autenthic. verum. C. de Episcop. & cler. Novel. de Monachis.* Illustrat P. Faber *lib.3. semestr. cap.17. ad finem.* Si autem dominus servum monasterio tradidit, ipse à monasterio discedere non potest, *cap.2. de condit. appos.* unde rectè Patres in præsenti disjunctivè statuerunt, quod nullus tondeatur absque spontanea voluntate, si liber sit; si verò servus, cum domini licentia, quæ olim sufficiebat, ut monachus fieret. 6.

COMMENTARIUM.

EX hoc Concilii Mogunt. canone sequens deducitur disputanda assertio: *Nullus tonderi debet nisi spontaneâ voluntate.* Probant eam textus *in cap. puella 20. q.2. cap. firma, cap. finali 20. q.3. cap. vidua 4.* ibi: *Sponte, hoc tit.* Concilium Autel. 3. *can.7. Episcopus, qui invitum, aut reclamantem præsumpserit ordinari, annali pœnitentiæ subditus Missas facere non præsumat.* Nicolaus Papa *ad consult. Bulgar. 87. Monachi cùm habitum induere, ac vitam remotam ducere non nisi à spondente divinitus exiguntur. Unde quisquis vim intulerit alicui, ut monachicum habitum, & vitam remotiorem, quam non optavit, nec elegit, assumat, id tanquam violans, peccatum evadere non valet, & quoniam quod agitur ex accipientis vero non venit, nec accipiens religiosum habitum inde mercedem habet, nec inferens crudelitatis suæ judicio carebit.* Et *cap 1. de his quæ vi.* D. Gregorius *lib.1. epist.19.* & *lib.2. indict.10. epist.16.* Symmachus Papa relatus *in cap. ubi ita 74. dist.* Leo, & Majoranus Imperatores *in l. edita, C. Theodos. ne quis invitus cler. ordin.* ibi: *Quia quamvis sanctum onus, ut volentibus patimur imponi; ita ab invitis jubemus arceri. nonnullorum enim persuasio sacerdotum reluctantibus onus istud imponit, ut improbitas mentis violentiæ intercedentis offensa ad odium piæ religionis instituat. Eo ergo licentiam hujus præsumptionis includimus, ut si quisquam probatus fuerit vi coactus sub contumelia publica clericatus officiis successisse spontaneis accusatoribus, vel si ipse voluerit allegare perpessam licentiam, commodemus apud Judices competentes hujusmodi admissa damnare.* Trident. *sess.25 de reform. cap.18.* Illustrant ultra congestos à Barbosa *in præsenti*, Hallierius *de sacris electt. sect.5. cap.1. pag.200.* Suarez. *tom.2. de relig. lib.6. c.3.* Vigel. *in meth. jur. can. fol.255.* Avendanno *de metu lib.2. cap.10. num.25.* Barbosa *lib.1. Juris Eccles. cap.43. num.38.* plures relati à Feloaga *in cap.1. de his quæ vi*, Osualdus *lib.15. Donelli, cap.38. littera G.* Antonius Augustinus *in epit. Juris, lib.9. tit.4.* Peyrinis, Tamburinus, & alii relati à Hieronymo Garcia *tom.1. polit. regul. tract.2. dub.3.* 7. *Conclusio deducitur & probatur.*

Sed hæc assertio ita illustrata difficilis valde est, sive referatur ad monachos, sive ad clericos; nam in plurib. Ecclesiæ canonibus legimus; reos majorum scelerum in monasteria detrudi, ibique veros monachos fieri. Concilium Tolet.8. *can.5.* ubi de his ita statuitur: *Ultimum quippe disciplinis manent subjectum.* Et *canon.6.* ibi: *Hic* 8. *Impugnatur assertio.*

qui ordinationem suam ignorat, omnino abjiciendus est, & arctâ pœnitentiâ in monasterio mittendus, ut omnibus diebus vitæ suæ in luctu, & fletu sub monastico habitu conversetur. Matiscon. 3. *can.* 16. *Trudi in cœnobiis, & ibi usque ad extremum vitæ permanere.* Idem probatur ex Urbano II. relato *in cap. mandamus* 19. *q.* 3. & transcripto ab Innocentio III. *in cap. intelleximus, de ætate & qualit.* in illis verbis: *Ne quis canonibus Regularis professus, nisi (quod absit) publicè lapsus fuerit, monachus efficiatur*: Ergo si lapsus fuerit, & in monasterium detrudatur, verè monachus efficitur. Idem colligitur *ex cap. admonere*, 33. *q.* 2. Et in monasteriis detrusos ob aliqua scelera, verè monachos remanere, nervosè defendit Hallierius *lib.* 3. *de Hierarch. Eccles. artic.* 4. §. 7. Igitur quia absque spontanea voluntate potest quis tonderi, monachusque fieri. Si ad clericos referatur præsens canon difficilior est; siquidem nihil ipsum obvium in sacris Ecclesiæ canonibus, & historiis, quàm invitos ad sacros Ordines, immò ad dignitatum culmen, Episcopatum videlicet, promoveri. D. Augustinus *epist.* 204. *ad Donatum*, ait: *Multi ut Episcopum suscipiant, tenentur inviti, perducuntur, includuntur, custodiuntur, patiuntur, quæ nolunt.* Unde tot exempla legimus eorum, qui per vim, & reluctantes ordinati sunt, ex quibus aliqua referam. D. enim Marcus pollicem sibi truncavit, ut sacerdotium devitaret, teste D. Hieronymo *in prolog. super Marcum.* Ammonius monachus aures sibi præscidit, ne sacris initiaretur ordinibus, ut referunt Socrates *lib.* 4. *cap.* 18. Petrus Blesensis *epist.* 23. & 35. alii plures è latebris, & silvarum speluncis revocati fuerunt, ut coacti in Episcopos ordinarentur. De D. de Cypriano id refert Pontius *in ejus vita*, de Athanasio Sozomenus *lib.* 2. *cap.* 16. de Gregorio Nazianz. ipse refert *orat.* 1. *apologet.* 7. de Gregorio Magno Joannes Diaconus *in ejus vita*: de Chrysost. ipse *lib.* 1. *de sacerd. cap.* 3. & ut alios omittam, quos refert Hallierius *de sacris elect. dict. sect.* 5. *cap.* 1. §. 4. referam tantùm ordinationes SS. Pauliniani fratris D. Hieronymi, & Paulini. Primam narrat Epiphanius *epist. ad Ioannem Hierosolym.* extat inter epistolas D. Hieronymi ordine 60. his verbis: *Cùm igitur celebraretur collecta in Ecclesia villæ, quæ est juxta monasterium nostrum, ignorantem eum, & nullam penitus habentem suspicionem, per multos Diaconos apprehendi jussimus, & teneri os ejus, ne fortè liberari se cupiens, adjuraret nos per nomen Christi; & primum Diaconum ordinavimus, præponentes ei timorem Dei, & compellentes, ut ministraret: valde quippe obnitebatur, indignum se esse contestans. Vix ergo compulimus eum, & persuadere potuimus testimoniis Scripturarum, & propositione mandatorum Dei: & cùm ministraret in sanctis sacrificiis, rursus eum ingenti difficultate tento ore ejus ordinavimus presbyterum.* Ordinationem S. Paulini ipse refert *epist.* 6: *ad Severum*, in hæc verba: *Die Domini, quo nasci carne dignatus est, repentina vi à multitudine correptum, & presbyteratu initiatum invitum, eâ tamen conditione in Barchinonensi Ecclesia consecrari adductum, ut ipsi Ecclesiæ non allugaretur, in sacerdotium tantùm Domini, non etiam in locum Ecclesiæ dedicatum.* Igitur invitus, & omnino renuens potest quis tonderi, & in clericum ordinari: & in Concilio Carthag. relato à Gratiano *in cap. si qui, cap. placuit, cap. consuluit*, 74. *dist.* potestas datur Episcopis, ut clericos etiam renitentes ad altiores gradus promoveant: igitur à peritia canonica alienum non est, ut clerici inviti ordinentur.

Quâ difficultate sic fulcitâ non obstante, vera est præsens constitutio, cujus ratio, omissis quæ de vi, & metu adduxi *in cap.* 1. *de his quæ vi*, ex eo provenit: nam cùm votum metu gravi factum nullum sit ipso jure, ut probavi *in dict. cap.* 1. & tam in susceptione sacri ordinis, quàm tonsuræ monasticæ votum castitatis emittatur, ut probavi *in cap.* 1. *de cleric. conjug.* ideò nemo invitus, & contra propriam voluntatem tonderi debet: quare PP. Concilii Trident. magnoperè curarunt, ut circa ingressum monasterii nullus metus, immò nec ulla persuasio adhibeatur, quæ metum incutere possit, excommunicatione inflictâ in eos, qui contrà fecerint, *sess.* 25. *de regul. cap.* 18. & in capite sequenti statuitur, ut liceat intra quinquennium proclamare contra propriam professionem per vim emissam: quod decretum post alios exponunt latè Avendaño *de metu lib.* 2. *cap.* 10. *ex num.* 38. Garcia *dicto tom.* 1. *polit. regul. tract.* 2. *dub.* 2. facit etiam, nam gratum nequit esse Deo sacrificium illius, qui renuens illi dicatur, & contra voluntatem offertur: unde apud ipsos Gentiles victimæ offerendæ ducebantur, non trahebantur. Cicero *lib.* 1. *de divinat. Cùm censor populum lustraret, qui bonis nominibus ducerent, eligebantur.* Suetonius *cap.* 59. *Nonnulli Patrum fam. testamento caverunt, ut ad hæredibus suis prælato titulo victimæ in Capitolium ducerentur.* Plinius *lib.* 28. *cap.* 2. *Cur publicis lustris etiam nomina victimas ducentium prosperà legimus.* Agellius *lib.* 4. *cap.* 6. Si primis hostiis litatum non erat, aliæ post easdem ductæ hostiæ cædebantur. Julius Obsequens *lib. de prodigiis:* Taurus cùm ad immolationem duceretur, ob hæc ipsa corruit. Ovidius *eleg.* 12. *lib.* 3. *Amor.*

Ducuntur niveæ populo plaudente juvencæ.

Et Stat. Papin. *lib.* 4. *Thebaid.*

——— *armentaque fisti*
Atra monet: quæcunque gregum pulcherrima cervix
Ducitur.

Virgilius *lib.* 2. *Georgic.*

Et ductus cornu stabit sacer hircus ad aram.

Quorum verborum proprietatem non modò Servius notat, verùm etiam Macrobius *lib.* 3. *Saturn. cap.* 5. cujus ipsa verba apponam: *Observatum est à sacrificantibus, ut si hostia, quæ ad aras duceretur, fuisset vehementiùs reluctata, ostendisset que se invitam altaribus admoveri, amoveretur; quia invito Deo offerri eam putabant: quæ verò lætisset oblata, hanc volenti Numini dari existimabant.* Plinius *lib.* 8. *natur. cap.* 45. *Hoc quoque notatum, vitulos ad aras humeris hominis allatos non ferè litare, sicut nec claudicantem, nec alienâ hostiâ Deos placari, nec trahente se ab aris.* Proinde Suetonius *in Julio, cap.* 59. ut Cæsarem nè religione quidem ulla à quoquam incepto unquam absterritum, vel retardatum ostenderet, exempli causâ subjicit eum, licèt immolanti aufugisset hostia, profectionem adversùs Scipionem, & Jubam non distulisse. Etenim tristis portenti loco habitum, si aut hostia ab ara profugisset, aut percussa mugitus reddidisset, aut in aliam partem corporis, quam oporteret, cecidisset. Festus *in verbo Piacularia auspicia* tradit: quod ex subjunctis testimoniis perspicuè apparet. Livius *lib.* 21. de Flaminio Coss. *Paucos post dies Magistratum iniit, immolantique ei vitulus cùm victus è manibus sacrificantium*

9. Traditur ratio decidendi.

sese

sese cum proripuisset, multos circumstantes cruore respersit. Fuga procul etiam major, apud ignaros quid trepidaretur, & concursatio fuit : id à plerisque in omen magni terroris acceptum. Plinius *lib.8.cap.45. Nec claudicante, nec alienâ hostiâ Deos placari, nec trahente se ab aris.* Unde nihil faustum, felixque se hostia traheretur invita, aut profuga retraheretur; immò dirum omen, si mugitum dedisset, aut vocem flebilem emisisset. Silius Italicus *lib.5.*

Nec rauco taurus cessavit flebile ad aras.
Immugire sono.

Ita etiam qui infantes Saturno immolabant, eos blanditiis demulcebant, ne quid triste resonaret, aut flebile. Minutius in Octavio : *Blanditiis, & osculo comprimente vagitum, ne flebilis hostia immolaretur.* Illustrant Ravisius Textor *lib.1. offic. cap.2.* P. Pinto *in spicil. tract.1. cap. 47. num.5.* Unde rectè in præsenti canone statuitur, ne quis invitus tondeatur in gradu monachico, vel sacri ordinis.

10. *Dissolvitur difficultas.*

Nec obstat difficultas suprà pro dubitandi ratione adducta, pro cujus prioris partis expositione sciendum est, olim in usu fuisse, ut clerici, aliæve personæ ecclesiasticæ in graviora crimina lapsæ, in monasteria, tanquam ergastula, pœnitentiæ peragendæ causâ detruderentur, modò ad tempus, aliquando verò in perpetuum: De detrusione ad tempus agitur in Concilio Lugdun. 1. Sub Sigismundo Rege Burgundionum, *can. 3. Quod si se Rex præcellentissimus ab Ecclesiis, vel sacerdotum communione ultrò suspenderet, locum ei dantes, ad sanctæ matris gremium veniendi sancti Antistites (quos fortè pœnitebat, quod Stephano incesti crimine polluto communicassent) in monasterio se absque ulla dilatione, prout cuique fuerit opportunum, recipiant, donec pacem integram ad charitatis plenitudinem conservandam Sanctorum flexus precibus pro sua potentia, & pietate dignetur.* Hispalense 2. can. 3. *Desertorem autem clericum cingulo honoris, atque ordinis sui exutum, aliquo tempore monasterio religari convenit, sicque postea in monasterio ecclesiastici ordinis revocari; nam non poterit intalibus pervagationis aboleri licentia, nisi fuerit in eis propter correctionem disciplinæ subsecuta censura.* Tolet. 7. cap. 3. *Presbyteri autem, quibus majoris honoris locus apud eandem Ecclesiam fuerit, cujus sacerdos obierit, si homines in solitudine pro exequiis, aut jam mortui, aut continuò Antistites morituri, ad commovendum Episcopum tardi inveniuntur, aut per quemcunque molestiam animi id negligere comprobentur, totius anni spatio ad pœnitentiam in monasteriis deputentur.* Sanctus Gregorius *lib.2. indict.6. epist. 62.* Joanni defensori; *Hi verò, qui eum contra Dei timorem, & canonum statuta condemnaverunt, excommunicati in monasterium ad agendam pœnitentiam sex mensibus mittendi sunt.* Et paulò post : *Episcopi verò, qui cum ordinare præsumpserunt, vel perversæ ipsius ordinationi præbuere consensum, iidem communione privati, sex mensibus ad agendam pœnitentiam in monasterio deputentur.* Concilium Narbon. *can. 5. Clericum suum seniorem increpantem, vel injuriâ afficientem ita punit, ut uno anno in monasterio sciat abjicere superbiam unde inflatur.* In perpetuum quoque in monasteria plures detrudi constat ex Concilio Agathensi *can. 50.* Epaun. *can. 22.* Aurel.3.*can.7.* Matiscon. 2. *can.16.* Tolet. 4. *can.44.* Tolet. 8. *can.3. & 7.* Tolet. 11. *can. 7.* Gregorius Magnus *lib.1. epist. 42. & lib.2. epist. 27.* Concilium Cabilon. 2. *can. 4.* Aquisgran. *can. 175.* Troslejan. *can. 14.* Lateran. generale sub Alexandro *can.11. cap. clerici, de excess. Prælat. cap. ut famæ, de sent. excom. cap. gaudemus de convers. conjug.* Carolus Magnus *lib.6. capit. 9. & 90.* quarum auctoritatum verba refert Hallierius de *Hierarch.Eccles.lib.3. artic.4. §.6.per totum*, *Novella, 123. cap.11.& 124. cap.10.* Concilium Hispal.2. *can.3. cap. nullus 11. q.1. cap. clerici 4. de excess.lib. Prælat.* cum aliis congestis à Gibalino *de clausura regul. disquisit.3. cap. 2. §. 2.* Cellotius *lib.7. de Hierarch. cap.6.* Lindembrog. *in glossar. verbo Monasterium pœnitentiæ.* Bosquetus *in not. ad Innocentium III. lib.1. regestr.3. epist.130.* Hurtad. *de resid.tom.2.resol.7.subresol.3.* Sed an hujusmodi pœnitentes verè efficerentur monachi, dubium, & magnum est? Affirmat Hallierius *dicto lib.3.§.6.* Econtra verò ipsos verè monachos non fieri, defendunt Gabalinus *dicto cap. 2. §. 2.* Cellotius *dicto lib. 7. §. 6. pag.636.* Petrus Faber *lib.3.semestr. cap.21.* Et rectè; nam in omnibus Conciliis proximè relatis nunquam affirmatur; ita detrusos verè monachos fieri ex tali detrusione; sed tantùm detrudi, & relegari, ut ibi pœnitentiam peragant sub habitu & regula monachorum, ita ut manifestè doceant, ira detrusis non injungi statum monasticum, aut regularem, ut constat præcipuè ex dicto Concilio Tolet.4. *can.28.* & Tolet.8.*can.6.* ibi : *Sub pœnitentiæ oneribus in monasterium relegari.* Ex *can.7. Monasterii claustris sub pœnitentia retrudi.* Cabilon. 2. *can.4. Agendæ pœnitentiæ causâ in monasterium mitti.* Hæc autem pœnitentia consistebat in inclusione, seu detrusione, ut in illis canonibus exprimitur; non enim poterant toto illo tempore ita detrusi exire à monasterio, quo tanquam carcere tenebantur. Secundò consistebat in censura, & rigore monasticæ disciplinæ, quam servare tenebantur etiam quoad exercitia graviora monastica, quamvis monachi non essent, & pro modo culpæ duris subeundis pœnis in monasterium detrudebantur : quare *in Concil.16. Altissiod.* jubetur, ut Abbas, qui mulierem in monasterio suo ingredi permisit, tribus mensibus in alio monasterio detrudatur pane & aquâ contentus. In Concilio Narbon.*can.6.* statuitur, ut Abbas ita agat cum clerico, aut honorato de civitate, qui ad monasterium fuerit deputatus, sicut ab Episcopo manifesta correptione fuerit ordinatus; quia ob hanc causam dirigitur, ut emendetur, non ut passim diversis ferculis saturetur. Manet ergo clericos ita detrusos verè monachos non fieri; nam cùm monachismus essentialiter petat tria vota, paupertatis, castitatis, & obedientiæ, cum sui traditione spontanea, ut infra dicemus *in cap. 4.* & omnia illa deficiant in reis peragendæ pœnitentiæ causâ in monasterio tantùm detrusis; ex tali detrusione monastica professio induci non potest.

11. *Dissolvitur alia difficultatis Pars.*

Nec obstat alia ipsius difficultatis pars; pro cujus solutione sciendum est, olim plerunque fideles ex reverentia & humilitate clericalem statum & ordinationem refugisse; eosque auctoritate Ecclesiæ adactos fuisse, ut ordinationi consentirent, D. Cyprianus *epist. 52. ad Anton.* qui tales esse describit, qui olim ad sacerdotium legitimè eligebantur; qualis ab ipso depingitur Sanctus Cornelius, qui nempe *Episcopatum ipsum nec postulavit, nec voluit, nec ut cæteri, quos arrogantiæ, & superbiæ suæ tumor inflat, invasit : sed quietus, & modestus, & quales esse consueverunt, qui*

ad hunc locum divinitus eliguntur, pro pudore virginitatis conscientiæ suæ, & pro humilitate ingenita sibi, & custodita verecundia, non ut quidam vim fecit, ut Episcopus fieret; sed ipse vim passus est, ut Episcopatum coactius exciperet. D. Gregorius relatus *in cap. sicut* 1. *q.* 6. Unde Imperatores Leo, & Anthemius *in l. quamquam, C. de Episcop. & cleric.* de clerico ordinario ajebant: *Tantum ab ambitu debet esse sepositus, ut quæratur cogendus, rogatus recedat, invitus refugiat, sola illi suffragetur necessitas excusandi.* Existimabant enim, & rectè, primi illi fidei cultores, sacerdotium esse grave onus, quod vita, seu virtute angelica opus habet, juxta D. Chrysostomum *lib.* 2. *de sacerd. cap.* 7. sarcinam & periculosum ministerium, juxta D. Augustinum *epist.* 60. & 148. onus onerum, secundum Petrum Damianum *epist.* 20. onus gigantinis, vel ipsis quoque angelicis humeris formidabile, ut post D. Bernardum *epist.* 236. docuerunt Patres Concilii Trident. *sess.* 6. *cap.* 1. unde cautum fuit in Concilio Carthag. *can.* 31. relato à Gratiano *in cap. sicut*, 74. *dist.* ut clerici in minoribus gradibus constituti, ad majores ascendere cogerentur; & ita còm illis temporibus valde necessarii essent presbyteri, ex monachis, aut clericis in minoribus gradibus constitutis eligebantur aptiores: & licet resperuerent gradus sacros ex humilitate, & modestia, cogebantur tamen à propriis Episcopis eos recipere, de quibus accipi potest Innocentius III. *lib.* 1. *epistol. fol* 89. ubi Trecensi Episcopo ita scribit: [Clericos verò Ecclesiæ tuæ, quos necessitas postulaverit ad sacros Ordines promoveri, secundum privilegium M. prædecessori tuo, & successoribus tuis à felicis recordationis Alexandro P. prædecessore nostro indultum, liceat tibi, si idonei fuerint, nec de canonica poterint institutione repelli, ad eosdem ordines suscipiendos, secundùm canonum instituta compellere, vel si inobedientes fuerint, animadversionis ecclesiasticæ sententiâ cogere: nisi contra hoc alicui fuerit Sedis Apostolicæ auctoritate indultum, ut ad suscipiendos ordines non cogatur.] Quarum ordinationum exempla plura suprà retuli. Sed cùm Ecclesia agnosceret, periculosum esse eum ad superiores gradus suscipiendos cogere, qui se fortè vel ineptum officio, vel ordine indignum, vel etiam impedimento aliquo irretitum agnoscens, ordinationem refugiebat, eam facultatem ordinandi invitos ob utilitatem, & necessitatem ab Episcopis abstulit, & Summo Pontifici reservavit. Ivo Carnot. *epist.* 178. Unde, ni fallor, lucem accipit præsens Concilii Mogunt. canon: in eo agitur de clericis invitè ordinatis in presbyteros ex monachis, ut præ se fert ejus summarium in ipso Concilio, id est de clericis absque voluntate ordinatis, ex iis, qui in ordine monachico, vel canonico erant. Cùm enim eos Episcopi sacerdotali gradu aptos ex eorum conversatione cognoscerent, violenter ordinarunt: circa quos statuunt PP. ut si liberi sunt, id est ingenui, non ex servitute ad gradus ecclesiasticos vocari, ita permaneant; quia juxta usum, & praxim Ecclesiæ promoti sunt. Deinceps autem nullus ordinetur, nisi in legitima ætate, & spontanea voluntate; atque si servi sunt, cum plena domini voluntate, id est manumissi: & ordinati absque propria voluntate, ita permaneant; deinceps absque spontanea voluntate tonsurati prohibentur. Juxta quam interpretationem deducitur in præsenti canone, non de monachis, aut religiosis per vim in monachos tonsurandis agi, sed de clericis monachis, aut regularibus per vim ordinatis, ut facilè ex ipsius textus litera cognoscitur. Non me latet, textum hunc de filiis à parentibus monasterio oblatis accepisse Gibalinum *de clausura disquisit.* 3. *cap.* 2. §. 3. *num.* 16. Hallierium *de sacris elect.* 1. *p. sect. ult. in fine, fol.* 361. de quibus nos infrà agemus *in cap.* 4.

Primò suprà traditis obstat textus *in can.* 7. *Concilii Tolet.* 8. in illis verbis: *Septimæ assertionis accessu adiit cœtum nostrum tam inverecunda progressio, quàm ignobilis, ac detestanda præsumptio. Quosdam enim, aut eventu necessitatum, aut metu perculorum adeptos fuisse novimus ecclesiasticarum officia dignitatum: & quoniam cùm illis hæc imponerentur, id sibi fieri noluisse testantur, idcircò hæc spernere, atque ad pristina pertentant conjugia, moresque redire; tam nequiter cœlestia jura solventes, quàm promptè secularibus extant illecebris inhiantes.* Et statim: *Quia si majores impunè non deserunt, quod parvuli, vel nesciendo, vel nolendo percipiunt, quanto magis non convenit violare, quod pro mortis, aut pœnarum evadenda pernicie, occultâ Dei dispensatione dignoscitur obvenisse. Recedant ergo talium desideriorum impudorati fautores: & licet inviti perceperint, quod non merebantur habere, libenter tamen cœlestè retineant præmium, quod nolendo per terrena consecuti sunt necessitatis eventum: ut tamen inviti appetant bona diligere, quæ sponte videntur desides impugnare. Quod si quis post hoc perennis dispositionis edictum, non sinceriter sacris inhæserit cultibus, & abjiciens à se gratiam, quam accepit, relabi ad conjugia, moresque seculi attentaverit, vel eum redire constituerit, mox omni ecclesiastici ordinis dignitate privatus, verè ut apostata sanctæ Ecclesiæ liminibus, & societate fidelium habeatur prorsus exclusus, monasterii claustris, donec vixerit, sub pœnitenta retrudendus.* Ex quibus verbis apertè deducitur, clericos per vim, & absque propria voluntate ordinari posse, & ita ordinatos in gradu suscepto ministrare debere. Pro cujus canonis expositione sciendum est, plerumque non solùm ad vitam monasticam, sed etiam clericalem amplectendam nonnullos adigi metu sibi incusso, majus malum metuentes. Quod pluribus exemplis firmari valet. Et primò occurrunt Gallus, & Julianus Apostata fratres, qui Constantio adnitente, quo ipsis spem Imperii adimeret, ipsi verò abnuentes, ut affectati Principatus suspicionem excluderent, in numerum clericorum adscripti fuerunt, ut refert Sozomenus *lib.* 5. *hist. cap.* 2. Item Theodosius & Aclii filius, Constantis Imperatoris frater, ipsum metuens in Diaconum se fecit consecrari, ut referunt Theophanes, & Cedrenus *in vita Constantis.* Similiter Sanctus Clodoaldus filius Clodomiri Francorum Regis, ut imminentem sibi cædem effugeret, curavit se in clericum attonderi, & postea presbyter ordinatus, vitæ sanctitatis, & miraculorum gloriâ clarus floruit, ut refert Gregorius Turon. *lib.* 5. *hist. Franc.* Alia plura exemplia refert Hallierius *dicto cap.* 1. §. 6. *per totum.* de his ergo agitur *in dicto can.* 7. & justè à Patribus illi coguntur in gradu suscepto ministrare: tum quia illis in casibus metus non fuit ab extrinseco illatus, sed à seipsis incussus, & per consequens talis metus non attenditur, juxta adducta *in cap.* 1. *de his quæ vi.* Tum quia talis metus, licèt consensum extorqueat, non tamen il-

12. Expositio 7. Concilii Tolet. 8. in can. 7.

lud

lud impedit, & ita non reddit ordinationem omnino involuntariam, sed secundùm quid, ut docet Vazquez *tom. 1. in 3. p. disput. 246. cap. 3.* Gibalinus *de clausura disquisit. 3. cap. 2. §. 2. num. 6.* Eodem etiam modo intelligendus est textus *in cap. constituit 20. q. 3.* qui etiam reperitur *in cap. constituit 16. q. 7.* in cujus specie allectio, seu suasio non extorsit voluntatem tonsurati absolutè, sed secundùm quid; quare non reddit ipsam ordinationem involuntariam, atque ideo rectè ita tonsuratus cogitur in gradu suscepto persistere, & ministrare.

13 Exponitur Concil. Caesaraugust. 3. can. 5.

Secundò suprà traditis opponi potest textus *in can. 5. Concil. Caesaraugust. 3.* in illis verbis : [Licèt plenissimè in Concilio Toletano de Principum relictis institutum fuisset, ut nulli licitum esset superstitem Reginam in conjugio ducere, aut sordidis contactibus maculare, nec sequuturis Regibus, nec cuilibet hominum esset permissum; tamen nostri ordinis causa est, ut crebrissimè ad hæc aciem mentis nostræ condirigamus, quæ animæ intuemur exhibere profectum. Unde quia præteritis temporibus multas scimus, atque cognovimus Principum relictas, post eorum vocationem pro apice Regni, quem regendo in cunctis tenuerunt, nullam reverentiam honoris eis adhiberi à populis; sed passim (unicuique probatum est) diversas assumentes occasiones, non solùm latenter in eorum contrarietate insidias moliuntur, verùm etiam (quod veritati contrarium est,) procaciter verbis contumeliosis in conventu multorum eas afficiunt: &, quod omni religioni abominandum, atque horrendum est, de iis detrahere non sinunt, quas in caterva populi cernunt commorari. Proinde paternâ pietate commoti, atque condignâ circa tanto culmine providentes, per hujus decreti nostri paginam, non solùm quæ in prædicto Concilio exarata sunt de conjuge Principum, perenniter custodiri, atque firma stabilitate decernimus permanere; sed etiam ea, quę sunt conspicuò honestati necessaria modò advertere procuramus: ut servatas in omnibus sanctiones canonum totius Toletani Concilii, quæ de Principum relictis promulgatæ atque diffinitæ esse noscuntur, deinceps relicta Principis superiorem sententiam inlibato animo pudicè servans, statim accersito ab hoc seculo Principe, vestem secularem deponat, & alacri curiositate religionis habitum assumat. Quam etiam & confestim in cœnobio virginum mancipandam esse censemus, & ut ab omni turbine mundi remotâ, nequaquam cuilibet attribuatur, per quod aut contumelia tantæ potestati in publico ingeratur, aut subditam plebi hæsisse patescat, quorum antè dudum agnoscitur Domina fuisse : sed infra claustra monasterii jugi sedulitate persistens, atque sactimonialem vitam peragens, de regno temporali, opitulatione divina ad regnum æternitatis mereatur pervenire. Quicunque igitur superiores constitutiones, quæ salubri consilio à nobis diffinitæ esse noscuntur, violaverit vel exècrari quacunque factione pertentaverit, aut permiserit, noverit se excommunicationis percepturum sententiam, atque etiam exilii damnationis diuturno tempore incurrere jacturam.] Ex quibus verbis apertè constat, absque propria voluntate viduam Regis cogi monasterium ingredi, vitamque religiosam profiteri. Igitur quia absque propria voluntate potest quis tonderi. Pro cujus canonis expositione sciendum est, jam in Concil. Tolet. 13. *can. 5.* statutum fuisse in Hispania, ne quis audèret defuncto Rege viduæ superstitis thorum appetere : sed cùm adhuc ipsis viduis, immò & regno satis prospectum non esset, *in dict. can. 5.* additum fuit, ut vidua Regis in monasterio sanctimonialium habitum susciperet, & cum ipsis vitam religiosam peragaret; non tamen exinde deducitur, viduam ipsam renuentem verè monialem fieri, sed tantùm in monasterium detrudi, ut ita securior esset; ne quis posset ejus thorum regalem appetere : atque ita ex hac detrusione professionem vidua non emittebat, sed tantum habitum mutabat, ut vitam religiosam observaret. Cujus constitutionis rationem dabimus *in cap. final. de secund. nupt.*

14 Explicatur can. 21. Concil. Arausic.

Tertiò suprà traditis obstat textus *in can. 21. Concil. Arausic. 1.* in illis verbis : *Duo si præsumpserint ordinare Episcopum in nostris provinciis, placuit de præsumptoribus, ut sicut contigerit duos Episcopos invitum Episcopum facere, auctoribus damnatis, unius eorum Ecclesiæ ipse, qui vim passus est, substituatur, si tamen vitæ respondet; & alter in alterius dejecti locum nihilominus ordinetur. Si voluntarium duo fecerint, & ipse damnabitur, quo cautiùs ea quæ sunt antiquitus instituta, serventur.* Cujus canonis fragmentum extat apud Gratianum *in capite duos, 64. distinct.* Ex eo autem deducitur, Episcopum per vim ordinatum, in Ecclesia ordinatis ministrare debere; & per consequens in gradu suscepto per vim ordinatum persistere debere. Pro cujus canonis expositione dicendum est, in eo non agi de Episcopo per vim consecrato, sed de ordinato per vim à duobus, cùm à tribus consecrari deberet, juxta sacros canones, quos congessi *in cap. si Episcopus*, de temporibus ordin. Itaque in eo casu Episcopus ordinatus voluntariè adnuebat consecrationi, sed renuebat à duobus ordinari, contra sacros canones : quo casu statuunt PP. ipsum ministrare debere in Ecclesia unius ex ordinationibus, qui deponendus est in pœnam tanti excessus. Si autem ipse ordinatus sponte à duobus ordinari passus sit, & ipse damnabitur. Atque ita in eo canone Episcopus semper sponte electus, & ordinatus fuit : sed in primo casu renuens, & invitus à duobus Episcopis consecratus fuit ; in secundo verò voluntariè : & ita in primo casu in gradu suscepto debet ministrare; in secundo verò in pœnam tanti sceleris deponitur, Ecclesiaque propriâ privatur.

Etiam contra præsentem assertionem expendi possunt textus *in cap. 1. de his quæ vi, cap. 2. & 15. de vita & honest. cleric. cap. 2. de condit. appos.* quorum interpretationem adduxi in eorum commentariis.

CAPUT II.

(a) *Ex eodem.*

SI quis ante (b) annos legitimos (c) tonsuratus est sine consensu parentum suorum, etsi ipsi (d) parentes infra annum non reclamaverint ad (e) Principem, ad proprium (f) Episcopum, aut (g) ad missum Dominicum, in ipso clericatu permaneat: si verò post legitimos annos (h) per vim clericus factus est, & in infra annum ad supramemoratas personas minimè ipse reclamaverit, in clericatu permaneat, sicut is, de quo superiùs dictum est. Si verò præfatæ personæ infra annum reclamationem fecerint, ii, qui eos clericos fecerunt, ipsis sine parentibus eorum hoc per legem exsolvant, quod contra eos contraxerunt. Ille verò, qui ante legitimos annos tonsuratus est, utrum in eadem tonsura permanere debeat, nec ne, in potestate sit parentum. Si verò is, qui tonsuratus est, alicujus fuit servus, domino per legem (i) emendetur quidquid ejus servo contra eum contractum est. Ille verò qui tonsuratus, utrum in eadem tonsura permaneat, in potestate sit (j) domini sui. Si verò hi, qui liberi sunt, ante legitimos, & post legitimos annos hoc modo (sicut superiùs taxatum est) tonsurati sunt, & ad gradus ecclesiasticos pervenerint, in eisdem gradibus perseverare cogantur. Si verò servus, qui superiùs taxato modo tonsuratus est, ad gradus ecclesiasticos pervenerit, domino suo per legem emendetur, & ei redditus, in suo gradu permaneat. Hoc & de (k) velandis puellis observandum est.

NOTÆ.

1. (a) *EX eodem.*] Concilio videlicet Moguntino celebrato anno 813. cui interfuit Carolus Imperator, *can.*20. ex quo citatur textus hic à Burchardo *lib.*9. *Decreti*, *cap.* 3. Carnotensi *part.* 7. *Decreti*, *cap.* 26. Papiensi *in* 1. *collect. sub hoc tit. cap.*4. ex quibus Decretistis transcribo integram literam hujus canonis.

(b) *Annos legitimos.*] De ætate legitima ad ordines egi *in cap. vel non est*, *de temp. ord.* ad monachatum *in capite quia in insulis*, *infrà hoc titul.*

2. (c) *Tonsuratus.*] Cùm tonsurentur tam clerici, quàm monachi, ut probavi commentario antecedenti, promiscuè tonsura accipitur pro clericatu, & monachatu, ut *in cap. antecedenti*, & aliis ibi congestis. In præsenti agi de tonsura clericali facilè depromitur ex illis verbis, quæ sequuntur: *Ipse in clericatu permaneat.* Antiqui autem compilatores accipiendo tonsuram pro monachatu, canonem hunc compilarunt *sub tit. de regularibus*, cùm non semper tonsura statum monachicum significet, immò nec clericalem. Unde obiter exponenda est lex Salica, *titul.* 26. §. 2. & 3. in illis verbis: *Si quis puerum crinitum sine voluntate parentum totonderit IDCCC. den. qui faciunt sol. XLV. culp. jud. si vero puellam totonderit IID. den. qui faciunt sol. LXII S. culpabilis judicetur.* Quæ verba aliqui ad clericatum retulerunt, juxta Gregorium Turon. *lib.*3. *hist. cap.*19. ibi: *Et sibi propriâ manu capillos incidens, clericus factus est.* Alii verò acceperunt ea verba de tonsione Christiana, quæ olim à Francis fiebat tempore baptismi, & susceptæ fidei, juxta Othonem Frising. *lib.*1. *annal. veterem*, *cap.* 16. ibi: *Carolus Francorum Princeps filium suum ad Luitprandum misit, ut more fidelium Christianorum ejus capillum primum attonderet, & pater illi spiritualis existeret.* Docuerunt Lindembrog. *in Glossar. verbo Totonderit*, Sausay *in Panopl. cleric. p.* 1. *lib.* 3. *cap. final. pag.* 138. Et apud veteres adoptionem fieri per tonsionem capillorum, probant Merillus *lib.*3. *observ. cap.*4c. Sahabedra *in chron. Goth. cap.*27. Pitheus *lib.*1. *adversf. cap.*1. & nos *in cap. unic. de cognat. legal.* Celebris locus extat in præfatione ad 8. Synodum, ubi Anastasius de Rege Bulgarorum scribit, quod ut suum erga Romanum Pontificem servitium testaretur, coram omnibus capillos suos apprehendens, abscissos tradidit Legatis Romanis hæc verba præfatus: *Omnes Primates, & cuncti populi terræ Bulgarorum cognoscant ab hodierno die me servum fore post Deum B. Petri, & ejus Vicarii.* Sed cùm in eo titulo agatur de delictis, & inter ea enumeretur attonsio, non potest referri ad tònsiones, de quibus Lindembrogius: quare credo in lege Salica tonsionem tantùm significare amputationem, seu dimissionem comæ: cùm enim apud Gallos & Gothos indecóra esset, ideo statuitur in eo §. ut si quis puerum invitis parentibus totonderit, puniatur.

3. (d) *Parentes.*] Licet jure civili quoad patriam potestatem pater tantùm attendatur, quia mater nullam in filios habet potestatem, *l. nulla* 3. *de suis & legit. hæred. l. peto* 69. §. *mater. ff. de leg.*2. *cap.*2. *de convers. infidel.* tamen cùm jure canonico quoad filios naturalis ratio attendatur, *cap. cùm haberet*, *de eo qui duxit in matrim.* & hoc jure attento utrique parenti reverentia debeatur; ideo in præsenti parentum appellatione, tam pater, quàm mater comprehenduntur, ut docuerunt Sanchez *libr.*4. *summæ*, *cap.* 18. *num.*16. Suarez *de relig. dict. tomo* 5. *lib.* 5. *cap.*2. Tamburinus *de jure Abbat. tom.*1. *disput.*6. *quæst.*2. Leo Pinel. *in repetit. ad hunc textum*, *num.*189.

(e) *Ad Principem.*] id est Pontificem, exponit Glossa hîc, quam sequuntur Balboa *in cap.* 8. *de foro compet. num.*12. Leo Pinel. *in præsenti*, §. 3. *num.* 190. quia Pontifex Princeps Sacerdotum dicitur, *cap. cleros*, *vers. Pontifex*, ibi: *Pontifex Princeps Sacerdotum*, 21. *dist.* junctis traditis ab Abrahamo Bzovio *de præstantia & offic. Pontificis.* Quo modo etiam accipiunt textum *in cap.* cor-

corpora, de consecr. dist. 1. ubi cavetur, ne liceat corpora defunctorum transferre de loco ad locum sine Principis licentia. Sed verius est, Principem, tam in præsenti canone Concilii Mogunt. quàm in *dict. cap. corpora*, quod deductum est *ex can.* 51. *ipsius concilii*, accipi pro Rege & Monarcha seculari; & *in d. c. corpora*, rectè prohiberi secundùm legitimas sanctiones, quibus cautum erat, ut corpora defunctorum nullo modo absque licentia Imperatoris transferre de loco in locum liceret, *l. ne mo* 14. *C. de relig. & sumpt. l. ossa, ff. de rer. divis.* Illustrat Gutherus *lib.* 3. *de jure man. cap.* 22. & 23. & ita Principem juxta juris communis principium in eo textu accipi pro seculari monarcha, docuerunt Tamayo à Salazar *tom.* 3. *Martyr. Hisp. die* 11. *Maij*, Germonius *de sacr. immunit. cap.* 8. pluribus exemplis fusè illustrans Ferrandus *in disq. reliq. lib.* 1. *cap.* 7. *fol.* 217. In præsenti etiam textu Princeps accipitur pro ipso Rege Galliæ, juxta morem illius temporis, illiusque Provinciæ; apud Francos enim olim absque consensu Principis aliquem in clericum ordinari fas non erat. Concil. Aurel 1. *can.* 6. De ordinationibus clericorum id observandum esse decrevimus, ut nullus secularium ad clericatus officium præsumat accedere, nisi aut cum Regis jussione, aut cum judicis voluntate. Ejus rei ratio redditur à Carolo Magno *lib.* 1. *Capitul.* 120. ubi idem quoque statuitur his verbis: [De liberis hominibus, qui ad servitium Dei se tradere volunt, ut priùs hoc non faciant, quàm à nobis licentiam postulent: hoc ideo, quia audivimus, aliquos ex illis non tam causâ devotionis hoc fecisse, quàm pro exercitu, seu alia functione Regali fugienda: quosdam verò cupiditatis causâ ab his, qui res illorum concupiscunt, circumventos audivimus; & hoc ideò fieri prohibemus.] Unde in formulis Marculfi, *cap.* 19. reperitur præceptum de clericatu, ut possit quis ad ordines ascendere, in hæc verba: [Si eis, qui se ad onus clericatus transferre deliberant, licentiam non negamus, retributorem Dominum exinde habere confidimus, quia scriptum est: Noli prohibere benefacere ei, qui potest; si vales, ei ipse benefac. Ille ad nostram veniens præsentiam petiit Serenitati nostræ, ut ei licentiam tribuere deberemus, qualiter comam capitis sui ad onus clericatus deponere deberet, & ad basilicam illam, aut monasterium deservire deberet: quod nos propter nomen Domini hoc ei gratante animo præstitisse cognoscite: Præcipientes ergo jubemus, ut si memoratus ille de capite suo bene ingenuus esse videtur, & in pulletico publico censitus non est, licentiam habeat capitis sui comam tonsurare, & ad suprascriptam Basilicam, vel monasterium deservire, vel pro nobis attentiùs exorare.] Et ita PP. in præsenti, dum de ordinatione clerici agunt, & reclamatione per parentes ejus facienda, docent, posse parentes ordinationem filiorum impugnare coram proprio Episcopo, vel Principe; quia etiam Princeps facultatem habebat concedendi præceptum de clericatu, vel illud negandi: & ita Princeps secularis ritè in eo casu aditi poterat.

(f) *Proprium Episcopum.*] Quis dicatur proprius Episcopus quoad clericatum, seu ordines conferendos, expositi *in capite* 3. *de temp. ordin.*

(g) *Missum Dominicum.*] Id est Vicarium Episcopi, ut exponunt Glossa, & repetentes *in præsenti*, Leo Pinellus *hic*, *num.* 197. sed perperam; missus enim dominicus in præsenti accipitur pro legato à Principe misso; quia in Gallia Legati à Principe per singulas mittebantur provincias, ut si quid Comites negligentiùs egissent, per eorum admonitionem corrigeretur, & pleraque negotia Regis nomine perficerent, aut ad eum referrent, ut dicemus *in cap.* 1. *de immunit. Eccles.* Unde PP. in præsenti statuendo ut parentes impuberis reclamare possent, & adire Principem, adjecerunt, *vel missum dominicum*, id est ejus legatum in illa provincia missum; nam sicut Principis præceptum ad clericatum suscipiendum desiderabatur, ita & judicis licentia sufficiebat, *ex dict. can.* 6. *Concil. Aurel.* suprà relato.

(h) *Per vim.*] Præcisam videlicet, de qua *in cap. antecedente.*

(i) *Emendetur.*] Juxta adducta *in cap.* 1. *de servis non ordin.* ubi adduxi distinctionem scientiæ, & ignorantiæ.

(j) *Domini sui.*] Quia absque ejus voluntate tonsurati in clericum, aut monachum servus non potest, ut probavi *in cap.* 1. *de servis.*

(k) *De velandis puellis.*] In quibus impuberibus non solùm parentum voluntas desideratur, verùm & si parentes non habeant, tutorum assensus accedere debet. Concil. Tribur. *can.* ibi: *Virgines, quæ ante XII. annos insciis mundiburdis suis sacrum velamen capiti suo imposuerint, & illi mundiburdi annum, & diem hoc tacendo consenserint, in sancto proposito permaneant; & si in prædicto anno, & die pro illis se proclamaverint, petitioni eorum assensus præbeatur, nisi forte Dei timore tactis cum eorum licentia in religionis habitu perseverent.* Ubi mundiburdi sunt tutores: nam mundum, seu mundiburdium tutelam significat. Carolus Magn. *in constit. pag.* 270. *De mancipiis palatii nostri & Ecclesiarum nostrarum nolumus mundum recipere.* In legibus Longobard. *lib.* 1. *tit.* 10. *ley* 1. legitur: *In suæ potestatis arbitrio*; id est sine mundo vivere. Et *in l.* 15. *tit.* 14. *Pro mundio puellæ tollant naturales filii tertiam partem.* Et in pœnitentiali Romano habetur: *Rapuisti uxorem tuam, & sine voluntate mulieris, vel parentum, in quorum mundiburdio tenebatur*, &c. Illustrant Bignonius *in notis ad Marculf. lib.* 1. *cap.* 24. Joan. Vossius *lib.* 2. *de vitiis serm. cap.* 12. 6.

COMMENTARIUM.

LIcèt circa clericatum, aut monachatum liberorum puberum levem, aut nullam parentes habeant potestatem, immò eos à clericatu, aut monachatu sine causâ retrahentes graviter peccent, excommunicationeque ligentur, Concil. Tolet. 3. *can.* 10. apud Gratianum *in cap. hoc sanctum* 32. *quæst.* 2. *Ut si quis propositum castitatis vidua, vel virgini impedierit, à sancta communione, & à liminibus Ecclesiæ habeatur extraneus.* Tribur. *can.* 24. *in cap. puella* 20. *quæst.* 2. *Si in fortiori ætate adolescentula, vel adolescens servire Deo elegerit, non est potestas parentibus prohibendi.* Tridentini *sess.* 25. *de regul. capite* 18. *l. non liceat* 9 *C. de Episc. & cleric. novel.* 123. *Justin.* Tamen circa impuberum filiorum clericatum, & monachatum magna fuit olim parentum auctoritas. De eorum potestate circa offerendos filios religioni, aut clericatui, agemus infra *in cap. cùm virum.* 7.

In

In præsenti canone tantùm referuntur diversi casus, in quibus parentes possunt retrahere filios à religioso, aut clericali statu, vota eorum relaxando. Sed antequam eos suo ordine recenseamus, sciendum est, vota monastici, vel ecclesiastici status à filiis impuberibus emissa, à parentibus irritari posse, *cap. puella* 20. *quæst.* 2. *cap. mulier* 32. *quæst.* 2. Concil. Tolet. 10. *can.* 6. D. Thomas 2. 2. *quæst.* 88. *artic.* 8. & 9. quod & lege veteri cautum fuisse constat *ex cap.* 3. *Numer.* ibi: *Si quis virorum voto Domino voverit, aut se constrinxerit juramento, non faciat irritum verbum suum, sed omne quod promisit, implebit. Mulier, si quippiam voverit, & se constrinxerit juramento, quæ est in domo patris sui, & in ætate adhuc puellari, si cognoverit pater votum, quo pollicita est, & juramentum, quo obligavit animam suam, & tacuerit, voti rea erit; quicquid pollicita est, & juravit, opere complebit. Sin autem statim ut audierit, contradixit pater, & vota ejus, & juramenta irrita erunt, nec obnoxia tenebitur sponsioni, eo quod contradixerit pater.* Ubi rectè Abulensis *quæst.* 2. 14. & 17. notat, quod licèt sacer textus agat de filiis fœminis, etiam de masculis est exaudiendus. Probant Petrus Herodius *in tract. de patrio jure*, Hallierius *de sacris elect. cap.* 7. *art.* 2. §. 2. *per tot.* Nec interest, an filii doli capaces sint, nec ne, ut probat ipse Hallierius. Nec in hac parte exæquatur votum sponsalibus, quæ revocari non possunt, si contrahentes doli capaces sint: quia præterquam quod in ipso canone, in quo impuberes ab sponsalibus arcentur, excipitur casus, nisi malitia suppleat ætatem, *cap. de illis, cap. final. de despons. impub.* sunt præterea graves, nec contemnendæ rationes, quæ sponsalium & votorum disparem esse rationem ostendunt; siquidem in sponsalibus contrahendis plures interesse solent, quibus contrahentium ingenia, animus, prudentia nota esse possint, & qui de his testificari possunt. At verò vota privatim apud unumquemque concipi, & emitti solent, nemine teste, aut conscio; qui si ad obligationem voti tunc temporis subeundam ob rationis defectum ineptus est, multò magis ad ingenii sui vires & firmitatem examinandam eodem tempore ineptus erit, ut considerant, & docent post D. Thomam 2. 2. *cap.* 88. *art.* 8. Glossa *in cap. ad nostram, hoc tit.* Panormitanus *in cap. postulasti, infrà.* Sylvester *verbo Religio, quæst.* 11. Hallierius *dict.* §. 2. *num.* 11. An verò parentum consensus omnino necessarius sit ad professionem monasticam emittendam, seu ordinationem suscipiendam, doctè pro utraque parte examinat Hallierius *dict. cap.* 2. §. 3. *cum sequentibus.* Qui optimis rationibus probat, liberos, quorum ope parentes non egent ad alimoniam, rectè posse absque parentum consensu sacris ordinibus initiari, aut vitam monasticam profiteri.

Quibus animadversis casus in præsenti decisos recenseamus. In primo ajunt Patres, quod si filius ante legitimos annos, id est impubes, sine consensu parentum suorum tonsuratus sit, & parentes intra annum non reclamaverint, filius in clericatu permaneat, quia præsumitur ipsorum consensus ex taciturnitate. Secundo casu agunt PP. de filio pubere, qui per vim tonsuratus fuit, nec infra annum reclamavit: & similiter ac in primo casu statuunt, ut in clericatu permaneat, propter consensum tacitum præsumtum: si autem retento eodem themate prioris casus parentes filii impuberis infra annum reclamaverint, illis damno emendato ab eo, qui filium tonsuravit, in voluntate parentum sit, an filius impubes tonsuratus in clericatu permaneat, nec ne: nam cùm tantùm parentum voluntas defuisset in tali tonsuratione, illâ accedente potest in clericatu persistere: at parentibus renuentibus filius revocatur à clero, & illis traditur. In tertio casu à filiis transeunt PP. ad servum, & docent, quod si servus ordinatus fuerit inscio domino in minoribus ordinibus, etiam damno domino emendato, in ejus potestate sit, an servus in gradu susceptо permaneat, vel non; quemcasum latè exposui *in cap.* 1. *de servis non ordin.* Prosequuntur PP. de filiis agentes, & docent, ut si filii impuberes, vel puberes ita tonsurati insciis parentibus, qui postea consenserint expressè aut tacitè per lapsum anni, & ita gradus ecclesiasticos, id est majores, quos sacros dicimus, susceperint, in eisdem gradibus persistere cogantur. Idem de servo inscio domino tonsurato docent Patres, videlicet emendato damno, id est soluta æstimatione servi, si ipse ad gradus ecclesiasticos, id est sacros pervenerit, in suo gradu permaneat; quia cùm sit jam consecratus, debet persistere in gradu susceptо, solutâ æstimatione domino, cui servus ita consecratus non est reddendus, ut in ejus servitio permaneat, contra sacros canones congestos *in dict. cap.* 1. *de servis non ordin.* Tandem concludunt PP. idem, quod de filiis masculis dictum est, procedere in puellis, ex juribus suprà citatis, & *capite puella* 20. *quæst.* 2. *capite mulier* 32. *quæstion.* 2. quorum interpretationem prosequuntur Azor *tom.* 1. *instit. libro* 11. *cap.* 17. *quæst.* 8. P. Suarez *tom.* 2. *de relig. lib.* 6. *cap.* 6. *numero* 6. Sanchez *libro* 4. *Summæ, cap.* 35. Narbona *de ætate ad actus humanos, quæst.* 18. *anno* 14. Et hæc est, ni fallor, vera explicatio præsentis canonis. 8.

CAPUT III.

Ex Concilio (a) *Toletano.*

Ut clerici, qui se fingunt habitu, & nomine monachos, & non sunt, corrigantur, ut veri monachi sint, vel veri clerici.

NOTÆ.

1. (a) *Toletano.*] Quarto videlicet, ex quo citant canonem hunc Burchardus *lib.* 8. *Decreti, cap.* 7. Carnot. *p.* 7. *Decreti, cap.* 31. Papiensis *in* 1. *collect. sub hoc tit. cap.* 5. Sed Antonius August. *in notis ad ipsam collectionem*, Barbosa *in præsenti*, Marquez *in origine Eremit. cap.* 11. §. 1. existi-

existimant, textum hunc deductum esse *ex can.* 52. *seu* 53. *ipsius Concilii*, ubi ita legitur : *Religiosi propriæ religionis, qui nec inter clericos, nec inter monachos habentur, sive hi, qui per diversa loca vagi fuerint, ab Episcopis, in quorum conventu commanere noscuntur, licentia eorum coerceatur, in clero, aut in monasteriis deputati, præter illos, qui ab Episcopo suo, aut propter ætatem, aut propter languorem fuerint absoluti.* Sed verum est, transcripta esse verba hujus textus *ex lib.* 1. *Capitul. Caroli, cap.* 77. ubi ita cavetur : *Ut illi clerici, qui se fingunt habitu, & nomine monachos esse, & non sunt, omnimodis videntur corrigendi, atque emendendi, ut illi veri monachi sint, vel veri canonici.* Quare si sententiam hujus textus attendamus, tribui potest præsens textus dicto Concilio Toletano 4. de quo egi *in cap.* 4. *de rer. Eccles.* Si autem verba ejus inspiciamus, auctorem habet Carolum *in dict. cap.* 77.

COMMENTARII M.

2. PRo hujus textus vera interpretatione sciendum est, jam temporibus Concil. Tolet. 4. quod celebratum fuit anno 633. & Caroli Magni, immò & pluribus retrò annis, fuisse in Hispania, & Gallia non solùm monachos, verùm & canonicos regulares, cum distinctione habitus, ut de monachis probant latè Vivar. *lib.* 2. *de veter. num, cap.* 13. *per tot.* Marquez *de orig. Eremit. cap.* 11. *per tot.* de cannonicis Pennotus *lib.* 2. *hist. canonic. regul. per tot.* Sed cùm nonnulli clerici amore laxioris vitæ aut amplioris æstimationis simulassent habitum monasticum, intendentes ex tali habitus mutatione pro monachis haberi, cùm verè monachi non essent; ut hunc abusum, seu errorem PP. Ecclesiarum Hispaniæ, & Galliæ condemnarent, sanxerunt, ut nullo modo clerici possent fictè deferre habitum monasticum, sed tantùm proprium habitum deferentes, ut Canonici vitam peragerent. Concil. Cæsaragust. quod celebratum fuit anno 380. ibi: *Item legit : Si quis clericus propter luxum vanitatemque præsumptam de officio sponte discesserit, ac velut observatorem legis monachum videri voluerit esse magis quàm clericum, ita de Ecclesia repellendum, nisi rogando, atque obsecrando plurimis temporibus satisfecerit, non recipiatur. Ab universis Episcopis dictum est : Ita fiat.* Aurel. 4. *can.* 5. *Providendum necesse est unicuique Episcopo, qualiter Canonici vivere debeant, nec non & monachi, ut secundùm ordinem canonicum, vel regularem vivere studeant.* Concil. Aquisgran. 1. sub Ludovico Imperat. *can.* 25. ibi: *Quia illorum habitum penitus usurpare non debent, à quorum proposito quodammodo distant; quia sicut & indecens est, ut arma militaria more laicorum gestent, ita nimirum inhonestum est, & valde indecorum, ut alterius propositi indumenta sibi imponant. Habitus namque singulorum ordinum idcirco in Ecclesia ad invicem discreti sunt, ut his visis, cujus propositi sit gestans, vel in qua professione domino militet, liquidò cognoscatur; nam & Domini lege vir muliebrem, & mulier virilem prohibetur induere vestem, ut uterque sexus sibi convenienti veste incedat; sicut enim turpe est virum vestem muliebrem, & muliebrem vestem virilem; ita vulde indecorum est, canonicum vestem monachicam induere : nisi tamen cum veste etiam propositum voluerit assumere.* Et *in cap. cùm causam* 27. *de elect.* jubetur, ut clerici non professi cujusdam monasterii, vel B. Augustini regulam in eadem Ecclesia constitutam profiterentur, & observarent, aut ipsam Ecclesiam dimitterent, & meritò; quid enim majorem confusionem posset inducere in Republica Christiana, quàm aliquem sibi usurpare habitum religiosi, & formam religionis simulare, ipsumque religiosum non esse, sed hypocritam, aut superstitiosum. Quare rectè in præsenti canone statuitur, ut clerici, qui fictè deferunt habitum monasticum, vel veri fiant monachi, vel ut canonici in sua regula permaneant.

Sed huic interpretationi obstare videtur vetus 3.
Ecclesiæ disciplina, juxta quam tam Episcopi, quàm presbyteri non poterant abjecto proprio gradu vitam monasticam profiteri, *cap. si quis Episcopum, cap. suggestum* 46. 7. *quæst.* 1. *cap. nemo* 16. *quæst.* 3. *cap.* 1. & 2. 19. *quæst.* 3. ergo non verè, nec fictè clerici in præsenti casu poterant habitum monasticum deferre; siquidem nec vitam monasticam profiteri valent. Pro cujus difficultatis solutione sciendum est, quod olim, dum adhuc monachi in laicorum statu erant, nec ad sacros ordines ascendere valebant, presbyteri etiam plebani non poterant vitam monasticam profiteri, & simul in gradu sacro permanere, ex ratione adducta in citatis juribus, quam illustrat Lemaistre *lib.* 3 *de monachis, cap.* 9. sed postquam monachi sacris ordinibus cœperunt initiari, in graduque sacro ministrare, etiam presbyteris permissum fuit vitam monasticam profiteri, *cap. unic.* 19. *quæst.* 1. cum aliis congestis ab Antonio Augustino *lib.* 9. *in epit. tit.* 30. Unde D. Benedictus *cap.* 63. *suæ regulæ* ita cavit : *Si quis de ordine sacerdotum in monasterio se suscipi rogaverit, non ei citiùs assentiatur; tamen si omnino perstiterit in hac petitione, sciat se omnem regulæ disciplinam servaturum, nec aliquid ei relaxabitur, ut sit, sicut scriptum est : Amice ad quid venisti?* Colligimus hinc primò, sancti Benedicti ævo sacerdotes & clericos, quamvis monachis ipsis excellentiori essent in Ecclesia gradu, pœnitentiæ tamen, aut perfectionis vitæ desiderio, ad monasterium convolare solitos. Quod quidem licere manifestum est ex Concilio Toletano 4. *can.* 49. ibi: *Clericis, qui monachorum propositum appetunt (quia meliorem vitam sequi cupiunt) liberos ab Episcopis in monasteriis largiri oportet ingressus, nec interdici propositum eorum, qui ad contemplationis desiderium transire nituntur.* Idem statuitur in Concilio Augustano *can.* 7. quæ Concilia cujusvis gradus clericos usque ad ipsos sacerdotes comprehendunt. In MS. exemplari monasterii S. Hadriani Gerardi in monte Lemma, *cap.* 60. sic exprimitur : *De Episcopis, qui in monasterio habitare voluerint.* Quod probat Rupertus Tuitiensis *in regul. S. Benedicti, lib.* 1. *cap.* 7. Ne verò absonam credas epigraphen, audi Petrum Venerabilem *lib.* 2. *epist.* 11. ibi: *Solebant clerici diversorum ordinum, canonici diversarum professionum, & ipsa Ecclesiæ cacumina, Episcopi dico, Pontificalem dignitatem pro abjecta monachorum vilitate commutare, & de summis Ecclesiasticorum honorum gradibus ad humilem se hujus propositi ordinem inclinare.* Vide autem apud Arnoldum Vvionlig. *vit. lib.* 2. *cap.* 58. elenchum Episcoporum, qui abdicato Episcopatu ordinem monasticum ingressi sunt : alterumque similem à Renato Chopino *monast. lib.* 2. *tit.* 1. *num* 2. Secundò considerandæ proprietas verborum Sancti Benedicti : *Si quis de ordine Sacerdotum in monasterio se suscipi rogaverit.* Non

autem

autem de omnibus promiscuè loquebatur : *Noviter quis veniens ad conversionem*, ait *in cap.* 58. Censentur enim clerici à sæculo conversi, cùm clericatum suscipiunt. Sic in Cabilonensi Concilio prohibetur *can.* 5. Ne sæculares, qui nondum sunt ad clericatum conversi, res parochiarum debeant habere commissas. Et in Concilio Arelat. 2. *can.* 2. decernitur, ne Pontifices Presbyteri, vel Diaconatus honorem conferre præsumant laicis, nisi anno integro fuerit ab eis promissa conversio. Prosequitur doctè Hæphtenus *lib.* 4. *disquisit. monast. tract.* 2. *disquisit.* 4.

CAPUT IV.

Ex Concilio (a) *Aurelian.*

(b) VIdua si sponte (c) velamen, quamvis non sanctum, (d) sibi imposuerit, & in Ecclesia inter velatas (e) oblationem Deo obtulerit, velit, nolit sanctimonialem habitum ulteriùs habere debet, licèt (f) sacramento confirmare velit, eo tenore, & ratione velamen sibi imposuisse, ut iterum posset deponere.

NOTÆ.

1. (a) *Aurelian.*] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 3. in hac sexta legitur, *Arelat.* sed in nullo ex Conciliis Arelatensibus, seu Aurelianensibus reperiuntur verba in præsenti transcripta, ut jam notavit Antonius Augustinus *ad* 1. *collect. hic*; licèt similem sententiam *ex can.* 3. *Concil. Aurel.* 1. referant Burchardus *lib.* 8. *Decreti cap.* 35. Carnot. *p.* 7. *cap.* 54. & Gratian. *in cap.* 16. 27. *quæst.* 1. Reperitur autem textus hic *in Concil. Mogunt. cap.* 6. in illis verbis : *Viduas autem velare Pontificum nullus attentet, prout constitutum est in Decretis Gelasii, cap.* 13. *quod nec auctoritas divina, nec canonum forma præstitit. Quæ si propriâ fuerit voluntate continentiam professa, ut in ejusdem Gelasii capitulo legitur, ejus intentio pro se reddat rationem Deo, quia sicut secundum Apostolum, si se continere non poterat, nullatenus nubere vetabatur; sic secum habità deliberatione promissam fidem pudicitiæ Deo decet custodire. Nos autem auctoritate Patrum suffulti in hoc sacro conventu sancimus, & liberè judicamus, si sponte velamen quamvis non consecratum, sibi imposuerit, & in Ecclesia inter velatas oblationem Deo obtulerit, velit nolit sanctimonialem habitum ulterius habere debet, licèt sacramento confirmare velit, eo tenore, & ratione velamen sibi imposuisse, ut iterum posset deponere.* Ex quo citant textum hunc Burchardus *lib.* 8. *Decreti, cap.* 36. Carnot. *p.* 7, *Decreti, cap.* 54. Gratianus *in c.* 8. 27. *q.* 1. & ea verba referuntur *in cap.* 25. *Concil. Tribur.* & præsens canon etiam reperitur *in Concil. Wormat. can.* 21. ibi : *Vidua quidem, quæ sacrum capiti velamen imposuerit, & inter cæteras velatas fœminas in Ecclesia oraverit, & oblationem cum illis obtulerit, si professa est in eodem habitu permanere, spondens nunquam religionis deponere velamen, à religionis observantia discedere non præsumat. Quod si præsumpserit, & ad id, quod sponderat, revocari non potest, à liminibus sanctæ Ecclesiæ segregetur, donec ad emendationis remedia confugiat.*

(b) *Vidua.*] Propriè illa dicitur vidua, quæ maritum habuit, & illum amisit, *l. malum* 242. §. *viduam, ff. de V. S. cap. vidua*, 34. *dist.* quasi vidua, id est sine duobus ; cùm particula *ve*, denotet privationem, ut docent Brissonius, Calvinus & alii Lexicographi, verbo *Vidua*, Gedeus, Fornerius & Gentilis *in dict.* ' *vidua*, Joannes Baptista *in adnotat. poster. c.* 54. Aliquando sumitur pro ea, quæ virum nunquam habuit, juxta illud Ovidii;

Ipsa domo vidua votis operosa pudicis
Torqueat in fatu ne vir ab hoste cadam.

Notavit Alciatus *in d.* §. *vidua*. Sed cùm verba debeant accipi juxta materiam, de qua agitur, *l. Labeo, ff. de supellect. legat. l. ut Alphenus* 87. *ff. de V. S.* ideo in præsenti textu, & aliis, ubi de velandis viduis agitur, vidua accipitur pro qualibet muliere non virgine, etsi per vim pudicitiæ florem amiserit, ut patet *ex cap. illæ autem*, 33. *q.* 5. *cap.* 1. 15. *q. ult.* quia licèt omne peccatum ex voluntate nascatur, & potuerit corruptione carnis per vim oppressæ mens invita non pollui; tamen quia non facile Ecclesiæ, quæ de interioribus non judicat, constare potuit exteriùsque manifestè apparuit corruptam fuisse; ideo illa virginibus non comparatur. Istarum viduarum duo genera olim fuerunt : aliæ erant seculares, quæ laicali in veste incedebant; aliæ continentes, & sub religioso habitu degentes, dictæ sanctimoniales. Concil. Tolet. 4. *can.* 55. relatum *in c. duo sunt* 27. *q.* 1. hæ sunt viduæ, quas D. Cyprianus *lib.* 1. *ad Quirinum*, vocat probatas. Tertul. *lib.* 1. *ad uxorem cap.* 4. subsignatas, voto firmatas, Deo dicatas, obligatasque ad viduitatis perseverantiam, castitatis propositum ex instituto, & professo sectatas. Quod vitæ institutum in viduis jam in lege veteri usitatum fuisse, probant Cedrenus, & Gregorius Nyssenus relati à Canisio *lib.* 1. *de B. Maria, c.* 12. Mendoza *q.* 2. *positiva*. Viduæ autem primis Ecclesiæ seculis continentiæ statum profitebantur, & in gradum vidualem cooptabantur, ut legitur apud D. Clementem *lib.* 8. *constit. c.* 25. ibi : *Vidua non ordinatur, sed cooptatur in gradum vidualem.* Pluribus Conciliorum canonibus illustrat Ambian. *ad Tertul. de velandis virginibus, c.* 9. *obs. ult.* Dicebantur tamen cooptari in gradum vidualem, quæ religiosam vitam profitebantur solenniter, ut distinguerentur ab illis, quæ propriis in dominibus degebant, quæ alebantur ex Ecclesiæ redditibus. Ambian. *ubi suprà obs.* 4. Nonnulla autem in viduis eligendis desiderabantur. Primò ætas provecta; juvenes enim non cooptabantur propter incontinentiæ suspicionem. Concil. Turon. *canon* 17. Clemens Romanus *lib.* 3. *cap.* 1. Tertul. *lib.* 1. *ad uxorem*, ibi : *Vidua habet aliquid operosius, quia facile est non appetere quod nescias, & aversari, quod desideraveris nunquam.* Unde viduas sexagenarias ordinandas esse jubet D. Basilius *ad Amphilochium c.* 42. ibi : *Vidua sexaginta annorum nata, si rursus cum viro habitare voluerit, boni communione non dignabitur, donec ab impuritatis perturbatione cessaverit : sed si ante sexaginta annos eam in numerum retulerimus, nostra*

nostræ est, non mulieris culpa. Idem statuitur in Concil. Mogunt. *can.* 26. Illustrat Narbona *de ætate, anno* 70. *quæst.* 9. Nec statim à viri morte eligebantur, sed elapso tempore. D. Clemens *lib.* 8. *constit. capite* 25. Unde legibus Longobard. cautum fuit, ne intra annum luctus religiosam vestem viduæ assumerent. Præterea non eligebantur ab Ecclesia, nisi vitæ, ac morum examine præmisso: quare D. Paulus ad Timoth. scribit, ut vidua eligatur non minor sexaginta annorum, quæ fuerit unius viri uxor, in operibus bonis testimonium habens, si filios educavit, si hospitio recepit, si sanctorum pedes lavit, si tribulationem patientibus subministravit, si omne opus bonum subsequuta est: faciunt D. Clemens *libro* 3. *constit. capite* 3. Concilium Carthag. 3. *can.* 103. His peractis tempore cooptationis viduæ velum conversionis, quamvis non sacrum, propriâ manu de altari sumebant, *capite vidua, capite viduas* 27. *quæst.* 1. sicque velatæ in Diaconissas eligebantur, *can.* 19. *Concil. Nican.* Et primis Ecclesiæ seculis tantùm viduas in Diaconissas initiari, prodit Tertullianus *de velandis virgin.* & observat Albaspineus *in notis ad dictum canonem* 19. Varia erant istarum viduarum munia. Primum, inter fœminas, tam catechumenas, quàm baptizatas conversari. Divus Clemens *libro* 2. *constit. capite* 7. Secundò januis templi patentibus tantùm fœminis præesse. Tertium, effundere oleum super catechumenas, ne à Diaconis viderentur. Denique presbyteris baptizantibus ministrare, ut probant Vazquez 3. *part. in* 3. *part. disputat.* 245. *capite* 3. Jul. Lavorus. *lucubr. titul. de elect. capite* 24. Cæsar *de eccles. hierarch. capite* 9. §. 3. Barbosa *de jure eccles. libro* 1. *capite* 36. & tandem nuptiis fidelium assensum præstare. Unde intelligendus venit Tertullianus *de monogamia capite* 11. ubi cùm referret, quomodo celebraretur matrimonium in Domino, ait: *Id matrimonium non licet habere ab Episcopo monogamo, à presbyteris, & Diaconis ejusdem sacramenti, à viduis, quarum sectam in te recusasti.* Ubi difficile visum est illud, petere maritum à vidua. Sed ex suprà traditis de viduarum muniis exponendum est; olim enim cùm quis volebat matrimonium contrahere, non priùs uxorem ducebat, quàm Ecclesiam, id est Episcopum, sacerdotes, & viduas consuluisset, eisque conditiones futuri conjugii, statum, religionem, ac patriam exposuisset; nam fideles omne studium, ac diligentiam adhibebant, ne connubio Judæi, ac Gentilis polluerentur, ut pro ipsius loci interpretatione docuerunt Albaspin. *libro* 1. *observ. capite* 24. Ambianus *de monogam. capite* 11. *observ.* 1.

3. (c) *Velamen.*] *Velum conversationis*, legitur in hac sexta compilatione, sed mendosè; nam quamvis apud D. Gregorium conversatio sumatur pro vita religiosa, tamen utplurimum ea vox non nisi addito verbo, *sanctæ*, videlicet, aut *sacræ*, eam habet notionem: quare rectius in Conciliis suprà relatis legitur *velum conversionis*: conversio autem, ut patet ex toto *tit. de convers. conjug.* absolutè, & simpliciter tribuitur illis, qui soluto per viduitatem, aut ultrò dissociato conjugio quoad debitum renunciant seculo. Illud tamen perdifficile est, quod in præsenti canone supponitur, videlicet viduam velari posse; cum pluribus Ecclesiæ canonibus cautum sit, viduas velandas non esse, *capite de votis*, §. *vivis* 20. *quæst.* 1. *capite viduas, capite omnes* 27. *quæst.* 1. Concil. Carthag. 4. *can.* 12. Arausic. *cap.* 27. Tribur. *cap.* 25. Epaun. *cap.* 21. Turon. 2. *can.* 21. Turon. 3. *cap.* 23. cum aliis relatis à Crespetio *verbo Monialis vidua*: probant latè Germonius *lib.* 2. *de sacror. immunit. cap.* 10. Espenceus *lib.* 1. *de voto contin. cap.* 9. Baronius *in Martyrol. die* 7. *Maji*, Barbosa *libro* 1. *de jure Eccles. cap.* 44. *num.* 15. Cæsar *de Eccles. Hierarch. disputat.* 6. §. 3. Gibalinus *de clausur. regul. disquisit.* 2. *cap.* 2. §. 3. *consect.* 2. *& disquisit.* 3. *cap.* 2. §. 8. Ambianus *ad Tertul. de monog. capite* 11. *observ.* 2. & *de veland. capite* 9. *observ.* Hallierius *de sacris elect.* 2. *part. sect.* 4. §. 6. Feloaga *in capite* 1. *de his quæ vi, ratiocin.* 5. *num.* 44. Pro cujus difficultatis solutione sciendum est, quod inter alia, quæ à nuptiis carnalibus ad spiritualia conjugia usus Ecclesiæ transtulit, quæ celebri laconismo perstrinxit P. Serlog. *tom.* 3. *in Cantica, vestig.* 28. *sect.* 1. *num.* 6. ritus ille acceptus est, ut quemadmodum novis nuptis flamen imponebatur, quò faciem velarent, ut latè probant Pamelius & Zerda *ad Tertul. de velandis virgin.* Leo Pinel. *in dicurs. de los velos, cap.* 6. ita etiam fœminis tempore professionis, seu consecrationis, in signum matrimonii celebrati cum Christo, quod explicat & illustrat Theophilus *tom.* 2. *sect.* 5. *cap.* 1. *fol.* 424. velum imponebatur, quod multiplex fuit pro personarum, & actuum varietate. Quinque refert Acuña *in capite placuit*, 77. *dist.* & recensèt Barbosa *de jure Eccles. dict. cap.* 44. *num.* 15. Franc. Maria Florentinus *ad Martyrol. die* 19. *Novemb. exercit.* 15. Primum erat probationis, quod dabatur novitiis ante professionem. Secundum velum professionis, quo fœminæ castitatem solenniter profitentes ornabantur, de quibus Baronnius *anno* 57. Lantdmeter *lib.* 1. *de veteri mon. cap.* 11. Tertium erat velum consecrationis, quod dabatur olim virginibus in ætate vigintiquinque annorum, *cap. placuit* 20. *quæst.* 1. Quod differt valde à velo professionis; siquidem illud commune erat, tam viduis, quàm virginibus; hoc autem tantùm virginibus dabatur. Suarez *de relig. tom.* 4. *lib.* 1. *de verit. relig. cap.* 11. *num.* 15. Quartum erat velum prælationis, quod Abbatissis sexagesimo ætatis anno dabatur, *cap. juvenculas* 20. *quæst.* 1. licèt illud etiam virginibus dari possit, ut latè probant plura de his velis, eorum forma, & ritibus in impositione eorum observatis congerentes, Yepes *tom.* 3. *chron. D. Benedicti, anno* 629. Tambur. *de jure Abbatiss. disput.* 37. *quæst.* 1. Theophilus Raynaud. *in tract. de pil. cap.* 7. *per tot.* Cellotius *de hierarch. lib.* 6. *cap.* 11. Gothofr. *in l.* 12. *Cod. Theodos. de scenis*, Darris *ad Decret. in* 26. *quæst.* 1. Quibus suppositis præsens canon non est accipiendus de velo consecrationis, de quo in canonibus proximè adductis; sed de velo continentiæ, quod proprium erat viduarum, de quo accipiendi sunt textus *in cap. ultim.* 20. *quæst.* 1. *cap. viduas* 8. *cap. de viduis* 42. 27. *quæst.* 1. Concil. Epaun. sub Gelasio *can.* 21.

(b) *Sibi.*] Nam similes viduæ sibimet velum imponebant. Concil Tribur. *can.* 24. Tolet. 10. *can.* 5. observat. Filesac. *lib.* 1. *select. cap.* 10.

4. [c] *Oblationem Deo.*] Id est panem offerendum pro

pro consecratione Eucharistiæ. Inter alia enim munia viduarum sacrarum illud præceptum erat, ut panem mundum, & studiosè paratum offerrent ad consecrandam Eucharistiam, ut post Glossam in præsenti docet D. Joan. Otalora *de irregul. ex pœnit. excursu 5. num. 2.*

(f) *Sacramento.*] Id est juramento, ut exposui *in capite 1. de feriis.* Hoc tamen juramentum fuisse suppletorium, supponit Barbosa *in collect. & select. ad hunc textum*: sed absque ratione, cùm in præsenti tantùm agatur de vidua, quæ assertionem suam, videlicet velum accepisse eo animo ut deponere posset, juramento firmavit.

COMMENTARIUM.

6. *Conclusio traditur & probatur.*

EX præsenti canone sequens communiter deducitur assertio: *Novitia, quæ sponte se ingessit actibus professarum, exinde censetur professa.* Probant eam textus *in cap. omnes, cap. nec viduas 27. quæst. 1. cap. ad nostram 8. cap. ad Apostolicam 16. cap. consuluisti, cap. statuimus, hoc tit. cap. 2. de testam. cap. is qui, cap. constitutionem, hoc tit. in 6.* Clement. *eos, eod. tit.* Concil. Tolet. 4. *can. 56.* Forojul. sub Hadriano, anno 791. celebratum *can. 11. Item placuit de fœminis, cujuscunque conditionis, puellis scilicet, vel viduis, quæ virginitatis, sive continentiæ propositum spontaneè pollicentes, Deo mancipatæ fuerint, & ob continentiæ signum nigrum vestem, quasi religiosam, sicut antiquus mos fuit in his regionibus, induta fuerint, licèt non sint à sacerdote sacratæ; in hoc tamen proposito eas jugiter perseverare mandamus.* Illustrant ultra congestos in præsenti à Barbosa, & à Garanna *in cap. 9. hoc tit.* Lezana *tom. 4. verbo Professio, num. 2. & 3.* Bartholom.. de Vecchis *in praxi Novit. disput. 14. dub. 7.* Novarius *in lucern. Regul. verbo Professio, num. 24.* Barbosa *in summa constit. Apostolic. verbo Professio, §. 2.* Tondutus *resol. canonic. lib. 1. cap. 14. num. 1.* Iranzo *de protest. consider. 55.* Garcia *in polit. regul. tom. 1. tract. 3. difficult. 4. dub. 2.* Vivar. de *veteri monach. lib. 2. cap. 6. num. 30.* Tamburinus *de jure Abbatiss. disput. 7. quæst. 1.* Chopinus *libro 1. monast. tit. 3. num. 6.* P. Gregorius *lib. 3. partit. tit. 2. cap. 5.* Basseus *in floribus, verbo Religio 4. num. 1.* Girago *de regim. regul. p. 1. dub. 12. numer. 75.* Auraujo *tract. 3. quæst. 26. mor. dub. 8.*

7. *Impugnatur tradita assertio.*

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Professio religiosa est quidam contractus onerosus ultrò, citroque obligatorius, quo professus se obligat ad serviendum religioni, secundùm ejus regulam; & econtrà religio se obligat ad retinendum eum, alendum, & tractandum juxta suum institutum. D. Bernardus *de præcept. & expens. cap. 7. Regularis professio, quâ se junior sponte submittit Priori, æque obligat & Priorem, fiuntque duo per unius sponsionem alterutri debitores, unus fidelis curæ, alter humilis obedientiæ.* Unde professionem pactum appellavit B. Ephrem *tom. 5. serm. de compunctione*, his verbis: *Semel abrenunciasti sathanæ, & angelis ejus: pactus autem es Christo coram multis testibus: at vide cuinam pactus sis, & ne parvipendas. Id porrò noveris, quod angeli in hora illa voces tuas, & facta tua, abrenuncationemque tuam describpserint, & in cœli usque ad horribilem diem conservant.* Et *tom. 1. serm. 1. O monache nosce, atque considera, quæ pacta, quæque vota cum Deo feceris, constituerisque.* Basilius *epist. 1. Ne transgrediaris pacta à te inita cum Deo, quæ professus es coram multis testibus.* Hieronymus ad Demetriadem *epist. 8. Nunc quia seculum reliquisti, & secundo post baptismum gradu iniisti pactum cum adversario tuo, dicens ei, renuncio tibi diabole, & seculo tuo; pompæ tuæ, & operibus tuis, pactum custodi, ne tradas te tortori.* Concil. Illiber. *can. 13.* relato *in cap. virgines 27. quæst. 1.* Sanctus Fructuosus *in cap. 18. suæ regulæ*, jubet, probatum novitium indui religionis vestibus, & adnotari in pacto cum fratribus, ut vivat inter monachos probatus & ipse monachus. Admorari autem in pacto, est professionem monasticam facere, & postea subscribere, ut patet ex ipso pacto regulæ S. Fructuosi subjuncto, cui ex ordine subscribebant omnes, qui ad religionem admittebantur; nam ad pacti calcem ita subjicitur: *Hæc sunt nomina; qui manu sua unusquisque subscriptionem, vel signum in hoc pacto fecit, id est, ille, vel illa.* Joannes quoque Damascenus *capite 22. in vita Barlaam, & Josaph.* monasticam professionem pactum vocat; inducit enim monachum ita loquentem: *Ne diaboli impetus instituti nostri constantiam inflectat, aliterque nobis, quàm pactis cum Deo à nobis initis consentaneum, est aut sentire, aut facere persuadeat.* Probat Sanchez *libro 6. summæ, cap. 9. num. 7.* Hinc sequitur, quod sicut aliæ reciprocæ obligationes nequeunt ex unius consensu consistere, sed duabus personis indigent habentibus potestatem seipsas, vel alias obligandi, *l. in omnibus ff. de O. & A. l. sicut, C. eodem titul.* ita ad valorem professionis requiritur, ut non solùm eam emittens se obliget, verùm etiam ut religio per suum Prælatum præstet assensum. Lessius *libro 2. de justitia, capite 41. dub. 7. num. 91.* Girago *de regim. regul. part. 1. cap. 4. num. 29.* sed in tacita professione non adest persona ex parte religionis, quæ acceptare possit ipsam professionem: ergo ex ejus defectu professio nulla est. Augetur primò, nam professio in scriptis facienda est. D. Benedictus *in sua regula, cap. 58.* ibi: *Quam petitionem manu sua scribat, aut certè si non scit literas, alter ab eo rogatus scribat, & ille novitius signum faciat, & manu sua eam super altare ponat.* D. Isidorus *in regul. monach. capite 4.* ibi: *Omnis conversus non est recipiendus in monasterio, nisi priùs ipse scripto se spondeat permansurum.* Concil. Tolet. 10. *can. 5.* ibi: *Omnes fœminæ venientes ad sacram religionem, pallio capita sua contegant, conscriptam, roboratamque professionem faciant: post quam scripturam non sinantur relabi ad prævaricationis audaciam.* Et *in can. 4.* ibi: *Viduæ quæ sanctæ religionis propositum obtimere voluerit, sacerdoti, vel ministro, ad quem aut ipsa venerit, aut quem ad se venire contigerit, scriptis professionem faciat, à se aut signo, aut subscriptione notatam, continentum se religionis propositum velle, & hoc perenniter inviolatè servare.* Cujus scripturæ rationes quatuor assignant PP. Primam B. Isidorus *capite 4. Regulæ*, his verbis: *Sicut hi, qui ad secularem promoventur militiam, in legionem non transeunt, nisi antè in tabulis conferantur; ita & ii; qui in spiritalibus castris cœlesti militiæ sunt signandi, nisi priùs professionem verbis, aut scriptis profiteantur, in numerum, societatemque servorum CHRISTI transire non possunt.* Secundam petunt

petunt ex proximè adductis, videlicet quia cùm professio sit contractus, ad ejus robur ad probationem scriptura desideratur, juxta textum *in cap. legum* 2. *quæst.* 1. Tertiam rationem præbet ipse sanctus Benedictus, ut si aliquando suadente diabolo consenserit, ut egrediatur de monasterio, professionis schedula in monasterio asservatâ, convinci possit. Quam etiam agnoverunt PP. dicti Concilii Tolet. 10. relati *in dict. cap. omnis* 20. *quæst.* 1. Quartam addit Smaragdus *in sua reg.* ut è monasterio ejectus, si postliminio reverti voluerit, ex chirographo professio facta comprobari possit: igitur nulla tacita professio admitti potest. Augetur secundo, nam si tacita professio valida esset, haberet omnes effectus expressæ professionis: sed non habet, siquidem tacitè professus, in Prælatum regularem eligi non potest, *cap. nullus* 28. *de elect. lib.* 6. *Clement.* 1. §. *cæterùm, de statu monach.* Garcia *dict. dub.* 2. Chopinus *dict. titul.* 3. igitur quia tacita professio non habetur pro vera professione. Fulcitur hæc dubitandi ratio ex eo; nam licèt professio tacita à jure præsumatur ex actibus statim referendis; tamen cùm novitius eos peragens non habet animum profitendi, atque id expressè protestatur, nulla tacita professio inducitur. Glossa *verbo Per annum, in cap. ex parte, hoc titul.* Iranzo *de protestatione, consider.* 55. sed in præsenti casu vidua juramento affirmavit per veli delationem animum profitendi non habuisse: igitur cogi non debebat in statu professarum perlistere.

8. *Professio regularis duplex.*

Quâ dubitandi ratione ita fulcitâ non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, professionem regularem dupliciter emitti posse, expressè videlicet, & tacitè. Expressè, cùm Prælatus, seu minister Ecclesiæ legitimâ potestate præditus assistit, & verbis, vel externis nutibus vota profitentis acceptat, & vovens vota sua voce, vel scripto, aut nutu sufficienti nuncupat; cujus formam, & solennitatem ex veteribus PP. refert, & illustrat Hæphtenus *lib.* 4. *disquisit. monast. tract.* 5. *per tot.* Tacitè autem professio duplici modo emittitur. Primò per delationem habitus professorum: secundò per exercitium actus proprii professorum: per hæc enim conjunctim, seu separatim tacita professio inducitur, ut cùm quis assumit habitum professorum, & inter eos versatur animo perpetuò servandi vitam religiosam, *cap. ad nostram, hoc tit. cap. constitutionem, eod. tit. lib.* 6. vel cùm quis exercet actus proprios professorum. Quatuor tamen conditiones desiderantur, ut tacita professio inducatur. Prima, quod novitius deferens habitum, susceperit illum coram Prælato, seu superiore, & omnibus aliis simul. Menochius *de præsumpt. lib.* 6. *præsumpt.* 8. *num.* 9. Tiberius Decianus *libro* 3. *consil.* 18. *num.* 11. Gratianus *discept. cap.* 140. *num.* 37. Barbosa *lib.* 1. *juris Eccles. cap.* 42. *num.* 57. quare si quis per se sumeret habitum professorum, nunquam induceretur tacita professio. Gratianus *ubi suprà*, Bartholom. de Vecchis *in praxi novit. disput.* 13. *dub.* 8. Secunda, ut habitus deferatur in ipso monasterio; si quis enim deferret habitum extra monasterium, etiam perlongum tempus, non induceretur tacita professio. Innocentius, Felinus, & alii, quos refert, & sequitur Menochius *ubi suprà, numero* 15. Tertia, ut hi actus, per quos inducitur tacita professio, fiant non solùm sponte, sed scienter: ita ut novitius non ignoret eos ad solos professos spectare. Giragus *dict. p.* 1. *de regim. dub.* 12. *n.* 37. Addunt ferè omnes Doctores suprà laudati, utentem his actibus non debere etiam ignorare per illos tacitam professionem induci. Quartò oportet utentem his actibus habere animum emittendi professionem; nam si negativè se habeat, defectu animi, nunquam professus judicatur, Navarrus *in comment.* 4. *ad hunc titul. num.* 70. quem sequitur Barbosa *ubi suprà:* nec Concil. Trident. *sess.* 25. *de regul. cap.* 15. & 16. aliquid innovavit circa hanc professionem tacitam; & ita tanquam canon omissus remanet sub dispositione juris antiqui: in eo tantùm illum correxit, ut non inducatur tacita professio, nisi expleto novitiatus anno, & adimpletis sexdecim annis ætatis profitentis, Azor *p.* 1. *instit. lib.* 12. *cap.* 4. *quæst.* 6. Gratianus *tom.* 4. *discept. cap.* 640. Tamburin. *de jure Abbatiss. disput.* 6. *quæst.* 2.

His præjactis apparet jam ratio præsentis textus; nam cùm vidua non solùm velum accepisset, quod erat proprium professarum, juxta suprà tradita; verùm se immiscuisset actibus professarum, ut erat panem offerre ad sacrificium Missæ, tacitè professa præsumitur, *cap. quod interrogasti* 27. *dist.* D. Thomas *in* 4. *dist.* 38. *quæst.* 1. *artic.* 2. voluntas enim non minùs exprimitur verbis, quàm factis: unde sicut hæreditas adiri potest verbis expressis, ac solennibus; ita etiam factis, videlicet si ingeratur se hæres actibus, qui ab alio quàm hærede fieri nequeunt, *l. pro hærede* 20. *cum sequent. l. fuit* 24. *l. Julianus* 42. *l. Antistius* 62. *l. si quis* 72. *l. duo* 78. *l. Pannonius* 86. §. *ultim. l.* 87. *ff. de acquir. hæredit.* Unde cùm oblationes Deo facere tantùm professæ possint, novitia, quæ se ingerit simili actui, censetur ritè professa, nec statum regularem amplius deserere valet. 9. *Traditur decidendi ratio.*

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, cui licèt aliqui satisfaciant asserendo, Deum præsentem esse, cui votum fit, ipsumque acceptare votum; verius tamen est, quod Deus non per seipsum immediatè, & palam ecclesiastica munia gerit, sed quod sicut in omni perficiendorum sacrorum rituum actu voluit fieri, ut in Ecclesia visibili ministri interessent visibiles; ita etiam in professione monastica ministrum visibilem, & mortalem interesse constituit, qui professionem monachi acceptans cogere possit eum, si aliquando resilire voluerit, ut promissis stet, & vota adimpleat. Quare dicendum est, quod cùm semper in Ecclesia professio tacita in usu fuisset, ut suprà relatis canonibus liquidò constat, eisdem viribus, ac expressa pollens; consequens est, ut in ea tacitè, & præsumptivè reperiantur omnia, quæ expressam & solennem reddunt: ergo sicut vota præsumpta dumtaxat in ea reperiuntur, & traditio ipso effectu demonstrata: ita & persona acceptantis non est expressè quærenda in ea, sed sub eodem involucro, & certa præsumptione, ut docuit Vivar. *lib.* 2. *de veteri mon. cap.* 6. *num.* 32. Nec obstat primum augmentum ipsius difficultatis; nam licèt novo jure cautum sit, ne tacitè professus in Prælatum eligi valeat, propter dubia, quæ exinde oriri possunt, *dict. cap. nullus, cap. indemnitatibus, de elect. lib.* 6. tamen jure antiquo etiam tacitè professus in Prælatum eligi valebat, cùm quoad omnia commoda, & in- 10. *Dissolvitur dubitandi ratio.*

commoda ut professus haberetur, *cap.* 2. ubi notavi, *de testam.* Nec obstat aliud augmentum ipsius dubitandi rationis; nam quod in eo expendebamus, procedit facta protestatione ante, vel in ipsa professione; tunc enim professio sequuta, sive expressa, sive tacita, nulla est. Iranzo *dict. consid.* 55. at in præsenti casu vidua nullâ factâ protestatione velum sibi imposuit, & cum cæteris professis oblationem in Ecclesia fecit; unde licèt postea sacramento firmare vellet, se eo animo velum assumpsisse, ut deponere posset, non auditur contra professionem tacitè factam.

II. *Exponitur cap. ad nostram.* Sed suprà traditis obstat textus *in cap. ad nostram, hoc tit.* ubi ut ille, qui detulit habitum professorum censeatur professus, desideratur perseverantia per triennium in delatione ipsius habitus: ergo quia per ipsam delationem habitus professorum non inducitur tacita professio, nisi accedente temporis lapsu. Pro cujus textus solutione discrimen est constituendum inter eum casum, in quo novitius post tempus probationis ingerit se actibus professorum, aut eorum habitum detulit; & inter eum casum, in quo quis novitius non fuerat, sed in laicali habitu degens, suscepit habitum professorum. Primo casu non requiritur temporis lapsus, quia ex ipso actu induendi itum professorum inducitur tacita professio: secundo verò casu requiritur perseverantia per triennium. Unde cùm *in dict. cap. ad nostram*, qui deferebat habitum professorum non esset priùs in novitium receptus; ideo desideratur perseverantia per triennium, ut docuerunt Sanchez *lib.* 5. *summæ*, *cap.* 3. *num.* 24. Vivar. *de veteri monac. lib.* 2. *cap.* 6. *num.* 30.

CAPUT V.

Gregorius (a) *Anthemio Subdiacono.*

(b) JOannes frater, & Coëpiscopus noster directo per Justum clericum suum capitulari, inter alia plura hoc nobis noscitur intimasse, aliquos monachos monasteriorum in Surrentina diœcesi positorum, de monasterio in monasterium, prout eis libuerit, transmigrare, & à proprii Abbatis regula desiderio rei secularis abscedere: sed & quod non licere notum est, peculiaritati eorum singulos studere. (c) Si quos autem qualibet occasione à clericatu in monachicam conversionem venire contigerit, non liceat eis ad eandem, vel aliam Ecclesiam, quarum pridem milites fuerant, sua voluntate denuò remeare, nisi talis vitæ monachus fuerit, ut Episcopus, cui antea militaverat, sacerdotio dignum præviderit, ut ab eo debeat eligi, & in loco, quo judicaverit, ordinari. Propterea experientiæ tuæ præsenti jussione mandamus, ut nec monacho ulteriùs de monasterio in monasterium liceat migrare, nec eorum aliquem (d) peculiare quicquam habere permittas. Sed si quilibèt hoc præsumpserit, in monasterio, in quo ab initio conversatus est, & sub Abbatis sui regula, de qua fugerat, cum competenti coërcitione reddatur; ne si tantam iniquitatem fluxam, inemendatamque dimittimus, pereuntium animæ à Præpositorum anima requirantur. (e) Et quia aliquos monachorum usque ad tantum nefas prosiliisse cognovimus, ut uxores publicè sortiantur, eos omni habitâ vigilantiâ requiras, & dignâ coërcitione in monasteriis Abbatum, quorum monachi fuerint, retransmittas. Sed & de clericis ad monachatum venientibus, sicut suprà diximus, peragere non omittas. Ita enim Dei placabis oculos, & impletæ mercedis particeps invenieris.

NOTÆ.

1. (a) *Anthemio.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc titul. capite* 7. & apud Ivonem *part.* 7. *Decreti*, *cap.* 122. reperiturque textus hic prout in præsenti transcribitur, in regestro D. Gregorii, *lib.* 1. *indict.* 9. *epist.* 40. & ejus partes referuntur à Gratiano *in capite si quem* 32. 16. *quæst.* 1. & *in capite & quia* 27. *quæst.* 1. de D. Gregorio nonnulla notavi *in cap.* 2. *de constit. c.* 1. *de transact.*

(b) *Joannes.*] Episcopus videlicet Surrentinus, de cujus diœcesi egi *in cap.* 1. 2. *de relig. dom.*

(c) *Si quos autem.*] Verba, quæ sequuntur, extant *in cap. si quem* 32. 16. *quæst.* 1. & ea exposui *in cap.* 7. *de ætate & qualit.*

(d) *Peculiare.*] Hanc partem exponemus *in cap. cùm inter*, *de statu monach.*

(e) *Et quia.*] Hæc verba referuntur *in d. cap. & quia* 27. *quæst.* 1. & explicavimus *in cap.* 2. *qui clerici vel vov.*

COMMENTARIUM.

TExtum hunc communiter acipiunt repetentes, & Barbosa *lib.* 1. *juris eccles. cap.* 42. *num.* 42. Sanchez *lib.* 6. *summæ*, *cap.* 7. de monacho se transferente ad aliam Religionem; quod ei inconsulto Prælato facere non licet, ut dicemus infra *in capite licèt*: sed ni fallor, D. Gregorius in præsenti non prohibet hujusmodi transitum, sed potiùs monasterium proprium deserere, & ad alium ipsius Ordinis migrare sub diverso Prælato; quod prioribus Ecclesiæ seculis valde illicitum judicabatur, quia monachus sub eo Abbate, & in ipso monasterio, ubi stabilitatem promiserat, perpetuò manere debebat, nisi cum literis commendatitiis proprii Abbatis ad aliud monasterium ipsius

ipsius Ordinis mitteretur. Concil. Anglic. 1. referente. Beda *libro 4. hist. Angl. cap. 5.* ibi: *Ut monachi non migrent de loco ad locum, hoc est de monasterio ad monasterium, nisi per dimissionem proprii Abbatis; sed in ea permaneant obedientia, quam tempore suæ conversionis promiserunt.* Concil. Bituric. *can.* 23. apud Synodum Lemovic. *action.* 2. *Canonici, & monachi de monasteriis suis, ubi priùs titulati sunt, nisi causa rationabilis necessitatis, vel ædificationis animæ, vel Ordinem melius observandi, ad aliud monasterium non transeant propter adipiscendum aliquod ministerium, vel honorem, vel occupationem terrenam, absque consensu Episcopi sui, vel Abbatis.* Nicæn. 2. *can.* 22. *Monachus, vel sanctimonialis non relinquat suam habitationem, & discedat ad aliam: si autem id contigerit, ipsum ut hospitem recipi est necessarium, non tamen sine voluntate Præpositi sui recipiatur.* Synod. 7. *can.* 21. *Non oportet monachum, vel monialem proprium relinquere monasterium, & ad aliud se conferre.* Sed cùm recipi sine licentia novi Abbatis non possit, hinc in regulis PP. cautum reperitur, ut monachum, nisi Abbatis sui aut permissu, aut voluntate ad alterum monasterium commigrantem nullus Abbas aut suscipere, aut retinere præsumat, *cap.* 14. *reg. D. Benedicti*, quæ totidem verba sunt in Concilio Agathensi relato à Gratiano *in cap. monachum* 20. *quæst.* 4. qui transitus adeo accuratè olim damnabatur, tum ob rixas, contentiones, & jurgia, quæ inde oriebantur, ut exprimitur in regula Serapionis Macharii *cap.* 13. *Nec tacendum est, qualiter inter monasteria pacem firmam obtineant: non licebit de alio monasterio sine voluntate Patris fratres recipere. Quod si precatus fuerit ab eo qui præest, ut in alio monasterio ingrediatur, commendetur ab eo qui præest, ubi esse desiderat, & sic suscipiatur.* Clarius eandem causam explicat Ferreolus *cap.* 6. *Hinc enim*, ait, *plerunque non tantùm inter Abbates, sed etiam inter monasteria lites insanabiles oriuntur, dum unus nititur defendere quem recepit, alter revocare, quem perdidit; & ad extremum nisi reddatur illi petitori petitus, & isti restauratio recepti placaverit injuriam acceptam, fit ut non secundum Apostolum vincant in bono malum, sed utrinque mali vincantur uno malo.* Tum quia monachi stabilitatem tempore professionis emittebant, ita ut è monasterio non exirent. Divus Benedictus *in cap.* 58. *suæ regulæ*, ibi: *Suscipiatur in congregatione, sciens lege regulæ constitutum, quod ex illa die non liceat è monasterio egredi, nec collum excutere te sub jugo regulæ, quam sub tam morosa deliberatione licuit recusare, aut suscipere.* Quibus verbis stabilitatis votum quasi explicavit, nam mox subjungit: *Suscipiendus autem in oratorio coram omnibus promittat de stabilitate sua, de qua scilicet immediatè jam egerat, nisi ob majus bonum spirituale de licentia Prælati transiret.* D. Bernardus *epist.* 7. ibi:]Sed quæris forsitan, inquiens mihi: Quid ergo tu de stabilitate tua facis, quam apud Cistercium firmasti, & nunc alibi habitas? Ad quod respondeo: Ego quidem Cisterciensis monachus ibidem professus, ab Abbate meo, ubi nunc habito, missus sum; sed missus in pace, missus juxta consuetudinem, & communem institutionem.] Probant, & illustrant Benedict. Haæphtenus *lib.* 4. *disquisit. monast. tractatu* 6. *disquisit.* 4. *per tot.* Menard. *in notis ad concord. regul. fol.* 1008. Unde D. Gregorius in præsenti textu juxta disciplinam monasticam illius seculi prohibuit monachis ob lucrum temporale in aliud monasterium, ejusdem videlicet religionis, transire. Agere verò D. Gregorium de monacho transeunte propriâ auctoritate ad aliud monasterium ipsius religionis, evincitur ex eo, quia tempore D. Gregorii tantùm erant in diœcesi Surrentina monasteria ordinis D. Benedicti, ut refert Tamburinus *in serie Abbat. verbo Surrentina:* sed Gregorius in præsenti increpat monachos commorantes in diœcesi Surrentina, & se transferentes ad aliud monasterium: igitur de monacho transeunte ad monasterium ejusdem Ordinis accipiendus est. Accedit, nam si Sanctus Doctor ageret de monacho transeunte ad monasterium alterius religionis, distingueret, an ad strictiorem, vel laxiorem vitam cum Episcopi, vel Abbatis licentia transiret; sed tantùm affirmat Sanctus, eum monachum ut fugitivum retrahendum esse & restituendum priori Abbati: igitur quia agitur de monacho transeunte ad aliud monasterium ipsius Ordinis.

CAPUT VI.

Idem (a) *Eidem.*

SIcut regiminis locum Deo, ut ipsi placuit, disponente suscepimus; ita nos oportet de commissis nobis animabus esse solicitos. Comperimus autem in Insula Orphiaria, in qua situm B. Petri Apostolorum Principis (b) Oratorium esse dignoscitur, multos virorum cum mulieribus suis diversorum patrimoniorum, illuc pro necessitate feritatis barbaricæ refugisse; quod importunum judicavimus, ut dum alia refugiorum loca vicina sint, cur ibidem cum monachis debeant (c) mulieres habitare. Propterea præsenti jussione præcipimus experientiæ tuæ, ut à præsenti tempore nullam illic ulteriùs mulierem, sive ecclesiastici (d) juris sit, sive cujuslibet alterius, habitare, commanere vé permittas, sed refugium sibi, cùm (sicut prædictum est) tot loca vicina sint, ubi maluerint, ipsi provideant, ut omnis exinde mulierum conversatio submoveatur, ne si, quæ in nobis est, curam gerere desistamus, atque inimici laqueis obviare, nos exinde (quod absit) si quid adversi contigerit, culpabiles existamus. Præsentium itaque latori Felici Abbati mille quingentas plumbi libras, de quo in eadem insula agere dignoscitur, dare non differas: quod tuis post-

modum, cùm totius quantitatis summa noscetur rationibus imputetur. Ita ergo fac tu, ut ipse provideas, si in ejusdem insulæ fabrica expendi utiliter valent. Quia autem dura est in insulis congregatio monachorum, etiam puerosin ejusdem monasteriis ante decem & octo annorum tempora suscipi prohibemus. Vel si qui nunc sunt, tua eos experientia auferat, & in Romanam urbem transmittat. Hoc & in (e) Palmaria, aliisque insulis te per omnia volumus custodire.

NOTÆ.

(a) *Idem.*] Anthemio videlicet Subdiacono, ut habetur in ipso Regestro Gregorii, *lib. 1. epist. 48.* ex quo Codice restituo ita literam hujus textus.

1. (b) *Oratorium.*] Id est monasterium, ut ex verbis sequentibus constat; olim enim monasteria plerunque dicebantur oratoria; aut quia orationis gratiâ ibi monachi conveniebant. Gregorius *de Gloria confessorum*, ibi: *Quidam nomine Augustus de eleemosynis devotorum apud Brias vicum in honorem sancti Martini Antistitis oratorium ædificavit, & collectis secum paucis monachis, sub regula monasterii degens, semper orationi vacabat.* Idem *lib. 1. miraculorum sancti Martini, cap. 14* ibi: *In Castello regionis Italiæ, quo dicitur tertium oratorium B. Martini fundatum esse.* Et *in cap. 16.* hoc oratorium puellarum vocat, & Abbatissæ loci meminit. Eodem in libro de monasterio quodam virginum sic refert: *In porta Ambianensi, in qua quondam vir beatus pauperem algentem chlamyde discissa contexit, oratorium à fidelibus est ædificatum, in quo nunc puellæ religiosæ deserviunt ad honorem S. Episcopi.*

2. (c) *Mulieres habitare.*] Quod pluribus Ecclesiæ canonibus prohibitum est. Synod. Nicæn. 2. *can. 18. Ne suspicio detur exteris, inquit Apostolus, mulieres degere in Episcopiis, & in monasteriis, suspicionis plenum est. Si quis ancillam, vel liberam in eis locis habuerit ad aliquod ministerium, puniatur; si perseverat, deponatur; si verò in suburbanis mulieres sunt, & velint Episcopus, vel Præpositus illic aliquid agere, dum illic sunt, non liceat mulieribus degere, sed secedant.* Epaunense *can. 38. Monasteria puellarum non nisi probatæ vitæ, & ætatis provectæ ad quascunque earum necessitates, vel ministrationes laici permittantur intrare.* Turonense 2. *can. 17. Mulier intra sepia monasterii nullatenus introire permittatur: si Abbas in hac parte, aut Præpositus negligens apparuerit, qui eam viderit, & non statim ejecerit, excommunicetur.* Concil. Trullan. *cap. 47. Nec in virorum monasteria mulier, nec in mulierum vir dormiat, ut extra omne scandalum sint fideles, &c. Si quis secus fecerit, clericus, sive laicus, excommunicetur.* Concil. Turon. *cap. 29. Presbyteris, Diaconibus, cæterisque clericis infra claustra monasteriorum puellarum non sit concessum habitare, nec intrent monasteria, &c.* Cabilon. sub Carolo *can. 63.* Altissiod. *can. 26. Si quis Abbas mulierem in monasterio ingredi permiserit, aut festivitates aliquas ibi expectare præceperit, tribus mensibus in monasterio retrudatur, pane & aquâ contentus.* Refert Antonius August. *in epit. lib. 9. tit. 19.* Plura Theophilus *integro tract. de vitanda mulier. famil.*

3. (d) *Ecclesiastici juris sit.*] Ut sanctimoniales, & fœminæ Deo dicatæ: licèt enim olim monasteria duplicia essent, virorum videlicet, & fœminarum, ut probat Haæphtenus *disquisit. monast. lib. 1. tract. 1. disquis. 5.* tamen postea prohibita fuerunt hujusmodi monasteria, *cap. diffinimus, cap. pernicio-*

sam 18. q. 2. immò omnis familiaritas sanctimonialium cum monachis damnata fuit. Concil. Tarracon. *cap. 1.* ibi: *Religiosus, vel monachus, qui familiarius cum propinqua ejus curæ commissa conversatur in cella monasterii inclusus, pœnitentiæ lamentis incumbat, ubi singulari afflictione panis & aquæ victum ex Abbatis ordinatione recipiat.* Cabilon. sub Carolo, *c. 55. Abbatissa cum viris, clericis, sive laicis, horis incompetentibus non loquatur; sed quidquid masculis, clericis, sive laicis de rebus necessarius peragere debet, à prima hora usque ad vespertinam peragat: & hoc non cum singulis, sed coram pluribus.* Et cap. 56. *A vespera usque ad primam nec Abbatissa, nec alia sanctimonialium, cum quibuslibet masculis ullum colloquium habeant, nisi forte talis fuerit occasio, quam evitare non possint; & si necessitas incubuerit, id coram testibus facere non debebunt.* Et *can. 61. cap. diffinimus 18. quæst. 2.* Illustrant Anton. August. *in epit. juris Pont. lib. 9. tit. 22.* Zypeus *ad hunc tit. respons. 1.*

4. (e) *Palmaria.*] Insula hæc ultra Tyberina ostia est in mari Tyrreno. Varro *lib. 3. de re rust. c. 1.* Plinius *lib. 3. c. 6.* Ambrosius Calepinus *verbo Palmaria.* Ibi etiam sunt Pontia, & Pandatoria, & sunt insulæ miræ solitudinis, & sterilitatis. In Pontiam missus fuit exul Sylverius Papa à Belisario, ut refert Anast. Biblioth. *in ejus vita:* quæ tres insulæ erant in dominio D. Benedicti, ut probat Dartis *in cap. 20. q. 1.* D. enim Benedictus, & ejus discipuli non solùm solitudines, eremosque incolebant, verùm ut magis ab hominibus procul essent, inhabitatas insulas quærebant, ut ibi mari circumsepti, vitam in Christo ducerent absconditam, & ut aëre minùs salubri corpora magis castigarentur, & ut nimia corporis prosperitas, quasi vitis palmite luxurians, amputaretur. Unde satis constat ex historiis, plura & magnifica monasteria D. Benedicti in insulis ædificata fuisse, qualia sunt in Anglia Lindisfarnense, & Elienſe: in Francia Lerinense, & alia quæ enumerant Baronius *tom. 5. anno 398.* Yepes *in chron. Divi Benedicti, centur. 1. c. 3. anno 532.* D. Franc. Vico 3. *p. hist. Sardiniæ, cap. 18. num. 52.* Et Abbo Floriacensis in vita S. Edmundi Regis, & Martyris, apud Surium die 20. Novembris testatur Orientalem Britanniæ partem, quæ Aëstengle vocatur, aquis penè undique allui à Subsolano, & Euro Oceano; ab Aquilone verò immensarum paludum uligine cingi: eæ verò paludes, inquit Sanctus, præbent pluribus monachorum gregibus optatos solitariæ conversationis sinus, quibus inclusis non indigeant solitudine eremi: ex quibus sunt S. monachorum Patris Benedicti cœlibes cœnobitæ in loco celebri hac tempestate. De Italia Leo Hostiensis *lib. 3. cap. 5.* refert in Adriatico mari apud insulam Diomedis quodam nomine vocatam, extitisse monasterium Tremitense: quod 30. circiter milliaribus à terra distaret, cujus formam cùm Desiderius, qui postea Cassinensis Abbas fuit, & Pontifex Maximus Victor tertius inaudisset, impetratâ Abbatis licentiâ illuc perrexit; ibique satis

saris austeræ conversationi se tradens, non parvum tempus exegit : subditque deinde, quomodo idem Desiderius monasterium Maillæ construxisset. Monasterii præsentis in Palmaria Insula constructi meminerunt Yepes, & Victus *ubi proximè*. Unde dum Gregorius hîc agit de monsteriis in insulis constructis, non exaudiendus de insulis amplas provincias habentibus, ut Anglia, Sardinia, Sicilia, & similes ; sed de Insulis, in quibus unicus tantùm est locus solitarius, & mari circundatis intra augustum territorium, ut monasteria constructa in insulis Capraria, & Gorgonia, quorum meminerunt D. Gregorius *lib. 1. epist. 50.* & *lib. 4. epist. 19.* & *60.* Josephus Castald. *in notis ad Rutilium lib. 1. folio 97.* In illis autem propter pericula, solitudinem, & alias difficultates asperior vita erat, quare à Gregorio in præsenti ea dicitur durior congregatio monachorum, ut docuit P. Suarez *tom. 3. de relig. lib. 6. cap. 3. num. 8.*

COMMENTARIUM.

IN præsenti textu, & *in cap. ad Apostolicam, cap. significatum 11. hoc tit.* agitur de ætate monachorum, seu religiosorum, quæ debet esse legitima, *cap. 1. hoc tit.* Unde exponendum est, quænam dicatur ætas legitima? Et in primis refallendus est error hæreticorum, præcipuè Lutheri *lib. de votis monasticis* ; qui negat, juniores posse admitti ad religionem, sed tantùm oportere viros post 70. aut 80. annos vitam monasticam profiteri. Calvinus etiam *lib. 5. instit. cap. 15. §. 19.* refert olim nefas fuisse ante annos 60. fœminas votum continentiæ emittere. Similiter confessio Augustana *artic. 27.* conqueritur, quòd pueri permittantur religionem ingredi : & expendunt verba illa Pauli 1. *ad Timotheum cap. 5. Adolescentiores viduas devita.* Poterat etiam adducere duos veteres Ecclesiæ canones : primus Synodi Rom. sub Sylvestro, ubi *in can. 10.* Pontifex prohibet velare sanctimoniales ante 72. annos. Secundus Beati Gregorii relatus *in cap. juvenculas 20. q. 1.* ubi Sanctus Doctor vetat sanctimonialem ante 60. annum consecrari. Sed verius est, nullam ætatem ineptam esse Deo se dedicandi, & ita non tantùm adultos, verùm & pueros ritè, & valdè posse ad statum Regularem admitti, ut probant D. Basilius *interrog. 15.* D. Thomas *2. 2. q. 189.* & *opuscul. 17. cap. 3.* Bellarminus *tom. 1. controv. lib. 3. de monachis, cap. 35.* Lessius *in opuscul. de statu vitæ eligendo*, Haæphtenus *disquisit. lib. 4. tract. 5. disquisit. 1.* Sanchez *lib. 4. summæ, cap. 18. numero. 5.* Cellotius *de Hierarch. lib. 7. cap. 6.* Suarez *tom. 3. de relig. lib. 5. cap. 1.* Tamburinus *tom. 1. de jure Abbat. disp. 6. q. 6.* Peyrinis, Vecchis, & alii congesti à Hieronymo Garcia *tom. 1. polit. regul. tract. 2. difficult. 2. dub. 5.* repugnat enim hæreticorum doctrina sacræ Scripturæ, sanctis Patribus, & rationi. Scripturæ, quæ ait *cap. 3. Thren. vers. 27. Bonum est viro cùm portaverit jugum ab adolescentia sua.* Et *cap. 22. Proverb. Adolescens juxta viam suam, etiam cùm senuerit, non recedet ab ea.* Et Christus Dominus apud Matthæum, *cap. 19.* ait: *Sinite parvulos, & nolite prohibere eos ad me venire.* Quod exponens Origenes *tom. 2. tract. 7.* ait, quod discipuli Jesu priùs quàm discant rationem justitiæ, reprehendunt eos, qui pueros, & infantes offerunt Christo : Dominus autem exhortatur discipulos suos condescendere utilitatibus puerorum. Præterea is, cui Dominus apud Matthæum *cap. 19.* Lucam *cap. 10.* dixit : *vis perfectus esse, vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo, & veni sequere me*; adolescens erat. Præterea opponuntur sectarii sanctis Patribus, videlicet D. Hieronymo, qui *epist. 22. ad Eustochium*, refert in cœnobiis fuisse suo tempore homines omnis ætatis, pueros videlicet, & senes. Et D. Ambrosio, qui *lib. 3. de Virginibus*, inquit : *Non ergo ætas reficitur florentur, sed animus examinatur, ac certè Theoclam non senectus, sed virtus probavit. Et hinc quid plura contexam, cùm omnis ætas habilis Deo perfecta sit Christi? Nec mirere in adolescentulis professionem, cùm legeris in parvulis passionem. An dubitamus, si eum usque ad continentiam sequatur adolescentia, quem usque ad mortem confitetur infantia ?* Cui consentit D. Augustinus *de sancta virginitate cap. 39. Sed respice agmina virginum, puerorum, puellarumque sanctarum. In Ecclesia tua eruditum est hoc genus ; illic tibi à maternis uberibus pullulavit ; nomen tuum ad loquendum linguam solvit ; nomen tuum velut lac infantiæ suæ suxit infusum : non potest quisquam ex hoc numero dicere : Qui priùs fuit blasphemus, & persequutor. Immò etiam quod non jussisti, sed tantummodo volentibus arripiendum proposuisti, dicens : Qui potest capere, capiat, arripuerunt, voverunt, & propter regnum cœlorum seipsos (non quia minatus es, sed quia hortatus es) castraverunt.* Et optimè D. Basilius disserens de ætate legitima monachorum, *in reg. fus. disp. interrog. 15.* ait : *Cùm Dominus dicat : Sinite parvulos venire ad me ; & Apostolus eum laudet, qui ab infantia sacras literas didicisset, idemque alio in loco præcipiat, educandos esse filios in disciplina, & correctione Domini : prorsus qui ad nos accedant admittendos nullum non ætatis tempus idoneum esse judicamus ; vel ipsius adeo teneræ, atque ineuntis, ut videlicet qui orbati parentibus sint, eos nostra parte sponte ipsi assumamus, & exemplo Job, parentes pupillorum simus : qui autem sub parentibus sint, eos ab ipsis ad nos adductos multis adhibitis testibus recipiamus, ut non demus occasionem iis, qui volunt occasionem.* Tandem Novatorum doctrina rectæ rationi adversatur; siquidem apud omnes compertum est, quod ut quisque in ullo rerum genere summus evadere possit, à teneris annis accipere debet, ut de Oratore aiebat Quintil. *lib. 1. instit. cap. 3.* & D. Thomas *opuscul. 3.* ita aiebat, qui futuri sunt clerici, mox à pueritia in clericatu erudientur: qui futuri sunt milites, oportet ut à pueritia in militaribus exercitiis nutriantur, sicut Vegetius dicit *in lib. de re milit.* qui futuri sunt fabri, illam artem à pueritia discunt : unde apparet, quàm rationi consonum sit, ut etiam pueri, & adolescentes ad religionis statum admittantur. Nec rectè expendunt Novatores locum illum Apostoli : *Adolescentiores viduas devita.* Siquidem Apostolus ibi non agit de voto continentiæ, sed de viduis, quas Ecclesia alebat ex propriis redditibus, quas tantùm sexagenarias alere jubet. Nec eorum favet errori dicta Synodus Romana, cui duplici modo satisfaciunt Bellarminus *dicto tom. 1. controv. lib. 2. de monach. c. 35.* Haæphtenus *disquisit. monast. lib. 4. tract. 1. disquisit. 1.* Primò asserendo locum esse corruptum, multòque minorem numerum reponendum esse pro 72. Secundo S. Sylvestrum in eo canone agere non de virginibus, sed de viduis ; & ideo asserere, eas diutiùs esse probandas, ut ad

vitam monasticam admittantur, ut probavi *in cap. vidua 4. hoc tit.* Nec tandem obstat textus *in dict. c. juvenculas*; nam ibi D. Gregorius agit, non de puellis ad monasterium admittendis, sed de juvenculis in Abbatissas non eligendis, nisi post sexagesimum annum, ut docuerunt de ætate Abbatissarum, tam ex novo, quàm veteri jure agentes, Barbosa *lib. 1. juris Eccles. cap 45. num. 17.* Julius Lavorus *variar. lucubr. tit. 4. de elect. cap. 24.* Narbona *de ætate, anno 40. q. 2.*

6. Manet ergo, nullam in antiquis Ecclesiæ canonibus præscriptam esse ætatem ad ingressum in monasterium; immò pueros plerumque monasteriis offerri, ut infrà *in cap. cùm virum*, probavimus; aut ipsos vitam monasticam amplecti consuevisse: hoc tamen discrimine adhibito, ut ante pubertatem voluntas parentum tacita, seu expressa desideraretur, juxta adducta suprà *in cap. 2.* post pubertatem verò ipsorum tantùm voluntas expectabatur. Superest, ut de ætate legitima ad professionem, & quænam ætas illi præscripta sit, agamus? Et certè pro temporum, & locorum varietate diversa statuta fuit. *In cap. 1. 20. q. 1.* absolutè docetur, quod tunc firma erit virginitatis professio, ex quo adultè docetur, quod tunc firma erit virginitatis professio, ex quo adulta jam ætas esse cœperit, & quæ solet apta nuptiis deputari, id est pubertas: unde Consultus *in l. 2. ff. de pollicit.* ait: *Voto autem PP. familiarum obligantur puberes sui juris.* Illustrat Narbona *de ætate anno 17. q. 17.* D. Basilius *epist. 2. ad amphilochium, cap. 7.* docet, votum virginitatis emittendum esse supra annum decimum sextum, aut decimum septimum. Synodus Trullana *can. 40.* permittit, professionem fieri anno ætatis decimo: utramque ætatem amplectitur Justinianus *in novel. 6. Leonis.* Pius Papa, & Martyr *in cap. virgines, eadem quæst.* ait, virgines non velentur ante 25. annos, nisi fortè periclitante virginalis pudicitiæ necessitate. Idem firmatur *in Concil. Carthag. 3. can. 4.* relato *in cap. placuit, eadem quæstione.* Arelat. 2. *can. 33.* Turon. 2. *can. 21.* At in Tribur. Concilio *can. 24.* virgo post 12. annum ad religionem admittitur: qui canon refertur à Gratiano *in cap. puellæ 20. q. 2.* Circa monachos etiam pubertatem ad professionem desiderari, constat ex omnibus canonibus, in quibus de filiis oblatis à parentibus agitur, quos dabimus infrà *in cap. cùm simus.* D. Gregorius *in præsenti*, plenam pubertatem, id est 18. annos exigit: cui consentiunt Patres Concilii Tolet. 2. *can. 1.* relati *in cap. de his, 28. dist.* Cœlestinus autem III. *in cap. cùm simus 14. hoc tit.* annos discretionis desiderat, id est pubertatem. Exponit Leo Pinel. *in cap. 2. hoc tit. numero 180.* Et *in cap. 1. hoc tit. Clem. ult. hoc tit.* ætas legitima desideratur, id est pubertas, quæ in masculis datur post 14. annos, in fœminis verò post 12. Hodie tamen post Concilium Tridentini *sess. 25. de regul. cap. 15.* in quacumque religione, tam virorum, quàm fœminarum, professio emitti non potest ante 16. annum expletum, ita ut professio antea facta nullius sit momenti: quod & docuerunt Leo Imperator Philosophus *in novel. 6.* ubi illum, qui sexdecim annos impleverit, tonderi permittit: & D. Basilius *in can. 18. ad Amphiloch.* professiones ab eo tempore factas probat, quo ætas rationis complementum habuerit. *Non enim*, ait Sanctus, *pueriles voces in his ratas esse oportet, & citra judicium pactas temerarias.* Et præcipites professiones tonsuræ monasticæ habitum ignominiâ afficere, docetur *in Synodo Constantinop. can. 2.* Prosequuntur Narbona, Leo Pinellus, alii suprà citati. Bruno Chassaing. *de Privil. regul. tract. 4. cap. 6. propos. 3.* Menardus *ad concord. regul. fol. 990.*

CAPUT VII.

Alex. III. (a) *Archiepiscopis, Episcopis, & aliis Ecclesiarum Prælatis per Galliam constitutis.*

NOn est vobis dubium, aut incertum, quomodo fratres religiosi (b) Cistrensis Ordinis ea religione permaneant, & virtute, quòd ex institutione PP. & prædecessorum nostrorum ii, qui in eorum (c) monasteriis professionem faciunt, sine Abbatis sui licentia prohibentur de claustro discedere, & discedentes in aliis monasteriis recipi. Inde est, quod eandem institutionem nos non solùm amicam religioni, sed etiam rationi consonam solicitè conservare volentes, universitati vestræ p. A. s. p. m. quat. monachos, vel (d) conversos conscripti Ordinis post factam monasterii professionem sine licentia Abbatum suorum per Episcopatus vestros recipi nullatenus permittatis, & si qui ex eis fuerint, qui sine licentia Abbatum suorum de monasterio, in quo professionem fecerint, exire præsumpserint, & commonitia d sua monasteria celeriter non redierint, eos tamdiu ap. rem. censurâ ecclesiasticâ percellatis, donec ad monasteria unde exierint, regredi compellantur.

NOTÆ.

1. (a) *Archiepiscopis.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 2.* ex qua litteram hujus textus transcribo.

(b) *Cistrensis.*] Legendum est *Cistercienses*, de quo præclaro Ordine, & privilegiis à Romana Sede illi concessis egi *in cap. 6. de rescript.*

(c) *In monasteriis recipi.*] Juxta tradita suprà *in cap. 5.*

(d) *Vel conversos.*] Circa quos major dubitatio erat, quia professionem solennem non emittebant, & assumebantur cum voluntate Episcopi; ita ut in eorum potestate semper essent, ut refert Manrique *annal. Cisterc. anno 1134. cap. 6.* quare Innocentius II. concessit privilegium Cistecienfibus, ne Episcopi possent retinere hujusmodi conversos, his verbis: *Porrò conversos vestros, qui monachi non sunt, post factam in vestris cœnobiis*

cœnobiis professionem nullus Archiepiscoporum, vel Abbatum sine vestra grata licentia suscipere, aut susceptum retinere præsumat. Refert Manrique *anno* 1137. *cap.* 1. *num.* 5. de conversorum gradu egimus *in cap. in præsentia, de probat.* & commentarium hujus textus dabimus infrà, *in cap. final.*

CAPUT VIII.

Alex. III. *Magistro Fidantiæ Canonico Civit.*

ADnostram noveris audientiam pervenisse, quod (b) Eremitæ de monte Foliano quosdam pueros intra biennium in tantùm (c) seduxerunt, quod quidam illorum suasionibus eorum assensum præbentes, ad Ecclesias ipsorum accesserunt. Qui cùm statim religionis habitum induissent, unus prædictorum puerorum T. nomine statim pœnitens, quòd habitum suscepisset, id quod fecerat, suis parentibus intimavit, qui ad locum ipsum morâ postpositâ accedentes, eum exinde traxerunt: & cùm non stetisset ibi, nisi per unam noctem, ut accepimus, præfati Eremitæ, & quidam alii eum non permittunt quandam puellam ducere in uxorem, quam ipse juravit in uxorem accipere, ac sicut dicitur, desponsavit. Quocirca d. t. p. A. s. p. m. quat. rei veritate inquisitâ diligenter, ac cognitâ, si tibi constiterit, quod præfatus T. ante consummationem XIV. anni habitum ipsum sine probatione susceperit, & susceptum habitum deposuit; aut si post XIV. annum habitum ipsum sine probatione susceperit, & infra triduum deposuit, eum ab impetitione prædictorum Eremitarum, vel aliorum in hac parte oc. & ex ap. cess. penitus absolutum; & eam quam juravit accipere in uxorem, liberè posse traducere in uxorem, si alia rationabilis causa non impedit, denuncies.

NOTÆ.

1. (a) *Lex. III.*] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 8. sed cùm triplex Ecclesia Cathedralis hujus nominis reperiatur, alia in Hispaniâ, vulgò dicta *Ciudad Rodrigo*, de qua egi *in cap. auditis, de præscript.* alia in Sardinia, aliaque dicta civitas Castellæ in Italia, non potest certò affirmari, de qua ex eis in præsenti agatur, & per consequens de quibus Eremitis præsens quæstio inciderit.

2. (b) *Eremitæ.*] Eremita latinâ dicitur homo degens in contemplatione, & perfectione, ut probat Ricciulus *lib.* 3. *lucubr. tit. de Eremitis*: & licèt valde differat eremita à monacho, ita ut jura loquentia de monachis non comprehendant eremitas, *cap. unic. in fine, de excess. Prælat. lib.* 6. ubi Geminianus *num.* 5. tamen Religiosi etiam habitantes in cœnobiis constructis in locis desertis, quæ suo vivendi modo profitentur separationem ab hominum communione, appellari cœperunt Eremitæ, *cap. cùm monasterium* 13. *de elect. cap. penult. de verb. sign. lib.* 6. tales fuerunt olim Religiosi Sanctorum Basilii, Augustini, & Benedicti, ut probant Ricciulus *dicto lib.* 3. *cap.* 1. Marquez *in orig. Eremit.* Hæphtenus *disquisit. monast. lib.* 2. *tract.* 7. *disquis.* 3. Unde eremitas in præsenti accipio, non pro eremitis tantùm, sed pro monachis in eremo degentibus, qui certam profitebantur regulam, juxta quam vivebant.

3. (c) *Seduxerunt.*] Ingressus in monasterium liber, spontaneusque esse debet, *cap. præsens, cap. final.* 20. *q.* 1. de coactione prorsus arcenda à regulari professione egi *in cap. hoc tit.* An verò dolus, qui dedit causam ingressui, & professioni reddat actum ullum, quæritur solet? Et aliqui affirmant, professionem efficacem esse, *ex cap. veniens, cap. ex parte, cap. dudum, de convers. conjug. cap. cùm dilectus, de his quæ vi*: quia læsus dici non potest qui se Deo conjunxit, *cap. illud* 20. *q.* 1. unde aiebat Apostolus ad Corinthios *cap.* 9. *Factus sum Judæis tanquam Judæis, ut Judeos lucrarer.* Et 2. *ad Corinth. cap.* 22. *Ego vos non gravavi, sed cùm essem astutus, dolo cepi vos.* Sed contrarium, & meritò, defendit Joannes Stephanus Durantius *qq. juris q.* 4. nam in jure vis, metus, & dolus æquiparantur, *cap.* 1. 15. *q.* 6. Igitur sicut professio metu facta nulla est, ita & quæ per dolum, & fraudem annullatur. Deinde quia dolus dans causam contractui bonæ fidei, illum ipso jure nullum reddit, *l. & eleganter. ff. de dolo*: sed professio contractus est bonæ fidei, *cap. viduas* 27. *q.* 1. Igitur dolus eam nullam reddit. Nec contrarium probatur *in dicto cap. veniens*; nam ibi mulier, quæ intendebat repetere maritum, non auditur quia adulterium commisit; aliàs si contrarium constaret, maritum repetere. Nec etiam obstat textus *in dicto cap. ex parte*; nam in ejus specie mulier, quæ velata fuerat, ex falsa causa credens sponsum leprâ percussum; nihilominus in religione permanere volebat & ita liberè consentiebat. Nec etiam favent contrariæ sententiæ textus *in dicto cap. dudum, dicto cap. cùm dilectus*; nam in eis non agitur de dolo, qui professioni causam dederat; sed de vana illusione, & inductione, quæ pro dolo non habetur.

COMMENTARIUM.

TExtus hic explicandus est ex notatis *in cap.* 2. & 4. *hoc tit.* Jubet enim in eo Alexander III. quod si impubes habitum susceperit monachalem, id est professionem emiserit ante XIV. annos, & habitum deposuerit, posse eum uxorem accipere; quia in ea ætate professionem emittere non valebat, juxta tradita suprà *in cap. quia in insulis*; & parentes poterant ipsum repetere, ut probavi suprà *in cap.* 2. Si autem pubes habitum

habitum ipsum induisset, & per triennium detulisset, non poterat amplius illum exuere, & ad seculum redire. Desideratur autem in præsenti casu delatio habitus per triennium; quia cùm nullâ probatione præcedente illum induisset, non poterat tacitè professus videri, ut eveniret, si jam ingressus monasterium habitum illum professorum induisset, ut probavi *in capite* 4. *hoc. tit.* ubi *num. final* textum hunc exposui.

CAPUT IX.

Idem (a) *Helienſi Epiſcopo.*

SUper eo, quod quæsitum est à nobis ex parte tua, utrum (b) sacerdotes, qui religionis habitum susceperint, & antequam essent vinculo professionis adstricti, ad priorem statum sunt (c) reversi, permittendi sint Ecclesias, & curam animarum habere: & an alii (d) clerici, si monasticum habitum ante oblatum (e) professionis libellum deseruerint, ad sacros Ordines promoveri, & ad gubernationem Ecclesiarum possint assumi, s. t. taliter respondemus, quod si austeritatem religionis, ad quam migrasse noscuntur, servare noluerint, ad minorem religionem cogendi sunt pertransire, nec ampliùs in Ecclesiis secularibus debent assumi, ne contra votum suum, quod Domino fecerunt, in animarum suarum periculum comprobentur venire. Verùm si ante susceptum habitum positi in probatione recedere voluerint, secundùm regulam B. Benedicti non videntur prohiberi ad priorem statum redire: sed videtur regula vestra præcipere, ut in eadem veste redeant, in qua veniunt.

NOTÆ.

1. (a) *Helienſi.*] In prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 9. legitur *Liernenſi*, & etiam *in cap.* 1. *de converſ. conjug. in eadem collect.* ubi extat alia pars hujus textus, legitur *Illaren.* post Concilium autem Lateran. *p.* 21. *cap.* 2. habetur, *Ereforդienſi:* sed legendum est, *Helienſi*, ut in hac sexta collectione legitur, de qua diœcesi egi *in cap. paſtoralis, de reſcript.*

(b) *Sacerdotes.*] Clericos posse vitam monasticam profiteri, probavi *in cap.* 3. *hoc tit.*

2. (c) *Sunt reverſi.*] Ob hoc periculum reditus ad seculum, tum ut eorum probetur constantia, jubet D. Benedictus *cap.* 6. *ſuæ regulæ*, ut non ita facilè ingressus ad vitam monasticam concedatur clericis ac laicis: notat, & illustrat Haæphtenus *lib.* 4. *diſquiſit. monaſt. tract.* 2. *diſquiſ.* 4. ubi de ritibus observatis apud veteres in admissione clerici ad monachatum agit.

(d) *Clerici.*] In minoribus gradibus constituti.

3. (e) *Profeſſionis libellum.*] Professionem in scriptis esse faciendum, supra probavi *in cap. vidua*, cujus formam ex Theodemaro Abbate refert Haæphtenus *d. diſquiſit* 4. in hæc verba: *In nomine Domini promitto me N. in ſacro monaſterio B. Martyris, ſive Confeſſoris N. ſecundùm inſtituta B. Benedicti coram Deo, & Angelis ejus, præſente etiam Abbate noſtro N. omnibus diebus meis in hoc ſancto monaſterio amodò, & deinceps perſeveraturum, & in omni obedientia quodcumque mihi præceptum fuerit, obediturum. Ego enim hanc promiſſionem à me factam manu propria coram teſtibus ſcripſi, & roboravi.*

COMMENTARIUM.

4. IN hoc textu, & *in cap. conſulti, cap. poſtulaſti, hoc tit.* agitur de illis, qui monasticam vitam deserunt, & nondum elapso probationis tempore, ante professionem, vel post ad seculum redeunt: & quæritur, an sinendi sint ad pristinum statum redire, & in gradu antiquo, si clerici erant, ministrare, vel omnino cogendi in eadem, vel alia laxiori religione perseverare? Et licèt hanc quæstionem ad hodiernam praxin, tam in foro interno, quàm externo doctè exposuerint plures relati à Barbosa *in præſens*, Suarez *tom.* 2. *de relig. lib.* 1. *de eſſentia voti, cap.* 2. Sanchez *lib.* 4. *ſummæ, cap.* 1. *num.* 20. Tamburinus *de jure Abbat. tom.* 3. *diſput.* 9. *quæſt.* 8. Sanchez *de matrim. lib.* 7. *diſp.* 31 *in fine.* Portel. *in dubiis regular. verbo Novitius, num.* 29. Peyrinis, Lezana, & alii relati à Hieronymo Garcia *tom.* 1. *polit. regul. tract.* 2. *difficult.* 5. *dub.* 7. tamen pro ipsorum jurium illustratione, quid tam antiqui, quàm noviores canones circa hoc statuerint, exponendum est. Et primò scire oportet, eos, qui olim vitam monasticam profiteri cupiebant, probari primò ad portam monasterii per aliquot dies. Cassianus *lib.* 4. *Inſtit. cap.* 3. ibid: *Ambiens quis in cœnobii diſciplinam recipi, non antè prorsus admittitur, quam diebus decem, vel eo ampliùs, pro foribus excubans, indicium perſeverantiæ, ac deſiderii ſui, paruerque humilitatis, ac patientiæ demonſtraverit.* Et S. Fructuosus Episcopus in sua regula, *cap.* 4. ibid: *Qui religionis obtentu monaſterium ingredi petunt, primùm ante fores tribus diebus, & noctibus excubent, & ex induſtria jugiter ab hebdomadariis exprobrentur.* S. Pachomius *art.* 26. *ſuæ regulæ*, ibid: *Si quis acceſſerit ad oſtium monaſterii, volens ſeculo renunciare, & fratrum congregari numero, non habebit introndi poteſtatem, ſed priùs nuntiabitur patri monaſterii, & manebit paucis diebus foris ante januam.* Quam probationem servatam fuisse cum S. Simeone Stylita, refertur in ejus vita, *tom.* 1. *vit. PP.* Sequebatur tunc alia probatio in cella hospitum. Cassianus *inſtit. cap.* 7. ibid: *Suſceptus non ſtatim in congregatione fratrum commiſceri permittatur, ſed deputetur ſeniori, qui ſeorsum, aut longè à veſtibulo monaſterii commanens, habet curam peregrinorum, & audientiam deputatam, eiſque omnem diligentiam ſuſceptionis, & humanitatis impendit.* Quæ secunda probatio juxta ipsum Cassianum per

per integrum annum durabat, *dicto cap.* 7. ibid: *Cùm ibidem integro anno deserviens absque ulla querela suum circa peregrinos exhibuerit famulatum, imbutus per hoc prima institutione humilitatis, & patientiæ, admiscendus ex hoc congregationi fratrum, alii traditur seniori.* Isidorus tres assignat menses in regula monach. his verbis: *Qui renuncians sæculo ad monasterium venerit, non statim in cœtum deligendus est monachorum; vitam enim uniuscujusque in hospitalitatis servitium tribus mensibus considerari oportet, quibus peractis ad cœtum sanctæ congregationis accedet. Nec enim intus suscipi quemquam convenit, nisi prius foris positus, ejus humilitas, sive patientia comprobetur.* Tertia probatio fit in cella novitiorum, ubi regula prælegenda ei est tertiò, nimirum ut illâ ei bene cognitâ, prudenter deliberare, & etiam statuere possit, num illam servare, illique se obstringere velit: quare etiam indicatur illi libertas recedendi, si velit. *Legatur, inquit S. Benedictus, cap.* 28. *ei hæc regula per ordinem, & dicatur ei: Ecce lex, sub qua militare vis, si potes servare, ingredere; si non potes, libere discedas.* Eandem regulæ prælectionem novitio faciendam statuerunt Machariu s *in sua regula*, ibid: *Si quis voluerit ad monasterium converti, regula ei introeunti legatur, & omnes actus monasterii illi pateſiant.* Ferreolus *cap.* 5. *regulæ*, ibi: *Post hoc monasterii regula Abbatis jussione novitio legatur, ut in posterum nihil novum, nihil insitatum, aut si discessurus præterea, aut si permansurus agnoscat.* Sanctus Aurelianus *cap.* 1. ait: *Hoc jubente Deo in primis statuimus tenendum, ut si quis ad conversionem venerit, regula ei in salutatorio legatur; & si professus fuerit, se omnia impleturum, tunc excipiatur.* Salutatorium intelligit sanctum locum excipiendis hospitum, & secularium colloquiis deputatum. Frequenrior ejus usus in monasteriis Monialium reperitur: sic accipiunt PP. Concilii Matiscon 1. *can*, 2. cùm vetant ne clerici, aut laici puellarum monasteria extra salutatorium, aut oratorium ingredi permittantur. Sanctus Cæsarius quoque præscribit *in regul. sanctimon. cap.* 18. ibi: *Quæcunque ad conversionem venerit in salutatorio, ei frequentius regula relegatur.* Porrò eadem voce sacristiam, sive sacrarium significari scriptores non pauci nos docent. Cassiodorus *hist. tripartit. lib.* 10. *cap.* 30. ibi: *Inveniens* (Theodosius) *Antistitem in salutatorio residentem.* Eadem habet Paulus Diaconus *lib.* 13. Gregorius Magnus *lib.* 4. *epist.* 54. Maximano Episcopo scribens: *Procedens à salutatorio ad sacra Missarum solennia celebranda, peractis verò Missis, id in salutatorio rursus curabitis deponere.* Gregorius Turon. *lib.* 2. *cap.* 21. *Ipsi sacerdoti in ipso, quod modò salutatorium dicitur, mansio erat; atque ad gratias Deo tempore nocturno reddendas, ad altarium Ecclesiæ consurgebat.* Vide eundem *lib.* 7. *cap.* 22. latè illustrant Savarus *ad Sidonium lib.* 5. *epist.* 17. Gibalinus *de clausura regul. disquisit.* 1. *cap* 2. §. 15. qui locus probationis etiam pulsatorium dicebatur *can.* 73. *Synod. Aquisgran.* ibid: *Et ad monasteria venientes, primò in pulsatorio probentur, & sic recipiantur.* Observat Cironius *lib.* 4. *obs. cap.* 2. & notarunt Gibalinus *d. disquis.* 2. §. 14. Lantdmeter. *de veteri cleric. lib.* 2. *cap.* 5. De tempore hujus probationis, quòd vulgo dicitur novitiatus, infra agemus *in cap. ad Apostolicam.*

5. Secundò sciendum est, olim novitios probatos fuisse cum ipsis vestibus secularibus, nec eos, nisi expleto tyrocinii tempore habitum induisse. D Benedictus *in cap.* 58. *suæ regulæ*, ibi: *Mox ergo in oratorio exuatur rebus propriis, quibus vestitus est, & induatur rebus monasterii.* Smaragdus *in sua regula, cap.* 58. ibid: *Dixerunt enim, nisi expleto anno, nullus mutare habitum permittatur.* Cæsario Arelat. *cap.* 3. *regulæ. Sed uni ex senioribus tradita, anno integro in eo, quo venit, habitu perseveret.* Sanctus Fructuosus Episcopus *cap.* 18. *suæ regulæ*, ibi: *In monasterium sub regula introducatur, & annum integrum à cunctis fratribus ex industria convitiis comprobetur, & postquàm probatus in cunctis obediens fuerit, exuatur secularibus vestibus, & induatur monasterii rebus simplicibus.* Sanctus Ephrem *tom.* 2. *paræneſi* 17. *Frater*, inquit, *dignus es habitus sancto indumento monastico, ne extollaris adversus expectantes in futurum annum.* Concilium Aurel. 5. *can.* 19. *novel.* 5. *Justin. cap.* 2. *in addit.* 1. *capitul. tit.* 34. legitur: *Expleto autem probationis suæ anno, secundum quod regula præcipit, inde faciet; ipse verò nec tondeatur, nec vestimenta pristina mutet priùs quàm obedientia promittat.* Quæ verba reperiuntur in Concilio Aquisgran. *can.* 34. *cap. legem*, 53. *dist. cap. super eo, hoc tit.* D. Gregorio *lib.* 7. *epist.* 11. & in Synodo Romana, cujus acta reperiuntur *lib.* 4. *ejusdem regestr. cap.* 44. ibi: *Servos Ecclesiæ, & milites, qui ad Dei servitium converti voluerint, priùs in laico proventu.* Quem canonem ex eodem Gregorio retulerunt PP. Concilii Tribur. *can.* 29. & Bonifacius, ut ex ipso refert Gratianus *in cap. final.* 17. *q.* 2. Causam verò hujus moris eam crediderim, ut libertati novitiorum consulerentur, eoque minori cum nota monasterio egredi possent, quòd nunquam monasticum habitum detulissent; idque publicè ex eo constaret, quòd secularibus semper induti fuissent vestibus. Perseveravit autem, vel restitutus est hic mos in Ordine Cistercienſi tempore Sancti Bernardi. Ipse enim ad Robertum nepotem scribens, ita ait *epist.* 1. *Multis, si meministi, lachrimis diu expectatam impetrasti misericordiam, & quem satis desideraveras, ingressum obtinuisti. Post hæc per annum juxta regulam in omni patientia probatus, perseveranter, & sine querela conversatus, post annum sponte professus, tunc primùm sæculari veste relictâ religionis habitu suscepisti.* Posterioribus autem temporibus, cùm videretur multis inconveniens, ut qui integro tyrocinii anno cum monachis versabantur, iisdemque mancipabantur exercitiis, habitu ab iis distinguerentur, generaliter quasi recepta fuit ea quæ hodie viget consuetudo mutandi vestem in ipsa novitiatus susceptione; quod posterioribus Ordinibus commune est. Et probabili ratione non caret; nam monastici habitus gestatio ad nonnullam quoque austeritatem Ordinis, quam experiri debeant novitii, pertinet: laneis enim ad carnem indui, in vestibus dormire, contemptibilem sæculo deferre habitum, quis neget rigorem aliquem continere, quem meritò ante professionem novitius experiatur? Et jam olim ita Benedictinos fecisse, constat: Paulus enim Diaconus ait *in cap.* 58. *regul. S. Benedicti, apud Boerium: Si post duorum mensium curriculum, prælectâ sibi regulâ, novitius dicat, se stare velle, post istos duos menses debet radi. Nos autem* (verba sunt Benedicti Cassinensis) *de consuetudine moderna, utinam rationabili, in ipso ingressu probationis & radimus, & tonsuramus, & habitum induimus; non tamen benedictum. Et licet ista consuetudo non reprobetur à jure, tamen consultius videtur opinionem dicti Pauli sequi.* Subjungit porrò Boërius: *Et credo benefactum, si in initio proba-*

probationis tradantur ei vestes, tonsura, & clausura regularis, ut probetur per annum in eis, & aliis duris, & asperis observationibus Ordinis. Illustrant Vivar. *de veteri mon. lib. 2. cap. 6. num. 31.* Gibalinus *de clausura disquisit. 2. cap. 2. §. 3. num. 63.* Menardus *ad concord. regul. cap. 65. §. 1.*

6. Tertò sciendum est, tyrocinio expleto, novitium votis emissis induere habitum monasticum simul cum tonsura, à quo tempore, ut verè professus, non poterat deserere propositum, & religionem, nec ad seculum redire. Concilium Roman. sub Eugenio II. & Leone IV. *cap. 28.* ibi: *Qui semel se Deo voverunt, & habitum monasticum ostenderunt, vel comas totonderunt, regularem teneant vitam.* Et *cap. propositum,* ibi: *Propositum monachi proprio arbitrio, aut voluntate susceptum deserere non possunt absque peccato. 20. q. 3.* Concilium Tribur. *can. 26. Si monachus fugâ regularis disciplinæ elapsus propositum sanctitatis calcaverit, omnimodis coërcendus, & ab hominibus detestandus, atque omni onere est gravandus, ut saltem rubore verecundiæ confusus, & onere paupertatis afflictus, redeat, quem relictâ singularis vitæ professione inimicus tenebat: si autem tam irreverens, & pertinax est, ut ad monasterium reddire, & propositum monachi reluctaverit observare, impleantur super eum constituta, quæ de eo scripta sunt in sancto canone in Concilio Calced. cap. 4. Papæ Siricii IV. Leonis XXVI. quatenus retrusus ergastulo, decoqui possit pœnitudinis igne purgatorio.* Bituric. *can. 23.* apùd Synodum Lemovic. *act. 2. Qui voluntarii, & secundum regulam sancti Benedicti habitum monachi susceperunt, & postea voluntarii dereliquerunt, communione fidelium priventur usque ad dignam emendationem: & si Abbates, vel alii monachi volunt eos suscipere, maneant cum clericis in monasteriis, vel apud clericos in habitu monastico, & reverentia, atque abstinentia* Refert Antonius Augustinus *in epit. jur. lib. 9. tit. 31.* illustrat Balsamon *in can. 5. Synodi Constantinop.* Suscepto ergo habitu, quia tunc emittebat monachus vota substantialia, manebat ille obligatus religioni, non tamen reciprocè obligabatur ei religio, sed necesse illi erat alteram subire probationem, juxta Cassianum *lib. 1. Instit. cap. 6.* ibi: *Ut si quoddam ex eo murmurationis vitium, vel parvæ cujuslibet inobedientiæ culpam processisse deprehenderint, exuentes eum monasterii, quibus indutus fuerat, vestimentis, & antiquis revestitum, quæ fuerant sequestrata, depellant.* In hac secunda probatione videtur fuisse Abbacyrus apud Climacum *gradu 4.* qui interrogatus ex qua causâ contumelias pateretur quotidie, ita ut nonnunquam è mensa fugaretur à ministris, respondit: *Probant me PP. mei, utrum monachus esse cupiam; quam ego Patris, & aliorum intentionem intelligens, levissimè, & sine ulla molestia omnia tolero. Et ecce decimumquintum jam annum ego istud cogitans ago, sicut & ipsi dixerunt mihi, quando in monasterium intravi, quod usque ad trigesimum annum renunciantes probare solerent.* Similem ferè formam observat hodie Societas Jesu, quæ clericos suos post biennii probationem admittit ad votorum emissionem, quâ veri religiosi fiunt, ac obligati Societati: Non est tamen hæc obligatio reciproca; nam potest eos Societas dimittere absque injuria, etiamsi alia causa non subsit, quàm quod tractu temporis deprehendantur ejus instituto minùs convenire. Quam praxin juxta constitutionem Sancti Ignatii *p. 2. cap. 1.* & *in examin. cap. 1.* firmarunt Julius III. Paulus III. Gregorius XIII. & probant, ac defendunt Lessius *de justitia cap. 41. dub. 14.* Petrus de Ribadeneyra *in tract. ration. instit. cap. 13.* Pater Suarez *tom. 4. de relig. tract. 10. lib. 3. cap. 3. num. 10.* & *cap. 9. num. 10.* Lantdmeter. *lib. 2. de veteri mon. p. 2. cap. 5.* Sanchez *in Decalog. tom. 2. lib. 6. cap. 9. num. 60.* Castropalao *tom. 3. disput. 2. punct. 3. num. 2.* Pellizarius *in man. reg. tom. 1. tract. 3. cap. 5. sect. 1. num. 4.* Peractâ igitur prædictâ ultima probatione, professio solennis emittebatur in scriptis juxta formam suprà relatam.

Quibus ita animadversis exponendus venit præsens textus, in quo consultus fuit Alexand. III. 7.
Primò de sacerdotibus qui expleto tyrocinii tempore habitum monasticum susceperunt, sed antequam professione reciprocâ essent obstricti, ad priorem statum revertì cupiebant, de quibus ait Alexand. III. quod si austeritatem Religionis, ad quam migrasse noscuntur, servare noluerint, ad minorem religionem cogendi sunt pertransire, nec ampliùs in Ecclesiis secularibus debent assumi, ne contra votum suum, quod Domino fecerunt, in animarum suarum periculum comprobentur venire. Quæ verba accipienda sunt juxta suprà tradita, de illis, qui expleto suæ probationis tempore habitum religionis cum emissione voti induerunt; qui licèt adhuc professione reciproca obstricti non essent, tamen deserere regularem vitam nequibant, contra votum emissum in susceptione habitus; sed ex indulgentia illis permittit Alexander, ut in alia laxiori religione votum implere, & degere possint. Idem tacitè respondit Pontifex de aliis clericis, qui monasticum habitum ante oblatum professionis libellum deseruerunt, id est qui peracto suæ probationis tempore, habitum induerunt, sed nondum solennem professionem scripto fecerant, ut reciprocam professionem emitterent. Inter quem casum, & priorem illud tantùm interest, quòd in priori de sacerdotibus habitum deserentibus; in hoc secundo de clericis adhuc Ecclesias habentibus, sed in minoribus gradibus constitutis agitur; ideo sub uno responso utrumque casum resoluti Pontifex, adjicit tamen: *Verùm si ante susceptum habitum positi in probatione recedere voluerint, secundum regulam B. Benedicti non videntur prohiberi ad priorem statum redire.* In quibus verbis expresse agit Alexander de novitiis, qui adhuc in vestibus laicalibus probabantur; qui cùm nullam professionem fecissent per susceptionem habitus, & voti emissionem, libere poterant ad seculum redire, quia nullo voti, aut professionis vinculo adhuc tenebantur. Et hæc ni fallor, est vera hujus textus interpretatio.

Sed cùm jam temporibus Innocentii III. in 8.
usu esse cœpisset in Ordinibus Mendicantibus didistinctio habitus novitiorum, & professorum, & solerent tempore ingressûs in religionem novitii induere habitum proprium ipsius Religionis; ideo consultus Innocentius III. *in cap. consulti, hoc tit.* de novitiis, qui habitum novitiorum receperunt, sed quia adhuc professionem non emiserant, volebant ad seculum redire; sub distinctione ita respondet: ut si cùm novitii, qui habitum susceperunt; proposuerunt absolutè vitam mutare vovendo in communi statum religiosum, tunc etiamsi professionem non emiserint, in ea, vel alia religione cogendos eos esse propositum, id est votum adimplere; si autem condi-

conditionaliter habitum susceperunt, ut si placuisset vita monastica, eam profiterentur; si verò displicuisset, ad seculum redirent, posse eos ad seculum redire, qui nullum votum in communi, aut particulari emiserunt. Quod facilius procedere in eo, qui in minori ætate habitum novitii suscepit, respondet idem Innocentius *in cap. postulasti, sequenti.* Ut autem in adultis omnis ambigendi collatio tollatur, an susceperint habitum novitiorum cum proposito, id est voto absoluto religionis; an verò conditionaliter, si placeat status monasticus, cavit Innocentius, ut novitius tempore susceptionis habitus protestetur, se cum absoluto proposito profitendi habitum in Religione non suscipere; quam protestationem insuper habuit, atque eâ etiam non factâ, posse novitium habitum jam susceptum deserere, & ad seculum redire, in similibus casibus decrevit Honorius III. *in cap. 1. hoc tit. in 5. compil.* his verbis: [Literas, quas super negotio Joannis scholaris Bonon. quod vestro duxeramus examini committendum, vestra nobis devotio destinavit, benignè recepimus, & earum tenore pleno concepimus intellectu, dil. fil. Magistro Petro procuratore scholaris ipsius, eum infra probationis tempus ab ordine Prædicatorum exiisse, firmiter asserente. Ideoque disc. v. mandamus, quatenus si vobis constiterit, memoratum I. nullâ factâ professione ab Ordine jamdicto infra tempus probationis exiisse, denuntietis ipsum ad observationem ejusdem, vel alterius Ordinis non teneri.] Et *cap. penult. in eadem collect.* [Dilectus filius I. Canonicus Sedun. in nostra proposuit præsentia constitutus, quod idem in monasterio de Senterio Cisterciensis Ordinis simpliciter, & sine quâlibet protestatione intravit: sed idem non valens asperitatem Ordinis sustinere, exinde infra tempus probationi præfixum exivit: unde postulavit à nobis, ut cùm ibi professionem non fecerit, super hoc ab ejus conscientia dignaremur totius dubitationis scrupulum removere. Ideoque mandamus, quatenus si vobis constiterit de præmissis, ipsum I. denuntietis ad prædicti Ordinis, vel alterius observantiam occasione hujusmodi non teneri.] Quod hodie post Concilium Tridentinum observatur, ita ut quicunque novitius tempore probationis, id est durante anno novitiatus, possit resilire, relictoque monachali habitu, ad seculum redire. An tamen ipsi, sicut validè, ita & licitè faciant deserendo statum susceptum; alii disputant.

CAPUT X.

Idem (a) *Ambian. Episcopo.*

SAnè de canonico, qui in Ecclesia (b) Aromanc. professionem fecerat, & ab ea fugerat, à quodam Abbate recepto in monachum, id tuæ f. significamus, quod si locus ubi nunc permanet, majoris est religionis, quàm Ecclesia Aromanc. ipsum in eodem loco cum pura conscientia remanere permittas, alioquin eum ad priorem Ecclesiam redire compellas.

NOTÆ.

(a) *Ambian.*] In prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 10. legitur *Abiatino*; sed malè, quia in ea adjicitur *pars capitis. Quoad Sedem*: unde deducitur, in præsenti referri partem textus *in cap. quoad Sedem 2. de frigidis*, cujus epigraphe est, *Ambianensi Episcopo*, de qua diœcesi egi *in cap. 17. de rescript.* Alia pars hujus textus extat *in cap. ad hæc, de decimis.*

(b) *Aromanc.*] Aromanchensis Ecclesia est in Provincia Rhemensi Canonicorum Regularium Ordinis D. Augustini, ut refert Pennotus *lib. 2. hist. canonic. Regul. cap. 33. num. 5.*

Commentarium hujus textus dabimus *in cap. licèt, infrà hoc tit.*

CAPUT XI.

Idem (a) *Belvac. Episcopo.*

SIgnificatum est nobis, & pro certo monstratum, quod Guiboldus nondum incipiens esse XIV. (b) annorum, timore magistri, qui cum literas erudiebat, habitum Religionis apud Ecclesiam de Resone suscepit, & inde, sicut puer, infrà annum exivit, & per seculi vanitates jam sex annis, & eo amplius vagabundus discurrit. Unde quoniam hujus rei veritas nobis non constat, f. t. per A. f. m. quat. rem ipsam diligenter inquiras; & si inveneris, quod non fuisset à parentibus oblatus, nec inceperit esse quatuordecim annorum, quando ad Religionem accessit, si in seculo voluerit remanere, eum ab illo voto professionis, quod fecit, auctoritate Pontificali absolvas, & absolutionem ejus, tam Ecclesiæ de Resone, quàm populo tuæ civitatis studeas publicare. Si autem à parentibus fortè fuerit oblatus, seu XIV annum compleverit, cùm Religionem intravit, sive post XIV. annum professionem à se factam ratam habuerit, eum ad eandem, vel ad aliam Religionem omni cum districtione compellas.

NOTÆ.

(a) *Belvac.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 11. ex qua restituo integram hujus textus. De Belvac. Ecclesia agemus *in capite* 3. *de foro competenti.*

(b) *XIV. annorum.*] Juxta adducta suprà *in cap.* 2. *cap. quia in insulis.*

CAPUT XII.

(a) Clemens.

CUm virum te prudentem in causis fore noverimus, & discretum, si in quibus dubitas, à nobis consilium solicitudine pastorali requiris, & tibi de jure canonico, quod possumus, respondemus, & prudentiam tuam dignis in Domino laudibus commendamus. Curasti siquidem tuâ nobis insinuatione proponere, utrum ea, quæ infra discretionis (b) annos à parentibus monasterio tradita est, & habitum religionis induens, benedictionem accepit, & exiens postmodùm, cuidam se militi copulavit, ex quo etiam prolem suscepit, ad monasterium redire cogatur, cùm illa asserat, postquam ætatem consentiendi habuit, dissensisse, & benedictionis munus invitam suscepisse commemoret. Super eo consultationi tuæ duximus respondendum, quod cùm juxta Concilii (c) Toletani censuram, monachum aut paterna devotio, aut propria professio faciat, quicquid horum fuerit allegatum, tenebit, revertendi ad seculum aditu penitus interdicto: non enim videtur illa monasticæ professionis à se posse jugum excutere, cùm eam non constet evidenter contradixisse, cùm benedictionem accepit, quam utique non nisi in ætate discretionis recipiunt, quæ velantur, præsertim si ratihabitione sequenti, etsi eam quandoque contradixisse constiterit, quod antè gestum est, roboratur. Nec obloquitur quod de sancti viri prædecessoris nostri (d) Leonis Papæ constitutione per contrarium sensum assumitur, ut puellæ, quæ coactæ parentum imperio virginitatis habitum susceperunt, ipsum possint sine prævaricatione deserere, cùm de ea possit intelligi, quæ in ætate nubili noscitur constituta: tunc enim quia liberum arbitrium habet in electione propositi, parentum sequi non cogitur voluntatem.

NOTÆ.

(a) *Lemens.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.* 3. nullibi tamen exprimitur Prælatus, cui rescribat Pontifex, quod & in aliis decisionibus ipsius Pontificis frequentiùs notavi.

(b) *Discretionis annos.*] Id est xij. annos, ut expositi suprà *in cap. quia in insulis.*

(c) *Toletani.*] Relati *in cap. monachum*, 20. *quæst.* 1.

(d) *Leonis.*] Relati *in cap. puellæ*, 20. *q.* 1.

COMMENTARIUM.

1. *Conclusio deducitur & probatur.*

EX his duabus decisionibus communiter talis deducitur assertio: *Impubes à parentibus monasterio oblatus, si post pubertatem non reclamaverit, non potest inde resilire.* Probant eam textus *in cap. addidisti* 2. *cap. monachum* 3. *cap. quicunque* 4. *cap. infans* 7. 20. *quæst.* 1. *cap.* 1. 20. *quæst.* 2. *cap clericus*, junctis ibi notatis, *de vita & honest. cleric.* Concilium Aurel. 5. *can.* 18. *Qui à parentibus detonsi fuerunt, aut sponte sua amissis parentibus seipsos religioni devoverunt, & postea habitum secularem sumpserunt, à sacerdote comprehensi, ad cultum religionis actâ priùs pœnitentiâ revocentur.* Concilium Wormat. sub Hadriano II. Pontif. & Ludovic. Pio Imperat. *can.* 2. *Si pater, vel mater filium, filiamve intra septa monasterii in infantiæ annis sub regulari tradiderit disciplina, non liceat eis postquam ad puberatis pervenerint annos egredi, & matrimonio copulari: hoc ergo omnino devitandum, quia nefas est, ut oblatis à parentibus Deo filiis, voluptatis frena laxentur. Igitur ut prædiximus, non liceat eis susceptum unquam habitum deserere; sed cuncti, qui tonsuram, aut religiosam vestem aliquando habuerint, in religionis cultu, habituque, velint nolint, permanere cogantur.* Et *can.* 22. & 23. Alexander III. post Concilium Lateranense p. 50. *cap.* 10. Concilium Toletanum 10. *can.* 6: cujus verba juxta traditionem Loaysæ ita transcribo: *Cùm hucusque dissolutæ operationis effectus interdum nutare fecerit honestæ constitutionis edictum, dum inconditè resolvi putatur, quod indissolubile sanctionis auctoritate tenetur; ideo quicquid ob vitium ex incerto currit, evidenter abjici debet, ut de cætero nihil superfit, quod in dubium nutetur. Ideoque si in qualibet minori ætate, vel religionis tonsuram, vel religioni debitam vestem in utroque sexu filiis, aut unus, aut ambo parentes dederint, scientibus nolentibus, aut nescientibus, si susceptum non mox visum in filiis abdicaverint, sed vel coram se, vel coram Ecclesia, palamque in conventu eosdem filios talia habere permiserint, ad seculum reverti habitum ipsis filiis quandoque penitus non licebit; sed convicti*

convicti, quod tonsuram, vel religiosam vestem aliquando habuerint, mox ad religionis cultum, habitumque revocentur, & sub æterna districtione hujusmodi observantiæ inservire cogantur, parentibus sane filios suos religioni contrahere, non amplius, quam ad decimum eorum ætatis annum licentia poterit esse. Gregorius Papa II. *epist.* 14. Illustrant ultra congestos in præsenti à Barbosa Suarez *de relig. tom.* 3. *lib.* 6. *cap.* 3. Sanchez *de matrim. lib.* 4. *disput.* 18. Basilius *eodem tract. lib.* 7. *cap.* 5. *num.* 10. *& q.* 3. *scholast. cap.* 5. Vasquez *in* 1. 2. *D. Thomæ, disput.* 85. *cap.* 6. *num.* 43. Yepes *tom.* 2. *chron. D. Benedicti, anno* 633. *cap.* 3. Antonius Augustinus *in epit. juris Pont. lib.* 9. *titul.* 10. Germonius *lib.* 3. *de sacror. immunit. cap.* 4. Barbosa *lib.* 1. *juris Eccles. cap.* 45. *num.* 13. Espenceus *de voto contin. lib.* 4. *cap.* 5. Gibalinus *de clausura regul. disquisit.* 3. *cap.* 2. §. 3. Hallierius *de sacris electt. sect.* 8. *artic.* 1. Hæphtenus *disquisit. monast. tom.* 1. *lib.* 4. *tract.* 1. *per totum.* Petrus Herodius *in tractatu de patrio jure, pag. mihi* 984. Leo Pinel. *in cap.* 2. *hoc tit.* §. 5. *per totum*, Bellarminus *tom.* 1. *controv. lib.* 2. *de mon. cap.* 36. Narbona *de ætate ad actus humanos, anno* 7. *quæst.* 17. & *anno* 14. *quæst.* 17. Avendaño *de metu lib.* 2. *cap.* 48. Cellotius *de hierarch. lib.* 5. *cap.* 8. §. 2. Menardus *ad concord. regul. fol.* 986. Bravo *ad regul. D. Benedicti, cap.* 59. Cabassutius *in notit. Concil. in Concil. Wormat.* Altesserra *lib.* 1. *dissert. cap.* 5.

2. Impugnatur tradita assertio.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem sic insurgo: Nemo obstringi debet votis monasticis citra propriam voluntatem, quàm præcisè exigit omne votum, vel juramentum, *cap. unic.* 30. *quæst.* 1. D. Thomas 2. 2. *quæst.* 98. *artic.* 4. docent Narbona *dicta quæst.* 17. *num.* 8. *&* 10. Sylvester *in summa, verbo votum* 2. *quæst.* 9. *&* 11. Vazquez *dicta disput.* 85. *cap.* 6. *num.* 43. Lessius *de justitia lib.* 2. *cap.* 4. *dubit.* 10. *num.* 66. Gutierrez *in authentica Sacramenta, num.* 14. Marquez *in Gubernat. lib.* 2. *cap.* 22. *in fine.* Sed velle non creditur, qui obsequitur imperio patris, vel domini, *l. nec filium, Cod. de nuptiis, l. velle, ff. de reg. jur.* ergo filii à parentibus religioni oblati virtute talis oblationis votis monasticis non manent obstricti. Augetur primò hæc dubitandi ratio; nam metus reverentialis parentum reddit nullam professionem filiorum, *cap. puellæ* 20. *quæst.* 1. *cap. præsens* 20. *quæst.* 3. metus enim reverentialis gravis censetur, ut probant Basilius *de matrim. lib.* 4. *cap.* 5. *à num.* 6. *& cap.* 11. *num.* 16. Pantoxa *in l.* 2. *num.* 1. *ff. de aleat.* Stephanus Durantius *qq. jur. quæst.* 4. Medrano *de consens. connub. cap.* 13. *numero* 10. *&* 11. Igitur multò magis reddit nullum actum in casu oblationis filii factæ à parentibus absque ejus voluntate. Secundò fulcitur hæc difficultas ex eo, nam inutilis est promissio, quâ quis spondet alium daturum, facturumve; quia de semetipso quisque promittere debet, ut obligetur, *l. stipulatio* 38. *in princip. l. si ita stipulatus* 97. §. 1. *ff. de verbor. oblig. l. si sine* 9. §. *alius* 3. *l. si filius* 19. *ff. de interrogat. l. eum qui* 5. §. *sed si quis ff. de constit. pecun. authent. si quando, C. eodem titulo, l. fluminum* 24. §. *quamquam, ff. de damno infecto. l. sicut* 65. *ff. de fidejuss.* §. *versa vice, Instit. de inutil.* ibi: *Videtur in ea causa esse ut non teneatur*; quia ita à jure receptum fuit, ut non aliter quis obligetur, quàm si de seipso promittat. Igitur virtute promissionis paternæ filius obstringi non debet ad amplectendam vitam religiosam. Augetur tertiò hæc difficultas ex eo, quia unicuique libera esse debet facultas, ut certum vivendi genus pro arbitrio eligat; non enim frustra natura ad singulos non solum status, verùm etiam singulas conditiones, artes, disciplinas, propensionem singulis indidit: proinde parentes jura pervertunt, qui filiorum suorum pro arbitrio conditiones longè præscribunt; Immo Dei ipsius gratiæ, ac vocationi injuriam faciunt, qui de ea, ut de re sua, & in potestate constituta disponunt, & quadam temeritate ad monasticum statum liberos, quorum nec indolem, nec animum norunt, parentes condemnant potiùs quàm vovent, ignorantes, quod Dominus ait apud Matthæum *cap* 19. de virginibus agens: *Non omnes capiunt verbum istud*: Immò cœlibatum nulla necessitate constringens, concludit ibi: *Qui potest capere capiat* Igitur parentes non possunt filios ita offerre religioni, ut necessitatem illis imponant, ut velint nolint vitam, quam non optant, profiteantur? nec potest vera esse religio, quæ religionis ordinem à Deo statutum pervertit. Hunc autem ordinem Deus præscripsit, ut non nisi volentibus perfectionis statum proponi voluerit? *Si vis* (inquit Dominus apud Matthæum *cap.* 19.) *perfectus esse, vade & vende omnia, quæ habes.* Quem ordinem sequutus Apostolus 1, *ad Corinthios cap.* 7. ait: *De virginibus præceptum Domini non habeo, consilium autem do.* Irreligiosa itaque erit oblatio parentum, quæ filios religioni devincet. Nec solùm præsenti ratione adstruitur, verùm & Sanctorum sententiis firmatur. Divus enim Augustinus *epist.* 199. de filio à parentibus oblato ita ait: *Quid mirum, si pater communem filium nolebat hujus vitæ sustentaculis à matre nudari, ignorans quid in grandiuscula ætate facturus esset, monachi ne professionem, an ecclesiasticum monasterium, an conjugalis necessitatis vinculum: quamvis enim ad meliora excitandi, & commonendi sunt filii Sanctorum, unusquisque tamen donum habet à Deo, alius sic, aliùs autem sic.* D. Ambrosius *de exhort. ad virgines*, laudat Julianam, & ita alloquentem liberos suos introducit: *Necessitatem hujus vitæ, & tentationem hanc si vultis filii vitare, integritas corporis vobis expetenda, quam pro consilio suadeo, non pro imperio præcipio; solum enim suaderi potest, imperari non potest rei magis voti, quam præcepti: quod enim gratiæ est, non jubetur, sed desideratur; electionisque magis est, quam servitutis. Unde Apostolus de hoc consilium dat, præceptum Domini non habet, qui spadonibus in cœlo cæteris præstantiora promittit, sed negat hoc capere conditionis humanæ infirmitatem, ut virginitas omnibus pateat, solis ad capiendum facilis, quibus divina refulsit gratia, ut castrare se possint, quo regnum cœlorum adipiscamur, & Angelorum vitam exhibeant: hoc vobis suadeo, quo nihil pulchrius.* Accedit Tridentinum *sess.* 25. *de reform. cap.* 17. Igitur obligationem castitatis servandæ, quam nec Christus, nec Apostoli imperare voluerunt, parentes virtute oblationis liberis imponere nequeunt. Augetur tandem hæc dubitandi ratio argumento deducto à matrimonio; nam ex promissione patris, etiam juramento firmata, non tenentur liberi con-

trahere eas nuptias, quibus consensum ipsi minimè adhibuerunt *cap. si verum, cap. tua sanctitas*; 31. q. 2. ita fortiori ratione non obligantur ad monasticum statum, quem parentes pro ipsis voverunt. Dixi, *fortiori ratione*: tùm quia matrimonium in sua primæva natura habet naturam contractus, & ita faciliùs in eo potestas patria exerceri potest: tum quia perfectiora sunt opera, & per se difficiliora status monastici, quàm conjugalis.

3. *De oblatione parentum in lege veteri.*

Quâ difficultate ita fulcitâ non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, tam in lege veteri, quàm nova gratiæ, moris fuisse, parentes suos liberos suos Deo vovere, & dicare; cujus rei exempla quamplurima habemus. In sacra pagina constat, Samuëlem Prophetam maternâ devotione Deo priùs oblatum, quàm huic mundo editum. *Postquam verò oblatus est, adduxit enim Anna mater ad domum Domini in Silo: puer autem erat adhuc infantulus.* Et *Reg. cap.* 1. *vers.* 24. triennem tunc fuisse Salianus, Gaspar Sanctius, aliique tradunt. Cui sententiæ favet Chrysostomus *tom.* 1. *homil.* 3. *de fide Annæ*, ibi: *Adduxit, ac reliquit* (Anna Samuëlem) *nec puer à mamma divulsus molestè tulit, cùm sciatis quam soleant indignari pueri, quoties à lacte depelluntur.* Et non longè post: *Primâ statim pueritiâ à mamma matris venit ad mammam spiritualem.* Samson etiam parentum voti tenax Nazaræus factus, toto vitæ suæ tempore à vino abstinuit, aliosque Nazaræorum ritus religiosè observavit, ut refertur *in cap.* 13. *Judicum.* His adjungo sacratissimam Deiparam Virginem Mariam, quæ, ut Nicephori verbis utar *lib.* 1. *Eccles. histor. cap.* 7. ibi: *Statim atque à lacte materno abhorruit, & mammam attingere noluit, promissionem mater adimplet, & in templum ascendens, juxta votum eam Deo consecrat, tertium tunc ætatis annum agentem. Et sacerdotes quidem tunc eam tanquam sanctius quoddam donarium susceperè; & puellam in sacrario fovendam esse dixere, ad antiqui illius Samuelis similitudinem.* Quam sacram historiam contra Centuriatores probat & defendit Hæphtenus *lib.* 4. *disquisit. monast. disquisit.* 3. His itaque exemplis, & documentis informati Christiani, eundem morem observarunt, quem pium, æquumque esse defendit Origenes *homil.* 11. *in Levit.* & nonnullis exemplis firmare possumus, veluti Gregorii Nazianzeni, cujus mater cùm masculâ prole careret, ejusque habendi cupiditate flagraret, promisit, si Deus ejus votis adnueret, filium Deo consecraturam: & cùm non longè pòst masculum enixa esset, illum statim Deo obtulit, ut refert Gregorius Presbyter *in vita Sancti Gregorii Nazianzeni.* Idem de aliis refert D. Hieronymus *in epist.* 15. *ad Marcellam.* Similiter Heliodorum puerum trium annorum monasterio oblatum fuisse, refert Theodoretus in Philotheo, & alia exempla puerorum, qui à teneris annis monasterio à parentibus oblati fuerunt, referunt Franc. Hallierius *ubi supra, fol.* 352. *num.* 3. Hæphtenus *dicta disquisit.* 3.

4. *De ritibus hujus oblationis.*

Ritus autem devovendi, ac consecrandi Deo filios impuberes expressit, præscripsitque D. Benedictus *cap.* 59. *suæ regulæ*, in illis verbis: *Si ipse puer minori ætate est, parentes ejus faciant petitionem, quam suprà dixi, & cum oblatione ipsam petitionem & manum pueri involvant in palla altaris, & sic eum offerant. De rebus autem suis, aut in præsenti petitione promittant sub jurejurando, quia nunquam per se, nunquam per suffectam personam, nec quolibet modo, & aliquando aliquid dent, & tribuant occasionem habendi. Vel certè si hoc facere noluerint, & aliquid offerre voluerint in eleemosynam monasterio pro mercede suâ, faciant ex rebus, quas dare volunt monasterio.* Ex quibus verbis apparet primò, parentes petitionem, promissionemque fecisse his verbis: *Ego talis promitto coram Deo, & Sanctis ejus pro filio meo de stabilitate suâ, & conversione morum, atque obedientiæ.* Lanfrancus *in stat. cap.* 18. & integram formam oblationis refert Smaragdus in hæc verba: *Dum legaliter sancitum, antiquitusque teneatur cautum cum oblationibus Domino parentes suos tradere filios in templo Domini Domino feliciter servituros, proculdubio hoc de nostris filiis faciendum nobis salubriter præbetur exemplum: æquum etenim est judicium Creatori nostro de nobis reddere fructuum, idcirco filium nostrum N. cum oblatione in manu, atque petitione palla omnino involuta, ad honorem Sanctorum, quorum hic reliquiæ continentur, & Abbatis præsentis trado coram testibus regulariter permansurum; ita ut ab hac die jam non liceat illi collum de sub regulæ excutere jugo, ejusdemque regulæ fideliter se cognoscat instituta servare, & Domino cum cæteris gratanti animo militare: & ut hæc traditio nostra inconvulsa permaneat, promitto cum jurejurando coram Domino, & Angelis ejus, quia nunquam per me, nunquam per suffectam personam, nec quolibet modo per rerum mearum facultates aliquando egrediendi ei de monasterio tribuo occasiones. Et ut hæc petitio firma permaneat, manu meâ eam firmavi, & testibus tradidi roborandam.* Hactenus Smaragdus. In cujus formula primò notandum est, oblationem filii à parentibus fieri simul cum alia re: quod & docuerunt Lanfrancus *de statibus capite* 18. Boërius in *dicto cap.* 59. *regul. D. Benedicti*, ibi: *Aliquid conferatur ad stipem templi, velut panem, aut vinum, vel lumen, vel utrumque cum puero offerant.* Quam oblationem juxta morem legis veteris, in qua mulier expletis diebus purificationis suæ offerebat in templo filium cum agno anniculo in holocaustum, & pullum columbæ pro peccato, *Levit. cap.* 12. exponit Hæphtenus *dicto lib.* 4. *disquisit.* 3. Deinde manus pueri offerendi altaris pallâ, seu syndone, quæ altare tegit, obvolvebantur. Lanfrancus *dicto cap.* 18. ibi: *Quâ oblatione à sacerdote susceptâ, involvant prædicti parentes manus pueri in palla, quâ altare coopertum est, & cujus pars anterius pendet, & tunc suscipiat eum Abbas.* Cui consonat consuetudo, quam apud suos servari refert Boërius *in dicto cap.* 59. *regul. D. Benedicti*, ibi: *Factâ receptione in Capitulo, habitu indutus per parentes, & amicos puer offeratur ad altare, & super ipsum genibus flexis, & capite inclinato duo fratres imponunt pallam, seu pallium, quod ante altare dependet.* Per quam symbolicam traditionem transferri possessionem, dominiumque cujusque rei, jam probavi *in capite* 2. *de consuet.* Tertiò sequebatur promissio parentum, quâ ut Lanfrancus *dicto cap.* 18. ait: *Promittebant, quod per se, aut à se suppositam personam susceptum Ordinem puer nunquam relinquat, nec se ei aliquid scienter daturos, unde puer (quod absit) perire possit: hanc promissionem priùs scriptam coram testibus verbis ibi prius edicam,*

edicant, & postea super altare ponant. Fiebat enim prædicta promissio coram testibus. Concilium Aquisgran. *can.* 36. *Ut puerum pater, & mater tempore oblationis offerant altari, & petitionem pro eo coram laicis testibus faciant.* Quæ verba reperiuntur *in addit. 1. capitul. tit.* 36. ex ratione adducta *in cap. final.* 20. *q.* 2. Ritum verò testificandi refert Ruthardus his verbis: *Ille* (pater) *debet respondere, dicens: Volo tradere filium meum Deo omnipotenti ad serviendum sibi in hoc monasterio.* Et paulò post: *Deinde debet dicere Abbas testibus: Auditis fratres, & videtis, quid iste dicat? Illi debent dicere: Audimus, & videmus.* Tandem expletis his, inquit Lanfrancus in statutis *cap.* 18. *Benedicat Abbas cucullam, exuensque pueruni cappâ, vel pedibus, vel aliâ hujusmodi chlamyde, dicat: Exuat te Dominus veterem hominem.* &c. *Dehinc ducatur ad radendum, & vestiendum, sicut nostri Ordinis consuetudo est. Cùm autem adultâ ætate facturus professionem fuerit, fiant & cætera, quæ superiùs debere fieri conversò jam diximus. Hoc enim quod modò factum est, iterari non oportet.* Hactenus ritus prædictæ oblationis, qui adeò diligenter observandi erant, ut ex eorum neglectu professio nulla redderetur. Unde Nicolaus Papa *in cap. præsens* 20. *q.* 3. decrevit Lambertum puerum à parente oblatum non teneri in monasterio permanere; quia pater inter cætera sub juramento declarasset, quod nunquam Lambertus regulam aliquam promisisset, nec ipse pater pallio (aliàs palla) altaris illum indutum obtulisset, nec à sacerdote, vel Abbate benedictione acceptâ vitam monasticam promisisset. Similiter D. Bernardus *epist.* 1. probat, Robertum nepotem suum, qui de Ordine Cistercienfi transierat ad Cluniacenses, apud quos puer fuerat oblatus, non teneri ad eos redire, eo quod illis magis promissus fuisset, quam donatus. Nec enim, inquit Sanctus, petitio, quam regula præcipit, pro eo facta fuit à parentibus; nec manus illius cum ipsa petitione involutæ pallâ altaris, ut sic offerretur coram testibus.

5. De effectu hujus oblationis.

Sed circa obligationem, quæ ex hac oblatione parentum in filiis oriretur, non consentiunt Doctores, tam Theologi, quam Canonistæ. Aliqui affirmant, filios à parentibus in infantia oblatos, posse ad seculum redire, nisi postea in legitima ætate oblationi de se ptidem factæ expressè, vel tacitè consenserint, retinendo scilicet habitum, vel munia professorum obeundo: ita docuerunt Barbosa *in præsenti*, & *in cap. significatum* 11. *num.* 3. *hoc tit.* Germonius *lib.* 3. *de sacror. immunit. cap.* 4. *num.* 23. Gibalinus *de clausura regul. disquis.* 3. *cap.* 2. *sect.* 3. *ex num.* 16. Leo Pinel. *in cap.* 2. *hoc tit.* §. 5. Lessius *de justitia, lib.* 2. *cap.* 40. *dubit.* 10. Hallierius *de sacris elect. sect.* 8. *art.* 2. *pag.* 356. Vasquez *in* 1. 2. *disput.* 165. *cap.* 4. *num.* 32. Turriscrem. & Boërius *in cap.* 59. *regul. D. Benedicti*, innuitque Antonius Augustinus *lib.* 9. *epit. tit.* 30. Moventur primò ex textu *in cap. illud* 10. 20. *q.* 1. ubi Marcellus Pontifex, qui floruit per annos 304. ita statuit: *Si in minori ætate filii monasterio oblati fuerint, vel sacram tonsuram, vel velamina susceperint, dignum quidem duximus, ut xv. anno à Prælatis moniti inquirantur, utrum in ipso habitu permanere cupiant, an non: si verò permanere professi fuerint, ulteriùs pœnitendi locum minimè amplecti possunt: sin autem ad secularem habitum reverti voluerint, redeundi licentia nullo modo denegetur, quia satis inutile est, ut coacta servitia Domino præstentur.* Secundò *ex cap. sicut, hoc tit.* ubi dicitur, quod sicut qui monasteria elegerunt, à monasteriis egredi non permittuntur, ita & hi, qui inviti, sine justæ offensionis & occasionis causa sunt intromissi, nisi volentes non teneantur; quia quod non petunt, non observant. Tertiò *ex cap. cùm simus* 14. *hoc tit.* in illis verbis: *Quod si dictus puer ad annos discretionis pervenerit, & habitum retinere noluerit monachalem, si ad hoc induci nequiverit, non est ullatenus compellendus, quia tunc liberum sibi erit eum dimittere, & bona paterna, quæ ipsi ex successione proveniunt, postulare.* Quartò *ex cap.* 1. 20. *q.* 1. ibi: *Firma tunc erit professio virginitatis, ex quo adulta jam ætas esse cœpit, & ea quæ solet ut apta nuptiis deputari.*

Contrarium tamen, immò primis Ecclesiæ seculis solam oblationem parentum constituisse filios verè monachos, ita ut ipsi non possent resilire unquam à professione monastica, ad seculumque redire, docuerunt, & probarunt Haæphtenus *disquisit. monast. dicto lib.* 4. *disquisit.* 4. Petrus Herodius *in tract. de patrio jure*, Cironius *in parat. ad hunc titulum.* Claudius Espenceus *lib.* 4. *de voto continent. cap.* 1. Basilius *quæst.* 3. *scholast. cap.* 5. quibus assentire videntur Manrique *tom.* 2. *annal. Cisterc. anno* 1117. *cap.* 1. *num.* 4. dum alium sensum non assignat dicto Concilio Tolet. relato *in dicto cap. monachum.* Yepes *tom.* 2. *chron. D. Benedicti, anno* 633. *cap.* 3. dum docent, attento dicti Concilii Toletani decreto, filios oblatos à parentibus religioni perpetuâ infamiâ fuisse notatos, si habitum deseruissent, nolentes eorum devotioni, ac oblationi stare, & parère. Quæ sententia verior est, & firmetur auctoritate, exemplo, & ratione. Auctoritate Conciliorum, & Patrum Ecclesiæ, quorum verba suprà retuli pro illustratione præsentis conclusionis. Exemplis relatis suprà ex sacra pagina. Nec etiam desunt prophana exempla; legimus enim apud Servium *lib.* 11. *Æneid. Ipse pater famulam voveo.* Ex quibus constat, jure etiam apud Gentiles parentes olim in filios habuisse potestatem auctoramenti, id est jus pro imperio devovendi, sive in victima, sive in sacerdotio, ut ex eodem loco observarunt Cironius *in præsenti*, Petrus Herodius *de patrio jure, pag.* 984. Et Cleas Sacerdos apud Plutarchum *in libro de Iside & Osiride*, ab infantia per parentes supponitur devota, dedicataque Deæ; quod antiquitatis monumentum nec latuit politissimum, & cultissimum Barclajum, dum Regem Meleandrum inducit pro sua potestate Argenidem filiam Palladis Sacerdotio præficientem, *lib.* 2. *suæ Argenidis*, forsanque eodem allusit Cæsar *lib.* 6. *de bello Gallico, cap.* 4. ubi Druidum (qui Gallorum Sacerdotes erant) privilegia recensens, multos parentes Diis filios suos tradidisse refert. Notavit Petrus Herodius *ubi suprà.* Rationibus etiam hæc sententia adstruitur; quemadmodum enim in susceptione baptismi parvulorum intercedit votum, & quidem solenne Religionis christianæ, quo adstringuntur baptizati per patres, seu patrinos, perpetuò tenere, & profiteri catholicam fidem; eodem modo, quos olim parentes religioni vovebant, illi obligabant per vota solennia, & substantialia, ut docuit Perezius *in d. cap.* 59. *Regul. D. Benedicti*

6. Contrariasententia refertur, & probatur.

nedicti. Et ficut pater olim illum, quem proprium vendidiſſet, in ſervitute manebat; ita & religioni oblatus tenebatur ſervare vitam monaſticam, & in monaſterio perſiſtere. Sed cùm deinceps SS. PP. Eccleſiæque Præſules agnoſcerent pravos effectus evenire ex hac ſubita filiorum oblatione, ſanxerunt poſt ſextum Eccleſiæ ſeculum, ne aliter filii oblati à parentibus cogerentur in monaſterio perſiſtere, quàm ſi poſt annos probationis tacitè, vel expreſsè oblationi parentum conſenſiſſent, hoc inſuper addito, ne ante diſcretionis annos ipſis liceret à religione reſilire, *cap. puellæ* 8. *cap. ſicut* 9. 20. *q.* 1. *cap. ſignificatum eſt*, *cap. cùm ſimus, hoc tit.* Unde jure noviori triplicem ſortitur effectum paterna oblatio. Primus eſt, ut ita oblati poſſint à monaſterio recipi, & retineri. Secundus, ut pater non poſſit amplius uti patriâ poteſtate ad eos revocandos, quia jam ceſſit juri ſuo, & quantùm in ſe eſt, per oblationem filios religioni donavit, ipſamque donationem acceptavit. Tertius eſt, ut neque ipſi ſuâ voluntate ante annos probationis egredi poſſint, quia in ea ætate non tam ſuâ, quàm patris voluntate reguntur.

7. Reſpondetur fundamentis contrariis.

Nec obſtant contrariæ ſententiæ fundamenta: non textus *in dicto cap. illud*; nam ut rectè notavit Haæphtenus *dicto lib.* 4. *diſquiſ.* 12. textus ille non eſt Marcelli Pontificis, nec illius tempore agi poterat de filiis oblatis à parentibus Religioni, cùm vix eſſent monachi intra clauſtrum vitam religioſam agentes; ſed Eremitæ tantùm in eremo ſecedentes. Unde cùm textus ille tranſcriptus ſit à Palea Gratiani diſcipulo, nec reperiatur apud alios Decretiſtas, videlicet Anſelmum, Carnotenſem, Burchardum, meritò ejus auctoritas negatur. Nec obſtat textus *in dicto cap. ſicut, ead. quæſt.* cui facilè reſpondetur, ſi obſervemus, textum illum in modum objectionis à Gratiano tranſcriptum, intelligendum eſſe de adultis parentum imperio coactis Religionem ingredi, ut ſatis ex ejus ſerie liquet. Nec tandem obſtat textus *in dicto cap.* 1. qui deſumptus eſt ex regula D. Baſilii, interprete Rufino. Quia reſpondetur, in eo agi de profeſſione illius puellæ, quæ in annis pueritiæ proprio arbitrio Deo offertur; quam oblationem non confirmat parentum conſenſus: non ergo in eo textu profeſſio cœperat ab oblatione parentum, ſed à propria profeſſione; unde quid mirum, ut legitima ætas deſideretur. Nec obſtant utriuſque juris principia, quæ pro dubitandi ratione expendebamus; quibus moti Eccleſiæ Præſules poſt ſextum ſæculum decreverunt, ultra oblationem parentum deſiderari in filiis voluntatem propriam, tacitam, vel expreſſam, ad veram profeſſionem emittendam in Religione. At verò primis Eccleſiæ ſeculis virtute oblationis tantùm paternæ filii monachi efficiebantur, quoniam pater, materve, qui jure naturalis poteſtatis filium Religioni offerebant, diſponebant de re ſua ad libitum proprium, nec promittebant alienum factum filii, ſed illum tanquam rem propriam Deo dicabant, ut docent Suarez *de Relig. tom.* 3. *lib.* 5. *cap.* 1. Haæphtenus *dict. tract.* 2. *diſquiſ.* 2. & 4. Petrus Herodius *de patrio jure*, *pag.* 984. ut jure civili etiam licuit ratione dominii ſervos in uſum templi dedicare, *l. ſervos* 35. *ff. de liber. cauſ.* ubi Cujacius, & Gothofredus, vel eos teſtamento manumittere ſub ea conditione, ut in templo deſervirent, vel à monumento non recederent, *l. libertis* 18. §. *ult. ff. de alim. legat. l. Titio centum. ff. de condit. & demonſtr.* quæ conditio, aut devotio ipſos ſervitio religionis obſtringebat, ut docuit Amaya *lib.* 1. *obſ. cap.* 6. *num.* 13. Nec tunc domini factum alienum promittebant, ſed de re propria diſponebant: ita etiam cùm filios parentes monaſterio offerebant, de re propria diſponebant: quare virtute talis oblationis illis primis ſeculis illi perfecti monachi fiebant. Verùm quia in his oblationibus ſiniſtra intentio, ſeu reſpectus humanus intervenire poterat, rectiùs poſterioribus Eccleſiæ canonibus hoc fuit correctum, non ſublatâ omninò parvulorum oblatione, ſed hac adjectâ conditione, ut niſi adveniente legitima ætate filii tacitè, vel expreſsè conſentiant, non cenſeantur profeſſi, immò ritè poſſint à monaſterio diſcedere.

CAPUT XIII.

Innocentius III. *N. Abbati* (a) *de Flore.*

POrrectum nobis ex parte tua petitorium continebat, quod I. Canonicus (b) Acherontinus infirmitate (c) gravatus, votum ut fieret monachus ſe aſſeruit emiſiſſe; unde metuens, ne voto decederet non completo, junctis manibus tibi ſe (d) reddidit in monachum, & in fratrem: alii quoque in abſentia tua ſeſe in Sacerdotum manibus monachos fieri devoventes, ſani ſancti ad vomitum redierunt. Et cùm familiares monaſterii tui antea extitiſſent, quia non fuerunt ad antiquam familiaritatem admiſſi, adverſarii facti ſunt pro amicis. Utrum ergo talium facta diſſimulare valeas, ne fiant deteriores; an compellendi ſint ad complenda promiſſa, per nos poſtulas edoceri. Nos ergo inquiſitioni tuæ taliter reſpondemus, quod cùm monachum faciat non (e) habitus, ſed profeſſio regularis, ex quo à convertendo emittitur, & recipitur ab Abbate, ut talis fiat monachus, & reddat Domino, quod promiſit, erit utique non immeritò compellendus. Datum Latoran. 3. Idus Januarij.

NOTÆ.

NOTÆ.

1. (a) *De Flore.*] Tam in hac sexta, quàm in secunda collectione legitur tantùm, *Idem*; sed malè, cùm hujus textus auctor non sit Clemens III. sed Innocentius : unde reperitur inter epistolas ipsius editas à Sirleto, *pag.* 251. ex quo registro ita textum transcribo. Monasterium hoc Florense est Ordinis Cistercienſis, fundatum à Joachimo Abbate anno 1190. cujus situm, & fundationem his verbis describit Jacobus Silaneus *sect.* 23. *Placuit ergo, Deo disponente, in Albanetho, ubi propriè de Florè est nomen, vestigia premere : locus siquidem Floris amne duplici, à Meridie scilicet Albula; à Septentrione verò Netho alluitur, qui velut Jor, & Dan, à radicibus Libani manantes, Jordanem; ita Albanethum efficiunt. In Flore porrò duobus remanentibus, si quo modo, more pastorum inquam, magalia, ac casunculam, tugurium ve extruere daretur, pater Joachim ad Raynerium adhuc in petra manentem rediit : & mutui denique aspectus exhibitione lætantes, ubi primo in Flore constructum habitaculum sensere, se illuc conferre procurarunt.* Refert, & alia de hoc monasterio, à quo originem duxit Congregatio Florensis, Manrique *tom.* 3. *annal. Cistercienſ. dicto anno* 1190. *cap.* 6. adducit, & nos *in cap.* 2. *de summa Trinit.*

(b) *Acherontinus.*] De hac Ecclesia Cathedrali egi *in cap.* 53. *de testibus.*

2. (c) *Infirmitate gravatus.*] Utplerumque contingit, *cap.* 3. *de renunc. cap. ult. de succeſſ. ab inteſt.* immò & olim infirmi etiam Episcopi, seu presbyteri pœnitentiam sibi imponi efflagitabant, ac ultimo languore depressi benedictionem accipere sæpius optabant. Concilium Gerundense *can.* 9, ibi: *Ut qui ægritudinis languore depressus pœnitentiæ benedictionem, quam viaticum deputamus, per communionem accepiſſet*, &c. Concilium Tolet. 13. *can.* 10. Ex priscis canonibus constat in causa Gaudentii Valerienſis Episcopi, qui ægritudine urgente pœnitentiam per manus impositinem acceperat, & Synodum rogabat, an solita ministeria repetere posset : sancta Synodus diffinivit, ut stante priscorum canonum sanctione, quicunque Pontificum, vel Sacerdotum deinceps per manus impositionem pœnitentiæ donum acceperint, nec se mortalium criminum professione notaverint, tenorem retentandi regiminis non omittant; sed per Metropolitanum reconciliatione pœnitentium more suscepta solita expleant ordinis, vel cætera mysteriorum sibi credita sacramenta. Notavi jam *in dicto cap.* 3. *de renunc.*

3. (d) *Tibi se reddidit.*] Aliquando acceptatio professionis, seu receptio profitentis ad Abbatem tantùm spectat, aliquando ad eundem cum consensu fratrum existentium in monasterio, *cap. final. hoc titul. in* 6. *cap. conſulit, qui cleric. vel vov.* P. Gregorius *lib.* 3. *partit. tit.* 2. *cap.* 5. immò & recipi potest religiosus per sacerdotem de Abbatis, seu superioris licentia, *cap. ad Apoſtolitam, hoc tit.* ibi: *Per ſe, vel per alium*; & *cap. Gonſaldus* 17. *q.* 2. & si monasterium sit subjectum Episcopo, potest fieri professio in ejus manibus, vel alterius de ipsius licentia, ut probant Tamburinus *tom.* 3. *de jur. Abbat. diſput.* 6. *q.* 14. *num.* 4. Peyrinis *de Prælato q.* 3. *cap.* 1. *num.* 235. Sanchez *lib.* 5. *in Decalog. cap.* 4. *num.* 62. Hieronymus Garcia *tom.* 1. *polit. regul. tract.* 3. *difficult.* 2. *dub.* 8. Semper tamen ut titè, & validè professio emittatur, debet fieri in manibus Superioris, ut ab eo nomine totius communitatis acceptetur. Nec contrarium probatur *in cap. conſuluit, qui clerici vel vov.* ubi docetur, professionem posse fieri super altari. Nam supponendum est, eam statim à Prælato esse acceptandam. Quid autem mysterii in eo lateat, quod celebrante Abbate professionis chirographum altari imponatur, optimè exposuit Gregorius Magnus *lib.* 4. *in* 1. *Regum, cap.* 4. his verbis : *Nos velut ſolam accedentium vocem* (novitiorum) *audimus, cùm ſcimus quid exterius aſſerunt: ſed quales inter ſponſionis aſſertiones futuri ſunt, non videmus. Loqui ergo ea in auribus Domini debemus, ut ipſe ſponſionis verba ſuſcipiat, qui dum verba audit, corda diſcutit; & ex textu profeſſionis uſuras exquirit robuſti operis. Hoc namque novitiorum noſtrorum mentes audiant, & expaveſcant; quia videlicet, quod nobis dicunt, in auribus Domini loquimur; nam quod coram nobis promittunt, Deo offerimus, ut ipſe jam de manibus noſtris teneat quod exquirat. Cùm ergo ea, quæ novitii promittunt, Deo offerimus, quaſi chirographum quod nobis faciunt, illi damus.*

4. (e) *Non habitus, ſeu profeſſio.*] Consonant Honorius III. *in cap. final. hoc titulo.* Trident. *ſeſſ.* 14. *de reform. cap.* 6. B. Anselmus in carmine de mundi contemptu, ibi:

Non tonſura facit monachum, non horrida veſtis;
Sed virtus animi, perpetuuſque vigor :
Mens humilis, mundi contemptus, vita pudica,
Sanctaque ſobrietas : hæc faciunt monachum.
Hæc vos in cœlum (Monachi) *quadriga levabit;*
Si fiat in terris dignum ſalutis opus.
Nihil tonſura juvat, juvat aut veliſſima veſtis,
Si lupus es, quamvis jam videaris ovis.
Nam falli poſſunt homines, ſed fallere Chriſtum
(Qui nullum fallit) nemo poteſt hominum.
Ille quidem fucum ſimulatæ religionis
Damnat, & in reprobis moribus eſſe nequit.

Unde vulgò traditum est *Habitus non facit monachum.* Cujus proverbii locutionem ex Græcis derivatam fontibus, affirmant Cælius Rhodigin. *lib.* 3. *antiqu. lect. cap.* 12. & ex Plutarcho ea verba refert: *Non Philoſophum facit promiſſior barba, nec veſtis pertrita.* Et apud Aulum Gellium Herodes ait: *Video barbam, & pallium; Philoſophum nec dum video :* Nec dissimile est, quod ex D. Chrysostomo refert Gratianus *in cap. multi,* 40. *diſt.* Non cathedra facit Sacerdotem, sed Sacerdos cathedram : non locus sanctificat hominem, sed homo locum. Unde Sancti PP. parum præsidii posuerunt in externo habitu. Sanctus Ephrem adversùs monachos vitiosè viventes ait: *Non putetis in cingulo, aut veſte longa conſiſtere perfectionem monachi; nam habitus abſque operibus nihil eſt.* Et *in ſerm. de vita monaſt.* D. Hieronymus *epiſt.* 22. *ad Euſtochium.* Illustrant latè Haæphtenus *diſquiſit monaſt. lib.* 5. *tract.* 8. *diſquiſ.* 5. Savarus *ad Sidonium lib.* 4. *epiſt.* 9. Theophilus *tom.* 16. *in Heterocl. ſpirit. ſect.* 5. *p.* 1.

COMMENTARIUM.

5. LIcèt tempus certum præscriptum sit ab Ecclesia ad professionem emittendam, ut suprà probavi *in cap.* 6. non solùm gratiâ novitii, verùm & in favorem monasterii, ut ille experiatur utrum monasteri, & regulæ onera subire possit, & monasterium agnoscat, num mores illius

conveniant vitæ, & professioni monasticæ: si tamen ante tempus probationi præfinitum is, qui converti desiderat, habitum suscipiat, & professionem emittat, Abbate per se, vel per alium professionem acceptante, cogendus est votum adimplere, etiamsi habitum professorum non susceperit, nec intra claustra monasterii per tempus probationis commoretur; quia nec habitus mutatio desideratur ad essentiam professionis, ut probant Castro Palao *tract.* 16. *punct.* 12. §. 4. *num.* 4. Barbosa *alleg.* 101. *n.* 108. Suarez. *de relig. tract.* 7. *lib.* 5. *cap.* 14. *num.* 9. Nec etiam desideratur pro substantia professionis, ut novitius tempore probationis commoretur in ipso monasterio, ut probant Barbosa *dicta alleg.* 101. *num.* 28. Tambur. *de jure Abbat. tom.* 3. *disp.* 6. *quæst.* 7. *num.* 16. Gibalin. *de clausur. disquis.* 2. *cap.* 2. §. 3. *conclus.* 7.

CAPUT XIV.

(a) Cœlestinus III.

CUm simus, &c. *Et infrà:* Sanè nuper auribus nostris est relatum, quod cùm C. miles lepræ morbo, Domino permittente est respersus, se cum filio suo discretionis annos nullatenus agente, ad quoddam monasterium cum bonis etiam suis, quæ à (b) monasterio ipse tenuerat, (c) contulisset, dictum filium suum habitum fecit suscipere monachalem. Cumque ipsi puero disciplina monastica propter asperitatem regulæ displiceret, infrà x. hebdomadarum spatium à monasterio & habitu susceptо taliter resiliens, (d) bona patris ab Abbatia illa cœpit cum instantia postulare. Et cùm super hoc ad diœcesanum (e) Episcopum quæstio delata fuisset, & coram eo aliquandiu disputatum, quia plerique sentire de rigore canonum videbantur, si consanguinei dicti pueri possent testibus comprobare illum, quando fuit oblatus, infra annos discretionis existere, ipsum tali voto nullatenus obligari, dictus Abbas ad Maguntinæ Sedis audientiam appellavit, & quidam ex consanguineis ejusdem pueri ad Romanam Ecclesiam appellationem, sicut ex literis Augustini Episcopi comperimus, transtulerunt. Ideoque discretioni v. significatione præsentium intimamus; quod si dictus puer ad annos discretionis pervenit, & habitum retinere noluerit monachalem, si ad hoc ipsum induci nequiverit, non est (f) compellendus. Quia tunc liberum erit sibi eum dimittere, & bona paterna, quæ ipsi rectè (g) successione proveniunt, postulare.

NOTÆ.

1. (a) *Cœlestinus III.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.* 5. nullibi tamen exprimitur Prælatus, cui rescribat Pontifex; illud tantùm liquet, casum in præsenti decisum contigisse in Germania, in diœcesi suffraganea Archiepiscopi Moguntini; siquidem ad ipsum Metropolitanum appellatum fuisse refertur.

(b) *Quæ à monasterio.*] In feudum videlicet.

(c) *Contulisset.*] Oblatione factâ, vel professione emissâ, ut *in cap. in præsentia, de probat. cap. final. de succes. ab intest.*

(d) *Bona patris.*] Non verò ea, quæ pater in feudum ab ipso monasterio acceperat, in quibus per ipsam professionem monasterium integrum jus recuperavit finito feudo.

2. (e) *Episcopum.*] Ad quem olim cognitio super nullitate cujuslibet professionis spectabat, ut sæpe sæpiùs in Decretalibus sub hoc titulo compilatis supponitur. Hodie tamen ex dispositione Concil. Trident. *sess.* 25. *de regul. cap.* 19. causa nullitatis professionis disceptari debet coram Episcopo diœcesano, & superiore ipsius monasterii, ubi nullitas professionis intenditur; quod pluribus sacræ Congregationis declarationibus diffinitum fuisse referunt Barbosa *in dict. cap.* 19. *Concil. num.* 22. Tambur. *tom.* 3. *de jure Abbat. disputat.* 6. *quæst.* 26. *num.* 3. Garcia *tom.* 1. *polit. regul. tract.* 3. *difficult.* 4. *dub.* 3. *punct. ult.* Brun. Chassaing. *de privil. reg. tract.* 4. *cap.* 6. *propos.* 7.

3. (f) *Non est compellendus.*] Quia licèt esse oblatus à parte religioni; tamen ex noviori jure, quod vigebat temporibus Cœlestini, filius ita oblatus poterat adveniente pubertate resilire, nisi jam tacitè, vel expressè fuisset professus, ut probavi suprà *in cap. cùm virum*, ubi commentarium hujus textus dedi.

4. (g) *Successione proveniunt.*] Dubium est tamen, & magnum apud Doctores, an post professionem patris in monasterio factam, ejus filiis debeatur legitima portio, perinde ac si jam ex hac vita migrasset? Et pro negativa sententia, quam defendunt plures congesti à Barbosa hic, faciunt primò textus *in authent. si qua, Cod. de sacros. Eccles.* quæ extat apud Gratianum *in cap. si qua* 19. *quæst.* 3. ubi disponitur, obeunte patre professo nullâ bonorum divisione factâ, filios tunc legitimam percipere debere: unde deducitur à contrario sensu, vivente adhuc patre, filios non posse eam petere. Secundò, quia legitima non debetur filiis, superstite patre, *l.* 1. §. *impuberi, ff. de collat. bonor. l. quotiens, ff. solut. matrim.* adeò ut nullo casu possit peti à filio vivente patre, *l.* 2. *C. si à parente quis fuerit, l. sed & si* 25. §. *Consuluit, ff. de petit. hæred.* Mancinus *de legitim. p.* 1. *quæst.* 15. Tertiò, nam poterunt filii præmori antequam pater monachus decedat; & sic bona ad monasterium pertinebunt. Quam rationem in non dissimili casu adducit Consultus *in l. Statius*, §. *Cornelio, ff. de jure fisci.* Deinde faciunt textus *in l. sed si mors* 13. *ff. de donat. inter vir. l. res uxoris, eod. tit.* ubi docetur, donationem factam à marito uxori, quæ non susti-

sustinetur, nisi mors sequatur, *l. cùm hic status* 32. *ff. eod. tit.* non confirmari morte civili, sed expectandam esse mortem naturalem. Facit etiam textus *in l. non vix, ff. de donat. caus. mort.* quibus addi potest textus *in l. fideicommissa* 11. §. *si cui, ff. de legat.* 3. ubi ait Consultus, filium, cui fideicommissum relictum erat sub hac conditione, si morte patris sui juris fieret, non esse admittendum adfideicommissum antequam mors naturalis patris contigerit, etiamsi emancipatione sui juris factus sit. Nec tunc obstare affirmant præsentem textum, quia illum accipiunt casu, quo pater jam erat mortuus, ut deducitur ex verbis jam relatis, *successione proveniunt.* Nam si adhuc pater in humanis esset, non posset agi de ejus successione, *l.* 1. *ff. de hared. vel act. vendit. l. qui superstitis, ff. de acquir. hared.* & patrem in præsenti specie decessisse, ex hujus textus integra deduci testatur Felinus *in cap.*
5. *in præsentia, num.* 56. *de probat.*

Contraria tamen sententia, cui tanquam veriori adhæreo, docet, deberi filiis legitimum ex bonis parentum statim, ac ipsi religionem sunt professi, ut apertè docetur in præsenti textu, in cujus specie si pater jam decessisset, nulla daretur dubitandi ratio, contra textum *in l. quod Labeo, ff de Carbon. edict. l. Domitius* 27. *ff. de testam.* & affirmat Corsetus *singul.* 162. *num.* 3. se integram hanc decretalem legisse, & perlegisse, nihilque in ea inveniisse, ex quo deduci possit, patrem jam defunctum esse. Facit etiam, nam professio monastica regulariter morti naturali æquiparatur, *cap. placuit* 16. *quæst.* 1. *l. Deo nobis, C. de Episc. & cleric.* ubi pactum de lucranda dote in casum mortis uxoris conceptum, verificatur in professione religionis; quia regulariter, quando idem effectus resultat ex utraque morte, dispositum in casu mortis naturalis, verificatur in casu mortis civilis. Quo modo vulgò accipiuntur textus *in l. si necem*, §. *si deportatus, ff. de bonis libert. l. actione*, §. *publicatione, ff. pro socio, l. in insulam* 42. *ff. solut. matrim. l. si decesserit, ff. qui satisd. l. sed si alia, in princip. ff. de bonis damnat.* ergo sicut defuncto patre filio debetur legitima; ita & eo mortuo civiliter per professionem. Quare hanc sententiam tuentur innumeri congesti à Barbosa *in præsenti*, Thomas Sanchez *lib.* 6. *in Decalogum, cap.* 10. *num.* 3. Mancinus *de legit. quæst.* 15. *num.* 15. Merlinus *eod. tract. q.* 25. Nec tunc obstant fundamenta contrariæ sententiæ; nam *in dict. authent. si qua mulier*, non asseritur, filium posse petere legitimam, professio patre; sed tantùm, quod si non fuerit ante mortem patris assignata portio, postea erit assignanda, ut docuit Fachin. *lib.* 2. *controv. capite* 13. Nec omnia alia fundamenta refragantur; nam supponimus, patrem professum pro mortuo haberi post professionem. Unde legitima à filio exigitur tempore habili, non verò *patre vivente.*

CAPUT XV.

Innocent. III. *Episcopo, & Capitulo* (a) *Tragurien.*

SIcut tenor vestrarum litterarum nobis aperuit, cùm P. lator præsentium in sacerdotali esset officio constitutus, & tantâ rerum temporalium indigentiâ laboraret, quod nec sibi, nec suis progenitoribus, seu fratribus, in necessitatibus propriis posset aliquatenus providere, proprii corporis laboribus & maris periculis multis se non dubitavit exponere, ut de suo labore, & acquisitione honesta suam, & suorum posset indigentiam relevare. Contigit autem post hæc, quod ipse longè à vestra civitate consistens, tam gravi cœpit ægritudine laborare, quod extra se positus, desperaret de vita præsenti: & dum in tali esset articulo constitutus, à quodam simplici monacho indutus fuit habitu monachali, & ad monasterium deportatus. Deinde paucis diebus elapsis, cùm jam esset in principio suæ convalescentiæ, deposuit habitum, & de licentia ejusdem loci Abbatis monasterium dereliquit, & cupiens (b) progenitorum indigentiis subvenire, à vobis suppliciter postulavit, ut posset, sicut priùs, in sacerdotali officio ministrare, & vobiscum pariter conversari. Quid autem super his vobis fuerit faciendum, sacræ Apostolicæ Sedis oraculo humiliter petitis edoceri. Nos igitur vestræ consultationi taliter duximus respondendum, quod licèt ista duo inter se repugnantia videantur, ut scilicet quisquam sit extra se positus, & de præsenti vita desperet; si tamen eo tempore, quo positus extra mentem asseritur, indutus fuit habitu monachali, cùm alienatus non sentiat, ac per hoc non valeat consentire, præfatum presbyterum denuncietis ab observatione monastici ordinis absolutum, nisi postquam mentis suæ factus est compos, voluntate spontaneâ professionem fecerit monachalem. Datum Laterani.

NOTÆ.

1. (a) *Tragurien.*] In hac sexta collectione, & in tertia, *sub hoc tit. cap.* 3. legitur, *Targilien.* sed inscriptionem, & litteram restituo ex ipso codice epistol. Innocentii III. Coloniæ edito, ubi *fol.* 15. epistola hæc reperitur. Tragurium est insula in mari Adriatico, adjacens Dalmatiæ, in qua est civitas ejusdem nominis: ejus meminerunt Ptolomeus *lib.* 2. Plinius *lib.* 4. *cap* 21. Olim habuit Ecclesiam Cathedralem, cujus Prælato in præsenti rescribit Innocentius.

(b) *Progeni-*

2. (b) *Progenitorum indigentiis.*] Licèt extrema neceſſitas parentum impediat ingreſſum filii in Religionem, etiamſi votum emiſerit, ut cum D. Thoma 2. 2. *quæſt.* 189. *art.* 6. & *quæſt.* 101. *art.* 4. & *quodlibet.* 10. *art.* 9. docent plures, quos referunt, & ſequuntur Vecchis *diſputat.* 2. *dub.* S. Villalobos *part.* 2. *tract.* 35. *difficult.* 7. *num.* 8. Sanchez *lib.* 4. *ſummæ*, *cap.* 20. *num.* 3. Trullenc. *in Decal. cap.* 2. *dub.* 23. Peyrinis *de Prælat. quæſt.* 3. *cap.* 1. *num.* 70. Caſtropalao *de ſtatu relig. tom.* 3. *diſput.* 1. *punct.* 7. §. 5. Machado *lib.* 5. *p.* 1. *tract.* 1. *docum.* 8. Bonacina *diſput.* 6. *de præcept. Decal. quæſt. unic. punct.* 5. *num.* 4. Barboſa *de jure eccleſ. libro* 1. *cap.* 4. *à numero* 20. tamen profeſſio ab ipſo emiſſa, valida eſt, etſi contrarium teneant Peyrinis, & Portel. Poteſt tamen Prælatus filio ita profeſſo permittere, ut extra monaſterium commoretur, ad ſublevandam parentum neceſſitatem, ut probat Gibalinus *de clauſ. diſquiſ.* 2. *cap.* 2. §. 3. *conſect.* 4. Unde in præſenti Innocentius inſuper habuit egeſtatem parentum ad irritandam profeſſionem à filio emiſſam.

COMMENTARIUM.

3. FUrioſum, ſeu ex ægritudine mente alienatum, inhabilem, atque incapacem eſſe profitendi Religionem, certum eſt, *cap. Gonſaldus* 17. *quæſt.* 2. *cap. final. de ſucceſſ. ab inteſt. cap. induciæ* 3. *quæſt.* 9. argumento legis *furioſum*, *ff. qui teſtamenta*, *l. furioſi* 40. *ff. de R. I.* Sanchez *lib.* 4. *in Decal. cap.* 1. *num.* 5. & *lib.* 5. *cap.* 4. *num.* 53. Suarez *tom.* 3. *de relig. lib.* 5. *cap.* 4. Tambur. *lib.* 3. *de jure Abbat. diſput.* 6. *quæſt.* 3. *num.* 2. Garcia *tom.* 1. *polit. regul. tract.* 1. *difficult.* 5. *dub.* 6. Nam cum profeſſio Religionis petat voluntatem plenam, & deliberatam, ut probavi *in cap.* 1. *de his quæ vi.* & fundat Avendaño *de metu lib.* 2. *cap.* 10. *num.* 23. qui mente alienatus eſt, non poteſt eam emittere, ut in præſenti Innocent. decrevit.

4. *Exponitur Concil. Tolet.* 2. *can.* 2. Sed tunc graviter obſtat textus *in can.* 2. *Concil. Tolet.* 12. in illis verbis. [Etenim multos ſæpe conſpeximus, & in ſalute poſitos, ultimum deſiderantes pœnitentiæ fructum, & rurſus nimietate ægritudinis, ita loquendi, & ſentiendi perdidiſſe naturale officium, ut nulla illis cura ſalutis ſuæ videretur ineſſe; nullo etiam priſtinæ devotionis noſcerentur deſiderio anhelare: quorum tamen caſibus fraternitas condolens, ita talium neceſſitates in fide ſua ſuſceperit, ut ultimum illis tribuatur viaticum, quòd ſcilicet ſine fructu pœnitentiæ non videantur transire à ſeculo; ſi forſitan reſpiciente Deo ſaluti priſtinæ reformentur, agunt cautionibus vanis, & oppoſitionibus execrandis, qualiter à ſe tonſuræ venerabilis ſignum expellant, atque habitum religionis abjiciant, impudentiſſimè aſſerentes, ideo ſe nullis regulis eccleſiaſticæ diſciplinæ ſub hoc voto teneri, quia pœnitentiam nec ipſi petierint, nec ſcientes acceperint. Quorum impudentia procax, & obſtinata procacitas, nequaquam talia diceret, ſi qualiter ad vitam per ſacroſancti lavacri gratiam venerint, meminiſſent. Etenim parvulorum infantium vita originali peccato obnoxia, quæ nulli per ætatem diſcernendi, vel expetendi ſenſui aptior judicatur, niſi ſponſione fidelium baptiſmi accipiant ſacramenta, nullo ſenſu, nullâ etiam diſcretionis induſtriâ id appetere poſſunt. Unde ſicut baptiſmum, qui neſcientibus parvulis, ſine ulla contentione in fide tantùm proximorum accipitur; ita & pœnitentiæ donum, quod neſcientibus illabitur, abſque ulla repugnantia inviolabiliter hi, qui illud exceperint, obſervabunt. Si quis autem quolibet modo pœnitentiam accipiens, hoc ſynodale violaverit inſtitutum, ut verè tranſgreſſor paternis regulis ferietur. Nec enim iſta inſtituentes ſacerdotes quosque, ut paſſim, & licenter donum pœnitentiæ non petentibus audeant prorogare, abſolvimus; ſed hos, qui qualibet ſorte pœnitentiam ſuſceperint, ne ulteriùs ad militare cingulum redeant, religamus. Sacerdos tamen, qui non ſentienti, nec petenti auſu temerario pœnitentiam dederit; neque ſe exhortatu ejus, qui pœnitentiam accipit, manuum indiciis, vel quibuslibet aliis evidentibus ſignificationibus invitatum fuiſſe probaverit, unius anni excommunicationis ſententiæ ſubjacebit.] Ex quibus expreſsè deducitur, mente alienatum ob ægritudinis gravitatem, habitum monachalem recipientem, debere in ipſo monaſterio perſeverare, ſi poſtea convaluerit: igitur & in præſenti caſu, licèt clericus extra ſe poſitus habitum induiſſet monachalem, cogendus erat in eo perſiſtere. Hujus Concilii Toletani hiſtoriam referens Baronius anno 680. *num.* 64. tradit, in Hiſpaniarum Eccleſiis tunc temporis viguiſſe conſuetudinem, ut urgente ægritudine, cùm ſe quis proximum morti putaret, pœnitentiam peteret, quam etiamſi mente alienatus ab Epiſcopo accepiſſet, ulteriùs ad ſeculum reverti ipſi non licebat; ſed tenebatur in monaſterio permanere, etiamſi habitum minimè petiiſſet, ſed neſciens accepiſſet; & ita canonem illum juxta prædictum morem eſſe exaudiendum docet. Sed pro vera hujus canonis expoſitione dicendum eſt, in eo non agi de monacho, nec de habitu monachali: tantùm enim agunt Patres de pœnitentia ſolenni, & ægroto illam accipiente ab Epiſcopo, vel Presbytero. Quod ut faciliùs agnoſcatur, primò notandum eſt, olim pœnitentiam ſolennem plerumque ſuſcipi urgente mortis periculo. Leo Magnus *epiſt.* 92. *cap.* 12. Concil. Gerund. *can.* 9. Tolet. 6. *can.* 7. & 8. Tolet. 13. *can.* 10. Hinc ſubinde factum, ut plerique in morte pœnitentiæ habitum aſſumerent; & quia ille maximè cilicium erat, in illo moti vellent. Petrus Venerabilis *lib.* 1. *miracul. cap.* 4. Author vitæ S. Erigii Waſpincenſis Epiſcopi ejus obitum ſic deſcribit: *Nudato corpore ante altare ſancti Euſebii in cilicio, & cinere jacens, viaticum corporis, & ſanguinis Chriſti de manu Iſſi Epiſcopi accepit.* Unde poſterioribus ſeculis mos invaluit petendi veſtem religioſam in exitu vitæ, ut decedentes cum ea ſepelirentur. Deinde ſciendum eſt, inter alios ritus receptos, & uſitatos in ſuſceptione pœnitentiæ ſolennis, duos præcipuè fuiſſe adhibitos. Primum circa mutationem veſtis; profitentes enim ſtatum pœnitentiæ ſolennis, habitum religioſum induebant, Concil. Agath. *can.* 15. Concil. Tolet. *can.* 12. Concil. Tolet. 6. *can.* 7. ibi: *Si qui ingenuorum utriusque ſexus ſub nomine pœnitentis in habitu religioſo ſunt converſati, poſt hæc autem comam nutrientes, vel veſtimenta ſecularia ſumentes, ad id, quod reliquerant, redierunt*, &c. Probat Gibal. *de clauſur. regul. diſquiſit.* 3. *cap.* 2. §. 8. *num.* 46. ubi aſſerit, veſtem hanc diſtinctam fuiſſe à ſecu-

lari

jari materia, quæ vilis erat colore, qui luctum, & pœnitentiam designaret; & formâ, quæ modestiam omninò probaret. Secundùm circa attonsionem comæ: Concil. Agath. *dict. can.* 15. Tolet. 3. *can.* 12. & Tolet. 6. *can.* 7. Carolus Magnus *lib. Capitul. cap.* 52. Gregorius Turon. *lib. 6. hist. cap.* 28. ubi de quodam Marco referendario ita ait: *Subitò lateris dolore detentus, caput totondit, atque pœnitentiam accipiens, spiritum exhalavit.* Cujus rationem assignavit, & illustravit Gibalinus ubi suprà, *num.* 47 Quibus ita animadversis, apparet jam verus sensus dicti canonis 2. in ejus enim summario ita legitur: *De his, qui pœnitentiam non sentientes accipiunt.* Unde aperte constat, in eo canone agi de illis, qui ægritudine oppressi ultimum desiderantes pœnitentiæ fructum, nimietate ægritudinis ita loquendi, & sentiendi perdidere naturale officium, ut nulla illis cura salutis propræ videretur inesse: qui si attonsi fuerint, & habitum pœnitentiæ susceperint, etsi postea convaluerint, statum illum deserere non possunt, sed pœnitentiæ solennis tempus explere debent: non tamen illi inde fiebant religiosi; nam status pœnitentiæ solennis non erat monasticus, ut probavi suprà *in cap.* 1. Unde cùm de ipso fructu pœnitentiæ capessendo Patres agerent, rectè argumentum deducunt à baptismo; ita ut sicut in eo virtute promissionis parentum infantes religionem catholicam profitentur, & postea eam servare tenentur; ita etiam pœnitentes solennes, quia cùm perfecta mente essent, fructum pœnitentiæ appetentes illam efflagitarunt, licèt postea mente alienati eam susceperint, peragere coguntur per tempus legitimum, id est à sacris canonibus præscriptum. Sed quia ex hujusmodi pœnitentiæ susceptione improbi exitus sequebantur, in fine canonis statuunt PP. ne Sacerdotes donum pœnitentiæ non petentibus audeant dare.

5. Intelligitur can. 1. ipsius Concilij.

Ex proximè traditis exponendus est canon 1. ipsius Concilii Tolet. 12. in cujus calce refertur, & approbatur celebre factum Wambæ Regis Gothorum, quod etiam narrant Baronius *anno* 680. Hispani historici Luitprandus *in adverf. num.* 133. Basæus *in chron. anno* 681. Salmaticens. *in chron. Ervigii.* Jul. Tolet. *in hist. Wambæ*, Rodericus Tolet. *de rebus Hispaniæ lib.* 3. *cap.* 12. Alphonsus Carthag. *in Reg. Hisp. anaceph. cap.* 39. Marius Siculus *libro* 6. Franc. Tarraca *de Reg. Hispan. anno* 674. Roder. Sanctius *hist. Hispan. part.* 2. *cap.* 32. Chron. Regis Alphonsi *cap.* 51. Mariana *lib.* 6. *hist. Hispan. cap.* 14. Sahabedra *in chron. Goth. cap.* 76. Anno enim 680. cùm Rex Wamba repentè naturali ægritudine, seu ut alii volunt, potione illi datâ herbæ, quam vulgo dicimus *Esparto*, mente alienatus omninò fuisset, Episcopus Palentinus, Optimatesque Regni Regi ipsi fideles, cùm viderent eum semivivum jacentem, pietate commoti, & volentes pœnitentiam illi proficere, attonso capite habitum religiosum induerunt: sed cùm Rex paulùm ad se reversus agnovisset, se attonso capite, & habitu susceptо jacere, Ervigium successorem in Regno designavit, jubens Juliano Toletano Præsuli, ut ipsum in Regem Gothorum ungeret, eligens Regno cedere potiùs quàm sibi inscienti habitum impositum exuere. Superata ergo potionis vi memorabili exemplo maluit diadema deponere, quam habitum exuere: quare perrexit ad monasterium oppidi de Pampligua, diœc. Burgensis; & postea translatus ad monasterium de Arlanca, post septem annos vitam immaculatam finivit: quod factum approbavit Ervigius suâ lege speciali, atque laudarunt Patres *in dict. can* 1. Atque, ni fallor, in ejus confirmationem canonem secundum ediderunt, qui ideo non est facilè imitandus, aut sequendus. In qua facti narratione historici confundunt habitum Wambæ mente alienata indutum, cum habitu monachali à se postea susceptо in monasterio Pampliguæ, cùm juxta suprà tradita habitus ab Episcopo Palentino illi impositus, tantùm esset habitus pœnitentis. Postea tamen ipse pius Rex, summæ pietatis specimen edens, habitum monasticum sancti Benedicti in prædicto monasterio assumpsit, quem Episcopus illi dare non poterat; & ita nullo modo factum ipsius Episcopi, & Magnatum accipias de tonsura monastica, seu habitu monachali, sed de pœnitentię impositione, aliàs frustra Rex ad se reversus eundem habitum assumeret in prædicto cœnobio. Non me latet illis etiam temporibus moris fuisse, moribundos monasticâ induere cucullâ, in qua ultimum exhalarent spiritum, & sepulturæ traderentur, ut de Emanuele Comneno Imperatore Orientis refert Nicetas Coniates *lib.* 7. *annal.* In hæc verba: *Imperator morbo correptus, admotâ ad arteriam manu, & pulsu pertentato, cum alto suspirio femur percussit, & monasticum habitum postulavit. Quo dicto cùm, ut fieri solet, tumultus esset ortus, ministri spiritualem vestem nigro panno, omnis ornatus expertem, nescio ubi nacti mollibus & regiis vestibus detractis, & aspero illo divinæ vitæ indumento in spiritualem illum convertunt militem, & galea illum, thoraceque, in insignioremornatum, in cœlestis Imperatoris catalogum referunt. Sic igitur vita, & imperio cedit.* De Theodoro Lascari Junioris scripsit Nicephorus Gregoras *lib.* 3. *hist.* eum annum agentem ætatis sextum & trigesimum, cùm molestus, ac difficilis, & lethalis morbus invasisset, paulò ante mortem alacriter habitum monasticum induisse. Et de Andronico juniore refert idem *lib.* 9. quod cùm gravissimis doloribus cruciaretur, & mente alienaretur, atque id malum omnem medicorum artem superaret, & de vita illius postridie actum videretur, jurejurando adstantes adegisse, ut sibi monasticam cucullam induerent priùs quàm vitâ excessisset.

CAPUT

CAPUT XVI.

Idem (a) *Pisan. Archiep.*

AD Apostolicam Sedem, quæ disponente Domino, cunctorum fidelium est magistra, super diversis articulis quæstiones dubiæ referuntur: ut quod ab ea fuerit super earum solutione responsum, indubitanter ab omnibus teneatur. Ex parte siquidem tua nuper suscepimus quæstiones, quod cùm monachum fieri ante unius anni probationem regularis (b) institutio interdicat; monachi, & moniales in tua diœcesi constituti, tam clericos, quàm laicos utriusque sexus, sanos pariter, & infirmos religionis habitum volentes assumere, nutu (c) etiam aliquo professionem recipiunt, quandoque professionem illico facientes, unde multa mala noscuntur sæpiùs provenire: cùm (d) infirmi ad monasterium jam translati, & emissâ professione, postquam de infirmitatibus convaluerint, habitum religionis abjiciant, & ad propria revertantur. Contingit etiam tales in propriis domibus remanere, cùm monachi per eos dum vivunt, nolint sua monasteria prægravari. Sani etiam sic absque probatione recepti retrò aspicientes, matrimonia contrahunt, rejecto habitu regulari: de quibus si habitum religionis assumant ante unius anni probationem, vel temporis competentis, utrum factâ professione à talibus, vel omissâ, monachi debeant reputari: & si (e) conjugatus converti desiderans, sit recipiendus in monachum, nisi uxor perpetuam continentiam repromittat, certificari à Sede Apostolica postulasti. Nos ergo quæstionibus tuis taliter ex ordine respondemus, quod licèt tempus probationis à sanctis Patribus sit indultum non solùm in favorem conversi, sed etiam monasterii, ut & ille asperitates istius, & istud mores illius valeat experiri; quod utrinque diligenter est observandum, præsertim cùm ab utroque de reliquo certa notitia non habetur: quia tamen ante tempus probationis regulariter præfinitum, is qui converti desiderat, habitum recipit, & professionem emittit, Abbate per se, vel per alium professionem recipiente monasticam, & monachalem habitum concedente, uterque renunciare videtur ei, quod pro se noscitur introductum: ideoque obligatur per professionem emissam, pariter & acceptam, ad observantiam regularem, & verè monachus est censendus: quia multa fieri prohibentur, quæ si facta fuerint, obtinent firmitatem. Prohibendum est tamen Abbatibus, ne passim ante tempus probationis quoslibet ad professionem recipiant: & si contra formam præscriptam quoslibet indiscretè receperint, (f) animadversione sunt debitâ corrigendi: cùm in subsidium fragilitatis humanæ spatium probationis sit regulariter institutum. Cùm autem vir & uxor una caro sint per copulam conjugalem effecti, nec una pars converti possit ad Dominum, & altera in seculum remanere, profectò non est alter conjugum recipiendus ad observantiam regularem, nisi relictus perpetuam continentiam repromittat: vitam quoque debet mutare, nisi fortè ejus sit ætatis, ut sine suspicione incontinentiæ valeat remanere. Datum Lateran. IX. Kal. Decembris.

NOTÆ.

1. (a) *Pisano.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. & in Regestro epistolarum Innocentii Coloniæ edito, ubi *fol.* 225. reperitur textus hic prout in præsenti transcribitur. Ubaldo Pisano Præsuli in præsenti rescribit Pontifex, de quo egi *in cap. cum quidam* 12. *de jurejur.* De Ecclesia Pisana nonnulla notavi *in cap.* 8. *de tempor. ordin.*

(b) *Regularis institutio.*] Apud varias religiones statuta, ut infrà probabimus.

(c) *Nutu etiam.*] Cùm Professio fieri debeat expressis verbis, immò & scripturâ confectâ, ut probavi suprà *in cap. vidua.*

(d) *Infirmis.*] Circa quos valdè dubium est, utrum post constitutionem Concilii Trident. *sess.* 25. *de regul. c.* 25. possint durante probationis anno solennem professionem emittere in ipsâ religione? Et circa ipsos novitios ex privilegio concesso à Pio 5. Fratribus Prædicatoribus Ordinis sancti Dominici, aliis Religionibus communicato, certum est illis ultimo languore depressis professionem posse dari, saltem ad lucrandam indulgentiam, ut docent plures relati à Barbosa *in præsenti, num.* 4. Lezana *tom.* 1. *c.* 24. *num.* 42. & *cap.* 25. *num.* 39. Diana *p.* 3. *tract.* 2. *resol.* 17. & *p.* 5. *tract.* 3. *resol.* 139. Hieronymus Gartia *p.* 1. *polit. regul. tract.* 2. *difficult.* 5. *dub.* 2. *punct.* 3. Circa seculares verò, qui ultimo languore depressi, in propriis domibus, & lectulis habitum suscipiunt regularem, an illis in ultimo vitæ spiritu professio dari possit? dil. putat latè Hieronymus Garcia *ubi proximè*, & funda

fundamentis pro utraque ſententia adductis judicium ſuum proferre anceps noluit, & potiùs negativæ ſententiæ adhærere videtur; & in re adeo gravi potiùs optarem à Romana Sede quæſtionem decidi, quàm ex opinionibus Interpretum reſolutionem quærere: piè tamen facere eos, qui in habitu monaſtico decedere cupiunt, in eoque ſepeliri, probat, & miris exemplis illuſtrat Haæphtenus *lib. 5. diſquiſit. tract. 7. diſquiſit. 2.* contra Eraſmum, qui hanc religioſam cæremoniam ut ſuperſtitioſam ſugillat.

(e) *Etſi conjugatus.*] Hæc ſecunda pars epiſtolæ reperitur *in cap. ad Apoſtolicam, de converſ. conjug.* ubi eam exponemus.

(f) *Animadverſione.*] Quia his temporibus Innocentii III. profeſſio durante probationis tempore valida erat, licèt injuſtè data; unde Abbas, qui eam acceptavit, puniendus erat, *cap. conſtitutionem, hoc tit. in 6.* Hodie tamen poſt Concilium Tridentinum, cùm profeſſio infra annum probationis emiſſa nulla ſit ipſo jure; ideo Prælatum pendente anno probationis profeſſionem de facto concedentem puniendum non eſſe pœnis ſtatutis *in dict. cap. conſtitutionem*, docuerunt Peyrinis *de Prælato quæſt. 3. cap. 1. §. 4. num. 98.* Sanchez *in Decal. lib. 5. cap. 4. num. 10.* Leſſius *lib. 2. de juſtitia, cap. 41. dub. 7. num. 59.* Vecchis *dict. cap. 11. dub. 6.* Tambur. *tom. 1. de jure Abbat. diſputat. 16. quæſt. 7. num. 14.* Garcia *ubi ſuprà.*

COMMENTARIUM.

4. DE habitu & loco, in quibus probandi ſunt novitii, jam egi ſuprà *in cap. ſuper eo 9.* De tempore ipſius probationis agit Innocentius in præſenti: pro cujus expoſitione ſciendum eſt, novitiatus, ſeu probationis tempus, ut appellatur *in cap. nuper 51. de teſtibus*, à ſacris canonibus eſſe ſtatutum, ut novitius diſciplinam, & vitam monaſticam experiri poſſit, & monaſterium ipſius mores, indolemque agnoſcere valeat; an videlicet idoneus futurus ſit, fratrumque indiſſolubili conſortio aggregari expediat. Accedit, quia hominem à laxiore vitæ ratione ſtatim ad ſtrictiorem, arctamque morum diſciplinam tranſire ſine medio, non carere periculo prodit D. Baſilius *in quæſt. 10.* fuſè; diſputat pulchrè P. Bleſenſis *epiſt. 13.* ibi: *Novitiorum clauſtralium mentes adhuc deſideriorum carnalium humoribus gravidæ, & tumentes non acceptantur in ſacrificio Domini, niſi priùs igne tribulationis torreantur; nec paleas priorum deponunt affectum, niſi per laborem, & abſtinentiam confringantur.* Facit Horatius in arte poëtica.

Verſati diu quid ferre recuſent
Quid valeant humeri.

Unde in Religionibus valde neceſſariam eſſe probationem, optimè docet D. Bernardinus Senenſis *tom. 2. ſerm. 24. artic. 2. cap. 1.* ibi: *Experientia teſte quidam ad religionem venientes, in principio videntur agni, & modico elapſo tempore ſunt lupi.* Non ſine magna experientia, & Dei lumine regulæ ſanctorum Patrum prudentiſſimè ſtatuerunt, quod ad Religionem venientes antea probarentur, an ad talem Religionem apti ſint, & idonei? Quis enim ædificator domus, vel navis materialis, non ſolerter, & providè perſcrutatur ligna, & lapides; & diu cum multis ſciſſuris, & tunſionibus parat, antequam in ædificio ponantur: nec ad hoc quoſcunque accipit, ſed ſolùm ſolidos, & ſuo artificio aptos; quantò magis in ſpirituali Religionum ædificio hoc ſervari neceſſe eſt? Latiùs utilitates hujus probationis proſequuntur Galletus *in opuſcul. Relig. cap. 5.* Gazeus *ad Caſſianum lib. 4. inſtit. c. 3.* Wadingus *ad opuſcul. D. Franciſci, cap. 20. n. 10.* Circa tempus autem hujus probationis, non tam adverſæ, quàm diverſæ reperiuntur Eccleſiæ conſtitutiones, & ipſarum Religionum leges. Primò enim tempus probationis antiquis videtur fuiſſe arbitrarium, & Abbatis judicio relinqui, an citiùs, vel tardiùs novitius ad profeſſionem admittetur, ut colligitur ex D. Baſilio *in regul. fuſiori, cap. 10.* & inſinuare videtur Sanctus Ephrem, dum *tom. 2. pareneſi 17.* docet ex novitiatu aptiores ad profeſſionem certo tempore admitti, relictis in ſequentem annum minùs idoneis. S. Fructuoſus Archiep. *cap. 20.* Quod ſi quilibet converſus bonis, ac puris moribus enitens, Abbatis, & aliorum fratrum ſpiritualium fuerit judicio comprobatus, pro merito & purificatione ſuæ conſcientiæ celeriùs poterit fratrum conſortio miſceri. Cæſarius Arelat. *cap. 3. Annum integrum in eo, quo venit habitu, perſeveret; de ipſo tamen habitu mutando ſit in poteſtate Prioris, & quomodo perſonam, vel compunctionem viderit, ita vel celeriùs, vel tardiùs ſtudeat temperare.* Eſſenos verò primos monachos, vel monachorum prodromos, Joſephus refert *de bello Judaico cap. 7.* per triennium novitios probaſſe, ibi: *Per annum integrum extrinſecus commoranti victum tribuunt. Poſt oſtenſionem autem conſcientiæ duobus annis aliis mores ejus probantur. Cumque dignus apparuerit, tunc demùm in conſortium aſſumitur.* Tabennenſiotæ ex regula Sancti Pachomii ab Angelis tradita, ut refert Palladius *in Lauſica, cap. 38.* tribus annis novitios probant, ibi: *Porrò qui ſemel ingreditur, nec poteſt cum eis ad triennium ſuſtinere certamen, non admittes, ſed cùm opera fecerit difficiliora, ſic prodeat in ſtadium poſt triennium.* Quibus conſonant textus *in cap. unic. 53. diſt. cap. ſi quis incognitus 17. quæſt. 4.* Juſtinianus *in novel. 5. collat. 1. & in l. ſervis, §. verùm, C. de Epiſcop. & cleric.* Synodus Conſtantinopol. 2. *can. 5.* Aurel. 5. *can. 19.* Plerumque tamen, & frequentiùs poſt anni probationem novitii admittebantur. Caſſianus *lib. 4. inſtit. cap. 7.* ibi: *Suſceptum, cùm integro anno ſuum circa peregrinos exhibuerint famulatum, imbutum per hoc prima inſtitutione humilitatis, ac patientiæ atque in ea longa exercitatione præcognitum admiſceri congregationi fratrum.* Quam probationem per anni circulum ſtatuit D. Benedictus, ut patet ex ipſius regula, & refert Alex. II. *in cap. Gonſaldus 17. quæſt. 2.* ibi: *B. Benedicti regula, & præcipuè patris, & prædeceſſoris noſtri S. Gregorii canonica inſtitutio interdicit monachum ante unius anni probationem effici.* Idem præſcripſerunt ſpatium S. Cæſarius *cap. 5.* Ferreolus *cap. 5. ſuæ regulæ*, S. Fructuoſus Archiepiſcopus *cap. 21.* Fructuoſus alter *c. 18.* Ternat. regula ibi: *Et niſi expleto anno nullus mutare habitum permittatur.* Quod etiam ab omnibus Ordinibus Mendicantibus ſervandum Bonifacius VIII. decrevit *in cap. conſtitutionem, hoc tit. in 6.* & Gregorius IX. firmavit in bulla Miniſtro, & Fratribus Minorum miſſa, quam refert Wadingus *annal. Minor. anno 10. num. 109.* notavit Menardus *ad concord. regul. cap. 65.*

§. Hoc tamen tempus probationis non erat adeò diligenter ſervandum, ut laxari, aut reſtringi nequiret, juxta mores,& devotionem ipſius novitii: unde D. Gregorius dum accepiſſet, nonnullos monachos parum religiosè viventes, ad biennium probationem ipſorum protraxit,ut refertur *in cap. monaſterii* 19. *quæſt.* 3. & è contrario ferventiori novitio anni probationem relaxari poſſe ſtatuerunt S. Fructuoſus *cap.* 21. *ſuæ regulæ*, ibi: *Quod ſi quilibet converſus, bonis, ac puris moribus emitens, Abbatis, vel aliorum fratrum ſpiritualium fuerit judicio comprobatus, pro merito, & puritate ſuæ conſcientiæ celeriùs poterit fratrum conſortiis miſceri, ſecundùm quod Abbatis, vel fratrum optimorum cenſuerit deliberatio faciendum.* Sic ille. Idem permittit regula S. Ferreoli *cap.* 5. *Si quis*, inquit, *veniat Religionem expetens monaſterium intraturus, niſi anni circulus, vel certè ſi Abbati viſum fuerit aliquantulum temperare, ante quam ſex menſes dierum numero compleantur, monachorum contubernio non jungatur.* Similiter regula Ternatenſis *cap.* 21. ibi: *Niſi expleto anno nullus mutare habitum permittatur; ſi petentis tanta fuerit compunctio, ſi hoc ſibi ſupplicatione aſſiduâ exigat non negari, quod uni fideliter poſcenti conceditur, non quaſi licitum habeatur.* Cæſarius quoque Arelatenſis, contrahi & extendi novitiatus tempus permittit *cap.* 3. ſic: *Vni ex ſenioribus tradita, annum integrum in eo quo venit habitu perſeveret. De ipſo tamen habitu mutando, vel lecto in ſchola habendo ſit in poteſtate Prioris; & quomodo perſonam, vel compunctionem viderit, ita vel celeriùs, vel tardiùs ſtudeat imperare.* Sed tempus hoc non erat ſimpliciter neceſſarium, ſed tantùm ſub ea conditione, niſi novitius,& Religio renuntiarent: unde profeſſio emiſſa pendente tempore probationis, valida erat, *capite conſtitutionem, hoc titul. in* 6. ibi: *Profeſſio expreſſè, vel tacitè fieri poteſt licitè intra annum.* Quo modo accipiendus eſt textus *in cap. officii, de elect.* Sed hoc totum abrogatum eſt conſtitutione Concilii Trident. *ſeſſ.* 25. *de regul. cap.* 15. ubi cavetur: ut in quacunque religione, tam virorum, quàm mulierem, nullus ad profeſſionem admittatur, ſi minori tempore quàm per annum in probatione perſtiterit: profeſſio autem antea facta nulla ſit. nullumq; habeat juris effectum. Unde hodie nulla admittitur hujus anni probationis laxatio, ſeu renunciatio. Plura pro ipſius capitis illuſtratione adduxerunt Sanchez *lib.* 5. *ſummæ, cap.* 4. *num.* 19. Suarez *tom.* 3. *de relig. lib.* 5. *cap.* 12. Caſtropalao *tom.* 3. *diſput.* 1. *de ſtatu relig. punct.* 2. §. 1. Baſil. *de matrim. lib.* 9. *cap.* 9. *num.* 6. Diana *part.* 3. *tract.* 2. *reſol.* 57. & *part.* 5. *tract.* 5. *reſol.* 18. Lezana *tom.* 4. *verbo Profeſſio*, Zypæus *ad hunc tit. reſponſ.* 3. Hieronymus Garcia *tom.* 1. *polit. tract.* 2. *difficult. per tot.* qui varios caſus in utroque foro reſolvit. Et an per annum probationis neceſſariò debeat novitius deferre habitum monaſticum, & habitare intra clauſtra monaſterii, latè examinat Gibalinus *de clauſura diſquiſ.* 2. *cap.* 2. §. 3. *ex num.* 61. Et an de momento ad momentum annus computari debeat, ita ut non admittatur parvitas materiæ, nec per horam, noviter & fusè diſputat Narbona *in Horograph. hora* 1. *n.* 49.

CAPUT XVII.

Idem (a) *Acconen. Epiſcopo.*

SIcut nobis ex parte tua propoſitum, quidam clericus, cùm ægritudine nimia laboraret, quaſi de morte ſecurus,& de recuperanda ſoſpitate deſperans, habitum canonicorum regularium petiit,& accepit, ea in ſuſceptione habitus exprimens, ac promittens, quæ ſolent in hujusmodi repromitti: ſed nec ad Eccleſiam transiit, utpote infirmitate gravatus; nec bonis ſuis uti ceſſavit. Poſtmodùm verò ſoſpitate receptâ poſt xv. annos, & ultrà, videntibus, & ſcientibus venerabili fratre noſtro Archiepiſcopo, & dilecto filio Priore,& Canonicis Eccleſiæ (b) Nazaren. à quibus habitum ſuſceperat regularem; tu, licèt eo tempore, quo habitum ſuſceperat, in Eccleſia Nazaren. Prioris ſolicitudinem exerceres, immemor eorum, quæ facta fuerant circa ipſum, in Acconen. eum Canonicum ſuſcepiſti. Quia verò quid ſuper hoc facere debeas, per noſtras expoſtulas literas edoceri, fraternitati tuæ duximus reſpondendum, quod ſi regularem habitum ſe poſtulante ſuſcepit, & ad obſervationem religionis (c) canonicæ ſuâ ſe profeſſione ligavit, ad reſumendum habitum eccleſiaſticâ eſt diſtrictione cogendus; cùm quod tanto tempore extra Canonicam manſit, non in excuſationem ejus, ſed in majoris transgreſſionis augmentum meritò valeat allegari. Dat. Later. x. Kalend. Januar.

NOTÆ.

1. (a) *Acconen.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc titul. cap.* 3. & in epiſtolis Innoc. Coloniæ editis, *fol.* 245. ex quo regeſtro reſtituo literam hujus textus. De Acconenſi diœceſi jam nonnulla notavi *in cap. finali, de ſepulturis.*

2. (b) *Nazaren.*] *Nazarethen.* legendum eſt. Nazareth pulchra quondam, & florens Galilææ civitas, Chriſti Domini in primis conceptione, educatione, ejusque matris B. Virginis Mariæ habitatione clariſſima, omni hodie ornatu, & cultu deſtituta, ac ſuis penè ruinis ſepulta, vix humilem, & abjectum refert pagum. Præter collapſas enim domos, arcus, murosque veluſtos

tuſtos, ac viles aliquot domunculas, Maurorum habitacula, nihil eſt quod cernas. Hæ in foveis ſtructæ, intus, & foris lapidibus ſine calce temerè ſepiuntur. Situm tamen habet pulcherrimum & amœniſſimum, poſita in colle montis cultiſſimi, & nitidiſſimi, ut refert Joann. Cotovicus *in itiner. Hieroſolym. lib. 3. cap. 6.* Habuit olim Canonicos regulares ſub B. Auguſtini regula, & habitu degentes, ut tradit Pennotus *lib. 2. hiſt. canonic. regul. cap. 41. num. 4.*

(c) *Religionis canonicæ.*] Ex his verbis facilè conſtat, Canonicos regulares verè eſſe religioſos; quod & latè probat Pennotus *lib. 1. hiſt. canonic. regul. ferè per tot.* & nos dicemus *in cap. 5. de ſtat. monach.*

COMMENTARIUM.

4. *Concluſio refertur & probatur.*

EX præſenti textu ſequens communiter deducitur aſſertio: *Qui adverſa valetudine captus, etiam de ſalute deſperans profeſſionem emiſit in aliqua Religione, in ea permanere cogitur.* Probant eam textus *in cap. ex tranſmiſſa, cap. quoad translationem, de renunc. capite porrectum, capite ſicut, capite ad Apoſtolicam, hoc titul. capite literaturam, de voto.* Petrus Damianus *opuſcul. 16.* ubi graviſſimè invehitur in Maurum Epiſcopum, eo quod auſus fuit aſſerere, eum qui in ægritudine poſitus habitum monaſticum ſuſcepit; ſi convaluerit, poſſe ad ſeculum redire. Probatque ex ſacris Canonibus, & Toletano Concilio, non deſeri ſine peccato, quod ſponte ſemel ſuſceptum eſt; & ita concludit: *Ecce juxta Galeſiani decreti ſententiam, quacunque occaſione, etiamſi nulla interveniat mora probationis, quisquis religioſo habitu ſemel induitur, funditus ſibi redeundi ad ſeculum licentia denegatur.* Et *cap. 6.* ibi: *Ægrotos pariter, & incolumes eadem regula comprehendit, quæ non ſolum voluntariè, ſed etiam violenter converſos, ultrò etiam deceptoris machinationibus perſuaſos, in eodem propoſito perſeverare decernit.* Illuſtrant ultra laudatos in præſenti à Barboſa, Suarez *tom. 2. de relig. lib. 1. de eſſentia voti, cap. 7. & 8.* & *tom. 3. libero 6. cap. 4.* Avendaño *de metu lib. 2. cap. 21. num. 42.* Baſilius *de matrim. cap. 29. num. 4.* Thom. Sanchez *in Decal. lib. 4. cap. 3. num. 4.* Lugo *de juſtitia tom. 2. de contract. ingen. diſputat. 22. ſect. 7. num. 113.* Balboa *in præſenti, num. 7. de probat.* D. Antonius Feloaga *in cap. 1. de his quæ vi, in rat. decid. ex num. 44.*

5. *Traditur dubitandi ratio.*

Sed pro dubitandi ratione in hanc aſſertionem ita inſurgo: Votum ex ſe petit voluntatem, atque voluntariam deliberationem, ut probat P. Suarez *dict. lib. 1. de voto, cap. 7.* unde neceſſariò debet intervenire voventis libertas: ſed hæc deliberatio deeſt in ægroto ultimo languore depreſſo, immò voluntaria redditur, quia niſi infirmus ægritudine urgeretur, votum non amitteret; potiùs enim de ſalute cogitans vovit, ut eam recuperaret, & ad ſeculum rediret, quàm ut adimpleret promiſſum: igitur cùm deficiat deliberatio voluntaria, ad eſſentiam voti neceſſaria, in præſenti caſu profeſſio nullius momenti eſt. Augetur hac dubitandi ratio, nam ut infirmentur actus humani propter metum, parum refert à quovis adhibeatur, dummodo is intercedat, *l. non intereſt, C. de his quæ vi:* ſed notum eſt, infirmitatem per ſe metum incutere, S. Leo *ſermone de paſſione Domini.* ibi: *Non enim poſſet Domino ſervus, & Magiſtro major eſſe diſcipulus, qui humanæ fragilitatis trepidationem non vinceret, niſi victor mortis ante timuiſſet.* Ergo licèt in præſenti caſu metus ab alio non incutiatur, cùm tamen verè adſit, profeſſio, nulla redditur. Facit argumentum, quod deducitur *ex l. 2. §. final. l. qui levandæ, ff. ad l. Rhodiam de jactu*, ubi docetur, quod ſi dominus levandæ navis gratiâ, dum navis vento, & criſpantibus undis jactatur, merces in mari projiciat, proprietatem earum non amittit, quia non animo derelinquendi jactavit. Igitur ſimiliter, cùm ægrotus languore depreſſus, anteactæ vitæ memoriâ deterritus, votum, aut profeſſionem emittit, non creditur dominium ſui ipſius alienaſſe, ſi convaluerit.

6. *De voto ex metu facto.*

Quâ difficultate non obſtante vera eſt præſens deciſio, pro cujus expoſitione ſciendum eſt, quod licèt voluntas coacta, voluntas ſit, ut probavi *in cap. 1. de his quæ vi*, quia propoſitum voluntatis nunquam poteſt eſſe omnino coactum, juxta D. Thom. *1. 2. quæſt. 6.* tamen interdum per coactionem quandam moralem, quæ homini fieri ſolet per inflictionem alicujus mali, vel ejus comminationem, ut illius vitandi causâ vovendum, ſeu profitendum in aliqua religione inducatur, minuitur voluntas; quia homo ratione illius vult, quod alias nolit, ſi libet eſſet à tali metu. Unde circa votum emiſſum ex ſimili vi, aut metu, ſequentes caſus diſtinguendi ſunt. Primus eſt quando vis gravis infligitur directè ad extorquendum votum; quo caſu conſtans eſt principium, votum non valere, *capite non eſt 15. quæſt. 1. capite præſens 20. quæſt. 3. capite puellæ 20. quæſt. 1. capite ſi quid 14. quæſt. 5. cap. ultim. §. ex his 23. quæſt. 6.* Trident. *ſeſſ. 25. de regul. cap. 19.* latè probant pluribus relatis Avendaño *de metu lib. 2. cap. 10. à num. 16.* Valenzuela *conſil. 142. num. 7.* Stephanus Durant. *qq. juris quæſt. 4.* Feloaga *in dict. cap. 1. ratiocin. ultim. num. 2. & 3.* qui latè, & doctè proſequuntur alios caſus, in quibus ex metu non ita gravi, aut reverentiali votum emittitur. Secundus caſus eſt, cùm votum fit propter metum provenientem ex naturalibus cauſis, veluti ex gravi morbo, ex naufragii periculo, & ſimilibus; quo caſu certum eſt, votum factum ex quocunque metu proveniente à cauſa naturali, etiamſi graviſſimus ſit, non obſtare quominus validum ſit, obligetque ipſum voventem, ut docent cum D. Thoma *prima ſecundæ, quæſt. 6. articul. 6.* Theologi ſuprà relati, Suarez *dict. lib. 1. de eſſentia voti, capite 7.* Deinde ſciendum eſt, infirmitatem corporis per ſe non includere dementiam, vel mentem non ſanam, *l. ſenium, C. qui teſtamenta, l. 2. l. in adverſa, ff. eodem titul.* cùm quis poſſit corpore eſſe languens, & infirmitate opprimi, mente tamen ſanus: quare ita languore depreſſus poteſt teſtamentum, & alios actus legitimè facere, licèt proximus morti ſit, mortisque cogitatione turbetur, *l. hæc, §. at cùm humana, Cod. de teſtam.* etiamſi in extremis conſtitutus ſit, *l. Seja, §. final. ff. de donat. cauſa mort.* licèt ejus confeſſioni non ſtetur in alterius præjudicium, *l. 3. §. 1. ad Syllan. l. 4. ff. de inoffic. l. 39. ff. de pignor. l. 28. ff. ad Vellejanum,*

Hunnius *ad Treutl. disputat. 31. thesi 5. quæst. 45. num 6.*

7. *Traditur ratio decisionis.* Unde jam apparet vera ratio præsentis assertionis; nam quoties metus non est incussus gratiâ extorquendi votum, sive proveniat à causa naturali, sive libera, quantumvis gravissimus sit, non irritat votum, quia tunc à nemine impellitur vovens ad votum emittendum, sed sponte sua vovendi medium elegit: nam ille dicitur simpliciter, absoluteque velle, qui actu absoluto, & efficaci aliquid eligit hîc, & nunc, ut illud sua voluntate faciat, etiamsi simul habeat simplicem displicentiam, quâ nollet id facere, si absque illo incommodo posset: ita verò se habet, qui ex timore alicujus mali vult vovere; eligit enim hîc, & nunc hoc medium, tanquam sibi conveniens, vel necessarium ad finem vitandi malum. Hoc autem nihil impedit ad valorem voti; quia nec intentio illius finis reddit materiam illius voti malam, ut per se notum est; nec etiam excludit, quin illa electio sit per actum provenientem ab intrinseco appetitus, cum perfecta cognitione, & judicio omnium circumstantiarum occurrentium; in quo consistit, actum illum esse simpliciter voluntarium; unde constituit hominem simpliciter, & absolutè volentem: nam voluntas coacta, voluntas est, *l. si mulier, §. penult. ff. quod metus causâ.* Est denique actus ille liber, quia non obstante metu posset non fieri; unde confirmatur: nam si actus esset de se malus, libertas illa ad peccandum mortaliter sufficeret: ergo voluntas metu extorta sufficit ad obligandum Deo per votum; nam eadem est utrobique ratio, quam de peccatis attigit Augustinus *in cap. meritò 15. quæst. 1.* & *quæst. 24. in Numer.* dicens: *Peccata per metum commissa, non esse peccata nolentium, sed volentium*, quia licèt si peccans aliàs nollet peccare, quia peccatum secundùm se, ac simpliciter spectatum illi displicet; tamen hîc, & nunc liberè vult peccatum, ut medium utile ad vitandum malum, quod metu imminet. Hæc autem ratio æquè de voto procedit; nam voluntas, quæ sufficit ad obligandum hominem diabolo, sufficiet ad obligandum Deo.

8. *Dissolvitur dubitandi ratio.* Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam ut jam probavi, urgente ægritudine plena, & recta deliberatio dari potest, sufficiens ad votum emittendum, sicut ad alios actus humanos; & licèt ita ægrotus aliàs nisi infirmitate impellente forsan non voveret, tamen causa finalis fuit salus animæ, licèt impulsiva esset infirmitas corporis, metusque inde proveniens; qui cùm intrinsecùs infligatur à causa naturali, etiamsi gravissimus sit, non obstat quominus votum illâ occasione emissum valeat, & obliget argumento textus *in l. si mulier 21. ff. de eo quod metus*; ubi si mulier contra patronum suum ingrata facta, sciens se ingratam, cùm de suo statu pericliteretur, aliquid patrono dederit, vel promiserit, ne in servitutem redigatur, cessat edictum; quia hunc sibi metum ipsa infert: observat Glossa ibi, *verbo Quia*, & latiùs prosequitur Cardinalis Lugo *de justitia & jure tom. 2. de contract. in gener. disput. 22. sect. 7. num. 156.* Nec obstat argumentum deductum ab exemplo ejus, qui levandæ navis gratiâ res suas projecit in mare; ejus enim longè dispar est ratio. Nam qui levandæ onustæ navis gratiâ res projecit, non habet animum ipsas absolutè derelinquendi, nec ut amitteret, abjecit, sed ut medius inter metum, & spem, cujus affinem contrarietatem eleganter depinxit Ant. Muretus *lib. 12. var. lect. cap. 6.* navim levaret, ne tempestate depressa absorberetur, statim ac posset eâ cessante conquisiturus, & recuperaturus, ut expressere Consulti in suprà citatis juribus: qui verò ægritudine oppressus votum emisit, totum se Deo obtulit, nunquam ad seculum rediturus, etiamsi convaluerit; unde ex fine ipsius voci animum sese ipsum derelinquendi, ac nunquam recuperandi habuisse, notissima præsumptio est, juxta Ulpianum sic aptissime in proposito exponendum *in l. falsus 43. §. si jactum, de furtis*, cum Accursio, & Antonio Fabro *in dicto l. 2. §. final. ff. ad leg. Rhodiam, prope finem*: hancque fuisse Ulpiani mentem ipsemet explicuit Ulpianus ex Labeonis, & Cassii sententia *in l. si finita 15. §. si quis metu, ff. de damno infecto*: quem in hanc rem noviter produco, & à dissensu vindico, quo à cæteris peritis descivisse putatur.

9. *Expenditur textus in cap. Gonsaldus 17. quæst. 2.* Supra traditis adhuc obstat textus *in cap. Gonsaldus 17. quæst. 2.* ubi Gonsaldus Presbyter infirmitatis languore depressus monachum se fieri promisit? & tandem Alexander II. negavit, eum verè monachum factum fuisse: ergo quia professio emissa ægritudinis tempore nulla est. Pro cujus difficultatis solutione dicendum est, Summum Pontificem in eo textu negasse Gonsaldum monachum non esse ob metum ex ægritudine imminentem; sed quia per annum probationis vestem, & vitam monasticam non peregerat: unde ex eo textu rectè à contrario sensu deducitur, accedentibus aliis professionis solennitatibus, prætextu ægritudinis professionem ejus tempore emissam non vitiari, ut deducunt Suarez *dict. cap. 7. num. 7.* Feloaga *suprà, num. 50.* & alia pro ipsius textus interpretatione adduxi *in cap. ex transmissa, de renunciatione.*

10. *Expenditur textus in cap. in præsentia.* Deinde obstat textus *in cap. in præsentia, de probat.* in cujus serie supponitur, votum religionis factum ab ægroto deberi post convalescentiam innovari: igitur quia à principio nullum fuit ob ægritudinis metum. Cui difficultati respondendum est, ea verba, *Quod voti facti pœnitens*, &c. non esse Pontificis, sed partis allegantis, ut ibi notavi.

CAPUT

CAPUT XVIII.

Idem *Priori, & Conventui* (a) *Diluiomenenſi.*

LIcèt quibusdam monachis, & canonicis, nec non & Hoſpitalariis, & Templariis à Sed. Ap. ſit (b) indultum, ne poſtquam aliquis profeſſus fuerit apud eos, ad alium locum poſſit ipſis invitis, arctioris etiam religionis obtentu tranſire ut ſecundùm Apoſtolum unusquisque in ea vocatione permaneat, in qua dignoſcitur eſſe vocatus. Quia tamen ubi ſpiritus Dei eſt, ibi libertas; & qui ſpiritui Dei aguntur, non ſunt ſub lege, quia lex non eſt poſita (c) juſto: ea ratione videtur hoc illis fuiſſe conceſſum, ne quis ex temeritate, vel levitatè in jacturam, & ruinam ſui Ordinis, ſub prætextu majoris religionis ad aliam transvolaret, ſicut frequenter à multis conſtat eſſe (d) præſumptum: non quidem, ut ei transeundi licentia denegetur, qui eam cum humilitate, ac puritate duxerit poſtulandam, quâ non fictè, ſed verè ad frugem melioris vitæ valeat transmigrare. Talis ergo, poſtquàm à Prælato ſuo transeundi licentiam poſtulaverit, ex lege privata, quæ publicæ legi præjudicat, abſolutus, liberè poteſt ſanctioris vitæ propoſitum adimplere, non obſtante proterva indiſcreti contradictione Prælati; quia privilegium meretur amittere, qui conceſſâ ſibi abutitur poteſtate: cùm & Rom. Pont. qui ſupremam obtinet in Eccleſia poteſtatem, Archiepiſcopis, & Epiſcopis concedendi licentiam ex juſta cauſa petentibus ſine difficultate (e) concedat. Quocirca noverint univerſi, quibus hujusmodi privilegium eſt conceſſum, ſe ad concedendum transeundi licentiam taliter poſtulantibus de jure teneri; quia ſicut ſubditus à Prælato cum himilitate, & puritate debet transeundi licentiam poſtulare, ne bonum obedientiæ contemnere videatur: ſic profectò Prælatus ſubdito ſine difficultate, & pravitate qualibet debet transeundi licentiam indulgere, ne videatur propoſitum impedire divinitus inſpiratum. Si verò probabiliter dubitetur, utrum quis velit ad ordinem arctiorem, an laxiorem ex charitate, an temeritate transire, ſuperioris judicium eſt requirendum, ne fortè angelus ſathanæ in lucis angelum ſe transformet: illâ ſemper regulâ inviolabiliter obſervatâ, ut nullus absque licentia Rom. Pont. præſumat occaſione quacunque deſerere (f) Præſulatum: quoniam ſicut majus bonum minori bono præponitur, ita communis utilitas (g) ſpeciali utilitati præfertur: & in hoc caſu rectè præponitur doctrina ſilentio, ſolicitudo contemplationi, & labor quieti: ad quod utique deſignandum unigenitus Dei filius Jeſus Chriſtus, non de Rachele ſecundùm carnem natus eſt, ſed Lia: nec legitur eum in domum ſuam Mariam excepiſſe, ſed Martham. Unde quando poteſt Epiſcopus præeſſe pariter, & prodeſſe, non debet cedendi poſtulare licentiam, aut etiam obtinere. Cùm ergo dil. f. R. monachus veſter ad fratres (h) Ciſtercien. Ordinis transmigraverit, non ut Ordini veſtro aliquatenus derogaret, ſed ut apud eos vitam doceret arctiorem: diſc. v. per A. ſ. m. quat. ſuper eo, quod de corde bono, & conſcientia pura, & fide non ficta feciſſe dignoſcitur, eum nullatenus moleſtetis: quia charitas eſt fons proprius, cui non communicat alienus.

NOTÆ.

1. (a) *Diluiomenen.*] Ita legitur in tertia collectione, *ſub hoc titul. cap.* 4. in ſexta autem legitur, *Dimolienſi.* Gloſſa autem marginalis emendat, *Dubiolenſi*, ſeu *Dunolienſi.* Unde adeo corrupta manet hæc inſcriptio, ut non facilè cognoſci poſſit monaſterium, cujus Priori in præſenti reſcribit Innocentius.

(b) *Indultum.*] Quas conſtitutiones citat Hoſtienſis *hic.*

(c) *Poſita juſto.*] Hæc verba expoſui *in cap.* 1. *de conſtit.*

2. (d) *Præſumptum.*] Paucis enim bene ceſſit Ordinis proprii mutatio; immò ſæpe ſæpius infeliciter, ut docet D. Bernardus *in apolog. ad Guillel. Abbatem*, dum ait: *Scio nonnullos de aliis Congregationibus, & Inſtitutionibus, ad noſtrum Ordinem pervolaſſe, pulſaſſe, intraſſe, qui hoc quidem agendo ſuis ſcandala reliquerunt, & nobis nihilominus attulerunt: dum quantùm illos ſuâ temerariâ diſceſſione, tantò nos turbarunt ſuâ miſerâ converſatione: quoniam ſuperbè ſtreverunt quod tenebant, & temerè præſumpſerunt quod non valebant.* Quod & horribilibus exemplis probatur; nam Gerſon *epiſt. ad quendam Carthuſ. tom.* 1. *conſid.* narrat Joannem Borbonium Cœleſtinum, ſub diſtrictioris Ordinis obtentu receptum à Franciſcanis de Obſervantia, paulò pòſt abſceſiſſe, uxoremque duxiſſe, & ab ejus propinquis occiſum fuiſſe. Refert etiam Picardus *in notis ad epiſt.* 29. *Anſelmi*, Franciſcanum

quendam Bammetianum præpostero arreptum zelo expetiisse Capuccinos, ubi mox à dæmonio impetitus habitum, & funem abjecit. Alia referunt Thomas à Kempis 2. *p. serm. ad novit. serm.* 5. Haæphtenus *disquis. monast. lib.* 4. *tract.* 2. *disquis.* 6. *num.* 3. Menardus *in notis ad concord. regul. fol.* 1006.

(c) *Concedat.*] Ut probavi *in cap. quoad translationem, de renunc.*

(f) *Præsulatum.*] Juxta adducta *in cap.* 1. *de renunc.*

(g) *Utilitas specialis.*] Consonat D. Augustinus *lib.* 19. *de civit. Dei, cap.* 19. *Otium sanctum quærit charitas veritatis; negotium justum suscipit necessitas charitatis. Quam sarcinam si nullus imponit, percipienda, atque juvanda vacandum est veritati; si autem imponitur, suscipienda est propter charitatis necessitatem: sed nec sic omnino veritatis delectatio deserenda est, ne subtrahatur illa suavitas, & opprimat ista necessitas.* Videndus D. Thomas 2. 2. *quæst.* 182. *artic.* 1.

(h) *Cistercienses.*] De quo ordine nonnulla adduxi *in cap.* 9. *de rescript.*

COMMENTARIUM.

4. *Conclusio refertur & probatur.*

EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Religiosis zelo sanctioris vitæ licet ad religionem strictiorem transire, petitâ licèt non obtentâ sui Prælati licentiâ.* Probant eam textus *in cap. non est nobis*, juxta communem intellectum, *hoc tit. cap. sane, hoc titul. cap. statuimus, cap. mandamus* 19. *quæst.* 3. *cap.* 1. 20. *quæst.* 4. *extravag. viam, hoc titul. inter communes.* Trident. *sess.* 14. *de reform. cap.* 12. & *sess.* 25. *de regul. cap.* 4. & 19. Illustrant ultra congestos à Barbosa *hic*, & *de jure Eccles. lib.* 1. *cap.* 44. *num.* 76. Ricciulus *de jure person. lib.* 8. *cap.* 4. *cum sequent.* Balboa *in cap.* 3. *de jurejur. num.* 53. Azor *part.* 1. *Instit. lib.* 12. *cap.* 14. & 15. Hæphtenus *lib.* 4. *disquis. monast. tractatu* 2. *disquis.* 6. Scottia *in select. Pontif. constit. epit.* 30. *theorem* 79. Sanchez *lib.* 7. *in Decalog. cap.* 7. Suarez *tom.* 3. *de relig. lib.* 3. *cap.* 8. Tamburinus *de jure Abbat. lib.* 1. *disputat.* 21. Rota apud Posthium *de manutent. decis.* 164. Stunica *de voto quæst.* 3. *num.* 30. Zypæus *ad hunc titul. respons.* 9. Araujo *in decis. mor. tract.* 6. *quæst.* 26. *num.* 28. Theophilus Raynaud. *tom.* 17. *de apost. à relig. capite* 1. Thom. Delbene *part.* 2. *de offic. Inquisit.* 236. *sect.* 252.

5. *Impugnatur tradita assertio.*

Sed hæc assertio difficilis valde redditur sequenti juris consideratione; nam monachum alienum recipere sine litteris commendatitiis proprii Abbatis, sacris canonibus est prohibitum. Concil. Agathense apud Gratianum *in cap. monachum* 20. *quæst.* 4. ibi: *Monachum nisi Abbatis sui aut permissu, aut voluntate, ad alterum monasterium commigrantem, nullus Abbas aut suscipere, aut retinere præsumat.* Quæ verba licèt non reperiantur in ipso Concilio, ut jam notavit Bosquetus *ad Innoc. lib.* 1. *epist.* 150. extant tamen alia eundem sensum exprimentia. Synodus 7 *can.* 21. ibi: *Non oportet monachum, vel monacham proprium relinquere monasterium, & in aliud se conferre; si hoc autem contigerit, ipsum hospitem recipi est necessarium: sed eum recipi sine mente monasterii Præfecti non convenit.* Igitur non licet religiosis sine sui superioris licentia etiam ad strictiorem religionem transire. Secundò difficilis est hæc Innocentii Decretalis, dum in ea deciditur, zelo sanctioris, & perfectioris vitæ licere transire ad strictiorem religionem, petita priùs à superiore licentiâ; nam ad commutandum votum evidenter in melius, nulla est necessaria superioris auctoritas, *cap.* 3. *de jurejur.* ibi: *Promissum non infringit qui illud in melius commutat.* Et *cap. scripturæ, de voto*; eâ ratione, quia evidenter commutatio fit in majus bonum, ut docuerunt Lessius *lib.* 2. *de justitia, cap.* 40. *num.* 87. Azor *tom.* 1. *instit. lib.* 11. *cap.* 18. *quæst.* 1. Cajetanus, Covar. Valentia, & alii, quos refert, & sequitur Balboa *in dict. cap.* 3. *de jurejur. num.* 48. igitur cùm evidenter religiosus transit ad sanctiorem, & strictiorem vitam, nulla necessaria est superioris licentia. Tandem pars illa præsentis decisionis, ubi asseritur, sufficere, quod petatur licentia à Prælato, licèt non concedatur, difficilis est; siquidem quando licentia petenda est ad actum celebrandum, non sufficit eam petere, nisi simul fuerit concessa, *cap. religiosus, de testam. in* 6. igitur si in præsenti casu erat petenda licentia superioris, expectari necessariò debebat.

6. *De transitu religiosi ad aliam religionem.*

Adhuc tamen defendenda est præsens Innocentii decisio, pro cujus expositione scire oportet, quod licet apud antiquos transitus monachorum de una religione ad aliam parum in usu esset, quia levitatis, morumque pravitatis indicium erat, unde D. Bernardus *de præcept. & dispens.* improbat transitum ad aliam religionem, etiam vitæ strictioris causâ, his verbis: *Secundo de religiosis ac bene ordinatis monasteriis nullus professorum, meo consilio, ne arctioris quidem vitæ desiderio, sine licentia sui senioris egredietur. Egressus tamen, si melius invenerit, & elegerit, meo nihilominus jam consilio non regrediatur ad inferius bonum, quod reliquerat, & contemserat præ meliori: præsertim si illud melius tale fuerit, quod ejus primæ professioni congruere videatur.* Cur autem ne strictioris quidem vitæ desiderio ad alium Ordinem transitum consulat, has ipse postea rationes subnectit: *Primò propter scandalum ipsorum, quos deserit. Deinde quia certa pro dubiis relinquere, tutum non est. Forsan enim hoc tenere potest, illud non poterit. Tertio suspectam habeo levitatem, quâ id sæpe quod facile voluimus antequam probamus, experti jam nolumus, uno prope momento id ipsum & cupientes, & respuentes, tam leviter, quàm irrationabiliter. Quales utique non paucos frequenter experimur, qui una vix horâ in una voluntate durantes, aurâ levitatis impulsi vagi, & instabiles, hac & illac velut ebrii nutant, mutantque pro experimento judicium; immò sine judicio fluctuantes, spe tumultuantes, tot de se consilia præsumunt, quot loca revisunt.* Accedit quod loci mutatio raro facit meliorem, juxta illud Horatii *epist.* 11.

Cœlum, non animum mutant, qui trans mare currunt.

Quodque ut plurimùm falsâ mutationis loci consolatione propositâ, verâ animi levitate vocationem suam deserit monachus, & claustrum fugit.

Insolabiliter tamen istuc mens, animusque
Fert, & amat statuis obstantia rumpere claustra,
Cui placet alterius, sua nimirum est odio sors;
Stultus uterque locum immeritum causatur inique:

Inquit

Inquit ipse *epist.* 14. Sed reverâ (ut argutè ipse subdit:)

In culpa est animus, qui se non effugit unquam.

Nec omittendus est Lucretius rem luculenter exponens *lib.* 3. *de rebus natur. in fine.*

Si possent homines proinde ac sentire videntur
Pondus inesse animo, quod se gravitate fatiget,
Et quibus id fiat causis cognoscere, & unde
Tanta mali tanquam moles in pectore constet,
Haud ita vitam agerent, ut nunc plerumque videmus,
Quid sibi quisque velit, nescire, & quærere semper
Commutare locum, quasi onus deponere possit.

Et post aliqua, quibus inquietum demutantis loca animum pingit, concludit:

Hoc se quisque modo fugit.

Verùm quia juxta ipsum D. Bernardum *dicto cap.* 20. duce spiritu libertatis licet transire de loco ad locum; ideo Ecclesia permisit transitum religiosis de una Religione ad aliam, ita ut licèt nullus ordo, seu monasterium integrè ad aliud inconsulto Romano Pontifice transire non possit, *cap. unic.* §. *firmatos, de relig. domib. in* 6. tamen privatus, sive vir, sive fœmina, studio perfectioris vitæ ad aliam Religionem transire possit, licentiâ petitâ à proprio Prælato, qui dum eam concedit, non debet absolvere religiosum ab obedientia. Concil. Salzeburg. tempore Gregorii X. *can.* 2. ibi: *Sed nec licitum sit Abbatibus, cùm nec unquam licuerit, monachos ad ordinem strictiorem transeuntes absolvere ab obedientia, quæ monachorum ossibus inseparabiliter est affixa.* Non tamen licet ad laxiorem sine licentia Romani Pontificis trasire. Trident. *sess.* 25. *de regul. cap.* 19. Ricciulus *dict. lib.* 8. *de jure person. cap.* 1. Sed si de facto transeat religiosus ad strictiorem religionem, non ideo creditur apostata, vel in excommunicationem incidit, ut pluribus relatis probat Gibalinus *de clausur. disquisit.* 2. *cap.* 2. §. 3. *num.* 24. Restituendus tamen est priori Prælato, donec cognoscatur, an strictior sit Religio, ad quam transire vult, *cap. non est, cap. Joannes, hoc tit.* Azor. *dict. lib.* 12. *instit. p.* 1. *cap.* 14. Zypæus *respons.* 19. *ad hunc tit.* In hoc tamen examine non attenditur utra Religio sit perfectior, sed quænam strictior sit. Ricciulus *dict. lib.* 8. *cap.* 6. Quæ tamen dicantur strictiores, asperioresve religiones, exponunt Barbosa *in præsenti*, Ricciulus *dict. cap.* 7. ad quam partem spectant textus *in Clement. ut professores, hoc tit.* extravagans Martini IV. *hoc tit. communes.* Trident. *sess.* 14. *de reform. cap.* 11. Et idem in monialibus transeuntibus ad alia monasteria statuitur in Concil. Augustan. *can.* 8. Sanctimonialis, quæ spontaneâ voluntate strictioris vitæ proposito se alligare voluerit, nulla re obstante, id quod bona intentione disposuerat peragendum ab Episcopo non impediatur. Resolvit Tamburinus *ubi suprà*: & quis dicatur superior quoad licentiam petendam, & alia dubia, quæ circa transitum regularium evenire solent, examinant, & resolvunt Azor, & Suarez *ubi suprà*, Martinis *allegat.* 105.

7. *Traditur decidendi ratio.* Ratio præsentis decisionis, quare videlicet religionis permittatur transitus ad strictiorem religionem, provenit ex zelo perfectioris vitæ, quo motus religiosus, & Dei inspiratione ductus, strictiorem appetit religionem; quo casu cùm divinæ inspirationi impunè resisti non possit, *cap. duæ sunt* 19. *quæst.* 2. ideo potest quis studio, & zelo perfectioris vitæ deserere propriam religionem & ad strictiorem transire: sed quia hoc facere debet cum humilitate, ideo priùs debet petere licentiam à proprio Prælato; & quia sæpe sæpius per indiscretam Prælati denegationem impediretur propositum sanctioris vitæ, *cap. Julianus* 11. *quæst.* 3. ideo sufficit eam petere, licèt non obtineatur, ut in aliis juris casibus plerumque contingere solet, *in cap. cùm olim, de arbitris.* Valde tamen attendenda est similis transitus causa, quæ plerumque simulatur ex studio, & zelo strictioris vitæ, cùm plerumque ex diaboli tentatione proveniat. Unde similes transitus reprehendens Petrus Blesensis *lib.* 9. *epist.* 19. ait: *Ranas, & muscas inquietantes penetralia cordis vestri, utinam addicere, vel potius exterminare brevi admonitione possem; Non ignoro apud Aristotelem dubitare de singulis non esse inutile; teneo autem apud Hippocratem, quod mutationes maximè generant morbos. Dicit Gregorius, quod plantæ, quæ sæpe transponuntur, radices non mittunt.* Et Anselmus *lib.* 1. *epist.* 29. eundem transitum increpans ait: *Quod si sibi videtur majora quædam, ac utiliora spirituali fervore appetere, quàm illi præsentis monasterii institutionibus liceat, æstimet aut se falli, sive præferendo paria paribus, sive minora majoribus, vel præsumendo se posse, quod non possit; aut certè credat, se non meruisse quod desiderat.* Plura pro improbandis hujusmodi mutationibus cumulavit Hæphtenus *lib.* 4. *disquis. tract.* 2. *disquis.* 6.

8. *Dissolvitur dubitandi ratio.* Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam in juribus ibi expensis non agitur de transitu monachi ex una religione ad aliam zelo perfectioris vitæ, sed de transitu de uno cœnobio ad alium ejusdem ordinis, ut jam notavi *in cap. non est* 7. *hoc tit.* quod casu sine literis commendatitiis proprii Prælati non potest monachus etiam petitâ licentiâ, sed non obtentâ, recipi in alio monasterio ejusdem ordinis, ex rationibus adductis *in dict. cap.* 7. Non obstat secunda difficultas; nam verum est, quemlibet posse propriâ auctoritate votum à se emissum in melius commutare, quod ex præsenti textu probatur. Siquidem in eo ait Innocentius, etiam renuente proprio Prælato posse religiosum transire ad strictiorem religionem, ut jam notavit Balboa *in dict. cap.* 3. *de jurejur. num.* 53. Debet tamen peti licentia à proprio Prælato, ne temerè, & ex levitate, & in obedientiæ contemptum transitus fiat; sed si legitimè petatur, & Prælatus renuat indiscretè eam concedere, tunc poterit religiosus ad strictiorem religionem trasire. Nec obstat ultima difficultas, cui satisfacit Morla *in empor. tit.* 12. *quæst.* 10. dum asserit, in præsenti speciale jus circa transeuntes ad religionem strictiorem constitui, quod in aliis casibus non observatur; nam ideo religiosus debet petere licentiam à proprio Prælato, ne ex obedientiæ contemptu, aut levitate animi transferat se; Prælatus verò tenetur eam justè petenti concedere: quare si neget, injustitiam facit; nam talis licentia non pendet ex ejus libera voluntate, sed ex boni, justique viri arbitrio, & ita si injustè denegetur, pro concessa habetur.

CAPUT XIX.

Idem *Præpoſito, & Decano, & Scholaſtico de Miren.* (a) *Colonien. diœc.*

VEniens ad Apoſt. Sedem G. mulier latrix præſentium ſimplici nobis inſinuatione monſtravit, quod cùm matrimonium cum E. de Herd. Colonien. diœc. in facie Eccleſiæ contraxiſſet, & diutiùs cohabitaſſet eidem, orta eſt diſſenſio inter ipſos, & ſic ſuadente humani generis inimico, quod deinceps alter non requiret reliquum, uterque corporaliter præſtitit juramentum. Hanc tamen vir ipſe cauſam divortii aſſignavit, quòd quandam ipſius mulieris amitam (b) cognoviſſet antequam eam duceret in uxorem: ſed licèt hoc aſſererent quamplurimi, non tamen fuit ſuper hoc Eccleſiæ facta fides. Cùm autem poſtmodùm ad ſecunda vota convolaſſet uterque, ſecundo viro viam univerſæ carnis ingreſſo, adhuc priore ſuperſtite viro dicta mulier ſe fecit in arcto (c) loco ad pœnitentiam agendam includi, ubi ſex annis in devotione peractis, audiens à quibuſdam diſcretis, & religioſis perſonis, quod ſic ſalvari non poſſet, ad Apoſt. Sedem acceſſit, humiliter poſtulans, & devotè, ut ei dignaremur impendere conſilium ſalutare. Nos igitur attendentes, quod illud fuit illicitum (d) juramentum, diſc. v. per A. ſ. m. quat. præfatum virum monere attentiùs, & inducere procuretis, eum ſi neceſſe fuerit, per cenſ. eccl. ap. rem. cogentes, ut eâ; quam ſuperduxit, exclusâ, præfatam recipiat mulierem, audituri poſtmodùm ſi quid fuerit quæſtionis, & illud debito fine appell. rem. deciſuri. Si verò contra matrimonium nihil fuerit oſtenſum, & vir ſeculo derelicto maluerit ad (e) regularem vitam migrare, vos ei ſuper hoc licentiam tribuatis, ut & illa ſic poſſit in ſuo, ſicut deſiderat, propoſito remanere.

NOTÆ.

1. (a) *Colonienſi.*] Ita legendum eſt, non *Colocenſi*, ut legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 6. nam in præſenti agitur de Colonienſi diœceſi Agrippina, ut notavit Chopinus *lib.* 1. *de ſacra pol. tit.* 3. *num.* 1. De Eccleſia Colonienſi nonnulla notavi *in cap.* 7. *de ætate, & qualit.*

2. (b) *Cognoviſſet.*] Quod ſi Eccleſiæ conſtaret, ſeparandi erant, juxta ea, quæ dabimus *in cap. ſuper eo, de eo qui cognovit conſanguin.*

(c) *Arcto loco.*] Monaſterio videlicet, juxta tradita *in cap.* 1. *hoc tit.*

(d) *Juramentum.*] Quia non fuit factum animo ſervandi caſtitatem, quod valeret, ut dicemus infrà, *tit. proximo*; ſed ex ira, & levitate, ut poſt Thomam Sanchez docet Barboſa *in præſenti.*

(e) *Ad regularem vitam.*] Et ita ex mutuo conſenſu religionem profiteatur, juxta textum *in cap.* 1. ubi commentarium hujus textus dabimus, *de converſ. conjug.*

CAPUT XX.

Idem *Abbati de Affligen.* (a) *& Magiſtro R. & G. Canonicis Trajecten.*

COnſulti ſumus frequenter à multis, utrum is, qui monaſterium eſt ingreſſus habitum ſumendo novitii, ſi ante profeſſionem emiſſam infra tempus probationis voluerit exire, licitè poſſit abſque apoſtaſiæ nota, vel noxa, præſertim cum debita morum correctione ad ſeculum remeare. Licèt autem ſuper hoc ſenſerint diverſi diverſa; nos tamen credimus diſtinguendum, utrum is propoſuerit abſolutè (b) vitam mutare, ut ſub habitu regulari omnipotenti Deo de cætero famuletur; an conditionaliter experiri obſervantiam regularem, ut ita demùm, ſi ſibi placuerit, profiteatur Ordinis diſciplinam; aut ſi forſitan non placuerit, moribus emendatus ad ſtatum priſtinum revertatur. In primo caſu debet, ut regulariter vivat, ad laxiorem ſaltem regulam pertranſire: in ſecundo poteſt in ſeculo, non tamen ut vivat ſeculariter, remanere: & ut quæ ſit ejus intentio, pleniùs agnoſcatur, propoſitum ſuum in principio proteſtetur. Hac ergo diſtinctione diligenti meditatione penſatâ, dil. f. Trajecten. Decanum inquiratis ſolicitè quæ videretis requirenda, & ſtatuatis canonicè, quæ videritis ſtatuenda.

NOTÆ.

NOTÆ.

1. (a) *Affligen.*] Hæc inscriptio corruptè habetur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. final.* Affligenium enim potens admodum est monasterium, in Cameracensi olim diœcesi, nunc Malchilinensi situm; fundatum in honorem D. Petri ab Henrico III. Lobani Comiti anno 1086. ut referunt Aubertus Mireus *in orig. Benedict.* Bucelinus *tom.* 1. *German. sacr. fol.* 3. Fratres Sarmathani *tom.* 4. *Gall. Christ. fol.* 9.

(b) *Vitam mutare.*] Nam tunc censetur renunciasse anno probationis, & ita professionem emittere, ut docuit Gutierrez *lib.* 2. *cannonic. cap.* 22. *num.* 33. 2.

CAPUT XXI.

Ligonienſi (a) *Epiſcopo.*

(b) POstulasti per Sedem Apostolicam edoceri, quare contra Judæum procedere debeas, qui manus injecit in quendam Presbyterum violentas. Ad quod fraternitati tuæ breviter respondemus, quod si dictus Judæus tuæ jurisdictionis existit, ipsum pœnâ pecuniariâ punias, vel aliâ secundùm quod convenit, temporali, faciens percusso satisfactionem congruam exhiberi. Alioquin dominum ejus moneas, & inducas, ut passo injuriam, & Ecclesiæ ab eo satisfieri faciat competenter. Quod si dominus ejus id neglexerit adimplere, tu Christianis per censuram ecclesiasticam interdicas, ne cum ipso Judæo, antequam satisfaciat, persumant commercia exercere. Consequenter quæsisti, quid facere debeas de quodam captivo, qui se falsò Episcopum asserens, altaria consecravit, & alia plura exercuit, quæ ad officium pertinent Præsulatus. Ad quod tibi taliter respondemus, ut illa, quæ taliter egit, irrita nuncies, & ipsum perpetuo carceri facias mancipari, pane doloris, & aquâ angustiæ sustentandum. Tertiò quæsivisti, utrum illi, qui in annis (c) minoribus constituti, novitiorum habitum susceperunt, & infra annum postmodùm facta professione ad seculum sunt reversi, & ab Episcopis suis hoc scientibus ad sacros Ordines sunt promoti, sustineri debeant in illis Ecclesiis ministrare, in quibus fuerint ab eisdem Episcopis instituti. Nos ergo fraternitati tuæ breviter respondemus, quod propter hoc non sunt ab ipsis Ecclesiis amovendi, sed in eis possunt liberè ministrare, nisi fortè prudentia suppleverit in illis ætatem, ut saltem transire debeant ad regulam laxiorem; cùm ipsi absque protestatione religionis habitum assumendo, vitam præsumantur proposuisse mutare. Datum Lateran. v II. Idus Junii, Pont. nostri anno v.

NOTÆ.

1. (a) *Ingonienſi.*] In quarta collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. legitur *Legionensi*, sed tam inscriptionem, quàm litteram restituto ex Regestro epistolarum Innocentii edito à Bosqueto, ubi *lib.* 3. *regestr.* 15. *epist.* 126. teperitur textus hic. De Lingonensi Ecclesia egi *in cap.* 8. *de rescript.*

(b) *Postulasti.*] Hæc priora verba referuntur *in cap. postulasti, de Judæis*, ubi exponemus. 2.

(c) *Annis minoribus.*] De ætate ad professionem emittendam necessaria egi *in cap. quia in insulis*, suprà relato, ex quo commentario præsens petendum est. 3.

CAPUT XXII.

Honorius III. *Epiſcpo* (a) *Venetenſi.*

EX parte tua fuit propositum coram nobis, quod nonnulli sunt in diœcesi Venetensi, qui licèt pluribus annis gestaverint habitum monachalem, professionem tamen monasticam non fecerunt; undè cùm super eo quod habent proprium, & aliàs regulariter vivunt, à te, vel ab aliis arguuntur, non erubescunt dicere, se ad carentiam proprii, & continentiam, ac alias regulares observantias non teneri, cùm habitus nequaquam monachum faciat, sed professio potiùs regularis: quare super his Apostolicum postulasti remedium exhiberi, cùm inordinata vita prævaricatorum hujusmodi non solùm eis periculum, sed etiam scandalum inferat mentibus aliorum. Ideoque fraternitati tuæ mandamus, quatenus quoslibet tibi lege diœcesana subjectos, qui prædicto modo terras viis ingrediendo duabus, juxta Prophetam væ sibi, & perditionem acquirunt, ut postquam per (b) annum gestaverunt habitum monachalem,

nachalem, regulam quoque secundùm formam ordinis profiteantur & serveut, monitione præmissâ, per censuras ecclesiasticas appellatione remotâ compellas.

NOTÆ.

1. (a) *Venetensi.*] Ita legitur in quinta compilatione, *sub hoc tit. cap. ult.* ex qua ita restituo textum hunc. Guillelmo Præsuli Venetensi, qui fuit ab anno 1223. usque ad annum 1236. missa est præsens epistola, Venetensis civitas est in Gallia, cujus meminerunt Strabo *lib.* 4. Plinius *lib.* 4. *cap.* 18. Jobelinus *lib.* 3. *comment. de rebus Pij II.* Cæsar *lib.* 3. *cap.* 2. Habet Ecclesiam Cathedralem D. Petro dicatam; de qua agunt Fratres Sarmathani *tom.* 3. *Gall. Christ. fol.* 1156. Ejus Episcopo Guillelmo missa est præsens epistola.

(b) *Per annum.*] Ad probationem videlicet assignatum, de quo egi suprà *in cap. super* 9. 2.

CAPUT XXIII.

(a) Gregorius IX.

STatuimus novitios in probatione positos ante susceptum religionis habitum, qui dari profitentibus consuevit, vel ante professionem emissam ad priorem statum redire posse liberè intra annum, nisi evidenter appareat, quod tales absolutè voluerint vitam mutare, & in religione perpetuò Domino deservire; cùm quilibet renunciare valeat ei, quod pro se noscitur introductum. Nihilominus statuentes ad omnem ambiguitatem penitus amovendam, quod cùm in quibusdam locis religiosis novitiorum habitus non distinguatur ab habitu professorum, professionis tempore benedicantur vestes, quæ profitentibus conceduntur, ut novitiorum habitus à professorum habitu discernatur.

NOTÆ.

1. (a) *Gregorius.*] Qui præsentem constitutionem edidit motu proprio, ad decidendam quæstionem toties agitatam, an videlicet pendente probationis anno liceat deserere religionem, & habitum susceptum exuere? Quam ex novo, & veteri jure examinavi suprà *in cap.* 9. *hoc tit.* ex cujus commentario præsens petendum est.

CAPUT XXIV.

Idem (a)

NE religiosi vagandi occasionem habentes, salutis propriæ detrimentum incurrant, & sanguis eorum de Prælatorum manibus requiratur: statuimus, ut præsidentes Capitulis celebrandis secundùm statutum Concilii (b) generalis, seu Patres, Abbates, seu Priores (c) fugitivos suos, & ejectos de Ordine suo requirant solicitè annuatim. Qui si in monasteriis suis recipi possunt secundùm ordinem regularem, Abbates, seu Priores eorum monitione prævià per censuram ecclesiasticam compellantur ad receptionem ipsorum, salvâ Ordinis disciplinâ. Quod si hoc regularis ordo non patitur, auctoritate nostra provideant, ut apud eadem monasteria in locis competentibus, si absque gravi scandalo fieri poterit, alioquin in aliis religiosis domibus ejusdem Ordinis, ad agendam ibi pœnitentiam talibus vitæ necessaria ministrentur. Si verò hujusmodi fugitivos, vel ejectos inobedientes invenerint, eos excommunicent, & tamdiu faciant ab Ecclesiarum Prælatis excommunicatos publicè nunciari, donec ad mandatum ipsorum humiliter revertantur.

NOTÆ.

1. (a) *Idem.*] Gregorius videlicet IX. qui novam hanc constitutionem edidit pro religiosis fugitivis, & ejectis revocandis ad proprium monasterium: & licèt cum aliis Azor *pag.* 1. *instit. lib.* 12. *cap.* 17. *q.* 2. Sanchez *in Decalog. tom.* 2. *lib.* 6. *cap.* 9. *num.* 11. existimaverit, constitutionem hanc contrariâ consuetudine esse abrogatam; tamen confirmata & instaurata ea fuit lege novâ Urbani VIII. constitutioue editâ die 21. Septembris anno 1624. ubi dum de apostatis religiosis, & ejectis decretum edidit, ita cavit: *Præstremò censuit esse innovandam, & suæ beatitudinis auctoritate innovat constitutionem felicis record. Gregorii IX. relatam in cap. final. extra de regul. ac propterea declarat, eam constitutionem in his quoque vindicare sibi locum, servandamque esse, qui justè, diffinitiveque, ac juris ordine servato expulsi fuerunt, dummodo tamen in expulsis hujusmodi subsit spes evidens emendationis, ex literis saltem testimonialibus Ordinarii, cujus conscientiam in his litteris*

litteris concedendis sacra Congregatio seriò oneravit. Refert Barbosa *in præsenti, num final.*

2. (b) *Concilii generalis.*] Glossa *hic*, quam sequitur Hostiensis, existimat verba hæc referri ad Concilium Lateran. sub Innocentio III. celebratum, & relatum *in cap. in singulis, de statu monach.* Cironius *in parat. ad hunc tit. in fine*, ab hac Glossæ sententia discedit ex eo, quod in dicto Concilio Lateran. non agitur de religiosis fugitivis, & ita Gregorium IX. referendum esse ad Concilium Eborac. sub Cœlestino celebratum, ubi vetitum fuerat, ne occasione negotiorum, aut peregrinationis religiosus absque socio iter arriperet, teste Rogerio *in hist. Angliæ.* Sed eodem modo refellitur hæc Cironii sententia; nam in eo Concilio non agitur de monachis fugitivis perquirendis; nec fuit illud Concilium generale: quare non potest Gregorius referri ad Synodum illam. Credo ergo Gregorium respexisse ad Concilium generale, de quo *in dicto cap. in singulis*; non quia agatur in eo de monachis fugitivis perquirendis; sed quia statutum in eo fuit tempus celebrandi Capitulum à Regularibus, & formam in eo observandam Innocentius ibi præscripsit. Unde ait Grogorius in præsenti: *Statuimus, ut præsidentes Capitulis celebrandis secundùm statutum Concilii generalis*, &c. Non enim Gregorius expendit Concilium generale ad firmandam suam constitutionem, sed relativè; ut cùm Capitulum Regularium congregandum sit juxta formam præscriptam in dicto Concilio Lateran. generali, de fugitivis, & ejectis monachis perquirendis agatur: & ita libenter adhæreo Glossæ, & Hostiensi in præsenti.

3. (c) *Fugitivos.*] Fuga differt ab apostasia; nam fuga est recessus à monasterio, & obedientia, atque subjectione proprii Prælati, non tamen animo deserendi religionem, & manendi in seculo, sive ad illud redeundi; sed aliquamdiu vagandi quocunque prætextu, sive retento, sive abjecto habitu; nam *in l. quis sit fugitivus, ff. de ædilit. edict.* ille fugitivus dicitur, qui extra Domini domum fugæ causâ, quo se à Domino celaret, mansit: quam explicat Villota *de servis fugitivis, in princip.* Apostasia est recessus à Religione, & obedientia Prælati proprii, cum animo deserendi omnino institutum, & non redeundi ampliùs ad religionem, sive habitum retinendo, sive illum abjiciendo: quare licèt omnis apostasia à religione sit fuga, non tamen omnis fuga apostasia est. Ad fugam igitur requiritur iniqua discessio à conventu, & obedientia Prælatorum. ad apostasiam verò exigitur deinde animus deserendi religionem, & in seculo permanendi: quod discrimen agnoverunt Sanchez *in Decalog. lib. 6. cap. 8. num. 2.* aliis relatis Ferdinandus à Castro *tract. 16. disput. 4. punct. 16. num. 2.* Gibalinus *de clausur. regul. disquisit. 2. cap. 3. §. 1.*

COMMENTARIUM.

4. Conclusio deducitur & probatur.

EX hac Gregorii IX. constitutione sequens deducitur assertio: *Religiosi fugitivi, & ejecti annuatim sunt requirendi, & cogendi, ut ad claustrum revertantur.* Quæ conclusio probari potest ex Concilio Andegav. *can. 9.* ibi: *Monachi, qui cœptam observationis viam relinquunt, & absque epistolis, & absque certis negotiis, vel necessitatibus per regiones vagantur alienas, cognitâ districtione, si se non emendaverint, ab Abbatibus suis, vel à sacerdotibus ad communionem non recipiantur.* Vernense *can. 10.* ibi: *Ut monachi, qui veraciter regulariter vivunt, ad Romanam Sedem, vel alicubi vagari non permittantur, nisi obedientiam Abbatis sui exerceant. Et si talis casus evenerit (quod absit) quod ille Abbas sic remissus, vel negligens inveniatur, ut in manus laicorum ipsum monasterium veniat, & hoc Episcopus emendare non potuerit, & aliqui tales monachi ibidem fuerint, qui propter Deum de ipso monasterio migrare velint, propter eorum animas salvandas; hi per consensum Episcopi licentiam habeant, qualiter eorum animæ possint salvari.* Rhemense *can. 25. Ne monachi, aut canonici occasionem quærant vagandi.* Parisiense sub Ludovico, & Lothario *lib. 1. cap. 36. Multi ecclesiasticæ regulæ subjecti, propositi, & loci sui desertores effecti, passim quocunque eis voluntas suaserit, posthabitâ auctoritate canonicâ pergunt, & non solum ab aliis Episcopis, & Abbatibus, verùm etiam à Comitibus, & nonnullis aliis nobilibus viris recipiuntur. Quod quantum & à divina, & à canonica auctoritate discordet, in promptu est. Quod ne ulteriùs fiat, & ab Episcopis, & à cæteris ecclesiasticis Prælatis observandum.* Aurelian. *1. can. 19. Ipsi autem monachi, qui fuerint pervagati, ubi inventi fuerint, cum auxilio Episcopi, tanquam fugaces sub custodia revocentur.* Tolet. 7. *can. 5. Vult vagos ab Episcopis, seu Rectoribus monasteriorum, ex quorum congregatione fuerunt, vel in quorum vicinitate consistunt, in monasteriis omni modo deputari.* Synodus Constantin. 2. *can. 3.* apud Balsamonem: *Si qui præest monasterio, eos qui ei subjecti sunt, monachos non cum multa diligentia requirat, vel inveniens non recipiat, statuit sancta Synodus eum segregationi subjici.* Concilium Nicæn. 2. *can. 21.* Cæsaraugust. *can. 6.* Tolet. 4. *can. 52. Religiosi propriæ religionis, qui nec inter clericos, nec inter monachos habentur sive hi, qui per diversa loca vagi feruntur, ab Episcopis, in quorum conventu commorari noscuntur, licentia eorum coerceantur, ut aut in clero, aut in monasterio deputentur.* Salzeburgen. 1. tempore Gregorii X. *can. 2. Eisdem Abbatibus præcipimus, & mandamus, ut monachos fugitivos in seculo divagantes revocare procurent, & secundùm tempora Martini IV. determinamus, ut quicunque Prælatus monachum fugitivum, vel ejectum ad monitionem Episcopi, Rectorum, vel Visitatorum Ordinis non receperit, ex tunc sit à temporalium administratione suspensus, donec recipiat Monachum vagabundum.* P. Blesensis *epist. 88.* Illustrant ultra congestos in præsenti à Barbosa, Bruno Chassaing. *de privil. regul. tract. 4. cap. 6. propos. 9.* Haæphtenus *disquis. monast. lib. 8. tract. 4. disquisit. 7. & 8.* Tamburinus *tom 3. de jure Abbat. disput. 8. q. 7.* Ferdinandus à Castro *tract. 16. disp. 4. punct. 19. num. 2.* Gibalinus *de clausur. disquisit. 2. cap. 4. §. 11.* Girago *de regim. regul. p. 2. dub. 29.*

Sed licèt hæc assertio erga religiosos fugitivos sustineri possit, & facilè procedat; tamen erga ejectos contraria videtur sacris canonibus, & ipsis regulis monachalibus; nam monachum incorrigibilem ejiciendum esse in perpetuum à monasterio, statuerunt Alexander III. *in cap. relatum 7. ne clerici, vel monachi.* Innocentius III. *in cap. cùm ad monasterium, de statu monach.* Honorius III. *in cap. ultimo, eodem tit.* Et suis sanctis regulis idem statuerunt S. Augustinus *epist. 109.* quæ est ejusdem Regulæ, ubi de monacho

5. Impugnatur hæc assertio.

nacho incorrigibili ita ait: *Etiamsi ipse non abscesserit, de vestra societate projicietur; non enim & hoc fit crudeliter, sed misericorditer, ne contagione pestiferâ plurimos perdat.* Sanctus Benedictus *cap.* 28. de incorrigibilibus agens: *Tunc Abbas faciat, quod sapiens Medicus: si exhibuit fomenta, si unguenta exhortationum, si medicamina scripturarum divinarum, si ad ultimum ustionem excommunicationis, vel plagas virgæ, etiam si viderit nihil suam prævalere industriam, adhibeat etiam quod magis est, suam, & omnium fratrum pro eo orationem, ut Dominus, qui omnia potest, operetur salutem circa infirmum fratrem. Quod si nec isto modo sanatus fuerit, tunc jam utatur Abbas ferro abscissionis, ut ait Apostolus: Auferte malum ex vobis. Et iterum: Infidelis, si discedit, discedat, ne una ovis morbida totum gregem contaminet.* Magister de eisdem agens, *cap.* 13. *Si placuerit Abbati, de monasterio expellantur.* Consonant Concilium Aquisgran. *can.* 134. Isidorus Pelusiota *lib.* 1. *epist.* 318. D. Basilius *interrog.* 57. *in reg. brevioribus*: quorum verba refert Gibalinus *d. cap.* 4. §. 8. Igitur si ejectio religiosorum ita conveniens est, & consona juris dispositioni, & regulis monachorum, non rectè statuit Gregorius in præsenti, monachos ejectos annuatim esse requirendos, & claustris, aut carceribus esse mancipandos.

6. *De clausura monachorum.* Quâ difficultate ita fulcitâ non obstante, vera est præsens Gregorii constitutio: pro cujus expositione sciendum est, monachis, & quibuscunque religiosis ritè, & legitimè professis prohibitum esse è monasterio exire invito, aut inconsulto Prælato. Concilium Turon. 2. *can.* 16. ibi: *Si qui in monasterio conversi sunt, aut converti voluerint, nullatenus exinde habeant licentiam evagandi.* Synodus Trul. *can.* 46. ubi cùm de clausura sanctimonialium ageretur, de monachis ita aiunt PP. Sed & viri, qui vitam monasticam persequuntur urgente necessitate, & ipsi cum benedictione ejus, cui regimen creditum est, procedant. Nec etiam prætextu peregrinationis Romanæ licet monacho è monasterio exire. Concilium Vernense *can.* 10. ibi: *Ut monachi, qui veraciter regulariter vivunt, ad Romanam Sedem, vel alicubi vagari non permittantur.* Et quia varii prætextus quærebantur à monachis, ut exirent è monasterio, ut omnes vagandi occasiones præscinderentur, etiam negotii peragendi prætextu, egressus è monasterio absque Prælati licentia denegatur in Synodo Mogunt. sub Carolo, *can.* 20. ibi: *Ut omnia necessaria intra monasterium exerceantur, ut non sit necessitas monachis, vel clericis vagandi foras, quia non expedit animabus eorum.* Meldense *can.* 57. *Ut monachi, quibus monasteriorum cura comissa non est, passim, & sine auctoritate palatium non adeant, nec in eo immorentur, vel ubi, & ubi discurrere, ac pervagari præsumant.* Synodus Romana sub Leone IV. *can.* 28, ne monachi à monasteriorum clausuris absque Abbatis, vel qui ab eo est constitutus, licentia, ad quodlibet opus exercendum egredi præsumant, *l.* 29. *C. de Episcop. & cleric. Qui in monasteriis degunt, potestatem inde exeundi ne habento.* Concilium Calced. *cap.* 4. Trullan. *canon.* 46. *l.* 1. & 2. *C. Theodos. de monachis.* Quæ omnia innovavit Trident. *sess.* 25. *de regul. cap.* 4. Cum licentia tamen proprii Prælati possunt etiam perpetuò extra monasterium degere. Quare cùm Alexander II. *in cap. juxta* 16. *q.* 1. præcipit monachis in clausтro morari, intelligendus est, nisi licentia Prælati præcedat; nam Pontifex ait, sequi se Chalcedonensis Concilii tenorem. Et *in can.* 4. *ipsius Concilii* ita legitur: *In quibus ordinati sunt locis, fortiter perseverantes, nec ecclesiasticis, nec secularibus negotiis se ingerant, vel communicent, propria relinquentes monasteria, nisi quandoque à civitatis Episcopo eis permissum fuerit.* Illa autem verba, quæ sequuntur *in dicto cap. justa*, ibi: *Ad normam S. Benedicti intra claustrum morari præcipimus*; rectè exponit Gibalinus ita, ut sensus Alexandri sit, ut præcipiat omnibus monachis morari intra claustrum, prout S. Benedictus in sua regula præscripserat, videlicet, ne etiam prædicationis, aut peregrinationis causâ monachis liceret extra monasterium vagari; cum licentia verò Abbatis liceret è monasterio exire: quo modo etiam intelligitur textus *in cap. placuit* 2. 16. *q.* 1. juncto ipso Gibalino *dicto cap.* 2. §. 3. *num.* 9. & plura de clausura Religiosorum congesserunt Navarrus *commentar.* 2. *de regular.* Suarez *de relig. tract.* 8. *lib.* 7. *cap.* 3. *num.* 3. Tamburinus *de jure Abbat. tom.* 3. *disput.* 8. *q.* 6. *num.* 3. Araujo *tract.* 3. *q.* 27. *mor.* Bonac. *de clausur. q.* 2. *punct.* 1. Unde tot Ecclesiæ legibus cautum reperitur, ne monachi extra claustra vagentur. Concilium Meldense *dicto can.* 57. probat Gibalinus *dicta disquisit.* 2. *cap.* 2. §. 3. Et leges Imperiales censuerunt monachum refugam ab Episcopo, vel Præside, apprehensum in monasterium detrudi debere: si denuò fugiat, militiâ, aut honore, quo fungebatur, spoliatum, inter officiales Præsidis Provinciæ servire, *Novel.* 123. *Justin.* & si servilis fuerit conditionis, pristino domino restitui debere, *l. servi, C. de Episc. cler. novel.* 5. *Justin. cap.* 4. notarunt Balsamon *ad nomocan. Photii, tit.* 9. *cap.* 32. Menardus *in not. ad concord. regul. cap.* 20. §. 7. Indeq; è monasterio effugere, ut grave scelus, tam veteribus, quàm novis Ecclesiæ legibus vindicatur, & in antiqua monastica disciplina fugitivos sponte redeuntes post emendationem Prælati recipiebant in ultimo gradu, & si tertiò fugerent, non amplius eos recipiebant, juxta regulam D. Benedicti *cap.* 29. *Frater, qui proprio vitio egreditur, ac projicitur de monasterio, si reverti voluerit, spondeat prius omnem emendationem vitii, pro quo egressus est, & sic in ultimo loco recipiatur, ut ex hoc ejus humilitas comprobetur: quod si denuò exierit, usque tertiò recipiatur; jam verò postea sciat omnem sibi reversionis aditum denegari.* Illustrat Gibalinus *dicto cap.* 3. §. 3. *num.* 26. & disciplinam hanc consonam esse aliis regulis Sanctorum PP. defendit Hæphtenus *lib. disquisit. tract.* 4. *disquisit.* 8. & Menardus *ad concord. regul. fol.* 1034. de pœnis fugæ conjunctæ cum apostasia agemus *in cap. final. de apost.*

7. *De pœnis ejectionis.* Secundò sciendum est, ejectionem, seu expulsionem religiosi à monasterio adeo gravem pœnam esse, ut meritò ejus usus in dubium revocetur à D. Isidoro *cap.* 16. *regulæ*, his verbis: *Quamvis frequentium, graviorumque vitiorum voragine sit quispiam immersus, ne fortè qui poterat per diuturnam pœnitudinem emendari, dum projicitur, ore diaboli devoretur.* Facit etiam & illa ratio; nam cùm religiosus tradiderit se religioni cum tractu quodam reciproco professionem suam acceptanti, sicut religiosus nequit habitum exuere, religionemque abjicere; ita nec religio poterit religiosum invitum ejicere, cùm mutua

sit, & æqualis utriusque obligatio. Nec hæc pœna ejecto, aut religioni ejicienti commoda esse potest; nam ejectus multò liberiùs peccabit, immò in omnia se vitia præcipitem dabit: unde non ejus emendationi per ejectionem consulitur: nec etiam Religioni conveniens est pœna hæc, siquidem alii ut liberiùs vivant, incorrigibiles fiant, ut ita ejiciantur. Unde cautiùs esse monachos incorrigibiles carceribus mancipare, quàm ejicere de monasterio, docuerunt Cardinal. *in Clement. ne in agro*, §. *quia verò*, *de statu monach.* Abbas *in cap. cum ad monasterium*, *num.* 13. *de statu monach.* Hostiensis *in summa*, *tit. de pactis*, *num.* 4. Immola *in cap. cum in Ecclesiis*, *num.* 8. *de majori. & obed.* Angelus *in summa*, *verbo Abbas*, *num.* 18. Grassis *part.* 1. *decis. lib.* 3 *cap.* 5. *num.* 145. Sed contrarium, immò omni tempore in Ecclesia pœnam hanc ejectionis usitatam fuisse, constat ex canonibus suprà relatis, & veteribus regulis Sanctorum Patrum; atque ejus usum defendunt Gibalinus *dicto* §. 11. Hæphtenus *d. disquis.* 8. Chassaing. *dicta proposit.* 9. quoniam bonum commune religionis præponendum est particulari. Unde cùm utrumque non potest obtineri, minus, id est particulare, postponendum est bono majori, videlicet communi. Hoc autem fieri non potest, nisi ovis morbida alios suo pravo exemplo, & improbitate inficiens, expellatur, & caro resecetur, ut docet D. Hieronymus relatus *in cap. resecandæ* 24. *quæst.* 3. Alioquin illorum exemplo ad similia inducerentur, ut satis experientia docuit. Non tamen ipsi ejecti propter ejectionem liberantur à votis emissis tempore professionis; unde si ita ejecti contrahant matrimonium, præterquam quod invalidum est, puniri possunt ab Inquisitoribus hæreticæ pravitatis. Plura de ipsis expulsis, & eorum conditione tradunt Gibalinus, & Chassaing. *ubi suprà*, Bravo *in not. ad regul. D. Benedicti*, *cap.* 26. Thomas Delbene *part.* 2. *de offic. Inquisit. dubit.* 236. *sect.* 34.

8. *Traditur ratio decidendi.* Quibus ita animadversis ratio præsentis assertionis provenit ex eo, quod cùm fugitivi, & ejecti per fugam monasterium proprium privent utilitate & commodis, & quæ ex suis subditis habet, illudque suo discessu, ac divagatione infament, & aliis scandalo sint; ipsi verò in statu damnationis existant, debeantque Prælati communi bono religionis, & famæ consulere, religiosorumque saluti spirituali prospicere, conguntur fugitivos annuatim requirere, & revocare, si possint, atque tum pœnis, tum aliis modis illos emendare, ut in præsenti Gregorius constituit, qui circa fugitivos tria præcipit. Primum, ut superiores illos solicitè annuatim requirant: secundum, ut si in monasteriis recipi possint juxta ordinem regularem, Abbates & Prælati ad eos recipiendos compellantur, etiam per censuram ecclesiasticam, salvâ ordinis disciplinâ, hoc est, ut interpretatur Glossa, impositâ illis pœnitentiâ ex præscripto regulæ. Tertium, quod si disciplina regularis non patiatur eos in illorum consortium iterum recipi intra eadem monasteria, in locis competentibus, vel in aliis domibus ejusdem Ordinis, id est, in carcere, ad agendam pœnitentiam includantur.

7. *De pœna ejectorum.*

Nec jam obstat difficultas suprà adducta, quâ oppressi classici repetentes hîc, & Doctores suprà laudati, varias huic constitutioni assignarunt interpretationes. Communiter docetur, textum hunc intelligi de ejectis injustè, vel ex defectu potestatis in dimittente, vel ex defectu causæ, seu ordinis judicialis non servati, qui debent requiri, & in monasteriis detrudi: quod secus procederet, si justè & per sententiam diffinitivam ejecti essent: ita docuerunt Navarrus *ad hunc titulum commentarii* 2. *num.* 36. & *lib.* 3. *consil. tit. de regul. in* 1. *edit. consil.* 51. Rodriguez *tom.* 1. *qq. regul. q.* 30. Azor *lib.* 12. *instit. tom.* 1. *cap.* 17. alii relati à Thoma Sanchez *lib.* 9. *summæ*, *cap.* 9. *num.* 18. Præsentem constitutionem ut contrariam consuetudini negligit Ferdinandus à Castro *tractatu* 16. *disput.* 4. *punct.* 19. *num.* 2. quem & sequitur Gibalinus *dicta disquisit.* 2. *cap.* 4. §. 11. *num. final.* qui existimat, Gregorium in præsenti non agere de monachis ejectis absolutè, & in perpetuum, sed ad tempus duntaxat; qui nisi exacto tempore ad monasterium redeant, fugitivi censendi sunt, ideoque fugitivis comparantur, & simul cum ipsis requiruntur, & ad monasterium redire coguntur: puniendi tamen sunt in eodem monasterio, vel in alio ejusdem Ordinis, salvâ regulari disciplinâ. Sed hæc solutio prorsus divinatoria est, cùm generaliter Gregorius agat de fugitivis, & ejectis, nullâ adhibitâ distinctione inter ejectos ad tempus, vel in perpetuum. Quare omissis his solutionibus, pro vera hujus textus interpretatione sciendum est, olim Prælatos Religionum facultatem habuisse dimittendi monachos, etiam jam professos, cùm illis videbatur religionis ejectio expedire: unde D. Benedictus in sua regula, *cap.* 38. ubi agitur de professione monastica, statuit, ut illæ vestes seculares, quas novitius probationis tempore gestabat, & cùm emittebat professionem exuebat, diligenter asserventur, ne si ad seculum redeat, discedat in habitu religioso. Idem statuit D. Basilius *in Asceticis*, ubi innuit, olim discedere solitos monachos, facileque dimitti constituit ipse, *pag.* 336. *colum.* 2. *ad finem.* & *pagina* 339. *column.* 1. *circa medium*, & *in regulis fus. disput. interrog.* 28. 29. & 47. & *in regul. brevior. interrog.* 57. 61. 102. & 155. Id etiam probatur ex D. Gregorio *lib.* 2. *dialog. cap.* 5. ubi agens de quodam monacho, qui in ordine D. Benedicti facultatem discedendi efflagitabat, ita inquit: *Cumque enim vir Dei assiduè corriperet, & frequenter admoneret, ipse verò nullo modo consentiret in Congregatione persistere, atque importunis precibus, ut relaxaretur, innueret.* D. Augustinus *serm.* 1. *de commun. cleric. vit.* ibi: *Qui volunt habere aliquod proprium, quibus non sufficit Ecclesia Dei, maneant ubi volunt, ubique possunt, non eis aufero clericatum.* Quæ, & alia Sanctorum Patrum testimonia doctè expendens, hanc defendit sententiam Basilius Legionensis *quæst.* 3. *scholast. capite* 10. cùm autem Prælati hac facultate abutentes è monasteriis monachos ejicerent, quia postea per seculum vagabantur, statuit Gregorius, ut Prælati ipsos annuatim requirerent, & monasteriis manciparent: & postea Urbanus VIII. suprà relatus constitutionem hanc innovans statuit, ut tantùm ex gravissimis causis, dataq;

9. *Expenditur præsens textus.*

incorrigibilitate Prælati possent religiosos è monasteriis ejicere.

10. *Exponitur can. 21. Synod. Rom.* Sed suprà traditis obstat Synodus Romana sub Gregorio VII. *can.* 21. ibi: *Monachi, qui relinquunt suum habitum, vel absque licentia sui Abbatis vagantur, non recipiantur.* Ex quibus verbis expressè constat, monachos fugitivos, & vagantes non esse ampliùs recipiendos: igitur frustrâ annuatim requiruntur. Cui difficultati respondendum est, illa verba, *non recipiantur*, non esse referenda ad Prælatum proprium ipsius monachi fugitivi, sed ad alios Prælatos, sive Regulares, sive seculares, juxta textum *in cap.* 3. 20. *q.* 4.

TITULUS XXXII.

De Conversione Conjugatorum.

CAPUT I.

Alex. III. *Eliensi* (a) *Episcopo.*

PRæterea, utrum laicus uxoratus, qui præsentibus sacerdotibus, & monachis, ignorante Episcopo, de licentia, & permissione uxoris suæ monasterium ingressus, & fortè professionem fecit, uxore in seculari habitu remanente, nec ad religionem transeunte, aut perpetuam continentiam vovente, ab Episcopo suo possit ad thorum uxoris revocari, an illa compellenda sit ad observationem continentiæ pertransire? Dicimus, quod nisi uxor ad religionem transierit, aut castitatem perpetuò servare promiserit, vir debet, & potest ab Episcopo de monasterio revocari; quia cùm una caro sint effecti, non debet una pars in seculo manere, & altera ad religionem & castitatem transire. Verumtamen uxor monenda est, & propensiùs exhortanda, ut ad religionem transeat, & castitatem servare promittat.

NOTÆ.

1. (a) E*Liensi.*] In appendice Concilii Lateranensis, *p.* 5. *cap.* 4. legitur *Herefordensi*; sed in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. habetur, *Hiriensi*; & additur *pars capitis Super eo*; unde agnoscitur, in præsenti referri partem textus *in cap. super eo, de regul.* & ita legendum esse, *Eliensi*, ut jam in ipso notavi.

COMMENTARIUM.

2. EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Vir non potest religionem ingredi, uxore renuente, immò nec consentiente, nisi simul convertatur ad religionem, si juvenis est; aut castitatem in seculo promittat, si senex.* Probant eam textus *in cap. multorum, cap. Agathosa, cap. quia Agatho*, & ferè per totam 27. *q.* 2. *cap. si tu abstines*, & ferè per totam 27. *q.* 2. *cap.* 14. 32. *dist. cap. Episcopus*, 77. *distinct. cap. cùm sis, cap. uxoratus, hoc titulo, cap. cùm causa*, §. *præterea, de raptor. cap. lege* 2. §. *beatus, distinct.* 10. *cap. una sola, cap. quod Deo, cap. secundùm* 33. *quæst.* 3. Gregorius VII. in Synodo Romana anno incerto, *cap.* 20. ibi: *Si conjugatus vult monachus fieri, ex consensu mulieris fiat, ita ut illa fiat monacha, vel profiteatur castitatem; quia eo vivente monacho, nunquam habebit alium; similiter de muliere. Si quis istorum prævaricator fuerit mandatorum, excommunicationi subjaceat.* Refert Antonius Augustinus *in epit. jur. lib.* 9. *titul.* 11. Concilium Abrincense tempore Alexandri III. *can.* 10. *Vir ad religionem non transeat, uxore in sæculo remanente, vel conversi ambo vacandi operibus carnis tempus excesserint.* Illustrant ultra congestos à Haranna, & Barbosa *hic.* Idem Barbosa *de potest. Episcop. alleg.* 10. *num.* 45. & *de jure Eccles. lib.* 1. *cap.* 33. *num.* 126. & *cap.* 35. *num.* 12. & *cap.* 42. Basilius *de matrim. lib.* 9. *cap.* 11. 12. & 13. & *lib.* 10. *cap. final.* Lantdmeter. *lib.* 2. *de veteri mon. cap.* 102. Bellarminus *tom.* 1. *controvers. lib.* 2. *de mon. cap.* 37. Acuña *in cap. assumi, distinct.* 28. & *in cap.* 14. *distinct.* 32. & *in cap. Episcopus*, 77. *distinct.* Espenceus *lib.* 6. *de voto continentiæ, capite* 1. Azor *tom.* 1. *instit, lib.* 12. *cap.* 1. D. Nicolaus de Castro *in* §. 1. *Instit. de emptione, num.* 68. Tondutus *resol. canonic. cap.* 116, Wading. *ad opera D. Francisci, fol.* 246. Gazæus *in notis ad Cassianum, collat.* 21. *cap.* 9. fusè Thomas Hurtado *tom.* 2. *de resident. resolut.* 1. *per totam.* Cujacius *in Novella* 22. *Iustin.* Balboa *in cap. Gaudemus, num.* 178. *de divort.* P. Gregorius *lib.* 3. *partit. tit.* 2. *cap.* 4. Joannes Dartis *ad Decret. in* 27. *q.* 2.

3. *Impugnatur tradita assertio.* Sed pro dubitandi ratione expendam caput 9. collationis 21. Cassiani, in quo singulare Abbatis Theonæ factum narratur, qui dimissâ uxore etiam invitâ, & reluctante, ad Eremum, & monachatum se contulit, rationibus illis motus,

motus, quas refert Cassianus per hæc verba: [Cumque hujusmodi obsecrationibus jugiter persistenti conjux durissima non præberet assensum, seque diceret solatio maritali pro ætatis suæ flore penitus abstinere non posse, ac proinde si quid deserta ab eo criminis admisisset, illi potiùs adscribendum, qui conjugii fœdera dirupisset. Ad hæc ille, cùm diu conditionem naturæ prætendisset humanæ, quàm fragilem, & incertam; periculosumque esset carnalibus desideriis, & operibus diutiùs implicari, adjiciens adstruebat, non licere cuiquam ejus se boni extorrem facere, quod didicisset, majorisque esse noxæ despicere cognitam bonitatem, quàm incognitam non amare: proinde se jam reatu etiam prævaricationis involvi, si inventis tam præclaris, tamque cœlestibus donis, terrena, ac solida prætulisset. Ad omnem sanè ajebat ætatem, omnemque sexum perfectionis magnificentiam pertinere, & diversa Ecclesiæ membra ad conscendendam sublimium meritorum celsitudinem provocari, dicente Apostolo 1. ad Corinthios, cap. 9. Sic currite ut comprehendatis: nec propter lentorum, & segnium moras, paratos, atque alacres debere subsistere, cùm rectius sit, ut desides à præcurrentibus incitentur, quàm ut properantes à residentibus obligentur. Proinde statutum sibi dicebat, decretumque esse secundum illud Matthæi cap. 18. renunciare sæculo, ac mori mundo, ut vivere posset Deo: & si hanc beatitudinem nequeat obtinere, ut cum socia sua in consortium transeat Christi, malle se vel cum unius membri dispendio salvum fieri, & velut debilem introire in regnum cœlorum, quàm cum soliditate corporis condemnari, ut probatur ex Deuteronomii cap. 2. ex Matthæi cap. 19. & Exodi cap. 20. Adjiciebat autem etiam ista, dicens: Si Moyses pro duritia cordis dimitti permisit uxores, quare hoc non sinat Christus pro desiderio castitatis, præsertim cùm idem Dominus Lucæ cap. 14. & Matthæi cap. 19. inter cæteras affectiones (id est patrum, & matrum, ac filiorum, quibus omnem reverentiam, non solùm lex, sed etiam ipse præceperat exhiberi; tamen pro nomine suo, ac desiderio perfectionis non solùm contemnenda simpliciter, sed etiam odio habenda esse decernens,) conjungat eis similiter etiam uxorum nomen, dicens: Et omnis, qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros, &c. In tantum ergo perfectioni, quam prædicat, nihil patitur comparari, ut illam quoque necessitudinem solvat patris, ac matris, quæ secundùm Apostolum ad Ephesios cap. 6. primum obtinet in repromissione mandatum. Honora scilicet patrem, & matrem (secundùm Matthæum, ubi suprà) quod est mandatum primum in repromissione, ut bene sit tibi, & sis longævus super terram; eamque despui pro suo amore præcipiat. Evidenter itaque sicut eos Evangelicus sermo condemnat, qui non interveniente adulterii crimine uxoria vincula dirumpunt, ita ob amorem Christi, & desiderium castitatis, his qui jugum carnale rejecerint, etiam centupla præmia repromittit. Quapropter si fieri potest, ut ad hanc optatissimam mihi partem, acceptâ tamen ratione flectaris, scilicet ut Domino servientes, pœnam gehennæ pariter evitemus, charitatem conjugii non refuto, immò etiam majore adhuc dilectione complector: agnosco enim, & veneror adjutricem meam Domini mihi sententiâ deputatam, & indirupto eidem fœdere charitatis in Christo cohærere non respuo, nec a me separo, quod Dominus mihi primæ statim conditionis lege conjunxit, dummodo sis & ipsa, quod conditor esse te voluit. Si verò non ad adjutorium esse volueris, sed in deceptionem, & adminiculum te non mihi, sed adversario malueris exhibere, atque ob hoc attributum putas conjugii sacramentum, ut te huic, quæ ingeritur, fraudans saluti, insuper etiam me à discipulatu retrahas Salvatoris: ita illam Abbatis Joannis, immo Christi ore prolatam sententiam viriliter apprehendam, ut me à spirituali bono nulla carnis avellere possit affectio. Qui enim, inquit, non odit patrem, & matrem, &c. Lucæ cap. 14. adhuc autem & animam suam, non potest meus esse discipulus. Cùm ergo his, atque hujusmodi verbis mulieris non flecteretur intentio, & in eadem obstinationis duritia permaneret: Si ego (inquit B. Theonas) te abstrahere à morte non possum, nec tu me separabis à Christo. Tutius est autem mihi cum homine, quàm cum Deo habere divortium. Aspirante itaque gratia Dei, diffinitionis suæ executionem instanter aggressus est, nec intepescere per aliquam moram desiderii sui passus est ardorem: nam confestim omni mundanâ facultate nudatus, ad monasterium pervolavit, ubi in brevi tanto splendore sanctitatis, & humilitatis enituit, ut beatæ memoriæ Joanne ad Dominum ex hac luce migrante, sanctoque Helia viro, qui haud minor decessore suo fuit, similiter decedente, tertius Theonas universorum prælectus judicio in Diaconiæ eis dispensatione successerit.] Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, nam vir caput est uxoris, ita ut omni jure, divino, civili, & ecclesiastico illi subdita sit, ut docet D. Augustinus *in cap. est* 33. *quæst.* 5. ibi: *Est ordo maritalis in hominibus, ut serviant fœminæ viris, filii parentibus.* Et *cap. hæc imago*, 33. *quæst.* 5. & *l. nulla, de suis & legit. l.* 4. §. *mulieris, ff. de usu & habit.* Unde fœminæ viros Dominos vocant, *l. Lucius* 88. §. 2. *ff. de legat.* 2. latè illustrant Pineda *de rebus Salomonis, cap.* 3. §. 9. Robertus *lib.* 1. *rerum judic. capite* 10. Schotus ad Senecam *lib.* 1. *controv.* 6. Cujacius *in l. in multis, ff. de stat. homin.* Marquez *in gubern. cap.* 31. §. 4. Tiraquellus *in l.* 5. *connub.* Mexia *de vera gloria, lib.* 2. *cap.* 1. Simanchas *lib.* 1. *de Republica, cap.* 1. Carballo *in cap. Raynutius, num.* 234. Gentilis *de bonis maternis, cap.* 1. Junius *politicar. quæst.* 13. Hunnius *ad Trentlerum, volum.* 1. *thesi* 4. *disput.* 2. Giurba Messan. *cap.* 3. Antonius Hothomanus *de ritu nupt. cap.* 23. Lælius Mancinus *lib.* 1. *de triplici juris collat. cap.* 9. Ergo sicut absurdum est, dominum, aut patrem servi, seu filii voluntatem exquirere ad ingressum religionis, ita & maritum consensum uxoris petere, ut convertatur ad religionem.

3. *Impugnatur tradita assertio.*

Quâ difficultate non obstante vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, conjuges posse vovere castitatem matrimonio adhuc rato, vel consummato. De voto matrimonio rato emisso agemus infrà *in cap.* 2. De 4. *Traditur ratio decidendi.*

voto emisso matrimonio jam consummato agit in præsenti Alex. III. & statuit, nisi consentiente uxore, & religionem similiter profitente, non posse virum religionem ingredi. Cujus constitutionis ratio provenit ex reciproca potestate, quam conjux habet in alterum conjugem: quare altero renuente, non potest statum mutare, privando conjugem jure quæsito; nam, ut ait D. Paulus *1. ad Corinth. cap. 7. vers. 4. Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir: similiter & vir corporis sui potestatem non habet, sed mulier: nolite ergo fraudare invicem, nisi forte ex consensu, ut vacetis orationi.* Ubi D. Chrysostomus *tom. 4. homil.* hæc subjungit: *Quid hoc est? ne contineat, inquit, mulier invito marito, nec maritus nolente uxore. Et rectè dixit* (subjungit paucis interpositis) *nolite fraudare: fraudationem hic, & debitum superius appellans, ut dominii ostenderet incrementum; altero enim invito continere, est alterum privare; volente autem, minimè; non enim si me persuaso ex meis aliquid accoperis, dico me fraudari, aut privari: postquam enim copulatione conjugii, viri, ac mulieris unum corpus efficitur, ut ad primos mundi sponsos dixit Dominus Genesis cap. 2. versic. 24. in conjuge renuente castitatem profiteri remanet media pars eam profitentis; cujus individuæ societatis consideratio movit sanctum Gregorium, ut cuidam Agathosæ suum maritum jam monachum tonsuratum reddi præciperet, dummodò absque ejus culpa, aut consensu ab ea recesserit, ut religionem profiteretur; nam non potest, inquit Sanctus, quispiam conjugum ex parte ad Religionem converti, & ex parte in sæculo remanere.* Facit D. Hieronymus, seu mavis cum aliis, Paulinus Nolanus Episcopus *ad Celantiam matronam de institutione matrisfamilias*, ibi: *Periculosè promittitur, quod adhuc in alterius potestate est, nec est grata donatio, si unus offerat rem duorum*; aliàs enim facilè daretur occasio conjugi remanenti in sæculo adulterium perpetrandi. D. Augustinus ad Editiam *epist.* 199. ibi: *Nam si vir continere voluisset, & tu noluisses, tibi reddere debitum cogeretur; & illi Deus imputaret ad continentiam, si non suæ, sed tuæ cederet infirmitati.* Et *cap. secundum, 33. q. 5.* Rectè ergò docetur in præsenti, uxore non consentiente, non posse virum religionem profiteri; & si de facto ingrediatur, adeo professionem nullam esse, ut ipse discedere possit, & mortuâ uxore aliud inire conjugium, *cap. quidam, cap. placet, cap. accedens, hoc tit.* ubi dicemus. Ex his etiam provenit, ne pœnitentiam solennem, quia in ea castitas vovebatur, & quomodo status religiosus pro eo tempore profitebatur, nisi ex consensu conjugis conjugi olim non fuisse impositam, ut probavi *in can. Concil. Illiber.*

5. *Quid si consentiat conjux.*

Consentiente autem conjuge alius potest castitatem promittere, religionemque profiteri, ut probatur ex juribus suprà pro illustratione conclusionis adductis, & ex D. Basilio *in qq. fusè explicatis, quæst. 12.* ibi: *Eos, qui in conjugio matrimonii ad talem vitam accedunt, percunctari oportet, an ex consensu hoc faciant.* D. Gregorius *lib. 9. epist. 39. ad Theotist. Patriciam*, ibi: *Si verò utrisque conveniat continentem vitam ducere, hoc quis audeat accusare, quando certum est, quod omnipotens Deus, qui minora concessit, majora non prohibuit.* Quod etiam firmatur exemplis, & ratione. Exemplis eorum, quos rectè fecisse, eo quod ex consensu continentiam voverint, nullo modo negari potest, cùm miraculis claruerint, & ut Sancti ab Ecclesia venerentur. Primum exemplum est Deiparæ Virginis Mariæ, & sancti Sponsi ejus Joseph, inter quos verum conjugium intercessisse, constat ex Evangelio D. Matthæi *cap. 1.* ibi: *Joseph fili David, noli timere accipere Mariam conjugem tuam.* Et ibi: *Joseph vir ejus.* Latè probabimus *in cap. super, de condit. appos.* & tamen ex mutuo consensu perpetuò continentiam servarunt. Unde B. Augustinus de consensu Evangelist. *cap. 1.* ait: *Hoc exemplo magnificè insinuatur fidelibus conjugatis, etiam servatâ pars consensu continentiâ posse permanere conjugum, non permixto corporis sexu, sed custodito mentis affectu.* Aliud exemplum Amonis monachi, qui cum uxore virgine ex consensu semper virgo permansit, refert Palladius *in histor. Lausica, cap. 8.* Idem de sanctis Paulino, & Therasio refert D. Augustinus *epist. 32.* etiam sanctus Maturnianus, & sancta Maxima similiter vitam egerunt, teste Victore Uticensi *lib. 1. de persecut. Vandal.* Sanctus Eduardus Rex Angliæ, qui ob perpetuam castitatem cum conjuge servatam post centum à morte annis inventus fuit integer, adeò ut nec barba in sepulchro decidisset, referente Surio *tom. 2. Martyrologii.* Alphonsus II. Rex noster Legionis ob eandem continentiam dictus cognomento *el Casto.* Volaterranus *lib. 2. Antropolog.* Sanctus Henricus I. Imperator, & sancta Cunegundis, de quibus Krantzius *lib. 3. Saxoniæ, pag. 32.* Boleslaus cognomento Pudicus, teste Volaterrano *lib. 4.* Sancta Vettilia virgo, ut ex Blondo probat Gibalinus *de clausur. disquisit. 3. cap. 4. numero 8.* Sancta Anastasia virgo Romana apud piissimum, & doctissimum Aloysium de Granada *in Symbolo fidei, 2. p. cap. 20. pag. 213.* Quæ exempla adversùs spurcos hæreticos nostri seculi attulit doctissimus Bellarminus *tom. 1. controv. lib. 2. de monachis, cap. 37.* quem transcripsit Laurentius Beyerlinch. *in Theatro vitæ humanæ, verbo Matrimonium, pag. 323.* Aliaque exempla congesserunt Rosyweidus *in Onomast. verbo Continentia*, Raderus *1. p. Viridar. 17. Novemb.* Bozius *lib. 11. de signis eccles. cap. 6.* Spinellus *tract. de virgin.* Ludovicus Vives *in inst. christ. mulier. cap. 5.* Theophilus *tom. 4. lib. 6. sect. 2. cap. 7.* Espenceus *lib. 1. de contin. cap. 11. & lib. 6. capite 3.* Ratione etiam firmatur hæc assertio; nam divortium bonâ gratiâ, prout ajunt Consulti *in l. & ideo 62. ff. de donat. inter, l. sed si maritus 14 §. sed & si, ff. qui & à quibus, l. unic. §. penult. Cod. de rei uxor. action.* vel amicâ separatione, ut loquitur Tertul. *de monogam.* id est, cùm communi consensu solvitur matrimonium, interprete Anastasio *in l. si constante 9. Cod. de repudiis*, fiebat variis ex causis, quas refert Justinianus *in Novel. 22. cap. 4. Novel. 140. cap. 1.* inter eas enumeratur sacerdotii causâ, ut maritus possit Deo sacrificium offerre, divortium bonâ gratiâ admittebatur, *l. vitricus 60. §. 1. cum sequent. ff. de donat. inter.* ibi: *Divortii causâ donationes inter virum, & uxorem concessæ sunt; sæpe enim evenit, ut propter sacerdotium, vel etiam sterilitatem, vel senectutem, aut valetudinem, aut militiam satis commodè retineri matrimonium non possit; & ideo bonâ gratiâ matrimonium dissolvitur.* Quæ verba de sacerdotio Gentilium, apud quos sacerdotes cæteris dimissis uxoribus cœlibem vitam agebant, teste

teste Tertul. *lib. de monog.* accipiunt Cujacius, & Gothofredus *in novel.* 22 *cap.* 5. Revardus *lib.* 1. *conject. cap.* 2. Pancirola *lib.* 2. *var. cap.* 52. Sed eos refellit. D. Nicolaus de Castro *in* §. 1. *Instit. de emptione, & vendit. num.* 68. ex eo, quia generalia illa verba non debet restringi ad unum, vel aliud sacerdotium; quare ipse existimat, Tribonianum verba illa, *Ut propter sacerdotium*, apposuisse dum respiceret ad dictam Novellam 22. Justin. *cap.* 4. & ut Hermogenianum consonum Justiniano redderet, ea verba adjecisse. Sed his sententiis omissis verius dicendum est, textum illum referendum esse ad sacerdotium Christianorum, & legis gratiæ; nam cùm Hermogenianus floruisset temporibus Alexandri Severi, esset que Christianus, ut in ejus vita refert Joannes Bordandus *de Jurisperitis fol.* 130. dixit, propter sacerdotium divortium fieri posse bonâ gratiâ, id dissolvi matrimonium quoad thorum, & cohabitationem: quod genus divortii jure civili admissum, & malè productum etiam ad dissolutionem matrimonii quoad vinculum, *l.* 52. §. *final. C. de Episcop. & cleric. Novel.* 22. *cap.* 5. 117. *cap.* 12. 123. *cap.* 40. usitatum sequentibus seculis fuisse, constat ex veteri formula Marculfi *lib.* 2. *cap.* 30. Ultra consensum conjugis desideratur etiam pro distinctione ætatis, ut si juvenis est, in quo suspicio incontinentiæ dari potest, etiam religionem ingrediatur, *cap. Agathosa* 27. *q.* 2. *qui uxorem* 33. *q.* 5. *cap. cùm hi*, *cap. uxoratus*, *hoc tit.* amplius & licentia Episcopi desideratur, *cap. si vir* 27. *q.* 1. non quia aliàs nulla reddatur professio, sed quia illicita erit, non petitâ licentiâ ab Episcopo ut latè docet varios casus resolvens Thomas Hurtado *de resid. dicto lib.* 3. *resol.* 1. *per tot.* Si autem senex est, id est ejus ætatis, in qua nulla suspicio incontinentiæ adsit, votum castitatis emittere debet, ut in hoc textu docetur ibi: *Aut perpetuæ castitatis votum emiserit, cap. cùm sic, cap. uxoratus, hoc tit.* Sed si uxor adulterium commiserit propriâ auctoritate, potest vir religionem ingredi, ut probat Aravio *in decis. moral. tract.* 3. *quæst.* 26.

6. *Dissolvitur dubitandi ratio.* Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta ex facto Abbatis Theonæ, qui post lapsum quinquennii tempus, quo cum sua conjuge in matrimonio vixerat, ad monasterium, reclamante uxore confugit. Nam supponimus in eo peculiarem aliquam divinam inspirationem intervenisse, vel impellentem ipsum ad id faciendum, vel actum ipsum comprobantem; idque præter ordinem, & legem, ut haberemus quod miremur, non quod imitaremur. Nec fundamenta quæ adducit Theonas aliquid faciunt. Non quod de libello repudii expendit; nam potiùs verum est, Dominum nunquam permisisse uxorem dimittere, & aliam ducere, ut latè probavi *in cap. Concilii Illiber.* Minùs obstant verba illa, quibus Dominus patrem, matrem, uxorem, aut filios, aut agros relinquentibus centuplum promittit in hoc seculo, & in altero vitam æternam, quæ non ita sunt accipienda, inquit Chrysostomus *epist.* 89. *q.* 4. hunc locum enarrans, ut per eas nuptiæ intelligantur divellendæ, aut dirimendæ, nisi fortè cum utriusque conjugis consensu: & B. Augustinus, *In his, quæ Dominus dimittenda mandavit, etiam uxor commemorata est*, inquit: *quid sibi ergo volunt ista præcepta; non enim possunt inter se esse contraria, nisi quia occurrit aliquando necessitatis articulus, ubi aut uxor dimittatur, aut Christus: ut alia omittam, si ipsi uxori maritus displicuerit Christianus, eique proposuerit, aut à se divortium, aut à Christo. Hic ille quid eligat, nisi Christum, ut dimittat uxorem laudabiliter propter Christum? Ambolus quoque Christianis Dominus præcepit, ne quisquam uxorem dimittat, excepta causâ fornicationis; ubi autem quælibet ex eis persona infidelis est, consilium Apostoli attendatur, ut si fidelis consentit habitare cum viro infideli, vir non dimittat uxorem? similiter uxor fidelis virum, si cum illo habitare consenserit. Quod si infidelis, inquit, discedit, discedat: non esset servituti subjectus frater, aut soror in hujusmodi; id est, si infidelis noluerit esse cum conjuge fideli, hic agnoscat fidelis suam libertatem, ne ita se subjectum deputet servituti, ut ipsum dimittat fidelem, ne conjugem amittat infidelem. Hoc & de filiis, atque parentibus; hoc de fratribus & sororibus intelligitur, propter Christum omnes esse dimittendos cùm proponitur ista conditio, ut Christum demittat, si illos secùm esse desiderat.* Hæc eo loco August. In quibus verbis dilucidè exponit, quomodo intelligi debent illæ scripturæ, quibus admonemur, ut parentes, fratres, cognatos, uxores, insuper & animam nostram odio prosequamur. Nec obstat difficultatis augmentum; nam licèt caput uxoris sit vir, in conjugio tamen quoad potestatem corporis æqualis est conditio, nec vir corporis sui potestatem habet, sed uxor; ideo sine ejus consensu eam privare jure quæsito non valet.

CAPUT II.

Idem (a) *Salernit. Episcopo.*

VErùm post consensum legitimum de præsenti licitum est alteri, altero ita repugnante, eligere monasterium, sicut quidam etiam (b) Sancti de nuptiis vocati fuerunt, dummodo inter eos carnalis commixtio non intervenerit: & alteri remanenti, si commonitus continentiam servare noluerit, licitum esse videtur, ut ad secunda vota possit transire, quia cùm non fuissent una caro simul effecti, satis potest unus ad Deum transire, & alter in seculo remanere.

NOTÆ.

1. (a) *Salernitano.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. & adjicitur, *pars capitis licet* : unde cognoscitur in præsenti referri partem textus *in cap. licet* 3. *de sponsa duor.* ubi extat integra constitutio, & refertur post Concilium Lateran. *p.* 56. *cap.* 1. De Salernitana diœcesi egi *in cap.* 1. *de offic. judic.*

2. (b) *Licèt sancti.*] Veluti sancta Thecla, quam ante matrimonii consummationem S. Paulus à nuptiis revocavit, ut referunt D. Ambrosius *lib.* 2. *de virginibus*, Epiphanius *hæresi* 78. Similiter S. Alexius prima nocte nuptiarum uxorem intactam relinquens peregrè profectus est, perpetuoque castam vitam duxit, ut tradit Simeon Metaphrast. *in ejus vita* ; qui idem refert de sanctis Euphrasia, & Cæcilia : & D. Augustinus *lib.* 8. *confess. cap.* 6. scribit, duos milites lectâ D. Antonii vitâ, relictis sponsis vitam monasticam professos fuisse : & D. Gregorius *dialog.* 3. *cap.* 14. refert Gregoriam virginem nuptiis jam constitutis ad monasterium Monialium confugisse Quæ & alia exempla referunt Bellarminus *tom.* 1. *lib.* 2. *de monach. cap.* 38. Espenceus *lib.* 6. *de voto contin. cap.* 4.

COMMENTARIUM.

3. *Conclusio refertur & probatur.*

EX hoc textu talis communiter deducitur assertio: *Matrimonio contracto, sed nondum consummato, potest alter conjugum etiam alio invito religionem ingredi, & remanens in seculo potest ad secundas nuptias transire.* Probant eam textus *in cap. desponsatus, cap. scripsit, §. ecce* 27. *q.* 2. *cap. ex parte* 14 *cap. ex publico, hoc tit. cap. commissum, de spons. extravag. antiquæ, de voto*, Trident. *sess.* 24. *can.* 6. Illustrant ultra congestos à Garaña & Barbosa *in præsenti*, idem Barbosa *lib.* 1. *de jur. eccles. cap.* 42. *num.* 10. Petrus Gregorius *lib.* 3. *partit. tit.* 21. *cap.* 6. Espenceus *lib.* 6. *de voto contin. cap.* 4. Bellarminus *de monachis lib.* 2. *cap.* 38. *per totum.* Tondutus *resol. canonic. cap.* 116. Hurtado *de resid. tom.* 2. *lib.* 3. *resol.* 3.

4. *Impugnatur præsens assertio.*

Sed pro dubitandi ratione ita in præsentem assertionem insurgo : Matrimonium consummatum per professionem regularem non dissolvitur, ut superiori commentario probavi, quia auctoritate humanâ non possunt separari, quos Deus conjunxit, juxta Evangelium D. Matthæi *cap.* 19. quod refertur *in cap. quos Deus* 33. *q.* 2. *cap.* 2. *de translat. Episc.* Sed eadem ratio militat in matrimonio rato non consummato, quod verum sacramentum est novæ legis, *cap. debitum, de bigamis, cap. ad abolendam, de hæretic.* Trident. *sess.* 24. *de matrim. cap.* 1. matrimonium enim ratum non differt à consummato ullâ substantiali differentiâ, quia copula carnalis actus quidam est conjugii, non ejus essentia. Igitur sicut matrimonium consummatum non potest dissolvi quoad vinculum per professionem regularem, ita nec ratum. Augetur primò hæc difficultas ex eo ; nam per contractum matrimonii quilibet conjugum acquirit potestatem in alium ad usus conjugii, juxta illud Pauli 1. *ad Corinthios cap.* 7. *Vir non habet potestatem sui corporis* : quod refertur *in cap.* 3. *hoc tit. cap. non debet, de consanguin. & affin.* sed sic est, quod qui non habet potestatem sui corporis, non possunt ad Religionem converti, *cap. manifestum* 33. *q.* 5. ergo matrimonio rato, licèt nondum consummato, non licèt uni ex conjugibus altero invito ad Religionem transire. Augetur secundò hæc difficultas, nam votum castitatis æquè solennizatur per susceptionem sacri Ordinis, ac per professionem regularem, ut probatur *in cap. unic. de voto, in* 6. sed per susceptionem sacri Ordinis non dissolvitur matrimonium ratum, & non consummatum, *extravag. antiquæ*, Joannis XXII. *de voto* : ergo nec per professionem regularem dissolvitur. Tandem fulcitur hæc difficultas, nam regula juris est, quod semel placuit, ampliùs displicere non posse, *cap. quod semel, de regul. jur. lib.* 6. *l. sicut, C. de obl. & act.* quod nemo potest mutare consilium in alterius præjudicium, *cap. mutare, de reg. jur. lib.* 6. *l. nemo potest. ff. eod tit.* ergo matrimonio ritè celebrato, non licet uni ex conjugibus altero invito mutare consilium, & religionem profiteri.

§. De matrimonio rato.

Quâ difficultate ita fulcitâ non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione scien-dum est, matrimonium triplici modo posse considerari ; aliud enim est matrimonium legitimum, quod legitimo tantùm constat consensu, quale esse potest apud infideles, ut probavi *in cap. final. de transact.* aliud verò est ratum, sed non consummatum ; tale est matrimonium fidelium per verbâ de præsenti celebratum copulâ non secutâ : tandem consummatum dicitur post copulam secutam. Referunt hanc distinctionem Gratianus *ad cap. final.* 28. *q.* 1. Covar. 2. *p. de spons. cap.* 1. §. *unic. num.* 4. Circa matrimonium tantùm legitimum, & ratum, illud tantùm notandum est, quod vinculum matrimonii rati est longè firmius, quàm matrimonii legitimi ; quia constat duplici vinculo : alio naturali, quod respicit ipsam contractus naturam, & sic obligat conjuges ad individuam vitam, ut docetur *in princip. Instit. de patria potest.* altero sacramentali, quod consurgit ex matrimonio, in quantum est signum rei sacræ, & unionis Christi cum Ecclesia ; & hoc respectu strictiùs obligat. Abbas *in præsenti*, & *in cap. ex publico, hoc tit.* Cajetanus *opusc.* 27. *q.* 25. *vers. Quoad primum.* Contra verò matrimonium legitimum habet solum vinculum naturale, quia deficit in eo ratio sacramenti, licèt latè sacramentum appelletur *in dicto cap. final. de transact. cap. gaudemus, de divort.* Et licèt prædictum sacramenti vinculum detur tam in matrimonio rato, quam in consummato, diversimodè tamen in uno, atque alio viget. In priori enim dissolubile est, in secundo verò indissolubile pro tota conjugum vita. Cujus differentiæ ratio provenit ex eo, nam cùm hoc sacramenti vinculum non aliunde consurgat, quàm ex divina institutione, quâ matrimonium fuit institutum, velut signum unionis Christi cum Ecclesia, juxta illud Pauli *ad Ephes.* 5. *Sacramentum hoc magnum est in Christo, & Ecclesia* : & matrimonium ratum solùm significet unionem cum anima fideli per charitatem, *cap. debitum, de bigamis* ; rectè fit, ut sicut unio hæc est dissolubilis per peccatum lethale, ita sacramenti vinculum in tali matrimonio sit omnio dissolubile : secus autem in matrimonio consummato, quod sicut propter corporis commixtionem designat illam mirabilem, & indissolubilem unionem Christi cum Ecclesia, per carnis assumptionem, juxta illud Joannis : *Verbum caro factum est*

est, quod refertur *in dict. capite debitum* : ita planè vinculum sacramenti in eodem matrimonio manet omnino indissolubile ; æquum enim erat ut figura respondeat figurato , & docet hoc auctoritas illa Christi Domini, *quos Deus conjunxit , &c.* quæ verba non sunt intelligenda de matrimonio rato , sed solummodò de consummato : tum quia id facilè deducitur ex illis verbis : *Erunt duo in carne una.* Tum quia Summus Pontifex ita locum illum explicavit *in cap. ex publico, in fine, hoc tit.* cui summa fides est adhibenda ; *cap. quàm vetus 24. quæst. 1.* etsi nimis audenter Sotus *in 4. dist. 27. quæst. 1. artic. 4.* notaverit Pontificem , eo quod prædicta verba Christi Domini tantùm de matrimonio consummato acceperit.

6. Matrimonium ratum quomodo dissolvatur,

Quibus præmissis asserendum est contra Magdeburgenses , Kemnitium, & Erasmum , qui tenuerunt matrimonium ratum non posse dissolvi per professionem regularem , quos refellit Bellarminus *tom. 1. controv. lib. 2. de monach. cap. 38. per tot.* matrimonium ratum dissolvi etiam quoad vinculum per ingressum religionis , non ex ea ratione , quam aliqui adduxerunt , videlicet , matrimonium tantùm consummatum absolutè dici matrimonium , *ex cap. non est dubium , cum sequent. 27. q. 2.* & ita illud solum esse indissolubile lege divina ; nam licèt matrimonium ratum non dicatur perfectum perfectione accidentali, quæ consistit in ejus usu ad ipsius finem, hoc est ad prolem suscipiendam , *dict. cap. non est dubium*, qui textus ita est intelligendus ; tamen est perfectum perfectione essentiali , *l. nuptias , ff. de reg. jur. cap. cum locum, cap. cùm apud , hoc tit.* Proinde est indissolubile lege divina, ut docent Theologi *in 4. dist. 26.* Nec obstat textus *in cap. cùm Societas 27. quæst. 2.* ubi docet Leo Papa , societatem nuptiarum ita à principio esse institutam , ut propter commixtionem sexuum non habeant in se conjunctionis Christi , & Ecclesiæ sacramentum. Nam omissâ sententiâ Concij , qui expungit negationem , quem sequitur Covar. *de sponsal. 2. cap. 7. §. 4.* Gutierrez *lib. 1. canonic. cap. 17. num. 23.* dicendum est cum Germanio *lib. 2. animad. cap. 3.* illa verba esse referenda ad significationem unionis hypostaticæ Christi cum Ecclesia ; ut sensus sit , quod sine commixtione sexuum matrimonium non habet in se repræsentationem unionis Christi cum Ecclesia ; non tamen exinde deducitur , verum sacramentum non esse , ut Innocentius III. docuit *in dicto cap. debitum , de bigamis.* Quod jus ita dissolvendi matrimonium non solùm ab ecclesiastica institutione provenire, verùm & divina auctoritate niti, quâ privilegium hoc consensum est statui religioso, constat *ex dict. cap. ex parte, hoc titul. extravag. Antiquæ , de voto* : unde plures divinâ revelatione hoc jure usos fuisse , ex variis historiis referunt Espenceus *lib. 6. de voto contin. cap. 1.* Bellarminus *lib. 2. de monachis , cap. 38.* De sancta Thecla Epiphanius *hæres. 80.* de S. Alexio Metaphrastes *in ejus vita* : de Gregoria Virgine D. Gregorius *libro 3. dial. capite 14.* Requiritur tamen , ut matrimonium ratum dissolvatur per ingressum religionis , quod alter ex conjugibus profiteatur religionem approbatam , ut probat Basilius *libro 9. de matrim. cap. 6. per totum , qui cap. sequenti* agit de religiosis Ordinum Militarium , & distinguit inter Equites Melitenses Ordinis S. Joannis Hierosolym. & alios diversorum Ordinum ; ita ut per professionem emissam ab Equitibus Hierosolym. matrimonium dissolvatur , secus verò per professionem emissam in aliis Ordinibus Militaribus , quia in eis professionem emittentes , non absolutam, sed conjugalem castitatem promittunt ; quæ rectè stare potest cum matrimonio. Dissolvitur etiam matrimonium ratum per vota , quæ emittunt Tertiariæ S. Francisci collegialiter viventes ; secus verò si in propriis domibus degant , ut probant Sanchez *de matrim. libro 2. disput. 8.* Basilius *eod. tract. libro 9. cap. 6.* non autem dissolvitur matrimonium ratum per vota simplicia castitatis, etiam quæ emittuntur à Patribus Societatis Jesu post biennium novitiatus. Sanchez *lib. 2. de matrim. disput. 8.* Suarez *tom. 4. de relig. lib. 4. cap. 2.* Ratio est , quia hæc vota simplicia in Societate emissa constituunt quidem statum relgiosum, & personas ita vovenres inhabiles reddunt ad sic contrahendum , ut probabimus *in tit. qui clerici vel vov.* non autem inducunt professionem solennem , neque ab aliquo Pontificio decreto habent potestatem derimendi matrimonium ratum , ut contingit in ordine sacro , qui non dirimit vinculum contracti matrimonii , sed contrahendi. Circa tempus verò , intra quod conjuges facultatem habent ingrediendi religionem invitis conjugibus , extat expressa decisio textus *in cap. ex publico , hoc titul.* ubi asseritur intra duorum mensium spatium licere conjugi ad religionem transire ; quod bimestre computari debet à die contracti matrimonii , non à die solennis benedictionis nuptialis ; & currit de momento ad momentum. Basilius *dict. libro 9. de matrim. cap. 9.* Nec si alter ex conjugibus ingrediatur religionem , non potest in seculo manens statim ad aliud matrimonium transire ; sed expectare debet annum probationis à Tridentino præscriptum *sess. 25. de regul. cap. 25.* ut professio emittatur : & quia ex decreto ipsius Concilii nemo potest ante decimumsextum annum professionem facere , si conjux in anno pubertatis Religionem ingrediatur , debet alter expectare tempus illud, ut professio fieri possit. Henriquez *libro 12. summæ , cap. 5. num. 11.* & si pendente biennio , etiam per vim matrimonium fuerit consummatum , jam non potest dissolvi per ingressum religionis. Sanchez *lib. 2. de matrim. disput. 22.* Et quia de matrimonio rato dissolvendo agimus , non omittam , etiam illud dissolvi posse per summum Pontificem. Ratio est , quia Summus Pontifex habet potestatem ad ea omnia , quæ necessaria sunt ad conveniens regimen Ecclesiæ : sed dissolutio matrimonii rati sæpe expediens est : ergo competit ea facultas Pontifici. Probant rationibus , & exemplis Sanchez *lib. 2. de matrim. disputat. 14.* Lessius *lib. 2. de justit. cap. 40. dub. 19.* Diana *part. 8. tract. 1. resol. 62.* Ægidius Coninchæ *3. part. dist. 26. dub. 3.* Rebellus *lib. 2. de justit. 2. part. quæst. 15. sect. 3.* Suarez *de relig. tract. 7. lib. 6. cap. 17. num. 21.* Vazquez *1. 2. quæst. 165. cap. 7.*

7. Traditur dictiendi ratio.

Unde jam apparet ratio præsentis assertionis, quæ ex eo provenit, quia in matrimonio duo desiderantur , videlicet conjunctio animorum , quâ charitas significatur , & quæ consistit inter Deum , & animam justam ; & conjunctio corporum , quæ significat unionem Christi cum Ecclesia per assumptionem humanitatis , *dict. cap. debitum, de bigam.*. Unde cùm animorum conjun-

ctio spiritualis sit, commixtio autem corporum conjunctio corporalis, juxta textum *in cap. omne* 27. *q.* 2. sequitur, ut sicut conjunctio corporalis, id est commixtio, quæ fit per copulam matrimonialem, morte corporali tantùm dirimitur *c. licitè* 32. *quæst.* 7. docent Theologi *in* 4. *dist.* 27. *artic.* 5. Victoria *in summa, tit. de matrim q.* 304. Covar. 2. *part. de sponsal cap.* 7. §. 4. *num.* 8. ita etiam conjunctio animorum dissolvitur morte spirituali, per professionem regularem, quæ censetur mors spiritualis, *cap. placuit* 1. 16. *quæst.* 1. docet D. Thomas *in* 4. *dist.* 27. *quæst.* 1. *in respons. ad* 1. *quæst.* & *in respons. ad* 3. Accedit, quia omnis obligatio potest commutari in bonum evidenter melius, si non sequatur tertii præjudicium considerabile, *cap. pervenit* 3. *de jurejur. cap. scriptum, de voto.* Constat autem, statum religiosum evidenter meliorem esse matrimonio. Insuper non sequitur tertii præjudicium, cùm persona conjugis illæsa maneat, & cum facultate contrahendi aliud matrimonium: igitur licebit utique conjugi, vel alteri ex eis, alio etiam invito, ad religionem transire: nec tunc dissolvitur vinculum matrimonii, tam humana, quàm divina auctoritate, ut docetur *in cap. scripsit* 27. *quæst.* 2. *cap. ex parte* 14. *hoc tiul.* & defendunt Covar. 2. *part. de sponsal. cap.* 7. §. 4. *num.* 6. Guttierrez *libro* 1. *canonic. capite* 17. *num.* 26. Matienzo *in rubric. titul.* 1. *libro* 5. *recopil. glos.* 1. *num.* 69.

8. *Traditur dubitandi ratio.* Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa, quam adeo difficilem agnoverunt Sotus *in* 4. *distinct.* 8. Joann. Major ibi *distinct.* 27. Espenceus *lib.* 6. *de contin. cap.* 4. ut docuerint, non posse congruam assignari, cur professione religionis dissolvatur matrimonium ratum, non verò consummatum. Vera ratio differentiæ provenit ex eo, quia in matrimonio consummato datur obligatio perpetuò cohabitandi, & etiam intervenit reciproca traditio, per quam uterque conjux tradit alteri possessionem sui corporis ad usum conjugii, ut ait Apostolus 1. *ad Corinth. cap.* 7. relatus *in cap. quidam, hoc tit.* Unde cùm corpus viri jam non sit in ejus potestate, quoad matrimonii finem, & econtra; & non possit Deo offerri in religionem per votum corpus, quod non est proprium offerentis, quia non est grata Deo oblatio rei alienæ, *cap. non est putanda* 1. *quæst.* 1. *cap. ex transmissa, de decimis*, Sotus *lib.* 9. *de justit. quæst.* 3. *artic.* 3. sequitur, matrimonio consummato non posse conjugem alio invito ad Religionem transire. In matrimonio verò rato licèt adsit quædam virtualis promissio, per quam conjuges acquirunt quoddam jus ad petendam possessionem alterius corporis ad finem matrimonii, nondum tamen habet ipsam possessionem, & ideo quilibet ex eis potest se Deo per statum religionis tradere, quia dominium sui corporis habet, argumento textus *in l. qui tibi, de his, qui à non dominis.* Quæ ratio expressè deducitur ex præsenti textu, ibi: *Cum nondum sint effecti una caro*; id est, non sit adhuc translata vera, & realis possessio: docent Theologi cum D. Thoma *in* 4. *dist.* 38. *quæst.* 1. *artic.* 3. Fortunius Garcia *in cap.* 1. *num.* 8. *de pactis.* Et probatur hæc differentiæ ratio exemplo venditionis; nam sicut venditio, in qua nulla traditio intercessit, solvitur per secundam, in qua traditio secuta fuit, *l. quotiens, C. de rei vindic.* ita etiam matrimonium ratum, in quo non est sequuta traditio, dirimitur per traditionem factam Deo in religionem. Nec obstat textus *in cap. final. de sponsa duor.* ubi docetur, quod contrahens de facto matrimonium cum secunda, superstite primâ conjuge, cum qua non fuerat matrimonium consummatum, licèt cum secunda sequatur copula, non ideo solvitur primum matrimonium. Nam respodetur, secundam illam traditionem fuisse illicitam, & injustam; quia facta talis fuerat ab eo, qui non poterat alteri mulieri ad finem matrimonii se tradere, *cap. gaudemus, de divortiis.* Nec obstat augmentum ipsius difficultatis deductum ab exemplo ejus, qui suscepit sacros ordines matrimonio adhuc rato; quo casu certum est, matrimonium non dissolvi, sicut per ingressum Religionis; quia hoc privilegium, ut videlicet dirimatur matrimonium, non est concessum æqualiter suscipienti sacros ordines, ac profitenti vitam religiosam: forsan ex eo, quia religiosi per solennem professionem seculo mortui censentur, *cap. placuit, in fine*, 26. *quæst.* 1. nullumque habent velle, aut nolle, cùm iuxta superioris arbitrium ita vivere debeant, ac si propria voluntate carerent, *cap. quorundam, cap. religiosos, de elect. in* 6. Insuper semetipsos velut holocaustum offerentes, in totum divino obsequio mancipantur, hujus seculi actibus, & exterioribus bonis renunciantes, *cap. cùm. ad monasterium, de stat. monach.* At verò clerici, quantumcunque in sactis Ordinibus sint constituti, remanent adhuc libere, habentque velle, & nolle, & suorum bonorum dominium retinent, mundoque mortui non sunt; unde cùm, ut suprà dixi, per mortem spiritualem dissolvatur vinculum matrimonii rati, quod tantùm spirituale est; & hæc mors spiritualis non contingat suscipientibus sacros ordines; ideo per susceptionem sacri ordinis non dirimitur matrimonium ratum, sicut per professionem religionis, ut docuerunt Glossa 2. in fine *in d. c. unic. de voto, in* 6. Durandus *in* 4. *dist.* 27. *quæst.* 2. *column.* 3. Sotus eadem *dist.* 27. *artic.* 4. Quod etiam procedit in promotione ad Episcopatum, licèt perfectior sit status Episcopi, quàm monachi, *cap. nisi cùm pridem, de renunc.* Nec tunc obstat textus *in cap. per tuas, de voto*: cujus solutionem tradit Garanna *in præsenti, num.* 9. Nec obstat ultimum augmentum deductum *ex dict. regul. quod semel*; nam textus ille procedit quoties quis temere vult recedere, & mutare consilium sine causa, & in alterius præjudicium: at verò conjux, qui relicto alio conjuge religionem profitetur, ex justa causa, zelo videlicet sanctioris vitæ id facit, & sine alterius præjudicio; siquidem potest conjux aliud matrimonium inire.

9. *Exponitur can.* 17. *apud Concil. Lateran.* Sed suprà traditis opponi videtur Alexander III. relatus post Concil. Arelat. *p.* 8. *can.* 17. in illis verbis: *Sanè quamquam muliere non desponsatâ, & à viro non cognitâ liceat ad religionem transire, aliam tamen virducere in uxorem non potest.* Ex quibus verbis expressè deducitur, matrimonium ratum, etiam per professionem in religione emissam non dissolvi; siquidem non licet remanenti in seculo aliud matrimonium inire. Verùm respondendum est, ea verba accipienda esse juxta principium ipsius textus. Agebat enim ibi Alexander de viro, qui contracto matrimonio rato secundas nuptias contraxit, nullâ professione emissâ in religione ab alio conjuge; quo casu rectè ait Alexander, quod licèt matrimonio adhuc

huc rato manente, liceat conjugibus ad Religionem transire; non tamen licet illis secundas nuptias contrahere, quia matrimonii vinculum adest interim dum alter ex conjugibus religionem non profitetur; & licèt favore religionis permittatur conjugi invito alio ad vitam religiosam transire, non tamen illi licet aliud matrimonium inire.

10. *Intelligitur cap. commissum, de sponsi.* Secundò præsenti assertioni opponi potest textus *in cap. commissum, de sponsi.* ubi cùm proponeretur Alexandro III. quod quidem fide datâ, & juramento firmatâ promisit, se quandam mulierem in uxorem ducturum, posteaque statuit religionem ingredi; docet Pontifex, quod ille debet fidem matrimonii adimplere, & postea si voluerit, ingredi. Ex quo textu constat, votum solenne religionis non irritare sponsalia de futuro contracta: ergo multò minùs dirimet matrimonium ratum. Pro cujus textus expositione Innocent. Felinus, & Panormit. ibi docent, textum illum procedere cùm juramentum præstitum est in gratiam alterius; quo casu commutatio non admittitur etiam in melius, nisi parte, cui juratum est, satisfactâ. Sylvester *in summa verbo, Matrimonium 7. quæst 5.* Covar. *de sponsi. 1. p. cap. 5. in princ. num. 11.* quos sequitur Garanna *in cap. 1. hoc tit. num. 7.* docent verbum illud, *tutius*, esse accipiendum de consilio, non verò de præcepto. Sed eos refellit Balboa, *in c. 3. de jurejur. 69.* & cum eodem Covar. & aliis rectè docet, in ea specie sponsum votum, non professionem emisisse, & tantùm deliberasse de ingressu religionis; unde cùm obligatio sponsalium adimpleri possit, & postea professio emitti, recte ait Pontifex, tutius esse promissionem juramento firmatam adimplere, & postea Religionem ingredi.

CAPUT III.

Idem (a) *Pisan. Archiepisc.*

QUidam intravit monasterium invitâ uxore: eadem ipsum (b) repetente, coactus est ad eam redire: eâ mortua quæris, an ipse cogatur ad monasterium redire, an aliam possit ducere uxorem? Quæstione tuæ taliter respondemus, quod votum non tenuit; unde ratione voti non tenetur ad monasterium redire. Ulteriùs verò non potest uxorem accipere; promisit enim, se non exigere, quod in potestate ejus erat; & ideo tenuit votum. Non reddere non erat in ejus potestate; sed in potestate mulieris. Unde (c) Apostolus: Vir non habet potestatem sui corporis, sed mulier.

NOTÆ.

1. (a) *Pisano.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 3.* & post Concil. Lateran. *part. 5. cap. 2.* supplendaque est inscriptio, *Villano*, qui successit Balduino anno 145. & floruit usque ad annum 1156. ut refert Ughel. *tom. 3. Ital. sacræ, fol. 560.* de Metropoli Pisana nonnulla adduxi *in cap. 8. de tempor. ordin.*

(b) *Repetente.*] Quâ actione repeti possit, exposui *in cap. 1. de ordin. cognit.*

(c) *Apostolus.*] *1. ad Corinth. cap. 7.*

COMMENTARIUM.

2. SUprà *in cap. 1. hoc tit.* latè probavi, non posse conjugem matrimonio consummato, sine alterius conjugis consensu religionem ingredi; & professionem aliter emissam, nullam esse, posseque conjugem in seculo remanentem alium repetere. Unde in præsenti textu quæritur, an votum illud religionis, quod inutile fuit professione nulliter factâ, effectum habeat, ut defunctâ uxore, quæ eum repetit, teneatur ad religionem redire, at castitatem servare, ita ut si secundum contrahat matrimonium, lethaliter peccet? Pro cujus dubii solutione, & præsentis textus expositione sequentes casus sunt distinguendi. Primus est, cùm maritus, qui votum emisit, vel religionem professus est, invitâ uxore id fecit, quo casu mulier eum repetere potest, nec eâ defunctâ ad religionem redire tenetur, sed votum castitatis, quod in ipso ingressu emittitur, servare debet; & ita non potest aliud matrimonium contrahere, immo nec à prima uxore debitum perere; quia votum valuit, quatenus voventi præjudicare poterat, *c. placuit 12. hoc tit.* Et ita tenetur maritus castitatem servare, non autem paupertatem, & obedientiam, etiam soluto matrimonio, quia cùm matrimonio constante talis obligatio nasci non posset, nec mortua uxore convalescere valuit: quæ est vera ratio hujus textus, ut post Panormitanum, & Butrium hic docuerunt Basilius *de matrim. lib. 10. cap. final. num. 6.* Garanna *in cap. 1. hoc tit. num. 11.* Secundus casus contingit cùm maritus religionem professus est, non invitâ, sed ignorante uxore; quo casu idem dicendum est, ac in antecedenti, videlicet, professionem adeo nullam esse, ut nec defunctâ uxore teneatur vir ad religionem redire; quia tantùm simplex castitatis votum emisisse creditur. Garanna *dict. num. 11.* Basilius *lib. 9. de matrim. cap. 11. num. 4.* Et hic casus deciditur *in dict. cap. placuit, hoc tit.* Et ita exaudienda sunt illa verba ipsius textus; *Redire verò ad seculum in ejus potestate non erat, sed in potestate mariti.* Quorum verborum sensus est, quod propter maritum, qui ignarus fuerat professionis, mulier frustra religionem profitetur, quia cùm una caro vir & uxor sint, non potest pars una ad Dominum converti, aliâ in seculo remanente. Nec professionis nullitas pendet à revocatione conjugis, quia ipso jure nullius momenti est, ut docuerunt *in dict. cap. placuit*, Panormitanus, & Butrius, & alii congesti à Thoma Sanchez *lib. 7. de matrimon. disputat. 34. num. 14.* Nec contrarium probatur in illis verbis ipsius textus, *Et ideo quantum ad ipsam tenuit votum.* Non enim ibi docetur, votum solenne religionis valuisse. Quod contrarium docetur *in vers. Super quo*; sed tantum

tùm dicitur, teneri uxorem voto castitatis simplici, quod impedit debitum petere constante matrimonio, & eo soluto novum inire, ut ibi docent Hostiensis, & Butrius *num.* 1. Immo & aliquando evenire potest, ut secundum matrimonium licitè contrahere possit, videlicet si votum castitatis emittat dependenter à professione, & habitâ relatione ad ipsum statum religiosum, ut docet Sanchez *dict. disput.* 34. *num.* 3. Nec etiam obstant verba illa: *Consulcius, &c.* ipsius textus, ubi in hoc secundo casu professionis emissæ insçio conjuge, docetur, consultius, & congruentius esse ad monasterium redire; nam ibi consilium potiùs, quàm præceptum continetur, ut docuerunt Sanchez *suprà*, *num.* 11. Sylvester *verbo Divortium*, *quæst.* 16. *casu* 3. & firmatur *ex l.* 11. *titul.* 7. *part.* 1. Tertius casus evenit cùm professio ab uno ex conjugibus, altero sciente, & consentiente, emittitur; quo casu dicendum est, quod si alia requisita, videlicet professio alterius conjugis, si juvenis est; aut voti emissio, si senex, & Episcopi licentia accedant, juxta tradita suprà *in cap.* 1. adeo professio validè emittitur, ut nec impugnari possit ab alio conjuge, nec status religiosus unquam deseri ab ipso professente: si autem prædicta requisita non intercesserint, sed tantùm consentiente conjuge alius professionem emittat, licèt repeti possit à conjuge in seculo remanente, si non repetatur, eo defuncto, in religione persistere cogitur; immò si secundùm matrimonium contrahat, nullum est, *cap. ex parte* 9. *cap. consuluit* 10. *hoc titul.* docet Sanchez *dict. disput.* 33. *per tot.* Unde cognoscitur differentia, quæ versatur inter hunc casum, & duos proximè relatos; nam in illis professio omnino nulla est, quia nihil habet conjux, quod per eam in monasterium transferat; hoc autem tertio casu per professionem religionis obligatur, licèt possit repeti, revocarique à conjuge in seculo remanente, *dict. cap. ex parte* 9. *hoc tit.* repeti tamen potest ab ipso, etsi consensum professioni præstiterit, *ex cap. veniens* 16. *hoc. tit.* quia nisi alia requisita intercesserint, conjux consensum præstando non sibi præjudicat. Nec contrarium probatur *in cap. Agathosa* 21. 27. *quæst.* 2. ubi mulieri repetenti virum suum ad religionem conversum, duo opponuntur. Primò si cum ejus voluntate professionem fecit; secundò si ipsa se mutare permisit, quasi unum ex eis sufficit, ut mulier repellatur à viri petitione. Nam dicendum est, quod ut mulieri repetitio denegetur, duo illa simul concurrere debent, ut ait idem textus ibi: *sed si hoc repulerit*; ubi apertè ostenditur, duas illas conditiones, consensum videlicet mulieris, & promissionem castitatis, concurrere omnino debere, ut repetitio uxori denegetur: quo modo etiam exponendus est idem textus *in vers. si verò horum*; scilicet ut utrumque concurrat ad excludendum fœminam à petitione viri. Similiter etiam ex his accipiendus est textus *in cap. qui uxorem* 10. 33. *quæst.* 5. dum docet, quod qui uxorem velari permiserit, hoc est religionem profiteri, aliam non accipiat; sed similiter convertatur: rectè enim inquit textus aliam accipere non posse, quia primum matrimonium solutum non fuerat; sed ad uxorem reverti non prohibetur, licet tutius faciat si similiter convertatur, ut ita prior uxoris professio irrevocabilis maneat. Quartus denique casus evenire solet, cùm unus ex conjugibus adulterium commisit spirituale, vel carnale; quo casu innocens ad religionem rectè transire potest, *cap. Agathosa* 21. 27. *quæst.* 2. *cap. constitutus* 15. *cap. veniens* 16. *cap. ultim. de convers. conjug.* nam propter adulterium justè divortium fit, & à mutua cohabitatione repellitur adulter, *c. plerumque* 4. *de donat. inter*; quæ causa justa est ad separationem thori, juxta doctrinam Domini apud Matthæum *c.* 5. & 19. *c. dixit Dominus* 32. *q.* 1. *c. significasti*, *c. ex litteris*, *c. gaudemus de divort.* junctis traditis à Thom. Sanchez *lib.* 10. *de matrim.* & in hac separatione vir, & uxor æquale jus habent, ut contra Cajetanum *in dict. cap.* 19. Matthæi veriùs docent Bellarminus *dict. lib.* 1. *cap.* 14. Sanchez *dict. lib.* 10. *disp.* 3. *num.* 6. quod & probatur *ex cap. præcepit* 19. 32. *quæst.* 5. *cap. placuit* 32. *quæst.* 7. Propter infidelitatem quoque separantur conjuges à mutuo consortio, quia iniquum esset alterum cum altero habitare cum perversione à fide, quod gravissimum damnum est, *cap.* 2. *cap. de illâ*, *cap. quanto* 7. *de divortiis*, *cap. idololatria* 28. *quæst.* 1. Cùm ergo petere possint conjuges innocentes, ut his casibus separentur à mutua cohabitatione cum illo, qui in adulterium, hæresim, seu apostasiam à fide incidit, meritò jus habent profitendi in religione, aut emittendi votum castitati, absque eo, quod repeti possint à conjuge nocente, quia per adulterium spirituale, vel carnale amisit jus, quod habebat in alium conjugem ad cohabitandum, ut probat latè Tom. Sanchez *libro* 10. *de matrim. disp.* 3. *cum sequent. & disputat.* 15.

CAPUT IV.

Idem (a) *Exon. Episcopo.*

CUm sis præditus scientiâ litteratum, ignorare non potes, nec debes sanctorum Patrum institutioni obviare, ut vir uxore suâ in seculo remanente, aut uxor viro suo non assumente religionis habitum, debeat ad Religionem transire; quia cùm vir, & uxor una caro sint, sicut docet Apostolus, non potest unus ad Deum (b) converti, & alter in seculo remanere. Inde est, quod actoritate Apostolica prohibemus tibi, ne in Episcopatu tuo virum vel uxorem, nisi uterque ad Religionem migraverit, transire permittas: sed si voluerint ad Deum converti, uterque ad frugem melioris vitæ transeat. Verùm si uxor ita (c) senex est, & sterilis, quod sine suspicione possit esse in seculo, dissimulare poteris, ut vir eâ in seculo remanente, & castitatem promittente, ad religionem transeat.

NOTÆ.

NOTÆ.

1. (a) *Exon.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 4. & post Concil. Lateran. *p.* 5. *cap.* 2. De Exonienſi Eccleſia nonnulla notavi *in cap.* 6. *de filiis presbyt.*

2. (b) *Converti.*] Converti, ſeu converſare, plerumque uſurpatur pro monachum fieri, ut *in Capitul. Caroli, lib.* 1. *capit.* 63. Gregorius Turon. *lib.* 9. *capit.* 33. de Theutario presbytero, ibi: *Nuper ex Referendario converſus presbyteri honorem accepit.* Et ſimiliter converſio ponitur pro tranſitu ad monaſterium in Concil. Arauſic. 1. *can.* 22. Arelat. 3. *can.* 1. *&* 2. Inde monachi, qui ex laicis facti fuerunt, appellantur converſi: plura de illis adducentes notarunt Gibalinus *diſquiſit.* 3. *de clauſur. cap.* 2. §. 6. *num.* 42. Zerda *in adverſ. cap.* 44. *num.* 29. Haæphtenus *tom.* 1. *diſquiſit. lib.* 3. *tract.* 1. *diſquiſit.* 8. Bignonius *ad Marculf. lib.* 2. *cap.* 38. Rither. *ad Salvianum fol.* 136. Stephanus Durantius *qq. jur. quæſt.* 6.

3. (c) *Senex.*] Quia incendia concupiſcentiæ, quæ in juvenibus plerunque dantur, ut probavi *in cap. cùm in juventute, de præſump.* ſenectute adveniente ceſſant: quare ætas illa venereis actibus inepta dicitur à Juvenali *ſat yr.* 10. Martiali *lib.* 12. *epigr.* 28. & Plato *lib.* 1. *de repub.* circa principium ait: *Senectute libidines reſtringi, & ea ætate libertatem à rebus venereis eſſe.* Cui conſentit Cicero *de ſenect.* illis verbis: *O præclarum munus ætatis! ſiquidem id aufert à nobis, quod eſt etiam in adoleſcentia vitioſiſſimum.* Faciunt textus *in cap. fraternitatis* 34. *diſt.* ibi: *Et ætas illius, de quo agitur, futuræ incontinentiæ ſuſpicionem auferre dignoſcitur.* D. Hieronymus relatus à Narbona ibi; *Senectus nos ab impudentiſſimis dominis liberat voluptatibus, gulæ imponit modum, libidinis frangit impetus.* Illuſtrant Acuña & Barboſa *in d. c. fraternitatis*, Velaſcus *de privil. pauper. quæſt.* 18. *num.* 51. Felonga *in cap.* 1. *ratioc.* 5. *num.* 12. Meritò, inquam conſtitutum eſt, ut in hac ſenili ætate exiſtente conjuge, quia incontinentiæ ſuſpicio ceſſat, altero in ſeculo remanente, & voto caſtitatis obſtricto, alter poſſit ingredi, & licitè religionem profiteri. Sed quænam ætas ſit hæc ſenilis, ut conjux poſſit in ſeculo remanere voto caſtitatis emiſſo, latè examinant poſt Thomam Sanchez, & Baſilium, Barboſa *tom.* 6. *in ſelect. ad hunc textum*, Narbona *de ætate ad actus human. anno* 70. *quæſt.* 9. qui reſolvunt, in fœmina ſufficere annum ſexageſimum; in viro autem deſiderari ſeptuageſimum, ut ita ob ſenectutem incontinentiæ ſuſpicio ceſſet. Non autem deſideratur tam longæva ætas, ſi conjux ſterilis ſit, ideſt aliquo languore, ſeu ægritudine prematur; ſiquidem cùm non minùs ægritudo, quàm ſenium ſeminis ſterilitatem inducat, ut probatur *in cap. ſicut*, & illic Gloſſa *verbo Debilitate*, 32. *quæſt.* 5. & ſimiliter ſuſpicionem incontinentiæ auferat, ut argumento legis *ſi pater* 15. §. *in adrogationibus*, *ff. de adopt.* docent Menochius *de præſumpt.* 47. Thomas Accius *de infirmit. legal. p.* 1. *cap.* 19. & ideo infirmitate laborans, venereis rebus, quamvis adoleſcens, ineptus creditur, *l. filium* 6. *ff. de his qui ſunt ſui, l. ſi quis poſthumos* 9. *ff. de liber. & poſth.* inde accedente valetudine, etiam non ſexagenaria fœmina, vel ſeptuagenarius vir, ſed minoris ætatis, liberè, & absque caſtitatis jactura in ſeculo remanere poterunt, ut reſolvunt cum aliis Acacius Ripol *reſol. jur. cap.* 8. *num.* 273. Diana 4. *p. tract.* 4. *reſol.* 73. Narbona *dict. quæſt.* 9. *num.* 11. Et ita rectè in præſenti Alex. decidit, ſenem, id eſt ſexagenariam; vel ſterilem, videlicet ita languore depreſſam, ut ſterilis credatur, poſſe in ſeculo remanere voto caſtitatis emiſſo, ut ejus maritus valeat ad Religionem converti, & in ea licitè, ac validè profeſſionem emittere. Sed tunc difficilis eſt textus hic, dum in eo conjunctivè exigit Pontifex, ut conjux, quæ in ſeculo manet, ſit ſenex, ſeu ſterilis ad copulam: pro quorum verborum expoſitione Cardinalis *in præſenti, num.* 1. *oppoſ.* 2. Hoſtienſ. *num.* 4. Covar. & alii, quos congerit Sanchez *libro* 7. *matrim. diſputat.* 32. *num.* 9. docent, in præſenti caſu ſolam ſenectutem non ſufficere, ut conjux, quæ in ſeculo remanet, poſſit continenter vivere, quia cohabitatio matrimonialis præceſſit; & ideo ſimul exigi, ut ſterilis ſit. Verùm hæc doctrina facilè convincitur ex proximè traditis, & *ex cap. cùm in juventute, de præſumpt.* ubi tantùm ex ſenectute Epiſcopi continentia præſumitur, etiamſi neptem habuiſſet, quæ ſupponit in juventute liberos ſuſcepiſſe, *l.* 10. §. 2. *ff. de gradibus*, *l.* 29. *ff. de liber. & poſth.* ergo etiam in præſenti caſu tantùm ex ſenectute caſtitas conjugis in ſeculo remanentis præſumitur. Quare eâ ſententiâ omiſſâ verius credo, copulativam, &, in præſenti accipiendam eſſe pro disjunctiva, argumento legis *ſæpe ff. d. v. ſ.* ita ut ſufficiat, quod conjux in ſeculo manens ſit ſenex, vel ſterilis ad copulam.

CAPUT V.

Idem (a) *Strigon. & Colon. Archiepiſcopis.*

CONjugatus ad monaſterium converti deſiderans, prohibetur ſuſcipi, niſi uxor ejus convertatur: nam cùm unum utrorumque corpus conjugii copulatione ſit factum, incongruum eſt, partem converti, & partem in ſeculo remanere: nec recipitur apud Deum illius viri converſio, cujus ſequitur conjugalis fœderis proſtitutio. Cùm igitur cœtus (b) clericorum longè præmineat cœtui monachorum, ut ita aliquando bonus monachus vix bonum clericum faciat, nullus conjugatorum eſt ad ordines ſacros promovendus, niſi ab uxore continentiam profitente fuerit abſolutus, ut fiat deinceps de carnali copula ſpirituale conjugium.

NOTÆ

NOTÆ.

1. (a) *Strigon.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 5. & post Concilium Lateran. *part.* 5. *cap.* 6. De Strigon. & Colocen. diœcesibus egi *in cap. finali, de postul. Prælat.*

(b) *Clericorum cœtus.*] Ut doctè, & fusè probat contra Cellotium Franciscus Hallierius *integro tom. de Hierarch. Eccles.* Commentarium hujus textus dedi suprà *in cap.* 1.

CAPUT VI.

Idem (a) *eidem.*

SAnè si conjugati consenserint ordinari, etiam uxoris voluntas priùs requirenda est, ut sequestrato mansionis cubiculo, religione promissâ, postquam pariter conversi fuerint, ordinentur. Quod si (b) in quibuslibet Ecclesiasticis gradibus provideriter, solerterque curandum est, ut in domo Dei nihil sit inordinatum, nihilque præposterum; multò magis laborandum est, ut in ejus promotione, qui supra omnes gradus continetur, non erretur. Inde est, quod f. v. auctoritate Apost. prohibemus, ne (c) uxoratum in Episcopum præsumatis ordinare, nisi uxor priùs professa continentiam sacram, (d) velamen sibi imponat, & religiosam vestem assumat. Nolumus enim, ut viri promotio uxore relictâ in seculo fieri perditionis possit occasio.

NOTÆ.

1. (a) *Idem.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 6. & post Concil. Lateran. *p.* 5. *cap.* 8. & quidem nescio, quo fine compilatores epistolam hanc diviserint, cùm eandem materiam contineat, & sub eodem titulo ejus partes reperiantur.

(b) *Quod in quibuslibet.*] Verba sunt Leonis relati *in cap.* 5. *dist.* 61.

(c) *Uxoratum.*] Olim enim plerumque, aut ob fidelium inopiam, aut ob præclaras animi dotes, eximiamque virtutem, etiam conjugati uxorem, filiosque habentes, non solùm ad sacros ordines, verùm etiam ad culmen dignitatum evehebantur, *c. ult.* 33. *dist. c.* 8. 34. *dist. c.* 1. *de testam. c.* 5. *de hæretic.* Probant Baronius *anno* 85. Barbosa *de potest. Episcop.* 1. *p. tit.* 2. *glos.* 4. Nec obstat fœminam corruptam consecrari non posse, ut probavi *in cap. vidua, de regul.* igitur nec vir corruptus in Episcopum consecrari valebit. Nam ratio hujus discriminis ex eo provenit, quia virgo consecranda Ecclesiam significat triumphantem, in qua nec macula, nec ruga est; Episcopus verò Ecclesiam militantem, in qua bonos, & malos contineri compertum est, *cap. penult.* 31. *dist. cap.* 21. 11. *quæst.* 3. docet Germonius *lib.* 3. *de saror. immunit. cap.* 10. *num.* 17. Unde Eepiscopus etiam in matrimonio, vel extra corruptus, ordinari, & consecrari valet, non verò corrupta in sanctimonialem consecrari potest. Sequentibus verò seculis, cùm major esset fidelium copia rejici cœperunt uxorati, quia credebatur facilè eos dissipaturos patrimonium Ecclesiæ, *cap. Catinenses* 62. ibi: *Qui nec uxorem habeat, nec filios, nec crimen aliquod canonibus contrarium.* Rationem assignat Pelagius *in cap. de Syracusana*, 26. *distinct.* illis verbis: *Quia per filios ecclesiastica solet dissipari substantia.* Consonat Justinianus *in authent. quomodo oport. Episc. collat.* 1. & *in authent. de sanctissimis Episcopis, collat.* 9. *titul.* 9. ibi: *Nec filios, aut nepotes habens, nec cognitos lege, nec odibiles.* Illustrat Turturetus *in paratitl. dissert.* 31. quare si aliquando ob sacerdotum penuriam filios habens in Episcopum eligebatur, tempore consecrationis inter alia, quæ in juramento promittebat, illud specialiter spondebat, se non alienaturum aliquid inconsulto Romano Pontifice, *c. ego.* ubi notavi, *de jurejurando.*

(d) *Velamen.*] Quodnam velamen possit viduis, & relictis à maritis dari exposui *in cap. vidua* 4. *de regul.*

COMMENTARIUM.

IN decretalibus hucusque compilatis à Raymundo actum fuit de uxoratis conversis ad religionem, & in ea professionem emittentibus, matrimonio consummato, vel rato manente; & quatenus uxor, si juvenis est, debeat non solùm consensum præstare, verùm etiam religionem ingredi: si verò senex est, castitatem tantùm in seculo promittere. In præsenti textu agitur de viro, qui ad sacerdotalem statum promoveri cupit, non verò ad religionem converti. Circa quem non eadem disciplina Ecclesiæ fuit; nam omisso casu, cùm adhuc matrimonium ratum est, quem exposui suprà *in cap.* 2. circa casum, in quo matrimonium consummatum est, qui in præsenti deciditur, sciendum est, non posse maritum ex antiquis Ecclesiæ canonibus invitâ uxore sacris ordinibus initiari, & ex noviori constitutione Bonifacii *in cap. final. de temporib. ordin lib.* 6. nec primâ tonsurâ: ipsâ verò consentiente, & castitatem promittente, licitè ad sacros ordines eum promoveri, ut probavi *in cap.* 1. *de cleric. conjug.* Sed an ultra promissionem castitatis desideretur etiam, ut uxor juvenis religionem profiteatur, ut in juribus antecedentibus? disputant Sanchez *de matrim. libro* 7. *disput.* 39. Espenceus *lib.* 6. *de voto contin. cap.* 6. Basilius *de matrim. lib.* 7. *cap.* 25. Acunna *in cap. Episcopus* 6. *dist.* 77. Hurtado *pe resid. tom.* 2. *lib.* 3. *resol.* 3. *fol.* 160. In qua quæstione verum est, non desiderari professionem ipsius conjugis, sed tantùm desiderari promissionem castitatis in seculis, sequestrato mansionis cubiculo, ut in præsenti textu docetur, & *in cap. volumus*, 28. *dist.*

dist. cap. Episcopus 6. 71. *dist.* unde tot sacris Ecclesiæ canonibus prohibitum legimus Episcopis, Presbyteris, Diaconis, & Subdiaconis, accedere ad uxorem jam relictam, & sequestratam. Concil. Turon. 2. sub Joanne III. *can.* 14. *Episcopum Episcopam non habentem nulla sequatur turba mulierum.* Et *can.* 20. *Si inventus fuerit Presbyter cum sua Presbytera, aut Diaconus cum sua Diaconissa, aut Subdiaconus cum sua Subdiaconissa, per annum integrum excommunicatus habeatur.* Concil. Altissiod. *can.* 21. ibi: *Ne Presbytera cum suo Presbytero dormiat.* Et *cap. si quis rapuerit* 27. *quæst.* 1. quibus Conciliorum decretis lucem affert historia Ursicini Episcopi, qui à tempore accepti ordinis presbyteram suam ut sororem diligens, sed quasi hostem cavens, ad se propiùs accedere non sinebat, ut refertur *in cap. presbyter*, 32. *dist.* In eodem etiam sensu accipiendum est decretum Zachariæ Papæ de Presbytera, Diacona, Nona, Monacha nefario conjugio minimè copulandis. Vocabantur ergo Episcopæ, Presbyteræ, Diaconissæ, Subdiaconissæ, quæ nomine alio, relictæ Episcopi, Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi dicuntur in Conciliis Aurel. 1. *can.* 13. Altissiod. *can.* 22. Epaun. *can.* 32. & aliis. Debebant ergo olim uxores Episcoporum, Presbyterorum, Diaconorum, Subdiaconorum castitem vovere antequam earum mariti sacris ordinibus initiarentur; itemque vel monialium cœtui aggregari, vel in Diaconissarum ordinem adlegi solebant: quod Synodus 6. *can.* 42. apertè ostendit ibi: *Uxor ejus, qui ad Episcopalem dignitatem promotus est, communi sui viri consensu priùs separata, postquam in Episcopum ordinatus est, ac consecratus, monasterium ingrediatur, procul ab Episcopi habitatione structum, & Episcopi providentiâ fruatur; sin autem digna visa fuerit, etiam ad Diaconatus dignitatem provehetur.* Exemplis etiam id illustrat Hallier. *de sacris elect. cap.* 2. §. 6. *fol.* 503. sed ex novo jure præsentis textus uxor Episcopi debet necessariò religionem ingredi, tum ob sanctiorem mariti vitam, tum ob ejus majorem dignitatem, Uxores autem relictæ, tam ab Episcopis, & Ptesbyteris, quàm à Subdiaconis, quia castitatem promittebant, etiam defunctis maritis ad secundas nuptias transire non poterant. Concil Aurel. 1. *can.* 13. *Si se quæcunque mulier duplici conjugio Presbyteri, vel Diaconi relicta conjunxerit, aut castigati separentur, aut certè si in criminum intentione perstiterint, pari excommunicatione plectantur.* Concil. Altissiod. *can.* 22. *Non licèt relictæ Presbyteri, nec relictæ Diaconi, nec Subdiaconi post ejus mortem maritum acciperet.* Epaun. *can.* 32. *Relictæ Presbyteri, sive Diaconi, si cuicumque nupserit, eatenus ab Ecclesia elongentur, donec à conjunctione illicita separentur.* Concil. Brachar. 1. *can.* 19. *Vidua Episcopi, Presbyteri, Diaconi, si maritum acceperit, nullus clericus, nulla religiosa cum ea convivium sumat, nunquam communicet, nisi moriens.* Tolet. 1. *can.* 18. Earum tamen matrimonium validum fuisse, quia votum castitatis ipsarum tantùm simplex erat, non verò solenne, rectè probat ex Concil. Tolet. 1. *can.* 16. Basil. *de matrim. lib.* 7. *capite* 25. *num. final.*

CAPUT VII.

Idem (a) *Brixiensi Episcopo.*

EX publico instrumento, quod nobis est præsentatum, & ex tenore literarum tuarum nobis innotuit, quod cùm venerabilis frater noster Veronen. Episcop. de mandato nostro causam matrimonii, quæ inter Agelaten. virum, & Matthemiam mulierem vertebatur, suscepisset fine canonico terminandam, auditis utriusque partis allegationibus, inter eos judiciali sententiâ matrimonium approbavit, & eidem mulieri præcepit, ut ad virum suum rediret, & exhiberet conjugalem affectum. Verùm cùm eadem mulier ad eum juxta sententiam prædicti Episcopi regredi nollet, de mandato nostro, sicut accepimus, fuit vinculo excommunicationis adstricta. Cœterùm, quia præfata mulier, licèt à præfato viro desponsata fuerit; adhuc tamen, sicut asserit, ab ipso non est cognita: f. t. p. A. s. p. m. quat. si prædictus vir mulierem ipsam non cognovit carnaliter, & eadem mulier, sicut ex parte tua nobis proponitur, ad religionem transire voluerit, receptâ ab ea sufficienti cautione, quod vel ad religionem transire, vel ad virum suum redire infra duorum mensium spatium debeat, ipsam contrad. & ap. cess. à sententia, quâ tenetur, absolvas. Ita quod si ad religionem transire maluerit, uterque restituat alteri, si qua (b) alter ab altero habuerit; & vir ipse, eâ religionis habitum assumente, ad alia vota licentiam habeat transeundi. Sanè quod Dominus in Evangelio dicit: Non licet viro uxorem suam, nisi ob causam fornicationis dimittere; intelligendum est secundum interpretationes sacri eloquii, de his, quorum matrimonium est carnali copulâ consummatum, sine qua matrimonium consummari non potest; & ideo si prædicta mulier non fuit à viro suo cognita, licitum est ei ad religionem transire.

NOTÆ.

(a) *Brixiensi.*] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c.* 7. & post Concil. Lat. *p.* 5. *c.* 8. ex quibus collectionibus textum hunc transcribo. De Brixiensi diœcesi aliqua notavi *in c. tuæ, de procur.* *D. D. Gonzal. in Decretal.* Tom. III. Pars II.

(b) *Ab altero habuerit.*] Consonat Capitulare Ludovici *addit.* 3. *capite* 20. ibi: *Si sponsus vel sponsa intraverit monasterium, id quod arrarum nomine datum est, in simplum tantùm red-*

datur. Et jure etiam civili, cùm matrimonium consummatum erat, idem procedebat, ac si solutum esset matrimonium per mortem, *novel. 22. Justin. cap. 5.* ibi: *Breve solatium consequente eo, qui relictus est, ut præter restitutionem dotis, vel propter nuptias donationis retentionem id lucretur, de quo convenit in casu mortis.* Non autem lucratur, inquit Justinianus, id, de quo convenit in casum repudii; quia hæc conjugii dissolutio potiùs ad mortem accedit, quàm ad repudium, cùm religiosus mortuus mundo dicatur, *cap. placuit 16. quæst. 1.* De dote, lucris dotalibus, arris, & jocalibus restituendis soluto matrimonio rato, seu consummato, per ingressum religionis, agunt Tondutus *tom. 1. resol. benef. cap. 16. num. 7.* Zypæus *ad hunc tit. consult. 1.*

CAPUT VIII.

Idem *G. Priori, & Fratribus* (a) *S. Ioannis.*

VXoratum autem sine licentia propriæ uxoris inter vos nullatenus recipiatis, quæ integræ famæ, & opinionis ita existat, quod nulla marito (b) suspicio habeatur, eam ad secunda vota velle migrare, vel quod minùs continenter debeat vivere: quæ si, prout dictum est, talis extiterit, marito ejus in consortio vestro recepto, ipsa publicè in conspectu Ecclesiæ continentiam professa, in domo propria cum filiis suis, familiaque poterit permanere. Si autem talis fuerit, quæ suspicione non careat, voto continentiæ celebrato à secularium hominum conversatione se removeat, & in loco religioso, ubi Deo serviat, perpetuò commoretur. Nullus vestrûm audeat aliquam mulierem tonsurare, vel eam ad (c) habitandum secum assumat.

NOTÆ.

1. (a) *Sancti Joannis.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc titul. cap. 8.* ubi additur, *pars capitis ad petitionem*: post Concil. Later. *p. 5. cap. 9.* legitur *Alexand. III. Priori G. & Fratribus juxta disciplinam bonæ memoriæ Electi viventibus.* Et *in cap. ad petitionem, de regul. in 1. collect.* ubi extat prior pars hujus textus, legitur, *Alexander III. Cruciatis.* Quæ omnia mirè conveniunt, si observemus, congregationem Cruciatorum, seu Cruciferorum, sic dictam fuisse à cruce, quam religiosi manibus circumferunt; institutam à Sancto Cleto Pontifice anno Christi 83. quæ renovata fuit à sancto Cyriaco Episcopo Hierosolym. post inventam Christi crucem à sancta Helena Constantini Imperatoris matre, anno plus minusve 358. Item ab Urbano II. anno 1087. ab Alexandro III. & Cœlestino III. anno 1197. & ab Innoc. III. sed præsertim à Pio II. in Concilio Mantisano anno 1460. Hujus Pontificis decreto ferunt Cruciferi manibus cruces argenteas, & alicubi in pectore ex albo, & rubro panno. Utuntur etiam habitu cæruleo, & servant regulam sancti Augustini. Priscis seculis habuerunt plusquàm ducenta monasteria per Hispaniam, Galliam, & Germaniam, Dalmatiam, & Græciam; nunc intra Italiam continentur. Plura de his Cruciferis tradunt Marcus Ant. Boldus, & Benedictus Leo historici ejusdem familiæ. Baronius *tom. 1. anno 93. & in Martyrol. die 27. Aprilis*, Acuña *in cap. generalis 12. 54. dist.* Unde rectè inscriptio textus *in dict. cap. ad petitionem*, ita conpicitur, *Alexander III. Cruciatis.* Et à Pontifice approbatur, & commendatur eorum Religio per hæc verba: *Ad petitionem vestram, regulam, secundùm quam vivere debeatis, & omnipotenti Deo servire, duximus constituendam. In primis id statuentes, ut professionem majori Priori faciant omnes laici in manu ejus, se absque proprio victuros promittentes, & continentiam, in quantum permiserit divina gratia, servare. Qui quidem, & tam clerici, quàm laici, proprio Magistro, animarum suarum Rectori debitam in omnibus reverentiam promittant, nec alicui inter vos professo liceat ad alium Ordinem absque Prioris licentia ullo modo transire, nisi fortè ad Religionem migraverit arctiorem. Nullus absque majoris Prioris licentia hospitale audeat facere; nullus proprium habeat: si quid acquisierit, suo Rectori assignet: nullus vestrum alii vobiscum esse volenti crucem tribuat, sed per medium annum integrum vobiscum in probatione permaneat, & tunc majori Priori præsentetur, ut ab ipso, non ab alio crucem suscipiat.* Et *in dict. cap. 9. p. 5.* post Concil. Later. rectè habetur, *Priori G.* Giraldo videlicet, *& fratribus juxta disciplinam bonæ memoriæ Electi* (lege *Cleti*) *viventibus.* Quia fratres isti regulam à B. Cleto institutam profitebantur: Monasterium autem S. Joannis, cujus mentio hic fit, erat ipsorum Cruciatorum; unde facilè deducitur, in præsenti agi de ipsis religiosis cruciatis.

(b) *Suspicio.*] Juxta tradita *in cap. 1. hoc tit.* 1.

(c) *Habitandum secum.*] Juxta adducta suprà *in cap. 6. de regul.*

CAPUT

CAPUT IX.

Urbanus III. *Priori* (a) *S. Crucis.*

EX parte dilecti filii Abbatis sancti Petri de (b) Romandin ad audientiam nostram pervenit, quod cùm D. de Ter. in (c) infirmitate positus, consentiente uxore ipsius, votum vovens castitatis monachalem habitum (d) suscepisset, postmodùm ab infirmitatis ipsius liberatus angustia, & prædictam uxorem suam (e) retinuit, & aliam eâ defunctâ sibi temerè copulavit. Quia verò licèt prædictus D. uxore suâ remanente in seculo de jure ad religionem (f) nequiverit proficisci, eâ tamen sublatâ de medio, votum quidem factum sine salutis suæ periculo nequaquam potuit violare: m. quat. si verum est, quod asseritur, prædictum D. per excommunicationem compellas, ut eam mulierem sine dilatione dimittat, & ad suum monasterium (g) revertatur, de cætero sub regulari habitu Domino serviturus.

NOTÆ.

1. (a) *Sanctæ Crucis.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. Credo monasterium hoc esse canonicorum regularium Ordinis Augustini; quod extat in diœcesi Pictavensi, de quo Perinotus *lib.* 2. *histor. canonic. regul. cap.* 33. *num.* 17. Alia verò, & diversa est militia Crucesignatorum, quam profiteri poterant, & crucem assumere viri etiam invitis uxoribus, ut decrevit Innocentius III. *lib.* 4. *regestr.* 16. *epist.* 111.

2. (b) *De Romandin.*] Ramandui, Ptolomeo teste *libro* 2. *capite* 1. sunt populi sub Rothomago, quos Rothomanos esse Volaterranus scribit: hodie verò Mandui, aliàs Romandui dicuntur, ut ipse Volaterranus tradit. Apud eos est monasterium hoc Sancti Petri, Ordinis D. Benedicti, de quo nonnulla adducit Papirius Mason. *in descript. Gall. per flumina, fol.* 77.

(c) *In infirmitate positus.*] De valore professionis in ægritudine emissæ egi *in cap. sicut, de regul.*

(d) *Suscepisset.*] Et ita votum solenne fecit cum emissione professionis in ipso monasterio, aliàs si simplex votum esset, licèt non honestè, valide tamen mortuâ uxore cum alia matrimonium contraheret, ut suprà probavi *in cap. quidam* 5.

(e) *Retinuit*] Non tamen ipsa eum repetebat à monasterio, nec intendebat contra consensum jam præstitum cum ipso cohabitare, ut nonnulli in præsenti exponebant; unde ingentem difficultatis molem sibi imponebant, quam dissolvere intendit Garaña *in capite* 1. *hoc titul. num.* 3. 3.

(f) *Nequiverit.*] Quia cùm juvenis, non solùm consensum præstare, verùm & similiter religionem profiteri tenebatur, juxta suprà tradita *in cap.* 1.

(g) *Revertatur.*] Quia cùm solenniter professionem emisisset in ea, non poterat ipsam deserere, ut post repetentes in præsenti docet Basilius *lib.* 9. *de matrim. cap.* 12. nec ipse impugnare factum proprium; *ex l. post mortem, ff. de adopt.* docet Garaña *in dict. capite* 1. *num.* 4. & 5. 4.

CAPUT X.

(a) Cœlestinus.

CONsuluit nos G. sacerdos de Sancta Columba, utrum vir mercator, negotiationi, & uxori propter Deum renuncians, ad religionis habitum transiens, & in eo per annum, & amplius moram faciens, uxore suâ, postquam ad domum transierat regularem, de præsenti vita sublatâ, secularem habitum resumere valeat, quem dimisit, & aliam ducere in uxorem; vel si ductam ei liceat retinere? Cui consultationi taliter duximus respondendum, quod prædictus vir, nec habitum potest abjicere, quem assumpsit; nec aliquam sibi matrimonio copulare. Quod si contraxerit, matrimonium ipsum decrevimus dirimendum.

NOTÆ.

1. (a) *Coelestinus.*] Ita etiam habetur in secunda collectione, *sub hoc titul. cap.* 2. nullibi tamen exprimitur Prælatus, cui rescribat Pontifex, nec liquet, de quo monasterio in præsenti agatur. Varias in hoc textu agnoscunt difficultates repetentes hîc, Garaña *in cap.* 1. *hoc tit. num.* 5. Sanchez *de matrim. lib.* 7. *disputat.* 34. Basilius *eod. tract. lib.* 9. *cap.* 11. *num.* 12. quas omnes facilè dissolves, si supponas, uxorem in præsenti specie consensisse, ut maritus monasticam

professionem emitteret; sed quia senex erat, ipsa in seculo remansit. Unde cùm professio undequaq; licita, & solennis esset, non poterat postea defuncta uxore contra votum ita solenniter emissum matrimonium contrahere, ut in textu antecedenti notatur.

CAPUT XI.

(a) Idem.

CHarissimus in Christo filius noster R. (b) Rex Illustris Suevorum Apostolatui nostro literis, & nuntio humiliter nunciavit, quod cùm esset adolescens, & dilecta uxor ejus juvencula, mutuâ fide voto contrahendi legitimi matrimonii se adstringentes, invicem consensum suum, accedente (c) voluntate parentum, arrarum donatione roboraverunt. Postmodum verò claræ memoriæ N. patre suo ab inimicis occiso, cùm per bellorum adversitatem undique premeretur, & habito cum hostibus suis congressu, victus, fugatusque fuisset; quia timebat, ne ipsa sponsa ab inimicis suis per violentiam raperetur, & alias similis ei non inveniretur in Regno, quam sibi posset matrimonialiter copulare: de suorum, & ejusdem sponsæ consilio factum est, quod in conventu habitum sanctimonialium monasticum sine proposito perpetualiter retinendi susceperit, & ibidem per aliquot annos moram fecit, ne quid ab inimicis in juriæ pateretur. Quam cùm pace redditâ, & obtento de inimicis triumpho, solenniter duxisset, cum grandi exultatione uxorem, & ex ea filios suscepisset, unum eorum de communi consensu, & electione Principum Sueviæ in Regnum sibi instituit successorem: procedente verò tempore, prædicta uxor gravi infirmitate correpta, cùm se de hac vita crederet decessuram, timore mortis inducta, continentiam vovit. Cumque Rex ipse nollet eam contristare, concessit ad (d) tempus; nunc autem se continere proponit non posse; & quod licitè posse fieri arbitratur, ad thorum uxoris suæ cupit redire: & ad reprimendas æmulorum suorum detractiones, & obloquia, petiit à nobis dari sibi in mandatis, ut uxorem suam auctoritate nostra maritali affectione pertractet, non obstante voto continentiæ incautè ab ipsa emisso; & ab eodem Rege ad tempus approbato. Verùm quia super his nos ad plenum non potuimus elicere veritatem, s. t. cognitionem eorum, & decisionem canonicam duximus committendam, per A. s. m. ut super his inquiratis diligentiùs veritatem; & si vobis constiterit, quod prædicta mulier primò fuit inter moniales recepta timore violentiæ, & rapinæ, & propositum profitebatur se habuisse nubendi, cùm inter eas moram faceret, præsertim cùm postmodùm in facie Ecclesiæ publicè Regi nupserit, & usque ad hæc tempora cohabitando, filios ex ea susceperit, eam denunciet is præfato monasterio non teneri; non enim factum illud contractum matrimonii potest dirimere, etsi fortè posset matrimonium contrahendum impedire. De alio verò ita solicitè discretio fraternitatis vestræ discutiat, quod si inveneritis eandem gravi infirmitate depressam, continentiam vovisse, & virum ejus ad tempus præbuisse consensum, maximè si non idem vir peræquè continentiam voverit perpetuam, eandem viro cohabitare faciatis, & invicem utrumque maritali affectione tractare.

NOTÆ.

1. (a) *Cœlestinus.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc titul. cap.* 3. nullibi tamen exprimitur, quibus Prælatis Pontifex rescribat.

(b) *Rex illustris Suevorum.*] Non accipias textum hunc de Suevis, & eorum Rege, quorum Imperium in Gallecia duravit per 174. annos, donec à Leo Vigildo Gothorum Rege eorum Regnum deletum fuit, & in Gothos translatum anno 585. ut referunt Sanctus Isidorus *in chron. Suevor.* Roderic. Tolet. *de rebus Hisp. lib.* 2. *cap.* 14. & *in hist. Suevor. cap.* 2. Ioan. Vascus *in chron. Hisp. anno* 584. Olaus Magnus *lib.* 16. *hist. Goth. cap.* 9. Sahabedra *in chron. Goth. cap.* 15. unde cùm ultimus eorum Rex Mirus dictus decessisset anno 584. non poterat temporibus Cœlestini III. reperiri Rex Richardus, de quo in præsenti. Agitur ergo in hoc textu de Rege Sueviæ, cujus Regnum est ultra quinquagesimum quintum Septentrionalis latitudinis gradum ad mille Italica milliaria, quâ latissimum est, usque ad septuagesimum secundum gradum extenditur; longitudine mille quinquaginta non extendit. Regnum fuit olim incolarum multitudine plenum: Regiam dignitatem electivam antea, postea hæreditariam fecit, ut plura adducentes de Suevis, & eorum nobilitate tradunt Cyriacus Spangemberger. Martinus Crusius, Ceilerus ejus gentis scriptores, & Bucelinus *tom.* 1. *German. sacra, fol.* 6. *& tom.* 3. *fol.* 12.

(c) *Voluntate parentum.*] De consensu parentum

parentum in nuptiis filiorum agemus *in cap.* 1. *de desponsi. impub.*

(d) *Concessit ad tempus.*] Aliàs si in perpetuum consensisset, non posset eam licitè repetere, ut probavi suprà *in cap.* 1. ex quo commentario præsens petendum est.

CAPUT XII.

(a) Idem.

PLacet nobis, & tuam prudentiam commendamus, quòd in causis dubiis Sedis Apostolicæ consilium requiris. Licèt enim præditus sis scientiâ litterarum, ad matrem tuam Rom. Ecclesiam idcirco devotè recurris, ut habitâ, super quo dubitas, responsione condignâ, quam in similibus servare formam debeas, evidenter agnoscas. Per dil. autem filium W. Decanum Cathalaun. Apostolatum nostrum solicitudo tua consuluit, utrum mulier, quæ credens (b) mortuum maritum, habitum religionis assumpsit, & eo reverso, de monasterio (c) educta fuit, post obitum viri sit ad observantiam regulæ compellenda? Super quo disc. tuæ sic respondemus, quod licèt votum ejus non tenuerit usquequaque, eatenus tamen fuit obligatorium, quatenus se poterat obligare: promisit enim intrando monasterium, se non exacturam carnis debitum, quod erat in potestate ipsius; redire verò ad seculum, in ejus potestate non erat, sed in potestate mariti: & ideò quantùm ad ipsam tenuit votum, quod post viri obitum tenere non desiit, cùm ad eum casum redierit, à quo poterat efficax habere principium. Consultius itaque dicimus, & ei congruentius ad salutem, prædecessoris enim felicis memoriæ Alexandri (d) Papæ vestigia imitantes, ut vanitatibus seculis derelictis, ad monasterium redeat, ubi bonâ ducta intentione professionem fecit, & habitum religionis accepit. Si verò ad hoc induci non poterit, invitam ipsam credimus non cogendam.

NOTÆ.

1. (a) *Idem.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.* 4. sed nec in ea exprimitur Prælatus, cui rescribat Pontifex, & forsan scripsit Episcopo Cathalaunensi, de qua Ecclesia egi *in cap.* 57. *de elect.*

(b) *Mortuum maritum.*] Et per consequens cum falsa causa, *argum. l. final. ff. de hæred. instit.*

2. (c) *Educta.*] Per maritum, qui jure eam repetebat, ex traditis *in cap.* 1. *hoc tit.* unde cùm professio nulla esset ex defectu consensus viri, ideo Cœlestinus ait, defuncto viro monendam eam esse, non cogendam, ut ad monasterium revertatur; quoad castitatem verò promissam tenetur soluto matrimonio eam servare, quia renunciando juri proprio, eam promittere valebat. Basilius *lib.* 9. *de matrim. cap.* 11. & *lib.* 10. *cap. final.* probavi *in cap. quidam* 3. *hoc tit.* ubi textum hunc exposui.

(b) *Alexand. III.*] Relati *in cap.* 1. *hoc tit.* Nec huic constitutioni adversatur P. Blesensis *epistol.* 19. ubi uxor, quæ falso rumore decepta, & mortuum virum existimans, professionem in monasterio emisit, & reverso marito egredi coacta fuerat, mortuo ipso viro non cogitur redire ad monasterium, ex ipsius Blesensis sententia; immò alteri nubere potest. Nam id accipiendum est, quando votum castitatis emissum est habitâ consideratione ad vitam, & professionem regularem; quia tunc cùm professio ipsa nulla sit, deficiente consensu ipsius viri, non solùm eo defuncto ad religionem redire non cogitur, verùm & ad secundas nuptias transire valet, juxta adducta suprà *in capite* 3. 3.

CAPUT XIII.

Innocentius III. *Archiepiscopo* (a) *Pisan.*

AD Apost. Sed. *Et infrà:* Cùm autem vir & uxor una caro sint per copulam conjugalem effecti, nec una pars converti possit ad Dominum, & altera in seculo remanere, profectò non est alter conjugum recipiendus ad observantiam regularem, nisi reliquus perpetuam continentiam repromittat: nec vitam quoque debet mutare, nisi fortè ejus ætatis sit, ut sine suspicione incontinentiæ valeat in seculo remanere.

NOTÆ.

(a) *Pisan.*] Præsentem inscriptionem, & integram textus retuli, & exposui *in c. ad nostram. de reg.* & commentarium hujus textus dedi *in cap. 1. cap. cùm sis, hoc tit.*

CAPUT XIV.

Idem (a) *Lugdun. Archiepiscopo.*

EX parte tua nostris est auribus intimatum, quod cùm quædam mulier diœcesana tua (b) velum viduitatis coram duobus Abbatibus assumpsisset, benedictione solenni cum celebratione Missæ, ac Litania, sicut debuit, accedente, postmodùm quidam nobilis, qui sex mensibus antè proponebat se mulierem ipsam mediantibus (c) internunciis per verba de præsenti, (d) arrâ etiam interpositâ desponsasse, audito quod mulier ipsa velum assumpserit, misit ad eam, ut desponsationem factam carnalis copula sequeretur. Tu verò postquam fuit ad tuam audientiam res perlata, inhibere, curasti, ne ante discussionem negotii se carnaliter commiscerent: postmodùm muliere ipsâ in tua præsentia constituta, quæsivisti utrum consensisset in illum, & quare ab illo quæreret separari. At illa se in illum consensisse confessa, dixit quod audierat eum esse leprâ (e) percussum, & ob hoc ejus fuerat abominata complexus. Cùm autem postmodum per testes idoneos tibi fuisset plenior facta fides, quod ante susceptionem veli mutuus intervenerat inter ipsos per verba de præsenti consensus, Sed. duxisti Ap. consulendam, utrum veli susceptio impediat matrimonium inter ipsos. Nos autem inquisitioni tuæ taliter respondemus, quod etsi possit non inconsultè videri, quod ex quo matrimonium inter personas legitimas per verba de præsenti contrahitur, illis viventibus in nullo possit casu dissolvi, ut vivente reliquo, alter ad secunda vota transmigret, etiamsi unus fidelium, inter quos est ratum conjugium, fieret hæreticus, & nollet permanere cum altero sine contumelia Creatoris; nisi fortè secus fieret ex revelatione divina, quæ superat omnem legem, sicut à quibusdam Sanctis legitur esse factum. Nos autem à præd. nostrorum vestigiis in hoc articulo subitò declinare nolentes, qui respondere consulti, quod antequàm matrimonium sit per carnalem copulam consummatum, licet alteri conjugum, reliquo etiam inconsulto, ad religionem transire, ita quod reliquus ex tunc legitimè poterit alteri copulari; hoc ipsum tibi consulimus observandum in articulo prænotato, quamvis falsa sit (f) causa, propter quam ad susceptionem veli prædicta mulier est inducta, cùm sine qualibet tali causa id ipsum religionis obtentu facere potuisset. Porrò licèt prædicta mulier videatur in veli susceptione religionis habitum assumpsisse, si tamen velit in (g) domo propria permanere, quasi propositum castitatis in seculo servatura, nihilominus consummandum est matrimonium jam contractum, nisi se voto adstrinxerit ad observantiam regularem, in quo casu compelli potest, ut relicto seculo, religionis propositum exequatur.

NOTÆ.

1. (a) *Ugdunensi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. De Ecclesia Lugdun. plura adduxi *in cap.* 25. *de rescript.*

(b) *Velum viduitatis.*] De quo plura adduximus *in cap. vidua* 4. *de regul.*

(c) *Mediantibus internunciis.*] Notissimum est, inter absentes matrimonium contrahi posse, *cap. final. de procurat. lib.* 6. *cap. veniens* 5. *qui clerici vel vov. l. mulierem* 5. *ff. de ritu nupt.* Illustrant Sanchez *lib.* 2. *de matrim. disputat.* 11. Basilius *eodem tract. lib.* 1. *cap.* 10. P. Gregorius *lib.* 1. *partit. tit.* 12. *cap. final.* Arias à Mesa *lib.* 3. *var. cap.* 43. licèt enim alia sacramenta corporalem præsentiam exigant, *cap. multi* 94. 1. *quæst.* 1. tamen cùm matrimonium sit contractus elevatus ad esse sacramenti, & inter absentes contractus celebrari valeant, *l. sed & socius* 17. §. 1. *ff. pro socio*, *l.* 6. *ff. de lege commissoria*, inde matrimonium inter absentes contrahi vajet, ut latiùs prosequitur Petrus Bajo Arroyo *in dict. cap. finali.*

(d) *Arrâ.*] Quod signum magnum est celebrati matrimonii, *cap. tenor*, *c. lator*, *de rejudic. c. final.* ubi dicemus, *de desponsi. impub. c. nostrates. c. fœmina* 30. *q.* 5. nam sicut ad firmandos contractus civiles arra intercedit. *l. quod sæpe* 35. *ff. de contrahend. emption. l ex empto* 11. §. *is qui vina*, *ff. de actionib. empti*, *l. cuicunque* 5. §. *item*, *ff. de institut. l.* 2. *C. quando liceat ab emptione. l. ex arrali* 3. *C. de action. empti*, *l.* 2. §. *Sabinus*, *ff. pro emptore*: illustrant pluribus relatis D. Nicolaus à Castro *in* §. 1. *de emption. & vendit.* D. Josephus de Retes *lib.* 2. *opusc. cap.* 1. Ofvvaldus *lib.* 13. *comment. Donel. lit.* Z. Sic etiam in matrimonio arrha traditur, cujus ritus alias rationes debimus *in cap. final. de desponsi. impub.*

(e) *Leprâ percussum.*] Unde constat, uxorem velum sibi imposuisse, quia existimabat lepram divortii

divortii causam esse, quod falsum esse probabimus infra *in cap. 3. de conjug. leprof.*

(f) *Quamvis falsa sit causa.*] *Cap. magnæ, de voto*, ubi dicemus.

3. (g) *In domo propria permanere.*] Nec tunc obstat textus *in cap. final. qui clerici, vel vov.* ubi proponitur, mulierem post desponsationem cujusdam Religiosi Sancti Augustini votum castitatis emisisse, eo adjecto tenore, ut in domo propria cum omni patrimonio remaneret; & cùm per biennium vitam monasticam servasset, postea matrimonium contraxit eo prætextu, quxd votum castitatis metu Regis & parentum emisisset. Consultus Innocentius III. decrevit, eam mulierem cogendam esse vitam religiosam peragere: Igitur quia per professionem in propria domo factam status religiosus amplectitur, & matrimonium contractum dirimitur. Nam respondendum est, quod in eo textu mulier, quæ professionem fecit, adhuc matrimonium non contraxerat, & ita rectè potuit votum castitatis emittere: at verò in præsenti textu matrimonium erat contractum, & ita sine consensu sponsi non poterat per votum castitatis dissolvi.

CAPUT XV.

Idem *Ruthensi* (a) *Episcopo.*

COnstitutus in præsentia nostra Hug. Vital. lator præsentium, humili nobis confessione monstravit, quod cùm esset in (b) acolytatus ordine constitutus, quandam puellam R. nomine in facie Ecclesiæ duxit in uxorem. Cumque aliquandiu cohabitassent insimul, & ipse eam carnaliter cognovisset, ortâ discordiâ inter eum, & amicos puellæ, coram te habito diligenti tractatu, prædicta puella fuit cuidam alii Vitali nomine copulata: & tu memoratum H. usque ad gradum sacerdotii ordinasti, & eidem Ecclesiam concessisti. Cùm autem eum sua conscientia remorderet, & de consilio quorundam religiosorum habitum (c) Cistercien. Ordinis assumpsisset, tandem Abbati suo omnia revelavit; qui eum commonuit diligenter, ut super hoc saluti suæ animæ provideret. Ideoque f. t. per A. s. m. quat. si res ita se habet, prædictam R. ut recedat à præfato Vitali, cui per adulterium est conjuncta, nec prædictum monachum impetat, quominus regulare votum valeat adimplere, per cens. eccl. subl. app. obst. cogere non omittas.

NOTÆ.

1. (a) *Ruthensi.*] In tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. legitur *Niclinen.* in hac verò sexta legitur *Rudenensi*; sed legendum esse *Ruthenensi*, jam notavit Manrique *tom. 3. annal. Cisterc. anno* 1210. *cap.* 8. *num.* 9. Rutheni enim sunt populi Galliæ Narbonensis, non longè ab Arvernis, & Sanctonibus, quorum meminerunt Cæsar *libro* 1. *de bello Gallico*, Strabo *libro* 4. Gregorius Turon. *lib.* 2. *hist. cap.* 36. & 37. Sidonius *lib.* 4. *epist.* 15. & *lib.* 7. *epist.* 6. Ruthena civitas habet Ecclesiam Cathedralem D. Stephano dicatam, cujus Præsuli Hugoni missâ est præsens decretalis, de quo agunt Fratres Sarmathani *tom.* 3. *Gall. Christ. fol.* 952. Chenu *in chron. Gall. fol.* 354.

(b) *Acolytatus.*] De quo gradu egi *in cap.* 2. *de offic. Archid.*

(c) *Ordinis Cistercienfis.*] In quo tamen monasterio non constat, quamvis esse videatur unum 2.
ex quatuor, quæ in diœcesi Ruthenensi Cistercium habet, nimirum Bonavallis, Locus Dei, Bellus-locus, & Bonacumba.

CAPUT XVI.

Idem *Episcopo* (a) *Patavien. & Abbati de Borun. Barderbergen. Patavien. diœc.*

VEniens ad præsentiam nostram dil. f. L. lator præsentium, nobis humiliter intimavit, quod cùm olim intrandi monasterium propositum concepisset, pluribus sacerdotibus, militibus, & aliis viris præsentibus apud uxorem suam precibus institit, ut super hoc suum impertiretur assensum, eisdem presbiteris primitus exoratis, ne præfatæ mulieri exponeretur, quod & ipsam oporteret derelinquere (b) seculum, si viro suo daret licentiam ad monasterium convolandi. Cumque ipsum mulier, ne ab ea discederet, vice mutuâ precaretur, ipse asserens, quod nisi ab ea possent super hoc obtinere licentiam, non solùm ei se inutilem redderet, sed etiam toti mundo: ipsa demùm tam ipsius, quàm multorum adstantium precibus, flectibusque devicta, caput ejus altari stipposuit (c) manu sua, qui ea præsente (d) tonsuratus ibidem, monasterium adiit, & finito probationis (e) tempore, professionem fecit solenniter mo-

nachalem. Illa verò in ſeculo remanens, inhoneſtos amatores admiſit; unde idem L. metuens ne ſuæ continentiæ illius incontinentia imputetur, an in monaſterio perſeverare debeat, à nobis conſilium poſtulavit. Quocirca mandamus, quat. ſi eſt ita, prædictum L. in monaſterio, quod intravit, abſque inquietatione cujuſquam perſeverare liberè permittatis. Licèt enim in hoc videatur non modicum deliquiſſe, quod (f) cautè aſſeruit, quia niſi ſibi eadem mulier conſentiret, tam ſibi, quàm toti mundo ſe inutilem redderet: & cùm presbyteros exoravit, ne prædictæ mulieri exponerent, quod eandem relinquere ſeculum oporteret, ſi fortè licentiam daret viro; ex quo tamen eadem mulier caput viri altari ſponte ſuppoſuit, & poſtmodum, ſicut aſſeritur, vixit incontinenter, ſuper revocatione ipſius non eſſet aliquatenus audienda, cùm ipſius intentio, ſi eundem fortè repeteret, exceptione poſſet commiſſæ fornicationis elidi, maxime cùm antequam fuerit fornicata, ipſum non duxerit repetendum.

NOTÆ.

1. (a) *Pataviensi.*] In tertia collectione, *ſub hoc titul. cap.* 3. legitur *Patavienſi*: at verò in hac ſexta legitur, *Pictavienſi*, nec ex textus ſerie cognoſci poteſt, utra littera verior ſit, immo epigraphe adeo corrupta eſt, ut nullo modo cognoſci poſſit, de quo monaſterio in præſenti agatur. De diœceſi Pictavienſi egi *in cap. ſuper* 20. *de reſcript.*

2. (b) *Derelinquere ſeculum.*] Quia juvenis erat, & ita non ſolùm votum caſtitatis emittere in ſeculo, verùm & ſimul religionem ingredi tenebatur, ut probavi ſuprà *in cap.* 1.

(c) *Manu ſua.*] Quaſi donans, ſeu offerens religioni, juxta tradita *in cap.* 2. *de conſuet.*

(d) *Tonſuratus.*] In formam monachi, juxta adducta *in cap.* 1. *de regul.*

3. (e) *Probationis tempore.*] Anno videlicet, juxta tradita *in cap. ad Apoſtol. de regul.*

(f) *Cautè.*] An profeſſio religionis emiſſa per captionem, ſeu dolum, valida ſit expoſui *in cap. ad noſtram, in fine, de regul.*

COMMENTARIUM.

4. IN his duabus Decretalibus exponitur caſus ille, in quo unus ex conjugibus adulterium commiſit; quo caſu certum eſt, profeſſionem in religione emitti poſſe ab innocente, invito eo, qui per adulterium cauſam divortio dedit, & culpâ ſuâ jus repetendi conjugem ad mutuam cohabitationem amiſit, ut in præſenti docetur, & probant Sanchez *de matrim. lib.* 10. *diſput.* 11. *num.* 2. & alii ſuprà laudati *in cap.* 3. *hoc tit.* Atque ideo adulterio conjuge ignorante, aut ſciente, ſimiliter profeſſio fieri poterit, *ex l. qui poteſt invitis* 26. *ff. de reg. jur.* quare nec illius conſenſus deſideratur, nec ut emittat caſtitatis votum, exigitur. Sanchez *ubi proximè* & *diſput.* 10. *num.* 5. Nec textus *in cap.* 1. *cap. cùm ſis* 4. *hoc titulo*, ubi conſenſus, & votum in remanente in ſeculo requiruntur, ad hunc caſum pertinent, ſed procedunt, quando matrimonium manet integrum, nullâ culpâ conjugum maculatum, ob quam divortium fieri debeat. Sanchez *dicto num.* 15. Quod ſi dubites, qualiter de infidelitate, aut adulterio debeat conſtare, ut propter eam cauſam liceat innocenti religionem profiteri, dicendum quod ad validitatem profeſſionis informiter ſatis eſt, ut hæc crimina admiſſa ſint, propter quæ ſeparatio matrimonii fiat quoad thorum; ſed in foro exteriori neceſſe eſt conſtare de crimine apoſtaſiæ, aut lata ſententia divortii, aut ea notorietate, quæ ſufficiat, ut liceat propriâ auctoritate divertere, nec aliter profeſſio juſtè emittitur, ut plenè explicat Sanchez *dicto lib.* 10. *diſput.* 11. 12. & 21. Hæc autem, quæ diximus in hoc quarto caſu, planè procedunt in conjuge innocente ad religionem tranſeunte; ſed in adultero, aut infideli aliud ſervandum eſt, quia ij ſi repeti poſſunt in matrimonium, non habent jus alios repetendi, quia cùm propter culpam eorum ſeparatio fiat, prodeſſe illis non debet, ut à matrimonii thoro liberentur, ſi innocens repetitionis jure uti maluit: ita Gloſſa *verbo Redire*, *in cap. ex litteris*, *de divortiis*; & alii, quos refert, & ſequitur Sanchez *dicto lib.* 10. *diſputat.* 10. *num.* 3. æquitati enim repugnat, adulterum infidelem ex delicto ſuo commodum conſequi, argumento legis *itaque* 12. *verſ. Sed furti. ff. de furtis.* Quæ ſententia ſine dubio admittenda eſt, quando res integra eſt, & ſtatus nullius conjugis eſt immutatus: at ſi res non ſit integra, multùm intereſt, an innocens religionem profiteatur, aut ſtatum incompatibilem cum matrimonio ſuſcipiat, veluti Ordines ſacros; & in hoc caſu adulter liberè poterit religionem profiteri, etiam irrequiſito conjuge: an verò ex parte innocentis nulla ſtatus mutatio interveniat, quo caſu adultero non licebit in præjudicium innocentis profiteri, niſi illo requiſito, aut non contradicente, ut contra Salicetum, & alios defendit Sanchez *dicta diſputat.* 10. *à numero* 12. Nec tunc obſtat textus *in cap. ex litteris* 5. *de divortiis*, ex quo colligitur, adulteram jus habere repetendi virum ad cohabitandum: ergo non licebit innocenti invita adulterâ religionem ingredi. Nam reſpondendum eſt, ideo in eo textu uxori adulteræ repetitionem concedi, quia vir ſimili adulterio matrimonium violavit; nam aliam duxit uxorem, & ita adulterium perpetravit: nam licèt per adulterium fiat ſeparatio, non tamen quoad vinculum conjugium diſſolvitur, *cap.* 1. & 2. *cap. placuit* 5. *cum ſequent.* 32. *q.* 7. *cap. gaudemus*, *in fine*, *de divort.* Trident. *ſeſſ.* 24. *de matrim. can.* 7. probavi latè *in can. Concil. Illiber.* Ubi autem uterque conjux adulterium commiſit, à jure divortii petendi uterque repellitur, amiſſâ mutui delicti compenſatione, *cap. penult.* & *ult. de adult.* Cùm enim civiliter mulier accuſatur de adulterio, causâ divortii, aut dotis lucrandæ, alterius adulterii mutua compenſatio admittitur, *l. viro* 39. *l. cùm mulier* 47. *ff. ſolut. matrim.* quod procedit etiamſi poſt divortium aliud adulterium ſequatur, *dicto. cap. ex litteris.* Quamvis ſi criminaliter agatur, compenſationi locus non ſit, nec poſſit mulier alio criminali

minali judicio experiri, *l.* 2. §. *ſi publico*, *l. ſi uxor* 13. §. *judex*, *ff. ad legem Juliam*, *de adulter.* unde cùm *in dicto cap. ex litteris*, etiam maritus adulterium perpetraſſet, non poterat ullus conjugibus alio invito religionem ingredi.

CAPUT XXVII.

(a) Idem.

ACcedens ad præſentiam noſtram I. mulier lachrymabiliter propoſuit coram nobis, quod cùm Vv. vir ejus (b) Elien. diœc. eam ſibi in legitimo matrimonio copulaſſet, & per xx. ferè annorum ſpatium eidem cohabitans, prolem ſuſcepiſſet ex ea, volens tandem idem vir habitum aſſumere monachalem, poſtulabat humiliter ab eadem, ut tam pio propoſito faveret ipſius: quæ propter multa verbera, & aliarum moleſtationum gravamina prædictus vir inferebat eidem, ſe ipſam aſſerens dimiſſurum, annuit votis ejus. Cùmque idem vir ad domum de (c) Vendon. Ciſtren. Ordinis accedens, ibi religionis habitum aſſumpſiſſet, mulier ipſa transferens ſe ad domum monialium, nullo ibi religionis habitu aſſumpto, vel voto emiſſo converſionis, permanſit ibidem, cui pro labore mánuum ſuarum eædem moniales vitæ neceſſaria miniſtrabant. Proceſſu verò temporis, cùm idem vir ad ſeculum rediens, religionis habitum reliquiſſet, & eadem mulier ſe inſtanter ab eo petere reaſſumi, ipſe illam recipere penitus contradicens, præter verba, quibus ſæpe affecit eandem, ſibi convitia plurima, & graves injurias irrogavit. Quocirca dil. v. per Ap. ſ. præc. m. quat. ſi res ita ſe habet, & dicta mulier illius ætatis exiſtit, ut de lapſu carnali illius meritò valeat dubitari, dictum virum ut eam recipiat, eique affectum exhibeat conjugalem, per cenſ. eccl. ap. rem. (d) cogatis.

NOTÆ.

1. (a) *Idem.*] Ita etiam legitur in quarta collectione, *ſub hoc tit. cap. unico*; nullibi tamen exprimitur cui reſcribat Innocentius, nec inter ejus epiſtolas editas à Sirleto, & Boſqueto reperitur textus hic.

2. (b) *Elienſi.*] Diœceſis eſt in Anglia, de qua egi *in capite poſtulaſti, de reſcriptis.*

(c) *Vendon.*] An legendum ſit *Vader*, ſive *Vender*, aut *Berutur*, non audet aſſerere Manrique *tom.* 2. *annal. Ciſterc. anno* 1148. *cap.* 16. *num.* 2. & *anno* 1150. *cap.* 11. *num.* 1. 3.

(d) *Cogatis.*] Quia conſenſus ab ea præſtitus nullus fuit, cùm ex gravi metu eſſet extortus, juxta tradita *in cap.* 1. *de his quæ vi.* 4.

CABUT. XVIII.

Honorius III. *Epiſcopo, Decano, & Theſaurario* (a) *Lingon.*

SIgnificavit nobis A. mulier, quod cùm ipſa R. militi viro ſuo coram Decano ſancti Quiriaci (b) Pruinenſis, vice bonæ memoriæ P. Archiepiſcopi (c) Senonenſis in hac parte fungente, licentiam conceſſerit Religionem intrandi, continentiæ tamen voto eidem injuncto, & recepta fide ab ipſa, quod (d) perpetuo contineret, idem Decanus poſt factam profeſſionem à milite antedicto in monaſterio, in quo habitum aſſumpſerat monachalem, aſſeruit ipſam debere religionem intrare, quamquam id primò non expreſſiſſet eidem, hoc expreſſo ipſa illi licentiam non dediſſet: ac eam ad hoc per venerabilem fratrem noſtrum Archiepiſcopum Senonen. fecit pluries commoneri, propter quod eadem de conſenſu dicti Archiepiſcopi noſtrum ſuper hoc conſilium imploravit. Quocirca mandamus, quatenus ſi eſt ita, & talis ætatis, qua ſuſpicio non poſſit haberi, ipſam votum continentiæ obſervantem intrare monaſterium compelli non permittatis.

NOTÆ.

1. (a) *Lingonienſi.*] Ita reſtituo inſcriptionem, & litteram hujus textus ex quinta compillatione Honorii III. cùm malè legatur in ſexta collectione, *Innocent. III.* De Lingonienſi Eccleſia nonnulla notavi *in cap.* 8. *de reſcript.*

(b) *Pruinenſis.*] Legendum eſſe *Pruvinenſis*, jam notavit Cironius *in præſenti*; quæ Eccleſia ſancti Quiriaci eſt Collegialis in diœceſi Senonenſi, ſub Decanatu Pruvinenſi.

(c) *Senonenſis.*] Petri de Corbolio, de quo egi *in cap.* 1. *de poſtul. Prælat.*

(d) *Perpetuò contineret.*] In domò propria, ſicut olim plures virgines, & viduæ caſtitatem profitebantur, ut probat Cironius hîc, & notavi 2.

in

in can... Concil. Illiber. In præsenti autem non agitur de ea professione, sed de continentia tantùm, quam conjux in seculo remanens vovere tenetur, si senex est; alioquin si juvenis sit, professionem emittere cogitur, juxta adducta *in cap.* 1. *hoc tit.* ex quo commentario præsens petendum est.

CAPUT XIX.

(a) Gregorius IX.

GAudeamus in Domino. *Et infrà*: Mulieres verò, quæ relicto maritali thoro, lapsu carnis ceciderunt, si mariti earum à te diligenter commoniti, eas ad frugem melioris vitæ conversas noluerint recipere propter Deum, in claustris cùm religiosis mulieribus studeas collocare, ut perpetuam (b) pœnitentiam ibi agant.

NOTÆ.

1. (a) *Gregorius IX.*] Ita legitur in hac sexta collectione; sed credo legendum esse, *Innocentius III. Tiberiad. Episcopo*, ut legitur *in cap. gaudemus, de divortiis: cap. gaudemus, qui filii sint legitimi*; ubi, ni fallor, extant aliæ partes hujus decretalis. Tiberias urbs est Galilææ, ab Herode condita, itaque appellata in honorem Tiberii: dicitur Tiberias lacus, teste Ptolomeo *lib. 5. cap. 16.* Habuit olim Ecclesiam Cathedralem, cujus Episcopus Joannes dictus subscripsit in Concilio Hierosol. ut refert Carolus à sancto Paulo *in Geograph. sacr. fol.* 316. & Prælato ecclesiastico præsentis causæ cognitionem commissam fuisse, jam notavit Germonius *lib. 1. animadvers. cap. 9.*

(b) *Ut perpetuam pœnitentiam.*] Non tamen 1.
ideo moniales efficiebantur, ut latè probavi *in cap. 1. de regul.*

CAPUT XX.

Idem *l. moniali monasterii de* (a) *Plauda.*

DUdum à C. laico motâ contra te (quam uxorem suam dicebat) materiâ quæstionis R. sanctæ M. in Cosmedin Diac. Cardin. dedimus auditorem. Coram quo dictus C. conquerendo proponens, quod indebitè recusabas eidem (cujus uxor eras per consensum de præsenti, & carnis copulam subsecutam) matrimonialiter adhærere, te sibi restitui postulavit. Ad quod fuit responsum, quod ipse pro animæ suæ remedio, pura, & spontanea voluntate, præsentibus duobus religiosis sacerdotibus, & adhibitis quinque testibus fide dignis, omni juri, quod in te habuerat, renunciavit omnino, resignando illud in manibus alterius ex sacerdotibus supradictis, qui in personam Ecclesiæ resignationem hujusmodi recipere procuravit: & quod idem C. se castitatem servaturum promisit, pauperumque Hospitalis de Ponte obsequio se devovit, promittens voto solenni omnia, & singula supradicta, & tribuens tibi licentiam ad monasterium transeundi: te versa vice similiter promittente, ac tribuente illi licentiam, & jus quodlibet resignante, sicut hæc omnia dicebantur per publicum instrumentum esse probata, manu B. notarii Aretinensis confectum. Verùm prænominatus C. proposuit, quod casu amisso instrumento præfato, illud in prima persona, quod priùs erat in tertia, insertis pluribus, in uno aliter quàm in alio, fuit ab ipso formatum; & cùm tibi iratus fuisset, sicut verba, & verbera indicabant, nondum calore (b) iracundiæ quiescente, quidam ipsum deceptoriè allexerunt, proponentes eidem, quod in Hospitali prædicto cibis ad libitum posset uti, ac proprium retinere; præfato B. sibi nihilominus promittente, quod non solùm ardorem, sed etiam appetitum libidinis extingueret in eodem: propter quod quicquid in hac parte feciisse dignoscitur, iratus, seductus pariter, & illectus, & sub spe promissionis, ac sub ea (c) conditione, vel modo, si posset continentiam observare, asseruit à se factum. Sed ad ista respondebatur econtrà, quod an tabellio in tertia persona instrumentum conficiat, vel in prima (dummodo non mutetur substantia veritatis,) nihil interesse videtur. Insuper quamvis aliquando spes memorato C. data fuisset, per quam ad hoc se proposuit inductum; eo tamen tempore, quo talia facta fuerunt, purè, simpliciter, ac voluntariè pro amore Dei, & remedio animæ suæ, solummodo ad votum, & ad alia supradicta noscitur processisse, propter quod à consortio secularium hominum debet discedere, vitamque mutare, cùm se illius ætatis esse proponat, ut sine suspicione incontinentiæ non valeat in seculo remanere. Nos itaque habito f. n. consilio, te ab

impeti

impetitione dicti C. ſententialiter duximus abſolvendam, perpetuum illi ſuper hoc ſilentium (d) imponentes.

NOTÆ.

1. (a) *Lauda.*] Forſan legendum eſt, *de Ploda*, quod eſt ditiſſimum cœnobium in Italia, juxta lacum Larij, ut refert Paulus Jovius *in deſcriptione ipſius lacus.*

2. (b) *Iracundiæ.*] Sed non extra mentem, aut judicio alienatus; quo caſu etiam votum tempore iracundiæ factum valet. Suarez *de religione tom. 2. lib. 1. de voto, capite 9.*

3. (c) *Conditione.*] Quæ ſi expreſſa eſſet, redderet actum conditionalem, ita ut ea deficiente, nullus eſſet, juxta tradita à Baſilio *lib. 3. de matrim. cap. 1.*

(d) *Imponentes.*] Cùm maritus conſenuit, caſtitatemque ſolenniter promiſerit, & obſequiis hoſpitalis ſe devoverit, juxta ſuprà tradita *in cap. 1.*

CAPUT FINALE.

(a) Idem.

MUlier, quæ in fide remanſit, poteſt nolente viro, qui ab infidelitate revertitur, propter quam ab eo fuerat judicio Eccleſiæ ſeparata, ad religionem liberè convolare.

NOTÆ.

1. (a) *Idem.*] Gregorius IX. videlicet, qui præſentem conſtitutionem edidit motu proprio, abſque ulla relatione, ſeu conſulatione, cùm nulla Decretalis extaret in hoc titulo, quæ caſum adulterii ſpiritualis comprehenderet, in quo idem dicendum eſſe, ac de adulterio carnali, jam ſuprà notavimus *in cap. 3. De divortio* ob hæreſim infrà agemus *in cap. qnantò, de divortiis.*

TITULUS XXXIII.

De Converſione Infidelium.

CAPUT I.

(a) Cœleſtinus III.

LAUDABILEM, &c. *Et infrà*: Cæterum, quod interrogaſti de Sarracenis. qui dum in captivitate eſſent quarundam Chriſtianarum, viros earum (b) inſidiis, & machinationibus occiderunt, utrum quia poſtea per ipſas ad fidem chriſtianam converſi ſunt, eaſdem de jure accipere poſſint in uxores, vel ſi duxerint, ipſum conjugium teneat. Hic Tribuenſis (c) Concilii regulâ contenti ſumus, aſſerentis, quod ſi in mortem ipſorum virorum malitiosè fuerint machinatæ, licèt earum ſtudio ad eccleſiaſticam fidem acceſſerint; tamen nec eis adhærere debent, nec ſunt, ſi adhæſerint, tolerandi: non enim hîc diſpenſatio ſine periculo poſſet admitti, cùm tale damnum tali lucro Eccleſia compenſare non velit. Ad hæc Sarraceni quidam, qui in bello ſunt, Chriſtianos interfeciſſe notati; & chriſtiani ſimiliter Sarracenos, poſtea verò Sarraceni ad catholicam fidem à Gentilitatis errore converſi, uxores eorum, quos certamine bellico neci tradiderant, ſibi matrimonialiter copularunt, idipſum & Chriſtiani de Sarracenis mulieribus converſis ad fidem feciſſe noſcuntur; quæ tamen poſtquam priorum virorum morte compererunt veritatem, divortium inſtanter expoſcunt. Reſpondemus quoque in his, quod cùm nec Sarraceni, nec chriſtiani mortem alterutrorum procuraſſe noſcantur, matrimonium hujuſmodi inter prædictas perſonas licitè contrahi poteſt, & taliter copulati, cujuſcunque ſexus exiſtant, divortium poſt mortem conjugum poſtulare non poſſunt. Idem (d) ſi quidem juris erit in ſequenti caſu, quem proponere

ponere ſtuduiſti, cùm S. Chriſtiano viro propter odium uxoris Chriſtum negante, & ſibi copulante paganam, & ex ea filios procreante, Chriſtiana in opprobrium Jeſu Chriſti relicta eſt; tamen aſſenſu Archidiaconi ſui ad ſecundas nuptias convolavit, & filios ſuſcepit ex ipſis: non enim videtur nobis, quod ſi prior maritus redeat ad unitatem eccleſiaſticam, eadem à ſecundo debeat recedere, & reſignari priori; maximè cùm ab eo viſa fuerit Eccleſiæ judicio diſceſſiſſe; & teſte Gregorio, contumelia Creatoris ſolvat jus matrimonii circa eum, qui relinquitur odio fidei chriſtianæ. Quod autem mulier poſſit primo viro, qui ad fidem reverſus eſt, nolente, ad vitam monaſticam remeare; vel utrum ille reverſus ad eam, quam ritu Gentili ſibi conjunxit, & quæ propter eum ad fidem noſtram cum liberis ſuis eſt converſa, mortuâ primâ poſſit habere uxorem; & an filii ante converſionem geniti, obtentu nuptiarum, quæ poſt converſionem ritu eccleſiaſtico celebratæ fuerunt; & ſimiliter ſi filii illius, quæ de licentia Archidiaconi ſui marito priore vivente, ſed facto infideli, nupſit viro catholico, legitimi ſint habendi, tam regula, quàm doctrina Apoſtoli, quâ dicitur, Si infidelis diſcedit, diſcedat; non enim frater, aut ſoror ſubjectus eſt hujuſmodi ſervituti; quàm illud decretum memoratum Gregorij. Non eſt peccatum dimiſſo propter Deum, ſi alii ſe copulaverit; infidelis enim diſcedens, & in Deum peccat, & in matrimonium; & nihilominus, quod prædeceſſor noſter bon. mem. Alex. III. ita dixerit: Tanta eſt vis matrimonii, ut qui antea ſunt geniti, poſt contractum matrimonium legitimi habeantur: Nos in hujuſmodi dubitare non ſinit, quin in his, & liber aditus pateat ad religionem migrare volenti; & ille, qui ad fidem revertitur, eam, quæ converſa eſt ad fidem, defunctâ primâ ſibi licitè poſſit copulare: filii etiam in ſupradicto utroque caſu legitimi cenſeantur.

NOTÆ.

(a) *Coeleſtinus III.*] Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit cap.* 2. & hanc inſcriptionem expoſui *in cap.* 1. *de except.*

(b) *Earum inſidiis.*] Unde impedimentum hoc eccleſiaſticum non infidelibus poſtea converſis, ſed fidelibus machinantibus in necem virorum impoſitum fuit; ſiquidem crimen, quod præceſſit Baptiſmum, non præſtat impedimentum matrimonio, aut ſacris Ordinibus, ut probavi *in cap.* 3. *de bigam. non ordin.* unde ſi ambo conjuges in præſenti ſpecie eſſent infideles, & poſtea baptizarentur, rectè poſſent contrahere matrimonium, ut docent Baſilius *lib.* 7. *de matrim. cap.* 45. *num. fin.*

(c) *Triburienſis.*] Relati *in cap. ſi quis vivente, 31. q.* 1.

2. (d) *Idem ſiquidem juris.*] Verba quæ ſequuntur, omiſit Raymundus, & rectè, cùm adeo gravis eorum difficultas ſit, ut Alfonſus à Caſtro *lib.* 1. *de hæretic. punit. cap.* 4. affirmarit, Cœleſtinum in præſenti non poſſe ab hæreſi excuſari, eo quod ſenſerit matrimonium diſſolvi inter fideles, ſi alter conjugum labatur in hæreſim, contra id, quod docet Innocentius *in cap. ex parte* 14. *de converſ. conjug.* Sed adhuc dicendum eſt, Cœleſtinum in præſenti loquutum fuiſſe juxta ſui temporis ſententias, quæ variæ erant circa divortium ob hæreſim faciendum: unde dum Innocentius III. *in cap. quantò, de divort.* ſtatuit ob hæreſim non ſolvi matrimonium, ait: *Licèt quidam prædeceſſor noſter aliter præſenſiſſe videatur.* Quæ verba exaudienda ſunt de Cœleſtino III. Unde conſtat, temporibus Cœleſtini doctrinam hanc ſub opinionibus adhuc fuiſſe, ut notavit Cæſar *de Eccleſ. hierarch. diſput.* 1. *q.* 1. §. 4. *num.* 11. qui cum integram hujus textus non perlegiſſet, dubitavit an Cœleſtinus III. aſſeruiſſet, quod Caſtro referebat.

Commentarium hujus textus dabimus infrà, *tit. de eo qui duxit in matrim. quam priùs pollut.*

CAPUT II.

Gregorius IX. (a) *Argentinenſi Epiſcopo.*

EX litteris tuis accepimus, quod quidam de Judaicæ cœcitatis errore ad Chriſtum verum lumen adductus, uxore ſuâ in Judaiſmo (b) relictâ, in judicio poſtulavit inſtanter, ut eorum filius quadriennis aſſignaretur eidem, ad fidem catholicam, quam ipſe ſuſceperat, (c) perducendus. Ad hoc illa reſpondit, quod cùm puer adhuc infans exiſtat, præter quod magis (d) materno indigeret ſolatio, quàm paterno, ſibique ante partum onerosus, (d) doloroſus in partu, poſt partum laborioſus fuiſſe noſcatur, ac ex hoc legitima conjunctio maris, & fœminæ magis (f) matrimonium, quàm patrimonium nuncupetur, dictus puer apud eam debet convenientiùs remanere. *Et infrà:* Cùm autem filius in patris poteſtate conſiſtat, cujus (g) ſequitur familiam, & non matris, & in ætate tali quis non debet apud eas remanere perſonas, de quibus poſſit eſſe ſuſpicio, quod ſaluti, vel vitæ inſidientur (h) illius; & pueri poſt triennium apud patrem non

non ſuſpectum ali (i)debeant, & morari, materque pueri, ſi eum remanere contingeret apud eam, poſſet illum adducere ad infidelitatis errorem, in favorem maxime fidei chriſtianæ reſpondemus, patri eundem puerum aſſignandum.

NOTÆ.

1. (a) *Regentin.*) Argentina, ſive Argentoratum, Argentuaria olim dicta, nobilis civitas eſt Germaniæ, Alſaciæ gemma, & anima: ejus meminerunt Ptolomeus, D. Hieronymus, & Ammianus Marcellinus: Epiſcopatus inſignis eſt, & nobiliſſimus totius Germaniæ prædicatur: Canonicos omnes Principes habet, ſive Comites, & Barones, inter quos recipi non poſſunt, niſi generi convenientes, ſummæque nobilitatis cenſeantur. Templum ſummum, ſive cathedrale opus, verè regium, dignumque ſumma admiratione. Habuit Argentina primum divini verbi ſatorem ſanctum Maternum D. Petri diſcipulum, ac deinde Epiſcopos verbo, & opere potentes, ut ſanctos Amandum, Arbogaſtum, Florentium, Arſoaldum, Juſtum, Maximum, ut refert plura de ipſa nobili urbe adducens Bucelinus *tom. 3. German. ſacræ, fol. 55.* Bertoldo Duci Theonis, ejusque Præſuli miſſa eſt præſens deciſio.

2. (b) *In Judaiſmo relicta.*] Quo caſu matrimonium diſſolvatur, notavi *in can. Concil. Illib.* & latiùs dicam *in cap. quantò, de divort.*

(c) *Perducendus.*] Juſta, pia, & ſalubris petitio: intendebat pater, ut ſibi filius traderetur erudiendus, atque catholica in religione inſtruendus, probisque ac chriſtianis moribus imbuendus, agnoſcens facilè filium ad ipſam perfidiam Judaicam, moresque Judæorum reverſurum, juxta illud D. Gregorii *homil. 20. In his omnibus patrum ſuorum carnalium vias ſequuntur, quaſi venenati, filii de venenatis parentibus nati.* Prudentius *lib. 1. contra Symmachum.*

Ut ſemel obſedit Gentilia pectora patrum
Vana ſuperſtitio, non interrupta cucurrit.
Ætatum per mille gradus tener horruit hæres,
Et coluit quidquid ſibimet venerabile cani
Monſtrarunt Atavi, puerorum infantia prima
Errorem cum lacte bibit.

Inde noſcitur magna præſumptio contra deſcendentes ex Judæis, ut probant Simanchas *de cathol. tit. 50. num. 11.* Solorzanus *tom. 1. de jure Indiarum lib. 1. cap. 8. num. 13.* Carenas *de offic. Inquiſit. p. 3. tit. 3. §. 5.* Tranſmira *de oblig. rebel. hæret. q. 4. cap. 9. num. 5.* Itidem quantùm recta educatio in puerili ætate ad virtutem ſervandam, animumque rectè inſtruendum faciat: *Educatio* (inquit Seneca *lib. 2. de ira*) *maximam diligentiam, plurimumque profuturam deſiderat: facile eſt teneros adhuc annos componere, difficulter reſcinduntur vitia, quæ nobiſcum creverunt.* Idem de conſolatione *ad Helviam, cap. 16.* & *Epiſt. 94. Altius præcepta deſcendunt, quæ teneris imprimuntur ætatibus; ſi præcepta nihil adjuvarent, omnis inſtitutio tollenda eſt; ipsâ naturâ contenti eſſe debemus. Erras, ſi exiſtimas nobiſcum vitia naſci, ſuperveneruntingeſta ſunt.* Et Ariſtoteles *lib. 2. Oeconom.* latè docet, liberos rectè educatos à parentibus, per ſanctos, & juſtos mores, bonos merito evaſuros. Et Plutarchus poſtquam ſpeciali libro de educatione liberorum diſſerit, in vita Themiſtoclis ait: *Themiſtocles, quoniam adoleſcens ferocis, mutabilique ingenio videbatur, mirantibus multatos mores dicere ſolebat, aſperos, & indomitos pullos in bonos equos evadere, ſi quis illis adhibeat diſciplinam rectamque inſtitutionem.* Quare in ſanctis literis, & à Sanctis Patribus ſæpe ſæpius admonentur patres circa educationem filiorum, ut *in cap. 23. Proverb.* ibi: *Ne ſubtrahas puero caſtigationem: cùm percuſſeris eum virgâ, non morietur; tu virgâ percuties, cùm & animam ejus à ſepulchro eripies.* Et iterùm cap. 12. ibi: *Adoleſcens juxta viam ſuam etiam cùm ſenuerit non recedet ab ea.* Et *Eccleſ. cap. 7. verſ. 21. Filii tibi ſunt, erudi illos, & curva illos a pueritia illorum: curva cervicem ejus in juventute, & tunde latera ejus, dum infans eſt, ne fortè induret, & non credat tibi, & erit tibi dolor animæ: doce filium tuum, & operare in illo, ne in turpitudinem illius offendas.* Et D. Hieronymus *in epiſt. ad Salvianum* ait: *Non eſt parvi apud eum meriti filios bene educare, difficulter eraditur quod nudi animi perbiberunt; lanarum conchilia quis in priſtinum candorem revocet.* Et D. Cyprianus *lib. 2. epiſt. 1.* ait: *Quod ſemel imbibimus, difficulter deponimus, nec propoſitum noſtrum facilè mutatur.* Et D. Bernardus *epiſt. 113.* inquit: *O quàm compoſitum reddit omnem corporis ſtatum, nec non & mentis habitum diſciplina! cervicem ſubmittit, ponit ſupercilium, componit vultum, ligat oculos, moderatur linguam, frænat gulam, ſedat iram, format inceſſum.* Plura cumulant pro educatione liberorum Cardinalis Sadolet. *in lib. de educat.* Schoenborn. *lib. 1. polit cap. 8.* Solorzanus *tom. 1. de jure Indiarum, cap. 26. ex num. 63.* & *embl. 25.* & *lib. 2. polit. cap. 17. ad finem*, Creſolius *lib. 2. myſtag. cap. 3.* Valenzuela *conſil. 36.* Cupiebat ergo pater in præſenti ſpecie probis moribus, & in tecta diſciplina filios erudire, ut ſacris canonibus cavetur. Concilium Tolet. 17. *can. 8.* ubi Loayſas *cap. 1. 30. diſt.* Concilium Carthag. 3. *can. 14.* ibi: *Epiſcopi, & clerici filios ſuos non emancipent, niſi moribus, & ætati eorum conſuluerint, ut peccatis eorum non ipſi graventur.* Concilium Arelat. ſuo Carolo *can. 19.* [Ut parentes filios ſuos, & patrini eos, quos de fonte lavacri ſuſcipiunt, erudire ſummopere ſtudeant: illi quia eos genuerunt, & eis à Domino dati ſunt; iſti quia pro eis fidejuſſores exiſtunt.] Pariſienſe ſub Ludovico *lib. 3. cap. 25.* refert Antonius Auguſtinus *in epit. jur. lib. 10. tit. 18.*

3. (d) *Materno ſolatio.*] Nam filius per triennium ablactandus eſt à matre, quod adeo æquum viſum fuit Diocletiano & Maximiano, ut non aliter matrem de filii alimentis adversùs patrem audiendam reſcripſerint, quàm ſi priori vitæ triennio filium ablactaverint, & reliqua educationis officia exhibuerint, *l. nec filium, C. de patria poteſt.* Conſonant lex 3. *tit. 8. lib. 3. fori*, lex 3. *tit. 19. p. 4.* & triennium lactationis legitimum tempus fuiſſe apud omnes ferè nationes. probant Nicolaus de Lira *in lit. 1. Regum, cap. 1.* & ibidem Hugo Cardinalis, & Dionyſius, & *in cap. 21. Geneſis, verſ. 8.* Abulenſ. Cajet. Lippomanus, Serarius, & Sanchez *in lib. 2. Machab. cap. 7.* Gaſpar Sanchez *in lib. 2. Regum, cap. 1. num. 68.* Mendoza *in lib... Regum, cap. 1. verſ. 22.* Franc. Valeſius *de ſacra philoſoph. cap. 83* qui alle-

gat Gallenum *de tuend. valet.* aliquosque antiquos Medicos. Cùm autem triennium hoc desideramus, intelligimus duos annos completos, & tertium inchoatum, eo quod ex Patribus Gregorius Nicomed. Archiepiscopus *serm. de oblat. Virgin. in templ.* Cedrenus *in compend. histor.* Nicephorus *lib.* 1. *hist. c.* 7. affirmant Deiparam Mariam, quæ simul ac depulsa est à mammis, templo præsentata est, tertium nondum absolvisse annum ætatis: ex eis refert P. Sherlogus *tom.* 3. *in Cantica, vestig.* 36. *cap.* 8. *fol.* 534. & per illud triennium matres ipsas lacte nutrire debere liberos, non aliis nutriendos tradere, constat ex Tacito *de moribus German. cap.* 20. ibi: [Sua quemque mater uberibus alit, nec ancillis, aut nutricibus delegatur.] Favorinus *apud Gellium lib.* 12. *cap.* 1. imperfectum, ac dimidiatum matris genus vocat peperisse, ac statim ab se abjecisse, nec aluisse. Illustrat Arnisæus *lib.* 1. *de Repub. cap.* 4. *sect.* 4. *num.* 15. & probant latè Tiraq. *de nobilit. cap.* 20. *num.* 80. Bernegerus *ad Tacitum q.* 115. Acuña *in cap. ad ejus* 5. *dist.* quare matrem saltem venialiter peccare, quæ proprio lactè filium non nutrit, nisi adsit justa causa, resolvunt Covar. *de sponsal.* 2. *p. cap.* 8. §. 6. *num.* 13. Rebuffus *ad ll. Gallicæ*, 3. *p. in præfat. tit. de consuet. num.* 47. unde Anna illa sanctissima Helcanæ uxor Samuelem filium propriis uberibus aluit, ut videre licet *ex lib.* 1. *Regum, cap.* 1. *vers.* 23. ubi plura congessit Mendosa *num.* 3. unà enim cum lacte morbos, & mores imbibere infantes solent. Hinc per nutricem ebriosam & ipse Tiberius ebriosus factus est, & Caligula omnium ferè, quos sol aspexit, pessimus tyrannidem suam, maleque compositos mores non ex parentibus, sed nutrice improba suxit: aliis exemplis illustrat Bernegerus *ad Tacitum, dicta quæst.* 115. & plures congessit Valeron. *de transact. tit.* 3. *q.* 1. ubi varia cumulavit de educatione filiorum, & pupillorum.

4. (e) *Doloroſus in partu.*] Consonat Justinianus *in l. assiduis, C. qui potiores*, ibi: *Quis enim earum non misereatur propter obsequia, quæ maritis præstant, propter partus periculum, & ipsam liberorum procreationem.* Nonius Marcel. ibi: *Enixæ dicuntur fœminæ intendi, hoc est conandi, & dolendi labore perfunctæ, vel quòd quibusdam periculis, quibus implicarentur, fuerint exsolutæ.* Quintilian. *declamat.* 338. ibi: *Alia est horum ratio, quos brevis transitus voluptatis fecit parentes; aliter amat, quæ peperit, quæ memoriam decem mensium, quæ tot periculorum, tot solicitudinum recordationes ad vos judices affert.* Sidonius Apollin. *lib.* 4. *epist.* 21. ibi: *Ut quidem Princeps in genere monstrando partis paternæ prærogativa; sed tamen multum est, quod debemus & matribus: pondera illorum, istorum somnia sumus.* Quem Sidonii locum Avitus *lib.* 6. *cap.* 8. ita expressit:

Semina quæ patris fuerunt, hæc pondera matris
Insligunt duros utero turgente dolores.

5. (f) *Matrimonium.*] Et quamvis pater matre sit præstantior sexu, & dignitate, *l. in multis, ff. de statu homin.* tamen hæc conjunctio non dicitur patrimonium, sed matrimonium; quod ex eo factum esse docet D. Augustinus *lib.* 19. *contra Faustum*, quòd non ob aliud debeat fœmina nubere, quàm ut mater fiat; unde proprium munus mulieris dicitur parere, quia ad hoc natura eam progenuerit, ut fœtus ederet, *l.* 2. *Cod. de indict. viduit.* & Ulpianus maximum, & præcipuum munus esse fœminarum respondit concipere, & tueri conceptum, *l. quæritur* 14. §. 1. *ff. de ædilit. edict.* ideoque Romani testabantur, dum matrimonium contrahebant, quærendorum liberorum causâ illud contrahere, ut colligitur *ex l. liberorum* 220. *vers. Præter, ff. de verb. sign. l. si vicinus* 9. *C. de nupt.* Ulpianus *in fragm. tit.* 3. *vers. liberis.* Illustrant Franciscus Hothomanus *de ritu nupt. cap.* 3. Cannanus *lib.* 8. *comment. cap.* 3. *in fine*, Covar. *in* 4. 2. *p. cap.* 1. *num.* 1. Petrus Gregorius *lib.* 9. *syntag. cap.* 1. *à num.* 2. & *lib.* 1. *partit. tit.* 12. *cap.* 2. Fornerius *lib.* 3. *rerum quotid. cap.* 29. Faber in Papin. *tit.* 9. *princ.* 2. *illat.* 5. Nec dissimili ex causa antiqui bona patrimonium appellarunt, quòd scilicet patrum munus præcipuè versaretur in quærendis, & parandis opibus, juxta illud Horatii *in arte poet.*

Conversis studiis ætas, animusque virilis
Quærit opes, & amicitias, inservit honori;
Commisisse cavet, quod mox mutare laboret.

Ob robur majus sexui concessum, & quia cum minori sexus, & pudicitiæ periculo inter homines conversentur, & negotiari facilius possint; nam ut ait Ovidius *epist.* 18.

Ut corpus tenerum sic mens infirma puellis;
Fortius ingenium suspicor esse viris,

Unde etsi major pars bonorum à matre obveniat, nihilominus totum patrimonium appellatur, *l.* 3. §. *bonorum, ff. de bonor. possess. l. si quis stipulatus* 112. *in fin. ff. de verb. oblig. princip. Instit. de rerum divis.* notavit Fornerius *lib.* 1. *rerum quotid. cap.* 18.

6. (g) *Cujus sequitur familiam.*] Filios enim esse in patris, non matris potestate, notum est, *l.* 3. & 4. *ff. de his qui sunt sui, vel alieni, l. illud* 4. §. *ad test. ff. de bonor. possess. contra tab. l. nulla; ff. de suis & legit. l.* 38. *in princip. ff. de furtis.* §. *fœminæ, Instit. de adopt.* Faber *in Iurisprud. tit. l.* 8. *princip.* 4. *illat.* 10. Balduinus *ad ll. Romuli, cap.* 17. Connanus *lib.* 2. *comment. cap.* 13. Revardus *ad ll.* 12. *Tabul. cap.* 3. & patris familiam sequuntur, §. *itaque, Instit. de legit. agnat. success. l. cùm legitimæ, ff. de stat. homin.* cujus etiam sequitur orginem, *l.* 3. *C. de mancip. & orig.* & illius gentilitia induuntur, *l. nomen, ff. de manumiss. testam. l. fœminæ, ff. de Senator. l.* 1. *C. de dignit. lib.* 12. *l.* 101. *C. Theodos. de Decur.* licèt quoad statum, & conditionem filius matrem sequatur, ut latè probavi *in cap. final. de servis non ordin.*

7. (h) *Insidientur illis.*] Supponit Pontifex, quod Ulpianus docuit *in l. si disceptatur, ff. ubi pupillus*, ibi: *In causæ cognitione vitandi sunt, qui pudicitiæ impuberis possunt insidiari.* Præcipuè cùm facilè parentum, immò & domesticorum mores in filios transeant, juxta illud Juvenalis *satyr.* 14. *Si natura juvet, velocius, & citiùs nos corrumpunt vitiorum exempla domestica.* Plinii *in Panegyr. Non tam imperio illi opus est, quàm exemplo.* Unde ajebat Poëta:

Ut viret in foliis haustus radicibus humor,
Ita patrum in filios abeunt cum semine mores.

D. Hieronymus *epist.* 15. *ad Lætam*, ait: *Nihil in te videat filia, quod si fecerit, peccet: mementote vos parentes virginis; eam magis exemplis doceri posse, quàm voce.* Juvenalis *satyr.* 14. ibi:

Nihil dictu ferum, visuque hæc limina tangant,
Intra quæ puer est; procul hinc, procul inde puellæ.

Notavi *in can. Concil. Illiber.* Mortuo autem pa-

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

tre, & matre ad ſecundas nuptias tranſeunte, apud quem debeant filii defuncti educari, ad praxim exponunt Leon *tom.* 2. *deciſ.* 201. Cabedo *tom.* 1. *deciſ.* 99. Valenzuela *conſil.* 36.

8. (i) *Ali debeant.*]Sicut in animalibus filiorum educationem, & eos alendi neceſſitatem inſtinctus, ſeu impulſus naturalis indixit; ita ſimiliter in parentibus obligationem alendi liberos ex naturali jure provenire certum eſt, *l.* 1. §. *jus naturale*, *ff. de juſtit. & jure*, *l. ſi quis à liberis* 5. §. *parens*, *ff. de agnoſc. liber. l.* 3. & 4. *ff. de alend. liber. l. vnic.* §. *taceat*, *C. de rei uxor. l. non ſolùm* 8. §. *ipſum*, *C. de bonis quæ lib. cap. jus naturale*, 1. *diſt. l.* 2. *tit.* 1. *p.* 1. latè probat Fortunius Garcia *in dicta l.* 1. §. *jus naturale*, Petrus Faber *lib.* 2. *ſemeſtr. cap.* 1. Valentia *tom.* 3. *tract.* 3. *de liberis & poſth. cap.* 1. dicemus *in cap. cùm haberet*, *de eo qui duxit.*

COMMENTARIUM.

9. REgulariter olim facto divortio, apud patrem morari, & educari liberi ſolebant, tum propter jus patriæ poteſtatis, tum ut ab eo alerentur; & ſi uxoris causâ divortium interceſſiſſet, maritus propter ſingulos liberos ex matrimonio ſcilicet communiter ſuſceptos, totidem ſextas partes dotis retinere poterat, non tamen plus quàm tres ſextas patres, id eſt unam ultra dimidiam partem dotis. Ulpianus *in fragm. tit.* 6. Paulus *lib.* 2. *ſent. tit. de dot. l. unic. C. de rei uxor. action.* Cicero *in Topicis*, ibi: *Si viri culpâ factum eſt divortium, etſi mulier nuntium remiſit, tamen pro liberis manere nihil oportet.* Ubi Boëtius. Illuſtrant Revardus *lib.* 4. *var. cap.* 13. Pichardus *in* §. *fuerat*, *num.* 70. *inſtit. de act.* Cujacius *ad Ulpianum*, *in dicto tit.* 6. Grotius *in floribus*, *ad tit. de divortiis*, Briſſonius *lib.* 5. *de formulis.* Petrus Barboſa *in l. poſt dotem* 40. *num.* 5. *ff. ſolut. matrim.* & differentias inter hanc retentionem, & alias ob res amotas, & ob mores, eruditè, ut ſolet, explicat eruditiſſimus Ramos *in ſchediaſm. ad leg. vinic.* §. *taceat*, *C. de rei uxor. act.* nec matri relinquebantur filii, niſi minores, cùm adhuc ſub mamma eſſent, *l. penult.* junctâ Gloſsâ ibi, *Cod. de patria poteſt.* Senſim poſtea inolevit, ut pro ſexu diviſio fieret, ut patri mares, matri fœminæ traderentur: ex juſtis tamen cauſis, veluti ob ſuſpectos patris mores, utriusque ſexus liberi, quantumvis exuberes, ſoli matri tradebantur ſine diminutione patriæ poteſtatis, *l.* 1. §. *ſi verum*, *l.* 3. §. *etiamſi*, *ff. de liber. exhib.* Poſtea Imperatores Dioclet. & Maxim. *in l. unic. C. divortio facto*, totum hoc negotium arbitrio judicis commiſere, qui æſtimare debet, quid utilius, commodiusque ſit liberis. Imperator Juſtin. *in authent. ſequenti*, poſt dictam legem unicam, hanc quæſtionem paulò exactiùs decidit, dum disponit, ut ſi patris culpâ divortium ſequutum ſit, & mater ad ſecundas nuptias non transierit, liberi apud eam educari debent impenſis patris: ſi verò culpâ matris ſolutum ſit matrimonium, apud patrem nutriantur impenſis matris locupletis: quam conſtitutionem explicant Cujacius, & Richierius ibi. Unde inſpectâ eâ conſtitutione, etiam ſecluſo fidei favore, in præſenti ſpecie filius educandus erat penes patrem; nam cùm ob culpam mulieris, quæ noluit converti ad fidem catholicam ſimul cum marito, ſequutum eſſet divortium, etiam quoad vinculum, ex notatis *in can. Concilii Illib.* & traditis *in cap.* 4. *de divort.* ideo penes patrem filius educandus, & alendus erat. Huic rationi juris aliam adjunxit Gregorius in præſenti, deductam ex fidei favore, cujus intuitu etiam in Concilio Tolet. 17. *can.* 8. relato *in cap. Judæorum* 28. *q.* 1. jubetur ut ab infidelibus ſervis Chriſtianorum filii auferantur, ne eorum perfidiæ involvantur, ibi: *Judæorum filios, vel filias, ne parentum ultra involvantur erroribus, ab eorum conſortio ſeparari decernimus.* Notavit Sahabedra *in chron. Goth. cap.* 19. proſequuntur Vazquez *tom.* 2. *in* 3. *p. diſput.* 155. *cap.* 4. Simanchas *de cathol. cap.* 29. Diana *p.* 8. *tract.* 1. *reſol.* 12. Narbona *de ætate*, *anno* 7. *q.* 10. Quid obſervetur facto divortio ex alia cauſa, veluti lævitiæ, exponit Valenzuela *conſil.* 41.

TITULUS XXXIV.

De Voto & Voti Redemptione.

CAPUT I.

Alex. III. *Exon.* (a) *Epiſcopo.*

DE (b) peregrinationis quoque votis, an eleemoſynis redimi poſſint, vel aliud pro neceſſitate impleri, tibi reſpondemus, quod ab ejus, qui præſidet, dependet arbitrio, ut conſideret diligentias, & attendat qualitatem perſonæ, & cauſam commutationis, ſcilicet, an id ex infirmitate, ſeu affluentia divitiarum contingat; utrum peregrinatio, an recompenſatio melior fuerit, & Deo magis accepta; & ſecundùm hoc debet inde dispenſare.

NOTÆ.

1. (a) *Exonien.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. & post Concilium Lateran. *p.* 35. *cap.* 3. ubi additur, *pars capitis Meminimus*, forsan quia refertur in præsenti pars textus *in cap. meminimus, qui clerici vel vov.* De Exoniensi diœcesi plura adduxi *in cap.* 6. *de filiis presbyt.*

2. (b) *Peregrinationis.*] Ad loca videlicet sacra, nec non reliquias Martyrum; omni enim tempore in Ecclesia usitatas invenio fidelium peregrinationes ad loca sacra, & sanctorum reliquias, inter quas præcipua fuit Hierosolymitana, quam valde commendat D. Hieronymus *epist.* 27. *ad Eustachium*, ibi: *Cujus enim gentis homines ad sancta loca non conveniunt?* Et magini fecit *in epist.* 19. *ad Paulum*, adducto D. Pauli exemplo, qui illuc sepulchri Dominici visendi causâ concessit, ut patet *ex epist.* 2. *ad Galatas*, & *cap.* 30. *Actuum Apostol.* Celebris etiam fuit peregrinatio ad limina Apostolorum, atque illuc ex omnibus provinciis concursum fieri, refert Nicolaus I. *epist.* 2. *ad Michaëlem Imperatorem*: & omni tempore celeberrima fuit peregrinatio Compostel. ad corpus D. Jacobi, de qua agitur *in cap. proposuit* 4. *de consecr. Eccles.* & in Gallia frequenter fiebant peregrinationes ad Ecclesiam sancti Martini Turonensis, & sancti Saturnini Tolosæ, ut constat ex Concilio Cabilon. sub Carolo *can.* 44. & 45. Plura de his peregrinationibus ad Martyrum reliquias congessit Ferrandus *in disquisit. reliq. lib.* 2. *cap.* 3. *art.* 6. *per totum.* Et de his peregrinis accipiendus est Fridericus *in constit. relata in cap.* 1. *de testam. in* 5. *compilat.* juncto ibi Cironio. Confluebant enim Christiani ad Sanctorum reliquias, velut ad oraculum, & controversiarum, & criminum detegendorum causâ, ut de templo B. Felicis narrat D. Augustinus *epist.* 137. ibi: *Elegi aliquid medium, ut certo placito se ambo constringerent ad locum sanctum se peregrinaturos. Multis notissima est sanctitas loci, ubi B. Felicis Nolensis corpus conditum est, quò volui ut pergerent, quia inde nobis fidelius scribi potest quicquid in eorum aliquem divinitus fuerit propalatum.* Sic etiam Eusebius *lib* 6. D. Hieronymus *de script. in Alex.* testantur, sanctum Alexandrum peregrinatum esse Hierosolymam ad videnda loca sancta. Alia de his peregrinationibus cumularunt Grethserus *lib.* 1. *de peregrinat. ex cap.* 2. *usque ad* 12. Theophilus *tom.* 15. *in Heterol. punct.* 9. *in principio.*

COMMENTARIUM.

3. *Conclusio deducitur & probatur.*

EX hac Alexandri decisione sequens deducitur assertio: *Voto possunt eleemosynis redimi, vel in aliud commutari; superioris intercedente auctoritate.* Probant eam textus. *in cap.* 1. 20. *q.* 3. *cap. magnæ, hoc tit.* Illustrant ultra congestos in præsenti à Barbosa, & Garania Mondosius *tit. de* Bolboa *in cap. pervenit* 3. *de jurejur.* Diana *p.* 2. *tract.* 2. *resol.* 7. & 8. Lessius *lib.* 2. *de justitia, cap.* 4. *num.* 10. Layman *lib.* 4. *Theolog. Moral. tract.* 4. *cap.* 8. *num.* 12. Escobar *de utroque foro artic.* 5. §. 18. *num.* 180. Manrique *de different. utriusque fori, cap.* 163. *num.* 21. Candidus 2. *tom. disquisit.* 25. *artic.* 1. *dub.* 6. *cap.* 8. Sanchez *in select. cap.* 14. *num.* 3. Castropalao *tom.* 3. *disput.* 3. *de voto*, Trullench. *in Decalog. lib.* 2. *cap.* 2. *dub.* 3.

4. Sed hæc assertio difficilis valde redditur sequenti consideratione. Vel voti commutatio fit in rem evidenter meliorem, vel in æqualem, aut deteriorem: si fiat in meliorem, necessaria non est superioris auctoritas, *cap. pervenit* 3. *de jurejur.* si in aliud æquale cummutetur, id est ejusdem virtutis, & bonitatis, comutatio fieri non potest, quia aliud pro alio invito creditore solvi non valet, *l. mutuum*, §. *mutui*, *ff. de rebus creditis*, *l. si se*, §. *ait Prætor*, *ff. de re judic. l. item liberatur*, §. *qui paratus*, *ff. quibus modis pignus*, *l. promissor*, §. *final. ff. de constit. pecun.* Ergo si in deterius, aut minus commutetur, omnino talis commutatio improbatur, præcipuè cùm commutatio voti sit quædam novatio; per novationem autem non tollitur prima obligatio, quando secunda continet minùs quàm prior, *l. qui usumfructum*, *ff. de verb. oblig. l. si pupillus*, §. *qui autem*, *ff. de novat.* ubi Bartolus rectè id extendit, ut etsi interveniat nova persona, nihilominus non detur novatio, quando secunda stipulatio continet minus quàm prima: celebris textus *in l. eum qui*, §. *penult. ff. de verb. oblig.* igitur neutro ex his casibus defendi potest præsens assertio. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo; nam quælibet voti obligatio adimpleri debet in specifica forma, *cap. licèt*; *hoc tit.* ibi: *Solutio necessaria est*, ut contingit in juramento, in quo si quis juraverit solvere, non adimplet juramentum debitum compensando, quia per æquipollens non rectè adimpletur promissio Deo facta: igitur votum commutatione factâ, non per æquipollens, sed in specifica forma est adimplendum. Trullench. dubitatio.

5. Quâ difficultate non obstante vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, votum diversimodè accipi: aliquando pro voluntate sumitur, juxta illud Poëtæ: Primum.

Velle suum cuique est, nec voto vivitur uno.

Nonnunquam pro desiderio, unde vulgò dicimus, rem alicui pro voto evenisse, id est pro desiderio: quo modo accipitur *Psalmo* 49. ibi: *Immola Deo sacrificium laudis & redde altissimo vota tua*, id est desideria. Unde preces ipsæ, quibus desiderium nostrum explicamus, vota dicuntur, quo modo verba illa canonis Missæ, *vel qui tibi offerunt vota sua*, exponit Menardus *in notis ad Sacram. D. Gregorii, fol.* 14. Inde desiderium parentum, ut filii illis succedant, votum dicitur *in l. nam & si*, *ff. de inoffic. testam. l. unic. C. de his qui ante apertas.* Accipitur etiam pro voce, & suffragio, *in cap.* 1. *de elect. in* 6. in præsenti autem titulo accipitur votum pro promissione Deo facta, ad differentiam promissionis hominibus factæ, quæ dicitur stipulatio, vel pollicitatio, *l.* 1. *ff. de pollicit.* at verò quæ Deo fit, votum nuncupatur, *cap.* 23. *Deuteron. Proverb. cap.* 30. *l.* 2. *ff. di pollicit.* notavit Galbanus *de usufructu cap.* 5. Votum ita acceptum Cicero dixit esse sponsionem, quâ Deo obligamur; Theologi autem Moralistæ votum ita diffiniunt: *Votum est spontanea, & deliberata promissio majoris boni Deo facta*; quam definitionem explicant Stunica, & alii de voto agentes. Apud veteres, qui vota pro re aliqua à Diis impetranda faciebat, vovere, seu vota suscipere, & nuncupare vota dicebatur. Qui verò solvebat, persolvere, & signare vota: cujusmodi cùm passim extent exempla, satis erit Plinium audire *lib.* . *epist.* 10.

epist.10.ad Trajanum: *Solennia vota pro incolumitate tua, & suscepimus, & solvimus, precati Deos, ut velint semper ea solvi, semperque insignari.* Ad quod & illud Juvenal. *satyr.*10. spectat:

Propter quæ fas est genua incerare Deorum.

Nam cereas tabellas literis signatas, quæ votum explicabant, Deorum imaginibus affigebant. At qui votum suscepérat, nec dum voti compos persolverat, reus voti appellabatur. Virg. *lib.*5. *Æneid.*

Vobis lætus ego candentem in littore taurum
Constituam ante aras voti reus.

Hoc est, ut Servius interpretatur, voti debitor. Quem locum quoque enarrant Macrobius *lib.*3. *cap.*2. *Saturn.* Hæc vox (inquit) propria sacrorum est, ut reus vocetur, qui suscepto voto numinibus se obligat. Qui verò voto suscepto, assequutus id erat, pro quo voverat, nondum tamen soluto voto, damnatus voti dicebatur: quod clarè Livius *dicto lib.*27. demonstrat: *Deos omnes*, ait *Deasque precabantur, ut illis faustum iter, felixque pugna, matura ex hostibus victoria esset, damnarenturque ipsi votorum, quæ pro iis suscepissent.* Et *lib.*5. *Haud mirum id quidem esse, furere id civitatem, quæ damnata voti omnium rerum potiorem curam, quam religionem se eximendi habeat.* Et *lib.*39. scribit, se pro ægroto vovisse, ut primùm convaluisset, Bacchis eum se initiaturum: damnatum voti Deum benignitate absolvisse, sed id exsolvere velle. Virgil. *eclog.*5.

——— *Tibi sic vota quotannis*
Agricolæ facient, damnabis tu quoque votis.

Ubi Servius: *Cùm præstiteris*, inquit, *quæ homines te oraverunt, reddes illos obnoxios ad vota solvenda; nam sumus voti damnati, & obnoxii, antequam reddamus.* Ex quibus pater, Alex. ab Alex. *lib.*3. *Genial. cap.*22. perperam damnatum voti, interpretatum, qui voti compos, vota exsolvisset; quod præcipuè ex præsenti loco dignoscitur; nam Dictator voti damnatus, nondum eo soluto, dictaturâ se abdicavit, cui voto subsequenti anno satisfactum est. Plura congesserunt Brissonius *lib.*1. *de formul. fol.*113. Kochier *in face hist. centur.*2. *c.*34. Germonius *lib.*2. *de sacrorum immunitat. cap.*17.

6. *Deus in votorum apud varias religiones.*

Secundò sciendum est, vota Deo emittere, non solùm apud Catholicos, verùm apud Judæos, & Gentiles solitum esse. De Judæis constat ex legibus à Deo ipsis datis circa vota. Generalis refertur *cap.*23. *Deuteron. cap.*21. ibi: *Cùm votum voveris Domino tuo, non tardabis reddere, quia requiret illud Dominus Deus tuus.* Unde vota emissa à Judæis passim sacra pagina refert, inter quæ difficile est votum emissum à Jephte *Judic. cap.*11. *vers.*30. quod post Theologos expositivos examinant, & illustrant Becanus *in analog. cap.*15. *fol.*330. Kochier *in face histor. centur.*2. *cap.*35. Apud Gentiles etiam magna votorum observantia fuit, ut probant latè Alex. ab Alex *lib.*2. *dier. genial. cap.*22. ubi Tiraquellus, Anastasius Germonius *lib.*1. *de sacr. immunit. cap.*17. Theophilus Raynaudus *tom.*4. *libro* 4. *sect.*3. *fol.*553. Beyerlinch *in Theatr. vitæ hum. verbo Votum*, Demster. *ad Rosinum lib.*1. *antiquit. cap.*15. Apud Romanos vota certis verbis concipiebantur, Livius *lib.*1. ubi inducit Romulum templum Jovi voventem his verbis: *Hic ego tibi templum Statori Jovi, quod monumentum sit posteris, tua præsente ope servatam urbem, esse voveo.* Macrobius *lib.*6. *Saturn. cap.*9. ibi: *Si ita feceritis, voveo vobis templa, ludosque facturum.* Latè illustrat Brissonius *de formulis*, *fol.*105. & plura vota à diversis gentilibus Diis facta refert Petrus Gregorius *lib.*13. *de repub. cap.*5. & plura de votis Gentilium, & eorum diligenti observantia, congesserunt Avendaño *de metu libr.*2. *cap.*21. Salas *ad Petronium linea* 12. *fol.*32. Antonius Silvius *de legibus lib.*1. *cap.*20. Stuchius *de sacrificiis, fol.*85. Mancinus *de triplici juris collat. cap.*53. Apud Christianos etiam jam à primis Ecclesiæ sæculis vota emissa fuisse facile constat ex antiquis Ecclesiæ legibus, quas infra *in hoc tit.* dabimus, licèt Mordicus Petrus Martyr *in lib. de votis & cœlibatu*, asseruerit, inter alia, vota tantùm pertinere ad Judæos, non ad Christianos, illo levi motus fundamento, quia voti sæpius mentio fit in veteri Testamento, nunquam verò in novo: quem doctè refellunt Bellarminus *tom.*1. *controv. lib.*2. *de monach. cap.*18. Becanus *in analog. dicto cap.*15. *num.*48.

7. *De voto-rum observantia.*

Deinde sciendum est, apud easdem gentes, apud quas vota emittere in usu fuit, magnæ semper curæ fuisse, vota ipsa solvere, & adimplere. De Judæis constat *ex dicto cap.*23. *Deuter.* ubi dum agitur de obligatione voti, legitur: *Si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum; si nolueris polliceri, absque peccato eris: quod autem semel egressum est de labiis tuis, observabis, & facies sicut promisisti Deo tuo.* Erant tamen apud eos leges certæ de redemtione votorum, nam si laicus seipsum Deo obtulerat per votum, ut serviret in tabernaculo, aquam, & ligna pro sacrificiis portando, seu ad atrium verrendum, sarte templi tecta curando, poterat se redimere pretio à lege taxato, *Levit. cap.*27. *vers.*2. Deinde si quis animal Deo vovisset, redimere illud poterat solvendo pretium ejus à sacerdote taxatum, additâ quintâ parte pretii pro ipso sacerdote, *d. cap.*27. *Levit. vers.*11. quod idem procedebat, si quis Deo vovisset domum, vel agrum, *Levit. d. cap.*27. *vers.*14. & 16. Illustrat Becanus *in analog. dicto cap.*15. *num.*29. De Gentilibus constat, adeo diligenter vota Diis facta solvisse, ut statim post ea emissa Deo precarentur, ut rata essent. Ovidius *libr.*8. *Metamorph.*

——— *Durasque ad sydera supplex*
Cressa manus tollens rata sint sua vota precatur.

Latè illustrat Brissonius *lib.*1. *de formulis*, *pag.*112. Apud Catholicos vota esse diligenter adimplenda, constat ex variis Ecclesiæ canonibus congestæ à Gratiano *sub causa* 20. *quæst.*1. à Raymundo *in præsenti*: ab Antonio Augustino *in epit. jur. libro* 9. *tit.*2.

8. *De commutatione & redemptione.*

Tandem sciendum est, obligationem voti, vel in totum tolli, vel in aliud commutari. Tollitur irritatione, & dispensatione in totum, de quibus infra agemus. Mutatur per commutationem, & redemptionem, de quibus in præsenti agitur, juxta secundam partem præsentis rubricæ de voti redemptione. Commutatio fit, cùm res voto promissa in aliam commutatur; redemptio verò intelligitur facta, quando peregrinatio, vel simile opus promissum certa pecuniæ quantitate luitur: & per commutationem, & redemptionem vovens non liberatur à primo voto, sed materia voti mutatur, & virtute prioris promissionis tenetur ipsi communicationem adimplere; quia subrogatum semper sapit naturam subrogati, *l. si sponsus, ff. de donat. inter, l. duobus*, §. 1. *ff. de jurejur. cap. Ecclesia*, 3. *ut lite pend.*

pend. docet Stunica *de voto q.* 1. *num.* 5. Hanc votorum commutationem, seu redemptionem, exceptis votis R. P. reservaris potest quilibet Episcopus facere in sua diœcesi, sicut Pontifex potest in universo orbe. Ea autem vota, in quibus tantùm Pontifex dispensare valet, nec Episcopus commutare, aut redimere potest, ut pluribus relatis docent Sayrus *in Clavi Regia. lib.* 6. *cap.* 11. *num.* 48. Sanchez *lib.* 4. *de matrim. disput.* 9. *num.* 3. Basilius *eod. tract. lib.* 8. *cap.* 8. Et in eisdem etiam casibus poterunt ratione jurisdictionis ordinariæ vota cummutare, Capitulum Sede vacante, Abbates jus quasi Episcopale habentes, Archiepiscopi in casibus, in quibus jurisdictionem ordinariam in subditos suffraganeorum exercere valent. Sanchez *dicto lib.* 8. *de matrim. disput.* 7. & *lib.* 4. *summæ, cap.* 38. Alii etiam ex jurisdictione delegata commutare vota possunt, ut confessarii virtute Bullæ Cruciatæ, aut jubilæi, de quibus plura tradunt Trullench. *in exposit. bullæ lib.* 1. *cap.* 3. P. Mendo *eod. tract. disput.* 25. *per totam*, Diana *p.* 1. *tract.* 11. *resol.* 41. qui varia dubia circa cummutationem votorum proponunt, exponuntque.

9. *Traditur ratio decidendi.* Quibus ita animadversis apparet vera ratio præsentis decisionis; nam cùm votum peregrinationis, de quo in præsenti, non esset ex reservatis R. Pontifici, rectè poterat Episcopus Exoniensis illud commutare, vel redimere. Et quamvis Cajetanus *in summa, verbo Votorum dispensatio*, existimet, eam proportionem esse servandam, ut votum reale necessariò commutetur in aliud reale, personale in personle, mixtum in mixtum, habitâ cujusque proportione: adhuc tamen verius credo, hoc non esse simpliciter necessarium, sed arbitrio commutantis posse fieri commutationem: quod apertè probatur *ex cap.* 2. *cap. magnæ, cap. quod super his, hoc tit.* ubi docetur, utroque modo votum commutari posse: debet tamen Prælatus modum in tali commutatione prudenter servare, sive in reali, sive in personali, sive in mixto; nam in reali, si causa commutandi oritur ex paupertate, non debet fieri commutatio in onus reale, sed in personale, cum prudenti æquiparatione: personale verò semper potest commutari in eleemosynam, cujus apud Deum magna est præstantia; in voto autem mixto ratio itineris habenda est, ut *in dicto cap. magnæ, de voto:* quam prudenter æquiparationem commendavit Alex. III. in præsenti, in illis verbis: *Ut consideret diligentiam, qualitatem personæ, & causam commutationis.*

10. *Dissolvitur dubitandi ratio.* Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam verum est, votum commutari posse in evidenter melius bonum, idque fieri posse sine Prælati auctoritate, ut defendunt Covar. *in cap. quamvis, p.* 1. §. 3. *num.* 4. *de pactis in* 6. Cordub. *quæst.* 149. Suarez *de relig. tom.* 2. *lib.* 6. *de voto, cap.* 8. *num.* 4. Balboa *in cap.* 3. *de jurejur. num.* 50. Quod ut faciliùs percipiatur sciendum est, hanc commutationem dupliciter fieri posse. Primò quando fit ex necessitate; secundò quando voluntariè fit. Primo modo contingit, quando id, quod melius est, fieri non potest votum exequendo, quasi duo illa incompatibilia sint: exempli gratiâ, si vovit quis peregrinari, & postea agnoscat pro illo tempore perfectius esse hospitali servire; quo casu commutationem fieri posse absque Prælati auctoritate certum est: nam ex voti materia sequitur necessariò, quod non impediat majus bonum: quæ doctrina etiam procedit in secundo casu, quando commutatio voluntaria est, cùm sit consentanea fini voti, qui est hominem promoveri ad majus bonum, & magis Deo gratum; nam etsi aliud pro alio invito creditore solvi non possit, *l.* 2. *ff. de rebus creditis*, cùm voti creditor Deus sit, moraliter creditur, ipsum majus bonum acceptare pro debito minoris voti. Pro qua doctrina faciunt textus *in cap. pervenit, de jurejur. cap. scripturæ, hoc tit. cap. licèt, de regul.* Si autem in æquale commutatio fiat auctoritate superioris, valida est. Nec tunc obstat, aliud pro alio dissolvi non posse; nam de consensu creditoris, & eo volente aliud pro alio solvi valet, *l.* 1. §. *an cùm. ff. de constit. pecun. l. item liberatur,* §. *qui paratus, ff. quibus modis pignus.* Unde hoc casu per Prælatum, qui auctoritatem commutationi præstat, explicatur Dei consensus, qui est tantùm creditor in hac obligatione: unde cùm consensu creditoris fiat commutatio, aliud pro alio rectè solvi potest. Nec obstat, quod de novatione expendebamus; verum enim est, quod non inducitur novatio, quando secunda obligatio est minor primâ; quia in dubio nemo creditur suum jactare, *l. cum de indebito, ff. de probat.* Sed cùm de creditoris voluntate expresè constat, nullum est inconveniens, ut procedat novatio, *l. final. Cod. de novat.* Nec tandem obstat, quod votum debeat adimpleri in specifica forma, sicut juramentum; nam verius est, juramentum posse impleri per æquipollens, quando per illum actum æquipollentem omnino sequitur idem effectus, ut docent Hostiensis, Innocentius, & alii congesti à Stunica *de voto q.* 5. *num.* 14. Nec contrarium probatur *in dicto cap. ad nostram*, cujus veram interpretationem adduximus in ejus commentario.

Sed adhuc præsenti assertioni obstat textus *in cap.* 1. *hoc tit. in* 5. *compil.* ibi: [Ecclesiæ Mediolanensis canonicus nobis humiliter supplicavit, ut cùm teneatur ex voto Beati Jacobi limina visitare, ac propter quandam occultam infirmitatem corporis, quâ laborat, sine vitæ periculo nequeat, sicut credit, tanti labores itineris sustinere, votum ipsum commutare in aliud dignaremur. Ideoque discretioni tuæ tenus providè indagatâ veritate, votum ipsum, si necessitas videbitur id exposcere, auctoritate nostra commutes in satisfactionem aliam competentem, proviso, ut sumptus quos esset facturus in via, convertat in opera pietatis, & laborem corporis redimat jejuniis, & orationibus solicitiùs insistendo.] Ex quibus apertè constat, Mediolanensem Archiepiscopum votum peregrinationis commutasse auctoritate Pontificis, non propriâ: ergo quia Episcopus ut ordinarius non potest votum peregrinationis commutare. Cui difficultati respondendum est, in eo textu agi de voto peregrinationis ad limina D. Jacobi in Compostella, quod unum est ex votis reservatis Romano Pontifici; unde ille tantùm ut ordinarius potest illud commutare, Episcopus verò, vel inferiores Prælati, tantùm ex delegata potestate. 11. *Expenditur cap. 1. hoc tit. in 5. compil.*

Ad redemptionem etiam voti spectat textus *in can.* 2. *Concil. Altissiod.* quem latè exposui *in can. Concil. Illiber.*

CAPUT

CAPUT II.

Idem (a) *Norvvicen. Episcop.*

VEnientis ad nos R. clerici narratione audivimus, quod cùm in (b) puerilitate constitutus fuisset, Hierosolymam se disposuit (c) profecturum. Cuidam quoque consocio, qui nihilominus sepulchrum Dominicum proposuerat visitare, fidem dedit, & suam ab eo recepit, quod sibi invicem (d) in via socii fideles existerent, & bonam societatem servarent. Quod itaque solicita mente revolvens, ad nos accessit, ut sibi super hoc nostrum auxilium aperiremus; nos autem ipsum gravi infirmitate laborare, sicut asserit, intelligentes, & quod in partibus Orientis ejus adventus parum utilitatis conferret, diligentiùs attendentes, præsertim cùm non sit licitum clericum infra sacros ordines constitutum arma sumere, vel sanguinis effusioni vacare, ipsum à voto, quod in ætate tenera facilitate potiùs, quàm ex (e) arbitrio discretionis promisit, absolvimus, & ad propria remittimus absolutum, ita (f) tamen, quod idem votum eleemosynis redimere debeat, & juxta consilium nostrum toto vitæ suæ tempore uni pauperum Christi, tam in victu, quàm in vestitu, dummodo ad hoc suæ facultates sufficiant, debeat providere.

NOTÆ.

1. (a) *Norvvicen.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. & post Concil. Lateran. *p.* 50. *cap.* 15. De Norwicensi Ecclesia egi *in cap.* 9. *de rescriptis.*

(b) *Puerilitate.*] *Pueritiæ ætate*, legitur in hac sexta collectione. Ut autem agnoscamus, quinam dicantur pueri, quænamque sit puerilis ætas, quando incipiat, quandoque finiatur, sciendum est, pueri appellationes varias esse, quas referunt Joannes Andreas, & alii *in cap.* 1. *de delict. pueror.* Primâ, quâ omnes servos, sive servientes, pueros appellamus: quo modo puer accipitur *in l. uxorem* 41. §. *testamento, ff. de legat.* 3. *cap. cùm pastoris* 5. 2. *quæst.* 7. *cap. si quælibet* 20. §. *Abraham* 22. *quæst.* 2. apud Varronem *lib.* 4. *de lingua Latina*: & hæc acceptio in comœdiis Terentii, & Plauti obvia est, & de his pueris accipit Fornerius textus *in l. pueri* 204. *ff. de verb. sign. l. si quid relictum* 117. *ff. de legat.* 1. *l. sin autem* 27. *ff. de R. V. l. uxorem* 41. §. *testamento, ff. de legat.* 3. *l. Mela* 14. *ff. de aliment. legat.* Alia acceptio pueri est, cùm puerum dicimus, ut contrarium puellæ; nam aliàs pueri appellatione puella continetur, ex duplici ratione adducta *in l. illa* 163. §. 1. *ff. de V. S.* Tertia denique acceptio est, cùm pueri nomine ætatem puerilem demonstramus, ut *in l. uxorem* 41. §. *testamento, ff. de legat.* 3. *l.* 1. §. *pueritiam, ff. de postul. l. in tabulis* 36. *ff. de statulib. cap. in veteri*, 77. *dist. cap. pueri* 120. 1. *quæst.* 1. *cap. pueri* 15. 22. *q.* 5. *cap.* 2. *& 3. de ætate & qualit. cap. vel non est, de temporib. ordin. cap. super* 35. *de præb. cap. tuæ* 25. *de sponsalibus, cap.* 1. *de delict. pueror.* Illustrat Fornerius *ubi suprà.* Quænam tamen ætas puerilis dicatur, dubium est, & quidem aliquando statim ac quis natus est, puer vocatur, *l. cùm non solùm* 8. §. *ubi autem puerilis, C. de bonis quæ lib.* unde puerpera dicitur, quæ adhuc in cunabulis est, *cap.* 1. 30. *quæst.* 2 Sed hi propriùs infantes dicuntur, quia adhuc fandi potestatem non habent, quales sunt qui lactant, seu illis paulò majores, *l.* 3. §. *admitti, l.* 1. §. *sufficit, ff. de administr. tut.* & horum ætas in septimum usque annum excurrit, *d. l.* 1. §. *sufficit, l. in sponsal. l. si infanti* 18. *C. de jure delib. cap. unic in princ. de desponsi. impub. lib.* 6. Isidorus *lib.* 11. *orig. cap.* 2. docent plures congesti à Barbosa in proœmio *lib.* 6. *Decret. verbo Præfectus.* Illi verò puerilitati proximi sunt, qui cùm fari incipiant, nullum tamen animi intellectum habent, nec quid agant, intelligunt, *l. servum.* 6. *ff. rem pupilli*, §. *pupillus, Instit. de inutil.* quales sunt, qui septimum annum excesserunt, octavumque attingunt: unde pueritia seu puerilis ætas incipit à septimo anno, & durat usque ad pubertatem, videlicet in masculis usque ad 14. annum, in fœminis verò usque ad ad 12. *l. argumento* 25. §. *muliebri, ff. de auro & argent.* docent Alciatus *in dict. l. pueri.* Quintil. Mandos. *de ætate minor. cap.* 4 *num.* 1. Franc. Hothomanus *de verb. jur. verbo Ætatis gradus.* Pater Azor 2. *p. instit. lib.* 6. *quæst.* 6. Menochius *de arbitr. lib.* 2. *casu* 57. *num.* 1. *&* 10. Farinac. plures referens *tom.* 3. *praxis crimin. quæst.* 92. *num.* 6. Fr. Ant. de Sousa *in aphorism. Inquis. lib.* 3. *cap.* 32. *num.* 11. Rodericus Acunna *in cap. veteri* 7. *num.* 23. 77. *dist.* August. Barbosa *in collect. ad proœm. lib.* 6. *num.* 26. & novissimè Paul. Zacchias *qq. medico-legal. lib.* 1. *num.* 7. *titul.* 1. *quæst.* 4. Scio enim etiam hac de re ancipites scriptorum calamos extitisse, ex quo aliquibus placuit Servii Tullii præscriptum insectantibus, cujus meminit Gellius *lib.* 10. *noctium, cap.* 28. pueritiam anno 17. terminari, inter quos præcipuum locum obtinent Bertachin. *littera P. verbo Pueri, vers.* 1. & *vers. Pueritia durat*, Hienym. Cagol *in l. quædam puella, num.* 2. *de jurisdict. omnium judicum.* Franc. Poletus *hist. fori Rom. lib.* 2. *cap.* 6 *in fine*, ubi inquit, quod pueritia pares annos numero habet annis prætextæ, qui exporriguntur ad decimumseptimum ex præscripto Servii Tullii, Oswaldus *lib.* 18. *Donel. cap.* 3. *litt. P.* Cardosius *in praxi, verbo Ætas, num.* 1. Calvinus *in lexico jur. verbo Ætatum gradus*, Asinius *de execut. cap.* 526. *num.* 16. qui quidem omnes in prædictam sententiam adducuntur Ulpiani velut manifesto testimonio, *in l.* 1. §. *pueritiam, ff. de postul.* ubi pueritiam diffiniens ad decimumseptimum annum durare,

scribit: quod etiam Marcello placuisse videtur *in l. Publius* 36. §. 1. *de condit. & demonstr.* Verùm contraria Doctorum opinio communis est, videlicet, pueritiam ultra 14. in masculis, & 12. in fœminis non progredi, ut probant Alciatus *in dict. l. pueri*, Narbona *de ætate anno* 8. *quæst.* 1. Lara *de vita hominis, cap.* 30. Paulus Zacchias *lib.* 1. *qq. medicolegal. tut.* 1. *quæst.* 4 & probatur ea sententia *ex l.* 5. *ff. de administr. tut. l. penult.* §. 1. *ff. de rebus eorum*, *l. in tabulis* 36. *ff. de statu. lib. l.* 3. §. *si duo*, *ff. de Carbon. edict.* ubi puer pro impubere apponitur. Unde colligitur, pubertatem ingressos, puerorum nomine minimè comprehendi, maximè cùm pueri ab impubertate dicantur, *cap. eos quos*, *de consecr. dist.* 4. pueri tandem dicuntur, qui in septimo anno sunt, *l. uxorem* 41. §. 4. *ff. de legat.* 3. & etiam puellæ, *cap. litteras* 4. *cap. duo pueri* 12. *de despons. impub.* aliquando in nono, vel decimo, *cap. ex litteris*, *eod. tit. cap.* 2. *de ætate & qualit. cap.* 1. *de delict. pueror.* in decimotertio anno, *cap. vel non est* 14. *de tempor ordin.* & denique ante annos 14. *c. pueri* 15. 22. *q.* 5. *cap.* 3. *de ætate & qualit.* & similiter puella dicitur, quæ 11. vel 12. annorum est, *c.* 2. 20. *quæst.* 1. *cap. continebatur* 6. *cap. ex litteris* 11. *de despons. impub.* unde puerilis ætas in præsenti accipitur pro ætate proxima pubertati.

2. (c) *Profecturum.*] Non peregrinationis gratiâ, sed ut militiæ nomen daret pro recuperanda terra sancta, ut facilè probatur si conferantur hæc verba cum illis ultimis: *Præsertim, cùm non sit licitum, clericum infra sacros ordines constitutum arma sumere.* Quæ expressè supponunt votum à puero in præsenti emissum fuisse assumendi crucem in bello Terræ Sanctæ tunc ingruente.

3. (d) *In via socii.*] Quæ obligatio cùm in consequentiam voti emissi contracta esset, solutâ principali obligatione, & ad hæc accessoria cessavit, ut jam probavit Garaña *in præsenti.*

(e) *Ex arbitrio discretionis.*] Cùm desideretur plena deliberatio ad votum emittendum, ea videlicet, quæ sufficeret ad peccatum mortale, ut communiter docent Theologi Scholastici *in* 4. *dist.* 28. & Expositores D. Thomæ 2. 2. *quæst.* 88 P. Suarez *tom.* 2. *de relig. lib.* 1. *de essentia voti, cap.* 9. Moralistæ communiter de voto agentes.

4. (f) *Ita tamen quod idem votum.*] Nam cùm postea perseverasset in eodem proposito, licèt à principio votum dubium esset propter defectum discretionis, tamen ex perseverantia & ratihabitione validum, & obligatorium reddebatur: unde Pontifex, ut in eo dispensaret, redemptionem injunxit, juxta suprà tradita *in cap.* 1.

COMMENTARIUM.

PRo hujus textus expositione examinanda est illa satis vexata quæstio, quænam videlicet ætas desideretur, ut quis quolibet voto simplici, etiam religionis obligetur? In qua quæstione sunt qui existiment, pubertatem desiderari, ita ut ante eam ætatam propter judicii defectum votum validè emitti non possit: ita tenuerunt Sylvester *verbo Religio* 2. §. 15. Angelus *eodem verbo*, §. 6. Gregorius Lopez *in l.* 3. *verbo De edad, tit.* 6. *partit.* 1. alij relati à Comitol. *lib.* 2. *respons. moralium*, *quæst.* 7. quibus faciunt textus *in cap.* 1. 20. *quæst.* 1. ubi eadem ætas ad vovendam virginitatem desideratur, quæ ad contrahendum matrimonium requiritur: & textus *in l.* 2. *vers. Voto*, *ff. de pollicit.* ubi cavetur, voto solùm puberes patresfamilias obligari. Sed contrariam sententiam, immò septennium completum regulariter sufficere, ut tam vir, quàm fœmina, quocunque voto, etiam religionis obligari possint, tenuerunt plures, quos referunt, & sequuntur Suarez *tom.* 2. *de relig. lib.* 3. *cap.* 2. *num.* 5. Stunica *de voto quæst.* 3. *num.* 86. Narbona *de ætate, anno* 7. *quæst.* 17. *per totam.* Quæ sententia retinenda est, & facilè probatur ex præsenti textu, junctis proximè notatis; ex eoque, nam in ea ætate potest quis se obligare per peccatum, & homini per sponsalia, *cap. litteras, cum sequent. de despons. impub.* ergo similiter sufficit ea ætas, ut quis se obliget Deo per votum; præcipuè cùm ea deliberatio desideretur ad votum, quæ sufficit ad peccandum lethaliter. Nec contrarium probat textus *in dict. cap.* 1. 20. *quæst.* 1. quia in eo agitur de voto solenni professionis religionis, quod non nisi post pubertatem fieri potest, ut probavi *in cap. quia in insulis*, *de regul.* Nec etiam obstat textus *in dict. l.* 2. *ff. de pollicit.* nam ut rectè docuerunt Connanus *lib.* 8. *comment. cap.* 8. *ad finem.* Narbona *dict. quæst.* 17. *numero* 15. Consultus ibi agit de voto reali, quo aliqua pars bonorum Deo promittebatur. Unde ea ætas ac status desiderantur, in quibus possit paterfamilias pubes, idest post 25. annum, ut dicitur *in l. cum filia* 30. §. *Ego quidem*, *de legat.* 3. efficaciter obligari, & bona sua alienare: at verò in præsenti agit de votis personalibus, ex quibus nulla patrimonii diminutio sequitur. 5.

CAPUT III.

Idem *Magistro M. Abbati de* (a) *Vadsorden.*

LIteraturam tuam, & prudentiam jamdudum referente fama cognovimus, & saluti tuæ tanto attentiùs consulere debemus, & volumus, quantò personam tuam consideratione tuæ honestæ conversationis, & ritè ferventioris charitatis brachiis amplectimur. Relatum est autem auribus nostris ex parte tua, quod cùm ex quadam minutione brachii tui fuisses pavore mortis (b) perterritus, hæc verba tecum protulisti: Non diu hîc morabor, proponens in animo, quod religionis habitum esses aliquando susceptorus: sed propter frequentes infirmitates in superficie corporis, quæ plurimùm vitæ religiosæ districtionem impediunt; & quia indigentibus & transeuntibus

tibus hoſpitalitatem exhibes, & plura ſalutaria impendis; quod concepiſti olim in animo, opere nondum impleviſti, ac per hoc dubitas, ne pro facta fide voti in diſtricto debeas examine conveniri. Licèt autem prudentiam tuam latêre non credamus, quid canones in hujuſmodi ſtatuant; tibi tamen conſulenti reſpondemus breviter quod ſentimus, præſentium ſignificatione mandantes, quod ſi plus non eſt progreſſum in voto, quàm prædiximus, tranſgreſſor judicari non poteris, etſi non impleas quod dixiſti. Monemus autem prudentiam tuam attentiùs, hortamur, quatenus id facias, quod tuæ ſaluti ampliùs cognoveris provenire, & conditonis tuæ memor exiſtens, memoriter teneas, quod (c) Loth dum montis timeret aſcenſum, Segor civitatem parvulam petiit, & accepit.

NOTÆ.

(a) *Adforden.*] Ita legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc titul. cap.* 1. in ſexta autem legitur, *Madforden.* ſed non facilè conſtare poteſt, utra litera verior ſit, cùm nec de provincia ubi Magiſter hic degebat, conſtare poſſit.

(b) *Mortis perterritus.*] De metu hoc incuſſo ab infirmitate, & ejus effectibus egi *in cap. ſicut de regul.*

1. (c) *Quod Loth.* Ut refertur Geneſ. *cap.* 19. his verbis: *Quæſo, Domine mi, quia invenit ſervus tuus gratiam coram te, & magnificaſti miſericordiam meam, nec poſſum in monte ſalvari, ne forte apprehendat me malum, & moriar. Eſt civitas hæc juxtà, ad quam poſſum fugere, parva, & ſalvabor in ea: nunquid non modica eſt, & vivet anima mea? Dixitque ad eum: Ecce etiam in hoc ſuſcepi preces tuas, ut non ſubvertam urbem pro qua locutus es. Feſtina, & ſalvare ibi: quia non potero facere quicquam, donec ingrediaris illuc.* Idcirco vocatum eſt nomen urbis illius Segor: quod factum adeundi Segor, & recedendi à monte, ubi juſſerant Angeli Loth aſcendere, prætextu infirmitatis ita exponit Cornelius à Lapide, ibi: [Fuit hæc non prompta, ſed lenta, & moroſa obedientia Loth, ac ex parte culpanda, quòd nimis ſuæ infirmitati innixus, Angelo comiti, & divinæ providentiæ ſit diffiſus.] Unde cùm Magiſter, de quo in præſenti textu, infirmitatis corporalis prætextu, ut Loth, excuſaretur adimplere propoſitum ingrediendi religionem, doctè Alexander III. monet ipſum ne diffidat ob infirmitatem corporis, & montem, hoc eſt monaſterium, adire non recuſet, nec inde prompte vocationi divinæ non pareat, & reſpondet.

COMMENTARIUM.

2. ALiqui exiſtimant, ſolum propoſitum voluntatis ſufficere ad votum emittendum, quos refert Azor *tom.* 1. *inſtit. lib.* 12. *cap.* 12. *quæſt.* 5. quæ ſententia probari poteſt nonnullis teſtimoniis SS. Patrum, & Conciliorum, in quibus verbo propoſiti votum ſignificatur, ut in Concil. Tolet. 4. *can.* 55. apud Leonem Papam I. *epiſt.* 92. *cap.* 12. Innocentium II. in Synodo Rom. *cap.* 7. & refertur à Gratiano 27. *q.* 1. *in cap. ut lex, & in cap. conſulti, de regul,* etiam votum appellatur propoſitum. Quod probari etiam poteſt *ex cap. pervenit* 2. *de jurejur.* ibi: *Propoſitum, aut promiſſum.* Et votum aliquando accipitur pro ſola voluntate mutandi vitam, ut conſtat *ex cap. beneficium, cap. ſtatuimus, de regul. libro* 6. Contraria tamen ſententia, videlicet ſolum propoſitum voluntatis non ſufficere ad votum, verior, & communior eſt: illam docet D. Thomas 2. 2. *quæſt.* 88. *artic.* 1. & *in* 4. *diſt.* 38. *quæſt.* 1. atque ibidem communiter Theologi, Abbas *in præſenti*, Sylveſter *in ſumma, verbo Votum* 1. *q.* 2. Archid. *in c. qui bona* 17. *q.* 1. & probari poteſt *ex eod. c. qui bona*, & ex præſenti textu, ubi cùm conſuleretur Pontifex, an quidam maneret obligatus voto, qui verba hæc protulerat, *non diu hic morabor*, proponens animo ſe aliquando ſuſcepturum habitum Religionis, reſpondit Pontifex, quod ſi plus non eſt in voto proceſſum, tranſgreſſor judicari non poterit, ſi non impleat, quod dixit. Supponit ergo Pontifex, ſolum propoſitum vitæ religioſæ votum non inducere, aliàs tranſgreſſor judicari deberet, ſi non impleret quod dixit; quia faceret contra votum. Ratione deinde probatur eadem ſententia, quia votum eſt promiſſio, ut dixi ſuprà *in cap.* 1. Optimè autem ſtat, aliquem habere propoſitum, & voluntatem etiam firmam aliquid faciendi, abſque eo, quod promittat, & ſe obliget ad id faciendum; quia hæc duo diverſa ſunt, nimirum proponere aliquid facere, & velle ſe obligare, vel promittere. Ergo votum non conſiſtit in ſolo propoſito, & voluntate aliquid faciendi, quantumvis efficaci, cùm hæc poſſit ſtare abſque promiſſione. Secundò hoc ipſum probatur; quia votum inducit obligationem erga alterum faciendi, quod vovimus: ſed qui habet ſolum propoſitum, quantumvis firmum, aliquid faciendi, non habet obligationem niſi accedat promiſſio. Qua ratione conſtat experientiâ ipsâ inter homines, non eo ipſo, quod aliquis proponit facere aliquid, quod cedat in alterius utilitatem, vel obſequium, manere obligatum, quia potuit velle facere, & nolle ſe obligare: ergo propoſitum ſolum non eſt votum, cùm votum dicat obligationem. Et ſi quæras, in quo differat votum, & propoſitum aliquid faciendi, quod eſt materia voti? Reſpondeo, differre primò, quia propoſitum ſemper eſt voluntas faciendi aliquid in futurum; votum autem licèt regulariter ſupponat voluntatem faciendi, quod promittitur; poteſt tamen eſſentialiter conſiſtere abſque iſtâ voluntate, cum ſolo animo promittendi, & ſe obligandi. Secundo differunt votum, & propoſitum, quia verba, quibus concipitur votum, obligationem ſignificant faciendi id, quod vovetur: at verò verba, per quæ ſignificamus propoſitum, nullam involvunt obligationem faciendi id, quod proponimus, nec explicitè, nec implicitè, licèt ut pandamus propoſitum noſtrum, utamur his locutionibus, Faciam hoc, vel illud: Accipiam habitum hujus, vel illius religionis. Quare ex tali propoſito non inducitur voti obligatio, quia ut

hæc

hæc naſcatur, debet dari deliberata promiſſio, ut contingit in obligationibus hominibus faciendis; nam propoſitum ſimplex per ſe absque promiſſione non parit obligationem. Illud tamen magnum diſcrimen verſatur inter promiſſionem hominibus faciendam, & votum emittendum, quòd promiſſio hominibus verbis externis fieri debet, & acceptari ab illo, cui promittitur: votum verò actu interno mentis emittitur, quia ut legitur *libro* 1. *Regum*, *cap.* 16. Homines vident ea, quæ apparent; Deus autem intuetur cor. Unde rectè Alexand. in præſenti decidit, eum qui propoſuit religionem ingredi, non cenſeri voti tranſgreſſorem propoſitum non adimplendo; ſed quia votum plerumque à propoſito incipit, propoſitum ipſum pro voto ponitur in juris locis ſuprà pro prima ſententia adductis *in c. ſi quis virorum*, 70. *diſtinct.* apud D. Auguſtinum *epiſt.* 70. ibi: *Cùm ergo te eſſe in hoc propoſito gauderemus.* Quem ita accipit Pennotus *lib.* 1. *hiſt. canonic. regul. c.* 11. *num.* 5.

4. Sed eſto, in præſenti caſu propoſitum non adimplens non ſit voti tranſgreſſor, dubitari poteſt, an peccatum unum admittat? Et propoſitum non adimplentem peccare, docuit Gloſſa *in cap. qui bona* 17. *quæſt.* 1. & ejus ſententia probari poteſt ex illis verbis ipſius textus: *Qui bona agunt, ſi meliora agere deliberant, & poſt deliberata non faciunt, licèt in prioribus bonis perſeverent, in conſpectu tamen Dei ceciderunt.* Igitur ſi non adimplens propoſitum, apud Deum cecidit peccatum admittit; ſiquidem cadere in conſpectu Dei, nihil aliud ſignificat, niſi caſum in culpam. Secundò probatur, quia qui propoſuit aliquod facere bonum, & poſtea deceſſit à propoſito, ſaltem eſt inconſtans: ergo peccat in conſtantiam, & per conſequens committit aliquod peccatum. Tertiò tandem probatur, quia propoſitum, ut proximè dixi, explicatur his verbis: *Faciam hoc, vel illud.* Ergo ille, qui non mandat executioni propoſitum, mentitur, & conſequenter contra veritatem peccat. Leſſius *lib.* 2. *de juſtitia*, *cap.* 40. *dubit.* 2. exiſtimat, propoſitum inducere aliquam obligationem, ſaltem peccati venialis, ratione inconſtantiæ in re gravi, & hoc modo accipit Gloſſam *in dict. cap. qui bona.* Si verior eſt contraria ſententia, videlicet non adimplere propoſitum, quatenus propoſitum tantùm eſt, non eſſe peccatum veniale, quam tenuerunt Aragon 2. 2. *quæſt* 88. *in comment. ad artic.* 1. *prope finem*, Sotus *libro* 7. *de juſtitia*, *quæſt.* 1. *articul.* 1. Azor *tom.* 1. *inſt. libro* 11. *c.* 12. Suarez *tom.* 2. *de relig. libro* 1. *de eſſentia voti*, *c.* 2. quæ ſententia probatur unicâ, ſed validiſſima ratione; nam qui ſolùm proponit, non habet voluntatem ſe obligandi: nec nudum propoſitum, ut proximè dixi, aliquam inducit obligationem: ergo facere contra propoſitum, vel illud adimplere, non eſt peccatum, nec veniale. Conſequentia patet, quia ubi nulla eſt obligatio, nullum poteſt eſſe peccatum, nec veniale: quare hæc ſententia procedit, ſi id, quod proponimus facere, aliàs non ſit ſub præcepto; quia ſi ſub præcepto eſt, tenemur propoſitum adimplere, non quidem ratione propoſiti, ſed ratione præcepti. Nec hac ſententia retentâ obſtant contrariæ fundamenta. Non textus *in d. c. qui bona.* Nam reſpondetur D. Gregorium ibi ſolùm docuiſſe, eum qui non adimplet propoſitum rei melioris, cecidiſſe coram Deo à majori perfectione, quam poterat aſſequi adimplendo propoſitum; non tamen peccatum committere, quod verba ipſa ſignificant; non enim dixit Gregorius abſolutè, cecidiſſe in conſpectu Dei; ſed cecidiſſe à deliberatione. Ad ſecundum reſpondetur, conſtantiam, ſeu perſeverantiam in voto non eſſe diſtinctam virtutem ab aliis, ſed conditionem generalem, quæ reperitur in actibus omnium virtutum: unde tantùm obligat juxta obligationem uniuſcujuſque virtutis, & debitum voluntatis ut rectè notavit Cajetanus *in ſumma*; *verbo Inconſtantia.* Quare ſicut aliquis non tenetur ratione intemperantiæ v. g. ſemper jejunare, quando non eſt præceptum, vel obligatio jejunandi; nec ratione religionis ſemper facere, quod cedit in Dei cultum; ita nec tenetur perſeverare in propoſito faciendi aliquod bonum, ad quod non tenentur, nec ratione præcepti, ſive voti emiſſi, nec ratione virtutis: & conſequenter non perſeverare in propoſito, quando nulla eſt obligatio, nullum erit peccatum. Ad tertiam reſpondetur, verum eſſe, propoſitum explicari his locutionibus, *Faciam hoc*, *vel illud*: negandum tamen eſſe, mentiri illum, qui facit contra propoſitum; quia mentiri, ut docet D. Auguſtinus *libro de mendacio*, *cap.* 3. eſt contra mentem ire; ille autem qui habet propoſitum aliquid faciendi, non facit contra mentem dicendo, *Faciam hoc*; ac proinde non mentitur, quia prædictâ locutione ſolùm ſignificat, ſe facturum talem rem, quantùm eſt ex vi præſentis propoſiti, ut docet D. Thomas 2. 2. *quæſt.* 89. *articul.* 1. per illam enim ſimplicem aſſertionem non obligatur ad non mutandum propoſitum, niſi accedat promiſſio, votum, vel juramentum, ut docet D. Thomas *loco citato*: quare homines prudentes dicere ſolent, *Faciam hoc gratiâ tui, ſed fidem non obligo*: quo denotant, ſe habere propoſitum, & animum talem rem faciendi, quamvis nolint obligari ad non mutandum propoſitum. Unde ſi poſtea non faciant, non ſunt mentiti, propter dictam rationem. Unde in præſenti caſu Magiſter non ſolùm voti tranſgreſſor dici nequibat, verùm nec peccavit propoſitum tantùm non ſervando.

CAPUT IV.

Alexand. III. *Univerſis Abbatibus* (a) *Ciſtercien. Ordinis per Angliam conſtitutis.*

SCripturæ ſacræ teſtimonio declaratur, quod ſpiritualis homo propoſitum non mutat, cùm pro ſalute animæ ſuæ aliquid utilius meditatur. Inde eſt, quod veſtris juſtis

justis postulationibus inclinati, vobis indulsimus, quatenus si quis sepulchrum Dominicum, vel alia limina Sanctorum visitare proposuerit, & infirmitate, vel alia rationabili causâ occurrente, apud vos religionis habitum assumere, atque Deo servire voluerit, liberè eos recipere valeatis nec rei voti facti habeantur aliquatenus, qui temporale obsequium in perpetuam noscuntur religionis observantiam commutare.

NOTÆ.

1. (a) *Cistercien.*] Ita legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. ex qua inscriptionem, & litteram transcribo, & ni fallor ideo Raymundus omisit ea verba : *Abbatibus Cisterc. Ordinis per Angliam*, ne specialiter constitutio hæc referretur ad eos, qui Cisterciensium Ordinem profiterentur, non ad alios : nam cùm per compilationem in hoc volumine generalis ecclesiastica lex judicetur, inconsequens putavit eam dirigi specialiter Prælatis Cisterc. Angliæ. Ex eadem etiam causa, ut existimo, omisit verbum, *indulgemus*, ne crederetur in præsenti referri specialem indulgentiam, ut jam notavit Pater Suarez *tom. 3. de relig. lib. 6. cap. 14. num. 6.* Etiam omisit verba: *Sepulchrum Dominicum*, &c. ut tolleretur ambiguitas, an Alex. III. tantùm ageret de votis incompatibilibus cum statu religioso ipso; an verò generaliter de omnibus esset exaudiendus, ut infrà dicemus.

COMMENTARIUM.

2. *Conclusio refertur, & probatur.* EX præsenti textu sequens deducitur assertio: *Omne votum commutabile est propria auctoritate in votum solenne religionis.* Quæ conclusio probari potest *ex cap. pervenit, el 2. de jurejur. cap. admonere*, juncta Glossâ *verbo Monasteriis, 33. quæst. 7. cap. desponsatam, cap. Agathosa, capite scripsit 27. quæst. 2. l. final. in fine princip C. de Episcop. & cleric. authent. de nuptiis, §. distrahuntur, in cap. final. 19. quæst. 3.* D. Thomas 2. 2. *quæst. 88. artic. 12.* Illustrant ultra congestos à Barbosa *in præsenti, & lib. 1. juris Eccles. cap. 42. num. 1.* Tamburinus *de jure Abbat. disput. 6. tom. 3. quæst. 27. num. 9.* Castropalao *tract. 16. disputat. 2. punct. 8.* Layman *lib. 4. summæ, tract. 5. cap. 10.* Diana *p. 3. tract. 6. resol. 65.* Garcia *tom. 1. polit. tract. 3. difficult. 3. dub. 2.* Bruno Chassaing. *tract. 4. cap. 6. propos. 1.* Petrus Gregor. *lib. 3. partit. tit. 2. cap. 7.*

3. *Impugnatur prædicta assertio.* Sed hæc assertio, omissis adductis suprà *in cap. 1.* difficilis redditur sequenti consideratione; nam votum simplex, & solenne æqualiter apud Deum obligant voventem, *cap. rursus, qui clerici vel vov. cap. si quid bonum, cap. viduas, 27. quæst. 1. cap. licet, hoc tutul.* sed votum religionis solenne non est commutabile propria auctoritate: ergo nec simplex. Augetur hæc difficultas ex eo, nam qui juravit matrimonium contrahere cum aliqua fœmina, si postea velit religionem ingredi, primam promissionem priùs tenetur implere, *cap. commissum, de sponsal.* ergo etiam votum antea factum debet priùs adimpleri. Augetur secundò, nam status Episcopalis perfectior est, quàm religiosus, *cap. nisi cum pridem, §. nec putes, de renunc. cap. si religiosus, de elect. lib. 6.* sed ille, qui promisit religionem ingredi, si eligatur Episcopus, priùs debet religionem ingredi, quàm consecretur in Episcopum, *c. per tuas, hoc tit.* igitur quia per statum perfectiorem non liberatur quis à votis jam emissis. Facit etiam textus *in c. qui post 5. de regul. lib. 6.* ubi qui emisit votum ingrediendi certam religionem, si in alia professionem emittat, pœnitentiæ subjicitur; & tamen eo casu votum simplex ingrediendi religionem commutavit in perfectius, videlicet votum solenne; nihilominus punitur: igitur quia non licet omne votum in solenne religionis commutare. Deinde contra rationem ab Alexandro adductam ita insurgo: Servitus constituit temporale obsequium, cùm servi per manumissionem, & alios plures modos liberi efficiantur, *l. 1. ff. qui sine manumissione, l. 1. ff. de manumiss.* sed temporale hoc obsequium in perpetuum religionis, propria auctoritate commutari non potest, *cap. generalis, cap. si servus, 54. dist.* ergo non omne votum, seu obsequium temporale est commutabile in perpetuum. Ne satisfacies si dicas, in hoc casu versari tertii præjudicium, & ita sine ejus voluntate commutationem hanc obsequii temporalis in perpetuum fieri non posse; nam etiam in votis expeditionis Terræ sanctæ, aut dandi certam eleemosynam quotidie, versatur tertii interesse: igitur nec per ingressum religionis commutari propriâ auctoritate possunt.

4. *Traditur dubitandi ratio.* Quâ dubitandi ratione non obstante vera est præsens constitutio, cujus ratio assignatur ab ipso Alexandro III. in illis verbis: *Nec rei voti facti habeantur*, &c. Cùm enim votum solenne religionis sit adeo pefectum, ut omne aliud resolvat, *cap. voluit. 33. q. 5.* Glossa *in cap. monachum 20. quæst. 4.* adeo, ut in jure civili matrimonium consummatum per ingressum religionis dissolvatur, *authent. de nuptiis, cellat. 4 §. distrahuntur*; votum enim professionis religionis acceptabilibus est Deo cæteris votis, quia status religionis perfectior est aliis, Trident. *sess. 24. de reform. cap. 6. & 10.* dirigaturque ad charitatem, quæ est prima virtus, *cap. charitas 12. de pœnit. dist. 2.* D. Thomas 2. 2. *quæst. 184. artic. 1. quæst. 2.* inde sicut lumen stellarum à lumine solis, quod est majus, absorbetur; sic alia vota per votum solenne professionis cessant: & quia nemo debet impederi ad strictiorem, & perfectiorem statum transire, *cap. licet*, ubi probavi, *de regul.* ideo rectè docetur in præsenti, omne votum esse commutabile in votum religionis, & omnia vota antea emissa cessare per solennem professionem. Nec interest, quod votum sit compatibile cum ipso statu religioso, vel non, ut votum jejunandi certis diebus, aut recitandi officium divinum. Ratio est, quia illa vota, & similia sunt de operibus particularibus; professio verò religionis est de tota vita hominis; & ideo in illa cætera includuntur, tanquam particularia in universali; & quia sufficit profitenti religionem illius onus sustinere, disciplinamque, & vitæ institutum servare. Faciunt Anselmus *libro 3. epist. 33. Audivi, frater mi, quia antequam monachus fieres, in ægritudine vovisti te iturum ad sanctum Ægidium, & idcirco modò timidus. & nimis solicitus*

solicitus es de voto illo solvendo. Et paulò post: *Certus enim esse debes, quia cùm te ipsum Deo totum vovisti, solvisti omnia vota minora.* Idem *epist.* 154. Unde licèt in præsenti textu ageretur de voto peregrinationis, quod est incompatibile cum statu religioso, ut generalis respectu cujusque voti maneret constitutio, Raymundus omisit ea verba: *Proposuerit visitare*; & tantùm Pontificis constitutionem compilavit. Quo modo tamen hæc commutatio fiat, an ex natura rei, vel gratiâ juris Pontificii, docte exponit P. Suarez *dict. cap.* 14. *per totum*, & post eum Garcia *dict. dub.* 2. *per tot.*

5. *Dissolvitur dubitandi ratio.* Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, quia licèt votum simplex solenni æquiparetur, ut quemadmodum culpæ mortalis reus est, qui frangit votum solenne, ita & qui violat votum simplex; discrimen tamen versatur inter simplex, & solenne votum, quia solenne votum cùm sit perfectionis, non est commutabile in aliud nisi strictioris ordinis, *cap. licèt, de regul.* votum verò simplex cùm sit imperfectius, commutabile est in votum solenne religionis. Nec obstat textus *in dict. cap. commissum*, cujus interpretationem dedi *in cap.* 2. *de convers. conjug.* & latiùs dabimus in ejus commentario. Nec obstat textus *in dict. cap. qui post, de regul.* nam dicendum est, per solenne votum professionis factæ in religione commutari votum simplex strictioris religionis, ex præsenti textu; pœnitentia tamen illi injungitur, quia levitas animi, remissio aliqua, & tepiditas spiritus aderant, quibus retrahebatur ab ingressu strictioris religionis; undè licet in ejus textus specie licitè permaneat in religione laxiori; tamen pœnitentia illi injungitur, quia in strictiori religione votum emissum adimplevit. Nec obstat ultimum augmentum ipsius dubitandi rationis, cui respondendum est dicendo, in omni actu duo principaliter desiderari, scilicet voluntatem & potentiam, *l. non omnes ff. si certum petatur, l. cùm te, C. de donation. ante nupt.* unde licèt in servo voluntas sit ingrediendi religionem, deficit tamen potentia, quia obstrictus est Domino, cui personale obsequium præstare cogitur: quare ejus vota sunt nulla ex defectu potestatis, & irritantur à Domino; quare obsequium illud, etsi temporale, comutari non potest propria auctoritate in perpetuum religionis, ut docuit D. Thomas 2. 2. *quæst.* 88. *artic.* 8. & ex eo Sotus *lib.* 7. *de justitia, quæst.* 7. *artic.* 1. Similiter etiamsi votum sit reale in favorem tertii emissum, à quo ejus obligatio sit acceptata, non commutatur per ingressum religionis, immò adhuc post professionem adimplendum est.

CAPUT V.

Innocentius III. (a) *Strigonien. Archiepiscopo.*

NOn est dicendus voti transgressor, qui quod vovit, de auctoritate Sedis Apostolicæ, justâ tamen ex causa distulerit adimplere. Sanè significavit nobis charissimus in Christo filius noster Henricus (b) Hungariæ Rex Illustris, quod cùm in regni (c) perturbatione consilium, & auxilium tuum sibi senserit hactenus profuisse, utilitati ejus non modicùm derogares, si Hierosolymam (sicut ex voto teneris) regno pergeres impacato. Cùm nobis igitur immineat de honore ipsius Regis, & statu Regni Hungariæ solicitè cogitare, fraternitati tuæ per Apost. scripta mandamus, quatenus non prius iter arripias Hierusalem adeundi, quàm Regnum ipsum fuerit tranquillitati pristinæ, faciente Domino, restitutum, vel super hoc receperis ab Ap. Sed. mandatum. Datum Later.

NOTÆ.

1. (a) *Strigon.*] Ita etiam legitur tertia in collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. & in epistolis Innoc. Coloniæ editis, *fol.* 3. ex quo regestro ita restituo litteram, & inscriptionem hujus textus. De Strigoniensi diœcesi egi *in capite final. de postul. Prælat.*

2. (b) *Hungariæ.*] Hungaria, quæ nomen ab Hunnis, seu Ungaris populis ex Scythia profectis, qui eam incoluerunt, habere videtur, Pannoniam, & ultra Danubium Jarigum, & Dacorum regionem ferè omnem occupat, à Dravo fluvio ad Meridiem sumit initium; à Septentrione à Sarmatis, quos Colonos dicimus; ab Occasu Austriam habet, superioris quondam Pannoniæ caput: ab Oriente Mysiam, quam Retianam nunc appellant. Danubius maximus fluvius per medium interfluit, atque inter partes, nempe ulteriorem, & citeriorem scindit: Citerioris Hungariæ caput est Buda, regni sedes, ut post Ptolomeum, & Hortelium referunt Bonfidius, & alii scriptores, & descriptores illius regni.

(c) *Perturbatione.*] Mortuo enim Vela tertio Hungariæ Rege, Henricus, aliàs Hemericus ejus filius natu major in regno legitimè succesit; Andreas verò frater minor, de quo in præsenti textu, & sequenti agitur, conspiratione Magnatum, fratrem ejicere, & spoliare conabatur: ventum fuit ad arma, & acies utrimque prodierunt, de qua conspiratione Innocentius Abbati S. Martini ita scribit *lib.* 1. *epist. in edit. Coloma, fol.* 3. [Ex litteris, quas charissimus in Christo filius noster Henricus Hungariæ Rex Illustris ad Sedem Apostolicam destinavit, nobis innotuit, quod contra Serenitatem Regiam cum nobili viro A. Duce, fatre ipsius temerè conspirasti, cui etiam adhuc diceris inhærere. Cùm igitur felicis memoriæ Cœlestinus Papa prædecessor noster sub pœna excommunicationis universis in Hungaria constitutis curaverit inhibere, ne dicto Duci contra salutem Regiam consilium darent aliquod, vel juvamen: Nos tibi, quem publica fama contra ipsius prædecessoris nostri prohibitionem (sicut dicitur) venisse demonstrat, salutationis alloquium denegantes, ad nostram duximus præsen-

præsentiam evocandum, per Ap. tibi scripta mandantes, quatenus usque ad festum Exaltationis sanctæ Crucis proximè venturum, nostro te conspectui repræsentes, ad objecta sufficienter, & rationabiliter responsurus.] Unde his temporibus valde turbata fuerat ipsa Hungaria, ut referunt Æneas Silvius *in epit. decad. lib. 6.* Bonfidius, & alii, quos in sequenti textu laudabimus. Et cùm Henricus ope, & auxilio Strigoniensis Episcopi sedare discordiam intenderet, ipse Episcopus consuluit Innocent. III. utrum votum, quod fecerat Hierosolymam adeundi, posset differre interim, dum paci, & quieti regni Hungariæ intendebat. Cui respondet Innocentius in præsenti textu, ipsum non ideo transgressorem voti esse, eo quod ut sederentur discordiæ civiles, non poterat discedere ab Hungaria, & proficisci in Hierosolymam, ut in alio simili casu ipse Innocentius scribit *lib. 2. regestr. 14. epist. 133.* in hæc verba: [Dilectus filius nobilis vir Walterus, Dominus de Avesnis, transmissa nobis petitione monstravit, quod cùm affixo suis humeris signo crucis ad subsidium Terræ sanctæ voverit proficisci, & se ad iter peregrinationis accinxerit ad exequendum, B. Subdiaconus frater suus, Cantor quondam Ecclesiæ Laudunun. qui devastaverat, Dei timore postposito, & abjecto habitu clericali, hostiliter terram suam incendio multiplici, & rapinis, accinctus balteo militari ab ipso W. monitus assecurare voluit usque ad ejus reditum dictam terram. Sed ab eo recedens animo indignandi, eidem fratri, & ejus terræ graviter adversatur. Unde cùm ex discessu suo irreparabile damnum per ipsum B. sibi, ac ejus terræ timeat proventurum, nobis humiliter supplicavit, ut propter necessitatem hujusmodi, ad exequendum votum emissum, sibi, & familiæ suæ concedere dignaremur inducias competentes. Unde nos venerabilibus fratribus nostris Suessionen. & Melden. Episcopis, & dilecto suo Abbati Longi Pontis Suessionen. Diœc. nostris dedimus litteris in mandatis, ut auctoritate nostra dilationem exequendi votum peregrinationis prædictæ, quamdiu eis constiterit durare hujusmodi, absque dolo, & fraude, necessitatis articulum, concedant eisdem, ipsum, & familiam suam non permittentes supra hoc ab aliquo molestari. Ita quod eo cessante, ad nostrum consilium & mandatum reddat Domino, quod promisit, in terræ sanctæ subsidium properando. Et interim ad subventionem ipsius juxta possibilitatem suam, quemadmodum cum fratre Aimaro Thesaurario domus Militiæ Templi Paris. cui supra hoc scribimus, poterit convenire, competens mittat subsidium: cùm sicut pro certo didicimus, eo plus solito indigeat ipsa terra. Ne igitur occasione cautionis, quam recepistis ab ipso, cùm relaxastis excommunicationis sententiam, quam pro eo, quod votum non exequebatur emissum, tulistis in eum, mandatum nostrum valeat impediri: præsentium vobis auctoritate mandamus, quatenus permittatis, ut juxta præscriptam formam in ipso negotio procedatur. Datum Later. III. Idus Decemb. Pont. N. anno XIV.]

CAPUT VI.

Nobili viro A. (a) *Duci, de prosecutione voti Regis Hungariæ patris sui defuncti.*

LIcèt universis liberum sit arbitrium in vovendo, & necessitas in votis locum non habeat, sed voluntas; usque adeo tamen solutio (b) necessaria est post votum, ut sine propriæ salutis dispendio alicui resilire non liceat ab his, quæ sponte, ac solenniter repromisit. Accepimus siquidem, quod cùm inclytæ recordationis (c) B. quondam Rex Hungariæ pater tuus ageret in extremis, & de sua penitus convalescentia desperaret, votum, quo voverat Domino Hierosolymitan. provinciam in forti manu, & brachio extenso, corde tamen humili, & spiritu visitare, sub interminatione maledictionis paternæ commisit tuæ fidei exequendum: & tu intellectâ piâ voluntate parentis, assumpto crucis signaculo, te id impleturum sine dilatione qualibet promisisti. Verùm eodem patre tuo sublato de medio, cùm Hierosolymitanum iter te accipere simulasses, assumptæ peregrinationis oblitus, quam contra inimicos crucis dirigere debueras, in fratrem tuum, & regnum Hungariæ convertisti aciem bellatorum, & multa contra Serenitatem Regiam malignorum usus consilio commisisti. Nos autem, quos diebus istis ad Pontificatus officium (licèt immeritos) Dominus evocavit, tam paci Regni Hungariæ, quàm tuæ volentes saluti consulere, nobilitatem tuam rogamus, monemus, & exhortamur in Domino, ac per Apostolica tibi scripta præcipiendo mandamus, quatenus postpositis cæteris solicitudinibus, usque ad festum Exaltationis sanctæ Crucis proximè venturum, debitum acceptæ Crucis exsolvens propositum iter arripias, & humiliter prosequaris. Ne si onus tibi à patre injunctum, & à te sponte susceptum occasione qualibet detrectaveris, paterna te reddas successione indignum, & hæreditatis emolumento priveris, cujus recusaveris onera supportare. Scitu rus ex tunc anathematis te vinculo subjacere, & jure quod tibi, si dictus Rex sine prole decederet, in Regno Hungariæ competebat ordine (d) genituræ, privandum, & Regnum ipsum ad (e) minorem fratrem tuum appellatione postpositâ devolvendum. Datum Later. IV. Kalend. Februarii.

NOTÆ.

(a) *A Duci.*] Andreæ legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. & in hac sexta, & ex epistolis Innocentii III. editis à Sirleto, *fol.* 4. ita restituo inscriptionem, & literam hujus textus.

1. (b) *Necessaria est post votum.*] Consonat in terminis ipse Innocentius *lib.* 4. *regestr.* 16. *epist.* 35. ubi Duci, & populo Venetorum ita scribit: [A memoria vestra non excidit, quàm solenni voto vos ad Terræ sanctæ subsidium adstrinxistis. Licèt autem propositum vestrum ad alia postmodùm declinaverit, votum tamen nihilominus in sua firmitate permansit, quia etsi cuique sit in vovendo libertas, est tamen necessitas in reddendo, cùm sit scriptum: Vovete, & reddite Domino Deo vestro. Quorum primum pertinet ad consilium, secundum pertinet ad præceptum. Cùm igitur opportunum tempus vobis immineat reddendi Domino vota vestra, universitatem vestram rogamus, monemus, & exhortamur in Domino per Apost. vobis scripta præcipiendo mandantes, quatenus vos taliter præparetis, quod non transgressores voti, sed executores diligentes inveniamini, & fideles. Pro certo scientes, quod si fortè divino timore postposito negligeretis efficere quod mandamus, grave vobis immineret salutis dispendium apud Deum, & infamiæ quoque opprobrium apud mundum, quemadmodum è contrario, si quod vobis injungimus, curaveritis adimplere, & laudem apud homines temporalem, & mercedem apud Deum merebimini sempiternam.] Ex Salomonis sententia ajebat Salvianus *de providentia pag.* 71. melius est non vovere, quàm post votum promissa non reddere: quam sapientissimi Regis sententiam his versibus expressit egregius Ecclesiastis Paraphrastes Jacobus Augustinus Thuanus.

Nec voti damnas obstrictam exsolvere differ
Religione fidem: quisquis temeraria vota
Nuncupat, ille Deo invisus. Quod voveris ergo
Redde Deo: melius longè est, & tutius illud,
Nihil vovisse Deo, quàm non persolvere votum.
Ergo memor linguæ effrænis preme cautus habenas,
Ne miserum infando caput obliget illa piaclo.
Non eis errorem turpi prætexere culpæ,
Casta Dei coram si præstes vota ministro,
Profuerit. Justa Deus incandescet ab irâ,
Et tua facta dabit vento rapienda fugaci.

Satius est enim non vovere, quàm votum factum non adimplere, *cap. scimus* 9. §. *quicunque* 12. *quæst.* 1. *cap. sunt quædam* 1. 17. *quæst.* 1. Bernardus *in tract. de præcept. & dispensat.* ibi: *Benedicti regula omnibus proponitur, imponitur nulli: prodest, si devotè suscipitur, non tamen si non suscipitur, obest.* Hoc enim voluntarium, non necessarium; attamen hoc, quod dico voluntarium, si quis ex propria voluntate semel admiserit, & promiserit, tenendum profectò, in necessarium sibi converti; quod & in contractibus procedere docetur *in l. in commodato*, §. *sunt*, *ff. commodati*, *l. sicut*, *Cod. de O. & A.* Illustrat Petrus Gregorius *lib.* 3. *de republ. cap.* 5.

(c) *B.*] Bella videlicet tertius Hungariæ Rex.

2. (d) *Ordine genituræ.*] Licèt successionem in Regnis esse juris hæreditarii, ex hæreditariæque successionis regulis æstimari debere censuerint Emmanuel Costa *de Regni successione* 3. *p. num.* 2. Garsias *de expens.* 3. *p. c.* 16. *n.* 5. Martha *de succes. legal.* 3. *p. q.* 1. *art.* 2. *n.* 59. Lara *in l. si quis à liberis*, §. *idem*, *n.* 136. Pelaez *de major.* 4. *p. q.* 1. Robles *de repræsentat. lib.* 3. *c.* 16. *n.* 30. Matienzo *in l.* 6. *tit.* 7. *glos.* 3. *lib.* 5. *recopil.* verius tamen est, successionem in Regnis specialiter ac propriè ex ordine genituræ, & sanguinis jure deferri, ut supponitur in præsenti, & *in c. intellecto* 33. *de jurejur. cap. grandi*, *de supplend. neglig. lib.* 6. quia neque ut hæreditas ex testamento Regis prædefuncti, neque ut ab intestato dividenda inter plures ejusdem gradus usque ad decimum; sed uni ex Regnorum lege, eique primogenito, aut proximiori, etiam ultra decimum gradum, & in infinitum, & quamvis ultimi Regis hæres non sit; nec exhæredationi, divisioni, aut aliis, quàm ipsius Regni oneribus obnoxia successio regni defertur solo genituræ, & sanguinis jure. Habet itidem adstipulatores post Glossam *verbo Dignitate*, *in cap. scripsit* 26, 27. *q.* 2. Baldum *in d. cap. unic. num.* 6. *vers. Et idem in regno*, *de feudo Marchiæ*, Joan. à Terra Rubea *tract.* 1. *contra rebell. conclus.* 11. & 12. Guill. Monferratum, Amedeum de Ponte, Mieres, & Peregrinum laudatos suprà, ex aliis Lupum, & Palac. Rub. *de retent. Regni Navarræ* 5. *p.* §. 6. *vers. Regnum quidem.* Ludovic. Molin. *de primog. lib.* 3. *cap.* 6. *n.* 9. & *lib.* 1. *c.* 2. *n.* 10. & *cap.* 8. *n.* 2. & *c.* 9. *n.* 3. Gregorium Lopez *in l.* 4. *glos.* 1. *tit.* 15. *partit.* 2. Valenzuelam *consil.* 198. *in princ.* Molinam Theolog. *disc. disp.* 626. *n.* 8. & sequentibus. & *disput.* 627. *n.* 2, ex innumeris Castillum *lib.* 3. *controv. c.* 19. *n.* 117. Nigr. Cyriac. *tom.* 3. *controv.* 402. *n.* 8. & *seqq.* Robles *de repræsent. lib.* 1. *cap.* 9. *num.* 7. & plenè *lib.* 3. *c.* 16. Azor 2. *p. instit. mor. lib.* 11. *c.* 2. *q.* 13. Petrum Gregor. *lib.* 7. *de Republic. c.* 12. *n.* 1. Amiseum *lib.* 2. *de repub. cap.* 2. *sect.* 7. *n.* 6. Lusitan Joan. Salgad. de Araujo *de lege Regia Portug. disc.* 2. *n.* 44. & *seqq.* River *de succes. Portugal. p.* 1. *n.* 13. & *sequent.* ubi Tapia *in addit. litter.* S. Joan. Ant. Lanar. *consil.* 1. *num.* 23. & *sequent. lib.* 1. & extra controversiam etiam est, vel apud eos, qui neque hæreditario, nec sanguinis jure in Regnis succedi, sed tertio quodam, & regnorum proprio successionis genere asserunt, ut argumento *ex d. c. grandi*, post Purpur. *consil.* 429. *num.* 3. *lib.* 2. ait Zasius *consil.* 8. *num.* 10. *lib.* 1. Alex. Raudens. *tom.* 1. *consil.* 1. *n.* 150. & 153. Castro *in Portug.* 1. *p. c.* 1. *sect.* 1. Hug. Grot. *lib.* 2. *de jure belli c.* 7. *n.* 19. & 25. Et hanc successionem sanguinis, seu Gentilitiam, in Regnis successoriis esse juris gentium, latè probant P. Greg. *lib.* 7. *de repub. c.* 4. Mariana *lib.* 1. *de Regis instit. cap.* 3. Salcedo *lib.* 4. *de regim. Princip. cap.* 1. *num.* 16. Bodinus *lib.* 2. *de repub. cap.* 3. & *libro* 6. *capite* 5. pluribus relatis Illustr. Ramos *in Syntag. pro Episcopatibus Lusit. fol.* 2. *num.* 4.

(e) *Ad minorem fratrem.*] Cum aliàs ipse Andreas præferendus esset ut major ætate, quæ prælatio in Regni successione majoris natu inter alios ejusdem gradus, & sexus cœpit cum ipsis regnis ex præscripto naturalis rationis, & juris gentium. Perseus apud Livium *lib.* 40. *oratione de Regno Macedonico contra fratrem Demetrium*, ibi: *Regnare utique vis? huic spei tuæ obstat ætas mea, obstat gentium jus.* Et statim: *Cupit Regnum, & quidem sceleratè cupit, qui transcendere festinat ordinem ætatis, naturæ, moris*

Mari-

Macedonum, juris gentium: obstat frater major. Justinianus *lib.* 2. *capite* 10. Ex his Artamenes Maximus natu ætatis privilegio regnum vindicabat; quod jus, & ordo nascendi, & natura ipsa gentibus dedit, *l.* 2. *tit.* 15. *part.* 2. faciunt textus *in l. final. ff. de fide instrum. l. cùm pater* 77. §. *pater* 21. *ff. de legat.* 2. Illustrant Gamma *decis.* 385. Tiraquellus *de primog. quæst.* 4. *num.* 31. Illustr. Ramos *ubi proximè, num.* 7. Petrus Gregorius *lib.* 7. *de Rep. cap.* 5. Cyriacus *tom.* 3. *controv.* 402. Nec interest, an filius major natu sit ante adeptam dignitatem, seu Regnum, ut latè probat casu hoc Bellæ adducto Basil. Legion. *quæst.* 4. *schol. per tot.*

COMMENTARIUM.

4. ANtequam præsentis textus disputationem aggrediamur, ejus casus ex historicis Hungariæ repetendus est. Bella tertius Hungariæ Rex, votum fecit proficiscendi in Hierosolymam ut juvaret expeditionem pro recuperanda Terra sancta illis temporibus ab Innocentio III. optatam, & curatam: sed cùm infirmitate præventus illud adimplere nequiret, non propter perturbationem Regni, quæ tunc nulla præcesserat, ut voluit Pancirola *lib.* 2. *var. cap.* 290. Andreæ filio suo secundogenito onus adimplendi votum illud sub interminatione maledictionis paternæ injunxit; qui promisit votum illud impleturum: quare defuncto Bella, & succedente in Regno Hungariæ Henrico, seu Emerico ejus filio primogenito, ipse Andreas crucis signo assumpto, cum exercitu simulavit se Hierosolymam properare; at contra fratrem acies, armaque movit, ut conspiratione Magnatum illum ex Regno ejiceret, sceptrumque occuparet. Sed cum ventum esset ad arma, aciesque utrimque prodiissent, Henricus depositis armis, omnique destitutus comitatu, regale sceptrum manu gestans, per fraternas acies delatus, quærens quis tandem ille foret, qui Regio sanguini manum injicere auderet, Rex, & Victor simul acclamatus fuit. Hæc sciens Innocentius III. anno 1. sui Pontificatus, Jesu Christi videlicet 1200. præsentem epistolam scripsit Andreæ, hortans, monens, & jubens, ut votum à patre emissum, & à se promissum adimpleret usque ad diem Exaltationis sanctæ Crucis, aliàs ex ea die ipsum anathematis vinculo obnoxium subjacere, & simul hæreditate paterna esse privandum, jureque, si quod habiturus esset ad regnum, defuncto Henrico sine liberis. Andreas licèt ab Innocentio III. sæpe excitatus, varias excusationes proponens, valde remissus fuit; interim defuncto Henrico Rege, & paulò post diem functo Ladislao ejus filio, Rex Hungariæ coronatus fuit, & triennium assignatum ab Innocentio, ut prædictum votum adimpleret, ut constat ex epist. 222. *lib.* 3. *regestr.* 15. ipsius Innocentii, ibi: (Oblatis nobis ex parte tua petitionibus quantum cum Deo possumus, grato concurrentes assensu, ad exequendum votum, quo Domino promisisti te ad Terræ sanctæ subsidium profecturum, Serenitati tuæ triennium indulgemus, infra quod sic te studeas præparare, ut ad magni Regis obsequium, tu quasi Rex magnus magnificè proficiscens, dilationis incommodum subventionis commoditate restaures, & sequenti doceas apparatu, te non ad voti dilationem emissi, sed subventionem plenariam inducias postulasse. De Principibus verò tuis non præcessuris te in subsidium Terræ sanctæ nihil ad præsens providimus statuendum, cùm adhuc nihil certi de ipsorum proposito teneamus: sed cùm opportuno tempore fuerimus requisiti; necessarium consilium apponemus, &c.] Et tandem anno 1217. coactus ab Honorio III. & Joanne Cardinali Columnensi, profectus fuit Hierosolymam, ubi non per triennium, ut Blondus *lib.* 2. *decad.* 7. refert, sed vix trimestri tempore illic commoratus abscessit, ut tradunt Joannes Thurozius *in chron. Hungar. p.* 2. *cap.* 75. Petrus Ranzanus *in epit. rer. Hungaric. indict.* 5. Odoricus Raynald. *tom.* 13. *annal. ad annum* 1198. *num.* 11. Bonfidius *rer. Hungaric. decad.* 2. *lib.* 7. cujus intempestivi recessus causam Andreas Honorio III. scripsit ex eo, quia Regnum variis dissensionibus agitatum, diutiùs deserere nequiret: sed aliam causam fuisse præcipitati reditus, ex Bonfidio refert Spondanus *in continuat. Baronii, anno* 1217. *num.* 9. Decessit tandem Andreas anno 1238. postquam regnum tenuit post 32. annos, ut ex historicis Hungariæ refert Cironius *in notis ad textum in c. intellecto* 33. *de jurejur.*

5. Sed præsens Innocentii III. interminatio, seu sententia, difficilis valde redditur sequentibus juris principiis. Primo, quia cùm in legitima portione filio à patre debita nullum gravamen apponi posset, *l. quoniam, C. de inoffic.* quia portio illa non est lucrum testamentarium, sed quasi debitum patrimonium. *l. si quis legatum, §. finali*, ubi Glossa, *C. de codicil.* & non ex judicio testatoris provenit, sed legis providentia, *l. si ad rogatos* 22. *ff. de adopt.* non solùm civilis, verùm & naturalis, *l. cùm ratio* 7. *ff. de bonis damnat. l. scripto, ff. unde liberi, l. nam etsi, ff. de inoffic. cap. si pater, de testam. in* 6. igitur in præsenti, ex eo, quod Andreas parentis votum non solvisset, & onus illud à patre illi fuisset injunctum, privari non debebat successione paterna. Secundo, nam regnum jure sanguinis deferri, & non hæreditario, suprà probavi, & docent Gomez *in l.* 40. *Tauri, num.* 71. Peralta *in l.* 3. §. *qui fideicommissum, num.* 86. *ff. de hæred. instit.* Padilla *in l. unum* 67. §. *si de Falcidia, num.* 16. *ff. de legat.* 2. Acosta *in tract. de patr. & nepot. pag.* 52. Molina *lib.* 1. *de primog. cap.* 9. Mieres *eod. tract.* 2. *p. quæst.* 4. *illat.* 1. P. Molina *de justitia tract.* 2. *disputat.* 654. Alvarado *de conject. ment. lib.* 2. *cap.* 3. *ex num.* 28. Castillo *tom.* 5. *controv. c.* 89. *num.* 81. Fusarius *de substit. q.* 317. *num.* 15. Benedict. Pinel. *lib.* 2. *select. cap.* 8. *ex num.* 14. Garcia *de expensis, cap.* 16. *num.* 27. Parladorius *in sesquicent. diff.* 18. §. 7. & non ab ultimo possessore, sed à primo accipi, vulgò docetur *ex l.* 3. §. *quæ verò, ff. de interdict. l. hæredi*, §. *cùm filiæ, ff. de vulgari, l. unum* 67. §. *si de Falcidia, ff. de legat.* 2. *l.* 2. *tit.* 15. *partit.* 2. *l.* 9. *tit.* 7. *partit.* 7. igitur sicut exhæredare filium pater nequibat, nec Innocentius privare valebat ex eo, quod votum paternum non adimplesset. Quibus difficultatibus ut satisfaciant repetentes in præsenti, & alii congesti à Barbosa, & Garana hîc, Covar. *in cap. si hæredes, num.* 9. *de testam.* Quesada *diversf. qq. quæst.* 32. *num.* 14. Molina *de primog. cap.* 9. *num.* 6. Stunica *de voto quæst.* 4. *num.* 52. Cyriacus *tom.* 3. *controv. cap.* 402. *numer.* 26. varias adducunt interpretationes, inter quas novior, communiorque sententia docet, An-

dream ducem in præsenti casu tria diversa crimina perpetrasse, ob quæ tribus & separatis pœnis ab Innocentio III. puniri, vel fore puniendum comminari poterat. Primum fuit, non implere patris voluntatem, & onus ab eo injunctum negligere: cui respondet pœna privationis hæreditatis, quæ expressa est *in authent. hoc amplius, C. de fideicommiss. cap. si hæredes, de testam.* Alterum fuerat contemnere, nec solvere votum, quod fecerat, & cujus causâ assumpserat signum Crucis, ut Hierosolymam in manu forti, id est cum exercitu visitaret: cui respondet excommunicationis pœna. Tertium fuerat crimen læsæ majestatis in fratrem Hungariæ Regem; unde dignus erat privatione, non solùm earum rerum, quæ tunc possidebat, verùm & cujuscunque futuræ successionis, *l. quisquis, C. ad leg. jul. majest. l. 2. tit. 2. p. 6.* & ideo justè potuit Innocent. III. ipsum privare jure, quod habiturus esset si frater majus sine prole decederet. Sed hæc interpretatio profectò difficultates suprà adductas non dissolvit; nam licèt qui non obtemperavit voluntati testatoris, ejus successione reddatur indignus, *dict. cap. si hæredes*, cum ibi adductis; non tamen ideo privatur legitimâ portione sibi ut filio debita: & si ob crimen læsæ Majestatis privabatur Andreas jure succedendi in ipso regno, quomodo statim non declaratur incapax ejus successionis, sed tantùm eam privationem minatur Innocent. III. si votum usque ad Exaltationem sanctæ Crucis non adimpleverit? immò superstite adhuc ipso Innocentio III. Andreas coronatus fuit defuncto Ladislao Henrici filio, ut suprà retuli. Unde deducitur, privationem illam successionis Regni non comminari ab Innocentio III. ob crimen læsæ Majestatis in fratrem admissum, sed ob negligentiam in voti solutione.

6. Quare hac interpretatione omissâ dicendum est, filium privari posse successione paterna, nec querelâ inofficiosi ipsum impugnare posse patris dispositionem, si gravamini injuncto à patre ipse consentiat, posseque sub contraria conditione exhæredari, *l. non putavit 8. §. si quis sua manu, ff. de bonor. possess. contra tab.* argumento legis *multi non nota, ff. de liber. & posth. l. cùm donationis, C. de transact.* docent Covar. *in cap. Raynutius, §. 2. de testam.* Menchaca *de success. creat. lib. 1. §. 10. num. 529. ff. de condit. & demonstr.* Valdes *ad Roderic.* Suarez *in l. quoniam, ampliat. 10. C. de inoffic.* Unde cùm onus adimplendi votum in præsenti casu filio assentienti injunctum fuisset, ibi, *assumpto crucis signaculo promisisti*; ideo rectè potuit per Innocentium III. privari ipsa successione paterna, si patris voluntati non paruit, cui promisit expressè votum adimplere. Ita docuerunt Covar. *in dict. cap. si hæredes, num. 8. de testam.* Peralta *in l. 3. §. qui fideicommissum, ff. de hæred. instit.* Molina *lib. 1. de primog. cap. 5. num. 5.* Pereyra *de manu Regia cap. 14. num. 6. fol. 132.* Gregorius *in l. 4. gloss. 3. titul. 15. partit. 2.* Bened. Pinellus *lib. 2. select. cap. 8. num. 17.* Cyriacus *tom. 3. controv. 402. ex num. 24.* Huic privationi propter negligentiam adimplendi votum à patre emissum à se sponte susceptum, consequens erat interminatio anathematis, quâ censurâ plerunque Romanam Ecclesiam usam in supremos Principes contumaces, jure certum est, ut constat ex exemplis adductis à Corjolano *in breviario, anno 1523.* & ex suprà adductis *in capite novit, de judiciis.* Etiam consequens erat comminatio privationis Regni, seu juris ad illud, si Andreas contumax esset, & remisisset votum quod adimplere promiserat, solvere, *capite alias, cum sequent. 15. quæstion. 2. cap. venerabilem 34. §. unde, de elect. capite licèt, de foro compet. capite excommunicemus 13. §. moneantur, de hæret. cap. ultimo, de pœnis, capite ad Apostolicæ, de rejudic. libro 6. Clement. unic. de jurejurando, extravag. unic. vers. Sanè,* Joannis XXII. *ne sede vacant.* Probant, & variis historiis illustrant plures congesti à Barbosa *tom. 6. in select. ad textum in capite si Papa 6. 40. distinct.* Pereyra *de manu Regia, prælud. 2.* Diana *part. 1. tract. 2. resol. 122. & p. 10. tractat. 6. & in additis ad eandem partem tract. 1. resol. 5.* quibus addendi sunt Baronius *anno 751.* Antonius Augustinus *in epit. lib. 1. titul. 16.* Germonius *lib. 3. de sacror. immunit. capite 13. ex numero 39.* Coqueus *in Antimorn. fol. 21.* Leo *contra Waramundum, capite 10.* Zypeus *in hiatu Cassan. fol. 17. & 20.* Bellarminus *in prolog. lib. de potest. Papæ.* Solorzanus *tom. 1. de jure Indiar. lib. 2. cap. 22. ex num. 22. & cap. 23. & 24.* Salcedo *lib. 3. de regim. Princ. cap. 10. dissert. 36. & capite 19. dissert. 41.* Lantdmeter. *lib. 3. de veteri mon. cap. 3. §. Transeo,* Marius Cutellius *de Eccles. libert. lib. 2. quæst. 4. num. 72.* Cardinalis Jacobus, & Petronius *in concione ad Populum Francia,* quæ Latina extat *in continuat. hist. Tuani, lib. 8. ad annum 1615. pag. 490.* Illustr. Ramos *ad Alexand. VII. pro Episcop. Lusit. propos. 5. num. 22.* Unde cùm adeo gravis causa adesset in præsenti casu, videlicet violatio fidei patri datæ, & contumacia in non adimplendo votum expeditionis in Terram sanctam, ideo Innocentius III. comminatur privationem non solùm successionis paternæ, verùm & juris, si quod habiturus esset Andreas ad Regnum Hungariæ, defuncto fratre sine liberis. De obligatione adimplendi votum à defuncto emissum agit Marinis *lib. 1. resol. cap. 165.* qui ex aliis resolvit, successorem non teneri vota personalia adimplere, realia verò omnino, & ad id compelli posse per judicem ecclesiasticum.

❁

CAPUT VII.

Innocentius III. (a) *Trecen. Episcopo.*

MAgnæ devotionis indicium, & synceræ in Christo tuæ fidei esse credimus argumentum, quod ut novissima tua Domino consecrares, nec senectutis jam

iam imminentis incommoda, nec discrimina viæ, nec dubia fides, & inconstans inconstantia pelagi terruerunt, quin pro salute animæ tuæ ac libertate Trecen. Eccles. & devotione terræ nativitatis Domini Hierosolymitanas provincias te disponeres visitare. Cùm enim Trecen. Ecclesia (sicut ex tua relatione didicimus) contra ecclesiasticam libertatem indebitis gravaretur angustiis, & pressuris, nec per alium quàm per N. quondam (b) Campaniæ Comitem, tum in ultramarinis partibus constitutum, afflictionibus ejusdem Eccles. posse crederes de facili subveniri, confisus de liberalitate ipsius, quem si ad eum accederes, tibi super necessitatibus Eccles. tuæ credebas humiliter provisurum, præter concilium charorum tuorum ad ipsum proposuisti accedere, ac in signum peregrinationis, & devotionem terræ Orientalis, crucem Domini (c) assumpsisti. Licèt autem ut non vacuus in conspectu Domini appareres, sed aliquos tecum manipulos in aream Domini cum exultatione deferres, sermonem ad populum feceris, ut aliqui tecum assumpto crucis signaculo subirent itineris gravitatem, vix tamen unus inter omnes apparuit, qui verbum tuum reciperet, & impleret: tu verò ut laudabile propositum fine clauderes meliori, viam aggressus, cùm (d) Placentiam perveniss̃es, super morte ipsius Comitis tristes recepisti rumores: propter familiam tamen dissimulato mœrore, progressus in Thusciam quosdam familiares tuos obvios habuisti, qui te volebant invitum etiam ab itinere revocare, asserentes iter tuum nec tibi, nec ultramarinis partibus expedire; cum Gallicanis omnibus exinde redeuntibus terra illa defensanda in Theutonicorum manibus remansisset. Quamvis autem super morte ipsius Comitis immensam tristitiam concepisses, & (e) præcipuam intentionem tuam esse conspiceres jam frustratam, noluisti tamen sine consilio Apostolicæ Sedis, quæ disponente Domino cunctorum fidelium mater est, & magistra, ad propria remeare. Ingressus igitur postmodùm Urbem, & in nostra præsentia constitutus, intentionis tuæ propositum, ac statum Trecen. Eccles. nobis humiliter expressisti, nostrum, & fratrum nostrorum consilium cum devotione requirens. Venerabilis etiam frater noster (f) Senonen. Archiep. Metropol. tuus statum Trecen. Eccles. & dispendium, quod ex absentia tua incurrere poterat, semel, & iterum nobis per suas literas intimavit: propter quod disposuimus deliberare cum fratribus, an cum eadem Trecen. Eccles. misericordiam faceremus, te ad gerendam ipsius solicitudinem remittentes; an (sicut tenebaris ex voto) te iter arreptum perficere pateremur; & utrum horum, tam saluti tuæ, quàm terræ Orientali potius expediret. Et quidem tria præcipuè duximus in hoc negotio attendenda: quid liceat, quid deceat, quid expediat. Quid liceat secundùm æquitatem: quid deceat secundùm honestatem: quid expediat secundùm utilitatem. Sanè non videbatur contra votum, & tam laudabile propositum, licitum ut venires, cùm vox exclamet (g) prophetica: Vovete, &(h) reddite Domino Deo vestro: ut primum ad consilium, secundum verò ad Imperium referatur. Et in (i) Evangelio: Reddite quæ sunt Dei, Deo. Votum enim istud non est dubium esse Dei, cui te obligaveras vovendo. Sed nec decere quomodolibet videbatur, cùm sit scriptum in Evangelio: Nemo mittens manum suam ad aratrum, & respiciens retrò, aptus est Regno Dei. Et in (j) Genesi uxor Loth, quæ retro respexit, in salis statuam legatur fuisse conversa. Et in actibus (k) Apostolorum Ananias, & Sapphira, qui abierunt retrorsum, sancto Spiritui mentientes, à conspectu Apostolorum Principis mortui scribantur successivè delati. Præterea non videbatur aliquatenus expedire, cùm ex absolutione tua, si fieret, scandalum posset laicorum mentibus generari, dicentium: Ubi est Deus clericorum? Et hoc exemplo credentium se ad voti observantiam non teneri, quod viderent per Ecclesiarum Rectores Apostolicæ Sedis auctoritate deponi, per quod grave dispendium terræ Orientali contingeret provenire. Quod enim agitur à Prælatis, facilè trahitur à subditis ad (l) exemplum: juxta quod Dominus inquit ad Moysem (m) in Levit. Si sacerdos, qui est unctus, peccaverit, facit delinquere populos. Verùm ætatis jam in te senescentis defectus; & canities, quæ vix labores, & dolores suos tolerare poterit, etiam in quiete, in contrarium allegabant; & Ecclesiæ Trecen. suspiria, cui vinculo pastoralis solicitudinis alligatus, sine ipsius assensu votum peregrinationis emittere forsitan non debueras; & dicti Metropol. tui, qui nos, ut Trecen. Eccles. misereremur, solicitè invitabat, instantia nos in partem contrariam non modicùm inducebant. Ipsum etiam, quod ex sui forma sanctum & honestum votum erat, ex persona voventis minùs licitum

rum videbatur: quæ licèt pennas habeat, quibus satagat advolare ita tamen adstrictæ sunt nexibus præsidentis, ut liberum non habeat absque ipsius permissione volatum. Cùm enim juxta sacrorum (n) canonum instituta clericus absque Episcopi sui licentia peregrinari non debeat, & Episcopus non minùs, immò potiùs Sedi Apostolicæ sit adstrictus, videri poterat, quod absque ejus generali, vel speciali licentia votum peregrinationis, quo te tamdiu absentares, emittere non deberes. Minùs etiam votum ipsum terræ Orientali videbatur expediens, quæ plus pugnatorum subsidium, quàm clericorum, quos & officium, & dissuetudo reddit imbelles, ministerium in instantis articuli necessitate requirit. Quamvis enim orationibus tuis, & aliorum terra illa vehementer indigeat, quia tamen jam impletum est verbum Dei dicentis: Venit hora, & nunc est, quando neque in monte hoc, neque in Hierosolymis adorabitis Patrem. Et infrà: Spiritus est Deus, & eos qui adorant eum, in spiritu, & veritate oportet adorare. Videri poterat, quod non minùs in Ecclesia tua, quàm in terra Orientali proficeres piis orationibus apud Deum in his, quæ pro liberatione ipsius justè, ac humiliter postulares. Et utinam cum Moyse posses in montem ascendere, ut te manibus extensis orante, Josue pugnans in solitudine Amalechitas in ore gladii superaret. Credebatur etiam quod terræ Orientali magis accederet, si quod in tuis, & tuorum clericorum procurationibus fueras impensurus, secundum alicujus religiosi arbitrium transferretur in subsidium bellatorum. Cùm igitur in lege veteri, in qua non minùs præceptum Domini obligabat, quàm votum hodie obligat in Ecclesia, primogenita, quæ Domino mandabantur offerri, quædam redderentur Domino, ut primogenita Levitarum; quædam redimerentur, ut aliarum tribuum, quædam (o) commutarentur in aliud, sicut primogenitum asini, quod ove commutabatur: ex hoc attendentes, quod votum etiam commutari possit in opus aliud pietatis, præsertim cùm bonæ memoriæ (p) A. Papa prædecessor noster votum peregrinationis etiam redimi posse, vel in aliud commutari (q) responderit requisitus: non curantes quid os iniqua loquentium loquatur, dum tamen non recedamus à tramite veritatis, cùm secundùm Apostolum gloria nostra sit testimonium conscientiæ nostræ: & scandalum non curantes, præsertim quia non in tenebris, sed in luce procedimus: de illius auctoritate securi, qui cùm audisset à discipulis, Nonne scis quia Pharisæi audito hoc verbo scandalizati sunt? Respondit: Sinite illos, cæci sunt, duces cæcorum. Et juxta Apostolum: Si hominibus placerem, Christi servus non essem: tibi pro te, & sex famulis tuis de communi fratrum nostrorum, & tam Archiepiscoporum, quàm Episcoporum, & aliorum prudentium consilio, quos per Dei misericordiam nobiscum multos præsentes habuimus, licentiam concedimus votum peregrinationis taliter commutare, ut omnes expensas, quas fueras in eundo, morando, & redeundo facturus, alicui religioso committas in necessarios usus terræ illius sine diminutione qualibet transferendas. Sic enim & Orientali provinciæ, quæ plus tuis, quàm te in articulo necessitatis instantis indiget, tua subventione proficies, & Trecen. Eccl. tuâ præsentiâ, & regimine utiliùs providebis: ac per hoc animæ tuæ salubriùs consuletur, Laborem etiam laboribus recompenses, solicitiùs instando vigiliis, devotiùs vacans orationibus, & jejuniis fortiùs te exercens, ac super grege tuo vigilans solicitudine pastorali. Ad hanc autem indulgentiam tibi de benignitate Sedis Ap. faciendam id etiam specialiter nos induxit, quod iter tuum jam non videbatur ultramarinæ provinciæ fructuosum, à qua ferè omnes Galli remearunt. Et cùm pro salute animæ tuæ, ac libertate Trecen. Eccl. per prædictum Comitem assequenda præcipuè votum peregrinationis emiseris, eo sublato de medio, quia cessaverunt causæ, facilius (r) cessare potuit & effectus. Nulli ergo, &c. Datum Lateran. Idibus Martii.

NOTÆ.

1. (a) *Trecen.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc titul. cap.* 5. & in epistolis Innocentii III. editis Coloniæ, *fol.* 32. ex quo regestro ita restituo literam hujus textus. Episcopus hic Heruæus dictus Ecclesiam Trecen. rexit ex anno 1193. usque ad annum 1223. de eo agitur *in cap.* 25. *de præb. cap. dilecti* 55. *de appellat.* Ejus præclaram vitam exprimit epitaphium, quod in ejus sepulchro legitur, & referunt Fratres Sarmath. *tom.* 3. *Galliæ Christ. fol.* 182.

(b) *Campaniæ.*] Campania, campestris, & plana Provincia, unde illi nomen est, ut notavi *in cap.* 1. *de corpore vit.* dividitur in superiorem, & inferiorem: sub inferiori Tricasses, Joignii, Bassignii, Valages in superiore

petiore territorium Pertense collocatur. Primus Campaniæ Comes fuit anno 999. Hugo, vel Eudo, Theobaldi Blesensis filius è sorore Conradi II. Imperatoris. Comitatus autem hic Coronæ Franciæ primùm accessit sub Philippo Pulchro per connubium cum Joanna filia Henrici Comitis Campaniæ. Ex Philippo nati sunt Ludovicus, Hutinus, Philippus Longus, & Carolus Bellus, qui omnes successivè in Gallia regnarunt. Ludovicus autem unicam filiam reliquit, quæ successit in Regno Navarræ, non tamen in Comitatu Campaniæ, & Bryæ, quia Coronæ dicebantur annexi, quemadmodum postea anno 1361. Joannes Rex indissolubiliter univit, ut refert Altesserra *de Ducibus & Comitibus, cap.* 12.

(c) *Crucem Domini assumpsisti.*] Juxta morem fidelium, quem referam, & illustrabo in textu sequenti.

(d) *Placentiam.*] De qua urbe nonnulla adduxi *in cap. final. de juram. calum.*

(e) *Præcipuam intentionem.*] Cùm votum Episcopus suscepisset non solùm pro salute animæ suæ, verùm etiam ut consuleret Ecclesiæ propriæ apud Comitem Campaniæ.

(f) *Senonensis.*] Michaël videlicet, qui obiit anno 1199. De Ecclesia Senonensi nonnulla adduxi *in cap. 6. de constit.*

(g) *Prophetica.*] *Psalm. 75. vers.* 12. ibi: *Vovete & reddite Domino vestro omnes, qui in circuitu ejus affertis munera.*

(h) *Reddite.*] *Matthæi cap.* 12. *vers.* 17.

(i) *Evangelio.*] *Lucæ cap.* 9. *vers.* 62.

(j) *Genesis.*] *Cap.* 19. *vers.* 26.

(k) *Actibus Apostolorum.*] *Cap.* 5. *vers.* 5. *&* 10.

3 (l) *A subditis in exemplum.*] Consonat caput 3. *hoc tit. in* 2. *collect.* Efficaciam exempli & imitationis superiorum in populis sibi subjectis, & quod magis illorum facta, quàm leges, & edicta in componendis, & corrigendis subditorum moribus operantur, satis probat Claudianus ibi:

—— Componitur orbis
Regis ad exemplum, nec sic inflectere sensus
Humanos edicta valent, ut vita regentis:
Mobile mutatur semper cum Principe vulgus.

Qui ultimus versus jam in adagium transire videtur, ut constat ex nova eorum collectione apud Erasmum, & *cap.* 19. *Eccles.* legitur: *Secundùm judicem populi, sic & ministri ejus; & sicut Rector civitatis, tales inhabitantes in ea.* Faciunt Plato *lib.* 8. *de Repub.* Plerumque accidit ut ij, qui subsunt, mores eorum exprimant, sub quorum Imperio degunt. D. Chrysostomus *de sacerd. serm.* 3. *capite* 14. Solet enim civium multitudo suorum Principum mores tanquam exemplar aliquod intueri, & ab illorum ratione sese effingere. Cassiodorus *lib.* 3. *epist.* 12. *Publici decoris mater est mens regentis; & quale fuerit dominantis arbitrium, talem parit libertatis aspectum.* Facilius quippe (si dicere fas est) erraret natura, quàm dissimilem sui Princeps possit formare Rempublicam. Plura congessit Solorzanus *embl.* 29.

4 (m) *Levitico.*] *Cap.* 4. *vers.* 3.

(n) *Sacrorum canonum.*] *Cap. non oportet, de consecr. dist.* 5. Concilium Cabilon. sub Carolo, *can.* 44. Presbyteros Romam, sive Turonum absque licentia Episcopi sui pergere, decrevimus inhibendum: immò nec laicis licebat sine litteris proprii Episcopi peregrinari, *dicto cap. non oportet:* cujus prohibitionis rationem tradit, & illustrat Savarus *ad Sidonium lib.* 1. *epist.* 5. *vers. Priusquàm.*

(o) *Commutaretur.*] Juxta tradita suprà *in cap. hoc tit.*

(p) *A Papa.*] Alexander III. videlicet, transcriptus *in dict. cap.* 1.

(q) *Respondit.*] *Cap.* 15. *Divi Matthæi.*

(r) *Cessare debuit.*] *Cap. cùm cessante, de appellat.* Illustrat Balboa *in cap.* 8. *de jurejur.*

COMMENTARIUM.

EX hoc textu communiter deducitur, posse 5
Pontificem justâ ex causâ commutare votum peregrinationis ad Terram sanctam in eleemosynas, jejunia, & similia opera: quæ sententia licèt verissima sit, cùm Pontifex non solùm quodcunque votum possit commutare, verùm & relaxare; tamen in præsenti casu nullam commutationem fuisse necessariam, siquidem votum nullum erat, ex duplici causâ probatur. Prima quia votum Episcopi Trecen. invalidum erat, quia irrequisito Pontifice, & absque licentia proprii Metropolitani, non poterat Episcopus deserere propriam Ecclesiam, & tam longinquam peregrinationem vovere, ut docuerunt Sylvester *verbo Votum* 3. *q.* 1. *num.* 4. Azor *p.* 1. *instit. lib.* 11. *cap.* 16. *q.* 2. Filliucius *tract.* 26. *cap.* 6. *num.* 169. & hoc votum esse invalidum, quia materia est jure naturali, & divino prohibita, post Paludanum, Angelum, Sanchez, & alios docet Thomas Hurtado *tom.* 1. *de resid. resol.* 13. *num.* 5. Ergo Episcopus Trecensis nulla indigebat relaxatione, aut commutatione Pontificis. Secunda, quia cessante causâ propter quam votum emittitur, cessat ejus obligatio, ut post Suarium & Sanchez probant plures congesti à Barbosa *hic*, Balboa *in cap. si verò* 8. *num.* 75. *de jurejur.* Sed in præsenti specie cessavit causa peregrinationis, ut constat ex illis verbis: *Ad hanc autem indulgentiam tibi faciendum specialiter nos induxit, quod cùm pro libertate Trecensis Ecclesiæ per dictum Comitem assequenda præcipuè votum peregrinationis emiseris, eo sublato de medio, quia cessavere causæ, facilius potuit cessare & effectus.* Ergo si ex hac duplici causâ nullum erat votum in præsenti casu emissum ab Episcopo Trecensi, ad quid necessaria fuit Pontificis commutatio, seu relaxatio. Agnoverunt difficultatem repetentes in præsenti, Sanchez, Suarez, Azor, & alii relati à Barbosa *in collect. ad hunc textum:* quibus omissis Hurtado *ubi suprà, numero* 31. asserit, in præsenti casu necessarium fuisse commutationem, quia votum validum fuit, si non absolutè, conditionaliter, si Papa licentiam præbuisset: unde quia propter conditionem imbibitam obligatus fuerat, necessaria erat commutatio, ne scandalizarentur laici, & dicerent: *Ubi est Deus clericorum?* ex hocque exemplo crederent, quod non tenebantur ad voti observantiam. Quare cùm votum hoc validum esset sub conditione, si Papæ placuerit, tenebatur Episcopus requirere Pontificis consensum: & quia Innocentius non consensit, quia ex parte cessaverat causa voti, necessaria fuit commutatio obligationis Episcopi, quatenus ex sua parte votum implere tenebatur. Sed hæc interpretatio facilè refellitur; nam Innocentius III. nullam facit mentionem consensus à se præstiti, aut

præstandi tacitè, vel expressè; immò ex textus serie constat, Episcopum non solùm votum emisisse, verùm & iter arripuisse, Placentiamque pervenisse, nullâ expectatâ Pontificis licentiâ; nec Innocentius inde conqueritur, aut se consensisse tacitè, vel expressè innuit. Quare verius credo, Episcopum absolutè votum peregrinationis emisisse, nullâ habitâ relatione ad licentiam Pontificis tacitam, vel expressam. Quare eâ solutione omissâ ex historia illius temporis vera interpretatio præsentis textus petenda est. Temporibus enim Innocentii III. dum de expeditione in Terram sanctam solerter agebatur, non solùm laicos, verùm & Episcopos invitari ad eam expeditionem, constat *ex cap. non est, hoc tit.* & variis Innocentii epistolis, refertque Spondanus post Baronium *anno* 1199. *& sequenti*; unde eo tempore licitum erat votum in Hierosolymitanum subsidium facere & adimplere ab Episcopis, inconsulto R. Pontifice, ut docent *in cap. scripturæ, hoc tit.* Butrius *n.* 4. Abbas *num. ult.* Cardinalis, & alii relati à Thoma Sanchez *lib.* 4. *summæ, cap.* 2. Unde licitè, & validè juxta morem illius seculi potuit Episcopus Trecensis votum Hierosolym. emittere, tenebaturque illud adimplere, nisi à Pontifice justis ex causis, ut in præsenti casu contigit, fuisset commutatum. Pro secundæ difficultatis solutione varia adduxerunt relati à Barbosa *in præsenti*, Balboa *in cap. si verò, num.* 73. *de jurejur.* Trullench 2. *p. in Decal. lib.* 2. *c.* 2. *dub.* 4. *num.* 12. Stunica *de voto cap.* 4. *num.* 104. distinguentes inter causam impulsivam, & finalem; ita ut in præsenti specie causa adeundi, videndique Comitem Campaniæ esset impulsiva, & non finalis; & ita eâ deficiente, adhuc persisteret obligatio adimplendi votum. Sed facilius responderi potest asserendo, in præsenti specie duplici ex causa Episcopum votum emisisse. Prima, præcipuaque ob salutem animæ propriæ: secunda, ut de libertate Ecclesiæ Trecensis ageret cum Comite Campaniæ. Unde licèt per mortem ipsius Comitis hæc secunda causa deficeret, prima tamen, præcipuaque, videlicet expeditio in Terram sanctam, adhuc vigebat. Unde necessariò propter eam votum implendum erat, nisi à Pontifice rationibus in præsenti adductis commutaretur: & ita apparet commutationem necessariam fuisse, rectéque ex hoc textu Doctores deducere, Pontificem posse commutare votum, etiam Hierosolymitanum, in jejunia, eleemosynas, & similia opera pia.

CAPUT VIII.

Idem *Cantuarien.* (a) *Archiepiscopo.*

QUod super his Sed. Apost. consulere decrevisti, quorum exequutio spectat ad officium pastorale, s. r. in Domino commendamus, sperantes, quod per responsionem nostram instructus, diligentiùs ea exequeris. Quæsisti sanè de his, qui in succursum Terræ sanctæ (b) signo crucis assumpto, propter infirmitatem, vel paupertatem, vel aliam justam causam votum peregrinationis non possunt utiliter adimplere, quid tibi sit faciendum, cùm per A. s. sine districtione receperis in mandatis, ut eos, & qui signum crucis assumptum abjecerunt, ad resumptionem ipsius, & executionem voti per cens. eccl. ap. rem. compelleres, non obstante aliquâ indulgentiâ, si qua fortè per surreptionem à prædec. nostro fuerat impetrata. Nos autem inquisitioni tuæ r. respondemus, quod debiles, & inopes magis illuc in defectum, quàm ad profectum accedunt; cùm isti pugnare non possint, & illi mendicare cogantur; nisi fortè sint Nobiles, & Magnates, qui suis secum expensis bellatores adducunt; vel artifices, & agricolæ, qui de laboribus suis sibi possunt acquirere necessaria, & Terræ subsidia ministrare, quamvis non multi talium propter brevitatem possessionum, & paucitatem inhabitantium sint opportuni. Verùm credimus distinguendum inter illos, qui temporalem; & eos, qui perpetuam impedimenti causam creduntur habere: quòd primis est indulgenda dilatio, secundis autem est redemptio injungenda; ac rerum facultate pensatâ, quas possent, aut quas facturi essent expensas, personarum præterea recompensato labore, in subsidium Terræ sanctæ transmittant, exequentes per alios, quod per se nequeunt adimplere. Rursus inter illos, qui pro defensione Terræ sanctæ votum peregrinationis emittunt, & eos quibus pro satisfactione suorum criminum iter peregrinationis injungitur, credimus distinguendum: quod circa primos plus Terræ sanctæ succursus; & circa secundos plus labor itineris secundùm intentionem voventis, vel pœnitentis debet attendi. Unde si quis hoc modo voventium est inutilis ad pugnandum, quamvis habilis ad eundum, melius est redimere votum, quàm expensas consumere: quod & de pœnitente, qui propter debilitatem non potest iter injunctum peregrinationis implere, sanè valet intelligi; non autem de illo, qui quamvis sit impotens ad bellandum, potens tamen est ad eundum. Super his autem diligens discretio est adhibenda, ne quid prece, vel pretio, amore, vel odio, sive occasione quacunque contra salutem animæ, vel utilitatem Terræ quomodolibet attentetur. Unde per viros religiosos, & providos dispen-

dispensationem hujusmodi volumus providere. De mulieribus autem hoc credimus observandum, ut quæ remanere noluerint, viros suos sequantur euntes. Cæteræ fortè nisi sint divites, quæ secum in suis expensis possint ducere bellatores, votum redimant, quod voverunt, aliis ad Terræ sanctæ subsidium singulis secundùm proprias facultates diligenter inductis.

NOTÆ.

1. (a) *Cantuar.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. 5.* & *in cap. quod super, de majorit. & obed. cap. quod super, de fide instrum.* ubi extant aliæ partes hujus epistolæ, ut ibi notavi.

2. (b) *Signo crucis.*] Qui arma sumebant pro recuperanda Terra sancta, cruce insigniebantur, ut eo fidentiùs adversùs crucis hostes dimicarent, & ad omnia pericula crucis, & Crucifixi amore promptiores essent: quare qui nomen dabant illi sacræ militiæ, aut peregrinationem pro expeditione Terræ sanctæ faciebant, vulgò crucem sumere, seu accipere dicebantur. Guillel Tyrius *lib. 1. de bello sacro*, Petrus Diaconus *lib. 1. chron. cap. 11.* Otho Frising. *lib. 7. cap. 2. Hi omnes è diversis nationibus, & linguis in unum corpus adunati, crucem in vestibus portantes, crucis Christi discipulos verbo, & opere se fore prædicabant, ac crucis virtute confisi, contra inimicos crucis in Domino dimicaturi iter aggrediuntur.* Idem *lib. 1. de gestis Friderici, cap. 37. Cunctis, qui aderant, ex priore rumore excitatis, ad accipiendam crucem ultrò occurrentibus, tres accepere eadem hora crucem Episcopi, Henricus Ratisbonensis, Otho Frisingensis, Reginbertus Passaviensis, & Dux Noricorum Henricus, frater Regis, de ordineque Comitum, Nobilium, virorum illustrium innumerabiles.* Qui animû peregrinationis sacræ suscipiendæ habebant, in fronte, vel pectore signum crucis præferebant, qui autem in procinctu erant, inter scapulas retrò ponebant. Robertus monachus *lib. 2. histor. Hierosolym.* Bertholdus *in chron. ad annum 1006. Omnes quoque, qui se ad hoc iter devoverunt, signo crucis seipsos in vestibus notare fecit; quod etiam signum in ipsa carne notatum apparuit.* Neubrigen. *lib. 3. hist. Angliæ, cap. 22.* notarunt Juretus *ad epist. 173. Ivonis Carnot.* Bosquetus *ad Innocentium III. lib. 3. regestr. 15. epist. 197.* Crux que illa aliquando erat purpurea, à qua sacri milites cruce signati appellabantur, Carol. Sigen. *lib. 9. de Reg. Ital.* ibi: *Signum ejus expeditionis fuit crux è purpureo panno confecta, quam primus è Pontificibus Urbanus salutaris in signum expiationis indulsit vestibus super dexteram scapulam affingendam.* Unde qui profecti sunt in eam expeditionem, Crucesignati, & ipsa expeditio Cruciata vocata est. Inde etiam concionatores, qui Reges & alios Principes ad hoc sanctum bellum incitabant, crucem prædicare dicebantur. Concilium Lateran. sub Innocentio III. *in fine*: quam crucis signationem pro recuperatione Terræ sanctæ primùm cœptam sub Urbano II. referunt Wilhelmus Tyrius *lib. 1. cap. 14.* & Bertholdus *ad annum 1095.* ibi: *Omnes, qui se ad iter devoverunt, signo crucis in vestibus notari fecit in Concilio apud Claromontem.* Notavit Cironius *in cap. 1. de statu monach. in 5. compil.* Ipse etiam Urbanus in eodem Concilio omnes Crucesignatos, qui crucem assumpserant, sub peculiari protectione Ecclesiæ Romanæ accepit. Willelmus Tyrius *dicto lib. 1. cap. 15.* ibi: *Sub Ecclesiæ defensione, & BB. Petri, & Pauli protectione, tanquam veræ obedientiæ filios recepimus, & ab universis inquietationibus, tam in rebus, quam in personis statuimus manere securos.* Ordericus Vitalis post relatam Urbani orationem pro expeditione Terræ sanctæ. Idem Urbanus II. eandem tuitionem confirmavit *in can. 2. Concilii Claromont.* ibi: *Item placuit, omnia bona eorum, qui Hierosolymas pergunt, semper, & ubique esse salva in pace, & tregua, quousque redierint.* Firmavit etiam Concilium Lateran. sub Callixto II. anno 1122. *cap. 2.* ibi: *Eis, qui Hierosolymam proficiscuntur, & ad Christianam gentem defendendam, & tyrannidem Infidelium debellandam efficaciter auxilium præbuerint, suorum peccatorum remissionem concedimus, & domos, & familias, atque omnia bona eorum in B. Petri & Romanæ Ecclesiæ protectione, sicut à Domino nostro Papa Urbano statutum fuit, suscipimus. Quicunque ergo ea distrahere, vel auferre, quamdiu in via illa morantur, præsumpserint, excommunicationis ultione plectantur.* Idem postea constituit Gregorius Pontifex, ut refert Guill. Neubrig. *lib. 3. hist. Angl. cap. 20.* ibi: *Scilicet ut bona eorum, qui crucem acceperant, cum suis famulis, sub sanctæ Romanæ Ecclesiæ, nec non Archiepiscoporum, & Episcoporum atque aliorum Prælatorum Ecclesiæ protectione consistant.* Quare prætextu hujus tuitionis ecclesiasticę, si quæ de rebus ad Crucesignatos pertinentibus quæstio moveretur, Episcoporum erat cognitio, qui censuris invasores obstringebant, ut testatur Ivo Carnot. *epist. 173.* qui cùm diu inde disceptassent, non potuerunt in unam convenire sententiam, dicentes, novam esse institutionem de tuitione ecclesiastica impendenda rebus militum Hierosolymam proficiscentium, nec scire utrum hæc tuitio ad solas pertineat proprietates eorum, an etiam pertineat ad cæsamenta eorum; largæque indulgentiæ illis concessę fuerunt, *cap. excommunicamus, de hæretic.* Unde D. Bernardus *epist. 322.* ita hortatur ad hoc bellum suscipiendum Clerum, & populum Spirensem: *Habes nunc fortis miles, habes vir bellicose ubi dimices absque periculo, ubi vincere gloria, & mori lucrum: si prudens mercator es, si conquisitor hujus sæculi, magnas quasdam tibi nundinas indico; vide ne pereant. Suscipe signum crucis, & omnium pariter, de quibus corde contrito confessionem feceris, indulgentiam obtinebis. Materia ipsa si emitur, parvi constat; si dè voto assumitur, humero valet sine dubio regnum Dei: bene ergo fecerunt, qui cœleste signaculum jam susceperunt.* Plura de ipsius Cruciatis, & hac sancta expeditione congesserunt Grethserus *lib. 2. de cruce, cap. 58.* & *p. 2. lib. 2. cap. 10.* & *p. 13. de Cruciatis*, Beyerlinch. *tom. 6. in Theatr. verbo Peregrinatio*, Juretus *ad epist. 173. Carnot.* Baronius *anno 1095.* Mornacius *in l. 4. C. de prec. Imper. offer.* P. Marcha. *in not. ad Concilium Claromont. pag. 418.* & *in concord. sacerd. lib. 4. cap. 15.* & *lib. 5. cap. 21.* & in locum horum Crucesignatorum successerunt officiales, & ministri S. Officii, qui illorum privilegiis fruuntur. Bobadilla *tom. 1. polit. lib. 2. cap. 18. num. 35.* Carleval. *de judic. tom. 1. tit. 1. disput. 2. num. 427.*

CAPUT

CAPUT IX.

IN hoc textu tantùm proponitur explicatio antecedentis, seu potiùs pars ipsius est, ideoque eidem Præsuli in eo rescribitur, & tantùm aliqua dubia, quæ circa votum ultramarinum, & ejus commutationem, seu redemtionem oriri poterant, resolvuntur; quare illum omitto, per eadem tamen verba refertur in tertia compilatione, *sub hoc titul. cap.* 5. & ejus commentarium petendum est ex traditis *in cap.* 1. *hoc tit.*

CAPUT X.

Idem *Gebennensi* (a) *electo*

PEr tuas nobis litteras intimasti, quod cùm in (b) Gratianopolitana Ecclesia susciperidi habitum regularem votum solenniter emisisses, & postmodùm promisisses in (c) manibus Episcopi ejusdem Ecclesiæ, te infra duos menses postquam ab Apostolica Sede rediisses, ad quam eo tempore accedebas, votum quod emiseras, impleturum, ac termino ipso transacto, non curasses quod voveras adimplere, tandem existens in voti transgressione hujusmodi, vocatus fuisti ad regimen Ecclesiæ Gebennensis; super quo à nobis tuæ saluti postulas provideri. Nos igitur discretioni tuæ breviter respondendo consulimus, quatenus si tuam omnino sanare desideras conscientiam, regimen resignes Ecclesiæ memoratæ, ac reddas Altissimo vota tua. In hoc tibi gratiam facientes, quod si Capitulum ejusdem Gebennensis Ecclesiæ te postmodum canonicè duxerit eligendum, concedimus ut electionem recipias taliter de te factam. Datum Signiæ VI. idus August. Pont. nostri anno XVI.

NOTÆ.

1. (a) *Gebennensi.*] Ita legitur in epistolis Innocentii III. editis à Bosqueto *libro* 4. *regestr.* 16. *epist.* 93. ex quo restituo litteram hujus textus. Gebenna, seu Geneva, aliàs Gebena, est urbs Galliæ, in Provincia Viennensi, inter Arvernios, & Helvios montes, de qua Lucanus

—— quâ montibus arduasummis
Gens habitat cavâ pendens è rupe Gebennas.

Apud quam propter Lemanum lacum Rhodanus flumen intumescit, ut refert Papirius Masonius, *in descript. Gall. fol.* 357. Habuit olim Ecclesiam Cathedralem D. Petro dicatam, sed cùm civitas illa esset ab hæreticis occupata, Sedes Episcopalis translata fuit Annessium Sabaudiæ oppidum. Cùm ejus Episcopus postulatus esset in Archiepiscopum Ebredunensem, ut constat ex epistola 175. & 176. ipsius Innocentii *lib.* 3. electus fuit Episcopus, cui in præsenti rescribit Innocentius.

2. (b) *Gratianopolitana.*] Urbs Gratianopolis est in Gallia, juxta Voconios Allobrogum fines, antiquitus vocabatur Cularo, seu Cullarona, usque ad tempora Diocletiani & Maximiani, ut referunt plura de ea adducentes Joannes Chenu *in descript. Galliæ, fol.* 481. Papirius Mason. *in descript. Gall. fol.* 427. cujus Ecclesia erat olim canonicorum Regularium, ut refert Pennotus *lib.* 2. *hist. canonic. Regul. cap.* 33. *num.* 13.

(c) *Manibus.*] Gerondi videlicet, qui fuit primus Abbas Cluniacensis, demùm Episcopus Valentinus, & tandem Patriarcha Hierosolymitanus.

COMMENTARIUM.

PRæsens textus, quatenus in eo docetur, eum qui emisit votum religionis, & fuit negligens in eo implendo, Episcopum electum debere votum adimplere, renunciato Episcopatu, difficilis meritò visus est Interpretibus ex eo, quia ut suprà probavi *in cap.* 1. *hoc tit.* non est fractor, seu transmissor voti, qui illud in melius commutat, & perfectius bonum: unde cùm Episcopi status sit perfectior, quàm religiosi, ut latè probat Hallierius *in vindiciis, cap.* 8. *cum sequent.* videbantur in præsenti specie ritè & rectè votum impletum, si acceptavit Episcopatum, qui votum emiserat religionis, commutato ipso voto in statum Episcopalem. Pro cujus difficultatis solutione varia adduxerunt Garanna *in præsenti* Balboa *in cap.* 3. *de jure. jur. num.* 71. Sed illorum sententiis omissis dicendum est, Episcopum consecratum, seu confirmatum, non posse religionem ingredi inconsulto Romano Pontifice, propter vinculum matrimonii contracti inter ipsum, & Ecclesiam, *cap. nisi cùm pridem, de renunc.* probant Suarez *tom.* 3. *de relig. lib.* 1. *cap.* 19. Stunica *de voto q.* 3. *ex num.* 3. Basseus *verbo Religio* 2. *num.* 1. Castropalao *tom.* 3. *oper. moral. tract.* 16. *disput.* 1. *punct.* 7. §. 1. Marquez *in orig. Eremit. cap.* 6. §. 6. Garcia *in polit. regul. tract.* 2. *difficult.* 2. *dub.* 2. Soza *in Episc. relig. fol.* 27. *num.* 92. Cellotius *de hierarch. lib.* 9. *cap.* 23. Electus verò potest religionem ingredi, quia adeo non est ligatus prædicto matrimonii vinculo: & si votum religionis fecit antequam promoveretur in Episcopum, non potest illud adimplere inconsulto Pontifice, si confirmatus, aut consecratus reperiatur, ex eadem ratione; si verò tantùm electus, ut in præsenti casu, reperiatur, re-

netur

netur votum adimplere ingrediendo religionem, quia acceptatio Episcopatus non est votum, neque ex voto ipsius electi fieri debet, juxta textum *in cap. in scripturis 8. q. 1. l. si in quemquam 39. C. de Episcop. & cler.* & ita ex parte acceptantis non adest votum de meliori, aut perfectiori statu; quare qui votum religionis emisit, non liberatur ab ejus obligatione, etsi in Episcopum eligatur; teneturque religionem ingredi, & si postea eligatur in Episcopum, aut rata habetur prior electio, potest confirmari, & consecrari in Episcopum; quia non est incompatibilis religiosus status cum Episcopali dignitate, ut probat Soza *in tract. de Episcop. religios.*

CAPUT XI.

Honorius III. *Salisbarienſi* (a) *& Bregadenſi Præpoſitis.*

POstulastis per nostras literas edoceri, an vobis professis ordinem regularem, quorum alter cruce signatus est, reliquus crucis charactere desiderat (b) insigniri, liceat vicesimam proventuum Ecclesiarum vestrarum, deputatam succursui Terræ sanctæ deferre vobiscum, ut per vos proficiat illius terræ succursui, qui parati estis personas vestras exponere servitio Jesu Christi; præsertim cùm multi exemplo æmulationis laudabilis provocati, ad currendum post vos viriliter accingantur, præliaturi prælium Domini contra gentes. Quia verò liberationi Terræ illius totis viribus aspiramus, disc. v. p. A. s. m. quat. si Ecclesiæ vestræ aliàs per absentiam vestram enormiter non lædantur, & vos utiles fueritis terræ Domini verbo pariter, & exemplo, quod conscientiæ vestræ duximus relinquendum, dimissis procuratoribus idoneis in Ecclesiis vestris, potestis, & tenemini votum peregrinationis adimplere, ac sic potest in usus vestros transire vicesima Ecclesiarum vestrarum deputata subsidiis Terræ sanctæ.

NOTÆ.

1. (a) *Alisbarienſi.*] Ita restituo epigraphen & literam hujus textus ex quinta compilatione Honorii III. ubi *in cap. 1. de statu monach.* reperitur præsens textus: adeò tamen corrupta est secunda pars hujus inscriptionis, ut cognosci non possit de quo Præposito in eo agatur. Cironius in ejus notis existimat, legendum esse *Readingensi.* quia urbs Reading. dicta est in Comitatu Barcheriæ, in diœcesi Salisbarensi Angliæ, de qua diœcesi nonnulla notavi *in cap. 28. de appellat.*

(b) *Insigniri.*] Juxta formam illustratam *in cap. quod super, hoc tit.*

2. (c) *Vicesimam.*] Juxta dispositionem Concilii Lateran. sub Innocentio III. celebrati, ubi de hujusmodi fructuum parte pro expeditione Terræ sanctæ assignanda ita cavetur: *Cupientes autem alios Ecclesiarum Prælatos, nec non clericos universos, & in merito, & in præmio habere participes, & consortes, ex communi Concilii approbatione statuimus, ut omnes omnino clerici, tam subditi, quam Prælati, vicesimam partem ecclesiasticorum proventuum, usque ad triennium conferant in subsidium Terræ sanctæ, per manus eorum, qui ad hoc Apostolicâ fuerint providentiâ ordinati, quibusdam duntaxat religiosis exceptis, ab hac prætaxatione meritò eximendis: illis similiter qui assumto, vel assumendo crucis signaculo sunt personaliter profecturi. Nos autem, & fratres nostri S. Romanæ Ecclesiæ Cardinales plenariè decimam persolvemus: sciantque se omnes ad hoc fideliter observandum per excommunicationis sententiam obligatos, ita quod illi, qui super hoc fraudem scienter commiserint, sententiam excommunicationis incurrant.*

TITULUS XXXV.

De statu Monachorum, & Canonicorum Regularium.

CAPUT I.

Gregorius *Fortunato Episcopo* (a) *Neapolitano.*

THEODOSIUS Abbas monasterii sancti Martini, petitoriâ nobis insinuatione suggessit, quæ habetur in subditis, in domo quondam Martini ex ejus voluntate decessorem suum Andream Abbatem monasterium, in quo monachi habitare debeant, construxisse: & quia id in honorem B. Petri Apostolorum Principis,

Principis, & S. Archangeli Michaëlis postulat dedicari, dilectionem tuam præsentibus apicibus duximus adhortandam, quatenus ad prædictum locum cùm postulaverit, ingravanter accedas, venerandæ solennia dedicationis (b) impendens. Et quotiens necesse fuerit à presbyteris Ecclesiæ tuæ in loco sancto deservientibus celebrentur (c) sacrificia veneranda Missarum, ita ut in eodem monasterio nec fraternitas tua, nec presbyteri præter (d) diligentiam disciplinæ aliquid molestiarum inferant; aut si quid illic pro diversorum devotione commoditatis accesserit, sibi existiment vendicari; cùm monachis in eodem loco deservientibus debeat proficere quicquid à fidelibus offerri contigerit.

NOTÆ.

(a) *Neapolitano.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. & in ipso Regestro epistolarum D. Gregorii *lib.* 7. *indict.* 2. *epist.* 15. ex quo transcribo præsentem textum. De hac percelebri urbe egi *in cap.* 2. *de constit.*

1. (b) *Dedicationis impendens.*] Quia nova monasteria sine Episcopi licentia ædificari non valent, *cap. quidam* 10. 18. *q.* 2. *cap. de monachis* 12. *cum sequenti, eadem quæst.* Antonius Augustinus *in epit. juris, lib.* 9. *tit.* 1. latiùs dicemus *in cap. final. de relig. domib. num. final.*

(c) *Celebrentur sacrificia.*] Adhuc enim prioribus annis Pontificatus Gregorii Magni monachi ad sacerdotii gradum non ascendebant, sed à presbytero per Episcopum in Monasterio constitutum sacramenta accipiebant, divinaque officia audiebant. D. Gregorius *lib.* 3. *epist.* 18. ubi cùm Mauro Abbati commendaret Ecclesiam sancti Pancratii, præcepit, ut peregrinum illuc presbyterum advocet, qui sanctissimam Deo hostiam immolet, eumque monasterii sumptibus alat, his verbis: *Ne remotis presbyteris, quibus Ecclesia ipsa fuerat antea commissa, vacare ministeriis videatur, idcirco hujus tibi auctoritatis tenore præcipimus, ut peregrinum illic debeas adhibere presbyterum, qui sacra Missarum possit solennia celebrare: quem tamen, & in monasterio tuo habitare, & exinde vitæ subsidia habere necesse est.* Referunt Yepes *tom.* 1. *chron. D. Benedicti, anno* 610. Hallierius *in vindiciis*, passim notavi jam *in cap. intelleximus, de ætate & qualit.*

2. (d) *Diligentiam disciplinæ.*] Consonat idem Gregorius *lib.* 2. *epist.* 59. ubi Episcopo etiam Neapolitano ita scribit: [Ad prædictum locum cùm postulaverint, ingravanter accedas, venerandæ solennia dedicationis impendens, ut quotiens necesse fuerit, à presbyteris Ecclesiæ in suprascripto loco deservientibus celebrentur sacrificia veneranda Missarum, ita ut in eodem monasterio nec fraternitas tua, nec presbyteri præter diligentiam disciplinæ aliquid molestiarum inferant; aut si quid pro diversorum devotione commoditatis accesserit, sibi æstiment vendicandum: sed sive aurum, sive argentum, sive prædium, sive vestimentum, omnibus modis constructio præfata possideat, cùm ancillis Dei in eodem loco deservientibus debeat proficere quicquid offerri ibidem contigerit.] Temporibus enim Gregorii M. omnia monasteria erant subjecta Episcopo, in cujus diœcesi constructa erant. Concilium Aurel. 3. *can.* 18. *De his clericorum personis, quæ de Civitatensis Ecclesiæ officio, monasteriis, vel diœcesi, vel basilicis, in quibuscunque locis positis, idest sive in territoriis, sive in ipsis civitatibus suscipiuntur ordinandæ, in potestate sit Episcopi, si de eo, quod antè de Ecclesia habebant, eos aliquid, aut nihil exinde habere voluerit, quia unicuique facultas suscepti monasterii, diœcesis, vel basilicæ debet plena ratione sufficere.* Vernense *can.* 5. ibi: *Monasteria, tam virorum, quàm puellarum, secundùm ordinem regulariter vivant; & si hoc facere contempserint, Episcopus, in cujus parochia esse videntur, hoc emendare debeat.* Arelat. sub Carolo, *can.* 6. *Providendum necesse est cuicunque Episcopo, qualiter canonici vivere debeant, nec non & monachi, ut secundùm ordinem canonicum, vel regularem vivere studeant.* Tullense *part. ultim. cap.* 9. ibi: *Congregationes canonicorum, & monachorum, ac sanctimonialium secundùm canonicam institutionem à propriis Episcopis strenuè visitentur, & eorum Religio, & habitus exquiratur.* Et *cap. qui verè* 12. 16. *q.* 1. Concilium Tolet. 10. *can.* 3. Mogunt. *can.* 20. & 21. Melden. *can.* 59. Ticinense 2. *can.* 9. Cabilon. *can.* 15. & 65. quorum catalogum refert Antonius Augustinus *in epit. juris lib.* 9. *tit.* 60. & 61. Et licèt aliqui existimaverint, Episcopos non omnimodam habere potestatem in monachos, nec posse de his, quæ contra regulam monasticam committebant, cognoscere, sed tantùm ea corrigere, in quibus citra monasticam disciplinam monachi peccarunt, moti auctoritate Concilii Tolet. 4. *can.* 50. ubi ita aiunt PP. *Quapropter monemus eos, qui Ecclesiis præsunt, ut ultra talia non præsumant, sed hoc tantùm sibi in monasterio vindicent sacerdotes, quod præcipiunt canones, hoc est monachos ad conversationem sanctam promovere, & Abbates, aliaque officia constituere, atque extra regulam facta corrigere.* Quæ verba etiam reperiuntur in canone 15. Concilii Aurelianensis: *Abbates pro humilitate religionis in Episcoporum dignitate consistant, & si quid extra regulam fecerint, ab Episcopo corrigatur.* Hæc tamen sententia prorsus aliena est à canonum, & Sanctorum Patrum mente, qui plenam potestatem Episcopo tribuunt in monachos, immò & disciplinæ monasticæ correctionem, *cap. monasteria*, 18. *q.* 2. Gregorius Magnus *lib.* 7. *epist.* 65. *Episcopus monachorum vitam competenti, regularique debet moderamine disponere, qui pro commissis eorum animabus compellitur reddere rationem.* Et *lib.* 3. *legum Longobar. tit.* 3. ita cavetur: *Et de monasteriis, quæ infra eorum parochiam sunt, vigilanter curent, ut canonici secundùm canones; regulares secundùm regulam vivant, & ubi aliter quàm ordo popposcerit, invenerint, emendare faciant; & si emendare nequiverint, nobis nuncietur.* Probat Bosquetus *ad Innocentium III. lib.* 1. *epist.* 7. Nec contrariæ sententiæ favent verba illa concilii Tolet. *Extra regulam*; nam idem significant, ac contra regulam, ut apud Arbitrum *in satyr. Dij, Deaque, quàm malè est extra legem viventibus! quicquid meruerunt, semper expectant.* Sed quia Episcopi dum monasteria disciplinæ causâ visitabant, potestate

testate sibi concessa abutebantur, plerunque quæ propria erant monasterii ab eo auferentes, ideò variis Ecclesiæ canonibus cautum fuit, ne Episcopi inquietare aut molestare monachos aliquo modo intenderent, *cap.* 1. 18. *q.* 2. Concilium Turon. 2. *can.* 7. *Episcopus nec Abbatem, nec Archipresbyterum sine omnium suorum compresbyterorum consensu de loco suo præsumat ejicere.* Concilium Anglic. *can.* 3. *Ut quæ monasteria Deo consecrata sunt, nulli Episcoporum liceat ea in aliquo inquietare, nec quicquam de eorum rebus violenter extrahere.* Refert Antonius Augustinus *in epit. juris, lib.* 9. *tit.* 62. ideo Gregorius in præsenti, & in epistola antecedenti jubet Neapolit. Episcopo, ut monasterium noviter constructum dedicet, & ibi presbyteros ad divina officia celebranda constituat. Inhibet tamen, illi ne extra diligentiam disciplinæ in ipso monasterio alia vindicet, præcipuè ne à fidelibus oblata auferre præsumat. De exemptione monachorum ab Episcoporum jurisdictione latè egimus *in c. grave, de offic. ordin.* ex quo commentario præsens petendum est.

CAPUT II.

Ex Concilio (a) *Lateran.*

MOnachi non (b) pretio recipiantur in monasterio, nec peculium permittantur habere: non (c) singuli per villas, & oppida, sive per quascunque (d) parochiales ponantur Ecclesias, sed in majori conventu, aut cum aliquibus fratribus (e) maneant: nec soli inter seculares homines spiritualium hostium conflictum expectent, Salomone dicente: Væ soli, quia si ceciderit, non est qui sublevet eum: si quis autem exactus pro sua receptione aliquid dederit, ad sacros Ordines non ascendat. Is verò qui eum receperit, officii sui suspensione multetur. Qui verò peculium habuerit, nisi ab Abbate fuerit ei pro injuncta administratione permissum, à communione removeatur altaris; & qui in extremis cum peculio inventus fuerit, & dignè non pœnituerit, nec oblatio pro eo fiat, nec inter fratres accipiat sepulturam: quod etiam de universis Religiosis præcipimus observari. Abbas autem, qui diligenter ista non caverit, officii sui jacturam se noverit incursurum. (f) Prioratus quoque, seu (g) obedientiæ pretii datione nulli tradantur, alioquin dantes, & accipientes à ministerio fiant ecclesiastico alieni. (h) Priores autem, cùm in Ecclesiis conventualibus fuerint constituti, nisi pro manifesta causa, & rationabili non (i) mutentur, videlicet, si (k) dilapidatores fuerint, si incontinenter vixerint, aut tale aliquid egerint, pro quo amovendi meritò videantur; aut si etiam pro necessitate majoris officii de consilio fratrum fuerint transferendi.

NOTÆ.

1. (a) *Lateranensi.*] Generali videlicet, celebrato sub Alexandro III. *can.* 3. ut etiam habetur *in cap.* 2. *hoc tit. in* 1. *collect.* & citatur textus hic *in cap.* 3. & 4. *de capel. monach.*

(b) *Pretio recipiatur.*] Hanc priorem partem exponemus *in cap.* 19. *de simon.*

(c) *Nec singuli.*] Monachi in duplici sunt genere. Alii simul in monasteriis degunt, qui ideo cœnobitæ, seu cœnobitæ appellantur, *l. addictos, C. de Episcop. aud. l.* 57. *C. Theodos. de appel.* quibus unum dormitorium, refectoriumque idem: alii seorsim agunt, & soli sunt, qui & Eremitæ dicuntur, *Novel.* 5. *Justin. cap.* 3. qui in silvestribus antris mancipati sunt, ut in solitudine impensiùs sanctitati vacent, *l. quidam* 26. *C. de Decur.* de quibus egi *in cap.* 2. *de testam.*

2. (d) *Parochiales.*] Olim enim postquam monachi sacris Ordinibus initiari cœperunt, non solùm in propriis monasteriis divina officia celebrabant, & sacramenta fratribus administrabant, verùm & parochialibus Ecclesiis præficiebantur, ut etiam parochianis laicis sacramenta administrarent, *cap. in parochia* 16. *quæst.* 1. Concilium Agath. *can.* 27. Pictaviense *can.* 5. Pelagius Papa *cap.* 2. 3. & 24. Carnotensis *epist.* 69. ibi: *Si qui ergo sunt in collegio vestro viri prudentes, & maturi, & igne tentationum examinati, quibus hoc onus imponi velitis, eos deducite ante præsentiam Episcopi, ut ab eo curam animarum suscipiant.* Notavit Bosquetus *ad Innocentium III. lib.* 1. *epist.* 7. Sed cùm inde daretur occasio divagationis, & disciplina monastica corrueret, statutum fuit, ne extra proprium monasterium monachi habitarent, *cap. nullus* 14. 18. *q.* 2. *cap. monachum* 3. 20. *q.* 4. Concilium Tolet. 7. *can.* 5. Immò & in ipsis Ecclesiis monasterio subjectis, non monachus, sed clericus instituatur, *cap.* 1. *de capel. monach.* Urbanus II. in Concilio Claromont. ibi: *Statuimus, ne in parochialibus Ecclesiis, quas tenent, absque Episcoporum consilio presbyteros collocent, sed Episcopi parochiæ curam cum Abbatum consensu sacerdoti committant.* Dicemus *in dicto. cap.* 1.

3. (e) *Fratribus maneant.*] Consonant textus *in cap. ad audientiam, ex parte, de capel. monach.* Clement. *Ne in agro*, §. *ad hæc, hoc tit.* quæ constitutio magnâ nititur ratione, nam monachus solus, teste D. Thoma relato à Cornelio à Lapide *in cap.* 4. *Exodi*, dæmon solitarius est, & auctore Seneca *epist.* 25. omnia mala nobis solitudo persuadet: ac magna pars peccatorum tollitur, si peccaturis testis assistat. Unde Justinianus *in novel.* 133. monachos sine testibus vivere scelus existimat: & Thomas Cantiprat. *lib.* 2. *cap.* 11. ait: *Quàm vera sit hæc sententia, Væ soli, ego novi, qui triginta annis vices Episcopi in diversis provinciis egi, qui in hoc articulo, quod religiosi soli vadant,*

dant, vel soli maneant in curiis, horrenda mala, horrenda scandala, horrendaque pericula frequenter audivi, quæ nunquam sustinuissent adjuncto socio, vel fecissent. Prosequitur Lantdmeter. *in comment. ad regul. D. Augustini, cap. 4. num. 25.*

4. (f) *Prioratus.*] Prioratus sunt cellæ monachorum extra monasterium, seu membra principalis monasterii, ubi pauci monachi à reliquis separati in una domo vitam agunt; instituti fuerunt, ut disciplina severior, & strictior, quæ in vita communi monasterii profiteri, & servari non poterat, immò nec conveniens erat, à paucis severioris disciplinæ, & vitæ amatoribus ibi servaretur, ut refert Yepes *tom. 2. chron. D. Benedicti, anno Christi 676. fol. 315.* ad minus autem debebant sex monachi ibi residere. Concilium Aquisgran. *cap. 44.* ibi: *Ut Abbatibus liceat habere cellas, in quibus aut monachi sint, aut canonici; & Abbas provideat, ne minus de monachis ibi habitare permittat, quam sex* Dicta Clementina *Ne in agro, hoc tit.* & Gregorius IX. in bulla ad Cluniac. & Nicolaus IV. ita statuerunt: *Ne in prioratu aliquo unus solus monachus commoretur; sed ei, qui solus est, unus, vel plures socii monachi adjungantur, si loci suppeditant facultates, aliquin monachus revocetur ad claustrum.* Benedictus XII. *in Benedict. cap. 25.* ibi: *Monachi autem in prioratibus, seu administrationibus cum dictis prioribus, seu administratoribus simul sint, & canonicas horas dicant, & in Missis celebrandis suas hebdomadas ordinatè, ac tractim, non syncopando, humiliter, & devotè, & horis competentibus, & cum nota, ubi fuerint tres vel quatuor, seu plures, facere teneantur.* Unde D. Bernardus *epist. 253.* commendat Abbatem Guarrinum, eo quod synagogas sathanæ, id est cellulas extra cœnobium, in quibus tres, vel quatuor fratres sine ordine, sine disciplina habitare solent, destrueret. Et Turriscremata *tract. 13. in regulam D. Benedicti*, ait in paucis prioratibus religionem annihilari, ibi enim vitio proprietatis appropinquatur, meritum obedientiæ minuitur, continentia facilè periclitatur.

5. (g) *Obedientiæ.*] Prioratus ipsi, seu cellæ, quæ majori, & principali monasterio parebant, ab ea subjectione obedientiæ dicebantur, de quibus Gregorius VII. *lib. 6. epist. 21.* ait: *Obedientias Ecclesiæ, cæteraque beneficia, quæ sine communi consensu fratrum acquisierat.* Ivo Carnot. *epist. 163. De monacho illo, quem in juramento constrinxisti, ne ultra illam administraret obedientiam, quam aliquandiu sibi usurpaverat per inobedientiam.* Earum mentio fit *in cap. cùm singula, de præbend. lib. 6. Clement. 1. de suppl. neglig. Clement. ne in agro, §. sanè, hoc tit.* apud Innocentium III. *lib. 2. regestr. 14. epist. 29.* ibi: *Omnes obedientiarum proventus.* Sed quia in his obedientiis, Prioratibus unus ex monachis præponebatur rerum administrationi, cautè in præsenti prohibitum fuit, ne talis administratio pretio concederetur, cùm exinde sequantur incommoda, quæ suprà ex Turriscremata retuli.

6. (h) *Priores autem.*] Qui Præpositi officio in monasteriis fungebatur, posterioribus seculis Prior appellabatur; unde Lanfrancus *in statutis cap. 3.* ait: *Servatâ in omni Abbatis reverentiâ, Prior, qui & Præpositus in regula nominatur, honorabilior est reliquis ministris domus Dei.* Et apud Cassinens. *cap. 65.* legitur: *Præpositus monasterii secundùm morem nostrum Prior claustralis vocatur.* Et meritò, nam Prioris nomen superiorem significat, *Novel. 112. Justin.* D. Benedictus *cap. 6. suæ regulæ. Si quæ requirenda sunt, à Priore cum omni humilitate, & subjectione reverentiæ requirantur.* Quare apud Carthus. Guillelmistas, Cœlestinos, Carmelitas, Heremitas, Augustinianos, Prædicatores, Præfecti, seu Superiores, Priores dicuntur, de quorum officio, & dignitate plura tradit Hæphtenus *disquis. monast. lib. 3. tract. 3. disquis. 2. & 3.*

7. (i) *Mutentur.*] Olim Abbates ab Episcopo in cujus diœcesi monasterium situm erat, deponebantur. Concilium Turon. *2. cap. 1. §. 7. Episcopus, nec Abbatem, nec Archipresbyterum, sine omnium suorum Compresbyterorum, & Abbatum consilio de loco præsumat ejicere.* Postquam autem religiones ab Episcoporum jurisdictione exemptæ sunt, Prælatorum Regularium destitutio ad superiorem ipsius religionis spectat, qui absque justa causa non debet inferiores Prælatos removere, seu deponere, *cap. nullam 18. q. 2.* docent latè Suarez *de relig. tom. 4. tract. 8. lib. 2. cap. 2.* Tamburinus *de jure Abbat. p. 1. disput. 3. quæst. 2.*

8. (k) *Dilapidatores.*] *Cap. si quis Abbu 18. q. 2. cap. dictum, 80. dist. cap. quoniam, dist. 100. cap. cùm ad monasterium, §. final. hoc tit.* ut contingit *in Prælatis secularibus, cap. final. 3. q. 2.* probatâ dilapidatione, aut suspicione manifesta, *cap. licèt Heli, cap. per tuas, de simon. cap. venerabilis.* ubi notavi, *de offic. deleg.* Petrus Gregorius *lib. 4. partit. tit. 7. cap. 5.* quod est intelligendum quando Prælati negligentia magna est, *cap. quicquid 1. q. 1.* Unde non probatur dilapidatio ex eo, quod monasterium ære alieno gravatum reperiatur, cùm ex justa causa id posset provenire. Tamburinus *dict. quæst. 2. num. 5.* Item deponi potest Abbas, si regulæ prævaricator reperiatur, id est, quod ei præjudicet, non autem observet. Tamburinus *ubi suprà, num. 8.* vel si illiteratus est, *cap. final. de ætate & qualit.* & ob similes causas, quas prosequitur Tamburinus *dict. quæst. 2.* Tandem si incontinenter vixerit, ex præsenti textu: unde in regula D. Benedicti hujusmodi incontinentes zonâ ad collum appensâ genibus flexis sisti jubentur ad portas refectorii, & meritò cingulo honoris exuebantur, sumpto more veterum, qui virgines corporis decus passas zonâ suspendebeant, & cùm nuptui dabant, solvebant zonam quæ nodus erat virginitatis, ut probat Cironius *in parat. ad hunc tit. in fine.*

CAPUT III.

Alex. III. *Universis Abbatibus, & Conversis Cisterc.* (a) *Ordinis.*

REcolentes qualiter hæc plantatio sancta, hæc vitis fructifera, hæc denique vinea Domini Sabaoth, sub primis Ordinis Patribus pullulavit, & palmites longè lateque

lateque producens, ad mortifera circumquaque venena pellenda protulit flores, & odores effudit, pervigili custodiâ custodiatis eorum in omnibus inhærere vestigiis, per quos cooperante Domino in deserto hujus mundi flos hujuscemodi plantatus est honestatis. Hi enim monasticæ frugalitatis contentissimi, optimum ponentes in paupertate principium, totius sufficientiæ assequuti sunt complementum, Ecclesiæ chari, Episcopis, & Prælatis accepti, atque in conspectu Regum, ac Principum famâ, & merito glorioso: nunc autem, quod dolentes dicimus, etsi non ab omnibus, neque in omnibus; à plerisque tamen, & in pluribus ab illa sancta institutione dicitur declinatum, in tantùm, ut aliqui ex vobis primæ institutionis obliti penitus, vel ignorantes, contra Ordinis vestri regulam villas, & molendina, Ecclesias, & (b) altaria possident, (c) fidelitates, & hominia suscipiunt, (d) justitiarios, & tributarios tenent, & omne studium adhibent, ut termini eorum dilatentur in terris, quorum conversatio debet esse in cœlis. Læditur hinc Ordo penitus, & vitiatur: nec est mutatio dexteræ Excelsi, quin immò potiùs de dextera transeunt in sinistram, qui cùm relicto seculo sub paupertatis habitu Deo militare decreverunt, in negotiis denuò secularibus implicantur. Inde est, quod vobis ab iis, qui foris sunt, contentiones, & litigia suscitantur, & Abbatibus in causis forensibus occupatis, plurimùm in commissis domibus & tepor Ordinis, & dissolutio nascitur charitatis: maximè quia charitas in paupertate plus proficit; & cupiditatis dedignata consortium, nisi illa restringatur, hæc tepescit. Ideo sanctum, ac venerabile collegium vestrum precibus & monitis, quibus possumus, exhortamur, quatenus domus (e) illæ quæ à prima sui origine in Ordine ipso sunt fundatæ, constitutis, & ordinatis terminis sint contentæ, nec velint inordinatè ad ea manus extendere, quæ sine laboribus, & periculis multis, & demùm sine criminibus, & magna confusione non poterunt retinere. Si enim relictis originalibus Ordinis institutis ad communia volueritis aliorum monasteriorum jura divertere, oportebit & vos communi jure censeri, quia dignum est, ut si qui similem cum aliis suscipiunt vitam, similem sentiant in legibus disciplinam. Cæterùm domus illæ, quæ ab aliis institutionibus ad vestrum Ordinem se transtulerint, vestris omnino se satagant usibus conformare, & relictis possessionibus, vel mutatis, quas institutio vestra non recipit, sic se in omnibus Religioni vestræ coaptent, ut quemadmodum se gaudent in societatem Ordinis, identitatemque habitus, & observantiæ regularis assumptas; sic etiam in paucitate secularium rerum se lætentur vestris institutionibus conformatas, quatenus inde & superno Conditori magis amabiles, & nobis, atque universæ Ecclesiæ meritò debeant fieri chariores. Sanè si super possessionibus ipsis in aliquo de monasteriis vestris Apostolicæ Sedis auctoritas dispensavit, à nullo vestrûm sumendum est inde exemplum, quia temerarium est, & indignum aliquem sibi suâ auctoritate præsumere, quod Romana Ecclesia alicui monasterio, certâ ratione inspectâ, singularibus voluit indulgere beneficiis.

NOTÆ.

1. (a) *Cistercienſis.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *ſub hoc tit. cap.* 2. ex qua integram hujus textus restituo. Cùm enim temporibus Alexandri III. per annos 1170. Cistercienſium in Lusitania, & aliis Hispaniæ monasteriis jam constructis cœpisset usus habendi, & possidendi vasallos, & illis ampla exemptionum privilegia Principes seculares concederent, oppida vicina deserebantur, eorum incolis confluentibus ad oppida, & castra monachorum Cisterciensis Ordinis: unde cùm his dominiis, & vasallis monasteria supra modum ditata cœpissent à primitivâ Cistercii disciplina degenerare, Alexander III. omnium Pater, sed specialis Cistercienſium, præsenti epistolâ periculi admonuit, prævenitque, ne divitiarum pondere opprimerentur, & pristinam disciplinam negligerent, ut refert Manrique *tom.* 2. *annal. Cisterc. anno* 1171. *cap.* 7. *num.* 5.

2. (b) *Altaria.*] Id est decimas, & proventus *D. D. Gonzal. in Decretal.* Tom. III. Pars II. Ecclesiarum, ut *in cap. quæsitum* 1. *q.* 3. Gofridus Vindocinensis *lib.* 1. *epist.* 12. *Redemptionem Ecclesiarum, quæ vulgari vocabulo altaria nuncupantur.* Concilium Claromont. *can.* 6. *Ut altaria congregationibus canonicorum, vel monachorum per personas data, mortuis personis libera redeant in manibus Episcoporum, nisi fuerint illis per eorum scripta, vel privilegia confirmata.* Carnot. *epist.* 12. *Maximè quod apud nos, qui altari non serviunt, de altari vivunt: à quo sacrilegio cùm eos abstervere velim monendo, increpando, excommunicando, altaria à me redimere volunt sub nomine personæ, sicut à prædecessoribus meis ex prava consuetudine redemerunt.* Cùm enim laici injustè detinebant decimas, oblationesque Ecclesiarum, ne sacramentorum celebratio à laicis Ecclesiarum possessoribus pendere videretur, inducta est nova quædam verborum distinctio, ita ut in una, eademque basilica pars una Ecclesia diceretur, quoad laicorum jura: & altare quoad juris spiritualis administrationem: quam corruptelam admodum reprehendit Abbo Floriac. anno 1003.

in apologia quam scripsit ad Reges Hugonem, & Robertum. Ejus hæc sunt verba relata ab Aimonio *de vita S. Abbonis Floriacensis Martyris*. [Certè, chariſſimi Principes, nec catholicè vivimus, ne catholicè loquimur, quando illam Eccleſiam dico eſſe meam, ille alteram dicit eſſe ſuam, ac veluti quædam jumenta, comparati jumentis inſipientibus, utrasque aliquando venales proponimus, propoſitasque ab aliis emere non formidamus. Eſt etiam alius error graviſſimus, qui fert altare eſſe Epiſcopi, & Eccleſiam alterius cujuslibet Domini, cùm ex domo conſecrata, & altari unum quoddam fiat, quod dicitur Eccleſia, ſicut unus homo conſtat ex corpore, & anima. Videte æquiſſimi Principes, quò nos ducit cupiditas, dum refrigeſcit charitas.] Alia dabimus *in cap. de capel. monach.*

(c) *Fidelitates & hominia.*] Id eſt homagia, & hominia, de quibus egi *in cap. nimis, de jurejur.*

3. (d) *Juſtitiarios.*] Et ita monachi Ciſtercienſes juxta priſcam ipſius Ordinis diſciplinam non poterant temporalem jurisdictionem habere: quod aliis monachis olim prohibitum non eſſe, facilè conſtat ex finalibus verbis hujus textus, ubi docet Alexander III. quod ſi ad Ciſtercienſes transferantur alterius Ordinis, ſeu Religionis monaſteria habentia villas, vaſallos, & ſimilia, debent hæc omnia, quæ Ciſtercienſibus non conveniunt, relinquere, aut commutare pro aliis rebus, ſeu poſſeſſionibus. Unde ſimilia bona non improbantur in aliis monaſteriis, ut probat Anguianus *de legibus lib. 2. cap. 17. num. 6.*

(e) *Cæterum domus illæ.*] Ex his verbis conſtat, 4
non ſolùm ſingulares monachos poſſe ad ſtrictiorem religionem transire, juxta tradita ſuprà, *in cap. licet, de regul.* verùm & monaſteria integra poſſe in alia migrare, novamque regulam profiteri: quod latiùs proſequuntur Sanchez *tom. 2. mor. lib. 6. cap. 7.* Ricciulus *lib. 8. de jure perſon. cap. 4. n. 25.* Tamburinus *tom. 3. de jure Abbat. diſput. 7. quæſt. 1. num. 14.* Barboſa *libro 1. de jur. Eccleſ. cap. 42. num. 50.* Hallierius *in vindic. fol. 489.*

CAPUT IV.

(a) Clemens III.

SUper quodam canonico Regulari, qui in articulo mortis agens, licèt à Priore ſuo commonitus, proprium, quod contra regulam latenter habuerat, noluit reſignare, & ſic diem clauſit extremum: quid ſcilicet de illo agendum ſit, cùm nihilominus fuerit inter alios fratres traditus ſepulturæ, nos duxiſti neceſſariò requirendos. Quia verò te ignorare non credimus, quid de talibus in regula B. Auguſtini habeatur ſtatutum, & quod ipſum in Synodo Lateran. conſtet inhibitum manifeſtè: inquiſitioni tuæ præſentibus literis reſpondemus, quod ille canonicus non tantùm fuit chriſtianâ ſepulturâ privandus, verùm etiam ſi ſine maximo ſcandalo potuerit fieri, de ipſa projici dignus eſt Eccleſia, & extra cæmeterium Eccleſiæ ſepeliri. Cùm ſicut in ipſa Synodo habetur expreſſum, nec oblatio pro eo facienda ſit, nec inter fratres debeat ſepulturam habere. Hoc autem cùm fortè contigerit, in ſimilibus eſt agendum.

NOTÆ.

1. (a) *Clemens III.*] Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. cap. 6.* nullibi tamen exprimitur Prælatus cui reſcribat Pontifex, licèt conſtet agere de canonico Regulari Ordinis D. Auguſtini, & ſic apertè ex hoc textu probatur, non ſolùm monachos, verùm & canonicos Regulares paupertatem vovere; quod etiam probatur ex ſermone 1. D. Auguſtini de ſuorum clericorum vita, ibi: *Inter nos nulli licèt in ſocietate noſtra habere aliquid proprium.* Notavit Baſilius Legion. *quæſt. 3. ſchol. cap. 9. in principio.*

COMMENTARIUM.

Concluſio deducitur & probatur. 2. EX hoc textu, & *ex cap. 2. cap. cùm inter, hoc tit.* DD. communiter ſequentem deducunt aſſertionem: *Monachus, ſeu religioſus non debet aliquid peculiare poſſidere, alias ſi cum proprietate decedat, eccleſiaſticâ ſepulturâ privatur.* Probant eam textus *in cap. ſancimus, cap. Abbatibus 41. 12. quæſt. 2. cap. monacho 27. q. 1. cap. 7. de offic. ordin.* Concilium Altiſſiod. *can. 23.* ibi: *Si monachus in monaſterio adulterium commiſerit, aut peculiare habere præſumpſerit, aut furtum fecerit, & hoc Abbas per ſe non emendaverit, aut Epiſcopo, aut Archidiacono non intimaverit, ad pœnitentiam agendam in alio monaſterio retrudatur.* Vernenſe ſub Pipino *can. 11. De illis hominibus, qui dicunt, quod ſe propter Deum tonſuraſſent, & modò res eorum, vel pecunias habent, & nec ſub manu Epiſcopi ſunt, nec in monaſterio regulariter vivunt, placuit ut in monaſterio ſint ſub ordine regulari, aut ſub manu Epiſcopi ſub ordine canonico, & ſi aliter fecerint, & correpti ab Epiſcopo ſuo ſe emendare noluerint, excommunicentur, & de ancillis Dei eadem forma ſervetur.* Aquisgran. *can. 110. Eis, qui militant Deo, fugiendæ ſunt ex toto corde divitiæ; quas qui habere volunt, ſine labore non quærunt, ſine difficultate non inveniunt, ſine cura non ſervant, ſine anxia delectatione non poſſident, ſine dolore non perdunt. Apoſtolus autem Chriſti militibus dixit 1. ad Corinthios cap. 7. Volo vos ſine ſolicitudine eſſe: & radix omnium malorum eſt cupiditas, ſeu avaritia, quam quidam appetentes, erraverunt à fide, & inſeruerunt ſe doloribus multis. Aſt cenſus iſte terrenus eis, à quibus vituperatur, non eſt voluptatum materia, ſed dolorum. Quapropter expedit facultates Eccleſiæ poſſidere, ut inde vivant, qui non ſeculo, cujus gaudia fugitiva repudiant*

reputiant; sed Deo deserviunt, cujus ineffabilia bona desiderant: ideoque qui abstractis, atque renunciatis patrimoniis, sua Christo dedere, meritò de facultatibus Ecclesiæ subsidium accipiunt temporale, ut qui tanto mentis desiderio cœlestia appetunt, sic in hac peregrinationis via sumptibus Dominicis sustententur, quatenus ad ea, quæ contempserunt, minimè redire qualibet necessitatis causâ compellantur: & quia nihil sibi proprium reliquerunt, manifestum est, illos copiosius Ecclesiæ sumptibus, quàm canonicos, qui suis, & Ecclesiæ licitè utuntur indigere; unusquisque enim, ut ait Apostolus ubi proximè, proprium dominium habet à Deo. Concilium Mogunt. sub Rabano *cap.* 14. *Nullus monachorum aliquid proprietatis habeat, & res sæculares, quibus renunciavit, nullatenus sibi usurpet, nec parochias Ecclesiarum accipere præsumat sine consensu Episcopi: de ipsis verò titulis, in quibus constituti fuerint, rationem Episcopo, vel ejus vicario reddant, & convocati ad Synodum veniant.* Trossejanum *can.* 3. *Auditur, quod monachi nequaquam contenti communibus rebus, propriis, & lucris turpibus inserviant: quod vitium tanquam pessimum cancer, ne ultra proserpat, radicitus evellendum est.* Concilium Oxonienſe *can.* 49. *Quoniam non licet viris religiosis aliquid proprium possidere, qui se, & sua pariter in ipso religionis ingressu Domino dedicarunt.* Trident. *sess.* 25. *de reform. cap.* 20. Londin. anni 1075. ex regula B. Benedicti. & dialogo Gregorij: *Et antiquâ regularium locorum consuetudine, ut monachi ordinem debitum teneant. Si quis verò aliquid proprij sine licentia habere in morte fuerit deprehensus, nec ante mortem id reddiderit, cum pœnitentia & dolore peccatum suum confessus nec signa pro eo pulsentur, nec salutaris pro ejus absolutione hostia immoletur, nec in cœmeterio sepeliatur.* Alia plura Sanctorum Patrum decreta congesserunt Crespetius *in summa, fol.* 625. Antonius Augustinus *in epit. juris Pont. lib.* 9. *tit.* 4. Jodoc. Coccius *tom.* 2. *thesauri, lib.* 4. *art.* 3. Illustrant ultra congestos à Barbosa, & Garranna *in præsenti*, Bellarminus *lib.* 2. *de monachis, cap.* 20. Lælius Mancinus *sacri juris controv. disput.* 9. Robertus *lib.* 2. *rerum judic. cap.* 2. Landmeter. *lib.* 2. *de veteri mon. cap.* 4. & *cap.* 11. & *in comment. regulæ D. August. fol.* 19. Murga *tom* 2. *disquisit. mor. tract.* 1. *disquisit.* 6. *per tot.* Basilius Legion *q.* 9. *schol. cap.* 2. Cellotius *de hierarch. lib.* 7. *cap.* 5. & *lib.* 9. *cap.* 22. Araujo *in decis. moral. tract.* 3. *q.* 29. Theophilus Raynaudus *tom.* 17. *tract. de malè vvv. in relig. punct.* 2. Bravo *ad regul. D. Benedicti, cap.* 33. Tondutus *resol. canonic. cap.* 96. Lemaistre *lib.* 1. *de monachis. ferè per tot.* & *lib.* 2. *cap.* 12. Galletus *relig. opusc. cap.* 14. Bosquetus *in not. ad Innocentium III. lib.* 2. *cap.* 95. Fragoso *p.* 2. *de regim. Christ. Reipub. disput.* 24. §. 12. Souchetus *in notis ad epist.* 57. *Carnot.* Balsamon. *in can.* 6. *Synodi Carthag.* Spondanus *de cæmet. p.* 2. *lib.* 2. *cap.* 4. Gazeus *in notis ad Cassianum, lib.* 4. *instit. cap.* 13. Hieronymus Garcia *tom.* 1. *polit. regul. cap.* 3. *tract.* 4. *difficult.* 1. qui innumeros refert, Turrianus *lib.* 2. *de votis monast.* Vivar. *de veteri mon. lib.* 2. *cap.* 6. Mendoza *lib.* 2. *Concil. Illiber. cap.* 30. Diana *p.* 3. *tract.* 3. *resol.* 100. Benedictus Haæphtenus *lib.* 4. *disquis. monast. tract.* 7. *disquisit.* 1. Scortia *in select. Pontif. constit. epitom.* 158. *theorem.* 398. Stephanus Durantius *variar. qq. q.* 7. & 9. Desiderius Heraldus *lib.* 2. *de auctorit. rei judic. cap.* 13. Bruno Chassaing. *de privil. regul. tract.* 4. *cap.* 5.

Sed pro dubitanti ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Paupertas præterquam repugnat juri divino, ad peccandum inducit, & majori, perfectiorique bono obstat: igitur non est ita exactè à monachis observanda. Antecedens probatur primò *ex cap.* 15. *Deuteron.* ubi ait Dominus: *Egenus, & mendicus non erit inter vos.* Secundò quia paupertas pauperem plerumque in discrimen peccati vocat, & hominibus spiritualibus valde nocet. *Proverb. cap.* 30. ibi: *Ne fortè satiatus alliciar ad negandum, vel dicam: Quis est Dominus? aut egestate compulsus furer, & perjurem nomen Dei mei.* Et *Eccles. cap.* 27. *Propter inopiam multi deliquerunt.* Facit illud Theogn. 2. *Impugnatur prædicta assertio.*

Vah! misera paupertas: quid meis incumbens humeris
Dedecore tum corpus afficis, tum mentem nostram?

Majori etiam bono impedimentum affert, quia acceptissimum Deo opus excludit, hoc est eleemosynam. Igitur perfectioni monachali non convenit paupertas. Augetur hæc difficultas ex eo; nam prioribus Ecclesiæ sæculis, cùm vita sanctior, perfectiorque monachorum erat, eos dominium bonorum suorum retinuisse constat *ex l. generali, C. de sacros. Eccles. l. si quis, C. de Episcop. & cleric. Novel.* 5. *Leonis*, ubi statuitur, monachorum bona, qui non condito testamento decedunt, Ecclesiæ, vel monasterio esse donanda: ergo quia habebant monachi eorum dominium. Difficilis etiam est pœna in præsenti sancita in monachos proprietarios; nam si crimina morte extinguntur, *l. defuncto, ff de public. judic.* latè probant Antonius Gomez *lib.* 3. *var. cap.* 1. Pichardus *in* §. 1. *Instit. de perpet. & tempor.* non rectè cadaveri in præsenti imponitur pœna privationis sepulturæ.

Quâ dubitandi ratione non obstante vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, inter substantialia Religionis, seu monachatus vota omni ævo paupertatem fuisse enumeratam: omitto paupertatis votum in lege veteri emissum, de quo agunt P. Sherlogus *tom.* 3. *in Cantica, cap.* 1. *vers.* 10. *vestig.* 2. Frater Josephus à Sancta Maria *in apolog. defens. hist. Prophet. princip.* 4. *per varios* §§. ut ad paupertatem sponte emissam a monachis, & cæteris religiosis, in lege gratiæ perveniamus: & constat exemplum Christi Domini, & SS. Apostolorum: sequentesque monachi Macharius, Amonius, Basilius, Benedictus, Augustinus, & cæteri Patriarchæ, primùm inseruere votum paupertatis suis regulis adeo strictum, ut monachi non solùm habere, retinere, accipere, verùm nec dicere aliquid proprium possent. D. Benedictus *cap.* 23. *suæ regul.* ibi: *Ne quisquam suum esse aliquid dicat.* D. Basilius *in regul. brevior. interrog.* 35. & 85. D. Isidorus *regul. monast. cap.* 19. ibi: *Monachi nihil peculiare sibi facere audeant, nec in suis cellulis quidquam, quod ad victum, vel ad quamlibet rem aliam pertineat.* D. Augustinus *cap.* 1. *suæ regulæ*, & ex eo regula Tarnatensis *cap.* 14. regula Ferreoli *cap.* 10. regula S. Fructuosi *cap.* 4. quindecim regulas SS. Patrum ad idem refert Benedictus Anianus *in compil. regul. SS. PP.* & Cassianus *lib.* 4. *instit. cap.* 13. ait. *In his monasteriis, in quibus aliqua remissius indulgentur, etiam hanc regulam strictissimè seruari, ut ne verbo quidem audeat quis dicere aliquid suum, magnumque sit crimen ex ore monachi processisse, Co-* 4. *De voto paupertatis.*

dicem meum, tabulas meas, graphium meum, tunicam meam, caligas meas; proque hoc digna pœnitentia satisfacturus sit, si casu aliquo per surreptionem, vel ignorantiam hujusmodi verbum de ore ejus effugerit. Exagerat idem regula cujusdam distincta ab illa, quæ est Servi Dei ad Sorores, ita statuens: *Qui dixerit, Meum est hoc, aut illud, peccavit coram Deo, nisi tantum per obreptionem sermonis; sed pro hoc ipso tamen veniam petat à Deo, & caveat de reliquo, & ne iterare audeat.* Hinc Sanctus Columbanus *in suo pœnitent.* ait: *Meum, & tuum dixit, sex plagis puniatur.* Unde constat, quando studio, & zelo viri illi monasticæ vitæ perfectionem, quæ ab omnimoda rerum omnium abdicatione nomen accepit, amplectebantur, & quantò ab hoc vitio proprietatis abhorrebant, ut non solùm facto, sed nec verbo quidem auderet quis dicere aliquid proprium, agnoscentes animos divina observatione devinctos, non decere patrimoniorum desideriis occupari, ut ajebant Imperatores *in l.* 104. *C. Theodos. de Decur.* nec malè ajebat P. Blesensis *opusc. de amicitia, cap.* 10. *Felicissimam vitam agerent homines, si hæc duo verba de medio tollerentur, Meum, & Tuum.* Quod dysticho hoc nescio quis expressit:

Si duo de nostris tollas pronomina rebus,
Prælia cessarent, pax sine lite foret.

Plura de paupertate religiosa, & ejus perfectione congesserunt D. Bonaventura, & alij *ad caput.* 6. *regulæ S. Francisci.* D. Thomas 3. *p. q.* 48. *artic.* 3. Suarez *tom.* 3. *de relig. lib.* 2. *cap.* 12. *num.* 1. Lezana *tom.* 2. *cap.* 6. *num.* 4. Thomas Sanchez *lib.* 5. *in Decal. cap.* 1. *num.* 9. Lugo *de justitia tom.* 1. *disput.* 3. *sect.* 4. *num.* 75. Garcia *tom.* 1. *polit. regul. difficult.* 2. *dub.* 2. Jodoc. Coccius *ubi suprà* Murga fusè *tom.* 2. *disquis. mor. tract* 1. *disquis.* 6. *per. totam.*

De pœnis Monachi Proprietarii.

5. E contrario proprietatem in monachis vitium iniquissimum appellavit D. Benedictus, cujus nomenclaturæ rationes varias adduxit, & illustravit Hæphtenus *lib.* 4. *tract.* 7. *disquisit.* 5. quia est radix omnium malorum. Cassianus de eo agens *lib.* 7. *instit. cap.* 6. ait: *Receptaculum est malorum, vitiorumque omnium radix, & inextricabilis nequitiæ fomes efficitur, dicente Apostolo ad Timoth. cap.* 6. *radix omnium malorum est philargyria, id est amor pecuniæ, cujus noxiam deinde & multiplicem sobolem describit. Pro hac non mendacij, non perjurij, non furti facinus admittere perhorrescit, non fidem frangere, non iracundiæ noxio furore suppleri: si quoquam à spe quæstus deciderit, non honestatis, non humilitatis modum transcendere pertimescit, fitque ei per omnia, ut aliis venter, ita huic aurum, & spes lucri pro Deo. Unde Apostolus ad Colossens. cap.* 3. *hujus morbi noxia venena prospiciens, non solum eam radicem esse omnium malorum, verùm etiam idolorum servitutem, pronunciavit dicens: Et avaritia, quod in Græco dicitur, quæ est simulacrorum servitus,* Ita & ille *cap.* 9. qui subdit: *Eo monachum rabia pertrahi, ut suæ professionis efficiatur desertor.* Quod & Basilius confirmat *constit. monast. cap.* 35. ibi: *Qui proprium aliquid habere studet, is sine dubio nihil aliud, quam disjunctionem, & defectionem à cæteris meditatur.* Audiendus quoque Magnus Gregorius *lib.* 10. *epist.* 22. infaustam stirpem hujus vitii perstringens. Si (inquit) *peculiaritas à monachis habetur, nec concordia, nec charitas in congregatione poterit permanere.* Concinit huic perfamiliaris amicus S. Leander *instit. virgin. cap.* 18. *Peculiare, quod in cœnobiis pro magno crimine habetur, tu pro grandi evita contagione. Adulterium certè est, quia conscientiæ bona integritatem usurpata rei pravitate maculat: furti crimen est, quoniam dum omnia, quæ habentur in monasterio omnibus sunt communia, habere sibi latenter præsumit, quod à cæteris ignoratur: fraus est manifesta, quia reponit in commune, quod possidet; sed exiguam parvitatem privatim occultat fraude: unum crimen, sed plura contagia: tantæ nequitiæ malum velut gehennæ evita præcipitium, & quasi iter cave ducens ad infernum.* Plura de malitia hujus peccati, & quando habeat rationem sacrilegij, tradit Hæphtenus *disquisit. monast. lib.* 4. *tract.* 7. *disquisit.* 5. *per tot.* Unde in monachos proprietarios variæ statutæ sunt pœnæ. Primo enim monitione præmissâ corripi debet coram cæteris fratribus, ex regula D. Benedicti *cap.* 33. ibi: *Quod si quisquam hoc nequissimo vitio deprehensus fuerit delectari, admoneatur semel, & iterum; & si non emendaverit, correptioni subjaceat.* Quæ duplex monitio regularis dicitur *in cap. cùm* 6. *hoc tit.* & postea excommunicatur, vindictæque corporali subditur id est fustibus cæditur. Sanctus Columbanus *in suo pœnit.* ibi: *Operis peculiaris præsumptio centum plagis; possessio alicujus rei, quam non necessitas generaliter fratribus concesserit, amissione ejusdem, & centum plagis coërceatur.* Olim etiam monachi proprietarij è monasteriis ejiciebantur, *dicto cap. cùm* 6. vel in aliis pœnitentiæ peragendæ causâ detrudebantur. Concilium Altissiod. *can.* 23. ibi: *Si monachus peculiare habere præsumpserit, ad agendam pœnitentiam in alio monasterio detrudatur.* Novis constitutionibus Concilij Trident. *sess.* 25. *de regul. cap.* 2. monachus proprietarius activâ, & passivâ voce privatur, & juxta suæ Regulæ, & Ordinis constitutiones puniri jubetur. Benedictus XII. *cap.* 16. *Benedict.* inhabiles ad beneficium, prioratum, officium, aut quamlibet gubernationem eos reddit: tandem sepulturâ ecclesiasticâ privantur *ex cap.* 6. *hoc tit.* quam privationem sepulturæ forsan accepit Pontifex ex simili facto; quod apud Ægyptios olim contigit, ut refert D. Hieronymus *epist.* 22. *ad Eustochium.* Nistriæ enim cùm monachus centum solidos, quos lina texendo acquisierat, dereliquisset, sancto PP. qui aderant decernente spiritu defossus fuit cum iisdem suis solidis, cunctis conclamantibus, *Pecunia tua tecum sit in perditionem.* Solennis formula in proprietarios monachos usitata, quam primò D. Petrus Apostolus terribiliter protulit in Simonem Magum, *actuum Apost. cap.* 8. viguisseque deinceps hanc pœnam cum ipsa imprecatione, constat ex Cæsario *homil.* 10. *Domin. in Sexag.* ubi agens de Nicolao Abbate Hardenausensi ait: *Qui fratrem suum carnalem, suaque domus monachum propter unum obolum, qui inventus est circa eum cùm moreretur, extra cæmeterium sepeliri fecit, atque eundem obolum super ipsum jactari, cunctis clamantibus: Pecunia tua tecum sit in perditionem.* Et *in chron. Carthus. lib.* 7. *cap.* 39. refertur, quod cùm monachus quidam Carthusianus ardens ad nummos plurimos juxta se clam congregasset, ac tandem justo Dei judicio in reprobum traductus sensum, nec sceleris sui pondus ipse ferre valens, nec per pœnitentiam deferre volens, in cella semet ipse suffocasset, Prior ac fratres monasterii nummos inventos super ipsum

in sterquilinio sepulturæ traditum projecerunt, clamantes: *Pecunia tua tecum sit in perditionem.* Et rectè hæc pœna monachis cum proprietate decedentibus imponitur; nam cùm excommunicati sint, ut suprà probavi, & excommunicati sepulturâ ecclesiasticâ reddantur indigni, juxta tradita *in cap. sacris, de sepultur.* rectè in præsenti docetur, monachos proprium possidentes, extra Ecclesiam esse in sterquilinio sepeliendos.

6. Dissolvitur dubitandi ratio.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, quâ moti Hæretici varios, & contrarios errores circa paupertatem tenuerunt. Apostolici asseruerunt, paupertatem Apostolorum adeo necessariam esse, ut eam non profitentes salvari nequirent. Econtra Vigilantius Gallus docebat, meliùs facere eos, qui utuntur rebus suis, quàm illos, qui possessionibus venundatis semel omnia largiuntur. Desiderius Longobardus docuit, non esse licitum omnia pro Christo relinquere, nisi quis talem religionem profiteatur, quæ possessiones habet vel si talis sit, qui de labore manuum suarum vivere possit, ut refert Castro *adversùs hæreses, verbo Paupertas.* Guillelmus de Sancto Amore tractatum scripsit contra monachos mendicantes, quo persuadere intendit, paupertatem habitualem esse licitam, non autem actualem; hoc est, licitam esse animi promptitudinem ad relinquendum omnia pro Christo, cùm necessitas urget; illicitam verò esse paupertatem, per quam aliquis renunciat omnibus, quæ possidet, ut liberiùs Deo servire valeat. Joannes Wiclephus, dixit esse fatuos, & se periculo vitæ exponere religiosos paupertatem voventes, ut refert Thomas Waldens. *tom. 1. lib. 4. art. 1. cap. 16.* cui ferè consentiunt Lutherus, & Philippus Malanchton: quod doctè & feliciter debellarunt D. Hieronymus *contra Vigilantium*, D. Augustinus *epist. 89. & 106.* Bellarminus *tom 1. controv. lib. 2. de Monachis*, D. Thomas *in opusc. contra impugnantes relig. cap. 6.* Nec illis favet dicta auctoritas Deuteron nam in primis Thomas Waldensis *lib. 4. de antiq. fidei doctrin. tom. 2.* docuit verba illa non prohibitionem, sed permissionem continere, quia illis verbis Deus non prohibet, nec damnat paupertatem, sed pollicetur Judæis, si legem suam servaverint, inter eos nullum egenum, seu mendicum futurum: quam interpretationem verba sequentia illius capitis confirmant. Deinde D. Thomas 2. 2. *q. 187. artic. 5.* docet, quod in illis verbis non vetatur pia, & justa mendicitas, sed prohibetur, ne divites sint divitiarum suarum tenaces, ut eam ob causam plures egeni reperiantur inter eos, & mendicare cogantur. Nec obstat quod dicebamus, per votum paupertatis à monachis emissum impediri majus bonum, videlicet facultatem faciendi eleemosynam. Nam pro solutione sat esset referre verba D. Augustini contra Vigilantium *de Eccles. dogmat. cap. 71. tom. 3.* ubi ait: *Bonum est facultates cum dispensatione pauperibus erogare; melius est pro intentione sequendi Dominum insimul donare, & absolutum solicitudine egere cum Christo.* Respondet autem D. Thomas *dicta quæst. 186. artic. 3.* donum eleemosynæ quasi sacrificium esse; eum enim, qui eleemosynam dat, sibi aliquid, vel multùm retinere, juxta Gregorium *homil. 20. in Ezechielem*; votivam verò paupertatem, bonorumque omnium renunciationem, quasi holocaustum dici posse, quod majus sacrificio est; nam holocausti appellatione venit hostia, quæ tota & citra retentionem Deo consecratur, atque ob id extremo loco relatum fuisse in psalmo 50. *Tunc acceptabis sacrificium justitiæ, oblationes, & holocausta.* Nec obstat primum difficultatis augmentum deductum ex dicta Novella 5. Leonis, cum similibus. Nam valdè controversum est inter DD. an votum paupertatis primis Ecclesiæ sæculis à monachis emissum solenne esset, ita ut nullum dominium penes ipsum profitentem vitam monasticam remaneret. Pater Vazquez 1. 2. *disput. 165. cap. 6.* Basilius Legion. *q. 3. schol. cap. 9.* docuerunt, veteres monachos dominii rerum suarum capaces fuisse. quousque novo jure solennitas votorum introducta fuit. Quibus accedit P. Suarez *tom. 3. de relig. lib. 8. cap. 7.* Contraria tamen sententia communior est, quam novissimè defendit Vivar. *de veteri monach. lib. 2. cap. 5. num. 10.* Sed verè hujus quæstionis solutio provenit ex alia, an videlicet vota castitatis, & paupertatis olim adeo solennia essent, ut irritarent actum in contrarium factum, matrimonium videlicet à Monachis contractum, seu testamentum ab eis conditum? Et qui tenent vota illa veterum monachorum solennia fuisse, necessariò admittunt monachos incapaces omnino manifesse dominij, seu alicujus proprietatis, & ita testamenta, contractusque, & alios alienationis actus ab eis celebratos, non solùm illicitos, verùm & invalidos, ac nullos fuisse. Qui verò admittunt solennitatem votorum novo jure introductam esse, in Synodo videlicet Romana celebrata anno 1139. (quibus assentior) necessariò fateri debent, si non licitè, validè tamen testamentum, & alios contractus veteres monachos potuisse celebrare, juxta quorum sententiam accipiendi sunt textus *in dicta Novella 5. Leonis*, & alij suprà citati, ut jam probavi *in cap. 2. de testam.* Nec tandem obstat ultimum augmentum dubitandi rationis; nam pœna hæc privationis sepulturæ, nonnullis in casibus utroque jure recepta, & statuta est, ut probavi *in cap. sacris, de sepultur.* ex rationibus in ejus commentario adductis.

7. Exponitur textus in cap. nolo, 12. q. 1.

Sed suprà traditis obstare videtur D. Augustinus *sermon. 2. de communi vita clericor.* relatus à Gratiano *in cap. nolo, 12. q. 1.* ubi ita Sanctus Doctor ait: *Certè ego sum, qui statueram, sicut nostis, tus in nullum ordinare clericum, nisi qui mecum vellet manere, aut si vellet recedere à proposito, rectè illi tollerem clericatum, quia desereret sanctæ societatis promissum, cœptumque consortium, Ecce in conspectu Dei, & vestro muto consilium: qui volunt habere aliquid proprium, quibus non sufficit Deus, & Ecclesia sua, maneant ubi volunt, & ubi possunt, non eis aufero clericatum.* Quæ verba de monachis intelligi debent, ne dicamus inter monachos, & clericos nullam olim fuisse differentiam, cùm constet clericos semper proprium possidere potuisse, ut constat *ex cap. clericos 1. q. 2.* ibi: *Clericos autem illos convenit Ecclesiæ stipendiis sustentari, quibus parentum, aut propinquorum nulla suffragantur bona.* Igitur si ex sententia D. Augustini monachi possunt proprium retinere, non rectè asserimus monachos aliquid peculiare possidentes, excommunicandos, ac sepulturâ ecclesiasticâ privandos esse. Gratianus textum hunc accipit non de monachis, sed de clericis, & ideo D. Augustinũ affirmare, non ideo auferendum esse clericatũ ab eis, eo quod proprium habere velint.

velint. Gratianum sequuntur Marsilius *de reddit. eccles. 2. part. cap. 5.* Covar. *in cap. 1. num. 1. de testam.* Duarenus *lib. 2. de sacris eccles. ministr. cap. 1.* Joannes de Polemar. *in orat. habita in Concil. Basil. de civil. domin. cleric. pag. 398.* aliter textum illum exponit Basilius *de matrim. lib. 7. cap. 12. num. 4.* & *dict. quæst. 3. schol. cap. 9.* sed verius existimo, B. Augustinum in eo textu non tantùm de clericis loqui, sed de monachis. Construxerat enim ipse plura monasteria in Africa, ut constat ex Possidio in vita sancti Augustini, *cap. 2.* Baronio *anno 1391. num. 23. & 24.* & latè refert Marquez *in orig. Eremit.* Pennotus *lib. 1. hist. canonic. regul.* quare cupiens, ut monachi viverent secundùm statum & disciplinam illius sæculi, haberentque tantùm bona in communi, statutum illud fecit: de quibus monachis accipiendus est idem sanctus Doctor ralatus *in cap. non dicatis, cap. exemplum 12. quæst. 1.* Nec tamen omnes, qui ordinari vellent, existimarunt se necessariò hanc vitam servaturos *in serm. 2. de communi vita cleric.* Non quidem permittit, ut monachi bona habeant, quia hoc ipsemet in sermone *3. de communi vita cleric.* satis prohibuit: sed affirmat se mutasse propositum, quod habebat non instituendi nisi monachos, & jam velle ordinare clericos, quos non cogit in communi bona possidere; sed si velint, ut proprium retinere possint, Huic etiam conclusioni opponi solent textus *in cap. 2. de condition. appos. capite infirmante, qui clerici, vel vov. cap. veniens 19. de simon.* quorum veram interpretationem in eorum commentariis dabimus.

CAPUT V.

Innocent. III. *Ubaldo* (a) *Plebano S. Gabini.*

QUod Dei timorem præ oculis habeas, ex fructibus tuis colligitur evidenter, cùm opera, quæ facis, testimonium perhibeant veritati: unde totum in Domino propositum commendamus. Sanè sicut jamdudum auribus nostris insonuit, quondam ad frugem melioris vitæ transire desiderans, officium Plebani (b) resignasti, & coram fratribus (c) sancti Victoris Bononien. (d) promissionem de tua conversione fecisti, neque professionem solennem emittens, neque habitum religionis assumens. Sed nobilis vir Comes Albertus, & parochiani plebis ejusdem, attendentes, te laudabiliter præfuisse, ac de recessu tuo eidem loco jacturam non modicam imminere, desiderium tuum hactenus retardarunt, à ven. f. n. (e) Florentino Episcopo impetrantes, ut ministrares ibidem. Hoc etiam dil. f. noster P. Basilicæ duodecim Apostolorum presbiter Cardin. tunc Ap. Sed. Legatus, pensatâ utilitate plebis proponitur annuisse, quod jamdicti Comes, & populus à nobis ratum haberi simpliciter postularunt, præsertim cùm de licentia Prioris sancti Victoris Bononien. dignoscaris hactenus id fecisse. Licèt autem in (f) Lateranen. Concilio de monachis caveatur, ne singuli per villas, & oppida, seu per quascunque parochiales ponantur Ecclesias, sed in majori conventu, aut cum aliquibus fratribus maneant, ne soli inter sæculares homines spiritualium hostium conflictum expectent, Salomone dicente: Væ soli, quia si ceciderit, non est qui sublevet eum: quia tamen istud de canonicis regularibus specialiter non cavetur, qui etsi à sanctorum monachorum consortio non putentur sejuncti, regulæ tamen inserviunt (g) laxiori, & per antiquos (h) canones monachi possunt ad Ecclesiarum parochialium regimen in presbyteros ordinari, ex quo debent prædicationis officium, quod privilegiatum est, exercere; sic annuendum duximus postulatis, ut exercens plebani officium, si commodè fieri poterit, unum canonicum regularem tecum habeas ad cautelam, cujus in his, quæ Dei sunt, regularis observantiæ, tam consortio, quàm solatio perfruaris.

NOTÆ.

1. (a) *Plebano.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc titul. cap. 1.* Plebanus, qui etiam Archipresbyter ruralis, vel Curio, seu Decanus dicitur *in cap. ultim. de offic. Archid. cap. final. ne clerici, vel mon. cap. 1. eod. tit. in 6.* est qui habet sub se capellas, in quibus clerici perpetuò instituuntur, & illi subsunt, ab eoque sacramenta recipiunt; & ejus Ecclesia dicitur Plebania *in dict. cap. 1. ne clerici, vel mon. lib. 6.* Nec sufficit, ut quis Plebanus dicatur, quod altaria in Ecclesia propria habeat, & dentur in titulum; sed desideratur, ut sit Ecclesia Plebano subdita, & in ea perpetuò clerici instituantur, ut probat Cæsar *de Ecclesiastica hierarch. 3. part. disput. at. 13. §. 3.* An verò Plebani ultra jurisdictionem fori pœnitentialis dignitatem in Ecclesia habere dicantur, examinant Filesacus *de origine parœc. cap. 3.* Cæsar *ubi suprà.* Waldus ergo, de quo in præsenti, Plebanus erat Ecclesiæ S. Gabini habens sub se diversas Ecclesias. De ipso præclaro Martyre nonnulla congessit Baronius *Martyrol. die 19. Februarij.*

(b) *Resignasti.*] In manibus proprij Episcopi, juxta adducta *in cap. admonet, de renunc.*

(c) *Sancti Victoris.*] De hac Ecclesia canonicorum regularium nonnulla adduxi *in cap. cùm his, de majorit. & obed.*

(d) *Promissionem.*] Ob quam tenebantur vitam regula-

regularem profiteri, juxta adducta *in cap. porrectum, suprà de regul.*

(e) *Florentino.*] Petro videlicet, cujus etiam meminit idem Innoc. III. *in cap. 5. & 8. de donat.* ut notavit Ughel. *tom. 2. Ital. sacr. in Ecclesia Florent. num. 32. ad finem.*

(f) *Lateran.*] Relato *in cap. 2. hoc tit.*

2. (8) *Laxiori.*] Canonici enim regulares verè sunt monachi, monachorumque jure, & nomine ubique censentur, ut *in cap. præsens clericus 20. quæ. 3. cap. 2. de postul. cap. 4. cum sequent. de confirm. utili, cap. de regularibus 25. de simon. extravag. 1. de regul. inter communes*; quia æquè paupertatem, & obedientiam ac cæteri monachi profitentur, & similiter fugere debent quæcunque religionis statui palam repugnant, *cap. 4. hoc tit. cap. cùm in Ecclesiis 10. de majorit. & obed. cap. sicut 17. de regul. cap. final ne clerici vel mon.* Sed quia in aliis habent regulam laxiorem, ut constat *ex cap. sanè 10. de regul. cap. mandamus 19. quæst. 3.* ideo nonnullis in casibus receptum est, eos appellatione monachorum non venire. Legaufre *in parat. ad hunc titul.* Primis Ecclesiæ sæculis omnes ferè clerici erant canonici regulares, ut constat ex Concilio Turon. *can. 23.* Mogunt. *can. 9. cap. necessaria 12. quæst. 1.* ex Prospero *de vita contempl. lib. 2. cap. 9.* Clericatum assumpturi omnia sua aut parentibus reliquerunt, aut pauperibus erogarunt, ut probat Hallierius *in vindicias lib. 4. cap. 2. §. 2.*

(h) *Antiquos canones.*] Relatos *in cap. in parochia, cum sequent. 16. quæst. 1.*

COMMENTARIUM.

3. *Conclusio probatur.* EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Canonicus regularis potest præfici regimini Ecclesiæ sæcularis.* Quæ assertio probari potest ex Concilio Tridentino *sess. 14. de reform. cap. 11.* ubi PP. prohibent, canonicum regularem translatum ad alium ordinem assumi ad beneficium seculare, etiam curatum; nam econtrario videntur innuere, canonicum regularem non traslatum ad alium ordinem, posse eligi ad tale beneficium, quo modo illum textum intellexit, & adduxit Rota *in una Papiensi, die 6. Martii, anno 1578.* his verbis: *Fuit quæsitum, an canonico regulari cum licentia Superioris possit provideri de beneficio curato seculari? Et fuit conclusum, posse, per textum in cap. quod Dei timorem, de statu monach. & tibi Abbatem in summa.* Idemque sentire videtur Concil. Trident. *sess. 14. cap. 11.* dum vult, canonicum regularem translatum ad alium ordinem non esse capacem beneficii secularis curati: tacitè enim innuere videtur, non translatum esse capacem; & declaravit sacra Congregatio Concilii anno 1602. ibi: *Congregatio Concilii censuit, decretis ejusdem Concilii canonicum regularem non prohiberi obtinere beneficia curata secularia, nisi fuerit ex his translatis, de quibus habetur in decreto, cap. 11. sess. 14.* Probat Ivo Carnot. *epist. 93. adversùs Episcopum Lemovic.* dum inquit: *Quantum intellexi ex litteris ex vestra parte mihi nuper oblatis, graviter fert vestra fraternitas, quòd Lemonicensis Episcopus in Synodo agens interdixit omnibus regularibus clericis, & regimen parochiarum, & confessionem pœnitentium; qui rectius quidem fecisset, si omnes sacerdotes ad regularem vitam invitasset, quàm regulariter viventes à Dominicarum ovium custodia penitus removisset, quibus tantò plus displicet aliena malitia, quantò longiùs discesserunt à sua.* Illustrant ultra congestos à Barbosa, & Garanna *in præsenti*, plures congesti à Tamburino *tom. 3. de jure Abbat. disput. 9. quæst. 8.* ubi tradit, perdoctum consilium Vincentij Parancij, pro canonicis regularibus. Pennotus *lib. 3. hist. canonic. regul. cap. 72. per totum.* Valensis *de benefic. titul. 26. num. 3.* Joan Lepage *in Biblioth. Præmonstr. tom. 1. lib. 1. sect. 18. cap. 12.* Barbosa *lib. 1. juris Eccles. cap. 42. num. 49.* Solorzanus *lib. 4. polit. cap. 16. & tom. 2. de jure Ind. lib. 3. cap. 16. num. 1.* P. Mendo *de Ordin. Milit. disputat. 11. quæst. 4.* Lantdmeter. *ad regulam D. Augustini, cap. 4.* Dubal. *in vita sancti Norberti, cap. 18. cum sequentib.*

4. *Impugnatur hæc assertio.* Sed pro dubitandi ratione ita in præsentem assertionem insurgo: Indecorum est, minusque rationi congruum, ut homines disparis professionis, vel habitus præficiantur Ecclesiis, vel in eadem Ecclesia socientur, *cap. in nona 16. quæst. 7. Clement. 1. de elect.* ideo sæcularia beneficia sæcularibus; & regularia regularibus conferri debent, *cap. cùm singula, cap. cùm de beneficio, de præbend. in 6. cap. 1. de elect. eod. lib. cap. inter, de relig. dom. Clement. ne in agro, §. cæterùm, vers. sanè, hoc tit. cap. placuit 16. quæst. 1.* Trident. *sess. 14. de reform. cap. 11.* adeo ut regularia non novitiis, sed expressè professis conferantur, *cap. nullus, de elect. lib. 6. Clement. 2. de supplend. neglig* docent Navarrus *ad tit. de præbend. consil. 2.* Covar. *in cap. 2. de testam. num. 2. & 3.* Ergo canonici regulares non possunt præfici Ecclesiis sæcularibus, cùm sint verè religiosi, *cap. sanè 10. de regul. cap. 2. & 3. 19. quæst. 8.* Sanchez *de matrim. lib. 2. disput. 18. num. 7.* Azor. *tom. 1. instit. lib. 13. cap. 3.* Accedit nam religiosis ex vi suæ professionis non convenit regimen animarum, *cap. monachus, cap. alia 16. quæst. 1.* quia regularium est doceri, & pasci, non vero docere, ut ibi refertur: qvare Ecclesiæ parochiales eorum monasteriis unitæ non reguntur per monachos, sed per clericos sæculares. *cap. monachi, hoc tit. cap. 1. de capel. monach.* igitur minùs ritè poterunt assumi ad regimen Ecclesiæ sæcularis. Augetur hæc dubitandi ratio *ex cap. super eo, de regul.* ubi statuitur, quod monasterium ingressi, cujus professionis habitum susceperint, non possint ampliùs ab ea religione discedere, & sæcularibus Ecclesiis deservire: sed canonici regulares certam regulam professi sunt: ergo deserere nequeunt illam, & Ecclesiis secularibus præfici. Fulcitur secundò eadem difficultas *ex cap. ad audientiam, de capel. monach.* ubi Honorius III. scribit Archiep. Burdegal. ut jubeat omnibus Abbatibus sibi subjectis, ut revocent cunctos monachos solitariam vitam ducentes in quibusdam Prioratibus Ecclesiarum secularium, & in illis ipse Archiepiscopus seculares clericos instituat: igitur si clerici regulares jam præpositi Ecclesiis secularibus removentur ab eis, ex eo provenit, quia ipsi ad beneficia secularia eligi non valent.

5. *Probatur conclusio rationibus & exemplis.* Adhuc tamen defendenda est præsens assertio, firmiterque tenendum, canonicos regulares cum sui superioris licentia posse eligi ad beneficia secularia; quod non solùm auctoritatibus suprà congestis, verùm & validissimis juris rationibus firmatur. Prima deducitur ex eo, nam canonici regulares essentialiter sunt clerici, & à temporibus Apostolorum ad regendas Ecclesias insti-

instituti ; unde æquè ac seculares capaces sunt regiminis cujusque Ecclesiæ , etiam secularis. Quam rationem insinuavit D. Thomas 2. 2. *quæst.* 189. *artic.* 8. & illustrat Pennotus *dict. cap.* 72. *num.* 1. Secunda , & potissima provenit ex eo, quia non repugnat tale regimen Ecclesiæ secularis canonicis regularibus , ex vi professionis illorum : tum quia illi hoc apertè exprimunt tempore suæ professionis , ut constat *ex lib.* 1. *suarum constit. cap.* 42. ubi hæc verba exprimuntur : *Et quod nunquam absque licentia Capituli generalis , vel ejus auctoritate fungentis aliquod cum cura , vel sine cura beneficium acceptabo , intus, vel extra ordinem nostrum, renunciando omnibus juribus & privilegiis , & consuetudinibus in contrarium mihi competentibus , vel quomodolibet competituris.* Unde jam olim, & nunc habitâ licentiâ à Superioribus collationes beneficiorum sæcularium plerumque fieri legimus apud Pennotum *dict. cap.* 72 & Dubalem *suprà*, qui pluribus exemplis hanc praxim firmant , & illustrant.

6. Dissolvitur dubitandi ratio.

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa ; nam licèt verum sit, beneficia regularia regularibus , & secularis secularibus conferri debere, tamen circa personas regulares, & quænam illæ dicantur , ut beneficia secularia obtinere non possint , non constat apud Interpretes , ut videre est apud Barbosam *in remiss. ad Concil. Trident. dict. sess.* 14. *cap.* 11. P. Mendum *de Ordinibus Milit. disput.* 13. *quæst.* 4. *per tot.* ubi de religiosis militaribus agit. Et licèt juxta principium illud canonici regulares , qui monachis in omnibus ferè æquiparantur , admittendi non essent ; tamen quia , ut ait Innocentius in præsenti, regulam laxiorem profitentur, non comprehenduntur supradictâ prohibitione , nec appellatione regularium , quoad hunc effectum, veniunt ; quod declaravit Innocentius III. in præsenti , qui consultus fuit , non ut dispensaret cum Plebano sancti Gabini , ut vulgò creditur ; sed ut exponeret , interpretareturque prædictam prohibitionem Concilii Lateran. relatam *in cap.* 2. *hoc titul.* Nec obstat primum augmentum dubitandi rationis ; nam illud procedit in monachis , qui olim ad sacros ordines non ascendebant , immò per clericos seculares regebantur , ut probavi *in cap.* 2. *suprà , hoc tit.* Canonici verò regulares ex sua institutione clerici sunt , & ita legitimi ministri sacramentorum ; quare illis rectè commendari potest regimen Ecclesiæ secularis juxta suam professionem. Nec etiam obstat textus *in dict. cap. super eo, de regul.* nam ibi agit Summus Pontifex de illis religiosis , qui post susceptum habitum professionis intendunt illum demittere, & in Ecclesia deservire, etiam in habitu clericali seculari ; quod omnino improbat Pontifex : at canonici regulares retento eodem habitu , & observatâ vitâ regulari , possunt Ecclesiis seculatibus præfici ; unde nulla est desertio proprii habitus , seu professionis. Nec tandem obstat textus *in dicto cap. audientiam* ; nam Honorius in ejus specie agit de monachis prohibitis in Concilio Lateran. relato *in cap.* 2. *hoc titul.* extra monasterium vivere : sed canonici regulares non comprehenduntur prædictâ prohibitione Concilii Lateran. ut Innocentius in præsenti declaravit : igitur Honorius III. non est exaudiendus de ipsis canonicis regularibus. Prosequitur latiùs Garaña *in præsenti* , qui opponit , & exponit textus *in cap. final. de capel. monach. cap. in parochia* 16. *quæst.* 1. *cap. quorundam* 6. 74. *distinct. cap. sicut* 3. *de simon. cap. ad nostram , de confirm. utili.* Hæc procedunt jure communi attento. Nunc examinandum venit , an inspecto juri novissimo Concilii Trident. liceat Canonicis regularibus beneficia secularia possidere ? Et non licere , probant Mandosius *in praxi signat. titul. de dispens. monach.* Ojeda *de incompatib.* 2. *part. cap.* 24. *num.* 2. Germonius *de indultis Cardin. §. regularis , num.* 46. Felinus *in cap. in nostra , de rescript. num.* 44. Fuscus *de visitatione libro* 2. *cap.* 15. *num.* 79. Barbosa *in præsenti* , & *in summa Apostol. collect.* 102. *num.* 9. Gonzalez *ad regulam* 8. *Cancel. glos.* 8. *num.* 53. Thom. Sanchez *lib.* 7. *summæ , cap.* 29. *num.* 71. Farinac. *ad Trident. sess.* 14. *cap.* 11. Riccius *in praxi , decis.* 159. *part.* 1. Garcia sibi contrarius *de benef. part.* 7. *cap.* 10. *num.* 9. Moventur auctoritate Concil. Trident. *dict. sess.* 14. *cap.* 11. ibi : *Si canonicorum regularium fuerit , ad beneficia secularia ecclesiarum curata omnino incapax existat.* Et declaratione Gregorii XIII. quam refert Thom. Sanchez *ubi suprà.* Contrarium verò, immò canonicos regulares hodie capaces esse beneficiorum secularium, tenuerunt Navarrus *ad titul. de præb. consil.* 9. *num.* 5. & *ad hunc titul. consil.* 11. Gratianus *discept. forens. tom.* 1. *cap.* 123. *num.* 22. Franc. Marcus 1. *part. decision. quæst.* 481. *num.* 6. & 1281. *num.* 2. Selva *de benef.* 3. *part. quæst.* 70. Bertachinus *de Episcopo part.* 1. *lib.* 2. *quæst.* 39. Lambertinus *de jurepatron.* 1. *part. lib.* 2. *in princip. quæst. articul.* 19. *num.* 7. Hieronymus Garcia *tom.* 1. *difficult.* 5. *dub.* 5. *punct.* 1. *numero* 13. Tamburinus , & Pennotus *suprà*, Dubal. *ubi suprà* : quorum fundamenta congessit latè , & doctè D. Josephus Barro Salgado *in supplic. ad Magnum Philippum pro Canonicis regularibus.* In qua opinionum varietate credo, validè , & licitè posse canonicis regularibus beneficia secularia etiam curata conferri. Sed quia hæc quæstio adhuc decisa non est per Sedem Apostolicam , etsi sæpius disputata in sacra Rota, ne hujusmodi beneficia canonicis regularibus collata, ut vacantia impetrentur, optarem hujusmodi declarationem peti à Romano Pontifice.

CAPUT VI.

Idem *Abbati, & Conventui* (a) *Sublacen.*

CUm ad monasterium Sublacen. personaliter veniissemus. *Et infrà :* Firmiter inhibuimus, ne quis de cætero monachorum lineis (b) camisiis uteretur. Ad defectum autem hospitalitatis supplendum , mixturam unius molendini concessimus , ampliora pro

pro tempore conceſſuri ; ita tamen , quod ad neceſſitatem pauperum ſublevandam eleemoſyna (c) cellario conferatur. Nos autem præfatas Eccleſias, quæ clericis ſecularibus (d) in beneficium fuerant aſſignatæ, ad uſum revocavimus infirmorum, conceſſionem Hoſpitalis, quæ facta fuerat Epiſcopo Anagnino, irritam decernentes , & ſtatuentes, ne quicquam ulterius in beneficium concedatur , ſed Infirmarius diſponat de illis Eccleſiis prout ad neceſſitates infirmitorii magis noverit expedire. Prohibemus ergo diſtrictè in virtute obedientiæ, ſub obteſtatione divini judicii, ne qui de cætero monachorum proprium aliquo modo poſſideat : ſed ſi quis aliquid habet proprii , totum in continenti reſignet. Si verò poſt hæc proprietatem aliquam fuerit deprehenſus habere, regulari admonitione præmiſſâ de monaſterio expellatur, nec recipiatur ulteriùs, niſi pœniteat ſecundùm monaſticam diſciplinam. Quod ſi proprietas apud quemquam inventa fuerit in morte ipſa, cum eo in ſignum perditionis extra monaſterium in ſterquilino ſubterretur, ſecundum quod B. Gregorius narrat in (a) Dialogo ſe feciſſe. Abbas tamen, & Prior frequenter inquirant , & diligenter explorent , ne quis fratrum proprietatem poſſit habere ; unde ſi quicquam alicui fuerit ſpecialiter deſtinatum , non præſumat illud accipere , ſed Abbati , vel Priori , aut Cellario aſſignetur. (f) In oratorio verò, (g) refectorio , (h) dormitorio continuum ſemper (i) ſilentium obſervetur : in (j) clauſtro quoque certis horis, & locis, ſecundùm antiquam conſuetudinem monaſterii laudabiliter obſervatam , ſed modò laudabiliùs obſervatam. In refectorio verò nullus omnino (k) carne veſcatur, nec in quibusdum (l) ſolennitatibus , ſicut aliquando fieri conſuevit , Conventus exeat cum Abbate, paucis ibi relictis , ut extra refectorium edant carnes ; cùm in illis diebus præcipuè regularis diſciplina ſit ſtudioſiùs obſervanda : ſed nec extra refectorium , niſi in infirmitorio , eſum carnium credant ſibi licere , quamquam ex indulgentia poſſit Abbas interdum aliquos fratrum , nunc hos, nunc illos , prout neceſſitas poſtulaverit, advocare , ipſosque ſecum in camera ſua meliùs , & pleniùs exhibere. Porrò debiles , & infirmi , qui munitione indigent, vel aliquâ medicinâ , non ſeorſim in cameris , ſed omnes in infirmitorio , quæ neceſſaria fuerint ſibi, tam in carnibus , quàm in aliis , recipiant competenter. Quod ſi quisque eorum debilis fuerit , aut etiam delicatus , ut non poſſit communibus cibis eſſe contentus, ſic ei provideatur ſine ſcandalo aliorum , ut ſi Abbas , vel Prior voluerit in refectorio miſericordiam facere ſpecialem , cibum aliquem competentem, non ante illum , ſed ante ſe faciat apportari , de quo ipſe faciat illi pittantiam pro ſuſtentatione naturæ. Tales autem ad agenda officia monaſterii deputentur , qui fideles ſint , & diſcreti ; nec alicui committatur aliqua (m) obedientia perpetuò poſſidenda, tanquam in ſua ſibi vita locetur ; ſed cùm oportuerit amoveri , ſine contradictione qualibet revocetur. (n) Prior autem præ cæteris poſt Abbatem potens ſit in opere , & ſermone, ut exemplo vitæ , verboque doctrinæ fratres ſuos inſtituere poſſit in bono , & à malo revocare, zelum religionis habens ſecundùm ſcientiam , ut delinquentes corripiat, & caſtiget ; obedientes verò foveat , & confortet. Abbas verò , cui omnes in omnibus reverenter obediant , quantò frequentiùs poterit , ſit cum fratribus in conventu , vigilem curam , & diligentem ſolicitudinem gerens de omnibus, ut de officio ſibi commiſſo dignam Deo poſſit reddere (o) rationem. Quod ſi prævaricator ordinis fuerit , aut contemptor , ſeu negligens , aut remiſſus , pro certo ſe noverit non ſolùm ab officio deponendum , ſed etiam alio modo ſecundùm regulam caſtigandum. Cùm offenſa non ſolùm propria , vetùm etiam aliena, de ſuis manibus requiratur : nec æſtimet Abbas, quod ſuper habenda proprietate poſſit cum aliquo monacho diſpenſare, quia abdicatio proprietatis , ſicut & cuſtodia caſtitatis , adeo eſt annexa regulæ monachali, ut contra eam nec Summus (p) Pontifex poſſit licentiam indulgere.

NOTÆ.

(a) *Sublacenſi.*] Ita legitur in tertia collectione, *ſub hoc titul. cap.* 2. Sublacenſe hoc monaſterium eſt Ordinis D. Benedicti in eremo *Sublago* dicto à tribus lacubus ibi ſimul confluentibus , ubi magnus Patriacha Benedictus anno Chriſti 494. cœpit vitam monaſticam profiteri , habitu ſuſcepto à S. Romano, qui cùm per tres annos latuiſſet in ſpelunca , & per 35. vitam ageret , poſtea ædificavit duodecim monaſteria quæ referunt Yepes *tom.* 1. *chron. D. Benedicti, cent.* 1. *anno* 510. Sandoval *in fundat. Divi Benedicti , in princip.* Secundum dicavit SS. Martyribus Coſmæ , & Damiano , quod poſtea dictum fuit monaſterium D. Benedicti , & Sanctæ Scholaſticæ , & eſt caput totius Abbatiæ Sublacenſis, quod tam Pontifices , quàm Principes ſæculares miris opibus ditarunt , cum jurisdictione ſpirituali , & temporali , ab omnique jurisdictione exemptum declararunt. Unde cùm hoc præcipuum eſſet monaſterium hujus præclaræ , & inclytæ

inclytæ religionis, & in quo ejus Patriarcha priora fundamenta posuerat, valde curarunt Summi Pontifices, ut accuratè pristina disciplina monastica in eo servaretur: quare Innocentius III. dum personaliter accederet ad ipsum monasterium, & agnovisset lapsum disciplinæ regularis in aliquibus rebus, omnia quæ in hoc textu recensentur, observare jussit, ut notavit Yepes *ubi suprà, fol.* 27. Unde constat, rescriptum hoc locale esse, ad monachosque Benedictinos tantùm pertinere, sicut ad ipsos, & eorum vitam tantùm spectant canones editi in conventu Aquisgranensi temporibus Ludovici Regis anno 827. quos publicè edidit Petrus Pitheus *in* 1. *addit. post libros Capitularium Franciæ*, & notis illustrarunt Yepes, & Benedictus Haæphtenus. Hujus institutionis mentio extat in canone 9. Concilii Avenionensis, celebrati anno 1209.

(b) *Lineis camisiis.*] Camisias inde dictas esse docet D. Isidorus *lib.* 12. *orig. cap.* 22. quod in camis eis utamur, ibi: *Camisias vocamus, quòd in his dormimus in camis, id est in stratis nostris.* Joannes Vossius *lib.* 2. *cap.* 4. vocem Gallicam esse probat: utcunque sit, illud certum est, camisiam accipi pro veste interula: tunica videlicet interiori, ut probat Bulengerus *lib.* 1. *opusc. cap.* 30. Et licèt primis temporibus monachi uterentur cilicio pro interiori veste; sequentibus tamen seculis, camisiæ laneæ, sive stamineæ successerunt, & prorsus lineæ interdictæ fuerunt monachis. Gregorius IX. & Nicolaus IV. Cluniacensibus expresè interdicunt his verbis: *Ne quisquam quovis in loco camisiis, aut linteaminibus lineis uti præsumat.* Id ipsum Benedictinis inhibuit Benedictus XII. *cap.* 26. *suæ Benedict.* ibi: *Vestiti autem jaceant Abbates, Priores, administratores, & monachi universi, tam infra, quàm ubicunque extra monasterium constituti, lineisque camisiis (cùm sint eis expresè prohibitæ) non utantur.* Idemque de Præmonstratensibus, Prædicatoribus, & Carmelitis refert Haæphtenus *lib.* 5. *disquis. monast. tract.* 3. *disquis.* 8. Descendit prohibitio hæc ex illo domini præcepto *Matthæi cap.* 10. ubi Apostolis suis Dominus præcepit, ne duas tunicas haberent: ubi tunicam laneam exponit Zacharias Papa *epist.* 7. *ad Pipinum Regem, & Episcopos Franciæ, c.* 1. §. *monachi*, ibi: *Monachi vero laneis indumentis juxta normam, & regulam monasticæ disciplinæ, atque traditionem SS. Patrum, sine intermissione utantur; si enim abrenunciantes ea, quæ seculi sunt, totâ se Deo intentione contulerunt, omnibus illicitis debent abstinere, ut quemadmodum corpore suo sustinuerint laborem, tantum remunerationis præmium percipere mereantur. Apostolis quippe divinum datum est mandatum, duas tunicas non habendi. Tunicas dixit, itaque laneas, non lineas.* Hactenus Zacharias. In quo illud singulare est, quod affirmat, per tunicas, laneas tantùm significari, non lineas, cùm regulariter tunica etiam linea dicatur, ut apud Isiodorum *lib.* 10. *orig. c.* 21. ibi: *Est tunica sacerdotalis linea corpori adstricta, & usque pedes descendens.* Hieronymus *in epist. ad Fabiolam*, de tunica talari ex lino confecta, ita ait: *Volo pro legentis facilitate abuti sermone vulgato; solent militantes habere lineas, quas camisias vocant, sic aptas membris, & adstrictas corporibus, ut expediti sint vel ad cursum, vel ad prælia, dirigere jacula, tenere clypeum, ensem vibrare, quocumque necessitas traxerit. Ergo & sacerdotes parati in ministerium Dei utuntur hac tunica, ut habentes pulchritudinem vestimentorum, nudorum celeritate discurrant.* Ubi sanctus Doctor, quam priùs camisiam dixerat, postea tunicam vocavit. Sed adhuc defendendum est, Zacharias Pontificem rectè exposuisse *in d. c.* 10. *Matthæi*, tunicas laneas esse debere, non lineas. Tunica enim secundùm Varronem *lib.* 4. *de lingua Latina*, à tuendo corpore dicitur; quo sensu tunicam accepit Paulus Jurisconsultus *in l.* 1. *ff. de contrahen. empt.* ibi: *Veluti si ego togam dedi, ut tunicam acciperem.* Dum ergo Dominus præcipit Apostolis, ut non peram in via, nec duas tunicas possiderent, illud præcipit, ne ampliùs quàm unum indumentum causâ tuendi corporis ferrent. Quod & præsensit Glossa interlinearis *ad d. c.* 10. *Matthæi*, ubi illa verba: *Duas tunicas*, sic explicat: *Nihil præter indumentum, quo contentus esse potest.* Laneum ergo debuit esse, non lineum, ne ridiculè affirmemus, Apostolos unico tantum lineo indutos habitu incedere debuisse. De qua tunica laneâ accipiendi sunt D. Bened. *in c.* 55. *regulæ*, ibi: *Dentur ab Abbate omnia, quæ sunt necessaria; ideòque cucullæ, & tunica, pedales caligæ.* D. Basilius *cap.* 12. *suæ reg. in fine*, ibi: *De numero autem indumentorum nihil possumus dicere, cùm manifesta definitione præscriptum sit, in qua dicitur, quod qui habet duas tunicas, det non habenti.* Nec tunc obstat canon 22. dicti Concil. Aquisgran. in illis verbis: *Abbas hoc omnino provideat, ut camisias duas, & tunicas duas, & cucullas duas, & cappas duas unusquisque monachorum habeat.* Nam quod de camisiis dicitur, intelligendum est de illis, quæ dabantur infirmis, non autem quia monachi dum valebant eis uterentur, laneæ enim vestes conveniunt pœnitentibus, & lugentibus, quales sunt monachi, *cap.* 2. *de homicid.* unde est, quod & probatur de quibusdam monachis apud Aventinum *lib.* 5. *annal Bojorum*, quod exlaneis, linei facti essent. Latè illustrat Haæphtenus *lib.* 5. *disquisit. tract.* 3. *disquisit.* 7.

(c) *Cellario.*] Cellaria annonæ publicæ apud Romanos dicebantur; nam cella propenu accipitur *in l.* 12. *C. de divers. offic.* unde & cella, locus celandis rebus aptus definitur *in l.* 41. *ff. de legat.* 1. inde cellaria denominata sunt annonæ apud Sulpitium Severum *lib.* 2. *hist. sacr.* & cellarienses species, *in l. penult. C. Theodos. de indul. debit.* & cellarius, qui curam, & rationem habet cellæ. Martialis *lib.* 11. *epigr.* 32.

Hinc cellarius experitur artes,
Ut condat vario vafer sapore.

De cellario & ejus officio egi *in c. unic. de studio.*

(d) *Beneficium.*] Feudum videlicet, ut exposui suprà *in tit. de feudis.*

(e) *In dialogo.*] *Lib.* 4. *c.* 55. causam suæ sententiæ reddens ait: *In quibus utrisque rebus, unam morienti, alteram verò voluit prodesse fratribus viventibus, ut illum amaritudo mortis à culpa solubilem faceret, & istos avaritiæ tanta damnatio terreret, atque à culpa prohiberet: quod ita factum est. Nam cùm idem monachus pervenisset ad mortem, atque anxiè se quæreret commendari fratribus, & nullus è fratribus ei applicari, & loqui dignaretur, ei carnalis frater cur ab omnibus esset abominatus indicavit, qui protinus de reatu suo vehementer ingemuit, atque in ipsa tristitia sua è corpore exivit, qui ita sepultus est ut dixeram.* Plura de pœnis monachi peculium habentis congessi suprà *in cap.* 2.

(f) *Oratorio.*] De quo agemus *in c. patentib. de priv.*

(g) *Refectorio.*] Refectorium est locus, in quo communi mensæ monachi, seu canonici accumbunt:

bunt : & quamvis refectio æquè de somno, atque de cibo dicatur, unde apud Cassianum *lib. 3. instit. cap. 8. Reficere corpora somno : Refectio noctis*; tamen ex communi usu refectio pro cibo sumitur; & sicut ab oratione oratorium dicitur, ita à refectione refectorium appellatur, ut in Synodo Aquisgran. *cap. 145.* ibi : *In refectorio pariter reficiantur.* Et *can. 123. In refectorio quotidie unà reficiantur, nisi fortè quæ necessitas abesse compulerit, & hoc non sine licentia Magistri fiat.* Meldensi *can. 53. Ut canonici in civitate, vel monasteriis, sicut constitutum est, in dormitorio dormiant, & in refectorio comedant.* Plura de ejus forma, & personis, quæ illuc ingredi valent, congesserunt Gibalinus *de clausura regul. disquisit. 1. cap. 2. §. 5.* Hæphtenus *in disquisit. monast.*

5. (h) *Dormitorio.*] Dormitorium communis locus est, ubi monachi, seu canonici quiescunt, extra quem olim nemini licebat dormire absque justa causa. Synodus Aquisgran. *can. 134.* novel. 4. & 133. Justin. Concil. Cabilon. 2. *can. 59.* Mogunt sub Rabano *can. 16.* D. Isidorus *cap. 23. suæ regulæ*, ibi : *Omnes divisis lectulis in una maneant cellula, singuli verò in singulis quiescant.* Synodus Aquisgran. *can. 136.* unde Synodus Turonensis 2. *can. 14.* sic statuit : *Nullus sacerdotum, aut monachorum colligere alium in lectulo suo præsumat, nec liceat monachis cellulas habere communes, ubi aut bini maneant, aut peculiares, ubi singulares reponi possint.* Prosequuntur alia de his lectulis, & dormitorio Hæphtenus *lib. 12. disquis. monast. tract. 1. disquis. 1. cum sequent.* Gibalin. *de clausur. disquis. 1. cap. 2.*

6. (i) *Silentium.*] Non semper, nec ubique esse loquendum omnibus, etiam docuit Divus Ambrosius *lib. 1. de officiis, cap. 10.* his verbis : *Sapiens ut loquatur multa prius considerat, quid dicat, aut cui dicat, quo in loco, quo tempore.* Monachis autem silentium semper commendatur, præcipuè in locis ab Innocentio in præsenti expressis, videlicet continuum in oratorio, refectorio, & dormitorio; certis verò horis in claustro, quia juxta antiquam monachorum consuetudinem, cùm studium, & lectio non in cellis, sed in claustro fierent, ibidem quoque certis horis loquutio indulgebatur. Joannes Mocius *in vita S. Odonis, lib. 1.* ubi de Cluniacensibus agens, ait : *Est & alius inter eos taciturnitatis modus; in incompetentibus namque horis nemo intra claustra ejusdem monasterii audeat loqui, nec se cum alio fratre jungere : quando verè duodecim celebrantur lectiones, nullus intra prædicta claustra præter ad capitulum sequenti die audet loqui.* Immò & has locutiones tempore Quadragesimæ prohibuit P. Venerabilis *num. 1.* his verbis : *Ut quadragesimali tempore additis ad silentium tribus diebus, hoc est 3. feria, & 5. & Sabbatho, quibus in claustris juxta morem pristinum locutio esse solebat, continuum per totam Quadragesimam silentium teneatur.* Ad quam consuetudinem respiciens Innoc. in præsenti statuit, silentium certis horis in claustris servari. Plura de silentio, præcipuè post Completorium à monachis servando, congesserunt Hæphtenus *lib. 6. disquis. monast. tract. 3. disquis. 7. usque ad 13.* Gazeus *in notis ad Cassianum lib. 4. instit. c. 17.*

7. (j) *Claustro.*] Claustrum est præcipua pars monasterii, à reliqua habitatione distinctum : unde in Concilio Turon. 3. *can. 24.* statuitur, *Ut Abbates solicitè provideant canonicis, ut habeant claustra & dormitorium.* Idem cavetur in Concilio Trosl. Gerbert. *can. 3.* & in eo olim monachi conveniebant ad lectionem, cui omnes adesse tenebantur. Concil. Meldense *can. 53. Tam sani, quàm infirmi canonici vestiantur, atque in claustris horis congruis degant, & sub custodia canonica lectionibus, & cæteris divinæ institutionis insistant officiis.* Et in Concilio Mogunt. sub Carolo, *can. 9.* jubetur, ut canonici clerici simul manducent, & simul dormiant, & in suo claustro maneant, per singulos dies primo mane ad lectionem veniant, & omnes simul audiant. Alia prosequitur Gibalinus *dict. disquis. 1. cap. 2. §. 3.*

8. (k) *Carne vescatur.*] Consonant caput monachi, *de consec. dist. 5.* Clement. 1. *hoc tit.* D. Hieronymus *epist. 22. Vivitur pane, leguminibus, & oleribus, quæ sale solo condiuntur.* Sanctus Ephrem *proverb. cap. 19. Insolentia, & immodestia est monacho vesci velle animalibus.* Ab omni enim ævo qui pietate colebant, à carnibus sibi temperarunt. Hinc Sanctus Chrysostomus, Theodoretus, Peterius, & alii censent, ante diluvium non interdictum, sed licitum fuisse esum carnium; ab eo tamen abstinuisse viros religiosiores, puta posteros Seth, eo quod Deus assignans homini cibum, expresè tantùm assignavit olera, non autem carnem, dicens : *Ecce dedi vobis omnem herbam afferentem semen super terram, & universa ligna quæ habent in semetipsis sementem generis sui, ut sint vobis in escam.* Genesis *capite 21.* Laudat hanc abstinentiam Pythagoras apud Ovidium *lib. 15. Metamorph.*

At vetus illa ætas, cui fecimus Aurea nomen,
Fœtibus arboreis, & quas humus educat herbis :
Fortunata fuit, nec pollut ora cruore.
Tunc & aves tutæ movere per aëra pennas
Et lepus impavidus mediis erravit in arvis.

Facit Boëtius *lib. 2. de consol. metro 5.*

Felix nimium prior ætas,
Contenta fidelibus arvis,
Nec inerti perdita luxu,
Facili quæ sera solebat
Jejunia solvere glande.

Religionis titulo id factum Plato asserit *lib. 6. de legibus*, ibi : *A carnibus majores nostri abstinuerunt, tanquam pium non esset illas edere.* Sed quia regulâ D. Benedicti ita cavebatur : *Carnium verò quadrupedum omnino abstineatur comestio*; nonnulli crediderunt bipedum esum monachis non prohiberi, ut tradit Theodemarus Abbas Casinensis in hæc verba : *Sed de esu volatilium tam caute Pater noster prudentissimus in sua regula posuit, ut si vellent comedere monachi, cùm opportunum est, non subjaceant culpæ. Si autem eis à suo tale edulium non præbetur Abbate, ut quasi ex debito, non possunt requirere; multi tamen fratrum nostrorum nec volatilia comedunt.* Rabanus Maurus *lib. 2. instit. cleric. c. 27.* ibi : *Avium esum credo inde à Patribus permissum esse, eo quòd ex eodem alimento, de quo & pisces, creatæ sunt; nam in regula monachorum non invenimus aliarum carnium esum eis contradictum, nisi quadrupedum.* Sed verius est à D. Benedicto tam quadrupedum, quàm bipedum esum esse prohibitum, ut cavetur in Synodo Aquisgran. *can. 8.* ibi : *Ut volatilia intus, foriswe, nisi pro infirmitate, nullo tempore comedant, nec Episcopi ut edant, præcipiant.* Lantdmeter. *de veteri cleric. lib. 2. p. 2. c. 7.* latè probant, & defendunt Hæphtenus *lib. 10. disquis. monast. tract. 3. disquisit. 1. cum sequent.* Yepes *tom. 3. chron. D. Benedicti, anno 777.* Bravo *ad regulam ipsius sancti*

cap. 36. & nos dicemus *in cap.* 1. *de clerico venatore.*

10. (l) *Solemnitatibus.*] Natali videlicet Domini, & Paſcha. Synodus Aquisgran. *can.* 78. *Volatilia in Natali Domini, & in Paſcha tantùm quatuor diebus ſi eſt unde comedant, habeant. Si vero non fuerit, inde non requiratur per debitum: ſi autem Abbas aut monachi abſtinere ſe voluerint, in eorum ſit arbitrio.*

(m) *Obedientia.*] Seu Prioratus, juxta tradita *in cap.* 2. *hoc tit.*

(n) *Prior autem.*] Debet enim eligi unus eandem Religionem expreſsè profeſſus, qui præſit cæteris, de quo, & ejus officio egi ſuprà *in cap.* 2.

11. (o) *Reddere rationem.*] Conſonat D. Benedictus *cap.* 2. *ſuæ regulæ*, ibi: *Sciatque, quia qui ſuſcepit animas regendas, præparet ſe ad rationem reddendam.* Et *cap.* 63. *Cogitet ſemper, quia de omnibus judiciis, & operibus ſuis redditurus eſt Deo rationem.* Cujus oneris gravitatem exponit Hæphtenus *lib* 3. *diſquiſit. monaſt. tract.* 5. *diſquiſit.* 4. *ad finem.*

12. (p) *Pontifex valet.*] His verbis moti quamplures docti viri exiſtimarunt, Pontificem non poſſe dispenſare in voto ſolenni caſtitatis, ita ut monachus, vel Subdiaconus poſſint ritè, & validè matrimonium contrahere. Ita docuerunt Sotus *lib.* 7. *de juſtitia, quæſt.* 4. *articul.* 2. & *in* 4. *diſt.* 38. *quæſt.* 2. *artic.* 2. *concluſ.* 2. Sylveſter *verbo votum* 4. *quæſt.* 5. Mandoſius *de ſignatura gratiæ verbo Commutatio, column. penult.* alii congeſti à Thoma Sanchez *lib.* 8 *de matrim. diſput.* 8. *num.* 6. Alii tamen, licèt in voto ſolenni caſtitatis diſpenſare non poſſe doceant, tamen in voto paupertatis diſpenſare valere tenuerunt. Ita Leſſius *libro* 2. *de juſtitia, cap.* 40. *dub.* 14. *num.* 112. Azor. *tom.* 1. *inſtit. lib.* 12. *cap.* 7. *q.* 2. Sed contrarium, immò tam in voto paupertatis, quàm caſtitatis poſſe Pontificem dispenſare, docuerunt Menochius *lib.* 2. *de arbitr. caſu* 421. Chopinus *de ſacra pol. lib.* 2. *tit.* 3. *num.* 22. Albertinus *de agnoſc. quæſt.* 23. qui refert Alexand. VI. dispenſaſſe cum Cæſare Diacono Cardinali, ut in uxorem duceret filiam Ducis Valentiniani. Acuña *in cap. de illis* 4. 32. *diſtinct. num.* 5. Diana *part.* 8. *tract.* 3. *reſol.* 100. Stephanus Durantius *qq jur. quæſt.* 7. Araujo *tract.* 1. *qq. mor. quæſt.* 19. *per tot.* Thomas Delbene *p.* 2. *de offic. Inquiſit. dubit.* 236. *ſect.* 66. Rouſſelius *lib.* 1. *hiſt. Pontif. juriſdict. cap.* 5. Martinez à Prado *tom.* 2. *Theolog. moral. cap.* 31. *quæſt.* 14. §. 3. & alii plures, quos congeſſi *in can.* 13. *Concil. Illiber.* ubi præſentem textum expoſui.

CAPUT VII.

Idem *in Concilio* (a) *Generali.*

IN ſingulis Regnis, ſive Provinciis, fiat de triennio in (b) triennium, ſalvo jure diœc. Pontif. commune (c) Capitulum Abbatum, atque (d) Priorum Abbates propriospnon habentium, qui non conſueverint tale Capitulum celebrare, ad quod univerſi conveniant præpeditionem canonicam non habentes, apud unum de monaſteriis ad hoc aptum, hoc adhibito moderamine, ut nullus eorum plusquàm ſex (e) evectiones, & octo perſonas adducat. Advocent in hujus charitatis, vel novitatis primordiis duos (f) Ciſtercien. Ordinis vicinos Abbates, ad præſtandum ſibi conſilium, & auxilium opportunum, cùm ſint in hujusmodi Capitulis celebrandis ex longa conſuetudine pleniùs informati: qui absque contradictione duos ſibi de ipſis aſſocient, quos viderint expedire: ac ipſi IV. præſint Capitulo univerſo; ita quod ex hoc nullus eorum ſibi auctoritatem prælationis aſſumat; unde, cùm expedierit, providâ poſſint deliberatione mutari. Hujusmodi verò Capitulum aliquot certis diebus continuis juxta morem Ciſtercien. celebretur, in quo diligens habeatur tractatus de reformatione Ordinis, & obſervantia regulari: & quod ſtatutum fuerit illis quatuor approbantibus, inviolabiliter obſervetur, omni excuſatione, & contradictione, ac appellatione remotis, proviſo nihilominus, ubi ſequenti termino debeat Capitulum celebrari. Et qui convenerint, vitam ducant communem, & faciant proportionaliter ſimul omnes communes expenſas; ita quod ſi non omnes poterunt in eisdem, ſaltem plures ſimul in diverſis domibus commorentur. Ordinentur etiam in eodem Capitulo religioſæ, ac circunſpectæ perſonæ, quæ ſingulas Abbatias ejusdem Regni, ſive Provinciæ, non ſolùm monachorum, ſed etiam monialium ſecundum formam ſibi præfixam vice noſtra ſtudeant viſitare, corrigentes, & reformantes quæ correctionis officio viderint, & reformationis indigere: ita quod ſi Rectorem loci cognoverint ab adminiſtratione penitus admovendum, denuncient Epiſcopo proptio, ut illum amovere procuret. Quod ſi non fecerit, ipſi viſitatores hoc referant ad Ap. Sed. examen. Hoc ipſum regulares canonicos ſecundùm Ordinem ſuum volumus, præcipimusque obſervare. Si verò in hac novitate quicquam difficultatis emerſerit, quod per prædictas perſonas nequeat expediri, ad Ap. Sed. judicium absque ſcandalo referatur, cæteris irrefragabiliter obſervatis, quæ concordi fuerint deliberatione proviſa. Porrò (g) diœceſani Epiſcopi monaſteria ſibi ſubjecta ita ſtudeant reformare, ut cùm ad ea prædicti Viſitatores acceſſerint, plus in illis inveniant,

veniant, quod commendatione, quàm quod correctione sit dignum, attentissimè præcaventes, ne per eos dicta monasteria indebitis oneribus aggraventur, quia sic volumus superiorum jura servari, ut inferiores nolimus injurias sustinere. Ad hoc districtè præcipimus, tam diœcesanis Episcopis, quàm personis, quæ præerunt Capitulis celebrandis, ut per cens. eccl. appellatione remotâ compescant advocatos, patronos, Vicedominos, Rectores, & (h) Consules, Magnates, & milites, seu quoslibet alios, ne monasteria præsumant offendere in personis, aut rebus; & si forsitan offenderint, eos ad satisfaciendum compellere non omittant, ut liberiùs, & quietiùs omnipotenti Domino valeant famulari.

NOTÆ.

1. (a) *Generali.*] Lateranensi videlicet, celebrato sub Innocentio III. ubi *cap.* 11. reperitur textus hic, & in quarta collectione, *sub titul. de statu relig. cap.* 2. De hoc Concilio nonnulla adduxi *in cap.* 1. *de summa Trinit.*

(b) *Triennio in triennium.*] Consonant Concil. Trident. *sess.* 15. *de regul. cap.* 20. in illis verbis: *Regularium verò Capitula Provincialia, & Generalia, &c.* Probant utilitatem hujusmodi comitiorum Tamburin. *tom.* 3. *de jure Abbat. disp.* 1. Hieronymus Garcia *pol. regul. tract.* 6. *difficult.* 1. & nos aliqua dabimus dum de Concil. Provinciali celebrando agemus *in c. cùm olim, de accus.*

2. (c) *Capitulum.*] Capitulum in materia monastica, seu regulari accipitur pro illo loco, ubi monachi vel religiosi simul conveniunt; quo modo sumitur in Concilio Aquisgran. *can.* 69. ut ad capitulum priùs Martyrologium legatur. Et *can.* 70. ut ad Capitulum lectio tradatur: dictumque ita fuit juxta veriorem etymologiam, quia in ea exedra, seu monasterii parte capitulum aliquod regulæ legeretur. Notissimum enim est, manè, antequam monachi exirent ad laborem, olim aliquod regulæ capitulum illis fuisse perlectum, cujus moris meminit Smaragdus *in præfat. ad Diodorum Monachum*, his verbis: [Et quia mos est monachorum, ut regulam B. Benedicti ad capitulum legant quotidie matutinum, volumus ut iste libellus in eorum capitulo legatur vespertino.] Etiam expressè mentio fit in antiquit. Fulden. *lib.* 3. *cap.* 12. ibi: *Quàm manè, & in unum convenimus, & capitulum de regula cum fratribus legebatur.* Et quia in eodem loco ea, quæ ad cœnobiticum spectant regimen, solent tractari, hinc ipsa monachorum comitia, conventus, seu synodi, vocari cœperunt Capitula generalia, seu provincialia, ut probat Hæphtenus *lib.* 8. *disquis. tr.* 1. *disquis.* 1. Capitulum ita acceptum definit Joannes Andreas *in cap. capitulum, de rescript.* his verbis: Capitulum dicitur illa multorum religiosorum congregatio, qui certo aliquo, & determinato tempore ad aliquod peragendum conveniunt in uno. In aliquibus religionibus dicitur congregatio, in aliis, præcipuè Germaniæ, dieta, ut probat Lezana *tom.* 7. *cap.* 12. *num.* 1. Garcia *dict. tract.* 6. *dub.* 1. *difficult.* 1.

3. (d) *Priorum.*] Consonat textus *in cap.* 2. *hoc tit. in* 5. *compil.* ubi ita rescribit Honorius III. [Sanè nostris est auribus intimatum, quod cùm ante generale Concilium apud monasterium vestrum, fili Abbas, & Prior sancti Victoris, Abbatum, & Priorum Abbates proprios non habentium, vestro monasterio subjectorum, Ordinis vestri commune consueverit Capitulum celebrari, & per illud de suis claustris extirpari spinas, & tribulos vitiorum, & plantari virtutum gemina in eisdem, constitutione in eodem Concilio edita pro reformandi monasteriis monachorum, ut in singulis Regnis, sive Provinciis fieret de triennio in triennium, salvo jure diœcesanorum Pontificum, commune Capitulum Abbatum, & Priorum Abbates proprios non habentium, qui non consueverunt tale Concilium celebrare: & extensâ constitutione hujusmodi ad canonicos regulares, juxta sui Ordinis instituta servanda, quidam Abbates, & Priores monasteriorum, qui vestro monasterio sunt subjecti, Ordinis vestri, contempserunt ad hujusmodi Capitulum convenire, qui ex hoc non immeritò præsumuntur habere opera tenebrarum, ac sic ritus celebrandi commune capitulum, qui ex constitutione prædicta debuit fortiùs observari, in desuetudinem abiit, & in enervationem observantiæ regularis. Cùm igitur hujusmodi Capituli celebratio sit canonicæ institutionis custodia, eo quod in ipso prava in rectitudinem, & aspera in vias planas, evellendo nociva, & plantando salubria, dirigantur: disc. v. mandamus, quatenus convocatis Abbatibus, & Prioribus Abbates proprios non habentibus Ordinis vestri, monasterio vestro subjectis, & eos qui venire contempserint ad id, dummodo non sint impedimento canonico præpediti, monitione præmissâ per censuram ecclesiasticam, appellatione postpositâ compellentes, celebretis apud sanctum Victorem commune Capitulum more solito, & procedatis in eo, Deum habentes præ oculis, juxta constitutionem Concilii memorati, eadem censurâ facturi, quæ in eo deliberatione providâ fuerint ordinata, firmiter observari: ut autem quæ statuta fuerint magis teneantur memoriter, & serventur, volumus, & mandamus hujusmodi Capitulum annis singulis celebrari.]

(e) *Evectiones.*] De his evectionibus agemus *in cap. cùm Apostolus, de censib.*

(f) *Cisterc. Ordinis.*] Adeo enim piè, religiosè, 4.
& doctè Capitula Cisterc. celebrabantur, ut Episcopi, Principes, & alii Prælati ibi convenirent tempore Capituli, non solùm ut loca sacra visitarent, verùm ut sessiones, virosque admodum modestos venerarentur. Unde juxta ejus Ordinis normam cunctis Religionibus Capitulum celebrandum injungitur in præsenti Concilio; quod non solùm cæteræ Religiones observarunt, verùm & inter patrias leges transcripserunt, ut refert Manrique *tom.* 1. *annal. Cisterc. ann* 1119. *cap.* 6. *num.* 6.

(g) *Diœcesani Episcopi.*] Temporibus enim In- 5.
nocentii III. adhuc plura monasteria non erant exempta à jurisdictione Episcopi, & lege diœcesana, ut probavi *in cap. licèt, de officio Ordin.* Unde Episcopi ea visitabant. Concil. Moguntin. *c.* 20. quod refertur *lib.* 5. *Capitul. Caroli, c.* 78. ibi: *Missi per quæque loca directi, simul cum Episcopis*

uniuscujusque diœcesis perspiciant loca monasteriorum canonicorum, & monachorum, & puellarum, si in apto, & congruo loco sint posita, ubi commodum necessarium possit acquiri, quod ad utilitatem pertinet monasterii, sicut in sancta regula dicitur. Tullen. *p. ultim. cap.* 9. ibi: *Congregationes canonicorum secundùm canonicam institutionem à propriis Episcopis strenuè visitentur, & eorum religio, & habitus exquiratur, si vita & moribus sint probi, ac officio, & unanimitatis studio soliciti; à levissimis quoque, & pernicissimis actibus cauti. Subsidia illorum piâ Dominorum providentiâ exquirantur, & dispensentur.* Exemplum Episcopi vastissimam etiam diœcesim visitantis habemus in B. Athanasio; eum enim adiisse non tantùm Ecclesias, quæ in civitatibus erant, sed etiam monasteria in solitudinibus, constat ex actis S. Pacomii, ubi ritus, & honores, quibus recipiebatur, referuntur his verbis: *Cùm solenniter Athanasius superioris Thebaidæ circuiret Ecclesias, accidit ut ad loca Talennensium navigio perveniret; quod ubi Pacomius agnovit, statim cum universis monachis in ejus properavit occursum, omnesque gaudentes, & exultantes cum psalmis, & hymnis summum Christi suscepere Sacerdotem.* Expressiùs idem mos refertur in actis S. Eugeniæ *lib.* 1. *vit. Patrum*, ibi: *Quia mos est apud Ægyptum, quando circumeunt monasteria Episcopi, ut psallentium eos sequatur exercitus, supervenit Helenus Heliopolis Episcopus, & cum eo ampliùs quàm decem millia virorum psallentium, ac dicentium: Via justorum recta facta est, & iter sanctorum præparatum.* Probant Acuña *in c. nostratum* 85. *dist.* Germonius *lib.* 3. *de sacror. immunit. cap.* 9. Chopinus *lib.* 1. *monast. tit.* 2. *nu.* 12. Lantdmeter. *lib.* 2. *de veteri mon. part.* 2. *cap. final.*

(h) *Consules, & Magnates.*] Consonant caput *luminoso*, caput *Abbatem*, caput *quàm sit* 18. *q.* 2. Concil. Hispal. 2. *can.* 10. ibi: *Si quis sacerdotum quodlibet monasterium, aut vi cupiditatis spoliandum, aut simulatione aliqua fraudis convellendum, aut dissolvendum tentaverit, anathema effectus maneat, & à regno Dei extraneus, ne proficiat illi bonum fidei, vel operis ad salutem, qui tanta, & tam salutaris vitæ destruxerit tramitem.* Tolet. 4. *can.* 50. Cabilon. *cap.* 11. *Pervenit ad sanctam Synodum, quod judices publici contra veterem consuetudinem per omnes parochias, vel monasteria, quas mos est Episcopos circumire, ipsi illicitâ præsumptione videantur discurrere, & clericos, vel Abbates, ut coram eis compareant, invitos, atque districtos, ante se faciant exhiberi, &c. Si præsumptione, vel potestate quâ pollent, exceptâ invitatione Abbatis, aut Archipresbyteri, in ipsa monasteria, vel parochias aliquid fortasse præsumpserint, à communione sacerdotum eos convenit sequestrari.* Meldense *can.* 41. *Providendum est Regiæ Majestati, ut monasteria, quæ ab hominibus Deum timentibus in sua proprietate constructa, prædecessores illius causâ defensionis, & mundeburdii susceperunt, ut liberâ libertate, remotâ spe hereditariâ, de illorum propinquitate ibidem religio observaretur, & nunc in allodium sunt data, quapropter omnis exinde religio funditus est eversa, qualiter vota fidelium inconvulsa permaneant, ne voces eorum contra se ante Deum clamantes, adjuncto periculo de eorum perditione, qui in iisdem locis necessitate naufragantur condemnabiles sentiat.*

CAPUT VIII.

Honorius III. *Abbatibus, & monachis in* (a) *Lombardia, & Marchia* (b) *Tarvisina constitutis.*

EA, quæ pro religionis honestate, ac religiosorum salute providè ordinantur, Apostolico sunt munimine roboranda, ut suscipiantur devotiùs, & diligentiùs observentur. Cùm ergo per dil. f. Abbatem (c) Montisbelli, quædam capitula nobis fuerint præsentata, quæ ad castigandum transgressiones multiplices, & excessus, quos in quibusdam cœnobiis invenerat, videbantur pro salute & honestate vestra laudabiliter statuenda, nos ea examinari, & corrigi fecimus, & præcepimus ut inviolabilitèr observetis, quæ sigillis ven. f. n. H. Ostiensis, & N. Tusculanensis Episcoporum muniri fecimus ad cautelam. Ad hæc volumus, & præsentium auctoritate præcipimus, ut Visitatores ad generale Capitulum convocent Abbates, & Priores non habentes Abbates proprios, tam exemptos, quàm non exemptos, Lombardiæ & Marchiæ, qui non consueverunt hujusmodi Capitulum celebrare: providentes ut in ipso Capitulo generali, canonico impedimento sublato, eos qui contempserint, vel neglexerint convenire, sublato cujuslibet contradictionis & appellationis obstaculo, ecclesiasticâ censurâ compellant, & usq; ad satisfactionem condignam sententiam, quam in eos ritè tulerint, non relaxent: eadem censurâ facturi, quæ in eodem Capitulo deliberatione providâ fuerint ordinata, firmiter observari: reddituri tam ipsi, quàm Visitatores, & alii, juxta cujuslibet ministerium, Domino, in cujus conspectu nuda sunt omnia, & aperta, in extremo examine rationem, si omnem solicitudinem, & diligentiam, quæ circa correctionem, & reformationem Ordinis, ac visitationem cœnobiorum impendendæ fuerint, neglexerint adhibere. Porrò cùm Visitatores secundùm statum generalis (d) Concilii ordinati à generali Abbatum Capitulo processerint ad visitationis officium exequendum, de statu monasterio-

rum,

rum, & observantiis regularibus diligenter inquirant, & tam in spiritualibus, quàm in temporalibus corrigant, & reforment quæ viderint corrigenda; ita tamen, quod monachos delinquentes per (e) Abbatem loci corrigi faciant, eisque injungi pœnitentiam salutarem, juxta B. Benedicti regulam, & Apostolica instituta, non secundùm normam pravæ consuetudinis, quæ quasi prolege in quibusdam Ecclesiis inolevit. Ipsi etiam Visitatores monachos, quos contumaces invenerint, & rebelles, juxta modum culpæ vice nostrâ regulari censurâ percellant, absque personarum delectu, non parcendo rebellibus ob suam pertinaciam, vel potentiam amicorum: quin ovem morbidam ejiciant ab ovili, ne inficiat sanas oves. Si verò Abbates in corrigendi juxta Visitatorum mandatum, & regularia instituta seipsis, suisve monachis inventi fuerint negligentes, proclamentur, corripiantur, & ita puniantur publicè in Capitulo generali, quod pœna ipsorum sit aliis in exemplum. Porrò si Abbas aliquis non exemptus fuerit à Visitatoribus nimis negligens inventus, & remissus, id loci Diœcesano denuncient sine mora, & per illum detur ei fidelis & providus coadjutor usque ad Capitulum generale. Quod si dilapidator inventus fuerit, vel alias meritò amovendus, per Diœcesanum, postquam hoc sibi à Visitatoribus denunciatum fuerit, amoveatur absque judiciorum strepitu à regimine Abbatiæ, ac monasterio provideatur interim administrator idoneus, qui temporalium curam gerat, donec ipsi monasterio fuerit de Abbate provisum. Quod si forsan Episcopus hæc adimplere noluerit, vel neglexerit, Visitatores, vel præsidentes in Capitulo generali defectum Episcopi Apostolicæ Sedi non differant intimare. Hæc eadem circa exemptos Abbates fieri præcipimus per Visitatores, vel præsidentes in Capitulo generali, depositione tantùm ipsorum Sedi Apostolicæ reservatâ; ita tamen, ut Abbate, qui amovendus videbitur, interim per Visitatores, vel in Capitulo præsidentes ab administratione suspenso, administrator idoneus monasterio deputetur. Illorum autem excessus, & alia, quæ visa fuerint intimanda Capitulo, præsidentes nobis denuncient per fideles nuntios & prudentes, quibus de communi contributione Abbatum, juxta cujuslibet facultatem sufficienter ministrentur expensæ. Sequentes autem Visitatores perquirant priorum Visitatorum vestigia diligenter, & eorum negligentias, & excessus referant sequenti Capitulo generali, & juxta culpam publicè debitam pœnam portent. Idem etiam de Abbatibus præsidentibus generali Capitulo præcipimus observari. Præcipimus etiam, ut in nullo monasterio ad præbendas de cætero recipiant Abbates, & monachos, & clericos (f) seculares; nec hi, qui jam recepti sunt, locum, vel vocem in capitulo, dormitorio, vel refectorio, seu claustro sibi vindicare contendant, seu monachorum cœtibus importunè se immiscere præsumant: sed beneficiis sibi concessis contenti, conversentur honestè, opportuna obsequia in monasteriis fideliter impendentes, nihilque ultrà in spiritualibus, aut temporalibus exigant in ipsis monasteriis, vel usurpent. Si qui verò talium à Visitatoribus inventi fuerint criminosi, per Diœcesanum in non exemptis, & per Visitatores, vel præsidentes in generali Capitulo in exemptis monasteriis beneficiis priventur eisdem. Hæc autem omnia in monasteriis, quæ non habent Abbates proprios, sed Priores, nec non in monasteriis monialium quoad articulos Abbatissis, & monialibus congruentes, præcipimus observari.

NOTÆ.

1. (a) *Lombardiæ.*] Ita etiam legitur in quinta compilatione, *sub hoc tit. cap.* 4 Lombardia duplex est, una Cis flumen Padum, alia trans Padum, quæ hodie propriè Lombardia vocatur à Longobardis, qui ibi sceptrum tenuerunt, ut notavit Cironius *ad hunc textum.*

(b) *Tarvisina.*] Tarvisium Italiæ urbs nobilis, & perantiqua est, de qua nonnulla adduxi *in cap.* 7. *de constit.*

(c) *Montisbelli.*] Monasterium hoc Ordinis D. Benedicti est incelebri Castro Marchiæ Tarvisinæ, ut refert Cironius *hic.*

(d) *Concilii.*] Relati in superiori textu.

(e) *Per Abbatem loci.*] Quando enim contra regulam peccatur, correctio præcipuè debet fieri per Abbatem, etiam visitante Episcopo, *cap.* 9. *cap. reprehensibilis* 26. *de appel.* in aliis verò sceleribus correctio spectabat ad Episcopum ante exemptionem monachorum, *cap. monasteria* 16. *q.* 2. docent Germonius *lib.* 3. *de sacr. immunit. cap.* 2. *n.* 70. Brito *de locato*, 2. *p. cap.* 1. *num.* 17. & suprà notavi *in cap. final. de regul.* De hac correctione Episcopis competente plura adduxi *in cap. grave, cap. licet, de offic. Ordin.* 2.

(f) *Clericos seculares.*] Juxta adducta *in cap. cùm Magistrum, de elect.*

TITULUS XXXVI.

De Religiosis Domibus, ut Episcopis sint subjectæ.

CAPUT I.

Gregorius *Victori* (a) *Neapolis Episcopo.*

NUNC ad hanc basilicam, quæ dedicanda est, illud debet disquiri, quis, id est cujus civitatis, antequam basilica, quæ nuper fabricata est, fundaretur, (b) baptizaverit incolas, ad cujus (c) consignationem sub annua devotione concurrerunt. Non enim terminis, aut locis convenit diffiniri, sed illius facere diœcesim, qui superiùs continetur, ut constet commanentes à quo fuerint lavacri regeneratione purgati. Et ideo fratres charissimi, amotis ambagibus, & omni circuitione remota, hæc vos modis omnibus convenit investigare, ut ille maximè ad consecrationem vocetur, cui per hunc modum, quem scripsimus, constat debere permitti.

NOTÆ.

1. (a) *Neapolis.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. Sed cùm inter epistolas sancti Gregorii non reperiatur hæc Decretalis, nec ejus ævo Archiepiscopus ullus Neapolitanus hujus nominis Victoris floruisset, satis constat, mendosam esse hanc inscriptionem. Antonius Concius Evangelia promisit indicanti locum, seu epistolam Pontificiam, ex qua transcriptus fuit textus hic. Antonius Augustinus in notis ad hunc textum fatetur, se hæc verba tantùm legisse in hac, & in prima collectione.

2. (b) *Baptizaverit.*] Ad Episcopum enim ut ministrum ordinarium solennitatis spectat baptismum propriis subditis temporibus debitis solenniter conferre, ut diœmus *in cap. unic. de cleric. non ordin. ministr.*

3. (c) *Consignationem sub annua.*] Licèt primis Ecclesiæ temporibus Confirmationis sacramentum statim post Baptismum administraretur, ut constat ex Theodoreto ad illa verba 1. Canticor. *Unguentum effusum nomen tuum*, ibi: *Si mysticè magis vis intelligere, sancti baptismatis mysterium recordare, in quo qui initiantur, spirituali chrismate inunctì, sub ea visibili specie invisibilem Spiritus sancti gratiam suscipiunt.* Ex Isidoro Hispalensi *lib.* 2. *de Eccles. offic. cap.* 26. ibi: *Quoniam post baptismum per Episcopos datur Spiritus sanctus cum manuum impositione.* Expressiùs ex Amalario, qui de hoc more *lib.* 4. *de eccles. offic. c.* 29. ita loquitur: *Nos verò præsente Episcopo simul baptizamur, & per impositionem manus Episcopi Spiritum sanctum accipimus.* Idem refert Rabanus Maurus *lib.* 1. *de instit. cleric. c.* 30. his verbis: *Novissimè autem à summo sacerdote per impositionem manus Paracletus traditur illi Spiritus Sanctus, ut roboretur per Spiritum sanctum ad prædicandum aliis idem donum, quod ipse in baptismate consecutus est.* Sed postmodùm sive parentum incuriâ, sive multiplici curarum onere, quo Episcopi in dies premebantur, mos invaluit, ut parochi baptismum ministrarent, & Episcopi certis per annum diebus suam diœcesim lustrarent, & à presbyteris baptizatos oleo confirmarent; quod usitatum fuisse septimo seculo Ecclesiæ, constat ex Beda, qui per ea tempora floruit, & in vita sancti Cuthberti Episcopi *cap.* 29. ita scribit: *Quodam autem die, dum parochiam suam circumiens monita salutis omnibus ruri, in casis, & viculis largiretur, nec non etiam nuper baptizatis ad accipiendam Spiritus sancti gratiam manum imponeret, devenit ad villulam cujusdam Comitis.* Sequentibus seculis crebrior ejusdem moris mentio reperitur; nam in Synodo Francica, quam refert Vicecomes *lib.* 1. *de ritibus Confirm. cap.* 5. ita statuitur: *Decrevimus quoque juxta sanctorum canones, ut unusquisque presbyter in parochia habitans Episcopo illi subjectus sit, in cujus parochia habitat, ut semper in Quadragesimæ rationem, & ordinem ministerii sui, sive de baptismo, seu de fide Catholica, sive de precibus, & ordine Missarum Episcopo reddat, & ostendat, & quandocunque jure canonico circumit parochiam ad populos confirmandos, presbyter semper paratus sit ad suscipiendum Episcopum cum collatione, & adjutorio populi, qui ibi confirmari debet.* In Synodo Cabilon. sub Carolo Magno, *can.* 14. ita legitur: *Cavendum sanè est, ne cùm Episcopi parochias suas peragrant, quandam damnosam erga subditos, seu erga socios tyrannidem exerceant. Observandum etiam modis omnibus, ut si quando eis peragrandæ parochiæ necessitas incumbit, in confirmandis hominibus, in inquirendis rebus emendatione dignis, in prædicatione verbi Dei operam dent.* In Synodo etiam Suessionensi ita cavetur. *Quando jure Canon. Episcopus circumit parochiam ad con-*

firmandum populum, Abbates, vel Presbyteri parati sint ad suscipiendum Episcopum in adjutorium necessitatis. Et Synodus Ticinensis *can. 15.* præcipit Episcopis, ut quando confirmationis administrandæ causâ dœcesim obeunt, caveant diligenter, ne presbyteris magni, & profusi sumptus occasionem præbeant, his verbis: *Statuimus etiam, ne Episcopi, quando pro confirmando populo parochias circumeunt, Archipresbyteros suos gravent.* Juxta quem antiquum morem intelligenda sunt verba hujus textus suprà relata.

COMMENTARIUM.

4. CUm Ecclesiæ, & omnes basilicæ debeant dedicari, consecrarique per Episcopum proprium, in cujus constituuntur diœcesi, D. Clemens *epist. 3.* ibi: *In aliis locis sacrificare, & Missas celebrare non licet, nisi in his, in quibus Episcopus proprius jusserit, aut ab Episcopo regulariter ordinatio, tenente videlicet civitatem, consecratus fuerit.* Et *cap. nemo, de consecr. dist. 1.* Concilium Wormat. *can. 6.* ibi: *Quicunque voluerit in sua proprietate Ecclesiam ædificare, & consensum, & voluntatem Episcopi habuerit, in cujus parochia fuerit, licitum sit.* Probant Vicecomes *tom. 3. de ritibus Missæ, lib. 2. cap. 23.* Barbosa *de potest. Episc. alleg. 27.* latè dicemus *in cap. 1. de consecr. Eccles.* & dubitaretur in præsenti casu, quis diceretur proprius Episcopus ad basilicam consecrandam, Gregorius respondit illum Episcopum debere Ecclesiam dedicare, qui antea incolas illius loci baptizaverat, & sacro chrismate confirmaverat; quia ille creditur proprius Episcopus loci, cùm sacramenta ipsa non nisi à proprio Episcopo administrentur, ut probavi *in cap. quanto, de consuet.* Et sic, qui ratione possessionis, seu præscriptionis actus illos Ordinis ibi exercebat, etiam dedicationem Ecclesiæ facere valet; quia dedicatio ipsa etiam ad potestatem Ordinis spectat.

CAPUT II.

Gregorius *Agapito* (a) *Abbati.*

NE rebus venerabilibus, vel cuilibet cultui desit obsequium, nostra debet solicitè cura prospicere. Quia igitur monasterium, quod in fundo Marciano provinciæ Campaniæ situm est, ita (b) hostilitate faciente, à congregatione funditus dicitur desolatum, ut ne unus exinde monachus, qui aliquam illic solicitudinem, vel curam debeat adhibere, remanserit: tuo illud monasterio cum omnibus rebus suis, vel quæ ei competunt actionibus, utile prospeximus uniendum, ut res ejus tenendi, vel à detinentibus vendicandi libera tibi sit, & sine aliqua dubietate licentia. In quod etiam studii tui sit monachos deputare, qui illic tempore, quo intervallum de hoste fuerit, & opus Dei celebrarè, & decenter debeant servire. Nec aliqua illud præsumas excusatione negligere, quòd ideo curæ tuæ, ut solicitudinem illic debeas adhibere, committitur. Ipsum autem monasterium sic tuæ nos ordinationi commisisse cognoscas, ut tamen jurisdictionem illic non Episcopus (c) Surentinus, in cujus civitate monasterium tuum est; sed (d) Nucerinus, cujus est diœcesis, habeat. Nam sic hujus loci ordinationem disponimus, ut tamen jura sua singulis Episcopis inviolata servemus.

NOTÆ.

1. (a) *Agapito.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 3.* & in ipsis epistolis D. Gregorii *lib. 9. epist. 67.* ex quo regestro litteram hujus textus restituo; nullibi tamen exprimitur, cujus monasterii esset Abbas, de quo in præsenti; sed tantùm ejus monasterium fuisse in diœcesi Surrentina, ubi cùm tria hujus Ordinis D. Benedicti sint monasteria, videlicet S. Renati de Surrento, Sancti Petri ad Crapulam, Archangeli de Publigiano, non liquet cui ex eis monasteriis unitum fuisset monasterium de quo in præsenti.

(b) *Hostilitate.*] Longobardorum videlicet, qui his temporibus totam ferè Italiam devastaverant.

(c) *Surrentinus.*] De diœcesi Surrentina nonnulla notavi *in cap.*....

(d) *Nucerinus.*] Nuceria etiam civitas Umbriæ est in Italia, prope fluvium Teniam, de qua, & ejus Præsulibus plura tradit Ughel *tom. 1. Italiæ sacræ, fol. 115.* & nos nonnulla adduximus *in cap. final. de renunc.*

COMMENTARIUM.

2. CErtum est, summum Ecclesiæ Præsulem posse unire Ecclesiam unius diœcesis Ecclesiæ, seu monasterio alterius Episcopatus, & per hanc unionem omnia jura competentia Priori Ecclesiæ transire in monasterium, cui unita est; quia accessorium naturam sequitur sui principalis, *cap. recolentes, de statu monach.* docent Gonzalez *in regul. 8. cancel.* Moneta *de commut. cap. 12. q. 1.* temen jurisdictio illius Ecclesiæ unitæ remanet penes proprium Episcopum, ut ita sua jura singulis inviolata serventur: quare in præsenti Gregorius docuit per unionem à se factam non violare jura prioris Episcopi.

CAPUT III.

Ex decretis (a) *Eugenii Papæ.*

DE Xenodochiis, & aliis similibus locis per solicitudinem Episcoporum, in quorum diœcesi existunt, ad easdem utilitates, quibus constituta sunt, ordinentur.

NOTÆ.

1. (a) *Eugenii.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. in cujus notis Ant. Augustinus asserit, se tantùm in his duabus collectionibus verba hæc legisse. Sed verè auctor hujus textus est Eugenius II. qui Synodum Romæ celebravit anno 826. in qua adfuerunt Episcopi 63. pro reformatione, & instauratione disciplinæ ecclesiasticæ; cujus canones referunt Baronius *anno* 876. *num.* 7. & *in can.* 24. *sub tit. de Xenodochiis*, & aliis similibus locis ita legitur: *Per solicitudinem Episcoporum, quorum diœceseos existunt xenodochia, procotrophia, nosocomia, orphanotrophia, eremocomia, & monasteria, tam monachorum, quàm sanctimonialium, ad easdem utilitates, quibus constituta sunt, ordinentur, &c. qualiter Deo vocantes, inopiâ, vel necessitatibus nullatenus occupentur, sed omni expulsâ curâ, puris in Dei servitio valeant mentibus permanere.* Eundem canonem postea innovavit Leo IV. in Synodo Romana, *can.* 23. unde constat, compilatores hujus textus summarium illud canonis de Xenodochiis, & aliis similibus locis, pro canone compilasse, & statim apposuisse priora verba ipsius canonis, satis immutata, ut brevitati consulerent.

CAPUT IV.

Urbanus III. (a) *Ariminensi Episcopo.*

LIcèt ad ea. *Et infrà:* Ad hæc super eo, quod quæsitum est, utrum hospitalis domus possit in seculare habitaculum commutari, duximus respondendum, quod si locus ille ad hospitalitatis usum, & pauperum provisionem fuerit, sicut moris est, auctoritate Pontificis destinatus, cùm sit religiosus, non debet mundanis usibus deputari: sicut de vestibus, & ligneis vasis, & aliis utensilibus ad cultum religionis per Pontificem deputatis, antiqua consuetudo indubitanter observat, & venerabilium Patrum edocent (b) sanctiones.

NOTÆ.

1. (a) *Rimin.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 4. ubi additur, *pars capitis Licèt*, ut cognoscamus, in præsenti referri partem textus *in cap.* 3. *de conjugio servor.* Ariminum antiqua civitas Italiæ est, caput olim Senonicæ Galliæ, à flumine ejusdem nominis Ariminum appellata, Augusta etiam Colonia dicta, ut plura de ea referens probat Ughellius *tom.* 2. *Italiæ, fol.* 406. habet Ecclesiam Cathedralem à Dionysio Pontifice consecratam, Deiparæ Virgini dicatam, cujus Præsuli Rufino dicto missa est præsens epistola.

(b) *Sanctiones.*] Relatæ *in cap. ut vestimenta, cap. vasa, de consecr. dist.* 1.

COMMENTARIUM.

2. *Conclusio deducitur & probatur.* EX his duabus decisionibus præsens communiter deducitur assertio: *Xenodochia, & similia pia loca sunt sub jurisdictione Episcopi, & non debent ad prophanos usus converti.* Probant eam textus *in cap. quod* 10. 18. *q.* 2. *cap. si quis* 3. 21. *q.* 2. *cap. inter dilectos, de donat. Clement.* 1. *hoc tit.* Concilium Aurel. 5. *can.* 15. ibi: [De Xenodochio, quod Rex Childebertus, & Ultrotha Regina in Lugdunensi urbe condiderunt, cujus institutionis oridnem subscripsimus, &c. quicquid præfato xenodochio, aut per ipsorum Regum oblationem, aut per quorumcunque fidelium eleemosynam collatum, aut conferendum est, in quibuscunque rebus, atque corporibus, nihil exinde ad se quolibet tempore Antistes Ecclesiæ Lugdunensis revocet, aut ad jus Ecclesiæ transferat, ut succedentes sibi per temporum ordinem sacerdotes, non solùm de facultate xenodochii ipsius, aut de consuetudine, vel institutione nihil minuant, sed dent operam, qualiter res, & ipsius stabilitas detrimentum, aut diminutionem aliquam non patiatur. Providentes, ut Præpositi semper strenui, ac Deum timentes decedentibus substituantur, & cura ægrotantium, ac numerus, vel exceptio peregrinorum, secundùm indictam institutionem inviolàbili semper stabilitate permaneat. Quod si quis quolibet tempore contra constitutionem nostram venire tentaverit, aut aliquid de consuetudine, vel facultate xenodochii ipsius abstulerit, ita ut xenodochium (quod avertat Deus) esse desinat, ut necator pauperum irrevocabili anathemate feriatur.] Concilium Cabilon. *cap.* 7. ibi: *Defuncto Presbytero, vel Abbate, nihil ab Episcopo auferatur, vel Archidiacono, vel à quocunque de rebus parochiæ, vel xenodochii, vel monasterii*, &c. Et Synodus Tullen. *p.* 2. *cap.* 14. ibi: *Ut hospitalia, peregrinorum*

norum videlicet, & aliorum pro remedio animarum receptacula, &c. ab omni usu, & libitu humanæ temeritatis absolutas in eos usus, quibus sunt constituta, pietatem prædecessorum vestrorum sequentes, sub patrocinio vestro dignum est ut vestro tempore, & vestra solicitudine restaurentur. Qui enim agapen pauperum, & sustentationem peregrinorum, & eleemosynam defunctorum defraudant, apud Sanctos Patres eorum necatores vocantur. Trident. *sess.* 22. *cap.* 8. Illustrant ultra congestos in præsenti à Garanna, & Barbosa. Idem Barbosa *lib.* 2. *juris Eccles. cap.* 11. Chopinus *lib.* 2. *de sacra pol. tit.* 5. Petrus Gregorius *lib.* 1. *partit. tit.* 16. *cap.* 1. & 2. Corvinus *lib.* 2. *aphorism. jur. Pontif. tit.* 25. Cæsar *de eccles. hierarch. q.* 2. *proœm.* §. 5. & *disput.* 14. §. 4. Espenceus *ad D. Paulum lib.* 2. *digress. cap.* 1. Ughellius *in method. jur. can. fol.* 321. Tondutus *resol. canonic.* 2 *p. cap.* 1. §. 11. Altesserra *lib.* 2. *dissert. cap.* 10.

3. *Impugnatur tradita assertio.*

Sed pro dubitandi ratione ita in præsentem assertionem insurgo. Xenodochia, & similia loca pia non sunt beneficia ecclesiastica, nec in titulum beneficii conferuntur. *Clement. per litteras, de præbend. Clement.* 2. §. *final. hoc tit.* immò nec sacra, aut religiosa loca sunt, nec pia dici possunt, immò potiùs privata loca censentur, & ita non gaudere privilegiis locis piis concessis, videlicet ut ad ea confugientes gaudeant immunitate ecclesiastica, & eorum bona non possint alienari sine solennitate præscripta alienationi rerum Ecclesiæ, docuerunt Bellamera *in dicta Clement.* 2. §. *final.* Antonius Chucus *lib.* 4. *instit. tit.* 8. *de visit. Prælat. à num.* 52. Redoanus *de rebus Eccles. in rubric. de his qui consentiunt alienationi, §. sed qui de bonis hospitalium,* Gutierrez *lib.* 1. *canonic. cap.* 35. *à num.* 18. plures apud Barbosam *lib.* 2. *de jure eccles. cap.* 11. ergo nullo modo xenodochia, & similia loca pia sunt sub jurisdictione Episcopi.

4. *De Xenodochiis, & similibus locis.*

Quâ difficultate non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, interris, quæ ad pietatem, & causam religionis pertinent, esse hospitalia, in quibus opera misericordiæ, & pietatis exercentur. Hospitalis nomen generale est, complectens quamcunque hospitis receptionem, *cap. dilecti* 51. *de appell. cap. per tuas, de arbitr.* Theophilus *tom.* 17. *de amore cognation. tempor. fol.* 464. Ea autem loca diversa sortiuntur nomina, tum propter diversitatem regionum, tum quia humanæ naturæ multiplex, & varia est miseria, cùm in illis locis succurritur, ut docent Petrus Gregorius *lib.* 15. *syntagm. cap.* 18. Mariana *de Rege & regendi ratione lib.* 3. *cap.* 13. Xenodochia dicuntur loca deputata ad peregrinos, & pauperes iter facientes recipiendos, à Græco verbo *xeno*, quod latinè significat hospitem recipere, ut probat Suydas *eodem verbo*, & post eum Langleus *lib.* 6. *semestr. cap.* 1. Pancirola *lib.* 2. *var. cap.* 171. Procotrophia sunt loca, ubi pauperes debiles, qui labore proprio sui corporis alimoniam quærere nequeunt, qui dicuntur mendicantes invalidi *in rubrica C. de mendicantibus invalidis, lib.* 11. de quibus *in l. illud* 19. §. *hoc illud, C. de sacros. Eccles. l. si quis ad declinandum* 49. §. *ubi autem, C. de Episcop. & cleric.* recipiuntur. Orphanatrophia dicuntur ubi orphani, id est parentibus orbati, aluntur, *authent. Orphanotrophos, C. de Episc. & cler. auth. de ecclesiasticis, titul. collat.* 9. §. *final.* Benephotrophia dicuntur loca ubi infantes pauperes nuper nati, & expositi educantur, *dicta l. illud* 19. de quibus agemus *in titul. de infant. expos.* Nosocomia dicuntur loca, ubi ægroti, & infirmi curantur, *l. sancimus,* §. *sed Deo nobis, C. de sacros. Eccles.* Et sanctam Fabiolam Nosocomium instituisse, in quo ægrotantes colligeret, & miserorum corpora foveret, tradit D. Hieronymus *epist.* 30. Censum quem habere poterat, distribuit, dilapidavit, ac vendidit, & in pecuniam congregatum, usibus pauperum præparavit, & primo omnium Nosocomium, id est languentium villam instituit, in quo ægrotantes, & consumpta languoribus, atque inediâ miserorum membra refoveret, cujus meminit Baronius *tom.* 5. *anno.* 400. Ministri autem curam habentes hujusmodi ægrotantium, *Parabolani* dicebantur, *l. parabolani, l. placet, C. de Episc. & cler.* de quibus agunt Cujacius *in Novel.* 3. *Justin.* Germonius *lib.* 2. *de sacr. immunit. cap.* 2. Alciatus *lib.* 4. *disput. cap.* 9. Lælius Bisciola *tom.* 1. *horar. succes. lib.* 13. *cap.* 10. P. Theophilus *tom.* 16. *in Heterocl. spirit. sect.* 5. *punct.* 4. Corrasius *in l. in summa, num.* 7. *de statu homin.* Casaub. *in notis ad hist. August. fol.* 151. Duarenus *lib.* 1. *de sacris Eccles. cap.* 19. Petrus Gregorius *dicto cap.* 25. *num.* 15 Solorzanus *de jure Indiar. tom.* 2. *libro* 1. *cap.* 3. Vela *tom.* 1. *dissert.* 35. Canonerius *in prolog. ad* 7. *aphorism.* Nosocomiis conjungendæ sunt leprosariæ, ubi specialiter, & seorsim leprosi curantur de quibus *in dicta Clement.* 2. *de præb. cap.* 2. *de Eccles. ædific.* ubi plura dabimus: & etiam Gerontocomia, ubi pauperes senes aluntur; nam cùm senectus ipsa sit morbus, non malè Nosocomiis Gerontocomia junguntur. Gerontocomium Pelagium II. anno 590. in domo sua construxisse, ex Anastasio Biblioth. refert Baronius *tom.* 7. *eodem anno.* Tandem Eleemosynaria dicuntur loca eleemosynis faciendis deputata, *dicta Clement.* 2. *de præbend. dicta Clement. quia contingit, hoc tit.* Petrus Gregorius *ubi supra, num.* 31. Cæsar *de ecclesiastica hierarch. dict. q.* 2. *proœm.* §. 5. *num.* 28. Barbosa *dicto lib.* 2. *juris Eccles. cap.* 11. Frances *de Eccles. Cathed. cap.* 27.

5. *An prædicta loca religiosa sint.*

Circa prædicta loca illa principalis, præcipuaque quæstio disputari solet, an videlicet pro locis sacris, seu religiosis habeantur; & utrum in titulum beneficii conferri valeant? Et beneficia Ecclesiastica non esse, nec in titulum beneficii clericis dari posse, immò à laicis communiter possideri valere, deciditur *in Clement. quia contingit,* §. *ut autem, de relig. domib.* Nec etiam per litteras Apostolicas, per quas clericis de beneficiis provideri mandatur, posse de hospitalibus provideri, docetur *in Clement.* 2. *de præbend.* & ita hospitalia beneficia non esse, docuerunt Corrasius *de sacerd. p.* 1. *cap.* 3. *per totum,* Petrus Gregorius *de benef. cap.* 11. *num.* 6. Garcia *eodem tract. p.* 1. *cap.* 11. Azor *lib.* 3. *instit. cap.* 3. *q.* 5. Fabricius *de benef. tit. de Xenodochiis,* Guillelmus de Monte *in d. Clement.* 2. Quintanaduennas *lib.* 1. *ecclesiast. cap.* 1. *num.* 13. Chopinus *lib.* 1. *sacr. pol. tit.* 2. *num.* 7. & *lib.* 1. *monast. tit.* 1. *num.* 12. Sed adhuc pro exactiori expositione sciendum est, diversum esse quærere, an hospitalia sint loca religiosa, seu pia; an verò beneficia existant, & in titulum conferri possint? Et discrimen est constituendum inter xenodochia erecta cum Episcopi licentia, & constructa absque ejus auctoritate. Priora habentur pro locis religiosis, adeo ut ad ea confugientes gaudeant immuni-

tate

tate ecclesiastica, & bona similium hospitalium non possint alienari absque debita solennitate in rebus Ecclesiæ : docuerunt Covar. *in regula possessor*, 2. *p.* 2. *num.* 3. Costa *in cap. si pater, de testam.* 2. *p. verbo Ipsis pauperibus, n.* 4. *&* 10. Tiraq. *de privil. piæ causæ, privil.* 142. Selva *de benef.* 2. *p. quæst.* 11. *num.* 8. Germon. *de sacror. immunit. lib.* 3. *cap.* 16. *à num.* 28. Riccius 3. *p. collect.* 648. fruunturque iisdem privilegiis, ac Ecclesiæ : *novel.* 131. §. *penult. l. omnia* 33. *in fine, C. de Episc. & cleric.* quare donatio illis facta non eget insinuatione, *l. illud* 16. *C. de sacrosc. Eccles.* & quæcunque res ab illis ex causa lucrativa fuerint acquisitæ, à lucrativorum inscriptionibus sunt immunes, *l. sancimus, C. eodem tit.* De his agitur in præsenti capite *de Xenodochiis*, ibi, *solicitudinem Episcoporum*, & *cap. ad hæc*, ibi : *Auctoritate Pontificis.* Verùm etsi erecta sunt auctoritate Episcopi, pro beneficiis ecclesiasticis non habentur, si Rectori in perpetuum, vel ad ejus vitam in titulum non conferantur, aut solita sint conferri, *Clement. unic.* & ibi Gloss. *de rer. permut. cap. unic. de eo qui mittitur in possess. lib.* 6. Si verò absque Episcopi auctoritate erigantur, nec habentur pro locis religiosis, nec in titulum beneficii conferri valent, de quibus agitur *in dict. Clement.* 2. *de præb. cap.* 1. *de eccl. ædific. in* 2. *collect.* ubi ita Alex. III. scribit : *Si hospitale in aliquo loco absque oratorio feceritis, liberum erit vobis absque conscientia Episcopi, in cujus parochia fuerit, ipsam domum construere : quod si oratorum ibidem facere volueritis, id absque licentia Episcopi non faciatis, justitiâ in omnibus servatâ.* Latè prosequuntur Cæsar *de ecclesiast. hierarch. disput.* 14. §. 4. D. Ildefonsus de Prada in anæresi pro majori Collegio Ovetensi, *excurs.* 2. post librum Patris Mendi *de jure academico.* Semper tamen dicuntur loca pia, ut ab Episcopo visitentur, juxta Trident. *dict. sess.* 22. *cap.* 8. quia sufficit, ut ad prædicta opera pia exercenda erecta sint, ut loca pia dicantur, & ab Ordinario visitentur, nisi sint sub Regis protectione, ut prosequuntur Barbosa *dict. cap.* 11. Solorzanus *de jure Indiar. tom.* 2. *lib.* 3. *cap.* 3. *num.* 59. Manet ergo, hospitalia erecta auctoritate Episcopi, religiosa censeri; sine ejus verò auctoritate constructa, prophana judicari, ut resolvunt Covar. *lib.* 4. *var. cap.* 20. *num.* 3. & ibi Ufelius, Gambacurta *de immitat. eccles. libro* 4. *capite* 1. *num.* 2. Correa *in capite inter alia*, 2. *part. num.* 21. *de immunitat. eccles.* Baldus, & Bartolus *in dict. l. Orphanotrophos*, Valascus *consult.* 105. *per tot.* Tiber. Decianus *lib.* 2. *tract. crimin. cap.* 25. Gutierrez *canonic. quæst.* 35. Bobadilla *lib.* 2. *polit. cap.* 17. *num.* 39. & *cap.* 18. *num.* 139.

6. *Traditur ratio decidendi.* Ex quibus jam apparet vera ratio præsentis assertionis ; si enim xenodochia fuerunt erecta auctoritate Ordinarij, ut in præsentibus juribus, omnimoda jurisdictio Episcopi est, & institutio, ac destitutio Rectoris ad eum spectat. Si autem absque ejus auctoritate sint constructa, quia pia loca sunt, ab ipso visitari valent, ex traditis suprà *in cap. si hæredes, de testam.* Hujusmodi tamen xenodochia esse pia, & opera pia continere, facilè constat ; siquidem inter opera charitatis non minimum est hospites recipere. Unde in Concil. Matiscon. 2. *can.* 11. aiunt PP. *Hospitalitatis sectatores nos esse non solum Dominus, sed & Apostolus omnibus penè præceptis admonet.* Et in Synodo Tul. *canon. ult.* ita legitur : *Admonendi omnes, ut hospitalitatem diligant, nulli hospitium detrectent, nullam ab hospite (nisi forte sua sponte dante) erogationem recipiant.* Unde Plato *lib.* 12. *de legibus* statuit, ut in republica essent publica hospitalia pro peregrinis suscipiendis, juxta templa constructa : & Lucianus in Dea Syriæ refert, penes templum ipsius Deæ fuisse hospitale constructum, ubi omnes peregrini charitativè reciperentur. Plura de hospitalitate dedi *in cap.* 1. *de emtion. & vendit.* Cùm ergo omnia loca pia sint sub tuitione Episcopi, ideo in xenodochiis, & similibus locis suprà relatis Episcopi jurisdictionem habent, ut latè explicant Chopinus *d. lib.* 2. *sacræ pol. tit.* 5. *per tot.* Tondutus *d.* §. 7. Similiter ratiocinandum est circa confraternitates laicorum, quæ dicuntur opera pia ; & ideo Episcopus est judex competens earum, non solùm quoad visitationem, verùm & causas præcedentiarum, & quæ moventur circa officia earum. Martha *de jurisdict. casu.* 213. *num.* 4. Acacios Ripol. *variar. cap.* 1. *num.* 458. Capiblancus *de Baron. p.* 3. *num.* 59. Marinis *libro* 1. *resol. cap.* 117. Riccius, & alii, quos sequitur Frances *de competentiis quæst.* 77. & 78. etsi contrarium teneant quoad causas ipsarum confraternitatum Abbas *lib.* 1. *consil.* 31. Covar. *practic. cap.* 36. *num.* 8. Garcia *de benef.* 5. *p. cap.* 1. *num.* 604. *&* 607. Menochius *de recup. remed.* 15. *ex num.* 24. Salazar *de usu & consuet. cap.* 8. *conclus.* 20. *Parlador. lib.* 3. *different.* 9. §. 1. Perez de Lara *lib.* 2. *de capel. cap.* 1. Petrus Gregor. *libro* 3. *de republ. cap.* 2. *num.* 9. Rebuffus *de confrater. num.* 8. Aponte *lib.* 1. *consil.* 18. Gibalinus *tom.* 2. *scient. can. lib.* 5. *cap.* 8.

7. *Dissitetur de aliquibus.* Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa ; nam præterquam quod in præsentibus juribus agitur de xenodochiis auctoritate Episcopi constructis, ut ex ipsis verbis constat, licèt alia xenodochia absque Ordinarii auctoritate constructa, loca religiosa non sint, nec in titulum beneficii conferantur ; tamen loca pia existunt, & privilegiis concessis locis piis gaudent : quare ex veriori sententia in alienatione rerum ipsorum solennitas à jure præscripta alienationi rerum Ecclesiæ desideratur, ut defendunt Barbatia *in cap. nulli, num.* 2. *de rebus Eccles.* Menochius *de recuper. remed.* 2. *num.* 22. Gutierrez *canonic. quæst.* 35. *num.* 19. *&* 23.

8. *Explicatur textus.* Sed suprà traditis adhuc obstat textus *in Clement.* 2. §. *ut in autem, hoc titul.* in illis verbis : *Illi etiam, quibus dictorum locorum gubernatio, seu administratio committetur, ad instar tutorum, & curatorum juramentum præstare, ac de locorum ipsorum tam de bonis inventaria conficere, & Ordinariis, seu aliis, penes quibus subsunt loca hujuscemodi, vel deputandis ab eis, annis singulis de administratione sua teneantur reddere rationem.* Ex quibus constat, xenodochia non semper Episcopis, ut ordinariis Prælatis, verùm & aliis personis subjecta esse, & parere : ergo quia non semper xenodochia sunt sub tuitione, jurisdictione Episcopi. Pro cujus difficultatis solutione dicendum est, in eo textu non negari, xenodochia semper visitari posse ab Episcopo diœcesano, sed tantùm asseritur, quotannis rationem bonorum esse reddendam ordinariis judicibus, patronis, aut aliis personis, quibus ex fundatoris voluntate reddi debet ; non tamen eo casu, quo rationes summuntur à patrono, vel alia simili persona, impeditur Episcopus ea loca pia visitare, & cognoscere, an fructus, & cæteri

teri proventus juxta teſtatoris diſpoſitionem piè erogentur, ut probavi *in cap. ſi hæredes, de teſtam.* niſi hoſpitalia ſint ſub ſpeciali protectione Principis; nam tunc judex ſecularis ea viſitare poteſt, & eſt tantum competens in eorum cauſis. Trident. *ſeſſ. 22. de reform. cap. 8.* variis deciſionibus firmant Cabedo *de patron. Reg. cap. 42.* Cevallos *commun. 4. part. quæſtion. 897. & 982.* Solorzanus *lib. 3. de jure Ind. capite 3. ex num. 51.*

CAPUT V.

Innocentius III. (a) *Conſtantinop. Patriarchæ.*

INter quatuor. *Et infrà:* De monaſteriis quoque Græcorum in ſeculares canonicos convertendis ſ. t. reſpondemus, quod quamdiu per regulares viros, ſive Græcos, ſive Latinos remanere potuerint ordinata, non ſunt ad ſeculares clericos transferenda: ſed ſi regulares defuerint, propter eorum defectum in eis ſeculares clerici poterunt ordinari.

NOTÆ.

1. (a) *Conſtantinop.*] Ita etiam legitur in tertia compilatione, *ſub hoc tit. cap. 1.* integram autem epiſtolam retuli *in cap. cùm inter, de clericis peregrin.* ex qua hujus textus literam reſtituo.

COMMENTARIUM.

2. EX hoc textu communiter deducunt DD. beneficia regularia non eſſe clericis ſecularibus conferenda, vel econtrà; ad idque textum hunc expendunt Garcia *de benef. p. 7. cap. 10. num. 6.* Gonzalez *in regul. 8. Cancel. gloſſ. 8. num. 43.* Corraſius *de ſacerd. p. 1. c. 5. n. 7. & p. 3. c. 5. num. 13.* Azor *p. 2. inſtit. moral. lib. 3. c. 26. q. 5.* quos refert & ſequitur Barboſa *in præſenti, num. 2.* quod axioma expoſui ſuprà *in cap. quod Dei, de ſtatu monach.* Sed ex hoc textu id minimè probatur, nec rectè repetentes hîc præſentem Decretalem accipiunt de reformatione monachorum facienda per monachos, & in eorum defectum per clericos: agitur enim in præſenti de canonicis regularibus, qui frequenter appellantur monachi, & eorum Eccleſiæ monaſteria, *cap. relatum, de præbend. cap. quia tua 12. quæſt. 1. cap. præſens 20. quæſt. 3.* Unde Innocentius III. qui fuit Canonicus regularis Lateranenſis, *in cap. poſt translationem. de renunc.* Canonicos S. Frigidiani monachos appellat: latè probant Pennotus *lib. 1. hiſtor. canonic. regul. cap. 38. num. 4.* Dubal. *ad regul. D. Auguſtini, part. 1. cap. 1. num. 20.* Unde cùm Conſtantinopoli, & in ejus Patriarchatu eſſent plura monaſteria canonicorum regularium Græcorum, captâ Conſtantinopoli à Latinis temporibus Innocentii noſtri III. plures ex ipſis Eccleſiis regularibus deſtitutæ fuerunt Canonicis regularibus; unde inter alia conſuluit Innocentium III. Patriarcha CP. utrum poſſet propter inopiam canonicorum regularium, canonicos ſeculares in ipſis Eccleſiis apponere? Et reſpondet Innocentius, poſſe; & rectè, ut probat Moneta *de commut. cap. 11. concluſ. 13.* & juxta utriusque juris principia; nam quoties Respublica, vel Eccleſia idoneorum hominum penuriâ laborat, minùs idonei quandoque muneribus obeundis admoventur, quia utilius eſt honoribus præfici minùs idoneos, quàm omnino nullos, *l. 3. §. ſpurios, ff. de Decur.* unde cùm tantùm majores 25. annis ad Rempublicam gubernandam admitterentur, *l. 8. ff. de muner. & honor.* ob civium penuriam minores admittuntur, *l. 2. C. qui ætate, l. 1. C. qui, & adverſus quos.* Et licèt olim Romæ in ſuſcipiendis Magiſtratibus patres orbis, atque cœlibibus præferrentur, ob exhauſtam urbem tamen orbi aliquando admiſſi fuerunt: refert Dio *lib. 53. & 56.* faciunt textus *in l. ob penuriam 105. Cod. Theodoſ. de Decur. l. non perpetui, C. de Suſcept. Præpoſ. & Arcar. lib. 10. cap. 1. diſt. 23.* juncto Forner. *lib. 5. quotid. cap. 10.* unde licèt perfectior fuiſſet vita, ſeu profeſſio canonicorum Regularium, tamen ob eorum defectum canonici ſeculares admitti valent, *capite relatum 7. de præbend.* argumento capitis 4. *de regul. juris:* extra eum autem caſum neceſſitatis tantùm id Pontifici licet, ob prohibitionem juris, de qua *in cap. quæ ſemel 19. quæſt. 3. cap. pervenit, 8. quæſt. 2. cap. relatum 7. ne clerici vel mon.* quamvis è contrario Epiſcopus per ſe poſſit Eccleſiam ſecularem in regularem transferre, quia favorabilior eſt hæc mutatio, *cap. ſi Epiſcopus 12. quæſt. 2. cap. penult. de eccleſ. ædific.* Variis exemplis illuſtrat Chopinus *lib. 1. ſacr. pol. titul. 3.* & *libro 1. monaſt. titul. 3. num. 6.*

CAPUT VI.

Idem *Abbati*, & *Fratrib.* (a) *Cryptæ Ferratæ.*

COnſtitutus in præſentia noſtra Epiſcopus (b) Alban. in Eccleſia Caſtri, quod Pauli dicitur, in qua juspatronatus monaſterio veſtro recognoſcebat, à vobis jus Epiſcopale petebat, quoniam ſita erat in diœceſi Albanen. & ideo de jure (c) communi ei tenebatur in Epiſcopalibus reſpondere. Secundò quoniam in multis privilegiis Roma-

Romanorum Pontificum distinguentibus fines diœc. Alban. inter alias, in quibus Episcopalem jurisdictionem exercet, hæc Albanen. Ecclesia auctoritate Apostolicâ confirmatur. Verùm œconomus vester proposuit ex adverso, quod etsi Ecclesia sita esset in diœcesi Albanen. ei tamen non tenebatur in aliquo respondere, cùm Albericus quondam fundator de assensu felicis rec. (d) B. Pp. præd. n. monasterio Cryptæ Ferratæ sæpedictam Ecclesiam contulisset. Præterea bon. mem. (e) Dominicus Lavican. Episcopus, de quo non erat contentio inter partes, quod idem fuit Episcopus Alban. universas Ecclesias ad vestrum monasterium pertinentes in diœc. eadem sitas, & quicquid juris tam in monasterio vestro Cryptæ Ferratæ, quàm in eis habebat, in emphytevsim sub annua octo denariorum usualium pensione, quotquot annis dandorum in capite, per publicum instrumentum monasterio vestro concessit, ita videlicet, ut liceret Abbati, & fratribus ejusdem monasterii à quocunque vellent Episcopo, tam ordinationem (f) clericorum, quam consecrationem altarium in ipso monasterio & prædictis Ecclesiis obtinere, in quibus vobis tertiam mortuariorum indulsit. Item fel. rec. B. Pp. præd. n. quod ab eo factum fuerat, suo privilegio confirmavit, & ex certa scientia statuit in perpetuum observandum. Verùm etsi Ecclesia ipsa fuisset aliquando Ecclesiæ Alban. subjecta, monasterium tamen vestrum nihilominus legitima se poterat præscriptione tueri, cùm per XL. annos ipsam pacificè possedisset: quod per testes idem nisus est œconomus comprobare. Cæterùm œconomus Episcopi memorati ad objecta respondit, quod concessio fundatoris Alban. Ecclesiæ non nocebat, cùm fundator solùm juspatronatus monasterio concesserit memorato, & ipse super jurepatronatus vobis controversiam non moveret. Concessionem autem Episcopi Lavican. non tenere dicebat, utpote continentem simoniacam pravitatem. Cùm enim tertiam (g) mortuariorum monasterio concessisset eidem, & tam in ordinationibus clericorum, quàm altarium consecrationibus indulsisset, ei plenariam libertatem, sic videlicet, ut ea possent à quocunque mallent Episcopo sine contradictione cujuslibet obtinere, non est dubium, quin cùm spiritualia hæc existant, quoniam eo ipso, quod super his recompensationem certæ pensionis accepit, commisit vitium simoniæ. Unde contractus hujusmodi, velut simoniacus, nullam obtinet firmitatem. Confirmatio autem Ap. Sed. fuerat super hoc per subreptionem obtenta, cùm in eadem de pensione nulla mentio habeatur. *Et infrà*: Præterea nec insolitum est, nec novum, ut cùm Episcopi Ecclesias aliquas tam in spiritualibus, quàm in temporalibus concesserint piis locis, aliquid sibi servetur in eis nomine pensionis. Nos quoque cùm vel libertatis privilegium, vel protectionis præsidium aliquibus Ecclesiis indulgemus gratis, accipimus censum gratis oblatum, & in litteris nostris ad successorem nostrorum memoriam census exprimimus, & etiam quantitatem. *Et infrà*: Nos igitur auditis his, & aliis hinc inde propositis, œconomum monasterii vestri œconomo ejusdem Episcopi Eccles. Lavican. nomine in solutionem pensionis prædictæ, juxta ratam, quæ contingit prædictam Ecclesiam, & restitutionem subtractæ à XL. annis secundùm ratam eandem, per diffinitivam sententiam condemnamus, & eundem œconomum vestrum ab impetitione œconomi ejusdem Episcopi super aliis reddimus absolutum, perpetuum silentium imponentes illi. Licèt autem in instrumento concessionis prædicti Episcopi Lavican. expressa fuerit certa pœna, quam pars contractum non servans solveret observanti: cùm tamen utraque pars pervenisse contra illum, ex confessione propria convincatur, cùm & pars vestra Episcopo subtraxerit pensionem, & Episcopus procurationem exegerit ab eadem Ecclesia, sicut œconomus proposuit memoratus, utramque partem ab ea reddimus absolutam.

NOTÆ.

1. (a) *Ferratæ.*] Ita etiam legitur *in cap. 2. hoc tit. in 3. collect.* & *in capite constitutus, de pœnis*, ubi extat alia pars hujus Decretalis. Crypta Ferrata distat ab urbe Romana per decem millia passuum, & à planitie Romani agri per duo millia, extatque in eminenti planitie posita ad Orientem: ibi est monasterium ordinis D. Basilii immediatè subjectum Summo Pontifici, in quo Græco sermone, & ritu divina officia celebrantur, ut refert Bernardus Saccus *lib. 1. Sicinensis hist. cap. 7.* extat inter Auctores Italiæ illustratæ; de quo monasterio in præsenti agitur, & aliam litem inter Abbatem ipsius, & Episcopum Albanen. super institutione presbyteri in quadam parochia monasterio subjecta decidit idem Innocentius III. *lib. 1. regestr. 13. epist. 129.*

(b) *Episcopus Alban.*] Joannes videlicet, natione Lombardus, Episcopus Viterbiensis, ac Tuscanensis, qui creatus fuit Presbyter Cardinalis tituli Sancti Clementis à Clemente III. anno 1189. & ab Innocentio III. Episcopus Cardinalis Albanensis anno 1199. ut refert Ughellius in

in Ecclesia Alban. num. 37. De diœcesi Albanensi nonnulla notavi *in cap.* 4. *de tempor. ordin.*

(c) *Jure communi.*] *Ex c. omnes basilicæ, cum aliis* 16. *quæst.* 3.

(d) *B.*] Benedicti videlicet IX.

3. (e) *Dominicus Lavicanus.*] Aliqui legunt *Levitanum*, alii *Lucan.* alii tandem existimant Dominicum cognomento Levitanum dictum fuisse, ut refert Hostiensis *in præsenti.* Sed ut hæc verba, & illa sequentia, *fuit Episcopus Albanensis*, intelligantur, sciendum est, Lavicanam diœcesim esse in Tusculana regione, & ejus Ecclesiam unitam fuisse Tusculanæ diœcesi: unde licèt legatur per annum 1026. Dominicum Lavicanum Episcopum fuisse, ut refert Ughellius *tom.* 1. *Italiæ sacræ, fol.* 268. tamen periit nomen Lavicanæ diœcesis; quia ea translata fuit in Tusculanam, & ita postea Episcopi Tusculani appellari cœperunt: unde cùm iste Dominicus ex Episcopo Lavicano postulatus fuisset in Episcopum Albanensem, ideo in præsenti refertur, ipsum fuisse Episcopum Lavicanum, & Albanensem.

4. (f) *Ordinationem clericorum.*] Regulares enim debent recipere sacros ordines ab eo Episcopo, in cujus diœcesi situm est monasterium, *cap. si quis, d.* 58. quia ministerium ipsum pro titulo habetur, cui addicitur ipse clericus ordinandus. Concil. Chalcedon. *can.* 6. bulla Leonis X. quæ incipit *Dum intra*; & extat intra sessionem 11. Concil. Lateran. sub ipso celebrati, ibi: *Ut nullatenus eorum Ecclesiis, seu domibus, aut aliis eorum locis ab alio quàm à diœcesano Episcopo, vel ejus Vicario super hoc cum debita reverentia requisito, & absque rationabili causa contradicente, vel in ea diœcesi absente, ad dictos Ordines promoveri debeant.* Et ita declaratum fuisse pro expositione Concilii Trid. *sess.* 23. *de reform. cap.* 1. refertur à Barbosa his verbis: *Gregorius XIII. statuit, ut regulares suscipiant ordines sacros ab Episcopis in cujus diœcesi sunt monasteria, in quibus tunc degunt, vel dimissorias ab eis accipiant.* Probant Hallierius *de sacris elect. c.* 3. *art.* 8. §. 2. Henriquez *lib.* 10. *summæ, c.* 23. *n.* 4. Licèt enim in aliis clericis ordinandis triplex Episcopus proprius detur, videlicet originis, beneficii, & domicilii, ut latè probavi *in cap.* 3. *de tempor. ordin.* tamen erga regulares tantùm Episcopus domicilii attenditur, non verò originis, aut beneficii. Non originis, quia cùm per professionem mortui seculo dicantur, ut probavi *in cap. de regularibus*, eorum origo ampliùs repetenda non est. Non etiam adest Episcopus proprius ratione beneficii, quia religiosi per ipsam professionem redduntur incapaces cujuscunque beneficii, ut probavi *in c. quod Dei* 5. *de statu monach.* Quare Episcopus proprius ratione domicilii ille tantùm dicetur, in cujus diœcesi monachi degunt. Inde etiam infertur, quod cùm canonici regulares capaces sint beneficii secularis, ut probavi *in d. c. quod Dei*, inde ab Episcopo, in cujus diœcesi beneficium obtinent, ad sactos ordines promoveri valent.

5. (g) *Mortuariorum.*] De portione mortuariorum, seu ex mortuariis Episcopo debita, egi *in cap. officii, cap. final. de testam.*

(h) *Et ex certâ scientia.*] Unde non erat, cur quæreretur de justitia hujus conventionis, & an simoniaca esset, nec-ne, cùm per Romanum Pontificem ex certa scientia confirmata esset, ut jam notavi *in cap. final. de pactis*, ubi textum hunc exposuimus.

CAPUT VII.

Idem *Abbati, & Conventui* (a) *Farfen.*

CUm venerabilis f. n. I. (b) Sabin. Episcopus coram dil. fil. nostris R. tit. Sanctæ Anastasiæ presbytero, & P. sanctæ Luciæ ad Septem Sol. Diacon. Cardinalibus, quos sibi, & R. procuratori vestro concessimus auditores, Ecclesiam sancti Angeli de Cantia cum suis pertinentiis, & possessionibus petiisset, asserens ad se eandem, tam in spiritualibus, quàm in temporalibus pertinere, allegavit ante omnia jus commune: quia cùm eadem Ecclesia constituta sit in diœc. Sabin. ut dicebat, sub ipsius debebat consistere potestate, juxta canonicas sanctiones. *Et infrà*: In temporalibus quoque ad se dictam Ecclesiam pertinere idem Episcopus nitebatur ostendere per publicum instrumentum, in quo continetur expressè, Joan. Sabin. Episcopum Hugoni Farfen. Abbati, & duabus personis post ipsum, Govaldo & Panavello cum suis pertinentiis jam dictam Ecclesiam locavisse pro annua IV. sol. Papiens. pensione, in assumptione B. Mariæ persolvenda. Sed pars vestra proposuit, instrumento prædicto nullam fidem penitus adhibendam, propter superlinearem scripturam, & (c) rasuram loco suspecto factam, ubi videlicet annotatio temporis recensetur. Fuit insuper ex ipsius parte propositum, quod cùm ab Ecclesia sancti Angeli nomine monasterii vestri multò tempore fuerit certa pensio Ecclesiæ Sabin. soluta, manifestè liquebat, ad eandem Ecclesiam, à qua locatio fuerat facta, jure proprietario pertinere. *Et infrà*: Ad hoc autem procurator respondebat prædictus, quod etsi quidam testes se vidisse deponant Ecclesiam sancti Angeli pensionem IV. sol. Sabin. Episcopo persolvisse; nullum tamen ex hoc vestro monasterio poterat præjudicium generari, cùm non appareat, pensionem ipsam ex parte monasterii fuisse solutam: & quamquam etiam testes asserant, se vidisse multoties prætaxatam pensionem exsolvi; non tamen ostenditur tanto tempore præstita, quod usque ad præscriptionem legitimam porrigatur. Item sicut ad rei proprietatem locatio facta non (d) sufficit, ita solutio, nec perceptio pensionis.

Et infrà: His igitur & aliis intellectus, quæ coram Cardinalibus ſupradictis pars utraque proponere procuravit; quia nobis conſtitit, ſupradictam Eccleſiam Sancti Angeli conſtitutam eſſe in diœceſi Sabin. de conſilio f. n. Epiſcopale jus in omnibus ſpiritualibus eidem Epiſcopo adjudicavimus in eandem, illis dumtaxat exceptis, quæ per authentica ſcripta eis dignoſcuntur eſſe ſubſtracta. *Et infrà*: Quia verò inſtrumentum prædictum, per quod Epiſcopus ſupradictam Eccleſiam prætendebat ſibi quoad ſpiritualia vindicare, ad faciendam ſuper hoc fidem invalidum cognovimus, utpote propter prædicta de jure ſuſpectum: vos ab impetitione ipſius, quoad temporalia ejusdem Eccleſiæ, duximus ſententialiter abſolvendos, eidem ſuper hoc ſilentium imponentes.

NOTÆ.

1. (a) *Arſen.*] Ita etiam legitur in quarta collectione, *ſub hoc titul. cap.* 1. & *in capite cùm venerabilis, de except.* ubi de hoc monaſterio nonnulla notavi; ibi enim proponitur alia ſimilis controverſia inter Epiſcopum Sabinenſem, & monachos Farfenſes; non tamen ideo textus ille pars eſt præſentis conſtitutionis, ut voluit Hoſtienſis in præſenti; quia diverſa eſt hypotheſis illius Decretalis.

(b) *ſ. Sabin.*] Joanne videlicet, de quo egi *in dict. cap. cùm venerabilis.*

(c) *Raſuram.*] Juxta textum *in cap. cùm inter, de fide inſtrum.*

(d) *Non ſufficit.*] *L. ad probationem, Cod. locati*, Cujacius *in l.* 20. *Cod. eodem titul.* poſſeſſio tamen probatur per iteratam ſolutionem penſionis.

CAPUT VIII.

Idem (a) *Lucen. Epiſcopo, Abbati de* (b) *Melon. & Petro Ioanni Archid. Aſtoric.*

CUm dilecti filii F. Aurien. Decanus, nuncius venerabilis fratris noſtri Aurien. Epiſcopi; & Magiſter Robertus monachus Cellæ novæ, & Abbatis ſui nuncius, ad Sedem Apoſtolicam acceſſiſſent, nos eis dilectum filium P. ſanctæ Mariæ in Via Lata Diacon. Card. conceſſimus auditorem, coram quo fuit ex Epiſcopi parte propoſitum, quod cùm idem Epiſcopus Abbatem ſibi lege diœceſana ſubjectum vocaſſet ad Synodum, ipſe non ſolùm non acceſſit ad ipſum, immò etiam ſancti Petri, & (c) ſanctæ Columbæ Prioribus, & Archipresbytero Caucy in Aurien. diœc. conſtitutis prohibuit, ne ad ipſius Epiſcopi Synodum accedere attentarent, licèt etiam vocarentur. Cumque dictus Epiſcopus, ut ſaltem humiliter Abbatem ad bonum obedientiæ revocaret, & vinceret in bono malum, ipſi mandaſſet, ut eum ad ſtatutum terminum in monaſterio expectaret, licèt Epiſcopus illuc, juxta quod promiſerat, acceſſiſſet, Abbatem tamen non reperit, & portas monaſterii clauſas invenit, nec ad monachos aditus eſt conceſſus: propter quod Abbatem ſuſpendit, & monaſterium interdixit. Verùm cùm nec propter hoc Abbas ipſe à ſuo contumaciæ propoſito reſiliret, nec latas in ſe, ac monaſterium ſententias obſervaret, in eum excommunicationis ſententiam promulgavit, quam dictus Epiſcopi nuncius à nobis petiit confirmari. Cæterùm nuncius partis adverſæ petitionem ejus non eſſe admittendam propoſuit: quia licèt monaſterium ipſum infra metas Aurien. diœc. ſit conſtructum, liberum tamen ſemper extitit, & ab omni jurisdictione, ac jugo Aurien. Eccleſ. à tempore ſuæ fundationis exemptum. Præterea etſi Epiſcopus aliquam in eo (quod verum non erat) jurisdictionem haberet; quia tamen Abbas de omni gravamine priùs ad Sedem Apoſtolicam appellarat, ſententiam in eum, & monaſterium poſtmodùm (d) latam, nullam idem nuncius obtinere aſſeruit firmitatem. Conqueſtus eſt etiam idem nuncius ex parte Capituli Cellænovæ, quod dictus Epiſcopus Abbatem eorum adeò circumvenit, quod contra immunitatem ipſius Eccleſiæ, ipſis neſcientibus, ei obedientiam repromiſit. Nos igitur ſuper prædictis per memoratum Cardinalem inſtructi, quia cauſa ipſa in noſtra non poterat præſentia terminari, utpote cùm nuncius monaſterii ſuper procuratione, vel ratihabitione literas non haberet, eam veſtro duximus examini committendam, diſc. v. per Apoſtolica ſcripta mandantes, quatenus ſi vobis conſtiterit, Abbatem ipſum ad Sedem Apoſtolicam ſuper hoc, ante-

antequam Episcopus in eum suspensionis, vel excommunicationis, & in monasterium interdicti sententias tulerit, legitimè appellasse; vel monasterium esse à jurisdictione ipsius Aurien. exemptum, eo non obstante, quod Abbas ab Episcopo (sicut dicitur) circumventus, præter fratrum suorum assensum ei obedientiam repromisit, cùm fraus, & dolus ei patrocinari non debeant, sententias illas judicetis appellatione remotâ penitùs non tenere, alioquin faciatis eas per cens. eccles. inviolabiliter usque ad satisfactionem congruam observari. Quod si forsan Abbas ipse in exemptionis probatione defecerit, nec legitima se poterit præscriptione tueri, licèt probet se ante prædictas sententias appellâsse, nihilominus tamen monasterium ipsum Aurien. judicetis Ecclesiæ subjacere, in cujus diœcesi est fundatum. Similiter eo in appellationis probatione deficiente, si vobis de exemptione, vel legitima præscriptione constiterit, tam Abbatem, quàm monasterium ab ejusdem Episcopi, & Ecclesiæ ipsius super hoc impetitione penitus absolvatis, & faciatis quod decreveritis, per censuram ecclesiasticam inviolabiliter observari, in mandato Apostolico sine appellationis obstaculo procedentes. Quod si non omnes, &c. Datum Lateran. VII. Kalend. April.

NOTÆ.

1. (a) *Lucenſi.*] Ita restituo inscriptionem hanc ex epistolis Innocentii III. editis à Sirleto, *fol.* 28. & litteram hujus textus jam retuli *in cap. cum inter* 17. *de re judic.* Lucensis urbs est in Gallecia, colonia fuit Romanorum, & Regum Suevorum, & tempore Theodomiri Regis Archiepiscopali Cathedrâ decorata fuit, ut refert Loaysas *in notis ad Concil. Brachar.* 2. Hodie tamen est Episcopalis, suffraganea Archiepiscopi Compostellani. D. Roderico ejus Episcopo, qui fuit ex anno 1189. usque ad annum 1212. ut refert Ægidius Gonzalez *in theatro ipsius Ecclesiæ*, missa est præsens epistola. De Astoricensi diœcesi nonnulla adduxi *in c.* 17. *de rejudic.*

2. (b) *Melon.*] Monasterium hoc de Melon est in Gallecia, duabus leucis distans à Ripavia, in diœcesi Tudensi, ubi Minius fluvius dividit Galleciam à Lusitania: est Ordinis Cisterciensis, quod amplè ditavit Alfonsus Imperator, ut constat ex ipsa charta dotationis, quam refert Manrique *tom.* 1. *annal. Cisterc. anno* 1142. *cap.* 11. *num.* 4.

3. (c) *S. Petri, & S. Columbæ.*] Legendum est *Sanctæ Combæ*, quæ duo monasteria sunt Ordinis D. Benedicti, & parent monasterio Cellænovæ, ut refert Yepes *tom.* 5. *chron. D. Benedicti, anno* 935. *cap.* 7. unde Abbas Cellænovæ rectè inhibere poterat illis Abbatibus, ne ad Synodum diœcesanam accederent.

(d) *Postmodum latam.*] Ex traditis *in c.* 2. *de appel.*

(e) *Repromisit.*] Quo facto si verè exemptus erat, nec proprio monasterio, nec Sedi Apostolicæ præjudicare poterat, ex traditis *in cap. cùm tempore, de arbitr.*

4. Casus textus refertur. Acriter argitatum fuit temporibus nostri Innocentii III. super subjectione Celeberrimi monasterii Cellænovæ, Ordinis D. Benedicti, quod construxerat, & amplè dotaverat Froila frater S. Rusendi Episcopi Dumiensis, in Gallecia, in loco dicto del Villar, & à novo monasterio ibi constructo, dicto Cella Nova, idest monasterium novum. Construxit autem Froila illud, & liberaliter dotavit, ita ut immediatè R. Pontifici parêret, ut constat ex ipsa donationis charta, quam refert Yepes *tom.* 5. *chron. D. Benedicti, fol.* 427. Est & alia scriptura fundationis ipsius S. Rusendi, quam refert ibi idem Yepes. Cùm ergo tempore fundationis ipsius monasterii Cellæ novæ cautum fuisset, ut immediatè illud R. Pontifici parêret, Abbas ipsius monasterii vocatus ab Episcopo Aurienſi, ad Synodum venire renuebat: & causa commissa fuit his judicibus, videlicet Lucensi Episcopo, Abbati de Melon, & Archid. Astoric. & posita Tudensi Episcopo, & conjudicibus, ut constat ex alia epistola ipsius Innocentii, quam retuli *in dict. capite cùm dilecti* 17. *de re judic.* Et cùm ob desidiam ipsius Abbatis causam obtineret Episcopus Aurienſis, Ovetensis Episcopus ut tertius prædictum monasterium intendebat sibi parere: cujus oppositionis, petitionisque mentio fit *in dict. cap.* 17. *de re judic.* ubi notavimus.

COMMENTARIUM.

IN hoc titulo, & Decretalibus sub eo compilatis præcipuè agitur de jurisdictione Episcopi in loca religiosa, monasteria videlicet, hospitalia, & similia, juxta illam partem præsentis rubricæ: *Ut Episcopis sunt subjectæ*; In quibus jure communi fundatam habent jurisdictionem, cùm intera eorum diœceses constructa reperiuntur, *capite omnes* 16. *quæstione* 7. *capite monasteria* 18. *quæstione* 2. *capite decretum, capite noverint* 10. *quæstione* 1. *capite cùm personæ, de privil. libro* 6. nam cùm à principio sine Episcopi licentia construi, dedicari, seu consecrari non possent, *capite nemo, de consecr. distinct.* 1. *cap. quicunque* 16. *quæst.* 1. *capite quidam monachorum* 18. *quæst.* 2. Justinianus *in novell.* 5. & 67. *in princip.* & *novell.* 123. *cap.* 33. & *novel.* 131. *cap.* 7. meritò post dedicationem, & constructionem debent manere sub jurisdictione Episcopi, in cujus diœcesi talia loca reperiuntur. Hujusmodi autem religiosa loca subsunt diœcesano Episcopo, duplici jure; diœcesano videlicet, & jurisdictionis: illud consistit in cathedratico, synodatico, & procurationibus exigendis, de quibus egi *in capite conquerente, de offic. ordin.* Lex jurisdictionalis consistit in sacramentis conferendis, in causarum cognitionibus, & in coërcendis delictis, *cap. accedens*, 50. *dist. cap. interdicimus* 16. *q.* 1. *cap.* 1. 18. *quæst.* 2. ita ut nullus in illis locis, nisi Episcopus, possit altaria erigere, vel basilicas consecrare. Concil. Hispal. 2. *can.* 7. aut 5.

virgines benedicere. Concilio Wormat. *can.* 8. triplici autem modo possunt monasteria, & loca hæc religiosa à jurisdictione Episcopi eximi. Primò si per Sedem Apostolicam exempta sint, & Pontifici immediatè subjecta. Secundò si ab Episcopo proprio facta fuerit jurium Episcopalium renuntiatio de consensu Capituli, & Sedis Apostolicæ licentia, *cap. constitutus 6. hoc titul. cap. pastoralis, de donat.* Tertiò exemptio acquiri potest legitimâ præscriptione, *cap. constitutus, cum sequent. hoc tutul. cap. auditis* 15. *capite cùm olim* 18. *de præscript.* Prior exemptio valde odiosa est, immò non facilè concedenda, ut ait D. Bernardus *lib.* 3. *de consider. ad Eugenium cap.* 4. ubi eam rationem adjicit, ne monstrum facere videatur, membra aliter locando in Christi corpore quàm disposuit ipse. Unde talis exemptio ut juri communi derogans, strictè accipienda est, *cap. ultim. in fine, de filiis presbyt. lib.* 6. ne producatur ultra loca ipsa exempta, *cap. porrò* 7. *cap. petiisti* 20. *in fine, de privil.* & ideo monasterio exempto non statim parochiæ, vel capellæ illis subjectæ censentur exemptæ, *capite ex ore* 17. *de privil.*

CAPUT IX.

Idem *in Concilio* (a) *Generali.*

NE nimia religionum diversitas gravem in Ecclesiam Dei confusionem inducat, firmiter prohibemus, ne quis de (b) cætero novam inveniat religionem, immò unam de approbatis assumat. Similiter qui volunt religiosam domum de novo firmare, regulam, & institutionem unam de approbatis accipiant. Illud etiam prohibemus, ne quis in diversis monasteriis locum monachi habere præsumat, neque unus Abbas (c) pluribus monasteriis præsidere.

NOTÆ.

1. (a) *Generali.*] Lateranensi videlicet celebrato sub Innocentio III. *cap.* 13. ubi reperitur textus hic, & in quarta collectione, *sub hoc tit. cap. final.* Occasionem autem huic constitutioni dederunt hæretici Waldenses, aliàs dicti Pauperes de Lugduno, qui temporibus Innocentii III. superstitiosum vivendi modum pro religioso invenerunt, jactantes se vivere secundùm Evangelicam doctrinam; & cùm petiissent ab Innocentio III. hanc vivendi formam sibi, & suis asseclis confirmari, & Innocentius renuisset eam confirmare, cœperunt se veros Christi discipulos esse jactare, & variis erroribus implicari, credentes posse eam novam vivendi formam, ut novam religionem instituere, & observare, ut refert Penna *ad Eymericum* 2. *p. Direct. quæst.* 14. Quare Innocentius III. in præsenti canone 13. Concilii Lateran. novitet statuit, non posse novam religionem, seu religiosam vivendi formam in Ecclesia institui absque speciali summi Pontificis licentia. Accedebat turba Ordinum, quibus populus non sufficiebat. Matthæus Paris. *ad annum* 1258. *Tot autem Ordines exorti sunt, quod hi hos, & è converso supplantant; nec sufficit ut consuevit, populus eos plebeis eleemosynis sustentare.*

2. (b) *De cætero.*] Unde religiones jam fundatæ temporibus præsentis constitutionis, etiam absque Sedis Apostolicæ licentia, everti non debere, probat Zypeus *ad hunc tit. consult.* 1. & 3.

3. (b) *Nec unus Abbas pluribus.*] Consonant Concil. Agathense *can.* 38. quod extat apud Gratianum *in cap.* 5. 20. *quæst.* 1. ibi: *Abbatibus singulis diversas cellulas, aut plura monasteria habere non liceat.* Et *can.* 57. apud eundem *in cap.* 4. 21. *quæst.* 1. *Unum Abbatem duobus monasteriis præsidere interdicimus.* Concil. Cabilon. *can.* 12. apud Ant. Augustinum *in epit. jur. lib.* 9. *tit.* 46. Savarus *ad Sidonium lib.* 7. *epist. ult. verbo Abbatis sit;* Exposui, & rationibus illustravi *in cap. de multa de præbend.*

COMMENTARIUM.

4. EX præsenti canone sequens communiter deducitur assertio: *Non licet novam religionem instituere sine speciali Pontificis licentia.* Probant eam textus *in cap. unic. hoc titul. in* 6. *cap. unic. de voto, eodem lib.* Illustrant ultra congestos à Barbosa, & Garsia *in præsenti*, Suarez *tom.* 3. *de relig. lib.* 7. *cap.* 15. *cum sequent.* Basilius *Legion. lib.* 7. *de matrim. cap.* 11. & *quæst.* 3. *scholast. c.* 7. Lemaistre *lib.* 1. *de monachis, cap.* 12. Lantdmeter. *de veter. mon. p.* 2. *lib.* 2. *c.* 2. Petrus Greg. *de benef. c.* 13. & *lib.* 13. *de Repub. c.* 9. & *lib.* 3. *partit. tit.* 17. *c.* 3. Spino *in spec. testam. gloss.* 3. *in princip. n.* 4. Barbosa *de potest. Episc. alleg.* 26. Solorzanus *lib.* 4. *pol. cap...* Azor *tom.* 1. *instit lib.* 11. *c.* 24. Frances *in pastor. regul. p.* 3. *vota* 7. Petrus Herodius *lib.* 1. *pandect. titul.* 2. *cap.* 8. Marquez *in origine Eremit. cap.* 14. Bruno Chassaing. *de privil. regul. propos.* 13. Diana *part.* 11. *tract.* 2. *resol.* 25. Cellotius *lib.* 4. *de hierarch. cap.* 10. Gibal. *tom.* 1. *scient. can. lib.* 2. *cap.* 3. *num.* 90. Exponitur textus hic. Concilii instituere sine speciali Pontificis licentia. Probantur textus & probantur.

5. Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo, ad novam congregationem regularem erigendam, novumve monasterium construendum sufficit Episcopi diœcesani licentia, *cap. quidam* 18. *quæst.* 2. *cap. de monachis* 12. 18. *quæst.* 2. *cap.* 13. ibi: *Cellulas novas, aut congregatiunculas monachorum absque nutitia Episcopi prohibemus instituí.* Refert Antonius Augustinus *in epit. lib.* 9. *titul.* 1. & meritò, quia jure communi attento omnia monasteria, & eorum Prælati sunt sub jurisdictione, & dispositione Episcopi. Unde PP. Synodi Tul. *in can.* 40. & 41. prohibent quemquam in monasterium admitti, aut eremum secedere, & anachoresin profiteri, sine prævio Episcopi examine: latè probat Filesacus *in cap. quanto* 7. *de offic. Ordin.* ergo non rectè in præsenti statuitur, absque Pontificis speciali licentia non licere Tradunt variis limitandi.

licere novam Religionem instituere, aut profiteri.

6. *De approbatione religionum ex jure antiquo.* Quâ difficultate minimè obstante vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, aliud esse novam religionem instituere cum nova vivendi forma juxta peculiarem vitæ normam; aliud novum monasterium construere in aliqua diœcesi: sed sub regula religionis jam approbatæ, novam religionem instituere cum peculiari vivendi forma, hodie non licet absque expressâ R. Pontificis licentia; olim tamen aliud observabatur: nam triplici modo poterat nova religio approbari. Primo tacito consensu Pontificis scientis, & consentientis. Secundo expressâ approbatione ab ipso impetrata. Tertiò confirmatione ab Episcopo diœcesano petita. Olim enim ante præsentem constitutionem licuisse Episcopis in suis diœcesibus religionem approbare, docuerunt Azor *lib.* 11. *instit. cap.* 23. *quæst.* 5. Bellarminus *tom.* 1. *controv. lib.* 1. *de monachis, cap.* 4. Basilius Legion. *dict. quæst.* 3. *schol. cap.* 7. & *lib.* 7. *de matrim. cap.* 11. Marquez *in origine Eremit. cap.* 4. unde videmus, Florentissimas D. Basilii, Augustini, & Benedicti religiones multis seculis in Ecclesia viguisse sine aliquâ, quam legamus, Sedis Apostolicæ approbatione. Prima quod ego sciam, & monachorum, & canonicorum D. August. mentio facta est in Synodo Aquisgran. 1. anno Domini 818. *cap.* 113. & 114. & regulæ ejus mentio in Synodo Rhemensi sub Eugenio II. creato anno Domini 824. hoc est ferè quadringentis annis post obitum Augustini; & ab Innocent. II. *in can. perniciosam* 18. *quæst.* 2. hoc est in Concilio Later. sub eo Pontifice, quod nuper edidit Baronius *tom.* 12. *annal. anno Christi* 1139. & post Innocent. alii plures meminerunt. Basilii regulæ prima mentio fit in 7. Synodo generali sub Hadriano, anno 789. & ab Innocentio II. *can. citato.* Benedicti verò Regulæ meminit Gregorius *lib.* 2. *dial. cap.* 9. *anno* 590. hoc est annis quinquaginta post obitum D. Benedicti. Zacharias Pontifex anno 741. & Concil. Mogunt. anno 813. Synodus Rhemensis citata, Alex. II. & Innocent. II. & Alex. III. Pachomii, & Antonii, & Hieronymi regularum, quæ priscis seculis in Ecclesia viguerunt, nullam Pontificiam approbationem legimus; communi autem sensui opponeretur, & risu excipieretur, qui diceret toto eo tempore à fundatione usque ad approbationem expressam Sedis Pontificiæ religiones verè non fuisse, sed nomine tenus, cùm Gregorius X. *in dict. cap. unic. hoc tit. in* 6. absolutè religiones appellet suprà relatas, etiam ante Sedis Apostolicæ approbationem: quod etiam indicat Bonifacius VIII. *in cap. unico, de voto, lib.* 6.

7. *Traditur ratio decidendi.* Sed cùm Ecclesia majores causas judicio Romani Pontificis reservaverit, *cap. majores, de baptismo*, ubi notavimus, inter eas approbationes novarum Religionum reservaverit, & meritò, cùm una ex gravioribus Reipublicæ Christianæ causis sit, siquidem per eam introducitur nova vivendi forma, & observandi perfectionem Evangelicam, cùm novæ congregationes majoris perfectionis gratiâ instituantur: quare prius diligenter ipsa vitæ futuræ forma examinari, & perscrutari debet diligenter, ne sub prætextu majoris boni, & sanctioris vitæ hæreses oriantur, vel hæretici foveantur, ut de Waldensibus suprà retuli, & de aliis pluribus hæreticorum cœtibus refert Eymericus *ubi suprà*: quæ omnia ut sedulò, & diligenter examinentur, rectè statutum fuit in præsenti textu, ut nova religio, seu religiosa vivendi forma, non instituatur, nisi cum speciali R. Pontificis licentia: quod etiam firmavit Gregorius X. *in cap. unic. hoc tit. in* 6. Accedit, nam & apud Romanos, nec novum collegium, sodalitiumve religionis causâ congregari poterat inconsulto Senatu, *l.* 1. & 3. *ff. de Collegiis.* Tertul. *lib. de jejunio*, ibi: *Nisi fortè in Senatusconsultâ, & in Principum mandata coitionibus opposita delinquimus.* Illustrat Brissonius *de formulis lib.* 3. *fol.* 370. & *lib.* 1. *select. cap.* 14. Unde meritò ab Ecclesia statutum fuit, ne nova religio, seu vitæ monasticæ forma inconsulto Romano Pontifice instituï, & profiteri posset. Nec tunc obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam omnia jura in ea expensa procedunt ante præsentem Concilii Lateranensis constitutionem; antea enim, ut suprà dixi, Episcopi poterant novas religiones approbare, & confirmare, attamen postquam inter alias causas majores hæc approbatio Romano Pontifici reservata est, non possunt inferiores Prælati prædicta potestate jure communi sibi competente uti.

8. *Exponitur cap. unic. de excess. Prælat. lib.* 1. Hucusque egimus de nova religione non instituenda absque Pontificis auctoritate: nunc ut aliud membrum distinctionis suprà *num.* 3. adductæ prosequamur, sciendum est, quod licèt jure antiquo novum monasterium construi possit tantùm de licentia Episcopi; *cap. si quis vult* 16. *quæst.* 7. novo tamen jure; ne in præjudicium parochialium Ecclesiarum nova construantur monasteria; cautum fuit, ne nova monasteria ædificentur, aut antiqua in alia loca transferantur sine Romani Pontificis licentia, *capite unic. de excess. Prælat. lib.* 6. *cap.* 4. *de privil. eod. lib. Clement. Cupientes. de pœnis.* Novioribus autem constitutionibus aliud observandum præscribitur in nova monasteriorum constructione, aut mutatione, duobus in casibus. Primus est, cùm ædificantur monasteria seorsim ab aliis Ecclesiis, & monasteriis. Secundus est cùm ædificantur juxta alia monasteria. Circa primum extat decretum Tridentini *sess.* 25. *de regul. cap.* 3. ubi cavetur, ut monasteria erigantur cum auctoritate, & licentia Episcopi, in cujus diœcesi constituuntur: quo decreto sublatam esse constitutionem textus *in dicto cap. unic.* docuit Emanuel Rodriguez *tom.* 2. *qq. Regul. quæst.* 49. *art.* 3. sed meritò ipse refellitur à Barbosa *de potest. Episc. alleg.* 26. *num.* 4. quia verius est, utramque auctoritatem Pontificis, Episcopique necessariam esse; nec per Concilium abrogatum manere textum *in dicto capite unico*, ut declaravit sacra Cardinalium Congregatio, teste Farinacio *in declarat. ad dict. cap.* 3. quare Summus Pontifex solet aliquibus religionibus facultatem indulgere ad construenda ubique monasteria absque alia speciali licentia, ut eam concessit Jul. II. Religioni Minimorum, teste Emanuele Rodriguez *ubi suprà*; & Paulus V. Carmelitis Discalceatis, referente Barbosa *dict. num.* 4. qui adhuc in fundationibus novi monasterii indigent Episcopi licentia, juxta Trident. *dict. cap.* 3. quia per hujusmodi privilegium tantùm suppletur Pontificis licentia. Hoc etiam observatur in translatione veteris monasterii in alium locum, etiamsi ejus monachi exempti sint; nam adhuc irrequisito Epi-

Episcopo monasterium transferri non potest in locum non exemptum, ut latè probant D. Joan. Larrea *decis. 97. per tot.* Chopinus *lib. 1. monast. tit. 3. num. 9.* Frances *part. 3. Pastor. Regul. voto 6. per tot.* Hieronymus Garcia *tom. 2. polit. regul. tract. 11. difficult. 2.* Tondutus *tom. 1. resol. canonic. quæst. 23.* quod & in monasterio monialium transferendo resolvit Tambur. *de jure Abbatiss. disput. 33.* Circa secundum casum, quando monasteria ædificantur prope confinia aliorum ultra licentiam Pontificis, & Episcopi, de qua hucusque egi, exigitur etiam ut distent aliquantulum ab aliis monasteriis: quare Clemens IV. decrevit, ut intra trecentas cannas per aërem mensurandas, quarum singula contineat longitudinem octo palmorum, non liceat ædificare monasterium, vel antiquum mutare, vel etiam erectas Ecclesias in monasteria transferre prope conventus Fratrum Minorum: idemque Pontifex postea restrinxit prohibitionem hanc ad centum quadraginta cannas. Julius quoq; III. declaravit, restrictionem hanc non debere nocere Fratribus Minoribus, immò potiùs prodesse; & ideo non posse ædificari monasteria prope conventus ipsorum, nisi ultra trecentas cannas; ipsos autem posse ædificare post centum, & quadraginta: quorum privilegiorum tenorem referunt, & explicant Rodriguez *dict. quæst. 49. artic. 5.* Barbosa *alleg. 26. num. 6.* Miranda *in manuali Prælat. tom. 1. quæst. 33. artic. 1. conclus. 3.* idemque privilegium concessum esse Fratribus Prædicatoribus, & Carmelitis, refert Rodriguez *dict. artic. 3. prope finem.* De licentia etiam Regis necessaria ad novam monasterii constructionem agit Solorzanus *tom. 2. lib. 3. cap. 23. num. 18.*

TITULUS XXXVII.

De Capellis Monachorum, & aliorum Religiosorum.

CAPUT I.

Urbanus III. *in Concilio* (a) *Claromont.*

Congregato apud Claromontensem Urbem multorum Episcoporum Synodali (b) conventu, proposita est nobis à quibusdam eorum quæstio de Ecclesiis,, vel de ecclesiasticis possessionibus, à clericis, vel monachis usque in præsentiarum, inconsultis Episcopis, acquisitis. Nos autem usi saniori consilio eorundem Episcoporum, condescendentes pro tempore, providentesque Ecclesiasticæ paci, vel quia aliter absque inevitabili scandali periculo hujusmodi quæstio non poterat procedere: Apostolica auctoritate decernimus, ut ea, quæ de clericis, vel monachis, vel à quibuscunque personis, prout potuerunt, usque hodie fuerunt acquisita, rata perenniter, & inconcussa permaneant: hoc tamen tenore, ne inposterum inconsultis Episcopis talia præsumant. In Ecclesiis, ubi monahi habitant, populus per monachum non regatur, sed capellanus qui populum regat, ab Episcopo per consilium monachorum instituatur; ita tamen, ut ex solius Episcopi arbitrio, tam ordinatio, quam depositio, & totius vitæ pendeat conversatio.

NOTÆ.

1. (a) *Claromontensi.*] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc titul. cap. 1* ex qua inscriptionem, & litteram hujus textus transcribo. In hac sexta collectione legitur *Urbanus III.* cùm legendum sit *Urbanus II. in Concilio Claromont.* quod ejus tempore celebratum fuit, anno videlicet 1095. ut refert Bertholdus, & ex eo Carjolanus *in summa Concil. fol. 484.* in quo Concilio innovati, & transcripti fuerunt canones Concilii Hostiensis in eandem causam celebrati, de quo hæc refert Bertholdus transcriptus à Corjolano *in summa, fol. 482. In Galliarum civitate, quam Hostionem vulgariter dicunt, congregatum est generale Concilium à venerando Hugone Lugdunensi Archiepiscopo, Sedis Apostolicæ Legato, cum Archiepiscopis, & Abbatibus diversarum Provinciarum, 17. Kalend. Novemb. in quo Concilio revocata est excommunicatio in Henricum Regem, & in Guibertum Sedis Apostolicæ invasorem, & in omnes eorum complices. Item Rex Galliarum Philippus excommunicatus est, eo quod vivente uxore sua alteram superinduxit. Item simoniaca hæresis, & incontinentia sacerdotum sub excommunicatione damnata est. Item monachis interdictum est in eodem Concilio, ne parochialium sacerdotum officia in parochus usurpent.* Ex Synodo etiam 7. refert apud Arverniam habita. Et exemplari Augustini Thuani refert Juretus *in notis ad epist. 69. Ivonis*, hæc verba: *In Ecclesiis ubi monachi habitant, populus per monachum non regatur, sed capellanus, qui populum regat.*

gat, ab Episcopo constituatur, ita ut ex solius Episcopi arbitrio, tam ejus ordinatio, quàm depositio, & totius vitæ suæ conversatio pendeat. Etiam Stephanus Ballucius *in addit. ad Marcham, lib. 6. concord. Sacerd. & Imp. cap. 31.* edidit Concilium hoc Claromontanum ex vetusto C. M.S. monasterii Aianensis, ubi ita in ipso Concilio legitur: [Anno Dominicæ Incarnationis 1095. indict. 3. 14. Kalend. Decembris celebrata est apud Claromontem Alverniæ Synodus, præsidente Domino Urbano Papa, considentibus diversarum Provinciarum Archiepiscopis numero 12. cum Episcopis 82. Abbatibus innumeris.] Et *in can. 4.* ita cavetur: *Sanè quia monachorum quidam Episcopis jus suum auferre contendunt, statuimus, ne in parochialibus Ecclesiis, quas tenent absque Episcoporum consilio presbyteros collocent; sed Episcopi parochiæ curam cum Abbatum consensu sacerdoti committant, ut ejusmodi sacerdotes de plebis quidem cura Episcopo rationem reddant, Abbatibus verò pro rebus temporalibus ad monasterium pertinentibus debitam subjectionem exhibeant, & sic cuique sua jura serventur.* Unde credo, in prædicto Concilio Hostiensi præsentem canonem editum fuisse; sed cùm postea ejus Concilii canones transscripti essent in Concilio Claromont. sub Urbano II. celebrato, ideo textus hic citatur in hac prima collectione ex Concilio Claromont. in sexta verò collectione, ex Urbano II. quia ejus auctoritate Concilium hoc celebratum fuit. Etiam verba hujus textus ex septima Synodo apud Arverniam, quæ eadem est cum prædicta Claromontana, in antiquo exemplari Præsidis Thuani se legisse testatur Juretus *ad Ivonis Carnotensis epistolas.*

2. (b) *Conventu.*] De quo hæc refert Bertholdus apud Corjolanum *in summa, fol. 483. In Gallis ad Claromontem Synodus generalis a Domino Papa in Octava Sancti Martini congregata est, in qua tredecim Archiepiscopi cum eorum suffraganeis fuerunt, & ducentæ quinque pastorales virgæ numeratæ sunt. In hac Synodo Dominus Papa eadem statuta, edita in præterita Synodo Placentina confirmavit: insuper & Philippum Regem Galliarum excommunicavit, eo quod propriâ uxore dimissa, militis sui uxorem in conjugio sociavit.* Hæc etiam priora verba extant *in cap. congregato 16. q. 7.* alia notavit Vinnius *in notis ad ipsum.*

COMMENTARIUM.

3. TExtus hic communiter accipitur de Ecclesiis, quæ spectant ad monachos ratione juris-patronatus, in quibus tenentur presbyteros præsentare, ita ut eorum institutio, aut destitutio ex Episcopi arbitrio pendeat: juxta quam interpretationem doctam edidit relectionem Primarius noster Doctor Garaña. Sed ut juxta tempora Concilii Claromont. & morem tunc vigentem in Ecclesiis à monachis obtinendis illum exponamus, sciendum est, quod cùm olim monachi laicis sacramenta administrare, aut eos ad sepulturam admittere in propriis Ecclesiis non possent, *cap. interdicimus 10. cap. juxta 11. 16. q. 1.* plura Hallierius *in vindic. lib. 4. cap. 1. §. 2.* & ita quia sacerdotalia munera obire nequibant, decimas à fidelibus, & alios Ecclesiarum fructus percipere non possent, quæ tantùm parochis, & beneficiariis debentur, juxta suprà tradita *in tit. de decimis*, Parochi ex nimia devotione res proprias, & simul Ecclesias cùm jure exigendi decimas, percipiendi cæteros fructus ipsarum Ecclesiarum monachis tradebant: quare ipsi altari serviebant, monachi verò decimas, & cætera emolumenta percipiebant, nec ad hanc concessionem Episcopi consensus desiderabatur, cùm in vita ipsorum Parochorum non crederetur Ecclesiam de eorum possessione exiisse: sed quia ipsis defunctis deficiebat jus in monachis retinendi ipsas Ecclesias, cum jure decimarum, & aliarum obventionum introductum fuit, ut Ecclesias ipsas, quas altaria monachi nuncupabant, ab Episcopo, ad quem omnes Ecclesiæ suæ diœcesis spectant, redimerent, ita ut Vicarius (qui trito tunc vocabulo persona dicebatur) seu capellanus, in ipsis Ecclesiis ab Episcopo institueretur cum competenti stipendio, ita ut Episcopus pro tali redemptione censum annuum exigeret, & pro nova institutione vicarii certam quantitatem. Referunt Joannes Saresbarien. *Polycrat. lib. 7. cap. 17. Utique est insignis prudentiæ, si quis tot quocunque modo conquirit altaria, ut quasi ritu Memphitico quotidianas hostias novis possit altaribus immolare: nolunt tamen sacerdotio dominari, aut servire altario, qui de altario vivunt, ne ut populus arguit, dicam luxurientur; sed personatus quosdam introduxerunt, quorum jure ad alium onera, ad alium referantur emolumenta.* Huc etiam spectat quod scribit Gofridus Vindocinensis Abbas *in epist. 6. ad Andegavensem Episcopum*, qui se testatur interfuisse dicto Claromontensi Concilio, & interpretatur quid significet altarium redemptio. Sic igitur habent veteres membranæ: *Annunciastis (ut dicitur) presbyteris vestris, & personis Ecclesiæ vestræ, quod Dominus Papa Urbanus in Arvernensi Concilio præceperat, ut Episcopi annuum censum habeant à monachis pro redemptione altarium. Bene novit prudentia vestra, non esse bonum, quod Apostolica sinceritate disponitur per contrarium prædicari. Bene Domine, vos illi non adfuistis Concilio, & ego interfui, qui hujus rei cognosco veritatem. Redemptionem Ecclesiarum, quæ vulgari vocabulo altaria nuncupantur, beatus vir ille simoniacam pravitatem vocavit, & Apostolicâ auctoritate damnavit: illa tamen magica, & simoniaca pecunia aliquando in triginta, aliquando verò in quadraginta, aliquando etiam sexaginta annis solvebatur Episcopis. Qui autem redemptionem altarium (quæ in pluribus annis non nisi semel per vicarios fieri solebat) hæresim vocavit & condemnavit, sub nomine annui census pro redemptione vicariorum, sive altarium annuam pecuniam extorquere dedocuit, non præcepit: immò omnia, quæcunque Abbates, & monachi in Ecclesiis sub redemptione vicariorum tenuerant, ut quiete deinceps, & sine cujuslibet exactione pecuniæ possiderent, Beatorum Petri, & Pauli auctoritate firmavit. Nam si in pluribus annis non nisi semel (ut dictum est) per vicarios pecunia pro altaribus dabatur Episcopis, & pecuniam ipsâ Apostolicâ auctoritate probatum sit simoniam esse; singulis annis Episcopis pro vicariis altarium pecuniam dare quid est aliud, quàm plurimorum annorum simonia per annos singulos sub nomine annui census annuam simoniam exercere? Non est hæc doctrina christianæ fidei, sed exactio pessima, quæ simoniam multiplicat, & sanctæ Ecclesiæ violat castitatem. Pecunia itaque pro Ecclesiis sub palliata cupiditate extorta, quæ redemptio altarium dicitur, ab Apostolica Sede damnata, sive per vicarios rarius, sive pro vicariis frequentius, sub qualicunque nomine, vel occasione extorqueatur, simoniaca pravitas*

esse nullâ ratione dubitatur; illa tamen gravior, quæ sæpiùs agitur. Quapropter illam specialiter Christianus catholicus vitare, & Episcopus maximè detestari debet, ne fiat novissimus error pejor priore. Idem *in epist. ad G. Apostolicæ Sedis Legatum*, quâ de Episcopo Andegavensi conqueritur. *Decretum illud* (inquit) *quod idem Dominus Papa Urbanus in Arvernensi Concilio statuit contra simoniam, quæ sub nomine vicariorum Dei fieri solebat ab Episcopis, annullare machinatur. Redemptionem etiam Ecclesiarum, quæ in illo magno Concilio hæretica pravitas vocata est, ab Apostolica Sede damnata, licèt in pluribus annis non nisi semel per vicarios fieret, nunc sub nomine annui census, à simplicitate nostra extorquere conatur: & quia ego, & fratres nostri hoc esse scelus putamus, & ideo refutamus, divinum Ecclesiis nostris interdixit officium.* Ex quibus pendet interpretatio verborum Gregorii VII. *lib. 4. epist. 7.* ad Hugonem Diensem Episcopum. *Illud vero commune malum penè totius terræ, videlicet, quod altaria venduntur, & quod iste etiam in officio sui Archidiaconatus se fecisse non denegat, ne deinceps fiat, tam huic, quam cæteris omnibus interdico.* Hac de re multùm exarsit Ivo Carnot. *epist. 12. Maximè quod apud nos, qui altari non serviunt, de altari vivunt; à quo sacrilegio cùm eos absterrere velim monendo, increpando, excommunicando, altaria à me redimere volunt, sub nomine personæ, sicut à prædecessoribus meis ex prava consuetudine redemerunt.* Et ille census semel tantùm redemtionis tempore pendebatur, modò pro 30. 40. aliquando pro 60. annis, aliquando annuatim solvebatur, ut constat ex veteri testimonio, quod extat apud Aubertum Mireum in diplomate libertatis Ecclesiæ Melsinensis, in cujus fine hæc verba habentur: *Illud etiam superest memorandum, quod altare de Ubarnesion, ad mensam suprædictarum sanctimonialium, tali pacto concessi, ut mihi, & successoribus meis annuatim decem solidi persolvantur denariorum, pro restitutione personæ ipsius altaris alii decem.* Quam corruptelam tanquam simoniacam, immo ut hæresim damnavit Urbanus II. in Synodo Arvern. relata *in cap. quæsitum 1. q. 3.* ubi legendum esse, *salvo utique Episcoporum annuo censu*, jam notavit Balluzius *in addit. ad Marcham lib. 6. concord. Sacerd. & Imp. cap. 31.* & postea in Synodo Claramont. (ubi renovatæ fuerunt sanctiones Concilii Arvern.) relata in præsenti, & *in cap. congregato 16. q. 7.* damnavit etiam idem Urbanus II. in epistola ad Ingelianum Episcopum Laudunensem, quam ex C. M. S. edidit Juretus *in notis ad epist. 12. Carnot.* in hæc verba: *Quantò familiarius ab Ecclesia Romana diligeris tantò charius, quos ipsa diligit, fovere debueras, & amplecti: idcirco ab infestatione fratrum B. Remigii fraternitas tua cesset. & altare, quod in villa, quæ Corbiniacus dicitur, iidem fratres habuisse noscuntur, eis restituat. Etsi enim personas removimus, non tamen antiquæ possessionis jus monasteriis abstulimus. In illa siquidem personarum mutatione avaritiæ renovatio, & ecclesiasticarum rerum distractio contingebat.* Et ipso Concilio Claramont. *can. 6.* in cautum fuit: *Ut altaria congregationibus canonicorum, vel monachorum per personas data, mortuis personis libera redeant in manus Episcoporum, nisi fuerint illis per eorum scripta, vel privilegia confirmata.* Sublata igitur fuit per Urbanum II. prædicta Ecclesiarum redemptio, non tamen prohibitum fuit monachis ex antiqua possessione Ecclesias obtentas retinere, ut expressit idem Urbanus in epistola suprà citata, ibi: *Porrò altaria, quæ per 40. seu 30. annos monasteria possederunt, sicut in Synodo constitutum est, immota eis permanere volumus: nullam igitur de cetero eisdem fratribus de suprædicto altari molestiam inferas, salvâ tuâ Episcopali justitiâ.* Idem docuit ipse Urbanus II. in epistola Laudunensem Episcopum, relata à Jureto in epistola 12. Ivonis. Hinc factum est, ut Valdericus Noviomensis Episcopus privilegio suo dato anno 1103. in perpetuum confirmaverit Ecclesiæ Jotrensis altaria, quæ sub personatu plusquam tricennali possessione tenuerat. In illis autem Ecclesiis tenebantur monachi clericos præsentare, ut ab Episcopis instituerentur, ex præsenti textu: unde cœpit abusus, ut quotannis monachi clericos vicarios ad easdem Ecclesias præsentarent, & ita Episcopi non pro redemptione altarium, quæ jam ab Urbano prohibita erat, sed pro institutione annali ipsorum vicariorum annuum censum exigebant: quare Paschalis II. Urbani successor abusum illum omnino proscribere volens, graviter Ivonem Carnotensem, & Ranulfum Sanctonensem Episcopos increpat, eo quod ab exactione hac non abstinerent, in epistola quam ex C. M. S. ediderunt Souchetus *in notis ad dictam epistolam Ivonis*, Ballucius *ad Marcham dicto cap. 31.* in hæc verba: *Juxta Sanctorum canonum sanctiones, non ignotum vobis esse credimus, quid ultionis maneat ecclesiastici ordinis viros Apostolicæ Sedis decreta spernentes. Ipsi enim Arvernensi Concilio affuistis, in quo præsidente prædecessore nostro bonæ memoriæ Papa Urbano, considentibus Gallorum Episcopis, decretum est, ut altaria, quæ ab annis 30. vel 40. sub vicariorum redemptione monasteria possedisse noscuntur, quietè deinceps, & sine molestia monasteriis ipsis firma permaneant. Vos autem hujus simplicitati incongruas duplicitates innectitis, & personarum redemptionem mutatis nominibus extorquere conamini. Verum oportet nos hujusmodi versutias sinceritate veritatis Apostolicæ obviare. Præcipimus ergo, ut decretum illud omnino teneatur integre, nec super illud quicquam ulteriùs pro eisdem altaribus exigatis. Sane quod vobis dicimus, cæteris quoque Galliarum Episcopis erga suarum diœcesium monasteria præcipimus observandum. Datum Romæ 11. idus Martii.* Quod decretum præterea renovatum fuit in Concilio Pictavensi ab Joanne, & Benedicto S. R. E. Cardinalibus, Paschalis Legatis, *can. 6.* ut videre est *tom 7. Concil. Binii, p. 533* ex altero ibidem Concilio sub iisdem *can. 9. pagina 540.* notarunt Juretus, & Souchetus *in not. ad epist. 12. Carnot.* Bosquetus *in notis ad Innocentium III. libro 1. epist. 24.* Lemaistre *de juribus Episcop. lib. 2. cap. 5.* P. Marcha *in not. ad can. 2. Concil. Claromont.* Joan. Dartis *in cap. 4. 1. q. 4.* Altesserra *lib. 4. cap. 8.*

Sequentibus verò seculis cùm monachi cœpissent Missas publicè in suis monasteriis celebrare, & sacramenta non solùm fratribus, verum & cæteris fidelibus laicis administrare, cœperunt etiam in Ecclesiis propriis monasteriis annexis per monachum sacerdotem divina officia celebrare, *cap. 1. hoc tit. in 5. compil.* ubi Honorius III. Abbati, & conventui Aquinatensi ita scribit: *Quantò sinceriùs diligimus monasterium vestrum, & vestræ cupimus Religionis augmentum, tantò solicitiùs vestris volumus providere profectibus, & gravaminibus obviare. Ea propter dilecti in Domino*

mino filii, vestris postulationibus annuentes, auctoritate præsentium districtè inhibemus, ne quis pro eo quod quandoque ponitis aliquos vestros monachos sacerdotes, qui celebrent in capellis ibidem consistentibus, curam animarum non habentibus, audeat à vobis procurationes pro ipsis grangis extorquere. In Ecclesiis verò, ubi juspatronatus tantùm obtinebat, Episcopo præsentabant presbyterum, ut ab eo institutionem acciperet, *cap. 2. de suppl. neglig. cap. olim, de restit. spol. cap. de monachis, cap. 31. de præbend. Clement. 1. de jurepatron. cap. final. hoc tit. in 1. collect.* ubi Alex. III. ita monachis Cantuar. provinciæ scribit: *Inde est, quod universitati vestræ per A. s. p. m. ut in Ecclesiis, in quibus repræsentationem habetis, cùm vacuerint, diœcesanis Episcopis clericos idoneos præsentetis, qui illis de spiritualibus, vobis autem de temporalibus debeant respondere.* Et *cap. 2. hoc titul. in 2. compil.* ubi ita ait Clemens III. *Auctoritate Apostolica prohibemus, ne in Ecclesiis ad præsentationem vestram spectantibus ulli, nisi à vobis præsentati fuerint, ordinentur; sed si quos vobis non præsentantibus ordinari contigerit, ab Ecclesiis his per vosmetipsos auctoritate Apostolica amoveantur, & eorum ordinatio penitus irrita habeatur, nisi forte, quod absit, præsentationem clericorum vos contigerit malitiosè differre.* Nisi Ecclesiæ ipsæ ad monachos pleno jure spectent; quia tunc possunt ibi presbyteros ab Episcopo approbatos in eis Ecclesiis apponere, *cap 3. §. in Ecclesiis, de privil. cap. cum inter 13. de re judic.* prosequuntur latiùs Garaña *in præsenti*, Solorzanus *de jure Indiar. tom. 2. lib. 3. cap. 16. num. 35.* Barbosa *voto 50. per tot.* Altesserra *lib. 5. dissert. cap. 18.*

CAPUT II.

Innocentius III. *Archipresbytero, & Clericis* (a) *S. Cæciliæ.*

Dilectus filius M. syndicus Ecclesiæ vestræ in nostra præsentia constitutus, ab œconomo S. Laurentii de (b) Piscinula in (c) scrutiniis, baptismate, processionibus, capitulis, & similibus subjectionem postulans, possessorium, & (d) petitorium intentabat. Cùm enim Ecclesia S. Laurentii sit in parochia vestra sita, debet de jure (e) communi, sicut idem syndicus proponebat, Ecclesiæ vestræ in prædictis omnibus subjacere, nisi se posset vel speciali privilegio, vel legitima præscriptione tueri. Verùm nec privilegium exemptionis habet, nec præscriptionem pro se poterat allegare; cùm Ecclesiæ S. Cæciliæ illam præscripsisset, sicut per testes dicebat legitimè comprobatum. Præterea cùm olim coram bon. mem. Cœlestino P. prædec. n. super prædictis inter vestram, & prædictam Ecclesiam quæstio verteretur, Martinus ejusdem Ecclesiæ presbyter fuit sponte confessus, quod Ecclesiæ S. Cæciliæ scrutinium, & baptisma debeat, sicque ad proprietatem vestram justitiam recognovit. Cumque pars vestra testes sufficientes, & idoneos, qui se illum diversis temporibus ad capitulum vocasse, ipsumque venisse firmiter asserebant, in medium produxisset, eis jurare paratis, prædictus presbyter vocatum se ad capitulum iviſse est confessus. Unde prædictus prædec. n. Ecclesiam vestram capitulo, quo se conquesta fuerat spoliatam, salvo jure proprietatis Ecclesiæ Sancti Laurentii revestire curavit, sicut in his literis continetur. Per hoc ergo, & proprietatem quoad scrutinium, & baptisma, & processionem, quod capitulum, vester voluit syndicus comprobare. Ad hoc autem œconomus Sancti Laurentii ex adverso respondit, quod Ecclesia ipsa nullo medio ad Romanam Ecclesiam pertinebat. Cùm enim monasterium monialium fuerit, sicut ex multis scriptis authenticis edocetur; & generaliter servetur in Urbe, ut nullum monasterium tit. sit subjectum, incongruumque videatur, ut regulares secularibus supponantur: patet Ecclesiam ipsam liberam extitisse. Præterea usque hodie nos in ea institutionem, & destitutionem liberam exercemus, cùm & bon. mem. C. Pp. præd. n. dil. fil. M. scriptorem nostrum, Archipresbyterum in ea sine contradictione cujuslibet statuisset. Sic ergo Ecclesiam ipsam liberam, & in possessionem libertatis existere, dictus voluit œconomus comprobare. Cùm ergo pro eo habeat jus commune, in eo videlicet, quod universa monasteria Urbis ad Romanam Ecclesiam nullo pertinent mediante, affirmanti contrarium fides non est aliquatenus adhibenda, nisi super hoc privilegium induxerit speciale. Quod autem dicitur in parochia vestra sita, idem œconomus penitus denegavit; sed etsi verum hoc esset, sufficienter tamen se poterat prædicta ratione tueri. Confessio autem M. presbyteri super scrutinio, & baptismo eidem Ecclesiæ præjudicare non poterat, cùm super his lis contestata in ejusdem prædecessoris nostri præsentia non fuisset, sicut ex forma petitionis, & conclusionis apparet: hac etiam sententiâ non fuerat hactenus Ecclesia vestra usa, sed eam duxit usque ad hæc tempora supprimendam. *Et infrà*: Nos igitur auditis his, & aliis, quæ fuerant hinc inde proposita rationibus, & allegationibus, instrumentis, & attestationibus

nibus plenius intellectis, & cum fratribus nostris deliberato consilio, œconomum ejusdem Ecclesiæ sancti Laurentii syndico vestro in baptismo, scrutinio, & processionibus condemnamus: ita tamen ut per hoc Ecclesiæ Romanæ nullum præjudicium generetur, si quando fortè jus suum duxerit prosequendum: in institutione autem, destitutione, & capitulo œconomum ipsum ab impetitione syndici vestri prorsus absolvimus, syndico vestro super hoc silentium perpetuum imponentes.

NOTÆ.

1. (a) *Sanctæ Caciliæ.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit cap.* 1. Ecclesia hæc sanctæ Cæciliæ est Romæ trans Tyberim, ut patet ex alia epistola ipsius Innoc. III. *lib.* 4. *regestr.* 16. *epist.* 96. In ea ecclesia requiescunt corpora SS. Cæciliæ, Tiburtii, Valeriani, Lucii Papæ primi, & Maximiani. Fuerunt in eadem Ecclesia olim ædes sanctæ Cæciliæ, quas sanctus Paschalis Papa consecravit ad honorem omnipotentis Dei, ejusque Genitricis gloriosæ, SS. Petri, & Pauli, & B. Agathæ, & Cæciliæ, anno 300. indictione 15.

(b) *Piscinula.*] Forsan legendum est *Palisperna*; nam Ecclesia hæc Sancti Laurentii Palispernæ est etiam in Urbe intra palatia Decii Imperatoris, ubi passus fuit B. Laurentius, & olim erat monasterium monialium. 1

(c) *Scrutiniis.*] Baptismi videl. de quibus egi *in cap. his, de majorit. & obed.*

(d) *Possessorium, & petitorium.*] Quia utrumq; simul intendi valet, ut probavi *in cap.* 4. *de causa possess.*

(e) *De jure communi.*] Juxta tradita titulo antecedenti.

CAPUT III.

Honorius III. *Episcopo* (a) *Veneten.*

EX parte tua fuit propositum coram nobis, quod conquerentibus olim Abbate ac (b) conventu Rivensi, Venet. dicec. quod tu compellere moliebaris eosdem, ut instituerent plures monachos in quibusdam suis (c) Prioratibus tuæ dicec. in quorum singulis singuli monachi hactenus steterant, cùm pluribus facultates non suppetant eotundem: Nos Abbati (d) S. Albini Andegaven & collegis ejus per literas nostras dedimus in mandatis, ut de ipsorum locorum facultatibus inquirentes, in eorum singulis facerent plures institui monachos, si pluribus illorum sufficerent facultates: alioquin tibi auctoritate præsentium inhiberent, ne Abbatem, & conventum prædictos molestares super instituendis pluribus in eisdem: unde idem Abbas, & conventus occasione hujusmodi literarum asserunt sibi esse concessum, ut in singulis locorum ipsorum singuli monachi commorentur, si pluribus facultates non suppetant eorundem. Cùm autem id obviet (e) Lateran. Concilio, de quo nulla mentio est in literis antedictis, postulasti nostro edoceri responso, utrum nostræ intentionis fuerit per hujusmodi literas cum Abbate, & conventu prædictis contra ipsum Concilium dispensare. Nos ergo f. t. breviterrespondemus, quod tenoris hujusmodi literas non credimus à Sede Apostolica emanasse: quod si per occupationem forsitan emanaverint, nolumus per hoc derogari Concilio supradicto.

NOTÆ.

(a) *Venetensi.*] Etiam ita legitur in quinta compilatione, *sub hoc titul. cap.* 2. ex qua restituo integram hujus textus: in præsenti rescribit Pontifex Guillelmo Venetensi, de qua diœcesi nonnulla notavi *in cap.* 2. *de in integrum restit.*

1. (b) *Conventu Rivensi.*] Quod monasterium appellatur S. Gildæ, seu Gildarii, & est Ordinis D. Benedicti in agro Rivensi, dicec. Venetensis, ut referunt fratres Sarmath. *tom.* 4. *Gall. Christ. fol.* 487. quod construxit ipse Sanctus Gildas anno Christi 562. Sed ea parte Britanniæ minoris occupatâ à Normannis desolatum fuit monasterium usque-dum anno 1008. instauratum, & reædificatum fuit per Comitem Gaufredum, ut refert Yepes *tom.* 1. *chron. D. Benedicti, cent.* 1. *cap.* 2.

(c) *Prioratibus.*] De quibus egi *in cap.* 2. *de statu monach.*

(d) *Sancti Albini.*] Quod monasterium est etiam Ordinis D. Benedicti in diœcesi Andegavensi, cujus historiam scripsit Joannes Monachus *lib.* 1. *hist. Gaufredi Ducis Normanniæ.*

(e) *Lateran. Concilio.*] Relato *in cap.* 2. *de statu monach.*

COMMENTARIUM.

SUmmum Pontificem dispensare posse in legibus Concilii generalis, omnes Catholici affirmant: illud tamen apud ipsos non liquet, an tunc necessaria sit expressa mentio ipsius Concilii in ejus derogatione? Et plures docuerunt, desiderari expressam mentionem Concilii generalis, moti auctoritate hujus textus, & auctoritate textus *in cap. nonnulli.* 2

nulli de rescript, ita docuerunt Covar. *libro* 4. *var. cap.* 16. *num.* 13. Sanchez *de matrim. lib.* 4. *disputat.* 26. *num.* 6. Gonzalez *ad regul.* 8. *gloss.* 18. *num.* 103. Garcia *de benef. part.* 4. *cap.* 5. *num.* 25. Germonius *libro* 3. *de sacror. immunit. cap.* 21. Fragoso *tom.* 2. *de regim. lib.* 1. *disput.* 1. §. 6. *ad finem*, plures congesti à Barbosa *in remiss. ad Concil. Trident. sess.* 1. *cap.* 1. Moventur etiam ex eo, quia constitutio Concilii generalis magnâ cum deliberatione facta censetur, argumento capitis *prudentiam* 21. *de offic. deleg.* & omnes constitutiones Conciliares habent clausulam derogatoriam: unde non factâ ipsius Concilii mentione, gratia in contrarium concessa nulla est. Contrarium tamen, videlicet non esse necessariam derogationem specialem, sed sufficere clausulam generalem derogatoriam, videlicet, *non obstantibus quibuscunque constitutionibus*, rectiùs docuerunt Cenedus *collect.* 123. *ad Decret. num.* 3. Jul. Lavorus *lucubr. titul.* 4. *cap.* 19. *num.* 22. Balboa *in cap.* 1. *de judiciis*, *num.* 4. qui alios laudant. Nec contrarium probatur *in dicto cap. nonnulli*, in illis verbis: *Fecerit mentionem*; nam ea verba exaudienda sunt, non quia constitutio illa esset Concilii generalis Lateran. sed quia specialiter fuit cautum in canone illo de duabus dictis, ut ad ejus derogationem expressa, specialisque mentio desideraretur. Nec etiam favet Auctoribus contrariæ sententiæ præsens textus; nam in gratia impetratâ ab Abbate monasterii sancti Gildarii, nulla fiebat generalis, aut specialis derogatio Concilii Lateran. ibi: *De quo nulla mentio est*; unde si generalis derogatio adesset, rescriptum illud non vitiaretur. Nec obest si dicas, de stylo Curiæ frequenter in concessionibus Apostolicis apponi clausulam illam, *quatenus decretis Concilii Tridentini non adversentur*; quæ frustra apponeretur, si sufficeret clausula illa, *non obstantibus constitutionibus*. Nam Respondeo, eam clausulam adjici, quia specialiter vult Pontifex ostendere voluntatem suam circa firmitatem Decretorum Concilii Tridentini, ut non solùm generaliter, sicut alia, sed speciali modo videantur excepta, ut docent Suarez *de legibus cap.* 19. *num.* 6. Julius Lavorus *variar. Lucubr. titul.* 4. *de elect. cap.* 19. *num.* 25.

***

CAPUT IV.

Idem (a) *Burdegalensi Episcopo.*

AD audientiam nostram te significante pervenit, quod nonnulli (b) monachi lege tibi (c) diœcesana subjecti, in quibusdam Prioratibus habitant solitarii, contra statutum Concilii generalis: ideoque f. t. mandamus, quatenus ipsorum monachorum Abbates, seu Priores, ut vel ipsos ad claustrum revocent, facientes in ipsis Ecclesiis deserviri per clericos seculares; vel alios monachos eisdem (d) associent, cum quibus vitam possint ducere regularem, monitione præmissâ per censuras Ecclesiasticas appellatione remotâ compellas, proviso quod ad exemptos manum occasione mandati hujusmodi non extendas.

NOTÆ.

1. (a) *Burdegalensi.*] Ita etiam legitur in quarta compilatione, *sub hoc titul. capite final.* ex qua textum hunc transcribo. De diœcesi Burdegal. nonnulla notavi *in c.* 17. *de major. & obed.*

2. (b) *Monach.*] Sunt enim varia monasteria in ipsa diœcesi Burdegalensi, quæ refert Tamburinus *tom.* 1. *de jure Abbat. in serie Abbatiarum verb. Burdegalensis.*

3. (c) *Diœcesana.*] De lege diœcesana, & quæ sub ea comprehendantur, egi *in cap. conquerente, de offic. Ordin.*

(d) *Associent.*] Juxta textus *in cap. quod Dei timorem, de statu monach.* adeo enim Ecclesia abhorruit, ut monachi singuli, solique in Prioratibus, & Ecclesiis monasterio subjectis degerent, ut potiùs optaverit in eis præfici clericos seculares, quàm singulos monachos in singulis Prioratibus institui, ex ratione tradita *in dict. cap.* 2. ubi alia, quæ ad hunc textum spectant, adduxi. 4.

TITU-

TITULUS XXXVIII.

De Jure Patronatus, & Eccleſiis à laicis conceſsis.

CAPUT I.

Ex Concilio (a) *Mediolanen.*

DELATUM ad nos eſt, quod inter hæredes Eccleſiæ in (b) rebus propriis conſtitutæ dividantur, & tanta per eandem diviſionem ſimultas oriatur, ut unius (c) altaris quatuor partes fiant, & ſingulæ partes ſingulos habeant presbyteros, quod ſine (d) diſcordia & ſimultate nullo modo geri poteſt: unde nobis viſum eſt, quòd hujuſmodi Eccleſiæ inter hæredes dividi non debeant; & ſi in contentionem venerint, & ſimultates inter eos ſurrexerint, per quas ſacerdos ſuo ibi officio canonicè fungi non poſſit, præcipiatur ab Epiſcopo civitatis, ut nullo modo ibi Miſſarum ſolennia celebrentur, donec illi ad (e) concordiam redeant, & pari voto, atque concilio Eccleſia illa ſacerdotem canonicè habeat, qui liberè ibi ſuum (f) miniſterium peragere poſſit.

NOTÆ.

1. (a) *Mediolan.*] Ita legitur in hac ſexta collectione; in prima autem, *ſub hoc tit. cap.* 1. & apud Burchardum *lib.* 3. *Decreti, cap.* 42. Carnot. *p.* 3. *Decreti, cap.* 46. textus hic citatur ex Concilio Mediomatric. Et licèt nulli extent canones Synodi habitę à Carolo Magno in Mediomatricum civitate, de qua Sirmondus ad Capitularia Caroli, *cap.* 208. tamen quia in Synodo Cabilonenſi celebrata tempore ipſius Imperatoris anno 813. tranſcripti fuerunt plures canones editi in Synodis præcedentibus, ideo in canone 26. ipſius Concilii reperiuntur verba hujus textus, ex quo, & antiquis Decretiſtis ita ea reſtituo.

2. (b) *Eccleſiæ in rebus propriis.*] Hinc apparet, juſpatronatus in præſenti quæſitum fuiſſe ex donatione fundi ad Eccleſiam ædificandam: quo modo dominus prędii juſpatronatus conſequitur, *cap. Abbatem* 18. *quæſt.* 2. Lambertinus *lib.* 1. *de jurepatron. p.* 1. *libro* 1. *quæſt.* 7. *artic.* 2. Barboſa *de jure Eccleſ. libro* 3. *cap.* 12. *num.* 28. Mancinus *ſacri juris controv. diſſert.* 9. dicemus infrà *in cap. nobis.* Deinde deducitur, juſpatronatus Eccleſiæ appellari Eccleſiam ipſam, ſicut & beneficium ipſius Eccleſiæ, & Prælatura dicitur Eccleſia, *cap. præterea, capite conſuluit, hoc tit. c.* 3. *ne Prælati vices ſuas*: notant ferè omnes antiquiores hîc; ſi enim Eccleſia in præſenti acciperetur ſtrictè pro ipſa Eccleſia, daremus in ea ſucceſſionem admitti, contra adducta *in c.* 1. *præb.*

(c) *Altaris.*] Id eſt Eccleſiæ, plerumque enim Eccleſiæ altaria dicuntur, *capite quæſitum* 1. 3. *quæſt.* 3. & Eccleſia altare dicitur forſan ex eo, quod olim in unaquaque Eccleſia unum tantùm erat altare, ut probat Vicecomes *lib.* 3. *de Miſſæ ritibus, cap.* 29. & latiùs dicemus *in cap.* 4. *de conſecr. Eccleſ.*

4. (d) *Diſcordia.*] Certum enim eſt, quod ſicut vivere ſimul, & commorari, ita & eaſdem res communiter poſſidere difficile eſt, cùm rerum communio plerumque pariat diſcordias, *l. cùm pater* 77. §. *dulciſſimis, ff. de legat.* 2. *l. in re communi* 26. *de ſervit. Urban.* Illuſtrat Forner. *lib.* 3. *rerum quotid. cap.* 8. Unde nemo cogitur in communione permanere, *l.* 14. §. 2. *ff. communi divid. l. ult. C. eod. tit.*

(e) *Concordiam.*] Veluti ut alternis vicibus, cùm Eccleſia vacaverit, presbyterum præſentent, ut plerumque fit in his rebus, quæ individuæ ſunt.

5. (f) *Miniſterium.*] Hoc eſt Miſſæ ſacrificium, quod frequenter miniſterium appellatur. Suidas *verbo Lithurgia*, ibi: *Lithurgia propriè dicitur miniſterium.* Divus Jacobus in ſua Lithurgia, ibi: *Abſolvat exhibitionem ſacri hujus miniſterii.* Amphilochius in vita S. Baſilii: *Eamus ad peragendum ſanctum Dei miniſterium.* Metaphraſtes in vita SS. Petri, & Pauli: *Domino ſacrum obeuntes miniſterium.* Illuſtrat Vicecomes *vol.* 2. *de Miſſæ ritibus, lib.* 1. *cap.* 7.

CAPUT

CAPUT II.

Ex Concilio (a) *Triburiensi.*

QUæcunque Ecclesia à compluribus cohæredibus sit obsessa, concordi unanimitate undique procuretur, ne propter aliquas disceptationes servitium Dei minuatur, & cura populi irreligiosè agatur. Si verò contingat pro ea comparticipes dissidere, & sub uno presbytero nolle eam procurare; & propterea jurgia, & contentiones, tam inter ipsos, quàm inter clericos incipiant frequentari, quia juxta (b) Apostolum servos Dei non oportet litigare, Episcopus tollat inde reliquias, & sub magna cura honorificè collocet eas; atque ejusdem Ecclesiæ claudat ôstia, & sub sigillo consignet ea, ut sacrum ministerium nullus celebret in ea, antequam concordi unanimitate unum omnes eligant presbyterum, qui idoneus sit sacrosanctum locum procurare, & populo Dei utiliter præesse. Hanc autem habeant auctoritatem Episcopi, ut in nonnullis Ecclesiis nec constituantur presbyteri, nec expellantur illis inconsultis, & non consentientibus. In epistola beati Papæ Clementis legitur: Attendendum summoperè est omnibus presbyteris, & reliquis clericis, ut nihil absque Episcopi proprii licentia agant, non utique Missas sine ejus jussu quisquam presbyterorum in sua parochia agat. Similiter & reliqui populi, majores scilicet & minores, per ejus licentiam quidquid agendum est, agant. Animæ verò eorum ei creditæ sunt: ideo omnia ejus consilio agere debent, & eo inconsulto nihil.

NOTÆ.

1. (a) *Ribur.*] *Can.* 32. ex quo litteram textus restituo: etiam ex eodem Concilio citatur textus hic à Burchardo *lib.* 3. *Decreti, c.* 224. Carnotensi *p.* 3. *Decreti, c.* 283. Papiensi *in* 1. *collect. sub hoc tit. c.* 2. De Concilio hoc Triburiensi nonnulla notavi *in c. clerici, de vita & honest. cleric.*

(b) *Apostolum.*] 2. *ad Timoth. cap.* 2. & 1. *ad Corint. cap.* 6.

2. (c) *Tollat inde reliquias.*] Ex his verbis probat Gibalinus *de censur. disquis.* 7. *q.* 14. *n.* 1. ante tempora Alexandri III. in usu esse cœpisse in Ecclesia interdictum ecclesiasticum, & eam censuram non esse ab Alexandro III. inventam; quod infra probabimus *in c. quod in te, de pœnit.* In præsenti autem textu PP. Ecclesiæ Gallicanæ non solùm confirmarunt canonem Concilii Cabilon. suprà relatum *in c.* 1. verùm ut plerumque Legislatores faciunt, & probat Forner. *lib.* 1. *rerum quotid. c.* 17. addiderunt, ut tempore hujus interdicti, dum Missarum solennia & Ecclesia non celebrantur, reliquias auferret Episcopus, ostia clauderet, & suo sigillo signaret. Clauduntur enim ostia tempore interdicti, *c. quod in te, de pœnit. & remiss.* & signantur ab Episcopo, ut cognoscatur in eis divina officia non celebrari; unde legimus, baptisteria, cùm baptismus celebrari non poterat, signari ab Episcopo, in Concilio Toletano 17. *c.* 2. *de regul. fidei*, ibi: *Licèt in initio Quadragesimæ baptizandi generaliter non claudatur mysterium; tamen ecclesiasticæ consuetudinis ordo deposcit, & necesse est, ut ostia baptisterii in eodem die Pontificali manu, & annulo signata claudantur, & usque in cœnæ Domini solennitate nullatenus reserentur: ob id videlicet, ut & per signaculum Pontificium (excepto gravissimæ necessitatis obventu) in his diebus monstretur, per totum orbem non licere fieri baptismum, & sanctificationem: iterum Episcopali ad eam observatione reserata, signetur Dominicæ patere mysterium Resurrectionis, in quo ad vitam factus est aditus homini: ut quia per baptismum consepultus est in morte Christi, resurgat cum eo in gloria Dei. Quod quia in aliquibus Ecclesiis minimè hæc sancta consuetudo ab Episcopis custoditur, atque peragitur, ideo per hanc nostram sententiam sancimus atque decernimus, ut ita à totius Hispaniæ & Galliarum populis custodiatur, quatenus in prædicto die, initij videlicet Quadragesimæ, & ostia sancti baptisterij cùm laudum consummatione claudantur, & ab Episcopis suo cum signaculo obsignentur, ita ut nisi in cœnæ Domini celebritate, quando more solito altaria debent devestiri, eadem debeant ostia reserari. Inconveniens etenim res est, ut illic in prænemoratis Quadragesimæ diebus cunctis aditus pateat adeundi, ubi non licet debitum mysterium exerceri.* Quare cùm dissentientibus adhuc patronis Missæ sacrificium celebrandum non erat, ideo jubetur in præsenti canone, ut ostia claudantur, & signentur. Tolluntur autem reliquiæ in aggravationem ejusdem interdicti, ut alia etiam, licet minùs rectè, olim à quibusdam clericis adhibebantur in aggravationem ipsius censuræ, quæ de cætero fieri prohibentur *in cap. canonici, de offic. Ordin.* tantùm enim in præsenti permittunt PP. à Missæ sacrificio cessare, ostia Ecclesiæ claudere, & reliquias Sanctorum auferre, ut ita perterriti clamore eorum, qui Missæ sacrificio privantur, hæredes patroni, inter se conveniant de presbytero in eadem Ecclesia instituendo, & resipiscant à sua contentione, & discordia: qui etiam effectus, seu finis est censuræ interdicti, ut clamoribus populi superior, ob cujus causam indicitur, resipiscat à contumacia, & Ecclesiæ præceptis obediat: non autem reliquiæ in præsenti textu auferri jubentur, ut vindicta hæredum ita dissentientium, favore, & intercessione illorum Sanctorum, quorum reliquiæ non auferuntur, à Deo impetretur, ut nonnulli olim faciebant, de quibus in Concil. Tolet. 13. *can.* 7. ita cavetur: *Væ his, qui faciunt opus Domini fraudulenter, & desidiosè, propheticus sermo annunciat. Et si illi væ incurrunt, qui negligenter opus Domini faciunt, quod supplicium merebuntur, qui divinæ servitutis cultum, malitiâ intercedente, ab altari-*

altaribus Christi subducunt ? Illos dicimus, qui obstinatæ mentis dolositate constisi, cùm aliqua eos molestia fraternorum jurgiorum pupugerit, insanâ illico temeritate abrepti altaria nudantes sacratis vestibus exuunt, luminaria subtrahunt, ac divinorum sacrificiorum cultum malitiâ intercedente subducunt. Et quod in hominibus se vindicare non possunt, injuriam Deo (quod pejus est) inferunt. Unde si hujusmodi pro fraterno odio homicidæ reatu adstringitur, pro contemptu divino quid pœnæ merebitur ? Etenim juxta quod divinus sermo increpat : Si peccaverit vir in virum, placari ei potest Deus : si quis autem peccaverit in Deum, quis pro eo rogaturus est ? Facile ergo talium sacerdotum excessibus illa Domini sententia coaptabitur, quâ malitia percutitur sacerdotum. Dicit enim : Honorificantes me honorificabo ; qui autem contemnunt me, erunt ignobiles. Quicunque ergo sacerdotum, vel ministrorum deinceps causâ cujuslibet doloris, vel amaritudinis permotus, aut altare divinum vestibus sacratis exuere præsumpserit, aut qualibet alia lugubri veste accingi ; seu etiam si consueta luminariorum sacrorum obsequia de templo Dei eduxerit, atque (quod pejus est) occasionem nutrierit, unde de templis Domini aut officia consueta desint, aut oblatio singularis sacrificii videatur in aliquo defraudari, si eum antea veræ pœnitudinis coram Metropolitano satisfactio non purgaverit, ignobilitati perpetuæ mancipatus, juxta superiorem sententiam Domini, & loci sui dignitate se noverit, & honore privari. Illis procul dubio personis ab hac ultionis sententia separatis, quæ aut contaminationem sacrorum ordinum, vel subversionem sanctæ fidei metuentes, aut hostilitatem, vel obsidionem perferentes, seu etiam divinorum judiciorum sententiam metuentes, tale feciisse contigerit, in quorum facto plus humilitas, quâ Deus placetur, quàm interni laboris dolositas declaratur. Qui abusus apud aliquos valde ignaros irrepsit ex facto Episcopi Aquensis, quod refert Gregorius Turon. *de gloria confessor. c. 71.* his verbis : *Denique condemnatus, spoliatusque sacerdos ad urbem rediit, atque postratus in oratione coram sepulchro Sancti, dicto psalmi capitulo, ait : Non hic accendetur lumen, nec psalmorum modulatio canetur gloriosissimæ Sanctæ, nisi prius ulciscaris servos tuos de inimicis suis, resq;; tibi violenter ablatas Ecclesiæ sanctæ restituas. Hæc cum lachrymis effatus, sentes cum acutis aculeis super tumulum projecit, egressusque, clausis ostiis, similiter in ingressu alias collocavit. Typus is erat derelicti penitus loci. Nec mora, corripitur pervasor à febre. Decumbit in lectulo, exhorret cibum fastidit, & potum profert æstuans juge suspirium. Cui etiamsi interdum ab ardore febris sitis accederet, aquam tantùm, nihil aliud hauriebat. Quid plura ? in hac ægrotatione integrum ducit annum. sed mens prava non flectitur. Interea labitur cæsaries cuncta cum barba, & ita omne caput remansit nudum, ut putares eum olim sepultum, nuper erectum fuisse post funera de sepulchro.* Refert etiam Baronius *anno 579. n. 579. n. 16.* Verùm hæc, & similia Sanctorum facta admiranda potiùs sunt, quàm imitanda.

COMMENTARIUM.

3. *Conclusio traditur, & probatur.*

EX his duobus canonibus sequens communiter deducitur assertio : *Jus patronatus inter hæredes dividi non debet ; & si propter eorum discordiam presbyter non præsentatur, cessatur à Missæ sacrificio, donec unus pari voto, & consilio eligatur.* Probant eam textus *in c. considerandum. c. si plures 16. q. 7. c. 3. hoc tit.* Consonat lex 10. & 12. *tit. 5. partit. 1.* Illustrant ultra congestos in præsenti à Garanna & Barbosa, idem Barbosa *de potest. Episcop. alleg. 72. num. 70.* Lælius Mancinus *sacri juris controv. c. 9.* Petrus Greg. *lib. 17. syntag. c. 4.* & *de benef. c. 17. num. 5.* Filelacus *in cap. 4. de offic. Ordin.* Valenzuela *1. tom. consil. 63.* Duarenus *de sacris Eccles. ministr. lib. 5. cap. 4.* Moneta *de commutat. cap. 12. n. 134.*

Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti juris considerationes ; nam jus patronatus spiritualibus dicitur annexum *in c. quanto 3. de judic. c. de jure 16. hoc. tit.* sed in spiritualibus nulla datur successio hæreditaria, *cap. 1. de præbend. cap. consuluit, hoc tit. cap. ad hæc, de decimis, cap. Apostolica* 8. *quæst. 2.* Ergo jus patronatus nec insolidum, nec pro parte ad hæredes transire potest. Augetur primò hæc dubitandi ratio ex eo, quia jus patronatus incorporale est, cùm tangi non possit, *l. 1. §. quadam, ff. de rer. divis.* ac per consequens individuum est, *l. 2. §. & harum, ff. de V. O.* sed individua insolidum competunt pluribus hæredibus, *d. l. 2. §. ex his, l. 4. §. Cato, l. stipulationis, §. quando ff. de V. O.* & tam activè, quàm passivè in solidum ad hæredes transeunt, *l. si via 26. ff. de servit. Rust. l. ult. de servit. legata, l. si unus 19. in fin. de Serv. Rust. l. hæredes 25. §. in ea, ff. famil. ercisc. l. fideicommissa 11. §. si in opere, ff. de leg. 3.* Valent. *tom. 2. illustr. tract. 4. c. 7. n. 30.* igitur si in præsenti specie supponitur jus patronatus transire ad hæredes, debebat transire in solidum. Tandem difficilis redditur hæc assertio ex eo, nam ecclesiasticum interdictum ex causa civili, vel ob delictum tantùm unius parochiani imponi non debet, *cap. 2. de his quæ fiunt à major. c. licet. 3. de pœnis*, Covar. *in cap. alma 2. p. §. 1. de sent. excom. lib. 6.* Suarez *de censur. disp. 36. sect. 1.* igitur ob discordiam patronorum in eligendo presbytero quoad regimen ecclesiæ, non debent prohiberi divina officia in ipsa Ecclesia.

4. *Impugnatur hæc assertio.*

Adhuc tamen defendenda est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, inter modos, quibus jus patronatus ecclesiasticum semel acquisitum, ad alios transfertur, præcipuum esse successionem ; defuncto enim patrono jus patronatus non ad consanguineos, sed ad hæredes institutos pertinet, quia non jure sanguinis, sed jure hæreditario defertur, *c. si plures, c. filiis 16. q. 7. Clement. plures, hoc tit. cap. significavit 41. de testibus, authent. de SS. Episcopis §. si quis 18. collat. 9. l. 8. cum sequent. tit. 15. partit. 1.* docent Lambertinus *p. 2. lib. 1. q. 2. art. 14.* Didacus Perez *in l. 1. tit. 6. lib. 1. ordin.* Covar. *lib. 2. var. c. 18. n. 6.* Duarenus *lib. 5. de sacris eccles. c. 4.* Costa *in c. si pater, verbo Trebellianicæ n. 4. de testam. lib. 6.* & ad filios, non ut filios, sed ut hæredes transit : unde si hæredes non sint, aut quia instituti non sint, aut quia instituti non reperiantur, aut quia hæreditate se abstinuerint, non admittuntur ad jus patronatus. Riccius *in praxi aurea, resol. 131.* Covar. *ubi proximè, n. 7.* etiamsi fuerint meliorati, atque meliorationem agnoverint, quia cùm titulus ille hæreditarius non sit, ut argumento legis *non amplius 26. §. cùm bonorum. ff. de legat. 1. l. ex facto. 35. §. unde. ff. de hæred. instit.* probant Tellus Fernandez *in l. 21. Tauri, n. 2.* Matienzo *in l. 5. tit. 6. lib. 5. recop.* non est sufficiens, ut jus patronatus filio meliorato deferatur. Spino *in speculo, gloss. 4. n. 45.* Moneta *de commut. c. 11. n. 134.* Nec obstat lex 21. Tauri, quæ est lex *5. tit. 6. lib. 5. recopil.* ubi filii meliorati habentur pro hæredibus. Nam respondetur, in casu speciali ipsius legis haberi loco hæredum, videlicet quoad solvenda onera paterna ; & in jure diversum censetur esse hæredem, aut haberi pro hærede, cum aliud sit esse tale, aliud haberi pro tali, *l. si maritus, §. 1. ff. ad leg. Jul. de adult. l. mercis ff. de V. S.* docuerunt Matienzo

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

in d. l. 5. gloss. 4. Ca tillo *in d. l. 21.* unde textus *in d. c. filius*, in illis verbis: *Filius, & nepotibus, & propinquis*, &c. *constitutum*, ibi: *Ipsis conditoribus, aut certe propinquis eorum*, 16. *q. 7.* accipiendi sunt quando filii, vel alii propinqui hæredes instituti sunt, non verò si extranei instituti reperiantur, ut colligitur *ex d. c. filius*: ibi: *Ipsius tamen hæredibus.* Nam si extranei hæredes instituti sint, ad eos pertinet juspatronatus, non ad filios, ut docent Lambertinus *d. p. 2. q. 2. art. 1.* Molina *lib. 1 de primog. c. 8. n. 6.* qui resolvunt, quod si in fundatione Ecclesiæ à patrono reservatum fuit juspatronatus pro se, & filiis suis, id intelligitur factum, non ut filiis, sed ut hæredibus, ut post Bartolum, & Covar. resolvit Gratianus *lib. 3. discept. c. 577. n. 45.* quæ omnia cessant, si patronus eam adhibuit conditionem, ut in ipso jurepatronatus succederetur jure sanguinis; tunc enim tale jus erit familiare, & gentilitium, & ad proximiores consanguineos spectabit. Lambertinus *ubi suprà, artic. 2.* Selva *de benef. 3. p. quæst. 11. num. 5.* Noguerol. *alleg. 28.*

6. *Hæredes in stirpes non in capita succedunt.*

Secundò sciendum est, quod licèt juspatronatus ad hæredes pertineat, non tamen pertinet ad eos ut hæredes, sed quia sunt hæredes; id est, non pertinet pro portionibus hæreditariis, sed ipsi in stirpes succedunt. *Clement. plures, hoc tit.* Tiraquel. *de jure primog. q. 36. num. 3.* Gratianus *lib. 3. discept. cap. 521.* Quod licèt olim fuisset valde controversum, nam Tancredus, Bernardus, & Joannes Andreas in præsenti existimarunt quemlibet hæredem transire juspatronatus in solidum quoad omnia, tamen ex dispositione Clementis V. *in dict. Clement. plures*, prævaluit sententia Hostiensis asserentis, quoad jus præsentandi hæredes succedere in stirpes, ita ut plures hæredes unius patroni tantùm unam vocem obtineant: quæ doctrina juris principiis valde consona est; nam plures habentes causam ab uno, habentur loco unius, *c. pastoralis, de rescript. c. licèt 47. verb. statuimus, de testibus, l. si eum, §. qui injuriarum ff. si quis caut. l. filiæ 28. §. 1. de condit. & demonstr.* Sed hæredes unius patroni succedunt in unius vocem, & ipsum repræsentant, *authent. de jurejur. à moriente, collat. 5.* ergo unam tantùm vocem habere debent. Accedit, nam alias si ex duobus patronis unus decederet pluribus hæredibus institutis, extenuaretur vox superstitis patroni sine facto suo; quod admittendum non est, argumento textus *in cap. sedes 15. de restit. spol. l. 1. §. sed si, de Carbon. edict.* Expendi etiam potest pro hac sententia textus *in l. cui fundus 56. ff. de condit. & demonstr.* juncto Chesio *interpret. jur. c. 26.* ubi plures hæredes habentur loco unius. Hæc tamen sententia locum non habet in jurepatronatus familiari, ubi potiùs jure sanguinis, quàm hæreditario succeditur; quia cùm tanquam consanguinei admittantur, in capita succedunt. Gratianus *tom. 2. discept. cap. 218.* Tondutus *tom. 1. resol. canonic. c. 32.* qui latè disputat, quando gentilitium, seu quando hæreditarium dicatur juspatronatus. Nec prædicta doctrina procedit in jurepatronatus libertorum, ubi non hæreditario, sed sanguinis jure successio defertur; siquidem ad filios, non ut hæredes, sed ut liberos spectat, *l. filii 9. ff. de jurepatron. l. ut jurisjurandi 7. §. si liberi, l. si operarum 29. ff. de oper. libert. l. si patronus 12. §. ult. l. patroni filia 39. ff. de bonis libert.* Chumacero *select. jur. cap. 1.* Valentia *lib. 3. Illustr. tract. 3. num. 25. c. 4.* in qua parte observandi sunt textus *in l. cum sine 11. ff. de Carbon. edict.* juncto Merillo *lib. 1. obs. c. 20. l. 1. §. fin. l. 2. & 3. ff. de assig. libert.* juncto Pinello *lib. 1. select. cap. 8. num. 16.*

l. Paulus 47. §. finali, ff. de bonis libert. juncto Cujacio *lib. 3. qq. Papin. in l. 42. ff. eod. tit.*

Ex quibus provenit vera ratio prioris partis præsentis assertionis, nam cùm hæredes succederent in hac specie in locum unius patroni, unam tantùm vocem obtinebant, & ita injustè intendebant Ecclesiam dividere, & tot clericos præsentare, quot ipsi hæredes erant. Quod etiam procedebat, sive ex inæqualibus, sive ex æqualibus portionib⁹ essent instituti, ut docent Butrius, & Cardinal. *in præsenti*, Lambertinus *de jurepatron. lib. 1. p. 2. art. 24.* Facit textus *in l. vel quod 6. ff. de relig. & sumptibus:* ubi jura sepulchrorum æqualiter transeunt ad omnes hæredes, etiamsi unus ex eis ex minima parte fuisset institutus. Hoc etiam procedit, si plures sint hæredes unius patroni, & alterius pauci, veluti si unus patronus decem, alter duo relinquat; nam eo casu æqualiter unam vocem habent decem, ac duo. Barb. *de potest. Episc. alleg. 72. num. 70.* nec interest, an ex testamento, an ab intestato succedant; ex linea recta, an ex transversali proveniant: quia semper ex ratione suprà tradita plures hæredes tantùm unam vocem habent, & unum clericum præsentare valent. Spino *in specul gloss. 4. n. 62.* Gratianus *tom 3. discept. 521.* Didacus Perez *in l. 1. tit. 7. lib. 1. ordin.* Posterioris verò partis præsentis assertionis ratio ex eo provenit, nam cùm diuturnus defectus Rectoris in Ecclesia sustineri non debeat, ex adductis *in c. ne pro defectu 41. de elect.* ideo Episcopus modis omnibus cogere debet patronos, ut concordi animo, parique consilio ac voto in unum presbyterum consentiant, qui divina officia in ipsa Ecclesia possit celebrare, & interim ostia claudere, & signare, ut ita perterriti patroni ad concordiam reducantur.

7. *Traditur dubitandi ratio.*

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam licèt juris attento rigore in patronatu Ecclesiastico successio dari non possit, tamen speciali favore, & gratiâ Ecclesia admisit in eo successionem hæreditariam, ut hac remuneratione laicos ad Ecclesiarum fundationem, & earum dotationem alliceret, ac invitaret, ut docuerunt D. Thom. 2. 2. *q. 110. art. 4.* Berojus & Panormitanus *in præsenti*, Covar. *practic. c. 36. & lib. 2. var. c. 12.* Didacus Perez *in l. 1. tit. 6. lib. 1. ordin.* & si adhuc scisciteris, quare ex eadem gratia, & ratione Ecclesia patronis non concessit successionem in beneficio ecclesiastico Ecclesiæ à se constructæ, seu dotatæ, ut concessit juspatronatus? Respondeo id provenire ex singulari discrimine, quod versatur inter beneficium, & juspatronatus; nam beneficium ita annectitur Ecclesiæ, & rebus spiritualibus necessariò, & consequenter, quod sine ministerio spirituali consistere non potest, & ab eo, tanquam à causa principali dependet, *cap. si quis objecerit 1. q. 3.* at juspatronatus accedit spiritualibus antecedenter, quia præsentatio præcedit beneficii institutionem, *c. decernimus 16. q. 7.* nec virtute præsentationis aliquod jus in re, vel ad rem habet præsentatus, sed tantùm petere potest, si dignus est, institutionem, per quam confertur beneficium ipsum, *c. quod autem, de jurepatron.* unde cùm in jurepatronatus accessio spiritualibus non ita propinqua sit, & immediata, ac in beneficio ipso, receptum fuit laicos sibi, & suis hæredibus juspatronatus reservare licere; non tamen sibi, aut suis hæredibus beneficium posse retinere. Nec hanc differentiæ rationem evertit textus *in cap. consuluit, hoc tit.* ubi Pontifex eadem ratione, quâ olim moti fuerunt sacri canones ad improbandam successionem in bene-

8. *Dissolvitur dubitandi ratio.*

ficiis ecclesiasticis, scilicet, ne sanctuarium Dei jure hæreditario possideatur, *cap. plerique* 20. 1. *quæst.* 1. *cap. ad decorem, de instit. cap. ad hæc, de decimis*, movetur ad removendam successionem in jurepatronatus, ut constat ex illis verbis: *Cùm Sanctuarium Dei jure hæreditario teneri non possit, non decet ut clerici Ecclesias à parentibus fundatas propriâ auctoritate detineant, aut laici filiis, vel aliquibus aliis concedant easdem.* Ex quibus deduci videtur, nullum inter successionem beneficii & jurispatronatus constitui posse discrimen, cùm utraque prohibita sint, & eadem ratione prohibeantur. Nam respondetur, in eo textu nequaquam agi de successione jurispatronatus, cùm dubitari non posset post hos sacros canones à laicis possideri posse, *d. cap. filiis, cum sequent.* 16. *q.* 7. Agebatur enim in eo textu de quibusdam laicis, qui intendebant ratione jurispatronatus non solùm præsentationem ad beneficium, verùm & ipsas Ecclesias conferre, ac de his pro arbitrio disponere posse; quod justè improbat Pontifex, cùm patrono tantùm competat jus præsentandi ad beneficium; collatio autem ad Episcopum spectet, *cap. præterea, cap. cùm laici, cap. relatum, cap. finali, hoc tit. cap.* 3. *de privil. cap. ex frequentibus, de instit.* Unde docet Pontifex, patronum non succedere in Ecclesiis à se, vel majoribus constructis, ut in aliis bonis temporalibus; sed tantùm jus præsentationis habere.

9. *Responditur secunda difficultati.*

Nec obstat quod dicebamus, videlicet jus patronatus individuum esse, & per consequens unicuique ex hæredibus in solidum competere, quia licèt id verum sit, & facilè ex hoc capite deducatur; tamen non est ita absolutè accipiendum respectu omnium effectuum, qui ex patronatus jure proveniunt; sed tantùm respectu eorum, qui individui sunt, nam quid dividuum, vel individuum esse judicatur ex rebus, quæ in eo continentur; ita ut quoties res dividua sit, dividatur; quoties verò res ipsa dividi non potest, talis res individua dicatur, *l.* 2. §. *& harum. ff. de V. O.* Faber *lib.* 3. *conject. c.* 17. Gomez *lib.* 2. *variar. c.* 1. Valentia *lib.* 2. *illustr. tract.* 4. *c.* 1. igitur singuli hæredes patroni erunt in solidum quoad honorem processionis, de quo *in c. piæ mentis* 16. *q.* 7. & respectu alimentorum, quæ tempore egestatis patronis præstantur, *c. nobis* 25. *hoc tit.* nec non respectu defensionis Ecclesiæ, quæ patronis incumbit, *c. filiis* 16. *q.* 7. Ratio est, quia præsentatio honoris pro parte fieri non potest, cùm operetur tantùm præstatio respectu partis, quantùm totum respectu totius, argumento legis unicæ, *C. de ingrat. libert.* Deinde quia alimentorum præstatio, quæ patrono debetur, non potest pro parte fieri, *l.* 3. §. *final. l. pecuniæ, ff. de aliment. legat.* Surdus *de aliment. lib.* 9. *q.* 14. Sic etiam onus defensionis Ecclesiæ cuilibet in solidum competit, quia in facto consistit, quod individuum est, *l.* 2. §. *item si in facto, ff. de V. O. l. loci corpus*, §. *si fundus, ff. si servitus vind.* circa alium verò effectum jurispatronatus, videlicet præsentandi Rectorem ad ipsam Ecclesiam, non leve dubium est; nam videtur dividuam esse talem facultatem præsentandi, cùm ususfructus omni consideratione dividuus sit. *l. ususfructus* 5. *l. etiam* 43. *l. si mihi* 49. *ff. de usufruct. l.* 1. §. *si ususfructus, l. sed ususfructus* 81 *ff. ed leg. Falcid. l.* 1. *ff. de usufruct. accresc. l. communi* 7. §. *sed etsi, ff. communi divid.* cùm in fruendo consistat, & emolumentum rei contineat, *l. Mævius* 66. §. *fundo ff. de leg.* 2. Valentia *ubi suprà, c.* 7. Sed præsentatio Rectoris spectat ad fructus jurispatronatus, *c. consulationi, hoc tit.* Balboa *in c. cùm Bertholdus, de re judic.* igitur pro ea parte dividuum debet esse juspatronatus. Sed verius est, quoad præsentationem Rectoris esse etiam individuum juspatronatus, licèt non ita sicut quoad alios effectus; nam hæc facultas præsentandi in facto consistit: sed ea, quæ in facto consistunt, individua sunt, ut suprà probavi: ergo etiam hæc facultas. Deinde nam juspatronatus potiùs æquiparatur aliis servitutibus, quàm usufructui, ut defendit Azor *lib.* 3. *instit. c.* 20. *q.* 9. Sed omnes aliæ servitutes individuæ sunt, ut probat Valentia *ubi suprà*: ergo jus præsentandi individuum est. Hac tamen sententiâ retentâ, non inde asserendum est, ad quemlibet ex hæredibus transire in solidum juspatronatus, sed ad omnes simul; jus enim hoc transit ad hæredes sicut defunctus habebat, sed patronus tantùm habebat unam vocem: ergo & hæredes unam tantùm debent habere, licèt sint patroni in solidum, ut contingit in jurisdictione pluribus simpliciter delegata; nam ita transit in quemlibet, ut simul per omnes exerceri debeat, *l. duo ex tribus* 39. *de re judic. l. prudentiam* 21. *c. causam* 26. *de offic. deleg.* aliàs pro una voce patroni defuncti darentur tot voces, quot hæredes illi existunt. Nec obstat augmentum dubitandi rationis; nam in præsenti specie non prohibentur divina officia celebrari in Ecclesia jurispatronatus ob causam pecuniariam, vel delictum privati, sed ob discordiam patronorum, qui alio modo citra scandalum ad concordiam cogi nequeunt, nec alio modo ipsi Ecclesiæ provideri valet.

10. *Expenditur Clement. plures, hoc tit.*

Sed adhuc suprà traditis opponi potest textus *in Clement. plures, hoc titulo*: ubi statuit Clemens V. quod si patronus pluribus hæredibus relictis decessit, eos omnes unàm dumtaxat vocem habere; ut faciliùs autem Ecclesiæ vacanti provideatur, posse eos inter se pacisci, ut Rectores alternatim præsentent, vel plures Episcopo proponant, ut ab ipso unus eligatur, qui possit in Ecclesia ministrare. Et quo textu deducitur, dissentientibus patronis circa præsentationem, posse inter eos convenire, ut alternis vicibus Rectores præsentent: simulque depromitur, posse plures Rectores ab hæredibus unius patroni præsentari: quod apertè adversatur præsenti assertioni. Etiam difficilis est idem textus dum in eo docetur, incertam, & alternativam præsentationem valere, contra expressam decisionem textus *in c.* 2. *de elect. lib.* 6. ubi tales electiones nullius momenti esse asseritur. Pro cujus expositione sciendum est, in eo jus novum constitui à Clemente V. ut ita faciliùs provideretur Ecclesiis vacantibus: licèt enim in præsenti capite 1. asseratur juspatronatus esse individuum, tamen non negatur, usum, seu exercitium ejus esse dividuum, & ita alternis vicibus posse patronos Rectores præsentare. Nec quod de alterno usu ibi constituitur, novum est; siquidem *in l. quoniam* 34. *ff. de usufruct.* asserit Julianus, quod si duobus ejusdem nomnis ususfructus legetur, debent legatarii inter se convenire, ut alternis annis unus post alium usufructu fruatur, aliàs ad invicem se impedient: & *in l. cùm constet* 5. *ff. de aqua quotid.* affirmat Consultus, judicium communi dividundo dari inter plures, quibus aquam ducere ex fonte permissum erat, ut alternis temporibus, & mensuris ea servitute utantur. Idem in similibus casibus observatum legimus *in l.* 2. *in princip. & §. ult. l. si ususfructus, ff. quibus modis ususfructus, l.* 2. *ff.*

quando

quando dies usufruct. cap. ult. de præbend. in 6. l. si sic constituta, ff. quemadmodum servit. l. communi, §. cùm de usufructu, ff. communi divid. l. arbor, §. ult. l. si convenerit, in princip. ff. eod. l. & hæc distinctio, §. cùm fundum, ff. locati, l. & puto, §. usus fructus, ff. famil. ercis. & apud Senecam Tragicum in Thiestre legimus Thiestrem, & Atreum fratres, cùm ad concordiam reduci non potuissent, alternis annis regnasse: latè illustrat Tiraquellus *de primog. quæst. 17. oppos. 6.* Nec refragatur textus *in d. cap. 2. de elect. lib. 6.* nam textus ille procedit in electionibus, in quibus incertitudo personæ præstat impedimentum, quod non versatur in præsentatione; quia per electionem statim jus acquiritur: at præsentatio potest fieri de pluribus conjunctim, vel alternativè, quia ex ea nullum jus acquiritur, donec præsentatus institutus sit ab Episcopo: docuit Abbas *in cap. querelam 24. num. 6. de elect.*

11. *Exponitur cap. querimoniam, hoc tit.*

Sed adhuc suprà traditæ solutioni obstat textus *in cap. querimoniam, hoc tit.* ubi cùm agatur de præsentatione legitimè facta à patrono, revocata ab ejus successore, docetur hujusmodi vicissitudines Ecclesiarum fieri non debere à patronis: ex qua decisione Innocentius ibi deducit, non licere patronis alternis vicibus in præsentationibus Rectorum uti, idque prohiberi illo verbo *vicissitudines*, quod alternationem significat, ut constat ex Tito Livio *lib. 3. ab Urbe condita*; ubi dum refert apud Romanos Decemviros alternis diebus fasces habuisse, id postea appellat *vicissitudinem imperitandi:* unde Nicolius in appendice vocum barbararum Tullii, alternitatem in vicissitudinem vertit: igitur non rectè *in d. Clement. plures*, permittitur alternatio, seu præsentatio alternativa patronis. Agnoverunt difficultatem Glossa, & antiquiores in eo textu, qui docuerunt, vicissitudinem ibi significare permutationem, ut patronis non liceat inter se juspatronatus permutare: sequitur eos Lambertinus *de jurepatron. 2. p. lib. 1. quæst. 7. art. 36.* Sed facilè cognoscitur quàm aliena sit hæc interpretatio à quæstione, & decisione ipsius textus. Quare eâ sententiâ omissâ, dicendum existimabam, ibi vicissitudinem significare mutationem, ut apud Ciceronem *in Lucio, lib. 5.* ibi: *Nihil est apud delectationem lectoris, quàm temporum varietas fortunæque vicissitudines.* Et 1. *Tuscul.* ibi: *Tum vicissitudines dierum, atque noctium.* Terent. *in Eunucho*, ibi: *Omnium rerum vicissitudo est.* Unde cùm in ejus textus specie ageretur de mutatione Rectoris legitimè præsentati per successorem non facienda, eleganter dixit Pontifex, vicissitudinem, id est mutationem non permitti.

12. *Exponitur cap. quoniam hoc tit.*

Deinde suprà traditis obstat textus *in cap. quoniam 3. hoc tit.* ubi proponuntur plures hæredes unius patroni, qui varios Rectores præsentare intendebant: & jubetur Patribus Concilii Lateran. quod eo in casu ille presbyter ab Episcopo instituatur, qui à majori parte hæredum, præsentatus fuerit, & si id citra scandalum fieri nequeat, Episcopus instituat in Rectorem, quem maluerit, idque ipsum faciat, si ob controversiam inter Patronos ortam nullus ab eis præsentetur sacerdos. Ex quo textu duplex insurgit difficultas in præsentem assertionem. Prima, nam si ob dissensum patronorum certus non eligebatur Rector, quomodo Missarum solennia non interdicuntur, immò potiùs facultas datur Episcopo instituendi quem maluerit? Secunda, nam ad hoc, ut ob negligentiam patronorum præsentatio devolvatur ad Episcopum, semestre tempus expectari debet: ergo non rectè post quatuor menses in eo textu permittitur Episcopo institutio ipsius Rectoris. Primæ difficultati respondendum est, in eo textu diversum casum proponi, ac in præsenti deciditur; loquitur enim cùm altero omittente, alter præsentando possessionem jurispatronatus acquireret: quare loco ejus verbi, *dissensione*, legitur in Concilio Lateran. *defensione.* Controversia enim inter hæredes vertebatur circa juspatronatus, & interim omnes vacante Ecclesiâ ob defensionem juris proprii plures præsentare possunt, & tunc Episcopus debet instituere à majori parte præsentatum: præsens verò assertio procedit, quando hæredes nullâ lite motâ, cum omnes veri patroni essent, ob discordiam plures præsentabant; tunc enim remediis in præsenti relatis cogendi erant pari voto unum præsentare, juxta istos antiquos canones, antequam jus devolutionis inductum esset in Concilio Later. relato *in dicto cap. 3.* post quod elapso termino devolvitur jus præsentandi: & ita utendum non est remediis præsentis textus. Secundæ difficultati satisfaciendum est discrimen constituendo inter patronos laicos, & ecclesiasticos: si ad seculares pertineat juspatronatus, quadrimestri elapso Episcopus instituere potest quem maluerit; si vero ad ecclesiasticos spectet, semestre expectatur. Primo casu procedit textus *in dict. cap. quoniam*, ubi Raymundus transcripsit *infra quatuor menses*, cùm in Concilio Lateranensi legatur *infra tres menses*, respiciens ad Alexand. III. relatum *in cap. cùm propter, hoc tit.* Secundo casu loquuntur textus *in cap. eam te, hoc tit. cap. 2. de supplend. neglig.* ubi monachis patronis semestre conceditur ad præsentandum, quia juspatronatus illis competens ecclesiasticum censetur, *c. unic. §. final. hoc tit. lib. 6.* dicemus latiùs infrà *in dict. cap. eam te.*

13. *Exponitur cap. cum vos, de offic. ordin.*

Tandem obstat textus *in cap. cùm vos 4. de offic. ordin.* ubi refertur, in Metropoli Cantuariensi plerunque Ecclesiam juspatronatus vacare ex eo, quod minùs idoneæ personæ Episcopo præsentabantur, aut ob dissensum patronorum certus Rector non eligebatur; unde Alexand. III. jubet Archiepiscopo Cantuar. ut in similibus casibus in Ecclesia vacante œconomum constituat, qui possit ipsius Ecclesiæ fructus percipere, & successori reservare. Et quo textu deducitur, dissentientibus patronis non esse Missarum sacrificia in Ecclesia vacante interdicenda; sed potiùs œconomum esse constituendum ab Episcopo. Deinde difficilis est textus ille; nam ut proximè dixi, transacto semestri, potest Episcopus instituere Rectorem in ipsa Ecclesia, quem maluerit, *cap. eam te, c. cùm propter, hoc tit.* igitur non debet œconomum apponere, sed presbyterum ibi ordinare. Pro cujus textus expositione discrimen est constituendum inter eum casum, in quo lis tractatur inter patronos ipsos, aut extraneas personas; & inter eum, in quo discordia versatur inter laicos vindicantes juspatronatus, & Episcopum asserentem Ecclesiam liberam esse ab omni jurepatronatus. Primo casu potest Episcopus remediis in præsenti relatis cogere patronum ad consentiendum in unum, vel attento Concilio Later. transacto legitimo tempore ob eorum negligentiam instituere in Rectorem quem maluerit. Secundo verò casu tantùm œconomum apponere potest. Ratio est, quia

si tunc curreret tempus patronis ad præsentandum assignatum, sæpe simularet Episcopus causas negaretque juspatronatus illis competere, ut sic elapso termino à jure statuto, præsentatio ad ipsum devolveretur, ut jam in ejus commentario notavi.

CAPUT III.

Ex Concilio (a) *Lateran.*

QUoniam in quibusdam locis fundatores Ecclesiarum, aut hæredes eorum potestate, in qua eos Ecclesia usque huc sustinuit, abutuntur; & cùm in Dei Ecclesia (b) unus debeat esse, qui præsit, ipsi plures sine respectu subjectionis eligere moliuntur; & cùm una Ecclesia unius esse debeat Rectoris, pro sua defensione plurimos repræsentant. Quocirca præsenti decreto statuimus, ut si fortè in plures partes fundatorum se vota diviserint, ille præficiatur Ecclesiæ, qui majoribus juvatur meritis, & plurimorum eligitur, & probatur assensu: si autem hoc sine scandalo esse nequiverit, (c) ordinet Antistes Ecclesiam sicut meliùs eam secundùm Deum viderit ordinandam, & id ipsum etiam faciat, si de jurepatronatus quæstio emerserit inter aliquos, & cui competat, infra tres (d) menses non fuerit diffinitum.

NOTÆ.

(a) *Lateranensi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c.* 4. & reperitur textus hic in Concilio Generali Lateranensi celebrato sub Alexandro III. *cap.* 17. de quo Concilio nonnulla notavi *in cap. nonnulli* 27. *de rescript.*

(b) *Unus debeat esse.*] Juxta adducta *in cap. majoribus, de præbend.*

(c) *Ordinet Antistes.*] Juxta facultatem sibi à jure concessam, de qua in sequenti commentario agemus.

1. (d) *Tres menses.*] Licèt in prima collectione ita legatur, & in ipso Concilio *dict. cap.* 17. tamen in aliis codicibus legitur *quatuor*, ut jam notavit Anton. Aug. *in not. ad dict.* 1. *collect.* & *in epit. jur. lib.* 15. *tit.* 6. *cap.* 2. & rectè, ut consentiat textus hic ipsi Alexandro relato *in cap. cùm propter, hoc titul.* Illud tamen discrimen notum est inter patronos ecclesiasticos, & laicos, quod si juspatronatus spectet ad laicos, quadrimestre tantùm tempus illis competit, *dict. capite cùm propter*; si verò ad Ecclesiasticos, semestre illis conceditur, *cap. eam te, hoc titulo*, ubi rationem hujus discriminis assignabimus.

COMMENTARIUM.

2. IN præsenti canone Concilii Later. statuunt PP. quod si patroni, aut eorum successores in ipso jurepatronatus plures Rectores præsentaverint ad Ecclesiam vacantem, non quia plures præsentare intendunt, & inter se non consentiunt, ut in commentario antecedenti; sed singuli singulos eligunt, ob defensionem juris proprii, qui dignior sit, & à majori parte patronorum præsentetur, instituendus est; quod & docuerunt Mantica *decis.* 86. *num.* 4. Rota apud Farinacium *tom.* 1. *decis.* 202. & 208. Tuschus *litter. P. conclus.* 145. Silva *de qualit. Prælat. num.* 58. & hodie in praxi recepta est præsens constitutio, etiam cùm nulla controversia mota est de jurepatronatus, sed plures sunt legitimi patroni; illis enim dissentientibus in præsentatione, ille præfertur, & instituendus est, qui à majori patre eorum præsentatus reperitur, ut probant Lambertinus *de jurepatron. lib.* 2. *p.* 1. *artic.* 3. *quæst.* 10. Thom. Sanchez *lib.* 2. *consil. cap.* 3. *dub.* 60. Riccius *in praxi. tit. de jurepatron. decis.* 188. Lara *lib.* 2. *de capel. cap.* 9. *num.* 38. Spino *in spec. gloss.* 4. *num.* 24. Alex. Ludovic. *decis.* 94. *num.* 10. Barbosa *lib.* 3. *jur. Eccles. cap.* 12. *num.* 71. & *alleg.* 72. *num.* 14. Major autem pars dicitur, veluti si decem patroni sint, & quatuor eligant Petrum, & tres Joannem, alii tres Antonium: Petrus licèt non habeat majorem partem omnium patronorum, habet tamen majorem partem respectu Joannis, & Antonii, & ita instituendus est. Lambert. *dict. lib.* 2. *p.* 3. *artic.* 2. *quæst.* 4. & in hac præsentatione facienda est comparatio numeri ad numerum. Vivianus *de jurepatron. lib.* 12. *p.* 2. *cap.* 12. non verò zeli ad zelum, ut in electionibus olim contingebat, ut probavi *in cap. quia propter* 1. *de elect.* & si præsentetur unus ex patronis, accedendo suæ præsentationi auget numerum, ut resolvit Rota apud Farinac. *decis.* 291. Hucusque tamen tradita non procedunt, si major pars eligat indignum; quia tunc est instituendus dignus præsentatus à minori parte, ut in electione canonicè facienda probavi *in c... de elect.* vel si statuto, aut consuetudine introductum sit, ut præsentatio non valeat nisi facta à duabus partibus ex patronis. Silva *de qualitatibus prælativis, n.* 63. Et quia sæpe sæpiùs testatores disponunt, ut ad capellaniam, seu beneficium præsentetur clericus à Rectore, & parochianis alicujus Ecclesiæ, quæri solet, an præferendus sit præsentatus à Rectore, & aliquibus parochianis, præsentato à majori parte parochianorum? Et certum est, eum præferendum esse, quia in eo casu duæ voces considerantur, quarum unam habet Rector, parochiani verò aliam, ut in casibus relatis *in l. interdum* 13. *ff. de hæred. instit. l. liber* 59. *§. Titius, ff. eodem l. si pater* 9. *ff. de vulgari, l. si quis Attio, ff. de usufruct. accresc.* Quare si Rectori accedat unus ex parochianis, ab eis præsentatus præfertur præsentato ab omnibus parochianis, ut sæpe sæpius decisum fuisse in sacra Rota refert Gonzalez *ad regul.* 8. *Cancel. glos.* 3. *num.* 17. Gratianus *discept. cap.* 7. *num.* 14. Riccius *in praxi. tit. de jurepatron. decis.* 210. *n.* 2. Farinac. *p.* 2. *decis.* 308. Silva *de qualit. Prælat. à n.* 71. *usque ad* 74.

CAPUT

CAPUT IV.

Ex (a) *eodem.*

PRæterea quia in tantùm quorundam laicorum processit audacia, ut Episcoporum auctoritate neglectâ, clericos instituant in Ecclesiis, & removeant cùm voluerint: possessionem quoque, atque ecclesiastica bona pro sua voluntate plerumque (b) distribuant, & tam Ecclesias ipsas, quàm homines eorum taleis, & exactionibus gravare præsumant: eos qui amodò ista præsumpserint, anathemate decernimus esse feriendos: presbyter autem, sive clericus, qui Ecclesiam per laicos sine propria auctoritate Episcopi receperit, communione privetur, & si perstiterit, à ministerio ecclesiastico, & ordine deponatur.

NOTÆ.

(a) *Eodem.*] Concilio videlicet Lateran. celebrato sub Alexandro III. *cap.* 14. §. *præterea*; & etiam habetur textus hic *in* 1. *collect. sub hoc tit. cap.* 5.

(b) *Distribuant.*] Contra sacros canones relatos *in capite Eulalius*, 96. *distinct. cap. laicis* 24. 16. *quæst.* 7. *capite* 2. *de rebus Eccles.* ubi alios adduxi.

COMMENTARIUM.

1. *Conclusio traditur, & probatur.*

EX hoc canone sequens deducitur disputanda assertio: *Patroni non possunt clericos instituere absque Episcopi auctoritate, alias tam ipsi, quam clerici ab eis Ecclesias recipientes excommunicantur.* Probant eam textus *in cap.* 1. *&* 2. 63. *dist. cap. ut per laicos, cap. Ecclesias* 10. *quæst.* 7. *cap. constitutus, cap. per laicos, & ferè per totam* 16. *quæst.* 7. *cap. quisquis* 43. *de elect. cap. in Lateranensi* 31. *de præb. cap.* 3. *de privil. cap. cùm laici* 10. *cap. consuluit* 15. *cap. suggestum* 20. *capite relatum* 21. *cap. ult. hoc tit.* Gregorius VII. in Concilio Roman. anni incerti, *cap.* 1. ibi: *Ne aliquis clericus, vel monachus à laicis Ecclesias recipiat dono, vel pretio, nisi ab Episcopo.* Et *can.* 10. Urbanus II. in Concilio Claromont. *can.* 13. ibi: *Ut nullus ecclesiasticum aliquem honorem à manu laicorum accipiat.* Cabilon. sub Carolo *can.* 42. ibi: *Inventum est, quod multi arbitrii sui temeritate, & quod gravius est, ducti cupiditate, presbyteris quibuslibet absque consensu Episcoporum Ecclesias dant, vel auferunt; unde oportet, ut canonicâ regulâ servatâ, nullus absque consensu Episcopi cuilibet presbytero Ecclesiam det, quam si juste adeptus fuerit, hanc non nisi gravi culpâ suâ, & coram Episcopo canonicâ severitate amittat.* Concil. Mongunt. sub Carolo, *can.* 29. Tribur. *can.* 32. Wormat. *can.* 49. ibi: *Statutum est, ut sine auctoritate, vel consensu Episcoporum presbyteri in quibuslibet Ecclesiis, nec constituantur, nec expellantur; & si clerici laicos probabilis vitæ & doctrinæ Episcopis consecrandos, suisque in Ecclesiis constituendos obtulerint, nulla qualibet occasione rejiciant.* Urbanus II. in Synodo Melfic. *can.* 8. ibi: *Interdicimus, ut nullus in clericali ordine constitutus, nullusque monachus, Episcopatus, aut Abbatiæ, aut cujuslibet ecclesiasticæ dignitatis investituram de manu laici suscipere audeat: quod si præsumpserit, depositione mulctetur.* Turon. sub Carolo *can.* 15. *Interdicendum videtur clericis, sive laicis, ne quis cuilibet presbytero præsumat dare Ecclesiam sine licentia Episcopi sui.* Wormat. *can.* 57. ibi: *Nullus laicus presbyterum in Ecclesiam mittere, vel ejicere præsumat, nisi per consensum Episcopi.* Plura alia juris testimonia congesserunt Antonius August. *tom.* 1. *lib.* 6. *tit.* 11. & *lib.* 10. *tit.* 10. *&* 11. & *lib.* 15. *tit.* 7. *&* 30. Crespetius *in summa, verbo Beneficia, pag.* 74. & nos *in cap. quisquis* 43. *de elect.* Illustrant ultra congestos in præsenti à Barbosa, & Garanna, Bosq. *in not. ad Innoc. III. lib.* 3. *epist.* 192. Robertus *lib.* 3. *rer. judic. c.* 1. Petrus Greg. *lib.* 4. *var. tit.* 7. *cap.* 2. Lælius Mancinus *de triplici juris collat. cap.* 45. Valensis *de benef. lib.* 1. *tit.* 4. *num.* 5. Dartis *eodem tractatu, cap.* 6. Hallierius *de sacris elect. sect.* 8. *capite* 1. *articul.* 2. Quintanadvennas *lib.* 4. *eccles. num.* 21. Vigel. *in method. jur. can. fol.* 283. Solorzanus *tom.* 2. *libro* 3. *capite* 3. *num.* 39.

2. *Impugnatur prædicta assertio.*

Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti juris consideratione; nam præsentatus legitimè à Patrono, sive velit Episcopus, admittitur ad beneficium, quia dum dignus est, tenetur Episcopus illum instituere in ipso, *cap. significasti, cap. pastoralis, hoc tit.* quod adeo verum est, ut si Episcopus alium instituat, institutio nulla sit ipso jure, *capite decernimus* 16. *quæst.* 7. *cap. ex insinuatione, hoc tit.* Nec contrarium probatur *in cap. illud, hoc tit.* ubi dicitur, talem institutionem esse irritandam; quia ut docet Garcia *de beneficiis* 5. *p. cap.* 9. *num.* 238. quem sequitur Valensis *eod. tract. tit.* 4. *num. final.* ea verba exponenda sunt, id est irrita est declaranda talis institutio: ergo in præsentatione ritè facta à Patrono frustra Episcopi consensus desideratur; siquidem ejus contradictio parum, aut nihil operatur.

3. *Patronus quis, & unde dicatus.*

Quâ difficultate ita fulcitâ non obstante vera est præsens decisio, pro cujus expositione sciendum est, patronum dici à patrocinio, auxilio, seu favore, quem impendit, & ita patronus accipitur pro illo, qui alterius est benefactor, & auxiliator. Horatius *lib.* 2. *epist.* 7.

Pol. *Me miserum, patrone, vocares,*
Terentius *in Eunuch, actu* 4. *scen.* 6.
Te mihi Patronum cupio.

Unde olim Patricij, qui à plebeis ad patrocinium eligebantur, Patroni dicebantur, de quibus plura Petrus Gregorius *lib.* 4. *syntag cap. ult.* Rosinus *lib.* 1. *antiquit. cap.* 16. Revardus *in l.* 12. *ff. de regul. jur.* Inde manumissor Patronus dicitur passim in utroque jure: similiter appellatur & Advocatus *in l. sancimus* 6. *C. advocat. diver.*

diverſ. jud. Procurator Cæſaris *in l. final. C. de advocat. fiſci.* Deſiderius Heraldus *lib. 2. de auctorit. rei judic. c. 5.* Sed de his patronis in præſenti non agitur, quia patronus in hoc titulo accipitur pro eo, qui Eccleſiam conſtruxit, dotavit, aut reædificavit, quibus modis acquiritur jus hoc patronatus, ut infra *in cap. novit*, dicemus.

4. *De origine hujus juris patronatus.* Secundò ſciendum eſt, quod primis Eccleſiæ ſæculis, quibus Eccleſiæ, baſilicæque primùm conſtructæ fuerunt, ea erat Epiſcopalis gradus auctoritas, eaque Epiſcoporum prudentia, ut in commune ſæpiùs de rebus Eccleſiæ, & ordinationibus clericorum conſulerent: ea totius populi Chriſtiani pietas, & humilitas, ut nemo aliquid in Eccleſia vellet habere peculiare, nemo ſpecialem ullam, niſi eminentioris virtutis prærogativam quæreret: ideoque nec patronorum Eccleſiarum, nec fundatorum ambitio privilegia extorquebat, nec ad Eccleſiarum conſtructionem, dotationemve privatis honoribus neceſſe erat excitare fideles; quare ſub finem quinti ſeculi Gelaſius Pontifex relatus *in cap. piæ mentis. 16. quæſt. 7.* excitatâ jam in fundatoribus Eccleſiarum hac ambitione, monendum reſcribit Julio Eccleſiam conſtruenti in hæc verba: *Ipſum procul dubio præter proceſſionis aditum, qui omni Chriſtiano debetur, nihil ibidem ſe proprii juris habiturum.* Et in capite ſequenti de alio fundatore ita cavet: *Ut nihil fundator ex hac baſilica noverit vindicandum, niſi proceſſionis aditum.* Quid tamen per proceſſionis aditum ibi intelligatur, exponemus infrà, *in cap. novit.* Et in Concilio Tolet. 4. celebrato anno 671. relato *in cap. noverint 10. quæſt. 1.* fundatoribus Eccleſiarum omnis poteſtas in rebus, quas eisdem Eccleſiis conferunt, denegatur. Et in Concilio Cabilon. 1 *can. 14.* habito anno 56. damnatur conſuetudo illa, quæ jam obrepere cœperat: *Quod oratoria per villas Potentum jam longo conſtructa tempore, & facultates ibidem collatas ipſi, quorum villæ ſunt, Epiſcopis contradicant, id eſt repugnent, quominus ab Epiſcopis regantur.* Et tandem concludunt Patres: *Ut in poteſtate ſit Epiſcopi, & de ordinatione clericorum, & de facultate ibidem collata, qualiter ad ipſa oratoria, & officium divinum poſſit impleri, & ſacra libamina, conſecrari.* Idem etiam cavetur in Concilio Aurel. 4. *can. 7.* Poſtea tamen cœpit concedi primò Epiſcopis in aliena diœceſi Eccleſias ædificantibus jus conſtituendi ibi presbyteros. Concil. Arauſic. 1. *can. 10.* ibi: *Reſervata ædificatori Epiſcopo hæc gratiâ, ut quos deſiderat clericos in re ſua videre, ipſos ordinet is, cujus territorium eſt, vel ſi ordinati jam ſunt, ipſos habere acquieſcat.* Unde paret juspatronatus (quod melius gratiam dicemus) eccleſiaſticum priùs in Eccleſia receptum fuiſſe quàm laicale; forſan quia laici minùs idonei judicabantur, ut de doctrina, & aptitudine presbyteri præſentandi judicarent. Poſtea jus hoc præſentationis laicis patronis conceſſum fuit primùm in oratoriis privatis; cùm enim illis concederetur, ut oratoria in agris propriis ad evitandam fatigationem familiæ ædificarent, Concil. Agath. *can. 21.* laici, qui in ſuis territoriis hæc oratoria conſtruebant, cum ea ſibi, & familiæ tantùm ædificarent, nec ibi populus conveniret, efflagitarunt, ut presbyteros in eis divina officia celebraturos eligerent: quod conceſſit Imperator Juſtin. *in novel. 123. cap. 18.* quam Conſule Baſilio Juniore, 10. Kal. Martii, anno 541. edidit, & Petro Præfecto promulgandam miſit, hujus jurispatronatus priora fundamenta jaciens his verbis: *Si quis Oratorii domum fabricaverit, & voluerit in ea clericos ordinare, aut ipſe, aut ejus hæredes, ſi expenſas ipſis clericis miniſtrant, & dignos denominant, denominatos ordinari: ſi verò indigni ab ipſis eliguntur, quos tanquam indignos prohibent ſacræ regulæ ordinari, tunc ſanctiſſimus Epiſcopus quoſcunque putaverit meliores, ordinari procuret.* Demùm ad acuendam, ſeu puniendam aliquorum Epiſcoporum negligentiam, ut ajunt PP. Concilii Tolet. 9. *in capite decernimus 16. quæſt. 7.* & fidelium pietatem excitandam, facultas illa præſentandi presbyteros ad quaſcunque Eccleſias, in quibus juspatronatus haberent, protracta fuit. Cujus poteſtatis antiqua veſtigia extant *in cap. Abbatem. 18. quæſt. 2.* & *in dict. cap. decernimus*, *in cap. monaſterium 16. q. 7.* ubi Leo IV. ita ſtatuit: *Monaſterium, vel oratorium canonicè conſtructum à dominio conſtructoris, eo invito non auferatur, liceatque illi presbytero, qui voluerit pro ſacro officio ipſius diœceſis, cum conſenſu Epiſcopi, ne malus exiſtat, commendare.* Et in Concilio Pariſ. 6. *lib. 1. cap. 22.* quod inſertum legimus in Capitul. Caroli *lib. 5. cap. 178.* in hæc verba: *De clericis verò laicorum, unde nonnulli eorum conqueri videntur, eo quod quidem Epiſcopi ad eorum preces nolint in Eccleſiis ſuis eos, cum utiles ſint, ordinare, viſum nobis fuit, ut in utriſque partibus pax, & concordia ſervetur, & cum charitate, & ratione utiles, & idonei eligantur, ut ſi laicus idoneum, utilemque clericum obtulerit, nulla qualibet occaſione ab Epiſcopo ſine certa ratione repellatur. Et ſi rejiciendus eſt, diligens examinatio manifeſtum facit.* Quod etiam cavetur in Concilio Wormat. *can. 49.* ibi: *Ut ſi laici clericos probabilis vitæ, & doctrinæ Epiſcopis conſecrandos, ſuisque Eccleſiis conſtituendos obtulerint, nulla qualibet occaſione rejiciant.*

Sequentibus vero Eccleſiæ ſæculis indubitatum fuit jus hoc patronatus laicorum, nempe ut fundatores Eccleſiarum, eorumque hæredes preſbyteros Epiſcopo in Eccleſia à ſe, vel à parentibus ſuis fundata inſtituendos præſentarent, ut ſuppo- nitur *in cap. 1. 2. & 3. hoc tit.* quæ præſentatio plerumque commendatio appellatur in Concilio Arelat. ſub Carolo, *can. 5.* ibi: *Ut laici omninò à presbyteris non audeant munera exigere propter commendationem Eccleſiæ, quia propter cupiditatem plerumque à laicis talibus presbyteris Eccleſia dantur, qui ad peragendum ſacerdotale officium ſunt indigni.* Mogunt ſub Carolo *can. 30.* ibi: *Ut laici omninò munera injuſta non exigant à presbyteris propter commendationem Eccleſiæ cuiquam presbytero.* Proſequuntur alia de origine, & progreſſu hujus jurispatronatus Fileſacus *in cap. cum vos 4. §. 2. de offic. Ordin.* Hallier. *de ſacris electt. d. ſect. 8. c. 1. art. 2.* Boſquetus *in notis ad Innoc. lib. 3. epiſt. 192.* Illud tamen notandum eſt, patronum excommunicatum, etiam laicum, non poſſe presbyterum præſentare, & inſtitutionem ab Epiſcopo obtalem præſentationem factam nullam eſſe, ut *ex cap. venerabilem 34. §. unde*, probat Illuſtriſſ. Ramos *pro Epiſc. Luſit. propoſ. 3. §. 2. num. 80.*

5. *De progreſſu ejus.*

Ex quibus jam apparet vera ratio præſentis deciſionis; nam cùm ex gratia tantùm conceſſum ſit patronis laicis jus commendandi, ſeu præſentandi presbyteros in Eccleſiis, in quibus obtinent patronatus, ut ab Epiſcopis, ſi digni fuerint, inſtituantur; nec facilè laici poſſint idoneitatem

6. *Tenor veræ deciſionis.*

neitatem ipsorum presbyterorum agnoscere, ideo non solùm prohibitum est patronis propriâ auctoritate presbyteros instituere, verùm etsi contrà fecerint, tam ipsi, quàm clerici ab eis Ecclesias accipientes, excommunicatione feriuntur: cujus censuræ conscientiâ adacti nonnulli patroni Ecclesias Episcopis restituerunt, de his donationes conscribentes, quarum exempla referunt Matthæus Paris. *in Willelm. II.* Ambrosius à Morales *in vita S. Eulogii, c.* 8. Accedit, nam nemo sine institutione canonica potest beneficium ecclesiasticum obtinere *c.* 1. *de R. I. lib.* 6. sed ea institutio ab Episcopo datur: igitur absque ejus auctoritate non potest præsentatus à patrono beneficium ecclesiasticum obtinere. Faciunt quæ de Ecclesiis non recipiendis à laicis concessi *in cap. quisquis* 43. *de elect.* Rectè ergo Alex. III. in præsenti statuit, patronum non posse propria auctoritate Ecclesiam concedere absque Episcopi institutione. Et licèt Episcopus teneatur præsentatum à patrono, si dignus est, necessariò instituere, ut dixi suprà pro dubitandi ratione; non tamen inde infertur, necessariam non esse Episcopi institutionem; siquidem etsi præsentatus idoneus sit, adhuc post præsentationem eget canonica institutione ab Episcopo obtinenda.

7. Exponitur Innocentii 3. epistola.

Ex hucusque traditis lucem accipit Innocent. III. *lib. 3. regestr. 15. epist. 192.* ubi Mathildi Comitissæ Flandrensi in hæc verba rescribit: *Et si precibus tuis favorem præstare secundum Deum benevolum intendamus, eas tamen, quas repellit justitia, nos admittere non debemus, cùm ejus locum, qui justus est, & justitiam diligit, licèt immeriti, teneamus in terris. Oblata quidem nobis ex tua parte petitio continebat, quod cùm in quodam loco tui dotalitii, Nepa nomine, ad honorem Dei Ecclesiam fundare proponas, & de bonis tuis sic plena manu dotare, quod Canonicis, qui Deo ibidem pro tempore servirent, necessaria vitæ non desint, juspatronatus, & præbendarum collationem in ea tibi, ac successoribus tuis reservari petebas. Quorum primum admittimus: secundum verò non duximus concedendum, cùm non expediat saluti concedi. Quia cùm ex devotione te asseras assumpsisse propositum in loco prædicto Ecclesiam construendi, acquires eo plus animæ, quo minùs in ea corpori reservabis. Unde devotionem tuam exhortamur in Domino, quatenus illud perficere studeas, quod ad tuam salutem, & ecclesiasticam pertinere dignoscitur honestatem. Datum Lateran. II. Nonas Januarii, Pont. N. anno quintodecimo.* Quibus in verbis vel agit Innocentius de collatione absoluta præbendarum facienda per patronum propriâ auctoritate, vel de præsentatione nuda per patronum facienda: & si de illa, quare decisionem suam non probat Pontifex præsenti canone, & similibus? si agit de præsentatione per patronum facienda, injustè illi, videlicet Comitissæ, & ejus successoribus prohibetur in ea Ecclesia à se constructa, juxta hucusque tradita; præcipuè cùm *in cap. final. de concess. præbend. c. dilecto. de testibus*, eidem Comitissæ concedatur præsentatio præbendarum in aliis Ecclesiis, in quibus jus obtinet patronatus; & in eadem specie præbendarum Regi Angliæ præsentationem competere supponitur *in cap. cum inter, de consuet.* igitur non rectè talis præsentatio Comitissæ, & ejus successoribus legitimis patronis ab Innocentio denegatur. Et si collatio absoluta Comitissæ prohiberetur, superflua est ea decisio, siquidem jam jure communi ex hoc textu, & aliis suprà expensis generaliter patronis erat interdicta. Bosquetus in notis ad ipsam epistolam utrumque admittit, ita ut Innocentius ibi prohibeat collationem præbendarum, ut in præsenti ab Alexandro prohibetur, idest concessionem propria auctoritate irrequisito Episcopo, ne videlicet præsentati à Comitissa virtute tantùm ipsius electionis admitterentur ad præbendas. Accipit etiam Innocentium de præ entatione nuda, & ait, eam denegari Mathildi, quia cùm esset conventualis Ecclesia, quæ fundabatur, propter honestatem electio ad ipsos Canonicos spectare debebat, juxta textum *in cap. novit* 25. *hoc tit.* ubi plura adduxit Barbosa. Sed licèt verum sit, in Ecclesiis conventualibus, & collegiatis non competere patrono jus præsentandi superiorem Prælatum, *cap. Massana, de elect.* nisi specialiter in ipsa fundatione id cautum sit, ut in casibus relatis ab Altesserra *de Ducibus, & Comitib. cap.* 9. tamen patronum posse in ipsis Ecclesiis ad præbendas præsentare clericos idoneos, constat *ex dict. capite cum inter. de consuet. cap. dilecto, de præb.* Quare dicendum est, in eo textu non prohiberi Comitissæ nudam præsentationem ad præbendas, sed collationem ipsarum in sua propria, & stricta significatione, irrequisito videlicet Episcopo; nam cùm per concessionem præbendarum nulla cura animarum Canonicis competat, ut in aliis beneficiis ecclesiasticis, de quibus in hoc textu, existimabam Comitissam posse eligere & propria auctoritate in ipsis præbendis clericos instituere. Quæ interpretatio facilè suadetur ex illis verbis: *Secundum verò non duximus concedendum, cùm tuæ non expediat saluti.* Exquibus deducitur, ex tali collatione ipsam peccatum incurrere; quia videlicet propriâ auctoritate, irrequisito Episcopo intendebat præbendas ipsas conferre, contra præsentem textum, & hucusque tradita. Et licèt juspatronatus spectet ad supremos Monarchas, tantùm ipsi possunt præsentare, non verò instituere in Ecclesiis vacantibus, ut doctè probant Cochier *in tract. de primariis precibus, in proœm. pag.* 3. Vivianus *in praxi juris patron. libro* 11. *cap.* 12. Solorzanus *libro* 3. *de jure Ind. tom.* 2. *num.* 40.

CAPUT V.

Idem (a) *Eborac. Archiep.*

QUod autem consulis, si clericus idoneus ad vacantem Ecclesiam præsentatus non fuerit ab Episcopo diœcesano admissus, & postmodùm alius idoneus præsentatus, & institutus ab Episcopo (b) possessionem tenuerit corporalem, an priore clerico Eccle-

Ecclesiam petente debebat posterior removeri, vel posterior priori præferri? dubium non est, quin casu isto melior sit conditio possidentis; quoniam antequam præsentatio diœcesanum Episcopum approbetur, ratum (c) non est, quod à patrono fuerit inchoatum. De cætero prudentiæ tuæ litteris præsentibus intimamus, quod si laici clericis, vel collegiis de concessionibus, vel donationibus instrumenta concesserunt in hæc verba, vel similia: Concessi, vel dedi Ecclesiam, & præsenti chartâ firmavi: si consensus Episcopi non (d) accesserit, nihil agi videtur; à laico enim Ecclesia donari non potest. Patronatum autem de auctoritate, & assensu Episcopi certum est à laico in eadem de jure conferri.

NOTÆ.

(a) *Borac.*] Ita etiam legitur post Concil. Lateran. *p. 3. cap. 15. & in 1. collect. sub hoc tit. cap. 7.* ubi additur *pars capitis relatum*, ut cognoscamus in præsenti referri secundam partem textus *in cap. relatum, de cleric. non resid.*

(b) *Possessionem teneret.*] Id est canonicam institutionem, ut exponit Covar. *lib. 3. cap. 16.* & probavi *in cap. ex frequentibus, de instit.*

(c) *Ratum non est.*] Juxta tradita superiori commentario.

(d) *Non accesserit.*] Si autem accesserit, valida est donatio, *cap. illud, cap. suggestum, hoc tit.* probavi *in cap. pastoralis, de donat.*

COMMENTARIUM.

1. *Conclusio traditur, & probatur.* EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Patronus laicus potest variare, & duos successivè præsentare.* Probant eam textus *in cap. cùm autem 24. cap. pastoralis, cap. final. hoc titul. Clement. plures, §. final. eod. tit.* Illustrant ultra congestos in præsenti à Barbosa, idem Barbosa *de potest. Episcop. 3. p. alleg. 72. num. 151.* & *lib. 3. juris eccles. cap. 12.* Vivianus *de jurepatron. lib. 10. cap. 1. cum sequent.* Valensis *de benef. lib. 1. tit. 4. num 15.* Escobar *de puritate sanguinis, quæst. 7. num. 6.* Balboa *in capite cùm Bertholdus, numero 58. de judic.* Joann. Crotus *in repetit. ad hunc textum*, Mendo *de jure academ. libro 1. quæst. 30.*

2. *Traditur dubitandi ratio.* Sed in præsentem assertionem pro dubitandi ratione sic insurgo: Per præsentationem legitimè factam à patrono adquiritur jus præsentato ad ipsum beneficium, ita ut statim possit petere institutionem ab Episcopo, *cap. pastoralis, hoc tit.* ubi docent Glossa, & Abbas. Ripa *in rubric. de judic. num. 71.* Gomez *in regul. Cancel. tit. de non tollend. jure quæsit. quæst. 1.* Unde clausulam illam, Dummodo alteri jus quæsitum non sit; quæ apponi solet in collatione beneficiorum, comprehendere habentem tantùm præsentationem ad illud beneficium, docuerunt Gomez *ubi suprà*, Rebuffus *in eadem regula, gloss. 6.* & facit textus *in cap. super eo, de offic. deleg.* sed jus semel uni quæsitum, sine ejus voluntate auferri non valet, *l. 1. ff. si quid in fraud. patron. l. in diem 9. §. non autem, ff. de aqua pluvia:* ergo Patronus postquam semel præsentationem ad beneficium fecit, non potest amplius variare. Augetur hæc difficultas primò ex eo, nam cui competit electio, semel dumtaxat eligere valet, *l. apud 20. ff. de option. legat. l. servi elect. 5. l. hujusmodi 84. §. Stichum 9. de legat. 1. l. statuliberum 11. in fine, l. legatorum 33. in fine, ff. de leg. 2. l. 8. Cod. de inoffic. l. 17. Cod. de testibus, l. 4. §. 2. ff. de lege commiss.* igitur nec patronus mutare præsentationem potest. Augetur secundò hæc difficultas, nam si patrono laico variatio absolutè permitteretur, sæpe sæpiùs illi variare liceret: sed non potest nisi semel variare, ut argumento textus *in l. boves, §. hoc sermone, ff. de V. S.* docent Cevallos *commun. contra commun. quæst. 265. per totam*, Barbosa *d. alleg. 72. num. 161.* Escobar *de puritate dict. quæst 7. num. 62.* Ergo quia patronis laicis absolutè variare non licet.

1. *Quando juspatronatus si laicale.* Quâ dubitandi ratione non obstante vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, juspatronatus duplex esse; aliud ecclesiasticum, aliud seculare, seu laicum: juspatronatus ecclesiasticum dicitur, non quia clericis competat, ut vult Wamesius *tom. 2. cons. 470.* existimans naturam jurispatronatus ex qualitate, & conditione possidentis repetendam esse, ita ut laicale censeatur, si laicus illud obtineat: sed dicitur illud, quod competit Ecclesiæ, vel ratione Ecclesiæ alicui, sive clerico, sive laico, etsi originem habuerit ex patrimonio laici; nam sufficit postea quovis modo, sive testamento, aut donatione, translatum esse in Ecclesiam, Capitulum, seu Collegium Ecclesiasticum canonicorum regularium, aut secularium, vel alicui dignitati, aut beneficio ecclesiastico esse annexum, *cap. unic. §. verùm, hoc titul. in 6.* docent Covar. *practic. cap. 36. num. 5.* Valensis *de benef. lib. 1. tit. 4.* Valascus *2. p. consult. 163.* Garcia *part. 5 de benef. cap. 1. ex num. 553.* Vivianus *in praxi, p. 1. lib. 1. cap. 3. ex num. 3.* Barbosa *lib. 3. jur. eccles. cap. 11. ex num. 6.* Sanchez *lib. 2. consil. cap. 3. dub. 67.* quia penes communitatem ecclesiasticam non potest residere juspatronatus, quod non sit ecclesiasticum, ut probat Salgado *de protect. Regia, 3. p.* Unde quoties juspatronatus competit ratione dignitatis, officii ecclesiastici, vel administrationis bonorum Ecclesiæ, etsi laici illud obineant, ecclesiasticum dicetur. Jus verò patronatus laicale appellatur, quod alicui, sive clerico, sive laico competit ratione proprii patrimonii, non beneficii, vel Ecclesiæ. Covatruv. *dict. cap. 36. num. 2.* Flaminius *de resig. benef. lib. 2. quæst. 4. num. 40.* nec interest, quod patrimonium illud acquisitum sit intuitu Ecclesiæ, quia cùm ex generali consuetudine clerici de talibus bonis testari possint, & in illis eis ab intestato succedatur sicut in patrimonialibus, videtur clericus dotans, vel exstruens Ecclesiam sibi, suisque hæredibus, vel consanguineis juspatronatus ratione patrimonii reservasse, & ita laicale judicatur. Circa juspatronatus competens hospitalibus, collegiis, & similibus locis, distinguendum est juxta tradita *in cap. 4. de relig. dom.* ita ut si loca ipsa auctoritate Episcopi constructa, & erecta sint, ita ut loca religiosa, & pia dicantur, juspatronatus ecclesiasticum sit; si verò absque Episcopi licentia erecta sint, juspatronatus

natus laicale dicatur. Plures alios casus inde resolventes docent Lambertinus *de jurepatron.* 1. *part. lib.* 1. *articul.* 5. *quæst.* 1. Vivianus *eod. tractatu lib.* 1. *cap.* 3. Gregorius Lopez & Humada *in l.* 13. *tit.* 5. *partit.* 1. Vazquez *in opuscul. moral. tit. de benefic. cap.* 2. §. 1. Felicianus Vega *in cap. quantò, num.* 27. *de judiciis,* Salgado *de protect. Regia* 3. *part. cap.* 9. *ex num.* 10. Solorzanus *de jure Indiar. tom.* 2. *libro* 3. *capite* 3. *num.* 3.

4. *Quibus patronis licet variare.*

Secundò sciendum est, quod inter alias differentias, quæ versantur inter jusPatronatus ecclesiasticum & sæculare, ex quibus quadraginta octo refert Vivianus *dict. lib.* 1. *cap.* 3. illa præcipuè versatur, quod patronus laicus potest intra quadrimestre ante Episcopi institutionem variare, & alium simul, seu successivè accumulando præsentare: patronus autem ecclesiasticus id facere nequit. Cujus differentiæ rationes varias assignarunt Doctores suprà laudati. Aliqui docuerunt, quod præsentatio patroni ecclesiastici habet vim electionis, in qua non cadit variatio, quia statim electo acquiritur jus in re, seqvutâ electionis acceptatione, *cap. publicato*, ubi glossa, *cap. quod sicut, de elect.* quod secus procedit in præsentatione facta à laico, quia per eam nullum acquiritur jus. Vivianus *in dict. cap.* 1. *num.* 5. & 2. *p. lib.* 8. *cap.* 9. Sanchez *lib.* 2. *consil. cap.* 3. *dub.* 66. Valenzuela *consil.* 103. *n.* 4. Narbona *in l.* 20. *tit.* 1. *lib.* 4. *Recopil.* glossa 22. *n.* 32. Barbosa *lib.* 3. *juris eccl. c.* 12. & *alleg.* 52. *n.* 174. Sed hæc ratio facilè convincitur: tum quia nullo juris loco cavetur, præsentationem patroni ecclesiastici vicem obtinere electionis: tum etiam, quia etsi electionis vires haberet, non ideo jus in re produceret, sed ad rem tantum, ut probat Barbosa *de potest. Episcop. alleg.* 57. *num.* 197. Quare eâ ratione omissâ, verior, ni fallor, ea est, quod cùm patronum ecclesiasticum minùs deceat instabilitas, seu variatio, *Clement. unic. de renunc.* & aliunde plus temporis ei, quàm laico concedatur, ut maturè deliberet, quem eligat; & clerici faciliùs, meliusque possint noscere, ac invenire clericos idoneos, quàm laici, propter assiduam conversationem cum eis: ideo illi variare nequeunt, laici autem variare valent. Docet Lambertinus *ubi suprà dict. art.* 1. Laici igitur possunt variare, aut uno contextu plures nominando, ut Episcopus ex eis, quem malit, instituat. *Clement. plures,* §. *final. hoc tit.* aut diversis temporibus varios præsentando, *cap. cùm autem* 24. *c. pastoralis* 29. *hoc titul.* docet Lara *de capel.* 2. *part. cap.* 8. *num.* 9. ubi docet, Collegio, seu Universitati non licere variare, quod etiam tenuerunt Cevallos *commun. quæst.* 65. & 69. Gutierrez *de jur.* 3. *part. cap.* 13. *per tot.* Mendo *de jure academ lib.* 1. *quæst.* 30.

5. *Traditur ratio decidendi.*

Ratio præsentis assertionis ex eo provenit; nam cùm ante institutionem ab Episcopo factam ratum non sit quod à patrono fuit inchoatum, ideo ante ipsam institutionem pendente tempore concesso ad præsentandum, potest ipse variare, illis adstantibus conditionibus, videlicet ut prima præsentatio firma meneat, ei secundam accumulando, non verò abrogando. Garcia *de benef.* 5. *part. cap.* 9. *num.* 211. Escobar *dict. quæst.* 7. *num.* 55. & tunc præfertur primò præsentatus si dignus est, secundus verò indignus, etiam desideratur, ut primò præsentatus nullum aliud jus extra præsentationem acquisierit; nam si lis mota sit, & ita per contestationem jus illam prosequendi illi quæsitum sit, non potest patronus variare in ejus præjudicium, ut resolvunt Covar. *practic. cap.* 36. *num.* 7. Barbosa *dict. alleg.* 72. *num.* 162. Escobar *dict. quæst.* 7. *num.* 60. qui alia prosequuntur de hujusmodi variatione.

6. *Dissolvitur dubitandi ratio.*

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam licèt certa, & generalis regula sit, quod in præjudicium juris quæsiti tertiò variare, aut quicquam statui non possit; ea tamen accipienda est in jure perfectè quæsito, & dum aliud à jure statutum non est, quia tunc censetur facta variatio juris auctoritate; & in prima præsentatione eam inesse conditionem, nisi aliud postea visum fuerit, secundùm permissionem iterum præsentandi. Quæ conditio cùm semper tacitè insit ex secunda præsentatione, nullum præjudicium primo præsentato fit, argumento legis *injuriarum* 13. §. 1. *ff. de injuriis*, pluribus relatis illustrat Barbosa *axiom.* 135. *num.* 8. Nec obstat primum difficultatis augmentum deductum *ex dict. l. servi electione,* cum similibus: nam ratio, quare legatâ optione, seu electione, semel dumtaxat legatarius eligere potest, redditur *in dict. l. apud* 20. in illis verbis: *Quia omne jus legati primâ testatione, quâ sumere se dixisset, consumpsit.* Quoniam res continuò ejus fit, simul ac dixerit, eam sumere: quam illustrat Pinellus *lib.* 2. *select. cap.* 16. Arias à Mesa *lib.* 2. *var. cap.* 28. quæ ratio cùm cesset in præsentatione facta à patrono laico, quia nullum jus perfectè illi quæsitum est, rectè admittitur variatio. Accedit nam in ultimis voluntatibus hæredi, aut legatario variare nonnunquam licet, *dict. l. servi* 5. Nec contrarium probatur *in l. Divus* 22. §. *licet, de usu & habit.* quia in ea specie habitatio totius domus fuerat legata; quare rectè poterat legatarius etiam post electionem unius partis ad aliam partem se transferre, eamque habitare; in contractibus verò ita demùm variare licet, si res integra sit, *l. si certarum* 17. §. *final. ff. de testam. milit.* Nec contrarium probatur *in l.* 66. *ff. de procurat.* ubi post electionem non licet variare, quia textus ille procedit lite jam contestata; tunc enim cùm non sit res integra, nec in contractibus variare licet. Tandem non obstat ultimum augmentum ipsius dubitandi rationis; nam licet patrono laico variare permittatur, non tamen illi hoc permittitur amplius quàm semel, ut tollatur confusio, seu processus in infinitum, quæ provenit ex actuum multiplicitate, & reiteratione, *l. qui bona* 13. §. *ultim. ff. de damno infect. l. fideicommissa* 11. §. *si quis* 18. *ff. de legat.* 3. Nec contrarium probatur *in dict. Clement. plures,* §. *final.* quia textus ille procedit, quando plures simul, non autem successivè præsentantur; quod & patrono ecclesiastico licere, docet Rochus à Cutte *verbo Honorificum, quæst.* 9. *n.* 34. veluti si alternativam præsentationem faciat, aut plures simul præsentet, ut ex eis Episcopus eligat magis idoneum; aut si idoneos omnes judicaverit, quem maluerit: non autem in eo textu docetur, posse patronum laicum sæpe sæpiùs variare, ut contra Spinum probat Covar. *dict. cap.* 36. & post eum Escobar. *de puritate dict. quæst.* 7. *num.* 63.

CAPUT

CAPUT VI.

Idem (a) *Exon. Episcopo.*

QUia clerici quidam vestræ jurisdictionis (b) advocatias Ecclesiarum, sicut accepimus, comparant, vel quocunque modo possint, acquirunt, ut postmodùm (c) filii, vel nepotes ad easdem præsententur Ecclesias; nos tamen pravam consuetudinem penitus eradicare volentes, nihilominus præsentium vobis auctoritate m. atque præ. ut ne id attentare præsumant, universis Ecclesiis jurisdictionis vestræ ulteriùs arctiùs inhibere curetis: & si presbyteri Ecclesiarum vestrarum advocationes acquisierint, eos advocationibus taliter acquisitis ap. rem. auctoritate Ap. (d) spolietis.

NOTÆ.

1. (a) *Exon.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 8. post Concil. autem Later. *part.* 15. *cap.* 14. habetur *Herefordiensi*, & *Abbati de Forde*; quæ inscriptio in hac sexta collectione est capitis sequentis, ubi eam exponemus. De Exoniensi Angliæ diœcesi nonnulla adduxi *in cap.* 6. *de filiis presbyt.*

2. (d) *Advocatias.*] Id est jus patronatus; quid tamen advocatia in sacris canonibus significet, & de ejus origine, & usu in Ecclesia agemus infrà *in cap. præterea*, ubi textum hunc exponemus.

3. (c) *Filii, vel nepotes.*] Certum est, patronum posse filium proprium, seu nepotem idoneum ad beneficium præsentare, *cap. consuluit*, ubi Glossa *verbo Auctoritate*, *hoc tit.* Lambertinus *de jurepatron. lib.* 2. *part.* 1. *quæst.* 8. *artic.* 12. Flamin. *de resign. lib.* 9. *quæst.* 17. *num.* 122. Velascus *de privil. pauper.* 2. *part. quæst.* 62. *ex num.* 25. quippe suffragium patris filiis prodesse solet, *l. illud*, *ff. quod cujusque universi.* Et quia hoc sacris canonibus non reperitur prohibitum, concessum creditur, argumento textus *in cap. cùm apud Sedem. de despons.* quamvis patronus seipsum præsentare nequeat, *cap. per nostras* 26. *hoc tit.* quia tunc non datur distinctio inter præsentantem, & præsentatum, *cap. final. de instit.* quando verò pater filium præsentat, adest diversitas personarum, cùm revera distinctæ sint, ut probat Riccius *in praxi fori*, *decis.* 195. & licèt fictione juris pro una accipiatur quoad acquisitionem virtute patriæ potestatis. §. *versa vice*, *Instit. de inutilibus*; & hæc potestas non attendatur in spiritualibus, *cap. final. de judiciis*, *lib.* 6. sicut nec aliàs in his, quæ sunt publici juris, *l.* 1. *ff. de auctorit tut. l. nam quod* 14. *ff. ad Trebel.* quare quoad fructus beneficiorum filium pro patrefamilias haberi, docuit Gratianus *tom.* 3. *discept. cap* 576. *num.* 6. ideo patronus potest filium proprium idoneum ad beneficium præsentare. Nec contrarium probatur in præsenti textu; nam procedit quando pater comparavit, vel alio modo acquisivit jus patronatus primò, & principaliter, ut filios vel nepotes suos ad ipsas Ecclesias præsentaret solo sanguinis amore ductus, & nullâ idoneitatis habitâ ratione; quod repugnat sacris canonibus relatis *in cap. grave* 29. *de prabend. cap. unic. vers. circa, ut eccles. benef. cap. tuam.* 10. *de ætate*, & *qualit.* & ita intenderet successionem admittere in beneficiis ecclesiasticis, contra ea quæ adduxi *in cap.* 1. *de præbend.* ideo ab Alexandro in præsenti improbatur similis abusus clericorum Exoniensis diœcesis, ut docuerunt in præsenti Butrius *numero* 6. Cardinalis, Abbas, & Rochus à Curte *de jurepatronatus*, *verbo Honorificum quæst.* 4.

4. (d) *Spolietis.*] Nec tale jus patronatus restituendum est venditori, ut probat Lotherius *de rebenef. libro* 2. *capite* 9. *num.* 67. ut ita hac pœnâ efficiatur etiam venditor, ut *in capite Salvator* 1. *quæstione* 3. *capite consulere. de simon.* nam quando quis privatur aliquo lucro contemplatione alterius, applicari debet illi, cujus contemplatione privatio fit. Glossa *in capite si diligenti*, *verbo Perdant*, *de foro compet.*

CAPUT VII.

Idem H. (a) *Eforden. Episcopo, & Abbati de For.*

EX litteris I. (b) Salesberien. Episcopi accepimus, quod defunctâ (c) personâ Ecclesiæ de Lauton, G. miles, qui villam, in qua Ecclesia (d) sita est, à monasterio de (e) Winton ad firmam tenebat, ad eandem vacantem Willelmum de Leicestra clericum prædicto Episcopo præsentavit. Post aliquantum temporis Abbatissa prædicti monasterii ad Episcopum veniens, ei Willelmum de Norale ad præscriptam Ecclesiam præsentavit. Episcopo autem nolente personam præsentatam ab ea recipere, tandem ad venerabilem fratrem nostrum Cant. Archiepiscopum Abbatissa accessit, & apud eum gravem querimoniam de Episcopo deposuit. Archiepiscopus, quia sibi visum erat, quod factum militis super præsentatione præfata nullius esset momenti,

prædicto

prædicto Episcopo in virtute obedientiæ injunxit, quod personam illam reciperet, & in possessionem induceret, quam Abbatissa decreverat sibi præsentandam. *Et infrà*: Restitutione autem factâ causam audiatis, ita quidem quod si vobis constiterit, quod præfato militi præscripta villa fuerit, non excepto jurepatronatus (f) ad firmam concessa, vel antequam de jurepatronatus inter Abbatissam, & militem controversia esset suborta, præfatus W. de Leicestra in præscripta Ecclesia per institutionem Episcopi ad præsentationem militis fuisset institutus, ei, dummodo aliàs idoneus sit, Ecclesiam ipsam adjudicetis, ita quod si Abbatissa obtineret adversùs militem, illi de temporalibus debeat respondere.

NOTÆ.

(a) *Forden.*] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 3. licet aliter legatur post Concilium Lateran. *p.* 15. *cap.* 5. De Efordiensi diœcesi Angliæ jam egi *in cap.* 2. *de temporib. ordin.* Monasterium Fordæ est Angliæ in Comitatu Boniensi, de quo in indice sacrarum ædium Angliæ ita legitur: *Fordæ in Comitatu Devoniæ, titulo sanctæ Mariæ fundatrix Adelica filia Balduini: est Ordinis Cistercienfis, anno* 1135. *capite* 9. *numero* 5.

(b) *I. Salesberien.*] Joannes videlicet Salisbariensis, de quo aliqua adduxi *in capite* 28. *de appel.*

(c) *Persona.*] Id est presbytero, seu parocho, qui persona in sacris canonibus dici solet, ut probavi *in cap.* 8. & 12. *de rescript.*

(d) *Ecclesia sita.*] Quam conjunctam cum villa retinebat; nam Ecclesiam ipsam per se laici ad firmam tenere non possunt, *cap.* 6. *ne cleric. vel mon.* ubi dicemus.

(e) *Monasterio de Winton.*] Quod est monasterium monialium Ordinis D. Benedicti in pago Wintoniæ, proximè Sarisberiam urbem, quod fundavit Ergerus Rex Angliæ, & in eo Editha ejus filia habitum susceptit, ut refert Virgilius *lib.* 6. *histor. Angliæ, fol.* 117.

(f) *Firmam.*] Firma quid significet, exposui *in cap.* 2. *de locato.*

COMMENTARIUM.

CUm jusjpatronatus antecedenter sit spirituale, 2.
seu spiritualibus annexum, ut probavi *in cap. quanto* 3. *de judic.* non potest per se, ut in capite antecedenti docetur; cum universitate tamen bonorum, titulo venditionis, donationis, seu simili, rectè in alium transferri potest ex præsenti textu, & *cap. cùm sicut, hoc titul. l.* 15. *tit.* 5. *p.* 5. & tunc præsentatio competit illi penes quem residet jusjpatronatus, ut pluribus exemplis illustrat Salgado *lib.* 3. *labyrinth. cap.* 5. Covar. *lib.* 1. *var. cap.* 13. Costa *in cap. si pater*, 2. *part. verbo Trebellianica, num.* 7. Lambertinus *de jurepatron.* 2. *p. lib.* 1. *quæst.* 5. *artic.* 11. Hermosilla *in l.* 15. *tit.* 5. *partit.* 5. *glos.* 4. & 5. Riccius 5. *part. collect.* 1731. Burgos de Paz *consil.* 31. *à num.* 14. Noalis *de transmissione. casu* 607. Molina *de primog. lib.* 2. *cap.* 24. Barbosa *lib.* 3. *jur. eccles. cap.* 12. *num.* 225. Olea *de cess. jur. titul.* 3. *quæst.* 8. *num.* 27. ideo cùm villa in præsenti specie fuisset titulo locationis ad longum tempus in militem translata, ex quo titulo dominium utile in conductorem transfertur, ut probavi *in cap. ad aures, de rebus Eccles.* ideo potuit miles tanquam verus patronus præsentare personam idoneam ad Ecclesiam, quæ erat in ipsa villa; quia jusjpatronatus ad ipsum tanquam ad verum Dominum spectabat, ut jam notavi *in cap. cùm Bertholdus, de re judic.*

CAPUT VIII.

Idem *H.* (a) *Winton. Episcopo.*

QUamvis simus *Et infrà*: Illud prætereundũ non duximus, super quo te intelleximus dubitare, quod si aliquis laicus Episcopo inconsulto Ecclesiam non (b) vacantem concedit alicui religiosæ domui, & postea cùm vacaverit, ad præsentationem ejusdem laici aliquis clericus ibi fuerit per diœcesanum Episcopum institutus; prior concessio secundam institutionem, quominus habeatur rata, & firma, non potest, nec debet aliquatenus impedire. Cùm illa concessio de jure nullius possit esse momenti: tum quia de re non vacante facta est: tum quia laicus sine auctoritate Episcopi nemini potest Ecclesias dare, licèt religioso loco patronatus jus conferendi liberam habeat facultatem. Si verò jusjpatronatus Ecclesiâ vacante religioso loco contulerit, & aliquis sine præsentatione fratrum ejusdem loci fuerit in ipsa Ecclesia institutus, ejus institutio secundùm rigorem juris est (c) irritanda.

NOTÆ.

1. (a) *Winton.*] In prima collectione, *sub hoc tit. c.* 10. reperitur textus hic prout in præsenti transcribitur; & alias ejus partes dedi *in cap. cæterum. de rescript.*

(b) *Non vacantem.*] Eo animo, ut vivente ejus Rectore ad locum religiosum pertineret, aliàs si ea mente, ut defuncto Rectore ad ipsos religiosos Ecclesia spectaret quoad proprietatem, valeret concessio de Episcopi licentia facta, *c. consultationibus. de donat.* ut jam exposui *in c.* 2. *de conces. præbend.* Regulariter autem patronus non potest ad beneficium nondum vacans aliquem præsentare, *cap. final. de conces. præbend.* pluribus relatis probat Solorzanus *de jure Indiar. lib.* 3. *cap.* 15. *n.* 56.

(c) *Irritanda.*] Quia durante tempore ad præsentandum patrono concesso, non potest Episcopus aliquem propriâ auctoritate in Ecclesia instituere, ut dicemus infrà, *in cap...*

D. D. Gonzal. in Decretal. *Tom. III. Pars II.*

COMMENTARIUM.

2. EX hoc textu communiter deducitur, patronum non posse juspatronatus quod obtinet, propriâ auctoritate in laicos transferre; posse verò loco religioso etiam inconsulto Episcopo, illud donare; quod etiam probatur *in cap. significavit 41. de test. c. unic. hoc tit. in 6.* & docent Rochus à Curte *de jurepatron. verbo Ipse, vel is à quo, quæst. 13. num. 32.* Lambertinus *eodem tractatu, 2. p. lib. 1. artic. 10. quæst. 1. princip. num. 4.* Barbosa *lib. 3. juris eccles. cap. 12. num. 244.* Garaña *in cap. consultationibus, num. 5. de donat.* Abbas Panormit. *quæst. 5. per tot.* Valensis *de benef. lib. 1. tit. 4. num. 2.* qui varias hujus discriminis rationes assignavit; quibus omissis illa videtur verior ratio, quod quando fit donatio jurispatronatus alteri laico, debet Episcopus priùs, agnoscere, an expediat Ecclesiæ patronum mutare, & an fraus aliqua simoniaca intercedat: quod non ita evenit in loco religioso, siquidem semper expediet Ecclesiæ illum potiùs, quàm laicum patronum habere. Nec obstat textus *in cap. cura 11. hoc tit.* in illis verbis: *Cùm laici non possint in alios, nisi jus quod habent, transferre.* Ex quibus deduci videtur, posse patronum jus quod habet, in alium transferre indistinctè, sive laicum, sive religiosum; nam ea verba non sunt accipienda de donatione jurispatronatus, sed de præsentatione ad Ecclesiam vacantem per patronum facta, ut in principio textus; unde ibi docetur, non posse laicum absque Episcopi auctoritate beneficium conferre virtute jurispatronatus, quia tantùm jus quod habet, videlicet, quod ex præsentatione acquiritur, dare potest; non verò ea verba sunt accipienda de donatione jurispatronatus, ut ibi latius dicemus.

3. Contrarium etiam, immò nec in religiosum locum posse laicum patronum jus illud transferre, probari videtur *ex cap. nullus, hoc tit.* ubi indistinctè statuitur, non posse laicum Ecclesiæ decimas, vel quodlibet aliud jus ecclesiasticum in locum religiosum transferre absque Episcopi licentia; quod etiam expresè docetur *in cap. 28. hoc tit. in 1. collect.* ubi ita ait Alex III. *Super eo verò, quod clerici, & religiosæ, sicut asseris, personæ, literarum intuitu, quas habent à laicis, sibi jus in Ecclesiis vindicant, hoc tibi volumus innotescere, quod ubi auctoritas Episcopi non accesserit, per litteras illas non possunt Ecclesias obtinere.* Ergo quia non laicis juspatronatus, quod habent, Religiosis locis donare. Sed omissis variis Interpretum solutionibus, credo in his juribus nullo modo agi de donatione jurispatronatus, sed potiùs de ipsa Ecclesia quoad proprietatem, seu quoad jus exigendi decimas virtute talis concessionis; passim enim in hoc titulo Ecclesia accipitur pro ipso beneficio, in quo jus præsentandi patronus habet: unde dum Alex. III. in illis juribus absolutè prohibet, ne Ecclesiam, vel aliquid juris ecclesiastici patroni in religiosos transferant inconsulto Episcopo, intendit statuere, ut si patronus Ecclesia vacante voluerit loco religioso eam donare, ut ita jus decimarum, & aliorum fructuum ad ipsum locum religiosum spectet, ut spectaret ad presbyterum præsentatum, & institutum ab Episcopo, id facere non potest inconsulto ipso Episcopo; quia tunc non donat juspatronatus, sed ipsam Ecclesiam, in qua habet juspatronatus: nec propriè juspatronatus dici valet quid juris ecclesiastici, cùm sit tantùm jus in spiritualibus antecedenter annexum. *cap. quanto 3. de judiciis.* Huic commentario adjungenda sunt, quæ adduxi *in c. cùm Apostolica, de his fiunt à Prælatis cap. consultationibus, cap. pastoralis. de donationibus.*

CAPUT IX.

Idem (a) *VVinton. Episcopo.*

QUerimoniâ Prioris, & fratrum de (b) Leuth. nobis litteris destinatâ audivimus, quod R. Herfod. Comes jus, quod idem Prior, & fratres in Ecclesia de Wic. ex donatione H. delati fundatoris Ecclesiæ suæ, & ipsius R. soceri habere debeant, coram bon. mem. I. quondam Wigor. Episcopo recognovit. Unde Episcopus postea jamdictus Priorem, & fratres nullo reclamante, aut contradicente exinde (c) investivit, quam illi deinde quietè, & pacificè possederunt. Demùm cùm inter præfatum Comitem, & C. uxorem suam, in cujus patrimonio Ecclesia illa consistit, divortium per ecclesiasticum judicium celebratum fuisset, eadem C. W. Pictavensi nupsit, qui Ecclesiæ præscriptæ fructus memorato Priori & fratribus subtraxit omnino, & eos in usus R. sacerdotis ejusdem loci sine Episcopali auctoritate convertit. Cùmque Postmodùm W. de medio sublato, præfata C. tertio viro W. de Mediran. esset matrimonio copulata, idem W. in ea, qua & W. temeritate persistens, jamdictum R. in Ecclesia prætaxata contra Priorem supra dictum manutenere, & fovere incepit dicens, quod id quod prænominatus Episcopus I. fecit super Ecclesia, quæ de uxoris suæ advocatione existit, dum erat in potestate illius viri, à quo postmodum separata fuisse dignoscitur, nullam deberet firmitatem habere, præsertim cùm matrimonium uxoris suæ, sicut asserit, integrè sibi restitutum non esset, nisi de Ecclesia illa suam possit adimplere voluntatem. Unde quoniam absurdum videtur omnino, & ab Ecclesia Dei penitus eliminandum, ut ad singulas patronorum secundùm humanam conditionem (d) vicissitudines, Ecclesiarum debeant ordinationes mutari, nec quod à supradicto H. taliter factum fuerit, alicui successorum lucuit revocare: & ideo

per

per A. ſ. præc. m. quat. rei veritatem diligenter, & ſtudiosè inquiras; & ſi ita inveneris eſſe, prout ſuperiùs eſt natratum, ſæpedictis Priori, & fratribus Eccleſiam prælibatam omni oc. & ap. ceſſ. reſtitui, & in pace facias poſſidere. (d) Viciſſitudines etiam hujusmodi Eccleſiarum ab (e) advocatis, vel aliis quibuslibet in tua diœceſi fieri de cætero nulla ratione permittas, ſed eorum præſumptionem usque ad dignam ſatisfactionem, dilatione ſublatâ, vinculo excommunicationis percellas.

NOTÆ.

1. (a) *Winton.*] Ita etiam legitur in prima collectione, ſub *hoc tit. cap.* 11. ex qua reſtituo præſentem textum. De diœceſi Wintoniensi Angliæ jam egi *in cap. cæterùm, de reſcriptis.*

(b) *Lauth.*] Legendum forſan eſt *Lautheſtoni*, quod monaſterium eſt Canonicorum regularium ordinis D. Auguſtini in Anglia, D. Stephano dicatum, quod conſtruxit Comes Cornuvalliæ anno 1150. ut refert Pennotus *lib. 2. hiſtor. canonic. regul. cap.* 37.

(c) *Inveſtivit.*] Quia videlicet H. Patronus præſentaverat Priorem ad prædictam Eccleſiam de Wic.

(d) *Viciſſitudines.*] Id eſt mutationes, ut expoſui *in cap. quod autem, hoc tit.*

(e) *Advocatis.*] De quibus agemus infrà, *in cap. præterea.*

COMMENTARIUM.

2. CUm repetentes ad hunc textum parum curaſſent de ejus integra, plura & prorſus aliena ab ejus deciſione docuerunt: ut autem verus ſenſus Alexandri III. percipiatur, caſus repetendus eſt. H. Comes Cornuvaliæ, fundator monaſterii Launth. cùm ſimul eſſet patronus Eccleſiæ de Wic. quæ erat in diœceſi Wigornienſi, eam donavit Priori, & Canonicis dicti monaſterii: & Joannes Epiſcopus Wigor. ipſos de prædicta Eccleſia inveſtivit: ſed cùm Conradam filiam ipſius Comitis in uxorem duxiſſet R. Comes Herefordenſis, Comes ipſe ratam habuit donationem factam à ſocero ſuo: ſed divortio facto quoad vinculum inter illum Comitem, & Conradam, ipſa ſecundo nupſit Comiti Pictavienſi, qui ſubtraxit decimas & fructus prædictæ Eccleſiæ de Wich. à dictis Priore, & Canonicis, & conceſſit R. cuidam clerico absque ulla Epiſcopi auctoritate; & cùm deceſſiſſet ipſe Comes Pictavienſis, Conrada tertiò nupſit Comiti de Mediran. qui eandem temeritatem ſequutus, R. fovebat, à Priore autem & Canonicis fructus ipſius Eccleſiæ de Wic. auferebat, allegans, quod cùm donationem ipſius Eccleſiæ feciſſet R. Comes Herefordienſis, & inter ipſum & Conradam divortium factum eſſet, dos debebat plenè reſtitui, juxta textum *in l. divortio 8. ff. ſolut. matrim.* & cùm jus quod habebat Conrada in ipſa Eccleſia ei integrum, & illibatum non reſtitueretur, plenè dos illi reſtituta non erat; & ita ipſe, ut maritus, intendebat juspatronatus ſimul cum dote ad ipſum ſpectare, & ita poſſe præſentare presbyterum ad ipſam Eccleſiam de Wic. Alexand. III. contrarium decrevit, videlicet nec per ipſum, nec per Comitem Pictavienſem potuiſſe revocari donationem factam ab H. Comite Cornuvalliæ, patrono ipſius Eccleſiæ; quia per mutationem perſonarum non debet legitimè præſentatus ad Eccleſiam à novo patrono, vel ejus ſucceſſore removeri; & rectè, nam præterquam, quod conceſſio Eccleſiæ de Wic. facta fuerat ab H. ejus patrono, etiamſi facta fuiſſet ab R. Comite, ejus genero, infirmari non debebat; nam certum eſt juspatronatus annexum alicui Caſtro in dotem dato, ad maritum pertineant, *l. de diviſione 5. cum ſequent. ff. ſolut. matrim. l. pro oneribus, C. de jure dotium*; & præſentatio ſit fructus jurispatronatus, Balboa & alii *in cap. cùm Bertholdus, de re judic.* Gutierrez 3. *p. de tutel. cap.* 29. *num.* 3 & juspatronatus transeat cum univerſitate bonorum, extra dubium eſt præſentationem ad maritum ſpectare, ut probant, & exponunt Petrus Barboſa *in l. Divortio* 8. §. *ſi vir, num.* 56. *ff. ſolut. matrim.* Lara *lib. 2. de capell. cap.* 3. *nu.* 20. Silva *de qualit. Prælat. num.* 75. *cum ſequent.* Si ergo maritus ut patronus in præſenti ſpecie donavit Eccleſiam de Wic. Priori, & fratribus de Launth. etiamſi poſtea ſequeretur divortium, ipſa donatio non erat infirmanda, quia divortio facto reſtituitur dos, non tamen fructus percepti; immò dividuntur pro rata temporis, per quod matrimonium duravit, *l. fructus* 7. §. *divortio*, aliàs *l. divortio* 8. *ff. ſolut. matrim.* Plura Pinellus *lib. 1. ſelect. cap.* 2. Unde cùm præſentatio ad Eccleſiam vacantem inter fructus jurispatronatus numeretur, ideo præſentatio facta à marito, pendente matrimonio, non debet infirmari: & ita rectè concludit Alex. ex mutatione perſonarum, quia videlicet juspatronatus mutetur, & ad alium ſpectare incipiat, non debet infirmari præſentationem factam à prædeceſſore, quia presbyteri legitimè præſentati, nec per ſucceſſores, nec per ipſos patronos removeri poſſunt, ut docent Lambertinus *lib. 1 de jurepatron. p. 2. artic. 36. num. 6.* & *artic. 12. quæſt. 1. p. 1.* Roch à Curte *eod. tract. verbo ipſe, num.* 27. Molina *lib. 1. de primog. cap. 24. num. ult.* Arellano *lib. 3. antinom. 6.*

CAPUT X.

Idem (a) *Eborac. Archiepiſcopo.*

INter cæteras. *Et infrà:* Cùm laici Epiſcopis neſcientibus, aut non conſentientibus, clericis Eccleſias concedunt, in quibus habent juspatronatus, & poſtea pœnitentiâ

ducti alios ad eas Ecclesias Episcopis repræsentant, & illi ad eorum repræsentationem in eisdem Ecclesiis ab Episcopis instituuntur, eorum debet institutio stare, & firmiter observari, qui auctoritate Episcopi sunt instituti; concessione priori, quæ nulla est, omnino evacuata. Non enim licet laicis clericos in Ecclesiis propriâ præsumptione ordinare.

NOTÆ.

(a) E *Boracen.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub. hoc titul. cap.* 12. & post Concilium Lateran. *p.* 15. *cap.* 1. & *in c. inter, de rescript.* ubi extat alia pars hujus decretalis. & commentarium hujus textus dedi *in cap.* 4. *hoc titul.*

CAPUT XI.

Idem (a) *Abbatib. & Priorib. & Clericis per Archiepiscopatum Eboracen. constitutis.*

CUra pastorali necessitate constringimur, & auctoritate injuncti nobis officii provocamur pro statu Ecclesiarum vigili studio satagere, & ne ultra juris ordinem alicui conferri valeant Ecclesiæ, attentiori solicitudine providere. Inde est, quod universitati vestræ per A. s. m. quat. ex donatione laicorum, nisi auctoritas diœcesani Episcopi, & consensus adsit, nullus vestrûm aliquas Ecclesias vendicare præsumat, vel retinere taliter acquisitas, nisi longâ fuerit præscriptione munitus, aut postea diœcesani Episcopi habuerit fortè consensum. Nos enim cùm laici non possint in alios, nisi jus, quod habent, transferre, hujusmodi concessiones viribus carere decernimus, & irritas penitus esse censemus.

NOTÆ.

1. (a) A *Bbatibus.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 13. & post Concilium Lateran. *p.* 15. *cap.* 12. in Metropoli enim Eboracensi sunt plura monasteria, tam monachorum, quàm canonicorum regularium, ut referunt Tamburinus *in serie Abbatum, verbo Eboracensis*, Pennotus *lib.* 2. *hist. canonic. regul. c.* 37.

COMMENTARIUM.

2. CUm certum sit juris principium, beneficium non posse obtineri sine institutione canonica, *cap.* 1. *de R. I. lib.* 6. nec patronum posse sine Episcopi institutione beneficium conferre, ex adductis suprà *in cap.* 4. difficilis profectò est præsens textus, dum in eo Alexander docet, legitimo temporis spatio posse presbyterum, qui Ecclesiam accepit à patrono laico, eam acquirere. Pro cujus textus expositione varia adduxerunt repetentes hîc. Covar. & alii, quos refert Garanna *in cap.* 1. *hoc tit.* Balboa *in cap. ad aures, de præscript. num.* 30. Acosta *de privil. credit. ampl.* 1. *num.* 56. communiter docent, in præsenti agi, non de concessione Ecclesiæ, sed de donatione ipsius juris patronatus facta à laico, in qua cùm desideretur Episcopi licentia, ex traditis suprà *in cap. illud*; ideo ut legitimè laicus illud jus retineret, præscriptione legitimi temporis acquiri potuit. Sed facilè hæc interpretatio convincitur primò, quia ut ex littera hujus textus constat, non jus patronatus, sed Ecclesiam ipsam patronos concessisse, seu concedere consuevisse in Metropoli Eboracensi, apertè deducitur; & eam non concessisse laicis ut vult post alios Garanna, sed potiùs Abbatibus, Prioribus, & clericis, cum quibus Pontifex loquitur, & quibus rescribit. Quare veriùs dicendum est, in præsenti textu agi de consuetudine, quæ invaluerat in Metropoli Eborac. juxta quam patroni concedebant Ecclesias ipsas, in quibus jus habebant patronatus, monasteriis manochorum, seu Canonicorum regularium, in perpetuum, quod facere nequibant sine consensu Episcopi *cap. consultationibus, cap. pastoralis, de donat.* ubi notavi: quo casu ut ipsa Ecclesia uniretur monasterio, non erat necessaria Episcopi institutio, sed tantùm licenta, seu auctoritas *dict. cap. consultationibus.* Unde ea deficiente tempore donationis à patrono factæ, talis concessio firma, & valida non erat, sed postea convalescebat, rataque habebatur, si monasterium per legitimum tempus Ecclesiam ipsam tanquam unitam monasterio possedisset, ut de aliis Ecclesiis à monachis in principio injustè obtentis, probavi *in c.* 1. *de capel. monach.* & docuit Heraldus Episcopus Turon. *in suis capit. can.* 79. ibi: *Qui Ecclesiam trecennari jure possiderit, nulli deinceps subtrahere liceat*: aut si postea accederet consensus Episcopi, *cap. suggestum, hoc tit.* quo casu ex nunc valere similem unionem, docuit Acosta *ubi suprà*. Non ergo in præsenti textu agitur de donatione facta à patrono laico ipsius juris patronatus; nam tunc cùm facta esset locis religiosis, ut ex epigraphe, & integra hujus textus constat, non erat necessarius Episcopi consensus, juxta tradita suprà *in cap. illud*; sed de concessione ipsius Ecclesiæ, ut perpetuò unita maneret ipsi monasterio: quo casu necessarius est Episcopi consensus, *dict. cap. consultationibus.* Quæ interpretatio facilè probatur ex ratione adducta ab ipso Alexandro, ibi: *Cùm laici non possint in alios, nisi jus, quod habent, transferre.* Agnovit ergo Pontifex jus patronatus rectè posse ipsos patronos in consulto Episcopo locis religiosis donare, quia illud jus ipsi habent: at verò Ecclesias, in quibus tantùm jus patronatus obtinent, concedere etiam religiosis locis non posse.

CAPUT

CAPUT XII.

Idem (a) *Lundon. Episcopo.*

SI verò aliquando ordinatio alicujus Ecclesiæ ad tuam institutionem spectat, & pro controversia laicorum de jurepatronatus inter se discrepantium malitiosè differtur: fas tibi sit de auctoritate nostra, nullius ap. vel contr. ob. in eadem Ecclesia personam idoneam instituere, ita quod ipsa repræsentaretur ab eo, qui juspatronatus evicit.

NOTÆ.

1. (a) *Undon.*] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 15. & post Concil. Lateran. *p.* 15. *cap.* 12. ubi textus hic tribuitur non Alexandro III. sed Lucio III. ut in hac sexta compilatione, in qua legitur *Lincon.* quod verius credo, & ita existimo auctorem hujus textus esse Lucium III. & in præsenti referri partem textus *in c. ad aures, de rescript. c. postremò, de appell. c. de rectoribus 3. de cleric. ægrot.* qui textus sunt ejusdem Pontificis, & in eis eidem Episcopo rescribitur.

CAPUT XIII.

Idem *dil fil.* (a) *Hosp. & Templ.*

CUm sæculum reliqueritis, ut Creatori vestro possitis in arce contemplationis placere, decet vos ab his, quæ sunt obvia rationi, abstinere, vel quæ reprehensioni subjaceant, aut vestram opinionem, & famam valeant denigrare. Inde est, quod universitati vestræ districtus per A. s. prohibemus, nec cùm ratione feudorum (b) emptorum, aliterve acquisitorum, vel etiam (c) alio modo juspatronatus in Ecclesiis parochialibus acquisieritis, in eis presbyteros, nisi per Episcopos instituatis, nec Episcopo jus parochiale minuere, aut auferre aliquatenus præsumatis: (d) excommunicatos quoque ipsius Episcopi, vel Archidiaconorum suorum contra authentica scripta Romanæ Ecclesiæ ad divina officia in capellis vestris recipere non audeatis.

NOTÆ.

1. (a) *Hosp. & Templ.*] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc titul. capite* 16. & post Concil. Lateran. *part.* 15. *cap.* 13. De Hospital. & Templar. nonnulla adduxi *in capite* 16. *de judiciis.*

2. (b) *Emptorum.*] Et ita cum universitate bonorum juspatronatus potuit in emptorem transferri, ut jam probavi *in capite ex literis, hoc titul.*

(c) *Alio modo.*] Donatione videlicet, præscriptione, aut permutatione, de quibus Valensis *lib.* 1. *de benefic. cap.* 4. Et plerumque juspatronatus spectare ad monachos, probavi *in cap.* 1. *de capel. monach.* 3.

(d) *Excommunicatos.*] Hæc verba omisit Raymundus in præsenti, ut minùs propria hujus tituli, vel quia ex Concilio Lateran referuntur *in capite cum & plantare, §. excommunicatos, de privil.* Commentarium hujus textus dedi suprà *in capite* 4. 4.

CAPUT XIV.

(a) Idem.

EX insinuatione dilecti filii nostri O. clerici accepimus, quod cùm frater suus ei juspatronatus, quod in quibusdam Ecclesiis in Lincon. & Salesberien. (b) Episcopatibus constitutis habebat, liberaliter (c) contulisset, easdem Ecclesias quidam presbyteri, & alii occasione fratris prædicti O. sine ipsius voluntate, & assensu occupaverunt per violentiam, & eas injustè detinent occupatas. Quia igitur nostra interest, ea quæ minùs ordinatè ab aliquibus subjectis attendantur, ad rectitudinis tramitem revocare, s. v. p. A. s. p. m. quat. rei veritate diligenter inquisitâ, & cognitâ, si ita,

si ita, sicut dictum est, esse inveneritis, memoratos presbyteros Ecclesiarum earundem detentores moneas, modisque omnibus inducas, ut easdem Ecclesias prædicto clerico sine mora, & difficultate restituant liberè, & pacificè (d) ordinandas, & nullam ei exinde molestiam ferant, vel gravamen. Quod si prædicti presbyteri commonitioni tuæ acquiescere fortè noluerint, tu ipsos excommunicationi; & terras, si quas habent, omni oc. & a p. cess. interdicto subjicias. Et in memoratis Ecclesiis divina facias cessare officia, quandiu a b aliquibus prædictorum auctoritate militum occupatæ detinebuntur: quod si nec sic earundem Ecclesiarum detentores resipuerint, ipsos ap. cess. ecclesiasticâ censurâ percellas.

NOTÆ.

1. (a) *Idem.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 17. & post Concil. Lateran. *p.* 15. *cap.* 14. nullibi tamen exprimitur Prælatus, cui rescribat Pontifex; sed inscriptio supplenda est *ex cap.* 2. *de filiis presbyt.* ubi refertur alia pars hujus textus, ut jam ibi notavi.

2. (b) *Episcopatibus.*] Angliæ videlicet, quos refert Carolus à sancto Paulo *lib.* 6. *geograph. sacr. per tot.*

(c) *Contulisset.*] Quod facere poterat propriâ auctoritate absque Episcopi licentia, secus verò si in laicum transferre intenderet, ut probavi suprà *in cap. illud.* 3.

(d) *Pacificè ordinandos.*] Quia ipse verus patronus erat, & absque ejus voluntate nemo, etiam vacante Ecclesiâ in ea ordinari valebat, *cap.* 1. §. *ædificatori*, 16. *quæst.* 5. *cap. quicunque*, §. *final. c. decernimus, cap. monasterium* 16. *quæst.* 7. *cap. illud.* §. *final. cap. novit*, §. *cæterum*, *hoc tit.* cum aliis infrà referendis *in cap. eam te.* 4.

CAPUT XV.

Idem (a) *Andrensi Episcopo.*

Consuluit nos tua fraternitas, quid tibi faciendum sit de clericis, qui (b) Ecclesias constructas hæreditario jure sibi vindicant, nec tibi volunt exinde respondere; & de laicis, qui præscriptas Ecclesias filiis, vel (c) nepotibus suis dare nituntur. Cùm autem (d) sanctarium Dei jure hæreditario teneri non possit, & indignum sit penitus, & absurdum, ut quilibet auctoritate propriâ Ecclesias occupet, vel taliter occupatas detineat, non decet aliquatenus sustinere, ut in Episcopatu tuo, vel clerici Ecclesias à parentibus suis fundatas auctoritate propriâ detineant, aut laici filiis, vel aliquibus aliis Ecclesias ipsas (e) concedant.

NOTÆ.

1. (a) *Andrensi.*] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 18. post Concil. verò Lateran. *p.* 15. *cap.* 15. ubi reperitur hic textus, non exprimitur Episcopus, cui rescribat Pontifex: in hac sexta collectione legitur *Adrien.* Adria nobilis civitas est intra fauces Padi fluminis, in Transpadana Æmilia, ad mare, quod ab ejus nomine Adriaticum dictum est: Hetruscorum antiquissimæ gentis fuisse coloniam sexcentis annis ante Christum natum, referunt Varro, Livius, Plinius, & Strabo relati ab Ughellio *tom.* 2. *Italiæ sacræ*, *fol.* 396. habuit Ecclesiam Cathedralem jam à primis Christianæ religionis seculis; sed propter aëris intemperiem auctoritate Joannis X. summi Pontificis translata fuit Rhodigii. Ejus Ecclesiæ Præsuli Gabrieli, qui interfuit Concilio Lateran. sub Alexandro III. celebrato, missa est præsens Decretalis, cujus alia pars extat *in cap.* 2. *de frigid. & malef.*

(b) *Ecclesias.*] Neutiquam accipias in præsenti Ecclesiam pro ipso jurepatronatus, in quo datur successio hæreditaria, ut jam notavi *in c.* 1. *hoc tit.* 2.

(c) *Filiis vel nepotibus.*] Quod facere possunt, ut probavi *in cap. quia clerici, hoc tit.*

(d) *Sanctuarium Dei.*] Ut jam latè illustravi *in cap.* 1. *de præb.* 3.

(e) *Concedant.*] Auctoritate propriâ, ut sæpiùs in hoc titulo repetitum legimus, nam præsentare ipsos Episcopo, ut ab eo institutionem accipiant, facere possunt, ut probavi suprà *in cap. quia clerici.* Nec in præsenti id prohiberi intenditur, sed tantùm ne patroni occupent Ecclesias propriâ auctoritate, in quibus jus obtinent patronatus; aut eadem auctoritate filiis, vel nepotibus concedant, ut facilè constat ex ratione adducta ab ipso Alexandro, in illis verbis: *Cum autem sanctuarium Dei*, &c. & jam notavi *in c.* 1. *hoc tit.*

CAPUT

CAPUT XVI.

(a) Idem.

DE jure verò patronatus in præscripta capella, hoc tuæ discretioni mandamus, ut si prædictus R. ipsum comparavit, cùm inconveniens sit, & penitus inhonestum vendi jus (b) patronatus, contractum illum sub. ap. rem. irritum denuncies manere, ipsumque Apostolica auctoritate fretus non differas revocare.

NOTÆ.

(a) *Idem.*] In prima collectione, *sub hoc titulo cap.* 20. ita legitur; & post Concilium Lateran. *p.* 15. *cap.* 17. tantùm legitur *Idem*: sed in eadem appendice, *p.* 47. *cap.* 1. legitur ut in præsenti à Raymundo transcribitur: & forsan ad eandem causam spectat textus *in cap. ad aures* 19. *hoc tit.* in eadem collectione, ubi sub eadem inscriptione hæc verba leguntur: [Ad aures nostras pervenit, quod Robertus, & W. de Crotona juspatronatus Ecclesiæ emere non dubitavit, & Canonicis de Stodeleja tantas molestias intulit, persecutiones, & gravamina, quod metu, & dolo illius seducti, juri suo penitus renunciaverunt. Unde quoniam cùm juspatronatus connexum sit spirituali, nemini licitum est vendere illud, d. t. p. A. s. m. quat. utraque parte ante convocatâ, rei veritatem diligentiùs inquiras, & si ita esse inveneris, prædicto R. super patronatu Ecclesiæ, oc. & ap. rem perpetuum silentium imponas, & prædictis Canonicis jus, quod ibi habebant, si Prior eorum metu capitis, quod idem R. se abscissurum fide, ut fertur, firmavit, eidem renunciaverit, integrè facias restitui, non obstantibus litteris nostris (si quæ sunt) tacitâ veritate impetratæ.] De Cantuariensi Metropoli nonnulla notavi *in cap.... de rescript.* 1.

(b) *Juspatronatus.*] Primo & principaliter, quia est spiritualibus annexum, *cap. quantò* 3. *de judic.* Lotherius *de re benef. lib.* 2. *cap.* 9. Simul tamen cùm universitate bonorum alienari valet, ut probavi suprà *in cap.* 1. 2.

CAPUT XVII.

(a) Idem.

NUllus laicus (b) decimas, aut (c) Ecclesias, aut quidquid ecclesiastici juris est, sine concessione sui Pont. nec monasteriis, nec canonicis offerat: & si quis Episcopus improbitatis, & (d) avaritiæ causa consentire noluit, Romano (e) Pontifici nuncietur, & quod offerendum est, tunc de licentia ejus offeratur.

NOTÆ.

(a) *Idem.*] Nec in prima collectione, ubi *sub hoc tit. cap.* 21. reperitur hic textus; nec post Concilium Lateran. *p.* 15. *cap.* 18. exprimitur Prælatus, cui rescribat Pontifex: forsan legem generalem condere in præsenti voluit, & ita non ab aliquo Prælato consultus, sed motu proprio præsentem edidit constitutionem. 1.

(b) *Decimas.*] Juxta tradita *in cap. ad Apostolicam, de his quæ fiunt à Prælat.* 2.

(c) *Ecclesias.*] Idest beneficia ipsa, seu Ecclesias, ad proprietatem, non verò juspatronatus; quia illud sine Episcopi consensu locis religiosis donari potest, *cap. illud* 8. *hoc tit.* ubi textum hunc exposui.

(d) *Avaritiæ causâ*,] Forsan petendo redemptionem, seu pensitationem, de quibus egi *in Capite* 1. *de capellis monachorum.*

(e) *Romano Pontifici.*] Sed quare non est adeundus Metropolitanus immediatus superior, ut consensum illum præstet, vel Episcopum illum præstare cogat? Variè satis aciunt Doctores congesti à Barbosa hîc, sed placet sententia Sebastiani Cæsaris *de Eccles. hierarch. disput.* 5. §. 2. *num.* 21. quem suppresso nomine sequitur Barbosa *in præsenti*, videlicet, quod cùm consensus Episcopi in præsenti desideretur pro solennitate ipsius actus, *ex cap. consultationibus, de donat.* non potest suppleri per Metropolitanum, sed tantùm per ipsum Summum Pontificem, ut probat doctè ipse Barbosa: poterat tamen Archiepiscopus cogere ipsum Episcopum, ut consensum præstaret. 3.

CAPUT XVIII.

(a) Idem.

SIgnificasti. *Et infrà*: Cæterùm si Episcopi post promotionem suam præsentationes personarum ad Ecclesias à patronis earum pro Ecclesiis sibi commissis adepti fuerint, personæ idoneæ, quas ad eas vacantes repræsentaverint, sunt admittendæ.

NOTÆ.

1. (a) *Dem.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 22. & post Concilium Lateran. *p.* 15. *cap.* 19. legitur *Norvicensi Episcopo*; unde cognoscitur, in præsenti referri partem textus *in cap. significasti* 9. *de offic. deleg.* ubi extat integra Decretalis. Verba autem, quæ in præsenti referuntur, plenam lucem accipiunt ex Concilio Arausic. 1. *can.* 10. ubi ita sanxerunt PP. *Si quis Episcoporum in alienæ civitatis territorio Ecclesiam ædificare disponit, vel profundi sui negotio, aut ecclesiastica utilitate, vel pro quacunque suorum opportunitate, præmissâ licentiâ ædificandi (quia prohibere hoc nefas est) non præsumat dedicationem, quæ illi omnimodè reservatur, in cujus territorio Ecclesia assurgit: reservatâ verò ædificatori Episcopo hac gratiâ, ut quos desiderat clericos in re sua videre, ipsos ordinet is, in cujus civitatis territorio est; vel si ordinati jam sunt, ipsos habere acquiescat, & omnis Ecclesia ipsius gubernatio ad eum, in cujus civitatis territorio Ecclesia surrexit, pertinebit.* Concessum ergo fuit Episcopis patronis, ut etiam in Ecclesiis existentibus in aliena diœcesi possint præsentare presbyteros, & virtute hujus præsentationis debeant admitti à propriis Episcopis, in quorum territoriis Ecclesiæ illæ erant. Unde quod de Episcopis constituentibus Ecclesias in aliena diœcesi in dicto canone cautum erat, hîc protrahitur ad casum, in quo ad Episcopum jam consecratum juspatronatus in aliquibus Ecclesiis alienæ diœcesis pervenit; nam tunc etiam potest propriâ auctoritate in eis presbyteros instituere.

CAPUT XIX.

Idem *Abbati* (a) *S. Albani.*

COnsultationibus. *Et infrà*: De cætero si aliquis clericus ab ordinatio judice in Ecclesia aliqua institutus fuerit ad repræsentationem illius, qui ejusdem Ecclesiæ credebatur esse patronus, & postea juspatronatus alius evicerit in judicio; clericus qui institutus est, non debet ab Ecclesia ipsa propter hoc removeri, si tempore præsentationis suæ ille, qui eum præsentavit, juspatronatus Ecclesiæ possidebat. Si verò non possidebat juspatronatus, sed tantùm credebatur esse patronus, cum non esset, nec possessionem patronatus haberet, secundùm consuetudinem Anglicanam poterit ab eadem Ecclesia removeri. Donationes verò, vel concessiones Ecclesiarum, si quæ fiant privatis personis, viventibus illis, qui ipsas Ecclesias possident, nullius debent esse momenti: si religiosis fiant locis, ratæ debent haberi; ita quidem, quod personæ quæ jamdictas Ecclesias possident, sine ipsarum assensu eis in vita sua non debeant spoliari.

NOTÆ.

1. (a) *Sancti Albani.*] Ita legendum est, ut legitur *in cap.* 23. *sub hoc tit. in* 1. *compil.* & post Concilium Lateran. *p.* 15. *cap.* 20. & *in cap. consultationibus, de offic. deleg. cap. consultationi, de donat.* ubi extant aliæ partes hujus textus.

COMMENTARIUM.

2. EX hoc textu communiter deducitur, clericum præsentatum ab eo, qui est in quasi possessione jurispatronatus, non esse removendum ab Ecclesia, etsi evincatur juspatronatus à vero possessore: quod etiam probatur *ex cap. querimoniam, hoc tit. l.* 9. *tit.* 15. *partit.* 1 & docent Barbosa *lib.* 3. *juris eccles. cap.* 12. *num.* 183. Gutierrez *lib.* 3. *canonic. q.* 42. Mancinus *sacri jur. controv. dissert.* 9. *cap.* 8. Salgado *de protect. Regia.* 3. *p. cap.* 1. *num.* 160. Tondutus *de benef. p.* 2. *cap.* 4. §. 9. *num.* 11. & latè probavi *in cap. querelam. de elect.* Id tamen ita accipiendum est, si ipse bonæ fidei possessor erat; nam si cum mala fide juspatronatus possidebat, sicut non facit fructus suos, ita nec præsentare valet, ut docuerunt Lambertinus *de jurepatron. lib.* 2. *p.* 1. *q.* 3. *art.* 2. 3. & 7. Garcia *de benef.* 5. *p. cap.* 5. *num.* 69. Lotherius *lib.* 1. *de re benef. q.* 34. *num.* 28. Cabedo *de Patronatu Regio, cap.* 8. *num.* 2. & 7. Lara *de annuers. lib.* 2. *cap.* 9. *num.* 4. Salgado *de Regia protect.* 3. *p. cap.* 1. *num.* 160. Tondutus *tom.* 1. *resol. p.* 2. *de benef. cap.* 4. §. 9. Illustr. Ramos *pro Episcop. Lusit. propos.* 1. §. 1. *num.* 48. Commentarium hujus textus dedi *in d. cap. querelam.*

CAPUT XX.

Idem *Eborac.* (a) *Archiepiscopo.*

SUggestum est auribus nostris, quod cùm Ecclesiæ de Ochona, ac de Borales, Saiter, & de Land. de assensu Domini fundi, & auctoritate Eboracensis Archiepiscopi Ecclesiæ B. Petri Eborac. concessæ, & assignatæ sint in præbendam, Canonici de (b) Novoburgo concessionem illam attenuare, & irritare nituntur occasione donationis, quam sibi asserunt priùs factam fuisse. Unde quoniam licèt in donationibus Eccle-

Ecclesiæ requirendus sit, & expectandus patronorum consensus, Ecclesiæ tamen ipsæ, nisi auctoritas intervenerit Pontificalis, canonicè concedi non possunt: universitati vestræ significamus, quod prior concessio, si cum assensu patroni, & auctoritate diœcesani Episcopi facta est, aut ejus fuerit assensus postea subsecutus, posteriori concessioni præfertur: alioquin illa debet præferri, quamvis posteriùs facta sit, quæ consensu domini fundi, & Episcopi auctoritate fulcitur.

NOTÆ.

(a) *Boracensi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 25. & post Concilium Lateran. *p.* 15. *cap.* 23. De Eboracensi Metropoli nonnulla adduxi *in cap.* 4. *de rescriptis.*

(b) *Novoburgo.*] Forsan legendum est, *Neuburgo:* quod monasterium est in diœcesi Eborac. Canonicorum regularium Ordinis D. Augustini, constructum anno 1127. ut refert Pennotus *lib.* 2. *hist. canonic. regul. cap.* 37. *num.* 10. & commentarium hujus textus dedi *in cap.* 4. *cap. illud, hoc tit.*

CAPUT XXI.

Idem *Archiepiscopis, & Episcopis per Angliam* (a) *constitutis.*

RElatum est auribus nostris, quod nonnulli ambitione nimiâ tracti, occasione laicæ recognitionis, & potentiæ secularis, in seculari foro, non requisitâ Episcopi audientia, patronatus Ecclesiarum, & beneficia ecclesiastica sibi præsumunt in vestris parochiis vindicare. Quoniam igitur hujusmodi personæ non intrant per ostium, sed aliunde conscendunt, ac per hoc indigni sunt pastoris nomine, vel prærogativâ gaudere, f. v. per A. s. m. atque præc. quat. eos, quos noveritis patronatus Ecclesiarum, & Ecclesiastica beneficia prædicto modo adeptos, si commoniti minimè resignaverint, nisi præscriptione, aut Episcopali concessione muniti fuerint, sublato ap. diffugio ab officio reddatis, & beneficiis alienos: & si nec sic destiterint, vinculo anathematis innodetis, & usque ad dignam satisfactionem teneatis, & teneri faciatis adstrictos. Ad (b) hæc quoniam quidam laici Ecclesias tertis, & aliis possessionibus spoliant, ut sic viros Ecclesiasticos faciant coram seculari judice litigare: præsentium vobis auctoritate injungimus, ut id publicè sub interminatione curetis anathematis prohibere. Si quis autem prohibitionis vestræ contemptor extiterit, eum, si manifestum fuerit, ap. cess. excommunicationi subdatis, & usque ad dignam satisfactionem, sicut excommunicatos, faciatis attentiùs evitari.

NOTÆ.

1. (a) *Constitutis*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 27. & post concilium Later. *p.* 50. *cap.* 33. ex quibus codicibus ita restituo litteram hujus textus.

(b) *Ad hæc.*] Verba quæ sequuntur, exposui *in cap. cùm sit* 8. *de foro compet.*

COMMENTARIUM.

2. TExtus hic, prout compilatur à Raymundo in præsenti, levem, aut nullam difficultatem continet; siquidem omnino convenit suprà traditis *in cap.* 4. *hoc tit.* videlicet, patronum propriâ auctoritate non posse Ecclesiam concedere irrequisito Episcopo, nec clericum posse de manu ipsius eam accipere. Sed prout hic transcribitur ex dicta prima collectione, difficilis est in illis verbis: *Nisi præscriptione, &c.* quæ omisit Raymundus, siquidem ex illis deducitur, præscriptione acquiri posse licitè Ecclesiam absque ulla Episcopi institutione. Quare pro hujus textus expositione existimo, in eo agi de eadem consuetudine, seu potiùs corruptela, quæ invaluerat in Anglia, videlicet, quod patroni conferrent Ecclesias, in quibus habebant juspatronatus, cum ipso patronatus jure, irrequisito Episcopo; quam improbavit Alex. III. rescribens Abbatibus, Prioribus, & Canonicis Regularibus per Angliam constitutis, suprà *in cap. cura*, eamque etiam in præsenti reprehendit rescribens Archiepiscopis, & Episcopis Angliæ: unde præsens textus exponendus est juxta textum *in dict. cap. cura*, & ibi adducta, videlicet, ut in eo agatur de Ecclesiis concessis per patronos monasteriis, & locis religiosis, quas de jure concedere non poterant sine consensu Episcoporum, *cap. consultationibus, de donat.* Sed cùm hic consensus non pro institutione, sed pro solennitate desideraretur, ideo si monasteria ipsa, vel personæ religiosæ Ecclesias illas per legitimum tempus tenuissent eas præscriptione acquirebant, juxta textum *in d. cap. cura.*

CAPUT

CAPUT XXII.

(a) Idem.

EAm te decet. *Et infrà* : Illas autem Ecclesias, de quarum patronatu controversia fuerit, si intra sex menses postquam vacaverint, non fuerit controversia terminata, licitum tibi sit de persona idonea ordinare.

NOTÆ.

1. (a) [*Idem.*] Inscriptionem hujus textus exposui *in cap. eam te, de ætate & qualit.* ubi extat ejus prior pars.

COMMENTARIUM.

2. INter alias jurispatronatus ecclesiastici, & sæcularis differentias, illa notissima est, quod patrono ecclesiastico competit semestre ad præsentandum; patrono verò laico quadrimestre, *cap. quoniam, hoc tit. cap. unic. §. final. cod. tit. lib. 6. cap. quia, de conces. præbend. cap. licèt, de supplend.* pluribus relatis docent Salgado *de protect. reg. 3. p. cap. 11. num. 62.* Solorzanus *tom. 2. de jure Indiar. lib. 3. cap. 3. num. 48.* Unde textus hic accipiendus est de patrono ecclesiastico, ut post repetentes in præsenti docuit Valensis *lib. 1. de benef. tit. 4. num. 10.* Intra hoc autem tempus nulla potest in ipsa Ecclesia institutio fieri absque consensu patroni, *dicto cap. unic.* sed eo tempore elapso, quod incipit à die notitiæ vacationis, juxta adducta *in cap. litteras, de supplend.* quare priùs probari debet, ut resolvit Marinis *lib. 1. resol. cap. 300.* Episcopus in ea Ecclesia presbyterum ordinabit, *dicto cap. quoniam, 3. cap. si verò 12. cap. cùm propter 27. hoc tit.* Consonat lex 11. *tit. 15. partit. 1.* Probant ultra congestos à Barbosa & Garaña *in præsenti*, Lara *de capel. lib. 2. cap. 9. num. 38.* Illustr. Ramos *ad Alex. VII. pro Episc. Lusit. propos. 2. num. 1.* Luna & Arellanus *lib. 3. antinom. 7.* Valensis *de benef. dicto tit. 4. cap. 14.* nam cùm plurimùm intersit Ecclesias non diu vacare, ut probavi *in cap. ne pro defectu, de elect.* Summus Pontifex, qui ex gratia concessit patronis, ut possint præsentare clericos ad beneficia vacantia, potuit statuere, ut illis non præsentantibus, etiam propter discordiam inter eos ortam, pro ea vice amitterent jus præsentandi, ad Episcopumque devolveretur, *dicto cap. si verò 12. d. cap. cum propter*, probant Sanchez *lib. 2. consil. cap. 3. dub. 60.* Riccius *in praxi, decis. 188.* Ludovisius *decis. 94.* Vivianus *de jurepatron. p. 2. lib. 7. cap. 3. num. 7.* Spino *in specul. gloss. 4. num. 4.* Lara *lib. 2. de capel. cap. 9. num. 38.* Barbosa *lib. 3. juris Eccles. cap. 12. num. 71.* & *alleg. 72. num. 140.* & malè Guttierrez *lib. 1. canonic. cap. 28. num. final.* existimavit, durante lite inter electores non currere semestre, adducto capite 2. *de in integrum restit.* quod nihil probat. Et negligente monasterio, devolutio etiam fit ad Episcopum, Barbosa *alleg. 126. num. 66.* cum sua qualitate, Valenzuela *consil. 103. num. 42.* Si autem patroni legitimè sint impediti, quia illis non currit tempus, *dicto cap. quia, cap. final. de elect.* Episcopus aliquem ordinare non potest, juxta tradita *in dicto cap. litteras, dicto cap. quia*, ex quibus commentariis præsens petendum est.

CAPUT XXIII.

(a) Lucius III.

PRæterea, quoniam advocati Ecclesiarum in tantam noscuntur insolentiam prorupisse, ut sacerdotes, & alios ecclesiasticos viros pro suæ voluntatis arbitrio in Ecclesiis ipsis constituant, atque destituant, & jus advocationis donationis, vel emptionis titulo, aliisque pro sua voluptate contractibus etiam in alios transferre præsumant, (b) fodrum, (c) albergarias, (d) regium, similia, tanquam à propriis rusticis, ab ipsis ecclesiis extorquentes; & quod ministri Ecclesiarum eis inconsultis faciunt, juxta proprium arbitrium in irritum deducentes: præsenti decreto subnectimus, & auctoritate Apostolicâ firmamus, eos, sive Advocati, sive Patroni, vel Vicedomini, sive custodes, vel guardias habentes, seu alio quolibet nomine censeantur, à prædictorum gravaminum importunitate cessare nihilque in Ecclesiis, in quibus sibi aliquam de prædictis vindicant potestatem, præter antiquos, & moderatos redditus à locorum Episcopis institutos exigere, aut si aliud exegerint, excommunicationis sententiæ subjacere: contractus etiam, quos de alienatione advocationis, sive patronatus vel fecerint hactenus, vel facere in futuro præsumpserint, præsenti institutione cassamus, & eos vim aliquam decernimus non habere. Ne autem per appellationis obstaculum, aut in iis, quæ de hæreticis dicta sunt, aut Advocatorum coërcitione, quam diximus, præsentium deludatur auctoritas decretorum, totius appellationis remedium in præscriptis capitulis denegamus, nullam penitus audientiam cuilibet contra hæc appellationibus præbituri.

NOTÆ

NOTÆ.

1. (a) *Lucius III.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 19. ubi additur, *pars capitis ad abolendam:* unde cognoscitur, in præsenti referri partem textus *in cap. ad abolendam, de hæreticis*; nulli tamen Prælato rescribit Lucius, quia in præsenti novam edidit constitutionem, non alicujus consultationi respondens, aut litem decidens, ut ex ipsius verbis facilè constat.

2. (b) *Fodrum.*] Foderum, sive fodrum, est alimentum, sive pabulum, quod alicui solvitur; quo modo accipitur in diplomate Conradi I. Imperatoris, quod extat in legibus Longobard. *l.* 4. *tit.* 8. *lib.* 3. ibi: *Fodrum de castellis, quod nostri antecessores habuerunt, habere volumus.* Fridericus de pace Constantiæ: *Fodrum consuetum, & Regale, quæ solent & debent, præstabunt.* Sigonius *libro* 8. *de Regno Italiæ*, & *lib.* 7. *ejusdem operis*, ita ait: *Foderum summa quædam frumenti fuit, quam advenienti in Italiam Regi populi solvere tenebantur; pro quo sæpe etiam æstimata pecunia pendebatur.* Petrus de Vineis *lib.* 2. *epist.* 29. Viarum asperitas fodri confluentem interdicat. Guntherus *lib.* 8. *Ligurini, vers.* 570.

Ac primùm Ligures super hoc à Rege rogati,
Vectigal, portus, cudendæ jura monetæ,
Cumque molendinis, telonea, flumina, pontes,
Id quoque quod fodrum vulgari nomine dicunt,
Et Capitolitium certo sub tempore censum:
Hæc Ligures sacro tribuerunt omnia fisco.

Explicant Lindembrogius *in Glossar. verbo Foderum.* Vossius *de vitiis serm. lib.* 2. *cap.* 6.

(c) *Albergarias.*] Albergaria est hospitiorum præbendorum onus, ut exponit Boëtius Epon. *de regul. num.* 25. unde advocati ab Ecclesiis, & clericis extorquere intendebant hospitium.

(d) *Regium.*] Tributum videlicet, ut exponit Glossa *in præsenti*; nam jus Regalium plerumque Principes supremi in beneficiis ecclesiasticis exercent, ut probat Boëtius Epon. *tom.* 1. *qq. heroic. tit. de Regalibus, num.* 23.

COMMENTARIUM.

3. UT textus iste plenè intelligatur, aliqua præjacienda sunt de advocatiis, advocatis, & castaldis Ecclesiarum. Et primò sciendum est, quod cùm res Ecclesiæ armis, & ferro per ecclesiasticos non defendantur, obnoxiæ semper fuerunt injuriis. Inde factum, ut Ecclesiæ tutelæ Magnatum mediatè, vel immediatè se committerent, ut patronis, vel advocatis, ut habetur *lib.* 2. *epist. Gregor. VII.* aut custodiæ, vel ut aliqui barbarè loquebantur, mundeburdis, aut guardiæ nominis. Et quidem advocatiam, seu defensionem Ecclesiarum Cathedralium, & Regularium, ad Reges, & supremos Principes spectare, qui eas sub protectione Regia habent, testatur D. Bernardus *epist. ad Lotharium Imperatorem, epist.* 139. ibi: *Non est meum hortari ad pugnam; est tamen advocati Ecclesiæ arcere ab Ecclesiæ infestatione schismaticorum rabiem.* Idem *epist.* 243. ad Conradum Regem Romanorum, ibi: *Utrumq; interesse Cæsaris constat, & propriam tueri Coronam, & Ecclesiam defensare: alterum Regi, alterum convenit Ecclesiæ advocato.* Inde concepta formula apud Marculfum *lib.* 1. *cap.* 24. *de Mundeburde*, his verbis: [Rectum est, ut Regalis potestas illis tuitionem impertiat, quorum necessitas comprobatur. Igitur cognoscat magnitudo, seu utilitas vestra, quod nos Apostolicum, & venerabilem illum Episcopum, ut Abbatem Ecclesiæ, vel monasterii in honorem illius sancti constructi, cum omnibus rebus, vel hominibus, aut gassindis, vel amicis, seu undecunque ipse legitimo redibit mittio, juxta ejus petitionem, propter malorum hominum illicitas infestationes, sub sermone tuitionis nostræ visi fuimus recepisse, ut sub mundeburde, vel defensione illustris viri illius majoris domus nostræ, cum omnibus rebus præfatæ Ecclesiæ, aut monasterii quietus debeat residere, & sub ipso viro illo illustris vir ille causas ipsius Pontificis, aut Abbatis, vel Ecclesiæ, aut monasterii, vel qui per eum sperare videntur, vel undecunque legitimo redibit mittio, tantùm in palatio nostro sequi deberet. Propterea per præsens decernimus ac jubemus præceptum, ut memoratus Pontifex, aut Abbas sub nostro sermone, & mundeburde antedicti viri quietus residеat; & nec vos, nec juniores, aut successores vestri, vel quislibet eum de inquisitis occasionibus injuriare, nec inquietare, præsumatis. Et si aliquæ causæ adversùs eum, vel suo mittio surrexerint, quæ in pago absque ejus gravi dispendio definitæ non fuerint, in nostri præsentia relerventur. Quam præceptionem, ut firmior habeatur, propria manu subscripsimus.] Unde in Synodo Confluentina ita legitur: *Volumus, ut Ecclesiæ, & casæ Dei, & Episcopi, & Dei homines, clerici, & monachi, & nonnæ talem mundeburdem, & honorem habeant, sicut tempore antecessorum nostrorum habuerunt.* Reges autem hujusmodi advocatiam, seu custodiam in Ecclesiis, & monasteriis habeant, aut quia ea construxerant, vel quia privati fundatores, ut ipsa monasteria in tuto essent, advocatiæ, & tutelæ Principum ipsorum passim commendabant. Concilium Mendense *can.* 41. ibi: *Providendum est Regiæ majestati, ut monasteria, quæ ab hominibus Deum timentibus in sua proprietate constructa, prædecessores illius causâ defensionis, & mundeburdi susceperunt,* &c. Synodus Ticinensis *can.* 16. ibi: *Suggerendum est Beatissimis Imperatoribus, quia hi, qui monasteria, & xenodochia sub defensione sacri palatii posuerunt, ideo fecisse probantur, quòd à nullo melius quàm à summis potestatibus protegenda crediderint.* Sic Wifredus Comes Bituricensis, & Oda ejus conjux fundatores monasterii Stradensis, Pipini Regis tuitioni id credidisse celebrantur ab auctore vitæ Sancti Genulfi *lib. cap.* 8. his verbis: *Quibus ut se tempus obtulit opportunum, continuo de rebus eidem loco delegandis testamentum faciunt, Dominique Pipini Regis adeuntes præsentiam, vota suggerunt, & locum sibi rebus decretis per testamentum ejus potestati committunt, ut ipsius auctoritate, atque Francorum deinceps Regum providentiâ tueretur.* Sic eidem Pipino Regi monasterium sancti Galli, *cap.* 1. securitatis gratia tradidit Waltramus Comes, Ratpertus monachus: *Postea verò tempore præcedente, atque statu monasterii in melius proficiente, præfatus Waltramus eundem Abbatem Othmarum Pipino Regi præsentavit, ipsique Regi monasterium, quod adhuc hereditario jure in sua tenebat potestate, cum ipso pariter Abbate contradidit; eâ videlicet causâ, ut ipse Abbas, ejusque successores idem monasterium Regiâ auctoritate retinentes, nullius deinde violentiâ premerentur, sed tantummodo Regum jussionibus obediret.*

dirent. Nonnunquam etiam advocatia Regia inde progenita, quòd ipsæ Ecclesiæ, vel monasteria ultrò se Regibus in tutelam dederunt, ut Carolo Magno Laurishamense monasterium. Chronicon Laurishamense anno Christi 776. *Gundelandus igitur Abbas in juris sui quieta possessione, tum dictante justitiâ, tum Regiâ auctoritate confirmatus, Laurishamense monasterium cum omnibus ad illud pertinentibus in manus, & mundeburdem gloriosi Regis Caroli tradidit, quatenus privilegiis insigniretur Regalibus.* Ecclesiarum autem hæc advocatia adeo Coronæ Regiæ inhæret, ut Cathedralium, vel aliarum Regiæ fundationis patrociniùm cum universitate, id est concessione Ducatus, vel Comitatus, in quibus Episcopatus vel Regales Abbatiæ positæ erant, non transirent in alium. Hinc concessâ Neustriâ Hugoni Abbati, seu Carolo Simplici ante irruptionem Normannorum, non venére Episcopatus. Chron. Andegavense: *Iste itaque tractus, cùm & datus esset ad integrum cum Civitatibus, & Comitatibus, & Abbatiis, Castellisque, præter Episcopatus solos, qui in Regia Domini cura retenti sunt.* Eodem jure advocatiam Ecclesiarum Burgundiæ armata manu vindicavit Philippus Augustus adversùs Hugonem Ducem Burgundiæ. Igitur Reges Francorum prædictas Ecclesias in sua libertate semper custodire cupientes, quibuscunque Principibus terras custodiendas tradidissent; tamen Ecclesias sub potestate sua, & protectione retinere decreverunt, ne Principes, quibus terra custodienda à Regibus delegabatur, Ecclesias, vel clericos ibidem Domino servientes aliquibus angariis, taleis, vel aliis exactionibus gravare præsumerent. Varia exempla Imperatorum, Regumque, qui advocatias Ecclesiæ susceperunt, referunt Andreas Quercetanus *in histor. genealog. familiæ à Betuna, lib. 1. cap. 3.* Gibalinus *tom. 2. de negot. lib. 6. cap. 6. artic. 9.* M. Magerus *de advocat. armat. cap. 2.* Joannes Dartis *ad Decret. in 76. dist.* Theophalus Raynaudus *tom. 12. tract. mala è bonis Eccles. lib. 2. sect. 1. fol. 131.*

2. Hæc de supremis Principibus advocatis Ecclesiarum sufficiant, ut ad Duces, Comites, & alios inferiores advocatos Ecclesiarum perveniamus. Sciendum enim est, laborante Africana Ecclesia Donatistarum, aliorumque, quibus scatebat, hæreticorum tyrannide, rerum sacrarum, & privatarum direptione, nefariisque cædibus, tum sacerdotum, tum laicorum, ad petitionem PP. Synodi Carthag. 5. beneficio Principum in singulis Africanis Ecclesiis institutos fuisse defensores, ut hæreticorum sævitiam manu militari compescerent, & quieti Ecclesiarum consulerent. Hac de re sancitus fuit canon 22. in eodem Concilio, qui refertur à Gratiano *in cap. ab Imperatoribus 23. q. 3.* notarunt Balsamon & Zonaras *in can. 78. 81. & 100. Synodi Carthag.* Defensores hi diu permansére in Ecclesiis Africanis, ut constat ex Possidio *in vita D. Augustini, cap. 12.* De quare, inquit, ne pacis Ecclesiæ ampliùs impediretur profectus, defensor Ecclesiæ inter leges non siluit Cassiodor *lib. 2. var. cap. 30. & lib. 3. cap. 45. & lib. 9. epist. 15.* Nec non Ecclesiæ Cismarinæ defensorum tutelam sibi adscíverunt, inermem Episcoporum auctoritatem imparem expertæ adversùs Potentiorum injurias. Urbanus II. apud Gratianum *in cap. Salvator, 1. q. 3.* In Gallia, & Germania maximæ Ecclsiæ ob opum pingviorem censum, & Dynastarum frequentiam deprædationi obviæ, defensores, sive advocatos susceperunt. Concilium Magunt. *can. 50.* sub Carolo Magno: *Omnibus igitur Episcopis, Abbatibus, cunctoque Clerico continuo præcipimus Vicedominos, Præpositos, Advocatos, sive Defensores bonos habere.* Votis PP. annuit Carolus Magnus *lib. 5. capitul. cap. 31. & lib. 7. cap. 33. & lib. 3. cap. 62.* & legem dedit de advocatis, & defensoribus Ecclesiarum à Principe postulatis, ibi: *Defensores Ecclesiarum adversùs potentias sæcularium, vel divitum ab imperatore sunt poscendi.* Exinde ab Episcopis, & Abbatibus nobiliores Comites lecti, & à Principe postulati fuerunt in Advocatos, & defensores. Trithemius Abbas *in chron. Hirsangiensi* ita ait: *Sin autem aptum, & utilem advocatum undecunque, si placuerit, eligant: hic denique Abbate petente à Rege incipiat bannum legitimum*, &c. Idem in eodem anno Christi 1199. ex privilegio Urbani II. *Advocatum autem Imperatorem Romanorum, qui & noster advocatus est, præficimus; propter multiplices tamen ejus curas, & dispositiones liceat Abbati, & fratribus de familia de Calune eligere. si idoneus inventus fuerit, &c. Sin autem aliàs undecunque libet liceat alium eligere, qui etiam advocatus in præsentiam Abbatis, & fratrum juret in sacramento cum familiaribus suis, quod contra privilegia Ecclesiæ non veniat. Hic adductus in præsentiam Domini Imperatoris simili modo confirmet.* Eandem ob rationem etiam Ecclesiæ Cathedrales alium ab Imperatore acceperunt advocatum, vel potiùs subadvocatum, ut de Ratisbonensi Ecclesia refert Otho Frising. *lib. 1. de gestis Friderici, cap. 58. Mortuus tunc fuit in Comitatu Regis vir clarissimus Fridericus Ratisponensis Ecclesiæ advocatus.* Quin etiam Imperatoris ipsi advocatiam Episcopatuum in beneficium dederunt Ducibus, aut Comitibus, ut Fridericus I. Bertholfo Duci Zeringiæ, ut refert auctor supplementi Frisingensis *cap. 21.* his verbis: *Regnum Burgundiæ cum Archisolio Arelatensi, quod Duces de Zeringen. quamvis sine fructu, tantùm honore nominis, jure beneficii ab Imperio jamdiu tenuerunt, à Bertholfo Duce extorsit, præstitis sibi trium Episcopatuum advocatia cum investitura regalium, scilicet Lausanensis, Genuensis, Sedunensis.* De his advocatis, sive castaldis, aut defensoribus agitur *in cap. generali, de elect. cap. in quibusdam, de pœnis, l. 38. C. Theodos. de Episc. & cleric.* ubi Gothofr. Legibus Longobard. *tit. 10. cap. 1.* ibi: *cum Pontificibus, Abbatibus vel Custodibus Ecclesiarum.* Et de his plura adduxerunt P. Gregorius *lib. 2. partit. tit. 9. cap. 5.* Suarez *de relig. tom. 1. lib. 1. de simon. cap. 28.* Lambertin. *de jurepatron. lib. 2. p. 2. artic. 3. q. 4.* Cæsar. *de Eccles. hierarch. q. 2. proœmiali, num. 14.* Cironius *in parat. ad hunc tit.* Bosquetus *in notis ad Innocentium III. lib. 2. epist. 122.* Altesserra *de Ducibus cap. 6. per totum.* Cujacius *in lib. 5. feud. fol. 934.* Bignonius *in notis ad Marculf. fol. 588.* Kochiet *de advocatis lib. 1. q. 7.* Zypæus *ad hunc tit. respons. 1.* Burgundius *ad consuet. Flandr. tract. 8.* Lindembrog. *in Glossario, verbo Advocatus.* Solorzanus *tom. 2. lib. 2. cap. 1. num. 40.*

Deinde ut officium ipsorum advocatorum, munia, honores, & jura agnoscamus, sciendum est, Regiæ advocatiæ proprium fuisse, quod Ecclesiarum, quæ illâ fruerentur, causæ referebantur ad Palatium Principis, ut ex Marculfi formula, & Synodo Ticinensi suprà relatis constat. Quare causam de rebus monasterii Laurisha-

mensis

mensis adversùs Eymericum Comitem, deductam fuisse ad audientiam Caroli refertur in Chron. Laurishamensi. *Eymericus Comes filius Cancronis, mortuis patre & avia, cernens præfatum locum ex parvo & modico ad tantam rerum, & famæ provectum eminentiam, nitebatur eum sibi proprietatis titulo vendicare; cujus rei actione ad palatium delatâ, & allegatione utriusque partis auditâ, juxta legem Francorum definitum est, Gundelandum Abbatem jure possidere, quod sibi fuerat à fratre sine contradictione collatum.* Erat etiam aliud hujus advocatiæ argumentum, quòd Ecclesiarum causæ etiam apud Comites priores audiebantur, & in eleemosyna Regis, id est sine sportulis. Concil. Vernense *can.* 23. *Ut Comites, vel Judices ad eorum placita, primò viduarum, orphanorum, vel Ecclesiarum causas audiant, & definiant in eleemosyna Domini Regis, & postea alias causas cum justitia rationabiliter judicent.* Singulare etiam fuit hujusmodi Ecclesiarum jus, ne res alienari possent sine consensu Regio. Concil. Matiscon. *can.* 4. apud Burchardum *lib.* 3. *Decreti*, *c.* 172. ibi: *A Synodo decretum est, & Imperialis auctoritas denuntiat, ne commutationes rerum, vel mancipiorum Ecclesiasticorum quælibet persona sine licentia, & consensu Regio præsumat facere.* Synodus Suession. *can.* 12. ibi: *Ne commutationes rerum, vel mancipiorum quilibet Prælatus earundem rerum ecclesiasticarum sine licentia, vel consensu nostro facere præsumat.* Unde Flodoardus *lib.* 1. *histor. Rhemens.* refert, quod Ivo Rhemensis Antistes nonnullas res Ecclesiæ commutavit, sed impetrato rescripto Ludovici Pii, ib: *Sed & imperialia super eisdem commutationibus præcepta obtinuit.* Altesserra *lib.* 4 *Dissert. c.* 14.

6. Ut ad officium Advocatorum perveniamus, sciendum est, horum Advocatorum muneris fuisse res Ecclesiæ curare, tueri, in jure defendere, & usurpatas à Prædonibus vindicare. Concil. Mogunt. sub Carolo, *can.* 22. ibi: *Ut Monachi ad sæcularia placita nullatenus veniant, &c. nec ipse Abbas sine consilio Episcopi sui, & cùm necessitas exigit, tunc per jussionem & consilium Episcopi illuc vadat; nequaquam tamen contentiones, aut lites aliquas ibi movere præsumat; sed quicquid quærendum, vel etiam respondendum sit, per advocatos suos hoc faciat.* Adrevaldus *lib.* 1. *de miracul. S. Benedicti, c.* 26. de prædiis monasterii Floriacensis sitis in pago Aquitaniæ ita ait: *Advocatus verò una cum Rapanario monacho, ad locum cessionis terræ juxta morem legis adveniens* (lege enim Romana, qua ab antiquo utitur Aquitania, vindicatio fiebat in rem præsentem, *L.* 1. §. 1. *ff. si quis jus dicenti*, *l. non alias*, §. *sed si postulatur*, *ff. de judic.*) prædictam vineam adjus *S. Benedicti sua auctoritate revocare nitebatur.* Flodoardus *lib.* 3. *histor. Rhemens. cap.* 10. de Hincmaro ait: *Res quoque nonnullas, juraque Ecclesiæ, ac mancipia legibus per Advocatos evindicata recepisse reperitur.* Ekkoardus de casibus monast. sancti Galli, ibi: *Invadit loca lege Alemanica cum Advocato Episcopus, uti jus erat, homines fisci juramentis S. Othomaro vindicantes.* Quare tabulæ, & gesta inscribebantur Abbatis nomine, addito fratrum, & Advocati consensu. S. Bernardus *epist.* 229. ad Episcopum Hostiensem, & alios pro Abbate Latiniacensi ita scribit: *Jam de terris, & bonis Ecclesiæ quasi distractis, & alienatis, & datis ab eo cognatis suis, coram venerabilibus Episcopis Suessionensi, & Altissiodorensi, Comitequæ Theobaldo, Advocato utique monasterii satis responsum est & adhuc respondetur, sic illum dedisse suis, quomodo alienis, id est ad eundem consum vel consuetudinem.* Idem *epist.* 184. *ad Eugenium Pontif.* ibi: *Vetuniensis Decanus voluntate Episcopi, & assensu advocati bonam rem pro Ecclesia sua in Ecclesia eadem constituit; bonum est, ut vestra auctoritate firmetur.* Item donationum piarum acceptatio penes Advocatum erat. Ekkoardus de Conrado Imperatore *lib.* 4. *epist.* 43. ita ait: *Ille verò quicquid inibi regii fisci erat, totum in manum Advocati super aram ejus* (sancti Galli) *tradiderat, & sigillo suo roboraverat.* Denique statum Ecclesiæ tuentur Advocati. Petrus Cluniac. ad Gaufredum Carnot. Episc. ibi: *Dixit enim Ecclesiam Castriduni, quam Cluniacenses olim possedisse dicebatur, à Canonicis ejusdem Ecclesiæ, ab Advocato Ecclesiæ Vicecomite Vindocinensi, ab omnibus tandem, qui aliquid juris in ea se habere dicebant, tam precibus, quam vi justitiæ extorsisse, & vestræ Cluniacensi Ecclesiæ, cujus juris fuerat, reddidisse.*

Et cùm in initio pro pietate Magnatum talis ad- 7.
vocatia esset merè gratuita, nullis locis vel sacris facultatibus in compensationem datis, ut constat ex Molano *lib.* 2. *de Canon. cap.* 46. postea ea defensio facta est protectori quæstuosa, ut monstrant exempla, quæ collegit Roverius *in illustr. monasterii Reomaensis not.* 164. Pro prædictis ergò obsequiis, & officiis adscripta fuerunt certa stipendia Advocatis, ut refert Trithem. *in Chron. Irsang.* ubi de Advocato monasterii Irsaugensis ita ait: *Nullum autem servitium aliud jus, aut beneficium sibi pro hoc concedere cognoscat, nisi tertium bannum, & consuetudinariam justitiam, & legem quam cæteri advocati in aliis liberis monasteriis habent, super furis proterviam, & censuales, & cætera talia, & in illis trium placitorum diebus, in unoquoque unum maltum de frumento, & unum friscingum, & unum siclum de vino, & cætera ad hæc pertinentia.* Idem Trithemius *in Chron. Spanh.* Anno Christi 1325. ibi: *Denique ad petitionem præfati Comitis Joannes Willicho Abbas prædictum filium ejus Advocatum suum in villa monasterii, quæ Annen. dicitur, constituit, qui duodecim maldra avenæ, & totidem pullos ab incolis ejusdem villæ danda singulis annis pro feudo assignavit.* Sæpiùs eisdem Advocatis dabantur in beneficium certa prædia Ecclesiæ, quæ inde advocatiæ dicta fuêre. Valdricus Noviomensis *in Chron. Camerac. lib.* 2. *cap* 98. ibi: *Sub hac etiam specie ipse Herivardus advocatias aliquantarum villarum quasi pro defensione præsumpsit: sed plus quam inimicus prædo assiduis exactionibus devastavit.* Conradus de Favaria *de casibus monasterii sancti Galli. cap.* 8. ibi: *Cum advocatiæ, aliaque quamplurima feuda nostræ cessissent jurisdictioni.* Abbas Urspergensis *in Friderico I.* ibi: *Recipiendo nihilominus in Ecclesiis Ducatus marchias, comitatus, advocatias, monetas, telonea, cæterorumque regalium, quæ possident, sumant.* Et Regibus etiam dona annua pro advocatia mitrebantur, ut refert Ratpertus *de casibus monast. S. Galli. cap.* 8. ibi: *Præterea Rex piissimus Ludovicus in eadem charta conscribi jussit regia dona, sibimetipsi secundum consuetudinem aliorum monasteriorum pro securitate prædictorum quotannis ventura, id est duos cavallos, & duo scuta cum lanceis.* Et quidem melioribus sæculi gratuitam advocatiam Ecclesiis Regis impenderunt, sed posterioribus ejus nomine annonas Ecclesiis imponere non dubitarunt, ut prodit Abbas Urspergensis ubi suprà, *pagina* 311. ibi: *Narratur, quod olim præsidente Grimone Canonici Urspergenses elegerunt sibi*

in Rectorem quendam de fratribus suis hominem nullius intelligentiæ, aut valentiæ, adeo hebetis eloquentiæ, ut nec verbum de ore ipsius, nisi cum difficultate posset intelligi: cumque talis Prælatus coram inclytæ recordationis Imperatore Friderico comparuisset, ipse cum tota Curia sua spernit eundem odioque sui nobili viro Degenhardo de Helystein procuratori suo per omnia regalia prædia Sveviæ injunxit, quatenus personaliter accederet ad Ecclesiam Urspergensem, & de voluntate fratrum in prædiis ipsorum censum, extra Abbatiam, & Grangias, imponeret annuum, qui sibi pro advocatia, & defensione solveretur, ut videlicet quilibet mansus rusticanorum prædiorum solveret maltare unum avenæ, ut Officiales sui equis ipsorum ex hoc haberent annonam, & ipsa Ecclesia sine præjudicio omnis gravaminis Imperialem haberet defensionem. Immò aliquando pecuniarium subsidium ab ipsis Ecclesiis petebant, ut refert Guillel. Brito *lib.* 1. *Philip.*

Tempore cujusdam guerræ Rex prodigus æris,
Cùm res exigeret numerare stipendia multis,
Clerum Rhemensem petiit, scriptoque rogavit,
Ut sibi subsidium ferret, quo gratior illi
Adstantes vellet sumptus impendere gratis,
Ut solet Ecclesia Patronos sæpe juvare.

Et labente disciplina, res eò prorupit, ut ab Ecclesiis advocati, tanquam à propriis rusticis, & colonis crebriores annonas, & census passim extorquerent. Urspergens. *in Philip. Cæsar.* ibi: *Nomine advocatiæ Monachorum fundis annuum tributum indixit:* atque ita talis advocatia degeneravit in prædationem, ut constat ex Adrevaldo *lib.* 2. *de miraculis S. Benedicti, cap.* 24. Anonymo ei subjuncto *lib.* 4. *cap.* 6. & aliis, quos dinumeravit M. Magerius *de advocat. armat. cap.* 1. *à num.* 199. & Cochier *in vindiciis libert. eccles. part.* 2. *cap* 6. *à num.* 9. & *cap.* 8. quibus modum imposuerunt Eugenius II. in Synodo Rhemensi celebrata anno 824 *Canon.* 5. ibi: *Auctoritate Apostolicâ prohibemus, ut nullus Advocatus, præter jus & beneficium antiquitus aliquid sibi arripere, vel usurpare præsumat; quod si quis contra hoc attentaverit, Christianorum careat sepulturâ.* Et Lucius III. in præsenti, dum prohibet advocatis, ne quid ab Ecclesiis præter antiquos, & moderatos redditus ab initio institutos exigerent: unde Innocentius III. *lib.* 2. *regestr.* 14. *epist.* 123. increpat Comitem Nivernensem, quòd nimis gravaret monasterium Verreliacense, his verbis: [Abbas & Conventus Verreliac. suâ nobis insinuatione monstrarunt, quod cum nobilis vir Comes Nivernen. ab eorum monasterio pro ipsius custodia duas procurationes, in Pascha videlicet, & festo beatæ Mariæ Magdalenæ exigeret annuatim, & in receptione ipsarum ipsum monasterium enormiter aggravaret, maximâ militum & servientium multitudine constipatus: iidem mille quingentas marchas argenti super procurationibus illis ei tali conditione mutuò concesserunt, ut in unaquaque prædictarum solennitatum, si Verreliacum accederet, quinquaginta libris Altissiodoren. monetæ pro moderata esset procuratione contentus, nec plus pro illa posset exigere, donec ipsi monasterio redderet prætaxatam pecuniæ quantitatem. Verùm nunc, sicut dicitur, ut dictum possit monasterium in præfatis procurationibus aggravare, terræ suæ quæstam indixit pro eadem pecunia persolvenda. Cùm igitur jus suum in injuriam convertere non debeat idem Comes, discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus atque præcipimus, quatenus si forsitan sæpe dictum monasterium per immoderatam procurationem gravare voluerit, vos ipsius immoderantiam, gratiâ, odio, & timore postpositis, redigatis ad justum, sublato appellationis obstaculo, moderamen, contradictores per censuram ecclesiasticam appellatione postpositâ compescendo.] Ubi Innocentius dixit quæstam quasi per vicos quæsitam, quia à singulis vicatim collecta illa exigebatur, ut exponit Bosquetus *in notis ad ipsam epist.* 123.

Tandem sciendum est, ipsos Patronos Ecclesiarum plerumque appellari Advocatos, ut *in cap. sequenti*, & suprà *in cap. quia clerici*: tum quia ipsi etiam defendebant Ecclesiam; tum quia plerumque ipsi patroni suæ potestatis fiduciam non habentes, advocatiam ipsarum Ecclesiarum ab ipsis Imperatoribus, seu Regibus obtinebant: ex Auberto Miræo probat Bosquetus *in not. ad dictam epistolam* 122. & ita Patronus, qui jure ordinario Advocatus natus ratione Jurispatronatus erat, efficiebatur Advocatus datus propter advocatiam à Principe impetratam. Præsentem autem textum accipio de Advocatis datis, textus verò *in d. c. quia clerici*, & *in cap. sequenti*, de Advocatis natis, id est, fundatoribus ipsarum Ecclesiarum, inter quos, & datos illud versatur discrimen, quòd advocatia data personalis est, nec ad hæredes transit; advocatia verò nata cum ipso Jure patronatus ad hæredes transit, juxta suprà tradita *in cap.* 1. *hoc tit.*

CAPUT XXIV.

Idem (a) *Norvvicensi Episcopo.*

CUm autem (b) Advocatus Clericum unum idoneum Episcopo præsentaverit, & postulaverit postmodùm, eo non refutato, alium æquè idoneum in eadem Ecclesia admitti, quis eorum alteri præferatur, in judicio Episcopi credimus relinquendum (c) si laicus fuerit, cui jus competit præsentandi. Verùm si collegium, vel religiosa (d) persona præsentationem haberet, qui prior est tempore, prior jure meritò videtur.

NOTÆ.

(a) *Norvvicensi.*] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. final.* ubi additur *pars capitis tua nos*; unde cognoscitur in hoc textu referri partem textus *in cap. tua nos* 11. *de jurejurand.* ubi præsentem inscriptionem exposui.

(b) *Advocatus.*] Id est Patronus, ut proximo Commentario dixi.

Laicum

2. (c) *Laicus fuerit.*] Qui variè potest, & ita unum post alium, præsentare, ut probavi suprà *in cap. 5.*

(d) *Ecclesiastica persona.*] Quæ variare non potest, & ita prima præsentatio posterior est, ut *in dict. cap. 5.* probavi. 3.

CAPUT XXV.

(a) Clemens III.

NObis fuit, &c. Præterea quæsivisti à nobis, si aliquis efficiatur solâ Ecclesiæ constructione patronus, vel si ad electionem Plebani sit cum Clericis admittendus, seu ab ipsa repellendus omnino, tametsi de longa consuetudine allegaverit se electioni interesse debere. In hujusmodi siquidem tale damus responsum. Quod si quis Ecclesiam cum assensu (b) diœcesani Episcopi construxerit, ex eo (c) Juspatronatus acquirit. Cæterùm in conventuali Ecclesia non electioni plebani faciendæ, sed jam factæ honestiùs patroni postulatur (d) assensus, nisi patronatus aliter de sua jurisdictione obtineat, ut partes suas debeat interponere electioni tractandæ. Secus tamen est in capella, in qua unus Presbyter instituendus à Patrono quandoque eligitur, & pro institutione habenda loci Episcopo (e) præsentatur. Pro fundatione quoque ipsi honor (f) processionis fundatori servatur: & si ad inopiam vergit, ab Ecclesia illi modestè (g) succurritur, sicut in sacris Canonibus est constitutum.

NOTÆ.

1. (a) *Clemens III.*] In secunda collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. ubi reperitur textus hic, legitur *Alex. III.* sed malè; nam prior pars hujus textus, quæ reperitur *in cap. nobis fuit, de simonia*, tribuitur Cœlestino III. & ita dubium tantùm est, an Clemens, vel Cœlestinus III. sit hujus textus auctor? & credo Clementem III. esse; cui tamen Prælato rescribat, non constat: nec audiendus est Joan. Camus *in tabul. Cebet. Thebani*, qui vult textum hunc esse Clementis I. ut jam eum reprehendens notavit Turturetus *in sacell. sacr. cap. 1. num. 10.*

2. (b) *Diœcesani.*] Non enim licet Ecclesiam construere sive Episcopi proprii licentia. Concil. Chalcedon. *can.* 4. ubi cavetur, nullam Ecclesiam sine consensu Diœcesani construi debere: unde deducta est novella 118. Justiniani, *cap. nemo, de consecr. dist. 1.* ibi: *Nemo Ecclesiam ædificet antequam Episcopus civitatis veniat, & ibidem crucem figat, & atrium designet.* Concil. Wormat. ibi: *Quicunque voluerit in sua proprietate Ecclesiam ædificare, & consensum, & voluntatem Episcopi habuerit, in cujus parochia licitum sit.* Probat Bosquetus *ad Innoc. III. lib. 3. regist. 15. epist. 7.* & infrà dicemus *in cap. 1. de consecr. Eccles.* immò & apud Gentiles, si statua ponenda erat in alieno territorio, desiderabatur licentia municipii, seu loci, ubi erigebatur, ut notavit, & duabus veteribus inscriptionibus probavit Ambrosius à Morales *in antiquit. Hisp. fol.* 30. Ut ergo Juspatronatus acquiratur ex constructione Ecclesiæ, necessarius est consensus Episcopi, *cap. piæ mentis, cap. considerandum 16. quæst. 7.* licèt nihil interfit, quod postea superveniat. Selua *de benef. 1. p. quæst. 6.* Corras. *eodem tract. 4. p. cap. ultim. num. 25.* & in dubio præsumi interveniisse, probat Valensis *de beneficiis lib. 4. tit. 4. num. 18.*

3. (c) *Patronatus.*] Tribus modis Juspatronatus in Ecclesia acquiritur, constructione videlicet, dotatione, vel loci concessione, juxta versum illum vulgarem:

Patronum faciunt dos, ædificatio, fundus.

D. D. Gonzal. in Decretal. Tom. III. Pars II. Quibus munificentiæ modis Juspatronatus acquiritur, & Patronus fit quasi Dominus, vocaturque Dominus *in cap. Abbatem 18. quæst. 2. l. 1. C. de Colonis Thracens. lib. 11. l. unic. Cod. ne Colonus inscio Domino, eod. lib.* Et licèt non desint, qui docuerunt, ad acquirendum Juspatronatus tria illa copulativè desiderari, scilicet fundi donationem, constructionem, & dotem, ut tenuerunt Rochus à Curte *de Jurepatron. in princip. num. 3.* & *verbo Ecclesia, quæst. 2.* Gregorius Lopez *in l. 1. Gloss. 3. tit. 5. part. 1.* Moneta *de commut. ultimar. volunt. cap. 10. num. 202.* Garcia *de benef. part. 5. cap. 9. num. 44.* tamen contraria sententia verior est, videlicet ex sola constructione, vel dotatione, aut soli concessione acquiri Juspatronatus, ut pluribus relatis docent Barbosa *lib. 3. jur. Eccles. cap. 12. num. 61.* Canisius *in cap. 3. hoc titul.* Valensis *de benef. lib. 1. tit. 4.* Nec contrarium probat Concil. Trident. *sess. 25. de refor. cap. 9.* ubi ajunt PP. Juspatronatus acquiri fundatione, & dotatione Ecclesiæ; quia non ideo excludunt Juspatronatus, quod acquiritur ex constructione, sed potiùs illud comprehendunt sub verbo *Fundatione*, ut probatur ex ipso Concilio, *sess. 14. cap. 12.* Primo ergo modo acquiritur Juspatronatus constructione, sive quis Ecclesiam in proprio solo suis sumptibus ædificet, *cap. Abbatem 18. quæst. 2.* sive in alieno fundo, aut si Ecclesiam penitus dirutam reædificaverit, *cap. piæ mentis, cap. filiis 16. quæst. 7. cap. monasterium 16. quæst. 2. cap. 1. hoc titul. in 5. compil.* ubi Honorius III. Mariæ Imperatrici Constantin. ita rescribit: [Audito per te, ac alios fide dignos, quod monasterium Pacinacense Græcarum monialium tunc destructum, Domini diœcesani accedente consensu, de propriis bonis reædificaveris, & dotaveris, ac moniales easdem Ecclesiæ Romanæ, cui nullam exhibebant obedientiam, feceris obedire: tuis nos supplicationibus inclinari, auctoritate præsentium mandamus, ut super Jurepatronatus ipsius monasterii nemo te audeat temerè molestare.] Hoc tamen secundo casu, si alius jam erat Patronus, amittit Juspatronatus, quia Ecclesia reædificata nova Ecclesia

est, nec in ea servatur pristinum jus, argumento legis *qui res. §. aream, ff. de solut.* Barbosa *d. cap. 12. num. 31.* Secundò acquiritur juspatronatus, si ad Ecclesiæ constructionem fundus donetur, cujus plenum dominium in Ecclesiam transferatur, *d. cap. Abbatem, d. cap. piamentis.* Per dotationem tandem acquiritur juspatronatus, si ministris Ecclesiæ, & ejus luminaribus congrua dos constituatur, *d. cap. filiis:* ex simplici verò donatione, vel legato, nisi fiat pro dote tacitè, vel expressè, non acquiritur juspatronatus, quia simpliciter legans, vel donans, potiùs benefactor, quàm dotator dicitur: jus autem patronatus non benefactori, sed datori tribuitur *in d. cap. filiis*, ut docent Barbosa *ubi suprà, num. 50.* Valensis *d. tit. 4. num 18.* qui agit de præscriptione, & privilegio, & quomodo illis acquiratur juspatronatus: & licèt aliqui voluerint, fundationis, dotationis, aut constructionis tempore interponi debere cautionem de reservando jurepatronatus, ut aliquo ex illis modis acquisitum censeatur, argumento textus *in cap. significavit* 41. *de testibus*, verius tamen est, ad præsumendam hujusmodi reservationem satis esse, si consensus Episcopi Diœcesani probetur, quasi qui eum, antequam ullas expensas faceret, necessarium putavit, eo ipso cogitasse de nomine, & honore patronatus videatur, ut decisum fuisse in sacra Rota refertur *decis. 5. de jurepatronatus*, in antiquis.

4. Et rectè ex hac munificentia constructionis, fundationis, sed dotationis Ecclesiæ in remunerationem juspatronatus conceditur; nam eadem ferè ratione olim obtinuit, ut qui certamina ad civitatis, vel municipii decus, & oblectamentum instituerent, sibi, hæredibusque possent illud jus excipere, ut ludis præessent tanquam agonothetæ, cujus rei vestigium extat *in l. annuam, l. liberto 21. §. 3. ff. de annuis legat. in l. Septitia, ff. de pollicit.* Moris etiam fuit, si quis statuam in templo poneret, aut in foro collocaret, opusve publicum faceret, nomen donantis ibi inscribi, *l. Titia 38. §. final. ff. de auro & argent. l. 2. & ult. ff. de operib. publicis, Novell. 67. Justin.* Cicero 6. *in Verrem. Tacitus lib. 3. annal.* Suetonius *in Galba, cap. 2.* & si privatus in opere publico, quod publicâ pecuniâ factum erat, aliquam de suo addidisset summam, licebat ei titulum nominis, & inscriptionem adjicere, *l. ult. §. 1. ff. de oper. public.* quod demonstrant innumeræ antiquæ inscriptiones apud Brissonium *lib. 8. de form. pag. 728.* Grutherum *fol. 93. & 128.* & qui novam ædem, vel restitutam dedicassent, nomina eorum in illius fronte inscribebantur, ut hac immortalis memoriæ gloriâ homines ad templorum dedicationem allicerentur. Testis est Arnobius *lib. 6. adverf. Gentes*, ibi: *Templa*, inquit, *quæ tollis, sunt aureis & sublimibus elata fastigiis, auctorum inscriptionibus comprobantur.* Illustrat Brissonius *lib. 8. de formul. pag. 728.* Inde etiam PP. Ecclesiæ Hispaniæ, ut fideles ad Ecclesiarum constructionem allicerent, jusserunt eorum nomina in eminentiori Ecclesiæ loco figi, & æternæ saluti eorum consulentes, voluerunt, ut si fundatores superstites essent, eorum nomina ante altare tempore Missæ recitarentur, & pro eis oraretur: quod si jam decessissent, cum nominibus Defunctorum suo ordine recitarentur, *can. 19 Concil Emerit.* ibi: *Eorum nomina, à quibus Ecclesias constat esse constructas, vel quid iis Sanctis videntur, aut visi sunt contulisse, si viventes in corpore sunt, ante altare recitarentur tempore Missæ: quod si Defuncti, cum fidelibus recitentur suo ordine.* Rectè ergo Ecclesia juspatronatus constructoribus, & dotatoribus concessit, ut hoc præmio fideles invitati Ecclesiarum constructionem, & reædificationem curarent.

(d) *Assensus.*] De quo exaudiendi sunt textus *in cap. Abbatem, 4. 18. q. 2.* ibi: *In monasterio illum* 5
volumus ordinari Abbatem, quem sibi de sua congregatione, & monachorum electio, & possessionis Dominus popposcerit ordinari. Et *cap. decernimus 16. quæst. 7. cap. principali, 63. dist.* Notavi *in cap. Massana, cap. sacrosancta, de elect.* nisi aliter in ipsa fundatione cautum fuerit, videlicet ut præsentatio ad patronum spectet, ut in monasterio Augustodunensi, quo à Brunichilde Regina constructo, jus eligendi Abbatem Regi datum fuit, *cap. hinc est etiam 16. quæst. 1. cap. 1. de re judic. in 3. collect.* Innocent. III. *lib. 1. regestr. 13. epist. 21.* ibi: *Tertia verò pars integra persolvatur Ecclesiæ construendæ, quam idem Marchio competenter dotavit, ut in ea duodecim Canonici commodè possint cum suo Præposito deservire, qui pro tempore canonicè debeat præsentari per eum, ac successores ipsius.* Notarunt Bosquetus *ibi*, Altesserra *de Ducibus, & Comitibus, cap. 9.* Cujus autem licentia tunc desideretur, latè exponunt Tamburin. *de jure Abbat. tom. 2. disp. 7. quæst. 1. & 2.* Barbosa *de potest. Episc. p. 1. tit. 1. cap. 3.*

(e) *Præsentatur.*] Quem jurispatronatus effectum exposui *in cap. 4. hoc tit.*

(f) *Honor processionis.*] Consonant textus *in cap.* 6.
piamentis, ibi: *Præter processionis aditum, qui omni Christiano debetur, nihil idem ibi proprii juris habiturus. Et cap. Frigentius*, ibi: *Ut nihil fundator ex hac basilica noverit vendicandum, nisi processionis aditum, qui Christianis omnibus in commune debetur; 16. q. 7.* D. Gregorius *lib. 12. epist. 10. Enunciaturus ex more nihil illic conditori juris alterius jam deberi, nisi processionis gratiam, qua Christianis omnibus in commune debetur.* Quæ verba difficilia valde sunt; nam quid speciale per honorem processionis concedunt PP. Patrono? siquidem ajunt expressè, omnibus fidelibus hoc jus patronis commune esse. Glossa *in dict. cap. piamentis, verbo Processionis*, ea verba accipit, & exponit processionis aditum pro jure præsentandi presbyteros, quia Patroni habent jus præsentandi clericos, ut ab Episcopis instituantur. Sed hæc Glossæ sententia refellitur tum ex suprà adductis *in cap. 4.* ubi probavi, temporibus Gelasii, illius textus auctoris adhuc patronis factam non fuisse gratiam præsentandi presbyteros ad Ecclesias, in quibus juspatronatus habebant; tum quia aditum illum processionis omnibus Christianis esse communem, fatetur Pontifex: igitur non de hoc jure speciali patrono competenti loquitur. Quare eâ sententiâ omissâ, aliter verba illa exposuit Franc. Hallier. *de sacris elect. sect. 8. art. 2. §. 1.* supponit enim, processionem sæpius accipi pro prærogativa honoris; quo in sensu Licinus Rufinus *in leg. Imperator, ff. de donat. inter.* Imperatorem Antoninum constituisse refert, ut ad processum viri uxor ei donare possit: & Imperatores *in l. sancimus, Cod. de Consulibus*, procedendi verbo prærogativam exhibendi spectacula dixerunt; unde dum Gelasius aditum processionis Patrono concedit, exponit Hallerius, id est locum honoratiorem, & sedem in Ecclesia, prærogativamque accedendi ad oblationem in altari faciendam, juxta tradita suprà *in cap. 1. de vita & honest. cleric.* Unde cavetur *lib. 1. Capitul. Caroli, c. 148. Ut Episcopi* provideant, quem honorem presbyteri pro Ecclesiis suis Senioribus tribuant. Addit etiam Hallier. forsan prærogativam illam à Gelasio Patrono concessam in

eo

eo consistere, ut obviam ei ab omnibus fidelibus cùm primùm ipse ad ædem sacram accederet, procederetur; quam prærogativam Patronos aliquando vendicasse, constat ex eo, quod Theobaldus Comes Carnotensis ad monasterium S. Petri in Valle proficiscens, *Se* (inquit Fulbertus *epist.* 21.) *in monasterium recipi cum processione præmandat.* Inde Episcopum multitudine clericorum stipatum ad Ecclesiam procedere dicitur à B. Augustino *lib.* 22. *de civit. Dei. cap.* 8. Sidonio *lib.* 5. *epist.* 17. Sulp. Severo *dialog.* 2. *cap.* 11. notavi *in cap. auditis, de præscript.* Eandem Hallierii sententiam sequitur Alteserra *de Ducibus cap.* 17. *ad medium.* Cironius *in parat. Ad hunc tit.* aditum processionis accipit processu ad supplicationem, seu processionem solennem, cui omnes Christiani miscebantur, sed in varios cœtus distributi, ut probatur ex D. Gregorio *lib.* 11. *epist.* 2. *ubi: Erat Litania alia Clericorum, alia Monachorum, alia virorum, alia fœminarum, alia monialium, alia infantium, & pauperum.* Unde deducit Cironius, quod cùm Patroni fundatores Ecclesiarum intenderent peculiarem supplicationem, seu Litaniam ab aliis separatam habere, Gelasius eos in Litaniam cæterorum fidelium redegit. Sed neutra ex his expositionibus placet, nam temporibus Gelasii per annos 592. non ita pax Ecclesiæ data erat, ut publicis processionibus, & Litaniis uti liceret, & semper perobscurum est, quod Gelasius affirmat, Patrono aditum processionis concedi aliis fidelibus communem, unde nullum honorabilem gradum, aut honoratiorem sedem, vel graviorem locum illi concedit; sed id tantùm illi permittit, quod aliis fidelibus communiter conceditur.

7. Quare his sententiis omissis, ut quid in hac perobscura Gelasii epistola sententio, proferam, suppono processionem in ea epistola non accipi pro supplicatione; seu Litania, quam vulgò nos dicimus, *Procession*; sed pro collecta, seu synaxi in ipsa Ecclesia facienda; non pro incessu, seu deambulatione extra templum; sed pro accessu ad ipsam Ecclesiam, ut etiam accipitur *in Can.* 17. Synodi Laodic. ibi: *In processionibus Psalmos non connectere, id est, ex diversis versibus & sensibus libri unum canticum minimè conjungere, sed singulorum Psalmorum ordinabiliter fieri lectionem.* Nam ibi processiones non sunt solennes illæ deambulationes, seu lustrationes, quæ modò fiunt festi alicujus gratiâ, sive publicæ necessitatis causâ, quas vulgò vocat supplicationes, rogationes, processiones; sed conventus, & cœtus populi in Ecclesia, ut ex Græco textu ejusdem Concilii perspicuum est, *quod non oportet connectere Psalmos in conventibus.* Ubi vides in illa veteri interpretatione Concilii, processiones esse synaxes, id est, cœtus seu conventus: quod etiam ex sequentibus liquet: *Sed ad unumquemq; Psalmum interjecto spatio lectionem fieri.* Nam in ipsa Ecclesia, non verò inter eundum, lectiones fiunt. Quare optimè Theodorus Balsamon totum hunc Canonem explicat de conventu Ecclesiastico, in quo divina officia peraguntur: & ita accipiendus est locus epistolæ 81. S. Leonis Papæ ad Dioscorum Episcopum Alexandrinum: *Propter quod remeanti filio Possidonio Presbytero hanc ad fraternitatem tuam epistolam dedimus perferendam, qui nostris processionibus, at q; ordinationibus frequenter interfuit, & toties ad nos missus, quid in omnibus Apostolicæ auctoritatis teneremus, agnovit.* In hac enim epistola agitur de Missarum celebratione, & Clericorum ordinatione; & verbum *Procedere*, est ad Ecclesiam convenire, juxta antiquam loquendi formam S. Augustini *lib.* 22. *de civit. Dei, c.* 8. *Inde ad me curritur, unde fedebam, jam processurus.* Nempe in Ecclesiam. Unde paulò pòst subjunxit; *Procedimus ad populum, plena erat Ecclesia.* Ennodius in vitâ S. Epiphan. Ticinensis Episcopi: *Procedendum censuit omnibus in quolibet aëris errore maturius; ita ut vigiliarum formam lectoribus antecedens ad Ecclesiam præberet Episcopus.* Ubi vides, procedere esse ad Ecclesiam ire. Sanctus Hieronymus *epist.* 22. *c.* 1. ad Eustochium: *Rarus sit egressus in publicum, Martyres tibi quærantur in cubiculo tuo: nunquam causa deerit procedendi, si semper, quando necesse est, processura sis.* Redarguit virginem, quòd sæpius, quam par esset, ad templa Martyrum se conferret. In ea enim desiderabat raros excursus; cùm procedendi, ad Ecclesiam videlicet, causa deesse non posset, si quando necesse esset, nempe verbi Dei audiendi, aut Eucharistiæ sumendæ gratiâ, id faceret. De quâ processione accipiendus est Tertul. *lib.* 2. *ad uxorem*, in illis verbis: *Si procedendum est, nunquam magis familiæ occupatio obvenit.* Non enim agit ibi de circuitionibus illis, quæ vulgò processiones appellantur, quæ sanè tempore Tertulliani nondum erant in usu, cùm tunc Christiani in latibulis, & locis occultis sacra peragerent; Paganorum metu: quare Tertul. accipiendus est de processu, seu accessu ad Ecclesiam, juxtà alium locum ipsius Tertul. *de cultu fœminarum*, in illis verbis: *Vobis autem nulla procedendi causa, non tetrica, aut imbecillus aliquis ex fratribus visitatur, aut sacrificium offertur, aut eis sermo administratur.* Ubi procedere, esse ad Ecclesiam accedere, jam exposuerunt Menardus *in not. ad Sacrament. D. Gregorii, fol.* 178. Jacob. Ebeillon *lib. de processionibus, c.* 1. Theophilus *tom.* 15. *in Heteroël. punct.* 8. Hallucinantur enim, qui his locis Tertulliani solennes processiones nostratibus consimiles accipiunt, ut Ludovic. à Cerda *ibi* & *cap.* 9. *adverss. num.* 5.

8. Deinde sciendum est, olim Constructores Ecclesiarum in propriis prædiis, & possessionibus processionem hanc fieri, publicumque conventum, seu fidelium cœtum ambiisse, *cap. certum, de consecr. dist.* 1. ubi ita D. Gregorius Episcopo Sorano rescribit: *Certum est quidem, & nostris præceptionibus constitutum, ne quis in Ecclesia aut in Oratorio, quod Sedis nostræ non legitur permissione dedicatum, processionem publicam putaret impendi: nec conditores furtivis surreptionibus contra regularum statuta prosilirent. Sed quia Megecia spectabilis fœmina petitorii nobis oblatione suggessit, in possessionibus propriis suorum corpuscula condidisse, frater charissime, humanitatis intuitu, quòd priora statuta non maculet funeribus, & sepulchris, tantùm in comprehensis petitorio locis mysteria noveris pro solennitate præstanda: ut Defunctorum nomine solummodo divina celebrentur officia, publicâ frequentatione, & processione cessante.* Luitprandus *in vita ipsius Gelasii*, ibi: *Multi Constructores ædificabant, & sacris processionibus instituebant.* Et Imperator Justinianus agens de ipsis Patronis *in Novell.* 123. *c.* 32. statuit, ne laici faciant publicum processum. His ergo suppositis credo, sensum Gelasii esse, ut Julius, qui in possessione sua Ecclesiam construxerat, & consecrari desiderabat in honorem S. Aviti, post consecrationem ab Episcopo impensam, nihil proprii Juris in ea retineat, seu habeat, ultra aditum processionis, qui

omnibus Christianis in commune debetur, id est, quod sicut in aliis Ecclesiis, ubi Missæ publicæ dicebantur, omnibus Christianis patebat aditus processionis, id est, accessus ad synaxin, cœtum, seu conventum; ita & Julio ut Patrono competeret aditus processionis, id est accessus, & facultas procedendi ad synaxin, & Missæ sacrificium audiendum in Ecclesia in propria possessione constructa: notavi enim suprà *in capit.* 4. fideles plerumque in propriis possessionibus construxisse Ecclesias pro solatio proprio, & familiæ suæ, ut ibi à Presbytero Missæ sacrificium celebraretur. In ea ergo Ecclesia ita constructa concedit Gelasius Patrono aditum processionis, id est facultatem accedendi ad eam synaxis causâ, ut in aliis publicis Ecclesiis omnibus Christianis competit, & debetur: non tamen Patronus potest publicum processum in ea facere, *ex dict. capit. certum*; quia illi tantùm aditus patet procedendi ad ipsam Ecclesiam, ut aliis fidelibus in publicis Ecclesiis competit.

9. His animadversis pro expositione textuum *in d. cap. piæ mentis, dict. cap. Frigentius*, ut ad verba præsentis textus accedamus, nec in eis disertiùs expressit Alex. III. honorem processionis Patrono debitum; tantùm enim ait, pro fundatione Ecclesiæ Patrono honorem processionis servari; sed non exprimit modum, seu formam ipsius honoris, an videlicet, ut eo accedente ad Ecclesiam, cæteri fideles procedant, ut exponebat Hallierius: an verò ut in processionibus, seu supplicationibus publicis locus honoratior illi debeatur, ut omnes repetentes hîc, & scribentes de Jurepatronatus, congesti à Barbosa in præsenti exponunt. Existimabam ego, Alexandrum III. agnovisse difficultatem veterum Canonum circa hanc processionis prærogativam, & noluisse exprimere id, in quo consisteret aditus processionis; sed tantùm honorem processionis Patrono servari debere, juxta veteres Canones statuit. Hodie tamen non est recedendum à communi acceptione horum verborum, & juxta eam interpretationem honoratior locus præstandus est Patrono in processionibus, & cæteris actibus in propria Ecclesia, veluti ad thurificationem, pacem dandam, & similia. Illud non omittendum est, quod qui Juspatronatus in aliqua Ecclesia, aut capella acquisivit, non ideo jus sepulturæ privativè quo ad alios habet, ut docent Barbosa *lib. 2. jur. eccles. cap. 10. num. 9.* Murga *tom. 1. disquisit. tract. 4. disquisit. 11. per tot.*

(g) *Succurritur.*] *Cap. contrà, cum sequent. 16. q. 7.* Innocentius III. *lib. 3. regestr. 15. epist. 86.* Illustrant ultra congestos in præsenti à Barbosa *in collect. & select.* Ferro Manrique *de præced. q. 34. num. 2.* Mazius *in patrocin. debit. q. 4. num. 95.* Solorzanus *de jure Indiarum, tom. 2. lib. 2. cap. 24. num. 105.* Costa *de remed. subsid. remed. 106. illat. 2.* Carleval, *de judiciis lib. 1. tit. 3. disput. 20.* Olea *de cess. jur. tit. 3. q. 8. num. 28.* Landtmeter, *de veter. cleric. & mon. cap. 2. lib. 2. p. 2.* Canisius *in præsenti.* 10.

CAPUT XXVI.

Innocentius III. *V. Rothomag.* (a) *Archiep.*

PEr nostras postulasti litteras edoceri, utrum clericus aliquis ad vacantem Ecclesiam, in qua jus obtinet patronatus, (b) seipsum, si idoneus est, valeat præsentare. Cùm igitur nullus se ingerere debeat ad ecclesiasticæ Prælationis officium, inquisitioni tuæ taliter respondemus, quod nullus se possit ad personatum alicujus Ecclesiæ præsentare, quantumcunque idoneus sit, & quibuscunque studii meritis adjuvetur. Datum Romæ, &c. III. Idus Junii, P. N. Anno primo.

NOTÆ.

1. (a) *Rothomagensi.*] Ita etiam legitur *in c. 1. hoc tit. in 3. collect.* & in epistolis ipsius Innocentii III. editis à Sirleto, *fol. 116.* De Rothomag. Diœcesi nonnulla adduxi *in c. 24. de rescriptis.*

2. (b) *Seipsum.*] *Cap. final. de instit.* tum quia tanquam ambitiosus est repellendus, *cap. in scripturis 8. q. 1. l. si quemquam, C. de Episc. & Cleric.* tum quia inter præsentantem, & præsentatum realis debet dari distinctio, *d. cap. final. de instit.* si tamen plures sunt Patroni, potest unus ab aliis præsentari, & præsentationi de se factæ consentire. Glossa *in cap. consuluit, hoc tit.* imò etsi unicus sit, per liberam, & spontaneam institutionem Episcopi ab eo beneficium obtinere, preces emittendo, ut sibi provideat de tali beneficio, ut pluribus relatis docet Barbosa *in præsenti, num. 3.* Potest etiam Patronus filium proprium præsentare, ut probavi *in cap. quia clerici, hoc tit.*

CAPUT XXVII.

Idem *Conventrensi* (a) *Episcopo.*

CUm propter laicorum discordias non debeat Ecclesiis præjudicium generari, grave gerimus, & indignum, quod (sicut nostro est Apostolatui relatum) occasione dissensionis, quæ de Jurepatronatus vertitur inter eos, Ecclesiæ plus debito remanent Rectoribus viduatæ, quod in ipsorum grave dispendium noscitur redundare. Verùm quia secundùm Apostolum instantia nostra communis est omnium Ecclesiarum sollicitudo continua, volentes his, quæ præmisimus, ex debito Pontificalis officii obviare,

f. t. p.

f. t. p. A. ſm. quat. ſi de jurepatronatus quæſtio emerſerit inter aliquos, & cui competit, infra quatuor menſes non fuerit diffinitum, ex tunc Eccleſiam ipſam ap. rem. de perſona non differas idonea ordinare: ita quod illi ex hoc non debeat in poſterum præjudicium generari, qui jus evicerit patronatus. Datum Later. 3. Januarii.

NOTÆ.

(a) *Conventrenſi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 2. & in ipſis epiſtolis Innocentii editis à Guillelmo Sirleto, *fol.* 450. De Conventrenſi Diœceſi Angliæ egi *in c.* 2. *de reſcriptis*, & Commentarium hujus textus dedi ſuprà *in cap. eam te.*

CAPUT XXVIII.

Idem *Archid. Cancell. & Decano* (a) *Altiſſiodoren. Pariſien.*

CUm dilectus f. Magiſter Vv. de Picerei pro ſeipſo, & Magiſter H. de Fernemaco pro Decano de Ameli pro Eccleſia de Bardevill. invicem litigarent, illis dil. f. G. ſanctæ Mariæ in Porticu Diaconum Cardin. conceſſimus auditorem, in cujus præſentia idem magiſter proponendo monſtravit, quod cùm olim ven. f. n. (b) Oſtien. Epiſcopus legationis officio fungeretur in partibus Gallicanis, & Vv. de Montibus inſigniiſſet charactere clericali, dil. f. Archid. Carnoten. mandavit, ut Eccleſiam, quam in Archidiaconatu ſuo primò vacare contingeret, donationi ſuæ (c) reſervare curaret, inhibens, ne alicui conferret eandem, in qua diſpoſuerat eidem Vv. non habenti beneficium providere. Proceſſu denique temporis, cùm in morte O. quondam Decani Alneoli Eccleſia de Borovilla vacaſſet, idem Archidiaconus contra mandatum ejusdem Legati, tam ipſam, quàm ipſum Decanatum G. f. n. conceſſit, qui aliam Eccleſiam in eadem Diœceſi noſcitur habere. Quod cùm ad prædicti Legati notitiam perveniſſet, eos ad ſuam præſentiam convocavit, & de prudenti conſilio Archidiaconi facto caſſato, antedictam Eccleſiam ſic vacantem præfato Vv. conceſſit. *Et infrà:* Vacante verò quadam præbenda in Eccleſia S. Marci Carnoten. cui ipſum Magiſtrum G. contingebat de jurepatronatus, Epiſcopus piâ providentiâ, ſeu providâ pietate conſiderans, quod præbenda ipſa, cui cura animarum non erat annexa, magis ſæpedicto Vv. congrueret, quàm eadem Eccleſia de Brachavilla, quæ Paſtore aſſiduo indigebat, Eccleſiam ipſam vacantem eidem Magiſtro ad præſentationem dicti Archidiaconi, nullo contradicente conceſſit, & præbendam illam præfato clerico aſſignavit. Unde ipſe magiſter ſupplicabat, eandem ſibi Eccleſiam confirmari, utpote quam canonicè, ac etiam ad præſentationem veri patroni, ſe dicebat adeptum. Econtrà procurator Decani reſpondit, quod etſi dictus Legatus donationi ſuæ reſervari mandaverit primò in Archidiaconatu Carnoten. Eccleſiam vacaturam; circa tamen prædictam Eccleſiam hoc facere de jure non potuit, quia talis poteſtas ſibi minimè competebat, cùm præſentatio clerici ad illam Eccleſiam, non tanquam clerico, ſed (d) quaſi laico ratione patronatus, non jure Archid. pertineret. Unde cùm inhibitionem ipſius ob hoc idem Archidiaconus cuſtodire minimè teneretur, alium ad eandem Eccleſiam de jure potuit præſentare; ac præſentatio ejus debet, ex quo idonea facta eſt, firma cenſeri. Nos igitur his, & aliis, quæ coram eodem auditore fuere propoſita, nobisque relata, fideliter per eundem diligentiùs intellectis, attendentes, quod etſi præfatus Archid. memoratum Decanum, tanquam laicus ad illam præſentaſſet; quia tamen ipſe Decanus per diœceſanum Epiſcopum admiſſus non fuit, ſed alius ab eodem Archidiacono præſentatus, à diœceſano fuit Epiſcopo inſtitutus, juxta ſtatutum bon. m. (e) Alexand. PP. Prædeceſſoris n. non primus, ſed ſecundus jus eſt in eadem Eccleſia aſſequutus, etſi memoratus Archidiaconus præfatum præſentavit Decanum; quoniam in eo, quod tanquam clericus faciebat, ſuberat jurisdictioni Legati: unde quia poſtquam idem Legatus donationem ipſius Eccleſiæ ſibi decreverat reſervandam, ad eam tanquam clericus non potuit quempiam præſentare, præſentationem minùs canonicè factam fuiſſe decrevimus, & eâ penitus non obſtante, conceſſionem ejusdem Eccleſiæ factam Magiſtro Vv. altero pronunciavimus canonicam extitiſſe; caſſantes nihilominus, quod per Delegatos à ſupradicto Archiepiſcopo Senon. poſt ap. ad nos legitimè interpoſitam extitit attentatum, adjudicantes eidem Magiſtro præfatam Eccleſiam cum fructibus medio tempore perceptis ex ea,

plene, ac pacificè possidendam : prædicto Decano super hoc perpetuum silentium imponendo.

NOTÆ.

1. (a) *Altissiod.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 3. De Decano Altissiodorensi, & ejus jurisdictione nonnulla adduxi *in cap.* 14. *de præsumpt.*

2. (b) *Hostiensis Episcopus.*] Hugolinus videlicet Anagninus Comes, qui Innocentio III. successit, & Gregorius IX. dictus fuit.

(a) *Servaret.*] Legatus enim à latere potest reservare primum beneficium vacaturum, etiamsi ejus præsentatio spectet ad Patronum ecclesiasticum, ut probavi *in cap. licet, de offic. Legati*, ubi Commentarium hujus textus dedi.

(d) *Quasi laico.*] Quo casu Legatus etiam à latere non potest derogare Juripatronatus, nec beneficia talis Juspatronatus laicalis conferre; imò etsi à Pontifice super his beneficiis rescripta gratiæ impetrentur, retineri solent per judices sæculares, ut probant Chopinus *de sacra Polit. lib.* 1. *tit.* 4. Salgado *de retent. bullar.* 2. *p.* Salcedo *de lege Polit. lib.* 2. *cap.* 7. *num.* 26. Zypeus *ad hunc titul. consult.* 4.

(e) *Alexandri PP.*] *In c. quod autem, suprà hoc tit.*

CAPUT XXIX.

Idem (a) *Helienſi Epiſcopo.*

PAstoralis officii. *Et infra:* Cùm autem sæpe contingat, patronos Ecclesiarum laicos nunc unum, nunc alium ad vacantes Ecclesias præsentare, solicitè postulasti per Sedem Apostolicam edoceri, an clericus ad aliquam Ecclesiam à Patrono laico præsentatus, si diœcesanus Episcopus ipsum non duxerit admittendum, ex hujusmodi præsentatione aliquid juris assequatur in illa: & si fortè idem ad Sed. Ap. (b) appellaverit, & post appellationem ab ipso interpositam, idem Patronus alium curaverit præsentare, ac Episcopus secundò instituerit præsentatum, idem ab ipso meritò debeat amoveri. Nos igitur bon. m. (c) Alex. PP. Prædec. n. pro sua reverentia vestigiis inhærentes, qui inter præsentatos à laico conditionem possidentis censuit meliorem, dicimus, quod institutio præsentati secundo loco à laico Patrono robur obtinet firmitatis. Veruntamen constituimus, ut Episcopus, qui præsentatum idoneum malitiosè recusavit admittere, ad providendum eidem in competenti beneficio compellatur, quatenus (d) puniatur in eo, in quo ipsum non est dubium deliquisse.

NOTÆ.

1. (a) *Helienſi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 4. & *in cap. pastoralis, de rescript.* ubi alias partes hujus Decretalis congessimus, & præsentem inscriptionem exposuimus.

2. (b) *Appellaverit.*] Sed quomodo appellatione ritè interpositâ potuit admitti secunda præsentatio, nec ut attentata revocetur, contra adducta suprà *in cap.* 1. *de appell.* Respondetur, quod licèt hæc secunda præsentatio facta fuisset pendente appellatione, non tamen fuit celebrata contra appellationem, quia tunc primò præsentatus appellavit à denegatione institutionis, non verò petiit, ne secunda præsentatio fieret, ut docuit Balboa *in cap.* 1. *de appellat. num.* 48.

(c) *Alexander.*] *In cap. quod autem, hoc tit.* ubi Commentarium hujus textus dedi.

(d) *Puniatur in eo.*] *Cap. non est, de temp. ord. lib.* 6.

CAPUT XXX.

Idem (a) *Aurienſi Epiſcopo.*

POstulasti per Sed. Ap. edoceri, ut cùm Rectores parochialium Ecclesiarum quandoque quosdam præsentent ad suarum Ecclesiarum titulos ordinandos, utrum electio talium ad ipsos Rectores pertineat, vel etiam ad patronos: & si in his patronorum non est requirendus assensus, utrum jus illis salvum remaneat eligendi, ut cùm ipsas Ecclesias vacare contigerit, titulati hujusmodi non sint aliis præferendi. Ad quod f. t. b. respondemus, quod per intitulationem hujusmodi nullum Patronis præjudicium generetur, quin possint alios ad ipsas Ecclesias, cùm vacaverint, præsentare, nisi de patroni processisset assensu.

NOTÆ.

NOTÆ.

1. (a) *Vrienſi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap. final.* De Aurienſi Diœceſi Galleciæ nonnulla notavi *in capit. cùm cauſa, de probat.*

COMMENTARIUM.

2. IN hoc textu agitur de intitulatione in Eccleſia Jurispatronatus, pro cujus expoſitione plura adduxerunt Covarr. & Lambert. congeſti à Barboſa in præſenti. Et breviter ſciendum eſt, nonnunquam Parochos, ſeu Rectores Eccleſiarum parochialium, ſinere, immò & poſtulare ab Epiſcopo, ut alius clericus tanquam ſocius ſecum ordinetur, & inſtituatur in propria Eccleſia; quo caſu, ne beneficium dividatur, conſtituitur certa portio clerico noviter ordinato ex fructibus ipſius beneficii ſolvenda, *cap. cùm non ignores* 15. *de præbend. cap.* 37. *de ſimon.* docet Quintanaduennas *lib.* 3. *Eccleſiaſticon, num.* 19. & jam notavi *in cap.* 2. *de præbend.* Dubitatur ergo ab Epiſcopo Aurienſi, an quando ad petitionem Rectoris Eccleſiæ parochialis Patronum habentis aliquis intitulatus, id eſt ordinatus erat mortuo Rectore, haberet jus aliquod ad ipſam Eccleſiam? Et reſpondet Innocent. III. illum nullum jus habere, immò Patronum poſſe præſentare, quem maluerit ad Eccleſiam parochialem vacantem, niſi Patronus conſenſiſſet ipſi inſtitutioni; quia tunc defuncto Rectore tenetur illam ratam habere, nec poteſt eam infirmare.

CAPUT XXXI.

Gregorius IX. *Archiep.* (a) *Eborac.*

TRanſmiſſæ ad nos tuæ litteræ continebant, quod cùm Capitulum Eboracen. Eccleſiam de Gameforde vacantem, in qua jus obtinent patronatus, R. clerico conceſſiſſent, ipſi poſtmodùm L. clericum tibi ad eandem Eccleſiam præſentarunt, poſt appellationem ab eodem R. ad Sedem Ap. interjectam. *Et infrà*: Conſultationi tuæ taliter reſpondemus, quod cùm ex vi Jurispatronatus non conceſſio, ſed repræſentatio pertineat ad Patronum, præſentatum (ſi aliquid non obſiſtat Canonicum) inſtituere in ipſa Eccleſia poteris, utpote potiorem.

NOTÆ.

1. (a) *Boracenſi.*] De Metropoli Eboracenſi Angliæ egi *in cap.* 2. *de reſcript.*

COMMENTARIUM.

2. PRæſens Gregorii Deciſio ex ſuprà traditis, & ſæpius in hoc titulo inculcatis facilè exponitur. Supponit enim Pontifex, Juspatronatus ſpectaſſe ad Capitulum Eboracenſe, & ita eccleſiaſticum fuiſſe, & vacante Eccleſia de Gameforde Capitulum non præſentaſſe, ſed conceſſiſſe ipſam Eccleſiam R. qui cùm ab Archiepiſcopo non admitteretur, quia ab eo inſtitutionem non acceperat, ad Sedem Apoſtolicam appellavit: interim Capitulum agnoſcens virtute Jurispatronatus non conceſſionem, ſeu collationem, ſed tantum præſentationem ſibi competere, Lucium ab Archiepiſcopo inſtituendum præſentavit. In hoc caſu conſultus Gregorius decrevit ſecundum, Lucium videlicet, ut potiorem eſſe inſtituendum; nam licèt Capitulum ut Patronus eccleſiaſticus, ſi ſemel præſentaſſet Rodericum, non poſſet poſtea variare, ex traditis ſuprà *in cap. quod autem*; tamen cùm ipſum non præſentaſſet, ſed abſolutè ipſi Eccleſiam conceſſiſſet, conceſſio ipſa nulla fuit, & ſic non potuit impedire, quo minus Capitulum Lucium utiliter, & validè præſentaſſet: & quia ipſe in præſentatione primus erat, jubet Gregorius Archiepiſc. Ebor. ut ipſum tanquam potiorem inſtituat, rejecto R. ex traditis ſuprà *in cap.* 4. *hoc tit.*

TITULUS XXXIX.

De Cenſibus, Exactionibus, & Procurationibus.

CAPUT I.

Ex Concilio (a) *apud Guarmac.*

SANCITUM eſt, ut unicuique Eccleſiæ unus manſus integer abſque ullo ſervitio tribuatur, & Presbyteri in eis conſtituti, non de decimis, nec de oblationibus fidelium; non de domibus, nec de atriis, vel de hortis juxta Eccleſiam poſitis, nec de

de prædicto manso aliquod servitium faciant præter ecclesiasticum: & si quid amplius habuerint, inde (b) Senioribus suis debitum servitium impendant.

NOTÆ.

1. (a) *Warmac.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. & apud Gratianum *in capit. sanctum* 25. 23. *quæst.* 8. Burchardus verò *lib.* 3. *Decreti, cap.* 52. Carnotensis *p.* 3. *cap.* 55. legunt, *apud Wormatiam*: etiam reperitur textus hic *lib.* 1. *Capitul. Caroli. capit.* 90. eisdem verbis, ac in præsenti: quæ omnia licèt sint diversa, non tamen sunt contraria, cùm plerumque Concilia Wormatiensia dicantur Guarmatiensia, à civitate Wormatia, seu Guarmatia, quæ est in Gallia ad Rhenum, sæpius subversa, & sæpius à Galliarum Regibus instaurata, quæ à Brunichilde Regina venustate illustrata, sedes Regum Galliæ effecta fuit, & Cathedra ejus Archiepiscopalis translata in Moguntiam. In ea ergo urbe varia Concilia celebrata fuerunt: quatuor refert Coriolanus in summa; & cùm ex Canonibus in eis editis plures transscripsisset Carolus inter sua Capitularia, ut refert Antonius Augustinus *in epit. juris Pont. in princip. titul. de collect. Canonum, cap.* 22. qui etiam *dialog.* 18. *in Gratianum, num.* 12. docet Concilia, maximè in Gallia, & Germania celebrata fontes fuisse Capitularium; inde præsens Canon, qui editus fuit in Concilio Guarmat. seu Wormat. reperitur inter Capitularia *lib.* 1. *cap.* 90. & Egbertus Archiepiscopus Eboracensis in suis excerptis ita Canonem hunc transcripsit: *Unicuique Ecclesiæ vel una mansa integra absque alio servitio attribuatur, & Presbyteris in eis constitutis, non de decimis, nec de oblationibus fidelium, nec domibus, nec de atriis, vel hortis juxta Ecclesiam positis, neque de præscripta mansa aliquod servitium faciant, præter ecclesiasticum; & si aliquod amplius habuerint, inde Senioribus suis secundùm patriæ morem debitum servitium impendant.* Excerpta hæc stant, & reperiuntur *tom.* 17. *Conciliorum, fol.* 493. in Regia editione, & in Concilio Meldensi *Canone* 63. ita Patres sanxerunt: *Ut secundùm canonicam auctoritatem, & constitutionem Domini Imperatoris Ludovici de agro ecclesiastico, & manso, ac mancipiis, quæ ipse suis capitulis constituit, vel si quilibet pro loco sepulturæ aliquid largitus Ecclesiæ fuerit, nec de decimis, & oblationibus fidelium cuiquam Presbytero aliquem censum persolvere cogat.* In quibus auctoritatibus eadem sententia proponitur, quam statim exponemus, & ferè per eadem verba in omnibus legitur, & statuitur.

2. (b) *Senioribus.*] Seniores dicuntur majores, nobilioresque Ecclesiæ, seu populi. De Senioribus Ecclesiæ agitur in actis purgationis Cæciliani, & Felicis post collationem Carthag. ibi: *Episcopi, Presbyteri, Diaconi, Seniores plebis, Ecclesiasticos viros.* Et paulò post: *Maximus dixit: Loquor nomine Seniorum Christiani populi, & Catholicæ legis.* Eorum meminerunt D. Augustinus *lib.* 3. *contra Cresc. cap.* 56. ibi: *Peregrinus Presbyter, & Seniores Ecclesiæ Mutiscanæ regionis.* Et *epist.* 136. ibi: *Dilectissimis fratribus, clero, Senioribus, & universæ plebi Ecclesiæ Hipponensis.* Epistola synodalis Concilii Cabarsitani apud eundem Augustinum *in enarrat. in Psalmum* 36. sic: *Necesse nos fuerat Primiani causam, quem plebs sancta Carthaginensis Ecclesiæ Episcopum fuerat in ovile DEI sortita, Seniorum literis ejusdem Ecclesiæ postulantibus audire, atque discutere.* Optatus *lib.* 1. *Erant Ecclesiæ ex auro, & argento quamplurima ornamenta, quæ nec defodere terræ, nec secum portare poterat, quas fidelibus Senioribus commendavit.* Et paulò post: *Convocantur supra memorati Seniores, qui faucibus avaritiæ commendatam ebiberant prædam.* D. Ambrosius *in epist.* 1. *ad Thimoth. cap.* 5. *Synagoga, & postea Ecclesia Seniores habuit, quorum sine Concilio nihil agebatur in Ecclesia.* Tertull. *in Apolog. Præsident probati quinque Seniores, honorem istum non pretio, sed testimonio adepti.* Gregorius I. R. P. *lib.* 11. *epist.* 19. *Si quid de quocunque clerico ad aures tuas pervenerit, quod tenuitè possit offendere, non credas, sed præsentibus Ecclesiæ tuæ Senioribus diligenter est perscrutanda veritas.* Inde Seniores pro Episcopis, & Præpositis habentur in Concil. Tolet. 4. *Can.* 23. relato *in cap.* 1. 12. *quæst.* 1. *cap. porrò*, 84. *dist.* Concil. Matiscon. 1. *Can.* 5. ibi: *A Senioribus coerceatur.* De Senioribus laicis agitur *in Can.* 91. *Ecclesiæ Afric.* ibi: *Magistratus, vel Seniores locorum.* Novella Leonis, & Majorani *ad Basil. PP. titul.* 1. *Illustris sane, & præcelsa magnificentia tua omnium Provinciarum Rectores suis auctoritatibus admonebit, ut principales, vel Seniores urbium singularum, tam Curiarum, quàm reliquorum corporum.* Gregorius Turon. de Theodoro Massiliensi Episcopo loquens, ibi: *Ille epistolam, ut ajunt, manu majorum Childeberti Regis subscriptam protulit dicens: Nihil per me feci, nisi quæ mihi à Dominis nostris, & Senioribus imperata sunt.* Et *in collat. Carthag. cognit.* 1. *cap.* 5. *Universos etiam cunctarum Provinciarum Curatores, Magistratus, & omnis Ordinis viros, nec-non & actores, vel Procuratores, vel Seniores singulorum locorum pari admonitione convenio, quatenus in civitatibus, locisq; an quibus consistunt, utriusque partis Episcopos convenire, vel suggestorum confessione, vel sub cujuslibet scriptura documento extante festinent.* Et *lib.* 1. *Capitul. c.* 48. ibi: *Ut Episcopi provideant, quem honorem Presbyteri pro Ecclesiis suis Senioribus tribuant.* Et *cap.* 58. *Ut nullus Presbyter chartas scribat, nec conductor sui senioris existat.* Quibus opponuntur Juniores, populi, de quibus *lib.* 1. *Capitul. Caroli, cap.* 167. ibi: *Ut primò omnium Seniores semetipsos de ebrietate caveant, & eorũ Junioribus exemplum bonum sobrietatis ostendant.* Et *lib.* 3. *c.* 63. de vulgari populo: *Et unusquisque suos Juniores distringat, ut melius obediant, ac melius consentiant mandatis Imperialibus.* In legibus Alemann. *tit.* 78. *l.* 5 *Si coquus, qui juniorem habet, occiditur.* Gregorius Turon. *lib.* 5 *cap.* 26. ibi: *A Junioribus Ecclesiæ jussit bannos exigi pro eo, quod in exercitu non ambulassent.* Concil. Matiscon. 1. *can.* 8. Paris. 2. *can.* 13. Narbonense sub Recharedo, *cap. quicunque* 33. *quæst.* 2. plura de Senioribus, Junioribusque congesserunt Bignonius ad Marculfum *lib.* 1. *c.* 3. Justel. *in notis ad can.* 91. & 100 *Cod. Can. Ecclesiæ Afric.* Bosquetus *in notis ad Innoc. III. lib.* 2. *regestr.* 14. *epist.* 135. Georg. Ambian. *ad Tertull. c.* 39. *obser.* 2. Berrucius *de verbis feudal. verbo Senior.* Cujac. *lib.* 1. *feudor. tit.* 1. *fol.* 809. Lindenbrog. *in Glossar. verbo Junior.*

COMMEN-

COMMENTARIUM.

DIfficilis valde est textus hic, tam in verborum serie, quàm in sanctione: spectat ad jus antiquum Galliæ, ex cujus Provinciæ legibus tantùm explicari, & illustrari debet; & qui voluerit juxta jus commune aliarum gentium illum accipere, in miseros lapsus passim incidet. Prius ergo sciendum est, quid sit mansus integer, ex quo servitium aliquod præstandum non est, quod anxiè quærunt Cujac. *lib.* 1. *feud. titul.* 1. Boërius Epon. *in cap. non minus, num.* 61. *de immunit. Eccles.* Pennotus *lib.* 3. *hist. Canonic. regul. cap.* 2. *num.* 3. Filesacus *in cap.* 4. §. 2. *de offic. ordin.* Germonius *ad hunc titul.* & *de indult. Cardin.* §. *Pro qua, num.* 12. Bosquetus *ad Innoc. lib.* 1. *epist.* 21. Zerda *in advers. cap.* 77. & 185. *num.* 119. Sirmondus *ad Capitul. Caroli, fol.* 23. Lindembrog. *in Glossar. verbo Mansus*, Altesserra *lib.* 6. *Dissert. cap.* 11. Et mansus est certus agri modus, cum structura ad culturam, & mansionem necessaria, Henricus Imperator in diplomate apud Latium: *Unum regalem mansum cum omnibus suis pertinentiis, & utriusque sexus mancipiis, & terris cultis, & incultis, areis, pratis, pascuis, molendinis, aquis, aquarumque decursibus, piscationibus, silvis, venationibus, saginationibus, cum omni utilitate, quæ aut describi, aut nominari potest, in proprium tradidimus.* Mansus integer, de quo hic, dicitur justis terræ mensuris completus, continet duodecim jugera terræ.

4. Dos igitur cujusque Ecclesiæ parochialis ad minus mansus erat, *cap.* 2. *de Jurepatron. in* 5. *compil.* Ausonius *lib.* 5. *histor. cap.* 10. ibi: *Volens etiam Imperator Carolus unamquamque Ecclesiam habere proprios sumptus, ne per hujuscemodi inopiam cultus negligerentur divini, inservit prædicto edicto, ut super singulas Ecclesias mansus tribueretur, unus cum pensatione legitima, & servo, atque ancilla.* Concil. Colon. sub Carolo Crasso, *Can.* 4. *Ne ex dote Ecclesiæ, id est, ex uno manso, & quatuor mancipiis census exigatur.* Metense *can.* 2. *De uno manso, & de terris pro sepultura datis, & pro quatuor mancipiis, vel eorum procreatione nullus census deinceps exigatur.* Licet aliquando pro facultatibus, & pietate fundatoris Ecclesiæ, duo, vel plures mansi assignarentur. Sanctus Stephanus Rex Hungariæ *lib.* 2. *Decret. tit.* 34. *Dotem parochialis Ecclesiæ sic constituit: Decem villæ Ecclesiam ædificent, quam duobus mansis, totidemque mancipiis dotent, equo, & jumento, sex bobus, & duabus vaccis, triginta quatuor minutis bestiis.* Quod verò mansum canones appellant, Concilium Valentinum Galliæ Coloniam vestitam appellat *can.* 9. ibi: *Seculares, & fideles laici, si condere basilicas voluerint in prædiis suis, sicut edictum piissimorum Augustorum continet, unam Coloniam vestitam cum tribus mancipiis donationis gratia eis conferant, moxque Episcoporum juri, & S. matris Ecclesiæ eandem basilicam submittant.* Notarunt Lemaistre *lib.* 2. *de bonis Eccles. cap.* 11. Filesacus *in cap.* 4. §. 2. *de offic. ordin.* Et certè tanta religione tenebantur veteres erga parochiarum sacerdotes, ut nefas esse crederent quicquam de integritate mansi prædii ecclesiastici deficere. Unde Archidiaconi Ecclesias lustrantes solebant, in primis sacerdotum commodis prospicere, & percunctari, num mansum integrum, & justam terræ portionem obtinerent. Quod si quid deesset, tunc certè parochiano ad supplendum justæ mensuræ congruentis cumulum adigebant. Patet ex capitul. Hincmari Rhemens. *tom.* 3. *Concil. Gall.* in quibus Archidiaconis imperat, ut inquirant de manso Ecclesiæ: *Si habeat mansum habentem bunniaria duodecim, præter cæmeterium & cortem, ubi Ecclesia, & domus ipsius continetur; aut si habeat mancipia quatuor.* Deinde sciendum est, varia olim fuisse mansorum genera: alii dicebantur tributales, alii indominicati, ingenuiles alii. Aimonius Monachus *lib.* 5. *histor. cap.* 35. ubi de tributo, quod Carolus Calvus Romam profecturus in universa Gallia pendi constituit, terram universam dividit in mansos ingenuiles, & indominicatos, his verbis: *Placitum generale Kalendis Junii habuit, ubi per capitula, qualiter Regnum Franciæ filius suus Ludovicus cum fidelibus, & regni primoribus regeret, usque dum Romam rediret, ordinavit, & quomodo tributum de parte Regni Franciæ, quam ante mortem Lotharii habuit, sed & de Burgundia exigeretur, disposuit, scilicet ut de mansis indominicatis solidus de unoquoque manso ingenuo, quatuor denarii de censu dominico, & quatuor de facultate mansuarii; de manso vero servili duo denarii de censu dominico, & duo de facultate mansuarii conferendo.* Itaque de mansis tributalibus cum agris tributariis non erit difficile eorum naturam assequi, & conjectari. Nempe mansi tributales sunt, quibus à Principe tributum erat impositum ad onera bellica, & sumptus Reipublicæ procurandæ. Tributorum autem originem referunt ad Carolum Magnum, qui fracta Longobardorum feritate, victis civitatibus tributum imposuit, quod maximè pendere cogerentur, cùm iter per Provincias Imperator faceret: ita Sigonius *de regno Italiæ, lib.* 4. *Feudatariis*, inquit, *civitatibus, Ecclesiis, ac monasteriis certa tributorum genera imposuit, foderum, paraturam, & mansionaticum appellata, quæ advenienti potissimum in Italiam Regi persolverent. Quæ deinde pro ipsius, & successorum ejus benignitate, aut ex parte levata, aut in totum remissa sunt.* Foderum autem, paratura, & mansionaticum erant certa tributa, ut exponit idem Carolus Sigonius *lib.* 7. *de Regno Italiæ, sub Othone Magno*: ubi agens de Longobardis, qui in tributis imponendis veteres Gallos imitati sunt, ait: *Tributa, quæ ille Fridericus à Francis instituta retinuit, fuêre foderum, paratura, & mansionaticum. Foderum summa quædam tributi fuit, quam advenienti in Italia Regi populi solvere tenebantur, pro quo sæpe etiam æstimata pecunia pendebatur: paratura sumptus, quem iidem in vias, pontesque fluminum, quà transiturus, aut quo aditurus Rex erat, reficiendos impendere: mansionaticum verò sumptus in tecta, &c.* quæ Regio exercitui in agro hospitanti necessaria præbere jubebatur. De fodro agitur *lib.* 3. *legum Longobard. tit.* 8. apud Fridericum *de pace Constant.* Petrum de Vineis *lib.* 2. *epist.* 29. De mansionatico *lib.* 2. *capit.* 17. De paratura extat septima formula Marculfi. Mansus indominicatus nihil aliud erat, quàm prædium aliquod insigne, ubi Nobilium domicilium erat: hodie dicimus, *Sennor de tal casa, ò lugar*: de eo Aimonius *lib.* 5. *cap.* 35. agit; Mansus verò ingenuilis dicebatur ille, quem dominus prædii colendum tradebat hominibus ingenuæ, seu liberæ conditionis; quibus unus præerat mansarius, qui certum censum, seu pensionem, sive nummariam, sive frumentariam domino prædii persolvebat: de quibus mansis

plura

plura tradit Lemaistre *de bonis Eccles. libr. 2. cap. 3.*

*6 His animadversis, jam apparet verus sensus præsentis Canonis: in eo jubent PP. Ecclesiæ Gallicanæ, ut unicuique Ecclesiæ unus mansus integer, id est instructus, & vestitus absque ullo servitio tribuatur, id est absque tributo, videlicet fodero, paratura, & mansionatico; quia mansus pro dote Ecclesiæ assignatus immunis erat à quocunque servitio. Concil. Meldense *Can. 63.* & in capitul. Heraldi Turonen. *cap. 40.* & in Canonibus Isaaci Lingonensis in præfatione cautum fuit, ne cuiquam servitio obnoxius sit mansus Ecclesiæ; & diserè ùs id statuerunt Carolus, & Ludovicus *lib. 5. capitul. cap. 45.* his verbis: *De uno manso ad Ecclesiam dato, de quo aliqui homines contra statuta sibi servitium exigunt, quicunque pro hac causa accusatus fuerit Comes, vel missus, hoc quod inde subtractum est, presbyteris cum lege sua restituere faciant.* Et sanctissimè quidem ita prospectum est, ne mansus, aut redditus Ecclesiarum parochialium ullo onere premerentur, nève ex earum dote ullum censum laici perciperent, qui temerè Ecclesiarum fundatores sæpiùs illum extorquebant. Concil. Troslejan. *can. 6.* Metense *can. 2.* Colonien*se can. 4.* Valentinum *can. 9.* bi: *Item, quia parochiales Presbyteri indignè à sæcularibus premuntur, nullaque reverentia sacerdotali gradui ab aliquibus servatur; & quia possessiunculæ, vel dotes basilicis collatæ irreverenter auferuntur, placuit, ut ipsi presbyteri sub Episcopis, quibus adjutores sunt, maneant, & sub matre Ecclesia libere, & quietè officium ecclesiasticum exequantur: dotes verò à fidelibus designatæ basilicis ad hoc, quod statutum est, ab eis vindicentur, nullaque redhibitio censûs inde à quolibet sæculari exigatur.* Imò & Episcopis, & Archidiaconis prohibebatur ex his mansis ullum servitium exigere, *capitul. 5. lib. 2.* ubi ita cavetur: *Ne verò Ecclesiæ illis commissæ in restauratione, aut luminaribus, juxta possibilitatem rerum ab illis negligantur, vestra nihilominus invigilare debet solertia, & sicut alios prohibetis, ne de mansis ad Ecclesiæ luminaria datis aliquid accipiant, sic & vos, & vestri Archidiaconi, de eisdem mansis nihil accipiendo aliis exemplum præbeatis; sed potiùs ad id, ad quod data sunt, servire concedatur, ut totum, sicut dictum est, in restauratione Ecclesiarum, & luminaribus vestra auctoritate, & studio cedere possit.* Ex manso igitur, id est propria dote Ecclesiæ non tenebatur Presbyter aliquod servitium domino mansi, qui illum pro dote assignavit, impendere, nec de decimis, & oblationibus in ipsa Ecclesia perceptis; sed tantùm spirituale, seu ecclesiasticum servitium illi præstare debebat. Concil. Troslejan. *can. 6.* ibi: *Quia mitis, & humilis magistri discipuli sumus, Presbyteris nostris humilitatis exempla, ac monita dare debemus, videlicet in quorum ditione suæ consistunt Ecclesiæ, congruum honorem, & obsequium impendant debitum, id est spirituale, atque ecclesiasticum: & hoc sine ullo typho, vel contentione, vel rebellione; salvo namque ministerii sui jure debent se gratiosos exhibere senioribus, & parochianis suis, de quorum oblationibus vivunt, & cum debita humilitate spiritualia eis obsequia ministrare.*

Hæc de mansis pro dote Ecclesiæ assignatis, & eorum immunitate ab omni servitio temporali: Sed quia Ecclesiæ ultra dotem plerumque alium mansum habebant, seu alia prædia, quæ erant veluti dotis incrementum, nec ita in subsidium necessitatis Ecclesiæ deserviebant mansi isti, si antequam Ecclesiæ traderentur, tributum exsolvebant, similiter & postea illud pendebant, ut Imperatores Carolus, & Ludovicus sanxerunt *lib. 4. Cap. cap. 37.* ibi: *Quicunque terram tributariam, unde tributum ad partem nostram exire solebat, vel ad Ecclesiam, vel cuilibet alteri tradiderit, is qui eam susceperit, tributum, quod inde solvebatur, omni modo ad partem nostram persolvat, nisi fortè talem firmitatem de parte Dominica habeat, per quam ipsum tributum sibi donatum possit ostendere.* Unde, ni fallor, apparet verus sensus præsentis Canonis; in eo enim nullo modo agunt PP. de aliquo servitio Episcopis, seu aliis superioribus Ecclesiasticis præstando, ut volebat Primarius noster Parexa *in repetit. ad hunc textum*: sed de tributo ex manso Ecclesiæ, vel aliis prædiis ab eo possessis solvendo seniori, id est pristino Domino mansi, vel Principi: & PP. sanxerunt, staturuntque Imperatores Carolus, & Ludovicus, quod unaquæque Ecclesia suum mansum integrum, id est instructum, ut suprà retuli, haberet, & Presbyteri in ipsis Ecclesiis constituti, nec de decimis fidelium, aut oblationibus, proventibusve ex domibus, areis, vel hortis, neque ex ipso manso aliquod servitium faciant temporale; sed tantùm ecclesiasticum, hoc est spirituale, ut in dicto Canone 6. Concilii Toslejan. sicut Patronus, qui à libertо sacris Ordinibus initiato non potest operas temporales exigere, spirituales verò petere valet, *cap. eo libentius, de servis non ordin.* si autem ipsæ Ecclesiæ alia prædia habent, ultra prædictum mansum, ex his tributum, quod pendere solebant Senioribus, id est Judicibus, aut Magistratibus, seu Dominis illius prædii, debitum servitium impendant; quia tunc prædia illa transeunt cum suo onere, nec similia prædia habent privilegium dotis Ecclesiæ. PP. enim, & Imperator privilegium hoc exemptionis concesserunt manso Ecclesiæ, quia necessarius est ad alimoniam Rectoris, & aliorum ministrorum Ecclesiæ, nec non ejus luminaria, & similia; non autem aliis prædiis, quæ pro dote Ecclesiæ assignata non erant, in quibus æqualis ratio favoris, & necessitatis non vigebat.

CAPUT II.

(a) Augustinus *super epistola ad Romanos.*

OMnis (b) anima sublimioribus (c) potestatibus subdita sit. *Et infra:* Et vos subditi esse debetis. Ideo enim tributa præstatis, quia hæc est probatio subjectionis.

NOTÆ.

NOTÆ.

1. (a) *Augustinus.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. Sed hæc verba non reperiuntur inter Opera D. Augustini; extant tamen priora illa: *Omnis anima sublimioribus potestatibus subdita est*, in epistola D. Pauli ad Romanos c. 13. Illa autem: *Et vos subditi esse debetis*, exprimunt sententiam Glossæ ordinariæ, quæ ait: *Et ideo subjici*; & illa: *Ideo enim tributa præstatis*, sunt D. Pauli; tandem illa: *Quia hæc est probatio subjectionis*, sunt Glossæ interlinearis; unde Compilatores textum hunc ex ipsa D. Pauli Epistola, & ejus Glossa transcripserunt.

2. (b) *Omnis anima.*] Id est omnis homo, ut passim in sacra pagina anima sumitur, ut Actuum Apost. capit. 7. *Accersivit Joseph patrem suum Jacob, & omnem cognationem in animabus septuaginta quinque.* Exod. cap. 1. *Omnes animæ, quæ egressæ sunt de femore Jacob.* Ezechielis capit. 4. *Ecce anima mea non est polluta.* Jesaiæ capit. 49. *Ad contemptibilem animam.* Et passim.

3. (c) *Potestatibus.*] Id est Principibus, & Magistratibus, qui potestate regendi, & imperandi pollent. Ponitur enim Abstractum pro Concreto, videlicet potestatibus, id est potestate præditis, ut *in cap. final. de judiciis.*

COMMENTARIUM.

4. PRo hujus textus expositione sciendum est, apud Hebræos Judam Gaulianistam, seu Galilæum, cum suis sectatoribus in eo errore fuisse, videlicet solum Deum esse recognoscendum tanquam Principem, & Dominum; omnes verò Principes humanos, & per consequens omne Regnum Politicum esse respuendum, ut refert Josephus *libr.* 18. *antiquit. cap.* 1. & *libr.* 7. *de bello Judaico, cap.* 29. & 31. & tradit D. Hieronymus in epistola Pauli ad Titum, cap. 2. Quare calumniosè interrogarunt Judæi Christum Dominum nostrum, an liceret tributum Cæsari solvere? Ut si respondereret, tributum esse solvendum, juxta opinionem eorum infringeret legem libertatis per Moysen datam: Si autem solvendum non esse diceret, in Cæsarem peccaret. Et quia Christus Dominus, & ejus Apostoli origine erant Galilæi, & simul legem, quam prædicabant, appellabant legem perfectam libertatis, *Joannis cap.* 8. ibi: *Si ergo vos filius liberaverit, vere liberi eritis*; ideo Apostoli, & primi Christiani de hoc errore Gentibus suspecti fuerunt, ut constat ex Justino Martyr. *Apolog.* 2. Clemente Alex. *lib.* 4. *Strom.* qui refert inter alias causas, persecutiones Ecclesiæ hanc unam fuisse, quia videlicet per legem Evangelicam, quam audiebant esse libertatis, Regna, & Respublicas seculares, everti Gentiles credebant; unde Apostoli ut hanc erroris causam tollerent, sæpe sæpius prædicarunt Principibus esse obediendum, illisque tributum solvendum, ne in odium traheretur Christiana religio, aut Christiani abuterentur libertate fidei ad obedientiam Principibus negandam. D. Petrus *Epist.* 1. *Canon. c.* 2. ibi: *Subjecti estote omnes humanæ creaturæ propter Deum, sive Regi tanquam præexcellenti.* Unde tot argumentis in præsenti epist. c 13. ad Romanos intendit D. Paulus probare omnem hominem obedire debere supremis Potestatibus, quibus ideo tributa præstant: quæ verba Apostoli sunt, & rectè exposuit Glossa ordinaria; quia tributorum præstatio probationem inducit subjectionis. Facit D. August. in præsenti epistola, dum ait: *Ideo tributorum, & census persolvendi meminisse Apostolum, quoniam nascentis Ecclesiæ initio libertati Christianæ minus adhærentes, quidam nulli hominum honorem deferebant, aut tributa pendebant; contra quod scriptum est ab eodem Apostolo ad Timoth.* 1. *cap.* 6. Et clariùs idem sanctus Doctor ostendit ad eandem Epistolam Pauli: *Si quis ergo putat, quoniam Christianus est, non sibi esse vectigal reddendum, aut tributum, aut non esse exhibendum debitum honorem eis potestatibus, qui hæc curant, in magno errore labitur.* Idem peccatum falsò primis Christianis insimulatum agnoscunt, & suis apologeticis impugnant Justinus Martyr *dict. Apol.* 2. *ad Antoninum*, Tertull. *in Apolog. adversus Gentes, cap.* 31. & 35. & *ad Scapulam cap.* 2. & *de idololatr. cap.* 15. & *adversus Gnost. c.* 14. Arnobius *lib.* 4. *adversus Gentes.* Ignatius *epist.* 10. *ad Smyrn.* & *in epist.* 2. *ad Antioch.* Irenæus *lib.* 3. *cap.* 24. Martialis Lemovic. *epist.* 2. *ad Tolosanos*; & post eos sub Cæsaribus Chrysostomus *ad epist.* 1. *Pauli ad Roman. cap.* 13. Ambrosius *lib.* 4. *ad Lucam, cap.* 5. Hieronymus *epist.* 4. August. *epist.* 5. & 54. & *ad Psalm.* 118. *concione* 31. & *in propositionibus ad epist. ad Roman. propos.* 13. Optatus Milevit. 3. *adversus Parmenianum*, Symmachus Papa *in Apolog. ad Anastasium Imp.* Fulgentius Ruspensis Episcopus *lib.* 1. *de mysterio Mediatoris Christi ad Trasimundum Regem*, Isidorus Pelusiota *lib.* 2. *epist.* 216. & sequiore sæculo, non sensu, Joannes Saresbur. *lib.* 4. *polycrat. cap.* 1. Nec est ratio, quare hæc verba D. Pauli referantur ad Clericos, ecclesiasticasque personas, cùm tantùm Apostolus agat generaliter de omnibus Christianis, qui licèt per Evangelicam legem liberati sint à præceptis veteris legis, non tamen exempti sunt ab obedientia Principibus præstita; & ita non potest textus hic expendi contra immunitatem clericis, ecclesiasticisque personis à tributis competentem, ut vulgò expendi solet: notarunt post alios Suarez *lib.* 4. *adverss. Reg. Angl. cap.* 1. & *lib.* 4. *cap.* 2. *num.* 9. Martha *de jurisdict. part.* 1. *cap.* 25. & *part.* 2. *c.* 6. Valenzuela *contra Venetos, p.* 4. *num.* 140. & 184. & ni fallor, hæc est vera & propria præsentis textus interpretatio. Generaliter verò Principibus esse obediendum, probatur *ex capit.* 22. *Exodi, vers.* 28. ibi: *Principi populi tui non maledicas*; ut agnoverunt Paulus *Actuum Apost. cap.* 23. *vers.* 5. Apostoli *in Can.* 84. PP. Concil. Tolet. 5. *Can.* 5. & *ex* 1. *Paralip. capit.* 16. & *Psalmo* 104. *vers.* 15. *Nolite tangere Christos meos*, &c. quo sæpe pro fide & obedientia Regibus debita utuntur PP. Concil. Tolet. 4. *Can.* 75. Tolet. 16. *Can.* 9. Probatur etiam ex D. Paulo 1. *ad Timoth. cap.* 3. & *ad Titum capit.* 3. *epist.* 1. *Petri, cap.* 2. *vers.* 13. *Can.* 84. *Apost. cap. Julianus* 94. *cap. qui resistit* 97. *cum seqq.* 11. *quæst.* 3. *cap. quæ contra*, 8. *dist. cap. magnum* 28. 11. *quæst.* 1. *cap.* 2. *de majorit. & obed.* Concil. Paris. sub Ludovic. *lib.* 2. *cap.* 8. Meldense sub Sergio *Can.* 2. Turon. 2. sub Carolo, *Can.* 1. Mogunt. sub Rabano *Can.* 5. Tolet. 4. *Can.* 75. Tolet. 6. *Can.* 17. Tolet. 7. *Can.* 1. & aliis congestis ab Antonio Augustino *in epit.* 3. *p. lib.* 35. *tit.* 2. Probant fusè Bellarminus *tom.* 2. *lib.* 3. *cap.* 3. Solorzanus *de*

jure Ind. tom. 2. lib. 2. cap. 23. num. 77. Larrea *alleg. 63. ex num. 5.* Valenzuela *consil. 4. num. 79.* fusè & eruditè Illustr. Ramos *ad Alex. VII. pro Episc. Lusit. fol. 18. num. 81. cumsequent.*

CAPUT III.

Gregorius *Stephano* (a) *Chartulario.*

SCientes magnitudinem charitatis vestræ toto Dominum corde diligere, ob hoc ea, quæ in (b) massis de jure quondam Patricii viri piæ recordationis contra præcepta Dominica, contraque Canonum regulam commissa esse didicimus, ad ejus necesse duximus referre notitiam: quatenus hæc, quæ perpetrata sunt, corrigi debeant, & alii deinceps tentare non præsumant. Insinuatum igitur nobis est, in massa, quæ nuncupatur Marato, de Abbate monasterii sancti (c) Georgii, quod in eadem situm est, duos Monachos refugisse, & unum quidem ex eis jam conjugem accepisse, alium autem laicum effectum sæculariter vivere; cùm nec ex familia massæ homines ipsi esse liberi asserantur: & vel si secundùm conditionem debuissent agere, contra DEUM erat, ut post adeptum divini officii cultum, & sæcularem vitam, atque habitum remearent. Unde hortor, ut habita judicis æterni consideratione, Monachos ipsos retrudi sine dilatione faciatis, ne eorum exemplo, cum vestro, quod absit, peccato, cæterorum monasteriorum districtio dissipetur: sed magis ut magnitudinis vestræ solatio aliis Monachis spes gerendi talia submoveatur. Asserit autem prædictus Abbas, Presbyterum prædictæ massæ novas monasterio ipsi velle imponere consuetudines, quæ ex tempore conditi monasterii per triennale tempus hactenus non fuerunt: siquidem si quid DEO illic munificentiæ gratiâ à fidelibus viris (d) oblatum fuerit, portionem se asserit debere percipere. Quod magnitudo vestra studeat diligenter agnoscere: & si hoc ab initio non fuit, etiam labentibus temporibus aliud noviter imponi non concedat; quia maximè exiguæ substantiæ, & monasterium pauperum esse didicimus, & Abbatem ipsum hospitalem omnino esse, multorum attestatione didicimus.

NOTÆ.

(a) *Chartulario.*] Valde corrupta est præsens inscriptio, tam in prima, quàm in sexta compil. In prima legitur *ad Stephanum Castronem*; In secunda verò *Stephano Cantori*: sed eam, & literam textus restituo ex epistolis D. Gregorii *lib. 12. indict. 7. epist. 20.* Chartularius in utroque jure diversimodè accipitur: in jure Civili numerariis, actuariis, & scriniaris adjungitur *in titul. Cod. de numer. actuar. chartul.* à charta, vel chartula ita dicti, qui omnes rationes publicas tractabant; ideoque eorum officium in observatione rationum consistebat, *l. 11. Cod. de divers. offic. l. 25. Cod. de sacros. Eccles.* De his Cujacius *in l. 10. Cod. de numer.* Gutherus *lib. 2. de offic. dom. cap. 14.* Pancirola *lib. 1. var. cap. 27.* & *lib. 2. cap. 188.* Juretus *ad Symmachum lib. 9. epist. 23.* Buleng. *lib. 4. de Imper. Rom. cap. 10.* Zerda *in adverf. cap. 17. num. 5.* Amaya *in l. 3. Cod. de can. largit.* notavi *in cap. 8. de præsumpt.* Etiam officium Chartularii refertur à Leone, & Anthemio *in dict. leg. 3. C. de canone*, his verbis: *Chartularios, qui de cohortalibus officiis uniuscujusque Provinciæ largitionales titulos tractare constituuntur.* Et magni Chartularii mentio fit apud Curopalatem, & Chartularii Magistrorum equitum, & peditum *in l. 6. Cod. Theod. de divers. offic.* notarunt Grethserus *ad Codinum lib. 1. cap. 4.* Balsamon *in nomocan. tit. 8. cap. 1.* Lindembrog. *in notis ad Paulum Warfridum, lib. 2. de gestis Longob. cap. 1.* In ecclesiastica Politia Chartularii nomen longè minoris fuisse dignitatis, probat D. Rochus Pirro *tom. 1. Sicil. sacr. not. 3 num. 11.* Illud constat ex præsenti epistola, & aliis ipsius Gregorii, apud Latinos Chartularium de causis ecclesiasticis cognoviss, ut jam notavit Baronius *anno 591.*

(b) *Massis.*] Masse nomen, & appellatio, ut apud Gallos, & Germanos recepta fuit, ita Massæ vocabulum apud Latinos usitatum. Est autem conglobatio quædam, seu collectio possessionum, ac prædiorum: cujus nominis meminit Cassiodorus *lib. 8. epist. 33.* ubi Rex Athalaricus jubet conductores, ac Possessores mansarum prospicere, ne rustici in mercatores, aliosque peregrinos insiliant, qui ad natale S. Cypriani celebrandum Lucaniam confluebant. Et Ecclesiam Romanam varias massas habuisse, jam probavimus *in cap. 2. de pactis.*

(c) *Georgii.*] Monasterium hoc S. Georgii de Tiracola, seu Troculis, est in Sicilia, à Rogerio Comite amplè ditatum, cujus funtationem & privilegia refert D. Rochus Pirro *tom. 3. Sicil. sacr. fol. 61.*

(d) *Oblatum fuerit.*] Juxta adducta *in c. 1. de statu Monach.* & Commentarium hujus textus dabimus infrà *in cap. prohibemus.*

CAPUT

CAPUT IV.

Idem (a) *Constantino Episcopo.*

LIcèt multùm. *Et infrà*: Dixit quoque prædictus cæcus, quod ad collectas inter alios pariter compellatur: quod fieri non permittas, quia eum, quem cæcitas sua gravat, inhumanum est nimis in collectione affligere: cui debuerat ex collectis, si esset necessitas, misereri.

NOTÆ.

1. (a) *Constantino.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub tit. de restit. spol. cap.* 7. & inscriptionem exposui, ac historiam hujus textus retuli *in cap.* 2. *de restit. spol.* ubi etiam notavi, quare Pontifex in præsenti de causa collectarum temporali pronunciasset.

COMMENTARIUM.

2. LIcèt verum sit, cæcos, pauperes, miserabilesque personas à muneribus omnibus personalibus immunes esse, *l.* 2. *§. corporis, Digest. de vacation. muner. l. unicum, Cod. de eodem titul. lib.* 10. *l. unic. C. de superindict. l. forma*, §. *illam, Digest. de censibus, l. cura*, §. *deficientium*, & §. *inopes, ff. de muner. & honor. c. judicatum*, 89. *dist. l.* 1. *qui morb. lib.* 10. probant Solorzanus *tom.* 2. *de jure Ind. lib.* 1. *c.* 19. *num.* 28. Michelorius *in tract. de cæco, cap.* 23. tamen à realibus, quæ ratione prædii debentur, non sunt exempti, quia terra ipsa tributum, seu pensum pendet, argumento capitis *convenior* 23. *q.* 8. *cap. si quis laicus* 16. *quæst.* 1. unde præsentem textum de collectis personalibus, non verò de realibus accipit Michelorius *ubi suprà*. Sed verius credo, pietatis causâ tributum etiam reale cæco, similive miserabili personæ remitti debere, Gregorium in præsenti rescribere; non quia stricto juris rigore à tributo reali cæcus exemptus sit, ut jam notavit Parladorius *lib.* 1. *rer. quotid. c.* 3. *num.* 28. unde nimis impudenter Antibolus *in tract. de muner.* §. 2. *num.* 28. ausus fuit inscitiæ arguere nostrum Gregorium in præsenti, quasi ignorasset alias esse collectas reales, alias personales: nec etiam bene Prosdicimus *de different. leg. & can. num.* 144. differentiam constituit inter jus Civile, & Canonicum, quasi jure Civili attento cæcus in muris non sit à collectis realibus; secus verò inspecto jure Canonico.

CAPUT V.

(a) Paschalis II. *Comitissæ* (b) *Mathildæ.*

PErvenit ad nos, quod (c) Fraxinorensis Abbas Carpensem Ecclesiam fuerit depræda-tus, occasione videlicet cujusdam census, qui ad quid solvi debeat, ignoratur: de quo nimirum, cùm nos Archipresbyter interrogaret, quod rationabile videbatur, re-spondimus: Census enim ignorantiæ, nec divinis, nec humanis legibus invenitur. Oportet quippe, ut census omnes ad quid, & quomodo persolvi debeant, præsciatur. Mandamus ergo dilectioni tuæ, ut prædam ipsam Carpensi Ecclesiæ restitui facias, nec deinceps Fraxinorensem Abbatem, aut quemlibet alium eam inquietare permittas.

NOTÆ.

1. (a) *Paschalis.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 5. Paschalis II. antea Renatus, vel Raynecius dictus, natione Tuschus, patriâ Bledanus, Monachus Benedictinus, electus Pontifex anno Domini 1099. scripsit varias epistolas, quas refert Baronius *anno* 12. Vinius *tom.* 7. *Concilior.* cum decem Conciliis ab eo celebratis: plura de eo referunt Baronius *d. anno* 1099. Ludovicus à sancto Carolo *in Biblioth. verbo Paschalis II.*

2. (b) *Mathildi Comitissæ.*] Hæc Mathildis primò nupsit Godofredo, propter difformitatem Gibbero dicto; & eodem functo Welfoni Duci, non tam pro incontinentia, quàm pro Romani Pontificis obedientia, ut tantò virilius sanctæ Romanæ Ecclesiæ contra schismaticos posset subvenire. Unde Baronius *an.* 1089. refert hoc conjugio Henricum III. Imperatorem valde contristatum fuisse, eundemque Ducem terrorem fuisse schismaticis.

(c) *Fraxinorensi.*] Fraxinorense hoc monasterium, Gallicè *Ferne* dictum, est Ordinis D. Benedicti, Prioratus in Gallo-Brabantia, cujus initia Eremburgi piæ matronæ debentur anno 1099. Ejus Abbatiam regendam suscepit Fulgentius, de quo in præsenti, ut refert Aubertus Miræus *in cœnob. Belgiæ, cap.* 43. 3.

COMMENTARIUM.

ANceps quæstio est, tam apud Scholasticos, quàm Forenses Doctores, utrum census, etsi non constet de ejus emptione, seu causâ debendi, tantùm vitutre lapsus temporis, & repetitæ solutionis debeatur in futurũ? Et pro negativa sententia facit præsens textus, ubi expressè docet Paschalis, non posse monasterũ Fraxinorense petere cen- 4.

sum ab Ecclesia Carpensi, nisi causa ipsius census liquidò appareat; quia census ignorantia divinis & humanis legibus reprobatur: deinde quia tempus non est modus inducendi obligationem, *l. obligationum* 44. §. 1. *vers. Placet, ff. de O. & A. l. si interrogatione* 1. *l. adversus* 3. *l. creditor* 7. *C. de usuris, l. operis* 31. *ff. de oper. libert.* igitur si non constat de causa, seu emptione census, tempus per se non est sufficiens ad inducendam ejus obligationem, sicut sola cautio sine expressione causæ non sufficit ad producendam obligationem, *cap. si cautio, de fide instrum.* Quibus, & aliis fundamentis moti, negativam hanc sententiam tenuerunt Salazar *de usu & consuet. c. 9. à num.* 11. Faber *lib. 7. conject. cap.* 8. Schisfordeg. *lib.* 1. *tract.* 15. *per tot.* Corrasius *lib. 3. miscell. cap.* 15. Alciatus *in leg. si certis annis, num.* 10. *C. de pactis.* Contrarium tamen, ex continuata nempe præstatione census manere obligatum in futurum eum, qui longo tempore censum persolvit, probatur expressè *ex l. cùm de in rem verso, ff. de usur. l.* 1. *Cod. de fideicomm. l. litibus* 20. *Cod. de agricolis, lib.* 11. *l.* 3. *C. de apochis, eodem lib. l.* 1. §. 1. *ff. de itinere, actuque privato, cap. querelam, de elect.* Quorum jurium argumento affirmativam sententiam in solutione annuorum reddituum & Decimarum tenuerunt Menchaca *usufreq. cap.* 43. *num.* 30. Gaspar Rodrigez *lib.* 1. *de annuis reddit. cap.* 15. *num.* 5. Lara *de anniversf. lib.* 1. *cap.* 12. Avendanno *de censib. cap.* 15. Gilkenius *in dict. leg. si certis, num.* 1. Castillo *de tertiis, cap.* 3. *num.* 27. Flores de Mena *lib.* 1. *quæst.* 2. & *lib.* 2. *quæst.* 23. Giphanius *in d. l.* 1. *Cod. de fideicommiss.* Parexa *de instrum. edit. titul.* 7. *resol.* 10. *num.* 20. Gibalinus *de usuris, lib.* 4. *cap.* 6. *artic.* 5. Tapia *tom.* 1. *Catenæ, lib.* 4. *cap.* 11. *artic.* 2. Porro quarum opinionum conciliatione, & præsentis textus expositione sequences casus distingvendi sunt; Primus est, quando quis censum petit, & idoneè probat illum sibi jam antea solutum fuisse ex census impositione, quod instrumentis, aliisque legitimis probationibus ostendit: quo casu solutio continuata non tam inducit obligationem solvendi census in futurum, quàm illam probat: & actor non tantùm habet intentionem fundatam, sed etiam probationem probatam. Secundus casus contingit, cùm quis exigit censum, allegatque solutiones per longum tempus continuatas, veluti per decem, aut viginti annos; & simul titulum ac causam affert; quo casu, quamvis illa non probet instrumento aliquo, talis continuatio solutionum per decennium cum allegatione veri tituli inducit necessitatem solvendi inposterum, nisi errore, aut invaliditate tituli ac causæ probatum fuerit: quem casum latè examinant Rodriguez *dict. lib.* 1. *quæst.* 15. Cencius *quæst.* 81. *num.* 8. Duardus *de censibus, quæst.* 17. *num.* 30. Gibalinus *dict. artic.* 5. Tertius casus evenit, cùm ille, qui petit censum, affert tantùm continuatas solutiones 10. vel 20. annorum, non autem titulum, vel causam solutionis allegat; tunc enim ex iteratis solutionibus nullum jus exigendi censum acquiritur. Menchaca *illustr. quæst.* 84. Cencius suprà, *num.* 16. Duardus *num.* 14. Rodriguez *num.* 2. Si autem tempus longissimum sit, vel immemoriale, tunc præsumitur titulus, atque ideo inducitur obligatio solvendi censum. Cencius suprà, *num.* 26. Menchaca *illustr. c.* 84. *num.* 48. & in his casibus diutinæ solutionis, si negetur census, & ita quodammodo dejiciatur creditor à quasi possessione illum exigendi, competere remedium recuperandæ possessionis, argumento ex lege *Aquilius, Digest. de donat.* docuerunt Menochius *remed.* 1. *recuper. ex num.* 81. Tuschus *littera P. conclus.* 447. & *littera S. conclus.* 388. Mascard. *de probat. conclus.* 1388. Petrus Barbosa *in leg. si de vi, ex num.* 133. *Digest. de judic.* quorum sententia in praxi sustinenda est, quamvis in puncto juris falsa sit. Nec tunc obstant fundamenta negativæ sententiæ. Non primum ex præsenti textu, quia Paschalis in eo accipiendus est, cùm non constat de titulo, seu causa ipsius census, nec legitimum tempus elapsum est, ex cujus transcursu, sequutis repetitis præstationibus causa præsumi possit. Nec obstat, quod dicebamus, tempus non esse modum inducendæ obligationis; quod verum censeo, quando in solo temporis cursu creditor fundaret obligationem, non verò quando eam fundaret in consensu tot annis præstito; nam etsi ex eo non nascatur obligatio, nascitur tamen præsumptio certissima obligationis, quæ sufficiat, ut debitorem ad præstationem compellamus, cùm non probet contrarium, ut in præsenti; in qua probatione, si deficiat debitor, vincit præsumptio, ut egregiè docet nulli postponendus Cujacius *libr.* 29. *qq. Papin. in dict. leg. cùm de in rem*, & Gilkenius *dict. cap.* 4 *num.* 43. *& seq.* Lara *dict. lib.* 1. *cap.* 12. *numer.* 5. quos immeritò taxat Schisfordeg. *dict. tract.* 15. *quæstione* 5. absurdum existimans, ex præsumptionibus hanc rem esse definiendam; cùm tamen negare non possit in secunda parte dictæ legis *cùm de in rem*, præsumptionem interveniisse de dote, quia usuræ fuerunt solutæ, ut rectè notavit Lara *dict. num.* 5. & Flores *dict. lib.* 1. *quæst.* 2. *num.* 14.

CAPUT VI.

Ex Concilio (a) *Lateran.*

CUm (b) Apostolus se, ac suos propriis manibus decreverit exhibendos, ut locum prædicandi auferret pseudo-Apostolis, & illis, quibus prædicabat, non existeret onerosus: grave nimis, & emendatione dignum esse dignoscitur, quod quidam fratrum, & Coëpiscoporum nostrorum ita graves in procurationibus suis subditis existant, ut pro hujusmodi causa ipsa interdum ecclesiastica ornamenta subditi exponere compellantur, & longi temporis victum brevis hora consumat. Quocirca statuimus, quod (c) Archiepiscopi parochias visitantes, pro diversitate Provinciarum, & facultatibus Ecclesiarum XL. vel L. (d) evectionis numerum; Episcopi autem XX. vel XXX.

Cardina-

(e) Cardinales autem XXV. nunquam excedant: Archidiaconi verò V. aut VII. Decani constituti sub ipsis duobus equis contenti existant, nec cum canibus (f) venatoriis proficiscantur, & avibus; sed ita procedant, ut non, quæ sua sunt, quærant, sed quæ JESU CHRISTI quærere videantur: nec sumptuosas epulas quærant, sed cum gratiarum actione recipiant, quod honestè ac competenter illis fuerit ministratum. Prohibemus etiam, ne subditos suos taleis, exactionibusve Episcopi gravare præsumant. Sustinemus autem pro multis necessitatibus, quæ aliquotiens supervenient, ut si manifesta & rationabilis causa extiterit, cum charitate moderatum ab eis valeant auxilium postulare. Cùm enim dicat Apostolus: Non debent filii thesaurizare parentibus, sed parentes filiis, multùm longè à paterna pietate videtur, si præpositi subditis suis graves existant, quos in cunctis necessitatibus pastoris debent more fovere. Archidiaconi verò, sive Decani, nullas exactiones, vel taleas in Presbyteros, seu Clericos exercere præsumant. Sanè quod de prædicto numero evectionis secundùm tolerantiam dictum est, in illis locis poterit observari, in quibus ampliores sunt redditus, & ecclesiasticæ facultates. In pauperioribus autem locis tantùm volumus teneri mensuram, ut ex accessu majorum minores meritò non doleant se gravari, nec sub tali indulgentia illi, qui paucioribus equis hactenus uti solebant, plurium sibi credant potestatem indultam.

NOTÆ.

1. (a) *Lateran.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 6.* & reperitur textus hic in Concilio Generali Lateran. celebrato sub Innocentio III. *cap. 4.* & ut deductus ex eodem Concilio, citatur *in cap. 3. de excessibus Prælat. in 2. collect.* de eo Concilio notavi *in cap. nonnulli, de rescript.*

2. (b) *Apostolus se, ac suos.*] Hæc verba ex variis locis desumpta videntur, videlicet *ex c. 20. Actum Apost. ex epistola 1. D. Pauli ad Thessal. cap. 2. & epist. 2. cap. 3. & 2. ad Corinth. cap. 11.*

(c) *Archiepiscopi.*] Quatenus Archiepiscopi possint visitare Provinciam propriam, dicemus infrà, *in cap. sopite.*

3. (d) *Evectionis.*] Eleganter, nam evectio certum numerum equorum, seu veredorum continet. Symmachus *lib. 1. epist. 26. Accepi evectiones quatuor in manu, quantum commodas in excursus & recursus meorum.* Cassiodorus *lib. 6. form. 6.* evectiones simili potestate largitur. D. Paulinus *lib. 4. de vita S. Martini.*

Dicite, quid vestri velox evectio Regis
Efficiat tardante Deo?

Quarum evectionum obvia mentio extat *in l. 2. de in jus vocand. l. continuus* 137. *§. cùm ita, ff. de V. O. l. eos* 27. *§. final. ff. ad leg. Corn. de falsis, l. ult. §. penult. ff. de muner. & honor. l. 1. C. de commeat. lib. 11. l. 12. C. de curios. lib. 12. in tit. C. Theodos. de cursu public.* & de eis agunt Gutherus *lib. 3. de offic. domus, cap* 15. Corrasius *lib. 5. miscell. c. 12.* Pancirola *lib. 3. var. cap* 31. Revardus *lib. 2. var. cap. 15.* Solorzanus *tom. 2. de jure Ind. lib. 1. cap 12. num. 22.* Buleng. *lib. 2. de Imp. Rom. cap. 29.* inde etiam evectiones dicuntur litteræ, & diplomata, quibus adlecti, vel Legati ad cursum publicum utuntur, illisque viatica præbentur. D. Hieronym. in Hilarione: *Secretò ab Imp. evectionem petiit, causam ei indicans; & acceptis ad Consularem Palæstinæ litteris, cum ingenti honore, & comitatu gazam deductus est.* Sulp. Sever. *lib. 2. hist. Qua tempestate Hilarius quartum jam exile annum agens inter reliquos Episcopos per vicarium, ac Præsidem datâ evectionis copiâ adesse compellitur.* Notavit Savarus *ad Sidon. lib. 5. epist. 20. verbo Evectionem.*

4. (e) *Cardinales XXV.*] Sed quomodo, cùm Card. D. D. Gonzal. *in Decretal.* Tom. III. Pars II. dinalium major dignitas sit, & illi præexcellentiores omnibus Ecclesiæ Prælatis reperiantur, minor numerus evectionum illis permittitur, quàm Episcopis & Archiepiscopis. Agnovit difficultatem Lotherius *lib. 1. de re benef. cap. 8.* & docuit, evectiones in præsenti non æstimari, seu taxari juxta qualitatem, seu dignitatem visitantis, sed juxta latitudinem territorii, respectu locorum & personarum, quibus est impositum onus procurationis; atque ita Patres in præsenti non prohibere, quin Episcopus habeat in comitatu, quot velit personas, & equos, juxta statum, & dignitatem suam; sed tantùm ut curent, ne graventur illi, qui obligantur ad procurationem majoribus evectionibus. Verùm hæc docti viri sententia sustineri non potest; nam si non attentâ qualitate personæ, sed loci distantiâ evectiones erant æstimandæ, ad quid Archiepiscopis, & Cardinalibus; Decanis, & Archidiaconis evectiones habitâ gradus prærogativâ taxandæ erant, cùm Cardinalis non Episcopus tantùm suam parochiam, sicut Archidiaconus suum Archidiaconatum, & Decanus suum Decanatum visitent? Accedit, nam longinquitas itineris non petit majorem numerum evectionum. Quare hac sententiâ omissâ verius dicendum est, Cardinalium dignitatem temporibus Alexandri III. hujus textus auctoris non ita præexcellentiorem fuisse, ut Episcopalem superaret, usque-dum constitutum fuit, ut ex ipso collegio Cardinalium Pontifex eligeretur in præsenti Concilio Lateran. Quare olim nullus erat Episcopus, qui vellet fieri Presbyter Cardinalis, quia putabant descendere de majore ad minorem dignitatem, ut referunt, & probant Borellus *in summa decis. 1. p. tit. 6. num. 6.* Saravia *de jurisdict. adjuncta quæst. 1. num. 9.* Bobadilla *lib. 2. Polit. cap. 17. num. 15.* Solorzan. *de jure Ind. tom. 2. lib. 3. cap. 7. num. 3.* Unde cœpit augeri paulatim Cardinalium dignitas; & jam galero rubro illis concesso major profectò dignitas declarata fuit, ut probant Gomezius *in proœm. regul. Cancel. tit. Episcopi dignitas diminuta*, Cochlius *in notitiâ Cardin. cap. 8.* ubi variis Bullis probat, Cardinales subscribere post Episcopos, & ita cùm tempore hujus textus dignitas Cardinalitia non superaret Episcopalem, ideo habitâ dignitatis ratione, minor evectionum numerus conceditur Cardinalibus, quàm Episcopis.

(f) *Canibus venatoriis.*] Quos habere tam Episcopis, quam Clericis prohibitum est *in cap.* 1. & 2. *de cleric. venat.* ubi probabimus.

COMMENTARIUM.

5. LUstrari, & visitari Diœceses à propriis Prælatis, & superioribus, antiquissima consuetudo, & penè Ecclesiæ coætanea ast, more accepto ab Hebræis, & Gentilibus; in veteri enim lege id docuerunt facto suo Sacerdotes missi à Rege Josaphat *lib.* 2. *Paralip. cap.* 17. ibi: *Habentes librum legis Domini circuibant urbes Juda, & docebant populos.* Et visitationis apud Judæos usitatæ mentio exrat *in cap.* 30 *Exodi*, juxta ignoti Interpretis versionem, quâ utitur D. Ambrosius *epist.* 1. ibi: *Quod si acceperis computationem filiorum Israël in visitatione ipsorum, & dabunt singuli redemptionem animæ Domino, & non erit in eis ruina.* In novo Testamento habemus Principem Pastorum Christum Dominum, qui apud Matthæum *cap.* 4. circuit totam Galilæam, civitates omnes, & castella, docens in synagogis, & prædicans Evangelium. Et apud Lucam *cap.* 8. iter facit per civitates, & castella, prædicans, & evangelizans regnum DEI. Et de D. Paulo refertur *Actuum Apost. cap.* 15. quod perambulabat Syriam, & Ciliciam, confirmans Ecclesias, præcipiens custodire præcepta Apostolorum, & Seniorum. Et Magistratus Politicos visitationem usitasse, constat *ex leg. congruit, ff. de offic. Præsidis*, ubi refertur, Præsidem peragrasse Provinciam suam, ut eam ab omnibus malis repurgaret. Et de Philippo Tetrarcha Ituræ, & Trachonitidis refert Josephus *lib.* 11. *antiquit. cap.* 6 & 9. *Solitum iter facere cum paucis selectis comitibus, subsequente sella, in qua sedens jura redderet. Quare si quis ex occursu opem ejus invocaret, sine dilatione, mox ibi sellâ positâ residentem causam cognovisse, aut sontem damnasse, aut absolvisse innoxium.* His ergo exemplis moti Ecclesiæ PP. variis Canonibus statuerunt, ut Prælati Diœceses suas visitarent. Concil. Brachar. 2. *can.* 1. refertur *in cap. placuit* 10. *quæst.* 1. *cap. decrevimus, cap.* 11. *ead causa & q.* Concil. Carthag. *can.* 53. ibi: *Constitutum est in Concilio Hipponensi, singulas Provincias tempore Concilii visitandas esse.* Meldense *can.* 39. *Quorundam Episcoporum reprehensibilis, imò damnabilis consuetudo omnimodis corrigatur, qui plebes sibi creditas, aut rarò, aut nunquam per seipsos juxta ordinem Evangelicum, & Apostolicum, atque Ecclesiasticum visitant.* Tautin. *cap.* 1 *in fin. Hoc Concilio utiliori decretum est, ut si placet memoratarum urbium Episcopis, unaquæque de his viciniores sibi inter Provincias vindicet civitates, atque eas Ecclesias visitet, quas oppidis suis vicinas & proximas magis esse constiterit.* Trident. *sess.* 6. *c.* 3. & *sess.* 21. *de reform. c.* 8. referunt Crespetius *in summa, verbo Visitatio.* Ant. August. *in epit. jur. lib.* 4. *titul.* 63. & horum visitatorum mentio erat apud Gregor. *lib.* 3. *tit.* 63. *ad Maxim. Syracus.* ibi: *Visitatores Ecclesiarum, clericique eorum, qui cum ipsis per suæ civitatis parœcias fatigantur, aliquod laboris sui capiant te disponente subsidium.* Apud Joannem II. P. R. *in epistol.* 3. *ad Episcopos Galliæ*, quæ extat *tom.* 2. *Concil. Gall.* & *in cap. in singulis, de statu Monachorum.*

6. Præcipuum ergo Pastorum munus est visitare gregem, & lustrare populum suum ad confirmandos fideles, ad resecanda hæreseon initia, & ut per eos illis innotescant, quæ in Diœcesi innovanda, mutanda, temperandaque sunt, ut adimpleant, quod de illis refertur *Proverb. cap.* 27. ibi: *Cognoscent diligenter vultum pecoris, quem non visitant?* Et *cap.* 10. *Joannis*, ibi: *Vocabunt oves nominatim.* Ubi in illis verbis: *Cognosco oves meas*, ait Theophilactus: *Mercenarius nescit oves: quod contingit, quia non sæpe illas inviseret, ut cognosceret.* Plura tradunt Lantdmeter *lib.* 2. *de veteri cleric. cap.* 105. Aloix *in notis ad vitam S. Abrucii, cap.* 12. Acunna *in cap. non debere*, 80. *dist.* Altesserra *lib.* 2. *dissert. cap.* 9. & *lib.* 8. *c.* 5. Habent ergo visitandi curam omnes Prælati ecclesiastici, quibus jurisdictio competit cum administratione, *cap.* 1. *hoc titul. in* 6. veluti post Pontificem Cardinales in suis titulis, ex præsenti textu, Patriarchæ, & Archiepiscopi in suis Provinciis, ut dicemus infrà *in cap. sopita*: Episcopus in sua Diœcesi: Legatus à latere, cùm exofficio legationis suæ à Sede Apostolica visitatio injungitur: & Legatus natus in sua Provincia, *cap. accedentes, de præscript. cap. quia, de immunit. eccles.* & Legatus missus, si ei specialiter injunctum sit onus visitandi, ut sit urgens aliqua necessitas, expostulet visitationem, *cap. cùm instantia, cap. cùm nuper, cap. procurationes, hoc tit. cap. final. hoc titul. in* 6. Barbosa *de potest. Episcop. alleg.* 73. *num.* 20. & *alleg.* 119. *num.* 5. Archidiaconus etiam habet jus visitandi in Ecclesiis sibi subjectis, si illud longa consuetudine acquisierit, *cap. super eo, hoc titul. cap. mandamus, cap. dilecto, de offic. Archid.* Trident. *sess.* 24. *de reform. cap.* 3. quo modo accipiendus est præsens textus. Debet tamen Prælatus visitare tantùm semel in anno suam Diœcesin, *cap. decrevimus* 10. *quæst.* 1. *cap. conquerente, de offic. Ordin.* Trident. *dict. cap.* 3. nisi ex justa causa, & urgente delictorum necessitate censuerit, oportere pluries eam visitare, *cap. excommunicamus. § adjicimus, de hæretic. cap. visitandi* 18. *cum sequent.* 18. *quæst.* 2. docet Azor 2. *part. instit. lib.* 3. *cap.* 40. *quæst.* 1.

Qui visitare possint.

Consentaneum etiam Ecclesiæ Patribus visum fuit, ut Prælati pergentes per populum suum, tempore visitationis aliquod reciperent subsidium, *cap. cavendum* 7. *cap. inter* 8. 10. *quæst.* 3 *cap. cum ex officii. de præscript. cap.* 1. & 2. *hoc titul. in* 6. *Clement.* 1. *hoc titul. extravag. execrabilis*, Joan. XXII. *de censib. extravag.* 1. *de Decimis, inter communes*, D. Gregorius *lib.* 3. *epist.* 11. Maxim. Syracus. Episc. *Visitatores Ecclesiarum, clericosque earum, qui cum ipsis per non suas parochias fatigantur, aliquod laboris sui capere subsidiu debent. Justum namque est, ut illi consequantur stipendium, qui pro tempore suum commodare reperiuntur obsequium.* Et *lib.* 2. *epist.* 29. Felici Episcopo. Et *lib.* 11. *epist.* 16. Barbaro Episcopo. Innocent. III. *lib.* 1. *epistolarum, in editione Colonia, fol.* 147. in illis verbis: *Cùm igitur eidem Episcopo ob communem profectum visitanti communis procuratio debeatur.* Concil. Emerit. *Can.* 11. ibi: *Placuit, ut tam à Presbyteris, quàm ab Abbatibus, sive etiam Diaconis, Episcopo honor debitus impendatur, ut à nullo contumeliam pati videatur, & quandoque contigerit, eum juxta canonicam sententiam visitare suam parochiam, dignè eum suscipiant, & prout habuerint, aut ratio permiserit, illi præparent, quæ fuerint necessaria.* Concil. Brachar. 2. Tolet. 7. *can.* 4. Sed Concil. Parisiense sub Ludovico, & Lotario *lib.* 1. *c.* 31. videtur distinctionem adhibere

7. Deputatio

adhibere, ut si Episcopus habeat sua, suis contentus sit, & nihil præterea postulet, etiam dum diœcesin visitat; ubi per *sua*, non proprium Episcopi patrimonium intelligas, sed justam ex matricis Ecclesiæ redditibus, & fructibus portionem, alioqui si nihil rerum Ecclesiæ suæ habeat, ut loquitur Concilium, tum quârtam partem Decimarum, & reddituum ex oblationibus sibi vindicabat; sed postea indistinctè admissum fuit, ut Episcopo visitanti procurationes darentur. Ratio assignatur *in dict. cap. cùm ex officiis, cap. si Episcopus, de offic. Ordin. in 6.* scilicet, quod cùm visitantes spiritualia seminent ad utilitatem Ecclesiarum, quas visitant, meritò ab eisdem temporalia ad sustentationem percipiunt, ut ideo magis alliciantur ad visitandum, nec pertimescant difficultatem in victualibus de loco ad locum deferendis, aut in eisdem inquirendis, ut probat Barbosa *lib. 3. jur. Eccles. cap. 22. num. 7.* Hæc portio visitandi Prælato præstanda, procuratio dicitur, *dict. cap. conquerente, de offic. Ordin. dict. cap. 11. & 16. de præscript.* argumento legis *1. §. sed & patronos, ff. de offic. Præfect. Urb. l. si quis à liberis 5. ff. de liber. agnosc.* licèt aliâs procuratio accipiatur pro administratione alieni negotii, *leg. qui mittuntur, 35. §. item, ff. quibus causis major.* apud Ciceronem *lib. 3. de legibus*, ibi: *Quæro, quid re ipsa sit turpius, quàm sine procuratione Senator.* Et 1. Academ. *Sed etiam procuratio multis negotiis implicatum, & constrictum tenebat.* Plura de his procurationibus Prælato tempore visitationis præstandis congerunt Filesacus *in cap. conquerente 16. §. 20. de offic. ordin.* ubi Petrus Gregorius *cap. 17.* Barbosa *lib. 3. jur. eccles. cap. 22. & de potest. Episc. 3. p. alleg. 73.* Rousselius *lib. 5. hist. jurisd Pont. cap. 3.* Cresolius *lib 4. myst ag. cap. 18.* Lemaistre *lib. 2. de juribus Episcop. cap. 3.* Mornac. *in l. 1. Cod de offic. Præfect.* Altesserra *lib. 3. dissert. cap. 16. & lib. 4. cap. 4.*

8. *Explicatur præsens textus.* Sed ut presbyteris reverentiam in Prælatos visitantes, ita ipsis Præsulibus modestiam, ac continentiam circa expensas, & modicas procurationes suaserunt PP. unde Pelagius circa annum 570. Episcopos Diœceses visitantes admonuit, ne prandia enormia juberent fieri, sed secundùm mediocritatem uniuscujusque loci Episcopo ad consignationem venienti præparari convivium: & PP. Concilii Cabilon. sub Carolo, *can. 14.* statuerunt, compescendas esse iniquas Præsulum exactiones, atque oportere Episcopos in lucris animarum potius quàm in deprædandis, & spoliandis hominibus, & scandalizandis fratribus operam dare; ut etiam apud Romanos Consules, vel Legati provincias obeuntes, & lustrantes, nunquam ante Posthumium Consulem usque ad annum Urbis conditæ 581. in ulla re oneri, aut sumptui fuerant. Livius *lib. 2. decad. 5.* quam parcimoniam velut renovans Cicero de se prædicat *lib. 4. ad Atticum, cap. 19.* nullum in se sumptum, cùm Provinciam obiret, nec publicè, nec privatim factum esse, nec in quemquam comitum suorum. Quare cùm multi Episcopi diœceses lustrando clericos ad inopiam redigerent, ut de Joanne Ravennat. Archiepiscopo refert Sigonius *de Regno Italiæ, ad annum 861.* qui accusatus fuit in Synodo Romana sub Nicolao I. variis canonibus taxatum fuit, quid procurationis nomine parochi penderent, ut in Concilio Tolosano *can. 4.* ibi: [Ut in circuitione parochiæ Episcopi de cætero singulos presbyteros per singulas jacendo euntes Ecclesias, sicut hactenus, non prædentur, cùm scriptum sit, eosdem evangelizare debere, non turpis lucri gratiâ, ne vituperetur ministerium sanctum; sed considerent, & denuntient loca sibi, & populo convenientia, & illuc presbyteri, quotquot possibilitas, & moderatio providerit, plebes suas adducant, & ibidem Episcopi prædicent, confirment, & populi errata inquirant, ac corrigant. Iterum autem, quia Dominica voce datur licentia, ut, qui Evangelium annuntiant, de Evangelio vivant, licèt Paulus Apostolus nihil horum fuerit usus, presbyteri tale conjectum faciant, ut & Episcopi solatium habeant, & ipsi non graventur: quod ita nobis fieri posse videtur, videlicet, ut quatuor presbyteri ad locum, ubi quintus degit, & Episcopus residet, plebes suas de quatuor partibus adducere studeant, & unusquisque eorum decem panes, & dimidium modium vini, & frischingam de quatuor denariis, & pullos duos, & ova decem, & modium unum de annona ad cavallos, in subsidium, benedictionis gratiâ præsent Episcopo: & similiter quintus, in cujus domo Episcopus residet, faciat. Nec amplius ab eo exigatur, nisi fortè ligna, & utensilia in opus ministerii commodet. Quapropter Episcopus provideat, ne domus, aut sepes illius à ministris vastentur.] Apertiùs, & distinctiùs in Concilio Turonensi sub Lodovic. II. *cap. 15.* ibi: *Episcopi hujusmodi dispensa contenti sint, panes centum, frischingas quatuor, vini sextaria quinquaginta, pullos septem, ova quinquaginta, agnum unum, annonam ad cavallos modios sex, fœni corbes tres, mel, oleum, ceram, quod sufficit.* Concil. Tolet. 7. *can. 4. Cum Episcopus Diœcesin visitat, nulli præ multitudine onerosus existat, nec unquam quinarium* (alii legunt, *quinquagenarium*) *numerum evectionis excedat, aut amplius quàm una die per unamquamque basilicam remorandi licentiam habeat.* Notavit Sahabedra *in Chron. Goth. cap. 24.* quos veteres canones circa evectiones innotavit Concil. Later. *in præsenti.*

9. Etiam circa ipsas procurationes statutum legimus, ne Episcopi cessantes à visitatione, eas à propriis parochis redimant. Concil. Valent. Galliæ *can. 22.* ibi: *Ut de servitio presbyterorum erga Episcopos consuetudo, ut nobis videtur, valde reprehensibilis amputetur, ut scilicet, quoties Episcopus statuto tempore visitationem, & prædicationem per eosdem sacerdotes non exercet, nequaquam ab eis pro solito servitio pecunias exigat.* Id ipsum statuit Concil. Lateran. relatum *in cap. Romana, hoc tit. lib. 6.* Etiam cautum fuit à Bonifacio VIII. *in cap. felicis, eod. lib.* non licere visitanti, nisi unam procurationem recipere una die, sive locum unum visitaverit, sive plura, etiamsi locus quilibet ab illo visitatus sufficeret ad procurationem integram persolvendam: & in utroque textu id specialiter prohibitum fuit, ne liceret procurationes pecuniâ permutare, hoc est, loco victus & cibariorum nummariam pensionem sumere. Unde dum Concil. Brachar. 2. *can. 2.* Episcopo Diœcesin visitanti duos solidos tribuit, non est accipiendum ita, ut solidi præstentur pro visitatione, sed pro cathedratico, de quo egi *in dict. cap. conquerente*; quod etiam procuratio dicitur *in cap. cùm sit 10. de simon.* & notarunt jam Filesacus *in dict. cap. conquerente, §. 20. in fine*, Rousselius *histor. Pont. jurisd. lib. 5. cap. 3.*

§.

PRohibemus etiam, ne subditos suos talliis, & exactionibus Episcopi gravare præsumant. Sustinemus autem pro multis necessitatibus, quæ aliquotiens superveniunt, ut si manifesta ac rationabilis causa extiterit, cum charitate moderatum ab eis valeant auxilium postulare. Cùm enim dicat Apostolus, &c. *ut sup.*

10. IN præsenti §. agitur de charitativo subsidio, quod PP. Concilii vocant mediocre subsidium, de quo plura congessit Barbosa *lib. 3. juris Eccles. cap. 21. per tot.* Licèt enim Episcopus non possit novum censum subditis imponere, ut sequenti Commentario dicemus; potest tamen petere charitativum subsidium, justâ existente causâ, *cap. nullus 1. quæst. 1. cap. 3. de offic. vicar. cap. conquerente, de offic. ordin.* sicut à Principe sæculari ob necessitatem publicam aliquid superindicti nomine exigitur, *l. 1. Cod. de superindicto, lib. 10.* quia tunc non dicitur novus census, sed cessante necessitate usque nunc intermissus, *leg. Attilicinius, de servit. rustic.* Dicetur autem justa, si proprii redditus non sufficiant Episcopo, *cap. cavendum 10. quæst. 3.* si Ecclesia Cathedralis oneretur debitis, *cap. unic. § final. ut Eccles. benef.* si Episcopus pergit ad Pontificem, vel Regem, aut vocatur ad Concilium generale: si Regem, aut Nuncium Apostolicum in Provincia excipit: si in re Ecclesiæ propugnanda, aut defendenda sumptus fecit insignes, vel si in favorem totius Diœcesis redditus proprios impendit, vel ex alia justa causa, quæ relinquitur arbitrio superioris, Archiepiscopi videlicet, & Patriarchæ, *cap. clericus 11. quæst. 1.* vel summi Pontificis, *cap. penultim. de V. S.* Filesacus *in cap. 18. de offic. Ordin.* Lemaistre *libro 2. de juribus Episcop. cap. 3.* & tunc Episcopus non potest excedere taxam, extravagant. Benedicti XII. quæ incipit, *Unam sanctam, hoc titul.* notavit Parexa *in cap. 1. hoc tit. num. final.* & Solorzanus *tom. 2. de jure Indiar. lib. 3. cap. 12. num. final.*

CAPUT VII.

Ex (a) *eodem.*

PRohibemus insuper, ne ab Abbatibus, vel Episcopis, aliisve Prælatis novi census imponantur Ecclesiis, nec veteres augeantur, nec partem reddituum suis usibus appropriare præsumant: sed libertatem, quam sibi majores conservare desiderant: minoribus quoque suis bonâ voluntate conservent. Si quis verò aliter fecerit, irritum, quod egerit, habeatur.

NOTÆ.

1. EX (a) *eodem.*] Concilio videlicet Lateran. sub Alexandro III. celebrato, ubi *cap. 7. §. prohibemus*, reperitur textus hic, & *in cap. 7 hoc tit. in 1. collect.* ubi additur, *pars capitis cùm in Ecclesiæ*, ut cognoscamus in præsenti referri secundam partem textus *in cap. 8. de simon.*

COMMENTARIUM.

2. *Conclusio traditur, & probatur.* EX præsenti textu sequens communiter deducitur assertio: *Episcopi, & cæteri Prælati Ecclesiarum novos census in eis imponere, aut aliquam partem fructuum sibi reservare nequeunt.* Probant eam textus *in cap. Ecclesiis 9. significavit 13. cap. gravis 15. hoc tit. cap tua nos 11. de jurejur. cap. cùm Clericis 6. de pactis, cap. quod plerique, de immunit. Eccles. cap. 1. 10. quæst. 3. cap. 3. cap. nullus 120. 1. quæst. 1. cap. nulli 27. 12. quæst. 1. cap. nulli 62. 16. q. 1. cap. pastoralis 9 de his, quæ fiunt à Prælat. c. unic. vers. Omnibus, ut eccles. benef. cap. avaritiæ 10. de præbend. cap. de cætero 5. §. ultim. de transact. Clem. unic. de suppiend. neglig.* Concil. Tolet. 4. *Can. 51.* ibi: *Quod si aliquid in Monachos Canonibus interdictum præsumpserint, aut usurpare quippiam de monasterii rebus tentaverint, non deerit ab illis sententia excommunicationis.* Aurel. 1. *Can. 21.* Concil. Arelat. 3. *Can. 1.* Hispalense 2. *Can. 11.* Cabilon. *Can. 17.* ibi: *Inventum est quod in quibusdam locis presbyteri duodenos, vel quater denos denarios Episcopis in censum annis singulis darent: quod penitus abolendum esse decrevimus.* Nicæn. 2. *Can. 12. Can 35. alias 37. Apost.* Fecunt textus *in l. 1. 2. & 3 Cod. vectigalia nova institui, l. 1. Cod. de pascuis publicis, lib. 11. novell. 130. Justin. cap 3.* Illustrant ultra congestos à Barbosa & Garanna hic, Cujacius *in cap. 18. de judiciis, & in cap. avaritiæ, de præbend.* Antonius Augustinus *in epit. jur. lib. 4 tit. 70.* Gothofredus *in Can. 39. Apost.* Lotherius *lib. 1. de re benef. cap. 36. num. 4.* Rousselius, *lib. 5. hist. cap. 3.*

Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti juris consideratione; nam sæpe sæpiùs legimus in jure, pensiones sæpe imponi beneficiis tantùm auctoritate Episcopi, *cap. 3. de offic. vicar. cap. per tuas, de donat. cap. penult. de V. S. cap. nisi essent 21. cap. extirpandæ, §. qui verò, de præb.* & in Legato à latere idem probat Cæsar *de Eccles. Hierarch. disput. 3. §. 2. num. 26.* Igitur inferiores Prælati possunt constituere novos census in Ecclesiis sibi subjectis. Augetur hæc difficultas ex eo, nam dum construitur Ecclesia, census, aut similes pensiones possunt constitui ab Episcopis, & aliis Prælatis, *cap. Eleutherius 18. quæst. 2. cap. scientes 3. hoc titul. cap. unic. ut Eccles. cap. cùm dilectus*

3. Impugnatur traditio affirm.

dilectus 8. *de consuet. cap. institutus* 6. *de relig. domibus*, docent Gigas *de pens. quæst.* 6. *num. ultim.* Rebuffus *in praxi, tit. de pacificis, num.* 111. Rochus à Curte *de jurepatron. verbo Utile, num.* 7. sed ipsa Ecclesia constructa manet sub jurisdictione Episcopi, *cap. omnes* 16. *quæst.* 1. Ergo ejus auctoritate potest novus census constitui, vel antiquus augeri.

4. *Census acceptiones.*

Quâ dubitandi ratione non obstante vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, censum à verbo censeo derivari; quod Romæ significabat facultates æstimare, & in publicas tabulas referre; nec solùm facultates, sed etiam capita civium, & cujusque statum describere, juxta illud Ciceronis *lib.* 1. *de legibus*, ibi: *Censores populi, civitatis soboles, familias, pecuniasque censanto.* Et sic census est descriptio, & æstimatio patrimonii, & matricula universorum civium, qui tam Romæ, quàm in Provinciis degebant. Describebatur patrimonium tunc ad distinguendum ordinem Senatorum, Equestrium, & plebejorum, ut eleganter ait Budæus *in* 1. *part. annot. ad Pandectas, in leg. final. ff. de Senator.* Patrimonium æstimabatur, ut tributum persolveretur, Hispanicè *El padron, ò encabeçamiento: leg. quæ quisque* 64. *ff. de acquir. rer. domin.* ibi: *Quæ quisque aliena in censum deducit, nihilo magis ejus fiunt.* De hoc tributo patrimoniali interpretor textum *in l.* 2. *ff. de censibus*, cujus intellectum non assequitur Accursius; verius enim est, quod si æstimatio patrimonii pro solvendo tributo ex errore, vel vitio facta sit, talis æstimatio evanescit novis possessionibus, id est, dum tributarius novè & verè profitetur suum patrimonium. De hoc etiam tributo intelligunt legem *census, ff. de probat.* ubi Marcellus ait: *Census & monumenta publica potiora testibus esse Senatus censuit.* Sed verius est, in ea lege vulgari metaphorâ continens pro contento sumi, hoc est, censum pro libro, in quo patrimonium scribebatur, ut notat Felicianus suprà: quemadmodum aliàs simili etiam figurâ patrimonium ipsum, quod censebatur, census appellatur, juxta illud Ovidii 1. *Fastor.*

--- --- *Dat census honores,*
Census amicitias.

Et alibi.

Turpe thori reditus census augere paternos.

Sic accipio legem *cogi, ff. ad Trebell.* legem *liberto* 21. *§. final. ff. de annuis legat.* De personali censu intelligo legem ultimam, *ff. de censibus*, legem *generali* 32. *§. ult. ff. de usufruct. legato.* Et quoniam tributum, cui solvendo census agebatur, erat duplex, capitis, & patrimonii, *d. leg. final. de censibus*, *§. Divus Vespasianus*, ibi: *Sed tributum his remisit capitis; sed D. Titus, etiam solum immune factum interpretatus est*; de tributo capitis interpretor textum *in l. ætatem, ff. de censibus:* ad quem verò modum census describeretur, constat ex Ulpiano *in leg. forma censuali* 4. *ff. de censibus.* Sed obiter adverto, provinciales aliquos jure Italico gaudere, hoc est, immunitatem tributorum privilegio eis concessam esse, de qua loquitur textus *in leg. Colonia, l. final. de censibus*; unde in Hispania notum est nomen Nobilibus, qui sunt immunes à tributo, id est, *que no pechan*; quos ideo *hidalgos*, id est Italicos, seu jure Italico gaudentes appellamus, ut probat eruditè Covarr. *lib.* 4. *var. cap.* 1. *num.* 11. Præterea cùm non omnes patrimonia haberent, quibus censerentur, solo capite censebantur, quos Cicero *in oratione pro Flacco*, homines egentes, sordidos, sine honore, sine censu vocat; & paulò honestiori vocabulo proletarios, quòd solùm sobole Rempublicam juvarent, appellatos fuisse refert Aulus Gellius *lib.* 16. *Noctium, cap.* 10. Quin etiam census adjectivum nomen divitem significat, ut apud Ciceronem, *act.* 3. *in Verrem*, ubi notavit Asconius Pedianus: sic accipitur in lege Voconia, quâ cavebatur, ne qui census esset, plus cuiquam relinqueret legatario, quàm ad hæredes perveniret, *princip. Instit. de lege Falcid.* ubi notarunt Hothomanus, & Balduinus. Et licèt aliqui docti viri ad hanc census & tributi rationem referant textum *in l. etiam* 16. *ff. de probat.* falluntur; siquidem in ea agitur non de professione patrimonii, quæ Romæ apud Censores fiebat; sed de professione filiorum, quæ apud Præfectum ærarii per parentes fiebat, de qua agitur *in leg. cùm de ætate, l. Imperatores, §. final. ff. de probat. l. neque professio, Cod. de testament. leg. non nudis, Cod. de probat. l.* 1. *Cod. si minor se majorem:* & dicemus *in c.* 6. *de despons. impub.* Tandem census accipitur pro tributo, pensitatione, seu pecuniæ collatione, *l.* 2. *Cod. sine censu, vel reliquis.* Unde dum D. Matthæus, *cap.* 22. ait: *Licet censum dare Cæsari?* apud Joannem legimus: *Tributum dare Cæsari.* Optimus textus *in l.* 8. *tit.* 2. *partit.* 1. Inde census accipitur pro eo, quod annuatim præstatur, vel in recognitionem subjectionis, *cap. recipimus, de privil.* vel ratione fundationis, *cap. quoniam, de jurepatron.* vel ex aliis causis, de quibus *in hoc tit.* Hinc etiam vocatur census contractus, quo res alicui conceditur pleno jure, ita ut in accipientem transferatur directum & utile dominium, reservatâ concedenti aliquâ pensione annuatim persolvendâ in recognitionem pristini dominii: de quo contractu accipiendi sunt textus *in cap.* 1. *de in integrum restit. cap. constitutus, de relig. domib.* Denique paulatim translatâ significatione, census accipitur apud nos pro quodam contractu, in quo quis emit jus percipiendi ab alio pensionem ad certum terminum solvendam: Hispanè dicimus, *Juros, y censos*, de quibus peculiares tractatus ediderunt Eduardus, Felicianus, Avendaño, Gaspar Rodriguez, Cencius, & novissimè plura adduxerunt Leothardus, & Gibalinus *in suis tract. de usuris*, Salgad. *in labyrint.* passim.

5. *Traditur ratio decidendi.*

His præmissis ratio, quare non liceat Episcopo, Abbatibus, & aliis Prælatis novos census imponere Ecclesiis sibi subjectis, redditur in præsenti textu in illis verbis: *Sed libertatem, quam sibi majores conservare desiderant, minoribus suis bonâ voluntate conservent.* Quæ deducitur ex illa communi ratione, quod quis sibi fieri non vult, alteri ne faciat: quam eleganter assignavit Leo Papa *epist.* 2. *ad Anastasium Thessalon.* in hæc verba: *Sicut non vult gravis oneris sarcinam ferre, ita nec audeat aliis importabile pondus imponere.* Ratio autem hujus rationis, quare videlicet nec majoribus liceat novos census inferioribus imponere, aut veteres augere, ex eo provenit, quia horum censuum impositio nimis gravosa Ecclesiis est: quare similes impositiones sacri Canones semper improbarunt, *cap.* 1. *de consuet. cap. suggestum, de Decimis*; præsertim quia hujusmodi novæ impositiones ex avaritia provenire creduntur, quam sacri canones maximè detestantur, *cap. avaritiæ, de præb. cap. tua, de jurejur.*

Accedit

Accedit & alia ratio, quia videlicet ex tali censûs impositione alienatio rerum Ecclesiæ sequitur, & per consequens sine causa & debita solennitate fieri non potest, ut probat Garanna *in præsenti*.

6. *Dissolvitur dubitandi ratio.* Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam aliud est census perpetuos Ecclesiis imponere, aliud verò ad vitam Rectorum certam pensionem in favorem tertii constituere. Census perpetuos imponere ab Ecclesiæ Patribus, Episcopis, & cæteris Prælatis prohibetur; at verò quoad vitam Rectorum certam pensionem beneficiis imponere Episcopis permissum est ex justis causis, quas retuli *in cap. nisi essent, de præb.* & tradunt Lotherius *d. q.* 38. Tondutus *in tract. de pensionibus.* Nec etiam obstat augmentum ipsius difficultatis; nam præsentem Concilii Lateran. constitutionem, dum in ea prohibetur Episcopis, Abbatibus, & aliis Prælatis, ne Ecclesiis novos census imponant, sic accipiendam monent omnes repetentes, cùm scilicet novi census imponuntur jam constructâ Ecclesiâ; nam dum ipsa fundatur, census imponi posse, sive ab Episcopis, sive à Patronis, statuitur in juribus suprà citatis. Nec tunc obstat textus *in cap. Ecclesiis 9. hoc tit.* ubi docetur, non licere Episcopis censum imponere Ecclesiis, quas noviter de manibus laicorum eripiunt; igitur quia nec in ipsa fundatione potest ab Episcopo novus census imponi. Nam respondetur, tempore fundationis posse Episcopum censum imponere, sed *in dicto cap. Ecclesiis*, etsi Episcopus de novo Ecclesiam de laicorum manibus liberaverit, non ideo eam fundavit; quia ad hoc ex officio tenebatur, *cap. 2. de donat. cap. 3. de relig. domib.* & ita cùm ex debito officii teneretur Ecclesiam recuperare, non ideo poterat censum illi imponere.

7. *Exponitur textus in cap. nullus 24. 1 q. 1.* Ex suprà traditis accipit lucem textus *in cap. nullus 1. quæst. 1.* ubi D. Gregorius ait: *Nullus Episcopus gravamen, seu servile servitium ex usu contra Ecclesiasticam normam Abbatibus, seu clericis imponat.* Ubi difficilia sunt illa verba, *ex usu*; in quibus significari videtur, servitium consuetum, seu censum antiquum non posse ab Episcopo exigi: igitur non solùm novos census, verùm nec veteres exigere Episcopis ab inferioribus Prælatis licet. Augetur hæc difficultas *in cap. servitium 18. quæst. 2.* ubi Urbanus II. contrarium statuit his verbis: *Servitium, quod monasteria, aut eorum Ecclesiæ à tempore Gregorii VII. usque ad hoc tempus fecerunt, & nos concedimus.* Pro cujus difficultatis solutione Glossa ibi existimat verba illa, *ex usu*, non importare antiquam perceptionem census, aut servitii; sed significare idem ac, non assuescat gravamen, seu servile servitium Abbatibus, vel clericis imponere. Sed omissâ hac solutione dicendum est cum Turrecremata in eo textu, verba illa, *gravamen, seu servile servitium*, intelligenda esse de sordidis muneribus, de quibus *in leg. libertus 17. §. exigendi, ff. ad municip. l. 13. cum sequent. C. de excus. muner. lib. 10. l. 1. Cod. de privil. domus August. lib. 11. l. 15. & 18. C. Theodos. de sordidis muner.* quæ Episcopi exigere nequeunt etiam prætextu consuetudinis, *l. 2. Cod. de Episc. & Cleric.* etsi quando in pecunia consistunt, contrarium intendat Duarenus *lib. 2. de sacr. Eccl. ministr. cap. 4.*

8. *Exponitur c. præterea 8. hoc tit.* Deinde suprà traditis obstat textus *in cap. præterea 8. hoc tit.* ubi docet Alex. III. quod illi, qui Episcopo ignorante, auctoritate sua pensionem annuatim de Ecclesiis collusione factâ solvunt, aut recipiunt, eis personis defunctis, hi, qui per Episcopum, vel ministrum potestatem ejus auctoritate instituendi personas habentem, jus recipiendi canonem receperint, in receptionem pensionis non sunt aliquatenus audiendi, præsertim si Pontificis, aut alterius, qui de jure id facere potuerit, auctoritatem interveniisse non constiterit. Ex quibus ultimis verbis ibi: *Si de Pontificis, aut alterius*; apertè constat, tantùm presbyteris simplicibus prohiberi novos census imponere Ecclesiis, Pontificem verò, & Episcopos, eos ritè imponere posse. Agnovit difficultatem Glossa ibi, quæ existimat, interveniente justâ causâ rectè posse Episcopum, etsi non sibi, aliis tamen novam pensionem constituere. Movetur ex hoc nostro textu in illis verbis: *Suis usibus appropriare*; quæ significant prohibitionem hanc esse tantùm, ne Episcopus pensionem sibi constituat, aliis verò constituere non prohibeatur: quod & tenet Glossa *in Clement. unic. de supplenda neglig.* quam sequuntur Abbas, Innocentius, Anton. Cardinalis *in præsenti*, quasi præsens prohibitio respectu Episcopi, exemplo tutoris sit, qui etsi ad alienanegotia possit auctoritatem accommodare; sibi tamé auctor fieri nequit, *l. 1. l. pupillus 5. Digest. de auctorit. tut.* Quæ solutio refellitur tum ex generalibus verbis præsentis textus; tum ex eo, quia in qualibet census impositione alienatio vertitur: at Episcopus etiam justâ causâ interveniente non potest alienationem celebrare per se sine consensu Capituli, *cap. sine exceptione 12. quæst. 2.* cum aliis congestis *in capit. nulli, de rebus Eccles.* Igitur nec pro aliis Episcopus potest novum censum Ecclesiis imponere: Quare aliqui existimarunt verba illa, *Aut alterius, qui de jure id facere poterit*; intelligenda esse de Episcopo cum auctoritate Capituli. Sed nec hæc solutio placet, quia si de Episcopo, & Capitulo Alexander Pontifex ageret, non singulari nomine uteretur ibi, *Alterius*; sed plurali. Deinde hujusmodi auctores non explicant verba illa, *Collusione facta*; non enim creditur, quod collusione interveniente justa causa dari possit, cur Episcopus huic alienationi consentiret. Alii tandem existimarunt, textum illum procedere ante præsentem prohibitionem Concilii Lateran. in quo specialiter cautum fuit, ne Episcopi novos census, aut veteres augere possent. Sed etiam hæc solutio convincitur ex ordine hujus compilationis. Quare his solutionibus omissis, dum alius meliora affert, existimo *in dict. capit. præterea*, verba illa, *Collusione factâ*, vel ut vulgò legitur, *Illusione factâ*, significare transactionem factam inter possessorem Ecclesiæ, & alium tertium, qui eo pacto voluit obligare etiam post mortem suam Ecclesiam, quod facere non poterat sine auctoritate Episcopi, *cap. de cætero 5. de transact.* ubi docetur, transactione factâ ignorante Episcopo, & constituto censu, non durare ejus obligationem, nisi dum vivit, qui transegit; accedente verò Episcopi consensu deducitur, obligationem durare: quod etiam docetur *in dict. cap. præterea*, non enim simplices sacerdotes possunt Ecclesias, quibus præsunt, præsertim post decessum suum, constituere censuales, etiam ex causa transactionis: at verò accedente Episcopi auctoritate similem pensionem constitui posse: & ita textus *in d. capit. præterea*, loquitur in casu transactionis; nam

nam si de vera collusione ageret Alexander, ipsi contrahentes privarentur beneficio, *ex cap. cùm clerici 6. de pactis, cap. cùm clerici 11. hoc tit.*

9. Exponitur *cap. cum venisset, de restitut. spol.*

Deinceps suprà traditis obstat textus *in cap. cùm venisset 9. de restitut. spol.* ubi idem Alexand. III. statuit, licitam esse unionem cujusdam Ecclesiæ factam per Eboracen. Archiepiscopum Canonicis Sanctæ Trinitatis; & similiter validam fuisse reservationem pensionis ab ipso factam, ut constat ex illis verbis: *Et interim auctoritate ipsius Archiepiscopi, idem G. ipsis Canonicis annuam solveret pensionem.* Igitur quia Archiepiscopus potest novum censum Ecclesiis sibi subjectis imponere. Cui difficultati ut satisfaciant Gofredus, & alii antiquiores ibi, docent Archiepiscopum in ea specie non constituisse pensionem illam de novo solvendam ipsi monasterio, sed antea constitutam, & sibi debitam, transtulisse in monasterium, & juxta hunc intellectum, ejus textus casum referunt Baldus, & Abbas: sed ut jam notavit Hostiensis, ea interpretatio repugnat verbis illis: *Auctoritate ipsius*; quæ significant pensionem auctoritate Archiepiscopi de novo impositam fuisse, & ita putat, inferiores Pontifice posse ex justa causa constituere annuam pensionem ex redditibus Ecclesiæ aliis solvendam; quod & docuerunt Felinus *in cap. ad audientiam, 31. num. 2. de rescript.* Gigas *de pension. quæst. 6.* Rebuffus *in praxi, titul. de pacificis, num. 106.* Corrasius *de sacerd. 1. p. cap. 4.* qui expendunt textus *in cap. nisi essent 21. cap. extirpandæ, §. qui verò, de præbend.* eosque sequitur novissimè Tondutus *de pension. cap. 1.* Nec tunc obstat præsens Concilii Lateran. prohibitio, quia ut ipsi docent, procedit in censu perpetuo ipsis Ecclesiis imposito, non verò in pensione ad vitam Rectoris constituta, seu temporaria, de qua in dictis juribus, & *in cap. querelam*, post Concil. Lateran. *cap. 28.* Sed facilius, verusque exponetur textus *in d. cap. cùm venisset*, si ejus integram consulamus, ubi hæc verba leguntur: *Nos postmodum ipsam concessionem, scripto ipsius Archiepiscopi diligenter inspecto, auctoritate Apostolica duximus confirmandam.* Unde cùm auctoritate summi Pontificis pensio constituta esset, de ejus validitate ambigendum non est.

CAPUT VIII.

Alexand. (a) *Wigorn. Episcopo.*

PRæterea illi, qui Episcopo ignorante, auctoritate sua pensionem annuam de Ecclesiis quadam illusione solverint, sive receperint, eis defunctis, nisi ab iis, qui per Episcopum, vel (b) ministeriales ejus, auctoritatem instituendi personas habentes, jus recipiendi canonem receperint, in receptione pensionis non sunt aliquatenus audiendi, præsertim si Pontificalem, aut alterius, qui de jure id facere potuit, auctoritatem, & assensum non interveniisse constiterit. Non enim simplices sacerdotes, vel clerici possunt Ecclesias, quibus præsunt, auctoritate sua, præsertim post decessum suum, censuales efficere.

NOTÆ.

1. (a) *Wigorn.*] Ita etiam legitur post Concilium Lateran. *part. 28. cap. 9.* & in prima collectione, *sub hoc titul. cap. 8.* ubi additur, *pars capitis Meminimus*, ut cognoscamus in præsenti referri partem textus *in cap. meminimus, qui clerici vel non.* ubi extat prior pars hujus decretalis.

(b) *Ministeriales.*] Archidiaconum videlicet, vel Vicarium, de quibus egi *in cap. ea, de instit.* & textum hunc exposui Commentario antecedenti. 2.

CAPUT IX.

Idem (a) *Carnot. Episcopo.*

ECclesiis autem, quas de novo Episcopi de manibus laicorum eripiunt, præter (b) cathedraticum, juraque (c) omnia, quæ aliis Ecclesiis imponuntur, non videmus exactionem imponendam. Quin novis exactionibus decreto nostro prohibemus generaliter amodò Ecclesias prægravari.

NOTÆ.

1. (a) *Carnot.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc titul. cap. final.* sed rectiùs post Concil. Lateran. *p. 2. cap. 8.* habetur *Cenomanensi*, & dum in dicta prima collectione additur *pars capitis Tua nos*, facile cognoscitur, in præsenti referri partem textus *in cap. 1. de clericis peregrinis*, ubi legitur *Cenomanensi.*

(b) *Cathedraticum.*] Pensitatio hæc ita appellatur à cathedra, quia præstatur Episcopo ob honorem cathedræ. Concil. Brachar. 2. *can. 2.* Tolet. 7. *can. 4.* Cathedra autem in sacris canonibus significat principale munus Episcopi, *cap. non autem,* 2.

autem, cap. placuit, cap. si quis Episcopus 7. *semestr. cap.* 1. *fol.* 266. Parexa *in cap.* 1. *hoc tit. quæst.* 1. *cap. luminoso* 18. *quæst.* 2. docent ultra congestos *in d. cap. conquerente*, Duarenus *de sacris Eccles. lib.* 3. *cap.* 5. Langleus *lib.* 6.

(c) *Jura omnia.*] Quæ retuli *in dict. cap. conquerente, de offic. ordin.*

CAPUT X.

(a) Idem.

INnovamus. *Et infrà :* Nec quisquam alicui novas (b) pedagiorum exactiones sine auctoritate (c) Regum, & Principum consensu statuere, aut statutas de novo tenere, aut veteres augmentare aliquo modo temerè præsumat. Si quis autem contra hoc venire præsumpserit, & commonitus non destiterit, donec satisfaciat, communione careat Christianâ.

NOTÆ.

1. (a) *Idem.*] Alexander videlicet III. in Concilio Lateran. *can.* 22. ut notavi *in cap.* 2. *de treuga & pace*, ubi exposui priorem partem hujus canonis.

2. (b) *Pedagiorum.*] Pedagium propriè est tributum, quod exigitur pro transitu pedestri; sed latè pro qualibet exactione ponitur. Petrus de Vineis *lib.* 5. *epist.* 37. ibi: *Sine alicujus pedagii exactione ire, stare, & ad nostram Curiam redire securè, & liberè permittatis.* Urbanus V. Papa in Bulla de jurisdictione Camerarii, quæ extat *tom.* 1. *Bullarii*, ibi: *Olim siquidem felicis record. Bonifacius VIII. prædecessor noster, eos qui ab Ecclesiis, vel personis Ecclesiasticis, pro eorum rebus propriis, quas non negotiandi causâ deferunt, aut deferri faciunt, vel transmittunt, pedagia, seu guidagia suo vel alieno nomine exigere, vel extorquere, &c.* Illustrat Joannes Vossius *de vitiis sermon. lib.* 3. *cap.* 34.

(c) *Regum.*] Etsi non sint Reges, modò sint superiores. Illustriss. Tapia *tom.* 1. *catenæ mor. lib.* 4. *quæst.* 11. *art.* 2.

COMMENTARIUM.

3. TRibuta, vectigaliáve tantùm imponere potest Princeps non recognoscens superiorem, seu Respublica libera, *leg. vectigalia, ff. de publicanis, lib.* 1. *& 2. Cod. vectigalia nova :* probant Suarez *de legibus lib.* 5. *cap.* 14. Schönbornius *lib.* 4. *Polit. cap.* 25. quæ potestas adeo propria est Principis, ut absque speciali concessione non censeatur in alium translata. Covarr. *practic. cap.* 1. *num.* 10. Menochius *de arbitr. lib.* 3. *præsumpt.* 97. *num.* 41. Barbosa *in præsenti, num.* 3. Apud Romanos tamen, vigente eorum Republica, nefas fuit vectigalia instituì sine Senatus, populique auctoritate, teste Livio *lib.* 29. unde vectigal etiam in opera publica à Lepido, & Fulvio Censoribus indictum fuit; verùm auctore Senatu, ac populo, penes quem summum imperium erat. Idem Livius *lib.* 40. ibi: *Censoribus postulantibus, ut pecuniæ summa sibi, quâ in opera publica uterentur, attribueretur, vectigal annuum decretum est.* Eversa verò Republicâ, cùm in populi jura successerunt Cæsares, sancitum fuit, ne sine præcepto Principis nova vectigalia instituerentur, *d. leg. vectigalia.* Diocasius *lib.* 53. ibi: *Hæ verò leges omnibus ex æquo provinciarum Rectoribus factæ, ne quem delectum militum agerent, ne pecuniam supra modum, qui constitutus erat, exigerent, Senatus, Imperatorisve injussu.* Idem lege Francica cautum fuit *lib.* 3. *capitul. cap.* 12. ibi: *Placet nobis, ut antiqua, & justa telonea à negotiatoribus exigantur, tam de pontibus, quàm de navigiis, seu mercatu; nova verò, seu injusta, ubi vel funes tenduntur, vel cum navibus sub pontibus transitur, seu his similia, in quibus nullum adjutorium itinerantibus præstatur, ut non exigantur, &c. Si quid verò fuerit, unde dubitetur, ad proximum placitum nostrum, quod cum ipsis missis habituri sumus, interrogetur.* Et *lib.* 4 *cap.* 47. Unde inter jura regalia à Friderico relata *in cap. unic. quæ sunt regalia in usibus feudor.* primos apices regalium tenuit jus vectigalium: probat fusè Gibalinus *lib.* 2. *de negot. cap.* 2. *art.* 2. Hoc autem jus indicendi tributi, ut ex eodem *cap.* 1. constat, olim exercebatur quatuor ex causis, nempe pro dote filiæ primogenitæ, pro militia nati, id est equestris dignitatis accessione; pro transmarina expeditione, vel redemptione capti ab hostibus. Hoc jure Wisigothorum Regi nubente filiæ Chilperici Regis, eì à Francis oblata fuerunt munera, ut refert Gregorius Turon. *lib.* 6. *histor. cap.* 45. ibi: *Franci verò multa munera obtulerunt, alii aurum, alii argentum, nonnulli equos, plerique vestimenta, & unusquisque, ut potuit, donativum dedit.* Et Friderico II. Imperatori concessum fuisse subsidium ad collocandam primogenitam filiam, tradit Matthæus Paris. *anno Christi* 1244. ibi: *Tandem unanimiter, cùm nullo modo ad aliam formam possent flecti, concesserunt Domino Regi ad maritandam filiam suam primogenitam de omnibus qui tenent de domo Regis in capite, de singulis scutis viginti solidos solvendos, scilicet medietatem ad Pascha, & aliam ad festum sancti Michaëlis.* Pro militia filii Eduardo I. etogata fuit tricesima rerum à Clero, & plebe, ut tradit Matthæus Westmonasterienſis *anno* 1296. ibi: *Die autem crastina cinxit Rex filium suum baltheo militari in palatio suo, & dedit ei ducatum Aquitaniæ, &c. Pro hac autem militia filii Regis concessus est Regi trigesimus denarius à populo, & Clero: mercatores verò vicesimum concesserunt.* Pro militari expeditione solennis fuit Francis, & Germanis Regibus indictio, quam fodrum vocarunt: Otho Frisingen. *lib.* 2. *de gestis Friderici. cap.* 13. ibi: *Mos enim antiquus, ex quo Imperium Romanum ad Francos derivatum est, ad nostra usque deductus est tempora, ut quotiescunque Rex Italiam ingredi destinaverint, quoslibet de familiâ*

familiaribus suis præmittant, qui singulas civitates, seu oppida peragrando, ea quæ ad fiscum Regalem spectant, quæ ab accolis fodrum dicuntur, exquirant. Similiter liberandi Principis gratiâ, Clerum, & plebem conferre debere constat ex Innocentio III. *lib. 2. epist. 406.* & factum fuisse in Anglia pridem capto Richardo I. à Leopoldo Duce Austriæ, refert Rogerius Hoveden. *in Richardo I.* Sequentibus verò sæculis, & nostris, ex causis tributa imponi cœperunt, de quibus, & justitia in eis imponendis servanda plura politè, & politicè disseruit eruditus vir D. Joan. de Solorzano *embl. 82. & 83.*

4. Alii autem privati nova pedagia, seu vectigalia imponentes lege Julia de ambitu, & de vi publica tenentur, *l. unic. §. item is 2. ff. ad leg. Jul. de ambitu, leg. ultim. ff. ad leg. Jul. de vi public. l. penult. Cod. vectigalia, leg. unic. Cod. de superindict. lib. 10.* Sed adhuc Comites, & alii inferiores Principes novis censibus, & vectigalibus provinciales attererе non dubitarunt. Quare hac de re eos valde increparunt sacri Canones. Concilium Turon. 3. *can. 39.* ibi: *Admonendi sunt Domini subditorum, ut circa suos piè, & misericorditer agant, vel eos qualibet injusta occasione condemnent, non vi opprimant, non illorum substantiolas injustè tollant, nec ipsa debita, quæ à subditis reddenda sunt, impiè, ac crudeliter exigantur.* Immò non defuerunt Principes, qui adumbratam religionem in quæstu ponerent, & specie commeatus Romanæ, vel Turonensis peregrinationis pecunias à pagensibus exigerent. Concil. Cabilon. 2. *can. 45. Sunt quidam potentum, qui acquirendi census gratia sub prætextu Romani, sive Turonici itineris multa acquirunt, multos pauperes opprimunt, & quod solâ cupiditate faciunt, orationum, sive sanctorum locorum visitationis causâ se facere videri affectant.* Unde eò angustiarum redacti fuerunt infelices rustici, ut tributis exhausti, migrare compellerentur, & novas sedes quærere. Odo Cluniac. *in vita Geraldi Comitis Aurel. lib. 1. cap. 24.* ibi: *Aliquando enim non paucos ex ruricolis obvios habuit, qui derelictis coloniis suis in aliam provinciam transmigrabant; quos cùm recognovisset, & quônam cum sua supellectile tenderent, inquisitisset, responderunt, quod injuriati fuissent ab eo, cùm ipse beneficiaverat eos.* Joannes Saresbar. *lib. 6. Polycrat. cap. 1.* P. Venerab. *in apolog. Cluniac. lib. 1. epist. 28.* ibi: *Patet quippe cunctis, qualiter sæculares domini rusticis servis, & ancillis dominentur. Non enim contenti sunt eorum usuali & debitâ servitute, sed & res cum personis, & personas cum rebus sibi semper immisericorditer vendicant: inde est, quod præter solitos census, ter, aut quater in anno, vel quotiens volunt, bona ipsorum diripiunt, innumeris servitiis affligunt, onera gravia, & importabilia imponunt, unde plerumq; eos etiam solum proprium relinquere, & ad peregrina fugere cogunt; & quod durius est, ipsas personas, quas tam charo pretio, hoc est suo Christus sanguine redemit, pro tam vili, hoc est pecunia, venundare non metuunt.* Cæsarius Eisterbachensis *lib. 2. mirac. cap. 7. Vaccæ*, inquit, *ipsa sua inquietudine, & depastione nobiles, & advocatos temporis nostri designant, qui domos & agros subditorum hospitando depascunt, & per assiduas exactiones, quas in illos faciunt, in substantia recrescere non sinunt.* Hoc jure usus fuit Comes Tolosanus, ut pedagia, guidagia, salinaria, & alia hujusmodi in ditionis suæ finibus instar Regum exigeret. Quamobrem anathematis minis territus à Milone Legato Sedis Apostolicæ, de justi vectigalis modo Innocentium III. summum Pontificem consuluit, & ab eo rescriptum tulit, quod extat *in cap. super, de V. S.* Nec alio jure quàm consuetudine jus collectam exigendi evindicasse Abbatum sancti Germani de Pratis, auctor est Stephanus Tornacensis *epist. 147. Abbas*, inquit, *sancti Germani de Pratis per singulos annos in terra sua moderatam collectam habet, & habuit, jure consuetudinis censum sibi debitum & recipit, & recepit; & ecce quodam motu satellites Palatini prohibent hominibus, & hospitibus Ecclesiæ prædictæ, ne solvant, quod ipsi solverunt, & patres eorum. Unde factum, ut sæpius feudo exhæredati, id est mulctati sint Comites, & alii Domini principales ob malas consuetudines, id est, novas & improbas exactiones*, ut refert Robertus Montensis ad annum Christi 1166. *Willelmus Talavacius, Comes Sagiensis, & filius ejus Joannes, & item Joannes nepos ejus, filius Guidonis primogeniti sui, Comitis Pontini, concesserunt Regi Henrico castrum Alencejum, & Roccam Mabirit, cum eis quæ ad ipsa castella pertinent; & forsan ideo prædictas munitiones perdiderunt, quia malas consuetudines ipsi, & eorum intercessores diu ibi tenuerant, quas Rex Henricus statim meliorari præcepit.* Porrò jura Dominica, consuetudines ea ætas dictitavit, quòd plerumque haud alio titulo, quàm moribus niterentur. Gosfridus Vindocinensis *lib. 1. epist. 2. ad Paschalem II. Sunt enim* (inquit) *in partibus nostris quidam satis nobiles genere, sed multùm ignobiles actione; mihi quidem carne propinqui, at moribus, & vita longinqui: hi de rebus monasterii, cujus, licèt indignus, curam gerere videor, perversas quasdam exactiones, sive consuetudines extorquere laborant, quas prædecessores eorum longè ante per violentiam rebus ipsis impresserant.* Et Robertus Montensis *ad annum 1164.* Rotrocus Episcopus Ebroicensis, & Reinaldus de sancto Valerio in Normanniam recognoscere missi sunt jussu Regis per Episcopatus, regulares redditus, & consuetudines ad Regem, & ad Barones pertinentes. Et longè antè Synodus Meldensis *can. 19. Ut ab Ecclesiis vestræ ditioni subjectis indebitas consuetudines, & injustas exactiones de cætero non exactetis.* Unde PP. Concilii Lateran. ut radicitus extirparent hanc corruptelam imponendi pedagia, & similes exactiones à Comitibus, & aliis Principibus sæcularibus, statuerunt, ut alia pedagia nova exigentes, donec satisfaciant, communione careant Christiana, quam pœnam firmavit etiam Innocentius III. *lib. 2. regestr. 14. epist. 39.* In Bulla Cœnæ Domini §. 5. ita cavetur. *Item excommunicamus, & anathematizamus omnes, qui in terris suis pedagia, seu gabellas, præterquam in casibus sibi à jure, sive ex speciali Sedis Apostolicæ licentia permissis, imponunt, vel augent, seu imponi, vel augeri prohibita exigunt.* Prosequuntur post Capuam, Vivaldum, Sayrum, Marium Alterium, Sousam, Toletum *in exposit. Bull. Cœnæ*, Suarez *de censur. disput. 21. sect. 2. num. 42.* Fragoso *p. 2. de regim. Christ. Reipubl. disp. 3. lib. 5. §. 5.*

CAPUT XI.

Idem (a) *Cantuar. Archiepisc.*

CUm Clerici. *Et infrà:* Ad hæc quia sunt Clerici quidam, qui cum religiosis viris collusione factâ, citra auctoritatem Diœcesani Episcopi Ecclesias quas tenent, eis constituunt censuales, ut post decessum eorum Ecclesiæ per repræsentationem eorundem religiosorum virorum ad filios, vel nepotes Clericorum ipsorum possint transferri: præsentium auctoritate vobis præcipimus, ut si qui Clericorum vestrorum inventi fuerint facere talia, eos à præscriptis Ecclesiis sub. ap. rem. non differatis auctoritate Apostolica removere, ne de sua fraude, vel dolo fructum videantur reportare.

NOTÆ.

1. (a) *Cantuar.*] Ita etiam legitur *in cap.17. de simon. in 1. collect.* & *in cap. cùm clerici, de pactis*, ubi integram litteram hujus textus dedi, & similiter Commentarium invenimus suprà *in cap. prohibemus.*

CAPUT XII.

(a) Idem.

EA quæ de avaritiæ, & cupiditatis radice procedunt, & in speciem simoniacæ pravitatis erumpunt, penitus extirpanda sunt; & quæ de tribulis, & spinis procedunt, falce Apostolici moderaminis sunt resecanda. Audivimus (b) tamen, quod nummos pro Chrismate ab Ecclesiis ausu temerario extorquetis, quos diversis nominibus, nunc Cathedraticum, aliquando Paschalem præstationem, interdum Episcopalem consuetudinem appellatis. Quia verò simoniacum esse cognoscitur, & periculum generat animarum, per A. s. m. & m. præ. quat. ab Ecclesiis sub prætextu alicujus consuetudinis, vel prælationis præscriptos denarios ulteriùs nullatenus exigatis, pro certo scituri, quod si hoc ausu temerario præsumpseritis, periculum ordinis, & dignitatis vestræ poteritis non immeritò formidare. Nihilominus etiam vobis præsentium auctoritate injungimus, ut cùm Ecclesias ipsas visitaveritis, secundùm quod canones præcipiunt, visitationis officium exerceatis, nec Ecclesias visitatione vestra gravetis, ut eas magis intuitu informationis, & correctionis, quàm affectu comessationis videamini visitare. Cùm autem B. Petri denariorum collectionem per Archidiaconatus vestros feceritis, in collectione facienda prædictas Ecclesias, vel parochias gravare nullatenus præsumatis aliter, sive magis, quàm prædecessores nostri sanctæ recordationis Innocentius, & Eugenius Romani Pontifices fecisse noscuntur. Quod si temeritate qualibet id præsumpseritis attentare, id quod videmini habere, auferetur à vobis.

NOTÆ.

1. (a) *Idem.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub titul. de simonia, cap.* 15. ex qua litteram transcribo: post Concil. autem Lateran. *p.2. cap.5.* legitur *idem in Concilio Turonensi:* sed rectiùs emendavit Antonius Augustin. *in notis ad dictam 1. collect.* sic: *Idem Archidiaconis per Angliam constitutis*; nam de his in præsenti egi, ex verbis ipsius textus apertè constat.

(b) *Audivimus autem.*] Hanc priorem textus partem transcripsit Raymundus *in cap.16. de simon.* ubi eam exponemus.

COMMENTARIUM.

IN secunda parte hujus textus, quam in præsenti transcripsit Raymundus, agitur de censu, seu tributo, quod denarium D. Petri Latinè, Anglicè verò *Ramiscoth*, dicebatur, & olim pendebatur ex universis domibus Angliæ: pro cujus origine, & progressu sciendum est, Regem Inam Sancto-num, & magnæ Britanniæ Regum, decessorum suorum insignis devotionis æmulum, ut perpetuo pietatis munimento fidem suam erga Romanam Ecclesiam relinqueret testatam, universi regni domos singulas singulos denarios argenteos annuatim

Sancto

sancto Petro pendere statuisse, sic devincire populum suum studens, ut annui census pensitatione Dominum suum agnosceret sanctum Petrum, cujus & fidem firmam, illibatamque jugiter conservaret, & auxilium in necessitatibus invocaret, ut referunt de ipso Rege Ina agentes Spelmanus, *in Conciliis, pag.* 230. ibi: *Primus omnium Regum denarium ex singulis domibus regni sui B. Petro fertur concessisse, quod diu ab Anglis Rameseoſt, Latinè denarius divi Petri vocabatur.* Candenus *in sua Britannia, pag.* 192. ibi: *Ina Rex cùm regnum vectigale Pontifici Romano, impositio in singulas domos denario fecisset, &c.* Magdeburg. *cent.* 8. *cap.* 1. *colum.* 3. ibi: *Inas Britanniæ Rex suum regnum ultro ei* (Papæ) *fecit tributarium.* Baldæus *cent.* 2. *cap.* 20. ibi: *Ethelbolfus eas insulæ partes, quas pater Imperio acquisierat, Pontifici Leoni IV. vectigales fecit, Inam, & Offam Reges prædecessores imitatus.* Olinsedus *lib.* 6 *Histor. cap.* 41. *Offa imitatus exemplum Regis Inæ fecit regnum suum subditum Ecclesiæ Romanæ per modum tributi.* Spedus *in histor. Britann. lib.* 7. *cap.* 30. *Offa Rex Romam profectus est, ubi imitatus exemplum Inæ, fecit regnum suum subjectum tributo.* Parcherus *in vitâ Britualdi*, ibi: *Ina primus concessit illud tributum, quod vulgò dicitur Peterpence, solvendum Ecclesiæ Romanæ.* Ex aliis idem referunt Baronius *anno* 54. Smitheus *in floribus Eccles. Anglic. lib.* 2. *cap.* 7. quod tributum postea auctum fuit ab Athulfo Rege per totius fere insulæ imperium. Unde in legibus Angliæ, & Statutis Willelmi Senioris, titulo de denario sancti Petri ita legitur: *Omnis, qui habuerit triginta denaritas vivæ pecuniæ in domo sua, de proprio suo, Anglorum lege dabit denarium sancti Petri, & Pauli.* Et colligi ante festivitatem sancti Petri ad vincula, notavit Idumay *in notis ad Innocent. III. lib.* 4 *epistol.* 173. Accidit autem illud mirandum, notandumque, quod ut confestim acceſſavit pendi vectigal hoc, hæresum alluvione Anglicana Ecclesia absorpta fuit, ut refert Baronius, & probat anno 782. & Albericus in lege *item illa, de constitut. pecun.* Cujacius *in cap.* 7. *de despons. impub.* & etiam de Polonia idem refert ipse Baronius *anno* 1045. Et quia collectores hujus tributi in ejus collectione fraudes nonnunquam admittebant, emanavit præsens Alexandri constitutio, & etiam Innocentius III. *lib.* 4. *regestr.* 46. *epist.* 173. de hoc denario D. Petri in hæc verba rescribit Tusculano Episcopo Apostolicæ Sedis Legato: [Cùm sicut vestra discretio plenè novit, singulæ domus totius Angliæ singulos denarios pro censu B. Petri annuatim nobis solvere teneantur, Prælati Angliæ, qui eum nostro nomine collegerunt, rem invito Domino contrectantes, majorem sibi exinde partem non sunt veriti retinere, cùm non nisi trecentas marchas nobis persolverint, & sibi mille, vel amplius usurparint. Ut igitur jus Ecclesiæ Romanæ servetur illæsum, discretioni vestræ præsentium auctoritate districtè præcipiendo mandamus, quatenus priùs recipientes ab eis denarium ipsum, prout hactenus exsolverunt, & eos ad id, si necesse fuerit, per censuram Ecclesiasticam appellatione postpositâ compellentes, firmiter postmodùm ex parte nostra injungatis eisdem, ut residuum cum integritate persolvant. Non enim videmus, quo jure valeant se tueri, cum nec concessionem possint ostendere à Sede Apostolica sibi factam; nec centenariam contra Romanam Ecclesiam præscriptionem probare, maximè si tempora schismatum subducantur. Si tamen de jure voluerint expetiri, præfigatis eis terminum competentem, quo per responsales idoneos nostro se conspectui repræsentent, quicquid juris super his habuerint, ostensuri, protestatione præmissâ, quod si judicio duxerint contendendum, nos, quicquid hactenus est subtractum, in ipso judicio repetemus. Datum Later. V. Kalend. Febr. P. N. anno XVI.] Alia dedit Altesserra *lib.* 3. *Dissert. cap.* 12.

CAPUT XIII.

(a) Lucius III.

SIgnificavit T. nobis Rector Ecclesiæ de Sultig. quod cùm à dil. fil. Abbate, & Monachis de Clanstig. ad regimen Ecclesiæ ipsius electus fuisset, de solvendo annuo censu trium marcharum, quem prædecessor ejus solverat, præstitit (b) corporaliter sacramentum: postmodùm ven. f. noster N. Bathanen. (c) Episcopus, in cujus Diœcesi Ecclesia ipsa consistit, ne ipsum censum monachis solveret, nisi priùs constaret, (d) quod Episcopali auctoritate fuisset impositus, in periculum Ordinis sui & sub indeterminatione anathematis interdixit. Unde prædictus Rector hinc perjurii reatum metuit, & inde timet inobedientiæ periculum imminere. Quocirca f. t. per A. f. m. quat. partibus ante præsentiam vestram convocatis, si tibi præfatum canonem de auctoritate Præsulis, non de novo impositum fuisse constiterit, Episcopo auctoritate nostra præcipias, ut prohibitionem sine dilatione relaxet. Si verò census sit de novo impositus, sive auctoritate Episcopi hoc factum fuerit, sive non, Abbates, & monachos, ut clericum à juramento (e) absolvant, ap. rem. ecclesiasticâ districtione compellas. Pati enim nec debemus, nec volumus, ut Ecclesiæ census novi exactione vexentur.

NOTÆ.

1. (a) *Lucius III.* Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. nullibi tamen exprimitur, cui rescribat Pontifex: ex ipsa autem secunda collectione textum hunc transscribo.

Electus fuisset.] Præsentatus videlicet, juxta tradita *in cap.* 1. *de capell. monach.*

(b) *Corporaliter sacramentum.*] De hac forma juramenti egi *in cap. final. de juram. calumn.*

(c) *Bathanen.*] Bathna, seu Bathana Ecclesia 2.
Episcopalis erat in provincia Osrhoëna, sub Patriarcha Antiocheno, cujus Episcopus Abrahamus subscripsit Concilio Constantinop. quinto generali, ut refert Carolus à sancto Paulo *in Geograph. sacr. fol.* 303.

(d) *Constaret.*] Quia non erat ita diuturnum 3
tempus elapsum, ut talem licentiam præcessisse præsumeretur, ut docuit Gilkenius *de præscript. 2. p. membr.* 1. *cap.* 5.

(e) *Juramento absolvant.*] Juxta tradita *in cap. 1. cap. debitores, de jurejur.*

CAPUT XIV.

Idem (a) *Ravennat. Episcopo.*

SOpitæ judicio Sedis Ap. quæstiones scripto ad memoriam perpetuam commendantur, ne per oblivionem processu temporis valeant suscitari. Ut autem habeat majorem sententia fortitudinem, Apostolici scripti munimine roboratur. Sanè cùm inter te, & monasteria Bonon. tam monachorum, quàm monialium, super procurationibus, quas ab eis exegeras, controversia verteretur, causam ven. f. n. H. Atinien. (b) Episcopo commisimus audiendam. Postmodum verò dilectus fil. N. Abbas sancti (c) Proculi aliorum omnium Procurator, sicut ex litteris, quas portavit, apparuit, & ipse in manu Episcopi jam dicti datâ fide firmavit, coram nobis, & fratribus nostris pro omnibus aliis monachis, sancti Damiani, & sancti Bartholomæi exceptis, qui super hoc quæstionem minimè referebant, diutiùs litigavit. Verùm nulla pro parte sua privilegia Romanæ Ecclesiæ, vel Ravennat. exhibuit, nec ostendit longâ consuetudine se munitum: sed tu firmiter ipsas in aliis monasteriis tuæ provinciæ asserens sine contradictione præstari, eas prædecessoribus tuis, in monasteriis Bonon. exhibitas, per testes idoneos probavisti. Inde utique fuit, quod deliberatione cum fratribus habitâ, vidimus intentionem tuam jure communi, & prædecessorum tuorum consuetudine adjuvari. Eapropter tuis justis petitionibus annuentes, monasteria supradicta de communi consensu fratrum condemnavimus ad procurationem, secundum facultates eorum tibi, tuisque successoribus exhibendam; & adjudicantes eam vobis in jam dictis Ecclesiis & monasteriis universis, sententiam, quam protulimus, nostrâ duximus, & fratrum nostrorum subscriptionibus roborandam.

NOTÆ.

1. (a) *Ravennat.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. & supplendum est, *Gerardo*, cui rescribit Lucius in præsenti, ut de eo agens præsentis litis historiam refert Rubeus *lib. 6. histor. Ravenn. fol.* 356. in hæc verba: [In sequenti anno postquam diu litigatum apud Pontificem, & Cardinales fuerat, ab eodem Pontifice decretum etiam est, uti Bononiensia, tam monachorum, quàm sacrarum virginum cœnobia, extra D. Bartholomæi, ac Damiani, certam pensionem quotannis procurationis nomine Archiepiscopis Ravennatibus persolverent: cùm D. Proculi Abbas cæterorum cœnobiorum Procurator nihil pro Bononiensibus, quod satis urgeret, apud Henricum Albanum Episcopum, cui Pontifex causam mandaverat cognoscendam, attulisset. Litteræ extant hac de re Pontificiæ III. Non. Jan. Veronæ datæ.]

(b) *H. Atinien.*] Legendum est *Henrico Albanensi*, ut ex Rubeo proximè relato constat. 2
Henricus hic de Castromarsiaco, natione Gallus, Abbas Clareval. ab Alexandro III. invitus consecratus est Episcopus, & Cardinalis Albanensis, ut refert Ughellius *tom.* 1. *Ital. sacr. fol.* 294. *num.* 36.

(c) *Sancti Proculi.*] De quo monasterio nonnulla notavi *in cap.* 1. *ut lite non contest.*

COMMENTARIUM.

ARchiepiscopum non solùm Ecclesias suæ 1
Diœcesis, verùm & subjectas suffraganeis suis, tam sæculares, quàm regulares visitare posse, in hoc textu supponitur & probatur *in cap. cùm ex officii, de præscript.* ubi cùm agat Innocentius de Senonensi Archiepiscopo, ait: *Cùm ex officii sui debito Senonensem provinciam visitaret.* Et *ex cap. cùm nuper, hoc titulo*, ubi Gregorius IX. confirmaturum se dixit excom-

excommunicationis sententiam, quam in eos ferret Beneventanus Archiepiscopus, qui ipsi visitanti provinciam suam procurationem ratione visitationis debitam persolvere nollent. Et Innocentius IV. *in cap.* 1. Bonifacius VII. *in cap. final. hoc tit. lib. 6.* præscribunt formam servandam ab Archiepiscopo, dum visitat Ecclesias suffraganeorum suorum: & *in cap. cùm ex eo, cap. nostro, de pœnit. & remiss.* supponitur, Archiepiscopum, dum visitat provinciam suam, posse confessiones subditorum suffraganeorum audire. Unde Ivo Carnot. *epist.* 182. Dainbertum Archiepiscopum suum Senonensem orat, ut Ecclesiam Carnotensem visitaret, ut de excessibus quorundam Clericorum plenius instrueretur, eosque corrigere posset. Et Gregorius IX. *in cap. penult. de arbitr.* Abbatissæ Jotrensi scribens statuit, quod cùm quæstio olim suborta esset inter Archiepiscopum Senonensem ex una parte, & monasterium Jotrense ex altera, super eo, quod idem Archiepiscopus asserebat monasterium illud Metropolico jure sibi parêre, procurationesque ab eo pro visitatione exigeret, & compromissum inter eos factum fuisset, illum ratum habuit. Idem etiam deducitur ex epistola 76. Stephani Tornacensis; & hanc potestatem visitandi propriam Provinciam in Archiepiscopis agnoscunt Marianus *de visitat. num. 7. vers. 3.* Riccius *de præmin. Archiepiscop. privil.* 16. Cæsar *de Eccles. Hierarch. disp. 5. §. 2.*

4. Contrarium tamen, immò Metropolitanum tantùm jus habere visitandi propriam Metropolim, quando suffraganeus negligens est, & ita ob ejus negligentiam devolvit jus visitandi ad Archiepiscopum, docuit Glossa verbo *Metropolitanus, in cap. 9. quæst. 3.* pro cujus sententia facit idem textus, ibi: *Nullus Primas, nullus Metropolitanus, nullusque reliquorum Episcoporum alterius adeat civitatem, aut ad possessionem accedat, quæ ad eum non pertinet, & alterius est parochia, nisi vocatus ab eo, cujus juris esse dignoscitur; aut quicquam ibi disponat, vel ordinet, si sui gradus honore potiri voluerit.* Moveri etiam poterat Glossa auctoritate octavæ Synodi sub Hadriano II. *actione* 10. *can.* 19. *in edit. Anastas. Biblioth.* quo canone sugillatur avaritia Metropolitanorum, qui sub obtentu visitationis proficiscebantur ad Ecclesias suffraganeorum suorum, & indebitas procurationes exigebant: *Universim siquidem definit hæc Synodus, nullum Archiepiscoporum, aut Metropolitanorum relinquere propriam Ecclesiam, & sub occasione quasi visitationis ad alias accedere, & potestate propria in inferiores abuti, & consumere redditus, qui apud illos inveniuntur ad Ecclesiasticam dispositionem, & alimenta pauperum: & exceptâ hospitalitate, quæ ex necessario transitu accesserit, iterum nihil aut exigere, aut recipere ex iis, quæ sunt Ecclesiæ, vel suffraganei.* Nam videtur illis in verbis Synodus jus visitationis faciendæ, aut procurationis prætextu visitationis exigendæ Metropolitanis omnino denegasse: & sanè similis visitationis rara exempla sunt primis Ecclesiæ sæculis: immò Nicolaus I. *in epist. ad Radulphum Archiepiscop. Bituric.* & Ivo Carnot. *epistol.* 83. & 85. docent, invitis Episcopis Provinciæ Metropolitanum in Ecclesiis comprovincialium nihil posse: quod & docuit Gratianus *in fine 9. quæst. 3.* & *in dict. cap. cùm ex officii*, docetur Archiepiscopum Senonensem sententiam excommunicationis protulisse in eos, qui tempore visitationis illi procurationes denegabant. Igitur quia jure communi attento id facere non poterant. In qua difficultate, immò & jurium antinomia credo cum Hallierio *de Eccles. Hierarch. lib. 4. artic. 4. §. 6.* non fuisse solitos Metropolitanos olim integræ alicujus Diœcesis suffraganei sui, nisi ob valde gravem causam, visitationem aggredi, sed duntaxat vel invitatos, seu ut scandalo aliquando, vel malo publico occurrerent, ad Ecclesias suffraganeorum accessisse: postea verò ut ordinariæ negligentiæ suffraganeorum moderamen imponeret Ecclesia, nec tamen illos negligentiæ notaret, Metropolitanis integram visitationem permisisse; ita tamen temperatâ eorum auctoritate, ut & utilis esse posset, & tamen suffraganeorum Episcoporum auctoritati minimè præjudicaret, sed eam corroboraret potiùs, quàm infirmaret: tandem Concil. Trident. eandem facultatem Archiepiscoporum visitandi Ecclesias suffraganeorum, *sess.* 27. restrinxit, statuens, ut non possint illi provincias eorum visitare, nisi causâ cognitâ, & probatâ in Concilio Provinciali.

CAPUT XV.

(a) Clemens III.

GRavis admodum, & correctione dignissima nuper querela in audientia est nostra proposita, quod salvâ conscientiâ sub dissimulatione transire non possumus. Cùm enim Ecclesiasticæ personæ Ecclesias quamplures in Simon. Diœcesi habeant, cùm eas vacare contigerit, non aliter quemquam ad ipsarum regimen volunt vocare, nisi aut novum censum in Ecclesiis illis imponant, aut veterem contra constitutionem Concilii (b) Lateran. augmentent; ad ipsius solutionem instituendum presbyterum juratoriâ quandoque, vel fidejussoriâ cautione cogentes: quandam etiam partem suis usibus reddituum applicare contendunt; unde sæpè contingit, ut diœcesano Episcopo excessus hujusmodi ignorante, vel eo minimè requisito, in Ecclesiis illis inducant pro suæ voluntatis arbitrio sacerdotes.

Quoniam igitur prædictas constitutiones Concilii pati nolumus; neque debemus aliquorum injuriâ violari, disc. v. per A. s. m. quat. cùm super hoc fueritis requisiti, partibus ad vestram præsentiam convocatis, quæcunque noveritis contra constitutionem prædictam super Ecclesiis illis, vel earum censu ab aliquibus à tempore constitutionis attentata, contradictione, & ap. cess. in irritum revocantes, ab augmentatione censuum Ecclesias penitus absolvatis, & ad statum debitum reducatis: presbyteros, quos super his juramenta illicita præstitisse noveritis, congruâ satisfactione impositâ, facientes absolvi, eos etiam, quos de cætero contra formam canonum super his venire noveritis, sine cujuscunque personæ acceptione, sub. ap. ob. censurâ canonicâ puniatis.

NOTÆ.

1. (a) *Lemens III.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.* 4. nullibi tamen exprimitur Prælatus, cui rescribat Pontifex.

2. (b) *Lateran. augmentent.*] Ex his verbis apertè deducitur, in Concilio Lateran. relato *in cap. prohibemus, hoc titul.* non fuisse aliquid noviter statutum circa novi census impositionem, quia jam illud veteribus canonibus, quos congessi pro confirmatione illius textus, prohibitum erat; sed tantùm circa augmentum census jam impositi: & in hac parte novum jus ibi statuitur deinceps observandum. Commentarium hujus textus dedi in eo textu.

CAPUT XVI.

Innocentius III. *Abbati, & Conventui* (a) *Bellævillæ.*

QUantò Creatori vestro sub Religionis habitu adstricti estis, tantò solicitiùs nos convenit providere, ne per immoderati oneris gravitatem aliquatenus possit in vobis monastici profectus ordinis impediri. Accepimus autem, vobis significantibus, quod ab ipso domus vestræ fundationis primordio de fundatoris voluntate processit, ut fratribus sancti Hirenæi procurationem unam annis singulis liberaliter exhiberetis, cùm terras, vel redditus non teneatis ab eis, propter quos hujusmodi procuratio ipsis debeat exhiberi. Verùm tunc temporis propter fratrum, & servientium paucitatem domum vestram exhibita procuratio non gravabat, cùm fines levium non excederet expensarum: sed nunc tantùm ibi excrevit numerus servitorum, & fratrum, quod ad faciendam procurationem vix modò quatuor marchæ sufficerent, quæ pro una sufficienter fieri consuevit. Ut igitur per Apostolicæ solicitudinis curam vestris possit in parte ista gravaminibus provideri, auctoritate vobis præsentium indulgemus, ne ultra primam mensuram in procuratione ipsa sitis ulteriùs prædictis fratribus obligati, sed expensis illis, quæ sufficere consueverant, sint contenti, nisi fortè facultates Ecclesiæ vestræ in tantùm excreverint, quod sine gravamine, ampliato fratrum numero, ad solvendum debitum procurandi extendi possit quantitas expensarum. Nulli ergo, &c. Datum, &c.

NOTÆ.

1. (a) *Bellævillæ.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. & in epistolis ipsius Pontificis editis Coloniæ, *fol.* 65. ex quo Codice ita restituo textum hunc. Bellavilla oppidum est juxta Ararim, in regione Bellojocensi, Diœcesis Lugdunensis, ut refert Papirius Masonius *in descript. flum. Gall. fol.* 390. Ab eo nomen accepit monasterium hoc Ordinis D. Augustini, conditum ab Humberto anno 1160. de quo agunt Fratres Sarmath. *tom.* 4. *Galliæ Christ. fol.* 144.

COMMENTARIUM.

2. CErtum est, auctis fructibus locati prædii censum debentis non augeri pensionem ipsius, *leg. final. Cod. de alluvion. leg. penult. Cod. de omni agro, lib.* 11. *l.* 2. *Cod. de fundis rei privatæ, eodem lib.* ibi: *Unaquæque villa cum eo onere, cui nunc habetur obnoxia, ad novi domini jura migrabit, ut si quid adjecerit sumptu, cura, vel solertia, quicquid mancipiorum, vel pecoris accreverit, capitationis, aut canonis augmenta non patiatur, sed solis dominis, hæredibusve dominorum sit cessura felicitas.* Et *lege si merces* 25. §. *vis major, ff. locati:* faciunt textus *in l.* 1. *Cod. in quibus causis coloni. lib.* 11. *leg. cùm satis* 23. §. 1. *vers. caveant, Cod. de agricolis, lib.* 11. Docent Valascus *de jure emphyt. quæst.* 16. *num.* 7. & *quæst.* 27. *in fine*, aliis relatis Amaya *in l.* 4. *Cod. de annonis & tribut.* & *in l. unic. C. de collat. donatorum, num.* 16. Rodriguez *de annuis reddit. lib.* 1. *quæst.* 12. *ex num.* 9. & nos *in cap. præter, de locat.*

Ratio

Ratio est, quia debet attendi æstimatio rei juxta tempus, quo onus, seu tributum imponitur à contrahentibus, vel testatore, *l. uxorem* 41. §. *testamento* 4. *l. nomen*, §. *filio*, *l. testatorem* 68. §. *prædiis*, *Digest. de legat. 3. l. si ita* 7. *Digest. de auro & argent. l. Aurelius* 28. §. 1. *l. final.* §. 1. *ff. de liberat. legat.* Menochius *de præsumpt. lib.* 4. *præsumpt.* 127. *num.* 1. & quamvis augeantur res, in quibus onera imposita sunt, non debet id cedere in damnum ejus, qui ad solutionem oneris, vel pensionis urgetur, cùm potuerit legem apertiùs dicere, qui onus imposuit, *l. quicquid* 99. *Digest. de V. O.* & in id, quod præsens erat, magis consensisse contrahentes verosimilius est, quàm in id, quod futurum, & incertum erat, *l. si ita* 7. *Digest. de auro & argent.* Accedit, quod nullum præjudicium sequitur illi, qui pensionem percipit ex augmento provenientem, imò majori securitate gaudet, ut solutio debitæ pensionis illi fiat: Quare æquum est, ut debitor DEI beneficio augmentum habeat, argumento legis unicæ, *Cod. de thesaur. lib.* 10. Tandem quia pensionis nomine aliquid amplius, quàm convenerit, reposci non debet, *l. legem* 16. *Cod. locati*: unde rectè ajebat Paterfamilias, de quo in Evangelio: *Amice, non facio tibi injuriam, nonne ex denario convenisti mecum?* Ex quibus valde difficilis redditur prior pars præsentis Decisionis, ubi jubetur, quod si augeatur numerus fratrum, & servientium monasterii sancti Hirenæi, à fratribus Bellævillæ majorem procurationem, id est cum amplioribus expensis, præstandam esse, cùm potiùs attendi deberet tempus contractus; & ita non rectè Innocentius affirmat, teneri fratres ipsius monasterii omnibus fratribus sancti Hirenæi procurationem dare, si absque præjudicio facere possint, cùm inde sequatur ex augmento proventuum conventus Bellævillæ augeri Procurationem præstandam fratribus sancti Hirenæi. Agnovit difficultatem D. Franc. de Amaya ubi suprà, *num.* 31. juxta cujus mentem dicendum est, in præsenti casu procurationis obligationem indefinitam, & indeterminatam esse, videlicet omnibus fratribus monasterii sancti Hirenæi; non tamen fuisse impositam certo prædio, & fructibus ex tali fundo percipiendis. Unde videbatur, aucto numero fratrum S. Hirenæi procurationem omnibus esse præstandam, cùm certus numerus eorum à Patrono expressus non esset; & sicut poterat augeri numerus, ita & diminui, & ita fratres Bellævillæ minorem procurationem solvendo liberarentur: sed quia auctis supra modum fratribus sancti Hirenæi, & eorum servitoribus, talis obligatio damnosa valde esse cœperat conventui Bellævillæ, ideo tunc restricta fuit, ita ut juxta antiquam formam tantùm pensio solveretur, argumento capitis *dilecti* 8. *cum sequent. de Decimis.* Sed quia auctis proventibus ipsius conventus Bellævillæ hæc ratio æquitatis, quæ diminutionem procurationis induxit, cessavit; ideo jubet Innocentius III. in præsenti, ut eo casu omnibus fratribus, & eorum servitoribus sancti Hirenæi, fratres Bellævillæ procurationem persolvant, quia non est ratio, quare juxta mentem fundatoris omnibus procuratio non debeatur. Prosequitur Amaya *ubi suprà*, qui ex hac doctrina plura in praxi utilia resolvit.

CAPUT XVII.

Idem *Primicerio, & Clero* (a) *Mediol.*

CUm instantia nostra quotidiana sit secundùm debitum Apostolicæ servitutis, omnium Ecclesiarum solicitudo continua, quoties ipsarum negotiis promovendis non possumus personaliter imminere, per fratres nostros ea expedire compellimur, quos à nostro latere destinamus: illius exemplum in hac parte secuti, qui discipulis suis in mundum universum transmissis, ipse in medio terræ salutem fuit personaliter operatus. Hinc est, quod cùm nuper dilectum filium B. tituli sancti Petri ad Vincula Presbyterum Cardinalem (b) Apostolicæ Sedis Legatum pro negotiis Ecclesiæ in Longobardiam duxerimus destinandum; & in civitatem vestram ingressus, procurationes à vobis exigeret, quæ consueverunt Apostolicæ Sedis Legatis, & Nunciis exhiberi: vos non attendentes, quod dicitur ab Apostolo: Si vobis spiritualia seminavimus, non est magnum, si carnalia vestra metamus: ne vos ad onus procurationis arctaret, nisi à Canonicis majoris Ecclesiæ se faceret antea procurari, Sedem Apostolicam appellastis: & sicut idem Cardinalis per suas nobis litteras intimavit, in aliis etiam non modicùm ei injurioſi fuistis. Propter quod dilecti filii Præpositus S. Nazarii, & A. Canonicus sancti Stephani Syndici, & Procuratores vestri, cum dilecto filio Abbate sancti Vincentii ad Sedem Apostolicam venientes, ut super his statueremus ordinem, & mensuram, ex parte vestra suppliciter postulabant. Licèt autem pro eo, quod prædicto Cardinali, vel potiùs nobis in ipso contumaciter resistentes; juxta verbum Dominicum: Qui vos recipit, me recipit; & qui vos spernit, me spernit: necessaria denegatis, non pro vobis, sed contra vos potiùs meruerint exaudiri; quia tamen paternam affectionem, quâ nobis est proprium de Romanæ Sedis clementia misereri semper, & parcere, quam offensi etiam deponere non valemus, de consilio fratrum nostrorum taliter in hujusmodi duximus respondendum. Quod cùm omnes Ecclesiæ Legatis, & Nunciis Apostolicæ Sedis procurationes impendere teneantur,

neantur, ab earum præstatione nullam prorsus volumus haberi excusatam, nisi fortè per speciale privilegium Sedis Apostolicæ (quod non credimus) sit exempta, etiamsi longissimo tempore procurationis obsequium non impenderit: cùm in talibus (c) præscriptio sibi locum nequeat vindicare, cùm nos à provisione pastoralis solicitudinis circa omnes Ecclesias nunquam omnino cessemus. Sanè in his exigendis eum modum & ordinem volumus observari, ut nulla Ecclesia, vel Prælatus se indebitè prægravari rationabiliter conqueratur. Si verò de communi collecta Legatorum, & nunciorum nostrorum duxeritis faciendas expensas, quod vobis non duximus inhibendum, ex hoc nobis, & nostris nullum præjudicium volumus generari, quo minus possint, à quocunque maluerint, procurationes sibi debitas postulare, ita quod si exactus ultra suam gravatus fuerit facultatem, sibi ab aliis restauretur. Nuncius tamen nostris necessariis exhibendis pareat, quicunque fuerit requisitus humiliter, & devotè: ita tamen, quod in fraudem nihil penitus attentetur, nec per communes ministros ad procurationis obsequium, si noluerint, recidere compellantur. Qui verò contumaciter eis duxerit resistendum, omni prorsus appellatione remotâ per ecclesiasticæ districtionis sententiam compescatur. Super injuriis autem dicto Card. irrogatis volumus, & mandamus, quatenus ei satisfactionem congruam impendatis, ad quam, si fortè contempseritis exhibere, ipse vos appellatione remotâ compellat. Datum Later. XII. Kal. Martii.

NOTÆ.

1. (a) *Mediolan.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc titul. cap.* 2. & in epistolis Innocent. Coloniæ editis, *fol.* 263. ex quo Codice ita restituo litteram hujus textus. De Primicerio egi *in cap. unic. de offic. Primic.* & de Mediolanensi Ecclesia nonnulla notavi *in cap. adeo 27. de rescript.*

(b) *Apostolicæ Sedis Legati.*] A latere missi, juxta tradita *in c. cum Apostolus, hoc tit.* ubi textum hunc exposui: & *in cap. accedentibus, de præscript.* 1

(c) *Præscriptio.*] Juxta tradita *in cap. cum ex officiis, de præscript.*

CAPUT XVIII.

Idem (a) *Zamoren.* & (b) *Salmantin.* (c) *Episcopo.*

EX parte ven. f. n. P. (d) Compostell. Archiepiscopi fuit propositum coram nobis, quod cum ii, qui vota B. Jacobi continuè persolverunt, ad communem terræ suæ (e) mensuram, cum qua videlicet emunt, & vendunt, ipsa persolverint hactenus, & persolvant, quidam, qui à (f) longis retrò temporibus ab eorum solutione cessarunt, nunc per vos Ap. Sed. auctoritate ad solutionem eorundem coacti, quandam mensuram (g) parvissimam, & ignotam, nec etiam communibus usibus deputatam exhibent, & ad eandem vota prædicta solvere moliuntur: unde (h) postulastis à nobis, ut super hoc vos certos reddere dignaremur, utrum ii, qui mensuram ignotam exhibent ad solvendum vota prædicta, sint ad communem suæ terræ mensuram, secundùm quod illi, qui eam persolverunt, continuè faciunt, cogendi. Cùm ergo non constet, ad quam mensuram antecessores eorum prædicta vota solverunt, credimus distingvendum, utrum habitatores regionis ipsius, qui ea continuè persolverunt, ad unam, & eandem mensuram hujusmodi vota persolvant, an ad varias, & diversas. Si enim communiter omnes una, & eadem mensura in solutione votorum utuntur, ad eandem & illi solvere sunt cogendi: quod si solutio per mensuras distingvitur varias, & diversas, & illi volunt solvere ad minorem, non sunt utique compellendi, ut ad majorem persolvant, quoniam cùm hujusmodi vota gratuita fuerint ab initio, benignius sunt à viris ecclesiasticis exigenda, ne tanquam exactores nimium videantur lucris temporalibus inhiare.

NOTÆ.

1. (a) *Zamorensi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c.* 3. id est Petro Episc. Zamor. de quo & ejus Diœcesi egi *in cap. dilectus* 5. *de supplend. neglig.*

(b) *Salmantin.*] Salmanticæ antiquitatem inde haurire possumus, quòd Ptolomæus vetustissimus Geographus ejus meminit in Veronibus ad confinia Lusitaniæ. Polienus etiam *in lib. de stratagem.* Sub Gothis Regibus civitas Episcopalis fuit, cujus Metropolis Emerita. Post devastationem Hispaniæ per Mauros factam, & post recuperationem illius Provinciæ ab eorum manibus Regno Legionensi cessit, & dignitati Episcopali restituta paret Compostellano Archiepiscopo, ut

ut notavi *in cap. 5. de supplenda.* Sed quod sine invidia dixerim, si Hispanis historiis fidem facimus, ex eo tempore incrementum maximum Salmantica accepit, ex quo liberalitas Alfonsi IX. ejusque filii Ferdinandi III. nepotisque Alfonsi X. egregiam, inclytam, & omnibus titulis nobilissimam Universitatem nostram constituxit, ditavitque; ex qua toto orbi Hispano lux sapientiæ fulgere incepit, tali indies incremento, ut Studium generale Alex. IV. Pontifex eam creaverit: & Clemens V. inter reliqua generalia enumeraverit *in Clem. unica de Magistris.* In ejus laudes divagantur nondum Auctores nostri Regni, verùm exteri. Extat & celeberrimum encomium sacræ Rotæ apud Franciscum Peñam *1. tom. decis.* 157. Videndi sunt congesti à Solorzano *in lib. de Plazas honorarias*, P. Mendo *lib. 1. de jure Academ. ex num.* 127.

2. (c) *Episcopis.*] Petro Zamorensi & Vitali Salmantino, quorum tempore celebratum fuit Concil. Salmantinum 2. Præside Card. n. Guillelmo tituli sancti Angeli, ad dissolvendum matrimonium contractum inter D. Alfonsum IX. Theresiamque: & quia Vitalis in ea Synodo adhæsit Regi, Innocentius *lib. 2. epistol.* 72. rescribens Archiepiscopo Compostellano ita ait: *Si verò aliquis vestrûm, fratres Episcopi, in hoc deliquit, excepto Salmantino, cujus correctionem Sedi Apostolicæ reservamus, tu frater Archiepiscope animadversione ipsum canonicâ non differas castigare.* Hujus epistolæ, seu alterius, super eadem votorum solutione meminit idem Innocentius in duabus epistolis, quarum prior missa est Tolet. & Bracharen. Archiepiscopis, & Suffraganeis eorum Aurien. & Legionen. Episcopis. Secunda verò dirigitur Magistris, & Fratribus Spatariis, & Religiosis per Hispaniam constitutis, quas edidit Cardinalis Sirletus *fol.* 361. quarum tenorem in præsenti transcribere necessarium duxi ad comprobandam ipsius voti obligationem, & antiquitatem, quam nostris temporibus quidam audenter negare non erubescunt, levibus ducti fundamentis, quos cum tanto Patrono feliciter debellavit quidam Advocatus Piucianus, seu quivis auctor est allegationis pro Archiepiscopo & Ecclesia Metropolit. D. Jacobi contra Lazarum Gonzalez de Azevedo. In prima epistola ita scribit Innocentius: [Querelam venerabilis fratris nostri P. Archiepiscopi Compostellani accepimus, quod ejus Ecclesiæ ad mandatum etiam Apostolicum vota beati Jacobi à Parochianis vestris non facitis, sicut debentur, exsolvi. Quoniam igitur ad servanda jura præscriptæ Ecclesiæ non decet vos existere negligentes, fraternitati vestræ per A. s. p. m. atque præcipimus, quatenus memorato Archiepiscopo, & Ecclesiæ suæ præscripta vota à parochianis vestris solvere de cætero faciatis. Alioquin venerabilibus fratribus nostris Zamoren. & Salmantin. Episcopis datum noveritis in mandatis, ut Parochianos vestros ad vota illa solvenda, sublato appellationis obstaculo, eccl. districtione compellant. Vos itaque sententiam, quam iidem Episcopi, vel eorum alter in eos propter hoc rationabiliter tulerint, usque ad dignam satisfactionem denunciari faciatis, & inviolabiliter observetis. Datum Lateran. II. Idus Julii.] In secunda verò ita rescribit: [Ad audientiam Apostolatus nostri transmissâ conquestione Ecclesiæ Compostellanæ pervenit, quod cùm per totam ferè Hispaniam auctoritate Principum, & Prælatorum favore, etiam Clerici, & populi Ecclesiæ beati Jacobi, ob reverentiam ipsius Apostoli census quidam certus, qui vota dicitur, de singulis paribus boum antiquitus fuerit constitutus, plerique vestrûm de terris vestris & hominum vestrorum eundem censum præscriptæ Ecclesiæ pro sua tantùm voluntate solvere contradicunt. Verùm quia valde periculosum est quibuslibet aliena tenere, nedum viris religiosis, qui perfectionis amore propria dimiserunt, per Apostolica vobis scripta mandamus, quatenus censum ipsum, secundum quod antiquitus statutus est, eidem Ecclesiæ cum integritate solvatis. Cæterùm si (quod non credimus) mandatum Apostolicum in hac parte duxeritis contemnendum, noveritis nos venerabilibus fratribus nostris Salamant. & Zamoren. Episcopis mandavisse, ut ad id per interdicti, & excommunicationis sententiam, sublatâ appellationis difficultate, sicut visum fuerit, vos compellant. Datum Lateran. VI. Idus Julii.]

3. (d) *P. Compostellani Archiepiscopi.*] Petri videlicet.

(e) *Mensuram.*] Quam vulgò dicimus *media fanega*, ut expressum fuit in Comitiis habitis Vallisoleti anno 1537. petitione 37. ibi: *Por privilegio antiguo, que todos los jugueros, que labran con juntas de vueyes, y mulas, an de pagar à la Iglesia de san Tiago media hanega de trigo de voto.* Quæ mensura satis expressa fuit in ipso voto illis verbis: *Quatenus de unoquoque jugo boum singulæ mensuræ de meliori fruge, ad modum primitiarum.* Unde cùm mensura, quæ pro primitia solvitur in his Regnis, sit *media fanega*, etiam juxta eandem mensuram voti obligatio procedit.

4. (f) *A longis retrò temporibus.*] Qui non ideo erant exempti ab hac obligatione; nam contra eam nulla præscriptio etiam immemorialis currit; quod præterquam decisum est à Cœlestino III. nostri Innocentii prædecessore, in bulla expedita anno 1195. illis verbis: *Pagina præsenti statuimus, ut cùm in lege contineatur humana, quod in tributis & publicis functionibus nulla præscriptio locum obtineat, & illa vota sunt quasi tributa, quæ Deo, & beato Jacobo Apostolo in Hispania statuit annis singulis persolvenda Rex Ranimirus, illa quæ tibi & Ecclesiæ tuæ in eis præscriptio objicitur, locum non habeat, aut vigorem*; id etiam juris rationibus probatur, quia contra votum nulla præscriptio currit, *cap. sicut, de regul.* Gregorius Lopez *in leg. 30. tit. 7. partit. 1.* quia est nutritiva peccati, aut saltem irrationabilis. Sylvester verbo *Votum 2. num.* 10. Navarrus *in manuali, cap. 12. num. 26.* latè hanc sententiam probat Pereyra *de manu Regia, tom. 1.* Quatenus tamen successores eorum, qui votum emiserunt, teneantur illud adimplere, expositi *in capit. ex parte, de constit.*

5. (g) *Parvissimam.*] Unde prorsus inanis reddebatur voti obligatio, sicut cùm fundus promittitur, aut legatur; ideo enim tale legatum non valet, quia hæres glebam dando liberatur; & similiter triticum stipulando, inutilis est stipulatio, *l. ubi autem 75. l. triticum, ff. de V. O.* Quare in præsenti voto adjecta fuit mensura, quæ pro primitiis in Hispania solvi solebat.

6. (h) *Postulastis à nobis.*] Episcopi videlicet regni Legionensis, Zamorensis scilicet, & Salmantinus, qui consuluerunt Romanum Pontificem de obligatio-

obligatione hujus voti, & ejus solutione; quia cognitio causarum hujus voti ad Judicem Ecclesiasticum spectat, ut probat doctè Pereyra *de manu regia, tom. 1. cap. 14.* ubi resolvit, nec per viam violentiæ judicem secularem adire posse; immò & noster Innocentius huic Petro Compostel. Archiepiscopo specialiter concessit, ut debitores hujus voti coram Rege Legionensi convenire possent, in epistola, quæ reperitur inter editas Coloniæ, *fol. 360.* in hæc verba: [Cùm sit regula juris, quâ dicitur, ut actor forum rei sequatur, preces ex parte tua nobis super hoc obtinendo porrectas, libenter admittimus, quod tam Canoni, quàm legali consonant æquitati: maximè cùm id, quod petis in favorem beati Jacobi & Compostellanæ Ecclesiæ debeat adimpleri. Innotuit siquidem nobis, quod quidam laici rustici de regno Illustr. Regis Legionen. super votis beato Jacobo persolvendis nolunt in præsentia ipsius Regis, qui ordinarius Judex eorum existit, quando conveniuntur, aliquatenus respondere. Unde petitioni tuæ gratum præstando assensum, ad exemplar felicis record. Cœlestini Papæ prædec. n. fraternitati tuæ præsenti paginâ indulgemus, ut tibi liceat rusticos ipsos, tanquam votorum debitores, sub examine prædicti Regis, quandoquidem tibi aliàs eorundem votorum solutio debita denegatur, super eisdem votis, remoto cujuslibet appellationis, vel contradictionis obstaculo convenire. Decernimus ergo, &c. Datum Lateran. III. Idus Julii.]

COMMENTARIUM.

7. (a) Antequam ad hujus textus expositionem accedamus, referenda est hujus voti historia, quam in dubium revocarunt Julianus del Castillo *lib. 3. hist. Gothor. discurs. 8.* Lobera *en las grandezas de Leon, cap. 5. ad finem*, Prudentius à Sandoval. *in hist. monast. S. Æmiliani*, §. 36. & voti ipsius chartam totis viribus evertere conatur Lazarus Gonzalez de Azevedo *in alleg. pro oppidis, & villis Regni Legionensis*; sed infeliciter, ut ex infrà dicendis apparebit. Cùm ergo Rex Ramirus I. turpissimum tributum centum puellarum Regi Maurorum Abderrameno præstari renueret, per ipsum in Ribogiam Barbarorum dominio subjacentem irruptio facta est. Abderramenus bello, & armis penitus intentus, innumerabili exercitu collato, Ribogiam advolat, castra castris collata sunt ad oppidum Alveldam, planitie ferè ad Clavijum continuata, loco in cacumine sito rupis Turcicæ: atrox, & læva pugna utrimque fuit, victoriâ in Mauros nimium inclinante, quo minus vincerentur nostri, nox effecit, tenebras pro muro opponens Maurorum ictibus. Ramirus imminutas numero copias, fatigatas, ac debiles, ad Clavijum traduxit, ubi pro temporis angustiis munito loco, & vulneratis curâ adhibitâ, noctem insomnem, dubium an pervigilem, inter spem metumque transegit. Summo manè beatus Jacobus illi apparuit, & vultu placido Regem sperare jubet, ipsum victorem fore, Barbaros vincendos, seque suis Hispanis affuturum in eo bello. Ramirus excitatus Præsules, Ducesque vocari facit, & Jacobi promissis certior redditus, instruere acies, irruere in hostes, & Christi inimicos jussit: stetit dictis gloriosus Apostolus, & in ipsa acie visibiliter apparuit equo insidens, Mauros sternens, pro nostris pugnans: inde Hymnus in his Apostoli festivitatibus cani solitus;

Tu, bella nos cùm cingerent,
Es visus ipso in prælio,
Ense quoque acerrimus,
Mauros furentes sternere.

In eo prælio septuaginta millia Barbarorum cecidisse Historici testantur, præter alios, qui fugâ lapsi sunt incerto numero: vestigia hujus belli hodie etiam invisisse apud Clavijum Mariana testatur, effossis passim stragibus armorum per ruricolas oppidanos illius loci; nos sacratiora annotavimus vestigia sancti Jacobi insignè referentia, vulgaria incolis, sed fortè ideo minùs observata, quia vulgaria. Vix ullus lapis in eo loco reperitur, qui non conchulæ formam præseferat, *veneras*, vernacula lingvâ Hispani dicimus. Et quod mireris, si in partes communatur, tot conchulas formabit, quot partes feceris. Rex insigni victoriâ lætus descendit è rupe, antrum sancti Prudentii devotus visitat, DEO, & Apostolo ejus gratias agit, & in eo sancti Prudentii templo cum Prælatis, Regnique Proceribus votum emisit, quo universam Hispaniam sancto Jacobo fecit vectigalem è singulis jugeris agri, vineæque mensurâ, ad modum primitiarum singulis annis persolvendâ: sed causam, & votum ipsum ab ipso Rege audiamus: ita pluribus exemplaribus ex ipso originali transcriptis publicè legitur: [In nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, Amen. Antecessorum facta (per quæ successores ad bonum poterunt erudiri) non sunt prætereunda sub silentio, verùm potiùs debent committi monumentis litterarum, ut eorum recordatione ad imitationem bonæ operationis invitentur. Eapropter ego Ranemirus Rex, & à DEO mihi conjuncta Urraca Regina, cum filio nostro Rege Ordonio, & fratre meo Rege Garcia, oblationem nostram, quam gloriosissimo Apostolo Dei Jacobo fecimus, cum assensu Archiepiscoporum, Episcoporum, Abbatum, & nostrorum Principum, & omnium Hispaniæ Christianorum, committimus observationi: ne fortè successores nostri, quod à nobis factum est, per ignorantiam tentent irrumpere; & etiam per recordationem nostræ operationis ad similiter operandum moveantur. Causas, quibus ad faciendum istam oblationem compulsi sumus, scribimus, ut ad notitiam successorum reserventur inposterum. Fuerunt enim in antiquis temporibus (circa destructionem Hispaniæ à Saracenis factam Rege Roderico dominante) quidam nostri antecessores pigri, negligentes, desides, & inertes Christianorum Principes, quorum utique vita nulli fidelium stat imitanda: hi (quod relatione non est dignum) ne Saracenorum infestationibus inquietarentur, constituerunt eis nefandos redditus annuatim persolvendos, centum videlicet puellas excellentissimæ pulchritudinis, quinquaginta de nobilioribus, quinquaginta verò de plebe. Proh dolor! & exemplum posteris non observandum, pro pactione pacis temporalis & transitoriæ tradebatur captiva Christianitas luxuriæ Saracenorum explendæ. Ex prædictorum Principum semine nos producti, ex quo per DEI misericordiam Regni suscepimus gubernaculum, divinâ inspirante bonitate prædicta nostræ gentis opprobria cogitavimus abolere, ac de tam digna cogitatione perficienda commu-

communicavimus consilium primo Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus, & religiosis viris; postmodùm verò universis nostri Regni Principibus. Accepto tandem sano, & salubri consilio, dedimus apud Legionem legem populis, & posuimus consuetudines per universas nostri Regni provincias observandas. Deinde universis nostri Regni Principibus edictum commune dedimus, quatenus quosque robustos, & ad præliandum fortes viros, tam nobiles, quàm ignobiles; tam equites, quàm pedites ab extremis nostri Regni finibus evocarent, & usque ad constitutum diem expeditionem facerent congregare. Archiepiscopos, Episcopos, Abbates, & religiosos viros, ut interessent, rogavimus, quatenus eorum orationibus nostrorum per DEI misericordiam augmentaretur fortitudo. Completum est itaque imperium nostrum: & relictis ad excolendas terras tantummodo debilibus; & ad bellandum minùs idoneis; congregati sunt cæteri, non de nostro imperio, sicut solent inviti, sed DEO ducente per DEI amorem spontanei. Cùm his ego Rex Ranemirus (de misericordia DEI potiùs, quàm de gentis nostræ multitudine confidens) peragratis interjacentibus terris, iter mei exitus direxi in Naxaram, ac deinde declinavi in locum, qui nuncupatur *Albella*. Interim autem Saracenti nostrum adventum (famâ præcone) cognoscentes, omnes cismarini in unum contra nos congregati sunt; transmarinis etiam per litteras, & nuncios in suum auxilium convocatis, invaserunt nos multitudine gravi, & in manu valida. Quid plura? quod sine lachrymis non recordaremur, peccatis exigentibus, multis ex nostris corruentibus, percussis, & vulneratis, conversi sumus in fugam: & confusi pervenimus in collem, qui Clavijium nominatur, ac ibi in una mole congregati, totam ferè noctem in lachrymis & orationibus consumpsimus, ignorantes ex toto, quid in die essemus postea acturi. Interea somnus arripuit me Regem Ranemirum cogitantem multa, & anxium de periculo gentis Christianæ. At mihi dormienti B. Jacobus Hispaniarum protector corporali specie est se præsentare dignatus. Quem cùm interrogassem cum admiratione, quisnam esset? Apostolum Dei beatum Jacobum se esse confessus est: cùm ad hoc verbum ultra quàm dici potest, obstupuissem, beatus Apostolus ait: Nunquid ignorabas, quod Dominus noster JESUS CHRISTUS alias Provincias aliis fratribus meis Apostolis distribuens, totam Hispaniam meæ tutelæ per sortem deputasset, & meæ commisisset protectioni? & manu propria manum meam adstringens, confortare (inquit) & esto robustus. Ego enim ero tibi in auxilium, & manè superabis in manu DEI Saracenorum, à quibus obsessus es, innumerabilem multitudinem. Multi tamen ex tuis, quibus jam parata est æterna requies, sunt instante pugna pro CHRISTI nomine martyrii coronam susceperi, & ne super hoc detur locus dubitationi, & vos, & Saraceni videbitis me constanter in albo equo, dealbatâ grandi specie vexillum album deferentem. Summo igitur manè facta peccatorum vestrorum confessione, & acceptâ pœnitentiâ, celebratis Missis, & accepta Dominici corporis & sangvinis communione, armatâ manu ne dubitetis invadere Saracenorum acies, invocato nomine DEI, & meo, & pro certo noveritis, eos in ore gladii ruituros. Et his dictis evanuit à conspectu meo visus desiderabilis DEI Apostolus. Ego autem pro tanta & tali visione vehementer è somno excitatus, Archiepiscopis, Episcopis, Abbatibus, & religiosis viris seorsim vocatis, quidquid mihi fuerat revelatum, lachrymis, & singultibus, & nimia contritione cordis eodem ordine propalavi. Illi ergo in oratione priùs provoluti, Deo & Apostolo pro tam admirabili consolatione gratias egerunt innumeras, ac deinde rem administrare (prout nobis fuerat revelatum) festinavimus. Armatâ itaque, & ordinatâ nostrorum acie venimus cum Saracenis in pugnam: & beatus DEI Apostolus apparuit, sicut promiserat utrisque, instigando, & in pugnam animando nostrorum acies; Saracenorum verò turbas impediendo, & diverberando. Quod quam citò nobis apparuit, cognovimus beatissimi Apostoli promissionem impletam, & de tam præclara visione exhilarari, nomen DEI, & Apostoli in magnis vocibus, & nimio cordis affectu invocavimus dicentes: Adjuva nos DEUS, & sancte Jacobe. Quæ quidem invocatio ibi tunc primò fuit facta in Hispania: & per DEI misericordiam non in vanum; eo namque die corruerunt circiter septuaginta millia Saracenorum. Tunc etiam eversis eorum munitionibus, eos insequendo, civitatem Calaforram cepimus, & Christianæ religioni subjecimus. Tantum igitur Apostoli miraculum post inopinatam victoriam considerantes, deliberavimus statuere Patrono, & Protectori nostro beatissimo Jacobo donum aliquod in perpetuum mansurum. Statutum ergo per totam Hispaniam, ac in universis partibus Hispaniarum, quascunque DEUS sub Apostoli Jacobi nomine dignaretur à Saracenis liberare, vovimus observandum: Quatenus de unoquoque jugo boum singulæ mensuræ de meliori fruge ad modum primitiarum, & de vino similiter ad victum Canonicorum in Ecclesia beati Jacobi commorantium, annuatim ministris ejusdem Ecclesiæ in perpetuum persolvantur. Concessimus etiam, & in perpetuum confirmamus, quod Christiani per totam Hispaniam in singulis expeditionibus, de eo, quod à Saracenis acquisierint, ad mensuram portionis unius militis glorioso Patrono nostro, & Hispaniarum Protectori B. Jacobo fideliter attribuatur. Hæc omnia donativa vota, & oblationes (sicut superiùs diximus) per juramentum nos omnes Christiani Hispaniæ promisimus annuatim Ecclesiæ beati Jacobi, & damus pro nobis & successoribus nostris canonicè in perpetuum observanda. Petimus ergo, Pater omnipotens, æternæ DEUS, quatenus intercedentibus meritis beati Jacobi, ne memineris Domine iniquitatum nostrarum, sed solativa misericordia nobis prosit indignis. Et ea quæ ad honorem tuum beato Jacobo Apostolo tuo dedimus, & offerimus de eis, quæ per te (ipso opitulante) acquisivimus, nobis, & successoribus nostris proficiant ad remedium animarum, & per ejus intercessionem nos recipere digneris cum electis tuis in æterna tabernacula, qui in Trinitate vivis & regnas in sæcula sæculorum, Amen. Vovimus etiam, & in perpetuum statuimus tenendum, quatenus quicunque ex genere nostro, vel aliorum descenderit, semper suum præstet auxilium ad prætaxata B. Jacobi Ecclesiæ donativa. Quod si quis ex genere nostro, vel aliorum, ad hoc nostrum testamentum

violan-

violandum venerit, vel ad implendum non adjuverit, quisquis ille fuerit, Clericus vel laicus, in inferno cum Juda traditore, & Dathan, & Abiron, quos terra vivos absorbuit, damnetur in perpetuum; & filii ejus fiant orphani, & uxor ejus vidua, & regnum ejus temporale accipiat alter, & à communione corporis & sanguinis Christi fiat alienus; æterni verò regni participatione privetur perenniter. Insuper Regiæ Majestati, & Ecclesiæ B. Jacobi per medium sex mille libras argenti pendat, & hoc scriptum semper maneat in robore. Nos etiam Archiepiscopi, Episcopi, & Abbates, qui illud idem miraculum, quod Dominus noster JESUS CHRISTUS famulo suo illustri Regi nostro Ranemiro, per Apostolum suum Jacobum dignatus est monstrare, propriis oculis DEO juvante vidimus, prædictum ipsius Regis nostri, & nostrorum, & totius Hispaniæ Christianitatis factum in perpetuum confirmamus, & canonicè sancimus observandum. Si quis ad hoc scriptum, & Ecclesiæ B. Jacobi donativum irrumpendum venerit, vel persolvere renuerit, quisquis ille fuerit, Rex vel Princeps, rusticus, Clericus, vel laicus, eum maledicimus, & excommunicamus, & cum Juda traditore gehennali pœnâ damnamus in perpetuum cruciandum. Hoc idem successores nostri Archiepiscopi, & Episcopi faciant devotè annuatim. Quod si quis renuerit, omnipotentis DEI, Patris, & Filii, & Spiritus sancti auctoritate, & nostra damnetur, & excommunicatione, & potestate sibi à DEO traditâ reus teneatur. Facta scriptura consolationis, donationis, oblationis hujus in civitate Calaforra noto die octavo Kalend. Junii, æra DCCC. LXXII. Ego Rex Ranemirus cum conjuge mea Regina Urraca, & filio nostro Rege Ordonio, & fratre meo Rege Garsia, hoc scriptum, quod fecimus, proprio robore confirmamus.] Firmarunt privilegium hoc Romani Pontifices Paschalis II. Alex. III. Innocentius III. Honor. III. Alex. IV. in suis Bullis, quas refert Castel. *in hist. D. Jacobi, fol.* 254. necnon & Principes sæculares, Alfonsus VII. anno 1150. ut refert Morales 3. *part. histor. lib. 3. cap.* 52. D. Ferdinand. IX. æra 1342. Don Alfons. XI. & D. Petrus ejus filius, & D. Joannes II. anno 1427. Reges Catholici anno 1478. & referunt innumeri Historici. D. Rodericus Archiep. *de rebus Hispan. lib. 4. cap.* 13. D. Lucas Tudensis *cap.* 49. *histor. gener. Hispan.* 3. *part. cap.* 11. Frater I. Gil. de Zamora *illustrium personarum lit. R. verbo Ramirus I.* Episcopus Palentinus 3. *part. histor. Hispan. cap.* 10. Carthagena *in anaceph. cap.* 54. Volaterranus *lib.* 2. *Geograph. pag.* 27. Basseus *in Chron. Hispan. Anno* 825. Ambrosius à Morales *part.* 1. *lib.* 9. *cap.* 7. & 3. *part. lib.* 13. *cap.* 52. Illescas 1. *part. histor. Pontif. lib.* 4. *fol.* 240. Mosen. Diego de Valera *in Chron. Hispan.* Villegas *in vita S. Jacobi*, Marmol. *in histor. Africæ, lib.* 2. *cap.* 22. *fol.* 109. Garibay *in compend. histor. lib.* 9. *cap.* 18. Mariana *lib.* 7. *de rebus Hispan. cap.* 13. Taraffa *in vita ipsius Ranemiri I.* Fr. Alfonsus de la Spina *in fortal. fidei, lib.* 4. *de bello Sarracen. vers.* 39. Argot. de Molina *lib.* 1. *nobiliori, c.* 106. D. Franc. à Quevedo *in perdocta alleg. pro patronatu D. Jacobi, pag.* 587. & 589. Fr. Joannes Marieta *histor. Eccles. lib.* 1. *cap.* 7. Villadiego *in foro judic. in catal. Regum Hispan. anno* 843. Manuel Correa *in catalogo ipsorum Regum, in Ranim. I.* Modera *Monarch. Hispan. cap.* 8. Fr. Hieronym. Roman. 1. *part. Reip. lib.* 6. *cap.* 2. & 2. *part. lib.* 4. *cap.* 19. Marinæus Sicul. *de rebus Hispan. lib.* 7. *post princip.* Motta *lib.* 1. *Ordinis D. Jacobi, cap.* 1. & 5. Rocamora *in catal. Regum Hispan. num.* 844. Guardiola *in nobilit. Hispan. cap.* 34. Beuter. *lib.* 1. *histor. cap.* 31. Salinas *in histor. belli Clavijii.* Castel. Ferret. *in histor. D. Jacobi.* Yepes *in Chron. D. Benedicti, cent.* 1. *anno* 1181. *cap.* 7. qui refert aliam scripturam similis voti facti à Comite Ferdinand. Gonzalez D. Æmiliano, ubi ait, se votum illud nuncupare ad similitudinem voti concepti à Ranemiro. Illustr. Manrique *annal. Cisterc. tom.* 3. *anno* 1181. *cap.* 7. Alteserra *lib.* 4. *Dissert. cap.* 7.

Hucusque historiam, & originem hujus voti retulimus: nunc ad nostrum Innocentium accedamus. Cùm ergo obligatio hujus voti realis obligaret non solùm Regem ipsum, verùm etiam inposterum, & ejus Regnum, quia emissum fuit votum à Rege, & regni Proceribus pro universali Regno in Comitiis generalibus, præsentibus Prælatis, & Regni Proceribus; ideo successores & habitatores in ipso Regno in perpetuum tenentur ex ipsa obligatione reali votum exsolvere; quia licèt gens mutetur, semper tamen regnum durat, *l. proponebatur, Digest. de judic. l. sicut, §. final. Digest. quod cujusque univers. l.* 5. *titul* 9. *lib.* 1. *recopil. l.* 5. *tit.* 15. *part.* 2. Zypeus *contra Cassianum, lib.* 2. *cap.* 12. Joannes Seldenus *in mari clauso, lib.* 1. *cap.* 21. ex multis Valentia *lib.* 2. *illustr. tract.* 4. *cap.* 2. Inde hanc obligationem agnoscentes Episcopi Zamorensis, & Salmantin. consuluerunt Innocent. III. an agricolæ illi, qui per longum tempus mensuram tritici, ratione hujus voti, debitam non persolverant, cùm cogerentur eam præstare, deberent solvere majorem mensuram, ut in ipsa regione, videlicet regno Legionensi alii solvebant; an verò minimam solvendo liberarentur? Et videbatur, majorem mensuram eos solvere debere, quia licèt in dubiis, quod minimum est, sequamur, *l. quotiens* 20. *l. in obscura* 179. *Digest. de R. I. l. Mela* 13. *Digest. de annuis legat.* & cùm de mensura promissa non constat, ad minimam redigatur petitio, *l. si ita* 14. *l. cùm servus* 38. *§. Seja, Digest. hoc tit.* tamen favore Ecclesiæ, & piæ causæ generalis promissio latissimam recipit interpretationem, ut *in leg. Titia, §. semper,* & *§. Seja, Digest. de auro & argent.* ubi docetur, legatum relictum templo latè esse interpretandum, videlicet, ut si quis legavit Ecclesiæ calicem, non credatur, legatum fuisse calicem æneum, sed præstandum esse argenteum. Faciunt alia, quæ adducit Garanna in præsenti. Igitur & in præsenti casu major mensura præstanda erat. Sed adhuc Innocentius distingvit ita, ut si alii habitatores ipsius regionis, qui votum continuò exsolverunt, unam & eandem mensuram præstiterunt, eandem etiam illi, qui & in solutione cessarunt, solvere debebunt, argumento capitis *super eo, hoc titul. l. si servus* 50. *§. si numerus, Digest. de legat.* 1. quia casus dubii juxta regionis consuetudinem sunt decidendi, *l.* 6. *Digest de evict. l. quod si nolit* 31. *§. qui assidua* 20. *Digest. de adilit. edict. l. nummus* 75. *ff. de legat.* 3. *l.* 1. *§. ultim. Digest. de ventre inspic.* Illustrant pluribus relatis Osvaldus *lib.* 15. *comment. cap.* 1. *litter. F.* D. Joseph. Vela *tom.* 1. *Dissert.* 20. *ex num.* 27. Si verò diversas & varias mensuras antecessores eorum in eadem regione persolvebant, quia videlicet mensura vulgò media fanega,

es

ex tribus, aut quatuor modiis constabat pro diversitate locorum, tunc non ad majorem, sed ad minorem mensuram præstandam sunt cogendi ex benignitate, ne ecclesiastici tanquam exactores nimium videantur lucris temporalibus inhiare, aliàs jure stricto ad majorem mensuram præstandam cogendi erant, ut docet Covar. *in cap. 4. de testam. n. 5.* quia cùm in ipso voto exprimeretur mensura illa, videlicet quæ pro primitiis solvi consuevit; & illa mensura, vulgò media fanega, in aliquibus locis tribus, in aliis quatuor modiis constet, quatuor modios quilibet solvere cogendus erat.

CAPUT XIX.

Idem. (a) *Cæsarauguſt. Episcopo.*

CUm olim ad aures nostras tuam querimoniam destinasses, quòd te dil. fil. Abbas sancti Joannis (b) Præjacen. quartis decimarum, quas in Ecclesiis de Luna, & de Tausst. debes percipere, multipliciter defraudaret. *Et infrà:* His, & aliis, quæ coram prædictis judicibus, & coram nobis fuere proposita, plenius intellectis, cum nobis plena fides facta fuerit, quod Ecclesiæ sæpedictæ in tua sint diœcesi constitutæ, non solum per alia, verùm etiam per hoc ipsum, quod instrumentis compositionum continetur expressè, ut Abbas tibi tam de (c) quarta decimarum, quàm de cæteris (d) Episcopalibus rationibus debeat respondere? de consilio f. n. Abbatem Præmaten. ad integram solutionem quartæ omnium decimarum, in illis (e) factis deductionibus, & ad præstationem procurationum, & aliorum Episcopalium jurium in prædictis Ecclesiis condemnamus. Licet enim ex forma secundæ compositionis deductiones essent aliquæ faciendæ; quia tamen compositionem idem Abbas nullatenus approbavit, sed studuit multipliciter impugnare, ex ea non debuit beneficium consequi, cui renuntiasse tacitè videbatur. Absonum erat præterea, ut negaret suam Ecclesiam in tua diœcesi constitutam, super qua instrumenta prædecessoris tui ostendebat in jure monasterio fuisse concessa, per quæ jus Episcopale petebat expresse.

NOTÆ.

(a) *Cæsarauguſt.)* Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. 4.* supplendumque est, *D. Ramoni de Castrotol*, qui ex anno 1199. usque ad annum 1216. tenuit ipsam Cathedram, & valde solicitus fuit de bonis, ac proventibus ipsius Ecclesiæ; unde ejus tempore Ecclesia illa mirè ditata fuit, ut refert Fr. Didacus à Murillo *in histor. Cæsarag. cap. 28. num. 9.* De ipsa Metropoli nonnulla notavi *in cap. 1. de his, quæ vi.*

(b) *Præjacen.)* Ita legitur in tertia collectione, in sexta autem legitur *Prilarensis*, sed legendum est *Pinnatensis*, quod percelebre monasterium S. Joannis, vulgò *San Juan de la Penna*, est intra fines veteris Comitatus Aragonici, in monte Vruelo ædificatum. A parvis initiis, è tenui scilicet anachoretica cella in celeberrimum totâ Hispaniâ monasterium, Pampilonensium, & Aragonensium Regum beneficio, & liberalitate pervenit, ut referunt plura de eo adducentes Joannes Bric. Martinez *in histor. ipsius cœnobii*, Yepes *tom. 3. chron. D. Benedicti, ad annum 818.* Arnaldus Ochenartus *in notitia Vasconiæ, lib. 2. cap. 7.* Fuit monasterium hoc magnificè ditatum à Regibus, & Episcopis Cæsarauguſt. & exemptum ab omni lege diœcesana, ut ex epistola Johannis IV. Regis Angl. probat Hieron. Blanc. *in com. rer. Arag.* Immò in duobus Conciliis Aragoniæ statutum fuit, ut omnes Episcopi ipsius Regni deberent assumi ex ipso monasterio, propter miram sanctitudinem, quæ in eo florebat. Abbas ipsius monasterii, de quo hîc agitur, erat frater Petrus de Sorbera.

(c) *Quartis decimarum.)* De quibus egi *in cap. conquerente, de offic. Ordin. cap. de quarta, de præscript.*

(d) *Episcopalibus rationibus.)* Id est juribus, de quibus egimus *in dicto cap. conquerente.*

(e) *In illis factis.)* Legendum est, *nullis factis*, ut legitur in sexta collectione; & rectè inde deducit Barbosa *voto 96. num. 25.* quartam decimarum, item subsidium deberi non deductis expensis. Videndus Xamar. *part. 2. rerum Indic. definit. 141.*

CAPUT XX.

Idem (a) *Spoletano Episcopo.*

OLim causam, quam adversus clericos plebis Rupinæ super (b) synodatico proponebas, ven. f. n. (c) Tudertino Episcopo, & dil. f. Abbati S. Petri montis Martan. commisimus terminandam, coram quibus fuit ex parte tua propositum, quod cùm iidem clerici olim prædecessoribus tuis tres in festo Nativitatis, & tres in festo Resurrectionis

ctionis Dominicæ pro synodatico solverint denarios Papien. nunc tantùm tres Luc. prò singulis denariis Papien. persolvebant, cùm duo Papien. valeant sex Luc. undelpetebas eos ad Papiensium solutionem nostrâ auctoritate compelli; cum etsi tu Lucen. ipsos primo anno receperis, semper tamen postmodum jus tuum fueris protestatus. Verùm pars clericorum proposuit ex adverso, quod etsi aliquando prædecessoribus tuis denarii Papien. pro synodatico fuerint persoluti, tamen à XLV. annis. *Et infrà*: Nos igitur Jacobo tuo, & Joanni presbytero adversæ partis procuratoribus dil. fil. n. P. Basilicæ XII. Apostolorum presbyterum Card. concessimus auditorem, quibus coram eo nihil volentibus, aut valentibus de novo proponere, quoniam fuerat renunciatum utrimque, cùm ipse gesta omnia in nostra, & fratrum nostrorum præsentia retulisset, intelleximus per testes tuos fuisse probatum, quod tempore bon. mem. Lotharii prædecessoris tui, & etiam post decessum ipsius denarii Papien. fuerant pro synodatico persoluti, & exinde tres Lucen. quorum duo valebant v. de iis qui hoc tempore sunt in usu, aliquandiu fuissent exhibiti: & quia tempore (d) Lotharii XXXIII. vel XXXIV. annorum spatium est elapsum, dicta etiam testium partis adversæ inspeximus, per quos voluit comprobare, quod à (e) XL. annis & infrà tres Luc. vel tres medaliæ in synodaticum solutę fuerint pro singulis Papien. cùm Papien. fuissent antea persoluti. Confessus quoque fuerat advocatus ipsius partis in jure, ac ejus confessio in scriptis redacta, nec correcta, vel revocata per clericos supradictos, quod iidem clerici (f) Henrici, & Lotharii prædec. tuorum temporibus tres Papien. pro synodatico solverent bis in anno, & exinde pro singulis Papien. tres Luc. Cùm igitur constet nobis ad plenum per testes utriusque partis, quod Papien. olim pro synodatico solvebantur, quod ex eo etiam sequeretur, quod Luc. soluti sunt postmodum pro eisdem, & cùm ex dictis testium tuorum, & confessione advocati alterius partis non revocata, postmodùm appareat evidenter, quod tempore Lotharii pro synodatico Papien. fuit moneta soluta, cùm ex utriusque partis attestationibus habeatur, quod à tempore Lotharii non nisi XXXVI. annorum ad plus tempus effluxerit, & per testes tuos sit legitimè comprobatum, quod tres Lucen. qui pro uno Papien. post mortem Lotharii solvebantur, v. vel VI. valebant ex illis, hodie sunt in usu: intelligentes ex hoc, quod per monetæ declinationem acciderit, ut usque ad tempus tuum Lucen. dati fuerint pro synodatico, sicut erant in usu: de consilio fratrum nostrorum procuratorem adversæ partis nomine clericorum plebis prædictæ, tibi ad solutionem denariorum Papien. vel æstimationis eorundem pro synodatico, per diffinitivam sententiam condemnamus.

NOTÆ.

(a) *Spolet.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. 5.* Spoletum antiquissima civitas Umbriæ est, Longobardorum Principum sedes diu fuit, inter Eulginiam, Interamnemque prope radices montium sita, de qua plura refert Ughellius *tom. 1. Italiæ sacræ, p. 2. fol. 162.* Habet Ecclesiam Cathedralem, cujus Prælato Benedicto missa est præsens decisio: de quo hæc refert Ughellius ubi supra, *n. 36.* qui Benedictus ab innocentio III. creatus est anno 1198. ad quem Innocentius litteras dedit, ut in decretalibus epistolis videre est.

(b) *Synodaticum.*) Synodus, seu synodaticum, plerumque pro eodem sumuntur, nempe pro certa pensione nummaria, quam presbyteri exsolvunt quoties Episcopi ad Synodum vocantur, olim quidem bis in anno, Quadragesimę videlicet tempore, ut constat ex Concilio Liptinensi sub Childerico, *can. 3.* anno 743. celebrato, ubi jubetur, ut presbyter semper in Quadragesima rationem, & ordinem ministerii sui, sive de baptismo, sive de fide catholica, sive de precibus, & ordine Missarum ipsi Episcopo reddat, & ostendat: & mense Majo juxta canonem 7. Concilii Altissiod. ibi.: *Ut medio Majo omnes presbyteri ad Synodum in civitatem veniant, & Kalendis Novembris omnes Abbates ad Concilium conveniant.* Quantum verò quilibet presbyterorum Episcopo solveret Synodi nomine, certum non erat, sed pro parochiarum conditione illustriores largius, angustiores levius vectigal Episcopi ærario inferebant, cujus præstationis rationes assignat le Maistre *lib. 2. de juribus Episcop. cap. 3.* Altesserra *lib. 4. dissert. cap. 6.*

(c) *Tudertino Episcopo.*) Rustico videlicet, de quo & Ecclesia Tudertina egi *in cap. 19. de jurejur.*

(d) *Lotharii.*) Qui floruit in eadem Ecclesiâ per annos 1155. ut refert Ughellius *in hist. ipsius Ecclesiæ.*

(e) *Quadraginta.*) Obligatio enim solvendi antiquam monetam præscribitur quadraginta annis contra Ecclesiam, & triginta contra alios; maximè si constet, aliquas solutiones fuisse factas de moneta currente, & secundum ejus valorem, quia ex illis solutionibus subsequutis præsumitur talem conventionem præcessisse, cùm ex præsenti in præteritum præsumatur, *l. ex persona, l. sive possidetis, C. de probat.* resolvit Canerius *tom. 2. var. cap. 6. num. 146.*

(f) *Henrici.*) Qui Ecclesiam rexit ex anno 1114. usque ad annum 1155. & si tempore hujus Præsulis denarii Lucenses solverentur, plus quàm quadraginta anni erant elapsi.

COM-

COMMENTARIUM.

4. DIfficilem, & lacinioſam hujus textus ſpeciem eleganter retulit D. Joſeph. de Retes *lib. 7. opuſc. cap. 1. in l. 1. ff. de contrab. empt. conſect. 2. num. 55.* à quo cùm plura didicerim in utroque jure, non erubeſco illam tranſcribere. Clerici plebis Rupinæ ſolvebant Epiſcopo Spoletano tres denarios Papienſes in feſto Paſchatis Nativitatis Domini, & totidem in feſto Paſchatis Reſurrectionis ſingulis annis. Hæc præſtatio tractu temporis ita immutata fuit, ut pro ſingulis denariis Papienſibus ſolverent tres denarios Lucenſes, ſive (quod idem eſt) novem Lucenſes ſingulis penſionibus; nam tres Lucenſes unum Papienſem faciebant. Talis tunc erat juſta proportio monetæ Lucanæ ad monetam Papienſem. Poſtea Reſpublica Lucana auxit valorem ſuorum denariorum, ſive minuit pondus metalli, & de duobus denariis fecit quinque denarios, ac ſi nos diceremus, *La moneda que valia un quarto, la ſubio à dos y medio, ò diez maravedis.* Unus itaque vetus denarius Lucenſis valere incepit duos denarios & alterius ſemiſſem. Manſit igitur nomen denarii Lucenſis, ſed defecit valor intrinſecus diminuto pondere. Defecit per conſequens proportio monetæ Lucanæ ad monetam Papienſem; quia aucto valore denariorum Lucenſium tres novi jam non efficiebant unum Papienſem, ſed ſeptem cum dimidio. Colligo rem geſtam ex integra epiſtola decretali, quam debemus Antonio Auguſtino, à quo eam tranſcripſi: Hic erat ſtatus vetus, novuſque rei monetalis apud Lucenſes. Clerici plebis Rupinæ tres Lucenſes denarios novos imminuti ponderis pro ſingulis Papienſibus ſingulis penſionibus pro ſynodatico ſolvebant Epiſcopo Spoletano, quos multis annis Epiſcopi receperunt decepti homonymia vocis, vel exiſtimantes omnium Papienſium denariorum ſemper fuiſſe eundem valorem. Sed compertâ diminutione monetæ Lucenſis, Epiſcopus, qui tunc temporis ſedebat, comparuit coram Romano Pontifice, petens, ut ſolverentur ſibi pro ſynodatico vel unus Papienſis, vel tres Lucenſes veteris ponderis, & qualitatis, non tres Lucenſes novi. Clerici plebis Rupinæ opponebant præſcriptionem Epiſcopo, allegantes à tempore Lotharii prædeceſſoris Epiſcopi adverſarii, uniformi præſtatione tres Lucenſes novos fuiſſe ſolutos, & receptos pro ſynodatico prædicto; & factâ ſupputatione temporis, ab eo tempore uſque ad diem judicii cœpti, quadraginta annos effluxiſſe contendebant, Epiſcopus Spoletanus præſcriptionem tentabat excludere. Cùm ergo ad annorum calculum deventum fuiſſet, conſtitit per confeſſionem partis clericorum Lothario denarios Papienſes ſolutos fuiſſe, non Lucenſes, à cujus obitu ad diem cœpti judicii triginta & ſex anni ad ſummum lapſi fuerant. Exclusâ ergo quadragenariâ præſcriptione, quâ ſolâ clerici plebis Rupinæ innitebantur, decrevit Pontifex, ut de cætero clerici præfati pro ſynodatico ſolverent Epiſcopo Spoletano tres denarios Papienſes, vel pro ſingulis Papienſibus tres Lucenſes veteres, vel ſeptem cum dimidio novos. Hactenùs ſpecies hujus textus: ejus deciſionem exponemus infrà *in cap. cùm canonici.*

CAPUT XXI.

Idem *Priori* (a) *S. Stephani.*

CUm ven. f. n. (b) Phanen. Epiſcopus, & tu in noſtra eſſetis præſentia conſtituti, & de quæſtione, quæ inter vos ſuper Eccleſia S. Stephani Phanen. vertebatur, velletis ad invicem litigare, dil. fil. I. tit. S. Priſcæ presbyterum Card. & I. ſanctæ Mariæ in Coſmedin, Diac. Card. vobis conceſſimus auditores, coram quibus allegando opponere curaviſtis, quod cùm prædicta Eccleſia S. Stephani quarundam monialium, quæ in ea videbantur ſub religionis habitu converſari, malitiâ faciente fuerit ferè ad deſolationem redacta, illas bon. mem. Cato Phanen. Epiſcopus auctoritate fel. rec. Eugenii Papæ p. n. ab Eccleſia memorata removit, & canonicos in ipſa inſtituit regulares, ſtatuens, ut ordo canonicus perpetuis in ea temporibus debeat obſervari, & eam ab omni exactione, tam ſua, quàm ſucceſſorum ſuorum, & Phan. Eccleſiæ prorſus abſolvit, retento ſibi & Eccleſiæ ſuæ uno cereo trium librarum ab ea annis ſingulis exſolvendo. *Et infrà:* Nos autem cùm dicti Card. ea quæ audierant, nobis fideliter retuliſſent, dicto inſtrumento diligenter inſpecto, reverâ cognovimus, quod præfatus Epiſcopus (c) ſpallas quas ab eadem Eccleſia, tam ipſe, quàm prædeceſſores ſui recipere conſueverant, Eccleſiæ præfata remiſit, & ſtatuit quod aliud ſervitium ei non imponeret, ſibi & Eccleſiæ ſuæ annuatim trium librarum cereo penſionis nomine reſervato. Quia verò viſitationi annexa eſt procuratio, cùm nemo ſuis ſtipendiis debeat militare, nec os bovi alligandum ſit trituranti, & Epiſcopus ratione ſpiritualis jurisdictionis, quam habet in ea, teneatur cauſâ correctionis præfatam Eccleſiam viſitare, nec intelligatur quaſi novum imponi quod ab ipſa fundatione de communi fuerat jure impoſitum, de conſilio f. n. decernimus, quod idem Epiſcopus cùm ad ipſam Eccleſiam cauſâ correctionis acceſſerit, moderatam ab ea procurationem accipiat (d) bis in anno, ſed nihil aliud præter penſionem, & procurationes præſcriptas idem Epiſcopus ab eadem Eccleſia exigere, vel extorquere præſumat.

NOTÆ.

(a) *Sancti Stephani.*) Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. 6.* quod monasterium est Canonicorum regularium in ipsa diœcesi Pharensi, ut in hoc textu refertur.

1. (b) *Pharensi.*) in sexta collectione legitur *Phabensi*, sed malè, cùm in ipsa diœcesi nullum reperiatur monasterium S. Stephani, nec inter ejus Episcopos, quorum catalogum refert Ughellius *tom. 1. Italiæ sacræ*, refertur aliquis dictus Cato, cujus hîc fit mentio: unde existimabam legendum esse *Pharen.* Pharensis enim Ecclesia est suffraganea Iadertin. sub Patriarcha Gradensi: unde Innocentius noster *libro 1. epistol.* reprehendit Episcopum Pharensem, quòd ausus fuisset inconsulto Patriarcha Gradensi se transferre ad Ecclesiam Iadertinensem.

2. (c) *Spallas.*) Spalla accipitur pro membro, seu parte feræ, apri, cervi, seu similis animalis, ut apertè demonstrat noster Innocentius *lib. 3. regestr. 13. in epist. ad Abbatem sanctæ Mariæ Rotundæ*, dum refert, solutam fuisse spallam porci ob licentiam venandi, ibi: *Et quod ad Abbatis, & partium iustantiam sylvam venierant Ravennates, & qui venabantur in ipsa, reddebant eidem singulis annis spallam porci, & cultores agrorum decimas, & gregum pastores certos redditus exsolvebant.* In veteribus diplomatibus Abbatiæ Sancti Sabani, in Episcopatu Bigorritano, scriptura Comitis Raymundi ita inquit: *Concedimus in ipsa valle, ut si quis porcum singularem, sive cervum venando ceperit, quartam, sive spallarem sancto Sabino persolvat.* Etiam pars illa animalis dicitur frisinga, & ita procurationis nomine solitum Archiepiscopum Rhemensem exigere ab Abbate sancti Remigii frisingas, constat ex epistola 29. Alex III. edita à Jacobo Sirmundo: & plura de frisinga tradunt Cironius *lib. 1. observ. cap. 5.* Joan. Vossius *lib. 3. de vitiis serm. cap. 7.*

(d) *Bis.*) Licèt enim visitatio tantùm semel in anno fiat, tamen justis ex causis potest Provincia bis in anno visitari; unde cùm monastericum hoc Canonicorum regularium noviter constructum esset, ob relaxationem veteris monasterii monialium, poterat Archiepiscopus bis illud visitare, procuratione percepta, quæ non censetur remissa, etsi jura Episcopalia generaliter remittantur.

CAPUT XXII.

(a) Idem.

SUper eo, quod f. t. nos consulere voluit, ut quia tota ferè provincia Compostell. de novo est ad (b) jurisdictionem Ecclesiæ tuæ conversa, qualiter tibi provinciam, vel partem provinciæ visitanti obsequi debeat, & servire, nec-non & in procurationibus providere, te instruere dignaremur: f. t. duximus respondendum, quod illud observare tenetur, quod in vicinis provinciis observatur.

NOTÆ.

(a) *Idem.*] Innocentius videlicet Petro Compostellano Archiepiscopo, de quo egi *in cap. ex parte, hoc tit.* Etiam reperitur textus hic *in cap. 7. sub hoc tit. in 3. Compil.*

1. (b) *Ad jurisdictionem.*] Non quia recuperata esset à Saracenis, ut voluit Hostien. in præsenti; sed quia cùm jus Metropolitanæ Ecclesiæ ex Emeritensi Ecclesia in Compostellanam per Calixtum II. anno 1119. translatum fuisset, cujus translationis bullam referunt histor. Compostel. & Ægidius Gonzalez *in hist. Salmanticen. lib. 2. cap. 9.* Moreno de Vargas *in hist. Emerit. cap. 7.* & ex hac translatione magnæ ortæ essent controversiæ inter Compostellanum, & Bracharensem super diœcesibus Ulissiponensi, Elborensi, & Lamecensi, transactione postea fuerunt sopitæ, & ipsa transactio confirmata fuit per Innocentium III. aliis etiam locis, & monasteriis Compostellano assignatis, ut constat ex epistola ipsius Innocentii edita à Cardinale Sirleto, *fol. 356.* in hæc verba: [In eminenti Apostolicæ Sedis specula, disponente Domino constituti, &c. usque ad verbum *Assen.* ad exemplar prædecessorum nostrorum felicis record. Calixi, Anastasii, Alexandri, & Lucii Rom. Pont. Compostellan. Beati Jacobi Ecclesiam, cujus in ea venerandissimum corpus est positum, Apostolicæ Sedis privilegio communimus, & ob ipsius à Deo electi Apostoli reverentiam, Archiepiscopalis Cathedræ dignitatem, quam opulentissima quondam, & famosi nominis Emeritana civitas, priùs quàm peccatis exigentibus ab impia Saracenorum tyrannide possideretur, habuisse dignoscitur, præsentis scripti paginâ in perpetuum confirmamus, statuentes, ut eadem Emeritana civitas, si ad potestatem Christianorum, Domino donante redierit, Episcopum habeat, qui Compostellano Archiepiscopo, sicut Metropolitano suo debeat perpetuò subjacere. Omnem quoque Pontificalis officii plenitudinem, quam ipsius Emeritanæ Ecclesiæ Antistites antiquitus habuerunt, Compostellanæ Præsul Ecclesiæ semper obtineat, & quietè. Suffraganei verò Episcopi Emerit. Metropoli, qui per Lusitaniam Provinciam, vel modò sedes proprias obtinent, vel in futurum per Domini misericordiam obtinuerint, Salaman. videlicet, Abulen. Caurien. Civitaten. Placentin. Pacen. Oxonoben. & præterea Lamecen. & Egitanien. nec-non Ulysbonen. & Elboren. sicut in nostris sententiis continetur, Compostellano Archiepiscopo, cujus consecratio ad Rom. tantùm Ecclesiam spectat, obedientiam, & reverentiam, tanquam proprio Metropolitano prorsus exhibeant. Ipse autem consecrandi, ad sua Concilia convocandi, cum ipsis etiam ecclesiastica negotia terminandi, & eorum Ecclesias disponendi, auctoritate Sedis Aposto-

Apostolicæ liberam omnino habeat facultatem. Prohibemus autem, ut nulli Canonicorum ejusdem Ecclesiæ beati Jacobi, qui ad aliarum Ecclesiarum prælationem assumpti sunt, vel inposterum assumentur, honorem, vel præbendam, seu canonicatum in ipsa Ecclesia liceat retinere, sed alia idonea persona in locum ipsorum subrogetur, quæ ipsi Ecclesiæ deserviat, & ejusdem beneficium sortiatur. Illum etiam censum, qui Vota dicitur, quem Hispanorum Catholici Reges ex singulis boum paribus à flumine Pisorga usque ad mare Occidentale, & per totam Lusitaniam Provinciam, atque etiam in Toleto, & trans Serram annuatim persolvere pro salute totius terræ liberaliter statuerunt, eidem Ecclesiæ confirmamus, & omni modo interdicimus, ut nulli fas unquam sit eum ipsi Ecclesiæ qualibet occasione subtrahere. Obeunte verò te, &c. Præterea quascunque possessiones, &c. usque ad verbum *Vocabulis*. Civitatem ipsam Compostellanam cum Cauto suo, cum Ecclesiis, & monasteriis, infra eam, vel ejus territorium constitutis, cum omni jure, tam diœcesano, quàm regali, & cum terminis totius Episcop. videlicet cum Archipresbyteratibus de Mortacio, & de inter Ambospontes, de Montibus utrisque, de Taberiolis, & de Ciria, de Pilonio, & de insula Laonii, de utroque Coronato, de Dormian, & Superado, & Aranga, & monte Iaurino, quo modò dividitur, cum Partega de Pruciis, & de Bisaucijs, cum tota interjacente diœcesi, à Castello sancti Pelagii de Luco usque Transancos: monasteria quoque omnia, & conventuales, seu alias Ecclesias infra hos terminos constitutas, cum omni jure parochiali, & quæ intra regalia Beati Jacobi continentur, cum omni seu patronatus, seu alio jure, quod ad Reges pervenit, videlicet monasterium sancti Pelagii de Antealtaria, monasterium sancti Martini de Foris, Ecclesiam sanctæ Mariæ de Sara, monasterium sanctæ Mariæ de Canogio, monasterium sancti Petri de Foris, monasterium sancti Justi de Luania, monasterium de Superado, de Azzuario, de Codeseda, de Mosonzo, de Ciniis, de Monteferro, de Borgondo, de Negoria, de Solandres, de Calavario, de Siavia, de Rivomalo, de Moriame, de Ozon, de Savarde, de Portuorio, de Nometi, de Civitio, de Briviis, de Meeis, de Dormian, de Calago, de Podio, de Lerze, de Armentaria, de Harcos, & monasterium sancti Joannis de Cavea, sancti Christophoti, sancti Vereximi, sancti Georgii, sancti Thomæ, de Pimario, & sancti Jacobi de Ermello: præterea regalem Capellaniam, & Cancellariam, quam bonæ memoriæ Alfonsus illustris Hispaniæ Rex Ecclesiæ vestræ concessit, & scripti sui paginâ roboravit: Castrum quoque quod vocatur Honestum, & Iriam, cum servis, & omnibus appendiciis suis, Castrum, quod vocatur Sancta Maria de Lanceata, cum Ecclesiis, & omnibus pertinentiis suis: Castrum, quod vocatur Ciria cum Ecclesiis & omnibus pertinentiis suis: Castrum, quod dicitur Citofata, cum Ecclesiis, & omnibus pertinentiis suis: Castrum, quod dicitur Cathobadi, cum pertinentiis suis: Castrum Daravum, cum villis, & Ecclesiiis, & omnibus pertinentiis suis: Castrum, quod dicitur Luparia, cum Ecclesiis, & pertinentiis suis: Territorium, quod vocatur Amaëa cum omnibus possessionibus, quas ibi habetis: Pistomarcos cum servis, & possessionibus, quas in eo habetis: Bissetium cum servis, quos ibi habetis: Dubriam cum possessionibus, quas ibi habetis: Lanias cum pertinentiis suis: Lucrosam cum servis, & pertinentiis suis: Montanos cum Ecclesiis, & possessionibus, quas ibi habetis: Coronatum cum possessionibus, quas ibi habetis: Ventosam cum insula de Laonio: Montes, quos quandoque Suarius Friolæ à vestra Ecclesia tenuit, cum altera medietate integros: Burgum de Ponte Veteri cum pertinentiis suis: Taueirolos cum Ecclesiis, & possessionibus, quas ibi habetis: Ripam Uliæ cum Ecclesiis, & possessionibus, quas ibi habetis: Deciam cum possessionibus, & Ecclesiis regularibus, & omnibus pertinentiis suis: terram de Superado integram cum pertinentiis suis: in eadem Decia monasterium sancti Laurentii de Carbonario, quod Ecclesiæ Compostellanæ secundùm juspatronatus adjudicatum est per sententiam dilecti filii nostri G. S. Angeli Diacon. Cardin. tunc Apostolicæ Sedis legati: medietatem burgi de Faro cum pedagio navium, & jure fisci: villas de Cecia in Nemancos, & de Oca in Bregantin, de Leiloio in Scia, de Auegundo Piaveladegio, Liure, & de Ruiis in Endis, de Tooure in Pruciis, cum Cautis, Ecclesiis & pertinentiis suis, & alias Ecclesias, seu possessiones, quas jure proprietatis extra fines regalium vestrorum per eundem Episcopatum habetis: In Episcopatu quoque Mindunien. Ecclesiam sancti Laurentii de Arbore cum Cauto, quod dicitur villa de Maures; & villam S. Petri cum Ecclesia sua, & Ecclesias de Rivo Averso, & sanctæ Euolaliæ Altæ, & de Radigosa, & sanctæ Mariæ de Turre, & sancti Martini de Palatiis, cum omnibus pertinentiis suis: In Episcopatu Lucen. villas de Recelli, & de Cesa: In Episcopatu Aurien. villas de Amarante, de Jovin. & de Vite, & de Villari Regis, & medietatem Souti de Parata: In Episcopatu Tuden. Cautum, quod dicitur de Molis cum omnibus Ecclesiis intra ipsum contentis, & monasterium de Cella, & villas de Lazorio, Baldranes, Lamala, & Nugaria: In Episcopatu Bracharen. villas de Cornelian. cum Ecclesiis suis, & Moaci, & Gandusi, cum montibus, exitibus, & pertinentiis suis: In valle Carceris hospitale, quod dicitur Anglorum, cum Ecclesia sua, & aliam Ecclesiam, quæ ipsi ex eadem parte superjacet, & villas de Tabladello, & de Parata: In Episcopatu Astoricen. villas de Cacavell. cum Ecclesia sua, & de Carnaliall. & Ecclesiam sancti Jacobi de Requeixo, de Sanabria: In Episcopatu Legionen. domos, quæ fuerunt Archidiaconi Thomæ: In ipsa civitate villam de Ledigos cum Ecclesia sua, & partem villæ de Furones, cum omni jure, quod habetis in Ecclesia: In ripa Estolæ villam Alexii, & villam Leandri, cum Ecclesiis suis, & juxta monasterium sancti Facundi villam Cerame: In Episcopatu Palentin. Ecclesiam sancti Michaëlis de Vallouria, & villam dictam Savugelo de Raaces cum pertinentiis suis, & omni jure regali, sicut Alphonsus illustris Castellanorum Rex Ecclesiæ Beati Jacobi eam donasse dignoscitur: In Episcopatu Oueten. in villa Olerxida omnes Ecclesias, & in Beneventō Ecclesiam sanctæ Mariæ de Ventosa: In Asturiis Ecclesias sancti Joannis de Cerreda, & villam Armillum cum hospitali quod est in strata, cum monti-

montibus, & omnibus pertinentiis suis: In Episcopatu Zamorensi villas, & Ecclesias de Arquilinis, & de Arcos, & Ecclesiam sancti Jacobi de Zamora; villas de Palatiis, & de Spino, & de Aldeola cum Ecclesiis suis: In Episcopatu Salmantin. villam de Munigno Asnar, cum Ecclesiis suis, & villam quæ dicitur Ecla, & villam Bilvestre cum jure regali, & Ecclesiam S. Martini de Ledesma, & alias Ecclesias, vel possessiones, quas in prædictis Episcopatibus habetis. In Episcopatu Caurien. Castrum, quod dicitur Altalaja, Pelagii videlicet, cum terminis suis, & Ecclesiam de Granata, quæ dicitur sancti Jacobi, cum domibus, & piscariis, & aliis possessionibus, quas ibi acquisistis: Ecclesias quoque, & possessiones, quas in Vasconia, in Italia, & in aliis partibus orbis per diversos Episcopatus habetis. Decernimus ergo, &c. salvâ in omnibus Apostolicæ Sedis auctoritate. Si qua igitur, &c. Dat. Lateran. per manum Raynaldi Acheruntini Archiepiscopi, Cancellarii vicem agentis, secundo idus Julii, indictione secunda, Incarnationis Dominicæ M. CXC. IX. Pont. verò Domini Innocent. III. anno II.]

2. Unde cum noviter omnes Ecclesiæ superiori epistolâ relatæ Archiepiscopo Compostellano fuissent assignatæ, consuluit Petrus Innocentium III. quomodo in eis procurationes tempore visitationis deberet exigere, & eas visitare. Cui consultationi respondit Innocentius in præsenti, quod illud jus debet observare, quod in aliis provinciis communiter custoditur; licèt enim cùm agitur de rebus ecclesiasticis infectorum Ecclesiarum Cathedralium, regula sumi debeat à Metropolitana Ecclesia, *cap. cum Ecclesia, de elect. cap. super eo, de cognat. spirit.* nisi de his agatur, quæ fidem, vel uniformem Ecclesiæ statum respiciunt; tunc enim Romana consuetudo servanda est, *cap. de his 12. dist.* argumento legis unicæ, *C. de Metrop. Beryt. 5. final. Institutæ de satisd.* ibi: *Necesse est omnes provincias caput omnium nostrarum civitatum, hoc est regiam urbem, illiusque observationem sequi*; velutiin Sacramentis, quæ administrantur prout Romana Ecclesia prædicat, & docet, *cap. ad abolendam, de hæreticis.* Tamen cùm dubitatur de consuetudine alicujus Ecclesiæ, Metropolitanæ vicinioris provinciæ consuetudo attenditur. Solorzanus *tom. 2. lib. 3. cap. 5. num. 65.* Quare cùm in præsenti casu proximior Provincia esset Bracharensis; juxta illius consuetudinem Compostellanus Archiepiscopus visitare debebat; ut docuit Cironius *ad tit. de consuet.*

CAPUT XXIII.

Idem *in Concilio* (a) *Generali.*

PRocurationes, quæ ratione visitationis debentur Episcopis, Archidiaconis, vel quibuslibet aliis, etiam Ap. Sed. Leg. aut Nunciis, absque manifesta, & necessaria causa nullatenus exigantur, nisi cùm personaliter visitationis officium impendunt. Evectionum, & personarum mediocritatem observent in Later. Concilio constitutam, hoc adhibito moderamine circa Legatos, & Nuncios, ut cùm oportuerit eos apud aliquem locum moram facere necessariam, ne locus ille propter ipsos nimium aggravetur, procurationes recipiant moderatas ab aliis Ecclesiis, vel personis, quæ nondum fuerunt de suis procurationibus aggravatæ: ita quod numerus procurationum numerum dictum, quibus moram hujusmodi fecerint, non excedat. Et cùm aliqua non sufficiet per seipsam, duæ, vel plures conjungantur in unum. Porrò visitationis officium exercentes, non quærant quæ sua sunt, sed quæ Jesu Christi, prædicationi & exhortationi, correctioni & reformationi vacando, ut fructum referant, qui non perit. Qui autem contra hoc venire tentavent, & quod accepit, reddat; & Ecclesiæ, quam taliter aggravavit, tantundem (b) impendat.

NOTÆ.

1. (a) *Generali.*] Lateranensi videlicet celebrato sub Innocentio III. *can 33.* & etiam habetur textus hic in quarta collectione, *sub hoc tit. cap. 2.*

2. (b) *Impendat.*] Immò non Ecclesiæ, sed pauperibus restitutio facienda est, *cap. quia 8. de immunitat. Eccles.* ibi: *Pauperibus elargiri.* Pro cujus difficultatis solutione dicendum est cum Glossa *ibi*, Zabarel. *opposit. 1.* Panormit. *num. 6.* Boët. Epon. *numero 12.* casus omnino diversos esse, alium scilicet hîc, alium verò illic referri: hic enim agitur de visitatione Episcopali, quæ personaliter est facienda non sine magno Ecclesiæ visitatæ sumptu: illic autem agitur de exactione, quæ pro Legato Pontificis fit per Episcopum, non quidem visitationi incumbentem, nec suis procurationibus Ecclesiam onerantem; sed domi suæ manendo, minutum quid à singulis cleticis, quasi stipis instar, accipientem: unde evasit major summa in unum collecta, quam quæ Legato solveretur; ideoque in præsenti casu Ecclesiæ gravatæ duplum refunditur. At verò in dicto capite, quia simplum restituitur clericis, qui ampliùs gravati fuerunt in ea exactione, aliud verò simplum pauperibus erogatur, cùm non facilè in tot clericos refundi possit.

Commentarium hujus textus dedi *in cap. cùm Apostolus, hoc tit.*

CAPUT

CAPUT XXIV.

Honorius III. *de* (a) *Tyro, & de Josaphat Abbatibus.*

VEnerabili fratre nostro (b) Cenomanensi Episcopo accepimus referente, quòd cùm causa quæ inter ipsum ex parte una, & Abbatem, & Conventum de (c) Cultura Cenoman. Diœcesi. ex altera, super procurationibus, quas ab eis petit idem Episcopus, tam in capite, quàm in membris noscitur agitari, de consensu partium vobis fuerit ab Apostolica Sede commissa: dicti Abbas & Conventus ex eo frustrare intentionem ejusdem Episcopi moliuntur, quòd eorum monasterium in Cenomanensi villa situm esse dignoscitur, & ipsi procurationes se asserunt Episcopo hactenus non solvisse, quamquam exemptionis privilegium non ostendant, & eidem Episcopo competat jus commune. Volentes igitur ut finis litibus imponatur, disc. v. m. quatenus nisi dicti Abbas, & Conventus aliud rationabile ostenderint, & probaverint, propter quod ipsi Episcopo exhibere non debeant supradicta, vos eos ad exhibendum ea, sicut jus dictaverit, juxta priorem Apostolicarum litterarum tenorem ratione præviâ compellatis.

NOTÆ.

1. *Tyro.*] Ita legitur in quinta compilatione; *sub hoc titulo cap. 1.* Monasterium Sanctæ Trinitatis Tyri constructum fuit in Carnotensi diœcesi sub anno 1110. quâ ætate non modò vixit Ivo illius Episcopus, verùm & Tyroni quoque monasterii mentionem fecit *epist. 229.* Meminit ejus D. Bernardus *epist. 126.* & de eo nonnulla adduxit Chopinus *de sacra pol. fol. 59. & 350.* Aliud etiam monasterium Sanctæ Mariæ de Josaphat est Ordinis D. Benedicti, fundatum à Gofrido Episcopo Carnotensi anno 1120. ut notavit Cironius in præsenti.

(b) *Cenomanensi.*] Mauricio videlicet, qui postea fuit Archiepiscopus Rothomagensis anno 1231. & de diœcesi Cenomanensi nonnulla adduxi *in cap. 5. de rescriptis.*

(c) *De Cultura.*] Monasterium hoc Sancti Petri de Cultura est in suburbiis Cenomanensibus Ordinis D. Benedicti, constructum à Bertgrano Episcopo Cenomanensi anno 600. & amplè dotatum à Constantia Connani Comitis Britanniæ filia.

COMMENTARIUM.

2. OLim Monasteria non solùm quoad legem Diœcesanam, verùm & jurisdictionalem paruisse Episcopis propriis, latè probavi *in cap. licèt, cap. gravi, de offic. Ordin.* unde visitabantur ab Episcopis, ut non modò si quid ab ipsis Abbatibus, aut monachis contra regulam actum erat, emendaretur, verùm etiam quæ ad victum illorum pertinebant, ipsi providerent. Concil. Vernense *can. 20.* Concil. Arela. sub Carolo, *can. 8.* unde *in addit. 1. capitularium cap. 9.* cavetur, ut nullus Episcoporum monachis volatilia comedere præcipiat. Immò & in Gallia simul cum judicibus sæcularibus Episcopi Monasteria visitabant; unde conqueruntur Episcopi Gallicani in Concilio Cabilon. 1. *cap. 11.* quòd eo tempore judices publici contra veterem consuetudinem per omnes parochias, vel monasteria, quæ mos est Episcopos circuire, ipsi illicitâ præsumptione videantur discurrere; simul tamen cum Episcopis Comites, & Iudices Regios debere monasteria visitare, cavetur in Concil. Mogunt. sub Carolo, *can. 20.* ibi: *Dignum, ac necessarium est, ut missi per quaque loca directi, simul cum Episcopis uniuscujusque Diœcesis perspiciant loca monasteriorum canonicorum pariter, & monachorum, similiter puellarum.* Quod habetur *lib. 1. capitul. cap. 122.* & *lib. 5. cap. 78.* Sed quorsùm sæculares Magistratus unà cum Episcopis in visitandis monasteriis? Hoc certè non ad auctoritatem, & dignitatem Ecclesiæ minuendam à Christianissimo Principe statutum, rectè probat Filesacus *in cap. quanto 7. §. 4. de offic. Ordin.* sed ut habetur *lib. 2. capitul. cap. 25.* missi illi omnibus generaliter notum faciant, qualis sit eorum legatio, scilicet ad hoc esse se à nobis missos constitutos, ut si quilibet Episcopus, aut omnes ministerium suum propter quodlibet impedimentum implere non possent, ad eos recurrant, & cum eorum adjutorio ministerium suum adimpleant; & si talis causa fuerit, quæ per eorum admonitionem emendari non possit, per eos ad nostram notitiam deferatur. Ac, ut loquitur Concil. Arelat. sub eodem Carolo, *can. 17.* Quos sacerdotalis admonitio non flectit, ad justitiam regalis potestas ab improbitate coërceat; ita ut sæcularis potestas tantùm in adjutorium, & auxilium adhiberetur. Unde in Concilio Vernensi *can. 5.* ita statuitur: *Ut monasteria, tàm virorum, quàm puellarum, secundum ordinem regulariter vivant; & si hoc facere contempserint, Episcopus in cujus parochia esse videntur, hoc emendare debeat: quod si non potuerit hoc emendare, illi, quem Metropolitanum constituimus, hoc innotescat, & ipse hoc emendari faciat: quod si hoc nec ipse emendare potuerit, ad Synodum publicam exinde veniant, & ibidem canonicam sententiam accipiant; & si publicam Synodum contempserint, aut honorem suum perdant, aut excommunicentur ab omnibus Episcopis, & alius in eorum locum in ipsa Synodo constituatur.* Consentit Concil. Epaun. *cane 19.* Et his temporibus Episcopo visitanti monasteria procurationes persolvebantur, ut in præsenti docetur. Postquam tamen eximi cœperunt monasteria à lege diœcesana, & jurisdictionali, cùm Episcopi jus ea visitandi non haberent, per consequens

nec exigendi procurationes. Juxta quam temporum veritatem accipiendi sunt textus *in cap. dilecto, de offic. Archid. cap. constitutus 8. de relig. dom. cap. 7. de pœnis.* Unde apparet verus sensus præsentis textus, in ejus enim specie Episcopus Cenomanensis cùm visitaret monasterium Sancti Petri de Cultura, exigebat procurationes ab ipsis monachis; Abbas autem eas solvere renuebat, quia monasterium illud erat in ipsis suburbiis Cenomanensibus; unde in ejus visitatione nullas expensas faciebat, siquidem domi remanebat: atque ita cùm nullas in itinere expensas faceret, jus procurationes exigendi non habebat. Asserebat etiam jam à longo tempore procurationes solutas non fuisse; unde intendebat, eas injustè exigi ab Episcopo: sed cùm procuratio sit annexa visitationi, eo quod qui seminat spiritualia, debet percipere temporalia, ex traditis suprà *in cap. cùm Apostolus*; & hæc ratio æquè militet sive Ecclesia sit intra, vel extra urbem; & etiam quia solvitur à subjectione, ut eo etiam commentario probavi, inde rectè Honorius III. decrevit, monachos ipsos debere procurationem præstare, nec tempus longum, per quod eam non præstiterunt, illis suffragari, cùm circa procurationes visitanti præstandas non currat præscriptio, ut probavi *in cap. cum ex officii, de præscript.*

CAPUT XXV.

(a) Gregorius IX.

CUm nuper Archiepiscopus Beneventanus Beneventanam provinciam visitaret: *Et infrà:* Mandamus, quatenus cùm eundem Archiepiscopum sive auctoritate propriâ, sive nostra Beneventanam provinciam contigerit visitare, procurationes ratione visitationis debitas juxta facultates Ecclesiarum vestrarum exhibeatis eidem. Alioquin sententiam, quam ipse ritè tulerit in rebelles, ratam habebimus, & faciemus auctore Domino inviolabiliter observari.

NOTÆ.

1. (a) *Gregorius IX.*] Cùm non habeamus epistolas ipsius Pontificis, certò agnoscere non possumus Prælatos quibus in præsenti rescribit: tantùm ex textus serie colligitur, loqui cum subditis ipsius Archiepisc. Beneventani. Beneventum autem, vulgò *Benevento*, est Metropolis Italiæ, cujus Ecclesia olim erat Canonicorum regularium, ut refert Pennotus *lib. 2. histor. Canonic. regul cap. 29. num. 4.* Commentarium hujus textus dedi suprà *in cap. sopita.*

CAPUT XXVI.

(a) Idem.

CUm Canonicis majoris Ecclesiæ quandam summam pecuniæ pro pensione Ecclesiæ tuæ debitam aliquot annis persolveris, & iidem summam illam ex integro de meliori moneta exigant solvi sibi: Tibi damus nostris litteris in mandatis, ut Canonicos illos solutione prioris pecuniæ, vel si non sit in usu, æstimatione pensionis antiquæ facias manere contentos.

NOTÆ.

1. (a) *Idem.*] Gregorius IX. videlicet, nec amplius ex littera constat, videlicet nec de personis cum quibus loquitur Pontifex, nec de moneta juxta quam pensio solvebatur, aut regione ubi casus hic contigit: ex littera tamen à Raymundo relata apparet, quod quidam per aliquot annos persolvit Canonicis certæ Ecclesiæ Cathedralis annuatim quandam summam pecuniæ pro pensione illi debita; solvit videlicet mille regales monetæ minoris: pone quod solvit centum uncias argenti, quæ pendebant totam summam, videlicet mille regales, quia tunc temporis singulæ unciæ æstimabantur decem regalibus argenteis; sed cùm postea minutus fuisset valor unciæ argenteæ ad octo regales, vel vilis materia immixta veteri monetæ adempta fuisset, quo purior, & perfectior moneta maneret, Canonici illius Ecclesiæ intendebant exigere mille regales argenteos in nova moneta, scilicet centum viginti & quinque uncias signatas pro centum, quas olim exigebant: de quo casu cùm consultus fuisset Gregorius, respondit; Canonicos contentos esse debere monetâ antiquâ minoris ponderis, vel deterioris metalli, si inveniri possit, vel si in totum abrogata fuit lege Principis, reducendam esse novam ad proportionem, & æstimationem veteris, ut qui pensionem solvebat, non gravetur ad plusquàm ad id, quod solvebat tempore constitutæ pensionis in veteri moneta; sed si non est idem textus qui tribuitur Urbano III. *in cap. 3. hoc tit. in 2. collection.* valde similis est. Verba refero: [Querelam P. Presbyteri Sancti Petri accepimus, quod cùm Canonicis Debore certam summam pecuniæ pro pensione Ecclesiæ suæ aliquot persoluisset annis, iidem Canonici ab eo summam

summam illam ex integro de Parisiensi moneta exigunt sibi solvi; licet ea melior sit illâ, quam pro pensione prædicta solvere consuevit. Quia igitur in hoc idem presbyter contra justitiam gravatur: disc. v. per A. s. m. quat. si verum est quod asseritur, Canonicos illos antiquâ pensione cogatis, ap. cess. manere contentos.]

2. (b) *Pro pensione.*] Pensionis variæ acceptiones sunt: nonnunquam accipitur pro mercede habitationis ædium, ut *in l. lecta, § igitur, ff. de rebus creditis*: aliquando pro præstatione certis temporibus, & terminis divisa, *l. 3. ff. de annuis legat. l. 8. §. si annua, ff. de pignoratitia, l. defuncta 48. ff. de usufruct.* In hoc Canonico jure passim accipitur pro certa parte fructuum alicujus beneficii in alterius favorem reservata, ut *in cap. nisi essent*, & aliis congestis, *de præb.* In præsenti autem accipitur pro censu annuatim solvendo Ecclesiæ Cathedrali, ut etiam accipitur *in cap. 2. de his quæ fiunt à Prælatis*, ut ita accipiatur textus hic juxta rubrum sub quo jacet.

COMMENTARIUM.

3. *Conclusio traditur, & probatur.* EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Pensiones antiquæ juxta antiquam monetam sunt solvendæ; & si non est in usu, ad ejus æstimationem.* Quæ assertio probari potest *ex cap. olim, hoc tit. Clement. 2. de decimis, cap. 2. de maledicis. cap. querelam, de elect. l. si voluntate, C. de rescind. l. creditor, ff. de solut. l. penult. C. eodem tit.* & argumento deducto à mensuris ad pondera, seu nummos, *ex l. 2. ad finem, tit. 13. lib. 5. recopil.* Illustrant ultra congestos in præsenti à Barbosa, Fachineus *lib. 2. contr. cap. 10.* Cevallos *commun. quæst. 219. num. 2.* Pirrus Maurus *de solut. cap. 27. per tot.* Alex. Ludovisius *decis. 41.* Felicianus *de censib. lib. 4. cap. unic. num. 28.* Faber *in lib. de variis nummis, cap. 4. ferè per tot.* & *cap. 11. num. 20.* & *cap. 21. num. 13.* plures ex moralistis apud Dianam *p. 8. tract. 7. resol. 18.* Ezpeleta *in tractatu patrio idiomate scripto*, cui titulus, *Resoluciones morales sobre las vaxas de la moneda.* David Argent. *in l. Paulus, ff. de solut.* Penna *decis. 5.* Robertus *lib. 1. rer. judic. cap. final.* Tondut. *resol. civil. cap. 3. 4. 5. 6. 7. & 8.* Corrasius *lib. 3. miscel. cap. 13.* Hothomanus *illustr. q. 15.* & *lib. 7. obs. cap. 11. & lib. 8. cap. 4.* Cancerius *2 tom. cap. 6.* Hermosilla *in l. 3. tit. 3. p. 5.* Valenzuela *consil. 3.* D. Jean de Larrea *alleg. 84.* & *decis. 12.* Noguerol. *alleg. 2.* Amaya *in l. unic. C. de collat. æris*, Basil. Legion. *de potest. Principis circa monetam, q. 3. & 4.* Marquez *in gubernat. Christ. lib. 2. cap. ult. §. 2.* D. Joseph. *de Retes lib. 7. opusc. cap. 1. consect. 2.* Guzman. *de verit. jur. verit. 12.* Marinis *tom. 1. decis. 333.* Bronchorst. *enantioph. cent. 2. assert. 17.*

4. *Impugnatur tradita assertio.* Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti juris consideratione; nam æstimatio monetæ est, non ex affectione hominum, sed ex voluntate Principis regulata, *l. 1. ff. de contrahend. emption.* unde licèt in aliis rebus propter affectionem, & æstimationem in litem juretur; in nummis tamen non admitti juramentum in litem, probat Ulpianus *in l. in nummis, ff. de in litem jur.* Ergo cùm tota substantia monetæ pendeat à voluntate Principis, satisfacit obligationi, qui debitam quantitatem in antiqua, vel nova moneta solvit, & per consequens in præsenti specie nihil intererat, an pensio solveretur in moneta pretiosiori, an in pejori, cùm semper eadem quantitas solvenda esset, sive in una, sive in alia specie. Accedit; nam casu, quo dubitatur de solutione facienda ad monetam antiquam currentem tempore impositionis census; vel ad novam, & usualem, discrimen est constituendum inter eum casum, in quo convenit inter contrahentes, ut certa moneta solvatur, aut nihil convenit inter ipsos. Primo casu necessariò antiqua moneta solvenda est, *l. creditorem 99. ff. de solut.* Si nihil convenit inter eos, usualis moneta debetur, *Clement. 2. de decimis.* Igitur non rectè in hoc casu docet Gregorius, pensionem solvendam esse juxta antiquam monetam; aut si ea in usu non sit, juxta novam æstimationem antiquæ esse faciendam.

5. *Diversi casus circa monetam proponuntur.* Quâ difficultate non obstante vera est præsens assertio, pro cujus expositione, præmissis, quæ de monetæ origine, & substantialibus requisitis adduxi *in cap. quantò, de jureiur.* sequentes casus sunt distinguendi. Primus est, & quidem facilis, cùm in ipsa obligatione pactum adjectum fuit, ut in eadem specie, ponè argento, vel auro, solutio fieret; tunc enim quia ex conventione contractus legem accipiunt, *l. 1. §. si convenit, ff. depositi*, pacto standum erit, ut nemine refragante docuerunt in quocunque genere debiti, videlicet sive ex mutuo, promissione, vel venditione, Carranza *de monetis 4. p. pag. 244.* Molina *de justitia disputi 312. vers. Prima*, Castillo *lib. 4. controvers. cap. 10. à num. 45.* Larrea *decis. Granat. 22. per tot.* Amaya *ubi suprà, n. 33.* Guzman *de evict q. 22. num. 22.* Siguenza *de clausul. lib. 1. cap. 11. num. 3.* Tondut. *99. civil. cap. 1.* ubi justitiam hujus pacti latè defendit. Vela *differt. 28. ad finem.* Secundus casus evenit cùm absolutè debitum contrahitur in argento, vel auro, & quæritur, utrum possit solvi in pecunia æreâ, vel è contrario? Et dicendum est, posse solvi in ære, quod debetur in argento, si talis æqualitas sit monetæ, ut olim in Hispania erat, ut centum regales cujuscumque monetæ, neque ex legali æstimatione, neque ex commerciali ejusdem valoris sint, *l. 6. tit. 12. lib. 5. recop.* docuerunt Parladorius *lib. 2. rer. quotid. cap. ult. 5. p. §. 17. num. 17.* Megia *in pragmatic. taxæ panis, fol. 130.* Gutierrez *lib. 2. practic. q. 179.* Morla *in empor. tit. 8. q. 13.* Valenzuela *tom. 1. q. 30. per tot.* Amaya *ubi suprà, num. 10.* Larrea *decis. 21. num. 56* Noguerol. *alleg. 2. num. 42.* nisi ex tali solutione æreæ monetæ pro argentea præjudicium sequatur creditori, ob ejus transportationem, vel similem causam: unde juxta eorum sententiam defendi potest, census impositos in moneta argentea, eo tempore, quo ullam æstimationem non habebat, vulgò *no tenia premio*, posse hodie redimi in pecunia æreâ; quia omnis solutio regulariter facienda est juxta monetam currentem tempore contractæ obligationis: sed eo tempore poterat creditor cogi accipere æream monetam pro argentea, & è contrà, *l. 6. tit. 21. lib. 5. recopil.* ergo cùm debitor in ipsa constitutione census habuisset jus solvendi æs pro argento, non debet illud amittere ex superveniente accidenti, videlicet quod argenti æstimatio aucta sit; aliàs si omnino cogeretur argentum reddere, plus solveret, & ita contractus usurarius redderetur, ut considerat Leothardus *de usur.* Sed adhuc contrarium defendit D. Josephus de Retes *de consect. 1. num. 45.*

Ex

Ex prædicta etiam sententia deducunt Salgado *in Labyrint. credit. 2. p. cap. 8. per tot.* Noguerol. *alleg. 2. à num. 42.* censum illo in tempore susceptum in argentea pecunia à possessore majoratus, qui habuerat facultatem regiam accipiendi mille ducata, non designatâ specie monetæ, rectè impositum censeri; quia tunc æqualis valoris, ac æstimationis erant omnes monetæ: igitur potuit possessor majoratus hanc, vel illam sumere, sine ullo excessu, vel defectu facultatis. Nec casus hic decisus est *in l. 19. tit. 21. lib. 5. recopil.* quia ibi agitur de eo casu, in quo in census constitutione, aut obligatione cautum fuit ut argentum solvatur; tunc enim beneficio illius pragmaticæ solutio fieri potest in ærosa pecunia cum præmio ad decem pro centum. Ut autem cognoscamus, à quo tempore cœpit in Hispania valor argenti augeri, vulgò *tener premio*, non est sequendus D. Franc. Salgado *in Labyrinth. 2. p. cap. 8.* ubi ab anno 1612. existimat, quod ob copiam monetæ ærosæ è regnis extraneis introductæ, cœpit vilescere hæc moneta, & augeri argentea; cum Basilius Legionensis in quæstione illa perdocta *de potest. Princip. circa monetam*, sæpius agat de valore aucto argenteæ monetæ: & eam publicè ediderit anno 1605. unde credo ab ipso anno, vel antecedenti valorem argenteæ monetæ excrescere cœpisse, atque ita census postea impositos in argento, non posse solvi in moneta ærosa; cùm jam diversa æstimatio esset utriusque monetæ.

6. *Prosequuntur alii casus.*

Huic casui consequens est alius tritus in tractatione mutationis monetæ, nempe si genus monetæ postea sit immutatum, veluti cùm novi, & currentes nummi cuduntur hodie leviores, seu impuriores, ac deteriores veteribus nummis, qui debiti erant: quod frequenter accidit ob ingruentes necessitates; nam Romæ primò as erat libralis, libramque, hoc est duodecim uncias pendebat. Deinde factus est sextantarius, sive redactus ad sextantis, seu duarum unciarum pondus. Tertiò factus est uncialis, unciam pendens. Deinde factus est seminuncialis, ut ex Plinio probat David Argente *in d. l. Paulus, fol. 135.* Idem contigit quoque in nummis aureis; nam ab initio ex auri libra Romana conflati fuerunt 48. vel 50. solidi; unde in Pandectis pœna libræ aureæ, & pœna 50. solidorum, idest aureorum, eadem est. Postea sub Constantino ex auri libra cusi fuerunt centum aurei, & postea sub Valentino 72. ut probant Gibalinus *de negot. tom. 1. lib. 2. cap. 4. artic. 8.* Hothoman. *de re nummaria, p. 3. cap. 2.* Budæus *lib. 3. de asse.* Quæritur ergo, an ille qui accepit centum asses librales, possit hodie exsolvere centum asses semiunciales; possitque reddere nummos veteribus debitis leviores, ac pondere diminutos. Aliud quoque exemplum erit, si nummi in ipsa materia, seu metalli puritate, vel bonitate decrementum acceperint, ut Romæ contigit, cùm Livius Drusus denariis ex purissimo argento excusis admiscuit octavam partem æris, atque etiam apud Salustium urgente inopiâ, & egestate publicâ, *argentum ære solutum est*, idest nummi, qui erant argentei, postea penè facti sunt ærei, ob pecuniarum inopiam; & etiam aurei veteribus deteriores, ac impuriores conflati, non ex auro coctissimo, & obryzo. Hinc quæritur, an pro veteribus, & probis nummis purissimis, olim creditis ac debitis, dari, & solvi possint hodie qui sunt ærosi, & deteriores? an è contrario ineunda sit ratio, vel æstimatio bonitatis intrinsecæ, quæ olim erat in nummis creditis, & debitis; & an creditori ea jactura sarciri debeat? Communis Interpretum sententia, quam sequuntur Æneas Robertus *lib. 2. rer. judic. cap. ultim.* D. Joseph. de Retes *ubi suprà, consectar. 2. per tot.* pro creditore affirmant, quia alioqui creditori fieret non levis injuria, argumento dictæ legis *Paulus ff. de solut.* Item quia aliud pro alio invito creditore non solvitur, *l. 2. ff. de rebus creditis:* & æquè bonum in substantia ipsa, & materia creditori reddi debet, *l. cùm quid, ff. eodem tit.* substantia verò, & materia nummorum hodie est aliâ deterior; quò pertinet lex *1. ff. de contrahend. emption.* Tandem quia intrinsecæ bonitatis imminutæ rationem esse habendam pro creditore docetur in præsenti textu, & *in cap. olim 20. suprà hoc tit.* Sed contrarium, videlicet immutatâ re nummariâ, vel in pondere, vel in materia, & substantia nummorum, hoc est in bonitate intrinseca, ut ajunt, quæ quidem vel aucta, vel diminuta sit, manente nihilominus eadem potestate, indicaturâ, seu valore imposito nummis, ita ut iidem cum veteribus hodiernis nummi censeantur, & appellentur, talis mutationis rationem non esse habendam docuerunt Marquez *in Gubernat. Christ. l. 2. cap. ultim. §. 2.* Basilius Legion. *ubi suprà, 3. & 4. p.* David Argente *in d. l. Paulus, fol. 137.* nam cives pecuniâ uti debent secundùm legem, formam, & quantitatem publicè datam, ex qua adeò pendet omnis nummorum potestas, & expositio, ut in nummis ipsa tantùm corpora, seu materiam nunquam inspiciamus, sed quantitatem, idest potestatem, seu valorem impositivum, atque formam, ut expressum est *in l. 1. ff. de contrah. l. si is qui nummos*, junctâ glossâ ibi, *ff. de solut.* quo sensu accipi debet lex *3. ff. de eo quod certo loco*, dum ait: *Pecuniarum unam, & eandem potestatem ubique esse.* Adde etsi mutetur nummorum substantia, argumento legis *cùm certum, ff. de auro & argent.* ubi argenti pretium ex præsenti tempore, seu ex valore currenti præstandum esse docetur. Quâ sententiâ retentâ, quam etiam tenet I. Faber *in tit. Instit. quibus mod. tol. obligatio*, non obstant fundamenta contrariæ sententiæ; nam hoc casu aliud pro alio non solvitur, siquidem mutatis nummis dumtaxat in bonitate intrinseca, cùm maneant eadem forma, auctoritas, qualitas, indicatura, & appellatio nummi, circa dubium est, manere eandem quantitatem; unde cùm debitor non fuisset corporum nummorum, sed quantitatis, liberatur solvendo eandem quantitatem in nummis intrinsecè diminutis. Nec obstat textus *in d. cap. olim*, cujus summarium vitiosissimum est; nam in eo textu simpliciter dicitur, Papienses denarios debitos solvi debere, vel eorum pretium, & æstimationem, in moneta currenti: itaque si nummus Papiensis antiquus valeat hodie sex Lucenses, tunc pro eo Papiensi nummo sex Lucenses dandi sunt. Hoc verò non pertinet ad præsentem disputationem de mutatione bonitatis intrinsecæ, nummorum; nulla enim ibi mutatio substantiæ, & qualitatis, & bonitatis in nummis Papiensibus fuit: quare rectè in eo textu deducunt plures congestâ Barbosa *in collect. & tom. 6. in select. ad illum textum*, Larrea *decis. Granat 24 num. 7.* Noguerol. *alleg 2. num.*

num. 78. pensionem esse solvendam in moneta currenti, juxta veterem materiam, & valorem, si constat qualis fuisset: non tamen ibi docetur, pretiosiorem monetam Papiensem necessario solvendam esse; sed ipsam, vel aliam ejusdem valoris, etiamsi intrinsecè vilior sit; quis enim dicet, apud Hispanos debitorem mille regalium, quos accepit *en calderilla, ò tarjas*, quæ est pretiosior moneta, seclusâ omni conventione, non liberari solvendo eandem quantitatem in moneta vulgò *gruessa, ò de la fabrica de molinos.* Unde Innocentius *in d. cap. olim*, tantùm jubet, ut eadem quantitas pensionis præstetur; nihil tamen refert, quod in hac, vel illa moneta solvatur, dum tamen ad valorem antiquæ coæquetur.

7. *Exponitur præsens Textus.* Nec etiam favet contrariæ sententiæ præsens textus, cujus summario non satis fideliutuntur Doctores; pro cujus interpretatione jam notavit David Argente *ubi suprà*, conferendum esse hunc textum cum capite *querelam, hoc tit. in 2. collect.* supra *num. 1.* transcripto, qui eandem hypothesin continet, licet diversum auctorem præ se ferat. In eo quæstio est de certa pensione, quæ præstari debebat in moneta currenti, & communi, nempe Turonensi; quæ quidem Parisiensi erat minor, seu debilior, tam in materia, & pondere, quam indicatura, & valore imposititio; tam in qualitate extrinseca, quam intrinseca. Canonici autem volebant sibi pensionem solvi in moneta Parisiensi, quæ tunc erat melior in bonitate intrinseca, & extrinseca; unde Urbanus III. decernit, injustam esse Canonicorum petitionem: quod etiam non expresso genere monetæ, eisdem verbis decernit Gregorius in præsenti, videlicet ut pensio solvatur juxta priorem pecuniam; & si ea in usu non sit, in moneta currenti, facta æstimatione prioris quoad quantitatem, non quod valorem intrinsecum. Manet ergo, nihil interesse, an quantitas debita solvatur in pretiosiori, an viliori moneta, cum eadem quantitas reddatur, quæ erat tempore contractus, juxta legem *Paulus ff. de solut.* & decisionem 592. Rotæ apud Pennam; nam in nummis corpora non inspicimus, sed quantitatem; & cùm de æstimatione rei in conventionem deductæ agitur, perpetuò attenditur tempus contractus, *l. Rutilia, ff. de contrah. empt.* sicut in evictione tempus evictionis, *l. bonitatis, ff. de evict.* Sensus ergo Gregorii IX. in præsenti est, ut eadem quantitas pensionis præstetur nunc, ac à principio constituta fuit; nihil tamen refert, quod in hac, vel illa moneta solvatur; dum tamen ad valorem antiquæ coæquetur.

8. *Dissolvitur dubitandi ratio.* Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam ut jam sæpius dixi, in præsenti non agebatur de bonitate, aut deterioratione monetæ; sed tantùm de majori pensione, quam Canonici exigere volebant; & Gregorius tantùm docet, ut eadem pensio solvatur ac instituta fuit à principio; nec augeatur, aut minuatur ex mutatione monetæ; non tamen, ut iidem nummi specificè solvantur, sed eadem quantitas in his, vel illis nummis. Prosequitur varios casus usu frequentes resolvens Tondutus *p. 1. resolut. civil. ex quæst. 1. usque ad 20.*

9. *Exponitur Clement. 2. de decim.* Sed superiori assertioni obstat textus *in Clement. 2. de decimis*, ubi Clemens V. statuit, quod cum alicui beneficiorum decima ad tempus conceditur, quod solvatur juxta consuetam taxationem valoris fructuum beneficii, & in moneta currenti, & usuali: ex quo textu expressè deducitur, in solutione pensionis attendi valorem monetæ currentis tempore solutionis, non verò constitutionis. Igitur non rectè in præsenti Gregorius docet, pensionem solvendam esse ad antiquam monetam. Cui difficultati respondendum est, in eo textu pensionem solvi juxta monetam currentem, quia concessio illa non habet respectum, aut relationem ad traditionem aliquam pecuniæ, seu aliquem contractum onerosum, cujus ratione creditor petere possit juxta antiquam pecuniam; unde eâ ratione cessante, necessario solutio fieri debet juxta monetam currentem, *cap. 2. de maledic.* Accedit & alia ratio; nam pecunia est quæ res æstimat, *l. ff ita 42. ff. de fidejuss.* sed decima in eo textu sumitur ab æstimatione fructuum per singulos annos, quæ necessario fit præsenti, & nova pecunia: igitur solvenda est illa ipsa nova, & currens pecunia, quæ fructibus designat valorem.

CAPUT XXVII.

(a) Idem.

AUctoritate præsentium inhibemus, ne quis pro eo quod (b) in Oratoriis, quæ in (c) grangiis vestris habetis, interdum aliqui vestrum celebrant, procurationes, quæ ratione visitationis debentur, à vobis exigere, vel extorquere præsumat.

NOTÆ.

1. (a) *Idem.*) Gregorius videlicet IX. non tamen constat cum quibus monachis loquatur, qui oratoria in grangiis habebant.

(b) *Oratoriis.*) De oratoriis monachorum agemus *in cap. patentibus, de privil.*

2. (c) *Grangiis.*) Grangia dicitur prædium, villa, & horreum. Hinc grangiarius pro villico. Cæsarius *lib. 6, miracul. cap. 23.* ibi: *Hæc apud nos ejusdem puto loci grangiarius recitavit.* Illustrat Johannes Vossius *de vitiis serm. lib. 2. cap. 8.*

COMMENTARIUM.

IN præsenti statuit Gregorius propter Oratoria privata à monachis in grangiis constructa, non deberi Episcopo visitanti procurationem. Consonant textus *in cap. 1. de capel. monach.* ubi Honorius III. Abbati, & conventui Aquitanensi

natensi ita rescribit : (Quantò sinceriùs diligimus monasterium vestrum, & vestræ cupimus Religionis augmentum, tantò solicitiùs vestris volumus providere profectibus, & gravaminibus obviare. Ea propter dilecti in Domino filii, vestris postulationibus annuentes, auctoritate præsentium districtè inhibemus, ne quis pro eo, quod quandoque in grangiis vestris ponitis aliquos vestros monachos sacerdotes, qui celebrent in capellis ibidem constitutis, curam non habentibus animarum, audeat à vobis procurationes pro ipsis grangiis extorquere.) Illustrant Azor *institut. moral. part. 2. lib. 3. cap. 42. quæst. 2.* Barbosa *lib. 3. juris Eccles. cap. 22. num. 15.* Ratio est, quia licèt hujusmodi loca Ecclesiastica sint, & ut talia subjiciantur Diœcesanis Episcopis, *cap. te de monachis 12. de præbend.* tamen quia nec habent titulum beneficii, nec beneficia annexa, nec redditus, aut proventus Ecclesiasticos, ideo procurationem non præstant, licet loca hæc ab Episcopis visitari possint, argumento *capitis 3. de religios. domib.* Nec etiam similia loca tenentur contribuere pro Seminario, ex dispositione Concilii Trident. *sessione 23. de reformat. cap. 18.* quia tantùm hospitalia erecta, si habeant beneficia annexa, vel redditus, aut proventus ecclesiasticos, tenentur illud persolvere, ut latiùs prosequuntur Barbosa *de offic. & potestat. Episcop. allegat. 77. num. 6.* Cabedo *decision. 204. Lusit. part. 1.* Riccius *in praxi fori Eccles. part. 4. resolut. 151.* Genuensis *in praxi Neapol. cap. 17. num. 2.*

TITVLVS XL.

De consecratione Ecclesiæ, vel Altaris.

CAPUT I.

(a) Alexand. III.

AD hæc si altare motum fuerit, aut lapis ille solummodo suppositus, qui (b) sigillum continet, confractus, aut enormiter diminutus extiterit, debet denuo consecrari : Ecclesia verò propter hoc nequaquam suam consuevit consecrationem reiterare, licèt id quidam canones innuere videantur: non tamen id facere prohibetur.

NOTÆ.

(a) A *Lexand. III.)* Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit cap. unic.* ubi additur *pars capitis Desinunt*, & in Glossa marginali emendatur *pars capitis Dum fuerit.* Sed cùm nullus textus sit in his collectionibus, qui ab his verbis incipiat; ideo agnoscere non possumus cui Episcopo Pontifex rescribat.

1. (b) *Sigillum.*) Id est operimentum reliquiarum distinctum ab ipsomet lapide, ut exponit Conink *de Sacramentis quæst. 83. artic. 3. dub. 2. num. 240.* quem sequuntur le Maistre *tractat. 5. cap. 6. num. 9.* & P. Henao *tom. 2. de sacrif. Missæ, disput. 24. sect. 3. num. 44.* reliquias enim Sanctorum in ipso altari recondere mos est antiquus Ecclesiæ ; immò sine reliquiis altaria consecrari nequibant olim, & de facto consecrata evertebantur, *cap. placuit 25. cap. non oportet 28. cap. Ecclesia, de consecrat dist. 1.* Synodus Nicæna *2. can. 7.* ibi: *Templa quæ consecrata sunt, si carent reliquiis Martyrum, reliquias accipiant : qui sine reliquiis consecrat templum, deponatur, ut qui Ecclesiasticas traditiones transgressus est.* Probant Anton. August. *in epit. jur. lib. 16. titul. 3.* Ferrandus *lib. 1. disq. reliq. cap. 3. sect. 1.* Scortia *de sacrif. Missæ lib. 3. cap. 12. num. 2.* Vicecomes *volum. 3. de ritibus Missæ, cap. 27.* Menardus *in notis ad lib. Sacr. D. Gregorii, pag. 201. & 202.* Rosweidus *in notis ad epistol. 11. D. Paulini*, P. Henao *de sacrif. Missæ, tom. 2. disput. 24. sect. 1.* D. Sancius de Avila *in venerat. reliquiar. lib. 3. cap. 1.* Hurtado *de vero martyrio resol. 43. §. 12.* Vivar. post Marcum Maximum *in S. Joanne vindic. §. 2.* Reliquiæ autem ipsæ reponebantur sub altari, ut patet ex Prudentio *in Martyribus Cæsaraugust.*

Hoc sub altari sita sempiterno
Lapsibus nostris veniam precatur.

Sancto Paulino *epist. 12. ad Severum*, ibi :

Pignora Sanctorum, divina gloria mensæ,
Velat Apostolicis edita corporibus.

Et infrà de Basilicæ fundandæ dedicatione :

Ecce sub accensis altaribus ossa piorum,
Regia purpureo marmore crusta tegit.

Et in ipsa forma consecrationis altaris edita à Ratoldo *in Sacram.* ibi: *Et tunc ponatur tabula, super quam faciat cruces quatuor ex oleo, & chrismate, & designentur per quatuor angulos cum cultro.* Et in Ordine Romano sic legitur: *Tunc ponat tabulam super reliquias, & det orationem hanc Oremus: Deus qui ex omni coaptatione Sanctorum, &c. Deinde liniat eum cum calce, quæ*

antea

antea fuerat præparata ; & postquam linitum fuerit, faciat crucem desuper cum chrismate, dicendo sicut prius : In nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti : Amen. Pax tecum. Respondetur : Et cum spiritu tuo. Et mittat chrisma per quatuor cornua altaris, ipsa suprascripta verba dicendo, & crucem faciendo : & cantent antiphonam, Corpora Sanctorum in pace sepulta sunt, & vivent nomina eorum in æternum cum gloria. Hæc in prima quidem dedicationis descriptione : sed in secunda paulò aliter in hunc modum : *Et accipiens tabulam, quæ super reliquias poni debet, antea confirmet eam subtus cum chrismate, dicendo : In nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti ; & ponat tabulam super reliquias, & dicat hanc orationem : Oremus. Deus qui ex omni coaptatione Sanctorum, &c. Deinde liniat eam cum calce, quæ antea fuerat præparata ; & postquam fuerit linita, faciat crucem desuper cum chrismate dicendo ut suprà.* De hoc sigillo in præsenti agit Alexand. III.

COMMENTARIUM.

2. *Conclusio traditur, & probatur.*

EX hoc textu sequens deducitur assertio : *Si altare motum fuerit, aut lapis principalis confractus, denuo debet consecrari, non vero ipsa Ecclesia.* Probant eam textus *in cap. quod in dubiis 3. cap. proposuisti 4. cap. ligneis 6. hoc titul.* Illustrat ultra congestos in præsenti à Garanna, & Barbosa, idem Barbosa *alleg. 27. & lib. 3. juris eccles. cap. 3.* Pechius *de Eccles. reparand. cap. 37. & 38.* Corvinus *lib. 2. aphorism. juris Pontif. tit. 21.* Suarez *de sacram. disput. 81. sect. 5.* Cardinal. Lugo *eodem tract. disp. 20. sect. 2. num. 74.* Tamburin. *lib. 1. de sacrif. Missæ, cap. 5. §. 1. num 16.* Dicastillo, & alii quos congerit P. Honao *de sacrif. Miss. disput. 24. sect. 3.* Vighellius *in methodo jur. can. lib. 4. tit. 14.* Murga *tom. 1. disquis. mor. tr. 2. disquis. 6. per tot.*

3. *Impugnatur tradita assertio.*

Sed in hanc assertionem ita pro dubitandi ratione insurgo : Accessorium sequitur naturam sui principalis, *cap. accessorium, de R. I. lib. 6.* sed altare est principale, siquidem ejus gratiâ Ecclesia consecratur : igitur amoto altari, ita ut egeat novâ consecratione, etiam Ecclesia denuo consecranda est. Qua ratione motus sanctus Anselmus cùm sibi hæc quæstio proponeretur, existimavit in præsenti casu Ecclesiam denuò consecrandam esse, *lib. 3. epist. 159.* in his verbis : *De quo quidem neque in decretis, nec in canonibus memini me aliquid legisse, sed à quodam Episcopo audivi, quod in decretis Eugenii Papæ legitur, altare motum iterum esse consecrandum.* (reponendum est Higinii *in cap. si motum 19. de consecrat. dist. 1.*) *De his cum Domino Papa Urbano II. loquutus sum assistentibus quibusdam Episcopis : sed Papa dicebat tanquam privatus Doctor, mensam altaris motam, nec reconciliandam, nec iterum consecrandam, nec amplius altare reputandum. Alii verò dicebant, tantùm reconciliandam, nullam tamen auctoritatem ostendentes : in hoc autem omnes concordant, quod violato principali, tota Ecclesia cum altari iterum consecranda est ; nec Ecclesia consecranda est sine consecratione altaris, aut principalis, aut alterius in eadem Ecclesia. In his autem omnes concordant, cum quibus loquutus sum, exceptâ altaris mensâ. Ita si aliqua pars Ecclesiæ destructa reficitur, aut nova fit, altari immoto, aquâ tantùm ab Episcopo benedictâ aspergendum dicunt.* Augetur hæc difficultas ex auctoritate Ivonis Carnotensis, & ratione ab eo adducta *epistol. 80.* ibi : *De motione altaris, vel parietum Ecclesiæ, utrum iteranda sit consecratio, vel non iteranda, nihil scriptum in antiquis regulis reperi : in collectione autem Burchardi Wormatiensis Episcopi, & Concilio Meldensi cap. 5. ita scriptum reperitur : Altare, si motum fuerit, Ecclesia denuò consecretur ; parietes verò si moti fuerint, & non altare, salibus exorcizentur. Hoc capitulum, si diligenter attendatur, ad omnes inquisitiones vestras respondet : & quia de monachis Sancti Wandregisili rationes quas potui aliquando reddidi, easdem Religioni vestræ scribere curavi, quibus ita scripsi : Consuluit parvitatem meam vestra dilectio, utrum tabulæ altarium aliquando consecratæ, cùm translatæ fuerint, & super novam struem lapidum positæ, denuò sint consecrandæ. Quod nobis ex auctoritate, & ratione faciendum videtur, cùm canon dicat : Altare, si motum fuerit, Ecclesia denuò consecretur : quod si Ecclesia propter motionem solius altaris denuo est consecranda, quantò magis ipsum altare, quod motum est.* Faciunt textus differti *in cap. si motum 19.* ibi : *Si motum fuerit altare, denuo consecretur Ecclesia.* Et *cap. de fabrica 24. de consecr. distinct. 1. l. 19. tit. 10. partit. 1.* ubi expresse tuitur, moto altari, denuò consecrandam Ecclesiam.

4. *De antiquitate, & utilitate Ecclesiarum.*

Quâ dubitandi ratione non obstante vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, templa, & similia loca Deo dicata ad sacrificandum & orandum dupliciter à Gentilibus, & Hæreticis impugnari. Gentiles odio Christianæ religionis ipsa evertebant, ut fecerunt Imperatores Titus, Diocletianus, & Julianus, ut referunt D. Augustinus *lib. 18. de civit. Dei, cap. 45.* Tacitus *lib. 21. annal.* Eusebius *lib. 8. histor. cap. 2.* Divus Hieronymus *in epist. ad Riparium.* Hæretici ea tanquam mala rejiciunt, ut fecerunt Manichæi, Petro-Bussiani, Albigenses, Waldenses, Wiclephistæ, & Anabaptistæ, docentes in templis non esse orandum, nec sacrificium offerendum, nec sacramenta conferenda : quorum verba refert Jodocus Coccius *tom. 2. thesauri fidei cathol. lib. 3. artic. 5.* Lutherani, & Calvinistæ tantùm admittunt templa ad usum concionis, ut referunt Castro *de hæresibus, verbo Templum.* Bellarminus *lib. 3. de cultu Sanctorum, cap. 1.* quorum fundamenta sequentia sunt. Primò, quod Deus ubique coli reverenter potest, & ab hominibus exoratus, eorum preces exaudit, ut constat variis exemplis sacræ paginæ relatis à Durantio *lib. 1. de ritibus Eccles. cap. 2. num. 5.* nam Deum oravit Job in sterquilinio, *Job cap. 2.* Moyses in medio mari, *Exod. cap. 15.* Ezechias in lecto, *cap. 38. Isaiæ :* Jeremias in luto, *cap. 38. Jeremiæ,* Jonas in ventre ceti, *cap. 2. Jon.* Daniel in lacu leonum, *cap. 14. Daniel.* tres pueri in fornace, *cap. 3. Daniel.* latro in cruce, *cap. 23. Lucæ :* Paulus in carcere, *cap. 16. Actuum Apost.* & alii alibi. Secundum, quia Deus spiritus est, *Joannis cap. 4.* & ejus majestas non debet parietum, & tectorum angustiis circumscribi ; ideò cœlum Dei sedes dicitur, & terra scabellum pedum ejus, *cap. 5. Matthæi :* & ut habetur *Actuum Apost. cap. 17.* non in manufactis templis habitat. Quapropter D. Basilius *in exhortat. ad baptismum,*

tiſmum, & pœnitentiam, ad hæc ſacramenta ſuſcipienda non locum, ſed affectum, & intentionem exigit. Tertium quod D. Joannes *in cap. 21. Apocalypſ.* loquens de Eccleſia Catholica ait: *Templum non eſſe in ea, quia Dominus templum illius eſt.* Quartum quia ad orationem non videtur templum eſſe aptum, & conveniens, juxta illud D. Matthæi *cap. 6. Tu autem cùm oraveris, intra in cubiculum tuum:* & propter auctoritatem D. Pauli 1. *ad Timoth. cap. 2.* ibi: *Volo viros orare in omni loco levantes manus puras.* Quæ argumenta fruſtra adſtruunt contra templa catholica, & eorum uſum ad liberam Eccleſiarum conſtructionem, non ſine majeſtatis ſuæ diminutione; immò cum maxima veneratione Deus in Eccleſiis, templisque præcipuè quodam cultu adoratur, ut ait Durantius *dicto lib. 1. cap. 2.* & orationem in templo conſecrato fructuoſiorem eſſe probarunt Oliverius Bonarſius *lib. 3. de oratione, cap. 10.* Gilbertus Schevicavius *lib. 1. de Eccleſ. vit. cap. 26.* Jacob Alvarez *lib. 1. de orat. cap. 5. pag. 21.* Theophilus *de litteris monit. p. 2. cap. 5. num. 18.* conſtatque, nam in lege veteri ea ratione templum ſibi voluit Dominus ædificari, ut refertur *Exodi cap. 25.* de quo templo agitur *in cap. 2. de conſecrat. diſt. 1.* & probatur, quia populus Chriſtianus aliquando debet neceſſariò convenire ad res ſacras; neque enim coitio haberi debet ſeorſim à ſingulis fidelibus: & quamvis id fieri poſſit, non tamen expedit, quia hujusmodi conventus fidelium perutiles ſunt ad excitandam devotionem, & animorum unionem: ideo Eccleſiarum uſum commendarunt D. Paulus *1. ad Corinth. cap. 12. & 14.* & Eccleſiæ PP. *in cap. non oportet 42. diſtinct. cap. ſi quis objecerit 1. quæſt. 1.* in Synodo Trul. *can. 64.* & alii congeſti à Bellarm. *lib. 3. de Eccleſ. controv. 1.* Theoph. *tom. 16. in Heter. p. 2. punct. 8.* Suarez *3. p. in 3. p. ſect. 83. diſp. 81.* Unde facilè ſolvuntur argumenta adverſariorum. Nec enim obſtat primum; nam quamvis Deus ubique colatur, ſpecialiùs tamen in templis ei honor adhibetur, cùm templorum conſtructio ad cultum latriæ pertineat. Secundum facilè ſolvitur, ſi obſervetur, majeſtatem Deo debitam non minui ex eo, quod in templis colatur, & veneretur; immò potiùs augeri, & majori excellentiâ præſtari; & ideo quamvis baptiſmus, & pœnitentia validè conferantur extra Eccleſiam, decentiùs tamen in ipſa Eccleſia, quàm alibi, *Clement. unic. de baptiſm.* Nec obſtat, Deum ſpiritum eſſe, & in ſpiritu adorandum; nam etſi Deus ſit purus ſpiritus, & loco non ſit incluſus, homines tamen cum colentes corpore, & ſpiritu adorare debent. Nec etiam illis favet locus Apocalypſis, ibi: *Templum non vidi in ea.* Quia ea verba exponenda ſunt de Eccleſia triumphanti, in qua materiale templum non datur; non verò de Eccleſia militanti, in qua templa oportet conſtrui: quo modo locum illum accipiunt Beda, Rupertus, & Anſelmus, quos laudat, & ſequitur Bellarm. *d. lib. 3. cap. 4.* Quartum ſolvit Chryſoſtomus *homil. 30. contra Anomæos*, his verbis: *Orare, inquiunt, domi poſſumus: te homo decipis, & magno in errore verſaris; nam etſi domi quoque detur orandi facultas, tamen fieri non poteſt ut domi tam bene ores, quàm in Eccleſia.* Ideo orationi in templo factæ magna tributa ſunt à Deo beneficia *lib. 2. Regum, cap. 8. lib. 2. Paralip. cap. 6.* tum etiam quia piorum hominum frequenti conſenſu excitatur animus, & objecto aliorum exemplo ad Dei cultum magis erigitur: ut enim propiùs admoti titiones faciliùs ardent, iidem ſepoſiti langueſcunt: ſic in Chriſtianorum ampliora corona ſtudium pietatis accenditur; in ſolitudine contrà remittitur.

Secundò ſciendum eſt, inter Gentiles nonnullas fuiſſe nationes, quæ templa non agnoverunt, nec Diis ædificari ædes volebant, ut Sicionii, de quibus exclamat Arnobius *lib. 5. contra Gentes: Non omnibus Diis templa devota.* A quibus Athenienſes acceperunt, qui non ſolùm templa, verùm nec ſtatuas Diis erigebant. Statius *lib. 12. Thebaid.* Profanatur templorum origo.

Nulla autem effigies, nulla commiſſa metallo
Forma Deæ: mentes habitare, ac pectora gaudet.

Perſæ etiam conſtructionem templorum reſpuebant, ne majeſtas Solis, quem colebant, minueretur intra ædificii cancellos. Strabo *lib. 15.* ſeu ut ait Cicero *lib. 2. de legibus*, ibi: *Non eſſe parietibus includendos Deos, quibus omnia deberent eſſe patentia, ac libera, quorumque hic mundus omnis templum eſſet, ac domus.* De altis idem refert Majolus *dierum canicul. verbo Vaticinia, fol. 347.* Inter fideles verò jam primis Eccleſiæ ſæculis invaluit, ut ipſi communes domos haberent, in quibus convenirent ad orationem, & ſacrificium Deo offerendum: de quibus Philo Judæus ibi: *Eſt in ſingulis locis conſecrata orationi domus.* Et ab eo obſervarunt Euſebius *lib. 11. hiſtor. cap. 17.* Baronius *tom. 1. anno 57. à num. 98. & tom. 2. anno 211. num. 4.* Severinus Binius *in notis ad can. 5. Concil. Gangren.* Idem etiam conſtat ex eo, quia ſub Paulo Apoſtolo Eccleſiæ conſecratæ erant, ut ipſe oſtendit in epiſtola 1. ad Corinthios, *cap. 11.* ibi: *Aut Eccleſiam Dei contemnitis*; & à D. Marco Sancti Petri diſcipulo Alexandriæ Eccleſiam Sancti Petri nomine conſecratam fuiſſe refertur *in cap. ſacroſancta, §. ſecundò autem, 22. diſtinct.* & Nicephorus Calixtus *lib. 2. hiſtor. cap. 35. & tribus ſequent.* teſtatur, Philippum, Bartholomæum, Thomam, Matthæum, & Andream Apoſtolos ubique Chriſtianæ religionis jactis fundamentis, templa conſtruxiſſe. Idem de Simone, & Juda refert Euſebius *lib. 2. hiſtor. cap. 16.* & à D. Clemente Petri ſucceſſore Eccleſiarum conſtructio præcepta reperitur *in cap. Eccleſias 13. de conſecr. diſt. 1. cap. Eccleſias 16. quæſt. 3.* Illuſtrant, & plura de Eccleſiarum utilitate, & commendatione congeſſerunt Jodocus Coccius *tom. 2. theſauri, lib. 3. artic. 5.* Carrier. *lib. 2. digeſt. fidei, tit. de feſtis, q. 6.* Corjolanus *in can. 5. Concilii Gangrenſ.* le Maiſtre *de juribus Eccleſ. lib. 1. cap. 14.* Stuckius *de ſacrificiis Gentil. fol. 56.* Dartis *ad diſtinct. 1. de conſecrat.* Suarez *de ſacrament. diſput. 81. art. 2.* Villecomes *vol. 3. de ritibus Miſſæ, lib. 2. cap. 21.* Villaroël. *p. 2. regim. Eccl. q. 30. art. 1.* De diversis Ecclesiarum nominibus.

Deinde ſciendum eſt, hæc ædificia pro Dei cultu, & ſacrificiorum religione conſtructa variis nominibus ab Eccleſiæ Patribus appellari; ut templa, licèt antiqui Eccleſiæ Præſules abſtinuiſſent ab hoc nomine, propter reles abſtinuiſſent ab hoc nomine, propter recentem memoriam ſacrificiorum legis veteris, ne cum Judæis fideles commiſcerentur, ut obſervat

ſervat Durantius *lib. 1. de ritu Eccleſ. cap. 1. num. 7.* Appellantur etiam Oratoria ab eo opere, quod in eis exercetur, ut probant Baronius *dict. anno 57. num. 227.* Haæpthenus *diſquiſit. monaſt. lib. 7. tractat. 1. diſquiſit. 1.* Concilium, *l. 1. C. de SS. Eccleſ.* quia eſt convocatio fidelium; & hoc ſenſu D. Ambroſius *adverſ. Symmachum*, ſanctarum Virginum collegium appellat concilium virginitatis: & locus ubi plures martyres collecti ſunt, vocatur martyrum concilium in martyrologio Romano die 23. Junii. Unde leviter reſtituendus eſt locus Anaſtaſii *de Rom. Pontif. in Damaſo*, ubi legitur: *Hic multa ſanctorum corpora requiſivit, & invenit, quorum conchilia*, (lege *concilia*) Appellantur etiam baſilica *in can. 28. Synodi Laodic.* relato *in cap. non oportet, 42. diſtinct. cap. omnes baſilicæ 16. quæſt. 7. cap. omnes 3. cap. baſilica, 6. cap. Eccleſia 8. cap. baſilicam 10. de conſecr. diſtinct. 1. cap. ſi quis 9. diſt. 3.* vel propter regiam ſtructuræ magnificentiam, vel quia Deo Regi Regum in ea cultus exhibetur; nam domus Regiæ baſilicæ dicuntur, *l. 1. §. ultim. ff. de acquir. poſſeſſ. l. continuus 137. §. cum quis, ff. de V. O. l. baſilicam 21. C. de operibus publicis*, ut volunt Amalarius *lib. 3. de Eccleſ. offic. cap. 2.* Iſidorus *lib. 15. originum, cap. 4.* Walfridus Strabo *de rebus Eccleſ. cap. 6.* & hac notione ſacram ædem baſilicam appellat D. Auguſtinus *lib. 1. de civit. Dei cap. 4.* ibi: *Illud Junonis templum ſibi elegerat avaritia, & ſuperbia levium Græcorum. Iſtas Chriſti baſilicas miſericordia, & humilitas etiam immanium barbarorum, &c.* D. Paulinus *epiſt. 11. & 12.* Sæpiùs baſilicæ meminit Agobardus Lugdunenſis Epiſcopus.

Hic dum baſilicas Deo dicatas
Et Chriſti ſubeunt verenda templa.

Iſidorus *lib. 15. etymol.* Amalarius *lib. 2. de officiis, cap. 2.* Aurel. Epiſcopus Arelat. *in regul. monach. cap. 14.* ibi: *Nullus laicus, ſive nobilis, ſive ignobilis, in baſilicam, ſive monaſterium.* Illuſtrant Malvenda *de Antichriſt. lib. 7. cap. 7.* Cironius *ad titul. de foro compet.* Baronius *anno Chriſti 57.* P. Zerda *in adverſ. cap. 133. num. 17.* Dorleans *ad Tacitum lib. 1. annal.* Illander *in notis ad Vitruvium lib. 5. architect.* Alciatus *lib. 1. prætermiſſ. verbo Baſilica*, Ramirez de Prado *in not. ad Luitprand. nota 102.* Aliter baſilica apud Gentiles accipitur, ut probant Baronius *in Martyrol. die 5. Auguſti*, Theophilus Raynaud *tom. 15. in Heter. ſpirit. part. 1. punct. 4.* Appellatur etiam Dominica, Concil. Laodic. *can. 28.* ibi: *Non decet agapas in Dominicis, vel Eccleſiis facere.* Neocæſar. *can. 5.* ibi: *Catechumenus ingrediens in Dominicum, in loco catechumenorum ſubſiſtat.* D. Cyprianus de eleemoſyna: *Qua in Dominicum ſine ſacrificio venit.* Rufinus *lib. 3. hiſtor. cap. 3.* ibi: *Hæc ſi vera eſſe credis, o Philoſophe, ſurge, ſequere me ad Dominicum.* Cyrillus Hieroſolym. *Catecheſi 18.* Zonaras *in can. 24. Synod. Trull.* Illuſtrant Durantius *lib. 1. de ritibus, cap. 1. num. 2.* Juſtel. *ad can. 15. Synodi Ancyr.* Theophilus Raynaud. *tom. 15. in Heter. ſpir. punct. 4.* Novarin. *in Agno Euchariſt cap. 107.* Zerda *in adverſ. cap. 19.* Quia in Eccleſia Dominus dominantium, & Rex Regum colitur. Dicitur etiam Eccleſia oraculum, ut probat, & vocem illuſtrat Theophilus *d. tom. 15. punct. 4 fol. 177.* appellatur etiam arx. Venantius *lib. 11. carmin. 11.*

Quam ſacer Antiſtes Vitalis condidit arcem,
Hanc ſacer Antiſtes propriam ſibi vindicat arcem.

Etiam Eccleſiæ dicuntur Martyria *in l. generali 13. C. de ſacroſ. Eccleſ.* In canone 20. Concilii Gangren. dicuntur etiam Memoriæ, Confeſſiones, Prophetea, Apoſtolia, ut probant Ferrandus *lib. 1. diſquiſ. reliq. cap. 3.* Gaſpar Barthius *lib. 1. adverſ. cap. 4.* Bulenger. *lib. 3. opuſc. cap. 4.* Tituli etiam dicuntur, ut probavi *in cap. 2. de præb.* & etiam appellantur ædes ſacræ, mutuato nomine à templis Romanorum, apud quos templum ædes ſacra dicebatur, *l. ſi in alia 7. ædes, ff. de offic. Proconſ. l. 4. §. ult. cum l. ſequenti, ff. famil. erciſc. l. ædes, ff. de contrahend. emption. l. 1. §. ſi in pecunia, l. 5. §. final. ff. depoſiti.* Denique communi voce dicuntur Eccleſiæ in omnibus canonibus à Gratiano compilatis *ſub diſtinct. 1. de conſecr.* & aliis innumeris congeſtis à Creſpetio in *ſumma, verbo Eccleſia.* Illuſtrant Frances *de Eccleſiaſt. Cathedral. cap. 15. per totum.* Turriſcrem. *lib. 1. de Eccleſia, cap. 2. num. 1.* Valenzuela *contra Venetos p. 2. num. 4.* non enim ſolùm Eccleſia accipitur pro collectione omnium fidelium ſub uno Præſule, *capite firmiter, de ſumma Trinitat.* ſed apud Cyrill. Hieroſolym. *catecheſ. 18.* aptè Eccleſia vocatur, quaſi dicas, convocatio propter omnium convocationem, & congregationem; ſumitur enim pro loco, in quo fideles ad orandum, & verbum Dei audiendum conveniunt: quam Eccleſiam corporalem appellat textus *in cap. ſi quis objecerit 7. quæſt. 3.* facit D. Auguſtin. *in Levit. quæſt. 59.* ibi: *Hoc quotidianus uſus obſervavit, ut in Eccleſiam prodire, & ad Eccleſiam confugere non dicatur, niſi qui ad ipſum locum, parietesque prodierit, atque confugerit, quibus Eccleſia continetur.* Quamvis Laurentius Valla *lib. 4. elegant. cap. 47.* ſcribat neſcire ſe, quo jure id fiat. Nobis enim ſufficerit, vocem hanc uſurpari non ſolùm à Sanctis Patribus, verùm à ſacra Scriptura; *cap. 6. Judith*; ibi: *Et per totam noctem intra Eccleſiam oraverunt.* Et *epiſt. 1. Pauli ad Corinth. cap. 11.* in verbis ſuprà relatis.

Deinceps ſciendum eſt; Eccleſias eſſe ædificandas ex præcepto Eccleſiæ, quia alibi quàm in locis Deo ſacratis Miſſæ ſacrificium offerri nequit, *cap. 1. cap. hic ergo 14. cap. nullus 15. ſiarum. cap. Miſſarum, cap. unicuique 33. cap. clericos 34.* cum aliis, *de conſecr. diſt. 1.* Concil. Cabilon. ſub Carolo, *can. 49.* & reperitur *lib. 7. Capitul. 51. in addit. Pariſienſ. ſub Ludovico, lib. 1. cap. 47.* & *lib. 2. cap. 11.* & *lib 3. cap. 6.* Metenſe *can. 5. In locis non conſecratis, id eſt, in ſolariis, ſive in cubiculis propter infirmos, vel longius iter, à quibusdam presbyteris ſacrificium offerebatur, quod omnimodis interdictum eſt.* Theodulphus *ad presbyteros Aurelian. cap. 11. Miſſarum ſolennia nequaquam alibi, niſi in Eccleſia celebranda ſunt, non in quibuslibet domibus; & vilibus locis, ſed in loco, quem elegerit Dominus, juxtà illud quod ſcriptum eſt Deuteron. cap. 12. Vide ne offeras holocauſta tua in omni locò, quem videris, ſed in locum quem elegerit Dominus, ut ponat nomen ſuum ibi.* Plura Antonius Auguſt. *lib. 13. epit. juris Pont. titul. 3.* Jodocus Coccius *tom. 1. theſauri, artic. 17. per totum*, faciunt textus *in authent.*

7. De neceſſitate Eccleſiarum.

authent. ut in privatis domibus, collat. 5. authent. de Eccleſiaſt. titulis, §. ſi quis in ſua domo, collat. 9. l. conventicula, Cod. de Epiſcop. & Cleric. junctâ expoſitione Balſam. *in nomocan. tit. 3. cap. 14.* Pancirola *lib. 2. variar. cap. 168. l. 4. & 5. titul. 10. partit. 1.* Illuſtrant P. Henao *tom. 2. de ſacrif. Miſſæ, diſput. 23. ſect. 1.* Salcado *in praxi, cap. 39.* Vicecomes *tom. 3. de ritib. Miſſæ, lib. 2. cap. 21. cum ſequent.* Andreas Sauſay *in Panopl. ſacerdot. part. 2. lib. 1. art. 2.* Petrus Gregorius *lib. 1. partit. titul. 21. cap. 6.* Pancirola *lib. 1. variar. cap. 72.* Baſilius *q. 2. ſcholaſt. cap. 2. in can. 3. Concilii Altiſſiod.* Barboſa *de poteſt. Epiſc. allegat. 23.* Mendo in Bulla, *diſput. 16.* Gutierrez *lib. 1. canonic. cap. 30. num. 24.* Azor *p. 1. inſtitut. lib. 10. cap. 26.* Suarez *de Sacram. diſput. 81. ſect. 3.* unde mortale peccatum erit extra caſum neceſſitatis in loco non ſacro celebrare. Probat Barboſa *de poteſt. Epiſcop. allegat. 23. num. 2.* Immò & Clerici extra loca ſacra celebrantes puniuntur pœnâ ſuſpenſionis, & excommunicationis, *in cap. nullus 15. cap. ſi quis 35. de conſecrat. diſt. 1. & in d. authent. de Eccleſiaſt. titul. §. ſi quis in ſua domo*, præcipitur, domum, in qua ſacra myſteria peraguntur ſciente domino, publicari. Ratio hujus Eccleſiaſtici præcepti deſumitur ex dignitate, & præexcellentia ſacrificii Miſſæ; nam in lege veteri ſacrificium offerre non licebat niſi in templo, & aris Deo dicatis, *cap. 12. Deuteron.* multò magis in lege Evangelica licere non debet offerre magnum Miſſæ ſacrificium veteri illo præfiguratum, niſi in loco ſacro. Quæ ratio adducitur *in cap. 2. cap. ſicut 11. de conſecrat. diſtinct. 1.* Et licèt omnes fideles privata oratoria habere poſſint, non tamen poſſunt Miſſam ibi celebrare, *cap. unicuique, 33. diſt.* quæ oblationis nomine ſignificatur *in can. 28. Concilii Aurel.* adducto *in cap. 2. de conſecrat. diſt. 1.* nam hoc ſacrificium vera, & perfecta oblatio eſt, *cap. nihil 8. de conſecrat. diſt. 1.* junctis traditis à Durantio *lib. 2. de ritib. cap. 2. num. 1.* D. Thoma *3. p. quæſt. 83. artic. 5.* Scort. *de ſacrif. Miſſ. lib. 2. cap. 13.* Unde publicè intereſſe Eccleſias conſtrui, valdeque laudandos fore Principes, qui Eccleſiarum conſtructioni invigilant, probant latè Valdes *de dignit. Regis, cap. 21. num. 2.* Valenzuela *contra Venetos p. 2. per tot.* Solorzanus *tom. 2. de jure Indiar. lib. 3. cap. 23.*

8. *Exceptiones ejusdem regulæ referuntur.*

Ab hac tamen generali regula nonnulli caſus in ipſis canonibus excipiuntur. Primus eſt, quando veniâ Epiſcopi in loco non ſacro celebratur, cujus arbitrio hujus præcepti diſpenſatio jure communi commiſſa erat, *d. cap. Miſſarum 12.* ibi: *Vel ubi ipſe permiſerit, cap. hic ergo 14.* ibi: *In quibus Epiſcopus juſſerit, de conſecr. diſt. 1.* Barboſa *d. alleg. 23. num. 6.* An verò hæc poteſtas ſublata ſit Epiſcopis per Trident. *ſeſſ. 22. de obſervand. & de vitand. verſ. neminem*, dum præcipit, quod non patiantur Epiſcopi hoc ſacrificium offerri extra Eccleſiam, & Oratoria ad divinum cultum dicata, & ab ipſis dedicata, quærunt Interpretes? Et ſublatam eſſe eam facultatem docuerunt Gutierrez *d. cap. 30. num. 25.* Azor. *d. cap. 26. q 3.* Contrarium tamen, immò eam poteſtatem ſublatam non eſſe, tenuerunt plures relati à Barboſa *d. cap. 23. num. 8.* ſed cùm conſtitutionibus Pauli V. & Urbani VIII. denegata ſit Epiſcopis hæc facultas, ut referunt Portel. *in reſponſ. regul. tom. 1. pag. 3. caſu 20.* Diana *p. 29. tract. 1. reſol. 42.* non eſt dubium, Epiſcopos non poſſe uti prædictâ facultate jure communi ſibi competenti, niſi in aliquibus caſibus, quos refert idem Diana *d. tractat. 1. reſolut. 44.* Alius caſus excipitur *in d. cap. 1. cap. 2. cap. ſicut 11.* ibi: *Summa exiſtente neceſſitate, de conſecr. diſt. 1.* cùm adeſt gravis neceſſitas, ob quam licet extra loca ſacra Miſſæ ſacrificium offerre: quod eſt accipiendum de communi neceſſitate, veluti ſi vetuſtate, igne, aut hoſtium impetu Eccleſiæ corruerint, licebit extra eas in tentoriis, aut ædibus privatis Miſſam celebrare, *cap. concedimus, eadem diſtinct.* vel ob infidelium timorem; unde olim fervente Gentilium perſecutione in carceribus, latebris, & privatis ædibus Miſſæ ſacrificium offerebatur, ut referunt Cornel. Papa *in epiſt. ad Lupicinum*, Divus Auguſtinus *contra Donatiſtas poſt collat. cap. 14.* Gregorius Turon. *lib. 2. hiſt. cap. ultim.* quæ Miſſa privata ad differentiam illarum, quæ publicè celebrantur, dicta eſt: de quibus Miſſis privatis plura confeſſerunt Suarez *contra Regem Angliæ lib. 2. cap. 6.* Claudius Eſpenceus *in tractat. de Miſſa publica, & privata*, Gibalinus *de clauſur. regul. diſquiſit. 1. cap. 2. §. 2.* Ambianas *ad Tertul. de exhort. caſtit. cap. 7. obſerv. 2. & de pudicitiâ cap. 3. obſervat. 3.* Corjolanus *in breviario anno 175.* Unde hodiè poterit in provinciis infidelium, aut hoſtium Eccleſiæ, in quibus templorum liber uſus non eſt, in privatis domibus, aut oratoriis celebrari. Tertia exceptio prædictæ regulæ naſcitur ex favore perſonarum ſpecialium, quibus nominatim conceſſum eſt, ut extra Eccleſiam poſſint Miſſam celebrare; quo in numero ſunt Epiſcopi, *cap. final. de privil. in 6. l. 4. tit. 10. p. 1.* nec intereſt, an ſint conſecrati, dum electi, & confirmati reperiantur. Felinus *in cap. eam te, verſ. 3. de reſcript.* quod etiam conceſſum eſt Fratribus minoribus, & prædicatoribus *in cap. in his 30. de privil. in cap. 2. de celebrat. Miſſar. in 5. compil.* videlicet, quod in altari viatico, quod ſecum deferant, poſſint celebrare ſine ullo parochialium Eccleſiarum præjudicio: quod privilegium fuit confirmatum à Sixto IV. Alex. VI. Gregor. XIII. & etiam conceſſum Patribus Societatis Jeſu, ut refert Barboſa ſuprà *num. 2.* utrumque tamen privilegium abrogatum eſſe per Tridentinum *d. ſeſſ. 22.* tenuerunt plures relati à Barboſa *ſuprà.* Sed contrarium, videlicet ſublatum non eſſe, defendit Bruno Chaſſaing. *de privileg. regul. p. 2. tractat. 8. cap. 1. propoſ. 1.*

Nec ſuprà traditis obſtat conſtitutio 4. Leonis, quæ extat poſt novellas Juſtin. ubi cavetur, licere omnibus Sacerdotibus in quibuslibet privatis ædibus Miſſæ ſacrificium offerre: quâ difficultate oppreſſi Gothofredus *ibi*, Fornerius *lib. 6. rer. quotid. cap. 6.* exiſtimârunt, eâ conſtitutione, veluti noviori, corrigi, & emendari conſtitutiones Juſtiniani, de quibus *in d. authentic. de Eccleſiaſtic. titul. §. ſi quis in ſua domo*: & *in d. authent. ut in privatis domibus.* Sed illis omiſſis dicendum eſt, Imperatorem Leonem in eo textu non præſcribere modum circa loca, in quibus eſt ſacrificandum, quod erat antea definitum, tam per ſacros Canones, quàm poſt Juſtinianum; ideoque dum in privatis domibus ſacrificium Miſſæ offerri permittit, ſubau-

9. *Expunitur novella 4. Leon.*

subaudiendus est in casibus à jure permissis, vel cùm licentia Episcopi adest : tantùm enim Leo explicat jus, quod observandum est circa personas, quæ possunt in privatis ædibus Missam celebrare, quod antea declaratum non erat ; docetque in locis permissis hoc jus competere omnibus clericis, non solùm illis, qui nominatim oratoriis adscripti sunt, & veluti ibi instituti ; sed etiam aliis clericis adscriptis majoribus Ecclesiis : nam eo quod oratorium Episcopi auctoritate constructum est, aut ab eo concessa est licentia ibi Missam celebrandi, quilibet presbyter potest in eo Missæ sacrificium offerre. Nec huic solutioni obstat textus *in cap. Clericos, de consecrat. distinct. 1.* ubi statuitur, clericos Missam celebrantes in oratoriis privatis sine licentia Episcopi, deponendos esse : quasi specialis licentia desideretur, non solùm ut in loco sacro celebretur, verùm ut clericus habeat facultatem celebrandi. Quia dicendum est, alium potiùs esse illius canonis sensum, ut scilicet præcedere debeat licentia Episcopi circa locum, ubi celebrandum est ; non tamen circa personam celebrantis, quia in loco permisso, seu per Episcopum deputato quilibet celebrare potest.

10. *De Ecclesiæ forma.* Hucusque non solùm pium, utilemque, immò & necessarium esse Ecclesiarum usum probavimus ; verùm quia loca sacra non facit privata auctoritas, sed solennis, & publica, *l. in tantum 6. §. sacræ, ff. de rer. divis.* unde & templa Gentilium certis adhibitis ritibus dedicari moris fuit, ut probant Brissonius *lib. 2. antiquit. cap. 2. & 3.* & *de formulis lib. 1. fol. 125.* Stuckius *de sacrif. Gentil. fol. 56.* Ambianas *ad Tertul. in apol. cap. 13. observat. 2.* formam, & leges dedicationis aræ satis eleganter expressit Lipsius *inscript. 8. fol. 18.* & ex eo illustrat D. Joseph. Pellicer. *ad Polyphemum Gongoræ, fol. 154.* Sic in constructione templorum religionis Catholicæ multa observantur, ut divinis usibus Ecclesiæ mancipatæ ab humano commercio eximantur. Primò enim desideratur, ut ab aliis ædibus distincta sint, & separata templa, nullis aliis parietibus contigua, sicut insulæ in medio maris sunt : quare Ecclesia insula appellatur à D. Cyril. *in comment. ad Isaiam, cap. 24.* D. Hieronymo *in eundem Prophetam, cap. 49.* qui docent, ad templa Catholica respexisse Isaiam in illis verbis : *In insulis maris gloriam Domini Dei.* Deinde observari oportet, ut Ecclesiæ construantur in modum navis ; quod ab Apostolis acceptum tradit D. Clemens *lib. 2. constit. cap. 57.* & *in epist. ad Jacobum fratrem Domini* : plura tradit Crespetius *in summa, verbo Ecclesia*, ideoque ipsa universalis Ecclesia allegoricè navis appellatur, ut probat Turriscrem. *lib. 1. de Eccles. cap. 33.* quia, ut ait D. Ambrosius *sermon. 11. de mirabilib.* inter mundi procellas Ecclesia quos suscipit, servat illæsos. Latè illustrat Theophilus *tom. 2. sect. 5. cap. 6. fol. 510.* & nos notavimus *in cap. inter, de offic. ordin. num. final.* Deinde receptum apud veteres invenio, ut altare Ecclesiæ ad orientem collocetur, janua autem ad occidentem, ut Apostolica traditione receptum tradunt D. Clemens *lib. 2. constit. cap. 57.* Justinus Martyr, *q. 118.* D. Augustinus *lib. 2. de serm. Domini in monte, cap. 9.* ibi : *Cujus rei significandæ gratiâ cùm ad orationem stamus, ad orientem convertimur.* Sanctus Joannes Damascenus *lib. 4. de fide orthodox. cap. 13.* Tertul. *in Apolog. cap. 16. Ad orientem suspicientes Christiani manibus expansis, quia innocui ; capite nudo, quia non erubescimus.* Origenes *homil. 5. in Numer. Quid genua flectimus orantes, & quod ex omnibus partibus cœli ad solam orientis plagam conversi orationem fundimus.* Sidonius Apollin. *lib. 2. epist. 10.*

Ædes celsa nitet, nec in sinistrum,
Aut dextrum trahitur, sed arce frontis
Ortum prospicit æquinoctialem.

Oportuit enim templa eo situ erigi, quia antiquus Christianorum usus ferebat orare ad Orientem, ut significaretur, quod sicut ea ex parte lux corporea advenit, ita orantibus lucem de cœlo affulgere : quam rationem assignat Walfridus *de rebus Eccles. cap. 4.* quamquam Gregorius Nyssenus *orat. 5. in Orat. Dominic.* censeat, eam esse professionem peregrinationis nostræ, quâ remigrare satagimus ad Orientem, situmque in eo paradisum, à quo excidimus. Damascenus verò *d. cap. 13.* habitam censet rationem situs Christi in cruce, in qua pependit facie ad Occidentem obversa, ut bene asserit Molanus *lib. 4. de imag. cap. 4.* & jam olim Lucas Tudensis *lib. 2. contrà Albigen. cap. 12.* ac Hugo Hetherianus *lib. 1. de regress. ad infant. cap. 14.* & probat Theophilus *de sancto Latrone, cap. 6. num. 7.* Quasi ergo ad Christum cruci affixum facies obverterent, orabant antiqui facie conversa ad Orientem. Illustrant Joan. Dartis *ad dist. de consecr.* Cabassutius *in not. Concil. ad Concil. Chalcedon. diatrib. de veterum Ecclesiar. forma*, Durantius *lib. 1. de ritibus Eccles. cap. 4.* Bellarminus *lib. 4. de cultu Sanctorum, cap. 3.* Menardus *in not. ad Sacram. D. Gregorii, pag. 156.* Elias Schedius *de Diis German. cap. 30. fol. 372.* qui probat latè, etiam apud Gentiles templa ad Orientem semper construi : quod & docuerunt D. Isidorus *lib. 15. orig. cap. 4.* Vitruvius *lib. 4. architect. cap. 5.* Quæ omnia ita cavenda sunt si commodè fieri potest ; aliàs si propter loci incommoditatem ita Ecclesia construi non potest, de his curandum non est, ut notavit Bellarminus *d. cap. 3. vers. Alterum.*

11. *De licentia proprii Episcopi.* Deinde in Ecclesiarum constructione & dedicatione adhiberi debet Episcopi auctoritas, aliàs sine ea domus prophana semper erit, nec poterit ministeriis ecclesiasticis deservire, *cap. nemo 9. de consecr. dist. 1. cap. de monachis 12. junctò cap. quidam 30. 18. quæst. 2. cap. 1. capite constitutus, de relig. domib. cap. olim 14. de privil. authent. de monachis*, §. *illud, collat. 3. authent. de Eccles. tit.* §. *si quis autem, collat. 9. cap. penult. de præscript. l. 2. tit. 10. partit. 1.* & ab eo debet consecrari, ut ab ipso tantùm, vel ab his, qui Episcoporum vice funguntur, consecrantur res sacræ, ut constat ex variis auctoritatibus congestis à Balsamone *in nomocan. Photii, titul. 2. cap. 2. pag. 47.* Anton. Augustin. *in epit. jur. lib. 13. titul. 4.* probat Moscon. *de Majestat. Eccles. 1. part. cap. 8.* §. *2.* Bellarmin. *lib. 3. tom. 1. controvers. cap. 5. & 6.* Barbosa *de jure ecclesiast. lib. 2. cap. 2. & de potestat. Episcop. allegat. 27.* qui ad calcem ipsius operis refert formam consecrationis Ecclesiæ. Hallierius *de Episcopor. institut. lib. 2. cap. 4.* Unde Episcopus debet apponere primarium lapidem, locum altaris, & atrium designare, *l. finali, C. Theodos. de Pagan. novel. 5. Justin. capite 1. & nov. 123. capite 33.* & crucem figere,

re, *dict. cap. nemo*, *dict. novel. 5. & 67. cap. 1.* quæ crucis fixio dicitur Stauropegium *in dict. novel. 5. cap. 1.* Illustrant Grethserus *lib. 2. de cruce, cap. 14.* Germonius *lib. 2. de sacror. immunit. cap. 1.* & *lib. 3. cap. 1.* Meursius *in glossar. verbo Stauropegion*, Filesac. *in cap 7. de offic. Ordin. §. 1.* Zerda *in advers. cap. 127. num. 8.* quam dedicationem facere debet convocatis presbyteris. Concil. Auriac. *can. 10.* Gregorius Turon. *de gloria Confess. cap. 20.* Fortunatus *lib. 3. ad Felicem, de dedic. Eccles.* cum precibus ad id institutis recitatis, *dict. authent. de monachis, §. illud, dict. l. 2. partit.* ut etiam apud Gentiles in more fuit spatium illud, quod templo dicabatur, priùs solennibus sacrificiis lustrare. Episcopus debet esse proprius loci, ubi Ecclesia construitur. Concil. Auriac. *dict. can. 10.* ibi: *De dicatio illi omni modo reservatur, in cujus territorio Ecclesia assurgit.* Aurelian. *can. 1. & 3.* Wormat. *can. 1.* probant Savarus *ad Sidon. lib. 4. epist. 15.* Corjolanus *in not. ad can. 14. Apost.* Poterit tamen Episcopus munus hoc alii committere, ut probat Glossa *in dict. cap. nemo, verbo Veniat*, Azor *p. 2. Instit. lib. 9. cap. 3. quæst. 8.* Nec tunc obstant textus *in cap. de locorum 4. cap. præcepta 5.* cum tribus sequentibus, *de consecr. dist. 1.* ubi statuitur, Ecclesias non posse dedicari sine summi Pontificis licentia, seu Sedis Apostolicæ auctoritate; unde deducitur, non sufficere Episcopi consensum. Pro cujus difficultatis solutione varia adduxerunt Glossa, & Turrisrem. *ibi*, Suarez *de sacram. disput. 81. sect. 2. §. dico.* Sed dicendum est, ad constructionem, & dedicationem Ecclesiarum sufficere auctoritatem Episcopi diœcesani, *dict. cap. nemo, ead. dist. 1.* sed ad constructionem Ecclesiarum in universo orbe desiderari Pontificis licentiam, quia Episcopi tantùm in suis diœcesibus ipsam præstare possunt, ut docuerunt P. Gregor. *lib. 1. partit. titul. 4 cap. 9.* Germonius *lib. 1. de sacror. immunit. cap. 2.*

12. *De altari & ejus consecratione.*

Nec solùm Ecclesiæ publicè construi, & dedicari debent, verùm & altare consecrari oportet, nec aliter ibi Missæ sacrificium celebrari potest, *cap. nullus 25. cap. concedimus 30. de consecr. dist. 1.* latè probant Jodocus Coccius *lib. 6. thesaur. artic. 9.* Monchiacenus *de sacrif. Missæ, 2. p. cap. 10.* P. Henao *eod. tract. tom. 2. disput. 24. sect. 1.* Ab altitudine altare appellari, quasi alta ara, voluit Servius *ad lib. 2. Virgilii*, ad illud: *Nec quicquam altaria*: & confirmant Macrobius *lib. 3. Saturn. cap. 3.* Vitruvius *de architect. lib. 4. cap. 5.* unde ab altitudine tribunalis altare tribunal dici solet, *l. final. C. Theodos. de relat. l. 8. eodem C. de sicar. l. final. eod. C. de locat. fundor. novel. 4. Valentin. novel. Anthemii, de his qui se servis junxerunt.* Ara verò à rogationibus appellatur: licèt apud Gentiles illud discrimen daretur inter aram, & altare, quòd ara erigebatur Diis superis, & inferis; altare verò solùm superis. Macrobius *lib. 3. Saturn. cap. 2.* Illustrant Stuckius *de sacrif. fol. 64.* Mendoza *in virid. lib. 8. sect. 8. de forma aræ, & modo eam erigendi.* Plura adduxerunt Beyerlinck. in theatro, verbo *Altare*, Bulengerus *lib. 3. opusc. de templis, cap. 24.* Theophilus *tom. 4. lib. 4. sect. 3. cap. 1. fol. 359.* Lipsius *in notis ad Tacitum, lib. 1. not. 75.* D. Joseph. Pellicer. *ad Polyph. Gongoræ, pag. 152.* Altaria verò duplicis generis sunt, alia fixa, & magna, cum tota mensa sacrificiis destinata consecratur; alia verò minora, quæ vulgo *aras* dicimus, quæ ad minus capere debent calicem, & patenam, & desideratur ut sint lapidea, *cap. altaria 31. de consecr. distinct. 1. l. 12. titul. 10 partit. 1.* S. Gregorius Nyssenus *orat. in Christi baptismum: In hoc altari, sanctum, cui assistimus, lapis est suâ naturâ communis, nihil differens ab aliis cæteris, ex quibus nostris exstruuntur parietes, & pavimenta ornantur: sed quoniam Dei cultui consecratus est, & benedictionem accepit, mensa sancta est, altare immaculatum.* Illustrant Cironius *in parat. ad hunc tit.* Sausay *in Pan. sacerd. sup. fol. 478.* Joannes Dartis *ad dist. 1. de consecr.* P. Henao *dict. disputat. 24 sect. 1.* Non tantùm propter rationes mysticas, videlicet quod Christus, qui in altari consecratur, petra dicitur apud D. Paulum *epist. 1. ad Corinth. cap. 10.* & quia in sepulchro lapideo fuit reconditus, quas adducunt Glossa *in dict. cap. altaria*, D. Thomas *3. part. quæst. 83. artic. 3.* sed ut diu serventur illæsa, novaque non indigeant consecratione, ut observavit Turrisrem. *in eodem textu.* Nec obstat quod in lege veteri altaria lignea erant, *Exodi cap. 22.* aliquando aurea, *lib. 3. Regum, cap. 7.* nonnunquam terrea, *Exodi cap. 20.* Pineda *de rebus Salomonis lib. 5. cap. 8.* Quia respondetur, quod in lege gratiæ designari debuit materia communis, ex qua apud omnes gentes altaria erigerentur, quæ diuturno tempore sacrata manerent, & in quibus cum debita reverentia sacrificium offerri posset. Nec etiam obstat textus *in cap. concedimus, de consecr. dist. 1.* ubi docetur, sacramentum altaris confici posse in tabula, si necessitas adsit. Nam textus ille accipiendus est quando mensa altaris ex tabulis confecta habet lapideum altare mobile consecratum, ut hodiepassim contingit, & contra Molineum talem usum probat Sausay *in Panopl. sacerd. p. 1. lib. 1. cap. 1.* nam totum lapideum altare tabula dicitur *in cap. ligneis 6. hoc tit.* & ipsa ara tabella appellatur infrà *in cap. quod in dubiis.* Est ergo sensus prædicti canonis, ut in publica necessitate liceat extra Ecclesiam celebrare, si tamen subsit altare cum reliquis ad sacrificium necessariis. Frances *de Eccles. Cathed. cap. 5. num. 118.* Martinez à Prado *de Eucharist. quæst. 83. dub. 18.*

13. *De ritibus superstitiosis, & sacrilegis.*

Ecclesiarum verò, & altarium hanc consecrationem perrident hæretici, quasi vanam, & superstitiosam, videlicet Magdeburgenses *cent. 4. ipsius cap. 6.* Calvinus *lib. 3. instit. cap. 20. §. 30.* & sectarius alii apud Jodocum Coccium *dict. artic. 9.* quos doctè refellit Turrianus *lib. 2. pro canonib. cap. 19. & 20.* nec fundamenta alia confingunt, quàm quod sunt res inanimes, gratiæ Dei expertes, & quod ritu vano & superstitioso consecratio peragatur. Sed facile ipsi refelluntur, quia hic consecrationis usus concorditer receptus fuit, tam in lege naturæ, & veteri, quàm in lege gratiæ. In lege naturæ, nam ut habetur *Genesis cap. 28.* Jacob erexit lapidem, ut ibi sacrificaret, eumque consecravit fundens oleum desuper, & appellavit domum Dei. In lege scripta Moyses consecravit oleo sacro, aliisque cæremoniis tabernaculum, altare, & omnia vasa sacra. *Exodi cap. 40.* & *Numeror. cap. 7.* refertur *in cap. 2. de consecr. dist. 1.* & tradit Pecavius *de hierarch. Eccles. lib. 3. cap. 5.* Et in lege gratiæ est præcepta, & simul recepta consecratio Ecclesiarum, & altarium, *dict. cap. altaria, cap. Ecclesias, de consecr. dist. 1.* cum aliis congestis à Bellarmino *dict. lib. 3. cap. 5.* Solennitates autem, quibus

Eccle-

Ecclesiæ, & Altaria consecrantur, ut constat ex Fulberto *epist. ad Adeodatum*; P. Damian. *serm. 1. & 4. de Eccles. dedic.* Blesensi *serm. 36.* S. Bernard. *serm. 1. de Eccles. dedic.* S. Augustino *serm. 53. 55. & 252.* S. Victore *lib. 2. de sacram. p. 5. cap. 2. & 3.* quarum mysticam significationem recensere operosum potiùs quàm utile esset; referre tamen sat erit. Et quidem in consecratione templorum hæc interveniunt. Primò vicini Episcopi advocantur, saltem duo. Savarus *ad Sidonium lib. 4. epist. 25.* licèt unus sufficiat. Theophilus *tom. 16. in Heteroc. p. 2. punct. 8.* Secundò accenduntur duodecim candelæ in circuitu Ecclesiæ, juxta parietes templi. Tertiò Episcopus ter circuit templum, & cùm ad portam accedit, ter superluminare percutit baculo pastorali, & tunc ostium aperitur. Quartò ingreditur Pontifex templum. Quintò cinere consperso per pavimentum Ecclesiæ, baculo pastorali scribit Episcopus alphabetum Latinè, & Græcè, usque ad A. B. C. incipiens à cornu altaris sinistro usque ad partem ostii dexteram, & finiens in modum crucis à cornu altaris dextro usque ad partem ostii sinistram: debet autem admixtus esse cinis cum vino, sale, & aqua benedicta. Sextò unguntur oleo sacro cruces duodecim in parietibus depictæ, quarum tres respicere debent ad orientem, tres ad occidentem, tres ad septentrionem, & tres ad meridiem: quas cæremonias proponunt, & explicant Alfonsus noster *in l. 14. & seqq. tit. 10. p. 1.* Bellarminus *dict. cap. 3. §. quin ergo, & sequent.* Durantius *dict. cap. 24. num. 8.* Carrier. *tom. 2. Digest. fid. cap. 8.* Vicecomes *tom. 3. de Missæ ritibus, lib. 2. cap. 23.* Menardus *ad Sacram. D. Gregorii, fol. 194.* Frances *de Eccles. Cathed. cap 34. de dedic.* Turriscrem. *in cap. omnes, de consecr. dist. 1.* Antoninus *3. part. tit. 12. cap. 6.* Hugo à Sancto Victore *de sacram. 5. p. cap. 2. & 3.* Guill. Durantius *lib. 1. ration. cap. 7.* Joan. Dartis *ad dist. 1. de consecr.* In consecratione altarium plura alia interveniunt. Primò Episcopus incipit adjutorium petere à Domino: Secundò aquam benedicit: Tertiò aquâ ipsâ quinque cruces facit in altari; in medio unam, in cornibus reliquas quatuor: septies Episcopus altare circuit; deinde ponit reliquias cum tribus granis thuris: incensum in ipso altari cremat; altare ungit chrismate, deinde illud operit; & involvit lineis pannis, & tandem illud benedicit: quarum cæremoniarum rationem explicant Doctores suprà laudati; & Turriscrem. *in dict. cap. altaria*: unde descendit, templa sancta, & religiosa loca esse, veneratione, & cultu digna, quia consecrationis solennitate sacra efficiuntur, & sunt divinâ speciali virtute prædita, ab spiritibus immundis libera, & Angelorum ministerio sociata, ut probant Bellarminus *dict. cap. 5. vers. 3.* Suarez *de Sacram. disput. 81. sect. 2. §. Dico secundo.* Et quamvis gratiam Dei non suscipiant, quasi res inanimatæ, & irrationales; attamen per consecrationem assequuntur quandam spiritualem virtutem, quâ disponuntur, & redduntur aptæ divino cultui; suntque congruentiora ad illum finem aliis prophanis locis. D. Thomas *3. p. quæst. 83. artic. 3.* Suarez, & Durantius *suprà*. Sed licèt olim omnes Ecclesiæ consecrarentur, hodie autem similes consecrationes non sunt ita frequentes; sed earum loco successit benedictio; quia faciliùs Ecclesiæ benedicuntur, quàm consecrantur; & si fuerint pollutæ, facilius etiam reconciliantur, *cap. final. hoc tit.* Etiam olim altare consecrari potest absque eo, quod in eo reliquiæ includantur, quod olim fieri nequibat, *cap. placuit 26. de consecr. dist. 1.* probant latè Antonius Augustinus *in epit. jur. lib. 16. tit. 3.* D. Sancius de Avila *de vener. reliq. lib. 3. cap. 1.* Zerda *in advers. cap. 98.* Duceus *in not. ad epist. 22. D. Paulini, fol. 48. linea 1.* Menardus *ubi suprà*; Vivar. *post notas ad Marcum Maximum, in tract. de vener. Sanct. §. 1.* Ferrandus *lib. 1. disquisit. reliq. cap. 3. sect. 2.* & *cap. 9. artic. 1.* Quare altaria tantùm unctione Chrismatis, & benedictione sacrantur, *cap. altaria, de consecr. dist. 1.* Probat Schacus *de vener. Sanct. cap. 4. sect. 10.* Stuckius *in not. ad Arrianum, fol 75.*

Ex his apparet vera ratio præsentis decisionis; nam cùm altare, ubi sacrificium Missæ offertur, debeat esse consecratum; ex suprà traditis; & consecrationem retinere, *ex cap. proposuisti 4. hoc tit.* si eam non retineat, immò motum sit, vel fractum, ita ut veterem usum, & formam amittat, debet denuò consecrari. Idem etiam dicendum est de Ecclesia, nam novâ indiget consecratione, si ejus parietes incendio, aut terræmotu ceciderint, *dict. cap. Ecclesias 20.* latè probat P. Henao *tom. 2. de sacrif. Missæ, disp. 23. sect. 7.* quod non procedit, si Ecclesia reficiatur, parietes autem salvi maneant, *cap. ligneis 6. hoc tit.* & utrumque optimâ ratione; nam cùm destruitur locus, consecratio ipsa evanescit, *cap. si motum 19. de consecr. dist. 1.* Cùm autem locus salvus manet, licèt refectus, & aliis tabulis reparatus, non est ratio cur dicamus virtutem consecrationis amittere. Nec dici potest, omnem locum consecratum manere, quoties pars aliqua consecrata remansit, ut magis dignum accessione quadam trahat ad se minùs dignum, *cap. quod in dubiis, hoc tit.* quia hoc procedit quando res prophana sacræ commiscetur, ita ut discerni, & separari una ab alia non possit; cùm autem distingui potest, non intelligitur accessionis vice esse sacra: unde si motum fuerit altare, & ita amiserit consecrationem, illud tantùm consecrari debet, non autem Ecclesia, quæ sacra adhuc manet.

14. *Traditur ratio decidendi.*

Nec obstat dubitandi ratio deducta ex auctoritatibus Anselmi, & Ivonis; nam argumento formato ab Anselmo respondetur, durationem consecrationis in Ecclesia non dependere à consecratione altaris, cùm æquè principaliter se habeat, nec in hac parte datur quid accessorium; unde etiam moto, seu fracto altari, durat consecratio Ecclesiæ. Ratiocinio etiam Carnotensis respondetur, argumentum illud tantùm esse metaphoricum, seu mysticum, unde non est deducendum ad realem consecrationem altaris, vel Ecclesiæ: Nec tandem obstant textus *in dict. cap. si motum, cap. de fabrica*: pro quorum expositione dicendum est quoad primam partem, quæ habet, moto altari, Ecclesiam violari; in ea quæstione Pontifices dissensisse, & secundùm doctrinam antiquorum canonum Ecclesiam violatam censeri cùm violatur altare, *ex dict. cap. si motum*: sed canones noviores, quibus standum est, ab ea sententia discedentes, declarasse hunc violationis casum non extendi ad Ecclesiam, sed tantùm ad ipsum altare: unde in præsenti textu sic ait Pontifex, *licèt quidam canones aliud innuere videantur*, respiciens ad dictos canones *si motum*, & *de fabrica*, ut jam notavit Vazquez *3. p. in 3.*

15. *Dissolvitur dubitandi ratio.*

in 3. part. disput. 233. quæst. 83. cap. 2. & ita juxta præsentem text. m dicendum est, quod si altare consecratum movetur è loco ubi consecratum est, & in alium transfertur, aut in sua forma mutatur, vel sigillum altaris mutationem sustinet, novâ indiget consecratione; non tamen ideo Ecclesiæ consecratio iteratur: ex translatione verò, seu mutatione altaris portatilis non datur ipsius violatio, *cap. concedimus 30. de consecr. dist. 1.* nisi ipsum frangi, aut major ex parte destrui contingat, juxta ea, quæ adducit P. Henao *tom. 2. disput. 24. sect. 3.* Quod attinet ad secundam partem, difficilior est sententia textus *in dict. cap. si motum*, quatenus dicit, quod si parietes mutantur, & non altare, sale exorcizetur Ecclesia; nam omnem consecrationem redintegrandam esse probat textus *in dict. cap. Ecclesiis.* Sed est dicendum, sententiam dicti capitis *si motum*, procedere quando non mutantur funditus parietes, sed major pars conseerata salva remansit, ut probat Glossa *ibi*, verbo *Mutatur*; nam si funditus everterentur, & denuò exstruerentur, integrè esset conficienda consecratio, *dict. cap. Ecclesiis*: immò addendum est, quod cùm major pars consecrata salva remanet, ex consilio tantùm fit reconciliatio, non autem ex præcepto. Unde exponendus est textus *in cap. ligneis 6. hoc tit.* dum ait, neque Ecclesiam, nec altare esse iterum consecrandum, si parietibus Ecclesiæ illæsis, & mensâ altaris modicam passâ fracturam, lignea ædificia Ecclesiæ consumpta fuerunt; non enim mutatione altaris Ecclesia violaretur, aut altare Ecclesiæ mutatione; sed reddendo singula singulis, ideo nulla est violatio altaris, aut Ecclesiæ in specie, quia neque in altari contingit casus violationis, quia modica fuit fractura, & ad violationem intervenire debet mutatio, aut fractura in majori parte: in Ecclesia quoque nulla intercessit violatio, quia parietes non mutantur, quod exigitur ad violationem, ex supra traditis. Non tamen est omittendum discrimen, quod in hac parte versatur inter jus civile, & ecclesiasticum; nam jure civili infimum etiam solum aræ ipsius templi consecrabatur, juxta duas formulas consecrationis, quas refert Brissonius *de formulis, pag. 115.* unde ædes sacræ manebant jure Romanorum Gentilium etiam post dirutum ædificium, *l. ædes sacra 73. ff. de contrah. emption.* §. *sacræ, vers. Locus, Instit. de rer. divis.* Seneca *de consolat. ad Helviam, cap. 13. in fine.* apud nos verò juxta sacros canones domus dedicatur, ut talis, & ut Ecclesia fiat; quare in forma ipsa consistit consecratio, eaque peremptâ, penitusque collapsâ, desinit locus sacer esse, *cap. de fabrica 24. de consecr. dist. 1.* unde usu evenire cernimus, ut ædificia, quæ olim sacris usibus erant dedicata, formâ veteri amissâ, vel penitus collapsâ, redigantur ad prophanos usus, & in privatorum dominio permaneant, quia exeruntreligionem: docent Azor. *instit. mor. part. 2. libro 10. cap. 26. quæst. 12.* Barbosa *de potest. Episcop. alleg. 27. ex num. 14.* Canisius *ad hunc titul.* aliàs consecratione manente, non potest locus ipse ad humanos usus transferri, *capite nulli 4. 12. quæst. 2. cap. semel. 4. 19. quæst. 3. cap. comperimus 2. 14. quæst. 6. cap. ligna 38. cum sequent. cap. vestimenta 42. de consecr. dist. 1. cap. semel. 51. de R. I. lib. 6.* & jure civili locus sacer prophanus fiebat, si ex lege, vel Senatusconsulto locus ipse alibi transferebatur, ut constat ex Plinio *lib. 10. epist. paulò post medium*; quo modo accipit textum *in l. intra 83 §. sacram. ff. de V. O.* in illis verbis: *Si res sacra lege aliquâ prophana fiat*, D. Joseph. Retes *in repetit. prælect. ad ipsum textum, num. 12.* Alio etiam modo apud ipsos solvebatur locus sacer religione, videlicet, si numina, quæ ibi colebantur, solenni carmine evocarentur, quod ex Macrobio, & Servio refert Brissonius *lib. 1. de formulis, pag. 63. & 64.* Illustrant P. Faber *lib. 2. semestr. cap. 4.* alii apud Osualdum *lib. 4. Donelli, cap. 1. lit. P.* cujus evocationis creditur extare vestigium *in l. sacra, §. illud, ff. de rer. divis.* quæ evocatio plerumque fiebat in oppugnatione urbium hostium, ut de Bejorum urbe narrat Livius *lib. 5.* & de Carthaginensibus carmen ipsum refert Macrobius *lib. 3. Saturn. cap. 15.* quia sacra loca ab hostibus capta prophana censebantur, nec victor eorum religione tenebatur, *l. cùm loca 36. ff. de religios.* superstitiosè enim ipsi credebant Deos sponte sua ab urbibus devictis aufugisse, ad victoresque se transtulisse: quod delirium illustrat Zerda *ad lib. 2. Æneid. Virgil. vers. 351.* Apud nos verò loca ipsa Deo dicata semper in iis casibus sacra manent, *cap. pastoralis 13. quæst. 1. cap. prima actione 26. quæst. 3.* docet de Joseph. de Retes *lib. 6 opusc. cap. 2.*

CAPUT II.

Idem (a) *Tornacensi.*

TUa fraternitas requisivit à nobis, utrum tibi dedicatione Ecclesiarum, tam diebus Dominicis, quàm privatis liceat celebrare? super quo tibi duximus breviter respondendum, quod in diœcesi (b) tua, tam Dominicis diebus, quàm privatis, tibi Ecclesiis dedicationes impendere licet.

NOTÆ.

1. (a) *Tornacen.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. de dedic. Ecclesiarum, cap. 1.* De diœcesi Tornac. nonnulla notavi *in cap. 7. de rescript.*

(b) *Diœcesi tua.*] Altarium, ac ædium sacrarum inaugurationes solis licet aggredi Pontificibus, in quorum diœcesi consecrantur, *cap. nemo, cap. his ergo 14. cap. nullus 25. de consecr. dist. 1. cap. 28. 7. quæst. 1.* Concil. Arausic. *can. 100.* ibi: *Dedicatio illi omni modo reservatur, in cujus territorio Ecclesia assurgit.* Aurel. *1. can. 1. 3. & 8.* ibi: *Pontifex si obierit, nullus Episcopus, &c. aut in civitate, aut per parochias altaria audeat consecrare; si fecerit, anno integro Missas facere non præsumat.*

Worm. *can. 1.* quod & in conſecratione perſonarum, & aliarum rerum ſimiliter definitur *in cap. 1. §. ad Epiſcopum, 25. diſt. cap. quamvis, 68. diſt. cap. quod ſedem 10. de offic. ordin. cap. penult. §. Chriſma, de præſcript.* Savarus ad Sidonium *lib. 4. epiſt. 15.* Ant. Auguſt. *lib. 4. in epit. tit. 48.* & notavi ſuprà *in cap. 1. de relig. domibus*; & ſi quidem ab alieno Epiſcopo contrarium temerè præſumptum fuerit, conſecratio quidem tenet in hoc, ut manente ſuo ſubjecto, nunquam deleri poſſit: quem ſacramentalem effectum appellavit D. Thomas 2. *2. quæſt. 39. artic. 3. in concluſ.* & ſic accipiendum eſt Anacleti decretum *in can. Epiſcopus in dioceſim, 7. quæſt. 1.* ſed temerè conſecranti, præter ejus, quod intereſt in civilem exactionem, perpetuò inſuper depoſitionis pœna ipſo jure irrogatur, ſi ſpectemus Concilii Antiocheni antiquam ſeveritatem, *cap. nullum, 9. quæſt. 2.* vel certè exercitii Pontificialium per annum ſuſpenſionis, ex Concilio Aurel. ſuprà relato, & Trident. *ſeſſ. 6. olere form. cap. 5.* & *ſeſſ. 14. cap. 2.* & *ſeſſ. 23. cap. 8.* immò Eccleſiam ipſam aliquando legimus divinitus everſam; nam Rodolphus Glaber refert, ventis, ac tempeſtate disjectam, & diſſipatam Eccleſiam monaſterii Lucanenſis in pago Turonico, quam Fulgo Andegavorum Comes exſtruxerat; cùm eam Petrus quidam Cardinalis contra voluntatem Hugonis Turonenſis Archiepiſcopi conſecrare meditaretur: quod ita refert Glaber monachus; & cùm multi per regionem factum comperiſſent, nulli venit in dubium, quoniam inſolens præſumptionis audacia irritum conſtituiſſet votum, ſimulque præſentibus, ac futuris, ne huic ſimile agerent, evidens indicium fuit.

COMMENTARIUM.

ECcleſiam conſtructam conſecrandam eſſe divinis precibus definitur *in cap. 1. cap. Eccleſias 13. cap. omnes, de conſecr. diſt. 1.* à D. Clemente *epiſt. 2. ad Jacobum*, Euariſto apud Burchardum *lib. 3. Decret. cap. 27.* & uſum illum invaluiſſe à temporibus Apoſt. tradunt Euſebius *lib. 4. de vita Conſtant. cap. 40.* & *lib. 10. cap. 3.* Theodor. *libro 1. cap. 30.* & docent Durantius *lib. 1. de ritibus Eccleſ. cap. 24.* Cochier *in face hiſt. cent. 2. cap. 89.* eamque perficere poſſe Epiſcopum, tam diebus Dominicis, quàm feriatis, in præſenti docet Innocentius, dum tamen Miſſæ ſacrificium offeratur, *cap. omnes 3. de conſecr. diſt. 1.* Barboſa *de poteſt. Epiſc. alleg. 27.* quam ipſe celebrare poteſt, vel alii presbytero committere; dum tamen Epiſcopus conſecrationis ritum expleat, *l. 18. tit. 10. partit. 1.* quia hæc facultas competit Epiſcopo ratione ordinis; & ita delegare non poteſt, ut dicemus infrà *in cap. aquam 9.* In noſtra verò Hiſpania contrarium, immò tantùm diebus Dominicis conſecrationes Eccleſiarum fieri poſſe, non ſine ratione ſtatutum fuit in Concilio Cæſarauguſt. *can. 1.* his verbis: [In ſanctum & ſatis venerabile Concilium reſidentibus nunciatum eſt nobis, quod aliqui Pontifices regulam veritatis prætermittentes, Eccleſias, quæ à fidelibus piâ devotione conſtruuntur, extrà diebus Dominicis conſecrent. Si ergo cùm quiſque noſtrum mortalium ad ſacerdotale promovetur officium, nullatenus patimur, ut in reliquis diebus, niſi tantùm Dominicis feſtivitatibus, ii qui honoris digni habentur officio, in ordine præficiantur Eccleſiaſtico, quantò magis ut deificata ſancta templa, quæ ab hominibus fidelibus cenſentur honorificanda, ſine diebus Dominicis perhibeantur conſecranda? cujusque ergo talium præſumptiones Pontificum non ſolùm Sanctorum Patrum cohiberemur prohibere ſententiâ, ſed propriâ deliberatione cenſemus, ut nulli penitus Pontificum in quibuscunque provinciis conſtitutis à modò liceat præter certis diebus Dominicis Eccleſias ſanctas conſecrare.]

CAPUT III.

Idem (a) *Nidroſienſi Epiſcopo.*

QUod in dubiis. *Et infrà:* Altare verò, in quo tabula, cui conſecrationis benedictio Pontificali miniſterio adhibetur, ſemota fuerit, vel enormiter fracta, debet non immeritò (b) conſecrari: nec negamus, quin oleum non conſecratum conſecrato poſſit oleo commiſceri.

NOTÆ.

(a) *Nidroſienſi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub tit. de dedicat. Eccleſ. c. 2.* & *in cap. quod in dubiis, de renunc.* ubi alias partes hujus decretalis congeſſi.

(b) *Conſecrari.*] Priorem hujus textus partem expoſui ſuprà, *in cap. 1.*

COMMENTARIUM.

IN ſecunda parte hujus textus docet Innocentius, oleum prophanum non conſecratum poſſe miſceri cum conſecrato, ad ſacramentum Extremæ unctionis adminiſtrandum: quod & de aqua benedicta docuit noſter Innocentius *lib. 4. de ſacro altaris myſterio, cap. 32.* ubi ait: *Aqua pura per aquæ benedictæ contactum efficitur benedicta.* Illuſtrant Trullench. *de ſacram. lib. 5. cap. unic. dub. 2. num. 3.* Decaſtillo *eod. tract. tom. 1. tract. 7. diſputat. 1. dub. 7. num. 74.* Diana *p. 11. tract. 3. reſol. 15.* P. Henao *tom. 2. de ſacrif. Miſſæ, diſp. 27. ſect. 10.* Barboſa *de jur. eccleſ. lib. 3. c. 3. n. 43.* Homobonus *in examine, tract. 4. quæſt. 97.* Grethſerus *lib. 2. de benedict. cap. 20.* Theophilus *tom. 16. in Heterocl. ſpirit. p. 5. in fine:* non tamen inde inferas, vinum non conſecratum admixtum cum conſecrato tranſire in ſanguinem Domini, ut aliqui arguebant, referente ipſo Innocentio *in capite cùm Marthæ, §. quæſiviſti, de celebratione Miſſarum*, illis verbis: *Quidam autem voluerunt adſtruere, quod ſicut aqua pura per aquæ benedictæ*

contactum

contactum efficitur benedicta; sic vinum per sacramenti contactum efficitur consecratum, & transit in sanguinem. Nam ratio differentiæ ex eo provenit, quòd vis convertendi vinum in sanguinem Christi non est concessa mixtioni, sed verbis consecrationis, quæ non operantur nisi quando proferuntur physicè, & circa materiam tunc præsentem: nec est simile in aqua benedicta, aut oleo consecrato, seu benedicto; quia illa benedictio nullam immutationem facit circa substantiam aquæ, sicut facit consecratio circa vinum, ut docuit D. Thomas *3. p. quæst. 77. articul. 8.* cujus sensus est, benedictionem aquæ, vel olei per preces, & orationes Ecclesiæ non immutare physicè oleum, seu aquam; sed solùm moraliter in ordine ad peculiares usus sacros, remanente substantia aquæ, vel olei; ideoque ex Ecclesiæ dispositione posse materiam illam extendi ad aliam aquam puram, vel oleum non consecratum commixtum consecrato. Quatenus tamen, & qua in parte remaneat sanguis Christi, exponunt Theologi, Gamacheus Doctor Sorbonicus *quæst. 77.* Gregorius de Valentia *disput. 6. quæst. 5. punct. 3.* Cardin. Lugo *de Eucharist. disput. 10. sect. 3. num. 41.* Barnal. *de sacram. disputat. 36. sect. 6. num. 53.* Vazquez *3. p. in 3. p. disput. 395. cap. 6.* Suarez *de sacram. disput. 54. sect. 2.* Henao *de Eucharist. disputat. 6. sect. 5.* Dubium autem est, utrum si oleo consecrato admisceatur major quantitas olei non consecrati, adhuc remaneat totum consecratum? Et affirmativam sententiam, videlicet manere consecratum, docuit Magister Hinojosa *in direct. decis. regul. fol. 49.* quæ sententia in recta Philosophia fundari potest; siquidem quando duo liquores, qui admiscentur, sunt ejusdem speciei, habentque qualitates valde similes ejusdem virtutis, & vigoris, ut duo vina alba, vel duo olea, ex admixtione nulla fit corruptio, nec resultat aliquod tertium, sed est unio, & continuatio illarum partium: & quamvis major quantitas superaddatur minori, cùm non habeant contrarietatem qualitatum, non miscentur per mutuam actionem & passionem, nec major quantitas destruit minorem; sed per divisionem partium quantitativarum, subintrans alter liquor illorum dividit per commotionem partes alterius; unde oleo non consecrato superaddito etiam in majori quantitate oleo consecrato, totum remanebit consecratum. Sed contrarium prorsus tenendum est, videlicet, quod si oleum id, quod additur, superet, vel etiam æquale sit, & confestim addatur, non remanet totum consecratum; si autem sensim fiat additio, semper censetur esse idem, quod immediatè ante fuit, ut docuerunt Joannes à Cruz *in direct. conscientiæ de Extrema unct. dub. 6. concluſ. 1.* Petrus de Ledesma *in summa, tract. de Extrema unct.* Trullench. *de sacram. libro 5. cap. unic. dub. 2. num. 3.* Diana *p. 11. tract. 3. resol. 15.* Apud Gentiles verò non solum accedente commixtione totum vinum sacrum fiebat, verùm etsi quid sacrificandi causâ de dolio demeretur, totum dolium sacrum fiebat. Arnobius *adversus Gentes lib 7. Mactus hoc vino inferio esto. Inferio, inquit Trebatius, verbum ex causa est additum, eaq; ratione profertur, ne vivum omne omnino, quod in cellis, atq; apothecis est conditum, ex quibus illud quod effunditur, promptum est, esse sacrum incipiat, & ex usibus eripiatur humanis.* Observat Meril. *lib. 2. observ. c. 5.*

CAPUT IV.

Idem (a) *Compostellano Archiepiscopo.*

PRoposuisti nobis in nostra præsentia constitutus, quod venientibus ad Ecclesiam B. Jacobi ex diversis (b) regionibus peregrinis, & volentibus aliis ab alteris per contentiones, & rixas altaris de nocte custodiam vindicare, homicidia contingunt interdum, & aliquando vulnera inferuntur: propter quod humiliter postulasti, ut aliomodo, quàm per (c) reconsecrationis beneficium dignaremur ipsi Ecclesiæ providere. Manente igitur Ecclesia, & altari, s. t. insinuatione præsentium innotescat, quòd ipsa reconciliari poterit per aquam cum vino, & cinere benedictam.

NOTÆ.

(a) *Compostellano.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub tit. de dedicat. Eccles. cap. 3.* id est, Petro Archiepiscopo, de quo egi *in cap. ex parte, de censibus.*

1. (b) *Regionibus.*] Ita legendum est, non *religionibus*, ut legitur in hac sexta compilatione; nam ibi confluunt peregrini, non solùm ex Hispania, verùm ex Gallia, Italia, & aliis nationibus, & plerumque pervigilant in eadem Ecclesia: unde rixæ, & contentiones plerumque oriuntur. Et quia aliquando injiciebantur manus violentæ in clericos, concessit noster Innocent. III. eidem Petro, ut possit eos absoluere ab excommunicatione ex tali violenta manuum injectione incursa, in epistolis editis apud Sirletum, *fol. 370.* [Ad nostram noveris audientiam pervenisse, quòd in diœcesi tua manus injicientes in clericos violentas, cùm à Sede Apostolica minimum sint remoti, propter ætatem, & infirmitatem illuc nonnunquam vix accedere valent absolutionis beneficium petituri. Ut autem excommunicatos hujusmodi ad nos non valentes propter impedimenta, quæ præmisimus, proficisci, & mulieres clericos verberantes absolvere tibi liceat in diœcesi tua, fraternitati tuæ auctoritate præsentium indulgemus: nisi fortè ipsorum excessus ita gravis fuerit, & enormis, quòd propter hoc censura sit Sedis Apostolicæ requirenda. Nulli ergo, &c.]

(c) *Reconsecrationis.*] Consecratum enim fuit templum hoc die 5. Maji anno Domini 868. à septemdecim Episcopis, & interfuit Ildefonsus Magnus Castellæ Rex unà cum conjuge Seme-

ni,

na, ut conſtat ex ſcriptura ipſius conſecrationis, quam edidit Caſtel. Ferrer. *in hiſt. S. Jacobi, fol. 460.* Commentarium hujus textus dabimus infrà *in cap. conſuluit.*

CAPUT V.

(a) Idem.

CUm ſis. *Et infrà:* Noveris igitur, quod plura in Eccleſia una altaria, & plures (b) Epiſcopos ſimul poteris conſecrare.

NOTÆ.

1. (a) *Idem.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub tit. de auctorit. & uſu pallii*: & *in cap. cùm ſis, eod. tit.* in hac ſexta compilatione, ubi extat prior pars hujus textus; nullibi tamen exprimitur Prælatus, cui reſcribat Innocentius, nec inter ejus epiſtolas editas à Sirleto, & Boſqueto reperitur hic textus.

(b) *Epiſcopos.*] De quorum conſecratione egi *in c. ſi Archiepiſcopus, de tempor. ordin.*

COMMENTARIUM.

2. (a) CArolus Molinæus rigidorum Calviniſtarum præcipuus ſignifer *libro 16. controv. cap. 17. pag. 1026. poſt medium*, poſtquam plura nefaria contra altaria, & eorum uſum expreſſerat, ſuo ex genio deſcribens primitivæ Eccleſiæ circa celebrationem ſanctæ Euchariſtiæ ritus, ait: *Unum quondam in qualibet Eccleſia erat altare tantùm, non autem incongrua altariolorum multitudo exſtructorum in templorum angulis, quemadmodum hodie in Romana Eccleſia licet conſpicere.* Sed fallitur Carolus Molinæus, cùm jam primis Eccleſiæ ſæculis legamus in una Eccleſia plura altaria erecta fuiſſe. D. enim Gregorius *lib. 5. epiſt. 43. ad Palladium Epiſcopum Sanctonenſem*, refert in una Eccleſia tredecim fuiſſe altaria, illis verbis: *Veniens lator præſentium Leuparicus preſbyter veſter inſinuavit nobis, fraternitatem veſtram Eccleſiam in honorem B. Petri, & Pauli Apoſtolorum, nec non Laurentii, & Pancratii martyrum conſtruxiſſe, atq; illis tredecim altaria collocaſſe, ex quibus quatuor nec-dum conſecrata comperimus remanſiſſe, ob hoc quod ſupraſcriptorum Sanctorum reliquias illic collocare Deo annuente diſponitis: & quia reliquias Sanctorum Petri, & Pauli, nec-non Laurentii, atq; Pancratii Martyrum cum veneratione præbuimus, hortamur, ut eas cum reverentia ſuſcipere, & collocare auxiliante Domino debeatis.* Quod teſtimonium contra Novatores expendebat Baronius *anno 596.* Idem probatur ex S. Paulino *natali 9. circa medium*, dum S. Felicis templum, & reliquias Sanctorum ita deſcribit:

Quos hîc ad Sancti juſtum Felicis honorem
Duxerat orandi ſtudium, non cura bibendi:
Nam quaſi contignata ſacris cœnacula tectis
Spectant de ſuperis altaria tota feneſtris,
Sub quibus intus habent Sanctorum corpora ſedem.

Latiùs probat Sauſay *in Panopl. ſacerd. p. 2. lib. 1. cap. 8. §. 4.* Impius Molinæus ut aſſertum ſuum fulciat, adducit Sancti Ignatii ad Philadelphenſes dictum, ibi: *Univerſa Eccleſia unum habet altare.* Sed totum integrum locum placet reponere, quo vera ſancti Ignatii ſententia cognoſcatur, & fraus Molinæi palam appareat. Sic igitur ait Sanctus loco citato: *Scribo ad vos, moneoque, ut unâ fide, unâ prædicatione, unâ Euchariſtiâ utamini: una eſt enim caro Domini noſtri Jeſu Chriſti, unus illius ſanguis, qui pro nobis effuſus eſt, unus item panis omnibus confractus; & unus calix, qui omnibus diſtributus eſt; unum altare omnis Eccleſiæ, & unus eſt Epiſcopus cum presbyterorum collegio, & diaconis conſervis meis. Quandoquidem eſt unus ingenitus Deus, & Pater; & unus unigenitus Filius Deus Verbum, & homo; unus Paracletus Spiritus veritatis, & una prædicatio, & fides una, & unum baptiſma, & una Eccleſia.* Unde cognoſcitur, ſanctum Ignatium agere de Eccleſia, non ut materiale ædificium eſt, ſed ut Chriſti corpus eſt myſticum: unde ait, unum Eccleſiæ calicem eſſe; quis enim dicet, in qualibet Eccleſia non dari plures calices? ergo fallitur apertè Molinæus dum altare ſpirituale accipit pro altari materiali; unum enim altare in Eccleſia eſt, id-eſt una fides; unde apud hæreticos plurima altaria dari docuit D. Hieronymus dum exponit caput 3. Oſeæ in illis verbis: *Viſitabo ſuper altaria Bethel, & amputabuntur cornua altaris, & cadent in terram*, ait: *Non unum altare, quod habet Eccleſia, ſed altaria hæreticorum plurima. Habent enim tot altaria, quot ſchiſmata.* Proſequitur Sauſay *dict. §. 4.* juxta quem antiquum Eccleſiæ morem conſtruendi plura altaria ſimul in una Eccleſia Innocentius in præſenti decrevit, plura altaria ſimul in una Eccleſia conſecrari poſſe, ſicut & una die plures valent ordinari Epiſcopi, & presbyteri.

CAPUT VI.

(a) Idem *Archiepiſcopo & Capitulo Biſuntin.*

LIgneis ædificiis Eccleſiæ veſtræ caſu quodam igne conſumptis, parietibus tamen illæſis, ac menſâ (b) principalis altaris in ſua extremitate modicam paſſa fracturam, quæſiviſtis per Sedem Apoſtolicam edoceri, ſi propter hoc ipſius altaris, vel etiam

totius

totius Ecclesiæ deberet consecratio innovari. Ad quod sic duximus respondendum, quod cùm parietes in sua integritate permanserint, & altaris tabula mota, vel (c) enormiter læsa non fuerit ob casum prædictum, nec Ecclesia, nec altare debet denuò consecrari. Datum Later. Non. Octob. Pont. N. (d) anno xv.

NOTÆ.

1. (a) *Idem.*] In hac sexta Compilatione tantùm legitur *Idem:* in quarta verò, *sub hoc titul. cap. 1.* legitur *Idem Archiepiscopo Bisuntino, Pont. anno XV.* id est Pontificatus Innocentii anno 15. Sed ita restituo inscriptionem & litteram ex epistolis Innoc. III. editis à Bosqueto *lib. 3. regestr. 15. epist. 164.* Bisuntina Imperialis Burgundiæ urbs est, ut referunt Krantzius *lib. 13. Saxoniæ, cap. 15.* De ea, & ipsius Ecclesia Cathedrali nonnulla notavi *in capite 14. de accusat.*

(b) *Principalis altaris.*] Quod nos dicimus summum, seu majus.

(c) *Enormiter læsa.*] Juxta suprà tradita *in cap. 1.*

(d) *Anno XV.*] Qui fuit Christi annus 1212.

CAPUT VII.

Idem (a) *Slevvicensi Episcopo.*

CÆmeteria verò, in quibus excommunicatorum corpora sepeliuntur per suorum (b) violentiam propinquorum, reconciliandæ erunt aspersione aquæ solenniter benedictæ, sicut in Ecclesiarum dedicationibus consuevit.

NOTÆ.

2. (a) *Slevvicensi.*] In hac sexta collectione legitur *Senonensi*, in quarta verò, *sub tit. de celebrat. divin. officii*, legitur *Sevicensi*; sed restituo inscriptionem, & litteram textus ex ipsa Innocentii III. epistola, quam integram dedi *in c. postulasti, de foro compet.*

(b) *Violentiam.*] An hoc in casu incurratur excommunicatio minor, communicando cum excommunicatis per vim, latè exposui *in cap. sacris, de his quæ vi.*

COMMENTARIUM.

2. CÆmeterium vox Græca est, absurdè tamen Lucas Tudensis *lib. 1. contra Waldens. c. 22.* Cæmeterium dictum ait eo quod sit Christiani corporis cineribus consecratum; quasi nihil aliud sit cæmeterium, quàm ciniterium, in quo cineres defunctorum terantur: quem meritò refellit Antonius Nebrissen. *in quinquag. cap. 12.* Nec magis appositè Durandus *in ration. cap. 5.* cæmeterii nomen deduxit à *cimeri*; idest dulci; ac *sterion*, idest statio, eo quod ibi dulciter stent corpora, vel quia ibi sunt cimices, id est vermes fœtentes ultra modum. Ridiculè ista dicuntur, cùm constet cæmeterium à Græco verbo κοίμαω, quod dormire significat, esse derivatum, ut bene vidit Belletus *de officiis cap. 159.* unde apud Athenæum *lib. 4. cap. 5.* domus, in qua hospites dormire soliti, dicta est à Cretensibus cæmerium. Facit Plinius *lib. 2. epist. 17.* & illustrat Bulengerus *lib. 5. opuscul. cap. 42.* Cæmeterii vox bellè quadrat loco, in quo jacent Christiani, qui ob spem gloriosæ resurrectionis, non tam mortui jacere, quàm dormire dicuntur, *Joannis cap. 11.* ubi Christus Dominus Lazarum dormire dixit: & D. Paulus *1. ad Corinthios cap. 15.* ait: *Christus surrexit à mortuis primitiæ dormientium.* Et *2. ad Thessalon. c. 4.* ubi Sanctus Hieronymus id observavit: itemque *epist. 29.* & pulchrè S. Augustin. *epist. 122.* ac S. Chrysostomus *homil. 21. ad populum*; & optimè de nomine cæmeterii oratione speciali D. Hieronymus *epist. 29. ad Theod.* quamquam nec repudianda est ea ratio, quam tradit Apollinaris in catena Græca, ad illud Job *cap. 3. Nunc sopitus tacerem, asserens mortem somnum dici, & à spe resurrectionis, & ex eo, quòd mors sit somni soror, & somnus gelida mortis imago*, ut illustrant fusè Theophilus *lib. 7. de virtut. num. 117.* Zerda *in adverss. cap. 180. num. 2.* unde meritò locus ille, in quo mortui sepeliuntur, cæmeterium dicitur, ut probant, & illustrant Baronius *anno 130. num. 1. & 2.* & *anno 175. num. 3.* & *anno 192. num. 3.* & *anno 226. num. 7.* & *anno 260. & 261.* & *in Martyrol. die 3. Januarii.* Azevedo *in leg. final. tit. 1. lib. 1. recop. col. 3.* Frances *de Eccles. Cathed. c. 26. de cæmet.* Murga *tom. 1. disquis. mor. disquis. 1.* Beyerlinck *in Theatro, verbo Cæmeterium.* Theophilus *tom. 15. ad finem, fol. 550.* & *de martyrio p. 4. c. 6. num. 7.* Spondanus *de cæmet. lib. 1. p. 3. cap. 13. num. 1.* Antonius Bozius *in Roma subter. lib. 1. de cæmet. cap. 1.* Zerda *adverss. dict. cap. 180.* Coriolanus *in breviario, anno 226.* Severinus Binius *ad epist. Calixti II.* Cochier *in vitæ histor. cap. 87.* & alii quos laudavi *in can. 35. Concil. Illiber.* Interdum etiam cæmeteria dicuntur areæ, Tertul. *ad Scapulam cap. 3. Polyandr.* D. Hieronymus *in cap. 1. Hieremiæ*, & *in cap. 10. Matthæi.* Tumbæ, catatumbæ, cryptæ arenariæ, acceptâ ab Hebræis consuetudine, quos in cryptis mortuos sepelisse, loculis in eis excavatis, docet exemplum Abrahæ, quod refertur *in cap. 23. Genesis*; & sepulchri Christi Domini, quod fuisse scissum in saxo, sive petra, tradunt D. Matthæus *cap. 27.* & Lucas *cap. 23.* quem morem sequuti Christiani cæmeteria tum Romæ, tum alibi in cryptis arenariis construebant; non verò in terram deorsum corpora reponebant, sed excavatis desuper loculis in lateribus cryptarum formices sustinentibus, ut fidem faciunt quæ Romæ refossa sunt, & exaravit Antonius Bosius *d. lib. 1. Rom. subter.* & ex D. Hieronymo probavi *in dicto can. 35. Concilii Illiber.* ubi notavi, in cæmeteriis

riis convenisse olim fideles ad sacros conventus, ad orandum, & sacrificium Missæ celebrandum: & quantâ frequentiâ fideles illuc accederent, describit Prudentius *hymno 4. de sancto Hippolyto.*

Mane salutatum concurritur, omnis adorat
Pubes: eunt redeunt solis ad usq; obitum.
Conglobat in cuneum Latios simul, ac peregrinos
Permixtim populos relligionis amor.

Et latè probat Spondanus *lib. 1. de cæmeter. sacr. p. 3. cap. 13.* ubi docet in cæmeteriis mysteria Sacramentorum, & sacras functiones in ipsis frequenter obiri.

3. Ut autem hæc omnia ritè peragerentur, cæmeteria, sicut Ecclesiæ, dedicabantur, consecrabanturque. Glossa *in cap. in Ecclesiis, verbo si terram 13. quæst. 2.* Innocentius & Abbas *in cap. abolendæ, de sepultur.* Conrad. Brunus *lib. 4. de cærem. cap. 2.* unde obtinuit, ut iisdem fermè, quibus Ecclesiæ, privilegiis, & immunitatibus decorentur, *cap. si quis contumax 17. quæst. 4. cap. Ecclesia, de immunit. Eccl.* & hanc consecrationem cæmeteriorum perantiquam esse constat ex Gregorio Turon. *de gloria Confess. cap. 106.* ubi agens de obitu B. Radegundis Francorum Reginæ, quæ in monasterio Pictavienſi à se constructo decesserat, ait se cùm ejus transitum audisset, eò accessisse absente Episcopo Pictavienſi; & cùm Abbatissam hortaretur, ut corpus sepulturæ traderet, respondisse Abbatissam: Et quid faciemus si Episcopus urbis non advenerit? Quia locus ille, in quo sepeliri debet, non est sacerdotali benedictione sacratus, ipsumque Gregorium rogatum à civibus eum consecrasse, probat Spondanus *dict. lib. 1. cap. 15.* Unde eisdem modis polluitur cæmeterium, ac Ecclesia. Immò violatâ Ecclesiâ violatum creditur cæmeterium, tanquam locus accessorius: non verò violato cæmeterio, violata creditur Ecclesia, ut probat Suarez *tom. 3. in 3. p. disput. 81. sect. 4.* Barbosa *de potest. Episc. 2. p. alleg. 28.* & *de jure Eccles. lib. 2. cap. 4. num. 19.* & *cap. 9.* Facit disertus textus *in cap. unic. hoc. tit. in 6.* & sicut excommunicati in Ecclesiis sepelire non possunt, ut probavi *in cap. sacris de sepult.* ita nec in cæmeteriis. Innocentius III. *lib. 2. regestr. 14. epist. 74.* ubi notavit Idumay.

COMMENTARIUM.

4. *Conclusio traditur, & probatur.* EX his tribus decretalibus sequens deducitur assertio: *St Ecclesia diruatur, & reædificetur, iterum est consecranda; si verò tantum violetur, reconciliari debet per aquam cum vino, & cinere benedictam, & interim non licet in ea Missam celebrare.* Probant eam textus *in cap. Ecclesiis 3. 68. dist. cap. si motum 19. cap. sicut 11. de consecr. dist. 1. cap. quia scelerata 24. de consecr. dist. 2. cap. ex tuarum, de privil. cap. final. hoc tit. cap. unic. hoc titul. in 6. cap. significasti, de adulteriis, cap. cum illorum 32. de sent. excom. cap. is qui 18. eod. tit. in 6.* Clemens III. relatus post Concil. Lateran. *p. 50. cap. 67.* ibi: *Ecclesias, quæ sanguinis, vel seminis sunt effusione pollutæ, civitatis clericis convocatis, cum processione, & aquæ benedictæ aspersione, prout in Ordinario habetur adscriptum, poteris emundare* (loquebatur cum Saguntino Episcopo.) Concil. Colonienſe 2. *p. 9. cap. 17.* cujus verba refert Crespetius *in summa, verbo Ecclesia, fol. 292.* Illustrant autem congestos à Garanna & Barbosa hîc, idem Barbosa *de potest. Episcop. alleg. 28. num. 31.* & *libro 2. de jure Eccles. cap. 4.* P. Henao *tom. 2. de sacrif. Missæ, disputat. 23. sect. 3.* Suarez *de sacram. disputat. 81. quæst. 83. sect. 4.* & *tom. 1. de relig. lib. 3. cap. 2.* Delbene *tom. 1. de immunit. Eccles. cap. 2. sect. 2.* Diana *part. 11. tract. 2. resol. 58.* & *tract. 3. resol. 21. & 23.* Peckius *de Eccles. repar. cap. 36.* Passerinus *integro tractatu de pollut. Eccles.* Murga *tom. 1. disquisit. tract. 2. disquisit. 1.*

Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti juris considerationē; nam quemadmodum res semel Deo dicata ampliùs ab humanos usus converti nequit, *cap. quæ semel 19. quæst. 3. regul. semel 51. de R. I. lib. 6. cap. ad hæc 4. de relig. domib. cap. Apostolicos 13. 12. quæst. 2.* & ideo ligna Ecclesiæ non sunt in prophana ædificia convertenda, *cap. ligna 38. de consecr. dist. 1.* & ornamenta vetustate consumpta debent ad cinerem redigi, & in parietibus includi, *cap. altaris, de consecr. distinct. 1.* ita etiam Ecclesia constructa in alieno solo, *cap. quæst. 41. 17. quæst. 4.* Glossa verbo *Construxisse, in dict. cap. Apostolicos*, contra vulgare principium textus *in §. cùm in suo, Instit. de rer. divis.* Ergo nullo casu potest Ecclesia semel consecrata prophana fieri, ita ut novâ indigeat consecratione. Augetur hæc difficultas *ex l. ædes 73. ff. de contrahend. emption. §. sanè, Instit. de rer. divis.* ubi docetur, quod ædes sacræ, etiamsi diruta sint, manent sacræ: igitur Ecclesia etiam diruta manet sacra, nec iterum consecranda est. Etiam secunda pars præsentis assertionis, ubi docetur Ecclesiam violatam esse reconciliandam per aquam cum cinere, & vino benedictam, impugnatur ex eo; nam *cap. si motum 19. de consecr. distinct. 1.* docetur, Ecclesiam violatam diligentissimè esse expurgandam, & denuò consecrandam; & *in cap. Ecclesiis 20. eod. dist.* statuitur, simili modo consecrandam esse Ecclesiam pollutam sanguinis aut seminis effusione, ac si exusta sit. Igitur quia Ecclesia non solùm eo casu, quo penitus est destructa, reconsecrari debet, verùm etsi tantùm violata, seu pollutа fuerit. 5. *Traditur ratio dubitandi.*

Quibus difficultatibus minimè obstantibus vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, pollutionem Ecclesiæ, esse mortalem maculam, quâ locus sacer exuitur publicis actionibus, ibi: *Ecclesiastico jure peculiariter vetitis*; & quodam modo afficitur, ut ibidem jure ipso divinorum officiorum celebratio, & fidelium sepultura ante reconciliationem interdicantur; nullâ tamen in transgressores pœnâ eodem jure latâ: & licèt in hoc titulo promiscuè DD. utantur pollutione, & violatione; tamen differt pollutio à violatione, ut species à genere; violatio enim Ecclesiæ latiùs patet quàm pollutio: & licèt omnis pollutio sit violatio, tamen non omnis violato Ecclesiæ est pollutio; siquidem Ecclesia violatur per furtum, seu sacrilegium, cum ejus violenti effractione, ut probat Passerinus *p. 1. de pollut. Eccles. c. 3.* sed ut id faciliùs cognoscamus, modos quibus polluitur Ecclesia, breviter referamus. Et primò polluitur sanguinis effusione in ea factâ, *cap. Ecclesiis 20. de consecr. dist. 1. c. final. hoc tit. c. unic. eod. tit. lib. 6. cap. Ecclesiis 3. 68. dist. cap. ex tuarum, de privil. cap. cùm illorum 32. de sent. excom.* Concil. Colon. celebratum 6. *De pollutione, seu violatione Ecclesiarum.*

anno 1536. *cap. 9. p. 17. l. 20. tit. 10. partit. 1.* in quibus juribus nihil aliud ſtatuitur, quàm ſanguinis effuſione Eccleſiam violari: ſed id accipiendum eſt de injurioſa, & voluntaria effuſione, ut docent Suarez *dict. ſect. 4. §. 2.* Paſſerinus *de pollut. Eccleſ. part. 6. per tot.* P. Henao *dicta diſp. 33. ſect. 5. num. 48.* Murga *tom. 1. diſquiſit. tract. 2. diſquiſ. 2. per tot.* Unde effuſio ſanguinis per jocum accidens, etiam in magna quantitate non violat Eccleſiam; quia talis effuſio vacat omni injuriâ. Suarez *ſuprà*, Diana *part. 11. tract. 2. reſol. 58.* Illud autem quæri ſolet, an Eccleſia polluatur, ſi vulnus in Eccleſia inferatur, ſanguis verò effluat extra Eccleſiam, vel ſi intra Eccleſiam, in vas aliquod, ita ut pavimentum, aut Eccleſiæ parietes non contingat? Quo caſu dicendum eſt, per vulnus in Eccleſia illatum eam violari, *cap. propoſuiſti, hoc tit.* quia nihil intereſt, utrum ſanguis in ipſa Eccleſia effluat, an extra perfundatur; quia utroque caſu æqualiter Eccleſiæ injuria infertur vulnere illato, ex quo immediatè ſanguis perfundatur. Idemque dicendum eſt, ſi cauſa vulneris ab Eccleſia oriatur, extra illam tamen effectum habeat, veluti ſi lapis, aut lancea ab Eccleſia emittatur, ſed ictus fiat extra Eccleſiam, vel è contrario. Suarez *ubi ſuprà*. His conſequens eſt, Eccleſiam violari homicidio injurioſo intra ambitum Eccleſiæ commiſſo, *cap. ſi motum, de conſecr. diſt. 1. cap. propoſuiſti 4. hoc tit.* Nec intereſt, homicidium perpetretur per ſuffocationem, contuſionem, aut ſanguinis effuſionem, cùm prædicti textus diſcrimen hoc non conſtituant, & utroque caſu magnus horror ſequatur ex homicidio loco in ſacro admiſſo. Suarez *dicta diſp. 81. ſect. 4.* Paſſerinus ſuprà, *p. 5. cap. 7.* Henao *tom. 2. de ſacrif. Miſſæ, diſput. 33. ſect. 5.* Non tamen ſequitur Eccleſiæ violatio ex homicidio caſu admiſſo; quia voluntarium non eſt, & culpâ caret, *cap. qualis 25. cap. final. de homicid.* veluti ſi ædificium corruat, aut quid ſimile in Eccleſia contingat, unde hominum cædes ſequatur. Suarez *dict. ſect. 4. in principio*, Paſſerinus *dict. part. 5. cap. 8.* Idem procedit in homicidio juſto, quod propter neceſſariam vitæ defenſionem perpetratum fuit, quia injurioſum non eſt, *l. ut vim, ff. de juſtitia & jure, cap. 3. de homicid.* Paſſerinus *dict. p. 5. cap. 29.* Non tamen idem dicendum eſt in homicidio juſſu judicis facto, veluti ſi ſententiâ judicis intra Eccleſiam aliquis occidatur: nam quamvis juſta ſit ſententia quoad pœnam; eſt tamen injurioſa exequutio propter loci reverentiam. Similiter non violatur Eccleſia ſi homicidium fiat in locis ſubterraneis ſeparatis à corpore Eccleſiæ, aut in cubiculis conſtructis ſupra tectum Eccleſiæ; quia hæc omnia ſunt extra Eccleſiam. Docet Sanchez *lib. 9. de matrim. diſput. 15. num. 26.* Etiam deducit Suarez ubi ſuprà, *ſect. 4.* quod ſi vulnus intra Eccleſiam inferatur abſque ulla ſanguinis effuſione, mors autem extra Eccleſiam ſequatur, violationem non induci: quem ſequuntur Paſſerinus *dict. part. 5. cap. 2. & 5. per totum.* Diana *p. 6. tract. 6. reſol. 26.* Dicaſtillo *tract. 5. diſputat. 4. dub. 7. num. 114.* Henao *ubi ſuprà.* Vel ſi vulnus extra Eccleſiam inferatur, & eo percuſſus intra Eccleſiam moriatur. Paſſerinus *dict. p. 5. quæſt. 5.* Inde etiam deducitur, homicidio à ſeipſo cuique illato, violari Eccleſiam; quia injurioſum eſt ſi fiat ab homine ſanæ mentis, *cap. contingit, de ſent. excom.* A furioſo, vel ebrio factum, quia injurioſum non eſt, non violat Eccleſiam.

Deinde polluitur Eccleſia humani ſeminis effuſione in ea facta, *cap. ſi motum, cap. Eccleſiis, de conſecr. diſt. 1. cap. final. hoc titul. cap. unic. eodem titul. in 6. cap. ſignificaſti 5. de adult. l. 20. titul. 10. part. 1.* Henao ubi ſuprà, *num. 54.* Paſſerinus *de pollut. Eccleſ. p. 7.* Murga *tom. 1. diſquiſitionum, tract. 2. diſquiſ. 3. per totam*: quod procedit quando intra Eccleſiam facta fuit humani ſeminis effuſio peccaminoſa à quocunque, vel fideli, vel infideli, etiamſi contra naturam peccaverit: ſed ſi talis effuſio non ſit voluntaria, veluti quæ in ſomnis contingit, non eſt injurioſa Eccleſiæ, licèt aliquando à peccato non ſit immunis, juxta ea, quæ notantur *in capite final. 6. diſt.* ideoque per eam non polluitur Eccleſia. Suarez *dict. ſect. 4. §. 3.* per pollutionem autem voluntariam occultam licèt committatur ſacrilegium, tamen Eccleſiam non pollui, aliis relatis probat Mendo *in ſtatera, diſſert. 5. quæſt. 6.* quod agnoverunt Ethnici ipſi animadvertentes in polluentes templa uſu veneris. Plato *lib. 12. de legibus*, capite luendam noxam hanc decernit. Plura Tiraquellus *in l. 5. connub. num 107.* Deinde deſideratur, ut fiat intra ipſam Eccleſiam, nec ſufficiet intervenire in locis ſubterraneis ſeparatis à corpore Eccleſiæ, vel in turri ipſius. Sotus *in 4. diſt. 32. quæſt. unic. art. 3.* Corduba *in ſumma, quæſt. 12.* Circa copulam tamen conjugalem utrum per eam violetur Eccleſia, dubitant Interpretes, & diſputant ſuprà laudati, Sanchez *de matrim. lib. 9. diſputat. 15. per tot.* Gregorius Lopez *in dict. l. 20. partit.* Hoſtienſis *in cap. final. num. 3. hoc tit.* Et negativam ſententiam, videlicet non violari, docuerunt Gloſſa *in dict. cap. Eccleſiis*, *verbo Semine*, Gaſpar Hurtado *lib. 4. de ſacrif. Miſſæ, difficult. 7.* P. Franc. Amicus *eod. tract. diſputat. 33. ſect. 12. num. 337.* Baſilius *de matrim. libro 1. cap. 10.* Arriaga, & alii, quos laudat, & ſequitur Diana *p. 11. tract. 8. reſol. 34.* pro quibus faciunt textus *in dict. cap. ſi motum, dict. cap. ſignificaſti*, ubi docetur, adulterio pollui Eccleſiam, indeque deduci videtur, illicitum tantùm concubitum præſtare cauſam violationi: quod ita agnoviſſe videtur Rex Alfonſus *in dict. l. 20.* Sed frequentiùs recepta eſt contraria ſententia, videlicet omnem copulam, etiam conjugalem, polluere Eccleſiam, ut docuit Gloſſa *verbo Seminis, in cap. unic. hoc tit. in 6.* quam ibi ſequuntur Dominicus, & Francus, Turriſcrem. *in dict. cap. Eccl. num. 3.* & alii plures, quos referunt, & ſequuntur Sanchez *de matrim. d. diſp. 9.* Henao *ubi ſuprà, num. 63.* Paſſerinus *dict. p. 7. de pollut. Eccleſ. cap. final.* nam cùm generaliter caveatur *in dict. cap. Eccleſiis, cap. final. hoc tit.* quacunque effuſione ſeminis Eccleſiam violari, ſatis innuitur, per quemcunque concubitum, non ſolùm illicitum, & adulterinum, de quo jam cautum fuerat *in dict. cap. ſi motum, cap. ſignificaſti*, verùm & conjugalem, Eccleſiam pollui, propter loci reverentiam, etſi actus licitus ſit, ut de homicidio auctoritate judicis in Eccleſia facto ſuperiori numero dicebam. Evenire tamen poteſt, ut hæc copula conjugalis non violet Eccleſiam, veluti ſi habeatur à conjugibus, qui alibi habitationem, & mutuum congreſſum habere nequeunt, & vitare incontinentiam non valent, veluti ſi diu in

Eccle-

Ecclesia obsessi sint conjuges, ita ut non sit aditus ad loca prophana, & non possint se continere absque peccati periculo; nec attenditur utrum occulta sit cohabitatio, vel publica; quia in hac specie conjugibus prædicta copulæ prohibitio relaxatur, quia ut docet Sanchez *dict. disput. 15. num. 12.* concurrunt duo præcepta inter se contraria, quorum unum fundatur in honestate, & externa reverentia loci sacri, nec aliam habet adjunctam intrinsecam malitiam; aliud autem tendit ad tollendam causam peccati, & periculum incontinentiæ, quæ intrinsecè mala est; unde ob præceptum posterius, quo majus malum vitatur, fortius est, & prius superatur, argumento textus *in c. nervi, c. duo mala, 13. dist.* Extra hunc ergo casum illicita est copula conjugalis in Ecclesia, sive publica sit, sive occulta. Ex publica violatio Ecclesiæ inducitur: ex occulta peccatum sacrilegii committitur ob loci reverentiam. Cui doctrinæ consequens est, non licere sine peccato debitum conjugibus petere, vel reddere intra Ecclesiam, & utrunque æqualiter peccare, & notarunt Sanchez *dict. disputat. 5. num. 8.* Basilius *lib. 10. cap. 10.* & illustri miraculo in conjuges usos conjugio, in Ecclesiæ adhærente cella firmat S. Odo *lib. 2. collat. c. 11.* Nec obstat, quod qui votum emittit castitatis, absque peccato sacrilegii debitum petere nequit; & tamen illud impunè reddit, immò tenetur, ut docet idem Sanchez *lib. 9. de matrim. disput. 6.* quia magnum discrimen versatur inter hos casus; nam cùm prohibetur copula conjugalis in Ecclesia propter loci reverentiam, in ipsam actionem, ac veluti in rem ipsam dirigitur prohibitio: quare æquè peccat tam petens, quàm reddens. At verò cùm propter voti obligationem copula prohibetur, prohibitio ipsa est personalis, & ideo qui votum emisit, petere debitum nequit, quia juri suo renunciare potuit, sed in alterius præjudicium id efficere non valuit, nec debuit; & ideo absque metu sacrilegii conjugi petenti debitum illud reddere valet. An verò occulta effusio sanguinis, aut seminis polluat Ecclesiam, vel desideretur notoria, dubium est? Notoriam desiderari docent Suarez *tom. 3. in 3. p. disput. 81. sect. 4.* Vazquez *1. 2. disput. 98 num. 6.* Contrà, occultam sufficere tenuerunt Lessius *lib. 4. de virtut. cap. 3. num. 86.* Sanchez *lib. 9. de matrim. disput. 15. num. 11.* Salas *in 1. 2. d. sp. 31. num. 14.* Sed lis est fortasse de vocibus; nam quamvis verum sit, Ecclesiam per se, & ex natura talis facti, violari per effusiones prædictas occultas, non tenemur tamen abstinere à celebratione in tali loco quamdiu ea loci violatio occulta est, nec ita vulgatur, ut possit notoria censeri.

8. *Prosequuntur alii casus violationis.* Rursus violatur Ecclesia, si in ea sepelitur fidelis excommunicatus, *c. in consilium, hoc tit.* ex quo ita id docuerunt Suarez *dict. sect. 4. §. 4.* Passerinus *de pollut. ecclesiast. p. 8. per tot.* nam licèt in eo textu tantùm statuatur, reconciliandum esse cæmeterium, in quo excommunicatus sepultus est, & de Ecclesia nihil dicatur; tamen satis deducitur, idem jus observari circa Ecclesiam; nam cæmeterio non alia ratione reverentia debetur, quàm quia est sacrum, ut suprà notavi, aut accedit loco sacro, *capite unic. hoc titul. in 6.* Hoc autem ideo statutum est, quia excommunicatus à communione Ecclesiæ segregatus indignus est sepulturâ ecclesiasticâ, ut latè probavi *in cap. sacris, de sepultur.* Unde sicut injusta sepultura infidelis Ecclesiam polluit, ita & sepultura excommunicati. Hoc autem, ut rectè notavit Suarez *ubi suprà*, post extravagantem Martini V. *Ad evitanda*, procedit in excommunicato publicè denunciato, aut notorio clerici percussore; nam effectus prohibitæ communionis à jure communi suspenduntur illa constitutione. Etiam violatur Ecclesiâ, si in ea sepeliatur infidelis, aut paganus, *cap. Ecclesiam 27.* cum sequenti, *de consecr. dist. 1.* docent aliis relatis Diana *p. 11. tract. 8. resol. 22.* Henao *dict. tom. 2. de sacrif. Missæ, disput. 23. sect. 4.* Murga *tom. 1. tract. 2. disquisitionum Moral, disquisit. 4. per totam*: nam licèt in sepeliendis quibuscunque defunctis pium, & laudabile opus exerceatur, *capite 2.* cum aliis 13. *quæst. 2.* in Ecclesia tamen corpora fidelium defunctorum sunt tumulanda, *capite nullus 18. 13. quæstione 2.* alia autem infidelium cadavera deturpant, & fœdant Ecclesiam, & ab ea prorsus abjicienda sunt; & si fuerint sepulta in loco Ecclesiæ, ante ipsius ædificationem exhumanda sunt, & foris projicienda, radique debent lapides, & tigna, ut ibi Ecclesia ædificetur, *dict. cap. Ecclesiam 28.* Suarez *dict. sect. 4. §. 5.* ubi notat hoc etiam procedere, cùm pueri baptizati sepeliuntur in Ecclesia: sed si adhuc in uteris maternis cum matre sepeliantur, non violatur Ecclesia. Tandem licèt plures relati à Barbosa *dict. lib. 2. juris Eccles. cap. 4. num. 25.* existimaverint, violari Ecclesiam per consecrationem, aut benedictionem factam ab excommunicato non tolerato; contrarium tamen tenuerunt Suarez *dict. disput. 81. sect. 4. vers. Quartò violatur.* Gibalinus *de censur. disquis. 7. quæst. 5. propos. 1. conclus. 4.* P. Henao *tom. 2. de sacrif. Missæ, disp. 23. sect. 4.* & meritò, nam talis violatio non est expressa in jure: ergo nullo modo datur. Et si instes, Ecclesiam violari, si excommunicatus non toleratus sepeliatur in ea, ut proximè probavit ergo similiter violabitur Ecclesia per consecrationem, aut benedictionem factam ab Episcopo excommunicato non tolerato. Respondeo argumenta à paritate esse parum efficacia in subjecta materia pœnarum ecclesiasticarum. Hinc tu ipse negas violari Ecclesiam per excommunicati vitandi, aut schismatici celebrationem in ea, juxta caput *à nobis 2. de Sacram. non iter.* & per sepulturam hominis personaliter, nominatimque interdicti; quamquam argumentum à paritate videatur non minorem vim habere in duobus his casibus, si legeris Dianam *part. 11. tract. 8. resol. 12.* Si autem Ecclesiæ consecratæ, vel occupatæ fuerint ab hæreticis, à Catholicis reconciliari debent. Concil. Aurel. *1. can. 11.* ibi: *De hæreticis clericis, qui ad fidem catholicam plenâ fide & voluntate venerint, vel de basilicis, quas in perversitate sua Gothi hactenus habuerunt, id censuimus observari, ut si clerici fideliter convertantur, & fidem catholicam integrè confiteantur, vel ita dignam vitam morum, & actuum probitate custodiant, officium, quo eos Episcopus dignos esse censuerit, cum impositæ manus benedictione suscipiant, & Ecclesias simili, quo nostræ innovari solent, placuit ordine consecrari.*

Ultimò sciendum est, in Ecclesia, vel altari violato non licere divina officia celebrare antequam reconcilietur: est enim ipsi loco ob viola- 9. *In Ecclesia violata cele-*

brari non poteſt.

tionem, ſeu pollutionem impoſita quædam ſuſpenſio, *cap. final. hoc tit.* & ſi quis in Eccleſia polluta, vel altari violato celebraverit ſcienter ante reconciliationem, reus erit gravis peccati, & arbitrio Epiſcopi puniendus, *cap. is qui 18. de ſent. excom. lib. 6.* nullam tamen irregularitatem incurret, quia in jure expreſſa non eſt. Suarez *dict. ſect. 4. §. ſed quæres.* Hæc enim ſuſpenſio, quæ provenit ex violatione loci ſacri, non eſt impoſita perſonis, ſed locis violatis, ejusque conditionis eſt, ut nec ſit cenſura, nec effectum cenſuræ obtineat, ſed infert canonicum impedimentum, ne celebretur in Eccleſia ſub pœna gravis peccati, *dict. capite is qui 18.* nam ſi ſpeciali cenſurâ interdicti locus affectus eſſet, celebrans in eo maneret irregularis, *dict. cap. is qui 18. §. ult.* Henao *dict. diſput. 23. ſect. 3.* Notandum tamen eſt, ſolùm prohiberi propter violationem Miſſam, vel divina officia celebrare, non verò verbum Domini prædicare, & ſimilia, argumento textus *in cap. reſponſo, de ſent. excom.* notarunt Navarrus *in Manuali, cap. 27. num. 176.* Zerola *in praxi Epiſcopali, 1. part. verbo Pollutio, quæſt. 4.* Illud etiam omittendum non eſt, quod ſi pollutio Eccleſiæ contingat dum Miſſæ ſacrificium offertur, adhuc canone non cœpto, presbyter non debet eam proſequi, ſed potiùs dimittere; ſi autem poſt canonem violatio contigerit, proſequendum eſt ſacrificium, ut reſolvunt Suarez *d. ſect. 4. §. Secundò quæritur.* Sotus *in 4. diſt. 13. quæſt. 2. art. 3.* Ut ergo divina officia ritè peragantur, Eccleſia polluta reconciliari debet, ita ut ſi tantùm benedicta erat, per ſimplicem Sacerdotem reconcilietur, *cap. final. hoc tit.* ſi verò fuerat conſecrata, per Epiſcopum, ut infra dicemus *in cap. aquam:* reconciliatioque fieri debet aquâ cum vino, & cinere admixtâ, & certis precibus, quæ referuntur in Ordine Romano: & debet reconciliari expenſis ejus, qui eam violavit.

10. *Traditur ratio decidendi.*

His ſuppoſitis ratio præſentis aſſertionis ex eo provenit; nam cùm non ſolùm deſideretur ad officia divina ritè celebranda, ut locus ipſe conſecratus ſit, juxta adducta ſuprà *in cap. 1.* verùm etiam exigatur, ut poſt conſecrationem ab omni ſorde & macula ſervetur immunis; nam ſicut impuri homines repelluntur ab altaris participatione, *cap. ſicut 11. de conſecr. diſt. 1. cap. qui ſceleratè 24. de conſecr. diſt. 2.* nec licet niſi in ſacris, & puris veſtibus celebrare, & cum ſacratis, honeſtisque veſtibus, *cap. in ſancta, cap. veſtimenta, de conſecr. diſt. 1.* ita & circa templa, & altaria idem obſervandum eſt, ut ſint conſecrata, & ſanctitatem conſecrationis retineant, ex juribus ſuprà pro illuſtratione concluſionis adductis; nam cùm locus ſacer certis caſibus pollui poſſit ſuprà enumeratis, ut apud Romanos eveniebat, ſi res ſacra ab hoſtibus occupabatur, *l. cùm loca 36. ff. de relig. & ſumpt. funer. l. ſacra 9. §. 2. ff. de rer. diviſ.* Macrobius *lib. 3. Saturn. cap. 8.* illuſtrat Briſſonius *lib. 1. antiquit. cap. 2.* rectè in præſenti docetur, neceſſariam eſſe reconciliationem, ut in loco ſacro, ſeu polluto divina officia poſſint celebrari.

Nec obſtat prima difficultas ſuprà adducta; nam ex ea tantùm evincitur, quàm indecens ſit loca ſacra prophanari, vel maculâ conſpergi, cùm grave peccatum ex ſimili violatione, & prophanatione perpetretur, *dict. cap. in ſancta 41.* & pluribus exemplis probat Pechius *in dict. regul. Semel:* non tamen inde deducitur, facto Eccleſiam violari poſſe, & pollui, ut in caſibus ſuprà relatis. Nec obſtat augmentum ipſius difficultatis deductum *ex dict. l. ſi hæres 73.* quia dicendum eſt, templum deſtructum ſacrum manere, ita ut diſtrahi non debeat, nec in uſus prophanos converti; quia ſemel Deo dicatum fuit; ſed nihilominus conſecrationis virtutem amittit, ut in eo divina officia celebrari non poſſint, niſi denuò conſecretur; nam terræmotu non amittitur tota religio templi, ſed infligitur quædam ſuſpenſio, & violatio, utſuprà dixi. Nec obſtant textus *in dict. cap. ſi motum, cap. Eccleſiis*, quibus communiter reſpondetur, ibi verbum *conſecrationem*, accipi pro reconciliatione; ita ut ſenſus ſit, Eccleſiam homicidio, aut ſimili caſu violatam, eſſe reconciliandam. Sed quis non ſtatim agnoſcit, quàm aliena ſit hæc interpretatio à proprietate ipſius verbi, *conſecrationem*! Quare veriùs credo, olim Eccleſiam pollutam reconciliari, & poſtea iterum conſecrari, uſque-dum propter difficultatem convocandi Epiſcopos ad conſecrationem receptum fuit, ut tantùm ab Epiſcopo proprio Eccleſia polluta reconcilietur; quod facilè colligitur *ex cap. propoſuiſti, hoctit.* ubi Innocent. III. indulget Petro Archiepiſcopo Compoſtellano, ut poſſit Eccleſiam ipſam *pollutam* reconciliare absque eo, quod denuò conſecraretur: quam ſpecialem gratiam Innocentius non concederet, ſi jure communi non eſſet neceſſaria nova conſecratio, & reconciliatio ſufficeret.

11. *Reſpondetur, tur diſtinguendo.*

Sed ſuprà traditis obſtat textus *in cap. 2. de ſacrament. non iter.* ubi cùm agatur de ſchiſmate Waldemari, cujus hiſtoriam ibi retuli, conſultus fuit Honorius, an corpora ſchiſmaticorum ſepulta tempore ipſius ſchiſmatis, eſſent exhumanda? Et quia presbyteri degradati auſi fuerant in ipſis Eccleſiis celebrare, an Eccleſiæ eſſent iterum conſecrandæ. Et reſpondet Honorius, nec corpora eſſe exhumanda, nec Eccleſias reconciliandas: ergo quia non violatur Eccleſia, etſi in ea excommunicati ſepeliantur, ita ut novâ reconciliatione indigeat. Cujus textus expoſitio ex ſuprà traditis provenit; nam cùm Eccleſia polluatur tantùm in caſibus ſuprà relatis, & in illius textus ſpecie nullus ex eis adeſſet, licèt non leviora delicta admiſſa eſſent, ſiquidem degradati celebrarant in ipſa Eccleſia, & ſchiſmatici ſepulturæ defunctorum interfuerant, tamen quia ipſi defuncti catholici erant, nec à communione Eccleſiæ ſecluſi reperiebantur, ideo propter delicta ipſorum miniſtrorum non polluitur, aut violatur Eccleſia, nec novà indiget reconiliatione, quia ex his cauſis Eccleſia non violatur.

Expenditur textus in cap. 2. de Sacram. non iter.

CAPUT

CAPUT VIII.

Honorius III. *Reverendissimæ in Christo filiæ Illustri Reginæ* (a) *Vngariæ.*

CUm sicut ex relatione dilectorum filiorum Capituli (b) Oradiensis nobis innotuit, devotionis zelo succensa, eorum feceris Ecclesiam consecrari, profectò speramus, quod zelus ille, qui te ad ejusdem Ecclesiæ consecrationem induxit, te quoque ut & dotem ei conferas, debeat animare: & quidem cùm non sit Ecclesia, nisi de dote provisum ei fuerit, consecranda, eo liberaliùs ad dotandam prædictam Ecclesiam aperire manus munificentiæ tuæ debes, quo faciliùs potes id facere, & ad hoc fortiùs, tanquam ex debito, jam teneris.

NOTÆ.

(a) *Vngariæ.*] Ita restituo inscriptionem, & textum ex quinta compilatione Honorii III. *sub hoc tit. cap. unic.* ubi notavit Cironius, præsentem epistolam missam esse Gertrudi uxori Andreæ II. Hungariæ Regis, filiæ Bertholdi Ducis Moraviæ; vel Beatrici uxori secundæ dicti Andreæ.

(b) *Oradiensis.*] Legendum esse *Waradicensis*, jam notavit Cironius *in præsenti*. Waradin autem est civitas Episcopalis Hungariæ, suffraganea Archiepiscopi Golocensis.

COMMENTARIUM.

1. Conclusio traditur, & probatur.

EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Qui fecit Ecclesiam consecrare, tenetur eam dotare.* Probant eam textus *in cap. nemo, de consecr. distinct. 1. cap. piæ mentis 16. quæst. 7.* Concil. Brachar. *2. can 5.* relatum *in cap. placuit 1. quæst. 2.* Concil. Aurel. *4. can. 33.* ibi: *Si quis in agro suo, aut habet, aut postulat habere diœcesim, primum & terras ei deputet sufficienter, & clericos, qui ibidem sua officia impleant, ut sacratis locis reverentia condigna tribuatur.* D. Gregorius *lib. 2. epist 9.* ibi: *Timothea illustris fœmina petitoriâ nobis insinuatione suggessit, quod habetur in subditis, intra civitatem Ariminensem, in loco juris sui oratorium se pro sua devotione fundasse, quod in honorem Sanctæ Crucis desiderat consecrari: & ideo frater charissime, si in tuæ civitatis jure memorata constructio consistit, & nullum corpus ibidem constat humatum esse, perceptâ primitus donatione legitimâ, &c. consecrabis.* Heraldus Episcopus Turon. *in suis capitul. cap. 46. De ædificationibus Ecclesiarum, ut nullus antea fundamentum jaciat, donec Episcopus veniat, & in medio crucem figat, & sic acceptâ dote, construendi licentiam tribuat.* Concil. Wormat. tempor. Hadriani II. *cap. 3. cap. final. de jurepatron. in 5. compil.* ibi: *Cùm igitur sicut nostri est auribus intimatum, quædam Ecclesia regni tui, quarum omnium es patronus, non habere terram liberam asseratur, Serenitatem tuam rogamus, monemus, & hortamur attente, quatenus cùm indecens modis omnibus videatur, ut Ecclesiæ memoratæ competenti dote penitus sint expertes, ipsarum cuilibet saltem triginta passus terræ, juxta canonicas sanctiones in liberam eleemosynam extra cæmeterium à parte qualibet earundem ad domos clericorum faciendas ibidem liberaliter largiaris.* Synod. Valentina sub Lothario, *cap. 9. Sæculares, & fideles laici si condere voluerint basilicas in prædiis suis, sicut edictum piissimorum Augustorum continet, unam coloniam vestitam cum tribus mancipiis donationis* (aliàs dotis) *gratiâ eis conferant.* Carolus Magnus *in suis Capitul. cap. 229. Nemo* (inquit) *Ecclesiam ædificet antequam civitatis Episcopus veniat, & ibidem crucem figat publicè; & ante præsimiat, qui ædificare vult, quod ad luminaria, & ad custodiam, & stipendia custodum sufficiat: & sic factâ donatione, domum ædificet.* Imperator Justinianus *in novel. 67. Ut nullus ædificet*, ibi: *Qui nominis causâ ad opus sanctarum Ecclesiarum accedunt, deinde eas ædificantes, nequaquam curam ponunt, ut expensas eis quoq; exponant decentes, & ad luminaria, & ad observantium alimenta, & ad sacra mysteria vel ministeria, sed deserunt eas in nudis ædificiis constitutas.* Concil. Toletanum 3. *can. 15.* ubi Episcopis interdicitur Ecclesiam consecrare, nisi priùs dotis chartam confirmatam habuerint. D. Chrysostomus *homil. 18 in Acta Apostolorum*, ibi: *Quasi*, inquit, *ductâ uxore, vel sponsâ, vel dotatâ virgine, sic erga Ecclesiam affectus sis, dotem inscribi illi: ita tibi benedictionis præmium multiplicabitur.* Et *l. 2. & 3. titul. 10. partit. 1.* Illustrant ultra congestos à Barbosa, & Garranna *in præsenti*, Cironius *ad hunc textum*; le Maistre *lib. 1. de jurib. Eccles. cap. 7.* Canisius *in cap. 3. de jurepatron.* Gentilis *in notis ad apolog. Apulej. fol. 315.* Filesacus *in cap. 4. de offic. Ordin.* Balsamon *in can. 17. Concil. Nicæni 2.* Loaysa, Binius, & Corjolanus *in dict. can. 5. Concil. Brachar. 1.* Hunnius *in encyclop. tit. 1. cap. 2.* Lanetmeter. *lib. 2. de veteri mon. cap. 58.* Bignonius *in notis ad Marculfum, fol. 521.* Petrus Gregorius *lib. 1 partit. tit. 28. cap 9.* & *de benefic. cap. 15.* Bulengerus *lib. 3. opusc. cap. 40.* Antonius Augustinus *in epit. jur. lib. 15 tit. 15.*

2. Traditur ratio dubitandi.

Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti juris considerationè; nam Ecclesiam nihil possidere posse, tam in communi, quàm in particulari, probari videtur ex Salviano *lib. 2. ad Eccles. Cathol. pag. 339.* ubi de divitiis Ecclesiæ loquens ait: *Impedimenta hæc, adjuncta onera, non subsidia; possessione enim, & usu opum non suffulcitur religio, sed evertitur.* Unde Christus Dominus dum in hoc sæculo vixit, nullam possessionem habuit, immò de crastino non esse cogitandum, verbo, & exemplo docuit. Igitur non rectè in præsenti adeo dos Ecclesiæ procuratur,

ut laicus, qui eam construxit, dotare cogatur. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo; nam constructio Ecclesiæ in præsenti casu ex liberalitate, & munificentia Reginæ Ungariæ cœpit: sed donare, aut majorem liberalitatem exercere nemo cogitur, *l. absenti, ff. de donat. §. 1. Instit. eod. tit.* Donatio enim actus merè voluntarius est, & nullo jure cogente fit, *l. donari, ff. de donat.* Seneca *lib. 3. de benefic. cap. 19.* ibi: *Beneficium id est, quod quis dedit, cùm illi liceret non donare.* Cicero *orat. 37. in Pisonem*, ibi: *Qui modus tibi frumenti æstimandi? Quæ honoraria? Si quidem potest vi, & metu exortum honorarium nominari.* Quintilianus *declamat. 7. Omnium beneficiorum ista natura est, ut non sit necessitas, sed potestas, quod in honorem alicujus initum est. Desinit privilegium vocari posse, si cogas. Cuncta (si videtur) jura procurrito, nusquam adeo pro nobis solicita lex est, ut quod præstat, extorqueat.* Ergo Reginâ Ungariæ non debebat cogi Ecclesiam jam constructam dotare. Accedit, nam si semper qui construxit Ecclesiam, eam dotare cogeretur, nunquam eveniret, ut unius, ejusdemque Ecclesiæ alius esset patronus ratione constructionis; & virtute dotationis alius, ut supponitur *in cap. piamentis 16. quæst. 7. cap. novit, de jurepatron.* ubi etiam probavi juspatronatus acquiri ex constructione Ecclesiæ, & ejus dotatione: ergo quia non semper qui construit Ecclesiam, eam dotare cogitur.

3. *De loco ubi Ecclesia construitur.*

Quâ difficultate ità fulcitâ non obstante, verâ est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, nonnulla necessariò observanda esse in Ecclesiæ constructione, & dedicatione antequam ab Episcopo consecretur. Primò locus, seu area Ecclesiæ construendæ destinata libera esse debet ab omni humano dominio, seu jure; ideoque forsan jure civili non licebat locum sacrum construere, nisi cum assensu Principis, *l. sacra loca, ff. de rerum divis.* nec locus sub conditione legatus dedicari propter spem dominii, *l. si locus sub conditione, ff. de relig.* nisi ut testator ipse sepeliretur; quo casu exaudiendus est textus *in l. ult. ff. ut in possess.* ergo antequam exstruatur Ecclesia, locus est ab omni prophana ditione eximendus, ita ut nec Princeps in eo ullam retineat potestatem. Unde legimus apud Ordericum Vitalem *lib. 3. hist. Eccles.* quod cùm locus exstruendæ Ecclesiæ S. Ebrulfi destinatus esset, nobiles Normanniæ omne jus, quod sibi in eum locum titulo dominii habere poterant, ejurarunt; quod & Dux confirmavit solenni diplomate: *Locum* (inquit Ordericus) *nominatum, communi consensu ita liberum tradiderunt ejus tutelæ, ut nec sibi, nec aliis quibuslibet aliquam adsuetudinem, aut redditum, præter beneficia orationum à monachis liceret, vel hominibus eorum exigere: Dux autem bonæ voluntati eorum gratanter acquievit, & testamentum de rebus, quas optimates sui sancto Ebrulfo dabant, confirmavit.* Inde etiam provenit, ut licèt regulariter nemo vendere rem propriam compellatur, *l. invitum, C. de contrah. emption. l. nec emere, C. de jure delib.* tamen religionis favore ut Ecclesia construatur cogitur dominus justo pretio accepto fundum distrahere, argumento textus *in l. si quis sepulchrorum, ff. de relig. l. Lucius, ff. de evict. l. in communes, C. de communi servo, l. item si verberatum, §. item si fortè, ff. de rei vendic.* docuerunt latè Covar. *lib. 3. variar. cap. 14. num. 7.* Cujacius *lib. 3. observ. c. 22.* pluribus relatis Hermosilla *in l. 3. gloss. 1. tit. 5. partit. 5.* Secundò desideratur ad Ecclesiæ constructionem, ut in ipsa area, ubi sacræ ædes construuntur, non sint sepulta defunctorum cadavera; immò si tumulata reperiantur, exhumentur, & extrà projiciantur, propter incertitudinem, an Catholici, Hæretici, vel Gentiles ultimum diem clauserint. Unde cùm sanctus Frodobertus Trecensis Episcopus rogaretur Ecclesiam construere in loco ubi corpora defunctorum jacebant, ante consecrationem jussit ea erui, & asportari, ut refertur in annalibus Trecensibus editis per Nicolaum Camuzatium, ibi: *Is ad prædictæ Basilicæ consecrationem à fratribus evocatus, diligentius percunctatur, utrum inter sacrandos parietes sepulta aliquorum cadavera tegerentur. Cumque comperisset inesse quamplurima, universa prius de templo eliminanda præcepit, contestans se non aliter consecrationis officium suscepturum.* Ita etiam D. Gregorius *lib. 1. epist. 22.* Surrentino Episcopo jussit consecrari monasterium S. Stephani, eâ conditione videlicet, si eo loco constructum sit, ubi nullum corpus fuerit humatum. Eandem conditionem apponit in consecratione oratorii per Timotheam matronam conditi, *lib. 2. epist. 9.* & *lib. 5. capitul. cap. 48.* ita cavetur: *Ecclesiam, in qua mortuorum cadavera infidelium sepeliuntur, sacrificare non licet: sed si aptà videtur ad consecrandum, inde evulsis corporibus, & rasis, vel lotis lignis ejus, readificetur.* Quin immò si locus ille fuisset commercio hæreticorum inquinatus, nefas erat Ecclesiam illic exstrui. Concil. Epaunense *can. 33.* ibi: *Basilicas hæreticorum, quas tantâ execratione habemus exosas, ut pollutionem earum purgabilem non putemus, sanctis usibus applicare despicimus: sanè, quas per violentiam nostrâ abstulerant, possumus revocare.*

Tertiò, cùm in ipsa Ecclesia sub altari principali condendæ essent Sanctorum reliquiæ, juxtà tradita suprà *in cap. 1.* & ibi ad divina officia celebranda necesse sit adscisci Sacerdotes, qui Martyrum reliquiis assiduo famulatu deserviant, & in ornandis ædibus sacris cultum, atque ornatum comparent; & quia inter ipsum Rectorem, & Ecclesiam conjugium spirituale contrahitur, ut probavi *in cap. inter, de translat. Episc.* non incongruè bona hæc dotem Ecclesiæ appellarunt SS. PP. suprà, *num. 1.* laudati; & Lucius *in epist. unic. in princip.* ibi: *Significastis vos à quibusdam non rectam fidem tenentibus, atque vestras Ecclesias suis dotibus spoliari.* Synodus Valent. sub Lothario *can. 9. Dotes à fidelibus designatæ basilicis, ad hoc, quod statutum est, vindicentur.* Tolet. 3. sub Recharedo, *can. 2.* ibi: *Ecclesia ex dote, quam largitus est, qui illam ædificavit, presbyterum habeat.* Colonien. sub Carolo Crasso, *can. 4.* ibi: *Nec ex dote Ecclesiæ, id est ex uno manso, & quatuor mancipiis census exigatur.* Trosleian. *can. 6. Dos Ecclesiæ libera omnino ab omni censu, & tributo perti-neat ad presbyterum.* Et *can. 3. Synod. 6.* & *lib. 6. Capitul. cap. 69.* in diplomate Ottonis I. ibi: *Dotem quoque Ecclesiæ, id est duas hobas possessas, & beneficium presbyteri in eodem loco deservientis.* Nec novè hâc voce utuntur Ecclesiæ PP. nam & Gentiles possessiones templorum dotes eorum dixerunt. Ovidius *lib. 10.*

4. *De dote Ecclesiæ tam.*

——— *Templisq; accedere dotem*
Hanc jussere meis Idest

Id est agrum Damascenum. Censorinus *de die natali*, ibi: *Et cùm agros, atque urbes, Deorum munere possiderent, partem quandam templis, sacellisque, ubi eos colerent, dicavere.* Alio sensu Optatus Milevit. *lib. 2. de schism. Donatist.* contra Parmenianum Ecclesiæ dotes nominat prærogativas, intelligens Ecclesiæ, ut exponit Henellius *de dotalit. cap. 1.* Qui ergo vult Ecclesiam ædificare, prius debet dotem assignare, & instrumentum dotale conficere, de quo Imperator Zeno ita sanxit *in l. 15. C. de sacros. Eccles. Si quis donaverit aliquam rem mobilem, vel immobilem, vel se moventem, aut jus aliquod personæ Martyris, aut Prophetæ, aut Angeli, tanquam ipsi postea oratorium ædificaturus, & donationem insinuaverit apud quos necesse est, cogitur opus, quamvis nondum inchoatum fuerit, perficere per se, vel per hæredes; & perfecto opere, dare ea, quæ donatione continentur.* Etiam constructâ Ecclesiâ dotem ipsam promissam tradere debet, in cujus traditione pro adipiscenda possessione rerum, olim quibusdam traditionibus symbolicis Ecclesia utebatur, ut retuli *in cap. 2. de consuet.* Et tandem chartam ipsius dotationis, ubi accuratè omnes possessiones, & res pro dote Ecclesiæ traditæ recensebantur, & inscribebantur: cujus chartæ exemplar ex antiquitatibus Aleman. refert le Maistre *lib. 2. de juribus Eccles. cap. 7.* & chartam dotationis Ecclesiæ Toletanæ ab Alfonso Castellæ Rege factæ, refert Loaysa inter Concil. Hispan. *pag. 197.*

4. *De modo dotis Ecclesiæ.*

Deinde sciendum est, quod sicut in dote nuptiali attenditur conditio contrahentium, quoad dotis modum, & quantitatem, *l. quæro, ff. de jure dot.* probabimus infrà *in cap. 1. de adulter.* ita olim non omnibus Ecclesiis dos æquà fuit; pro numero enim Sacerdotum, vel monachorum pinguior dos constituebatur, ut ex ea ministri omnes commodè ali possent, neque prophanis artibus operam dando cogerentur dignitatis suæ, & religionis majestatem dedecorare. Ita majorum suorum providentiam laudat Justinianus *in novella 3.* his verbis: *Deprehendimus eos, qui sacrosanctam aliquam Ecclesiam in hac alma urbe exædificaverunt, non solùm curam ædificii gessisse, sed etiam ut sacris ædibus, quas ipsi instituissent, sufficiens erogatio suppeteret, utique definirent; quod per singulas Ecclesias presbyteros versari conveniret, quot Diaconos, vel mares, vel fœminas; quot subdiaconos, & item cantores, simul & lectores, & ostiarios; adhæc ædis sumptum adjecisse.* Præterea peculiares redditus, qui instituto huic suo satis essent: nec multitudo fuit aliqua adjecta, cui exinde competens solutio fieri non posset. In Concilio Valentiniano Galliæ sub Lothario, *cap. 9.* ita legitur: *Ipsi sæculares, & fideles laici, si condere voluerint basilicas in prædiis suis, sicut edictum piissimorum Augustorum continet, unam colonicam vestitam cum tribus mancipiis dotationis gratiâ ei conferant, moxque Episcoporum juri, & sanctæ matri Ecclesiæ eandem basilicam submittant. Aliter verò nos Episcopos, earum consecrationem sciant non impleturos.* Colonica autem est villa, seu villula cum modo agri, quantùm colonus unus colere potest, nec admodum à manso distat, ut probavi *in cap. 1. de censibus.* Ut ad modum dotis Ecclesiæ redeamus, certè in Oratoriis ratio habebatur clericorum, qui illic erant instituendi; nam si fortè Sacerdotes assumendi erant, pinguiori reddi-

4. De dot. Eccles. rum.

tu dotabantur, quàm si inferioris gradus clerici, veluti Diaconi, aut Ostiarii. His enim sufficiebant mediocres sportulæ, quia illis nihil incumbebat oneris præterquam ædem sacram purgare, & candelis, ac luminibus moderari, ut definitum fuit in dicto Concilio Tolet. 3. sub Recharedo, *can. 2.* ibi: *Placuit Dei sacerdotibus, ne quisquam infra suam parœciam Dei aulam inquirat; & munificus ille, qui sanctam Dei ædificaverit Ecclesiam, quod ibidem pro suo hæredi largitus est, eodem loco presbyter secundùm priorum canonum instituta deserviens habeat: & si presbyterum ea facultas habere non permittit, vel Diaconus instituatur: certè si minor est census, ostiarius à Sacerdote sit electus, qui nitorem infra sinus sanctæ Ecclesiæ faciat, qui & sanctarum reliquiarum luminaria omni subsequenti nocte accendat.* Ex eo fortasse, quod aliquæ Ecclesiæ fundatæ essent, ut aliorum Ordinum, præterquam Ostiariorum ministerio non egerent, manavit forsan origo beneficiorum, quæ vulgò simplicia dicimus. Fuisse autem Ecclesias quasdam, quas non presbyteri, aut Diaconi, sed inferioris nominis, ac gradus clerici regerent, abundè liquet ex D. Gregorio *lib. 2. epist. 19.* ubi Ecclesiam S. Agnetis, quæ in via suburbana constructa erat, commendat curæ Leonis cujusdam acolythi, cui propterea assignat pensiones certarum domorum. In monasteriis verò pro numero monachorum dos constitui debebat. Qui autem numerus ad conficiendum monasterium sufficiat, canon 16. Synodi Trul. & ex eo le Maistre *d. lib. 2. cap. 8.* assignat. Si autem Ecclesia parochialis construatur, dos competens debet constitui saltem victui duorum, presbyteri, inquam, & clerici ad minus; quia non potest presbyter celebrare, & divina officia solus exequi, *cap. ut quisque, de vitâ & honest. cleric. cap. proposuisti, de filiis presbyt.* Expediret tamen, si fieri posset, duobus presbyteris parari necessaria, ut si fortè unus in casum ægritudinis incideret, alius vices ejus suppleret, *cap. illud 7. quæst. 1.* & aliquando placuit, ut dos tribus ministris sufficeret, *cap. ut quoque, de consecr. dist. 1.* Ultra etiam debet esse dos congrua ad onera Episcopalia solvenda, & hospitalitatem exercendam, *cap. de monachis, de præbend. cap. 2. de suppl. neglig. cap. de præb. in 6.*

Quibus ita animadversis apparet vera ratio præsentis decisionis; nam cùm in præsenti specie Regina Ungariæ fundâsset, construxissetque Ecclesiam, tacitè se obligavit ad ejus dotationem; siquidem juxta canones antiquos Ecclesia non potest consecrari sine congruâ dote; nec solùm ipse, qui construxit, tenetur eam dotare, verùm etiam hæres ejus ad ipsum compelli valet. Leo Imperator *novella 14.* ubi statuit, ut si quis ædificaverit monasterium, nec dotem sufficienter dederit, & moriatur ab intestato, relictis liberis; si tres sint liberi, monasterium, seu Ecclesia quadrantem bonorum ejus habeat; si ultrà plures reliquerit, in succedentes liberos connumeretur monasterium, & accipiat deducto ære alieno quantùm quisque acceperit: quod si defunctus mortuus fuerit sine liberis, relictis parentibus, dividatur substantia inter parentes proximos, qui unam partem; & monasterium, qui aliam partem dimidiam accipiant: si parentes non supersint, nec filii; sed tantùm agnati; hes bonorum ad

6. *Traditur ratio decidendi.*

monasterium perveniat, triens ad cognatos; si verò fundator testatus sit, & nihil reliquerit monasterio, ut Antistes loci sufficientem monasterio partem accipiat, reliquis juxta testamentum valituris. Immò Glossa in præsenti, verbo *Consecranda*, docet quod si Episcopus omittat exigere cautionem dotis, & sine ea Ecclesiam consecret, tenetur Ecclesiam illam dotare, ut tenetur providere de necessariis ei, quem sine titulo ordinavit, *cap. 2.* ubi probavi, *de præb.* Quod tamen Bernardus Glossator verum credit, dummodo Episcopus possit eam dotare de bonis propriis sine præjudicio propriæ Ecclesiæ, ne delictum ipsius noceat Ecclesiæ, cui præest, *cap. 3. 16. q. 7.* Tandem P. Gregorius *de benef. cap. 15. num. 3.* hoc verum existimat, si priùs discussæ fuerint facultates fundatorum, & fuerint inventæ non sufficientes; & eo casu in subsidium dandam esse in ipsum Episcopum actionem, argumento legis 3. §. *1. ff. si mensor falsum modum*, *l. fin.* §. *final. ff. de eo per quem factum fuerit.* Sed licèt Episcopus possit dotem exigere; non tamen aliquod munus pro ipsa consecratione petere valet, sed tantùm recipere, si sponte offeratur, *cap. 1. 1. quæst. 2. cap. ult. 1. q. 3.* Concil. Pictav. *can. 4. Nullus Episcopus pro sacris Ordinibus, vel pro Ecclesiarum benedictionibus munus accipiat.* Aquisgran. 2. sub Ludovico, *p. 1. cap. 5. Nullus Episcoporum dein-ceps pro dedicatione sanctæ Ecclesiæ aliquid exigere præsumat.* Refert Antonius Augustinus *in epit. lib. 4. tit. 47.* quo modo accipiendus est quod legimus apud Hermoldum *in Chron. Sclavor. lib. 3. cap. 21.* Episcopum omnibus bonis ac facultatibus exutum, fato, ac miseria temporum suorum, ex consecratione altarium, & cathedratico victitasse: *Hartuicus*, inquit, *Bremensis Episcopus necessitate compulsus ministerialium redditus Episcopales per triennium abjuravit, ut infrà tempus illud omnia ex integro solverentur. Episcopus verò ex his, quæ de cathedratico, vel consecratione altarium consequi poterat, victitabat.*

7. *Dissolvitur dubitandi ratio.*

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, quâ moti Waldenses tenuerunt, Ecclesiam, aut ejus ministros, rerum temporalium, maximè immobilium, dominium obtinere non posse, & peccare Principes Ecclesias dotando. Quem errorem sequuti fuerunt Wielephus, & Lutherus, ut refert Arsfeldius *histor. Wicleph. cap. 2.* his verbis: *Omnes possessiones, non monachis modò, sed universo prorsus clero eripit, nec solidum aliquem, aut stabilem ei decimarum fructum reliquit. Dotare Ecclesiam est contrarium sacræ Scripturæ, & contra regulam Christi. Sylvester Papa, & Constantinus Imperator erraverunt Ecclesiam dotando. Papa & omnes Cardinales, & Clerici possessiones habentes sunt hæretici, & laici consentientes, Imperator, & seculares sunt seducti à Diabolo, ut Ecclesiam dotarent bonis: Sacerdotes Veteris Testamenti vivebant ex proprietario: Ecclesia non habuit dotem, vel possessionem rei immobilis ante Constantinum Magnum: non est sacrilegium auferre res Ecclesiæ datas, & Deo consecratas; immò debent Principes sub pœna damnationis auferre bona temporalia à Clero habitualiter peccante.* Istum errorem penè consepultum restituit Lutherus; nam cùm impii hæretici sectas suas stare non posse animadverterent, nisi Principum, & Magnatum patrocinio niterentur, existimarunt eos posse facili negotio in suas partes abduci, si ad Ecclesiæ prædam accerserent, persuaderentque posse Ecclesiam illis, quibus dotata est, bonis non solum impunè, verùm & religiosè spoliare. Qui error damnatus fuit in Concilio Constantiensi, & rectè, nam Ecclesiam à primis ejus sæculis bona propria, peculiareque patrimonium habuisse, constat ex D. Ambrosio relato *in cap. aurum 70. 12. q. 2. cap. quatuor 27. cum sequent. eadem q.* & suppellectilia pretiosa etiam persecutionis tempore Ecclesiam habuisse, ex D. August. & Optato refert Baronius *tom. 1. anno 57. num. 81.* & *tom. 2. anno 223. num. 3.* prædiaque possedisse constat *ex cap. nulli 27. 12. quæst. 1. cap. non liceat 12. q. 2. cap. 1. cap. si quis 6. cum sequent. cap. ad audientiam 9. cum sequent. de rebus Eccles.* probat Duarenus *de sacris Eccles. ministr. lib. 2. cap. 1.* Robertus *lib. 2. rerum quotid. cap. 2.* Quintanadvennas *lib. 1. Eccles. cap. 2. num. 8.* Lessius *de justitia lib. 2. cap. 4. dubit. 7.* Molina *eodem tractat. tom. 1. disput. 142.* Bellarminus *tom. 1. controv. lib. 1. de Eccles. cap. 5.* Joannes Pollemar. in oratione habita in Concilio Basileensi, quæ extat *tom. 4. Concilior. Binii, p. 1.* le Maistre *lib. 1. de jurib. Eccles. cap. 1.* fusè Valenzuela *contra Venetos 3. p. per totam.* Nec favet Waldensibus dicta auctoritas Lucæ *cap. 14.* quæ est accipienda de præparatione mentis, ita ut animo debeant omnes fideles paupertatem sectari; non de vera renunciatione, & abdicatione bonorum temporalium, ut ex D. Augustino *epist. 5. ad Marcel.* explicat Bellarminus *ubi suprà*; nam ut inquit Salvianus *lib. 1. ad Eccles. Cathol.* non sunt ipsæ divitiæ per se noxiæ, sed mentes malè utentium criminosæ. Et si de renunciatione temporalium bonorum locus ille acciperetur, non solùm præriperet Ecclesiis, & Clericis temporalis dominii obtinendi capacitatem, sed etiam omnibus fidelibus laicis: quod per absurdum est, ut jam notavit Joannes à Pollemar. *ubi suprà.* Nec exemplum Christi Domini, quod adversarii adducunt, pro eis facit; siquidem verius est, Dominum nostrum facultates aliquas, etsi tenues, possedisse, ut sibi, & suis victum pararet, ut declaravit Joannes XXII. *in extravag. 4. & 5. de V. S.* & notarunt Bellarminus, & Pollemar. *suprà.* Nec etiam revocare licet statum Ecclesiæ præsentis ad tempus illius nascentis, quo Prælati contenti eleemosynis fidelium collectas diebus tantum Dominicis faciebant, ut ait Socrates *lib. 7. histor. cap. 12.* constatque ex epistola 1. Pauli ad Corinth. *cap. 16.* & ex traditis à Leone Papa *serm. 2. 3. & 5.* Baronio *tom. 1. anno 44. num. 68.* Eo enim tempore tanta pecuniæ quantitas colligebatur, ut quæ supererat, in gazophylacium reponeretur. Baronius suprà, *num. 69.* Sed postquam charitas cœpit tepescere, eleemosynæ, & collectæ minùs fructuosæ fuerunt; quare justè cautum fuit, ut Ecclesia absque competenti dote non consecraretur. Inde obiter cognoscitur iniquitas constitutionis Diocletiani, & Maximiani *in l. collegium 8. C. de hæredib. instit.* quatenus odio Christianorum, ut notavit Robertus *d. cap. 2. fol. 124.* statuit nullum collegium hæreditatem capere posse, ut Ecclesiam arceret à bonorum temporalium dominio: quod etiam circa clericos cautum fuit *in l. ulla, C. Theod. de Episcop. & Cleric.* in quam invehitur D. Hieronymus *epist. ad Nepotianum*, his verbis: *Pudet dicere, Sacerdotes idolorum, mimi, aurigæ, & scorta hæreditates*

tates capiunt : solis clericis hoc lege prohibetur , & prohibetur non à persecutoribus , sed à Principibus Christianis, D. Ambrosius *ad Valentin. epist. 31. Nobis etiam privata successionis emolumenta recentibus legibus denegantur, & nemo conqueritur; non enim putamus injuriam , quia dispendium non dolemus.* Notavimus *in cap. 3. de testam.* Nec obstat augmentum primum ipsius dubitandi rationis; nam qui construit Ecclesiam , ut suprà probavi, tacitè obligatur ad ejus dotationem ; unde non tam liberalitas est hæc dotis constitutio , quàm debiti solutio , ut innuitur in ultimis verbis hujus textus ; facitque textus *in cap. 1. de donat.* Unde Regina Ungariæ in præsenti specie , quasi ex debito , virtute constructionis Ecclesiæ tenebatur eam dotare. Nec obstat ultimum augmentum difficultatis ; nam variis ex causis accidere potest , ut ejusdem Ecclesiæ alius sit Patronus ratione dotationis , alius constructionis causâ , veluti si ille , qui construxit Ecclesiam , inopiâ oppressus eam dotare non potuit , aut postquam dotavit , rebus ipsis in dotem datis amissis , alius novam dotem constituit: quibus , & in similibus casibus duo patroni dantur , alius ratione dotationis , alius constructionis causâ.

CAPUT IX.

Gregorius IX. (a) *Astoricensi Episcopo.*

AQuâ per Episcopum benedictâ, Ecclesiam reconciliari posse per alium Episcopum non negamus , per Sacerdotes simplices hoc fieri de cætero prohibentes, non obstante consuetudine provinciæ Bracharen. (quæ dicenda est potiùs corruptela:) quia licèt Episcopus committere valeat quæ jurisdictionis existunt , quæ ordinis tamen Episcopalis sunt , non potest inferioris gradus clericis demandare. Quod autem mandantibus Episcopis super reconciliatione factum est hactenus per eosdem, mediocriter toleramus.

NOTÆ.

(a) *Astoricen.*] De Astoricensi Diœcesi , & ejus Præsulibus, jam nonnulla notavi *in cap. 17. de re judic.*

(b) *Aquâ per Episcopum benedictâ.*] Licèt aqua, tam ad administrandum baptismum, quàm piacularis, id est ad peccatorum remissionem , pro benedictione populi à Sacerdotibus benedicatur, ut latè probant de ea , & ejus effectibus agentes, Baron. *anno 44. num. 88.* & *anno 57. num. 10.* & *anno 132. num. 5.* Turrianus *pro canon. Apost. lib. 3. cap. 6.* & *lib. 5. cap. 4.* Joan. Dartis *ad dist 3. de consecr.* Marsil. Colum. *de aqua benedicta*, Osius *in confess. Polon. cap. 80.* Creditus Alanus *lib. 4. dialog. cap. 3.* Lindanus *Panopl. cap. 99.* Genebrardus *in Psalm. 150. num. 4.* Didacus Payva *lib. 4. orthodox.* Grethserus *de benedict. lib. 3. cap 4. & 5.* Turrianus *contra Magdeburg. lib. 3. cap. 6. & 9.* Theophilus Raynaud. *tom. 15. in Heterocl. ad finem , fol. 557.* & *tom. 16. eodem tractat. p. 2. punct. 5.* Durantius *lib. 2. de ritibus. cap. 21.* Bellarminus *tom 3. controv. lib 3. de Sanctis cap. 7.* Lucas Tudensis *lib. 2. contra Waldens. cap. 3.* Novarinus *lib. 6. aquæ nuptialis, cap. 123.* Serarius *lib. 1. opusculorum , cap. 6.* Forcatul. *in pen. juris civil. cap. 19.* Franc. Valens *in concord. jur. in proœm. 6. cap. 4.* Bosquetus *in notis ad Innoc. III. lib. 1. epist. 30.* Jodocus Coccius *lib. 5. thesauri, artic. 8.* Carrier. *tom. 2. fol. 532.* Sausay *in Panop. Sacerd. p. 2. lib. 2. cap. 6. per totum.* Tamen hæc aqua , quæ cum cinere miscetur pro reconciliatione, aut consecratione Ecclesiæ , tantùm per Episcopum benedicitur; unde ad distinctionem alterius aquæ vocatur hæc aqua *consecrata* , ut probant Antonius Marsil. *de aqua benedicta, cap. 5. num. 2.* Turrianus *pro canon. dicto lib. 3. cap. 6.* & *d. lib. 5. cap. 4.*

COMMENTARIUM.

EX hoc textu communiter sequens deducitur assertio : *Simplex presbyter non potest Ecclesiam consecrare , nec eam violatam reconciliare, etiam ex delegatione Episcopi.* Probant eam textus *in Concil. Tolet. 8. can. 7.* ibi : *Quâ de re nosse nos convenit , quod Episcopalis eminentiæ culmen non immeritò sacris omnibus esse summa percensuit , quæ cæteris Sacerdotibus exercenda prohibuit scilicet templorum Dei sacrationem chrismæ benedictionem , sacrorumque ordinum institutionem ; quæ tamdiu alter ordinata persistunt , quàm excellentissimè conferuntur ; quia & tanto ab eis singulariter impenduntur , quantò eidem summo culmini peragenda servantur.* Concil. Hispal. *2. can. 7.* ibi : *Nam quamvis cum Episcopis plurima illis (presbyteris) ministeriorum communis sit dispensatio , quædam novellis , & Ecclesiasticis regulis sibi prohibita noverint sicut & Presbyterorum , & Diaconorum , ac virginum consecratio ; sicut constitutio altaris , benedictio , vel unctio : si quidem nec licere eis Ecclesiam , vel altarium consecrare.* Wormat. *can. 8.* ibi : *Igitur presbyteris , quamvis cum Episcopis plurima mysteriorum communis sit dispensatio , quædam tamen auctoritate veteris legis , quædam novellis , & Ecclesiasticis regulis sibi prohibita noverint. Consecratio ergo virginum , & benedictio , vel unctio altaris à presbyteris minimè fiat : similiter non liceat eis Ecclesias consecrare.* Carolus *lib. 7. Capitul. cap. 159. cap. nullus , cap. nulli , de consecr. dist. 1.* Eandem potestatem consecrandi, & reconciliandi Ecclesias , Episcopis competere docuerunt Clemens *in cap. hic ergo , de consecr. dist. 1.* Leo *epist. 88.* Felix IV. *epist. 1.* Isidorus *epist. ad Ludifredum.* Illustrant ultra congestos à Cenedo *in collect. ad Decret. collect. 135.* Barbosa *hic*, & *de potest. Episcop. alleg. 28. num. 56.* & *lib. 1. juris Eccles. cap. 4. num. 28.* Vazquez *3. p. in 3. p. D. Thomæ, disput. 243. cap. 4.* Germonius *lib. 3. de sacror. immunit.*

2. Conclusio probatur.

munit cap. 2. num. 17. Hallierius *de hierarch lib. 2. de necessit. Episc. cap. 4.* & *in vindiciis fol. 182.* Petrus Gregorius *lib. 1. partit. tit 4. cap. 6.* Fachineus *lib. 12. controv. cap. 93.* Morla *in empor. tit. de jurisdict. num. 33.* Plures ex Moralistis refert P. Henao *tom. 2. de sacrif. Missæ, disput. 23. sect. 3.* Murga *tom. 1. disquisit. tractat. 2. disquisit. 11.*

3. *Impugnatur tradita assertio.*

Sed in hanc assertionem ita pro dubitandi ratione insurgo : Ea, quæ ratione ordinis competunt, sicut ea, quæ ratione jurisdictionis exercentur, delegari, & aliis mandari possunt, ut probatur *ex cap. suffraganei 10. de elect.* ubi Archiepiscopus consecrationem Episcopi suffraganei aliis suffraganeis validè & licitè committit : & similiter Episcopus reconciliationem pœnitentium, quibus ipse pœnitentiam injunxit, simplici presbytero committere valet, *cap. presbyter. cap. Aurelius 26. quæst. 6.* Igitur etiam Ecclesiæ consecratio, seu reconciliatio, simplici presbytero mandari valet. Augetur hæc difficultas *ex cap. altaria 32. de consecr. dist. 1.* ubi in Concilio Agathen. ita cavetur : *Altaria placuit non solum unctione chrismatis, sed etiam sacerdotali benedictione sacrari.* Igitur quia simplex Sacerdos potest Ecclesiam consecrare. Tandem si ratio adducta à Gregorio in illis verbis : *Quæ ordinis tamen Episcopalis sunt, non potest inferioris ordinis gradus clericis demandare* ; vera esset, sequeretur Romanum Pontificem non posse consecrationem Ecclesiæ, seu ejus reconciliationem simplici presbytero committere, cùm verum sit, Pontificem posse eam facultatem simplici Sacerdoti delegare, ut probant Delbene *tom. 1. de immunit. Eccles. cap. 2. dubit. 2. sect. 10. num. 4.* Barbosa *lib. 1. juris Eccles. cap. 8. num. 15.* Illustr. Ramos *ad Alex. VII. pro Episcop. Lusit. princip. ult. §. 4. num. 15. in fine.* Igitur nec ratio à Gregorio adducta defendi valet.

4. *Traditur ratio decidendi.*

Adhuc tamen ut verissima, & juris principiis consona defendenda est præsens assertio ; nam inter alia munia præcipua, peculiariaque Episcoporum referuntur consecratio Ecclesiæ, & ejus reconciliatio, ita ut Episcopus tantùm possit ut ordinarius minister Ecclesiam consecrare, aut eam violatam reconciliare, *cap. nemo, cap. hic 14. de consecr. dist. 1. cap. proposuisti 4. hoc titul. cap. constitutus, de relig. dom.* probant DD. suprà relati : nam & apud Ethnicos Pontificii juris fuisse dedicationem templorum, latè ex variis probat Gutherus *lib. 3. de veteri jure Pontif. cap. 11. 12. & 13.* Sanè Aurelianus agens de Palmirenis : *Ego ad Senatum* (inquit) *scribam, petens ut mittat Pontificem, qui dedicet templum.* Aliud exemplum habet Livius *lib. 9.* Cùm de ædis Concordiæ dedicatione agit : & aliud Tacitus *lib. 4.* agens de Plauto Æliano Pontifice. Meminit hujus moris Justinianus *novella 13. cap. 7.* & *novella 67. cap. 1.* Sed ut ad nostram veram religionem regrediamur, quia Chorepiscopi, de quibus egi *in cap. quantò, de consuet.* qui erant in pagis, & villis, intendebant, saltem summâ exigente necessitate, Ecclesias consecrare, expresè sacri canones id illis prohuerunt in Concilio Barcinon. sub Recaredo, *cap. 2.* Parisiensi sub Gregorio IV. *cap. 27.* Meldensi sub Sergio II. *cap. 44.* Merensi sub Arnulpho, *can. 5.* & in epistola Montani post Concilium Tolet. 2. & in Capitul. Caroli, & Ludovici *lib. 1. capit. 19.* & *lib... cap. 168.* & *lib... cap. 119. & 284.* & *lib. 7. cap. 187 310. 318. & 328.* & ex epistola 86. Leonis Magni, signanterque adjectum fuit *in d. cap. nemo, cap. is 14. de consecr. dist. 1.* Ecclesiam esse dicandam, & consecrandam ab Episcopo civitatis, ut excluderentur Chorepiscopi, & alii in pagis, & villis degentes ; immò olim tantùm Summum Pontificem concessisse facultatem consecrandi Ecclesias, constat *ex cap. perlectis, 25. dist. cap. nemo, cap. nullus, cap. Ecclesiarum, de consecr. dist. 1.* & refert Baronius *anno 591.* Presbyteri ergo non possunt Ecclesias consecrare, aut reconciliare ratione proprii ordinis, & officii, nec etiam ratione delegationis ; quia licèt Episcopus possit committere, & delegare ea quæ sunt jurisdictionis, Morla *in empor. titul. de jurisdict. num. 33.* non tamen ea, quæ sunt ordinis, ut est reconciliatio Ecclesiæ consecratæ ; atque ita recte ex hoc textu deducunt communiter DD. Episcopum non posse committere simplici presbytero ea, quæ sunt ordinis.

5. *Dissimiliter dilatando ratio.*

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta ; nam *in d. cap. suffraganei*, delegatio facta fuit personæ, quæ alias Episcopum consecrare poterat ratione proprii ordinis ; non autem simplici presbytero, quæ sunt ordinis Episcopalis ; sed Episcopo, quæ sunt ipsius ordinis, ut docuit Julius Pacius *centur. 10. quæst. 55.* Nec obstat textus *in d. cap. altare* ; nam ibi per benedictionem sacerdotalem non est intelligenda benedictio simplex presbyteri, sed Episcopi, qui etiam Sacerdos dicitur : textus *in cap. Episcopi verò si sacerdotali modo, 11. quæst. 3.* qui canon est Concilii ipsius Agathensis : ac textus *in d. cap. altaria.* Nec obstat augmentum ipsius difficultatis, cui respondendum est, in presbytero esse quidem consecrationem ; & licèt ea remota sit, sufficit tamen, ut illi tanquam personæ consecratæ possint per Romanum Pontificem committi Ecclesiæ consecratio, nec dicatur delegationem factam fuisse personæ consecratæ, ut docet Basilius Legion. *de Confirmatione cap. 3. num. 10.* In præsenti autem textu non Pontifex, sed Episcopus erat, qui delegabat simplici presbytero consecrationem, aut reconciliationem Ecclesiæ, cùm Episcopi ea, quæ sunt ordinis, non possint aliis committere, *cap. quamvis, 78. dist.* Quare in præsenti textu necessaria fuit tolerantia ipsius Pontificis, quia ipse, non verò Episcopus, poterat delegare Ecclesiæ consecrationem. Abbates similiter jus mitræ, & bacula habentes possunt reconciliare proprias Ecclesias aquâ per ipsos benedicta, ut pluribus relatis probat Murga *tom. 1. disquisitionum moral. tractat. 1. disquisitione 5.*

CAPUT

CAPUT X.

(a) Idem *eidem.*

SI Ecclesia non consecrata, cujuscunque semine fuerit, aut sanguinis effusione pollutâ, aquâ protinus exorcizatâ lavetur, ne divinæ laudis organa suspendantur. Est tamen, quam citiùs fieri poterit, consecranda.

NOTÆ.

1. (a) *Idem.*] Gregorius videlicet IX. eidem Episcopo Astoricensi.

COMMENTARIUM.

2. UT Ecclesia violetur, polluaturve, necessarium non est, ut sit consecrata, aut benedicta; sed tantùm destinata, & deputata ab Episcopo ad publicam Missarum celebrationem, ut docuerunt Azor *tom. 3. instit. moral. lib. 3. cap. 31. quæst 4.* P. Henao *tom. 2. de sacrif. Missæ, disput. 23. sect 3. num. 27.* Barbosa *lib. 2. de jure Eccles. cap. 4. num. 12.* Unde in præsenti textu jubetur à Gregorio IX. ut Ecclesia non consecrata, violata priùs reconcilietur, & postea consecretur; & eo casu potest Ecclesia reconciliari per simplicem presbyterum, quia adhuc non fuerat consecrata. Martha *de jurisdict. p. 2. cap. 17. num. 4.* ut hodie etiam Ecclesiæ, quæ tantùm sunt benedictæ, per presbyterum reconciliantur. De privilegiis autem regularium circa consecrationem Ecclesiarum, & earum reconciliationem, latè agunt P. Henao *ubi suprà*, Ægidius Vossius *tom. 1. oper. moral. tract. 6. per totum.* Murga laudatus proximo commentario.

TITVLVS XLI.

De celebratione Missarum, & Sacramento Eucharistiæ, & divinis officiis.

CAPUT I.

Ex (a) *Concilio Agathensi.*

PResbyter (b) manè matutinali officio expleto, (c) pensum servitutis suæ, videlicet Primam, Tertiam, Sextam, Nonam, Vesperamque persoluat; (d) ita tamen, ut horis competentibus (e) juxta possibilitatem, aut à se, aut ab scholaribus (f) publicè compleantur. Deinde peractis horis, & infirmis visitatis, si voluerit, exeat ad opus rurale (g) jejunus, (h) ut iterum necessitatibus peregrinorum, (i) & hospitum, sive diversorum commeantium, infirmorum, atque defunctorum succurrere possit, usque ad statutam (k) horam pro temporis qualitate, Propheta dicente: Septies in die laudem dixi tibi. Qui septenarius (l) numerus à nobis impletur, si matutino, Primæ, Tertiæ, Sextæ, Nonæ, Vespertæ, & Completorii tempore nostræ servitutis (m) officia persolvamus: nam de nocturnis vigiliis idem ipse Propheta ait: Mediâ nocte surgebam, &c. Ergo his temporibus laudes Creatori nostro super judicia suæ justitiæ referamus.

NOTÆ.

(a) *Agathensi.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub tit. de suffragiis, cap. 1.* at verò apud Carnotensem *p. 6. Decreti. cap. 181.* Burchardum *lib. 2. Decreti, cap. 184.* Gratianum *in cap. presbyter, 95. dist.* habetur, *ex Concilio Nannet. can. 60.* & ex eo citat textum hunc Fiesacus *de origin. parœc. cap. 6.* Sed cùm tantùm canones 27. illius Concilii editi sint, fatendum est, canonem hunc non reperiri in eo Concilio, nec in Agathensi: ab illis autem verbis, *septenarius numerus*, deductus est textus hic ex regula D. Benedicti, *cap. 16.* ibi: *Unde ait Propheta, Septies in die laudem dixi tibi: qui septenarius numerus sacratus à nobis sic implebitur, si matutino, Primæ, Tertia,*

Tertiæ, Sextæ, Nonæ, Vesperæ, Completorii, tempore nostræ servitutis officia persolvamus, quia de his diurnis horis dicit Propheta: Mediâ nocte surgebam ad confitendum tibi.

2. (b) *Presbyter.*] Presbyterum in præsenti rectè accipit pro parocho Filesacus *de origine parœc. cap. 6. fol. 623.* & inde probat veterem Ecclesiæ Gallicanæ morem recitandi horas canonicas, etiam in Ecclesiis parochialibus.

3. (c) *Pensum.*] Consonat Carnotensis *epist. 19.* ibi: *Rarò etiam canonicum pensum determinatis horis solvere non valemus.* Quod autem hîc PP. pensum vocarunt, prisci scriptores cursum appellabant: Sanctus Macharius *cap. 9. suæ regulæ*, ibi: *Cursum monasterii super omnia diligas.* Fortunat. *epigr. 10.*

Carmine Davidico divina poëmata pangens
Cursibus assiduis dulce revolvit opus.

Sanctus Bonifacius *epist. 17. Wigbertus Presbyter, & Mengingordus Diaconus regulam vestram vobis insinuant, & speciales horas, & cursum Ecclesiæ custodiunt.* Bandomina in vita sanctæ Radegundis *lib. 2. cap. 18.* ibi: *Stabat quandoque nocte ante cellulam suam, corde, & ore cursum decantans.* Observavit Juretus *in notis ad d. epist. 19. Ivonis*, & hujus vocis etymologiam latè illustravit Hæphtenus *lib. 7. disquisit. monast. tract. 2. disquisit. 1.*

4. (d) *Persolvat.*] Unde cognoscitur vetus mos Ecclesiæ recitandi horas canonicas, & primarias preces ante Missæ sacrificium: quod etiam innuit Odo Parisiensis Episcopus *in synodicis constit. cap. 5.* dum ministrum rem divinam procurare vetat priùs, quam divini officii horarias laudes, quæ matutinæ, & primæ dicuntur, ritè persolverit: Nulli, inquit, clerico permittatur servire altari malè ornato, & nisi in superpelliceo, aut cappa clausa. Nullus bis in die Missam audeat celebrare, aut cum duplici introitu, nisi in magna necessitate. Nullus antequam Matutinas dixerit canonicas, & Primam, præsumat aliqua necessitate celebrare Missam. Immò & hodie lethaliter peccare eos, qui non recitato matutinali officio Missæ sacrificium celebrant, docuerunt nonnulli, quos refert, & sequitur Francolinus *de horis Canonicis cap. 16. num. 28.* Sed hæc sententia communiter ab omnibus Moralistis rejicitur.

(e) *Horis competentibus.*] *Et signis designantibus*, legitur apud Burchardum, & Carnotensem, juxta morem antiquum Ecclesiæ convocandi clericos, vel monachos ad sonum campanæ debitis horis persolvendis: quem illustrabimus *in cap. Joannes, de homicidio.*

5. (f) *Scholaribus.*] Scholaris non uno, eodemque modo accipi solet in utroque jure, & apud bonæ notæ auctores, ut videre est ex congestis, & adductis à Baronio *in Martyrol. die 6. Februarii*; Acunna *in cap. Osius, num. 2. 61. dist.* Valesio *in notis ad Ammian. Marcel. fol. 32. & 35. lib. 4.* Joanne Vossio *lib. 3. de vitiis sermon. cap. 47.* Gibalino *de clausur. regul. disquisit. 1. cap. 2. §. 11. & cap. 9. §. 1.* Roswveido *in onomast. verbo Scholaris*, Grethsero *ad cap. 1. Codini*, Marcel. Donat. *ad Ammian. Marcel. cap. 76. tom. 6. thesauri critici*, Cresolio *lib. 3. mystag. cap. 27.* Ritherursio *ad Salvianum fol. 3.* In præsenti autem accipiuntur scholares pro psalmistis, qui erant in schola cantorum ad psallendum in Ecclesia: de qua schola plura adduxerunt Cironius *ad tit. de offic. Primicer.* Platina *de verbis obscuris, verbo Primicerius*, Menardus *in not. ad Sacram. D. Gregorii, fol. 62.* Filesacus *in cap. 15. §. de officio ordin.* Parochi enim olim tenebantur secum habere clericos juniores ad sibi ministrandum, & ut illis absentibus horas canonicas publicè in Ecclesia recitarent, *cap. nullus 11. quæst. 1. cap. no quisque, de vita & honest. cleric.* Concil. Valense *1. can. 2.* ibi: *Hoc enim placuit, ut omnes presbyteri, qui sunt in parochiis constituti, secundum consuetudinem, quam per totam Italiam satis salubriter teneri cognovimus, juniores lectores quantoscunque fine uxore habuerint, secum in domo, ubi ipsi habitare videntur, recipiant, & eos quomodo boni PP. spiritualiter nutrientes, psalmos parare, divinis lectionibus insistere, & in lege Domini erudire contendant.* De quibus agunt Souchetus *ad epist. 285, Ivonis*, Bosquetus *ad Innocent. III. lib. 2. epist. 136.* & nonnulla adduxi suprà *in d. cap. ut quisque.*

6. (g) *Rurale.*] Artificiolum honestum victui quærendo, non tantùm non prohibitum, verùm & quandoque imperatum, præscriptumque clericis fuit, *cap. 1. cap. clericum 3. cap. clericus 4. 91. dist. cap. 8. & 14. de homicid.* Gregorius Turon. *in vitis PP. cap. 8.* de sancto Nicetio Episcopo ait: *Jam clericus in domo paterna residens, cum reliquis famulis manu propriâ laborabat.* D. Gregorius *lib. 1. dial. cap. 12.* Riculphus Episcop. Suession. in sua constitutione, quæ extat *tom. 24. Concil. can. 16.* ibi: *Monemus præterea, ut presbyteri sic ruralibus, id est terrestribus, & cæteris occupationibus inserviant, quatenus divinum officium non negligant, & scholares suos modestè distringant, caste nutriant.* Concil. Colon. *anno 1536. can. 30. Quibus non suppetit ex sacerdotio, honesto artificiolo victum quærant, sequuti D. Pauli exemplum.* Quod & jam propoluerant PP. Synodi Nicœn. *can. 15.* Epiphanius *hæresi 80.* fidem facit suo tempore sacerdotes solitos esse propriis manibus operari. Exemplis Apostolorum, & aliorum Sanctorum id illustrant, ac commendant Landtmeter *lib. 2. de veter. cleric. p. 1. cap. 51. & 2. p. cap. 6.* Baronius *anno 52. & 358.* Espenceus ad D. Paulum *lib. 2. digress. cap. 6.* Robertus *lib. 2. rer. judic. cap. 2.* Petrus Gregorius *lib. 2. partit. tit. 9. cap. 8.* Fragoso *de regim. Christ. Reipub. p. 2. lib. 10. disput. 22.* & jam notavi *in can. 19. Concilii Illiber.* Menardus *ad concord. regul. cap. 55. §. 5.* faciunt textus *in cap. 8. & 14. de homicid.*

7. (h) *Jejunus.*] Videlicet ut ita possit iterum Missæ sacrificium celebrare, ut sic subveniat necessitatibus peregrinorum, & commeantium, qui illud audire possint; item infirmorum, ut illis per modum viatici communionem præstare possit; tandem & subveniat defunctis, ut cum Missæ sacrificio sepeliri possint: & ita de hac subventione per iteratum sacrificium Missæ textum hunc accipiunt Antonius Ruvius *in assert. cathol. contra Erasmum, lib. 5. errore 9.* Margallus *in expos. hujus tituli*, Speculum conscientiæ *tract. 3. cap. 13. §. 9.* quos refert & sequitur P. Henao *tom. 1. de sacrif. Missæ, disp. 22. sect. 2.* idque important verba illa, quæ sequuntur: *Ut iterum, &c.* quæ satis innuunt, presbyterum, de quo in præsenti, antequam ad opus rurale exiisset, Missæ sacrificium celebrasse, eumque debere manere jejunum, ut iterum celebrando posset subvenire prædictis fidelibus,

libus, juxta ea, quæ infrà dicemus *in cap. ex parte.*

8. (i) *Peregrinorum, hospitum, sive diversorum commeantium.*] Olim enim advenientibus fidelibus, communionis gratiâ eis Eucharistiam fuisse participatam, probant Joannes Dartis *de Eucharistia cap. 8.* Claudius Espenceus *de adorat. Eucharist. lib. 2. cap. 4. per totum.* Unde ut presbyter possit ipsis corpus Domini administrare, jubetur in præsenti canone, ut si voluerit, exeat ad opus rurale jejunus, quia olim non solùm ad celebrandum Missæ sacrificium, verùm & ad ministrandam Eucharistiam jejunium naturale in ministro desiderabatur.

9. (j) *Defunctorum.*] Inter alias Ecclesiæ preces tempore sepulturæ fidelium jam à primis Ecclesiæ sæculis usque ad nostra receptas, & usitatas, præcipua fuit Missæ celebratio, ita ut absque Missæ sacrificio fas non esset cadavera Christianorum sepulturæ tradere. D. Augustinus *lib. 12. confess. cap. 12.* ubi dum de funere matris suæ sanctæ Monicæ agit, ita ait: *Cùm corpus elatum est, imus, & redimus sine lachrymis; nam nec in eis precibus, quas fudimus, cùm offerretur pro ea sacrificium pretii nostri, juxta sepulchrum posito cadavere, priusquam deponeretur, sicut illic fieri solet, nec in aliis precibus ego flevi, sed toto die graviter in occulto mœstus eram.* Possidius in obitu ipsius Augustini: *Nobis adstantibus, & videntibus, ac cum eo pariter orantibus, obdormivit in pace, & nobis coràm positis, pro ejus commendanda corporis depositione sacrificium Deo oblatum est, & sepultus est.* Fortunatus de obitu sancti Medardi apud Surium die 8. Junii: *Corpore sancto composito; & delato ad Ecclesiam; nocte illa exequialem cum multa devotione celebraverunt vigiliam; mane verò facto, cùm Episcopi, quibus interesse contigerat, suum defuncto celebrassent officium, &c. perventum est tandem ad sepulturam: Episcopi cum Abbatibus, peractis priùs quæ Dei erant; sanctissimum illud corpus terræ decentissimè commendant.* Et Paulinus recitans sepulturam Sancti Ambrosii; nec non S. Bernard. *in vit. S. Malac. cap. 18.* Gregorius Turon. *in obitu Sancti Galli Episcopi*, qui post obitum delatus in Ecclesiam donec comprovinciales ad eum sepeliendum convenirent, jacuit ibi per triduum, assiduò ipso adstante psallentis cum magna frequentia populi: Episcopis autem quarta die advenientibus, cum de Ecclesia levaverunt, & portantes in Sancti Laurentii Basilicam, ibi sepeliunt. Et de Lupicino Reeluso; qui psallentium turmis cum crucibus, cereis, atque odore fragrantis thymiamatis ad locum sepulturæ deductus, celebratis Missis, cum summo honore, gaudioque sepultus est. Itemque de Palladio Arverno; qui cùm se propriis manibus interemisset, sepulturæ mandatur, sed non juxta Christianorum cadavera positus, nec Missarum solennia meruit. Quin immò nec absque sacrificio fas fuisse sepulchrum operire, disertè docet in transitu S. Radegundis Reginæ idem Gregorius Turonensis *de gloria Confessor. cap. 106.* Facit Concil. Valentin. Hispan. *can. 4.* ibi: *Ut Episcopus, qui post mortem fratris* (hoc est alterius Episcopi) *ad eum sepeliendum solet invitatus accurrere, infirmum magis, & adhuc in corpore positum visitet, ut aut de revelatione consacerdotis gaudeat, aut recedentem à seculo post oblatum in ejus commendatione sacrificium Dei, mox sepulturæ tradat.* Diligentissime Victor Uticensis *lib. 2. de persecut. Vandal.* ubi populos catholicos in ea persequutione pulsis in exilium sacerdotibus sic lamentanter describit: *Quibus nos miseros relinquitis? Qui baptizaturi sunt parvulos fontibus aquæ perennis? Qui probis pœnitentiæ munus collaturi sunt, & reconciliationis indulgentia obstrictos, peccatorum vinculis soluturi? Qui nos solennibus orationibus sepulturi sunt morientes? A quibus divini sacrificii ritus exhibendus est consuetus.* Illustrant Vicecomes *volum. 3. de ritibus Missæ, lib. 4. cap. 7.* Spondanus *de cæmeteriis sacris, p. 3. lib. 1. cap. 16.* Unde ut defunctorum etiam necessitatibus presbyter subvenire possit; in præsenti docetur, ut jejunus exeat ad opus rurale; aliàs enim si post prandium aliquis fidelis sepeliendus erat, tantùm cum precibus, & orationibus tumulabatur. Concil. Carthag. 3. *can. 29.* ibi: *Ut sacramenta altaris non nisi à jejunis celebrentur, &c. Nam si aliquorum pomeridiano tempore defunctorum, sive Episcoporum, sive caterorum, commendatio facienda est, solis orationibus fiat, si illi qui faciunt, jam pransi inveniantur.* Si verò presbyter erat jejunus, poterat iterum Missæ sacrificium offerre pro tumulando defuncto, *cap. sufficit, de consecr. dist. 2.* Quod fecisse sanctum Hibertum Christianensem habent ejus acta apud Surium *die 7. Aprilis*, licèt ad alium casum canonem illum referat Dionysius Cisterc. *in 4. dist. 8. quæst. 3. art. 2. dub. 2.*

10. (k) *Statutam horam pro temporis qualitate.*] Ut hæc verba exponamus, sciendum est, horas diei, tertiam, sextam, nonam æstimari, & computari ab eo tempore, quo luce fruimur; licèt enim dies more Romano à media nocte incipiat, & in aliam mediam noctem decurrat, ut quod factum est sub spatio 24. horarum, eodem die factum intelligatur; *l. moræ, ff. de feriis*; notavi *in cap. litteris, de tempor. ordin.* attamen cum horam tertiam, sextam, nonam, & vesperam diei dicimus, aliter rem hanc accipimus, ita videlicet, ut totum id ipsum, quod sub luce decurrit, in quatuor æquales partes dividatur, quemadmodum & nocturnum tempus in quatuor vigilias partiri solet. Prima parte diei elapsa dicitur hora tertia, quia tres horæ decurrerunt, in nostra cumputandi ratione: secunda dicitur hora sexta lucis, quæ est meridies: tertia dicitur hora nona, quia est nona post lucem; tertia autem pomeridiana: quarta dicitur hora vespertina, quæ est ad occasum solis. Ita explicant Baronius *tom. 1. ann. 34.* Censorinus *de die natali*, Rosinus *lib. 4. antiq. cap. 5.*

11. Deinde sciendum est, Apostolorum ætate, & in sequenti nullam sacro conficiendo certam horam præfinitam fuisse propter sævas persecutiones, ut probant Vicecomes *volum. 3. lib. 3. de Missæ ritibus, cap. per totum:* sed pace Ecclesiæ datâ, & tyrannide ipsâ desæviente, ubi facultas fuit publicè celebrandi Missæ sacrificium, observari cœpit, ut non nisi statutâ horâ offerri posset. Theleſphorus enim *epist. 1.* relatus à Gratiano *in cap. nocte, de consecrat. dist. 1.* ita statuit: *Nocte sanctâ nativitatis Domini Missas celebrent; reliquis enim temporibus Missarum celebrationes ante horam diei tertiam minimè sunt celebrandæ, quia in eadem horâ*

Dominus crucifixus est, & super Apostolos Spiritus sanctus descendisse legitur. Et licèt P. Vazquez *3. part. disputat. 232. cap. 3. num. 30.* affirmet verba illa non reperiri inter epistolas ipsius Pontificis, tamen hoc Thelesphorum statuisse testatur Damasus *in lib. Pontificali*, ubi de Thelesphoro ita ait: *Hic fecit, ut in natali Domini nostri Jesu Christi, noctu Missæ celebrarentur, cum omni alio tempore ante horæ tertiæ cursum nullus præsumeret Missam celebrare, quia eâ hora Dominus noster ascendit in crucem.* Similia refert Anast. Biblioth. in vita ejusdem Amalar. *lib. 3. de Eccles. offic. cap. 42.* ibi: *Memoratus Papa Thelesphorus scripsit, quo tempore primo diei liceret Missam celebrare. Legitur in gestis Pontificalibus, dixisse memoratum Papam, ut ante horæ tertiæ cursum nullus præsumeret Missas celebrare.* Consonat Vvalfridus *cap. 23. de Ecclesiast. rebus*: & Luitprandus *cap. 7. de vitis Pontific. Romanorum* ait: *Ante horam diei tertiam Missam celebri prohibuit.* Et usus ille celebrandi post horam nonam diutiùs in Ecclesia invaluit, ut constat *ex cap. & hoc, de consecrat. dist. 1.* cujus verba à Gratiano, Ivone, & Burchardo tribuuntur S. Augustino; sed sunt Theodulphi ad suos comprebyteros; *num. 45. & 46. Missæ* (inquit Aurelianensis Antistes Theodulphus) *quæ per dies Dominicos peculiares à sacerdotibus fiunt, non ita in publico fiant, ut per eas populus à publicis Missarum solennibus, quæ horâ tertiâ canonicè fiunt, abstrahatur, quia pessimus est usus apud quosdam, quod in diebus Dominicis, sive in quibuslibet festivitatibus, mox ubi Missam celebrare, etiamsi pro defunctis sit, audierint, abscedunt, ut per totum diem à primo mane ebrietati, & comessationi potiùs quam Deo deserviant. Admonendus est populus, ut ante publicum peractum officium ad cibum non accedat, & omnes ad sanctam matrem Ecclesiam Missarum solennia, & prædicationem auditurî conveniant, & sacerdotes per oratoria nequaquam Missas, nisi tam cautè, ante secundam horam celebrent, ut populus à publicis solennitatibus non abstrahatur: sed sive sacerdotes, qui in circuitu urbis, aut in eadem urbe sunt; sive populus (ut præduximus) in unum ad publicam Missarum celebrationem conveniant.* Et ex Concilio Aurelian. 3. *can. 14.* ubi ita statuitur: *De Missarum celebritate in præcipuis dumtaxat celebritatibus id observari debebit, ut horâ tertiâ Missarum celebratio in Dei nomine inchoetur, quo facilius intra horas competentes ipso officio expedito, sacerdotes possint ad vespertina officia, idest in vespertino tempore convenire; quia sacerdotem vespertinis officiis ab Ecclesia talibus præcipuè diebus nec decet deesse, nec convenit.* Sidonius Apollin. *lib. 5. epist. 17.* ibi: *Cultu peracto vigiliarum, quas alternante mulcedine Clerici, monachique psalmicines concelebraverant, quique in diversa fecessimus, non procul tamen, utpote ad tertiam præsto futuri, cum sacerdotibus res divinas facturi.* Ubi plura congessit Savarus, qui rectè notavit *in cap. non liceat 12. dist. 44.* horam tertiam sacram appellari, quia sacris missarum solennibus dicata erat: quod & docuit Durantius *lib. 2. de ritibus Eccles. cap. 7. num. 1.* Ex quibus auctoritatibus, non solùm Thelesphori sanctio probatur, verùm & ejus sanctionis ratio constat, quam latè, & doctè illustrat P. Henao *tom. 2. de sacrific. Missæ, disp. 21. sect. 3. num. 39. cum sequent.*

Cùm hæc ita sint, non defuerunt tamen certi, præfinitique dies, quibus meridie, aut vespere Missæ sacrificium celebraretur; nam in diebus jejunii, præcipuè quadragesimalibus, Missæ sacrificium non offerebatur, nisi ex hora nona, vespertino officio expleto, ut constat *ex cap. solent 50. de consecrat. dist. 1.* qui canon malè tribuitur à Gratiano Concilio Cabilon. cùm sit Theodulphi Episcopi Aurel. in epistola ad compresbyt. *n. 39.* Concil. Brachar. *1. can. 16.* Brachar. *2. can. 9.* Gerundense *can. 3.* P. Blesensis *sermon. 11. de Quadrag.* D. Bernardus *serm. 3. de Quadrag.* Ex quibus, & aliis id latè probant Zerda *in advers. cap. 138.* Albaspineus *lib. 1. obs. cap. 14.* Filesacus *de Quadrag. cap. 5.* Baronius *tom. 1. anno. 34. num. 61.* P. Henao *d. sect. 3. num. 44.* unde derivatum est ad hodiernum usque tempus, ut post horam novam recitatam cantetur Missa in diebus jejunii, & in Quadragesima dicantur Vesperæ mane antepranidium. Etiam in vigilia Paschæ resurrectionis Domini Missa nocte celebrabatur. Concil. Arausic *1. can. 2. cap. quod à Patribus 4. 75. dist.* latè probant Vicecomes *volum. 2. lib. 1. de Missæ ritibus, cap. 30. & volum. 3. lib. 3. cap. 6.* P. Henao *d. sect. 3. num. 46. cum sequent.* Unde tam obvia mentio Missæ matutinæ, & vespertinæ in antiquis Ecclesiæ canonibus: de quibus Missis latè egerunt Espenceus *de adorat. Eucharist. cap. de triplici Missa.* Vicecomes *d. lib. 3. cap. 29. & 30.* P. Henao *d. sect. 3. num. 49.*

(1) *Septenarius numerus.*] Hic septenarius numerus magna continet mysteria; siquidem Sancti Spiritus dona septem sunt, de quibus D. Joannes in Apocalypsi, *cap. 5.* ibi: *Vidi agnum habentem cornua septem, & oculos septem, qui sunt spiritus Dei.* De quibus Esaias *cap. 11.* loquens de Christo ajebat: *Requieverunt super eum spiritus septem.* Huc tendunt septem illi oculi super lapidem, de quibus Zacharias *cap. 3.* septem columnæ, de quibus legitur *Proverb. cap. 9. Sapientia ædificavit sibi domum, & excidit columnas septem.* Septem boves, qui videbantur ascendere de fluvio, *Genesis cap. 41.* septem spicæ, quæ pullulabant in culmo uno, in eodem textu: septem signacula *in lib. 1. cap. 5. Apocalyps.* septem sportæ repletæ fragmentis, *Matthæi cap. 15.* septem buccinæ, quarum usus erat in jubilæo, *Josuæ cap. 6. Filius hominis in medio septem candelabrorum, habens in dextera septem stellas.* Apocalyps. *cap. 2.* septem Ecclesiis scribit Joannes, & septem sunt Angeli earum, *cap. 1. Apocalyps.* In visione Ezechielis *cap. 40.* septem gradus erant ascensus atrii: Elisæus in purificando Nahaman dixit: Lavare septies in Jordane, *lib. 4. Regum, cap. 5.* Item septem animalia fuerunt in arcam immissa per Noë, *Genesis cap. 7.* propter sacrum quoddam mysterium, ut exponit Francisc. Georgius *tom. 1 problem. sect. 2. problem. 87.* & docuit D. Ambrosius *in cap. nuptiæ 32. q. 2.* Tandem septem sunt Ecclesiæ Sacramenta, & septem Psalmi pœnitentiales. Latè de mysteriis hujus numeri, & ejus mystica significatione egerunt S. Cyprianus *de exhort. Martyr. cap. 11. & lib. 1. testimonii adversus Judæos. cap. 20.* Sanctus Augustinus *quæst. 42. in Deuter. & lib. 11. de civit. Dei, cap. 30.* S. Hilarius *in præfat. psalm. & in psalm. 118.* in illis verbis: *Septies in die* S. Basilius *homil.*

homil. 11. hexaëmer. S. Hieronymus *in cap. 4. Zachar.* S. Gregorius *lib. 1. moral. cap. 7.* Alex. Farra *in proœmio sui sept.* Marsilius Ficinus *in Platonem, dialog. 10.* Francisc. Alumnus Ferrariensis *in sua mundi fabrica, in lib. 9. quantit. verbo Septem.* Macrobius *in somnium Scipionis*, & Aulus Gell. *lib. 3. noct. Attic. cap. 10.* ac tandem plura de hoc numero disertè notant Martin. Cantiapetrens. *in hypotypos. lib. 6. capute ultimo.* Marsilius *de aqua benedicta, sect. 1. ex num. 85.* Alfonsus noster *in proœmio 7. partit.* Canonerius *tom. 1. ad 4. Aphorism. Hippocr. fol. 753.* P. Bungus *de myster. numer. in hoc numero.* Rectè ergo statutæ sunt septem horæ canonicæ, quarum peculiares rationes infrà assignabimus.

14. (m) *Nostræ servitutis officium.*] Divinum officium variis nominibus appellatur. Apud Græcos canon dicitur. Antiochenus *homil. 105.* ibi: *Psalmodia nostra canon appellatur, & quemadmodum colonus nisi dederit plenam, & bonam mensuram suam, in vincula conjicitur, & cruciatur; sic monachus, qui neglexit suum canonem, seu mensuram, cui adstrictus est, Deo quotidie persolvere, à Dei gratia excidit, & traditur inimicis suis.* Joannes Moschus *in Prato spirituali*, de Sancto Cosma ait: *Orto sole, cùm implesset canonem, sedebat legens in Sanctis Evangeliis usque ad collectam.* Dicitur etiam ordo psallentium. Concil. Narbonense *can. 2. Hoc quoque definitum est, ut in psallendis ordinibus per quemque psalmum gratia dicatur omnipotenti Deo.* Gregorius Turon. *de gloriâ confessor. capite 37.* ibi: *Qui cùm apud alios juxta regulas monasteriorum ordini, & lectioni insisteret.* Dicitur etiam collectà. Pachomius *in sua regula, articul. 2. Quando ad collectam tuba insonuerit per diem, qui una orationè tardius venerit.* Psalmodia etiam appellatur, item solennitas, synaxis, agenda, missa, ut probat, & exponit Haæphtenus *disquisit. monastic. lib. 7. tractat. 1. disquisit. 1.* vulgatissimo usu officium hoc dicitur *Horæ canonicæ*, quia definitis horis ex Ecclesiæ institutо recitatur. Et licèt nonnulli Interpretes, tam veteres, quàm recentiores, docuerint, peccatum esse lethale Missæ sacrificium offerre ante recitationem officii matutini, & Laudum, ut Navarrus, Graffis, Majolus, Francolinus, Durantius, Azor, Henriquez, & alii apud Sfortiam *lib. 2. de sacrif. Missæ, cap. 6. num. 4.* Cenedum *in quæst. pract. quæst. 3.* tamen contrarium, immò nullum peccatum incurri, probarunt Suarez *lib. 4. orat. cap. 24. à num. 6.* alii plures apud Scortiam *ubi suprà*, Theophilus *tom. 16. in Heterocl. spirit. sect. 1. fol. 12.*

COMMENTARIUM.

15. *Conclusio deducitur & probatur.*

EX hoc canone sequens communiter deducitur assertio: *Parochus tenetur debitis horis septem horas canonicas recitare.* Probat eam textus *in capite dolentes, hoc titulo.* Concil. Cabilon. 2. sub Carolo, *can. 59. Horas canonicas, matutinum videlicet, primam, tertiam, sextam, nonam, vespertinam, completorium pariter celebrent.* Aquisgran. sub Ludovico *à cap. 126. usque ad 130. cap. 2. de offic. custod.* D. Isidor. *lib. 1. de divinis offic. cap. 22.* Divus Clemens *lib. 8. constit. cap. 40. Preces vestras facite diluculo, tertiâ horâ, sextâ, nonâ, vespere, & in galli cantu. Diluculo gratias agentes, quoniam illuminavit nos Dominus expulsâ nocte, & inducto die. Tertiâ, quoniam illâ horâ Dominus sententiam Pilati accepit. Sextâ quoniam tunc crucifixus est. Nonâ quoniam omnia commota sunt, crucifixo Domino, perhorrescentia impiorum audaciam, & non ferentia ignominiam Domini. Vespere gratias agentes, quòd dedit nobis noctem diurnorum requiem. In galli cantu, quoniam eo tempore nunciatur adventus Domini ad exercenda opera lucis.* Alia juris testimonia, & Patrum sententias, quæ per argumentum adduci possunt, & in quibus agitur de horis canonicis, congesserunt Crespetius *in summa, verbo Horarum*, Antonius August. *in epit. juris lib. 19. titulo 13.* Iodocus Coccius *lib. 8. thesauri fidei cathol. artic. 9.* Illustrant ultra congestos hìc à Barbosa & Garanna, Petrus Gregorius *lib. 9. partit. titul. 20. cap. 2.* Baronius *anno 34.* Suarez *tom. 2. de relig. lib. 4. de horis canonicis, cap.* Lantdmeter. *lib. 2. de veteri cleric. cap. 61.* Corjolanus *in breviario, anno 556.* Cresolius *lib. 3. mystag. cap. 6.* Avendanno *de metu lib. 2. cap. 42.* Bescus *de statibus hominum, verbo Clericorum.* Narbona *in horograph. hora 1.* Tamburin. *de jure Abbat. disput. 15.* Acunna *in cap. proposuit, 82. dist.* & in hoc textu, 91. *dist.* Kochier *in face histor. cent. 2. cap. 80.* Haæphtenus *disquisit. monast. lib. 7. tract. 2. disquis. 2.* Ripa *de nocturn. temp. cap. 94.* Scortia *in select. epistol. 116. theorem. 315.* Turrian. *ad D. Clementem lib. 8. cap. 33.* Carrier *tom. 2. Digest. fidei cathol. fol. 573.* Beyerlinck. *verbo canonicæ horæ, tom. 2.* Conradus Kling *lib. 3. disput. cap. 46. per tot.* plures ex Moralistis, quos refert Garcia *in summa, tract. 2. difficult. 1. per tot.* Francolinus, & Bartholom. à Sancto Fausto *integris libris de horis canonicis.*

16. *Impugnatur traditа assertio.*

Sed pro dubitandi ratione ita in præsentem assertionem insurgo: Apud D. Lucam, *cap. 18.* dicitur, oportere semper orare, & nunquam deficere: & D. Paulus etiam ad Thessalon. *cap. 5.* ait: *Sine intermissione orate.* Unde ajebat Germanus CP. ad Episcopum Claudipoleos, 7. Synodo, actu 4. ante finem, in Ecclesiis diù, noctuque, & ut cum Psalmographo meliùs dixerim, vespere, & mane, & meridie benedicere Deum oportebit; maximè autem in divinis mysteriis, & in sacris officiis. Et *in cap. hi qui 6. 21. q. 3.* ait D. Cyprianus: *Hi qui in Ecclesiâ Domini ad ordinationem clericam promoventur, in nullo ab administratione divina avocentur, nec molestiis, & negotiis sæcularibus alligentur, sed in honore sportulantium fratrum, tanquam decimas ex fructibus accipientes, ab altari, & sacrificiis non recedant; sed die, ac nocte cœlestibus rebus, & spiritualibus serviant.* Igitur non tantùm per horas in præsenti enumeratas, verùm & continuò sine intermissione presbyteri debent orare. Deinde argui potest ex D. Clemente *lib. 7. constit. cap. 25.* ibi: *Ter die in hunc modum orate, præparantes ut digni sitis adoptione Dei Patris.* Quod & fecisse Danielem legitur *cap. 6. Danielis*, quem expendit Tertul. *adverf. physicos cap. 10.* & tradit Vinar. *de veteri mon. lib. 2. cap. 12. num. 24.* Igitur non septies presbyteri tenentur orare, ut in præsenti docetur.

17. *De origine horarum.*

Adhuc tamen defendenda est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, olim non solùm Ecclesiæ ministros, verùm & laicos,

rum canonicarum.

laïcos, tàm viros, quàm fœminas, convenisse in Ecclesia, ad vigilias & cœtus antelucanos, ad canendum Christo, & Deo, & ad confœderandam disciplinam: quod testatur totidem verbis Plinius, *2. in epist. ad Trajanum*, ubi refert, præter obstinationem non sacrificandi, nihil aliud quàm cœtus antelucanos de sacris Christianorum comperiisse. Expressiùs Divus Ambrosius, sive Maximus, *sermon. 3. post primam Dominicam Quadragesimæ. Moneo*, inquit, *ut qui juxta Ecclesiam est, & sine gravi impedimento potest, quotidiè audiat Missam; & qui potest, omni nocte ad matutinum officium veniat. Qui verò longè ab Ecclesia manent, omni Dominica studeant ad matutinum venire, ideòque viri, & fœminæ, juvenes, & senes, præter infirmos.* Sozomenus *libr. 6. histor. Eccles. cap. 33. & 34. & lib. 2. cap. 8.* Theodoretus *libr. 2. cap. 13.* Ex quibus & aliis illustrat Zerda *in advers. cap. 184. num. 9.* & de horis matutinis solenni precationi destinatis etiam apud Gentiles agunt Arnobius *libr. 7. advers. Gent.* Apulejus *lib. 2. metamorphos.* Eusebius *lib. 3. præparation. Evangelic. cap. 2.* & de variis horis apud Ægyptios per sacerdotes recitatis agunt Porphidius *lib. 4. de abstinent. pag. 369.* sed de his horis, & vigiliis jam egi *in can. 26. Concil. Illiber.* In præsenti enim textu, & *in d. cap. dolentes*, agitur de horis canonicis publicè, vel privatim à clericis recitandis: circa quas prænotandum est, neminem latêre, ab ipsis Apostolicis temporibus horarum canonicarum cœpisse exordium; utpote de quibus expressè egerunt S. Clemens *lib. 8. constitut. cap. 40.* D. Cyprianus *lib. de oratione Dominica*, Athanasius *lib. de Virginibus*, Hieronymus *epist. 7. 8. 22. & 37.* Chrysostomus *homil. 59. ad populum.* Basil. tum *in instit. moral.* tum *in regulis fusis, num. 37.* Cassianus *lib. 3. de instit. collat. 7.* quorum, & aliorum verba refert Jodocus Coccius *suprà*, & notavit Ambianas *ad Tertull. de exhort. castit. cap. 10. observat. 1.* Et licet Polydorus Vergil. *lib. 6. de invent. rerum, cap. 2.* existimaverit legem Ecclesiasticam de his horis canonicis persolvendis à Pelagio I. seu II. latam fuisse, quod probare intendit *ex cap. Eleutherius, dist. 91.* verùs tamen credo, Pelagium, quod antea consuetudine antiqua observabatur, lege deinde latâ perpetuò observari jussisse, ut docuit Corjolanus *in Breviario 555.* Unde constat, audiendos non esse Panormit. *in præsenti, num. 3.* Antoninum *p. 2. tit. 9. cap. 12. §. 1.* Angelum *verbo hora, q. 6.* Tabienam *eodem verbo, q. 15.* Armil. *num. 11.* qui putant obligationem hanc provenire à jure divino: nam cæteri communi consensu affirmant, eam esse solùm de jure Ecclesiastico: & ratio est, quia nec ex Scriptura, nec ex Ecclesiæ traditione, neque ex Sanctorum Patrum testimonio colligitur, horas canonicas jure divino institutas fuisse: tum quia communiter appellantur horæ canonicæ, quia per sacros canones præscriptæ, & ab Ecclesia institutæ sunt ad laudandum Deum. Apud Clementem *lib. 8. constitut. Apost. cap. 30.* extat Apostolica constitutio hujusmodi: *Precationes facite manè, tertiâ, sextâ & nonâ horâ, & vespere, usque ad galli cantum.* Apud Basilium *in regulis disputatis, interrog. 37. & serm. 2. de instit. monachor.* ubi explicat illud Apostoli: *Sine intermissione orate.* Et illud: *Nocte & die laborantes*, sic habetur: *Neque verò quamquam hanc assiduè, atque adeò omnibus momentis adhiberi oportet, gratiarum actionem & lex ipsa præcipit, & nos eam vitæ necessariam, cum natura, tum ratione docuimus, propterea illa statis temporibus præscriptæ orationes negligendæ veniunt, quas observari in conventibus solenne est, & quotidianum.* Et deinde commemorat horam matutinam, tertiam, sextam, novam, vesperas, completorium, & mediam noctem. Cyprianus *in exposit. orat. Dominic. circa finem*, Hieronymus *ad Eustochium, epist. 22. de custodia virginit.* & *in epist. 28. ad eandem, de obitu puellæ.* Chrysostomus *homil. 59. ad populum*, Ambrosius *lib. 7. in Lucam*, Athanasius *lib. de virginit. sive exercit.* Hilarius *in psalmo 118.* docuerunt Sylvester *verbo Hora, quæst. 8.* Bellarminus *lib. 1. de bonis oper. cap. 19.* Toletus *lib. 2. cap. 4.* Azor *d. lib. 10. cap. 1. quæst. 7.* Suarez *d. lib. 4. cap. 23. n. 16.* & *cap. 27. num. 38.* Filliuc. *tom. 2. tract. 23. cap. 3.* Sed si dicas horas canonicas communiter appellari officium divinum, & ita à jure divino esse institutas: respondeo, horas canonicas appellari divinum officium, non à causa instituente, sed potiùs à materiali, & finali; quia divinas laudes continent, & ad Deum laudandum diriguntur, & ordinantur.

Secundò sciendum est circa numerum horarum non consentire Doctores. Pro septenario numero communior est sententia Canonistarum, & Theologorum, eamque sequuntur Suarez, Francolinus & alii suprà laudati; quibus accedit quod Isidorus Hispalensis *lib. de Eccles. offic. cap. 19* Vvalfridus Strabo *de divin. offic. cap. 15.* Rupert. *lib. 1. cap. 1.* & D. Basilius *lib. 1. de institut. Monach.* septem tantum enumerat horas, ibi: *Verùm quoniam apud eundem David legitur: Septies in die laudem dixi tibi super judicia justitiæ tuæ; tempora autem illa, quæ diximus, neutiquam septenarium orationis numerum conficiunt, bipartitò dividenda oratio meridiana est, quo perpetua nobis hac formula sit, septies per singulas dierum conversiones laudibus celebrandi.* Cassianus quoque *lib. 3. instit.* ex eodem Psalmo 118. deducit, septem esse horas canonicas, ibi: *Septem illas significat vices, quibus se monachorum pia devotio consolatur, matutinas, tertiam, sextam, nonam, lucernariam, completorios, nocturnos.* Sed octo esse horas defendunt Sanctus Antoninus *3. p. tit. 10. §. 4.* Archid. *in præsenti textu, 91. dist.* Quidam verò utramque sententiam conciliare volentes ajunt, nunc solùm esse septem, olim tamen, & maximè apud monachos, fuisse octo: ita Turrisrem. *in hoc textu, sub 91. distinct.* Azor. *d. tom. 2. libr. 10. cap. 1.* Sed verius Radulfus Tungrensis *libr. de canonicis observat. propos. 14.* ait: sæculares jungere vigilias matutinis laudibus, & abusivè utrumque appellare matutinas. Et ante eum Hugo Victorinus *lib. de Eccles. offic.* de octurnali agens officio sic scribit: *Hoc officium secundum usum monachorum oratione, sicut cætera, terminatur, in quo primariam servare videntur institutionem: nostra autem consuetudo humanæ infirmitati parcens, & labori, officio prædicto laudes matutinas continuat, & oratione una duo claudit officia.* Facit & præsens textus deductus *ex dict. cap. 16. regulæ Divi Benedicti*, ubi Sanctus post septem horas enumerat vigilias matutinas, ut diversas ab aliis, ut exponit Haæphtenus *libr. 7. disquisit.*

18. De numero horarum.

disquisition. tractat. 2. disquisit. 4. Cur autem his horis specialiter ut oretur ab Ecclesia introductum sit, varias rationes adducunt Sancti PP. Cassianus *lib. 3. instit. cap. 3.* inter cæteras eam reddit rationem, quòd in his horis ille Evangelicus Paterfamilias operarios conduxerit in vineam suam. Ita enim & ille primo mane conduxisse describitur, quod tempus designat matutinam nostram solennitatem. Deinde tertia, inde sexta, post hæc nona, ad extremum undecima, in qua lucernalis hora signatur. Aliam & pulchram adducit D. Cyprianus *de orat. Dominica, in fine :* sed illa præcipua assignari potest, quòd horæ divinis laudibus deputatæ, insignibus redemptionis nostræ mysteriis sint celebres : matutinæ laudes memoriæ resurrectionis Jesu-Christi consecratæ sunt. D. Cyprianus *ubi suprà*, ibi : *Nam & mane orandum est, ut resurrectio Domini matutina oratione celebretur.* Et Divus Hieronymus *ad illud Marci, cap. 16. Et valde mane una sabbathorum*, ait : *Ut tunc laudes Christi tota caneret secundùm exemplum harum fœminarum Ecclesia, quando genus humanum exemplum suæ resurrectionis animavit.* Prima quæ recitatur jam lucis orto sydere, Hugone Victorino teste *in speculo Ecclesia, cap. 3.* memoriam refricat mulierum venientium ad monumentum orto jam sole : cui aliam adjunxit rationem Rupertus *lib. 1. de divin. offic. cap. 2.* Tertiæ etiam mysterium assignat idem Rupertus dum ait, *cap. 3. Nam hac hora Dominus Jesus spinis coronatus, & linguis Judæorum crucifixus est.* Et Divus Clemens *lib. 8 constit. cap. 40.* ait : *Preces vestras facite horâ tertiâ, quoniam illâ horâ Dominus sententiam Pilati accepit.* Cui & aliam addunt deductam ex adventu Spiritus sancti, Divus Isidorus, & D. Cyprianus *ubi suprà.* Basilius *lib. 1. instit. monach.* Horâ sextâ, ut inquit Cassianus *d. lib. 3. cap. 3.* immaculata hostia Dominus noster, atque Salvator oblatus est Patri, crucemque pro totius mundi salute conscendens, humani generis peccata diluit. Nona exhibet nobis vitam nostram morientem : unde ait Rupertus *lib. 1. de divin. offic. cap. 5.* Nonâ horâ verè in laudem Dei clamamus, quando clamans Dominus Jesus voce magnâ emisit spiritum, latrone admisso in paradisum. Vespertina hora designat, Cassiano teste *d. lib. 3. cap. 3.* quod vespere à Domino Salvatore cœnantibus Apostolis traditur, cùm initiaret Ecclesiæ sacrosancta mysteria : cui addit Rupertus *d. lib. 1. cap. 6.* item in vespera sepelitur. Completorium, juxta eundem Rupertum ibi, *cap. 7.* quod jam egresso Juda pavere cœpit Jesus, & tædere. Nocturnæ autem vigiliæ Christi nativitatem apertè demonstrant, ut latiùs illustrantes prosequuntur Gazeus *in not. ad Cassianum dict. lib. 3.* Hæphtenus *dict. tractat. 2. disquisit. 5.* Menardus *ad concord. regular. cap. 34. §. 1.* Hinc exponendus erat difficilis canon 9. Concilii Toletani 1. cum Loaysa *ibi*, Gibalin. *de clausur. disquisit. 1. cap. 9. §. 2.* Menardo *ad Divum Gregor. fol. 61.* Gazeo *ad Cassianum*, Hallier. *de hierarch. folio 238.* Vivar. *de veteri mon. tom. 2. lib. 4. cap. 2. fol. 9.* Sed jam eum illustravi *in cap. 1. de cohabit. clerie.*

19. *Quibus constent*

Deinde sciendum est, quod istarum precum ratio ab initio Ecclesiæ distincta non erat, nec delectus habitus fuerat psalmorum, vel orationum; sed cuique liberum erat sibi orationes eligere, donec psallendi, & orandi certa forma præscripta est, ne diversitas generaret in Ecclesia confusionem, aut schisma. Theodosius enim Imperator Damasum Pontificem rogavit circa annum 380. ut divinum officium pro singulis horis disponeret. Damasus autem, qui magnam D. Hieronymi litterarum, & linguarum peritiam noverat, hoc totum negotium illi commisit litteris, quæ reperiuntur *tom. 1. Concilior.* ubi ita eum alloquitur Pontifex : *Peto charitatem tuam, ut Græcorum prudentiam ad nos dirigere fraternitas tua delectetur, quia tanta est apud nos simplicitatis indago, ut tantùm die Dominica Apostoli epistola una recitetur, & Evangelii capitulum unum dicatur; & nec psallentium mos tenetur, nec hymni decus in ore nostro cognoscitur.* D. Hieronymus Evangelia, & Epistolas distribuit, psalterium emendavit, scripturasque pro qualibet hora canonica ordinavit : quod opus Damasus anno 382. in Synodo Romana approbavit, & in omnibus Ecclesiis observandum decrevit. Consequenter Gelasius circa annum 494. cùm utriusque Testamenti libros eo quo nunc habentur ordine iterum recensuisset, & Manichæorum libris signi traditis, Doctorum scripta authentica à spuriis, & ambiguis declarasset, in Synodo Romana prosas, & hymnos canticis miscuit in officio, & deduxit ordinem lectionum, tum ex sacra Scriptura, tum ex homiliis SS. PP. per totum annum, ut refert Gratianus *in cap. sancta, 15. dist.* Harum precum codex breviarium dictum fuit, cujus nomenclaturæ rationem dedi *in cap. 2. de pignor.* Sed cùm labente tempore volumen hoc corruptum esset Gregorius VII. anno 1076. in Concilio Romæ habito illud restituit juxta priscam formam, ut liquet *ex cap. in die, de consecr. dist. 5.* Postea Aymonius Minister Generalis Ordinis D. Francisci, commissione Gregorii IX. breviarium cum Missali reformavit, ut ex ejusdem Pontificis bullâ constat, & referunt Vivar. *de veteri mon. lib. 4 cap. 4. artic. 7.* Radulf. Tungrens. *propos. 7.* Vvadmg. *annal. Minor. anno 1244.* Postea Concil. Trident. *sess. 2.* sub Pio IV. celebrata commisit delectis quibusdam Patribus considerare, quid facto opus esset de variis libris suspectis; idemque de Catechismo, Missali, & Breviario, quibus errores quidam irrepserant; quod cùm commodè ob varietatem librorum Synodus non posset dijudicare, præcepit, ut auctoritate Romani Pontificis id omnino terminaretur, & evulgaretur. Hinc est quod Pius V. loquens in Bulla affixa in Breviario, & Missali Romano de revocatione orandi ad pristinam regulam, dixit se exequi decreta Concilii Tridentini. Breviarium ergo dicitur restitutum, ut intelligas non esse novum : est autem editum à Pio V. anno 1568. cum hac clausula, ut in toto orbe servetur ab his, qui tenentur horas canonicas recitare, aliàs muneri suo non satisfacturis. Jubetque Papa omnibus Prælatis, ut hoc introducant, tam in choro, quam extra chorum; permittendo tamen ut breviaria non Romana antiquiora ducentis annis, computandis ab institutione istius (si tamen ab ipsa prima eorum institutione approbata fuissent à Sede Apostolica;) conserventur ad usum officii; quæ tamen possint mutari in hoc Romanum,

hora canonica.

iis omissis, si Episcopus, & universum Capitulum consentiant. Causa editionis hujus Breviarii cum abolitione omnium aliorum datur, ut scilicet tollatur orandi varietas. Recognitum dicitur hoc Pii Breviarium à Clemente VIII. anno 1602. quia ob incuriam Typographorum, & audaciam aliquorum erat depravatum. Denique Urbanus VIII. anno 1631. aliqua, quæ ex rudi Latinitate in hymnorum metris deflectebant ab elegantia, castigari, vel de integro condi fecit; eadem tamen, quoad licuit, servatâ sententiâ interpunctionum editionis vulgatæ Bibliorum, restituit in Psalmis, & Canticis: Patrum sermones, & homilias recognovit, cunctaque ita diligenter disposuit, expolivitque, ut Breviarium sit suis omnino numeris, seu perfectionibus absolutum.

20. *De materia officii divini.*

Materiam divino officio præscripsit Ecclesia ex psalmis, canticis, hymnis, lectionibus, responsoriis, versiculis, benedictionibus, absolutionibus, capitulis, invitatoriis, antiphonis, collectis, & orationibus. Prima pars divini officii est psalmodia, quæ in se summæ auctoritatis est, cùm sit scriptura canonica veteris Testamenti; nec enim alii psalmi in officiis Ecclesiasticis permittuntur, ut expressè cautum fuit in Synodo Laodic. *can. 59.* ibi: *Quod non oporteat plebeios psalmos in Ecclesia cantare.* Quem illustrant Spondanus *in epit. anno 60.* Cresolius *lib. 3. mystag. cap. 27.* Et in Concilio Brachar. 1. *can. 30.* prohibentur recitari in Ecclesia psalmi non canonici: quod intelligendum est tantùm de propriis psalmis, ut etiam prohibitum fuit recitare orationes non examinatas in Concilio Carthag. 3. *can. 22.* Milevit. 1. *can. 12.* ut refert Micrologus *in observ. Eccles. cap. 5.* Is autem usus recitandi psalmos in Ecclesia antiquissimus est, ut constat ex Dionysio *de hierarch. cap. 3.* ubi initium Missæ ita describit: *Sacerdos conversus ad divinam aram psalmos canere incipit, cantantque cum eo omnes Ecclesiastici ordines.* Eleganter D. Chrysost. *homil. 6. de pœnit.* ibi: *Cujus rei gratiâ præ cæteris veteris Testamenti, novique scripturis, librum David sic adamarunt omnes Christiani, atque hunc solum ore voluerunt versari.* Et infrà: *In Ecclesiis pernoctantium primus, & novissimus, & medius est David: diluculo quæruntur hymnorum modulationes, & primus, & medius, & novissimus est David: si pausæ in funeralibus, & primus, & medius, & novissimus est David.* Et tandem ipse Sanctus rationem reddit, quia in psalmis omnes perfectissimæ orationis affectus inveniuntur, & omnis generis petitiones omnibus statibus accommodantur, peccatoribus, justis, incipientibus, proficientibus, perfectis; & præsertim frequens recognitio humanæ fragilitatis, & necessitatis divini auxilii, ejusque postulatio continentur. Sed quia psalmorum usus antiquior est lege gratiæ, & quia eis etiam utuntur Judæi, speciali Dei providentiâ Ecclesia instituit, ut in fine cujusque psalmi gloria sanctissimæ Trinitati daretur per ea verba: *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui Sancto.* D. Hieronymus *in orat. ad Damasum Pontificem*, quæ refertur inter gesta ipsius Damasi, *tom. 1. Concil.* ibi: *Ut in fine psalmi cujuslibet, sive matutinis, sive vespertinis horis, conjungi præcipiat Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto, sicut erat in principio, & nunc, & semper, & in sæcula sæculorum. Amen.* Concil. Toletan. 4. *can. 13. & 14.* Vasense 2. *can. 5.* & circa modum recitandi psalmos est celebris canon. 17. Synodi Laodic. in illis verbis: *In processionibus non connectere, ideest ex diversis versibus, & sensibus libri unum canticum minimè conjungere: sed singulorum psalmorum ordinabiliter fieri lectionem.* Quem illustrat Menardus *in notis ad lib. Sacrament. D. Gregorii, fol. 177.* & nos leviter præstrinximus *in cap. nobis, de jurepatron.* Sequuntur hymni, qui licèt non sint compositi à scriptoribus canonicis, semper tamen habent auctorem aliquem gravem, ut Ambrosium, vel Hilarium. De eorum origine videndus est Aloix *in notis ad vit. SS. Eccles. Orient. in Sancto Hierotheo, cap. 3.* quorum mentio fit *in dicto* Concilio Tolet. & in Concilio Turon. 2. *can. 23.* Aliorum etiam auctorum hymnos cantari posse in Ecclesia statuitur: quod cautum fuisse propter hymnos compositos à Fornato de Cruce, post Baronium notarunt Grethserus *lib. 2. de cruce, cap. 33.* Aloix *ubi suprà*, Severinus Binius *in d. can. 23.* Idem dicendum est de Canticis, quamquam hæc majori ex parte ex Scriptura sacra sumpta sint. Tantùm Canticum *Te Deum laudamus*, ab Ambrosio, & Augustino compositum creditur, referente Dacio *lib. 1. chron. cap. 1.* Quarto loco lectiones sacras posuimus, quæ potissimùm in Matutinis leguntur: qui mos antiquissimus est, ut constat *ex cap. in nomine, de consecr. dist. 5.* ubi Gregorius Papa VII. allegat veterem consuetudinem, cujus etiam meminit Gelasius *in cap. sancta dist. 15.* ubi refert, has lectiones partim ex sacra Scriptura, partim ex homiliis Sanctorum desumi, atque etiam ex gestis Sanctorum: & in Concilio Carthag. 3. *can. 47.* Laodic. *can. 17.* docetur expedire, ut psalmi non dicantur continuè, sed aliqua lectio sacra interponatur. Post lectiones sequi solent responsoria, varii etiam versiculi, de quibus frequenter mentio extat apud Patres suprà citatos, & in fine uniuscujusque horæ dicitur oratio, quæ Collecta vocari solet, quia dum ab uno sacerdote nomine omnium adstantium dicitur, omnium orationes in ea colliguntur, *cap. convenit, de consecr. dist. 5.* Sequitur capitulum etiam in Laudibus, & aliis minoribus Horis, quod est lectio brevis, de qua eadem ratio est, quæ de aliis lectionibus, semperque ex scripturis sumitur: de quibus capitulis agitur in Concilio Agathensi relato *in cap. convenit, de consecr. dist. 5.* ubi priùs dicitur studendum esse, licut ubique fit, ut post antiphonas collectiones per ordinem ab Episcopis, vel Presbyteris dicantur; ita enim legitur in ipso Concilio, non collationes, ut legit Gratianus. Et postea additur in conclusione: Matutinarum, Vespertinarum, & Missarum post hymnos capitela de psalmis dicantur. Ubi Gratianus reponit *capitula.* Tandem antiphona est brevis sententia, quæ psalmo cantando præmittitur, quæ sæpiùs continet aut versum aliquem ejusdem psalmi, aut sententiam aliquam utilem in laudem Dei, *d. cap. convenit*: & Amalarius *lib. 4. de offic. Eccles. cap. 7.* ait: *Ideo antiphonam inventam esse, ut secundum illius modulationem, seu lymphoniam cantus totius psalmi sumatur, & ita totus Chorus illâ uniatur.* Antiphonis conjungi potest invitatorium, quod specialiter in principo Matutini præmitti solet. Prosequuntur alia de materia proxima divini

divini officii, Suarez *tom. 2. de relig. lib. 4. de horis can. cap. 2.* Herrera *de orig. divini offic. cap. 1. cum sequent.*

21. *Traditur ratio decidendi.* Unde apparet vera ratio præsentis textus; nam cùm officium divinum magnâ curâ ab Ecclesia sit dispositum, & per horas distributum, ex mysticis rationibus, & significationibus suprà adductis; & injunctum officium illud presbyteris, & aliis Ecclesiæ ministris, ut etiam populus possit in Ecclesia convenire ad lectiones, & alias orationes audiendas; ideo in præsenti docetur, ut parochus per se, aut scholarem horis competentibus divinum officium psallat, & postea, si voluerit, exeat ad opus rurale. Circa hanc autem obligationem recitandi horas canonicas plura congesserunt ex Moralistis Trullench. *in præcept. Decal. lib. 1. can. 7.* Fagundez *eod. tract. in præcept. 1. lib. 1. c. 32.* Castropalao *tom. 2. tract. 7. disput. 1. punct. 1.* Machado *lib. 2. p 3. tract. 1. docum. 1.* Fragoso *tom. 2. de regim. lib. 10 disp. 22.* Hieronymus Garcia *in summa, tractatu 2. per totum.*

22. *Dissolvitur dubitandi ratio.* Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa ex D. Paulo; non enim vult Apostolus sine intermissione esse orandum, ut non liceat intermissa oratione aliud aliquando operari: qui fuit error Adelphi, & Alexandri hæreticorum, qui authoritates illas Sanctorum Pauli, & Lucæ perperam accipientes, asserebant; nunquam esse operandum, sed semper orandum. Respondetur enim duplici modo: Primò cum sancto Nilo *in lib. Parænetico*, qui extat *tom. 5. biblioth. PP.* ubi differens de hoc præcepto orandi sine intermissione, inquit ex sacra Scriptura: *Ignavia multorum in arctum nos coegit quibusdam præceptis, quæ majora quam pro viribus, apparent; tum ut studium nostrum orandi quoad fieri possit, intenderet; tum ut occasionem elationis subtraheret, quasi subitâ ipse ultra faciendi, quam præceptum erat, præcipiendo aliquando aliquid, quod primâ fronte vires nostras superare videatur, quale est orare sine intermissione. Itaque Apostolus dum sine intermissione orare præcepit, quoad fieri potest, studium orandi intendere dumtaxat præcipit.* Secundò respondeo, quod præceptum Domini semper orandi quadamtenus sancta Mater Ecclesia credit se adimplere, cùm per suos ministros statis temporum intervallis publicâ laude Deum celebrat, ut docuerunt D. Augustinus *lib. de hæresibus, hæresi 57. epist. 121.* Glossa ordinaria *in dict. cap. 18. D. Lucæ*, Nicolaus I. *ad consult. Bulgar. quæst. 61.* quorum auctoritates congesserunt Stanislaus Osius *de cærem. cap. 91.* Thom. Bozius *de signis Eccles. lib. 9. cap. 12. num. 3.* & id docet expressè Sedulius *in epist. Pauli ad Roman.* ubi ita ait: *Dicendum est, eum semper orare, & non deficere, qui canonicis orationibus quotidie juxta ritum ecclesiasticæ traditionis, psalmodiis, precibusque consuetis Dominum rogare, & laudare non desistit.* Sanctus Eligius *homil. 11.* Beda *in cap. 18. D. Lucæ.* Nec obstat auctoritas D. Clement. *dict. lib 7. cap. 75.* nam dum Sanctus præcipit ter die orare, jubet orare quamfrequentissimè possimus; ita ut cùm rarissimè, ter saltem oremus: nec enim novum est, ut sub ternario numero multitudo contineatur, & hoc in honorem sanctissimæ Trinitatis constitutum, ut exponit Turrianus *ad D. Clementem d. lib. 7. cap. 25.*

CAPUT II.

Ex Concilio (a) *Triburiensi.*

QUidam etiam laïcorum, & maximè matronæ, habent in (b) consuetudine, ut per singulos dies audiant Evangelium: In principio erat Verbum; & Missas peculiares, hoc est de Sancta Trinitate, aut de Sancto Michaële: ideo sancitum est in eodem Concilio, ut ulterius hoc non faciant, nisi suo tempore, & nisi aliquis velit audire propter reverentiam Sanctæ Trinitatis, non pro alia devotione. Sed si voluerint, ut sibi Missæ (c) cantentur de eodem die, audiant Missas pro salute (d) vivorum, vel defunctorum.

NOTÆ

1. (a) *Triburiensi.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub tit. de suffragiis, cap. 2.* sed in Conciliis excusis non reperitur hic canon; refertur autem in Concilio Salegustadiensi celebrato anno 1022. tempore Benedicti Pontificis pro reformatione disciplinæ ecclesiasticæ, ubi *can. 10.* ita legitur: *Quidam etiam laicorum, & maximè matronæ, habent in consuetudine ut per singulos dies audiant Evangelium: In principio erat Verbum; & Missas peculiares, hoc est de Sancta Trinitate, aut de sancto Michaele; & ideo sancitum est in eodem Concilio, ut hoc ulterius non fiat, nisi suo tempore, & nisi aliquis fidelium audire velit pro reverentia Sanctæ Trinitatis, non pro aliqua divinatione; & si voluerint ut sibi Missæ cantentur de eodem die audiant Missas, vel pro salute vivorum, aut pro defunctis.* Hujus canonis meminerunt PP. Concilii Colonienſis I. tempore Pauli III. anno 1536. his verbis: *Mos inolevit non admodum improbandus, ut diebus Dominicis toto fermè anno officium Missæ, vel de sacrosancta Trinitate, vel de Spiritu sancto dicatur. Nobis satius videtur, ut quæ prisca Ecclesia singulis Dominicis peculiaria fecit, observentur: Quod si illorum loco alia usurpanda erunt, videtur quod de resurrectione Domini est dies Dominico magis convenire, quod dies illa potissimùm resurrectioni dedicata sit. Nec ignoramus, non absque causa in Concilio Triburiensi constitutum, ne propter Missas peculiares Missa, quam de feria vocamus, prætermittatur.*

(b) *Consuetudine.*] Superstitiose quidem; non quia credebant, non posse mori sine pœnitentia eo die, quo lectioni illius Evangelii interfuerant; sed quia optabant futura prædicere, aut occulta scire, & credebant audito Evangelio, se id assequuturas, ut ex ipso canone facilè constat, & 2.

notavit Herrera *de orig. Missæ lib. 3. cap. 26.* ubi miros effectus ex lectione hujus sancti Evangelii expertos refert: cui etiam sententiæ adhæret Landtmeter. *de veterib. cleric. mon. lib. 2. cap. 81. ad finem.* Etiam ob similem superstitionem prohibet Concil. Trident. *sess. 22. de sacrific. Missæ, cap. 8.* certarum Missarum numerum, his verbis: *Quarundam verò Missarum, & candelarum certum numerum, qui magis à superstitioso cultu, quàm à vera religione inventus est, omnino ab Ecclesia removeant, doceantque populum quis sit, & à quo potissimùm proveniant sanctissimi hujus sacrificii tam pretiosus, quàm cœlestis fructus.*

3. (c) *Cantentur.*] Licèt jam temporibus hujus Concilii in usu esset Missæ sacrificium publicè cantare, ut probat Vicecomes *volum. 2. de Missæ ritibus, lib. 5. cap. 7.* tamen in præsenti non accipias Missam cantare prout sonat, sed potiùs pro Missam dicere. Galli enim privatas Missas, privatimque recitatas etiam cantari dicebant, à solenniori, & digniori celebratione: quomodo accipit caput 28. Pœnit. Rom. *titul. 9.* in illis verbis: *Item qui jejunare non potest, & observare quod in Pœnitentiali scriptum est, faciat quod Sanctus Bonifacius constituit: pro uno die, quem in pane, & aqua jejunare debet, roget presbyterum, ut Missam cantet pro eo.* Filesacus *de confessione auriculari, fol. 676.* & intelligi potest textus *in cap. tanta, de simonia.*

4. (d) *Vivorum, & etiam defunctorum.*] Olim non solùm seorsim Missa offerebatur pro vivis, aut pro defunctis. Robertus Archidiaconus in vita Sancti Aiberti monachi, apud Laurentium Surium *tom. 2.* ibi: *Factus autem presbyter duas in die celebravit Missas, pro vivis alteram, alteram pro defunctis.* Sed & simul pro vivis, & mortuis simul salutaris hostia offerebatur. Albinus Flaccus *libro sacram.* ibi: *Missa pro salute vivorum, & requie mortuorum: Omnipotens sempiterne Deus, qui vivorum dominaris simul & mortuorum.* Observavit Vicecomes *de ritibus Missæ volum. 2. libro 4. cap. 1.*

COMMENTARIUM.

5. *Conclusio traditur, & illustratur.* EX præsenti canone communiter talis deducitur assertio: *Propter Missam peculiarem Missa propria de die non est omittenda.* Non est alia similis decisio in jure, quâ firmari possit: facit tamen Concilium Colon. *anno 1536. p. 2. cap. 7. Sunt in clero qui privatis quibusdam affectibus moti, vel testamento, vel ut vocant, fundationibus efficiunt ut nova festa præter Ecclesiæ auctoritatem solenniter subindè celebrentur. Quod interim fit ut preces horariæ, ac reliqua publicè recepta pro affectu cujuslibet facilè noventur, id quod nobis non probatur.* Illustrant ultra congestos in præsenti a Barbosa *de offic. Parochi p. 1. cap. 11.* Vicecomes *lib. 3. de Missæ ritibus, cap. 1.* Diana *p. 11. tract. 2. resol. 4.* Carolus Guicetus *de festis propriis lib. 4. cap. 21. quæst. 6.* Suarez *de sacram. disputat. 83. sect. 3.* & *disp. 88. sect. 3.* Portel. *in addit. verbo Missa, §. 8.* Dicastillo *de sacram. tom. 1. tract. 5. disput. 4. dub. 14.* Diana *2. p. tract. 14. resol. 30. cum sequent.* & *cap. 4. tract. 4. resol. 39.*

6. *Impugnatur tradita assertio.* Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Cuilibet privato sacerdoti liberum est Missam celebrare, vel non; nec tenetur diebus feriatis, aut festivis præcisè Missæ sacrificium offerre, ut probant Gabriel, Sotus, Caietanus, Victoria, & alii, quos referunt & sequuntur Fagundez *in primum Eccles. præcept. libro 3. capite 15.* Lugo *de Eucharist. disputat. 20. sect. 1.* Suarez *de sacram disput. 80. sect. 1. §. 2.* Sausay *in Panopl. sacerd. 2. p. lib. 1. artic. 2. §. 3. fol. 534.* Igitur multò magis liberum illi erit pro suo arbitrio hanc, vel illam dicere. Accedit, nam Missa votiva ea est, quæ non correspondet officio diei, sed pro voluntate dicitur, sive ipsius sacerdotis, sive ejus, ad cujus nutum celebratur, ut eam definiunt Gavantus *p. 1. tit. 4.* Guicetus *de festis lib. 4. cap. 21.* sed neglecto officio proprio ipsius diei, potie Missam votivam dici, ipsi probant. Ergo & in præsenti casu ob votum, & devotionem fidelium licitè celebrari poterat Missa de Sanctissima Trinitate, aut sancto Michaële, etiam diebus non propriis.

Quâ dubitandi ratione non obstante vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, Missam aliquando significare diem festum, in quo celebratur; nam in Concilio Pistensi, *cap. 3.* legimus, iis qui furto, vel aliis sceleribus se obstrinxerant, pœnitentiæ, ac reconciliationis terminum sancti Remigii Missam, idest ejus celebritatem, præfinitam fuisse, ibi: *Communi placito constituimus, ut usque ad Missam S. Remigii, hoc est Kalend. Octobr. spatium habeant illi, qui in istis temporibus istas depradationes, & alia malefacta criminaliter, & publicè fecerunt, ut inde apud Dominum, & apud eos, quibus malefecerunt, se pacificent.* Et *lib. 2. cap. 18.* ibi; *De moneta verò unde jam per tres annos, & admonitionem fecimus, & tempus, quando una teneretur, & aliæ omnes cessarent, constituimus: hoc omnibus notum esse volumus, quoniam ut absque ulla excusatione citò possit emendari, spatium usque ad Missam sancti Martini dare decrevimus.* Et *cap. 20.* ibi: *Ut ubi pontes antiquitus fuerunt, & in his locis, ubi tempore genitoris nostri ipso jubente, diversarum necessitatum causâ facti, omnino absque ulla dilatione ab his qui eos tunc fecerunt, restituantur & renoventur, ita ut ad Missam sancti Andreæ renovati fiant.* Et quia præcipuè hoc sacrificium die Dominico offertur, Dominicum appellatur in auctoritatibus congestis à Cerda *in notis ad Tertul. ad uxorem, num. 37.* Bovio *tom. 1. Rom. Subter. lib. 1. cap. 31.* Nonnunquam etiam accipitur pro mercato, ut probat Vicecomes *lib. 1. de Missæ ritibus, cap. 1.* ponitur pro divino officio in Concilio Valentino, *can. 1.* pro ipsis precibus & collectis in Concilio Milevit. *can. 12.* pro re divina in auctoritatibus congestis à Savarone *ad Sidonium lib. 5. epist. 17.* Sed frequentiùs sumitur, ut hodie vulgò, pro ipso sacrificio. Quæ acceptio primis Ecclesiæ temporibus cœpit, siquidem D. Clemens *epist. 3.* ait: *In aliis locis sacrificare, & Missas celebrare non licet, &c.* Nec ita hoc sacrificium dictum est ab Hebraico verbo *Missah*, ut voluit post alios Corjolanus *in breviario, anno 34.* quam sententiam docte refellit Vicecomes *dict. lib. 1. cap. 4.* sed à dimissione, quia olim catechumeni ante consecrationem mittebantur, quasi eorum Missa finita, ut hodie in fine dimittitur populus per Diaconum. D. Isidor. *lib. 6. origin. cap. 16.* ibi: *Missa tempore sacrificii est, quando catechumeni foras mittuntur, clamante Levita: Si quis catechumenus remansit, exeat foras.* Et *inde Missa.* Et etiam Diaconus clamabat, qui non

Missa ut. mologia.

non communicat, det locum: probat Haæphtenus *in vita S. Benedicti, cap. 23.* Et ita fuit, ut nomen Missa, quod denotabat sacrificii finem, pro ipso sacrificio acciperetur. Concil. Carthag. *can. 84.* Rabanus Maurus *de instit. cleric. cap. 32.* Illustrant Gothofredus *in l. 3. C. Theodos. de proximis (omitibus*, Menardus *ad concord. regul. cap. 28. §. 7.* Bravo *in not. ad regulam S. Benedicti, cap. 17.* Lantdmeter. *lib. 2. de veteri mon. cap. 78.* Beyerlinch. *verbo Missa, tom. 7.* Dartis *ad dist. 1. de consecr.* Theophilus *tom. 6. in Acathist. §. 3. fol. 487.* Conradus Kling. *lib. 4. loc. commun. cap. 22.* Martinez à Prado *de Eucharist. quæst. 83. dub. 2. §. 1.* Covar. *lib. 4. var. cap. 22.* ubi Ufelius, Loaysa *in can. 1. Concil. Tolet. 12.* Baronius *anno 34. num. 59.* Vicecomes *ubi suprà, cap. 4. & 5.* Joan. Scortia, Antonius Monchiacenus, & Gaspar Cassalius *de sacrif. Missæ*, plures congesti à P. Henao *eod. tract. disp. 1. sect. 1. num. 4.*

8. *De diversis missis.* Secundò sciendum est, Missam debere cum horariis divini officii laudibus, de quibus egi proximo commentario, convenire; ideoque pro varietate dierum jam olim diversas fuisse præscriptas Missas legimus, ita ut Missa unius diei diversa esset à Missa alterius. Pelagius Pontifex II. *epist. ult.* ibi: *Sacrum ordinem Romanum, sacraque constituta nostrorum antecessorum solerter relegentes, invenimus has novas præfationes in sacro catalogo tantummodo recipiendas, quas longa retrò veritas in Romana Ecclesia hactenus servavit.* Ubi notanda sunt illa verba, *longa retrò veritas*; quæ hanc consuetudinem diversarum Missarum multò altiùs quàm Pelagii ferat ætas, repetendam esse demonstrant. Vigilius Pontifex *epist. 1. cap. 5.* inquit: *Ordinem precum in celebritate Missarum nullo nos tempore, nulla festivitate significamus habere diversum, sed semper eodem tenore oblata Deo munera consecrare. Quoties verò Paschalis, aut Ascensionis Domini, vel Pentecostes, & Epiphaniæ, Sanctorumque Dei fuerit agenda festivitas; singula capitula diebus apta subjungimus, quibus commemorationem sanctam solennitatis, aut eorum faciamus, quorum natalitia celebramus.* Probat Vicecomes *lib. 3. de Missæ ritibus, cap. 2.* Unde non solùm unicuique diei Dominico propria Missa præscripta fuit, ut probat Vicecomes *dicto lib. 3. de Missæ ritibus, cap. 3.* verùm etiam diebus feriarum peculiares Missas præfinitas fuisse, constat ex Vvalfrido Strab. *de rebus Eccles. cap. 20.* ubi ita ait: *Alii omni Dominico, vel omni Sabbatho apud Orientem, & Hispanias, Missas facientes commemorationem passionis Dominicæ omni septimanâ, si facerent, sufficere credebant*, &c. Ex Pelagio suprà relato, & ex eo quia D. Hieronymus pluribus in locis sui Comitis, seu Lectionarii ejus rei meminit; nam cùm sibi proposuisset Lectiones, & Evangelia, quæ quotidie anno vertente recitanda essent, nobis aperire, diversa utique singularum hebdomadarum quartæ, & sextæ feriæ assignat: quod argumento est, earundem feriarum proprias Missas fuisse. Probat Vicecomes *dict. libro 3. capite 11.* diebus etiam quadragesimalibus peculiarem Missam fuisse statutam, constat ex Pelagio suprà relato, & ex Concilio Matisconensi, *can. 9.* ibi: *Ut à feria sancti Martini usque ad natalem Domini, secundâ, quartâ, & sextâ sabbathi jejunetur, & sacrificia quadragesimali debeant ordine celebrari.* Et Rupertus Abbas *de divinis officiis lib. 4.* cui titulum affixit de Evangeliis, & Epistolis feriarum quadragesimæ, in quibus sibi concordent, *cap. 14.* & sequentibus agit de omnibus feriis Quadragesimæ usque ad Dominicam 5. Etiam Adventus tempore peculiares Missas fuisse præfinitas, probat Vicecomes *dict. libro 3. capite 14. per totum.*

9. *De missis Sanctorum.* His præmissis de Missis diebus Dominicis, & feriis hedomadæ assignatis, deveniamus ad eas, quæ festivitatibus Sanctorum, seu eorum natalitiis celebrandis præfinitæ sunt. Et in earum anniversaria die propriam cujusque sancti Missam celebrari, constat ex D. Cypriano *epist. 34. ad Clerum, & plebem, qui* dum Cellerinam, atque Laurentium laudat, quòd martyrii palmam illustri triumpho promoverint, hæc inquit: *Sacrificia pro eis semper, ut meministis, offerimus, quoties Martyrum passiones, & dies anniversaria commemoratione celebramus.* Quæ quia satis apertè rem, quam agimus, ostendunt, in eorum explicatione nequaquam immorabor. Item *epist. 37. ad Cler.* mentionem faciens sacrarum tabularum, quibus consignabantur dies, ac nomina eorum, qui ob Christi testimonium collisò capite victores occubuissent, ita scribit: *Tertullus fidelissimus, & devotissimus frater noster, pro cætera solicitudine, & cura sua, quam fratribus in obsequio operationis impertit, scripserit, & scribat, ac significet mihi dies, quibus in carcere beati fratres nostri ad immortalitatem gloriosæ mortis exitu transeunt, ut celebrentur hic a nobis oblationes, & sacrificia ob commemorationes eorum, quæ citò vobiscum Domino protegente celebrabimus.* Quo testimonio nihil clarius, illustriusve afferri posse arbitror, cùm ritus ille Sanctis litandi, veluti penicillo expressus fuerit. Et S. Augustinus *lib. 8. de civitate Dei, cap. 26.* cùm probare instituisset cœlestia sacrificia, quæ Sanctos colendi gratiâ quotidie in Ecclesiis celebrantur, non Sanctis ipsis, verùm Deo offerri, in hunc modum loquitur: *Quis audivit aliquando fidelium, stantem sacerdotem ad altare etiam super sanctum corpus Martyris ad Dei honorem, cultumque constructum, dicere in precibus: Offero tibi sacrificium Petre, vel Paule, vel Cypriane; cum apud eorum memorias offeratur Deo, qui eos & Martyres, & homines fecit?* Quæ verba, vel præsentem disputationem stabiliunt, vel nescio quid stabiliendæ satis sit. Multaque alia, tum ipse Augustinus, tum alii scriptores testimonia suggerunt, quæ quod in re perspicua versor, à me omittuntur. Non patiar tamen silentio præteriri [quod ad hanc quæstionem illustrandam pertinet] ipsas Missas de Sanctis anniversaria die celebrari solitas esse. Cujus probationem duco ex illis Tertulliani verbis suprà citatis, *annua die*: & Cypriani, *anniversaria commemoratione.* Nec desinam admonere, pervetus etsi fuerit Missarum de Sanctis in Ecclesia consuetudo; tamen quadraginta diebus pœnitentiæ dictis olim ejus generis nullam confecisse priscos religionis Christianæ cultores. Qua de re, ne dubitandi locus subsit, maximo est argumento, quod Concilii Laodicensis capite 52. legimus, ubi præcipitur, ne quis eo tempore nuptias, vel martyrum natalitia celebrare audeat; illius quippe hæc sunt verba: *Quod non oportet in quadragesima nuptias, vel natalitia celebrare.* Dicuntur verò *natalitia*, dies Sanctorum religioni consecrati, quòd illi ex angusto ærumnosæ vitæ curriculo in illa æternitatis immensa spatia educti, jucundè, ac beatè

beatè vivant cum Christo. Si verò tunc festos dies Sanctorum celebrare haud fas erat, multò minùs de Sanctis Missam conficere, cùm hic præcipuus sit cultus, quem illis Christiani exhibere possint. Eodem etiam pertinet, quod in S. Hieronymi comite, seu lectionario, nulla lectio; atque in B. Gregorii antiphonario nulla antiphona continetur ad ecclesiasticum quadraginta dierum officium spectans, quæ Sancti alicujus mentionem faciat; cùm omnium dierum alicui Divo sacrorum, qui in alia tempora incidunt, statas tum lectiones, tum antiphonas in iis expressas legamus. Atque ut apertius hoc sit, addam Martini testimonium relatum *in cap. non licet, 33. q. 4.* ubi ita cavetur: *Non licet in quadragesima natales Martyrum celebrare, sed tantum in sabbatho, & Dominica, pro commemoratione eorum oblationes offerre: sed natalitia, nec nuptias licet in Quadragesima celebrare.* Quæ verba illius moris adeo plena sunt, ut qui in dubium vocare velit, planè amens sit. Quem canonem latè exponit Filesacus de *Quadragesima cap. 13.* S. Vigil. Pont. *epistol. 1. capite 5.* in illis verbis: *Quotiens verò Paschalis, aut Ascensionis Domini, vel Pentecostes, & Epiphaniæ, Sanctorumque Dei fuerit agenda festivitas, singula capitula diebus aptas subjungimus, quibus commemorationem sanctam solennitatis, aut eorum faciamus, quorum natalitia celebramus.* Immò si duo Sancti in eadem die celebrandi erant, duplex Missa legebatur, ut probat Vicecomes *dict. lib. 3. cap. 7.*

10. *de missis votivis*

Ultra Missas istas suis diebus & temporibus statutas, erant aliæ votivæ, quæ ita dicebantur, quia pro sacerdotum voto recitabantur, de quibus Constantinus Presbyter in vita S. Germani Episcopi, titulo Altissiodor. *cap. 16.* ibi: *Sancti Episcopi Peregrinus, & Amator, priùs quàm discedant, Missas sunt votivas celebraturi.* Earum autem duo erant genera: aliæ certum diem habebant, aliæ verò quovis die celebrari poterant, prout sacerdotis voluntas, aut necessitas tulisset. Ad primum genus Missarum votivarum spectant Missa de Angelis, de Trinitate, de Sapientia, quæ feriâ secundâ celebrabantur, Micrologus *in observ. Eccles. cap. 60.* ibi: *Sciendum autem, quendam Albinum Magistrum Caroli Imperatoris, rogatu Bonifacii Archiepiscopi, ut ajunt, Missales orationes de sancta Trinitate composuisse, & in secunda feria de Sapientia, in tertia d Spiritu sancto, in quarta de Charitate, in quinta de Angelis, in sexta de Cruce, in Sabbatho de sancta Maria.* Prosequitur latè Vicecomes *d. lib. 3. ex cap. 16. usque ad 22.* Ad secundum genus Missarum votivarum pertinent Missæ pro aliqua necessitate, seu molestia instituta, veluti pro bello avertendo, paceque impetranda, pro frugibus terræ, pro pluvia postulanda, aut pro tempestate repellenda, de quibus agit idem Vicecomes *dicto libro 3. ex capite 22. usque ad 25.*

11. *traditur ratio decidendi.*

Unde apparet ratio præsentis textus; nam cùm ita sedulò Ecclesiæ PP. singulis diebus Missas proprias, & peculiares præscripserint, & statuerint, non licet sacerdotibus propriâ voluntate, aut pro audientium libito Missam proprii dici omittere, & aliam recitare horis canonicis incongruam, & non consonam. Unde D. Carolus in suis actis Ecclesiæ Mediolan. diligenter monet, ut cam quisque presbyter celebret Missam, quæ cum sacro penso divinarum laudum maximè congruat: quas constitutiones si in mentem revocarent nonnulli sacerdotes, nunquam eò temeritatis delaberentur, ut sacrum funebre, vel aliud simile, etiamsi nulla Ecclesiæ requirat necessitas, singulis fermè diebus celebrarent, turpi cupiditate celeriter absolvendi Missam, ut ad negotia sæcularia se convertant. An verò peccet qui neglectâ propriâ Missâ ipsius dici, aliam celebrat, disputant Moralistæ: & communiter placet, curandum esse, ne fiat; si tamen salvo contemptu, & absque animo introducendi novum ritum id fiat, peccatum veniale committit, propter violationem rubricæ Missalis. Tamburin. *de sacrif. Missæ lib. 2. §. 1. cap. 6.* Licèt eo etiam casu non improbabiliter teneant Suarez *de Sacram disput. 83. sect. 3.* nec peccatum veniale committi. Nec tandem obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam non rectè sequitur ex eo, quod quis non teneatur ad aliquid peragendum, illi licere illud facere quo modo velit; quis enim dicet: Non teneor die professo sacrificio Missæ interesse: ergo sedens, & incompositus, aut sine attentione interesse possum. Nec obstat augmentum ipsius dubitandi rationis; nam id procedit in Missis votivis, quæ ex justa causa dici possunt, omissis propriis ipsius dici, de quibus suprà egi. Non tamen inde infertur, pro libito celebrantis, vel audientium posse Missæ sacrificium mutari, ut etiam ex speciali privilegio ab aliquibus piis viris factum legimus; nam scribit Cantiprat. *lib. 2. Apum, cap. 29. num. 12.* sacerdotem, qui semper de Beata Virgine sacrum faciebat, cùm esset à S. Thoma Cantuariensi suspensus à Missæ celebratione, jussu Deiparæ fuisse restitutum, & devotioni suæ servire permissum. Simile est quod refert Sebast. Rovilart. *cap. 9. Parthenia, num. 30.* Rursus apud eundem Cantiprat. *lib 2. cap. 53. n. 14.* alius, qui semper pro defunctis sacrum faciebat, cùm æquè ab Episcopo juberetur ritui præscripto parêre, divino visu interveniente permissus est pergere. Affine est quod ex Petro Cluniac. referunt Auctor Lavacri conscientiæ *cap. 5.* Colvenerius *ad locum proximè adductum Cantiprat.* qui subdit, propter paucorum privilegia non esse recedendum ab ordinatissima dispositione Ecclesiæ.

Sed suprà traditis obstat textus *in cap. hoc attendendum, de consecr. distinct. 1.* qui tribuitur D. Gregorio *in libris Capitul. cap. 45.* ut refert Vicecomes *lib. 3. de Missaritibus, cap. final.* à Burchardo verò *lib. 2. decreti, cap. 54.* Carnotensi *p. 2. cap. 119.* citatur ex dictis D. Augustini: sed rectiùs jam notavit Filesacus *de orig pareæ. cap. 6.* textum illum esse Theodulphi Aurelian. Episcopi, qui floruit imperante Ludovico Pio, *in epist. ad presbyteros, seu parochos Aurel.* in illis verbis: *Et hoc attendendum est, ut Missæ peculiares, quæ in diebus, seu in quibuslibet festivitatibus à sacerdotibus fiunt, non ita publicè fiant, ut per eas populus Missarum solennibus, quæ horâ tertiâ canonicè fiunt, abstrahantur.* Ex quibus apertè deducitur, diebus Dominicis, & aliis festivis licere presbyteris peculiares Missas celebrare. Pro cujus textus expositione sciendum est, inter alias Missarum divisiones, illam præcipuè dari, quòd aliæ sint Missæ publicæ, in quibus publicè, & solenniter populus convenit; aliæ privatæ, seu peculiares, quæ à presbyteris sine plebis conventu celebrantur.

12. *Exponitur cap. hoc attendendum, de consecr. dist. 1.*

tur. Priores non nisi horâ tertiâ, & in Ecclesia parochiali, ubi populus diebus Dominicis, & festivis olim convenire debebat, juxta tradita suprà *in cap. ut Dominicis, de parochiis*, celebrari valebant, de quibus agitur *in can. 6. Concil. Africani*. ibi: *Non licere presbytero in publica Missa quemquam reconciliare.* Et eas vitandæ turbæ, & strepitus removendi causâ fieri prohibuit in monasteriis Gregorius Magnus in Concilio Later. celebrato pro quiete, & libertate monachorum, in illis verbis: *Missas quoque publicas in cœnobiis fieri omni modo prohibemus, ne in servorum Dei recessibus, & eorum receptaculis ulla popularis conventus præbeatur occasio, quia non expedit animabus eorum.* Facit Carnot. *epist. 108.* ibi: *Denique si causam hujus accusationis requiras, constat manifeste inde, quòd interdicente Sedis Apostolicæ decreto, non potest Turonensis Archiepiscopus in majori monasterio publicas Missas celebrare.* Peculiares verò Missæ, quia privatim dicebantur, idco jubet Theodulphus, ut tali horâ celebrentur, ut populus non distrahatur à Missa parochiali, ubi convenire debebat. Quod accuratiùs cautum fuit in Concilio Senonensi celebrato temporibus Francisci I. ubi *canone 15.* ita legitur: *Item ne populus distrahatur à Missa parochiali, & ab auditione mandatorum Dei Ecclesiæ, prohibemus ne in capellis ab antiquo etiam Episcoporum auctoritate fundatis aliæ Missæ celebrentur, quàm illæ quæ de fundatione extiterint; & si quæ sint missæ, quæ ex tenore fundationis dici debeant die Dominico, non dicantur nisi post Missam parochialem.* Non enim in dicto canone agit Theodulphus de Missis peculiaribus eo sensu, quo in præsenti Missæ peculiares accipiuntur pro diversis Missis ab statutis specialiter illis diebus; sed pro Missis privatis peculariter à presbyteris celebratis absque populi conventu, de quibus plura adduxerunt Suarez *adversus Regem Angliæ lib. 2. cap. 6.* Lantdmeter. *lib. 2. de veteri cler. cap. 82.*

Opponi etiam potest textus *in cap. significatum, de prabend.* junctis ibi adductis.

CAPUT III.

Innocent. III. (a) *Vvigornien. Episcopo.*

COnsuluisti nos, utrum presbyter duas Missas in eadem die valeat celebrare. Super quo tibi duximus respondendum, quod excepto die (b) nativitatis Dominicæ, nisi causa (c) necessitatis suadeat, sufficit sacerdoti semel in die unam Missam solummodò celebrare.

NOTÆ.

(a) *Vigornienſi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap. 1.* de diœceſi Vvigornienſi nonnulla notavi *in capite 9. de elect.*

(b) *Die nativitatis Dominicæ.*] De cujus ſolennitate egi *in cap. final. de feriis.* Inter privilegia autem hujus magni diei illud præcipuum eſt, ut in eo tres Miſſæ à quolibet presbytero celebrentur, ut poſt D. Thomam 3. *p. quæſt. 83. art. 3. ad 2.* tradunt Sotus *in 4. diſt. 13. quæſt. 2. artic. 2.* Vazquez *3. p. in 3. p. diſputat. 232. cap. 5.* Suarez *in eadem parte, diſput. 80. ſect. 3.* Vicecomes *volum. 3. de ritibus Miſſæ, lib. 3. cap. 26.* Severus Binius *in notis ad Theleſphorum Papam, tom. 1. p. 2. Concil.* Salcedo *in praxi, cap. 35.* A quo tamen Pontifice hæc trium Miſſarum ſolennitas ſtatuta fuerit, non ſatis conſtat apud Interpretes. Severinus Binius *ubi ſuprà*, exiſtimat auctoritate Theleſphori Papæ; relatâ *in cap. nocte 48. de conſecr. diſt. 1.* id conſtitutum fuiſſe, quia in eo textu ait Theleſphorus: *Nocte ſanctâ Miſſas celebrent presbyteri.* Quibus verbis tres Miſſas celebrari poſſe vulgò receptum fuit; quia pluralis appellatio in tribus verificatur, *l. 1. ff. de optione legat. l. ubi numerus, ff. de teſtib.* Sed hæc ſententia non placet: tum quia ſimilis locutio etiam in ſingulari verificari ſolet, *l. 1. §. familia, ff. de vi & vi armat.* tum quia Theleſphorus *in dict. cap. nocte*, non tam ſolennitatem trium Miſſarum ſtatuit, quàm ut presbyteri in eadem nocte Miſſas celebrent, ut notavit Vazquez *dict. diſputat. 232. quæſt. 3. num. 31.* quod præceptum cùm imponeretur omnibus presbyteris, neceſſariò plurali verbo utendum erat. Nec in præſenti textu, ubi de eadem ſolennitate agitur, exprimitur numerus Miſſarum, nec auctor hujus ſolennitatis, ſeu conceſſionis. Quare verius credo, Theleſphorum Papam, qui Eccleſiam rexit ex anno 142. hanc ſolennitatem trium Miſſarum ſtatuiſſe, ut tradunt D. Gregorius *in homil. de natali Domini*, Vvalfridus Strabo *de rebus Eccleſ. cap. 21.* ibi: *Theſphorus IX. in ordine Romanæ Sedis Epiſcopus, in natali Domini tres Miſſas celebrari inſtituit.* Et licèt ea conſtitutio non extet; tamen ab eo tempore receptum eſt in Eccleſia, ut in hac magna ſolennitate tres Miſſæ à quolibet ſacerdote celebrentur. Hujus autem privilegii, ſeu ſolennitatis rationes duas afferunt Interpretes. Primam, ut ita per tres Miſſas tres mundi ſtatus ſignificentur. Primus legis naturæ, qui duravit à mundi creatione uſque ad Moyſem: ſecundus legis ſcriptæ, qui permanſit à Moyſe uſque ad Chriſti mortem: tertius ſtatus legis gratiæ, quæ à Chriſto Domino cœpit, & uſque ad conſummationem ſæculi permanebit. Hugo à Sancto Victore *lib. 3. de ſpecial. Miſſar. obſerv. cap. 5.* ibi: *Ante legem, & ſub lege Chriſtus in figura jam immolatur; unde ut per commemorationem figurarum veritas probabilior exiſtat, ſemel in anno ſcilicet in nativitate Domini, conſtituit Eccleſia intra natalis diei ſpatium ter Miſſam celebrari: primò in nocte, ſecundò ſub auroram, tertiò de die. Tempus ante legem quaſi nox fuit, nec lege, nec Prophetis, nec aliâ prædicationis lege illuſtrata. Tempus ſub lege quaſi aurora fuit, nec penitus carens lege, nec plenâ eam habens. Tempus gratiæ diei pleno comparatur. Prima Miſſa tempus ante legẽ, ſecunda tempus ſub lege commemorat, quia in utroque Chriſti immolatio in figurâ præceſſit: in tertia Miſſa verâ lux advenîſſe monſtratur, cùm dicitur: Puer natus eſt nobis.* Secundam rationem

tionem adducit D. Thomas *dict. 3. p. quæst. 73. artic. 2. ad 2.* quia triplex nativitas in Christo Domino considerari potest: Prima æterna, quia Verbum à Patre generatur, juxta modum quem exponit Bellarminus *tom. 1. controv. lib. 7. de Christo, cap. 9. & sequent.* Secunda carnalis, quia natus est secundùm carnem ex B. Maria Virgine. Tertia spiritualis, quia quotidie spiritualiter nascitur in cordibus justorum, quos illuminat vivâ fide, ut dicitur *in epist. 2. D. Petri cap. 1.* Christus nascitur tanquam Lucifer in cordibus nostris. Ad has igitur tres nativitates celebrandas cum debita gratiarum actione triplex sacrificium offerri à quolibet Sacerdote Ecclesia instituit, scilicet ut nativitas secundùm carnem celebretur per Missam, quæ mediâ nocte dicitur: nativitas spiritualis, quæ illuminat hominum corda, per Missam in aurora dictam significatur: denique generatio æterna per tertiam Missam, cui præscriptum est Evangelium D. Joannis, quod incipit, *In principio erat Verbum.* Diciturque die, propter illud Psalmi 109. *Splendoribus Sanctorum genui te.* Unde cognoscitur, quod olim, non quemadmodum nunc à plerisque sacerdotibus fit, una alias Missas subsequebatur, sed sicut in præcipuis Ecclesiis, quæ Canonicorum collegio insignitæ sunt, servari solet, una mediâ nocte, altera primâ luce, tertia summo die conficiebatur, ut probat Vicecomes *dict. lib. 3. volum. 3. cap. 27.* De his tribus Missis plura alia adducunt Diana *p. 11. tract. 4. resol. 43.* Tambur. *lib. 1. de Missa, cap. 6. §. 3. num. 6.* P. Henao *eod. tract. disp. 22. sect. 3.*

2. (c) *Causâ necessitatis.*] Nec tunc expressit Innocentius, an duas, vel tres, seu quatuor Missas dicere liceat; licèt consultatio Episcopi Vvigornienſis esset, utrum duas tantùm unâ die celebrare liceret: ideo placuit Didaco à Tapia *q. 11. de Eucharist. artic. 5.* Suario *de Sacram. disput. 80. sect. 3.* Petro de Ledesma *cap. 19. de Eucharist.* contra Gregorium Lopezium *in l. 50. tit. 4. part. 1.* & alios congestos à Cenedo *ad Decret. collect. 175. num. 4.* quod si suadeat causa necessitatis, fas erit celebrare non tantùm duas, verùm & tres, aut quatuor Missas, requisitâ quidem majori causâ ad tertiam, quàm ad secundam; ad quartam, quàm ad tertiam. Casus autem necessitatis, in quibus uni sacerdoti liceat in eadem die duas Missas celebrare, assignarunt Moralistæ, sed non omnes sunt amplectendi. Primò affirmant nonnulli, ob paupertatem sacerdotis licere illi in eadem die bis celebrare: sed satis expressè casus hic refellitur *ex cap. sufficit, de consecr. dist. 1.* ibi: *Qui verò pro pecunia, aut adulationibus secularium* (lege *oblationibus*) *una die præsumunt plures celebrare Missas, non existimo evadere damnationem.* Secundum casum assignant Moralistæ, cùm post peractum Missæ sacrificium advenit Princeps, Episcopus, aut multitudo peregrinorum in die festo. Sed etiam hunc casum rejiciunt post Vazquez Tamburin. *de sacrif. Missæ lib. 1. cap. 6. §. 3.* P. Henao *eod. tract. tom. 1. disput. 22. sect. 4.* Et certè casus hic metaphysicus est; nam si prædictæ personæ advenjunt antequàm sacerdos sumat species ipsas panis, & vini, facilius erit iterum recitare Missam, quàm aliam dicere: si autem post sumptas species, & ablutionem, quia sacerdos jam non est jejunus, non potest aliam Missam celebrare. Idem de casu, in quo ob necessitatem infirmi ultimo languore depressi, ut viaticum accipiant, concedunt antiqui secundam Missam celebrare, tenet Tamburinus *ubi suprà*: sed illum casum doctè explicat, & defendit P. Henao *ubi suprà.* Primus ergo casus, in quo ob necessitatem licet duas Missas celebrare in eadem die, datur cùm unus parochus regit duas Ecclesias diversis in locis; tunc enim in qualibet earum debet Missæ sacrificium in diebus festis celebrare. Concilium Emerit. *can. 19.* ibi: *In parochiis multæ sunt Ecclesiæ constitutæ, quæ à Fidelibus factæ, aut paucum, aut nihil de rebus videntur habere: sacerdotali ergo decreto presbytero uni plures extant commissæ; unde cavendum est, ne occurrente paupertate, ordo ibidem non impleatur Missæ: proinde salubri deliberatione censemus, ut pro singulis quibusque Ecclesiis, in quibus presbyter jussus fuerit ordinationem præesse, pro singulis diebus Dominicis sacrificium Deo procuret offerre.* Docuit Filescus *de orig. paræc. cap. final.* & exponit P. Henao *suprà*, *num. 3.* qui idem admittit, cùm adeo magnus est populi concursus, ut Ecclesia eum recipere non possit: ad quem casum probandum, licèt communiter adducatur epistola 81. Leonis I. cujus pars refertur *in cap. necesse 51. de consecr. dist. 1.* his verbis: *Ut autem in omnibus observantia nostra concordet, illudquoque volumus custodiri, ut cùm solennior festivitas conventum populi numerosioris indixerit, & ad eam tanta multitudo convenerit, quam recipere basilica simul una non possit, sacrificii oblatio indubitanter iteretur, ne his tantùm admissis ad hanc devotionem, qui primi advenerint, videantur hi, qui postmodum confluxerint, non recepti; cùm plenum pietatis, atque rationis sit, ut quotiens basilicam, in qua agitur, præsentia novæ plebis impleverit, totiens sacrificium subsequens offeratur. Necesse est autem, ut quædam pars populi suâ devotione privetur, si unius tantùm Missæ more servato, sacrificium offerre non possint, nisi qui primâ diei parte convenerint.* Verius tamen credo, Pontificem in eo textu agere de iterando sacrificio Missæ in eadem Ecclesia, sed non ab eodem sacerdote. Olim enim in una Ecclesia uno altari unica Missa tantùm celebrari poterat. Concil. Altissiod. *can. 10.* ibi: *Non licet super uno altario in una die duas Missas dicere.* Auctor libri Pontificalis de Pontifice Deusdedit ita ait: *Deusdedit constituit secundam Missam in Clero.* Ubi Scholiastes addit: *Quia tunc adhuc Græcorum non cantabatur in una Ecclesia, nisi forsan una Missa; quod magis ædificabat secundùm antiquos.* Quæ consuetudo apud Græcos diutiùs invaluit, teste Bartholomæo Georg. *in libello de ritibus Græcor.* ibi: *In magno numero sacerdotum, non nisi unus in eadem Ecclesia sacra Missarum obit; reliqui se pro ministris gerunt.* Et apud Moscovitas, referente Sigismundo, in templis unicum est altare, & in dies singulos unicum quoque sacrum faciendum putant; immò & apud Latinos in cœnobitarum Ecclesiis una tantùm Missa offerebatur, etiam tempore B. Francisci, ut constat ex epistola ipsius ad sacerdotes sui Ordinis, ubi ita ait: *Moneo præterea, & exhortor vos in Domino, ut in locis, in quibus morantur fratres, una tantùm celebretur Missa in die secundùm formam S. Romanæ Ecclesiæ. Si verò in loco plures fuerint sacerdotes, sit per amorem charitatis alter contentus audire celebrationem sacerdotis alterius.* Ubi notanda sunt verba illa *secundùm formam Romanæ Ecclesiæ*, quæ non ad universalem Ecclesiæ morem, sed ad singularem cœnobitarum ritum referre oportet. Quoniam

niam longè ante Sanctum Franciscum plerisque in Ecclesiis plures Missæ una die celebrari cœperant, ut exposuit Vicecomes *volum. 3. de ritibus Missæ, lib. 3. cap. 29.* Nec audiendus est Basilius Legion. *quæst. 3. scholast. in dict. can. 10. Concil. Altissiod.* qui canonem illum ad præsentem prohibitionem de duabus Missis non celebrandis ab uno Sacerdote in eodem die refert. Unde Leo Pontifex *in dicto cap. necesse*, ob multitudinem plebis dispensandum censuit, ut in una Ecclesia iteraretur sacrificium Missæ à diversis Sacerdotibus. Minùs audiendi sunt, qui justam causam celebrandi iterum ab eodem Sacerdote existimarunt, quando defunctus est tumulandus: nam licèt olim ex ea causa liceret iterare sacrificium Missæ, ut probavi *in cap. 1. hoc tit.* tamen mos ille, qui duravit usque ad tempora Sancti Norberti, teste Laurentio Landtmeter, *lib. 2. de veteri cler. cap. 82.* in desuetudinem abiit. Unde aut juxta veterem illum morem exaudiendi sunt Alfonsus Rex *in l. 54. tit. 4. part. 1.* D. Thomas *3. p. quæst. 80. artic. 10. ad 2.* ibi: *Sicut etiam in aliis diebus, in quibus occurrunt p'ura Dei beneficia, vel recolenda, vel expetenda, plures Missæ celebrantur in die, putà una pro festo, alia pro jejunio, vel pro mortuis, &c.* Vel accipiendi sunt de iterato sacrificio, non ab uno Sacerdote, sed à diversis. Prosequuntur alios casus æqualis necessitatis, vel similis Tambur. & Henao *ubi suprà*, Hieronymus Garcia *in summa tract. 3. difficult. 2. dub. 5.*

COMMENTARIUM.

PLures Missas eadem die celebrari ab uno Sacerdote, jure divino, aut naturali prohibitum non est, ut probat P. Vazquez 3. *p. in 3. p. disput. 232. cap. 5. num. 42.* Non enim repugnat naturæ sacrificii, ut sæpius ab eodem ministro offeratur, nec lege divina prohibitum est, ut repetatur. Quare olim propter Sacerdotum inopiam cùm pauci ad sacrum presbyteratus gradum ascenderent, quilibet in eodem die plures Missas celebrabat, ut constat ex Concilio Toletano 12. *cap. 5.* transcripto à Gratiano *in cap. relatum 11. de consecr. dist. 2.* ubi non reprehenduntur Sacerdotes, quia sæpiùs in die celebrabant, sed quia in omnibus Missis non communicabant: & in canonibus Concilii Triburiensis laudatur Leo Pontifex, quia septies, vel octies, noviesque eodem die Missam offerret; quod & refert Walfridus Strabo *de rebus Eccles. cap. 22.* dum inquit: Fidelium relatione virorum ad nostram usque pervenit notitiam, Leonem Papam, sicut ipse fatebatur, una die septem, vel novem Missarum solennia celebrasse. An tamen is Leo fuerit primus, vel tertius, examinat P. Henao *de sacrificio Missæ tom. 1. disput. 22. sect. 2.* & in Concilio Salegustad. celebrato anno 1022. *can. 5.* cavetur, ut unusquisque presbyter in una die non amplius, quàm tres Missas celebrare præsumat. Sed aucto deinceps paulatim presbyterorum numero, contrarius mos invaluit, videlicet ut uno die duntaxat una Missa celebraretur præterquam in præcipuis aliquot anni celebritatibus, *cap. sufficit, de consecr. dist. 1.* Odo Parisiensis *Synodic. constit. cap. 5.* ibi: *Nullus bis in die Missam audeat celebrare, aut cum duplici introitu, nisi in magna necessitate.* Idem cautum fuit in præsenti textu, & *in cap. tereferente, infrà hoc tit.* Concil. Londinense anno 1200. Oxoniense anno 1222. tempore Honorii III. celebratum: *Ad hæc duximus statuendum districtius, ne Sacerdos quispiam Missarum solennia celebret bis in die, excepto die Nativitatis & Resurrectionis Dominicæ, vel in exequiis defunctorum, videlicet cùm corpus alicujus in Ecclesia eodem die fuerit tumulandum; & tunc prior Missa de die, posterior verò pro defuncto celebretur.* Ripolense anno 1287. ibi: *Singulis presbyteris prohibemus, ut nisi unam Missam, aut duas, in casibus a jure concessis, in die cantare, aut legere cum sacrificii celebratione præsumat.* Ravennat. 2. temporibus Clementis V *rubric. 9. Cùm juxtà canonicas sanctiones unicuique Sacerdoti, quantumcunque digno, unam tantùm Missam in die sufficiat celebrare, & valde felix sit, qui Missam celebrat unam, districtius prohibemus, ne quis de cætero nisi unam tantùm in die celebret Missam, nisi in casibus à jure permissis.* Tolet. anno 1324. tempore Joan. XX. *can. 7. Nullus insuper absque causa necessitatis, excepto die nativitatis Domini, præsumat nisi unam Missam celebrare in die.* Tolet. anno 1324. apud Binium *tom. 3 p. 2. Cùm enim institutum sit sacrificium Missæ in memoriam Dominicæ passionis, Christus autem semel passus sit, non debet bis in una die ab eodem Sacerdote offerri.* Accedit, nam Sacerdotes suæ tenuitatis conscii, majori quàm par sit beneficio se ornatos existimare debent, si Dominici corporis semel in die conficiendi potestas illis sit. Illustrat Sausay *in Panopl. Sacerd. part. 2. lib. 1. cap. 10. artic. 2. §. 2.* Vazquez *3. p. disput. 232. cap. 5.* Suarez, & alii Moralistæ apud Henaum *dict. tom. 1. disput. 22. sect. 1.* Prado *de Eucharist. quæst. 83 dub. 16. §. 4.* Theoph. *tom. 16. in Heteroclita spirit. sect. 1. fol. 6.* Menard. *ad Sacram. D. Gregorii fol. 167.* Salcedo *in praxi, cap. 35.* Petr. Greg. *libro 1. partit. titul. 9. cap. 7.* & *lib. 4. titul. 6. cap. 2.* Landtmeter. *lib. 2. de veteri mon. cap. 82.* Corjolanus *in breviario, anno 140.* Cresolius *libro 3. Mystag. cap. 28. sect. 3.* Loaysa *in not. ad can. 5. Concil. Tolet.* Dartis *ad dist. 1. de consecr.* D. Fr. Alfons. Vazquez à Miranda, Abbas sanctæ Anastasiæ, *de supplicatione ad Sanctissimum pro tribus Missis dicendis in die commemorationis Defunctorum.* Fuisse verò olim usitatum ut non solùm in die natalis Christi Domini, de quo suprà egi, verùm in aliis festivitatibus, ut resurrectionis Domini, SS. Petri, & Pauli, Sancti Joannis plures Missæ celebrarentur, constat ex Strabone *de Eccles. offic. cap. 21.* ibi: *Romanorum usus habet duas, vel tres interdum unius solennitatis facere Missas, ut in nativitate Domini Salvatoris, & aliorum festis Sanctorum: & reverà non esse absurdum crediderim, si dum plures in una die faciendæ sunt Missæ, unus Sacerdos duas, vel tres necessitate, vel voluntate persuadente celebret potiùs quàm quasdam dimittat.* Ad hoc accedit, quod totius usus Ecclesiæ habet sæpiùs Missas agere pro vivis, pro defunctis, pro eleemosynis, & aliis diversis causis: quod etiam officia his attributa testantur. Et licèt auctor ibi peculiares Sanctorum dies non exprimat, in quibus plures Missæ celebrantur; tamen id ex aliorum testimoniis probandum est. Et primò in nocte resurrectionis Dominicæ duas Missas celebrari, ex Fortunato, & Albino Flacco probat Vicecomes *dict. lib. 3. cap. 28.* In comite autem, sive lectionario sancti Hieronymi, ubi diei sancto Petro sacræ mentio fit, Lectio una, Evangeliumque

legitur planè distinctum ab iis, quæ B. Pauli solennibus adscribuntur: quod evidenti argumento est, duas Missas eorundem Sanctorum natali die confici solitas esse. Cujus rei simile argumentum colligere licet ex B. Gregorii antiphonario, diversam Missæ antiphonam utrique Sancto præfinientis: quod ipsum facit liber Sacram. dum B. Petri Missæ orationem aliam, aliam S. Pauli enumerat. Idem S. Gregorius *eod. lib. antiphonar.* Missarum quæ die festo S. Joannis Apostoli conficiebantur, mentionem faciens, primam, & secundam nominat. Quare clarè significat, duas eo die Missas peractas esse. Gregorii verba hæc sunt: *Sancti in prima Missa antiphona: Ego autem sicut oliva, &c. In secunda antiphona: In medio Ecclesiæ.* Liber etiam Sacramentorum orationem unam, quæ albescente die; alteram, quæ plenâ luce recitabatur, enumerat, ad duplicem hanc ejusdem diei Missam alludens: *VI.* (inquit ille) *Kalend. Jan. id est XXVII. die mensis Decembris, natale Sancti Joannis Evangelistæ in primo mane: DEUS qui per os B. Apostoli tui Joannis, &c. In die: Ecclesiam tuam Domine. &c.* Quæ Gregorii testimonia ad utramque Missam demonstrandam pertinent. De Missa verò, quæ primâ luce offerebatur, præter Rodulphum Tungrensem *cap. 23.* meminit Amalarius Fortunat. *de Eccles. offic. lib. 4. cap. 2.* his verbis: *Similiter habemus officia constituta in festivitate Joannis Evangelistæ, & Joannis Baptistæ primo diluculo: qui utrique ex utero matris, id est ab accepto lumine hujus mundi, in semetipsis sacrificium singulare quoddam Deo obtulerunt. Joannes Evangelista obtulit ab initio hujus lucis virginitatis sacrificium. Joannes Baptista sacrificium abstinentiæ, qui nec vinum bibit, nec siceram, & Nazaræus permansit omni tempore.* Hæc ille, quæ ut Sancti Joannis Apostoli duplicem Missam ostenderemus, allata sunt in medium. Verùm si rectè considerantur, insuper declarant in B. Joannis Baptistæ natalitiis veteres sacram liturgiam Deo bis obtulisse. Ducimus autem argumentum ex eo, quod vox, *similiter*, copulanda est cum verbis superioribus, quels plures Christi nati Missas ostenderat, sicut eum consulentibus locum perspicuum est; & quia ibi appetentis diei Missam recenset, præterquam aliam quoque celebratam esse, adducor ut credam, tum propter Sancti illius dignitatem, & excellentiam, tum præcipuè quia solennioribus anni diebus horâ tertiâ Missæ celebrantur, ut alibi ostensum est. Sed cur conjecturas sequor dum aperta testimonia suppetunt? Innumeræ sunt auctoritates, ex quibus id elici, probarique possit. Sed ego illustrioribus tantùm immorabor. In Lectionario quidem S. Hieronymi, dum B. Joannis Baptistæ Missæ recensentur, hæc scripta sunt: *In vigilia S. Joannis Baptistæ Lectio Hieremiæ Prophetæ, &c. Evangelium secundum Lucam. Item alia lectio in prima Missa Esaiæ Prophetæ, &c. Evangelium secundum Lucam, &c. Item in die sancto lectio Esaiæ Propheta, &c. Evangelium secundum Lucam, &c.* Ordo Romanus de divinis officiis, ibi: *In natali S. Joannis Baptistæ ideo tres Missa celebrantur, id est una in vigilia ejusdem, duæ in die nativitatis ejus, quia tribus triumphis refulsit insignis, id est officio Præcursoris, Baptistæ ministerio, & quia Nazaræus ex utero matris permansit.* Probant, & ita explicant Yepes *in chron. D. Benedicti cent. 5. anno 955.* Baronius *in Martyr. die 24. Junii*, Vicecomes *de Missæ ritibus, dict. lib. 3. cap. 28.* etsi aliter prædicta testimonia accipiant Azor *tom. 2. lib. 1. cap. 25. quæst. 1.* Theophilus Raynaud. *tom. 10. tract. de gladio & pileo, fol. 590.* Hodieque in regno Valentiæ sacerdotes bis in die commemorationis Defunctorum Missam celebrare, refert Trullench. in eodem regno scribens, *lib. 3. de Sacram. cap. 8. dub. 10. num 5.* Sacerdotes ergo extra casus in jure permissos celebrantes graviter puniri per Inquisitores hæreticæ pravitatis, ad quos pertinet hujus delicti punitio, ex Alfonso de Leon. refert Hieronymus Garcia *de excellent. Sacerd. difficult. 2. dub. 5. num. 2.* Quintanadvennas *tom. 1. singular. tract. 4 singul. 10. num. 4.*

CAPUT IV.

Idem *Archiepiscopo* (a) *Bracharensi.*

COnsilium nostrum. (b) *Et infrà:* Insuper requisisti, utrum in diebus (c) professis, in quibus (d) ad honorem Sancti Spiritus, Beatæ Virginis, & Sanctæ Crucis celebrare contingit, Hymnus (e) Angelicus, (f) Symbolum, ac (g) Præfatio propria debeant decantari, præsertim cùm in partibus tuis in honorem Beatæ Virginis, in Sabbathorum diebus Missa solenniter celebretur. Ad quod utique respondemus, quod apud nos in diebus professis, cùm Missarum solennia celebrantur in honorem Beatæ Virginis, neque Hymnus Angelicus, neque Symbolum decantatur; licèt in Missa propria Præfatio decantetur, ut inter commemorationem, & solennitatem differentia ostendatur. Unde (h) Te Deum laudamus, regulariùs dimittitur, quàm dicatur in Laudibus matutinis.

NOTÆ.

(a) *Bracharensi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. 2.* De Bracharensi Lusitaniæ Metropoli plura adduxi *in cap. coram, de in integr. restit.*

(b) *Et infrà.*] Alia pars hujus textus extat *in capite consilium, de observ. jejun.*

(c) *Professis.*] Sicut festi dies dicuntur illi, qui Deo dicati sunt, ita professi appellantur illi, in quibus laborandum est. Macrobius *lib. 1. Saturn. capite 16.* ubi ait: *Festi dies sunt Dis dicati; professi hominibus, ob administrandam rem privatam, publicamque concessi.* Nonius Marcel.

Marcellus eos appellat à festivitate vacuos. Unde Plautus *in Aulul. action. 2. scen. 5.* ait: *Festo die si quid prodegeris, profesto egere liceat, nisi peperceris.* Vulgò nos ferias dicimus, ut jam notavi *in cap. 1. de treug. & pace*, & exponunt hujus vocis etymologiam Cironius *in cap. 2. hoc titul.* Vicecomes *de ritibus Missæ, volum. 3. libro 3. cap. 10.*

(d) *Ad honorem.*] Ex voto videlicet ipsius celebrantis, vel illius, qui audit: de quibus Missis votivis egi jam *in cap. 2. hoc tit.*

3. (e) *Angelicus.*] *Gloria* videlicet, ita dictus hic hymnus, quia per Angelos compositus, & decantatus fuit in natali Domini nostri JEsu Christi, *Lucæ cap. 2. vers. 14.* Ideo ab Apostolorum tempore semper in Missis festivis dicitur, *cap. nocte, de consecr. dist. 4.* tradunt Amalarius Fortun. *lib. 3. cap. 8.* Rupertus *lib. 2. cap. 21.* Omittitur autem in diebus feriarum, & vigiliarum, ne in diebus planctus, & tristitiæ, gloriæ memoria resonet; exceptis tamen vigiliis intercedentibus à Pascha Resurrectionis ad Pentecosten, ex ratione adducta *in lib. gemma animæ, lib. 3. cap. 85.* In Ecclesiis autem Bethlehemitanis, quia ibi ab Angelis decantatus fuit hic hymnus, in omnibus diebus, etiam feriatis dicitur: in Missis etiam votivis, cùm officium dicatur feriale, & in Laudibus omittatur *Te Deum laudamus*, non dicitur hic hymnus, ut in præsenti statuitur, & docent Herrera *de cæremon. Missæ lib. 2. cap. 6.* Suarez 3 *p. de Sacram. disput. 83 sect. 1.* Guietus *de festis Sanctorum lib. 4. de Missis votivis, cap. 22.* P. Henao *tom. 3. de sacrif. Missæ, disput. 28. sect. 32.* In domo autem Lauretana etiam in Missis votivis B. Virginis Mariæ dicitur hymnus hic ex privilegio, quod refert Herrera *ubi suprà.*

(f) *Symbolum.*] Cujus etymon, & auctores retuli in apparatu ad hæc commentaria. Dicitur in Missis solennioribus, quas enumerat P. Herrera *de cæremon. Missæ lib. 2. cap. 22.* unde in feriis, & aliis minoribus festivitatibus non recitatur: quare rectè in præsenti Innocentius docet, in Missis votivis symbolum hoc non recitari. 4.

(g) *Præfatio.*] Canticum hoc, quod dicimus *Præfatio*, jam à temporibus Apostolorum adjectum fuit in sacrificio Missæ, ut constat ex D. Clement. *lib. 8. constit. cap. 16.* & ex Liturgia S. Petri, quæ extat *tom. 1. Biblioth. Græco-Latin.* immò olim pro omnibus Missis diversa præfatio erat à piis viris composita: & quia hæretici aliquas præfationes corruperant, cautum fuit in Concilio Carthag. 3. *can. 23.* Milevit. *can. 12.* ut tantùm ea præfatio cantaretur, quæ ab Ecclesia esset approbata. Novem præfationes suo tempore usitatas fuisse refert Gelasius *in cap. inveni-mus, de consecr. dist. 1.* & temporibus Urbani II. per annos 1095. ex præfationibus compositis à Gelasio desumpta fuit præfatio B. Virginis Mariæ, quam refert Herrera *dict. lib. 2. cap 26.* Illud summè notandum est, quod licèt in Missis ferialibus, & votivis Hymnus Angelicus & Symbolum Apostolorum omittatur; tamen Præfatio in omnibus Missis recitari debet, ut cautum fuit in Concilio Vasensi 2 *can. 4.* ibi: *In omnibus Missis sive matutinis, sive quadragesimalibus, sive in iis, quæ pro Defunctorum commemoratione fiunt, sanctus, sanctus, sanctus eo ordine dicatur, quo ad Missas publicas dici debet.* 5.

(h) *Te Deum.*] Hæc verba non extant in dicta tertia collectione, verum autem est, hoc canticum à Sanctis Ambrosio, & Augustino compositum, non dici in officio feriali, quia hoc officium non lætitiam, sed luctum, & pœnitentiam continet. 6.

CAPUT V.

Idem *Clericis S. Petri de* (a) *Magdalon.*

EX parte vestra. *Et infrà:* Insuper postulastis, quomodo Sacerdos in Missa perfundere debeat, per litteras Apostolicas edoceri. Ad quod taliter respondemus, quod semper Sacerdos vino perfundere debet, postquam totum perceperit Eucharistiæ sacramentum, nisi cùm eodem die aliam Missam debuerit celebrare, ne si forte vinum perfusionis acciperet, celebrationem aliam impediret.

NOTÆ.

1. (a) *Magdalon.*] Ita legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. c. 14.* in hac sexta legitur *Magalon.* sed cùm hæc epistola non reperiatur inter editas à Sirleto & Bosqueto, certò cognoscere non possumus quibus clericis Innocentius in præsenti rescribat.

COMMENTARIUM.

2. *Conclusio traditur, & probatur.* EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Sacerdos debet jejunus Missam celebrare, & si aliam missam est dicturus, non debet post sumptam Eucharistiam vinum perfundere in calice, & sumere.* Probant Concilium Oxoniense *can. 1.* ibi: *Si autem contingat duas Missas celebrare, statuimus ut presbyter postquam Dominicum Corpus sumpserit in altari, si in eodem die Missarum solennia ipsum celebrari oporteat, iteratò vinum calici infusum vel digitis superfusum sumere non præsumat.* Ut *cap 6.* ibi: *Jejunus hoc tit. cap. in sacramento, de consecr. dist. 1. cap aliquando, de consecr. dist. 2.* Concil. Trull. *can 29.* Concil. Hipponens. *can. 30.* ibi: *Ut à jejunis altaris sacramenta celebrentur.* Brachar. 2. *can. 10 Cognovimus quosdam presbyteros in hujus præsumptionis audacia retineri, ut Missas mortuorum etiam post acceptum merum, vel oblationem ausi sint consecrare: ideoque hoc præfixæ evidentis sententiæ admonitione servetur, ut si quis presbyter post hoc edictum nostrum in hac vesania fuerit deprehensus, hoc est, non jejunus, sed quocunque jam cibo præsumpto oblationem consecraverit in altari, continuò ab officio suo privatus, à proprio deponatur Episcopo.* Matisc. 2. *can. 6.* ibi: *Item decernimus, ut nullus presbyter confertus cibo, aut crapulatus vino sacrificio contrectare, aut Missas privatis, festisq;*

D.D. Gonzal. in Decretal. *Tom. III. Pars II.*

diebus concelebrare præsumat. Altissiodor. *can. 19. Non licet Presbytero, aut Diacono, aut Subdiacono post acceptum cibum, vel poculum Missas tractare, aut in Ecclesia, dum Missæ dicuntur, stare.* Tolet. 7. *can. 2. Nullus post cibum, potumque, quamlibet minimum sumptum, facere Missas præsumat.* Afric. sub Bonifacio I. *canon. 8. & 14.* Constantinop. 3. generale 6. *can. 19.* Altissiod. *cap. 29.* Brachar. 2. *cap. 10.* Salesgustad. sub Benedicto VIII. & Henrico II. *can. 4.* D. Clemens *epistol. 2. ad Jacobum fratrem Domini*, & *lib. 7. constit. cap. 37.* Carthag. 3. *can. 29.* Matiscon. 2. *cap. 6.* Tolet. 2. *cap. 2.* Eutychianus Papa apud Burchardum *lib. 5. Decret. cap. 25.* ibi: *Qui acceperit sacrificium post cibum, aut per aliquam modicam refectionem, nisi pro viatico, pueri tres dies, majores septem, clerici viginti tres dies pœniteant.* Concil. Mogunt. 4. *can. 33.* D. Basilius *homil. de jejun. tom. 1. pagin. 325.* ibi: *Impossibile absque jejunio sacrificium aggredi in mystica, quæ nunc est, & vera oblatione.* Ordo Romanus *titul. qualiter agatur. Concil. Provic.* ibi: *Nullus autem cantet Missam, nisi jejunus.* D. Chrysostomus *epist. ad Cyriacum Episcopum*, ibi: *Multa quidem adversus me confinxerunt, & dixerunt, quod ad communionem non jejunos receperim; & si quidem hoc feci, expungatur nomen meum de albo Episcoporum.* Et *cap. nihil 7. quæst. 1.* Plures SS. PP. auctoritates congesserunt Crespitius *in summa, verbo Eucharistia à jejunis.* Jodoc. Coccius *tom. 2. thesauri, lib. 6. artic. 19.* illustrant ultra congestos à Barbosa *hic*, Pamelius *in notis ad epist. 63. D. Cypriani, num. 46.* Landtmeter. *de veteri cleric. lib. 1. cap. 81.* Juttel. *in can. 41. Eccles. Afric.* Suarez *de sacram. disput. 68. artic. 8. sect. 3.* P. Henao *de Eucharist. disputat. 14. sect. 4.* Filesac. *de Quadrag. cap. 15.* Vicecomes *de ritibus Missæ, volum. 2. lib. 3. cap. 29. & volum. 3. lib. 1. cap. 7. & lib. 2. cap. 5.* Petavius *de hierarch. cap. 10.* Balsamon *in can. 19. Synodi 6. in Trul. & in respons. Timothei Archiep. fol. 1096.* Joannes Sanchez *in select. disputat. 42.* Lugo *de sacram. disputat. 15. sect. 2. num. 25.* Leander *de Sacram. Eucharist. tract. 7. disputat. 5. quæst. 13. & 14.* Hieronymus Garcia *in summa, tractatu 3. difficult. 5. dub. 2. punct. 3. num. 31.* perdoctus vir Fr. Joannes Martinez à Prado *de Eucharist. quæst. 80. dub. 10. capite 2.* Bellarminus *lib. 2. de Missa, cap. 14.* Theophilus *tom. 16. tract. 1. punct. 3. fol. 29.*

2. *Impugnatur tradita assertio.*

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Quælibet Domini nostri actio debet esse vitæ nostræ instructio, *cap. 4. de elect.* sed Dominus noster panem & vinum consecravit post cœnam, & dedit discipulis suis non jejunis: ergo & nos similiter facere debemus, præcipuè cùm in Missæ sacrificio specialiter Christi actiones repræsententur. Amalarius Fortun. *lib. 3. cap. 5.* Augetur hæc difficultas, nam adeo incompatibile est jejunium cum Eucharistia, & Missæ sacrificio, ut olim primis Ecclesiæ sæculis tempore jejunii nemini licuisset Eucharistiam sumere, unde usus Missæ vespertinæ invaluit, de qua egi *in cap. 1. hoc titul.* quæ ideo inducta fuit, quia sacrificium offerri, neque Eucharistia sumi poterat quando jejunium perseveranter observabatur, ut probat Albaspineus *lib. 1. observ. cap. 14. per totum.*

3. *De jejunio cessario ad*

Quâ dubitandi ratione non obstante vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, Eucharistiam sumere ante omnem cibum *communis* vetustissimam esse Ecclesiæ traditionem; *non num.* enim à jure divino hoc provenit, sed ab ipsis Apostolis institutum fuit: quod probat D. Augustinus *epist. 118. ad Januarium*, ex eo quod Apostolus ad Corinthios scribens *epist. 1. cap. 11. vers. 34.* De eorum consuetudine miscendæ Eucharistiæ cum prophanis cibis ait: *Cætera cum venero disponam.* Unde deducit D. Augustinus, nullum tunc extare divinum præceptum: quare certum est, Apostolos instituisse, ut tantùm à fidelibus jejunis sacramentum Eucharistiæ susciperetur, & ita inter Apostolicas traditiones præceptum hoc communicandi cum jejunio naturali referunt Epiphanius *lib. 3. contra hæreses, in fine:* Nazianz. *orat. 40.* Chrysostomus *homil. 27. in primam ad Corinth.* Basilius *in epist. ad Cæsarem Patricium.* Isidorus *lib. 1. de officiis Eccles. cap. 18.* ibi: *Placuit Spiritui sancto per Apostolos, ut in honorem tanti sacramenti, os Christiani Dominicum corpus prius intraret, quàm cæteri cibi.* Et illud sæpius firmatum fuit variis Conciliis supra relatis, meminitque hujus præcepti Tertul. *lib. 2. ad uxorem, cap. 5.* in illis verbis: *Non sciet maritus quid secretò ante omnem cibum gustes; & si scierit, panem non illum credit esse, qui dicitur.* Etsi piâ simplicitate legamus apud D. Bernardum *de passion. Domini cap. 42.* veteres eremi PP. aliquando post cibum sacrificium Missæ obtulisse, ibi: *Legimus in vitis PP. qui hospitum spirituali charitate devincti tempus consuetum ciborum anticipaverunt: sed comedendo in charitate se nequaquam solvisse jejunium existimabant, ita ut etiam aliqui post talem refectiunculam Missarum celebrare solennia non timerent.* Quod quamvis nobis non conveniat trahere in exemplum, ut similiter faciamus, quoniam quidem ab eorum perfectione nimium separamur; eos tamen sine peccato talia fecisse confidimus. Debet autem hoc jejunium esse naturale, quod includit carentiam, seu abstinentiam ab omni cibo, & potu, seu re, quæ sumatur per modum cibi, aut potus: quare si quid sumatur per modum salivæ, aut si per modum respirationis aliquid attrahatur, non violat jejunium, ut docent plures alios casus resolventes Leander *ubi suprà*, Trullench. *lib. 3. de Sacram. c. 6. dub. 5.* Martinez à Prado *dub. 11.* Macedo *de clavibus Petri lib. 4. cap. 17.* qui plures casus circa hoc jejunium naturale resolvunt. Circa illum tamen communiter disceptatum, quando videlicet involuntariè, veluti se abluendo Sacerdos guttam sumit, notandum est responsum Timothei apud Balsam. *fol. 1066.* in hæc verba: *Si quis jejunans, ut communicet, os lavans, vel in balneo aquam bibit nolens, debetne communicare?* Resp. *Quia etiam invenit sathanas occasionem prohibendi eum à communione, frequenter hoc faciet.* Cujus responsi sensus est, posse quod hodie dici non valet, cùm sit contra adeo expressum Ecclesiæ præceptum. Quid verò de deguldiente chartam, granum, vel tabacum per os, aut nares, explicant Joan. Sanchez *in select. disp. 42.* Diana *p. 5. tract. 13. resol. 1.* Theophilus Raynaud. *tom. 16. in Heterocl. spirit. punct 3.* Cùm autem hoc præceptum naturale non sit, sed positivum, certum est, posse interdum propter gravem causam cessare; quia lex positiva non obligat tam strictè, quin aliquando cesset. Unde additur in *sess. 13. Concilii Constant.* nisi in casu infirmitatis, aut alterius necessitatis à jure, vel ab Ecclesia concesso. Et ita ab hoc generali præcepto excipiuntur

tur infirmi, qui statim communicandi sunt etiam post cibum, si de eorum periculo dubitatur, ne sine communione decedant, *l. 9. titul. 1. libro 1. recop.* unde *in capite presbyter, de consecr. dist. 2.* jubetur, ut presbyter infirmum statim communicet, ne sine communione moriatur. Faciunt Rupertus Tuiciensis *de divinis officiis lib. 10. cap. 18.* ibi: *Nec cuiquam hæc divina mysteria post cibum corporis traduntur, nisi urgeat ea, quæ retardari non potest, instantis necessitas mortis.* S. Hildegardis *visione 6. cap. 39.* ibi: *Hoc officium à Sacerdotibus in sacrificio, in jejunio ventris, & non in repletione ejus, celebrandum est, ne coagulatio escarum spirituale desiderium evacuet: quoniam prius etiam sumi debet spiritualis epulatio, & postea carnalis refectio: & quia etiam spiritus honorandus est, & caro refocillanda; nam hoc sacramentum spirituali desiderio, non carnali cupiditate accipiendum est. Et ideo in jejunio, & non super epulis percipi debet, nisi necessitate illa, si homo in hac opinione positus est, quod de mundo transiturus sit.* Utrum verò liceat pluries in eadem infirmitate per modum viatici communicare, disputant Trullench. *d dub. 5.* Martinez à Prado *dict. quæst. 80. dub. 11. §. 2. per totum.* Hic casus evenire potest tam laicis, quàm clericis. In clerico verò specialiter prohibitio hæc cessat, si infideles, aut Ecclesiæ hostes irreverenter irruant in altare, quo sacrosanctum Christi corpus servatur; aut si fluminis inundatio, aut ignis vis, vel quæ alia similis occasio intercedat. In his enim casibus licet clerico jam soluto jejunio sacramentum sumere, ut docent Suarez *de Sacram. 3. p. dist. 68. sect. 3.* Vazquez *3. part. in 3. disputat. 211. cap. 5. num. 57.* qui idem resolvunt de Sacerdote, qui loco vini aquam calici infundit, & post sumptam hostiam in sumptione calicis defectum agnovit: nam tunc tenetur vinum consecrare, & perficere sacrificium. Vel si postquam sacrificium inchoavit, meminit se jejunum non esse.

5. *Traditur ratio decidendi.* Ut ad rationem præsentis assertionis deveniamus varias adduxerunt rationes Baronius *anno 34. num. 61. & anno 57. num. 230.* & anno 201. *num 15.* Albaspineus *lib. 1. observ. cap. 15.* Azevedo *in l. 9. tit. 1. lib. 1. recop.* Theologi suprà laudati triplicem rationem hujus præcepti ecclesiastici assignant. Prima, ut in honorem tanti Sacramenti prius in os Christiani corpus Domini intraret, quàm cæteri cibi: Secunda propter significationem, ut scilicet detur intelligi, quod Christus, qui est res hujus Sacramenti, & charitas ejus, debet priùs fundari in cordibus nostris, juxta illud Matthæi *cap. 6. Quærite primùm regnum Dei.* Tertia propter periculum vomitus, & ebrietatis, quæ quandoque contingunt ex hoc, quod homines cibis inordinatè utuntur. Quibus ego addo aliam, quia videlicet intensiùs fidei arcana animos penetrare viribus carnalibus destitutos Ecclesia judicavit; quia, ut ait S. Paulinus *serm. 36.* quando caro tabescit jejuniis, anima puritate pingueścit; quantùm enim illi ciborum succus subtrahitur, tantùm huic justitiæ virtus augetur. Facit Petrus de Riga *in Aurora*, ibi:

Sed tempus non servat idem, quando celebravit
Hoc sacramentum vespere Christus homo.
At nos conficimus mensam præuntibus horis:
Cùm prius est sobrius, plus homo mente viget.
Sic opus est nobis, quoniam meditatio veri,
Nullaq; totalis actio debet agi.
Nevé rei desit reverentia debita tantæ,
Jejuno sacrum sumimus ore cibum.

D. D. Gonzal. in Decretal. *Tom. III. Pars II.*

Paschasius *lib. de Sacram. cap. 20. Quod jejuni communicamus satis providè, ut dum sobrietas flagrat in corpore, dum omnis fervor carnis conquieścit, & omnes animi sensus intelligentiæ, & discernendi ratione fortiùs vigent, illo priùs cibo interior noster homo inebrietur, quatenus deinceps quod præeminet in nobis, vegetatum cœlesti dulcedine illud regat, & gubernet.* Nicolaus *ad consult. Bulg. cap. 65.* Accedit usus Ecclesiæ in aliis Sacramentis recipiendis priscis sæculis usitatus; olim enim baptizandos etiam pueros debuisse esse jejunos, constat ex S. Augustino *epistol. 28. de jejunio parvulor.* D. Clemente *lib. 7. constit. cap. 23.* Cyrillo Hierosolym. *catechesi 3. mystag.* Gregorio Nazianz. *orat. 4. in sanctum lavacr.* Unde Laurentius Surius in vita Sancti Sebastiani ait: *Deinde abiit ad sanctum Polycarpum presbyterum, ubi ille persecutionis causâ latitabat, & narravit ei omnia quæ gesta erant. Quibus auditis sanctus Polycarpus gratias egit Deo, & unà cum eo venit ad domum Nicostrati Protoscriniarii; videnscque turbas credentium, salutavit eas cum omni gaudio, dicens: Beati vos omnes, &c. Quia ergo Dæmones omnes, qui filii tenebrarum sunt, contristantur; & omnes sancti Angeli, qui sunt lucis filii, gratulantur, accedat unusquisque, & det nomen suum hodierna die usque ad vesperam, præcurrente jejunio, ut festivum baptismatis sacramentum opportunum tempus inveniat.* Simile exemplum refert Simeon Metaphrastes apud eundem Surium in vita sancti Stephani Papæ & sociorum, *cap. 3.* ibi: *Cumque & ipsum, & ejus filiam catechismo instruxisset, jussit eos jejunare usque ad vesperam, quemadmodum Christianæ fidei canones, & ordo postulat. Cùm autem venisset hora vespertina, benedixit aquæ in eo loco, quem Pastoris titulum vocatum fuisse diximus. Itaque Nemesium in aquam demisit, & baptizavit in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.* Illustrat Vicecomes *lib. 4. de ritibus Baptismi, cap. 13.* Similiter Confirmationis sacramentum debere jejunis conferri, constat disertè ex Concilio Parisiensi *lib. 1. cap. 33.* Aurel. *can. 3.* apud Gratianum *in cap. 6. de consecr. dist. 5.* ibi: *Ut jejuni ad confirmationem veniant.* Notavit Vicecomes *lib. 1. de ritibus Confirm. cap. 15.* Ibi tamen non præceptum, sed tantùm consilium contineri docuerunt Bonacina *de sacram. disp. 3. q. unic. punct. 2. n. 14.* Barbosa *de potest. Episcop. p. 2. alleg. 30. n. 12.* Narbona *de ætate ad actus human. anno 7. quæst. 4.* Covar. *lib. 1. var. c. 10. n. 5.* Vicecomes *de ritibus Confirm. lib. 1. c. 14. & 15.* Similiter pœnitentiam jejunis esse imponendam, constat ex Concilio Carthag. 4. *can. 80.* ibi: *Omni tempore jejunis manus pœnitentibus à Sacerdotibus imponatur.* Illustrat Isaacus Lingon. *cap 8. n. 16. & 17.* Otalora *de irregul. ex pœnit. excursu 4.* Ordinis etiam sacramentum jejunis, & temporibus jejuniorum esse administrandum, expresè cavetur *in can. 7. 75. dist. cap. 3. de tempor. ordin.* ubi plures congessi. Tandem omnia Sacramenta, Concilium Ravennat. 2. tempore Clementis V. *rubric. 6. Statuimus, quod omnia Sacramenta Ecclesiastica, quantum possibile fuerit, à jejunis ministrentur.* Et juramentum, quia etiam lato modo dicitur sacramentum, à jejunis esse præstandum, probavi *in c. 1. de testibus.* Rectè ergo Apostoli & eorum successores in augustissimo hoc Eucharistiæ Sacramento statuerunt, ut jejuni tantùm possint illud recipere: quod adeo observatum semper legimus, ut cùm primis

Ecclesiæ temporibus, quando supererant aliqua fragmenta panis consecrati, tradebantur pueris, quiâ ob sævas persecutiones custodiri non poterant, ut probabimus infrà, *in cap. 1. de custod. Eucharist.* tamen debebant pueri illi esse jejuni, ut possent ea percipere. Quod firmatur celebri exemplo, quod refert Evagrius *lib. 4. de Eccles. histor. cap. 36.* Immò & fideles olim jejunos Missæ sacrificio interfuisse, constat ex Concilio Altissiod. *in can. 19.* suprà relato, & ex auctore vitæ Sancti Walerici Abbatis, qui refert duos fratres ab ipso Abbate reprehensos fuisse, eo quod die, qui sancto Martino erat sacer, ante Missarum solennia potione sitim depulissent, ibi: *Contingit verò duos germanos ad illum venire feriis B. Pontificis Martini, quos ille objurgans dixit: Miror quâ temeritate ausi fueritis ante Missarum solennia bibere.* Ex sancto Bernardino Senensi *serm. 37. in Advent.* Vincentio Ferrerio *serm. unic. in Octavam Corporis Christi.* Quorum verba referunt P. Henao *tom. 3. de sacrif. Missæ, disput. 30. sect. 19.* Theophilus Raynaud. *tom. 16. in Heterocl. spir. punct. 2. fol. 20.* Vicecomes *volum. 3. de Missæ ritibus, lib. 2. cap. 5.* Rectè ergo in præsenti textu statuit Innocentius, ut si ob aliquam causam ex relatis suprà *in cap. consuluit*, presbyter duas, vel tres Missas celebraturus sit, post communionem non sumat vinum perfusionis; quia aliàs non manebit jejunus ad communicandum in secunda Missa: in casu tamen extremæ necessitatis olim licuisse non jejunis Missam celebrare, probatur ex Concilio Salegust. *can. 14.* ibi: *Decretum est etiam in eodem Concilio, ut presbyter aliquis post galli cantum æstivis noctibus bibens proximo die Missam non celebret; hiemalibus similiter, nisi necessitas cogat: quod nullo modo admittendum est.*

6. *Dissolvitur dubitandi ratio.*

Nec obstat difficultas suprà adducta; quâ motus Lutherus in libro contra Regem Angliæ edito anno 1522. quem sequitur Calvinus *lib. 1. de Missa, cap. 14.* asseruit communionem licere, sive quis antea manducaverit, sive biberit. Sed facilè respondetur ex eo, nam ut docent omnes de institutione hujus Sacramenti agentes, causæ ob quas Christus Dominus illud instituit vesperæ, & post esum Agni, fuerunt propriæ, & peculiares illius temporis, & illius individuæ actionis; & ideo quoad hanc partem factum illud Domini nostri in exemplum adduci, ut docuerunt D. Cyprianus *epist. 63.* ibi: *At enim non manè, sed post cœnam mixtum calicem obtulit Dominus. Nunquid ergo Dominicum post cœnam celebrare debemus, ut sic mixtum calicem frequentandis Dominicis offeramus? Christum offerre oportebat circa vesperam diei, ut hora ipsa ostenderet occasum, & vesperam mundi. Nos autem resurrectionem Domini manè celebramus.* Et ut Gelasius Cyrenus *lib. de duabus naturis* scitè dixit, ostendere voluit Eucharistiam non præberi ad cibandum corpus, quod jam fuerat satiatum expletis epulis: ac etiam D. August. *epist. 118. Salvator quo vehementiùs commendaret mysterii illius altitudinem, ultimum hoc voluit altiùs infigere cordibus discipulorum, à quibus ad passionem digressurus erat.* D. Isidorus *lib. 1. de eccles. offic. cap. 18.* ibi: *Hoc sacrificium quod Christianis celebrare præceptum est, fit à nobis, quod pro nobis ipse Dominus fecit, quod non manè, sed post cœnam in vesperam obtulit. Sic enim Christum oportebat adimplere circa vesperam diei, ut Dominus horâ ipsâ sacrificii ostenderet vesperam. Proinde autem non communicaverunt jejuni Apostoli, quia necesse erat, ut Paschæ illudity-picum antea impleretur, & denuo ad verum illud Paschæ sacramentum transirent. Hoc enim in mysterio tunc factum est, quod primùm discipuli corpus, & sanguinem Domini nostri non acceperunt jejuni; ab universa autem Ecclesia nunc a jejunis semper accipitur.* Venerab. Beda *in cap. 22. Lucæ. Quod si quem movet, cùm cœnatis Salvator Apostolis sumum corpus, & sanguinem tradiderit, quare nos universalis Ecclesiæ consuetudine jejuni doceamur eadem sacramenta percipere, audiat breviter, ideo tunc cœnatos communicasse Apostolos, quia necesse erat Paschа illud typicum ante consummari, & sic ad veri Paschatis sacramenta transiri. Nunc in honorem tanti, tamque terribilis sacramenti placuisse Magistri Ecclesiæ, primò nos Dominicæ passionis participatione muniri, & spiritualibus epulis exterius, interiusq; sacrari, ac deinde terrenis dapibus corpus, & vilibus escis refici.* Nec obstat augmentum ipsius difficultatis deductum ex Missis vespertinis; nam in diebus jejuniorum olim sacrificium offerebatur adhuc fidelibus jejunantibus; & jejunium protrahebatur usque dum Missæ sacrificium offerretur; & ita ad vesperam jejunium solvebatur. Micrologus *de Eccles. offic cap. 49.* ibi: *Est ecclesiastica consuetudo, ut ad nonam reficiamur, cùm ad sextam Missam celebramus: ad vesperam autem cùm ad nonam sacrificamus.* Theodulphus ad Presbyt. Aurel. de jejuniis differens ait: *Auditis Missarum solennibus; sive vespertinis officiis, largitis eleemosynis, ad cibum accedendum est.* Et ita Missæ sacrificium, quod in aliis diebus horâ tertiâ offerebatur, in diebus jejunii usque ad vesperam protrahebatur, ut finitis divinis officiis jejunium solveretur, *c. solent, de consecr. dist. 1.*

Sed suprà traditis obstat textus *in can. 29. Synodi Carthag. 3.* in illis verbis: *Ut sacramenta altaris, non nisi a jejunis hominibus celebrentur, excepto uno die anniversario, quo cœna Domini celebratur: nam si aliquorum pomeridiano tempore defunctorum commendatio facienda est, solis orationibus fiat, si illi, qui faciunt, jam pransi inveniantur.* Ex quibus apertè deducitur, feria 5. in Cœna Domini sacrificium Missæ à non jejunis offerri posse. Pro cujus canonis expositione sciendum est, in Ecclesiis Alexandrinis, Africanis, & aliis consuetudinem invaluisse celebrandi Missæ sacrificium post epulum, ut de Ægypto, & Thebaide refert Socrates *lib 5. hist. cap. 21.* ibi: *Porrò de synaxi variæ consuetudines sunt; nam quamquam omnes ubique in orbe terrarum Ecclesiæ singulis septimanis vertentibus die Sabbathi mysteria celebrent, Alexandrini tamen, & Romani ex antiquatradatione istud sanè non recipiunt. At Ægyptii, qui Alexandrinis finitimi sunt, & ii, qui Thebaïdem incolunt, Sabbatho synaxim exequuntur illi quidem, sed non ut mos fert Christianorum mysteria participant: nam ubi epulati sunt, & variis cibariis se saturarunt, sub vesperum oblatione factâ mysteriis communicant.* Sozomenus *lib. 7. cap. 19.* Ex eis notarunt Vicecomes *volum. 2. de ritibus Missæ, lib. 2. c. 1.* Petavius *de hierarch. ubi suprà.* In Ecclesiis Africanis diutiùs inolevit mos celebrandi quintâ feriâ in cœna Domini post epulum, ut constat ex D. Augustino *epist. 118. ad Januarium*, ubi de feria 5. sanctiorishebdomadæ loquens ait: *Nec ideo putari debet injustum esse multis locis, ut illo die post refectionem offeratur; quia scriptum est idemtidem: Et calicem accipiens post cœnam, dicens, &c. Ipsam enim potuit appellare cœnam, quâ*

7. Expositio can. 29. Concil. Carthag.

quâ jam corpus acceperant, ut deinde calicem acciperent. Illud magis movere potuit homines, ut jam refectis die illa, vel offerrent, vel sumerent Eucharistiam, quod in Evangelio legitur: Cùm autem illi manducarent, accepit Jesus panem, & benedixit, cùm jam superius dixisset: Cum sero factum esset, recumbebat cum duodecim, & manducantibus eis dixit, quod unus ex vobis me tradet. Notarunt Zonaras, & Balsam. *in can. 29. Synodi 6.* Sed eam consuetudinem improbarunt PP. Concilii 6. in Trullo, *can. 29.* his verbis: *Carthaginensis Synodi canon dicit, ut sancta altaris non nisi à sobriis hominibus peragantur, excepto uno die in anno, in quo cœna Domini peragitur: tunc fortasse propter aliquas in iis locis occasiones Ecclesiæ utiles Patribus hac dispensatione usis. Cùm nihil ergo nos inducat, ut accuratam diligentiam relinquamus, statuimus, Apostolicas, ac paternas traditiones sequentes, non oportere in Quadragesima postremâ septimanâ, quintâ feriâ jejunium solvere, & totam Quadragesimam injuriâ afficere.* Ubi nihil aliud est jejunium solvere, quàm non jejunum ministrum lithurgiam agere, ut exponit Zonaras in illius canonis commentario, ubi causam talis abrogationis his verbis Latinè versis expressit: *Cùm reliquo toto anni tempore sacra altaris mysteria à jejunis hominibus celebranda esse, Patres olim Carthagine decrevissent, quintam nihilominus magnam, ut vocant, feriam, quòd solennis in ea cœnæ Dominicæ apparatus exhiberi soleat, excepere; sed eum quoque diem à sacrorum ministris jejunio transigi sextæ hujus Synodi PP. præsentis canonis constitutione jubent: habuerunt siquidem fortè divini PP. inquiunt, quæ sequerentur, ut in his locis decretum illud Ecclesiæ profuturum existimarent: nunc verò necessitatis omni excusatione sublatâ, sanctionibus Apostolicis, majorumque decretis negligentius obtemperare, ac unius diei violato jejunio, totam: quantum in nobis est, Quadragesimam deturpare, collectumque tot dierum spatio fructum effundere non oportet.* Quod verò de Apostolicis, Patrumque constitutionibus asserunt, in eo sexagesimumnonum canonem Apostolorum, & Laodicenæ Synodi quinquagesimum intellexere: notarunt Pamelius *ad D. Cyprianum epist. 63. num. 46.* Filesacus *de Quadragesima cap. 15.* Vicecomes *vol. 3. de rit. Mis. lib. 1. cap 9.* Novarinus *in Agno Euchar. lib. 5. cap. 58.*

8. Ex suprà traditis exponendus est textus *in cap. relatum 11. de consecr. dist. 2.* ubi PP. Concilii Toletani improbant abusum quorundam presbyterorum, qui dum in una die plures Missas celebrabant, tantùm in ultima corpus Domini sumebant, & jubent, ut in omnibus sacrificiis ab ipsis in eadem die oblatis semper communicent. Qui textus accipiendus est juxta

Explicatur cap. relatum 11. dist. 2.

suprà tradita, non sumptâ purificatione calicis in priori Missa. Error autem eorum Sacerdotum, ni fallor, proveniebat ex eo, quia credebant, per communionem in priori Missa acceptam, jejunium naturale violari, & ampliùs eos non manere jejunos, ut possent in secunda, aut tertia Missa communicare, discrimen non agnoscentes inter sumptionem corporis, & sanguinis Domini, & purificationem calicis per vini perfusionem. Licèt enim jejunium naturale ad communicandum necessarium violetur per purificationem calicis, siquidem tunc sumitur vinum non consecratum, licèt in parva quantitate, ut ante nostrum Innocentium III. docuit Joannes Belletus *in explicatione divinorum officiorum, cap. 51.* ibi: *Altera quæstio est, possitne Sacerdos celebrare secundam Missam in eo casu, quo in præcedenti, dum manus ablueret, aliquantulum aquæ degustavit? Certè enim & illud vetitum esse sciendum est.* Tamen per communionem Eucharisticam non frangitur jejunium naturale, quia corpus & sanguis Christi sub his speciebus non sunt cibus, & potus corporis, sed animæ, ut docuit Alfonsus Rex *in l. 50. tit. 4. partit. 1.* & exponunt Margallus *in hoc tit.* Diana *part. 11. tract. 6. resol. 15.* Araujo *3. p. quæst. 74. artic. 8.* & contra Paludanum, & Fagundezium, qui contrarium docuerunt, defendit P. Henao *de sacrif. Missæ tom. 2. disput. 22. sect. 4.* qui *num. 49.* inde exponit Tertullianum *in lib. de orat. cap. 14.* Cùm ergo per communionem Eucharisticam non violetur jejunium naturale, sed per sumptionem vini purificationis calicis, ideo PP. Concilii Tolet. *in d. cap. relatum*, reprehendunt Sacerdotes, quia in omnibus Missis à se celebratis non communicabant prætextu violati jejunii, jubentque ut in omnibus Missis corpus Domini recipiant, nullam tamen faciunt mentionem vini non perfundendi, aut purificationis non sumendæ; forsan quia adhuc in Ecclesia hæc perfusio non erat in usu. Inde etiam cognosci potest Græcorum Stercoranistarum stupiditas, qui credebant per communionem Eucharisticam solvi jejunium Ecclesiasticum, quos reprehendunt Algerus *lib. 2. contra Bereng. cap. 1.* ibi: *Non sunt observanda Græcorum hæreticorum, qui meritò Stercoranistæ vocantur, deliramenta, qui dicunt, participatione corporis, & sanguinis Christi solvi Ecclesiastica jejunia, & cœlestem escam, velut terrenam, indifferenter accipiunt.* Humbertus Cardinalis *contra Nicetam Pectoratum*, ibi: *Perfidi Stercoranistæ, qui putant fideli participatione corporis & sanguinis Domini quadragesimalia, atque Ecclesiastica dissolvi jejunia.* Refert Theoph. Raynaud. *tom. 16. in Heterocl. spirit. sect. 3. punct. 2. folio 407.*

CAPUT VI.

Idem (a) *I. quondam Archiepiscopo Lugdunensi.*

CUm Marthæ circa plurima satagentis officio, in cura regiminis pastoralis pro majori parte renuncians, in domo Domini quasi abjectus elegeris habitare cum illis, qui partem optimam elegerunt, sedentes ad pedes Domini cum Maria, ut in lege ejus jugiter meditentur, lippitudini Liæ Rachelis pulchritudinem præferentes: eam in te vigere credimus intelligentiam scripturarum, ut non solùm parvulis frangere possis panem, sed provectis etiam cibum solidum ministrare, ac nodos solvere difficilium quæstionum. Verùm quoniam in Primatu Apostolorum Principis Apostolicæ Sedis Magisterium recognoscens, ad eam credis majores causas Ecclesiæ referendas: consultationibus tuis, quas non ob commodum utilitatis terrenæ, cùm civilem non contineant quæstionem, sed animarum profectum, ut videlicet in lucem prodeant obscura scripturarum, novimus te movisse, libenter, quod nobis inspirat Dominus, respondemus. Quæsivisti, quis formæ verborum, quam ipse Christus expressit, cùm in corpus, & sanguinem suum panem (b) transubstantiavit, & vinum illud in canone Missæ, quo Ecclesia utitur generalis, adjecerit: quod nullus Evangelistarum legitur expressisse. Cùm enim in Evangelio sic legatur: Accipiens calicem, gratias agens benedixit, & dedit discipulis suis: Bibite ex hoc omnes. Hic est enim sanguis meus Novi Testamenti, qui pro vobis, & pro multis effundetur in remissionem peccatorum: in canone Missæ sermo iste, videlicet: Mysterium fidei, verbis ipsis interpositis invenitur. Unde cùm non Evangelista Christum hoc dixisse testetur, miraris, quod aliquis asseverare tentaverit, eum aliquid plus dixisse, quàm aliquis Evangelistarum asseveret. Verùm si (c) formam ipsius canonis inspicias diligenter, præter hoc, de quo tua fraternitas requisivit, alia duo, videlicet: Elevatis oculis in cœlum, &: Æterni Testamenti, poteris in ipso canone reperire, quæ in textu Evangelico non leguntur. Sanè multa, tam de verbis, quàm de factis Dominicis invenimus ab Evangelistis omissa, quæ *Apostoli*, vel suppleviſſe verbo, vel facto expressisse leguntur. Paulus enim in *Actibus Apostolorum* sic ait: Meminisse nos oportet verbi Domini Jesu, qui dixit: Beatius est dare, quàm accipere. Hæc nullus quatuor Evangelistarum descripsit. Nullus etiam horum expressit, quod Paulus de Christo ad Corinthios scribens ait: Visus est plusquam quingentis fratribus simul: deinde visus est Jacobo: novissimè autem, tanquam abortivo, visus est & mihi. Ipsi etiam Evangelistæ mutuò inter se suppleviſſe leguntur, quæ ab eorum aliquo, vel aliquibus sunt omissa. Unde cùm tres Evangelistæ posuerunt: Hoc est corpus meum, solus Lucas adjecit, quod pro vobis tradetur. Et cùm Matthæus, & Marcus dicant: Pro multis, Lucas dicit: Pro vobis. Matthæus autem: In remissionem peccatorum, adjunxit. Cæterùm ea, quæ adduntur in canone Missæ, possunt ex aliis locis comprobari. Joannes enim in suscitatione Lazari Jesum sursum oculos levasse asserit, & dixisse: Pater, gratias ago tibi, quoniam audivisti me. *Et infrà:* Si tunc igitur in cœlum oculos levavit ad Patrem, cùm ad corpus exanime animam Lazari revocavit, probabilius esse videtur, quod tunc oculos levaverit ad Patrem in cœlum, cùm panem, & vinum in corpus, & sanguinem proprium commutavit. Cæterùm, sicut superius est expressum, cùm in textu Evangelico: Novi Testamenti, ponatur: hîc interponitur: Et æterni. Nam Vetus Testamentum, quod hircorum, & vitulorum fuit sanguine dedicatum, temporalia promittebat: novum autem, quod est Christi sanguine consecratum, promittit æterna. Et ideo testamentum illud fuit vetus, & transitorium: hoc autem novum est, & æternum. Vel ut utamur alia ratione, unde novum, id est, ultimum esse describitur: inde æternum, id est, perpetuum: novissimum etenim hominis testamentum immobile perseverat, quia testatoris obitu confirmatur, juxta quod Apostolus testamentum in morte asserit confirmatum: alioquin non valet, dum vixerit, qui testatur. Præterea non solùm Scriptura, sed etiam promissio dicitur testamentum, juxta quod ipse Apostolus scribit: Ideo Novi Testamenti mediator est, ut repromissionem accipiant, qui vocati sunt, hæreditatis æternæ. Sic ergo in ipso canone reperitur: Hic est enim sanguis meus, novi, & æterni Testamenti, id est, novæ, ac æternæ promissionis scilicet confirmator. Sicut Dominus repromittit: Qui manducat (inquiens) carnem meam, & sanguinem meum bibit, habet vitam æternam. Ex eo autem verbo, de quo movit tua fraternitas quæstionem, videlicet: Mysterium fidei, munimentum erroris quidam trahere putaverunt, dicentes, in sacramento altaris non esse corporis Christi, & sanguinis veritatem, sed imaginem tantum, & speciem, & figuram: pro eo, quod Scriptura interdum commemorat id, quod in altari suscipitur, esse sacramentum, & mysterium, & exemplum. Sed tales ex eo laqueum erroris incurrunt, quòd nec auctoritates

ritates scripturæ convenienter intelligunt, nec sacramenta Dei suscipiunt reverenter. Si enim quasi figura est sacramentum altaris, veritas esse negatur: ergo nec mors, nec resurrectio Christi (cùm figura sit) veritas est credenda: siquidem mortem, & resurrectionem Christi similitudinem, & imaginem esse Apostolus manifestat: Christus, inquiens, mortuus est pro delictis nostris, & resurrexit propter justificationem nostram. Apostolorum etiam Princeps Petrus sic in epistola sua scribit: Christus passus est pro nobis, relinquens vobis exemplum, ut sequamini vestigia ejus. Sic ergo tam mors Christi, quàm ejus resurrectio est exemplum, ut & nos peccato mortui, justitiæ jam vivamus. Quare, si non fuit veritas, quia fuit exemplum: ergo nec verè mortuus fuit Christus, nec verè à mortuis resurrexit. Sed absit à fidelium corde error iste, cùm Propheta de ipso testetur, quod verè languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portavit. Dicitur tamen mysterium fidei, quoniam aliud ibi creditur, quàm cernatur; & aliud cernitur, quàm credatur. Cernitur species panis, & vini: & creditur veritas carnis, & sanguinis Christi, ac virtus unitatis, & charitatis. Quod autem mysterium fidei dicitur in hoc loco, alibi secundùm Joannem spiritus, & vita narratur: nam spiritus est in mysterio, juxta illud: Littera occidit, spiritus autem vivificat. Fides, quæ est vita, secundùm quod legitur: Justus ex fide vivit, propter quod dicit Dominus ipse: Verba quæ loquutus sum vobis, spiritus & vita sunt.

NOTÆ.

1. (a) *Quondam.*] Ita legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. 5.* & in ipsa epistola, prout eam refert Manrique *tom. 3. annal. Cisterc. annal. 1202. cap. 1.* & anno 1202. scriptam fuisse epistolam hanc refert Ordericus Raynaldus *eodem anno.* De hoc Joanne ita legitur in tabulis Ecclesiæ Lugdunensis apud Jacobum Sebercium, Joannem Chenu, & Robertum Claudium: *Joannes I.* quibusdam *de Bellismanibus*, sed malè; rectius: *Joannes Bellismeus*, seu *Bellemensis*, erat enim filius Guillelmi Talnas, Domini Bellemensis, Alaconii, & Pontivensis, seu Pontivi Comitis, & B. Comitissæ Barenensis, seu de Barena, Guillelmi uxoris secundæ, qui cum ea divortium fecit, quia cognatam fuisse uxoris defunctæ proponeret: qua de re est caput *Porrò*, extra de divortiis. Et in tabulis Ecclesiæ Pictav. apud Chenu ita habetur: Joannes tertius homo doctus, & integræ vitæ, primò Episcopus Pictavensis, postea Narbonnensis Archiepiscopus electus anno 1181. tandem Archiepiscopus Lugdunensis à Lucio III. Papa creatus, & ejusdem in Francia Legatus: sed postea velut gloriâ mundi sauciatus, infulis depositis habitum monasticum in Clarevalle induit, ut de eo agens refert Rogerius Oveden. *part. 2. annal.* his verbis: *Renunciasse Archiepiscopatui, & monachum factum in Abbatia Clarevallensi, ad mortem usque cum maxima pietate, & devotione perseveravisse.* Unde Innocentius III. in principio hujus textus ait eum Marthæ sollicitudinem in Mariæ quietem mutasse.

2. *Refertur textus historia.* Sed ut historia, seu occasio hujus epistolæ Decretalis agnoscatur, sciendum est, jam anno Christi 1188. Gaufridum venerabilem Abbatem Clarevallensem consuluisse Henricum Cardinalem, ut per ipsum à Sede Apostolica responsum acciperet super difficili illa quæstione, an aqua cum vino in calice admixta converteretur in sanguinem Domini mediatè, vel immediatè. Epistolam ipsam consultationis Gaufridi referunt Baronius *anno 1188.* Manrique *d. tom. 3. annal. Cisterc. in eodem anno cap. 3.* Sed cùm nullum adhuc responsum dictæ consultationi daretur, & Joannes vir perdoctus degeret in ipso cœnobio Clarevallensi, ubi inter discipulos ipsius Gaufridi ipsa quæstio sæpiùs disputabatur, ipse veritatis agnoscendæ gratiâ, tam in eâ quæstione, quàm in aliis duabus, altera de verbis consecrationis calicis, de secreta pro B. Laurentio dici solita alia, consuluit Innocentium III. qui in præsenti illustribus quæstionibus sigillatim respondet. Primæ de verbis consecrationis calicis in principio suprà relato: Secundæ verò de conversione aquæ mediatè, vel immediatè in sanguinem Domini *in §. Quæsivisti:* Tertiæ de oratione hucusque dici consueta pro B. Leone *in §. 3.*

3. (b) *Transubstantiavit.*] Quæ transubstantiationis vox approbata fuit in Concilio Later. generali sub Innocent. III. ut ex eo constat, & notavit Corjolanus *in breviario, anno 1215.* Nec eam vocem SS. PP. incognitam fuisse, nec novellam in Ecclesia, constat ex sancto Cyrill. Hierosolym. ibi: *Quam aliquando in vinum commutavit; & non erit dignus, cui credamus, quod vinum, & sanguinem transmutaverit.* D. Ambrosio de iis, qui initiantur mysteriis, *can. 9.* ibi: *Quantis utimur exemplis, ut probemus, non hoc esse quod natura formavit, sed benedictio consecravit, majoremq; vim esse benedictionis quàm naturæ; quia benedictione ipsa natura mutatur.* Gregorio Nysseno relato à Bellarmino *in Apol. contra Regem Angliæ, cap. 8.* De ea agunt Petrus Damianus *epist. ad Blancam*, Petrus Cluniac. contra Petrobrusianos. Innocentius noster *in lib. de myster. Miss.* D. Bernardus, Bonaventura, & D. Thomas laudati à Corjolano *ubi proximè.*

4. (c) *Formam ipsius canonis.*] Canon pro mysticis precibus, quibus actio divina celebratur, accipitur; quæ divinæ actionis celebrior nuncupatio, quàm apta sit, proprio ipso & nativo significatu patet. Est enim regula, ordo, formula, ac ritus solennis, quo sacratissima hæc oblatio fieri debet; & quam vel prætermittere, vel mutare nemini licet; idcirco enim sic concepta hæc regula fuit, tam ex verbis Domini, quàm Apostolica traditione, & Ecclesiæ auctoritate, ac constanti usu, ut ex nullius penderet privato arbitrio. Circa auctorem ejus, & originem non consentiunt cum Catholicis hæretici: sed nos regulam certam habemus in præsenti, & in Concilio Trident. *sess. 22. cap. 4.* ubi de canone Missæ ita cautum est: *Et cum sancta sanctè administrari conveniat, sitq; hoc omnium sanctissimum sacrificium, Ecclesia Catholica, ut dignè, reverenter*

verenterque offerretur, ac perciperetur, sacrum canonem multis antè seculis instituit, ita ab omni errore purum, ut nihil in eo contineatur, quod non maximè sanctitatem, ac pietatem quandam redoleat, mentesq; offerentium in DEUM erigat. Id enim constat, tum ex ipsis Domini verbis, tum ex Apostolorum traditionibus, Sanctorum quoque Pontificum piis institutionibus. Probant ab ipso Apostolorum Principe in sua liturgia canonem hunc fuisse appositum B. Isidorus *lib. 1. de Eccles. offic. cap. 15.* ibi: *Ordo autem Missæ, vel orationum, quibus oblata Deo sacrificia consecrantur, primùm à S. Petro est institutus, cujus celebrationem uno, eodemque modo universus peragit orbis.* Et non obscurè de ipso canone loquitur D. Paulus *epist. 1. ad Timoth. cap. 2.* ibi: *Sed eligo in his verbis hoc intelligere, quod omnis, vel penè omnis frequentat Ecclesia, ut precationes accipiamus dictas, quas facimus in celebratione sacramentorum, antequam illud, quod est in mensa Domini, incipiat benedici, cùm benedicitur, & sanctificatur, & ad distribuendum comminuitur.* Quam totam petitionem ferè omnis Ecclesia Dominicâ oratione concludit. S. Clemens *epistol. 2. ad fratrem Domini:* Linus Pontifex *in actibus sancti Petri*, Vigilius Papa *in epist. ad Eleutherium, cap. 5.* ibi: *Quapropter cùm ipsius canonicæ precis exitum dixerimus subter directum, quem Deo propitio ex Apostolica traditione suscepimus.* Probat latè Sausay *in panopl. Sacerd. p. 1. lib. 1. cap. 5.* & ut apertè cognoscatur, canonem, quo hodie utitur Ecclesia, esse compositum à sancto Petro ex liturgia ipsius, quæ extat *in biblioth. Patrum, in tom. 2. Græco-Latin. cap. 19.* illum transcripsit Herrera *de cæremon. Missæ lib 3. cap. 2.* Sed contrà primò objiciunt Novatores, quod si canon iste à Domino, & Apostolis fuisset institutus, ab Ecclesia fuisset communi consensu susceptus, & ubique servaretur: sed Ecclesiæ Orientales utuntur liturgiis Sancti Basilii, & S. Chrysostomi: Hierosolymitana S. Jacobi: Mediolanensis servat ritum Ambrosianum, & Hispania olim utebatur Liturgia Mozarabum. Ergo quia canon Missæ pro universali Ecclesia non fuit à S. Petro, & Apostolis institutus. Nam respondetur, liturgias eas esse quidem verbis diversas, sed rebus ipsis non dissonas, sed planè conformes, ut ipsas conferentibus facilè patebit: in singulis enim, & omnibus fiunt, sicut Apostolus præcipit *1. ad Timoth. cap. 2.* orationes, obsecrationes, postulationes, pro omnibus hominibus gratiarum actiones, maximè verò consecratio, oblatio, mortis Domini commemoratio, sanctorum memoria, & oratio pro defunctis. Unde liturgiæ illæ mirè conveniunt. Objiciunt etiam Novatores canonem Missæ fuisse à pluribus Pontificibus compositum, ut refert Polydor. Vergil. *lib. 5. de invent. rer. cap. 10.* his verbis: *Canonis partem: Te igitur, quæ deinde initium esse cœpit, Gelasius dedit, sicut ante eum Syricius: Communicantes, quod nunc tertio loco ponitur. Alexander I. qui Gelasium, & Syricium longo temporis intervallo præcessit, ob memoriam passionis Christi posuit: Qui pridie quàm pateretur, &c. Leo deinde adjecit: Hanc igitur oblationem, usque: Placatus accipias. Gregorius tres subjunxit: Postulationes, &: Diesq; nostros in tua pace disponas, &c. Ejusdem quoque primi Leonis est: Sanctum sacrificium, immaculatam hostiam.* Sed facilè respondetur, Gregorium, Leonem, Gelasium, & alios ea verba non de novo adjeciſſe, sed jam ab scriptoribus omissa instaurasse, & restituisse, ut docet Herrera *d. lib. 3. de cærem. Missæ, cap. 3.* & singula verba suis auctoribus referens, probat Sausay *d. lib. 1. cap. 5. in digressiuncula de can. Missæ.* Tandem opponunt locum D. Gregorii *lib. 7. epistol. 63.* ubi respondens querelis, quibus pulsatus fuerat, ob mutationes quasdam in forma liturgica, & nominatim quòd jussisset Orationem Dominicam mox post canonem recitari, sic scribit: *Orationem Dominicam idcirco mox post precem dicimus, quia mos Apostolorum fuit, ut ad ipsam solummodo orationem oblationis hostiam consecrarent: & valde mihi inconveniens visum est, ut precem, quam scholasticus composuerat, super oblationem diceremus, & ipsam orationem, quam Redemptor noster composuit, super ejus corpus, & sanguinem taceremus.* Ex quibus verbis deducunt primo, Apostolos tantùm ad Orationem Dominicam Missam celebrasse, id est oratione Dominicâ recitatâ tantùm consecrasse. Secundò quendam scholasticum auctorem fuisse hujus Canonis. Ergo non ab Apostolis, seu ut dicebamus, à liturgia D. Petri originem trahit. Pater Theophilus Raynaud. *de prima Missa cap. 4.* existimat, verè Liturgiam cum suo Canone ab Apostolis compositam fuisse, sed frequentiùs cum per tempus, & occupationes licebat, eos tantùm ad Orationem Dominicam celebrasse. Andreas Sausay *in Panopl. sacerd. p. 2. lib. 1. fol. 373.* credit distinctionem illam *solummodo*, irrepsisse in epistola D. Gregorii, & ab ejus contextura alienam esse. Sed veriùs dicendum credo cum Landtmeter. *lib. 2. de veteri mon. cap. 81.* ad solam Orationem Dominicam Apostolos consecrasse, videlicet antequam Canonem instituissent: nam postea non solùm Canonem, verùm & preces, quibus hodie Ecclesia utitur, in Missæ sacrificio effundebant. Sanctus Proclus *in libel. de tradit. divinæ liturgiæ:* ibi: *Postquam Servator noster in cœlum assumptus est, Apostoli priusquam per orbem terrarum dispergerentur, conspirantibus animis ad toto die orandum convertebantur, & cùm multam consolationem in mystico illo Dominici corporis sacrificio positam invenissent, fusissimè, & longâ oratione liturgiam decantabant. Hæc enim divina, unà cum docendi ratione conjuncta, cæteris rebus anteponenda existimabant, atq; majori, & alacriori rerum divinarum, & sacrificii sacrosancti desiderio flagrabant, & illud prolixè amplectebantur, quod in memoria semper haberent illud verbum Domini dicentis: Hoc est corpus meum, &c. Hoc facite in meam commemorationem, &c. Qui manducat carnem meam, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo. Quare & contrito spiritu multas decantabant preces, divinum numen impensè orantes. Enimverò, tam ex Judæis, quàm ex Gentibus eos, qui recens illuminati erant, ea quæ ad gratiam consequendam faciebant, quæque facienda, quæque ante donum gratiæ omittenda, docentes, cùm ipsi essent umbra gratiæ, piè informarunt. Per has itaq; preces Spiritus sancti adventum expectabant, ut qui divinâ providentiâ sentiâ propositum in sacrificium panem, & vinum aquæ permixtum, ipsum illud corpus, & sanguinem Servatoris nostri Jesu Christi efficiat. Quis quidem religiosus ritus observatur ad hoc usq; tempus, & ad finem usq; seculi manebit.*

Secundæ difficultati, omissâ quæstione, Quisnam ille scholasticus esset? quam disputat Menardus

hardus *in notis ad Sacram. D. Gregorii, fol. 12.* Herrera *lib. 3. de caremon. Missæ, cap. 2.* dicendum est, D. Gregorium non asserere canonem Missæ compositum fuisse ab scholastico, sed potiùs precem, & orationem illam composuisse, & recitasse in ea parte Missæ unde mutabatur locus orationis Dominicæ; quam decrevit Gregorius juxta antiquam consuetudinem, esse post consecrationem recitandam. Ut stet igitur sancti Gregorii incontussa narratio, dicendum est, ipsum reperisse Orationem Dominicam inordinatè à quibusdam in sacrificio Missæ recitari, scilicet vel ante sacram oblationem, vel diu post sacrificatâ divini altaris munera, & sapienti ejus prudentiâ factum esse, ut loco congruo ipsa Domini oratio diceretur: videlicet non ante consecrationem Eucharistiæ, sed super ipsam oblationem, mox ac solennis canon fuisset terminatus, juxta antiquam Apostolorum consuetudinem, quæ sensim fuerat immutata. Pro expositione autem illorum verborum canonis: *Pro Pontifice N.* &; *Pro Rege N.* sciendum est, quod apud Gentiles sacerdotes publica vota pro salute Imperatorum suscipiebant, & persolvebant, ut constat ex Tacito *libro 4. annal.* ibi: *Pontifices, eorumque exemplo cæteri Sacerdotes, Neronem quoque & Drusum eisdem Diis commendarunt.* Plinius *lib. 10. epist. 12.* aliàs 8. à Trajano petens sacerdotium ait: *Rogo dignitatis, ad quam me provexit indulgentia tua, vel auguratum, vel septemviratum, quia vacant, adjicere digneris, ut jure sacerdotis precari Deos pro te publicè possim, quos nunc precor pietate privatâ.* Suetonius *in Augusto, capite 37.* & in Nerone *cap. 46.* Illustrat Theophilus Raynaud. *tom. 17. tractatu de amore cognat. temper. fol. 508.* Dies; quo vota concipiebantur pro salute Principis, fuit 3. Nonas Januarii, ut constat *ex l. 233. §. post Kalendas, ff. de V. S.* & Kalendis ipsis vota solvebantur, *l. 7. C. de feriis, l. 2. C. Theodos. eodem tit.* D. Ambrosius *sermon. 17.* Chrysologus *sermon. 155.* quem morem damnarunt PP. Concil. Altissiod. *cap. 1.* & de ejus luxu latè queritur Divus August. *epist. 64. ad Aurelium.* Illustrat Lipsius *in notis ad Tacitum, lib. 16. folio 440.* Brissonius *lib. 1. de formulis, pag. 100.* Gutherus *de jure Pont. lib. 4. cap. 13.* Cataneus *in notis ad Plinium, lib. 10. epist. 18.* Bulengerus *lib. 1. de Imp. cap. 35.* Altesserra *de Ducibus, lib. 2. cap. 17.* Non dissimilis mos invaluit inter Orthodoxos Sacerdotes jam ab Apostolorum temporibus; nam Paulus *1. ad Timoth. cap. 2.* pro Regibus, & omnibus, qui in sublimitate constituti sunt, orare, votaque nuncupare jubet: D. Clemens *lib. 8. constit. capite 12.* ut in sacrificio corporis, & sanguinis Domini pro Regibus indesinenter oretur, præcipit. Idem admonet D. Ambros. *lib. 4. de Sacram. cap. 4.* & Arnobius *adversus Gentes.* Tertullianus *Apolog. cap 30. Precantes* (inquit) *sumus semper pro omnibus Imperatoribus, vitam illis prolixam, imperium securum, domum tutam, exercitus fortes, Senatum fidelem, populum probum, orbem quietum, quæcunq; hominis, & Cæsaris vota sunt.* Inde in liturgia D. Basilii legitur: *Memento Domine piissimi & fidelissimi Imperatoris.* Sic in Concilio Arelat. 3. *can. 2.* statuitur, ut pro excellentissimo, & gloriosissimo Rege, & liberis ejus, omnes Episcopi, Presbyteri, Abbates, & Monachi in unum collecti, psalmodiam, & Missarum solennia, & Litaniarum officia omnipotenti Deo devotissimè soluant. Idem cavetur in Concilio Cabil. *can. 66.* Rhemensi *can. 40.* Mogunt. 2. *can. 1.* Emeritensi *can. 3.* Tolet. 16. *can. 7.* ibi: *Convenit, ut tam per omnes civitates, vel loca, in quibus sedes Episcoporum esse noscuntur, ad regni ejus ditionem pertinentes, quam etiam per eorundem Episcoporum diœceses, excepto passionis Dominicæ die, quando altaria denudata persistunt, nec cuiquam in eodem die Missarum licet solennia celebrare, cunctis aliis diebus quibus idem Dominus noster in hac vita superstes extiterit, pro cunctis ejus filiis, vel filiabus sacrificiorum Domino libamina dedicentur.* Et aliis congestis ab Antonio Augustino *in epit. jur. lib. 1. tit. 19.* Bellarmino *de sacram. lib. 2. de Missa, cap. 21.* Suarez *3. p. in 3. p. disput. 83. sect. 2.* Baronio *anno 200 num 6.* & *201. num. 29.* & *255. num. 42.* & *260. num. 21.* Spondano *in ejus epitome, anno 506. num. 1.* Sahebedra *in chron. Goth. in vita Egicæ:* cujus usus aliam rationem assignat Petrus Damianus *lib. 7. epist. 3. ad Henricum filium.* Has ergo preces pro Principibus, tum Ecclesiasticis, tum sæcularibus faciendas Ecclesia tradit, dum in canone Missæ ea verba posuit: *Una cum famulo tuo Papa nostro, Antistite nostro, Rege nostro.* Extatque de hac re Concilii Vasensis canon 4. circa tempora Leonis, ubi jubetur, ut nomen cujuscunque Papæ urbis Romæ in omnibus Missis recitetur: & Bonifacius Martyr *in cap. si Papa, dist. 4.* ait: *Pro cujus perpetuo statu universitas fidelium tantò instantius orat, quantum suam salutem post Deum ex illius incolumitate propensius impendere animadvertit.* Quo multò anterior Euvianus I. *epist. 1.* dilectissimis ubique Ecclesiæ Catholicæ comministris scribit in hæc verba: *Fraternitatis vestræ charitatem intimis obsecramus precibus, ut nostræ parvitatis in sacris vestris orationibus memores esse dignemini.* Cæterùm cùm Papa Missam celebrat, non dicit, *Una cum famulo tuo Papa nostro*; sed *una mecum indigno famulo tuo*; ut testis est Innocentius noster *in cap. 3. hoc titul. in 3. collect.* cujus sententia confirmatur ex Clemente *lib. 8. constit. cap. 12.* ubi Pontificis sacra peragentis hæc verba leguntur: *Adhuc obsecramus te pro me, qui nihil sum, qui tibi oblationem facio.* Et Sacerdotes, vel Diaconos omittentes preces istas, omni honore privari jubentur *in can. 13. & 14. Synodi Constantinop.*

COMMENTARIUM.

CIrca formam consecrationis calicis, an videlicet omnia verba in canone Missæ expressa sint substantialia, vel essentialia ad consecrationem; variæ sunt Doctorum, immò & scholasticorum sententiæ. Necessaria esse hæc omnia, aut æquivalentia alia: *Hic est calix sanguinis mei, novi & æterni testamenti, mysterium fidei, qui pro vobis, & pro multis effundetur in remissionem peccatorum*; docuerunt cum D. Thoma *art. 2. quæstunc. 1. & in epist. 1. ad Corinth.* & *3. p. q. 78. artic. 3.* Henricus *in 4. dist. 8 quæst 2.* Paludanus *ibi, quæst. 3.* Capreolus *quæst. 1. artic. 1. concluf. 6.* Richardus *art. 3. quæst. 2.* S. Antoninus *3. p. Summæ, tit. 13. cap. 5. §. 4.* Sylvester *in summa, verbo Eucharist. 1. quæst. 6. num. 7.* Armilla *eod. verbo, num. 14.* Tabiena *num. 31.* & alii, quos refert, & sequitur fundamenta hujus doctrinæ expendens Thomas Hurtado *tom. 2. resol. moral. tract. ult. resol. 8. per tot.* Contraria tamen sententia;

tentia, videlicet non desiderari ad consecrationem calicis essentialiter omnia ea verba, docuerunt Cornejo *quæst. 78. artic. 3. dist. unic. dub. 1.* Franc. Longus *annot. 1. ad Eugenii decret. in Concilio Florent. §. tertium est.* Leander *p. 2. de sacram. tract. 7. disput. 9. quæst. 21.* alii plures, quos refert, & sequitur nervosè hanc sententiam fundans, & contrariæ fundamentis satisfaciens, P. Henao *de Sacram. Euchar. disput. 12. sect. 2. per tot.* quarum opinionum fundamenta trutinare longum foret. Illud tantum notandum est, Innocentium III. in præsenti nec affirmare, nec negare ea verba necessaria esse, sed tantùm ritè adjecta fuisse in canone Missæ, licèt in sacra pagina non legantur; congruenterque apposita fuisse, quia clausula illa: *Novi, & æterni Testamenti*, significat hunc esse sanguinem, quo Novum Testamentum firmatum est, juxta Apostoli doctrinam ad Hebræos *cap. 4.* & per illa verba, *Mysterium fidei*, indicari, hoc Sacramentum esse unum ex mysteriis fidei maximè reconditis, in quo aliud videtur, & aliud sub speciebus latet: vel quia in consecratione Sanguinis expresè significatur Christi passio, quæ est maximum mysterium, & in omnibus sacrificiis veteribus figuratum, & in hoc sacramento quoad rem oblatam verè, & realiter contentum, quoad ipsam verò effusionem sanguinis mirabiliter repræsentatum.

§.

QUæsivisti etiam, utrum aqua cum vino in sanguinem convertatur? Super hoc autem opiniones apud scholasticos variantur. Aliquibus enim videtur, quod cùm de latere Christi duo præcipua fluxerint sacramenta, redemptionis in sanguine, ac regenerationis in aqua, in illa duo vinum, & aqua, quæ commiscentur in calice, divinâ virtute mutantur, ut in hoc sacramento plenè sit veritas & figura. Alii verò tenent, quod aqua cum vino transsubstantiatur in sanguinem, cùm in vinum transeat mixta vino: licèt Physici contrarium asseverent, qui aquam à vino per artificium posse asserunt separari. Præterea potest dici, quod aqua non transit in sanguinem, sed remanet prioris vini accidentibus circumfusa; ita quod vini saporem assumit. Quod inde convincitur, quia si post calicis consecrationem aliud vinum mittatur in calicem, illud quidem non transit in sanguinem, nec sanguini commiscetur; sed accidentibus prioris vini commixtum, corpori, quod sub eis latet, undique circumfunditur, non madidans circumfusum: ipsa tamen accidentia vinum appositum videntur afficere; quia si aqua fuerit apposita, vini saporem assumit. Contingit igitur accidentia mutare subjectum, sicut & subjectum contingit accidentia permutare: cedit quippe natura miraculo, & virtus supra consuetudinem operatur. Sed neque inconveniens creditur, aut absurdum, si aqua in corpore Christi esse credatur, cùm legatur de ipsius latere processisse: illud autem est nefarium opinari, quod quidam dicere præsumpserunt, aquam videlicet in phlegma converti. Nam & de latere Christi non aquam, sed humorem aquaticum mentiuntur exiisse, non attendentes, quod de latere Christi duo fluxerunt sacramenta: & quod non baptizantur in phlegmate, sed in aqua, juxta quod Dominus protestatur: Nisi quis renatus fuerit in aqua, & Spiritu sancto, non introibit in regnum Dei. Verùm inter opiniones prædictas illa probabilior judicatur, quæ asserit, aquam cum vino in sanguinem transmutari, ut expressiùs eluceat proprietas sacramenti. Nam cùm aquæ multæ sint populi multi, juxta quod alibi legitur: Beati, qui seminatis super omnes aquas: ideo vino aqua unitur, ut Christo populus adunetur: per hoc enim, quod suscepit ipse de nostro, & accepimus ipsi de suo, tam insolubili nexu conjugimur, ut qui est unum cum Patre per ineffabilem unitatem, fiat unum nobiscum per admirabilem unionem: ac per hoc ipso communiter mediante, cum Patre unum efficimur. Pater, inquit, sancte serva eos, quos dedisti mihi, ut sint unum, sicut & nos. Non pro his rogo tantùm, sed pro eis, qui credituri sunt per verbum eorum in me, ut & ipsi in nobis unum sint, & mundus credat, quia tu me misisti.

COMMENTARIUM.

1. IN hoc §. respondet Innoc. III. prædicto Joanni circa illam quæstionem, an aqua, quæ cum vino in calicem mixta offertur, convertatur mediatè vel immediatè in sanguinem Domini? Et propositis tribus sententiis, ut probabiliorem secundam amplectitur, quæ asserit, aquam vino mixtam in sanguinem Christi converti. Quam universi Theologi posteriores sequuti sunt. Ex quo videtur motus Baronius *anno 1192. numer. 24.* ut hæresim appellaret sententiam negantem aquam in vinum converti. Sed verè excessit à censura; quia Innocentius non approbavit prædictam sententiam ut fide certam, sed ut probabiliorem: & cùm dependeat ex Philosophico principio conversionis aquæ in vinum, quod in Philosophia non est certum, siquidem aliqui affirmant, aquam vino infusam, fradsit tempus sufficiens ad transmutationem, in vinum conver-

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

verti, ut Petrus Garcia Primarius Complutensis *sen. 1. disput. 7. cap. 2.* pro se adducens Galenum *lib. 1. de elementis cap. ult.* & Philosophum *de generatione textu 34. 39. & 88.* & hanc fuisse Philosophi sententiam testantur D. Thomas *3. p. quæst. 77. artic. 8.* D. Bonaventura *in 4. dist. 11. dub. 3.* Albertus Magnus *in 4. dist. 11. artic. 9.* Alii verò negant, aquam etiam modicissimam in vinum converti, ut Philoponus *lib. 1. de generat. textu 84.* & ex modernis Theologis Koninch. & Lugo relati à Magistro Prado *lib. 1. de generat. quæst. 31. §. 4.* Consequenter prædicta secunda sententia non est certa secundùm fidem, nec certitudine conclusionis theologicæ deductæ ex una præmissa de fide, & alia lumine naturali nota; sed præcisè est opinio probabilior, ut eam declaravit Innocentius. Adeo tamen eam fusè disputant Theologi, ut juxta institutum nostrum eam in præsenti prosequi, & discutere esset actum agere, & granum mittere in acervum. Videndi sunt Alanus *lib. 1. de Euchar. cap. 13.* Salmeron. *tom. 6. in Evang. tract. 4. §. ad hæc*, Toletus *in Summa, lib. 2. cap. 25.* Ægidius Romanus *3. p. q. 74. artic. 8. dub. 1.* Bernal. *disput. 28. sect. 4.* Cardinal. Lugo *disputat. 4. de Eucharist. sect. 3.* Raynaredus *in Onomast. Eucharist. verbo Mixtum*, Dicastillus *tract. de Eucharist. disputat. 2. dub. 9. p. 2.* Paulus Aresius *in peculiar. opusc. de hac quæstione, sect. 7.* Pasqualigus *disp. 91. sect. 7.* Joannes Bapt. Scortia *de sacrif. Missæ lib. 1. cap. 4.* Diana *p. 3. tract. 4. resol. 49. & 5. part. tract. 5. resol. 56.* Basilius Pontius *in speciali opusc. de hac quæstione edito.* Manrique *annal. Cistercien. anno 1202. cap. 2.* Basseus *in summa, verbo Eucharistia, num. 14.* Raynaud. *in Onomast. Eucharist. verbo Mixtum.* P. Henao *de Eucharist. disput. 4. sect. 4.* Martinez à Prado *de Eucharist. dub. 10.*

§.

TErtio loco fraternitas tua requisivit, quare fuerit mutatum, quod in secreta B. Leonis, secundùm antiquiores codices continetur, sic videlicet: Annue nobis Domine, ut animæ famuli tui Leonis hæc prosit oblatio. Cùm in modernis sacramentariis habeatur: Annue nobis quæsumus, ut intercessione Beati (a) Leonis hæc nobis prosit oblatio. Super quo respondemus, cùm sacræ Scripturæ dicat auctoritas, quod injuriam facit Martyri, qui orat (b) pro Martyre, idem est ratione consimili de Sanctis aliis sentiendum: quia orationibus nostris non indigent, pro eo, quod cùm sint perfectè beati, omnia eis ad vota succedunt: sed nos potiùs orationibus eorum indigemus, quos (cùm miseri simus) undique mala nostra perturbant. Unde quod in plerisque orationibus continetur: Prosit, vel proficiat huic Sancto, vel illi, talis oblatio ad gloriam, & honorem; ita debet intelligi, ut ad hoc prosit, quod magis, ac magis à fidelibus glorificetur in terris: licèt plerique reputent non indignum, Sanctorum gloriam usque ad judicium (c) augmentari; & ideo Ecclesiam interim sanè posse augmentum glorificationis eorum optare. Verùm utrum in hoc articulo locum habeat illa (d) distinctio, quâ docetur, quod defunctorum alii sunt valde boni, alii sunt valde mali; alii mediocriter boni, alii mediocriter mali: unde suffragia quæ fiunt à fidelibus in Ecclesia pro valde bonis, actiones sunt (e) gratiarum; pro valde malis, consultationes vivorum; expiationes verò pro mediocriter bonis; & propitiationes pro mediocriter malis: tua discretio investiget.

NOTÆ.

1. (a) B. *Leonis.*] Secundi videlicet *in lib. Sacram. D. Gregorii, pag. 122.* ubi legitur: *Ut animæ famuli tui Leonis hæc prosit oblatio.* In codice autem Rodradi habetur: *Ut intercedente B. Leone nobis prosit oblatio.* Et in Missali Romano: *Ut intercessione B. Leonis:* ut notavit Menardus ad D. Gregorium ubi suprà, *fol. 167.* & indè deducit P. Vazquez *3. part. in 3. part. disputat. 127. cap. num. 22.* Ecclesiam nonnunquam ex justis causis mutasse aliquid ex pertinentibus ad accidentalia Sacramentorum, & hodie in oratione secreta oratur à nobis Deus, ut beata retributio sanctum Leonem comitetur.

2. (b) *Qui orat pro Martyre.*] Hæc verba non reperiuntur in sacra Scriptura; extant tamen apud D. Augustinum *sermon. 27. de verb. Apostol.* & *sermon. 107. cap. 2. & tract. 87. in Joannem.* Quare Bellarminus *tom. 1. contr. lib. 2. de Concilies, cap. 12.* ait, Innocentium in præsenti appellasse sacram Scripturam sententiam D. Augustini, ad differentiam prophanæ Scripturæ, ut etiam fecerunt D. Benedictus *cap. 13. suæ regulæ: Sicut dicit Scriptura, voluptas pœnam, & necessitas parit coronam.* Nec tamen uspiam comparet ea sententia in sacris Bibliis: & S. Valerius *in dictis de generibus monac.* apud S. Benedictum Amianensem, *cap. 3.* ait: *Scriptura testatur, quod omne peccatum, quod remissus, indisciplinatusque admisernt frater, ad negligentiam prorsus revertatur seriorem.* Et frustra hæc verba quærres in sacra Scriptura: & Magist. Sentent. *lib. 1 dist. 26. littera B.* nomen ipsum sacræ Scripturæ adhibet, ad designandum PP. scripta. Notarunt Molanus *in quodlibet trium qq.* Menardus *in not. ad concord. regul. B. Benedict. Amian.* Theophilus *tom. 13. tract. Anagnostas ad sacram mensam, cap. 8.* Aliter docent P. Henao *d. Eucharist. disp. 17. sect. 3.* Thomas Hurtado *de vero martyr. tract. 7. resol. 40. §. 7.* videlicet, Innocentium docere intendere, sententiam hanc inveniri implicitè in sacra Scriptura, sicut apud Joannem *cap. 7. vers. 38.* Christus Dominus tribuit scripturæ verba illa: *Qui credit in me, flumina de ventre ejus fluent*

fluent aquæ vivæ. Cùm tamen ea non legantur in veteri Testamento, sed sensus quem continent inde eliciatur, ut jam notarunt ibi Ribera, Tolet. & Franc. Lucas. Vera autem ratio hujus quasi effati, injuriam facit Martyri, qui orat pro Martyre: præter aliam minùs idoneam, excogitavit Carillo *in explicat. bullæ defunct. part. 2. cap. 13. num. 10.* deducenda est ex revocata in dubium certitudine gloriæ, quam Martyr consummatus patitur, si pro ejus sublevatione fundatur oratio, sicut funditur pro aliis defunctis.

3. (c) *Augmentari.*] Quod roboratur auctoritate D. Thomæ *1. p. quæst. 62. artic. 9. ad 2. & 2. 2. quæst. 13. artic. 4. ad 2. & in 4. dist. 5. quæst. 2. artic. 1. q. 6.* cujus sententiam communiter sequuntur Thomistæ. Sed *in addit.* sanctus Doctor *in 4. dist. 11. q. 2. art. 1.* ait, quod gaudium accidentale Beatorum crescit eis, de omnibus benefactis pro eis, videlicet de gratiarum actione: quam sententiam illustrat Thomas Hurtado *de vero martyrio resol. 43. §. 7.*

4. (d) *Distinctio.*] Quæ est D. Augustini *in cap. tempus 13. q. 2.* cui convenit Hildebertus Episcopus *in carmine de offic. Missæ.*

Perfectos, valdeque malos, nil vota suorum,
Nil impensa precum, nil holocausta juvant,
Nam nec justus eget, nec pessimus ista meretur:
In medio est veniam cui sacra mensa parat.

5. (e) *Gratiarum sunt actiones.*] Et eo modo nonnunquam dicitur offerri sacrificium pro Sanctis, videlicet in gratiarum actionem. D. Clemens *lib. 6. constit. cap. ultimo*, ibi: *Convenite in cameteriis ad legendos sacros libros, & canendos psalmos pro mortuis martyribus, & sanctis omnibus, qui sunt à sæculo defunctis ac pro fratribus vestris, qui in Domino mortui sunt.* Sanctus Cyprianus *epist. 34.* ibi: *Veri, & spirituales Dei milites, dum diabolum Christi confessione prosternunt, palmas à Domino, & illustri professione coronas meruerunt: sacrificia pro eis semper, ut meministis, offerimus, quotiens Martyrum passiones, & dies anniversariâ commemoratione celebramus.* D. Chrysostomus *homil. 21. in acta: Quid tibi videtur, quod pro martyribus offertur, quod vocantur in illa hora: licèt Martyres sint, etiam pro Martyribus offertur. Magnus honor nominari Domino præsente.* Sanctus Epiphanius *hæresi 75.* Offerri enim potest sacrificium pro Sanctis, non quatenus propitiatorium est, & impetratorium, quasi pro his, qui jam beati sunt, aliquid, quod eis desit ad salutem, postuletur. Sed offerri potest sacrificium ipsum, ut est Lautreticum, & Eucharisticum, ad Deum cum eis adorandum, & pro his glorificandum, cujus gratiâ ad æternam gloriam per tantas victorias, & triumphos pervenerunt: quæ Dei dona sunt, & gratiæ, ac bonitatis ejus opera glorioſa. Et licèt sancti non sint capaces fructus satisfactorii, sunt capaces gaudii accidentalis. Docuerunt, & latiùs prosequuntur Hurtado *d. §. 7. per tot.* Bellarmin. *de Purgat. lib. 2. cap. 18.* Suarez *lib. 1. de orat. cap. 14. n. 4.* Andreas Sausay *in Panopl. sacerd. part. 2. lib. 1. art. 1. per tot.* F. Alfons. Mendoza *quæst. 6. scholast.* P. Henao *tom. 2. de sacrif. Missæ, disp. 17.* ubi exponit difficilem locum Missalis Muzar, ubi sacerdos offerens ita orat: *Item pro spiritibus pausantium Hilarii, Athanasii, Martini, Ambrosii, Augustini, Fulgentii, Leandri, Isidori,* Theophilus Raynaud. *tom. 16. in Heterocl. spirit. sect. 1. fol. 4.* & *tom. 5. p. 2. cap. 2. fol. 254.* 6.

(f) *Mediocriter malis.*] Hæc verba meritò difficillima visa sunt Bellarmino *lib. 2. de purgat. cap. 18.* Suario *tom. 3. in 3. p. disput. 78. sect. 3.* & *tom. 4. disput. 48. sect. 4. num. 9.* Theophilo Raynaud. *tom. 15. in Heterocl. spirit. sect. 3. punct. 1. quæsit. 1. fol. 432.* Nam cum certum sit, suffragia nostra inutilia esse valde bonis animabus, videlicet Beatis & Martyribus, ut proximè probavi; & etiam offerri non posse pro valde malis, videlicet in inferno existentibus, utlatè probant Salas 2. *2. tract. 13. disput. 15. sect. 3.* Sanderus *lib. 7. visibilis monarch. hæresi 46.* Jodocus Coccius *tom. 2. lib. 10. artic. 7.* Castro *adver. hæres. verbo Infernus,* Theophilus *dicto quæsit. 1.* pro mediocriter verò bonis, hoc est pro animabus detentis in purgatorio Missæ sacrificium ritè, & utiliter offerri posse, ut probavi *in cap. final. de testament.* inquirendum est, quinam sunt mediocriter mali, quibus prodesse possunt suffragia nostra, ut Innocentius ait? Bellarminus *ubi suprà*, suspicatur Innocentium III. memoriâ lapsum, quadrimembrem fecisse divisionem animarum, quæ apud D. Augustinum, cujus doctrinam in præsenti §. repræsentavit Pontifex, non est nisi trimembris, videlicet carum animarum, quæ beatæ sunt, & valde bonæ dicuntur; & damnatarum, quæ valde malæ in inferno cruciantur, & earum, quæ mediocriter bonæ sunt, & in purgatorio detinentur. Aliam adducit solutionem idem Bellarminus, quam & assignarunt Suarez, ac Theophilus *ubi suprà*, videlicet mediocriter malos appellari eos, qui supra reatum pœnæ, quo solo inquinantur, & cujus ratione detinentur in purgatorio, appellanturque mediocriter boni, retinent etiam culpam venialem; nam etiamsi verior sententia ferat, culpas minutas hinc exportatas in ipso puncto mortis obliterari quoad maculam; tamen non est id prorsus certum. Itaque potuit Innocentius opinari, ac proinde duo illa ultima membra divisionis, quam proposuit, spectabunt ad animas purgatorii, vel ut alii volunt, ad defunctos cum solo originali peccato.

CAPUT VII.

Idem *Rectoribus Rom.* (a) *Fraternitatis.*

DE homine. *Et infrà:* Quæsivistis à nobis, quid de incauto presbytero videatur, qui se sciens in mortali crimine constitutum, Missarum solennia, quæ non potest propter necessitatem quamlibet intermittere, pro sui facinoris conscien-

conscientia dubitat celebrare, arctatusque graviter à duobus, dum divinum exequi mysterium metuit, ne populum illum expectantem offendat, corpus Christi perficere perhorrescit, ne sumens ipsum indignè, judicium sibi manducet, & bibat: peractis cæteris circumstantiis, Missam celebrare se fingit, & suppressis verbis, quibus conficitur corpus Christi, panem, & vinum tantummodo purum sumit: ita credens per id, quod prætendit, populo satisfacere, ut per id, quod intendit, Deum non debeat provocare. Cùm ergo falsa sint abjicienda remedia, quæ sunt veris periculis graviora, licèt is, qui pro sui criminis conscientia reputat se indignum, ab hujusmodi Sacramento reverenter debeat abstinere, ac ideo peccet graviter si se ingerit irreverenter ad illud; tamen graviùs procul dubio videtur offendere, qui sic fraudulenter illud præsumpserit simulare, cùm ille culpam vitando, dum facit, in solius misericordis Domini manum incidat: iste verò culpam faciendo, dum vitat, non solùm Deo, cui non veretur illudere, sed populo, quem decepit, se astringat.

NOTÆ

1. (a) *Rom. Fratern.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. 6.* Sed cùm hæc epistola non reperiatur inter editas à Sirleto, & Bosqueto, cognosci nequit, de qua fraternitate Romæ erecta agat Innocentius in præsenti. Illud in præsenti docetur, graviùs peccare sacerdotem, qui simulat consecrare, & exponit hostiam non consecratam adorandam populo, quàm illum, qui in peccato mortali offert sacrificium & consecrat. Quod & ad eum casum, in quo sacerdos peccatori intendit dare hostiam non consecratam pro consecrata, ad vitandum sacrilegium, extendit Joan. Sanchez *in selectis, cap. 35.* ubi textum hunc exponit. Et hanc Innocentii doctrinam post longum examen confirmant Petr. Joan. Oliv. *quodlibet. 5. quæst. 10.* Theophilus *tom. 16. in Heterocl. punct. 4. fol. 70.* & meritò, quia pejus est conari falsam reddere veritatem fidei, quod facit simulatè sacrificans; quàm indignè, sed verè celebrare. Atque pejus est simulato sacrificio horribiliter Deo illudere, quàm malè sacrificare. Continet præterea ea simulatio externam malè sacrificantis idololatriam erga purum panem, & excitationem totius Ecclesiæ ad similem turpitudinem. Similiter etiam nec poterit sacerdos ad celandum peccatum, & servandam famam occulti peccatoris, porrigere illi falsam hostiam? immò tenetur illum ad veram communionem eam publicè petentem admittere, *cap. placuit 6. quæst. 2. cap. si sacerdos 2. de offic. ordin.* Potest tamen ex probabili sententia, quam contra Joannem Sanchez defendit Theophilus *ubi proximè*, ad servandam similis peccatoris famam, conventione priùs cum eo habita, sacerdos veram hostiam ori peccatoris admovere simulando, nec reipsa illi Eucharistiam tradendo. Nec his omnibus obstat, posse confessarium pro servanda fama peccatoris simulare absolutionem pro sedando scandalo, quod oriri posset, si peccator ad pedes sacerdotis hærens discederet absque absolutione; nam cùm eo casu nulla detur illusio sacramenti, nec etiam periculum idololatriæ ex parte ministri, neque ex parte adstantium, potest tunc confessarius agnoscens indispositionem pœnitentis simulare absolutionem, ut ejus famæ consulant. Docent, & alios casus adducunt Vazquez *3. p. in 3. disput. 209. num. 41.* Suarez *tom. 3. in 3. disputat. 67. sect. 4.* Joannes Sanchez *ubi suprà.*

CAPUT VIII.

Idem (a) *Farrarien. Episcopo.*

IN quadam (b) nostra decretali epistola asseris te legisse, illud esse nefarium opinari, quod quidam dicere præsumpserunt, in Sacramento videlicet Eucharistiæ aquam in (c) phlegma converti: nam & de latere Christi, non aquam, sed humorem aquaticum mentiuntur exiisse. Licèt autem hæc magnos, & authenticos viros sensisse recenseas, quorum opinionem dictis, & scriptis hactenus es sequutus; ex quo tamen in contrarium nos sentimus, nostræ compelleris sententiæ consentire. Sed verbum Joannis Apostoli te multùm movere fateris, dicentis: Tres sunt, qui testimonium dant in terra, spiritus, aqua, & sanguis; & hi tres unum sunt: quamvis hoc ultimum in plerisque codicibus minimè habeatur. Quod dicis sic exponi ab omnibus, illos videlicet esse unum, idest de una, & eadem re; scilicet de humanitate Christi, testari. Porrò si vera fuit aqua, quæ fluxit de latere Christi, & non humani corporis humor, qualiter per illam probetur, quod Christus sit homo verus, non vides.

Gloſſa namque ſuper illum locum ſic ſe habet; Spiritus, id eſt, humana anima, quam emiſit in paſſione. Aqua, & ſanguis, quæ fluxerunt de latere Chriſti, quod fieri non poſſet, ſi non haberet veram carnis naturam. Sic ergo tam ex textu, quàm ex gloſſa proponis, per illam aquam probari, quod Chriſtus ſit verus homo; & ideo ſi dicatur, quod illa non extitit vera aqua, ſed aquaticus humani corporis humor; tam expoſitoris, quàm Apoſtoli verba intelligibilia tibi eſſe videntur: ſed dato, quod fuerit vera aqua, ſicut nos credimus, & fatemur, nec iſta, nec illa ſufficienter intelligis. Unde nobis humiliter ſupplicaſti, quatenus ad generalem utilitatem legentium, & nebulam de tuo corde tollendam, ſufficienter, & evidenter exponere dignaremur. Nos igitur ad tuæ ſupplicationis inſtantiam reſpondemus, quod quidam dixerunt, ſed erraverunt, Chriſtum non fuiſſe verum Deum, ſed adoptivum, ut miſeri Arriani. Alii Chriſtum non fuiſſe verum hominem, ſed phantaſticum, ut impii Manichæi, Sed adverſus has hæreſes Joannes Apoſtolus in epiſtola ſua loquitur dicens: Tres ſunt, qui teſtimonium dant in cœlo: Pater, Verbum, & Spiritus: & hi tres unum ſunt. Per hoc intendens oſtendere, quod Chriſtus ſit verus homo: nam ad eſſe hominis duo principaliter exiguntur, videlicet corpus, & anima, ex quorum conjunctione verus homo ſubſiſtit. Per hoc autem, quod in articulo mortis Chriſtus inclinato capite tradidit ſpiritum, de quo voce magna clamaverat: Pater in manus tuas commendo ſpiritum meum; manifeſtè probatur, quod ipſe ſpiritum habebat, non ſolùm vitalem flatum, ſed animam quoque rationalem, de qua prædixerat: Triſtis eſt anima mea uſque ad mortem: & poteſtatem habeo ponendi animam meam, & iterum ſumendi eam. Per hoc autem quod unus militum lanceâ latus ejus aperuit, & continuò exivit ſanguis, & aqua, probatur apertè, quod Chriſtus verum corpus habebat: nam de phantaſtico corpore, nec ſanguis, nec aqua potuiſſet exire; unde ille, qui vidit, teſtimonium quidem perhibuit, & teſtimonium ejus eſt verum: quia tres ſunt, qui teſtimonium dant in terra, Spiritus, aqua, & ſanguis. Quod videlicet Chriſtus ſit verus homo ex anima rationali & humana carne ſubſiſtens, probatur ex eo, quod ſpiritum vitalem emiſit ex vero corpore. Quod inde probatur, quoniam ex eo ſanguis exivit, & aqua. Rationalis quippe anima non poſſet vivificare niſi corpus humanum, ex quibus verus homo conſiſtit. Cæterùm, ſicut *verus fuit ſpiritus*, & verus ſanguis, ita proculdubio vera aqua; cùm Chriſtus ſit veritas, & à veritate omnis fallacia ſit penitùs aliena. Nam ſi non fuiſſet aqua, ſed phlegma, quod de latere Salvatoris exivit, ille qui vidit, & teſtimonium perhibuit veritati, profectò non aquam, ſed phlegma dixiſſet: nec in hoc verum regenerationis ſacramentum fuiſſet oſtenſum, cùm per ſacramentum Baptiſmi non regeneremur in phlegmate, ſed in aqua: neque per hoc poſſet vero probari argumento, quod in ſacramento Euchariſtiæ admiſcenda ſit aqua vino, ſi de latere Chriſti non aqua, ſed phlegma cum ſanguine profluxiſſet: ſed nec vera fuiſſet figura, quæ ſuper hac re præceſſit in veteri Teſtamento, quando videlicet Moyſes virgâ percuſſit ſilicem, & ex ea quidem non phlegma, ſed aqua manavit. Reſtat igitur, ut qualiſcunque fuerit illa aqua, ſive naturalis, ſive miraculoſa, ſive de novo divinâ virtute creata, ſive de componentibus ex parte aliqua reſoluta: proculdubio vera fuit, cùm naturaliter poſſit & compoſitum in componentia, & elementarium in elementa reſolvi: quemadmodum verus extitit ſudor ipſius, ſicut guttæ ſanguinis decurrentis in terram. Cùm autem ad compoſitionem humani corporis quatuor elementa concurrant, videlicet terra, aqua, aër, & ignis; & ad vegetationem ejuſdem corporis quatuor humores conſimiles illis conveniant, videlicet ſanguis, & cholera, phlegma, & melancholia: ut veritatem humani corporis expreſſiùs demonſtraret, unum ex illis, & unum ex iſtis Joannes expreſſit; illaque potiùs ex illis, & iſtis, quæ magis miniſterio congruebant; ex elementis aquam; & ex humoribus ſanguinem: in quibus duobus duo maximè ſacramenta, Redemptionis videlicet, & Regenerationis elucerent.

NOTÆ.

NOTÆ.

1. (a) *Errarienſis.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap. 6.* Hugoni videlicet, vel Roialdo, qui ambo floruerunt in Eccleſia Ferrarienſi temporibus Innocentii III. ut refert Vghel. *tom. 2. Italiæ ſacræ, fol. 376.* De Eccleſia Ferrarienſi aliqua adduxi *in cap. cum M. de conſtit.*

(b) *Quadam Decretali.*] Suprà relata *in cap. cùm Martha.*

2. (c) *In phlegma.*] Prima enim opinio in illa vexata quæſtione, de aqua vino in calice mixta convertenda immediatè, vel mediatè in ſanguinem Chriſti, antiquorum Theologorum fuit, vinum infuſum calici converti in ſanguinem, & aquam in humorem phlegmaticum, quem de latere Chriſti exiiſſe dicebant. Quæ opinio meritò damnatur ab Innocentio in præſenti, ut erronea, quia tria continet falſa: Primum, aquam non converti in vinum virtute ipſius; quod apertè adverſatur rectæ Philoſophiæ. Secundum, aquam nondum in vinum converſam, in humorem illum tranſire; nam quicquid convertitur in aliam ſubſtantiam, cùm fit conſecratio, virtute verborum convertitur. Verba autem ſolùm vim habent convertendi juxta veritatem ſignificationis, ut vera reddantur; nullum autem verbum conſecrationis denotat aliquid, ad cujus veritatem neceſſaria ſit converſio aquæ in humorem illum; ſiquidem illis ſolus ſanguis Chriſti ſignificatur. Tertius error eſt, ex latere Chriſti non fluxiſſe veram aquam, ſed phlegmaticum humorem, contra teſtimonium D. Joan. *cap. 5.* quod de fide eſſe, defendunt cum D. Thoma *3. p. q. 66. artic. 4.* & *q. 74. art. 7. ad 3.* Theologi *ibi*, Suarez *tom. 2. in 3. diſputat. 51. ſect. 1.* & *tom. 3. diſp. 45. ſect. 4.* Unde licèt hæc opinio à quibusdam Theologis teneretur, tamen ut improbabilem omiſit Innocentius *in d. cap. cùm Martha*, §. *quæſtioniſti*, dum aliorum opiniones probabiles refert.

CAPUT IX.

Idem (a) *In Concilio generali.*

DOlentes referimus, quod non ſolùm quidam minores clerici, verùm etiam aliqui Eccleſiarum Prælati circa (b) comeſſationes ſuperfluas, & confabulationes illicitas, ut de aliis taceamus, medietatem noctis expendunt, & ſomno reſiduum relinquentes, vix ad diurnum concentum avium excitantur, transcurrendo undique continuatâ ſyncopâ Matutinum. Sunt & alii, qui Miſſarum ſolennia (c) vix celebrant in anno, & quod deterius eſt, intereſſe contemnunt: & ſi quando his evidenter interſunt, chori (d) ſilentium fugientes, intendunt externis colloquutionibus laicorum: dumque auditum ad indebitos ſermones fundunt, aures intentas non porrigunt ad divina. Hæc igitur, & ſimilia ſub (e) pœna ſuſpenſionis penitus inhibemus, diſtrictè præcipientes in virtute obedientiæ, ut divinum (f) officium, nocturnum pariter, & diurnum, quantùm eis Deus dederit, (g) ſtudiosè celebrent pariter, & devotè.

NOTÆ.

1. (a) *Generali.*] Lateranenſi videlicet, celebrato ſub Innoc. III. ubi *cap. 17.* reperitur textus: & in quarta collectione *ſub hoc tit. cap. 2.* de quo Concilio nonnulla notavi *in cap. 1. de ſumma Trinit.*

(b) *Comeſſationes.*] Comeſſatio eſt convivium, ubi more temulentorum, & ebriorum jocatur, quæ omni jure exoſa eſt, ut probavi *in cap. à crapula, num. final. de vita & honeſt. Cleric.*

2. (c) *Vix in anno.*] Quam ſacerdotum negligentiam ſemper condemnatam legimus in Eccleſia, & à Principibus ſæcularibus. Concil. Tolet. 1. *can. 5.* relato *lib. 7. capitul. Caroli, cap. 161.* ibi: *Si quis Presbyter, vel diaconus, aut quilibet clericus Eccleſiæ deputatus, ſi intra civitatem fuerit, aut in quolibet loco, in quo Eccleſia eſt, & ad quotidianum pſallendi ſacrificium matutinis, vel veſpertinis horis ad Eccleſiam non convenerit, deponatur à clero.* Et *l. ſancimus 42. §. 10. C. de Epiſc. & cler.* Concil. Rhotomag. celebrato anno 1581. de presbyteris recens ordinatis ita cavetur: *Moneantur inſuper, ut intra ſemeſtre ſine alterius cujuscumque licentia Miſſam primam celebrent, & deinceps repetant, ſaltem omnibus diebus Dominicis, & feſtivis ſolennibus: ſi autem curam habuerint animarum, tam ſi frequenter, ut ſuo muneri ſatisfaciant.* Rhemenſi *can. 8.* ita de Eucharistia: *Sacerdotes non diebus tantùm ſolennibus, ſed etiam Dominicis, ſæpiusque, ſi fieri poteſt, ſacrificent.* Concil. Aquenſi: *Curiatiter in hebdomada ſacrum faciant, aut eo etiam ſæpius, ſi vel loci conſuetudo, vel neceſſitas crebriorem divini ſacrificii uſum poſtulabit. Cæteris etiam clericis præcipimus, ut ſingulis menſibus.* Refert Joannes Filiac. *lib. 1. ſelect. cap. 18.* Tales enim ſacerdotes nulla ratione ita appellari poſſunt, quandoquidem verbi iſtius, *Sacerdotis*, notio alia non eſt, juxta D. Iſidorum *lib. 7. orig. cap. 12.* quàm ex actione myſtagogi; ita ut ſacerdos *à ſacrificando* vocetur. *Conſecrat enim, & ſanctificat*, ait S. Doctor, quidni eò ſpectat illud, quod docet B. Hieronym. *lib. 3. adverſus Pelag.* dum Miſſam vocat quotidianum corporis Chriſti ſacrificium; & certè non aliâ ratione B. Ambroſius *epiſt. 29.* ad Theodoſium Imper. ſcribit, *Presbyteris gradu functos meritò conqueri, quòd per innumeros annos à munere ſacro retrahantur, & curiæ deputentur.* Unde ſimiles ſacerdotes iguavos, & ſocordes peccare lethaliter, ex D. Thom. *in 4. lib. 3. diſt. 13. q. 1. art. 2.* docuerunt Valent. *3 p. de Euchar. q. 10.* Theoph. *tom. 16. in Heteroc. ſect. 1. in princip.* Vazquez *3 p. diſp. 232. cap. 1.* Sauſay *in Panopl. ſacerd. p. 2. lib. 1. cap. 12. & 3.* Thom. Hurt. *tom. 1. reſol. mor. cap. 7. per tot.*

3. (d) *Silentium.*] Quod in ſacris miniſteriis ſummè convenit, ne dum peraguntur divina officia, clamor

clamor aliquis, aut strepitus interturbet. D. Ambrosius *de virginibus*, ibi : *An quidquam est indignius, quàm oracula divina circumstrepi, ne audiantur, ne credantur, ne revelentur? Circumsonare sacramenta confusis vocibus, cùm Gentiles idolis suis reverentiam tacendo deferant?* Cæsarius quoque Arelat. magnas in eosdem jactat minas, dum *homil. 34.* ita scribit : *Qui in Ecclesia ineptis, & incongruis fabulis occupatur, quasi venenum, & gladium reliquis hominibus ingerere, vel præbere cognoscitur, dum verbum Dei nec ipse audit, nec alios audire permittit: qui enim talis est, & pro sua, & pro aliorum destructione in die judicii reddituru est rationem.* Facit Seneca *de vita beata*, ad Gallonem, ibi : *Et ipsam, & Deos professores ejus, & Antistites colite . & quando mentio sacrarum litterarum intervenerit, favete linguis. Hoc verbum, non ut plerique existimant, à favore trahitur, sed imperatur silentium, ut rite peragi possit sacrum, nullâ malâ voce obstrepente.* Quintilianus *declamat. 365. In templo verò, in quo verbis parcimus, in quo animos componimus, in quo etiam tacitam mentem nostram custodimus, pulsare velut in solitudine, velut in secreto quodam non est ferendum.* Et *in l. denunciamus, C. de his qui ad Eccles. confugiunt*, vota convenit celebrari. Plura Brissonius *de formulis lib. 1. pag. 8.* Mornacius *in d. l. denunciamus 4.* Gazæus *ad Cassianum lib. 2. instit. cap. 10.* Ferrarius *de ritu concionandi lib. 1. cap. 13.* Novarinus *lib. 2. schediasm. cap. 24.* Cresolius *lib. 3. mystag. cap. 22.* De reverentia, & modestia in Choro Ecclesiastico servanda, plura congessit Hurtado *de vero martyr. digress. 4. sect. 30.*

4. (e) *Pœna suspensionis.*] Quæ in præsenti non imponitur, sed comminatur, ut declaravit Honorius III. rescribens Decano, & Capitulo Compostel. *in cap. 3. de vita & honest. Cleric. in 5. compil.* his verbis : [Consuluisti tandem de clericis, qui chori silentium fugientes, intendunt externis colloquutionibus laicorum; dumque auditum ad indebitos sermones effundunt, aures intentas non porrigunt ad divina: si quid de talibus in eodem Concilio noscitur institutum, canon fuit latæ sententiæ, vel ferendæ. Ad quod breviter respondemus, quod pœnam illa constitutio non infligit, sed potiùs comminatur, & exprimit infligendam, quæ meritò ad illos extenditur, qui quamvis in choro inter celebrantes existant, sermonibus tamen illicitis, & linguas, & aures involvunt, cùm non solùm in seipsis offendant, sed etiam aliis impedimento tales existant.]

(f) *Et divinum officium.*] De quo egi *in cap. 1. hoc tit.*

5. (g) *Studiosè.*] Seu sapienter, ut exponunt PP. sanctus Basilius in regulis brevioribus, *cap. 279.* ibi: *Quid est, psallite intelligenter? Prorsus quod est in cibis sensus cujusque cibi: hoc in verbis sacrosanctarum litterarum est intelligentia: guttur enim escas gustu dijudicat; mens autem intelligendo verba discernit. Si quis igitur ad vim verbi cujusque animo etiam ita simul afficiatur, quemadmodum gustatu ad qualitatem cujusque cibi, prorsus hic mandato illi satisfacit, quod est: Psallite intelligenter.* Itaque psallere sapienter est cum attentione canere, non solùm linguâ, verùm etiam corde, & animo, ut ex D. Bernardo *sermon. 7.* in Canticum, probat Haæphtenus *lib. 7. disquisit. tract. 4. disquis. 7.*

(h) *Et devotè.*] Consentiunt PP. Concilii Colon. *anno 1536. p. 2. cap. Non sufficerit autem preces istas horarias utcunque præmurmurasse, sed ut conciliari constitutione cautum est, presbyter ex intimo affectu, elevataque mente in solum Deum noctumum hoc, diurnumque suæ servitutis pensum exsolvat.* Sanctus Benedictus *in sua regula*, ibi: *Sic stemus ad psallendum, ut mens nostra concordet voci nostræ.* S. Basilius *in admonit.* ibi : *Ne dissonans sit à sono vocis suæ sensus tuus, sed in lingua verba vigil intendat.* Et D. Ambrosius *lib. 6. de sacrament. cap. 8.* ibi: *Non de labiis tantummodo tua procedat oratio, animo totus intende ingredere, non te perfunctorium videat ille, cui placere desideras: videat, quia ex corde oras, ut te ex corde orantem dignetur audire.* S. Augustinus *cap. 9. suæ regulæ*, ibi: *Psalmis, & hymnis, cùm oratis Deum, hoc versetur in corde, quod profertur in voce.* Unde attentionem in canonicis horis persolvendis desiderari Sancti PP. inculcant, præcipuè D. Cyprianus *in lib. de orat. Dominica*, ibi: *Quando stamus ad orationem, vigilare, & incumbere ad preces toto corde debemus, cogitatio carnalis omnis, & sæcularis abscedat, nec quidquam tunc aliud animus, quàm id solum cogitet, quod precatur.* Et rursus : *Quæ segnitia est alienari, & rapi ineptis cogitationibus, & prophanis, cùm Dominum deprecaris, quasi sit aliud, quod magis debeas cogitare, quam quod cum Deo loqueris? Quomodo te audiri à Deo postulas, cùm te ipse non audias. Vis esse Deum memorem tui cùm rogas, quando tu ipse memor tui non sis? Hoc est, ab hoste in totum non cavere: hoc est, quando oras Deum, majestatem Dei negligentiâ offendere: hoc est, vigilare oculis, & corde dormire?* Hæc attentio autem variè considerari solet, quia attendere possumus ad verba tantùm, ad sensum verborum, sive litteralem, sive spiritualem, & mysticum, vel ad Deum nobis præsentem, Christumque horarum mysteriis repræsentatum, vel ad res quæ petuntur : verbi gratia castitatem, humilitatem, charitatem, divinam gratiam, æternam gloriam, ut post D. Thomam 2. 2. *quæst. 83. artic. 3.* docent Cajetanus *in summa, verbo Horæ, num. 9.* Bravo *ad regul. D. Benedicti, segmento 21.* P. Mendo *in statera, dissert. 7. q. final.* Prado *tom. 2. Theolog. moral. cap. 30. quæst. 8. §. 2.* Deinde attentio hæc duplex est; alia formalis, sive actualis; alia virtualis. Formalis dicitur cùm quis actu, & reipsa considerationem retinet circa unam ex quatuor jam enumeratis. Virtualis verò est, quæ censetur manere ex vi, & ratione propositi, quo quis se applicuit ad orandum, volens uno ex quatuor illis modis attendere. Quæ intentio moraliter perseverat, donec vel expresse, vel implicitè revocetur. Quibus suppositis juxta communem Moralistarum sententiam dicendum est, quamlibet ex prædictis attentionibus, etiam virtualem, sufficere ad implendum præceptum de horis canonicis, licèt saluberrimum sit per inferiorum attentionum modos, tanquam gradus quosdam, ad superiorem, divinamque contemplationem niti. 6.

Illud tamen in præsenti difficile est, quomodo actio interna lege positiva præcipitur, cùm actus interni per se imperari non possint à jure positivo, *cap. sicut tuis, cap. tua nos, de simonia, cap. si quando 15. q. 6. cap. consuluisti 2. q. 5. cap. Christiana 32. q. 5. cap. erubescant 32. dist. cap. cogitationis, cap. cogitatio, de pœnis. dist. 1.* Qui 7. Distinguitur inter actus interiores, quos imperare non possumus, & alios, quos imperare possumus.

canones etiam sacræ paginæ testimoniis firmantur; nam *lib. 1. Regum, cap. 16. num. 67.* legitur: *Homines vident ea, quæ patent, Deus autem intuetur cor.* Et *1. ad Corinth. cap. 4. vers. 5. Nolite ante tempus judicare, quousque veniat Dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium.* Rationem ex Aristotele *lib. 10. Ethicor. cap. ult.* reddit D. Thomas 1 2. *q. 100. artic. 9. in corpore*; videlicet illud solum cadere sub præcepto, ad quod faciendum lex cogere potest; nisi enim vis coactiva conjuncta sit cum potestate legislativa, inutilis sanè erit hæc potestas, & lex ab ea lata nihil efficiet, si cogendi vim non habeat: sed ad actus internos homo ab homine cogi nequit, quia solùm eo modo homo hominem cogere valet, quo cum eo agere more humano potest; quia humanus mos operatio est sensibilis, corporea, & externa. Nam spiritualis separata à materia sensibili, ad Angelos, vel ad animas separatas pertinet: latè probant Castro *de lege pœn. lib. 2. cap. final.* Bellarminus *tom. 1. lib. 4. de potest Pontif. cap. 20.* & *lib. 3. de laicis, cap. 11.* Suarez *lib. 3. de legibus, cap. 13. num. 2.* & *lib. 4. cap. 12. num. 4.* Sanchez *in Decal. lib. 6. cap. 2. num. 6.* Vazquez *1. 2. disp. 160. cap. 2.* Salas *de legibus tractat. 1. disput. 9. sect. 1. num. 3.* Azor *p. 1. instit. lib. 5. cap. 10.* Covar. *in cap. alma mater, p. 1. §. 11.* & *in regula Peccatum, p. 2. num. 7.* Gutierrez *lib. 2. canonic. cap. 13.* Franc. Valens *in concord. juris, 2. p. disput. 4. q. 1. sect. 5.* Igitur devotio, quæ spectat ad actum internum, non potest per Ecclesiam præcipi in præsenti clericis recitantibus horas canonicas. Huic difficultati ut satisfaciant Hostiensis, Abbas, Joan. Andreas, Ancharanus, & Butrius *hic*, Durandus *in 4. dist. 15. quæst. 12. num. 6.* Paludanus *ibidem, quæst. 5. artic. 2. conclus. 4.* Angelus *in summa, verbo Hora. num. 27.* Sylvester *eodem verbo, quæst. 11.* Rosella, & Tabiena *eod. verbo, §. 3.* affirmant, in præsenti quoad devotionem, & attentionem internam non dari præceptum, sed consilium; vel solùm Innocentium requirere in orante remotionem externi impedimenti, per quod interior devotio tollatur: quod colligunt ex illis verbis: *Quantum eis Deus dederit.* Hanc solutionem sequuntur, & latiùs explicant Lessius *de justitia lib. 2. cap. 37. num. 63.* Vazquez *d. disp. 60. cap. 5. num 27.* Franc. Valens *d. quæst. 1. sect. 7.* qui etiam aliis duobus modis responderi posse credit. Primò asserendo, attentionem necessariam esse ad satisfaciendum præcepto Ecclesiæ, quatenus oratio externa, ut est actus humanus, & liber, cum advertentia ex parte intellectus requiritur ab Ecclesia, hoc modo actum interiorem indirectè, & per accidens ab humano jure imperari. At in eo eventu non est actus interior per accidens conjunctus cum exteriori, sed per se, qui enim sine attentione de industria recitat per actum liberum humanum, non vult illam actionem humano more, & liberè fieri. Deinde respondetur, quod quotiescunque potestas humana præcipit aliquam externam operationem, quæ ut honestè fiat, certum aliquem modum, formamque requirit ex parte actus interioris, non per se requisiti, sed per accidens conjuncti, ad quem hæc potestas extendi non valet de jure naturali, suboritur obligatio adjungendi necessarium, ne per actum inhonestum præcepto satisfaciamus: nam legis materia semper debet esse honesta, & ut talis præcipitur. Unde dum Ecclesia jubet sacris ordinibus initiatum, vel beneficiarium horas canonicas recitare, cùm Ecclesia non possit jubere nisi actionem honestam, ex hujus præcepti impositione de recitatione externa, devota, & studiosa sequitur obligatio naturalis adjungendi attentionem ad illam externam orationem; siquidem honesta non est, si attentione careat: latè probant Thom. Bennus *de offic. inquis. p. 1. dubit. 13 sect. 14.* Mendo *d. q. final.* Et quandiu hæc attentio necessaria ad honestatem actionis tempore debito non conjungitur cum externa oratione, semper obligatio superest officium repetendi, quousque statutum tempus elabatur, ut latiùs prosequitur Franciscus Valens *dicta sect. 7.*

CAPUT X.

Honorius III. (a) *Eidem.*

SAnè cùm olim. *Et infrà:* Ne de cætero propter incuriam (b) sacerdotum in indevotos divina indignatio gravius exardescat, districtè præcipiendo mandamus, quatenus à sacerdotibus Eucharistia in loco (c) singulari, mundo etiam, & signato semper honorificè collocata, devotè, & fideliter conservetur. Sacerdos verò quilibet frequenter doceat plebem suam, ut cùm in celebratione Missarum elevatur (d) hostia salutaris, quilibet se reverenter (e) inclinet, idem faciens, cùm portat (f) presbyter Eucharistiam ad (g) infirmum, quam in decenti habitu, superposito mundo (h) velamine ferat, & referat manifestè, ac (i) honorificè ante pectus, cum omni reverentia, & timore, semper cum lumine præcedente, cùm sit candor lucis æternæ, ut ex hoc apud omnes fides, & devotio augeatur. Pælati autem hujus mandati graviter punire non differant transgressores, si & ipsi divinam, & nostram velint effugere ultionem. Vos autem sic observari faciatis prædicta, quod non efficiamini vindictæ participes, sed coronæ.

NOTÆ.

1. (a) *Eidem.*] Ita etiam legitur in quinta compilatione Honorii III. *sub hoc tit. cap. 1.* nulli- bi tamen exprimitur cui rescribat Pontifex; & cùm in textu antecedenti, qui est *sub titul. de consecrat. Eccles. vel altaris*, rescribat Honorius Reginæ Ungariæ, hæc inscriptio non convenit

præsentis textûs litteræ, siquidem in eo agitur de sacerdotibus, & eorum Prælatis: unde credebam, priùs emanasse, editumque fuisse textum sequentem *in cap. cùm creatura*, qui missus est universis Ecclesiarum Prælatis, ut clericis. Unde rectè retineri poterat præsens inscriptio, si ita legatur: *Idem eisdem.* Eadem ferè tota verba reperiuntur in Concilio Salzburg. tempore Martini V. celebrato, *can. 10. Sacerdos verò quilibet plebem suam doceat diligenter, ut cùm in celebratione Missarum levatur hostia salutaris, quilibet Deo devotè flectat genua sua, vel saltem se reverenter inclinet. Idem faciens cùm eam portat presbyter ad infirmum, quam in decenti habitu, superposito mundo velamine ferat manifestè, ac honorificè ante pectus, cum omni reverentia, & timore, semper nolâ parvulâ, & lumine, nisi locorum repugnet distantia, vel temporis qualitas, præcedentibus, ut ex hoc fides, & devotio apud homines augeantur.*

2. (b) *Incuriam sacerdotum.*] Quam reprehendit D. Franciscus *lib. 1. epist. 13.* ubi universis clericis in hæc verba scribit: [Attendamus omnes clerici magnum peccatum, & ignorantiam, quam quidam habent super sanctissimum corpus, & sanguinem Domini nostri Jesu Christi, & sacratissima nomina, & verba ejus scripta, quæ sanctificant corpus. Scimus quia non potest esse corpus, nisi priùs sanctificetur à verbo. Nihil enim habemus, & videmus corporaliter in hoc sæculo de ipso Altissimo, nisi corpus, & sanguinem, & realiter nomina, & verba, per quæ facti sumus, & redempti de morte ad vitam. Omnes autem illi, qui ministrant, tam sanctissima mysteria considerent intra se, maximè hi, qui indirectè ministrant, quàm viles sint calices, corporalia, ac linteamina ubi sacrificantur corpus, & sanguis Domini nostri; & à multis in locis vilibus relinquitur, miserabiliter potatur, & indignè sumitur, & indiscretè aliis ministratur. Nomina etiam, & verba ejus scripta aliquando pedibus conculcantur, quia animalis homo non percipit ea, quæ Dei sunt. Non movemur de his omnibus pietate, cùm ipse pius Dominus in manibus nostris se præbeat, & eum tractemus, & sumamus quotidie per os nostrum. An ignoramus, quia debemos venire in manus ejus? Igitur de his omnibus, & aliis, citò & firmiter emendemur: & ubicunque fuerit sanctissimum corpus Domini nostri Jesu Christi illicitè collocatum, & relictum, removeatur de loco illo, & in loco pretioso ponatur: & consignenter similiter nomina, & verba Domini scripta, & ubicunque inveniantur in locis immundis, colligantur, & in loco honesto debeant collocari. Et scimus quia hæc omnia tenemur super omnia observare, secundùm præcepta Domini, & constitutiones sanctæ matris Ecclesiæ. Et qui hoc non fecerit, sciat se coram Domino nostro Jesu Christo in die judicii reddere debere rationem. Hoc scriptum, ut meliùs debeat observari, sciant se benedictos à Domino Deo, qui ipsum fecerint exemplari. Dominus noster Jesus Christus omnes meos Dominos suâ sanctâ gratiâ repleat, & confortet.] Et ipsius Sancti suasu præsentem edidisse constitutionem Honorium III. credit Vvadingus *in notis ad ipsam epistolam, num. 17.*

(c) *Loco singulari.*] Hanc partem exponemus *in cap. anic. de Eucharist. custod.*

3. (d) *Elevatur hostia.*] Olim hostiæ elevatio fiebat tantùm manibus Episcopi, calicis verò manibus Diaconi, ut refertur in antiquo Ordine Romano, & notavit Menardus *ad lib. sacram. D. Gregorii*, & in Concilio Barcinon. celebrato anno 1560. jubetur, ne Diaconi soli calicem cum vino, aut patenam cum hostia tenentes, offerant in sacro Missæ sacrificio; sed id semper presbyter faciet, nisi propter senectutem, aut manuum infirmitatem. Dum elevatur hostia, campanæ pulsari debent, ut præsentes attentiores sint, & absentes ad orandum inclinentur. Cæsarius Eisterbachius *lib. 9. cap. 51.* ibi: *Vvido Cardinalis præcepit, ut ad elevationem hostiæ omnis populus in Ecclesia ad somitum nolæ veniam peteret, sicque usque ad calcis benedictionem prostratus jaceret.* Præcepit etiam idem Cardinalis, ut quoties deferendum esset ad infirmum, scholaris, sive campanarius per nolam illud proderet, sicque omnis populus, tam in stratis, quàm in domibus Christum adoraret. Qua de re extat constitutio Stephani Cantuar. Episcopi, in hæc verba: *In elevatione Christi pulsentur campanæ, ut populares, qui celebrationi Missarum non valent quotidie interesse, ubicunque fuerint, sive in agris, sive in domibus, flectant genua, indulgentias concessas à pluribus Episcopis habituri.* Simile extat Decretum Petri Patriarchæ Antiocheni anno 1367. apud Balsamonem: & in Concilio Tarraconensi celebrato anno 1406. ita cavetur: *Vetemporibus generalis interdicti, & cessationis divinorum, quando corpus Christi elevatur in qualibet Ecclesia, majus cymbalum in corporis Christi tribus vicibus, & aliis tribus vicibus in sanguinis ejusdem elevationibus pulsetur, ut populus ejusmodi signo admonitus oret genuflexo, & indulgentias acquirere valeat.* Ex Arnoldo idem probat Novarinus *in agno Eucharist. lib. 5. cap. 63.*

4. (e) *Inclinet.*] Genua flectendo; genuflexio enim in sacrificio Missæ jam olim recepta fuit. D. Clemens *lib. 8. constit. cap. 6.* ibi: *Et ante omnes respondeant pueri viri, & inclinantibus eis capita benedicat Episcopus ordinatus hujusmodi oratione.* Et *cap. 7.* ibi: *Deinde postquam se signaverint in nomine Dei Patris, per Christum ejus, seque inclinaverint, accipiant ab Episcopo benedictionem.* Plura Jodocus Coccius *tom. 2. thesaur. artic. 60.* & nos plura adduximus *in cap. 3. de feriis*, ubi expoluimus, quibus in diebus liceat de geniculis adorare. Etiam tunc fideles manus elevant. Tertul. *de spectaculis, cap. 13.* ibi: *Quale est de Ecclesia Dei in diaboli Ecclesiam tendere; illas manus, quas ad Dominum extuleris, postmodùm laudando histrionem fatigare?* Refert Novarin. *in Agno Eucharist. lib. 5. cap. 63.*

5. (f) *Presbyter.*] Cui jure ordinario competit dispensatio Eucharistiæ, & è cujus manibus omnes communionem recipere debent, ex rationibus adductis à D. Thoma *3. part. quæst. 82. art. 3. in corpore*, licèt olim ex delegatione Diaconi sacramentum hoc administrarent, præcipuè calicem, cùm fideles communicabant sub utraque specie, *cap. pervenit 1. cap. Diaconus, 83. dist.* Concil. Carthag. 4. *can. 38.* ibi: *Diaconus præsente presbytero Eucharistiam corporis Christi populo, si necessitas cogit, jussus eroget.* Arelat. *2. cap. 1.* Gelasius *in epist. ad Episcopos Lucaniæ, cap. 10.* ibi: *Sacri corporis prærogationem, sub conspectu Pontificis, seu presbyteri, nisi his arcentibus, jus non habeant exercendi.* Illustrant latè Hallierius *de hierarch. jurisd. lib. 3. §. 4. artic. 3.* P. Henao *de Eucharist. disput. 13. sect. 3.* Azor *p. 1. instit. lib. 10. cap. 23.* licèt potestatem consecrandi eos habere probari videatur ex canone 2. Concilii Ancyr. relato à Cresolio *in mystag.* ubi

ubi de Diaconis agit. Sed verè textus illi accipiendi sunt de hac dispensatione, quam olim Diaconi faciebant. S. Justinus *apolog. 2.* probant, atque illustrant Suarez *3. part. in 3. disp. 72. sect 2.* Bernal. *de sacram. disput 45. sect. 2.* Bulenger. *ad Casaubon. diatrib. 3. fol. 328.* Vvadingus *in notis ad epist. 2. D. Francisci,* Prado *de Euchar. quæst. 82. dub. 5. §. 2.* Circa deferendam tamen ad infirmos Eucharistiam, Odo Parisiens. *in capitul. de sacrament. altaris, can. 5.* ita cavit: *Non permittant presbyteri Diaconis deferre infirmis sacrosanctum corpus Domini, nisi in necessitate, cùm sacerdos absens fuerit.* De quibusdam presbyteris, qui Eucharistiam tradebant laicis, ut deferrent ad infirmos, ita cavetur in Concilio Rhemensi relato *in cap. pervenit, de consecr. dist. 2. Pervenit ad notitiam nostram, quod quidam presbyteri in tantùm parvipendant divina mysteria, ut laico, vel fœminæ sacrum corpus Domini tradant ad deferendum infirmis; quibus prohibetur, ne sacrarium ingrediantur, neque ad altare appropinquent, illis sancta sanctorum committuntur. Quod quam sit horribile quamque detestabile, omnium religiosorum animadverit prudentia. Igitur interdicit per omnia Synodus, ne talis temeraria præsumptio ulteriùs fiat, sed omnimodis presbyter per semetipsum infirmum communicet: quod si aliter fecerit, gradus sui periculo subjacebit.* Licet in hac parte legamus nonnulla exempla admiranda potiùs, quam imitanda, ut apud Eusebium *lib. 6. cap. penult.* Serapionis Alexandrini senis, qui cùm ægrotaret, misit puerum, à quo admonitus presbyter, & ipse infirmus, tradidit consecratam particulam eidem puero, cujus è manu sumpsit Eucharistiam Serapion, juxta presbyteri mandatum. Similiter & sanctæ Theoctistæ, quæ in deserto, ubi vixerat triginta quinque annos, venatore viso, petiit ab eo, ut in vase mundo sibi acciperet unum ex intemeratis donis corporis Domini nostri Jesu Christi; exacto tempore redit venator, acceptaque in pyxide parte divinæ carnis, eam tulit ad beatam, utque eam vidit, pronus in terra venerabatur. Et illa: Ne homo id feceris, divinum donum afferens: ne uras miseram, divina dedecore afficiens, & apprehensum tunica levavit. Ille è sinu eduxit pyxidem cum carne Domini. Cùm illa autem in terram cecidisset, divinum donum accepit, & lachrymis suffusa dixit: Nunc dimittis ancillam tuam Domine, quoniam viderunt oculi mei salutare tuum. Et laicos aliis hoc sacramentum administrasse, ex Dionysio Alex. & facto D. Benedicti, probat Haæphtenus *in ejus vita, prolog. 18. §. 14.*

6. (g) *Ad infirmum.*] Ut ministretur per modum viatici. Illud non vulgò notandum est, quod olim infirmus ungebatur sacra unctione antequam acciperet viaticum corporis, & sanguinis Domini, ut apparet ex Decreto Eusebii Papæ apud Burchardum *lib. 18. cap. 11.* & Ivonem *lib. 15. cap. 35. Sacerdos impleat omnia sicut suprà circa ægrotum pœnitentem scriptum est, id est orationes dicat, & ungat cum oleo sancto, & Eucharistiam ei donet.* Apparet etiam ex pœnitentiali Theodori apud Burchardum *lib. eod. cap. 14.* & Ivonem *lib. 15. cap. 36. Et ideo secundùm canonicam auctoritatem, ne illis janua pietatis clausa videatur, orationibus, & consolationibus sacra cum unmione viatici reficiantur.* Praxis videtur in vita Caroli Magni ex editione Pithei: *Oleo sancto inunctus* (Carolus Imperator) *ab Episcopis, & viatico sumpto, & omnibus suis dispositis, commendans Domino spiritum suum obiit in pace.* In vita sancti Othonis Archiepiscopi Babanbeogensis *lib. 3. cap. 45. Interea languor magis, magisque spiritum luctantem urgebat, ritèque dispositis omnibus, quæcumque post se victuris præstare potuit, supplici, & pura confessione præmissa, oleo illa, & placida, & sacra unctione sacri olei delibuta, propitiabile viaticum corpus Domini percepit.* Apud Arnoldum *lib. 3. histor. Sclavorum, cap. 3.* de obitu S. Henrici Episcopi Lubecensis: *Sic confortatus in Domino, convocatis fratribus dicebat se jam resolvi; & accipiens sancti olei unctionem, manus ipse porrigebat, pedes extendebat, cum psallentibus psallebat: sumptoque viatico Domini corporis dixit: O Rex gloriæ veni cum pace.* Et apud Theodoricum *lib. 4. vitæ Sanctæ Elizabeth, uxoris Ludovici Landgravii Turingiæ, cap. 5.* ubi agens de morte ejusdem, sic ait de Landgravio: *Videns igitur, quod sibi mortis periculum immineret, vocato Patriarcha Hierosolymitano, ab ipso sacræ unctionis sacramentum accepit, qui ut officium solenne hoc perageret, Episcopum de sancta Cruce cooperatorem assumpsit. Peractâ unctione sacrosancti corporis Domini Jesu Christi sibi viaticum tradiderunt, quod cum fide Catholica, & syncera devotione suscepit.* In vita S. Adalhcidis *lib. 1. cap. 16. Sumptis aliquantulum viribus corporis, muniri rogavit attentiùs ministeriis Ecclesiasticis. Tunc sacrâ olei unctione peracta, Sacramentum Dominici corporis humiliter, & devotissimè adorando percepit.* Id etiam videre est in vita S. Hugonis Abbatis Cluniac. apud Surium *April. 29.* ubi agitur de visione S. Godefridi Episcopi Ambianensis. *Rogaturque à fratribus ut Abbatem Hugonem oleo sancto inungeret: & Episcopali redimitus infulâ, Missas celebrans, Dominici corporis, & sanguinis ei viaticum ministraret.* Id statuunt constitutiones Riculphi Suessionensis Episcopi. *Item oportet ut presbyteri infirmos suos per confessionem, & reconciliationem oleo sancto perungant, & tunc eos communicent.* Hoc etiam constat ex vita S. Adalardi Abbatis Corbeiensis, apud eundem Surium Janu. 2. Illustrant Cerda *in adverss. cap. 22.* Menardus *in notis ad Sacram. D. Gregorii, fol. 334.*

(h) *Velamine.*] Superpelliceo videlicet, & stola, ut cavetur in constitutione Joannis Cantuar. 7.
Archiep. his verbis. *Ut sacramentum Eucharistiæ circumferatur cum debitâ reverentia ad ægrotos, sacerdote induto saltem superpelliceo, gerente orarium, ac lumine prævio in lucerna, cum campana.* Immò & Sacerdotes Eucharistiam accepturi debent accedere cum stola, *cap. Eucharistica 11. 13. dist. Sumpturus sacrum corporis & sanguinis Domini nostri Jesu Christi accederet non aliter, quàm orario utroque humero circunseptus.* Concil. Herbipol. tempore Honorii IV. *Sanctissimum corpus Christi, cujus dignæ venerationi fragilitas humana non sufficit, cùm ad infirmos, vel ad mulieres vicinas partui, extra corpus Ecclesiæ deportatur, veneratione solita mandamus venerari, videlicet, ut presbyter indutus superpelliceo cum stola circa collum illud portet, nisi loci distantia, & temporis qualitas secus exposcat. Clericus verò præcedat cum campanella, & lumine tintinnando, ut obviantes donec sacerdos transeat genuflectant.*

(i) *Honorificè.*] In vase argenteo, seu aureo, 8.
Olim cùm communio sub utraque specie in usu erat, sanguinem in calice delatum fuisse constat ex D. Clemente *epist. 2. ad Jacobum fratrem,* ibi: *Clericus verò solus ad fœminæ tabernaculum non accedat, nec presbyter solus cum sola adjungatur; sed duobus adductis testibus visitet infirmam: calicem ad perferendum sanguinem Domini præparatum cum*

tota

tota ministerii munditia minister præparet, ne non bene lotus calix Diacono peccatum fiat offerenti.

9. (k) *Lumine præcedente.*] Concil. Illerdense celebratum à Cardinale Sabinensi nostri Honorii III. Legato anno 1219. ibi: *Sacra Eucharistia ad infirmos cum campana, & lucerna honorificè deportetur, & singulis octo diebus renovetur.* Si enim in signum supremæ Majestatis, tam apud Hebræos, quàm Romanos ignis coram Imperatoribus, & Regibus præferebatur; nam de Nabuchodonosore *in lib. Iudith. cap. 3.* legitur: *Quod honoratiores urbium simul cum populis exeant obviam Regi venienti, eum excipientibus cum coronis, & lampadibus, ducentes choros in tympanis, & tibiis.* Quem morem à Romanis usitatum fuisse innuit Herodianus *in vita Commodi Imperatoris*, ibi: *Commodum Cæsarem sorori suæ Lucillæ honores servasse; nam in theatris sella imperatoria sedebat, & ignis eam præcedebat.* De Julio Cæsare Suetonius *in eo, cap. 37.* ita ait: *Ascenditque Capitolium ad lumina 40. elephantis dextrâ, atque sinistrâ lychnos gestantibus.* De Zotico Principe Xiphilinus ait: *Lucernis quamplurimis relucentibus ingressus est palatium.* De Justino Principe in ludos Circenses prodeunte Corippus de ipsius laudibus *lib. 2. num. 8.* ait:

——— *Prænuncius ante*
Signa dedit cursor, positâ de more lucernâ.

Quem morem illustrant Justus Lypsius *ad lib. 1. annal. Taciti*, Demsterus *ad Rosinum lib. 1. fol. 66. ad finem*, Cochier *in face hist. centur. 1. cap. 20.* Roa *lib. 3. singul. cap. 26.* P. Faber *lib. 2. agonist. cap. 10.* Bulengerus *de Imper. Rom. lib. 2. cap. 16.* Lazius *de Rep. Rom. cap. 2.* Ex qua ratione probat Theophilus *tract. de Eucharist. cap. 5. ad finem*, ritum lampadis ardentis diu noctuque ante Eucharistiam. Est enim ignis appositus aut prælatus signum venerationis: inde ante archam Testamenti semper lucebat candelabrum. *Exod. cap. 5.* De sepulchris S. Felicis, S. Paulini, & aliis idem refert D. Hieronymus *epist. ad Riparium*, & contra Vigilantium. Inde magna cum ratione in præsenti jubetur, ante Christum Regem Regum, & Dominum dominantium lucernam præferri debere.

COMMENTARIUM.

10. IN præsenti textu id præcipuè intendit Honorius statuere, videlicet, ut reverenter sacrosanctum Eucharistiæ sacramentum adoretur, non solùm cùm elevatur in Missæ sacrificio, verùm & cùm defertur ad infirmos: adorationem enim huic præclaro, & ineffabili Sacramento negarunt impii hæretici Albigenses, Beguardi, Pigardi, Calvinus, & Theodorus Baëza, quorum deliramenta refert Jodoc. Coccius *tom. 2. thesauri fidei cathol. artic.* Sed catholicam doctrinam circa hanc adorationem docuerunt Alex. I. *epist. 1. cap. 4. Nihil in sacrificio majus esse potest, quàm corpus, & sanguis Christi, nec ulla oblatio hac potior est, sed omnes hæc præcellit, quæ purâ conscientiâ Domino offerenda est, & purâ mente sumenda, atque ab omnibus veneranda: & sicut potior est cæteris, ita potius excoli, & venerari debet* D. Ambrosius *lib. 3. de Spiritu Sancto, cap. 12.* ibi: *Non mediocris igitur quæstio, & ideo diligentiùs consideremus, quid sit scabellum. Legimus enim Esaiæ cap. 66. Cœlum mihi thronus; terra autem scabellum pedum meorum. Sed nec terra adoranda nobis, quia creatura Dei est. Videamus tamen, ne terram illam dicat adorandam Propheta, quam Dominus Jesus in carnis assumptione suscepit: itaque per scabellum terra intelligatur; per terram autem caro Christi, quam hodie quoque in mysteriis adoramus.* D. Hieronymus *in psalmo 98.* D. Bernardus *de cœna Domini ad Petrum presbyterum*, ibi: *Quid facis homo indigne? quid facis homo ingrate? Adora devotius, & recole frequentius in sacramento altaris salutem mundi pro te passam; vitam pro te mortuam, fortitudinem infirmatam.* Odo Parisiensis *in Synodicis constit. cap. 5.* ibi: *Frequenter moneantur laici, ut ubicunque viderint deferri corpus Domini, statim genua flectant, tanquam Domino Creatori suo, & junctis manibus quoad usque transierit, orent.* Pluribus Ecclesiæ canonibus, & SS. PP. sententiis probant Jodocus Coccius *d. tom. 2. lib. 6. artic. 7.* Bulengerus *ad Cæsaronum diatrib. 3. fol. 227.* Espencæus *lib. 2. de Eucharist. cap. 15. & 16.* Suarez *lib. 2. contra Regem Anglic, cap. 4. & tom. 3. in 3. p.* Socolovicius *in orat. de adorat. Eucharist.* Theophilus *tom. 6. cap. 5. ad finem*, Andreas Sausay *in Panopl. sacerd. tit. de adorat. Eucharist.* P. Henao *de Eucharist. disp. 15.* Quæ adoratio etiam ratione sulcitur; nam Christum Dominum, verum Deum, & hominem unica, & perfecta latriæ adoratione adorandum esse ab Ecclesia, definitum est in Concilis Ephesino, Chalcedon. & aliis, & docuit Cyrillus cum Conc. Alexandrino *in epist. ad Nestorium, de excommunic.* ubi ait: *Cum Verbum carni secundùm hypostasin unitum esse confitemur, unum adoramus Filium, ac Dominum Jesum Christum.* Unde ajebat D. Paulus *ad Philippenses epist. 2. In nomine Jesu omne genu flectatur.* Unde cùm de fide certissimum sit, Christum Dominum in sua specie visibili perfectissimo cultu adorandum esse; & etiam de fide certum sit, eundem Christum Deum hominem verè, & realiter esse in Eucharistia præsentem, nullus fidelis negare potest, Eucharistiam eodem perfectissimo cultu esse adorandam. Unde rectè in præsenti Honorius III. docet, non solùm sacramentum hoc, dum in Missæ sacrificio elevatur, verùm & cum ad infirmos defertur, esse ab omnibus reverenter adorandum: quod & firmarunt Catholici Reges nostri: Alfonsus *in l. 62. tit. 4. part. 1.* D. Joan. I. *in l. 3. tit. 1. lib. 1. recopil.* ibi: *Mandamos y ordenamos, que quando acaeciere que nos: ò el Principe, heredero, ò infantes nuestros hijos, ò otros qualesquier Christianos, vieremos que viene por la calle el sancto Sacramento del cuerpo de nostro Sennor, que todos seamos tenudos de lo acompannar asta la Iglesia de donde salio, è fincar los hinojos para le hazer reverentia, y estar assi astaque aya passado; que no nos podamos escusar por lodo, ni polco, ni otra cosa alguna. E qual quiera que assi no lo hiziere: que pague seiscientos maravedis de pena, las dos partes para los Clerigos que fueren con nuestro Sennor, y la tercera parte para la justicia, por que aga presa execucion en quien en la dicha pena.* Quam sanctionem illustravit Carrasco *ad l. 1. Recopil. cap. 1.*

CAPUT

CAPUT XI.

Idem (a) *Archiepiscopis, & Episcopis, & universis aliis Ecclesiarum Prælatis, & Clericis per Franciam Constitutis.*

CUm creatura non habeat quid pro meritis respondeat Creatori, sanè accepimus, sed minimè acceptamus, quod in partibus vestris multiplicatis anniversariis defunctorum, ex quibus ea celebrantibus commodum obvenit temporale, quidam in Cathedralibus, & conventualibus Ecclesiis, prætextu Missæ semel in die pro anniversario celebrandæ, sacra Missarum solennia, quæ ratione diei, vel festi solent solenniùs celebrari, culpabili negligentiâ prætermittunt, quasi non sint obligati Domino, & quasi Dominus fortè pro tantis obsequiis non sufficeret eis æqua vicissitudine respondere. Certè verendum est, ne qui tanta cum nequitia & negligentia laborare noscuntur, in obstinatam malitiam prolabentes, etsi non voce, quod est gravius, facto dicant: Quis est Dominus, ut serviamus ei? Cùm ergo Ecclesia Gallicana per Dei gratiam tanquam lucerna super candelabrum posita luceat aliis per exemplum, qui videntes opera ejus bona glorificant Patrem cœlestem, ne, quod absit, tantæ negligentiæ tenebris obumbretur, & alias consequenter obumbret, universitatem vestram rogandam duximus, & monemus per Apost. scripta v. m. quatenus universi, & singuli providè attendentes, quod servire Deo regnare est, nullum in vos torporem negligentiæ obrepere permittatis, quominus & pro anniversariis defunctorum, & pro (b) festo, vel feria, secundùm temporum congruentiam Missarum (c) solemnia & conventualiter celebretis, & faciatis conventualiter celebrari, ut sic quodammodo sine intermissione orantes, ab eo mereamini exaudiri, qui adest omnibus in veritate invocantibus nomen suum.

NOTÆ.

1. (a) *Archiepiscopis.*] Ita restituo inscriptionem, & litteram hujus textus ex quinta compil. Honorii III. edita à Cironio *sub hoc tit. cap. 2.* ubi reperitur hic textus, & ejus integram transcripsit ipse Cironius in append. ad ipsam compilationem.

2. (b) *Pro festo.*] Separatim lege, ut suprà in relatione; aliàs idem esset dies profestus, ac feria, juxta notata suprà *in cap. 4.*

3. (c) *Missarum solennia.*] Quia Missa conventualis non potest omitti, etsi dicatur alia, ut pluribus sacræ Congreg. decisionibus probant Barbosa *in summa Apostolic. collect. 477.* Zypeus *ad hunc tit. consult. 1.*

CAPUT XII.

Idem *Archiepiscopo* (a) *Sipontino.*

TE referente didicimus, quod in die cœnæ Domini de antiqua teneris consuetudine chrisma (b) conficere in Ecclesia Sipontina: sed cùm mane diei ejusdem ad Garganicam (c) accedas Ecclesiam, ut ibi, prout moris est, recipias peregrinos, (d) ipsius loci Clerus, & populus celebrare Missam in eadem Ecclesia Garganica priùs, quàm ad Sipontinam redeas, te compellunt. Super quo nostrum, & Apostolicæ Sedis consilium implorasti. Cùm autem chrisma eo die intra Missarum conficiatur solennia, & cuilibet sacerdoti, quacunque dignitate præfulgeat, unam in die celebrare Missam sufficiat, nam & felix valde est qui celebrat dignè unam: f. t. m. quatenus die prædicto in Ecclesia Sipontina dumtaxat, in qua teneris chrisma (e) conficere, Missarum studeas solennia celebrare.

NOTÆ.

1. (a) *Sipontino.*] Ita etiam legitur in quinta compilatione, *sub hoc tit. cap. 4.* Sipontium est civitas Archiepiscopalis regni Neapolitani, de qua Plinius *lib. 3. cap. 11.* A Sarracenis deleta fuit, & Cathedra translata fuit in Manfredoniam, ut notavit Cironius in præsenti.

2. (b) *Chrisma conficere.*] Chrisma enim, quod est materia remota sacramenti Confirmationis, debet consecrari ab Episcopo feriâ quintâ hebdomadæ sanctæ, ut constat ex epistola 2. Fabiani ad omnes Orientales Episcopos, qui cùm veterem Chrismatis eo die consecrandi consuetudinem ab aliquibus Episcopis negligenter omitti, multorum litteris accepisset, ut graviter par erat, molestè

molestèque ferens, eos non modò Romanæ Ecclesiæ, sed etiam Orientalis ritus violare demonstrat, quorum temerariam audaciam, atque præsumptionem, ut cohibeat, ex Christi Domini instituto, Apostolorumque traditione ad nos derivasse testatur his verbis: *In illa enim die Dominus Jesus postquam cœnavit cum discipulis suis, & lavit eorum pedes (sicut à sanctis Apostolis prædecessores nostri acceperunt, nobisque reliquerunt) Chrisma conficere docuit. Ipsa enim lavatio pedum significat baptismum, quando sancti Chrismatis unctione perficitur, atque confirmatur.* Quo loco intelligimus hanc consuetudinem à Christo humanæ libertatis vindice, & assertore præceptam, atque ab ipsis Christianæ Militiæ Ducibus traditam esse, ut mirandum non sit, si plerique rerum divinarum scriptores eandem suis scriptis testatam reliquerint. Auctor enim Ordinis Romani, quem hujus secundum testem adhibemus, *in die Iov. sanct. tit. de benedict.* in commixtione olei, & balsami ipsam consecrationem in hunc ferè modum prosequitur: *Oremus Dominum nostrum omnipotentem, ut hos ex diversis creaturarum speciebus liquores creatos sancta Trinitatis perfectione benedicat, & benedicendo sanctificet, &c.* Idem expressè cavetur in Concilio Toletan. *can. 6.* Vasensi 1. sub Leone, *can. 3.* Altissiod. *can. 6.* Vvormac. *can. 60.* Aquisgran. 2. *can. 8.* Melden. *can. 46. & in cap. quoniam, de sentent. excom. in 6.* statuitur, chrisma posse confici in die cœnæ, non obstante interdicto: nullus autem alius, nisi Episcopus, potest illud consecrare. Sylvester Pontifex in Synod. Rom. *can. 5.* ibi: *Nemo presbyterorum chrisma conficiat.* Leo *epist. 86.* Concil. Tolet. *1. can. 20.* probavi latè *in cap. quantò, de consuet.* Nec Episcopus alio die illud benedicere valet, quàm in quinta feria cœnæ Domini. Nec contrarium probatur *in d. can. 20. Concilii Tolet. 1.* relato à Gratiano *in cap. omni, de consecr. dist. 4.* ibi: *Episcopus omni tempore potest Chrisma conficere.* Nam ea verba accipienda sunt, non de omni tempore utcumque, sed accommodatè de omni tempore annali, quod ad conficiendum chrisma præscriptum est, ut exponunt Suarez *3. p. de sacrament. disput. 28. sect. 1.* Severinus Binius *in not. ad epist. Fabiani,* Herrera *de orig. divini offic. lib. 2. cap. 33.* Anton. August. *lib. 25. epist. tit. 7. cap. 3.* & inter alias cæremonias in consecratione chrismatis adhibitas, quas refert Vicecomes *de ritibus Confirm. lib. 1. cap. 20. 21. & 22.* Missæ sacrificium offerri usitatum fuisse, constat ex Ruperto Abbate *lib. 5. de divinis offic. cap. 18.* ibi: *Hujus verò Chrismatis olei consecratio habet officium per se. Primò exorcizatur, deinde ad Dominus vobiscum, & Sursum corda ejus benedictio inchoatur, finiturque per Dominum nostrum.* Ubi etiam quâ in Missæ parte chrismatis consecratio inchoaretur, & quâ desineret, apparet. Illustrat Vicecomes *d. lib. 1. cap. 22.* Unde licèt Episcopus Sipontinus, de quo in præsenti, consecrare deberet Chrisma in Ecclesia Garganica, quæ erat Cathedralis antiqua Sipontinæ unita; tamen consuetudine inductum erat, ut potiùs in Sipontina illud benediceret.

3. (c) *Garganicam.*] Mons Garganus olim Ecclesiam Archiepiscopalem habebat dicatam S. Michaëli Archangelo, ut notavit Cironius *hic.*

4. (d) *Recipias peregrinos.*] Hæc verba ex MS. codice restituit Cironius, & eam lectionem sequitur, licèt alibi legatur, *pœnitentes:* motus ex eo, quod pœnitentes tantùm in Ecclesia Cathedrali recipiebantur, & reconciliabantur: & peregrinos frequentasse hoc templum S. Michaëlis refert Baronius *in Martyrol. die 10. Maji.* Sed potiùs retineo vocem, *pœnitentes*; nam in peregrinationibus ad Ecclesiam Garganicam, aut alia similia loca factis, non legimus hanc peculiarem cæremoniam recipiendi peregrinos in die cœnæ Domini, aut hujus receptionis usum, vel finem: pœnitentes verò ea die recipi ab Episcopo ad reconciliationem, notum est, & nostet Honorius refert *in cap. non videtur, de offic. ordin.* ibi: *Non videtur Metropolitano licere, ut suffraganei sui jura minuat, nec immutet, nisi super eo antiquâ, & approbatâ consuetudine, vel speciali privilegio muniatur. Unde reputari potest indignum, ut in die cœnæ Domini, quo deberent in Ecclesiis suis Episcopi chrisma conficere, lavare, juxta exemplum Domini, pedes pauperum, & reconciliare publicè pœnitentes, ad Metropolitanam Ecclesiam quæ per quadraginta milliaria, & amplius à te distat, Chrisma ibidem cum Metropolitano tuo confecturus accedas: quamquam idem Metropolitanus, tam in tua, quàm in aliis Metropolitico jure sibi subjectis Ecclesiis, non ex speciali privilegio, vel antiqua, & approbata consuetudine, sed ex usurpatione potiùs hoc obtinuisse hactenus videatur. Hoc itaque olim in tua consecratione prudenter attendens, quod huic gravamini occurreres, fusti publicè protestatus. Volentes igitur ven. in Christo fr. tuo super gravamine providere, auctoritate tibi præsentium indulgemus, ut ad hoc, nisi speciale privilegium exigat, vel antiqua, & approbata consuetudo requirat, per usurpationem hujusmodi nullatenus tenearis.* Ubi conjunxit chrismatis confectionem cum ipsa reconciliatione pœnitentium. Idem mos reconciliandi pœnitentes in quinta feria cœnæ Domini, probatur ex Innocentio I. *epist. ad Decentium Episcopum Eugubinum, cap. 7.* ibi: *De pœnitentibus autem, qui sive ex gravioribus commissis, sive ex levioribus pœnitentiam gerunt, si nulla intervenit ægritudo, quintâ feriâ ante Pascha eis remittendum Romana Ecclesia consuetudo demonstrat.* Referunt Burchardus *lib. 18. Decret. cap. 18.* Ivo Carnot. *part. 15. cap. 40.* ex B. Eligio Noviodunensi Episcopo *homil. 4. in cœna Domini,* ibi: *Ut igitur audivit vestra dilectio, hec omnis pedum lotio nostrorum peccatorum est purgatio; unde non incongruè hac ipsa die, sicut Ecclesia tenet consuetudo, pœnitentium fit reconciliatio; ut enim ante nos dictum est à Patribus, cùm tanta est plaga peccati, atque impetus morbi, ut medicamenta corporis, & sanguinis Domini differenda sint, auctoritate Antistitis debet se quisque ab altario removere ad agendam pœnitentiam, & eadem auctoritate reconciliari.* Eandem rationem expressèrunt PP. Synodi Cabilon. 2. *can. 47.* verbis illis: *In cœna Domini à quibusdam perceptio Eucharistia negligitur, qua quoniam in eadem die ab omnibus fidelibus, exceptis his, quibus pro gravibus crimmibus inhibitum est, percipienda sit, ecclesiasticus usus demonstrat; cùm etiam pœnitentes eadem die ad percipienda corporis & sanguinis Dominici sacramenta se conciliant.* Quæ postrema verba passivo significatu accipi debere jam notavit Filesacus *de Quadragesima can. 15.* & suadetur ex Ivone Carnot. *p. 2. cap. 30.* ubi ex decretis Soteris Papæ refertur hic textus, & habetur, *reconcilientur.* Idem expressè probatur ex forma ipsius reconciliationis descripta

scripta *lib. 7. capitul. cap. 143.* his verbis : *Omnes publicè pœnitentes quintâ feriâ ante Paschа , quæ est Cœna Domini , ad civitatem in cinere , & cilicio in præsentia Episcopi postrato vultu conveniant , & ibi ab Episcopo canonicè & ordinabiliter , sicut in Sacramentario, & in Romano Ordine continetur, reconcilientur , atq; dijudicentur , consolenturque , & prædicentur , quid deinceps agere , quidve vitare debeant , instruantur : atque insuper divinis precibus per manus impositionem ab Episcopo sanentur.* Concil. Agathense *can. 9.* ubi dum PP. ritus imponendæ pœnitentiæ in ipso Quadragesimæ introitu referunt, tandem addunt : *In sacra autem Domini cœna rursus ab eorum Decanis , & Presbyteris, Ecclesiæ luminibus repræsentetur.* Et Guillelmus Parisiensis Episcopus in Statutis synodalibus, *num. 9.* ait : *Presbyteri parochianos suos solenniter pœnitentes faciant venire in capite jejunii ad Ecclesiam Cathedralem , ut per Episcopum solenniter ab Ecclesia ejuciantur , & similiter in die Jovis proxima ante Pascha , ut per Episcopum Ecclesiæ reconcilientur.* Illustrant Philesacus *ubi suprà*, Herrera *d. lib. 2. cap. 31.* Cùm ergo in præsenti textu agat Honorius de his rebus , quæ in die Cœnæ Domini peragi , & obiri ab Episcopo solent, rectiùs legitur in præsenti ; *Recipias pœnitentes* , quàm *peregrinos* ; cùm circa peregrinos nullam specialem ceremoniam ea die in Ecclesia usitatam legamus.

3. (e) *Chrisma conficere.*] Quia ut suprà dixi , ad consecrationem chrismatis Missæ sacrificium desideratur ; quod in reconciliatione pœnitentium non ita requiritur. Unde Episcopus potiùs in Sipontina Ecclesia , ubi chrisma consecrabat ; quàm in Garganica , ubi pœnitentes recipiebat, Missæ sacrificium offerre debebat, nec duas Missas dicere poterat , ex suprà traditis *in cap. consuluisti. hoc tit.*

4. (f) *Celebrare.*] In feria quinta Cœnæ Domini possunt presbyteri Missæ sacrificium offerre ; an verò tantùm unica Missa in qualibet Ecclesia , in qua cæteri Sacerdotes communicent , debeat celebrari, disputant Francolinus *de horis canonicis cap. 30.* Lugo *de Eucharistia disputat 20. sect. 1. num. 14.* Suarez *de Sacram. disp. 80. sect. 2.* Azor *1. p. instit. lib. 10. cap. 24. quæst. 7.* P. Henao *tom. 2. de sacrif. Missæ, disput. 20. sect. 3.* Andreas Sausay *in Panopl. sacerd. p. 2. lib. 1. cap. 9.* qui standum esse consuetudini resolvunt. Vetus autem Ecclesiæ consuetudo fuit, ut in unaquaque Ecclesia Missa solennis à solo Sacerdote , qui præest, celebraretur, reliquis sacerdotibus , si in ea plures essent , sola communione contentis. Elicitur priscus ille mos ex ordine Romano ante annos fermè 880. edito , ubi *sub tit. de Cœna Domini* , hæc habentur : *Fractis autem oblatis communicent Presbyteri primò , postea Diaconi , & cæteri omnes , & ita perficiatur Missa.* Antea florebat Alcuinus , qui in libro, quem scripsit de divinis officiis , ex veteri Ecclesiæ politia, *cap. de Cœna Domini* , expressè scribit : *Dum cantatur antiphona Ad communionem , interim Clerum, & omnem populum communicare.* Cui consonat liber Sacramentorum sancti Gregorii , ubi expleta chrismatis consecratione , peractisque mysteriis , hæc rubrica subjungitur : *Pontifex vadit ante altare , & communicat omnis populus in ordine suo. Et verò hac die , quâ Christus Eucharistiæ sacrificium instituit , solus ipse sacrificavit, cæteri omnes , qui in mensa assidebant (quamvis tunc fuerint ab eo Sacerdotes ordinati) ipso porrigente divinum munus susceperunt. Ob reverentiam igitur Christi solius hac die celebrantis , & suis manibus discipulos communicantis , conveniens esse nemo pius , & prudens negaverit , ut ipsa die qualibet in Ecclesia unica liturgia celebretur ab uno, eoque primario Sacerdote , reliquis discipulorum instar assistentibus , & summâ modestiâ , & humilitate de ejus manibus suscipientibus corporis , & sanguinis agni immaculati (qui Pascha nostrum immolatus est) sacramenta veneranda.* Cæterùm & huic favet consilio id quod Marcus Francolinus *in lib. de horis canonicis , cap. 30. num. 4.* narrat suo tempore accidisse , scilicet Cardinalem Sabellium , Pontificis Vicarium in Urbe , quibusdam Sacerdotibus sacrificare volentibus in die Cœnæ Domini prohibuisse in ea die sacrificare. Porrò Parisiis contrarium morem usurpari conspicimus , & passim in Gallia : dicunt etiam in Hispania. At an procedat de facto , vel de jure , ipsi viderint , qui faciunt : excusari tamen censeo ex tolerantia Episcopi , qui videt , nec prohibet. Vazquez fatetur congruentius esse , ut eo die reliqui omnes Sacerdotes , præter Præpositum , aut qui ejus legitimè impediti vices gerit , à celebratione abstineant , & ad imitationem Apostolorum de manu illius , tanquam de manu Christi , Eucharistiam accipiant. Addit & monitum optimum , ubi usus prævalet , nimirum ut Sacerdotes singuli sacrum faciant feriâ 5. in Cœna Domini , ea die solum licere celebrare antequam Missa solennis finiatur , & corpus Christi in locum designatum recondatur : nam postea mox incipit officium Parasceves , cùm statim Vesperæ dicantur : & in Parasceve in memoriam mortis , & sepulturæ Domini à celebratione sacrificii sit abstinendum. Ita Vazquez *comment. in 3. p. D. Thomæ , disp. 232. cap. 2. quæst. 83. artic. 2.*

CAPUT XIII.

Idem *Archiepiscopo* (a) *Upsalensi.*

PErniciosus valde , sicut audivimus , in tuis partibus inolevit abusus , videlicet quod in majori quantitate (b) aqua ponitur in sacrificio, quàm de vino : cùm secundum rationabilem consuetudinem Ecclesiæ generalis , plus in ipso sit de vino, quàm de aqua ponendum. Ideoque f.t.m. quatenus hoc nec de cætero facias , nec in tua provincia fieri patiaris.

D.D. Gonzal. in Decretal. *Tom. III. Pars II.*

NOTÆ.

(a) *Upsalensi.*] Ita etiam legitur in quinta compilatione, *sub hoc tit. cap. 5.* Upsalensis Ecclesia est in Suecia ab Eugenio III. Archiepiscopali Cathedrâ decorata, ut refert Baronius anno 1148. cujus. Sedem tenebat temporibus Honorii III. Olaus VI. cujus vitam refert Joan. Magnus *in histor. Upsalensi, lib. 3. in princip.*

(b) *Aqua.*] Quia regiones illæ Septemtrionales vino carent, immò & aliunde exportatum vi frigoris continuò acescit, ut refert Cironius in præsenti.

COMMENTARIUM.

1. CIrca aquam vino miscendam in calice pro divino Missæ sacrificio celebrando duas hæreses damnavit sexta Synodus Trul. *can. 32.* alteram Hydroparactarum, qui aquâ solâ in calicis oblatione utebantur, de quibus Epiphanius *hæresi 42.* De Aquariis D. Augustinus *hæresi 44. ad Quodvultdeum*, & *de ecclesiast. dogmat. cap. 57.* i: *Non debet pura aqua inferri, ut quidam sobrietatis falluntur imagine; sed vinum cum aqua mixtum.* Qui hæretici sequuti fuerunt errorem Tatiani, qui vixit circa annum Domini 173. temporibus Marci Antonini Philosophi, qui asserebat, aquam tantùm in mysteriis adhibendam esse, docens vitem ex satana, & terra germinasse. Refert Baronius *anno 174. num. 3.* & *257. num. 9.* Alteram huic contrariam, Armenorum videlicet, qui circa annum Domini 640. docebant, nihil omnino aquæ vino miscendum esse in sacrificio Missæ; cujus erroris meminerunt Theophylactus *ad caput 19. D. Joannis*, Nicephorus Calixtus *lib. 18. hist. cap. 53.* Sed utraque hæresis facilè convincitur primò ex contextu Evangelistarum Matthæi, Marci, & Lucæ, qui omnes tradunt, Dominum nostrum vinum in calicem infudisse, ex Concilio Laodicen. generali sub Innocentio III. quod refertur *in cap. 1. §. una, de summa Trinit. ex cap. cùm Martha, §. quæsivisti, hoc tit.* Ex Concilio Carthag. 3. *can. 24.* ex Cypriano *lib. 2. epist. 3. ad Cæcilium*, sancto Chrysostomo *homil. 83. in Matthæum*, ubi sic ait: *Sed cujus rei gratiâ non aquam, sed vinum post resurrectionem bibit, perniciosam quandam hæresim radicitus evellere voluit eorum, qui aquâ in mysteriis utuntur, ita ut ostenderet, quia, & quando hoc mysterium tradidit, vinum tradidit, & jam post resurrectionem in nuda mysterii mensa vino usus est.* Secunda refellitur ex pluribus Ecclesiæ authoritatibus, in quibus definitur, aquam cum vino miscendam esse, juxta Domini exemplum, *cap. cùm omne, cap. in Sacramento, de consecr. dist. 2.* Concil. Hippon. *can. 25.* ibi: *In sacramentis aliud non offeratur, quàm panis, & vinum aquâ mixtum.* Aurel. 4. *can. 4. Nullus in oblatione sacri calicis, nisi quod ex fructu vineæ speratur, & hoc sine aqua mixtum, offerre præsumat, quia sacrilegium judicatur aliud offerri, quàm quod in mandatis sacratissimis Salvator instituit.* Altisiod. *can. 8. Non licet in altario in sacrificio divino mellitum, quod mulsum appellatur, nec ullum aliud poculum extra vinum cum aqua mixtum offerre.* Wormat. *can. 4. Cùm Magister veritatis verum salutis nostræ sacrificium suis commendaret discipulis, panem tantùm, & calicem sub hoc sacramento præbuisse cognoscimus: ideoque præter panem, & vinum cum aqua mixtum aliud offerri non debet; calix enim Dominicus vino, & aqua permixtus debet offerri.* Tribur. *can. 19.* Alex. succ. tor Evaristi dixit: *Non debet enim, ut à Patribus accepimus, & ipsa ratio docet, in calice Domini, aut vinum solum, aut aqua sola offerri, sed utrumque permixtum, quia utrumque ex latere ejus profluxit, ut videlicet per hoc indicet populos, qui secundùm Joannem aquæ sunt, à Christo, cujus sanguis in calice est, dividi non debere. Cujus rei veritatem in hac sancta Synodo confitemur, credimus, & confirmamus, ne ullus sine commixtione vini, & aquæ mysteria sacra conficiat.* D. Hieronymus *in Marcum, cap. 14.* Damascenus *lib. 4. orthodox. fidei, cap. 14.* S. Justinus Martyr *in dialog. Tryph.* & *apolog. 2. ad Anton.* D. Ambrosius *lib. 4. de Sacram. capit. 4.* referunt Baronius *anno 132. num. 7.* Anton. Augustin. *in epit. lib. 24. tit. 1.* Vicecomes *volum. 3. de ritibus Missæ, libro 2. cap. 16.* Quâ de causa Irenæus calicem vocat temperamentum; & prædictas hæreses damnavit Eccl. sia in dicta Synodo Trul. *can. 32.* Florentina in decreto fidei, *sess. ultim. §. Tertium.* Tridentin. *sess. 22. de sacrif. Missæ, cap. 7.* Gregorius VII. *lib. 8. regestr. epist. 1.* ibi: *Quoniam vestram Armenorum Ecclesiam à rectitudine fidei, quam ab Apostolis, & Sanctis Patribus traditam Universalis Ecclesia tenet, in quasdam pravas exorbitasse sententias nobis relatum est, profectò nimium paterni affectus compassione dolumus. Quorundam siquidem relatione didicimus, in celebrandis sacrificiorum salutiferis sacramentis, aquam vino penitus apud vos non admisceri, cùm nemo Christianus, qui sacra novit Evangelia, dubitet à latere Domini aquam cum sanguine emanasse.* Et licèt Platina, Lindanus, Polydorus Vergil. hanc mixtionem aquæ cum vino existimaverint ab Alexandro Pontifice in usu esse cœpisse; verius est, Christum Dominum in calice non solùm & aquam miscuisse, ut constat ex liturgia S. Jacobi, quæ extat *tom. 3. Biblioth. veterum PP.* ibi: *Similiter postquam cœnavit, accipiens calicem, & permiscens ex aqua, & vino, & aspiciens in cœlum, ac ostendens &c.* Ex Liturgia Divi Marci in illis verbis: *Postquam cœnavit accipiens calicem, factaque aquæ & vini mixtione, &c.* Suppetunt mihi præterea veterum testimonia, quæ Christum exemplo suo nostræ religionis cultores id docuisse declarant, ut S. Cyprian. *epist. 63. ad Cæcil.* qui vinum mixtum declarat, id est calicem Domini aquâ, & vino mixtum prophetica voce pronunciat, ut appareat in passione Dominica id esse gestum, quod fuerat antè prædictum. Et paucis interjectis: *Dominus adveniens, baptismi, & calicis manifestavit veritatem, cùm aquam illam fidelem, aquam vitæ æternæ præceperit credentibus in baptismo dari; calicem verò docuerit exemplo magisterii sui, vini, & aquæ conjunctione misceri.* Rursus ibidem: *Admonitos nos scias, ut in calice offerendo Dominica traditio servetur, neque aliud fiat à nobis, quam quod pro nobis prior fecerit, ut calix, qui in commemorationem ejus offertur, mixtus vino offeratur.* Theodoret. *dialog. 1. In mysteriorum traditione* (DEUS) *corpus panem appellavit, & sanguinem id, quod infusum, & commixtum est.* Joann. Damascen. *lib. 4. de fide Orthodox. cap. 14. Similiter accipiens calicem ex vino & aqua, tradidit illis dicens: Bibite*

Bibite ex hoc omnes, &c. Eusebii Lugdunensis *homil. 5. de Pascha. Hoc itaque Dominici sanguinis vinum aquâ esse miscendum, non solùm traditione Dominus, sed etiam genere passionis ostendit, ex cujus sacro latere sanguis, & aqua lanceæ illisione profluxit.* Ex Eugenii P. IV. decreto semel atque iterum à nobis citato. *Aqua autem ideo admiscetur, quoniam juxta testimonia SS. PP. atque Doctorum Ecclesiæ, pridem in disputatione adhibita, creditur ipsum Dominum in vino aquâ permixto hoc instituisse sacramentum.* Ex quibus illud efficitur, quod antè dicebamus, Dei Ecclesiam Dominico monito, & exemplo aquam vino semper admiscuisse. Quâ verò de causâ id factum sit, non obscurè colligi potest ex locis Sancti Cypriani, & Eusebii superiùs allatis, qui (si sapio) demonstrant, sanguinis, & aquæ, quæ ex Christi latere exierant, hac permixtione memoriam renovari. Atque hujus sententiæ veritas Alexandri P. auctoritate confirmatur, apud quem epistolâ ad omnes Orthodoxos hæc ratio usurpata est: *Non debet (ut à Patribus accepimus, & ipsa ratio docet) in calice Domini, aut vinum solum, aut aqua sola offerri, sed utrumque permixtum; quia utrumque ex latere ejus in passione sua profluxisse legitur.* Quæ si accuratè considerentur, amplius constabit, quod suprà probandum susceperam, aquæ admiscendæ auctorem Alexandrum non fuisse. Quia si ipse eum morem à Patribus, hoc est majoribus acceperat (sicut in ipso legitur) quî fingi potest illum instituisse? Sed hoc obiter. Ad rationem revertamur. Docuit verò illam præter citatos Scriptores D. Ambrosius *de Sacram. lib. 5. cap. 1.* dum inquit: *Quid sibi vult admixtio aquæ? Quia de latere Christi profluxit sanguis, & aqua.* Illustrat Durantius *in ration. lib. 4. cap. 30. num. 71.* Matthias Bredembachius *lib. 4. antiperipistheis, cap. 17.* Est alia præterea causa, cur in sacris mysteriis aquam vino adhibere perpetuò sancta Ecclesia consueverit? Aqua enim, ut divinis litteris edocti sumus, populum designat. Quare aqua vino admixta fidelis populi cum Christo capite conjunctionem significat. Quod ne in dubium vocari possit, ex antiquis monumentis testes excitabo eos, quorum fides optima, & spectatissima est. Incipiam à sancto Cypriano probatæ virtutis, atque doctrinæ Scriptore, qui *epist. 63. ad Cæcil.* disertis verbis hoc testatur inquiens: *Quando in calice aqua vino miscetur, Christo populus adunatur, & credentium plebs ei, in quem credit, copulatur, & conjungitur: quæ copulatio, & conjunctio aquæ, & vini sic miscetur in calice Domini, ut commixtio illa non possit ad invicem separari.* Et paulò pòst: *Sic autem in sacrificando calice Domini offerri aqua sola non potest, quomodo nec vinum solum potest. Nam si vinum tantum quis offerat, sanguis Christi incipit esse sine nobis: si verò aqua sit sola, plebs incipit esse sine Christo.* Sequutus est Jul. Papa I. cujus ex Gratiano, & Ivone decretum septimum extat in hæc verba: *Calix Dominicus juxta canonum præcepta vino, & aquâ permixtus debet offerri, quia videmus populum in aqua intelligi; in vino verò ostendi sanguinem Christi.* Quid Concilium Bracharense 3. nonne & ipsum id docuit? Scriptum est enim *cap. 1.* mutuatis à Julio verbis: *Calix Dominicus* (juxta quod quidam Doctor differit) *vino, & aquâ permixtus debet offerri, quia videmus in aqua populum intelligi: in vino verò ostendi sanguinem Christi. Ergo quando in calice vino aqua miscetur, Christo populus adunatur.* Et (ut cæteros prætermittam) Synodi Tribur. PP. Alexandri Pap. I. auctoritatem sequuti, *cap. 19.* ita caverunt: *Alexander successor Evaristi dixit: Non debet enim (ut à Patribus accepimus, & ipsa ratio docet,) in calice Domini, aut vinum solum, aut aqua sola offerri; sed utrumque permixtum. Cujus rei veritatem in hac sancta Synodo confitemur, credimus, & confirmamus, ne ullus sine commixtione vini, & aquæ mysteria sacra conficiat: sed ut duæ partes sint vini, quia major est majestas sanguinis Christi, quam fragilitas populi: tertia aquæ, per quam intelligitur infirmitas humanæ naturæ.*

Nec contrarium probat textus *in cap. in sacramento 5. de consecr. dist. 2.* in illis verbis: *Non amplius in sacrificiis offeratur, quàm de uvis, & frumentis.* Ex quibus expressè deducitur, non aliud esse in mensæ sacrificio offerendum, quam id quod conficitur ex uvis & frumento; videlicet panem, & vinum. Ergo non debet adhiberi admixtio aquæ. Nam ut huic difficultati respondeamus, observandum est, oblationes, quæ primis Ecclesiæ temporibus à fidelibus fiebant ad altare, dum Missæ sacrificium celebrabatur, esse in duplici differentia. Aliæ enim fiebant tanquam de materia Eucharistiæ ad ipsum Missæ sacrificium offerendum, in quibus nihil aliud apponi poterat, quàm panis, & vinum, ex canone 3. Apostolor. *capit. didicimus, de consecr. dist. 3.* & aliis canonibus congestis ab Antonio Augustin. *in epit. jur. lib. 24. tit. 1.* Et hæc panis, & vini oblatio ad altare debebat ferri ab omnibus viris, & mulieribus in diebus Dominicis, in quibus ipsi communicabant, *cap. quotidie 13. de consecr. dist. 2.* quia indignum judicabant de aliena oblatione communicare, ut ex Divo Augustino *sermon. 215. de tempore*, notat Baronius *tom. 1. annal. anno 58. num. 87.* & ex aliis probavi *in can. 28. Concilii Illiber.* Aliæ etiam erant oblationes, quæ non fiebant de materia ordinata ad sacrificium, vel Eucharistiam consecrandam, sed ad sustentationem ministrorum Ecclesiæ; & istæ fieri consueverant de frumentis, oleo, incenso, & aliis rebus, *dict. can. 3. Apost.* & si aliæ res offerebantur, non apponebantur in ipso altari: juxta quam Ecclesiæ disciplinam rectè statuitur *in dict. cap. in Sacramento*, ut in sacrificiis amplius non offeratur, quàm de uvis, & frumentis, videlicet in altari ad sacrificium Missæ, non quia PP. Concilii Carthag. negent aquam in Missæ sacrificio adhibendam esse. Docuerunt le Maistre *lib. 1. de decimis, capit. 4.* Corjolanus *in breviario, anno 120.* Menardus *in notis ad librum Sacrament. D. Gregorii, fol. 147. & 173.* Saussay *in Panopl. sacerd. p. 2. lib. 2. cap. 6. & 7.* P. Serlogus *tom. 3. in Cantica, vestig. 3. fol. 262.* 2.

Non tamen inde deducas, ut fecit Armacanus *lib. 9. quæst. Armen. c. 9.* referente Soto *in 4. dist. 9. q. 1. artic. 6. circa secundam conclus.* admixtionem aquæ esse de necessitate sacramenti; siquidem contrarium verum est, & probatur ex D. Cypriano *lib. 2. epist. 3.* Innocent. III. *lib. 4. de sacrif. Missæ, c. 32.* Rubrica Missalis Rom. *c. 4 de defectibus vini, n. 7.* ubi dicitur, quod si Sacerdos post consecrationem calicis agnoscat non fuisse appositam aquam, nullo modo apponat; quia non est de necessitate Sacramenti. Probant cum D. Thoma *3. part. quæst. 83. artic. 6. ad 4.* Bellarminus *de Eu-* 3.

chariſt. cap. 20. Vazquez 3. *p. in 3. diſput. 147. capit. 1.* pluribus relatis Leander *de Sacram. tract. 7. diſput. 8. quæſt. 4.* Martinez à Prado *de Euchariſt. quæſt. 74. dub. 9.* Henao *de Euchariſt. diſput. 4. ſect. 2.* Nullum enim extat præceptum divinum hujus mixtionis aquæ cum vino, ut perperam docuerunt Caſtro adversùs hæreſes, verbo *Euchariſtia. 7.* Henriq. *lib. 8. ſummæ, cap. 12. §. 4.* Granados *tract. 2. de Euchariſt. diſput. 3. n. 9.* P. de Ledeſma *eod. tract. cap. 14. n. 16.* Paſqualigus *diſp. 91. ſect. 6.* & probabile dicunt Vazquez *ubi ſuprà, diſput. 179, c. 2. num. 8.* Nunno *de Euchariſt. artic. 7. num. 2.* Contrarium enim, & rectiùs, docuerunt Suarez *in 3. p. de Sacr. diſp. 45. ſect. 2.* Leander *d. tract. 7. diſp. 8. q. 41.* Trullench. Araujo, & Lugo laudati à Martinez de Prado *in d. c. §. 2. num. 14.* Nec favet contrariæ ſententiæ D. Cyprian. à Gratiano relatus *in cap. in ſacrificando 2. de conſecr. diſt. 2.* ubi non ſolùm docet offerri non poſſe in ſacrificio Miſſæ aquam ſolam, vel vinum ſolum; ſed ait, quod ſi vinum tantùm quis offerat, incipit eſſe ſanguis Chriſti ſine Chriſto. Ex quibus verbis deducitur, conſecrationem vini ſine aqua nullam eſſe. Nam facilè textus hic exponitur, ſi obſervetur, in ipſa epiſtola D. Cypriani non reperiri ea verba, *ſine Chriſto*; ſed potiùs legi *ſine nobis*, in hunc modum: *Si vinum tantùm quæ offerat ſanguis Chriſti incipit eſſe ſine nobis; ſi verò aqua ſit ſola, lex incipit ſine Chriſto.* Quorum verborum ſenſus eſt, quod quando vinum ſolum ſine aqua offertur, non ſignificat paſſionem Chriſti profuiſſe nobis, hoc eſt, effuſum fuiſſe ſanguinem pro nobis, ſive in utilitatem populi Chriſtiani ſignificati per aquam, ut interpretatur Turriſcrem. *ibi.* Qui conſiderat verba S. Cypriani etiam prout jacent apud Gratianum, poſſe eodem ferè ſenſu accipi: nam per Chriſtum populus Chriſtianus deſignatur juxta Apoſtolum *1. Corinth. c. 12.* Unde nullo modo negat Cyprianus, conſecrationem vini ſine aqua valere, ſed tantùm aſſerit, non poſſe offerri convenienter, & ſalvâ plenitudine myſticæ ſignificationis. D. Thomas *3. p. q. 74. artic. 7. ad 1.* Eodem modo intelligendus eſt textus *in cap. cùm omnes 7. de conſecr. diſt. 2.* in illis verbis: *Non poteſt calix Domini eſſe aqua ſola, aut vinum ſolum, niſi utrumq; ſibi miſceatur.* Quæ verba referenda ſunt ad neceſſitatem ex præcepto Eccleſiaſtico, ob prædictam ſignificationem. Nec etiam favet contrariæ ſententiæ canon 4. Concilii Aurel. 4. ubi poſtquam ſtatuerunt PP. vinum aquâ miſcendum eſſe ſecundùm Apoſtolicam traditionem, eam rationem adjiciunt: *Quia ſacrilegium judicamus aliud offerri, quàm in mandatis ſacratiſſimis Salvator inſtituit.* Ex quibus manifeſtè deducitur, hanc mixtionem aquæ cum vino, non ex humana, ſed divina inſtitutione provenire. Nam reſpondetur, quod cùm Dominus noſter aquam vino miſcuerit, & tali facto exemplum reliquerit Eccleſiæ, quæ illam mixtionem aquæ fieri ſtatim præcepit, lato modo appellatur hæc inſtitutio divina, quia exemplo Dominici facti ſtatuta fuit: quomodo etiam accipio textus *in cap. in ſacramento*, ubi hanc mixtionem traditionem divinam PP. Concilii Carthag. appellant, ut etiam D. Ambroſius *in proœm. libri de Spiritu ſancto*, pedum lotionem, Dominicam traditionem dicit, quia ad Chriſti exemplum in Eccleſia fieri ſolet.

Unde Pontificem poſſe diſpenſare, ut presbyter offerat Miſſæ ſacrificium absque admixtione aquæ, reſolvit Diana *part. 8. tract. 1, reſol. 12.* aqua autem, quæ miſcetur, debet eſſe in parva quantitate, ut in præſenti docetur, & ſupponit Innocentius *in cap. cum Martha, §. quæſiviſti, hoc tit.* ubi probabiliorem eſſe docet opinionem eorum, qui aſſerunt, aquam converti in vinum, & vinum in ſanguinem: quod fieri nequiret, niſi modica aqua immiſceretur, ut definitum fuit ab Eugenio IV. in Decreto de unione Armen. ibi: *Materia eſt panis triticeus, & vinum de vite, cui ante conſecrationem aqua modiciſſima admiſceri debet.* Quo decreto derogatum credo canoni 19. Concilii Tribur. ſuprà relato, ubi cavebatur, ut tertia pars aquæ cum vino admiſceretur. Illuſtrant Vazquez ſuprà, *diſput. 177. cap. 2.* Lugo *de Euchariſt. diſput. 4. num. 38.* Leander *dict. diſput. 8. quæſt. 48.* Martinez à Prado *dict. quæſt. 74. dub. 9. §. 3. per totum.* Unde rectè improbat Honorius abuſum presbyterorum Upſallenſ. qui aquam in majori quantitate offerebant. Illud tamen in præſenti non omittam, Græcos aquam calidam vino olim permiſcuiſſe, ut refert Nicolaus Cabaſillas *in expoſitione liturgiæ*, ſic ſcribens: *Convocatis ad ſacram cœnam fidelibus, ipſe primùm eſt ejus particeps, & quotquot ſunt ejuſdem ordinis, & quicunque ſunt miniſtri altaris, aquâ calidâ prius in calicem injectâ, ad ſignificandum ſancti Spiritus ad Eccleſiam deſcenſum.* S. Germanus Patriarcha CP. *in theor. rerum Eccleſ.* ibi: *Diſcus lectica eſt, in qua corpus Domini componitur à Sacerdote, & Diacono, qui ſunt Joſeph, & Nicodemus. Aqua verò demonſtrat eam, quæ fluxit è latere Chriſti: at per calorem ſignificat fervorem ſancti Spiritus; per albedinem verò ſynceram fidem.* Accedit teſtis locuples auctor divinæ myſteriorum ante conſecrationem liturgiæ, quam *tom. 6. Biblioth. veterum. PP.* inſertam legimus. In ea enim ita ſcriptum eſt: *Cùm autem ſignaturus eſt panes, dicit: Et fac hunc panem, ſingulari numero, quemadmodum unus eſt Chriſtus; cumq; elevaturus eſt, omnes ſimul elevat. Sic partitur oblatum primum panem, & partem ponit in ſacrum calicem, & infundit aquam calidam, ut mixtus eſt.* Illuſtrat Vicecomes *volum. 3. de ritibus Miſſæ, lib. 2. cap. 20.*

CAPUT XIV.

Idem *Epiſcopo* (a) *Brixienſi.*

LItteras tuas recepimus continentes, quod cùm ſuper exceſſibus Magiſtri Mauri presbyteri Eccleſiæ ſanctæ Brigidæ Brixienſis, juxta debitum officii paſtoralis inquireres, (b) confeſſus eſt, quod cùm quadam die hoſtiam, & calicem non haberet, in pane (c) fermen-

(c) fermentato, & in scypho (d) ligneo, astante populo solennia celebrare præsumpsit; quare ipsum supposuisti perpetuo interdicto, consulens, ut in aliqua Ecclesia regulari mutaret in melius vitam suam. Postmodum autem illo coram ven. f. n. Ostiensi Episcopo, tunc Apostolicæ Sedis Legato, ut secum misericorditer ageret, supplicante, idem ad celebrationem divinorum presbyterum restituens memoratum, super suspensione beneficii causam sancti Salvatoris, & sancti Lucæ Præpositis Brixien. delegavit, qui ad beneficium restituerunt eundem. Deinde verò reversus de patribus transmarinis, intellecto quod prædicta Ecclesia per malitiam dicti Magistri multipliciter lædebatur, inquisitionis officium iterans, ex ejus confessionibus invenisti, quod idem sine (e) igne, & aqua sacrificare præsumpsit: quare quid de ipso agendum sit, nostro petiisti edoceri responso. Cùm igitur vel ex aperta malitia, vel ex nimia desipientia peccasse probetur, f.r.m. quatenus si præmissis veritas suffragatur, officio & beneficio, sub. app. obst. perpetuò ipsum prives.

NOTÆ.

(a) *Brixiensi.*] Ita etiam legitur in quinta Compilatione, *sub hoc tit. cap. 6.* & supplendum est, *Bertholdo*, qui temporibus Honorii III. Brixiensem regebat Ecclesiam. De Brixiensi Ecclesia egi *in cap. tuæ, de procurat.*

1. (b) *Confessus.*] Sed si confessus fuit excessus, presbyter hic non rectè pœnâ ordinariâ depositionis punitur; siquidem mitiùs punitur qui se defert, & sponte delictum fatetur, *cap. innotuit, de elect. l. quisquis, in fine, C. ad leg. Jul. Majest. l. 1. C. qui se deferunt, l. non omnes, §. final. ff. de re milit.* Tiraquellus *de pœnis temper. caus. 20. num. 1.* Seneca *lib. 10. declamat. 3. ubi confessio, ibi remissio.* Cui difficultati respondendum est, principium illud procedere in eo, qui sponte confessus sit, non verò in ipso judicio, metu probationum: unde cùm in præsenti casu Episcopus Brixiensis per inquisitionem procederet ad inquirendos excessus à Mauro presbytero admissos, etsi ipse de eis convictus in judicio illos fateretur, deponi debuit, cùm non minùs puniatur, qui in judicio confessus est, quàm convictus; immò justiùs, siquidem propria confessio est optima probatio, *l. cùm te, C. de probat. l. cùm à matre, C. de R. V. l. generaliter, C. de non numer. pecun. cap. per tuas, de probat.* probavi jam *in cap. 1. de confessis.*

2. (c) *Fermentato.*] Certum est, materiam remotam sacramenti Eucharistiæ esse panem, & vinum, *cap. non oportet 4. de consecr. dist. 2. cap. firmiter, §. una verò, de summa Trinit. cap. cùm Marthæ, hoc tit.* panemque debere esse coctum, compositum ex farina, & aqua, & farinam debere esse triticeam, *cap. in Sacramento, de consecrat. dist. 2.* Trident. *sess. 13. de Sacram. cap. 4.* veluti quæ conficitur ex *Candial, Rubion, Rojo, Alabes, Membrilla, Arisnegro, Tosera*, ut probant latè Moralistæ de hoc Sacramento agentes, congesti à Lugo *de Eucharist. disput. 9. sect. 9.* Trullench. & alii congesti à Hieronymo Garcia *in summa, tract. 3. dub. 4. puncto 3.* Unde farinam confectam ex grano non triticeo, non esse sufficientem materiam ad consecrationem, ipsi docent, veluti farina confecta ex leguminibus, fabis, ciceribus, castaneis, avena, hordeo, milio, maisio, lolio, farre, odica. Dubia autem materia est farina ex spelta, zeaipham, sive *centeno à millione*; in qua qui consecraverit, peccabit lethaliter. D. Thomas *3. p. q. 75. artic 3.* plures, quos referunt Leander *de Sacram. Euchar. disput. 18* Trullench. *eodem tract. lib. 2, cap. 1. dub. 1.* Garcia *difficult. 9. p. 1.* Utrum panis triticeus, qui pro materia remota sacramenti Eucharistiæ desideratur, debeat esse azymus, vel fermentatus, controversum est. Græci, ut Euthymius *in cap. 26. Matthæi*, Nicephorus Calixtus *lib. 1. hist. cap. 28.* censuerunt panem fermentatum consecrandum esse, adeo ut si consecratio fiat in pane azymo, effectum non habeat; ideoque Romanæ Ecclesiæ ministros azymistas vocant. Latini verò in pane azymo consecrandum esse docent; & hanc dissensionem utriusque Ecclesiæ agnoverunt Baronius *tom. 2. annal. anno Christi 198. §. 15.* Vazquez *3. p. in 3. disputat. 174. num. 1.* Vicecomes *volum. 3. de ritibus Missæ, lib. 2 cap. 9.* Calvinus, Kemnitius, & Lutherus existimant, quæstionem hanc parvi momenti esse, attamen opinionem Græcorum probant. Catholici Græci etiam in varias distrahuntur sententias, quas referunt Vazquez *d. disp. 174. cap. 2.* Espenceus *de adorat. Eucharist. cap. 8.* Bellarminus *de Eucharist. lib. 4. cap. 10. & 11.* Qui autem fermentati panis usum probant, sequentibus utuntur fundamentis. Primum est; nam translato sacerdotio cæremoniæ veteris legis sublatæ fuere, *cap. translato*, ubi probavi, *de constit.* Sed ex instituto veteris legis panis azymus in sacrificiis usitatus erat: ergo in lege gratiæ censetur interdictus. Secundum; nam juxta probabilem sententiam Christus Dominus Pascha celebravit, & instituit Sacramentum Eucharistiæ XIV. Lunæ primi mensis, id est Martii, primâ vesperâ illius diei, ut probat Basil. Legion. *in quodlibet de Agno typico, cap. 10. cum sequent.* eo autem tempore pane fermentato uti debuit, ut legis præceptum relatum *in cap. 23. Levit.* exequeretur: ergo in sacrificio Missæ pane fermentato, non azymo uti debemus. Denique *in cap. 4. Amos*, scriptum est: *Sacrificate de fermentato laudem.* Ergo quia in pane fermentato sacrificium Missæ offerendum est.

His tamen omissis sententiis, pro vera, & 3.
catholica doctrina agnoscenda sequentes conclusiones notandæ sunt. Prima est, quod tam panis azymus, quàm fermentatus sufficit ad conficiendum Eucharistiæ sacramentum, ut probatur expressè ex Eugenio IV. in Concilio Florentino, in decreto de unione Armen. §. *Item in azymo.* Leone IX. *in epist. 1. adversùs præsumptiones Michaëlis Archiepisc. CP. cap. 5.* & ex Catechismo Pii V. & aliis auctoritatibus congestis à Suarez *3. p. de Sacram. disput. 44. sect. 3.* Vazquez *dicta disput. 174. cap 3.* quod etiam firmatur rationibus. Prima, nam ex communi usu panis verus uterque dicitur, quia constat ex farina

frumenti coagmentata aquâ elementari : ergo sufficit ad materiam remotam hujus Sacramenti. Secunda, quia Christus Dominus in pane azymo consecravit; nam Pascha celebravit quando cæteri Judæi, ut constat *ex cap. 26. Matthæi, cap. 14. Marci, & 22. Lucæ:* & Sacramentum hoc instituit in postremis vesperis XIV. Lunæ, ut rectiùs probant Franciscus Ribera *lib. 5. de Templo, cap. 3.* Vazquez ubi suprà *disput. 172. cap. 3.* Suarez *dicta sect. 3.* Prado *de Eucharist. quæst. 74. dub. 6.* Eo verò tempore pane azymo uti debuit juxta præceptum relatum *Levitic. cap. 23.* quod Illustrat Novarinus *in Agno Eucharist. cap. 11. & 12.* Et certum est, Christum Dominum usum fuisse pane azymo in institutione hujus Sacramenti; siquidem illud instituit in ultima cœna, die videlicet XIV. Lunæ, & ab hac vespera incipiebat solennitas Paschæ diei sequentis; in qua quidem die à præcedente vespera prohibitum fuit Judæis quicquam panis fermentati in domibus habere. *Exodi cap. 12. vers. 7.* unde consequens est, Christum Dominum non fuisse usum in illa cœna pane fermentato, sed azymo, ut ratiocinantur D. Thomas *in 4. dist. 11. quæst. 2. art. 2.* Innocent. III. *lib. 4. de myst. Missæ, cap. 4.* & eo argumento pro adstruendo Latinorum usu utuntur Leo I. & Gelasius, ut referunt Nicolaus I. *epist. 42.* Hadrianus II. *epist. 9.* quas refert Baronius *tom. 11. anno 1054. cap. 11.* Crespetius *in summa, verbo Eucharistia sub azymo:* qui Græcos hæreticos, ac schismaticos appellat, quia asserebant, Sacerdotes Latinos errare celebrando in pane azymo. Secunda conclusio est, quod etsi uterque panis idoneus sit ad consecrationem; congruentior tamen est panis azymus, quo utitur Ecclesia Latina, quàm fermentatus; tum quia Christus Dominus eâ materiâ usus fuit: tum quia ab Apostolis Ecclesia usum hunc accepit, & panem azymum sacris mysteriis destinavit, tàm Græcis, quàm Latinis, licèt postea serpente errore Ebionitarum Ecclesia Græca hunc morem omiserit. Epiphanius *hæresi 30.* Tandem, nam panis azymus rectiùs, & propriùs repræsentat mysterium, quod sub se continet; denotat enim puritatem & sanctitatem corporis Christi: item & puritatem, quam debent habere qui accedunt ad hoc sacramentum, juxta illud D. Pauli *1. ad Corinth. cap. 5. Pascha nostrum immolatus est Christus; itaque epulemur in azymis sinceritatis, & veritatis.* Siquidem azymus nullam omnino patitur corruptionem, fermentatus verò hoc ipso, quod fermentatur, aliquo modo corrumpitur, & alteratur. Ex his assertionibus infertur, tam Græcis sacerdotibus, quàm Latinis permissum esse juxta Ecclesiæ suæ ritum consecrare, immò aliter consecrantem peccare lethaliter, & graviter puniendum esse, ex præsenti textu, & decreto Eugenii suprà relato: nec prætextu necessitatis, quia videlicèt Missa celebrari non possit, aut infirmus sine viatico decedat, non potest Latinus in pane fermentato, aut Græcus in pane azymo celebrare, ut resolvunt Vazquez, & Suarez *ubi proximè.* Deinde etsi controversum sit, an Sacerdos Ecclesiæ Græcæ, qui ad Latinam pervenit, vel è contra, in sacrificio Missæ observare debeat ritum Ecclesiæ suæ, an illius, in qua celebrat; & in ea quæstione teneat Ledesma *in 4. p. 1. quæst. 15. artic. 4. dub. 2.* ritum ejus Ecclesiæ esse observandum, in qua conficitur sacramentum, ex regula textus *in cap. illa consuetudo, 12. dist.* idque alii existiment procedere, sive is factus sit incola regionis illius, sive peregrinus adhuc maneat, quia statuta provinciæ ligant etiam forenses, & advenas. In hac tamen re duo casus separandi sunt. Primus est, ubi Clericus Ecclesiæ Græcæ in Latinam domicilium transtulit animo perpetuò manendi, & vivendi more Latino: quo casu in pane azymo debet consecrare, & in omnibus aliis observationibus ritum Ecclesiæ Latinæ adimplere; nam ejus Provinciæ mores quisque sequi debet, in qua ipse degit. Secundus est ubi clericus unius Ecclesiæ ad aliam venit negotii causâ, aut peregrinationis: quo casu etsi quoad observationem festorum dierum, & jejuniorum ejus consuetudinem sequi debeat, *d. cap. illa*, junctis his quæ adducunt Covarr. *lib. 4. variar. cap. 20. num. 8.* Suarez *tom. 1. de relig. lib. 2. de diebus festis, cap. 13.* quoad consecrationem tamen Eucharistiæ ritum propriæ Ecclesiæ debet observare. Vazquez *d. cap. 3.* Suarez *ubi proximè:* non autem dicitur illa propria Ecclesia, in qua quis obiter, & veluti per transennam degit; sed illa potiùs, cujus regulis, & legibus vivit. Prosequuntur latiùs Diana *3. p. tract. 6. resol. 99.* & *part. 10. tract. 16. resol. 39.* P. Henao *de Eucharist. disput. 4. in princip.* Martinez à Prado *d. q. 74. de Eucharist. dub. 7.* Macedo *de clavibus Petri, lib. 3. cap. 15.*

Superest tandem respondere argumentis suprà adductis, quibus suadebatur, in pane azymo consecrari non posse. Non enim obstat primum ex eo deductum, quia ritus Judæorum lege Evangelicâ sublatus instaurari videatur, *cùm dies celebrationis Paschæ mutaretur* tam à Græcis, quàm à Latinis, ne fiere XIV. Lunæ, ne ita conveniret Pascha nostrum cum Pascha Judæorum, ut notavit Vazquez *dicta disp. 174. cap. 4. num. 34.* Nam respondendum est cum Anselmo *in tract. de pane azymo*, Ecclesiam Latinam non ideo pane azymo uti, ut veterem legem & ejus ritus observet; sed potiùs ut imitetur Christum, qui in prædicto pane consecravit, alioquin nec fermentato uti posset, cùm & ille in sacrificiis veteris legis in usu esset, *cap. 7. & 23. Leviticì.* Nec adhuc obstat quod de mutatione Paschæ dicebamus; hæc enim mutatio, ut ait D. Ambrosius *epist. 83.* ideo facta fuit, ut jejunium celebraret Ecclesia feriâ sextâ, quâ Christus passus est in memoriam passionis illius; & ut festum Paschæ die Dominica celebraretur in memoriam resurrectionis; cùm ex tunc in perpetuam celebritatem consecrata fuerit: hoc autem fieri non posset, si in ipsa XIV. Lunæ festivitas prædicta celebraretur, cùm ob mutationem temporum in unam diem hebdomadæ uno anno incidat; in diversam verò in alio. Nec obstat auctoritas Amos, cui respondet Anselmus *ubi suprà*, conjungenda esse illa verba cum præcedentibus, ubi sic legitur: *Venite in Galgalam, & impiè agite, & sacrificate de fermento laudum.* Ita ut contineant ironicam alloquutionem, & in illis magis exprobretur mos sacrificandi in fermentato, quàm admittatur. Manet ergo, panem azymum in sacrificio altaris apud Latinos offerendum esse juxta formam præscriptam à PP. Concilii Tolet. *can. 6.* ibi: *Delatum est quod in quibusdam his partibus quidam Sacerdotum partim hobusdam his partibus quidam Sacerdotum partim hobusdam ignorantiâ implicati, partim temerario ausu provocati, non panes mundos, & ex studio præparatos supra mensam*

4

mensam Domini in sacrificio offerant, sed passim quo modo unumquemque, aut necessitas impulerit, aut voluntas coëgerit, de panibus suis usibus præparatis crustulam in rotunditatem auferant, eamq; super altare cum vino, & aqua pro sacro libamine offerant, &c. Temeritati huic, aut nescientiæ cupientes terminum ponere, id unanimitatis nostræ delegit conventus, ut non aliter panis in altaris Domini sacerdotalis benedictione sanctificandus præponatur, nisi integer, & nitidus, qui ex studio fuerit præparatus; nec grande aliquod, sed modica tantùm oblata, secundum quod Ecclesiastica consuetudo retentat. Ubi panes mundos pro probis, & bonis PP. apposuerunt, ut Imperatores Valens, & Valentinianus *in l. 5. C. Theodos. de annon. civ. & pane gradili:* ibi: *Civis Romanus, qui viginti panibus sordidis, qui nunc dicuntur Ardmienses, quinquaginta uncias comparabat, tringinta & sex uncias in buccellis sex mundis sine pretio consequatur.* Quam explicat Samuel Petitus *ad jus Atticum lib. 4. tit. 10. fol. 385.* Unde meritò in præsenti beneficio privatur presbyter Latinus, qui in pane fermentato consecrare ausus fuit. Illud omittendum non duxi, quod licet in Ecclesia Latina panis consecrandus debeat esse azymus, benedicendum tamen, ut mittatur per parochias vice eulogiarum, panis fermentatus admittitur, quia ad probandam fidelium communionem sufficit hic panis fermentatus benedictus: de quo pane benedicto accipiendi sunt Innocent. I. *epist. 1. cap. 5.* ibi: *De fermento, quod die Dominico per titulos mittimus, superfluè nos consulere voluisti, cùm omnes Ecclesiæ nostræ intra civitatem sint constitutæ, quarum presbyteri, quia die ipsa propter plebem sibi creditam nobiscum convenire non possunt, idcircò fermentum à nobis confectum per acolytos accipiunt, ut se à nostra communione maximè illa die non judicent separatos: quod per parochias fieri debere non puto, quia non longè portanda sunt sacramenta, nec nos per cæmeteria diversa constitutis presbyteris destinamus, ut & presbyteri eorum conficiendorum jus habeant, atque licentiam.* Damasus *in vita Melchiadis, apud Ivonem p. 2. Decreti, cap. 63.* ibi: *Melchiades fecit, ut oblationes consecratæ per Ecclesias ex consecratu Episcopi dirigerentur; quod declaratur fermentum.* Liber Pontificalis apud eundem Ivonem ibidem, in illis verbis: *Siricius constituit, ut nullus presbyter Missas celebraret per omnem hebdomadam, nisi consecratum Episcopi loci designati susciperet declaratum, quod nominatur fermentum; & ut Manichæi non participarent cum fidelibus communionem, quia ore pollute non liceret sanctum corpus Domini convexari; & ut conversus de Manichæis non communicaret usque ad ultimum diem, quo viaticum acciperet.* Quæ auctoritates accipiendæ sunt de pane benedicto, non verò de consecrato in sacrificio Missæ, ut notavit Severinus Binius *in notis ad vitam Melchiadis.*

5. (d) *Scypho ligneo.*] Scyphus vas ad potandum apud antiquos erat, de quo *in l. in rem, §. si quis, ff. de rei vindic. l. tigni, §. 1. ff. ad exhib. l. sed si meis, in princip. ff. de acquir. dom.* Virgil. 8. Æneid.

Et sacer implevit dextram scyphus.

D. Ambrosius *lib. 3. hexaëmer. cap. 8.* scyphum lilio similem fuisse scribit his verbis: *Considerate lilia agri, quatenus sit candor in foliis, quemadmodum stipata ipsa folia ab imo ad summum videantur assurgere, ut scyphi exprimant formam.* Olim lignei scyphi erant, postea aurei, & argentei, *l. Sejæ, ff. de auro & argent.* Scyphum pro calice acceperunt Plinius *lib. 32. cap. 2.* Suetonius *in Nerone, cap. 47.* & notavit Pancirola *lib. 1. var. cap. 58.* Sed ut excessum hujus presbyteri Brixiensis depositione dignum agnoscamus, præjacienda sunt aliqua de calicis materia, usu, & antiquitate in sacrificio Missæ. Et primò sciendum est, calicis vocem à materia, ex qua olim vasa conficiebantur, deductam esse, existimasse D. Isidorum *lib. 20. orig. cap. 5.* ibi: *Calices, & calathi, & cætera poculorum genera antea ex ligno facta, inde & vocata: Græci enim omne lignum Kalon dicebant.* At Varro hoc poculi genus ita dictum vult, quòd veteres eo aquam calidam biberent. Aliter ex festo etymon hujus vocis illustrat Sausay *in Panopl. Sacerd. lib. 8. cap. 1.* Utcunque sit, constat in sacris, & prophanis litteris accipi pro poculo majori, majorique vase. *Genesis cap. 40. vers. 11. & lib. 3. Regum, cap. 7.* apud Ciceronem *lib. 2. Tusc. cap. ult.* ibi: *Quid hic calix mulsi?* Plautus *scena 3. act. 4.* ibi: *Ollas, calicesq; omnes confregit, nisi quæ modiales erant.* Aliqui tamen calices parvi erant, unde caliculi nomen inolevit, quo & usus est Cato *de re rustica cap. 108.* ibi: *Vinum si voles experiri, duraturum sit, necne, polentam grandem, dimidium acetabuli in caliculum nostrum indito.* Frequentius in sacra pagina ponitur calix pro ipso potu, ut apud Isaiam *cap. 51. vers. 17. Bibisti de manu Domini calicem iræ ejus: usque ad fundum calicis soporis bibisti, potasti usque ad feces.* Et *cap. 25. Hieremiæ: Accepi calicem de manu Domini, & propinavi cunctis gentibus, ad quas misit me Dominus.* Et *cap. 10. Matthæi, vers. 42.* ibi: *Calicem aquæ frigidæ.* Et *Lucæ cap. 22. vers. 20. Hic calix novum testamentum est.* Ubi aperta metonymia est, quâ continens ponitur pro contento; nec enim vas ipsum Novum Testamentum erat, sed poculum ipsum; immò potiùs in calice contentus sanguis, licet Domini, Novum erat Testamentum. Unde apud Matthæum legimus *cap. 26.* Christum accepto calice, gratiisque actis dixisse: Hic est sanguis meus Novi Testamenti. In Christianorum tamen sacris obvia est calicis mentio apud primos Ecclesiæ PP. ut in Liturgijs sancti Jacobi, & S. Marci: D. Paulum *1. ad Corinth. cap. 10.* D. Clem. *lib. 8. cap. 15. & epistol. 2. ad Jacobum:* quorum, & aliorum SS. PP. verba refert Vicecomes *volum. 4. de ritibus Missæ, lib. 6. cap. 8.*

Hucusque de nomine, & antiquitate calicis: 6.
nunc ad ejus materiam accedamus. Et primis Ecclesiæ sæculis calices, & fictiles, & ligneos fuisse, auctoritatibus, & rationibus probatur; nam Ecclesia illis primis sæculis adeo paupertate premebatur, ut pretiosis calicibus comparandis illi facultates non suppeterent, & cavendum erat à Gentilium invidia, ob quam non licebat nova & sumptuosa sacrificii vasa conflare, ne eorum fama ad illos perveniret. Non tamen rectè his rationibus aliam adjungit Vicecomes *d. lib. 6. cap. 9.* quia videlicet Christus Dominus vinum consecravit, dum Eucharistiam instituit, in calice ligneo; nam potiùs fuisse ex pretioso lapide, agatha videlicet, probat Sausay *lib. 8. Panopl. Sacerd.* vel chalcedonio, quem in majori Ecclesia Valentinæ civitatis, vulgò *Valencia del Zid*, asservari tradunt Scolanus *decad. 1. hist. ipsius urbis*, Didacus Guzman *p. 1. de excel. sacrif. legis Evangel. cap. 11.* Salmeron *tom. 9. in Evangel.*

tract. 10. pag. 77. Barradas *tom. 4. in Evangel. lib. 2. cap. 11.* Fagundez *in 1. præcept. Eccles. lib. 3. cap. 21. num. 15.* Herrera *lib. 1. de cærem. Missæ, cap. 26.* Illescas *in histor. Pontif. lib. 5. cap. ultim.* Saulay *ubi suprà*, alii plures relati à P. Henao *tom. 2. de sacrif. Missæ, disput. 26. sect. 1. num. 7.* Auctoritatibus etiam idem firmatur Concilii Tribur. relati *in cap. vasa, de consecr. dist. 1.* & Radulfi Tungrensis *de canonic. obs. propos. 23.* ibi: *Ab initio siquidem, cum adhuc esset novella Ecclesia, Apostoli cum sanctificatione crucis, & oratione Dominica, prout in quibusdam scripturis veteribus reperitur, & in quotidianis vestibus, & ligneis calicibus celebrabant.* In vita S. Benedicti Amianensis legitur: *Vasa ad sacrificandum corpus nolebat esse argentea, siquidem primùm fuerunt lignea, deinde vitrea, sic tandem conscendit ad stannea.* Probant Baronius *anno 216.* Corjolanus *in Breviario, anno 203. & 813.* Sed abrogatus fuit usus ille calicis ligneï, sive propter sacramenti dignitatem, sive propter ligneæ materiæ raritatem, quâ sanguis imbibi poterat; & cœperunt usu venire calices vitrei, ut constat ex Tertul. *de pudicitia cap. 7.* ubi ait: *At ego pastoris ejus picturam haurio, quæ non potest frangi.* Quo loco alludit Septimius ad veterem morem, quo pastor ovem humeris gestans in calicibus pingebatur, ut ibi observavit Ambianas *observ. 1.* ex D. Hieronymo *epist. 4. ad Rusticum*, ubi de B. Exuperio Episcopo Tolosano agens ait: *Nihil illo durius, qui corpus Domini canistro vimineo; calicem portat in vitro.* Plura Baronius *anno 216. num. 13.* Novatinus *in Agno Eucharist. cap. 95.* Vitreum quoque calicem adhibebant S. Donatus, ac etiam S. Vinocus, ut in utriusque actis legimus. Epiphanius *hæresi 34.* & hoc instituisse Zephirinum, Damasus, & Platina in ejus vita tradunt, & refertur *in d. can. 18. Concilii Tribur.* ibi: *Zephirinus XVI. Romanus Episcopus patenis vitreis Missas celebrari constituit.* Et probarunt Severinus Binius *in notis ad ipsius vitam.* Corjolanus *d. anno 203.* Baronius *in Martyrol. die 7. Augusti:* licèt contrarium teneat Saulay *in Panop. Sacerd. dicto cap. 4. artic. 1. & 2.* eo levi fundamento motus, videlicet, quod si Zephirinus id statuisset, PP. Concilii Provincialis *in cap. ut calix, de consecr. dist. 1.* non statuissent contra Apostolicam legem, ne in calicibus vitreis Missæ sacrificium celebraretur, sed in argentiis; nam cùm jam antea id constituisset Urbanus, ut refertur *in d. can. 18. Concilii Tribur.* potuerunt PP. Synodi Rhemensis juxta Urbani constitutionem statuere, nè in calice vitreo Missæ sacrificium celebraretur. Omissis ergo calicibus vitreis, & ligneis, cœperunt usu venire argenti, & aurei, ut constat ex Prudentio in hymno Divi Laurentii, ibi:

Argenteis scyphis ferunt
Fumare sacrum sanguinem,
Auroq; nocturnis sacris
Astare fixos cereos.

Itaque Damasus *in Pontific. de Sylvestro*, Constantini liberalitatem commendans refert, quod Basilicæ B. Petri donavit calices aureos tres, cum gemmis prasinis 45. pensantes singulos libras 12. metretas argenteas duas, pensantes libras ducentas: calices argenteos 20. pensantes singulos libras 10. Nec ita multò post Tertullianum, hoc est tempore S. Cypriani, qui sancto Laurentio æqualis fuit, sacra vasa argentea fuisse refert D. Ambrosius *lib. 2. offic. cap. 18.* Vasorum item aurei, & argentei mentio extat *in can. 63. Concilii Nican.* translato ex Arabicis: & apud Optatum *lib. 1. August. epist. 165.* Et Hormisda Pontifex *epist. 73.* ait: *Suscepimus calicem aureum, & gemmatum, patenam argenteam, & alium calicem argenteum.* Et Gregorius Turon. *lib. 3. hist. Franc. cap. 10.* ait: *Childebertus Rex inter reliquos thesauros ministeria Ecclesiarum pretiosissima detulit; nam 60. calices, 15. patenas, 20. Evangeliorum capsas detulit, omnia ex auro puro, & gemmis pretiosis ornata.* Illustrant Baronius *in martyr. die 7. Augusti, fol. 332.* Ambianas *ad Tertul. de pudicitia, cap. 6. obs. 1.* Severinus Binius *in notis ad Zepherinum.* Cassanate *ad Lactantium lib. 2. cap. 4.* Monchiac. *de sacr. Miss. lib 3. cap. 6.* Vicecomes *d. lib. 6. cap. 10. per totum.* Unde prohibiti fuerunt calices ex alia materia. Leo IV. in epistola per Provincias missa presbyteris legenda, ibi: *Nullus in ligneo, plumbeo, aut vitreo calice audeat Missam agere.* Innocentius IV. anno 1254. apud Bzovium inquit: *Unusquisque Sacerdos in aureo, vel argenteo solùm, aut saltem stanneo calice sacrificet.* S. Isidorus *in epist. ad Redemptum.* Concil. Covancense anni 150, *tit. 3.* statuit: *Ut Sacerdotes non sacrificent cum calice ligneo, vel fictili.* Londinense anni 1175. similiter decernit, ut non nisi in calice aureo, vel argenteo consecretur, prohibetque ne aliquis Episcopus stanneum calicem amodò benedicat. Unde in capitulis Hincmari, relatis *tom. 22. Concil. Regiæ edit. pag. 512.* jubentur presbyteri inquirere, quo ex metallo sit calix, & patena; aut quâ diligentiâ custodiantur. Et Petrus Damianus *epist. 20.* conqueritur, quòd nonnulli circa sacri altaris utensilia tantæ negligentiæ sunt, & tam segnis incuriæ, ut stanneos, vel etiam supparis cujuscunque metalli calices longo situ scabredinis inhorrescere patienter aspiciant. An verò hodie calices stannei, vel ex ære, vulgò *bronze*, ex cupro, Hispanè *cobre*, orichalco, Hispanè *laton*, ò *azophar*, possent ad sacrificium Missæ adhiberi, disputant Lugo *de Eucharist. disput. 20. sect. 4.* Martinez à Prado *quæst. 83. dub. 18. §. 4.* P. Henao *tom. 2. de sacrif. Missæ, disput. 26. sect. 1.* Christ. Lup. *ad can. 2. Concilii Ephes.* Amplius ultra congruum metallum desideratur in calice consecratio Episcopi cum chrismatis unctione, ut supponitur *in cap. sacratas 25. cap. non liceat 31. 23. dist. cap. in sancta 41. de consecr. dist. 1. cap. unic. in fine, de sacra unctione.* Apud D. Hieronymum *in epist. ad Theophilum Alex. Epis.* ibi: *In opere tuo utilitatem spectavimus Ecclesiarum, ut discant qui ignorant, eruditis testimoniis scripturarum, quâ debeant veneratione sancta suscipere, & altaris Christi ministerio deservire, sancta velamina, & cætera, quæ ad cultum pertinent Dominicæ passionis, non quasi inania, & sensus carentia, sanctimoniam non habere.* Latè probant Azor, Fagundez, & alii relati à Barbosa *de jure Eccles. lib 3. cap 2. num. 8.* Suarez, Lugo, & Tamburinus apud Henaum *d. disput. 26. sect. 4. num. 63.* qui resolvit, clericum calice non consecrato utentem in sacrificio Missæ, ab officio, & beneficio esse suspendendum; unde rectè in præsenti Honorius III. decrevit, presbyterum Brixiensem, qui tot excessus circa sacrificium Missæ admisit, deponendum esse ab officio, & beneficio.

(e) *Igne.*] Lampadum, cereorum, seu luminarium usum, non simpliciter ad tenebras pellendas,

lendas, sed ad celebritatem, ad lætitiam, ad religionem, tam Judæos, quàm Gentiles communem habuisse, latè probant Ælias Schedius *de Diis German. cap. 28. per tot.* Simon Majolus *dier. canicul. verbo Ignis, fol. 281.* Stuckius *de sacrif. Gentil. fol. 102.* P. Pinto *in Cantica lib. 1. cap. 2. vers. 11. fol. 161.* Kochier *in face hist. cent. 2. cap. 1. 18. & 58.* Salazar *in histor. Gadit. lib. 3. cap. 9.* Ambian. *ad Tertul. de idololatr. cap. 25. observ. 2.* Sherlogus *tom. 2. in cantica, vestig. 13. sect. unic.* Avendanno *de metu lib. 2. cap. 38.* Cassanete *in notis ad Lactantium, lib. 6. instit. cap. 2.* & supponitur *in can. 70. Apost.* dum ita cavetur: *Si quis Christianus oleum ad sacra Gentilium, aut synagogam Judæorum in festis eorum detulerit, aut lucernas incenderit, à communione excludatur.* A quibus non mirum, si in Ecclesiam Catholicam facilè usus luminarium dimanarit, & in sacrificiis, & divinis officiis lucernæ jam ab Ecclesiæ cunabulis adhibeantur, institutio ordine acolytorum ad luminaria accendenda, juxta Concil. Carthag. 4. *can. 6.* relatum *in cap. acolythus, 13. dist.* ibi: *Ut sciat se ad accendenda luminaria mancipari.* Eundem usum luminarium in Ecclesia jam à primis ejus sæculis probant Damasus Papa *in vita Sylvestri.* Cyrillus Hierosolymit. *orat. in occursu Domini*, ibi: *Læti hodie lampades ornemus, tanquam filii lucis; cæras veræ lucis Christo offeramus, quoniam lumen ad revelationem Gentium apparuit; ideo lumina ex homine supra nivem resplendeamus.* Nazianz. *orat. 40.* Gregorius Magnus *lib. 12. epist. 9. Utile judicamus eandem massam, quæ ad aquas salvias nuncupatur, cum omnibus fundis suis deputare luminaribus Ecclesiæ S. Pauli.* Gregorius Turon. *lib. 5. histor. Franc. cap. 11.* de Baptismo quorumdam Judæorum agens ait: *Flagrabant cerei, lampades refulgebant, albicabat tota civitas de grege candidato.* Idem *lib. 8. cap. 10.* de translatione cadaveris Clodovei, ibi: *Convocato igitur Episcopo civitatis cum Clero & populo, ac cæreorum innumerabilium ornatu, ad basilicam S. Vincentii detulit tumulandum.* Metaphrastes *die 14. Octobris*, ibi: *Præterea autem universus Clerus, & omnes magistratus linguis hymnos canentes, & quas manibus gestabant, lampadibus ea illustrantes; quæ tamen magis miraculis resplendebant, quàm lampadibus.* Venantius Fortun. *lib. 1. carm. 1.* Paulinus *natali 3. & 7.* quorum & aliorum verba refert Sherlogus *d. vestig. 11. sect. unic.* Faciunt etiam plura, quæ de luminaribus, & lampadum usu in Ecclesia recepto, contra Vigilantium, & alios hæreticos congesserunt Carrierius *tom. 2. Digest. fidei, folio 609.* Bovius *tom. 1. Romæ subterr. lib. 1. cap. 18.* Zerda *in advers. cap. 92.* Cresolius *lib. 3. mystag. cap. 21.* Bulengerius *lib. 2. opusc. cap. 11.* Becanus *in analog. cap. 13.* Crespetius *in summa, verbo Cereus, luminaria, & ignis*, Beyerlinch *tom. 6. verbo Sacrificium*, & nos *in cap. 35. Concilii Illiber. cap. 1. de offic. custod.* Sed licèt in divinis officiis in Ecclesia celebrandis semper lumen adhibitum esse legamus, hoc tamen in Missæ sacrificio semper præcedere, & adhiberi debere constat ex Concilio Tarracon. relato à Cironio in præsenti, his verbis: *Sacerdotes sanctum Missæ sacrificium sine duabus candelis cereis incensis, & in utraq; parte altaris positis, non peragant.* Concilio Frisingens. celebrato anno 1440. *titul. de celebrat. Missar.* ibi: *Ut nullus divina Missarum solennia sine luminibus celebrare præsumeret.* Ex Tertulliano *in Apolog. cap. 19.* ibi: *Post aquam manualem, & lumina.* Quem locum de lumine in Missa omnes Interpretes exponunt. Accedunt Micrologus *de Ecclesiastic. observ. cap. 11.* dum ait: *Juxta Romanum ordinem nunquam Missas absque divino lumine celebramus, non utique ad depellendas tenebras, cùm sit clara dies; sed potius in typum illius luminis, cujus Sacramenta ibi conficimus, sine quo in meridie palpabimus, ut in nocte.* Honorius Augustodun. *in gemma animæ*, ibi: *Lumen Spiritum sanctum significat.* Ideo cum lumine Missa celebratur, quia hoc sacramentum per Spiritum sanctum consecratur, & dignè hoc percipientes à Spiritu sancto illuminantur: lumen enim lætitiam significat. Quare in rubricis generalibus Missalis, §. 20. legitur: Super altare collocetur crux in medio, & candelabra saltem duo cum candelis accensis hinc & inde in utroque ejus latere. Latè probant usum, & necessitatem luminis in sacrificio Missæ Vicecomes *volum. 4. de ritibus Missæ, lib. 2. cap. 24.* Anton. Monchiacenus *3. p. de sacrificio Missæ, cap. 10.* Scortia *eod. tract. lib. 2. cap. 14.* Hieronymus Garcia *in summa, tract. 3. difficult. 8. dub. 3.* Prado *de Eucharist. q. 83. dub. 19. §. 4.* P. Henao *tom. 2. de sacrif. Missæ, disput. 25. sect. 6.* qui disputant, an in lumine olei, ex adipe balenæ, ex tædis, resina, aut pice, vel ex sebo, Missæ sacrificium possit celebrari.

Textum hunc exposui *in cap. 2. de confessis.*

TITULUS

TITVLVS XLII.

De Baptiſmo, & ejus effectu.

CAPUT I.

(a) Alexand. III.

SI quis puerum ter in aqua (b) immerſerit in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti. Amen; & non dixerit: Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti: non eſt puer baptizatus.

NOTÆ.

(a) *Alexander III.*] Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. cap. 1.* nullibi tamen exprimitur cui reſcribat Pontifex; rectè tamen Illuſtriſſimus Manrique *tom. 3. annal. anno 1176. cap. 6.* exiſtimavit reſcribere Alexandrum Pontio Epiſcopo Claromont. qui ex Abbate Clarevallenſi aſſumptus fuit ad eam Eccleſiam. Ut autem hoc faciliùs ſuadeatur, & præſentis Decretalis occaſio agnoſcatur, ſciendum eſt, morem illum in Gallia invaluiſſe, ut cùm in caſu neceſſitatis aliquis laïcus baptiſmum miniſtrabat, illa priora verba, *Ego te baptizo*, non proferret, forſan modeſtiæ causâ, ea miniſtris ordinariis, & ſacris reſervans: & ita tantùm infantes mergebant in aquam ea verba proferentes: *In nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti.* Quare cùm quidam laicus filium ita baptizaſſet, ex ea muliere ſuſceptum, cum qua contracturus erat matrimonium, dubitavit an impedimentum cognationis ſpiritualis matrimonium impediens inde contraxiſſet? Conſuluit proprium Epiſcopum, Pontium videlicet Claromont. qui duos egregios, & perdoctos viros tunc in Gallia florentes, Mauricium videlicet Pariſienſem Epiſcopum, & Stephanum tunc Abbatem S. Eburtii, mox ſanctæ Genovefæ, demùm Epiſcopum Tornacenſem conſuluit ſequentibus litteris, quæ reperiuntur inter epiſtolas Stephani Tornac. cum epiſtolis Joannis Sarisbar. in hæc verba: [Reverendis in Chriſto Dominis, & Patribus ſuis; Mauricio, Dei gratiâ Pariſienſi Epiſcopo; & Stephano, ſancti Eburtii Abbati: Pontius eadem gratiâ Claromontenſis Epiſcopus, ſalutem, & totius dilectionis obſequium. Vobis duobus ſpecialiter fidem noſtram ducimus referendam, quos ſpiritualis commendat affectus dilectionis, quem erga vos habemus; & ſpecialis intelligentia Scripturarum fructuoſos reddit, & commendabiles apud omnes. Homo iſte præſentium lator, quandam olim fœminam amabat, quam quidem deſponſaverat, ſicut ipſe dicit: ſed priùs, quàm eam acciperet uxorem, fœcundavit eam. Cùm igitur puer natus eſſet, nec poſſet ſtatim Sacerdos ad baptizandum eum congruè reperiri, pater ejus immerſit eum aquâ, dicens: In nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti. Et hæc eſt peſſima conſuetudo in terra noſtra, ut in talis neceſſitatis articulo dicant: In nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti; nec totam exprimant verborum formam, quæ debet exprimi in baptiſmo: quod undaïzare vocant. Quærimus ergo, utrum iſtud Baptiſmus ſit, vel utrum puer poſtea debeat baptizari? utrum etiam homo iſte mulierem illam accipere valeat uxorem, quoniam boni *ſatis eſſe teſtimonii* perhibetur: & rogamus *dignationem* veſtram, ut per litteras veſtras de his omnibus certificetis nos. Valete.] His litteris acceptis Mauricius ſenex breviter quidem, ſed ſolidè reſpondit; neque ad utrumque dubium, ſed ad primum: quippe ſtatutâ Baptiſmi nullitate, noverat utrum reſultaret impedimentum: litteræ autem ejus, quæ immediatè ſequuntur, ita habent: [Reverendiſſimo Patri & Domino Pontio, venerabili Claromontenſi Epiſcopo: Mauricius Pariſienſis Eccleſiæ humilis Miniſter, ſalutem, & obſequii plenitudinem. Super quo Celſitudo veſtra noſtram conſuluit parvitatem, breviter reſpondemus: Quia in quem modum forma Baptiſmi tradi, vel recipi debeat, Scripturarum divinarum auctoritate, & Sanctorum Patrum teſtimonio traditum habemus in hunc modum, ſcilicet: Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti; & tanta eſt verborum vivacitas, ut nihil immutari, nihil innovari oporteat: niſi verè tota hæc verba ſimul â quocunque, & quacunque lingua proferantur, Baptiſmum eſſe non credimus. Quia ergo, ſicut litterarum veſtrarum teſtimonio cognovimus, præſentium lator in ſubmerſione filii ſui, Ego baptizo, ſiluit; & tantùm, In nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti protulit, Baptiſmus non fuit; & ideo puer ille baptizandus eſt, quia Baptiſmum nunquam ſuſcepit. Itaque de reliquo nulla ſupereſt quæſtio. Vale.] Ita Mauricius. Longiori epiſtolâ Stephanus reſpondit, contrariam partem adſtruens, opinionis captandæ, ſi cum Mauricio inciperet contendere; an veritatis ſtatuendæ causâ, dubium: certè in re nondum adhuc definita adeo ſubtiliter, ut Pontius perpenſis ejus ratio-

rationibus, auctoritatibusque, Alexandrum censuerit consulendum. Porrò ejus responsum in epistola, quæ est ordine quinta, ad veramque quæstionem (namque valor Baptismi præsuppositus secundæ locum dabat,) hæc habet verba: [Sanctissimo Patri, & Domino Pontio Claromontensi Episcopo, frater Stephanus de sancto Eburtio, salutem, & cum omni devotione reverentiam. Premit, fateor, imperitiam meam, & quærentis auctoritas, & novitas quæstionis. Accedit moles verecundiæ meæ, Pater, quòd in tanta consultatione vestra Domino Parisiensi me jungitis, camelo culicem, cedro carduum, Hylam Herculi comparantes. Scriba doctus in regno cœlorum proferre de thesauro suo nova, & vetera, quæstionibus vestris in profunditate sensus, & sublimitate scientiæ respondit, & cœleste oraculum suum facili vobis absolvit epistolâ. Felix lingua! Divinam ejus responsionem, ut Thebais Æneida longè sequor, & vestigia semper adoro. Moverer in contrarium, si absque sacris ejus apicibus mihi quæstio moveretur.] Hactenus Stephanus humiliter de se ipso: at de quæstione in contrariam partem decisa, seu decidenda, ut ipsi videbatur, ita subjungit: [Qui sacramentum instituit Baptismi, formam tradidit baptizandi. Ite, inquit, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti. Qui potestatem baptizandi sibi retinuit in hac forma, mysterium aliis concessit? Nemo dixerit, quia quod dicitur: Ite, docete omnes gentes, vel sacramenti obtineat substantiam, vel exprimat formam. Teneamus, quod sequitur: Baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti. Nondum ibi legi: Baptizantes eos, & dicentes: Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti. Si baptizare, intingere, & baptismus intinctio est, quid aliud sunt baptizantes, nisi intingentes? Intingens ergo cum intentione baptizandi, si proferat, quod Veritas jubet, id est: In nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti; baptizasse videtur, & formam à Christo traditam compleviſse. Etiam hæreticos, si hæc tremenda verba protulerint, Catholicam formam tenuisse dicemus: Novatiani (inquit Innocentius) tremendis nominibus Patris, & Filii, & Spiritus sancti baptizant. Nec apud eos de unitate potestatis divinæ, hoc est, Patris, & Filii, & Spiritus sancti aliquando quæstio mota est. Sed & P. Augustinus de Ecclesiasticis regulis: Si qui, inquit, apud illos hæreticos baptizati sint, qui in sanctæ Trinitatis confessione baptizant, & veniunt ad Catholicam fidem, recipiantur quidem ut baptizati, ne sanctæ Trinitatis invocatio, vel confessio annulletur. Si ab hæreticis baptizati in confessione Trinitatis ab Ecclesia recipiuntur, ne Trinitatis invocatio, vel confessio annulletur: quare non baptizatus dicetur, qui à laico catholico dicente: In nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, tertiò mersus est? Nam si hoc non admittitur, confessio, vel invocatio Trinitatis, quæ sibi facta est, tanquam quæ nihil contulit, annullatur. Idem ad Orosium: Idem baptisma est, & hæreticorum, scilicet qui in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti baptizant: & Ecclesiæ Catholicæ. Et ideo eos Ecclesia non rebaptizat, qui in nomine Trinitatis baptizati sunt. Et ipsa est profectò forma sacramenti. Ecce quia formam sacramenti hanc esse dicit, immergere scilicet, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti: non additur: Ego te baptizo, vel immergo. Idem de unico baptismo: Nequaquam dubitarem, eos habere baptismum, qui ubicunque, vel à quibuscunque illud evangelicis verbis consecratum, sine simulatione, & cum aliqua fide accepissent. Vide, Pater, quia solis verbis, & evangelicis consecratur baptismus. Nusquam autem in toto Evangelio lego: Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti; sed tantùm: Baptizantes in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti. Sed & Zacharias Papa Bonifacio Episcopo: In Synodo Anglorum decretum & firmissimè præceptum, & diligenter demonstratum esse dignoscitur, quod quicunque sine invocatione Trinitatis mersus fuisset, sacramentum regenerationis non haberet. Quod omnino verum est, quia si mersus in fonte baptismatis quis fuerit sine invocatione Trinitatis, perfectus Christianus non est, nisi in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti fuerit mersus. Non ait: Nisi qui baptizat, dixerit: Baptizo te in nomine Patris. Plura possem colligere, Pater, quæ in hac parte me movent, & motæ quæstionis solutionem promovent. Verùm quia timeo & prolixitatis argui, & procacitatis notari, parco chartulæ, parco & famæ meæ. Opiniones profundo, non assertiones: paratus, ut dixi, summi, & catholici viri Domini Parisiensis sequi vestigia, non tamen adactus in alicujus jurare verba. Clausulam tamen, quæ à baptizantibus solet, & debet dici, scilicet: Ego te baptizo, summâ reverentiâ deosculor, summo studio amplector. Eam mater Ecclesia sic induxit, ut esset de solennitate mysterii, non de substantia sacramenti. Nam si aliud dixerimus, absque medio confitebimur damnatos, quos in necessitatis articulo novimus à laicis baptizatos. Hoc enim solùm dicere solent, qui litteras ignorantes parvulos undaizant: In nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti. In quibus verbis eandem virtutem inesse, quam in latinis syllabis idem significantibus, & credimus, & fatemur. Vehementer tamen arguendos, & pœnitentiâ afficiendos dixerim Sacerdotes, qui vel per negligentiam, vel per imperitiam aliquod omiserint de verborum solenni dignitate. Qui prætissis rationibus fidem adhibuit, baptizatum taliter: In nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, non iterum baptizabit. Itaque qui sic eum baptizavit, & spiritalis pueri pater, & matris ejus compater effectus est. Unde etsi uxor ejus priùs non erat, impediente compaternitate, judicio meo, cum ea non contrahet matrimonium, cum qua etsi priùs contraxisset, secundum quod Deus dedit Papa asserit, nullo modo sese in conjugio cum ea reciperet. Nec obloquitur, quod Joannes Papa Anselmo Episcopo scribit capitulo, Ad limina B. Petri; ibi namque de conjunctis, hic agitur de modò conjungendis. Et certè multa impediunt matrimonium contrahendum, quæ non dirimunt contractum. Nam & idem Papa in eodem capitulo rationem subdit, quare conjuncti ob talem causam non separentur. Quod fieri, inquit, nullatenus debet, dicente Scripturâ, à Domino junctam esse viro uxorem, & quos Deus conjunxit, homo non separet. Ubi planè loquitur de conjunctis, qui fortè aliter diceret de conjungendis. Valeat Sanctitas vestra.]

His contrariis responsis, utroque gravi, altero auctо-

auctoritate respondentis; altero, quod negari non potest, subtilitate, effectum est, ut Pontius neutri parti adhærens consuluerit Alexandrum Tertium, qui in præsenti textu respondit, hujusmodi baptismum nullum esse.

2. (b) *Ter in aqua immerserit.*] Trina mersio cum invocatione Patris, & Filii, & Spiritus sancti, in principio Ecclesiæ celebris, & à Sanctis PP. recepta fuit ad fidem sanctæ, & individuæ Trinitatis, unitatem, & distinctionem stabiliendam, *cap. si qui 79. cap. de trina, 80. de consecr. dist 4.* Vigilius *epist. 1. cap. 2.* ibi: *De renascentium trina mersione, de baptismo quoque solenniter adimplendo, similiter quid Apostolica vel sanxerit, vel observet auctoritas, in subjectis tua charitas evidenter agnoscat.* Dionysius Areopag. *Eccles. Hierarch. cap. 2.* ibi: *Ille quidem à Sacerdotibus secum ferentibus aquam adducitur ad Pontificis manum: Pontifex autem supernè adstans, cùm rursus per aquas sub Pontificis manu Sacerdotes eis, qui initiantur, inclamaverint nomen, ter illum Pontifex mergit, ac trinâ illius immersione, & mersione tres beatitudinis divinæ personas inclamans.* Athanasius *q. 174. Quod infantem ter in aquam immergimus, & ter educimus, mortem & triduanam Christi resurrectionem significamus.* Synodus CP. *can. 7. Eunomianos, qui in unam demersionem baptizantur, ad Ecclesiam venientes admittimus, sed postea baptizamus.* Cyrillus Hierosolym. *catech. 2.* Basilius Magnus *de Spiritu sancto, cap. 27.* Tertul. *de corona militis, cap. 3. Deniq; ut à Baptismate aggrediar, adituri contestamur, nos renunciare diabolo, & pompæ ejus, & angelis ejus: dehinc ter mergitamur.* Et *adversùs Praxeam, cap. 16. Et post resurrectionem spondens missurum se discipulis promissionem Patris, & novissimè mandans, ut tingerent in Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, non in unum; nam nec semel, sed ter ad singula nomina in personas singulas tingimur.* D. Augustin. *homil. 91. de tempore: Quando in salutari lavacro tertiò Christiani merguntur, tunc Ægyptii, id est originalia peccata, vel actualia crimina, quasi rubro mari sepeliuntur.* Leo I. *epist. 4. cap. 3. Sepulturam triduanam imitatur trina demersio, & ab aquis elevatio resurgentis.* Et *cap. multi, de consecr. dist. 4.* Concil. Tolet. *4. can. 5.* Gregorius Magnus *in lib. sacram. de baptismo infantum*, ibi: *Deinde baptizat eum Sacerdos sub trina mersione, tantùm sanctam Trinitatem invocans, ita dicendo: Ego te baptizo in nomine Patris, & mergat semel; & Filii, & mergat iterum; & Spiritus sancti, & mergat tertiò.* Et *lib. 1. epist. 41.* Alia refert Jodocus Coccius *tom. 2. thesauri, art. 5. de baptismo.* Immò ex traditione Apostolorum diu id in Ecclesia servatum fuisse, videlicet ut qui ad fidei sacramentum accederent, ter in aqua mergerentur, constat ex S. Basilio *lib. de Spiritu sancto, cap. 27.* dum inquit: *Jam ter immergi hominem, unde est traditum? reliqua item, quæ fiunt in baptismo, veluti renunciare satanæ, & angelis ejus, ex qua scriptura habemus? Nonne ex privata & arcana traditione?* Sancto etiam Hieronymo *in dialog. adversùs Luciferianos: Exigis ubi scriptum in actibus Apostolorum? Etiamsi scriptura auctoritas non subesset, totius orbis in hanc partem consensus instar præcepti obineret: nam & multa, quæ per traditionem in Ecclesia observantur, auctoritatem sibi scriptæ legis usurpaverunt.* Et *ex can. 49. Apost. cap. si quis 79 de consecr. dist. 4.* ita cavetur: *Si quis Episcopus, aut presbyter non trinam mersionem unius mysterii celebret, sed semel mergat in baptisma-te, quod dari videtur in Domini morte, deponatur.* Immò & ex Christi præcepto trinam mersionem provenire, docuerunt Pelagius *in dict. cap. multi*, S. Joan. Chrysost. *homil. de fide in Patrem, & Filium*, ibi: *Omnibus mysteriis veluti sigillum imponens Dominus in tribus mersionibus aquæ unum baptisma discipulis suis tradit dicens: Euntes docete.* Sed postea cùm Arrianorum hæresis in pluribus regionibus, præcipuè in Hispania, grassaretur, multique propterea, quo tres naturas divinas in tribus personis esse demonstrarent, trinâ mersione uterentur, visum est Gregorio Magno, ut in Hispania sub unica tantùm mersione baptismus administraretur, ut constat ex epistola 41. ipsius Gregorii, relata à Gratiano *in cap. de trina, de consecr. dist. 4.* & constitutione Concilii Toletani 4. relata *in c. propter 85. de consecr. dist. 4.* Quarum constitutionum meminit Walfridus Strabo *lib. de rebus Eccles. cap. 26.* dum ait: *Alii trinam immersionem volunt in similitudinem triduanæ sepulturæ, ut in canonibus Apostolorum statutum habetur, & Romanorum consuetudo observat: alii unam, propter divinitatis unitatem contendunt, ut in Concilio Toletano plenissimè habetur, ubi etiam commemoratur, quod B. Gregorius interroganti super hac Leandro inter cætera, ita responderit, quia in una fide nihil officit Ecclesia consuetudo diversa.* Unde non est, cur reprehendat Alcuinus *epist. 69.* Hispanos, quòd unica tantùm mersione in baptismo uterentur; & oppressus prædictâ auctoritate D. Gregorii illam in dubium revocat: quem meritò refellit Hugo Menardus *in notis ad Sacram. D. Gregorii, fol. 101.*

3. Unde constans est Canonistarum, & Theologorum sententia, ad essentiam, & validitatem hujus sacramenti sufficere quamlibet ablutionem aquâ factam, sive per aspersionem, sive per immersionem, ut docent Corjolanus *in can. 59. Apost.* Loaysas *in dict. can. 5. Concilii Tolet. 4.* Granados *tom. 5. controv. tract. 4. de baptismo*, Durantius *de ritibus Eccles. lib. 1. cap. 19. num. 36.* Brissonius *in l. die Dominica, C. Theodos. de spectaculis, fol. 134.* Vicecomes *de ritibus baptismi, lib. 4. cap. 6.* Torreblanca *lib. 2 de jure spirit. cap. 3.* Pamelius *in notis ad D. Cyprianum, epist. 66.* Becanus *tom. 5. opuscul. controvers. 5. fol. 296. in parvis.* Nec contrarium docetur in Synodo CP. 1. *can. 7.* quatenus ibi Patres statuunt: *Eunomianos, qui in una demersione baptizantur, ad Ecclesiam venientes admittimus, sed postea baptizamus.* Nam ab Eunomianis baptizati jubentur baptizari, quia utebantur falsâ baptismi formâ, ut videre est apud Epiphanium *libro 3. hæresi 56.* Quare prædicta Concilii verba non comprehendunt Catholicos, qui verè de Trinitate sentientes, & rectâ baptismi formâ utentes, unica mersione baptizati sunt. Nec obstat, trinæ mersionis usum ex Domini præcepto, juxta Chrysostomum, & Pelagium suprà relatos, aut saltem ex traditione Apostolica, juxta D. Basilium, & Hieronymum suprà transcriptos, provenire: sed Apostolicæ traditiones omnino servandæ sunt, ut latè probat Ayala *de Eccles. tradit.* Azor *lib. 8. instit. cap. 4.* Canus *de locis Theol. lib. 4. cap. 6.* Nam respondetur, divinum præceptum non extare de trina mersione, sed de invocatione expressa Trinitatis pro forma Baptismi: ad quam referendi sunt Chrysostomus suprà relatus, & Pelagius *in dict. cap. multi*, omisso Turriano *in explan. Clementis lib. 6. cap. 16.* Nec quod de traditione Apostolica dicebamus, obstat;

obstat; nam traditiones in duplici sunt differentia, ut exponunt Ayala *suprà*, Vazquez 2. 2. *quæst.* 2. *artic.* 10. *dub.* 6. Aliæ enim sunt Divinæ, aliæ Apostolicæ, Ecclesiasticæ aliæ. Divinæ dicuntur, quas Apostoli ab ipso Christo Domino acceperunt, vel quas ipsi Spiritu sancto dictante constituerunt, tanquam electi Magistri, atque Rectores Ecclesiæ; quales sunt canones Apostolorum. Ecclesiasticæ verò dicuntur, quas usus, & consuetudo Ecclesiæ observat. Unde dicendum est, traditiones divinas ad jus divinum referri, & eandem cum illo habere auctoritatem, de quibus intelligitur D. Paulus 2. *ad Thessalon. cap.* 2. ibi: *Tenete traditiones, quas accepistis, sive per sermonem, sive per epistolas nostras.* Et declaratum fuit in Concilio Tridentino *session.* 4. Traditiones verò Apostolicæ eandem habent auctoritatem, ac sacri canones Apostolorum; & etiam Ecclesiasticæ traditiones eandem vim habent, ac constitutiones scriptæ. Unde cùm trinæ mersionis usus ex Apostolica, non verò Divina traditione proveniat, rectè ex rationibus suprà traditis immutari potuit. Nec tandem obstat *canon* 50. Apostolorum, relatus *in cap. si quis presbyter* 79. *de consecrat. distinct.* 4. Nam canon ille prolatus est contra eos, qui invocatâ tantùm Domini morte, sub unica mersione baptizabant: & tantùm in eo docetur, contra jus divinum esse, omissâ Trinitatis expressâ mentione, tantùm sub invocatione mortis Christi baptismum conferre: non verò ibi docetur, usum unicæ mersionis esse contra præceptum divinum. Quæ solutio facilè colligitur ex ratione, quam adducunt Apostoli in illis verbis: *Non enim dixit Dominus. In mortem meam baptizate; sed: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.* Illud tandem notandum est, olim in trina mersione semel duntaxat formam prolatam fuisse, ut probat Alcuinus *epist.* 81. sed quamlibet mersionem ad expressionem cujuslibet personæ factam, juxta Divum Gregorium *in lib. sacrament.* & Tertul. *suprà* relatos. Baptizandos verò interrogari ad singulas personas, liquet ex S. Ambrosio *lib.* 4. *de sacrament. cap.* 17. in illis verbis: *Interrogatus es, Credis & in Deum Patrem omnipotentem? Dixisti, Credo, & mersisti. Interrogatus es, Credis & in Dominum nostrum Jesum Christum, & in crucem ejus? Dixisti, Credo, & mersisti. Tertiò interrogatus es, Credis in Spiritum sanctum? Dixisti, Credo, tertioq; mersisti.* Nec interest ad valorem baptismi, ut mersionem sequatur emersio, ut quia urgente necessitate quis infantem morientem in flumen, aut puteum conjecerit, ut docent Suarez *tom.* 3. *in* 3. *part. disp.* 20 *sect.* 3. Valentia 3. *p disp* 4 *q.* 1. *punct.* 2. Ægidius Koninch. 3. *p. q.* 66. *num.* 68. Vazquez 3. *p. in* 3. *disput.* 145. *cap.* 5. refragantibus Soto, Molano, & Henriquez apud Theophilum *tract. de sect. infantum, cap.* 7. *num.* 5.

(c) *Spiritus sanctus.*] Et ita tres personas esse explicitè appellandas, ut baptismus possit validè administrari, constat *ex cap. firmiter, de summa Trinitat. cap. si reverà, cap. multi, cap. in Synodo, de consecrat. dist.* 4. ex innumeris Patribus probant Vazquez 3. *part. disput.* 143. *cap.* 3. Gilbertus Schebicavius *lib.* 2. *de Trinit. cap.* 7. Scholastici cum Divo Thoma 3. *part. quæst.* 66. *articul.* 3. Bellarm. *de baptism. cap.* 3. ex Christi institutione: cujus institutionis ratio fuit, quòd docuerit Dominus, in ipso Ecclesiæ vestibulo, ac cæterorum sacramentorum janua, fieri explicitam, & distinctam propositionem verticis mysteriorum, tum quoad essentiæ unitatem, tum quoad personarum multiplicitatem. Nec obstat, Apostolos baptizasse tantùm in nomine Jesu, ut refertur *Actuum Apost. cap.* 2. 10. 11. & 19. Unde existimavit Divus Ambrosius *lib.* 1. *de Spiritu sancto, cap.* 3. Apostolos in solo Jesu nomine baptizasse, idque sufficisse; quia qui unum dixit, Trinitatem signavit. Convenit Sancto Ambrosio Nicolaus I. *cap. à quodam, de consecrat. distinct.* 4. Sed & Beda *in cap.* 10. *act.* Ambrosium refert, & unâ personâ expressâ reliquas eo ipso signari censet; atque adeo per unitatem nominis expleri mysterium profitetur. Præscivérat Sanctus Athanasius *in lib. de Trinitat.* ibi: *Nunquid prævaricatores mandati Salvatoris Apostoli effecti, & contra traditionem ejus baptizarunt tantam multitudinem? Non enim scriptum est, baptizasse eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti; sed tantùm in nomine Domini Jesu. Nunquid ergo prævaricati sunt? Absit: nam licèt filii nomen tantummodo dicatur, habet tamen & Patrem, & Spiritum sanctum pronunciatum.* Similia legas apud Ferrandum *epist. ad Anatolium.* Adhuc tamen dicendum est cum sancto Cypriano *epist.* 73. Fulgentio *lib. de Incarn. & gratia Christi, cap.* 11. Beda *quæst.* 14. *variar.* baptismum in nomine Jesu collatum intelligi secundum Christi institutionem cum expressione trium personarum, ut apertè habetur *cap.* 19. *Act.* quia ut insigniter ait Facundus *lib.* 1. *pro tribus capitulis, cap.* 3. *Quod in nomine Domini Jesu hi, quos memoravimus, baptizati narrantur, non ex eo credendum arbitror, quia non in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti baptizati sunt, ut etiam in ipsis servaretur verbis à Domino constitutis forma baptismi; sed quia hoc erat insinuandum, quod baptismo non fuerant baptizati, sufficere judicatum est, ad discretionem ipsius novi baptismi solum nomen Domini Jesu memorare.* Theophilus *tom.* 15. *in Heter. fol.* 5. Ant. Perez *in pentat. fidei, vol.* 4 *de R. P. cap.* 3. *num.* 76. Macedo *de clavibus Petri, lib.* 4. *cap.* 3.

In præsenti textu repetentes exponunt formam sacramenti Baptismi, quam nobis audientibus ex suggestu illustravit perdoctus, & semper colendus D. Martinus Lopez de Hontiberos, Archiepiscopus Valentinus *in tract. de bapt. art.* 3. à quo Doctor Garanna præsentem repetitionem transcripsit.

CAPUT III.

(a) Alexand. III.

DE quibus dubium est, an baptizati fuerint, baptizentur his verbis præmissis: Non te rebaptizo; sed si nondum baptizatus es, ego baptizo te.

NOTÆ.

1. (a) *Alexand. III.*] Ita legitur in secunda collectione, *sub hoc titul. cap. 2.* nullibi tamen exprimitur, cui rescribat Alexander, & forsan legendum est, *Idem eidem*; id est eidem Pontio Episcopo Claremont. Nam cùm in Gallia reperirentur plures baptizati, & dubii, an sub legitima forma, ideo rescripsit Alexander in præsenti, eos iterum baptizandos esse sub forma in præsenti præscripta.

COMMENTARIUM.

2. CErtum est, baptismum ritè collatum iterari non posse, ut expresè definitum est *in can. 47. & 49. Apost. cap. ostenditur, cap. hi, de quibus 38. cap. sive hæreticus 51. cap. quos 52. cap. non liceat 107. cap. rebaptizare 108.* cum quinque sequentibus, *cap. quamvis 117. cap. eos quos, de consecr. dist. 4. cap. final. hoc tit. l. 1. & 2. C. ne sanctum baptisma, cap. 2. de apostat.* Concil. Florent. *sub Eugenio IV. in decreto fidei, sess. ultim. §. 5.* Trident. *sess. 7. de sacram. can. 9. & 10.* D. Clemens *lib. 6. constit. cap 5.* Cyprianus *lib. 2. epist. 3.* D. Ambrosius *lib. 2. de pœnit. cap. 2.* Augustin. *epist. 203.* & *in lib. de hæresib. cap. 22.* plura juris testimonia congessit Augustinus *in epit. jur. lib. 22. tit. 27.* Illustrant ultra congestos à Barbosa, & Giranna *in præsenti*, Torreblanca *de jure spirit. lib. 2. cap. 4.* Gibalinus *de irregul. cap. 5. propos. 1.* Justelus *in can. 22. Eccles. Afric.* Pamelius ad D. Cyprianum *epist. 59.* Frances *in pastor. intern. part. 3. quæst. 2.* Beyerlinck *in theatr. verbo Baptismus.* Jac. Gothofr. *ad tit. C. Ne sanctum Baptisma*, Albaspin. *ad Optatum Milevit. cap. 9.* & nos dicemus *in cap. 2. de Apostatis*, ubi de pœnis, tam rebaptizantis, quàm rebaptizati agemus. Rationem adducunt D. Basilius *lib. de Spiritu sancto, cap. 15.* Damascenus *lib. 4. de fide, cap. 10.* D. Thomas *3. p. quæst. 66. artic. 1.* quòd cùm baptismus significet mortem, & sepulturam Christi; & Christus semel mortuus, & sepultus fuerit, sic etiam baptismus semel tantùm suscipiendus est, ne falsa sit sacramenti significatio: qui enim sæpius susciperet baptismum, significaret Christum sæpiùs crucifixum, aut saltem in significatione, & figura sæpe eum crucifigeret. Quare D. Augustinus *tract. 5. in Joannem*, asseruit, eum qui sæpiùs recipit baptismum, non minùs acriter Ecclesiam persequi, quàm persequebantur tyranni in sævis persequutionibus. Item quia cùm ex hoc sacramento detur character in anima, qui indelebilis est, non debet hoc signum iterari, ut contingit in sacramentis Confirmationis, & Ordinis.

3. Sunt tamen aliqui casus, in quibus baptismus iterari potest. Primus est, cùm certò constat in priori baptismo aliquid essentiale omissum fuisse; nam tunc non tam iterum administratur, quàm de novo confertur: ut si collatus sit ab hæreticis non sub debita forma, quo casu procedunt canon 6. Concilii Nicæn. cujus meminit Rufinus *lib. 1. cap. 6.* canones 7. & 8. Synodi Laodic. canon. 7. Constantinop. 2. Athanas. *orat. 3. contra Arrianos.* S. Basilius *epistol. 1. ad Amphiloch. cap. 1.* Augustin. *de hæres. hæresi 44.* Secundus est, quando dubium adest, an primus baptismus administratus esset, vel sit administratus ritè, & legitimè collatus: si enim dubitetur, an baptismus administratus sit, ita ut penitus ignoretur, an baptismus collatus esset, vel conjecturæ pro eo adsint, iterandus est baptismus, *cap. si nulla, cap. hi de quibus, de consecr. dist. 4.* Gregorius Magnus *lib. 12. indict. 8. epist. 31. Quotiens tam de baptismo aliquorum, vel confirmatione, quàm de Ecclesiarum consecratione dubitatio habetur, & nec scriptis, nec testibus certa ratio habetur, utrum baptizati, vel confirmati, sive Ecclesiæ consecratæ sint, ut baptizentur tales, ac confirmentur, atq; Ecclesiæ canonicè consecrentur, ne talis dubitatio ruina fidelibus fiat: quoniam non monstratur iteratum, quod non certis indiciis ostenditur ritè peractum.* Gregorius II. *epist. 8.* in fine. *Eos quisè dubitant fuisse baptizatos, an non, ut baptizentur, præcipimus.* Concil. Hippon. *can. 40.* Gregorius III. *epist. 1. ad Bonif. Archiep. cap 4. Eos etiam, qui se dubitant fuisse baptizatos, vel quia presbytero Jovi mactante, & carnes immolatitias vescente, baptizati sunt, ut rebaptizentur præcipimus.* Synodica Lucæ Patriarchæ CP. *cap 12. Cum enim infantes ex Christianorum regione à Scythis, & Agarenis bello capti essent, & empti à Romanis, dubitatum est, an oporteat venundatos rebaptizari? Dicebant enim nonnulli, quoniam ex Christiana regione capti sunt, præsumptio est, eos fuisse baptizatos in patria, ætate infantili, nec denùo rebaptizandos esse. Magis tamen placuit, eos debere baptizari, quòd nesciant, an in infantia fuerint baptizati, nec ulli inveniuntur, qui baptismum affirment. Eos autem qui ex infidelium regione capiuntur, indistinctè baptizandos esse statuum est: nisi testes profiteantur, eos post captivitatem fuisse baptizatos.* Leo I. R. P. *in epist. ad Rusticum Episcopum Narbonensem, in codic. can. Eccles. Rom. cap. 28. Si nulla extant indicia inter propinquos, aut familiares, nulla inter clericos, aut vicinos, quibus hi, de quibus queritur, baptizati fuisse doceantur, agendum est, ut renascantur, ne manifestè pereant, in quibus quod non ostenditur gestum, ratio non finit, ut videatur iteratum: nec temeritas intervenit præsumptionis, ubi est diligentia pietatis.* Refert Anton. August. *in epit. jur. lib. 22. tit. 24.* Si autem constet, baptismum administratum fuisse, sed dubitetur, an ritè, & legitimè, id est cum debita materia, & legitima forma collatus sit, eo casu sub conditione, id est sub forma præscripta in præsenti ab Alexandro baptismus iterari potest. Joan. Sanchez *in select. disp. 42.* Dicastillo *de sacris tom. 1. tract. 2. de baptism. disput. 1. dub. 7.* Quintana dvennas *in suis singul. sing. 1.* Frances *in Pastor. intern. disp. 2. q. 3.* Prado *tom. 1. de sacram. tract. 2. de baptism. dub. 8.* Sotus *in 4. dist. 8. art. 9.* qui justè reprehendit Parochos, qui ex levi causa, & inani dubio baptismum iterare præsumunt. Ex qua doctrina varios casus in praxi obvios circa filios expositos, & natos apud patres infideles, resolvit Frances Urrutigoyti *in Pastor. intern. p. 2. tract. unic. per tot.* Qui autem sciens ritè collatum fuisse baptismum, illum repetit sub conditione, peccat lethaliter, & irregularis manet, ac si purè illum iterasset. Majolus *de irregul. lib. 3. cap. 14. num 5.* Sayrus, Suarez, Ugolinus, & alii apud Gibalinum *de irregul. cap. 5. consect. 4.* Christ. Lupus *in can. 84. Synod. Trul.*

CAPUT

CAPUT III.

Innocentius III. *Arelat.* (a) *Archiepiscopo.*

MAjores (b) Ecclesiæ causas, præsertim articulos fidei contingentes, ad Petri Sedem referendas intelligit, qui eum quærenti Domino, quem discipuli dicerent ipsum esse, respondisse notavit: Tu es filius DEI vivi; & pro eo Dominum exorasse, ne deficiat fides ejus. Hæc igitur te notasse solicitè conjecimus evidenter, qui ut hæreticos Ecclesiam impugnantes meliùs nostrâ munitus auctoritate repellas, quibusdam quæstionibus, quas contra Catholicos moverant, nos postulas respondere. Asserunt enim parvulis inutiliter baptisma conferri; quod nituntur tam ratione, quàm auctoritate probare. Illud primò, & præcipuè inducentes, quod cùm secundùm verbum Jacobi Apostoli dicentis in epistola sua: Charitas operit multitudinem peccatorum: & juxta testimonium Veritatis in Evangelio de peccatrice, quæ ipsius pedes laverat, perhibentis: Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum, non nisi per charitatem, & in charitate crimina dimittantur: parvulis, qui nec sentiunt, nec consentiunt, & charitatem non habent, quæ sentientibus, & consentientibus tantùm infunditur, peccatum non dimittitur in baptismo, & sic eis baptisma non confertur, quia non est talibus conferendum. In Evangelio quoque legitur: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit; qui autem non crediderit, condemnabitur. Unde parvuli, sive fuerint, sive non fuerint baptizati, condemnabuntur, utpote non credentes. Ad id autem taliter respondemus, quod baptisma circumcisioni successit: absit enim, ut in illam damnatam hæresim incidamus, quæ perperam affirmabat, legem cum Evangelio, circumcisionem cum baptismo servandam; quoniam secundùm Apostolum dicentem ad Galatas: Si circumcidimini, CHRISTUS vobis nihil prodest. Cùm ergo circumcisio, tam adultis, quàm parvulis ex præcepto Domini conferretur, ne baptismus, qui successit in loco ipsius, & generalior tamen existit, cùm tam viri, quàm (c) fœminæ baptizentur, minoris videatur effectus, tam adultis est, quàm parvulis conferendus. Nam sicut olim sine distinctione qualibet Mosaïca lex clamabat: Anima cujus præputii caro circumcisa non fuerit, peribit de populo suo; ita nunc distinctè vox intonat Evangelica: Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non intrabit in regnum Dei, ab hac generalitate, nec sexum, nec ætatem excludens. Unde sicut anima circumcisi de populo suo non peribat; sic qui ex aqua fuerit, & Spiritu sancto renatus, regni cœlorum introitum obtinebit. Cautè tamen adnotandum, quantùm plus baptismus hodie conferat Christianis, quàm quondam Judæis circumcisio contulisset. Dictum est in fine prædictæ auctoritatis inductæ de veteri lege: Peribit de populo suo; in Evangelica verò veritate subjunctum est: Non introibit in regnum Dei. Quoniam etsi originalis culpa remittebatur per circumcisionis mysterium, & damnationis periculum vitabatur, non tamen perveniebatur ad regnum cœlorum, quousque per mortem Christi fuit omnibus obseratum: sed per sacramentum baptismi Christi sanguine rubricati, culpa remittitur, vitatur periculum, & ad regnum cœlorum etiam pervenitur, cujus januam Christi sanguis fidelibus misericorditer reseravit. Absit enim, ut universi parvuli pereant, quorum quotidie tanta multitudo moritur, quin & ipsis misericors DEUS, qui neminem vult perire, aliquod remedium procuraverit ad salutem. Cæterùm ex vi litteræ satis patet, prædictas auctoritates intelligendas esse tantummodo de adultis, qui habent multitudinem peccatorum; cùm de parvulis non possent intelligi, qui prædicto tantùm originali tenentur. Similiter etiam illa alia auctoritas solvenda est: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, &c. cùm non possint credere parvuli, sed adulti: & ob hoc tota auctoritas hæc intelligenda est tantummodo de adultis, ne ad alios prima, & ad alios secunda clausula referatur: quamvis nonnulli concedant, quod parvuli credunt, non per usum, sed per habitum fidei, quam suscipiunt in baptismo: sicut & alia multa verba secundùm communem usum loquendi, non ad actum, sed ad aptitudinem referun-

referuntur. Illud ergo, quod opponentes inducunt, fidem, aut charitatem, aliasque virtutes parvulis, utpote non consentientibus, non infundi, à plerisque non conceditur absolutè, cùm propter hoc inter Doctores Theologos quæstio referatur, aliis asserentibus per virtutem Baptismi parvulis quidem culpam remitti, sed gratiam non conferri; nonnullis verò dicentibus, & dimitti peccatum, & virtutes infundi habentibus illas quoad habitum, non quoad usum, donec pervenerint ad adultam ætatem.

NOTÆ.

(a) *Arelat.*] Michaëli videlicet, qui temporibus Innocentii III. Ecclesiæ Arelatensi præfuit. De Metropoli Arelatensi egi *in cap. 16. de offic. deleg.* In tertia autem collectione, *sub hoc titul. cap. 1.* ubi reperitur textus hic, tantum legitur, *Idem.*

1. (b) *Majores causæ.*] Consonant textus *in cap. omnis 3. 2. q. 6. cap. relatum 15. 11. q. 1. cap. 2. 18. dist. cap. multis 5. 17. dist. cap. 1. dist. 20. cap. ut debitus 59. de appel.* Felix Papa *epist. 3. in princip. Semper dubia, & majora negotia terminum ab hac sancta Sede à tempore Apostolorum, qui eam suis documentis instruxerunt, accipere consueverunt.* Jul. Papa *epist. 1.* ad medium: *Ad Sedem Apostolicam, quasi ad matrem, atq; apicem, omnes majores Ecclesiæ causæ, & judicia Episcoporum recurrant.* Damasus *epistol. 3.* ad medium: *Sedis Apostolicæ majores causæ reservatæ sunt, atque solidatæ.* Vigilius Pontifex *epist. unic. cap. 7. Ad sanctam Romanam Ecclesiam tam summa Episcoporum judicia, & negotia, atque querelæ; quàm & majores Ecclesiarum quæstiones, quasi ad caput semper referenda sunt.* Gregorius VIII. *lib. 2. regist. Quod majores causæ cujuscunque Ecclesiæ ad Apostolicam Sedem referri debeant.* Sixtus I. *epist. 1. Apostolicæ Sedis dispositione omnes majores Ecclesiarum causas canonum auctoritas reservavit.* Marcel. I. *epist. 1. ad Episcop. Antioch. A dispositione R. Ecclesiæ vos deviare non oportet, ad quam cuncta majora Ecclesiæ negotia (disponente gratiâ) jussa sunt referri.* Melchiades *ad Episcop. Hispan. DEI ordinatione ordinatum credimus, ut semper majores causæ ad B. Petri Sedem confluerent.* Alia juris testimonia congesserunt A. Augustin. *lib. 1. part. 1. titul. 10.* Fr. Anton. Perez *in Pentat. fidei, volum. de potest. Episcop. cap 5.*

2. (c) *Quàm fœminæ.*] Cùm circumcisio ad fœminas non spectaret, ut probat Læl. Bisciola *lib. 5. horar. success. cap. 14.* contra Strabonem, qui *lib. ultim. geograph. cap. 6.* ex Munstero refert circumcisionem acceptam à Regina Saba apud Ægyptios in usu esse.

COMMENTARIUM.

3. Circa baptismum parvulorum, seu infantium varii fuerunt non solùm hæreticorum, verùm & Catholicorum errores. Eos incapaces esse baptismi, censuerunt Pelagiani, contra quos scripsit D. Augustinus *lib. 4. contra epist. Pelag. cap. 22.* Idem docuerunt Henriciani, & Pseudo-Apostoli, ut refert D. Bernardus *epistol. 140.* & *homil. 66. in Cantic.* Idem tenuerunt Martinus Lutherus *lib. adversùs Cocleum*, Thomas Monetar. apud Buleng. *adversus Anabapt. lib. 2. cap. 1.* qui affirmabant baptismum validè non conferri, nisi adultis illis, qui trigesimum annum attigissent; quâ ætate Dominum nostrum baptizatum fuisse fertur. Quæ hæresis exorta est anno Christi 1527. ut referunt Joannes Cocleus *in actis Lutheri*, Bellarmin. *lib. 1. de baptism. cap. 8.* licèt jam similem hæresim suo tempore pullulasse referat D. Bernardus *d. epist. 240.* & *in Cantic. sermon. 66.* Calvinus *lib. 4. instit. cap. 16.* qui moventur sequentibus fundamentis. Primò, quia Dominus noster apud Matthæum *cap. 28.* præcipit primùm docere, & postea baptizare. Igitur parvuli, qui non possunt doceri, nec baptizari valent. Secundò ajunt, quod reprobi non sunt baptizandi: sed multi ex infantibus evasuri sunt: igitur cavendum est ne prophanetur sacramentum per nostram ignorantiam. Tertiò, quia non datur baptismus absque pœnitentia, *cap. 1. D. Marci, cap. 2. Actuum Apost.* at infantes pœnitere nesciunt: Ergo baptizari non possunt. Quartò, quia Dominus noster cùm esset annorum triginta, baptizatus fuit, ut constat *ex cap. 3. D. Lucæ*, ubi narrat Evangelista, baptismum Christi contigisse anno 15. Imperii Tiberii Cæsaris, quando ipse Jesus erat incipiens, quasi annorum 30. & ex canone 22. collectionis Martini Brachar. relato *in cap. 1. 78. dist.* probat Baronius *in apparatu*, & *tom. 1. anno 31. & 34. n. 61.* Ergo & omnes in ea ætate ad ejus exemplum baptizari debent. Quintò, nam baptismus est stipulatio bonæ conscientiæ. D. Petrus *epist. 1. cap 3.* Sed infantes stipulari, aut promittere non possunt, *l. 1. in princip. l. mulier 70. ff. de V. O. l. 1. §. furiosum, ff. eodem*, & §. *infans, Instit. de inutilibus*: Ergo nec baptizari. Tandem facit pro Anabaptistis textus *in cap. baptizandos, 58. de consecr. dist. 4.* ubi docetur, baptizandos oportere priùs dicere fidei symbolum: sed infantes illud recitare nequeunt: igitur nec baptizari.

Sed contrarium, immò parvulos infantes capaces esse baptismi, semper Ecclesia docuit: quod & sub anathematis denunciatione in contrarium tenentes definivit Concil. Trident. *sess. 7. can. 12. 13. & 14.* & probatur hæc catholica veritas tribus argumentorum generibus. Primum sumitur à sacra Scriptura: Secundum à testimoniis Ecclesiæ, & ejus usu: Tertium à rationibus. Ex sacra pagina probatur primò ex figura Veteris Testamenti; nam circumcisio præfigurabat baptismum adeo manifestè, ut baptismus à D. Paulo dicatur circumcisio, *epist. ad Coloss. cap. 2.* ibi: *Sed in circumcisione Christi, consepulti ejus baptismo.* Sed circumcisio dabatur infantibus, *Genesis cap. 17. Levit. cap. 22.* Igitur & baptismus, utarguit Innocent. *in præsenti.* Deinde ex necessitate baptismi apud D. Joan. *cap. 3.* præscripta, ibi: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.* Quibus verbis, tam adulti, quàm infantes comprehenduntur, ut communiter Ecclesiæ PP. docent, affirmantes, parvulos sine baptismo realiter suscepto, aut martyrio nequaquam cœlum ingredi posse: quod etiam totius Ecclesiæ communis consensus firmavit.

4

firmavit, siquidem nunquam pro parvulis sine baptismo decedentibus sacrificium obtulit, nec illos ad Ecclesiasticam sepulturam admittere consuevit; unde Ecclesia sæpiùs definivit, peccatum originale non posse parvulis per aliud remedium remitti, quàm per baptismum. Nec audiendus est Gerson *3. tom. serm. de nativ. consider. 2.* dum docet, parvulos solis orationibus parentum salvari posse: quam sententiam temerariam dixit Soto *in 4. dist. 5. quæst. unic.* nam ut rectè advertit Vazquez *3. p. in 3. disput. 151. cap. 3. in princip.* quamvis verum sit, DEUM posse id facere sine baptismo, cùm non habeat potentiam suam sacramentis alligatam; si tamen non constet peculiari revelatione, illud cum aliquo factum fuisse, temerarium esset dicere salvari potuisse contra legem communem. Etiam minùs rectè docuit Cajetanus *ad D. Thomam 3. p. q. 68. artic. 2.* parvulos sine tali baptismo, aut martyrio, quando eis baptismus conferri non potuit, salvari posse voto baptismi in fide parentum: quam opinionem temerariam dixit Catherinus *contra Cajetanum*; hæreticam Alfonsus à Castro *de hæresibus, verbo Baptismus, hæresi 9.* Igitur si adeo magna est necessitas baptismi, ut absque eo nemo salvari possit, quomodo denegari poterat hoc sacramentum tot parvulis, qui quotidie decedunt. Rursus hæc Catholica doctrina probatur ex locis illis, ubi refertur, baptizatas fuisse integras familias, ut *Actuum Apost. cap. 16.* ubi dicitur, *Lydia baptizata, & domus ejus*: & ibidem de custode carceris legitur: *Baptizatus est ipse, & omnis domus ejus continuò.* Et *epist. 1. ad Corinthios, cap. 1.* ait D. Paulus: *Baptizavi Stephani domum*; cùm in ipsis familiis necessariò plures essent infantes: igitur quia parvuli baptismi capaces sunt. Secundò expressis Ecclesiæ sanctionibus, & SS. PP. decretis relatis in Concil. Milevit. *can. 2. Placuit ut quicunque parvulos recentes ab uteris maternis baptizandos negat, anathema sit.* Extat *in cap. placuit 153. de consecr. dist. 4.* Concil. Gerundense *can. 5. Parvuli, qui nuper è materno utero editi sunt, si infirmi, ut assolet, fuerint, & lac maternum non appetunt, etiam eadem die, quâ nati sunt, si oblati sunt, baptizentur.* Theodulf. Aurel. *cap. 17. Si parvulus ægrotans ad quemlibet presbyterorum baptismi gratiâ de cujuslibet parochia allatus fuerit, ei baptismi sacramentum non denegetur.* Conc. African. circa tempora Bonifacii *can 76.* Brachar. 2. *can. 7.* Viennense *in Clement. 1. de summa Trinit.* docuerunt, & usum baptizandi infantes jam primis Ecclesiæ sæculis probarunt D. Clemens *lib. 6. constit. cap. 15.* B. Dionysius *de Eccles. Hierarch. cap. ult.* Justin. Martyr. *q. 56.* Syricius *epist. 1. ad Himerium, cap. 2.* Innocent. I. *epist. 26.* Leo I. *ad Episcop. Aquil. epist. 84.* aliàs 16. Gregorius Magnus *lib. 5. epist. 9. ad Joannem Caralit.* Ambrosius, Cyprianus, Augustinus, & alii congesti à Pamelio *in not. ad D. Cyprianum epist. 59. num. 2.* Illustrant Castro *adversus hæreses, verbo Baptismus.* Becanus *de baptismo, cap. 10. q. 1.* Baronius *anno 253. num. 16. & 259. num. 21.* Diana *p. 3. tract. 4. resol. 8.* Narbona *de ætate, anno 1. q. 8.* Bellarminus *tom. 2. contr. cap. 9. de baptismo*, Vazquez *3. p. in 8. disp. 154. cap. 1. & 2.* Gregorius de Valentia *4. p. tract. 1. de baptism. q. 3.* Ægidius *de Sacram. q. 68. artic. 9.* Vicecomes *de ritibus baptism. lib. 2. cap. 1.* Nunno, Suarez, & Aragon *ad D. Thomam 3. p. q. 68. artic. 9.* Ratione etiam probatur prædicta doctrina; nam baptismus necessarius est ad salutem omnibus habentibus peccatum originale, juxta D. Joannem suprà relatum: sed parvuli sunt participes ipsius peccati: igitur debent esse capaces baptismi, ne plus possit culpa, quàm gratia, contra sententiam Apostoli *ad Romanos cap. 6.* Prosequitur alias rationes Bellarminus *d. cap. 9.* Unde Ina Rex Saxonum occiduorum in legibus Ecclesiasticis, quæ habentur *tom. 17. Concil. Regiæ editionis, fol. 131.* ita *l. 2.* cavit: *Infans intra triginta dies postquam in lucem prodierit, baptizator: id si non fiat, ter denis solidis culpam pensator: sin prius vitam cum morte commutavit, quam sacro tingatur baptismate, rebus suis omnibus mulctator.*

Nec tunc obstant contrariæ sententiæ fundamenta. Non primum deductum *ex d. cap. 28. Matthæi*; nam ibi præscripsit Dominus ordinem, quem servare debebant Apostoli in conversione Gentilium, videlicet, ut priùs instruerent eos, deinde baptizarent, postremò monerent, ut ejus præcepta custodirent; siquidem ordo servandus est, cùm fieri potest, ut etiam ab Ecclesia diligenter servatur, cùm adulti ad fidem veniunt: at si vel propter incapacitatem hominum, vel propter aquæ defectum non possint servari omnia, vel non eodem ordine, certè præstat aliquid servare, quàm nihil, veluti si quis esset in deserto cum homine gentili jam moriente, ubi non esset aquæ copia, posset eum docere, & instruere ut crederet; nec peccaret contra illud præceptum divinum: *Docete baptizantes*; quia illud intelligitur cùm fieri potest. Quia ergo infantes sunt incapaces doctrinæ, sed capaces baptismi, mutatur in eis ordo præcepti, & priùs baptizantur, ne forsan decedant sine hoc unico præsidio, ac deinde cùm adoleverint, docentur. Nec obstat secundum argumentum; nam si illud probat, deducitur, nec adultos omnes esse baptizandos; siquidem ex eis plures reprobi evadunt. Nec obstat tertium argumentum; nam pœnitentia est necessaria in baptismo adultorum, de quo agebatur in dictis auctoritatibus D. Marci, & Actuum Apost. ob peccata actualia, quæ adulti commiserunt: originale peccatum non est materia pœnitentiæ, ideo non desideratur in eo, qui tantùm illud habet, de quibus adultis etiam accipiendus est textus *in d. cap. baptizandos, de consecr. dist. 4.* juxta veterem ritum recitandi symbolum à catechumenis, & nomen dandi; quem illustrant P. Faber *lib. 3. agonist. cap. 16.* Menardus *in notis ad lib. sacram. D. Gregorii, fol. 98.* Gazeus *ad Cassianum lib. 6. de incarn. cap. 3.* Nec favet contrariæ sententiæ exemplum Christi Domini; nam ut rectè respondit Nazianz. *sermon. in sanctum lavacrum*, non omnia, quæ Christus fecit, à nobis eodem modo peragi possunt, aut debent. Accedit nam Christus Dominus distulit baptismum ad annum trigesimum: tum quia non egebat ipse baptismo: tum quia non erat periculum; ne morte præveniretur. Adde etiam, quod Christus Dominus circumcisus fuerat in infantia. Nec obstat quintum fundamentum; verùm enim est, tempore baptismi stipulationem intervenire, quando quidem qui Christianæ militiæ nomen dat, rogatur, *Credis?* Et respondet, *Credo*: & iterum, *Abrenuncias?* Et respondet, *Abrenuncio.* Synodus Laodic. *can. 46.* Synodus 6. Constantinop. *cap. 7.* Concilium Turon. *cap. 18.* Plura Joseph. à S. Maria Carthus. *de cærem. bapt. cap. 18. & 21.* Inde etiam Tertul. *de spectaculis*, docet in baptismo sese

hominem DEO per sponsionem obligare : quâ phrasi utitur Catechismus Romanus *cap. 2. de sacram. Baptism. num. 2.* Considerat non malè malus alioquin Mystagogus Wisembach, *disp. 33. num. 3.* Unde exponit difficilem locum Tertul. *de fuga in persequut. cap. 12.* ibi : *Apud inferos emancipatio nostra est , & stipulatio nostra in cœlis.* D. Josephus de Retes *in repetit. prælect. de V.O. cap. 1. consect. 6. num. 32.* Et cùm infantes per se respondere nequeant , susceptores eorum, id est patrini , id faciunt eorum nomine, fidem profitendo, & promittendo. D. Joan. Chrysostomus *in Psalmo 44.* ibi: *Statim Sacerdos exigit ab infirma ætate pacta conventa, & assensiones, & minoris ætatis fidejussorum susceptorem interrogat.* Tertul. *de Baptism. cap. 18.* ibi : *Discat quisque fidem Apostolicam , quam professus est per ora gestantium in baptismo , cùm ad annos intelligibiles venerit.* Smaragdus *in explicat. epistolæ de Sabbatho Pentecost.* ibi : *Parvuli, quamvis necdum loqui possunt ; tamen pro illis & confitentur, & loquuntur , qui eos de lavachro fontis suscipiunt : nec immeritò dignum est , ut qui aliorum peccatis obnoxii sunt, aliorum etiam confessione , per ministerium baptismatis remissionem originalium percipiant peccatorum.* Illustrat Vicecomes *lib. 1. de ritibus Baptismi , cap. 35.* Quatenus tamen ex promissione susceptorum teneantur parvuli in adulta ætate eandem fidem ab eis promissam servare , exposui *in cap. cùm simus, de regul.*

6. Manet ergo , cujuscunque ætatis homines baptizari posse, & perperam Anabaptistas, eorumque asseclas , sacramentum hoc parvulis negasse. Fuerunt tamen alii , qui etsi infantium baptismum agnoverunt , existimarunt tamen infantes non esse baptizandos , nisi post octavum diem : de quibus D. Cyprianus *epist. 59.* ibi: *Quantùm verò ad causam infantium pertinet , quos dicitis , intra secundum , vel tertium diem, quo nati sunt , constitutos baptizari non oportere , & considerandam esse legem circumcisionis antiquæ , ut intra octavum diem eum , qui natus est , baptizandum , & sacrificandum non putares , longè aliud in Concilio nostro omnibus visum est.* Ex quibus verbis cognoscitur non solùm error existimantium baptismum differendum esse in octavum diem, verùm & fundamentum hujus erroris; cùm enim circumcisio , quæ erat typus , & figura hujus sacramenti , octavo die fieret , *Genesis cap. 17.* & *Levit. cap. 12.* Baronius *anno 175. num. 120.* & tunc nomen puero imponeretur, ut probatur exemplo Christi Domini , dum apud Lucam *cap. 2.* legitur: *Postquam consummati sunt dies octo, ut circumcideretur puer , vocatumq; est nomen ejus Jesus.* Ergo ut respondeat veritas figuræ , debet baptismus administrari ipso octavo die. Accedit, nam Romani eundem morem sequentes, nomina imponebant filiis maribus nono die, fœminis octavo. Festus Pompejus *verbo lustricus* , Plutarchus *in problem. quæst. 102.* qui hujus moris anxiè inquirit causas. Macrobius *lib. 1. Saturn. cap. 1.* Polydorus Vergil. *de invent. rerum , cap. 4.* Alex. ab Alex. *lib. 1. dier. genial. cap. 8.* Illustrant D. Nicolaus de Castro *in l. unic. C. de capit. civium , num. 13.* D. Josephus de Retes *lib. 1. opusc. cap. 3. num. 2.* P. Faber *lib. 1. semestr. cap. 6.* Stuckius *in antiquit. conviv. lib. 1. cap. 16.* Beroaldus *ad Suetonium in Nerone, cap. 6.* Turneb. *lib. 3. adverss.* Cujacius *in l. 52. §. 1. ff. de legat. 2.* & *ad titul. Cod. de infirmand. pœnis cœlib.* Meril. *lib. 2. obs. cap. 33. & 37.* & *lib. 3. cap. 33.* Marcel. Donatus *in dilucid. ad Sueton. in Nerone , cap. 6.* Vicecomes *lib. 2. de antiquis baptismi ritibus, cap. 14.* Vigilius *in §. nominatim , Institut. de exhared. liberor.* Zerda *ad Tertul. in Apolog. annotat. 267.* Nec ante nonum diem filius vitalis credebatur , ex ratione adducta à Plutarcho *ubi suprà*; immò si ante ipsum diem decedebat , parentibus non proderat, ut ex lege Papia decimam bonorum capere possent : eoque referendus est Ulpianus *in lib. regul. titul. de decimis* , dum ait: *Quod communis filius , filiave post nonum diem amissus , unam decimam adjecit.* Quæ verba ut apprimè capiantur , obiter adnotandum est, lege Juliâ, & Papiâ constitutum fuisse , ut vir ex testamento uxoris , vicissimque uxor ex testamento mariti , non nisi decimam bonorum partem , & tertiæ partis usumfructum capere posset, ut testis est Ulpianus *eod. tit. de decimis.* Aliquando tamen ex ejusdem legis beneficio conjuges inter se non unam decimam tantùm , sed etiam duas , vel tres, & quandoque solidum capere poterant : duas decimas, si communem filium amisissent; tres, si duos; solidum , si tres , modò masculus post nonum diem , fœmina post octavum decederent. Unde in dicto fragmento Ulpiani legendum esse , *post nonum diem* , jam notarunt Gothofredus & Cujacius *ibi* , Brissonius *lib. 1. select. cap. 9.* Connanus *lib. 9. comment. cap. 4.* Et apud Gothos etiam, ut parentes filiis succederent, desiderabatur , ut aquâ baptismi lustratus , ultra decimum diem vitam ageret, *l. 17. tit. 4. lib. 4. legum Wisigoth.* Hodie tamen sufficit, ut sit baptizatus , & vivat per viginti quatuor horas , *l. 15. Tauri* , quæ est lex 2. *tit. 5. lib. 5. recopil.* immò & apud nos communi *totius populi* catholici consensu receptum est , ut elapso octavo nativitatis die, & solenniter baptismum infantes , & nomen accipiant , ut referunt Quintil. Mandosius *de ætate cap. 1. num. 16. & 17.* Tiraq. *in l. si unquam, verbo Susceperit, num. 16. C. de revocand.* P. Gregorius *lib. 9. syntag. cap. 9. num. 26.* Lara *de vita hominis , cap. 11. num. 7.* Narbona *de ætate, anno 1. q. 9.* Ergo ante octavum diem infantes baptizari nequeunt.

7. Sed prorsus verius est , baptizari posse infantem statim ac natus est , immò & dum in uteris maternis existit , si operâ obstreticis corpus ablui possit dum forma profertur. Validò enim tunc conferri baptismum , docuerunt Gabriel *in 4. dist. 4. q. 2. artic. 3. dub. 2.* Victoria *in summa, tit. de baptism. num. 32.* Suarez, & Ægidius *ad D. Thom. quæst. 68. art. 11.* Bonacina *de baptism. disp. 2. q. 2. punct. 3. num. 25.* Prado *tom. 1. de baptism. tract. 2. quæst. 68. dub. 8.* & probatur auctoritate, & ratione : auctoritate præsentis textus , ibi : *Nec sexum , nec ætatem excludens.* Et textus *in cap. neque quemquam, vers. Unde, de consecr. dist. 4.* Ratione, quia qui in utero est, post tempus formationis, & animationis est homo vivens , & animal , juxta Philosophorum sententiam , *l. 1. §. si quis proximior, ff. unde cognati.* Tertul. *in apolog. cap. 9.* Lactantius *de opificio Dei , cap. 17.* Amaya *lib. 3. obs. cap. 1. §. 3. ex num. 30.* qui enim in utero sunt, verè, si Philosophica principia inspicimus , in rerum natura sunt; quamvis in bonis non sint. Faber *in Paxin. tit. 4. princ. 3. illat. 3.* Licèt Stoici fœtum portionem viscerum matris esse putarent. Plutarchus *lib. 5. de placitis Philosophorum cap. 15. & 26.* Seneca *epist. ult.* ibi: *Maternorum viscerum latens*

omni-

onus. Juxta quorum scholam accipiendi sunt Papinianus *in l. 9. ff. ad leg. Falcid.* ibi: *Partus nondum editus homo non recte fuisse creditur.* Ulpianus *in l. 1. §. 1. ff. de ventre inspic.* ibi: *Partus enim ante quam edatur, mulieris portio est, vel viscerum.* Triphoninus *in l. Cicero, ff. de pœnis*, Marcel. *in l. 2. ff. de mortuo infer.* Sed apud Consultos talis pro homine non habetur, *l. 2. ff. de mortuo inferend. l. in falcidia 9. ff. ad Falcidiam.* Quare omnia jura in nativitatis tempus collata partui reservantur, *l. 3. cum aliis, ff. si pars hæreditatis*; & ideo dum in utero sunt, neque illis assignari libertus, *l. ultim. ff. de assig. libert.* neque potuit dari libertas, neque potuit competere, *l cum inter 14. C. de fideicommiss. libert.* Notavi *in can. Concilii Illiber.* Unde cùm fœdus post animationem contraxerit peccatum originale, *cap. regenerante 136. de consec. dist. 4.* & non sit aliud remedium præter baptismum, *cap. quisquis 137. cap. nulla 142. de consecr. dist. 4.* necessariò dicendum est, fœtum capacem esse baptismi fluminis, si aqua ad eum pervenire possit; vel sanguinis, si in odium Christianæ religionis occidatur, *cap. firmissimè 15. quæst. 1. cap. baptismi vicem, de consecr. dist. 4.* docent ultra suprà relatos Navarrus *lib. 3. consil. ad hunc tit. consil. ultimo.* Narbona *de ætate. anno 1. quæst. 2. num. 19.* Nec contrarium probant textus *in cap. quicquid, 35. dist. cap. si ad matris 114. de consecr. dist. 4.* Nam textus illi loquuntur de baptismo matris prægnantis, ita ut aqua minimè attingat fœtum in utero matris clausum, ut facilè constat *ex dicto cap. si quicquid*, ibi: *Si ad hoc sacramentum accipiendum gravidam necessitas cogat.* Et *ex dict. cap. si ad matris 114.* ubi disputatur, an maneat baptizatus infans, cujus mater baptizata est, aliquo mortis urgente periculo, cùm illum gestaret in utero. Denim Augustinus in utroque textu impugnat hæreticos, qui existimabant, baptismum matris diffundi etiam ad uterum, qui juxta Stoïcos pars viscerum matris est; & ideo negabant, mulierem prægnantem baptizari posse, quia simul fœtus baptizatus credebatur; & si postea baptizaretur, iterabatur baptismus. Contra quos ita sanxerunt PP. Concilii Neocæsar. *can. 6.* in hæc verba: *De prægnantibus, quod oportet eas baptizare quando volunt; nihil enim in hoc sacramento commune est partura, & illi qui de ejus utero fuerit editus; quia uniuscujusque in illa confessione libertas arbitrii declaratur.* Refelluntur etiam ex eo, quod infans in utero habet reverà distinctum corpus, distinctamque animam, *l. partum 26. ff. de V. S. l. si aliena 10. §. final. ff. de usucap.* cum aliis congestis à Carranza *de partu, cap. 2.* Merillo *lib. 1. obs. c. 16.* Unde peculiari benedictione benedici potest, ut variis exemplis firmat Rosveidus *in onomast. verbo Benedictio.* Nec etiam contrarium probat Isidorus relatus à Gratiano *in cap. qui in maternis, de consecr. dist. 4.* ubi ait sanctus, eum, qui in maternis uteris est, baptizari non posse; quia qui non est natus secundùm Adam, non potest renasci secundùm Christum. Nam omissis Greg. de Valentia *disput. 4. quæst. 1. punct. 2.* Layman. *2. tom. tract. de baptism. cap. 3. num. 2.* qui accipiunt Isidorum juxta terminos, textus præcedentis, in quo agebatur de baptismo matris prægnantis communicando fœtui, vel non; dicendum est cum Præceptore Archipræsule Valentiæ, Isidorum agere de fœtu informi, & imperfecto, ante animationem, cùm est tantùm spes animantis, aut puerperium, ut dicitur *in c. aliquando 7. c. quod verò 8. c. Moyses, 9. c. sicuti 10. 32. q. 2.* cui verè convenit ratio adducta à D. Isidoro videlicet, quod ipse, qui natus non sit secundùm Adam, hoc est ad peccatum originale, non potest renasci per gratiam secundùm Christum, quia ut ajebat D. Augustinus *epist. ad Dardanum*, nemo nascitur spiritualiter, nisi prius nascatur naturaliter; id est nativitate, quæ contingit per animationem fœtus, quæ fit plerumque in viris quadragesima die conceptionis, in fœminis octuagesima, ut pluribus relatis docet Narbona *de ætate, anno 1. quæst. 2.* Nec tunc obstat quod dicebamus de circumcisione, argumento deducto ab ea ad baptismum: nam cùm in pluribus differant inter se, non valet argumentum à circumcisione ad baptismum deductum. Circumcisio enim non fuit instituta ad tollendum peccatum originale, sed tantùm ut esset signum fœderis inter Deum, & Abrahamum ac posteros suos, *Genesis cap. 14. vers. 11.* & ut esset signum justitiæ per fidem acceptæ. D. Paulus *ad Romanos cap. 4. vers. 11.* Et ita circumcisionem non esse institutam in remedium peccati originalis, probant, & defendunt Bellarmin. *lib. 2. de Sacram. in genere, cap. 15. & 17.* Vazquez *in 1. 2. disput. 130. cap. 2.* Becanus *in analog. cap. 14.* Unde circumcisio non præfigurabat in omnibus baptismum, siquidem baptismus confert gratiam, fit per ablutionem, perficitur per invocationem sanctissimæ Trinitatis: quæ in circumcisione non contingebant, tantùm enim circumcisio præfigurabat baptismum in eo, quod sicut circumcisio erat signum secernens Judæos ab aliis, ita baptismus est signum, per quod Christiani ab infidelibus secernuntur: unde licèt circumcisio deberet die octavo nativitatis, non anteà fieri, propter infantis teneritatem; tamen diutiùs differri poterat, ut contigit in circumcisione Josuë, *capit. 5. versic. 6.* & ita baptismus potest administrari ante, vel post diem octavum, quantò citiùs, ne infans decedat cum peccato originali.

8. *Exponitur text. in cap. baptizari, 5. dist.*

Ex suprà traditis accipit lucem textus *in cap. baptizari, 5. dist.* in illis verbis: *Baptizari autem, vel enixam mulierem, vel hoc quod genuerit, si periculo mortis urgetur, vel ipsa hora eadem, quâ egignit, vel hoc quod gignitur, eadem quâ natum est, nullo modo prohibetur.* Qui textus accipiendus est non de prima generatione, sed de secunda, id est, nativitate ex utero matris; nam in utroque jure gignere idem est ac parere, *l. qui filiabus 17. §. 1. ff. de leg. 1. cap. si mulier 2. eadem dist. 5.* ubi verbum *genuerit*, extat pro *pepererit*: *c. ad ejus 4. ead. dist.* ubi sæpe sæpiùs idem probatur. Unde sensus Gregorii *in dicto cap. baptizari*, est, enixam mulierem eadem horâ, quâ peperit; & partum eadem, quâ editus est, si periculum mortis adest, posse baptizari, non expectato solenni baptismi tempore, ne morte præoccupatus hoc unico peccati originalis remedio privetur, ut docetur *in cap. ne quod absit 98. cap. placuit 111. cap. si qua 116. de consecr. dist. 4.*

§.

VErùm quidam ex hac ſolutione inveniſſe ſe credunt viam ad alias quæſtiones, argumentantes ex eo, quod dicimus, parvulis in baptiſmate peccatum originale dimitti, quod in adultis, dormientibus, vel amentibus peccatum, ſi baptizantur, ratione ſimili dimittatur. Cùm enim neutri ſentiant tunc, vel conſentiant, dicunt idem in ſimilibus judicandum. Hîc verò dicimus diſtinguendum, quod peccatum eſt duplex, originale ſcilicet, & actuale. Originale, quod absque conſenſu contrahitur; & actuale, quod committitur cum conſenſu. Originale igitur quod ſine conſenſu contrahitur, ſine conſenſu per vim (a) remittitur ſacramenti: actuale verò, quòd cum conſenſu contrahitur, ſine conſenſu minimè relaxatur. Sed adhuc quæritur, quare non ſaltem originale peccatum amentibus, & dormientibus in baptiſmo, ſicut parvulis, dimittatur. Ad hoc eſt taliter reſpondendum, quod Dominus, qui totum hominem ſanum fecit in Sabbatho, opus imperfectionis non novit, & ob hoc peccata non ex parte, ſed ex toto dimittit. Præterea pœna originalis peccati eſt (b) carentia viſionis divinæ: actualis verò pœna peccati eſt gehennæ perpetuæ cruciatus. Unde ſi primum dimitteretur alicui, altero non dimiſſo, talis non careret viſione DEI, propter originale dimiſſum; & cruciaretur in gehenna perpetuò propter reatum criminis actualis. Sed hæc tanquam impoſſibilia ſeſe minimè patiuntur; immò ſibi mutuò adverſantur. Interim verò quæritur, utrum hujusmodi dormientibus, & amentibus Sacramenti ſaltem (c) character in baptiſmate imprimatur, ut excitati à ſomno, vel ab ægritudine liberati, non ſint denuò baptizandi. Sunt autem nonnulli, qui dicunt, quod ſacramenta, quæ per ſe ſortiuntur effectum, ut (d) baptiſmus, & ordo, cæteraque ſimilia, non ſolùm dormientibus, & amentibus, ſed invitis etiam, & contradicentibus, etſi non quantùm ad rem, quantùm tamen ad characterem, conferuntur. Cùm non ſolùm parvuli, qui non conſentiunt, ſed ficti, qui quamvis non ore, corde tamen diſſentiunt, recipiant ſacramentum. Sed opponitur talibus, quod qui fuiſſent inviti, & reluctantes immerſi, ſaltem ratione ſacramenti ad jurisdictionem Eccleſiaſticam pertinerent. *Unde ad ſervandam* regulam fidei Chriſtianæ forent rationabiliter compellendi. Verùm id eſt religioni (e) Chriſtianæ contrarium, ut ſemper invitus, & penitus contradicens, ad recipiendam & ſervandam Chriſtianitatem aliquis compellatur, propter quod inter (f) invitum & invitum, coactum & coactum alii non abſurdè diſtinguunt: quod is, qui terroribus absque ſuppliciis violenter attrahitur, ne detrimentum incurrat, baptiſmi ſuſcipit ſactamentum; talis quidem, ſicut & is, qui fictè ad baptiſmum accedit, characterem ſuſcipit Chriſtianitatis impreſſum, & ipſe tanquam conditionaliter volens, licèt abſolutè non velit, cogendus eſt tamen ad obſervationem fidei Chriſtianæ. In quo caſu debet intelligi decretum illud Concilii (g) Toletani, ubi dicitur, quod qui jam pridem ad Chriſtianitatem coacti ſunt, ſicut factum eſt temporibus religioſiſſimi Principis (h) Siſebuti, quia jam conſtat eos ſacramentis divinis aſſociatos, & gratiam baptiſmi ſuſcepiſſe, & chriſmate unctos eſſe, & corporis Domini extitiſſe participes, oportet, ut fidem etiam, quam neceſſitate ſuſceperunt, tenere cogantur, ne nomen Domini blaſphemetur, & fides, quam ſuſceperint, vilis, ac contemptibilis habeatur. Ille verò, qui nunquam conſentit, ſed penitus contradicit, nec rem, nec characterem ſuſcipit ſacramenti; quia plus eſt expreſsè contradicere, quàm minimè conſentire; ſicut nec ille notam alicujus reatus incurrit, qui contradicens penitus, & reclamans thurificare idolis (i) cogitur violenter. Dormientes autem, & amentes, ſi priùs quàm in amentiam inciderent, aut dormirent, in contradictione perſtiterant, quia in eis intelligitur contradictionis propoſitum (j) perdurare, ſi fuerint ſic immerſi, characterem nec ſuſcipiunt ſacramenti; ſecus autem, ſi priùs catechumeni extitiſſent, & habuiſſent propoſitum baptizandi. Unde tales in neceſſitatis articulo conſuevit (k) Eccleſia baptizare. Tunc ergo characterem ſacramentalis imprimit operatio, cùm obicem non invenit obſiſtentem.

NOTÆ.

1. (a) R*Emittitur ſacramenti.*] Antiqua fuit Origeniſtarum hæreſis, peccata per baptiſmum non tolli, ſed tantùm tegi, ut tamen morte detegerentur. Ita tenuit Proculus quidam Origeniſta, teſte Epiphanio *hæreſi 64.* quem errorem ſequuti fuerunt Meſaliani, ut Theodoretus auctor

auctor est *lib. 4. de fabulis hæreticor.* Idem delirium amplexi fuerunt innovatores veterum errorum. Lutherus *in antidoto Concil. Trident. sess. 5.* Kemnitius *in examine ejusdem Concilii* :. quos apertè refellunt Bellarminus *lib. 1. de baptism. cap. 13.* Franc. Valens *in concord. juris, p. 1. in c. 2. 23. dist.* & eam hæresim damnavit Trident. *sess. 5. de peccato origin.* asserens, per baptismum tolli totum id, quod veram & propriam peccati rationem habet. Item Florentinum in litteris unionis, ubi pro effectu baptismi assignat remissionem peccati cujuslibet, tàm originalis, quàm actualis; & hoc in symbolo Concilia Nicænum, & Constantinop. profitentur ibi: *Credimus unum baptisma in remissionem peccatorum.*

2. (b) *Carentia visionis.*] Nec contrarium probat D. Augustinus relatus *in cap. firmissimè, 83. de consecr. dist. 4. in princip.* & præcipuè in versiculo *Firmissimè*, ubi postquam tradiderat omnem hominem ex viro, & muliere conceptum, cum originali peccato nasci, id est concipi impietati subditum, & morti subjectum, subjungit, non solùm adultos homines ratione utentes, verùm etiam parvulos, qui sive in uteris matrum vivere incipiunt, & ibi moriuntur, sive cùm de matribus nati sine sacramento baptismi de hoc sæculo transeunt, sempiterno igne puniendos. Nam accipiendus est Sanctus de pœna damni, & carentia visionis Dei; nam in sacra Scriptura, & apud Ecclesiæ Patres ignis nomine notatur pœna, aut vindicta gravis, quæcumque illa sit, *Psalmo 76. vers. 10.* ibi: *Igne nos examinasti*, id est verberibus, & flagris, ut optimè notat ibi D. Basilius *in Psalmum 139. vers. 11.* ibi: *Cadent super eos carbones ignis.* Ubi D. Chrysostomus ita inquit: *Carbones ignis, & ignem dicit supplicium, quod à superis mittitur.* Tradunt post alios Joannes Paiba *in doctr. sacr. Scrip. lib. 10. cap. 26. num. 1.* Granados *tom. 4. in 3. p. controvers. 2. tract. 1. disp. 1. num. 147.*

3. (c) *Character.*] Certum enim est, baptismi peculiarem effectum esse characteris impressionem in anima; nam licèt alia sacramenta tantùm conferant gratiam; baptismus tamen præstat gratiam, & præbet characterem. D. Chrysostomus *homil. 2. in epist. ad Ephesios*, ibi: *Porrò charactere Spiritus sancti nos insignivit.* D. Augustinus *lib. 6. de baptismo, cap. 1.* dicit in generali Concilio approbatum: *Satis*, inquit, *eluxit Pastoribus Ecclesiæ Catholicæ toto orbe diffusæ, per quos postea plenarii Concilii auctoritate originalis consuetudo firmata est, & ovem quæ foris errabat, & Dominicum characterem à fallacibus depræ datoribus suis foris acceperat, venientem ad Christianæ unitatis salutem, ab errore corrigi, à captivitate liberari, à vulnere sanari; characterem tamen Dominicum in ea cognosci potiùs, quàm improbari.* Probat variis sacræ paginæ, & SS. PP. testimoniis Bellarminus *lib. 2. de Sacram. c. 20. cum sequent.* Unde convincitur Kemnitius, qui *in 2. p. examinis Concilii*, Innocentium nostrum auctorem facit hujus vocis, *characteris*; cùm jam temporibus SS. Augustini, & Chrysostomi in usu esset: igitur peculiariter imprimitur character, quia per hoc sacramentum suscipiens efficitur novus homo distinctus ab aliis non baptizatis; accipit novam potestatem, & deputatur novo ministerio. Concil. Florent. *ubi suprà*, Trident. *sess. 7. can. 7.* Etiam audiendus non est Sotus *in 4. dist. 4. artic. 2. vers. Prima opinio*, asserens characterem hunc esse merum ens rationis, neque esse ullam prorsus rem, neque entitatem ab anima quoquo pacto distinctam: quem refellit P. Mendo *in statera, dissert. 9. q. 1. num. 17.*

(d) *Baptismus, & ordo.*] Non inde inferas, esse 4.
in Ecclesia alia Sacramenta, quæ per se non sortiantur effectum; cùm certum sit omnia sacramenta novæ legis per se effectum suum conferre ex opere operato. Concil. Constantinop. *1. in symbolo Milevit. cap 2.* Trident. *sess. 7. cap. 8. & 15.* latè probat Bellarminus *lib. 2. de sacram. cap. 7.* Ea verba præsentis textus *per se sortiuntur effectum*, referenda sunt ad peculiarem effectum characteris, non verò ad alios effectus; quia proprium est sacramenti Ordinis, Baptismi, & Confirmationis, characterem imprimere, *cap. ad abolendam, de hæreticis.* Quod ex eo provenit, quia per hæc sacramenta novus homo constituitur, novum statum, novamque potestatem recipit.

(e) *Religioni christianæ contrarium.*] Consonat 5.
textus *in cap. quia sincera, cap. sincera, cap. de Judæis, 45. dist. cap. ad fidem, 25. quæst. 3. cap. sicut Judæi, 15. de Judæis.* Nam certum est, neminem ad credendum compelli, nec ad religionem profitendam cogi, *d. cap. sicut Judæi 15.* ubi latiùs dicemus, *de Judæis.*

(f) *Invitum & invitum.*] Quod discrimen 6.
etiam agnoscit Alexand. III. *in cap. de muliere, de sponsal.* videlicet ut alia vis sit absoluta, alia conditionalis, ut exposui *in cap. 3. de his quæ vi.*

(g) *Toletani.*] Quarti videlicet, *can. 59.* relati *in cap. de Judæis, 45. dist.* cui interfuisse ipsum Sisebutum malè retulit Roder. Sanctius Episcopus Palentinus *in ejus vita*, cùm celebratum fuisset post eum sub Sisenando anno 681.

(h) *Sisebuti.*] Ivo Carnot. *p. 1. Decreti, cap. 276.* 7.
& *p. 13. cap. 94.* Burchardus *lib. 4. Decreti, cap. 82.* legunt *Sisenandi*: sed malè. Sisebuti enim tempore, id est anno Christi 613. Imperator Heraclius, mirus Astrologus, & Ariolorum vanitati deditus, cernens à circumcisis gentibus divino nutu Imperium esse vastandum, quod postea à Sarracenis, sive Mahometanis impletum fuit, ut referunt Aimoinus *lib. 4. hist. Franc. cap. 22.* Platina *de vitis Pontif. in Adeodato*, Joan. Mariana *lib. 6. de rebus Hisp. cap. 3.* Zamalloa *in compend. hist. Hisp. lib. 25. capit. 25.* Jacob. Bleda *in hist. Maur. lib. 1. cap. 12. pag. 36.* rogavit Theodoricum Legatum Sisebuti, ut ipsum Regem induceret, ut Judæorum gentem omnibus exitialem ex universa Hispania expelleret, ut referunt Mariana *d. lib. 6. de rebus Hispan. cap. 3.* Ambrosius de Morales *lib. 2. cap. 13.* Padilla *hist. Eccles. cent. 7. cap. 10.* Genebrardus *in chronol. anno 623.* Joannes Gothus *in hist. Goth. lib. 16. cap. 14.* Quod & Dagoberto Regi Francorum ipsum Imperatorem suasisse referunt Baronius *anno 614. num. 42.* Gregorius Turon. *in hist. Franc.* Aimoinus *lib. 4. ejusdem hist. cap. 22.* Sisebutus protinus sequentem legem tulit: *Cùm veritas ipsa petere, quærere, & pulsare nos doceat, prænonens, quod regnum cœlorum violenti diripiant, in nullo est dubium, quod ille indultæ gratiæ munus abhorreat, qui ad eam procedere ardenti animo non festinet. Proinde si quis Judæorum, de his scilicet, qui nondum sunt baptizati, aut se baptizare distulerit, aut filios suos, vel famulos nullo modo ad Sacerdotem baptizandos remiserit, vel se, suosq; de baptismo subtraxerit, & vel unius anni spatium post legem hanc editam quispiam illorum sine gratia baptismatis*

matâ transierit : Horum omnium transgressor, quisquis ille repertus fuerit, & centum flagella decalvatus suscipiat, & debitâ multetur exilii pœnâ : res tamen ejus ad Principis potestatem pertineant, qualiter si incorrigibilem durior ostenderit vita, perpetua in ejus, cui eas Princeps largiri voluerit, potestate permaneant. Extat *in l. 3. titul. 3. lib. 12. legum Wisigoth.* referunt S. Isidorus *in chron. Goth. æra 651.* ubi de Sisebuto ita ait: *Qui in initio regni sui Judæos ad fidem Christianam permovens, æmulationem quidem Dei habuit, sed non secundùm scientiam; potestate enim compulit, quos provocare fide ratione oportuit.* Lucas Tudensis *in chron. mundi*, Roderic. Toletan. *lib. 1. de rebus Hispan. cap. 17.* Alfonsus Carthagena *in anaceph. cap. 3.* Bassæus *in chron. anno 616.* Et licèt Sisebuti factum improbetur in præsenti canone 59. Concilii Tolet. tamen magnâ excusatione dignum est, ob rectum erga religionem catholicam zelum. Quo modo factum hoc Sisebuti exposuerunt Valentia *tom. 3. disputat. 1. quæst. 10. punct. 6.* I. Lipsius *lib. de una relig. adversus dialog. vers. Divinum illud.* Madera *in Monarch. Hispan. cap. 6 fol. 41.* Solorzanus *tom. 1. de jure Ind. lib... cap. 19. num. 86.*

8. (i) *Idolis cogitur.*] Unde excusari potest Marcellini factum, quod refertur à Baronio *anno 402. num. 12.* videlicet Marcellinum vi præcisâ coactum idolis thurificasse.

(j) *Perdurare.*] Unde deducitur, voluntatem interpretativam sufficere; qui enim actualem intentionem habuit, licèt postea in somnum incidat, aut furorem, nihilominus potest baptizari, aut Ecclesiæ reconciliari, *cap. qui recedunt 26. quæst. 6.* Licèt enim amentes, & dormientes voluntatem actualem non habeant, tamen censentur persistere in eadem voluntate, *l. si is qui animo 27. ff. de acquir. poss. l. 3. §. si servus, ff. de usucap.* Valentia *lib. 2. illustr. in duct. l. 3. §. si furiosus.*

9. (k) *Consuevit Ecclesia.*] Adhuc videlicet pendente tempore catechesis, aliàs si necessitas non adesset, expleri debet tempus catechesis, intra quod instruebantur in fidei mysteriis, *cap. baptizari, cap. de catechumenis, de consecr. dist. 4.* latè illustrat Vicecomes *de ritibus baptismi lib. 2. ferè per tot.* & nos *in can. Concilii Illib.*

COMMENTARIUM.

10. *Conclusio traditur, & illustratur.*

EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio : *Si amentes antea petierint baptismum, possunt baptizari; inviti verò baptizati characterem non recipiunt.* Quam conclusionem probat textus *in cap. qui sincera, cap. de Judæis, 45. dist. cap. ad fidem 25. quæst. cap. qui recedunt 26. quæst. 6. cap. solet, cap. ægrotantes, de consecr. dist. 4. cap. sicut 15. de Judæis.* Alia juris testimonia congesserunt Antonius August. *in epit. jur. lib. 12. tit. 1. & 17. & lib. 22. tit. 8.* Crespetius *in summa, verbo Judæi.* Illustrant ultra congestos à Barbosa *in præsenti*, D. Thom. 2. 2. *quæst. 80. art. 8.* Suarez *de Sacram. 3. p. disput. 154. cap. 1.* Acunna *in cap. de Judæis, dist. 45.* Covar. *3. var. cap. 15.* Hallier. *de sacris elect. sect. 5. cap. 1.* Balsamon *in can. 48. Synod. Carthag.* Albaspin. *lib. 1. observ. cap. 9.* Avendanno *lib. 2. de metu, cap. 17.*

11. *Impugnatur tra-*

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo : Ad baptismum nullo modo desideratur voluntas ex parte suscipientis : ergo amentes, & dormientes, etsi antea propositum baptizandi non habuerint, baptizari valent. Antecedens probatur; nam infans nec judicium, nec voluntatem habet, *l. 1. C. de falsa moneta*; & omnia quæ vidit, ignorat, *l. ult. ff. rem pupilli, l. pupillus, ff. de R. I.* & æquiparatur furioso, §. *furiosus, Instit. de inutil. l. 2. ff. de jure codicil.* plura Petrus Faber, & Gothofredus *in l. in negotiis, ff. de R. I.* sed infans baptizari potest. Concil. Milevit. *can. 2.* Gerund. *can. 5.* Brachar. 2. *can. 7.* Clem. 1. *de summa Trinit.* probavi superiori commentario. Igitur etiam amentes, & dormientes, etsi antea baptismum non petierint, baptizari valent. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, nam dormiens quodammodo voluntatem, & judicium habet; siquidem ex delicto commisso tenetur, *l. si servus 27. §. 9. ff. ad leg. Aquil.* Ergo si ex delicto dormiens potest obligari, poterit etiam & baptismum recipere. Augetur tandem hæc dubitandi ratio *ex cap. qui recedunt, in fine 26. quæst. 6.* ubi agitur de reconciliatione eorum, qui cùm in gradu pœnitentiæ solennis essent, subitò obmutuerunt : & ajunt PP. Concilii Arausic. quod potuerunt reconciliari, sicut & baptizari, & circa amentes ita ajunt : *Amentibus etiam quæcunq; pietatis conferenda sunt.* Ergo si omnia, quæ sunt pietatis, amentibus conferri possunt, etiam baptismus illis administrari valet.

Quâ dubitandi ratione non obstante vera est 12. præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, subjectum capax sacramenti baptismi esse quemlibet hominem viatorem, cujuscunque sexus, ætatis, vel conditionis, non baptizatum, habentem intentionem suscipiendi hoc sacramentum, sive veram, cùm jam rationis judicio fruitur; sive præsumptam, cùm ante rationis usum à parentibus baptismo traditur. Quam doctrinam pluribus Ecclesiæ decretis firmant, & SS. PP. testimoniis probant Bellarminus *tom. 2. controv. lib. 1. de baptism. cap. 8.* Becanus *eodem tract. cap. 10. quæst. 1.* Gregorius de Valentia *tom. 4. disput. 4. quæst. 3.* Summistæ, & Theologi Moralistæ de hoc Sacramento agentes, congesti à Martinez de Prado *tom. 1. de Sacram. tit. de baptismo, cap. de subjecto*; nam sicut omnibus est necessarius baptismus, juxta illud Divi Joannis *cap. 3. Nisi quis renatus fuerit*; quia omnes in Adam peccaverunt, D. Paulus *ad Romanos cap. 5.* & *1. ad Corinth. cap. 15.* ita omnibus convenit per januam Sacramentorum, videlicet baptismum, ingredi Ecclesiam, & regenerari. Deinde omnes PP. tam Ecclesiæ Latinæ, quàm Græcæ, hanc sententiam deducunt ex illis verbis Christi Domini apud Matthæum *cap. ultim. Docete omnes gentes, baptizantes eos.* In quibus Christus Dominus minùs absolutè docuit, quamcunque gentem esse capacem hujus sacramenti : igitur quilibet homo, cujuscunque ætatis, aut conditionis sit, capax est hujus sacramenti. Dixiquilibet homo, ut excludantur animalia, & alia insensibilia, quæ cùm peccatum originale non contraxerint, quod ex Adamo traducitur, Trident. *sess. 5. cap. 3.* & *sess. 6. cap. 3.* & expertia rationis sint, incapaces sunt hujus Sacramenti, ut de fœtis, & brutis etiam natis ex fœmina & animali, post D. Thomam docent Trullench. *lib. 2. de baptismo, cap. 1. dub. 6. num. 2.* Dicastillio, Candidus, & Bonacina relati à Leandro *de sacram. baptism. disput. 5. quæst. 2.* Circa monstrum verò non consen-

consentiunt Moralistæ, aliis affirmantibus capax esse baptismi, aliisque quamplurimis negantibus. Sed pro eorum conciliatione, atque hujus dubii resolutione dicendum est, monstrum pluribus modis considerari posse, aut genitum ex homine, & animali; & tunc baptizari non posse, rectè affirmat Henriquez *lib. 4. summæ, cap. 21.* licèt eo casu baptismum ritè administrari posse sub conditione si capax sit, teneat post Dicastillum, & Castrum Palaum Leander *ubi suprà, quæstione 3.* vel si genitum ex viro, & fœmina portentum, seu prodigium nascatur, ut si mulier contra formam generis humani vitulum enixa sit, de quo partu loquitur Consultus *in l. non sunt liberi 14. ff. de statu homin.* & tunc DD. communiter discrimen constituunt inter monstrum, quod caput ferinum habet; & inter illud, quod humanum caput habet, & cætera membra ferina: Primo casu monstrum baptizari non posse affirmant, secundo verò casu baptismum administrari posse docent. Ita Navarrus, Bonacina, & Comitolus relati à Leandro suprà, *quæst. 4.* ex ea ratione, quia caput principalis hominis pars est, *l. cùm in diversis 44. ff. de relig.* in hoc tamen casu differendum esse baptismum per aliquod tempus, ut meliùs cognosci possit monstri natura, proximè laudati DD. affirmant. Aliquando verò partus non prodigiosus, sed portentosus nascitur, cùm videlicet forma hominis non deest, sed in aliquo peccavit natura; quia servatâ humani partus formâ membrorum officia ampliavit, ut si cum tribus manibus, oculisve, aut si cum pluribus digitis partus edatur: de quo portentoso partu loquuntur Consulti *in dict. l. non sunt liberi, in fine, l. hoc tantum 38. l. quæret 135. ff. de S. V.* junctis traditis à Carranza *de partu, cap. 17.* Torreblanca *lib. 5. de jure spirit. cap. 8.* Arellano *cap. 8. de juris ratione, lib. 2. capit. 5. per tot.* & *lib. 2. singul. cap. 2.* D. Joseph. de Retes *lib. 1. opusc. cap. 1.* nam isti portentosi partus veri liberi sunt, *l. ultim. part. 23. partit. 4.* ubi de partu prodigioso, & portentoso ita ait Alfonsus Rex: *No deben ser contados fijos los que nacen de la muger, y no son figurados como homes, assi como si huuiessen caueca, ò otros miembros de bestia: mas si la criatura nace en figura de home, maguer aya miembros sobejanos, ò menguados, no le empece.* Portentosus ergo partus baptizari potest, qui homo est, licèt superflua habeat membra: & si nascatur cum duobus capitibus, ita ut certum sit, esse distinctas personas, quia dormiente uno capite, aliud vigilat, & movetur, seorsim singula membra baptizanda sunt; & si certò deprehendi non posset, duas esse personas, tunc absolutè baptizanda est pars illa, quæ ad unam animam pertinet; reliquæ verò partes sub conditione, non verò absolutè sunt baptizandæ, ut post Marsilium, & Vazquez docet Diana *p. 9. tract. 6. resol. 30. in fine.*

13. Diximus etiam hominem baptizandum debere esse viatorem, id est vinum, non defunctum; quia mortuus baptizari non potest. Concil. Carthag. 3. *can. 6.* ibi: *Cavendum est ne mortuos baptizari posse fratrum infirmitas credat.* Ubi hæresim Marcianistarum condemnari refert Baronius *tom. 4. anno 368.* & notavi *in can. 37. Concilii Illiber.* Nam cùm certum sit, animas à corporibus separatas justificari non posse, nec mereri, juxta illud Ecclesiastici *capit. 14. Ante obitum tuum operare justitiam, quia non est apud inferos invenire cibum.* Joannis *cap. 9. Venit nox, in qua nemo potest operari.* Lucæ *cap. 15. Jam non poteris amplius villicare.* Probat Bellarminus *de purgat. lib. 2.* Non contrarium docet D. Paulus *1. ad Corinth. cap. 15.* ibi: *Quid faciant hi, qui baptizantur pro mortuis, si mortui non resurgunt?* Unde deducebant Marcionistæ, & Cataphryges mortuos validè baptizari. Refert Baronius *anno 57. num. 164.* & *146. num. 12.* & *173. num. 4.* Turrianus *pro canonibus lib. 4. cap. 14.* Nam omissis variis interpretationibus adductis à Castro *de hæresibus, verbo Baptismus*, Sebast. Medices *eodem tract. & verbo*, Cornelius à Lapide *in eodem textu*, Ægido *de Sacram. disput. 11. dub. 1.* Vazquez *2. tom. 3. part. disput. 157. cap. 3.* dicendum est, apud Apostolum baptizari pro mortuis idem esse ac baptizari à mortuis, hoc est à contactu mortui eluendo & purgando se. Nam cùm *cap. 19. Numeror.* præcipitur, ut qui tangeret corpus mortui, immundus censeretur, donec abluere tur modo ibi præscripto, de quo ritu agitur *cap. 34. Ecclesiast. Qui baptizatur à mortuo, & iterum tangit mortuum, quid proficit lavatio ejus?* D. Paulus ad adstruendam, & probandam carnis resurrectionem utitur prædicto argumento; non tamen loquitur D. Paulus de sacramento Baptismi, quod mortui recipere nec per se, nec per alios possunt, ut notavi *in dict. can. 37.*

14. *Traditur ratio decidendi.*

His suppositis ratio præsentis decisionis est, hominem invitum baptizatum baptismum non recipere; amentem verò, & dormientem, si ante somnum aut amentiam baptismum petierint, posse ritè, & validè baptizari: nam cùm in baptizando desideretur voluntas, juxta illud præceptum Domini: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit*; ideo nemo renuens, & invitus baptizari debet. Faciunt D. Bernardus *sermon 66. in Cantica*, ibi: *Fides suadenda est, non imperanda.* Tertul. *ad Scapul.* ibi: *Non est religionis cogere religionem, quæ sponte suscipi debet, non vi.* Theodoric. apud Cassiodor. *lib. 2. var.* ibi: *Religionem imperare non possumus, quia nemo cogitur, ut credat invitus.* Dicemus latiùs *in cap. sicut Judæi, de Judæis.* Sed cùm quis petiit baptismum, licet postea in amentiam inciderit, semper præsumitur perseverare in eadem voluntate, juris interpretatione. Quare rectè in præsenti docetur, eum baptizari posse, si antea baptismum petierit. Unde dormiens retinet possessionem, *l. nunquam 31. §. si servus, ff. de usucap.* quia in eo non deficit animus, sed quiescit, ut ait D. Thomas *1. part. quæst. 48. artic. 3. in corpore*, & *in lib. de somno, & vigilia, quæst. 1. & 4.* Est enim brevis, & temporalis remissio animi, non defectio, teste Cicerone *lib. 7. de divin.* Similiter furiosi retinent possessionem ex juris æquitate, *l. 1. §. furiosus, leg. nunquam 31. §. si servus*, l. *justo 44. §. eum qui, ff. de usucap.* Giphanius *in l. si is qui 27. ff. de acquir. poss.* Valentia *ad illum titul. tract. 2. c. 6. n 9.* Facit Concil. Illib. *can. 45.* in illis verbis: *Qui aliquando fuerit catechumenus per infinita tempora, & nunquam ad Ecclesiam accesserit, si eum de Clero quisquam agnoverit voluisse esse Christianum, aut testis aliqui extiterint fideles, placuit ei baptismum non negari, eo quod in veteri homine deliquisse videatur.* Pro cujus canonis expositione plura in ejus notis adduximus.

15. *Dissolvitur dubitandi ratio.*

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, pro cujus solutione, omissis traditis superiori commentario, dicendum est, verum esse in infantibus

fantibus non dari actualem voluntatem suscipiendi baptismum; dari tamen ex persona susceptoris, seu patrini, ut probavi in commentario antecedenti. Nec obstat augmentum ipsius dubitandi rationis, deductum *ex d. l. si servus 27. §. 9.* Nam omissâ difficultate, an in ejus textus specie detur actio utilis, an verò directa, quam examinat D. Joan. Suarez *lib. 2. ad leg. Aquil. cap. 2. sect. 2.* dicendum est, tunc dormientem ex delicto teneri, quando aliqua præcessit culpa, saltem in non præcavendo damnum; aliàs enim si nulla præcessit culpa, dormiens ex delicto non obligatur, ut latiùs prosequuntur Paulus Zacchias *lib. 2. qq. medicolegal. tit. 4. cap. 12.* Farinac. *in praxi, quæst. 98. ex num. 62.* Covar. *in Clement. si furiosus, 3. p. in princip. num. 7.* Gomez *lib. 3. var. cap. 1. num. 74.* unde cum in ea specie culpa præcessisset in non extinguendo igne, dormiens de incendio sequuto tenetur. Nec etiam obstat textus *in dict. cap. qui recedunt, §. fin.* nam omissâ solutione Glossæ ibi, *verbo Amentibus*, quæ asserit ibi PP. agere de hominibus amentibus ita natis, qui possunt ad opera pietatis admitti, dicendum est, textum illum esse accipiendum de amentibus illis, de quibus in præsenti textu agitur, qui ante amentiam baptismum petierunt: vel etiam textus ille accipi potest de illis operibus pietatis, quæ voluntatem, & consensum in suscipiente non exigunt.

16. *Exponitur canon 12. Concil. Neocæsar.*

Sed suprà traditis primò obstat textus *in can. 12. Concilii Neocæs.* ibi: *Si quis in ægritudine constitutus fuerit baptizatus, presbyter ordinari non debet; non enim fides illius voluntaria, sed ex necessitate est, nisi fortè postea ipsius studium, & fides probabilis fuerit, aut hominum raritas cogat.* Ex quibus deducitur, eum, qui in ægritudine baptizatur, non ex voluntate baptismum suscipere. Igitur non rectè dicimus, ex voluntate interpretativa baptismum ritè conferri illis, qui postquam petierunt baptismum, in ægritudinem, aut amentiam inciderunt. Pro cujus canonis expositione, qui eisdem verbis reperitur apud Gratianum *in cap. unic. 57. dist.* dicendum est, quod licèt illi, qui in ægritudine positi baptizantur, verum recipiant baptismum; tamen irregulares sunt, quia quodammodo urgente mortis periculo fidem susceperunt, qui appellantur grabatarii *in can. 8. Concil. Altissiod.* notavit Menardus *in not. ad lib. sacram. D. Gregorii, fol. 161.* clynici à D. Hieronymo, & Cypriano, quos refert, & explicat Spondanus *ad Baronium anno 254. num. 4.* Quare & de ipsorum baptismo aliquando dubitavit Cornelius Papa *in epist. ad Fabianum Antioch. Episcopum*, apud Eusebium *lib. 6. hist. Eccles. cap. 35.* notavi *in can. 37. Concilii Illib.* Unde Patres in eo canone in ægritudine baptizatum tantùm à sacris ordinibus removent, non tamen jubent ipsum iterum baptizari.

17. *Exponitur Concil. Toles. 8. can. 7.*

Secundò suprà traditis obstat Concilium Toletanum 8. *can. 7.* ubi cum agatur de Sacerdotibus, qui ad conjugia, moresque sæculi redierunt, & quomodo illi compescendi sint, ajunt PP. Hispaniæ, quod nullo modo possunt deserere votum jam emissum: quod probant exemplo eorum, qui jam baptizati sunt, qui fidem deserere non possunt, & hæc referunt difficilia verba: *Baptismatis inappretiabile donum est; semper, & sæpe non solum nolentibus, verùm & quod majus est, nescientibus impartitur.* Ex quibus expressè deducitur, nolentibus, & inscientibus sacramentum baptismi ritè ministrari: ergo quia ritè, & validè baptismus amentibus, dormientibus, immò etiam invitis ritè, & validè conferri potest. Cui difficultati respondendum est, verba illa, *nescientibus, & nolentibus*, referenda esse ad parvulos, & amentes; licèt enim illi nesciant, isti verò renuant pro tunc; nihilominus ex suprà traditis ritè illis confertur baptismus propter voluntatem, quæ saltem interpretativa adest in amente, & quæ suppletur per susceptorem, seu patrinum in parvulis. Unde tunc verum est, nescientibus, & amentibus gratiam baptismi conferri. Aliter explicat Barbosa *voto 37. num. 14.*

18. *Explicatur can. 48. Synod. Carthag.*

Tertiò hucusque traditis obstat textus *in can. 48. Synod. Carthag. 1.* in illis verbis, prout extant apud Balsamonem: *De iis, qui sunt infirmi, tur can. ut qui ita sunt infirmi, qui quidem pro se respondere 48. Synod. non possunt, tunc baptizentur, quando suâ sponte de se Carthag. testimonium proprio periculo dixerint.* Ex quibus constat, desiderari in ægroto, aut obmutescente voluntatem actualem suscipiendi baptismum: ergo non sufficit voluntas interpretativa, ut subitò obmutescens, vel in vitæ discrimine positus baptizetur. Augetur hæc difficultas ex canone 43. Concilii Carthag. 3. relati *in cap. ægrotantes, de consecr. dist. 4.* ubi asseritur, quod si ægrotantes per se respondere non possunt, aliorum testimoniis adjuvantur. Pro cujus difficultatis solutione dicendum est, in adversâ valetudine baptizari posse, si dum propriam voluntatem exprimunt, ore fidem profiteri, & promittere possint. Si autem propriam voluntatem exprimere nequeant, nec ante ægritudinem baptizari efflagitaverint, baptizari nequeunt, cùm nec interpretativa voluntas adsit: *si verò dum sanæ mentis fuerint, baptismum petierint,* licèt postea fidem expressè profiteri nequeant, si tamen adsint testes, qui referant ipsum ægrotantem baptismum petiisse, ritè baptismus conferri potest, cùm constat ex testium depositione de ipsius baptizandi voluntate, ut jam probavi *in can. 37. Concilii Illiber.*

19. *Exponitur can. 6. Concil. Carthag. 3.*

Quartò obstat canon 6. Concilii Carthag. 3. in illis verbis: *Cavendum est etiam, ne mortuos baptizari posse PP. infirmitas credat, quibus nec Eucharistiam dare licitum est.* Qui canon omni prorsus dubitandi ratione carere videtur, si ut suprà diximus, in suscipiente baptismum desideretur voluntas. Pro cujus canonis explicatione sciendum est, jam ipso Ecclesiæ initio, impium morem, seu errorem nonnullos invasisse baptizandi catechumenos ante baptismum mortuos, absconso aliquo sub lecto, ut refert S. Chrysost. *homil. 40. in epist. 1. ad Corinth.* in hæc verba: *Postquam catechumenus quispiam apud eos excesserit, sub lecto mortui absconso aliquo, qui vivit, accedunt ad mortuum, & alloquuntur, & rogant, velitne accipere baptismum: deinde illo nihil respondente, qui est absconsus interne, pro illo dicit, se velle baptizari: & sic eum baptizant pro eo qui excessit, ac si in scena luderent.* Cujus abusus meminit Apostolus *1. ad Corinth. cap. 15.* illis verbis: *Quid facient ii, qui baptizantur pro mortuis?* Quem locum fusè exponunt Basil. Legion. *quæst. 3. expos. cap. 5.* Theoph. Rayn. *tom. 15. in Heterod. sect. 1. punct. 11.* quem errorem secuti fuerunt Marcianistæ, ut probavi *in dict. can. 37. Illiber.* & eos optimè refellit S. Fulgentius *de bapt. Æthiop. cap. 9. Mortuos propterea non baptizamus, quia omne peccatum, sive originale, sive actuale, quia simul*

simul est animæ, carnique commune, nihil eorum dimittitur, si à carne sua anima separetur. Omnes enim nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut recipiat unusquisque propria corporis, sive bonum, sive malum. Anima itaque sine carne nullâ ratione salvatur, quæ peccavit in corpore, nec credit eam esse in corpore: ac per hoc malum recipit, quod gessit in corpore; non bonum, quod in corpore constituta non gessit. Caro quoque sine anima non potest baptizari, quia nec remissionem peccatorum accipere, nam res quæ non vivit, sicut nec peccare, ita pœnitentiam peccati habere non potest. Notatum Zerola *in advers. c. 144.* Novatianus *lib. 1. sched. c. 9.* quem errorem ut damnarent PP. dictũ canonem edidere.

CAPUT IV.

Idem (a) *Metensi Episcopo.*

DEbitum officii pastoralis exsolvis, cùm in dubiis juris articulis responso Sedis Apostolicæ postulas edoceri. Sanè per tuas nobis litteras intimasti, quod quidam Judæus in mortis articulo constitutus, cùm inter Judæos tantùm existeret, in aquam seipsum immersit dicendo: Ego baptizo me in nomine Pa. & Fi. & Spi. san. Nunc autem quæris, utrum ille Judæus in devotione christianæ fidei perseverans debeat baptizari. Nos autem fraternitati tuæ taliter respondemus, quod cùm inter baptizantem, & baptizatum debeat esse discretio, sicut ex verbis Domini colligitur dicentis Apostolis: Baptizate omne gentes in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti; memoratus Judæus est ab alio baptizandus, ut ostendatur, quod alius est qui baptizatur, & alius qui baptizat: ad quod etiam designandum ipse Christus, non à se ipso, sed à Joanne baptizari voluit: quamvis si talis continuò decessisset, ad patriam protinus evolasset per (b) sacramenti fidem, etsi non propter fidei sacramentum. In baptismo quippe illa spiritualis generatio celebratur, quia nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non introibit in regnum cœlorum: & sicut in carnali generatione, quâ proles ex viro, & fœmina nascitur, alius est, qui carnaliter gignit, & alius, qui canaliter gignitur: sic & in sacramentali generatione, quâ soboles ex aqua & Spiritu sancto renascitur, alius debet esse qui spiritualiter generat; & alius, qui spiritualiter generatur. Sanè cùm corpus exteriùs, sive cor interiùs baptizatur, oportet ut utrobique paternitas, & filiatio valeant inveniri, quibus baptizatus, & baptizans ad invicem referantur.

NOTÆ.

1. (a) *Metensi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. 3.* Theodorico videlicet Præsuli 57. ipsius Ecclesiæ: de diœcesi Metensi nonnulla notavi *in c 14. de cleric. non resid.*

(b) *Sacramenti fidem.*] Ut dicemus *in cap. 2. infra de presbyt. non bapt.*

COMMENTARIUM.

2. IN hoc sacramento, sicut in aliis legis Gratiæ, si Eucharistiam excipias, suscipiens eget ministro à se distincto; quia nemo seipsum baptizare valet, ut in præsenti dicitur, & docent plures congesti à Barbosa *in præsenti*; quia inter dantem, & accipientem debet esse realis distinctio, *cap. final. de instit. cap. per nostras, de jurepatron. l. jus dandi, & §. Prætor ff. de tut. & curat.* P. Gregorius *de elect. cap. 7.* Jul. Lavor. *variar. lucub. tit. 4. cap. 6. num. 18.* Quis autem sit minister ordinarius hujus sacramenti, exponemus *in cap. 1. de presbyt. non baptizato.* Dixi si Eucharistiam excipias, quia eam non solùm sacerdotes à seipsis recipiunt, verùm & laici sibi ipsis communionem dabant. Palladius *cap. 143. de Sylvania*, ibi: *Ecce ago annum ætatis sexagesimum, præter extrema manum mearum, (& hoc propter communionem) non pes meus aquam tetigit.* Cyrillus Hierosolym. *catechesi 5. mystag. Accedens ad Eucharistiam non expansis manuum volis accede, nec distinctis digitis, sed sinistram veluti sedem quandam subjicias dextræ, quæ tantum Regem susceptura est, & concava manu suscipe corpus Christi, dicens, Amen.* Ponebantur autem manus in formam crucis, ut expressè definitum in sexta Synodo, *can. 101* ibi: *Si quis voluerit synaxis tempore communicari purissimo Christi corpore, manus in crucis formam figurans, sic adeat, & suscipiat gratiæ communionem. Eos enim, qui pro manu vascula quædam aurea, vel ex alia materia construunt ad susceptionem divini doni, & per illa immaculatam communionem suscipere volunt, nullo modo admittimus, ut qui præferant materiam inanem homini Dei imagini.* Damascenus *lib 4. de fide orthodox. cap. 14. Ardenti cupiditate ad eum adeamus, manibusque in crucis formam compositis, crucifixi corpus suscipiamus.* Viri tamen cava, nudâque manu Eucharistiam excipiebant, fœminæ verò non nisi linteamine, D. August. *serm. 252. de tempore. Omnes viri, quando communicare desiderant, lavant manus suas; & omnes mulieres nitida exhibent linteamina ubi corpus Christi accipiant.* Concil. Altisiod. *can. 36.* ibi: *Non licet mulieri nuda manu Eucharistiam sumere.* Quod linteamen Dominicale appellatur *in can. 42. ipsius Concilii*, ibi: *Unaquæque mulier suum habeat Dominicale quando communicat.* Illustrant latè Rosvveidus *in Onomast. verbo*

Eucharistia, Zerda *in adverſ. c. 81.* Hæphtenus *in vita S. Benedicti, prolog. 18. §. 4.* Baronius *anno 57. n. 147. & 201. n. 19. & 254. n 54. & 255. n. 33. & 260. n. 11.* Stephan. Gratian. *tom. 3. diſcept. c. 412. n. 14.* Andr. Sauſay *lib. 1. de myſt. Galliæ Script. in Paulo, tit. 10.* Theoph. Raynaud. *tom. 12. fol. 295.* Menardus *in not. ad librum ſacram. D. Gregorii, fol. 390.* Buleng. *ad caput. 43. Caſaub. exercit. 3. fol. 218.* Vicecomes *volum. 4. de rit. Miſſæ, lib. 7. cap. 11.*

CAPUT V.

Idem (a) *Nidroſienſi Archiepiſcopo.*

NOn ut apponeres tibi ſcientiam, ſicut credimus, ſed ut per oraculum verbi noſtri tuorum ignorantiam ſubditorum meliùs erudires, Apoſtolicum tibi reſponſum fieri poſtulaſti, utrum parvuli ſint pro Chriſtianis habendi, quos in articulo mortis conſtitutos propter aquæ penuriam, & abſentiam ſacerdotis, aliquorum ſimplicitas in caput, ac pectus, ac inter ſcapulas pro baptismo ſalivæ conſperſione lenivit. Cùm igitur in baptismo duo ſemper, videlicet verbum, & elementum neceſſariò requirantur, juxta quod Veritas de verbo ait: Euntes in mundum univerſum baptizate omnes gentes in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti; eademque dicat de elemento: Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto, non introibit in regnum cœlorum; dubitare non debes, illos verum non habere baptismum, in quibus non ſolùm utrumque prædictorum, ſed eorum alterum eſt omiſſum.

NOTÆ.

1. (a) *Nidroſienſi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap 5.* De Nidroſienſi diœceſi egi *in cap. ſacris, de his quæ vi.*

COMMENTARIUM.

AQuam naturalem, & elementarem, eſſe materiam remotam baptismi, conſtat ex ſacra pagina, *Joannis cap. 3. verſ. 5. Marci cap. ult. verſ. 19. Actuum Apoſt. cap. 8. num. 35. cap. 30. verſ. 47.* D. Paulo *ad Hebræos capit. 10.* & *ad Epheſios cap. 5. verſ. 25. cap. 1. de ſumma Trinit.* D. Clem. *epiſt. 3. poſt principium*, ibi: *Baptizetur unusquisque aquis perennibus, invocato nomine trina beatitudinis.* Trident. *ſeſſ. 7. de ſacrament. can. 12.* Miraculis probat Beyerlinch *in Theatr. verbo Baptismus.* Quare damnati fuerunt hæretici Seleuciani, non aquâ, ſed igne baptizantes, ut refert D. Auguſt. *hæreſ. 19.* & Flagellantes, qui circa annum 1300. ſanguine ſuo ſe baptizabant. Varias rationes, quare Dominus noſter eam pro materia hujus ſacramenti præfinierit, adduxerunt ſcribentes de hoc Sacramento, inter quas illa non incongruè aſſignatur, quia videlicet aqua magnam habet proprietatem ad ſignificandam interiorem munditiam, ut conſtat *ex cap. 8. Job. verſ. 30.* Unde Gentiles credebant, leviora peccata aquâ fluviali, majora verò mari expiari poſſe. Tertul. *de baptiſm. cap. 3.* D. Hieronym. *epiſt. 2.* Cyril. Hieroſol. *catech. 3.* & alii apud Theoph. Raynaud. *de Agno cereo cap. 2. num. 15.* Penes veteres quisquis ſe homicidio infecerat, purgatrice aquâ ſe expiabat. Seneca *in Hercule Furente.*

——— *Licet jam tota teſtis*
Per meas currat manus, hærebit altum facinus.

Ovidius *lib. 2. & 4. Faſtor.* Virgilius *lib. 2. & 6. Æneid.* Scholiaſtes Sophocles ibi: *Mos erat antiquis, cùm mortem hominis, aut alias cædes patrabant, aquâ lavare manus in purgationem macula.* Macrobius *lib. 3. Saturn. cap. 1.* Virgilius *libro 2. Æneïd.* ubi Æneas cæde pollutus ſic ait:

Tu genitor cape ſacra manu, patriosque penates;
Me bello è tanto digreſſum, & cæde recenti
Attrectare nefas, donec me flumine vivo
Abluero.

Et *lib. 6.* quem ex hoc ritu explicat Turnebus *lib. 11. adverſ. cap. 21.*

Idem, te ſocio, purâ circumtulit undâ
Spargens rore levi, ramoque felicis olivæ.

Et ex Ovidio 2. *Faſtor.* qui ad hoc etiam alludit in Faſtis.

Heu nimium faciles, qui triſtia crimina cædis
Flumineâ poſſe pellipoſſe putatis aquâ

Illuſtrat latè Antonius Sylvius *ad ll. 12. Tabul. cap. 14.* Durantius Caſel. *lib. 2. variar. cap. 1.* & 2. Tiraq. *de nobilit. cap. 31. ex num. 558.* Petrus Gregorius *lib. 36. Syntag. cap. 21.* Solorzanus *lib. 1. de parric. cap. 31.* D. Joan. Suarez *lib. 1. ad leg. Aquil. cap. 2. ſect. 9.* qui inde exponit *num. 20.* factum Pilati, quod refertur à D. Matthæo *cap. 27.* in illis verbis: *Videns Pilatus quod nihil proficeret, ſed magis tumultus fieret, acceptâ aquâ lavit manus coram populo.* Itaque ad lacum, quem aquam Mercurii nominabant, antiqui accurrebant Romani, & ramuſculo quodam è lauro ſeſe invicem aſpergebant, & jam ſe mundos, & puros exiſtimantes, ad ſuam quisque redibat domum. Meminit hujus ritus Onuſtius Pambinus *in lib. de urbe Romana*, & illum probat ex Ovidio *lib. 2. Faſtor.* ibi:

Eſt aqua Mercurii portæ vicina Capenæ:
Si juvat expertis credere, numen habet.

Etiam in defunctorum exequiis ad expiandos homines, luſtrandas domos, purgandas veſtes, aquam adhiberi ſolitam teſtatur Propertius *lib. 4. eleg. 9.* ibi:

Dein quemcunque locum externa tetigere columbæ
Suffit, & purâ limina tergit aquâ.
Imperat & totas iterum mutare lacernas,
Terque meum tetigit ſulphuris igne caput.

Proſequuntur Vicecomes *lib. 1. de ritib. baptism. cap. 17.* Farnabius *ad Senecam ſuprà fol. 155.* fuſè Marſilius

Marsilius *de aqua benedicta sect. 3. capit. 7.* Rectè ergo in præsenti pro expiatione peccati originalis in parvulis, & actualis in adultis Dominus aquam ut necessariam materiam præscripsit.

2. Manet ergo ex institutione Christi Domini materiam remotam sacramenti baptismi esse aquam naturalem, idque contra varios hæreticos sæpe sæpiùs Ecclesia definivit *in capit. in quadam, de celebrat. Missar.* Concil. Florent. *in decreto de unione Armenor. de sacram.* §. *primum.* Trident. *sess. 7. de baptism. capit.* 2. & aliis pluribus canonibus congestis ab Ant. Augustino *in epit. juris, libro 22. titul. 10.* probant omnes Summistæ verbo *Baptismus*, Theologi cum D. Thoma *3. part. quæst. 66. articul. 3.* Bellarmin. *tom. 2. controv. lib. 1. de baptism. cap. 2.* Castro *adversus hæreses, verbo Baptismus.* Appellatione aquæ naturalis (quam alii elementarem edicunt) venit aqua maris, fluminis, paludis, ex parietibus profluens, resoluta ex sale, ex vaporibus densatis collecta, sive vera, sive miraculosa, qualis fuit ex latere Christi profluens, & quæ ex silice per Moysem percusso profluxit: nec distinguimus, an benedicta sit, vel non; licèt agnoscamus sacerdotem baptizantem extra necessitatem cum aqua non benedicta, trinaque infusione chrismatis consecrata, lethaliter peccare, ut contra Granados, & Quintanaduennas tenent Castropalao, & Hurtado, quos refert, & sequitur Diana *part. 9. tract. 6. resol. 33.* De qua benedictione aquæ agunt Josephus Vicecomes *lib. 1. de ritibus baptism. cap. 14.* Chartus. *de cærem. baptism. capit. 6.* Et si aqua accidentaliter tantùm mutata sit, dum aquæ usum retineat, sufficiens est ad baptismum ministrandum, veluti aqua jurulenta, tincta pulvere, melle, aut aliis rebus permixta, lixivium, ut docent D. Thomas *in 4. dist. 4.* Sotus *articul. 4.* Ægidius *de sacram. quæst. 66. art. 4. dub. 2.* Hurtad. Possevinus, & alii apud Leandrum *tom. 1. de sacram. disput. 1. de baptism. quæst. 9.* De glacie, nive, & gelu dubium est, cùm non sit aqua apta ad abluendum corpus baptizandi. Negant cum eis validè baptismum conferri, D. Thom. *3. p. q. 66. artic. 4.* Bonacina, Henriquez, Filliucius, & Ledesma apud Dianam *p. 5. tract. 3. resol. 3.* Affirmant Hurtado *de baptismo difficult. 2.* Leander *dict. tract. 2. de baptism. quæst. 7.* Sed verior est negativa sententia, dummodo in ipsa baptismi administratione, & applicatione materiæ nix resoluta non sit; unde quæri solet, an si resolvatur nix; non in manibus ministri, sed in ipso corpore baptizandi, baptismus ritè conferatur? Negat Tannerus *tom. 4. quæst. 4. disput. 1. dub. 2. num. 44.* Affirmat Suarez *3. part. in 3. part. disp. 20. sect. 2.* Credo tamen baptismum ita tempore necessitatis collatum valere, utpote cum materia probabili administratum. Ex dictis colligitur, non posse sacramentum baptismi administrari cum saliva, ut in præsenti textu docetur; nec etiam esse materiam aptam cervisiam, lac, vinum, sudorem, lachrymas, aquam ex vite, vel ex arboribus distillatam, liquorem herbarum, ex floribus, vel radicibus elicitum, ut sexaginta auctoribus relatis tenent Diana *5. part. tract. 3. resol. 2.* Nec etiam ulla urgente necessitate cum illis aquis administrari potest baptismus, ut de aqua rosacea contra Stephanum Bauny, & Chamerotam defendunt Lanfrancus *tom. 2. opusc. capit. 4. num. 2.* Diana *tom. 6. tract. 7. resol. 18.* Mendo *in statera, dissert. 9 quæst. 1. & 2.* ubi probat, neque urgente necessitate posse conferri baptismum cum aquâ rosacea, saliva, aut sudore. Prado *de sacramentis tract. 2. de baptism. dub. 3. §. 1.* Theophilus *tom. 16. in Heterocl. spirit. punct. 10. in princip.* Licèt Stephanus II. consultus in conventu Carisiaco in Francia habito, ut privatus Doctor responderit, baptismum cum vino collatum ratum esse, *can 11.* ibi: *Si in vino quis propterea quod aquam non inveniens, at omnino periclitantem infantem baptizavit, nulla exinde ei adscribitur culpa: infantes sic permaneant in ipso baptismo.* Habetur *tom. 17. Concilior. pag. 576.* etsi eadem sententia falsò adscribatur Syricio Papæ, ut probat Ant. Augustin. *lib. 1. dialog. 16.* In eo ergo canone respondit Pontifex ut privatus Doctor, non ex Cathedra: etsi Theophilus *tom. 10. in aurea coron. Rom. Pontif. verit. 7.* docuerit, necesse non esse admodum laborare pro responso illo, quod non est evidens à Pontifice manasse, vel quod absque truncatione referri non est exploratum; cùm ejus responsi fides unius dumtaxat Codicis MS. è monasterio quodam Gallicano assertione nitatur. De baptismo etiam cum arena collato ab Andrea Abbate agit Aloix *ad vitam S. Dionysii Episcop. Corinth. cap. 1.*

3. Diximus, aquam debere esse aptam ad abluendum corpus baptizandi, quia materia proxima hujus sacramenti est ablutio corporis, sive fiat per immersionem, sive per aspersionem, *c. 1. hoc tit.* quia utroque casu homo dicitur ablutus. D. Thomas *quæst. 66. artic. 7.* Hurtado *de baptism. disp. 1. difficult. 4.* Leander *eod. tract. disput. 3. q. 19.* Tenetur tamen minister servare usum propriæ Ecclesiæ, saltem sub peccato veniali, ut docet Leander *ubi proximè*: sufficitque unâ aquæ gutta, quæ possit per corpus diffluere, ut tenent plures, quos refert, & sequitur Diana *p. 5. tract. 3. resol. 3.* Circa minimam autem aquæ guttam non consentiunt Theologi, & Moralistæ. Sufficere ad conferendum baptismum, tenuerunt Henriquez *lib. 3. summæ, cap. 7. num. 2.* & *cap. 21. num. 4.* Vazquez *3. part in 3. disput. 145. cap. 4.* alii, quos sequuntur Diana *dict. tract. 3. resol. 4.* Pasqualigus *de baptismo dub. 74.* Negant Cambrana *de baptismo, capit. 1. dub. 4.* Suarez *de sacram disp. 20. sect. 2.* Valentia *tom. 4. controv. disput. 4. quæst. 1. punct. 2.* Layman. *lib. 5. summæ, tract. 1. cap 3. num. 1. conclus 3.* Dubiam materiam esse docuerunt Gaspar Hurtado *tom. 1. resol. moral. p. 1. §. 25. num. 323.* Theophilus *dict. tom. 16. fol. 145.* Macedo *de clavibus Petri, lib. 4 cap. 12.* Unde etiam hæsitatur, si quis baptizaverit signo crucis in fronte, aut alia corporis parte digito facto, aut linteo aliquo ma defacto, verum conferat baptismum. Negant Angelus *verbo Baptismus 3. num. 4.* Aureolus *in 4. dist. 3. quæst. 3.* Possevinus *de baptismo, c. 2. n. 4.* Sed rectius affirmant Paulus Comitolus *lib. 1. resol. moral. q. 12.* Bonac. *in ultima edit. de baptism. disput. 2. punct. 3. num. 14.* Leander *dict. tract. 2. quæst. 4.* Nihil tamen interest, quæ corporis pars aquâ abluatur, sive caput, *cap. post quam 28. de consecr. distinct. 4.* sive pectus, aut scapulæ. Sotus *in 4. dist. 3. artic. 7.* Circa alias verò, veluti pedem, manum, aut digitum, dubitant DD. Et baptismum conferri negant Sotus

dict. artic. 7. Suarez *disput. 20. de sacram. sect. 2.* Bonac. *suprà num. 24.* Ægidius, Granados, Torreblanca, & alii relati à Leandro *dict. tract. 2. quæst. 25.* Sed contrariam sententiam ut veriorem tenent Vazquez, Navarr. Ochagavia, Filliuc. Diana, & Hurtado, apud Leandrum *ubi proximè*: & probatur ex eo, nam si quamlibet ex iis partibus quis tetigerit, dicitur totum hominem tetigisse, *l. vulgaris 21. ff. de furtis*: ergo ablutio cujuslibet ex his partibus sufficiens erit ut homo dicatur ablutus. Observandum tamen est, cessante necessitate similem baptismum iterandum esse sub conditione, cùm administratum reperiatur sub materia dubia, ut pluribus relatis docet Hurtado *tom. 1. resolut. moral. tit. 1. §. 25. num. 359.* Frances *in Pastor. intern. part. 2. tract. unic. quæst. 3. num. 6.* Semper autem requiritur, ut aqua corpus tanget, saltem in capillis, aut ungue, ut docent Sotus *dict. artic. 7.* Vazquez *3. p. in 3. disputat. 145.* Filliucius, Valentia, Toletus, Suarez, & alii relati à Leandro *suprà quæst. 20. & 70.* Idem asserendum est de baptizatis in pelle secundina, aut umbilico, per quem fœtus matri conjungitur, & alitur; nam baptismus iterandus est sub conditione. Marchantius *de baptismo cap. 1. quæst. 1. casu 2.* Diana *dict. part. 5. tract. 3. resol. 4. & 112.* Si autem pars aliqua corporis mortua sit, & illa aquâ abluatur, baptismus invalidus est, quia pars sensibilis non est, nec à anima informatur. Desideratur etiam, ut ablutio fiat ab ipso ministro. De emersione verò, & an necessaria sit in baptismo, agit Hurtado *de sacram. tom. 1. tract. 2. de baptism. dub. 7.*

CAPUT FINALE.

Idem *in* (a) *eodem.*

LIcèt Græcos diebus nostris ad obedientiam Sedis Ap. revertentes fovere, ac honorare velimus, (b) mores ac ritus eorum, quantùm cum Domino possumus, sustinendo: in his tamen illis deferre nec volumus, nec debemus, quæ periculum generant animarum, & Ecclesiasticæ derogant honestati. Postquam enim Græcorum Ecclesia cum quibusdam complicibus, & fautoribus suis obedientiæ Sedis Ap. se subtraxit, in tantùm Græci cœperunt abominari Latinos, quod inter alia, quæ in derogationem eorum impiè committebant, si quando sacerdotes Latini super eorum celebrassent (c) altaria, non priùs ipsi sacrificare volebant in ipsis, quàm ea, *tanquam per hoc* inquinata, lavissent. Baptizatos etiam à Latinis ipsi Græci rebaptizare ausu temerario præsumebant, & adhuc, sicut accepimus, quidam hæc agere non verentur. Volentes igitur tantum scandalum ab Ecclesia Dei amovere, sacro suadente Concilio districtè præcipimus, ut talia de cætero non præsumant, conformantes se tanquam filii obedientiæ sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ matri suæ, ut sit unum ovile, & unus Pastor. Si quis autem tale quid præsumpserit, excommunicationis mucrone percussus, ab omni officio, & beneficio Ecclesiæ suspendatur.

NOTÆ.

1. (a) *Eodem.*] Lateran. videlicet; cùm enim temporibus Innocent. III. Græci ad unitatem Ecclesiæ Rom. fuissent conversi, ut retuli *in cap. scriptum, de elect.* editus fuit præsens canon, ut damnaretur abusus eorum, qui baptizatos à Latinis iterum baptizabant. Sed quæret aliquis, cur præsens constitutio, cùm edita sit in Græcos, seu contra eos, eorum idiomate PP. Concilii usi non fuerint, cùm lex promulganda sit potiùs linguâ eorum, ad quos dirigitur, *authent. de non alienandis, §. nos igitur, ad finem*, ibi: *Hanc proposuimus, & non paternâ voce legem conscripsimus, sed hac communi, & Græca, ut omnibus sit nota, propter facilem interpretationem.* Et *l. unic. in fine, C. de veteri jure enucl.* Faciunt textus *in cap. si rector, 44. dist. cap. oportet 7. quæst. 1. cap. quoniam, de offic. Ordin. Clement. ne in agro, §. sanè, de statu monach.* nam legislator subditos legibus dirigere, non illaqueare intendit, *cap. 2. 27. quæst. 1.* unde lex non debet esse captiosa, *cap. erit, 4. quæst.* Franc. Valens *in concord. juris Pont. 2. p. sect. ult.* Facit ab specie textus *in cap. nomine, 74. dist.* Respondeo Patres Concilii præsentem constitutionem edidisse vulgari, & communi linguâ, Latinâ videlicet, quæ tam apud Græcos, quàm apud alias nationes facilè intelligitur, vel saltem exponi potest à pluribus in qualibet regione commorantibus. Et cùm Concilium hoc generale esset, & Romæ celebraretur, vulgari, & Latinâ linguâ constitutiones promulgandæ erant, tum ob Ecclesiæ Latinæ auctoritatem, tum quia in Concilio generali, ubi erant utriusque linguæ periti, hæc constitutio edita fuit.

(b) *Mores.*] Prorsus diversos à Latinis, de quibus integrum librum edidit Arcudius.

(c) *Altaria.*] Quia Latinos, tanquam hæreticos vitabant, talesque esse credebant, eo quod in baptismo utebantur formulâ vulgari: *Ego te baptizo &c.* ut infrà dicemus. Quod etiam contigit Donatistis, qui adhuc incredibili fastu, & immani odio Latinos persequebantur, ut altaria, in quibus ipsi catholici celebrabant, improbarent, & pro inquinatis haberent, ut refert Optatus Milevitan. *lib. 6.* ubi notavit Balduinus.

COMMENTARIUM.

INter ritus diversos, variosque Ecclesiæ Latinæ, & Græcæ, illum præcipuè usitatum, ac receptum legimus circa formam sacramenti Baptismi, videlicet quod Latini utuntur eâ formâ: *Ego*

Ego baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, ut probavi *in cap. 1. hoc tit.* Græci verò utuntur ea formâ : *Baptizetur N. servus Christi in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti*, ut constat ex Concilio Florentino in decreto de Sacramentis, *vers. Forma autem*, ubi docetur, per illam formulam verum confici sacramentum. Græci enim eâ forma uti cœperunt, ad tollendum quoddam schisma, quod jam primis Ecclesiæ sæculis cœperat apud Corinthios, qui existimabant, baptizatos pertinere ad eum, qui ipsos baptizabat, ac proinde unusquisque dicebat : *Ego sum Cephæ, ego sum Pauli*; quos reprehendit D. Paulus *cap. 1. & 3.* dicens : *Nunquid Cephas pro vobis mortuus est, aut Paulus?* Notavit D. Augustinus relatus à Gratiano *in cap. cum tantum 47. de consecr. dict. 4.* Quare ut occasionem hujus erroris Græci tollerent, uti cœperunt prædictâ formulâ, sed adeo pertinaci animo, ut crederent sub ea tantùm baptismum validè administrari, & ita credebant Latinos formulâ vulgari utentes hæreticos esse, ut notavit Bellarminus *de baptism. cap. 3. vers. Sextus fuit.* Et ita à Latinis baptizatos iterum baptizabant, & altaria, in quibus ipsi presbyteri Latini celebrabant, tanquam ideo polluta, reconciliabant, juxta textum *in cap. 2. de sacram. non iterandis:* quod improbant, & condemnant PP. in præsenti canone, Græcis de cætero prohibentes, ne baptizatos à Latinis iterum baptizare præsumant.

4. Sed prædicta forma Græcorum ab Ecclesia approbata in dicto Concilio Florent. non levem difficultatem continet; siquidem actio ministri necessariò exprimenda est, ut docetur *in cap. 1. hoc tit.* in dicto Concilio Florent. *ubi suprà*, in illis verbis : *Si exprimatur actus, qui per ipsum exercetur ministrum, cum sancta Trinitatis invocatione perficitur sacramentum.* Unde D. Thomas; *p. quæst. 66. artic. 5. in corpore*, postquam scribit baptismum evangelicis verbis conferri, subjungit: Ideo oportet, quod in ejus forma exprimatur causa, quæ duplex est; una principalis, aquæ virtutem exprimens, nempe S. Trinitatis expressio; alia instrumentalis, videlicet minister, qui sacramentum confert : ideo inquit Sanctus in forma baptismi utriusque mentionem fieri debere: sed in forma Græcorum non exprimitur actio ipsa ministri : ergo per eam non potest validè baptismus conferri. Cui difficultati ut satisfaciat Sotus *in 4. dist. 3. quæst. unic. artic. 5.* quem sequitur Cabrera *de sacram. quæst. 66. articul. 5. num. 16.* existimat, ad veritatem formæ baptismi non esse necessarium explicare actionem ministri activè, aut passivè, dummodo ea non negetur, ac proinde sufficere, si dicatur: *Baptizet te Deus, vel Christus*; sive, *Baptizaris à Christo, vel à Deo.* Et ita accipit formam Græcorum: *Baptizetur servus Christi*, subaudiendo à Christo, vel à Deo. Sed hæc sententia Soti communiter rejicitur ex eo, quia actio ministri non solùm debet non negari in forma baptismi, verùm & significari non ipsis formæ verbis, ut facilè probatur *ex dict. cap. 1. hoc titul. Concilii Florent. suprà relato.* Deinde quia explicatio illa formæ Græcorum, ut subintelligatur à *Deo*, vel à *Christo*, prorsus inepta est; siquidem ad Deum non spectat baptizare in nomine Patris, &c. Quare hac sententiâ omissâ, quam impugnat Vazquez *3. p. in 3. p. disp. 142. cap. 2. à n. 15.* Ochagavia *de sacram. quæst. 8. de baptism. à num. 4.* Gaspar Hurtado *disputat. 1. de baptism. difficult. 8.* Granados *tract. 5 de baptism. disputat. 5. num. 3. & 4.* dicendum est, in baptismi forma non solum actum baptizandi explicandum esse per verbum *Baptizo*, vel aliud æquipollens activè, vel explicite, ut declaravit Eugenius IV. exponens formam eorum in dicto Concilio Florent. in decreto de Sacram. *vers. Primum omnium*, ubi ad probandum, Græcos verum conficere sacramentum Baptismi, eam rationem reddit, quoniam cùm principalis causa, ex qua baptismus virtutem habet, sit sancta Trinitas; instrumentalis autem sit minister, qui tradit exterius Sacramentum, si exprimatur actus, qui per ipsum exercetur ministrum cum Sanctæ Trinitas invocatione perficitur sacramentum. Unde rectè Vazquez, Hurtado, & Granados suprà laudati asseruerunt, eum esse sensum formæ Græcorum : Baptizetur N. servus Christi à me, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. Et si adhuc instes, ex ratione suprà adducta, ob quam Græci uti cœperunt hac forma, & per eam Græcos intendere excludere omnem actum baptizantis. Respondeo Græcos ob prædictam rationem, & alias, quas refert Petrus Arcudius *in concord. Eccles. Occident. & Orient. lib. 1. cap. 8.* prædictâ formâ utentes, noluisse negare instrumentalem virtutem baptizantis, sed solùm principalem, quæ Deo competit : quippe in Græcorum forma explicatur etiam actus baptizantis, prout exercetur à ministro, tanquam instrumento Dei, ut declaravit Eugenius IV. *ubi suprà*, & docuit D. Thomas *d 3. p. quæst. 66. artic. 5.* Unde audiendus non est Innocentius *in comment. textus in cap. 1. hoc tit.* quem sequuntur Felinus *in capite quæ in Ecclesiarum, de constit.* Marcus Antonius *lib. 5. instit. tit. 2. de baptism.* Sylvester *verbo Baptismus 1. num. 7.* dum asserit, presbyterum Latinum administrantem baptismum cum forma Græcorum, nullum conferre sacramentum; nam licèt ita baptizans peccaret lethaliter, tamen certum est, illum validum sacramentum conferre, ut de presbytero Latino consecrante in pane fermentato, aut Græco in pane azymo, probavi *in cap. fin. de celebrat. Missarum.*

TITVLVS XLIII.

De Presbytero nondum baptizato.

CAPUT I.

Ex Concilio apud (a) *Compendium.*

SI quis presbyter ordinatus deprehenderit se non esse baptizatum, baptizetur, & iterum ordinetur.

NOTÆ.

1. (a) *Compendium.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 1.* & apud Burchardum *lib. 4. Decreti, cap. 74.* Ivonem Carnot. *part. 1. Decreti, cap. 268.* Gratianum *in cap. si quis 60. 1. quæst. 1.* & meminit Innocent. III. *infrà, in cap. veniens :* ideſt in Synodo habita in palatio Regis Caroli apud Compendium. Unde textus hic reperitur inter Capitularia Caroli *lib. 6. capit. 93.* in hæc verba : *Si quis presbyter ordinatus deprehenderit se non esse baptizatum, & ordinetur iterum, & omnes, quos prius baptizavit.* Illa autem verba : *Et omnes, quos prius baptizavit*, juſtè omittuntur in præſenti à Raymundo, licèt à Decretiſtis referantur ; quia baptizatus non accipit gratiam à miniſtro, ſed ab ipſo ſacramento; ideo à quocunque, etiam Judæo, vel Pagano adminiſtratus, dum ſub debita, & legitima forma, & cum intentione faciendi quod Eccleſia facit, iterari non debet: quod & cautum video in ipſis Capitularibus *lib. 5. capitul. 4.* ibi: *Si quis baptizatus eſt à presbytero non baptizato, & ſancta Trinitas in ipſo baptiſmo invocata fuit, baptizatus eſt, ſicut Sergius Papa dixit: impoſitione verò manus indiget. Gregorius Epiſcopus Roman. & Joannes Sacellarius ſic ſenſerunt.* Ubi pro Gregorio legendum eſt, *Georgius*, ut in ipſo Concilio Compendienſi habetur. Georgius hic, & Joannes Sacellarius fuerunt Legati Stephani Papæ ad Pipinum, quorum ipſe Stephanus meminit *in epiſtol. 8.* Codicis Carolini, quem edidit Grethſerus. Unde rectè Raymundus omiſit in præſenti ea verba : *Et omnes, quos ipſe baptizavit.* Quia illi nullo modo ſunt rebaptizandi, ex proximè dictis ; immò omnia geſta ab ipſo Presbytero non baptizato, ob publicam utilitatem ſuſtinentur, argumento textus *in l. Barbarius, de offic. Prætor.*

Commentarium hujus textus dabimus *infrà, cap. 3.*

CAPUT II.

Innocent. III. *Epiſc.* (a) *Cremonenſi.*

APoſtolicam Sedem conſulere decreviſti. *Et infrà :* Inquiſitioni tuæ taliter reſpondemus: Presbyterum, quem ſine unda baptismatis extremum diem clauſiſſe ſignificaſti, quia in ſanctæ matris Eccleſiæ fide, & Chriſti nominis confeſſione perſeveravit, ab originali peccato ſolutum, & cœleſtis patriæ gaudium eſſe (b) adeptum aſſerimus incunctanter. Lege ſuper octav. lib. Auguſt. de (c) civit. Dei, ubi inter cætera legitur : Baptismus inviſibiliter miniſtratur, quem non contemptus religionis, ſed terminus neceſſitatis excludit. Librum etiam (d) D. Ambroſii de obitu Valentiniani, idem aſſerentis revolve. Sopitis igitur quæſtionibus Doctorum, Patrum ſententias teneas, & in Eccleſia tua juges preces, (e) hoſtiasque Deo offerri jubeas pro presbytero memorato.

NOTÆ.

1. (a) *Remon.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc titul. cap. 2.* ſed ut notavit Ant. Auguſtin. *in notis ad hunc textum*, legendum eſt, *Innocent. II.* nam Decretales epiſtolæ Innocentii III. tantùm reperiuntur in tertia aut quarta collectione, juxta ea, quæ adduxi in apparatu ad hæc commentaria. Innocentius II. antea Gregorius dictus, monachus Benedictus, electus fuit in ſummum Pontificem die XIV. Februarii anno 1130. ut referunt Baronius, & Corſolanus *in eodem anno*, Ludovic. à S. Carolo *in Biblioth. Pontif. litt. I.* Cremona eſt in plaga occidentali, climate ſeptimo, ac regione ſalubri gaudet; ſed protendens obliquè in longitudinem à Me-

à Meridie ad Septentrionem, & in latitudine ab ortu ad occasum, spatio passuum circiter bis mille quingentorum : de cujus situ, & origine, & amplitudine plura tradit Andreas Scotus *in itenerario Italiæ, lib. 1. fol. 216.* jam olim Ecclesiâ Cathedrali decorata erat, siquidem Eustachius ejus Præsul subscripsit Synodis Romanis 3. & 6. sub Symmacho, ut refert Carolus à S. Paulo *in Geograph. sacr. fol. 62.*

2. (b) *Esse adeptum.*] Unde cognoscitur, falsam esse sententiam existimantium, non dari beatitudinem ullam usque ad finem mundi, & per consequens nec judicium particulare cujuslibet decedentis; quam expressiùs damnarunt Benedictus XI. in extravaganti relata à Castro *adversus hæreses, verbo Beatitudo.* Eugenio Papa in Concilio Florent. *sess. ult.* Eam refellunt latè Bellarminus *de Beatitudine lib. 1.* Serarius *lib. 1. contra Puvium, cap 1. & 2.* Theoph. Raynaud. *tom. 2. in tract. Christus Judex, cap. 6.*

3. (c) *De civitate Dei.*] Sententia, quam in præsenti innocentius Augustino tribuit, non reperitur in ullo ex libris 22. quos S. Doctor scripsit de civitate Dei; extat tamen *in lib. 4. de baptismo contra Donatistas. c. 22.* & refertur *in cap. baptismi vicem, cap. non dubito de consecr. dist. 4.* & citatur à D. Bernardo *epist. 77.* & etiam *lib. 1. de anima & ejus orig. cap. 11.*

(d) *B. Ambrosii.*] *In monodia Valentin. ferè in fine*, cujus verba statim dabimus.

4. (e) *Hostias Deo.*] Non levis controversia est apud Interpretes, immò & apud Ecclesiæ PP. utrum Missæ sacrificium pro catechumenis offerri possit? ac eorum animæ incruento hoc sacrificio juvari valeant? Negant ulla ratione prodesse hoc sacrificium catechumenis S. Chrysostomus *homil. 3. ad Philipp.* ferè in fine, verbis illis, post præmissam summam hujus sacrificii utilitatem erga defunctos, quam ab Apostolis edocta est Ecclesia. *Noverant* (Apostoli) *hinc multùm ad vitâ functos lucri accedere, multùm utilitatis. Eo enim tempore, quo universus populus stat manibus passis, ac cœtus sacerdotalis, & illud horrorem venerationis plenum incutiens sacrificium, quomodo Deum non placabimus pro istis orantes? Atque id quidem de iis, qui in fide discesserunt. Catechumeni verò neque hac dignantur consolatione, sed omni auxilio sunt destituti uno quodam excepto. Quare verò hoc licet pauperibus pro ipsis dare, atque hinc aliquid recipiunt refrigerationis. Vult enim Deus nos nobis mutuum auxilium offeramus. Ecquid enim aliud causæ sit, quamobrem pro pace, & bono mundi statu precari jusserit? quamobrem pro omnibus? Nam sic quidem inter omnes sunt etiam latrones sacrilegi, fures, atque alii sexcentis scatentes malis: & tamen pro omnibus precamur: erit enim fortasse quædam ipsorum conversio. Quemadmodum igitur pro viventibus istis precamur qui nihil à cadaveribus differunt, sta pro illis etiam precari licet.* Ejusdem sententiæ videtur esse S. August. *lib. 1. de anima & ejus orig. cap. 11.* Nam profitetur, sacrificium christianum pro nullis offerri, nisi baptizatis; nec agit dumtaxat de parvulis morte præventis priùs quàm lustrarentur fonte sacro. Nam quamvis is sit primarius eo loco D. Augustini scopus, contra fatuitatem contrariam hæretici, quem eo loco refellit; tamen initio capitis universalem doctrinam tradit in hunc modum: *Salva fide Catholica, & Ecclesiasticâ regulâ, nullâ ratione conceditur, ut pro non baptizatis cujuslibet ætatis hominibus offeratur sacrificium corporis, & sanguinis Christi, tanquam per hu usmodi pietatem suorum, ad regnum cœlorum, quò perveniant, adjuventur.* Contrarium tamen docuerunt D. Ambrosius in præsenti citatus, ubi agens de duobus germanis Imperatoribus, Gratiano, & Valentino, quos habebat charissimos, & ambo excesserant catechumeni, sic ait: *Beati ambo, si quid meæ orationes valebunt. Nulla dies vos silentio præteribit. Nulla inhonoratos vos meæ transibit oratio. Nulla nox non donatos aliqua precum mearum contextione transcurret. Omnibus vos oblationibus frequentabo. Quis prohibebit innoxios nominare? Quis vetabit commendationis prosecutione complecti? Si oblitus fuero te, sancta Hierusalem, hoc est sancta anima, & pacifica germanitas, obliviscatur me dextera mea.* Hanc sententiam D. Ambrosii amplectitur Innocentius *in præsenti*, & *in cap. debitum, de baptismo*, perperam repugnante Gennadio *lib. de Ecclesiæ dogm. cap. 73.* & defendit Theoph. *tom. 15. in Heterocl. punct. 3. quæst 2.* Omissâ distinctione inter catechumenos audientes, & competentes, quam agnoverunt Bellarm. *lib. 2. de missa, cap. 6.* Henriquez, *lib. 9. summæ cap. 15. num. 5.* Scortia *lib. 2. de Missa, cap. 2. num. 5.* Et licèt negari non possit, SS. Chrysost. & August, negasse offerri posse fructuosè hoc sacrificium pro catechumenis; tamen cùm habeamus pro contraria sententia declarationem Innocentii III. professentis, id esse conforme SS. PP. non est cur negetur hodie catechumenis hoc præsidium.

COMMENTARIUM.

VIrtute baptismi flaminis eodem modo, ac ratione fluminis hominem justificari, ac per 5.
consequens salvari posse docetur *in cap. 3 hoc tit.* & ita catechumenum in catechesi decedentem salvari, latè probavi *lib. 3. Concil. Illib. cap. 60.* ubi exponit Mendoza caput *catechumenum, de consecr. dist. 4.* Exibi adductis præsens commentarium petendum est.

CAPUT III.

Innocent. III *Ferrariensi* (a) *Episcopo.*

VEniens ad Ap. Sed. dil. filius lator præsentium, lachrymabili nobis insinuatione monstravit, quod cùm per singulos ordines usque ad gradum sacerdotii ascendisset, comperiit tandem pro certo, quod non fuerit secundum formam Evangelii baptizatus. Unde nos eum per ven. f. n. (b) Tuscul. Episcopum ritè fecimus baptizari; & cùm super ordinibus coram nobis fuisset diutiùs disputatum, quidam in eam de-

clinaverunt sententiam, ut cùm baptismus sit fundamentum sacramentorum, ante susceptionem baptismi non suscipiatur aliud sacramentum: quoniam ubi fundamentum non est, superædificari non potest. Porrò cùm quis non solùm per sacramentum fidei, sed per fidem etiam sacramenti efficiatur procul dubio membrum Christi; & qui Christum habet per fidem, etsi baptismum non habeat, habet utique fundamentum, præter quod aliud poni non potest, quod est Christus Jesus, superædificari posse videtur, sicut salutifera opera, sic & quælibet Ecclesiastica Sacramenta, cum illud non sit generaliter verum: neque de novis, neque de veteribus sacramentis, quod baptismus sit fundamentum illorum: quoniam & sacramentum conjugii, & (c) Eucharistiæ à non baptizatis recipi potest. Præterea sacramentum Ordinis, non solùm Pontificalis, sed Sacerdotalis etiam, & Levitici, ex institutione sua præcessit baptismum, per quod forsitan videtur, quod ante baptismum hujusmodi ordines possent rite conferri, maximè his qui baptizati creduntur. Quia verò in Concilio apud Compendium legitur constitutum: Si quis presbyterorum ordinatus deprehenderit se non esse baptizatum, baptizetur, & iterum ordinetur. Nos circa latorem præsentium in hoc dubitabili casu quod tutius est sequentes, mandamus quatenus ipsum per singulos ordines usque ad sacerdotium promovere procures, & permittas eum in sacerdotio ministrare, quia non intelligitur iteratum, quod ambigitur esse factum; nec malè de sacramento sentitur, cùm illud non religionis contemptus, sed articulus necessitatis excludit. Et certè de illo, qui natus de Christianis parentibus, & inter Christianos est fideliter conversatus, tam violenter (d) præsumitur, quod fuerit baptizatus, ut hæc præsumptio pro certitudine sit habenda, donec evidentissimis forsitan argumentis contrarium probetur.

NOTÆ.

1. (a) *Ferrarien.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap unic.* Hugoni videlicet, qui Ferrariensem Ecclesiam rexit ex anno 1196. usque ad annum 1212. ut refert Vghellius *tom. 2. Italiæ sacræ, fol. 576.* De Ferrariensi Ecclesia egi *in cap. cùm M. de constit.*

(b) *Tusculan.*] Nicolaum videlicet. De Tusculana Ecclesia egi *in cap...*

2. (c) *Eucharistiæ.*] Materialiter, non fructuosè, exponunt repetentes hìc: sed verius est, etiam hæc verba afferri in vim disputationis pro opinione eorum, qui tenebant, baptizatos baptismo flaminis posse recipere alia Sacramenta, Conjugii videlicet, Ordinis, & Eucharistiæ, ut exposuerunt Lugo *de Eucharist. disput. 13. sect. 1.* Henao *eodem tract. disp. 14. sect. 4.*

3. (d) *Præsumitur.*] Licèt quis baptizatus non credatur, Alciatus *lib. 4. de præsumpt. cap. 1.* Acunna *in cap...* Tamen cùm inter catholicos natus & educatus est, creditur baptizatus, ut docent ultra congestos à Barbosa hìc, Gregorius Lopez *in l. 3. tit 4. part. 1. gloss. 4.* Alexand. Ambrosin. *de immunit. Eccles. cap. 7. de assassinis num. 3.* ideoque in Tribunalibus S. Inquisitionis talis in hæresim lapsus punitur. Cantera *qq. crimin. cap. 1. num. 5.* Carena *de offic. Inquisit. 2. p. tit. 1. de hæresi*, Vela *de delictis, cap. 14. num. 4.* Ricciulus *de jure person.*

COMMENTARIUM.

4. QUo modo cœlum baptismo aperiri dicitur *in cap. 3. §. sicut, §. sed adhuc, cap. penult. de baptism.* sic ad alia sacramenta veluti januam baptismum esse, constat *ex cap. præter, §. penult. 32. dist. cap. si quis confugerit 52. cap. si quis per ignorantiam 59. 1. quæst. 1.* & qui per eam ingressus Ecclesiam non est, ad ordines ascendere non potest, nec etiam alia sacramenta recipere. Concilium Florentin. *in decret. union.* ibi: *Primum omnium sacramentorum locum tenet sanctum Baptisma, quod vitæ spiritualis janua est; per ipsum enim membra Christi, ac de corpore efficimur Ecclesiæ.* Facit ratio adducta à D. Thoma *3. p. quæst. 35. artic. 3. in corpore*, his verbis: *Nihil potest aliquis recipere, cujus receptivam potentiam non habet: per characterem autem baptismalem efficitur homo receptivus aliorum sacramentorum; unde qui characterem non habet, nullum aliud sacramentum recipere potest; & sic character ordinis baptismalem characterem præsupponit: cùm enim baptismus sit generatio spiritualis, qui non est genitus in Ecclesia, quomodo poterit cum aliis fidelibus ad spiritualia concurrere.* Unde certa, & indubitata est sententia, quæ in præsenti Innocentio III. tantùm probabilis visa est, tum ob auctoritatem Concilii Florentini, tum ob communem consensum Theologorum, qui Innocentium sequuti sunt, asserentes, non baptizatum incapacem esse ordinationis, & cæterorum sacramentorum. Probat Hallierius *de sacris elect. cap. 3. fol. 522.* Nec obstant fundamenta contrariæ sententiæ ab Innocentio in præsenti expensa. Non primum, pro cujus solutione dicendum est, non baptizatum per fidem Christi membrum fieri, quantum ad adhæsionem interiorem Christo, quæ sufficit ad meritum, & privatum cujuslibet Christiani statum; non autem quantùm ad adhæsionem cum Christo exteriorem, & in ordine ad totum corpus Ecclesiæ, cujus omnia membra exteriori sacro signo in unum corpus Ecclesiæ, seu tesserâ aliquâ confœderantur, & spirituali signaculo per illud sensibile signum animæ impressum, jus ad reliqua sacramenta, & communia Ecclesiæ bona fortiuntur. Licèt enim quoad remissionem peccati originalis, & ut homo salvari possit, æquales sint baptismus fluminis, flaminis, & sanguinis; tamen

tamen in aliis differunt, veluti quia in baptismis flaminis, & sanguinis non datur essentia sacramenti; nam in eis nulla adest verborum forma, ut in baptismo fluminis: nec in baptismo flaminis adest signum externum sensibile, ut in fluminis baptismo, quod est Sacramentum, *cap. unic. §. una verò, de sacra unct. cap. ad abolendam, de hæreticis.* Trident. *sess. 7. de sacrament. can. 1.* Deinde quia baptismus fluminis, seu sanguinis non imprimit characterem, ut facit baptismus aquæ. Trident. *sess. 7. can. 9.* probat Hurtado *de vero martyrio tract. 7. resol. 40.* Deinceps quòd nec martyrium, nec contritio sunt janua Sacramentorum, sicut baptismus aquæ. Trident. *sess. 14. cap. 2.* nec excludunt necessitatem recipiendi baptismum aquæ si haberi potest, *cap. catechumenum 37. de consecr. dist. 4.* Unde *cap. 10. actuum Apost.* refertur, Cornelium justificatum postea recepisse baptismum: unde licèt per baptismum fluminis quis justificetur, non tamen ideo potest alia sacramenta recipere: nec etiam Eucharistiæ, aut matrimonii exempla in præsenti adducta quicquam faciunt; nam matrimonium cùm habeat naturam contractus, non ut sacramentum, sed ut contractus juris gentium, etiam apud Infideles datur. Eucharistia etiam materialiter, & de facto ab eis recipi potest; sed non licitè, & fructuosè, quod probat D. Basilius *homil. 13.* seu in exhortatione ad baptismum, illustri exemplo Israëlitici populi, qui neque aquam de petra bibere, neque cœlestem panem manducare potuit donec mare rubrum, baptismi figuram, pertransisset, ibi: *Nec unquam ille ex spirituali petra bibisset, nisi ex figura baptizatus fuisset: nec tibi aliquis veram potionem, nisi verè baptizato præbebit: panem Angelorum ille post baptismum manducavit; tu autem quomodo viventem comedes panem, nisi sumpto priùs hoc Sacramento?* Denique talium est, Diaconalem, vel Sacerdotalem ordinem priùs institutum fuisse, quàm baptismum; nam licèt aliqui Theologi Scholastici senserint, hoc sacramentum, quatenus & materiâ, & formâ constat, non fuisse ante resurrectionem institutum, quam sententiam probabilem esse sentit D. Thomas *3. p. q. 73. artic. 5. ad 4.* Cano *lib. 8. de locis, cap. 5.* & probat Rupertus *lib. 8. in Joan. cap. 3.* verior tamen sententia est, sacramentum baptismi ante Christi mortem institutum fuisse, immò & Apostolos eo tempore illum ministrasse, ut docuerunt Theologi cum Magistro, & ibidem D. Thomas *q. 1. artic. 5.* alii relati à Vazquez *3. p. in 3. disput. 140. cap. 3.* & declarat D. Augustinus *tract. 5. in Joannem*, dum docet, homines post baptismum Joannis susceptum, iterum baptismo Christi baptizatos fuisse: & ita Judam baptismum Christi suscepisse. Etiam id probatur *ex cap. 3. D. Lucæ, cap. 1. D. Marci*, ubi refertur, D. Joannem differentiam constituisse inter suum baptismum, & baptismum Christi, dum ajebat: *Ego quidem baptizo vos in aqua.* Et ut de Christo loquitur, ait: *Ipse vos baptizabit in Spiritu sancto, & igne.* Quæ verba, *& igne*, adjecit ad denotandam gratiam, & virtutem interiorem baptismi. Illud tamen ex sacra Scriptura, aut aliqua Ecclesiæ definitione non liquet, quo tempore Christus baptismum instituerit. Illa tamen communior sententia est, quæ docet, hoc sacramentum fuisse institutum eo die, quo Christus Dominus baptizatus fuit, ut docent Magister *in 4. dist. 3.* D. Thomas communiter receptus *3. p. q. 66. artic. 2.* & idem colligitur ex D. Ambrosio *lib. 2. in Lucam, cap. final.* Hieronymo *in dialogo contra Luciferianos, n. 12.* Damasceno *lib. 4. de fide, cap. 10.* & suadetur ex eo, nam statim baptizato Christo, Joannes etiam ab ipso Domino baptizatus fuit, ut docet D. Hieronymus *super Matth. cap. 3.* ubi ait, Christum à Joanne in aqua solum baptizatum fuisse; Joannem verò à Christo in Spiritu: at baptismus in spiritu à Christo institutus est pro sacramento: ergo fatendum videtur, ab eo tempore baptismi sacramentum fuisse institutum; & ita non rectè arguebant, qui asserebant, Sacerdotalem, vel Diaconalem ordinem priùs institutum fuisse à Christo Domino, quàm baptismum: & per consequens manet pro comperto, non baptizatum invalidè sacramentum Ordinis recipere, & ita esse baptizandum, & denuò ordinandum.

5. *Exponuntur can. 19. Concil. Nicæni, can. & 14. Matiscon. 1*

Sed in hac parte exponendi sunt duo canones difficiles, nec vulgò noti. Primus est canon. 19. Concilii Nicæni, in illis verbis: *De Paulianistis, qui deinde ad Ecclesiam confugerunt, statutum est, ut ii omnino rebaptizentur: si qui verò tempore præterito in clericorum numero erant, si quidem à culpa, & reprehensione alieni visi fuerint, rebaptizati ordinentur à catholicæ Ecclesiæ Episcopo: si verò examinatio eos non esse aptos deprehendat, deponi eos oportet.* Ex quibus ultimis verbis deducitur, non baptizatos, & ordinatos esse baptizandos; & si quoad Ordinis exercitium eos non esse aptos Episcopus deprehendat, eos deponendos esse: igitur quia validè fuerant ordinati, aliàs quomodo deponendi erant? Cui difficultati Theodor. Balsamon. *in notis ad ipsum canonem duplici modo satisfieri posse existimat.* Primò depositionis nomen ibi accipiendo abusivè pro expulsione; non quia deponantur ab aliquo gradu, quem non habebant; sed quia repellantur ab eo, ad quem ascendere iterum volebant. Secundò ait posse ea verba accipi de depositione post baptismum, & iteratam ordinationem ab Episcopo Catholico faciendam; quo casu propriè & strictè depositio dari potest. Secundus est canon 14. Concilii Matiscon. 1. in illis verbis: *Ut Judæi à cœna Domini usque ad primam diem post Pascha, secundum edictum bonæ recordationis Domini Childeberti Regis, per plateas, aut forum, quasi insultationis causâ, deambulandi licentia denegetur, & ut reverentiam cunctis Sacerdotibus Domini, vel Clericis impendant, nec ante Sacerdotes consessum, nisi ordinati, habere præsumant. Qui hoc facere fortasse præsumpserit, à judicibus locorum, prout persona fuerit, distringatur.* In quibus dum docetur, ne Judæi ante sacerdotes consessum habere præsumant, nisi ordinati, videtur supponi, Judæos posse ordinari, & per consequens non præcedente baptismo sacramentum Ordinis recipi posse. Pro cujus canonis expositione existimo, in eo verbum illud, *ordinati*, non accipi pro initiatis majoribus, aut minoribus ordinibus ecclesiasticis, sed potiùs pro Judæis ordinatè consessum habentibus: & si dicamus eos gradu aliquo ordinatos esse, supponendum erat fuisse baptizatos.

TITU-

TITVLVS XLIV.

De custodia Eucharistiæ, Chrismatis, & aliorum Sacramentorum.

CAPUT I.

Innocentius III. *In Concilio* (a) *generali.*

STatuimus, ut in cunctis Ecclesiis Chrisma & Eucharistia sub fideli (b) custodia, clavibus adhibitis conserventur, ne possit ad illa temeraria manus extendi ad aliqua horribilia, vel (c) nefaria exercenda. Si verò is, ad quem spectat custodia, ea incautè reliquerit, tribus (d) mensibus ab officio suspendatur: & si per ejus incuriam aliquid nefandum inde contigerit, graviori subjaceat ultioni.

NOTÆ.

1. (a) *Generali.*] Lateranensi videlicet, *can. 20.* ubi reperitur textus hic, & *in cap. 2. de baptismo, in 4. collect.* de quo Concilio egi *in cap. 1. de summa Trinit.* & hujus canonis meminit Concilium Frising. celebratum anno 1440. *can. 18. Item præcipiendo mandamus, ut secundùm constitutionem Lateranensis Concilii Eucharistia, & oleum sanctum sub fideli custodia, & reverentia debita, clavibus adhibitis conserventur, ne possit ad illa temeraria manus extendi ad aliqua horribilia, & nefaria exercenda.*

(b) *Fideli custodia.*] *Sub sigillo*, dicitur *in cap. sanè, de celebrat. Missar.* Consonat D. Franciscus *epist. 13.* ibi: *Ut corpus Christi in loco pretioso ponatur, & consignetur.* Cujus obligationis ritum illustrat Cironius *in notis ad textum in d. cap. sanè.*

2. (c) *Horribilia, vel nefaria.*] Fideles olim Chrismate utebantur pro medela in suis infirmitatibus: quem morem à Sanctis Patribus didicerunt; nam aliqui sancti viri, qui dono curationum divinâ gratiâ præditi erant, ne sibi sanitatum solatia tribuerentur, sed divinæ virtuti, ac beneficio, infirmos oleo per sacerdotem benedicto inungebant. Sic feciſſe S. Hilarionem meminit in ejus vita S. Hieronymus. Idem de Simeone Stylita refert Theodoretus, & de Aphatre Anachoreta. Etiam ejusmodi oleo Proculum Christianum curasse Severum Imperatorem, testis est Tertul. *ad Scapulam*, nec non Severus Sulpitius *lib. 1. de vita S. Martini, & dialog. 3. cap. 2.* insignia miracula refert ab ipso B. Martino facta olei benedicti perfusione super infirmos. Sic sanctam Genovefam ægrotos sanasse, energumenosque liberasse ab infestatione dæmonum, in ejus actis legimus: suaque ætate testatur Palladius fuisse complures Sanctos Abbates, qui morbos oleo benedicto depellebant. Quare fideles pro medicina cœperunt uti chrismate: quem usum improbarunt Patres Concilii Arelat. 6. *can. 18.* ibi: *Presbyteri sub sigillo custodiant chrisma, & nulli sub pretextu medicinæ, vel cujuslibet rei donare præsumant.* Mogunt. *can. 27.* ibi: *Presbyteri sub sigillo custodiant chrisma, & nulli sub pretextu medicinæ, aut maleficii donare inde præsumant.* Pontific. Rom. *sub tit. de offic. quintæ feriæ in Cœna Domini*, ibi: *Jubet Episcopus presbyteris attentè, ut juxta canonum traditionem chrisma, & olea ab ipso Episcopo in ea die consecrata fideliter custodiant, & nulli sub pretextu medicinæ, vel maleficii tradere præsumant, aliàs honore priventur.* Rationem reddit D. Cyprianus *in serm. de unctione chrismali*, ibi: *Non hæc medendis corporibus est unctio instituta, &c. sed virtus divina potentiùs operatur.* Oleum verò non ab Episcopo, sed à presbytero benedictum, posse in usum medicinalem laicis concedi, censuit Ecclesia, juxta Innocentium I. *epist. 1. Decret. cap. 18.* ibi: *Oleo sancto posse uti non solùm sacerdotes, sed etiam laicos in suis, vel suorum necessitatibus.* Cui sententiæ subscripserunt PP. Synodi Vvormat. *can. 72.* ibi: *Sanè quoniam de hoc, sicuti de cæteris, consulere voluit dilectio tua, adjecit filius meus Cœlestinus Diaconus in epistola sua, sic esse à tua dilectione positum illud, quod in B. Apostoli Jacobi epistola est conscriptum: Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros, & orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini: & oratio fidei salvabit infirmum, & suscitabit illum Dominus: & si in peccatis fuerit, dimittentur ei. Quod non est dubium, de fidelibus ægrotantibus accipi, vel intelligi debere, qui sancto oleo chrismatis perungi possunt, quod ab Episcopo confectum non solùm sacerdotibus, sed omnibus, ut Christianis licet in sua, aut suorum necessitate ad ungendum.* Illustrant Beda *in cap. 6. Marci*, Schaccus fusè *in tract. de re unguentaria.* Alii etiam ad alios longè deteriores usus, & maleficia sacro ipso chrismate abutebantur, veluti ad fucro ipso chrismate abutebantur, veluti ad fucro ipso chrismate abutebantur, veluti ad fuc

deprehendi posse à multis putabatur. Pœnit Roman. *tit. 6. cap. 6.* Burchardus *lib. 19. Decreti, cap. 287.* ibi: *Bibisti Chrisma ad subvertendum Dei judicium.* Concil. Tribur. *can. 4.* apud Carnot. *p. 11. Decreti, cap. 51.* Synodus Turon. *can. 20.* & *lib. 3. Capitul. Caroli, cap. 55.* ibi: *Si presbyter chrisma dederit, ab Episcopo degradetur. & postmodùm à judice manum perdat, si propter judicium subvertendum hoc fecerit.* Notarunt Novarinus *lib. 5. schediasm. cap. 29.* Lindembrog. *in gloss. legum antiq. verbo Chrisma.* Etiam temerario ausu ab impiis hominibus aliquando Eucharistiam subreptam fuisse tradit S. Chrysostomus *epist. ab Innocent I.* quam allegat Nicephorus Calixtus *lib. 13. hist. cap. 19.* & refertur *in cap. significasti, el 2. de homicid.* & ad maleficia, & amatoria, ut *in cap. 3. de pœnit. & remiss. in 2. collect.* ibi: *De muliere, quæ ut nobis significasti, cupiens viri sui ampliorem amorem sibi acquirere, suscepto corpore Christi, & in ore retento, cùm viro osculum porrexerat, & ipsum trajicere cùm voluit, non potuit; sed postea versum est in carnem, cùm tangeret juxta dentes molares, & caro succrevit, & adhuc est in ore. Fraternitati tuæ non possumus sanius dare consilium, nisi quod eam inducas, & compellas, ut tanta per condignam pœnitentiam, & bona opera satagat expiare delicta. Nempe credimus, quod si verè contrita fuerit, & pœnitentiam egerit condignam, & tu pro ipsa ad eum oraveris, corpus Domini trajicere poterit, divinâ gratiâ suffragante.* Horrenda sunt quæ in hac parte referunt M. Delrius *lib. 3. disquisit. mag. part. 1. quæst. 3. sect. 1.* Bouguetus *lib. de sortiariis, cap. 60.* Petrus Mamorius *in flagello malefic. cap. 2. in fine,* Barthol. Spina *apolog. 3. de Lamiis, cap. 1.* Theophil. Raynaud. *tom. 6. tr. de Eucharist. cap. 6. num. 23.* Unde ita diligenter PP. Concilii Lateran. in præsenti cavent, ut fideliter sub clavi custodiatur, ne possit temeraria manus extendi ad Eucharistiam, vel Chrisma. Ea autem verba, quæ sequuntur in præsenti rubrica, *& aliorum sacramentorum*, accipienda sunt impropriè, & in lata acceptione pro oleo Extremæ Unctionis, & rebus, quæ sacramentorum usibus deputatæ sunt, de quibus *in cap. 2.* Chrisma enim, oleum, & similia, sacramenta non sunt, cùm non persistant, nec dentur in permanendo; sed tantùm sacramentalia.

3. (c) *Tribus mensibus.*] In Pœnit. Romano, *tit. 5. cap. 11.* de illis, qui non bene custodiunt corpus & sanguinem Domini, ita cavetur: *Qui non bene custodierint sacrificium, & mus, vel aliquod aliud immundum animal comederit illud, 40. dies pœniteant. Qui autem perdiderit illud in Ecclesia, aut pars ejus ceciderit, & non inventa fuerit, 30. dies pœniteat. Perfundens aliquid super altare de calice, quando offert, sex dies pœniteat, aut si abundantiùs, septem dies pœniteat.* Refertur *in cap. qui non bene, de consecrat. dist. 2.* Faciunt textus *in cap. si quis per ebrietatem, cap. si quis per negligentiam, eadem dist. 2.*

COMMENTARIUM.

4. EX hoc canone Concilii Later. sequens communiter deducitur assertio: *Eucharistia, & chrisma debent fideliter sub clavi custodiri, & contrà facientes graviter sunt puniendi.* Probant textus *in cap. tribus, de consecr. dist. 2. cap officium, de offic. Archipresb.* Concil. Turon. *2. can. 3.* ibi: *Corpus Domini in altari, non imaginario ordine, sed sub crucis titulo componatur.* Et *can. 4.* ibi: *Ut omnis presbyter habeat pyxidem, aut vas tanto Sacramento dignum, ubi corpus Dominicum diligenter recondatur ad viaticum recedentibus à sæculo, quæ sacra oblatio tantùm intincta debet esse in sanguine Christi, ut veraciter presbyter possit dicere infirmo: Corpus, & sanguis Domini proficiat tibi, &c. semperque sit super altare observata, propter mures, & nefarios homines: & de septimo, in septimum diem semper mutetur, id est, illa à presbytero sumatur, & alia, quæ eodem die consecrata est, in locum ejus subrogetur, ne fortè diutiùs reservata, mucida (quod absit) fiat.* Vvormat. *can. 5.* ibi: *Ut presbyter semper Eucharistiam habeat paratam, ut quando quis infirmatus fuerit, aut parvulus infirmus fuerit, statim eum communicet, ne sine communione moriatur.* Bituric. *cap. 2.* ibi: *Quia corpus Domini per Ecclesias parochianas dicebatur nimiâ vetustate neglectum, statuerunt Episcopi in eodem Concilio, ut corpus Domini non plus servetur, quàm à Dominica in alteram.* Turon. *1. can. 20. Presbyteris injungendum est, ne sacrum chrisma foras conclave dimittant, ut à quolibet attingi possit.* Metense *can 3. Communi decreto statutum est, & hoc interdictum à sancta Synodo nimium laudatum est, ut cuncti presbyteri libros, & sacerdotalia vestimenta suo Episcopo in proxima Synodo ostendant, & ut chrisma suum sub sigillo, & sera semper custodiant.* Oxoniense *can. 16. Provideant Archidiaconi, quod diligenter juxta formam Concilii generalis, Eucharistia, Chrisma, & Oleum sanctum salva sub clavibus recondatur.* Colonienſe *3. p. 7. cap. 16.* Augustense *can. 18.* ibi: *Hostia vitalis pro infirmorum viatico in loco mundo, ac honorato, accenso ad eum perpetuo lumine servetur.* Trident. *sess. 13.* ibi: *Consuetudo asservandi in sacrario sanctam Eucharistiam adeo antiqua est, ut eam sæculum etiam Nicani Concilii agnoverit.* Heraldus Episcopus Turon. in suis Capitul. *can. 56. Ut presbyteri Chrisma, Oleum, & Eucharistiam semper habeant, ut parati inveniantur.* Concil. Ravennat. 2. tempore Clementis V. *rubric. 7. Statuimus quod Eucharistia, Viaticum, sive Corpus Christi, Chrisma, Oleum sanctum, & Oleum infirmorum sic devotè, tutè, & secretè custodiantur, & reponantur in locis, aut sacristiis ad hoc deputatis, & aptis, quod ad ea non possit manus nefaria accedere, seu sacrilega, & maximè mulierum.* Salzeburg. temporibus Martini V. *cap. 28. Statuimus, ut in cunctis Ecclesiis Baptismus, Chrisma, Oleum, & Eucharistia sub fideli custodia, clavibus adhibitis, asserventur, ne possint ad illa manus temerariæ extendi.* Illustrant ultra congestos à Barbosa, & Gra[illegible] præsenti, Crespetius *in summa, verbo Eucharistiæ asservatio.* Cironius *in parat. ad hunc titulum,* & *in notis ad textum de celebrat. Missar.* Barbosa *de potest. Episcop. alleg. 22.* Baronius *anno 57.* Majolus *dier. canicul. fol. 265.* Lantdmeter, *lib. 2. de veteri mon. cap. 75.* Buleng. *adversus Casaub. diatrib. 3. cap. 38.* Henao *de Eucharist. disput. 16.* Bellarm. *tom. 1. contr. lib. 2. de Eccles. cap. 3.* Sausay *in Panopl. Sacerd. p. 1. lib. 9. cap. 4.* Fagundez *in lib. 1. in 3. Decal. præcept. cap. 1.* Novarinus *lib. 5. de Agno, cap. 130.* Anton. Augustin. *in epit. jur. Pontif. lib. 23. tit. 5.* & *lib. 24. tit. 6.* Grethserus *lib. 2. de cruce, cap 33.* Turrianus *pro epist. Pontif. lib. 4. cap. 19.* Rosweidus *in notis ad epist. 12. D. Paulini, pag. 147.* Corjolanus *in not. ad can. 3. Concilii Turon. 2.*

Joan.

Joan. Dartis *in tract. de Eucharist. cap. 18. per tot.* Vicecomes *lib. 1. de Missa ritibus, cap. 24.* Conradus Kling. *lib. 4. disp. cap. 20.*

4. *Traditur ratio dubitandi.*

Verùm pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo, & intendam probare, ritum servandi Eucharistiam in præsenti titulo commendatum, alienum esse à facto Domini nostri, & à disciplina Ecclesiastica. Quoad factum Domini nostri ita profert Origenes, seu Cyrillus *in cap. 7. Levit. homil. 5. Dominus panem, quem discipulis dabat, non distulit, nec differri jussit in crastinum.* Ergo si Dominus instituit tantùm Eucharistiam, ut sumeretur statim, non verò asservaretur, non rectè ab Ecclesiæ Patribus jubetur custodiri. Quoad disciplinam Ecclesiasticam antiquam constat, jam ab Ecclesiæ cunabulis Eucharistiam non asservari, sed peracto Missæ sacrificio consumi. Unde D. Clemens *in epist. 2.* jubet, ut tot ponantur in altari holocausta, quod populo sufficere posse videantur: si quid autem supersit post communionem, non servetur in crastinum. Immò Isichius *lib. 2. in Levit. cap. 8.* refert morem Ecclesiæ fuisse comburendi id, quod superfit ex sacramento Eucharistiæ. Circa quem auctorem illud notavit Claudius Espenceus *lib. 2. de adorat. Eucharist. cap. 10.* quod sive is fuerit Isichius, sive Esytius, Presbyter Hierosolymitanus, & monachus, Gregorii Nazianzeni discipulus; sive Esychius Augustino contemporaneus, & Salonitanus Episcopus; sive Isytius Gregorii Magni synchronos, Episcopus Hierosolym. & scriptor Latinus, ignorare non potuit vel ille, quid de hujusmodi reliquiarum, tum asservatione, tum etiam cultu suus Præceptor senserit, neque quid antecessores observaverint, etsi postea in Ecclesia Hierosolym. id usitatum non fuisse referat Hubertus Cardinalis *in lib. contra Græcorum calumnias*, quem refert P. Henao *tom. 3. disputat. 29. sect. 26.* In Ecclesia etiam Constantinop. cùm plusculum de particulis Eucharistiæ reliquum esset, sacerdotes, pueros, Innocentes, ex eis, qui ad scholas, & ludum litterarium ibant, accersebant, eisque jejunis reliquias, quæ superfuissent, dabant absumendas. Quem quidem ritum confirmat vetus miraculum, quod referunt Niceph. Calixtus *lib. 4. cap. 86.* Evagrius *lib. 4. Eccles. hist. cap. 36.* his verbis: *Cùm puer admodum essem, & maximè à prima ætate in sacris ædibus versari studio haberem, contigit tale quiddam sub Menna quoque Patriarcha. Cum pueris ad id delectis puer quoque viri religione Judæi, vitro conficiendo vitam tolerantis, aggregatus est. Puer is ibi diutiùs ultra solitam horam moratus, domum venit, & causam tardioris reditus, parentibus diligentiùs eam inquirentibus, quod scilicet cum aliis pueris in æde sacra divinas partes edisset, renunciavit: pater re novâ auditâ, furore percitus fornacem, ubi vitrum conformabat, succendit, & puerum arreptum in eam, præjactâ flammâ suffocatâ, candentem conjecit. Porrò mater ubi puerum diutiùs non comparentem quæsivisset, & non invenisset, urbem omnem circuivit, perquàm acerbè plorans, atque lugens: & die tertio ad officinam mariti consistens, ingenti planctu seipsam lanians, prolixiusque ingemiscens, filium vocavit, atque ille maternâ voce agnitâ, responsum è furno dedit: tunc mater hostio furni fracto, cum miraculo maximo in medius prunis puerum stantem vidit, ita prorsus incolumen, ut nec capillum quidem flamma læserat: & ubi causam incolumitatis quæsivit, mulierem quandam illustrem, purpureâ amictam stolâ frequentiùs ad eum venisse, aquam sibi infudisse, & flammam ei appropinquantem extinxisse, cibum etiam cum esurisset, præbuisse, dixit. Hæc postquam Justinianus cognovit, puerum cum matre divino regenerationis lavacro adhibuit, Deoque dicavit. Patrem, qui Christianorum sacra suscipere non sustinuit, veluti parricidam, in furum arborem, proinde atque in crucem egit.* Hoc etiam miraculum referunt Greg. Turon. *de gloria Martyrum lib. 1. cap. 10.* Sigebertus Gemblacensis *ad annum Domini 552.* Odo Cancel. Parisien. *serm. in Dominic. 25. post Trinit.* nisi referamus eam consumptionem ad reliquias Eucharistiæ jam servatas, de quibus in Concilio Matisc. *2. can. 6.* ita cavetur: *Quæcunque reliquiæ sacrificiorum post peractam Missam in sacrario supersederint, quartâ, vel sextâ feriâ innocentes ab illo, cujus interest, ad Ecclesiam adducantur, & indicto eis jejunio, easdem reliquias conspersas vino suscipiant.* Referunt Espenceus *lib 2 de Eucharist. cap. 10.* Raynaud. *de Agnoscreo, cap. 14. dubit. 1.* P. Henao *tom. 3. de sacrific. Missæ, disp. 29. sect. 26.* Tandem augetur hæc dubitandi ratio ex canone 3. Concilii Cæsaraug. ibi: *Eucharistiæ gratiam si quis probatur acceptam in Ecclesia non sumpsisse, anathema sit in perpetuum.* Concilium Tolet. 1. *can. 14.* ibi: *Si quis autem acceptam à sacerdote Eucharistiam non sumpserit, velut sacrilegus propellatur.* Ergo quiâ non licet Eucharistiam servare, sed statim dum consecratur, consumi debet.

5. *De ritu servandi Eucharistiam.*

Quâ dubitandi ratione minimè obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, Calvinum, Petrum Martyrem, & Illyricum, censuisse tunc solùm panem & vinum esse sacramentum, dum comeditur; & bibitur; sicut aqua baptismi tunc solùm continet sacramentum, dum corpus abluit. Unde negant, servandam esse Eucharistiam, quasi hoc sacramentum non sit res permanens: quos doctè refellit Bellarminus *lib. 4. de Eucharist. cap. 1.* præcipuè ex veteri usu servandi Eucharistiam, quem ut probemus, supponimus à primis Ecclesiæ sæculis moris fuisse Eucharistiam in sacrario servare, ut facilè deducitur ex D. Clemente *lib. 8. constitut. cap. 13.* in alia editione *cap. 20.* ubi jubet, peractâ communione, quod superest de corpore Domini, reponi à Diaconis cum debita reverentia in pastophorio. Quid autem sit pastophorium, explicat D. Hieronymus *in comment. super Isaiam, cap. 22.* ubi ait, pastophorium significare tabernaculum, seu thalamum, ubi templi Præpositus habitat: & idem Sanctus *in epist. ad Rusticum*, laudat sanctum Exuperium Tholosæ Episcopum, eo quod ob inopiam voluntariam cogeretur Christi corpus in canistro servare. Et in Concilio Turonæ celebrato anno Domini 570. ut vult Binius *in ejus notis*, seu 567. ut probat Sirmundus *cap. 3.* cavetur, ut corpus Domini in altari non imaginario ordine, sed sub crucis titulo componatur. Pro cujus canonis intellectu prænotandum est, Eucharistiam olim plerunque in altari recondi in columbis aureis, vel argenteis super altari appensis: cujus ritus vetustissimum monimentum extat in vita S. Basilii ab Amphilochio Iconi scripta, ubi refertur, Sanctum Missam celebrasse, & panem in ea consecratum in

tres

tres partes divisisse ; quarum unam cum timore communicavit, alteram columbæ aureæ super altare pendenti imposuit. De his columbis, & earum in Ecclesiis usu extat sequens testimonium in 5. Synodo, *act. 1.* Quæruntur clerici, & monachi Antiocheni contra Severum ejus urbis non jam pastorem, sed lupum : *Nec sanctis ille pepercit altaribus, nec sacris vasis, ea conflans, & suis similibus erogans. Præsumptum est & hoc ab eodem, ô Beatissimi ; nam columbas aureas, & argenteas in formam Spiritus sancti super divina lavacra, & altaria appensas, unà cum aliis sibi appropriavit.* Relegit hanc quærimoniam in 2. Synodo Nicæna, *act. 5.* Antonius Monachus, ut refert Claudius Espenceus *lib. 2. de ador. Eucharist. cap. 5.* & plura de his columbis adducunt Rosweidus *in not. ad epist. 12. D. Paulini.* Sausay *in Panopl. Sacerd. lib. 9. cap. 4.* Novarinus *in agno Eucharist. lib. 5. cap. 55.* Baronius *anno 57. num. 152.* Item in turriculis, seu turribus pretiosis Eucharistia reponebatur, de quibus Gregoribus Turon. *de gloria Martyrum, cap. 86. Tempus ad offerendum sacrificium advenit, acceptaque turre Diaconus, in qua ministerium Dominici corporis habebatur, &c.* S. Remigius in suo testamento apud Flodoardum *lib. 5. hist. Rhem.* ibi : *Illud quoque vas aureum decem librarum, quod mihi sæpememoratus Dominus Clodoveus Rex donare dignatus est, tibi hæredi meæ Ecclesiæ suprà memoratæ* (Rhemensi scilicet) *jubeo turriculam & imaginatum calicem fabricari.* Ubi licèt aliqui legant, thuribulum ; tamen legendum esse turriculum, post Brissonium probat Sausay *d cap. 4.* Facit idem Flodoardus *lib. 2. cap. 6.* dum de Laudone Archiep. scribit: *Turrim quoque auream, quam ad votum suum fabricari fecerat, super altare posuit S. Mariæ Rhemensis Ecclesiæ, & patenas tres.* Postea cœpit servari corpus Domini in pyxide, ut hodie custoditur, quæ debet esse benedicta, ut latè probat Henao *de Eucharistia d. disput. 16.* Patres ergo Concilii Turon. *in d. can. 3.* docent, ut sacrosancta Eucharistia non in eodem cum reliquis imaginibus loco, in altari ponatur ; sed in peculiari, nempe sub cruce Domini : ut enim ipsa Domini crux in præcipuo altaris loco statuebatur tanquam omnium imaginum præcipua, ita par erat, ut ipsa etiam sacratissima Eucharistia præcipuum locum obtineret, sub ipsa videlicet cruce : docuerunt Corjolanus *in notis ipsius canonis.* Grethserus *de cruce lib. 2. cap. 33.* Landtmeter. *lib. 2. de veter. cleric. cap. 75.* Sausay *ubi proximè*, Vinius, & Sirmundus *ubi suprà.* Et non probabiliter conjectatur Binius in notis ad ipsum canonem 3. Felicem Episcopum Bituric. qui in illo Concilio subscripsit, ad sacratissimam Eucharistiam servandam curasse fieri instar turris vas aureum. Perelegans illud, quod Venant. Fortunat, celebravit, & descripsit subsequenti epigrammate ad Felicem Bituricens. in turrim ejus :

Quàm bene juncta decent sacrati ut corporis Agni,
Ingens margaritum ac aurea dona ferant:
Cedant chrysolitis Salomonia vasa metallis,
Ista placere magis ars facit, atq; fides:
Quæ data, Christe tibi Felicis munere, si essent,
Qualia tunc tribut de grege Pastor oves.
Et cujus tu corda vides, pietate coæquas,
Par vide merito qui dedit æra duo.

Commendatur etiam à Sancto Hieron. *epist. 4.* S. Exuper. Tolosan. Archiep. qui tempore exundantium barbarorum, ne istiusmodi vasa sacra illorum rapinæ cederent, ipsa in usum pauperum conflarat, canistro vimineo, & vitreo calice corpus Domini portans. Etiam non nisi de asservata in Ecclesia Eucharistia accipi potest illud execrandum scelus Donatistarum, quod ab Optato Milevit. breviter describitur his verbis : *Jusserunt Eucharistiam canibus fundi, non sine signo divini judicii ; nam iidem canes accensi rabie ipsos dominos suos quasi latrones sancti corporis reos, dente vindice, tanquam innotos, & inimicos laniaverunt.* Illustrat Novarinus *in Agno Eucharist. lib. 5. cap. 55.* Nec solùm sub specie panis, verùm etiam sub speciebus vini aliquando servatam fuisse in Ecclesia Eucharistiam patet ex epistola D. Chrysostomi ad Innoc. I. Papam, ubi ait : *Ingressis militibus in sacrarium, ubi sacra erant reposita, sanctissimum Christi sanguinem in militum vestes effusum fuisse.* Quia tunc forsan adhuc laici communicabant sub utraque specie : quem morem ita communicandi referunt, atque morem hodiernum defendunt Joan. Ragusinus in perdocta oratione habita in Concilio Basileensi, Suarez *adversùs Regem Angliæ, lib. 2, cap. 5.* Bosquetus *ad Innocent. III. lib. 1. epist. 149.* Espenceus *de adorat. Euchar. lib. 2. cap. 13.* Pamelius *in notis ad D. Cyprianum epist. 63.* Baronius *anno 570.* Missana *ad D. Hieronymum verbo Eucharistia*, Manrique *tom. 1. annal. Cisterc. anno 119. cap. 3.* Wadingus *ad epist. 15. D. Franc. num. 7.* Sed tum ob periculum effusionis, tum ob facilitatem corruptionis, Eucharistia tantùm sub specie panis servari cœpit : & ægrotis Eucharistia sub specie tantùm panis ministrabatur, ut constat ex vita S. Ambrosii à Paulino scripta, ex vita S. Basilii scripta ab Amphilochio, ex Dionysio Episcopo Alexand. apud Eusebium *lib. 6. hist. cap. 36.* Aliqui Sacerdotes panem sanguine Domini intinctum custodiebant, juxta canonem 9. Concilii Rhemensis, suprà relatum ; alii panem intinctum in sanguinem Domini servabant ; quam intentionem, ut abusivam, & Apostolicis constitutionibus contrariam damnavit Jul. I. *in epist. ad Episcop. per Ægyptum missa*, & Concil. Brachar. *3. can. 1.* apud Gratianum *in cap. cùm omne, de consecr. dist. 2.*

Similem etiam abusum improbatum lego *in can. 28. Conc. Clarom.* sub Urbano II. his verbis : *Ne quis de altari communicet, nisi corpus separatim, & sanguinem similiter non sumat, nisi per necessitatem, & per cautelam.* In cujus notis Binius ex Baronio notat, in eo canone damnari hæresim Berengarianam in eo capite, quo docebat, satis esse per unam speciem Eucharistiæ impleri figuram. Verùm hæc interpretatio meritò refellitur ab erudito Petr. Marcha *in not. ad dict. can. 28.* quia inter Berengarii hæreses similis non reperitur : quare vera ipsius canonis explicatio petenda est ex abusu illius sæculi, in quo quidam clerici fidelibus laicis Eucharistiam sanguine Domini intinctam porrigere non dubitabant, ut testis est auctor Micrologi, qui ante Greg. VI. tempora scripsit, *c. 26.* ibi : *Non est authenticum, quod quidam corpus Domini intingunt, & intinctum pro complemento communionis populo distribuunt, nam Ordo Romanus contradicit.* Quæ forma non tantùm contraria erat ordini Romano, verùm & Christi institutioni, qui corpus seorsim à sanguine commendaverat, ut notatur in Conc. Bracharen. 3. anno 678. quod similem corruptelam damnavit *in can. 1.* unde sumptum est quod Julii epistolæ ad Ægyptios in

6.

collectione Isidori adscribitur, ibi: *Illud verò, quod pro complemento communionis intinctam tradunt Eucharistiam populis nec hoc prolatum ex Evangelio testimonium recipit, ubi Apostolis corpus suum & sanguinem commendavit; seorsim enim panis, & seorsim calicis commendatio memoratur. Nam intinctum panem aliis non præbuisse legimus, excepto illo tantùm discipulo, quem intinctâ buccellâ Magistri proditorem ostenderet, non quæ sacramenti hujus institutionem signaret.* Gliscebat in Occidente adeo hic abusus, ut Ivo Carnot. *in tract. de divinis offic.* cum tolerandum putaret in populi communione: *Non autem* (inquit) *corpore, & seorsum sanguine communicet, excepto populo, quem intincto pane, non auctoritate, sed summa necessitate timoris sanguinis Christi effusionis permittitur communicare.* Ut similem communicandi formam proscriberent PP. Concilii Clarom. statuerunt in dicto canone 28. ne quis communicet de altari, nisi corpus separatim, & sanguinem similiter sumat, id est *seorsim*, ut loquitur Concil. Brachar. sive *singulatim*, quemadmodum Ordericus sensum illius canonis expressit. Duplex autem casus excipitur in dicto canone; necessitatis videlicet, & cautelæ. Primus contingebat, si communio esset præbenda ægris, aut pueris; tunc enim ad juvandum esum panis, intinctio permittebatur, ut anno 1118. scripsit Paschalis II. Urbani II. successor ad Pontium Abbatem Cluniac. *epist. 32.* ibi: *Novimus enim per se panem, per se vinum ab ipso Domino traditum: quem morem sic semper in sancta Ecclesia conservandum docemus, atq; præcipimus, præterquam in parvulis, ac omnino infirmis, qui panem absorbere non possunt.* Secundus casus cautelæ eveniebat, cùm presbyteri, ne illis sanguinis effusio contingeret communicantium cœtu, solo pane intincto populum communicabant, non præbito poculo. Id egregiè docet Rodulphus Abbas sancti Trudonis, qui ea ætate vixit, his versibus, quos laudat Gropperus *de communione alterius specie, cap. 44.*

Hic & ibi cautela fiat, ne presbyter ægris,
Aut sanis tribuat laicis de sanguine Christi,
Nam fundi posset leviter, simplexq; putaret,
Quod non sub specie sit totus Jesus utraq;.

7. *De causis servandi Eucharistiam.*

Custodiebatur, asservaturque Eucharistia in Ecclesia variis ex causis, & pro diversis fidelium necessitatibus. Primò pro infirmorum communione, ne sine hoc sacro viatico decederent, *cap. presbyter. 2. dist. 93.* Conc. Turon. & Rhem. apud Burchard. *lib. 5. Decreti. c. 9. de decimis.* Joan. Dartis *de Euchar. c. 18.* Espenceus *de adorat. Euchar. lib. 2. cap 2.* Nec contrarium deducitur *ex cap. 1. de celebr. Missar.* ubi jubetur, ut presbyter jejunus exeat ad opus rurale, ut possit subvenire necessitatibus infirmorum. Quem textum, ut ibi retuli, exponunt Doctores, videlicet ut possit iterum celebrare, & ità Eucharistiam infirmis administret. Ergo quia non servabatur olim Eucharistia in Ecclesia infirmorum gratiâ. Pro cujus textus expositione jam ibi notavi, olim desiderari jejunium non solùm in celebrante Missæ sacrificium, & recipiente corpus Domini, verùm & in administrante: & ideo licèt Eucharistia servaretur pro infirmis administrandis; tamen ut ritè illis administrari posset, jubetur à Patribus Concil. Agat. ut presbyter, id est parochus, jejunus sit, ut possit necessitatibus infirmorum subvenire. Secundò asservabatur Eucharistia, ut ad Monachos, & moniales deferretur, teste Basilio *in epist. ad Cæsariam Patriciam: Omnes*, ait, *in eremo solitariam vitam agentes, ubi non est Sacerdos, communionem domi asservantes, à seipsis communicant.* Et *in novel. 123. Justin.* quæ super diversis Ecclesiæ capitulis inscribitur, inter cætera de monialibus sic habet: *Mulieribus quemcunque elegerint ipsæ, sive presbyterorum, sive Diaconorum, ut sanctam eis communionem deportet, religiosissimus Episcopus, sub quo sunt, quasi ductis sortibus attribuito, quem fidei rectæ, & honestæ esse vitæ cognoverint.* Illustrat Espenceus *lib. 1. de adorat. Eucharist cap. 5. per tot.* Fuit etiam olim Eucharistia asservata non solùm in usum modò viventium fidelium, verùm & mortuis quoque data, & cum eis consepulta. Amalar. Fortunatus *lib. 4. de Eccles. offic. cap. 42.* Amphiloc. *in vita S. Basilii, cap. 6.* ubi refert illum jam mori proximum Eucharistiæ consecratæ parte reverenter sumptâ, partem alteram secum sepeliendam reservasse; etsi de hoc facto dubitet Theophilus *tom. 15. in Heterocl p. 2. sect. 1. punct. 10.* D. Gregor. *lib. 1. dialog. cap 24.* ibi: *Puer quidam S. Benedicti sine ejus benedictione ad parentum, eorum quàm debebat amantior, habitaculum monasterio relicto perveniens, eadem die defunctus est: hus sepulto, toties foras corpore projecto, currentibus cum fletu monachis, vir Dei* (scilicet Benedictus) *manu sua communionem corporis Domini dedit, dicens: Ite, & hoc Domini corpus super pectus ejus cum magna reverentia ponite, & sic sepulturæ eum tradite. Quo facto susceptum ejus corpus terra tenuit, nec ultra projecit.* Et morem hunc præbendi mortuis Eucharistiam, non fuisse errorem ab hæreticis inductum, sed reverà permissum ab Ecclesia, docuerunt Mendoza *lib. 2. Concil. Illiber. in can. 58.* Claudius Espenceus *de adorat. Eucharist. cap. 7.* Menardus *in notis ad lib. sacram. D. Greg. fol. 247.* Rosweidus *in vita S. Basilii, fol. 167.* Albaspineus *lib. 1. obs. cap. 10.* Hæpthenus *in vita S. Benedicti, cap. 24. in fine*, Vivar. *de veteri monac. tom. 2. fol. 96.* Henriquez *lib. 1. summa, cap. 21. litt. D.* Licèt contrarium teneat, immò ex superstitiosa aliqua observatione ritum hunc cœpisse, Basil. Legion. *q. 2. schol. cap. 4.* qui capite sequenti duas assignat causas, ob quas Ecclesia olim sinebat mortuis Eucharistiam tradere. Primam ad extirpandam Gentilium superstitionem, juxta quam illi credebant, animas defunctorum tranare flumen illud Cocyti apud Tartaream regionem, vehique Acherontis rate, cui ut defunctus portorium solveret, ejus ori obolum imponebant. Juvenal. *satyr. 3.*

At ille
Jam sedet in ripa, tetrumq; novitius horret
Porthmea, nec speratæ cœnosi gurgitis alnum
Infelix, nec habet quem porrigat ore trientem.

Alex. ab Alex. *lib. 3. dier genial. cap. 7.* ubi ex Aristophane, Plutarcho, Luciano, Diodoro, & Plauto probat Tiraquellus. Expressiùs Apul. *lib. 6. Metamorph.* dum viam descendendi ad inferos ostendit, ibi: *Sed non hactenus debebis vacua per illas tenebras incedere, sed offas polentâ mulsâ concretas amplius habens gestare manibus, ac in ipso ore duas ferre stipas.* Et ut significaretur Eucharistiam, quæ vereèt pignus gloriæ, esse Christianis navem transvectionis in gloriam. Unde ut hanc Gentilium superstitionem Patres Ecclesiæ extirparent, sine-bant in os defuncti Eucharistiam apponere, ut docerent, eo viatico fideles in patriam cœlestem transvehi securiùs, quàm Gentiles. Aliam causam hujus perantiqui ritus assignat Basilius, ut ità

quieti

quieti cadaverum fidelium consuleretur, & dæmones ab ipsis sepulchris fugarentur. Nam cùm primis Ecclesiæ sæculis, dum extra Ecclesiam corpora defunctorum sepeliebantur, facilè à spiritibus immundis vexarentur, in usu esse cœpit, ut Eucharistia ori defuncti, aut supra pectus apponeretur, ut ita in pace quiesceret, nec à dæmone vexaretur, ut contigit in casu supra relato ex D. Gregorio, & aliis relatis à Franc. Georgio *lib. 2. problem sect. 2. problem. 79. & 80.* Postea tamen cùm sepultura fidelibus defunctis intra Ecclesiam permitteretur, & ritus superstitiosi Gentilium penitus inolevissent, prohibuerunt Ecclesiæ PP. amplius Eucharistiam mortuis dare in Concilio Altissiod. *can. 12.* ibi: *Non liceat mortuis, nec Eucharistiam, nec osculum tradi, nec velo, aut palliis corpora eorum obvolvi.* Concil. Carthag. *3. can. 6. Item placuit, ut corporibus defunctorum Eucharistia non detur, dictum est enim à Domino: Accipite, & manducate; mortui autem accipere non possunt, nec manducare.* Sexta Synodus in Trul. *can. 63.* ibi: *Nemo cadaveribus mortuorum Eucharistiam impertiatur.* Concil. Hipponense *can. 5.* quod refert Crespetius *in summa, verbo Eucharistia non danda mortuis.* Nec audiendus est Albaspineus *lib. 1. observ. cap. 9.* qui causam datæ mortuis Eucharistiæ eam proponit, quia videlicet ipsi cùm fideles essent, excessissent ex hac vita sine communione Ecclesiastica, & ita illis defunctis porrigi Eucharistiam: quem refellit Theoph. *tom. 15. in Het. 2. p. sect. 1. punct. 16.* Deinde asservabatur Eucharistia ut daretur peregrè proficiscentibus; & ita Satyrus D. Ambrosii frater in magna tempestate Eucharistiam è collo suspendit ipsi datam ab initiatis, qui erant in navi, à quibus eam popposcit, ut patet ex eodem D. Ambrosio *de obitu ipsius Satyri, cap. 7.* & Beda *in Martyrol. die 15. Augusti*, refert Tharsicium Martyrem cum deferret secum Eucharistiam, & incidisset in Gentiles, maluisse sibi vitam eripi, quàm Eucharistiam, quæ è manibus Gentilium evolavit. Illustrat Espenceus *lib. 2. de adorat. cap. 7.* Deinde asservabatur Eucharistia pro illis diebus, in quibus non sacrificabatur, veluti Quadragesimæ tempore, excepto Sabbatho, & Dominica, & sacro Annunciationis die, in quibus fiebat sacrificium præsanctificatum: quare Eucharistia illa vocabatur præsanctificatorum, ut patet *ex can. 52. 6. Synod.* ubi notavit Balsam. Et de his sacrificiis præsanctificatis agunt Menardus *in notis ad Sacram. D. Gregorii, fol. 75.* Turrianus *pro canonibus 6. Synodi, fol. 69.* Filesac. *de Quadrag. cap. 13.* Vicecomes *volum. 2. de ritibus Missæ, lib. 2. cap. 9.* Rursus asservabatur Eucharistia, ut Presbyteri, & Diaconi per 40. dies à die suæ ordinationis ex ea communicarent, ut referunt Fulbertus Carnot. *epist. ad Finardum*, ibi: *Hostiam Sacerdos recens ab Episcopo promotus de manu ordinatoris susceptam quotidiano usu ad quadragesimum usq; diem minutatim consumebat.* Albinus Flaccus *de divin. offic. tit. qualiter Episcopus ordinetur in Curia*, ibi: *Ad communicandum verò Pontifex porrigit ei formatum, atque sacram oblationem, quam accipiens communicat super altare; catera verò reservat sibi usque ad dies quadraginta. Postmodum ex præcepto Apostoli communicat omnem populum.* Illustrat, & mysticas rationes hujus ritus refert Hallier. *de sacris electi. cap. 9. artic. 2. §. 3.* Tandem olim, & hoc ætate asservatur Eucharistia, ut ostendatur in processione, quæ etiam ante Urbanum IV. in plerisque Ecclesiis in usu erat, ut constat ex Concilio Brach. *3. can. 5.* & aliis relatis ab Anton. August. *lib. 4. epit. tit. 6.* Menardus *ad Sacram. D. Gregorii, fol. 184.* Espenceo *de adorat. Eucharist. lib. 2. cap. 4.* licèt festum peculiarem corporis Christi ipse Urbanus instituisset prope annum 1261. *in Clem. unic. de reliquiis, & venerat.* ut referunt plura de ea festivitate adducentes Sherlogus *tom. 3. in Cant. vestig. 305. cap. 7. sect. unic. num. 59.* Spondanus *in continuat. Baronii anno 1264. & 1311.* Suarez *tom. 1. de relig. lib. 1. de diebus festivis.* Herrera *de orig. divin. offic. lib. 2. cap. 8.*

8. *Traditur ratio decidendi.*

Quibus ita animadversis ratio præsentis assertionis facilè percipitur; nam cùm constet, tot ob causas olim, & hodie Eucharistiam debere in Ecclesiis parochialibus asservari, similiterque chrisma esse custodiendum, ut sacramentum Confirmationis ministrari possit, & nonnunquam homines ausu temerario tam Eucharistiam, quàm chrisma surripuerint ad nefaria, & horribilia opera, ut suprà in notis probavi; ideo tam diligenter PP. Concilii Lateran. in præsenti cavent, & statuunt, ut Sacerdos sub clavi, & fideli custodia chrisma, & Eucharistiam habeat, ne aliquis ad nefaria illis abuti possit; & si negligenter ea custodierit, pro modo culpæ puniatur suspensione, aut depositione. Fuit etiam injunctum ipsis presbyteris, ut frequenter hoc sacramentum renovare curarent octavo saltem die, *in c. presbyter, de consecr. dist. 2.* & ab Odone Cancellario Parisiensi *can. 21.* ubi rationem reddit, *ne vetustate aliqui ad indevotionem moveri valeant, aut errorem.* Ab Huberto Cantuar. Archiep. in suis Decretis, apud Rogerium & Hoveden. *in Joanne Rege*, ibi: *Renovetur hostia ipsa singulis diebus Dominicis.* Quare tempore interdicti, & in Ecclesia specialiter interdicta celebrari potest sacrificium Missæ ex hac causa, ut renovetur Eucharistia, *cap. permittimus, de sent. excom. lib. 6.*

9. *Dissolvitur dubitandi ratio.*

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta ex facto Domini relato ab Origine, seu Cyrillo; nam verum est, Dominum nostrum non jussisse Eucharistiam à se consecratam differri in crastinum; sed non inde rectè infertur, non debuisse postea Eucharistiam asservari; multa enim Dominus per se non jussit, quæ postea per Apostolos disposuit, etiam circa sacramentum Eucharistiæ, ut sanctus Augustinus testatur *epist. 118.* nec Origenes hoc agebat, ut probaret, non posse Eucharistiam conservari; sed cùm docere vellet, placere Deo sacrificium laudis recens, & novum ac spirituale, non vetus, usus est exemplo Domini, qui Eucharistiam à se consecratam continuò manducari jussit, ut exponit Bellarminus *lib. 4. de Eucharist. cap. 5.* Accedit, nam in his homiliis Origenis, & Cyrilli, Rufinus qui eas vertit, plura adjecit, & sustulit, ut ipse testatur, & tradit Espenceus *lib. 2. de adorat. Eucharist. cap. 9.* Immò ipse Cyrillus Alexandrinus redarguit hunc primum emergentem errorem illorum, qui putabant Eucharistiam in sequentem diem non esse servandam; nam ad Colosyrium Episcopum Arsontem scribens, sic ait: Porrò alios etiam esse audio, qui mysticam benedictionem nihil ad satisfactionem proficere dicant, si quid ex ea fiat reliquum in alium diem: insaniunt verò, qui hæc asserunt; nec enim alteratur Christus, nec sanctum ejus corpus immutatur, sed benedictionis vis, & facultas, & vivificans gratia perpetuò

petuò in ipso existit. Nec obstat auctoritas D. Clementis; nam verum est, olim nonnunquam Eucharistiæ reliquias servari, nonnunquam custodiri prohiberi; cùm enim propter sævas Gentilium persecutiones fideles clam in cæmeteriis, & locis occultis convenirent ad Missæ sacrificium celebrandum, & in eo communicandum, non poterat publicè exponi, & asservari sacra Eucharistia, ne Christianæ Religionis inimici etiam eam apprehenderent, & conculcarent: quare illis persecutionum temporibus, pace adhuc Ecclesiæ non datâ, congruentius PP. existimarunt, ut reliquiæ Eucharistiæ, quæ supererant, potiùs infantibus jejunis traderentur, aut ignis purissimo elemento absumerentur, ne illis irrisio, aut irreverentia per Gentiles fieret, præcipuè cùm nulla injuria sacramento ex simili consumptione irrogaretur, cùm ignis operatio ad specierum modò externarum absumptionem, non verò ad rerum internarum, hoc est corporis, & sanguinis Domini læsionem tenderet: nam & Pius Pontifex relatus *in cap. super negligentiam de consecr. dist. 2.* ea super quæ aliquid Domini vel de sanguine stillasset, vel de corpore cecidisset, igne jussit exuri, & cineres intus altare recondi; cujus etiam nunc decreto, si quo casu ex sacramento reliquum sit, quod sumi non possit, utimur. D. Thom. *3. p. q. 83. artic. 6. ad 7.* Nec obstat textus *in d. can. 3. Concilii Cæsarang.* pro cujus solutione sciendum est, primis Ecclesiæ sæculis, quia frequentioribus persequutionibus prohibebantur fideles in Ecclesiis, aut cæmeteriis ad communicandum convenire, permissum illis fuisse Eucharistiam secum in domum deferre, cùm quotidie de vita periclitarentur, ut quotidie sumerent corpus Domini, & ut ait D. Cyprianus *epist. 56.* considerantes se quotidie sanguinem Christi sumere, & ipsi pro Christo sanguinem effunderent: & ita concessum fuit, ut cùm in Ecclesia, aut aliis locis abditis sacrificium Missæ offerretur, fideles, qui ad eam conveniebant, non tantùm ibi communicarent, verùm & particulas ex Eucharistia consecrata à Sacerdote acceptas domum ferendas sumerent; quas reverenter asservatas singulis diebus summo mane jejuni communicarent: quò respexit Tertul. *ad uxorem cap. 5.* dum ait: *Non sciet maritus, quid ante omne cibum gustes; & si sciverit, panem non illum credit esse, qui dicitur.* Cujus moris meminerunt Clemens Alex. *lib. 1. strom.* Basilius *in epist. ad Cæsar. Patric.* quæ habetur *tom. 6. Biblioth. SS. PP.* ibi: *Alexandriæ autem, & in Ægypto unusquisque ex laicis, qui illic degunt, maximâ ex parte communionem habet domi suæ.* D. Gregorius *lib. 3. dialog. cap. 36.* D. Hieronymus *epist. 50.* Justian. *novel. 123. §. in omnibus*, & alii congesti ab Espenceo *de adorat. Eucharist. lib. 2. cap. 4.* Basilius Legion. *q. 2. scholast. cap. 3.* Landtmeter. *d. cap. 75.* qui mos evanuit propter fraudes impiorum, & hæreticorum, qui ne detegerentur in Ecclesiis non communicasse, sacrum Domini corpus secum auferentes, polluebant, & prophanabant: contra quos cautum fuit in Concilio Tolet. 1. *can. 14.* & Cæsaraugust. 2. *can. 3.* ut qui Eucharistiam acceptam in Ecclesia non consumpsisset, anathema in perpetuum esset: quem doctè exponunt P. Henao *tom. 3. de sacrif. Missæ, disput. 29. sect. 27.* Cabassutius *in notis Concilior.* ibi: & mirus casus hostiæ à quadam muliere in archa inclusæ referetur *in cap. plenè 30. de decimis, in 1. collect.* his verbis: *Plenè nobis innotuit ex tuarum continentia litterarum quod cùm hostia quædam sacrata in arca cujusdam mulieris parochianæ tuæ concluſa fuisset, virtute Domini faciente, pars ferè media in corpus Christi manifestè conversa est, ita ut caro videretur, &c.*

Sed antequam manum à tabula suspendamus, exponendus est difficilis textus *in can. 9. Concilii Nannet.* in illis verbis: *Ut de oblationibus, quæ offeruntur à populo, & consecrationis superfunt, de panibus, quos offerunt fideles ad Ecclesiam, certè de suis, presbyter convenienter partes incisas habeat in vase nitido, & convenienti, ut post Missarum solennia, qui communicare non fuerunt rati, eulogias omni die Dominico, & in diebus festis exinde accipiant: & illa, unde eulogias presbyter daturus est, antè in hac verba benedicat, &c.* Quem canonem citant Burchardus *lib. 5. Decreti, cap. 27.* Ivo Carnot. *p. 2. Decreti, cap. 37.* ex Decretis Pii Pontificis *cap. 4.* In eo illud facile non est, an agatur de Eucharistia, vel de pane benedicto à presbytero; siquidem de Eucharistia, ad quid jubetur, ut quod supersit, per parochias dividatur, & mittatur? siquidem ex suprà traditis servari potiùs debebat in Ecclesia. Pro cujus canonis expositione sciendum est, apud antiquos genus quoddam fuisse communionis per eulogias, ideo institutum, ut absentibus mitteretur pars aliqua, & societas esset cum Episcopo, & cæte is fidelibus, qui in civitate morarentur; nam cùm per vicos & pagos sparsi, & diffusi ex eadem non possent sumere communionem, cuperentque semper unionis Christianæ speciem quam possent maximam, retinere, diebus festivis ex matrice per parochias benedictus panis mittebatur, ex cujus perceptione communionem adesse inter omnes fideles ejusdem diœcesis intelligeretur: quod introductum fuisse à Melchiade refert Baronius *anno Christi 313. num. 52.* De his eulogiis *in can. 14. Concilii Laodic.* ita cavetur: *Sanctas oblationes ad vicem eulogiarum per festivitatem p. schalem ad alias parochias minimè transmitti oportere.* Quod ideo cautum fuit, quia ea die omnis populus non ex eulogiis, sed Eucharistia communicare debebat. Et *in can. 32.* ita legitur: *Quod non oporteat hæreticorum eulogias accipere.* Quia videlicet cum eis non dabatur communio, unde Episcopus excommunicatus eulogias dare non poterat, ut videre est apud Gregorium Turon. *lib. 8. histor. cap. 10.* panis hic fermentatus erat, ut probavi *in cap. final. de celebrat. Missar.* & à presbytero post Missam benedicebatur. Concil. Matiscon. *can. 50.* ibi: *Cautum est, finitâ Missâ à presbytero oblationes accipere.* Gregorius Turon. *lib. 5. histor. Franc. cap. 14.* ibi: *Post Missas autem petiit, ut ei eulogias dare deberemus.* Plura de hoc pane benedicto congessit P. Henao *tom. 3. de sacrif. Missæ, disput. 28. sect. 54.* De his Eulogiis, non verò de Eucharistia consecrata accipiendus est dictus canon. 9. Concilii Nannet. & de his eulogiis plura adduxerunt Albaspineus *lib. 1. observ. cap. 8.* Hæpthenus *in vita S. Benedicti, cap. 8. in princip.* & *tom. 1. disquisit. monast. lib. 4. tract. 7. disquisit. 4.* Bignonius *ad Marculfum lib 2. cap. 42.* Lindembrog. *in glossar. legum antiq. verbo Eulogiæ.* Buleng. ad Casaub. *diatrib. 3. cap. 33. fol. 172.* Filesacus *de orig. parœc. cap. ult. fol. 644.* Balsamon, & Justellus *in d. can. 32. Concilii Laodic.* Otalora *de irregul. ex pœnit. excursu 5.*

Ad exponendum.

CAPUT

CAPUT II.

Idem *in* (a) *eodem.*

RElinqui noluimus incorrectum, quod quidam clerici Ecclesias sic disponunt suppellectilibus propriis, & etiam alienis, ut potiùs domus laïcæ, quàm Dei basilicæ videantur; non considerantes, quod Dominus non sinebat ut vas transferretur per (b) templum. Sunt & alii, qui non solùm Ecclesias dimittunt incultas, verùm etiam vasa (c) ministerii, & (d) vestimenta ministrorum, ac pallas altaris, necnon ipsa corporalia tam immunda relinquunt, quod interdum aliquibus sunt horrori. Quia verò zelus nos comedit domus Dei, firmiter prohibemus, ne hujusmodi suppellectilia in Ecclesiis admittantur, nisi propter hostiles incursus, aut incendia repentina, seu alias necessitates urgentes, ad eas oporteat habere refugium: sic tamen, ut necessitate cessante res in loca pristina reportentur. Præcipimus quoque, ut (e) oratoria, vasa, corporalia, vestimenta prædicta, (f) munda & nitida serventur; nimis enim videtur absurdum, in sacris sordes negligere, quæ dedecent in prophanis.

NOTÆ.

1. (a) *Eodem.*] Concilio videlicet Lateran. *cap. 19.* & reperitur hic textus in quarta collectione, *sub tit. de immunit. Eccles. cap. 1.* nec malè, cùm præsens constitutio spectet ad immunitatem, seu reverentiam Ecclesiis debitam. Sed quia in secunda parte agitur de custodia vasorum, & vestimentorum Ecclesiæ, ideo à Raymundo compilatus fuit *sub hoc titulo.*

(b) *Templum.*] *Marci cap. 11.*

(c) *Vasa ministerii.*] Calicem videlicet, & patenam, de quibus egi *in cap. 1. de pignor. cap. final. de celeb. Missar.*

(d) *Vestimenta.*] De quibus egi *in cap. 2. de offic. custod. dicto cap. 1. de pignorib. cap. unic. de sacram. unction.*

2. (e) *Oratoria.*] Ita etiam legitur in ipso Concilio, sed ni fallor legendum est, oraria; nam si in præsenti agebat Innocentius III. de vestibus sacris, ut nitidæ, & mundæ essent, ad quid simul oratoria cum vestibus referre, & conjungere poterat? Lego ergo *oraria.* Orarium autem licèt aliquando accipiatur pro veste muliebri, seu virili, ut apud D. Paulinum *in vita S. Ambrosii*, ibi: *jactabant etiam turbæ virorum, ac mulierum oraria, vel semicinctia sua, ut corpus sanctum aliquatenus ab ipsis contingeretur.* Conc. Aurel. 1. *can. 28.* ibi: *Monacho orarium in monasterio, vel zonas habere non licet.* Nonnunquam tamen accipitur pro veste honesta sacerdotali. Synodus Mogunt. 1. *can. 21.* ibi: *Presbyteri sine intermissione utantur orariis, propter differentiam sacerdotii dignitatis.* Frequentiùs tamen apud veteres Ecclesiæ scriptores accipitur pro sacro indumento, quod stolam dicimus, ut in Synodo Laodic. *can. 22.* ibi: *Quod non oportet ministrum ferre orarium, nec etiam fores relinquere.* Et *can. 23.* ibi: *Quod non oportet lectores, vel cantores ferre orarium, & sic legere, vel canere.* Concil. Brachar. 1. *can 27.* ubi cum PP. abusum quendam Diaconorum arguerent, secus quàm oportebat orario utentium, ita statuunt: *Placuit, quia aliquanti hujus Provinciæ Ecclesiæ Diacones absconsis intra tunicam utuntur orariis, ita ut nihil differre à Subdiacono videantur, ut de cætero sicut decet, utantur orario.* Brachar. 3. *can. 3. Uromnis Sacerdos cùm ordinatur, orario utroque humero ambiatur.* Tolet. 4. *can. 39. Storaria duo nec Episcopo quidem induere licet, nec presbytero utique, multo minùs diacono, qui minister eorum est. Unum ergo orarium oportet Levitam gestare in sinistro humero, propter quod orat, id est prædicat.* Ita vocem hanc exposuerunt Albinus Flaccus *de divinis officiis, cap. quid significent vestimenta*, ibi: *Orarium, id est stola dicitur, eo quod Oratoribus, id est Prædicatoribus concedatur.* Rabanus Maurus *de instit. cleric. cap. 19.* ibi: *Orarium dicitur, licèt hoc quidam stolam vocent. Hoc enim genere vestis solummodo eis personis uti est concessum, quibus prædicandi officium est delegatum.* Latiùs prosequitur Vicecomes *volum. 4. de ritibus Missæ lib. 2. cap. 18. & 19.* & nos *in cap. à multis, de ætate, & qualit.*

3. (f) *Munda, & nitida.*] Consonant textus *in cap. vasa 38. cum sequent. de consecr. dist. 1.* Gregorius VII. in Concil. Romano anni incerti, *c. 27. Vasa altaris, & panni, vel pallia nitida sint, & integra: & si fuerint vetusta, vel aliquo casu corrupta, religioso, & puro loco abscondantur, vel igne crementur.* Refert A. Augustin. *in epit. lib. 7. titul. 2.* Hujusmodi enim vestes in loco serâ munito recondi solebant. Concil. Rhemense apud Burchardum *lib 3. cap. 97.* ibi: *Expletâ Missâ calix cum patena, & sacramentorum liber cum vestibus sacerdotalibus, in mundo loco sub sera recondantur.* Et erant olim in Ecclesia quidam ministri, quibus sacrarum vestium curatio demandata erat. De quibus in Synodo Nicæna 1. *can. 63.* ibi: *Sit in unaquaque Ecclesia procurator, & cum eo alii, qui curam habeant proventuum, & reddituum Ecclesiæ; & deinde villarum, & sementis, & sumptuum, & vasorum auri, & argenti, & vestimentorum, & ornamentorum Ecclesiæ.* De eis egi *in cap. 2. de offic. custod.* & plura tradit Vicecomes *volum. 4. de ritibus Missæ, lib. 1. cap. 7.*

D. D. Gonzal. in Decretal. *Tom. III. Pars II.*

COMMENTARIUM.

4. GEntiles res, quas præcipuè ab hominum injuriis tutas servari volebant, in templis custodiendas, Sacerdotum, ædituorumque fidei commendabant: cujus moris exemplum occurrit in mensuris, ac ponderibus; quæ cùm olim in publicis locis asservari solerent, ne corrumperentur, *l. modios 9. C. de suscept.* veluti in Capitolio; unde Romanam amphoram Jovi sacratam olim fuisse refert Fanius his versibus:

Amphora sit cubus, quam ne violare liceret
Sacravêre Jovi Tarpeio in monte Quirites.

Justinianus in Ecclesiis servari præcipit *in novella 128.* notavi *in cap. 2. de empt. & vend.* Similiter testamenta, ut eorum securitati consuleretur, in templis deponebantur, *l. 4. §. ult. ff. famil. erciscund. l. 3. §. proinde, ff. de tabul. exhib.* Unde Augusti testamentum Vestalibus commendatum fuisse refert Suetonius *in Jul. cap. 83.* & *in August. cap. ult.* & Tacitus *lib. 1. annal.* Idem de testamento Antonii refert Plutarchus *in ejus vita:* ob eandemque causam pecunia, sicut in publicis deponebatur locis, *l. fidejussor 64. ff. de fidejuss. l. qui mutuam 56. §. 1. ff. mandati:* ita in æde sacra Saturni, Dianæ, vel Castoris deponebatur, *l. si reus 73. ff. de procurat. l. ait Prætor 7. §. sed etsi, ff. de minor. l. acceptam 19. de usuris, l. 1. §. sin autem, C. de communi servo, l. ultimo 20. §. 1. C. de agricolis.* Unde Juvenalis *satyr. 14.* ait:

Ærata nullus in arca nummus
Ad vigilem ponendi Castora nummi.

Et Herodianus *lib. 1.* scribit, Romanos in templo Pacis pecunias suas deponere solitos, quod moris & Hebræis fuisse deducitur *ex lib. 1. Machab. cap. 3. lib. 1. Regum, cap. 12. lib. 1. Paralip. cap. 9.* Athenienses in templo Delis solitos deponere publicas pecunias, referunt Thucydides *lib. 1.* Æmilius Probus *in Aristide*, & Cicero *lib. 2. de legibus* scribit, Alexandrum in Cilicia apud Solem in delubro deposuisse pecuniam, & Plautus in Bacchide inquit: *Nos apud Thotimum omne aurum deponimus, quia illic Sacerdos Dianæ Ephesiæ est, quin ipsa in æde Dianæ conditum est ibi.* Dio *orat. 31. Nostis haud dubiè Ephesios, apud quos multæ sunt pecuniæ, partim privatorum recondita in Dianæ templo, non solùm Ephesiorum, sed & hospitum, & omnium undecunque gentium: partim etiam populorum, Regumque. Deponunt autem omnes eò securitatis gratiâ, nemine unquam ausо locum afficere injuriâ, tametsi jam plurima bella gesta sint, civitasq; sæpiùs fuerit capta.* Macrobius *lib. 1. Saturn. cap. 8.* tradit, pecunias publicas solitas deponi in ærario, quod Romæ erat. Immò & deponebantur, aut in templo Pacis, juxta Herodianum *lib. 1.* aut in templis Saturni, Fidei, & Jovis Capitolini, ut ex Tullio, Plinio, Livio, & antiquo Persii interprete, tradunt Dorleans *ad lib. 1. annal. Taciti, pag. 34.* Picartus *decade 18. histor. polit. cap. 4.* Ferrandus Aduensis *lib. 1. explicat. juris ad leg. 1. Depositi:* latè illustrant Forner. *lib. 6. rer. quotid. cap 4.* Demsterus *ad Rosinum lib. 7. cap. 31. ad finem*, Sherlogus *tom. 3. in Cantic. vestig. 25. sect. 2.* Marcel. Donat. *ad Suetonium in Domitiano, cap. 7. tom. 6. thesauri crit. fol. 784.* D. Nicolaus de Castro *in §. 1. de empt. & vendit. num. 99.* Brodeus *lib. 4. miscel. cap. 17.* Revardus *lib. 1. variar. cap. 24.* D. Laurent. Ramirez *ad Martialem epig. 7.* Sed apud Catholicos ob reverentiam Ecclesiis debitam, sicut in illis non licet negotiari, seu tabernas ad cibos vendendos apponere, *can. 77. Synodi 6.* aut ullos accubitus, vel lectulos sternere, *c. nulli 41. dist.* plura Barbosa *voto 103.* nisi causâ summæ necessitatis, quo casu deficiente diversorio etiam jumenta in Ecclesiis introduci posse, docetur *in can. 89. 6. Synodi*; ita etiam nec deponere prophana suppellectilia clericorum, vel sæcularium in eis licet, nisi propter hostiles incursus, aut repentinum incendium; aliàs qui admittit hujusmodi res depositas in Ecclesia, peccat lethaliter, ut probat P. Suarez *tom. 1. de relig. lib. 3. cap. 6.* Tantùm enim vestimenta, & vasa Ecclesiæ ibi recondi debent, vel res prophanæ ingruentis belli causâ, ut supponit Greg. VIII. *in can. 32. Synodi Romanæ*, incerti anni, ibi: *Arca ab Ecclesia expellantur, nisi una ad vestimentum, & libros: sed si fortè difficilis guerra fuerit, illa, quæ in Ecclesia fuerint, nullum laïcis debitum reddant, sed Ecclesiis.* Refert Ant. Augustin. *in epit. jur. lib. 13. tit. 12. cap. 5.* ut usitatum narrant Gregorius Turon. *lib. 3. cap. 12.* Anton. Flor. *lib. 4. de mirac. S. Bened. c. 24.* Juxtà quem casum belli imminentis accipio canonem 60. Concilii Meldensis, ibi: *Ut hi, qui monasteria, atque sacra loca, vel Ecclesiæ infringunt, & Sacerdotes ac viros ecclesiasticos non solùm dehonorant, verùm & diverso, atque adverso modo affligunt, velut sacrilegi canonica sententiæ, quæ ex his decreta esse dignoscitur, subigantur.* Et *c. 1. de deposito.* Innoc. III. *lib. 1. epist. in edit. Colon. fol. 194.* ibi: *Verùm dum res sacra, & alia ibidem pro securitate deposita.* Tunc enim ob securitatem, cùm alibi non ita servari possint, in templis res prophanæ deponuntur. Quin & apud Gentiles legimus penes Virgilium *lib. 1.* in templum Junonis à Trojanis asportata, quæ ab incendio vindicari potuerant, quòd ibi salva futura arbitrarentur, etiam contra hostium quamcunque immanitatem.

Et jam porticibus vacuis, Junonis asylo
Custodes lecti: Phœnix, & dirus Ulysses
Prædam adservabant; huc undiq; Troia gazâ
Incensis erepta adytis, mensæq; Deorum,
Crateresq; auro solidi, captivaq; vestis
Congeritur.

Deinceps enim non humanum custodem fragilis potentiæ habituræ sunt res in Ecclesia depositæ, sed Deum ipsum vigilem, excubatoremque, qui sævissimis ulcisci modis nosset talium rapinam bonorum; fecitque multoties, nempe Juliano, & Felice Præfectis Antiochenam Ecclesiam, Aureum Dominicum nuncupatam, expilari non verentibus, Sozomeno referente *lib. 5. cap. 7.* Theodoreto *libro 2. cap. 11. & 12.* Nicephoro *lib. 10. cap. 29.* cum Guntario Genserici fratre, ut scribunt Procopius *libro 1.* Isidorus *de bello Wandalico:* & cùm superbissimus Tyrannus, notæque crudelitatis Alaricus esset urbe potitus, nihilque antiquius habuit, ut refert Paulus Orosius *lib. 7. cap. 39.* quàm ut dato præcepto mandaret, si qui in sancta loca, præcipuèque ad Apostolorum Petri, & Pauli basilicas confugissent, hos in primis inviolatos, securosque esse sinerent. Facit Anonymus Floriac. *lib. 4. de miraculis S. Benedicti, cap. 24.* ibi: *Ut verò moris agrestium est in adventu militum formidare, rustici omnia sua ad Ecclesiam convehunt, tam annonam, quam suppellectilem variam.*

Sed

5. *Exponitur cap. quisquis 21. 17. q. 4.*

Sed suprà traditis obstat textus *in cap. quisquis 17. quæst. 4.* in illis verbis: *Similiter sacrilegium committitur auferendo sacrum de sacro, vel non sacrum de sacro.* In quibus Joannes Pontifex supponit, res prophanas in templis deponi posse; siquidem ait, eas auferentes sacrilegium committere. Difficilis est etiam textus ille, dum in eo docetur, committi sacrilegium auferendo non sacrum de sacro; nam tunc cùm auferatur res privata, tantùm furtum, non sacrilegium perpetratur, *l. 4. in princip. l. 9. in princip. l. 11. §. 1. ff. ad leg. Jul. pecul.* igitur non rectè Joannes in eo textu docet, sacrilegium committi. Pro cujus textus expositione dicendum est, Joannem Pontificem in eo textu referendum esse ad casum, in quo ob belli imminentis periculum, vel ob incendium, res privatæ depositæ essent in loco sacro, ut in præsenti permittitur; tunc enim si aliqua ex eis auferatur, sacrilegium committitur, ut docent Suarez *de relig. tom. 1. tract. 2. lib. 3. cap. 3.* Azor *p. 1. lib. 9. cap. 23.* Secundæ difficultati ut satisfaciamus sciendum est, tam inter Rhetores, quàm Jureconsultos controversum esse, utrum qui privatam pecuniam in æde sacra depositam abstulit, fur, an sacrilegus sit? In qua quæstione Severus, & Antoninus rescripserunt *in l. 5. ff. ad leg. Jul. pecul.* eum furti actione, non sacrilegii teneri; opus tamen fuit hac constitutione; nam Saturninus docuit *in l. aut facta 16. §. locus, ff. pœnis*, locus facit, ut idem vel furtum, vel sacrilegium sit, & capite luendum, vel minori supplicio. Et Cicero *libro 2. de legibus*, ait: *Sacrum, sacrove commendatum, qui clepserit, rapserive, parricida esto.* Et sanè quis potest id facere, ut sacrilegium non faciat, qui rem depositam in æde sacra aufert, cùm sit in fide, & tutela numinis, cui ædes est consecrata, Plautus *in Aulul. act 3. scen. 5.*

Nunc hoc mihi factu est optimum, ut te auferam
Aulâ in Fidei fanum: ibi abstrudam probè.
Fides novisti me, & ego te: cave sis tibi
Ne in me mutassis nomen, si hoc concredidero,
Ibo ad te fretus tuâ, Fides, fiduciâ.

Et mox.

Vide, Fides, etiam atq; etiam nunc salvam ut
aulam abs te auferam,
Tua fidei credidi: aurum in tuo luco, & fano
est situm.

Jam si animum delinquentis spectemus, non potest aliter judicari, nisi sacrilegium hoc esse, cum hac mente templum ingrediatur, ut seu sacræ, seu prophanæ fuerint res, eas harpaget. Æstimantur delicta animo, & causâ delinquendi, *dict. l. 16. §. causa, ff. de pœnis, l. verum est 39. ff. de furtis.* Postremò si Sopatro *in declam.* auscultamus, gravius est auferre res privatorum è loco sacro, quàm res sacras. Etenim qui rem sacram è loco sacro aufert, erga Deum injuria est: qui verò res privatorum è loco sacro aufert, & Deum violat, & homines: hos, quia res eorum aufert: illum quia fidem ejus apud deponentes suspectam reddit. Hit tamen argumentis non obstantibus sequimur constitutionem Severi, & Antonini, quâ Cassio Festo rescripserunt, furti actionem, non sacrilegii esse, si res privatorum ex æde sacra surreptæ sint, *d. l. 5.* Sequimur autem non idcirco, quòd argumenta superiora inepta, aut infirma sint, sed quòd disputandi ratione potentius rescriptum sit. Disputando enim Saturnini sententia obtineri facile posset: sed frustra disputes reclamantibus Cæsaribus, qui furti duntaxat actionem dederunt, non accusationem sacrilegii. Sunt quibus hæc responsio displicet, existimantes etiam disputandi ratione, atque argumentorum pondere Saturnino superiores Cæsares esse, aut certè Saturnini responsum restringendum ad eum, qui vi effracto fano res privatorum abstulit. Nam, inquiunt, si locus faceret sacrilegium, faceret etiam blasphemiam, si cui in loco sacro convitium dictum fuerit: at hoc nemo dixerit: quare nec illud asserendum est. Præterea ajunt, quod si locus faceret sacrilegium, sequeretur eum, qui thesaurum tollit de loco religioso sacrilegium facere, contrà textum *in l. 4. §. non fit, ff. ad leg. Jul. pecul.* igitur nec ille, qui è loco sacro rem privatam aufert. Sed horum sententia audienda non est, nec rectè illi arguunt: Locus facit sacrilegium: ergo etiam blasphemiam; non enim quemadmodum res commendantur fidei Numinis, ita homines in templo reperti, tanquam depositi, sacri habentur: nec etiam rectè inferunt: Qui thesaurum de loco religioso tollit, non facit sacrilegium: ergo etsi auferat rem privatam, sacrilegium non committit; nam thesaurus nullius est, & jure naturali occupanti conceditur: res autem aliena non potest sine crimine de loco sacro auferri. Docuerunt Anton. Matthæus *de criminibus ad leg. Jul. pecul. cap. 3.* Cujac. *lib. 3. obs. cap. 19.*

Opponi etiam potest præsenti canoni textus *in cap. per vestras, de donat. inter*, junctis per me adductis in ejus notis.

TITVLVS XLV.

De reliquiis, & veneratione Sanctorum.

CAPUT I.

(a) Alexand. III.

AUdivimus, quod quidam inter vos, diabolicâ fraude decepti, hominem quendam in potatione, & ebrietate occisum, quasi sanctum more infidelium venerantur, cùm vix pro talibus in ebrietatibus peremptis orare (b) permittat Ecclesia. Dicit enim Apostolus, quod ebriosi homines regnum Dei non possidebunt. Hominem ergo illum de cætero colere non præsumatis, cùm etiamsi per eum miracula plurima fierent, non liceret vobis pro (c) Sancto absque auctoritate Rom. Eccl. eum publicè venerari.

NOTÆ.

1. (a) *Alexander III.*] Ita etiam legitur *in capite unic. sub titul. de venerat. Sanct. in 2. collect.* nullibi tamen exprimitur, cui rescribat Pontifex; facilè tamen id colligitur ex historia hujus textus relata à Baronio *anno 1181.* ubi refert, Arnulphum Lexoviensem Episcopum Alexandro III. retulisse ingentem dissolutionem monachorum cœnobii Gristani, qui inter alia impia scelera se mutuis vulneribus sæpe confligebant, ac nihilominus, ut miracula facere crederentur, & quibuslibet commentis sæcularium personarum frequentes invitarent accessus, sanitatis remedia per aquam certis carminibus incantatam promittebant. Tandem retulit Lexoviensis Præsul, procuratorem ipsius monasterii ebrium in refectorio super cœnam duos de fratribus cultello percussisse, eundemque ab eis in continenti pertica, quam casus obtulit, occisum fuisse. Quidnam tamen ad hæc rescripsisset Alexander, non constat, licèt extet prædicta epistola Episcopi Arnulfi. Unde conjectatur Baronius, quod cùm prædictus procurator in ebrietate occisus, martyris titulo impudenter ab illis monachis miracula affectantibus coleretur, Alexand. III. ne id fieret, rescripsisse in præsenti textu, & sic juxta hanc Baronii sententiam ita restituenda est præsens inscriptio: *Alexander III. monachis Gristanis*; quod monasterium S. Mariæ de Gristan dictum, est in diœcesi Lexoviensi, ut refert Tambur. *in serie Abbat. verbo Lexovien.*

2. (b) *Permittat orare.*] Siquidem illi excommunicati sunt donec emendentur. Concil. Mogunt. sub Carolo, *can. 46.* ibi: *Malum magnum ebrietatis, unde omnia vitia pullulant, modis omnibus cavere præcipimus; & qui hoc cavere noluerit, excommunicandum eum esse decrevimus usque ad emendationem congruam.* Plura de ebrietate congessi *in cap. a crapula, de vita & honest. clericor.*

(c) *Sanctum.*] Sanctus quis, & quatenus dicatur, etiam apud Gentiles, exponit Filesacus *lib. 1. select. cap. 4.*

COMMENTARIUM.

EX hoc textu sequens vulgò deducitur assertio: 3. Concilia
Nemo potest pro Sancto venerari, nisi ab Apostolica Sede fuerit beatus declaratus, quamvis miracula faciat. Probant eam textus *in cap. 2. hoc tit. cap. unic. hoc tit. in 6.* Trident. *sess. 25. de reform. cap. 2.* Illustrant ultra congestos a Barbosa, & Garanna *hic*, P. Gregorius *lib. 13. de repub cap. 24.* & *lib. 2. syntag. cap. 11.* & *libro 1. partit. tit. 14. cap. 3.* Sanchez *lib. 2. summæ, cap. 43.* Mendoza *lib. 3. Concil. Illib. cap. 48.* Volduc. *de Ecclesia post legem, cap. 13.* Cæsar *de Eccles. hierarch. disputat. 1. §. 4. num. 5.* Corjolanus *in breviar chronol. anno 1489.* Carrier. *tom. 2. Digesti fidei, fol. 1103.* Albaspineus *in notis ad Optatum, fol. 122.* Sausay *in apparatu ad Martyrol. Gall. cap. 22.* & *tom. 2. in Apolog. §. 3. 4. & 9. ad finem.* Vivar. *ad Marcum Maximum; in S. Joanne Eremita vindicato §. 3. 6. & 8.* Hurtado *de vero martyrio per pestem, resol. 43. §. 8.* Durantius *de rit. Eccles. lib. 1. cap. 5.* Torreblanca *de jure spirit. lib. 1. cap. 11.* P. Quintanadvennas *in sanctis Tolet. advert. 14.* Fortunatus Schaccus *de venerat. Sanctor. sect. 1. cap. final. in fine*, Marinis *alleg. 150.* Thom. Delbene *de offic. Inquisit. 2. p. dub. 234. sect. 1.*

Sed in præsentem assertionem ita pro dubitandi ratione insurgi potest: Ut defunctus pro sancto veneretur, sufficit ut publicè ad cultum, & venerationem exponatur. Synod. Francofor. celebrata temporibus Caroli Magni, *can. 42.* ibi: *Ut nulli novi sancti colantur, aut invocentur, nec memoriæ eorum per vias erigantur; sed hi soli in Ecclesia venerandi sunt, qui ex auctoritate passionum, & vitæ merito electi sunt.* Synodus Mogunt. *can. 51.* Et Episcopi auctoritas sufficit, ut publicè venerandus proponatur. Constat ex Capitul. Caroli, inter excerpta, cujus verba sunt: *De Ecclesiis, seu Sanctis noviter, & sine auctoritate inventis, nisi Episcopo probante, minimè venerentur,* D. Cyprian. *epist. 37.* ibi: *Denique & dies Sanctorum, quibus excedunt, annotate, ut commemorationes eorum inter memorias martyrum celebrare possimus.* 4. Traditur ratio dubitandi.

possimus. Et de examine super Sanctorum vita habito ab Episcopo, seu Metropolitano, plura D. Augustin. *in breviculo collationis, die 3. cap. 13.* Eusebius *lib. 3. hist. Eccles. cap. 14.* & *lib. 5. cap. 15.* & *lib. 8. cap. 20.* & *in cap. venerabili, de test.* Episcopi recipiunt testes de vita, & miraculis B. Mauricii: & *in cap. 2. de consecr. dist. 3. cap. final. de feriis*, docetur servandas esse eas festivitates, quas singuli Episcopi in suis diœcesibus cum Clero, & populo duxerint venerandas. Igitur non desideratur Pontificis auctoritas, sed sufficit Episcopi licentia, ut Sanctus publicè venerari possit. Accedit, nam Episcopus in propria diœcesi rectiùs agnoscere potest vitam, & miracula illius, qui in ejus diœcesi degit, quàm Pontifex, qui procul remotus per relationem tantùm merita, & mores defuncti agnoscere valet. Ergo potiùs ad Episcopum diœcesanum, quàm ad Pontificem Sanctorum canonizatio spectare debet. Augetur hæc difficultas ex eo; nam miracula facere, præcipuè post mortem, magnum præbet Sanctitatis argumentum, ut probatur ex litteris Alexandri III. datis Signiæ 4. Idus Martii, anno Domini 1173. pro canonizatione S. Thomæ Cantuar. Episcopi: *Redolet Anglia fragrantiâ, & virtute signorum, quæ per merita illius Sancti Cantuariensis Archiepiscopi, omnipotens Dominus operatur.* Et infrà: *His ergo auditis monumentis, & magnis miraculis, quæ jugiter per illius sancti viri merita fieri universitas narrat fidelium.* Et ex litteris Gregorii IX. datis Perusii anno 1228. pro canonizatione S. Francisci, ibi: *Vitam ejus sibi fuisse acceptam, & ipsius memoriam esse à Militanti Ecclesia venerandam, multis, & præclaris miraculis declaravit.* Probant latè Fortun. Schaccus *de venerat. Sanctor. sect. 6. cap. 7.* Smitheus *in floribus Anglia, in vita S. August. fol. 71. cum sequent.* Igitur si in præsenti specie ultra publicam expositionem accedebant miracula, rectè poterat ille ut Sanctus venerari, etsi Apostolica auctoritas non adesset.

5. *De publica approbatione defuncti venerandi.*

Quâ difficultate ita fulcitâ non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, in nulla ex religionibus, Hebraica, Gentilica, & Catholica, absque prævia discussione, & solenni approbatione aliquem publicè venerari potuisse. In lege veteri hanc approbationem, & canonizationem ad effectum publicæ venerationis usitatam fuisse, probant Bellarminus *de cultu Sanctorum cap. 7.* Contelorius *de canoniz. Sanctor. cap. 3.* & probatur *ex cap. 44. Eccles.* ibi: *Laudemus viros gloriosos, & parentes nostros in generatione sua, &c.* & ibi: *Omnes isti in generationibus gentis suæ gloriam adepti sunt, & in diebus suis habentur in laudibus.* Apud Romanos peculiari lege cautum fuit, ne quis ut Deus veneraretur, nisi à Senatu publicè approbatus. Tertul. *in Apolog. cap. 5.* ibi: *Ut de origine aliquid retractemus, ejusmodi legum vetus erat decretum, ne quis Deus ab Imperatore consecraretur, nisi à Senatu approbatus.* Eusebius *lib. 2. c. 2.* ibi: *Lex etenim erat antiquitus designata, ne quis apud Romanos Deus haberetur, nisi Senatus decreto, & sententiâ confirmatus.* Probant Ambianas *ad Tertul. ubi supra*, Textorius *lib. 1. officinæ, cap. 12.* De Athenienſibus idem probat Samuel Petitus *ad jus Atticum lib. 1. tit. 1. in princip.* In Ecclesia Catholica constat pervetustum morem esse, ut nullus, nec martyr quidem, absque alia prævia discussione, & approbatione inter Sanctos recenseretur, quos pietas Christiana more majorum colere consuevit. De ea enim re erat egregius locus Optati Milevit. *lib. 1. adverſ. Parmen.* dum ait: *Cùm correctionem Archidiacon Cæciliani ferre non posset, quæ ante spiritualem cibum, & potum os nescio cujus Martyris, si tamen Martyris, libare dicebatur; & cùm proponeret calici salutari os nescio cujus hominis mortui, etsi Martyris, sed nondum vindicati, correpta cum confusione trata discessit.* Quibus verbis planè Optatus significat, nefas fuisse Lucillæ potenti, ac factiosæ fœminæ Donatistarum venerari reliquias Martyris alicujus non vindicati, hoc est nondum probati, & recepti. Moris enim erat, ut cùm aliquis martyrio occubuisset, Episcopus, sub cujus ditione id accidisset, rem gestam scriberet ad Primatem Episcopum, à quo maturè adhibitis in consilium Collegis Episcopis, an inter Martyres esset recipiendus, decernebatur: cujus rei ritum, & ordinem refert D. Augustinus *in breviculo collat. die 3. cap. 13.* & ex eo Baronius *in martyrol. die 2. Aprilis.* Hæc autem discussio, & approbatio versatur circa duo defunctorum genera; quia, aut defunctus ob fidem Christi occisus, aut est mortuus confessor: & ad utrumque genus personarum beatificandarum desiderantur exactæ discussiones de vita, & moribus, & fama publica sanctitatis, exercitio virtutum, maximè theologicalium, si fuerit Confessor, de quo etiam examinantur miracula. In Martyribus autem non fit miraculorum inquisitio, & multò minor diligentia adhibetur: tantùm inquiritur fortitudo, & charitas, quâ mortem subiere, quam intulit tyrannus in odium fidei. Causa etiam, quæ martyrem facit, diligentissimè est inquirenda, ne ista negotiationibus implicita deturpetur; sed quod solùm fuerit Evangelii propagatio, fideique confessio, & mortis ex charitate Dei, juxta sententiam D. Hieronymi in Psalmum 115. Erat autem perneceſſaria hujusmodi de martyribus inquisitio, non tantùm ob prædictas causas, sed quoniam hæretici, atque schismatici aliquando pro Christi nomine à persecutoribus tormenta pati videbantur, & mortem, & quidem ipsi in ferè nascentis fidei exordiis, cùm omnia Martyrum sanguine redundarent, ut scribit Eusebius *lib. 4. hist. cap. 14. propè finem*, & *lib. 5. cap. 15.* & *lib. 8. cap. 20.* & S. August. *de Donatist.* sæpe testatur: quos omnes, ut alienos à fide, & communione catholica Dei Ecclesia respuere consuevit. Cùm ex sententia Cypriani, & Augustini, omniumque orthodoxorum, quicquid aliquis extra Ecclesiam patitur, non martyrium censendum, sed dicenda sit pœna perfidiæ. An verò incorruptio cadaveris argumentum præbeat sanctitatis, fusè examinat Theoph. *tom. 13. tract. de incorrup. cadav.*

6. *Beatificatio quatenus à canonizatione differat.*

Deinde sciendum est, Sanctos præcedente hac vitæ, & miraculorum discussione, beatificari, & postea canonizari: nec est confundenda beatificatio cum canonizatione; siquidem magnum discrimen versatur inter unam, & aliam. Beatorum enim cultus fidelibus permittitur, canonizatorum autem præcipitur; & propositio istorum ad fidei certitudinem spectat, non verò illorum; licèt enim canonizationem Sanctorum non omnino ad fidem pertinere, & ideo errori subjectam esse censuerint Glossa *verbo Sedi Apostolicæ, hoc tit. lib. 6.* Cano *lib. 5. de locis Theolog. cap. 5.*

cap. 5. vers. Praterea canoniz. contrarium tamen verius est, videlicet in canonizatione Sanctorum Pontificem errare non posse, ut defendunt Vivar. *ubi suprà*, §. 2. Diana *p. 11. tract. 2. resol. 15.* nam Pontifex in canonizatione alicujus Sancti ita loquitur : *Auctoritate Domini nostri JEsu Christi, & BB. Petri, & Pauli Apostolorum ejus, ac nostrâ, N. in cœlestem Hierusalem fuisse receptum, & æternæ gloriæ coronâ donatum, de fratrum nostrorum consilio declaramus, eumque tanquam Sanctum publicè, privatimque colendum esse decernimus, & definimus.* Ut ex Bullis variorum Sanctorum referunt Diana, & Vivar. *ubi suprà*, Cæsar *de Eccles. hierarch. disput. 1. §. 4. num. 8.* Carrier. *tom. 2. digest. fid. tit. de Pontif. Rom. fol. 1104.* Igitur cùm talis definitio fiat pro tota Ecclesia, quæ tenetur Pontifici obedire, errori non est subjecta. Non me latet quosdam olim Romanos Pontifices, priùs quàm definitionem canonizationis alicujus Sancti pronunciassent, publicè protestari consuevisse, suæ intentionis non esse aliquem exinde in Ecclesiam errorem inducere, ut refert Christoph. Marc. Arch. Corcir. *lib. 1. sacrar. cæremon. ad Leonem X. sect. 6. cap. 2.* ubi sub titulo *De his quæ fiunt in die canoniz.* ita habetur : *Pontifex antequam pronunciet, consuevit protestari in hanc formam, quam invenimus servatam à multis Pontificibus : Antequam ad pronunciationem veniamus, protestamur publicè apud vos omnes hic præsentes, quod per hunc actum canonizationis non intendimus aliquid facere, quod sit contra fidem, aut Ecclesiam catholicam, seu honorem Dei. Deinde altâ voce sedens cum mitra pronunciat in hunc modum : Ad honorem sanctæ, & individuæ Trinitatis decernimus, & definimus beatæ memoriæ N. in cœlesti Hierusalem inter Beatorum choros jam receptum.* Nam non inde rectè deducas, pronunciationem ipsam errori subjectam esse; nam simili protestatione usi fuerunt quidam timorati Pontifices usquequaque suammet potestatem non percallentes. Unde tale factum arguit tantùm timoratam eorum conscientiam, & exiguam suæ potestatis peritiam : unde sequioris ævi Pontifices ab ea protestatione deincepsabstinuerunt. Nec obstat sententia, quæ D. Augustino vulgò tribuitur, in illis verbis : *Multi in terris venerantur, qui in infernis cruciantur.* Nam præterquam quod locus ille non reperitur inter opera D. Augustini, exaudiri debet de hominibus impiis, qui honorantur in terris magnis sepulchris, cùm tamen animæ eorum crucientur in inferno; vel de corporibus fraude aliqua suppositis pro corporibus Sanctorum; vel tandem de Martyribus Donatistarum, qui ab ipsis hæreticis pro Sanctis colebantur, ut docuerunt Cano *dict. lib. 5. de locis, cap. penult.* Sylvester *in summa, verbo Canonizatio*, Bellarminus *tom. 1. controv. de Sanctor. Beatific. lib. 1. cap. 9.* Manet ergo, Ecclesiam non posse errare in canonizatione Sanctorum. Sed hoc Ecclesiæ judicium certum non est eâ certitudine, quæ sit infra certitudinem fidei divinæ; homini tamen cordato est tanta, ut non sinat eum nutare circa ejusmodi veritatem, ut post D. Thom. *quodlibet 9. art. 16.* docent August. Triumphus *in summa de potest. Eccles. quæst. 14. numero 17.* Joan. de Neapoli *quodlibet 2.* Corduba *lib. 4. quæst. 12.* Bannes *2. 2. q. 1. dub. 7.* Bellarm. *de Sanctor. beatitud. cap. 9.* Serarius *lib. 2. Litan. quæst. 11.* Suarez *de fide disp. 5. sect. 4.* Vazquez *in 1. 2. disput. 165. numer. 94.* Theoph. *de corona aurea, subnot. 2. verit. 8. & tom. 15. in Heter. p. 2. punct. 1.*

Indè provenit alia, & gravis differentia inter beatificationem, & canonizationem; nam canonizatio nunquam licuit Episcopis, beatificatio verò primis Ecclesiæ læculis ab illis fiebat. Cùm enim canonizatio opus clavis scientiæ sit, & usus ejus supremus, utpotè quo nova propositio sub fidei violatæ periculo ab universis fidelibus asserenda proponatur; decernere autem quæ ad fidem orthodoxam spectant, solis D. Petri successoribus reservatum sit, tantùm Pontifex potest Sanctos canonizare. Episcopi autem olim dum Martyres populo proponebant venerandos, inter Beatos recensebant eos, quandoquidem ovibus suis publicè colendos edebant, quos fidelis noverant, aut evidentiâ facti, aut constanti probatione, verè pro Domino, & ejus fidè occubuisse. Concil. Francoford. *can. 42.* ibi : *Ut nulli novi Sancti colantur, aut invocentur, nec memoria eorum per vias erigantur; sed hi soli in Ecclesia venerandi sunt, qui ex auctoritate passionum, & vitæ merito electi sunt.* Carolus Magnus *in appendic. 1. cap 19. De Ecclesiis, seu Sanctis novuer sine auctoritate inventis, nisi Episcopo probante minimè venerentur.* Illos etiam ita semel in Beatorum numerum relatos Romani Pontifices cùm universam Dei Ecclesiam in id conspirare cernerent, colendos publicè decernebant. Probat Dartis *de benefic. sect. 1. cap. 2.* Quo pacto multi illorum à peculiari cultu beatorum ad universalem Sanctorum transibant absque eo, quod probationes denuò conficerentur. Vivar. *suprà*, §. 5. Unde cognoscitur, malè repetentes in præsenti, & ferè omnes Doctores suprà *laudatos*, existimasse Alexandrum III. in præsenti textu Sanctorum canonizationem sibi reservasse, denegatâ ulteriùs ea potestate inferioribus Prælatis, cùm ut probatum manet, ex sua natura canonizatio ad Sedem Romanam spectet, nec fieri ullo modo potest ab inferiori Prælato, ut infrà in ratione decidendi latiùs probabimus. Nec in præsenti textu est aliqua clausula, quæ jus novum redoleat, aut usitatum improbet; nec de canonizatione Pontifex agit, sed tantùm prohibet, monachum illum in ebrietate occisum, quem alii monachi Martyrem prædicabant, pro Sancto venerari, etiamsi per eum miracula fierent. Ex qua prohibitione non rectè communiter deducitur, Alexandrum III. sibi reservasse canonizationem Sanctorum, & pro agnoscendis Sanctis canonizatis, vel non, valde perdocti viri curant de computatione temporis, in quo floruit Alexand. III. ita ut omnes Sancti, qui ante ipsum floruerunt, pro canonizatis habeantur; post ipsum verò Alexandrum III. non alii, quàm per Sedem Apostolicam canonizati. Notavit Vivar. *suprà* §. 6. Quisnam tamen Sanctus ritu solenni primus à Sede Apostolica canonizatus esset, liquidò non constat; legimus tamen Sanctum Suitbertum primum Episcopum Werdæ, qui Frisones, Hollandos, aliosque Germaniæ populos in fide catholica instituerat, anno Domini 803. per Leonem III. ad instantiam Caroli Magni solenniter Sanctorum Confessorum catalogo fuisse adscriptum, ut referunt Sancti Lugderus, & Marcellinus in ipsius Sancti vita, apud Surium *tom. 1.* Etiam Sanctus Udalricus Episcopus Augustanus canonizatus fuit à Joanne XV. anno 993. ut patet ex bulla ipsius canonizationis. Paschalis II. in catalo-

catalogum SS. retulit Petrum Episcopum Anagni anno 1110. ut constat ex ejus Bulla, quæ incipit, *Dominum:* & Innocentius II. anno 1134. 10. Kalendis Maji inter Sanctos recensuit Hugonem Episcopum Gratianopolis, in Bulla, quæ incipit, *Divinis.* Alexander III. solenniter Sanctum declaravit D. Bernardum Abbatem in Bulla, quæ incipit, *Contingit*, anno 1164. edita: & Eduardum Regem Angliæ in Bulla, quæ incipit, *Illius.*

8. *De solenni canonizatione.*

Rursus sciendum est, beatificationem, quam Episcopi olim in propriis diœcesibus faciebant Sanctos venerationi exponendo, Pontificem sibi reservasse, & meritò; nam aliquando ob segnitiem aliquorum contigerat, fures pro beatis coli, ut refert Severus in vita S. Martini *cap. 8.* his verbis: *Erat non longè ab oppido proximus monasterio locus, quem falsa hominum opinio, velut consepultis ibi Martyribus, consecraverat; nam & altare ibi à superioribus Episcopis constructum habebatur. Sed Martinus non temerè adhibens incertis fidem, ab his qui majores natu erant, presbyteris, vel clericis flagitabat nomen sibi Martyris, & tempora passionis ostendi: grandi se scrupulo permoveri, quòd nihil certi constans sibi majorum memoria tradidisset. Cùm aliquando ergo à loco illo se abstinuisset, nec derogans religioni, quia incertus erat; nec auctoritatem suam vulgo accommodans, ne superstitio convalesceret, quadam die paucis secum adhibitis fratribus ad locum pergit. Deinde super sepulchrum ipsum stans oravit ad Dominum, ut quis esset, vel cujus meriti, sepultus ostenderet. Tunc conversus ad lævam, videt prope assistere umbram sordidam, & trucem: imperat nomen, meritaque ut loqueretur: nomen edicit, de crimine confitetur, latronem se fuisse ob scelera percussum, vulgi errore celebratum: sibi nihil cum Martyribus esse commune, cùm illos gloria, se pœna retineret. Mira res? Vocem loquentis qui aderant, audiebant; personam tamen non videbant. Tunc Martinus, qui vidisset, exposuit, jussitque ex eo loco aliare, quod ibi fuerat, submoveri, atque ita populum superstitionis illius absolvit errore.* Jure ergo sibi Sedes Apostolica reservavit beatificationem tot injuriis, ac fraudibus expositam; à quo tamen tempore id factum fuerit, non constat. Ante Alexandrum III. cœpisse credit Vivar. ad Marcum Maximum *ubi suprà*, §. 6. Beatificatio igitur solennis, & canonizatio fit per Romanum Pontificem; non tamen in animo est prosequi omnia, quæ ad Sanctorum canonizationem spectant, de quibus integros libros ediderunt Contelorius, Fortunat. Scacchus, Angelus, Roc. Mallucius, Franc. Penna, quem prælo dedit Torres 2. 2. *Divi Thomæ. disp. 17.* Beyerlinch. *verbo Canonizatio, tom 2.* Conradus Kling. *lib. 4. locor. comm. cap. 42.* Tantùm referam ritum hodiernum canonizationis. Ritus hodiernus talis est: cùm pervulgatur famâ publicâ, & ex certis miraculis sanctitas alicujus defuncti propalatur, porrigi solet Sedi Apostolicæ ex parte Principum, vel Regum, vel communitatum humilis supplicatio, ut talem Sanctorum fastis adscribere dignetur. Ad hæc Papa de consilio Cardinalium committit per breve aliquos Episcopos, vel Prælatos, ut informationes diligenter instruant de sanctitate, & miraculis N. Præscriptum tenorem interrogatorium, juxta quem legitimi testes examinandi sint, legi ab Urbano V. 1163. emanatum, pro informatione super vita, & miraculis Beatæ Delphinæ, sicque in aliis fieri solitum est, præstito scilicet ab eis juramento veritatem dicendi super interrogationes, quomodo sciant, quo tempore, quo anno, quo mense, quo die, & quibus præsentibus, quo loco, ad cujus invocationem, & quibus verbis interpositis; & de omnibus eorum, circa quos miracula facta dicuntur, & si eos antea cognoscebant, & quot diebus antea viderunt ipsos infirmos, & fuerunt sani, & de quo loco fuerint oriundi; & verba testis cujuslibet plenè, & distinctè fideliter redigantur in scriptis. Informationes transmitti solent per deputatos hos commissarios ad Pontificem, quæ repræsentantur consilio Cardinalium, à quo ordinariè alios commissarios deputari resolvitur. Iterum revisuntur informationes, hasque Pontifex tradit Consulibus, & Consiliariis justitiæ suæ, ut constet de probatione, an sit sufficiens, & in forma: quâ pro tali habitâ, Papa iterum committit tres Cardinales, Episcopum, Presbyterum, Diaconum, ad verbalia singula examinanda, conferenda, & rigorosè discutienda, an sufficiant ad fidem certam faciendam, & omninò indubiam. Fit hujus examinis propositio in Consistorio: & dicitur primò de excellentia vitæ, & fidei puritate N. & consequenter de sufficienter probata narratione miraculorum ejus; sicque componitur historia de Sancto: deinde deliberatur, si præfata sufficiant ad canonizationem; hocque unanimiter asserto, Papa verificat, & approbat ex fine vitæ Sancti, & subsequutis miraculis historiam, seu legendam N. & concludit faciendam canonizationem: sic autem postea proceditur. Publicum celebratur Consistorium, & sedente Papa in mitra, Patronus Orator vitam, & miracula N. enarrat; & ideo nomine Principis, aut communitatis supplicat humiliter suam Sanctitatem, ut N. canonizet, decernatque à cunctis fidelibus pro Sancto haberi, & coli. Hinc Papa habet Consistorium secretum omnium Prælatorum Romæ, quos ad orandum enixè divinam Majestatem invitat, & ut sensum proprium in conscientia ingenuè aperiant: si unanimiter concluditur canonizatio, Papa diem assignat, & locum. Ipso die Pontifex in templo destinato genuflexus aliquantulum orat, deinde ascendit ad thronum, ibique Cardinalium, Prælatorum, Nobiliumque susceptâ reverentiâ, ad Cathedram contra Altare positam descendit, ibique præconizat Sanctum, cujus vitam, & miracula enarrat, invitatque adstantem cœtum ad orationem, ne DEUS permittat Ecclesiam suam errare in hoc negotio. Genuflectit ipse, Litaniam dicit sine commemoratione Sancti N. qua finitâ Procurator facit secundam instantiam, cui Secretarius respondet, orandum Deum. Post Papa intonat hymnum: *Veni Creator Spiritus*; quo decantato ascendit thronum; ibique dicit orationem, *Deus qui corda fidelium*; postque sedet. Tunc tertia vice Patronus, & cui ut plurimum adjunctus est, Cardinalis Promotor, seu Procurator, canonizationis tertiam faciunt instantiam, quibus Secretarius respondet, Sanctitatem suam piè credere, visum, & complacitum esse Spiritui sancto, ut prænominatus N. Sanctorum numero adscribatur. Hinc unus Prælatorum assistentium altâ voce legit sententiam summatim hæc continentem: Quod ad honorem Dei, & exaltationem fidei Catholicæ, & augmentum religionis, auctoritate Dei Patris omnipotentis, & Filii, & Spiritus sancti, & Aposto-

Apostolorum Petri, & Pauli, de consilio Patrum sua Sanctitas declaravit N. esse Sanctum, & pro tali inscriptum catalogo Sanctorum, decernens celebrandum ejus festum tali die. Hoc facto Procurator, & Advocatus gratias referunt suæ Sanctitati ex parte Regis N. vel communitatis, & humiliter petunt diploma, seu Bullam concedi: quibus Papa signum crucis faciens respondet: Decernimus. Moxque ex jubilo commovetur populus, concrepant tympana, campanæ, tubæ, tormenta: interea Pontifex intonat *Te Deum laudamus*; qui à capella Pontificia decantatur: pòst Cardinalis Diaconus versiculum intonat, *Ora pro nobis sancte N.* cui respondetur, *Ut digni*, &c. Papa adjungit orationem propriam: mox Diaconus dicit, *Confiteor*, & addit, *atque Beato N. & omnibus Sanctis*. His peractis Papa intonat Tertiam, quam chorus decantat. Intereà ad Missam celebrandam paratur Papa, & specialis Missa appropriatur Sancto à Doctore Cathedræ, & ab ipso Pontifice, cum oratione singulari. Ad offertorium magnificæ oblationes præsentantur à Cardinali Promotore, & aliis, qui nomine Regis institerunt. Completâ Missâ conceditur Indulgentia plenaria, & Papa solenniter deportatur in Palatium præcedente Senatu Cardinalitio.

9. *Traditur ratio decidendi.*

Ex suprà traditis facilè cognoscitur ratio præsentis textus; cùm enim Sanctus canonizatus proponatur ab omnibus fidelibus adorandus, & nemo nisi Pontifex præsit cunctis fidelibus, qui est omnium ordinarius judex, *cap. cuncta*, *cap. per principalem 9. quæst. 3.* tantùm Pontifex potest Sanctos canonizare. Accedit quia solennis canonizatio est una de majoribus causis, quæ inter Christianos proponi potest, & per consequens ejus cognitio ad Pontificem spectat, ex juribus adductis *in cap. majores, de baptismo*. Deinde quia miraculorum approbatio inter fidei quæstiones recensetur: sed quæstio fidei ad Pontificem referenda est, *cap. quotiens 24. quæst. 1. cap. majores, de Baptismo*. Igitur tantùm per Pontificem canonizatus publicè venerari potest; unde cùm Monachus, de quo in præsenti, non fuisset per Pontificem inter Divos relatus, aut publicæ venerationi propositus, non poterat pro Sancto Martyre venerari, ut falsò cæteri monachi illum prædicabant. Nec aliquid interest, quod per illum miracula fierent, siquidem certum est, improbos homines, id est mortali culpæ obstrictos, sed fideles, posse dæmonia ejicere, aliaque miracula, quæ per virtutes significantur, edere: & non rarò edidisse, multis exemplis, & auctoritatibus Scripturæ compertum est; Saul enim postquam ab eo Dominus discesserat, Davidem innocentem persequens, cùm in cuneum Prophetarum venisset, facto super eum Spiritu Domini, cum cæteris prophetavit. Unde exiit proverbium: *Num & Saul inter Prophetas? 1. Regum cap. 19.* Prophetavit & Caiphas homo impius, quia Pontifex erat anni illius, *Joannis cap. 11. Matthæi cap. 10.* Idemque apertè colligitur ex illis verbis Christi Domini apud Matthæum *cap. 7. Multi dicent in illa die: Domine nonne in nomine tuo prophetavimus, & in nomine tuo dæmonia ejecimus?* Quibus non respondet ipsos mentiri, aut falsum dicere, quemadmodum responsurus esset, si non verè prophetassent, & dæmones ejecissent, aut vera miracula non fecissent; sed tantùm, *Non novi vos*; notitiâ scilicet approbationis, ut vocant Theologi. Apostolus denique *1. ad Corinthios, cap. 13.* satis ostendit, per fidem absque charitate miracula patrari posse, dum ait: *Si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum.* Immò Judæi, Pagani, Hæreticique vera miracula fecerunt; nam Balaam falsus aliquin, & infidelis Propheta, præclaram de Christo, ejusque ortu edidit prophetiam, ut probat D. Chrysostomus *homil. 25. in Matthæum*. Possunt itaque mali, & infideles invocato Christi nomine, aut divina virtute, dæmones expellere, aliaque miracula facere, si Deus eorum ministerio uti, aut cum ipsis, ut instrumentis, concurrere dignetur ad ipsorum, aut aliorum utilitatem, aut ad manifestandam suam gloriam, & virtutem, modò non id attentent, aut præsumant ad confirmationem sui erroris, aut falsi dogmatis: nam & Julianus Apostata signo crucis facto dæmones subitò effugavit, teste Gregorio Nazianz. *orat. 1. in Julianum*: & Theodoretus *lib. 3. hist. Eccles. cap. 3.* Sozomenus *lib. 5. cap. 2.* Epiphanius *hæres 30.* referunt de Josepho homine Judæo, quod necdum credens in nomine JEsu hominem à dæmonio obsessum liberavit. Faciunt textus *in cap. multæ, cap. teneamus, cap. prophetavit 1. quæst. 1.* latè probant Richard. Smitheus *in floribus Ecclesiæ Anglic. lib. 1. cap. 19.* Gazæus *ad Cassianum collat. 15. cap. 6.* Aloix *ad vitam S. Justiniani, cap. 2.* Zerola *in praxi, verbo miraculum, num 3.* P. Gregor. *lib. 13. de Republic. cap. 24. & 25.* Maldonat. *super Matthæum cap 7.* Martinus Delrio *lib. 2. disquisit. magic. quæst. 7.* Malvenda *de Antichristi, lib. 6. cap. 1. quæst. final. & lib. 7. cap. 15.* Borel. *de præstant. Regis, cap. 55.* Robertus *lib. 1. rer. judic. cap. 5.* Raphaël de la Torre *in 2. 2. quæst 9. artic. 2. disput. 4.* & *2. tom. de vitiis oppositis relig. quæst. 95. in prælud. disp. 2.* Torreblanca *de mag. lib. 2. cap. 11. & 26.* Suarez *de fide disput. 4. sect. 3.* Solorzanus *tom. 1. de jure Ind lib. 2. cap 3 num. 54.* Ideo miracula etiam vera non subministrare necessarium argumentum ad probandam veritatem doctrinæ, ex multis Patribus firmarunt Maldonatus *suprà*, Toletus *in cap. 9. Joannis, annot. 9.*

10. *Difficultas dubitandi.*

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; auctoritates enim in ea congestæ procedunt juxta antiquum Ecclesiæ morem, secundùm quem Episcopi poterant Martyres, & Confessores in propriis diœcesibus publicæ venerationi exponere: at postquam beatificatio Sanctorum Romanæ Sedi est reservata, Episcopi nequeunt aliquid circa venerationem defunctorum statuere. Possunt tamen Beatum semel pro aliis urbibus venerationi expositum, suorum etiam venerationi proponere, vel etiam quemlibet ex his, qui in Romano Martyrologio adscripti reperiuntur, etiam venerationi exponere; cùm illi omnes beatificati jam reperiantur, ut probat Vivar. *ubi suprà, §. 7. per tot.* Nec obstat augmentum deductum *ex dict. cap. venerabili, de testibus*: nam in eo textu Episcopi ex delegatione Pontificis tantùm recipiebant testes super vita, & miraculis B. Mauricii; non verò procedebant ad ipsam canonizationem, quam nec ex delegatione Pontificis facere poterant: quia potestas hæc definiendi infallibiliter tantùm Sedi Apostolicæ est concessa, & Romano Pontifici tantùm promissa assistentia Spiritus sancti; ita ut non possit errare in Decretis pro tota Ecclesia faciendis, ut docuerunt

cuerunt Aragon. 2. *2. quæst. 1. artic. 10.* Castro *de justa hæretic. punit. lib. 1. cap. 6.* Contelorius *in addit ad Castel. de canoniz. quæst. 3. artic. 2. num. 4.* Angel. Posius *de canoniz. cap. 4.* Hurtado *de vero Martyr. resol. 33. §. 8.* qui resolvunt, nec Concilium Provinciale, seu generale sine Pontificis interventione posse beatificationem, seu canonizationem facere. Nec tandem obstat augmentum deductum *ex dict. capite 1. de consecr. distinct. 3. capite final. de feriis*; nam textus illi procedunt juxta proximè tradita in sanctis Beatificatis jam, seu in Martyrologio Romano comprehensis; quorum festivitates indicere possunt in propriis diœcesibus, ut supra dixi. Nec tandem obstat, quod de miraculis expendebamus; nam licèt miracula magnum præbeant sanctitatis argumentum, non ideo infertur, ea facientes Sanctos esse, atque ita venerari posse absque approbatione Sedis Apostolicæ; siquidem ea miracula falsa esse possunt, ut supra probavi, aut ex causis naturalibus provenire: quare similia miracula accuratè examinantur à Cardinalibus sacræ Congregationis rituum, ut latè constat ex traditis per Paulum Zacchiam *libro 4. qq. Medico-legal. tit. 1. de miraculis*, & *tom. 2. consil. 10. cum sequent.* Carrasco *ad leges Recopil. cap. 5.* Hurtado *de vero martyrio, resol. 4.*

CAPUT II.

Innocent. III *in Concilio* (a) *Generali.*

CUm ex eo, quod quidam Sanctorum reliquias venales exponunt, & eas passim ostendunt, Christianæ religioni detractum sit sæpiùs; ne inposterum fiat, præsenti decreto statuimus, ut antiquæ reliquiæ amodò extra (b) capsam nullatenus ostendantur, nec exponantur venales: inventas autem de novo nemo publicè venerari præsumat, nisi priùs auctoritate Rom. Pont. fuerint (c) approbatæ. Prælati verò non permittant illos, qui ad eorum Ecclesias causâ venerationis accedunt, vanis figmentis, aut falsis (d) decipi documenris, sicut in plerisque locis occasione quæstus fieri consuevit.

NOTÆ.

(a) *Generali.*] Lateranensi videlicet, celebrato sub Innocentio III. ubi *capite 62.* reperitur præsens textus, & *in capite 2. de immunit. Eccles. in 4. compil.* de quo Concilio nonnullæ adduxi *in capite 1. de summa Trinit.*

1. (b) *Capsam.*] Capsa est articula, seu repositorium *l. 3. §. 1. ff. de supellect. legat.* Gregorius Turonensis *lib. 3. hist. capite 11.* ibi: *Nam sexaginta calices, quindecim patenas, viginti Evangeliorum capsas detulit, omnia ex auro puro, ac gemmis pretiosis ornata.* Camuladolensis *lib. 1. constit. capite 22. Nullus habeat capsam, aut quidpiam aliud in cella cum clavi ita obsirmatum, aut clausum, ut à Prælato valeat aperiri.* Eo etiam in sensu capsula pro repositorio, & thecula reliquiarum ponitur à Cæsario *libro 8. capite 67.* ibi: *Bernardus monachus reliquias Beatorum Joannis, & Pauli in capsula ad latus portabat.* Notavit Zerola *in adverf. capite 32.* Qui autem capsarii dicantur *in l. 3. §. ultim. ff. de offic. Præfect. vigil. l. 13. ff. de manumiss. vindict.* exponunt Cujac. *lib. 5. ibi, capite 8.* Poletus *lib. 2. hist. fori, cap. 4.* D. Laurent. Ramirez *ad Martialem lib. 4. epigr. 19.* Dorleans *ad Tacitum, fol. 87.*

2. (c) *Fuerint approbatæ.*] Quam approbationem majores nostri vindicationem dixerunt, ut constat ex Optato relato suprà *capite 1.* & ex his quæ refert S. Augustinus *in breviculo collat. capite 13.* fuitque planè necessaria ea vindicatio, ne facilè reliquiæ falsæ pro veris obtruderentur, ut defectu hujus examinis, vel malignitate impiorum aliquando ad tempus contingit. Exempla extant apud Sulpitium *in vita S. Martini, capite 8.* Turonensem *libro 9. hist. capite 5.* Glabrum *libro 4. histor. capite 3.* Neubrigen. *libro 5. capite 20. & 21.* quos refert Theophilus *tom. 15. in Heterocl. punct. 8. fol. 307.* In Concilio Tridentuno *sess. 25.* in decreto de Sanctorum reliquiis videtur hæc facultas concedi Episcopis, his verbis: *Circa reliquiarum venerationem nulla etiam admittenda esse nova miracula, nec novas reliquias recipiendas, nisi eodem recognoscente, & approbante Episcopo, qui simul atque de his aliquid compertum habuerit, adhibitis in Consilium Theologis, & aliis piis viris, ea faciat, quæ veritati, & pietati consentanea judicaverit.* Synodus Pictavensis anno Christi 1387. celebrata, vetat corpora mortuorum de novo inventa adorari, & ipsa corpora pro sanctis coli, nisi ab Episcopis fuerint approbata. Tolosana anno 1590. ita decrevit: *Singulas diœceseos suæ reliquias viris spectatæ integritatis, & doctrinæ, prudentiaque conspicuis visitandas, notandasque quamprimum Episcopi committant, earumque nomina, numerumque ampliſſimis testimoniis obsignatum in libro, in Episcopali archivo diligenter asservanda describi curent, nullasque deinceps, quas ipsi præmissâ solicitâ inquisitione non approbaverint, populo venerandas proponi sinant.* Quas & alias constitutiones refert Bochellus *libro 4. Decretorum Eccles. Gallic. titul. 5* Unde Barbosa *de potest. Episc. alleg. 96. numero 1.* asserit, textum hunc derogatum esse per Concil. Tridentinum: quem etiam sequitur Hurtado *de vero Martyrio, resol. 43. b. 13.* licèt agnoscens magnam difficultatem, quare Episcopus possit reliquias

Martyris non vindicati, idest Sancti non canonizati, approbare; non autem veneratoni exponere novum Martyrem. Sed verius est, neque virtute Concilii Tridentini licere Episcopis approbare reliquias Sancti non canonizati, ut probant Suarez *tom. 1. in 3. part. quæst. 25. articul. 6.* & *disputat. 55. articul. 1.* Azor *tom. 1. instit. libro 9. cap... quæst. 8.* Sanchez *ad præcept. Decalog. libro 2. tom. 1. capite 43. numero 10.* & rectè, nam cùm Episcopis sit prohibitum aliquem inter Divos referre, ex traditis superiori commentario, consequens est, interdictam censeri approbationem reliquiarum sancti non Beatificati: & ita Concil. Trid. non tribuit Episcopis majorem potestatem, quàm de jure communi habent; sed præscribit formam servandam in probandis reliquiis Sancti canonizati noviter inventis; quam latiùs prosequuntur Ferrandus *in disquisit. reliquiar. lib. 2. capite 5. per tot.* Ricciulus *libro 1. lucubr. capite 23. cum sequent.* Circa hanc tamen reliquiarum probationem notatu valde dignus est canon 2. Concilii Cæsarauguſt. ubi statuitur, ut reliquiæ in quibuscunque locis de Arriana hæresi inventæ fuerint prolatæ à sacerdotibus, in quorum Ecclesiis reperiuntur, Pontificibus præsentatæ, igne probentur, ut tunc legitimæ censerentur, si ab incendio illibatæ remanerent. Idem gratiæ à divina benignitate, providentia, & potestate monachi Cassinenses olim sperantes in particula lintei, quo pedes discipulorum suorum Christus exterserat, experti sunt. *Etenim cùm plurimi* (inquit Leo Chronographus Cassinensis *libro 2. cap. 34.*) *fidem derogarent* (scilicet verum-ne, ac legitimum reipsa foret illud linteum, an adulterinum, quod se Hierosolymis Cassinum attulisse Monachi jactitabant), *illi fide præditi particulam ipsam ardentibus imponunt prunis, quæ mox in colorem ignis versa est, amotis tamen carbonibus ad pristinam speciem mirabiliter rediit.* Parem in Beatissimæ Virginis Deiparæ reliquiis integritatem recensetcontigisse S. Gregorius Turon. *libro 1. de gloria Martyr. capite 19.* Visumque abs se *hominem*, ait, *Joannem nomine, qui à Gallis leprosus abierat, & in ipso loco, quo Dominus fuerat baptizatus, ajebat se per annum integrum commoratum fuisse. Hic recuperata tandem sanitate, reliquias B. Mariæ à Hierosolymis accipiens, revertebatur in patriam; sed priùs Romam abire disposuit. Verùm ubi altas Italiæ solitudines est ingressus, incidit in latrones. Nec mora spoliatur indumentis, & ipsa quoque capsa, in qua beata gestabat pignora, capitur, existimantes enim inimici auri ibidem sestertias aggregatas, effracta clave omnia rimantur intentè. Sed cùm nihil in ea pecuniæ reperissent, extracta pignora in ignem projicunt, cæsoque homine discesserunt. Tunc ille semivivus exurgens, ut vel cineres exustorum colligeret pignorum, invenit super carbones accensos illæsas jacere reliquias, ipsumque linteum, quo involutæ erant, ita admiratur integrum, ut non putaretur prunis injectum, sed aquis absconditum. Colligitque cuncta cum gaudio, & viam, quam pergebat ingressus, usque ad Gallias pervenit incolumis.* Hactenus Antistes Turonensis. Venit in mentem, & stylum illibatæ medios inter ignes integritatis exemplum superiori non absimile, quod in sudario Christi exhibitum fuisse divinitus enarrat in hunc modum venerabilis Beda *libro de loc. sacros. capite 50. Sudarium capitis Domini post resurrectionem ejus mox Christianissimus quidam Judæus furatus, usque ad obitum cum divitiis sibi affluentibus habuit, qui moriturus interrogat filios, qui Domini sudarium? qui cæteras patris velit accipere divitias? Major thesauros rerum, minor eligit sudarium. Et mox illi decrescunt opes usque ad paupertatem; fratri autem cum fide crescunt & opes: quod usque ad quintam generationem fideles tennere. Hinc ad impios perveniens, artitias tantùm auxit, ut Judæis, & hoc multo tempore, donec per longa litigia, quibus Christiani Judæi se Christi, infideles verò se patrum suorum affirmabant hæredes, Maurias Sarracenorum Rex, qui nostrâ ætate fuit, judex postulatur; qui accensa pyrâ Christum judicem precatur, qui hoc pro suorum salute super caput habere dignatus est. Missum ergo in ignem sudarium velox rapiu effugiens evolat, & summo in aëre dantissimè quasi ludendo volucrtans, ad ultimum cunctis utrimque intuentibus sese leviter in cujusdam de Christiana plebe sinum deposuit.* Baronius *anno 678.* Hispaniæ ergo Patres, ne quid adulterinum circa reliquias admitteretur, statuerunt, ut reliquiæ igne probarentur, ut si ab incendio illæsæ remanerent, ut veræ, & legitimæ colerentur, ut docuit Baronius *anno 596.* Nec audiendus est Sahabedra *in chron. Goth. capite 15.* qui docuit, Hispaniæ PP. in eo canone tantum intendere, ut igne consumerentur reliquiæ apud Arianos inventæ; non autem, ut mediante ea probatione veræ à falsis separarentur, & dignoscerentur. Hoc enim probationis genus per ignem primis Ecclesiæ sæculis, etiam in negotiis sacris admissum fuisse probabimus infrà *in titul. de purgat. vulgari*; quam tamen explorationem circa sanctam crucem vetari in Capitul. Ludovic. dum in eo indefinitè prohibetur crucem probare, censuit Theophilus *tom. 15. in Heterocl. punct. 8. fol. 302.* quoad præsentem casum probationis reliquiarum videndus est Ferrandus *lib. 2. disquis. reliq. cap. 3. artic. 1.*

Decipi.] Fuerunt olim quidam clerici, ac monachi, qui execrandâ prorsus audaciâ ob avaritiam, quæstumque finxere miracula, & strophas, religionis nomen ementientes, & æstimantes quæstum esse pietatem, & falsas reliquias pro veris publicè exponentes, ut referunt D. Gregorius *libro 3. epistol. 12.* & *30.* ibi: *Quidam monachi Græci huc ante biennium venientes, nocturno silentio juxta Ecclesiam S. Pauli corpora mortuorum in campo jacentia effodiebant, atque eorum ossa recondebant servantes ibi dum recederent. Qui cùm deprehensi, & cur hoc facerent, diligenter fuissent discussi, confessi sunt, quod illa ad Græciam essent tanquam Sanctorum reliquias portaturi.* D. Augustin. *libro de opere monach. capite 28.* ibi: *Tam multos hypocritas sub habitu monachorum usquequaque dæmon dispersit circumeuntes provincias, nusquam missos, nusquam fixos, nusquam stantes, nusquam sedentes. Alii membra Sanctorum Martyrum, si tamen Martyrum, venditant; alii simbrias, & phylacteria sua magnificant.* Varios casus referunt

referunt Gregorius Turon. *lib. 9. hist. Franc. cap. 6.* Neubrigensis *lib. 5. cap. 20. & 21.* Manrique *annal. Cistere. anno 1171. cap. 3. num. 3.* Nec solùm falsas reliquias pro veris publicæ venerationi exponebant, verùm & miracula ementientes, Christi, & Sanctorum imagines ad majorem quæstum sibi comparandum, diabolico quæstu supponebant, ut exemplis suo tempore prolatis scribunt Nancel. *ad finem libri de risu*, Polyd. Vergil. *lib. 3. de prodig. sub finem*, Prosperus *in dimid. tempor. cap. 6.* quas impostruras gravi odio, atque execratione Ecclesiæ Patres semper prosequuti fuerunt. Concil. African. *can. 30.* Zacharias Pontifex in Synodo Rom. ubi Adelbertum nequissimum reliquiarum propolam his verbis damnavit: *Adelbertus, cujus nobis actus & nefaria commenta relata sunt, quia se Apostolum censuit nominare, & capillos, atque ungulas suas pro sanctuario exhibuit, seducens populos diversis erroribus & reliqua. Ab omni officio sacerdotali deponatur, agens pœnitentiam pro commissis. Sin autem in his erroribus perseveraverit, & amplius populum seduxerit, sit anathema, & eterno Dei judicio condemnetur.* Plura de hac sacrilega avaritia, & populi Christiani seductione adducunt Ferrandus *disquisit. reliq. lib. 1. cap. 9. ad finem.* Gibalinus *lib. 1. de univers. neg. tom. 1. consect. 4. cap. 4.*

COMMENTARIUM.

4. *Conclusio traditur, & probatur.*

EX hoc canone talis deducitur assertio: *Sanctorum reliquiæ venales exponi non debent, sed intra capsam, ad venerationem tantùm ostendi.* Priorem partem assertionis probant textus *in l. 3. C. de sacr. Eccles.* ibi: *Nemo Martyres distrahat*, ubi Harmenopulus vertit *Sanctorum reliquias*; quem sequuntur Gothofredus *ibi*, Petrus Gregor. *lib. 2. syntag. cap. 12.* Trident. *sess. in Decret. de reliq.* ubi Patres omnem quæstum circa imagines, & Sanctorum reliquias improbant. Synod. Turon. celebrata anno 1448. *can. 16.* ibi: *Prohibemus, ne ignotæ Sanctorum aliquorum reliquiæ, quæstus gratiâ per nostram provinciam deferantur: contrarium facientes, per locorum Ordinarios compescantur.* Constantiense *sess. 10.* Narbon. *can. ultim. l. 7. C. Theodos. de sepulchro viol.* quæ extat *in dict. l. 3.* & illi constitutioni occasionem dedisse Pseudomonachos Martyrum reliquias vendentes, de quibus D. Augustin. *de opere monach. cap. 28.* credunt Baronius *anno 386.* Pancirola *lib. 2. variar. cap. 162.* Illustrant Suarez *tom. 1. de relig. tract. 3. de simon. lib. 4. cap. 14. num. 24.* Sanchez *lib. 2. in Decalog. cap. 43. num. 22.* Azor *p. 1. instit. lib. 9. cap. 8. quæst. 7.* Fagundez *lib. 1. in 1. Eccles. præcept. cap. 4. num. 29.* Hurtado *de vero Martyrio resol. 43. §. 13.* Ricciul. *lib. 1. lucubr. cap. 43.* Gibalinus *de simon. quæst. 12. consectar. 14.* Mornac. *in dict. l. 3.* Secundam partem, videlicet reliquias venerandas esse, probant caput *Venerabiles, de consecr. dist. 3.* Concil. Gangrense relatum *in cap. placuit, de consecr. dist. 1.* Concil. Romanum sub Sylvestro, Nicæn. 2. *act. 1. & 7.* Epaun. *can. 25.* Brachar. 3. *can. 5.* Meldense *can. 39.* Mogunt. 3. *can. 43.* Trident. *sess. 25. in Decret. de vener. Sanctor.* quorum verba referunt Crespetius *in summa, verbo Reliquiæ*, Anton. Augustin. *lib. 16. tit. 2. per tot.* Ricciulus *lib. 1. lucubr. cap. 18.* Illustrant ultra suprà congestos Ferrandus *in disquisit. reliquiar. lib. 1. cap. 8. & cap. 9. artic. 2. & cap. 10. artic. 2. & 2. p. cap. 5.* P. Gregor. *lib. 1. partit. tit. 18. cap. 3.* Ricciulus *lib. 7. lucubr. cap. 17. cum seq.* Hurtado *dict. resol. 43. §. 12.* Jacob. Gothofr. *in dict. l. 7.* Thom. Delbene *de offic. Inquisit. dubit. 234. sect. 11.* Menardus *in not. ad concord. regular. fol. 123.* Gibalin. *de negot. tom. 1. lib. 1. art. 3. cap. 4. consect. 4.* Theophil. Raynaud. *tom. 15. in Heterocl. punct. 8. fol. 315.*

Sed hæc assertio, quæ duplicem continet partem, duplicem etiam patitur dubitandi rationem. Prima nascitur ex eo; nam si reliquiæ publicè exponantur venerandæ, & adorandæ, quæstus, & majoris eleemosynæ assequendæ gratiâ, nulla simonia committitur, ut probant Sanchez *lib. 2. in Decalog. cap. 43. num. 22.* Gibalinus *de simon. quæst. 12. consect. 4.* Petrus Baldel. *in Theolog. Moral tom... lib. 3. disput. 17. num. 22.* Castropalao *tom. 2. oper. moral. tract. 8. disput. 1. punct. 6. num. 17.* Diana *p. 10. tract. 16. resol. 73.* igitur quia licet quæstus causâ publicè reliquias exponere. Secunda assertionis pars continet eam dubitandi rationem, quam novatores, & reliquiarum impugnatores adduxerunt, ut earum venerationem improbarent. Primò adducunt caput 34. Deuteronomii, ubi refertur, Moysem sepultum fuisse in valle contra Phorger, ut nemo cognovisset sepulchrum suum. Cujus facti ratio ea communiter traditur, ne ab Hebræis adoraretur: ergo si Deus voluit sepulchrum Moysis latère, ne adoraretur, sequitur quod corpora Sanctorum non sunt adoranda. Secundò quia apud D. Matthæum, *cap. 22. vers. 24.* Lucam *cap. 11. num. 48.* Scribæ, & Pharisæi reprehenduntur tanquam hypocritæ, eo quod ædificabant sepulchra Prophetarum, & ornabant monumenta Justorum. Deinde quia nullum reperitur præceptum Christi Domini de reliquiis venerandis: ergo quia venerandæ non sunt.

5. *Impugnatur tradita assertio.*

Adhuc tamen defensanda est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, veneration-nem reliquiarum in lege Gratiæ jam à temporibus Apostolorum cœpisse, & pluribus miraculis comprobatam fuisse, contra hæreticos, qui semper curarunt eadem sacra pignora impugnare, & prophanare: qui verò primus omnium in Ecclesia Dei cultum sacrum reliquiarum ausus est impugnare, fuit Eunomius, nec alio certè, quàm satanico spiritu afflatus in hanc veritatem debacchatus est: quem perditissimus Vigilantius, & inde Claudius Taurinensis, ac demùm cæteri hæreticorum satellites sunt consectati: unde Gennadius *de eccles. dogmat. cap. 73.* ait: *Sanctorum corpora, & præcipuè Beatorum Martyrum reliquias, perinde ac Christi membra sincerissimè honoranda; basilicas eorum nominibus appellatas, velut loca sancta divino cultui mancipata, affectu pissimo, & devotione fidelissima adeundas credimus: si quis contra hanc sententiam venerit, non Christianus, sed Eunomianus, & Vigilantianus creditur.* Meminerunt hujus sacræ venerationis D. Basil. *homil. in 40. Martyres*, Nyssenus *orat. in sanct. Theodor. Martyrem*, ibi: *Quod si quis etiam pulverem, quo conditorium, ubi Martyris corpus quiescit, obsitum est, auferre permittat, pro munere pulvis accipitur, & tanquam res magni pretii, condenda terra colligitur.* Nazianz. *orat. 3. invectivâ*, in Julianum agens, *numero 30.* de Martyribus: *Quorum*, ait, *vel sola corpora idem possunt, quod animæ sanctæ, sive tangantur, sive honorentur.* Magnates

6. *De veneratione reliquiarum.*

auctor eruditus, qui scripsit ante annos 1200. *lib. 4.* contra Theosthenem. *Manifestum est* (inquit) *quod ossa Sanctorum non sunt mortua, sed plena virtute.* Emissenus homilia de sancta Blandina: *Ubi sunt, qui venerationem sacris Martyrum non esse deferendam corporibus?* August. *de Eccles. dogm. cap. 73.* ibi: *Sanctorum corpora, & præcipuè Sanctorum Martyrum reliquias, ac si Christi membra sincerissimè honoranda.* Unde *lib. 22. de civit. Dei cap. 8.* de reliquiis S. Stephani multa miracula operantibus plura dicit: legatur ibi Coqueus. Et *lib. 9. confess. cap. 7. de reliquiis SS. Martyrum Gervasii, & Protasii.* Et Hieronymus *adverss. Vigilant. cap. 2. de reliquiis S. Andreæ.* Et Sanctus Joannes Chrysost. *lib. contra Gentiles, de reliq. S. Babylæ Martyris:* & *homil. 66. ad populum.* S. Ambros. *epist. 85.* & *serm. 92. Quod si dicas mihi, quid honores in carne martyris jam resoluta, atque consummata? de qua jam Deo nulla cura est? Et ubi est illud charissimi, de quo ipsa Veritas loquitur per Prophetam, pretiosa inquit est in conspectu Domini mors Sanctorum ejus.* Et paulò pòst: *Honoro ego in carne Martyris exceptas pro Christi nomine cicatrices: honoro viventis memoriam, perennitatem virtutis: honoro per confessionem Domini sacratos cineres. Cur autem non honorant corpus illud fideles, quod reverentur, & dæmones, quod afflixerunt in supplicio & glorificant in sepulchro? Honoro itaque corpus, & Christus honoravit in gladio, quod cum Christo regnavit in cœlo.* Hæc egrigiè Sanctus Doctor, in quibus proposuit nobis omnia ferè Catholica motiva, quibus nitimur ad reliquias Sanctorum venerandas: quare ait August. *cap. 73. de Eccles. dogmat. Si quis contra hanc sententiam venerit, non Christianus, sed Eunomianus, & Vigilantianus creditur.* Quæ reliquiarum veneratio suadetur ex veteri Ecclesiæ cura circa sepulturam Sanctorum, & visitatione fidelium, ac vigiliis circa cæmeteria, & cryptas Martyrum, de quibus egi *in can. 35. Concil. Illiber.* Plura de hac veneratione reliquiis Sanctorum debita congesserunt Ferrandus *integr. disquisit.* Scribanius *de reliq.* D. Sanctius de Avila *integro tract. de venerat. reliq.* Suarez *adverss. Regem Angliæ lib. 2. cap. 10.* Baronius *anno 57.* Joan. Aurel. *lib. 1. de imagin.* Valdens. *lib. 3. tit. 22. cap. 164. & sequent.* Bellarm. *lib. 7. de Sanctis, p. 4.* Jodocus Coccius *tom. 1. thesauri lib 5 art. 16.* Castro *adverss. hæreses, verbo Reliquiæ,* Albert. Pius *lib. 1. contra Erasm.* Alanus Coppus *dialog. 3.* Vazquez *dialog. 3. de adorat. disp. 3. num. 78.* Matth. Bredembachius *lib. 4. antiperapistheis, cap. 27.* Joan. Dartis *ad dist. 3. de consecr.* Valentia *2. 2. disput. 6. quæst. 11. punct. 6.* Scortia *lib. 3. de Missa, cap. 12.* Christ. Lupus *ad 7. Synod. can. 3.* Theoph. *tom. 15. in Heterocl. p. 2. punct. 8.* Ricciulus *lib. 1. lucubr. ferè per tot.* qui, & dictus D. Sanctius de Avila fusè hanc venerationem viguisse in lege naturali, scripta, & gratiæ probant.

7. *Traditur ratio decidendi.*

His ita animadversis, apparet jam vera ratio præsentis assertionis; nam cùm veneratio debeatur Sanctorum reliquiis, non debent passim, & irreverenter ostendi; sed intra capsam, ut ita devotè venerentur à fidelibus: nec etiam debent venales exponi; nam si Gentilium votum semper fuit, ne reliquiæ suæ, aut suorum distraherentur, alienarenturve, *l. pater, §. Julius Agrippa, ff. de legat. 3.* ubi *pro majorem,* legit, *majorum,* Pancirola *lib. 1. variar. cap. 173.* quantò magis reliquiæ Sanctorum, quibus omnis veneratio debetur, debent ab omni commercio, & nundinatione esse immunes: licet tamen eas quolibet pretio redimere ab infidelibus, quia tunc non tàm emuntur, quàm ab injustis possessoribus vendicantur; & pecunia non tam pretium, quàm instrumentum redimendæ vexationis creditur; quia sicut Sanctus captivus apud hostes vivus redimi posset, ita & reliquiæ redimi valent, in quibus ejus memoria conservatur, *l. ossa, l. cùm corpus ff. de relig. & sumptib.* Unde legimus, piè, ac laudabiliter non rarò à Christianos erutas, vel potiùs redemptas fuisse Sanctorum glebas, sive reliquias, cùm periculum imminebat, ne à tyrannis, vel infidelibus turpitur, & impiè haberentur. Unde tunicam Christi Domini inconsutilem à Christianis redemptam refert Baronius anno Christi 54. & Paulus Diaconus *lib. 6. de gestis Longob. cap. 46.* refert quod Luitprandus audiens, quod Sarraceni depopulatâ Sardiniâ, etiam loca illa, ad quæ ossa Sancti Augustini Episcopi, propter vastationem Barbarorum olim translata honorificè fuerant condita, fædarent, misitèo, & dato magno pretio accepit, & transtulit ea in urbem Ticinensem; ubi ea cum honore tanto Patri debito condidit. Baronius etiam anno 725. refert, reliquias Sancti Ignatii Martyris pretio mediante sub Trajano Imperatore Antiochiam translatas anno Domini 111. & Henricum Germanorum Regem, non solùm aurum Rodulpho misisse, sed Sueviæ quoque partem illi dedisse pro lancea, quâ Christi latus perforatum fuit: & laudabilem Christianorum Principium in conquirendis, & redimendis Divorum Orientalium reliquiis ardorem, ac studium narrat Matthæus Paris. *histor. Angliæ anno 1191.* in hæc verba: *Expugnatâ Hierosolyma collegerunt omnes Christiani omnes reliquias Sanctorum, quas in locis sacrosanctis poterant invenire; & posuerunt eas in quatuor magnis eburneis capsis, quas Saladinus intuens, & quid in his contineretur, diligenter inquirens, jussit Baldach referri, ne Christiani de ossibus mortuorum gloriarentur ulterius, & crederent eos habere intercessores in cœlis, quorum ossa venerarentur in terris. Princeps autem Antiochenus, & Patriarcha, caterique fideles tanto thesauro nullo modo defraudari volentes, promiserunt sub juramento, se easdem reliquias redempturos quinquaginta duobus millibus byzantinorum.* Plura Theophilus *tom. 15. in Heterocl. punct. 8. fol. 315.* Et sicut possunt reliquiæ ab infidelibus redimi, ita & subtrahi absque vitio furti. Genuensis *in praxi, cap. 56.* Ricciulus *lib. 1. lucubr. cap. 43. num. 11.* an verò tempore belli possint reliquiæ à victoribus abstrahi, & occupari, dubium est? Affirmativè resolvit Ferrandus *disquis. reliq. lib. 1. cap. 8. artic. 3.* Sed contrarium meritò probat Diana *p. 10. tract. 16. resol. 74.* Suarez *de Eucharist. disp. 13. sect. 7. num. 14.* Valentia *2. 2. disp. 3. quæst. 16. punct. 13.* Castropalao *tract. 6. disput. 5. p. 4. num. 18.* Bonacina *disput. 2. de rest. q. ult. sect. 1.* Theophilus *tom. 15. in Heterocl. p. 2. punct. ult. fol. 320.* Posse autem aliquam insignem reliquiam, veluti velum B. Virginis, seu partem coronæ spineæ, impunè vendi, resolvit Hurtado *de vero martyrio, d. resol. 43. §. 13.* quia tunc non venditur res spiritualis, sed ejus antiquitas.

Nec obstat prima dubitandi ratio suprà adducta, pro cujus solutione sciendum est, dubium *Refunditur* versari, an quando eo tantùm fine lucrandi plu- *ratio dif-* res eleemosynas exponuntur reliquiæ, vera si- *ficultatis* monia incurratur, quamvis nullum pactum initum fuerit? Et affirmativè docent communiter

Repetentes

Repetentes *in præsenti*, Panormitan. *notab. 1.* Joannes Andreas *num. 2.* Ant. de Butrio *num. 4.* Ancharanus *num. 1.* Ugolinus *de simon. tabul. 1. cap. 38.* Azor 1. *p. instit. lib. 9. c. 8. quæst. 7.* Sed contrarium rectiùs docuerunt Doctores suprà pro dubitandi ratione adducti; quia falsum est, committi simoniam quoties in re, aut ex re aliqua spirituali intenditur tanquam finis principalis lucrum temporale, nisi intendatur tanquam pretium rei spiritualis; nisi enim pretii ratio intercedat, nec venditio, neque emptio dari valet. Nec sanè in communi hominum sensu eleemosynas ex reliquiarum ostensione quærere, est illas aut pretio æstimare, aut vendere: immò iste finis principalis eleemosynarum vix fuerit mortalis, quia est tantùm culpa pravæ ordinationis ad finem. Ea autem quando finis non est mortalis, non habet nisi malitiam venialem, ut docent Cajetanus 2. *2. q. 148. art. 2.* Sanchez *lib. 1. in Decalog. cap. 3. num. 1.* Si autem primò, & principaliter reliquiæ vendantur, simonia committitur; nam illæ non aliunde sunt æstimabiles, quàm relatione ad sanctam animam, & quia membra hominis sancti fuerunt, unde recenseri non debent inter ea, quæ sunt antecedenter annexa spiritualibus, cùm ipsæ in se sint aliquid spirituale, ut probat Gibalinus *de simon. quæst. 12. conclus. 4.* Nec obstat secunda difficultas deducta ex fundamentis hæreticorum, quæ sicut ex sola impietate depromuntur, ita facilè dissolvuntur: fatemur enim Deum voluisse latere sepulchrum Moysis, ne à Judæis tanquam Deus adoraretur, & sic laberentur in idololatriam; non tamen ne Propheta, & Dei famulus adoraretur. Inter hæc autem discrimen hoc adest, quòd adoratio soli Deo debetur, veneratio verò debetur Sanctis, tanquam ejus famulis, ita ut veneratio in eorum persona Deo referatur. D. Thomas 3. *part quæst. 25. art. 6. ad 1.* Quod autem voluerit Deus corpus Moysis ex prædicta ratione latere, docuerunt Philo Judæus *lib. 3. de vita Moysis, ad finem.* Histor. Scholast. *Deuteron. cap. 20.* Theodoretus *in Deut. tom. 1. q. 43.* & ibi: *in cap. 23.* Cajetanus, & Oleast. Difficultas etiam deducta ex dictis locis Matthæi, & Lucæ variè à Patribus refellitur: placet expositio Cajetani *in Matthæum c. 23.* dum ait: Qui sepelit occisum, potest hoc facere vel ut mortuum honoret, vel ut compleat actum homicidæ. Sepeliit Enoch Adamum, ut illum honoraret: sepelit Cain Abelem, ut scelus lateret: Judæi autem etiamsi dicerent se ædificare sepulchra Prophetarum, ut eos honorarent, facto tamen contrarium indicabant, & propterea jure reprehenduntur, quòd sub specie religionis Prophetas insectarentur, prout docuit eventus; quia Christum ejusque discipulos perdiderunt. Nec tandem obstat, quod Hæretici expendunt, videlicet Christum Dominum nunquam reliquiarum venerationem præcepisse; nam non rectè arguitur: Christus Dominus hoc non præcepit: ergo à nobis faciendum non est; siquidem ubi actio suapte naturâ bona est, fieri debet ex præcepto generali, quo tenemur bonum operari: at reliquias colere actio est sancta, ut patet ex hactenus dictis: ergo etsi præcepta expressè à Christo non reperiatur, præcipuè cùm Ecclesiæ canonibus statuta reperiatur, observari debet, ut probat Ricciulus *lib. 1. lucub. cap. 10.*

TITULUS LXVI.

De observantia jejuniorum

CAPUT I.

Innocent. III *Clericis Sancti Petri, &* (a) *Magdalon.*

EX parte vestra fuit quæsitum à nobis, utrum si (b) nativitatem Domini, vel (c) assumptionem Beatæ Mariæ, vel festivitatem alicujus Apostolorum in secunda feria contigerit evenire, die Sabbathi præcedenti vigiliam debeat jejunari? & utrum in Beati Matthiæ Apostoli vigilia sit jejunium injungendum? Ad quod breviter duximus respondendum, quod die Sabbathi festivitates prælibatas secundæ feriæ precedenti, & (d) B. Matthiæ Apostoli debet vigiliâ jejunari.

NOTÆ.

(a) *Magdalon.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. 1.* & *in cap. ex parte, de celebr. Missar.* ubi extat alia pars hujus textus, ut ibi notavi.

(b) *Nativitatem Domini.*] De qua festivitate agemus infrà *in cap. final.* & nonnulla adduxi *in cap. ex parte, de celebr. Missar.*

(c) *Assumptione Beatæ Mariæ.*] Cujus festivitatis institutio non est juris divini, ut voluit Joannes Andreas *in capite licèt, de feriis*; sed ab ipsis Apostolis statuta fuit, ut probant Suarez *tom. 1. de relig. tract. 2. de Sanctis, cap. 8. num. 24.* Azor *p. 2. Instit. moral. lib. 1. cap. 20. q. 1. §. Caterum*, Acunna *in cap. final. 70. dist.* Herrera *de orig. divin. offic. lib. 2. cap. 60.* hujusque festivitatis mentio fit *in capite pronunciandum, de consecr. dist.*

distinct. 3. cap. conquestus, de feriis: & plura de hoc sacro mysterio piè, & docte congessit Tamayus à Salazar *tom. 4. in Martyrolog. die 15. Augusti.*

2. (b) *Beati Matthiæ.*] Ratio dubitandi ex eo proveniebat; nam cùm D. Matthias non fuisset à Christo Domino nostro in Apostolum electus, sed postea ab Apostolis in locum Judæ proditoris fuisset suffectus, ut probabimus *in cap. final. de sortileg.* à quibusdam ambigebatur, an pro Apostolo quoad omnia habendus esset? Et cùm in Apostoli locum esset suffectus, pro Apostoloque haberetur, ideo Innocentius in præsenti docet, in ejus vigilia jejunandum esse, ut in aliis Apostolorum vigiliis.

COMMENTARIUM.

3. *Conclusio traditur, & illustratur.* EX hoc textu sequens deducitur assertio: *Vigiliâ alicujus sancti occurrente die Dominico, jejunari debet in Sabbatho.* Non est similis decisio in jure, quâ ab specie probari possit hæc conclusio; per argumentum tamen firmari valet *ex cap. jejunium, cap. placuit, cap. ne quis, cum sequenti, de consecr. dist. 3. cap. post. Paschа, 76. dist. cap. sacerdos 26. quæst. 7. cap. si quis tanquam, cap. si quis presbyter, 30. dist.* Ex sancto Epiphan. *in compend. fidei exposit. num. 22.* ibi: *Qui pietati student, egregia quadam laudabili voluntate perpetuò (solis Dominicis, ac Pentecostes diebus exceptis,) jejunia sibi, ac vigilias imponunt.* Sancto Alexandro *in canones, cap. 15.* S. Ambrosio *epist. ad Episcopos Æmiliæ*, ibi: *Dominicam autem celebrare non possumus, quia Manichæos etiam ob istius diei jejunia jure damnamus.* S. Augustino *epist. 86. Die Dominico jejunare scandalum est:* & *epist. 119.* Gregorius II. *in capitul. ad Martinianum, aliosque suos in Bajoariam Legatos, cap. 10.* ait: *Ut fideles doceantur Dominicis diebus non licere omnino jejunare.* S. Ignatius *epist. ad Philip.* Tertul. *de corona milit.* & *in Apolog. cap. 16.* Damascenus *lib. de jejunio,* P. Damianus *opusc. 14. l. 6. tit. 23. p. 1.* Illustrant ultra congestos à Barb. & Garanna in præsenti, Haæphtenus *disquisit. monast. libro 10. tract. 7. disquis. 6.* P. Gregorius *lib. 1. part. tit. 28. cap. 3.* & *lib. 2 syntag. cap. 18.* Baronius *anno Christi 78. num. 73.* Acunna *in cap. de jejunio, 73. distinct.*

Sed præsens assertio difficilis valde redditur sequenti consideratione, nam jejunium quantò acceptum Deo sit, nemo est, qui nesciat, si quidem ait D. Ambrosius *de Elia, & jejunio,* quod jejunium est substantia cœlestis, vita Angelorum, radix gratiæ, & fundamentum castitatis: & D. Hieronymus *in epist.* illud commendans ait: *Solicitè advertendum est, ut quos saturitas de paradiso expulit, reducat esuries.* Aliis auctoritatibus probat Ant. Augustinus *in epit. lib. 22. titul. 1.* præcipuè si cum oratione conjungatur, juxta illud Tobiæ *cap. 12. Bona est oratio cum jejunio, & eleemosyna.* Judith *cap. 2. Scitote, quoniam exaudiet Dominus preces vestras, si permanseritis in jejuniis, & orationibus.* Unde ait D. Chrysost. *in cap. 6. D. Matthæi: Sicut nec miles sine armis aliquid, nec arma sine milite; sic nec oratio sine jejunio, nec jejunium sine oratione.* D. Augustinus *serm. 230. de tempore: Jejunium concupiscentiæ nebulas dispergit, libidinum ardores extinguit; jejunium verbositatem non amat.* Plura Novarinus *lib. 6. aquæ nupt. cap. 98.* Sed dies

4. *Impugnatur tradita assertio.*

Dominicus specialiter orationi dicatus est, ut probavi *in cap. 14 de feriis*: igitur & jejunio aptus est, & per consequens si in eo occurrat vigilia alicujus Sancti, jejunari potest. Augetur hæc difficultas *ex capite utinam, 76. distinct.* ubi ait D. Hieronymus: *Utinam omni tempore jejunare possimus.* Igitur nihil interest, quod in die Dominico, vel alia die jejunium incidat. Et D. Paulum cum aliis etiam diebus Dominicis jejunasse, refertur *Actuum Apostol. cap. 15.*

5. *Dissolvitur & fundamentum.*

Quâ dubitandi ratione non obstante vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, primis Ecclesiæ sæculis apud fideles hoc moris fuisse, ut in festivitatibus Domini nostri, & Sanctorum ejus ad gratiam promerendam, & impetrandam, aliquibus piis actionibus, & orationibus in vespere festivitatis Christiani exercerentur, veluti vigiliis, stationibus, & jejuniis; quæ ut omnibus innotescerent, inter concionandum stata jejuniorum, ac vigiliarum tempora nuntiari, probat Ferrarius *de ritu concionandi cap. 28.* & de his sigillatim agamus. Ad vigilias enim, tam clerici, quàm laici utriusque sextus accedebant, in Ecclesiis, seu Martyrum cæmeteriis continuâ in oratione pernoctantes. D. Basilius *in psalmo 114.* ibi: *Jam inde ex media nocte venientes, ad sacrum Martyrum templum, Deum ipsum Martyrum per hymnos laudantes sustinuistis usque ad hanc diem nostrum adventum expectantes. Vobis quidem igitur, & somni, & quietis, quæ in honorem Martyrum, & Dei adorationem impendistis, præsto est.* Plura de his vigiliis congesserunt Joannes Dartis *de pœnitent. cap. 22.* Durand. *lib. 3. de ritibus, cap. 4. & 5.* Francolinus *de horis canonicis, cap. 1. 2. 4. & 5.* Bernacius *lib. 1. de hor. can. cap. 20.* Herrera *de orig. divin. offic. lib. 2. cap. 17.* & nos adduximus *in can. 35. Concilii Illiber.* quæ huc repetere non licet. Ad stationes ergo deveniamus. Et sciendum est, stationis verbum castrense esse, seu à re militari traductum; nam milites, qui à loco ubi excubabant, progredi nequibant, stationes facere dicebantur, & in statione esse. Tertul. *in apolog. cap. 2.* ibi: *Latronibus vestigandis per universas provincias militaris statio sortitur.* Statius Papinius *lib. 12. Thebaid.*

Immisso casis statio horrida somno
Vigiles simul excitat illic.

Virgilius *lib. 4. Æneid.*

Succedunt, servantque vices, statione relictâ.

Itaque statio accipitur pro loco ad excubias agendas destinato, eo quod in eo cogantur milites stare, nec possint illum relinquere. Suetonius *in Tiberium*, ibi: *Stationes militum per Italiam solito frequentiores disposuit*; id est, loca plura, quibus milites starent. Hinc milites stationarii dicuntur *in l. 1. C. de cohort. lib. 22. l. 1. C. de irenarchis, lib. 10. l. 1. §. est etiam ff. de servis fugit. l. 1. §. quies, ff. de offic. Præfect. vigil.* Illustrant Pancirola *lib. 2. variar. cap. 266.* Bulengerus *lib. 6. de Imperat. cap. 32.* aliquando tamen statio accipitur pro loco ubi sistitur alicujus muneris causâ, ut *ut l. item apud Labeonem, §. convitium, ff. de injuriis, l. Fulcinius 7. §. illud, ff. ex quibus causis majores, l. ne quis 6. C. de dignit. lib. 12.* veluti administrationis fiscalis causâ, *l. 1. C. ne fiscus rem quam vendit, l. 5. C. de vectigal.* Illustrat Amaya *in d. l. 1. num. 1.* vel saltem

saltem confabulationis gratiâ, ut apud Juvenalem *satyr. 3.*

Convictus, thermæ, stationes, omne thearum.

Junctis Valesio *in not. ad Marcellinum, fol. 10.* Revardo *lib. 4. variar. cap. 7.* Brissonio *lib. 2. select. cap. 12.* Cujacio *lib. 1. observ. cap. 13.* Turturet. *dissert. 28. juridica.* Similiter ergo apud Christianos statio accipitur pro permanentia in Ecclesia usque ad certam horam, videlicet nonam: nam primis illis Ecclesiæ sæculis, diebus jejunii fideles in Ecclesia conveniebant, ibique usque ad horam nonam morabantur, orationi, & divinarum rerum contemplationi vacantes, corporaque jejuniis, & geniculationibus, lachrymisque exercentes. Denique horâ nonâ, Eucharistiâ acceptâ stationem solvebant. Tertul. *lib. 2. ad uxorem, cap 4.* ibi: *Si statio faciendæ est de die, maritus conducat ad balnea: si jejunia observanda sunt, maritus eodem die convivium exerceat.* Ubi appositè ponit stationem cum balneis, quia sicut Christiani manè conveniebant in Ecclesia, ut antelucanos cœtus celebrarent, stationemque inciperent; ita Gentiles summo manè ad balnea procedebant. Idem Tertullianus *in Apolog. cap. 42.* & *de corona militis*, ipsarum stationum meminit, ibi: *Cur stationibus quartam, & sextam Sabbathi dicamus.* Quem locum exponit Bosquetus *in notis ad Innocent. III. lib. 2. epist. 18.* In stationibus autem fideles orabant de geniculis, idest in genua provoluti; non autem stantes; nam quoties diebus mœroris, & tristitiæ, ut in diebus jejunii, orandum erat, toto corpore jacentes orabant; unde nec diebus Dominicis, nec à tempore Paschæ usque ad Pentecosten stationes habebantur. Tertul. *de jejuniis cap. 10.* ibi: *Die Dominica nefas dicimus de geniculis adorare; eadem immunitate à die Paschæ in Pentecosten usque gaudemus.* Et *cap. 2. de feriis.* Oratio igitur jungebatur cum jejunio, quia ut ait Divus Cyprianus de operibus Christi, *efficax est oratio præcedente jejunio, & sacris jejuniis antecedentibus, non patitur postulatio devota repulsam.* Unde quia in ipso jejunii die statio tenebatur, jejunium aliquando appellatur statio. Tertul. *de anima, cap. 42.* ubi de jejuniis agens ait: *Daniel trium hebdomadarum stationè aruit victu.* D. Hieronymus adversus Jovinianum: *Saul* (inquit) *sicut in libro 1. Regum scribitur maledictus inquit, qui ederit panem usque ad vesperam, donec ulciscar me de inimicis meis; & non gustavit omnis populus ejus, & tota terra prandebat, tantique fuit auctoritas stationis.* Illustrat Baronius *anno 57. num 198.* Discrimen tamen illud dabatur inter jejunium, & stationem; nam jejunium ex præcepto, statio ex devotione tenebatur, ut contra Pamelium probat Albaspineus *lib. 1. observat. cap. 16.* Solvebatur autem statio acceptâ communione corporis Christi, ideoque nisi peracto sacrificio Eucharistia non sumebatur, quia eâ acceptâ non poterant in statu mœroris, & genuflexionis permanere. Tertul. *in lib. de orat.* ibi: *Similiter de stationum diebus non putant plerique sacrificiorum orationibus interveniendum, quòd statio solvenda sit accepto corpore Domini. Ergo devotum Deo obsequium Eucharistia resolvit, an magis Deo obligat? nonne solennior erit statio tua, si ad aram Dei steteris, accepto corpore Domini & reservato? Utrumque salvum est, & participatio sacri, & executio officii.* Prosequuntur Albaspineus *suprà*, Bosquetus *ad Innocent. lib. 2. epist. 18.* Stationes tandem à jejuniorum diebus sanctus Gregorius separavit, qui jussit, stationes in Dominicis diebus Adventus, & Quadragesimæ certis in locis fieri, ut refert Joan. Diaconus *in vita ipsius Sancti, lib. 7. cap. 18.* quam consuetudinem & hodie servari plerisque in locis refert Bellarminus *de jejun. lib. 1. cap. 22.* Franc. Maria Florent. *in notis ad Martyrol. exercit. 2.*

6. *De jejuniis vigiliarum.*

Tandem in his vigiliis majorum festivitatum fideles jejunabant: cujus jejunii formam, & leges ut exponamus, sciendum est, quod licèt jejunium aliquando metaphoricè accipiatur pro abstinentia à culpis, & vitiis, ut apud Isaiam *cap. 58.* ibi: *Nonne hoc est magis jejunium, quod elegi, dissolvere colligationes impietatis?* Alexandrum *lib 6. stromatum*, D. Hieronymum *in Matthæum, cap. 7.* ibi: *Jejunium est non solum ab escis, sed à cunctis illecebris abstinere.* D. Augustinum *lib. 2. in Evangelia, quæst. 18.* ibi: *Sacra Scriptura docet generale jejunium non à concupiscentia ciborum tantum, sed ab omni lætitia temporalium delectationum.* Tamen in præsenti jejunium accipitur pro abstinentia à cibo, quod Græci νηστεία, idest inediam appellant, quod ita vulgò *definitur*: Jejunium Ecclesiasticum est *Abstinentia cibi, secundùm Ecclesiæ regulam assumpta.* Probant Petrus Gregorius *lib 2. syntag. cap. 18.* Fagundez *in 4. Eccles. præceptum, cap. 1.* Dicitur abstinentia cibi, quia alia quæ trajiciuntur ad stomachum, veluti pharmaca, & alia, quæ non sumuntur per modum cibi, jejunium non solvunt. Bellarm. *lib. 1. de jejun. cap 1.* Beyerlinch. *in theatro, verbo Jejunium, tom. 4.* nec etiam aqua, immò nec potio chocolatica, ut defendit Thomas Hurtado in speciali opusculo de potione edito. Olim tamen primis Ecclesiæ florentis temporibus jejunantes non solùm à cibo, sed potu abstinuisse, virginemque salivam jejunii constituto spatio conservasse, constat ex Tertulliano *de jejuniis, cap. 6. Ipsa natura enuntiabit, quales nos ante pabulum, & potum in virgine adhuc saliva exhibere consuevit.* Unde legimus in actibus S. Fructuosi Martyris, cùm ei poculum fratres offerrent, quo martyr recrearetur, immò & muniretur, constanter, cùm jejunasset, recusasse. Prudentius *in ejus natali*, ibi,

Jejunamus, inquit, recuso potum
Nondum nona diem resolvit hora.

Observavit Ambianas *ad Tertul. de jejun. cap. 10. obs. 4.* & ita jejunantes à vino abstinebant, nisi infirmitas aliud exposceret, ut probat Theodulphus *in suis capitul. cap. 40.* cui titulus est, A quibus abstinendum est, cùm jejunatur: & ita loquitur: *Abstinentia in his diebus omnium deliciarum esse debet; qui vino abstinere potest, magnæ virtutis est; qui autem infirmitate intervenente abstinere non potest, eo utatur.* Et quia nonnulli vino abstinentes variis potionibus illud imitabantur, eos reprehendit S. Gregorius Nyssenus *orat. de jejunio*, dum ait: *Multi vinum ingeniosè imitantur, suamque cupiditatem factitiis quibusdam potionibus consolantur.* Quæ verba non malè nostro sæculo ad potionem chacolaticam expendi poterant. Dicitur etiam in definitione, *secundum Ecclesiæ regulam*: ex quo patet, non quamcunque abstinentiam esse jejunium ecclesiasticum, sed illud quod secundùm regulam Ecclesiæ servatur, secundùm quam duo desiderantur: Primum,

ut qui jejunant, modò prandant, modò cœnent, semel dumtaxat in die reficiantur, *cap. sint 20. cap. Quadragesima, de consecr. dist. 5.* Viringius *de jejunio lib. 3. cap. 3.* Secundum ut ciborum delectu in ea comestione utantur. Bellarminus, & Fagundez *ubi suprà*.

7. *De unica cibi sumptione, & collatione.*

Igitur prima, præcipuaque lex jejunii consistit in unica comestione, quam ut exponamus, sciendum est, dubium esse, an veteres semel, aut bis cibum sumerent? Et semel tantùm cœnasse, suadetur *ex Servio ad lib. 4. Virgil.* ibi: *In usu non erant prandia.* Quem sequuntur Isidorus *lib. 2. etym. cap. 20.* ibi: *Est autem cœna vespertinus cibus, quem vespertinam antiqui dicebant: in usu non erant prandia.* Salvianus *lib. 1. de provid. Dei*, ibi: *Nunquid parcam illam agrestem vitam, quam cum gemitu, & dolore tolerabant, cùm viles, & rusticos cibos ante ipsos, quibus coxerunt, focos sumerent, eosque capere, nisi ad vesperam non liceret.* Expressiùs Cassiodorus *in psalmo 14.* ibi: *Antiquis mos erat semel cibum sumere.* Aimonius *concion. in Dominic. 2. post Trinit.* ibi; *Antiqui enim solummodo una vice comedebant.* Seneca *epist. 112.* Quare cùm perditos Romanorum mores sua tempestate notaret Silius Italicus *lib. 11. de merid. sympos*io, ait:

Medioque dierum
Regales epulæ, atque ortu convivia solis
Deprehensa.

Deque simili vitio Tacitus *lib. 1. annal. cap. 12.* ita ait: *Torpebat Vitellius, & fortunam Principatus inerti luxu, ac prodigis epulis præsumebat medio diei temulentus, & sagina gravatus.* Probant Salmutius *ad Pancirolam lib. 1. memorab. tit. 51.* Savarus ad Sidonium *lib. 6. epist. 12.* Bulengerus *lib. 1. de convivis, cap. 6.* Scherlogus *tom. 2. in Cantica, vestig. 8. sect. 2. num. 14.* Contrarium tamen, immò veteres sæpius in die cibum cepisse, probant Stuckius *lib. 1. antiquit. conviv. cap. 11.* Beoraldus *in annot. ad Servium*, §. *24.* Muretus *lib. 4. variar. cap. 12.* Lælius Bisciola *horar. succes. lib. 9. cap. 15.* Savarus *ad Sidonium lib. 7. epist. 14.* Rosinus *lib. 5. antiquit. Roman. cap. 26.* & de Romanis facilè probatur ex Plutarcho *lib. 8. sympos. cap. 6.* ibi: *Seorsim solebant prandere antiqui Romani, cœnare cum amicis.* De Græcis testis est Jul. Pollux *lib. 6. cap. 6.* De Italis Cicero *quæst. 5. Tuscul.* & expressè constat ex Valerio Maximo *lib. 2. cap. 1.* Sed dicendum est, veteres non semel, sed pluries in die cibum sumpsisse, videlicet jentaculum, prandium, merendam, & cœnam; sed non ita splendidè, & cum apparatu, ut in cœna: probat latè Demsterus *ad Rosinum d. lib. 5. cap. 27.* auctores enim prioris sententiæ, qui negant prandia apud veteres in usu fuisse, accipiendi sunt de cibo, quem antiqui non sumebant meridie, sed horâ nonâ, ideoque cœnam appellabant. Ex quibus omnibus constat jejunantes unam tantùm in die refectionem sumpsisse, quæ appellabatur cœna, ut constat ex D. Paulino *epist. 24. ad Amandum*, B. Augustino *sermon. 62. de tempore*, & aliis sanctis Patribus congestis à Bellarmino *d. lib. 1. de jejun. cap. 2.* Illustrant Fagundez *ubi suprà*, Covar. *lib. 1. variar. cap. 20.* Sed cùm nostrâ imbecillitate factum sit, ut ad meridiem cibum sumamus, consuetudine introducta fuit collatio serotina, quod verbum *collatio*, à monachis accepimus; solebant enim monachi post cœnam certâ horâ inter se de sacris Scripturis disputare, quam horam collationem appellabant Honorius Augustod. *lib. 2. in gemma animæ, cap. 63.* ibi: *Quòd religiosi ad collationem conveniunt, hoc à sanctis Patribus acceperunt, qui in vesperis solebant in unum convenire, & de Scripturis aliquid conferre, unde collationes dicebantur.* Smaragdus *cap. 42.* Collatio dicitur consessio, collocatio, vel confabulatio, ubi de scripturis divinis aliis respondentibus interrogationes conferuntur. De hoc collatione agunt S. Pachomius *in suâ regula, cap. 7.* Basilius *suæ regulæ cap. 54.* D. Benedictus *cap. 42.* ubi ita cavet: *Omni tempore, sive jejunii, sive prandii, si tempus fuerit prandii, mox ut surrexerint à cœna, sedeant omnes in unum, & legat unus collationes, vel vitas Patrum.* Concil. Mogunt. *can. 6.* plura Hæphtenus *disquisit. monast. lib. 9. tract. 5. disquis. 2.* Postquam igitur consuetudine, vel humana imbecillitate jejunium cœpit relaxari meridie, simul quoque à monachis mos admissus fuit, ad vesperam semel bibendi, & frustum aliquod panis sumendi; atque ut id ordinatè fieret, atque cum minori temporis dispendio, legi cœpit lectio collationis in refectorio eo tempore, quo levis illa cœnula peragebatur; atque hinc tam apud monachos, quàm sæculares usus obtinuit, ut refectiuncula illa collatio appellaretur, ne viderentur Christiani ad cœnam congregari, quam in die jejunii duplicare non licebat: modestiori vocabulo rem honestantes dicimus ad collationem convenire. Unde obiter intelligitur difficilis canon Concilii Nannet. relati *in cap. quando, 44. dist* in illis verbis: *Quando presbyteri per Kalendas simul conveniunt, post peractum divinum ministerium, ad necessariam collationem, non quasi ad plenam refectionem, sed quasi ad prandium, ibi ad tabulas resideant.* Ubi jubetur, ut sacerdotes post divinum ministerium peractum ad collationem, non quasi ad plenum prandium accedant; hoc est, tantùm ad refectiunculam, non verò ad convivium: jubetur etiam, ut persistant ad disputationem; & quia ex rebus, & articulis contentis in tabulis disputatio facienda erat, statuitur, ut resideant ad tabulas. Quem morem in Eccleesia per 400. annos servatum fuisse constat ex Concilio Aquisgran. *5. can. 123.* ibi: *Ad collationem veniant, ubi & hanc constitutionem, & aliarum scripturarum lectiones perlegant, & pro admissis veniam postulent, & sententiam pro qualitate delicti suscipiant.* Concilium Mogunt. temporibus Leonis III. celebratum anno 813. *cap. 9.* Concilium Colonienſe sub Conrado. Illustrant, & exponunt textum *in dicto cap. quando*, Filesacus *de Quadrag. cap. 6.* Hæphtenus *lib. 9. disquis. monast. tract. 1. disquis. 2.*

8. *De horâ hujus unicæ comestionis.*

Desideratur etiam, ut unica cibi sumptio fiat tempestivè, & horâ competenti; aliàs qui horam legitimam non servat, peccat lethaliter, ut docent Theologi cum D. Thoma 2. *2. q. 147. artic. 7.* alii congesti à Covar. *d. cap. 20.* Fagund. *suprà, d. cap. 3.* Quæ autem diei hora competens dicatur, in dubio est. Et nullam horam ab Ecclesia præfinitam esse voluerunt Angelus *in summa, verbo Jejunium*, Abbas Panormit. *in præsentis rubric.* Sed verius est, semper certam præfinitam fuisse horam ad solvendum jejunium, licèt pro temporis varietate diversa fuisset in hac parte Ecclesiæ disci-

disciplina. Nam primis sæculis usque ad quintum fideles jejunium protrahebant usque ad noctem, sive ut Tertullianus de jejuniis ait, usque ad auctoritatem demorantis stellæ: & ita ad vesperam nocte appropinquante solvebatur jejunium. Concil. Brachar. 1. *can. 16.* Brachar. 2. *can. 9.* Mogunt. 1. *can. 34.* Triburiense apud Ivonem *p. 10. cap. 15.* Cabilon. *in cap. solent, de consecr. dist. 1.* D. Athanasius *de virginit.* ibi: *Post communionem horæ nonæ comede panem tuum, gratias agens Deo super mensam tuam.* S. Benedictus *cap. 41 suæ regulæ*, ibi: *Quintâ, & sextâ feriis jejunent usque ad nonam.* D. Augustin. *lib. de morib. Eccles. cap. 39.* ibi: *Jejunia etiam prorsus incredibilia multos exercere didici, non quotidie semel sub noctem reficiendo corpus, quod est usquequaque usitatissimum; sed continuum triduum, vel amplius sæpissimè.* D. Bernardus *serm. 3. de Quadrag. Hactenus jejunamus usque ad nonam.* Paulinus, & Chrysostomus apud Bellarminum *d. cap. 2. de jejunio.* Cassianus *collat. 2. cap. 26. Ideoque commodum satis & utile horâ nonâ refectionis tempus indultum est.* Cabilon. *cap. 5.* Prudentius *in hymno S. Eructuosi.*

Jejunamus, ait, recuso potum:
Nondum nona diem resignat hora.

Alii relati à Rosvveido *in Onomast. verbo Nona*; probant Covar. *d. cap. 20. num. 14.* Cironius *ad hunc titulum*, Filesacus *de Quadrag. cap. 5.* Azor. *p. 1. instit. lib. 7. cap. 11.* Albaspineus *lib. 1. obs. cap. 14.* Savarus *in notis ad Sidon. lib. 6 epist. 12.* & *lib. 7. epist. 14.* Scortia *in select. theor. 20. epist. 90.* Salmutius *ad Pancirolam d. lib. 1. tit. 51.* Pamel. *ad Tertull. in apolog. cap. 39.* Theophilus *tom. 10. in Rosa Mediana. fol 468.* Narbona *horâ 9.* Gazæus *ad Cassianum collat. 19. cap. 16.* Menardus *ad D. Gregor. fol. 52. verbo Caput jejunii.* Aloix *ad vitam S. Abruci, cap. 7.* Et quia horâ nonâ jejunantes cibum sumebant, comestio illa non prandium, sed cœna dicebatur, ut apud Romanos, quia eadem hora, quâ epulabantur, cœna dicebatur. Horatius *lib. 7. od. 14.* Ex Isidoro, Aimone, & aliis suprà probavi. Postea autem communi consuetudine introductum est, ut horâ sextâ, id est meridie, jejunium solvatur, ut probant Covar. & Fagundez *ubi suprà*, qui docent, ex justa causa posse postponi, & præponi horam communiter receptam solvendi jejunium. De alia conditione jejunii, videlicet delectu ciborum, agemus infrà *in cap. 2.*

9. *De diversis Ecclesiæ jejuniis, & eorum origine.*

Si initium, & progressum jejunii requiramus, constat ab ipso mundi exordio originem trahere: siquidem dum Dominus primos parentes creavit, legem imposuit non gustandi de arbore boni, & mali; verùm ipsi voluntati potiùs, quàm Deo cesserunt, & pabulo potiùs, quàm præcepto annuentes, gulâ salutem universi generis vendiderunt: manducaverunt denique, & perierunt; unde licèt ex tunc jejunium Dominus non præcepisset; ostendens tamen unde fuisset peccati causa, reliquit facilè intelligendum remedium offensæ, innuens placituram illi abstinentiæ curam, à quo damnatam omnes comperiissent incontinentiæ culpam. Deinde ubi jam populus Judaicus post diluvium congregari cœpit, varia jejunia observavit; alia communia, seu publica; alia privata. Communia duplicia; aut stata, aut ordinaria, quæ ob minantem calamitatem indicebantur. De prioribus intelligitur illud Zachariæ 8. vers. 19. *Indicantur quatuor jejunia, videlicet jejunium quarti, & jejunium quinti; & jejunium septimi & jejunium decimi mensis.* Quæ servabantur à Judæis, ut docent D. Hieronymus, Rupertus in eundem locum. Torniel. *anno mundi 2545. num. 42.* Jejuniorum extraordinariorum exempla extant *Paralip. 2. cap. 20.* ubi Josaphat Rex indixit jejunium universo populo, quando Moabitæ veniebant contra illum. Et 1. *Esdræ cap. 1.* dum Esdras pro felicitate itineris, quando ex consensu Regis Artaxerxis à captivitate Babylonica profectus est in Hierusalem, jejunium indixit: & alia, quæ retuli *in can. 23. Concilii Illiber.* Solennia etiam jejunia Pagani observaverunt: hinc Horatius *satyr. 3. lib. 2.*

Jupiter ingentes, qui das adimisque dolores,
Mater ait pueri menses jam quinque cubantis,
Frigida si puerum quartana reliquerit illo
Mane die, quo tu indicis jejunia, nudus
In Tyberi stabit.

Ita Livius *lib. 36. Eorum prodigiorum causâ libros Sibyllinos ex Senatusconsulto Decemviri cum adissent, renunciarunt instituendum jejunium celebrari esse, & id quinto quoque anno servandum.* In lege Gratiæ varia jejunia instituta esse ab Ecclesia, probavi *in can. 23. Concil. Illib.* Et refert Aloix ad Sirincum *cap. 11.* Theophilus *tom. 10. in Rosa Mediana*, ubi fusè de jejunio in quadragesima agit: Turrianus *pro canon. lib. 1. cap. 3. & 4.* Et inter ea præcipua sunt jejunia, quæ in vigiliis majorum festivitatum servantur, de quibus in præsenti agitur.

His animadversis apparet ratio præsentis decisionis, quare videlicet cùm festivitas occurrit feriâ secundâ, jejunandum sit in Sabbato, non in die Dominico? Et duplex assignari potest. Prima deducta ex festivitate diei Dominici, & lætitiæ resurrectionis Dominicæ, quæ in eo celebratur. Quam rationem expressit Cassianus *collat. 21. cap. 20.* ibi: *Diem Dominicam custodimus, in qua majores nostri nec jejunium agendum, nec genu esse flectendum ob reverentiam resurrectionis Dominicæ tradiderunt.* Facit Tertull. *de coron. milit. cap. 3.* ibi: *Diebus Dominicis jejunare nefas dicimus.* Non enim festivitas tanti diei cum jejunio, & mœrore compati potest, ut ajebat P. Damianus *opusc. 55. cap. 5.* ibi: *Cum solennitate jejunium convenire non potest, & apud quorundam examen sub festivitatis præsentia jejunium vires non habet sed semper festivitas prævalet.* D. Thomas *2. 2. q. 147. art. 3. ad 3.* ubi ait: *Jejunia, quæ præcepto Ecclesiæ instituuntur, cùm sint magis jejunia afflictionis, quàm exultationis, non conveniunt in diebus lætitiæ.* Accedit, nam in die jejunii omni consolatione etiam spirituali fideles olim privabantur, ideoque non dabatur inter eos osculum pacis. Tertul. *de oratione*, ibi: *Sic & die Paschæ, quo communis, & quasi publica religio jejunii est, meritò deponimus osculum, nihil curantes de osculando.* Illustrat Albaspineus *lib. 1. obs. cap. 17.* Immò nec usque ad septimum Ecclesiæ sæculum, Eucharistiam accipere, nec adorare licebat usque ad horam nonam, quâ jejunium solvendum erat. Concil. Brachar. 1. *can. 9. & 10.* Brachar. 2. *can. 9.* refert Micrologus *cap. 49. de Eccles. obs.* & probat Albaspineus *lib. 1. obs. cap. 14.* cujus rei rationem assignant Balsam. & Zonaras *in can. 52. 6. Synodi in Trullo*; quia sacrificare Deo festivæ celebritatis est: unde hilaritas illa, seu lætitia, convenire non poterat cum mœrore jejunii, nec poterat unus idemque simul exultare lætitiâ, triumphare gaudio, ac lachrymis indulgere. Minùs enim honestum veteres judicabant, cum mœrore jejunii lætitiam susceptæ

10. *Traditur ratio decidendi.*

susceptæ Eucharistiæ conjungere ; non enim jejuniorum priscorum fidelium observantia consistebat in ciborum delectu, aut diminutione; sed in lachrymis, ac oratione; nam diebus jejunii perfecti omnes fideles manè ad Ecclesiam confluebant, horrido, cinereque consperſi sacco; & sic omni genere precum armati, cœlum ipsum oppugnabant, & ut ait Tertul. de oratione, *quasi manufacta cœlum tundimus, Deum rangimus.* Et ita cum hoc luctu, hisque lachrymis, Eucharistiam contabescere credebant. Albaspineus *ubi suprà.* Quare & Græci tempore Quadragesimæ, exceptis diebus Dominicis, & Annunciationis B. Mariæ tantùm, præsanctificato non utebantur sacrificio, *cap. non oportet 33. quæst. 4.* F lesacus *de Quadrag. cap. 33.* Aliam rationem præsentis assertionis assignat B. Ambrosius *epist. 83.* his verbis : *Dominica jejunare non possumus, quia Manichæos etiam ob istius diei jejunia jure damnamus.* Die enim Dominico Paulianistæ, & Montanistæ ex superstitione, Manichæi ex errore, Eustachiani ex contemptu jejunabant. Unde tot Ecclesiæ canonibus prohibitum fuit fidelibus diebus Dominis jejunare, ne viderentur cum hæreticis consentire. Concil. Gangrense *can. 18.* Carthag. *4. can. 64.* Cæsarauguſt. *cap. 2.* Brachar. 1. *can. 4.* Matiscon. 2. *can. 1.* Aquisgran. 2. sub Ludovico *op. ultima, cap. 17.* quorum verba refert Anton. Augustin. *in epit. jur. lib. 20. tit. 30.* Illustrat Acunna *in cap. si quis tanquam, 34. dist.* Bellarm. *de bonis oper. lib. 1. de jejun. cap. 13.* Azor *tom. 1. instit. lib. 2. cap. 27.* Sanchez *in Decalog. tom. 1. lib. 2. cap. 37.* Turrianus *contra Magdeburg. lib. 1. cap. 25.* Unde in præsenti rectè Innocentius statuit, quod si vigilia alicujus sancti incidat in die Dominica, in die Sabbathi jejunetur.

11. *Dissolvitur dubitandi ratio.*

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta ; nam licèt jejunium conjungendum sit cum oratione, non tamen rectè stat cum festivitate diei Dominicæ : quare licèt jejunantes olim per totam noctem in vigilia, & statione essent orantes ; non tamen Ecclesiæ Patres censuerunt, jejunium stare posse, & concurrere cum alacritate, quæ in die Dominico celebratur, & recolitur. Nec obstat augmentum ipsius difficultatis deductum *ex d. cap. utinam*, ubi D. Hieronymus ait, quod utinam omnibus diebus jejunemus, ut fecit D. Paulus, quem & nonnullos Sanctos sequutos fuisse, constat ex traditis à Lessio *de justit. lib. 4. cap. 2. num. 68.* nam jejunium in die Dominica non simpliciter, & absolutè est prohibitum, sed in odium Manichæorum, & aliorum hæreticorum, quos suprà retuli : unde si non errore, superstitione, aut scandalo, saltem sedandi motus carnalis, aut alterius periculi vitandi causâ, seu boni spiritualis gratiâ, ut feciſſe D. Paulum explicat D. Augustinus *epist. 86.* etiam die Dominico jejunari potest, ut facilè deducitur *ex cap. si quis 7. cap. final. 30. dist.* Probant Bellarminus *de jejunio cap. 23.* Theophilus Raynaud. *tom. 16. in Heterocl. spirit. p. 3. punct. 2. fol. 413.* Thomas Sanchez *lib. 2. summæ, cap. 37. num. 12.* Layman *lib. 4. summæ, tract. 8. cap. 2 num. 9.* Bonacina *de præcept. Eccles. quæst. 1. punct. 5.* Serarius *in cap. 7. Judith. quæst. 13. pronunc. 4.* Fagundez *in præcept. 4. Eccles. cap. 5. num. 2.* Rectè tamen cum aliis notat Sanchez, negari non posse, quin ad superstitiosum, & superfluum cultum spectet, vel studium singularitatis, die Dominico jejunare. Nec etiam proximè traditis obstat canon 64. collectionis Martini Bracharensis, in illis verbis : *Non licet quemlibet clericum die Dominica absentem esse ab Ecclesia, sed Missarum solennibus interesse, & jejunio.* Ex quibus ultimis verbis expressè deducitur, clericum debere in die Dominico jejunium observare: igitur quia eâ die licet jejunare. Pro cujus canonis expositione aliqui asseruerunt, loco illius verbi *jejunio*, legendum esse *jejunus*, ita ut sensus sit, quod sacerdos in die Dominico adsit Missarum solenniis jejunus, quia alio modo Missæ sacrificium offerre non valet, juxta tradita *in cap. ex parte, de celebrat. Missar.* Alii docuerunt, in eo canone clericis juberi, ne die Dominico ab Ecclesia absint causâ interessendi Missarum solenniis, & jejunio; ideſt causâ indicendi jejunium, si quod occurrat in hebdomada, juxta veterem morem ad nostra usque sæcula protractum indicendi jejunia à parocho in ipsa Missa parochiali diei Dominicæ, juxta Concil. Brachar. *2. can. 9.* Colonienſe sub Paulo III. *cap. 2. & 5.* Altissiod. *can. 2.* Trident. *sess. 25. de reform. cap...* Sed verius est ea verba, *& jejunio*, suppositа esse, nec reperiri in collectione Loaysæ; immò etsi retineantur, facilè exponi possunt juxta textum *in cap. 1. de celebrat. Missar.* ita ut Presbyter die Dominico in Ecclesia interesse debeat Missarum solenniis, & jejunio, ideſt in jejunio perſistendo usque ad præfinitam horam, ut necessitatibus peregrinorum, & infirmorum subvenire possit, juxta tradita *in d. cap. 1.*

Ex hujusque traditis *lucem accipit* textus *in can. 3. Concilii Gerund.* in illis verbis : *Item secundæ Litaniæ faciendæ sunt Kalend. Novemb. eâ tamen conditione servatâ, ut si iisdem diebus Dominica intercesserit, in alia hebdomadâ, secundum prioris abstinentiæ observantiam à quinta feria incipiantur, & in Sabbatho vespere Missâ factâ finiantur. Quibus tamen diebus à carnibus, & à vino abstinendum decrevimus.* Pro cujus textus expositione sciendum est, vetustissimum esse Ecclesiæ morem supplicationes publicas in calamitatibus, & populi pressuris facere, quas Græci Litanias, Latini Rogationes appellant. Concil. Aurel. 1. *can. 29. & 32.* Mogunt sub Carolo: in duplici autem erant differentia ; aliæ imperatæ, aliæ statæ. Imperatæ erant, quæ ratione ingruentis periculi, & urgentis necessitatis ad placandum Deum indicebantur. Apud D. Gregorium *lib. 7. indict. 2. epist. 70. ad Castorem*, mentio fit quatuor, aut quinque Litaniarum, quæ in Ravennatensi Ecclesia indictæ fuerunt; & ipse Pontifex urgente aliquâ necessitate non tantum Romanis, sed etiam exteris Litanias indicebat, ut apparet *ex libro 9. regestr. indict. 4. epist. 45.* Statæ sunt, quæ certis anni temporibus in universali Ecclesia observantur : & cùm hujus duplicis Litaniæ mentio in jure fit, alia dicitur major, alia minor. Major dicitur, non quia priùs instituta fuit, sed quia Gregorius Magnus majori cum solennitate eam instituit, ut ipse ait *lib. 12. epist. 12. & in princip. lib. 2. regestr.* ibi : *Solennitas annua devotionis nos, fratres dilectissimi admonet, ut Litaniam, quæ major ab omnibus appellatur, solicitis, ac devotis debeamus auxiliante Deo mentibus celebrare.* Cujus occasionem referunt Paulus Diaconus *lib. 3. de gestis*

Ejusdem Concil. Gerundens. can. 3.

gestis Longob. cap. 11. Gregorius Turon. *lib. 10. de gestis Franc. cap. 1.* Et cùm tempore Childeberti Regis Galliæ, & Mauricii Imperatoris accidisset diluvium in finibus Venetiarum, quo non legitur post Noë tempora majus, sequuta est atrox pestis, in qua occubuit Pelagius Pontifex Gregorii Magni prædecessor, qui ad placandum Deum instituit hujusmodi Rogationem, & ab eo tempore cœpisse usum apud Catholicos precandi salutem sub ea formula, *Dominus tecum*, sternutantibus vulgò *creditur*. Sed quam falsò, satis doctè probavit Pater Famianus Strada *in prolus. lib. 3. prælect. 4.* Minor Litania, seu Rogatio refertur ex Concilio Aurel. à Gratiano *in cap. rogationes, de consecr. dist. 3.* his verbis: *Rogationes ante Ascensionem Domini placuit celebrare, ità ut præmissum triduanum jejunium in Dominicæ Ascensionis solennitate solvatur.* Eam Rogationem instituit, seu jam obsoletam instauravit Sanctus Mamertus Viennensis Episcopus propter cladem à lupis, & aliis feris animalibus in partibus Galliæ illatam, ut constat ex Adone *in in chron. Sydonii lib. 7. epist. 1. ad Sanctum Mamertum*; de quibus etiam agitur in Concil. Mogunt. *can. 33.* Fuerunt & olim in Hispania aliæ Rogationes à die iduum Decembris ut constat ex Concilio Tolet. *can. 5.* Tolet. 6. *can. 2.* Brachar. 2. *can. 9.* & etiam Kalend. Novembr. de quibus *in d. can. 3. Concilii Gerund.* Deinde sciendum est, has Rogationes tribus continuis diebus magnâ populi consensione celebrari orando, jejunando, & psallendo, ita castè, & piè, ut in Concilio Moguntiaco sub Carolo Magno dicatur celebrandas esse, sicut Patres sancti nostri instituerunt, non equitando, nec pretiosis vestibus indutis, sed nudis pedibus, cinere & cilicio indutis: quare & Rogationum dies laicis denunciandos esse inter Missarum solennia statuit Concilium Lugdun. relatum *in cap. 1. de consecr. dist. 4.* Plura de his Rogationibus congesserunt Savarus *in not. ad Sidon. d. lib. 7. epist. 1.* Menardus *in not. ad lib. Sacram. D. Gregorii, fol. 155.* Loaysas *in dicto can. 3. Concilii Gerund.* Petrus Gregorius *lib. 1. partit. tit. 20. cap. 3.* Baronius *in martyrol. die 25. Aprilis*, Corjolanus *in breviar. anno 520.* Jodocus Coccius *lib. 3. thesauri, art. 7.* Antonius Augustin. *in epit. jur. lib. 21. tit. ult.* Covar. *lib. 4. variar. cap. 20. num. 16.* Conradus Brunus *de cœrem. lib. 5. cap. 1.* Guillelmus Durantius *in ration lib. 6. cap. 102.* Unde cùm jejunium in his Rogationibus per tres dies indiceretur, & in die Dominica jejunari non possit, ideo *in d. can. 3. Concilii Gerund.* statuitur, ut si incidat dies Dominica in Rogationibus mensis Novembris, transferatur jejunium in aliam hebdomadam, ex traditis suprà pro ratione præsentis decisionis. Ex eadem etiam ratione cùm Litania minor intercedat tempore Paschali prope ascensionem, ideo jejunium illius non tam præcepti, quàm consilii est; ideoque diuturnâ consuetudine receptum est, ut in his tribus diebus illius Rogationis, tantùm ab escis carnalibus fideles se abstineant, & cibis Quadragesimalibus utantur.

CAPUT II.

Idem (a) *Bracharensi Episcopo.*

COnsilium nostrum super quibusdam articulis requisisti, utrum in omnibus sit Apostolorum vigiliis jejunandum, cùm quidam asserant non esse jejunandum in omnibus, sed sex tantùm. Utrum etiam jejunandum sit in Adventu Domini; tamen sentiant diversi diversa, quibusdam dicentibus, sed paucioribus, jejunandum esse tunc temporis; pluribus verò se asserentibus ad hæc non teneri. Utrum insuper si festum illorum, quorum vigilias jejunamus, secundâ contingat feriâ celebrari, in præcedenti Sabbatho sint vigiliæ jejunandæ. Nos autem super hoc taliter respondemus, quod apud nos omnium Apostolorum vigiliæ in observatione jejunii celebrantur, præter vigilias Apostolorum Philippi, & Jacobi, & Beati Joannis Evangelistæ; quoniam illorum festivitas infra solennitatem (b) Paschalem; istius autem infra natalem Domini celebratur. Jejunium etiam apud nos in (c) adventu Domini agitur, & sanctorum vigilias, quorum festivitates oportet secundâ feriâ celebrari, jejunamus in Sabbatho præcedenti. De festivitate verò Beati Bartholomæi Apostoli, de cujus celebratione dubietas oritur apud (d) quosdam, tibi petenti consilium respondemus, quod in hoc tuæ regionis consuetudinem serves. *Et infrà:* Cùm autem quæ sit illis pœnitentia injungenda quæsieris, qui diebus quadragesimalibus, tempore illo, quo tantæ famis inedia ingruebat, quod magna pars populi propter inopiam annonæ periret, (e) carnes comedere sunt coacti: tibi breviter respondemus, quod in articulo tali illos non credimus puniendos, quos tam urgens necessitas excusavit; preces tamen ad Dominum pro illis, & cum illis, ne ipsis aliquatenus imputetur, quia bonarum mentium est ibi timere culpam, ubi culpa minimè (f) reperitur, effundas. Item de illis qui in Sabbatho juxta terrarum consuetudinem aliarum, propter debilitatem, quam in se sentiunt, carnes sumunt, quod in partibus tuis nullatenus fieri (g) consuevit, cùm hoc ab aliis molestè feratur, & oriatur in illis occasio detrahendi:

tale

tale tibi damus responsum, quod super hoc tuæ consuetudinem regionis facias observari, sic tamen quod debilibus, & infirmis propter hoc periculum non emergat. Præterea postulasti responsum habere de illis, qui in Quadragesima, (h) vel in aliis jejuniis solemnibus infirmantur, & petunt sibi esum carnium indulgeri, quorum quidam promittunt propter hoc eleemosynam se facturos; quidam verò propter necessitatem infirmitatis urgentis hoc à te sibi quasi ex debito concedendum requirunt. Super quo tibi duximus respondendum, quod cùm non subjaceat legi necessitas, desiderium infirmorum cùm urgens necessitas exigit, supportare (i) potes, & debes, ut majus in eis periculum evitetur.

NOTÆ.

1. (a) *Bracharens.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. 2.* & *in cap. consilium. de celebr. Missarum*, ubi extat alia pars hujus Decretalis: integram autem transcribo ex dicta tertia collectione, & præsentem epistolam scriptam fuisse ab Innocentio III. anno 1206. referunt Spondanus *in continuat. Baronii, eodem anno*, Orderic. Raynaldus *eod anno, num. 35.*

2. (b) *Paschalem.*] Quo tempore, sicut nec diebus Dominicis, jejunare non licet, *cap. scire debet, §. instar, cap. post Pascha, 76. dist.* ex rationibus adductis suprà proximo commentario. Nec contrarium docetur *in cap. statuimus 476. dist.* ubi Urbanus Pontifex constituit, ut jejunia quatuor temporum ita per annum distribuantur, ut primum initio Quadragesimæ, secundum in hebdomada Pentecostes, tertium in mense Septembris, quartum in Decembris, more solito fiat: ergo quia tempore Paschali jejunare non licet. Nam respondendum est, tempus illud paschale, intra quod jejunare non licet, computari à Pascha resurrectionis usque ad Pentecosten, ut docent Azor, & Fagundez *ubi suprà*. Unde post Pentecosten etiam in ipsa hebdomada jejunari potest, cùm jam non dicatur tempus Paschale. Nec huic solutioni obstat textus *in cap. de jejunio, 76. dist.* ubi asseritur, jejunium quatuor temporum non debere celebrari immediatè ante Pentecosten in ejus vigilia. Nam respondetur, ideo ibi prohiberi, ne in vigilia Pentecostes incipiat jejunium quatuor temporum, ne in una die duplex jejunium concurrat, unum vigiliæ, aliud verò de tempore; sicut in eodem textu cavetur, ne jejunium decimi mensis celebretur in Sabbatho præcedente nativitatem Domini; ne etiam duplex jejunium occurrat in eadem die, ut exponit Bellarminus *lib. 1. de jejun. cap. 23.*

3. (c) *In adventu Domini.*] Jejunium adventus Domini jam olim in Ecclesia celebrari consuevisse constat ex Concilio Matisc. 1. *can. 9.* Turon. sub Chariberto anno 567. ejus meminerunt S. Joannes Chrysostomus *homil 3. in epist. ad Ephesios*, Rabanus Maurus *lib. de instit. cleric. cap. 22.* his verbis: *Hac ergo auctoritate divinæ scripturæ Ecclesia morem obtinuit, & universale jejunium hac observatione celebrat. Quod tamen jejunium incipiens à nono mense in decimum extenditur, idest usque ad natalem. Congruâ itaque dispositione à Magistris Ecclesiæ hoc loco jejunium quadragesimale constitutum est, ut ante diem natalis Domini jejunio & abstinentia not castigemus.* Amalarius *lib. 3. de offic. Eccles. cap. 40.* Radulphus Tungrens. *propos. 16.* quod jejunium institutum fuit pro reverentia natalis Domini: varium tamen fuit pro temporum, & locorum diversitate. In Concilio Matisc. 1. celebrato anno 581. statuitur, ut à feria sancti Martini ad natale Domini, secundâ, quartâ, & sextâ Sabbathi jejunetur: Et *lib. 6. Capitular. Caroli, cap. 183.* cavetur, ut Sacerdotes admoneant, ut jejunia tria legitima in anno agantur, id est quadraginta dies ante nativitatem Domini, & quadraginta ante Paschа, ubi decimas anni solvimus: & post Pentecosten.

(d) *Quosdam.*] Natalem diem S. Bartholomæi plerique ponunt die 11. Augusti, ut Beda, 4.
Usuardus, Ado, & alii: Romæ autem 13. Kalend. Septembris celebrari consuevisse, referunt Baronius *in Martyrol. die 11. Augusti*, Menardus *in Sacram. D. Gregorii, fol. 175.*

(e) *Carnes comedere.*] Cùm diebus Quadragesimæ, & aliorum jejuniorum debeat servari delectus ciborum, ideo statutum est, ut jejunantes se abstineant à carnibus, certis ciborum generibus, *in cap. de esu, de cons. dist. 3.* 6. Synod. *can. 56.* Concil. Tolet. *8. can. 9.* Gerund. *can. 3. cap. statuimus, de consecr. dist. 4.* Mediolan. sub Carolo *tit. de jejunio.* Probant Bellarm. *lib. 1. de jejun. cap. 4.* Azor *d. lib. 7. cap. 10. quæst. 3. & 6.* Fagundez *in 4. præcept. Eccles. lib. 1. cap. 2.* Lessius *lib. 7. cap. 2. dubit. 5.* D. Thom. *2. 2. quæst. 147. artic. 8.* Covar. *lib. 4 summa. cap. 20. num. 15.* Henriquez *in summa lib. 3. cap. 13.* Viringus *lib. 3. de jejun. cap. 5.* Theophilus *tom. 10. in Rosa Mediana, fol. 465.* & *de galero & pileo fol. 491.* Ciaconius *de jejunio cap. 11.* Fileiacus *de Quadrag. cap. 3.* Ecclesia enim his diebus cibis ita delicatis, & lautis abstinere jussit, ut carnis luxuria frænaretur. Concil. Colon. sub Clemente VII. *decret. 7.* non quia cibos illos delicatos Ecclesia rejiciat, ut Saturninus, & alii hæretici execrati sunt, quos sequuti fuerunt Manichæi, Priscillianistæ, Marcionistæ, & alii, qui damnati fuerunt variis Ecclesiæ canonibus, præcipuè canone 30. Apostolorum. Synod. Ancyr. *can. 13.* Concil. Tolet. *in assert. fidei*, Brachar. 1. *can. 13. & 32.* Gangrense *can. 2.* & eos refellunt Turrianus *lib. 5. pro epist. Pontif. cap. 6.* Baronius *anno 57. num. 183.* Sever. Binius *in dicto can. 2. Concilii Gangrensis*, Savarus *in notis ad Sidonium, lib. 4. epist. 9.*

6. (f) *Minimè reperitur.*] Consonat D. Gregorius relatus *in cap. final. 5. dist.* Clemens *in Clement exivi de V. S.* Guntherus *lib. 2 Ligur. vers. 33.*

7. (g) *Fieri consuevit.*] Ecclesia enim Hispana in jejunio diei Sabbathi sequebatur Ecclesiam Romanam, ut probavi in canone 26. Concilii Illib. ubi plura de jejunio Sabbathi congessi.

8. (h) *Quadraginta dies.*] Apud Græcos etiam viget jejunium hoc Adventus Domini, uti constat ex Codino *lib. de offic. Palat. CP.* prout illum expendit Menardus *in notis ad Sacram. D. Gregorii, pag. 216.* Sed non ita apud eos antiquum est, siquidem nec tempore Theodor. Balsam. in usu erat, qui floruit anno 1191. & in canone 52. Sextæ Synodi ita ait: *Nota autem ex hoc canone, quod*

quod propriè est una Quadragesima. si enim alia esset, cautum fuisset, ne in illa fieret sacrum mysterium; sed per præsanctificata: quemadmodum quoq; cautum est, ne fiat in magni Paschæ Quadragesima.

(i) *Supportare potes.*] Qui enim sine causa jejunia Ecclesiæ non observant, peccant lethaliter, & graviter puniendi sunt, *cap. si quis eorum, dist. 30.* Concil. Tolet. 1. apud Burchardum *lib. 19. decreti. cap. 76.* ibi: *Quicunque in Quadragesimæ diebus esum carnium præsumpserit attentare, non solùm reus erit Resurrectionis Dominicæ, verum etiam alienus ab ejusdem diei sancta communione; & hoc illi cumuletur ad pœnam, ut in ipsius anni curriculo ab omni esu carnium abstineat, quia sacris diebus abstinentiæ oblitus est disciplinam.* Concil. Mogunt. sub Leone III. *can. 35.* Colonienſe sub Paulo III. *p. 9. cap. 6.* plura Theophilus *in Rosa Mediana, fol. 470.* sed si adsit justa causa excusationis, veluti ætas, vel infirmitas, excusantur non jejunantes, ut latè probant Paulus Zacchias *qq. medico-legal. lib 5. tit. 1.* & *consil. 58.* fusè Joannes Sanchez *in select. disput. 54. per tot.* Narbona *de ætate, anno 60. quæst. 2.* In hac tamen parte severiores fuerunt Patres Ecclesiæ Orientalis quàm Occidentalis; nam in Orientali pueri, & viatores jejunare cogebantur; ægrotis verò non aliter esus carnium concedebatur, nisi licentiâ synodicè petitâ, ut constat ex D. Basilio *in orat. de jejunio:* & notarunt Balsamon *in can. 69. Apostolor.* Cironius *ad hunc titulum.*

CAPUT ULT.

Honorius III. (a) *Pargensi Episcopo.*

EXplicari per Sedem Apostolicam postulasti, utrum illis sit licitum, qui nec voto, nec regulari observantiâ sunt adstricti, carnes comedere, quando in sexta feria dies Dominicæ nativitatis occurrit. Ad hoc tale damus responsum, quod illi, qui nec voto, nec regulari observantia sunt adstricti, in feria sexta, si festum nativitatis Dominicæ ipso die contigerit venire, carnibus propter festi excellentiam uti possunt, secundùm consuetudinem Ecclesiæ generalis; nec tamen hi reprehendendi sunt, qui ob devotionem voluerint abstinere.

NOTÆ.

(a) *Pargensi.*] Ita legitur in quinta collectione, *sub hoc tit. cap. final.* sed ut ibi notavit Cironius, legendum est *Pragensi*, ut legitur in sexta collectione, de qua Ecclesia nonnulla notavi *in cap. 9. de exceptionibus.* Episcopo Biseſtislao missa est præsens decisio, & etiam ei rescribit Honorius *in cap. 2. de rebus Eccles.*

COMMENTARIUM.

1. ILluxit orbi felicissimus dies, quo de utero virginali B. Mariæ Verbum Dei prodiit caro factum. Verba sunt Concilii Toletani 10. *cap. 2.* quæ desumpta videntur ex testimonio D. Joannis *cap. 2.* prædicto à Prophetis, & Sibyllinis carminibus præcognito, ut observat Baronius *in apparatu ad annales, num. 28.* ut tanquam impostores damnandi sint Cardonistæ, qui filium Dei humanam carnem assumpsisse negabant, ut refert Castro *adversùs hæreses, verbo Christus, hæresi 2.* Et similiter rejiciendi sunt Manichæi, qui humanam Christi humanitatem negabant prope annum 277. ut refert Gualterus *in chron. sæcul. 3.* Nocte autem Christum Dominum natum fuisse, constat *ex cap. Lucæ, cap. nocte, de consecr. dist. 1.* die 25. mensis Decembris, ut probat latè Jacobus Grethserus *de die natali Domini, lib. 1. cap. 4.* Tamayus à Salazar *in Martyrol. Hispan. die 25. Decembris.* Unde corrigendus est locus D. Clementis *lib. 5. constit. Apost. cap. 13.* qui de hoc natali agens, ait: *Dies festos custodite fratres, inprimis diem natalem, qui celebratur à nobis die 25. noni mensis.* Ubi legendum est, *decimi mensis*; hic enim erat mensis Decembris juxta annorum computationem à Romulo institutam, & servatam usque ad Julium Cæsarem, ex traditis à Macrobio *lib. 2. Saturn. num. 22.* Rosino *lib. 4. de antiquit. Rom. cap. 1.* quibus autem Consulibus, quâ olympiade, quo anno à mundi creatione id factum sit, non facilè liquet, cùm in re adeo antiqua, & pervestuta omnes historiæ caligine refertæ appareant. Genebrardus natalem Domini diem protrahit ad annum creationis mundi 4089. sed ex receptiori PP. consensu refert Baronius *ubi suprà*, Christum natum anno creationis mundi 5199. olympiade 187. anno 2. idque probat latè Peresius *in Danielem lib. 11. q. 5.* & post eos Gualterus *in tabulis chron. sæculo 1.* In re certè tam lubrica, quod plures probant, verosimilius judicamus. Dies igitur hic natalis Domini, à qua universus orbis pace, & tranquillitate frui cœpit, magnâ debuit lætitiâ, & anniversariâ festivitate à fidelibus recoli, cùm legamus dies natales, hoc est, quibus quisque nascitur, *l. quâ ætate 5. ff. de testam. l. 3. §. minorem, ff. de minor.* jam olim celebrari solitos annuatim. Unde D. Augustin. *sermone 1. de tempore*, ait: *Considerate quæso, quando aliquis homo potens, aut nobilis, natalem suum, aut filii sui celebrare desiderat, quanto studio ante plures dies quicquid in domo sua sordium invenerit, ordinat emundari; quicquid ineptum, & incongruum, projicit; quidquid utile, & necessarium, præcipit exhiberi. Domum etiam si obscura fuerit, dealbat; pavimenta scopis mundat, & diversis respersa floribus adornantur: quicquid etiam ad lætitiam animi & corporis delicias pertinet, omni solicitudine providet.* Quem ritum religiosè coluerunt inprimis Persæ, ut tradunt Herodotus, & Athenæus: Romani, & pleræque aliæ gentes observarunt, ut referunt Censorinus *de die natali*, P. Roa *lib. 5. singul.* inscripto de die nata-

natali sacro, & prophano, *cap. 3.* Lyndembrogius *in notis ad Censorinum*, Pineda *de rebus Salomonis*, *lib. 1. cap. 14.* Faciuntque textus *in l. cùm quidam 25. ff. de annuis legat. l. cùm plures*, §. *cùm tutor*, *ff. de administr. tut. l. sed socer 31. §. 5. ff. de donat. inter.* De die natali sui Mæcenatis agit Horatius *lib. 4. carminum*, *od. 9.* De natali magnorum virorum Seneca *epist. 64.* De aliis Roa *d. lib. 5. cap. 16. & 17.* ubi notat, ad urbes & templa morem hunc protractum esse, ut anniversariis festis eorum initium celebretur: quæ cùm ita procedant in aliis natalitiis, multò majori ratione nativitas Salvatoris nostri, quæ gaudium attulit universo mundo, magnâ alacritate à fidelibus singulis annis recoli debet, ut pro tantæ largitatis beneficio, quod Deus hominibus contulit, gratias referant illi sempiternas. Unde provenit, ut plura privilegia veterum natalitiorum huic magnæ diei tributa sint, aliaque singularia huic festivitati concessa legantur.

2. Primum hujus diei privilegium in eo consistit, ut festivus sit, *cap. 1. de consecrat. dist. 3. cap. final. de feriis*, *l. omnes 7. C. eod. tit.* & ab omni opere servili vacuus, ab strepituque judiciorum immunis, ut docuerunt D. Clemens *lib. 5. constit. cap. 13.* suprà relatus Isidorus *lib. 1. de divin. offic. cap. 15.* ibi: *Natales dies Domini à Patribus votivâ solennitate institutus est.* Leo Magnus *in sermonibus de natali Domini*, D. Basilius, Ambros. & Nazianz. quos refert Bellarminus *tom. 2. controv. lib. 3. de cultu Sanctorum*, *cap. 13.* Unde ab ipsis Apostolis institutum hunc festum diem conjiciunt Azor *part. 2. instit. moral. lib. 1. cap. 9. quæst. 15.* Suarez *tom. 1. de relig. lib. 2. de diebus festis*, *cap. 5 num. 6.* Gualterus *in tabul. chronog. sacul. 1. fol. 5.* tantaque fuit hujus diei festivitas apud antiquos, ut in Concilio Agathensi *can. 64.* relato *in cap. si quis in Clero 29. 7. quæst. 1.* constitutum sit, ut clericus, qui ab Ecclesia abfuerit die solenni natalis Domini, per triennium suspendatur à communione. Hoc autem privilegium etiam veterum natalium fuisse constat, siquidem natales dies Principum feriati erant. Plato *in Alcibiade*, ibi: *Postquam verò natus est primogenitus, qui succedit in regno, primò quidem eum diem omnes, qui sub regno sunt, celebrant; atque ita in posterum quotannis natalem Regis diem sacris, ac festis omnis Asia colit.* Martialis *lib. 10. epigr.*

Linguis omnibus, & favete votis:
Natalem colimus, tacete lites.

Horatius *de natali Cæsaris:*

——cras nato Cæsare festus
Dat veniam, somnumque dies, impunè licebit
Æstivam sermone benigno tendere noctem.

Unde intelligendus est textus *in l. dies 12. C. de feriis*, ubi dum Imperatores Leo, & Anthemius prohibent ludos Circenses, aut quodlibet aliud spectaculum die Dominico exhiberi, hæc verba adjiciunt: *Et si in nostrum ortum, aut natalem solennitas inciderit, differatur.* Ubi verbum *natalem*, pro die proprio natalitio appositum fuerunt; ortum verò pro die inaugurati Imperii acceperunt, cùm eo die nasci veteres dicerent eos, qui novam dignitatem assequebantur. Cicero *in oratione pro reditu ad Quirites*, ibi: *A parentibus, quod necesse erat, parvus sum proceratus; à vobis natus sum Consularis.* Illustrat Turnebus *lib. 2. advers. cap. 4.* Sic & Imperii ortum dixerunt Imperatores *in l. omnes 7. C. eod. tit.* ideoque magnâ solennitate dies natalis Imperii celebrabatur, ut probat Buleng. *lib. 3. de Imper. Roman. cap. 3.* Lælius Biscola *lib. 3. horar. succes. cap. 11.* Prohibent igitur Imperatores *in d. l. dies*, ne ludi celebrentur in die sui natalitii, vel ortus Imperii. Utriusque etiam diei solennitatis mentio fit *in d. l. omnes 7.* in illis verbis: *Nostris etiam diebus, qui vel lucis auspicia, vel ortus Imperii protulerint.* Quæ constitutio extat *in l. 2. C. Theodos. de feriis*; *l. die Dominico*, *C. de spectacul.* ubi cavetur, his diebus quiescere lites, juraque eis velut sacris deferre. Sic enim legendum est *in d. l. 7.* non *differri*; notavit Gothofred. *ibi.* De hoc enim natalitio Principis accipiendus est textus *in l. sed etsi 28. §. si feria*, *ff. ex quibus causis majores*; adeoque feriatus, & solennis habebatur apud veteres dies natalis, ut legatum relictum pro eo celebrando, annuum & perpetuum intelligeretur, ex eo solùm, quod pro die natali relinqueretur, *l. cùm quidam 23. ff. de annuis legat.* quod non sine dubitandi ratione admissum fuit: tum quia in dubio creditur, voluisse testatorem legando minùs gravasse hæredem, *l. unum 68. ff. de legat. 2.* tum quia legatum non præsumitur annuum, aut reiterabile, sed unius tantùm præstationis, ut post Bartolum *in l. legatum*, *oppos. 1. ff. de annuis legat.* docuit Menochius *lib. 4. de præsumpt. præsumpt. 132.* argumento textus *in l. boves*, §. *hoc sermone*, *ff. de V. S.* at ob celebritatem diei natalitii potiùs creditur legatum annuum, & perpetuum. Cujacius *lib. 23. observ. cap. 7.* sicut etiam perpetuum legatum creditur relictum ad festum certaminis in honorem Apollinis faciendum, *l. penult. ff. de annuis legat.* præcipuè quia plerumque testatores cavebant ut dies natales eorum celebrarentur epulis, aut aliquibus distributionibus inter cives, aut Decuriones factis. Plinius *in epist. ad Can. Ruffum*, ibi: *Epicurus testamento cavit, ut dies ejus natalis, & parentum, fratrumque quotannis solenniter ageretur.* Cicero *lib. 2. de finibus*, ibi: *Rè tuta, Torquate, non doctorum hominum, velle post mortem epulis celebrari memoriam nominis sui. Quos quidem dies, quemadmodum agatis, & in quantam hominum facetorum urbanitatem incurratis, non dico: nihil opus est litibus. Tantùm dico, magis fuisse vestrum agere Epicuri diem natalem, quam illum testamento cavere, ut ageretur.* Ad quem legandi morem ref. fidi sunt textus *in l. civitatibus 112. ff. de legat. 1. l. sipurè 54. ff. de legat. 3. l. demonstratio*, §. *final. ff. de condit. & demonstr.* & inscriptio, quam ita xarafunt Hieronymus Magius *lib. 2. miscel. cap. 2.* Gutherus *de jure manium lib. 2. cap. 10.*

TRIB. MILIT.
LEGE XV. APOLLINARIS
EX LEG. V. MACEDONIC.
HIC LEGAVIT TESTAMENTO
MUNICIPIBUS. H. S. LXVI. C.
MONET.
UT EX REDDITU
QUOT ANNIS VIII. ID. NOVEMB.
DIE SUO NATALI
MUNICIPIBUS EPULUM,
ET CRUST. ET MULS. DARETUR.

Illustrant

Illustrant Roa *d. lib. 1. cap. 11.* Dorleans *ad Tacitum pag. 527.* Stuchius *de conviv. lib. 1. cap. 16.*

3. Deinde proprium erat hujus festivitatis natalis Domini, ut omnes fideles eo die sacram susciperent communionem, adeo ut intra Catholicos non haberetur, qui ea in die non communicaret, *cap. si non frequentius 16. cap. 19. & 21. de consecr. dist. 1.* Illustrant Suarez 3. *tom. de Sacram. disput. 69. sect. 3.* Vazquez *ad eandem 3. p. disput. 214. cap. 2.* Item ut in ea die quilibet Sacerdos tres Missas celebret, ut probavi *in cap. consuluit, de celebr. Missar.* Aliud etiam hujus magni diei privilegium est, ut annorum computatio fiat à Christo nato, juxta Dionysium Exiguum anno 532. quod introductum non fuisse usque ad annos 600. notavit Pancirola *lib. 2. variar. cap. 141.* In Hispania autem fuit specialiter hoc statutum in comitiis habitis Valentiæ *anno 1309.* ut refert Mariana *lib. 17. de rebus Hispan. cap. 2.* Deinde admissum in aliis comitiis Castellæ habitis in urbe Segobiensi anno 1373. idem Mariana *lib. 28. cap. 6.* Loaysa *in not. ad Concil. Illiber.* Deinde consensu totius orbis Christiani idem mos fuit receptus. Mariana *lib. 2. cap. 6.* unde abolita fuit ratio computandi tempora variè apud antiquos usitata; nam olim anni computabantur juxta tempus cujuslibet Regis, Ducisve, ut primus, secundus, tertius annus Regis David. Cœperunt etiam anni ab orbe condito, ut observat Jacobus Gordonus *in Chron. period. 60.* Gualterus *secul. 4. fol. 130.* & tempore, quo instituti fuerunt ludi in honorem Jovis Olympii, de quibus Pancirola *lib. 2. var. cap. 46.* Tertul. *de spectacul. cap. 11.* ubi Pamelius *schol. 180.* Quæ computatio fuit postea rejecta; tum quia difficilis erat, ut ait Genebrardus: tum quia absque idololatria retineri non poterat, cùm fuisset introducta in honorem idolorum. Quare eâ computatione rejectâ per indictiones anni numerari cœperunt. Solebant enim Cæsares quolibet decimoquinto anno tributum indicere, quod eâ ratione indictum dicebatur, de quo *in titulo C. de indict. lib. 12.* & apud Pancirolam *lib. 2. var. cap. 242.* fiebatque tributi indictio die 25. mensis Septembris, à qua anni computabantur hoc modo: indictionis Cæsaris annus 1. 2. 3. &c. usque ad 15. ut exposuerunt Baronius *tom. 3. anno 312. num. 167.* Eusebius *in chron.* Josephus Scaliger *lib. 5. de emend. tempor. cap. de indict.* Gualterus *ubi suprà.* Cœpit autem hæc computatio per indictiones ab anno 312. tam à Summis Pontificibus, quàm ab Imperatoribus, hoc habito discrimine, quod Imperatorum indictiones incipiebant à die 25. Septembris; Pontificum verò à die nativitatis Domini, ut refert Ciaconius *in Isag. de vitis Pont. cap. de indictionum ratione.* Fuerunt etiam aliæ temporis computationes apud Romanos, veluti per Consules, per eras, de quibus agunt Christoph. Rufinus *lib. 2. constit. cap. 77.* Baronius *in Martyrol. die 22. Septembris, & 23. Octobris*, Covar. *lib. 1. variar. cap. 12.* Unde constat, quantùm, qualeque sit hoc natalis Domini privilegium, ut omissis omnibus illis computandi rationibus ab ea die anni computari cœperint.

4. Tandem ut ad præsentem textum accedamus, in eo refertur aliud non leve privilegium, videlicet, ut si dies natalis Domini incidat in feria sexta, aut sabbatho, liceat eâ die fidelibus carnibus uti, cùm feriâ sextâ in memoriam passionis Domini jejunium ab Ecclesia indictum sit, *cap. jejunia 26. de consecr. dist. 3. can. 68. Apost.* D. Ignatius *ad Philipp. epist. 8.* Tertul. *de jejun. cap. 14.* S. Petrus Martyr, Episcop. Alex. *in suis canonibus*, ibi: *Non reprehendat nos quisquam quartam, & sextam feriam observantes, quibus nos jejunare secundùm traditionem præceptum est.* Cujus jejunii rationem assignat D. Augustinus *epist. 68. ad Casulam*, ibi: *Cur autem quartâ, & sextâ maximè jejunet Ecclesia, ea ratio reddi videtur, quòd consideratò Evangelio ipsa quarta Sabbathi, quam vulgò quartam feriam vocant, consilium reperiuntur ad occidendum DEUM fecisse Judæi. Deinde traditus est eâ nocte, quæ jam tendit ad sextam Sabbathi, qui dies passionis est.* Plura de hoc jejunio sextæ feriæ congesserunt Gazæus *ad Cassianum lib. 5. institut. cap. 24.* Gothofredus *in dissert. Philostorg. lib. 10. cap. 12.* Haæphtenus *disquisit. monast. lib. 6. tract. 7. disquisit. 1.* Postea verò consuetudine introductum fuit, ut jejunium quartæ feriæ omnino aboleretur, & ut in sexta maneret tantùm imperfectum, hoc est abstinentia à carne: unde privilegium diei natalis in præsenti relatum in eò consistit, ut si natalis Domini incidat in feriam sextam, propter diei festivitatem carnibus vesci liceat; nam etiam in veterum natalitiis non solùm Deorum, Principum, sed & Privatorum epulæ solennes erant. Apulejus *lib. 11 florid.* ibi: *Festivum celebravi natalem, sacrorum suaves epulas, & facetas convivia.* Martialis *epigr. 66.*

Sexcenti cœnant à te Justine vocati,
Lucis ad officium quæ tibi prima fuit.

Diocasius *lib. 54.* ibi: *Natalem Augusti Julius Antonii filius tunc Prætor celebravit circensibus, & venationibus: Senatum etiam, & ipsum Augustum ex decreto Patrum epulo excepit in Capitolio.* Illustrat Roa *d. lib. 5. cap. 11.* ut etiam consuetudine introductum est, ut in vigilia hujus magni diei collatio in quantitate excessiva fiat, & ex omnibus fructibus, ut referunt Azor *lib. 3. instit. moral. cap. 8. ante finem*, Cenedo *quæst. 4. canonic. num. 3.* Sed cùm privilegium hoc vescendi carnibus sit concessum in favorem fidelium, ipsi inviti eo uti non coguntur, nec erunt reprehendendi eo die jejunantes, argumento textus *in cap. utinam, 76. dist. Clement. 1. §. ita, de V. S.* Tandem in præsenti docetur, hoc privilegio uti non posse eos, qui regulari observantiâ, vel voto tenentur à carnibus abstinere, qui eas edere non valent; licèt aliqui contrarium senserint auctoritate Epiphanii contra hæreticos in fine dicentis: *In die Epiphaniorum, id est Apparitionis, & Adventus, quando natus est in carne Dominus, jejunare non licet, etiamsi contingat, quod sit feria quarta, vel prope Sabbathum.* Item auctoritate Leonis *epist. 93. cap. 4.* Qui Priscillanistas illo die jejunantes his verbis arguit: *Ut per omnia sint à nostræ fidei unitate discordes, & dies, qui à nobis in lætitia habetur, ab illis in afflictione ducitur.* Et etiam ex sententia B. Francisci, qui referente Pisano *conformit. fructu 8.* cùm hæc controversia mota esset, & F. Moricus Francisci discipulus jejunandum di-

ceret, respondit Sanctus: *Peccas frater Morice, diem Veneris vocans diem, quo magis est nobis puer Jesus: volo quod & parietes tali die comedant carnes, si fieri potest, vel de foris liniantur.* Quibus moti auctoritatibus aliqui Religiosi putabant licere carnibus vesci, cùm dies natalis Domini in feria sexta incidit: quos refellit Wadingus *in not. ad regulam S. Francisci, cap. 12.* ubi exponit prædictam Sancti auctoritatem: Si autem qui emisit votum abstinendi à carnibus die veneris, non cogitavit de eventu natalis Domini ea die occursuri, non tenetur abstinere à carnibus, ex sententia Molinæ *de justitia disp. 272.* Azorii *p. 1. instit. lib. 11. cap. 20. q. 3.* tametsi quoad hoc postremum dissentiant Sanchez *eap. illo 11. num. 61.* & Vazquez *1. 2. d. 30. cap. 4.* quorum sententiam tutiorem putat Suar. *lib. 2. de voto, cap. 20. num. 7.* Apud Græcos tamen Lucas Patriarcha in Synodo sub Emmanuele Comneno absolute, & absque ulla limitatione consultus ab Emmanuele Comneno Imperatore, respondit, virum nobilem, qui juraverat feriâ qualibet tertiâ jejunare, & carnibus abstinere, non teneri juramento, ac carnibus vesci permisit, eo quod non congrueret diei sancto Paschæ, quâ lætari convenit, abstinere carnibus, & servare jejunium, ut habetur apud Balsamonem *ad can. 29. epist. canonic. S. Basilii ad Amphiloc.* & notavit Theophilus Raynaud. *in tract. de gladio & pileo, fol. 591.*

TITVLVS XLVII.

De purificatione post partum.

CAPUT UNIC.

Innocentius III. *Armach.* (a) *Archiepisc.*

VOlens fraternitas tua per responsionem Apostolicam edoceri, humiliter à nobis expetiit, utrum mulieres statim post partum debeant Ecclesias ingredi, vel ab earum ingressu per dies aliquot abstinere. Licèt autem secundùm legem Mosaïcam certi dies determinati fuissent, quibus mulieres post partum à templi cessarent ingressu; qui tamen lex per Moysem data est: gratia, & veritas per JESUM CHRISTUM facta est: nos Sanctorum Patrum vestigiis inhærentes, taliter tibi duximus respondendum, quod postquam umbra legis evanuit, & illuxit veritas Evangelii, si mulieres post prolem enixam acturæ gratias Ecclesiam intrare voluerint, nullâ proinde peccati mole gravantur, nec Ecclesiarum aditus est eis aliquatenus denegandus, ne pœnam in culpam convertere videamur. Si tamen ex veneratione voluerint aliquandiu abstinere, devotionem earum non credimus improbandam. Datum Laterani.

NOTÆ.

(a) *Armach.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. unic.* & in epistolis Innocent. editis à Sirleto, *fol. 30.* ex quo regestro ita restituo litteram hujus textus. De diœcesi Armachana nonnulla notavi *in cap. quod sicut, de elect.*

COMMENTARIUM.

1. *Conclusio traditur, & probatur.*

EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio. *Mulier post partum statim potest ingredi Ecclesiam, nec tenetur abstinere per aliquot dies, secundùm legem Mosaicam.* Probant eam textus *in cap. cùm enixa, cap. ad ejus, cap. si mulier, 5. dist.* Carolus, & Ludovicus *lib. 6. Capitul. tit. 204.* ibi: *Cùm enixa fuerit mulier, post quot dies debeat Ecclesiam intrare, Testamenti veteris præceptione didicimus, ut pro masculo diebus 33. pro fœmina autem 66. debeat abstinere: quod tamen, ut ait S. Gregorius, sciendum est, quia in mysterio accipitur; nam si hora eadem, quâ genuerit, actura gratias intret Ecclesiam, nullo peccati pondere gravatur. Voluptas etenim carnis, non dolor in culpa est. In carnis autem commixtione voluptas est, in prolis verò prolatione gemitus: unde & ipsi in primo matrimonio dicitur: In doloribus paries. Si itaque enixam mulierem prohibemus Ecclesiam intrare, ipsam ei pœnam suam culpam deputamus.* Heraldus Episcopus Turon. *can. 60. Mulier post partum statim ut voluerit, nisi forte sit adultera, intret Ecclesiam, ac DEO referat gratias.* Illustrant ultrà congestos in præsenti à Barbosa, & Garanna, Parladorius *lib. 3. rerum quotid. different. 5. num. 2.* P. Gregorius *lib. 2. syntag. cap. 1. num. 9.* Franc. Valens *in concord. jur. tom. 2. notat. 4. fol. 234.* Landtmeter. *lib. 2. de veteri mon. cap. 70.* Lindembrog. *in notis ad Censorinum, de die natali,*

tali, *cap. 11. fol. 23.* Acunna & Joannes Dartis *in 5. dist.* Becanus *in analog. cap. 14 quæst. 5.* Tapia *tom. 1. catena, lib. 4. quæst. 27. artic. 9.* & *cap. 28. art. ultim.*

2. *Impugnatur prædicta assertio.*

Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti consideratione; nam sacratissima virgo Deipara Salvatorem nostrum huic mundo edidit absque ullo fluxu sanguinis, & sine secundinis, ut definitum fuit in 6. Synodo Trul. *cap. 80.* his verbis: *Absque ullis secundinis ex Virgine partum esse confitentes, ut qui sine semine constitutus sit; idque toti gregi annunciantes, eos, qui propter ignorantiam aliquid faciunt, quod non decet, correctioni subjicimus. Quare quoniam aliqui post sancta Christi Dei nostri nativitatis diem similam coquere ostenduntur, & eam sibi invicem impartiri, honoris videlicet prætextu secundinarum impolluta Virginis matris, statuimus, ut deinceps nihil tale fiat à fidelibus.* Et tamen legi purificationis paruit, ut refertur *cap. 2. Lucæ:* unde inter præcipuas, & majores festivitates B. Virginis, ejus Purificatio jam à temporibus Justiniani celebratur, ut constat ex Concilio Mogunt. sub Carolo *can. 36.* & referunt Amalarius *lib. 3. cap. 44.* Micrologus *cap. 48.* Rupertus Abbas *lib. 3. cap. 25.* & ex eis Beyerlinch. *in theatr. vitæ hum. litter. B. pag. 185.* Novarinus *in sched. sacr. lib. 8 cap. 20.* Baronius & Salazar *in Martyrol. die 2. Februar.* Menardus *ad Sacrament. D. Gregorii, fol. 41.* Solorzanus *in sua Candelaria, fol. 461.* Igitur fœminæ quæ ex partu corporis immunditiam contrahunt, debent per legitimum tempus purgari, & purificari. Augetur hæc difficultas ex eo, nam si hæc purificatio non esset necessaria, nec in lege gratiæ admissa, non institueretur, & ordinaretur ab Ecclesia peculiaris Missa dicenda cùm mulier quæ peperit, Ecclesiam ingreditur, pro ejus purificatione: sed specialis Missa pro eo die statuta est, ut constat ex nostro Innocentio *lib. 1. epist. 31.* ubi cùm transactionem inter Abbatem Lerinensem, & Episcopum Antipolitanum super Ecclesia S. Honorati referret, hæc adjecit verba: *Nec in desponsatione virginum, vel purificatione parientium Missas cantent, vel orationes, seu benedictiones exsolvant.* Igitur si est peculiaris Missa instituta pro purificatione mulieris, liquidò apparet, quod debet per tempus ab Ecclesia arceri, donec purificetur.

3. *De purificatione ex lege veteri.*

Quâ dubitandi ratione non obstante vera est præsens assertio, pro cujus expositione, præmissis quæ de præceptis legis veteris mortuis, & mortiferis adduxi *in cap. translato, de constit.* sciendum est, in lege veteri immunditiam legalem contrahi vel ex contactu rei immundæ, vel quia aliquis in se immundus erat. Ex contactu rei immundæ fiebant immundi: Primò qui tangebant leprosos, seminfluos, pollutos ex coitu, menstruatas, hæmorrhoissas, aut illorum, vel illarum vestes. *Levit. cap. 13. 14. & 15.* Secundò qui tangebant reptilia, aut alia animalia immunda, quibus non licebat vesci. *Levit. cap. 11. vers. 43.* Tertiò qui tangebant cadavera animalium immundorum. *Levit. cap. 11. vers. 24.* Quartò qui tangebant cadavera animalium mundorum, quæ sponte erant mortua. *Levit. cap. 11. vers. 39.* Quintò qui tangebant cadavera, aut ossa, aut sepulchra hominum mortuorum. *Num. c. 19. vers. 11.* Sextò qui ingrediebantur domum, vel tentorium, in quo jacebat mortuus. *Numer. c. 19. vers. 14.* & qui tangebant aquas expiationis, quibus expiabantur, *Num. c. 19. vers. 21.* In se immundi erant primò puerperæ: *Lev. c. 12. vers. 2.* Secundò leprosi. *Levitic. cap. 13. & 14.* Tertiò seminfluii. *Levit. cap. 15. vers. 2.* Quartò polluti ex coitu, sive legitimo, sive illegitimo. *Levitic. cap. 15. vers. 16.* Quintò menstruatæ. *Levitic. cap. 15. vers. 19.* Sextò hæmorrhoissæ, id est quæ multis diebus patiuntur fluxum sanguinis extra tempus menstruale. *Levit. cap. 15. vers. 25.* Nec omnes immunditiæ æquales erant, immò potiùs quædam graviores, quædam leviores: graviores erant illæ, quibus qui tenebantur, non solùm excludebantur à templo, & rerum sacrarum participatione, sed etiam hominum consuetudine, eo quod homines quoslibet, & cætera omnia, quæ contingebant, polluebant, & emundari debebant. Ejusmodi erant tria illa immundorum genera, *Numer. cap. 5.* qui ob immunditiam jubebantur excludi castris, vel civitatibus, videlicet leprosi, seminfluii, & polluti à mortuis: item & menstruatæ, quæ etsi civitate non excluderentur, domi tamen ita intrudebantur, ut cum nemine commercium haberent, nisi cum eo, qui cibum, & necessaria illis deferret; qui tamen ob hoc ipsum legaliter erat immundus. Et hæ quidem graviores immunditiæ communiter, & diuturniores erant, & difficiliùs tollebantur. Immunditiæ verò leviores, licèt arcerent à templo, & à rebus sacris; non tamen excludebant ab hominum consortio, eo quod per contactum non communicarentur aliis, & faciliori ritu tollebantur, nec per se diuturnæ erant. Præterea, qui leviori erant immunditiâ polluti, poterant saltem in atrium prophanum Gentilium, & immundorum ingredi, & sacris ibi interesse; quod prioribus non concedebatur. Quare Josephus *lib. 2. contra Appionem*, asserit ab eo fuisse mulieres exclusas.

4. *De purificatione ab his immunditiis.*

Nec omnes isti immundi purificabantur eodem modo; siquidem immundi ex contactu purificabantur aqua lustrali, de qua, & cæremoniis hujus purificationis agunt Becanus *in analog. cap. 15. q. 5.* P. Menochius *de repub. Hebræorum lib. 3. cap. 18.* & ut de præsenti purificatione tantùm agamus, sciendum est, ritum purificationis puerperæ præfiniri *cap. 12. Levit. vers. 2.* his verbis: *Mulier si suscepto semine peperit masculum, immunda erit septem diebus, juxta dies separationis menstruæ; ipsa verò triginta tribus diebus manebit in sanguine purificationis suæ: sin autem fœminam peperit, immunda erit duabus hebdomadibus, juxta ritum fluxus menstrui, & sexaginta sex diebus manebit in sanguine purificationis suæ.* Ubi primò notandum est, generaliter mulierem, quæ masculum pepererat, immundam fuisse quadraginta diebus: eam verò, quæ fœminam, octoginta; sed non omnium dierum æqualem fuisse immunditiam: quæ enim masculum pepererat, primis septem diebus immunda erat juxta dies separationis menstruæ, id est ut ita recluſa esset, & à domesticorum consuetudine segregata, ut separatæ, recluſæ, & segregatæ erant menstruatæ. Quæ verò fœminam pepererat, primis quatuordecim diebus immunda erat eodem modo, quo separabantur menstruatæ, cæteris verò sexagintasex, non erat tam gravis immunditia, nec tam rigida separatio; manebat tamen in sanguine purificationis suæ, id est in purificatione sanguinis sui continebat se

domi, donec se perfectè sanguine, & sordibus partus liberaret; atque adeò trigintatribus illis, aut sexagintaquatuor diebus erat immunda. Et si quæras, cur diuturnius tempus fuerat præfinitum pro purificatione ejus, quæ fœminam ediderat; respondeo hoc constitutum esse ob diversitatem vacuationis, & purgationis mulieris. Prima enim purgatio à partu est sanguinis copiosiùs fluentis, & eo ferè modo, quo in menstruis: hæc in masculorum partu ad summum durat septem dies, & breviore etiam tempore, ut plurimùm absolvitur. Altera purgatio est aliorum excrementorum, cum modico sanguine paulatim defluentium. Hæc in masculorum partu cùm longissima est, per triginta dies durat, etsi paucioribus etiam diebus finiri soleat: in fœminarum verò partu durat utraque diutiùs, ut docent Hippocrates *de natura pueri*, Valesius *de sacra philosoph. cap. 18.* Itaque lex vetus longissima spatia accepit, quibus hæc perfici possent, etsi rarò, aut etiam vix unquam totum hoc spatium à Scriptura signatum occupent; id enim præscripsit Scriptura, tum ut à partu quiesceret paulò diutiùs. Primis autem diebus voluit arctiùs separari puerperas, eo quod iis diebus sit fluxus sanguinis, & ita ipsæ magis immundæ. Elapsis igitur his diebus purificationis pro discrimine sexus partus, puerpera veniebat ad atrium immundorum, ibique consistebat; nec etiam atrium mundorum ingredi poterat nondum purificata. Secundò offerebat turturem, vel pullum columbæ pro peccato. *Levit. cap. 12. vers. 6.* id est pro munditia legali; sic enim immunditia legalis contracta ex menstruis vocatur peccatum, *Levit. cap. 14. vers. 2.* & *cap. 15. vers. 30.* Deinde offerebat infantem Deo, eumque redimebat; tandem peractis omnibus in gratiarum actionem offerebat Deo agnum, vel turturem, aut pullum columbæ in holocaustum.

Traditur ratio decidendi.

Unde apparet vera ratio præsentis assertionis; nam cùm immunditia, quæ ex partu contrahebatur, esset legalis, & juxta cæremonias ipsius legis expiaretur, ut supra retuli, omniaque præcepta cæremonialia legis veteris, non solùm mortua, verùm & mortifera fuissent ut probavi *in cap. translato, de constit.* ideo in lege gratiæ nec hujusmodi munditia contrahitur, ut contrahebatur in lege veteri; nec expiatio desideratur, & sic statim ac mulier peperit, potest ingredi Ecclesiam, quia apud Catholicos prædictæ immunditiæ, aut expiationes susciari nequeunt, licet olim ad fores Ecclesiarum fontes essent, quibus ingressuri lavarentur. Eusebius *lib. 10. cap. 4.* Paulinus *epist. 12. ad Severum.*

Sancta nitens famulis interluit atria lymphis
Cantharus, intrantumque manus lavat amne ministro.

Non quia fideles crederent aquâ vitia purgari, sed ut ea lotione ad mentem purgandam excitarentur. Tertul. *lib. de oratione*, ibi: *Hæ sunt veræ munditiæ, non quas plerique superstitiosè curant ad orationem, tum etiam cum lavacro totius corporis.* Quod agnoscit Ovidius *lib. 2. Fast.*

Ah nimium faciles, qui tristia crimina mentis
Flumineâ pelli posse putatis aquâ.

Unde successit usus aquæ benedictæ, de quo egi *in cap. aqua, de consecr. Eccles.* sed si ex devotione enixa voluerit se abstinere ab ingressu templi, hoc illi permittendum est, cùm ex devotione fiat, propter quandam dicentiam, propter quam & vir cum propria uxore dormiens jubetur ab ingressu Ecclesiæ se abstinere *in cap. vir*, ibi: *Vir cum propria conjuge dormiens, nisi lotus aquâ intrare Ecclesiam non debet, sed nec lotus intrare statim debet. 33. quæst. 4.* Aliquando enim bonum est abstinere ab eo, quod licitè fit, *cap. aliud 11. quæst. 1. cap. quotidie, de consecr. dist. 2.* Sidonius *lib. 9. epist. 8.* ibi: *Esset quidem gloria, si nunquam uxori conjungeretur: quia bonarum mentium est ibi culpas agnoscere, ubi culpa non est.* Ut probavi superiori titulo *in cap. consilium.*

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam licèt Beatissima Virgo lege purificationis non teneretur, ut probat P. Menochius *ubi suprà*, Suarez *de vita Christi disp. 16. artic. 4. sect. 2.* cùm partus purissimus, omnique sorde immunis, & affluxu sanguinis liber esset, ut venustè expressit Sanazarius *lib. 2. de partu Virginis*, ibi:

Haud aliter quàm cùm purum specularia solem
Admittunt, lux ipsa quidem pertransit.

Tamen ejus legis præceptum adimplere humili destinatione curavit, ut eleganter expressit sanctus Methodius Martyr sub Decio, Episcopus Parisiensis in homilia, cui titulus *de concursu Domini*, ibi: *Et quidem propterea mater ipsius supra legem existens, se legi submittit. Quæ, pura cum sit, tempus tamen quadraginta dierum in pollutæ constitutum, præscitumque observat: sic legi obediens is quoque qui à lege liber erat; oblatio pro eo offertur, quasi nos sanctificavit.* Prosequitur latiùs Salas *de legibus disp. 23. sect. 6.* Unde instituta fuit ab Ecclesia festivitas Purificationis B. Mariæ, circa quam Historici non conveniunt, tam circa tempus hujus institutionis, quàm causam. Videndi sunt Baronius, & Salazar *in Martyrol. die 2. Februarii*, Beyerlinch *in theatro vitæ hum. lit. C. pag. 163.* D. Laur. Ramirez *in Pentecont. cap. 49.* Solorzanus *de Jure Indiar. lib. 2. cap. 24.* & *de juribus honorariis num. 462.* Nec obstat quod de Missa dicenda pro purificatione mulieris suprà dicebamus; nam licèt Missa propria dicatur, quando primùm post partum Ecclesiam ingreditur, non ideo deducitur, fœminam immundam fuisse per tempus lege Mosaïca præscriptum, & per illud tempus ab Ecclesia arceri debere.

7. Expenditur auctoritas Dionysii & Timothei

Sed hucusque traditis obstat Dionysius Alexandrin. *in epist. ad Basilidem*, quæ extat *in 3. tom. Biblioth. sacræ, can. 2.* in hæc verba: *De mulieribus autem, quæ sunt in abscessu, an eas sic affectas oporteat domum Dei ingredi, supervacaneum vel interrogare existimo. Neque enim eas existimo, si sint piæ, & fideles, sic affectas ausuras vel ad sanctam mensam accedere, vel corpus, & sanguinem Domini attingere. Neq; enim qui XII. annorum fluxum habebat, ipsum ad medicinam tetigit, sed solam ejus simbriam. Orare enim quomodocunque se habeat aliquis, & utcunque sit affectus, Domini memmisse, & auxilium implorare, non est reprehendendum. Ad sancta autem sanctorum, qui non animâ, & corpore prorsus mundus est, accedere prohibetur.* Refert etiam Balsamon *fol. 883.* Idem habet Timotheus Alexandrinus *in respons. canonicis, respons. 7.* quæ habentur *tom. 6. Biblioth. sacræ*, apud Balsam. *fol. 162.* ibi: Interrogatio: *Similiter catechumena dedit nomen suum, ut illuminaretur, & die baptismatis illi accidat quod solet mulieribus, debetne eo die baptizari, an differre, & quantùm differre?* Resp. *Debet differre donec purgata fuerit.* Interrog. *Si mulier sibi accidisse viderit, quod solet mulieribus, debetne ad sancta mysteria accedere, an non?* Resp. *Non.* Ex quibus

auctori-

auctoritatibus apertè constat, adhuc in lege gratiæ mulieres immunditiam contrahere ex menstruo, & partu, nec interim ad sacra mysteria admitti debere: ergo non rectè in præsenti docetur, mulieres, eo quod pepererint, non debere arceri ab ingressu Ecclesiæ. Pro cujus difficultatis solutione aliqui Theologi docent, hæc omnia, non ut ex præcepto necessario servanda, sed tanquam magis congruentia à Patribus proponi. Sed veriùs credo, lege aliquâ canonicâ universali Ecclesiæ Orientalis, non verò Latinæ, ut notavit Landtmeter. *lib. 2. de veter. mon. cap. 76.* hæc duo fuisse statuta; siquidem, ut refert Balsam. in illum canonem 2. Dionysii, Leo Imperator cognomento *Sapiens*, in sua novella 13. ita cavit: *Statuimus de mulieribus, quæ pepererunt, & de his, quæ naturali purgatione detinentur; si quidem earum vita à nulla alia morbosa affectione perturbatur, ut quæ non sunt quidem initiatæ, non sint illuminationis participes; quæ autem sunt in divinis ministeriis initiatæ, impolluta mysteria non participent usque ad quadraginta dierum terminum* (quatuor dierum legi vult Theophilus *tom. 16. in Heterocl. fol. 32.*) *Quod si morbus invaserit, & se vitam abrupturum minetur, ut sint omnino sacramenti participes.* Non quia Imperator hoc statuendi potestatem haberet, sed quòd jam statuto Ecclesiastico cautum erat, suâ etiam lege exprimere, & confirmare voluerit: immò & Dionysius supponit hujusmodi mulieres in Ecclesiam non admitti cum aliis, sed in accessu quodam Ecclesiæ esse, hoc est in loco solitario, ut explicat Balsamon ibidem. Et hac fortasse ratione introducta fuit consuetudo, ne mulier etiam post partum per aliquot dies Ecclesiam ingrederetur, ut in lege veteri præceptum erat: quam consuetudinem ita abrogavit Innocentius in præsenti, ut mulieres non possint ab ingressu Ecclesiæ prohiberi, sed liberum illis reliquerit ex devotione aliquandiu abstinere. Eodem modo, ut refert D. Augustinus *serm. 244. de tempore ad medium*, cavetur, ne mulieres post matrimonium, per 30. dies Ecclesiam ingrediantur, his verbis: *Per triginta dies Ecclesiam ingredi non præsumant.* Quod tamen contrariâ consuetudine jam abrogatum est; nam initio nascentis Ecclesiæ, cùm major esset fidelium devotio, pro majori sacramentorum reverentia congruenter satis hæ leges statutæ fuerunt, ut docet P. Vazquez *3. p. in 3. disput. 210. artic. 7. cap. 3.* & probavi *lib. 1. Concil. Illiber. cap. 6.* eodemque modo accipiendum est quod ex Pœnitentiali Theodori refert Carnot. *p. 15. Decreti. cap. 150.* ibi: *Ut mulieres menstruo tempore non offerant, nec sanctimoniales, nec laicæ: si fecerint, per tres hebdomadas pœniteant.* Et D. Clemens *epistol. 4.* in illis verbis: *Est sanè propria quædam nostræ religionis observantia, quæ non tam imponitur hominibus, quam propriæ ab unoquoque Deum colente causâ puritatis expetitur: de castimoniæ dico cautela, cujus species multæ sunt; sed primò ut observet unusquisque, ne menstruatæ mulieri misceatur.* Explicat Turrianus *lib. 5. pro canonib. Apost. cap. 1.* Græcique id tantâ obstirmatione tenuerunt, ut etiam periclitantes fœminas per tempus menstrui communicare nollent, ut constat ex damnatione Michaëlis Patriarchæ CP. per Humbertum Legatum Sedis Apostolicæ, apud Baronium *anno 1054.* Prosequitur Theophilus *d. tom. 16. fol. 32.*

TITVLVS XLVIII.

De Ecclesiis ædificandis, & reparandis.

CAPUT I.

Ex Concilio (a) *Mogunt.*

QUicunque beneficium Ecclesiasticum habent, ad tecta Ecclesiæ restauranda, vel ipsas Ecclesias emendandas omnino adjuvent, & nonam, & decimam reddant.

NOTÆ.

1. (a) *Mogunt.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 4.* Et ex hoc Concilio citant verba hujus textus Burchardus *lib. 3. Decreti, cap. 30.* Carnot. *p. 3. Decreti, cap. 35.* & reperitur textus hic in ipso Concilio *can. 42.* & inter capitularia Caroli *lib. 5. cap. 92.* & *lib. 7. in addit. cap. 32.* apud Ant. Augustinum *in epit. juris, lib. 13. tit. 2. cap. 19.* De hoc Concilio egi *in cap. 1. de regular.*

2. Ex hoc textu omnes Repetentes, & alii infrà pro illustratione conclusionis laudandi, deducunt, Clericos, seu Rectores Ecclesiarum beneficia possidentes teneri de fructibus ipsius beneficii Ecclesiam reparare, vel reficere. Verùm in præsenti canone non agitur de clericis, nec de beneficiis Ecclesiasticis: quare veram ejus interpretationem assignabimus, & post ea juxta communem assertionem omnium Doctorum conclusionem disponemus, & disputabimus. Sciendum autem est, beneficium sæpe sæpiùs pro feudo usurpari in legibus Aleman. *tit. 11. A Pastore Ecclesiæ per beneficium suscepit.* Bajubar. *tit. 1. cap. 10. Per beneficium præstare.* Concil. Meld. *can. 18. Ut præcepta illicita jure beneficiario de rebus Ecclesiasticis facta à vobis sine dilatione rescindantur.* Hinc-marus relatus à Bignorio *ad Marculf. lib. 2.*

cap. 5. Filesac. *in quer. fol. 853.* Unde Aymonius *lib. 5. de gestis Francor. cap. 44.* dum agit de Lotharingia, quæ antiquum fuit Regum Franciæ ex Carolomanica stirpe patrimonium, ait illam à Lothario in beneficium traditam Othoni Imperatori, hoc est in feudum. Verba sunt: *Dedit autem Lotharius Rex Othoni Regi in beneficio Lotharicum Regnum, quæ causa magis contristavit corda Principum Francorum.* Latè probavi *in cap. 1. de feudis.* Deinde sciendum est, horum beneficiorum, seu feudorum duo genera reperiri in antiquis legum, & historiæ monimentis. Aliud enim dicitur beneficium Regium; aliud beneficium Ecclesiasticum, Beneficium regium fuit prædium, agerve regii dominii, qui militibus, ac nobilibus utendus fruendus dabatur à Rege, ad obstringendam eorum fidem. Beneficium istud in mansis, servis, colonis, & servientibus erat constitutum. Unde qui beneficium regium habebat, illud colere tenebatur, ne incuriâ, ac negligentiâ beneficiarii sterile, ac inutile redderetur. Ita cavetur *in l. 1. tit. 8. lib. 3. legum Longobard.* ibi: *Quicunque suum beneficium occasione proprii desertum habuerit, is infra annum, postquam Comes, vel missus noster notum factum habuerit, ipsum beneficium amittat.* Beneficii verò Ecclesiastici mentio extat in eisdem legibus Longobard. & Capitularibus Caroli, & Ludovic. congestis *in cap. 1. de feud.* ubi de hujusmodi feudorum origine & progressu egi. Ex illis autem legibus, & Historicorum monumentis deducitur, eos ipsos, qui aliquid ex beneficio Ecclesiæ accipiebant, ad pura erga Ecclesiam officia præstanda fuisse obligatos. Quæ onera ad tria potissimùm capita refero, ad nonas, ad decimas, & ad sarta tecta. Quod ad nonas pertinet, certum est, eas persolvi, non ex quovis genere prædiorum, sed ex iis tantùm, quæ aliquis possideret ex beneficio Ecclesiastico, ut hac nempe nonarum præstatione solvens, feudatarium se, ac beneficiarium Ecclesiæ agnosceret, ut ex Concilio Valentino III. constat Galliæ celebrato temporibus Caroli Calvi *can. 10.* ibi: *Sed & de fiscis, & villis, quas constat dominio Ecclesiæ à fidelibus olim fuisse contraditas, & nunc potestati sæcularium traditas, voluntate eorum ordinari placuit, ut sicut edictis Principum jussum est, nonæ, & decimæ ipsis Ecclesiis, unde subtractæ sunt, fideliter persolvantur; & hi qui eas retinuerint, ut sacrilegos noverint, se ab Ecclesiæ luminibus pellendos.* Et antea per annum 813. conquesti fuerunt Præsules Galliæ antiquum morem persolvendi nonas à prædiis Ecclesiasticis multis in partibus sublatum: quâ de causa querelam ad aures Principis deferendam censuerunt in canone 46. Concilii Turon. celebrati sub Carolo Magno, ibi: *Nonas, ac decimas, quas quidam res Ecclesiasticas tenent, solvere Rectoribus Ecclesiarum ordinati sunt, ad luminaria, & stipendia clericorum multis in locis abstractas esse vidimus: quod sæpe jam missis vestris in publicis indicavimus placitis, sed inde hactenus aut prævum, aut nullum consequuti sumus effectum.* Quare idem Carolus Magnus, & ejus successores persolvendas esse nonas sæpiùs dixerunt *lib. 1. capit. 163.* ibi: *Ut qui Ecclesiarum beneficia habent, nonam, & decimam ex eis Ecclesiæ, cujus res sunt, donent; & qui tale beneficium habent, unde ad medietatem laborent, de eorum portione proprio presbytero decimas donent.* Unde apparet, fuisse aliquod beneficii Ecclesiastici genus, quod ad medietatem tradi-

tum erat, nempe colonus dimidium sibi, & dimidium presbytero arabat; quo casu nonas non persolvebat. Idem præceptum solvendi nonas repetitum fuit *lib. 2. cap. 21.* & de solvendis nonis ex regio beneficio, agitur seu feudo *lib. 5. cap. 150.* ibi: *De his, qui agros dominicatos propterea neglexerunt excolere, ut nonas exinde non persolvant, & alienas terras ad excolendum propter hoc accipiunt, volumus ut de tribus annis ipsam nonam cum sua lege persolvant.* Præter nonas illi, qui beneficium Ecclesiæ habebant, decimas quoque persolvebant, ut ex præfatis locis facilè constat. Tertiò Ecclesiæ præstare tenebantur sarta tecta, hoc est, qui aliquid ex beneficio Ecclesiæ possidebant, tenebantur ad Ecclesiarum labes, ac ruinas reficiendas, præsertim verò ad tecta: quod facilè probatur *ex dict. can. 46. Concilii Turon. 3.* ubi Patres conqueruntur Ecclesias ruere, & funditus labi, propter neglectam tectorum instaurationem ab his, qui beneficia Ecclesiastica possident. Similiter, inquiunt, & de restauratione tectorum nobis necessitas incumbit judicare, quia non tantùm domus monasteriorum, sed & ipsæ Ecclesiæ propter tectorum inopiam ruinas minantur. Concil. Meldense *can. 62. Hiqui ex rebus Ecclesiasticis nonas, & decimas persolvere, & sarta tecta Ecclesiæ secundùm antiquam auctoritatem, & consuetudinem restaurare debent, & hoc non solùm negligunt, verum & per contemptum dimittunt, atque clericos fame, ac penuriâ, ecclesiastica adsficia dissolutione annullari permittunt.* Legis Longobardicæ *lib. 3. tit. 3. l. 2.* extat decretum Caroli Imperatoris his verbis conceptum: *Præcipimus Comitibus, & omnibus fidelibus nostris, ut quicunque de rebus Ecclesiasticis beneficia habent, pleniter secundùm morem regionis nonas, & decimas ad ipsas Ecclesias donent, absque ulla diminutione, & dilatione, in quantum melius possunt, & juxta possibilitatem eorum, & quando necessitas exegerit, dent operas ad ipsas Ecclesias restaurandas, & adjutorium faciant.* Modum verò & impensas, quas in reficiendis Ecclesiis facere oportuit eos qui agrum Ecclesiæ occupassent, definit capitulare quadragesimum *lib. 4. Consideratum est, ut de frugibus terræ, & animalium nutrimine nonæ, & decimæ persolvantur. De opere verò, vel restauratione Ecclesiarum Comes, & Episcopus, sive Abbas, unà cum misso nostro, quem ipsi sibi ad hoc elegerint, considerationem faciant, ut unusquisque eorum tantum inde accipiat ad operandum, & restaurandum, quantum ipse de rebus Ecclesiarum habere cognoscitur. Similiter & vassi nostri: aut in commune tantum operis accipiant, quantùm rerum Ecclesiasticarum habent, vel unusquisque per se juxta quantitatem, quam ipse tenet: aut si inter eos convenerit, ut pro opere faciendo argentum donent, juxta æstimationem operis in argento persolvant, cum quo pretio Rector Ecclesiæ ad prædictam restaurationem operarios conducere, & materiam emere possit: & qui nonas, & decimas dare neglexerit, primùm quidem illas cum lege suæ restituat, & insuper bannum nostrum solvat, ut ita castigatus caveat, ne sæpiùs iterando beneficium amittat.* Unde facilè cognoscitur, in præsenti canone non agi de clericis beneficia Ecclesiastica ex institutione Episcopi possidentibus; sed de feudatariis prædictæ Ecclesiæ in beneficium, hoc est feudum, obtinentibus, qui debebant nonam, ac decimam præstare, & sarta tecta Ecclesiarum custodire, ut in præsenti cavetur: quo modo etiam accipiendus

plendus est canon 25. Concilii Arelat. 6. sub Carolo, in illis verbis: *Si quis beneficium de rebus Ecclesiæ habet, ad tecta ejusdem Ecclesiæ restauranda, vel ad ipsas Ecclesias ædificandas omnino adjuvet.* Videndus Dartis *ad 16. quæstione 1. ad finem.*

COMMENTARIUM.

3. *Conclusio traditur, & probatur.*

SEd licèt hæc, ni fallor vera sit hujus textus sententia; tamen juxta communem interpretationem talis deducitur disputanda assertio: *Habentes beneficium in Ecclesia, tenentur ad ejus reparationem contribuere.* Probant eam textus *in cap. Omnes, de consecr. dist. 1. cap. final. de his quæ fiunt à major.* Concil. Emerit. *can. 16. ad finem*, ibi: *Omnes verò supradicti presbyteri, qui virtutem habuerint, Episcopo suo placitum faciant, ut reparare Ecclesias sibi commissas intendant: quod si facere distulerint, ab Episcopo suo districti Ecclesias sibi creditas, ut ratio permittit, dignè reparent. Ecclesiæ tamen, quæ mundiales res nullas habent, solicitudine, intentione, & dispositione Episcopali, ut ratio permiserit, habeant reparationem.* Francoford. *can. 26. Ut domus Ecclesiarum, & tegumenta ab eis fiant emendata, qui beneficia exinde habent.* Concilium Tolet. 16. *in epistol. Regis Flavii Egicæ, column. 1.* Concil. Rom. sub Eugenio II. *can. 25.* ibi: *De destructis Ecclesiis, ut ab eis, qui eas possident, reædificentur; & si non sufficiant, à populo adjuventur.* Concil. Tullense *part. 2. cap. 11.* ibi: *Ut Ecclesiæ jaciantur, vel restaurentur in ædificiis ab iis, qui earum rebus utuntur, aut ab unoquoque tale ex earum familia præbeatur adjutorium, per quod, si fieri potest, reædificentur. Indignum est enim, juxta historiam, Domino per Prophetam reprobante, nos in domibus laqueatis habitare, & domos Dei esse desertas.* Tridentinum *sess. 7. de reform. cap. 8.* Consonat lex 11. *tit. 10. partit. 1.* Illustrant Lambertinus *lib. 3. de jurepatron. quæst. 7. articul. 2. num. 1.* Surdus *consil. 62. numero 23.* Barbosa *de jure Eccles. lib. 2. cap. 4. num. 5.* & *de potest. Episc. alleg. 64. num. 4.* & *de offic. Parochi cap. 13.* Salgado *de protect. regia, part. 3. cap. 5. num. 7.* Bobadilla *libro 2. polit. cap. 18. num. 136.* Riccius *in praxi aurea, resol. 476. num 4.* Valascus *consult. 179. num. 12.* Ant. Augustinus *in epit. jur. lib. 13. tit. 2.* Petrus Gregor. *lib. 1 partit. tit. 4. cap. 11.* Landtmeter. *lib 2. de veteri monach. cap. 36. per tot.* Tondutus *resol. canonic. cap. 38. & 39.* Abbas Parnomit. *quæst. 4.* Diana *p. 8 tract. 7. resol. 16.* Loaysas *in not. ad Concil. Tolet. 16. can. 6.* Solorzanus *lib. 4. polit. cap. 23.* Martha *de jurisdict. p. 2. cap. 48.* Thomas Sanchez *lib. 7. in præcept. cap. 29.* Moneta *de commut. cap. 11.* Frances *de Eccles. Cathed. cap. 13.* Villaroël. *p. 2. regim. Eccles. quæst. 20. artic. 1.* Solorzanus *tom. 2. lib. 3. cap. 23.*

4. *Impugnatur tradita assertio.*

Sed hæc assertio difficilis valde redditur sequenti juris consideratione, nam in divisione omnium bonorum Ecclesiasticorum facta à sancto Simplicio Ecclesiæ quarta pars assignata fuit pro fabrica, id est ipsius reparatione, *cap. quatuor, cap. de redditibus, cap. videntes, 12. quæst. 2.* & in Hispania erat tertia pars prædiorum pro reparatione Ecclesiarum ab Episcopo retinenda. Concil. Tolet. 16. *can. 5.* relatum *in cap. unio, 15. quæst. 3.* Concil. Brachar. 2. *can. 2.* extat *in cap. 1. 10. q. 3.* Concil. Emerit. *can. 16.* apud Gratianum *in c. 2. 10. q. 3.* Tarracon. *can. 2. in c. decernimus 10. quæst. 1.* notarunt Paponius *lib. 1. tit. 1.* Jacob Gothofr. *in l. 18. C. Theodos. de operib. publicis*; & in Ecclesiis plerumque sunt æditui, seu operarii, qui quartam illam portionem pro fabrica assignatam fideliter asservent, & diligenter expendant; probat Cæsar *de Eccles. hierarch. q. 2. proœm. §. 5. n. 16.* ut erant etiam æditui apud Gentiles, quasi ædium tutores, qui templa curabant, & reperabant, de quibus Aristotel. *lib. 6. polit. cap. final.* ibi: *Alia species curationis est circa rem divinam, seu Sacerdotis; & ædituicirca templa, ut conserventur, quæ sunt, & dirigantur ruinosa ædificia, & catera omnia, qua pertinent ad divinum cultum.* Plato *lib. 6. de legibus* eos vocat quæstores, & asservatores sacræ pecuniæ, ut refert, & explicat P. Gregorius *2. p. syntag. lib. 15. cap. 31. n. 2.* Igitur clerici non tenentur ex propriis fructibus Ecclesias reparare. Unde in Concil. Aurel. 3. *can. 5.* aliàs 7. apud Ant. Augustin. *in epit. lib. 13. tit. 2. cap. 12.* ita cavetur: *De oblationibus, vel agris, quos Dominus noster Rex Ecclesiæ suo munere conferre dignatus est, &c. definimus, ut in reparationibus Ecclesiarum, alimoniis Sacerdotum, &c. quicquid Deus in fructibus dare dignatus fuerit, expendatur.* Accedit, nam reparatio Ecclesiarum potiùs ad Principem, quam ad clericos spectat, *cap. final. 96. distinct.* ibi: *Boni Principis, & Regis est Ecclesias contritas, atque scissas restaurare, novas ædificare.* Et *cap sicut. 23 q 4.* & refertur *lib. 1. Regum, cap. 12. & 22. Paralip. cap. 24.* quod Reges Joab, & Josias circa templi Salamonici restaurationem satagebant. Unde Ovidius *lib. 2. Fastorum*, vocat Imperatorem Augustum templorum inventorem, ibi:

Templorum positor, templorum sancte repertor.

Non quia ipse templorum inventor fuisset, sed quia templa destructa reparabat, ut refert Suetonius *in ejus vita, c. 30.* ibi: *Ædes sacras vetustate collapsas, aut incendiis absumptas refecit.* Quare Casaub. ibi apud Ovidium pro *repertor*, legit *refector.* Vel saltem reparatio ad populum spectat. Eugenius II. in Synodo Rom. *can. 25.* ibi: *Ecclesia, & quælibet pia loca adjacentia, &c. proprio dispendio restaurentur; non sufficiente verò, necessariò à populo plebis auxilientur.* Igitur nunquam ad clericos primò, & principaliter spectat refectio, & reædificatio Ecclesiarum.

Quâ difficultate ita fulcitâ non obstante, vera est præsens assertio, pro cujus expositione scire oportet, omnia ædificia habere suam vetustatem, quam ætatem ædificiorum dixerunt Imperatores *in l. si quando, C. de operib. publicis*, Consulti *in l. vulgò 58. l. domus 60. ff. de legat. 1.* ubi ait Papinianus: *Domos hereditarias exustas, & hæredis nummis structas ex causa fideicommissi post mortem hæredis reficiendas viri boni arbitratu sumptuum rationibus deductis, & ædificiorum ætatibus examinatis.* Ita legitur in Holoandr. & Florent. Vulgò autem corruptè legitur, *ædificiorum quantitatibus examinatis.* Est ergo ætas beneficiorum vetustas eorum; unde Mamertinus in panegyrico Juliani dixit urbium mœnia renovata ab Imperatore, induisse juventutem; & Cassiodorus *lib. 1. variar. c. 25.* ait: *Quorum fabricis dedimus longissimam juventutem, ut pristina novitate reluceant, quæ jam fuerant veterno senectate fuscata.* Pari quoque ratione ornamenta urbium, ac decora marmorum senium tempore sentire dicimus, ut videre est *in l. 16. C. Theodos. de oper. public.* Ædes etiam dicuntur

5. *De ætate Ædificiorum.*

ætatis

ætatis senio concuti *in l. 15. eod. tit.* D. Gregor. *lib. 2. dialog. cap. 15.* ibi: *Ejusq; ædificia longo senio lassati.* Et Ovidius ait:

Canescunt turpi tecta relicta situ.

Et Ennodius Ticianensis *epist. ad Boëtium.*

Abjurant priscam te Præsule tecta senectam.

Quod & Agenus Urbicus *in comment. ad Julium Frontinum* ad arbores transtulit his verbis: *Alter è contrario similiter quæreret, ex similitudine ferè culturæ comparationem accipi, id est si silva, cujus sit ætatis, pars censuræ, & ætas arborum, ut solent relinqui, quas antemissas vocant, ut silvarum quoque ætatem sint pares.* Illustrant Juretus, & Broëus ad Cassiodorum *dict. epist. 25.* Fornerius *lib. 1. select. cap. 2.* Juretus *ad Symmachum epist. 5.* Nec ineleganter rei inanimatæ ætas dicitur, siquidem & legimus prædiorum dotes, & ingenia, in jure, *l. 2. §. 1. Seja, §. liberto, ff. de instructo vel instrumento, l. amissi 52. §. fideijussores, ff. de fidejuss. l. adules 35. §. quæsitum, ff. de ædilit. edict. l. si quis intra 7. C. de bonis proscript.* Et apud bonæ notæ auctores, Apulejum *lib. 9. de Asino: Acerrimo, gravique odore sulphuris juvenis inescatus, atque obnubilatus, intercluso spiritu diffluebat; utq; est ingenium vivacis metalli, crebras ei sternutationes commovebat.* Gellium *lib. 3. noctium, cap. 6. de palma*, ibi: *Ingenium hujusmodi ligni est, ut urgentibus, opprimentibusque non cedat.* Illustrat Fornerius *lib. 1. select. cap. 2.*

6. *De reparatione Ecclesiarum.*

Cùm ergo ædificia suam habeant ætatem, & durationem, indigent plerumque ut reficiantur, aut reparentur; ideo nec minor cura habenda est in eis conservandis, quàm construendis, ut eleganter ait Cassiodorus *lib. 1. var. epist. 25.* Reparari autem, seu refici dicitur ædificium, cùm in pristinum statum restauratur, *l. 1. §. deinde, ff. de rivis, l. 1. §. refecit, ff. ad leg. Jul. de vi public. l 3 reficere, ff. de itinere, actuque, l. 2. §. si quis ædificium, ff. de novi operis nunc.* ita ut forma veteri servatâ, reficiatur; ut etiam merces reparare dixit Scævola *in l. qui Romæ 122. §. Calimachus, ff. de V. O.* cùm earum loco, quas in aliquem locum importatas quis vendidit, alias comparat, aut eas aliis mercibus commutat: quasi iterum parare, seu comparare. Horatius *lib. 1. carminum, od. 31.*

Premant Calena falce quibus dedit
Fortuna vitem: dives & aureis
Mercator exsiccet cullullis
Vina Syra reparata merce.

Quo modo reparate exponit Duarenus *lib. 1. animadv. cap. 10. in l. qui dum 16. ff. de in rem verso, l. si unus 27. ff. de pactis*; & illustrat D. Joan. Ramos *in l. deprecatio, num. 46. ff. ad leg. Rhodiam.* Sed non ideo dicendum est, Ecclesiam ita reparandam esse, ut antiqua forma servetur, quia renovationis modus ex Episcopi pendet arbitrio, *cap. omnes*, ibi: *Episcopi providentiâ modus inveniatur: de consecr. dist. 1.* non enim ibi præcipitur absolutè ut Ecclesiæ reparentur, juxta antiquam formam; sed quod Episcopi providentiâ fiat reparatio, ut attendatur quorum expensis reparatio facienda est, & an juxta majorem, vel minorem formam. Dubium tamen est, an Episcopus possit virtute hujus arbitrii ampliare templum sumptibus eorum, qui ad reparationem tenentur? In qua quæstione sequentes casus sunt distinguendi. Primus est, cùm stipulatione aliquis obstrictus reperitur ad reparationem; quo casu dicendum est, non posse cogi ad ampliationem, cùm verbà stipulationis strictè accipienda sint, *l. quicquid, ff. de V. O.* ideo non videtur obligatus ad ampliationem faciendam, qui refectionem promisit, quia longè aliud est reficere, aliud ampliare, *l. usufructuarius 44. ff. de usufructu, l. quid tamen 10 §. 1 ff quibus modis usufruct.* Secundus casus est, quando fit ampliatio Ecclesiæ, non quia necessaria, sed tantùm utilis: quo casu similiter dicendum est, non posse compelli ad præstandos sumptus ampliationis eos, qui jure ordinario tenentur ad refectionem, ut resolvit Gratianus *tom. 1. discept. cap. 84. num. 21.* ea ratione, quia licèt res communis refici possit sumptibus sociorum, non tamen potest eis invitis ampliari, *l. parietem 8. ff. de servit. urban.* quibus consequens est, ut qui ad Ecclesiæ reparationem tenentur, impedire possint prædictam ampliationem, nisi caveatur pro futura reparatione loci ampliandi; nam irrogatur ei præjudicium propter futuras expensas reparationis ampliatâ Ecclesiâ. Pechius *de Eccles. reparandis cap. 2. num. 4.* Tertius casus, & difficilior est, quando ampliatio necessaria est propter populi multitudinem, quam antiqua Ecclesia capere non potest, ut in casu textus *in cap. præcipimus 53. 16. quæst. 1.* quo casu Pechius *ubi supra*, Ripa *respons. 14. num. 10.* Aufrerius *in decis. capel. Tolos. 449.* existimant onus incumbere illis, ad quos spectat necessitas reparationis pro modo facultatum suarum. Sed longè aliter distinguendum est; nam cùm hæc sit nova constructio, faciendæ est sumptibus ejus, cui incumbit Ecclesias construere, videlicet Episcopi, *cap final. hoc tit.* Reparatio verò Ecclesiæ ampliatæ spectat ad eos, qui ad reparationem veteris Ecclesiæ tenebantur, cùm ipsi specialiter obstricti sint ad Ecclesiam reficiendam, ex qua fructus percipiunt, vel sacramenta recipiunt.

7. *De personis quæ ad reparationem tenentur.*

Deinde agendum est de personis, ad quas spectat reparatio Ecclesiarum, & quarum sumptibus sunt Ecclesiæ reficiendæ. Et primò si portio redditduum fabricæ Ecclesiæ deputata sufficiat, ex eâ Ecclesia reficienda est, *cap. unic. c. decernimus 10. quæst. 3.* Quod si portio hæc non sufficiat, & Ecclesia sit Cathedralis, Episcopi, & Canonici, ex propriis fructibus tenentur eas reficere, *cap. final. de his quæ fiunt à major. part.* Lambertinus *de jurepatron. lib. 3. quæst. 7. artic. 2.* Borel. *consil. 2. num. 12.* Barbosa *de potest. Episc. alleg. 64. num. 4.* & *lib. 2. juris Eccles. cap. 4. num. 9.* olim reparabantur ab Episcopis extertiis Ecclesiarum parochialium, *dict. cap. unic. capite decernimus 10. quæst. 1.* Quid autem in Ecclesiis Indiarum observetur, explicat latè Solorzanus *dict. lib. 4 polit. cap. 23.* Si autem in Ecclesia parochiali sit Rector, & alii clerici beneficia in ea habentes, seu decimas possidentes, tenentur eam reficere pro portione, seu juxta quantitatem decimarum, quam percipiunt. Barbosa *de jure Eccles. lib. 2. cap. 4. num. 1.* Item commendatarii. Valascus *consult. 175. num. 20.* Salgado *de protect. reg. 3. p. cap. 5.* Item qui pensionem obtinent, Barbosa *de potest. Episcop. supra*: quos omnes judex superior cogere potest ad ipsam reparationem. Concil. Meldense *can. 62.* ibi: *Qui sarta tecta Ecclesiæ restaurare debent, & hoc negligunt, ab Ecclesiastica communione separentur.* Nec hoc casu admittitur appellatio, ut latè probat Salgado *dict. cap. 5.* quod si horum portiones non sufficiant ad necessariam reparationem, paro-

parochiani cogendi erunt sumptus exhibere; quorum interest templa habere, Concil. Mediol. 5. sub D. Carolo, *tit. 4. de Ecclesiis, & earum suppellect. p. 2. fol. 536.* ibi: *Quæ verò labentes, propeque cadentes, nullum censum habent, unde restituantur, civitatis, municipii, loci ve, ubi sita sunt, impensis instaurentur.* Pluribus relatis probat Cenedus ad Decret. *collect. 153. num. 1.* & an eo casu forenses teneantur contribuere; examinat Cabedo *p. 1. decis. 91. num. 9.* Tondutus *resol. canonic. cap. 38.* quod procedit, nisi aliter pacto, seu transactione conventum sit, ut probat Tondutus *resol. canonic. cap. 39.* vel nisi contrariâ consuetudine alius modus reparationi præscribatur, cui in primis standum est, ut docuerunt in præsenti Cardin. Joan. Andr. & Hostiensis: & hoc casu etiam inter parochianos judicem Ecclesiasticum esse competentem, probat Pereyra *de manu Regia, cap. 18. per tot.* Jure autem civili hujusmodi cura erat Proconsulis, *l. 7. §. 1. ff. de offic. Proconsul.* Omnia autem, quæ hucusque diximus, procedunt in reparatione necessaria, quæ fit propter vetustatem, aut fortuitam ruinam templi; sed si voluntariâ quorundam vastatione templum destruatur, cessant, estque facienda reparatio sumtibus ejus, qui Ecclesiam destruxit, *cap. quisquis 21. §. ult. 17. quæst. 4. cap. conquestus, de foro compet.* Pechius *ubi suprà, cap. 3.* pro cujus damni emendatione tacitam hypothecam concedit Ecclesiæ idem Pechius *cap. 4.* sed frustra, cùm nullâ lege Pontificia, seu civili hæc hypotheca inducatur, neque ullo alio idoneo argumento comprobetur; sed si bona everforis non sufficiant ad reparationem, recurrendum est ad fabricam, clericos, & parochianos, juxta ordinem suprà relatum.

8. *Traditur ratio decidendi.* Quibus ita animadversis apparet ratio præsentis assertionis, quare videlicet qui beneficium Ecclesiasticum possident in Ecclesia, teneantur ad ejus reparationem: quod ex mera æquitate provenit, quia cùm habeat emolumentum ex decimis & oblationibus Ecclesiæ, consequens est, ut teneantur onus reparationis subire: nec audiendi sint, si lucrum quidem amplectantur, onus autem ei annexum respuant; *l. unic. §. pro secundo, C. de caduc. tollend.* juxtà regulam *Secundum naturam, ff. de R. I.* & decimæ ipsæ transeunt cum eo onere reparationis; unde onus reale judicantur, argumento legis *sime; & Titium, ff. si certum petatur:* unde descendit, quod ad contributionem reparationis faciendam ex arbitrio clericorum standum est majori parti eorum, neque desideratur omnium consensum adesse, *cap. final. de his quæ fiunt à major.* quem textum frustra restringit Glossa *ibi*, ad eam speciem, ubi contributio fit ex bonis ad fabricam spectantibus; nam pertinet potiùs ad eum casum, in quo distribuuntur fructus clericorum ab Ecclesia percepti: & singularis ejus dispositio in eo consistit, ut quamvis ad ea, quæ ut singulis clericis nocent, oporteat omnium consensum expectare, *cap. quod omnes, de R. I. lib. 6.* ad expendendos tamen fructus beneficiorum in reparatione Ecclesiæ sufficit consensus majoris partis, ut noceat omnibus; quia cùm omnes fructus nomine Ecclesiæ percipiantur, & ex natura rei obligati videantur huic reparationi, expendi possunt ex consensu majoris partis, sicut fieri solet in his, quæ ut universis clericis competunt, *cap. 1. eod. tit. de his, quæ fiunt à majori parte:* & cùm sit necessaria reparatio, major pars minori præjudicat, argumento textus *in l. & suum 8. ff. de pactis.* Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam omnia in ea expensa sunt accipienda juxta distinctionem proximè adductam, & ordinem suprà præscriptum. Primò enim ex bonis fabricæ reparatio fit: Secundò ad eam tenentur beneficiarii, & Ecclesiarum Rectores, nisi Ecclesiâ patronum habeat, quia etiam ipse ad reparationem tenetur. Lambertinus *ubi suprà.* Tandem parochia nisi aliter usu introductum sit, ut concludit Diana *d. 8. p. tract. 7. resol. 16.*

7. *De persona quæ ad hanc reparationem tenetur.*

CAPUT II.

Ex Consilio (a) *generali.*

CUm dicat (b) Apostolus, abundantiorem honorem membris infirmioribus deferendum, è contra quidam quæ sua sunt, non quæ Jesu Christi quærentes, leprosis, qui cum sanis habitare non possunt, vel ad Ecclesiam cum aliis convenire, Ecclesias, & cæmeteria non permittunt habere, nec proprii juvari ministerio Sacerdotis, quod quidem procul à Christiana pietate esse dignoscitur: de benignitate Sedis Apostolicæ constituimus, ut ubicunque tot simul leprosi sub communi vita fuerint congregati, quod Ecclesiam cum cæmeterio sibi construere, & proprio gaudere valeant presbytero, sine contradictione aliqua permittantur habere. Caveant tamen, ut injurioſi veteribus Ecclesiis de jure parœciali nequaquam existant; quod enim eis pro pietate conceditur, ad aliorum injuriam nolumus redundare. Statuimus etiam, ut de hortis, & nutrimentis animalium suorum decimas tribuere non cogantur.

NOTÆ.

(a) *Generali.*] Lateranensi videlicet sub Alexandro III. celebrato, ubi *cap. 23.* reperitur hic textus, & *in 1. collect. sub hoc tit. cap. 2.* & refert illud Joannes Hoveden. *part. poster. in suis annal.* & ex eo Novarinus *lib. 1. schediasm. cap. 10.* de quo Concilio egi *in capite nonnulli, de rescript.*

(b) *Apostolus.*] *1. ad Corinthios, cap. 12.*

COMMENTARIUM.

OMissis leprosorum acceptionibus, quas dabimus infrà *in cap. 1. de conjug. leprof.* 2.

pro

pro hujus textus expositione sciendum est, non solùm apud Gentiles leprosos extra civitatem ejici, quia hujusmodi morbum cœlitus immitti credebant, teste Herodoto *lib. 1.* sed etiam apud Judæos Dei jussu extra castra ejiciebantur, *Levitici cap. 13. & 14.* Unde hujusmodi morbi turpitudinem pluribus amplificat Nazianz. *orat. 30. in laudem Basilii:* & non modò omnibus odiosi erant Leprosi, sed etiam Deo quoque invisi existimabantur: expiabantur autem illi in lege veteri, & expiationis modus talis erat, ut præscribitur *Levit. cap. 14.* Postquam curata erat lepra, qui purificabatur, primò *offerebat duos passeres vivos pro se, quibus vesci licitum erat, & lignum cedrinum, vermiculumque, & hyssopum: & unum ex passeribus immolari videbit*, id est occidi, nec enim hoc erat propriè sacrificium, *in vase fictili super aquas viventes*, fontanas scilicet, aut fluviales. *Alium autem vivum cum ligno cedrino, & cocco, & hyssopo tinget in sanguine passeris immolati, quo aspergetillum qui mundandus est, septies, ut jure purgetur: & dimittet passerem vivum, ut in agrum avolet.* Deinde ipsimet leprosi lavabant vestes suas, radebant pilos corporis, & deinde lavabant seipsos. Postea die octavo si erant divites, offerebant agnum pro delicto, id est eo modo immolandum, quo fiebant sacrificia pro delicto; & agnum pro peccato, & ovem anniculam in holocaustum cum tribus decimis similæ, id est cum tribus gomor, sive asseronibus, & olei sextario. Si verò pauperes erant, offerebant agnum pro delicto, & duos pullos columbarum, unum pro peccato, & alterum in holocaustum cum tribus decimis similæ, & olei sextario. Tunc Sacerdos sanguine agni tingebat aurem illorum dexteram, pollicem dexteræ manus, & pedis, & ex oleo aspergebat septies coram tabernaculo, reliquum olei fundens super extremum auriculæ dextræ, & super pollices manus, ac pedis dextri, & super caput. Quem expiationis ritum mysteriis plenum exponunt post ordinarios *in dict. cap. 13. & 14. Levit.* P. Menochius *de republica lib. 3. cap. 18.* Becanus *in analog cap. 14. num. 5.* In lege autem gratiæ cùm dicat Apostolus, abundantiorem honorem membris infirmioribus deferendum esse, Ecclesia noluit leprosos ita miserabilem vitam agere absque aliquibus gratiis, & privilegiis. Quare in Concilio Aurel. 5. *can. 21.* ita cautum fuit: *Et licèt propitio Deo, omnium Domini Sacerdotum, vel quorumque hæc cura possit esse fidelium, ut egenis necessaria debeant ministrare; specialiter tamen de leprosis id pietatis causà convenit, ut unusquisque Episcoporum, quem incolam hanc infirmitatem incurrisse, tam territorii sui, quam civitatis agnoverit, de domo Ecclesiæ juxta possibilitatem victui & vestitui necessaria submini-strèt, ut non eis desit misericordiæ cura, quos per duram infirmitatem intolerabilis contingit inopia.* Et in Concilio Lugdun. sub Pelagio II. celebrato, *can. 6.* ita habetur: *Placuit universo Concilio, ut uniuscujusque civitatis leprosi, qui intra territorium civitatis ipsius, aut nascuntur, aut videntur consistere, ab Episcopo Ecclesiæ ipsius sufficientia alimenta, & vestimenta accipiant, ut illis per alias civitates vagandi licentia denegetur.* Et in Concilio Auxitano celebrato temporibus Bonifacii VIII. anno 1300. ita statutum fuit circa eos: *Excommunicamus, & excommunicatos Provinciæ denunciari præcipimus Barones, Consules, Bajulos, & quoscunque, qui reclusos reprobos rationepersonarum, vel patrimonii ipsorum ausi fuerint talliare, vel aliquid pro tallia exigere ab eisdem.* Refert Corjolanus *in addit. ad summam, fol. 73.* & in præsenti exemptio à decimis illis conceditur ex hortis, & nutrimentis animalium, non quia religiosi sint, ut antiqui Repetentes hìc existimarunt; aut quia eas debeant præstare proprio Sacerdoti, ut voluit Glossa; sed pietatis intuitu, ut in ipso textu docetur, exemptio talis illis conceditur, & quia cum aliis fidelibus propter contagium se immiscere nequeunt. Gregorius III. *epist. 4. ad Bonifacium Mogunt. Epise. Leprosis si Christiani fideles fuerint, Dominici corporis, & sanguinis participatio tribuatur.* Cum sanis autem convivia celebrare eis negatur, quod sub eisdem verbis repetit Concil. Wormat. *can. 31.* & Carolus Magnus *in suis constit. cap. 20.* interdicit Leprosis se immiscere populo Christiano, ideoque illis conceditur, ut habeant Ecclesiam propriam cum clerico, qui illis sacramenta administret. Nec tunc obstat textus *in can. 17. Concil. Ancyrani*, in illis verbis: *Eos qui rationis expertia animantia inierunt, & eosdem non solùm leprosos crimine hujusmodi factos, sed & alios ipso suo morbo replentes, præcipit sancta Synodus inter eos orare, qui spiritu periclitantur immundo.* Pro cujus canonis expositione sciendum est, duplicis generis esse leprosos; quosdam, qui à natura sic sunt infecti, aut ex aliquo accidenti, vel forsan situ regionis; ut enim unaquæque regio, ac clima suas habet proprias qualitates, & affectiones, ita & morbos; immò unus, idemque morbus in alio climate alia habet symptomata: de illis Leprosis agitur in præsenti textu, & Conciliis suprà relatis. Alii verò sunt, qui morbum hunc ex aliquo crimine contraxerunt, quos Ecclesia semper odio habuit in detestationem peccati perpetrati, de quibus *in dict. can. 17.* Unde cum in eo canone PP. agant de leprosis, qui cum animali concubuerunt, & inde leprosi facti fuerunt, quibus primis Ecclesiæ sæculis nulla venia indulgebatur, licèt postea mitiùs cum his contra naturam luxuriantibus se haberet Ecclesia, ut probat Albaspineus *lib. 2. observ. cap. 14.* ideo in eo canone jubetur, ut ipsi leprosi contra naturam peccantes cum brutis, inter hiemantes, & energumenos orare debeant, & in primo gradu, videlicet pœnitentum, extra portam Ecclesiæ, in vestibulo, vel juxta eam partem, in qua mendici convenire solent stipem collecturi, ut probat Tertul. *de pudicitia, cap. 14.* ibi: *Reliquias autem libidinum, furias impias, in corpora, & in sexus, ultra jus naturæ, non modò limine, verum omni Ecclesiæ tecto submovemus, quia non sunt delicta, sed monstra.* Docent Landtmeter. *lib. 2. de veteri mon. cap. 60.* Otalora *de irregul. ex pœnit. excurs. 2.* Hiemantes autem in eo gradu consistentes dicebantur, quia sub nullo tecto recipiebantur, immò pluviæ, & frigori expositi erant: licèt hujus vocis alias significationes adducant Balsamon in eo canone, Cironius *ad tit. de pœnit. & remiss.* Gibalinus *de clausur. disquisit. 3. cap. 2. §. 6. num. 32.* Sensus ergo prædicti canonis est, eos qui rationis expertia animantia inierant, & leprosi facti fuerant propter tale monstrum; & quia pecudes, & cætera animalia, quæ ad victum mactantur, contagio inficere poterant, ea edentes, inter hiemantes, seu eos, qui spiritu periclitantur immundo, id est energumenos, orare debere. Notarunt

tarunt Corjolanus *in not. ad Concil. Auxitan.* Zerda *in adverſ. cap. 146. num. 11.* Illud omittendum non eſt, veros leproſos crepitaculo ligneo ſemper eleemoſynas petiiſſe, ut conſtat ex Molano *die 14. Julii*, & Joanne Gerbrando, qui in chron. Belgic. *lib. 4. cap. 11.* ait: *Ante Comitis Amelii Curiam cùm tabulis leproſorum percuteret, Comes audiens dixit cuidam ſervo ſuo: Panem, & carnes accipe, & Romanum ſcyphum optimo vino imple, & defer illi infirmo.* Quia voce eleemoſynam petendo, aëris infectione contagium timeri poterat: unde forſan originem duxit, ut eleemoſynarii hoſpitalium S. Lazari, & Antonii, ubi hujusmodi leproſi curantur, tabulâ, aut campanulâ eleemoſynam petant.

CAPUT III.

Alexand. III. (a) *Eborac. Archiepiſc.*

AD audientiam noſtram noveris perveniſſe, quod villa, quæ dicitur H. tantùm perhibetur diſtare ab Eccleſia parochiali, ut tempore hyemali, cùm pluviæ inundaverint, non poſſunt parochiani ſine magna eam difficultate adire; unde non valent Eccleſiaſticis officiis congruo tempore intereſſe. Quia igitur parochialis Eccleſia ita dicitur in redditibus abundare, quod præter illius villæ proventus miniſter illius convenienter valeat ſuſtentationem habere: f. t. per A. ſ. m. quat. ſi res ita ſe habet, Eccleſiam ibi ædifices, & in ea Sacerdotem, ſub. ap. ob. ad præſentationem Rectoris Eccleſiæ majoris cum Canonico, de fundatoris aſſenſu inſtituas, ad ſuſtentationem ſuam ejus villæ obventiones Eccleſiaſticas percepturum. Provideas tamen, ut competens in ea honor pro facultate loci Eccleſiæ matrici ſervetur: quod quidem fieri poſſe videtur, cùm ejusdem villæ dominus xx. (b) acras terræ frugiferæ velit ad uſus presbyteri conferre. Si verò (c) perſona matricis Eccleſiæ virum idoneum præſentare diſtulerit, vel opus illud voluerit impedire, tu nihilominus facias idem opus ad perfectionem deduci, & virum bonum ceſſ. ap. diff. inſtituere non omittas.

NOTÆ.

1. (a) *Boracenſi.*] Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit. cap. 1.* de Metropoli Eboracenſi Angliæ nonnulla notavi *in cap. 4. de reſcript.*

(b) *Acras terræ.*] Acra apud Saxones, & Anglos idem eſt, quod apud Latinos ager; non tamen ſimpliciter agrum notat, ſed certam agri menſuram: quo modo Latini jugerum dicunt. Crebra vox eſt in Regum, & aliorum Principum donationibus. Sigebertus in chron. *ad annum 1201.* ibi: *Rogerius Torellus miles illuſtris, Vulcacinenſis territorii dedit Eccleſiæ Gemeticenſi in perpetuam eleemoſynam apud Giſeneas 16. & dimidiam acras terræ arabilis, & ſeptem acras nemoris.* Refert Voſſius *de vitiis ſerm. libro 3. cap. 1.* & nos *in cap...*

(c) *Perſona.*] Id eſt Rector, ut expoſui *in cap. ad aures, de reſcript.*

COMMENTARIUM.

2. PRo hujus textus expoſitione ſciendum eſt, Eccleſias ædificare, templaque conſtruere, ad pietatem, religionemque augendam magnopere expedire, *cap. final. 96. diſt.* & ideo pium opus exercere earum conſtructores docetur *in cap. pia mentis 26. 16. quæſt. 7.* & miris laudibus illos efferunt Alfonſus Rex *in l. 6. tit 10. partit. 1.* D. Auguſtinus *lib. 20 contra Fauſtum*, Epiphanius *lib. 1. hæreſi 69.* & alii, quos laudat Valenzuela contra Venetos *2. p. ex num. 6.* & ad templa exſtruenda gravi, & ponderoſa oratione hortatur fideles D. Chryſoſtom. *orat. 18. in Acta Apoſtol.* quare & laici admiſſi fuerunt ad juspatronatus ipſarum Eccleſiarum, ut alii invitentur ad hoc opus pium, & religioſum. Lambertinus *de jure patron. lib. 1. quæſt. 1. artic. 4.* Spino *in ſpecul. teſtam. gloſ. 3. num. 5.* Inde etiam cùm legata ad pias cauſas relicta integra, & ſine diminutione Falcidiæ præſtentur, *authent. ſimiliter, C. ad leg. Falcid.* ita etiam præſtatur integrè legatum relictum ad conſtructionem templi, *cap. nos 3. de teſtam.* Tiraq. *privil. 26. piæ cauſæ:* & licet incertæ perſonæ legari nihil valeat, §. *incertis, Inſtit. de legat.* futuro tamen templo relinqui legatum poteſt, ut in caſu legis ſervos *17. ff. de aliment. legat.* docuerunt Tiraq. ſuprà, *privil 56.* Valent. *num 27.* Unde juſtè feſtum indicitur propter ſolennitatem dedicationis, & conſecrationis novi templi, *cap. ſolennitates 16. cum ſequent. de conſecr diſt. 1.* quæ ſolennitas quot annis iteratur, Chriſto Domino exemplum præbente, cùm ipſe encenia celebravit, referente D. Joanne *cap. 10.* hoc eſt feſtivitatem dedicationis templi. D. Iſidorus *lib. 1. de Eccleſ. offic. cap 35.* ibit *Annuas feſtivitates dedicationis Eccleſiarum ex more veterum celebrari in Evangelio legimus, & meritò.* Defendunt hunc pium Eccleſiæ ritum contra Magdeburg. & alios novatores, Bellarminus *tom. 3. controv. lib. 3. de cultu Sanctor. cap. 5.* Durantius *lib. 1. de ritibus Eccleſ. cap. 24. num. 2.* Roa *lib. 5. ſingul. de die natali, cap. 5.* Quæ æquè procedunt in templis conſtruendis, & dedicandis ſub titulo Dei Optimi Maximi, quàm ubi dedicantur ſub titulo Sanctorum; nam hoc permiſſum eſſe facilè conſtat ex Concilio Gangrenſi *can. 20.* & *in epiſt. ad Epiſcop. Armen.* Concil. Carthag. 5. *can. 14.* quod idem de altaribus cautum eſt *in cap. placuit 26. de conſecr. diſt. 1.* & aliis relatis à Bellarmino *ſuprà, cap. 4.*

nec ideo cultus latriæ soli Deo debitus (qui in constructione templorum exhibetur, ut ait D. Augustinus *in lib. contra serm. cap. 22.*) Sanctis præstatur. Quo figmento hæretici suprà relati templa in honorem Sanctorum construi improbabant; sed malè, quia ad eum effectum Ecclesia in honorem Sanctorum dedicatur, non ut ipsis cultus latriæ præstetur, sed ut eorum commemoratio frequentiùs agatur. Unde cùm dicitur, hæc est Ecclesia S. Mariæ, intendimus significare: hæc est basilica Deo dicata in memoriam B. Mariæ: sicut cùm dicimus, hæc est Missa S. Mariæ, significare volumus, quod hæc est Missa Deo oblata in gratiarum actionem propter beneficia collata S. Mariæ.

3 Nec solùm fideles hortandi sunt ad constructionem Ecclesiarum, verùm & cogendi eas ædificare in his locis, in quibus aliàs commodè sacramenta administrari nequeunt: quo modo exaudiendum est præceptum Clementis Papæ, de quo *in cap. Ecclesias 28. 16. quæst. 7. cap. Ecclesias 13. de consecr. dist. 1.* Inde primò infertur, impiam, & irrationabilem esse constitutionem, aut consuetudinem, quæ templorum constructioni adversatur. Valenzuela *dict. 2. part. contra Venetos, num. ult.* & ideo esse improbandam authenticam *cassa, C. de sacros. Eccles.* immò P. Gregorius *lib. 1. partit. tit. 4. cap. 5. in fine.* Germonius *in assert. libert. Eccles. cap. 8.* docuerunt, prohibentem templa ædificare sacrilegium committere, ejusque pœnis esse puniendum. Inde etiam deducitur ratio constitutionis Justiniani relatæ *in authent. de Eccles. titul.* §. *si quis autem, collat. 9.* ubi statuitur, cogendum esse per Episcopum, & per civilem judicem perficere opus Ecclesiæ, seu loci religiosi, eum qui cœpit illud construere; & decedente ipso, hæredes ejus similiter teneri, ita ut constructio, quæ ab initio fuit voluntaria, semel cœpta efficiatur necessaria, argumento legis *sicut, C. de O. & A.* Ex eodem etiam favore constructionis Ecclesiæ provenit, quod quamvis invitus quis non cogatur rem propriam vendere, *l. nec emere, C. de jure delib. l. invitum 11. C. de contrah. empt.* Heraldus *lib. unic. emend. capite 26.* ubi exponit textus *in l. 9. ff. de act. rer. amot. l. 65. §. 1. l. 70. ff. de R. V.* Hermosilla *in l. 3. titul. 5. partit. 5. gloss. 1.* tamen ut Ecclesia ædificetur, aut amplietur, cogendus est dominus domum, aut aream suam distrahere. Hermosilla *ubi suprà*, Franc. Leo *tom. 1. decis. 90. Valentiæ.* Quæ sententia non est generaliter admittenda, ut pro cujuslibet Ecclesiæ constructione, aut ampliatione liceat dominis invitis prædia extorquere; sed sub hoc moderamine, ut sit pro ædificio, aut ampliatione moraliter necessaria Ecclesiæ Parochialis, seu Cathedralis, quam construi, aut ampliari non solum utile, verùm & necessarium est: tunc enim licet auferre à dominis prædia sua, refuso justo pretio, exemplo legis *si venditor, §. si constat, ff. comm. præd. l. item si verberatum*, §. *ultimo, ff. de R. V.* Si verò utilis tantùm, non verò necessaria fuerit constructio Ecclesiarum, citra Principis auctoritatem auferri à nullo domus sua debet. Covar. *libro 3. var. cap. 14. num. final.* Cùm enim regulariter institutum sit, dominum non cogi rem propriam tradere, desideratur necessitas fovendi religionem, ut publicus favor privatæ utilitati præferatur, juxta legem *si locus*, §. *cùm via publica, ff. quemadmod. servit. l. 2. ff. ne quid in loco publ.* propter utilitatem autem tantùm non licet absque rescripto Principis alicui rem propriam auferre.

Sed licèt adeo commendetur Ecclesiarum constructio, & magnopere expediat, tamen ita novæ Ecclesiæ construendæ sunt, ut inde aliis præjudicium non irrogetur, *cap. 1. & 2. de novi oper. nunc.* In constructione enim Ecclesiarum maximè attendendum est, ne inferatur damnum aliis parochialibus Ecclesiis, *cap. in his 30. de privil. l. 9. titul. 10. p. 1.* Guido Papæ *q. 260.* Zerola *in praxi, 1. p. verbo Ecclesia, quæst. 4. & 5.* Valenzuela *consil. 45. per tot.* idcoque novam parochiam intra limites antiquioris tantùm licebit construere ex justa causa, veluti si augeatur multitudo fidelium, qui in Ecclesiis jam constructis recipi non possint, *c. præcipimus 16. quæst. 1.* vel si una parochia habeat domos ita ab Ecclesia distantes, ut difficile sit, maximè in hyemie, imbribus, vel nivibus impedientibus, ad eam parochianos venire, vel deferri sepeliendos, vel baptizandos, ut probat Petrus Gregor. *de benef. cap. 12. num. 4.* unde rectè in præsenti textu permittitur novæ parochiæ erectio, ex eo, quod propter distantiam loci tempore hyemali commodè parochiani non poterant divinis officiis interesse: quam Alexandri Decretalem confirmavit Concil. Trident. *sess. 21. de reform. cap. 4.* ibi: *Novas parochias etiam invitis Rectoribus, juxta formam constitutionis Alexandri III. quæ incipit Ad audientiam, instituere possint.* Varia tamen in præsenti ab Alexandro præcipiuntur: Primò ut reservetur jus præsentandi clericum ad novam Ecclesiam Rectoris veteris Ecclesiæ, à qua fit dismembratio in compensationem damni illati, ut expressit Alfonsus noster *in l. 9. tit. 10. partit. 1.* ibi: *Por el menos cabo, que reciba esse la primera por los parochianos que le menguan, otorga el derecho, que los clerigos de ella puedan presentar al Obispo el que hubieren deponer en la Iglesia segunda, e otorgarles alnde mas de esto, que ayan en ella alguna renta, en manera de censo por conocimiento de mayoria.* Quod jus præsentandi latè exponunt Barbosa *in dict. cap. 4. Concil. Trident.* Valenzuela *tom. 1. consil. 45. per tot.* Salgado *de protect. p. 3. cap. 5. num. 37.* Secundò ut clerico ejusdem novæ Ecclesiæ assignentur pro ejus sustentatione oblationes pro modo parochiæ dismembratæ, quo nomine veniunt etiam decimæ, *cap. Ecclesia 43. cum sequent. 16. quæst. 1.* Lotherius *de re benef. lib. 1. quæst. 28.* qui resolvit hanc decimarum assignationem non esse necessariam, si commodè aliunde nova Ecclesia dotetur. Tertiò desideratur, ut competens honor in ea pro facultate loci matrici Ecclesiæ reservetur, id est annua aliqua pensitatio pro arbitrio Episcopi moderanda. Prosequuntur latiùs Lotherius, Salgado, & Petrus Greg. *ubi suprà.* Moncta *de commut. c. 11. num. 344.* Vasconcellos *libro 1. respons. cap. 13.* Altesserra *lib. 5. dissert. cap. 6.*

CAPUT

CAPUT IV.

Lexovienſi.

QUicunque Eccleſiaſticum beneficium habent, ad tecta Eccleſiæ reſtituenda, vel ipſas Eccleſias emendandas, omnino adjuvent, & nonam, & decimam reddant.

NOTÆ.

(a) *Lexovienſi.*] In prima collectione *ſub hoc tit. cap. 4.* legitur *Exonienſi*; ſed malè, ut ibi notavit Ant. Auguſt. cùm etiam *Lexovienſi* legatur poſt Concilium Lateran. *p. 29. capite 2.* de qua diœceſi egi *in cap. 8. de offic. ordin.* & Commentarium hujus textus dedi ſuprà *in cap. 1.*

CAPUT V.

(a) Urbanus III.

AD audientiam noſtram jam pridem pervenit, quòd tu in Eccleſia de Cologià, de qua in Epiſcopum vocatus, & electus fuiſti, regulares canonicos ordinare, & eorum inſtitutioni de bonis tibi collatis congruè velis providere. Inde ſiquidem eſt, quod tuum nos deſiderium, atque propoſitum multimodis laudibus commendantes, devotioni tuæ auctoritate Ap. indulgemus, ut juxta votum tuum canonicos regulares in Eccleſia præſcripta, ſi tibi in hoc Epiſcopus diœceſanus conſentit, ad honorem Dei, & Eccleſiæ tuæ, ſecundùm beati Auguſtini regulam valeas ordinare, & eos ibidem nullius contradictione, & appellatione obſtante inſtituere. Undè ſi clerici ſæculares in ea fuerint, qui adhuc ſupereſſe noſcantur, volumus ut eis, dum vixerint, ibi vel alibi neceſſaria ſecundùm conſuetudines provideantur. Licèt autem vicini tui nobis inſtantiùs ſupplicarent, quatenus in Eccleſiæ præſcriptæ jure confirmationis privilegium faceremus de canonicis: tuæ in hac parte devotioni de jure non poſſumus deferre, cùm nulli canonici adhuc ibidem exiſtant, quibus privilegium indulgeatur: eis utique cùm fuerint inſtituti, tam in his, quàm in aliis precum tuarum obtentu, in quibus cum Deo poterimus, libentiùs deferemus.

NOTÆ.

(a) *Urbanus III.*] In hac ſexta collectione tantùm legitur *Urbanus III.* in ſecunda autem, *ſub hoc titul. capite 4.* prout hìc tranſcribitur; ſed ita corrupta eſt inſcriptio, ut facilè cognoſci non poſſit, niſi emendemus *Trutonienſi*: quæ civitas Trutonia dicta, ſeu ſancti Trudonis, inſignis eſt inferioris Germaniæ civitas, ubi potentiſſimum eſt D. Benedicti cœnobium.

COMMENTARIUM.

TExtus hic non ſpectat ad ædificationem Eccleſiæ, ſeu ejus reparationem; ſed tantùm ad reformationem, ſeu profeſſionis canonicorum mutationem, de qua egi *in c. inter quatuor, de relig. domib.* Sicut enim canonici regulares conſentiente Epiſc. ſæculares fieri poſſunt, ita etiam ex ſæcularibus regulares fieri valent cum Capituli conſenſu, *c. ſi Epiſcopus 12. q. 2.* & invitis ipſis canonicis deſideratur reſcriptum Pontificis, ut docet le Gaufre *in parat. ad hunc tit.* & probavi jam *in dict. v. inter.*

CAPUT VI.

(a) Cœleſtinus III.

TUa non duxit, &c. *Et infrà*: Prætetea quia occaſione juramenti, quod de rebus Eccleſiæ non alienandis te aſſeris præſtitiſſe, in locis tui Epiſcopatus, in quibus populi habitantes oratoriis plurimùm videntur indigere (ne prætextu novarum Eccleſiarum commiſſa tibi Eccleſia deſtitui videatur) Eccleſias formidas erigere: fraternitati tuæ præſentium ſignificatione mandamus, quat. illius juramenti occaſione nullatenus prætermittas, quin populo indigenti ſuper baſilicarum conſtructione ſtudeas ſalubriter providere.

NOTÆ.

1. (a) *Cœleſtinus.*] Ita etiam legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc titul cap. final.* nullibi tamen exprimitur cui reſcribat Pontifex, nec ubi integra epiſtola reperiatur. In præſenti autem fragmento tantùm docetur, juramentum de non alienandis rebus Eccleſiæ ab Epiſcopo præſtitum, ſeu generaliter illud reſpectu omnium ſuæ diœceſis Eccleſiarum, ſeu tantùm ſuæ Eccleſiæ Cathedralis, non impedire, quin infra alterius parochiam novam erigat Eccleſiam, etſi inde minuatur parochianorum numerus, atque perſonales ſaltem obventiones decreſcant; quia prædictum juramentum ad directas duntaxat, & eas quidem illicitas, vel non neceſſarias alienationes reſtringendum eſt, argumento textus *in capite ad noſtram 21. de jurejur. l. ultim. ff. qui ſatisd. cog.* de quo juramento egi *in cap.* ..

TITVLVS XLIX.

De Immunitate Eccleſiarum, cœmeterii, & rerum ad eas pertinentium.

CAPUT I.

Ex Synodo (a) *Ioannis Papæ.*

VT (b) in domibus Eccleſiarum, neque (c) miſſus, neque (d) comes, vel judex (e) publicus, vel miniſter, quaſi pro conſuetudine, nec (f) placitum, nec auſpicium vindicent: ſed in (g) publicis rebus domos conſtituant, in quibus placitum teneant, & ſecundùm antiquam conſuetudinem hoſpitentur.

NOTÆ.

1. (a) *Ioannis Papæ.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc titul. cap. 1.* nullibi tamen exprimitur ex qua Synodo tranſcriptus ſit textus hic; facilè tamen id apparet ex Baronio *tom. 9. anno Chriſti 904.* Severino Binio *tom. 3. part. 2. Concil. pag. 137.* qui referunt ſub Joanne Papa IX. Ravennæ Concilium celebratum fuiſſe, ut acta Stephani VII. contra Formoſum improbarentur, & damnarentur coram Lamberto Imperatore: & inter 12. canones in ea Synodo ſancitos, *can. 11.* hæc verba reperiuntur: *Ut in domibus Eccleſiarum, nec miſſus, nec comes, vel judex, quaſi pro conſuetudine, nec placitum, nec hoſpitium vindicent, ſed in publicis vicis domos conſtituant, in quibus placitum teneant, & ſecundum antiquam conſuetudinem hoſpitentur.* De hac Synodo alia notavi *in capite final. de offic. Archipresb.* nec eſt neceſſe in hoc canone ſupplere verbum *ſtatuimus*, ut fecit Gloſſa, cùm plerumque canones Concil. absque eo verbo proferantur, ut conſtat ex canonibus editis in Conciliis Cæſarauguſt. Valentino Galliæ, Arelat. 4. ſub Leone III. Rhemenſi 1. ſub Leone.

2. (b) *In domibus Eccleſiarum.*] Hoſtienſis in præſenti, *num. 1.* Panormit. *num. 3.* Sylveſter *verbo Immunitas 1. num. 3.* Azor *part. 1. lib. 9. cap. 9. quæſt. 7.* exiſtimant in præſenti appellatione domus Eccleſiarum, non tantùm ipſas Eccleſias ſignificari, verùm etiam domos privatas, quæ ad jus, & dominium Eccleſiæ pertinent, quia non tantùm Eccleſia ipſa, verùm etiam ejus domus præſenti immunitate gaudent. Quæ doctrina faciliùs admittetur, ſi ſciamus, jam à primis Eccleſiæ ſæculis inter alia bona immobilia, Eccleſiarum domos poſſediſſe: unde Gregorius Magnus *epiſt. 19. lib. 3.* redditus omnes ædis ſanctæ Agathæ, cui Leonem acolytum præfecerat, aſſignat in penſionibus domorum urbanarum, his verbis: *Ideo penſiones omnium domorum in hac urbe conſtitutarum, quas prædictam Eccleſiam temporibus habuiſſe Gothorum conſtiterit, annis ſingulis congregare non deſinas, & quantum in ſartis tectis, vel luminaribus, aliaque reparatione ejuſdem Eccleſiæ neceſſarium fuerit, erogare omnibus modis ſtudebis.* Hoc autem ſingulare notandum eſt, quod iis domibus, quæ ad Eccleſias pertinebant, tituli, & inſignia Eccleſiarum inſcribi ſolebant, hocque ritu Eccleſia poſſeſſionem domus acquirere credebatur: quare ipſe Sanctus Gregorius *lib. 1. epiſt. 63.* agnoſcens Petronii domum injuſtè à Conſtantino defenſore Eccleſiæ titulatam, jubet titulos dejici, & deponi, quos ignorantia Conſtantini præfixerat, his verbis: *Quoniam docti ſumus domum Petronii notarii S. Romanæ Eccleſiæ, cui Deo auctore præſidemus, à Conſtantino tunc defenſore irrationabiliter titulatam, experientia tua præſentis præcepti paginâ demandamus, ut omni excuſatione, vel dilatione omiſſâ, depoſito titulo eandem domum præſentium latrici Theodoræ relictæ antedicti Petronii ſine mora reſtituas.* Immò Eccleſia, ut Sacerdotum, ac Clericorum quieti conſuleret, domos illis comparabat, in quibus commodè degerent ad officii ſui partes pie &

& religiosè obeundas, ut constat *ex capite 2. de jurepatron. in 5. compil.* ibi: *Serenitatem tuam rogamus, monemus, & hortamur attentè, quatenus cùm indecens modis omnibus videatur, ut Ecclesiæ memoratæ competenti dote penitus sint expertes, ipsarum cuilibet saltem 30. passus terræ juxta canonicas sanctiones in liberam eleemosynam extra cœmeterium à parte qualibet earundem ad domos clericorum faciendas, ibidem liberaliter largiaris.* Et *l. 7. tit. 13. lib 1. recop.* & hæ domus dicebantur Ecclesiasticæ, sive domus Ecclesiarum. Earum meminerunt Eusebius *lib. 7. histor. Eccles. cap 24.* ibi: *Verùm cùm Paulus ex Episcopi domo, ejus Ecclesiæ propria, exire nollet, Imperator Aurel. de ea re rogatus sententiam sanctissimè quid agendum esset decrevit; præcepit enim, ut domus Ecclesiæ iis tribueretur, quibus Christiani Italiæ, & urbis Romæ Episcopi tribuendam præscriberent.* Gregorius Turon. *lib. 1. miracul. cap. 39.* ibi: *Mulier succensa libidine, operta peccati tenebris pergit ad domum Ecclesiæ per tenebras noctis: cumque observatâ omnia reperisset, pulsare fores Ecclesiasticæ domus cœpit, ac voces ejusmodi dare: Quousque Sacerdos dormis? Quousque clausa hostia non reseras.* Retert le Maistre *libro 1. de jurib. Eccles. capite 16.* De quibus domibus Ecclesiarum accipiendus est præsens textus.

3. (*) *Missus.*] Glossa in præsenti, pro *misso* exponit executorem, vel officialem: quam sequuntur Hostiensis, & Abbas *in præsenti.* Sed hæc Glossæ expositio admitti non potest; nam statim in eodem textu prout jacet in hac sexta compilatione ponitur *minister*, qui idem est, ac executor, *l. ordine 15. ff. ad municip. cap. novit 43. de appellat. cap. pastoralis, §. quia verò, de offic. deleg.* notatur *in l. ab executore 4. ff. de appel.* Verius ergo est, missum in præsenti significare Legatum directum à Principe pro qualicunque Ecclesiastica, aut publica utilitate, vel opportunitate, qui corrigeret quæ corrigenda essent. Flodoardus *in histor. Rhemensi*, ibi: *Tulpinum sequitur Ulfarius, qui à præfato Imperatore Magno Carolo missus dominicus ad recta judicia determinanda fuerat ante Episcopum constitutus super totam Campaniam.* Aymonius *lib. 5. cap. 1.* ibi: *Ad partem fisci nostri missi sui discurrentes dissolvere debeant.* Quo modo missi dominici accipiuntur in legibus Longob. *lib. 2. titul. 16. 18. & 29.* legibus Alaman. *titul. 21. 30. & 36.* capitul. Caroli *libro 1. tit. 122.* & *lib. 2. tit. 18.* & *libro 4. tit. 30. 32. & 44. lib. 5. cap. 19.* & aliis congestis à Lindembrogio *in glossar. legum antiq. verbo Missus.* Diversique erant hi missi dominici à missis discurrentibus, quorum munus erat mandata Principum deferre per provincias; notavit P. Marcha *lib. 4. concord. cap. 8.* Quater enim in anno in Gallia à Rege Legati mittebantur per Provincias, ut si quid Episcopi, aut Comites negligenter egissent, per eorum admonitionem corrigeretur, illisque quibus à Comite jus dictum non esset, ipsi dicerent, & pleraque negotia Regis nomine perficerent, aut ad eum referrent. Constitutiones quoque Principum, seu capitularium ab illis per Provincias transmittebantur, & annuntiabantur; qui ideo dicebantur missi, *cap. 2. de regul.* ut etiam Legati à Pontifice per Provincias directi, *legati missi dicuntur, cap. excommunicamus*, ubi notavi, *de offic. Legat. cap. 1. eod. tit. in 6.* notarunt Cironius *ad tit. de offic. Legat. & ad titulum de appel.* Leo Pinel. *in cap. 2. num. 197.* Inde etiam missaticum dicitur tractus ille, cui præerat missus, eratque is tractus nunc plurium, nunc pauciorum pagorum, ut accipitur in constitutionibus Caroli Calvi, *tit. 12. cap. 12.* ibi: *Ut unusquisque missus in suo missatico provisionem habeat, ut si aliquis de nostris fidelibus per missaticum suum transierit, aut ibi consistens, aut commanens, rapinas fecerit.* Ubi notavit Carolus Sirmondus, & S. Bonifacius Martyr *epist. 115. Postea verò contigit, ut Dominus Imperator patruelem meum Ricolf. miserit in missaticum super Elbam cum his inferiùs scriptis.* Illustrant Lindembrog. *in glossar. verbo Missaticum.* Vossius *de vit. serm. lib. 3. cap. 27.* Zerda *in adversar. cap. 155. num. 22.*

(d) *Comes.*] Pro temporis varietate varii generis fuerunt Comites. Ante Constantini tempora illi Comites appellabantur, qui Proconsules, Præsidesque in Provincias sequebantur officii gratiâ. Cornel. Fronto *de differentiis Latini sermonis*, ibi: *Comes iter facit, assecla sequitur potentiorem.* Cicero 1. *in Verrem*, ibi: *Comites illi tui dilecti manus erant tuæ, Præfecti, Scribæ, Medici, Aruspices, Præcones.* Præcipuum verò Comitum locum tenebant assessores Præsidum, qui eis in judiciis assidebant, de quibus *in l. 4. ff. de offic. assess.* ibi: *Defuncto Præside ante diem residui temporis, salarium deberi ait Comitibus.* Et *l. legati 12. §. Comites, ff. de vacat. muner.* ibi: *Comites Præsidum, & Præconsulum.* Et *l. 1. §. sed si, ff. de extraordin. cognit.* ibi: *Sed etsi Comites salarium petant.* Et *l. 5. ff. ad leg. Jul. repetund.* ibi: *In Comites quoque ex hac lege judicium datur.* Et *l. Senatusconsulto 16. ff. offic. Præsid.* ibi: *Senatusconsulto cavetur, ut de his, qui Provincias regentes, comites, aut libertini.* Et *l. 4. ff. de offic. assess.* ibi: *Diem functo Legato Cæsaris Comitibus residui temporis.* Et *l. 6. §. penult. ff. de pœnis, l. 41. §. 1. ff. de excusat. tut.* Illustrant Cujacius *lib. 4. respons. Papin. in l. diem functo, ff. de offic. Proconsul.* Gothofredus *l. in diem 4. de offic. assess.* Vivar. *ad Flavium Dextrum, pag. 32.* Baronius *in Martyrol. die 31. Maji.* A Constantino Comitis nomen omnibus Magistratibus datum fuit, qui sacrum Comitatum observabant, vel ex eo prodibant, quasi socii laborum; immò & honorarii tituli vice fuit, sine actu, sine administratione. De his Comitibus, tam primi, secundi, quàm tertii ordinis agitur *in l. unic. C. de Comitibus consist. l. 1. & 2. C. de Comitibus rei milit. l. unic. C. Theod. de comit. & arcar. l. 17. & 18. C. Theodos. de proxim. Comitum, l. 127. C. Theodos. de Decur. l. 9. & 10. C. Theodos. de suar. & pecuar.* Gothi etiam & Franci singulis civitatibus Comites exemplo Romanorum præfecerunt. Gregorius Turon. *libro 6. capite 41.* ibi: *Misitque ad Duces, & Comites civitatum nuncios.* Ipsi Comites in pace juri dicundo operam dabant. Gregorius Turon. *lib. 8. cap. 18.* ibi: *Gondovaldus autem Comitatum Meldensem super Uverpmum competiit, ingressusque urbem, causarum actionem agere cœpit.* Idem *lib. 10. cap. 6.* Unde in Concilio Vernensi *can. 23.* ita cavetur: *Ut comites, vel judices ad eorum placita primò viduarum orphanorum, vel Ecclesiarum causas audiant, & definiant in eleemosyna Domini Regis, & postea alias causas cum justitia.* Cabilon. 2. *cap. 21.* ibi: *Comitibus verò, & judicibus hoc summoperè observandum* 4.

est, ut jure judicent, & nequaquam in judicio munus, seu personam accipiant. Tribur. *can. 9.* ibi: *Si Episcopus Ecclesiasticum, & Comes saculare placitum eadem die condixerint, placitum Comitis postponatur.* In Concilio Tolet. 1. sub Recharedo mentio fit diversorum Comitum. Plura de his Comitibus, & eorum officiis ac jurisdictione tradunt Altesserà *de comitibus lib. 1. cap. 3. 4. & 5.* Zerda *in adverss. cap. 91. num. 9. & 21.* Crespetius *in summa, verbo Comes*, Bignonius *in not. ad Marculf. lib. 1. de formul. cap. 8.* Morla *in empor. tit. 2. q. 28. num. 2.* Ramirez de Prado *in fragment. adverss. Luitprand.*

5. (e) *Judex publicus, vel minister.*] In his verbis superfluum videtur verbum, *publicus*; constat enim, judices publicos esse, siquidem judex dicitur, quasi jus dicens populo, *cap. forus, §. judex, de V. S.* quique publica fungitur potestate, *l. 2. §. postea, ff. de orig. jur.* unde videtur abundare verbum *publicus*, quod deest in dicto canone apud Baronium, & Binium: nisi dicamus cum Hostiensi & Abbate, per illa verba, *judex publicus*, majores judices significari; & per verbum *minister*, judicem inferiorem, ut sic omnes Magistratus præsenti prohibitione comprehenderentur.

6. (f) *Placitum.*] Id est judicium civile, jurgium, seu contentionem forensem, *cap. placita 15. q. 4.* Concil. Ticinense sub Leone IV. *p. 3.* ubi PP. ipsius Concilii coram Imperatore conqueruntur, quod ministri Comitum propter frequentia jurgia populum nimis affligebant, & ajunt: *Quosdam ministros Comitum propter frequentia placita pauperiorem populum nimis affligere comperimus.* Et in Concil. Meldensi *can. 76.* ita cavetur: *Ut Regia Majestas observare præcipiat omnibus reipublicæ ministris, quod à divina auctoritate, & SS. PP. constitutione cautum esse dignoscitur, ut nemo Comitum, aut quisquam ex judiciaria potestate, post quartam feriam, quæ caput jejunii nominatur, placitum, seu malum tenere præsumat.* Illustrat Hothomanus *in Francogal. cap. 10. & 11.* moris enim erat olim sub dio causas agere, atque in portis civitatum: sed plerumque ob ingruentes pluvias, aut Solis ardores in templum juris dicundi causâ sese recipiebant Comites: quod prohibuerunt Ecclesiæ Patres in Concilio Ravennat. 2. tempore Clementis V. *rubric. 12.* ibi: *Cum domum Dei deceat sanctitudo, dicente Domino: Domus mea domus orationis vocabitur; & valde indignum sit, & devotioni cultus sit contrarium, quod in Ecclesiis fiant mercata, tractatus, & mercimonia laborum, & ponantur in eis vasa, & alia non deputata ad executionem, & obsequium divinorum: Statuimus & arctius prohibemus, ne de cætero in Ecclesiis fiant mercata, sive teneantur vasa sive mercimonia laicorum, nec judicialia tractentur temporalia, nec fiant in eis coadunationes vicinia, vel tractatus, seu publica parlamenta, nisi forte tempore guerrarum.* Necnon Imperator Carolus statuit, ut ipsi judices domos sibi constituerent, in quibus malum tenerent, non verò in Ecclesiis, *lib. 4. capitul. cap. 28.* ibi: *Malus tamen nec in Ecclesia, nec in atrio ejus habeatur.* Dicemus *infrà, in cap. 5.*

7. (g) *Publicis locis domos constituant.*] Ad Prætorium videlicet, quod propriè accipitur ubi jus dicitur, *l. penult.* aliàs finali, *C. de offic. Rector. provinc.* ubi Mornac. cui & Præsidum domus hærent, *l. 3. C. de oper. public. l. 3. C. de metal. lib. 12. l. ult. C. Theodos. de offic. omn. judic.* unde apud D. Joannem *cap. 18.* legitur, Judæos non fuisse ingressos Prætorium, ne contaminarentur, sed manducarent Pascha. Illustrant Pancirola *lib. 2. variar. cap. 191.* P. Faber *lib. 1. semestr. cap. 1.* De locis ubi Romani jus reddebant, agit Pollerus *lib. histor. fort, cap. 4.*

COMMENTARIUM.

EX hoc canone communiter talis deducitur assertio: *In domibus Ecclesiarum, in quibus Clerici degunt, non debent judices laici hospitium sibi vindicare.* Quæ assertio probari potest *ex cap.* 8. *Conclusio probatur & illustratur præterea 28.* ibi: *Albergerias*, junctâ ejus verbi notâ, *de jurepatron.* Concil. Salisburg. sub Martino V. *Sæculares, Ecclesiasticæve personæ, quacunque dignitate præfulgeant, Romanorum Regc, ejus conjuge, & filiis exceptis, Ecclesias, ecclesiastica-que bona, jura, & jurisdictiones, seu Ecclesiarum vassallos publicè occupare, aut invadere quomodolibet non præsumant.* Et *l. 1. in fine, C. de Episcop. & cleric.* quæ extat aliquibus verbis adjectis *in l. 8. C. Theodos. eod. tit.* cujus auctor est Constantinus, non Magnus, primus Catholicorum Imperator, ut Glossa existimavit; sed Constantinus Junior: nam textus ille Placido, & Romulo Consulibus emanavit. Hi autem non sub Constantino Magno, sed sub Constantino Junore floruerunt, *l. 51. tit. 5. p. 1. l. 27. tit. 3. lib. 1. l. 2. tit. 21. lib. 2. ordin. l. 7. tit. 3. lib. 1. recopil.* Illustrant ultra congestos à Barbosa in præsenti, Germonius *lib. 2. de sacror. immunit. cap. 15. n. 13.* Bocius Epon. *hic*, Sylvester *in summa, verbo Immunitas 1. n. 3.* Azor *p. 2. instit. mor. lib. 9. cap. 9. quæst. 8.* P. Suarez *tom. 1. de relig. libro 3. cap. 13. numer. 13.* Bonac. ad Bul. cœnæ Domini, *q. 19. punct. 3. §. 1. num. 5.* Corjolanus *in explicat. ipsius Bullæ, excom. 18. vers. 5.* Gregor. Lopez, & Didacus Perez *in dictis legibus partit. & ordin.* Altesserra *de Ducibus, libro 3. capite 16.* & *libro 6. dissert. cap. 17.*

Sed hæc assertio difficilis valdè redditur sequenti juris consideratione; nam munus hospitis recipiendi est patrimoniale, *l. 3. §. munus,* 9. *Impugnatur ff. de muner. & honor.* ibi: *Munus hospitis recipiendi, non personæ, sed patrimonii onus est.* Et *l. sunt munera, ff. de vacat. & excus. mun. l. 3. C. de muner. patr. lib. 10. junct. l. munerum, §. patrimon. ff. de muner. & honor.* sed à muneribus patrimonialibus nemo excusatur, *l. munera, §. patrimoniorum,* ibi: *Ab hujusmodi muneribus, nec Primipilarius, nec veteranus, aut miles, aliusve qui privilegio aliquo submixus est, nec Pontifex excusatur.* Ubi Glossa deducit: Ergo nec clericus, nec Ecclesia. Quæ sententia probatur *ex l. de his, C. de Episc. & cleric. l. 2. C. de muner. patrim. lib. 10.* Igitur domus Ecclesiarum tenentur recipere Judices, seu Legatos Principis; siquidem ab eo onere patrimoniali, quia non personæ, sed rei est, nemo excusatur, præcipuè cùm agitur de hospitio præbendo ministris Regiis: nam inter regalia jura illud præcipuum numeratur, ut non solùm Principi, verùm & ejus ministris, & consiliariis habitatio præbeatur, *l. 2. & per tot. C. de metatis, & epid. lib. 12. l. 1. & per tot. tit. 15. lib. 3. recopil.* docent Avendanno *in diction. verb. Huespedes.* Aviles *in cap. 8. Pratorum, verbo Dineros.* Mastrillo *de Magist. libro 3. cap. 10. num. 178.* Solorzanus *de jure honor. num. 416.* quo numero sequenti cum Otalora, & Gregorio Lopez resolvit, Ecclesiasticos ab hoc onere

onere exemptos non esse, nisi specialis immunitas illis concedatur: ergo ritè, & rectè Comites, & alii judices possunt hospitium sibi vindicare in domibus Ecclesiarum, etiamsi in eis clerici habitent. Augetur hæc difficultas ex eo, nam omnes fideles, maximè Ecclesiastici, tenentur hospitalitatem exercere, *cap. 1. cap. quiescamus, & per tot. 42. dist.* probavi *in cap. 2. de supplend. neglig. cap. 1. de emption. & vendic.* Ergo non debent eximi ab hospitio judicum, & aliorum Magistratuum.

10. *Immunitas qua, & quotuplex.*

Quâ dubitandi ratione non obstante vera est præsens assertio, cujus rationem ut assignemus sciendum est, immunitatem dici quasi muneris vacationem, exemptionem, seu libertatem à muneribus alioquì communibus; ita nimirum dictam, quasi expertem muneris, vel sine munere, idest onere: Munus enim præter donum significat etiam nunc onus, nunc officium sine dignitate, & honore, *l. munus 18. ff. de V. S.* quapropter immunitas Ecclesiastica ita definitur: *Est jus, quo loca, vel personæ Ecclesiasticæ à communi onere seu obligatione liberæ & exemptæ sunt.* Et ideo alio nomine vocari solet libertas, seu exemptio Ecclesiastica, *cap. adversùs, hoc tit.* docent Covar. *lib. 2. var. cap. 20.* Lupus *de libert. Eccles. p. 2 quæst. 11.* Suarez *de censur. disput. 21. sect. 2. num. 89.* Azor *tom. 2. lib 9. cap. 8.* Hæc autem immunitas, seu emunitas, ut voluerunt Pitheus *in Glossario*, Zerda *in adverss. cap. 91.* Ecclesiastica est triplex: Prima localis, quæ competit Ecclesiis, & aliis piis locis, de qua *in cap. inter alia, hoc tit.* Secunda personalis, quæ competit Ecclesiasticis personis, etiam in ordine ad causas, de qua *in cap. non minus, hoc tit. cap. clerici, de judiciis, cap. 1. de foro compet.* Tertia realis, quæ competit Ecclesiasticis rebus, seu bonis, de qua in præsenti textu agitur.

11. *Traditur ratio decidendi.*

Ideo autem in domibus Ecclesiarum judices, & sæculares Magistratus nequeunt hospitium quærere, aut sibi vindicare, quia hæc immunitas ab hoc patrimoniali munere præbendi hospitium, jam ab Imperatore Constantino concessa fuerat *in d. l. 1. de Episcop. & Cleric.* & in formula ipsa immunitatis Ecclesiasticæ relata à Marculfo *lib. 1. formul. cap. 3.* specialiter cavetur, ne Ecclesiæ villæ, aut possessiones mansiones, seu paratas præstent. Solebant enim subditi hospitio non modò recipere missos, & Legatos Principis, Comites, & eorum ministros, verùm & viaticum eis pro uniuscujusque dignitate præstare. Verba sunt: *Statuentes ergo, ut neque vos, neque juniores, neque successores vestri, nec ulla publica judiciaria potestas, quocunque tempore in villis ubicunque in regno nostro ipsi Ecclesiæ, aut Regiâ, aut privatorum largitate collatis, aut qui antea fuerint collaturi, aut ad audiendas altercationes ingredi, aut freda de quibuslibet causis exigere, nec mansiones, aut paratas, vel fidejussores tollere non præsumatis*, &c. Unde descriptum ferè privilegium monasterii Corbeiensis à Clotario datum, quod extat apud Sirmundum *tom. 1. Conc. Gall.* & ptivilegium Laurishamensis monasterii, quod auctorem habet Carolum Magnum *in Chronico Laurishamensi*; & tot alia, quæ passim occurrunt. Sed reverentia Regiæ emunitatis vix continuit Comites. Pauliacensem villam cœnobii Floriacensis crebrâ Arnusti Comitis metatione attritam luget Aymonius Floriac. *lib. 2. de miracul. S. Benedicti, cap. 5. Nam Arnustus quidam fuit vir sæcularis militiæ, clarus stipendiis, qui ab Archembaldo hujus loci Abbate beneficiario jure aliqua ex possessionibus monasterii sibi tradita possidebat: hic oblitus benefactorum, fidei quoque, quam sacramento Sancto spoponderat Benedicto, ac illi pro posse famulantibus monachis, Pauliacensis parochiæ prædium assidua exinanibat metatione.* Carolus Magnus *lib. 3. Capitul. cap. 39.* ibi: *De missis nostris discurrentibus, vel cæteris propter utilitatem nostram iter agentibus, ut nullus mansionem contradicere eis præsumat.* Ludovicus in Synodo Ticinensi, ibi: *Quando etiam Episcopos, Abbates, vel Comites, seu fidelium nostrorum quempiam in propria villa morari contigerit cum suis, in suis maneat domibus, ne sub obtentu hospitii vicinos opprimant.* Illustrat Bignonius *in notis ad Marculfum, lib. 1. cap. 4.* à quo munere, paratarum immunitas Ecclesiæ domibus competit, sicut etiam in regnis Hispaniæ à Regibus Catholicis concessum est, ut in domibus Clericorum sine consensu, & voluntate ipsorum hospitium aliquis quærat, *l. 27. tit. 3 lib. 1. ordm.* cum hac tamen limitatione, ut scilicet hæc immunitas non competat, quando Princeps ipse, vel ejus filii iter faciunt per aliquem locum, *l. 7. tit. 21. lib. 2. ordin.* unde cognoscitur differentia, quæ versatur inter Ecclesiam ipsam, & ejus domos; nam in Ecclesia nemo hospitium vindicare valet, non quia immunitas ab eo munere Ecclesiæ concessa sit; sed propter inhonestatem, ut exprimitur *in d. l. penult.* ibi: *Porque seria cosa muy fea, y deshonesta, que las Iglesias que son casas de Dios, &c.* in domibus autem Ecclesiarum hæc inhonestas non versatur, & ideo immunitas concessa fuit, quæ cessavit ex illa magna causa, videlicet supervenientibus Rege, Regina, vel eorum filiis, ut ex Concilio Salisburg. & dicta lege ordinamenti probavi. Magna autem cum ratione hæc immunitas non præbendi hospitium concessa fuit domibus Ecclesiarum, & Clericorum, nam similis immunitas competit militibus armatæ militiæ, *l. his oneribus, ff. de vacat. & excus. muner.* ibi: *Angariarum præstatio, & recipiendi hospitis necessitas, & militibus, & liberalium artium professoribus remissa sunt.* Medicis etiam, & legum Doctoribus, *l. Medicos, C. de profess. & med. lib. 10.* ibi: *Nec in Provinciis hospites recipere.* Grammaticis, Oratoribus, & Philosophiæ Præceptoribus, *in l. final. C. de Fabric. & Archiatris, in l. Fabricensium, l. Archiatros, C. de metatis.* Cubiculariis Principis *in l. 2. C. de Præpositis sacri cubic. lib. 12. Domus quoque eorum, vel in hac sacratissima urbe, vel in alia qualibet positas civitate ab omni hospitum cujuslibet dignitatis inquietudine vindicamus.* Decurionibus, & silentiariis, *in l. 3. C. de silentiariis, eod. lib.* Militantibus in sacris scriniis, *l. in sacris 9. C. de proximis sacror. eod. lib.* ibi: *Super domibus quoque, quas in provinciis possident, metatorum molestiis liberantur.* Si ergo omnibus iis hæc immunitas concessa est, multò magis domibus Ecclesiarum, & clericorum competere debet: & si habitent pater, fratresve cum filio clerico, immunes sunt ab hospitio præbendo, nisi ea præstatio nummaria pensione solvatur. Marinis *lib. 1. resol. cap. 167.* Si autem Ecclesia, aut persona Ecclesiastica acquirat titulo universali, vel particulari domum subje-

ctam hospitationi regiæ, vulgò *de casa y' aposento*, tenetur eandem hospitationem tanquam onus reale præbere, ut decisum fuisse sæpiùs in supremo regali Consilio refert Guzman *de evict. quæst. 7.*

II. *Dissolvitur dubitandi ratio.*

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, nam munus suscipiendi hospites, de quo in præsenti agitur, non est, nec censeri potest patrimoniale, quia patrimonii munus tantùm est, & censetur illud, in quo sumptus petuntur, & erogantur, *l. 1. §. patrimonii, ff. de muner. & honor. l. final. §. patrimoniorum, ff. eod. tit.* ibi: *Patrimoniorum sunt munera, quæ sumptibus patrimonii, & damnis administrandis expediuntur.* Et hinc illa tantùm munera Philosophis remissa negantur, quæ sumptibus expediuntur, non verò alia, ut constat *ex l. in honoribus, §. Philosophis, ff. de vacatione & excusat. muner.* Quod autem in proposito, ut dicimus, suscipiendi hospites munus ab eis, qui ad illud tenentur, absque ullo sumptu expediatur, constat *ex l. devotum, C. de metatis, lib. 12.* ibi: *Solam sanè hospitalitatem sub hac observatione concedimus, ut nihil ab hospite, quod vel hominum, vel animalium pascuis necessarium creditur, postuletur.* Et *ex l. unic. de salgamo hospit. non præst. eod. lib.* quibus consonat lex *10. 12. & 19. tit. 15. lib. 3. novæ recop.* docuerunt Glossa *in l. 1. C. de Episcop. & Cleric.* Ægidius Thom. *in tract. de collect. §. Subjicio, num. 22.* Deinde quia etsi hoc munus recipiendi hospites esset patrimoniale, nihilominus tamen domus Ecclesiarum ab eo immunes deberent censeri, cùm speciali privilegio ea immunitas concessa sit à Constantino *in d. l. 1.* & ab eis etiam patrimonialibus muneribus illi omnes immunes sint, quibus id speciali privilegio concessum est. Textus disertus *in l. sunt munera, ff. de vacat. muner.* ibi: *Præter eos, quibus principali beneficio concessum est.* Ubi Glossa, Bartolus, & Alberic. *in rubric. ff. de mun. & honor.* Unde Petrus Antibolius *tr. de mun. §. 4. num. 30. vers. vel aliter*, concludit, quod speciale est in Ecclesia de clericis, ut non teneantur ad suscipiendos hospites in suis domibus, licet munus sit patrimoniale, propter speciale beneficium dictæ legis 1. sicut & sunt plures alii, qui speciali beneficio legis hoc munere reperiuntur exempti. Nec obstat textus *in d. l. sunt munera*, ibi: *Nec ullum aliud privilegium, l. final. ff. de muner. & honor.* ibi: *Qui privilegio aliquo subnixus est*: ubi doceri videtur etiam, nec virtute privilegii competere immunitatem ab hoc munere hospitem recipiendi; nam illa verba referenda sunt ad eos, qui alia privilegia generalia immunitatis habent, non verò speciale hujus immunitatis, ut Ecclesia, & clerici habent. Nec obstat augmentum ipsius difficultatis, pro cujus solutione dicendum est, hospitalitatem dupliciter considerandam esse: Primò quatenus procedit ex æquitate, & liberalitate, quæ omninò arbitraria est, & in sola virtute consistit, de qua *in l. si verò, vers. Idem ait, ff. de iis, qui dejecerunt: l. & habet, §. hospites, ff. de precario, l. postliminii, §. in pace, ff. de captivis*; cujus symbolum describitur ab Aul. Gellio *lib. 5. noctium, cap. 13.* Alex. ab Alex. *lib. 4. dier. genial. cap. 10.* & effectus juris, qui ex ea resultant, tradunt Decius *consil. 8.* Menochius *de arbitr. casu 160. num. 19.* Tiber. Decianus *volum. 3. consil. 66. num. 36.* De hoc hospitio accipiendi sunt textus *in cap. 1. de emption. & vendit. cap. 2. de suppl. neglig. cap. de monachis, de prabend.* Secundo modo consideratur hospitium, quatenus tendit ad munus, & onus, de quo *in l. milites, §. munus hospitis, ff. de muner. & honor. l. 3. C. de muner. patrim. lib. 10.* à quo immunes sunt clerici *ex d. l. 1. C. de Episcop. & Clericis*, ubi Odofredus.

CAPUT II.

Gregorius *Agnello Episcopo* (a) *Terracinensi.*

PErvenit ad nos, quosdam illic, quod dici nefas est, (b) arbores colere, & multâ alia contra Christianam fidem illicitè perpetrare. Et miramur, cur hoc fraternitas vestra districtâ emendare ultione distulerit. Ea propter scriptis vos præsentibus adhortamur, ut hos diligenti investigatione perquiri, & veritate cognitâ talem in eis faciatis exercere vindictam, quatenus & DEUS placari possit, & aliis eorum ultio correctionis exemplum sit. Scripsimus autem & Mauro nunc Vicecomiti, ut fraternitati vestræ in hac re debeat adhibere (c) solatia, dummodo ad comprehendendos eos invenire excusationem aliquam non possitis. Quia verò comperimus multos se à murorum vigiliis excusare, sit fraternitas vestra solicita, ut nullum nec per nostrum, vel Ecclesiæ nomen, aut quolibet alio modo defendi à vigiliis patiatur, sed omnes generaliter compellantur: quatenus cunctis vigilantibus, meliùs, auxiliante Domino, civitatis valeat custodia procurari.

NOTÆ.

1. (a) *Terracinensi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 2.* & integram hujus textus restituo ex ipso regestro D. Gregorii, ubi *lib. 7. indict. 1. epist. 20.* reperitur hic textus. Terracina civitas est Italiæ, in antiquo Latio littorali, quod hoc tempore vocamus Romanam Campaniam, prope mare, supra elatum collem sita est: fuit Colonia Romanorum, & ejus meminerunt Livius, Lucanus, & Frontinus, ut refert Ughel. *tom. 1, Italia, fol. 195.* Urbs est admodum civilis, jam Episcopali Cathedrâ ornata ab Apostolorum tempo-

temporibus, & inter Ecclesias Romanæ Provinciæ numeratur, ac immediatè Romano Pontifici pareat. Agnello ejus Episcopo, qui temporibus Magni Gregorii ex anno 566. usque ad annum 595. Ecclesiam eam rexit, missa est præsens epistola. Ejus historiam narrat Baronius *tom. 8. anno CHRISTI 589.* Cùm enim noster Gregorius Magnus eo anno, quo pax cum Agilulpho Rege Lombardorum, qui totam ferè Italiam devastaverat, diutiùs tractata, & sæpiùs impedita esset, tandem suggerente Theudelinda conjuge Agilulphi firmissima facta fuit, ut refert Walfridus *lib. 4. de gestis Longob.* & ne interim dum pacta iniebantur, sub velamento pacis aliquid infaustum ageretur, Gregorius suos in diversis locis positos, ut interim vigilarent, admonuit, dum *lib. 7. indict. 2.* ad Joannem Caralitanum in Sardinia Episcopum ita scribit: *Cognoscatis autem Abbatem, quem ad Agilulphum ante multum jam tempus transmisimus, pacem cum eo, DEO propitio (quantum nobis ab excellentissimo Exarcho scriptum est) ordinasse. Et ideo quousque pacta de confirmatione pacis ipsius conscribuntur (ne fortè hostes nostri in hac dilatione ad partes illas iterum velint accedere,) murorum vigilias, & sollicitudinem in locis omnibus facite adhiberi. Et confidimus in Redemptoris nostri potentia, quia adversariorum nobis incursus, vel insidiæ denuò non nocebunt.* Et iterum *lib. 7. epist. 20.* eundem monet, ut in locorum custodia invigilare solicitius curet, ne tempore fœderis consummato, pace nondum firmata, aliquid mali patiantur à Longobardis. Sic etiam in præsenti Agnellum Episcopum monet, ut Terracinam civitatem diligenter custodiendam curaret, ita ut nec homines Ecclesiastici à murorum custodia excusarentur. Quam curam Magni Gregorii circà temporalia defendit, & miris laudibus commendat Baronius ubi supra.

(b) *Arbores colere.*] De lucis, & eorum superstitione plura adduximus *in cap. 4. de transact.*

(c) *Solatia.*] Auxilium videlicet, quod vulgò dicimus brachii sæcularis, de quo eg. *in cap. 1. de offic. ordin.*

COMMENTARIUM.

DIfficile valde visum est juris Interpretibus, quod in præsenti jubet Gregorius, videlicet neminem, quantumvis Ecclesiastica persona sit, immunem esse à vigiliis murorum, sive excubiis tempore belli; siquidem clericis, & ecclesiasticis personis prohibitum est quocunque in bello arma sumere, militiæque nomen dare, *cap. eos qui 20. quæst. 3. cap. ex multæ, §. de Clericis, de voto*: probavi *in cap. final. de clericis conjug.* & *in cap. petitio, de homicid.* Accedit immunitas concessa personis Ecclesiasticis *in cap. non minùs, hoc tit. l. 2. C. de Episcop. & Cleric.* Nam licèt vigiliarum, & excubiarum onus ad omnes spectet, ut alia, quæ respiciunt communem præstationem; ab hac tamen communi regula eximi debent quicunque speciali aliquo privilegio exempti sunt, & per consequens ab hoc communi onere clerici immunes esse debent; nam quid illis immunitas proderit, si cum laicis communi regulâ æstimentur? quare ut Doctores textum hunc exponant, varia adduxerunt. Martha *de jurisdict. 4. p. centur. 1. casu 1. numer. 20.* post Panormitanum, Gregorium accipit non de clericis, sed de hominibus Ecclesiæ, & ejus servis, qui etsi aliàs immunes sint à muneribus personalibus, *cap. Ecclesiarum 12. quæst. 2.* tamen necessitatis tempore immunitate non gaudent. Alii accipiunt textum hunc de civitatibus, in quibus dominium temporale Ecclesia obtinet, ut erat civitas Terracina, quo casu æquum esse ajunt, clericos, & religiosos vigilias, & excubias agere pro ipsis muris costodiendis. Alii tandem præsentem textum restringunt ad irruptiones, & invasiones infidelium, Sarracenorum videlicet, vel similium hominum sceleratorum. Sed omissis his sententiis, placet doctrina Innocentii, Hostiensis, & Butrii in præsenti, qui accipiunt Gregorium plenius, & generaliter de cunctis clericis, & clericorum servis, vel personis Ecclesiasticis, in quovis improviso, subitaneo, seu repentino motu, atque communi totius populi periculo, si modò occurrat casus magnæ necessitatis, in quo sive de civitatibus agatur, quarum temporale dominium sit Ecclesiæ, sive de aliis, sivè de grassationibus, sive invasionibus fidelium, aut aliorum etiam latronum, semper enim his casibus tenentur clerici ad vigilias, & excubias faciendas, cùm nulla major sit pietas, quàm patriam defendere, *cap. fortitudo, 23. q. 3.* præcipuè cum his casibus detur periculum animarum, si civitas ab hostibus occupetur, *cap. igitur sæpe 3. quæst. 1. cap. placuit 26. quæst. 3.* & salus patriæ in discrimen versetur, cui omnes consulere tenentur, ac præcipuè clerici, *cap. 1. 87. dist. cap. dilecto, de sent. excomm. lib. 6.* nec privata immunitas saluti publicæ præponenda est. Sidonius *lib. 7. epist. 9.* ad Gracchum, ibi: *Parum in commune consulitis; & cùm in consilio convenitis, non tam cura publicis mederi periculis, quàm privatis studere fortunis. Oportet* (inquit Plinius *lib. 7. epist. 18.*) *privatis utilitatibus publicas, mortalibus æternas anteferre, multoque diligentiùs muneri suo consulere, quàm facultatibus.* Tacitus de Britannis agens; *in vita Julii Agricolæ*, ait: *Nihil aliud adversùs validissimas gentes pro nobis utilius, quàm quod in commune non consulant; rarùs duabus, tribusque civitatibus ad propulsandum commune periculum conveniunt; ita dum singuli pugnant, universi vincuntur.* Etenim si his casibus injusta esset clericorum immunitas, quâ securitas publica negligeretur, insuperque haberetur, ipsi potiùs exemplo, quàm vacationis immunitate publicam lederent disciplinam, ut ajebat Seneca *lib. 1. de clementia*, ibi: *Si sanis hominibus publica privatis potiora sunt, sequitur ut is quoque charior sit, in quem se Respublica convertit; quippe publicæ saluti curam privatæ quieti præponit.* Unde Romana plebs adversùs Senatores, qui se immunes à militia asserebant, his verbis indignabatur: *Patres militarent, Patres armâ caperent, ut penes eosdem periculà belli, penes quos præmia essent.* Ita textum hunc accepisse videtur Alfonsus Rex *in l. 32. tit. 6. p. 1.* ubi Gregorius: & notarunt plures congesti à Barbosa *in remiss. ad ordinat. Lusit. lib. 2. tit. 1. cap. 11.* Robertus *lib. 2. rer. judic. cap. 11.* Unde & ob eandem publicam utilitatem etiam Ecclesiasticos teneri ad viarum, & fontium, pontiumque refectionem, & pro locustis capiendis contribuere, resolvunt Robertus *lib. 2. cap. 3.* Narbona *in l. 57. gloss. unic. tit. 4. lib. 2. recopil.* Tamburin. *de jure Abbat. tom. 3.*

tom. 3. disput. 12. quæst. 4. Gibalinus *de irregul. cap. 4. difficult. ult.* Menchaca *lib. 1. usufreq.* Diana *p. 1. tract. 2. resol. 76.* Petrus Gregor. *lib. 1. partit. tit. 4. cap. 14.* Montalvo *in l. 1. tit. 4. lib. 1. fori*, Germonius *lib. 3. de sacror. immunit. cap. 12. num. 22.* Chopinus *lib. 3. de sacr. pol. tit. 2. in princ.* Marinis *tom. 1. decis. 36.* Quæ hucusque adduximus, procedunt tempore magnæ necessitatis, ubi adest periculum commune, aliàs Ecclesiastici non debent cogi ad vigilias, excubiasque faciendas, *cap. final. de censibus, in 5. compil.* ibi: [Gravi nobis ven. f. n. Bracharen. Archiepisc. quæstione monstravit, quod Rex Portugalen. non attendens, quod servus secundùm Apostolum suo domino aut cadit, aut stat, clericos, aut alios religiosos, tam in criminalibus, quàm in civilibus causis, respondere compellit coram judice sæculari: nec considerans, quod obsequiis adscripti divinis ab omni servitute debent esse prorsus immunes, angariis, & parangariis fatigat eosdem: nec his contentus, eos ad muros faciendos, vel reficiendos, necnon in expeditionem, & ad excubias, quæ illorum vulgari annundinæ, vel attalaia dicuntur, ire cogit invitos. Quia igitur tantam Dei, & Ecclesiæ injuriam nolumus, sicut nec debemus, æquanimiter sustinere, præsertim cùm charissimus in Christo filius noster Fredericus Rom. Imperator illustris generali lege sanxerit, ut omnes omnino Ecclesiæ, & Ecclesiasticæ personæ ab omnibus sæcularibus talliis, & exactionibus, angariis, & parangariis sint immunes, nec nisi coram Ecclesiastico judice valeant conveniri: disc. v. m. quat. prædictum Regem, ut ab omni clericorum, & aliorum religiosorum super his gravamine conquiescat, monere, ac inducere procuretis; alioquin tam ipsum, quàm alios ab hujusmodi temeritate desistere per censuram Ecclesiasticam appellatione remotâ cogatis.] Apud quem tamen sit jurisdictio cognoscendi de hac necessitate, an videlicet necessitas sit urgens, vel non, disputat Boëtius Epon. *in præsenti, numer. 11. & 12.*

CAPUT III.

Gregorius *Vitali* (a) *Defensori Sardiniæ.*

INdicatum nobis est, quod quidam Caralitanæ Ecclesiæ clerici disciplinam sui refugientes Episcopi, contra eum solatium tuæ (b) defensionis exquirant, atque per hoc illi, quod dici grave est, contumaces existant. Quam rem, *si ita est*, omnino durè susscepimus. Dicitur etiam, quod suæ actus deserentes Ecclesiæ, in aliorum se obsequiis, ac laboribus occupantes, ubi nomen dederunt militiæ inveniantur extranei. Experientiæ ergo tuæ denuntiamus, ut nihil deinceps tale aliquid facere præsumat: sed si cujusquam clerici, ut assolet, culpæ casus emerserit, in qua sibi petere debeat adjutorem, ad eundem Episcopum reverenter accede, & sicut causæ meritum cognoveris, non defensor culpæ, sed potiùs intercessor existe: ut hac provisione, & poscenti feras auxilium, & jura Præpositi non turbentur. Si qui verò sunt, qui justa poposcerint, eis per te auxilium Sedis Apostolicæ non est negandum. Sed tamen ita servandum est, ut uniuscujusque Episcopi reverentia, & Clericorum disciplina per defensionis tuæ experientiam minimè solvatur. Dictum est nobis etiam, quod rustici possessionis ejusdem Caralitanæ Ecclesiæ jura propria deserentes, in privatorum possessionibus culturam laboris exhibeant. Ex qua re agitur, ut possessiones Ecclesiæ, proprio in aliis occupato cultore, depereant, atque ad (c) tributa sua persolvenda idoneæ non existant. In qua re experientiam tuam volumus omnino esse solicitam, ne tale quicquam fieri posthac nostrâ auctoritate datâ tibi permittere debeas: sciturus quod si neglexeris, nostros exinde de minori tua sollicitudine contra te animos commoveri. Cognovimus etiam, quod monasteria servorum Dei, vel etiam fœminarum pro suo quisque libitu, & diversarum causarum executione perturbet: quod omnino non gratè suscipimus, tuamque experientiam ex hoc commonemus, ne quemquam hoc usurpare denuò acceptâ nostrâ auctoritate permittas: sed Episcopi loci ipsius, sub cujus degunt moderamine, curæ sit eorum causas, utilitatesque disponere. Valde enim est incongruum, ut omisso eo, alius quilibet eorum se causis admisceat. Sed ille eorum vitam competenti, regularique debet moderatione disponere, qui pro commissis eorum sibi animabus compellitur reddere rationem.

NOTÆ.

1. (a) *Vitali defensori.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 2.* & in ipsis epistolis Gregorii *lib. 7. indict. 2. epist. 66.* ex quo regestro ita restituo integram hujus textus. De defensore, & ejus officio nonnulla adduxi *in cap. 1. de transact. cap. 3. de testibus.*

(b) *Defensionis.*] Inter munia, ministeriaque defensoris illud præcipuum erat, oppressos defendere,

dere, exceſſibusque Prælatorum reſiſtere : unde ajebat Baronius *tom. 7. anno 598. numer. 16.* quod proprium defenſorum officium erat pauperes, Eccleſiasque defendere, qui ideo mitti ſolebant, à Romano Pontifice per diverſas Provincias, quibus & alia negotia diverſi generis delegare conſueverant, ut patet ex formula ipſa hujus officii, quam his verbis refert noſter Gregorius *lib. 4. epiſt. 25. Eccleſiaſticæ utilitatis intuitu id in noſtro ſedit arbitrio, ut ſi nulli conditioni, vel corpori teneris obnoxius, nec fuiſti clericus alterius civitatis, aut in nullo tibi canonum obviant ſtatuta, officium Eccleſiæ defenſorum accipias, ut quicquid pro pauperum commodis tibi à nobis injunctum fuerit, incorruptè, & vivaciter exequaris, uſurus hoc privilegio, quod in te habitâ deliberatione contulimus, ut omnibus, quæ tibi à nobis fuerint injuncta, complendis, operam tuam fidelis exhibeas, redditurus de actibus tuis ſub D E I noſtri judicio rationem.* Sed quia ipſi defenſores ultra ſibi conceſſa aliena uſurpabant, fovendo ipſos delictorum perpetratores potius quàm defendendo innocentes, & primam cauſæ cognitionem ipſis Epiſcopis auferendo ; ideo Gregorius in præſenti reprehendit Vitalem defenſorem : cujus increpationis meminit ipſe Gregorius *lib. 7. epiſt. 67.* dum Januario Epiſcopo Caralit. ita ſcribit : *Dicitur, quod aliqui ex contumacibus veſtris clericis, ut defendi contra vos valeant, ad Vitalis defenſoris noſtri patrocinia convolarint. Unde ad eum ſcripta noſtra direximus, ne quemquam clericorum veſtrorum contra vos irrationabiliter deinceps audeat defenſare : ſed ſi culpæ caſus emerſerit, & gravis non eſt, ſed veniam mereatur, interceſſor apud vos magis accedere debeat, quàm defenſor.* Et hunc etiam exceſſum idem Gregorius reprehendit in Romano defenſore Siciliæ, *lib. 9. epiſt. 32.* in hæc verba : [Pervenit ad nos, quod ſi quis contra clericos quoslibet cauſam habeat, deſpectis eorum Epiſcopis, eosdem clericos in tuo facias judicio exhiberi : quod ſi ita eſt, quia valde conſtat eſſe incongruum, hac tibi auctoritate præcipimus, ut hoc deinceps facere non præſumas. Sed ſi quis contra quemlibet clericum cauſam habuerit, Epiſcopum ipſius adeat, ut aut ipſe cognoſcat, aut certè ab eo judices deputentur ; aut ſi fortè ad arbitros eundum eſt, partes ad eligendum judicem ab ipſo executio deputata compellat. Si quis verò vel clericus, vel laicus contra Epiſcopum cauſam habuerit; tunc te interponere debes, ut inter eos aut ipſe cognoſcas, aut certè te admonente ſibi judices eligant. Nam ſi ſua unicuique Epiſcopo jurisdictio non ſervatur, quid aliud agitur, niſi ut per nos, per quos Eccleſiaſticus cuſtodiri debuit ordo, confundatur ? Item nunciatum eſt nobis, quia quosdam clericos, qui à Reverendiſſimo fratre noſtro Joanne Epiſcopo, exigente culpâ in pœnitentiam miſſi ſunt, neſciente illo tuâ illos exinde auctoritate ejeceris: quod ſi verum eſt, rem te omnino inhoneſtam, & non leviter increpandam feciſſe cognoſcas. Eosdem ergo clericos Epiſcopo ſuo ſine mora reſtitue, & hoc de cætero cave committere: quia ſi neglexeris, noſtros te noveris non mediocriter motus incurrere.]

3. (c) *Tributa.*] Eccleſiæ ipſi, cujus poſſeſſiones colebant, quæ ita præſcribunt leges Bajuvariæ *tit. 1. l. 1. cap. 4.* [De colonis, vel ſervis Eccleſiæ qualiter ſerviant, vel qualia tributa reddant, hoc eſt, agrarium ſecundum quod habet, donet; de triginta modiis tres donet, & paſcuarium deſolvat ſecundum uſum provinciæ. Secundo andecingas legitimas, hoc eſt perticam decem pedes habentem, quatuor perticas in transverſo, quadraginta in longo, arare, ſeminare, claudere, colligere, & tradere à tremiſſe unusquisque accola ad duo modia ſationis, excolligere, ſeminare, colligere, & recondere debeat; & vineas plantando claudere, fodere, propaginare, præcidere, vindemiare. Tertiò reddant decimum faſcem de lino, de apibus decimum vas, pullos quatuor, ova quindecim reddant. Quartò parafredos donent, aut ipſi vadant ubi eis injunctum fuerit. Angarias cum carro faciant uſque 50. leucas, ampliùs non minentur. Quintò ad caſas dominicas, ſtabulare, fœnile, granicam, vel tuninum recuperandum pedituras rationabiles accipiant, & quando neceſſe fuerit, omnino componant : calcifurnium ubi prope fuerit, ligna, aut petras L. homines faciant : ubi longè fuerit, C. homines debeant exire, & ad civitatem, vel ad villam, ubi neceſſe fuerit, ipſam calcem trahant.] Illuſtrat le Maiſtre *de juribus Eccleſ. lib. 3. cap. 6.*

COMMENTARIUM.

EX præſenti textu ſequens communiter deducitur aſſertio: *Agricolæ prædiorum Eccleſiæ non debent deſerere culturam prædiorum, & ad alios agros colendos ſe transferre.* Probant idem Gregorius *lib. 10. indict. 5. epiſt. 27.* ibi : *Petrus, quem defenſorem fecimus, quia de maſſa juris Eccleſiæ noſtræ, quæ Vitellas dicitur, oriundus ſit, experientia tuæ bene eſt cognitus ; & ideo quia ita circa eum benigni debemus exiſtere, ut tamen Eccleſiæ utilitas non lædatur, hac tibi præceptione mandamus, ut eum diſtrictè debeas commonere, ne filios ſuos quolibet ingenio, aut excuſatione foris alicubi in conjugio ſociare præſumat, ſed in ea maſſa, cui lege, & conditione ligati ſunt, ſocientur, in qua re etiam & tuam omnino neceſſe eſt experientiam eſſe ſolicitam, atque eos terrere, ut qualibet occaſione de poſſeſſione, cui oriundo ſubjecti ſunt, exire non debeant. Nam ſi quis eorum exinde, quod non credimus, exire præſumpſerit, certum illi ſit, quia noſter conſenſus nunquam illi aderit, ut foris de maſſa in qua nati ſunt, aut habitare, aut debeant ſociari, ſed & ſuperſcribi terram eorum.* Et *l. 5. & 6. omnes 8 l ſi coloni 14. l. lutibus 19. l. cum ſcimus 21. §. illud, l. penult. §. 1. C de colonis Palæſt. cum ſequent.* Illuſtrat Cujacius, Tuldenus, & Petrejus *ad tit. C. de agricolis*, Valaſcus *de jure emphyt. 1. p. q. 37.* Dumoulin *lib 2. comment. cap. 9.* Petrus Gregorius *lib 18. ſyntag. cap. 23.* Connanus *lib. 2. comment. cap. 1.* Le Maiſtre *lib. 3. de juribus Eccleſ. cap. 4.*

4. *Concluſio traditur, & probatur.*

Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo : Agricolæ etiam adſcripti culturæ prædiorum liberi ſunt, & tanquam homines liberi judicantur, *cap. multorum 2. de Judæis, l. ne diutius 20. C. de agricolis, lib. 11.* authentica *adſcriptitios, C. de Epiſcop. & Cleric. l. 64. tit. 5. l. 18. tit. 6. part. 1. l. 6. tit. 22. partit. 4.* P. Gregorius *lib. 18. ſyntag. cap. 22.* Pancirola *lib. 2. variar. cap. 77.* Amaya *in l. 29. C. de Decur. lib. 10.* D. Nicolaus de Caſtro *in l. unic. C. de capit. civium, ex num. 21.* Solorzanus *de*

5. *Impugnatur tradita aſſertio.*

de jure Indiar. lib. 1. cap. 3. Faber *in Jurisprud. tit. 5. princip. 2. illat. 7.* Connanus *lib. 2. comment. cap. 10.* Diaz *de salariis, 2. p. numer. 30.* Igitur juxta eorum libertatem possunt discedere, & agriculturam deserere, atque aliunde se transferre.

6. *De diversis agricolis.*

Quâ dubitandi ratione non obstante vera est præsens assertio, pro cujus expositione sciendum est, agricolarum, quos nos ab ipsis agris colendis *Labradores* dicimus, *l. 5. tit. 20. partit. 2.* non unam esse conditionem: quippe Romani agros colebant, aut suâ manu, aut operâ conductitiâ, & mercenariâ. Nec manum suam terræ serendæ, & colendæ olim præbere dedignabatur victrix Romanorum simplicitas, ut ait Columella *lib. 1. de re rustic.* & ipsorum quoque Imperatorum manibus colebantur agri, si fas est credere, quod gauderet terra vomere laureato, & triumphali aratore, ut ajebat Plinius *in Panegyr.* Postea verò vilescente ruris disciplina uti cœperunt alienis operis, tam servorum, quàm personarum conditionalium, *l. si mancipia, ff. de fundo instructo, l. quæsitum, §. Alfenus, l. cùm de lanionis, §. si fundum, ff. eod. l. ex facto 35. §. rerum, ff. de hæred. instit. l. 65. ff. de legat. 1. l. ult. ff. de doli mali:* & inter ipsa mancipia rustica ruris causâ comparata, enumerabantur custos fundi, aut prædii villicus, molendarius, bubulcus, putatores, fossores, pastores, *l. si ita testamento, §. mulier, ff. de fund. instr.* Illustrant Carolus Sigonius *lib. 2 de antiquo jure Rom. cap. 6.* Brissonius *lib. 2. select. cap. 9.* Lipsius *lib. 2. elect. cap. 15.* Marcel. Donat. ad Suetonium *in Tiberium, cap. 8. tom. 6. thesauri crit.* Connanus *lib. 2. comment. cap. 10.* Guillel. Poluer. *lib. 5. select. cap. 10.* unde fluxit triplex agricolarum conditio, notata *in l. servos 12. C. de agricolis, lib. 11.* quorum alii omnino servi sunt, qui jussu & fide dominica colunt prædia, quibus semper adhærent, *l. si quis inquilinos 112. ff. de legat. 1. l. cum de lanionis 18. §. cùm de villico, l. Sejæ 20. §. 1. ff. de fund. instruct. l. 3. l. quemadmodum 7. C. de agricolis, lib. 11.* alii homines liberi, qui specialiter coloni appellantur, *l. 1. C. de prædiis Tamiacis, lib. 11.* qui capitationem non solvunt, & duntaxat pensionem certam præstant domino terræ, à qua discedere non possunt, quales sunt 30. annorum possessione quæsiti, *l. 5. & 6. l. omnes 8. l. si coloni 14. l. litibus 19. l. cùm scimus 21. §. illud, l. penult. §. 1. C. de agricolis, lib. 11. l. 1. C. de Colonis Palæst.* alii censiti, qui censibus, sive libris censualibus, quibus personarum, & bonorum descriptio continetur, simul cum prædiis, quæ haberent, adscribuntur, & pro capite tributum, sive capitis censum præstant, *l. 4. l. cùm scimus 21. cum sequenti, C. de agric.* Illustrant Ramirez de Prado *ad Martialem lib. 1. epigr. 62.* Arnisæus *lib. 2. de repub. cap. 3. sect. 9.* Unde & adscriptitii, & censibus obnoxii, & tributarii, sive adscripti vocantur, *l. si quis presbyter 20. C. de Episcop. & cleric. l. quicunque 10. C. de re milit. l. 1. C. de tyron. lib. 12. l. omnes 6. l. colonus 18. C. de agricol. l. 2. C. in quibus causis coloni, lib. 11.* ubi post Classicos Connanus *lib. 2. comment. cap. 10.* Cujacius *in rubric. C. de agric.* Valascus *de jure emphyt. 1. p. q. 37.* Donel. *lib. 2. comment. cap. 9.* ubi Oswaldus *litt. V.* Petrus Greg. *lib. 18. Syntag. cap. 23.* Schifordeg. *lib. 3. ad Fabrum, tract. 26. q. 6.* Faber *in Jurisprud. tit. 4. illat. 1.* Acunna *in cap. qui ex famulis, 56. dist.* Duarenus ad *tit. de servit. cap. 1.* Landtmeter. *lib. 2. de ver. cler. cap. 15.* Baëza *de inope debit. cap. 2.* Amicus *de potest. in se ipsum, cap. 17. num. 23.* Connanus *lib. 2. comment. cap. 10.* Husanus *in tract. de homin. prop.* Borellus *de præst. Reg. cap. 64. numer. 39.* Solorzanus *tom. 2. de jure Ind. lib. 1. cap. 3.*

Deinde sciendum est, olim Ecclesiam habuisse in patrimonio suo servos, colonos adscriptitios, casatos, & originarios. De servis, & mancipiis plura adduxi *in cap. 2. de servis non ordin. cap. 4. de rerum permut.* Colonos asquebatur Ecclesia, aut ex donatione fidelium, cùm ipsi fundum donabant Ecclesiæ, cum quo transibant coloni adscriptitii; aut emptione, si Ecclesia prædia de novo acquirebat, colonosque comparabat. Eodem modo casatos acquirebat; casati autem sunt proprie, qui se casæ, seu domui dedicarunt: quam ob rem sicut qui agros colunt, coloni dicuntur; ita qui casas, seu domos curant, appellantur casati, ut probat le Maistre *de jurib. Eccles. lib. 3. cap. 5.* ubi docet casatorum duo genera esse, ita ut alii dicantur vassalli casati, alii servi casati. Vassalli casati sunt homines, seu feudatarii deterioris notæ, qui cùm opus erat, pro Ecclesia militabant, Episcoposque sequebantur, & Ecclesiæ deserviebant, de quibus Carnotensis *epist. 28.* ibi: *Casati Ecclesiæ, & reliqui milites pene omnes, vel absunt, vel pace violata excommunicati sunt.* Unde in Capitularibus Caroli *lib 3. cap. 63.* jubetur, ut casati Comites, seu Dominos tuos prosequantur, his verbis: *De vassis dominicis, qui adhuc intra casam serviunt, & tamen beneficia habere noscuntur, statutum est, ut quicunque ex eis cum Domino Imperatore domi remanserit, vassallos suos casatos secum non retineat, sed cum Comite, cujus pagenses sunt, ire permittat.* Servi casati erant, qui domesticis obsequiis famulabantur, quorum conditio valde diversa erat à vassis casatis; nam vassi casati ingenui erant, ac servos proprios habebant, qui ad eorum nutum poterant manumitti, ut apparet ex veteri inscriptione, quam refert Juretus *ad epist. 28. Ivonis Carnot.* his verbis: *Ex beneficio S. †. per Joannem Episcopum, & per Alberium S. †. casatum factus est liber Lambertus, teste hac sanctâ Ecclesiâ.* Deinde vassalli casati non erant servi, sed his tantùm conditionibus tenebantur, quibus feudatarii hodie obstringuntur: at servi casati, ut ait Cujac. *ad titulum 2. de feud. pag. 485.* deterioris conditionis erant, domi, forisque ministrabant, aut rem familiarem curabant, vel ruri, vel in urbe: quapropter in alienam manum poterant pro arbitrio transferri, ut docet le Maistre *ubi proximè.* Meminerunt istorum casatorum extat *in l. si qui, C. Theodos. de bonis proscript.* ibi: *Plena descriptio comprehendat, quod sit ruris ingenium, quid aut cultum sit, aut colatur, &c. Quis adificiis, aut possessionibus ornatus, quotve mancipia in prædiis occupatis, vel urbana, vel rustica, vel quarum artium generibus imbuta teneantur, quove sint casarii, vel coloni.*

Unde apparet vera decidendi ratio hujus textus; nam cùm coloni, qui in perpetuum colonariæ conditioni se mancipabant, fierent servi glebæ, seu adscriptitii, non poterant culturam eorum prædiorum, quibus mancipati erant,

erant, deserere, & aliò se transferre, pari modo ac curiales, qui se curiæ devoverunt; qui ideo non poterant officiis, & functionibus curiæ renunciare, *l. cùm per alios, C. de colonis Palæst. lib. 11.* immò nec momento quidem temporis à prædiis se separare poterant, *l. 15. C. de agricolis*; & ideo domini similes colonos debebant in censum referre, & profiteri apud acta, vel censitorem, unà cum ipsis prædiis; quia pars prædiorum sunt, & veluti membra quædam fundi, *l. 4. §. 5. & 8. ff. de censibus.* Suffragantur Imperatores *in l. 7. C. de agricolis*, dum docent, quemadmodum originarios colonos absque terra, ita rusticos, censitosque servos vendi non licere, nec permutari, vel obligari; immò nec eos sine prædiis legari posse respondit Marcianus *in l. si quis inquilinos 112. ff. de legat. 1.* adeo autem prædio adscripti adhærent, ut etiam in sobolem conditionem suam transferant, nec ab ea conditione privilegio, dignitate, aut officio liberentur, sed nec census auctoritate, *l. 11. C. de agricolis, lib. 11.* tenentur enim semper inhærere suis prædiis, à quibus nec momento quidem temporis amoveri possunt; & si aliò migraverint, eos ad locum, ubi censiti, vel educati, natique sunt, Præses provinciæ redire compellet, *l. 6. C. eod. titul. de agricolis*: cogetque profugos, qui sine Domino vagantur, & agros deserunt, ad prædia sua redire, etiam per manus injectionem, sicut plerisque in locis nunc fit in animalia vaga, & errantia, *ex l. 1. C. Theodos. si vagum mancipium petatur.* Receptatoribus etiam colonorum præcipiet judex, ut fugitivos reddant, & præter temporis capitationem, etiam argenti 12. libras fisco inferant, *l. 12. Cod. eod. tit. de agricol.* Nec in hac parte ullum speciale jus obtinet Ecclesia, sed utitur communi jure, quod omnibus privatis in colonos, & adscriptitios competit: quare malè veteres compilatores, dum hoc jus retrahendi colonos fugitivos ad propriam culturam in præsenti epistola docuit Gregorius, textum hunc compilarunt sub titulo *de immunit. Eccles.* quasi in hac parte Ecclesia specialem immunitatem, aut peculiare privilegium contineret.

CAPUT IV.

Ex Concilio (a) *Lateran.*

NOn minus pro peccato, quod faciunt, quàm pro illorum detrimento, quod (b) sustinent, grave nimis esse dignoscitur, quod in diversis partibus mundi Consules Civitatis, & Rectores, nec non & (c) alii qui potestatem videntur habere, tot onera frequenter Ecclesiis imponunt, & ita gravibus eas, & crebris actionibus premunt, ut deterioris conditionis sub eis factum Sacerdotium videatur, quàm sub Pharaone fuerit, qui divinæ legis notitiam non habebat: ille quidem omnibus aliis servitutibus subactis sacerdotes suos, & possessiones eorum in pristina libertate dimisit, & de publicis eis alimoniam ministravit. Isti verò onera suaferè universa imponunt Ecclesiis, & tot (d) angariis eas affligunt, ut eis illud quoque, quod Hieremias deplorat, competere videatur: Princeps provinciarum facta est sub tributo. Sive quidem (e) fossata, seu expeditiones, seu alia quælibet sibi arbitrentur agenda, de bonis Ecclesiarum, & clericorum, & pauperum Christi usibus deputatis, cuncta volunt ferè compleri: jurisdictiones etiam, & auctoritates Episcoporum, & aliorum Prælatorum ita evacuant, ut nihil potestatis in suis videatur (f) hominibus remansisse. Super quo dolendum pro Ecclesiis, dolendum etiam est nihilominus pro ipsis, qui & timorem Dei, & Ecclesiastici ordinis reverentiam videntur penitus abjecisse. Quocirca sub anathematis districtione severiùs prohibemus, ne talia de cætero attentare præsumant, nisi Episcopus, & Clerus tantam (g) necessitatem, vel utilitatem inspexerint, ut absque ulla occasione ad relevandas communes utilitates, vel necessitates, ubi laïcorum non suppetunt facultates, subsidia per Ecclesias existiment conferenda. Si autem Consules, aut alii de cætero ista commiserint, & commoniti fortè desistere noluerint, tam ipsi, quàm fautores eorum excommunicationi se noverint subjacere, nec communioni reddantur, donec satisfactionem fecerint competentem.

NOTÆ.

(a) *Lateran.*] Generali videlicet celebrato sub Alexandro III. ubi *cap. 19.* reperitur hic textus, ex quo ejus integram ita transcribo. Etiam reperitur *in 1. collect. sub hoc tit. cap. 4.* & de hoc Concilio nonnulla adduximus *in cap. nonnulli, de rescript.*

(b) *Qui sustinent.*] Episcopi videlicet, & cæteri Prælati Ecclesiastici; unde in Concilio Lateran. sub Leone X. anno 1521. *sess. 9. in fine*, & *§. Cùm à jure*, ita cavetur: *Prælati etiam præmissis absque Romani Pontificis licentia ultrò consentientes excommunicationis, & depositionis pœnam ipso facto incurrant.* Idem cavetur in Bulla cœnæ Domini, *cap. 18.*

(c) *Et alii.*] Judices videlicet sæculares, ac temporales, quos ex vulgi sermone Bonifacius VIII. *in cap. penultimo, hoc tit. in 6.* vocat Justiciarios, & Ballivos.

(d) *Angariis.*] Angarias appellant Imperatores, provincialibus impositam onerum vehendorum, bajulorumque necessitatem, *in l. 11. Cod. de sacrosanct. Eccles. l. 2. Cod. de Episcop.*

& clerici. l. 2. C. quibus munerib. lib. 10. quod fuisse patrimoniorum munus, possessionibusque, sive patrimoniis indictum, tradit Arcadius *in l. ult. §. patrimoniorum, ff. de muner. & honor.* Inde angariarum exhibitio *in l. 11. ff. de vacat. muner.* præbitio *in l. ult. ff. de muner. & honor.* præstatio *in l. 10. §. angaria, ff. de vacat. muner.* & angariariæ naves *in l. 4. ff. de veteranis.* Inde etiam angarii, qui onus illud deferebant. Joannes Brodeus *lib. 6. miscel. cap. 6.* Solorzanus *lib. 2. polit. cap. 13. & 14.* Angariæ ergo sunt præstationes, quæ extra ordinem provincialibus imponuntur in transvectione armorum, & annonæ militaris, aut in aliis necessitatibus, veluti cùm petuntur jumenta, plaustra, seu naves, *l. ult. C. de Fabric. lib. 11. l. 4. C. de veteran. lib. 12. l. nemo 20. C. de cursu public. lib. 12. cap. 1. tit. 12. quæ sint regal. in usib. feudor.* quorum præstatio munus patrimoniale est, à quo nec milites, nec alii excusantur, *l. ult. §. patrimoniorum, el 2. & §. penult. ff. de muner. & honor. l. sunt munera 11. ff. de vacat. muner.* quamvis cura exigendi has angarias à Provincialibus præbendas his, quibus Princeps jubet, personale munus esset; ideoque militibus, atque aliis remittitur, *l. ult. §. cursus, ff. de muner. & honor. l. ab his 10. l. angarios, ff. de vacat. muner.* quas ita expônit Cuiac. *in l. 2. C. de præscript. sacr. cubic. lib. 12.* Perangariæ ab angariis vix distinguuntur, *l. maximarum 12. C. de excusat. muner lib. 10. l. 3. C. de silentiar. lib. 11.* & utrasque hodie vocamus, *guias, levas de hombres, bestias ò carretas,* ut *in tit. 10. lib. 6. recopil.* Angariæ tamen per viam regiam cursus publici duci solebant, perangariæ verò per alios tramites transversos, *l. mancipiis 15. C. Theodos. de cursu public.* observarunt Cuiac. *in rubric. C. de cursu publico, lib. 13.* Pancirola *in notit. Imper. Orient. cap. 6.* & *lib. 6. variar. cap. 31.* §. *de angariis*, Bosquetus *lib. 1. epistol. 170.* Bulenger. *de Imperat. lib. 6. cap. 25.* Gilken. *in l. placet, num. 3. C. de sacros. Eccles.* quamvis aliter cum Accursio accipiat Oldrad. *de nobilit. part. 1. cap. 2. num. 23.* In jure tamen canonico pro quacunque impositione angariæ imponuntur. Ideoque angaria pro onere publico ponitur, ut apud Petrum Blesens. *epist. 102.* ibi: *Detestabile quippe est in monacho, ut sub quocunque coloris habitu, honore, aut titulo potestatis habeat feuda, servos, & ancillas, homagia, & fidelitates, atque ligantias, ut hominibus angarias, & perangarias, cæteraque onera publica functionis imponat.* Et *epist. 150. Nulli volens imponere citra liberam voluntatem alienæ servitutis angariam.* D. Gregor. *lib. 8. epist. 64.* ibi: *Quâ* (nave) *illuc veniente, hac tibi auctoritate præcipimus, ut ita eam in cunctis tuearis, atque ab omni angaria, vel onere exuere, excusareque festines.* Fulbertus Carnot. *epist. 110.* ibi: *Ut honesta Sanctorum PP. sequens vestigia, nos hujus pensionis angaria nullatenus obliget.* Ubi legendum esse *angaria*, jam notavit Zerda *in adversar. cap. 68. num. 8.*

(c) *Fossata.*] Fossatum est locus munitus, seu pro castris muniendis factus: nos dicimus *fosso*, de quo Modestinus *in l. 3. ff. de re milit.* ibi: *Qui à fossato recedit, capite puniendus est.* Plinius *lib. 18. cap. 21.* ibi: *Fossatum purgari, & extendi.* Robertus *in chron.* ibi: *Rex Henricus fecit fossata alta inter Franciam & Normanniam ad Prædones arcendos.* Vegetius *lib. 4 de re milit. cap. 16.* notavit Zerda *in adversar. cap. 6. num. 15.*

(f) *Hominibus remansisse.*] Quòd admodùm improbavit Theodoricus apud Cassiodorum *lib. 1. variar. epist. 29.* ibi: *Quamvis nullos velimus gravamen aliquod sustinere, quos videtur pietati nostra protegere (quia regnantis est gloria subjectorum otiosa tranquillitas;) tamen specialiter Ecclesias ab omni injuria reddi cupimus alienas: quibus dum æquabilia præstantur, misericordia divinitatis acquiritur. Et ideo Beatissimi viri Eustegii Episcopi sanctæ Mediolanensis Ecclesiæ petitione permoti, præsentibus te affatibus admonemus, ut prædii vel honoribus illius Ecclesiæ intra Siciliam constitutis, tuitionem studeas salvâ civilitate præstare. Nec a quoquam cujuslibet nationis homine contra fas patiaris opprimi, quos de et divinitatis intuitu sublevari. Ita tamen, ut causis publicis, & privatis, quæ contra eos rationabiliter proponuntur, respondere non differant. Quia sicut nolumus eos ab aliquo prægravari, ita exceptos à tramite justitiæ non patimur inveniri.*

(g) *Necessitatem, vel utilitatem.*] An in casu necessitatis etiam inconsulto Romane Pontifice possint clerici, & Ecclesiasticæ personæ ad tributa pendenda simul cum laicis cogi; nostris temporibus docte, & acriter disputatum est, editis pro utraque parte juris allegationibus per Reg. Consiliarios, tunc fisci Patronos D. Andream & Rianno, & D. Antonium à Castro, aperdoctum, ac pium virum Illustr. D. Joan. à Palafox, Oxomensem Episcopum; quorum fundamenta transcripsit Fermosinus *in cap. Ecclesia B. Mariæ, quæst. 12. & 13. de constit.* & ideo ne actum agamus, hanc partem omittimus. 5.

COMMENTARIUM.

EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Clerici ad collectas, seu tributa solvenda cogi non debent, alias judices eos cogentes cum suis factoribus excommunicatis sunt.* Probant eam textus *in cap. adversus, hoc tit. cap. 1. cap. clericis, eod. tit. in 6. cap. final. de censibus, in 5. compil.* cujus verba retuli suprà *in cap. pervenit, cap Ecclesiarum 19. 12. quæst. 2 cap. quia cognovimus, 10. quæst. 3. cap. convenior, 23. quæst. 8. cap. pervenit, cap. secundùm canonicam, 86. dist. cap. penult. de Judæis, cap. noverint, de sent. excomm. Clement. præsenti, hoc tit.* Concil. Aurel. *4. can. 13.* Tolet. *3. can. 21.* Tolet. *4. can. 46.* ibi: *Præcipiente Domino nostro, atque excellentissimo Senando Rege id constituit sanctum Concilium ut omnes ingenui clerici pro officio religionis ab omni publica indictione, atque labore habeantur immunes.* Lateranense sub Leone X. anno 1521. *sess. 9. §. Et cum à jure.* Conc. Colon. celebratum anno 1536. *p. 9. cap. 20.* Mogunt. anni 1549. *cap. 76.* Benedictus XI. *in extravag. unic. hoc tit.* Trident. *sess. 25. de reformat. cap. 20.* formidanda Bulla cœnæ Domini *cap. 18.* Alia Ecclesiæ decreta referunt Crespetius *in summa verbo Exactio*, Jodocus Coccius *tom. 2. thesauri, lib. 8 art. 8.* Consonant lex *5. 6. & 9. C. de sacros. Eccles. l. 2. de Episcop. & cleric. l. 50. 51. 52. 54. cum tribus sequentibus, in 6. part. t. l. 1. & 10. tit. 3. lib. 1. ordin. l. 6. tit. 18. lib. 9. recopil.* Illustrant ultra congestos in præsenti à Garanna, & Barbosa *de jure Eccles. lib. 1. cap. 39. §. 5.* Narbona *in l. 35. tit. 3. gloss. 4. lib. 3. recopil.* Carrier. *tom. 2. Digest. fidei, fol. 569.* Boetius Epon. *in præsenti*, Petrus Gregor. *lib. 2. syntag. cap. 1. & lib. 1. partit. tit. 4. cap. final.* Tondutius *resol.* 6. Contra traditur & probatur.

resol. canonic. cap. 30. Germonius *lib. 3. de sacr. immunit. cap. 15. num. 19.* & *cap. 17. num. 17.* Suarez *de censur. disput. 28.* & contra Regem Angliæ *lib. 2. cap. 9.* Tapia *tom. 1. catenæ mor. lib. 4. quæst. 11. artic. 6.* Valenzuela *contra Venetos p. 4. ex num. 130.* Botel. *tom. 3. decis. tit. 15. n. 106.* Beyerlinch. *in theatr. tom. 3. verbo Ecclesiastici*, Araujo *de statu civil. disput. 12. difficult. 2.* Jacob. Gothofr. *in l. 3. & sequent. C. Theodos. de Episcop. & cler.* Bellarminus *lib. 1. de clericis, cap. 28.* Theoph. Raynaud. *tom. 12. tractat. mala & bonis Eccles. sect. 2. cap. 2.* Castillo *lib. 3. controv. cap. 9.* Æneas Robertus *lib. 2. rer. judic. cap. 2.* P. Gregor. *lib. 3. de repub. cap. 7.* & *lib. 2. partit. tit. 9. cap. 10.* Columbus *de angelica hierarch. lib. 2. cap. 53.* Lantdmeter. *lib. 3. de veteri mon. cap. 1.* Vigel. *in method. jur. can. fol. 233.* Cironius *in cap. 2. & 4. de censibus, in 5. compil.* Juretus *ad Symmachum lib. 4. epist. 62.* Kochier *lib. 2. polit. cap. 10.* Messana *ad D. Hieronymum*, *verbo Tributum*, Tamburinus *de jure Abbat. disput. 21.* Corvinus *in aphorism. juris Pontif. lib. 1. tit. 9.* Fragoso *de regim. Christ. Reip. p. 1. lib. 2. disp. 4. §. 3.* Thom. Delbene *de immunit. eccles. cap. 1. sect. 1. dub. 2.* & *de Parlamentis cap. 5. sect. 24. usque ad 30.* Scortia *in select. epit. 29. theor. 77.* D. Joan. de Larrea *alleg. 57.* Hermosilla *tom. 1. in rubric. tit. 1. cap. 5. num. 13.* Pereyra *de manu regia, part. 2. cap. 38.* Didacus Perez *in l. 8. tituł. 2. lib. 1. ordin.* Azevedo *in l. 11. tituł. 3. lib. 1. recop.* Carleval. *de judiciis disput. 1. q. 16. sect. 1.* Schedius *de Diis German. lib. 2. cap. 17.* & *lib. 3. cap. 17.* Gibalinus *de censuris in synopsi, fol. 459.* Hieronymus Garcia *in summa tract. 1. difficult. 3. punct. 4.* Busæus *de statibus hominum, verbo Clericorum*, Gabriel de Bel. *de jure sacro cap. 2. §. 2. cum sequent.* Mancinus *lib. 1. de triplici juris collat. cap. 67.* Diana *p. 1. tract. 2. per tot.* & *p. 7. tract. 1. resol. 19.*

7. *Impugnatur Conclusio.*

Sed pro dubitandi ratione ita in præsentem assertionem insurgo : Omnis anima sublimioribus potestatibus subdita est, *cap. omnis, de majorit. & obed.* sed subditi tributa solvunt suis superioribus, *cap. omnis, de censibus*, ubi notavi : igitur tam laici, quàm Ecclesiastici, cùm sint subjecti Principibus sæcularibus, ut sublimioribus potestatibus, tributa solvere debent. Accedit utilitas communis, immò necessitas tributorum ; quare vocantur nervi Reipublicæ : & ideo, quæ justè, & legitimè indicuntur, à vassallis esse præstanda, Juristæ, Theologi & Politici docent relati à Bobadilla *lib. 5. polit. cap. 5.* Valenzuela *consil. 99. per tot.* Solorzanus *tom. 2. de jure Indiar. lib. 1. cap. 13. num. 23.* & *cap. 18.* faciunt Cicero pro lege Manil. ibi : *Ornamenta pacis, & subsidia belli esse, dandamque operam, ut omnes intelligant, si salvi esse velint, tributa esse conferenda, & necessitati parendum.* Tacitus *lib. 4. histor.* ibi : *Neque quies gentium sine armis, neque arma sine stipendiis, nec stipendia sine tributis haberi queunt.* Plura D. Joan. Solorzan. *embl. 82.* Igitur cùm tributa ita necessaria sint ad bonum commune, clerici, & Ecclesiasticæ personæ ad ea solvenda cogi debent. Augetur etiam hæc dubitandi ratio ex eo ; nam quælibet Domini nostri actio debet esse vitæ nostræ instructio : sed Christus Dominus tributum persolvit, dum Galilæam peragrans advenisset Capharnaum, cùm exactor tributorum de didrachmo persolvendo à Domino Beatum Petrum interpellavit, cui jussit Dominus noster piscari, & de statere invento in ore piscis, persolvi tributum pro se, & Petro, ut refertur *in cap. 17. Matthæi*, & refertur *in cap. magnam 11 quæst. 1.* & refert Baronius *anno 33. num. 30.* & *34. num. 10.* Igitur clerici, & cæteri Ecclesiastici exemplum Christi sectantes debent tributa persolvere.

8. *Immunitas à tributis an sit juris divini.*

Quâ dubitandi ratione non obstante vera est præsens assertio, pro cujus illustratione sciendum est, valde controversum esse, an hæc exemptio clericorum à tributis sit juris ecclesiastici tantùm, an verò à jure divino proveniat ? Et juris etiam divini esse, videtur probari ex præsenti textu, ibi : *Nimis de jure divino*, &c. *cap. quamquam, de censibus in 6.* ibi : *Cum Ecclesia, ecclesiasticæque personæ, ac res ipsarum non solùm jure humano, quin immò & divino à sæcularium personarum exceptionibus sint immunes.* Leo X. Concilio Lateran. *in bulla de reform. §. & cùm fructuum*, Concil. Salisburg. sub Piligrino Archiep. anno 386. Concil. Colonense celebratum anno 1530. *p. 9. cap. 20.* ibi : *Immunitas Ecclesiastica vetustissima res est, jure pariter divino & humano introducta.* Trident. *sess. 25. de reform. cap. 20.* ibi : *Ecclesiæ, & Ecclesiasticarum personarum immunitatem Dei ordinatione, & canonicis sanctionibus constitutam esse.* Defendunt Albanus *tract. de imm. Eccl.* Gutierrez *1. p. prax. q. 5. num. 3.* Thomas Delbene *tom. 1. de immunit. Eccles. cap. 5. dubit. 8. per tot.* Sed cum communi Interpretum placito dicendum est, exemptionem hanc verè juris positivi esse : sed quia valde conformis est juri divino, juris etiam divini dici, & lato modo ad jus divinum eam spectare. Unde in præsenti textu, & proximè relatis appellatur juris divini, quasi à radice, & origine initiativè ; hæc enim est phrasis, seu usus loquendi sacrorum canonum, in quibus jus divinum appellatur, quod habet originem à jure divino veteris Testamenti, ut testatur Covar. *lib. 1. variar. cap. 17.* Ita docuerunt Valenzuela *adversus Venetos 4. p.* Germonius *de sacror. immunit. lib. 1. cap 15. num. 18.* Gutierrez *de gabellis quæst. 92. num. 8.* Martha *de jurisdict. 4. part. cap. 54. num. 6.* Farinacius *de immunit. q. 8. num. 3.* Bonacina *tom. 2. disput. 10. §. 1. num. 3.* Guevara *pro Pontif. assert. lib. 1. §. 7. num. 31.* Diana, qui 30. auctores pro hac sententia refert, *p. 1. tract. 2. resol. 1.* Barbosa *in cap. quæ in Ecclesiarum, num. 2. de constit.* & *lib. 1. juris Eccles. cap. 39. §. 5.* Azevedo *in d. l. 5. tit. 3. lib. 1. recop.* Cabedo *decis. 8. p. 2.* Bobadilla *lib. 2. polit. cap. 28.* qui omnes originem hujus exemptionis repetunt *ex cap. 27. Levit.* & *cap. 1. Numer.* ibi : *Tributum Levi noli numerare, nec pones summam eorum cum filiis Israël.* Et *cap. 3.* ibi : *Eruntque Levitæ mei.* Et *cap. 27. Genesis* ; ubi cùm tempore famis cunctorum Ægyptiorum terram sibi emeret Pharao, atque sub eadem fame suæ servituti cuncta subjiceret, sacerdotes possessionibus privare noluit. Verba sunt : *Subjecitque Joseph omnem terram, & cunctos populos Pharaonis, præter terram Sacerdotum, quæ à Rege tradita fuerat eis, quibus & statuta cibaria ex horreis publicis præbebantur : & ideo non sunt compulsi vendere possessiones suas.* Ubi notandum, quod

non Pharao Rex idololatra, sed Joseph vir Dei, & Propheta Domini, qui ejus loco Imperium gubernabat, Dei inspiratione, aut jussu, fortasse in allusione legis scriptæ, & gratiæ sacerdotum, hanc immunitatem concessit sacerdotibus, non quia boni sacerdotes illi, ut volvit Comitolus *lib. 1. respons. 93. num. 7.* sed quia sacerdotes, ut expendit D. Joan. Chrysostomus *homil. 65.* ibi: *Audiant qui nunc vivunt, quantam olim sacerdotum curam habuerint, & discant, ut vel saltem partem habeant honorem his, quibus omne Dei ministerium creditum, & sacerdotio insigniti sunt; si enim errantes illi, & tantùm idolorum curam habentes idola coli, ita eorum ministros colerent, quantâ non condemnatione digni, qui nunc imminuunt, quod ad sacerdotum spectat cultum.* Probant etiam originem hujus exemptionis à jure divino *ex cap. 17. Matthæi*; ubi cùm Dominus Divum Petrum interrogasset, Reges Gentium à quibus accipiunt tributum, filiis suis, an ab alienis? Et respondisset Apostolus: Ab alienis. Christus dixit: Ergo liberi sunt filii; Filii autem Dei peculiares sunt sacerdotes. Quo in loco ita ait Divus Hieronymus: *Ille pro nobis crucem sustinuit, & tributa reddidit: nos pro illius honore tributa non reddimus, & quasi filii Regis à vectigalibus immunes sumus.* Sed hanc Divi Matthiæ auctoritatem paulò accuratiùs expendemus infrà in solutione dubitandi rationis. Apud Gentiles etiam eorum sacerdotes immunes fuisse ab omni tributorum exactione satis constat ex edicto Artaxerxis Regis Persarum, quod refertur *lib. 1. Esdræ, cap. 7. vers. 21.* his verbis: *Ego Artaxerxes Rex statui, atque decrevi omnibus custodibus arcæ publicæ, qui sunt trans flumen, ut quodcunque petierit à vobis Esdras sacerdos scriba legis Dei cœli, absque mora detis, usque ad argenti talenta centum, & usque ad frumenti coros centum & usque ad vini bathos centum; sal verò absque mensura. Omne quod ad ritum Dei cœli pertinet, tribuatur diligenter in domo Dei cœli, ne fortò irascatur contra regnum Regis, & filiorum ejus. Vobis quoque notum facimus de universis sacerdotibus, & Levitis, & cantoribus, & janitoribus, nathineis, & ministris domus Dei hujus, ut vectigal, & tributum, & annonas non habeatis potestatem imponendi super eos.* Expendit Petrus Menochius *de republ. Hebræorum lib. 1. cap. 5.* Sacerdotes etiam flamines idolorum immunes fuisse ab omni sordida præstatione, constat *ex l. 2. C. Theodos.* quoad modum civilium: & de aliis sacerdotibus probant Cujacius *lib. 8. observat. cap. 27.* Gutherus *de jure Pontif. lib. 1. cap. 28.* Germonius *lib. 1. sacram. cap. 13.* De Druidis Gallorum idem refert Cæsar *lib. 6. comment. belli Gallici*, his verbis: *Druides à bello abesse consueverunt, nec tributa unà cum reliquis pendunt, militiæ vacationem, omnemque rerum habent immunitatem. Tantis excitati præmiis, & sua sponte multi in disciplinam conveniunt, & à parentibus propinquis mittuntur.* Non tamen jure civili immunes erant ab angariis, quæ Principi expeditionis tempore præstabantur, *l. ult. §. patrimoniorum, el. 2. Digest. de muner. & hon.* ubi per Pontifices intelliguntur sacerdotes minores, qui Romæ, & in Provinciis sacerdotio fungebantur, *l. 1. ff. ad leg. Jul. de ambitu, l. 17. ff. de muner. & honor, l. 8. & 13. de vacat. muner. l. 10. C. de natur. lib.* notavit Guterus *lib. 1. de jure Pontif. cap. 30.*

Unde facilè apparet quantâ cum ratione Ecclesiæ Patres tot in canonibus statuerint clericos immunes esse ab omni tributo, gabellâve; nam ut Dionysius Carthusianus ait *ad caput. 47. Geneseos*, si Gentiles Reges, & Principes sic deferebant, & providebant sacerdotibus suis, quantò magis Christiani Principes hoc facere, atque ecclesiasticam libertatem defendere debent? Facit præcipua ratio, nam tributa solvuntur in signum subjectionis, *cap. 2. de censibus*; & in stipendium laboris, in exercenda suprema jurisdictione impenditur, ut notavit D. Paulus *ad Romanos cap. 13.* unde cùm clerici omnino exempti sint à jurisdictione sæculari, *cap. denique, 66. dist. cap. nullus, cap. Christiani 11. q. 1.* etiam à tributis præstandis liberi esse debent, ut considerat Suarez *lib. 4. adversus Regem Angliæ, cap. 24. num. 7.* Quare in præsenti in juribus supra adductis Consules, Rectores, aut alii quicunque Magistratus gabellas, seu tributa clericis imponentes excommunicantur, immò & eadem censurâ ligantur etiam tributa accipientes à clericis sponte dantibus, *cap. clericis, de immunit. Eccles.* Et quia Bonifacius VIII. agnovit suo tempore Principes Christianos avarè, & sine causa nova quotidie sacerdotibus imponere vectigalia, ita ut sine fine arbitratu suo decimam, vigesimamve partem proventuum sacrorum tributi nomine imponerent, ut refert Polydor. Vergil. *lib. 17. histor. Angl.* ideo ut immunitati Ecclesiæ consuleret, eadem censura eos innodavit in Concilio Lugdunensi relato *in d. cap. 3. 3. hoc tit. cap. quam, de censibus lib. 6.* Eandemque censuram repetitam legimus quotannis in Bulla cœnæ Domini, *cap. 18.* ibi: *Etiam à sponte dantibus.* Quomodocunque enim redoleant tributum solvere Principibus, excommunicatio incurritur; quia cùm hoc privilegium in favorem totius Cleri inductum sit, renunciari non potest, ex adductis *in cap. si diligenti, de foro compet.* docet Suarez *de censur. disp. 21. sect. 2. num. 99.* ubi rectè advertit, verbum illud *sponte*, non esse referendum ad absolutam, & omnino liberam voluntatem, quia laicis interdictum non est recipere ea, quæ ex libera & absoluta voluntate donantur; sed potiùs intelligi oportere de his, quæ titulo tributi, aut vectigalis, sine alia speciali vi, aut coactione exigunt, ut sic appareat tutam non esse opinionem Gironda *de gabell. 7. p. in princip. num. 3.* quam probare videtur Gutierrez *in eod. tract. cap. 87. num. 3.* existimantis gabellas, & vectigalia exigentem à clerico sponte solvente, excommunicationem non incurrere: cùm contrarium expressè cautum sit *in d. cap. 28. Bulla:* quam excommunicationem latè explicat Thom. Delbene *d. cap. 5. dub. 27. cum sequent.* Et quàm malè cesserit hujusmodi exactio tributorum ab ecclesiasticis Principibus sæcularibus, innumeris exemplis est proditum; meritò enim contestantur in hanc rem Pet. Blesens. *epist. 112.* Nunquam pauperum, nunquam Ecclesiæ spolia prosperos habuerunt eventus. Probat casus Emmanuelis Lusitaniæ Regis referente Osorio *lib. 9. de ejus gestis.* Concesserat Lec Pontifex decimationes fructuum Ecclesiasticorum in sumptus belli, quod in Africa gerebat; eam tamen concessionè remittere coactus est Emmanuel, postquam deprehendit, ex quo ea benignitate

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

tate Pontificia usus fuerat, nihil sibi prosperè, omnia sinistrè cessisse. De Carolo VII. Galliæ Rege prodidit Meyerus *lib. 16. annal. Fland.* ibi : *Cùm Rex bello Normanico è quo Regni pars, & tranquillitas pendebat, valde urgeretur, essetque funditus exhaustus, suggestum illi fuit ab ecclesiastico homine, ut decimatione Ecclesiarum in eum finem institutâ, consuleret rebus suis. Negavit tamen Carolus tali consilio obtemperare, quòd pessimè cessisset Principum nonnullis ea decimationum indictio illegitima.* Nec omittendum est exemplum quod refert Gregor. Turon. *lib. 4. hist. Franc. cap. 2.* his verbis : *Clotarius Rex indixerat, ut omnes Ecclesiæ regni sui tertiam partem fructuum fisco persolverent ; cui licèt inviti, cùm omnes Episcopi consensissent, & subscripsissent, viriliter hoc B. Injuriosus restituens subscribere dedignatus est dicens : Si volueris res Dei tollere, Dominus regnum tuum velociter auferet. Quid iniquus est, ut pauperes quos debes tuo alere horreo, ab eorum stipe tua horrea repleantur ? Et iratus contra Regem, nec valedicens abscessit. Tunc commotus Rex timens etiam virtutem S. Martini, misit post eum cum muneribus veniam precans, & hoc quod fecerat, damnans, simulque rogans, ut pro se virtutem B. Martini Antistitis exoraret.* En quanta sit generositas, tametsi unici sacerdotis in bona causa : & idcirco P. Blesensis *epist. 21.* urgebat Decanum Rhotomagensem, ne per suam incuriam, & animi vilitatem sinceret Ecclesiam humiliari, & à dignitate sua excidere, subeundo decimationes, quibus tunc exsugebatur, specie assensus Antistitum non audentium adversus Regem loqui : & fortiùs quoque in eadem sententia persistit *epist. 20. & 112.*

10. *De diversis clericorum bonis.* Sed quia bona clericorum non unius generis sunt, ut cognoscamus, in quibus hæc immunitas à tributis Clericis competat, sciendum est, duo genera bonorum in clericis considerari ; quædam enim sunt ecclesiastica, intuitu Ecclesiæ ex ejus redditibus & proventibus quæsita ; alia verò secularia, quæ vel à parentibus, vel à consanguineis eis advenerunt, aut ea suâ industriâ, & labore clerici comparaverunt, ut constat ex D. Thoma *quodlibet. 6. artic. 12.* Sunt autem qui putant, in bonis intuitu Ecclesiæ quæsitis peculiarem rationem vigere, propter quam tributorum præstatione gravari nequeunt, scilicet quæ inter res sacras numerentur : verùm nullo modo sacra dici posse, rectè probat Suarez *ubi suprà, cap. 23. num. 7.* ea enim bona sicut alia patrimonialia, efficiuntur clericorum, ut jam probavi *in cap. 1. de pecul. cleric.* Tam bona igitur Ecclesiastica, quàm particularia clericorum exactioni tributorum minimè subjacent, *cap. ultimo de vita & honest. cleric. cap. quamquam, de censibus in 6. Clement. præsertim, eodem titul. authent. item, Cod. de Episcop. & cleric. l. 6. titul. 18. lib. 9. recopil.* licèt enim quoad bona privata clericorum hanc immunitatem negaverit Imperator Constant. *in l. 3. & 5. C. Theodos. de Episcop. & cleric.* & ejus tempore, ac Theodosii Junioris Ecclesiæ immunes non essent à tributis canonicis, *l. 15. 20. & 33. C. Theodos. de Episcop. & cler.* tamen eam concessit Emmanuel Imperator, ut refert Balsam. *in can. 4. Synod. 7.* probant plures congesti à Barbosa *tom. 6. in select. ad textum in cap. ex parte, num. 19. de constit.* bona enim patrimonialia veniunt in accessionem personæ clericalis, si ejus sunt ; accessorium verò ex suo principali dijudicandum est, *cap. accessorium, de R. I. in 6.* Accedit, nam bona Ecclesiæ sui naturâ temporalia sunt ; & tamen ex eo solùm, quia Ecclesiæ accedunt, privilegium sortiuntur, ne tributa pendeant, ut probavi *in cap. 1. de censibus.* Igitur idem de bonis clericorum dicendum est. Tandem nam etiam propter bona patrimonialia non potest clericus conveniri coram judice sæculari, *cap. si clericus laicum, de foro compet.* Igitur nec solvere tenetur tributa à sæculari Principe imposita. Non tamen ideo asserimus quoad omnia bona patrimonialia clericorum pro Ecclesiasticis haberi, sed tantùm quoad privilegia in jure expressa ; nam ea præscribuntur tempore ordinario, & ex eis decimas solvunt clerici, licèt de fructibus beneficii eas non persolvant, *cap. 2. de decimis*, ubi probavi : super eis compromitti potest in laicum, licèt de rebus Ecclesiasticis compromissum in laicum fieri nequeat, ut notavit Mancinus *genial. cap. 241. cum sequent.* Ideo bona, quæ ad ecclesiasticum perveniunt, quamvis essent tributaria, fieri libera, & mutare forum, docent Barbosa *lib. 1. de jure Eccles. cap. 39. §. 2.* Marinis *lib. 1. resol. 47.* & *allegat. 126.* & *decis. 217. tom. 1.* Azevedo *in l. 11. ex num. 8. tit. 3. lib. recopil.* quia tributa ordinaria non sunt realia. Molina *de justitia disput. 661. num. 4.* & *672. num. 3.* Nec valet statutum, per quod prædia quæ ad Ecclesiam, vel personas Ecclesiasticas cœperint pertinere, subjiciantur collectis. Beltraminus de Guevara *in propugnat. Eccles. libert assert. 1. §. 5. n. 8. pag. 56.* etsi contrarium mordicus Ecclesiasticæ libertatis probet Arnisæus *de immunit. bonor. eccles. cap. 4. num. 6.* Nec ei favet locus Capitularium *lib. 4. cap. 37.* ubi cavetur : *Quicunque terram tributariam, unde tributum ad partem nostram exire solebat, vel ad Ecclesiam, vel cuilibet alteri tradiderit, is qui eam susceperit, tributum, quod ex ea inde solvebatur, omni modo ad partem nostram persolvat.* Nam accipi potest de pensionibus, quæ debentur ex vi emphyteusis, aut feudi mixti, quod jus transit cum re, ut ex Panormit. *in cap. ult. de vita & honest. cleric. num. 12.* docuerunt Comitolus *lib. 1. cap. 94. num. 3.* Theophilus *suprà, cap. 3. num. 2.*

11. *De bonis clerici defuncti.* Solet tamen disceptari, an si clericus laico hærede scripto decedat, & jacente hæreditate bona ad satisfaciendum creditoribus, vel legatariis distrahantur, an ex eorum venditione decima debeatur ? Et sanè si laicus hæres institutus adierit, gabellam esse solvendam resolvit Lassarte *de decim. vendit. cap. 19. num. 4.* Cæterùm si nullus hæres clerico existat, difficilior hæsitatio est ; nam cùm defunctus sine hærede decedit, bona ejus nomine venduntur, *§. 1. Instit. quibus ex causis manumittere, §. 1. de hæredum qualit.* unde cùm clericus à solutione gabellarum sit immunis, dicendum videtur, ex venditione ejus nomine facta gabellam non deberi, præcipuè quia hæreditas defuncti personam repræsentat, *l. in eo 33. in fine, l. hæreditas 62. ff. de acquir. rer. dom.* Contraria verò sententia suadetur ex eo, nam hoc privilegium clericis concessum personale est, & ideo cum persona extingui debet, *l. qui tali, ff. solut. matr. cap. privilegium, de R. I. in 6.* nec potest in

hæreditate conservari, quia ea, quæ personalia sunt, & personam exigunt, per hæreditatem expediri nequeunt, *l. hæreditas, ff. de acquir. rer. dom. l. ususfructus, ff. de stipul. servor.* alioquin sequeretur, hæredem laicum adeuntem clerici hæreditatem, à gabellæ solutione immunem esse, cùm hæres defuncti personam sustineat, *l. hæredes, ff. de acquir. hæredit.* quod tamen absurdum esse constat *ex l. pater 28. ff. de rebus auctorit. judic. l. ex pluribus, ff. de administr. tut. l. 1. §. præterea*, junctâ glossâ ibi, verbo *Mixta, ff. de separat.* nemo enim est, qui nesciat laicum hæredem institutum à clerico post aditam hæreditatem gabellarum solutioni esse obnoxium, ut probat Gutierrez *de gabel. quæst. 88. num. 7.* nam bona quæ fuerunt clerici, aditâ hæreditate efficiuntur proprium patrimonium hæredis, *l. si plures, §. filio impuberi, ff. de vulgari, l. 1. §. veteres, ff. de acquir. possess.* Gomez *in l. 45. Tauri, num. 154.* Corratius *in l. frater, n. 48. ff. de condict. indebit.* Faber *de error. 2. p. decade 54. error. 4.* atque ita cùm ipsi laico hoc beneficium non competat, omnino ipse tenetur gabellam persolvere. Quâ sententiâ retentâ non obstat, bona clerici defuncti ipsius nomine distrahi; quia in hac immunitate principaliter clerici persona attenditur; ideo enim clericorum bona à solutione tributorum immunia sunt, ne eorum personæ graventur: quæ ratio cessat in præsenti casu, cùm ponamus clericum rebus humanis exemptum; tunc enim privilegium ei concessum ad bona, quæ ejus fuerunt, porrigi non debet, ut cum Decio *in cap. Ecclesiæ, num. 18. de constit.* notant Lassarte *de decima vendit. cap. 19. num. 47.* Gutierrez *ubi suprà, num. 5.* qui addunt, quod licèt bona nomine defuncti distrahantur, verè tamen venditio ab ipsis creditoribus fit, & ipsis potius quàm defuncto interest ex ea venditione gabellam non solvi. Nec etiam obstat hæreditatem hæredis personam sustinere; nam aut loquimur eo casu, quo certum est, neminem clerico defuncto hæredem esse, & tunc cessat persona illa imaginaria, quæ tamdiu durat, quandiu subest spes aliqua defuncto hæredem se futurum, *l. 1. ff. de A. & O.* junctis traditis à Cujacio *lib. 2. obs. cap. 31.* Donel. *lib. 19. comment. cap. 43.* ex quo eruenda est interpretatio ad textum *in l. hæres à debitore, §. quod si stipulator, ff. de fidejuss. l. Stichum, §. tametsi, in fine, ff. de solut.* aut loquimur eo casu, quo adhuc deliberat hæres scriptus; & tunc privilegium hoc, quod clerico concessum est, in ejus hæreditate conservari nequit, ex suprà traditis. Omnia autem, quæ hoc commentario adduximus circa exemptionem à tributis clericis competentem, locum non habent in eo, qui negotiationis causâ merces distrahit, *cap. quamquam, de censibus in 6. Clement. præsertim, eod. tit. l. 7. tit. 18. lib. 9. recopil.* Delbene *d. cap. 5. de immunit. dub. 3. sect. 2.* probavimus jam *in cap. final. de vita & honest. cleric.*

12. *Dissolvitur dubitandi ratio.*

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam omnia, quæ in ea expendebamus, procedunt in laicis, qui subjecti sunt Principibus sæcularibus, qui ad solutionem tributorum omnino tenentur, ex rationibus ibi expensis, quæ in clericis non militant, cùm non pareant Principibus sæcularibus. Nec est invidendum Ecclesiæ, & personis Ecclesiasticis, si aliis laicis pugnantibus, tributis, & vectigalibus ad Reipublicæ munera oneratis, ejusmodi Ecclesiasticæ res, & personæ sua immunitate, & libertate potiantur, quamquam & ipsi in eadem Republica sint, in eodem loco, & quamvis in privilegiis, & utilitatibus publicis ex contributionibus succedentibus participent, & commoditate, defensione, & beneficio, quæ per tributa, & vectigalia indicta, & superindicta eveniunt, fruantur; siquidem quemadmodum Ecclesia, & personæ Ecclesiasticæ immunes sunt ab oneribus laicorum, & participant nihilominus commodis, & utilitatibus illorum; sic contrà personæ laicorum immunes sunt ab oneribus, militia, laboribus, & muneribus Ecclesiasticis; & nihilominus participes sunt cultus divini, orationum, & ministrorum earum: sic nutritur corpus Reipublicæ per temporalia corporalibus necessaria; per spiritualia verò verbo in anima: & ita onera compensantur in utriusque vitæ modis; nec ecclesiastici duplici onere, & ministerio, corporali, & spirituali sunt gravandi. *cap. quoniam 8. 10. dist.* præcipuè cùm Ecclesiastici satis sint onerati procurationibus, subsidiis, censibus, & aliis præstationibus, de quibus egi *in tit. de censibus.*

13. *De utilitate impositi bonum commune.*

Nec obstat, quod de utilitate communi ex solutione tributorum proveniente expendebamus: cujus difficultatis occasione examinandum venit, an clerici simul cum laicis in his, quæ pertinent ad utilitatem communem, contribuere teneantur? Et sanè si contributio æquè primariò, & principaliter respiciat commodum, tam clericorum, quàm laicorum, ab omnibus æquè fieri debet, veluti si flumen vicinos agros laicorum, & clericorum inundet, & pro aggeribus reparandis, & fluminis injuria avertenda aliquid expendatur: id namque ab omnibus erogandum est, vt notat Lessius *de justitia lib. 2. cap. 33. dub. 3.* Salas *de legibus quæst. 96. tract. 14. disput. 14. sect. 11. num. 115.* Arniseus *de immunit. bonor. Eccles. cap. 4. num. final.* sicut etiam omnes tenentur pro rata solvere collectam, quæ imponitur pro custodiendis gregibus, vel armentis, vel agris, *l. 12. tit. 3. lib. 1. recopil.* ubi Azevedo, Avendaño *in cap. Prætor. cap. 14. num. 13. 2. p.* Mexia *in pragmat. panis, conclus. 5. num. 43.* Salcedo *in praxi, cap. 55. vers. 4.* Bobadilla *lib. 2. polit. cap. 18. num. 244.* Idem etiam locum habet, si animalia clerici vastaverint aliena, vel communia pascua, quia tenentur pro damno dato. Gregorius Lopez *in l. 24. tit. 55. partit. 7. verbo El gannado*; ubi docet clericos ad hujusmodi damna sarcienda per suos judices esse cogendos. Eum sequuntur Castillo *in l. 70. Tauri, num. 28.* Aviles *in capit. Prætor. cap. 17. glos. 1. num. 12.* Salas *de legibus d. sect. 11. num. 115.* quod verum esse sentit Salcedo *ubi suprà, vers. 7.* si pro damni emendatione controversia judicialis sit instituenda; secus verò discendum, si pœna exigenda sit de plano, sine strepitu, & figura judicii; tunc enim judex sæcularis ad pecorum capturam procedere potest, *d. l. 12.* & ita cum Baldo resolvit Avendanna *in d. cap. 14. num. 13.* nec aliud probandum est, si in occidendis, vel colligendis locustis, vel vermibus, de quibus *in l. ex conducto, §. si quavis, ff. locati*, vel aliis animalibus segetes vastantibus aliquid erogatur; nam cùm id in clericorum

corum quoque utilitatem cedat, etiam ad contributionem tenentur, ut ex Narbona, & aliis probavi *in cap. pervenit, hoc tit.* Idem de expensis pro munienda peste factis resolvunt Mexia *in dicta pragm. concluſ. 5. num. 41.* Bobadilla *lib. 2. polit. cap. 18. num. 192.* Castillo *lib. 6. controv. cap. 9.* Verùm si contributio fiat pro iis, quæ principaliter pertinent ad communitatem, etiamsi eorum utilitas in singulos derivetur, non satis constat, an clerici simul cum laïcis contribuere teneantur; nam ad constructionem pontium, viarum, fontium, & murorum reparationem cogi posse, probant expresse textus *in l. ad instructionem, C. de sacroſ. Eccleſ. in l. abſit, C. de privil. domus Auguſt. lib. 11. l. final. C. quibus muner. lib. 10. l ultim. C. de annonis & tribut. eod. lib l. ultim. §. patrimoniorum, el. 2. verſ. ab hujusmodi, ff de muner & honor l. 2. C. de Prævoſit. ſacri cubic. lib. 12. l. 5. C. Theodoſ. de itiner. muniend. l. 21. C. de curſu public. lib. 12. l. 6. C. de oper. public. l. 1. C. de collat. fund. patrim. lib. 11.* Idemque jure Regio cautum videtur *in l. 5. tit. 6. partit. 1. in l. 10. tit. 31. partit. 3. in l. 11. tit. 3. lib. 1. recopil.* & apud Gallos *lib. 6. capitul. c. 107.* ibi: *Poſſeſſiones ad religioſa loca pertinentes, nullam deſcriptionem agnoſcant, niſi ad conſtructionem viarum, vel pontium, ſi intra eadem loca habuerint poſſeſſiones.* Exornant Bartolus, & Platea *in l. nullus, la 2. C. de curſu public. lib. 12.* Abbas *in cap. pervenit, n. 3. hoc tit.* Gilkenius *in dict. l. ad inſtructionem.* Thom. Delbene *de immunit. Eccleſ. p. 1. cap. 5. dubit. 17.* Æneas Robertus *lib. 2. ver. judic. cap. 3. per tot.* Hieron. Garcia *in ſumma. tract. 1. difficult. 3. dub. 2. punct. 6.* Mancinus *genial. cap. 245.* Flores de Mena *lib. 2. var. queſt. 2. num. 2.* Caballos *q. 897.* Avendanno *de exeq. mand. lib. 2. cap. 14. num. 19.* Collantes *in pragm. rei frument. lib. 3. cap. 15. num. 8.* Martha *de juriſd. 4. p. caſu 9. & 10.* Bobadilla *lib. 2. polit. cap. 18. num. 291.* Quæ præstatio ad reparationem viarum, & pontium non censetur sordidum munus, qualia sunt relata *in l. in honoribus 8. §. Philoſophi, ff. de vacat. muner. l. maximarum 12. verſ. ſordidorum, cum legib. ſequent. C. de excuſ. mun. lib. 10.* nempe quoniam inscriptæ sunt, & dedicatæ titulis majorum Principum, hoc est Imperatoribus, qui in omnibus operibus publicis, veluti in viis, & pontibus adscribebantur, *l. 31. in fine, ff. de operib. public. l. qui judices, C. eod. tit.* Steubechius *ad Vegetium de re milit. lib. 4. in princip.* Unde ab hoc munere neminem dignitatis privilegio excusari, constat *ex l. 4. C. de privil dom. Auguſt.* quæ eisdem ferè verbis extat *in l. adminiſtrationes, C. de ſacroſ. eccl.* & plenius *in l. ult. C. Theodoſ. de itiner. muniend.* adeo ut divinæ quoque domus simili reparationi inservire debeant, hoc est, ut explicat Cujac. *in dict. l. 4.* domus Principis, & quæcunque ad eam pertinent, juxta rubricam inscriptam *de privil. domus Auguſt.* & acceptionem istam divinæ domus, de qua *in l. interveniente 12. ff. ad Tertyl. novel. 21. Theodoſii*, ibi: *Nec divinam domum, nec Eccleſiam;* & novellam Tiberii de divinis domibus, cum aliis congestis à Brissonio *de V. S. verbo Domus.*

14. Urget tamen præsens textus, in quo sub anathematis pœna prohibetur, ne aliqua onera ecclesiasticis personis injungantur, nisi Episcopus, & Clerus tantam necessitatem, utilitatemque aspexerint, ut absque ulla exactione ad sublevandas communes necessitates, ubi laicorum non suppetunt facultates, subsidia existiment conferenda. Unde apparet, ecclesiasticas personas sine prævio Episcopi, & Cleri consensu, etiam in his communibus necessitatibus non teneri simul cum laïcis ad contributionem concurrere: & infrà *in cap. adverſus*, expresse asseritur, hæc subsidia humiliter, & devotè, & cum gratiarum actione à laicis esse recipienda: igitur quia ex justitia non tenentur cum aliis laicis etiam in publicis utilitatibus contribuere. Nec satisfacies si dicas, præsentem textum procedere in his tributis, quæ imponuntur à Consulibus, & Rectoribus civitatum, non verò in his, quæ ex regio decreto imponuntur; nam hæc expositio admittenda non est, quoniam expresse convincitur ex declaratione, quæ fit in bulla cœnæ Domini, ubi dicitur, prohibitionem, de qua suprà, locum habere in quibuscunque personis cujusvis præeminentiæ, dignitatisque, etiam Imperialis, & Regalis; & in illis verbis: *Innovantes decreta ſuper his per ſacros canones, tam in noviſſimo Lateranenſi, quam in aliis Conciliis generalibus edita*; respectu d textum præsentem, & *in dicto cap. adverſus*, exponendo potiùs quam supplendo eorum sanctionem, ut rectè notat Suarez *lib. 4. adverſ. Reg. Angl. cap. 26. num. 9.* Et facit textus *in cap. clericis, §. nos igitur, de immunit. Eccleſ. lib. 6.* ubi Regum, & Imperatorum expressa mentio fit. Textus *in cap. quamquam, de cenſibus, eod. lib.* ubi neque collegium, neque universitas, neque aliqua etiam singularis persona, cujuscunque dignitatis existat, aliquod tributum personis ecclesiasticis injungere potest. Ergo ut hujus articuli vera resolutio habeatur, dicendum est, clericum ad constructionem pontium, viarum, fontium, & murorum reparationem teneri; non quidem propter jura civilia, quæ Ecclesias, & personas ecclesiasticas huic oneri adscribunt, *dict. l. ad inſtructionem*, cum similibus, quia laici in hujusmodi personas nullam jurisdictionem exercere valent, *cap. Eccleſia*, cum ibi adductis, *de conſtit.* sed potiùs quia Ecclesia permisit, ut Ecclesiasticæ personæ eas contributiones solverent, ut dicitur *in l. 54. tit. 6. partit. 1.* ibi: *Tuvo por bien la ſanta madre Igleſia.* Et sanè æquissimum fuit, ut clerici adhibitis conditionibus, de quibus infrà, simul cum laïcis hujus contributionis onus subirent; nam his rebus communibus omnes indigent, & utuntur, atque ideo omnes debent simul contribuere, maximè quia hæc contributio nullam continet indecentiam, nec dignitati status sacerdotalis repugnat, ut probat Suarez *libro 4. adverſ. Reg. Angl. cap. 26. num. 2.* Unde deducitur, cum de hac contributione clericorum tractatur, nullam legum civilium rationem esse habendam, sed servandam esse formam præscriptam in hoc textu, & *in dict. cap. adverſus*, quibus dispositio textus *in dict. l. ad conſtructiones*, corrigitur, aut saltem temperatur, ut notarunt Abbas in præsenti, *num. 18.* & alii relati ab Aufrerio *de eccleſ. poteſt. regul. 2. fallentia 27.* Menchaca *lib. 1. controv. uſufreq. cap. 6. num. 4.* Proponuntur autem in hoc textu, & *in dicto cap. adverſus* nonnullæ conditiones ad hanc contributionem necessariæ, quarum prima est, ut laicorum non suppetant facultates; quod etsi jure regio restringatur ad bona communia (quæ vulgò *proprios* appellamus) ut in defectum eorum bonorum clerici contributionis onus simul cum laicis sentire debeant, *l. 20.*

tit. 32. partit. 3. l. 11. tit. 3. lib. 1. recopil. verius tamen est, eo demùm casu clericos cogendos esse contribuere, quo moraliter constet communia bona non sufficere, & singulos cives non posse sine magno gravamine solis suis sumptibus opus perficere, ut notat Suarez *ubi suprà, n. 15.* tunc enim verum est dicere, laïcorum facultates non suppetere, alioquin nullum esset privilegium clericorum, cùm laïci quoque contribuere non teneantur, nisi in defectum bonorum communium, ut advertit Lessius *de justitia lib. 2. cap. 33. dub. 3.* Salas *de legibus tract. 14. disput. 14. sect. 11.* Martha *de jurisdict. 4. part. centur. 1. casu num. 51.* qui *num. 2.* advertit ita definitum fuisse à Clemente VIII. in eoque viget differentiæ ratio inter contributionem, quæ fit directè, & principaliter ad utilitatem, tam clericorum, quàm laïcorum, in qua omnes æquè concurrere debent; & eam, quæ respicit primariò communem utilitatem, quamvis hæc utilitas in privatos derivetur; nam in hoc secundo casu clerici non aliter tenentur, quàm si laïcorum non suppetant facultates, ut ait Salas *ubi proximè.*

15. *Prosequitur expositio hujus textus, & in D. cap. adversus.* Secunda conditio in eo consistit, ut ad hanc contributionem non aliter perveniatur, quàm si Episcopus, & Clerus re diligenter pensatâ eam clericis existiment imponendam. Etiam additur *in dict. cap. adversus*, ut priùs R. Pontifex consulatur: Cleri autem appellatio, etsi regulariter ad diœcesanam Synodum referatur, tamen quoad præsens institutum attinet, accipitur pro Capitulo Ecclesiæ Cathedralis, argumento textus *in cap. 1. de his quæ fiunt à Prælat.* Unde non priùs clerici tenentur ad hanc contributionem, quàm si Episcopus cum Clero existimaverit publicam utilitatem & necessitatem subesse, & nisi R. Pontifex priùs fuerit consultus. Non tamen inde existimes, totum hoc ex libero Episcopi, & Cleri arbitrio pendere; nam verbum illud *existiment*, non importat liberam voluntatem, sed rectum, justumque judicium, *l. 11. §. si fideicommissum, ff. de legat. 3.* docent Gregor. Lopez *in l. 54. titul. 6. partit. 1.* Guttierrez *lib. 1. practic. cap. 3. num. 8.* ubi resolvit. quod si in prædictis casibus Episcopus, & Clerus pronunciaverint, contributioni locum non esse, appellari posse ad superiorem. Tertia conditio est, ut contributio fiat sine aliqua exactione, videlicet, ut si ea approbata sit, tamen clerici ad illius solutionem per judices sæculares cogi non possint, ut docent Gutierrez ut suprà, *num. 10.* qui rectè reprehendit Cæpolam *tit. de servit. via, quæst. 26.* dum asserit, clericum compelli posse à judice sæculari reparare viam ante domum: cæterùm si contributio fiat pro his rebus, quæ principaliter pertinent ad publicam utilitatem, certum est, non posse judicem sæcularem clericos ad solutionem cogere, ut docent Salas *de legibus dict. sect. 11. num. 115.* Suarez *dict. cap. 26. n. 6.* & hanc sententiam de jure veriorem esse fatetur Flores à Mena *lib. 2. var. cap. 21. num. 225.* & cautiùs facturos judices sæculares, si observent consilium legis *54. tit 6. partit. 1.* quâ præcipitur, pro hujus contributionis exactione adeundum esse judicem ecclesiasticum, asserunt Azevedo *in l. 11. tit. 3. lib. 1. recopil. num. 5.* Tapia *lib. 4. caten. mor. quæst. 11. art. 21. num. 2.* Sanchez *tom. 1. consil. lib. 2. cap. 4. dub. 55. num. 2.* Anguianus *de legibus lib. 2. controv. 15. num. 14.* Diana pluribus relatis *1. p. tract. 2. resol. 42* facit lex *54. tit. 6. partit. 1.* Carleval. *tom. 1. de judiciis, disp. 2. num. 159.* Nec contrarium probatur in eadem lege, & *in l. 3. tit. 12. eod. lib. 1. recopil.* quibus doceri videtur, judices sæculares clericos ad solutionem tributorum compellere posse illis casibus, in quibus clerici ea solvere tenentur; nam etsi earum legum auctoritate plures admiserint eam sententiam, ut constat ex adductis à Gregorio Lopez *in l. 51. verbo Por razon, tit. 6. partit. 1.* Mexia *in pragmat. panis concluſ. 5. num. 7.* Cenedo *ad Decret. collect. 37. numero 4.* Azevedo *in d. l. 11. num. 5.* Avendanno *de exeq. 2. p. cap. 14. num. 13.* & praxi receptum asserit Flores de Mena *lib. 2. variar. cap. 21. num. 225. cum seqq.* ut si Episcopus nolit compellere, eos judex sæcularis compellat. Facilè tamen respondetur, textum *in dict. l. 2.* dum insinuare videtur *in verb. Salvo*, in his casibus, in quibus clerici tenentur contribuere, posse à laïcis compelli, intelligendum esse servato juris ordine, quomodo etiam accipiendus est textus *in illis verbis: A fallecimiento de proprios deben contribuir.* Etiam respondeti potest *in dict. l. 2.* non rectè deduci argumentum à contrario sensu, cùm sequatur absurdum, argumento textus *in l. conventicula, C. de Episcop. & cleric.* notat Gutierrez *lib. 1. practic. quæst. 3. n. 3.* at verò textus *in dict. l. 12.* loquitur de his rebus, quæ primò, & principaliter pertinent ad clericorum utilitatem: quo casu contributio nomen tributi non meretur; & ideo per judicem sæcularem exactio fieri potest.

Nec tandem obstat augmentum dubitandi rationis deductum ex dicto capite 17. Matthæi, ubi refertur, Christum *Dominum* solvisse tributum pro se, ac Petro. Cui communiter respondetur, Dominum nostrum immunem fuisse ab eo tributo, sed ut omnem scandali passivi occasionem tolleret, tributum solvisse, ut plurib. re atis docent Valenzuela *contra Venetos part. 4. num. 133.* Turriscrem. *de Ecclesia lib. 2. cap. 96.* P. Greg. *lib. 3. de repub. cap. 7. num. 11.* Alvar. Pelagius *de planctu Eccles. cap. 55.* Illud etiam notandum est, quod cùm tributum illud dicatur Didrachmum, non aliud esse videtur, quàm illud quod à Deo est imperatum *Exodi cap. 30.* Filiis Israël, nimirum ut viri omnes in vigesimo anno, & supra, pro redemptione, & propitiatione sua darent in usum tabernaculi dimidium sicli, quod est didrachmum; duo autem didrachma unum faciunt stateram, duo verò stateres unam unciam, ut exponunt D. Hieronymus *in Ezechielem cap. 4.* Epiphanius *de mensuris.* Refert Josephus *lib. 3. antiquit. cap. 9.* usque ad Vespasiani tempora perseverasse ejusmodi tributi solutionem; sed templo destructo, illud ipsum didrachmum ab omnibus Judæis solvitur ubique gentium habitantibus: quod & tradit Baronius *anno 33.* Cæterùm putarunt nonnulli, eo quod interrogaverit Dominus Petrum: *Reges terræ, à quibus accipiunt tributum, à filiis suis, an ab alienis?* dictum didrachmum tributum esse, quod tunc Judæi Romanis persolverent. Sed verius est Dominum ea similitudine usum fuisse, unde optimè infertur: Sicut Reges Gentium à filiis tributum non exigunt, eadem ratione Dei filium immunem esse à tributo, quod Deo penditur ad usum templi.

16. *Expositio D. Matthæi.* 17.

Sed suprà traditis obstat Joannes IX. in Synodo Ravennant. *part. 2. cap. 8.* in illis verbis: *Ut* 17. *Expositio Synodi.*

pastim

pastus imperatoris ab Episcopis, & Comitibus secundùm antiquam consuetudinem solvatur; quod si novo tempore fiscus Comitalis in jus ecclesiasticum concessus est, augeatur stipendium Imperiale ab Ecclesia, juxta quod Respublicæ fuerint memoratæ. Ex quibus deducitur, Episcopos debere tributa ad pastum Imperatori præbere, ut Comites & alii sæculares persolvunt. Igitur quia immunes non sunt à tributorum solutione. Pro cujus canonis expositione dicendum est, in eo non agi de tributis, sed de hospitio, mansionatico, & paratis. Olim enim qui ad hospitium præbendum tenebantur Regi proficiscenti, non modò mansionaticum, verùm & paratas, idest alimenta, & alia necessaria familiæ Regis præbebant. Otho Frising. *lib. 2. de gestis Friderici, cap. 12.* Gregorius Turon. *lib. 6. cap. 45.* ex quibus, & aliis id probant P. Pitheus *in glossar. verbo Pastus*; Bignon. *in not. ad Marculfum, lib. 1. cap. 3.* Cùm ergo Episcopi, & clerici immunes sint ab hospitiis præbendis, non tamen sint exempti cùm Princeps proficiscitur, ut probavi *in dict. capite 1. hoc titul.* ideo in dicto canone 8. jubetur, ut tam Episcopi, quàm Comites præbeant Imperatori pastum, cùm videlicet iter facit; quia tunc debet hospitio recipi, etiam ab Ecclesiasticis. Altesserra *de Ducibus libro 3. capite 16.*

CAPUT V.

(a) Lucius III.

CUm Ecclesia Dei secundùm (b) evangelicam veritatem domus orationis esse debeat, non spelunca latronum, aut sanguinis forum: ne sæculares judices causas, ubi de sanguinis effusione, & corporali pœna agitur, in Ecclesia, vel cæmeteriis agitare præsumant, sub anathematis interminatione prohibemus: absurdum enim est, & crudele, ibi judicium sanguinis exerceri, ubi constituta est [c] tutela refugii.

NOTÆ.

1. (a) *Lucius III.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap. 2.* nullibi tamen exprimitur causa hujus constitutionis: in ea agitur de judicio tantùm criminali intra Ecclesiam non disceptando, quia de judicio civili jam idem cautum fuerat *in cap. 1. hoc. tit.* ubi notavi, *verbo Placitum.*

2. (b) *Evangelicam veritatem.*] Quæ veritas per Prophetas prænuncia fuit, dicente Domino per Esaiam *c. 56. Domus mea domus orationis vocabitur.* Hieremiam *cap 7. Nunquid spelunca latronum facta est domus ista?* Per Davidem *psalm. 68. Zelus domus tuæ comedit me.* Quorum quidem locorum veritas evangelica clarè meminit in egregio illo, & mirabili facto Christi Domini, cùm ementes, & vendentes de templo ejecit; quod referunt omnes Evangelistæ. D. Matth. *cap. 21.* Marcus *cap. 11.* Lucas *cap. 19.* Joannes *cap. 2.*

(c) *Tutela refugii.*] *Cap. inter alia*, ubi dicemus *hoc titul.*

COMMENTARIUM.

3. *Conclusio traditur, & probatur.* EX hoc textu, & ex secunda parte textus *in cap. 1. hoc tit.* talis deducitur assertio: *Judices sæculares causas, præcipuè ubi pœna sanguinis, vel corporalis imponenda est, disceptare non debent in Ecclesia.* Probant eam textus *in cap. docet, in fine, hoc titul. in 6.* Gregorius VII. in Synodo Romana anni incerti, *can 12.* ibi: *Nullus judex laïcus, vel vicarius in Ecclesia, vel cœmeterio aliquam potestatem exerceat, vel aliquem distringat, aut capiat, aut furtum ibi requirat.* Arelat. sub Carolo *can. 22. Ut placita publica & sæcularia, nec in atriis basilicarum: nec in ipsis basilicis fiant, dicente Domino: Domus mea domus orationis vocabitur.* Turon. sub Carolo *can 39. Placita quidem sæcularia in Ecclesiis, vel in atriis Ecclesiarum à Comitibus, vicariisque usque modò multis in locis habita, ne ultra fiant interdicendum est cum auctoritate Domini, qui expulsis de templo negotiatoribus, asserunt domum Dei debere esse domum orationis.* Mogunt. *can. 40.* ibi: *Præcipimus, ut in Ecclesiis, aut domibus Ecclesiarum, vel atriis placita sæcularia minimè fiant.* Synodus apud Sanctum Medardum *can. 6. Ut in locis sacratis, diebus Dominicis, vel aliis solennitatibus judicia publica non exerceantur.* Palentinum anno 1322. *can. 17.* Colon. *3. p. 3. cap. 24. 25. & 26.* Ravennat. 2. sub Clemente V. *rubr. 12.* ibi: *Nec in Ecclesia judicialia tractentur, nec temporalia.* Trid. *sess. 22. tract. de sacrif. Missæ, in decret. de observand. & evitand.* Palentin. *in titulo de immunit. Eccles.* ibi: *Contra sæculares judices, qui causas in Ecclesiis audiunt.* Mediolan. 2. *tit. 2. dubit 23.* Aquileiense 1. *titul. de Ecclesiis, & pio in eis versandi modo, §. deambulationes.* Theodulf. *ad presbyt. Aurel. cap. 10.* ibi: *Non debere ad Ecclesiam ob aliam causam convenire, nisi ad laudem Domini, & ejus servitium faciendum: disceptationes verò, & tumultus, & vaniloquia, & cæteræ omnes actiones ab eodem sancto loco penitus prohibendæ sunt.* Illustrant Boërius Epon. *in præsenti*, Anton. Augustin. *lib. 3. tit. 16.* Suarez *tom. 1. de relig. lib. 3 cap. 4.* Azevedo *lib. 1. Curiæ Pis. cap. 5.* Barbosa *de offic. Parochi cap. 13.* Cironius *ad tit. de foro compet.* Chopinus *de jurisd. Andegav. cap. 45. num. 7.* Thom. Delbene *de immunit. Eccles. tom. 1. cap. 2. dubit. 2. sect. 2.* Hevia *in Curia Philip. 1. part. §. 5. in fine.*

Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti 4.
considerationè; nam majori sinceritate, religio- *Impugnatur tradita assertio.*
neque judicia cuncta peragerentur in Ecclesia quàm in loco prophano, tanquam in ipsius Dei præsentia, qui licèt ubique sit præsens, in Ecclesiis tamen peculiarius, atque certius nobis exhibet suæ præsentiæ testimonium: qualis quidem præsentiæ divinæ cogitatio judici cuilibet apprimè est necessaria pro sententiis religiosissimè

mè ferendis: quare Justinianus *in l. rem non novam, §. 1. de judiciis*, voluit Judicem in causis cognoscendis, & in sententiis ferendis habere semper propositas, & permanentes ante se sacras Scripturas. Et apud Romanos usitatum olim fuit templis uti pro curia, ad negotia tractanda, ad causas, & lites definiendas. Titus Livius *lib. 3.* loquens de Annibale, & Capuanis ibi: *Egressus curia in templum Magistratus contendit, comprehenditque Decium Magium, atque ante pedes destitutum, causam dicere jussit.* Thucidides *lib. 1.* ibi: *Ærarium eis erat Delus, & conventus in eo templo fiebant.* Suetonius *cap. 7.* Vespasianum inducit Imperatorem post peractum sacrificium sedentem pro tribunali in templo Serapidis. Etiam apud eos Senatus habebatur in loco sacro, & non prophano. Gellius *lib. 14. noctium, cap. 7.* Alex. ab Alex. *lib. 4. dier. genial. cap. 12.* quod & Servius docuit exponens illud Virgilii 7. *Æneid.*

Tectum augustum ingens centum sublime columnis.

Et nisi (inquit) *in loco augusto Senatus consilium haberi non poterat.* Unde templum Vestæ non fuit augurio consecratum, ne illuc convenirent Senatus, ubi erant Virgines, veluti in templo Jovis Statoris, in æde Concordiæ, in æde Telluris. Appianus *lib. 2. belli civilis*, ibi: *Ex eo die, quo in æde Telluris convocati sumus, in æde Bellonæ.* Livius *lib. 49.* ibi: *Manlius Proconsulex Hispania redierat, cui postulanti à Senatu in æde Bellonæ triumphum, rerum gestarum magnitudo impetrabilem faciebat.* Probant Marcel. Donatus *in elucid. ad Suetonium, cap. 34.* Lopez *ad lib. 3. Valer. Maximi, cap. 3.* Greg. Lopez *in Monarch. Hispana, cap. 7.* P. Greg. *lib. 27. syntag. cap. 27. num. 16.* Rosinus *lib. 1. antiq. cap. 14.* Pancirola *lib. 2. var. c. 8.* P. Herodius *lib. 2. rer. judic. tit. 8. c. 1.* Borellus *de præstant. Reg. Cath. c. 60. n. 12.* Stephanus Garonas *de Senator. lib. 1. tit. 4. c. 12.* notavi *lib. 1. Concil. Illiber. cap. 9.* Accedit, nam absurdè judices sacris se immiscent, cùm prope divinâ sint judicum munia. Justinianus *Apolog. 2.* Unde & Jureconsulti dicuntur Justitiæ sacerdotes *in l. 1. ff. de justitia & jure*, Corippus Africanus *lib. 1. de laudibus Justin. minor.* ibi:

Quæstor Anastasius sancti pars magna Senatus,

Compositor morum, juris, legumque sacerdos.

Dum enim præsidebant ad judicandum, aliquam sibi sacerdotii sortem assumebant. Eleganter Cassiodorus *lib. 1. epist. 12. ad Eugenium officiorum Magistrum*, ibi: *Esto innocentiæ templum, temperantiæ sacrarium, ara justitiæ, absit à judiciariis mentibus aliquid prophanum: Pio Principi sub aliquo sacerdotio serviatur.* Quamvis aliam hujus nomenclaturæ rationem à pandendis mysteriis erudite assignet, & probet D. Josephus de Retes *lib. 8. opuscul. cap. 1.* Et Salomonem Regem in ipso templo locum construxisse ad judicandum, refertur *lib. 1. Paralip. cap. 7.* ibi: *Ædificavit quoque porticum solii, in quo tribunal est; & domuncula, in qua sedebatur ad judicandum, erat in medio porticu.* Refertur *lib. 3. Regum, cap. 7.* Igitur non rectè in præsenti statuitur, judices procul ab Ecclesiis debere jus dicere, nec intra Ecclesias, aut earum cœmeteria posse de causis civilibus, seu criminalibus agnoscere.

Quâ dubitandi ratione non obstante vera est præsens decisio, cujus ratio provenit ex veneratione Ecclesiis debita, & ab excessibus, qui in foro, & judicio illi contrarii passim occurrunt; magna enim templorum veneratio semper fuit, non solum apud Catholicos, verum & apud Gentiles, apud quos observatum legimus, utin templis, aut eorum januis nec loqui fas esset. Cœlius Rhodigin. *lib. 15. antiquit. cap. 23.* & satis apparet ex illis verbis D. Chrysostomi: *Ah non videtis, quot homines templi hujus vestibula osculantur! hi quidem pronis capitibus abjecti; alii verò manu contingentes, tum eamdem admoventes ori: quasi indignos se crederent, qui sacris postibus oscula figerent.* Et alibi: *Stemus trementes, & timidi, demissis oculis, erecta verò anima gementes, sine voce jubilemus corde.* Facit Seneca *lib. 7. natural. quæst. cap. 30.* ibi: *Si intramus templa compositi, si ad sacrificium accessuri vultum submittibus, togam obducimus, & in omne argumentum modestiæ fingimur.* Et de monachis Ægyptiis Cassianus narrat *lib. 2. instit. cap. 2.* quod etsi convenissent numero longè maximo, tamen eam silentii servasse legem, ut præt. r illum, qui psalmum decantabat, nemo audiretur, immò nullus omnino adesse putaretur. Et D. Ambrosius beatam Marcellam sororem *lib. 3. de virgin.* ita instruit: *Tu in ministerio Dei gemitus screatus, tussesrisus abstine.* Alia dicti *in cap. dolentes, de celebr. Missar.* Si ergo adeo reverentia commendatur in Ecclesia, ut omnino silentium servandum sit, rectè in præsenti prohibetur judicia in Ecclesiis, seu earum cœmeteriis agitare, litesque disceptare. Accedit etiam, nam ex litibus plerunque perjuria, & similia peccata sequuntur, unde judicium ita describit D. Cyprianus ad Donatum: *Quæ detestari invenies, inter leges ipsas delinquitur, inter jura peccatur; innocentia nec illic, ubi defenditur, reservatur; sævit invicem discordantium rabies, & inter togas pace rupta, forum litibus mugit insanum; flagrant ubique delicta, & passim multiformi genere peccandi, per improbas mentes operatur.* Rectè ergo in præsenti prohibetur intra Ecclesias judicia exerceri, in quibus tot peccata admitti solent. Quod in judiciis criminalibus majori cum ratione procedit, quia absurdum est, ibi judicium sanguinis exerceri, ubi est tutela refugii constituta, *capite desinimus 1. quæst. 4.* quare sententiam à judice sæculari prolatam in quacunque causa civili, seu criminali, intra Ecclesiam, nullam esse docetur *in cap. decet, hoc tit. in 6.* Hoc autem procedit in actibus piis voluntariæ jurisdictionis; unde rectè in Ecclesia servus manumittitur, *l. 1. C. de his qui in Ecclesia manumit. can. 64. & 82. Codicis Eccles. Afric.* Ut enim olim in templo Feroniæ Deæ servi manumittebantur, ita postea ex Constantini constitutione in Ecclesia cum libertate civitatem Romanam consequuti sunt, ut de ipso Imperatore agentes referunt Sozomenus *lib. 1. histor. Eccles. cap. 9.* Cassiodorus *lib. 1. histor. tripart. cap. 9.* ibi: *Circa donationem melioris libertatis, quam civitatem Romanam vocant, tres posuit leges, decernens omnes in Ecclesia manumissos sub testimonio sacerdotum civitate Romana frui:* Nicephorus *lib. 7. hist. cap. 16.* Illustrant Fornerius *lib. 1. select. cap. 4.* Justel. *ad can. 64. Eccles. Afric.* & nonnulla adduxi *in cap. 1. de servis non ordin.* Samuel Petitus *ad jus Atticum lib. 3. tit. 2. fol. 235.* 6.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam licèt Romani in templis coirent Senatus habendi

5.

habendi gratiâ, ut defendit Marcel. Donatus *ubi suprà*; tamen in eodem foro, ubi res venales exponebantur, jus dicebant, *l. inter 83. §. sacram, ff. de V. O.* donec propter populi tumultum, plebisque concursum basilicæ constructæ sunt; in quibus Tribuni plebis jus dicebant, teste Plutarcho *in Catone minore*, ubi dum agit de Portia basilica, quam Cato major dedicavit, ait: *In ea Tribuni plebis audientiam dare solebant.* Et Prætores, Prætidesque jus dicere solere in suis prætoriis, probavi suprà *in cap. 1.* & licèt apud eos in basilicis, & templis Senatus haberetur, non ideo in nostris Ecclesiis omnipotenti Deo dicatis idem observandum esset, cùm eis ob præsentiam realem Christi Domini in sacro Eucharistiæ sacramento major veneratio debeatur.

7. *Exponitur decretum Julii Papæ.*

Sed suprà traditæ assertioni opponi potest decretum Julii Papæ in illis verbis: *Nullus in publico causam agat, nisi in Ecclesia.* Quod specialiter ab ipso Pontifice statutum fuisse refert Damasus in ejus vitâ: igitur causæ etiam sæculares non in foro publico, sed in Ecclesia sunt disceptandæ. Cui difficultati facilè responderi posset; admissâ sententiâ eorum, qui dixerunt, Episcopum, & judices Ecclesiasticos posse in Ecclesiis causas decidere, & terminare; *ex cap. præceptum 2. quæst. 2. cap. quâ fronte, de appellat.* immò olim Ecclesiam forum non habuisse; quare docent, quòd illis primis Ecclesiæ temporibus Episcopi in Ecclesiis tribunalia erecta habebant: sed quia contrarium verius est, videlicet Ecclesiam forum olim habuisse, & extra Ecclesiam Episcopos jus dixisse, licet frequentiùs lites in Ecclesiis decideréntur, cùm omnes ferè controversiæ jurejurandò finirentur super altare ad Martyrum reliquias, Gregorius Turon. *lib. 5. cap. 32.* ibi: *Tunc mitò placito ad basilicam martyris sancti conveniunt; elevatisque super altare manibus, juravit filiam non esse culpabilem.* Et ita extra Ecclesiam episcopum forum habuisse, probarunt Cironius *lib. 2. obs. cap. 4.* Filesac. *in cap. 1. §. 17. de offic. Ordin.* Respondendum ergo est, dicta verba Julii Papæ non esse in sensu litterali accipienda, ita ut causas nullus in publico agat; immò in Ecclesia; sed potiùs accipiendo Ecclesiam pro foro ecclesiastico; & tunc rectè statuit Julius, ut nullus clericus in publico, idest in judicio sæculari, causam agat, sed in Ecclesia, idest coram Episcopo in foro Ecclesiæ. Quo modo accipiendum etiam est decretum Sylvestri his verbis conceptum: *Idem constituit, ut nullus clericus propter quamlibet causam in curiam introiret, nec ante judicem cinctum causam diceret, nisi in Ecclesia, idest in foro Ecclesiæ.*

8. *Explicatur Concil. Tolet. 6. in initio.*

Secundò obstat textus in Concilio Tolet. 6. in ipso initio, in illis verbis: *Idque in Prætorio Toletano in Ecclesia sanctæ Leocadiæ virginis debitis sedibus collocatur.* In quibus dum refertur, Concilium illud celebratum fuisse in Ecclesia sanctæ Leocadiæ, supponitur in ea fuisse Prætorium Toletanum, & per consequens judices sæculares prætorium suum in ipsa Ecclesia habuisse: Pro cujus difficultatis solutione sciendum est, Prætorium variè, & pro diversis locis accipi: aliquando pro parte villæ latiùs ædificata, & patrisfamilias habitationi relicta, *l. plenum 12. ff. de usu & habit.* ibi: *Plenum autem usum debet habere, si & villæ, & prætorio relictus est.* Et *l. 2. ff. de servit. rustic. prad.* ibi: *Rusticorum prædiorum servitutes sunt utere altius tollere, & offi-*

cere prætorio vicini. Et *l. urbana 198. ff. de V. S.* ubi Gedeus Gentilis, & Forner. quo modo accipitur apud Martialem *libro 10. epig. 79.* ibi:

Ad lapidem Torquatius habet prætoria quartum.

Apud Suetonium *in Caligula, cap. 37.* ibi: *In exstructionibus villarum, & prætoriorum omni ratione posthabitâ nihil tam efficere concupiscebat, quam quod effici posse negaretur.* Unde D. Hieronymus *lib. 2. adversus Joan.* dolium versatile Diogenis eleganter Prætorium dixit. Etiam Prætorium accipitur pro Imperatoris domo, hinc que Præfecti Prætorio vocati, de quibus *in l. ultim. C. de offic. Rect. Provinc.* ubi Imperator Anastasius, non Leo (ut in vulgatis) ita rescripsit: *Nulli judicum, qui Provincias regunt, in civitatibus, in quibus sacra palatia, aut prætoria sunt, liceat iis relictis privatorum sibi domos ad habitandum velut prætoria vindicare.* Et *l. final. C. Theodos. de offic. judic. milit.* In his ergo ædibus Prætores, seu Præsides, habitare, aut jus dicere solebant, ut probant Gothofredus *in dict. l. ultim.* Panciróla *lib. 2. var. cap. 191.* Meursius *in glossar. verbo Prætorium:* & notavi *in cap. 1. hoc tit.* De Prætorii significatione aptissimè S. Eulogius *in memoriali Sanctorum, lib. 1. pag. 17. circa principium*, ubi de constanti, & valido martyrum ardore: *Et ita interriti* (inquit) *contra hostem publicum apertum veritatis erigentes vexillum, utpote ante fores Prætorii, & in ipso accessu palatii proferentes testimonium in dicem perditionis, confusionis, & ignominiæ.* Observarunt Cujacius *lib. 1. obs. cap. 28.* Pancir. *lib. 2. var. cap. 191.* De prætorio ita accepto exponendus est Tertul. *ad scapulam, cap. 3.* dum ait: *Claudius Hermeuianus in Cappadocia, cum indigne ferens uxorem suam ad hanc sectam transisse, Christianos crudeliter tractasset, soluisque in Prætorio suo vastatus peste, comesus vermibus ebullisset.* His suppositis dicendum est; Prætorium in dicto Concilio Toletano 6. accipi pro arce regiâ; & domo Regum Gothorum; ut exposuit Ambrosius à Morales 2. *p. hist. Hispan. lib. 12. cap. 23.* ubi agens de hoc Concilio Toletano 6. ait: *Celebrose en la Iglesia de sancta Leocadia, y parece era la del alcazar, porque se sennala en particular ser en el Pretorio de Toledo: y no ay que se pueda entender aqui por Pretorio, sino el alcazar, ò casa real aquien los Godos gente guerrera se puede creer llamaban assi, por el mismo nombre que los Romanos aquien ellos imitaban, nombraban en la guerra la tienda del general, y en paz usaban en alguna manera de este nombre, como en la sagrada historia evangelica, y en otras parte se vee: Y parece que para differenciarla de otra Iglesia de esta santa se le annadio este titulo.* Idem firmat Mariana *lib. 6. hist. Hispan. latino sermone scriptæ, cap. 6.* de hoc Concilio agens, ibi: *Ad D. Leocadiæ templum Prætorio vicinum (nunc arci Regiæ conjunctum est, veteris elegantiæ, & amplitudinis vestigia retinens) ante diem quintum idus Januarii salutis anno 637. conventus habitus est.* Demonstrarunt clarè Patres per illa verba, *in Prætorio Toletano*, quasi discrimen statuentes inter Ecclesiam Prætoriensém, quæ arci contigua est; & Prætoriensém, quæ in suburbio sita reperitur, & est tertia sanctæ Leocadiæ, de qua in Concilio Tolet. 17. ita legitur: *Deum in Ecclesia gloriosæ virginis, & confessoris Christi sanctæ Leocadiæ, quæ est in suburbio Toletano, ubi sanctum*

ejus

ejus corpus requieſcit, plerique Hiſpaniarum, & Galliarum Pontifices convenirent. Unde aliqui voluerunt celebratum fuiſſe dictum Concilium Tolet. 6. ut refert Mariana *dict. lib. 6 cap. 6.* hiſtoriæ Hiſpano idiomate evulgatæ, anno 1617. ibi: *Celebroſe el Concilio que fue ſexto entre los de Toledo en ſancta Leocadia Pratorienſe, que algunos entienden fue la Igleſia de la ſancta, que eſta juncta al alcazar, llamado en latin Praterio, y en ſu vejez mueſtra raſtros de ſu antiguo primor,*] grandes. *Otros quieren, que la Igleſia de ſancta Leocadia la Pretorienſe fueſſe la que eſta fuera de la ciudad, porque tambien las caſas de campo ſe llaman Pretorios.* Notavit eruditus D. Laurentius Ramirez *in notis ad chron. Luitprandi, numero 102.* Unde deducitur, Prætorium in dicto Concilio Tolet. 6. non accipi pro loco, ubi lites diſceptantur.

CAPUT VI.

Innocent. III. *Illuſtr. Regi* (a) *Conatiæ.*

INter alia, quæ nobis Regalis prudentia ſuis litteris intimavit, quid de illis fieri debeat, qui maleficia perpetrantes, confugiunt ad Eccleſias, ut pro reverentia ſacri loci debitas pœnas valeant evitare, ſolicitè requiſivit. Nos igitur tuis quæſtionibus reſpondentes, juxta ſacrorum (b) canonum inſtituta, & traditiones legum civilium ita duximus in hujusmodi diſtinguendum, quod (c) confugiens ad Eccleſiam, vel liber, vel ſervus exiſtit: ſi liber, quantumcunque gravia maleficia perpetrarit, non eſt (d) violenter ab Eccleſia extrahendus, nec inde damnari debet ad mortem, vel ad pœnam: ſed (e) rectores Eccleſiarum ſibi obtinere debent & membra, & vitam; ſuper eo tamen quod iniquè fecit, eſt legitimè puniendus: & hoc verum eſt niſi [f] publicus latro fuerit, vel nocturnus populator [g] agrorum, qui dum itinera frequentat, vel publicas ſtratas obſidet, ob transgreſſionis inſidias ab Eccleſia extrahi poteſt impunitate non præſtitâ, ſecundùm canonicas ſanctiones. Si verò ſervus fuerit, qui confugerit ad Eccleſiam, poſtquam de impunitate ſua dominus ejus clericis juramentum præſtiterit, ad ſervitium domini ſui [h] redire compellatur, etiam invitus, alioquin à domino poterit occupari. Tu ergo fili chariſſime, cum in regno tuo aliquid horum contigerit, juxta præmiſſam diſtinctionem ſic procedere ſtudeas, quod Eccleſiarum honor, & immunitas ſervetur illæſa, & malignandi facultas pravæ voluntatis hominibus auferatur.

NOTÆ.

1. (a) *Conatiæ.*] Ita legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap. 1.* in ſexta autem legitur, *Scotiæ*; & neſcio quæ inſcriptio verior ſit, cùm reperiantur temporibus Innocentii III. in Conatia, quæ eſt inſula Hiberniæ, Rodericus Rex adeo faſtu elatus, ut Regem ſe Hiberniæ nominaret, ut refert Polydor. Vergil. *lib. 3. hiſt. Angel. fol. 216.* & Alexander Scotiæ Rex: ſed retineo epigraphen *Conatiæ*, quia Anaſtaſ. Germon. *lib. 3. de ſacrorum immunit. cap. 16. num. 54.* teſtatur in Vaticano Codice legi *Conatiæ.*

2. (b) *Statuta canonum, & traditiones legum.*] Ad quas, cùm Eccleſiæ PP. de hac immunitate agunt, ſemper ſe referunt, *cap. ſicut 36. 17. quæſt. 4.* ibi: *Eccleſiaſtici canones, & lex Romana conſtituerunt.* Concil. Aurel. 4. *can. 29.* Aurel. 5. *can. 23.* Matiſcon. 2. *can. 9.* ibi: *Licèt reverendiſſimi canones, atque ſacratiſſimæ leges, &c.* Inæqualiter tamen, ita ut in hac immunitatis materia non attendantur leges ſæculares, nec juxta eas caſus dubii decidantur; ſed ſecundùm ſacros canones, quorum proprium eſt, cùm agitur de re merè eccleſiaſtica, fines, & modum dicere huic immunitati. Covar. *lib. 2. var. c. 20.* Queſada *qq. jur. cap. 1. num. 4.* unde audiendus non eſt Imperator Juſtinianus *in authent. de mandat. Princip. §. nunc autem, collat. 17.* dum ſtatuit, hac immunitate non gaudere adulteros, & virginum raptores, cùm circa hos contrarium ſit definitum *in cap. de raptoribus 3. 36. quæſt. 1.* & licèt moti auctoritate textus *in l. final tit. 1. partit. 1.* raptoribus virginum immunitatem hanc denegent Menochius *lib. 2. de arbitr. caſu 391.* Jul. Clarus *lib. 5. recept. ſentent. §. raptus, num. 2.* Ant. Gomez *in l. 80. Tauri, num. 36.* D. Joan. Vela *de pœnis delict. cap. 29.* Covar. *lib. 2. var. cap. 20. num. 8.* tamen obſervandam eſſe Eccleſiæ diſpoſitionem, de qua *in dict. cap. de raptor.* cum aliis reſolvit Pereyra *de manu regia part. 2. cap. 56.* & conſequenter cognitio hujus immunitatis ſemper ſpectat ad judicem eccleſiaſticum, ut infrà dicemus. Quare cautè procedant judices ſæculares, qui exiſtimant, cùm cauſa immunitatis defertur ad Regias Cancellarias, pronunciari ita poſſe: *haze fuerza en conocer, y proceder.* Quia hoc tantùm admitti poteſt in caſu notorio facti, videlicet cùm apertè conſtat, reum ad Eccleſiam non confugiſſe, ſeu ex ea abductum non fuiſſe: & cautè tam in hoc caſu, quàm in aliis immunitatis judices ſæculares pronunciare debent, vulgò *dando auto de leges.* Nam talis pronunciatio ſolùm fieri poteſt, quando procedit judex eccleſiaſticus contra reum laicum, & in negotio prophano; ſecus verò deficiente aliquo ex his requiſitis, ut docent Salgado *de protect. 1. p. cap. 1. num. 2.* & *cap. 2. num. 27.* & *de ſupplicat. 2. p. cap. 27. num. 59.* Vela *diſſert. 10. num. 70.* Covaruv. *practic. cap. 25. num. 3.* Parexa *de inſtrum. edit. 1. tom. tit. 2. reſol. 6. inſtrct. 2. n. 260.* Luna & Arellanus *lib. 2. ſingul. cap. 5. §. 4. à num. 48.*

num. 48. nam in dubio juris ad judicem Ecclesiasticum spectat cognitio, cujus sit jurisdictio, *cap. si judex, de sent. excom. lib. 6.* Covar. *suprà, num. 1.* Diana cum 26. Doctoribus laudatis *p. 7. tract. 10. resol. 5.* & *p. 4. tract. 1. resol. 64.* & *p. 5. tract. 1. resol. 23.* Parexa *d. resol. 6. n 259.* Ciarlinius *cap. 264. n. 15.* Valenzuela *consil. 42. n. 14.* Castropalao *tom 2. tract. 12. difficult. unic.*

3. (c) *Confugiens ad Ecclesiam.*] Beneficium hujus immunitatis conceditur confugientibus ad Ecclesiam, ut ex juribus proximè adducendis pro illustratione conclusionis liquidò constat; unde ipsi appellantur confugientes *in l. si qua per calumniam, C. de Episc. & Cler. l. præsertim, C. de his qui ad Ecclesiam confug.* in cujus paratitlis notavit Cujacius. Quo fit, ut eo privilegio non potiantur arrepti, & in Ecclesiam conducti, cùm in illis confugii ratio nulla sit, ut probat perdoctus vir D. Ludovicus de Exea in supremo Aragoniæ Senatu Regens egregius, *in speciali, & aureo syntagmate de cadaver. punit.* ubi eruditè probat, cadaver suspensi in patibulo in Ecclesia asportatum, ibique sepultum debere exhumari, & supplicio restitui, donec habitâ Magistratus licentiâ à patibulo deponatur. Similiter ea immunitate non gaudet, qui casu in Ecclesia reperitur, non animo fruendi ejus immunitate, argumento legis 2. *ff. de condit. & demonst.* etsi noviter contrarium defendat Frances *de compet. quæst. 98.* Nec ille, qui dum ad carcerem ducitur, per cœmeterium trahitur; nam cùm non sit in libertate confugiendi; non gaudet hoc privilegio. Oldradus *consil. 54.* Archid. *in dict. cap. sicut 17. quæst. 4.* Igneus *in l. 1. ad Syllan. col. 3.* Covar. *lib. 2. var. cap. 20. num. 5.* Bobad. *lib. 2. polit. cap. 14. num. 61.* Gutierrez *libro 3. practic. cap. 6.* Cutel. *lib. 1. quæst. 30. per tot.* Nec ille, qui non extrahitur, sed voluntariè Ecclesiam deserit; nam licèt scripto non posset quis renunciare huic privilegio; facto tamen ipso voluntariè ex ea egrediendo potest renunciare.

4. (d) *Violenter.*] Nec per dolum, & si ita abducatur, immunitate gaudet, ut post Gomezium, Farinacium, & Marium Italam tenet Diana *p. 1. tract. de immunitat. resol. 16.* licèt nonnullis perperam inductis legibus contrarium teneat Cutellus *contra Dianam cap. 16.* Unde qui blanditiis judicis allectus, promissâ securitate Ecclesiam deseruit, adhuc immunitate gaudet, ut cum pluribus resolvit Thom. Delbene *tom. 2. de immunit. cap. 16. dub. 24. sect. 17.* Barbosa *lib. 2. juris Eccles. cap. 3. num. 54.* Azevedo *in l 3. tit. 2. lib. 1. Recopil.* secus verò si tantùm blanditiis motus egressus fuit, ut resolvunt Delbene, & Cutel. *ubi suprà:* quia non debuit esse ita credulus, & facilè Ecclesiam deserere, argumento legis 1. §. *dolum 2. ff. de eo per quem factum.* Sed contrarium meritò resolvit Marinis *lib. 1. resol. cap. 178.* Si verò agnoscens januam Ecclesiæ frangi egrediatur, & à ministris sæcularibus extra Ecclesiam capiatur, restituendus Ecclesiæ est, quia non eo animo Ecclesiam deseruit, quia nollet uti privilegio asyli, sed coactus, ut probat Marinis *lib. 2. resol. cap. 197.*

5. (e) *Sed Rectores Ecclesiarum.*] Hæc verba deprompta sunt ex Concilio Magunt. *can. 39.* relato *in cap. reum 9. 17. quæst. 4.* ibi: *Sed Rectores Ecclesiarum, pacem, & vitam, ac membra ejus obtinere studeant; tamen legitimè componat quod iniquè fecit.* Quod etiam legitur *lib. 5. Capitul. Caroli, cap. 90.* ibi: *Si quis ad Ecclesiam confugium fecerit, in atrio ipsius Ecclesiæ pacem habeat.* Ubi notandum est verbum *pax*, quod solenne fuit in implorando Numinis auxilio. Virgilius *lib. 4. Æneid.* ibi:

Principio delubra adeunt, pacemq; per aras
Exquirunt.

Statius de ara Clementiæ Athen. *lib. 2. Thebaid.* ibi:

Huc victi bellis, patriaq; è sede fugati,
Regnorumq; inopes, scelerumq; errore nocentes
Conveniunt, pacemq; rogant.

Pax ergo *in dicto cap. reum*, generale nomen est securitatis, veniæque earum personarum, quæ postea exprimuntur, mortis videlicet, mutilationis, aut læsionis membrorum, ut notavit D. Nicol. Antonius *de exilio lib. 2. cap. 35. num. 12.* qui in ipso capite, & antecedenti latè, & eruditè probat in exilium damnatum, & refugam, id est illud frangentem, & ad Ecclesiam confugientem, abduci ab ea posse, & in exilii sui locum reduci: & ante eum docuerunt Baldus *in authent. cassa, C. de Episc. & cleric.* Decianus *lib. 6. tract. crimin. c. 26. n. 8.* Papon. *lib. 1. tit. 1. arresto 16.* Joannes à Cruce *ad Guidonem decis. 121.* Joannes Gallus *in suis placitis, tit. de his qui ad sacras ædes confugiunt.* D. Ludovicus de Exea *d. tract. de cadaver. punit. pag. 11.* quæ sententia ultra quam non adversatur alicui juris canonici, seu civilis testimonio, probatur ex eo, quia ideo hoc immunitatis privilegium Ecclesiis concessum est, ut rei ad eas confugientes immunes pœnarum corporalium redderentur, non verò, ut à cæteris pœnis pecuniariis, seu corpus non affligentibus eximerentur, ut ex præsenti textu constat, & ex Concilio Rhemensi sub Hadriano I. ibi: *Si quis fugitivum ab Ecclesia absque sacramento, quod ei jurandum est, ut de vita, tormento, truncationeque securus exeat, qualicunque occasione abstraxerit, communione privetur.* Claromont. sub Urbano II. anno 1095. *Quod si quis pro securitate Ecclesiæ, vel Crucis aliquod crimen peregerit, & ad Ecclesiam, vel Crucem confugerit, acceptâ securitate vitæ, & membrorum reddatur justitiæ.* Lege 16. *tit. 4. lib. 6. fori judic.* ubi Catholicus, & pientissimus Rex Chindasvindus ita sanxit: *De homicida ad Ecclesiam confugiente, consulto tamen Sacerdote, ac reddito sacramento, ne eundem sceleratum publicæ mortis pœnâ condemnet, Sacerdos cum sua intentione ab altari repellat, & extra chorum projiciat; & sic ille qui eum persequitur, comprehendat: cui ab Ecclesia ejecto non alias mortiferas inferat pœnas, sed in potestate parentum, & eorum, cujus propinquus occisus fuerit, contradendus est, ut excepto mortis periculo, quicquid de eo facere voluerint, licentiam habeant.* Consentiunt PP. Concilii Tolet. 6. *can. 12.* Tolet. 12. *can. 1.* Gregorius Magnus *in c. reos 6. 23. q. 5.* ibi: *Ut defendat eos Ecclesia, ne effusione sanguinis particeps fiat.* Ita immunitatem hanc Ecclesiarum acceperunt Oldradus *consil. 154.* Martha *de jurisdict. p. 2. c. 51. n. 15.* Remigius *de immunit. Eccles. præsupposito 3. à. 11.* Decianus *lib. 2. tract. crimin. c. 28. n. 27.* Gamma *decis. 52.* Gambacurta *de immunit. Eccles. lib. 4. cap. 33. cum duob. sequent.* Cutel. *eod. tract. quæst. 12. num. 2. 3. & 4.* Quod & agnoscens Theodoricus Rex Gothorum de Jovino quodam curiali, qui ob collegam in rixa occisum conscius facti sui intra Ecclesiæ septa refugerat, ita ait apud Cassiodorum *libro 3. variar. cap. 27.* ibi: *Hunc Vulcano insulæ perpetuâ relegatione damnamus, ut & sancto templo reverentiam*

tiam habuisse videamur : nec vindictam criminosus evadat in totum , qui innocenti non credit esse parcendum. Idem de Stilicone Comite erga Crescónium variorum delictorum reum judicante refert Paulinus in vita S. Ambrosii , his verbis : *Per idem tempus cùm Consulatus sui tempore Imperator Honorius in urbe Mediolanensi Libycarum ferarum exhiberet munus, populo illuc concurrente, data copia est missis militibus ab Stilicone Comite, hortatu Eusebii Præfecti , ut Cresconius de Ecclesia raperetur. Quem fugientem ab altare Domini sanctus Episcopus* (Ambrosius) *cum clericis, qui in tempore aderant, defendendum circumdedit. Sed multitudo militum, qua duces suos habebat de perfidia Arrianorum , prævaluit adversus paucos , atque ablato Cresconio exultantes ad amphiteatrum reverterunt , Ecclesia luctum non modicum relinquentes ; nam Sacerdos prostratus ante altare Domini factum diu flevit. Sed in tempore cùm revertissent , & renunciassent his , à quibus fuerant destinati milites , dimissi leopardi saltu celeri ad eundem locum , in quo sederant , qui de Ecclesia triumphabant , ascendentes , graviter laniatos reliquerunt : quod ubi vidit tunc Stilico Comes pœnitentiâ motus est , ita ut per multos dies satisfaceret Sacerdoti. Sed quia gravissimorum criminum erat reus , & aliter emendari non poterat , ad exilium destinatur , non multo post indulgentiam consequutus.* Idemque Eutropio contigisse jam ad mortem damnato , qui ad Ecclesiam confugit , referunt & illustrant D. Nicolaus Antonius *dict. lib. 2. de exil. cap. 34.* D. Josephus de Retes *libro 3. de interdictis , excursu 6. pag. 190.* Rectè ergo in præsenti Innocentius juxta veterem hujus immunitatis praxim docet, Rectores, id est Magistratus sæculares , debere confugientibus ad Ecclesiam vitam , & membra conservare, alias verò pœnas corporis non afflictivas illis imponere posse.

6. *Exponuntur cap. constituimus,17.q.4 cap. si vobis,23.q.8.*

Nec suprà traditis obstat textus *in capite id constituimus 34. 17. quæst. 4.* in verbis illis : *Sed ne alteris consignari , nisi ad Evangelia datis sacramentis , de morte , & debilitate , & omni pœnarum genere sint securi : ita ut ei , cui reus fuerit crimnosus , de satisfactione conveniat.* Quibus verbis moti Boëtius Epon. *in præsenti , num. 16.* Navarrus *in manuali , cap. 25. num. 19.* Suarez *de relig. tom. 1. lib. 3. cap. 12. numer. 6.* plures alii , quos refert , & sequitur Diana *part. 1. tract. 1. resol. 1.* & *part. 6. tract. 1. resol. 21.* existimarunt , confugientes ad Ecclesiam ab omni pœnarum genere esse immunes : sed certè textus ille id non probat ; nam accipiendus est de pœnis corporalibus , seu corporis afflictivis , juxta alios canones suprà relatos , præcipuè textum *in cap. de raptoribus 3. 16. quæst. 1.* docet , & probat D. Nicolaus Antonius *dict. cap. 35. num. 16.* Nec etiam obstat Concilium Sardic. relatum *in capite si vobis 28. 23. quæst. 8.* in illis verbis : *Sed quoniam sæpe contingit , ut ad misericordiam Ecclesiæ confugiant , qui injuriam patiuntur , & qui peccantes in exilium , vel in insulas damnantur , aut certè quamcunque sententiam suscipiunt ; ideo subveniendum est his , & sine dubitatione eis est petenda per Ecclesiam indulgentia.* Nam in eo textu non agitur de Ecclesiarum immunitate , sed de intercessione Episcoporum , aut aliorum ministrorum Ecclesiæ. Pro reis enim damnatis, Episcopos , clericos, ac monachos olim apud Imperatores , Magistratus, & cæteros judices intercessisse , notum est: cujus moris vestigia extant apud D. Augustinum *epist. 54.* S. Paulinum *in vita D. Ambrosii* , Carnotensem *epistol. 121. in l. addictos , C. Theod. de pœnis , l. addictos 57. eodem C. de appellat. l. officium , eodem C. quorum appellationes.* Illustrant Baronius *tom. 5. anno 398.* Forner. *libro 6. rer. quotid. capite 7.* Ut etiam apud Romanos solebant Virgines Vestales Imperatores , Magistratusque pro reis orare , ut constat ex Gellio *lib. 10. noctium , cap. 15.* Suetonio *in Julio, cap. 1.* probat Forner. *dict. cap. 7.* De ea ergo intercessione loquutum fuisse Osium in eo canone Concilii Sardic. docuit D. Nicolaus Ant. *libro 2. capite 34. num. 6. 21. & 22. & capite sequenti.*

(f) *Publicus latro.*] Consonant caput *sicut 17. quæst. 4.* ibi : *Publicus latro.* Gregorius XIV. in sua bulla, ibi : *Si fuerint publici latrones.* Et *l. 4. titul. 11. partit. 1.* ibi : *Latron manifiesto.* Et *l 3. titul. 2. lib. 1. Recopil. l. final. tit. 5. lib. 1. fori,* ibi : *Robador conocido.* Quis tamen dicatur publicus latro , ut hoc beneficio non gaudeat , apud DD. non constat , ut videre est apud Baldum , Salicetum , Cæpolam *in authent. Sed novo jure , C. de servis fugit.* Gomezius *3. var. cap. 10. num. 2.* Covar. *2. var. cap. 9. num. 7.* & *cap. 20. num. 3.* Decianum *lib. 6. tract. crimin. cap. 28.* Pegueram *decis. 40.* D. M. de Larreategui *lib. 8. select. cap. 9.* Ambrosin. *de immunit. cap. 2. & 3.* Corream *in præsenti , 3. p. ex num. 26.* Dianam *6. part. tract. 1. resol. 15.* Gambacurtam *lib. 5. cap. 11. 12. & 13. de immunit.* Aliqui docuerunt, publicum latronem eum dici , qui plura furta commisit , & consuevit sæpiùs in idem crimen incidere. Glossa *verbo Castigabitur , in authent, sed novo jure, C de servis fugitiv.* Alii per tria furta publicum & famosum latronem dici voluerunt, pluribus relatis Farinac. *de furtis quæst. 166. num. 9.* Covar. *lib. 2. variar. cap. 9. num. 7.* Azevedo *in l. 7. tit. 11. lib. 8. Recopil. num. 105.* Alii docent publicos latrones eos haberi , qui in itineribus viatores aggrediuntur , non solùm ut bona auferant , verùm & sanguinem effundant: quas & alias sententias refert , & refellit Narbona *in l. 20. tit. 1. lib. 4. Recopil. glos. 14.* qui *num. 17.* resolvit , publicos latrones eos esse judicandos, qui frequenter per vim in stratis , & viis publicis furantur , juxta legem 4. *tit. 11. part. 1.* & legem 18. *tit. 14. partit. 7.* Unde cæteri simplices latrones immunitatis hoc beneficio non privantur : & licèt in Hispania consuetudine introductum esset , ut etiam simplices latrones hac immunitate non gauderent, ut testantur Covar. *lib. 2. var. cap. 20. num. 13.* Jul. Clarus *lib. 5. sent. §. final. quæst. 30. num. 14.* Paz *in praxi , 5. p. tom. 1. cap. 3. §. 3. num. 70.* Flores de Mena *in addit. ad Gammam , decis. 171.* Martha *de jurisdict. 2. part. cap. 51. num. 23.* Ponte *decis. 14. num. 6.* Sanchez *libro 6. consil. cap. 1. dub. 8.* D. Martin. de Larreategui *lib. 3. select. capite 9. num. 5.* & in Regno Arragoniæ eandem consuetudinem vigere referat Bardaxi *in comment. ad forum , in rubric. de his qui ad Ecclesiam confugiunt :* tamen hæc consuetudo generaliter an in Hispania præscripta sit , meritò dubitat Narbona *dict. gloss. 14. numero 22.* qui refert in Pinciano Senatu bis pronunciatum fuisse, simplices latrones hac immunitate Ecclesiastica gaudere : & ita nisi legitimè probata hac consue-

consuetudine, simplicem furem non esse extrahendum ab Ecclesia resolvit Gutierrez *libro 1. practic. cap. 1. num. 20.* Si ergo furtum iteratum probatur, & accedente famâ justâ, quis oneratus reperitur crimine publici latronis, hac immunitate non gaudebit, ut probat Ambrosinus & Gambacurta *ubi supra*: etsi talis famosus, aut insignis latro dici nequeat, juxta textus *in l. capitalium 28. §. famosos, ff. de pœnis, l. constitutiones 16. ff. de appellat.*

(g) *Agrorum quidem itinera.*] Verba hæc transcripsit Innocentius *ex l. 1. C. quando liceat unicuique, l. 2. C. Theodos. ad leg. Cornel. de sicar.*

8. (h) *Redire compellitur.*] Consonant textus *in cap. metuentes 30. cap. uxor 31. cap. id constituimus 34. 17. quæst. 4. l. 3. titul. ultim. lib. 9. fori judic. l. 15. tit. 20. lib. 3. fori Castel. l. 3. titul. 11. partit. 1.* Concil. Epaun. *can. 39. Servus reatu atrociore culpabilis, qui ad Ecclesiam confugerit, à corporalibus tantùm supplicüs excusetur: de peccatis verò, vel quocunque opere placuit à Domino juramenta non exigi.* Aurel. 4. *can. 21. & 23.* Aurel. 5. *can. 23. De servis, qui pro qualibet causâ ad Ecclesiæ septa confugerint, si quid in antiquis constitutionibus tenetur scriptum, pro concessa culpa datis à Domino sacramentis, quisquis ille fuerit, egrediatur, veniâ jam securus.* Refert Antonius Augustinus *lib. 13. epit. jur titul. 17. l. si servus 4. C. de his qui ad Ecclesiam*, cujus integra extat *in l. superest 6. C. Theod. eod. titul.* ex qua non solùm supplenda, verùm & inscriptio emendanda est, ut ubi habetur, *ad Imperium*, legatur *ad Hierum*, ut notavit D. Nicolaus Anton. *dict. lib. 2. de exilio, cap. 35. num. 4.* & in ipso textu pro verbo *dimittatur*, repone *detineatur*; & pro illis *iracundiæ menti*, legendum est *iracundamentis*. Consonant etiam lex 6. *§. 5. C. Justin. de his qui ad Ecclesiam*, lex 3. *C. Theodos. eod. tit.* quæ est pars antiquæ constitutionis Arcadii, quam ipse edidit suggerente viro impio Eutropio contra immunitatem Ecclesiæ, & ad eam confugientes, ut ita faciliùs persequeretur conscios tyrannidis Rufini, præcipuè Pentadiam clarissimam fœminam conjugem Timasii quondam Consulis, qui Rufino consenserat, ut referunt Socrates *lib. 6. cap. 5.* Sozomenus *lib. 8. cap. 7.* Baronius *tom. 5. anno 398.* S. Prosper *p. 3. cap. 38.* quæ immanis constitutio cùm eodem anno, quo damnatus fuit Eutropius, abrogata esset, ideo decurtata fuit in ipso Codice Theodos. ut notavit D. Joseph. de Retes *lib. 3. de interdict. excursu 6. pag. 189.* Nec impietatem ullam continet hæc tam legalis, quàm canonica disciplina restituendi servos ad Ecclesiam confugientes Dominis in pristinam servitutem; siquidem hæc immunitas inducta est, ut ad Ecclesiam confugientes pœnis corporalibus, seu corporis afflictivis non afficiantur; non tamen ob simile asyli beneficium confugiens liberatur à servitute, seu obligatione reali, quâ tenebatur obstrictus. Synodus Aurel. 1. *can. 4. & 5.* notavit Bignonius *ad veteres form. cap. 22.* Unde juramento præstito servus Domino restituitur, nisi ejus sævitia timeatur, quia tunc cogitur bonis conditionibus servum vendere, *l. 2. ff. de his qui sunt sui:* docent Remigius Goni *de immunit. Eccles. fallent. 27. num. 6.* Ambrosius *eod. tract. cap. 13. num. 2.* Correa *in præsenti, 3. part. ex num. 6.* Boëtius Epon. *ad hunc textum, num. 50.* Giurba *decis. 300. crimin. n. 1.* Unde ex hac eadem ratione provenit, homines curiæ obnoxios, adscriptitios, & similes, de quibus egi suprà, *in cap. indicatum*, confugientes ad Ecclesiam causâ mutandi suam conditionem, & sui furtum committentes, ab Ecclesia extrahi, ne curiæ, agriculturæ, aut vastagæ fraus fiat, *l. 3. C. Theodos. de his qui ad Eccles. confug.* quam refert Baronius *anno 398. l. præsentis 6. §. hæc quidem*, & *§. sanè, eod. titul. in Justin. l. si quis cum aliis 12. C. de Episcop. & cleric. l. 56. & 104. C. Theodos. de Decur. novella 123. cap. 1.* Similiter remiges ad triremes damnati, è carcere, seu ab ipsis triremibus, vel dum ad eas transportantur, confugientes ad Ecclesiam, extrahendi sunt, nec hac immunitate gaudent, *l. 9. tit. 24. lib. 8. Recopil.* & exemplo servorum ad suum ministerium servile reducendi erunt: quamvis enim ad servilem statum ex ea damnatione non perveniant, post authenticum *sed hodie, C. de donat. inter.* ubi abrogatur regula Gaji relata *in l. qui ultimo 29. ff. de pœnis*; damnati tamen sunt ad serviendum personaliter: quare quodammodo videntur servi, ut docent Villadiego *in polit. cap. 3. numer. 25.* Lara *in l. si quis à liberis, §. sed utrum, num. 26.* Bobadilla *lib. 2. polit. cap. 14. num. 73.* Hevia *in Cur. Philip. part. 3. §. 12. num. 49.* Gamma *decis. 359.* Sarpo *de jure asylorum cap. 5.* Antonius de Marinis *quotid. controv. lib. 1. resol. cap. 177.* Boerius *decis. 109.* quem in contrariam sententiam frustra vocat Bobadilla *dict. cap. 14. num. 53.* Pereyra *de manu regia, 2. part. cap. 50. num. 17.* Martha *de jurisdict. 2 part. cap. 51. num. 17.* Cutel. *de immunit. quæst. 40. per tot.* Cabedo *in arrest. Lusit. ad finem 2. tom. decis.* Guazinus *in defens. reor. lib. 2. capite 37.* Megala *in 3. part. D. Thomæ, cap. 2. quæst. 2. sect. 33.* fusè & doctè D. Josephus de Retes *in jur. alleg. pro praxi dictæ legis 9.* Adhuc tamen ad triremes damnatos gaudere immunitate, sæpe sæpius pronunciatum vidi in Pinciana Cancel. & docuerunt Giurba *consil 30. num. 12.* Lessius *de justitia lib. 2. cap. 31. dub. 5.* Tancredo *de relig. lib. 4. disp. 8. à num. 75. pag. 174.* Correa *in præsenti, part. 2. quæstione 4. num. 9.* Delbene *de immunit. tom. 2. cap. 16. dub. 10. sect. 9.* Lezana *tom. 3. in summa, verbo Immunitas, num. 16.* Novar. *in summa bullar. tit. de immunit. Eccles. num. 27.* Trullench. *in Decalogum lib. 1. cap. 11. dub. 3. numer. 29.* Diana *tom. 3. tract. 1. resol. 37.* & *tom. 4. tract. 1. resol. 47.* & *tom. 6. tract. 1. resol. 22.* Frances *de compet. quæst. 79. numer. 28.* Xamar. *2. part. rer. judic. defin. 129.* Idem statuendum videtur de militibus deserentibus militiam, ut resolvunt Baëza *de inop. debit. cap. 16. numer. 99. & 100.* Bobadilla *lib. 2. polit. cap. 14. num. 74.* Hevia Bolan. *in Curia Philip. 3. part. §. 12. num. 46.* sui enim ipsius miles quodammodo furtum facit, *l. præsenti, §. sanè, C. de his qui ad Ecclesiam*, Maschardus Treher. *de infam. lib. 3. capite 15. num. 8.*

COMMENTARIUM.

EX hac celebri Innocentii Decretali sequens deducitur communiter assertio: *Reus criminis etiam immanis ad Ecclesiam confugiens, non debet ab ea extrahi, nec ex eo condemnari ad mortem.* Probant eam textus *in capite eos 6. 87. distinct.* ubi ex Concilio Arausic. *can. 5.* le- 9. Probatur conclusio.

gitur : *Eos, qui ad Ecclesiam confugiunt, tradi non oportere, sed loci sancti reverentiâ, & intercessione defendi.* Et *capite nullus, capite reum, capite id constituimus 17. quæst. 4. capite 1. 25. quæst. 2. capite de raptoribus 3. 36. quæst. 1. cap. 1. hoc titul. in 6.* Urbanus II. *in Synodo Claromont. cap. 29. & 30. Si quis ad aliquam crucem in via persequentibus inimicis confugerit, sit liber, ac si in ipsa Ecclesia permaneat: quod si quis pro securitate Ecclesiæ, vel prædictæ crucis aliquod crimen peregerit, & ad Ecclesiam, vel ad crucem confugerit, acceptâ securitate vitæ, & membrorum reddatur justitiæ.* Innocentius II. in Synodo Romana, *can. 12. Præcipimus, ut in eos, qui ad Ecclesiam, vel cœmeterium confugerint, nullus omnino manum mittere audeat: quod si fecerit, excommunicetur.* Eugenius III. *in Synodo Rhemensi, can. 14.* ibi : *Sancimus, ut in eos, qui ad Ecclesiam, vel cœmeterium confugerint, nullus manum mittere audeat; quod si fecerit, anathema sit:* Nicolaus *ad Consult. Bulgar. cap. 95. Si quisquam ad Ecclesiam confugerit, non illum, nisi suâ voluerit sponte, ab ea dicimus educendum. Denique si quondam latrones, & diversorum criminum rei ad asylum templi Romuli fugientes indemnitatem consequebantur, quantò potiùs ii qui ad templum Christi confugiunt, sunt delictorum remissionem suorum adepti: Debent etiam sibi à suspecto juramento præstito omni pristinæ securitati restitui.* Concil. Aurel. 4. *can. 21. Si quis necessitatis impulsu ad Ecclesiæ septa confugerit, & Sacerdote, vel Præposito Ecclesiæ prætermisso, atque contempto, eum quisque de locis sacris, vel altari, seu vi, seu dolo abstrahere, aut solicitare fortè præsumpserit, ut inimicus Ecclesiæ ab ejus liminibus arceatur, quousque juxta Pontificis districtionem digna pro indicta pœnitentia emendatio subsequatur; eo tamen, qui abstractus est, priùs Ecclesiæ restituto.* Concil. Matiscon. 2. *can. 8. 9. & 10.* Tolet. 11. *can. 12.* Tolet. 12. *can. 10.* Illerdense *can. 10.* Aurel. 4. *can. 21.* Coyacense in diœcesi Ovetensi habitum anno 1050. temporibus Ferdinandi I. Regis Castellæ. *Præcipimus, ut si quilibet homo pro qualicunque culpa ad Ecclesiam confugerit, non sit ausus aliquis eum inde violenter abstrahere, nec persequi infrà dextros Ecclesiæ, qui sunt triginta passus: sed sublato mortis periculo, & corporis deturpatione, faciat quod lex Gothica jubet: qui aliter fecerit, anathema sit, & solvat Episcopo mille solidos purissimi argenti.* Blentinum anno 1322. *can. 18.* D. Ambrosius *in orat. quæ ponitur lib. 5. epistol. post epist. 32.* Trident. *sess. 25. de reform. cap. 20.* D. Augustinus *serm. 5. de dedicat. Eccles.* ibi : *Si reverentiam matris Ecclesiæ agnoscimus, sciendum est, quod cujuslibet criminis reum à sacris liminibus abstrahendo, grandis injuria religionis, ac divinitatis offensa est, qualemcunque fugientem ad domum Dei, id est de sinu matris evellere, & arcam communis expugnare profugii.* Et infrà : *Sed fortè aliquis dicit: Locus sanctus criminoso patère non debet. Non ita est, hæc enim intractabilis animi argumenta non recipit Christus, qui pro impiis mortuus, confugientibus ad se claudi aditum misericordiæ non permittit: qui latroni fidem confitenti paradisi claustra patefecit, reum à sacris adytis non vult excludi.* Ina Rex Occiduorum Saxonum in legibus Ecclesiasticis, quæ habentur *tom. 17. Concilior. regiæ editionis, l. 4. Si quis rei capitalis reus ad templum confugerit, vitam potitor, & secundum jus, fasque compensator. Si quis verbera promeritus sani suffugium imploravit, et verbera remittantor.* Alia juris testimonia congesserunt Crespetius *in summa, verbo Ecclesiarum immunitas*, Antonius Augustinus *in epit. jur. lib. 13. tit. 17.* Consonant de jure civili Roman. lex 2. ferè per tot. *C. de his qui ad Ecclesiam*, lex placet, *C. de sacros. Eccles.* Ex jure Longob. lex 2. *tit. 25. lib. 1.* & *lib. 2. tit. 39.* Ex legibus Franc. *lib. 2. Capitul. tit. 5. 90. & 122.* De jure nostro Hispano lex 3. *titul. 2. lib. 1. Recopil.* lex 4. *tit. 11. partit. 1.* lex 7. & 8. *titul. 5. libro 1. fori Castel.* lex 16. & 18. *tit. 5. lib. 6. legum Wisigoth.* Illustrant ultra congestos in præsenti à Barbosa, & *de jure Eccles. libro 2. cap. 3.* Basilicus *decis. 5. crimin.* Marin. *alleg. 78. cum sequent.* Serarius *in cap. 20. Josuæ, quæst. 10.* P. Herodius *lib. 1. Pandect. tit. 9. §. 1.* Baronius *anno 58. num. 145.* Revardus *lib. 4. var. capite 6.* Guazinus *in defens. reor. defens. 1. cap. 29. cum sequent.* Salmut. *ad Pancirol. 1. p. titul. 32.* Simanc. *lib. 8. de repub. cap. 40.* Anast. Germon. *lib. 1. de sacr. immunit. cap. 15.* & *lib. 3. cap. 16.* Cironius *ad tit. de rapt.* I. Gothofr. *ad tit. C. Theodos. de his qui ad Eccles. confug.* Besoldus *in delibat. jur. ad lib. 1. Pandect. fol. 53.* Christineus *tom. 1. decis. 55. & 56.* Boëtius Epon. & Correa *in repetit. ad hunc textum*, Remigius de Goni, & Ambrosinus *in pecul. tractatib. de hac immunit.* Montalvus *in d. l. 8. fori*, Balduinus, & Cujacius *ad novel. 17. Justin.* Corrasius *lib. 5. miscel. cap. 23.* Carrasco *ad l. Recopil. cap. 3.* D. Nicolaus Antonius *de exil. libro 2. capite 34. & 35.* Petrus Gregorius *lib. 1. partit. titul. 4. cap. 3.* & *de repub. lib. 13. cap. 22. & 23.* Avendanno *de immun. lib. 2. cap. 30. num. 18.* Thom. Bonnus *de immun. Eccles. tom. 2. cap. 16. dubit. 2.* Scortia *in select. epit. 29. theorem. 58.* & *epit. 152. theorem. 385.* Corjolanus *in not. ad Concil. Arausic. 1. can. 4.* P. Grethserus *de immunit. Eccles. lib. 2 per tot.* Hunnius *in encyclop. part. 4. titul. 1. cap. 5.* Luna, & Arellanus *lib. unic. singul. capite 5. §. 4. cum sequent.* Vasconcel. *lib. 2. respons. cap. 9.* Gibalinus *de censur. in synopsi, verbo Immunitas*, Mancinus *de triplici juris collat. cap. 77.* Pereyra plures referens *de manu regia tom. 2. cap. 50.* P. Salcedo *ad D. Thomam de regim. Princip. lib. 2. cap. 16. dissert 31.* Cutellus *contra Dianam lib. 1. quæst. 2.* Kochier *in face histor. centur. 1. cap. 79.* Villadiego *in legibus fori, in l. 1. titul. 3. lib. 9.* Gabriel de Bellis *de jure sacro cap. 4. cum sequent.* Clapmarius *de jurisdict. Imper. libro 4. capite 6.* Naten. *in justitia vulner. fol. 107.* Germonius *libro 2. de sacror. immunit. cap. 16.* Gatellianus Cotta *in memorab. verbo Asylum*, Suarez *de relig. tom. 1. libro 3. cap. 8.* Vighel. *in method. juris can. fol. 233.* Acunna *in dict. capite eos, 87. distinct.* Lindembrog. *in glossar. legum antiq. verbo Ecclesia*, Alemannus *in not. ad Procopium, pag. 15. linea 8.* Grethserus *ad Codinum lib. 1. comment. 3.* Cohel. *in not. Cardin cap. 25. congreg. 4.* Alteserra *hic.*

Sed hæc assertio ita illustrata difficilis redditur sequenti juris consideratione; nam Ecclesia mater, cultrixque justitiæ est, *cap. 1. de alienat. feudor. §. sed & diversum*, nec ullam societatem admittit cum iniquitate. D. Augustinus *in cap. ecce 23. quæst. 4.* ibi : *Quomodo ergo malos pro pace tolerabimus, à quibus exire & recedere jubemur, ne tangamus?* D. Ambrosius *in cap. justa 33. 23. quæst. 4.* & idem Sanctus ait *in cap. fur-*

Traditur ratio dubitandi.

titudo

tudo 23. quæst. 3.* Patriam tueri à Barbaris, & latronibus summa justitia est, nec quicquam majus est, quod Deo in sacrificium possitis offerre, quàm si id ordinetis, ut hi qui in suam, & aliorum perniciem debacchantur, competenti debeant rigore compesci. Idem docetur *in cap. qualiter 44. 23. quæst. 5.* & Imperator Theodosius dum statuit, ut etiam tempore quadragesimæ latrones supplicio afficiantur, eam rationem assignat: Cùm in hoc facillimè summi Numinis speretur venia, per quod multorum salus, & incolumitas procuratur. Et Seneca in Hercule Furente ajebat, quod nulla pinguior victima Deo mactari potest, quàm reus iniquus. Faciunt D. Gregor. *in cap si quos 47. 23. quæst. 4.* P. Damianus *opusc. 57. de Principis offic.* plura congesserunt Bobadilla *libro 2. polit. cap. 2. num. 55.* & *cap. 13. num. 38.* Arellanus *lib. singul. lect. cap. 5. §. 4.* Arnisæus *de juribus Majest. cap. 3. num. 201.* Igitur non debet Ecclesia reos præcipuè immanium delictorum ad se confugientes fovere, ac defendere, sed potiùs judicibus sæcularibus tradere, ut debitis subdantur pœnis. Accedit, quia publicè interest ob communem salutem, ut delicta puniantur, *l. ita vulneratus, ff. ad leg. Aquil. l. locatio 9. §. quod illicitè, ff. de publican. l. Stichum 95. §. 1. ff. de solut. l. si operis 14. C. de pœnis, l. per omnes 6. C. de defensor. civit. l. si à reo 70. §. final. ff. de fidejuss.* nam si noxii pœnam non timerent, innocentes semper pertimescerent. D. Ambrosius *in Psalm. 118.* ideo obrueretur innocentia, inquit Cassiodorus *lib. 4. var. epist. 35.* si relaxaretur audacia: ea propter idem Cassiodorus ait *lib. 2. epist. 14. Pietatis genus est in illos distringere, qui se sceleratis docentur actionibus miscuisse.* Idem *in Psalmum 36. Bene, atque cautè vivendi disciplina est; iniquitas quippe mortalium more putredinis sine fine vagaretur, si eam medicinalis increpatio minimè desecaret. Crescit enim multitudo peccantium, ubi veniæ spes datur, & facilè itur ad culpas, ubi est facilis ignoscentium gratia,* ut ait Arnobius *adversf. Gentes lib. 7.* Prosequuntur Fornerius *lib. 1. select. cap. 10.* ejus filius Radulf. Forner. *lib. 6. rer. quotid. cap. 17.* D. Joan. Solorzanus *embl. 70.* Naten. *in justitia vulner. cap. 5.* Ergo rei confugientes ad Ecclesiam non sunt ab ea defendendi contra publicam utilitatem, & populi salutem. Accedit etiam, nam si immunitas pœnæ confugientibus ad Ecclesiam concedatur, augebuntur delicta facilitate impunitatis confugiendo ad Ecclesiam, præcipuè cùm hodie tot templa reperiantur constructa in civitatibus, & villis: quare ob eam rationem Tiberium sustulisse jus asylorum, narrat Tacitus *lib. 3. annal.* in his verbis: *Crebrescebat Græcas per urbes licentia, atque impunitas, asyla statuendo: complebantur templa pessimis, & sævissimis, nec ullum satis validum imperium erat coërcendis seditionibus populi, flagitia hominum ut cæremonias Deorum protegentis.* Accedit tandem, nam asyla inventa fuerunt, & in eis securitas dabatur illis, qui non tam scelere noxii, quàm humana imbecillitate lapsi veniam, & miserationem potiùs quàm pœnam merebantur, & ut ait Justinianus *in novella 17. cap. 7.* non injuriâ afficientibus, sed injuriâ affectis, ut legit Harmenopulus *lib. 2. promptuarii, tit. 9.* & exemplis illustrat Grotius *lib. 2. de jure belli, cap. 21. n. 5.* Igitur illis miseratione dignis, non verò facinorosis jus asyli in Ecclesia concedi debet, ut eleganter differit Philo Judæus *lib. de specialibus legibus*, his verbis: *Homicidæ censendi sunt, non solùm qui interimunt, sed etiam qui quicquam conantur clamque, palamque ut interficiant, etiamsi non perpetraverint facinus: quod si metu, vel audaciâ vitiis contrarius irruere tentaverint impunitatis inveniendæ gratiâ, prohibendi sunt; sin autem jam surrexerunt, dedendi sunt ad supplicium cum hoc præconio: Hominibus nefariis in fano jus asyli non deberi.* Deinde difficilis est præsens assertio, dum in ea docetur, etiam patratoribus immanium, & graviorum scelerum jus asyli confugientibus ad Ecclesiam competere; nam homicidæ proditorii ab altari avelli jubentur *in cap. 1 de homicid.* & assassini impunè extrahuntur ab Ecclesia *in c. 1. de homicidio, lib. 6.* igitur quia illis, qui graviora scelera perpetrarunt, etiam confugientibus jus asyli non conceditur.

II. *De asylis apud Indæos.*

Hac dubitandi ratione forsan moti nonnulli Doctores etiam ex Catholicis, existimarunt usum asylorum non rectè introductum fuisse, & hanc immunitatem Ecclesiasticam nimis amplam esse, ut Henric. Salmut. *ad memorab. Pancir. lib. 1. tit. 32.* Ferrar. *in praxi*, Sarpus *lib. 1. de jure asyli.* Cæterum ille parum catholicè, isti verò minùs piè rem tractarunt. Covar. *lib. 2. var. cap. 20.* Mausius *in cap. 20. Josue*, hanc Ecclesiæ immunitatem aliquâ ratione taxant. Mausium refert, & ab hæresis nota defendit P. Salcedo *de regim. Princip. dict. dissert. 31.* & certè asylorum notio omnibus pervia est, sed non æquè intellecta ejus causa: quare ut eam plenè agnoscamus, hoc asylorum jus ab origine repetamus sigillatim de eo agentes, tam apud Judæos Gentiles, quàm Catholicos, Apud Judæos fuit asylum, ad quod confugere rei possent, nempe altare, & tabernaculum. Eò confugit Joab, qui occiderat Abner, & Amasam, ut refertur *libro 3. Regum, cap. 2. vers. 28.* ibi: *Fugit Joab in tabernaculum Domini, & apprehendit cornu altaris.* Sed eum Salomon de medio tolli jussit, eo quod meditatæ cædis reus, religione loci tutus non esset, juxta legem Exodi *cap. 21.* relatam his verbis: *Si quis per industriam occiderit proximum suum, ab altari meo evelles, ut morte moriatur.* Tandem Demetrius Rex cùm sibi voluntates Judæorum conciliare studeret, illud inter cætera in loci, & gentis illius gratiam concessit, ut quicunque confugeret in templum, quod est Hierosolymis, & in omnibus finibus ejus, obnoxii Regi in omni negotio dimitterentur. Refertur *1. Machab. cap. 10. vers. 43.* & id propterea à Rege videtur indultum, ut hac ratione Judæis ostenderet, se illorum religioni favere velle, eamque sartam tectam conservare. Et ita templum apud Judæos pro asylo fuisse, docuerunt Abulensis *in capite 20. Josue, quæst. 3.* ubi Serarius & Andreas Mausius, Becanus *in analog. cap. 19. num. 3.* P. Menochius *de repub. Hebræor. libro 5. capite 6.* Marquez *in gubernat. Christ. libro 2. capite 32.* Coqueus *in not. ad D. Augustinum de civit. Dei, capite 14.* Pineda *de rebus Salomonis lib. 6. cap. 14.* D. Joan. Suarez *ad leg. Aquil. lib. 1. cap. 2. sect. 9. num. 9.* Gambacurta *lib. 1. de immunit. cap. 8.* D. Nicol. Anton. *de exilio cap. 6. lib. 1. ex num. 12. ad finem.* Etiam apud Hebræos cùm ob eorum duritiam permissum esset cuique, ut cæderet percussorem propinqui sui, cujus successor ipse erat, dixit Do-

minus Moysi, ut certas civitates pro refugio, & asylo statueret, ut illic servaretur occisor donec judicium ageretur; appareretque per accidens-ne, vel ex proposito, an ignorantia, casuve, seu ad sui tutelam hominem occidisset. Rem totam explicat Numerorum liber *cap. 35.* his verbis: *Ait Dominus ad Moysem: Loquere filiis Israël, & dices ad eos, quando transgressi fueritis Jordanem in terram Chanaam, decernite quæ urbes esse debeant in præsidio fugitivorum, qui nolentes sanguinem fuderunt, in quibus cùm fuerit profugus, cognatus occisi non poterit eum occidere, donec stet in conspectu multitudinis, & causa illius judicetur. De ipsis autem urbibus, quæ ad fugitivorum subsidia separantur, tres erant trans Jordanem, & tres in terra Chanaam, tam filiis Israël, quàm advenis, atque peregrinis, ut confugiat ad eas, qui nolens sanguinem fuderit, &c.* Urbes istæ Levitarum sex assignatæ fuerunt à Josue post Moysis decessum, ut traditur *Josue cap. 20.* tres ultra Jordanem contra Orientalem plagam Jericho, nempe Bosser, in deserto, de tribu Ruben; Ramoth in Galaad, de tribu Gad; Gaulon in Basan, de tribu Manasse. Cis Jordanem istæ, Cedes in Galilæa, in monte Nephtali; Sichem in monte Ephraim; Cariatharbe in valle Hebron. De his civitatibus ait Oleaster *in cap. 35. Numer.* has urbes oportebat non nimis amplas esse, nec parvas: non quidem parvas, ne necessaria ad vitam deficerent; non nimis magnas, ne ex frequentia nominum latere posset sanguinis occisi redemptor. Referunt & illustrant hoc jus asyli improprii apud Hebræos ob necem casu admissam Josephus *lib. 4. antiquit. cap. 7.* Philo Judæus *de specialibus legibus, cap. 6. & 7.* Isidorus Pelusiota *libro 3. epist. 108.* D. Ambrosius *de Abel, & Cain. lib. 2. cap. 4.* Christianus Andricomius *in theatro Terræ sanctæ*, Serarius, & Masius *in cap. 20. Josue*, Lorinus *in cap. 4. Deuter.* & *in dicto cap. 35. Numer.* Beyerlinch *in theatro vitæ hum. verbo Asylum*, & verbo *Refugium.* Novarin. *lib. 7. Schediast. cap. 17.*

12. *De jure asylorum apud Gentes.*

Asyli si non causam, saltem jus nationes omnes mundi acceptum referre debent Gentibus, nec est quod disputes, primusne invenerit Cadmus, an Hercules? Illud constat, Herculis Thebani liberos, vel ut se ab inimicis tutarentur, vel ut ad se alios protraherent, asylum, hoc est templum Misericordiæ collocasse. Servius *ad lib. 8. Æneid. Virgil.* ibi: *Postquam Hercules migravit de terris, nepotes ejus timentes insidias eorum, quos avus afflixerat, Athenis sibi primi asylum, hoc est templum Misericordiæ collocarunt, unde nullus possit abduci.* Historiam refert, & templum ipsum describit Statius Papin. *libro 12. Thebaid.* quem non gravabor totum appingere.

Urbe fuit mediâ nulli concessa potentum
Ara Deûm, mitis posuit Clementia sedem,
Et miseri fecere sacram: sine supplice nunquam
Illa novo: nullâ damnavit vota repulsâ.
Auditi quicunque rogant, noctesque, diesque
Ire datum, & solis numen placare querelis.
Parca superstitio: non thurea flamma, nec altus
Accipitur sanguis, lacrymis altaria sudant.
Mœstarumque super libamina serta comarum
Pendent, & vestes mutatâ sorte rebellâ.
Mite nemus circa, cultus, insigne verendo
Vittatæ laurus, & supplicis arbor olivæ.
Nulla autem effigies, nulli concessa metallo
Forma Deæ, mentes habitare, & pectora gaudet.
Semper habet trepidos, semper locus horret egenis
Cœtibus, ignotæ tantum felicibus aræ.
Fama est defessos acie post busta paterni
Numinis Herculeos sedem fundasse nepotes.
Fama minor factis: ipsos nam credere dignum
Cœlicolas [illegible] tellus quibus hospita semper
Athenæ
Ceu leges, hominemque novum, rituque sacrorum
Seminaque in vacuas hinc descendentia terras,
Sic sacrasse loco commune animantibus ægris.
Confugium, unde procul starent reque, minaque.
Regnaque, & à justis Fortuna recederet aris.

Ex Pausania, Aristophane, & aliis probant Samuel Petitus *libro 1. ad jus Atticum*, tit. 1. Germonius *dict. cap. 16.* Serarius *in cap. 9. Josue*, Theophilus *tom. 6. fol. 485.* & de Numine, cui ara hæc dicata esset, agunt Covarr. *lib. 2. var. cap. 20. num. 2.* Ramirez à Prado *in Pentecont. cap. 16.* Mariana *in opusc. pro edit. vulgata, cap. 6. in fine.* Spondanus *in epit. Baronii, anno 52. n. 3.* Marquez *in gubernat. Christ. lib. 2. cap. 32.* M. Fr. Joseph. de Aguirre *ludo 10. per totum.* Postea jus hoc asyli defluxit ad Romanos; nam Romulus, ut quamplures haberet Romani Imperii incolas asylum constituit, sacrum videlicet quemdam locum, inter collem, & Capitolium aperuit, quò quisquis confugeret, ab omni noxa liber esset, de quo Ovidius *lib. 3. Fastor.*

Romulus ut saxo locum circumdedit alto,
Quilibet huc, inquit, jam fuge, tutus eris.

Virgilius *lib. 8. Æneid.* Livius *lib. 1.* Juvenal. *satyr. 8.*

Et tamen, ut longè repetas, longeque revolvas,
Nomen ab infami gentis deducit asylo.

Ad quem Juvenalis locum alludens D. Augustinus *lib. de consensu Evangelist.* ait: *Nec enim possunt dicere pietatem, ac mores suos à Diis gentium, quas vicerunt, electos: nunquam hoc dicent si primordia sua recolant, facinorosorum asylum.* Lactantius *lib. 2. de divin. instit. cap. 7.* sic ait: *Romulus urbem conditurus, pastores, inter quos adoleverat, convocavit. Cumq; is numerus condendæ civitati parum idoneus videretur, constituit asylum, & passim confugerunt ex finitimis locis pessimi quique sine ullo conditionis discrimine.* D. Cyprianus *de idolorum vanitate*, ibi: *Populus de sceleratis, & nocentibus congregatur, & asylo constituto facit numerum impunitas criminum.* Postea aliis templis idem jus asyli datum est, ut referunt Cicero *in oratione pro domo sua*, ibi: *Hic aræ sunt, hic foci, hic Dii Penates, hic sacræ religionis cæremoniæ continentur: hoc perfugium est ita sanctum omnibus, ut inde abripi neminem fas sit.* Romanos etiam asylum erexisse in templo Pacis, tradit D. Thomas *lib. 2. de regim. Princip. cap. 15.* Ælius Lamprid. *in vita Heliogabali*, sic de Heliogabalo scribit: *He fertur occiso Macrini factione patre (ut dicebatur) Antonio, in templum Dei Heliogabali confugisse, velauti in asylum, ne interficeretur à Macrino.* Idem quoque

quoquè, immò longè sanctius confugium præbuerunt Romani Cæsarum statuis, ut constat *ex l. apud 17. ff. de adilit. edict.* quam doctè exponit Samuel Petitus *ad ll. Atticas lib. 1. tit. 1. l. 2. ff. de his qui sunt sui, l. 1. l. 5. ff. de offic. Præfect. Urb. l. 28. §. 7. ff. de pœnis, l. 5. ff. de extraord. crimin. l. unic. C. de his qui ad statuas.* Brissonius *lib. 1. de V. S.* & plerique per calumniam illis utebantur, adeo ut essent, qui ut pœnæ exsortes se redderent, imaginem Cæsaris gestarent. Unde Tacitus *lib. 3. annal.* ait: *Incedebant deterrimi quique cum licentia impunè probra, & invidiam in bonos excitandi, arreptâ imagine Cæsaris.* Expressiùs scribit Philostrates *lib. 1. de vita Apol. Erat apud Aspendios asylum Tiberii, & statuæ, quæ sanctiores illis in locis, venerabiliores que, quàm Jovis Olympii simulacrum habebantur, ita ut impietatis damnatus quidam fuerit, quòd servum suum verberasset, qui drachmam argenteam Tiberii imagine signatam gestabat.* Facit lex *Senatusconsulto 38. ff. de injuriis*, Borellus *tom. 2. decis. tit. 36. num. 185.* Prosequuntur alia de hoc jure asyli apud Gentiles Joan. Kochier *in face hist. cent. 1. cap. 79.* Clapmarius *lib. 4. de jure domin. cap. 6.* Revardus *lib. 1. variar. cap. 6.* Corrasius *lib. 5. miscel. c. 23.* Arnisæus *lib. 1. de repub. cap. 3. sect. 8.* Ritherus. *ad Salvianum de gubern. Dei, ad pag. 159. fol. 173.* Salmut. *ad Pancirol. lib. 1. memorab. tit. 31.* Sarpius *lib. 1. de asyl.* Lipsius *ad lib. 3. annal. Taciti*, Cohel. *in not. Cardin cap. 15. congreg. 4.* Germon. *lib. 1. sacror. cap. 15.*

13. *De immunitate Ecclesiæ.*

In lege gratiæ sunt, fueruntque jam à primis Ecclesiæ sæculis asyla, Ecclesiæ scilicet, & altaria Deo consecrata, à quibus abducere confugientes non liceret. Primum statutum credo in Concilio Arausic. celebrato anno 341. *num. 4.* relato à Gratiano *in cap. eos qui, 87. dist.* & Gelasius Papa, qui floruit per annos 492. *in cap. fratre 17. quæst. 4.* refert nunquam antè ipsum Principibus sæcularibus licuisse reos ad Ecclesiam confugientes invitos extrahere: & in Concilio Aurel. 1. *can. 35.* celebrato anno 514. refertur jam ad antiquis Ecclesiæ canonibus fuisse statutum, ibi: *De hominibus adulteris, & furibus, si ad Ecclesiam confugerint, id constituimus observandum, quod Ecclesiastici canones decreverunt, & lex Romana constituit, ut ab Ecclesiæ atriis reos extrahere omnino non liceat.* Ex quibus verbis constat, canones de hac immunitate Ecclesiarum antiquiores esse ipso Concilio Aurel. 1. quod verò de lege Romana ibi dicitur, referri potest, vel ad constitutionem Honorii, & Theodosii, relatam *in l. pateant 2. C. de his qui ad Ecclesiam*, cujus historiam refert Baronius *anno 414.* & integra extat in actis Concilii Ephesini; vel ad secundam constitutionem Leonis relatam *in l. 6. C. eod. tit.* cujus historiam tradit ipse Baronius *anno 466.* firmata fuit hæc eadem immunitas in Concil. Matiscon. celebrato anno 588. *in can. 8.* ubi PP. ita sanxerunt: *Comperimus quosdam Pseudo-Christianos de sacrosanctis Ecclesiis, suæ religionis oblitos, fugitivos subtrahere; ideo censemus, ut quicunque culpa compellente, aut potentum importuna non sustinens, suæ gremium matris Ecclesiæ petierit, usque ad præsentiam Sacerdotis in eodem loco inconcusse permaneat, nulli permittens quolibet dignitatis gradu functo, fugitivo etiam in locis sacris violentiam inferre. Si enim mundani Principes suis legibus censuerunt, ut quicunq; ad eorum statuas fugerit, illæsus habeatur; quanto magis hi permanere debent indemnati qui patrocinium immortalis regni, & cœlestis adepti sunt?* Ad eundem canonem sanciendum Patres moti fuerunt ob miros, & diversos casus, qui variis in locis eo tempore contigerunt; & maximè ob eos, quos hoc eodem anno accidisse refert Gregorius Turon. *lib. 7. histor. Francor. cap. 21. & 22.* In Concilio etiam Mogunt. relato *in cap. sicut 17. quæst. 4.* dum firmatur hæc Ecclesiæ immunitas, excipiuntur publici latrones, & in præsenti textu etiam illis & nocturnis depopulatoribus immunitas denegatur. Successerunt constitutiones Innocentii VIII. qui anno 1485. hoc immunitatis privilegium non competere declaravit homicidis, incendiariis, depopulatoribus agrorum, Regis, & regni proditoribus: quam refert Bzovius *anno 1487.* & narrat Spondanus *in continuat. Baronii, anno 1485.* Tandem Gregorius XIV. his adjunxit assassinos, & homicidas proditorios in sua bulla, quam referunt Cherubinus *tom. 2. bullar.* Vincent. Tancredus *de virtute religionis, tract. 1. lib. 4. disp. 8.* & explicat Gambacurta: sed eam non esse in Hispania usu receptam, testantur Salgado *de supplicat. p. 1. cap. 2. sect. 3. num. 141.* Carrasco *ad ll. Recopil. cap. 3. §. 1. num. 20.* Hevia *in Curia Philip. 3. p. §. 11. num. 57.* Gutierrez *practic. lib. 1. q. 154. num. 4.* & agnovit Diana *p. 1. tract. 1. resol. 32.* Barbosa *de pension. q. 8. num. 48.* ait dispositionem illius bullæ non esse usu receptam in ea parte, quâ prohibet extrahi reos ab Ecclesia; in cæteris verò esse receptam. Videndi sunt Frances *de compet. quæst. 35. & 74. per tot.* Marinis *lib. 1. resol. 171.* Basilius *decis. 41.* Prædictos casus, & alios congerunt Interpretes, in quibus impunè confugiens ad Ecclesiam, ab ea extrahi potest, quos longum foret recensere. Videndi sunt Boetius Epon. *in præsenti*, Remigius de Goni, & Thom. Delbene *ubi suprà*; Frances *de compet. q. 79. 80. & 90.* Basilicus *decis. 9.* ubi agit de occidentibus Legatos; aut ministros Regios. Pereyra *d. 2. p. de manu regia, cap. 50.* Corrasco *ad ll. Recopil. cap. 3.* Diana passim *tract. 1. in 1. 2. 3. 4. 5. & 6. parte.* Suarez *de relig. tom. 1. lib. 3. cap. 11. & 12.* & circa personas, præcipuè infideles; hæreticos; & Judæos gaudentes, vel non hoc privilegio; Acunna *in cap. eos, 87. dist.* Ricciulus *de jure person. extra grem. cap. 12.* nec solùm hæc immunitas concessa est confugientibus ad Ecclesiam, verùm & ad crucem. Urbanus II. in Synodo Claromontan. suprà relata: probat Grethserus *de cruce lib. 1. cap. 64.* & meritò; nam apud Gentiles confugientes quoque ad signa militaria tuti erant ab omni læsione, forsan quia Imperatorum imagines illis plerumque annexæ erant. Tacitus *lib. 1. annal.* ibi: *Nec aliud periclitanti subsidium, quàm castra primæ legionis: illic signa, & aquilam complexus, religione sustinebatur.* Ammianus Marcel. *lib. 25.* ibi: *Fraudum conscius & noxiorum ad militaria signa confugit.* Idem etiam resolvunt Doctores de confugientibus ad Sacerdotem, dum defert sacrum corpus Domini nostri processionaliter, aut ad infirmos. Azevedo *in l. 2. tit. 1. num. 15. lib. 1. Recopil.* Perez *in l. 1. tit. 1. lib. 1. ordin.* Quod etiam Paganorum exemplo firmari valet; nam & Flamini Diali tantus honor olim delatus fuit; ut si ille, qui ad flagellandum ducebatur, supplex ad ejus pedes procubuisset, eo die verberari piaculum esset. Aul. Gellius *lib. 10. noctium, cap. 15.* Plutarchus *in problem.* quin & apud nos Cardinalis occursum ad liberationem rei damnato prodesse,

si pileum imponat capiti ejus, qui ad supplicium ducitur, referunt, & probant Baldus, & Paulus Castrensis *in l. adjectos, C. de appellat.* Bartholom. Cæpol. *cautel. 2.* Fornerius *rer. quotid. ubi suprà*, Roussel. *histor. juris Pont. lib. 2 cap. 10.* De Ecclesia verò, ac ejus ambitu, ac cœmeteriis agemus infrà *in capite Ecclesiæ, hoc titul. de immunit. Eccles.*

14. *Traditur ratio decidendi.*

His suppositis ratio præsentis assertionis, & hujus immunitatis provenit ex veneratione, quæ debetur Ecclesiæ, quia ejus honor læditur, si ille, qui confugit ad ipsam, violenter extrahatur. Accedit, nam si apud Gentiles ii, qui deposcebantur ad mortem ob scelus aliquod, si aram, si Dei simulacrum tenuissent, si denique Principis statuas, aquilas, signaque castrensia amplexi fuissent, se religione tutabantur, eosque inde abstrahere per vim piaculum erat; nonne æquum fuit vero Numinis nihilo minùs venerationis impendi à Christianis, quàm à Gentilibus vanissimis illis, commentitiisque Diis tribueretur? ut ajebat Nicolaus *cap. 95. ad consulta Bulgar.* suprà relatus pro illustratione conclusionis. Adde hoc esse divinæ Majestatis documentum, dum ejus ædes, & templa, in quibus D E U M veneramur, illiq e sacra facimus, apud nos sacrosancta adeò habentur, ut illa violari credamus, si qui ad ea confugerint, ut tuti esse possint, in loci sanctitate præsidium nostro vitio non invenerint. Tandem hæc immunitas pertinet ad rectam Reipublicæ gubernationem, ut post patratas cædes incitati vindictæ libidine animi eorum, quorum interest, priùs resideant, & componantur, atque ita consilio potiùs quàm impetu res peragatur. Rectè ergo tot Ecclesiæ canonibus suprà relatis statutum est, ne confugientem ad Ecclesiam quis audeat violenter extrahere. Hanc immunitatem variis, & miris prodigiis illustrat Theophilus *tom. 6. in Achatisto, fol. 485.* & confugientem ad Ecclesiam extrahens jure civili puniebatur capitali pœnâ, *l. præsertim, C. de his qui ad Ecclesiam:* docent Menoch. *de arbitr. lib. 2. capite 360. numero 68.* Farinac. *de carcerib. quæstione 28. numero 2.* & *in opusc. de immunit. capite 20. numero 309.* Tusch. *verbo Ecclesia, conclus. 4. numero 2.* Azor *2. part. lib. 9. cap. 9. quæstione 11.* licèt, ut notarunt Suarez *dicto tom. 1. de relig. libro 3. capite 13. numero 1.* Bonacina *de immunit. quæstione 6. §. 6.* hæc pœna abrogata sit consuetudine. Sacris canonibus punitur hoc crimen multâ triginta librarum examinati argenti, & judex potest eam pœnam augere, aut minuere pro delicti, & delinquentium conditione, *capite si quis contumax 17. quæst. 4.* excommunicatio infligenda est, & pœnitentia publica imponenda, *cap. sicut, cap. fratres, cap. definivit. 17. quæst. 4.* quas pœnas innovavit Gregorius XIV. *in d. sua bulla, §. 19.* hanc tamen censuram minimè reservatam esse Pontifici, sed à quolibet confessario tolli posse, docuerunt Diana *part. 1. tractatu 1. resol. 41.* aliis relatis Gibalinus *de censur. in synopsi*, *verbo Immunitas*, Castropalao *tract. 11. disputat. unic. punct. 12.* qui praxim tradit pro his locis, in quibus non est recepta bulla Gregorii.

15. Diffinitur hæc immunitas.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam ex hac immunitatis concessione non rectè deducitur, Ecclesiam delicta fovere; nam Ecclesia defendendo confugientes ad eam, non fovet peccata, sed concedit misericordiam delinquentibus, ut rectè notarunt Gutierrez *pract. lib. 3. quæst. 5. num. 9.* Germonius *lib. 3. de sacror. immunit. cap. 16. num. 15.* & licèt interfit Reipublicæ, ne delicta maneant impunita; etiam Reipublicæ interest, quod Ecclesiæ sint refugium confugientibus ad ipsas, ob honorem & reverentiam Deo debitam, quod est majus bonum in ordine superiori; nec exinde datur occasio delinquendi, sed potiùs sumitur à malitia hominum talis occasio. Unde cùm hæc immunitas sit statuta propter majus bonum, quod ipsa Ecclesia intendit, non debet prædicta occasio attendi. Etenim hujusmodi immunitatis est primò majestas, reverentia, & honor Ecclesiis debitus; Secundò misericordia Dei, *& benignitas Ecclesiæ.* Quod autem ex hac immunitate nonnulla incommoda sequantur, non propterea abolenda, aut reprobanda ea est, quia nulla in regimine Ecclesiastico, sive civili institutio, quantumvis bona, est, ex qua mali occasionem non arripiant scelera committendi. Quid enim melius, & sanctius, quàm misericordia Dei? & tamen impii abutuntur ea. Nec obstat augmentum dubitandi rationis deductum ex dicto capite 1. *d. homicid. in 6.* nam ut suprà dixi, licèt Innocentius III. in præsenti tantùm latrones, & agrorum depopulatores immunitate non gaudere dixerit; tamen ex aliis constitutionibus Pontificiis, & bulla Gregorii XIV. aliis etiam enormia delicta perpetrantibus hæc immunitas denegatur, ut referunt Barbosa *in præsenti*, Thom. Bennus *tom. 2. de immunit. cap. 16.* & in his casibus si judex Ecclesiasticus pronunciaverit, reum immunitate gaudere, à tali sententia appellari non potest: pluribus relatis docet Barbosa *libro 1. voto 8. num. final.*

CAPUT VII.

Idem *in* (a) *Concilio Generali.*

ADversus Consules, & Rectores civitatum, vel alios, qui Ecclesias, & Ecclesiasticos viros (b) talliis, seu collectis, & exactionibus aliis adgravare nituntur, volens immunitati Ecclesiasticæ Lateran. Concilium providere, præsumptionem hujusmodi sub anathematis districtione prohibuit, & transgressores, & fautores eorum excommunicationi subjacere præcepit, donec satisfactionem impenderint competentem. Verùm si quando fortè Episcopus simul cum clericis tantam necessita-

necessitatem, & utilitatem perspexerint, ut absque ulla coactione ad relevandas utilitates, vel necessitates communes, ubi laïcorum non suppetunt facultates, subsidia duxerint per Ecclesias conferenda, prædicta laïci humiliter, & devotè recipiant cum gratiarum actione: propter imprudentiam tamen quorundam Romanus Pontifex priùs consulatur, cujus interest communibus utilitatibus providere. Quia verò nec sic quorundam malitia contra Dei Ecclesiam conquievit, adjicimus, ut constitutiones, & sententiæ, quæ à talibus, vel de ipsorum mandato fuerint promulgatæ, inanes, & irritæ habeantur, nullo unquam tempore valituræ. Cæterùm quia fraus, & dolus alicui patrocinari non debet, nullus vario decipiatur errore, ut intra tempus regiminis sustineat anathema, quasi post illud non sit ad satisfactionis debitum compellendus. Nam & ipsum, qui satisfacere recusaverit, & successorem ipsius, nisi satisfecerit intra mensem, manere decernimus Ecclesiasticâ censurâ conclusum, donec satisfecerit competenter: cùm succedat in onere, qui in honore substituitur.

NOTÆ.

1. (a) *Generali.*] Lateranensi videlicet sub Innocentio III. ubi *cap. 46.* & in quarta collectione, *sub hoc tit. cap. 3.* reperitur textus hic. De hoc Concilio nonnulla notavi *in cap. 1. de summa Trinit.*

(b) *Tallias.*] Tallia nomen à talliando, id est incidendo accepit; quoniam de bonis illatio hæc velut abscinditur, & talliatur: inter genera exactionum eam refert P. Blesensis *epist. 102.* ibi: *Quid de talliis, & actionibus? quid de obventionibus placitorum, & cæteris improbis extorsionibus loquar?* Exponunt Lindembrogius *in glossar. verbo Tallia*, & Vossius *de vitiis serm. lib. 2. cap 18.*

COMMENTARIUM.

2. ARgumentum hujus textus prorsus idem est cum capite *non minùs*, *suprà hoc tit.* ubi refertur canon Concilii Lateran. cujus hîc meminit Innocent. III. nisi quod hîc plus additur cautionis contra Consules, vel Magistratus, vel Officiarios civiles, qui clericos exactionibus oneraverunt. Primùm ut clerici priùs Romanum consulant Pontificem, quàm in exactiones ullas hujusmodi, etiam voluntarias, atque spontaneas consentiant. Secundò ut constitutiones, & sententiæ laïcorum talium (qui nimirum propter vexatos clericos excommunicati fuerint, sicut in ipso fonte clariùs exprimitur) inanes, & irritæ sint, nec ullo tempore convalescant. Tertiò, ut excommunicatio talium laïcorum perduret etiam finito ipsorum officio, vel magistratu; quin immò, ut & successores eorundem simili involvantur excommunicatione, nisi intra mensem satisfecerint. Sed quia de hac immunitate latè egi suprà *in cap. non minùs*, *hoc tit.* in præsenti tantùm referam, quæ ab Innocentio specialiter adjiciuntur. Primò videlicet, ut clericis tributa imponi non possint, etiam ob communem necessitatem, absque consensu Summi Pontificis: quod etiam firmarunt Alex. IV. *in cap. 1. cap. clericis*, *hoc tit. in 6.* Benedictus XI. *in extravag. unic. hoc tit.* Bulla in Cœna Domini, §. 18. & ita docuerunt Lugo *tom. 1. de justitia*, *disput. 36. sect. 8. num. 127.* Gregor. Lopez *in l. 54. tit. 6. partit. 1.* Azevedo *in l. 1. titul. 3. lib. 1. recopil. num. 7.* Gutierrez *lib. 1. practic. q. 6. num. 3.* Azor *tom 1. mor. lib. 5. cap. 13. quæst. 8.* Bonacina *tom. 3. disput. 1. q. 19. punct. 3. §. 3. num 15.* Castropalao *tom. 1. tract. 12. disput. unic. punct. 11. num. 7.* Diana *p. 7. tract. 1. resol. 9.* Castillo *tom. 7. de tertiis*, *cap. 9. num. 50.* Illud etiam adjecit Innocentius III. in præsenti, ut videlicet ordinationes laïcorum excommunicatorum propter tributa imposita clericis irritæ sint; ac inanes, nec ullo tempore convalescant, sive detecta sit causa excommunicationis, sive non, ut exponit Boëtius Epon. *in præsenti, num. 12.* Tandem adjecit Innocentius, ipsos Magistratus sæculares etiam depositio officio non liberari ab excommunicatione jam incursa; immò conveniri posse propter vexationem factam Ecclesiasticis personis, etiamsi utilitas principaliter ad Rempublicam spectaret, ut explicat Boëtius Epon. *in præsenti, num. 33.*

CAPUT VIII.

Idem *in* (a) *eodem.*

QUia plerique Prælati, ut (b) procurationem aut servitium aliquod impendant Legato vel alii, plus extorquent à subditis, quàm (c) solvunt, & in eorum damnis lucra sectantes, quærunt prædam potius quàm subsidium in subjectis, id de cætero fieri prohibemus. Quod si quis fortè præsumpserit, & sic extorta restituat, & (d) tantumdem cogatur (e) pauperibus elargiri. Superior autem cui fuerit querela deposita, si negligens fuerit in hujusmodi executione statuti, subjaceat ultioni.

NOTÆ.

NOTÆ.

(a) *In eodem.*] Concilio videlicet Lateran. generali, celebrato sub Innocentio III. ubi *cap. 34.* sub hoc summario, *de subditis non gravandis sub prætextu alicujus servitutis*, refertur hic textus, & in quinta collectione, *sub hoc tit. c. 4.*

(b) *Procurationem.*] De procurationibus, & à quibus præstantur, egi *in cap. procurationes, de censibus.*

(c) *Quam solvunt.*] Valde æquum est, Prælatos Ecclesiæ pro colligendis iis, quæ Legato Pontificis procurationis nomine penduntur, nullum debere lucrum sectari, cum ad hoc teneantur ex officio, & quidem jurato, *cap. ego N. de jurejur.* quare turpissimum est sub alieni subsidii prætextu lucrum quærere.

(d) *Tantundem.*] Et ita duplum refunditur, non quadruplum, vel triplum, quia licèt injusta sit hæc exactio, non tamen ullam rapinæ speciem continet.

(e) *Pauperibus elargiri.*] Hæc verba exposui *in cap. procurationes, de censibus.*

CAPUT IX.

Gregorius IX. (a) *Astoricen. Episcopo.*

ECclesiæ, in qua divina mysteria celebrantur, licèt adhuc non extiterit consecrata, nullo jure privilegium immunitatis adimitur. Quia obsequiis divinis dedicata, nullis est temerariis ausibus profananda.

NOTÆ.

1. (a) *Astoricensi.*] Contius, quem sequitur Boëtius Epon, *in præsenti, legit Senonensi:* nec facile cognosci potest, utra lectio verior sit. Si retineatur vulgaris inscriptio, quam & retinet Boëtius, *Episcopo* videlicet, de Astoricensi Prælato accipienda est, cùm Senonensis Ecclesia temporibus Gregorii IX. Archiepiscopalis esset, ut notavi, *in cap. 6. de constit.* De diœcesi Astoricensi egimus *in cap. 17. de rejudic.*

COMMENTARIUM.

2. IMmunitatem, seu jus asyli confugientibus ad Ecclesiam concedi, latè probavi suprà *in cap. inter alia*: unde in præsenti tantùm exponendum est, quibus Ecclesiis id jus asyli competat, & usque ad quem ejus ambitum. In hoc textu primò statuit Gregorius, Ecclesiam nondum consecratam per Episcopum juxta ritus suprà relatos *in cap. 1. de consecr. Eccles.* sed tantùm dedicatam, & benedictam, ut hodie in usu est, ut Missæ sacrificium possit celebrari, gaudere hoc jure asyli, & meritò; nam cùm quoad omnia Ecclesia tantùm benedicta basilica dicatur, *cap. 1. de relig. domib.* & in ea sacra mysteria peragantur, & divina officia celebrentur, meritò omnibus privilegiis Ecclesiæ fruitur, ut docuerunt Suarez *de relig. tom. 1. lib. 3. cap. 9.* Barbosa *de jure Eccles. lib. 2. cap. 6.* Sanchez *tom. 2. consil. lib. 6. cap. 1. dubit. 6.* Thom. Delbene *tom. 2. de immunit. cap. 16. dubit. 9. sect. 2.* Marinis *lib. 1. resol. cap. 178.* Nec interest, quod in ea sacrosancta Eucharistia asservetur, necne. Gambacurta *lib. 3. de immunit. cap. 4. & 5.* nec etiam desideratur, quod in ea Missæ sacrificium sit oblatum, ut probat Delbene *d. sect. 1.* qui *sect. 3.* idem resolvit de Ecclesia polluta, nec adhuc reconciliata: & *sect. 4.* idem tradit de Ecclesia interdicta: & *sect. 6.* idem resolvit de Ecclesia diruta sine superioris licentia: & *sect. 10.* idem probat de hospitali, seu oratorio Episcopi auctoritate constructo.

Secundò quoad ambitum Ecclesiæ sciendum est, non solùm Ecclesiam gaudere hoc jure asyli, verùm & ejus cœmeterium, ex quo sontes abstrahi non debent, ex decreto Innocentii II. in Synodo Rom. *cap. 22.* quare olim in cœmeteriis collocatæ erant cruces, quibus septa, & ambitus designabantur, ne quis terminos illos transgredi auderet. Anonymus *lib. 4. de miracul. S. Benedicti*, ibi: *Denique cruces aliquantulum excelsas per gyrum cœmeterii posuerunt, quas nemo suum persequens inimicum transgredi audeat.* Nec tantùm Ecclesia fruitur hac immunitate quoad internam partem, sed etiam quoad externam, videlicet totam fabricam, ita ut capellæ, balbæ, tectum, parietes, sacristiæ, & turres hoc jure potiantur; quia omnes hi loci in lata significatione Ecclesia dicuntur, *l. pateant, C. de his qui ad Ecclesiam confugiunt, cap. id constituimus 17. quæst. 4.* argumento legis *qua religiosis, ff. de R. V.* pluribus relatis probat Delbene *d. cap. 16. sect. 6.* etiam eodem privilegio gaudet Ecclesia quoad loca adhærentia, videlicet clausstrum, porticum, dormitorium, & similia loca. Delbene suprà, *sect. 7.* Idem dicendum est quoad confines, *cap. sicut, cap. quisquis 17. quæst. 4. l. præsertim, §. ex his, Cod. de his qui ad Ecclesiam.* In decreto Clotarii ad legem Salicam, *l. 13.* ibi: *Nullus latronem, vel quemlibet culpabilem, sicut summis Episcopis convenit, de atrio Ecclesiæ trahere præsumat.* Constitutio Theodos. Junior. & Valentin. *in l. pateant 3. C. de his qui ad Ecclesias confugiunt*, quæ integra reperitur ad Calcem Concilii Ephesini, & eam transcripsit I. Gothofr. *sub eodem tit. in Theod.* ejusque constitutionis historiam referunt Socrates *lib. 7. histor. Eccles. cap. 32.* Niceph. Calixt. *lib. 14. cap. 32.* Marcel. Comes *in Chron.* Baronius *anno 431. num. 3.* Supponendum enim est, jamà primis Ecclesiæ canonibus certum spatium præscriptum fuisse pro atrio, vel ambitu templi, ut refertur *d. cap. sicut*, ibi: *Sicut à sanctis Patribus est statutum, ut major Ecclesia per circuitum 40. passus habeat; capella verò, vel Ecclesia minores 30.* Et in Concilio Tolet. 12. *can. 10.* ante Nicolaum ipsius textus auctorem celebrato, ita statuitur: *His ipsis, qui Ecclesias petunt,* per

per omnia licitum in 30. passibus ab Ecclesiæ januis progredi, in quibus 30. passibus cujuscunque Ecclesiæ in toto circuitu defendatur: sic tamen, ut qui ad eam confugiunt, in extraneis, vel longè separatis domibus ab Ecclesia nullo modo obcelentur. Hunc ambitum passus Ecclesiasticos vocat Joan. Papa relatus à Gratiano *in cap. quisquis 21 17. q. 4.* Bosqueto ad Innocent. III. *lib. 1. epist. 164.* ibi: *Si quis infregerit Ecclesiam, vel 30. Ecclesiasticos passus, qui in circuitu Ecclesiæ sunt, &c.* Etiam hoc spatium canonicum dixit Innocent. III. in dicta epistola 164. ibi: *Patracensi Archiepiscopo canonicum spatium circa Ecclesiam relinquatur.* Et passus dextros dixerunt PP. Synodi 6. in Trullo, *can. 6.* Synod. Coyacen. ibi: *Prohibitum fuit violenter reum abstrahere intra dextros Ecclesiæ, qui sunt 30. passus.* Marculfus *formul. 1 o 4.* ibi: *Habet in longo dextros tantùm.* Notavit Cironius *in cap. 2. de jurepatron. in 5. compil.* Nec omittendum est, quod auctores finium regundorum de terminis ædium sacrarum à Gentilibus præfixis, & designatis referunt; siquidem ut ambitum loci sacri definirent, quatuor aras à quatuor mundi partibus humi defodiebant, ut si templs limites quærerentur, hi termini proderent quousque religio pertineret: ita enim habet Dolabella *de finibus*, apud Aggenum ibi: *Fines templares sic quæri debent, ut si in quadrisinioes positus, & quatuor possessionibus finem facis, & quatuor aras quæris, & ædes quatuor ingressus habet, ideo ut ad sacrificium quisque per agrum suum intraret: quod si desertum fuerit templum, & aras sic quæris, longè à templo quæris pedibus 15 & invenis vilia fundamenta aliqua: quod si inter tres, tres ingressus habet; inter duos, duos ingressus habet templum.* Et quia ambitus juxta veterem formam Ecclesiarum, quam referunt Baronius *anno 57.* Cironius *ad titul. de Eccles. ædific.* Gothofr. *in d. l. pateant*, Leo Alat. *de mensur. templor.* erat sub una contignatione, ut hodie videtur in monasteriis Carthusiensibus, & habemus hodie regulariter ambitum illum extra Ecclesiam, non sub eadem contignatione; & tam Innocent. in præsenti, quàm Gregorius in dicta bulla nullam ejus ambitus fecerunt mentionem, recessum videtur à jure antiquo, atque ita usus obtinuit, ut tantùm Ecclesia cum cœmeterio gaudeat hac immunitate, ut docent Farinac. *de immunit. Eccles. quæst. 17.* Sarpus *de jure asyl. cap. 4.* Covar. *lib. 2. var. cap. 20. num. 5.* Cutel. *de libert. Eccles. lib. 1. quæst. 27. num. penultim.* I. Gothofr. *in l. 4. C. Theodos. de his qui ad Eccl.* & circa cœmeteria latè fundant Barbosa *de jure Eccles. lib. 2. cap. 3. num. 63.* Murga *tom. 1. disquis. tr. 1. disquis. final.* Frances *de compet. q. 76.*

CAPUT X.

Idem (a) *Toletano*, & (b) *Compostellano Archiepiscopo.*

IMmunitatem Ecclesiasticam. *Et infrà:* Nonnulli impunitatem suorum excessuum per defensionem Ecclesiæ obtinere sperantes, homicidia, & mutilationes membrorum in ipsis Ecclesiis, vel earum cœmeteriis committere non verentur: qui nisi per Ecclesiam, ad quam fugerint, crederent se defendi, nullatenus fuerant combeat: & frustra legis auxilium invocet, qui committit in legem: mandamus quatenus publicè nuncietis tales non debere gaudere immunitatis privilegio, quo faciunt se indignos.

NOTÆ.

1. (a) *Toletano.*] D. Roderico videlicet, qui eruditus vir interfuit Concilio Lateran. sub Innocentio III. celebrato, & auctor fuit Chronicæ generalis Hispaniæ: rexit Toletanam Ecclesiam usque ad annum 1245. ut refert D. Roderic. de Pissa *in hist. Tolet. lib. 4. cap. 17.* De Toletana Primatiali Ecclesia egi *in cap. coram, de in integrum restit.*

2. (b) *Compostellano.*] D. Bernardo videlicet II. hujus nominis, qui electus fuit anno 1224. & floruit usque ad annum 1240. ut refert Ægid. Gonzalez *in theatr. Eccles. Compost. cap. 12.* & de ea egi *in cap. ex parte, de censibus.*

COMMENTARIUM.

3. REgulam generalem, videlicet confugientem ex quacunque causa ad Ecclesiam, ejus immunitate gaudere, probavi, & illustravi suprà *in cap. inter alia.* In præsenti tantùm proponitur exceptio illius regulæ, in eo videlicet, qui spe immunitatis in ipsa Ecclesia deliquit. Et docetur homicidam, seu mutilantem membrum in Ecclesia, aut ejus cœmeterio, immunitate non gaudere. Consonant Gregorius XIV. *in sua bulla*, ibi: *Qui homicidia, & mutilationes membrorum in Ecclesia, vel cœmeterio committere non verentur.* Justinianus *in novel. 117. cap. 15. §. quia verò*, ibi: *Non enim debent hujusmodi personæ in venerabil loco munimen habere, quem ipsi per scelus proprium despexerunt.* Ratio adducitur à nostro Gregorio; quia frustra Ecclesiæ auxilium invocat, qui in eam committit, *cap. in audientia 25. de sent. excomm. cap. quia frustra, de usur.* quæ phrasis usurpata est *ex l. auxilium 37. ff. de minor.* docent Suarez *d. tom. 1. lib. 1. cap. 9.* Barbosa *lib. 2. jur. Eccles. cap. 2. num. 102.* Tiber. Decian. *lib. 6. tract. crimin. cap. 28.* Basilico *decis. 5. crimin.* Boëtius Epon. *in præsenti*, Thom. Delbene *tom. 2. de immunit. dubit. 19. cum seqnent.* Cutel. *lib. 2. eodem tract. cap. 3. & 42* Marinis *lib. 1. resol. 170.* & *alleg. 80.* Nicolaus Vander. *singul. 61.* qui varios casus inde resolvunt de perpetrantibus alia delicta præter homi-

homicidium, & membrorum mutilationem in ipsis Ecclesiis; de mandante hæc delicta intra Ecclesiam; de occidente ex Ecclesia eum, qui extrà est, vel è contra: in quorum resolutione tam proni sunt Diana, & Thomas Bennus ad immunitatem concedendam, quàm Cutellus ad illam denegandam. Si integram Epistolam nostri Gregorii IX. præ manibus haberemus, facilè juxta eam casus illi deciderentur: dum hoc fragmento tantùm fruimur, credimus mentem Gregorii esse, ut ea immunitate non gaudeat, qui deliquit in Ecclesiis, vel eorum cœmeteriis, spe fruendi immunitate, & quasi Ecclesiæ securitate motus, quia tunc procedit ratio adducta à Pontifice: si autem homicidium committat in ipsa Ecclesia, & cœmeterio casu, & per accidens, nullâ habitâ consideratione ad securitatem, quam Ecclesia illi præstabat, sed potiùs dum se defenderet, etiam non servato moderatione inculpatæ tutelæ, non est dubium immunitate Ecclesiæ gaudere, ut doctè probant Sesse *tom. 2. decis. 14. per tot.* Sarpus *de jure asyl. cap. 5.* immò qui cum armis fugit in Ecclesiam, & ea retinet, immunitate non gaudet, *l. 4. C. Theodos. de his qui ad statuas confug.* Ubi Gothofr. Similiter si extra Ecclesiam, & ejus cœmeterium homicidium perpetravit, etiamsi cum spe confugiendi ad Ecclesiam, immunitate ejus gaudet, ut expresse decisum fuit ab Urbano II. in Concilio Claromont. suprà relato *in cap. inter alia.* Unde credo, juxta copulativam illam, &, quâ utitur Gregorius in præsenti, desiderari in homicida, aut mutilante in Ecclesia, aut cœmeterio, ut Ecclesiæ immunitate privetur, quòd spe, & animo utendi eo beneficio, & quasi securus delictum illud perpetraverit in ipsa Ecclesia, aut cœmeterio. Si autem seorsim, vel mutilaverit in cœmeterio, sive Ecclesia; tamen ea securitate non motus, vel extrà deliquerit, spe confugiendi ad Ecclesiam, semper ille immunitate gaudeat: & licèt Gregorius in præsenti tantùm de occidente, aut mutilante in Ecclesia, vel ejus cœmeterio egerit, idem dicendum est de aliis delictis, ex quibus immunitas Ecclesiastica competit, si extra Ecclesiam, & non ob ejus securitatem perpetrentur: & quoad mandantem homicidium, aut mutilationem, idem dicendum censeo, ac circa ipsum manu propria occidentem, vel mutilantem, quicquid Delbene, & Cutel. senserint.

TITVLVS L.

Ne Clerici vel Monachi sæcularibus negotiis se immiscеant.

CAPUT I.

Ex Concilio (a) *Maguntino.*

PRovidendum necessariò est unicuique Episcopo, qualiter Canonici vivere (b) debeant, necnon & monachi, ut secundùm ordinem regularem vivere studeant, ut, sicut ait Apostolus, unusquisque in qua vocatione vocatus est, in ea permaneat, & ut à negotiis sæcularibus omnino abstineant. Multa sunt enim negotia sæcularia, de his tamen (c) pauca perstrinximus, ad quæ pertinet omnis libido, non solùm (d) in immunditia carnis, sed etiam in omni carnali concupiscentia. Quicquid plus justo (e) appetit homo, turpe (f) lucrum, (g) munera injusta accipere, vel etiam clarè pro aliquo sæculari (h) conquæstu (i) aliquem conducere: contentiones & (j) lites, vel rixas amare: in placitis (k) sæcularibus disputare, exceptâ defensione orphanorum, aut viduarum: conductores aut (l) procuratores esse sæcularium rerum: (m) turpis verbi, vel facti joculatorem esse, vel (n) jocum sæcularem diligere: aleas amare: (o) ornamentum inconveniens proposito suo quærere: in deliciis vivere velle: (p) gulam, & ebrietatem sequi: (q) pondera injusta, vel mensuras habere: negotium injustum exercere. (Nec tamen justum negotium est interdicendum, propter necessitates diversas, quia legimus (r) Sanctos Apostolos negotiatos esse. In regula S. Benedicti præcipitur providere, per quorum manus negotium monasterii transeat.) Canes, & aves sequi ad venandum. In (s) comessationibus & vino lautè nimis incumbere, superfluitatem in quibuslibet rebus nolle fugere. Quæ omnia ministris altaris interdicimus, hortantes eos servare illud Apostolicum: (t) Nemo militans Deo implicat se negotiis sæcula-

sæcularibus : considerare quoque sententiam (p) Domini dicentis : Attendite ne graventur corda vestra in crapula, & ebrietate : moderari cibum, & potum, ut juxta (a) Apostolum sobrii sint, parati ad servitium Domini : ante se joca (y) sæcularia, vel turpia fieri non permittere, sed pauperes, & indigentes secum ad mensam habere, & (z) lectionem divinam ibidem audire, & sumere cibum cum benedictione, & laude Domini, secundum Apostolum dicentem : Sive manducetis, sive bibatis, omnia in laudem Dei facite.

NOTÆ.

1. (a) *Maguntino.*] Ex hoc etiam Concilio citatur textus hic à Burchardo *lib. 8. Decreti, cap. 90.* Carnotensi *p. 7. Decret. cap. 108.* Papiensi *in 1. collect. sub hoc tit. cap. 1.* & reperitur canon hic in Concilio Magunt. tempore Ludovici Regis celebrato anno 580. Præside Rabano Archiepisc. Mogunt. de quo in annalibus Francorum à Petro Pitheo editis ita habetur ; *Habita est autem Synodus ex voluntate, & præcepto ejusdem Serenissimi Principis in civitate Maguntina Metropoli Germaniæ, Præsidente Rabano venerabili ejusdem urbis Archiepiscopo, cum omnibus Episcopis, atque Abbatibus Orientalis Franciæ, Bajoariæ, & Saxoniæ : & illi quidem de absolvendis quæstionibus ecclesiasticè tractatum habuere.* Etiam reperiuntur hæc verba in Concilio Moguntino celebrato temporibus Leonis III. & Caroli Magni anno 813. *can. 14.* & *lib. 1. Capitul in addit. cap. 14.* Hanc autem, aliasve Provinciales Synodos non sine licentia Romani Pontificis celebratam fuisse constat ex Baronio *anno 852. num. 25.* Ex ipso Concilio textum transcribo, ut facilè conferat lector canonem hunc, prout jacet in hac compilatione, cum ipso Concilio ; & si diligenter singula singulis contulerit, agnoscet primùm in hac compilatione omissa fuisse aliqua, quæ non tam præcepti sunt, & legis Ecclesiasticæ, quàm concilii, & exhortationis. Deindeanimadvertit mendum irrepsisse dum pro *interdicimus*, legitur *contradicimus* ; & pro illis verbis, *negotia monasterii procurentur*, transcribi, *negotium monasterii transeat.* Aliaque studio fuisse mutata, tum ut brevior redderetur ipsa constitutio, tum ut efficaciùs exprimeretur quid PP. Concilii voluerint. Tam in Concilio autem, quàm in hoc textu pro illis verbis parenthesi inclusis, *nec tamen justum negotium est interdicendum* ; rectiùs, & aptiùs legi, *nec enim justum negotium est interdicendum*, ut sic his verbis ratio assignetur ejus, quod præcedit de injusto negotio non exercendo ; notavit Boëtius Epon. *in præsenti num. 3.*

(b) *Vivere debeant.*] Unde titulus hujus canonis est de clericorum vita, sive monachorum.

2. (c) *Paucâ.*] Nam recensere omnia negotia sæcularia dedecentia personas Ecclesiasticas, perdifficile est, nec etiam plenè recensentur in epistola adscripta Melchiadi Papæ, sed falsò, cùm in ea allegatur Synodus Nicæna, quæ post Melchiadem celebrata fuit. Quare eam tribuit Isidoro Mercatori Baronius anno 312. *num. 80.* in illis verbis : *Quæ sunt negotia sæcularia sancti canones manifestant, & inhibent, dum perspicuè docent, quod quidam, qui in Clero videntur electi, propter turpia lucra conductores alienarum possessionum fiant, & sæcularia negotia sub cura sua accipiant, Domini quidem ministerium parvipendentes, per sæcularium verò domos discurrentes, & propter avaritiam patrimoniorum solicitudinem sumentes. Decrevit namque supradicta sancta Synodus, nullum deinceps clericorum, aut possessiones conducere, aut negotiis sæcularibus se miscere, nisi propter curam pupillorum, orphanorum, aut viduarum.* Inter negotia sæcularia recensent PP. nonnulla, quæ devitanda sunt non solum à clericis, & monachis, verùm & omnibus. Referuntur tamen in præsenti canone, quia juxta ejus summarium agebatur de vita clericorum, & regularium reformanda, juxta coruptos mores Gremaniæ.

(d) *Immunditia carnis.*] De qua, & ejus detestatione, plura congessi *in cap. 4. de cleric. conjug.*

(e) *Justa appetit.*] De qua concupiscentia egi *in cap. num. 4. de constit.*

(f) *Turpe lucrum.*] Quod dicatur lucrum turpe, infrà exponemus *in cap. 6.*

(g) *Munera injusta.*] Accipiendo ea à subditis, vel dando ea superioribus : munera enim accipere, vel dare, pluribus sacræ paginæ testimoniis prohibitum est, quæ congesserunt Melissa *lib. 2. serm. 7. & 8.* Antiochus *homil. 9.* Petrus Damianus *opuscul. 35.* Sanè Job. *cap. 15.* contestatur ; ignem devoraturum tabernacula eorum, qui munera libenter accipiunt ; quem locum adversùs suos administros munera capientes, allegavit sanctus Joannes Eleemosynarius, ut scribit Leontius vitæ ejus auctor *cap. 4.* & David eos, in quorum manibus iniquitates sunt, à quibus longè averti cupit, *dexteram* ait *repletam muneribus.* Probant pleniùs acceptionis munerum malignitatem, qui de ea vitanda disserunt, Philo *de judicis officio*, Isidorus Pelusiota *lib. 2. epist. 182.* D. Augustinus *cap. 15. sua regulæ*, D. Bernardus *serm. 61. de modo bene vivendi*, Basilius, *cap. 1.* Esaiæ, ad illud, *diligunt munera.* Optimè creditus Ambrosius *in 1. ad Corinthios, cap. 6.* ad illud, *sed ego sub nullius redigar potestate*, notat Apostolos noluisse munera accipere, ne auctoritatem concessam sibi à Domino inclinarent ; non enim potest constanter argui ille, à quo accipitur, maximè cùm ideo promptus sit ad dandum, ut sibi humiliet Præpositum. Nonnulla adduxi *in cap. 1. de consuet.*

(h) *Conquæstu.*] In hac sexta collectione legitur *quæstu*, & in Conciliis editis à Surio *cum quæstu* ; sed retinenda est præsens littera. Conquæstare enim Gallicè est acquirere, seu Imperio addere, seu finibus ditionis adjicere. Thomas Vvalsinghamus *in annal. Britanniæ, pag. 573.* ibi : *Parati sunt recognoscere terras, quas tenent à Rege præfato, & tradere in manu sua, quas possunt, & residuas pro viribus conquæstant.* Joannes de Thuvrocz *in Chron. Ungar. p. 2. cap. 9.* ibi : *Constat itaque, non tantum septem capitaneos Pannoniam conquæstasse, sed etiam alios Nobiles, qui de Pannonia descendunt.* Illustrat Gerardus

rardus Voſſius *lib. 4. de vitiis ſerm. cap. 4.* Unde munera injuſta dare, vel accipere pro ſæculari conquæſtu, eſt aliquid dare, vel accipere pro ſæculari jurisdictione accipienda, vel concedenda, ſeu pro præfectura, aut aliqua ditione. Inter fœdiores enim negotiationes monachis ac clericis prohibitas præcipua eſt officiorum ſæcularium, ſeu ditionum venalitas. D. Thomas *opuſc. 21.* Cajetanus *in ſumma, verbo officiorum.* Azor *tom. 3. inſtit. lib. 8. cap. 7.* Rebellus *de juſtitia 2. p. lib. 9. quæſt. 18. ſect. 2.* P. Gregorius *lib. 43. ſyntagm. cap. 1.* Adam Contzen. *lib. 7. polit. cap. 22. n. 16.* P. Theophilus Raynaud. *in opuſc. de relig. negotiat. §. 1. per tot.*

(i) *Aliquem conducere.*] De qua negotiationis ſpecie agemus infrà *in cap. 6.*

(j) *Lites, & rixas amare.*] Unde litigioſi irregulares ſunt, ut latè probat Barb. *p. 1. de poteſt. Epiſcop. tit. 2. gloſſ. 14.*

5. (k) *Placitis ſæcularibus.*] Ideſt judiciis, ut probavi *in cap. 1. de feriis, cap. 1. de immunit. Eccleſ.* coram judice enim ſæculari non debent clerici, aut monachi tanquam advocati perorare, cauſasque defendere, niſi pro defenſione orphanorum, viduarum, vel ſuæ Eccleſiæ, ut probavi *in cap. 1. de poſtul.*

(l) *Procuratores.*] Ut ſequenti commentario probabimus.

6. (m) *Turpis verbi, vel facti joculatorem.*] Turpis facti, ſeu verbi joculator in jure, & apud bonæ notæ auctores ille dicitur, qui proprii corporis ſpectaculum in ſcena, aut ludo præbet, qui variis nominibus appellatur, Hiſtrio, Mimus, Pantominus. Gloſſa verbo *joculatores, in cap. 1. de vita & honeſtat. cleric. lib. 6.* quorum artem ignominioſam fuiſſe etiam apud Gentiles conſtat *ex l. 1. & 2. §. ait Prætor., ff. de his qui not. infam. l. ſi libertus 27. ff. de oper. libert. l. minimè 4. C. de Epiſcop. & cleric. l. 4. C. de ſpectacul.* Tertul. *de ſpectac. cap. 22.* ibi: *Manifeſtâ damnant ignominiâ, & capitis diminutione, arcentes Curia, Roſtris, Senatu, cæterisque honoribus omnibus ſimul, ac ornamentis.* D. Auguſtinus *de civit. Dei lib. 2. cap. 13. Homines ſcenici ab honore omni pelluntur.* Illuſtrant Leonardus Coqueus *ad eundem locum D. Auguſtini*, Dorleans *ad Tacitum lib. 4. annal.* P. Faber *lib. 2. ſemeſtr. cap. 12.* Revardus *lib. 3. varar. cap. 11.* Oſvaldus *lib. 8. Donel. cap. 7. litt. A.* Demſterus *ad Roſinum lib. 5. antiquit. cap. 6.* Amaya *in l. unic. C. de majuma:* & etiam notavi *in can. Concilii Illib.* Licèt Hiſtriones eo modo, quo apud nos comœdiæ recitantur, ab omni infamia immunes defendat Villalobos *in paradox. juris, cap. 9.* quare tam antiquis, quàm novis Eccleſiæ canonibus prohibitum eſt clericis joculatoriam artem exercere, immo & per annum eam exercentes, privilegio clericali privantur, *cap. maritum, 33. diſt. cap. clericum, 46. diſt. cap. cùm decorem, de vita & honeſt. cleric. cap. 1. eodem tit. in 6. clement. 1. eod. tit.* Illuſtrant Barboſa *de jure eccleſ. lib. 1. cap. 11.* Gregorius *lib. 4. part. tit. 8. cap. 6.* Lantdmeter. *lib. 2. cap. 52.* Acunna *in d. cap. clericum*, quæ pœna privationis privilegii Clericalis valde conſona eſt politiæ Romanæ; nam apud Romanos ſimiles joculatores ab honore omni arcebantur. Cicero *de repub.* ibi: *Quia & veteres Romani cùm artem ludicram, ſcenamque totam perducerent, genus id hominum non modò honore civium reliquorũ, ſed etiam tribu movere notatione cenſoria voluerunt.* Pro cujus perelegantis loci expoſitione ſciendum eſt, quod ſicut cives à cenſoribus in ordinem honoris cauſâ refebantur, ſic ab iisdem ignominiæ cauſâ ex ordinibus pellebantur: itaque ut tribum largiendo, plebeium; equum publicum aſſignando, Equitem; Senatum communicando, Senatorem faciebant: ita tribu amovendo, plebeium, equum adimendo, Equitem; Senatu abjiciendo, Senatorem notabant, ut referunt Sigonius *de jure Roman. c. 16.* P. Faber *lib. 2 ſemeſtr. cap. 12.* Unde patet ſenſus Ciceronis, ſcilicet, ut per exercitium hiſtrionis civis tribu amoveatur, ideſt omni privilegio Romanæ civitatis ſpolietur.

(n) *Jocum.*] Sæcularem ſcilicet, quia licèt æquè neceſſaria eſt animi recreatio, ac cibus, & potus, quia ſicut cibus caloris nativi detrimentum reparat, ita jocus intellectus, & memoriæ laxata inſtrumenta reficit, ut ex Philone docet D. Th. 2. 2. *q. 168.* tamen idem Sanctus, ut ludus licitus ſit, eas conditiones requirit: Prima ut ab eo removeantur operationes obſcœnæ, aut noxiæ: ſecunda, ut animo temperato fiat; cavendum enim ait S. Ambroſius, ne dum relaxare animum volumus, ſolvamus omnem harmoniam, quaſi concentum quendam bonorum operum. Tertia, ut ludus congruat perſonæ, loco, & tempori, ut probant, exponuntque Leſſius *de juſtitia lib. 4. cap. 4. dub. 13.* Lantdmeter. *lib. 2. de veteri cler. cap. 153.* Gibalinus *tom. 2. de negot. lib. 4. cap 9. art. 5.* 7.

(o) *Ornamentum.* Veſtem videlicet incongruam proprio gradui, ſeu miniſterio, ut probavi *in cap. clerici, de vita & honeſt. cleric.*

(p) *Gulam, & ebrietatem.*] Juxta adducta latè *in cap. à crapula, de vita & honeſt. cleric.*

(q) *Pondera injuſta.*] Juxta tradita *in cap. 2. de empt. & vendit.*

(r) *Sanctos Apoſtolos.*] Nam D. Paulum tentoria, ſeu tabernacula ædificaſſe, refertur *cap. 18. Actuum Apoſt.* & ipſe Apoſtolus *1. ad Corinth. cap. 4.* ajebat: *Laboramus operantes manibus noſtris.* Et ſanctos Apoſtolos ad opificia ſua, præcipuè piſcatoria, rediiſſe refertur *eod. cap. 18.* atque inter Eccleſiæ Catholicæ Epiſcopos Spiridion Thremituntis in Cypro oves pavit, teſtibus Rufino, & Socrate *anno 325.* Hilarius Arelatenſis agros coluit, Gennadius *anno 445.* 8.

(ſ) *Regula S. Benedicti.*] Videlicet *cap. 57.* aliàs 64. ipſius regulæ, ubi poſt conſtitutam fratrum Opificum diſciplinam, additur: *Si quid verò ex operibus artificum venundandum eſt, videant ipſi per quorum manus tranſigenda ſunt, ne aliquam fraudem præſumant afferre.* Quæ verba aperte ſupponunt negotiationem illam, quâ res elaboratæ per proprios monachos, aut per artificium mutatæ revenduntur, licitam eſſe clericis, & monachis, exemplo Apoſtolorum, qui exercentes opificium aliquod vendebant, ut ſuprà retuli, ut ita ſine gravamine cujuſpiam vitam ducerent, & egenis de ſua tenuitate ſubvenirent. 9.

(t) *Comeſſationibus.*] Hæc verba omiſit Raymundus, forſan quia à Patribus Concilii Magunt. ſpecialiter improbatum, & damnatum fuit hoc vitium: tum quia illud erat Germanis familiare; tum quia ſufficiens erat prohibitio gulæ, & ebrietatis jam ſuprà relata. Cùm enim comeſſationes, & vinolentiæ, ſeu compotationes propria, & pecularia vitia eſſent illius gentis, lege univerſali in corpore juris relatâ retrehendi non debebant. Inde etiam deducit 10.

Boëtius

Boëtius Epon. in præsenti, in eodem canone clericos exhortari ad laudem Domini, seu gratiarum actionem peracto cibo: qualis hortatio aliis fidelibus necessaria non fuit, ait Boëtius; quia cùm Germani comessationibus, & compotationibus dediti negligentes essent in gratiarum actione post cibum sumptum, hac speciali monitione indigebant; immò cùm parum proficeretur his monitionibus, & synodalibus constitutionibus, Honorium III. indulgentias concessisse Germanis, qui post gratias Deo datas semel biberent, ut ita ad gratiarum actionem eos alliceret, & ad ulteriorem ingurgitationem non procederent. Sed cùm idem de Gallecis referat Victoria *in theatro Deorum, lib. 2. cap. 27.* & nullus alius (quem viderim) similia referat, aut probet, meram næniam, aut anilem fabulam esse credo.

11. (t) *Nemo militans Deo.*] *Epist. 2. ad Timotheum, cap. 2.* quâ Apostoli auctoritate etiam utuntur PP. Ecclesiæ Afric. *can. 16.* ibi: *Item placuit, ut Episcopi, Presbyteri, & Diaconi non sint conductores, aut procuratores, nec ullo turpi negotio, & inhonesto victum quærant, quia respicere debent scriptum esse: Nullus militans Deo implicet se negotiis sæcularibus.*

(u) *Domini.*] Apud Lucam *cap. 21.*

(x) *Apostolus.*] *1. ad Timoth. cap. 3.*

12. (y) *Joca sæcularia, aut turpia.*] Veteres enim in conviviis cantus, tympanistrias, psaltrias, aliaque joca adhibebant. Quintil. *lib. 1. instit. cap. 14.* ibi: *Sed veterum quoque Romanorum epulis fides, ac tibias adhibere moris fuit.* Idem *lib. 1. cap. 3. Omne convivium scenis, & canticis strepit; pudenda dicta spectantur.* Arnobius *lib. 4. adverf. Gentes*, ibi: *Scribuntur Dii vestri in tricliniis cœlestibus, atque in chalcidicis aureis cœnitare potare, & ad ultimum fidibus, & vocum modulatione mulceri.* Seneca *epist. 84.* ibi: *In comessationibus nostris plus cantorum est, quàm in theatris olim spectatorum fuit.* Plura adduxerunt de his jocis, & saltationibus in conviviis adhibitis Stuchius *de conviviis lib. 3. cap. 20. & 21.* Salas *in notis ad Petronium, fol. 266.* Eâ de causa Trajanus à Plinio commendatur in panegyrico, quia hæc procul abdicavit à convivio suo, his verbis: *Neque enim aut peregrinæ superstitionis mysteria, aut obscena petulantia mensis Principis oberrat, sed benigna invitatio, & liberales joci, & studiorum honor.* Similiter Alexander Severus à Lampridio in ejus vita, ibi: *Marius quoque parum scitè convivium exornabat, neque histrionem ullum habebat.* Theodosius non solum sibi, sed etiam aliis lege lata psaltrias, atque voluptates illas lege interdixit, ut refert Victor, & Paulus Diaconus *in ejus vita*, & Claudianus *de mensa Stiliconis, in panegyr.* ibi:

Nullo citare convivia cantu,
Non pueri lasciva sonant.

Quæ cuncta procul à convivio Christianorum amanda sunt. Concil Turon. 1. *can. 3.* apud Burchardum *lib. 1. decret. cap. 226.* D. August. *apud ipsum lib. 2. cap. 134.* Sarisbar. *lib. 1. Polycrat. c. 6.* & *lib. 8. cap. 12.* maximèque à mensis clericorum, ut statim dicemus.

(z) *Et lectionem divinam.*] Per quam inter edendum sæpius sumit anima cibum, ut ajebat Sidonius *lib. 4. epist 9.* quare olim clericis, ut hodie religiosi faciunt, inter edendum sacra lectione pascebant animum. D. Cyprian. *lib. 2 epist. 2. in fine.* Concil. Tolet. 3. *can. 7. in cap. pro reverentia 11. 44. dist.* Afric. *can. 6.* Turon. *can. 23.* Anonymus *in vita S. Fulgentii, cap. 12.* ibi: *Mox enim, sicut moris est, in convivio sacerdotum de divinis rebus ortus est sermo.* Cassianus *lib. 4. instit. cap. 17.* Illustrat Savarus *ad Sidonium lib. 4. epist. 9.* 13.

CAPUT II.

Eugenius Papa (a) *Lucell. Archiepisc.*

SAcerdotibus autem, & clericis tuis denuncies publicè, ne ministri laicorum fiant, ne in rebus eorum procuratores existant. Quod si postmodùm fieri præsumpserint, & occasione ipsius administrationis propter pecuniariam causam à laicis capiantur, indignum est eis ab Ecclesia subveniri, per quos constat in Ecclesia scandalum generari.

NOTÆ.

1. (a) *Lucell. Archiepiscopo.*] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c. final.* & post Concil. Lateran. *p. 16. c. 15.* Eugenius Papa I. *Sarensi Episc.* quam litteram retinendam esse jam notavi *in c. 2. de cleric. ægrot.* Illud tantùm notandum duxi, legendum esse *Eugenius III.* non *I.* nam Eugenius I. nullam scripsit epistolam, Eugenius verò III. plures scripsit, & ita legendum est, *Eugenius III.* tam in præsenti, quàm *in dicto c. 2. de cleric. ægrotant, & in cap. 2. de apost.*

COMMENTARIUM.

2. Conclusio. EX hoc textu sequens communiter dedicitur assertio. *Clerici non debent esse ministri, & procuratores laicorum: quod si contrafecerint, & deprehendantur in fraude, non subvenitur illis ab Ecclesia.* traditur Probant eam textus *in cap. sed nec 4. cap. 1. §. 1. hoc & probatio. can. 6. Apost.* ibi: *Episcopus, aut presbyter, aut diaconus sæculares curas non assumat, alioquin deponatur.* Et *can. 81. Non oportet Episcopum, vel presbyterum conjicere se in publicas administrationes.* Et *can. 83. Episcop. aut Presbyter, aut Diaconus operam dans militiæ, & simul utrumque retinere volens, Romanam præfecturam, & sacram functionem, deponatur.* In hoc autem canone, & in Concilio Chalcedon. *can. 185.* non agitur de militia armata, aut militum præfectura, hoc est Magistratu, vel dignitate. Militare etiam dicuntur, qui munus aliquod, officiumve in palatio, aut comitatu Principis gerunt, & aliqua dignitate, aut administratione funguntur, *l. 1. C. de tabul. l. 1. 7 9. & 12.* tur.

c. de proximis sacr. scrin. D. Ambrosius serm. 7. *Non enim tantùm de his militantibus Scriptura loquitur, qui armata militia detinentur, sed quisquis militiæ cingulo utitur, dignitatis suæ miles adscribitur.* Cicero pro Muræna: *Nec solos nostro Imperio militare credimus eos, qui gladiis, clypeis, & thoracibus nituntur; militant causarum patroni, qui gloriosæ vocis consisi munimine laborantium spem, vitam, & posteros defendunt.* Lucanus *in panegyr. Pisonis*, ibi: *Tamen etsi bella quiescant, non perit virtus; licet exercere togatæ munera militiæ.* Manilius *lib. 2. Astronom.* Hoc quoque militiæ genus est civilibus actis compositum, *cap. pervenit, 86. dist. cap. perlatum 48. dist. cap. de præsentium 10. q. 1. cap. convenior 21. q. 3. cap. quia Episcopus 5. q. 3. cap. te quidem 11. q. 1. can. generaliter 16. q. 1. cap. denique 57. q. 1. Clem. religiosi, de procurat.* Synodus 7. generalis, *can. 10.* juncto Bosqueto *ad Innocent. III. lib. 2. epist. 62.* Concil. Abricense temporibus Alexandri III. *can. 12. Item clerici judices non ponantur ad jurisdictiones sæcularium potestatum administrandas: qui autem hoc præsumpserit, à beneficiis Ecclesiasticis arceatur.* Concil. Tolet. celebratum anno 1565. *can. 18.* ibi: *Qui in sortem Domini vocati sunt, & divinarum rerum ministerio, ac spirituali addicti militiæ, meminerint, juxta D. Paulum, se Deo, cujus signis militare decreverunt, placere non posse, si quid propter sui Ducis militiam agant, & sæcularibus negotiis vacaverint, quæ à divinis, ac spiritualibus distrahere frequentissimè solent. Prohibet igitur sancta Synodus clericos in sacris, & eos, qui beneficium Ecclesiasticum obtinent, laicorum esse œconomos, ac sæcularium rerum dispensatores, nec non in foro civili procuratores exceptis iis negotiis, quibus juxta canonicas sanctiones pietatis causa vacare justè possint: alioqui ab ordinario pœna suspensionis ab officio, & beneficio per sex annos puniantur.* Refert Salcedo *in praxi, cap. 57.* Consonat Carolus *lib. 5. Capit. cap. 107.* ibi: *Ut presbyteri curæ sæculares nullatenus exerceant, idest, ut nec judices, nec majores villarum fiant.* Illustrant ultra congestos à Barbosa in præsenti P. Gregor. *lib. 3. partit. tit. 18. cap. 5.* Vela *tom. 2. decis. 44. num. 75.* Salcedo *in praxi, cap. 75.* Vighel. *in meth. juris can. fol. 254.* Solorzanus *lib. 4. polit. cap. 18. ad finem*, Chopinus *lib. 2. monast. tit. 3. num. 13.* Barbosa *lib. 3. voto 89.* Martha *de jurisdict. 4. p. cent. 2. cap. 116.* Espenceus *lib. 2. digress. cap. 10.* Mancinus *sacri juris controv. dissert. 26.* D. Joannes de Larrea *alleg. 86.* Thom. Delbene *de Parlam. dub. 16. 17. & 18.*

3. *Impugnatur tradita assertio.*

Sed in hanc assertionem pro dubitandi ratione ita insurgo. Nihil aliud proprium est sacerdotum, quàm lites sopire, causasque judicare; unde legimus primis Ecclesiæ sæculis, cùm disciplina ecclesiastica admodum vigebat, & sanctitas ministrorum Ecclesiæ communis erat, Episcopos, & clericos sæculares causas inter laicos discepratas judicasse. D. Clemens *lib. 2. constit. cap. 49. 50. & 51. & epist. 1. ad Jacobum fratrem*: refertur *in cap. si qui ex fratribus 32. 11. q. 1.* ibi: *Si qui ex fratribus negotia habent inter se, apud cognitores sæculi non judicentur, sed apud presbyteros Ecclesiæ, quicquid illud est, dirimatur.* Ubi verbum illud, *fratribus*, interpretatur Glossa, idest, *Christianis*, & colligitur *ex cap. ad mensam 11. q. 3 cap. quæcunque 7. 11. q. 6. cap. presbyter 2. q. 5. cap. ecce cap. presbyter, 95. dist. cap. relatum 4. cap. placuit 43. 11. q. 1.* Concil. Carthag. *4. can. 23.* ibi: *Ut Episcopus nullius causam audiat absque præsentia clericorum suorum, alioquin irrita erit sententia Episcopi, nisi clericorum præsentiâ confirmetur.* Nec de solis clericis judicandis caput hoc intelligendum esse, facilè suadet D. Augustinus, qui concilio interfuit, quique laicorum lites vel ad fastidium usque se judicasse refert *in Psalmo 118. lib. de oper. monach. cap. 29. & homil. de pœnitentiâ, quæst. 50. cap. 12.* & *epist. 147. ad Proculejanum*, ait: *Et homines quidem causas sæculares apud nos finire cupientes, quando eis necessarii fuerimus, sic nos sanctos, & Dei servos appellant, ut negotia terræ suæ peragant: aliquando agamus & nos negotium salutis nostræ, & salutis ipsorum, non de auro, non de argento, non de fundis, & pecoribus, pro quibus rebus quotidie submisso capite salutamur, ut dissensiones hominum terminentur.* Et D. Ambrosius *epist. 24.* fatetur, se litis valde perplexæ cognitorem, ac judicem fuisse, Eò referendum videtur, quod *lib. 6. Capitul. cap. 243.* refertur his verbis: *Ut nullus Episcopus, vel quis infrà positus, die Dominico causas judicare præsumat, cæteris verò diebus, cohibentibus personis illa, quæ justa sunt, licentiam habeant judicandi, excepto criminali negotio.* Ubi pro inferiore Episcopi accipiendus est ejus vicarius, ut exponit Filesacus *in cap. 1. de offic. ordin. §. 18.* & laudatur à Nicephoro *lib. 2. Eccles. hist. cap. 39.* Epiphanius qui sacrorum Antistes erat, & civiles res tractabat. Igitur alienum non est à sacerdotali gradu forenses causas agere, & judicare. Et inde plura bona evenire ex eo, quod Ecclesiastici in Consiliarios eligantur, docuerunt Bobadilla *lib. 2. polit. cap. 37.* Novarette *discursu Polit. 29.* Solorzanus *tom. 2. de jure Indiar. lib. 3. num. 73.* & *lib. 4. cap. 4. n. 42.* Menchaca *lib. 3. de success. creat. §. 30. num. 312.* Accedit, nam ut ajebat Philosophus Euphrates, referente Plinio *lib. 1. epist. 10.* ea est Philosophiæ, & quidem pulcherrima pars agere negotium publicum, cognoscere, judicare, promere & exercere justitiam. Unde septem illi Græciæ sapientes, non tam ex perfecta scientiarum notitia, aut studiosa illa desidia, sed ut ait Plutarchus in vita Themisc. ex rerum civilium administratione, & legum condendarum gloria nomen tantum, famamque immortalem consequuti sunt. Et Seneca *de tranquillitate animi*, ajebat: *Optimum est, ut Arthenedorus dicebat, actione rerum, & reipublicæ tractatione, & officiis civilibus se detinere.* Et D. Augustinus *in lib. de opere monach.* manachis scribebat: Non decet, ut in ea vita, ubi fiunt Senatores laboriosi, ibi fiant opifices otiosi. Igitur si clerici constituantur à laicis ministri, debent in eo ministerio deservire. Facit etiam judiciorum forensium ratio; Ideo enim inventa sunt judicia, ut quisque per viam juris legitimis actionibus, & remediis suum jus, ac sibi debitum consequatur; & ne cuiquam fas sit rei suæ consequendæ gratiâ per vim, atque injuriam sibi addictum ad vindictam munire, *l. nemo externus, C. de Judæis.* Facit tandem usus variarum gentium, apud quas sacerdotium cum officio politico jungebatur. Tacitus *de moribus Germ. cap 9.* ibi: *Agricola Britanniæ Præpositus est, adjecto Pontificatus sacerdotio.* Cujus instituti rationem Cicero reddit *in orat. pro domo sua ad Pontif. cap. 1.* ibi: *Præclarè à majoribus nostris institutum est, quod vos eosdem, & religionibus Deorum immortalium, & summæ reipublicæ præesse voluerunt, ut amplissimi, & clarissimi cives Remp. bene gerunt, ut amplissimi, & clarissimi cives Remp. bene gerendo, religiosissimi religiones sapienter interpretando,*

Remp.

Remp. conservarent, De Judæis, Athenienſibus, Ægyptiis, & aliis refert Bernegerus *ad Tacitum, q. 186.* Deinde adversùs eam partem præſentis aſſertionis, ubi docetur clericum miniſtrum, ſeu procuratorem laici fraude utentem in re pecuniaria, non eſſe defendendum ab Eccleſia, hoc eſt, ut communiter exponitur, privari privilegio fori, obſtat, nam generaliter verum eſt, clericum nullo ſuo facto, quantumvis illicito, & improbato, fori privilegium amittere, niſi ter à proprio Epiſcopo monitus, ab illo non deſiſtat, *cap. in audientia 25. cap. contingit 45. de ſent. excom. cap. final. de vita & honeſt. cleric. cap. 1. eodem tit. in 6. Clement. unic. eod. tit. l. 49. tit. 6. partit. 1.* Igitur abſque trina monitione in præſenti ſpecie clerici adminiſtrationi ſæculari ſe immiſcentes, fori privilegio privari non debent. Augetur hæc difficultas ex eo, nam clericus foro proprio renunciare non valet, *cap. ſi diligenti 12. de foro compet.* ubi latè probavi: ergo ex eo, quod clerici ſe immiſceant adminiſtrationi, ſeu procurationi laicorum, non debent amittere privilegium clericale quoad perſonas, aut quoad bona; ſi enim expreſſus conſenſus renunciandi non ſufficit ad amittendum privilegium fori, quia illud in favorem totius ſtatus clericalis eſt conceſſum, multò minùs eis nocebit tacitus, & præſumptus, cùm taciturnitas expreſſam voluntatem non inducat, ſed ſolùm conjecturam, ut patet *ex l. qui tacet 142. ff. de R. I.* cui quantum prævaleat expreſſa, nemo ignorat, & probat Conſultus *in l. ſi ſervus 50. §. fin. ff. de legat. 1.*

5. *Traditur ratio decidendi.*

Quâ dubitandi ratione ita fulcitâ non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, cujus ratio provenit ex prohibitione tot Eccleſiæ legibus repetita, ne videlicet ſæcularibus negotiis clerici ſe immiſceant, *cap. 3. 88. diſt. cap. te quidem 29. 11. q. 1. cap. pervenit 26. 86. diſt. cap. quia Epiſcopus, cap. cum ſimus 5. q. 3. cap. clerici, cap. canonum 14. q. 4.* cum aliis infrà proximo commentario adducendis. Unde cùm per adminiſtrationem rerum ſæcularium à laico receptam clerici implicentur negotiis ſæcularibus, ideo in præſenti prohibetur ſacerdotibus, ut laicorum miniſtri fiant, aut procuratores in eorum cauſis conſtituantur, niſi ut pro eis intercedant, ut *in cap. per venerabilem, in princip. qui filii ſint legit.* ubi Barboſa *num. 2.* aut in Curia Romana, ut *in cap. cùm eſum, de ſimonia*, ubi notavit Binsfeldius, & *in cap. cùm dilecta 22. de reſcript.* facit exemplum militum armatæ militiæ, qui procuratores in judicio eſſe nequeunt, *l. militem 7. l. ſtipendia 9. C. de procurat.* ne propter privata negotia ab armorum exercitio diſcedant, & caſtra deſerant, *l. milites 31. C. locati, l. milites 2. C. de re milit. lib. 12. l. 5. C. de condict. ob cauſ. l. 54. ff. de procurat. §. 10. Inſtit. de except. l. final. C. Theodoſ. de commeat.* D. Ambroſius *lib. 1. offic. cap. 36. Is qui Imperatori militat, à ſuſceptionibus litium, actu negotiorum forenſium, venditione mercium prohibetur humanis legibus.* Ob quam etiam rationem, ne ab altari diſcedant, juſtè prohibetur in præſenti ſacerdotibus militiam cœleſtem ſectantibus, ne miniſtri laicorum fiant, aut procuratores in eorum cauſis conſtituantur, ne exinde forenſibus negotiis implicati, ab Eccleſia, cui inſerviunt, amoveantur. Unde meritò laudatur Silvanus Epiſcopus primùm Philopolitanus, pòſt Trojanus, à Socrate *lib. 7. hiſt. cap. 37.* Nicephoro *lib. 4. cap. 39.* eò quod clericos ſuos in cauſis litigantium, judicioque contendentium, & negotiis quæſtum ſectantes, ac veluti nundinantes animadvertens, ne quis ex Clero cauſam in poſterum judicaret, conſtituit, clericumque nullum judiciis accommodavit, ſed acceptos ſupplicantium libellos uni ex fidelibus laicis, quem ſtudioſum agnoſcebat, tradebat, audiendique munus committebat. Faciunt Sineſius *epiſt. 57.* ibi: *Civilem virtutem jungere cum ſacerdotio velle, eſt miſcere omnino non miſcenda.* D. Bernardus *lib. 1. de conſid. ad Eugen. cap. 5.* ibi: *Judicare de terrenis poſſeſſiunculis hominum, qui in cœleſtibus & angelos judicabunt?* Et paulò poſt: *Quænam tibi major videtur dignitas, & poteſtas, dimittendi peccata, an prædia dividendi? Sed non eſt comparatio: habent hæc infirma, & terrena judices: & Reges, & Principes terræ, quid fines alienos invaditis? quid falcem veſtram in alienam meſſem extenditis? non quia indigni vos, ſed quia indignum vobis talibus inſiſtere, quippe qui eſtis in potioribus occupati.*

6. *Diſſolvitur dubitandi ratio.*

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta; verum enim eſt, primis Eccleſiæ ſæculis Epiſcopos cum conſenſu clericorum non ſolùm Eccleſiaſticas cauſas judicaſſe, verùm & ſæculares laicorum, ex conceſſione Imperatorum. Conſtantinus enim Magnus ſtatuit, ut à Judicibus civilibus ad Epiſcopos provocaretur. Sozomenus *lib. 1. cap. 9.* ibi: *Provocationes à civilibus judiciis ad Epiſcopos conceſſit, ſed & potiores eorum, quàm aliorum ſententias eſſe voluit.* Idem quoque conſtituit Imperator Theodoſius, & protraxit etiam ad primam inſtantiam ex unius partis arbitrio, *l. 1. §. quicunque, C. Theod. de Epiſcop. aud.* refertur *in cap. quicunque 35. 11. q. 1.* Idem firmavit Carolus Magnus relatus *in c. volumus 37. 11. q. 1.* & utriuſque mentionem fecit Innocent. III. *in c. novit. de judic.* & Reges Gothorum cauſas omnes Epiſcopis judicandas committebant. Concil. Tolet. 4. *can 30.* relatum *in cap. ſæpe 19. 23. quæſt. 8.* quod optimâ ratione tunc receptum erat, ut ſcilicet fideles à tribunalibus Paganorum judicum retraherentur, ob periculum ſubverſionis: quo modo accipit D. Paulum *1. ad Corinth. cap. 6.* in illis verbis: *Jam igitur omnino impotentia in vobis eſt quoad judicia*; Bronchorſt. *centur. 1. aſſert. 31.* Poſtquam verò omnes fidem Catholicam amplexi fuerunt, & cuncti judices catholici reperiebantur, cœperunt Eccleſiaſtici abſtinere ſe à cauſarum ſæcularium cognitione, niſi ab ipſis ſupremis Principibus in Senatores, & Conſiliarios eligerentur; nam ex Principis delegatione, aut nominatione omni tempore licuit etiam Epiſcopis & aliis presbyteris cauſas ſæculares judicare. Unde Sineſius *epiſt. 57.* præfecturam ſæcularem recuſans ajebat: *Non contemno Epiſcopos, qui in rerum negotiis verſantur; ſed magis miror eos, qui utrumque poſſunt: mea facultas non eſt duobus dominis ſervire; ſi verò ſunt aliqui, qui neque à conſenſu laduntur, poterunt ſanè & ſacerdotio fungi, & civitatum Præfecti eſſe.* Quâ de re extat elegans apologia Petri Bleſenſis pro clericis curialibus, *epiſt. 6.* ubi exponit, quo pacto in Anglia, quæ ad totius regni ſtatum ſpectare videbantur, clerici examinarent: *In domo Domini mei Cantuar. Archiep. viri literatiſſimi ſunt, apud quos invenitur omnis rectitudo juſtitiæ, omnis cautela providentiæ, omnis forma doctrinæ, ibi poſt orationem, & ante comeſtionem, in lectione, in diſputatione, in cauſarum*

decisione jugiter se exercent; omnes quæstiones regni difficiles, & nodosæ referuntur ad nos, quæ cùm inter socios nostros in commune auditorium deducuntur, unusquisque secundùm ordinem suum sine lite, & detractione ad bene dicendum mentem suam acuit, & quod ei consultius videtur, & sanius, de vena subtiliore producit. Et ita licitè clericos in Senatores, & Consiliarios eligi, docent pluribus relatis Bobadilla *in polit. lib. 2. cap. 17. num. 15.* Vela *tom. 2. dissert. 43. num. 4.* Barbosa *lib. 2. voto 89. ferè per tot.* Solorzanus *lib. 4. cap. 4. num. 39. tom. 2.* Nec quod dicebamus de utilitate judiciorum, obstat; nam etsi utilia judicia sint, possunt tamen & debent exerceri per eos, quibus prohibitum non est, ut clericis prohibitum reperitur ob specialem rationem suprà assignatam.

6. *Dissolvitur secunda difficultas.*

Nec obstat alia difficultas suprà adducta, pro cujus solutione varia adduxerunt Interpretes. Hostiensis in summa hujus tituli, *num. 4.* Aufrerius *in tract. de potest. secul. regul. 1. num. 25.* docent generalem monitionem, seu denunciationem in Synodo factam trinæ monitionis vim habere, ut *in cap. 1. de locato, cap. à nobis 21. de sent. excom.* & ita cùm præcederet in præsenti trina monitio, rectè clericus privilegio fori exuitur. Sed præterquam quod doctrina Hostiensis vera non est, ut probat Vela *d. dissert. 45. num. 33.* Eugenius in præsenti non loquitur de denunciatione in Synodo facienda, quia si de ea Pontifex sensisset, expressè juberet, ut denunciatio fieret in Synodo, quod non fecit; immò tantùm jussit præsentem constitutionem denunciari ab Episcopo Sarensi. Glossa *in præsenti verbo Ecclesia, versic. Intelligo 3.* docet in præsenti præcessisse trinam monitionem; sed malè, cùm ex illis verbis, *denuncies publicè*, deducatur, denunciationem in communi esse faciendam: trina verò monitio supponit singularem, ac personalem monitionem cujuslibet clerici, cùm in præsenti ageretur tantùm de denunciandâ constitutione generali: unde meritò Glossam reprehendit Panormitanus, licèt eam sequantur Jacob. de Grassis *p. 2. decis. lib. 3. cap. 2. num. 29.* Narbona *in l. 20. gloss. 20. tit. 1. lib. 4. recopil.* Aliter textum hunc exponit *in extravag. unic. num. 453. post medium, de vita & honest. cleric.* Martha *de jurisdict. 2. p. cap. 32. num. 34.* qui asserit publicam, & generalem admonitionem in hoc textu æquipollere trinæ, ob multitudinem, & incertitudinem clericorum sæcularibus negotiis se immiscentium, argumento textus *in authent. si omnes, C. si minor ab hæredit. cap. final. qui matrimonia accusare:* nam etsi ea doctrina sustineri posset, ubi Pontifex loco trinæ monitionis, quæ aliàs desideratur, ejusmodi generalem admonitionem subrogaret, ut accidit *in dict. extravag. unic.* in præsenti tamen non exigit illam generalem denunciationem pro trina monitione, sed ut præsens constitutio, quæ generaliserat, nota fieret, nec illius ignorantiam clerici diœcesis Sarensis prætendere possent; quod commune est omnium constitutionum, quæ de novo eduntur, ut in præsenti textu dicemus; quare talis denunciatio non in vicem monitionis assignatur. His ergo omissis sententiis dicendum est, in præsenti specie non agi de illa privatione privilegii fori, sed tantùm Eugenium statuere, ut si neglectâ hac constitutione clerici ministri, seu procuratores laicorum eligantur, & ob fraudem circa rem pecuniariam commissam causa discutiatur coram judice sæculari, qui de principali causa cognoscit, non defendantur per Ecclesiam: non quia privilegium fori amittant respectu aliarum causarum, sed tantùm quia causa illa fraudis admissæ circa rem pecuniariam omnino est discutienda cum causa principali coram sæculari judice. Ideoque tunc per Ecclesiam non defenditur, ut contingit in clerico tutore, seu curatore, sequestrumve accipiente à laico, ut latè docet alios similes casus resolvens Vela *dissert. 45. ex n. 67.* Nec obstat augmentum hujus secundæ difficultis, cui responderi potest, quod quoties clerici amittunt suo facto hujusmodi privilegia fori, & canonis, hoc non provenit ex eorum renunciatione, sed ex delicto: nec tunc hujusmodi privatio ad eorum voluntatem refertur, sed ad dispositionem juris, quod indignum judicavit illis ab Ecclesia subveniri, per quos constat in Ecclesia scandalum generari, ut ait Eugenius in præsenti; neque eâ pœnâ privationis fori afficiuntur suo arbitrio, sed lege Pontificia; nec facto suo absolutè, sed *propter factum suum* dependenter à jure, *ut* docuerunt Covar. *practic. cap. 33. num. 2.* Germon. *de sacror. immunit. lib. 3. cap. 15. num. 51.* P. Barbosa *in l. alia 14. §. eleganter, ff. solut. matrim.* Nec dissimile est, quod jure civili contingit in homine libero, qui ad pretium participandum se venundari passus est. Nam quamvis nemini liceat suâ privatâ conventione, vel pacto servum fieri, *l. conventio 37. ff. de liber caus. l. liberos 10. C. eod.* adeo ut etsi apud judicem servum se profiteatur, hujusmodi confessio libertati non noceat, *l. parentes 22. l. interrogatam 24. l. liberos 39. C. de liber. caus.* tamen si ignoranti patiatur se vendi ob pretium participandum, in pœnam hujusmodi delicti servus manet, *l. 1. & per totum ff. quibus ad libertatem, §. servi, Instit. de jure person.* Sic etiam clerici, quamvis propriâ conventione privilegio fori, aut canonis renunciare non possint, ex traditis *in dict. cap. si diligenti, de foro compet.* tamen admittendo delictum, ex quo talis privatio sequitur, privilegium amittunt, non tam propriâ voluntate, quàm juris dispositione.

CAPUT III.

Alex. III. *in Concilio* (a) *Turonensi.*

NOn magnoperè antiqui hostis invidia infirmata membra Ecclesiæ præcipitare laborat; sed manum mittit ad desiderabiliora ejus, & electos quoque nititur supplantare, dicente (b) Scripturâ: Escæ ejus electi. Multorum siquidem casum operari se reputat, ubi pretiosius aliquod membrum Ecclesiæ suâ fuerit calliditate detractum

ctum, & inde nimirum est, quod in (c) angelum lucis more solito se transfigurans, sub obtentu lugentium fratrum consulendi corporibus, & ecclesiastica negotia fideliùs pertractandi, regulares quosdam ad legendas leges, & (d) confectiones physicas ponderandas de claustris suis educit. Unde ne sub occasione scientiæ spirituales viri mundanis rursus actionibus involvantur, & in interioribus ex eo ipsò deficiant, ex quo se aliis putant in exterioribus providere: per præsentis Concilii assensum statuimus, ut nulli omnino post votum religionis, post factam in aliquo loco religioso professionem, ad Physicam, legesve mundanas legendas permittatur exire. Si verò exierint, & claustrum suum (e) infra duorum mensium spatium non redierint, sicut excommunicati ab omnibus (f) evitentur, & in nulla causa, si patrocinium præstare voluerint, audiantur. Reversi autem in choro, capitulo, mensa, & cæteris ultimi (g) fratrum existant, & nisi fortè ex misericordia Sedis (h) Apostolicæ, totius spem promotionis amittant.

NOTÆ.

(a) *Turon.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc. tit. cap. 2.* & post Concil. Lateran. *p. 27. cap. 2.* & reperitur textus hic *in can. 8. ipsius Concilii:* de eo Turonensi Concilio egi *in cap. majoribus, de præbend.* & præsentis canonis sanciendi causam referam infrà *in cap. super specula:* nunc integrum canonem ex ipso Concilio ita restituo.

(b) *Scripturæ.*] *Job. cap. 39. Abacuch cap. 1.*

(c) *Angelum lucis.*] Ut ait D. Paulus 2. *ad Corinth. cap. 11.*

(d) *Confectiones physicas.*] Idest medicas, undè plerumque Medici Physici dicuntur. Macrobius *lib. 7. cap. 15. Medicina autem Physicæ partis extrema pars est.*

(e) *Duorum mensium.*] Communiter repetentes in præsenti, & Germonius *lib. 1. animadv. cap. 3.* Vela *dissert. 45. num. 75.* existimant, duos menses in præsenti canone assignari, ut nulla ignorantia intendi possit ab ipsis monachis; quia regulariter quælibet constitutio noviter edita obligat post duos menses à die publicationis, *authent. aut factæ constitutiones, collat. 5. cap. noverit 45. de sent. excom. l. 2. tit. 15. lib. 8. ordin.* ubi Didacus Perez, Morla *de legibus quæst. 5.* Salas *eod. tract. disp. 12. sect. 2. num. 1.* de quo bimestri exaudiunt textum *in cap. 1. de concess. præb. lib. 6.* ibi: *Aut nisi post tempus, intra quod ignorare minimè debuisset:* nisi aliter cautum sit in ipsa constitutione, videlicet ut ex nunc obliget. Verùm pace tantorum virorum existimo in præsenti duos menses non assignari à Patribus Concilii Turon. ut nulla ignorantia prætendi possit à monachis; sed potius eos præscribi, ut religiosi, qui post hanc constitutionem solenniter editam, & promulgatam, juxta tradita *in cap. 1. de postul. prælat.* è monasteriis exierint ad audiendas leges, vel Physicam, & per duos menses ad monasterium non redierint, ipso jure ut excommunicati vitentur. Spatium ergo hoc duorum mensium monachis præscribitur, seu religiosis extra monasterium de gentibus, & leges, seu physicam audientibus, ut ad monasterium redire possint. Unde Ferdinandus Santarel. *de apostas. cap. 2.* Suarez *de censuris disp. 23. sect. 3. num. 15.* Sayrus *eod. tract. lib. 3. cap. 33.* Gibalinus *de censur. in synopsi, littera R. num. 7.* docuerunt, monachum, qui intra spatium duorum mensium mutaverit propositum audiendi leges, vel physicam, hanc excommunicationem non incurrere.

(f) *Evitetur.*] Unde hanc excommunicationem ipso jure incurri, præsentem constitutionem exponens declaravit Honorius III. *in c. final. hoc tit.*

(g) *Ultimus fratrum.*] Hoc genus pœnæ, seu pœnitentiæ probavi, & illustravi *in cap... de majorit. & obed.*

(h) *Apostolicæ Sedis.*] Licèt autem hæc dispensatio, ut ille promoveri possit ad altiores gradus, Pontifici sit reservata, non tamen absolutio ab excommunicatione, ut notavit Gibalinus *ut suprà.*

COMMENTARIUM.

EX hoc textu, & *ex cap. final. hoc tit.* ubi ipse innovatur, sequens deducitur assertio: *Religiosi professi, seu presbyteri, qui ad audiendas leges, vel Physicam scholas adierint, excommunicati sunt.* Probant eam textus *in c. super specula, de privil. cap. 1. hoc tit. cap. cùm de diversis, eod. titul. lib. 6.* Innocentius II. in Synodo Roman. *cap. 6.* ibi: [Prava consuetudo, prout accepimus, & detestabilis inolevit, quòniam monachi, & regulares canonici post susceptum habitum, & professionem factam, spretâ bonorum magistrorum Augustini, & Benedicti regulâ leges temporales, & medicinam gratiâ lucri temporalis addiscunt, &c. Ut ergo ordo monasticus, & canonicus Deo placens in sancto proposito inviolabiliter conservetur, ne hoc ulteriùs præsumatur, auctoritate Apostolica interdicimus.] Innocent. III. *lib. 1. epist. 144.* apud Sirletum *fol. 67.* Consonant textus *in l. 2. tit. 9. l. 28. tit. partit. 1.* Illustrant ultra congestos in præsenti à Barbosa, & Garanna, idem Barbosa *lib. 3. voto 88.* Suarez *de censur. disp. 23. sect. 4. num. 16.* Azor *tom. 3. instit. moral. lib. 12. cap. 13.* Haæphtenus *ad vitam S. Benedicti, lib. 5. tract. 8. disquisit. 7.* Thom. Delbene *de offic. Inquisit. p. 2. dub. 236. sect. 21.* Boëtius Epon. *in præsenti*, P. Greg. *lib. 4. partit. tit. 8. c. 10.* Martha *de jurisdict. 4 p. casu 168.* Lantdmeter. *de veteri cleric. lib. 2. cap. 69. & 107.* Gibalinus *de clausur. disquis. 2. c. 2. §. 5. & in synopsi littera R. num 7.* Gazæus *in not. ad Cassianum collat. 14. cap. 12.* P. Mendo *de jure academ. lib. 2. q. 30. & 31.* Mancinus *sacri jur. controv. disp. 27.* Iranzo *de profess. consider. 30.* Garcia *in summa, tract. 1. difficult. 2. dub. 2.* Suarez *de censur. disp. 23. sect. 3. n. 6.* 2. Conclusiò traditur, & probatur.

Sed pro dubitandi ratione ita in præsentem assertionem insurgo: Tam clericis, quàm monachis etiam coram judice sæculari permissum est postulare, *cap. 2.* ubi probavi, *de postul.* Ergo saltem ad eundem finem peritia juris civilis illis necessaria est, cùm absque illius juris scientia difficile, immò impossibile sit in forensibus causis patrocinium præstare. Accedit, nam tam clericis, quàm monachis licet artificium, vel opificium aliquod 3. Impugnatur tradita assertio.

honestum exercere, etiam sæculare, *c. 1. de celebrat. Missar.* ubi probavi: ergo multò magis illis licebit tam liberales, & præstantes artes, ut jus civile, & medicinam profiteri, cùm ex earum peritiâ non solùm suæ egestati, verùm & pauperibus possent subvenire. Augetur hæc dubitandi ratio primò, nam scientia sacrorum canonum clericis omnino necessaria est, ut probavi *in cap. cum in cunctis, de elect.* sed ad peritiam sacrorum canonum necessaria est juris civilis scientia, ut docuerunt Trocius, Farinac. & Menochius, & alii apud Barbosam *in cap. final. hoc tit.* Unde prodiit vulgaris parœmia: Leges sine canone valent parum; canones sine lege nihil. Romanus *singulari 654.* Immò ad studium sacræ Theologiæ civilem peritiam valde prodesse, post Dianam docuit Cutel. *de prisca libert. Eccles. q. 1. n. 72.* Ergo saltem ad hunc finem, ut rectiùs percipiantur sacri canones, & Theologiæ scientia, civilis peritia non debet prohiberi clericis, ac monachis.

4. *Traditur ratio decidendi.* Quâ difficultate non obstante vera est supra tradita assertio, cujus ratio exprimitur in præsenti textu, ibi: *Ne sub ea occasione spirituales viri mundanis rursus actionibus involvantur, & in interioribus ex ipso deficiant, ex quo se aliis putant in exterioribus providere.* Cùm enim monachorum vita procul debeat esse à negotiis sæcularibus, ut in præsenti titulo passim docetur; ideo illis adire scholas, ibique mundanas leges, & physicam audire prohibetur, præcipuè cùm illis magis conveniant studia Sacræ Theologiæ, & canonum. Ex eadem ratione hanc prohibitionem protraxit Honorius III. ad presbyteros, & alios clericos dignitates Ecclesiasticas obtinentes, in quibus etiam facit quod Justinianus docet *in l. repetita, C. de Episcop. & cleric. consulta, C. de testam.* his verbis: *Absurdum est enim clericis, immò etiam probrosum, si peritos se velint ostendere disceptationum esse forensium.* Unde justè in præsenti, & *in d. cap. final.* monachis, & clericis sub excommunicationis pœna prohibetur scholas adire, ibique leges, seu physicam audire. Peculiaribus tamen privilegiis nonnullis academiis concessum est, ut clerici etiam eas adire possint causâ discendi jus civile, ut nostræ almæ Academiæ Salmant. bullâ quæ refertur in ejus constitutione 27. ubi permittitur clericis, & beneficiatis per triennium juri civili operam dare. Idem studio Pisano concessit Innocent. VIII. in bulla, quam refert Mancinus *sacri juris controv. disp. 27.* Idem concessum fuisse Universitati Pictavienſi refert Baptista à Sancto Blasio *in rubric. Decreti, num. 78. tom. 1. repetit.* in quibus expressè derogantur præsens textus, & dicta constitutio Honorii III.

5. *Dissolvitur dubitandi ratio.* Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, pro cujus solutione sciendum est, valde controversum esse inter Doctores, an monachis, clericisque prohibitum sit studium juris civilis, ita ut non solùm publicè illud discere, legesque audire, verùm & legere, cathedrasque juris Cæsarei moderari prohibitum sit. Et etiam jus Cæsareum docere monachis, & clericis interdictum esse docuerunt Hostiensis, Joannes Andreas, & Ancharanus *in præsenti.* Idem Ancharanus *in cap. final. hoc tit. num. 3.* Calderinus *consil. 2.* Sylvester *verbo Excommunicatio 9. num. 6.* Rebuffus *in tract. de nominat. q. 5. num. 19.* Menochius *de arbitr. casu 425. n. 34.* Majolus *de irregul. lib. 2. cap. 1. num. 13.* Gambara *de offic. Legati, tit. de variis ordin. nomin. num. 288.* Mandosius *de signat. gratiæ, tit. de dispens. ad audiendas leges.* Moventur præsenti textu, ibi: *Ad legendas leges,* & ex identitate rationis; quia præ-dicta ratio, ne sæcularibus actionibus involvantur, æquè militat in legente, ac in audiente. Unde si eadem ratio militat, idem jus statui debet, *l. quadam, §. nummulario, ff. de edendo, cap. debitum, de bigamis, cap. nuptiarum 27. quæst. 1. cap. si enim 28. quæst. 1.* Accedit quia correlativa sunt audire, & docere: Ergo si prohibetur clericis, & monachis jus civile audire, prohibetur & per consequens illud docere, argumento legis finalis, *ff. de acceptil. l. 1. C. de cupressis, lib. 11. de final. C. de indicta viduit.* & ab specie lex *culpa 8. C. de mathem. cap. aliquanti 26. q. 5.* Sed contrariam sententiam, immò non esse prohibitum religiosis, & clericis legere jus civile, ac Physicam, probant plures, quos refert, & sequitur Barbosa *lib. 3. voto 88.* quibus adde Mancinum *sacri juris controvers. dissert. 27. per tot.* P. Mendum *de jure academ. q. 30. & 21.* pro quibus faciunt primò, quod permissum censetur omne, quod non invenitur prohibitum, *l. necnon, vers. Quæ clausula, ff. ex quibus caus. maj. l. mutus. §. cùm quæritur ff. de procurat. l. 1. §. final. ff. de testibus:* nec prohibitum judicari debet, quod nec sacræ scripturæ, nec positivæ leges prohibent, *cap. lex divina 27. q. 2.* & quod lex non dicit, nec nos dicere debemus, *authent. de non eligendis secund. nubend. §. optimi, collat. 1. l. dissentienti, C. de repud. l. illam, C. de collat.* & valet argumentum: Non est ita, quia jure cautum non reperitur, *cap. 2. ne Sede vacant. cap. Romana, de supplend. neglig. extravag. antiqua de voto,* Joannis XXII. sed non est aliqua constitutio Pontificia, in qua prohibeatur clericis, vel monachis docere jus civile, vel Physicam: igitur illis id prohiberi non debet. Quâ opinione retentâ non obstat præsens textus; nam in eo non agunt Patres de docentibus jus civile, sed de illud audientibus. Nec contrarium suadet verbum illud *Legendas*; nam accipiendum est pro *audiendas*, ut facilè ex textus seriè colligitur, & ita acceperunt Honorius III. *in cap final. hoc tit. in 6.* Alfonsus Rex *in l. 28. tit. 7. partit. 1.* ibi: *Physica, ni leyes no tuvo por bien santa Iglesia que aprendiesse ningun home de religion.* Et ibi: *Los unos que iban à aprender physica, porque pudiessen mantener los frailes en salud, y guarecerlos quando en fermassen en sus monasterios: è los otros las leyes, porque pudiessen amparar las cosas de sus mismos lugares.* Et ibi: *Que non aprendan ninguno de estos saveres, è si les demandassen licentia para ir à aprender.* Et *in l. 2. tit. 9. partit. 1.* ubi referens casus, in quibus incurritur excommunicatio à jure canonico imposita, ait: *La onzena es, si algun Monjè, ò Canonge reglar, ò algun clerico que sea de missa, ò otro que aya dignidad ò personaje, fue à escuelas para estudiar en physica, ò en leyes.* Unde de audientibus, non verò legentibus leges, exaudiunt hunc textum plures congesti à Barbosa *d. voto 88.* Mancinus, & Mendus *suprà.* Nec obstat militare eandem rationem in legente, ac in audiente, quod negandum est; nam qui scholas adit ad audiendas leges, id facit, ut rursus involvatur actionibus sæcularibus: sed ille, qui priùs scientiam acquisitam docet, non involvitur denuo, sed communicat aliis scientiam in se bonam, & necessariam ad regimen orbis terrarum. Quoad clericos illud etiam facit; nam ratio in præsenti textu adducta potiùs procedit in monachis, quàm in clericis, quorum vita laxior est, *c. alia 16. q. 1. c. nunquam, de consecr. dist. 5.* ibi: *Cùm illi* (presbyteri

byteri scilicet sæculares) *fruantur suis rebus, ministrant Eccl. adeunt balnea, unguenta non spernunt, & in omnium flore versantur. Ad quod & ante respondi, & nunc breviter respondeo, me in præsenti non de clericis disputare, sed monachum instituere.* Nec aliquid facit textus *in d. l. culpa:* nam procedit in scientia damnata, cujus studium æqualiter in audiente, ac in legente prohibetur. Manet ergo, quod licèt monachis, & clericis in præsenti prohibeatur audire leges, aut Physicam, non tamen illis prohiberi eas publicè docere, & multò magis illis prohibitum non esse privatim studere, & eas discere; unde facilè dissolvuntur suprà adducta pro dubitandi ratione.

CAPUT IV.

Ex Concilio (a) *Lateran.*

SEd nec (b) procurationes villarum, aut jurisdictiones etiam sæculares sub aliquibus Principibus, & sæcularibus viris, ut (c) justitiarii eorum fiant, clericorum quisquam exercere præsumat. Si quis autem adversus hoc venire tantaverit, quia contra doctrinam Apostoli dicentis: Nemo militans Deo, implicat se sæcularibus negotiis; sæculariter agit, ab ecclesiastico fiat ministerio alienus, pro eo quod officio clericali neglecto fluctibus sæculi, ut potentibus placeat, se immergit. Districtiùs autem decernimus puniendum, si religiosorum quisquam aliud prædictorum ausus fuerit attentare.

NOTÆ.

1. (a) *Lateran.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 3.* & quamvis Boëtius Epon. in præsenti affirmet, non reperiri textum hunc in Concilio generali Lateran. & ita tantùm auctoritatem habere ex eo, quia compilatus reperitur auctoritate Gregorii IX. in hoc volumine; tamen reperitur in ipso Concilio, ut jam notavi *in cap. 1. de postul.* ubi extat alia pars hujus textus.

2. (b) *Procurationes villarum.*] Hoc est gubernationes oppidorum, vel Rerumpublicarum civilium administrationes. Concil. Oxoniense tempore Honorii III. *cap. 7. Præsenti decreto sancimus, ne clerici beneficiati, aut in sacris ordinibus constituti, villarum procurationes admittant, videlicet ut non sint seneschalli, aut ballivi talium administrationum, occasione quarum laicis in reddendis rationibus obligentur, si & jurisdictiones exerceant sæculares, &c.* Concilium Londinense habitum anno salutis 1502. apud VVillelmum Malmesburiensem *lib. 1. de gest. Pontif. Angl.* ibi: *Ne quilibet cleri sint sæcularium præpositi, vel procuratores, aut judices sanguinis.* Hinc à Tribunali Romano rejectus quidam clericus, quòd jurisdictionem pro Comite Flandrensi exercuisset, de quo Stephanus Tornacensis *cap. 131. Jurisdictionem civilem usque ad rigorem, quam imperium mixtum quidam appellant, sub potestate Comitis Flandrensis procuratorio nomine diu exercuit; ubi ex officio qualitercunque susceptò tenebatur & innocentes absolvere, & noxios condemnare: neminem tamen, ut ipse confitetur, ad effusionem sanguinis ore proprio condemnavit sed confessos, aut convictos de crimine, Communia Ambianensis, ad quam judicium sanguinis spectat, secundum quod meruisset reus, judicandos exposuit, & plectendos.* Exponit Boëtius Epon. *in præsenti, num. 6.* Villæ enim plerunque ponuntur pro minoribus civitatibus, aut majoribus, ut *in cap. ex litteris, vers. Sic Episcopus, de excess. Prælat. cap. venerabili fratri, de censibus.* 3.

(c) *Justitiarius.*] Idest judex, quo modo regulariter accipitur apud Ingulphum, quem refert Joannes Vossius *de vitiis serm lib. 3. cap. 17.* ibi: *Præfectus provinciarum, quos antea vice Domini in duo officia divisit, idest in judices, quos nunc justitiarios vocamus; & in Vicecomites, qui adhuc idem nomen retinent.* Indeque pro judicis munere ponitur justitiaria in legibus Siculis *lib. 1. tit. 45. & 46.* apud Matthæum Parisium *anno 1188.* ibi: *Episcopus Dunelmensis habuit justitiariam à magno flumine usque ad Scotorum mare: Vvillelmus verò Elyensis obtinuit justitiariam à flumine prædicto ad plagam Australem; quod Hugo Dunelmensis Episcopus nimis molestè ferebat, tunc primò intelligens, quod Rex illum justitiarium fecerat, non zelo justitiæ, sed ut pecuniam ab eo extorqueret.* Specialiter verò justitiarius sumitur pro judice causarum criminalium, *in cap. ex litteris 5. de pignor.* ubi justitiarius appellatur minister Regius, qui cognovit de quodam delicto: & *ex Clement. 1. de pœnit. & remiss.* ubi postquam Patres Concilii Viennen. statuerunt, sacramentum pœnitentiæ ultimo supplicio damnatis non esse denegandum, ut fieri consueverat, hæc adjiciunt verba: *Justitiarios omnes, & Dominos temporales, ut ab hujusmodi desistant abusu, in Domino hortamur.* Notavit Glossa *in cap. Episcopus, hoc tit. in 6.* quo modo justitiarium in præsenti exponit Barbosa *voto 89. num. 66.* Commentarium hujus textus dedi suprà *in cap. 2.*

CAPUT V.

Idem (a) *Cant. Archiep.*

CLericis qui in sacris ordinibus constituti sunt, ex (b) Toletano Concilio judicium sanguinis agitare non licet. Unde prohibemus, ne aut per se truncationes membrorum faciant, aut judicent inferendas: quod si quis tale quid fecerit, (c) honore privetur, & loco. Jubemus etiam sub interminatione anathematis, ne quis sacerdos officium

officium habeat (d) Vicecomitis, aut (e) Præpositi sæcularis. Clerici qui comam nutriunt etiam inviti ab Archidiaconis suis tondeantur. Vestimento autem, & calcementis, nisi quæ honestatem & religionem deceant, uti non liceat. Si quis contra hoc venire præsumpserit, & commonitus emendare noluerit, excommunicationi subjaceat.

NOTÆ.

1. (a) *Cantuar.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 6.* & post Concilium Lateran. *p. 27. c. 4.* & verba hujus textus reperiuntur *in Concil. Tolet. 11. can. 16.* Agathensi *can. 20.* infrà decimus; invaluerat enim his temporibus abusus maximè in Anglia, quod Prælati Ecclesiastici ut justitiarii, & sanguinis judices se gerebant, ut ex Matthæo Paris. refert Cironius *in præsenti.* Quare cùm questi essent monachi S. Trinitatis apud Innocentium III. quòd Hubertus Cantuariensis Archiepiscopus contra ordinem dignitatis suæ justitiarium se Regis Angliæ, & sanguinis judicem gereret, Innocentius sub pœna interdicti Richardo prohibuit, ne hoc de cætero faceret. De Cantuar. Archiepiscopo egi *in cap. 2. de rescript.*

2. (b) *Toletano.*] XI. videlicet, quod Vitaliani quoque temporibus celebratum fuit anno Christi 660. ubi in canone 6. reperiuntur verba in præsenti transcripta: ex eo citantur à Rabano Mauro *in pœnit cap. 30.* Gratiano *in cap. 30. 23. q. 8.* licèt ex Concilio Maguntino ea citent Burchardus *lib. 1. Decreti, cap. 201.* Ivo Carnot. *p. 5. cap. 315.* ex collatione autem Garsiæ à Loysa ita transcribo: [His, à quibus Domini Sacramenta tractanda sunt, judicium sanguinis agitare non licet: & ideo magnoperè talium excessibus providendum est, ne indiscretè præsumptionis motibus agitari, aut quod morte plectendum est, sententiâ propriâ judicare præsumant, aut truncationes quaslibet membrorum quibuslibet personis, aut per se inferant, aut inferendas præcipiant. Quod si quisquam horum immemor præceptorum, aut Ecclesiæ suæ familiis, aut quibuslibet personis tale quid fecerit, & concessi ordinis honore privatus, & loco suo, perpetuo damnationis teneatur religatus ergastulo: cui tamen communio exeunti ex hac vita non neganda est, propter Domini misericordiam, qui non vult peccatoris mortem, sed ut convertatur, & vivat.

(c) *Honore privetur, & loco.*] Quibus verbis continetur privatio officii, & beneficii, quæ est depositio verbalis, non autem actualis, seu realis degradatio, ut jam exposuit Boëtius Epon. *hic, num. 17.*

3. (d) *Vicecomitis.*] Vicecomes apud scriptores posterioris ætatis accipitur pro Vicario Comitis; inde Vicecomitiam pro Vicaria posuit Ordericus Vitalis *lib. 5. histor. Eccles.* & hujus officii meminit Joannes VIII. in Concilio Trecensi, relato à Carnotensi *p. 3. Decreti, cap. 98.* ibi: *Omnibus Episcopis, Comitibus, Vicecomitibus, Centenariis, &c.* & *in epist. 102.* ad Mironem, probat Altesserra *de Ducibus & Comit. cap. 18. lib. 3.* Vicecomites exemplo Comitum in Gallia, & Anglia præfecturas in rem privatam convertebant, justitiamque administrabant, ac justitiarios designabant. Sarisbariensis *lib. 5. Polycrat. cap. 15.* ibi: *Nam de Vicecomitibus, & justitiis, quæ ut vulgari nostro utar, directæ dicuntur.* Matthæus Paris. anno 1175. *Et Vicecomitis agens vices laïcali se foro immiscuit.*

(e) *Præpositi.*] De Præpositis, tam sæcularibus, quàm ecclesiasticis, nonnulla adduxi *in cap. 1. de ætate & qualit.*

(f) *Invitis ab Archidiaconis.*] Verba, quæ sequuntur, exposui *in cap. 7. de vita, & honest. cleric.* & quia in eo reperiuntur, ide illa omisit Raymundus *in præsenti.*

COMMENTARIUM.

EX hoc textu, *junctis cap. final. infrà hoc tit.* talis deducitur assertio: *Clerici nec proferre, nec dictare sententiam sanguinis debent, nec quidquam aliud exercere, per quod ad effusionem sanguinis perveniatur.* Probant eam textus *in cap. 1. 15. q. 4.* ibi: *Criminalia negotia presbyter, clericus, &c.* Et *cap. sæpe 29. cap. his à quibus 30. 23. q. 8. cap. ad audientiam, de crimin. falsi. cap. in Archiepiscopatu, de raptor. cap. ex litteris, de excess. Prælat. 6. final. hoc tit. in 6.* Concil. Altissiod. *can. 33.* ibi: *Non licet Presbytero, nec Diacono ad trepalium, ubi rei torquentur, stare.* Et *can. 34. Non licet presbytero in judicio illo sedere, unde homo ad mortem tradatur.* Exoniense tempore Honorii III. *cap. 7. Auctoritate generalis Concilii districtè inhibemus, ne quis clericus beneficiatus, vel in sacris ordinibus constitutus, litteras pro pœna sanguinis infligenda scribere, vel dictare præsumat, vel ubi judicium sanguinis tractatur, intersit.* Matiscon. *2. can. 19. Cognovimus quosdam clericorum infractos ad foras reorum sententias frequenter accedere. Propterea prohibitionis eorum accessum hunc canonem protulimus, definientes, ut ad locum examinationes reorum nullus clericorum accedat, nec intersit atrio, aut fauciolo, ubi proreatus sui qualitate quisquam interficiendus est. Si tamen ex nunc aliquis eorum definita contemnens, illuc accesserit, aut interfuerit, defraudatus honesti honoris stola, illis gregibus examinatorum societur, quos divinis prætulit mysteriis.* Illustrant ultra congestos à Barbosa in præsenti, Boëtius Epon. *hic,* Epsenceus *lib. 2. digress. cap. 10.* Mancinus *sacri juris controv. differt. 26.* Martha *de jurisdict. p. 1. c. 48. num. 4.* Columbi *de Angelica Hierarch. lib. 5. c. 52.* Barbosa *lib. 3. voto 89.* Suarez *de censur. disp. 45. sect. 5.* Robertus *lib. 1. rer. judic. cap. 6.* Ant. Augustin. *in epit. jur. lib. 29. tit. 20.* Germonius *de sacror. immunit. lib. 3. cap. 13. in princip.* P. Greg. *lib. 4. partit. tit. 8. cap. 10. & tit. 15. cap. 3.* Petrus Bollo *in œconom canon. class 1. cap. 5. §. 2.* Balsam, *in can. 18. Synodi Constantin.* Diana *p. 11. tract. 2. resol. 63.* Gabalinus *de censur. in synopsi, verbo Judex, fol. 469.* Tapia *2. tom. Catena, lib. 5. quæst. 7. artic. 6.* Manrique *de different. utriusque fori, quæst. 198.* Crespetius *in summa, verbo Clerici non intersint sentent.* Theophilus Raynaud. *tom. 7. in tract. religioso loricato, fol. 200.* Dartis *ad 23. quæst. 1. cap. 4. 5. & 6.* 4. Conclusio traditur.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Nocentes debitis pœnis punire adeo Deo gratum est, ut simili vindictâ Domino minus placari dicatur *in cap. 16. & 21. cap. quali, in fine 23. quæst. 5. cap. si quos 23. quæst. 4.* quare crudelis non judicatur, qui nocentem condemnat, *cap. non est crudelis 23. quæst. 5.* immò pietatem 5. Traditur ratio dubitandi.

tatem exercet, *cap. reos, in fine 23. quæst. 5. cap. legi 23. quæst. 8. cap. final. de pœnit. distinct. final.* Unde D. Hieronymus *super Ezechielem lib. 2. & 4.* ait: *Qui malos percutit in eo, quod malis nocet, & habet vasa interfectionis, ut occidat, optimus minister Dei est.* Latè illustravi *in cap. inter alia, de immunit. Eccles.* Igitur clerici non ideo debent officio, & beneficio privari, eo quod nocentes condemnaverint. Accidit, nam Ecclesia potestatem habet utriusque gladii, spiritualis videlicet, & temporalis, ut ex Sanctis, Augustino, Leone, & Bernardo probat Germonius *lib. 3. de sacror. immunit. cap. 13.* Unde plerunque pœnam sanguinis infligit, ut *in cap. delatori, 5. quæst. 3.* ibi: *Delatori lingua capuletur.* Et *in cap. 1. de calumniat.* jubetur, calumniatorem verberibus affici. Item D. Gregorius similem pœnam statuit *in cap. quia justa 5. quæst. 6. cap. fraternitas 12. q. 2. & in cap. illi qui 5. quæst. 5. cap. 1. de deposito,* jubetur, ut veritas à reo diversis cruciatibus eruatur: ergo clerici, ut sacrorum canonum cultores, possunt eos executioni mandare, & per consequens sententiam sanguinis proferre. Augetur hæc difficultas exemplo sacerdotum veteris legis, qui gladio materiali utebantur pro excessibus vindicandis: eo namque usus est Samuel Propheta in Regem Agag *lib. 1. Regum cap. 15.* & Helias in quadringentos Prophetas Baal, quos cùm idolis servientes cœlestis ignis, assumptique holocausti miraculo superans confudisset, apprehendi jussit, apprehensosque, & ad torrentes Cison ductos, ad unum interfecit. Idem Helias jubens ignem è cœlo descendere, & semel, atque iterum quadraginta viros devorari faciens *lib. 4. Regum. cap. 1.* Hac etiam potestate usus est Eliseus ibidem, *cap. 4.* in pueros irrisores: Jojadaque sacerdos in Athaliam Reginam ita pronunciavit *lib. 2. Paralip. cap. 22. Educite eam extra septa templi, & quicunque eam sequutus fuerit, feriatur gladio: & juxta palatium interfecta est.* Sunt & alia ejusdem generis exempla, ex quibus apertè constat, sacerdotes gladio hoc in facinorosos homines usos fuisse: & ne quis dicat hoc tantùm contigisse sacerdotibus antiquæ legis, nonne Petrus Apostolorum Princeps, & Christi Vicarius in Ananiam, & ejus uxorem Sapphiram, quia partem pretii occultaverant, hoc gladio animadvertit, ut refertur *Actuum Apost. cap. 5.* Idem Sanctus auriculam Malco Principis Sacerdotum servo amputavit, *cap. 26. Matthæi.* Facit etiam exemplum Sacerdotum Gentilium; nam apud Germanos, si credimus Tacito *de moribus German.* Schedio *de Diis German. lib. 2. cap. 13. fol. 293.* nec animadvertere, nec vincire, nec verberare quemquam, nisi sacerdotibus permissum erat. Ergo alienum non est à sacerdotio, ut Sacerdotes etiam sententiam sanguinis proferant.

6. *Traditur ratio decidendi.*

Quâ dubitandi ratione ita fulcitâ non obstante, vera est præsens assertio, cujus ratio provenit ex eo, nam Ecclesia valde abhorret quamlibet sanguinis effusionem, ne ejus effusionis particeps videatur: quare suis ministris ita diligenter inhibet, ne sententias, per quas sanguis effunditur, aut membrorum truncatio sequitur, proferant, dictent, recitent, vel scribant, aut ubi exequuntur, interfint, ita ut de Magistratibus Ecclesiasticis dici non impropriè possit, quod Ausonius de Magistratibus municipalibus: *Quique suas rexere urbes, patrumque tribunal sanguine, & innocuas illustravere secures.* Ideo enim Ausonius tribunal purum sanguine, & innocuas secures vocat, quia licèt Magistratus municipales jus haberent deferendarum fascium, illis tamen fasces, & secures magis erant insignia Magistratus, quàm Imperii; aut certè honestamenta nominis potiùs, quàm insignia potestatis. Neque enim poterant jubere vinciri, virgas expediri, vel insontes lege agi. Nos idem de judicibus ecclesiasticis legere possumus; siquidem illis sententiam sanguinis ferre non licet. Clericos autem, & sacerdotes, qui extraordinariis criminum cognitionibus intersunt, Latinus Pacatus vocat Antistites nomine, reverà autem satellites, & carnifices: *Qui cùm judiciis capitalibus astitissent, cùm gemitus, & tormenta miserorum auribus ac luminibus hausissent, quum lictorum arma, quum damnatorum fræna tractassent, pollutas pœnali manus contactu ad sacra referebant, & cæremonias, quas incestaverant mentibus, etiam corporibus inquinabant.* Immo Tertull. *lib. de Idololatr. cap. 7.* quemcunque Christianum monet, ne judicet in caput alicujus, vel pudorem, neque damnet, neminem vinciat, aut torqueat. Unde Justinianus Imperator, teste Nicephoro, *lib. 10. histor. cap. 14.* Christianos hac excusatione à Magistratibus rejiciendos dicebat, quòd illi judicio capitali quemquam damnare nefas esse diceret. Romani etiam Magistratum ambire, aut suscipere Flamini Diali interdicebant, impium credentes Diis sacrificare, & auspicem esse divini cultus eum, qui damnationibus, & capitalibus suppliciis interfuisset. Plutarchus *in Rom. q. ult.* qui *problem. 113.* eleganti observatione docet, quare sacerdotibus juris dicendi potestas, criminumque cognitio sit adempta, ne scilicet capitali condemnatione, veluti cæde, & piaculo defuncti polluti, quique perpetuâ expiatione indigerent, sacras res contagione sua attrectantes violarent: credebant enim ipsi, quod judices etiam tunc cùm nocentissimos damnabant, inquinati manebant, unde contestationem faciebant, de qua D. Clemens *lib. 2. constit. Apost. cap. 52.* ibi: *Qui sententiam mortis in reum pronunciaturus est, sublatis manibus adversus solem se innocentem ab illius sanguine contestatur.* Illustrat Grethserus *lib. 1. de cruce, cap. 14.* quare cùm apud eos Pontifices non ferrent sanguinis sententiam, Titus Imperator ideo Pontificatum accepit, ut puras servaret manus, teste Suetonio *in ejus vita, cap. 9.* & cùm L. Cantilius scriba Pontificum, eo quod cum Florentia stuprum fecisset, à Pontifice Maximo eo usque virgis cæsus esset, ut inter verbera exspiraret, nefas id prodigii loco habitum refert Livius *decad. 3. lib. 2.* Unde rectè Ecclesia, quæ adeo sententiam sanguinis abhorret, ut neque in atriis Ecclesiarum eas proferre sinat, *cap. 6. de immunit. Eccles.* statuit, ut ejus ministri, id est clerici, procul essent ab hac sanguinis effusione, aliàs qui sententiam sanguinis dixerint, eos ab officio, & beneficio esse deponendos sanxit. Illi etiam irregularitatem contrahunt, ut supponitur potiùs, quàm noviter statuitur, *in cap. final. hoc tit.* Varios casus hujus irregularitatis referunt Diana *p. 12. tract. miscell. fol. 218.* Gibalinus *de irregul. cap. 4. difficult. 1. cum sequent.*

7. *De reis brachio sæculari tradendis.*

Unde consuevit Ecclesia cùm aliquis clericus ob enormia delicta per Episcopum proprium degradatur, & traditur brachio sæculari, intercedere pro eo, ne ad mortem damnetur, ut ita Ecclesia in effusione sanguinis particeps non fiat.

D. Au-

D. Augustinus *Epistol. 158.* ibi : *Pœna illorum, quamvis de tantis sceleribus confessorum rogo, ut præter supplicium mortis sit, & propter conscientiam nostram, & propter Catholicam consuetudinem commendandam.* Innocent. III. *epist. 130.* ibi: *Vestris curabitis intercessionibus defensare.* Facit textus *in cap. novimus, de V. S.* quod etiam servatur in hæreticis relaxandis judici sæculari, ut refert, & probat Baronius *anno 385.* Hodieque in ipsa sententia relaxationis exprimitur his verbis: *Y relaxamos la persona del dicho N. à la justicia, y brazo seglar, specialmente, à N. corregidor de esta ciudad, y su lugarteniente, à los quales rogamos y encargamos muy afectuosamente, como de derecho mejor podemos, se ayan benigna, y piadosamente con el.* Quæ clausula deducta est *ex dict. cap novimus,* & *ex l. 60. tit 6 partit. 1.* ibi: *Pero su Prelado debe rogar por el, que le aya alguna merced si quisiere.* Et hodie in usu est, quia juxta jus commune, & fori ecclesiastici stilum adhiberi cœpit, non quia necessaria sit ad effugiendam irregularitatis pœnam, cùm bullis Pauli IV. & Pii V. cautum sit, ut Inquisitores, Consultores, cæterique, qui in similibus causis judicandis assistunt, non solum in causis hæresis, verùm in qualibet causa criminali, quæ coram ipsis disceptetur, possint sententiam dicere; quâ rei damnentur ad quæstionem, seu torturam, aut alias pœnas condignas, etiam usque ad mutilationem membri, aut mortem naturalem, ut refert Penna *ad Eymericum p. 2. Directorii, com. 27.* & noviter probat & illustrat Araujo *in decis. moral. tract. 5. quæst. 5. per tot.*

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam licet verum sit, bonum opus esse & meritorium justitiam ultionis exequi in improbos, & malos ad ultimum supplicium, si mereantur, condemnari; tamen omne quod bonum est, nisi benè fiat, & ab his, qui potestatem faciendi habent, malè fieri dicitur. Unde clerici, & Ecclesiæ ministri, qui contra mansuetudinem, & pietatem, quam profiteri debent, sententiam sanguinis proferunt in nocentes, licèt bonum ex se opus exerceant, improbè tamen faciunt; ideoque ab officio, & beneficio deponuntur, & si judices laici sunt, irregularitatem contrahunt: sed in ea Episcopum posse dispensare ex justa causa, defendit Araujo *tract. 2. 99. mor. quæst. 11.* Nec obstat augmentum ipsius difficultatis, nam licèt certum sit, in Ecclesia residere potestatem utriusque gladii, spiritualis videlicet, & temporalis, ita ut pœnas corporales per se judices Ecclesiastici infligere possint, de quibus agitur *in cap. ad audientiam, de crimine falsi, cap. 1. de calumniat. cap. 2. de clerico excomm. cap. in Archiepiscopatus, de raptor. cap. in Synodo, 63. dist.* pœnas autem illas, ex quibus sequitur sanguinis effusio per se infligere, & exequi non valent, sed per judicem sæcularem, ut suprà dixi. De pœna verberum, & ad quem numerum per judicem ecclesiasticum pervenire possit, latè agemus *ind. cap. 1. de calumn.* Dissolvitur dubium.

CAPUT VI.

Idem (a) *Lundon. Episcopo.*

SEcundùm instituta (b) prædecessorum nostrorum sub interminatione (c) anathematis prohibemus, ne monachi, vel clerici causâ lucri negotientur, & ne monachi, vel à clericis, vel à laicis (d) firmas habeant, neque (e) laici Ecclesias ad firmas teneant.

NOTÆ.

(a) *Lundon.*] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap 5.* De Lundon. Ecclesia egi *in cap. 6. de consuet. cap. 1. de renunc.*

(b) *Prædecessorum.*] Quorum auctoritates, & verba infrà dabimas in probatione conclusionis.

(c) *Anathematis.*] Gelasius *in cap. consequens dist. 88.* suspensione multat clericos negociationibus implicitos: quæ censuræ non sunt latæ sententiæ, sed ferendæ, ut latè probant Theophilus *in discept. de relig. negociat. §. 5. num. 88.* Gibalinus *de univers. negot. libro 1. articul. 2. cap. 3.*

(d) *Firmas.* Id est, possessiones conductas, ut exponit Boëtius *hic*, & notavi *in cap. de locato*, sive ut Theophilus ubi suprà exponit, id est, ne sub annuo censu prædia rusticana, vel fodinas, aut salinas, aliudve similiter frugiferum conducant, quia redemptio rei frugiferæ Gallicè hodie firma dicitur: est etiam hæc vox Anglica; unde quia Episcopus Lundonienſis ea usus fuit in consultatione, Pontifex per idem verbum responsum dedit. Consonat ipse Alexander relatus post Concil. Lateran. *p. 27. cap. 1.* ubi Cantuar. Archiepiscopo, & ejus suffraganeis ita scribit: *Fraternitati vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus universis monachis vestræ jurisdictionis inhibere curetis, ne villas, & Ecclesias ad firmam recipiant, vel receptas retinere præsumant. Quod si præsumpserint, eos Apostolica auctoritate freti, sublato appellationis remedio faciatis à præsumptione sua ecclesiasticâ districtione cessare.*

(e) *Ne laici Ecclesias.*] Immò laicis decimæ locari possunt, sicut & alia ecclesiastica prædia, *cap. 2. de locato.* Sed respondendum est, aliud esse locare fructuum, seu proventuum Ecclesiasticorum perceptionem; aliud verò locare jus ipsum decimarum, vel ipsas Ecclesias: illud permittitur, ut Ecclesiis utile, & honestum, ne clerici nimium rebus externis, & merè temporalibus involvantur; hoc autem prohibetur, ne laicorum dispositioni, gubernationique subjiciantur Ecclesiæ, juraque merè spiritualia; cùm absurdum esset pro annua pensione Ecclesiam, ipsisque jura diviti laico committi; cùmetiam clericis prohibeatur sub annuo pretio Ecclesias conducere *in capite quoniam, ne Prælati vices suas.*

COM-

COMMENTARIUM.

3. Conclusio traditur & probatur.

EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Non licet clericis, vel monachis lucri causâ negotiari, vel possessiones conducere.* Probant textus *in cap. non licet, 46. dist. cap. 1. 2. & 3. ferè per tot. 88. dist. can. 80. 81. & 82. Apost. cap. 10. 14. quæst. 2. cap. 3. 14. q. 4. cap. observandum 15. quæst. 2. cap. placuit 3. 21. q. 3.* Concil. Illiber. *can. 19.* Hipponense *can. 17.* ibi: *Episcopus, Presbyter, aut Diaconus non sint conductores.* Nicæn. 2. *can. 10. Non licet clericis curas sæculares suscipere, ut qui sint à canonibus prohibiti hoc facere.* Arelat. 2. *can. 14. Si quis clericus pecuniam dederit ad usuram, aut conductor alienæ rei voluerit esse, aut turpis lucri gratiâ aliquod genus negotiationis exercuerit, depositus à Clero à communione habeatur alienus.* Emeritense *can. 11.* Cabilon. 2. sub Carolo *can. 11. Ne presbyteri, nec diaconi, nec monachi villici fiant.* Rhemense *can. 30. Nemo sacerdotum vel monachorum negotiis illicitis se implicent.* Parisiense *lib. 1. cap. 29.* Meldense *can. 49. cap. pervenit, 86. dist.* Concil. Carthag. *1. can. 9.* ibi: *Non liceat laicis clericos nostros eligere apothecarios, vel ratiocinatores. Gratus Episcopus dixit, &c. Si injuriâ constitutiones Imperatoriæ clericos inquietandos putaverint, si defensio ecclesiastica nos non deridet, pudor publicus vindicabitur.* Forojul. *cap. 6. Placuit ut ad eas prorsus mundanas dignitates, quas sæculares viri, vel Principes terræ exercere solent, in venerationibus scilicet, vel in canticis sæcularibus, aut in resoluta, & immoderata lætitia, lyris, & tibus, & his similibus lusibus, nullus sub ecclesiastico canone constitutus ob inanis lætitiæ fluxum audeat fastu superbiæ tumidus quandoque præsumendo abuti, nisi fortè si hymnis, & spiritualibus canticis delectatur, de sacris videlicet scripturarum voluminibus dignè, compositè, honesteque compositis utatur. Ab his igitur non solum non inhibemus abstinere, verùm etiam conniventes licentiæ concedimus votum.* Agathense *can. 69.* Tarracon. *can. 2. & 3.* Aurel. 3. *can. 26.* Carthag. *1. can. 6. 8. & 9.* Aquisgran. *can. 93.* Vvormat. *can. 67. & 69.* Chalcedon. *can. 3.* Cabilon. 2. *can. 44.* Trosleian. *can. 3.* Colon. 3. celebratum sub Hermano postea lapso *p. 2. cap. 31.* ibi: *Quare multâ providentiâ olim vetitum est, ne clerici, vel monachi mercatores (taceamus fœneratores) sint lucri causâ.* Trevirense *anno 1549.* sub Joanne Archiep. *tit. de Religiosis*, ibi: *Statuimus, immò antiquorum PP. canones renovando mandamus, quod nullus monachorum pro lucro terreno de monasterio suo exire nefandissimo ausu, aut sæcularibus negotiis se immiscere præsumat.* S. Dionysius *cap. 6. hierarch.* ait: *Multa, quæ sæcularibus permittuntur, vetari Religiosis, seu monachis, ut sunt nuptiæ, in bello, aut negotiatione versari, & in aliis esse, ob quæ laicus non condemnatur.* Et *can. 16. Codicis Eccles. Afric. can. 18. & 185. Eccles. univers.* S. Cyprianus *lib. 1. epist. 9.* aliàs 66. ubi Pamel. S. Ambrosius *lib. 2. de officiis, cap. 21.* S. Chrysostomus *homil. 20. ex variis, in Matthæum.* S. Epiphanius *hæresi ultim.* S. Augustinus *psalmo 70.* Sanct Gregorius *homil. 17. in Evang.* P. Blesensis *epist. 17.* P. Cluniac. *lib. 1. cap. 20.* Theod. Studita *sermon. 9.* Novel. Valentin. *de Episcop. judic.* Alia juris testimonia congessit Antonius Augustinus *in epit. libro 6. titul. 50. & lib. 7. titul. 25. & lib. 8. tit. 39. & lib. 35. tit. 2.* Illustrant ultra congestos à Barbosa hic, & Garanna *in cap... hoc tit.* Petrus Gregor. *lib. 2. partit. tit. 9. cap. 8. littera E. & lib. 3. tit. 18. cap. 5. litt. M. & lib. 4. tit. 8. cap. 10. & de repub. lib. 4. cap. 6. num. 16.* Barbosa *lib. 1. juris eccles. cap. 40. à num. 83. & de offic. Parochi, cap. 6. num. 37.* Boëtius *Epon. hîc.* D. Joannes de Larrea *alleg. 86.* Renatus à Valle, seu verius credo, Theophilus *in discept. de relig. negotiat. §. 13.* Balsamon *in can. 3. Synodi Chalced.* Ambianas *ad Tertul. de idololatr. c. 11. obs. 2.* Corjolanus *in can. 7. Apost.* Cujacius *in l. 3. C. locati, & in l. 3. C. de commerciis*, Crescolius *lib. 3. myst ag. 2. 5. & 37. & lib. 4. cap. 14.* Frances *in pastor. regul. p. 2. cap. 16.* Gibalinus *de univers. negot. lib. 1. cap. 2. artic. 3.* Vighel. *in method. juris can. fol. 259.* Solorzanus *lib. 4. polit. cap. 18.* Diana *part. 11. tract. 1. resol. 10. & tract. 6. resol. 41.* Rever. P. Fr. Joannes Martinez *in discurs. polit.* Gothofr. *in l. 12. C. Theodos. de lustrali collat.*

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Sacris canonibus non solùm negotiatio clericis prohibita non est, verùm & sæpe sæpius præscriptâ, ut in Concil. Carthag. 4. *can. 52.* relato Gratiano *in capite clericus, 91. dist.* ibi: *Clericus quantumlibet verbo Dei eruditus, artificiolo victum quærat.* Et *in cap. clerici 1. quæst. 4. cap. nunquam, de consecr. dist. 5. l. 2. C. de SS. Eccles.* ibi: *Vel mercatura*; aliis congestis à Mornacio *in l. 2. C. de Episcop. & Cleric.* Ant. Augustin. *in epit. jur. lib. 8. titul. 21.* Roberto *lib. 2. rer. judic. cap. 2.* Gazeo *ad Cassian. lib. 2. instit. cap. 3.* Narbona *in horograph. num. 154.* Cellotio *lib. 5. de hierarch. cap. 5. §. 6.* & meritò, ne in calumniam incidant, quam olim Gentiles Christianis imponebant, eos infructuosos compellando, quos refellit Tertul. ibi: *Sed alio quoque injuriarum titulo postulamur, & infructuosi in negotiis dicimur. Quo pacto homines vobiscum degentes, ejusdem victus, habitus, instructus ejusdem ad vitam necessitatis? Nec enim Brachmanæ, aut Indorum Gymnosophistæ sumus, silvicolæ, & exules vitæ. Meminimus gratiam debere nos Deo Domino Creatori: nullum fructum operum ejus repudiamus: planè temperamus, ne ultra modum, aut perperam utamur: itaque non sine foro, non sine macello, non sine balneis, tabernis, officinis, stabulis, nundinis vestris, cæterisque commerciis cohabitamus hoc sæculum: navigamus & nos vobiscum, & vobiscum militamus, & rusticamur, & mercamur. Proinde miscemus artes, operas nostras publicamus usui vestro. Quomodo infructuosi videamur negotiis vestris, cum quibus, & de quibus novimus? non scio.* Igitur non rectè in præsenti prohibetur clericis, & monachis negotiatio. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, nam mercatura, in qua datur præcipua negotiatio, non est aliquid ex objecto, illisve necessariò adjunctis, malum; immò res est conservationi generis humani commoda, & necessaria ad vitam agendam. Molina *de justitia tract. 2. disputat. 339.* Abulensis *in cap. 25. Matthæi, quæst. 123.* Igitur non debet prohiberi clericis, & religiosis, immò potiùs permitti; quippe illi magis sincerè, & absque adscititiis maculis illam exercebunt, & absque ullo status dedecore; ut faciunt nobiles, quorum nobilitati non officit mercaturæ exercitium, ut probant Straccha *de mercatura, part. 2. num. 17.* Adam Contzen. *libro 1. polit. cap. 9.* Tiraq. *de nobilit. cap. 33.* Accedit, nam sanctioribus Ecclesiæ sæculis monachos opificia sua distraxisse pretio legimus; sic enim

4. Impugnatur tradita assertio.

monachos Abbatis Aphronii exercuisse omnes artes, & ex opificiis venditis victum parasse, quod verò supererat, per mulierum monasteria, & carceres distribuisse scribit Palladius *in Lausica cap. 39.* De Palemone monacho idem legitur in Pachomii rebus gestis. Archebium triplicato sibi penso operis manuum, per annum dissolvisse debitum centum solidorum, quod mater contraxerat, scribit Cassianus *lib. 5. instit. cap. 38.* Unde Sanctus Basilius *regul. fusior. 37. & 42.* laborem in artificiis vendibilibus positum, ut suppetat monacho unde tribuat necessitatem patienti, mirè commendat. Item S. Augustinus *libro de opere monach. cap. 22. & 250.* valde probat, ut qui aliquando in sæculo opifices fuerint, admittantur in monasterium, ad ea lucrosa opera exercenda; nec est cur timeatur in clericis, ac religiosis negotiis implicatis effusio spiritus, aut evagatio mentis; nam S. Chrysostomus *homil. 35. in Genesin*, monachos hortatur ad collectionem animi in quantavis multitudine negotiorum, & ut doceat id non modò esse possibile, sed non multùm operosum, adducit exemplum Eunuchi, qui erat super omnes gazas Reginæ Æthiopum; & tamen etiam in itinere sacris studiis, & divinæ lectioni vacabat: & Hugo de Folieto *lib. 4. de claustro anima, cap. 36.* ajebat: Qui corporaliter popularibus turmis premitur, & tamen nullos curarum sæcularium tumultus sustinet, in corde non patitur, in urbe non est. Pulchrè S. Bernard. *serm. 40. in Cantica: Sola*, inquit, *indicitur tibi mentis, & spiritus solitudo; solus es, si non communia cogites, si non affectes præsentia, si despicias quod multi suscipiunt, si fastidias quod omnes desiderant, si jurgia devites, si damna non sentias, si non recorderis injuriarum: alioquin nec si solus corpore es, solus es: videsne posse esse te, & solum cùm inter multos, & inter multos cùm solus es? Solus es in quantacunque hominum versaris frequentia.* Alia exempla prosequitur Roussel. *lib. 4. c. 3. num. 41.*

5. *Traditur ratio decidendi.*

Quâ dubitandi ratione non obstante defendenda est præsens assertio, quæ non levibus firmatur rationibus. Prima, & præcipua sæpe sæpiùs repetita, legitur in hoc titulo, videlicet, *quia nemo Deo militans, implicat se negotiis sæcularibus*, juxta Apostolum 2. *ad Timoth. cap. 2.* quem etiam locum in clericos negotiatores expendunt Gelasius *in epist. ad Episcop. Lucaniæ*, D. Augustin. *lib. 19. de de verb. Domini*, PP. Concilii Carthag. *3. can. 15.* Forojul. sub Hadriano I. *can. 5.* Ut autem liqueat, quâ ratione Apostolus feriat clericos negotiatores, expendendum est, quomodo discipulum alloquatur, nempe jubens, ut meminerit se esse Christi militem. Porrò nemo ex iis, qui militiæ nomen dederunt, possunt se negotiis sæcularibus immiscere nec prædia conducere, *l. tribuni 11. l. nemo 13. C. de re milit. lib. 12. l. si ignorans, l. ultim. C. locati, l. 1. C. de Præpos. agent. l. 5. C. de agentib. in rebus, l. 8. §. 5. ff. qui satisd.* Harmenop. *lib. 1. promptuarii, tit. 16. §. 3.* Synopsis Basilic. *lib. 20. tit. 1. l. 2. tit. 8. l. 2. tit. 12. part. 3. l. unic. C. negotiatores ne militent*; ubi Raguellius, & Linglois, *l. 5. & 8. C. de condict. ob turp. causam, novel. Justin. 126.* Vegetius *lib. 2. de re milit. cap. 19.* Rationem reddunt Theodosius, & Valent. *in novel. de offic. & mun. Præfect.* ibi: *Indigna, & pudenda armato homini negotiatio; mercimonia verò exercere, atque ergasteriis adhærere, longè à militiæ dignitate alienum.* Et *l. 5. cohortalis, in fine, C. de cohort. lib. 12.* nisi speciali licentiâ à Principe impetratâ *l. 3. C. in quibus causis milit. l. 3. C. Theodos. de immunit. conces.* Præesse etiam publicæ officinæ vile, & abjectum semper est habitum, *l. antepenult. C. de incestis nupt. l. 1. in princip. de natur. liber.* & ex diverso mercatoribus militia interdicitur, *l. unic. C. negotiatores ne militent.* Unde dum plures res absurdas sui sæculi recenset Sidonius *lib. 1. epist. 8.* ait: *Negotiatores militant, milites negotiantur, student pilæ senes, aleæ juvenes.* Illustrant Fornerius *lib. 2. select. cap. 3.* Acacius *lib. 2. de privil. milit. privil. 2. & 16.* Ayala *de jure belli lib. 3. cap. 4.* Pancirola *lib. 2. var. cap. 206.* Hunnius *in Encyclop. tract. 3. tit. 5. cap. 2.* Cujac. & Rither. *ad novell. 116.* Revard. *libro 1. conject. cap. 13.* Solorzanus *tom. 2. lib. 3. cap. 28. num. 39.* Gibalinus *tom. 1. de univers. negot. libro 1. artic. 2. cap. 1.* Observandi tamen sunt in hac parte textus *in l. final. C. de jurisdict. l. 9. §. 1. ff. de re milit. l. final. C. de Fabric. lib. 12. l. 2. C. de fund. limitroph. l. unic. C. in quibus causis milites*, ubi Vultejus, *l. 8. §. 1. ff. qui satisd. l. qui officii 62. ff. de contrab. emption. l. propter 25. §. 1. de excus. tut.* Si ergo ita negotiatio militibus armatæ militiæ prohibetur, quantò magis militibus militiæ cœlestis, hoc est clericis, prohiberi debet, ut ajebat D. Ambrosius *lib. 1. de offic. cap. 36.* ibi: *Si is, qui Imperatori militat à susceptionibus litium, actu negotiorum forensium, venditione mercium prohibetur humanis legibus, quantò magis, qui fidei exercet militiam ab omni usu negotiationis abstinere debet.* Secunda ratio provenit ex eo, quia clerici, & religiosi ratione propriæ professionis obstringuntur ad conversationem cum Deo, & cultum ei studiosè, ac perfectè deferendum: quæ vitæ ratio vix, ac ne vix quidem cohærere potest cum negotiatione, quia mens in partes infinitas distrahitur, & mergitur in desideriorum inutilium, & curarum profundum; idcirco enim, ut rectè notavit Sotus *lib. 6. de justitia, q. 2. art. 2.* negotiatio generale nomen sibi fecit proprium, dictaque est à negatione otii omnibus actibus communi, quia antonomasticè, & eminenti quodam modo otium negat, usque eò, ut ni caveatur, suffocet, & opprimat animum, & distrahat à conversatione cum Deo, & ministerio in ejus Ecclesia exhibendo, ut eleganter expressit D. Cyprianus *epist. 66.* ibi: *Scriptum est enim: Nemo militans Deo obligat se molestiis secularibus, ut possit placere ei, cui se probavit.* Quod cùm de omnibus dictum sit, quantò magis molestiis, & laqueis sæcularibus obligari non debent, qui divinis rebus, & spiritualibus occupati, ab Ecclesia recedere, & ad terrenos & sæculares actus vacare non possunt. Faciunt variæ auctoritates congestæ per Jacobum Simancas *lib. 2. de repub. c. 10. & 11.* Rectè ergo in præsenti, & tot canonibus suprà relatis prohibitum est clericis, & religiosis turpis lucri causâ negotiari, ne à proprio ministerio distrahantur; & cùm viri Deo mancipati sint, ne negotiis sæcularibus se immisceant, quod valde Dominus abhorret, ut agnovit Propheta Rex, dum *psal. 70.* ait: *Quia non cognovi negotiationem, introibo in potentias Domini.* Ita eum locum legunt vetus psalterium, Hieronymus, Augustinus, Arnobius, Cassiodorus *ibi*, nec non Gelasius *epistol. ad Episc. Lucaniæ*, D. Ambrosius *lib. 3. offic. c. 6.* alia deall *in can. 19. Concilii Illiber.*

6.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, Dissertio pro

tandi ratio. pro cujus solutione, & totius negotiationis, quæ clericis, & religiosis prohibetur, aut permittitur, cognitione, sciendum est, quis sit negotiator, quidque negotiatio? Et Auctor imperfecti operis in Matthæum *hom. 38.* ad illud *Ementes, & vendentes*, ait: Ergo ostende nobis quis negotiator; omnes enim homines videntur negotiatores: ecce qui arat, comparat boves, ut spicas vendat; & qui operatur lignum, comparat lignum, ut utensilia vendat; & linteonarius comparat linteamina, ut vendat; & fœnerator mutuat pecuniam, ut tollat usuras. Et quomodo antiqui Judæi, & Apostoli artificia laudaverunt, quia magis sunt sine peccato: sicut & Paulus fuit sutor tabernaculorum, & ipse mandat dicens: Curent & nostri bonis operibus præesse. Et Apostoli quidem, sicut legimus, piscatores fuerunt. Cui difficultati ita respondet idem auctor: *Ostendam qui non est negotiator, ut qui secundùm istam regulam non fuerit, intelligas omnes negotiatores esse: idest quicunque rem comparat, non ut ipsam integram, & immutatam vendat, sed ut opus faciat ex ea; ille non est negotiator, quia qui materiam operandi sic comparat, unde faciat opus, ille non rem ipsam vendit, sed magis artificium suum: idest qui rem vendit, cujus æstimatio non est in ea ipsa re, sed in artificio operis, illa non est mercatio.* Alias negotiationis formas tradit Medina *de restit. quæst. 31.* Ex quibus omnibus triplex negotiatio considerari potest. Prima simplex, ju cta quam emuntur necessaria, aut venduntur superflua, quæ latissimè negotiatio dicitur: secunda lucrativa, strictè accepta, quâ res non mutata, nec in aliam formam redacta venditur, quæ est præcipuè negotiatio: tertia etiam lucrativa, quâ res empta in eum finem mutatur in aliam formam, vel statum meliorem, & per se, aut per alium venditur cariùs ad quæstum faciendum, quæ est in medio quodam modo usurpata negotiatio, pressior quàm prima, & laxior quàm secunda. Juxta has negotiationis species exponenda est præsens difficultas: & prima negotiatio simplex, seu latissimè accepta, non prohibetur clericis, vel monachis, quia mercari per se, aut vendere sua superflua, non distrahit animum, aut impedit propria munia obire: nec superflua vendere strictè accipimus pro fructibus, quæ supersunt ex collectis in propriis fundis, verùm etiam quæ jam in usum suum, absque animo, & studio revendendi comparaverint; possunt enim clerici ea vendere, si agnoscant eorum inutilitatem, & quidem non eodem pretio quo emerunt, verùm & cariùs. Ita Abulensis *in cap. 15. Matthæi, quæst. 224.* Sà *in summa, verbo Clericus, num. 20.* Rebellus *2. p. de justit. quæst. ultim. num. 2.* Molina *de justit. disput. 342. concluſ. 2.* Gutierrez *de gabel. quæst. 93. num. 16.* qui id etiam admittit quando clerici, aut religiosi sibi necessaria emunt absque animo revendendi, sed postea occasio se offert revendendi cariùs; quia ea non est propriè negotiatio, ut docet Diana *p. 1. tract. 1. resol. 72.* & probatur *ex cap. canonum 14. quæst. 4.* nec his casibus debent clerici aut religiosi ullam gabellam solvere, *l. 13. C. Theodos. de lustrali collatione*, ibi: *Singuli quique, si per eos vernacula quæque vendantur, functione auratâ non teneantur: si verò emendi, vendendique compendiis ultro, citroque quæsitis familiaris rei amplitudo cumuletur, etsi militares sint, memoratæ præstationi nectantur.* Et *l. 36. C. Theodos. de Episcop. & clericis* ibi: *Quicunque catholicæ religionis clerici intrà eum modum, unde victus emendi, vendendique usum lege præfinitum exercent, ab auraria pensione habeantur immunes; ab his quoque, quos à publici laboris actu, & gradus clericatus, & (quod non minus est,) sanctior vita defendit, præcipimus temperari. Nec enim ullum eorum, qui excepti legibus probabuntur, subjacere patiemur injuriæ. Dat. prid. id Jul. Med. Post. Cons. Stiliconis, & Aureliani VV. CC.*

Secunda negotiationis species, cùm res videlicet emuntur animo revendendi, nullatenus formâ mutatâ, abhorret à statu clericali, seu religione, quia hæc est propriè negotiatio turpis lucri gratiâ facta, quæ tot canonibus suprà relatis prohibetur, ut agnoscunt Doctores suprà citati, cùm per eam inducatur animi distractio, & clerici implicentur negotiis sæcularibus. Nec interest, quod per se eam exerceant, an per alium, si ille tertius, per quem negotiatio exercetur, non sit nisi administer, nec habeat rationem concausæ principalis, ut docent Straccha *de mercatura 1. p. num. 26.* secus verò si habeat rationem causæ principalis, veluti si campsori dederit clericus pecuniam, ut societatem ineant mercatore conferente totam operam, clerico autem pecuniam abhibente, ut contra Molinam & Gutierrem resolvit Theophil. Raynaud. *in disc. de relig. negotiat. fol. 124.* Circa tertiam speciem, cùm mercibus mutatis negotiatio contingit, distinguendum est inter eam negotiationem, quæ repugnat statui clericali, & eam quæ clericos, seu religiosos dedecet. Ad primam spectat tabernas habere, ubi vinum, seu cibos suâ operâ mutatos vendant. *Clement. 1. de vita & honest. cleric. can. 9. Synod. 6.* vel si macellariis, seu lanis carnes vendant ex animalibus in hunc finem saginatis, & postea jugulatis. Ipsa autem animalia in propriis pascuis nutrita, quæ superflua sunt, rectè à clericis, vel religiosis venduntur, quia ea negotiatio illis non prohibetur. Medina *de restit. quæst. 30.* Saras *de emption. & vendit. disp. 2. num. 9.* Molina *tract. 2. de justitia, disput. 392.* Gutierrez *de gabel. quæst. 93. n. 51.* non autem possunt prædia locare, ut fructus inde perceptos vendant, ut probat Diana *part. 11. tract. 6. resol. 10.* ubi agit de clerico uvas emente, & vinum vendente: & *eadem part. tract. 6. resol. 41.* resolvit posse religiosos suis sumptibus, seu monasterii, libros à se compositos typis dare, & postea in diversas regiones vendere, absque eo quod dicantur negotiatores. Circa opificia verò propriæ manus clericorum, seu religiosorum, dicendum est justè venalia exponi, cùm illa honesta negotiatio sit, & potiùs in propriam alimoniam, aut saltem, ut otium vitetur, exerceatur; ut probavi suprà *in cap. 1.* Retinenda tamen est pietatis, & prudentiæ justissima distinctio, quam S. Basilius *cap. 6. constit. monast.* his verbis adhibet. Cæterùm in his se operibus exercere monachus debet, quæ ordinis ipsius decori conveniant, cujusmodi videlicet ea sunt omnia, à quibus cauponariæ artis, & impostoræ omnis absit suspicio; quæque nullæ longioris animi distractiones, aut improbi quæstus sequantur; sintque ejusmodi, ut manentibus intra tectum magna ex parte à nobis confici possint, ne operum laboribus contentiùs, quàm par sit, consectandis, animi in virtutis commentatione nervos, industriamque elidamus, in quo illud spectandum est, ut opus absolvatur,

7. Prosequitur eadem solutio.

& à quietè tantùm non discedatur : distinctiùs ad regulam 38. fusiorem id exponit. Juxta hanc ergo negotiationis distinctionem facilè exponuntur quæ adduxi pro dubitandi ratione.

CAPUT VII.

Idem (a) *Lundon. Episcopo.*

RElatum est auribus nostris, quod (b) monachi N. (c) sæculariter vivunt, & alios exemplo corrumpunt. Inde est, quod auctoritate Apostolica tibi (d) indulgemus, ut eos ad observationem monasticæ regulæ (e) appellatione remotâ compellas: & si tibi restiterint ausu temerario, eis (f) ejectis, fratres Cisterc. Ordinis in præscriptum monasterium inducas, ut (g) labores impiorum justi edant, & illi tum de rubore confusi, ad sui Ordinis observantiam revertantur.

NOTÆ.

1. (a) *Lundon.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit cap. 7.* & post Concilium Later. *p. 27. cap. 3.* ex quibus textum hunc transcribo, ut agnoscatur Raymundum partim plenius, partim significantius, prout universali legislatione oportebat, textum transcripsisse, dum omisit verba illa *Cistercienses Ordinis*; & addidit clausulam illam, *si non potest præscriptum monasterium in suo Ordine reformari*, ut notavit Boëtius Epon. *hic.* Alia pars extat *in cap. 3. de cleric. excom.*

2. (b) *Monachi N.*] Nomen monasterii à compilatoribus omissum fuit, adjectâ tantùm litterâ N. licèt malè *in dict. cap. 3. partit 27.* exprimatur *Natun.* & fortè omissum fuit monasterii nomen, ne illud hoc authentico testimonio notaretur in perpetuum; & etiam quia cùm hoc Alexandri responsum pro lege universali observandum esset; non erat conveniens, aut necessarium exprimere nomen ipsius monasterii.

(b) *Sæculariter vivunt.*] Negotiis sæcularibus impliciti; unde textus hic fuit compilatus *sub hoc tit.*

(d) *Indulgemus.*] Quia monasterium hoc erat exemptum à lege diœcesana, & jurisdictione Episcopi: unde nisi virtute delegationis non poterat Episcopus Londinensis illud visitare, monachosque corrigere, juxta tradita *in cap. licèt, cap. grave, de offic. Ordin.*

(e) *Appellatione remotâ.*] Quia à correctione non admittitur appellatio, *cap. 2. cap. reprehensibilis, de appel.*

(f) *Ejectis.*] Non intelligas monachos hos fuisse quidem ejectos è monasterio illo, non autem ab Ordine, motus ex eo, quod Alexander id se jubere dicit, ut illi rubore suffusi ad sui Ordinis observantiam convertantur; nam si ejicerentur ab Ordine, mandaret Pontifex, ut in alia monasteria detruderentur: quod verò conversionem ipsorum intendat, id etiam fit in ista projectione; cùm enim ità ejecti semper monachi remaneant, optandum est, ut hac pœnâ ad officium suum revocentur, & ita proprium monasterium recuperent. Docuit Gibalinus *de clausur. regul. disquis. 2. capite 4. §. 8. numero final.* De pœna hac ejectionis ob incorrigibilitatem egi *in capite final. de regular.*

(g) *Ut labores impiorum.*] Respexit Pontifex ad illud psalmi 10. *justi tulerunt spolia impiorum*; ubi agitur de Ægyptiis mari rubro submersis, & eorum spoliis Israëlitico populo datis. Facit textus *in cap. quicunque, 23. quæst. 7.*

CAPUT VIII.

Innocent. III. *Episcopo* (a) *Esculano.*

SIcut te accepimus referente, cùm ven. f. n. (b) Episcopus Hostien. olim per tuam transiens civitatem, tibi dederit in mandatis, ut Presbyteros, Diaconos, & Subdiaconos, quos ibidem invenit passim tabellionatus officium exercentes, excommunicationis vinculo innodares, & eos qui ab illis publica reciperent instrumenta: tu licèt id feceris, ex mandato tamen Episcopi dicti dissimulasti postmodùm de Subdiaconis, donec qualiter contra ipsos, & alios in sacris Ordinibus constitutos deberes procedere, Sedem duceres Apostolicam consulendam. Quocirca fraternitati tuæ per A. f. m. quatenus clericis in sacris ordinis constitutis tabellionatus officium per beneficiorum suorum subtractionem ap. postp. interdicas. Datum Later. VI. Kalend. Decemb. Pont. N. anno XIV.

NOTÆ.

1. (a) *Esculano.*] Ita etiam legitur in quarta collectione, *sub hoc titul cap. 1.* & in epistolis editis à Bosqueto *lib. 2. regist. 14. epistol. 129.* ex quo totum hunc restituto. Asculum, seu Esculum, perantiqua, ac nobilis Italiæ civitas est, in Piceno suprà fluvium Troentum: ejus memi-

neruns

nerunt Plinius *lib. 3. cap. 13.* ibi: *Colonia Asculi Piceni nobilissima.* Lucius Florus *lib. 1. cap. 18. Domitii Picenatis, & caput gentis Asculum.* Strabo *lib. 5.* eam per hæc verba describit: *In mediterraneo est Asculum Picenum, locus in quo mœnia condita, naturâ munitissimus, & montis circuitus jugis exercentibus inaccessis.* Ab aliquibus hæc civitas vocatur Asculum, ab aliis Esculum, ut ab ea quæ in Apulia est, discernatur; tametsi apud antiquiores scriptores Asculum ferè semper appelletur. Plura de ipsius magnitudine & cladibus ob factiones Guelforum, & Gibellinorum, congessit Vghellius *tom. 1. Ital. sacrâ, fol. 488.* Jam à temporibus Apostolorum Episcopali Cathedrâ decorata fuit, cujus Episcopo Petro hujus nominis primo missa est præsens epistola.

(b) *Episcopus Hostiensis.*] Hugolinus videlicet, qui anno 1227. ad Apostolicum fastigium evectus, felicissimo nomine Gregorius IX. dictus fuit.

COMMENTARIUM.

2. PRo hujus textus expositione præmittendum est, qui sint tabularii, seu tabelliones. Et tabularii apud antiquos dicti fuerunt calculatores, qui scilicet in tabula calculandi, & computandi artem pueros docebant, vel aliàs eam artem tenebant, *l. 1. §. ludi, ff. de extraordin. crimin. l. ult. ff. si mensor. falsum modum.* Etiam tabularii dicuntur, qui in publico tabulario ideò loco, in quo publicæ scripturæ custodiebantur, inserviebant: nam locus ipse, quem archivum appellant Impp. *in l. 30. C. de Episc. aud.* tabularium dicitur. Tertul. *in apolog. cap. 39.* ibi: *Antiquissima plurimarum gentium archiva veterès tabularium dicebant.* Cicero *de natura Deorum lib. 3.* ibi: *Sed exeamus è theatro, veniamus in forum, sessum ité prætor: quid? ut judicetur, qui tabularium incenderit.* Et in oratione pro Archia Poëta: *Hic tu tabulas desideras Heracliensium publicas, quas Italico bello incensas, tabularium interisse scimus omnes.* Et in oratione pro Rabirio. De peculatu facto de tabulario incenso agit Virgilius *lib. 3. Georg.*

Insanumque forum; aut populi tabularia vidit.

Livius *lib. 43* ibi: *Censores è templo in atrium libertatis ascenderunt, & ibi signatis tabulis publicis, clausoque tabulario, & dimissis servis publicis, negarunt se, &c.* Et eos tabularios servos publicos fuisse, patet *ex l. ultima, C. de servis Reip.* & Capitolinus in Gordian. tabularios servos publicos appellat, ibi: *Non scribæ, non servi publici, non censuales illis actibus interessent.* Quod etiam constat ex Livio proximè relato. Postea verò Arcadii, & Honorii constitutione sancitum est, ut nulli deinceps ad tabularii officium pateret aditus, qui obnoxius esset servituti. Hi autem ità huic conditioni erant addicti, & mancipati, ut non possent ad aliam aspirare militiam, & dignitatem; quod patet *ex l. scripturas, C. qui potiores in pign. hab.* & *l. 3. §. 7. 8. C. Theod. de num. act.* His tamen adversari videtur Taciti locus *lib. annal. 14.* ubi de Balbo Prætorio filiis orbo, & divite, cujus propinquus Valerius Fabianus subdit testamentum accitis Vicio Rufino, & Terentio Latino Equitibus Rom. & aliis minùs illustribus, qui testamenti tabulas obsignarent: Taciti hæc sunt verba: *Igitur Fabianus tabulariis, quos memoravi, & aliis minùs illustribus obsignat. Si itaque Vicium, & Terentium Equites & alios minùs illustres tabularios nominat, non ergo veritati consentaneum est, quod diximus cum Lucio, hosce fuisse servos, seu generis servilis.* Facilè dissolvitur difficultas, si à Corneliano textu mendum auferamus, & litteram genuinam legendam subdamus; namque postremâ editione, præsertim à Lipsio, & Vetrano recepta, ita habet: *Igitur Fabianus tabulariis, quos memoravi, &c.* Sicque patet Tacitum loquutum non de tabulariis publicis, sed de testibus testamentum obsignare solitis. Alii erant tabularii, qui civitatum, aut provinciarum chartas tractabant, ut constat *ex l. penult. C. de tabul. lib. 10. l. ult. §. hi quoque, ff. de muner. & honor.* & qui publicas rationes tractant seu supputant, *l. 1. l. missi, C. de exact. tribut. l. 2. C. de muner. & honor. l. 1. C. de immunit. nemini conced. l. 1. C. de censib.* Tabularii quoque sunt dicti, non solùm qui publicas tabulas obsignabant, ut contractuum scriptores, *l. 2. C. de eunuchis, l. contractus 17. de fide instrum. novel. 7. & 73.* sed & qui in rebus privatorum adhibebantur, ut subscriberent, vel stipularentur, aut fide publica firmarent, ut passim apud Jurisperitos, & præsertim *in l. si quis decurio, C. de pactis, l. 1. & 2. C. de tabul. lib 10.* De his tabulariis, seu tabellionibus in præsenti agitur, & statuitur, clericos in sacris ordinibus constitutos non debere hoc officium exercere; quod firmatur in 8 synodo Cabilon. 2. *can. 44.* ubi presbyteris inhibetur, ne Cancellariorum munus exerceant. Cujus prohibitionis rationem deducunt Abbas, Hostiensis & Boëtius Epon. *in præsenti*, ex conditione ipsius officii, & ejus ignobilitate. Sed malè, cùm tabellionum officium tam apud Romanos, quàm apud Græcos honestum esset, ut ait Cicero 3. *in Verrem, act. 8.* ibi: *Scribarum ordinem esse honestum, quod eorum hominum fides tabulæ publicæ, periculaque Magistratuum committantur.* Et Cassiodorus *lib. 12. epist. 21.* honorabile decus dixit tabellionum officium. Quoad Græcos in compert. o est, fuisse scribarum officium honorificum. Æmilius Probus, seu ut alii malunt, Cornel. Nepos *in Eumene*, ibi: *Apud Romanos revera sicut sunt, mercenarii scribæ existimantur: at apud Græcos è contrario nemo ad id officium admittitur, nisi honesto loco, fide, & industriâ cognitâ, quòd nec esse est omnium consiliorum eum esse participem.* Plura de his tabulariis, seu tabellionibus tradunt Covar. *pract. cap. 19. num. 4.* P. Gregor. *lib. 47. syntag. cap. 41. num. 4.* Rosinus *lib. 7. antiquit. cap. 48.* Casaubon *in not. ad Capitol. in Opileo*, Bulengerus *lib. 6. de Imper. Roman. cap. 26.* Gaspar Barthius *lib. 50. adversar. c. 1.* Amaya *in l. si quis 34. C. de Decur.* Velascus *de priv. pauper. 1. p. q. 10.* Garzonius *in Theatro, tit. de notar.* Langleus *lib. 7. semestr. cap. 14.* Tiraq. *de nobilit. cap. 30. n. 9.* Marcel. Donat. *in elucid. ad Livium, & Tacitum*, in locis suprà relatis. Hunnius *ad Treutl. volum. 1. disp. 8. q. 48.* Gibalinus *de negot. tom. 2. lib. 6. cap. 3. art. 10.* Ea ergo omissâ ratione dicendum est, in præsenti textu prohiberi clericis in sacris ordinibus constitutis tabellionatus officium exercere, quia videlicet sæculare, & publicum munus est: unde instrumenta ab eis confecta, publica dicuntur *in novel. 44.* & forensia *in novel. 73.* Quare cùm clericis, ut sæpe sæpiùs in hoc titulo repetitum est, non liceat sæcularibus negotiis se immiscere, ideo & tabellionatus munus obire illis prohibetur. Consonant lex *15. tit. 19. lib. 2. ordin.* lex *10. tit. 3. lib. 1. Recopil.* probant Azevedus, *ibi.* Claudius Espenceus *ad D. Paulum lib. 2. digress. cap. 11.* Jacob Gothofr. *in l. 3. C. Theodos. de Decur.* Amaya

ubi suprà, num. 23. qui ex Valenzuela, & aliis latè probat, quod etsi prohibeantur clerici esse tabelliones, adhuc si officium exercuerint, instrumenta ab eis confecta mero jure valebunt. Alia ex ratione Decurionibus prohibetur illud officium exercere *in l. 3. C. Theodos. de Decur.* cujus pars extat *in d. l. 34. C. de Decur.* & ibi exponit Amaya. Possunt clerici etiam in sacris ordinibus constituti Notarii officium exercere in causis spiritualibus, de quibus causis accipiendus est textus *in cap. 2.* ibi: *Notarii gessit officium, 32. dist.* & ita fieri in diœcesi Placentina testatur Azevedo *in d. l. 10.* & in Compostellana ex Concil. Compostel. Salmanticæ celebrato anno 1565. Similiter in causis fidei clerici non tantùm admittuntur, verùm & cogi possunt Notarii officium exercere, *cap. ut officium, §. ad conscribenda, de hæret. lib. 6.* post Pennam & alios probat Acunna *in cap. 2. 32. dist.*

CAPUT IX.

Idem *in Concilio* (a) *Generali.*

SEntentiam sanguinis nullus dictet (b) clericus, aut (c) proferat, sed nec sanguinis vindictam exerceat, aut ubi exerceatur, (d) interfit. Si quis autem hujus occasione statuti Ecclesiis, vel Ecclesiasticis personis aliquod præsumpserit inferre dispendium, per cens. eccl. compescatur: nec quisquam clericus literas dictet, aut scribat pro vindicta sanguinis destinandas: unde in Curiis Principum hæc solicitudo non clericis, sed laicis committatur. Nullus quoque clericus (e) ruptariis, aut balliſtariis, aut hujusmodi viris sanguinis præponatur, nec illam chirurgiæ partem Subdiaconus, Diaconus, aut Sacerdos exerceat, quæ vel ad ustionem, vel [f] incisionem inducit. Nec quisquam [g] purgationi aquæ ferventis, vel frigidæ, seu ferri candentis ritum cujuslibet benedictionis, aut consecrationis impendat, salvis nihilominus prohibitionibus de [h] monomachiis, sive duellis antea promulgatis.

NOTÆ.

(a) *Generali.*] Lateranensi videlicet, celebrato sub Innocentio III. ubi *cap. 18.* refertur textus hic, & in quarta collectione, *sub hoc tit. c. 2.*

Sententiam sanguinis.] Hanc partem exposui suprà *in cap. 3.*

(b) *Nullus clericus.*] His verbis generalibus usi sunt PP. ut nulla ambigendi occasio daretur, an Alexandri constitutio relata suprà *in d. cap. 3.* protrahenda esset ad clericos in minoribus ordinibus constitutos.

(c) *Dictet, aut proferat.*] Dictat sententiam qui tanquam judex, consiliarius, vel assessor eam concipit; profert autem, qui eam pro tribunali, aut ubi jus dicitur, eam recitat, ut exponit Boëtius Epon. *in præsenti, n. 8.*

(d) *Aut interfit.*] Auctoritativè, videlicet executioni sententiæ quasi opem ferendo, *cap. ex litteris, de excess. Prælat. cap. pernicioſe, de pœnit. dist. 1. can. 33. Concil. Altisiod.* non verò prohibentur clerici comitari ipsum reum ex pietate pro ipsius animæ salute, ut probat Boëtius Epon. *hic num. 10.*

(e) *Ruptariis.*] *Rotariis* legitur in ipso canone 18. Concilii Later. & apud Innoc. III. *lib. 3. regestr. 15. epist. 41.* à rota, cujus nomine pars exercitus venit; unde Rotarii sunt milites ad eam cohortem, seu turmam spectantes, ut patet ex Niceta Choniate *lib. ult. de Imperio Balduini*, ibi: *Itaque partem exercitus, quæ utilitatis suæ causâ sequi vellet (Rotam ipsi vocant) ablegarunt, potestate datâ urbes, quæ defecissent, suo arbitratu tractandi. Ea cohors antegressa à nullo scelere, & à nullo piaculo abhorruit.* Guillelmo Neubrig. *lib. 2. de rebus Angliæ, cap. 27.* ibi: *Stipendiarias Brabantionum copias, quas rotas vocant, accersivit.* Et *lib. 5. cap. 15. Quippe Rex, qui stipendiariam militiam, quam rotas vocant.* Dicebantur etiam ruptarii. Innoc. III. *lib. 1. regestr. 13. epist. 92.* ibi: *Ad expellendum quoque ruptarios, & Brabantiones.* Matthæus Paris. in Henrico II. *ad annum 1174. pag. 128.* ibi: *Nunciatum est ei electam Regis filii sui militiam apud Dolensem urbem à Brabantiis & Ruptariis circumclusam.* Et *pag. 129. Sed priusquam veniret, hostium suorum maxima multitudo à suis ruptariis fuerat intrempta.* Notarunt Joan. Vossius *de vitiis serm. lib. 2. cap. 17.* Paul. Idumay *in not. ad Innoc. III. d. lib. 3. epist. 41.*

(f) *Incisionem.*] Per se videlicet; nam jubere possunt clerici, qui medicinæ artem exercent, incisionem facere, *can. 8. Synod. Constantinop.* ibi: *Quamobrem decrevit sancta Synodus, ut si quis Episcopus, vel Presbyter, vel Diaconus castrare aliquem convictus fuerit, vel manu propriâ, vel suo jussu, is depositioni subjiciatur. Si sit autem laicus, segregetur, præterquam si morbus, qui alicui accidit, ad eum exsecandum, & castrandum coëgerit; quemadmodum enim Nicæna prima Synodi canon, eos qui morbo exsecti sunt, non punit, propter morbum; sic & nos nec sacerdotes, qui ægrotos castrari mandant, condemnamus; nec laicos, qui propriis manibus ad castrationem utuntur, reprehendimus; hoc enim morbi esse medelam, non autem creaturæ insidias fieri, vel opificum injuriâ affici, existimamus.* Probat Theophilus Raynaud. *tom. 7. de relig. loricato, fol. 200.* Quatenus tamen liceat clericis medicinam exercere, exposui *in cap. ad aures, de ætate & qualit.*

(g) *Purgationi.*] De qua latè agemus, Deo volente, *in tit. de purgat. vulgar.*

(h) *Monomachiis.*] Ut dicemus *in cap. unic. de cler. pug. in duell.*

CAPUT

CAPUT FINALE.

Honorius III. *Venerabilibus fratribus M. Patriarchæ* (a) *Antiochen. & universis Archiepiscopis, Episcopis, ac dilectis filiis cæteris Ecclesiarum Prælatis, in Patriarchatu Antiocheno constitutis.*

SUper specula. *Et infrà* : Sanè licèt fallax sit gratia cæterarum scientiarum, & vana etiam pulchritudo, cùm frumentum electorum, & vinum germinans virgines juxta Prophetam sit bonum super omnia, & sit pulchrum ; quia tamen regulares quidam claustrale silentium, & legem Domini animas convertentem, & sapientiam dantem parvulis, quam super aurum, & topazion amare debuerant, respuentes, abeunt post vestigia gregum, & illicitè se convertunt ad pediſſequas amplectendas, quæ plausum desiderant populorum : contra hujusmodi præsumptores exeuntes ad audiendum leges, vel physicam, felicis memoriæ Alexander prædecessor noster olim instituit in Concilio Turon. ut nisi infra duorum mensium spatium ad claustra redierint, sicut excommunicati ab omnibus evitentur, & in nulla causa, si patrocinium præstare voluerint, audiantur. Reversi autem in Choro & Capitulo, & mensa, & cæteris ultimi fratrum existant, & nisi fortè ex misericordia Sedis Apostolicæ, totius spem promotionis amittant. Verùm quia nonnulli ex talibus propter quorundam opiniones diversas excusationes aliquas assumebant : Nos volentes ut tales de cætero ipso facto sententiam excommunicationis incurrant, districtè præcipiendo mandamus, quatenus tam à (b) Diœcesanis, & Capitulo ipsorum, quàm & à cæteris Episcopis, in quorum Diœcesibus hujusmodi studeant, tales sub. appell. obst. excommunicati, & prædictis pœnis obnoxii publicè nuntientur. (c) Quia verò Theologiæ studium cupimus ampliari, ut dilatato sui tentorii loco finiculos suos faciat longiores, ut sit fides catholica circuncincta muro inexpugnabili bellatorum, quibus resistere valeat ascendentibus ex diverso : ad Archidiaconos, Decanos, (d) Plebanos, Præpositos, Cantores, & alios clericos (e) personatus habentes, nec-non presbyteros, (nisi ab his intra spatium præscriptum destiterint:) hoc extendi volumus, & mandamus, appellatione postpositâ, firmiter observari.

NOTÆ.

1. (a) *Antiochen.*] Ita legitur in quinta compilatione, *sub hoc tit. cap. unico*, ex qua restituo præsentem inscriptionem. De Ecclesia Antiochena nonnulla notavi *in cap. 1. de translat. Episc.* Tria reperiuntur fragmenta in hoc Decretalium volumine compilata Honorii III. cum hoc principio: primum in præsenti relatum: secundum *in cap. super specula, de magistr.* tertium *in cap. super specula, de privil.* & ad eandem epistolam Decretalem spectare voluit Cironius *in cap. super, de magistris.*

(b) *Diœcesanis.*] Episcopis videlicet, in quorum Diœcesibus monasteria ipsa sunt, aut ubi studio juris civilis operam dant. An verò hæc nunciatio Episcopis etiam in monachos exemptos concessa sit, disputat Boëtius Epon. *in præsenti, n. 4.* qui affirmativè resolvit.

2. (c) *Quia verò.*] Hæc verba non extant in dicta quinta compilatione; esse tamen nostri Honorii III. refert Bonifacius VIII. *in cap. 1. hoc. tit. in 6.* & in eis Pontifex studium sacræ Theologiæ commendat, quia cùm per annum 1137. libri Pandectarum juris civilis reperti fuerint à Pisanis in diruitione civitatis Melfitanæ, quæ est in Apulia, adhucque hodie magna cum veneratione Florentiæ asserventur, & Lotharius Imperator statuisset, ut abrogato Longobardorum jure, civile observaretur, & publicè doceretur, cœpit esse ejus professio apud omnes magna in æstimatione, ut referunt Balduinus *in proloq. ad Instituta, §. cùm verò.* Possevinus *in sua biblioth. cap. 17.* Unde & è contrario negligi cœpit studium sacræ Theologiæ cùm ferè omnes juris Cæsarei studium profiterentur, propter honorem ; aut physicam propter opes : unde in proverbium abiit : *Dat Galenus opes, & Justinianus honores.* Unde Honorius III. agnoscens præstantiam studii sacræ Theologiæ, atque ejus necessitatem, ideo præsentem edidit constitutionem, ut ipse in præsenti fatetur, & docuit Barbosa *voto 88. num. 24.*

(d) *Plebanos.*] Idest parochos, ut exposui *in cap....*

(e) *Personatus.*] Quid sit personatus, exposui *in cap. ad aures, de rescriptis.*

FINIS LIBRI III. DECRETALIUM.